F

f *littera sexta alphabeti Latini.* **1** *gener. (ad significandum punctum: l.5):* CONSUET. Trev. 32 vasa per digamma, id est F, signata. HERM. AUGIENS. mens. astrolab. p. 204,36 ex his quinque partibus IIII utrinque circa C secerne et punctis superius F, inferius G inscribe *eqs*. CHRON. reg. a. 1162 p. 109,44 (rec. II, codd. B1, B2, C2) duo gamma esse F, primam litteram nominis Friderici imperatoris. CONR. MUR. summ. p. 142,23 Fridericus per capitales F et R cum titella *(sc. breviatur).* **2** *mus. (de re v. LexMusLat. vol. II. s. v. 'f'):* **a** *de littera significativa neumatibus addita ('Romanusbuchstabe'):* NOTKER. BALB. ad Lantb. p. 35 f, ut cum fragore seu frendore feriatur, efflagitat (*item* FRUTOLF. [?] brev. 14 p. 103,2). **b** *ad tonos significandos:* Ps. ODO CLUN. dial. 2 p. 253[b] scribe . . . pro F aliam f. COMM. microl. 70 p. 105 a voce D in F est semiditonus. 333 p. 119 in diapason F f. *saepe. v. et vol. III. p. 1,13.* *in mensura cymbalorum:* THEOPH. sched. 3,86 p. 158,23 dividat *(sc. quicumque vult facere cymbala)* ceram G per octo et tantum det F litterae, quantum est in summa eius *(sc. G)* et insuper octavam eius partem. CYMBALA I 4 accipe totum E et eius VIII[am] partem et fac F *eqs. ibid. al.* **3** *math. numerum XL significans:* CARM. de litt. 7 sexta quater decem gerit F, que distat ab alpha; XXXX. **4** *comput. ad significandam litteram dominicalem ('Sonntagsbuchstabe'; de re v. H. Grotefend, Taschenbuch der Zeitrechnung. [14]2007. p. 4. 134sq.):* LIBER ordin. Rhenaug. p. 241,27 in eo . . . anno, cum dies dominica in f evenerit (*sim.* p. 241,36).

***fa** *syllaba.* (*suspensa ex* famuli) *syllaba in solmisatione ad designandum quartum tonum hexachordi adhibita (usu mus.; de re v. LexMusLat. vol. II. s. v. 'fa'):* LIBER argum. 9 ut re mi fa sol la la sol fa mi re ut. IOH. AEGID. mus. 7,7sq. faut duas habet voces, fa . . . et ut, sed fa cantatur per B quadratum. *al.*

faba, -ae *f.* *script.:* fav(a): *l.39.53.p.2,10.17. al.* -bb-: ROGER. SALERN. chirurg. 1,972. *ibid. al.* *acc. sg.* -um: *l.48. sing. pro plur.: l.38.39.42.45. persaepe.*

1 κύαμος, *Vicia faba L. – Bohne, Sau-, Pferde-, Acker-, Puffbohne (et de planta et de fructu):* **a** *in univ.:* **α** *usu communi:* LEX Sal. Pipp. 38,2 si quis nabina, -a . . . in agro furaverit *eqs*. RECEPT. Lauresh. 4,56 fava fresa infundis in vino. CAPIT. reg. Franc. 32,70 quod in horto omnes herbas habeant: . . . -as maiores, pisos Mauriscos. WALAHFR. exord. 19 p. 491,30 -a . . . abstinentium cibus est. CONSTANT. AFRIC. coit. 13,30 -e nutriunt et ventositatem faciunt. EMO chron. 75 -a . . . ante festum beati Bonifacii effloruit. *persaepe.* *in tributis:* CAPIT. reg. Franc. 128,25 p. 254,19 -a modium I, pisos modios XII. CHART. Sigeburg. 53 p. 119,23 IIII maldaria siliginis et unum -ę. CHART. Tirol. notar. I quinquaginta modios inter frumentum et -um vel herbegiam (*sim.* 334 p. 157,36). *persaepe.* **β** *cinis fabarum tritarum (in aqua solutus) – (in Wasser gelöste) Bohnenasche:* GEBER. clar. 1,69 suspende petiam in olla, in qua bulliat -a *(cf. notam ed.).* **b** *in mensura (magnitudinis):* RECEPT. Lauresh. 3,25 dabis *(sc. antidotum)* in modum fave magnitudine. THEOPH. sched. 3,9 grana rotunda sicut -ae. TRACT. de chirurg. 694 (in marg.) lupinus oculorum est apostema in palpebris oculorum in modum -e vel ciceris. *al.* **c** *in proverbio:* ALBERT. STAD. Troil. 3,601 rodere malo -am, quam cura praepete rodi *(cf. H. Walther, Proverbia nr. 26914).* 3,822 cum velut ob nigram sint ea bella -am. ANNAL. Worm. a. 1233 p. 147,32 a sua fide ad valorem -e nunquam declinaverunt *cives. al.* **d** *in nomine loci:* CHART. ord Teut. (Thur.) 286 (a. 1277) V agros sitos in prato -arum . . . fratribus . . . contulimus *(sc. comes).* **2** *de aliis plantis:* **a** faba silvestris *i. q. Sedum telephium (L.) – Große Fetthenne (cf. Hegi, Flora. IV/2. p. 524sq.): v. vol. II. p. 1982,10. adde l.33.* **b** faba Syriaca *i. q. Celtis australis – Südlicher Zürgelbaum (cf. Hegi, Flora. III. p. 122):* RECEPT. Lauresh. 3,24 dabis *(sc. antidotum)* in modum fave siriace. **c** faba Aegyptia(ca) *i. q. Nelumbium speciosum – Indische Lotusblume (cf. Hegi, Flora. III. p. 438):* **α** *in univ.:* ALBERT. M. veget. 6,337 egyptia -a et nabathia sunt magis probatae in virtutibus -arum. *fort. huc spectat:* ALPHITA I p. 298,27 lupinus -a Aegyptiaca idem. *ibid. al.* **β** *in mensura (magnitudinis: l.17; ponderis: l. 16):* RECEPT. Lauresh. 4,77 ⊢ Egyptius, id est -a Egyptia et pensat ℈ IIII. ANTIDOT. Lond. p. 17,14 ad magnitudine fave Egyptiace. *al.*

fabaceus (fafa-, fava-, -at(i)us, -cius), -a, -um. *script.* faciad(us): *l.24.* **1** *ad fabam pertinens – zur Bohne gehörig, Bohnen-:* DYNAMID. Hippocr. 2,98 cum uva passa et nucliatu limacis et lomento -io fracturas glutinat *bulbus agrestis.* **2** herba -a *i. q. ?Sedum telephium (L.) – ?Große Fetthenne (cf. l.6):* FRAGM. mul. II 59 herba faciada manip. II. RECEPT. Sangall. I 58 herba artemisia et gallamentis et fafatia, quae in fontis nascitur, pariter teris in vino. TRACT. de caus mul. 95 p. 55,10 erba favata manip. I. *ellipt.:* TRACT. de caus. mul. 2 favata.

fabaria (fava-, -ber-), -ae *f.* **1** *Sedum telephium (L.) – Große Fetthenne (cf. l.6):* GLOSS. Roger. I A 1,9 p. 527,33 recipe -e. WILH. CONG. chirurg. 764 morsus galli, -a et consimilia. 1637. *fort. huc spectat:* ALPHITA I p. 295,30 iposelina acquatica herba est nascens in aquosis locis habens folia fabae foliis similia, unde a vulgo -a (*item* II p. 86,19). II p. 61,16sq. faba est herba, que dicitur -eria inversa vel -a aquatica. **2** *ager fabarum – Bohnenfeld:* LEX Sal. Merov. 27,7 si quis in orto alieno furaverit vel in furtum ingressus fuerit aut in napinam vel in -am, in pisariam. 27,12 in nabina, in fav-a (LEX Sal. Karol. 27,12 -am). *in nomine loci ('Pfäfers'):* CONR. FAB. Gall. 12 p. 30,9 ego, qui hec scripsi, Cuonradus presbiter sancti Othmari, dictus de F-a.

***fabatinus** (fava-), -a, -um. *ad fabam pertinens, fabaceus – zur Bohne gehörig, Bohnen-:* PAUL. AEGIN. cur. 255 p. 205,27 adiunge *(sc. mixturae)* farine fav-e (*3,78,18* φαβατίνου).

fabat(i)us *v.* **fabaceus.** **fabba** *v.* faba.

1. fabella, -ae *f.* *script.* -el(a): FABULAR. MIN. 1,2 (gloss.). *metr.* făb-: *l.55.57. al.* **1** *strictius i. q. narratio, parva fabula (ficta vel mendosa) – Erzählung, Märchen, (Lügen-)Geschichtchen:* **a** *in univ.:* DESID. CAD. epist. 1,10 sicut nos . . . mutuis solebamus relevare -is, ita iam nunc . . . dulcia Christi liceret ruminare praecepta. CONC. Karol. B I 33,61 aniles . . . -as. NICOL. BIBER. carm. 1913 alter celeri pede saltat, alter -am recitat quandoque novellam. *al.* **b** *de fabulis scriptis poetarum:* ERMENR. ad Grim. 24 p. 562,24 cum de excidio Troię vera quaedam permiscet *Vergilius* -is suis falsis. EUGEN. VULG. syll. 31[B],70 Cato -as mente serena dictat et ornat. *al.* *fabula animalium – (Tier-)Fabel:* ECBASIS capt. 39 raram si pono -am. GERHOH. psalm. 64,142 p. 222,21 illud de -a Esopi, ubi

[Weber]

rana sufflando temptans se extendere ad magnitudinem bovis. *al.* **2** *latius:* **a** *sermo brevis – kurze Rede:* IOH. CANAP. Adalb. A 6 p. 9,17 hanc -am (locutionem B 6) egra voce retulit *(sc. episcopus moriens):* '*eqs.*' **b** *fama, nomen – Gerede, Name:* COSMAS chron. 1,42 p. 78,6 nudius tercius dux nobilis, hodie truncus inmobilis, cras vermibus esca, post tenuis favilla et inanis eris -a (*cf. Pers. sat. 5,152* fabula fies).

2. *fabella, -ae *f.* (faba) *parva faba – kleine Bohne, Böhnchen:* RUODLIEB II 3 torridula trita cum parvo polline mixta, hinc pilule facte si fient more -e *eqs.*

fabellator, -oris *m.* *narrator (fabularum) – (Geschichten-)Erzähler:* GERHOH. psalm. 33,2 p. 198,19sqq. hanc *(sapientiam)* nescierunt filii Agar, '-es et exquisitores prudentiae' *(ex Vet. Lat. Bar. 3,23)* atque ... hanc nescit 'mundus ... ' cum suis -bus argute loquentibus et argentum eloquentiae fabricantibus.

fabello (fave-), -are. **1** *fabulari – fabulieren, Geschichten erzählen:* RUP. TUIT. trin. 10,32 l. 1616 loquaces poetae, non solum in fluviis Aegyptiorum, sed in cunctarum -antes atque coaxantes paludibus gentium. **2** *loqui – reden, sprechen:* LEX Raet. Cur. 10,4,1 dilatores sunt, qui absconse ad principem de aliorum facultates male fav-ant. 25,4,6 gentiles, qui Latinum non intellegunt nec Latinum non -ant.

fabeo *v.* faveo.

faber, -bri *m.* *script. et form.:* fav(er): PACTUS Alam. 41,1. *sing.:* *gen.* -is: EKKEH. IV. carm. var. II 1,18. *abl.* -i: CHART. Bund. 975. *metr.* fāb-: ALDH. ad Acirc. 20,5. virg. II 230.

opifex, artifex, fabricator – Handwerker, einer der etwas herstellt (de re v. T. Erb, Philologus. 130. 1986. p. 266-269): **1** *latius:* **a** *in univ.:* **α** *proprie:* HRABAN. univ. 20,44 p. 558[A] -r a faciendo ferro impositum nomen habet, hinc derivatum est nomen ad alias artium materias -os vel fabricas dicere ..., ut -r lignarius. RATHER. epist. 19 p. 110,10 quid prodest, si -r optimus, instrumenta illius sint pessima? ANNALISTA SAXO a. 1074 p. 426,13 pater ipsius *(papae Gregorii VII.)* -r lignorum. CONR. MUR. summ. 6,61 p. 448,25 sutores pellifices, -i ferrarii, -i lignarii. *v. et vol. I. p. 897,68. II. p. 303,47. III. p. 1753,16.* **β** *per compar.:* HRABAN. univ. 20,44 p. 558[C] -i sancti praedicatores *(sc. intelliguntur; spectat ad Vulg. I reg. 13)* ... ; -i regna gentium *(spectat ad Vulg. Zachar. 1,18sqq.).* EKKEH. IV. carm. var. II 15,4 cives angelici sunt hi sub nomine -i *(spectat ad Vulg. Zachar. 1,18sqq.).* **γ** *translate i. qui alicuius rei peritus est, qui aliquid perficit – Meister, Macher:* UNIBOS 75,1 confusionis trux -r nos seduxisti nequiter. BERNH. GEIST. dial. p. 16 rectores noctis, alumni nequitiae, -i scelerum culpaeque magistri. **b** *de Deo creatore:* HRABAN. univ. 20,44 p. 558[C]sqq. -r ... Deus intelligitur pro eo, quod omnem fabricam coeli et terrae operatus sit. BENZO ad Heinr. IV. 1 p. 92,15 quia male tractaverunt *Iudaei* -um huius seculi. ALBERT. M. nat. bon. 193 tres illi magni -i, mundi fabricatores, scilicet Pater et Filius et spiritus sanctus. *al.* **2** *strictius i. q. ferrarius, aurifex – Metallbearbeiter, (Eisen-, Kupfer-, Gold-, Huf-)Schmied:* **a** *in univ.:* LEG. Burgund. const. I 10,3 qui -um argentarium occiderit. 10,4 -um ferrarium. 21,2 -um aerarium. STEPH. Wilfr. 38 vincula ferrea -os facere iussit *praefectus.* CARM. Cantabr. A 45,3 rota modos arte personemus musica, quibus uti constans gratuletur anima, ut a -is clarus didicit Pithagoras. THIETM. chron. 1,7 -r ille, qui ... torquem aureum, in quo Heinricus occidi deberet, ... preparabat. METELL. exp. Hieros. 6,757 -os armorum. CHART. Hall. 135 p. 131,16 proventus ... de -is ..., qui 'kleinsmide' nuncupantur. ACTA civ. Rost. B I 4,89 p. 93 Thetwardus -r equorum. *persaepe. v. et vol. I. p. 147,17. II. p. 2076,69sq. 2077,15.* **b** *in nominibus:* **α** *hominum:* GESTA Vird. cont. II 8 p. 521,2 floruerunt in hac ecclesia viri religiosi ... Wernerus dictus Paganus ..., Hugo dictus F-r. CHART. Const. 41 p. 50,31 presentibus ... Heinrico dicto Zwiche diacono, C. dicto F-r subdiacono. *persaepe.* **β** *locorum:* CHART. archiep. Magd. 379 p. 496,32 (a. 1182) in strata, quę dicitur -orum. CHART. Advoc. 95 actum in insula -i (*sim.* 97). ACTA civ. Wism. A 472 Conradus Mutere emit domum in platea -orum *('Großschmiedestraße').* 985 in platea -orum (-arum *ed.*). *Weber*

fabila *v.* favilla.

***fabilis,** -e. **1** *effabilis – aussprechbar (usu subst.):* VITA Herm. Ios. 34 p. 697[B] saltavit extra aurem corporis, ut audibilia et -a non audiens audiret ineffabilia. **2** *facundus – beredt:* CARM. de Lamb. 3,8 Maiugena -is ore *(cf. notam ed.).*

fabol- *v.* fabul-. **fabor** *v.* favor.

1. *fabra, -ae *f.* *vidua, uxor fabri – Schmiedin, Witwe, Frau eines Schmiedes:* TRAD. Patav. 1474 p. 456,4 (a. 1220/40) Dietricus et Gisila ..., quorum mater est Alheidis -a ..., sunt censuales. REGISTR. Altah. 8,665 Heinricus, gener -e (fabri *var. l.*), de dimidia huba I modium frumenti *(sc. dabit).* 8,689 -a habet terciam partem hube. *ibid. al.*

[2. fabra *v.* faber.] **[3. fabra** *v.* favea.]

fabre *adv.* *script.* -rae: *l.29.* *artificiose, sollerter – kunstfertig, geschickt:* VITA Lamb. Traiect. 23 (MGMer. VI p. 376,3) fideli ... conposuerunt lectum et ⌊-e artem⌋ (-e arte, fabri arte, fabrili arte *sim. var. l.*) ordinaverunt illud. WALAHFR. imag. Tetr. 222 -e primum qui *(Beseleel)* percipit omne artificum ... opus *(spectat ad Vulg. exod. 36,1).* CARM. didasc. 405 quidam ... opifex erarius ... ere -e (fabri *var. l.*) fuso taurum limaverat. *al.*

fabrefacio, -feci, -ere *et pass.* **fabrefio,** -factus sum, -fieri. *script.:* -ref-: RUD. FULD. Leob. 5. -rof-: *l. 31.* *metr.* -rĕf-: *l.36. adde* WALTHARIUS 1372.

1 *summa arte, sollerter conficere, excudere – kunstvoll anfertigen, schmieden (iron. de coquendo: l. 33):* **a** *proprie:* ALDH. virg. I 21 p. 251,9 qui *(Daniel)* ... statuam quaterno metallorum genere -tam (fabrae factam, fabrę factam *var. l.*) ... exponit percussam *(spectat ad Vulg. Dan. 2,31sqq.).* CHRON. Cas. 7 Constantinopolitano deaurate -ofacte vasa opere *(sc. Siconolfus abstulit).* PETR. DAM. epist. 132 p. 446,8 placentae examussim -tae tepescentibus ... cineribus excoquuntur *(sc. in plerisque monasteriis).* METELL. exp. Hieros. 5,489 inter que *(dona)* puro fuit arcus ductilis auro telis huic aptis etiam pulchre -tis. COD. Lauresh. 164 p. 448,23 calices honestę et formę et ponderis -fieri iussit *abbas. al. v. et l.60.* **b** *alleg.:* RUP. TUIT. off. 2,738 ecclesia Romana ... quoddam velut ex auro lapidibusque pretiosis religiosi officii sancto sacrificio -fecit diadema (*sim.* GERHOH. Sim. p. 255,44). GERHOH. Antichr. 2,23 p. 238,31 qui *(angeli)* veri amici sponsi animae illi sanctae has *(spectat ad Vulg. cant. 1,10)* quasi murenulas -bant. **2** *exornare, distinguere – ausschmücken, ausgestalten:* RUP. TUIT. trin. 23,1869 qui *(Christus)* cum Patre Deo solis ac lunae stellarumque opere vario caelum -fecit. **3** *aedificare – (er)bauen:* STEPH. Wilfr. 22 p. 216,25 domum Domino in honorem beati Andreae apostoli -tam (-tum *var. l.*) fundavit. LAMB. ARD. hist. 28 -fecit *comes* ecclesiam.

***fabrefactorius,** -a, -um. *artificiosus – kunstvoll:* VITA Lamb. Font. 1 (MGMer. V p. 608,21) quod *(aurum)* in ornamentis suis *(sc. Haltberti)* -o opere insitum erat, in baltheo videlicet, zonis atque armillis.

***fabrefactura,** -ae *f.* **1** *opus fabrile, arte confectum – Schmiedearbeit, Kunstwerk:* CHRON. Andag. 87 p. 216,12 qui *(sc. Lambertus)* strenuus cooperator abbatis ... in renovandis et ampliandis edificiis, in vitreis et -is ... adeo coactus est desipere, ut *eqs.* RUP. TUIT. trin. 13,410 totam candelabri ... -am scriptura legentium oculis praesentare laborat *(cf. Vulg. exod. 25,31sqq.).* *in imag. vel alleg.:* RUP. TUIT. trin. 31,1151 pulchrius atque splendidius caelatae atque fabrefactae patent *fenestrae* caelatura virtutum, -a (fabricatura *var. l.*) miraculorum *(cf. Vulg. Ezech. 41,15sqq.).* REIN. LEOD. Wolb. prol. (MGScript. XX p. 565[a]) spectantium ... quodammodo pascit *(sc. qui loquitur verbum in tempore suo, cf. Vulg. prov. 25,11)* oculos, si argentea cuiuslibet lecti -a malis adornetur aureis. **2** *aedificatio – Bau, Errichtung:* LAUR. LEOD. gest. 32 p. 513,3 hae omnes *(sc. abbatiae)* adhuc sub -a positae cotidie rebus et numero servorum Dei accrescunt.

fabrica, -ae *f.* *script.* frabi-: CHRON. Salern. 73 *(cf. Stotz, Handb. 3,VII § 294.1).* **I** *de loco:* **A** *officina (fabri ferrarii, aerarii) – Werkstatt, Schmiede, Gießerei:* LEX Baiuv. 9,2 si in ecclesia vel infra curtem ducis vel ⌊in -a⌋ (infra basilica, in

fabrino, infra brica *var. l., cf. notam ed.*) vel in mulino aliquid furaverit. THEOPH. sched. 3,1capit. de constructione -ae. CHART. Gosl. I 301 p. 324,3 Hermannus *(sc. possidet)* -am solventem V solidos. p. 324,14 -am argentariam. ACTA civ. Wism. A 1021 Henricus gropengetere impignoravit -am suam. CHART. Nuremb. 658 p. 385,4 -a ferri. *saepe. in imag.:* AETHICUS p. 97,4 ut . . . ignis fervens truculenta -a cremaretur cum spiritu, qui *eqs.* **B** *taberna – Bude, Laden:* CHART. Gosl. II 52 (a. 1258) contulimus -am nostram *(cf. notam ed.).*

II *de actione:* **A** *fabricatio, actio excudendi – das Schmieden, Gießen, Anfertigung:* AETHICUS p. 119,9 habet *regio* . . . -am industriorum hominum in arma bellica. URSIO Marc. 2,4 (2) vix conquisito argento -am *(sc. scrinioli)* aggreditur *abbas*. CHART. Hall. 353 p. 324,41 malleacioni denariorum et -e varam apponimus *(sc. archiepiscopus)* subsequentem: *eqs.* **B** *aedificatio, tuitio – das Erbauen, Errichtung, Instandhaltung:* NOTKER. BALB. gest. 1,28 ad cuius *(basilicae)* -am de omnibus . . . regionibus magistros et opifices . . . advocavit. RAHEW. gest. 4,12 p. 247,26 quae *(pacta)* fuere huiusmodi: . . . a muri, quem orsi fuerant *Ianuenses*, -a cessare. CHART. Merseb. 217 p. 174,40 qui *(marchio et heredes)* . . . ecclesie -am propriis exigere sumptibus . . . tenebantur. *al.* **C** *creatio – Erschaffung, Schöpfungsakt:* WETT. Gall. 25 p. 270,15 origo -ae caeli et terrae ac expulsio primi terrigenae . . . rimabantur. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 90,9 necessaria fuit huiusmodi *(sc. creaturae)* -e eiusdem diversique propositio. GERHOH. Antichr. 2,23capit. in -a visibilis et invisibilis creaturae. *al.* **D** *machinatio – List, listiger Plan:* LAND. MEDIOL. hist. cont. 35 p. 35,17 per hec *(sc. magistri)* . . . verba . . . Yordanus eiusque -a michi suspectus . . . fuit.

III *de opere fabricato:* **A** *opus (arte confectum) – (Kunst-)Werk:* **1** *in univ.:* ERMENR. ad Grim. 24 p. 562,15 Iunonem in sella, quam ipse fabricavit, gaudentem . . . pro ipsius -a matrem agnovit *Vulcanus*. WALTHARIUS 965 nisi duratis Wielandia -a giris obstaret *eqs.* CATAL. thes. Germ. 74,60 aquila deaurata stans super -a in modum pomi argentea. *al.* **2** *de creatura:* MIRAC. Genes. Hieros. 14 p. 17,17 rerum <conditor> -am iuris sui clementer aspectans . . . sanitati restituit (*sim.* THEOD. TREV. mirac. Celsi 6 dominici iuris). WANDALB. creat. mund. 215 alter tu *(sc. homo)* . . . vocaris . . . mundus, haec *(sc. mundi)* cui -a cedit. ERMENR. ad Grim. 12 p. 547,22 potens est *(sc. spiritus sanctus artifex)* ad -am suam adicere, quod vult, et inde auferre, ubi vult. *al. de Christo:* ALBERT. M. sent. 3,3,18 p. 59a,18 ut . . . tres magni fabri mundi fabricatores intelligantur in indivisibili opere incarnationis mundum . . . in -a uteri virginalis reparasse. **B** *aedificium, aedes, constructio – Bau(werk), Gebäude, Gebilde, Konstruktion:* **1** *in univ.:* **a** *proprie:* LEG. Burgund. Rom. 17,6 ut inter privatorum -as decem pedes . . . dimittantur. COMPOS. Luc. fragm. 2 si -a in aqua necesse fuerit erigere. EBERW. Symeon. 16 sensit totam -am . . . turris fundo tenus concuti. HELM. chron. 93 p. 182,32 a die . . ., qua erecta est haec *(sc. machinae)* -a, nemo Slavorum ausus est proferre caput. *saepe.* **b** *in imag., per compar., translate:* FORM. Augiens. C 4 vos *(sc. fratrem)* . . . ut sapiens architectus fundamenta prius ponere hac *(sic)* deinde -am in altum ex diversis lapidibus attolli. BEBO ad Heinr. II. 1 p. 491,3 columnae, quibus -a regni constabat, . . . ceciderunt. ALBERT. M. animal. 1,120 super quae *(spondilia)* consistit -a corporis. *saepius. expressius i. q. structura mendaciorum – Lügengebäude:* EPIST. Ratisb. app. 5 p. 378,24 ad quorum *(illiteratorum)* seductionem hęc -a *(sc. laicum in synodo accusari non posse)* structa est. **2** *ecclesia, capella, monumentum – Kirche, (Grab-)Kapelle, Grabmal:* HRABAN. martyr. Ian. l. 274 multas -as per cymiteria fieri praecepit *episcopus*. Iun. l. 182 cui *(Avito)* dignam -am . . . promisit construendam *vir Turiensis*. CHART. Lux. II 277 p. 297,35 -am . . . in honore beate Virginis dedicandam. CHART. Friburg. 303 qui *(omnes)* . . . -am fratrum Saccitorum . . . consecratam . . . in die dedicationis accesserint *eqs.* **3** *decus ad aedificium pertinens – baulicher Schmuck:* CONR. BRUNW. Wolfh. 19 p. 86,31 in varios ornatus picturę vel -ę seu etiam musivi operis decore . . . se status extulit . . . ecclesię. VITA Vicel. 247 iste *(praepositus)* domum Domini -a perfecit in omni. **4** *structura, compositio – Mach-, Bauart, Beschaffenheit:* HERBORD. Ott. 1,22 destructo veteri sancto Michaheli maioris -e monasterium novum construxit. 1,26 basilicas et . . . cenacula elegantis -e construxit. **C** *argumentum – Stoff:* AETHICUS p. 88,11 multa enucleatim -am inenarrabilem texere ait.

IV *de re i. q. bona ad aedificationem et tuitionem destinata – Bau-, Fabrikgut, zu Bau und Instandhaltung bestimmtes Vermögen:* **A** *spectat ad ecclesiam (saepe in iunctura* -a [-ae] ecclesiae *['Kirchenfabrik']; de re v. Plöchl, Kirchenrecht. 2II. p. 423)*: LIBER diurn. 74 p. 76,8 quartas *(sc. partes)* . . . clericis vel -is portionem me . . . spondeo *(sc. episcopus)* prestaturum. TRAD. Frising. 248 invenerunt *episcopi et abbates* IIII portiones fieri, . . . quartam -is ecclesiae. CHART. Basil. C I 410 p. 305,9 procuratores -e (*sim.* CHART. Argent. I 550 p. 418,21 rectoribus. p. 459,23 iudex. INSCR. Germ. II 23 magistris). CHART. Francof. 290 p. 144,24 ne aliquid . . . recipiat *plebanus* ad usus suos ultra id, quod -e solet dari. *saepe.* annus -ae *i. q. reditus annualis ad aedificationem et tuitionem destinatus – für Bau und Instandhaltung bestimmtes Jahreseinkommen, 'Fabrikjahr' (de re v. Feine, Rechtsgesch. p. 333):* CHART. episc. Wirz. I 312 p. 350,2 (a. 1250) in observacione anni gratie et anni -e consuetudo servetur, que *eqs.* **B** *spectat ad civitatem:* CHART. Worm. 126 p. 98,9 (a. 1120) quos *(ioculatores)* si quis burgensium . . . admiserit, XXX solidos dabit ad -am civitatis (*sim.* p. 98,20). CONST. imp. II 428,3,1 statuimus . . . sub pena decem marcarum . . . ad -am cuiusque civitatis, ubi hoc infringetur, videlicet quod *eqs.*

fabricabilis, -e. **1** *ad excudendum aptus – zum Schmieden geeignet:* ALBERT. M. meteor. 3,3,20 p. 172,5 mineralia . . ., quae cadunt *(sc. de nube)*, adeo sunt exsiccata, quod nec liquescunt nec -a sunt, sed, cum in ignem ponuntur, evaporant in cineres. **2** *ad aedificandum destinatus – zum Bauen bestimmt, Bau-:* CHART. Francof. 217 p. 105,7 (a. 1257) cum . . . ligna -a . . . ad reparationem pontis . . . fuerint . . . deputata.

fabricalis, -e. *qui fabri est, fabrilis – Schmiede-:* ACTA civ. Rost. B 4,74 p. 91 unum instrumentum integrum -e. C 1,255 p. 126 incudem -em. ACTA civ. Kil. 681 faber inpignoravit domum suam -em.

fabricatio, -onis *f.* **1** *de actione:* **a** *actio excudendi, fabricandi – das Schmieden, Anfertigung:* WALAHFR. exord. 8 p. 483,11 populus Israel . . . vitulorum -e (-em *var. l.*) Deum offenderant. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 382G est . . . batitura aeris quoddam, quod evolat per motum -is, dum aes fabricatur. ALBERT. M. metaph. 9,4,3 p. 425,21 fabricatoris, cuius opus est fabricatum, actus dicitur -o. *al.* **b** *constructio – das Erbauen:* HRABAN. hom. II 13 p. 165C -o arcae de lignis levigatis constructionem signat ecclesiae. **c** *aedificatio et tuitio – Bau und Instandhaltung (de re v. l.10)*: FOLCUIN. Bert. 2,90 p. 165,10 ad luminaria et -em et tecturam et emendationem ecclesiae *eqs.* ACERB. MOR. hist. p. 173,6 obtulit . . . imperator ad -em ecclesiae triginta libras denariorum. **d** *machinatio callida – listiger, schlauer Plan:* VINC. PRAG. annal. a. 1157 p. 666,33 hac -e inter se sepulta . . . ad propria redeunt *(sc. dux et imperator).* **2** *de opere fabricato (in imag.: l.58):* **a** *opus (arte confectum) – (Kunst-)Werk:* HEINR. AUGUST. planct. 751 preco Dei foris est -o mundi. HILDEG. vit. mer. 5,756 que *(opera sancta)* cum bonis virtutibus deargentate et que in -e virtutum velut elegantes forme apparent. **b** *structura, compositio – Machart, Beschaffenheit:* AMALAR. off. 4,17,4 valet . . . ad opusculum huiusce -is, si consideremus *eqs.*

***fabricativus,** -a, -um. *fabricatorius – zum Herstellen, Schmieden gehörig:* ALBERT. M. metaph. 5,1,6 p. 221,30 si . . . militaris esse debeat, necessaria est ea *(sc. ars)*, quae est -a armorum.

fabricator, -oris *m.* **1** *proprie:* **a** *faber (ferrarius) – Schmied:* TRAD. Patav. 1322 (a. 1220/40) gladiorum. CHART. Rhen. med. III 1477 cultellorum (ACTA civ. Rost. B 2,64 p. 68). *v. et l.45.* **b** *structor, machio – Bauarbeiter, Maurer:* REGISTR. abb. Werd. 3,44 p. 133,13 (s. XI.) duo *(sc. villici)* I stenbikil debent nutrire per totum annum; unusquisque -em unum debet nutrire ad VI ebdomadas. ACTA imp. Winkelm. I 1005 p.

772,7 quod *(servitium)* tenentur in castro . . . facere . . . magistri carpentarii et -es de Monte. 1006 p. 781,16 duos -es in arte peritos. **c** *architectus – Baumeister, Architekt (in imag.: l.5):* Amalar. ad Hild. 29 fabricata domus *(i. homo interior)* merito possidetur a -e. Hildeg. epist. 270R,20 -r, qui fundamenta sua non recte ponit, instrumenta sua deicit. **d** *aedificator, conditor – Erbauer, Gründer:* Vita Virg. Salisb. I 6 cuius *(monasterii)* ipse XII annis -r et in tertio decimo consecrator extiterat. Fund. Baumb. (MGScript. XV p. 1064,25) consecrata est . . . ecclesia . . . sub . . . Gotteschalco, eiusdem ecclesie -e et preposito. Chart. Babenb. 179 p. 241,26 quem *(Gerhardum capellanum)* pro edificatore et -e et secundo fundatore . . . deputavimus. *al.* **e** *creator – Schöpfer, Erschaffer:* Hugeb. Willib. 1 p. 88,26 Deus, mundi -r, caeli terreque limator. Rhythm. 57,21,1 Christe, rerum -or et redemptor omnium. Carm. Bur. 50,15,4 celi. *al. v. et p.5,44.* **2** *translate i. q. auctor, commentor – Urheber, Verfasser, Erfinder:* Walahfr. subvers. Hieros. p. 971A qui *(sacerdotes)* debuerant esse observatores legis et -es. Hincm. divort. 6 p. 154,18 mendacii. Gerhoh. aedif. 35 (96) p. 179,35 peccatum principis . . . redundat in episcopos mundanorum consiliorum -es. Chart. Eichsf. 401 p. 239,27 iniquarum actionum contra abbatem suum et conventum -es . . . excommunicentur. Heinr. Trev. gest. 44 p. 438,47 litterarum. *al.*

fabricatorius, -a, -um. *fabrilis – Schmiede-:* Chart. scrin. Col. A II 1 p. 316,45 (a. 1205/14) domum. Menko chron. 52 p. 420,6 diversas artes mechanicas addidicit *Fredericus*, velut . . . -am in auro et omni genere metallorum.

fabricatrix, -icis *f.* *creatrix – Erschafferin (usu adi.):* Albert. M. veget. 5,7 oportet immitti in semen . . . virtutem, quae -x et formatrix vocatur, quae fabricando sibi facit organa.

***fabricatura,** -ae *f.* *form.* -ria: *l.36.* **1** *opus, ornamentum fabrile, arte confectum – geschmiedeter (Kunst-, Schmuck-)-Gegenstand, Schmiedearbeit (in imag.: p.4,61):* Form. Andec. 40 cedo . . . vestimentum tantum, -as in soledus tantus *eqs.* Form. Senon. I 25 de -ia (-ias *cod.*) . . . auro, argento in solidos tantos. Chart. Fuld. B 154 p. 230,8 -as altaris. Vita Emm. 35 p. 80,16 ex auro et argento . . . sepulchrum adornare -a coeperunt *principes (cf. l.66).* Rup. Tuit. volunt. 8 (PL 170,442C) -a vel pictura nullo modo idem esse potest, quod est faber aut pictor. *al.* *de nummo:* Chart. Rhen. inf. II 452 p. 251,18 (a. 1258) -a alterius nummismatis non debet esse dativa in Colonia. **2** *aedificium – Gebäude:* Gesta Trud. cont. II 3,6 p. 347,3 decentior priore . . . totius monasterii egregie consummata est -a. **3** *structura (artificiosa) – (kunstvolle) Machart:* Gesta Ern. duc. II p. 291,7 duos arcus mirifice -e et fortitudinis ferentes *(sc. duces).*

***fabricinium,** -i *n.* *(?*faber *et* -cinium, *cf. Stotz, Handb. 2,VI § 62)* *opus, ornamentum fabrile – geschmiedeter (Kunst-)Gegenstand:* Capit. reg. Franc. 273,23 p. 320,11 si quis inventus fuerit . . . aurum vel argentum vel quodcumque -um ex auro vel argento mixtum ad vendendum . . . portare. p. 320,18 -um ex auro vel argento portare ad fabrum, ut purgetur.

[fabricito *v.* febricito.**]**

fabricius, -a, -um. *qui fabri est, fabrilis – Schmiede-:* Chart. Walkenr. 29 p. 78,24 (a. 1187) artis -e frequenti incudis malleatione . . . summam quandam super se contraxerat *Swickerus* pecunie.

fabrico, -avi, -atum, -are *vel* **fabricor,** -atus sum, -ari. *medial.: p.8,19.* *partic.: perf. usu adi.: p.8,60.* *praes. usu subst.:* Mappae Clavic. 274 *(ex Pallad. 1,10,1).*

I *de actione efficiendi:* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *excudere, conficere, formare – schmieden, anfertigen, herstellen, formen (de animalibus: l.65):* Aldh. ad Acirc. 12,4 ut globulos -ans . . . quiescam *(sc. bombyx).* Arbeo Emm. 35 p. 80,16 ex auro et argento . . . sepulchro superpositam -ti sunt *artifices.* Capit. reg. Franc. 128,2 crucem parvam reliquiarum auro vitroque -tam. Theoph. sched. 3,24 si calicem -are volueris. *al.* *in imag.:* Aldh. virg. II 139 nunc . . . raros decerpant carmina flores, e quis virgineas valeant -are coronas. **b** *aedificare, construere – (er)bauen, errichten, konstruieren:* Willib. Bonif. 6 p. 35,11 duas . . . ecclesias Domino -vit. Carm. de Germ. 3,2,2 (MGPoet. IV p. 133) iacuit in porticu ⌜cripta super -ta⌟ (cripta superfabricata *ed.; i. -ta super crypta*) martyris Vincentii. Otto Frising. gest. 2,21 p. 123,31 machinae diversorumque tormentorum genera -antur. *persaepe.* *in imag.:* Chart. Sil. D II 170 p. 110,1 (a. 1239) a patre meo bona . . . domui hereditarie collata . . . perpetuum memoriale genealogie mee -ando decrevi augmentare. **c** *cudere – prägen:* Dipl. Conr. III. 132 p. 240,8 quam *(sc. propriam)* monetam . . . in castro tuo . . . -ari facies *(sc. Raymundus de Baucio).* Chart. Sil. D II 272 p. 164,3 monetarii . . . de argento ecclesie quatuor marcas -bunt. Herm. Altah. annal. a. 1253 p. 395,44 Otto dux Bawarie novam monetam in Lantshůt -ari iussit. *al.* **d** *creare – (er)schaffen:* Ecbasis capt. 115 cum prorepserunt primis animalia terris, pingue pecus nobis -verat usus. Dipl. Otton. II. 21 p. 29,13 adiutorium coniugale . . . homini costa corpori eius detracta -tus est *Deus* (*sim.* Gloss. Sangall. 44 [ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 46] Evam). Maneg. c. Wolfh. 2 p. 48,10 'cum de' Deo '-ante animam loqueretur' *eqs. (cf. Macr. somn. 1,12,6).* **2** *latius i. q. nasci, crescere – sich bilden, wachsen (usu medial.):* Albert. M. veget. 6,148 in medio *(sc. nucis)* cohaerent partes *(sc. nuclei)*, et super illud medium -atur quaedam substantia acuta. **B** *translate:* **1** *scribere, componere – schreiben, verfassen:* Angilb. carm. 1,21 (MGPoet. IV p. 915) hunc abbas humilis iussit -are libellum Angilbertus. Theod. Trev. mirac. Celsi 15 p. 410A nuper in diebus quadragesimae tantillum *(sc. aliqua de miraculis)* studui -are. Chart. Bern. II 301 p. 328,9 scripta digna memorie in luce potius quam in tenebris sunt -anda (*sim.* Chart. Bund. 962 p. 392,9). **2** *comminisci, fingere – sich ausdenken, fälschen:* Petr. Dam. epist. 31 p. 304,3 quis istos *(sc. apocryphos)* canones -vit? **3** *efficere, inducere – zustande bringen, verursachen:* Otto Frising. gest. 2,28 p. 133,17 cuiusmodi hominum *(sc. novitatis cupidorum)* ingenia ad -andas hereses scismatumque perturbationes sunt prona (*sim.* Chron. Albr. a. 1159 generale scisma). Vinc. Prag. annal. a. 1164 p. 682,16 mittuntur nuncii pacem -antes. Chart. Bund. 1270 oportet, ut hanc *(sc. donationem)* mansuetudo -et et boni exsecucio actus penitus consequatur.

II *de actione perficiendi, conformandi:* **A** *arte fabrica tractare, retractare – be-, ver-, umarbeiten:* Trad. Scheftl. 14 p. 22,25 (a. 801/13) dedit mihi . . . in auro -to duos oringos (*cf.* 15 duos oringos aureos). Metell. exp. Hieros. 5,265 tali ferrate sunt arte trabes -tę, ut *eqs.* Chart. Gosl. I 401 p. 411,31 nullus burgensium de aliqua substantia sua extra civitatem deducenda theloneum dabit nisi tantum de cupro non-fabricato (*cf.* 401a van unghewarchtene coppere). Chart. Rhen. med. II app. 15 p. 400,6 argentum . . . in denarios -bunt *magister et discipuli monetae. al.* **B** *includere, complecti – (ein)fassen:* Wolfhard. Waldb. 1,16 p. 176,4 quam *(sc. cruris)* . . . Liubila partem assumens argento -are precepit. p. 176,7 partem feminei corporis . . . -tam. **C** *ornare – verzieren, schmücken (spectat ad hominem: l.52):* Vita Gertr. A 1 p. 454,31 interrogata . . ., si illum puerum *(sc. filium ducis)* auro -tum, siricis indutum voluisset habere sponsum . . ., respuit illum. Catal. thes. Germ. 55,8 Augustini de (sancta) trinitate cum auro -tus *(sc. liber).* 74,53 rota cum tintinnabulis -ta. **D** *emendare, meliorare – aus-, verbessern:* Ps. Hippocr. progn. B praef. p. 89,5 precepit *Caesar* ipsum *(sc. sepulcrum)* renovari et -ari (novum -ari *var. l.*) et corpus eius *(Hippocratis)* . . . sibi deferri. *spectat ad praedium:* Trad. Patav. 75 (a. 818/38) ut . . . postea . . . emelioratum atque -tum ad sancto Stephano rediret *(sc. territorium cum casa eqs.).*

subst. **fabricatum,** -i *n.* **1** *opus fabrile – Schmiedearbeit: p. 6,46.* **2** *constructio, aedificium – Konstruktion, Bauwerk:* Hugeb. Willib. 4 p. 93,23 ibi *(sc. Mileti)* sedebant duo solitarii in stulice, id est -um atque firmatum cum mura magna de lapideis.

***fabriferrarius,** -i *m.* *faber ferrarius – (Huf-)Schmied:* Conr. Mur. summ. p. 37,17 aurifaber, argentifaber, cuprifaber, ferrifaber seu -us.

***fabrifico,** -atum, -are. *scalpere – eingravieren:* Annal. Disib. a. 1160 p. 29,50 imago *(sc. crucis erat)* aurea, ut dicit versus in eadem -tus: '*eqs.*

fabrilis, -e. **1** *qui fabri est, ad fabrum pertinet – Handwerker-, Schmiede- (ellipt. vel usu subst. de instrumento: l.7; de arte: l.10; ?de hominibus: l.12):* **a** *in univ.:* BALTH. Fridol. 13 p. 238,10 vas lapideum vitrei coloris auro gemmisque -i arte . . . ornatum. THANGM. Bernw. 1 p. 758,44 -i . . . scientia et arte clusoria . . . excelluit. THEOPH. sched. 3,3 fornaces. ACTA civ. Wism. A 868 dedit *Rederus faber* . . . privigno sua -ia. ALBERT. M. caus. univ. 2,3,7 p. 145,83 architectonica *(sc. ars)* considerat materiam et ea, quae circa materiam sunt, usualis autem finem, sicut in -i et militaria se habet. *al. fort. huc spectat:* REIN. LEOD. annal. a. 1213 p. 670,39 terra nigra carbonum simillima, que fabris et -bus et pauperibus ad ignem faciendum est utilissima. **b** *in malam partem i. q. rudis, rusticus – roh, tölpelhaft:* RATHER. quadrag. II 33,605 nec legendo discere . . . curasti, . . . quae manus, qui pedes *(sc. Dei sint)*; sed omnia haec -i revolvens insipientissime cogitatu dixisti: '*eqs.*' **2** *fabri arte (sollerter) confectus – (kunstvoll) angefertigt, geschmiedet:* VITA Lamb. Traiect. 27 (MGMer. VI p. 382,21 [pars codd.]) suscipientes . . . membra . . . theca deaurata, -i compage contexta, subtus aram collocaverant *(sc. obviantes)*. EUPOLEMIUS 1,550 Frigios muscho modulos cecinisse *(sc. Iudaeos)* -i *(cf. notam ed.)*. ORTL. chron. 2,2 p. 110,5 quae *(reliquiae)* in aliquo -i opere conditae sunt. *al.* **3** *artificiosus, sollers – kunstfertig, künstlerisch, geschickt:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,163 fana . . . -i conflata manu. THEOPH. sched. 2,28 quae *(sc. cruces, ornamenta sim.)* cum pinxeris opere -i, dispone loca, in quibus lapides ponere volueris. **4** *qui ad aedificandum pertinet, ad aedificandum destinatus – Bau-, zum Bauen bestimmt:* CAPIT. reg. Franc. 293,80 dies . . . paschalis festivitatis omnibus christianis feriatos esse decernimus ab omni opere rurali, -i, carpentario *eqs.* CHART. Rhen. med. I 287 p. 339,32 nonum *feodum*, quod pertinet ad -e opus, persolvet XII denarios. CHART. Steinf. 132 ligna -ia, vulgo dicta zimberholz. **5** *cusus, qui cusionis est – geprägt, Präge- (usu subst. de nummis: l.36):* PETR. DAM. epist. 40 p. 402,16 quantum ad fidem integri sunt, quantum vero ad monetae -ia symoniacae dampnationis laqueis innectuntur *simoniaci*. CHART. Lips. I 8 opus -e monetae, quod grube vulgariter appellatur, . . . nostris burgensibus contulimus.

***fabrinus,** -a, -um. **1** *adi. i. q. fabrilis – Schmiede-:* EUGEN. VULG. syll. 32,2,2 quis prior ille piator, qui cusor in arte -a variavit in igne figuras? **2** *subst. neutr. i. q. fabrica – Schmiede: p.5,1.*

fabrio, -ivi, -itum, -ire. **1** *excudere, fabricare – schmieden, anfertigen:* ERMOLD. Ludow. 4,257 Pyrillus . . . aere . . . taurum . . . -vit. 4,448 cultros inde *(sc. ferro)* -ire iube *(sc. Herold)*. **2** *arte fabrica tractare – be-, verarbeiten:* ERMOLD. Ludow. 4,445 fer *(sc. Herold)* . . . -ta focis auri argentique metalla.

***fabrissa,** -ae *f. vidua, uxor fabri – Schmiedin, Witwe, Frau eines Schmiedes:* CHART. Austr. sup. II 136 p. 139,14 (a. 1247) Siboto, gener -e. NECROL. III Feb. 4 p. 371 obiit Wilbirch, soror nostra -a. TRAD. Pruf. 295 filii Alhaidis -e *eqs.*

fabrofacio *v.* fabrefacio.

fabula (favula, favola, fabola), -ae *f. in tmesi: p.10,27.* **I** *de sermone:* **A** *colloquium – Gespräch, Unterhaltung:* **1** *in bonam vel neutram partem:* EPIST. Merov. 15 p. 458,36 ubi . . . videris *(sc. rex)* sapientem hominem, . . . -as diversas cum illo habeas. p. 458,41 quando tu . . . cum tuis ministerialibus bonas -as habueris. TRANSL. Athan. Neap. 18 cum . . . alternis haec *(sc. candelabrum non extingui)* -is dicerent *omnes*. **2** *in malam partem c. sensu vaniloquii:* PIRMIN. (?) scar. 28b p. 68,4 ibi *(sc. in ecclesia)* . . . -olas (-as *var. l.*) ociosas ex ore suo non proferat *(sc. frater)*. CONC. Karol. A 39,137 p. 414,24 ne hi, qui discere debent, . . . supervacuis -is instent. RUD. FULD. Leob. 7 nec iungi passa est inanibus iuvencularum -is. *al.* **B** *locutio, dictio – das Aussprechen, Vortrag:* HUGEB. Willib. 5 p. 104,26 finitis oraculorum -is pergebat inde *(sc. Roma)* Willibaldus.

II *de re narrata:* **A** *narratio, argumentum, traditio – Erzählung, (überlieferte) Geschichte:* **1** *in univ.:* ADAM gest. 1,49 -a grandis de Adelino et Widgero, qui *eqs.* EPIST. Hann. 3 p. 20,14 quod solatii gratia clamantes tibi . . . surdo -am nos narrare experimur. NOTULAE Wilh. Cong. 1295 hec iocosa ideo intersero, quia . . . -e sue *(sc. Wilhelmi)* etiam aliquid auctoritatis habent. *al.* **2** *narratio ficta, commentum, mythos – erfundene, unwahre Geschichte, Mythos, Märchen, Sage:* **a** *in bonam vel neutram partem:* FORM. Augiens. C 4 p. 366,14 vestri . . . arbitrii omnia ordinanda sanctimus, quod . . . de gentilium -is didicenda sint. OTTO FRISING. chron. 1,21 p. 55,3 quam hystoriam *(sc. Minotauri)* . . . in -is notissimam . . . prosequi non oportet. ALBERT. M. metaph. 11,2,29 p. 519,74 -a . . . aliquid philosophiae est, et ex miris, ex quibus philosophari inceptum est, contexit philosophiam. *al.* **b** *in malam partem praevalente notione levitatis vel mendacii:* PASS. Afrae I 3 iudex dixit: 'haec *(sc. remissio peccatorum)* -ae sunt, magis sacrifica!' RADBERT. corp. Dom. prol. ad Warin. 57 ne putes me tibi, fili, -am de Maronis salsura contexere. ADAM gest. 3,62 p. 207,27 a veritate . . . auditum avertens ad -as et somnia conversus est *episcopus*. HERM. IUD. conv. 9 p. 97,13 -as aniles. *saepe. de narratione dramatica:* HIST. peregr. p. 123,24 vestrum *(sc. militum)* . . . auditum mimus aliquis seu -a theatralis demulcendo alliceret. **3** *apologus – (Tier-)Fabel:* CHRON. Fred. 2,57 p. 81,17 laetus dies huius prandii sit, iocundemur in -olis: cum esset leo fortissimus bistiarum *eqs.* 4,38 p. 139,14 rustica -a dicetur, lopus ascendisset in montem *eqs. al.* CONR. HIRS. dial. 399 Hesopi -ae. **4** *exemplum – Beispiel:* WALAHFR. carm. 40tit. -a admonitoria ad quendam. **5** *carmen – Gedicht:* CARM. libr. II 22,10 explicit fabu- de libro -la. **B** *fama, rumor – Gerede, Gerücht:* **1** *strictius:* EPIST. Desid. Cad. 2,17,4 dum -a currente a plures et fidelibus nostris cognovimus *(sc. rex)*, quasi *eqs.* HINCM. divort. 15 p. 206,11 turpe est -as nobis notas referre. CARM. Bur. 120,2,2 nulla notavit te turpis -a, dum nos ligavit amoris copula. **2** *latius de homine fama celebrato ('Gegenstand des Geredes, Gerüchts'; de mortuo i. q. nomen – Name: l.38):* PURCH. Witig. 474 capitis cum culmine privor tanti *(sc. Witigonis)*, continuo vulgaris -a fio *(sc. Augia)*. VITA Heinr. IV. 9 p. 30,25 revocavit . . . obtestans eum *(filium)*, . . . ne se -am mundo faceret. WARN. paracl. 619 preclarus mas est hodie, qui -a cras est. CHRON. Mont. Ser. a. 1218 pane deficiente incenati manentes omnium vicinorum suorum -a sunt effecti *fratres. al.*

III *de pacto i. q. conventum, constitutum – Vereinbarung, Absprache:* **A** *in univ.:* EDICT. Roth. 144 postquam in -a (-ola, -am *var. l.*) firma de mercedis pro suo lucro suscipit *magister eqs. v. et l.46. meton. de summa constituta:* EDICT. Roth. 346 ut damnum . . . conponatur aut -a (-vola, -bola, -am, secundum -am *var. l.*), quae inter vicinus est. **B** *de sponsalibus:* EDICT. Roth. 178 si . . . post sponsalias factas et -ola (-a, -vula, -am, -olas, -as *var. l.*) firmata duo annus sponsus neclexerit eam *(puellam)* tollere. 179 accipiat eam spunsam spunsus, sicut in priori -ola (-a *var. l.*) stetisset *eqs.*

***fabulamentum,** -i *n. fabula, commentum – erfundene Geschichte, Märchen:* ALBERT. M. eth. II 1,5,7 p. 67b,1 -a poetarum dicunt, quod Tithonus . . . in cicadam mutatus est.

fabularis, -e. **1** *adi. i. qui e fabula notus est, fabulosus – aus einer Fabel bekannt, der Fabel zugehörig:* RATHER. oct. pasch. 3,95 ego illum *(fluvium malignae operationis)* turbare agni illius exemplo -is accusor: *eqs.* HUGO TRIMB. sols. epil. 72 numquam . . . satis est tutum iudicare de rebus incognitis; unde -e vel apocryphum exemplum caute predicetur: *eqs.* **2** *subst. neutr. plur. i. q. fabulae, mythi – Mythen, Märchen:* ALBERT. M. metaph. 2,1,11 p. 102,66 'in' . . . legibus '-a (*p. 995a,4* τὰ μυθώδη) et puerilia' quaedam de poenis et praemiis conficta 'magis quidem valent' . . ., quam vera 'cognitio'.

adv. ***fabulariter.** *modo fabularum – nach der Art von Mythen, Märchen:* ALBERT. M. metaph. 13,2,1 p. 592,53 hoc *(sc. omnia permixta esse ex permixtione principatuum suorum)* dicunt 'non -r' (*p. 1091b,9* μυθικῶς) dici, sed expressa veritate sine tegumento fabularum.

fabularius, -a, -um. **1** *adi. i. q. fabulosus, vanus – der Fabel zugehörig, eitel:* EPIST. Ratisb. 20 p. 343,1 quia . . . de periculo animę agitur, non -is verbis, . . . sed magna fiducia . . . agendum est. **2** *subst. masc. i. q. liber fabularum – Fabel-*

buch: CATAL. biblioth. A I 10 p. 32,30 (a. 1142/78) -us. A IV 1,39,87 -us. HUGO TRIMB. registr. 623 minor -us hic interseratur *eqs. al.*

fabulatio (-cio), -onis *f.* **1** *colloquium – Gespräch:* **a** *in univ.:* WOLFHARD. Waldb. 2,11 p. 240,13 dum domos proprias laeta altrinsecus -e adire . . . voluissent *(sc. fures).* **b** *vaniloquium, fama – (eitles) Gerede, Geschwätz, Gerücht (fere usu plur.):* BEDA hist. eccl. 4,23 p. 265,15 domunculae, quae ad orandum . . . factae erant, nunc in comessationum, potationum, -um . . . sunt . . . cubilia conversae. ELIS. SCHON. viar. 14 p. 111,10 dixi: 'que sunt, per que excedunt *virgines* a se ipsis?' qui *(Dominus)* ait: 'hec sunt ociositas et -o'. HILDEG. Disib. 52 plurimae . . . stultae -es de omnibus praedictis causis . . . in populo discurrunt. *al.* *in imag.:* PETR. DAM. Rom. 9 p. 31,4 dicebat . . . melius esse, si possibile sit, unum psalmum ex corde et cum compunctione cantare, quam centum cum mentis -e percurrere. **2** *oratio – Gebet:* LIBELL. prec. Paris. 2,4 p. 31,25 aput te sit -cio mea, Domine (*cf. Libell. prec. [PL 101,1398^{D}]* tecum sit -o mea; *fort. spectat ad Vulg. psalm. 21,26* apud te laus mea). **3** *fabula, traditio – Erzählung, (überlieferte) Geschichte:* FRUTOLF. chron. p. 130,35 quomodo illud ratum teneatur, quod non solum vulgari -e et cantilenarum modulatione usitatur, verum etiam in quibusdam cronicis annotatur, scilicet *eqs.* **4** *epistula, charta – Brief, Urkunde (meton. de vindiciis charta statutis: l. 26):* TRAD. Frising. 421 (a. 819) interrogavit *episcopus* . . . presbiterum . . . , si quis ullam -em aut etiam dominatione in hac oratorio . . . habere *(sic).* FORM. Salisb. I 59 nobis bonitas promisit vestra presenti -e (-em *a. corr. cod.*) medicum unum praestare.

fabulator, -oris *f.* *c. gen. obi.: l. 37.* *metr.* -lăt-: *l. 37.* **1** *narrator fabularum (fictarum), sermocinator – Geschichtenerfinder, Schwätzer:* RATHER. prael. 2,30 l. 925 non . . . aliquid . . . fingere volo, ne non certus disputator, sed ineptus a te *(sc. lectore)* iudicer -r. CARM. Bur. 89,3^{c},5 ecce . . . -es vaniloquii; abominantur opus manuum. *al.* **2** *?inventor – ?Erfinder:* ANON. mus. Sowa (vs.) 2 p. 218,8 tot sunt cantores et cantus -es, quod cantus mores deserit.

fabulor (-bol-), -atus sum, -ari *vel raro* **fabulo,** -are. *c. dat.: l. 41.* **1** *loqui, sermocinari – reden, sich unterhalten:* VITA Wandr. 4 (MGMer. V p. 14,32) cogitavit, ut acciperit eam *(puellam)* et postea ei de conversationis habetum -bolarit (famolarit *var. l.*). HUGEB. Willib. 5 p. 104,10 postquam haec omnia dilectabilis verborum sermocinationibus inter illis -antes volutabant *(sc. pontifex et Willibaldus).* FORM. Sal. Merk. 57 nos insimul -are faciamus et de alia causa, unde nos necessitas est. ANNAL. Altah. a. 1043 p. 32,32 regi Karolingorum -tum obviavit *rex.* **2** *fingere, comminisci – erfinden, sich ausdenken:* WILH. RUBRUQU. itin. 26,10 que *(nationes)* . . . -antur multitudinem deorum . . ., sicut nostri poete faciunt. ALBERT. M. animal. 6,51 '⌞vulgi opinio -atur⌟ (*cf. Avic. animal. 6,1* putant homines) gugulum' maiorem 'aliquando esse asturem'.

fabulositas, -atis *f.* *garrulitas – Geschwätzigkeit:* GERHOH. psalm. 23 p. 419,2 claustra . . . terribilia sunt his, . . . quorum studium -as et vagositas est.

fabulosus, -a, -um. **1** *fabulae proprius, commentus – der Fabel zugehörig, erfunden, erdichtet:* WIPO gest. prol. p. 5,20 -as narrationes honestis rebus et nominibus velatas . . . adinvenerunt *philosophi veteres.* CONR. HIRS. dial. 509 omissis monstris -is divinis intendamus oraculis. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,19 non solum res gestas, sed etiam -as . . . narrando. *al.* **2** *falsiloquax, commenta fingens – lügnerisch, Lügen erfindend:* BERTH. chron. B a. 1077 p. 283,15 plurima . . . in synagogis suis -is ineptiarum et nugarum ludibriosa proferebant *moriones* privilegia.

adv. **fabulose.** **1** *in fabula, narrationibus fictis – in einer Fabel, in Märchen:* RATHER. oct. pasch. 3,143 ne . . . nobis . . . contingat . . . perisse, . . . milvus scilicet ut ranam cum mure -e legitur rapuisse. ALBERT. M. veget. 6,397 -e . . . traditur, quod de ea *(nepeta)* impraegnantur cattae. **2** *modo fabularum – als Märchen, nach der Art von Märchen:* TRANSL. Firmini (MGScript. XV p. 804,6; a. 962/72) quorum *(episcoporum)* actus et miracula . . . -e audita praecipiti . . . minus audemus temeritate describere. NADDA Cyriac. I 15 p. 178,13 ut . . . illa, quę in sanctum Cyriacum -e ficta sunt, prius ponam, dehinc res, quę vera sunt, pandam. ALBERT. M. metaph. 3,2,10 p. 127,37 in ista philosophia 'non est dignum cum studio intendere de' his, quae '-e' (*p. 1000^{a},18* μυθικῶς) sunt 'sophisticata'. *ibid. al.* **3** *fabulas, mythos narrando – durch das Erzählen von Mythen:* ALBERT. M. metaph. 11,2,29$^{capit.}$ quod secundum eos, qui -e (*p. 1074^{b},1* ἐν μύθου σχήματι) loquuntur de caelestibus, numerus motorum accipitur secundum numerum mobilium. *Niederer*

fabum *v.* faba. **fabunius** *v.* favonius. **facca** *v.* vacca.

faccio- *v.* factio-. **faccultas** *v.* facultas.

***facecitas** *v.* *facetitas.

***facella,** -ae *f.* *fax (parva), facula – (kleine) Fackel, Span:* ADDIT. Nivial. (MGMer. IV p. 451,12) corpora cum cereis ac -arum (facularum *var. l.*) luminibus . . . per totam noctem ad monasterium . . . deportata sunt.

faceo *v.* facio.

facesso, -itum, -ere *vel* **facesco**, -ere. *script.* -cis-: *l. 33. form.* -ans: *l. 41.* **1** *trans.:* **a** *facere, agere, exsequi – (eifrig) tun, machen, ausführen:* **α** *in univ.:* ALDH. virg. II 1286 iuvenis patris p r a e c e p t a -sit (carm. eccl. 4,3,9). 2537 dura . . . virtutes bella -sunt (-sant, -sent, -cunt *var. l.*) ingluviem contra vincentem ferrea corda. ERMOLD. Ludow. 3,581 caesar eis *(adversariis)* sapiens, Francorum iura -sant, praecipit. WALAHFR. Mamm. 6,20 iussa -sere (CAND. FULD. Eigil. II 11,20. EKKEH. IV. pict. Mog. 91). **β** *excitare, adducere – bewirken, bereiten (in malam partem):* ALDH. virg. II 2132 threnus, quos mundi fata -sunt (-cunt *a. corr. S*^{2}, fatescunt *G*) letifer et morbus crudeli calce lacessit, Eustochium lacrimis . . . non sensit amaris. **γ** *afficere, affligere – angreifen, beschädigen (c. sensu solvendi sim.):* ANTIDOT. Glasg. p. 115,27 medicina . . . dura -issit. **δ** *tangere, commovere – berühren, bewegen:* EPIST. var. I 40 p. 561,26 ne -situs fascinatione eucharis lingue parasitorum tua abroges ipsa iura. **b** *replere – (er)füllen:* ABBO SANGERM. bell. 2,261 aera voce tonant, luctus sed et ethra -sit (gloss.: replet). *complere – bemannen:* ABBO SANGERM. bell. 2,404 surgit securus uterque ciborum, arma ciunt ripasque legunt pinnasque -sunt (gloss.: replent). **2** *intrans. i. q. cessare, discedere, perire – aufhören, weichen, zugrunde gehen:* WILLIB. Bonif. 6 p. 32,8 -sante (-sente *var. l.*) . . . regum dominio magna . . . comitum multitudo . . . captivata est. GODESC. SAXO conf. p. 55,21 -sat . . . falsitas devicta. PETR. DAM. epist. 15 p. 152,20 -sant . . ., dilectissimi, de oculis vestris lacrimae. AEG. AUR. gest. 3,6 p. 84,37 -cat, o viri, contra vos omnis controversia. *al.*

facetia (-cia), -ae *f.* **1** *iocus, ludibrium – Scherz, Spaß, Spott:* PETR. DAM. epist. 153 p. 37,12 non *(sc. calleat frater)* . . . per sales atque -as (-a *var. l.*) risum cuilibet extorquere. ADAM gest. 3,39 p. 182,26 recumbens . . . non tam cibis aut poculis quam -ciis (-tis *var. l.*) oblectabatur *Adalbertus.* BENZO ad Heinr. IV. 3,4 fidelis sum, fideliter loquor; qui putat me loqui -cias, manducet senecias. **2** *acumen, elegantia, urbanitas, venustas – Witz, Feinheit, Gewandtheit, Eleganz (hic illic accedit ad notionem q. e. lenocinium – Putz, Prunk):* ARDO Bened. praef. p. 200,14 urbanitatis salefacentiae (salefacientis *var. l.;* sale -ae *ci. G. Schmitz*) condita proferant *scribentes* verba. LIUTPR. antap. 4,30 malumus . . . rusticana simplicitate laetari quam Tulliana -a periclitari. LAND. MEDIOL. hist. 3,31 p. 98,18 concordia spreta illecebrarum -is ac diligentia Matildis . . . coronam . . . Redulfo . . . misit *Gregorius.* FUND. Hild. 4 rusticalem stultitiam curiali -ae pretulerant *scholaris disciplinae absoluti.* OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 68,34 litterarum studiis aliisque -is (-ciis, facetus *var. l.*) ab ineunte etate deditus fuit *Petrus. al.* *spectat ad morem in conviviis servandum ('Tischzucht', de re v. LexMA. VIII. p. 808sqq.):* REIN. ALEM. phagifac. 26 nec est credendum, quod orta -a mense pullulet aut paucos etatis computet annos. 399 gratia mense accipit occasum patiturque -a fatum. *ibid. al.*

***facetiosus** (-eci-), -a, -um. (facetia) *facetus, venustus – angenehm, reizend:* RHYTHM. 150,110,2 ut harum *(feminarum)* -is *(ed.;* -ciosis *VB1,* facinorosis *B2)* illectus illecebris sa-

crificare execrandis consentiret *Christophorus* idolis.

***facetitas** (-cidi-, -cidet-, -edi-, -eci-), -atis *f.* (facetus) *facetia, ingenium, elegantia, urbanitas, venustas – Witz, Feinheit, Gewandtheit, Eleganz:* IONAS BOB. Columb. praef. p. 146,4 ut, si aliqua minus rite prompta decorem -iditatis (-ditatis, facunditatis *var. l.*) caruerint, vestris faleramentis decorentur. 2,9 p. 249,2 quod omnes adversantes sanctae regulae prudentia et -iditate (facetia, facilitate, facilitatem, facundia *[p. corr.]*, felicitate *var. l.*) . . . superaret *Eustasius*. EPIST. Teg. I 4 tepentia scedulę verba vivida aucta -citate vię direxistis. *meton. (in allocutione: l.12):* FORM. Marculfi 2,51 quo vividi facundetatis *(ed.;* -idetatis, -iditatis *sim. var. l.)* vestre questu prestulantes uberis in Domino a vobis fructus semper suscipiamus. FROUM. epist. 3 quę *(epistula)* primo visa finxerat se, quasi -citate vestrę dictationis esset composita.

facetus, -a, -um. *script.* -citus: *l.18. acutus, elegans, urbanus, venustus – geistreich, fein, gewandt, elegant*: SYLL. Elnon. 3,7 Servandus . . ., humanus, prudens, acer, conviva -itus (-itis *cod.*). ERMENR. ad Grim. 29 p. 567,14 licet . . . poętis sim abiectior et ob ipsorum -am urbanitatem satis spretus. EUPOLEMIUS 2,535 Alverni tumido sermone -i. ANON. mus. La Fage 14,8 ut discantus pulchrior et -ior habeatur. HIST. de exp. Frid. imp. p. 13,15 vir . . . scientia litterarum -aque (facetus atque *var. l.*) facundia . . . cluentissimus. HUGO TRIMB. registr. 113 composuit Virgilius Moretum, librum . . . themate -um. *al. in titulo carminis de more in conviviis servando ('Tischzucht', de re v. p.12,66; cf. LexMA. IV. p. 215sq.):* HUGO TRIMB. registr. 619 supradictis *(sc. operibus)* . . . iungitur -us, licet in quibusdam sit locis indiscretus.

adv. **facete**. **1** *acute, eleganter, urbane, venuste – geistreich, fein, gewandt, elegant:* RADBERT. psalm. 1,146 nec exhortari convivas luculentissime queo vel alloqui -e coepulantes. LAMB. HERSF. Lull. 26 p. 339,17 multa . . . in iniuriam beati viri m o r d a c i t e r m a g i s q u a m -e iocatus tandem discessit *Biso* (annal. a. 1064 p. 92,20). HUGO TRIMB. registr. 101 quem *(poetam)* laudat -e Donatus . . . dicens hunc in carmine dignum laude fore. **2** *perite – geschickt, kunstgerecht:* YSENGRIMUS 6,193 Ysengrime, putas, est bos divisa -e (facere *var. l.*)?:: rex, bene divisa est et sine fraude.

***facha** (faccha, faecha, faohca, -heta), -ae *f. vel* ***facha** (fasterca, fastrica), -orum *n.* (φάσσα; *cf. sicil.* farsa, fassa, faza *sim.; v. G. Tropea, Vocabolario siciliano. II. 1985. p. 29b*).

? Columba oenas (L.) vel Columba palumbus (L.) – ? Hohltaube oder Ringeltaube (cf. ed. Willemsen. 1970. p. 105; ed. A. L. Trombetti Budriesi. 2002. p. 1195): FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 20,29 utuntur *(sc. quaedam aves terrestres)* . . . eisdem cibis, ut modi columborum et turturum et -a (fasterca *BN*, fastrica *PV*), que sunt minores (maiores *R*) columbis et maiores turturibus. p. 29,17 quedam *(sc. aves rapaces)* . . . utuntur avibus terrestribus, scilicet fasianis . . ., modis columborum, -is, franquillinis, turturibus. p. 60,3 c o l u m b i , t u r t u r e s e t -a (p. 72,11 [faccha *BNPV*, facheta *R*]. *sim.* p. 70,28 t. et c. domestici et -a [faccha *BNPV*, faecha *R*]). p. 113,19 turturum et -arum (faohcarum *B*).

fachtus *v.* facio. **facia** *v.* facies. **[faciada** *v.* fabaceus.]

facidena *v.* phagedaena.

***facidetas, *faciditas** *v.* *facetitas.

***faciecula,** -ae *f. facies parva – kleines Gesicht:* ARNULF. delic. 733 quid rubet inflatis index -a malis? VITA Ger. Bron. 18 p. 668,46 ab eius *(mulieris)* -a nox exulat atra.

facies (faties), -ei *f. vel raro* **facia,** -ae *f. form. sg.: dat.* -e: *p.14,5. acc.* -um: *p.14,21. abl.* -ae: *p.14,16. adde* LEX Baiuv. 4,27. *al.*

I *de anim. (Deo: p.14,7.53; simulacro: p.14,9):* **A** *de toto corpore i. q. species, habitus – Erscheinung(sbild), Gestalt:* AGIUS epic. Hath. 138 ut homo carnalis sibi carne perinde propinquos cernere corporea non cupiat -e. WIPO gest. 30 p. 49,28 erat . . . una -es iuvenum et senum, omnes erant die et nocte cani et barbati propter horridum rigorem glaciei. ANNAL. Reichersb. a. 1166 p. 472,61 ut ex multarum personis -erum gratiae agantur Deo *(cf. Vulg. II Cor. 1,11 codd. Λφω)*. HONOR. III. registr. 11 qui *(vir)* signo . . . crucis humeris suis affixo -em euntis in Ierusalem induerat *(cf. Vulg. Luc. 9,53). al.* **B** *de anteriore capitis parte i. q. vultus, os, visus – (An-)Gesicht, Antlitz, Miene:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* VITA Gang. I 5 (MGMer. VII p. 160,28; s. IX.ex./X.in.) aqua abluendis manibus et -e (-em, -ei, fatiei *var. l.*) defuit. WIDUK. gest. 1,36 p. 53,9 fumum ascendere fecit *sol* . . . spem . . . prestans Dei populo, cuius -ei claritas atque serenitas circumfulsit illos. WALTH. SPIR. Christoph. I 16 Nicea . . . laqueum simulacro Iovis imposuit et . . . -em ipsius in terra collisit. CARM. var. III A 6,1,32 p. 613 pallidulas . . . tuas -as modo lumine monstras. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 204,2 falconarius . . . non opponat neque ostendat -em suam -ei falconis. ALBERT. M. animal. 1,89 habent *(sc. natatilia)* . . . duas *(sc. alas)* in -e. *persaepe.* **β** *publ. et iur.:* LEG. Burgund. const. I 11,2 si quis cuicumque in -em vulnus inflixerit. EDICT. Roth. 104 si quis servum . . . plagam in -ae (-e, -em *var. l.*) fecerit. LEG. Wisig. 6,4,3 p. 264,21 quicumque . . . ingenuus ingenuum . . . turpibus maculis in -em (-e *var. l.*) . . . fedare . . . presumserit. **γ** *medic.:* TRACT. de caus. mul. 83 surgunt visice in -a. 95 p. 55,24 palida erit mulier in -a (-em *var. l.*) et lintiginosam -am abebit. BOTAN. Sangall. 28,5 herba gression inquoquis, s u p e r -um l i g a b i s (34,2). *saepius.* **b** *spectat ad ipsam capitis formam:* WALTH. SPIR. Christoph. I 2 longa . . . et acuta -e Cynocephalum, id est canini capitis hominem, pretendens. CARM. imag. 21,8,1 fert aquilae -es . . . Iohannes. *al.* **c** *spectat ad lineamenta, aspectum:* AGIUS epic. Hath. 652 nocte mihi caram somnia dant -em. HROTSV. gest. 422 prolem, nomine Liudgardam, . . . moribus et -e similem matri venerandae. FROUM. carm. 32,28 renoscite me . . . in -e. EPIST. Hildesh. 134,8 animus meus tuam desiderabilem -em exoptat conspicere. *saepius.* **d** *spectat ad vultum quasi animi imaginem:* ARBEO Emm. 21 a spiritu . . . correptus, commutata -e . . . nefandis verbis . . . perstripebat *Vitalis*. EINH. Karol. 22 p. 26,24 fuit . . . canitie pulchra, -e laeta et hilari. METELL. exp. Hieros. 2,391 se letos monstrant Arabes -eque triumphant. *saepius.* **e** *spectat ad directionem visus (c. notione intentionis: l.41):* AGIUS epic. Hath. 579 coetum magnum versis -bus ad ortum grates . . . retulisse Deo. WALAHFR. Mamm. 3,6 -em . . . ad aethera tollens fert grates Domino. *al. adde (cf. Vulg. Luc. 9,53):* ANNAL. Lauresh. a. 800 direxit *rex* -em suam, ut iret partibus Romae. VITA Norb. II 24 -es . . . eius erat euntis in episcopatum Coloniensem. **f** *spectat ad benevolentiam, solacium, adiutorium sim. (cf. Vulg. psalm. 26,9 et passim):* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,138 tuam nostris -em ne subtrahe plagis. THIETM. chron. 8,16 peccando -em divinam a nobis avertimus. HELM. chron. 62 p. 119,3 eo quod . . . negaveris *(sc. Adolfus)* michi -em tuam in tempore necessitatis. **g** *spectat ad malevolentiam, odium: (cf. Vulg. lev. 20,3 et passim):* WALAHFR. imag. Tetr. 74 -em praeclara palatia contra christicolasque greges videas *(sc. superbia)* posuisse nefandam. **2** *meton. pro tota persona (corpore mortui: l.56; c. notione praesentiae: l.55):* LIBER diurn. 45 p. 34,13 nullius -em contra iustitiam accipias. PASS. Afrae I 3 me cognosco non esse despecta a -e Dei. WALAHFR. (?) carm. 59,6 si -es -em spectare nequivit amantem. AGIUS epic. Hath. 76 qua anxietate meam gestierit -em, quo desiderio susceperit advenientem. HROTSV. gest. 413 -es domnae . . . amandae . . . mandatur terrae. WIDUK. gest. 3,10 p. 110,3 neque . . . -em regis intra tres dies videre promeruit *Bernharius*. EGBERT. fec. rat. 1,722 cum faties invisa venit, quam nemo vocavit. *saepe. adde de multitudine:* PASS. Afrae I 1 (codd. β) quam *(Afram)* notam habebat ⌊-es publica⌋ *(i. vulgus)*, quod esset lupanaria (*item* II 1 p. 61,12). ALBERT. AQUENS. hist. 5,33 p. 453C milites . . . Godefrido et Roberto . . . pecuniam obtulerunt, quatenus urbs . . . a -e eorum . . . cum civibus suis . . . intacta permanerent. CONST. imp. II 224,13 si sunt hec opera sanctitatis . . ., nostram conculcare iusticiam et secundum Mediolanensium -em iudicare *(cf. Vulg. Ioh. 7,24). al.*

II *de rebus:* **A** *aspectus, forma, genus – Anblick, Aussehen, (Mach-)Art:* **1** *gener.:* ALCUIN. epist. 145 p. 231,9 optata mihi . . . vestrae bonitatis litterarum -es subito effulsit. WIDUK. gest. 1,18 illi *(Avares)* . . . ad novas r e r u m -es stupentes admirati . . . a caede . . . abstinuerunt (EKKEH. IV. bened. I

19,26 hanc -em [gloss.: talem formam omnium creaturarum] r. vetus exigit ordo dierum, ut redeant cuncta velut in caput orta fluenta. *al.*). GUTOLF. Delic. p. 14,22 edificia mutata . . . secular -e dormitorium et refectorium apte admodum exhibebant. *saepius.* *c. notione status, condicionis:* DIPL. Loth. III. 7 benedictus Deus, qui -em ęcclesię suę respexit. VITA Eberh. Salisb. II 2 p. 98,27 videns mundi labentis -em . . . ab illo retraxit pedem. **2** *mus.:* ODO ARET. ton. B p. 79,1 in proto authentico duas discretas -es depinximus. GUIDO ARET. microl. 11,5 praemissae voces . . . ita ad eam *(sc. quae cantum terminat)* aptantur, ut mirum in modum quandam ab ea coloris -em ducere videantur. reg. rhythm. 126 armonia qualiter quattuor canatur modis transformata -e. *al.* **B** *superficies – Oberfläche:* **1** *in univ.:* COMPOS. Luc. B 5 frigas -em in tabulam plumbinam ismiromenan, donec adtenues -am. G3 tolle lignum cerrinum . . . et -em eius lebiter dola. BOTAN. Sangall. 1,3 -em oculorum clarificat (*sc. herba vettonica; ex Ps. Musa herb. Vett. l. 54* aciem). *al.* **2** *regio, fines, territorium – Fläche, Gebiet, Territorium:* **a** *gener.:* DIPL. Heinr. IV. 49 p. 64,11 (interp.) que *(congregatio)* in ingressu posita primam r e g n i mei -em honestissime condecorat (VITA Meing. 1 utriusque r. -es). OTTO FRISING. chron. 5,24 p. 251,22 mons . . . totam . . . regionis -em . . . tamquam e specula longe lateque contemplans. METELL. exp. Hieros. 2,310 hi *(sc. inimici)* . . . super terrę -em . . . incubuere. *al.* **b** *astron. i. q. zona, plaga – Zone, Himmelsstrich (de decano q. d.):* CAES. HEIST. hom. exc. 17 p. 70,18 translacio sic habet super Albumazar: 'ascendit in prima -e Virginis puella, quam vocamus colchis dorastal, hoc est 'virgo munda et pura et honesta'. **C** *pars antica, frons – Vorder-, Stirnseite, Front:* **1** *strictius:* **a** *gener.:* VITA Filib. 8 (MGMer. V p. 589,10) altaris ante -em. THANGM. Bernw. 8 p. 761,48 coronam . . . in -e templi suspendit. ACTA imp. Winkelm. I 303 quod *(balneum)* est ante -em . . . domus. ALBERT. M. animal. 1,245 ante -em . . . epyglotis . . . est quoddam parvum os. *saepius.* **b** *milit. i. q. (prima) acies – (vorderste Schlacht-)Reihe, Linie:* IULIAN. TOLET. Wamb. 13 p. 513,20 prima . . . proeliandi -es cum electo pugnatorum agmine destinata est. p. 514,1 prima -es pugnae . . . saxorum nimbo conficitur. *ibid. al.* *de ludo lapillorum:* CARM. Scot. II 1 sol. 5,13 quo sibi candentum -es ascita dualis iam niger accedens variatum terminet orbem. **2** *latius i. q. latus – Seite:* GESTA Camer. 1,89 p. 436,6 quae *(tesserae)* singulae senas -es habeant. PETR. CAS. (?) chron. 3,74 p. 456,29sqq. ista . . . ornamenta . . . papa . . . dereliquid: . . . panni de altare sancti Benedicti, -es una cum margaritis et altera -es deaurata; . . . panni de altare sancte Marie, -es una purpurea cum auro. METELL. exp. Hieros. 2,234 a -e dextraque fuit Mars atque sinistra. CONST. imp. III 49,1 privilegia . . . in prima sui -e aureis bullis regum . . . consignata.

III *locut.:* **A** *sensu adv.:* **1** -e ad -em: **a** *persona propria, oculis suis, coram – in eigener Person, mit eigenen Augen, gegenwärtig, persönlich, selbst:* AGIUS epic. Hath. 259 Moysi Dominum -e ad -em speculantis bustum nempe latet. PILGR. ad Bened. p. 43,26 quod . . . delectarer . . . ea -e ad -em, quę literis . . . committo, . . . paternitati vestrę coram ratiocinari. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 155 sancti creatorem . . . -e ad -em . . . videbunt. *al.* **b** *adversis frontibus, a fronte – Auge in Auge, von vorn:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 52,8 avis de rapina raro invadit avem oppositum sibi -e ad -em. **2** in -e, sub -e, -e tenus (-etenus) *i. q. ante ora, oculos, conspectum – vor (den, die) Augen:* HRABAN. carm. 39,83,2 stabimus . . . ante tribunal Domini . . . nostra videntes posita ante obtutus crimina, libros . . . conscientiae patefactos in -e. HROTSV. Mar. 142 angelus . . . descendit ab alto . . . et stans sub -e . . . haec fatur . . .: '*eqs.*' EPIST. Hildeg. 113,9 die noctuque vos -e tenus videre desideramus. *al.* **3** in -e(m), revelata -e *(cf. Vulg. II Cor. 3,18) i. q. aperte, plane – unverhohlen, offen, geradeheraus:* BERNOLD. CONST. chron. a. 1087 p. 465,7 nec se excommunicatum profiteri dignatus est *Heinricus,* licet hoc sibi a nostris in -em instanter probaretur. BERTH. chron. B a. 1077 p. 287,7 ipsi *(regi)* -e revelata liberrimus demandavit *abbas*, quod *eqs.* CHART. episc. Halb. 734 l. 24 vidua . . . absque mora contradixit in -em . . . verbo. *al.* in -em resistere *(cf. Vulg. Gal. 2,11)*: VITA Bonif. II 8 p. 100,1 Bonifatius in -em ei *(papae)* restitit dicens *eqs.* BERTH. chron. B a. 1079 p. 369,5 frater . . . ei *(legato)* . . . in -em testis veritatis confidentissimus restitit, quousque illum . . . evictum . . . ostentavit. **4** -e tenus (-etenus), prima -e *i. q. primo aspectu, statim, manifesto – auf den ersten Blick, sofort, augenscheinlich, deutlich:* EKKEH. IV. cas. 76 p. 160,16 erat -etenus videre spiritum sanctum opus suum ibimet agere. CONST. imp. II 301 p. 416,12 denarii . . . unius monete ita manifestis signis . . . distingwi debent a denariis alterius monete, ut statim prima -e et sine difficultate aliqua ipsorum ad invicem discrecio . . . possit haberi (*iterum* 302 p. 417,2). CHART. Lux. II 420 p. 462,5 de loco sibi *(sc. fratribus)*, sicut prima -e videbatur, magis ydoneo. **5** -e tenus (-etenus) *i. q. specie, nomine – äußerlich, dem Schein, dem Namen nach:* FOLCUIN. Bert. 107 p. 629,37 monachus proh dolor -e tenus sum effectus. GERHOH. psalm. 64 p. 98,32 quidam nominetenus et -etenus pastores, intrinsecus autem lupi rapaces *(cf. Vulg. Matth. 7,15).* **B** ante -em, in -e(m) *pro praep. i. q. coram, ante, in conspectu, praesentia – vor (den, die Augen), in Gegenwart:* **1** *gener.:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 111,1 propinqui . . . dixerunt alterutrum fieri, vel Arbonem comitem . . . vel se ipsos ante -em gladii morituros *(cf. Vulg. Iob 19,29 al.).* EKKEH. IV. bened. I 1,36 in -em (gloss.: ad adventum) Domini ploret reus (2,81 in -em Domini, quia venit, plaudite cęli). DIPL. Frid. I. 347 eos, qui . . . circa nos devotos in -e omnium principum se exhibuerunt. *al.* **2** *publ., iur., canon.:* CHRON. Gozec. 2,21 ut in -em ecclesie eum *(abbatem)* appellaret *comitissa* et . . . accusaret. CHART. archiep. Magd. 294 p. 367,12 cartam . . . in -e totius sanctae Magdeburgensis ecclesiae confirmavimus. DIPL. Constantiae 11 p. 40,2sqq. dicebant *homines* terras . . . ipsi . . . supra sexaginta annos in -e Grumensium iure quieto tenuisse. CHART. Austr. sup. II 268 p. 254,23 in -e totius conventus et in presentia multorum aliorum. *al.*

facietenus *v.* facies *et* tenus.

facieterculum *v.* *facitergula. **[faciliditas** *v.* facilitas.]

facilis, -e. *script.:* falc-: *l.47.48.* fati-: FORM. Marculfin. 29 p. 125,38. **1** *sensu pass. i. qui sine labore, difficultate fit, obtineri potest, expeditus, promptus – leicht, schnell, bequem (geschehend, zu bewerkstelligen[d], zu erlangen[d]):* **a** *in univ.:* MAPPAE CLAVIC. 204capit. deauratio -is. WALAHFR. hort. 179 -i . . . mansa voratu . . . frigus per viscera nutrit *esca.* RUD. FULD. mirac. 6 fibula, quam perdidi, -e est, ut a quolibet inventa mihi restituatur. DIPL. Otton. III. 294 si -em et benignum . . . petitionibus prebuerimus auditum et assensum. ALFAN. premn. phys. 5,17 p. 65 propter mollitiem et ˻-em passibilitatem˼ (*PG 40,620A* εὐπαθές) aeris. GUIDO AUGENS. mus. 340 calumniam . . . refellere falcillimum arbitror. 387 iudicare sit tibi falcillimum. *persaepe.* **b** *qui facile intellegi potest, perspicuus, planus – leicht zu begreifen(d), verständlich, klar:* PS. BOETH. geom. 660 -illimum (-e, -i *var. l.*) et apertissimum nostrae auctoritatis exemplum dabimus. GERB. geom. 6,4 p. 87,12 simplicior -iorque et expeditior erit regula embadi inveniendi in omnibus orthogoniis. CONR. MUR. summ. p. 48,3 si scribatur stilo difficili et obscuro vel stilo -i, lucido et plano ad intelligendum. *al.* *qui facile disci potest – leicht zu erlernen(d):* EUPOLEMIUS 1,539 ingenii prope vim discriminat *praeceptor* omnes, hi -es, illi longas longo ordine neumas discunt. **c** *qui facile transiri potest, pervius – leicht zu begehen(d), befahren(d), gangbar, zugänglich:* THIETM. chron. 6,10 p. 286,18 hostibus invitis arduam irrupere *milites praemissi* viam, -em subsequentibus parantes callem. ANNAL. Altah. a. 1044 p. 35,36 ducatum . . . equitando sursum per ripam . . . -i vado transit *rex.* CONST. imp. III 176 apud Dordrich(um), ubi est -is portus maris. **d** *qui facile elaborari, tractari potest – leicht zu bearbeiten(d), gefügig, formbar:* COMPOS. Luc. T 13 tollis plumbum femininum, -em et mollem (*sim.* MAPPAE CLAVIC. 126. IOH. sacerd. 149). HERACLIUS I 12,16 sanguis . . . -em ferro facit . . . adamantem. **2** *sensu activo:* **a** *mobilis, agilis – (leicht) beweglich, flink, behände, geschmeidig:* WALAHFR. hort. 147 foetus *(sc. cucurbitae)* in assiduos formarier usus vasorum poterit, . . . dum viscera ventre egerimus -i radentes ilia torno. Wett. 633 -i discedere gressu (IOH.

CANAP. Adalb. A 5 ut . . . sapientię montes -iore [-iori *var. l.*] gressu scandere posset). 668 digitum si ferre per ignem . . . -em (-e *var. l.*) possis. SYLL. Sangall. 22,10,1 aetheris blandos -esque motus. *al.* *versutus, sollers – gewandt, geschickt:* WIDUK. gest. 1,9 p. 12,2 erat . . . Iring . . . -is ad suadendum, quae vellet. VITA Heinr. IV. 3 p. 17,3 cum accusationem . . . -i responso, ut ventus pulverem, dissipaverit. CARM. imag. 10,2,10 eloquio -is non ullis frangitur *Ŏta* iris. **b** *comis, benignus, pronus – (leicht) geneigt, zugänglich, bereit(willig):* THEGAN. Ludow. 19 p. 202,1 erat fortis . . ., tardus ad irascendum et ˻-is ad miserandum˼ (promtus ad ignoscendum *var. l.*). POETA SAXO 3,516 pręsul . . . illius *(regis)* -em cognovit ad omnia mentem concedenda. VITA Corb. 5 erat . . . vir Dei . . . contra vitia ad irascendum -is (facundissimus *A*; ARBEO Corb. 8 velox). CARM. de Frid. I. imp. 808 hoc *(sc. dogma)* . . . turbavit . . . Romanam -em nova credere plebem. CARM. Bur. 112,3,2 quod sis -is, virgo . . . amabilis. *saepius.* **c** *praeproperus, levis, temerarius – vorschnell, leichtsinnig, unbesonnen:* RHYTHM. 11,6,1 -is fui verbo et in opere. POETA SAXO 2,421 Grecorum . . . gens . . . -is solet esse movendis, sed bene tractandis haud extat idonea bellis. FROUM. carm. 10,24 stultorum lingua est -is et prompta loquelis. GUTOLF. Delic. p. 16,35 in contradiccionem versi sese ut ignavos arguebant *monachi*, quod in re tanta tam -es extitissent. *al.* *huc spectare videtur:* AUDRAD. carm. 1,22 sive fides . . . seu fictio fratris fama . . . -i sancto me clausit ab imbri. **3** *locut adv.* de -i (defacili, de -e) *vel* ex -i *vel raro* in -i: **a** *facile, sine labore, haud difficulter, brevi tempore – leicht(hin), ohne Mühe, bequem, ohne Umstände, ohne weiteres:* THEODULF. carm. 44,7 ex -i pridem poteram depromere versus. WIBALD. epist. 57 p. 135,7 malum de -i potestis comprimere. GERHOH. epist. 15 p. 546A in -i et brevi vestrae aestimo prudentiae persuasum iri, uti *eqs.* IOH. PLAN. hist. 4,2 neque de -i mentiuntur *Tartari* eis *(dominis suis)*. WALTH. AGIL. med. 95 p. 191,6 pectus . . . de -e leditur ab aere frigido. CHART. Eichsf. 398 ut . . . donatio non valeat in posterum defacili retractari. CONST. imp. III 151,9 cui *(sc. Deo)* est in -i cuncta perficere. CONR. MEND. Attal. p. 144,30 ut ab . . . sancto proposito non de -e cederent *(sc. sorores)*. *saepe. v. et vol. III. p. 38,14.* *haud raro, saepe – nicht selten, oft, häufig:* ALBERT. M. meteor. 3,2,19 p. 149,7 quae *(insulae)* non de -i habent sub se concavas specus. CHART. episc. Hild. III 226 que aguntur in tempore, de -i evanescunt cum tempore. *al.* **b** *prono animo, prompte, libenter – ohne Bedenken, (bereit)-willig, gern:* RAHEW. (?) gest. app. a. 1170 p. 351,4 regem Boemiae, qui offenderat, de -i in gratiam recepit *imperator*. TRANSL. Annon. 11 p. 248 prestabilis est super eo, quod petitur, cito exaudit, de -i subvenit. CHRON. reg. cont. I a. 1187 p. 136,17 fides de -i prestita fuit . . . machinationi. *al.*

adv. **facile** *vel* **faciliter** (faculter: *l.58*). **1** *sine labore, opera, haud difficulter, brevi tempore – leicht, ohne Mühe, mühelos, bequem, ohne Umstände, ohne weiteres:* **a** *in univ.:* RIMB. Anscar. 12 p. 33,19 unde . . . barbarae nationes -ius uberiusque capere valerent divini mysterii sacramenta. ALFAN. premn. phys. 5,25 p. 67 quae *(figura pyramoides)* est ˻-illime mobilis˼ (*PG 40,621B* εὐκινητότατον). 11,1 p. 86 hi *(cerebri ventres)* . . . vapores -illime (*PG 40,657B* ῥᾳδίως) recipiunt. VITA Heinr. IV. 7 p. 25,19 quae *(plebs)* non -e sedari potest, dum mota fuerit. CHART. Sil. D III 251 -ulter cassari aut deficere poterunt mortalium actiones. CONST. imp. III 151,9 qui *(pastor ecclesiae)* . . . tractatibus sollerter . . . intendet et eos -r auctore Domino consumabit. *persaepe.* **b** *aperte, plane, manifeste – (leicht) verständlich, klar:* GEBEH. Udalr. prol. p. 256 nec veritatem subsistentium rerum iudicavit *vir* plus proprie quam -illime ac simpliciter exprimi posse. OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 78,25 qua *(subdivisione)* dictum est individuum aliud personale, aliud non, quod ex anteposita personae diffinitione -ius patebit. *al.* **c** *haud raro, saepe – nicht selten, oft, häufig:* WALAHFR. Gall. 1,4 nati eorum *(sc. simulacra colentium)* -e pereant. OTTO FRISING. gest. 1,56 stulticitas, cui -e error obrepere solet, habundat. BERTH. RATISB. serm. exc. p. 16,22 sunt . . . quidam dubitantes, quod possit *fides* esse vera, quidam firmiter credentes; et hoc a humilibus -r obiicitur. *al.* **2** *prono animo, prompte, libenter – ohne Bedenken, (bereit)-willig, gern:* CAND. FULD. Eigil. II 10,23 Deus . . . fidis quam -e miserans in rebus egenis consulit omnipotens. DIPL. Loth. I. 111 p. 260,17 precibus . . . aurem -e perspicientes *(sic)* hanc seriem magnitudinis nostrae fieri . . . iussimus. THANGM. Bernw. 2 p. 759,11 plurimum . . . rogatus, ne . . . discederet, -e acquievit. OTTO FRISING. gest. 2 capit. 2 quare in eum *(Fridericum)* tam -e consenserit universitas principum. *saepius.* *abund.:* ANNAL. Rom. p. 475,37 papa -ius vitam exponere quam investituris episcopatuum . . . consentire malebat. **3** *praepropere, inconsiderate, temere – vorschnell, leichtfertig, unbesonnen:* LEX Baiuv. 9,18 iudex . . . veraciter inquirat, ut eum veritas latere non possit nec -e ad sacramenta veniatur. CAND. FULD. Eigil. II 25,28 nec -e commotus in ira . . . mentis incendia prompsit. LAMB. HERSF. annal. a. 1069 p. 108,21 iussum . . . eis *(Thuringis)* est ab rege -e e t c o n t e m p t i m , ut decimas darent (a. 1075 p. 216,21; *cf.* a. 1073 p. 152,27 leviter et contemptim; *cf. Liv. 2,56,12*). *al.*

facilitas, -atis *f.* *script.:* -ll-: *l. 28. 54.* -llet-: *l. 49. al.* -lidit-: *l.55.* *confunditur c.* facultas: *l.25.32. al.*

1 *ratio tractabilis, condicio commoda, res facilis – Leichtigkeit, Einfachheit, Mühelosigkeit, Bequemlichkeit:* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 1,12 extranearum mulierum interdicta sibi consortia cognoscant *(sc. sacerdotes)* hac eis tantum facultate (-e *var. l.*) concessa, ut matres . . . inter domorum suarum septa contineant *(ex Cod. Theod.)*. GODESC. SAXO theol. 14 p. 239,16 mox ut vellet *omnipotens,* in eis *(reprobis)* . . . pariliter operaretur idipsum *(sc. velle)* tota -e (-llitate *cod.*). CHRON. reg. cont. I a. 1189 p. 146,26 -s veniae incendium *(leg. incentivum)* tribuit delinquendi *(sim.* INNOC. IV. registr. A 554 p. 393,20. *al.)*. CONST. Melf. 2,10 p. 309a,26 qui *(fideiussores)* pro qualitate criminis et persone nec minus -e (facultate *var. l.*) conveniendi . . . ydonei reputentur. *persaepe.* **b** *simplicitas, perspicuitas – Einfachheit, Verständlichkeit:* WALAHFR. exord. 23 p. 497,2 ipsa -e religionis melius, quod volebant, rudibus persuadere potuerunt *apostoli*. ALBERT. M. anim. 3,5,4 p. 249,38 quem *(modum)* hic iteramus propter doctrinae -em. **2** *mobilitas (animi), agilitas – leichte Auffassung(sgabe), Gewandtheit:* ALCUIN. epist. 155 p. 251,34 de qua . . . stella . . . secundum -em indagationis nostrae aliquid dicere curavimus. THANGM. Bernw. 1 p. 758,40 tanta . . . -e cupitum eius ingenium michi applaudebat. OTTO FRISING. chron. 8,16 nulla erit in iudicando difficultas, ubi cognoscendarum conscientiarum se invicem accusantium seu defendentium tanta erit iudicis vivax -s. **3** *comitas, benignitas – Geneigtheit, Milde:* VISIO Godesc. B 24,1 cum claritas, sanitas, -s et felicitas beatorum . . . omnem humanum visum et intellectum exsuperet. **4** *levitas, temeritas, neglegentia – Leichtfertigkeit, Leichtsinn, Fahr-, Nachlässigkeit:* CHRON. Fred. 4,79 -lletas abbatis . . . instetucionem nuscetur refragasse. SIGEB. GEMBL. gest. 15 p. 530,47 qui *(fratres)* per -em praelatorum licentia illicita deteriorati . . . egre ferebant *eqs.* HELM. chron. 97 p. 190,12 pulcham viri superficiem deformabat insanabilis . . . impetigo, mobilitas animi et -s (-llitas *var. l.*) verborum. CHART. episc. Hild. III 20 propter naturalem -ditatem omnes proni sumus ad discenciendum. *al.*

1. facillo, -are. *?hiscere, os aperire – ?den Mund auftun, sprechen:* VITA Deic. 35 (13) cum . . . nefas . . . cresceret et nemo esset, qui -ret.

2. facillo *v.* vacillo.

***facilus,** -i *m. vel* ***facilum,** -i *n.* (*theod. vet.* fezil) *cingulum, cinctorium – Schwertgurt, -koppel:* TESTAM. Eberh. p. 93b,36 de paramento . . . nostro, volumus, ut habeat primogenitus . . . spatam I . . . et -um I de auro et gemmis, balteum I de auro et gemmis. p. 94a,9sqq. secundus . . ., volumus, ut habeat spatas II . . ., -um de argento et auro I, balteos aureos cum gemmis II . . ., alterum -um cum gemmis aureum. p. 94a,25sq. *cf.* *fagidulus, *fascilo.

facino *v.* fascino.

***facinorositas,** -atis *f.* *facinus, fraus – Untat, List:* HINCM. divort. 15 p. 211,19 iniquo . . . coniugio facto et diabolica -e (*Ps. Amphilochius Basil. [ed. F. Combefis. 1644] p.*

192B δραματουργίας) completa ac modico transeunte tempore designatus est a quibusdam puer non introire in ecclesiam.

facinorosus, -a, -um. *turpis, impius, scelestus – schändlich, ruchlos, frevelhaft, verbrecherisch:* **1** *de hominibus:* RADBERT. Arsen. 2,16 p. 84,18 quia unum eiecerant . . . flagitiosissimum, alii serviebant -issimi. BERTH. chron. B a. 1076 p. 235,11 quidam nomine Quincius, raptor sacrilegus et predo -us, . . . ecclesiam irrupit. CHART. Duisb. 59 p. 88,7 animadvertendo et puniendo -os homines. CONR. MUR. summ. p. 160, 8 mulier deridenda . . . sic poterit nominari: acidiosa, . . . fastidiosa, -a *eqs. al. usu subst.:* CHART. Ital. Ficker 305 (a. 1223) concedimus . . . fidelitati tue . . . potestatem . . . animadvertendi in -os. CHART. Gelr. 679 p. 683,2 regalis . . . interesse debet celsitudinis . . . animadvertere crudeliter inter -os et rebelles. **2** *de rebus:* ERCHEMB. CAS. hist. 74 Dei iudicio . . . illius *(Guaiferii)* scelus -us finis explevit. RATHER. Metr. 8,375 quod -a refugit conscientia, presumere facit clementissimi filii eius *(virginis)* pietas. CARM. Cantabr. A 36,1,9 nos expia *(sc. Maria)* ab omni macula -a. *al. usu subst.:* HINCM. divort. 15 p. 206,24 sunt . . . scelerata atque -a, quae . . . hic scribere supersedimus.

facinus, -oris *n. (?m.: l.38) script. et form.: acc. sg.* -num: *v. vol. I. p. 192,10. abl.: sg.* -nerae: *l.35. pl.:* -onibus: *l. 33. c. gen. explicativo: l.35.*

1 *factum, opera – (Groß-)Tat, Handlung:* ABBO SANGERM. serm. 14,16 ob . . . preciosissimum -us a sacerdotibus idolorum interfec[is]ti . . . obtinuere *Simon et Iudas* polum. OTTO FRISING. gest. prol. p. 9,20 fuit intentio virorum fortium c l a r a -a . . . extollere (1,70 p. 98,22. *sim.* 2,23 preclarum -us. 2,39 p. 136,8 insigne -us). **2** *flagitium, scelus, crimen – Misse-, Un-, Schandtat, Verbrechen (interdum i. q. culpa, peccatum – Schuld, Sünde: e. g. l.37; i. q. iniuria, contumelia – Unrecht, Schmach: l.41.42):* **a** *proprie:* **α** *gener.:* TRAD. Lunaelac. 38 p. 137,7 (a. 768) pro relaxandis -bus (-onibus [facionibus *a. corr.*] *cod.*) meis in die iudicii . . . dono *eqs.* FORM. Dion. 1 p. 495,31 David . . . pro homicidii et adulterii -e (-erae *var. l.*) . . . non erubuit . . . faciem suam dare in pulverem. GODESC. SAXO carm. 6,10,1 plenus . . . -e ego sum. CHRON. Cas. 6 ut non habesset illorum assuetus -us, cellas . . . martirum . . . igne cremaverunt *adversarii*. DIPL. Otton. III. 219 p. 631,4 intercessores . . . apud Deum pro nostris -bus. THIETM. (?) chron. 5,23 qui *(populus)* pondus i l l a t i -is diucius ferre non valens (7,3 illatum -us). *persaepe. per compar. de vi naturae:* LAMB. WAT. annal. a. 1163 p. 535,49 contigit . . . fulmen . . . intra ecclesiam terribilia exercuisse -a. **β** *publ. et iur.:* LEX Ribv. 91,2 nec ullus iudex . . . freta non exigat, priusquam -us (facimus, fatimus *var. l.*) conponatur. LEX Frision. 21 si . . ., qui venditus fuit, . . . eum, qui se vendiderat, de -e convenerit. HELM. chron. 28 p. 55,30 ut talis regnet, qui de publicis convictus est -bus. *al.* **b** *meton. de hominibus i. q. maleficus – Missetäter:* EUPOLEMIUS 2,443 ut captum Iudas -us conspexit Orontem, '. . .', ait, '*eqs.*' *Staub*

1. facio, feci, factum, -ere *et pass.* **fio,** factus sum, fieri. *script. et form.: verbi* facere: *stirpis praes.:* fici(o): *p.21, 40. adde* DIPL. Merov. I 135 ficere. AETHICUS p. 126,15 ficiant *(var. l.).* fati(o): *p.21,67.27,38. adde* FORM. Augiens. B 17. ANNAL. Plac. a. 1267 p. 522,31. *al.* facetis, facites *pro* facite: *p.22,44. adde* DIPL. Merov. I 166 p. 413,19. *gerundivum* faciundus: VITA Heinr. IV. 9 p. 32,1. *gen. gerundii* faciendi: *p.21,67. inf.:* facire: *p.21,66.22,66.26,70. adde* LEX Alam. 1,1 (codd. 1.2). *al.* faciri: *p.21,68. indic.:* ?famus: CHART. Anhalt. I 354 p. 266,31. facint: *p.27,34. coni.:* faceatis: *p.22,1.* facies, facient *pro* facias, faciant: *p.20,46. adde* FORM. Turon. 7 facient *(var. l.). fut.* faciebo: *p.21,71. stirpis perf.:* fic(i): *p.24,39.26,11.29,23.30,26. adde* FORM. Andec. 1 fici. DIPL. Merov. I 89 ficisse. 95 p. 245,7 ficerat. 137 ficisset. 149 p. 375,36 ficissit . . . ficissent. TRAD. Frising. 1086 ficerunt. *saepius (cf. B. Löfstedt, Studien über die Sprache der langobard. Gesetze. 1961. p. 22. 24sqq.).* fac(i): *p.21,64.22, 21.24,43 (dub.).* faec(i): *p.29,23. al. indic.:* yecit *(in abecedario): p.29,30.* fezerunt: *p.22,30.* fecemus: FORM. Andec. 56. *coni.* fecirit: *p.30,12. adde* MARIAN. chron. a. Chr. 208. *stirpis partic. perf.:* fect(us): *p.31,58.* facht(us): *p.23, 64.* fatt(us): ERCHEMB. CAS. hist. 63 *(cod.). stirpis aoristicae q. d.:* faxo *(i.* faciam, fecero; *i.* fecissem: *p.27,56): p.21,71. 23,42. 25,39. 26,17. 27,57. adde* ALDH. ad Acirc. 37,4. 42,3. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 11. EKKEH. IV. bened. I 26,125. faxis (*i.* feceris): *p.24,64.* faxit (*i.* faciat, fecerit): *p.27,28.47. adde* GESTA Bereng. 3,228. CARM. var. III A 5,155 p. 607. faxunt (*i.* facient): *p.24,55.* faxat (*i.* faciat): *p.27,46.*

verbi fieri: fig(o): *l.70. p.22,69.23,60.24,58. adde* FORM. epist. add. p. 532. CHART. Const. 8 p. 12,25. *imper.:* fi: ARNULF. delic. 75. fito: *p. 26,15. adde* CARM. biblioth. 3,1,43. YSENGRIMUS 5,1202. *partic.* fiens: *p.25,66. gerundivum* fiendus: *p.22,23.34.25,26.31,14. saepius. inf.:* feri: *p. 23,59.* fiere: *l.35.68.p.25,9.27,15.29,67. saepius. praes. indic.:* fiet, fient, (*i.* fit, fiunt): *l.41.p.21,36.38. adde* COMPOS. Luc. H 11. *ibid. al. (cf. Svennung p. 128). coni.* fiet *pro* fiat: *p.29,69. adde* FORM. Salisb. I 39. *imperf. coni.* fierit: *p.21,22. c. terminatione pass.:* fior: *p.26,18.* fiuntur: *p.22,69.23,57.30,5. adde* VITA Desid. Vienn. 12. fiatur: *l.33.p.22,68. adde* VITA Desid. Cad. 11. fietur (*i.* fiet *pro* fit): *p.22,43.67*(fiae-)*.24,58. 59. adde* CHRON. Fred. 3,3. *perf. c. terminatione act.:* fierunt: *p.22,27.* ?fierint: *p.30,2.*

coniunctim scribitur: notumfacio: TRAD. Patav. 628. nilfaciens: *p.22,4.* postfact(um): *p.23,67.68.* suprafieri: *l.72.*

metr. et rhythm.: fāc: EGBERT. fec. rat. 1,614. fācit: CARM. libr. II A 18,5. fĭo: BONIF. carm. app. 8,2,13. fĭās, fĭāt: WALAHFR. hort. 403. HROTSV. Agn. 158. prim. 353. *al.* fécerunt: RHYTHM. 18,10,1. *partic. praes.* faciens *usu subst.: l.43.p.22,4.23,52.28,6.29,20.30,15. al. partic. perf. usu adi.: l. 37.p.26,70. al.; subst.: p.23,65. de cetero v. sub V.*

I *c. acc. (nom. in struct. pass.):* **A** *simplici:* **1** *fere de concr. obi. effecto q. d. praevalente notione conficiendi:* **a** *exstruere, aedificare – errichten, erbauen:* LIBER hist. Franc. 17 p. 267,24 fiatur ecclesia beatorum apostolorum. CHART. Fuld. B 11 quod *(monasterium)* domnus Bonifatius . . . iussit fieri (fiere *a. corr.*) vel edificare. WIPO gest. prol. p. 6,16 statuas et monumenta. *persaepe.* **b** *fabricare – herstellen, verfertigen:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,17 l. 9 soccis de sago -tis indutus. THEOPH. sched. 3,86 p. 158,13 facere cymbala. DIPL. Conr. III. 60 monetam faciendi facultatem . . . concessimus. REGISTR. abb. Werd. 6,6 p. 174,24 panem unum, quorum de modio siliginis IV fient (*sim.* p. 174,27 fiunt). *persaepe. usu subst. in nomine loci:* CHART. eccl. Erf. 387 p. 229,33 (a. 1265) de domo sita . . . prope Facientes Funes. **c** *(prae)parare – (zu)bereiten:* ANTIDOT. Lond. p. 18,35 iuscellum ex lactucis -tum. LIBER diurn. 66 ut . . . confectionem oleorum infirmantibus . . . annue facies atque prepares. BOTAN. Sangall. 41,1 ad purgaturium faciendum. *saepe.* **d** *collocare – anlegen:* COD. Lauresh. 711 (a. 796) I locum ad vinnam *(sic)* faciendam. HROTSV. gest. 539 foveam . . . fodiendo secretam. CHART. Alsat. B 193 p. 117,8 (interp. s. XII$^{in.}$?) concessimus . . . monachis . . . potestatem . . . prata, piscinas, molendinas -endas, piscationes agere. OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 125,16 cuniculos . . . fieri iubet *princeps. saepius.* **e** *exstirpare – roden, urbar machen: v. p.30,61.63. vol. III. p. 1683,1. 9.* **f** *fundare – gründen:* THIETM. chron. 2,11 episcopatum. DIPL. Conr. III. 169 -to . . . cenobio, quod Dei Gratia appellatur. *saepius.* **g** *(con)scribere – (nieder)schreiben:* **α** *gener. i. q. componere – verfassen:* BEDA hist. eccl. 4,24 p. 259,5 religiosa poemata facere. AMALAR. off. 4,2,13 in libello, quem fecimus de septuagesima. WIPO gest. 39 p. 60,17 cantilenam lamentationum. *persaepe.* **β** *mus. ('komponieren'):* COMM. microl. 58 p. 121 in faciendis cantibus. ANON. IV mus. 2 p. 46,12sqq. magister Perotinus fecit quadrupla optima, sicut *eqs.*; fecit etiam triplices conductus, ut *eqs. saepe. v. et p.30,68. ponere – 'setzen':* ANON. IV mus. 2 p. 42,17 fac duas ligatas descendentes. p. 42,21 fac duo puncta *eqs. ibid. al.* **γ** *publ. i. q. perscribere, conficere – ausstellen, ausfertigen:* TRAD. Weiss. 241 l. 68 (a. 737) qui *(Ueroaldus)* anc testamentum . . . fiere et firmare rogavit. CHART. Sangall. A 400 qui *(Liutoltus)* hanc traditionis cartam figeri rogavit. CHART. Bund. 211 tracta et -ta est hęc carta in vico ad Campos *eqs.* 329 qui *(iugales)* hanc cartam venditionis suprafieri (*sed cf. antea:* ut supra legitur) rogave-

[Antony]

runt. *persaepe.* **h** *edere, producere – von sich geben, (aus sich) hervorbringen:* **α** *in univ.:* CAND. FULD. Eigil. II 17,115 fit clamor . . . christicolis. CAES. HEIST. mirac. I 10,13 quae *(vinea)* . . . circa decem carratas annuatim facere solebat. ALBERT. M. veget. 4,105 quaedam plantae nec fructus faciunt nec flores *eqs.* HIER. MOR. mus. 28 p. 289,35 ut . . . prima chorda faciat D. *saepe.* **β** *excernere – ausscheiden:* ANTIDOT. Lond. p. 17,17 qui orina cum dolore faciunt. *al. v. et l.10. evacuare – entleeren:* MEDIC. var. (BullHistMed. 10. 1941. p. 31; s. IX./X.) si legitime ventrem facit aut urinam. **γ** *parere – gebären, zur Welt bringen:* LEX Alam. 66 si . . . ipsa *(sc. iumentum)* ˹abortivum fecerit˺ (abortaverit *12*). WETT. Gall. 4 fiant nati eorum *(sc. gentilium)* in interitum. FRAGM. med. falc. 94 infantem. *al.* **δ** *de colore i. q. inducere, ostendere – annehmen, zeigen (cf. Svennung, Pallad. p. 566):* ANTIDOT. Sangall. p. 95,23 oleum ut colorem album faciat. *v. et. vol. III. p. 931,57.* **i** *(pro)creare, fingere, formare – (er)schaffen, bilden, formen (medial. i. q. nasci – entstehen, sich bilden, werden):* **α** *gener.:* HUGEB. Willib. 4 p. 96,9 duos fontes . . . in unum collecti faciunt Iordanem. OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 147,32 mons ad flumen se stringens clausuram fecerat. *al. de operibus Dei:* RHYTHM. 90,1,3 antequam fierit mundus. WALTH. SPIR. Christoph. I 7 Domine, qui fecisti Adam. *persaepe.* **β** *philos. (cf. p.29,10):* AGIUS comput. 1,9 numero rerum . . . primordia -ta . . . sunt. ALBERT. M. gener. 1,1,3 ex his *(quattuor elementis)* fieri . . . ea, quae dicuntur partes homoyomerae. metaph. 11,1,5 p. 464,76sq. congregatio et segregatio, quae formas . . . non faciunt, licet videantur eas facere. 13,1,3 p. 584,5 'omne . . . ', quod . . . 'fit', fit 'hoc, quod fit (*p. 1088b,18* γίνεται), ex potentia ente'. *v. et p.31,1. persaepe.* **γ** *gramm.:* ERMENR. ad Grim. 15 p. 551,18 de 'pono' . . . antiqui 'posivi' fecerunt, sed *eqs.* **δ** *geom.:* GERB. geom. 4,4 rectus *(angulus)* . . . hoc modo fit, si rectam lineam iacentem altera stans erecta contingat et ex utraque sui parte aequos angulos faciat ita. ADALBOLD. sphaer. 8 si . . . ex binario unum fecero cubum *eqs. al.* **ε** *techn.:* COMPOS. Luc. G 10 metallum, ex quo fiet (fit MAPPAE CLAVIC. 192 p. 224,13) auro, terra rufa. X 27 florentem flore constringit terra . . . prasina et fient petre. *al.* **k** *describere, depingere, exprimere – zeichnen, beschreiben:* ORDO Rom. 15,114 ficiens *presbyter* bis c r u c e m in eorum *(infantium)* pectus (GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 84. *saepe. sim.* PONTIF. Rom.-Germ. 107,35 signum crucis. *saepe*). HRABAN. epist. 1 p. 382,2 figuras in eo *(opere)* -tas . . . servare. **l** *(secundum rationem) efficere – (rechnerisch) ergeben, ausmachen (medial. i. q. effici – sich ergeben):* LEX Baiuv. 4,11 ad XII *(sc. solidos)* adde IIII, fiunt XVI *eqs.* REGISTR. Prum. 83 terra dominicata iugera L, qui faciunt mansa V. ANON. minut. 1,2 uncia in unciam *(sc. ducta)* fit dimidia sextula. *saepe.* **m** *colligere – versammeln, zusammenbringen:* DIPL. Otton. I. 35 licenciam ei *(praesuli)* dantes ibidem congregacionem Deo famulancium faciendi. BERNOLD. CONST. chron. a. 1078 p. 419,14 cum Alemanni -to exercitu ad . . . regem Roudolfum properarent. *al.* **n** *quaerere – sich verschaffen, gewinnen:* ANNAL. Xant. a. 847 -ta preda reversi sunt *Nordmanni.* VITA Heinr. IV. 2 p. 14,11 suum questum facere. *al. colare – 'waschen':* BREV. NOTIT. p. A 4,7 ut duo viri irent sursum per Salzaha . . . ad aurum faciendum. **o** *accendere, excitare – anzünden, schüren:* CONSUET. Vird. 28 focum. HERACLIUS II 7 p. 55,33 in medio eius *(furni)* ignis . . . semper faciendus est. *al.*

2 *fere de actionibus praevalente notione perficiendi vel rarius (e. g. p.23,4.12) suscipiendi:* **a** *indefinite c. acc. (nom. in struct. pass.) neutr. pron. (ante pron. rel. plerumque subaudito) i. q. theod. 'tun', pass. 'geschehen':* **α** *in univ.:* FORM. Andec. 36 ut . . . rem conscripta . . . possedias et ab hac diae faceris, quod volueris *(sim.* FORM. Marculfi 1,14 l. 30 quicquid exinde facire [facere *var. l.*] voluerit. 2,16 quicquid exinde elegeris, fatiendi [faciendi, facihendi *var. l.*] liberam habeas potestatem. CHART. Sangall. A 14 qui exinde faciri voluerit. *persaepe).* HRABAN. carm. 14,9 quae culpare soles, haec tu ne feceris ipse. CYPR. CORD. carm. app. 3,2,3 (MGPoet. III p. 148) quid faciebo, quum *eqs.* VITA Serv. 35 p. 108,4 faxo (faciam *var. l.*) aliud, si vixero. EPIST. Teg. II 138 sive aliud sive illud faceatis *eqs. persaepe. in cognomento detrectivo:* HIST. Franc. Senon. (MGScript. IX p. 365,48; s. XI.[1] [add. cod. 3]) Ludovicus cognomento Qui-nichil-fecit. ANNAL. Spir. p. 81,36 Ludewicus Nilfaciens. **β** *accedente praep.* de, cum, ex *vel dat. ('mit'; cf. p.28,9.29,5):* TRAD. Patav. 15 p. 14,13 (a. 788) quicquid . . . episcopus vel successores . . . ex id facere decreverint (17 id facere *[om. praep.]*). BERTH. chron. B a. 1071 p. 212,17 quid fiet de presbiteris? CHART. Brixin. 136 dederunt . . . curiam . . . ad possidendum . . . et de ipsa, quitquit placuerit, faciendum. CHART. Wirt. 1981 p. 374,21 cum illis hominibus . . . marchio et sui successores nichil habent facere nisi *eqs. saepius. v. et p.75,16.* **γ** *abl. abs.* quo -to *sim. i. q. (de)inde, tunc – danach, darauf, (so)dann:* ARBEO Corb. 16 p. 205,21 hoc -to *eqs.* 26 quibus -tis *eqs.* HROTSV. prim. 273 virgo emundare locum socios praeceperat . . .; quo -to *eqs. saepe. adde:* THEGAN. Ludow. 6 p. 184,11 ˹quod -tum˺ (quo -to *var. l.*) . . . ibant ad palatium. **δ** *in locut.* opus est -to: OTTO FRISING. gest. 1,14 quid -to opus esset (1,19 sit). **b** *(per)agere, perficere, exsequi – durch-, aus-, vollführen, verrichten, vornehmen, vollziehen:* **α** *gener.:* LEX Baiuv. 7,4 si quis die dominica operam servilem fecerit *(a. corr.* facerit *)* liber homo. WALTHARIUS 1363 ictum praevalidum . . . fecit. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 169,6 de mansuefactione fienda sine capello. ALBERT. M. animal. 5,35 duas ovationes, quas facit, complet *(sc. piscis raby)* successive. *saepius.* **β** *publ. et iur.:* LEX Baiuv. 16,9 postquam -tum est negotium *(i. venditio).* HIST. Lang. Goth. 7 antea per cadarfada . . . fierunt (finierunt *2*) causationes. TRAD. Scheftl. 26 hoc *(sc. traditio)* fuit -tum in VI. kalendas Februarii *eqs. (cf.* 27 actum hoc est *eqs.).* CHART. Bund. 565 p. 64,19 conmutacionem fezerunt. *persaepe.* **γ** *eccl., liturg., canon.:* WILLIB. Bonif. 7 p. 38,8 ordinatione *(sc. episcoporum)* . . . -ta. CAND. FULD. Eigil. II 10,30 fit lectio versus. HINCM. epist. 184a p. 177,10 si a vobis *(sc. episcopis)* fienda *(sc. restitutio deiectorum)* canonice . . . patrata fuerit. PONTIF. Rom.-Germ. 101,15 collectam. BERTH. chron. B a. 1078 p. 318,14 in dubio pendebat veritas excommunicationis . . . per cardinalem . . . -te. *persaepe. recitare, dicere – vortragen, sprechen, singen:* AMALAR. off. 4,7,17 qui *(versus)* fiunt . . . per sex dies ebdomadis. LIBER ordin. Sedun. A 523 tres lectiones et novem psalmos. *saepius.* **c** *in malam partem i. q. committere, perpetrare – verüben, begehen:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,33 eu me misero, cuius tempore tante sanguis humanae effusio fietur! PIRMIN. (?) scar. 28b p. 66,16 furtum non facites (facite *AC*). GERH. AUGUST. Udalr. 1,3 l. 110 nullam deceptionis fraudem ab illo fieri timentes *laici. persaepe.* **β** *expressius i. q. malum committere – Böses tun (cf. p.24,67. 28,29):* ANNAL. Augiens. a. 899 (MGScript. I p. 68,32) Ungari Italiam ingressi multa fecerunt. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 131,5 nichil fecimus, alienas ob culpas plectimur. **γ** *locut.* sanguinem et blavium *(in aliquo)* facere *([jemanden] 'grün und blau prügeln'):* ACTA civ. Wism. B 2782 (a. 1273) Godeco Pil est proscriptus, quia vulneravit et fecit sanguinem et blavium in Utwardo. *ibid. al.* **d** *implere, observare, sequi – erfüllen, einhalten, sich richten (nach):* LEX Baiuv. 16,17 wadium tibi do, quod tuam terram alteri non do legem faciendi (-endo, -endum, -endam *var. l.; postea:* ad legem faciendam [-endi, -endum *var. l.*]). ANNAL. Einh. a. 782 p. 61,18 iussa *(sc. regis)* -turi *(sc. ministri).* VITA Paulin. Trev. 7 praecepta principis facientes *(sc. episcopi).* DIPL. Loth. III. 12 p. 15,9 inclinavimus . . . cor nostrum ad faciendas peticiones eorum *(fratrum). saepius.* **e** *(con)iungere, contrahere, pangere – schließen, abmachen, eingehen:* CAPIT. reg. Franc. 207 p. 77,18 coniunctionem. WIDUK. gest. 1,25 ito ad Heinricum, facito pacem cum eo. ANNAL. Ianuens. IV p. 42,1 ad confederationem faciendam. *saepius. v. et p.30,5.* **f** *(sollemniter) agere, celebrare – (ab)halten, veranstalten:* CONC. Merov. p. 73,11 missas facire. CHRON. Fred. 4,35 placetus . . . fiaetur. EPIST. Desid. Cad. 17 ut . . . coniuncio sacerdotum . . . non fiatur. RHYTHM. 8,10,1 Kana fiuntur (figuntur *cod.*) nuptiae. EINH. Karol. 3 p. 6,1 -to . . . generali conventu. BERTH. chron. B a. 1078 p. 338,20 synodus magna Rome -ta est. *persaepe.* **g** *constituere, determinare – festsetzen, bestimmen:* LEX Sal. Merov. 40,7 in septem

[Antony]

noctes placitum facere debet *dominus servi,* ut *eqs.* 82,1 ad alias XX noctes . . . placitum fiat. LEX Sal. Pipp. 90,4 si de causa aliqua ante illus *(sagsbarones)* aliquid -tum fuerit (si causa aliqua . . . fuerit definita *rec. E*). *al.* **h** *sus-, incipere, inire – unternehmen, beginnen, sich einlassen (in):* ANNAL. Iuv. II a. 786 Hartrat . . . consilium malum fecit contra . . . regem. POETA SAXO 1,126 congressu necdum -to. THIETM. chron. 4,9 duas expediciones. ANNAL. Erf. praed. a. 1227 generale passagium ad Terram Sanctam -tum est. *saepe. inf. pro subst.:* CHART. Tirol. 329 p. 163,36 (a. 1172) si . . . episcopus de suis hominibus propter werram facere supra ipsum castrum mittere voluerit. **i** *de argumentatione disponenda fere i. q. exponere – etwa: darlegen, ausführen (usu dialectico):* ALBERT. M. eth. I 388 p. 327,54 dividitur . . . hoc capitulum in duas; primo ostendit, quod *eqs.*; circa primum duo facit; primo dicit *eqs.*; secundo *eqs.* 400 p. 339,50 circa hoc . . . duo facit *eqs. ibid. saepe.* **k** *ponitur c. subst. in periphrasi verbi (exempla perpauca selecta; cf. p.25,71):* EPIST. var. I 2 vitae obitum fecit *(i. mortuus est).* EIGIL Sturm. 21 quemadmodum ⌊initium faceret⌋ *(i. inciperet).* CHART. Austr. sup. I 142 p. 209,34 ubi ille *(rivulus)* ⌊rivum facit⌋ *(i. influit)* in Anesum. OTTO FRISING. gest. 1,64 p. 90,20 per Bulgariam . . . ⌊iter faciens⌋ *(i. pergens).* HELM. chron. 93 p. 183,27 fac pro nobis verbum *(i. intercede pro nobis). eiusdem etym.:* LEX Alam. B 3,1 (codd. 19-37) si quis homo ad ecclesiam ⌊confugium fecerit⌋ (confugerit *34*). ARBEO Corb. 13 finem vivendi fecit *(i. vitam finivit).* GLOSS. psalt. Lunaelac. 21,30 carnis curam faciebant *(i. carnem curabant).* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,100 saciem factura *(sc. agna)* luporum *(i. lupos satiatura).* OTLOH. Magn. 24,31 expedit nobis magis gaudere quam ⌊luctum facere⌋ *(i. lugere).* CHART. civ. Halb. 16 p. 19,6 cum . . . ⌊residentiam in ea *(ecclesia)* fecissent⌋ *(i. in ea resedissent).* CHART. Bund. 607 p. 106,9 si ⌊contradictio -ta⌋ *(i. contradictum)* fuerit . . . episcopo. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 78,2 avis . . . ⌊motum ale ad superius non facit⌋ *(i. alam ad superius non movet)* nisi *eqs.*

3 *fere de statibus, eventibus, effectibus sim. praevalente notione efficiendi:* **a** *efficere, operari, patrare – (be)wirken, schaffen, machen, zustande bringen, vollbringen, verursachen:* **α** *in univ.:* LEX Alam. 67,2 si . . . grex iumentorum damnum fecerit . . . in messe. HRABAN. carm. 39,54,6 signa plurima fecit *Christus* atque miracula. WALTHARIUS 1279 aut oppeto sive aliquid memorabile faxo. AGIUS epic. Hath. 341 cum iam per Christum pax -ta . . . sit. ALBERT. M. gener. 1,1,2 p. 113,19 generationem et corruptionem. *saepe. alch.:* TURBA phil. 39 p. 147,17 in haec . . . opus divisit *philosophus*, commiscere scilicet, . . . coquere ethelie et rubiginem facere (*item inf. pro subst.:* 67 rubeum facere . . . est vita). ANON. miseric. 495 spiritus solvit corpus . . . et facit sua facta laudanda in eo. **β** *interponere, inducere – eintreten lassen:* HRABAN. epist. 2ª p. 383,30 feci . . . synalypham aliquando in scriptu. ANON. inst. patr. 10 pausam . . . conpetentem. *al.* **γ** *de statu hominum:* ALPHITA II p. 9,27 anabulla maior . . ., rapiens vitam, faciens viduas (p. 112,2). *nominare – ernennen (cf. p.26,24):* ANNAL. Plac. a. 1258 p. 509,15 fecit *Manfredus* comites . . . sicut rex. **b** *medial. i. q. accidere, evenire, contingere – geschehen, sich ereignen, sich zutragen, ein-, auftreten, an-, herein-, ausbrechen:* IONAS BOB. Ved. 3 multa mirabilia fiuntur *(m.¹ B1*, fiunt *cett.).* LEX Alam. 44capit. de causis, qui saepe solent contingere (fieri, feri *var. l.*). AETHICUS p. 129,7 Meoparorum insidiae ruina multorum figeri (fieri *var. l.*). ANNAL. Xant. a. 838 terrae motus -tus est. AGIUS epic. Hath. 675 die -ta. POETA SAXO 4,68 morborum . . . lues fieri permaxima coepit. WIDUK. gest. 3,65 contigit . . . altercationem . . . fieri. ANNAL. Frising. a. 1261 fachta est eglipsis solis. THIETM. chron. 3,7 vespere -to. *persaepe. locut.* ex, de post -to *i. q. postea – im Nachhinein, nachher (partic. perf. usu subst.):* EPIST. Teg. II 289 si . . . de postfacto dolus criminatorum apparuit *eqs.* GREG. IX. registr. 706 p. 609,15 ex postfacto. CHART. Merseb. 374 p. 309,26 nos . . . vendicionem . . ., licet ex post -to, . . . ratam habentes. *al.*

4 *de concr. obi. affecto q. d. (cf. p.26,65):* **a** *c. sensu curandi:* **α** *(in potestatem) habere, obtinere – verfügen (über), innehaben:* REGISTR. Raet. Cur. p. 383,3 sunt ibi naves X, quas faciunt liberi homines. DIPL. Otton. III. 93 Sigebodoni et fratri eius . . . concessimus, ut faciant forestum infra spacium, quod *eqs.* 202 p. 612,17 ut . . . eadem . . . congregatio . . . easdem cellulas . . . faciant et disponant (*ex* dipl. Bereng. I. 108 [ed. L. Schiaparelli]). **β** *excolere – bearbeiten, bestellen:* REGISTR. Prum. 9 facit unusquisque iugera II. REGISTR. Weiss. 74 in verno dominicam vineam facere. *al. v. et p.25,24.* **γ** *incendere – entzünden:* VITA Phil. Cell. 8 luminaria in . . . oratorio certis horis facere. **δ** *sanare – heilen:* ANTIDOT. Glasg. p. 133,13 ad caducos faciendum. **ε** *tractare – erklingen lassen, 'spielen':* CYMBALA III 1 omne instrumentum musice . . . vel fit per tactum ut instrumenta, que fiunt per cordas, vel *eqs.* **b** *sumere, adhibere – nehmen:* COMPOS. Matr. 6,2 fac caccabellum ferreum, in quo hec universa trita mittis. *gerere – tragen:* WILH. RUBRUQU. itin. 5,5 faciunt *(sc. Mongoli)* . . . in hieme duas pelliceas ad minus *eqs.* **c** *de censu, servitio sim. (cf. p.25,19) sensu contrario i. q. requirere, exigere – in Anspruch nehmen, (ein)fordern:* CHRON. Fred. cont. 36 ut . . . tributa vel munera, quod . . . ad Romanos requirebant, facere desisterent *Langobardi.* CHART. Bund. 54 (dipl. Ludow. Pii) ad tributa exigenda <aut mansiones v>el paratas faciendas. DIPL. Merov. 102 ut . . . pontifex . . . de ipsa villa . . . freda exigendi, mansiones faciendi . . . habeat potestatem. *saepius.*

5 *de tempore:* **a** *degere, transigere – hin-, zu-, verbringen:* **α** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 4,2 p. 204,16 fecit *Theodorus* in ea *(ecclesia)* annos XX et unum, menses III, dies XXVI. ANNAL. Lauresh. a. 800 hiemem Romae fecit *(sc. rex).* VITA Emm. I 45 sine alimento annum fecit *puella* integrum. *al. locut.* plenum aevum fecisse *i. q. senem esse – ein Greis sein:* WILLETR. Sus. 241 spiritus . . . Domini tunc illapsus iuniori iudicio plenum puero qui fecerat evum *(cf. Vulg. Dan. 13,45sqq.).* **β** *de diebus festis c. sensu celebrandi:* ANNAL. Altah. a. 1038 p. 22,6 imperator nativitatem Domini Parmae fecit. a. 1042 p. 31,23 pentecoste Wirtzburg fecit *rex. al.* **b** *in formula diei ascribendi (cf. p.28,71 et ThLL. VI/1. p. 99,48. 101,10) i. q. complere – vollmachen:* FORM. Andec. 1ª annum quarto regnum . . . Childeberto reges, quod fecit minsus ille dies tantus (sim. 53 ficit). DIPL. Merov. I 121 datum, quod ficit minsis September dies XII. TRAD. Patav. 5ª p. 6,18 actum Bazauua . . ., quod fecit Augustus dies octo. FORM. Augiens. A 14 ego . . . anno ill. ill. regis, die ill., ⌊quod fecit mensis ill. dies tant.⌋ (*sim.* B 1 p. 348,25 quod facit ipse mensis), scripsi et subscripsi. *saepe.* **c** *medial. i. q. continuari – fortdauern, -bestehen:* DIPL. Otton. I. 158 p. 240,14 dum seculum fiat *eqs.*

B *accedente (vel saepius subaudito, e. g. l.72.p.25,22.39) obi. dat.* (ad: *p.25,23.24.46. saepius*; in: *l.62.p.25,4.37. al.*; circa: *l. 71*; contra: *l.65*) *transit ad notionem dandi:* **1** *(com)parare, afferre – bereiten, schaffen, 'machen':* **a** *in univ.:* HRABAN. epist. 28 p. 443,23 ne longitudo librorum fastidium lectori faceret. RUODLIEB I 107 appositum quicquid melioris erit sibi, mittit *(sc. rex)* id faciens nobis plus quam mercedis honoris. CAES. HEIST. mirac. I 7,28 p. 37,13 miles . . . facere sibi volens nomen *eqs. saepe. (in se) admittere – auf sich laden:* LIOS MON. 347 qui mihi *(sc. Christo)* displiceant, sibi faxunt impietatem. **b** *de iniuriis sim. i. q. inferre – zufügen, antun (infligere – versetzen: l.62.p.30,10):* LEX Ribv. 11,1 quicquid ei *(sc. antrustioni)* fietur (figetur *var. l.*), . . . in triplo conponatur. PACTUS Alam. 22,3 de reliquo, quod ei *(porcario)* fietur (fiet *var. l.*), conponat *(sc. aggressor)* ei in triplo. LIBER diurn. 53 violentiam rebus alienis . . . facere. LEX Baiuv. 6,4 si ⌊in eo (eum *var. l.*)⌋ (ei *var. l.*) talem plagam fecerit, ut *eqs.* DIPL. Karoli III. 25 p. 43,17 quod ei *(Maurino)* forcia -ta fuisset. AMARC. serm. 3,524 alii ne faxis, quod tibi non vis. CHART. Lux. IV 78I captivitatem, quam dicti cives contra me . . . fecerunt, . . . numquam vindicabimus. *persaepe. v. et p.30,12.14.15.25.26. expressius c. sensu mala inferendi (cf. p.22,46.28,29):* ARBEO Emm. 38 haec addat mihi Dominus et haec *(om. A3. 4a)* faciat, si non *eqs.* **2** *praestare, exhibere – leisten, (auf-, er)bringen, erweisen:* **a** *gener.:* CAND. FULD. Eigil. I praef. p. 223,3 augusti clementiam circa nos -tam. WALTHARIUS 361 ductorem quique requirunt, ut grates faciant. FROUM. carm. 13,5 fu-

neris obsequium ... huic *(sc. matri)* facit ... filius. BRUNO MAGD. bell. 56 qui *(marchio)* Saxonibus nullum fecerat auxilium. *saepius.* *huc spectare vid.:* WOLFGER. itin. comput. 7,160 p. 111 -tus est *(om.* sumptus *sim., ut vid.)* ... in coquinam XVI sol. **b** *publ., eccl., iur.:* **α** *in univ.:* THEGAN. Ludow. 16 fecit *pontifex* ei laudes regales. BERNOLD. CONST. chron. a. 1077 p. 417,6 treuvas ad invicem. CHART. Bund. 481 domno ... fidelitatem ... et hominium. CHART. civ. Hild. 209,34 nulla tenetur ei fiere iusticia. CHART. Brixin. 145 p. 154,29 securitatem sive cautionem, que vulgo dicitur urvech, fecerunt ... episcopo. ACTA civ. Wism. B 509 Henricus Rex ... emit granarium erga Reyneconem ..., et ipse faciet sibi warandiam. *persaepe.* **β** *spondere – zusichern, versprechen:* CHART. Argent. I 194 (a. 1225) Hadewigis ... fecit finem inrevocabilem Eberhardo cellerario pro ecclesia Marbacensi ... de predio uno (*sim.* 195 fecit ... eis finem et reffutationem inrevocabilem). CHART. Tirol. notar. I 47ª p. 21,24 Christina pro ian dictis LXXXV libris Ver. fecit datam et cessionem ... Walterio *(de re v. praef. ed. p. LXII). ibid. al.* **γ** *de censu, servitio (cf. p. 24, 17) i. q. (per-, ex)solvere, pendere – (ab)leisten, abführen, entrichten, (be)zahlen:* REGISTR. Weiss. 20 (s. IX.med.) opus lineum X cubitorum facere. DIPL. Ludow. Germ. 81 servitia et tributa ... ad ... monasterium facere. REGISTR. Prum. 6 facit iugera III, corvadas VI, glavem I ad monasterium. CHART. Sangall. A IV app. 9 p. 957,35 eleemosynam librarum decem cerae ... quotannis semel fiendam templo Sanctae Teclae. OTTO FRISING. gest. 2,12 ad excubias ... principi faciendas. CHART. Bund. 582 facere fictum ... conversis. *persaepe.* *expressius i. q. servitium praestare, servire – (Fron-)Dienst leisten:* REGISTR. Weiss. 1 (s. IX.med.) in unaquaque ebdomada I diem facere debent ...; et ... semel in anno XIIII noctes facere debent. CHART. Sangall. A 782 ebdomadas II in autumno et in vere II facere debeo. *saepe.* **3** *concedere, tribuere, dare – zukommen, zuteil werden lassen, zugestehen, gewähren, geben (pass. i. q. contingere – zuteil werden):* **a** *in univ.:* FORM. Senon. I 50 ad mea aelemosina faciendo *(i. faciendum)* in pauperes. CAND. FULD. Eigil. I 11 qualem *(patrem)* tibi et fratribus tuis ... fieri postulabas. WALTHARIUS 1353 iam faxo locum, propius ne accedere tardes. FROUM. carm. 24,1 hoc requies tumulo membrorum -ta Rihkero. THIETM. chron. 4,71 ei *(sc. mortuo)* absolutionem. *saepe.* **b** *de possessionibus, iuribus i. q. donare, conferre, tradere, transfundere – schenken, verleihen, übertragen, übereignen (pass. i. q. obvenire, redire [ad] – zufallen):* TRAD. Frising. 15 p. 43,20 (a. 760) omnia utensilia ... ad praedictum locum fieri. TRAD. Ratisb. 9 p. 8,2 vestitudinem fecerunt Adaluuino episcopo de his omnibus. CHART. Bund. 140 dono et facio ... tibi nepoti meo ... omnia mea proprietate. ACTA civ. Wism. B 744 domum, quod fiebat eis *(sc. fratribus)* de Sancto Nicolao. *saepe.* *adde:* CHART. Rhen. inf. II 743 (a. 1280) illud ius, quod dicitur verseelen, fecimus ad manus ... Hermanni. *medial. i. q. pertinere – gehören:* BREV. NOTIT. p. A 7,22 de ... parte laci meridiana ... fieri deberent *(sc. loca)* ad istam sedem Iuvavensem. p. A 7,28sq.

C *accedente altero acc. (nom. in struct. pass.; additur* ad: *l. 68.p.26,30) de actione in condicionem, statum quendam redigendi ('machen [zu]', pass. 'werden [zu]'):* **1** *obi. effecti q. d.:* **a** *adi. (pron. poss.: l.65.p.26,11.13) vel partic.* (fieri *c. partic. perf. pro forma pass. verbi: p.29,60*): **α** *in univ.:* EINH. Karol. 14 eos *(Abodritos)* sibi vectigales fecerat. HRABAN. carm. 34,28 ut fias felix. RUOTG. Brun. 31 quam *(domum)* de pulchra pulcherrimam fecit. BERTH. chron. B a. 1078 p. 319,17 regnum in se ipsum ... scismaticum -tum. OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 134,12 qui *(Romani)* ... totum orbem terrae suum fecerint (-erunt *var. l.; sed cf. p.26,11.13*). CHRON. rhythm. Col. 1,5 gens inpatiens pacis ... fiens bellis iniecit se. *persaepe.* *adde:* DIPL. Karoli M. 217 p. 290,22 ut ... Ispanos ... nullum censum superponere presumatis neque ad proprium facere permittatis ..., quod ... habuerunt per aprisionem. *refl. i. q. se profiteri – sich erklären:* TRAD. Frising. 401ª p. 345,32 (a. 818) se ipsum in evum absacitum fecit *(sc. Ualdker).* **β** *ponitur c. adi. praed. in periphrasi verbi (exempla perpauca selecta; cf. p. 23, 17):* GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 113 eius *(regis)* ... sublimitati ˹nota -ta˺ *(i. intimata)* est decessio episcopi. CARM. de Iuda 3,23 ˹vicinam scrupulo facitote˺ *(i. scrupulo appellite)* carinam. *eiusdem etym.:* LEX Alam. 37,2 foris terminum ... ˹captivum faciendi˺ *(i. captivandi; sc. mancipium)* potestatem non habeat *(sc. dominus).* RIMB. Anscar. 25 p. 54,30 quidam ei ˹obvius -tus˺ *(i. obvians).* AGIUS epic. Hath. 648 ipsius ... me ˹memorem fieri˺ *(i. memorari).* WIPO gest. 29 p. 49,3 imminuta potestate ˹minor -ta˺ *(i. minuta)* est temeritas. **γ** *expressius i. q. probare – erweisen (als):* EDICT. Roth. 232 si ... certus auctor venerit, qui suum ficerit (facere possit, faciat eum, fecerit *var. l.; sc. caballum*) *eqs.* 355 si quis exaraverit campum alienum ... et suum non potuerit provare ([ap]probare, facere *var. l.; sed cf. p.25,65*). *medial. i. q. se ostendere – sich erweisen, zeigen:* HROTSV. Dulc. 1,5 cum sis minor aetate, fito maior dignitate. **b** *subst.:* **α** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 26,2 detrimenta rogi ... ludibria faxo *(sc. salamander).* RHYTHM. 146,27,5 dum fior *(sc. papyrus)* lucis amicus. POETA SAXO 1,188 donec ... christicole fierent *Saxones.* CARM. didasc. 446 hospes tu *(sc. Busiris)* ..., hospes ... hostia -te (-ta *var. l.*). BERTH. chron. B a. 1067 p. 206,7 se monachum. *persaepe.* *adde:* EPIST. Heinr. IV. 17tit. Henricus ... rex omnibus Romanis cardinalibus ... suis fidelibus vel dudum -tis vel adhuc faciendis gratiam. **β** *nominare, instituere – einsetzen (als, zu), (er-, be)nennen (cf. p.23,53):* BERTH. chron. B a. 1078 p. 315,13 qui *(Divensis)* ... divina electione episcopus -tus est. TRAD. Weihenst. 203 huius rei testes sunt isti -ti: *eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,7 Rudolfus dux Suevorum ab eis rex -tus. 1,41 quem *(filium)* ... heredem. *saepius.* *refl. i. q. se exhibere – auftreten (als):* LEX Baiuv. 17,6 ad testem me facere volo. **2** *aspectu inverso pro obi. affecto q. d. ponitur* de, ex *c. abl. ('machen [aus]', pass. 'werden [aus]'):* RIMB. Anscar. 39 ut de me ... bonum faceret *(sc. Dominus)* hominem. WIDUK. gest. 1,34 p. 48,14 Saxonia ex serva -ta est libera. OTTO FRISING. gest. 2,55 de ... marchia ... ducatum fecit. *al.*

D *accedente gen. (cf. p.28,67):* **1** *pretii i. q. pendere, existimare – schätzen, (er)achten:* HROTSV. Gall. I 4,3 responsum flocci facerem. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,6 cultum flocci fecere deorum. **2** *qualitatis:* ALCUIN. epist. 126 p. 187,10 qui *(dies integer)* fit *(i. est)* horarum viginti quattuor. VITA Leb. 3 quare quidam illorum *(incredulorum)* ... novorum ... fierent *(i. esse coepissent)* morum. GERH. AUGUST. Udalr. 1,25 l. 26 ˹quante magnitudinis˺ *(i. quantam)* eam *(ecclesiam)* facere debuissent. **3** *poss. usu medial. i. q. esse – (an)gehören:* TRAD. Ratisb. 27 p. 34,16 (a. 834) omnia, quę ibidem prędfati prędsulis fierent. RUD. FULD. mirac. 2 p. 330,52 ne forte facinorum suorum merito fieret *Otmarus* inimici *(i. diaboli).*

E *accedente dat. fin.* (in, ad: *l.52.55*) *usu medial. i. q. esse – gereichen (zu):* RIMB. Anscar. 7 p. 28,33 se *(Autbertum)* velle ei solatio et adiutorio fieri. SALOM. II. epist. 24 p. 410,15 ut ... aliis possit *(sc. puer)* utilitati fieri. POETA SAXO 2,51 Saxones ... auxilio fieri ducibus mandaverat. HROTSV. Cal. 4 ne fiam *(sc. Drusiana)* in ruinam ... iuveni! FROUM. epist. 92 si ego ... vestrum librum ... furto tuli ..., corpus et sanguis Domini ... fiat mihi ad condemnationem.

F *accedente abl. fort. i. q. afficere – viell.: versetzen (in):* FORM. Senon. I 17 homo alicus ... ira -tus ... colappus super me misit.

G *accedente adv. vel adverbiali locali:* **1** *adv. (cf. et p.27, 1.2):* **a** longe facere *i. q. prohibere – fernhalten (medial. i. q. abstinere – sich enthalten):* FORM. epist. V 1 omnem vanitatem ... longe a te facito. PAUL. BERNR. Herl. 15 tempus longe fiendi ab amplexibus. **b** remotim facere *i. q. seponere – wegstellen:* ANTIDOT. Sangall. p. 85,35 facis *(sc. confectionem)* remotim. **2** *adverbiali:* **a** *act. et pass. (fere de obi. concr.) c. sensu ponendi, mittendi (cf. Svennung, Pallad. p. 564):* **α** *ponere – stellen (cf. l.64):* ARBEO Corb. 3 sub ... custodia silentii fieri decrevit miraculum. HERM. IUD. conv. 10 p. 99,26 extra sinagogam fieri. **β** *apponere – anbringen:* PIRMIN. (?) scar. 22 p. 55,11 membra ex ligno -ta ... ad arboribus ... facire (facere *AC*). THEOPH. sched. 2,28 super vitrum pictum gemmas facere. **γ** *immittere – hineintun, -bringen:* HUGEB.

Willib. 4 p. 101,9 illam *(cannam)* . . . fecit intus in munerbam. Wynneb. 12 duorum modium . . . *(sc. granum)* intus faciebat (misit *var. l.; sc. ancilla*) intra molam. **δ** *imponere – setzen, 'bringen' (auf):* VITA Goar. 11 nec in asinum . . . neque ullam carraginem ⌊facere *(sc. me rex)* potest⌋ (me super imponi facere potest *m. al. in litura B1*). **ε** *perducere – verbringen, 'stecken':* FORM. Senon. II add. 3,7 in monasterio fecerunt temetipsum *(sc. genitores).* **ζ** *vertere – wenden, richten:* ORIGO Lang. 1 Frea . . . fecit faciem eius *(viri)* contra orientem. **η** *mittere, dirigere – schicken:* HUMB. WIRZ. epist. (MGEpist. V p. 439,25; c. 838/42) quos *(libros)* ad eundem . . . virum fecisti. **b** *medial. (fere de hominibus):* **α** *venire – kommen:* ARBEO Corb. 22 p. 213,9 Husingus eius -tus i n o b v i a m pedibus provolutus est (29 mulier . . . sibi i. o. -ta est. *ibid. al.*). 41 p. 229,16 sacerdotes in concilium fiere *(m. al. corr.* fieri *1)* decrevi. Emm. 44 -ta . . . parentorum ad eam *(puellulam)* collectio non modica. **β** *versari – sich befinden, weilen, leben (cf. p.28,40):* CARM. Cantabr. A 6,5,6 tu diu -tus mecum. FROUM. carm. 29,3 populus, qui fit regionibus illis. *adesse – zugegen sein:* TRAD. Frising. 63 p. 91,1 (a. 773) tanti . . . testes existunt, quanti ibidem fieri videbantur. **γ** *locut.* de medio fieri *i. q. mori – sterben:* TRAD. Ratisb. 813 (a. 1143/49) quo *(fratre)* de medio -to. TRAD. Weihenst. 329. *al.*

H *accedente inf. i. q. efficere, in-, adducere – machen, bewirken (dass), veranlassen, bringen (zu), lassen:* **1** *in univ.:* HYMN. Hraban. 2,16 fac *(sc. Deus)* me velle bonum. WIDUK. gest. 1,34 p. 47,9 plures baptismum suscipere fecit *(sc. puer Dionysius).* ANSELM. LEOD. gest. 26 p. 204,7 ut faxit *(sc. Rotpertus)* . . . fundari aecclesiam. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 211,34sq. plures sunt cause facientes illum *(falconem)* elongari ab homine quam ille, que faciunt ipsum remanere cum homine. *persaepe. inf. act. ponitur pro vel alternat c. inf. pass.:* CHRON. Fred. 4,85 Chunibertus et Pippinus . . . tinsaurum . . . Mettis facint perducere. CONC. Karol. A 15[B] ut . . . unusquisque superstitum episcoporum . . . pro defuncto . . . C missas . . . cantare faciat *eqs.* EINH. Karol. 29 p. 33,11 iura . . . describere ac litteris mandari fecit. ANDR. STRUM. Ioh. 32 sanctos coram se fatiebat libros legere. *saepius.* **2** *iubere, praecipere – befehlen:* DIPL. Otton. I. 368 h<o>c preceptum . . . anuli . . . nostri inpressione sigillari fecimus (369 praecepimus). *al.* **3** *permittere – zulassen:* EBERW. Magner. 42 nec cruciatum hunc te ferre loci *(i. columnae)* facit (permittit *var. l.; Greg. Tur. Franc. 8,15* patitur) positio.

II *c. struct. verbalibus:* **A** *act. i. q. efficere – machen, bewirken (dass):* **1** *pendet* ut, ne, quod *(additur* hoc: *l.47.50. al.):* AMALAR. off. 1,11,12 faxat (faciat *var. l.*) Deus, ut instigator mortis non habeat locum intrandi. CARM. de Tim. 49 faxit *(sc. Dominus)* hoc, ut sileant. WALAHFR. carm. 14,10,4 fac *(sc. Deus)*, ne daemonis . . . vis mentes sibi vindicet. HRABAN. carm. 10,11 hoc . . . noster amor faciat . . ., quod *eqs. al. expressius i. q. confirmare – glaubhaft machen (cf. p. 26,10):* LEX Raet. Cur. add. 11 si quis alteri criminosum verbum dixerit . . ., aut ei probet, quod verum dixisset, aut iuratus faciat, quod per iram dixisset. **2** *pendet coni.:* EGBERT. fec. rat. 1,1372 si non maiora vererer, in morem Salium non carmina faxo tulisses. **3** *pendet sententia primaria:* GESTA Bereng. 3,62 oderit Hesperię, faxo (gloss.: i. e. faciam; defectivum est, sed multa significat), dux nomen amatę. **4** *pendet inf.: p.29, 53.* **B** *medial. impers. i. q. accidere, evenire – geschehen, sich ereignen (dass):* **1** *pendet* ut, quod: LIUTG. Greg. 9 p. 74,10 -tum est . . ., ut aliqui ex maioribus fratribus . . . mitterentur in longinquiora regna Galliarum. RIMB. Anscar. 40 p. 75,10 -tum est, ut Dominus servum suum . . . consolari dignatus sit. OTTO FRISING. gest. 1,13 p. 28,30 fit, quod . . . nobilibus templis . . . vestita sit *(sc. civitas). saepius.* **2** *pendet coni.:* SISEB. Desid. 5 -tum est, . . . ad eum multitudo languentium curreret. **3** *pendet sententia primaria:* CONVERS. Afrae 6 p. 58,7 -tum est . . ., cum orassent, apparuit Aegyptius quidam. HELM. chron. 34 p. 66,8 -tum est . . ., postquam Cruto confectus est senio, Heinricus . . . egressus est Dacia. HEINR. LETT. chron. 24,3 p. 172,25 -tum est . . . apparente . . . diluculo venerunt Osilienses . . . cum exercitu. *al.*

III facere *absol. vel intrans.:* **A** *gener.:* **1** *agere – handeln, agieren, vorgehen, verfahren, es halten:* **a** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 81,14 quemadmodum . . . Augustinus . . . sex libris de musica fecisse comprobatur. LIUTG. Greg. 12 p. 76,21 ut . . . secundum euangelii mandatum faceret. POETA SAXO 5,217 fortiter in cunctis facienti seu pacienti . . . gloria proveniet. FROUM. carm. 2,12 si facerem contra abbatem. *persaepe. inf. pro subst.:* WIPO gest. 1 p. 13,17 velociter facere bonum exitum habebit. **b** *pendet* de, in, ex *('mit', cf. p.22,4. 29,5):* LIUTG. Greg. 12 p. 77,9 qualiter fecit . . . de . . . obtrectatoribus suis. DIPL. Karoli III. 94 ut . . . liberrimo in omnibus potiatur arbitrio faciendi sicut ex reliquis rebus . . . suae proprietatis. CHART. Friedb. Hass. 72 p. 28,23 in pane . . . et cervisia . . . iuxta consuetudinem . . . facere. *al.* **2** *in abl. abs. praes.:* **a** *de rebus c. sensu causam exsistendi ('auf Grund'):* CONC. Merov. p. 133,14 ne non peccato faciente . . . perdat *homo* . . . vitam aeternam. LEX Baiuv. 9,11 si quis . . . casu faciente occiderit alienum animal. *al.* **b** *de hominibus c. sensu instigandi ('auf Betreiben'):* EIGIL Sturm. 18 quem *(Marcum)* inviti Lullo faciente . . . abbatem acceperunt. CHART. Friburg. 67 p. 55, 37 curiam nostram . . . pueris nostris facientibus et consencientibus vendidimus. *al.* **3** *efficacem, utilem esse, adiuvare – wirken, wirksam, förderlich sein, beitragen (zu):* LAMB. HERSF. Lull. 26 p. 339,2 quod *(miraculum)* contra eos . . . faciat, qui *eqs.* ALBERT. M. gener. 1,5,19[capit.] qualiter pori faciunt ad actionem et passionem. animal. 7,173 motus venti facit ad fortiorem ingressum *(sc. aeris)* in corpora. *al. intercedere – sich verwenden (für):* VITA Liutg. I 21 p. 66,4 ut pro illo *(caeco)* . . . facere dignaretur. **4** *negotium facessere, acriter instare – zu schaffen machen, arg zusetzen (cf. p.22,46.24,67):* HROTSV. Pel. 75 qui *(Abdrahemen)* . . . christicolis faciebat. EUPOLEMIUS 2,160 bina . . . nostre nimium facientia parti corpora. *fort. huc spectat:* MEDIC. var. (BullHistMed. 10. 1941. p. 31; s. IX./X.) si sunt ei vigilie aut aliquam rem facientem. **5** *aptum, convenientem esse – passen, entsprechen:* COD. Karol. 81 qui *(equi)* ad nostram *(sc. papae)* sessionem *(i. sedem)* facere debeant. CARM. Bur. 92,47,1 faciebat (sic [hic, hoc] decebat, congruebat *var. l.; sc. mulus*) nimium virginis persone. 92,53,1 equo superposita faciebat (congruebat, respondebat *al. var. l.*) sella; ebur enim medium clausit auri. **6** *conversari, morari – sich aufhalten, (ver)weilen (cf. p. 27,17):* ANNAL. Lauresh. a. 803 ipse *(Karolus)* sine hoste fecit eodem anno. THIETM. peregr. prol. 3 usque Accon perveni; ubi dum per mensem vel amplius fecissem *eqs.* **7** *se habere, esse – sich verhalten, (geregelt) sein:* DIPL. Conr. II. 63 nostra regali concessione, ut olim fecisse expertum est, concedimus . . . monasterio . . . castellum (*inde* 86 fecisse *[B,* fuisse *C].* DIPL. Heinr. III. 181). **B** *spec.:* **1** *philos. i. q.* ποιεῖν *– machen, tun, tätig sein (fere inf. pro subst.; cf. p.29,10):* **a** *in univ.:* ALBERT. M. sent. 1,42,6 p. 364[b],27 nec est ibi contrarietas in fieri nec contrarietas in facere. *al. v. et p.30,71.* **b** *de categoriis Aristotelicis faciendi et patiendi:* ANSELM. BIS. rhet. 4 p. 147,11 categorias dividere: ubi, quando, facere (pascere *P*), pati *eqs.* ALBERT. M. gener. 1,5,13 p. 162,4 dicta antiquorum de facere et pati. metaph. 9,1,2 p. 412,11 aut . . . est potentia ⌊simpliciter faciendi aut simpliciter patiendi 'aut bene'⌋ (*p. 1046[a],17* τοῦ μόνον ποιῆσαι ἢ τοῦ παθεῖν ἢ τοῦ καλῶς) faciendi aut bene patiendi. *al. v. et p.31,2.* **c** *distinguitur ab* agere: ALBERT. M. eth. I 479 p. 409,66sq. facere semper ordinatur ad alterum; pertinet enim facere ad operationem artium . . .; sed agere refertur ad operationem virtutis, quae *eqs.* **2** *medic. et pharm. i. q. mederi, remedio esse – helfen (bei):* ANTIDOT. Lond. p. 17,32 antidoto gera, qui facit propter capitis dolore . . . et ad epilenticus. p. 20,7 facit *antidotum* disintericis, ciliacis . . . et ad omnes solutiones ventris. ANTIDOT. Glasg. p. 101,13 facit ad lateris dolorem . . . et contra venenas. *persaepe.* **3** *publ. et iur.:* **a** *locut.* (se) dicionis facere *(alicuius) i. q. se subicere (alicui) – sich (jemandem) unterwerfen:* CHRON. Fred. cont. 37 p. 184,22 Aistulfus . . . dictiones . . . rege Pippino faciens (*sim.* 48 plurimi . . . ⌊dictionis sue⌋ [ditionis sue se *var. l.*] faciunt. 51 p. 192,1. 52). **b** *in formula diei ascribendi (cf. p.24, 36) i. q. esse – sein:* TRAD. Frising. 13[a] (a. 759) actum . . . sub

die consule, quod fecit pridie kal. Iun. (*cf. e. g.* 19 p. 48,8 quod est III. kal. Iul.). 555 die consule, quod fecerunt in III. non. Apr. *al.* **c** *servitium praestare, servire – (Fron-)Dienst leisten: v. p.25,29.*

IV fieri: **A** *impers. (cf. l.33.p.27,59) in locut.* fit de *(aliquo; cf. p.22,4.28,9) c. adv. vel adverbiali modali i. q. agitur cum (aliquo) – es ergeht (jemandem):* HROTSV. prim. 353 ut ... fiat de me iuxta Domini ... velle. ACTA imp. Winkelm. II 18 quotiens de pastore Hildesemensis ecclesie humaniter contigerit fieri *(de obitu).* **B** *inf. pro subst. (usu philos. [cf. p.21,24. 28,48]: 'das Werden', perf. 'das Gewordensein'):* ALBERT. M. bon. 378 p. 207,19 omne fieri et omnis generatio est successiva. eth. I 477 p. 407,2 quaecumque dependent ad aliquid secundum suum fieri, dependent ad illud secundum suum corrumpi. animal. 7,144 qui *(motus)* ubique accipi potest in -tum esse et motum esse. *ibid. al. v. et p.28,51.30,71.*

V *stilistica et grammatica notabiliora:* **A** *stilistica:* **1** *indefinite positum quoad sensum refertur ad antecedentia vel sequentia:* **a** facere *('tun'):* **α** *respicit ad verbum antecedens:* LEX Alam. 98,1 si quis res alienas ... pervaserit, qui facienti ... repugnaverit, nullum crimen admittat. CHART. Sangall. A 35 ut aliquid ... ad ipso sagro loco condonare dibire, q u o d e t i t a fici (37 feci. FORM. Morb. 19 faeci. *saepe*). DIPL. Karoli M. 87 p. 127,2 cum ... farinariis super ipsam dominationem consistentibus sive facere volentibus. LIUTG. Greg. 4 p. 71,7 coeperunt ... frequentius approximare palatio quam fecissent. ADAM gest. 3,38 p. 180,25 aliquos manu percussit *(sc. archiepiscopus)* ..., sicut fecit prepositum. *persaepe.* **β** *anticipat verbum sequens:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,6 frustra faciebant, quod nares velabant. RHYTHM. 15,22,1 yecit, quae predixit, a mortuis surrexit. HRABAN. epist. 8 feci ..., sicut postulasti, et ... libros ... perlegi. *al.* **b** fieri *('geschehen') in certis locut. impers. frequentioribus:* CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 224,18 -ta est ... dissensio, sicut saepe fieri solet. RUOTG. Brun. 20 p. 21,25 si fieri potest. THANGM. Bernw. 51 p. 779,32 (chart.) hoc fieri nequit. BERTH. chron. B praef. p. 173,15 in dies, ut fit, languore semper invalescente. *saepe.* **2** *plus minus abund. ponitur:* **a** *in univ.:* ARBEO Emm. 9 p. 40,27 se criminis alieni reum fieri *(om. A3a)* optulit. DIPL. Heinr. II. 278 p. 329,17 ut ... nullus ... ad aliquam publicam functionem ... cogere sine legali iudicio facere presumat *(sim.* 285 p. 338,27; *cf. l.53).* ARS med. 1 p. 418,3 Asclepius puer -tus Apollinis et Coronidis. VITA Leon. Nobil. 6 rex gavisus -tus *(om. pars codd.)* est valde. **b** *iteratur per emphasin:* LIBER hist. Franc. 17 p. 267,16 faciens faciat Dominus ... victoriam in manibus ... regis. TRAD. Frising. 6 p. 32,38 qui hanc traditionem fieri fecit (*sim.* 528 ut ... traditio fieret -ta). ALCUIN. epist. 217 p. 361,6 faciens facito iustitias. 230 p. 374,35 -tum fiat, quod Deo placeat. HROTSV. Sap. 5,26 ocius in caelo coniungemur :: fiat, fiat. DIPL. Otton. I. 398 pro singulorum hominum iustitiam fieri faciendam (*inde* 399 iustitia fieri facienda). EPITAPH. var. II 47[B],11 fac fac ... Dominum suppliciter rogita. *al. v. et p.142, 44.* **3** *periphrastice ponitur:* **a** *coni. praes.* facia(m) *c. inf. verbi pro simplici coni. praes. verbi (cf. l.41):* LEX Alam. 85 nullus rem suam dissipare faciat. FORM. Senon. I 48 per temetipsum ipsa vinea condirgere facias. FORM. Flav. 43 p. 480,18 qui *(abbas)* ibidem sancto ordine ... gubernare faciat. CHART. Rhen. med. I 42 p. 48,32sqq. ut ... civitate accedere facias et illa epistola ... gestis municipalibus allegare facias. *saepius.* **b** fieri *c. partic. perf. verbi pro forma pass. verbi:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,23 l. 33 ut ... expletum fiat *(sc. desiderium meum).* EBERW. Symeon. 25 quod ... ab ipso morbo liberata fieret *(sc. femina).* BERENG. TREV. serm. 4 (PL 160, 1029[A]) citissime fiet *(sc. ignis)* exstinctus, nisi *eqs.* DONIZO Mathild. 1,199 fit *(sc. arx)* dicta Canossa. *persaepe.* **4** fieri *ponitur pro* esse *(cf. p. 26,40. 41. 44. 48. 28,44. 72. 30,41sqq.):* TRAD. Frising. 14[a] p. 42,11 (a. 759) quod fiere futurum non aestimo. ALCUIN. epist. 7 p. 32,25 nescio, quid de nobis venturum fiet (fiat *var. l.*). DIPL. Ludow. Germ. 46 isti fiebant praesentes: *eqs.* VITA Erasmi II 153 magnus ... Dominus fit christicolarum. TRAD. Frising. 1303 quicquid sibi inde libitum fieret (*sim.* 1304 foret). CARM. var. A 5,101 p. 605 quiescendum fit nocte. *persaepe. adde:* DIPL. Heinr. III. 131 p. 164,31 eius *(abbatis)* ... successores, qui pro tempore fierint (*ex* DIPL. Conr. II. 58 p. 69,29 fuerint). **B** *grammatica:* **1** *confunduntur casus:* **a** *acc. pro nom.:* CHRON. Fred. 4,89 espunsalias has, nessio qua factione, fiuntur. ANTIDOT. Lond. p. 21,7 ut ipsas herbas aridas fiant. AGNELL. lib. pont. 40 p. 199 l. 375 ut ... ex ... vectibus sagittas lanceasque vel alios fierent (facerent *var. l.*) gladios. **b** *acc. pro dat.:* EDICT. Roth. 80 si quis ⌞aldium alienum aut servum ministerialem⌟ (aldio alieno aut servo ministeriali *var. l.*) ⌞plagam in faciem fecerit⌟ (plagaverit in faciem *var. l.*) *eqs.* (*sim.* 101. 103. 104). 205 si quis ⌞haldiam alienam⌟ (aldiae alienae *var. l.*) ... violentiam fecerit (fecirit *var. l.*) *eqs.* (*sim.* 206). LEX Alam. 11 si quis episcopum (episcopo *var. l.*) aliquam iniuriam fecerit (*sim.* 12. 13). FORM. Patav. 3 ut nullus ... memoratum ill. ... ullam inqietudinem faciat aut facientibus consentiat. **c** *dat. pro acc.:* ANNAL. Ved. a. 886 p. 62,11 imperator ... eis (eos *var. l.; sc. Nortmannos*) unam *(sc. partem fluminis)* fecit deserere. EPIST. var. I 20 p. 528,12 scientem tibi facimus, quia *eqs. (per contam. c.* notum tibi, *ut vid.). fort. add.:* CAPIT. reg. Franc. 185[B] p. 5,26 ut, qui *(sc. Deus)* fecit nos flagella sentire, faciat nobis peccata nostra ... cognoscere. **d** *nom. pro acc.:* ARBEO Corb. 10 p. 198,12 ⌞cum quo⌟ *(pro* cumque, *ut vid.)* tribunus et centenarii ... antestare fecisset. **e** *nom. pro dat.:* PACTUS Alam. 17,5 si ingenua Alamanna -tum fuerit *(sc. ut interficeretur).* 18,4 si ingenua Alamanna hoc *(sc. wegalaugen)* alter ficerit. **f** *gen. pro acc.:* (REGINO) chron. a. 775 (cod. A1a) ducem Anthipatrum patricii (*?om.* loco) fecit *Constantinus imperator.* **2** *confunduntur* facere *et* fieri: CHART. Fuld. B 56 p. 93,18 (a. 772) si aliquis ... contra hanc epistolam ... fieri decreverit (*sim.* CHART. Sangall. A 166). FORM. Salisb. II 2,17,11 ut nostras domos ... emendare valeant *(sc. murarii vel fabri)* et ad nostras ostias claves ... fieri. 2,17,14 faciatis incontra nos, sicut saepe ... bonitas vestra fieri dignata est. VITA Dagob. 8 tractabat ..., quid illi foret fiendum. CHART. Turic. 1350 p. 61,20 ea, que ad divinum ... cultum a fidelibus ... faciunt augmentandum. *cf. l.7.* **3** *partic. perf. sensu act.:* VITA Landel. Laub. 470 vir mirificus miracula milia -tus *eqs. cf. et* ARBEO Corb. 41 p. 230,7 vale in invicem -ti recessimus. **4** *ponuntur formae usui minus congruentes:* TRAD. Weiss. 65 (a. 775) si quis vero, quod fiendi (*pro* futurum) esse non credimus *eqs.* (*sim.* TRAD. Patav. 8 si quis vero facturum [*pro* futurum] esse non credimus *eqs.* FORM. Sal. Lind. 7 quod fiendum [*pro* futurum] esse non credo [*item* 10. 14. 18. FORM. Salisb. II 1,6,15]). ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 110,35 dixerunt alterutrum fieri (*pro* fore [futurum esse]), vel Arbonem ... vel se ipsos ... morituros. HROTSV. asc. 60 quod non fecit, faciendos (*pro* facturos) nos fore dixit. **5** *pendent formae verbi usui minus congruentes:* VITA Corb. 1 mater eius ... ex sacro eum fonte fecit ablutum (*pro* ablui). HERACLIUS I 21,8 dum fit vitrum nimis fervere (*pro* fervens). CHART. Bund. 613 cognitores causarum ... preceperunt Petro ..., ut fit (*ni subest* sit) respondere (*pro* respondendum) ... libello ei dato a domino ... archipresbitero.

cf. iuxtaposita fere coniunctim scripta: benefacio, contrafacio, fabrefacio, *forefacio, malefacio, manufactus, *postfio, prodefacio, satisfacio, valefacio.

adi. **1. faciens,** -entis. *agens, efficax – tätig, wirksam:* ANON. miseric. 491 caliditas est -s.

2. factus, -a, -um. **1** *exstirpatus, cultus – gerodet, urbar:* COD. Lauresh. 806 (a. 815) dono ... I bifangum inter -um et non-factum. 262 inter terram -am et adhuc in silva faciendam. CHART. episc. Wirz. II 68 (a. 1278) decimam novalium ... tam -orum quam in antea fiendorum. **2** *in formam redactus, fabrefactus – verarbeitet:* CHART. Ital. Ficker 29 p. 39,50 (a. 976) aurum -um et non-factum, argentum -um et non-factum. **3** *compositus, neumis conceptus – fertig(gestellt), in Noten gesetzt:* COMM. microl. 57 p. 121 si tu ... 'vis omnino non habere' *(sc. b molle)* in faciendis et vitare in -is cantibus. *ibid. al.*

subst. **1. faciens,** -entis *m.* **1** *factor – Erschaffer, Schöpfer:* ALBERT. M. sent. 1,42,6 p. 364[a],38sqq. potest *(sc. ens possibile)* ... proportionari ... ad facere -is et ad fieri rei faciendae, hoc est in comparatione ad -em et in comparatione ad materiam

et ad rem, quae fit. **2** *dator – Geber:* ALBERT. M. eth. I 404 p. 343,67 ⌞'si non facit -s'⌟ (*cf. p. 1133ᵃ,15* εἰ μῆ ἐποίει τὸ ποιοῦν), idest dans, 'quantum et quale', . . . 'et' si non est 'patiens' . . . 'passus tantum et tale'. 410 p. 348,68.

2. faciens, -entis *n.* *quod agit,* τὸ ποιοῦν – *das Wirkende, Tätige:* ALBERT. M. gener. 1,4,4 p. 156,20 'necesse est', quod ⌞'-s et patiens⌟ (*p. 323ᵇ,31sq.* τὸ ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον) genere' et materia sint 'similia et eadem' *eqs.*

3. facienda, -orum *n.* *facta convenientia – das angemessene Tun:* HROTSV. Gall. I 1,2 nec umquam me subtraxi -is. exord. 416 exemplo suo praemonstravit *Oda* -a. THANGM. Bernw. 2 p. 759,35 ut a non-faciendis metu illum *(sc. puerum regem)* prohiberet.

4. fienda, -orum *n.* **1** *gener. i. quae fieri necesse est – was zu geschehen hat:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 168,5 quomodo mansuefaciendus est *falco* ad standum super manum et ad cetera -a sibi. **2** *philos. i. q. posthac nascitura – das künftig Entstehende:* ALBERT. M. sent. 2,4,2 p. 107ᵃ,1 est *Verbum* ars et ratio -orum (*sim.* summ. theol. I 7,30,2 p. 230,66 est ars universalis, plena rationibus omnium factorum vel -orum . . . viventibus in ipsa). summ. theol. I 13,55,2,3capit. cuius idea sit causa, utrum scilicet factorum vel -orum tantum vel etiam possibilium.

5. factus, -i *m.* *mansus, hoba – Hufe:* CAPIT. reg. Franc. 31 ut, quicumque . . . quartam -i teneret, . . . unum diem . . . in campo dominico araret. REGISTR. Foss. I 9 habet . . . -os, id est mansos, LX.

6. facta, -ae *f.* **1** *donatio, traditio – Schenkung, Übereignung:* TRAD. Frising. 322 (a. 814) ut . . . -a nostra in perpetuum stabilis debeat permanere (*sim.* 339 p. 290,23. 344 p. 294,14. 493 p. 422,33 -a nostra [*postea:* traditio haec]). **2** *stercus emissum – ausgeschiedener Kot (ital.* fatta; *v. Battaglia, Dizionario V. p. 725ᵃ):* IORDAN. RUFF. equ. 6,14 p. 46,29 postquam . . . patiens ventrem . . . posterius evacuaverit, . . . detur ei comedere frumentum . . . coctum . . . in quantitate . . . trium iumellorum vel -arum vice qualibet.

7. factum, -i *n. (?m.: l.44; ?f.: l.41)* *gen. pl.* -tum: *l.41.* *interdum accedente adv. pro adi., e. g. p.32,20.* **1** *gener.:* **a** *strictius i. q. facinus, gestum, opus – das Getane, Handlung, Tat, Werk (c. gen. inhaerentiae: l.47.55):* **α** *in univ.:* HUGEB. Wynneb. 9 p. 114,1 omnium verborum et -um, quas in mea oboedientia . . . neglexistis . . ., indulgentiam a me accipite. DHUODA lib. man. 3,1,71 quod *(sc. iussa patrum)* si audiens -is, quos supra tibi commemoro, impleveris dignis. WIDUK. gest. 3,55 merces tam famosi gesti (-i *A*) donativum imperiale. PURCH. Witig. 310 nullum . . . intermiserat annum, hunc operis -o quin claudere vellet in uno. WIPO gest. 1 p. 10,3 utile et honestum atque optimum -um. AMARC. serm. 4,38 non est viva caro nec viva fides sine -is (*cf. Vulg. Iac. 2,26* operibus). *persaepe. v. et vol. III. p. 589,23.25.60.* **β** *scelus, flagitium, crimen – Schand-, Untat, Frevel, Verbrechen:* ARBEO Corb. 24 p. 216,6 pro . . . criminis -um *(m. al. corr.* -o *1).* LEX Saxon. 15 quicquid de superioribus -is in feminam conmittitur. WALAHFR. Wett. 318 diversas -a sequentes agnovit poenas. HROTSV. Theoph. 403 post tristia -a piacli. *persaepe.* *culpa – Schuld:* PACTUS Alam. 12 si quis mulier gravata fuerit, et per -o alterius infans mortuos natus fuerit (*sim.* LEX Alam. 68,70 per -um [fec- *1*]). **b** *latius:* **α** *actio, ratio – das Handeln, das Tun, Handlung(sweise):* POETA SAXO 2,256 nisi dux . . . prudenti sibimet -o bene consuluisset. FROUM. carm. 20,12 toto polles *(sc. dux Heinricus)* . . . -o. THIETM. chron. 4,55 Miseconis . . . residuum explico -um (gesta CHRON. Thietm.). *al. expressius i. q. mos – Sitte:* BRUNO QUERF. fratr. 19 qui . . . -o monachorum . . . Deo serviunt. **β** *res (gesta), eventus – Sachverhalt, Umstand, Geschehnis, Tatsache, 'Faktum':* RIMB. Anscar. 33 p. 64,27 quod -um *(sc. obitus Ragenberti)* cum . . . episcopi animum nimio affecisset maerore *eqs.* THIETM. chron. 4,31 quedam eiusdem temporis -a memorare, que *eqs.* VITA Erasmi 297 -i signorum memores estote suorum *(sc. Dei). al.* *usu rhet. inter circumstantias q. d. (cf. Lausberg, Rhetorik §328):* ALFAN. premn. phys. 31,11 p. 114 circumstantia membra, hoc est: quis . . ., quid . . ., ut persona, -um (*PG 40,725ᶜ* πρᾶγμα). ALBERT. M. nat. bon. 22 p. 12,11 prima pars eius *(sc. 'quid')* est . . . brevis summa sive complexio -i, ut 'parentem occidit' *eqs. al.* **γ** *iussum – Befehl:* VITA Emm. 38 obtemperare . . . -o. **2** *philos. i. quod creatum, generatum, genitum est – das Geschaffene, Entstandene, Gewordene (usu plur.):* ALBERT. M. metaph. 7,2,5 p. 344,47 'omnia . . . -a (*p. 1032ᵃ,20* τὰ γιγνόμενα) aut natura aut arte habent materiam' *eqs. ibid. al. v. et p. p.31,20.22.* **3** *publ. et iur.:* **a** *strictius:* **α** *actio (iudicialis), negotium – (rechtliche) Handlung, Rechtsakt:* CHART. civ. Spir. 4 p. 4,28 (a. 946) qui *(pontifex)* omnibus hiis . . . intererat -is. DIPL. Otton. I. 225 commutationis -um. CHART. Heinr. Leon. 65 ne quis huic rationabili -o . . . obviare presumat. CHART. Solod. I 370 ut -a legittima . . . scripture testimonio roborentur. *saepius.* **β** *donatio, collatio – Schenkung:* CHART. Rhen. med. I 186 (a. 948) dona vel -a secularium. DIPL. Heinr. IV. 242 p. 306,35 quod -um *(antea:* dedimus *eqs.)* . . . litteris mandari iussimus. *al.* **γ** *praeceptum, constitutio – Verfügung, Bestimmung:* DIPL. Ludow. Germ. 17 decet regiam celsitudinem parentum suorum pie -a . . . conservare. CHART. Alsat. B 193 p. 118,18 (interp.) ut successores mei -a nostra . . . conservare dignentur incorrupta. CHART. Heinr. Leon. 29 p. 42,14 (spur.) per hoc imperiale -um. *al.* **δ** *de colludio fere i. q. societas criminis – etwa: Mittäterschaft (cf. Dt. Rechtswb. XI. p. 5sqq. s. v. 'Rat'):* CONST. imp. I 87 (a. 1111) ego Heinricus rex . . . non ero in -o aut consilio, ut domnus papa . . . perdat papatum Romanum vel vitam *(sim.* 294. *ibid. al.).* **b** *latius:* **α** *de -o iudiciali ('rechtliche Tatsache, Gegebenheit'; opp.* ius): CHART. Tirol. notar. II 226 (a. 1242) pignus de -o fideiussionis. CHART. Ital. Ficker 417 p. 429,49 nullam exceptionem iuris vel -i obponere. CHART. Lux. IV 123 p. 177,10 renunciantes exceptioni . . . doli mali ac in -um venditionis non facte *eqs.* CHART. civ. Spir. 127 quod Sifridus . . . auctoritate camerarii . . . capitulum ecclesie Spirensis de -o, cum de iure non possit, . . . ad suam presenciam presumpserit evocare. *saepius.* **β** *causa, res – Sache, Angelegenheit, Betreff, Interesse:* ACTA imp. Böhmer 898 p. 610,43 (a. 1191) aliquid . . ., quod pertineat ad -um ipsius communis *eqs.* COD. Wang. Trident. 237 p. 444,11 Fridericus . . . electus . . . tale decretum . . . fecit . . . super -o et in -o arzenterie sui episcopatus *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 135 p. 114,36 ordinamenta . . ., que . . . consules . . . fecerunt isto monasterio de -o et super -o Runchi sancti Petri. *saepius.* **γ** *controversia, lis, quaestio – Rechtshandel, Streit(frage):* CHART. Tirol. notar. II 323 p. 212,20 (a. 1242) nisi . . . determinaverint *(sc. arbitri)* ipsum -um et litem et questionem, que est inter eos *(comites).* CHART. Eichsf. 343 ne quid in posterum emergat huic (*pro* hinc) -i *eqs. al.* **δ** *praestatio (ex obligatione debita) – Leistung (als Gegenstand einer Obligation):* CHART. Bund. 503 p. 18,40 (a. 1204) promiserunt . . . fratres . . . obligando omnia eorum bona pignori . . ., quod . . . sepedicta silva foret impedita vel obligata pro eorum d a t o aut -o (586 p. 79,42 pro suo d. vel -o. *ibid. saepe).* **ε** *tributum, exactio – Steuer, Abgabe:* RYCCARD. chron. a. 1232 p. 183,9 -um canapis omnino remittitur. **ζ** *munus, officium – Amt, Position:* CHART. episc. Halb. 833 l. 27 (c. 1250) si . . . idonei fuerint *(sc. personae)* et utiles, stabunt in -o . . ., dummodo *eqs.* *Antony*

2. facio *v.* factio. **faciola** *v.* fasciola. **facisso** *v.* facesso. **[facistorium** *v.* *faldestolium.]

facitergium (fasc-, -cet-, -ist- *sim.*), -i *n.* (-us, -i *m.: l. 66*; -rna, -ae *f.: l.70*). *usu adi.: l.70.* *fort. confunditur c.* fasciatorium: *l.68, cf. DuC s. v.*

pannus, faciale, sudarium – (Gesichts-, Schweiß-)Tuch (usu liturg.; de re v. J. Braun. Die liturgische Gewandung. 1907. p. 558-561): CHART. select. Schubart 18 p. 18,14 (a. 780) face-o uno. GESTA Font. 13,4 p. 103,8 facis-um optimum I. CATAL. thes. Germ. 82,30 facis-os IV. WOLFHARD. Waldb. 1,18 p. 180, 23 -um, quod pro munere detulit *(sc. mulier contracta)*, arae . . . imposuit. CATAL. thes. Germ. 124ᵃ,9 fasciatorium I. LIBER tram. 18 sustollant . . . fast-a. CATAL. thes. Germ. 134,17 II pallia fures abstulerunt fasc-a. 14,8 -sternę II. COSMAS chron. 1,28 dat rex ei *(praesuli)* paramenta, . . ., cappam et -rium (-um *var. l.*). *saepe. v. et p.33,14.*

[Weber]

***facitergula** (fasc-, -iet-, -ist-, -rcu- *sim.*), -ae *f.* (-us, -i *m.: l. 8;* -um, -i *n.: l.6.11*). *script.:* vizreg-: *l.10.* festregel(a): *l.12.* fezdregl(a): *l.11.*

1 *pannus, faciale, sudarium – (Gesichts-, Schweiß-)Tuch (usu liturg.; de re v. p.32,63):* CATAL. thes. Germ. 28,11 (post 851) -um III. FORM. Sangall. 39 p. 421,16 munuscula . . . direximus, hoc est palliolum . . ., -as duas. CATAL. thes. Germ. 18,7 -eterculi viginti quatuor. LIBRI confrat. I app. A 6 p. 137,30 pulpitum . . . -a cocco imaginata circumdari iussit *pontifex*. CATAL. thes. Germ. 76,15 -rulae II. 40,5 VI vizregule. 129a,5 -sterculas II. 24,8 -itella X. 114,8 VIII fezdregle. 6,24 fasciutercule VII. 92,6 fascerculę tres. 21,20 IIII festregelę. *saepe*. **2** *capital, rica – Kopftuch:* TRANSL. Libor. I 32 raptis feminarum -is (fa[s]citergiis *var. l.*). II 20 nuditatem membrorum illius *(puellae)* tegere festinarunt fideles clerici et laici inprimis cum eorum -cula, dein vestibus solitis.

facitus *v.* facetus. **facium** *v.* facies.

facodes *v.* phacoides. **facos** *v.* phacus.

facta *v.* facio. **factalis** *v.* fatalis.

***factibilis,** -e. **1** *qui confici, fieri potest – machbar, herstellbar:* ALBERT. M. metaph. 1,1,7 p. 11,7 est . . . ars regula operum -ium cum universalis vera ratione. *subst. neutr.:* ALBERT. M. eth. I 501 p. 430,25sqq. geometria non est -ium, neque astronomia; . . . ius est agibilium magis quam -ium. *ibid. saepe. v. et vol. I. p. 384,15.* **2** *potens efficiendi – fähig hervorzubringen, zu verursachen:* WILH. SALIC. chirurg. 2,1 p. 325B trahit *clysterium* . . . a capite et divertit materiam et fumum congregabiles in cerebro . . . et sic putrescibiles et forte apostema -es.

facticius (-iti-), -a, -um. *script.* fat-: *l.52.53. al.* **1** *adi. (usu subst.: l. 38):* **a** *(arte) effectus – (künstlich) geschaffen:* FRANCO LEOD. circ. 6,77 naturales *(sc. tetragonos)* dico, quia sunt et -i arteque compositi (*sim.* 6,82). RUP. TUIT. cant. 3,575 illud . . . -tium malum punicum rubicundum erat *(spectat ad Vulg. exod. 28,35). al.* **b** *dolose excogitatus – listig ersonnen:* CHART. Mog. A II 153 p. 280,24 (a. 1151) aliqua -a occasione fratres . . . de . . . saltu posse vexari. **c** *sonum imitans – lautmalerisch:* HERM. AUGIENS. mus. p. 65,4 sicut in -is bovis . . . vocem . . . mugitum . . . solemus proprie nominare. ALBERT. M. animal. 8,82 quam *(avem finconem)* quidam grammatici Latine scicendulam (*i.* cicindulam) vocant ab imitatione soni avis ipsius -um nomen imponentes. pol. 1,1i p. 10a,18. **c** *faciendo effectus – durch das Handeln geschaffen:* CONR. EBERB. exord. 3,5 l. 31 fratres, -um vobis sermonem in omni forma sanctitatis iste Dei servus *(sc. Humbertus)* exhibuit. **2** *subst. (usu publ. et iur.):* **a** *masc. i. qui se ipsum ultronee submisit – einer der sich freiwillig untergeordnet hat (de re v. E. Mayer, Ital. Verfassungsgeschichte. I. 1909. p. 212sq.):* RATHER. prael. 2,16 l. 538 te novitium . . ., te illud, quod nuper ab his inventum est, qui se homines facere iactant, id est . . . -tium . . . demonstrat *pater*. DIPL. Otton. I. 240 p. 336,30 nemo . . . aldiones sive fat-os (-os *var. l.*) eorum *(monachorum)* distringere . . . audeat. DIPL. Otton. III. 267 p. 685,1 fat-os inquietare (*inde* DIPL. Heinr. II. 311 p. 391,36 fatitios. DIPL. Heinr. III. 216 p. 290,1 -tios). ACTA imp. Stumpf. 149 p. 198,13 ponimus . . . curtem propriam in civitate cum palatio et famulis ac -tiis utriusque sexus. *al. v. et vol. I. p. 475,15. huc spectare vid.:* CHART. Sanmichel. (NArch. 40. 1916. p. 235,9; spur. a. 998) ipsa pars de castello de Turignano de intus et de foris sive de aquis sive de terris cum suis fat-is (fauciis *B*). **b** *neutr. i. q. ultronea submissio – freiwillige Unterordnung:* DIPL. Otton. III. 206 p. 617,7 sub obtentu seu occasione commendationis atque -i clericos . . . ac laicos . . . opprimebant *pravi homines*.

factio (-ccio), -onis *f.* *script.* facio: *p.34,4.* **I** *proprie:* **A** *gener. i. q. actio faciendi, facinus – das Tun, Treiben, Handeln, Tat:* **1** *in bonam vel neutram partem:* CARM. de Lamb. I 122 cor . . . attritum, quod mitis -o cingit, non Deus hoc spernit. EPIST. Hann. 85 p. 146,12 -em vel discussionem in causa episcopi numquam suffugit *papa*. FUND. Brunw. praef. p. 123,42 dum scriptis eorum *(hominum)*, quibus in mundo vixerant, -bus, suis eos lectoribus vivos quodammodo representant *litterae*. ALBERT. M. serm. II 3,168 quaedam . . . artes sunt, qui *(sic)* non iuvant civitatem, sed dissipant, sicut -o tesserarii. *al.* **2** *in malam partem i. q. machinatio, facinus pravum – boshaftes (Be-)Treiben, Umtrieb, Machenschaft:* CHRON. Fred. 4,67 fertur facione (-ccione *p. corr. 1*) Dagoberti fuisset interfectus *Chilpericus*. LEG. Wisig. 3,4,13 quia quorundam . . . uxores . . . potionibus . . . vel maleficiorum -bus . . . virorum mentes alienant. WALAHFR. Gall. 2,17 cum hoc -um suarum praemio *(sc. tortione viscerum)* . . . spiritum exhalavit *episcopus*. RICHER. REM. hist. 1,60 quantum . . . rapinarum res publica -e malorum nuper passa sit. CATAL. Lamb. 5 (MG Script. XII p. 136,44) -o tam gravis, tam infamis. *persaepe*. **3** *coniuratio – Verschwörung, Aufruhr:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 34,13 quia intellexit *David* eorum *(adversariorum)* contra se -em. ANNAL. Fuld. II a. 842 p. 33,30 auctoribus -is capitali sententia damnatis. OTTO FRISING. chron. 2,46 -e . . . Catilinae ad plenum abolita. *al.* **B** *philos. i. q. actio producendi – das Hervorbringen:* ALBERT. M. summ. theol. II 11,47 p. 520b,25 -o est productio rei existentis in materia rei ad esse distinctum in forma, et hoc attribuitur Filio *(spectat ad Vulg. Ioh. 1,3). ibid. al.*

II *meton.:* **A** *gener.:* **1** *labor – Arbeit:* SALIMB. chron. p. 308,33 quando pulsabatur campanella pro leguminibus vel herbis mundandis, veniebat *frater Iohannes* ad -es conventus et laborabat cum aliis fratribus. **2** *partes, secta – Partei:* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,7 turba in duas divisa est -es (fractiones *var. l.*). REGINO chron. a. 866 p. 91,7 agros villasque eorum *(fidelium regis)* suae -is sectatoribus distribuit *Hucbertus rebellans*. LAMB. HERSF. annal. a. 1058 p. 73,17 sedem apostolicam . . . invasit Benedictus quidam . . . adiutus -e popularium, quos pecunia corruperat. *persaepe*. *societas – Gemeinschaft:* BENZO ad Heinr. IV. 7,2 p. 594,9 Prandellus . . . non immemor suę -is cum prenominatis sarabaitis. **3** *pars (exercitus) – (Heeres-)Abteilung:* METELL. exp. Hieros. 2,174 sistit iter visis Boimundi -o Turcis. **B** *iur.:* **1** *ius faciendi – das Recht (etwas) zu machen:* ACTA imp. Böhmer 959 p. 666,10 (a. 1231) ut nec t e s t a m e n t i habeat *fautor haereticorum* -em, nec ad hereditatis successionem accedat (CONST. imp. II 213,4 [*item* 213, 8]). **2** *tributum, vectigal, exactio – Abgabe, Steuer, Leistung:* DIPL. Arnulfi 123 p. 182,2 ut nullus . . . ullas publicas -es aut redibitiones . . . exigere presumat. CHART. Tirol. 713* albergias seu alias facc-es . . . prestare. ALBERT. MIL. temp. 202capit. de coltis et -bus, quos solvebant et faciebant illi de Gonçaga . . . comuni Regii. *al.* **3** *negotium, conventum – Rechtsakt, (Rechts-)Geschäft, Abmachung, Vertrag:* TRAD. Ratisb. 885 (a. 1160) hanc -em literis et sigilli nostri inpressione atestari volui. CHART. Aschaff. 72 p. 214,19 ut . . . hec nostre series -is firmior perseveret. *al.*

factiosus (facci-), -a, -um. *usu subst.: l.49.56. al.* **1** *seditiosus – aufrührerisch:* LEX Alam. 24 (rec. B, cod. 34) de -is. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 269,9 ad . . . compescendos homines -os. CONST. imp. II 196,24 quicumque . . . contra nos aut imperium aliquid temptaverit -um (factuosum, facinorosum *var. l.*). *al.* **2** *insidiosus, subdolus – hinterlistig, heimtückisch:* DIPL. Ludow. II. 25 -a et subdola . . . conquestio. BENZO ad Heinr. IV. 6 praef. p. 500,4 Prandellus, facc-issimus monachellus. HEINR. TEG. Quir. II 6 -is omnia licent. *saepe*.

adv. **factiose**. **1** *seditiose – aufrührerisch:* RADBERT. Arsen. 2,7 p. 67,32 thorum occupavit *(sc. dux)* atque -e . . . omnia pervasit. **2** *subdole – heimtückisch:* BERTH. ZWIF. chron. 41 p. 222,16 consilio inique inito, iniquius consumato, ad finem, ut -e dispositum erat, producto.

factitius *v.* facticius.

factito, -avi, -atum, -are. **1** *crebro, solito facere – für gewöhnlich, immer wieder tun, machen, durchführen (pass. i. q. crebro, solito fieri – immer wieder geschehen: l. 70. al.):* VITA Elig. praef. p. 664,11 id *(sc. vitam Eligii scribere)* . . . ante nos -tum (factatum, factum *var. l.*) ab aliquibus eruditissimis comperimus. IOH. NEAP. Sever. 1 dare operam et -are, quod caritas iubet. GERHOH. Antichr. 1,48 p. 356,2 quod *(sc. abusiones potestatis)* iam de plerisque factum est et adhuc -ari non desiit. GERLAC. annal. a. 1182 p. 694,6 archiepiscopus . . . in Boemia manebat, -ans ordines clericorum nec non et conse-

crationes basilicarum. *saepe.* **2** *solito commovere, adducere – für gewöhnlich bewegen, veranlassen (zu):* DROGO Lew. 1,10 (MGScript. XV p. 786,14; a. 1060/70) prospera aura tenorem sui flatus habuit, quod persepe nautas ad aequor invitat et longa maris spatia penetrare -at. **3** *c. gen. pretii i. q. habere, aestimare – schätzen, achten:* BERTH. chron. B a. 1080 p. 376, 9 quod *(sc. excommunicationem)* iuxta solitum ipsi Dei iustitie contumacissimi contemptores nichili -antes.

***factivus,** -a, -um. *usu subst.: l.12. al. faciens, formans, efficiens – herstellend, formend, bildend:* ALBERT. M. sent. 4,16 p. 550b,38 contritio . . . non est dolor, sed potius actus -us doloris in contrito. cael. hier. 15 p. 239,27 '-um' refertur ad operationes mechanicas, quae sunt transmutando materiam, unde dicit *Aristoteles*, quod 'ars est ⌊habitus -us⌋ *(p. 1140a,10* ἕξις . . . ποιητική) cum ratione veri' *eqs.* animal. quaest. 15,20 p. 273,43 a patre sperma descinditur cum virtute -a embryonis . . . et a matre materia. *ibid. persaepe. v. et l.68.*

1. factor, -oris *m. qui facit, conficit, efficit, auctor, formator, creator – Macher, Erzeuger, Hersteller, Urheber, Schöpfer:* **1** *strictius (de artificibus manu operantibus):* EPIST. Bonif. 116 p. 251,28 aliquis de vitri -bus. HROTSV. prim. 278 -es templi Domini. TRAD. Moosb. 172 Pernger -r sellarum. CHART. civ. Halb. 187 -es pilleorum. *persaepe. de Deo creatore (apud haereticos: l.28):* EPIST. Bitur. 2 p. 167,19 laus tibi sit, summe -r praecelsus Olimphus. CANTAT. Argent. 15 p. 19,16 omnium rex atque -r temporum. ALBERT. M. miss. 2,10,1 p. 67b,17 alia . . . secta *(sc. Manichaeorum)* . . . dixit unum quidem esse Deum, sed duos -es *eqs. persaepe. v. et p.36, 17. 47. 50.* **2** *latius (fere de anim.; de rebus v. vol. III. p. 1310,46. al.):* **a** *in bonam vel neutram partem:* **α** *in univ.:* FOLCUIN. Bert. 6 Amalfridus inlustris -r huius traditionis. CONST. imp. II 427,2 -r treugarum. ALBERT. M. animal. 16,101 si . . . masculus -r est animae sensibilis. *al.* miraculorum -r *i. qui mirabilia facit,* θαυματουργός – *Wundertäter:* CALEND. Karol. B p. 1500,7 sancti Gregorii patris nostri, m. -is *(sc. dies natalis est).* THANGM. Bernw. 51 p. 779,38 (chart.) m. -em Helyam. *al.* **β** *qui explet, perficit – einer der erfüllt, verwirklicht, umsetzt:* LIUTG. Greg. 13 p. 78,18 'non auditor obliviosus factus, sed -r operis' (*Vulg. Iac. 1,25)* in lege Dei semper erat. EKKEH. IV. bened. I 13,30 doctor vitarum fuerat *(sc. Gregorius papa)* -rque duarum (gloss.: activę et contemplativę). ACTA imp. Winkelm. I 301 ut simus . . . -es verbi, non tantum modo prolatores. *al.* **b** *in malam partem:* **α** *malefactor, (sceleris) commissor – Übeltäter:* LEX Ribv. 71,1 XXX et VI solidos -e (factus [r]ei, factus eius, ei factus *var. l.*) culpabilis iudicetur. ORD. iud. Dei A 8l p. 614,38 libera *(sc. Deus)* innocentes et consigna -es. CHRON. Sigeb. cont. Aquic. p. 438,32 illos -es quesivit *regina. al. adde:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 891 p. 120,17 sceleris -es ante oculos habentes *milites.* CHART. Hall. 224,6 p. 209 si . . . -r mali detentus fuerit. *al.* **β** *qui aliquid fingit – Erfinder:* WOLFHARD. Waldb. 4,1 p. 306, 25 me non signorum esse -em (fictorem *ASBoll. Febr. III. 1658. p. 538F*), verum fidelissimum exceptorem.

2. factor *v.* fautor.

***factoria,** -ae *f. (ital.* fattoria; *v. Battaglia, Dizionario. V. p. 736) res familiaris, fiscus, camera – Güter(verwaltung), 'Kammer':* PARIS. annal. a. 1277 (MGScript. XIX p. 17,54) eorum *(sc. qui interfecerunt Mastinum de la Scala)* bona confiscata fuere camerae seu -ae domnorum de la Scala.

factorium (-tur-), -i *n. torcular olei – Öl-Kelter:* ANTIDOT. Glasg. p. 144,24 facis ex eas *(sc. olivis)* oleum sicut est consuetudo in -urio.

factrix, -icis *f. usu attrib.: l.66. al. quae facit, conficit – eine die etwas tut, herstellt:* **1** *strictius (de artificibus manu operantibus):* WALAHFR. carm. 47,10 huius, Christe, manus -es dirige cerei. ALBERT. M. eth. II 1,3,11 p. 44a,15 sub nautoria . . . est illa *(ars),* quae facit galeras et alias naves ad nautoriam artem pertinentes, sicut factiva velorum, -x malorum. *ibid. al.* **2** *latius:* CARM. de bello Saxon. 3,30 gens fera Saxonum, -x memoranda malorum.

***factualis,** -e. *conficiens, producens – herstellend, hervorbringend:* ALBERT. M. eth. I 122 p. 109,37 sicut se habet actuale principium ad operari nostrum, ita et -e, sed virtus est actuale principium, ars autem -e *(cf. p. 35,14). usu subst.:* ALBERT. M. anim. 3,4,4 p. 233,64 intellectus practicus est causa rei, quae sibi subiicitur, sicut patet tam in actualibus quam in -bus. *ibid. al.*

1. factum *v.* facio. **2. factum** *v.* fatum.

1. factura, -ae *f.* **1** *de actione:* **a** *actio conficiendi, producendi – Herstellung, An-, Verfertigung:* **α** *in univ.:* MAPPAE CLAVIC. praef. p. 187,3 artis pictorum prior est -a colorum. CHART. Bern. II 281 p. 307,3 (a. 1249) testor pro XII ulnis panni lanei X denarios pro -a habere debet. CHART. civ. Vratisl. 37 ut . . . censum . . . in . . . -am poncium redigant *cives.* PS. CALID. secret. 8 aquae ex calcibus et salibus, quarum -ae inveniuntur in libris sapientum. *saepius.* **β** *creatio – Erschaffung, Schöpfungsakt:* HONOR. AUGUST. hex. 4 (PL 172,263B) senarius . . . numerus consummatur, dum triplex -a, scilicet spiritualis, sensibilis, insensibilis, a triplici factore, Patre . . . et Filio et spiritu sancto, contineri consideratur. ALBERT. M. metaph. 1,5,4 p. 74,46 a principio -ae mundi. *ibid. al.* **b** *incantatio, magia – Zauberei, Magie (usu plur.):* RATHER. prael. 6,4 l. 115 hanc *(idolorum perfidiam)* sequitur error . . . diversarum superstitionum, praecantationes . . . et quae vulgo dicuntur -ae (*cf. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. III. p. 1606b s. v.* fattura[1]). **2** *de statu:* **a** *statura – Gestalt, Statur:* POETA SAXO 1,65 cuius *(simulacri)* similis -a columne non operis parvi fuerat. ALBERT. STAD. Troil. 2,49 -ae mediocris erat Cassandra. *c. notione pulchritudinis:* EKKEH. IV. cas. 89 in ętate florida glorię, ut talis -ę vir *(sc. Ekkehardus),* humilitati proximior. **b** *natura, qualitas – Beschaffenheit, Ausstattung:* ALFAN. premn. phys. 1,83 p. 20 -a (*corr. ex* factum *P2; PG 40, 529C* κατασκευή) multorum animalium ad servitium hominum congrua facta. ALBERT. M. animal. 1,615 ista -a renum invenitur in animalibus etiam imperfectis. 13,111 -a . . . additamenti est quasi media inter -am linguae et aculei. CHRON. Albr. a. 1141 p. 835,15 aulam intravit *miles,* -am et opus admirans circumspexit. *al.* **3** *de opere:* **a** *opus, factum – Werk, Arbeit:* RATHER. prael. 5,10 l. 297 fulcra sericis depicta proferuntur -is. RAHEW. Theoph. 539 cartam . . . inspicit *vicedominus,* agnoscit, digitorum hoc opus horribile quod sit -a suorum. ACTA imp. Winkelm. I 85 p. 78,11 ecclesia Cephaludensis, que est opus et -a manuum domini regis Rogeri. CHART. Livon. A 438 p. 553,10 imperialis aulae ortus floridus, imperatorum plantula et -a *(sc. domus Theutonicorum). al.* **b** *de creatione Dei i. q. creatura, creatum – Kreatur, Geschöpf (usu sing. sensu plur. fere de homine; de animalibus: l.49. saepe):* DHUODA lib. man. 8,13,14 forsitan miseratur pius -ae suae in iudicio. CARM. Cantabr. A 4,2b,2 factor . . . sue condolens -e misit huc filium. 12,1a,5 in -a sua splendet *Deus* magnificus per evum. 41,12 te reginam nostram maris esse favet -a. OTTO FRISING. chron. 3 prol. p. 134,34 nunquid argui a -a sua factor poterit? *saepe.* **4** *? de loco i. q. fabrica – ? Produktionsstätte:* CHART. Alsat. B 309 (a. 784) omnes res meas . . ., quicquid ad ipsa villa . . . aspicit de rebus meis in mansis, casis, pomariis, vineis com omnia -a, campis, pratis.

2. factura *v.* fautor.

facturio, -ire. *perficere, exigere cupere – vollziehen, 'nehmen' wollen:* ODO MAGDEB. Ern. 7,101 dux . . . dolens et supplice questu regis -ens vindictam deligit acres mille viros.

facturium *v.* factorium.

1. factus, -us *m.* **1** *gener. i. q. actio faciendi – das Tun:* CARM. libr. II 6,8 (s. IX.) verius est etenim: qui nescit scribere, -u scire eciam potuit numquam tormenta laboris. **2** *iur. i. q. negotium, conventum – Rechtsakt, (Rechts-)Geschäft, Abmachung, Vertrag:* FORM. Wisig. 1 hunc . . . -um nostrum nequaquam disrumpere valeat *(sc. qui chartam impugnat).* CHART. Sangall. A 3 si quis . . . contra hunc -um nostrum ire . . . voluerit (*item* 8). CHART. Bund. 24 p. 27,30 si . . . reiudicare voluero, inanis sit posterior -us meus, sed cartula ista maneat inconvulsa. *al.*

2. factus *v.* facio. **3. factus** *v.* for.

facula, -ae *f. script.* fagla: FORM. Marculfi 1,11 l. 18. **1** *strictius:* **a** *proprie i. q. (parva) fax, taeda – (kleine) Fackel,*

(Kien-)Span: **α** *in univ. (usu liturg.: l. 2. al.):* ORDO Rom. 23,24 accendent duo regionarii . . . -as. EINH. (?) Marc. et Petr. II 64,3 te *(sc. Petrum)* . . . ignitis exurendum -is. LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 299,34 nec cum -is et faustis acclamationibus . . . obviam ei *(regi)* procedebant *cives*. MAURUS urin. I p. 40,12 quod quasi -a ardens ascendat *dolor* ab inferioribus usque ad gulam. *saepius.* **β** *de censu:* CAPIT. reg. Franc. 32,62 quid de lignariis et -is. REGISTR. Prum. 10 solvit *Reingerus* -as L (gloss.: -e sunt ligna arida, que vulgariter appellantur 'aspen'). CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 397,19 dantur . . . XC -e, id est surcen. **b** *in imag.:* BENZO ad Heinr. IV. 7,4 p. 622,10 Gyezi cupiditatis inflammatus -a. ALBERT. STAD. Troil. 5,293 nequitiae -a. *al.* **2** *latius i. q. stella, signum lucens – Stern, leuchtende (Himmels-)Erscheinung:* WALAHFR. carm. 25a,4,1 splendidam caeli -am dedere. EKKEH. URAUG. Hieros. 10,2 -as per aerem volitantes vidisse nos. *de Deo:* EKKEH. IV. bened. I 7,39 pallent sol, luna, -a ęcęantur ab una; sideris hoc numen Deus est, de lumine lumen. **3** *?in loco corrupto usu plur. i. q. valvae – Tür:* VITA Arnulfi I 28 invenit *mulier contracta* . . . ante -as (vocilvas, valvas *var. l.*) sancti basilicae sepulturam.

***faculinus,** -a, -um. *facis proprius, tremula flamma ardens – einer Fackel eigen, flackernd:* CARM. var. (NArch. 2. 1877. p. 402; s. XII./XIII.) est cum doctrina male vivens lux -a. *Weber*

facultas, -atis *f. (m.: p.38,71) script.:* fagu-: EDICT. Roth. 231 *(var. l.).* facc-: *p.39,1. adde* ORD. celebr. conc. 24,36 l. 256. *acc. pl.* -is: *p.38,69. al.*

possibilitas – Möglichkeit, Vermögen: **I** *de -e rerum in homine vel re posita:* **A** *de corpore animantium i. q. robur – Kraft:* DIPL. Ludow. Inf. 36 p. 152,20 quandam cellam . . . olim succensam . . . -is sue laboratione et manuum operatione restauravit *monachus*. WALTH. SPIR. Christoph. I 16 Apollinis statuam . . . trahendi -e deiciens *Nicea. al.* **B** *de re:* **1** *capacitas – Eigenschaft:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 232,10 quemadmodum opifex materie -em . . . celsioris meritis . . . promoveat. **2** *ratio – Weg, Alternative:* ANON. minut. praef. p. 228 utrique -i *(i. augmentationi et diminutioni)*, ut ad infinitum procedat, largitur *unitas* primordia. **C** *de animo i. q. vis, indoles, potentia – Begabung, Anlage, Fähigkeit:* **1** *in univ.:* HRABAN. epist. 8 p. 393,21 eloquentiae (*sim.* RUOTG. Brun. prol. p. 1,10 sermonis). 30 p. 448,24 hoc . . . adipisci nos posse magis divini est muneris quam humanae -is. HROTSV. lib. 2 praef. 1,3 iuxta mei -em ingenioli (WIPO gest. prol. p. 7,16 ingenii. *al.*). ALBERT. M. animal. 21,1 de perfectione . . . animalium secundum animae -es et potestates. *persaepe. v. et p. 40,14.* **2** *c. colore quodam:* **a** *eloquentia, facundia – Redegabe, Beredsamkeit:* AGIUS vita Hath. 5 quanta mentis vixerit sanctitate, non est nostrae -is evolvere. RUOTG. Brun. 45 p. 49,22 omnes *(comites)* . . . huius . . . viri merita . . . in omnem populum eximia, qua quisque -e poterat, ęstimabant. **b** *ars, scientia – Wissen, Kenntnis, Können, Kunst:* HRABAN. epist. 12 p. 399,13 ut perspectis anteriorum librorum expositionibus inde ad . . . enodandas questiones adsumerem -em. ARIBO mus. p. 47,9 ipse *(musicus artificialis)* . . . artis -e optime sciat legitima comprobare. GESTA Lob. 24 p. 327,40 de -e vulgaris linguae. *saepe. v. et l.67.* **c** *disciplina, doctrina – Fach(bereich), Disziplin, Wissenschaft* (*def.:* ALBERT. M. eth. II 1,3,13 p. 46b,19 -es . . . appello artes et doctrinas practicas, quia -s est facilis potestas): **α** *proprie:* CARM. Cantabr. A app. 2,12,3 quaedam hic libare nitemur ex artibus profutura studiosis harum -bus. HUGO HONAUG. hom. 1,1capit. quod modis variis substantia dicatur in diversis -bus. HONOR. III. registr. 190 in -e theologica (DAVID expos. reg. 9,11 in t. f. *saepe. sim.* CHART. Brand. A XV 20 [epist. papae] in theologia -e). CONST. Melf. 3,46 p. 414,21sq. ut nullus cyrurgicus ad practicam admittatur, nisi testimoniales litteras offerat magistrorum in medicinali -e regentium, quod per annum . . . in ea parte medicine studuerit, que cyrurgicam instruit -em. *saepe. expressius i. q. professio – Beruf:* CONR. MUR. summ. p. 123,14 ut . . . laudetur . . . mechanice artis professor de sua -e *eqs.* **β** *meton. de collegio professorum ('Fakultät'; de re v. O. Weijers, Terminologie des universités au XIIIe siècle. 1987. p. 52sqq.):* CHART. select. Keutgen 165,7 (dipl. Frid. II.) potestatem damus . . . magistro, qui Wienne . . . ad scholarum regimen assumetur, ut alios doctores in -bus substituat de consilio virorum prudencium. **d** *potestas – Macht:* **α** *proprie:* ANNAL. Mett. a. 690 p. 12,17 regni gubernacula . . . propriae -is iure disponenda retinuit *Pippinus*. MANEG. c. Wolfh. 16 p. 79,20 que *(passio)* medentis salvatoris superet -em. *saepe.* **β** *meton. de principe ('Herrscher', 'Gewalt'):* EBERH. HEIST. Betel 198 de trono Salomonis: inter opes multas habet urbis summa -s sedem regalem, maiestas regia talem non habet in mundo. *de Deo c. notione gratiae:* FUND. Werd. p. 166,16 quantum divina vos *(sc. fratres)* prevalere faciat -s.

II *de -e rerum extra hominem posita:* **A** *proprie:* **1** *in univ. (saepe i. q. occasio, opportunitas, tempus, locus – Gelegenheit, Zeit[punkt]):* LIUTG. Greg. 9 laesionem absque ultione, ubi -s suppetit, ferre. WALAHFR. Wett. 66 narrandi cuncta -s. RADBERT. corp. Dom. 9,83 praecisis a ligno vitae patet -s, si velint redire ad veniam. WALTHARIUS 969 nec . . . galeam fuerat sumpsisse -s. OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 69,32 respondendi -e . . . concessa. WILH. CONG. chirurg. 1004 detur expurgationi -s. *persaepe. proverb. (cf. H. Walther, Proverbia nr. 20171):* WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,3 ubi virium possibilitas et rerum deest -s, bona sufficiat . . . voluntas. OTLOH. prov. I 45 ut voluntatem simul et -em bene agendi nobis praestare dignetur *Deus. al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *gener.:* **α** *condicio, circumstantia, status – Zustand, Lage, Verhältnis, Maßgabe:* VITA Arnulfi 25 in tanta exuberancia adcrevit medietas potus illius, ut omnes (omnibus *var. l.*) ˹ad -em˺ (adfatim, affatim *var. l.*) saciatis adhuc in crastinum superesset. HRABAN. epist. 29 p. 447,24 pro -e virium. NOTKER. BALB. gest. 1,15 p. 18,20 iuxta -em loci *(sim.* STATUT. ord. Teut. p. 67,27 domus [*item* p. 114,31]. *al.).* MANEG. c. Wolfh. 11 p. 66,17 ut . . . Deo . . . in terris ab homine gratiarum . . . actiones pro -e transitoria exhiberentur. *al.* **β** *exsecutio – Ausführung:* TRANSL. Marci in Aug. 5 l. 14 si ei *(viro de Venetia)* -is inpossibilitas non obstitisset. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 132,23 ambitus eius *(sc. stellae errantis)* circa solem quam proxime inflexus est; que causa crebros cursus et recursus debite officii -i ministraret. **γ** *venia, licentia, libertas, permissio – Erlaubnis, Freiheit:* RIMB. Anscar. 24 p. 53,2 christianitatem suam observandi. GERH. AUGUST. Udalr. 1,21 l. 36 ut sibi maioris ocii . . . -s concederetur. OTTO FRISING. gest. 2,49 p. 157,24 an . . . legati . . . -em redeundi accepturi forent. *persaepe.* **b** *publ., iur., canon.:* **α** *ius – Recht, (Voll-)Macht:* CHART. Rhen. med. I 62 p. 70,14 (a. 835) l i b e r a m tribuens *vir* -em pro oportunitate eorum *(abbatum)* faciendi (DIPL. Loth. III. 1 p. 1,31 abbatem eligendi. *saepe*). AGIUS epic. Hath. 549 -s solvendi. ANNAL. Fuld. II a. 852 p. 43,9 ut . . . in alienis . . . praefecturis . . . singuli *(praefecti)* . . . aliorum causis agendis haberent -em. DIPL. Frid. I. 798 contradidimus ecclesię et civitati Brixinensi . . . habendi fori -em. CONST. Melf. 2,34 in causa depositi . . . pugne . . . interdicimus -em. CHART. Eichsf. 384 fratribus . . . -em hanc contuli *(sc. miles)*, ut *eqs. saepe.* **β** *possessio, dicio, arbitrium – Besitz(recht), Verfügung:* CHART. Sangall. A 62 p. 62,3 (a. 771) locum -is mei. CONC. Karol. A 21,8 p. 192,22 qui *(filii)* de . . . incesto coniugio nati fuerint, . . . nullam . . . rerum adipisci valeant parentum -em. TRAD. Brixin. 55 in -em et proprietatem. CHART. Stir. III 205 (a. 1256) cuiuscumque fuerint *montes* -is. *al.*

B *meton.:* **1** *copia, multitudo – Fülle, Vielzahl:* **a** *in univ.:* RIMB. Anscar. 24 p. 53,8 ut . . . negotiatores . . . locum ipsum . . . expeterent et . . . -s totius boni inibi exuberaret. **b** *de viribus armatis i. q. manus, exercitus – Truppe(n), Heer:* BENZO ad Heinr. IV. 6,5 p. 554,3 barbaries multas contrivit equina -s. LUDUS de Antichr. 261 ite *(sc. nuntii)* congregantes -es regnorum, conculcent impetu furorem superborum. **2** *substantia, opes, divitiae, res, patrimonium – Hab und Gut, Besitztum, 'Vermögen':* **a** *in univ.:* LEG. Burgund. Rom. 16 ut de -e (hereditate[m] *var. l.*) mariti prioris . . . nihil habeat *mulier*. DIPL. Karoli M. 61 p. 89,36 ad res vel -is . . . monasteriae. TRAD. Frising. 489 p. 418,11 trado . . . medietatem omnium -um meorum. THANGM. Bernw. 51 p. 780,25 (chart.) quicquid terrenarum -um in curtis . . . et auro . . . acquirere po-

[Pörnbacher]

tui. PETR. DAM. epist. 73 p. 368,26 in nostre facc-is augmenta. *persaepe.* -s (-es) regni *('Reichsgut'):* CAPIT. reg. Franc. 273,25 -es ecclesiasticae et regni exhauriuntur. VITA Mathild. I 2 p. 117,5 sceptrum Heinrico successit totaque regni -s. GERHOH. aedif. 10 (21) p. 152,12 (ed. Sackur) de regni . . . -e, quae est res publica. DIPL. Conr. III. 32 p. 51,35 de -bus regni nobis . . . collati. *al.* **b** *in pertinentia:* TRAD. Frising. 50 p. 79,14 (a. 772) cum libertis et aldionibus, cum terminio et -bus ad . . . Mariae pertinere debeat *ecclesia* domum. CHART. Sangall. A 372 p. 346,30 hobas . . . cum omni -e eorum. *al.* **c** *de rebus mobilibus:* ANNAL. Xant. a. 846 illi *(Northmanni)* . . . preda hominum atque -um oneratis classibus reversi sunt in patriam. ADAM gest. 4,31 p. 264,9 amplissimam terrarum -em reportant *Nortmanni* domum. HELM. chron. 57 p. 111,28 assumptis familiis cum -bus. *de merce ('Ware'):* CHART. Hans. 223 p. 70,5sq. (a. 1227) si aliquis hospes ducit -es alicuius burgensis in societate . . . pro libito suo, . . . non pro burgensis -bus theloneat. **d** *?praedium (locatum), beneficium – ?(Leihe-)Gut, Lehen:* ACTA imp. Winkelm. I 996 p. 751,44 (s. XIII.med.) quando universitas alicuius terre . . . condempnatur ad penam . . ., circa penam queratur, si tot modios augustales ab ea exegerit *iusticiarius*, quot sunt -es in eadem terra.

facultaticula (-icola), -ae *f. (?n.: l.29sq.) praedium (parvum), praediolum, bonum – (kleines) Besitztum, Gut:* CONC. Merov. p. 147,10 ad -am (facultaculam *cod. a. corr. [ed. de Clercq p. 212,17]*) ecclesiae . . . pervasit *(sc. presbyter praesumptuosus).* FORM. Marculfi 2,1 p. 168,70 -ola (-a *var. l.*) ipsa, sicut a me hucusque possessa est. CHART. Sangall. A 18 p. 22,7 ego Rothpaldus donamus ad monastirio vestro . . . -a mea (*item* 19 p. 23,8. *sim.* 24 -as meas). p. 22,19 ipsa -a mea trado vobis *eqs.* 34 aliquid de re vel -a nostra . . . condonare. 37 dono omnes res meas . . ., hoc est omnes -as meas in prefata villa sitas, id sunt mancipiis, terris *eqs. al. usque ad s. IX.in.*

facultatula, -ae *f. (?n.: l.46) script.:* -acula: *l.25.* -atola: *l.41.* **1** *vis, ingeniolum – Vermögen, Befähigung, (geringe) Begabung:* VITA Liutg. II praef. p. 87,3 pro ingenioli nostri -a (*item* GERB. geom. 1,3 [facultate *var. l.*]). HERIG. Land. praef. (MGScript. XV p. 601,17) exhortari -am nostrae modicitatis, patres reverentissimi, non dubitastis. **2** *facultas, possessio (parva) – (kleiner) Besitz:* CONC. Merov. p. 41,14 ut nihil de -ola (facultaticula *var. l. [ed. de Clercq p. 48,19]*) ipsa *(sc. quam fideles conferunt parrochiis)* vel de ministerio clerici loci ipsius licentiam habeant menuendi. CHART. Bund. 29 do . . . de -a ipsius *(fratris mei)* aliquantulum ad ecclesiam beato Elarii. EPIST. var. II 11 p. 315,5 sanctę ecclesię nostrę *(sc. Gradensis)* -a sive episcopia sub ipsius sancto imperio constituta . . . confirmare decrevit *Karolus.* ROD. GLAB. hist. 3,22 p. 130,32 ex nostra *(sc. senis)* parva -a. *al.*

faculter *v.* facilis.

***faculto,** -are. *facultatem praebere – ermöglichen:* RUODLIEB XI (IX) 61 matre . . . -ante, quod vellent *iuvenis et herilis*, sermocinare.

facunde *v.* facundus.

facundia, -ae *f. script.:* fec-: *p.40,30.* fagu-: *p.40,20.30. al.* -cc-: *p.40,30.* -con-: *p.40,30.*

1 *eloquentia, dicendi facultas, eloquium – Beredsamkeit, Redegewandtheit, -gabe:* **a** *in univ.:* LIUTG. Greg. 2 p. 68,4 intelligens . . . magister sagacitatem pueri et -am. p. 68,18 humana. THANGM. Bernw. 5 p. 760,14 forenses causas . . . examinabat, quia et ingenio ac -a . . . callebat. THIETM. chron. 6,36 fuerat *antecessor meus* . . . egreius . . . -a et voce pulcherrima. VITA Notkeri 7 velocissimus erat -a spiritus. *persaepe. meton. de lingua garrula:* WALTHARIUS 316 balbutit madido -a fusa palato. **b** *rhetorica, ars oratoria – Ausdruckskraft, Rede-, Sprachkunst:* **α** *proprie:* EINH. Karol. prol. p. 2,12 cui *(vitae eius)* scribendae . . . Tullianam par erat desudare -am *(sim.* WALTH. SPIR. Christoph. I 3 Tullianę . . . -ę torrentem. *al.).* HRABAN. epist. 8 p. 393,23 urbana -a libros condere. EKKEH. IV. prol. Gall. p. 92,26 ut -a sua, qua ipse . . . diffamatus est, . . . describeret *Walafridus (sc. vitam s. Galli). al.* **β** *per prosop.:* SYLL. Sangall. app. 5,39 procedit . . . Dialectica; . . . pręsiluit Gretiae F-a tertia linguę. ODO MAGDEB. Ern. 467 quem tanto eloquio ditavit ab omnibus illa pauperis ingenii mater F-a . . ., quod *eqs.* **γ** *meton. de scriptoribus:* NOTKER. BALB. notat. 59 quod si Romana -a barbarorum hominum scripta contempserit. **c** *stilus, modus dicendi – Stil, Darstellung(sart):* **α** *proprie:* WILLIB. Bonif. 2 p. 9,16 metrorum medullata -ae modulatione . . . inbutus (NICOL. BIBER. carm. 54). HRABAN. epist. 23 p. 429,16 quia iuxta copiosam -am eorum *(patrum)* latam expositionem habuerunt *scripta.* HROTSV. lib. 2 praef. 1,1 qui pro cultioris -a sermonis gentilium vanitatem librorum utilitati praeferunt sacrarum scripturarum. *expressius de stilo prosaico, oratione soluta:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 94,8 versu et -ae coturno. **β** *meton. de oratione (in lusu verborum):* IDUNG. PRUF. argum. 397 de duobus secundum tenuem intelligentiae meae facultatem dixit utcumque infecunda -a mea, quae *eqs.* **2** *sermo, lingua – Sprache:* VITA Deic. 11 p. 566b,39 quia barbaricae -ae notitiam habebat *Gallus. al.* **3** *de facultate (v. et Stotz, Handb. 2,V § 84.12):* **a** *possibilitas, sollertia, ingenium – Gewandtheit, Geschicklichkeit:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 4 praef. p. 123,16 talia dicendi fag-a. LIUTG. Greg. 7 p. 72,33 ob -am linguae. WALAHFR. hort. 218 gladiola: te neque transierim, Latiae cui libera linguae nomine de gladii nomen -a finxit. *al.* **β** *peritia, instructio, doctrina – Beschlagenheit, Kenntnis:* EPIST. var. II 14 p. 319,21 ut vestrae *(sc. Iudith imperatricis)* eruditionis novi *(sc. episcopus)* -am. EPIST. Col. 3 p. 244,6 qui *(archiepiscopus)* propositi sanctitate et -a scientiae gratiam . . . videtur habere, qua *eqs.* HELM. chron. 49 p. 98,11 preter -am . . . Latinae et Teutonicae linguae Slavicae . . . linguae gnarus erat *comes.* **b** *ius – Recht:* EDICT. Roth. 361 nulla . . . habeat *(sc. dilatator)* -am (fag-, facc-, facon-, fec-, -a *var. l.*) de ipsam rem loquendi. DIPL. Otton. II. 166 p. 188,33 habeant . . . liberi homines -am . . . testes esse *(ex dipl. Ludow. III. spur. 1 [ed. L. Schiaparelli. 1910. p. 68,9]. inde* DIPL. Arduini 2 p. 702,3. *al.).* DIPL. Heinr. II. 477 p. 607,28 concedimus . . . abbati . . . -am eligendi sibi advocatos. *al.*

facunditas, -atis *f. facundia – (Rede-, Wort-)-Gewandtheit:* NARR. de lib. Fab. 6 legati nuper lata verborum -e ditati.

facundus, -a, -um. *script.:* fec-: *l. 41.* faec-: *l. 41.* -di(us): *l.46. metr.* făc-: *l.43.*

1 *eloquens, disertus – beredt:* ARBEO Corb. 8 eratque vir -issimus. EINH. Karol. 25 adeo . . . -us (fec-, faec- *var. l.*) erat, ut etiam dicaculus appareret. EPITAPH. var. I 3,2 hic *(Boso rex)* pius et largus fuit, audax, ore -us. CARM. de Frid. I. imp. 1432 replicans Obizo -us. *persaepe. de verbis ipsis, sermone sim.:* TRAD. Frising. 547c p. 467,36 (a. 827) viris fluenta doctrinę aeternitatis, -ia verba audientibus. HRABAN. epist. 36 p. 471,1 -a oratorum locutione. HROTSV. gest. praef. 7 -issimis disertissimorum sententiis. *saepe.* **2** *promptus – wendig, gewandt:* ARBEO Emm. 2 erat . . . procerus statura, . . . sermone -us. **3** *facilis – gütig, 'geneigt':* EPIST. var. II 33 p. 357,27 ne nausia vestro *(sc. archidiaconi)* -issimo auditui generetur. **4** *potens – mächtig:* WARN. synod. 170 fit vir *(i. Ioseph)* -us, regi *(i. pharaoni)* dicione secundus. **5** *efficax – wirksam:* TRACT. de aegr. cur. p. 204,39 -us est et gargarismus cum oximelle et aqua mixta.

adv. **facunde.** **1** *eloquenter, diserte – in beredter Weise, wortreich:* RADBERT. Matth. 14,10 l. 1544 de . . . comedia miseri Herodis . . . a multis nostrorum -issime declamatum est in ecclesiis. HROTSV. Agn. 288 dulcia . . . resono profundens verba palato dixit -e bene composita ratione: *'eqs.' saepe. in imag.:* PAUL. ALBAR. carm. 11,16 Argolicos reseravit *Hieronymus* . . . fontes; -e meatim currunt per margine rivi. **2** *prompte – leicht, wendig:* HERM. AUGIENS. vit. 556 quis posset admodum sciens et scita -e eloquens referre, quae mundum tenent?

facus *sim. v.* phacus. ***fadium** *v.* *vadium.

faecelentus *v.* faeculentus.

***faecisco,** -ere. *sordescere – Schmutz ansetzen:* CONSUET. Marb. 166 ne . . . fęc-ant *calices* propter vini crebram infusionem.

faeco (fec-), -are. *maculare – beflecken (usu refl.):* CARM. Bur. 102,21c,1 (p. 165) se crimine fecat *Dido*, se feriendo necat.

[Pörnbacher]

faecula (fecla), -ae *f.* (*cf.* φέκλη) **1** *faex (vini) – (Wein-)-Hefe, Weinstein:* ANON. herm. p. 104,9 trus, id est fecla sive lias vini. *sal tartari – gebrannter Weinstein, Weinsteinsalz:* IOH. sacerd. 195 si vis feclam (fedam *ed., vix recte*) facere *eqs.* (*sim.* 196). **2** *scandix (Scandix pecten-veneris L.) – (Nadel-)Kerbel, Venuskamm:* RECEPT. Lauresh. 5,32 fecle uncias VI.

faeculentia (foec-, fec-), -ae *f.* *confunditur c.* f(o)etulentia: *l.13.* **1** *proprie vel in imag.:* **a** *sedimentum, sordes, lutum – Ablagerung, Verunreinigung:* **α** *natur. et medic.:* CHRON. Ved. p. 682,32 sedato pulvere capisuda redit faties celi, ablutaque fe-is ... pulchriora ... exurgunt tempora. ALBERT. M. animal. 26,5 omnes ... fet-as congregant *apes* in alveari et tempore otii ... expurgant. *al. v. et l.45.* **β** *alch.:* GEBER. summ. 54 p. 459 sulphur ... et illius compar causam corruptionis habent, inflammabilem scilicet substantiam et t e r r e a m -am *(l. 49. al.).* ALBERT. M. veget. 2,83 a -a terrestreitatis. Iob 28,2 p. 308,23 ferrum ... nascitur de faeculento argento vivo et scabroso sulfure, a quibus si ... tollatur ... -a *eqs. al.* **b** *status materiae faecem continentis – Trübheit (usu alch.):* URSO element. 6 p. 190,17 aqua ... sue fe-e ... effectum habere cognoscitur. Ps. AVIC. tinct. 3 p. 628b,34 cum argentum vivum habet in se foe-am et adustionem absque inflammatione. *al.* **2** *translate:* **a** *squalor, impuritas – Schmutz, Unreinheit, Niederung:* THEOD. AMORB. (?) Tryph. et Resp. prol. p. 292,24 an -a ruitura ... mundi historia ... careret. ARNO REICHERSB. apol. p. 58,19 felix ignorantia *(sc. hominis theorici)* in se nescire ... sensuum animalium caenosam -am. GERHOH. tract. p. 109,17 -a temporis mali. *al.* **b** *vitium, flagitium – Laster, Niederträchtigkeit:* GESTA Camer. 1,107 p. 446,24 ut suis ... fe-is laxior possit insistere *abbas.* **c** *tristitia – Trübsal:* ROD. CAMER. Lietb. 9 fe-as (feru- *1*) dolorum et infirmitatum conturbationesque causarum consolationum suarum ... refocillationibus dulcorabat.

faeculentus (foec-, fec-), -a, -um. *script.:* fogol-: *l. 44.* -cel-: *l.57sq.* -cil-: *l.54.55.* *usu subst.: l.52. al.* *confunditur c.:* f(o)etulentus: *l. 47. 54. 60. adde* ALBERT. M. miner. 1,2,2 p. 17b,22 faet-. *ibid. al.* fecundus: *l.61.*

1 *faece, sedimento plenus, turbidus, sordidus, impurus, faeci similis – trübe, unklar, unrein, schmutzig, hefeartig:* **a** *proprie (usu natur., alch., medic.):* AESCULAPIUS 31 p. 48,16 quando ... stercora varia, foe-a et nigra ... et cum foetore ... egeruntur. p. 48,19. TRACT. de caus. mul. 87 qui *(mulieres)* ... ex putridinem aut s a n g u i s fogol-um (folol- *var. l.*) laborent (ARS med. 7 p. 426,2 fe-i [feculencia *G;* add. p. 152,189] sanguinis. *al.*). ALBERT. M. veget. 2,113 propter terrestre -um (fet- *var. l.*). animal. 1,108 partes ... auri et argenti fet-i ... monetari non possunt. GEBER. summ. 40 p. 362 mundari a ⌊terra fe-a⌋ (terrea feculentia, substantia -a *var. l.*). *saepe. v. et l.18. spectat ad colorem:* PAUL. AEGIN. cur. 242 p. 182,18 ea *(ulcera)* ..., que videntur munda, fe-a (*3,67,1* τρυγώδη), livida ... apparent. *usu subst.:* URSO aphor. 55 depurare -um. *al.* **b** *in imag. vel translate:* ALDH. ad Acirc. 2 p. 65,20 ab omni fe-a (fet-, feci- *var. l.*) vitiorum sentina. RADBERT. Adalh. 63 erat ... omnis narratio eius ... lucida ... nil feci-um (-um *ed. ASBoll. Ian. I. p. 106*) ... in sensu reservans. THEOD. TREV. transl. Celsi 1 nostris ... -elentis diebus (*sim.* THEOD. AMORB. comm. p. 15,39 fece-is temporibus. Bened. II 2 p. 26,20 [ed. Dümmler] fęce-is). PETR. DAM. epist. 162 p. 156,26 quod illi iudicium, qui -us (fet- *var. l.*) ac luridus ... nuptialis edulii mundiciam polluit? *al.* **2** *per confusionem c.* fecundus *i. q. affluens, uber – reich:* BURCH. ARGENT. itin. B p. 65,15 Nova Babilonia ... omni bono terre fe-a.

faecund- *v.* fecund-. **faed-** *v.* foed- *praeter:*
***faedum** *v.* *feodum. **faelicitas** *v.* felicitas.
faemin- *v.* femin-. **faemur** *v.* femur. **faen-** *v.* fen-.
faeod- *v.* feod-. **faeteo** *v.* foeteo. **faeto** *v.* feto.
[faetulentus *v.* faeculentus.] ***faetum** *v.* *fagetum.
faetura *v.* fetura. **1. faetus** *v.* 1. fetus.
2. faetus *v.* 2. fetus.

faex (fex), faecis *f.* *script. et form.:* fre-: *p.42,15.* *abl. pl.:* fetibus: *p.42,34. al.* fetis: *p.42,3.*

I *proprie i. q. subsidentia, sedimentum, crassamentum – Ablagerung, (Boden-)Satz, Niederschlag, Ausfällung:* **A** *de liquidis:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* RECEPT. Sangall. II 64 ex fetis aceti ... ventrem inunguis. PAUL. AEGIN. cur. 242 p. 182,11 color ⌊quasi fecis⌋ (*3,67,1* τρυγώδης). ALBERT. M. animal. quaest. 1,7 p. 84,58 quae *(animalia)* vivunt de -bus (fectibus, fluctibus, fructibus aquae *var. l.*) maris. *persaepe.* **b** *locut.* usque ad -em (-es): HRABAN. hom. II 97 p. 329B dicimus usque ad -em, cum volumus exprimere aliquid ita exhaustum, ut nihil relinqueretur. WILH. RUBRUQU. itin. 33,3 fuisset *Vastacius* ... verberatus usque ad feces, sed ego nolui. *al.* *adde:* TRACT. Garsiae 443 concham vino emunctam -etenus. **c** *de tartaro ('Weinstein'):* THEOPH. sched. 3,4 iaceant *folles* in confectione -is et salis. MOSES PANORM. marisc. 13 p. 177,15 accipe frecem dolei *(v. notam ed.).* ALPHITA I p. 317,17 tartarus, id est fex vini ... dolio adhaerens et alio nomine dicitur petra vini. *saepe.* **2** *natur. et medic.:* PAUL. AEGIN. cur. 209 p. 141,22 manat venter ... fetidum quemadmodum fex (*3,46,1* ἰλύν) sanguinis spissi similis melancholie. CONSTANT. AFRIC. theor. 1,25 p. 4bv alia *(sc. substantia procedens a sanguine)* ... fundum petens, que fex appellatur et intelligitur esse cholera nigra. BRUNUS LONG. chirurg. 2,17 p. 128E urina ... cum fece arenosa. *al.* *in imag.:* EKKEH. IV. bened. I 2,35 fex rubra Cherintum fidei genuit laberinthum. **3** *alch.:* Ps. ARIST. pract. p. 660b,19 feces ..., quas facit aqua in rectificatione sua. GEBER. summ. 46 p. 409 vides aquam bis distillatam nullam fecem habere. *al.* **B** *de corporibus solidis, fere de metallis i. q. immunditia, scoria, spuma – Unflat, Rückstand, Schlacke, Schaum (saepe usu alch.):* HONOR. AUGUST. quaest. II 4 cum terra sit ... -x omnium e l e m e n t o r u m (RUP. TUIT. vict. 1,28 p. 42,25). CIRCA INSTANS p. 23av est ... aliud, quo ... nos utimur, scilicet fex stanni, quod ... fit ex decoctione, cum sit stannum de vena terre; ... reperitur lithargirium, quod est fex plumbi. URSO element. 6 p. 174,29 depuratum *aurum* a fetibus. *saepe. v. et vol. III. p. 1424,13.15.* **C** *de fermento ('Hefe'):* MIRAC. Ursm. 1,27 -es ad conficiendos panes. EKKEH. IV. bened. II 13sq. panem fac gratum, rex Christe, per ova levatum (gloss.: ova levant sicut fex); sit cruce signatus panis de fece levatus. *al.* **D** *de vinaceis ('Treber', 'Trester'):* ANNAL. Nic. Rem. a. 1197 (MGScript. XIII p. 84,20) pauperes ... fecem vini loco panis comedebant. GUTOLF. hist. p. 652,19 cum omnes vinee iam florerent, vinum anni preteriti adhuc scaturiendo ⌊suis in fecibus requievit⌋ *(spectat ad Vulg. Ier. 48,11).*

II *meton.:* **A** *quod reliquum est, reliquiae – Rest, Überbleibsel:* ALBERT. M. div. nom. 4,62 p. 171,64 '-e', idest reliquiis 'ex ignorantia' relictis. **B** *secretum, excrementum – Ausscheidung, Exkrement:* EGBERT. fec. rat. 1,1577 posteriora suas prebent genitalia feces. Ps. GALEN. anat. 14 p. 190C vasa -um. WALTH. AGIL. med. 67 p. 171,28 ex opilatione fecis intestinorum. *al.* **C** *admixtio (vilior), additamentum – (minderwertiger) Zusatz, Beimengung:* TRAD. Weiss. app. 7 p. 329,22 (a. 1265) quod sepum cremiis porcinis vel fecibus aliquibus et cera pise non aliqua commixtione falsificentur.

III *translate:* **A** *sordes, squalor – Schmutz, Unreinheit:* FORM. Wisig. 4 abstersa a vobis *(sc. servis)* omne originali macula ac fece servili. RHYTHM. 148,57,1 aufer me ⌊de luto fecis⌋ *(spectat ad Vulg. psalm.* 39,3) p e c c a t o r u m omnium (IOH. CANAP. Adalb. A 12 p. 17,12). HYMN. Hraban. 9 (6),4,1 -x nulla nos coinquinet. FOLCUIN. Lob. 10 ad nostri temporis -em. ERCHEMB. hist. 22 Paulinus ... ⌊ab hac carnea subtractus est -e⌋ (*item* VITA Athan. Neap. 8,24). EBERW. Magner. 38 quod *(simulacrum)* ex fece adhuc gentilitatis superaret. LAMB. LEOD. Matth. I 2618 corpus apostolicum terrena fece levatum ... lignea theca recepit. *saepe.* **B** *sentina, purgamentum, infima plebs – Abschaum, Gesindel:* COD. Udalr. 124 p. 236,10 (epist. papae) congregatis Wibertinae fecis reliquiis. GUNTH. PAR. hist. 21 p. 165,11 (vs.) trux homo, fex hominum. ANNAL. Mell. Lamb. a. 1210 nefandissima fex catariae. *al.* **C** *perturbatio – Trübung:* ALBERT. STAD. Troil. 2,42 sine -e bonus.

[fafaricum *v.* agaricum. *adde ad vol. I. p. 372,5sqq.:* TRACT. de aegr. cur. p. 205,10 fac istud apozima *(sc. ad scro-*

phulos): recipe . . . radicem ellebori nigri et radicem fafa-i.]

***fafatia** *v.* *fabatia. ***faffus** *v.* *pfaffus. **faga** *v.* fagus.

faged(a)en- *v.* phagedaen-. ***fagetis** *v.* *sphagitis.

***fagetum,** -i *n.* (fagus; *per analogiam ad* alnetum, querquetum *sim. formatum) script.:* va-: *l.15.* faëtum: *l.11.* -git-: *l.8.13. nemus fagorum – Buchenwald, -hain (interdum in nomine loci, e. g. l.8.10.14):* VITA Gamalb. 4 (1) qui *(vicus)* Latina interpretatione dicitur F-um (-itus *in* -itum *corr. 2a [ed. Levison]; 'Michaelsbuch'*). CHART. Lux. I 236 comes . . . dedit . . . in F-o *('Fays-Menil')* duos mansos. CHART. Ticin. 85 p. 11,15 cum . . . faetis, roboretis. GREG. CAT. chron. I p. 158,24 cuius *(gualdi)* fines . . . reperiuntur . . .: in primis a cancello . . . in arcum . . ., deinde in cęsam post -itum . . ., deinde inter -itum *eqs.* p. 252,12 F-um castellum. CHART. Pomm. 302 que *(vallis)* medium dividit -um (va- *cod.*), quod *eqs. al.*

fagidinecus *v.* phagedaenicus. ***fagidis** *v.* *sphagitis.

***fagidulus** (-dil-), -i *m. (theod. vet.* fezil; *v. Graff, Sprachsch. III. p. 736sq.) cingulum, balteus – (Schwert-)-Gurt:* GESTA Ern. duc. II p. 264,4 novi mucrones fabricacionis dolonibus, id est ligneis vaginis, id est sludiu, assutis novis ˹-is, id est suertfezil˺ (gloss.: -ilus suertuezzil), invaginantur. *cf.* *facilus, *fascilo.

***fagidus** *v.* *faidosus.

***fagifer,** -era, -erum. *fagum ferens, fageus – Bucheckern tragend, Buchen-:* CHART. Bern. I 4,38 p. 276,28 (spur. s. XII.) una quarum *(silvularum)* -a, altera glandiffera.

[**fagindes** *v.* *sphagitis.]

fagineus, -a, -um. **1** *adi. i. q. faginus – Buchen-:* RECEPT. Lauresh. 2,7 p. 137 glandis -ae cinis. CHRON. Mich. 34 p. 33,11 meridianum . . . latus . . . amena -ae silvae opacitate vestitur. THEOPH. sched. 2,1 p. 37,19 ligna -a. YSENGRIMUS 5,133 -us cortex. CHART. Pomm. 957 in solitudine quercina Trechel et in solitudine -a Zirmisnza. *al.* **2** *subst. neutr. i. q. fagi lignum – Buchenholz:* THEOPH. sched. 3,62 p. 119 tolle lignum tenue ex quercu sive -o (fago *var. l.*). HILDEG. phys. 1,98 caput eius *(sc. porriginosi)* lava cum lixivia, quae de -o, id est buchen, venit.

***fagininus,** -a, -um. *fagineus – Buchen-:* FOLCUIN. Bert. 2,17 p. 102,3 (chart. s. IX.med.) villa habet . . . de silva grossa -a et minuta mixta bunaria CCCC. 2,90 p. 165,4 (chart.) de silva saginacia -a.

faginus, -a, -um. *script.* faïn(us): *l.45.* **1** *adi. i. q. fageus, fagineus – Buchen-:* **a** *in univ.:* FOLCUIN. Bert. 2,43 p. 113,14 (chart. a. 867) de silva -a bunaria VII. HERACLIUS II 7 p. 55,23 vitrum efficitur de cineribus, id est de filicis cinere et de faina *eqs.* CHART. Steinf. 130 p. 103,17 forestarii demonstrabunt VIII arbores ad secandum dictos werboima . . ., IV quercinos et IV -os. *al.* *ex fagi ligno confectus – aus Buchenholz (gefertigt):* ECBASIS capt. 892 reticescunt signa metalli; . . . -a signa sonant, quo clerus debita solvat. **b** *in nomine plantae:* spina -a *i. q. spina alba (Crataegus oxyacantha L.) – Weißdorn (cf. p.44,12):* ALBERT. M. veget. 6,134 quae *(spina magna)* est similis fago in ligno . . . et vocatur . . . vulgariter spina -a. **2** *subst. fem.:* **a** *fagus – Buche:* AGNELL. lib. pont. 163 p. 341 l. 69 alii evellebant ebulos <et> -os. **b** *glans fagi – Buchecker:* CHRON. Albr. a. 1135 p. 832,2 celum habens *eremita* pro tecto, . . . -am et glandem pro magnis petantiis *(ex Herb. Clar.).* CHART. Lux. III 135 p. 138,33 usuagium tam glandis quam -e usque ad centum porcos.

[**fagita** *v.* vegetus: LEX Baiuv. 22,6 *(var. l.).*]

***fagitis** *v.* *sphagitis. ***fagitum** *v.* *fagetum.

fagla *v.* facula. ***fagolidorus** *v.* *phagoloidorus.

fagundia *v.* facundia.

fagus, -i *f. vel rarius* **faga,** -ae *f. script.:* fabus: *l.65.68.* favus *vel* fava: *l.65.68.70.* φηγός – *Buche:* **1** *in univ. (de termino: l.70.72. al.):* LEX Baiuv. 22,4 de favis (-is, fabis, fabulis *var. l.*) . . . tremisse et simile restituendi censemus . . . per singulos arbores. 22,5 si malum vel pirum . . ., pari sententia ut favi (favum, fabi, -i, -um *var. l.*) perseveret. TRAD. Frising. 548 marca . . . circumiens . . . ad ˹illo temino, quę˺ (illum terminum, qui *B*) marchit ad Linza et in medietatem ˹favas III virentes et illę signas˺ (-orum trium virentium et illa signa *B*) in eis habent. CHART. Sangall. A 564 p. 177,33sq. usque ad -um . . . et ab ipsa -o *eqs.* ANTIDOT. Glasg. p. 160,2 -e arboris glannes tritas . . . inpone. CHART. Xant. 119 ubi . . . glandes . . . -orum contigerit haberi. *saepe.* **2** *in nominibus:* **a** *locorum:* DIPL. Heinr. IV. 156 p. 202,31 aput Fagumvillam *('Foug').* METELL. Quir. 63,6 Fagus *('Puchhof', cf. ind. p. 389)* habet locus is notamen. *al.* *in cognomine:* CHART. Advoc. 66 p. 32,11 (a. 1237) Sophia de Alta -o. CHART. Hall. 237 dominus C<onradus> de Alta -o. CHART. Sil. D II 231 p. 140,14 ab Ulrico dicto de Alta -o *('Hohenbüchen').* **b** *plantae:* spina -i *i. q. spina alba (Crataegus oxyacantha L.) – Weißdorn (cf. p.43,52):* ALBERT. M. animal. 8,18 est haec spina magna, quam quidam vocant spinam albam et alii . . . spinam -i.

***faida** (pha-, fei-, fahi-, fayda, -dia), -ae *f. vel rarius* ***faidus,** -i *m.* (*theod. vet.* [gi]fēhida, vêhe[de]) *confunditur c.* feudum: LEX fam. Worm. 18 *(var. l.).* **1** *inimicitia, vindicta – Feindschaft, (private) Vergeltung, Blutrache, 'Fehde' (de re v. HRG I. p. 1083sqq. LexMA. IV. p. 331sqq. Stotz, Handb. 1,III § 28.5):* EDICT. Roth. 45 de feritas . . . conponatur c e s s a n t e -a (75. 138 [-e, feida *var. l.*]). LEG. Lang. p. 160,21 -a (-am, phaida *var. l.*) . . . conponere. p. 533b,9 de faydis. CAPIT. reg. Franc. 15,21 si qui propter -am fugiunt in alias patrias. LEX Saxon. 59 excepta -a (feida *var. l.*). REGINO syn. caus. 2,5,1 pro vindicta parentum, quod -am dicimus. RUODLIEB I 63 propter -as sibi multas undique nactas . . . debuit exiliari. CHART. Lux. I 550,6 qui *(homines)* propter guerram . . . inciderunt in -iam. *saepe.* **2** *satisfactio data pro damno inimicitiam provocante – Fehdegeld:* LEX Sal. Merov. 35,9 inter fre(d)o et -o (-um, facto) sunt MDCCC denarii. 88 dominus . . . iuxta modum . . . culpae inter fredo et -o compensabitur. EDICT. Roth. 387 -a non requiratur (*item* LEG. Lang. p. 95,2). LEG. Lang. p. 160,18 -a (fahida *var. l.*) et anagrip non requiratur. *al.*

***faidosus** (fei-, fed-, fid-, fald-, -ico-, -ito-, -ditus, fagidus, fehitus *sim.*), -a, -um. (*faida, *cf. Stotz, Handb. 2,VI § 81.3*) *struct. c. abl.: l.44.* *usu subst.: l.41.45.48.*

1 *de reo i. q. faidae, inimicitiae (omnium) expositus, bannitus, profugus – der Fehde ausgesetzt, vogelfrei, geächtet:* LEX Baiuv. 2,8 si quis hominem per iussionem regis . . . sui . . . occiderit, non requiratur ei nec fei-us (-us, fed-, fid-, foed-, feuto-, feito-, feitusus, fehitus, fald-, frid- *sim. var. l.;* gloss.: id est gifeh *T1;* id est giueher *Gw*) sit. CAPIT. reg. Franc. 218,7 fagidis . . . quicumque . . . commotionem fecerit (*inde* CHRON. Cas. 3 p. 470,32). CONST. imp. I 424,2 ut nemo quamvis (quavis *codd.*) culpa -us (faic- *codd., item* 425,2; factiosus *ed. Philippi*) . . . tollere presumat arma. 424,12 precipue -is (faic- *codd., item* 425,12) . . . pacis statuta traditio est. LEX Frision. 2,7 -us permaneat *homicida*, donec in gratiam cum propinquis occisi revertatur. add. 1,1 de pace -i: homo -us pacem habeat in ecclesia. **2** *de persecutore i. q. faidam portans, inimicus – Fehde führend, verfeindet:* CAPIT. reg. Franc. 44,5 si -us (quis *add. pars codd.*) sit, discutiatur . . ., quis e duobus contrarius sit, ut pacati sint. 79,2 de -is hominibus, qui solent incongruas commotiones facere. *al.*

***faila,** -ae *f.* *(francog. vet.* faille; *cf. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 1559) de vestimento fort. i. q. paenula, amictus – viell.: Umhang, Mantel:* WOLFGER. itin. comput. 4,22 p. 93 pro zindalo ad -am episcopi XXXII sol. 4,23 p. 93 pro brunetto ad eandem -am duo tal. 5,69 p. 99 de paranda -a *(de interpr. v. ind. ed.).* *cf.* *falia.

fainus *v.* faginus.

fala, -ae *f.* *turris (in obsidione exstructa) – (Belagerungs-)Turm:* ABBO SANGERM. bell. 1,19 tutrices . . . cis urbem speculare -as (gloss.: turres). 1,424. 2,26. *ibid. al. v. et p. 45,10.*

***falacio** *v.* *fallatio. **1. falanga** *v.* phalanga.

2. falanga *v.* phalanx.

***falangagium,** -i *vel* ***falangaticum** (va-), -i *n.* *(ital.* falangaggio [*ex* phalanga]; *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1584; de formatione cf. e. g.* *ancoraticum *et Stotz, Handb. 2,VI § 70) tributum pro phalanga in portu figenda vel fixa utenda solvendum – Pflockgebühr:* ACTA imp. Winkelm. I 218 p. 202,7 (a. 1221) nichil . . . ratione . . . plateatici, -ci (va-

var. l.), rypatici . . . exigatur (*item* 219 p. 203,24). GREG. IX. registr. 394 p. 312,21 a prestatione . . . -ci. ACTA imp. Winkelm. I 883 p. 673,34 iure -gii. p. 673,36 ius . . . -gii.

falangia *v.* phalanx. **falangion** *v.* phalangium.

falangitis *v.* phalangitis. **falangum** *v.* phalanga.

falanx *v.* phalanx.

falarica (pha-), -ae *f.* *script.* -lur-: ALDH. virg. I p. 311,17 *(var. l.).* *telum grande, malleolus – Wurfspeer, Brandpfeil:* GODESC. SAXO theol. 22 p. 313,6 ph-is de muro feritur *sodalis* amaris. ABBO SANGERM. bell. 1,213 mittitur arte fala (gloss.: a turri) vexare -a (gloss.: balista) binos artifices. PETR. DAM. epist. 28 p. 274,4 -is (fallaritatis, falerati, falsati *var. l.*) missilia iaculentur. FRAGM. de exp. Frid. I. imp. p. 14,1 hanc *(crucem)* ictu ph-e gens seva diruit. GESTA Ern. duc. II p. 264,7 venabula, -e (gloss.: -a ger vel balster est telum ingens), id est gerein, . . . fabricantur. *al.*

***falaricus,** -a, -um. *ignifer, ardens – Feuer tragend, glühend, Feuer- (in imag.):* PETR. DAM. epist. 80 p. 415,27 -o telo . . . esse perfossum. 105 p. 162,19 repugnantibus . . . -a spirat *abbas* animadversione vindictam.

***falcarium** (-lsa-), -i *n. (an* -us, -i *m.?)* *(prov.* falsart, *francog. vet.* fausart *sim.; v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 404[b] et notam 10; cf. et Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 1643)* *falx, telum, ensis, sica – (sichelförmige) Stoßwaffe, Degen:* CHRON. Albr. a. 1214 p. 901,11 occiditur . . . miles . . . cultello in capite percussus longo, gracili, trialemello, quem -sarium vocant *(ex Wilh. Brett.).*

falcarius (fel-, -lka-), -i *m.* *qui falcem (i. arma) gerit, miles serviens – Waffenträger, Kriegsknecht, Dienstmann:* DIPL. Karoli III. 85 p. 138,25 sint *canonici* . . . ab omni publica exactione immunes tam ipsi quam omnes eorum homines liberi et servi, libellarii atque fe-i (*inde* DIPL. Otton. I. 256 p. 366,15). CHART. Altenburg. 2 (a. 1064/65) iste sunt curię, que pertinent ad mensam regis Romanorum: . . . Gruna, ibi pertinent -karii regis, Eskenwege.

***falcastrator,** -oris *m.* *messor – Schnitter:* REGISTR. Maxim. p. 111,21 (c. 1220) carpentarius . . . in die, quo foenum nostrum secatur, aderit, -es corriget et ius secantis recipiet.

falcastrum, -i *n.* **1** *proprie vel in imag. i. q. falx – Sichel, Reber:* VITA Leutfr. 21 capit. (MGMer. VII p. 8) de -o ferreo. GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 27 surcula vitiorum -o verbi Dei . . . resecare. WILLIR. cant. 7,12 p. 225,23 -a . . . adhibere. p. 227,13 -a . . . monitorum. LEO MARS. chron. 2,60 p. 284,16 quod *(miraculum)* in Gothi -o pater Benedictus exhibuit. *al.* **2** *meton. de agri mensura i. q. diaeta, iugerum – 'Tagwerk', 'Morgen' (Landes):* CHART. Alsat. A 1 (a. 1212) quod . . . tantum pro singulis -is binos denarios forestariis solventes, quotienscumque fecerint *fratres* fenum, . . . possideant *(sc. partem pascuarum).* CHART. Burgenl. I 451 p. 302,33 pratum seu fenetum ad usum triginta -orum sufficiens *eqs.* p. 303,3 fenetum triginta -orum. *Pörnbacher*

***falcata** *v.* 2. *falco.

***falcatio,** -onis *f.* (*falcare) *messio, messis – das Mähen, Mahd:* **1** *de actione metendi:* CHART. Lux. VIII 36 (a. 1236) quod tempore -is, quicquid homines curie in eodem prato servire tenentur, ipsorum . . . utilitati cedat. **2** *de mensura prati, quae ab uno viro uno die meti potest:* CHART. Carinth. IV 2753 p. 566,14 (a. 1261) Cunradus . . . -em feni pro quatuor falcatoribus quatuor in locis cum ipso fundo . . . acquisivit iure proprietatis.

***falcator,** -oris *m.* (*falcare) **1** *usu originario i. q. messor – Mäher, Schnitter:* METELL. exp. Hieros. 3,171 dum . . . videt turmam nostras equitum globus unam, hanc gladiis instans metit ut -or aristas. REGISTR. Eins. p. 40,31 modius avene et unus -or. CHART. Wirt. 1624 p. 17,9 pratum . . . ad opera duorum -um una die reputatum. REGISTR. Seccov. p. 73,18 item officiali unum pullum, X . . . ova et -em foeni. *saepe. v. et l. 58.* **2** *per errorem in iunctura* currus -um *i. q. currus falcatus – mit Sicheln versehener (Streit-)Wagen, Sichelwagen:* FUND. Consecr. Petri p. 192,12 fecit *rex* expediri exercitum et currus -um (falcatos *var. l.*) et mulos oneratos in preparacione expedicionis contra paganos (*cf.* p. 170,16 currus falcatos).

***falcatura,** -ae *f.* (*falcare) *mensura prati, quae ab uno viro uno die meti potest – Tagwerk, Mahd:* TRAD. Salem. p. 128,22 (a. 1243) duo predia . . . cum pratis ad VII -as. p. 128,11 (a. 1249) pratum dicitur Chůnenwise habens IIII[or] -as. *ibid. al.*

falcatus, -a, -um. **1** *falcibus instructus – mit Sicheln, Messern versehen, Sichel-:* AETHICUS p. 132,9 utuntur *(sc. Rifei)* . . . curros -os (SEDUL. SCOT. carm. II 53,11). GESTA Neap. 39 facta . . . sibi loricam -am, quem novaculis acutissimis ex omni parte munivit *Constantinus. v. et p. 45,72.* *in imag.:* EPIST. Wisig. 8,40 (ed. Gil) qui *(Goti)* . . . dudum per -as lacerati senticum acies, per scorpionum vulnerati uncatis aculeis, per trivida vene<na>ti oberrabant ora serpentis. SISEB. Desid. 17 ne oves tuae . . . mordacibus tribulis vepribusque -is laniemur. **2** *formam falcis exhibens, curvatus – sichelförmig, gekrümmt:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1058[A] de huius *(Medusae)* facie se Perseus cristallino clippeo protexit eamque -o ense interemit. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 79,10sq. quedam *(aves)* habent alas ad similitudinem falcis, multum scilicet -as, et quedam extensas et non multum -as.

falcho *v.* 1. falco.

*?****falciarius** (-ina-), -a, -um. (*falcio; *fort. per analogiam ad* sicarius *formatum)* *sicarius, interfector – (Meuchel-)Mörder:* VATIC. Sibyll. (MGScript. XXII p. 375,50; s. XI.[2]) erit *rex* sanguinarius et -narius sine fide *(inde* ALBERT. MIL. chron. 185 p. 660,28 -us *[ed.,* -narius *cod. Bern.,* facinorosus *cett.])*.

falcicula (-cola), -ae *f.* *falx (parva) – (kleine) Sichel:* CAPIT. reg. Franc. 128,7 falces X, -as XVII, dolaturas VII *(sc. reperimus).* 128,25 utensilia: . . . falces II, -as (128,30 -olas) II *(sc. invenimus).* GUMP. Wenc. 8 p. 216,27 per agellum tritici manipulos ipse -a (fascicula *var. l.*) succidens.

falcidia *vel* ***falsicia** (-itia), -ae *f.* *quarta hereditatis portio, quae heredi debetur – Pflichtteil, (dem Erben zustehendes) Viertel des Erbes (de re v. C. Soliva, in: C. Schott, Beitr. zum frühalem. Recht. 1978. p. 83):* LEG. Burgund. Rom. 10,3 quarta *(portio)* . . ., id est -cidia, ad agnatos defuncti . . . deferatur. 45,7 matrem sine -cidia (-am *var. l.*) praeterire non possunt. LEX Raet. Cur. 22,11 nullus homo nec testamentum nec alia carta de sua facultate facere non potest, ubi -sicia (-cidia *var. l.*), hoc est quartam partem, non reservaverint. FORM. Flav. 8 p. 477,6 praeter ista omnia reservamus in -cidia heredibus nostris villas istas. CHART. Tirol. 271 p. 123,2 -sitiam mitto in aliis ministerialibus meis. 275 p. 126,23 -siciam excipimus. *persaepe.*

falcifer, -i *m.* *qui falcem fert – Sichel-, Sensenträger (epith. Saturni):* HERIG. Ursm. 1,344 non hic est natos Saturnus -r ullos. CARM. de Cunone 92 bonus aspectus est -r, unde profectus . . . Febus.

***falcile,** -is *n.* (falx) *instrumentum falcis simile, (parva) falx – sichelähnliches Instrument, (kleine) Sichel:* ADALH. brev. Corb. 13 p. 381,15 unusquisque habeat ad ortum excolendum . . . -ia duo, falcem unam.

[falcilis *v.* facilis.**]**

***falcio** (-ço), -onis *m.* *(ital.* falcione; *v. Battaglia, Dizionario V. p. 585)* *sica, culter curvatus – Dolch, gekrümmtes Messer:* CHART. Tirol. notar. I 346 (a. 1236) ne debeat *Augustinus ferrarius* facere -çonem nec cultellum fraudulentum nisi de licentia domini potestatis.

[falciola *v.* fasciola.**]**

falcitenens, -entis *m.* *qui falcem fert – Sichel-, Sensenträger (epith. Saturni):* RAHEW. gest. 4,14 p. 253,1 (epitaph.) libram Phebus subiit cum -e. CARM. de Cunone 57 aspectus leti veniunt de parte triceti lune crescentis ad dorsum -is.

1. falco (-cho), -onis *vel semel (v. vol. III. p. 219,27)* *?****falcus,** -i *m.* *(cf. francog. vet.* fauc; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 381)* *script.:* flac(o): *p. 47,2.* fol-: *l. 72.* va-: *l. 69.71. p. 47,1.* wa-: *l. 69.70.*

ἱέραξ – *Falke:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* CONC. Karol. A 1,2 p. 3,15 ut acceptores et w-es (-es, v-es *var. l.*) non habeant *servi Dei (item* BONIF. epist. 78 p. 163,25 w-es [-es *var. l.*]. OTLOH. Bonif. 1,36 p. 150,6 v-es [-es *var. l.*]. *al.).* BONIF. epist. 69 pro signo veri amoris . . . direximus tibi . . . duos -es (fo-es 2

a. corr., v-es 3). ANNAL. Fuld. II a. 870 p. 70,28 quasi cum -bus (flaconibus 2) lud<um exerc>ens praeparatas devitavit *Zventibald* insidias. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 159,32 per ipsam *(sc. ciliaturam)* . . . -o non se inquietat. ALBERT. M. animal. 23,47 quo minus albescunt pedes, eo ignobilior est -o. *persaepe*. *de tributo vel officio:* DIPL. Otton. I. 209 p. 288,31 censum . . . omnem ab . . . scultatia Curiensi de pastu ovino et p r o c u r a t i o n e bannita -chonum . . . contradidimus (DIPL. Heinr. III. 34 p. 44,20 p. -um). DIPL. Frid. I. 522 p. 463,12 debet . . . Arnoldus singulis annis unum bonum -em nobis dare. **b** *de generibus -um:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 29,14 plures illorum -um, qui dicuntur peregrini (*sim.* ALBERT. M. animal. 23,57). 3 p. 24,20 quod -es gruerii . . . iactentur et emittantur ad sedium gruum. 5 p. 151,9 -o aironerius. ALBERT. M. animal. 23,51 sunt decem genera -um nobilium . . .; primum . . ., quod . . . Symmachus . . . vocat Britannicum et quidam vocat aelium quasi aerinum -em. 23,67 rubeus. 23,108 arborealis. *saepe.* **2** *per compar. vel metaph.:* CHRON. Salern. 55 p. 55,26 ego *(sc. Radechis)* iam nuper superavi -em *(i. Grimoaldum principem)*, astat mihi adhuc vulponem *(i. Siconem principem)*. EPIST. Meginh. 18 p. 212,17. COSMAS chron. 2,9 p. 96,6 ite mei *(sc. caesaris)*, ite, -es *(i. milites eius)*, pavidas capite palumbes *(i. adversarios)*. CHRON. Reinh. a. 1204 p. 567,40 Fridericus comes de Bichelingen, -o vehemens, campiductor argutus. *v. et vol. III. p. 219,27.* CHRON. Albr. a. 1211 p. 893,22 qui *(sc. filii ducis Lovanii)* propter eorum nobilitatem et famam ab omnibus nominabantur -es de Daburc. *v. et vol. III. p. 219,27.* **3** *in nom. propr.:* DIPL. Otton. I. 337 p. 457,36 curtem de monte F-is. ANNAL. Benev. a. 805 (MGScript. III p. 173[b]) Grimoaldus F-o thesaurarius constituitur. CHART. Lub. I 50 testes: . . . Ulricus de Koyne, Gerardus F-o. CHART. Rhen. med. III 673 p. 514,7 quam *(decimam)* dominus de F-is petra in villa de Mezcerich . . . in feodo tenet (723. *al.* HEINR. TREV. gest. 34 p. 434,32). *cf.* *gyrofalco.

2. *falco, -avi, -atum, -are. (falx; *cf. francog. vet.* fauchier; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 377sqq.*) *metere, secare – mähen, schneiden:* PAX Valenc. 15 si quis de nocte -verit alterius blada, avenas aut consimilia bona. CHART. Rhen. med. II app. 13 p. 364,1 hii *(mansorum possessores)* . . . debent in prato f e n u m -are, siccare et ad horreum . . . ducere (CHART. Burgenl. I 105 p. 73,32 -atur. *saepe*). CHART. Burgenl. I 142 p. 101,47 nec aliquis herbas -andi . . . habeat facultatem. CHART. Sil. D III 421 gramina. *de prato ipso:* REGISTR. Maxim. p. 117,22 homines . . . villae . . . pratum aquabunt, -bunt. CHART. Osterh. 77 p. 88,31 pratum ab omnibus pascuis custoditum -are.

subst. ***falcata,** -ae *f.* *mensura prati, quae ab uno viro uno die meti potest, messis – Tagwerk, Mahd:* INNOC. III. registr. 1,545 p. 789,28 ex dono Hugonis de Ambleio unam -am de prato sub burgo Sancte Marie. CHART. Lux. II 156 p. 174,15 quilibet burgensium tenetur nobis reddere annuatim . . . quatuor *(denarios)* de qualibet -a prati ad festum beati Remigii in vindemiis persolvendos. 348 p. 376,4 in eadem villa tres carruatas terre et decem -as prati mihi retinui.

3. *falco, -are. (*retrograde a* falcatus) *medial. i. q. se curvare – sich krümmen:* ODO MAGDEB. Ern. 1,182 parietibus nisi quadris testudinis arcus tophis -antur.

[4. falco *v.* flasco.]

***falconarius** (va-, -lken(n)-, -lkun-, -cun-, -ner-), -a, -um. (1. falco) *form.:* -rus: *l.66.* *gen. sg.* -ri: *p.48,11.* **1** *adi. i. q. falconis proprius – für einen Falken typisch:* ALBERT. M. animal. 23,63 in facie . . . guttas -as habet *falco niger* valde nigras. **2** *subst.:* **a** *masc. i. qui falcones custodit et ad venationem exercet – Falkner:* **α** *in univ.:* CHART. archiep. Magd. 299 p. 374,25 (a. 1159) Hartwicus -kunarius (310 p. 393,6 -unarius. 321 p. 416,36 -kunarus). FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 161,22 oportet nos dicere, qualis debet esse -us. 6 p. 203,3 vociferat ad falconem, quod non recedat nec elonget se a -o. ALBERT. M. animal. 6,49 narravit michi -us, qui multos cepit falcones, quod *eqs.* ACTA civ. Rost. A I 1,313 p. 54 valke-o IIII mr. CHART. Westph. III 1109 presentibus . . . Alberto kemerario . . ., Arnoldo valkenn-o. *persaepe*. **β** *de ministerialibus palatii:* CAPIT. reg. Franc. 32,47 ut venatores nostri et -i vel reliqui ministeriales . . . consilium in villis nostris habeant. HINCM. ord. pal. 278 sacrum palatium per hos ministros disponebatur: . . . comitem stabuli, mansionarium, venatores principales quatuor, -um unum. ACTA imp. Winkelm. I 712 pro liberacione Baldimarii, -erii domini imperatoris. *al.* *spectat ad receptionem et hospitium ministerialium:* CHART. Pommerell. 260 p. 212,16 (a. 1274) ut fratres . . . a -is et castorariis, pistoribus . . . libere . . . possideant *(sc. terram)*. **γ** *in nomine loci:* DIPL. Otton. II. 254[b] p. 291,30 ascendit *finis* ad serra montis . . . et pergit super ipse pesclora, qui dicitur F-ri *(inde* DIPL. Heinr. II. 287 p. 343,30. 482 p. 615,20. *al.)*. CHART. Oelsn. 9 p. 17,12 sancto Vincentio tribui . . . partem ˹villae -orum˺ *(i. Zocholnici)* in Wratislaw (11 p. 28,13; *cf. et notam ed. 10 p. 1*). **b** *fem. i. q. ars falconibus venandi, venatio falconibus exercita – Falknerei, Falkenjagd:* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 220,6 si aliquid sciat *homo* de -eria (-a *var. l.*). p. 225,5.

***falconellus,** -i *m.* (1. falco) *falco parvus – kleiner, junger Falke:* THOM. TUSC. gest. p. 515,25sqq. de . . . Hentio *(sc. filio Friderici II.)* talis Merlini prophetia processit: 'erit -us quidam filius pugilis, qui in contumatia morietur;' . . . -us dictus est Hentius, quia ad omnia expeditus corpore levis erat.

***falconeria, -ius** *v.* *falconarius.

***falcunarius** *v.* *falconarius. ***faldao** *v.* 1. *faldo.

***faldella,** -ae *f.* *(ital.* faldella; *cf. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1587[a])* *floccus, linamentum, fascia – (Woll-, Stoff-)Bausch, Kompresse (de re v. B. Castelli, Lexicon medicum Graeco-Latinum. 1713. p. 331):* WILH. SALIC. chirurg. 1,49 suat vulnus uno puncto vel duobus; deinde subito -as stuppeas involutas in albumine ovi . . . membro supponat. 2,1 p. 326[C] -is infusis cum . . . medicamine. *al.*

***faldellatus,** -a, -um. (*faldella) *in linamentum, fasciam glomeratus – zu einem Bausch, zu einer Kompresse angehäuft:* WILH. SALIC. chirurg. 2,1 p. 326[A] habeas stuppeas -as magnas . . . madefactas. 3,12 p. 345[H] pręparentur omnia . . . necessaria in operatione, videlicet stuppę -ę, fascię, bindellum.

***faldene** *v.* 1. *faldo.

***faldestolium** (-dis-) *vel* ***faldistorium** (-ds-, -das-, -des-, -lles-, -rum), -i *n.* *(theod. vet.* faldi(l)stuol, faldstuol *sim.; cf. Ahd. Wb. III. p. 537sq.)* *script.:* facistorium: *l.54.* faltestalium: *l.47.* faltistodium: *l.59.* ualdestuolum: *l.47.*

1 *sedes plicatilis, sedile complicabile, sella (episcopi, regis) – Faltstuhl, (Bischofs-, Königs-)Thron (de re v. RDK VI. p. 1219sqq.):* GESTA Bereng. 4,143 aureolo pręsul surgens cliothedro (gloss.: cliothedrum grecę dicitur sella plectilis, que vulgo ualdestuolum vocatur). ADEMAR hist. 3,22 l. 53 -testalium deargentatum. LEO MARS. chron. 3,18 p. 384,14 pannum diarodanum pro -dstorio. ROM. SALERN. annal. p. 286,4 papa in eminentiori loco positus in -estolio suo resedit. ORD. coron. imp. 16,20 imperator ad -istorium (-istolium *var. l.*) scandit *eqs.* (*item* 18,38 [-astorium, -estorium *var. l.*]). 21,3 super fallestorium. ANNAL. Ceccan. a. 1196 (MGScript. XIX p. 294,16) -estorum. SABA MALASP. chron. 3,14 facistorium cesaris, sedem imperialem . . . transmittit *rex. saepe*. **2** *?pulpitrum – ?Pult, Buchstütze, (Evangelienbuch-)'Thron' (de re v. H. Otte, Hdb. d. kirchl. Kunst-Archäologie d. dt. MAs. 1883. I. p. 180):* ORD. celebr. conc. 28,6 quod *(textum)* . . . posuerat *diaconus* in quadrato ornato, quod -tistodium dicimus *(cf. et notam 17 ed. p. 307sq.)*.

1. *faldo *vel* ***faldao,** -onis *m.* (*theod. vet.* fald, faldan; *cf.* faldi(l)stuol) *?abl. sg.:* -dene: *l.72.* **1** *sedes – Sitz, Sessel:* **a** *sedes plicatilis – (Falt-)Stuhl:* CAPIT. reg. Franc. 128,6 -donem ad sedendum I *(sc. invenimus)*. RUD. TRUD. gest. 1,3 p. 231,2 -dones II cum cussinis *(sc. repperimus; sed cf. notam ed.)*. **b** *sedes honoris, cathedra – Amtssessel (für Würdenträger):* THEODULF. carm. 62[tit.] in -aone episcopi; sessio Thiudulfi placeat, precor *eqs.* **c** *sella – Leibstuhl:* CHRON. Fred. 4,34 ubi ad ventrem purgandum in -aone sedebat *Gundoald*. **2** *?pulpitrum – ?Pult, Buchstütze, (Evangelienbuch-)'Thron' (de re v. H. Otte, l. c.):* HARIULF. chron. 3,3 p. 88,3 capsae evangeliorum duae ex auro et argento paratae, faldene addito ex

argento fabricatum ad opus ipsarum I (*cf. notam ed. p. 358; sed cf. et DuC. III. p. 402 s. v.* 'falden').

2. *faldo, -onis *m.* *(theod. vet.* fald, *got.* falda; *cf. ital.* falda, faldone; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 382sqq.) vestis – Rock, Kleid:* ADAM gest. 4,18 p. 246,2 pro laneis indumentis, quae nos dicimus -es (falcones, paldones *var. l.*), illi *(Pruzzi)* offerunt tam preciosos martures. *cf.* *paldo.

?***falena,** -ae *f.* *(corrupt. ex* leaena *ut vid.) de animali fabuloso:* ALBERT. M. animal. 22,101 -am dicunt animal Libiae in desertis agens superbis et se contra ipsum erigentibus hominibus infestum et decerpens eos, cum vicerit *eqs. (ex Thom. Cantipr. 4,41; de re cf. K. Kitchell, Albertus Magnus on animals. vol. II. 1999. p. 1508 adn. 334).*

faler- *v.* phaler- *praeter:*

falernum (pha-), -i *n. vel rarius* **falernus,** -i *m.* *vinum (bonum, forte) – (guter, starker) Wein:* EPIST. DESID. CAD. 11 dum nos unam -i anforam deposcimus, vos ... tunnas decem elegantissimi -i tanti habuistis dirigere. AETHICUS p. 185,15 colles *(sc. Graeciae)* eminentes ... olivis, coaltis vinitis, nectaria gignentes -a (ph- *var. l.*). ERMOLD. Pipp. 1,111 si non, Rhene, fores, mansissent laeta -a, ... per te vecta. RHYTHM. 7,15,2 primum signum Galileae operat mirabile, laticem vertit in vinum et -um nobilem *(cf. Prud. cath. 9,28).* EKKEH. IV. bened. I 43,45 miscet pincerna pleno magis utre ph-a (gloss.: vinum). *saepe. in prosop.:* SEDUL. SCOT. carm. II 32,29 sancte Vedaste, fave, ne sternat forte F-um, sed nos laetificet dulce madoris ope. *meton. de Baccho:* EUGEN. VULG. syll. 31[B],50 mella dat ursus, oscina capus, vina F-us, Silvius aprum.

falf(f)a *v.* valva.

***falia,** -ae *f.* *(cf. theod. vet.* falie, *francog. vet.* voile; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. XIV. p. 225sqq.) velum – Kopftuch, Schleier:* CHART. Rhen. med. III 631 app. p. 482,4 (a. 1238) magistro G. phisico viginti solidos, Gertrudi -am de serico.

***falisia,** -ae *f.* *(cf. francog. vet.* falise; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 385sq.) rupes – Fels, Klippe:* TRANSL. Eug. Tolet. 34 ex cacumine -ae sese praecipitem dedit *clericus vino nimium madefactus.*

***falizusgravus** *v.* *phalz(e)grav(i)us.

***falkarius** *v.* *falcarius. ***falkunarius** *v.* *falconarius.

1. *falla, -ae *f.* *(orig inc.; cf. ital.* fallo; *cf. Battaglia, Dizionario. V. p. 606, s. v.* 4. fallo) *de parte quadam morsui freni affixa i. q. anulus, rota – Ring, Rolle (de re cf. F. Grisone, Gli ordini di cavalcare. Venezia 1551. 3 p. 133sqq.):* IORDAN. RUFF. equ. p. 13,21 est ... alia freni maneries dicta ad medium morsum ... cum ⌞-is tortuosis⌟ *(Clm 23646 f. 10r* falcis frontiis *[sic])* sive planis. p. 13,27 est et alium frenum, quod ... intra os funditur pertenentem in morsu, cuius ponuntur -ae (-e *Clm 23646 f. 10r*) multimodae et diversae.

2. falla *v.* fel. **3. falla** *v.* phiala.

***fallabilis** *v.* fallibilis.

fallacia (-tia), -ae *f.* *mendacium, deceptio, dolus – Lüge, Trug, Täuschung, Verstellung:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 12,2,17 p. 425,24 omnes ... usus ... religionis ... sinceriter amplectamur nullo reservato ... aut oppositionis obiectu aut -e argumento. WETT. Gall. 8 accusatorias -as ferentes. NOTKER. BALB. gest. 1,21 p. 29,24 fraudulentus hostis ultra -am suam abscondere non valens ceu fumus evanuit. ALBERT. M. summ. theol. II 18,120,2 p. 384[b],34 si per deceptionem acquirere intendit, si est in corde, est -a, si *eqs. saepe. (fallax, inhonesta) illecebra – (betrügerisches, unehrliches) Lockmittel, Köder:* BENZO ad Heinr. IV. 5,1 p. 444,5 sumpsit monachellus *(sc. Prandellus, i. Gregorius papa)* publicam audaciam in constituendis vappis per nummi -am cum pecudibus Romanis tenens Neomaciam (*cf.* 2,2 p. 196,19 mediante pecunia). **b** *fragilitas, status caducus, transitorius – Hinfälligkeit, Vergänglichkeit:* OTTO FRISING. gest. 1,4 p. 16,2 a physicis -am complexionum considerantibus dictum cognoscitur: '*eqs.*' CHART. Babenb. 165 p. 216,17 ego Hugo humilis plebanus ... -tiam mundi et nil stabile permanere sollerter considerans. **2** *iur. i. q. fraus, fraudatio – Betrug, Betrügerei:* FORM. Augiens. B 6 p. 352,1 si quis ... traditionis firmitatem corrumpere voluerit, obviante ei ordine veritatis nullatenus -tiam suam valeat perficere *(item* CHART. Sangall. A 327. *cf. l. 30).* CONC. Karol. A 37,31 ut, si qua mulier filium suum desidia aut fraude ... coram episcopo ad confirmandum tenuerit, propter -tiam suam paenitentiam agat *eqs.* TRAD. Biburg. 81[d] ut suspitionem totius -tię tolleret *Heinricus*, omne, quod in eis *(bonis)* iure paterno videbatur habere, abnegationem fecit. **3** *log. i. q. sophisma, paralogismus – Trug-, Fehlschluß (de re v. R. Eisler, Wb. d. philos. Begriffe. III. 41930 p. 274):* OTTO FRISING. chron. 2,8 p. 76,8 quorum *(sc. librorum logicae)* ... sextus de cautela sophisticarum -arum docet. ALBERT. M. elench. 1,2[capit.] de -a in dictione. 1,2,1 p. 537[a],9 aequivocatio ... et amphibologia dicunt multiplicitatem actualem, caeterae autem -ae in dictione dicunt multiplicitatem vel potentialem vel phantasticam. 1,2,5 p. 544[a],14 quod non est in aliis -is nisi in compositione et divisione ..., quia, si compositio fallit, divisio solvit. 1,2,10 p. 551[b],3 de -a ... accentus. *persaepe.* CATAL. biblioth. A I 82 p. 462,37 introductiones cum duabus -is. p. 463,14sq. questiones super -as; sophismata dyalectice et grammatice et de -is et aliis.

***fallanio,** -ivi, -ire. (*cf. got.* filhan; *cf. M. Lexer, Mittelhochdt. Handwb. III. 1878. p. 54; ni subest* fallere, fallire) *occultare, cooperire – verbergen, -hüllen, bedecken:* LEX Sal. Merov. 41,3 (rec. A3) si non -vit *(sc. occisum)* ..., sunt denarii VIIIM (*cf.* 41,4 supercooperuerit).

fallanx *v.* phalanx.

***fallatio** (falacio), -onis *f.* (fallare) **1** *fraus, fraudatio – Betrug, Betrügerei:* CHART. Sangall. A 603 (a. 877/80) si quis ... tradicionis firmitatem corrumpere voluerit, obviant ordines veritatis nullatenus -em suam perficere. *(cf. l. 2)* **2** *inconstantia, infirmitas – Unsicherheit, Unbeständigkeit:* CHART. Ticin. 40 p. 126,25 (a. 1276) non obstante aliquo furtuytu nec temporis falacione neque tempestacione.

fallax, -acis. *script.:* falax: *l. 43. 46. adde* VITA Maxim. Trev. II 33 *(var. l.).* falsax: *l. 46. decipiens, deludens, mendax, fraudulentus, dolosus, futtilis – täuschend, lügnerisch, (be)trügerisch, hinterlistig, unzuverlässig:* **1** *in univ.:* GODESC. SAXO theol. 6 p. 165,12 liberet nos Deus ... de tam maligno daemone falso, -i atque fallente. FORM. Senon. II add. 5,15 per v e r b a -ia ... sum deiactus de vestra gratia (POETA SAXO 1,246. EPIST. Hildesh. 70). HROTSV. Dulc. 12,5 praesagiis. IOH. CANAP. Adalb. A 6 p. 10,4 decepisti me, decepisti, -x (falax *corr. ex* falx *Pr3*) seculum. 29 p. 44,17 somnio. YSENGRIMUS 2,21 mens ubi persistit -x et prona nocendi. *persaepe. usu subst.:* LEX Alam. A 42,1 testantur, qui boni testimonii sunt in plebe, non periuratores nec -es (fala-, falsaces *var. l.*) nec pecuniarum acceptores. CARM. Cantabr. A 15,2[b],3 si quis mentiendi gnarus ... instet fallendo, dum cesaris ore -x predicitur. *saepius.* **2** *mentitus, fictus – erlogen, unwahr:* EIGIL Sturm. 17 hostis humani generis invidus ... falsorum fratrum mentes instigabat, ut -es causas componerent. DIPL. Otton. II. 266 p. 310,8 Landulfus et filius ... precepta ipsa et descriptiones ... diceretis, ut -es essent. *al.* **3** *falsus, erroneus, haereticus – falsch, irrig, häretisch:* GODESC. SAXO conf. p. 71,32 mutabilis et in exordio ... saeculorum iuxta -issimum ... dogma mox mutatus ... invenireris, qui *eqs.* MANEG. c. Wolfh. 4 p. 51,5 quod ... de spera et orbibus et cęlesti armonia, de -i mensura solis et lunę ... affirmatur. SCHOL. Boeth. mus. 5,16, 85 scito divisionem mensurae -em, numerorum autem iuxta omnia genera verissimam. **4** *errans – sich irrend, fehlgehend:* CARM. libr. II A 11,2 hos Engilbertus faciens cum carmine versus nescivit -x metri componere normam. **5** *spurius, opinatus – unecht, vermeintlich:* ALBERT. M. animal. 12,143 habet *caput* ... duas serratiles suturas -es ab aure in aurem a latere et tres veras ...; primae autem dicuntur -es, quia ad interiora non profundantur. **6** *volubilis, vagus, instabilis – wankelmütig, flüchtig, unstet:* POETA SAXO 3,550 perpetuo Brettones iure subacti parerent Francis, si non promissa ... perfida -is mutassent pectora plebis. CARM. de Frid. I. imp. 1148 tunc Pergameis -x fortuna fovebat. CHART. Stir. IV 598 qui *(auster)* ollam indignationis -e (flante *var. l.*) aquilone succensam mitioris aurae temperamento refrigeret. *al.* **7** *fragilis, caducus –*

vergänglich, hinfällig: POETA SAXO 4,270 omnia -is pariter cui *(Pippino regi)* prospera mundi tunc aderant, morbo vitam finivit acerbo. RUP. TUIT. vict. 8,28 p. 272,14 regna mundi semper -ia fuerunt et sunt. **8** *vanus, inanis – nichtig:* AMARC. serm. 3,248 o musę fragiles, o -x nenia vatum.

adv. **fallaciter** (-lic-). **1** *mendaciter, fraudulenter, dolose, insidiose – zur Täuschung, lügnerisch, betrügerisch, hinterlistig:* AGOB. 7,12 -r testificando. VITA Bonif. III 18 p. 16,1 alii ... presbiteratus officium sibi -r usurpantes populum ... seducebant. CONR. EBERB. exord. 5,12 l. 406 subsequuntur satellites falsitatis vestibus et ipsi candidis -r adornati tamquam sacerdotes. RYCCARD. chron. a. 1212 p. 46,1 (epist. papae) nullus ... se -r excusando ab executione ... sancti operis subtrahatur. *saepe.* **2** *falso, prave – fälschlich, in irreführender Weise:* IDUNG. PRUF. dial. 2,732 canonicus et regularis prorsus idem est ...; appellantur ergo -r et absurde regulares canonici, quia nequaquam canonici sunt. **3** *specie, per speciem – scheinbar, dem Anschein nach, nicht wirklich:* PETR. DAM. epist. 166 p. 233,7 cui *(homini)* ... spiritus -r verax, immo veraciter fallax ait: '*eqs.*' ALBERT. M. veget. 3,67 odor non nisi -iciter indicabit complexionem eius, quod commixtum est, quia *eqs.* **4** *vane, caeca mente – irrigerweise, blind:* RUP. TUIT. trin. 28,5 l. 276 tamquam virga furoris Domini ... missus est ad gentem ... deorum portenta -r adorantem. HILDEG. scivias 1,2 l. 77 qui Deum ficte attendunt, ... ab his, quae se habere -r putant, iusta examinatione deiciantur. OLIV. hist. Dam. 45 p. 249,6 erubescat humane presumptionis temeritas, que de suis vel alienis viribus -r confisa patenter plerumque confunditur. *al.* **5** *per inventionem – fiktiv:* ALDH. virg. I 56 p. 316,5 ut illud veraciter impleretur, quod per ironiam a poeta -r cautum est: '*eqs.*'

***fallestorium** *v.* *faldestolium. **falletus** *v.* fallo.

falleucius, falleutius *v.* phalaecius.

fallibilis *vel semel (l.45)* ***fallabilis,** -e. **1** *fallax, ambiguus – täuschend, mehrdeutig, uneindeutig:* ODO inton. p. 117[a] ideo ... sic *(sc. intonarium)* vocatur, quia per ordinatam et -ibilem antiphonarum incepcionem, ut, antiphona cuius sit toni, statim cognoscitur. ALBERT. M. meteor. 3,2,13 p. 629[b],34 signum istud *(sc. terraemotus)* -ibile est, et ideo subiungit Seneca: '*eqs.*' metaph. 3,2,10 p. 126,49 quidquid a philosophis syllogismo in contrarium obici poterat, ut -ibile contempserunt et incertum. *al.* **2** *instabilis, fragilis – unstet, vergänglich:* LAMB. ARD. hist. 41 p. 582,7 quod in prosperis eventibus sibi *(militi)* satius applausisset huius -ibilis mundi decursus. CHART. Oelsn. 44 p. 73,25 quoniam humana -abilis est memoria et eorum, que aguntur in tempore, obliviscens (*cf.* 67 labilis). BERNH. GEIST. dial. p. 22 factae sumus *(sc. Iustitia et Veritas)* ut melota et velut fortunae rota, mutae et -ibiles. **3** *qui falli potest – täuschbar:* ALBERT. M. eth. II 2,2,6 p. 180[a],36 quia licet ars sit cum ratione, tamen ratio artis -ibilis est, virtus autem imitatur naturam, quae non fallit. GESTA Trev. cont. V 3 p. 409[a],2 o ceca mens hominis nimis -ibilis et inscia futurorum. SALUTARIS POETA 116 difficile est vulpi sociam deludere vulpem; non est -ibilis (stabilis *var. l.*) concio plena dolis. *al.*

?***fallicus,** -a, -um. (*orig. inc., ni subest arab.* qaly; *v. I. Opelt, Latente Arabica bei Albertus Magnus, in: ALMA 24. 1954. p. 271; cf. D. Goltz, Studien zur Gesch. d. Mineralnamen. 1972. p. 234sq.; cf. et* ALPHITA I p. 281,31 caly, id est alumen) *alumen continens, aluminosus – alaunhaltig, Alaun-:* ANON. secret. p. 68,16 alumen plumae ita fit: accipiatur terra -a inventa in locis sulfuris *(cf. notam ed.).*

[fallifuga *v.* febrifug(i)a.] **fallio** *v.* 1. fallo.

***fallizusgravus** *v.* *phalz(e)grav(i)us.

1. fallo, fefelli, -ere *vel raro (p.52,14.23.40.62)* **fallio,** falli(v)i, fallitum (-etum), -ire *aut* **fallo,** -are *(p.52,37.53,30.37). script. et form.:* va-: *p.52,26.* fal(o): *p.52,62.53,35. stirp. praes.* fefel(l)-: *p.52,31.34. adde* FORM. Marculfi 2,1 l. 112. *struct.: c. gen.: p.52,23. c. dat.: p.52,54. depon.: p.52,40.*

1 *trans. i. q. decipere, circumvenire, in errorem inducere, illudere, fraudare – täuschen, hinters Licht führen, irreführen, hintergehen, betrügen:* **a** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 8,5 si quis auctoritatem nostram subreptitie contra legem elicuerit -endo principem, non valebit. LEG. Wisig. 3,5,6 p. 164,14 ut ... per hoc *(sc. vestem)* visum intuentium -ant (-unt, fascinant *var. l.*) *viduae.* WALAHFR. carm. 9,2,5 spes miserum me vana fefellit. REGINO chron. a. 865 p. 83,8sq. quae *(sedes Petri)* nec fefellit nec ab aliqua heresi umquam -i potuit. HROTSV. Cal. 2,4 qui simulat, -it. BERTH. chron. B a. 1079 p. 347,17 ad optimates Saxonum astutissime -endos. *persaepe. de animalibus in venatione deceptis:* WANDALB. mens. 351 retibus ... varias pelagi prensare volucres aut igni et sonitu per campos -ere. WALTHARIUS 422 capit arte volucres nunc -ens visco, nunc fisso ... ligno. **b** *medial. i. q. in errore versari, decipi – sich irren, täuschen:* PS. GALEN. urin. p. 32,21 quod si hanc doctrina per singulas raciones dissernere non potueris, nunc cito -ieris in diversis ... hurinae coleribus (*cf.* p. 8,23 poteris -i). HRABAN. epist. 3 p. 386,23 in omnibus ..., ni -ar, catholicam imitatus sum veritatem (29 p. 447,36 nisi -or. WIDUK. gest. 2,37. *saepe*). PS. BOETH. geom. 448 Pythagorici ..., ne in multiplicationibus ... aliquando -erentur, ... descripserunt sibi quandam formulam. RHYTHM. 115,37,1 non est *luna* nona et vicena, argumentum -itur. *al.* **c** *defraudare – (um etwas) bringen:* CHART. Bern. I 5,56 p. 452,18 (a. 1173/74) quod si grangia seu fruges de Nuarlez ... incensa vel tempestata aut -eta frugum fuerit *eqs.* **d** *destituere – im Stich lassen:* BEDA hist. eccl. 4,32 p. 280,24 neque eum *(presbyterum)* sua fides fefellit. WOLFHARD. Waldb. 3,2 p. 262,17 circumspexit *mulier* et, sicubi torta ceciderit, curiosius inquisivit, sed -entibus (v-*var. l.*) eam oculis, -ente ... sinu *eqs.* WALTHARIUS 851 quonam ruis; ... o care nepos, te mens tua -it. **e** *de fide, promisso sim. i. q. frangere, rumpere, violare – brechen, nicht einhalten:* CHRON. Fred. cont. 32 Baioarii consilio nefandorum iterum ... fide fefellunt et contra ... principe eorum fide mentiti sunt. RIMB. Anscar. 20 p. 44,19 ut ... sponsionem, quam Christo promiserat, -eret *matrona.* REGINO chron. a. 755 meditabatur ... Haistulfus ea -ere (fefellere *var. l.*), quae promiserat. THIETM. chron. 6,86 dexteras. *saepius.* **f** *recusare, non reddere – vorenthalten, verweigern:* CARM. de Germ. 1,94,1 (MGPoet. IV p. 128; a. 888/97) gaudet, cui lumen -atur, in oculo *(cf. notam ed.).* **g** *depon. i. q. false indicare – falsch angeben:* CHRON. Cas. 19 senem ante cancellos interfecerunt *Saraceni*, qui eorum -itus est viam.

2 *intrans.:* **a** *errare, successu carere – Fehler machen, irren, versagen:* WALAHFR. Wett. praef. p. 302,10 si in pedum mensuris et synalipharum positione fefelli. RUD. FULD. Leob. 11 p. 126,40 cum eam graviter soporari conspicerent *puellae*, ex industria temptando in lectione -bant. CONSUET. Marb. 23 si quis, dum pronuntiat psalmum ... vel lectionem, -it (*ex Bened. reg. 45,1* fallitus fuerit). *al. de falcone praedam non assequente:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 62,12 si falco sepe -eret, canis non libenter curreret cum ipso. 5 p. 135,17. **b** *mentiri – lügen:* HROTSV. Abr. 5,3 quisquis laudator eius *(puellae)* formae extitit, nihil fefellit. EGBERT. fec. rat. 1,381 qui -it, coclear vacuo deprendit in ore. EKKEH. IV. pict. Mog. 835 tange cicatrices neque postea -ere (gloss.: mentiri) dices me non cernentes, Thoma, vivumque fatentes. *al.* **c** *c. dat. i. q. fraudem facere, nocere – Schaden zufügen, (durch Betrug) schaden:* AGNELL. lib. pont. 30,246 posco, ut tollas istos C aureos, quia fefelli tibi. ANNAL. Rom. p. 477,35 ad ultimum data pecunia a pontifice dicto Iohanni Ocdoline fefellit *Romanus cardinalis* ei ac dimisit illum in eorum *(clericorum)* potestate. **d** *aberrare, (errans) non ferire – danebengehen, (verfehlend) nicht treffen:* LEX Sal. Merov. 17,1 (cod. A[1]) si quis voluerit alterum occidere et colpus ei falierit (preter -i(v)erit, pr(a)eterfallierit *var. l.*) ... IIMD dinariis ... culpabilis iudicetur. VITA Heinr. IV. 7 p. 25,12 grande saxum super trabem ad feriendum desuper caput imperatoris posuit *quidam profanae mentis*, ... foramen aperuit dimisso fune sepius explorans, ne saxum in cadendo -eret. THIETM. peregr. 8,33 erigunt *Boidewini* ... circulum ad modum pugni in hasta quadam, quem impetu cursus sui nituntur hasta transire; quodsi aliquis fefellerit et circulum hasta non transierit *eqs.* **e** *non succedere, ad irritum cadere – misslingen, fehlschlagen:* MAPPAE CLAVIC. 14[capit.] auri infectio, que non -it (*item* COMPOS. Matr. 7[capit.]). **f** *falsum esse, non va-*

lere – falsch sein, nicht zutreffen: DIMENS. monoch. 27 (VeröffMusikHistKommBAdW. VII. 1989. p. 16; c. 900) si diligens mensoris adsit cura, numquam -et mensura. CONR. MUR. summ. p. 75,19 hoc *(sc. regula)* . . . -it, quando signum particulare precedit proprium nomen cum aliquo appellativo. **g** *fallaciam producere, efferre – einen Trugschluß ergeben, zulassen:* ALBERT. M. metaph. 1,1,7 p. 11,11sqq. frequenter -it *experimentum* ex defectu regulantis et non tantum ex defectu rei, circa quam est opus; ars autem numquam -it ex defectu regulantis, quia haec est ratio vera et certa, sed -it quandoque per accidens ex defectu eorum, in quibus factio consistit. elench. 1,2,4 p. 543a,43 convenientia in genere et non in specie . . . non facit convenire aequivocationem cum amphibologia . . . in modo -endi speciali. **h** *deficere, deesse, excipi – fehlen, nicht dabei sein, ausgenommen sein:* REGISTR. Frising. 8 p. 13,6 (a. 1160) curtiferus de Safniz tantundem servit per omnia, -it unus porcus saginatus et duo victimales. p. 17,6sq. apud Welze hushŏbe . . . de fabis octo modis, -it duo (unum *a. corr.*) mez, de brazio nonaginta modios Fresacenses, -it unum mez.

adi. **fallens,** -entis. *fallax, decipiens – (be)trügerisch, täuschend:* **1** *in univ.:* WANDALB. martyr. invoc. 24 -s ne zabuli vincat iniquitas. THIETM. chron. 7,47 simulata equitas -is amici. BRUNO MAGD. bell. 8 omnia vidit ille falsus et -s sanctus *(om. A1)* episcopus Adalbertus. **2** *inopinatus, improvisus – unvermutet:* THIETM. chron. 7,21 hostes glomerantur et nostros . . . sagittis -ibus perdunt. **3** *fragilis, caducus – vergänglich, hinfällig:* ALDH. ad Acirc. 142 p. 204,1 -is vitae felicitas. virg. II 946 saecli. 2022 mundi (2286). **4** *falsus, erroneus – falsch, fehlerhaft, irrig:* BEDA temp. rat. 17,21 ne suspicio tibi forte argumenti -is (-antis *P*) incidat (*item* 18,42). IDUNG. PRUF. argum. 36 inductionem -em refellit etiam ipsa nominis *(sc. clerici)* interpretatio.

subst. **fallens,** -entis *m.* *fraudator, homo mendax – Betrüger, Lügner:* SEDUL. SCOT. carm. app. 2,13 quid, miser, es trepidus? non sum *(sc. virgo in visione)* -is (falentes *a. corr. G; i. diaboli*) imago, sed per iussa Dei vera referre sinor. DIPL. Zwent. 20 p. 55,19 -ium (-antium *a. corr. A*) . . . calliditatibus detectis. 21 quam *(abbatiam)* . . . ob -ium seriem et ob -ium ora, qui . . . episcopum . . . hoc velle narraverant, iniuste Reginnario in precariam concessimus.

2. ?***fallo,** -ere. (*theod. vet.* fallan) *(pro tributo) obvenire, deberi – (als Abgabe) zufallen, -kommen (de re v. Dt. Rechtswb. III. p. 399sqq.):* REGISTR. Xant. p. 102,4 respectus et correspondentia carnium et denariorum -it in decania et magistris coquine.

fallso *v.* 1. falso.

***fallum,** -i *n.* (*ital.* fallo) *in iunctura* sine -o *i. q. sine dubio, certe – zweifelsohne, sicherlich:* ANNAL. Plac. a. 1271 p. 550,46 sine -o transibunt *domnus Oddoardus et comes Piyte (sc. in terram sanctam)*, nisi *eqs.* *Leithe-Jasper*

***falsagratus, *falsagravus** *v.* *phalz(e)grav(i)us.

1. falsarius, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *de hominibus:* **α** *falsans, fraudulentus – fälschend, betrügerisch:* CAPIT. reg. Franc. 261,9 de monetis et -is fabris. PETR. DAM. epist. 18 p. 177,15 -us trapezita, qui monetam violasse convincitur, plerumque . . . manus abscisione multatur. **β** *fallax, dolosus – hinterlistig, verschlagen:* BERTH. chron. B a. 1075 p. 230,8 neque se -us aut contumeliosus in . . . apostolice dignitatis contemptum . . . pertinaciter erigeret *rex* neque *eqs.* **b** *de rebus i. q. praetextus – vorgeblich, vorgeschützt:* BERTH. chron. B a. 1077 p. 296,3 quidam de primatibus . . . dedecus sue timiditatis . . . quantalibet honoris, quamquam -i, occasione defendere percupientes. **2** *subst. masc.:* **a** *falsator, adulterator (monetarum), fraudator – Fälscher, Falschmünzer, Betrüger:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 7,5tit. de -is scripturarum. 7,6tit. metallorum. FORM. Marculfi 2,3 l. 57 auctorem . . . crimenis vel -um nec inultum . . . paciatur iudiciaria habere potestas *(item* CHART. Rhen. med. I 41 p. 47,23 farium nec multum [*leg.* -um nec inultum]. *sim. al.)*. GESTA Camer. 1,27 p. 413,11 (chart.) si aliqua strumenta . . . fuerit ostensus . . ., -us esse cognoscatur et inanis permaneat. CHRON. Albr. a. 1228 p. 922,5 fugitivi quidam . . . falsum papam et -um sibi prefecerunt. *persaepe. v. et p. 59,5. vol. II. p. 1877,40.* **β** *auctor fraudulentus – betrügerischer Urheber:* ANAST. BIBL. epist. 5 p. 406,26 iste -us falsidicorum (falsorum *var. l.*) excessuum adversus insontem . . . mendacem codicem compilat. **γ** *vitiator, corruptor – Verfälscher, Verderber:* ALBERT. M. Iob prol. Hier. p. 14,31 '-us vocor', quasi corrigendo alios falsa inseram libris. **b** *homo mendax – Lügner:* BONIF. epist. 107 ut nos . . . defendatis *(sc. rex)* contra tales -os et eorum mendaciis non credatis. BERTH. chron. B a. 1078 p. 335,16 -i . . . regis Heinrici . . . dominum suum victorem de . . . bello remeasse impudenter affirmabant. CHART. Naumb. I 112 p. 99,7 ne -um *(sc. me)* redarguant increduli *eqs. al.*

2. ***falsarius,** -i *m.* *(an* -um, -i *n.?)* *(prov.* falsart, *francog. vet.* fausart *sim.; v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 404b et notam 10; cf. et Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 1643)* *falx, telum, ensis, sica – (sichelförmige) Stoßwaffe, Degen:* CHRON. Albr. a. 1214 p. 901,11 occiditur . . . miles . . . cultello in capite percussus longo, gracili, trialemello, quem -um vocant *(ex Wilh. Brett.)*.

***falsaticus,** -a, -um. (falsus) *fallax, vanus – trügerisch, nichtig:* MIRAC. Adalb. Wirz. 10 p. 64,7 de assumptione vel potius usurpatione -e demonum glorie.

falsatio, -onis *f.* *actio falsandi, adulteratio – Fälschung:* CHART. Laus. 556 p. 471,1 (a. 1144/1230) pro -e mensure, ponderis, ulne debentur LX solidi (*item* CONO LAUS. notae p. 776,33). MAGNUS chron. a. 1177 p. 503,53 de violentia tuae *(sc. fratris)* electionis facta, de -e sigilli *eqs.* (*item* p. 504,2).

falsator, -oris *m.* *adulterator, fraudator – Fälscher, Betrüger:* LEX Sal. Pipp. 49,2 si quis alterum -em clamaverit (*item* LEX Sal. Karol. 32,8). CAPIT. reg. Franc. 202,2 -es . . . m o n e t a e . . . in praesentia nostra deducantur (GESTA Trev. cont. IV p. 402,2 monetarum). HILDEG. scivias 3,10 l. 940 ad interitum tuum, o turpissime -r *(i. diabolus,* impostor *var. l.)*, facio *(sc. Deus)* opus iustitiae. *al. v. et l.37.*

***falsatura,** -ae *f.* *falsatio, fraus – Fälschung, Betrug:* FORM. Senon. II add. 4,29 ad tua -a talis decet corona. 5,10 sicut dilatus in -a falsator vadit.

false *v.* falsus. ***falsegravius** *v.* *phalz(e)grav(i)us.

***falsicia** *v.* falcidia.

falsidicus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *sensu act. i. q. mendax, calumniosus – lügnerisch, verlogen, verleumderisch:* **α** *in univ.:* STEPH. Wilfr. 53 p. 249,1 honorabilem senem . . . accussatores -i . . . ausi sunt accussare. EPIST. divort. Loth. 7 p. 218,11 aemulorum . . . -is vocibus nimium creduli *(sc. papa). al. v. et l.2.* **β** *periurus – falsch aussagend, meineidig:* HRABAN. hom. I 58 p. 109B -us testis est tribus personis obnoxius: . . . Deo . . ., iudici . . ., innocenti. **b** *sensu pass. i. q. falsus, fictus – falsch, unwahr:* **α** *in univ.:* GODESC. SAXO conf. p. 71,1 in doctrina religionis evitant *(sc. catholici)* . . . praecipitium -ae locutionis. NICOL. I. epist. 113 p. 628,19 qui *(monachi)* si voce . . . -ae assertionis aliquid . . . protulerint. EPIST. divort. Loth. 11 p. 226,11 -a scripta vel . . . verba. *falsatus, spurius – gefälscht, unecht:* CHART. Ital. Ficker 42 p. 63,28 (a. 1013) in . . . iudicio ipsa cartula . . . reproba et -a inventa fuit (*item* 47 p. 70,13). **β** *vanus – eitel, nichtig:* EPIST. Bonif. 21 p. 35,20 (epist. papae) qui (quae *var. l.*) -a numina a paganis . . . quasi dii vocati sunt. **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. homo mendax, falsator, calumniator – Lügner, Fälscher, Verleumder:* EPIST. Teg. I 18 pro qua *(sc. internecione abbatis)* mendaciter criminati sumus *(sc. monachi)* a -is. ADAM gest. praef. p. 3,17 in quo opere . . . nec laudari cupio ut historicus nec improbari metuo ut -us (falsiloquus *var. l.*). ALBERT. M. eth. I 342 p. 291,2 nunc dicetur 'de -is (*p. 1127a,19* τῶν . . . ψευδομένων) et veridicis' *eqs. al.* **b** *neutr. i. q. falsum, mentitum – das Falsche, Erlogene:* EPIST. divort. Loth. 3 p. 213,37 ut . . . nihil sinistrum nihilque -um credere dignetur vestra *(sc. papae)* sancta paternitas. WOLFHER. Godeh. I praef. p. 169,6 fides Christi adest nil me favoris . . . mulcedine -um confinxisse.

***falsificatio** (-cio), -onis *f.* **1** *falsatio – Fälschung:* DECRET. Frision. B p. 287a,32 pena eorum, qui publice in furto vel in -e monete inventi fuerint, ad iudicium spectat seculare. **2** *criminatio falsae iudicationis – Vorwurf des Falschurteils*

[Wellhausen]

(gegen): CHART. Burgenl. I 204 (a. 1233) Dedalus et Laudanus . . . pro -cione pristaldi . . . sunt convicti. **3** *probatio falsitatis, refutatio – Widerlegung, Entkräftung:* EBERH. BAMB. epist. 11 p. 525[A] licet nulla egeret *argumentum* -e propter ipsam falsitatis evidentiam.

***falsifico,** -avi, -atum, -are. *script.* falci-: *l.26. absol.: l.29. al. partic. perf. usu adi.: l.12.*

1 *obi. res:* **a** *falsare, adulterare – fälschen:* **α** *in univ.:* CHART. Turic. 357 p. 238,19sqq. (a. 1198/1206) quas *(litteras)* idem *(monachus)* -vit et terminum fratribus . . . insciis falsifice adbreviavit; . . . quidam . . . fratrum . . . ex inproviso ad terminum . . . -tum pervenit. ALBERT. M. eth. II 9,1,4 p. 566[b],23 plus . . . peccant tales *(sc. decipientes)* . . . quam illi, qui numismata violanda -ant. TRAD. Weiss. app. 7 p. 330,13 quicumque monetariorum . . . nostram m o n e t a m -verit (SALIMB. chron. p. 450,25). CONR. MUR. summ. p. 167,7 ut eo difficilius possit *(sc. bulla papae)* -ari et eo facilius falsitas valeat deprehendi. **β** *vitiare, depravare – verfälschen, entstellen:* THEOD. PALID. annal. prol. p. 52,2 quorum *(sc. neglegentium)* vitio auctor -atur et posteris via erroris . . . aperitur. ALBERT. M. anim. 3,3,2 p. 210,60 in illo *(accidente)* semper -atur intellectus. SALIMB. chron. p. 29,16 qui *(scriptores)* multa -ant. *al. de vino ('panschen'):* CHART. Bern. II 281 p. 306,11 (a. 1249) quicumque tabernarius vinum limphaverit aut alio modo -verit, pro latrone habetur. **b** *falsum probare, refutare – als falsch erweisen, widerlegen, entkräften:* YSENGRIMUS 7,531 -bo (falc- *var. l.*) . . ., quęcumque Salaura loquetur. EBERH. BAMB. epist. 11 p. 525[A] argumentum vestrum *(sc. praepositi)* -vimus. p. 525[C] -andi . . . modus hic talis est, ut *eqs.* ALBERT. M. caus. element. 2,2,4 p. 100,62 -ta est opinio adversariorum. *al.* **c** *improbare – anfechten:* CHART. Sangall. A 469 (a. 859) si quis . . . hanc chartulam -are voluerit. CHART. Eichsf. 58 ne quis . . . predictam presumat -are traditionem. CHART. Westph. VII 1441 collationem sive confirmationem . . . confringere sive -are. **d** *neglegere – missachten, verstoßen (gegen):* SALIMB. chron. p. 449,9 de omnibus istis auctoritates habentur; . . . omnia ista homo iste *(sc. Ghibertus de Gente)* -vit. **2** *obi. homines i. q. falsae iudicationis accusare – des Falschurteils bezichtigen:* CHART. Burgenl. I 204 (a. 1233) Dedalus et Laudanus pristaldum . . . -verunt, qui se . . . iustificavit contra eosdem.

falsificus, -a, -um. **1** *adi. i. q. blasphemus – lästerlich:* GESTA Camer. 2,5 p. 457,32 nemo . . . rabidi oris *(sc. a daemonio correpti)* -am garrulitatem conpescere potuit. **2** *subst. masc. i. q. falsator, fraudator – Fälscher, Betrüger:* GEBER. forn. 28 p. 761 ne tempus suum exponat *investigator* viliter et bona similiter in -orum receptionibus.

adv. ***falsifice.** *falsificando, fraudulenter – durch Fälschung, betrügerischerweise: v. l.10.*

***falsigraphia,** -ae *f.* (falsus *et* γραφία) *inventio, fictio – Erfindung, Fiktion:* RHYTHM. Schir. 42,4 (Zdt.Alt. 23. N. F. 11. 1879. p. 181; c. s. XIII.[1]) dum se per tot spacia fert allegoria, non est evangelium (ista veritas *AnalHymn. 46 p. 381*), sed -a.

***falsigraphus** (-afus), -a, -um. **1** *adi. de syllogismo i. q. in descriptione falsa consistens – auf falscher Beschreibung, falschem Schema beruhend (usu philos.):* ALBERT. M. elench. 1,5,7 p. 631[b],41sq. talis falsus syllogismus differt a -o, quia falsae descriptiones, ex quibus fiunt -i, non sunt litigiosi, sed veri. p. 632[a],2 paralogismi -i ad scientias pertinent disciplinares. top. 1,1,4 p. 244[b],24 qui *(syllogismus)* -us dicitur, quia falsa descriptione figurarum ex oppositis principiorum . . . syllogizat. *ibid. al.* **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. falsator – Fälscher:* CONR. MEND. Attal. p. 111,18 qui *(obtrectatores)* me . . . -um, fictorem, non historiae scriptorem . . . arbitrantur. **b** *neutr. i. q. descriptio falsa, mendosa – falsche, fehlerhafte Zeichnung (usu geom.):* OTTO FRISING. chron. praef. p. 5,5 geometer . . . partem -i ad inpossibile ducens fugiendam suamque demonstrationem . . . eligendam ostendit. ALBERT. M. phys. 1,2,1 p. 17, 50 nullum negavit Brisso principium geometricum, et ideo -fum eius habet 'dissolvere geometer'.

falsiloquium, -i *n. gen. sg.* -qui: *l.72.* **1** *mendacium – Lüge:* WOLFHARD. Waldb. 2,6 p. 232,20 mihi . . . nullus . . . crimen . . . velit impingere -ui. PETR. CAS. chron. 4,110 p. 577,19 non est reveritus monachus -um proferre dicens *eqs.* 4,129 p. 607,8 cum me -i reprehenderint *fratres. c. gen. explicativo:* OLBERT. Veron. 15 confitens *homo* . . . voti -um, quod fecit. **2** *locutio simulata, simulatio – unaufrichtiges, heuchlerisches Reden, Heuchelei:* RATHER. prael. 3,3 l. 95 discimus Dei spetialiter vocari inimicum, qui suadente suaviloquio per -um decipit proximum. VITA Pirmin. II p. 20,41 potius . . . iudico a prudentibus corrigi quam adulatorum -o commendari.

falsiloquus, -a, -um. *script. et form.:* -ilegus: *l.12.* -ocus: *l.20.* **1** *de hominibus (lingua: l.15) i. q. mendax – lügnerisch, verlogen:* **a** *in univ.:* HETTI (?) interr. p. 96,23 qui taliter intelligit, ut asseris *(sc. frater)*, -us (-egus *cod.*) hereticus esse convincitur. LIOS MON. 116 cavete *(sc. tirones)* . . ., ne sitis inepti, -i, iracundi. CAES. HEIST. mirac. II 2,34 p. 118,18 actum est, ut . . . linguam -am cum maximo tormento eiceret *matrona. al. usu subst.:* PETR. DAM. epist. 45 p. 34,18 quibus *(auribus)* mendacium -us ingerit. GERHOH. tract. p. 341,11 quatenus . . . de throno apostolicae dignitatis procedant fulgura . . . contra -os. *al.* **b** *periurus – falsch aussagend, meineidig:* LEX Alam. 42 capit. p. 43 (cod. 8) de veraces et -cus t e s t e s (FLOR. LUGD. carm. 7,40). **c** *ficta canens – Erdichtetes verkündend:* HERM. AUGIENS. vit. 72 numina . . . olim -is grata poetis nunc . . . christicolae noscimur *(sc. Musae)* esse. **2** *de rebus incorporeis i. q. falsus, mentitus – falsch, erlogen:* WOLFHARD. Waldb. 2,6 p. 224,6 ut ne aliquis me . . . verba -a concinnare contendat. RATHER. epist. 23 ab obtrectationibus -is pauxillum . . . cessarent *(sc. inimici)*. ARNULF. delic. 722 elogio me *(sc. poetam)* -o cur impetis *(sc. libellus)*?

falsitas, -atis *f. usu plur.: l.36. p.57,29. al. script.* falci-: *l. 71. metr.* -sī-: CARM. de Bened. 509.

qualitas falsi, falsum, error, mendacium – Falschheit, Unwahrheit, Irrtum, Lüge: **I** *in univ.:* **A** *gener.:* CONC. Karol. A 36 p. 272,17 episcopis . . . praecipimus . . . advocatos . . . bonos habere, . . . non periuros, non -em amantes. BERTH. chron. B a. 1079 p. 369,19 qui *(collegatus)* . . . inobedientiam, -es, dolos . . . de tyrannide Heinrici . . . pape reportabat. ALBERT. M. bon. 30 p. 17,10 cum veritas sit penes esse et -s penes non esse *eqs. persaepe. v. et p.55,5. de statu animi i. q. mendacitas, improbitas – Verlogenheit, Unaufrichtigkeit:* NOTKER. BALB. gest. 10 p. 12,17 patrum veritati plus credendum est quam modernę ignavę -i (-atati *a. corr. H*). BERTH. chron. B a. 1080 p. 375,3 Heinricus . . . milites suos solita infatuans suae calliditatis et -is vecordia promisit *eqs. saepe*. **B** *theol.:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 396,22 qui *(haeretici)* decipiuntur ab spiritibus e r r o r i s, m e n d a c i i, -is (theol. 16 p. 243,8. 22 p. 294,20). *saepe*. IDUNG. PRUF. dial. 1,660 ille *(sc. diabolus)* . . . factus est . . . stabilis in -e. *al. per prosop.:* GODESC. SAXO conf. p. 71,7 contra . . . filios -is et perditionis et contra . . . haeretica dogmata sua. **C** *iur. i. q. testimonium falsum – Falschaussage:* LEG. Wisig. 2,4,3 -is notatus *(sc. testis)* infamia. CAPIT. reg. Franc. 135,1 ille *(testis)*, qui de . . . -e convictus fuerit, dextram manum perdat. *al.*

II *c. colore quodam:* **A** *calumnia – Verleumdung:* LEX Raet. Cur. 27,6 hoc sunt calumniatores: . . . quid (*pro* qui) -em de altero hominem ad iudicem portaverit. EIGIL Sturm. 17 p. 151,15 Sturmi . . . illorum *(fratrum)* -em patienter sustinens noluit se . . . excusare. *in imag.:* ALDH. virg. I 14 p. 298,1 retundens *Eugenia* strofosae accusationis catapultas de -is faretra prolatas. **B** *simulatio – Heuchelei:* VITA Desid. Vienn. 7 persecutrix . . . temptat dolo occidere, quem antea ex -e nulla ratione potuit immolare. CONC. Karol. A 25 p. 221,33 ad universalem ecclesiam . . . reversi sumus non . . . velamine -is . . ., sed . . . vera cordis credulitate. *al.* **C** *fallacia, fraus – Täuschung, Betrug:* DIPL. Ludow. Inf. 39 p. 157,11 ne per . . . malivolorum fraudolentiam . . . coenobium praescriptis rebus -is ingenio iniuste privaretur. WOLFHER. Godeh. II 34 p. 216,34 qui *(cives)* . . . eam *(anum)* . . . in huiusmodi *(sc. se caecum illuminatum esse proclamandi)* -e saepius notaverant. *al.* **D** *falsatio, adulteratio – Fälschung:* **1** *proprie:* **a** *de actione:* DIPL. Conr. III. 132 p. 240,9 remota . . . tam in puritate quam in pondere *(sc. monetae)* totius -is (falc- *var. l.*) fraudulentia. INNOC. III. registr. 1,349 p. 521,25 deprehendimus bullam . . . ex aliis

[Wellhausen]

litteris extractam fuisse ac illis per v i c i u m -is insertam (CHART. Salisb. II 587 p. 68,29). CHART. Babenb. 232,100 (spur.) pro homicidio, rapina vel furto, -e, incendio *eqs. persaepe.* **b** *de qualitate ('Gefälschtheit', 'Unechtheit'):* CONR. MUR. summ. p. 130,21 -s . . . litterarum papalium multis modis deprehenditur. CHART. Gosl. II 258 recognoscimus *(sc. episcopus)* privilegium . . . nos . . . perspexisse . . . nulla . . . -e repertum nec ex aliqua sui parte viciatum. CHART. civ. Spir. 199 p. 156,33 qui *(magistri)* pannos . . . examinabunt . . . in pondere, longitudine, latitudine et -e (*cf.* p. 156,39 rectitudine). *al. v. et p. 55,17.* **2** *meton.:* **a** *moneta adulterina – Falschgeld:* CHART. Babenb. 232,39 (spur. a. 1276/77) quicunque . . . a iudice captivatur, ab illo nonnisi arma et furtum aut -s auferatur. **b** *documentum spurium – gefälschtes, unechtes Schriftstück:* LEX Raet. Cur. 11,14 si eam *(cartam)* firmare non potuerit *homo*, ipsa carta pro -em teneatur. CAPIT. reg. Franc. 202, 5 notarii . . . iusiurandum praebeant, ut nullatenus -em vel colludium scribant. CHART. Tirol. notar. I 380[a] presbiter . . . iuravit stare preceptis . . . episcopi . . . de eo, quod dicebatur ipsum scripsisse . . . manu Oberti notarii -em. **E** *inventio, fictio – Erfindung, Fiktion:* BALTH. Fridol. 1 p. 220,35 sine . . . certa auctoritate . . . de me tantummodo . . . scriptum esse videtur *(sc. opusculum)*, qui me totius auctorem -is esse denegare non valeo. **F** *vitiositas, mendositas – Unkorrektheit, Fehlerhaftigkeit:* Ps. ODO CLUN. dial. 14 p. 261[b] non est . . . mirum, si in multis locis *(sc. antiphonariorum)* -s inveniatur. GEBER. forn. 28 p. 761 percipere . . . veritatem seu -em receptorum diversorum sophisticorum. *vitium, mendum – Fehler:* SALIMB. chron. p. 29,14 in quibus *(locis)* multas -es et ruditates repperimus. **G** *transpositio (non naturalis) – (unnatürliche) Verstellung:* ANON. inst. patr. 33 omnem . . . vocum -em, iactantiam seu novitatem detestemur. **H** *pravitas – Verwerflichkeit:* DIPL. Otton. I. 167 ut nullus per pecunię -em aliquam introducere in eisdem *(monasteriis)* audeat personam, sed . . . regulariter eligant sibi abbatem. MANEG. c. Wolfh. 24 p. 105,13 ex odii -e.

***falsitia** *v.* falcidia.

1. falso, -avi, -atum, -are. *script.* falls(o): *l.48. absol.: l.57. partic. perf. usu adi.: l.43.46.47.59. al.*

1 *obi. res:* **a** *falsificare, adulterare – fälschen:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 7,5,2 p. 305,6 qui scripturam alterius repperiatur viciasse, disrupisse, -asse, celasse. CHART. Salisb. II 587 p. 68,30 instrumento . . . bulla Alexandri tertii -ta erat inserta. *al.* **β** *vitiare, depravare – verfälschen, entstellen:* CATAL. biblioth. A I 16 p. 74,2 epistola Hieronimi ad Eustochium in quaternionibus veterrimis et -tis. p. 74,34 liber Prosperi promissionum . . . Dei . . . vetus et -tus. MARIAN. chron. a. Chr. 698 p. 544,29 fallsasse patrum catholicorum dicta. CHART. Rhen. inf. II 380 p. 203,30 quia numisma . . . per multas varietates viciatum est et -tum, ordinamus . . ., ut ad unicam . . . ymaginem revertatur. **b** *falsum probare – als falsch erweisen:* LEX Ribv. 62,3 si . . . testamentum -tum (falatum, falsum *var. l.*) fuerit, tunc ille, qui causam sequitur, rem, quod repetit, . . . recipiat. **c** *improbare – anfechten:* LEX Ribv. 62,2 si quis in posterum hoc *(testamentum venditionis)* refragare vel -are voluerit. *absol.:* CHART. Sangall. A 486 p. 102,19 (a. 854/61) qui *(heres)* contra hanc traditionem venire aut -are voluerit. **2** *obi. homines (mens: l.59):* **a** *fallere, decipere – täuschen, irreführen:* BERTH. WERD. narr. 3 ne forte opinantium -ta mens verum experiretur. **b** *mendacii, testimonii falsi convincere – der Lüge, Falschaussage überführen:* DIPL. Ludow. Germ. 66 p. 92,13 interrogavit . . . rex . . . Albigaugenses . . . de persona testium, si quem illorum potuissent -are. METELL. exp. Hieros. 4,490 si -retur *presbyter*, penas dignas pateretur.

2. falso *v.* falsus. ***falsogradus** *v.* *phalz(e)grav(i)us.

falsus, -a, -um. *script.* fass-: *p.58,16. confunditur c.* salsus: *p.59,26. adde* ALDH. virg. I 32 p. 271,12 *(var. l.).*

I *adi.:* **A** *sensu pass. i. q. non rectus, non verus, erroris plenus – falsch, unwahr, verkehrt, irrig:* **1** *in univ.:* HRABAN. epist. 28 p. 444,28 pro nihilo aliorum opiniones -as deputo. ALFAN. premn. phys. 2,86 p. 44 erit -um (*PG 40,573[B]* οὐκ . . . ἀληθές), quod ait: *'eqs.' (Vulg. gen. 2,3).* ALBERT. M. metaph. 4,2,7 p. 185,17sq. 'omnia' esse -a, unum tamen esse -ius alio. *persaepe. v. et p.59,48.* -um est *c. (acc. c.) inf.:* GODESC. SAXO theol. 24 p. 345,17 omnino -issimum est reprobos baptizatos morte Christi redemptos <dicere>. ALFAN. premn. phys. 2,24 p. 29 ˻-um est˼ (*PG 40,545[B]* ψεῦδός ἐστι) simile et dissimile non esse incorporei. *al. usu subst.:* ANNAL. Fuld. II a. 875 p. 85,24 -a loqui. ALBERT. M. metaph. 4,2,7 p. 185,27sq. quin in -o sit -ius . . . et in vero verius. 4,4,1 p. 201,14 'quid' sit 'verum et -um (*p. 1011[b],25* ψεῦδος)'. summ. theol. I 6,25,4 p. 168,17 quod -issimum nihil haberet de vero. *persaepe. v. et p. 54,6.* **2** *c. colore quodam:* **a** *mendosus, vitiosus – unkorrekt, fehlerhaft:* ANON. mus. La Fage 8,10 -us . . . ille *(cantus)* est, qui nullam regulam servans . . . in musica notari non potest. *ibid. al. v. et p.55,56.59.59,31. usu subst.: v. p.59,32.* **b** *mentitus, commenticius – erlogen, erdichtet, erfunden:* LEX Ribv. 51,2 si . . . -um (fassum *var. l.*) t e s t i m o n i u m praebuerint *testes* (BERTH. chron. B a. 1076 p. 243,14. *persaepe*). FORM. Senon. II add. 5,1 credere fabulas -as. THIETM. chron. 2,39 Dominus a -o crimine hanc *(sc. filiam imperatoris)* eripuit. *persaepe. v. et p.54,3. usu subst.:* LEG. Burgund. const. I 80[tit.] de testibus -a referentibus et calumniantibus. HRABAN. carm. 10,7 hi *(sc. poetae antiqui)* . . . protulerant pomposis -a Camenis. *al. v. et p.59,58.* **c** *falsatus – gefälscht:* CONC. Karol. B I 27 p. 274,5 quę *(litterae)* . . . -issimę (-issime, -ae *var. l.*) sunt comprobatę. DIPL. Heinr. II. 190 ad destruendas in circuitu -as monetas. INNOC. III. registr. 1,235 p. 335,15 fiat collatio de -a bulla cum vera. *persaepe. v. et p.57,52. contra normam confectus – nicht vorschriftsmäßig hergestellt:* CHART. Ital. Ficker 193 p. 240,19 (a. 1196) de -o pane duodecim denarios *(sc. componat homo).* CHART. Brand. A XXIII 3 p. 4,24 pannum . . . reprehensibilem et -um, lanam et fila -a consules per incendium consumere habent potestatem. **d** *ficticius, adulterinus – künstlich, nachgemacht:* HROTSV. Agn. 170 quae *(simulacra)* conformata metallo membrorum -am portant solummodo formam. ALBERT. M. summ. theol. I 6,25,4 p. 167,52 mendacium vocatur idolum, quod est -us deus. *al. usu subst.:* ALBERT. M. summ. theol. I 6,25,4 p. 168,60sqq. figmentum -um quoddam dicitur. **e** *commutatus, transpositus – verfälscht, abgewandelt, 'versetzt' (t. t. mus.):* IOH. GARL. introd. mus. 187[b] (add. SW) -a musica est, quando de tono facimus semitonium et econverso. LAMB. mus. quadr. p. 258[a] que sit necessitas in musica regulari de -a musica seu de -a mutatione. ELIAS SAL. mus. 2 p. 19[a] qui litteris aliter uteretur, quam dictum fuerit, in vitium -ae musicae laberetur. *al.* **f** *fictus, simulatus, praetextus – scheinbar, erheuchelt, vorgeschützt, vorgegaukelt:* CONC. Karol. A 46[A],8 ne -o nomine et habitu existentes hypocrite inveniantur *monachi.* POETA SAXO 4,380 ora madent lacrimis -a inter gaudia veris. *saepius. usu subst.:* WALTHARIUS 243 noris *(sc. virgo)* me nihilum simulata mente locutum nec quicquam nebulae vel -i interfore crede. **g** *spurius – unecht, Schein-:* ANNAL. Mosell. a. 792 (MGScript. XVI p. 498,26; s. VIII.[ex.]) ostensa . . . verno tempore -a annona . . . innumera multitudo, quam videre et tangere poterant, sed comedere nullus. ALBERT. M. animal. 1,277 quae *(costae)*, quia breviantur continue . . ., dicuntur costae -ae. **h** *fallax, vanus – trügerisch, eitel, nichtig:* CAND. FULD. Eigil. II 14,31 -a et fugitiva potestas saecli pompiferi. ALFAN. premn. phys. 18,4 p. 97 hae *(delectationes)* quidem -ae (*PG 40,677[C]* ψευδεῖς), aliae autem verae *(sc. sunt).* CARM. de Frid. I. imp. 2726 bellum instat, ne -e credite *(sc. Cremenses)* paci. *al. usu subst.:* THEODULF. carm. 71,25 livor edax, dolus et pellacia fallax (-i *var. l.*) praesulis a . . . sede removit eum *(Sintegaudum).* **i** *non authenticus, irritus – nicht verbürgt, ungültig:* CONC. Karol. A 24[B1],7 -a nomina martirum, incertam confessorum memoriam nemo veneretur. 57[B] p. 777,13 -os codices et a fidei sinceritate discordes in nullo usu lectionis habendos. *al.* **k** *inconveniens, pravus, malus – unangemessen, verwerflich, schlecht:* ALDH. virg. II 1993 virgo . . . consumptura piam -o sine crimine carnem. THEGAN. Ludow. 56 melius est iustum iudicium . . . exercere . . . quam -am pietatem sub obtentu religionis demonstrare. BERTH. chron. B a. 1078 p. 327,15 -a sua obstinatione pertinaces *optimates.* **l** *negativus – verneinend, negativ (in*

logica; usu subst.): EUGEN. VULG. syll. 21,10 dedicat hic *(amnis, i. hypothesis)* . . . quadrifidus, quin abdicat omne, . . . verum -umque sequestrans: *eqs. (v. notam ed.).*

B *sensu act.:* **1** *mendax, calumniosus – lügnerisch, verlogen, verleumderisch:* LEG. Burgund. Rom. 32[tit.] de falsariis et -is t e s t i b u s (DIPL. Heinr. IV. 353. *saepe*). THIETM. chron. 6,99 a -is murmuratoribus. ALBERT. M. metaph. 5,6,14 p. 297, 78sqq. dicitur 'homo -us (*p. 1025[a],2* ψευδής)', . . . quando fictor est . . . orationum -arum. *al. v. et p. 50,39.* *pro nom. propr.:* TRAD. Teg. 61 (a. 1048/68) huius rei testes sunt: . . . Gunthalm F-us, Meginhalm camerarius. *usu subst.:* WIPO prov. 35 -us in ore caret honore. **2** *falsarius, fraudulentus – fälschend, betrügerisch:* LEG. Wisig. 2,1,8 p. 56[a],18 concinnacione -issima fictas quasi veredicas . . . scripturas conficere. CAPIT. reg. Franc. 40,28 de -is monetariis requirendum est. CHART. civ. Ratisb. 69 p. 33,18 -os operarios et transgressores iuris . . . accusare. *al.* **3** *vitians – verfälschend:* HRABAN. carm. 38,5 -a colorum pictura ostentans rerum non rite figuras. **4** *simulans, simulatorius – heuchlerisch, angeblich:* CONC. Karol. A 1 p. 2,22 qualiter populus christianus . . . per -os s a c e r d o t e s deceptus non pereat (CHART. Fuld. B 13 p. 23[a], 15. *al.*). WILLIB. Bonif. 6 p. 33,4 -i seducentes populum introducti sunt f r a t r e s (COZROH. praef. p. 1,31. *al.*). PAUL. DIAC. Lang. 4,34 p. 115 de morte Eleutherii -i imperatoris. *al. v. et p. 53,72.* **5** *subdolus – tückisch:* MAPPAE CLAVIC. 254 camerarum . . . tectoria -o (salso *Pallad. 1,10,2*) humore dissolvit *marina arena.* **6** *errans, erroneus – irrend, fehlgehend:* LUP. FERR. epist. 116,3 nec spe nostra -i officiose sumus excepti. IDUNG. PRUF. dial. 2,521 -us *(sc. intellectus)* defendit enormitatem vestram *(sc. Cluniacensium)*, verus inpugnat eam. ELIAS SAL. mus. 31 p. 61[a] -a musica nihil aliud est quam -us musicus -a mugiens. -um esse *i. q. errare, falli – sich irren, fehlgehen, 'falsch liegen':* LEG. Burgund. const. I 83,2 si . . . -us fuerit in agnoscendo, rem, quam male agnovit, . . . cogatur exsolvere. ANON. tab. p. 193,2 quicumque dixerunt, quod haec ars est ex ovis . . . et similibus aliis talibus . . ., -i sunt.

II *subst. neutr. i. q. falsatio – Fälschung:* LEX Raet. Cur. 9,15 si -um fecerit *curialis* et accusatus fuerit. CHART. Aquens. 48 l. 12 (s. XII.[ex.]) si . . . cause de furto vel -o . . . emerserint. CHART. Salisb. II 587 p. 68,34 querela -i. *al.*

adv. **false** *et* **falso.** **1** *sensu pass.:* **a** *iniuria – fälschlicherweise, zu Unrecht:* ANNAL. regni Franc. a. 750 Hildericus . . ., qui -e rex vocabatur, tonsoratus est *(sim.* ANNAL. Einh. a. 750 -o. *al.).* VITA Ludow. Pii 31 p. 388,15 aderant missi accusantes Cadalum, -o, ut post patuit, eo, quod *eqs.* GODESC. SAXO theol. 16 p. 243,24 ut -issime conicitur. ALBERT. M. animal. 16,139 id, quod sequitur ex . . . vilibus principiis -o suppositis, est falsum omnino. *al.* **b** *iniuriose, illegitime – unberechtigterweise, widerrechtlich:* WILLIB. Bonif. 7 p. 37,20 quorum *(destructorum ecclesiarum)* alii . . . -o se episcopatus gradu praetulerunt; alii *eqs.* CHART. Raitenh. 284 p. 229,12 (a. 1267) -o et contra iusticiam. *al.* **c** *perverse – auf verkehrte Weise:* RADBERT. corp. Dom. app. l. 61 illud facinus incurrunt *quidam* eo, quod -o credunt. **d** *fallaciter – trügerisch:* EINH. Karol. 8 p. 11,27 rex . . . nec in prosperis -o blandienti fortunae adsentiri solebat. **2** *sensu act.:* **a** *mendaciter, calumniose – auf lügnerische, verleumderische Weise:* LEG. Wisig. 2,4,9 si . . . testis . . . -e (falsa *var. l.*) contra ingenuum . . . testificare dinoscitur. **b** *improbe – unaufrichtig, unredlich:* THEGAN. Ludow. 44 p. 273,8 (rec. B2) tu *(sc. episcopus)* . . . aut tunc aut nunc -o iudicasti. **c** *simulanter, specie – auf heuchlerische Weise, vorgeblich, zum Schein:* WIDUK. gest. 2,27 Immo, re vera nescio an -o, arma sumit contra regem. BERTH. chron. B a. 1079 p. 370,14 colloquium . . . tam -o laudatum quam non observatum persentiscens *rex eqs. ibid. iterum.* RUP. TUIT. vict. 3,21 p. 107,4 semel et iterum -o dixit *Pharao*: 'Peccavi *eqs.*' *(Vulg. exod. 9,27sq.).*

***falsusgradus** *v.* *phalz(e)grav(i)us.

***falterna** (fauce-), -ae *f.* *(orig. inc., ni corruptum est ex* fel terrae; *cf.* ALPHITA I p. 278,17) *de planta fort. i. q. Aristolochia (L.) – viell.: Osterluzei (cf. André, Plantes. p. 102; Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 394):* DYNAMID. Hippocr. 2,50 aristolochiae, id est -ae, hoc est raiae, genera sunt III, id est nodosa, longa et rotunda. TRACT. de aegr. cur. p. 325,16 ad idem *(sc. difficultatem mingendi)* herbam fauc-am pistilabis.

***faltestalium, *faltistodium** *v.* *faldestolium.

***falvedo,** -inis *f.* (*falvus) *color fulvus, flavus, gilvus – rotgelbe, gelbbraune Farbe, Falbheit:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 129,22 tendunt *(sc. quidam falconum gentilium peregrinorum)* ad -em . . . cum margine simili.

***falvus,** -a, -um. *(germ.* falwa, *theod. vet.* falo; *cf. Stotz, Handb. 1,III § 8.5; Wartburg, Frz. etym. Wb. XV/2. p. 106sqq.; Graff, Sprachsch. III. p. 468) fulvus, flavus, gilvus – rotgelb, gelbbraun, falb:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 95,15 avium . . . quedam sunt albe, . . . quedam -e seu terrestris coloris. 2 p. 129,23 -i *(sc. falcones gentiles peregrini)* aut sunt simpliciter -i et absolute . . . aut *eqs.* p. 130,26 plume . . ., que sunt circa aures, debent esse -e. *ibid. al.*

falx, falcis *f.* (*m.:* AETHICUS p. 133,11) **1** *de instrumento fere ad agri culturam adhibito (usu milit.: l. 22; chirurg.: l. 25):* **a** δρέπανον, *culter (messorius) – Sichel, Sense, (Ernte-)Messer:* **α** *proprie:* HRABAN. univ. 22,14 p. 611[C] -x est, qua arbores putantur et vites. METELL. exp. Hieros. 3,63 turres, baliste, . . . -x, . . . funde per castra parantur habunde. HERBORD. Ott. 1,33 cum . . . mature . . . segetes . . . -em postularent *eqs.* BRUNUS LONG. chirurg. 2,16 p. 128[F] fistulae . . . penetrantes non sanantur nisi cum . . . extractione cum -e. ALBERT. M. animal. 5,28 avis aquatica . . . habet rostrum dentatum, sicut dentata est -x messorum. *persaepe.* *pro symbolo humilitatis et correptionis:* CAES. HEIST. mirac. I 4,61 p. 227, 17 domine abbas, date mihi *(sc. abbati)* -em, et ego dabo vobis curvum baculum *(v. notam ed.).* **β** *in imag.:* CONC. Karol. A 21 p. 180,1 ut linguarum -bus detruncata marcescant *frutecta.* WALTHARIUS 1274 carpsisti florem mucronis -e tenellum. ANNAL. Zwif. II a. 1201 (vs.) litem finisset *Conradus*, nisi mors hunc -e tulisset. *saepe.* **γ** *alleg.:* HRABAN. univ. 22,14 p. 611[C] -es . . . praedicationes sunt sanctorum superflua auferentes . . .; item -es succisio est carnis per mortem. **δ** *per compar.:* ALBERT. M. animal. 12,210 ut -e dentium inferiorum abscidatur *cibus.* **ε** *meton. de agri mensura i. q. diaeta, iugerum – 'Tagwerk', 'Morgen' (Landes):* DIPL. Merov. II 30 p. 132,36 (spur. a. 704/06) dono . . . mansionarium cum . . . prato . . . ad -es III *eqs.* CHART. Bern. II 34 (a. 1223) fratribus . . . pratum ad quinque -es . . . concessimus excolendum. CHART. Helv. arb. 29 p. 50,20 curia . . . obtinebit prata duodecim -ium in publicis pascuis. *al.* **b** *?rastrum – ?Hacke:* CHART. Livon. A 248 p. 323,1 (a. 1253) quas *(terras)* coluerunt *fratres* unco vel -e, qui vikcete dicitur. **2** *anat. de articulo cruris equini formam -is exhibenti fort. i. q. genu – viell.: Knie:* IORDAN. RUFF. equ. p. 18,2 -es curvas et amplas obtineat *(sc. equus)* cervinas. p. 66,11 -x equi diversis occasionibus laeditur ex percussione. *ibid. al.*

***falzigravis** *sim. v.* *phalz(e)grav(i)us.

fama, -ae *f.* *c. gen. inhaerentiae: p. 61,34.* *usu plur.: l. 55.* **I** *sermo (publicus), auditio – das (öffentliche) Reden, das Hörensagen:* **A** *in univ.:* VITA Liutg. I 20 quod . . . gloriosas de se -as semper timuerit. HROTSV. gest. 84 proles . . . regis . . . -a cunctis fuerat bene nota. CHART. Bund. 465 p. 357,1 sicut -a p u b l i c a predicatur (CHART. Westph. VII 1677 p. 767,42. *al.*). CHART. Tirol. 826 p. 244,27 per communem -am hominum. *al.* **B** *c. colore quodam:* **1** *opinio communis – öffentliche Meinung:* IOH. CANAP. Adalb. A 8 augustus *(sc. Otto secundus)* . . ., ut -a meminit, . . . cesar christianissimus. CHART. Naumb. 321 p. 303,3 sanctimonialibus . . . Deo devote servientibus, quemadmodum -a loquitur et opera testantur, . . . contulimus IIII[or] mansos (*sim.* 326 p. 309,16). CHART. Hall. 183 ne . . . -e immutacione factum nostrum in irritum revocetur. **2** *infamatio, criminatio – üble Nachrede, Beschuldigung (usu iur.; cf. HRG II. p. 1856sq.; Dt. Rechtswb. VIII. p. 1258sq.):* CONST. imp. II 284,9 (a. 1224) si aufugit *(sc. homicida)* et -a publica, que vulgo loimunt dicitur, exstiterit. 443, 5 nos . . . lantgravius secundum -am spoliatoris, que in vulgari lumunt dicitur, . . . conquerenti faciemus plenam iusticiam exhiberi. **3** *traditio (celebrans), memoria – (rühmende) Über-*

lieferung, Sage, Legende: ALDH. virg. II 1338 Neptunus -a dictus regnator aquarum *eqs.* CAND. FULD. Eigil. II 14,9 ex quo *(amne Mogoin)*, ut -a sonat, Mogontia dicta est. POETA SAXO 4,214 -a solet veterum quicquam si dicere verum. WIDUK. gest. 3,74 p. 151,15 piam -am super his *(sc. Mahthilda et Bernhardo)* nemo nos vituperet prodidisse. *al.* **4** *notitia, nuntius – Kunde, Nachricht:* WALTHARIUS 170 venerat ... satrapae certissima -a quandam ... resistere gentem. DIPL. Otton. III. 352 p. 782,2 matrona ... audita nostri adventus -a ... nobis venit obviam. THIETM. chron. 2,29 hac de -a miserabili inperator turbatus ... nuncios misit. EPIST. Meginh. 31 gratiosa -a de te *(sc. fratre)* per ... nuncium affectus sum. *persaepe. communicatio, nota – Mitteilung, Vermerk:* CHART. Old. II 85 p. 32,18 (a. 1243) noverint omnes ..., quod ... dissensio ... secundum -am subscriptam perpetua terminatione sopita est. **5** *rumor – Gerede, Gerücht:* **a** *sensu pass.:* EINH. Karol. 19 p. 25,11 acsi de eis *(sc. filiabus Karoli)* nulla umquam alicuius probri suspicio exorta vel -a dispersa fuisset. CONC. Karol. B II 1A,3 ne suspicio ... et nequissima -a de uxore ... regia inexaminata ... maneret. METELL. exp. Hieros. 5,604 princeps ... convolat in vana sibi prodita prelia -a. *persaepe.* **b** *sensu act. (interdum fere per prosop. ['Fama'], e. g. l. 25. 27):* HINCM. divort. 3 p. 130,10 de his, quae vulgante -a per laicorum ... ora audieram. RUOTG. Brun. 46 cum ... hoc per omnem ... populum -a nimis odiosa dispergeret. CARM. de Frid. I. imp. 2065 dum regales narraret -a cohortes appropiare. CONST. imp. II 253 p. 352,19 quod ... dissimulari diutius -a preambula non permittit. *persaepe.*

II *existimatio, nomen – Ruf, Name:* **A** *in univ. (iur. de infamato: l. 36):* EIGIL Sturm. 14 p. 147,9 -a illius b o n a in universas provincias diffunditur (CAPIT. reg. Franc. 82,4. *al.*). CAPIT. episc. I p. 37,9 ut ... -am m a l a m a populo nullus eorum *(presbyterorum)* incurrat (CAPIT. reg. Franc. 180,19). CONC. Karol. B I 11,69 purgent *(sc. vir et mulier)* legaliter -am suę opinionis et sumpto utantur coniugio. CAPIT. reg. Franc. 279F ut ... quatuor mensium dilatio ad -am suam purgandam illi *(presbytero)* concedatur. IDUNG. PRUF. dial. 2,345 abbas ... magnae benivolentiae -am habet. *persaepe. adde:* CONSUET. Marb. 288 ut ... hospes ... susceptum se esse sentiat et inde bonum nomen et bonam -am reportet. *suspicio – Verdacht:* WIPO gest. 2 p. 17,29 nos ... ⌞in -am⌟ *(sic May,* infamia *K,* infamiam *P)* ignaviae et invidiae incidemus. **B** *existimatio bona – guter Ruf, Ansehen:* **1** *spectat ad integritatem:* IDUNG. PRUF. argum. 948 ut presbiteri ... diligentissime -am suam custodiant. OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 34,15 nec te *(sc. ducem)* ab hoc facto propriae -ae revocavit honestas nec carnis ... affinitas. CONST. imp. II 109 p. 141,34 revocamus ... constitutionem ... universos *(studentes)* ... restituentes ... suo statui atque -e remittendo infamiam omnem (*item* 110 p. 142,28). *persaepe.* **2** *spectat ad celebritatem:* ARBEO Corb. 5 coepit ... longe lateque -a eius crescere. LIUTG. Greg. 3 qui *(adulatores)* -am sancti viri ... obfuscare ... conati sunt apud regem. WIPO gest. 6 p. 28,12 -a eius *(regis)* vires de virtutibus sumpsit. *persaepe.* **C** *gloria – (Nach-)Ruhm:* WALAHFR. Mamm. 26,21 ad tanti laudem -amque patroni quaedam pauca libet veterum componere gestis. CHRON. Pol. 1,7 p. 24,20 -am perpetuam ac triumphalem victoriam acquiretis *(sc. milites).* CARM. de Frid. I. imp. 2390 gens ... Romana volens per secula -am ... durare sui cum laude triumphi. *persaepe. dignitas, virtus – Würde, Tapferkeit:* CHRON. Pol. 3,26 p. 163,13 malebant *pagani*, ut cum -a se defendentes quam collum extendentes cum ignavia morerentur.

famatus, -a, -um. **1** *illustris, nobilis – namhaft, bekannt:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 375A quod *(diamargariton frigidum)* descriptum non reperitur apud aliquem doctorem -um. **2** *celebratus – gepriesen, gerühmt:* WALAHFR. hort. 186 depellere febres hoc *(sc. absinthii)* solet auxilium clara virtute probatum (gloss.: -um). THEOD. AMORB. Bened. I 8 p. 422,16 quod ... in mortuorum suscitatione ... eius *(abbatis)* -i fuistis *(sc. monachi)* intercessione.

***famegius,** -i *m.* *(ital.* famiglio; *cf. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1592; Battaglia, Dizionario. V. p. 624) servus, mancipium – Leibeigener:* CHART. Tirol. notar. I 42 (a. 1236) quod ipse *(Henricus)* habuit in dotem a ... uxore sua ... quadringintas libras den. Ver. ... et quatuor -os. *ibid. iterum.*

***famelicitas,** -atis *f.* (famelicus) *fames, esuries – Hunger, Hungrigkeit:* RUD. TRUD. gest. 6,8 cum de nuditate sua revestiti et de -e sua refocillati essent *monachi.*

famelicus (-mil-), -a, -um. *c. gen. obi.: l. 19. 25. 26.* **1** *sensu originario:* **a** *fame laborans, esuriens – hungrig, hungernd:* **α** *proprie:* ALDH. virg. I 38 p. 291,1 ille *(Apollonius)* tres sportulas ... tortellis refertas ... -ilicis vulgi turmis exhibuit. CONC. Karol. A 18 episcopi et abbates ... pauperes -os ... nutrire debent. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 189,13 falcones docendos ad riveram tenere minus macros et minus -os quam *eqs.* BERTH. RATISB. serm. 3 p. 24,39 in stomacho -o, in homine, qui est valde -us, 'vilheizhungerich'. *saepe. usu subst.:* VITA Ioh. Gualb. 36 (MGScript. XXX p. 1088,20; a. 1092/1120) quod suos -os numquam Deus desereret. ANON. coit. 1,4,36 hic ... modus defeccionis contingit maxime ... -is. *al.* **β** *in imag.:* WILLIB. Bonif. 5 p. 23,23 verbi Dei fame expulsa -ilicam (-am *var. l.*) paganicae superstitionis multitudinem aeternae praedicationis reficit pabulo. COSMAS chron. 2,23 p. 116,26 das *(sc. Otto)* baculum et anulum episcopalem -o cani. **γ** *translate i. q. cupidus – begierig, verlangend (nach):* CHART. Steph. Wirz. 57 (a. 1114) ego Hartwigus lucis perpetuę qualiscumque -us duas vineas ... ad altare sancti Petri ... delegavi. RYCCARD. chron. a. 1224 p. 113a,34 (epist. imp.) ut ieiunii *(sic)* et -i doctrinarum ... inveniant, unde ipsorum aviditatibus satisfiat. *al.* **b** *ad fame laborantes pertinens – Hungerleider-:* CHRON. Reinh. a. 1190 p. 544,40 equos ... commederunt *(sic; sc. milites)* et de sellis suis ... -as instaurantes delicias assandis ... carnibus ... igniculos composuerunt. **c** *fame effectus – durch Hunger herbeigeführt, Hungers-:* GISLEB. MONT. chron. 116 p. 176,10 comes ... sciens hostibus ... victualia deficere ... archiepiscopo nil certitudinis respondebat, ut sic eum ... posset ... in cladem -am perducere. **2** *per confusionem c.* *famellus, famulus *i. q. servus, minister – Diener, Bedienstete:* ADAM gest. 4,30 (codd. A1.2) qui *(Tadico)* propter ventris amorem domi -us esse maluit quam foris apostolus. CHART. Steph. Wirz. 92 ego Adelbertus qualiscumque -us ... Eistatensis episcopi vineam ... ad altare sancti Petri ... delegavi *(cf.* 151 famulus; *sed cf. l. 25).*

***famella,** -ae *f.* (famula) *serva, ancilla – Dienerin, Magd:* HROTSV. Pel. 4 Pelagi, ... respice Hrotsvitham ... misellam, me, tibi subiectam devota mente -am. Mar. 156 reddidit ... dominae lasciva -a ... iactum servili murmure verbum: *'eqs.' ibid. al.*

***famellus** (-elus), -i *m.* (famulus) *servus – Diener:* HROTSV. Pel. 387 caput abscisum Christi sumpsere *personae* -i (-eli *var. l.*). Bas. 119 tu *(sc. filia)* lascivi fervescis amore -i. CHRON. Salern. 28 p. 31,6 cum ... eum *(sc. indumentum)* deferisset ... quidam eius *(principis)* -us. *al.*

famen, -inis *n.* *c. gen. inhaerentiae: p. 63,8. confunditur c.* flamen: *p. 63,8. 28.*

1 *de actione fandi i. q. locutio, eloquium – das Reden, Sprechen:* **a** *in univ.:* ERMENR. Sval. hymn. 2,1 oris qui -e undique colligit ... populos. VULF. carm. 7 (MGPoet. III p. 609) non opus, ut nostri decorentur *carmina* -e verbi. EPITAPH. var. II 55,6 -e mellifluus *(sc. abbas).* CONR. EBERB. exord. 5,12 l. 239 quousque facto mane ... episcopus ... -is officium restituat. *al.* *de actione scribendi:* VITA Burch. Wirz. 1 datur nobis licentia -is servato ductu catholicę narrationis. **b** *spectat ad facultatem loquendi:* WOLFHARD. Waldb. 4,6 si dispositione superna gratissimum directi ... -is donum percipere mereretur *mutus.* CARM. de Godeh. 19 (MGScript. XI p. 221) cecus lumine, mutus -e ... reparatur. **c** *spectat ad eloquentiam:* VITA Landel. Laub. 95 quem *(Landelinum)* pater ... insignit -e vocis. **2** *de modo fandi:* **a** *elocutio, dictio – Ausdrucksweise, Stil:* ALDH. carm. eccl. 4,12,10 qui *(Thaddeus)* ... unum f a c u n d o -e biblum edidit (virg. II 684). EKKEH. IV. bened. I 42,19 urbs illa mage rustica -e (gloss.: loquela) villa (gloss.: erat). CARM. satir. prol. 6 (Festgabe W. Bulst. 1981. p. 180) nobilitas ..., Heidenrice (gloss.: comes), tui regali -e pol-

[Wellhausen]

lens. *al.* *expressius i. q. dictio elegans, facundia – gewählter Stil, wohlgesetzte Rede:* ARBEO Corb. prol. p. 188,17 -e (i. e. -is, sermonis *ed.*) fructus . . . in prohemio pie recuso, pater, ut hoc, quod iusseras, a me queat fieri. **b** *lingua – Sprache:* CARM. biblioth. 6,2,68 Origenis, . . . expositor Graecali -e promptus. **3** *de effectu fandi:* **a** *verbum – Wort (fere usu plur.):* **α** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 111,80 auscultate mei credentes -a (flamina *var. l.*) verbi. HRABAN. carm. 39,95,4 nec adiuvant solatia, patris et matris -a. SALOM. III. carm. 1,2,19 cum mutua -a famur. EGBERT. fec. rat. 1,260 cursim currendo concurrunt -a multa. *saepe.* *spectat ad verbum Dei (interdum subaudito* flamen, *e. g. l.15):* WANDALB. martyr. alloc. 13 illi *(parentes)* . . . vivifico -e pleni, . . . monitis caelitus acti venturum Dominum . . . edocuere. CARM. Cent. 16,56 afflatus *Iohannes* -e sancto. STEPH. LEOD. Lamb. prooem. (MGMer. VI p. 386,18) -e cuncta iubet *Dominus*. CARM. imag. 23^{h},3,2 Marcus divini Petro narrante repletus -is. *al.* **β** *nomen – Name:* CARUS Clem. 54 que *(urbs)* Mediomatricum perprisco -e fertur. **b** *dictum, enuntiatum, sententia – Aussage, (Aus-)Spruch:* **α** *in univ.:* ALDH. virg. II 1641 quis tanto studio geminarum *(sc. veteris et novi)* -a legum . . . rimari nititur . . . ceu *eqs.* FROUM. carm. 25,7 his *(scriptis)* magis insistas *(sc. domina)*, cupias quam -a (foemina *var. l.*) iocis. EKKEH. IV. bened. I 27,17 senibus ludet, vatum qui ˻-a nudet˼ (gloss.: oracula pandat). *al.* **β** *consilium – Rat:* THIETM. chron. 8,31 Bolizlavus . . . eam *(Rusciam)* grandi exercitu peciit multumque ei nostro -e nocuit. **γ** *praeceptum, iussum – Anweisung, Befehl:* PAUL. DIAC. carm. 35,16 flaminibus . . . ipsis -a (flamina *p. corr.* C) sancta dabat *Arichis*. THIETM. chron. 2,32 p. 78,20 quamdiu hic conversari debeo, sine tali *(sc. capellanum ad heredem eligendi)* -e (iuvamine CHRON. Thietm.), si licet, degere concupisco *(sc. praesul). al.* **δ** *rogatio, postulatio – Bitte, Forderung:* CHART. Mog. A II 54 p. 104,22 (a. 1144) canonicus . . . omnem . . . fratris hereditatem iusto exegit -e et . . . tandem recepit (*inde* I 385 p. 291,1 [spur.]). ERINH. Heimer. 412 sua *(sc. comitis)* presul -a sprevit. **c** *verba, textus – Wortlaut, Text:* ALDH. virg. II 1168 stupuerunt . . . magistri virginis ingenium biblorum -e fultum. HRABAN. carm. 38,13 haec *(scriptura pia)* facie verum monstrat et -e verum et sensu verum. EPITAPH. var. II 1^{a},8 clamitet hunc *(Heinricum)* luctus Hieremiae -e fusus. *al.* **d** *oratio – Rede:* **α** *in univ.:* EINH. (?) Marc. et Petr. II 91,3 martyres . . . tali furibundos conpellabant -e: '*eqs.*' ERINH. Heimer. 504 debachari cepit *famulus* cum -e tali: '*eqs.*' *al.* **β** *alloquium, consolatio – Ansprache, Zuspruch:* THIETM. chron. 5 prol. 15 demulcens *Heinricus* socios iocundo -e cunctos. 8,23 cum is, qui se iugiter considerat, sine -e bono nil valeat. VITA Godefr. Cap. II 209 neque solamen subtraxit *(sc. praedux famulis)* dulceque -n. **γ** *sermo (sanctus) – Predigt:* CARM. Sangall. I 5,17 peste . . . vacuas emundans *(sc. Gallus)* -e terras. RHYTHM. 118,8,1 a prędicto patriarcha usque Christi -a quadraginta quattuor anni fiunt duo milia. VITA Landel. Laub. 93 Cameracensem . . . ecclesiam Autbertus . . . servabat sceptro, decorabat -e sancto. *al.* **δ** *precatio – Gebet:* CARM. libr. II 15,7 meme *(sc. Ercanberhto)* pro misero supplex tua -a funde, quisquis *eqs.* **e** *praeceptio, regula – Vorschrift, Regel:* ALCUIN. carm. 90,23,4 turba monachorum celebrat te *(sc. Benedictum)* . . ., quorum vita fuit -e scripta tuo. **f** *traditio, fama – Überlieferung, Sage:* ALDH. ad Acirc. 16,1 Taumantis proles priscorum -e fingor *(sc. Iris).* **4** *de instrumento fandi i. q. vox – Stimme:* CARM. imag. 23^{g},2,1 avia terribili perstringit -e (voce 23^{h},1,3) Marcus, scribitur et species inde leonis ei.

fames *vel rarius* **famis,** -is *f.* *usu plur.: l.70.* *c. gen. explicativo: p.64,40.* *metr.* fā-: *l.68. al.* *acc. confunditur c.:* famam: *p.64,32.40.* famen: *p.64,1.9.*

esuries, λιμός *– Hunger:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* CONC. Karol. A 19^{G},4 ut nullus ex mancipiis . . . -e moriatur. HYMN. Hraban. 3,57 -em depellat *(sc. Deus)*, morbos simul auferat omnes. ENGELH. LANGH. Hildeg. (NArch. 6. 1881. p. 517,35) -es crebras et gravissimas patior. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 209,24 oportet . . . ipsum *(falconem)* . . . ad maiorem -em conducere. ALBERT. M. animal. 13,83 illi, qui inordinatum habent appetitum, famen dicuntur pati caninam. *persaepe.* **b** *spectat ad defectum cibi:* FROTH. epist. 32 p. 298,5 cum . . . inopiam -is . . . ob ariditatem segetum . . . perpessi fuerimus. EPIST. var. II suppl. 10 p. 635,11 -is . . . inaudita penuria per omnem nostram crassatur regionem. *al.* *expressius i. q. inopia -is – Hungersnot:* GODESC. SAXO theol. 23 p. 336,17 quae *(mulier)* . . . filium suum tempore -is comedit. AGIUS epic. Hath. 254 -es arva presserat attigua. LIUTPR. antap. 5,2 cometa apparuit . . . subsecuturam non multo post -em (famen *var. l.*) portendens. WIDUK. gest. 2,26 hiemem . . . secuta est -es v a l i d i s s i m a (VITA Meinw. 151 valida. *persaepe*). *persaepe.* **c** *spectat ad detractionem alimoniae:* THIETM. chron. 2,8 rex . . . facta . . . longa concertatione tandem grandi -ę filium . . . pacem petere coegit. EPIST. Hann. 40 p. 84,27 quomodo convenit, . . . ut tibi *(sc. praesuli)* volentem vivere ipse *(cellerarius)* enecet -e? FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 172,16 per macrificationem et per -em doceantur *falcones* facilius assuefieri cum hominibus. *al.* *abund.:* ALDH. virg. I 35 p. 277,14 genitor . . . filium . . . -is inedia macerandum includit. **d** *spectat ad recusationem edendi:* ADAM gest. 2,40 uxor . . . post mortem viri -e inediaque miserabiliter vitam consumpsit. CHRON. Erf. min. p. 664, 17 hereticus . . . se ipsum -e et inedia . . . nequaquam volens cibum accipere interfecit. *ieiunium – das Fasten:* AMALAR. off. 2,19,2 casula . . . debet significare opera, quae pertinent ad omnes *(sc. clericos)*; haec sunt enim -es, sitis, vigiliae *eqs.* **e** *spectat ad immoderatam edendi voluntatem i. q. voracitas, gula – Gefräßigkeit, Völlerei:* EKKEH. IV. bened. I 16,15 gloria vana, -es (gloss.: gula), sitis auri stant furię tres. **2** *in imag. et alleg.:* HRABAN. univ. 22,1 p. 593^{A} -es egestas fidei et assumptio verbi divini in evangelio. IOH. CANAP. Adalb. A 1 p. 126,12 quę *(uxor)* audiendo verba vitę plus sitivit et eadem operando -em (famam *p. corr. Ls*) non explevit. *v. et p.62,19.* **3** *translate:* **a** *desiderium, cupiditas – das Verlangen, Gier:* PAUL. DIAC. carm. 6,74 mentis pellitur atra -es. WALTHARIUS 857 o . . . -es, insatiatus habendi gurges avaritiae. MANEG. c. Wolfh. 8 p. 58,27 naturali -e torqueri ceperunt *(sc. philosophi gentiles)* et . . . in inquirenda natura rerum . . . occupati *eqs. al.* **b** *paupertas, egestas – Armut, Dürftigkeit:* ALCUIN. Willibr. 1,8 (MGMer. VII p. 123,7) quo . . . necessarium antiquam ignorantiae -em (famam *var. l.*) depellere perspexerat *vir Dei.*

***famesco,** -ere. (fames) *c. acc.: l.58.* *partic. praes. usu adi.: l.50. al.; subst.: l.47.51.*

1 *intrans.:* **a** *famelicum fieri – hungrig werden:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 173,3 quod -at *falco* plus et plus et . . . ad maciem deveniat. **b** *famelicum esse, fame laborare – hungrig sein, hungern:* **α** *in univ.:* VITA Wilh. Hirs. 2,7 (vs.; AnzDtMA. 2. 1833. p. 71; s. XII.) saciata est panibus . . . turba -entum. ALBERT. M. animal. 5,39 -it et non saturatur *(sc. femina polypi sedens super ova).* Matth. 12,1 p. 367,69 'abiit Iesus', antequam cibum . . . sumeret, ut -entes discipulos relinqueret. THOM. TUSC. gest. p. 490,30 nimium -ente superfluus cibus sumptus nauseam generare probatur. *al.* **β** *famem sentire – Hunger empfinden:* ALBERT. M. anim. 2,1,10 p. 79,21 cum omnia animalia -ant et sitiant, omnia animalia habent appetitum naturalem eorum, quae alunt. **2** *trans. i. q. esurire – hungern (nach; in imag.):* HONOR. III. registr. 98 p. 71,11 inimicitie . . . adeo succreverunt, quod . . . altera *(sc. pars)* alterius sanguinem sitiat et carnem in morte -at.

famfaluca *v.* pompholyx.

[famia *v.* infamia: BENED. ANDR. chron. p. 137,12.]

famidicus, -i *m.* *famigerator, delator – Zuträger von Neuigkeiten, Informant:* EKKEH. IV. cas. 36 p. 84,7 interrogat . . . episcopus . . ., ubinam . . . moraretur suus -us; sic enim hominem nominare erat solitus nova semper . . . sibi clam adportantem.

famidus, -a, -um. *famelicus, esuriens – hungrig, hungernd (usu subst.):* FLOR. LUGD. carm. 23,14 ceu si quis . . . -o gratas vertat ab ore dapes. CHART. episc. Wirz. III 1 p. 6,25 qui *(presbyter)* . . . pauperes quosque et debiles, scabidos, -os (*corr. ex* fabidos) . . . querat et colligat (*inde* CHART. Steph. Wirz. 12 p. 19,2 [spur.]).

***famiger,** -era, -erum. (fama *et* gerere) *glorians, cele-*

brans – rühmend, verherrlichend: ALCUIN. carm. 104,6,2 urbibus egregiis . . . -ae laudes . . . super astra volant. *Wellhausen*

familia, -ae *f. script. et form.:* -mm-: CHART. Turic. 212 p. 103,14. -mul-: *p.66,23.67,64.* -le(a): *p.67,16. gen. sg.* -as: *l.42.46. al. nom. et acc. pl.* -a: *p.66,30.32.68,16. plur. pro sing.: p.66,25. metr.* famī-: *p.68,11.*

I *strictius de societate familiarium i. q.* οἰκία, *domus – Familie, Haushalt (de re v. HRG I. p. 1067sqq.; H. Fichtenau, Lebensordnungen des 10. Jhs. 1984. p. 113sqq.):* **A** *spectat ad personas uno patri vel patrono domus obnoxias i. q. domestici, famulitium, corpus famulantium (ancillarum, casariorum), clientela – Hausgenossenschaft, Dienerschaft (Mägde, Knechte), 'Ingesinde' (de re cf. Dt. Rechtswb. VI. p. 223):* **1** *in univ.:* LEG. Wisig. 4,5,1 p. 196,28 flagellandi . . . eos *(filios),* quamdiu sunt in -a constituti, . . . potestas manebit *(sc. parentibus).* DIPL. Karoli M. 188 p. 253,7 pro nobis et filiis ac filiabus nostris seu cuncta -a domus nostre et omni populo gentis nostrę *(sc. orare).* ALBERT. M. sacram. 253 p. 166,40 secundum quam *(disciplinam oeconomicam)* unum est caput -ae unius et non plura. *saepe.* **2** *praevalente respectu sectantium, comitantium i. q. comitatus – Begleitung, Gefolgschaft:* **a** *gener.:* VITA Wandr. 5 (MGMer. V p. 15,18) pergens itinere cum thoro et -a plurima. CONST. imp. II 116,21 p. 155ᵃ,32 in . . . colloquio . . . studeas *(sc. archiepiscopus)* interesse cum moderata -a veniendo. ALEX. MIN. apoc. 14,11 p. 306,22 (add. cod. C) pauca circumdatus *(sc. rex)* -a (*ex* EINH. Karol. 1 famulos . . . paucae numerositatis habebat). *de diabolum comitante turba:* CONVERS. Afrae 6 p. 58,10 quid tibi *(sc. episcopo)* cum ancillis meis *(sc. diaboli),* quas ego semper in mea -a habui? **b** *milit. de cohorte ('Gefolgsmannschaft'):* LEG. Wisig. 9,2,9 p. 374,14 cum quidam illorum *(sc. in exercitum vocatorum)* laborandis agris studentes . . . nec vicesimam quidem partem sue -e secum ducunt. ANNAL. Pegav. praef. p. 235,16 barbari . . . secundum ordinem -arum suarum *(sc. defuncti Wolfi)* . . . strictis gladiis circa feretrum discurrebant *(de re cf. H. Mitteis, SB-Münch. 1950/VIII. p. 16sq.). de lixis ('Tross'):* STATUT. ord. Teut. p. 98,26 de bestiis et -a magistri. p. 106,15 ad officium preceptoris pertinet pecunia . . ., omnes fratres . . . et eorum -a domi manentes: cameli, somarii, currus, sclavi, artifices *eqs.* p. 115,12. **3** *locut.:* **a** mater -as *i. q. domina – Hausfrau, -herrin:* VITA Liutb. 8 ut . . . a cunctis utriusque sexus domesticis amoris gratia pro matre colebatur -as. VITA Meinw. 147 p. 78,22 intrans occulte . . . matremfamilias . . . submurmurare audivit. 149 p. 79,2. **b** pater -as *i. q. dominus – Hausvater, -herr:* ARBEO Emm. 37 in conspectu patris -ae (patrisfamilias *var. l.*). GESTA Halb. p. 118,5 patresfamilias. BERTH. RATISB. serm. 19 p. 101,13sqq. qui habet -am, . . . de illa reddet rationem, sive sit episcopus . . . vel pater -as, de filiis et -a sua. *al. de filio ('Sohn des Hauses'):* CHART. Bern. I 5,131 p. 520,34 (c. 1217) si filius -as in potestate patris vel matris existens sine ipsorum consilio contraat.

B *spectat ad personas in dominatione, possessione vel potestate cuiuscumque domini fundi constitutas i. q. conservitium, corpus servientium, familiares cortis, ambacti, homines domestici – Dienstgenossenschaft, Dienstmannschaft, Hofgesinde, (Eigen-)Leute (t. t. in re feodali; de re v. K. Kroeschell, Haus und Herrschaft im frühen dt. Recht [Göttinger Rechtswissenschaftl. Studien LXX]. 1968. p. 29sqq.):* **1** *de societate ad cortem (tam saecularis quam ecclesiastici possessoris) pertinente ('Hofgenossenschaft'; de re cf. P. Dollinger, Der bayerische Bauernstand. 1982. p. 226sqq. et passim; v. ind.):* **a** *praevalente respectu ordinis, condicionis, dignitatis:* **α** *in univ.:* DIPL. Otton. III. 33 p. 433,7 qualiter ipsi *(imperatores)* . . . coenobia . . . omnemque -am servilem et ingenuam illo pertinentem sub . . . immunitatem susciperent. CHART. Ger. Col. 82 p. 81,27 homines, qui vulgariter 'vriehigeisch', id est libera -a, dicebantur (*sim.* CHART. Col. II 88 p. 96,11 'vrieheig'). CHART. Salisb. II 749 p. 276,27 quod *(castrum)* . . . archiepiscopus . . . emit cum omnibus attinenciis . . . et cum omni -a superiore et inferiore omni. *saepe. adde:* CHRON. Ebersh. 3 p. 433,35 his *(sc. dictis)* . . . curtibus subiecta -a trifarie secernitur: prima ministerialis, que etiam militaris directa dicitur, adeo nobilis et bellicosa, ut . . . libere conditioni comparetur; secunda . . . censualis et obediens, permagnifica et sui iuris contenta; tercia . . . est, que servilis et censualis dicitur. **β** *de ministerialibus, militibus ('Ministerialen', 'Ritter'):* OTTO FRISING. chron. 7,8 p. 318,13 Sigehardus comes a -a principum, qui ministeriales dicuntur . . ., occisus est. CHART. episc. Hild. III 410 p. 194,4 hoc *(sc. sacramenta recipere)* predictorum militarium -a cum aliis plebeis . . . observabit. CHART. Stir. I 344 p. 331,30 excepta militari -a. DIPL. Karoli M. 219 p. 294,7 (spur. s. XII.ᵉˣ.) nullum de militari -a . . . dampnet *advocatus;* . . . qui militares vel alio nomine ministeriales optimo iure perfruantur. **γ** *de litis q. d. ('Halbfreie', 'Liten'):* DIPL. Ludow. Germ. 93 p. 135,14 triginta *(sc. mansos)* . . . cum -is sexaginta, quae . . . lazi *(i. liti, q. d.; cf. Ahd. Wb. V. p. 655 s. v.* ²laz; *de re v. Dt. Rechtswb. VIII. p. 1348sqq.)* dicuntur. CHART. Hersf. 35 p. 62,22sq. quicquid . . . habeo in villa . . ., et -as XXX, XV <d>e litis et XV de servis et illis XXX -is XXX huobunnas *(sc. donamus).* THANGM. Bernw. 8 p. 761,33 ut triginta vel plures praecipuos curtiles cum litorum ac colonorum -is . . . compararet. *saepe.* **δ** *de mancipiis, servis, censualibus, oboedientibus ('Leibeigene', 'Hörige'):* TRAD. Scheftl. 10 p. 15,16 (c. 782) cum omni -a servorum et ancillarum. FORMA mon. Sangall. 29,2 domus -uliae, quae cum servitio advenerit *(de re cf. B. Bischoff, Mittelalterl. Stud. I. 1966. p. 47).* WIDUK. gest. 3,30 ut . . . sui *(sc. Ernusti)* iuris -as supra millesimum numerum captivassent *Avares.* CHART. Osn. I 138 p. 118,35 tradidit . . . libertus . . . churtim . . . et insuper septem -as . . . censum solventes. *persaepe. plur. neutr. per analogiam ad* mancipia *formatum, ut vid.:* COD. Karol. 59 p. 585,13 Greci . . . emebant ipsa -a et . . . per eosdem Langobardos ipsa suscipiebant mancipia. p. 585,21. LEO III. epist. 6 p. 97,1 in qua *(insula)* -a et peculia Neapolitanorum non parva invenerunt *Mauri.* **ε** *de mercennariis ('Tagelöhner'):* CHART. select. Waitz 16 p. 38,23 (dipl. Heinr. V.) si alicuius canonici serviens, proprius vel precio conductus, qui in cotidiana sua -a et in convictu suo sit, aliquid . . . peccaverit *eqs.* CHART. Xant. 183 siquis contra . . . illos . . ., qui sunt cottidiana et certa -a canonicorum . . ., quicquam habuerit questionis *eqs. al.* **ζ** *de -is divisis:* TRAD. Fuld. I 44,3 in villa, que Grozelfingen dicitur, una -a et semis. 44,16 -e VIII et dimidia. 44,26 -e XLIII et IV medie. *al.* **b** *praevalente respectu sedis, habitationis, domesticitatis:* **α** *in univ.:* ERMENR. ad Grim. 28 p. 566,18 quorum *(Columbani Gallique)* -a tantis terrarum spatiis dirempta talis est, ut una sit. CHART. Burgel. 75 p. 93,25 ut secularis -a allodio sive curie deserviens recipiat ecclesiastica sacramenta. COD. Bald. app. p. 245,6 cum omni -a, servis . . . et ancillis, tam curtilibus quam villanis. *saepe.* **β** *expressius de -a foris habitante, extranea q. d.:* EPIST. var. I 33,12 ut . . . inutilia opera omittantur, quibus fratres ultra modum fatigantur et -ae foris dispereunt. DIPL. Loth. I. 44 p. 134,5 super familias eorum *(monachorum)* intus vel foris consessas (*inde* DIPL. Otton. I. 120). *al. in imag. (de membris sim. servientibus):* BERTH. RATISB. serm. 19 p. 101,16 regat *(sc. qui exteriorem -am non habet)* . . . sollicite interiorem, videlicet -am sensuum et membrorum, ne sit indisciplinata. **γ** *de -a corti regali obnoxia:* LEG. Wisig. 5,7,19 si de illis augeatur . . . acies . . ., qui ex -is fisci per regias auctoritates libertatis gratiam meruerunt. HINCM. ord. pal. 381 ut . . . omnes actores regis praescirent, ubi . . . rex illo vel illo tempore . . . manere debuisset . . .; ne . . . -a regalis per negligentiam . . . opprimeretur *(de re cf. notam ed.).* DIPL. Otton. I. 391 p. 533,18 ea conditione, qua et nostra imperialis -a habet licentiam . . . predia regalibus -is mutuo dandi. *al.* **δ** *de -a in coenobio, ecclesia cohabitante (tam de clericis quam de laicis; 'Klosterfamilie', 'Gotteshausleute'):* TRAD. Patav. 35 (a. 791/800) Aso et testes tota -a sancti Stephani. CONC. Merov. p. 114,23 ut -ae Dei leviorem quam privatorum servi opere teneantur. GERH. AUGUST. Udalr. 2,10 ex -a episcopi . . . similarius quidam *eqs. (item de operariis [coenobii]:* TRAD. Neocell. Frising. 41 testes . . . de -a: . . . Ekkehart coriarius, Chunrat pellifex *eqs. persaepe).* DIPL. Ludow. Germ. 74ᵃ p. 108,7 (interp.) ut nullus iudex publicus . . . in . . . teloneo vel fredo de -is (famulis *var. l.*) ecclesie . . . aliquod ius

[Konstanciak]

habeat. *persaepe.* **c** *praevalente respectu iuris, ordinis (de re cf. P. Dollinger, op. cit. [p.65,60] p. 35. 227sqq. et ind. s. v. 'Hofrechte'):* TRAD. Welt. 14a (c. 1040) quali *(sc. lege)* utuntur *(sc. ii),* qui in eiusdem ęcclesię -a liberioris conditionis esse iudicantur. LEX fam. Worm. 438,7 l e x erit -e *eqs.* (438,9 ius erit -ae *eqs.* 438,11. *ibid. al.*). CHART. Nuremb. 70 p. 48,18 eas *(filias)* . . . ab omni iure censuali et beneficiario eximentes honestioris -ę nostrę ius eis dedimus *(sc. episcopus Bambergensis). persaepe. adde:* LEX fam. Worm. praef. cum consilio cleri et militum et totius -ae has iussi *(sc. Burchardus)* scribere leges. **2** *de societate nobiliorum, primorum sim.:* **a** *in univ.:* TRAD. Frising. 1093 (a. 937/57) cum consensu . . . nobilium virorum et totius principalitatis -ę, clericorum atque laicorum (*sim.*1227). 1123 commutationes . . . fieri decreverunt *episcopus et vir nobilis* . . . cum presentia testium nobilium ac canonicorum et -leae confirmatas. *saepe.* **b** *de magistratibus aulae i. q. cohors, stipatio, satellites – Gefolge, 'Entourage', Hofstaat:* **α** *spectat ad -am imperialem, regalem:* RAHEW. gest. 3,33 p. 207,11 comes Ekkebertus . . . cum quibusdam aliis nobilibus et regalis -ae militibus. ARNOLD. LUB. chron. 5,26 p. 204,18 omnes meliores et ipsa imperatoris -a tota cum domno Conrado cancellario . . . iter . . . susceperunt. CHART. Aquens. 84 l. 13 (dipl. Heinr. VII.) de consensu tam militum quam ministerialium . . . necnon et tota imperii -a. CHART. Friburg. 54 (dipl. Heinr. VII.) cum de nostro *(sc. regis)* . . . sit *comes* consilio et de nostra sit -a. *adde de -a curiae ducalis:* CHART. Stir. II 375 p. 487,1 (a. 1239) qui *(testes)* sunt . . . capellanus noster, Heiricus scriba Stirie . . ., Otto . . . camerarius et alii de -a curie nostre multi. *saepius.* **β** *spectat ad -am papae (de re v. LexMA. IV. p. 256):* ORD. canc. pap. 3,15 omnes illos excommunicationi subicimus, qui de curia nostra et -a nostra cum aliquo de curia nostra vel etiam cum quocunque extraneo . . . fecerint pactionem de dando . . . aliquid sibi. 6,4 tenebatur vicecancellarius sequi ipsum *(papam)* concomitantibus notariis omnibus tamquam peculiaris et specialis -a papae *(ad capellam papae q. d. alluditur, quae illis temporibus etiam* -a papae *appellabatur).*

II *latius:* **A** *universitas, communio, turba – Gemeinschaft, Schar, 'Gesellschaft' (fere de hominibus):* **1** *in univ.:* VITA Eucher. 4 (MGMer. VII p. 48,16) domine princeps *(i. Karolus M.)* . . ., suggessionem *(sic)* -ae tuae, plebis Aurelianorum, quaesomus, aspectum minacem ne aperias, sed libenter adimpleas postolata. WANDALB. Goar. 2,7 p. 51,1 Reginarius . . ., cum . . . omnes Romanae nationis . . . homines . . . odio execraretur . . . ac, si quos forte ex eadem -a comprehendere potuisset, crudeliter nonnunquam afficeret. EPIST. Teg. I 81 propter famelicam -am et moribundam, quę cottidię confluit ad nos undique *eqs. de rebus (personatis):* EPIST. Meginh. 1 p. 192,15 generosa virtutum -a te . . . per ingenii acumen in curie suę principatum vocat. CARM. Bur. 75,2,8 sanguis aret, . . . minuuntur gaudia, nos deterret iam senectus, morborum -a. **2** *spectat ad communionem fidelium (Iudaeorum: l.59):* **a** *de ecclesia universali:* LIBER diurn. 85 p. 104,8 ut . . . omnipotens *(sc. Deus)* . . . pauperem sublimaret . . . dispensatoremque suae constitueret -ae. HRABAN. univ. 7,2 p. 187B iuxta allegoriam . . . -a Christi plebs est christiana, quae in sancta versatur ecclesia. HINCM. Remig. 28 p. 325,26 blasphemiam in Deum . . . caveamus studentes, ne aecclesiasticam -am crudeliter tractemus. ALBERT. M. sacram. 68 p. 47,26sqq. in -a David triplex erat distinctio . . .; ergo triplex debet esse distinctio in -a Christi respondens illi. ALEX. MIN. apoc. 4,7 p. 62,10 ut . . . iniustitiae germina in D e i -a crescere non permittat *summus pontifex* (16,15 p. 348,6). *al. huc spectare vid.:* ANSCAR. pigm. pag. 21 transfer, Domine, iniquitatem ⌊famuliae humilis⌋ (ALCUIN. [PL 101,536C] -ae huius) sub alarum tuarum umbra sperantis *eqs.* **b** *de congregatione fidelium:* MIRAC. Pirmin. 8 inimici privati sunt lumine oculorum, ut . . . discerent, quam tenebrosum cor contra -am Dei confessoris haberent. RADBERT. corp. Dom. 12,68 prius . . . quam corpus consecratione fiat, oblatio sacerdotis est, sicut ipse confitetur vel cunctae -ae offerentium ea. THIETM. chron. 8,13 p. 508,27 tuam pauperem -am a summo pastore tibi commissam . . . custodi *eqs. adde:* CHART. archiep. Magd. 324 p. 421,30 (a. 1167) ne confederacio . . ., que stabiliter facta est inter -am sancte Coloniensis et Magdeburgensis ecclesie, . . . possit dissolvi. **3** *spectat ad sanctos:* ALDH. virg. I 12 qui *(sc. natrix)* beatam caeli -am et almae civitatis municipes lugubriter conturbavit. ANNAL. Quedl. a. 996 p. 73,24 Liudolfus episcopus . . . huic mundo subtractus coelesti adnumeratur -ae. **B** *cognatio, parentela, prosapia, stirps – Verwandtschaft, Geschlecht, Stamm:* **1** *in univ.:* WIDUK. gest. 1,30 erat . . . Isilberhtus nobili genere ac -a antiqua natus. EPITAPH. var. II 22,20 ipse pater primus precedit in ordine fratri . . ., pariter transvexa -a celo *eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,6 ex . . . nobilissima Gwelforum -a originem trahens *(sc. Heinricus dux).* BURCH. URSB. chron. p. 124,9 imperator convocavit ad se . . . nobilissimos de -a eorum, qui dicuntur Frangentes-panem. *al. adde:* CHRON. Fred. 2,40 Pompegianus dux . . ., cuius -a hodiequae apud Anciocinam perseverant *(sic) eqs. al.* **2** *de maritis i. q. coniuges – Ehepaar:* TRAD. Frising. 521 p. 445, 33 (a. 825) quedam secularis -a, ambo . . . pro remedium animarum suarum cogitaverunt *eqs.* **C** *collegium – Berufsgemeinschaft, 'Zunft':* ORD. canc. pap. 3,14 cavendum est . . ., ne breviatores et alii de -a notariorum et tocius cancellarie . . . aliquid exigant.

III *meton.:* **A** *res familiaris, hereditas – Vermögen, Erbe:* LEX Raet. Cur. 2,22tit. de -a hercisconde *(de hac formula cf. ThLL. V/2. p. 745,7sqq.).* 2,23 cum . . . inter heredes -ae dividuntur. LAMB. TUIT. Herib. 1 congeritur dos, census, -a et patrimonium. **B** *mensura terrae unam -am alentis – Land für eine Familie:* BEDA hist. eccl. 1,25 p. 45,6 insula non modica, id est magnitudinis . . . -arum DCrum. 4,3 p. 207,4 rex . . . donavit terram L -arum ad construendum monasterium. *ibid. al.*

IV *per confusionem:* **A** *c.* famula *i. q. ancilla – Magd:* TRAD. Frising. 1315atit. (a. 957/77) Adalpreht, qui dedit ⌊-am suam Irmingardam⌋ (*postea:* ancillam suam Irmigart). **B** *c.* famulus *i. q. servus – Knecht:* LEX Baiuv. 10,4 si . . . ignem posuerit in domo ita, ut . . . non perarserit et a -is (-a, famulis *var. l.*) liberata fuerit *eqs. v. et p.66,72. huc spectare vid.:* TRAD. Patav. 61a (a. 804/06) coram domino episcopo . . . et coram cunctis -is (*ni leg.* famulis) sancti Stephani et Vvalentini. CHART. Rhen. med. I 98 p. 102,1sq. qualiter . . . commutationes fieri iussi a -is nostris . . . per consensu et fratrum vel predictis -is, id est Iohannes, Adalbertus, Engofredus . . . Teodrada, Willibertus *eqs.*

familiaris, -e. *script. et form.:* -alis: *p.71,21. comp.* -ilior: *l.50. adv.* -iliter: *p.72,56. abl. sg.* -e: *p.69,61.70,43. confunditur c.* famularis, famulariter: *p.70,13.72,17.*

I *adi.:* **A** *coniunctus, colligatus, amicus, amicalis – nahe(stehend), vertraut, befreundet, freund(schaft)lich:* **1** *spectat ad homines:* **a** *univ.:* AGIUS vita Hath. 16 Gerberga, quae ei maxime -is erat. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 25 p. 38,19 qui *(frater)* sibi *(matronae)* -ilior esse debuerat. GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l. 166 secreto a -bus c l e r i c i s interrogavit *episcopus,* si *eqs.* (ROD. CAMER. Lietb. 45). ANNAL. Altah. a. 1055 p. 51,24 qui *(principes)* . . . -iores illi *(imperatori)* videbantur. *al. locut.* reddere -em *i. q. imbuere, adducere (ad) – vertraut machen (mit), zuführen:* CHRON. Brem. (MG Script. VII p. 391,25; c. 1072) iste *(Unvanus episcopus)* Olaph regem Nortmannorum et Chutun Danorum -es reddidit Christo. *in oxymoro de inimico intrinsecus existente ('der Feind in den eigenen Reihen'):* ANNAL. Altah. a. 1069 p. 77,9 scientes *(sc. principes)* . . . -em hostem ad nocendum esse promptiorem *eqs.* COSMAS chron. 1,34 p. 61,14 que pestis nocentior quam -es i n i m i c i (p. 61,28. DIPL. Frid. I. 502 p. 433,6. *al.*). **b** *certus, fidus, deditus – zuverlässig, vertrauenswürdig, treu ergeben:* RIMB. Anscar. 27 p. 57,33 sacerdoti sibi in omnibus -issimo . . . denuntiavit *eqs.* BERTH. chron. B a. 1079 p. 371,10 per internuntios -issimos. EPIST. Heinr. IV. 7 alios legatos dirigam, quam -iores (-oses *a. corr. R*) ac fideliores habeo. CHART. Babenb. 313 p. 151,42 qui *(fratres)* patri nostro magis -es pre ceteris et fideliores exstiterunt (*sim.* 344 p. 188,18). CHART. ord. Teut. (Thur.) 166 p. 123,43 fratres nostri confessiones infirmorum non audient . . ., nisi a -i amico vocarentur. *al.* **c** *peritus – erfahren:* VITA Mathild. I prol. quam-

vis huius rei nos minime -es scribendo quid proferre agnoscamus *eqs.* **2** *spectat ad res:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 7 p. 36,19 propter -em . . . apostolici pontificis totiusque clericatus commonionem. IDUNG. PRUF. dial. 1,224 quorum *(monasteriorum)* vicinia et abbates et monachos -i coniungit amicicia. DIPL. Conr. III. 230 -i et intima inquisitione. WIPO gest. 20 p. 39,21 imperator . . . c o l l o q u i u m -e cum suis fidelibus tenens *eqs.* (21. OTTO FRISING. chron. 8,30 p. 442,22. *al.*). *al.* **β** *ad societatem pertinens – Gemeinschafts-:* HUGEB. Willib. 2 p. 89,29 die noctuque . . . volutabat, quomodo . . . illorum *(sc. monachorum)* faustis interfore possit -is vitae disciplinis. **b** *latius:* **α** *accomodatus, condecens, aptus – angemessen, passend, geeignet:* AGIUS vita Hath. 2 iocos et innoxios . . . lusus, huiusmodi a e t a t i -es . . . contempsit (RIMB. Anscar. 2 p. 20,26). DIPL. Frid. I. 840 p. 51,6 quia nichil nobis adeo -e est sicut humanitas *eqs.* STATUT. ord. Teut. p. 25,6 propheta . . . cum esset Davit et -e sancti spriritus organum *eqs. al.* *propinquus – naheliegend:* ALBERT. M. summ. theol. I 14,59,3 p. 591ᵃ,9 -rius et verius est et magis proprium negativis Deum nominare quam affirmativis. **β** *proprius, competens, attinens – zugehörig, eigen(tümlich), betreffend:* AESCULAPIUS 36 p. 56,22 cholericis senioribus -is est haec passio, et vix inde effugiunt *(item de morbo:* EPIST. Hann. 66 p. 114,1 etsi . . . id morbi *[i. arthritis, ut vid.; cf. notam ed.]* -e sit ingenuo *eqs.).* IDUNG. PRUF. 2,29 vicium tam -e monachis, ut *eqs.* EPIST. Heinr. (VI.) 2 prudentię tuę *(sc. abbatis)* -em doctrinam imitari desideramus. *ad rem -em pertinens (cf. p.70, 19sqq.), in dominio positus – im Eigentum befindlich, eigen:* VITA Magni Fauc. I 22 p. 166,4 ut . . . eis. . . *(Magnoaldo et Gallo)* . . . -ia loca . . . in sua mercede tribueret *Lotharius.* **γ** *usualis, assuetus, cotidianus – üblich, gewöhnlich, alltäglich:* WOLFHARD. Waldb. 2,3 p. 210,13 in sinu *(i. sacculo)* -i . . . exenia gestans *(sc. muliercula)*, scilicet candelas *eqs.* UDALR. CELL. consuet. 1,46 p. 693ᴮ nihil omittitur, nec illi duo -es p s a l m i, qui in omnibus duodecim lectionibus horas sequuntur (WILH. HIRS. const. 2,24 p. 1075ᴮ [*cf. notam ed.*]. LIBER ordin. Rhenaug. p. 43,1. p. 48,16. p. 53,6. CONSUET. Marb. 49 -es p. pro defunctis. *al.*). SIMON sacram. p. 22,9sq. penitentia . . . alia est -is, alia sollempnis; -is est, que cottidie agi debet. *al. locut.* -e habere *i. q. solere – pflegen (cf. ThLL. VI/3 p. 2424, 73):* ADAM gest. 3,40 inter epulandum -e habuit *patriarcha Hammaburgensis* magnos viros carpere. CHART. episc. Hild. I 734 p. 692,8 cum . . . filii huius seculi -e et iam consuetum habeant in clerum et ecclesias facile degrassari *eqs.* **δ** *patrioticus, vernaculus – heimatlich, heimisch:* OTTO FRISING. gest. 1,11 p. 27,25 augustus . . . comitem secum captivum ducens ad -ia d o m i c i l i a rediit (2,42). HIST. de exp. Frid. I. imp. p. 25,27 in insula sua *(sc. regis)* -i et venatica, quę Danubio cingente late extenditur *eqs.* **ε** *intrinsecus positus – innen gelegen, befindlich (usu medic.):* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,7 p. 6aᵛ ex -i . . . parte concavum est *os armi*, ab extranea vero gibbosum atque rotundum; dico . . . illud -e, quod interiori parti corporis videtur attinere, extraneum, quod exterius. 4,17 p. 17aᵛ si manus moveri disponatur et lacertus, qui est in -i parte brachii, moveatur et in sui initium rugetur.

B *ad familiam pertinens, domesticus – der 'familia' zu-, angehörig, zum Haus gehörig:* **1** *de hominibus:* **a** *in univ.:* LEG. Burgund. Rom. 7,5 ne servus dominum vel patronum libertus seu -is (cofamiliaris *var. l.*) . . . accuset. CONC. Merov. p. 215,24 presbyteri, diaconi aut quicumque ex clero seculari mundeburde vel -e est *eqs.* LIBER diurn. 60 p. 51,18 in uno convenientibus nobis, ut moris est, -is cleri et plebis . . . a parvo usque ad magnum *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 997 p. 754,13 -es officiales, qui inveniuntur extorsisse . . . aliquid *eqs.* CHART. Wirt. VII 2568 p. 424,12 ut, dum ad claustrum . . . nos cum nostra -i et domestica familia devenire contigerit, recipiamur *eqs. al.* **b** *de magistratibus ad familiam aulae pertinentibus i. q. fidelis – getreu, ergeben:* DIPL. Heinr. IV. 132 p. 173,13 interventu et devoto instinctu dilectorum et -ium nostrorum archiepiscoporum *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 470 Anselmum . . . imperialis aule marescalcum et -em capellanum nostrum magistrum Valcherium . . . duximus transmittendos *eqs. al.* **2** *de rebus i. q. ad domum pertinens – das Haus(wesen) betreffend, häuslich:* DIPL. Heinr. III. 239 p. 319,20 de suis inter se eligerent *fratres* decanum, qui mallet praeesse ad canonicorum utilitatem quam prodesse ad angustiam -em. RAHEW. gest. 3,15 p. 184,6 in domum regalem . . . divertens domui suae et -bus negotiis ordinandis aliquot dies indulget *imperator.* *de incendio domi exorto:* ANNAL. Mell. Cremif. a. 1181 Pataviensis ecclesia . . . cum tota pene civitate incendio -i consumitur (*sim.* a. 1204 locus iste . . . igne -i pene totus absumitur).

C *iuncturae notabiliores:* **1** coniugium *vel* matrimonium -e *i. q. coniunctio maritalis – Ehebund:* CONC. Karol. B II 1ᴮ,4 quod . . . nullatenus posset *Theutberga* pro praedicto scelere . . . coniugium -e (famulare *ed.*) cum eo *(Hlothario)* vel cum quolibet amplius habere. TRAD. Ratisb. 980 que *(mulier)* sibi *(Wernhero)* -i matrimonio tamquam uxor legitima coherebat. **2** domestica -is *i. q. pia coniux – holde, 'traute' Gattin:* TRAD. Ratisb. 257 (a. 996/1000) Tîmo . . . tradidit pariter cum sua -i d o m e s t i c a Ruodheida ad s. Emmerammum . . . illam partem *eqs.* (795 p. 375,10). **3** res -is *i. q. copia, pecunia, facultas – Vermögen, Besitz, (Geld-)Mittel:* **a** *in univ.:* IOH. VIII. epist. B 52 p. 304,29 Ciceronis est . . . sententia, quia, sicut posteriores principes rem -em sive domesticam melius rexisse probatur *eqs.* HROTSV. Pafn. 1,25 nugaces vilitatem suae -is rei dissipant. CHRON. Reinh. a. 1197 p. 557,15 a Turcis longiturna obsidione vallati rei -is inopia coacti sunt tandem municiones relinquere. p. 557,41. OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 149,12 casu . . . latronibus adiunctus *(sc. eques Gallus)* pro resarcienda -is rei penuria *eqs. al.* **b** *domus, familia – Hauswesen, Hausstand:* LEG. Wisig. 5,4,19 si cura rei -is omitti non debet *eqs.* (9,2,9 p. 374,16). RUOTG. Brun. 16 ipsi . . ., quibus domi sua res -is, coniuges et liberi, curę erant *eqs.* OTTO FRISING. chron. 2,10 p. 79,7 ut . . . non rem -em, sed publicam diligere videretur *Brutus. al.* **4** (episcopus) suffraganeus -is *i. q. auricularius – Privatsekretär:* ORD. canc. pap. 1 p. 24ᵃ,29 quoniam . . . patriarcham oportebat habere preter . . . metropolitanos -es suffraganeos, quos Greci cincellos *(i.* συγκέλλους; *cf. Lampe, A Patristic Greek Lexicon. 1961. p. 1270ᵇ)* vocant.

II *subst. (fere masc. [et fem.: p.71,72]):* **A** *spectat ad familiaritate (cognatione, amicitia) coniunctos i. qui fidei dignus est, intimus, propinquus, amicus – Vertrauter, Nahestehender, Freund:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* EINH. epist. 34 pro quodam amico et -e meo . . . pietati vestrae supplicare volo *eqs.* RIMB. Anscar. 24 p. 52,13 Horicus rex multo eum *(Anscarium)* affectu coepit venerari . . . ac -issimum in omnibus habere. 31 p. 63,7 qui *(primores)* olim . . . episcopo -es et amici habebantur. IOH. VIII. epist. A 21 tibi, karissime *(sc. dux)*, tanquam -i nostro familiariter scribimus (*sim.* 67 p. 61,10). SIMON sacram. p. 72,18 'quecumque ligaveris super terram' . . . quasi diceretur *Christus*: ita -is et secretarius meus sacerdos esse debet, ut *eqs. saepe.* *adde:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 158,24 post eum *(Nicomachum)* -is noster Boethius id ipsum *(sc. argumentum supra allatum)* confirmet. **b** *de necessariis i. q. cognatus, affinis – Verwandter:* THIETM. chron. 4,58 quod *(regnum)* . . . Bolizlavus . . . excecatis . . . -bus suis Odilieno atque Pribuvoio . . . contraxit in unum. GISLEB. MONT. chron. 142 p. 217,5 si forte decederet *comes Namurcensis*, -es illius in malum . . . moliri intenderent super hereditate. *al.* **c** *de sectatoribus i. q. famulus – (Leib-)Diener:* VITA Sadalb. 15 (MG Mer. V p. 58,12) pontifex praecepit pueris ac -bus (familiae *var. l.*) . . . adesse. WALTH. SPIR. Christoph. I 16 rex collecto -ium coetu iussit duas sorores . . . ante se presentari. ODILO CLUN. Adelh. 15 p. 40,19 ex -bus, qui aderant, unum vocavit *domina augusta* et . . . rogavit *eqs. al.* *de comitatu ducis ('Gefolge'):* CHART. Tirol. 563 p. 44,9 (a. 1206) episcopus . . . recepit regalia ab eodem *(duce)* mille marcas ei . . . et centum -bus repromittens. **d** *discipulus – Jünger:* MANEG. c. Wolfh. 20 p. 88,17 -ium suorum animos loquendo de regno Dei . . . incitabat *Christus.* **2** *publ., iur., canon. de personis cuidam superiori patrono sive ecclesiastico sive mundano obnoxiis i. q. fidelis – Getreuer:* **a** *in univ.:* CHART. Rhen. inf. I 218 p. 142,9 (a. 1074) Hadone ad me *(sc. archiepiscopum)* accersito ut conse-

cretario et familiari ... secum computabam *eqs.* CHART. Hersf. 111 p. 197,29 facta ... cum amicis et -bus meis consulta deliberatione nolui *(sc. abbas)* inconsulte quicquam ... agere. CONST. imp. I 417 p. 594,37 datum ... per manus Riccardi, regii -is, filii Mathei, regii cancellarii, quia ipse cancellarius absens erat. ACTA imp. Winkelm. I 483 villam ... de plenitudine nostri consilii, videlicet Godefridi ..., Craftonis ... et aliorum -ium nostrorum, obligavimus. *al.* **b** *de megistanibus ad aulam regis vel imperatoris pertinentibus:* **α** *usu communi:* CONC. Karol. A 44[E] p. 535,37 cum quibusdam sacerdotibus, -bus nostris *(sc. imperatoris)*, fidelissimis filiis vestris *(sc. papae).* DIPL. Loth. I. 131 p. 294,37 presens -is noster Eigil, venerabilis abba. LIUTPR. hist. 20 quemadmodum a suis *(sc. imperatoris)* cognatis et -bus ... audivimus. THIETM. chron. 2,9 rex ... ad Augustanam universos suimet -es ad se convocat civitatem. IORDAN. RUFF. equ. 7 p. 116,20 Iordanus Ruffus de Calabria miles et -is domini Friderici Imperatoris Secundi. *saepe.* **β** *spectat ad nobiles, officiales aulae (regiae, imperialis sim.) servitio regis q. d. fungentes; de re v. LexMA. V. p. 67sq. s. v. 'Hofämter'):* DIPL. Heinr. II. 42 p. 50,15 interveniendibus ... dilectis et -libus nostris Bernhardi duce et episcopo Thiederico. DIPL. Heinr. III. 103 p. 130,30 ob interventum ... -ium nostrorum Hirimanni Coloniensis archiepiscopi et Hunfridi Magdeburgensis episcopi (*sim.* 145 p. 184,18). CONST. imp. II 325 Anselmum de Iustingen, imperialis aule marescalcum et -em, capellanum nostrum (*item* 326). *al. expressius de membris collegii -ium ('Familiarenkolleg'; cf. E. Kantorowicz, Kaiser Friedrich II. 1963. p. 21; de re v. E. Mayer, Ital. Verf.-Gesch. II. 1909. p. 98sqq.):* DIPL. Constantiae 23 p. 76, 29 privilegia ... a -bus curie nostre videri precepimus. 60 p. 190,7 Matheus venerabilis Capuanus archiepiscopus, dilectus fidelis et -is noster. *al.* INNOC. III. registr. 1,554[tit.] p. 802,24 archiepiscopis et episcopo Troiane, -bus regiis. *al.* **c** *de officialibus, ministris inferioris ordinis:* **α** *usu communi:* ORD. canc. pap. 2,1 p. 33,24 quod per me ... in aliquo casu nichil recipiam nec a meis officialibus vel -bus recipi permittam ab aliqua persona. REGISTR. Pant. Col. 55,6 scholtetus ... iudicare potest per suos -es, qui hyen dicuntur, de censibus, verbis probrosis *eqs.* **β** *spectat ad officiales papae:* INNOC. III. registr. 1,533 Iohanni capellano et Symoni subdiacono, -bus nostris *eqs. saepe. accedente notione blandiendi ('Schranze'):* IDUNG. PRUF. dial. 2,815 quia homines sunt *(sc. apostolici)*, ab hominibus falli possunt, quia per subreptionem suorum -ium ... fortassis muneribus corruptorum, precipiunt aliqua minus consulte. **3** *alch. in nomine ficticio:* Ps. PLATO quart. 3 p. 136,39 non potest esse -is alicuius spiritus ex spiritibus, quin dirigatur ad veritatem in omnibus operibus suis, praecipue cum sit -is dominans et fortis.

B *spectat ad consortio familiae coniunctos i. qui eiusdem familiae est, ambactus, domesticus – Angehöriger der 'familia', Hofgenosse, Hofhöriger, Hausgenosse:* **1** *gener.:* VITA Eucher. 14 (MGMer. VII p. 53,10) qui *(clericus)* fuerat sancti -is viri. VITA Cunib. C 2 p. 364,3 coepit interrrogare *rex* ... quisnam ille esset -ium, qui ... in illo ipsius domus angulo quietis habuisset locum. LIBER ordin. Rhenaug. p. 103,16 ut omnium nostrorum -ium defunctorum memoria ... agatur (*sim.* p. 185,15). CHART. Babenb. 232 p. 44,37 sive ... ignis ... per negligenciam sit accensus et a -bus aut a malis hominibus ob vindictam *eqs. al.* **2** *publ., iur., canon.:* **a** *cliens, vassus, ministerialis – Lehensmann, Vasall, Hintersasse, Höriger, Ministeriale (tam de clericis quam de laicis):* **α** *in univ.:* DIPL. Ludow. Inf. 79 p. 217,27 non decet inter -es ..., cum ... comutationem facere voluerint rerum *eqs.* TRAD. Frising. 1707 Fridirich presbiter, -is ęcclesię, ... tradidit *eqs.* CHART. Babenb. I 143 p. 185,34 t e s t e s ...: Engelschalcus, Albwin, Etich ministeriales et -es nostri et alii (CHART. Stir. II 306 p. 409,20 -es sancti Lamberti. CHART. Udalr. August. I 34 p. 228,7 ecclesie nostre -es. *al.*). TRAD. Welt. 124 (spur.) qui *(miles Wimarus)* tum -is existebat eiusdem ecclesie. *saepe.* **β** *de mancipiis, servis, famulis ('Knecht', 'Magd'):* DIPL. Loth. III. 103 p. 166,33 (spur. ante 1213) sub tutela ... suscepimus: ... clericos et conversos et conversas et -es ipsarum *(ecclesiarum)*, qui et que nunc ibidem serviunt. METELL. Quir. 57[tit.] de ... precone -ium beati Quirini. GISLEB. MONT. chron. 33 p. 62,17 securitates exhiberi fecit *Henricus* ... tam a militibus nobilibus quam a -bus servientibus et burgensibus (*item* 102 p. 145,31). CHART. Tirol. 995 p. 50,29 per -es ipsius *(Ludewici)* contumeliati, captivati, ligati ... fuimus *(sc. Waltherus praepositus).* CHART. Stir. III 291 p. 382,2 ne ... homines vestri *(i. monasterii)*, -es et coloni sive censuales vestri ... in ius vocari debeant. *saepe.* **b** *qui amicae communitatis est – Angehöriger einer befreundeten Gemeinschaft, Kommunität:* STATUT. ord. Teut. p. 15, 28 de -ium recepcione. p. 105,9 pabulum ... dare potest *marschalcus* ... equitaturis alicuius -is d o m u s (106,32). *ibid. al.*

adv. **familiariter.** **1** *gener.:* **a** *coniuncte, amice, cordialiter – nahe(stehend), vertraut, freundschaftlich, herzlich:* **α** *in univ.:* RIMB. Anscar. 2 p. 20,17 quas ... revelationes ipse quibusdam ..., qui ei -ius adhaerebant, innotuerat. RUOTG. Brun. 2 p. 3,18 cuius plerique dicta ..., qui -ius (famularius *var. l.*) eum noverant, satis admirari nequibant. THANGM. Bernw. 19 inter amplexus -issime deosculatum ad hospitium deduxit *imperator.* CHART. Heinr. Leon. 68 p. 101,17 (spur.) quos *(domesticos fidei)* -ius amplectimur. *al. adde:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 226,20 quare circa terminos -ius conversentur *(tam Scythae quam Aegypti)* quam in medio *eqs.* **β** *ardenter – innig:* EIGIL Sturm. 13 p. 145,20 in dilecto sibi monte ... Christum -r orando insidebat. VITA Meginr. 5 cuperem ... in ea *(eremo)* collocare mansiunculam meam, ut -ius precibus potuissem vacare. **b** *fiducialiter, confidenter – vertrauensvoll, zuversichtlich:* **α** *in univ.:* CONC. Karol. A 50[D],67 p. 668,22 capitula necessaria ... congessimus *(sc. episcopi)* et vobis *(sc. imperatoribus)* -r admonitionis gratia ... devovimus. MIRAC. Genes. Hieros. 7 ipsum *(colonum)* secum assumens *(sc. dominus)* cum duobus aliis vassallis -r oratorium ... martyris adiit. HINCM. ord. pal. 299 ut ... ex diversis ... regionibus ... ministri eligerentur, qualiter -ius quaeque regiones palatium adire possent, dum suae ... regionis consortes in palatio locum tenere cognoscerent. **β** *semote, intime – vertraulich, im Vertrauen:* CONC. Merov. p. 101,17 cui *(mulieri)* ... pro utilitate sua aliqua -ius regenda committat *diaconus.* MIRAC. Genes. Hieros. 2 p. 171,14 -r cuncta licuit pertractari. HINCM. ord. pal. 519 ut, quicquid inter se -r locuti fuissent *rex et consiliarii*, ... nullus ... prodere debuisset. RUOTG. Brun. 43 p. 46,3 interrogatus ... -r ab episcopo ..., cuius morbi gravedine urgeretur *eqs. al.* **γ** *secure, tranquille – unbekümmert, sorglos:* RAHEW. gest. 3,12 p. 180,3 nisi alia ... disponenda ... imperatorem retraxissent, -r et cum paucis usque Arelatum ... procedere potuisset. **c** *usuali modo – auf übliche Weise:* WOLFHARD. Waldb. 3,6 p. 278,22 ut thecam ..., ut mos est in illis *(sc. paschalibus)* diebus, -r repoliret *Asnia eqs.* **d** *modo familiarium – nach Art von Hausgenossen, Nahestehenden:* OTTO SANBLAS. chron. 50 p. 82,22 quasi ei in aurem locuturus cubile regis -r pulsavit *Otto palatinus* gladio sub veste latente. *propinqui modo – als Verwandter:* OTTO FRISING. gest. 2,48 p. 156,25 imperator ... Provinciam ... sub uxoris titulo ... -r possidere coepit. **2** *publ. et iur.:* **a** *fide, fideliter – treu, getreu(lich):* **α** *in univ.:* DIPL. Heinr. III. 152 quem *(praesulem)* ... nostrę servituti satis -r (-iliter *B2*) invigilare agnoscimus *eqs.* DIPL. Heinr. IV. 224 p. 283,38 eius *(patris)* rationem et piam voluntatem -ius amplectentes ... benefacere cogitamus *eqs.* CHART. Aquens. 69 (dipl. Frid. II.) desiderii nostri est ecclesiam Aquensem, quanto ad nos spectat -ius, tanto intensius ... sublimare. *certe – zuverlässig:* REGISTR. abb. Werd. app. A 3 p. 362,4 ut idem puer factus ministerialis ... dictam villicationem secundum formam prescriptam -ius possit habere. **β** *c. sensu pietatis:* DIPL. Loth. I. 15 p. 83,11 qualiter avus noster ... et proavus noster ... -r congregationem ... dilexissent *eqs.* (*inde* DIPL. Otton. I. 117). **b** *modo ministerialis, vassi sim. – nach Art eines Ministerialen, als Getreuer, Vasall:* TRAD. Frising. 1537 p. 368,22 (a. 1147) eorum testium, qui huic negotio -r interfuerunt, hec nomina sunt: *eqs. adde:* OTTO SANBLAS. chron. 39 p. 61,1 quibus *(optimatibus)* in fidem susceptis -rque habitis ... insidias eorum augustus ... vix evasit. **c** *intra familiam (coenobii) –*

innerhalb der (Kloster-)Familie: DIPL. Karoli III. 6 p. 10,33 ut . . . nulla se aliena intermittat persona, sed -r intrinsecus in electione fraterna certissime permaneat *electio abbatis* (*inde* DIPL. Ludow. Inf. 69 p. 205,23). **d** *benevolenter, ignoscenter, amicabiliter – im Guten, versöhnlich, friedlich:* CONC. Saxon. I 1,15 si quis . . . querelam habere iustam crediderit, non prius . . . adeat iudices, quam ipsos, a quibus se lesum aestimat, conveniat -r. CHART. select. Keutgen 141,17 si quis habet cum eo *(concivi)* agere, coram concivibus suis -r et amice terminet *(sc. litem).* CHART. Asp. 8 p. 95,34 si aliquid emerserit . . ., pro arbitrio eorum *(fratrum)* -r discutiet *procurator episcopi.* **3** *philos. i. q. similiter, propinquo modo – ähnlich, auf verwandte Art:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 154,2 -r . . . ad eam constitutionem, quam . . . probat Boethius *eqs. (cf. notam ed. p. 297).* **4** *eccl. i. q. loco familiaris – als Dazugehörigen (in confraternitate, communione precum):* FORM. Augiens. C 2 ut commendetis me vestrae sanctae congregacioni et, ut me -r habeat, perficite *eqs.*

familiaritas, -atis *f.* **I** *proprie i. q. consuetudo (familiaris), coniunctio, necessitudo – vertrauter Umgang, (freundschaftliche) Verbundenheit, Vertrautheit, Nähe:* **A** *gener.:* **1** *strictius:* **a** *praevalente respectu amicitiae:* **α** *in univ.:* BONIF. epist. 106 p. 232,17 deprecamur, ut -s fraternae caritatis inter nos sit. AGOB. 14 l. 28 ex -e nimia . . . aliqui de grege christiano sabbatum . . . cum Iudeis colunt. THANGM. Bernw. 3 praecipua . . . -e magistrum suum amplectabatur. EPIST. Hildesh. 70 precipimus *(sc. imperator)*, ut a perniciosa ipsius *(comitis Flandrensis)* -e te retrahas. *saepe. de concordia:* EPIST. Worm. I 9 de iusticia vel de f r a t r u m -e aliqua quid tractandum . . . tibi committimus (*sc. archiepiscopus; ibid.:* de f. inquam -e). **β** *de commercio carnali:* ALBERT. M. sent. 2,38,1 p. 604[a],10 aliquis fornicatur cum aliqua, ut ex illa -e revocet eam ab haeresi, hic est finis bonus et tamen opus malum. **b** *praevalente respectu consociationis i. q. societas – Gesellschaft:* ALCUIN. Willibr. 1,4 (MGMer. VII. p. 119,6) in Hiberniam . . . contendit praedictorumque patrum se -e (-i *var. l.*) coniungens, quatenus . . . ex eorum propinquitate *eqs.* THIETM. chron. 6,65 nobiles genere et moribus amavit *archiepiscopus Tagino*, ignobiles . . . non contempsit, sed in sua -e non habuit. STATUT. ord. Teut. p. 80,14 culpa est . . ., si in via existens feminarum . . . -em scienter admiserit *frater. al.* **2** *latius:* **a** *conventio, consessus familiaris – Zusammenkunft, (trautes) Beisammensein:* CONC. Karol. A 39[B],10 p. 445,31 frequentias et -es atque confabulationes virorum . . . caveant *sanctimoniales.* VITA Sabini Canus. 4 (MGLang. p. 587,8) cum Germano . . . pontifice ‹crebris -bus› (crebra -e *var. l.*) conveniebat. ARNOLD. LUB. chron. 4,2 p. 165,21 idem *(comes)* ad regnum aspirans cum Salladino -es (-is *var. l.*) habere videbatur. *al.* **b** *cultus, usus – Pflege, Übung:* MEGINFR. Emm. 14 p. 983[D] quam *(ecclesiam)* ipse quondam orationum -e frequentabat.

B *publ., iur., canon.:* **1** *de familiari commercio negotia publica administrantium:* **a** *in univ.:* CHRON. Pol. 2,24 ne -em et amicitiam cum hostibus . . . palam vel clanculo iniret *frater Bolezlavi.* HIST. peregr. p. 119,23 inter regem et ipsum *(comitem)* pace . . . reformata comes misit ad Saladinum predicte -is amiciciam contradicens. *al. spectat ad conventionem contrahentes:* COD. Lauresh. 53 l. 25 quas *(res)* . . . per precariam complacitationis et c a u s a -is et fraternitatis *(sc. inter episcopum et abbatem)* cartulam recipere videor *eqs.* (l. 60). **b** *gratia, indulgentia, venia – Gunst, Gnade, Huld (de re cf. G. Althoff, Frühmittelalt. Stud. 25. 1991. p. 262):* IOH. VIII. epist. A 257 p. 225,21 omnem -is aditum pio affectu prebentes *eqs.* EPIST. pont. Rom. 21 p. 35,21 concessa sibi *(sc. Salomoni)* . . . apostolatus nostri a u c t o r a l i -e . . . nobis referebat, qualiter *eqs.* (44 p. 75,13). LIUTPR. antap. 1,42 p. 30,17 eum *(Hugonem)* praeter ceteros -is privilegio dederat *rex.* CHART. Mog. A I 451 p. 358,17 (dipl. Heinr. V.) nostra familiaris -s. *al.* **c** *fides, studium – Treue, Ergebenheit:* CHART. Babenb. 65 p. 88,24 (a. 1186) ne aliquis de successoribus suis *(sc. Leopoldi)* . . . mutue -is obliviscens . . . inpie crudeliter presumat agere. ARNOLD. LUB. chron. 5,20 p. 197,17 quia ex illo tempore tanta -e imperatori adhesit *ducis filius,* ut *eqs.* CHART. Eichsf. 189 p. 113,24 (dipl. Otton. IV.) tanta . . . se dicebat *episcopus Spirensis* cum imperio -e ligatum, ut nunquam se foret oppositurus eidem. *al.* **2** *de domesticitate (ad cortem, coenobium sim. pertinentium) i. q. consortium – Gemeinschaft, Zugehörigkeit:* CHART. Sangall. A 537 (a. 862/8) ut nos et posteri nostri -em ad rectores . . . monasterii et ad familias eorum habeamus. 550 census . . . a me et a posteris meis datur, ut -em et communionem in ceteris sancti Galli locis in pascuis, in viis . . . habere possimus. CHART. episc. Wirz. I 200 p. 208,21 quod . . . feodali successione libere potiantur *(sc. Henricus eiusque heredes)* et cum eadem hominii -e cum ecclesia permaneant et persistant. CHART. civ. Magd. 95 quidam burgensis . . . cum coniuge sua apud nos locum -is vivus et sepulture defunctus obtinuit multa nobis beneficia exhibendo. *adde:* CHART. Alsat. B 510 p. 322,25 (a. 840; spur.) concedimus, ut a villanorum commanencia segregati debita -e secretius utantur *petentes.*

C *medic. i. q. ?responsus – ?Entsprechung:* CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 31a[r] laudabile pondus *(sc. pulsus)* inter se et sibi consocium familiatur, sicut pulsus pueri pulsui assimilatur puerili . . .; pulsus illaudabilis ponderis est in -e dissimilis, sicut pulsus puerilis dissimilis est iuvenili.

D *alch. de unione vel vicinitate materiarum, elementorum sim. fort. i. q. iunctio, conexio – viell.: Verbindung:* PS. PLATO quart. 3 p. 136,26sqq. falsum est posse haberi -es omnium spiritualium aut congregari inter contrarium et diversum . . .; et melior spirituum per -em duorum planetarum superiorum, videlicet Saturni et Solis, . . . nec congregat in -em inter duos . . . planetas vel duos spiritus diversos.

II *meton.:* **A** *de societate hominum:* **1** *gener. i. q. communitas gentis – Volksgemeinschaft:* WILLIB. Bonif. 6 p. 28,15 novi *(sc. Bonifatius)* me imperitum iam peregrinus vestrae -is *(i. Romanorum)* sermone. COD. Karol. 92 p. 629,14 de inclita sospitate . . . vestra . . . tam de . . . vestra regale prole quam de cuncta eius fidelissima -e (*postea:* vestris subiectis). **2** *publ. et iur. de societate iure feodali coniunctorum i. q. familia – Gemeinschaft der Lehensleute:* CHART. Rhen. med. I 391 p. 448,7 (a. 1097) rogatu . . . abbatis et principum nostre *(sc. archiepiscopi)* -is, canonice videlicet et laice auctoritatis, . . . reditus molendinorum . . . dedimus traditione pontificali. CHART. Burgenl. II 61 p. 41,2 cum Herricus . . . per . . . pestiferam suggestionem superatus et a -e et domo regia segregatus se ad . . . Boemorum regem . . . transtulisset. *fort. huc spectat:* DIPL. Otton. II. 66 p. 78,19 Abrahae, sanctae Frisingensis acclesiae *(sic)* praesuli, nostrae -i digne adiuncto *eqs.* **B** *iucunditas, favor – Freundlichkeit, Gunsterweis:* **1** *in univ.:* VITA Otton. Bamb. I 39 principum . . . sibi -es ascivit. CHART. Hall. 209 p. 195,23 eos *(vitam religiosam eligentes)* nostris et nos *(sc. archiepiscopus)* eorum semper intendimus -bus applicare. *de beneficio:* INNOC. III. registr. 1,338 p. 507,16 beneficium, quod concedi etiam laicis consuevit, et -s appellatur *eqs.* **2** *de gradu aestimationis i. q. honor – Ehre(nstellung):* IOH. VIII. epist. 257 A p. 226,9 neque aliquem -is l o c u m aut receptionis nostre auxilium apud nos habebit *Boso* (THANGM. Bernw. 2 p. 759,27 summae -is l. *al.*). **3** *benevolentia – Geneigtheit:* CAND. FULD. Eigil. I 11 p. 229,7 pater, dilectam -em tuam commonere curabo *(sc. praesul)*, ut . . . vitam tuam atque doctrinam ita componas, ut *eqs. (item in allocutione:* ERMENR. ad Grim. 13 p. 547,29 en, pater . . ., tuae dulcissime -i . . . in hac sceda aperui, qualiter *eqs.).* CHART. civ. Erf. 306 p. 198,3 consules . . . per multa fidelia obsequia . . . ad nostre *(sc. lantgravii)* -is notitiam pervenerunt. **C** *vinculum propinquitatis, familiae – verwandtschaftliche Verbindung, Familienband:* DIPL. Karoli III. 7 p. 11,16 coniugali -e legitime nobis coniunctae *(sc. dominae)* . . . curam impendere debemus. THIETM. chron. 7,27 fuit . . . ibidem . . . regis inclita coniunx, quae -is huius adiutrix filios suimet duos . . . cesari commendavit.

***familiarius,** -a, -um. **1** *adi.:* **a** *familiaris, carus – vertraut, lieb:* MARIAN. chron. a. Chr. p. 517,49 dilectissimo fratri atque -o amico Hilario Zefanus papa salutem. **b** *ad familiam (coenobii) pertinens – die Klosterfamilia betreffend:* VITA Elig. 17 p. 708,22 haec summatim de tanti viri -is (familiaribus *post corr. m. al.*) monitis hucusque narrasse sufficiat. **2**

subst. masc.: **a** *familiaris – Vertrauter:* CONST. imp. II 422 p. 553,40 (a. 1261) revocato nuper . . . Iordano . . . dilecto consobrino, -o et fideli nostro *eqs.* **b** *qui familiae est – Angehöriger einer 'familia':* LIBER tram. 21 p. 32,1 scillam secretarius sonet, ut recipiat unusquisque -us pensas *(i. portiones panis; cf. notam ed.)* suas sive pueri. VITA Serv. 27 p. 97,14 sic censura sancti regie prolis petulantiam repressit; mox referam, quid . . . uni de -is posterius fecit. DIPL. Otton. III. 269 p. 688,6 (spur.) ecclesiam . . . cum omnibus . . . servis et ancillis, liberis -is atque commendatis. *Konstanciak*

familicus *v.* famelicus.

familiola, -ae *f.* *(parva) familia, societas – (kleine) (Haus-)Gemeinschaft:* **1** *spectat ad clientes, mancipia:* ALTFR. Liutg. 2,3 vir . . . eius *(feminae sanatae)* ac filii cum familia (-a *var. l.*) congaudentes benedixerunt Dominum. EPIST. Teg. I 34 p. 38,21 quid illi -ę faciendum sit, nescimus, quę hinc inde vagula per varia dissipatur loca. CHART. episc. Hild. I 396 p. 385,6sqq. quia . . . locus ipse . . . et -a, que ipsi ecclesię primitus collata est, ex maiori villicatione nostra processerat *eqs. al.* **2** *spectat ad societatem coenobii (tam clericorum quam laicorum):* CHART. Old. V 8 p. 11,2 (a. 872) quicunque ei *(sc. filio Wiberti)* proximior fuerit . . ., si tonsuram accipere voluerit, regimen supradicte -e accipiat *eqs.* EPIST. Teg. I 30 fama pietatis vestrę *(sc. comitis)*, quam in nos *(sc. Gozpertum abbatem)* nostramque -am exercuistis.

1. *familior, -ari. (familia) **1** *famulari, servire, ministrare – dienen (partic. praes. usu subst. de monachis vel sanctimonialibus):* CHART. com. Mansf. 28 p. 19,2 (a. 1238) parum est principibus . . . de rebus transitoribus *(sic)* Deo -antibus necessaria providere. **2** *convenire, respondere – passen, gehören (zu), entsprechen:* CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 31a^{r} laudabile pondus inter se et sibi consocium -atur, sicut pulsus pueri pulsui assimilatur puerili; . . . est et pulsus extra pondus, qui nulli etati -atur.

[2. familior *v.* familiaris.] **[faminat** *v.* famen.]

famis *v.* fames. **fammilia** *v.* familia.

***famo,** -avi, -are. (fama) **1** *circumferre, divulgare – bekannt machen, verbreiten:* WALAHFR. Wett. 738 qui *(homines)* mundum fixisse sibi mundoque refixi -antur. 891 cupiit patulis totum -are *(sc. arcana Dei)* per orbem faucibus. GESTA Ern. duc. I 2,374 qui *(sc. fuga elapsus)* factum concito in urbe -vit. **2** *celebrare – berühmt machen:* RUODLIEB III 4 rem peiorasti *(sc. comes)*, cum te -are cupisti.

famolor *v.* famulor.

famositas, -atis *f.* **1** *gener. i. q. celebritas – Berühmtheit:* NOTKER. BALB. gest. 2,8 p. 59,3 propter -em Romę. CHRON. patr. Grad. 13 hic *(Leo papa)* tantae -is fuit, ut . . . Karolus imperator spiritalem patrem eum habere optaret. CONR. SAXO spec. 8 p. 300,15 Dominus nominatissimus -e. *al.* **2** *philos. i. q. auctoritas, approbatio communis – Allgemeingültigkeit, allgemeine Anerkennung:* ALBERT. M. anal. post. 1,1,2 p. 5^{a},44 famosae . . . dicuntur *partes propositionis*, quae sui -e conceduntur . . . ut propositiones morales.

famosus, -a, -um. *usu subst.: p.76,10. al.* **1** *gener.:* **a** *in bonam partem:* **α** *(prae)clarus, celeber, illustris – berühmt, prächtig, vornehm (de natu vel statu: l.57.58. persaepe):* INSCR. Germ. XXVII,1 (c. 800) praesulis hic tegitur -i cespite corpus. OTTO FRISING. gest. 2,2 p. 103,16 duae . . . -ae familiae . . . fuere, una Heinricorum . . ., alia Gwelforum. THEOD. CERV. chirurg. 2,1 p. 144^{H} cum multos in diversis regionibus probos et -os medicos viderim. HUGO TRIMB. sols. 7,18 p. 281,12 magister quidam Parisius -ior clericis omnibus. *persaepe. de rebus:* AETHICUS p. 225,3 Ethna mons magnus et -issimus. UFFING. Ida 2,6 p. 486,27 cum -ior quotidie de his *(bonis)* relatio crebresceret. *persaepe. in nomine lapidis (usu alch.):* PS. GERH. CREM. sept. p. 327,7 quod capilli sunt lapis -us. **β** *principalis – wichtig, Haupt-:* PS. GALEN. anat. 4,12 p. 213^{D} inter omnia corporis membra septem sunt membra regalia et -a. **b** *in malam partem i. q. infamis – berüchtigt, anrüchig:* HIST. Mosom. 1,6 p. 151,5 qui *(Watzelinus)* fasque nefasque pensabat aeque, -us opere *eqs.* CHART. Worm. 146 p. 107,33 -as immo infames intonando publice cantiones. *al.* **2** *iur.:* **a** *insignis, capitalis – unerhört, schwer:* DIPL. Heinr. IV. 252 p. 321,33 excepto iudicio sanguinis et -i furti. **b** *suspiciosus – verdächtig:* CAPIT. reg. Franc. 82,2 ipse *(latro)*, qui -us est. **c** *manifestus – offenbar:* HINCM. divort. 10 p. 169,13 si tam -issimum (fosissimum *P*) crimen sit et in crimine tam -issima persona, ut *eqs.* **3** *philos. i. q. approbatus, divulgatus – anerkannt, allgemeingültig, verbreitet:* ALBERT. M. anal. post. 1,1,2 p. 5^{b},41 -ae . . . sunt *(sc. partes propositiones)*, quas vulgo referente didicimus . . ., de quo si nullatenus dubitaverimus, vocatur propositio -a, nec tamen omnia -a aequaliter creduntur. *ibid. al. v. et p.75,52.*

adv. **famose.** **1** *gloriose – ruhmvoll, -reich:* HROTSV. Mar. 799 quisquis bello -e vicerit ullo. TRANSL. Dion. Ratisb. 15 p. 361^{b},55 bella -ius gesta. **2** *ample, magnificenter – aufwändig, prächtig:* GESTA Halb. p. 96,36 donec veterem edificationem . . . in melius renovavit *praesul*, picturis, campanis multisque egregie ecclesie aptis tam intrinsecus quam extrinsecus -e pompavit. **3** *per famam – durch Gerücht, gerüchteweise:* SABA MALASP. chron. 2,11 p. 141,22 rex Manfredus . . . -e dicebatur iturus.

famula *v.* famulus.

***famulabilis,** -e. (famulari) *officiosus, devotus – dienstbar, -eifrig, -beflissen:* PASS. Leod. 33 (MGMer. V p. 315,11) ut, ubicumque exsul fuisset traditus, ut ei inferentur nequitiae, versa vice -em (famulum *var. l.*) illi omnes inpenderent reverentiam. MILO carm. 1,6,3,121 per quem *(Deum)* tanta valet, quisquis -is illi est. *ibid.al.*

***famulamen,** -inis *n.* (famulari) **1** *servitium, administratio – Dienst(leistung):* **a** *gener.:* HROTSV. gest. 530 nec personam causa -is ullam subiectam sibi carcereis possedit *Gisela* in antris. VITA Maxim. Trev. II 48 ursus insolito mitis servit -e sanctis. CARM. de Iuda 1,28 uxor ait: 'quando thalami -e blando nos simul absque malis sociaret teda iugalis'. *persaepe. in formula salutationis:* FROUM. epist. 71 Froumundus fidelis famulus -a frequenter facturus fidelia. *saepius.* **b** *eccl. de servitio Dei:* HROTSV. prim. 98 in quo *(coenobio)* . . . castae possent habitare puellae atque vacare sui sancti -e sponsi. WOLFHER. Godeh. II 6 in divini -is cultu succensus. *al.* **c** *iur.:* DIPL. Heinr. II. 44 p. 53,1 ut abbatissa . . . nulli umquam aliquid terreni -is coacta persolvat. CHART. archiep. Magd. 247 p. 310,31 ut . . . ecclesia . . . nec . . . seculari personę quicquam terreni -is . . . debeat. *al.* **2** *devotio – Ergebenheit:* TRAD. Brixin. 150 (a. 1050/65) quatinus . . . episcopus Altvvinus dilectione ac -e cuiusdam Brixinensis canonici . . . adductus . . . aream . . . canonico in proprium legavit. EPIST. Hildesh. 134,28 p. 215,5 A. nobili . . . B. amicorum fidelissimus fraternam cum salute benevolentiam vel precordialia -a vel germane devotionis unionem. *al.*

famulans, famulanter *v.* famulor.

***famulantia,** -ae *f.* (famulari) *quae famulat, ministra – Dienerin:* CARM. Bur. 70,5^{a},1 sed (pre *ci. Schumann)* ceteris virtutibus est patientia amoris -a.

1. famularis, -e. *officiosus, devotus – diensteifrig, -beflissen, unterwürfig:* CONR. MUR. summ. p. 134,25 in curia . . . imperatoris, ubi notariis et curie rectoribus -is eram satis et familiaris. p. 158,30 quilibet filius et discipulus seu subiectus . . . appelletur . . . -is. p. 162,28 sunt verba . . . favorabilia, -ia, flebilia (*sim.* p. 163,26).

adv. ***famulariter.** *officiose, devote – auf dienstbeflissene, unterwürfige Art:* ALBERT. M. cael. hier. 7,6 p. 104,21 quotidie renovantur *throni* in receptionem Dei, et hoc '-r' (*PG 3,205^{D}* θεραπευτικῶς), id est subiciendo se sibi. eth. II 1,3,11 p. 44^{b},15 subserviens est -r subsequens.

[2. famularis *v.* familiaris.]

famulatio, -onis *f.* **1** *servitium, administratio – Dienst(leistung):* **a** *gener.:* COLUMB. epist. 4 p. 169,14 servus piger flagellatur in vita, contemnitur -o. DIPL. Loth. II. 23 p. 420,41 dividens *(sc. Richardus)* se ab eius, avi nostri, -e. EPIST. Hildesh. 134,23 erat . . . ille . . . -e gratus, dulcis obsequio. *al.* **b** *eccl. de servitio Dei:* SACRAM. Rhenaug. 129 ut te *(sc. Deum)* auctorem suum pronis visceribus humana -o religioso excolat affectu. PONTIF. Rom.-Germ. 22,5 p. 49,11 Do-

mine . . ., adesto votibus, adesto -bus (famulatibus *var. l.*). *al.* **2** *devotio – Ergebenheit:* PAUL. BERNR. epist. 59 Martino . . . Paulus presbiter indignus benę meritę recordationis et -is votivum pignus.

***famulatium,** -i *n.* (famulari) *servitium – Dienst:* **1** *publ. et iur.:* VITA Ludow. Pii 23 p. 352,3 imperator omnem coetum . . . femineum palatio excludi iudicavit praeter paucissimas, quas -o (famulitio, famulatui *var. l.*) regali congruas iudicavit. **2** *eccl. de servitio Dei:* PASS. Ursulae prol. p. 143,16 ante fores *(sc. basilicae)* perdius pernoxque puellarum in famulitio (-o *var. l.*) Dei clarus conventus . . . resonabat. *cf.* famulitium.

***famulator,** -oris *m.* (famulari) *qui famulat, minister – Diener (in formula devotionis: l.18):* **1** *gener.:* VITAE abb. Acaun. 1 (MGMer. VII p. 330,12) hic *(Hymnemodus)* dum in aula regali sedulus -r regiae potestati adsisteret (*inde* VITA Severin. 1 [MGMer. III p. 175,10]). FROTH. epist. 12 vestri *(sc. archiepiscopi)* -r et adiutor in omnibus existens. **2** *eccl. de fidelibus (fere de monachis):* EPIST. var. II 31 p. 349,37 licet . . . ad id exsequendum plurimos -es Christi consultores in promtu habeatis *(sc. rex)*. CHART. Bund. 89 p. 74,33 Favariense monasterium sancto Gallo eiusque -bus . . . contradimus. *al.*

famulatrix, -icis *f.* *usu attrib.: l.34.* *quae famulat, ministra – Dienerin:* **1** *de hominibus:* **a** *gener.:* VITA Sigir. 2 (MGMer. IV p. 607,26) eius . . . genitrix bonis omnibus insistens -x . . . viro sortita est felici in conubio. MILO carm. 3,4,2,397 libera *(sc. Sarah)* sit rectrix, Aegyptia *(sc. Hagar)* sit -x. **b** *eccl. de sanctimonialibus:* VITA Romar. 7 (MGMer. IV p. 224,5) quae *(puella sanata)* usque hodie incolomis -x Christi in medio sororum superstes cernitur. CHART. Col. I 11 p. 464,31 Dei -es. TRAD. Frising. 1268 p. 163,25 antistes . . . retradidit . . . -i Dei Helmpirgę . . . aecclesiam I decimatam. *al.* **2** *de rebus:* NOTKER. BALB. martyr. IV. Non. Mai. p. 1078A unda . . . -x corpus sancti martyris in quodam secretiori loco saxo ementiori deposuit. RUP. TUIT. Ioh. 5,1625 caelestis sapientiae comes et -x eloquentia. CHART. Turic. 1695 quia scriptura extat memorie -x (*item* 1696). *al.*

famulatus, -us *m.* *form. sg.:* *gen.* -ui: VITA Audoini 2 (MGMer. V p. 555,9). *dat.* -u: IONAS BOB. Columb. 2,24 p. 288,21. *abl.* -o: IONAS BOB. Columb. 1,17 p. 184,4.

1 *servitium, administratio, obsequium, devotio – Dienst-(leistung), Ergebenheit (remissius i. q. auxilium – Hilfe: l.47. al.):* **a** *gener.:* SISEB. Desid. 18 cum . . . silicum natura durissima . . . Dei famulo -um exhiberet. CHART. Sangall. A II 767 p. 368,24 episcopus . . . pro . . . frequenti -u et palatina servitute promeruit. HECEL. Clem. 3 (MGScript. XXX p. 900,35) vinculum, cuius nodo artabatur pallium, . . . angelico . . . -u longe dissiliit. CARM. Bur. 153,3,4 cui *(sc. Amori)* deorum curia prebet -us. *persaepe. v. et l.8.* *in formula salutationis:* LULL. epist. 92 p. 210,19 ego tibi *(sc. abbati)* . . . fidelem -um in omnibus prebebo. *persaepe.* **b** *eccl. de servitio Dei (sanctorum: l. 55. al.):* IONAS BOB. Columb. 2,12 p. 259,30 ut sibi *(sc. Gibitrudi)* oratorium, quo suo conditori exhiberet -um, construerent *parentes*. DIPL. Loth. I. 51 p. 147,7 loca divino -ui consecrata. UFFING. Ida 1,18 in sanctae Idae -u laboratura resedit *(sc. ad sepulchrum eius mulier sanata)*. OTTO FRISING. chron. 8,26 p. 434,22 quam *(urbem novam Ierusalem)* mirabiliter ex nichilo creavit *Deus* ad -um. *persaepe. v. et l.1.* **c** *publ. et iur.:* TRAD. Frising. 401c (a. 818) pater illius *(Waldperhti)* in s e r v i l i -u vitam finivit (1226a absque omni s. -u. *al.*). DIPL. Ludow. Iun. 19 hominibus . . . -um . . . monasterii facientibus . . ., qui Saxonice 'malman' dicuntur, . . . tuitionem nostram constituimus. WIDUK. gest. 3,11 -ui regis se . . . subiugavit *Bernharius*. COD. Wang. Trident. 247 p. 473,31 duas . . . urnas vini tribuant *germani* ad mensuram curie . . . pro -u. TRAD. Michaelb. 126 quod . . . -ui servitutis cottidiane deputentur *mulieres*. *persaepe.* **2** *servitus – Leibeigenschaft:* WOLFHARD. Waldb. 2.3 p. 212,11 domina, cui conditionali i u r e -us semper servitium exhibebat *muliercula* (CHART. Tirol. notar. I 430 p. 203,8). CHART. Tirol. notar. I 432 p. 205,2 quod ipsi *(Warnerius et Achilex)* . . . steterant in possessione -us . . . monasterii. *al.* **3** *familia – Hausgemeinschaft:* LIBER diurn. 60 p. 52,18 talis a nostro -u . . . electus est, in quo . . . nullius macula reprehensionis apparebit. TRAD. Neocell. Brixin. 247 p. 182,8 Ebfinus de Klusa, famulus -us nostri habet unum novale . . . et vineam.

***famulentus,** -a, -um. (fames) *famelicus – hungrig:* CARM. Paul. Diac. app. I 6,2,6 est iam tertia nunc lux, quod lac non tetigi *(sc. vitellus)* et -us eo.

famulia *v.* familia.

famulitium (-ici-), -i *n.* **1** *servitium – Dienst(leistung):* **a** *publ. et iur.:* DIPL. Otton. III. 189 in stipendiarium -um fratribus Deo . . . servientibus . . . predium . . . donamus. IOH. VEN. chron. p. 158,9 si spontaneum -cium persolvere et fidelitatem sibi *(sc. duci)* iurare vellent *cives*. EPIST. Worm. I 14 p. 30,28 omni mentis exultatione totiusque -cii devotione vos sine dubio recepissem. *al. v. et p.77,8.* **b** *eccl. de servitio Dei:* ANNAL. Quedl. a. 1020 p. 555,13 Emerita una *(sc. soror)* in -o Christi Sisu nominata. *al. v. et p.77,10.* **2** *devotio – Ergebenheit:* TRAD. Brixin. 234 (a. 1070/76) Baioaricorum dux . . . dilectione -cioque . . . episcopi . . . inductus . . . bonum . . . tradidit. **3** *servitus – Leibeigenschaft:* ADAM gest. 4,6 p. 233,19 sine misericordia quisque *(sc. Ascomannus)* alterum . . . in ius -cii vel socio vendit vel barbaro.

famulor, -ari, -atus sum *vel* **famulo,** -avi, -are. *script.* -mol-: *l.41. adde* CONC. Merov. p. 25,3 (*var. l.*). -ancior: *l. 58.* *form. inf.* -arier: WILLETR. Sus. 87. *al.* *gerundivum pro partic. fut.: l.43.54. al.* *partic. praes. usu subst.: l.41.50. al.* *pendet* ad: *l.53.*

(de)servire, ministrare – dienen, Dienst leisten, dienstbar, zu Diensten sein (absol.: l.36. al.): **1** *gener.:* IONAS BOB. Columb. 1,24 p. 207,6 precatur *rex*, ut . . . intra sui regni terminos resedeat seque ei . . . -turum. WALAHFR. carm. 53,5 ursus Gallo -atur. TRANSL. Athan. Neap. 19,6 olei natura sancto viro diebus et noctibus quinque indeficiens -vit. THANGM. Bernw. 2 p. 759,11 cui *(avo)* tanta humilitate ac instantia -batur, ut *eqs.* ALBERT. M. metaph. 1,2,3 p. 20,8 universaliter artes, quae mechanicae vocantur, -antur. *persaepe.* *prodesse, utilem esse – nützen, nützlich sein:* HILDEG. phys. 3,36 hominibus minus utilis est *wida*, nisi quod in quibusdam exterioribus rebus ei -atur, sed ad nulla medicamenta valet. **2** *eccl. de fidelibus (fere de monachis et sanctimonialibus):* DIPL. Merov. I 166 p. 413,33 pro quietem ibydem *(sc. in basilica)* Deo -olancium. VITA Eucher. 3 (MGMer. VII p. 48,9) monasterio . . . sub regulari ovilę se subdidit -andum. CHART. Sangall. A 716 p. 318,4 cooperante fratrum . . . Deo et sancto Gallo -antium collegio. VITA Find. p. 504,33 totis viribus tibi *(sc. Deo)* -bo. *persaepe.* **3** *iur.:* LEG. Wisig. suppl. p. 475,42 quicumque regum mancipium christianum Iudaeo servire vel -ari permiserit. FORM. Marculfi 2,33 pro respectu . . . servicii tui, qua mihi -aris, . . . te ab homni vinculo servitutis absolvo. FORMA mon. Sangall. 10,15 cubilia -antium. CHART. Lux. I 76 p. 66,4 (dipl. Ludow. Pii) olim -ante nobis Richardo. CHRON. Thietm. 5,27 dux Heremannus humiliter regi -atur. ECBASIS capt. 685 oppida Chuonradi coguntur ad hunc *(montem)* -ari. CHART. Eichsf. 240 p. 141,20 bona . . . ecclesie libere ac perpetue -anda manu propria assignavimus. *saepe.*

adi. **famulans,** -antis. *famulabundus, officiosus – dienstbeflissen, -bereit:* LIBELL. dict. et privil. 1,90 (WissZUniv-Halle. 13.1964. p. 545; a. 1193/94) quis -ncior me vobis potuit reperiri.

adv. **famulanter.** *devote, officiose – dienstbeflissen, -bereit:* LIBER diurn. 58 p. 47,13 ut . . . serenissimo ac piissimo domino petitionis nostrae -r debeamus preces effundere. RATHER. epist. 10 p. 50,4 sospitem . . . abeuntem Traiectum usque -issime prosequor.

famulus, -a, -um. *script.* -mol-: LEX Alam. 79 *(var. l.)*. *form.: masc.: nom. pl.* -is: CHRON. Salern. 42 p. 44,28. *gen. plur.* -um: *p.79,17. al.* *fem.: nom. pl.* -as: FORM. Senon. I 44. *dat. et abl. pl.* -abus: *p.79,48.53.56. saepe.* *abl. pl. ?*-e: *p.79,55.*

1 *adi. i. q. serviens, subditus – dienend, untergeordnet:* **a** *gener.:* PS. BEDA mund. const. 2,110 vocatur *(sc. vis inferior animae)* . . . sensualitas, animalitas, -a mens. **b** *eccl. de mona-*

chis: EKKEH. IV. carm. var. II 11,10 in sextis decimis Augusti, Galle, kalendis, seva tibi -us damna gemit populus. **c** *iur.: v. vol. I. p. 787,54.* **2** *subst.:* **a** *masc. i. qui famulat, minister – Diener, Knecht:* **α** *gener. (in formula devotionis: l.5. al.):* CONC. Karol. A 50D p. 667,14 (epist.) nos -i vestri *(sc. imperatorum)* quamvis indigni, tamen episcopi. NOTKER. BALB. gest. 1,15 p. 18,26 qui *(episcopus)* more -orum propter (prope *var. l.*) astabat. OTTO FRISING. chron. 2,25 p. 95,17 se regem regum ac consanguineum deorum, Alexandrum vero -um suum vocat *Darius*. ACTA civ. Wism. B 861 Iohannes Cocus custos porte . . . habebit paludem . . . libere . . ., quamdiu fuerit -us civitatis. *persaepe.* **β** *eccl. de fidelibus (fere de monachis):* CHART. Alsat. B 114 p. 58,4 (a. 728) -i D e i (WILLIB. Bonif. 5 p. 24,6. *persaepe*). CONC. Karol. A 50D praef. p. 607,19 qui *(Christus)* eam *(ecclesiam)* . . . suis . . . orthodoxis -is Hludowico et Chlothario . . . regendam . . . committere . . . voluit. SYLL. Sangall. 23,17 servitiis -um consuesce *(sc. Deus)* tuorum. CHART. Bund. 89 p. 75,29 ego Notker infans et sancti Galli -us. CONSUET. Bamb. 420 absolve, Domine, quesumus, animas -orum. *persaepe.* **γ** *mus. de tono plagali (cf. LexMusLat. vol. II. p. 58,41sqq.):* ELIAS SAL. mus. 19 p. 41b,24 non reguntur *(sc. quatuor toni, sc. primus, tertius, quintus et septimus)* a -is suis, a B quadrato, a B molle et ab aliis phantasticis et c. **δ** *publ. et iur. i. qui alieni est, servus, mancipium – Abhängiger, Unfreier, Leibeigener (in re feodali i. q. vassus, vasallus, ministerialis – Vasall, Dienstmann, Eigenmann, Ministeriale):* LEG. Wisig. 10,1,17 p. 390,5 si unus ex . . . dominis contubernia -orum fuerit conatus inrumpere. TRAD. Frising. 7 p. 34,13 haec sunt nomina -orum servientium seu liberorum tributalium. FORM. Sangall. 17 unum de -is meis . . . ab inportuno servitutis iugo . . . liberare disposui. BRUNO MAGD. bell. 62 quod duo regis -i ianuam cum nudis gladiis obsiderent. CHART. Wirt. 423 p. 209,27 Theodericus quidam miles . . . , -us censualis ecclesię. *persaepe.* *scutiger – Schildknecht, Knappe:* GESTA Camer. cont. II C 1 p. 212,47 quod cum clericis, cum militibus, cum -is ita vivere non poterat *praesul*, sicut . . . vivere decebat episcopum. CHART. Mekl. 1254 p. 433,23 testes . . . rei sunt: milites *eqs.*, -i (transl.: 'knapen'): *eqs. saepe.* **b** *fem. i. quae famulat, ministra – Dienerin:* **a** *gener. (in formula devotionis: l.42. al.):* SYLL. Sangall. 11,11 tibi *(sc. reginae)* se -am prebet Germania fidam. HROTSV. gest. praef. 1 Gerbergae . . . abbatissae . . . Hrotsvit . . . quod -a herae. ODILO CLUN. Adelh. 2 sumpsit cibum regina, servivit piscator et -a. *al.* *in imag.:* RUP. TUIT. trin. 40,10 l. 383 septem artes liberales tamquam -ae. *al.* **b** *eccl. de fidelibus (fere de sanctimonialibus):* NOTIT. Arnon. 7,1 neptiam suam Christi -am Erindrudam constituit *episcopus*. DIPL. Ludow. Germ. 128 p. 179,22 liceat . . . -bus Christi absque ullius inquietudine . . . Deo servire. STATUT. ord. Teut. p. 131,26 benedic, Domine, hanc -am tuam, cui in nomine tuo incidimus capillos. *persaepe.* **c** *iur. i. q. serva – Unfreie, Hörige:* DIPL. Karoli M. 311 p. 469,14 placuit nobis de -is . . . monasterii diffinitiones facere, videlicet de feminis liberis vel -bus. CHART. Fuld. B 190b p. 287,14 trado . . . unam -am cum infante. BENED. ANDR. chron. p. 75,27 fundum . . . cum -is et -e ibidem residentibus (*item* p. 76,5. *cf.* p. 76,12 -bus). DIPL. Otton. III. 94 quandam -am . . . per excussionem unius denarii . . . liberam fecimus. *persaepe.* *Weber*

fanaticus (pha-), -a, -um. *nom. pl. m.* -e: *p.80,2.* **1** *(a daemone, diabolo) correptus, furiosus – (von einem Dämon, vom Teufel) besessen, rasend:* ALDH. virg. I 25 -ae lustrationis spurcalia. RUD. TRUD. gest. 3,13 milites . . . pro ph-a (prophanatica *ed.*) presumptione frequentabant ingressum et egressum monasterii. *usu subst.:* AMARC. serm. 2,67 gravatus erat serpens *(sc. in paradiso)* nec, quid loqueretur, possessus norat veluti -us omnis. CHART. archiep. Magd. 193 p. 250,30 ph-i . . . illorum *(crudelissimorum gentilium)* . . . feriis indictis: 'capita', inquiunt, 'vult noster Pripégala!' **2** *paganus – heidnisch:* VITA Lupi Senon. 11 (MGMer. IV p. 182,19) templa. HUCBALD. Rictr. 4 cum Francorum gentem . . . diu . . . -a simulacrorum delusam dementia ad agnitionem veritatis divina voluisset venire gratia. ALBERT. M. epist. Dion. 11 p. 551,54 sermo 'insultans de te . . . -a phantasmata illusionum', id est illusiones apparitionum, quae in fanis idolorum erant. *al.* *usu subst.:* CHRON. Fred. 3,65 quem *(deum)* -e nominant Wodano. ANNAL. Lauresh. a. 798 quamvis illi Abotridi -i erant, tamen fides christianorum . . . adiuvit eos, et habuerunt victoriam super Saxones. PASS. Brun. Querf. 2 (MGScript. XXX p. 1364,10) accidit primos civitatis -os (fovantes *var. l.*) interesse sue *(sc. Bonifatii)* salubri doctrine. **3** *subst. masc. i. q. custos, sacrista – Küster, Sakristan:* YSENGRIMUS 3,975 quam sit Bruno diu ph-us aut ubi, miror, scit iuvenem papam detunicare probe *(cf. notam ed. p. 433).*

[**fandalibus** *v.* infandus: EPIST. Wisig. 9 l. 11 (ed. Gil).]

***fano,** -onis *vel rarius* ***fanonus,** -i *m.* (*theod. vet.* fano) *script.:* phano: *l.22.44.* pano, pavo: *l.52. adde* DIPL. Loth. I. 122 p. 281,46 pavonem *(var. l.).* feno: *l.18.* favo: *l.29.33. 45. al.* -or, favor: *l.44.47.*

1 *pannus, drappus, linteum – Lappen, Stück Stoff, (Leinen-)Tuch:* **a** *gener.:* LEX Alam. 57,6 si . . . testa trescapulata fuerit, ita ut . . . medicus cum pinna aut cum -e (fe-, -no *var. l.*) cervella tetigit *eqs.* 81 ille *(comes)* involvat *(sc. terram levatam)* in -e (-em, -no *var. l.*) *eqs.* STATUT. ord. Teut. p. 108,10 ipse *(traperarius)* tenetur dare fratribus ad arma deputatis spallaria, wapenrocke, knilinge, ph-es *eqs.* **b** *liturg. de paramentis q. d.:* **α** *de linteo ad offerendum adhibito i. q. offertorium – Oblationstuch (interdum i. q. corporale – Korporale [de re v. J. Braun, Handbuch der Paramentik. 1912. p. 235. 245]):* AMALAR. (?) ecl. 22,1 cum -bus offerunt, quoniam legimus in passione Domini sudarium usurpatum esse. RUD. TRUD. gest. 1,3 p. 230,40 (chart.) -es a d o f f e r e n d u m VIII (HARIULF. chron. 3,3 p. 88,21 [chart.] -es [favones *var. l.*] ad o. auro parati XIV). EKKEH. I. (?) Wibor. 23 p. 64,22 calicem et patenam vel corporale, sed et -em, cum quo solita es offere, omnia . . . lavare praecipias *(sc. domina).* HONOR. AUGUST. gemm. 1,38 unus cantor oblatam cum favone et vinum cum ampulla offert. *al.* *de usu eiusdem lintei ad velandum calicem:* AMALAR. ord. expos. II 13 diaconus calicem cum sacerdote elevans partem eius -e tegit. HONOR. AUGUST. gemm. 1,57 diaconus venit, calicem coram eo *(sacerdote)* sustollit, cum -e partem eius cooperit. **β** *manipulus, mappula – Manipel (de re v. Braun, op. cit. [l.25] p. 150):* HRABAN. inst. cler. 1,18 quartum . . . mappella sive mantile sacerdotis indumentum est, quod vulgo -em vocant. REGINO syn. caus. 1,81 ut nullus presbyter absque amictu, alba et stola et -e et casula ullatenus praesumat missam celebrare. REGISTR. Frising. 2 p. 7,34 stolę VI cum -ribus VI (*sim.* CHART. Berg. Magd. 11 stolas cum ph-bus. FUND. Mur. 16 p. 50,18 decem stole cum fav-bus et adhuc XVI favones sine stolis). HUGO RIPELIN compend. 6,16 p. 216a,9 quartum *(i. constantia fortitudinis, sc. notatur)* in favore sive manipulo, qui portatur in brachio sicut clypeus. *saepius.* **2** *signum, vexillum – Fahne, Banner:* **a** *milit.:* DIPL. Otton. II. 280 p. 326,5 sub -e nostro, hoc est imperiali vexillo, . . . tradendum . . . nobis commendavit *Cunradus* . . . predium. WIPO gest. 13 p. 34,22 comes . . . cum -e (Pa-e *var. l.*) civitatem exiens eos, qui pontem superstabant, subiugavit. **b** *liturg.:* PONTIF. Rom.-Germ. 99,198 laicorum scola cum vexillis atque -bus a longe preeunte. GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 43 ramos palmarum . . . benedicebat . . . evangelioque et crucibus et -bus . . . pergebat usque ad collem, qui *eqs.* PETR. CAS. (?) chron. 3,74 p. 457,18 ista ornamenta . . . papa Victor . . . dereliquid: . . . -em imperialem totum aureum *(cf. J. Deér, Papsttum und Normannen. 1972. p. 25). al.* **3** *de vestimento monachali fort. i. q. pallium, sagum – viell.: Umhang, Mantel:* CONC. Karol. A 24A,28 ut sanctae moniales non induantur virilia indumenta, id est rocho et -es, nisi tantum feminea vestimenta. *cf.* *anfano.

***fans,** fantis *m.* (infans, *cf. Stotz, Handb. 3,VII § 92.6*) *infans, puer – Kind:* CHART. Sangall. A 70 (a. 773) dono ad ecclesia . . . mancipiis his nominibus: . . . Radbergane et -i suos Rodulfo. FORM. Arvern. 3 ancilla mea . . . una cum infantes (-es *cod.*) suos. LIBER tram. 21 p. 32,11 promat unus ex infantibus (-bus *var. l.*) laetaniam.

fantas- *v.* phantas-.

***fanulus,** -i *m.* (*an* -um, -i *n.?*). (1. *fanus) **1** *manipulus,*

mappula – Manipel: CATAL. thes. Germ. 3,7 (s. XI.[1]) stolę X cum VIII -is. **2** *amictus, humerale – Amikt, Schultertuch:* ORDO de visit. sepulchr. (ed. Young, Drama I. 1933. p. 265; s. XI./XIII.) puer . . ., qui angelum representat, stans in sepulchro palmam manu tenens et in capite -um largum habens respondeat: '*eqs.*' *(cf. p. 262. 279).*

fanum, -i *n.* (-us, -i *m.: l.10.12*). *script.:* ha-: *l.26.* pha-: *l.24. adde* ALEX. MIN. apoc. 13 p. 276,15. *al.* va-: *l.14.*

1 *de sacris gentilium:* **a** *delubrum, templum – Heiligtum, Tempel:* BAUDON. Radeg. 2 (MGMer. II p. 380,14) ˻-us, qui a Francis colebatur, . . . proximus˼ (-um, quod . . . proximum *p. corr. 1[a]*) erat. p. 380,20 antequam . . . -us (-um *p. corr. 1[a.b]*) perureretur. CAPIT. part. Saxon. 1 ut ecclesiae Christi . . . non minorem habeant honorem, sed maiorem . . ., quam vana habuissent idolorum. WETT. Gall. 4 coepit . . . gentilium -a incendere. THIETM. chron. 6,23 -um de ligno artificiose compositum. *persaepe. in nomine loci:* IORDAN. SAXO princ. 23 apud Apamias et . . . ˻F-um Iovis˼ (*'Fanjeaux', cf. notam ed. p. 21; item* 24. 27). **b** *simulacrum – Götzenbild:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,162 num -a precaris *(sc. rex)* fabrili conflata manu? **2** *ecclesia, oratorium – Kirche, Kapelle:* WIDUK. gest. 2,1 p. 65,4 stola planetaque infulatus progressusque in medium usque -i subsistit *pontifex.* DONIZO Mathild. 2,971 in . . . ipsum *(sc. maius)* introiit *Bernardus* phanum missam cantare paratus. FUND. Comb. 4 (MGScript. XV p. 1032,1) custos -i (h- *cod.*) hortum ingressus videt eum *(sc. diabolum)* . . . in summitate arboris sedentem. *de ecclesia profanata:* ANNAL. Mell. Cremif. a. 1187 (vs.) vincis Salatine, et servit -o Ierosolima capta profano *(cf. LexMA. V. p. 354).*

1. *fanus, -i *m. (an* -um, -i *n.?)* (*theod. vet.* fano) *linteum, vexillum – Tuch, Fahne:* ARDO Bened. prol. p. 201,12 ratum ducimus normam salutiferam licet vilibus depromere verbis et in abiectis virgulis pulcherrimum pandere -um *(ci. L.-H. Lucassen [ALMA 4. 1928. p. 78*; favum *ed.]).*

2. fanus *v.* fanum. **3. *fanus** *v.* *phanus.

1. far, farris *n. script.: acc.* faram: *l.44. abl.* -ae: *l.66. form.: nom. sg.* -is*: l.43. acc. pl.* -es: *l.68. decl. I.: l.44. decl. II.: l.41.62.*

1 *de frumento:* **a** *latius i. q. frumentum – Getreide, Korn:* **α** *de granis:* COLUMB. epist. 10,93 desine *(sc. Fidolus)* . . . animosos pascere pingui -e (-o *var. l.*) caballos (*sim.* LULL. epist. 92 p. 211,6. SALOM. II. epist. 40 p. 422,21). IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 227,25 (vs.) -is horreo augetur. LEX Baiuv. 2,5 si quis . . . voluerit aut fenum (faram *var. l.*) tollere aut granum vel casas incendere. WANDALB. mens. 256 hinc *(sc. a Septembre)* . . . -a suis prodest committere sulcis. GERH. AUGUST. Udalr. 2,10 -a per loca episcopi sibi commendata magna incautela dissipavit *similarius. al.* **β** *de culmis, spicis:* WANDALB. mens. 116 in spicas cum iam . . . semina surgunt auritosque tegunt lepores lactentia -a. METELL. exp. Hieros. 5,651 lex fasciculum per pasca levare novellum precepit -is coram . . . aris. *al. in imag. vel alleg.:* EPIST. var. I 15 p. 518,36 triticea -a a vitiorum zizaniis . . . poterunt expurgari *(cf. Vulg. Matth. 13,25sqq.).* CARM. de nat. animal. 1609 si -r virtutum vitiorum senserit imbrem *eqs.* **b** *strictius i. q. spelta, ador – Spelt, Dinkel:* CHART. Rhen. med. III 152 p. 137,5 (a. 1220) sexaginta maldra annone, XV tritici et XV siliginis, XV -is et XV avene . . . contulimus. CHART. Westph. VII 187 unus *(modius)* -is, quod vulgo dicitur thinkel. ALBERT. M. veget. 7,128 siligo . . . et triticum et adoreum et -r non bene fructificant in grano, nisi *eqs. (cf. notam ed. p. 639).* SALIMB. chron. p. 485,40 sextarius -i *(sc. vendebatur). al.* **2** *de rebus frumento confectis:* **a** *farina, frumentum tritum – Mehl, Schrot:* WANDALB. mens. 187 -e . . . primo imbutas libare per aras . . . vacat. WALTHARIUS 1441 effice *(sc. Hagano)* lardatam de multra -eque (-aeque *var. l.*) pultam. **b** *puls frumenti, adoris – Getreide-, Dinkelbrei:* FRAGM. mul. VI p. 605,3 nihil utatur *(sc. mulier)* nisi -a (-es *cod.; cf. Hippocr. mulier. 1,11 [ed. Littré VIII. p. 46,15]* κυκεῶνα). NOTULAE Wilh. Cong. 198 locum habet usus masticis . . . cum -e vel in ovo sorbili. **c** *panis – Brot:* ALDH. virg. II 1477 ut bernam Domini nutrirent crustula -is. 1614 fragmenta -is.

2. *far, faris *n.* (*theod. vet.* faran, *cf. DuC. s. v.* 2. fara) *?naulum, stips amnica – ?Fährgeld, -einkunft:* FUND. Mur. 24 p. 72,18 est *(sc. in Althüsern)* dimidium -r, et dabit nauclerus modium salis et dimidium. p. 74,2 dicunt . . . quidam quartam partem de -e ad Lunkof huc pertinere.

***fara** (phara), -ae *f.* *(langob.* fara; *v. F. van der Rhee, Die germ. Wörter in den langob. Gesetzen. 1970. p. 48sqq.; Stotz, Handb. 1,IV § 58.5)* *script.* pa-: *l.14.* **1** *comitatus, familia, gens – Fahrgemeinschaft, Familie, Geschlecht:* EDICT. Roth. 177 si quis liber homo potestatem habeat intra dominium regni nostri cum -a sua megrare *eqs.* (gloss.: LEG. Lang. p. 651[b],37 -a, id est rebus). PAUL. DIAC. Lang. 2,9 nisi ei *(Gisulfo)*, quas ipse eligere voluisset, Langobardorum -as (ph-, pa-, faros, feras *sim. var. l.*), hoc est generationes vel lineas, tribueret *Alboin.* **2** *sedes, villa – Siedlung, Gehöft:* DIPL. Conr. II. 72 p. 91,26 quod *(concambium)* factum est cum Attone comite de ipsa phara filiorum Guarnerii *(inde* DIPL. Heinr. III. 255 p. 340,10 pharam f. G. *[sc. comes dedit]).* LEO MARS. chron. 1,45 p. 119,6 ecclesia sanctę Marię supra -am de Laento. GREG. CAT. chron. II p. 52,19 recepit *comes* . . . res . . . monasterii . . . sub monticello supra fluvium Sangrum, ubi -a ędificata fuit. *al. pro vel in nomine loci:* DIPL. Otton. I. 461 p. 630,14 concedo . . . in prefatum monasterium . . . in loco, qui dicitur Fara, sex mansos. LEO MARS. chron. 1,34 p. 94,3 vir nomine Maio . . . obtulit beato Benedicto curtem suam, quę dicitur Fara Maionis. GREG. CAT. chron. II p. 140,15 monasterium sancti Stefani et Pharam et Podium *(sc. Heinricus imperator concessit). al.* **3** *per errorem de rebus mobilibus ('Hab und Gut'): l.12.*

***faramannus** (-mm-), -i *m.* (*fara *et* -mannus; *cf. F. Beyerle, Gesetze der Burgunden. 1936. p. 190; Stotz, Handb. 1,IV § 57.1)* *de Burgundionibus fort. i. qui ad comitatum, gentem advenam pertinet – viell.: Angehöriger einer Fahrgemeinschaft, eines eingewanderten Geschlechts:* LEG. Burgund. const. I 54,2 de exartis novam . . . -orum (feram annorum, faramm- *var. l.*) conpetitionem et calumniam . . . hac lege praecipimus submoveri: ut sicut de silvis, ita et de exartis . . . habeant cum Burgundionibus rationem; quoniam . . . medietam silvarum ad Romanos . . . praecipimus pertinere, simili de curte et pomariis circa -os (-us, -mmannus, faram manus, feram annos *sim. var. l.*) conditione servata *eqs.*

faranarius *v.* farinarius. **[faras** *v.* foras.**]**

***farcellus** (farte-), -i *m.* (?farcire) *?chamadrys – ?Gamander, (Gamander-)Ehrenpreis* (*cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 288; Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. IV. p. 1065):* ALPHITA II p. 62,14 -us, herba sancti Pauli idem, similis est archemesie nostre, sed habet minora folia (*item* p. 79,1 fart-us [sarcellus *var. l.*]).

farceo *v.* farcio.

farcimen, -inis *n.* **1** *botulus – Wurst:* HUGO TRIMB. sols. 7,4 p. 249,24 cum . . . porci . . . mactarentur, familia domus aliqua -a furabatur inponens ea prunis ardentibus assanda. *ibid. al.* **2** *ulcus, tumor – Geschwür, Geschwulst:* FRAGM. mul. II 25 ad tumorem . . . sive ad -a vel ad pannuculos vel ad omnes etiam pustolas (*sim.* III 50 farci[mi]na).

***farcina,** -ae *f.* *(cf. francog. vet.* farcin; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 414[a]sq.)* *de morbo equorum i. q. malleus – Rotz* (*cf. Pschyrembel, Klinisches Wörterbuch. [255]1986. p. 1017 s. v.* Malleus): ALBERT. M. animal. 22,77 p. 1389,39sqq. -a est infirmitas a farciendo dicta, quae ex nimia carnis humectatione . . . vocabulum sumpsit; quam quidam vermem vocaverunt, eo quod superfluus humor in carne et cute foramina facit *(cf. K. F. Kitchell, Albertus Magnus on Animals. 1999. II. p. 1493 adn. 277). ibid. al.*

farcino, -atum, -are. *refercire, farcire – (an)füllen, austopfen (mediopass.: l. 67):* GERHOH. Antichr. 1,48 p. 356,15 quorum *(sc. cancellariorum)* implentur marsupia, -antur mantice. *translate:* GUNZO epist. 11 p. 41,5 falsa veris, quando vult, sic -at (sarcinat *var. l.*; *sc. logica philosophia*), ut *eqs.*

subst. **farcinatum,** -i *n.* *farcimen, botulus – Wurst:* CYPR. CORD. carm. app. 3,5,4 (MGPoet. III p. 148; c. s. X.[1]) nullus recuset -um sumere, calicem vini gutta dum evibitur.

[Niederer]

farcio, farsi, fartum (farsum, -itum), -ire. *script.* farsio: *l.19. form.: coniug. II.: l.10. partic. perf.:* fertus: *l.15. usu adi.: l.17.21. struct. c. acc. directionis: l.41.*

1 *de actione implendi:* **a** *refercire, farcinare, implere – vollstopfen, (an-, er)füllen:* **α** *in univ.:* RATHER. prael. 4,5 l. 88 -bantur innocentibus ergastula. FROUM. carm. 11,17 obscurans *(sc. lupus)* oculum pastoris pulvere -tum. YSENGRIMUS 3,148 -rem *(sc. medicus)* ut cameras ventris utroque *(i. vervece et hirco)* simul. *al. in imag. vel translate (de luna plena: l. 12):* AEDILV. carm. 4,12 actibus aethereis -ent quae *(examina)* pectora casta. PAUL. ALBAR. carm. 10,14 respice *(sc. gens Iudaeorum)* . . . quarta decima *(sc. die)* -sam sic lumine Christi Cintia quo<d> pandat signum, quod *eqs.* EPIST. Wibald. 13 p. 94,26 scriptor manans multimoda verbositate nullam habebit valentiam edendi scripturam dulcedine fertam. *al.* **β** *de modo cibos praeparandi:* GESTA Trud. cont. I 13,5 p. 314,20 pictantias partim de luciis -itis, partim de dorsis salmonum *(sc. dabat praepositus).* BERNH. PROV. comm. 8,2 p. 300,18 poma -sa. 9,1 p. 309,39 accipe gallinam et -si eam coctanis elixatis *eqs.* **b** *alere, satiare – (er)nähren, sättigen:* ALDH. virg. II 929 flammis fomite -sis (*sim.* 1107). ARDERIC. carm. 26 (StudLat-Stockh. IV. 1957. p. 55) te *(sc. comitem)* paradisiacus divino dogmate fervor fastibus et dapibus -sit ab ethre datis. EUGEN. VULG. syll. app. 1,4,7 placidus qui *(Athanasius praesul)* trinus habetur ductus amore tuo *(sc. praefecti)*, germano nectare -tus *(ci. ed.,* farmis *cod.).* FOLCUIN. vita Folcuin. 11 non . . . decuit eius cadaver expositum canes corvosque reficiendo -ire. *translate i. q. contentum reddere – zufrieden stellen:* UNIBOS 32,2 gavisus praepositus -tus tantis rumoribus *(sc. commercii)* profunda dat suspiria. RAPULARIUS 238 quem *(avarum)* -ire (sarcire *var. l.*) nequit grandis acervus opum. **c** *onerare, ditare – beladen, überhäufen:* EPIST. Mog. 18 p. 349,9 siquidem quis . . . Romam veniens in vestimentis ovium, intrinsecus autem rapax lupus, auro gemmisque -itus inde rediens iactatur: *'eqs.'* RAPULARIUS 126 rex . . . variis hominem . . . rebus onustans gazarum magno pondere -it (fulcit, sarcit *var. l.*) eum. **d** *praetexere, sternere – verbrämen, füttern:* RATHER. Metr. 7,294 quem *(pileum)* moris est . . . pelliculis exoticis intus -ire. **2** *de actione glomerandi i. q. confercire, conglobare – dicht zusammendrängen:* ERCHEMB. CAS. hist. 81 ex his *(fidelibus captis)* alios venales oceani litora -bant, alios . . . in famulos . . . reservabant *Achivi.*

adi. **fartus** *vel* **farcitus,** -a, -um. *plenus – voll:* VITA Aldeg. II 27 (ASBoll.[3] Ian. III. p. 655; c. s. X.) est . . . locus grege puellarum -itus. MARB. RED. elog. 21 (MG Lib. Lit. III p. 695) si sit -a manus, fiet puer ille decanus.

***fardellus,** -i *m.* *(arab.* farda; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XIX. p. 43[b]sqq.)* *sarcina – Bündel, Ballen:* DIPL. Frid. I. 642 p. 143,28 concedimus ei *(Guillelmo)* . . . XII denarios imperialium de soma et VI de -o in burgo sancti Stephani. CHART. Hans. 432 p. 146,28 unus -us mercennarii habens in se piper . . . debet transeundo IV denarios.

fareanarius *v.* farinarius. **fares** *v.* phares.

faretr- *v.* pharetr-. **[farfa** *v.* *farsa.]

***farfalius** (fraval-, faraval-, faref-), -i *m.* *(theod. vet.* fravalî) *acc. sg.* -am: *l.63. vis, scelus – Gewalttat, Rechtsverletzung, 'Frevel' (de re v. A. de Sousa Costa, Studien zu volkssprachigen Wörtern in karolingischen Kapitularien. 1993. p. 306sqq.; Dt. Rechtswb. III. p. 881sqq.):* LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,4 de -o (-is *var. l.*; LEX Sal. Pipp. decr. Child. 2,4 fare-us [-is, -os, fare falius, farav-um *var. l.*]) ita convenit, ut, quicumque in mallo praesumpserit -um (LEX Sal. Pipp. decr. Child. 2,4 -um [frav-um, farav-um, -am *var. l.*]) minare, procul dubio suum wirigeldo conponat *eqs.*

farfara (farvara), -ae *f.* *tussilago, ungula caballina – Huflattich (v. André, Plantes. p. 102):* ANON. herm. p. 100,29 -vara, id est ungula caballi. TRACT. de caus. mul. 2 ad universis vicia . . . matricis: -a moioris (*pro* maioris) radicis (*sim.* 95 p. 55,10). GLOSS. Salern. p. 5[a],12 bardana, -a, ungula equina idem est (*sim.* ALPHITA II p. 21,1).

***fargana,** -ae *f.* *(cf. ital.* fargna; *v. Sella, Gloss. Lat. Ital. p. 231; Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1599[A])* *tegimentum – Decke:* PETR. CAS. (?) chron. 3,58 p. 438,26 misit *abbas* centum nonaginta -as fratribus in dormitorio.

[fariatus *v.* 1. ferior.]

***farigaidus,** -a, -um. (*fara *et got.* gaidw *[cf. P. Scardigli in: Reallexikon d. german. Altertumskunde. 18. 2001. p. 56 s. v. 'Langobarden']*) *illiberis, improles – kinderlos, keine Nachkommen habend:* ORIGO Lang. 4 l. 22 regnavit filius . . . Waltari annos septem -us (et fairagaldus, fargaetum *var. l.*; *cf. notam ed. p. 202*).

farina, -ae *f.* *script.* pha-: *l.18. pollen – Mehl:* **1** *strictius de polline cereali:* **a** *proprie:* CHART. Alsat. B 12 (a. 589) ut . . . trahens molam. . . -as ad victus necessaria praepararet *Septimia.* TRAD. Patav. 75 ut . . . censum dare debuisset, id est . . . de -a spelda mocdios II, unus ex illis lavatus sit (*sim.* FORM. Sangall. II 35 VI maldra de -a lota). HILDEG. phys. 1,3 si iste *(infirmus frigidus)* aut panem aut -am avenae comederit *eqs.* ACTA civ. Wism. B 736 obligavit *Mabilia* hereditatem suam . . . pro IV marcis et dimidio punt ph-e. *persaepe. adde:* CHART. Nuremb. 407 p. 249,20 (a. 1265) scultetus Breunlinum, magistrum -e, pro se, Chunradus autem . . . scultetum . . . in solidum fideiussores constituit predictorum *(item* p. 249,25; *cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 401 s. v. 'Mehlmeister').* **b** *in imag. (de victu: l.27):* EPIST. Worm. I 25[tit.] dilectę . . . iuventuti beato Martino servienti Ebonis -am lambentes *(cf. notam ed.).* LAND. MEDIOL. hist. 2,16 p. 54,29 (vs.) utere *(sc. Albertus rex)* vela marina, fruere iam Salonicha, ut defendas vitam istam vestes quaerens et -am. *al.* **2** *latius:* **a** *de alio polline, pulvere:* **α** *leguminum, aliorum fructuum:* BOTAN. Sangall. 53,1 lenticule. RECEPT. Bamb. 15 feni greci. 16 lupinorum. CONSTANT. AFRIC. coit. 16,55 ciceris et fabe. *al.* **β** *aliarum rerum:* RECEPT. Lauresh. 2,113 dentium caballinorum tusorum. MAPPAE CLAVIC. 98 de vernice fac -am tritam in marmore et cribratam. COMPOS. Voss. I 7 sumes vitrum album; teres diligenter et facis -am. RECEPT. Bamb. 60 picis. *al. de manna q. d.:* EKKEH. IV. bened. I 4,73 bustum manninam vomit eius *(Iohannis evangelistae)* abinde -am *(cf. notam ed.).* **b** *medulla, nucleus – Kern, das Innerste:* ALBERT. M. veget. 1,128 quorum *(corporum)* unum est terrestre et est cortex seminis, et alterum est -a (forma *var. l.*) ipsius seminis ex subtili terreo . . . confecta. 3,35 omne semen . . . sementinam habet virtutem in quadam quantitate -ae, quae est intra corticem seminis; et haec -a in omnibus seminibus albissima esse videtur *eqs.* 4,99. *ibid. al.*

***farinabilis,** -e. *qui in farinam redigi potest – zu Mehl verarbeitbar:* ALBERT. M. Iob 30,4 'arborum cortices' *(sc. mandebant iuniores)*, eo quod illi -es sunt.

[farinacia *v.* pharmacia: TRACT. de aegr. cur. p. 92,52. 185,43.]

***farinalis,** -e. **1** *farinaceus – mehlig:* ALBERT. M. veget. 6,204 in supremo . . . sui germen suum habet *glans*, et quod subtus est de -i substantia, deputatum est in materiam et cibum germinis. 7,68 alterum . . ., quod habet semen, est substantia -is (formalis *var. l.*), quae immixto sibi humido suscipit formationem . . . in plantam. 7,70. **2** *subst. neutr. i. q. molendinum – Mühle:* DIPL. Heinr. II. 104 ecclesiam . . . cum omnibus suis . . . appendiciis in terris ac pratis, eciam duas patellas et duo -a (farma- *var. l.*).

farinarius, -a, -um. *script.:* fer-: *l.68.* for-: *l.71.* farran-: *p.85,1.* faran-: *l.69.* farean-: *l.67.* farn-: DIPL. Frid. I. 436 p. 332,23.

1 *adi. i. q. molarius – Mühlen-:* TRAD. Frising. 321 (a. 814) tradimus res nostras . . . cum . . . campis, pratis, -is locis (*sim.* 410 tradidit locum -um. *cf.* 730 molinarem locum). **2** *subst.:* **a** *masc., fem., neutr. i. q. mola, molendinum – Mühle:* LEX Sal. Merov. 22,3 si quis sclusam de -o alieno ruperit. DIPL. Merov. I 157 p. 392,28 quod . . . ipse -us ad ipso Verno nonquam aspexissit. TRAD. Weiss. 52 p. 241,92 cum . . . farea-is. DIPL. Pipp. 22 p. 31,21 cum . . . -is (fe- *var. l.*). CHART. Solod. I 2 cum . . . fara-is. CAPIT. reg. Franc. 32,18 ut ad nostras -as pullos et aucas habeant iuxta qualitatem -i. DIPL. Otton. I. 81 p. 160,29 ad quem *(mansum)* aspiciunt . . . ⌞-i duo⌟ (fo-um unum *var. l.*). FUND. Ascov. (MGScript. XV p. 995,23) cum . . .

farran-is. *persaepe.* **b** *masc. i. q. molendinarius, pistor – Müller:* RICHER. REM. hist. 2,57 p. 139,11sqq. in hospitium -i cuiusdam divertentes sese gratia visendi sanctorum loca . . . advenisse referunt; -us iuvenes . . . gratanter accomodat *eqs.*

***farinatio,** -onis *f.* *molitio – das Mahlen, Vermahlung:* ALBERT. M. veget. 5,111 quartum *(sc. signum siccitatis abundantis in plantis)* . . . est durities et facilis -o (farci-, farri-, formacio *var. l.*) seminum.

farinatus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *in farinam, pulverem redactus – gemahlen, pulverisiert:* ALBERT. M. sent. 4,12,7 p. 305a,29 grana *(sc. frumenti)* -a etiam infusa in pasta permiscerentur. miner. 4,1 p. 93a,23 quilibet ordo laminarum subtus et supra habet pulverem fuliginis et salis et lateris -i commixtorum. **b** *farinosus – mehlig:* BERNH. PROV. comm. 9,4 p. 315,16 unum est genus melonis, quod Salernitanice dicitur -us, eo quod labra comedentium farina videatur aspergi. **2** *subst. fem. vel neutr. i. q. puls, maza – Mehlbrei:* PS. ARIST. magist. p. 658b,46 recipe olei communis, quantum vis, et cum calce viva optime confice, ut fit ut -um. ANON. secret. p. 80,14 cretae pars una, arenae cribratae partes II temperentur cum aqua salis ad modum -ae; de qua liniatur vas.

adv. ***farinatim.** *in farinam redigendo, per molitionem – zu Mehl machend, durch Zermalmen:* ALBERT. M. animal. 26,34 -m exedit lignum et per foramen exit *teredo.*

farinula (-nola), -ae *f.* *parva copia farinae, farina – (eine kleine Menge) Mehl:* VITA Galli I 3 p. 215,8 cum . . . respondissent *discipuli* se nullum rem habere nisi sextarium tantum -ole. GUMP. Wenc. 8 p. 216,31 hanc *(sc. quam ipse moluit)* -am massa naturali congestam in libas sacrificales . . . ille proprio manuum labore coqui parabat. METELL. exp. Hieros. 5,461 caseus et carnes vinumque, -a, panes . . . in esum cuncta feruntur. *al.*

farinx *v.* pharynx. **faris-** *v.* pharis-.

1. farius *v.* pharus. **[2. farius** *v.* 1. falsarius.**]**

2. farma- *v.* pharma-. **[farmis** *v.* farcio.**]**

[farna *v.* defrico. *adde ad vol. III. p. 209,24:* MAPPAE CLAVIC. 128 tolles de sanguine porcino et ⌞de farna⌟ (-a *corr. ex* de fabrica *S*).**]**

farnaria, farrinarius *v.* farinarius.

***faro** (pha-), -onis *m.* (*cf.* *fara, *faramannus) *?abl. pl.* -is: *l.49.* *in schedulis nostris semper compositum c.* Burgundae-, Burgundo- *fort. i. qui ad gentem advenam pertinet – viell.: Angehöriger eines eingewanderten Geschlechts (de re v. T. Mayer, Mittelalterl. Studien. 1963. p. 147; de eodem nomine generis cuiusdam nobilis Burgundiae v. LexMA. II. p. 1098sq.):* CHRON. Fred. 4,41 Burgundae-is . . . tam episcopi quam citeri leudis timentis Brunechildem . . . tractabant, ut *eqs.* 4,44 cum universis pontificibus Burgundiae seo et Burgundae-is. 4,55 Chlotharius ad Burgunde-is (Burgundi[a]e -es, Burgundiae barones *var. l.*) specialius iobet, ut *eqs.* PASS. Sigism. 1 (MGMer. II p. 333,9) burgus ultra Renum fluvium . . . custodire coacti sunt *(sc. Scanadavii advenae)*, unde et Burgundo-es (Burgundosaxones, Burgundiph-es *var. l.*) nuncupati sunt et usque hodie Burgundiones vocantur.

1. farrago (ter-, fera-, fora-), -inis *f.* *acc. sg.* -nam: *l.62.* **1** *frumentum, pabulum mixtum – Getreidemischung, Mischfutter:* **a** *proprie de pabulo equorum:* CHART. Frising. 84 p. 86,29 (a. 1070) supradicti . . . obsequii quantitas hec est: modius I simile et I polente, . . . -is XII modios. MOSES PANORM. infirm. 44 p. 141,1 quando volueris purgare equum malis humoribus et impinguare . . ., da ei te-em vel trifolium (*sim.* marisc. 21 p. 189,17 fe-am [gloss.: id est hordeum fractum bene moleatum]). ALPHITA I p. 290,44 -o cibus est equorum (II p. 62,31 fo-o). **b** *in imag. c. notione vilitatis:* WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 17 exhausti tenuis -o libelli. HUGO TRIMB. sols. epil. 116 miror, qua -e cecas cibent gentes, qui doctrinalis tritici per se sunt egentes. **2** *frumentum, far – Getreide, Korn:* **a** *de culmis:* RICHER. REM. hist. 2,73 p. 151,11 me *(sc. Ludowicum regem)* . . . parvum in fasciculo -is a meis dissimulatum . . . fugere compulit *pater Hugonis.* 2,88 comperit *rex* . . . cives . . . -is fasciculos equis in urbem deferre. **b** *de granis:* PETR. DAM. serm. 68,68 sicut . . . hordeum inter molam . . . conteritur, ut a farinae -e cantabrum secernatur, ita *eqs.*

2. farrago *v.* ferrugo. **farranarius** *v.* farinarius.

***farratum** *v.* *forro. ***farratura** *v.* *ferratura.

farreus, -a, -um. **1** *cerealis, frumentaceus – Getreide-:* PAULIN. AQUIL. carm. 2A,11 paleas a fulvis cernis *(sc. Zacharias sacerdos)* aristis; mittis ad astra poli splendentis -a grana. VITA Galli II 1560 suum purgat frumentum rite magister migmata proiciens condens et -a dona *eqs.* UFFING. Liutg. 39 ex saxigenis flavescunt -a sulcis semina. *v. et l.15.* **2** *adoreus – Dinkel-:* EGBERT. fec. rat. 1,73 (schol.) si semper fueris usus pane -o et reliquo bene purgato, priusquam fame pereas, . . . utere ordeaceo!

***farrifer,** -era, -erum. *farreus, frumentaceus – Getreide-:* WOLFHARD. Waldb. 1,19 p. 184,16 qui tantum Dominici corporis sacramentum vorare ante nequibat, -a (farrea *ed. ASBoll.*) postea dona famelicus quaerebat.

farris *v.* 1. far. **1. farrum** *v.* 1. far.

[2. farrum *v.* *phanus.**]**

***farsa,** -ae *f. vel* ***farsus,** -i *m.* farfa: *l.32.* *(fort. orig. arab., ni cohaeret c.* farcimen *an c. ital.* fersa *[v. Battaglia, Dizionario. V. p. 869C])* *ulcus consumens, lupus – fressendes Geschwür, 'Wolf' (v. B. Castelli, Lexicon medicum Graeco-Latinum. 1713. p. 469B s. v.* lupus): CONSTANT. AFRIC. grad. p. 374,17 aerisipelam refrigerat *semperviva* et -am. p. 382, 16 pessima vulnera sicut -am . . . cohibet *alumen.* PS. ODO MAGD. herb. 481 ulcera desiccat *alumen* mala, restringit quoque -am. TRACT. de aegr. cur. p. 188,2 prodest *(sc. antidotum)* -o, cancro oris et pedis. THEOD. CERV. chirurg. 3,6 p. 160A si -us cancro supervenerit, de mille hoc unum probatum sufficiat: pulvis ad -um hominis vel equi *eqs.* *huc spectare vid.:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,10 facit *cholera rubea* apostema, quod vocatur formica et aliud fulsa (-fa *ed. Basil.*).

***farsata,** -ae *f.* *(cf. ital.* farsata; *v. Battaglia, Dizionario. V. p. 694B)* *?emplastrum (refertum) – ?(gefüllter) Umschlag:* THADD. FLORENT. cons. 127,98 fiat . . . evaporatio cum ligno alloes . . . et cum supradicta -a (*antea:* emplastrum de sinapi et melle et stercore columbino).

***farsetum** (-sottum), -i *n.* *(ital.* farsetto, *cf. Battaglia, Dizionario. V. p. 694C)* *colobium (lanatum) – (gefüttertes) Wams:* CHART. Ital. Ficker 470 (a. 1273) ceperunt *Cio et Iohannes* . . . Guidonem et miserunt ei funem in -otto et duxerunt ipsum ligatum.

[fartellus *v.* farcellus.**]** **farsio** *v.* farcio.

fartor, -oris *m.* **1** *lanius, qui farcimina facit, botularius – Wurstmacher, -metzger, Kuttler (de re v. Dt. Rechtswb. VIII. p. 233):* NOTKER. BALB. gest. 1,18 p. 24,16 pistores, lanii, coci et -es . . . omnimoda gulę irritamenta . . . praeparabant. CHART. civ. Hild. 354 -es, qui vulgariter dicuntur worstemegere, . . . nichil commune cum carnificibus habere debeant. CHART. Mekl. 1478 vendidit . . . aream unam in palude -orum . . . sitam. *al.* **2** *qui ventrem suum refercit, ganeo – einer der sich vollstopft, Schlemmer:* SATIRA in Mett. 43 (MG Lib. Lit. III p. 620) potores et -es tibi consiliantur, carnifices tibi cum latronibus auxiliantur *eqs.*

***fartorium,** -i *n.* *laniatorium botulariorum – (Wurst-)-Metzgerei, Schlachthaus:* CHART. Sil. D IV 321 p. 215,11 (a. 1277) -um, in quo mactantur pecora, . . . construent *Arnoldus fratresque eius.* 447 p. 299,8 stubam balnei liberam cum -o libero comode et quiete . . . possidebit *Ulricus.*

fartus, -us *m.* *cibus, victus – Speise, Nahrung:* THEODULF. (?) carm. 75,123 hic *(sc. in paradiso)* pascha, hic virtus, potus hic denique -us, inmortale decus constat ubique bonis *(cf.* 75,90 potus luxque cibusque simul *[sc. Christus]).*

farvara *v.* farfara. **farus** *v.* pharus. *Niederer*

fas *n. indecl.* *script.* vas: *p.87,4. al.* *struct. notabiliores: c. gen. gerundii: p.87,9.11. al.* *pendet* ad *c. gerundio: p.87, 16.* *pendet* ut: *p.87,17. al.*

1 *ius (divinum), quod aequum est, licitum – (göttliches) Recht, das Rechte, Billige, Pflichtmäßige, Erlaubte:* **a** *in univ.:* EPIST. Mog. 11 p. 333,23 (a. 871) tales viros *(sc. praesumptores et praevaricatores)* . . . indemnatos relinquere fas et iura sinebant? CHART. Westph. I 41 p. 36,1 contra ius canoni-

cum et fas ecclesiasticum. ABBO SANGERM. bell. 1,534 fas nulli arridente suum contemnere doma *(cf. notam ed.)*. HARTW. Emm. 59 consolamini nec ultra fas tristamini. LEO MARS. chron. 2,100 quantum fas (vas *var. l.)* suppetit. ROD. CAMER. Lietb. 44 fas nefasque confundens *Hugo. persaepe*. **b** *licentia, permissio – Berechtigung, Erlaubnis:* DIPL. Otton. I. 381 p. 523,7 nec alicui ... persone in eundem locum fas aut licentia pateat. DIPL. Otton. III. 311 p. 738,7 comiti ... donavimus ... ius, fas et potestatem ... publicum faciendi et construendi merkatum (*sim.* 327). *al.* **c** *possibilitas – Möglichkeit:* ALBERT. AQUENS. hist. 10,13 nec erat fas ulli aut spacium frena retinendi a facie insequentis. **d** *consilium, instructio – Rat, Anleitung:* EBERW. Symeon. 5 eremiticam et solitariam vitam concupierat, sed quomodo inciperet, fas non erat. **2** *locut.* fas est: **a** *pium, aequum, iustum, par est, licet – es ist recht(ens), billig, erlaubt:* VITA Wandr. 17 (MGMer. V p. 22,17) quod fas sit ad inquirendum, quanta *eqs*. EIGIL Sturm. 6 p. 149,17 fas non esse, ut sancti Dei martyris corpus alium deferatur in locum. DIPL. Otton. I. 35 ut fas ei *(congregationi)* sit abbatissam ex ipsis eligendi, quam velint. BERTH. chron. B a. 1071 p. 212,19 cum ... nulli clericorum fas sit ignorare statuta canonum. *persaepe*. **b** *possibile est – es ist möglich:* PASS. Quir. Teg. 12,26 (vs.) caecus resedit consilii ignarus: nec enim fas ulteriora adtemptare viae. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 88,2 si quis recta via - nemo quidem ad plenum, sed quantum homini fas esset - assequatur. *al.*

***fasallus** *v.* *vassallus. **fasceninae** *v.* fescenninus.

fasceola, fasceolum, fasceolus *v.* fasciola.

***faschaneum** (va-, -nium), -i *n.* *(theod. vet.* vaschanc, vaschang *['Fasching']; v. M. Lexer, Mittelhochdt. Wörterb. III. 1878. p. 27) tempus ieiunium quadragesimale praecedens – Vorfasten-, Faschingszeit (iur. de termino praestationis, solutionis):* REGISTR. Austr. I 129 p. 39b,9 (a. 1220/40) XXVIII pullos in v-um (*cf.* p. 39a,15 in carnisprivio). 130 p. 40b,8 in v-o XXXII pullos. 133 p. 41b,7 VII pullos in v-io.

fascia, -ae *f.* fassi-: *l. 52. form.: abl. pl.* -cis: CONR. MUR. clip. 62b. 69b. *decl. II.: l. 52. adde* ALDH. virg. I 36 p. 283,9 -orum *(var. l.)*.

ligamentum (pectorale), ligamen – (Brust-)Band, Binde, Wickel, Verband: **1** *gener.:* WALAHFR. hort. 194 mollis fotos constringat -a crines. EKKEH. IV. carm. var. I 2,28 volvitur in pannis infans virtute perennis, carne tegente Deum -a pingit eum. ANNALISTA SAXO a. 1105 p. 521,6 soluta per apostolos mortis -a. VITA Hildeg. Schon. 32 (ASBoll.3 Apr. II. p. 787B) circa pectus defuncti *(Iosephi alias Hildegundis)* -a muliebris est inventa. ALBERT. M. pol. 7,15 p. 745b,6 corpora infantium parvorum usque ad annum quintum aetatis involvi per cheltos, id est -as, ut *eqs. saepius. v. et vol. II. p. 727,1.* **2** *medic.:* WILH. HIRS. const. 1,61 tollens -am suam de lecto suo pergit *frater* ad ... minuendi sanguinis officinam (*sim.* CONSUET. Marb. 77). GLOSS. Roger. III 634 stringi debet *lacertus* cum -a. GLOSS. Roger. I A 1,2 p. 512,4 cum fassio ... totum vulnus munda. THEOD. CERV. chirurg. 2,20 p. 150E habeat *medicus* -am convenienter longam et latam. *saepe. v. et p. 89,53. in imag. de signo crucis:* THIOFR. flor. 4,2 l. 263 si divinę miserationis respectu fluctuanti pectori medicinalis per digitos imprimitur -a. **3** *anat. ('Faszie'):* ALBERT. M. animal. 1,392 minor *(sc. ramus arteriae)* reni sinistri est propius et in ipsius spargitur -is. 1,414 sunt venae quaedam capillares, quae vadunt ad -as dextri renis et sparguntur in eis.

fasciamentum, -i *n.* *ligamentum, ligamen – Binde, Wickel, Umschlag:* **1** *gener.:* ALCUIN. epist. 138 p. 217,8 numquid non -a mortui eodem verbo solvere potuit *Christus*, quo mortuum vitae redditum de sepulchro prodire iussit? **2** *medic.:* RECEPT. Lauresh. 1,34 -um ad deponendum (*sim.* 1,35). FRAGM. mul. I 106 -um super stomacum ad menstrua provocanda.

***fasciatio,** -onis *f.* *actio incunabulis ligandi, implicandi – das Wickeln:* CONSTANT. AFRIC. theor. 6,7 p. 26bv in diffiguratione *(sc. causae morbi sunt):* vel in vulva vel in nativitatis tempore vel in -e; ... in -e, cum aut fasciatur laxa vel nimia coarctatione, debilitatur *(sc. infans)*. TROTULA A 18 p. 88,7 si aliquid istorum appareat, diutius a solita -e cogatur *(sc. infans)* abstinere et diutius dormiat.

fasciatorium *v.* facitergium.

***fascicellus,** -i *m.* *fasciculus, manipulus – (kleiner) Bund, Bündel:* MOSES PANORM. marisc. 9 p. 169,2 accipe libr. I de uva passa, sicca, veteri et duos -os de sita raxi.

***fascicularius** (fascu-), -i *m.* *baiulus – (Lasten-, Bündel-)-Träger:* REGISTR. Prum. 25 p. 188,13 fascu-i (CAES. PRUM. gloss.: -i sunt illi, qui ferunt pondera) unusquisque denarios II *(sc. solvunt)*.

fasciculus, -i *m.* *script.:* fassi-: *l. 23. adde* ANTIDOT. Glasg. p. 101,2. *ibid. al.* -ll-: *l. 21. form. decl. I.:* ANTIDOT. Lond. p. 20,18 -as.

1 *(parva) fascis, manipulus, sarcinula – (kleiner) Bund, (kleines) Bündel:* **a** *proprie (in imag.: l. 22):* **α** *in univ.:* SALOM. epist. 29 p. 415,17 parva xeniola ... dominationi vestrae *(sc. regis)* curavi destinare: ... masticis et piperis -um. FUND. Brunw. 35 p. 143,10 sanctorum Dei reliquias cum carta in -um compositas a fossa altaris eicit *rusticus*. PETR. DAM. epist. 110 p. 237,14 qui *(pauperculus)* se conquerebatur herbarum -um (-llos *var. l.*) collegisse. CAES. HEIST. hom. exc. 18 p. 19,18 vix XVIII omeliis expletis, quas -um vocavi moralitatis. CHART. Hans. 432 p. 144,41 fass-us gladiorum II den. *saepe.* **β** *veru – Spieß:* CHART. Sil. D I 93 p. 65,35 (a. 1204) quilibet istorum *(piscatorum)* debet -um piscium, qui meth dicitur (*cf.* 83 p. 57,9 veru). **γ** *gremium – ein Armvoll, Garbe:* TRANSL. Chrys. et Dar. 11 hic *(manu debilis)* -um l i n i manui innexum aridae cum ... super altare poneret (REGISTR. abb. Werd. 3,49. *saepius*). CHRON. Camer. 3,15 Albertum saepius -os lignorum noctu ostiis pauperum apposuisse. CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 394,32 dabuntur ... XXXII -i rudis lini, -us erit tantus, quantus poterit contineri sub ascella manu replicata ad ilia. *saepe. v. et p. 90,20.* **δ** *vehes – Fuder:* RICHER. REM. hist. 2,73 p. 151,11 me *(sc. regem Ludovicum)* parvum in -o farraginis a meis dissimulatum ... in partes transmarinas ... fugere compulit *pater Hugonis*. **b** *translate i. q. onus, pondus – Last, Bürde:* ADAM gest. epil. 47 tu *(sc. episcopus)* solvis duram populi a cervice catenam, -osque graves ab onusta plebe repellens afflictae gentis merorem in gaudia vertis. VITA Heinr. II. A 18 (30) p. 304,14 -is peccatorum deprimentibus. HONOR. III. registr. 304 p. 231,20 dissolvere colligationes impietatis et -os deprimentes. *al.* **2** *(parva) fascia, cinctorium – (kleines) Band, (kleine) Binde, Schurz:* **a** *gener.:* CARM. var. III A 6,2,22 (MGPoet. V p. 614) miser *(sc. Adam)* ex orto nec filum vestis habendo -os nectit, sola verenda tegit. **b** *medic.:* GLOSS. Roger. I A 4,3 p. 711,18 postea portet brachium cum ... aliquibus fulciculis vel -is vel ligaturis ad collum.

***fascilo,** -onis *f.* *(theod. vet.* fezil; *cf. Graff, Sprachschatz. III. p. 736) cingulum militare – Wehrgehänge:* NOTKER. BALB. gest. 2,21 p. 92,4 ut nobilioribus quibuscunque aut balteos aut -es (fla- *var. l.*) ... distribui iuberet *Hludowicus imperator. cf.* *facilus, *fagidulus.

fascina, -ae *f.* *script.:* fausgi-: *l. 59.* faxi-: *l. 60.* **1** *fascis, fasciculus – Bündel, Ballen:* CONVERS. Afrae 4 ubi -as (fasces *var. l.)* lini (ligni *var. l.*) habeo, abscondi eos *(sc. episcopum eiusque diaconum).* **2** *cratis (viminea), fasciculus ex virgis alligatus – Lohbündel, Reisig(geflecht), 'Faschine':* REGISTR. Prum. 114 p. 252,9 de ligna carradas V, de minuta IIII, quinta de fausgina. OTTO MOR. hist. p. 84,2 imperator ... eum *(castellum)* ... firmiter ... ex duplicibus faxinis (-is *M*) viminum ... cohoperiri fecit.

fascinatio, -onis *f.* *magia, incantatio – Zauberei, Hexerei:* RADBERT. Arsen. 2,17 p. 88,21 quae et qualis tunc fuit -o et mentis obcecatio. DECRET. Burch. 19,5 p. 961D ut aliqua femina sit, quae ... bona hominum -bus suis aut damnare aut surripere possit. EPIST. Teg. I 119 p. 136,3 clericum ... non minus facinore -is fore execrabilem quam infamia adulterii vituperabilem. ALBERT. M. somn. 3,2,6 p. 203b,40 illi *(Avicenna et Algazalis)* dicunt animam unius imprimere per modum -is in animas multorum aliorum. *al.*

***fascinativus,** -a, -um. *usu subst. de magia: p. 89,4. ad magiam, incantationem pertinens – die Zauberei betreffend,*

Zauber-: ALBERT. M. caus. univ. 2,2,26 p. 120,36 in scientia, quae -a dicitur, quae pars necromantiae est, quod anima unius per virtutem sensus egressa aliorum hominum . . . impedit operationes. p. 120,77 quod . . . inducitur de -is et incantativis, non omni convenit animae hominum vel animalium. summ. theol. I 18,74,2,2 p. 773[b],41.

fascinator, -oris *m.* *tiro in arte fascinandi – Zauberlehrling:* EKKEH. IV. cas. 39 p. 88,17 ne miremini . . ., si diabolus, a quo nigros libros noctibus discunt *(Notkerus et Ratpertus)*, -orum suorum calices, ne effunderentur, continuit.

***fascinatrix,** -icis *f.* *malefica, incantatrix – Zauberin, Hexe:* CONR. MUR. summ. p. 160,8 mulier deridenda . . . poterit nominari: . . . facinorosa, -x, feda. *v. et vol. II. p. 2118,58.*

fascino, -avi, -atum, -are. *script.:* fassi-: *l.22.* faci-: *l.27.* fasti-: *l.22.* *partic. praes. usu subst.: l.24.*

1 *(in)cantare, larvare – (ver-, be)zaubern, (ver-, be)hexen (absol.: l.18.23.24. al.):* EINH. (?) Marc. et Petr. II 57,3 mentibus inluditis -antes ac fallentes magicis versutiis. HINCM. divort. 15 p. 206,18 alii *(homines)* . . . carminibus a strigis -ti . . . reperti sunt. PETR. DAM. epist. 40 p. 441,13 timens *(sc. Hieremias)* . . ., ne venationibus deditam canum suorum sagacitatem hostile praestigium fass-ret (-ret, fast- *var. l.*). BENZO ad Heinr. IV. 4,34 (5) p. 392,12 Medea -ante. ALBERT. M. animal. quaest. 18,3 p. 298,69 quod oculus -antis alterat corpora puerorum *eqs. saepe.* **2** *corrumpere, seducere – blenden, verführen:* LAND. MEDIOL. hist. 2,23 p. 60,31 soporatis et bene fac-tis Teutonicis, in quorum custodia Heribertus erat. LAMB. WAT. annal. a. 1162 p. 535,30 consilio quorumdam pravorum hominum reges inter se -ti. HIST. peregr. p. 118,13 Renaldus . . . turpiter -tus amore pecunie. CHART. Gosl. I 427 ne . . . eius *(praepositi)* malignis suggestionibus videamini *(sc. sanctimoniales)* -te. *al.* **3** *invidere, abnegare – neiden, (aus Missgunst) vorenthalten:* SEDUL. SCOT. carm. II 24,11 -o nec regi 'salve, rex inclite, salve' *(cf. notam ed. p. 149).*

fascinus, -i *m. vel* **fascinum,** -i *n.* *confunditur c.* facinus: *l. 37.* *magia, maleficum – Zauber(ei):* SERMO de sacril. 15 carmina vel incantationes . . . haec sunt: ad -um (fac- *var. l.; sc. tollendum, cf. notam ed. p. 28*), ad spalmum. NOTKER. BALB. carm. 3,13,3 aemulans Petronia, quem misella Stephanum pernix medicum requirit -o spreto. BENZO ad Heinr. IV. 4,39 (10) p. 420,9 fidem servanti nil nocebit -us. *ibid. al.*

fascio, -avi, -atum, -are. *form.* -irent: *l.45.* *ligare, implicare – (um)wickeln, (um-, ver)binden:* **1** *gener.:* ENGELM. carm. 3,70 (MGPoet. III p. 64) legavit *Deus* tenerum *(sc. Christum)*, cum prima crepundia matris . . . nigri -irent tegmina panni. LIUTPR. leg. 37 p. 194,10 manciati . . ., -ti, fibulati, criniti, talari tunica induti penes nos equitant *Graeci. v. et p.87, 71.* **2** *medic.:* AESCULAPIUS 41 p. 67,6sqq. ut cooperiantur pecten et renes ex spongia in pusca et ibi -antur, ubi pus ipsum remanet . . .; adhibenda erit lana succida . . . et superfasciando utilissimum. RECEPT. Sangall. II 53 fermentum candidum cum mel macerato super umbilico imponatur et -etur. THEOD. CERV. chirurg. 2,1 p. 144[E] cum leni fascia taliter -etur *vulnus cutis eqs. al.*

fasciola (fazzo-, fac-, -ceo-), -ae *f.* *script.* ?falc-: *l.65.* *decl. II.: l.68.70.p.90,1.2. al.*

1 *strictius i. q. ligamentum, ligamen (crurale) – (Strumpf-, Waden-)Binde, (Ver-)Band:* **a** *gener. (de re v. M. Müller, Die Kleidung nach den Quellen d. frühen MAs. 2003. p. 71sqq.):* PAUL. DIAC. Lang. 1,24 p. 61,24 quia a suris inferius candidis utebantur *Langobardi* -eolis. NOTKER. BALB. gest. 2,8 p. 60,19 galliculam regis et -am (flosciolam, flasciolam *var. l.*) ferus immanissimus disrumpens . . . aufugit. WILH. HIRS. const. 2,18 p. 1061[D] ne sine -is equitet *decanus.* ROM. SALERN. annal. p. 157,10 tibialiis . . . cum falc-is (*ni leg.* -is) crura . . . constringebat *Carolus imperator. saepe.* **b** *medic.:* VITA Anselmi Luc. 63 hic *(contractus)* . . . credens crura sua -is stricta exuit. ROGER. SALERN. chirurg. 2,416 -eolus sub mandibulis supponatur *eqs.* WILH. SALIC. chirurg. 3,21 p. 349[A] reducatur tunc membrum et restauretur cum pila, fazzolo et aliis. GLOSS. Roger. II 587 superadditur fac-a stricta. *al.* **2** *latius:* **a** *capital, rica – Kopftuch, Kopfbedeckung:* CHRON. Salern. 110 p. 122,24 suo capite denudato, ilico Agareni -um condonavit *Guaiferius princeps.* p. 123,6 Agarenus, cui -um condonasti *(sc. princeps)*, ipse talia verba depromsit. **b** *linteum, linum – (Leinen-)Tuch:* CAPIT. reg. Franc. 128,7 genitium, in quo sunt feminae XXIV, in quo repperimus sarciles V cum -is IV. TRAD. Weiss. app. I 3 sarcile in longitudine V in latitudine IIII *(sc. cubitorum)* cum -is unusquisque facere debet. *saepius.* REGISTR. abb. Werd. 5[a],66 tradidit Rodbraht . . . predium . . ., de quo uno anno veniunt II pallia et alio I et II-ę. *al.*

fasciolatus, -a, -um. *fasciolis ornatus – mit Wadenbinden versehen:* LIBER tram. 154 -us non intrabit ullo modo frater in claustrum.

fascis, -is *m.* *(f.:* ENGELM. carm. 3,121 [MGPoet. III p. 65]. *al.) vel* ***fascius,** -i *m.* *script.:* pha-: *l.68.* va-: *l.20.* fax(i)us: *l.23.25. al.* -ss-: CARM. var. Walther. 8,49 *(cod.).* fassis, -(i)us: *l.24.26.27. al.*

I *sarcina, manipulus – Bund, Bündel:* **A** *gener.:* **1** *strictius:* COMPOS. Luc. ε 23 in quam *(cocturam)* mittis carbonem cofinos X et octo -es de teda. LEX Baiuv. 1,13 reddant decimum -em (-e, v-em, fasciculum *var. l.*) de lino. REGISTR. Foss. I 14 solvit *unusquisque* de lino -ium I. OTTO FRISING. gest. 2,39 p. 146,21 validas lignorum strues in plures congesserant *Veronenses* -es. COD. Wang. Trident. 70 p. 160,4 dare . . . faxum unum feni. 285 p. 508,27 IV fasses feni. CHART. Tirol. notar. I 168 solvere . . . CC et XX faxios de feno. REGISTR. Trident. I 150 p. 124,15 unum fassum de feno *(sc. Caraza tenetur solvere).* 151 p. 125,11 unum fassium de feno. *saepius. v. et p.88, 54.* **2** *latius de mensura liquidi (cf. theod. 'Gebinde'; v. et J. u. W. Grimm, Dt. Wörterb. IV. 1878. p. 1774 s. v. 'Gebinde'):* CHART. select. Waitz 6 p. 12,23 (a. 1068) unam coppatam *(sc. cervisiae)* sancte Marie sanctoque Domitiano affectavi *(sc. episcopus)* et . . . post primum -em sine cunctatione, si paratus fuerit, solvi. **B** *fascis virgarum – Rutenbündel, 'Faszes' (usu plur.; sing.: l.43.53):* **1** *in univ.:* PASS. Quint. 203 (MGPoet. IV p. 984) flectere me nullis constantem . . . verbis, sed nec poenarum diversis -bus unquam. **2** *de signo potestatis, dignitatis:* **a** *proprie:* WALAHFR. carm. 77,10,1 purpuram, sceptram, diadema, -es . . . temnit *Ianuarius martyr.* NADDA Cyriac. I 14,1 -bus et militaribus armis . . . repositis rei publicę renuntiavit. VITA Bertulfi 30 (MGScript. XV p. 637,31) cum . . . aulicus marchionis procederet senatus cum -bus. RANGER. Anselm. 3115 qui vult dici regnans et -bus uti, errat, si *eqs. saepius.* *adde:* EKKEH. IV. bened. I 14,36 -e *(sc. Totilae, a spathario exhibito)* nequit *Benedictus* falli. **b** *translate i. q. munus, (officii) dignitas, honor, potestas – Amt, (Amts-)Würde, Ehre, Macht:* CHART. Bund. 16* p. 12,33 (a. 751/59) debent . . . reges locis illis, qui specialiter ad regales -es pertinent, specialem defensionem. HROTSV. gest. 1504 ad -es augustalis provexit honoris. STEPH. LEOD. Lamb. 10 (ASBoll. Sept. V p. 583[D]) in Treiectensis ecclesiae -bus venerabilis Lantbertus pontifex est institutus. EKKEB. HERSF. Heimer. 16 p. 603,38 cum ei sublimes quoque et in -bus agentes personae . . . munera transmitterent. ORTL. chron. 1,20 p. 90,16 Oudelhilt comitissa . . . in -e posita. GESTA Ern. duc. I 1,1 Otto Magnus, Henrici primi regis filius, Romanis -bus (fastibus *var. l.*) imperavit loco LXXXI[o] ab Octaviano. *persaepe.* **C** *scopae – Besen (usu iur.; cf. Dt. Rechtswb. II. p. 132sq.; v. et notam ed.):* COSMAS chron. 2,45 p. 152,21 protulit *Wirpirk* de sinu forcipes et -em ex virgultis. **D** *in nomine plantae:* fascigallicum *i. q. nardum Gallicum – (gelber) Speik (Valeriana celtica L.; cf. André, Lex. bot. p. 79):* ALPHITA II p. 36,23 celtica fascigallicum. p. 62,32 fasci gallicum, i. celtica.

II *onus, pondus – Bürde, Last, Gepäck:* **A** *proprie:* ALCUIN. epist. 240 p. 385,27 sub -e armorum desudare. GUMP. Wenc. 23 p. 221,38 vehiculum sacro -e *(sc. sarcophago Vencezlavi)* gravatum prosecuti *fideles.* EGBERT. fec. rat. 1,109 nemo gravem poterit procul a se pellere -em. VATIC. de schism. (MG Lib. Lit. III p. 569,17) qui *(asinus)* aptus est ph-i (ph-e *var. l.*) et oneribus ferendis. *al.* **B** *translate:* ALCUIN. carm. 62,54 omnis . . . aetas aliquo sub -e laborat. VITA Bav. II 2,80 exsufflans animam c a r n a l i -e solutam perpetuo celsis victuram tradidit astris (UFFING. Ida 1,7 c. -e laxata). IOH. METT. Ioh.

[Weber]

72 p. 102,13 ego hoc vos *(sc. patrem Einoldum)* -e *(i. exterioribus rebus)* levabo. MIRAC. Annon. 1,65 omni -e prioris doloris se expeditam mirata est *mulier. persaepe.*

[**fascularius** *v.* *fascicularius.] ***fasellus** *v.* *vassallus.

faselus *v.* phaselus. **faseolus** *v.* phaseolus.

faseranus, fasianus *v.* phasianus.

[**fasilago** *v.* salsilago: CHART. Argetn. I 227 p. 178,5.]

[**fasilis** *v.* fossilis.] **fasiolus** *v.* phaseolus.

1. *fasma, -atis *n.* (fari; *cf. Stotz, Handb. 1,VI § 26.5*) *sermo, oratio – Rede, Gebet:* THIETM. chron. 6 prol. 19 inclite rex regum, modo suscipe -a tuorum.

2. fasma *v.* phasma. ***fassallus** *v.* *vassallus.

fassiculus *v.* fasciculus. **fassino** *v.* fascino.

fassio, -onis *f.* *confessio – Geständnis:* HINCM. divort. 7 p. 161,21 non est confessio, nisi fuerit cum corde et oris -o. CHART. Babenb. 232 p. 43,34 (spur. a. 1276/77) sive per -em sive per testimonium conprobatum. p. 50,16 ne aliquis captivus ... verberibus conpellatur ad aliquid profitendum nec de huiusmodi -e testimonium audiatur, nisi *eqs.*

fassis *v.* fascis. **fassium** *v.* fascia.

***fassius** *v.* fascis. **1. fassus** *v.* fateor.

2. *fassus *v.* fascis. **fastatio** *v.* vastatio.

fastergium *v.* facitergium. **fastideo** *v.* fastidio.

***fastidifer,** -a, -um. *fatigans, fastidium faciens – ermüdend, Widerwillen erzeugend:* FRUL. Leod. 2,1 (MGMer. V p. 358,30; s. XI.[med.]) omissa ... -a multiplicitate dicemus pauca de illis miraculis, quae *eqs.*

fastidio, -(i)vi, -itum, -ire. *coniug. I.: l.64. coniug. II.: l. 53. coniug. III.: l.36. pendet* ad: *l.32.*

I *intrans.:* **A** *odisse, taedio affectum esse – Ekel, Widerwillen empfinden:* **1** *spectat ad corpus:* HEITO Wett. 1 coepit ... ⌞ad perceptionem⌟ (a perceptione *var. l.*) cibi ... -ire. **2** *spectat ad mentem:* WALAHFR. exord. 23 p. 500,35 in fide imperfectus est, qui ... -ire eum *(Deum)* estimat, cum eadem oblatio nunc pro uno, nunc pro alio exhibetur. CARM. var. III C 1,8 cum fervent *(sc. pueri)* studio, -dunt *(corr. ex* -unt *cod.).* **B** *odio esse, taedium afferre – Ekel, Abscheu hervorrufen, zuwider sein:* **1** *spectat ad corpus:* GALB. Karol. 2,26 multi ... inflati sunt, quibus cibus et potus -bat, quibus tamen uterque abundabat. **2** *spectat ad mentem:* INVENT. Quint. II 147 (MGPoet. IV p. 1000) fratres ..., peto *(sc. pontifex)*, desinite ista fatentes, -itis enim. RADBERT. Matth. 5,260 ne prolixiora -ant. DIPL. Otton. III. 241 vestrae *(sc. Gerberti)* doctrinae disciplinata proceritas nostrae simplicitati semper fuit haud -ens auctoritas.

II *trans.:* **A** *abhorrere, spernere, despicere – verabscheuen, verschmähen, verachten:* **1** *in univ.:* **a** *spectat ad corpus (proprie et in imag.):* HRABAN. epist. 5 p. 390,23 si quis despicit hunc laborem nostrum ..., dimittat haec ... paupercula illis, ... quorum non venter pinguibus repletus hortorum -it olera. WALTHARIUS 389 potum -it *rex* et escam. *al.* **b** *spectat ad mentem:* ARDO Bened. 38 p. 217,6 ut hi, qui torpore pigrescunt et orare -dent, saltim compulsi agant, quae libenter nolunt. GODESC. SAXO theol. 19 p. 266,2 ut nullo modo -as medullitus audire, quae loquor. HROTSV. Cal. 3,3 lenocinia tua parvi pendo *(sc. Drusiana)* tuique lasciviam -o. *al. obi. homines:* HROTSV. Gall. II 4 Iohannes et Paulus te *(sc. imperatorem)* -unt. HELM. chron. 62 p. 119,2 quod -eris *(sc. comes Adolfus)* amicum tuum *(sc. Niclotum)* nec recordatus fueris federis. *al.* **2** *evitare, declinare – vermeiden, zu vermeiden suchen:* WALTHARIUS 631 hic *(Hagathies)* ... perpavidam gelido sub pectore mentem gesserat et multis -it proelia verbis. **3** *?circumire – ?umgehen:* Ps. HIPPOCR. phleb. 170 vena cefalica ... fertur in gula, -iat cor. **B** *ultra modum implere – überreich anfüllen:* CONSUET. Vird. 27 in ... sollemnitatibus legumen fratrum mensam non violabit, sed illa laucioribus cibis largo stipendio -ta fratres exertos reddet *(cf. et notam ed.).*

***fastidiositas,** -atis *f.* *taedium, nausea – Überdruss, Unwohlsein (usu medic.):* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,27 p. 46a[v] passiones in fundo stomachi sunt mala digestio, -s, diarria ...; mala digestio et -s ex defectione est stomachi in digestione. p. 46b[v] si nullatenus digeritur cibus, sed potius corrumpitur, -s nuncupatur; quam qui patiuntur, stomatichos vocamus.

fastidiosus, -a, -um. *usu subst. saepe, e. g. l.5.7.11.*

1 *taedium patiens – Abscheu, Ekel empfindend:* **a** *spectat ad corpus (fere usu medic. i. q. anorectus – appetitlos):* HRABAN. hom. II 82 p. 306[C] -us quisque ad aeternae vitae epulas non festinat. WOLFHARD. Waldb. 19 capit. p. 146,13 de quodam -o mirabiliter curato. NADDA Cyriac. I 26 ne -is ingeras cibum. ANON. coit. 2,1,9 quorum *(castorum)* alteri -i, alteri ciborum avidi ... angustiabantur. *al.* **b** *spectat ad mentem i. q. languidus, indignans, invitus – un-, widerwillig:* SISEB. Desid. 22 p. 637,18 ne -is de sua prolixitate displiceat *haec prosecutio.* HRABAN. epist. 23 p. 429,22 studiosis tantum laboravi, non -is. ANON. algor. Salem. p. 6,19 quaerit *divisio* curiosos, non -os, sed ingeniosos. *saepe.* **2** *odiosus, detestabilis – Abscheu, Ekel erregend, abscheulich, widerwärtig:* **a** *spectat ad corpus:* VITA Pard. 19 (MGMer. VII p. 37,4) Aunarius ... -o more de palma sua sputum latenter proiecit. DEFENS. med. I p. 56,30 cum aliquid amarum et -um esse sentiant *medici,* melle ... commiscent. IOH. S. PAUL. diaet. 461 cerebrum *(sc. animalium)* humidum est et -um (*sim.* 463). THADD. FLORENT. cons. 47,33 provocetur *vomitus* ... quolibet cibo vel potu unctuoso vel -o. **b** *spectat ad mentem i. q. longinquus, molestus, taediosus – langweilig, lästig, verdrießlich:* LIBRI Karol. 2 praef. p. 234,12 ne indistincti itineris tramitem inordinata prolixitas efficeret -um. ADALBOLD. sphaer. 5 p. 306,24 si vobis non sit -um audire, mihi non erit onerosum dicere. BERTH. chron. B praef. p. 170,9 cum de ergastulo mundi huius -o sanctam eius *(Hermanni contracti)* animam Dei pietas dignaretur liberare. GERHOH. tract. p. 78,4 si non timerem -us fieri nota replicando. *persaepe.*

adv. **fastidiose.** **1** *cum taedio, indignanter – überdrüssig, widerwillig:* HRABAN. epist. 2[b] p. 384,28 rogo lectorem, ut non -e accipiat nostrum laborem (*item* cruc. 2 praef. 27). ADALBOLD. Heinr. prol. p. 46,2 quod in omnibus scriptis antiquitas delitiose veneratur, novitas -e repudiatur. *al.* **2** *odiose – auf Überdruss erzeugende Weise:* OTLOH. Wolfk. prol. p. 566[B] quaedam addendo, quaedam ... -e vel inepte dicta excerpendo ... vobis, o fratres mei exactoresque huius rei, ... oboedivi.

fastiditas, -atis *f.* *taedium, odium – Überdruss, Widerwillen:* RUP. MEDIOL. Adalb. 22 ne per verbosam stili vagationem legentibus forsitan quamlibet ingeramus -em. HUGO TRIMB. sols. 2 prol. B 9 est ... identitas mater sacietatis (-is, sociatatis, societatis *var. l.*).

1. fastidium, -i *n.* *struct.:* *c. gen. subi.: l.55. al.* *c. gen. obi.: l.50. al.*

taedium, odium – Ekel, Überdruss, Widerwillen: **1** *spectat ad corpus:* **a** *gener.:* AESCULAPIUS 36 p. 55,42 cacexiam apprehendimus ex ... corporis ... cessante nutrimento, hoc est -o cibi. EGBERT. fec. rat. 1,705 concurrunt in carne modis -a miris. CARM. Bur. 165,2,4 odor eius *(puellae)* oris ... exigenti osculum nullum prebet homini -um. *al.* **b** *medic. i. q. anorexia, defectus appetitus – Appetitlosigkeit:* WALAHFR. Gall. 2,32 ut paene per annum integrum -o laborans deficeret *quidam dives.* ANTIDOT. Bamb. 15 stomachi -um pausat *antidotum.* GLOSS. Salern. p. 16,6 -um involuntaria cibi abhominatio. *saepe. v. et vol. I. p. 684,8.* **2** *spectat ad mentem:* **a** *in univ.:* ARBEO Emm. 31 p. 73,7 ne -um legentibus gignem. GODESC. SAXO theol. 19 p. 271,5 quod non cum -o, sed cum saluberrimo desiderio ... quaestionem ... replico. VITA Emm. 2 p. 28,17 procerus statura erat, ita ut nec longitudo -um neque deformitatis brevitas ridiculum quoddam elicere potuisset. HELM. chron. 80 p. 149,13 ob laboris -um. CHART. ord. Teut. (Thur.) 332 p. 281,18 licet diversorum nominum posicio -um generaret. *persaepe.* **b** *de longinquitate temporis:* WALAHFR. Wett. 78 longa tulit *Heito* postquam -a, coepit mente sub obscura refugus tractare recessum de ordine tanto *(i. abbatia).* LIUTPR. antap. 4,12 p. 111,7 hinc *(sc. a partu cinguli aurei)* tibi *(Willae)* nulla decem tulerant -a menses *(cf. Verg. ecl. 4,61; ThLL. VI/1. p. 316,73sqq.).*

[**2. fastidium** *v.* fastigium.] **fastido** *v.* fastidio.

fastigatio, -onis *f.* *acies – Schärfe:* VITA Apollin. 1 (MG

Mer. III p. 198,1) qui nobili genere ortu conspicuus, natalium titulos mentis -e (fatigatione *var. l.*) sublimans *eqs*.

fastigio *v*. fastigo.

fastigiosus, -a, -um. *acutus, spicatus – mit einer Spitze versehen, zugespitzt (usu geom.):* ANON. geom. 4,31 p. 352,22 campus -us . . ., si vis scire, quot agripennos claudat, facito ita *eqs*. p. 353,18 numerus perticarum -i campi VD; in campo quadrangulo, qui *eqs*.

fastigium, -i *n. script.:* va-: *l.42.* fes-: *l.36.* fact-: THEGAN. Ludow. 43 *(var. l.).* fat-: DIPL. Karoli III. 171. *confunditur c.* fastidium: *l.44. adde* FORM. Bitur. app. 10 p. 181,4 (*cf.* app. 8 p. 180,15). *form. decl. I.:* FORM. Morb. 22 p. 335,19.

I *exaggeratio – Erhebung, Erhöhung:* PASS. Ger. Col. 21 dum . . . in sancti illius thesauri indicium -um nullum excelleret.

II *culmen, apex, summitas – Höhe(punkt), Spitze:* **A** *proprie et in imag.:* **1** *strictius:* FORMA mon. Sangall. 17,11 in -o *(sc. turris)* altare sancti Gabrihelis archangeli. ANNAL. Fuld. II a. 858 p. 48,24 aecclesia . . . ita concussa est, ut murus de -o cadens oratorium . . . terrae coaequaret. EPIST. Hann. 15 p. 335, 26 turris, ad cuius -a me tendere hortaris, mihi expetenda est. CHRON. Sigeb. auct. a. 1162 (MGScript. VI p. 405,20) iussit *imperator* suos civitatem ingredi, muros, turres, alza et superba -a et edificia destrui. *al.* **2** *latius i. q. tectum, columen – Dach, First, Giebel:* EBERW. Magner. 54 sepulchro altarium sanctum iussit *episcopus* aptari et desuper, ut moris est, -um componi. CHART. scrin. Col. A I p. 137 nr. 31 ne -um Herimanni, quod teutonice sunez dicitur, . . . ledat *(sc. vicinus).* CHART. Bern. II 281 p. 302,19 si . . . evaserit *(sc. qui sanguinolentum occidit)* et captus non fuerit, -um sue domus scindatur. *al.* **B** *translate de summo gradu, ordine:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 3 p. 12,7 laudis semper praeconium et devotae -um iubilationis . . . persolvebat Deo. CAND. FULD. Eigil. II prol. 2,1 ex quo me pater ille senex -a vitae Aegil Baugolfi . . . litterulis mandare iubet. IOH. CANAP. Adalb. A 20 p. 31,11 ad divinę contemplationis -a (fe- *var. l.*) velut castissima turtur evolaverat. *al.* **b** *(summum) pondus, potentia – (hohes) Ansehen, (große) Bedeutung:* DIPL. Conr. I. 20 p. 19,21 non solum terreni, sed et caelestis regni non dubitamus honore et -o nos sublimari. DIPL. Loth. I. 62 p. 171,15 celsitudo imperialis, quantum ceteros honoris ac potestatis -o antecellit *(item* 128 p. 289,28 [v- *var. l.*]. *al.).* DIPL. Otton. II. 301 p. 356,31 nostri imperii -um augmentari minime ambigimus (*inde* DIPL. Heinr. IV. 290 p. 380,11 -um [-dium *var. l.*]). *al. v. et vol. II. p. 2072,32.* **c** *apparatus, pompa – Prunk, Gepränge (usu plur.):* OTLOH. vis. 5 p. 64,11 ut . . . clerici non solum superflua vestimentorum ornamenta, sed etiam inutilia quęque morum abicerent -a. OTTO FRISING. chron. 4,10 p. 196,2 -a imperialia, utpote cocos, eunuchos . . . tanqam philosophus amputavit *Iulianus. al.* **2** *publ. et eccl. i. q. (summum) munus, (summus) honor – (hohes, höchstes) Amt, (hohe, höchste) Würde:* LEG. Wisig. 2,1,6 p. 51,18 quemcumque . . . adeptum esse constiterit r e g n i -a (HROTSV. Gall. II 5,4 ad -um r. *al.*). CARM. libr. III 40 -a summa gubernans *(sc. rex Heinricus).* COSMAS chron. 1,19 p. 53,5 indignum me iudico *(sc. dux Bohemiae)* episcopali -o. DIPL. Frid. I. 502 p. 432,24 imperii Romani -a gubernanda suscepimus. HIST. de exp. Frid. imp. p. 94,14 princeps Heinricus . . . ad imperii -a per unctionem et papalem benedictionem promovendum iter in Apuliam aggressus est. *persaepe.* **C** *meton. de imperatore i. q. celsitudo – Hoheit, Durchlaucht:* LEG. Wisig. 2,1,5 quas *(leges)* nostri culminis -um iudiciali presidens trono . . . edidit. DIPL. Karoli III. 49 p. 82,21 decet imperiale -um sibi subditas partes oppressas . . . ad proprium . . . statum redintegrando perducere. *al.*

fastigo *vel* **fastigio,** -avi, -atum, -are. *(e)levare, sustollere – empor-, hoch-, erheben:* **1** *proprie:* **a** *strictius:* LIBRI Karol. I 21 p. 204,19 cum . . . inferiorem partem fuga lapsam aequoreis undis inmergeret *Deus* superioremque in aera -iaret *(spectat ad Vulg. Ios. 3,16).* **b** *latius i. q. aedificare, construere – (er)bauen, errichten:* VITA Aviti I 12 (MGMer. III p. 385,23) egregiam fabricam excelsis titulis . . . -gavit (fabricavit *var. l.*) *Childebertus.* **2** *translate:* IOH. VEN. chron. p. 106,20 dolens fratrem suum in honore -iatum contempsit *Iustinianus* adire palatium. p. 153,2 Brunonem . . . ad hanc dignitatis apicem *(i. apostolicam sedem)* -iare.

fastuosus, -a, -um. **1** *superbus – hochmütig, hoffärtig:* CHRON. Andag. 10 p. 30,15 -a . . . secularis potestas. RUP. TUIT. Ioh. 5,1628 illa pomposa et -a domina *(i. eloquentia).* HIST. de exp. Frid. imp. p. 46,15 dissimulata . . . -a et Romano imperio admodum indigna legatione. ALBERT. M. eth. II 4,2,1 p. 296[a],13 qui . . . magnis seipsum dignum facit, cum indignus sit, chaymus vocatur, quem latine -um possumus appellare. CONR. MEND. Attal. p. 131,34 quia festum beatae virginis -o contemptu non digne celebraverit *mulier.* **2** *famosus, celeber – vornehm, berühmt:* LAMB. ARD. hist. 48 p. 585,20 ut inclitam et . . . -am patri . . . procrearet *Agnes* sobolem. 129 p. 625,11 Gertrudis . . . licet . . . -a verborum et actuum continentia nobilitaret *eqs*.

adv. **fastuose.** *superbe, arroganter – auf hochmütige, hoffärtige Art:* EPIST. Hann. 38 p. 82,4 pauca -e iactavit *R.* sibi in discipulos licere, cum . . . magister . . . nec audet pro eo mutire. HERM. TORN. Mar. 3,7 (MGScript. XII p. 659,10) quos in priori vita novimus . . . fuisse . . . pauperes, in religionis habitu quasi -e cernimus equitantes. CHART. Hamb. 525 p. 447,3 si forte aliquis . . . -e aliquem burgensem de Hamborg . . . occiderit. *al.*

1. fastus, -a, -um. *abl. pl.* -ibus: *l.40.* **1** *adi. i. q. ad ieiunium spectans – Fasten- (per contam. c. theod. vet.* fasta, *cf. Ahd. Wb. III. p. 645sqq.):* ARBEO Corb. 18 p. 208,14 quod sibi in esum . . . a Deo transmissus fuisset *piscis* ob diei continentiae -i. **2** *subst. masc.:* **a** *usu plur. (sing.: l.34.38):* **α** *compositio anni – Kalender:* LAMB. LEOD. Matth. I 201 (gloss. in marg.) Macrobius Saturnaliorum bissextum diem vocat peregrinum, eo quod ab Egipto Romanis -is accesserit. 1531 Francia teuthonica Romanis inclita -is nostris accedit titulis, ne *eqs. adde:* HONOR. AUGUST. gemm. 3,7 festivitas quasi -i divinitas, id est annua vel ius divinitatis dicitur, quia *eqs.* **β** *chronica, annales – Chronik, Annalen:* WALAHFR. carm. 18, 46 non tibi *(sc. Fulgentio)* talis ero, qualem meminere Philippum fraude in amicitiae per prisca volumina -i. ADSO Frodob. prol. (MGMer. V p. 72,41) si placet antiquos . . . percurrere -os. BONIZO ad amic. 3 p. 579,30 in Romanis -bus (fascibus *var. l.*) . . . non invenitur *nomen inane. al.* **b** *usu sing. i. q. liber – Buch:* ALDH. virg. II 21 ut -i seriem memini dixisse priorem. EPIST. Aldh. 9 p. 498,11 tuos . . . legimus -os. DICUIL. epist. cens. app. (cod. Paris. N. A. 1645 f. 13[r]) -us unum nomen dum diversas res, hoc est superbiam et librum *eqs. ibid.:* -us, liber, codex et volumen varia nomina eandem causam significant.

2. fastus, -us *m. script.* va-: *l.54. adde* CHART. Bern. II 717 p. 776,25. *form. abl. sg.* -o: *l.54.*

1 *usu originario:* **a** *de hominibus i. q. superbia, elatio – Hochmut, Stolz:* LIBER diurn. 105 p. 139,1 si distuleris *(sc. episcopus)* superbiae -u elatus. HRABAN. epist. 10 p. 396,23 ne inoboedientię arguerer -u. HROTSV. Pel. 85 tanto -u se iactat in aula sacrilegus. ANNAL. Mell. Claustr. II a. 1180 (cod. A1) dux Bawarie miro -o (-u, v-u *var. l.*) contra imperatorem . . . senciens. STATUT. ord. Teut. p. 80,17 si de peccati libidine vel -u . . . usum habuerit *frater* loquendi. *persaepe. v. et l.44.* **b** *de rebus:* **α** *actio tumescendi, se elevandi – das Anschwellen:* EKKEH. IV. bened. I 43,34 turbinis exsuperant *nautae* -um (gloss.: id est extollentiam) rate gurgitis estum. **β** *apparatus, pompa – Prunk, Gepränge:* WANDALB. martyr. 801 cui *(Sebastiano)* surgit et ara antiquosque nitent aequantia culmina -us. CHRON. Clus. 1 (MGScript. XXX p. 960,12) pulso penitus a mentis aditu fuco ac -u rethorico. RAHEW. gest. 3,12 p. 180,28 reliquum legationis, ut videbatur quidem utilitati, re autem vera regali potius -ui studere utrimque videbatur. *al.* **2** *fort. per confusionem c.* fascis *i. q. (officii) dignitas, honor, potestas – (Amts-)Würde, Ehre, Macht:* CONST. imp. II 195 p. 240,20 (a. 1235) quanto prosperioribus potentie nostre successibus gloriamur et in imperii nostri -bus (faucibus *var. l.*) votorum nostrorum executione proficimus. *v. et p.83,23.90,55.*

fatalis, -e. *script.* fact-: *p.95,34. usu subst.: p.95,9. ad fatum pertinens – zum Schicksal, Verhängnis gehörend,*

schicksalhaft, Schicksals-: **1** *gener.:* **a** *affatus, fato destinatus, debitus – vom Schicksal bestimmt, verheißen, verhängt:* MAPPAE CLAVIC. prol. p. 189,30 distinguentes istam heresim -i munere concessam. LUP. FERR. epist. 130 p. 123,36 nemo ... opinetur aut iustis aut reprobis praedestinationis veritate -em necessitatem induci, cum *eqs. (sim.* MANEG. c. Wolfh. 8 p. 59,6 -i necessitate. *al.).* COSMAS chron. 1,2 p. 7,23 salve, terra -is, mille votis quesita nobis. ALBERT. M. fat. 2 p. 69,17 in quorum *(circulorum)* centro cardo et causa est fati et -ium. SABA MALASP. chron. 4,20 p. 211,10 ante -em diem mortis morsibus expiravit *Petrus. saepius.* **b** *perniciosus, damnosus – verhängnisvoll, Verderben bringend:* **α** *in univ.:* HARIULF. chron. app. 8 p. 310,24 nec ... suam cuique monacho suppellectilem tantum ... una haec et -is nox abstulit, sed ... toto coenobio ... ruinam pene universalem intulit. HIST. peregr. p. 172,15 o -is et odiosus fluminis alveus, in quo tocius lumen extinguitur probitatis *(i. imperator).* ODO MAGDEB. Ern. 4,368 rapitur -is ... Tyndaris et plenum defert ad Pergama fatum. 4,385 egressi Troes muros et menia pandunt et monstrum -e trahunt. *saepius.* **β** *mortalis, letifer – das Schicksal erfüllend, todbringend:* GESTA Bereng. 2,129 -em (gloss: mortalem) populis ... horam admovet atra dies. HIST. de exp. Frid. imp. p. 93,31 diem dies accumulavit -em. *al.* **c** *fata (prae)destinans, disponens – das Schicksal (vorher)bestimmend, festlegend:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 466,22 quasi cuilibet nascentium sit cum -i stella sua consignata ... sortitio *(sim.* ALBERT. M. Matth. 2,2 p. 48,75 stellae, quae -es a mathematicis dicuntur. *al.).* HEINR. AUGUST. planct. 144 qui -e putat sidus, mathematicus errat. ARCHIPOETA 4,29,3 longa tibi *(sc. archicancellario)* tempora det -is colus. ALBERT. M. fat. 2 p. 68,9 decursum vitae tribus -bus deabus attribuit Plato. *al.* **2** *iur. de ultimo die ad causam appellandam (cf. DuC. s. v. 'fatalia'; de re v. Plöchl, Kirchenrecht. ²II. p. 358):* DIPL. Heinr. III. 192 p. 242,34 hesterna preterita dies fac-is et terminus causae ab imperiali fuerat concessus maiestate.

adv. **fataliter.** **1** *fati decreto, secundum fata – durch Schicksalsfügung, dem Schicksal entsprechend:* UNIBOS 186,1 compulsus sum *(sc. subulcus)* -r apothecam tuam, miser, hoc fuste meo tangere. ADAM gest. 3,42 p. 185,7 ducem futuri prescium sepe ... narrasse filios suos ad excidium Bremensis ecclesie -r (faciliter *var. l.*) destinatos. **2** *fatum canendo – in Verkündung des Schicksals:* ROLAND. PATAV. chron. 5,23 p. 85,23 quasi -r se super illam apposuit *pica* hastam, qua Ecelini ferebatur insignum.

fatalitas, -atis *f.* *fatum – Schicksal:* CONST. imp. II 274,1 p. 385,6 (a. 1250) ⌞quin -is⌟ (quem felicitatis *var. l.*; *i. mortalitatis*) eventus mortalibus ... tanquam cicatrix ex vulnere remaneret. III 167,3 si ... filius noster sorte -is humane decesserit. *Weber*

***fatatus,** -a, -um. (Fata; *cf. ital.* fatato; *v. Battaglia, Dizionario. V. 1968. p. 715*) *fascinatus, vi magica praeditus – behext, mit magischen Kräften versehen:* SALIMB. chron. p. 630,30 venite ad me secure et nolite timere, quia ego -us sum et ledi non possum. *Staub*

***fatens,** -entis. (*cf.* fatiscere) *fessus, lassus – müde, ermattet:* ALCUIN. (?) carm. 124,4 ut lux alma queat venas intrare -es.

fateor, fassus sum, -eri *vel raro (p. 96, 23. 36)* **fateo,** -ere. *script. et form.:* -tu(or): *p.96,33.* -ti(or): *p.96,35. partic. perf.* fessus: *l.64. in parenthesi: l.62.63. saepe.*

confiteri, profiteri, concedere, patefacere – bekennen, zugeben, einräumen, gestehen: **I** *gener.:* **A** *strictius:* WALAHFR. imag. Tetr. 149 obstupui, -or. HRABAN. epist. 42 p. 481,12 valde, -or, gavisus sum. VITA Burch. Wirz. 3 huic *(pontifici)* ... Bonifacius ... in extremis fassus (fessus *2, corr. ex* fatus *5)* est hoc sibi maxime fore veniendi negotium, ut *eqs.* VITA Heinr. IV. p. 32,33 ut obvius patri ... culpam -retur et gratiam expeteret. CHART. Heinr. Leon. 117 p. 174,23 ut verum -ar. EMECHO Ekkeb. (NArch. 11. 1886. p. 449,8) tam arduam rem *(sc. ad ordinem sacerdotii ascendere)* aggredi nondum audere -batur. *persaepe.* **B** *latius i. q. dicere, loqui, fari – reden, sagen, behaupten:* **1** *in univ.:* RHYTHM. 59,1,3 hunc *(abbatem)* -entur vinum vellet bibere super omnes Andechavis homines. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 466,4 -entur *mathematici* ... unumquemque hominem sub constellatione ... siderum nasci. ALFAN. premn. phys. 39,13 p. 126 meditari et studere omnes -entur (*PG 40,765*^{A} εἰπεῖν) in nobis esse. *saepius.* **2** *referre, narrare – berichten, erzählen:* VITA Burch. Wirz. 1 quicquid ... de omnibus recte -emur. PASS. Kil. II 19 si virtutum beati martyris saltem unum miraculum -amur (-emur *var. l.*). ANNAL. Fuld. II a. 881 p. 97,13 terrae motus factus est magnus, ita ut ... vasa factilia, sicut compositores luti -bantur, ... frangerentur. **3** *nominare – nennen, erwähnen:* VITA Aldeg. II 11 (ASBoll.[3] Ian. III p. 653) soror ... iam dicta saepiusque -enda, sanctissima ... Waldetrudis. *v. et p. 119,9.* **4** *praedicare – aussagen, erklären:* CONC. Karol. A 37,22 paene omnia monasteria regularia ... secundum regulam sancti Benedicti se vivere -entur.

II *eccl., theol., philos.:* **A** *de peccatis, culpa:* GODESC. SAXO theol. 19 p. 265,20 veraciter intueor et simul etiam -or, quod ... sum debitor. CONSUET. Marb. 54 quantacumque -atur *frater*, tamen non amplius petat veniam, quam petivit. *al.* **B** *de fide, doctrina:* **1** *strictius:* TRAD. Frising. 39 p. 67,9 (a. 770) futuram vitam -or. AUDRAD. carm. suppl. 3,5 se praesentem summi sapientia patris agnosci voluit hominemque Deumque -eri. WALAHFR. carm. 78,5 in te, Galle, Deum, in Domino te, Galle, -bor. *saepius.* **2** *latius i. q. promulgare – verbreiten, lehren:* GODESC. SAXO theol. 21 p. 293,10 quae *(orientalis ecclesia)* -etur, quod a Deo novae fiant hominibus et dentur animae. ALFAN. premn. phys. 2,1 p. 24 Democritus ... et Epicurus et omnis Stoicorum secta animam esse corpus -entur (*PG 40,536*^{B} ἀποφαίνονται). *ibid. al.* **C** *hymnizare, glorificare – lobpreisen:* CARM. biblioth. 6,14,4 'sanctus, sanctus, sanctus' sine fine -entur *seraphim.*

III *publ. et iur.:* **A** *declarare, confirmare – erklären, beteuern, versichern:* FORM. Andec. 34 p. 16,2 fatuor me hanc libellum dote scribere deberent (*item* 35. 36). FORM. Sal. Merk. 2 p. 241,29 -imur nos donare atque donavimus basilica. TRAD. Frising. 328 p. 281,2 -bat *Sigipaldus* se cum tribus mancipiis ... ecclesiam hereditare *(item form. act.* 390 p. 331,4. *ibid. al.).* CHART. cell. Paulin. 51 ego Heinricus ... comes ... -or me Cunrado ... in feodo prestitisse advocatiam. ACTA civ. Wism. B 4 Albertus ... -batur coram consulibus, quod ... dedit ... universam hereditatem. *saepius.* **B** *agnoscere, acclamare – anerkennen, ausrufen:* CASUS Petrish. 2,46 legitimum imperatorem *(sc. Heinricum)* -entur *principes.*

adv. ***fatenter.** *modo confirmantis – auf beteuernde Weise:* DIPL. Loth. I. 152 qualiter ... -r ... episcopus precepta et monimina se dixsisset habere.

fatesco *v.* fatisco. ***fatica** *v.* *fatiga.

faticatio *v.* fatigatio. **faticius** *v.* fadicius.

fatidicus, -a, -um. *fatum canens – das Schicksal verkündend:* CARM. Bur. 60ᵃ,7,1 si Menalus -us virginibus michi det omne fari.

faties *v.* facies.

fatifer, -a, -um. *fatalis, mortifer – schicksalhaft, todbringend:* LIGURINUS 2,520 funda ... -o tenerum secat aera plumbo. *adde:* ALDH. ad Acirc. 120 p. 165,6 solet ... dactilus a nominibus figurae compositae provenire, quando a verborum significationibus 'gero' et 'fero' componuntur, ut ... furcifer, -r (-ex *var. l.*).

***fatiga** (-ica), -ae *f.* (*ital.* fatica; *cf. Battaglia, Dizionario. V. p. 716sqq.)* *labor, opera – Anstrengung, Mühe:* THADD. FLORENT. cons. 84,7 prohibeat *aegrotus* laborem et -cam.

fatigabilis, -e. **1** *sensu pass. i. qui (facile) fatigari, debilitari potest – (leicht) zu erschöpfen(d), angreifbar:* RICHARD. ANGL. anat. I 582 inferior ... pars eius *(matricis)* ex multo spermate recepto -is. ALBERT. M. cael. 1,3,4 p. 64,52 si moverentur *separatae substantiae* per accidens, essent -es et corruptibiles. **2** *sensu act. i. q. durus, asper, laboriosus – ermüdend, mühsam, anstrengend:* ALCUIN. epist. 159 p. 258,24 frequens ... infirmitas corpusculi mei hiemalibus procellarum tempestatibus -e mihi valde iter efficiet longinquum. HILDEG. (?) caus. 6,509 si ... femina est *(sc. quae in sexta decima luna concipitur)*, fatua erit et -es mores habebit (*sim.* 6,521). GREG.

[Weber]

CAT. chron. II p. 214,27 sicuti servum inutilem illum *(scribentem)* habens *(sc. abbas)* . . . in tantum affligebat variis -bus, tyrannicis ac importabilibus iussis . . ., ut *eqs*.

adv. ***fatigabiliter.** **1** *vix, laboriose – mit Mühe, mühsam:* MIRAC. Donat. (MGScript. XIV p. 178,47; a. 1091/92) baculo sustollente vivum cadaver segniter ac -r tripodabat. **2** *modo fatiganti – auf ermüdende Weise:* GESTA Trud. cont. I 12,6 p. 307,43 per iugosa et saltuosa devia -r diductus . . . in itinere permissus est *abbas* abire.

fatigabundus, -a, -um. *fessus, defectus – müde, erschöpft, entkräftet:* IOH. METT. Ioh. 16 tantum . . . puditiae virtus mentem eius . . . pervaserat, ut, quo forte loco mulierem sedisse conspexerat, nullo pacto illa recedente eodem ipse vel -us succederet. HERM. AUGIENS. chron. a. 1040 milites . . . casso labore iam -i . . . caesi, capti fugatique sunt. CHRON. Reinh. a. 1198 p. 558,39 vitando Scillam inciderunt *principes Allemaniae* in Carybdyn, sicque -i cismarinas Adriatici ripas . . . vix attigerunt.

***fatigamen,** -inis *n.* (fatigare) *incommodum, offensio – Unannehmlichkeit, Ärger:* CHART. Brand. B I 172 p. 131,4 (a. 1277) propter -a ipsi *(marchioni)* facta.

fatigatio (-cio), -onis *f.* *script.* -ica-: ARBEO Emm. 42 p. 92,24. **1** *defectio, consumptio – Erschöpfung, Ermüdung:* **a** *strictius:* AURELIUS 14 p. 716,1 cum . . . -es erunt. WIBALD. epist. 260 p. 386,11 quae *(causa)* inter vos *(sc. episcopum Mindensem)* et nos . . . non absque -e magna tractatur. VITA Mahum. 188 simulata . . ., quasi se de oratione nuper levaret, -e. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 28,19 impotentes sunt *falcones* ex -e; -o . . . istorum potest esse . . . propter longam viam. *persaepe*. **b** *latius i. q. morbus, debilitas – Krankheit, Schwäche:* HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,18 quod magna febri -o . . . advenas . . . gravare solet. RECEPT. Lauresh. 5,1,26 qui -em eparis, stomachi *(sc. patiuntur)*. ALTFR. Liutg. 2,5 post longam -em sanato corpore reliquo ipsa tibia . . . curvata permansit. *al.* **2** *labor, opera, incommodum – Anstrengung, Mühsal, Strapaze, Unannehmlichkeit:* LEG. Wisig. 2,1,20 det . . . iudex ei, quem audire noluit, pro -em (-e *var. l.*) eius tantum, quantum *eqs*. EIGIL Sturm. 6 p. 137,13 gratias ei *(nuntio)* -is suae referens. GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 27 tantis . . . tumultuum -bus superatis. ALFAN. premn. phys. 21,1sq. p. 105 dividitur . . . timor in sex: . . . in obumbrationem et in -em (*PG 40,689*^{A} ἀγωνίαν); . . . -o . . . est timor ex eventu. MANEG. ad Gebeh. 2 p. 315,14 multas . . . corporis et animi adversas -ciones . . . perpessum protestaris. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 142,20 levare ipsum contra ventum est -o aironi. *persaepe*. **3** *molestatio, tribulatio – Anfechtung, Anfeindung, Belästigung:* **a** *gener.:* COD. Udalr. 38 p. 80,18 anulum et ferulam pastoralem ei, a quo acceperat *episcopus designatus*, reddens nos longa questione et -e absolvit. EPIST. Wibald. 151 p. 256,2 fatigantem *(sc. Heinricum)* . . . aecclesiam nostram *(sc. Corbeiensem)* . . . abbas . . . plus quam tercio commonuit, nec tamen de -e nostra post commonitionem cessavit. VITA Greg. Porc. II 5 p. 468^{F} omnis -o daemonis expulsa est ab homine. *al.* *offensa – Kränkung, Beleidigung:* GESTA Trev. 26 p. 164,23 correptus *Tietgaudus* de inobedientia et de -e apostolica *(i. apostolorum Petri et Andreae)*. **b** *publ. et iur.:* FORM. Senon. I 43 p. 204,41 tibi . . . nullas calumnias nec -is nec repeditionis agere nec generare nec repedire non debeamus. CHART. Engelb. 18 (Geschichtsfreund 49. 1984. p. 258,9) Altissimus valere vos *(sc. papam)* faciat et -i nostre infinite finem debitum imponere in Christo Iesu. CHART. civ. Erf. 235 p. 148,28 persona, que superstes remanserit, residua duo *(sc. maldra)* sine -e ad dies vite sue pacifice possidebit. *saepius*.

1. *fatigium (pha-), -i *n.* *labor, opera, incommodum – Anstrengung, Mühsal, Unannehmlichkeit:* COD. Karol. 7 p. 493,24 dum . . . pre ph-o (-o *var. l.*) validi iteneris caro nostra minuata est. ERCHEMB. CAS. hist. 8 p. 237,35 pro -o sumpto et pro interemptis affinibus . . . dux dedit in exenium octo milia aureos . . . principi. HELM. chron. 73 p. 141,9 nolite spiritum meum de peregrinacionis -e ad patriam tendentem huiuscemodi verbis affligere. CHART. Carniol. II 371 p. 287,19 sine . . . monasterii procuratorum labore et -o. *al.*

[2. fatigium *v.* fastigium.]

fatigo, -avi, -atum, -are. *fut.* -ar: *l. 36.* *medial.: l. 15. 36. saepe*. *partic. perf. usu subst.: l. 37.*

I *trans. i. q. defatigare, debilitare, vexare – ermüden, erschöpfen, ermatten, schwächen, anstrengen, strapazieren, bemühen:* **A** *proprie (spectat ad corpus; usu absol.: l. 12. al.; refl.: l. 16. 19. 21. al.):* **1** *obi. anim.:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 8,4,2 si prestitum animal contra definitionem et volumtatem domini -etur *eqs*. BEDA hist. eccl. 4,23 p. 256,17 percussa . . . febribus acri coepit *Hild abbatissa* ardore -ari (-are *var. l.*). WETT. Gall. 27 qui perverso humore -ti dentium dolore quatiuntur. WALAHFR. hort. 188 si vertigo -et, huius *(absinthii)* opem rimare. HROTSV. Abr. 3,2 ne -a me *(sc. Effrem)* longa verborum circuitione. ALFAN. premn. phys. 21,2 p. 105 timentes . . . adversitatem incurrere operationis -amur (*PG 40,689*^{A} ἀγωνιῶμεν). OTLOH. prov. F 48 frustra niti nec aliud se -ando nisi odium quaerere extremae dementiae est. **b** *refl. i. q. se (operose) conferre – sich (mühsam) begeben, 'sich bemühen':* LIUTPR. leg. 15 quare te huc *(sc. Constantinopolim)* -asti, frater, edissere. VITA Arbog. 3 (RömQuartSchr. 12. 1898. p. 302,25) ut ad se *(sc. regem)* episcopus omni festinantia -are se dignaretur. *al.* **2** *obi. res:* **a** *in univ.:* RECEPT. Lauresh. 51,14 si -tum fuerit epar vel stomachus. WETT. Gall. 28 p. 273,3 lingua -ta videtur mihi . . . deficere. RHYTHM. 115,42,2 sic quamvis velox nimis longum iter persequens in eundo -ta (*sc. luna; cf.* 43,3 fessa). *al.* **b** *affligo – heimsuchen:* BALDER. Alber. 12 p. 250,41 qui *(fluvius)* . . . undis . . . spumantibus littora -at. **c** bella -are *i. q. in pugnam ruere, agonizare – zum Kampf drängen, den Kampf bestehen* (*cf. Verg. Aen. 7,587* Martem)*:* EUGEN. VULG. calend. 85 sic nonis martyr Iuvenalis bella -at. **B** *translate i. q. incommodare, inquietare, offendere – belästigen, drangsalieren, zermürben:* **1** *gener.:* ARBEO Corb. 6 p. 194,20 in his . . . -tus tribulationibus XIIII. suae cellulae impleverat annum. WALAHFR. carm. 49,3 qui *(hostis)* nos livore -at. HROTSV. Abr. 7,14 nulla super his ultra sollicitudine -ar *(sc. Maria;* frangar *var. l. ed. Berschin)*. CONST. imp. II 200,4 ut pacem discordiarum scismatibus -tis . . . ministremus. *saepius*. **2** *publ. et iur.:* LEG. Wisig. 2,2,6 de quantitate itineris, quod alium quisque innocentem -are presumserit. LEG. Lang. p. 438,31 per pugnam non -etur *(sc. qui sacramentum dedit)*. REGINO syn. caus. 2,5,84 si quis ecclesiam aut clericum -are presumit. NARR. de lib. Fab. 10 p. 414,16 (epist. papae) ut nulli . . . hominum liceat . . . monasterium . . . temerariis vexationibus -are. CHART. Lux. IV 59 p. 67,13 quod . . . abbatem et conventum super predictis bonis nullatenus -bunt *Theodericus et Ysekinus*, inquietabunt aut etiam molestabunt. *persaepe*.

II *intrans.:* **A** *fessum, defectum esse – müde, erschöpft sein:* MIRAC. Gertr. I 4 lectulum, ubi sancta Gertrudis post laborem vigiliarum . . . solebat -antia membra aliquid requiescere. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 93,25 si . . . falco multum -verit (-vit *var. l.*) aut lesus fuerit a grue repugnante. **B** *aegrotare, laborare – krank sein, leiden: v. l. 10.* *Weber*

fatio *v.* facio. **fatior** *v.* fateor.

fatisco *vel* **fatesco,** -ere. *script.:* fit-: *l. 71.* face-: ALDH. virg. II 826 *(var. l.)*. *depon.: p. 99,26.* *c. abl. separativo: p. 99,4.*

I *intrans.:* **A** *dissolvi, dilabi, frangi – sich auflösen, zerfallen, zerbrechen:* **1** *in univ.:* BONIF. epist. 9 p. 5,10 mundi huius pretiosa . . . ut umbra pretereunt, ut fumus -iscunt (facti sunt *var. l.*), ut spuma marcescunt. VITA Ludow. Pii 28 p. 374,2 porticus lignea . . . humectatione continua putrefacta -iscentibus (-escentibus *var. l.*) inferioribus . . . conlapsa magnum . . . omni palatio incussit metum. PASS. Petri et Pauli 181 pinnarum fulcra -iscunt, decidit et fracto crure relapsus homo *(sc. Symon)* est. MARB. RED. lap. 30 quae *(sc. durities adamantis)* . . . hircino calefacta cruore -iscit (liquescit *var. l.*). *al.* *perire, occidere – zugrunde gehen, enden:* EPIST. Wisig. 3 p. 664,3 que *(terra)* -escente calore hymbrem ad suum gignendorum fructuum substinebat. GUNZO epist. 18 p. 56,13 cui *(conditori)* nil, quod pereat, nihil est, quod fine -iscat (fi- *var. l.*). **2** *detrimentum facere – Abbruch leiden:* EUPOLEMIUS 1,216

dis inmortalibus esset dedecus eternum meritoque -isceret orbis, hibrida, polluto si tu fruerere ducatu. **3** *c. abl. separativo i. q. privari – verlustig gehen:* ALDH. virg. II 193 cadit *flos virgineus* in terram, ceu fronde ligustra -escunt. **B** *hiare, patere – offen stehen:* AMALAR. off. 4,9,1 ut sua directione labia nostra aperiat *Dominus*, et ad suam laudem os nostrum -iscat. **C** *fatigari, deficere, lassari, consumi – ermatten, ermüden, sich erschöpfen, verzehren:* **1** *strictius:* **a** *de hominibus eorumve corporibus, animis, viribus sim.:* WOLFHARD. Waldb. 2,9 adiit ... cellam ... puer ... caecitatis horrore -iscens. HROTSV. Gall. I 9,2 dextrae languescent, vires -iscent. DIPL. Otton. II. 232 p. 260,40 ne in ... alto conamine studio languente deficiant ac -iscant *pauperes Christi*. CHART. Westph. II 293 p. 73,9 homo ... seculi huius erumpnas et adversitates animo -escente perthesus bona sua ... offerre curavit. HIST. peregr. p. 120,10 Turci ... videntes exercitum estu et situ iam miserabiliter -iscentem insistunt audacius. *al.* **b** *per compar. de rebus:* DYNAMID. Hippocr. 1,6 manibus vel opere diu tractata -escit *polenta sive farina*. EGBERT. fec. rat. 1,1167 Ardennam valles et cingunt ardua saxa; in pluviis heret, nimio sub sole -iscit. **2** *latius:* **a** *labi, cessare – erschlaffen, daniederliegen:* CHART. Mog. A II 225 p. 409,5 (a. 1157) ubi *(sc. in claustro)* ex pravorum hominum insolencia sancta omnino -escebat religio. **b** *laborare, operam dare – sich ab-, bemühen:* SABA MALASP. chron. 4,14 p. 198,25 quilibet ... Corradinum ... dextrare -iscitur et eum intra terram conducere satagit.

II *trans. i. q. diducere, aperire – aufmachen, öffnen:* EGBERT. fec. rat. 2,242 inferni lacus et puteus baratrumque profundum quam super iniustos nimis hora pavenda -iscet *(cf. Vulg. psalm. 68,16* urgeat; *v. notam ed. p. 245).*

fatitius *v.* facticius.

***fato,** -atum, -are. (fatum) *praedicere, prophetare – weissagen, vorhersagen, prophezeien:* ALBERT. BEH. epist. 82 p. 351,22 Alexander -tus, ut numquam deberet amittere bellum, invenit artem *eqs.* WILH. RUBRUQU. itin. 35,8 vocati divinatores ad -andum de puero omnes prophetizaverunt prospera. *cf.* fatatus.

***fatoclus,** -i *m.* *(per contam. ex* fatuus *et* Fatuclus, *ut vid.) rusticus fatuus – dummer Bauer:* EGBERT. fec. rat. 1,674 fumi sunt plena tuguria stulti; qualis erat Coridon et plurimus usque -us *(v. notam ed. p. 245).*

***fatualis,** -e. *fatuus, stultus – einfältig:* BERNH. GEIST. palp. 1,334 dic *(sc. aulicus adulatorius)* ...: 'de te *(sc. domino)* magnalia vidi'; protinus instabit: 'referas tua visa', rogabit; finge coronatum vel coelitus irradiatum aut aliquid tale, quod inungat cor -e.

fatuitas, -atis *f.* *stultitia, stoliditas – Einfalt, Dummheit:* **1** *proprie:* NOTKER. BALB. gest. 1,3 nobiles *(sc. pueri)* ... omni -e tepentes *(sc. epistolas)* praesentarunt. HROTSV. Dulc. 1,3 quid sibi vult ista, quae vos *(sc. Agapen)* agitat, -s? :: quod signum -is nobis inesse deprehendis *(sc. Diocletianus)*? IDUNG. PRUF. dial. 2,250 simplicitas sine prudentia non est simplicitas, sed -s. PS. PLATO quart. 4 p. 159,3 ignorantia et -s sunt privationes intelligentiae. *saepius.* **2** *meton.:* **a** *de rebus vel actionibus:* BERTH. RATISB. serm. exc. p. 35,25 quicquid credit Iudeus, paganus vel hereticus, non est nisi stultitia et -s. SALIMB. chron. p. 79,4 cum ... reprehenderetur ... Iohannes ... de multis -bus, quas faciebat. *al.* **b** *de homine:* GERB. geom. 1,1 ordinis ratio ... a nostri melius -e ... reticetur.

fatum, -i *n.* (-a, -ae *f.: p.100,7.18*). *script.* va- *(per contam. c.* vates, *ut vid.): p.100,2. saepe usu plur. confunditur c.* factum: *p.100,8.27.48.65. al.*

I *dictum, verbum – Ausspruch, Wort:* **A** *in univ.:* ABBO SANGERM. bell. 2,592 haec ubi -a (fate *P*[1]; gloss.: dicta) receperunt probitate neglecti, exultant hilares. **B** *sententia, decretum, numen – (Schicksals-)Spruch, Beschluss, Wille:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,83 dura ... -a trium pariter gemuere *(sc. dei)* sororum *(i. Parcarum)*. NICOL. BIBER. carm. 857 qui *(rex)* per -a deorum in bello cecidit. **C** *statutum, norma – Vorschrift, Verordnung:* VITA Wern. Merseb. 2 p. 246,28 aliis ... ecclesiastica iudicia dominum apostolicum aequi ponderis statera librare iuxta -a (scita *var. l.*) canonum approbantibus. **D** *oraculum, vaticinium – Orakel, Prophezeiung:* OTLOH. hymn. 7,31 (AnalHymn. 50 p. 328) dies ille complebit vata Sibyllae.

II εἱμαρμένη, *destinatio, condicio, sors – Schicksal, Bestimmung, Geschick, Fügung:* **A** *strictius:* **1** *gener.:* **a** *proprie (interdum per prosop., e. g. l.10.12):* HUGEB. Willib. praef. p. 87,16 pedagogus ... fide robustus, -a (-o *var. l.*) fortunatus. WALAHFR. Wett. 76 recto cursu -isque (factisque *R*) secundis ... responsa ... tulit *(sc. Haito)*. ADAM gest. 2,67 inviderunt nobis -a, ne diu frueremur ... pastore. ANNALISTA SAXO a. 1125 p. 585,4 speciali quodam -o, quo Cesar Iulius usus, vincebat *Lotharius*. CARM. de Frid. I. imp. 1040 tedas -a repellunt. 1920 da, pater, augurium venturaque -a revela. *persaepe.* **b** *meton. de deabus -um dispensantibus:* **α** *de Furiis:* ERMENR. ad Grim. 25 p. 563,35 ut longo tempore in tali balneo *(i. Styge)* sedeat *Vergilius*, -a sua, quę et Furię dicuntur, id diiudicant: Allecto, Thesyphoneh et Megera. **β** *de Parcis:* GESTA Bereng. 1,4 quos *(tyrannos)* Lachesis (gloss.: una e -is; interpretatur autem Lachesis sors) ... damnavit Averno. RAHEW. flosc. 4,82 tribuunt ... data tibi, Pluto sacer, tria -a. 4,147 tres ... seu Parce seu -a. **2** *theol. et philos.:* **a** *in univ.:* THEOD. TREV. transl. Celsi 12 nihil fit ... sine caussa; non enim hoc -um, sed dispositio divina esse creditur – quia catholicis auribus -um abhorret, – quamvis aliud occurrerit, praeterquam quod intendebatur. ALFAN. premn. phys. 39,4 p. 124 omnium, quae facta sunt, vel Deum dicunt esse causam vel necessitatem vel -um (factum *var. l.; PG 40,761*[B] εἱμαρμένη) vel naturam vel eventum vel ipsum sponte. ALBERT. M. phys. 2,2,19[capit.] quid sit -um et quod ipsum esse non est negandum. caus. univ. 1,4,6 p. 51,77sq. hymarmenes ... est idem, quod quidam Latinorum -um dicunt, et differt a fortuna, quia -um est tota causarum implexio. *saepe.* **b** *praedestinatio – Vorherbestimmung:* GODESC. SAXO fragm. p. 14,17 ut nemo nisi necessitate inmutabili unius *(sc. praedestinationis)* neque ad iustitiae meritum neque ad finem eius ... possit pervenire, nemo nisi alterius necessitate -i (fari *cod.*) nec in meritum impietatis nec in eius terminum ... compellatur cadere. **B** *latius:* **1** *malum, afflictio – Unglück, Heimsuchung:* EPIST. Meginh. 21 p. 215,32 illud ... -um, si dici fas est, quo ego ... in dicessione vestri acceptus sum, ... me ... miserrimum persequitur. *de tormentis:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,125 quanta tuam vicerunt -a sodalem. *al.* **2** *finis (vitae), terminus – (Lebens-)Bestimmung, Ende (plerumque i. q. mors – Tod, e. g. l.46.48.49sqq.):* WALAHFR. carm. 70,1 lector, subsiste parum, lege verba sepulti, ut tua praecautus -a videre queas. HELM. chron. 49 p. 96,13 cum ... regem ... -a sustulissent, Nicolaus ... regnum obtinuit. FRID. II. IMP. epist. B 1 p. 419,26 ut ... grata vivat eius *(nepotis)* p o s t -a (facta *var. l.*) memoria (CHART. Basil. C II 4 p. 4,17. *al.*). *al.* *locut.* in -a labi, (con-, de)cedere, migrare *i. q. mori – sterben:* BALDER. Alber. 15 p. 251,39 communi mortalium sorte in -a lapsus est *imperator*. CONST. imp. I 227,1 ipse *(Wernherus)* in -a concessit. CHART. Turic. 1365 postquam in -a migravero. CHART. Welt. 7 quecumque ... IIII[or] personarum in -a decesserit. CAES. HEIST. Engelb. 1,3 p. 239,9 in -a cedens Theoderico ... sedem reliquit *Bruno*. *al.* **3** *de rebus i. q. occasus – Ende, Untergang:* HRABAN. carm. 21,9 grammata sola carent -o mortemque repellunt. RAHEW. gest. 3,4 p. 169,26 Bolizlaus ... rebus suis ultimum -um cernens imminere ..., ut sub iugum Romanae ditionis ... recipi mereretur, postulavit.

III *ordo, natura – Ordnung, Natur:* **A** *motus, processus – Lauf:* CARM. de temp. rat. 404 cursu sideris concordantia -a proferunt flumina cursim. **B** *ratio, genus vitae – Lebensordnung, -weise:* WALAHFR. Mamm. 19,22 feras nuper quibus artibus, edic, legibus a propriis aliena ad -a vocasses. POETA SAXO 2,368 iuvenis ... genitoris -a (facta *codd.*) secutus contemplativę susceperat otia vitae.

fatuo, -avi, -are. *in errorem inducere, fallere – in die Irre führen, täuschen:* DUDO hist. 4,77 (ed. Lair) rimare *(sc. Bernardus)* ingenioso conamine regem Ludovicum -are, quia vult nos et vos omnes crudeliter perdere. ANON. miseric. 398sqq. ille, qui hoc verbum eos docuit, -vit eos, ut non inveniant quesitum ...; et -vit eos similiter de formatione retentionis quorun-

dam eliohayr ad alia.

fatuor *v.* fateor.

fatuosus, -a, -um. *fatuus, stultus, hebes – einfältig, töricht, dumm:* HILDEG. (?) caus. 497 qui in quarta luna concipitur, si masculus est, -us erit et facile per alios decipitur. 500 qui in septima luna concipitur, si masculus est, -us et inanis sapientia erit . . .; si autem femina est, frech erit, sed -a. *usu subst.:* ANSELM. HAV. dial. 1,10 p. 90,5 vae tibi, miser hypocrita, . . . caeterorum fatuorum -issime.

1. fatus, -us *m.* **1** *sermo, verbum – Rede, Wort:* HEIRIC. Germ. I 3,319 quibus orta parentibus esset *puella* . . ., -u perquirit amico. GESTA Bereng. 1,106 sacris ita -bus ora resolvit (gloss.: i. e. cępit loqui): *'eqs.'* THEOD. THEOL. Conr. 5 p. 217b,54 domnus . . . non tam -u linguae quam ipse coepit opere clamare illud divinitus reductum ante oculos mentis suae: *'eqs.' saepius. facultas loquendi, oratio – Sprachvermögen, Sprache:* MIRAC. Bert. 4 p. 511,26 fratres . . . intellegentes ei *(sc. aegroto)* a Domino . . . concessum esse auditum et -um . . . Deo grates . . . referebant. **2** *dicio, lex – Gewalt, Gesetz:* BONIF. carm. 2,6 sub excelsi -u omnia saecla diu tuta tenent iusti.

2. fatus *v.* for.

fatuus, -a, -um. *script.* va-: *l.26. pendet* in: *l.33.* **1** *strictius i. q. stultus, hebes, vecors – einfältig, töricht, dumm:* **a** *adi.:* **α** *de anim.:* RADBERT. corp. Dom. 21,183 virgines, inquam, sed prudentes et pudicas, quia sunt et -ae intus in animo (CHRON. Ebersb. II p. 6a,57 v-ae virgines). GUIDO ARET. prol. antiph. 3 super omnes homines -i (facti, statuti, miseri *sim. var. l.*) sunt cantores. ALBERT. M. animal. 23,119 haec avis *(sc. phasianus)* -a est et facile decipitur. animal. quaest. 18,4capit. quare sapientes . . . ut plurimum generant filios -os. *saepius. imperitus, rudis – unwissend, unerfahren:* CHART. march. Misn. II 55 p. 48,27 (spur. s. XII.med.) quamvis in ecclesi<astici>s rebus adhuc essem tener et -us. **β** *de rebus:* WALTH. SPIR. Christoph. I 15 quę olim -is armatę facibus . . . ad iuvenum prępparabantur amplexus, . . . obviam sponso accensis fecit ire lampadibus. OTTO FRISING. gest. 1,57 pro contumaci fatuitate vel -a contumacia sua puniendus Sigerio abbati . . . commissus . . . vitam . . . finivit *Eum.* ALBERT. M. animal. 8,194 -o regno, quod non sibi providet, magis assimilatur regnum vespae quam apis. ficus -a *i. q. sycomorus – Maulbeerfeige (per pravam interpr., quasi a* μωρός *ductum sit; cf. Greg. M. moral. 27,79; aliter: l.55):* GLOSS. med. cod. Trev. p. 139,19 sicomorus, id est serte -e fici fructus, et dicitur ficus -a, moro similis, sicos ficus et moro graece latine -us dicitur. THEOD. TRUD. Bav. 4 Zachaeus . . . sycomorum, quae ficus -a dicitur, ascendit. ALPHITA I p. 314,9 siccomorus, id est ficcus -a. **b** *subst.:* **α** *masc.:* VITA Liutg. I 27 p. 73,22 quam *(vitam)* ipse, dum a -is (rusticis *var. l.*) contempneretur, a Domino impetraerit. GODESC. SAXO theol. 7 p. 192,16 simplices et -i possunt nescienter ab hereticis decipi. *al. v. et l.9.* **β** *neutr.:* MILO carm. 1,6,3,154 si liceat -is conferre benigna. MANEG. c. Wolfh. 7 p. 58,2 in presentia sua *(sc. Spiritus)* nichil -um vel inutile esse potest. **2** *latius i. q. infructuosus, sterilis – unfruchtbar:* CARM. Bur. 26,1,12 in te succidi metue radices ficus -e, cum fructus nullos atteras. ficus -a *i. q. ficus silvestris, caprificus – Wilder Feigenbaum (aliter: l.40):* ALBERT. M. veget. 1,164 tam domesticarum quam hortensium quam etiam silvestrium quaedam faciunt fructum . . . et quaedam non, sicut salix et oleaster et ficus -a *(v. notam ed. et ind. p. 716).* 6,103 quae *(sc. arbor)* ficus -a vocatur et celsa latine dicitur. 7,168 animal. 17,31 differentia . . . inter arbores fructiferas et steriles, quae sunt eiusdem formae et figurae, sicut est oleaster agrestis et oliva fructifera et sicut ortensis fructifera et ficus -a agrestis. 23,97.

adv. **fatue.** *stulte – töricht, dumm:* PAX Valenc. 25 quicunque -e loquetur contra homines pacis dicens: 'vos homines pacis estis periuri'. HONOR. III. registr. 227 p. 156,37 plures . . . -e cogitantes, quod manus eorum excelsa et non Deus omnia hec fecisset, dissoluti sunt. CHRON. reg. cont. IV a. 1235 p. 266,39 si quis sua bona mimis . . . -e largiatur.

1. fava *v.* faba. **2. fava** *v.* fagus.

favaria *v.* fabaria.

***favarola,** -ae *f.* (*cf. francog.* faverole, féverole) *Vicia faba (L.) – Pferde-, Faberbohne:* BERNH. PROV. comm. 6,1 p. 289,29 de provocantibus sudorem colupna prima de herbis: malva, bismalva . . ., branca ursina, volubilis, -a, cinoglossa, radix lilii . . ., ungula caballina, memitha, hec IX . . . in fomentis circa pedes factis provocant sudorem.

***favatinus** *v.* *fabatinus. **favatus** *v.* fabatus.

faucerna *v.* *falterna. **fauctor** *v.* fautor.

?favea (fabra), -ae *f.* *puella, filia – Mädchen, Tochter:* FORM. Augiens. B 24 quod ego fabram *(v. notam ed.)* tuam aut neptam tuam . . . accepissem.

favello *v.* fabello.

?faventia, -ae *f.* *gratia, favor – Gunst:* AETHICUS p. 207,13 o celeberrima natorum -a fetosa, ope et viribus inclita Macedonia, habes Olimphum.

faveo, favi, fautum, -ere. *script.:* va-: DIPL. Karoli III. 29 *(cod.).* fabe-: *l.36.58. depon.: l.66. struct. notabiliores: c. gen.: p.103,39 (dub.).40. c. acc.: p.103,29sqq. al. c. praep.:* ad: *p.103,15. adde* THIETM. chron. 5,40. 6,43. in: *l.33.69.p.103,17. acc. c. inf.: p.103,7.19.* ut: *p.103,24. metr.* favente: HROTSV. gest. 44. *partic. praes. usu subst.: l.30.60. adde* LEG. Wisig. 12,2,14 p. 423,8. *confunditur c.* fovere: *l.30.p.103,27sqq.*

I *bene velle, propitium esse, subsidium ferre, auxiliari – (zu)geneigt, gewogen, günstig gesinnt sein, Förderung zukommen lassen, helfen:* **A** *strictius:* **1** *gener.:* **a** *de hominibus:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 12,2,14 p. 423,8 locuplex remuneratio christianis -entibus hic et in eternum copiosa proveniat. RADBERT. corp. Dom. prol. ad Warinum l. 12 uti iustitiae -entibus (foventibus, facientibus *var. l.*) moris est. AGIUS comput. 1,37 precor hac huic operi vos mente -ere, quo me hac *(sic?)* animo composuisse scio. CARM. imag. 10,1,19 quisquis in hoc *(sc. opere mutationis in melius)* -at, communia premia sumat. DIPL. Heinr. II. 44 advocatum . . . stabilitati -entem securę perquirant *(sc. abbatissa et ministeriales).* CHART. Brixin. 74 p. 81,14 sibi invicem . . . episcopus et comes fabebunt et asstabunt. *saepius. in formulis chartarum:* DIPL. Ludow. Germ. 13 p. 15,25 Hludouuicus d i v i n a -ente g r a t i a rex *(persaepe; sim.* DIPL. Ludow. Germ. 68 p. 95,40 d. -ente clementia. *persaepe).* DIPL. Karoli M. 232 p. 319,6 (spur.) viri cum . . . coniuge nostra Hiltiggarda, ea obnixe astipulante et -ente, celsitudinis nostrę culmen adierunt (*sim.* 231 p. 316,31 [spur.] Hilthegarda regina -ente et Keroldo comite . . . rogante). **β** *c. notione favorem ostendendi:* CARM. Bur. 102,2,1 temptat *Paris* Tyndaridem, -et illa, relinquit Atridem. 178,3,2 que cupit, ut placeat, huic placeam; ipsa prior -at, ut -am. **γ** *indulgere, servire – willfahren, dienen:* IONAS BOB. Ved. 7 p. 315,3 non quod . . . gulae -erit (fuerat *var. l.*), sed quo adunatam ad regis prandium turbam suis salubribus doctrinis edocerit. **δ** ore -ere *i. q. silere, tacere – schweigen:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 11 cunctis . . . ore -entibus huiusmodi dictis eos *(missos)* compellare memoratur *imperator: 'eqs.'* **b** *de rebus:* ALCUIN. carm. 9,182 hostibus expulsis moenia vestra -ent. THIETM. chron. 5,11 nullum . . . eis *(sc. Heinrico cum primis)* patefecit *dux* Reno -ente ingressum. CHART. Traiect. 306 p. 281,15 (dipl. Heinr. V.) comitatum prepositis . . . -ente et assistente eis iure . . . confirmavimus. *al.* **2** *publ. et iur.:* LEG. Wisig. 7,4,6 si -ens (fab- *var. l.*) criminibus non vindicaverit *iudex* innocentem et absolverit criminosum. CAPIT. reg. Franc. 243,4 omnes -entes facinori eius *(feminae). de praecipuo iure emendi:* ACTA civ. Rost. A I 1,430 p. 60 (s. XIII.med.) si potest *Petrus* redimere domum, debet sibi *(avunculo)* -ere melius quam alteri, et vult vendere aream, debet avunculo suo melius -ere quam alteri. **B** *latius i. q. adhaerere, deditum esse, obsequi – anhängen, ergeben sein, Folge leisten:* VITA Elig. 2,37 p. 721,31 cum episcopi . . . p a r t i b u s reginae -rentur (-rent *var. l.;* ANNAL. Fuld. II a. 842 p. 33,10 quae *[civitates]* p. Hlutharii -bant. *al. cf. p.103,39. sim.* RADBERT. Arsen. 2,8 p. 70,12 si vellet -ere illis in p.). DIPL. Ludow. Inf. 20 p. 126,16 Pernharto . . . invasori -it *Salomon.* REGINO chron. a. 787 p. 55,41 apostolicus . . . anathematizavit . . . Tassilonem et omnes illi -entes. CARM. Bur. 11,3 nummo venalis -et (facit, patet *var. l.*)

[Staub]

ordo pontificalis. *al.*

II *(ap)plaudere, acclamare – Beifall zollen, zujubeln:* **A** *favorem praestare, honorem habere – Gunst, Ehre erweisen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,81 cum suspensa cibo -ant animalia Christo. EKKEH. IV. bened. I 20,100 testes quingenti de morte -ent redeunti. **B** *gaudere – begrüßen, sich freuen:* CARM. Cantabr. A 41,12 te reginam nostram maris esse -et factura. **C** *adnuere, assentiri, astipulari, approbare – einwilligen, zustimmen, beipflichten, einverstanden sein:* **1** *strictius:* DIPL. Loth. I. 60 p. 166,33 cum petitionibus servorum Dei ... -emus (DIPL. Zwent. 17 peticionibus -entes. *al.*). RICHER. REM. hist. 4,3 pro parte ... ei *(Ludovico)* -tum est, pro parte vero suppressum (*sim.* 4,26 ei *[Arnulfo]* a me -tum est). THIETM. chron. 5,44 Tagino ... consecratus est presente rege ... omnibusque coepiscopis ad haec -entibus. CHART. episc. Halb. 135 l. 20 (dipl. Heinr. V.) ipse *(imperator)* post cetera ... principibus in id ipsum -entibus legem tulit ..., ne *eqs. saepius. pendet acc. c. inf.:* HELM. chron. 32 p. 60,11 -it ... principum unanimitas te *(sc. Heinricum)* non solum regno, verum et ecclesiastica communione privandum. **2** *latius i. q. concedere – zubilligen, zugestehen:* DIPL. Karoli III. 47 p. 78,29 sicut ... parentes nostri ... ecclesiam sub eorum defensione ... receperunt, ita et nos in omni defensione rerum et terminorum ... -emus, ut nullus ... exator *(sic)* ... servitia ab eis exigat. CHART. Basil. A I 111 p. 171,7 in comitatu ... Amosensi duo altaria -it *Hugo* illi *(monasterio).*

III *c. acc. (per confusionem c. fovere) i. q. colere, (ad)iuvare – hegen, begünstigen, unterstützen:* **1** *in univ.:* IONAS BOB. Ioh. 6 matris ... ⌞affectum ut -erit⌟ (affectui -ere C), recusavit. RADBERT. Arsen. 2,10 p. 75,20 tu forte ... eum *(regem)* et omnes eos, qui eum -ent, in tua estimas potestate? VITA Bard. 20 p. 337,41 dubitanda ... haec viderentur, si nullius perspicacioris miraculi certitudine -rentur. *al.* **2** *promovere – vorantreiben:* CHRON. Noval. 5,37 quo ... -ret *Guntramnus* aliquod negotium excuciendae rei.

subst. **favens,** -entis *m. (f.: l. 39)* **1** *fautor (fautrix) – Unterstützer(in), Anhänger(in):* IONAS BOB. Columb. 1,28 p. 219,9 Theuderici partis (partes, parti, partibus *sim. var. l.*) Brunichildis -ens (parens *var. l.*) erat. 2,23 p. 284,28 conditori ... postolavit, ut ⌞sui voti⌟ (suae voti, suae voci *var. l.*) -ens adesset. **2** *adiutor – Helfer:* THANGM. Bernw. 36 p. 774,15 Thangmarus ... ad terram prostratus erectusque -entium manibus pedibus ... principis provolvitur.

adv. ***faventer**. *favorabiliter, propenso animo – wohlwollend, bereitwillig:* CHART. Hall. 142 (a. 1214) cum ... planta ... illi ..., qui, quod plantatum est, -r provehit oportunius et ad incrementa perducit, debita teneatur gratitudine respondere.

faver *v.* faber.

***favifluus,** -a, -um. (favus *et* fluere) *mellifluus – honigfließend, lieblich (in imag.):* RADBERT. Adalh. 63 sensus eius *(narrationis)* -us pinguissimo claudebatur fine.

favilla, -ae *f. script.* fabil(l)a: *p.104,11. adde* EPIST. Wisig. 7. *form. acc. sg.* -um: *l.63. c. gen. inhaerentiae: l.58.*

cinis (adhuc flagrans, levior) – (Loder-, Flug-)Asche: **1** *proprie:* **a** *strictius:* **α** *gener.:* LULL. epist. 92 p. 210,1 ut numquam ... caritatem ... frigescere sinamus velut parvam scintillam tenuis ignis fulva cinerum -a suffocatam. REGINO chron. a. 881 p. 118,13 monasteria in -am redigunt *Nortmanni* (HROTSV. Pafn. 3,11. *al.*). RUP. MEDIOL. Adalb. 6 ut hospitiolum ... -atenus cremaretur (ANNAL. Egm. a. 1076). GERH. AUGUST. Udalr. 2,27 totum *(sc. fenum)* in -as (-um *var. l.*) inmutatum invenit. *saepe. aestus, flamma – Glut, Flamme:* ALDH. virg. II 2328 ut nihil innocuis laesisset carbo -is. HROTSV. Agn. 396 cinis ... suis confrigescendo -is ... expers omnis factus fuit immo caloris. *al.* **β** *natur. et techn.:* THEOPH. sched. 3,67 minutam carbonum -am super illud *(cyprum)* proice ..., videbisque ... plumbum combustum ipsi -ae quasi gluten adhaerere. HILDEG. (?) caus. 353 cum ... homini ... crines cadere incipiunt, accipiat ... modicum -arum de triticeo aut de siligineo stramine factarum ...; -e de triticeo aut de siligineo stramine crines confortant. ALBERT. M. veget. 6,25 combustum ... habet *alnus* -am albiorem quam aliquod genus ligni, quod sit notum nobis, et quasi totum evanescit in -am talem. *spodium – Metallasche:* HILDEG. phys. 9,5 cuprum ... est velut -ae auri, scilicet ut -ae, quae de ardentibus prunis cadunt. **b** *latius i. q. pulvis, fragmentum – Staub, Überrest:* **α** *in univ.:* VITA Erasmi 218 graves ... catenę ardent continuo inque l e v e s rediere -as (359 cecidit *statua* statim inque l. est versa -as). *sordes – Schmutz:* MILO carm. 1,6,3,256 purpura pulvereis prosternitur ... -is. **β** *spectat ad reliquias, ossa:* CYPR. CORD. carm. 10,1 (MGPoet. III p. 146; c. s. X.[1]) occulit abbatis magni haec urna (gloss.: sepultura) fabilas. HROTSV. Pafn. 13,4 quoadusque pulverea -a coeunte et vivaci flatu redivivos artus iterum intrante ... Thais resurgat. *adde:* AENIGM. super turb. 7 nihil splendeat nisi unum, viro lethali fervida passione prostratum in -arum hypostasin confricabilem. **2** *meton. de homine:* THIOFR. flor. praef. l. 14 mihi vilissimę -ę familiarius vestram ... commendastis animam. **3** *in imag. vel translate:* EPIST. Mog. 25 p. 362,24 si ... presbyter ... deponeretur, ... universae religionis ordo in -a consumptionis marcesceret. CARM. Bur. 156,5,6 ardoris scintilla devolans ab illa, quam pre totis amo notis, cor meum ignivit, quod cor fit -a (*sim.* 175,3,4). CHART. Lux. IV 125 p. 181,7 gesta mortalium sub oblivionis -a solent sepius sepeliri.

favillatenus *v.* favilla *et* tenus.

favillo, -avi, -atum, -are. **1** *intrans. i. q. ardere, (de)flagrare – glühen, brennen, lodern:* AUDRAD. carm. 3,2,300 mons igneus ille *(i. rogus)* vorax fumo densusque -ans Antiochiae fines ... turbat. COSMAS chron. 3,36 p. 207,25 Ceres vestra -at, lares vestri usque ad nubila fumigant, Vulcanus tota terre in superficie furit. **2** *trans. i. q. comburere, in favillam redigere – nieder-, verbrennen, zu Asche machen:* THEOD. AMORB. Bened. I 7 monasterium ... remansit illaesum, quando cetera omnia hostile -vit incendium. DUDO hist. 1,4 (ed. Lair) Dionysii monasterium Vulcano superante est -tum. HUGO FLOR. act. 1 p. 378,5 ecclesiae extra municionem locatae ab eis *(Danis)* sunt -tae.

***favillose** *adv. flagranter, ardenter – brennend, (heftig) lodernd (in imag.):* CAPIT. Bened. 2,89 ne cupidus sanctarum rerum ignis, qui in eis est, illos *(laicos vel clericos)* -ius exurat (*sim.* 3,261 p. 119[a],21).

faunus, -i *m. script.* pha-: *l.52. numen silvestre, satyrus, silenus – Waldgott(heit), (Wald-)Schrat, Geist:* RADBOD. Bonif. 8 Bonifacius falcem manu tenens divinam omnes -os et sathyros, quos nonnulli paganorum silvestres deos appellant, funditus extirpavit. HROTSV. prim. 231 dux ... silvestrem ... locum -is monstrisque repletum fecit mundatum divinis laudibus aptum. CONR. HIRS. dial. 1475 satiri et -i monstra quaedam silvestria sunt, nudi semper et inverecundi corporis. OTTO FRISING. chron. 8,12 p. 409,17 ratione carentia ... ut simiae ..., ut -i, et si qua sunt huiusmodi, ab ... resurrectione aliena noscuntur. *al. per compar. de hominibus:* EPIST. Wisig. 7 quod de ludis teatriis -orum (ph-, phanorum, facmorum *var. l.*) scilicet ministerio sis ademptus (adeptus *var. l.*), nulli videtur incertum. CONR. HIRS. dial. 454 quo tempore -us iste *(i. Aesopus)* gentium silvis prodierit.

[favo *v.* *fano.]

favonius, -i *m. script.* fabo-, fabun-: *l.63.63.69. usu attrib.: l.63.*

1 *proprie i. q. ventus occidentalis (tepidus),* ζέφυρος – *(lauer) Westwind, Zephyr:* BEDA hist. eccl. 5,19 p. 326,12 Romam ... iturus ..., ubi navem conscendit, f l a n t e -o pulsus est *Uilfridus* Fresiam (ARBEO Emm. 32 a parte occidentali plage ⌞flante fabunio⌟ [fabo-, -o *var. l.;* fab-o vento flante VITA Emm.]). SYLL. Bern. 3,5 carbasa Circius inflat, Chorus et hinc, inde -us. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,222 quos *(flores)* cum frigoribus primis decusserit Eurus, alternis vicibus cum vere -us affert. *al.* **2** *meton. i. q. occidens – Westen:* AETHICUS p. 205,11 quae *(provincia Lachonia)* adiacet a noto Macedoniam, a fab-o (-o *var. l.*) Achaiam.

1. favor, -oris *m. script.* fabor: *p.105,28.36. adde* FORM. Wisig. 45. *form. abl. sg.* -i: *p.105,64. confunditur c.* fervor: *p.105,60.*

[Staub]

I *usu originario i. q. benevolentia, benignitas, animus propensus, gratia – Wohlwollen, Güte, Gewogenheit, Gunst:* **A** *proprie:* **1** *spectat ad homines (Deum: l.4):* SISEB. Desid. 2 cum ... divino -e virtutibus polleret. DIPL. Karoli III. 32 p. 55,19 precibus benigno -e inclinati ... iussimus *eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,40 Radolfum in maximo -e populi morantem invenit *princeps*. CHART. Aquens. 52 ampliori -e et gratia regali munificentia eam *(ecclesiam)* amplecti ... convenit. ACTA imp. Winkelm. I 201 p. 181,14 si ... peticio ... benignum obsequatur d e -e imperantis assensum (CHART. Eichsf. 232 de bono -e. 319 de nostro -e. *al.*). *persaepe.* *c. notione obsequii, factionis:* BERTH. chron. B a. 1078 p. 314,23 legati ... corruptos, delusos, seductos omnino omnes in -em sui regis attrahere ... non cessabant. a. 1079 p. 364,7 ipsis *(legatis apostolicis)* ... muneribus partim corruptis, partim metu minisque confractis et blanditiis, astutiis omnique ingenio in illius *(Heinrici)* -em ferme seductis. OTTO FRISING. gest. 1,31 p. 48,30 erat ... Boricius ... multos ... ex militibus nostris ad -em suum pecunia inducens. **2** *spectat ad res:* HRABAN. carm. 39,93,6 accusor reus criminis, cum non sit -r operis. VITA Mathild. I 1 p. 114,17 virginem ..., ut ... abbatissa constitueretur sanctimonialium, nobilitas simul et probitatis -r prodidit. CHART. Sangall. B 460 p. 334,30 ut ... predicationibus crucis maior auctoritatis -r accedat. **B** *meton.:* **1** *in allocutione:* WALAHFR. carm. 9,3,5 expectamus vestri promissa -is. **2** *beneficium, commodum, emolumentum, subsidium – Gunst(erweisung), Begünstigung, Vorteil(sgewährung), Unterstützung:* FORM. Wisig. 3 id maxime divinae adhortationis esse dignoscitur, cum ad faborem libertatis animus provocatur. REGINO chron. a. 869 p. 97,32 si ... Lothario in obiecto adulterii crimine -em non prestitisti neque consensum prebuisti. VITA Erasmi 9 qui refoves homines iam sepe -bus omnes. CONST. imp. II 187 p. 229,18 ut ... i n -em suum *(sc. episcopi)* et ecclesie sue munimen ... sententias ratas habere ... dignaremur (CHART. Hall. 292 p. 273,49 in -em civitatis. *al.*). *al.* *in malam partem:* LEG. Wisig. suppl. 2 p. 469,3 quisquis, si fabore lenitus aut redemptione proclivis, ... neglexerit damna et rapinam. CONST. imp. I 397,3 sunt ... quidam, qui vel violencia vel -e non permittunt ecclesias regulariter ordinari; hos ... decernimus, ut sacrilegos iudicandos; qui vero aecclesias eorum violencia vel potestativo -e susceperint, excomunicacioni subiaciantur. **3** *applausus, acclamatio – Beifall, Jubel:* **a** *honor, cultus, officium – Ehrenbezeigung, Huldigung:* PASS. Ursulae 9 -bus, quibus poterant, virginali applaudebant *(sc. rex et alii)* amori. VITA Mathild. II 10 p. 164,12 ecclesiam intravit ... non stipata turbarum obsequiis, sed incedebat sine humano -e. ANSELM. MOG. Adalb. 1138 sepulchralis honor et -r exequialis desiit et fletus. RAHEW. gest. 3,29 p. 204,5 verbum ... augusti strepitus, clamor -rque totius exercitus prosequitur. *al.* **b** *in malam partem i. q. adulatio, assentatio – Schmeichelei, schmeichelnde Zustimmung:* WALAHFR. Blaithm. 64 agmina multorum rexit ... virorum ... v a n o s ... -es pro nihilo ducens (HERM. AUGIENS. chron. a. 1043 in vano hystrionum -e nihili pendendo). REGINO chron. a. 746 p. 41,28 cum ... ab omnibus ... laudibus extolleretur, timens vir Deo plenus -em laudis humanae ... fugam ... arripere disposuit. PASS. Quir. Teg. 4 sanctus vir -es fugiebat seculi. *al.* **c** *assensio, astipulatio, (ap)probatio – Einwilligung, Zustimmung, Billigung, Einverständnis:* EINH. Karol. 30 p. 34,16 susceptum est ... consilium ab omnibus ... magno cum -e (fervore *var. l.*). DIPL. Heinr. IV. 83 p. 108,25 cum consensu et -e Egilberti ... forestum ... concessimus. VITA Heinr. IV. 6 p. 24,23 ipse communi omnium -e consecratus imperator et patricius factus Romae. TRAD. Patav. 488 Antrico et aliis quibusdam ... id communi -i collaudantibus. CHART. Eichsf. 185 p. 109,32 quicunque ... bona ... commutare voluerit, non requisito super hoc -e nostro liberam habeat facultatem. CHART. Stir. IV 220 ut ... pateat meum ... negocio -em affuisse. *saepius*.

II *per confusionem i. q. favus – (Bienen-)Wabe:* PS. HELIOD. chirurg. 95 que *(melicerides)* sunt vulnera similantia -em (favum *corr. m. al.*).

[2. favor *v.* *fano.]

favorabilis, -e. *script.* fabo-: ALDH. virg. I 40 p. 292,12 *(var. l.).* **1** *sensu pass. i. q. gratus, acceptabilis – willkommen, angenehm, wohlgefällig:* ALDH. virg. I 49 p. 303,9 -is filia Paulae et beatae Blesellae germana ... librorum ingenio praedita claruit. ALCUIN. epist. 143 p. 225,5 quicquid urbanitatis sale conditum cognoscitur, vestris *(sc. Karoli)* intellectualibus -e (saporabile *a. corr.* C) auribus et acutissimis scientiae oculis amabile esse probavimus. CHART. Sil. D I 253 si in tam pio negocio tam -i religioni favorem non prestarem. CHART. Eichsf. 501 -bus p r e c i b u s inclinati (CHART. Friburg. 284 -bus p. annuentes). **2** *sensu act. i. q. favens, benignus, benevolus, propitius – wohlwollend, geneigt, gewogen, zugetan:* **a** *de hominibus:* CHART. Raitenh. 82 p. 86,38 (epist. papae a. 1218) fratres ab incursibus malignorum taliter defendatis *(sc. episcopi),* quod ... Deum ... vobis propitium et nos reddatis exinde -es et benignos (*sim.* CHART. Lac. 42 ut universi ... circa ... cenobium existant -es et benigni). CHART. Eichsf. 240 quociens personis religiosis in suis peticionibus -es existentes ipsorum loca ... studuerimus ampliare. 320 fratres ... vobis *(sc. abbatissae)* -es et amicos benivolos faciemus. **b** *de rebus:* DIPL. Frid. I. 822 rationi consentaneum videtur iustis et rationabilibus fidelium nostrorum actibus -em nos prebere a s s e n s u m (CHART. archiep. Magd. 403 p. 531,25 -i assensu. 420 p. 553,31. *sim.* CHART. Eichsf. 178 -i coniventia. 224 ex heredum suorum permissione -i et assensu ecclesie). CHART. archiep. Magd. 426 p. 562,3 ad ecclesiarum ... utilitatem -i benignitate assurgere spe incitamur futurorum.

adv. **favorabiliter.** **1** *aeque, probe – in löblicher, billiger Weise:* ALDH. virg. I 60 p. 321,5 virginitatis gloriam rethoricis relatibus -r venerari nitebar. GODESC. SAXO theol. 9 p. 208,20 ecclesia ... cum veraciter et -r tum satis auctorabiliter laetissima canat de filio Dei: *'eqs.'* CATAL. cod. Conr. Schir. (MG Script. XVII p. 624,15) ut non solum toti provincie, sed et cunctis principibus -issime complaceret *abbas. al.* **2** *propenso animo, benigne, benevole – wohlwollend, bereitwillig, gütig, gern:* REGINO chron. a. 869 p. 98,11 Carolus ... ab ... episcopo et ... primoribus -r exceptus in regnum sublimatur. VISIO Godesc. B 4,2 quos *(calceos)* angelus ... -r eis *(sequentibus)* porrigebat. CHART. Port. 109 p. 135,21 (dipl. Frid. II.) nos ... supplicationibus ... abbatis pro se et ecclesia sua Portensi -r inclinati ... privilegium ... confirmamus. CONST. imp. III 41 quo *(ardore dilectionis)* semper tuum monasterium sumus -r amplexati. *saepius.*

***favorabilitas,** -atis *f.* (favorabilis) *favor, assensio – Wohlwollen, Zustimmung:* HARIULF. chron. 2,6 p. 52,23 intimato ... desiderio, quo sancti Richarii ecclesiam reficere ambiebat, accepit *Angilbertus* ab eodem rege cum omni -e benignam responsionem ... adiutorium suum illi nunquam defuturum spondente. CHART. Schoental. 21 (Mon. Boica XXVI p. 23,12) decimas omnes ... de manibus redimant *fratres* laicorum omni nostra suffulti licentia et -e.

favoralis, -e. **1** *adi.:* **a** *sensu pass. i. q. gloriosus, laudabilis – rühmlich, lobenswert:* ANNAL. Pegav. praef. p. 234,18 ne ... vetustatis aut oblivionis oblitteratione -is eorum *(praestantissimorum)* vita per succedentia tempora mortalium animis excideret. **b** *sensu act. i. q. favens, benignus, benevolus, propitius – wohlwollend, geneigt, gewogen, zugetan:* **α** *de rebus:* LAMB. TUIT. Herib. 2,15 p. 236,18 prefertur *vidua* opibus divitum, qui ex abundanti mittebant ad -em (favorarem L_1) intuitum *(spectat ad Vulg. Marc. 12,43sq.).* PETR. DAM. epist. 86 p. 460,9 haec *(sc. vitia)* non modo principalis censura non reprimit, sed fieri cum -is (favorabilis *var. l.*) assensus exultatione permittit. CHART. Westph. II 377 Mindensem ecclesiam ... -i et sereno gratię nostrę amplexamur affectu. LAMB. ARD. hist. 147 p. 636,42 accedunt dictis fratres vocemque loquentis voce -i laudant. *al.* *blandus, adulatorius – schmeichelnd, schmeichlerisch:* TRIUMPH. Remacli prol. p. 437,8 ut ipsa *(sc. ratio)* ... procedat in publicum sermone pompatico, quaesitura tantum -is a u r a e plausum a populo (EMBR. Mahum. 774 [Coll. Latomus 52. 1962. p. 78] extulerat ... virum ... aura -is [sonoralis *var. l.*] semper amica malis. LAMB. ARD. hist. 95 p. 606,24 propter -em mundi auram). EPIST. Hildesh. 134,50 mit-

tenda sunt . . . seculari . . . episcopo . . . verba -ia et mundana. PETR. CAS. (?) chron. 4 praef. p. 458,13 -i et inani gloria cupidi. **β** *de hominibus:* GESTA Trud. cont. I 11,5 oppidani . . . illi *(Alexandro)* -es erant. **2** *subst. masc. i. q. fautor, assecla – Anhänger:* BERTH. chron. B a. 1078 p. 317,9 quam *(causam)* quasi iustissimam cuncti -es illius *(regis)* . . . iudicio apostolico . . . decernendam . . . commendabant.

adv. **favoraliter.** **1** *propenso animo, benigne, benevole – wohlwollend, bereitwillig, gütig:* RICHER. REM. hist. 3,85 osculum dans gratiam sui -r amico impertit *rex*. GREG. CAT. chron. II p. 215,2 abbas . . . subditorum crimina -r operiens non eos in dedecus pervenire malebat. **2** *cum assensu – zustimmend, mit Zustimmung:* RICHER. REM. hist. 3,84 sententia prolata -r duci habita est. EKKEH. URAUG. Burch. 1,8 p. 145,10 cunctorum corda simul et ora -r (favoranter *var. l.*; favorabiliter *ed. Bendel*) concordantia sibimet invenit *papa*.

***favoralitas,** -atis *f.* *favor, gratia – Wohlwollen, Gunst:* FUND. Schild. 7 p. 1049,27 utpote quam Dominus gratia perfuderat *(sc. Marcswidem)*, omnium in se -em trahebat.

***favorifluus,** -a, -um. (favor *et* fluere) *favorabilis, benignus – wohlwollend, gewogen:* ARNULF. delic. 36 unica cunctarum Iesu sapientia rerum . . ., nosce -a ceptus pietate secunda.

***favoro,** -are. *favere – geneigt, gewogen sein:* ACTA imp. Winkelm. I 687 p. 542,41 (a. 1242) locum . . . auxilio Domini recuperatum cum prudentia . . . mantenebimus de cetero -ante misericordia desuper.

adv. ***favoranter.** *cum assensu – zustimmend, mit Zustimmung: v. l.15.*

***favorosus,** -a, -um. *favorabilis, benignus – wohlwollend, gewogen:* ACTA imp. Winkelm. I 681 (a. 1242) per quod *(remedium)* conducere volentes victualia hostibus arceantur et illi de Capriana magis existant nostratibus -i.

***favositas,** -atis *f.* *tinea capitis, favus q. d. – Waben-, Kopfgrind:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,24 p. 39^{br} sunt . . . quedam *(sc. passiones)* pertinentes soli capiti sicut allopicia, tyria, -s, furfura, capitis magnitudo.

fausgina *v.* fascina.

faustitas, -atis *f.* *prosperitas, fortuna, felicitas – glücklicher, günstiger Zustand, Glück(seligkeit):* CARM. potat. 3,6,2 est caritas monarchitas, totius cosmi -s *(ci. Moll;* fautitas *H,* faucitas *A)*.

faustus, -a, -um. *prosper, propitius, fortunatus, felix – von günstiger Vorbedeutung, günstig, glücklich:* **1** *de hominibus:* HUGEB. Wynneb. 11 vir virtutibus veneratus, mirabilibus magnificatus, -us (suffultus *var. l.*) fulgebat. WALAHFR. carm. 30,19 -us in antiquo iam disce *(sc. Heribaldus)* senescere nido. 83,3,1 athletae -i Domini superni morte devicta superastis arma hostis antiqui. *al.* *de loco personato:* CARM. imag. 3^{a},1,3 Augia -a tibi quem *(librum)* defert, praesul. **2** *de rebus:* HUGEB. Willib. 2 p. 89,28 qualiter illorum *(monachorum)* -is interfore possit familiaris vitae disciplinis. BERTH. chron. B a. 1077 p. 309,21 pro iustitia et fide -o triumphans martyrio vitam finivit *praefectus* temporalem. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 221,21 rex . . . inter -as . . . militum acclamationes in castra revertitur. *al.* *usu subst.:* VITA Liutw. 6 incolentibus -a acclamantes laeti quique propria repetunt.

adv. **fauste.** *prospere, feliciter – glücklich, wunschgemäß:* EPIST. Alcuin. app. 4$^{tit.}$ fratribus felicibus -e viventibus et ad feliciora tendentibus . . . episcopus. CHART. Lux. I 184 ut . . . feliciter teneant, fortuna v<olente> possideant, -e successoribus suis quandoque relinquant *(sc. homines praedia)*. *al.*

[fautiatam *v.* saucio.**]**

***fautio** (fauctio), -onis *f.* (favere) **1** *subsidium, suffragium – Unterstützung:* SIGEBOTO Paulin. 50 p. 934,36 qui *(Lambertus)* . . . ad obtinendum, quod intenderat, complices sibi multos promissis aureis montibus conscivit, ut falsis inniteretur -bus, qui deficeret argumentis veracibus. **2** *consensus (in malo), factio, coniuratio – Parteiung, Verschwörung:* ANNAL. Ianuens. I p. 219,25 per plebeia nostra rasse et -es semper tempore litis civilis aderant. p. 220,21 cogitaverunt *consules* . . . -ctiones, id est congregationes in malo, quo pacto vel quibus modis rumpi vel frangi possent.

fautor (factor, fauctor), -oris *m.* *script. et form.:* fator: *l. 25.* *dat. sg.* facture: *l. 30.* **1** *qui favet, benefactor, tutor, adiutor – Gönner, Förderer, Begünstiger, Unterstützer:* **a** *in bonam partem:* EIGIL Sturm. 4 tali studio *(sc. ut artiori se vita constringeret)* devotissimus -r gratanter exstitit *(sc. Bonifatius)*. HINCM. annal. a. 863 p. 99,18 (epist. papae) episcopos . . . in tali facto eum *(regem)* habuisse auctores atque -es (fauc-, fac- *var. l.*) pene totus . . . orbis . . . referebat. IOH. VEN. chron. p. 142,26 fuit *pastor* . . . ecclesiarum recreator, clericorum et monachorum fauctor. DIPL. Heinr. IV. 404 -es *(ed.;* fauc- *cod.)* ac defensores honoris nostri. CHRON. Thietm. 6,38 utinam hanc *(ecclesiam)* voluisset suscipere, qui me -em certissimum ad ea, quibus indigeret, non dubitaret habere. *al.* *de diis, Deo, sanctis:* WALAHFR. carm. 77,1,3 festa . . . martyr Ianuarius mox -r invisit. RIMB. Anscar. 26 p. 57,18 si . . . d i i s -bus illi *(sc. populus)* tuae consenserint voluntati (THIETM. chron. 4,13). GODESC. SAXO carm. 2,2,3 summe creator et reparator, sis mihi factor semper et auctor. DIPL. Conr. I. 15 -e omnium Christo propitio regni gubernacula suscepimus. *al.* **b** *in malam partem:* DIPL. Karoli III. 12 p. 19,16 iniquitatum. WIDUK. gest. 2,11 p. 77,8 fraternae -r discordiae. DIPL. Otton. III. 206 p. 617,34 delinquentium -es atque defensores. THIETM. chron. 2,34 Evurhardus dux . . . cum caeteris nequiciae suimet -bus. CHRON. Tarv. a. 1222 qui *(rex)* multum . . . laborabat contra comitem Tolexanum fatorem (-em *var. l.*) hereticorum et audacissimum defensorem. *al.* **2** *assecla, satelles – Anhänger, Parteigänger:* IONAS BOB. Columb. 2,9 p. 248,12 ut nonnullos . . . adsentationis *(i. haereseos)* fauc-es facere queat *Agrestius*. VITA Sulp. 6 (MGMer. IV p. 375,22) Dagobertus . . . praecepit facture (fac-e *A2;* -i *rec. B*) suo Lolloni *eqs.* HINCM. annal. a. 868 p. 149,31 (epist. papae) cum omnibus fauc-bus (fac- *var. l.*), consentaneis et sequacibus suis anathemate . . . subiaceat *Anastasius*. REGINO chron. a. 869 p. 97,30 sequaces ac -es regis. OTTO FRISING. chron. 4,3 p. 187,30 imperii. *saepe.*

fautrix, -icis *f.* *usu attrib.: l. 52.* *quae favet, adiutrix, auxiliatrix – Gönnerin, Förderin, Helferin:* **1** *de hominibus (de sanctis: l. 44; de Fortuna: l. 41):* **a** *in bonam partem:* COSMAS chron. 1,22 p. 42,24 soror nomine Mlada, virgo Deo devota . . ., pauperibus et orphanis -x larga. ARNOLD. LUB. Greg. 2,10,16 que *(Fortuna)* -x erat iuvenis. THEOD. TREV. mirac. Celsi 14 coepit *nonna* . . . -es suas compellare ac miris obtestationibus quaesere, quatenus sese . . . ad monasterium . . . deferre maturarent. *de sanctis:* CARM. var. III A 3,2 p. 200 nobis sis -x, virgo Dei genitrix. 3,22 Cecilia, Digna, Columba, -es propriis este simul famulis. DIPL. Heinr. IV. 227 quam *(Mariam)* specialiter nobis -em affuisse sepe didicimus. **b** *in malam partem:* SISEB. Desid. 4 -em pessimarum artium, malis amicissimam Brunigildem. **2** *de rebus personatis:* VITA Mathild. II praef. p. 146,15 ipsius . . . gratia vobis sit -x firma et comes assidua. DIPL. Heinr. II. 338 p. 720,27 Ottonis . . . cognoscentes . . . remunerationis -em gratiam Bernardo . . . cortem . . . donamus. EPIST. Hann. 3 p. 20,9 nisi tua *(sc. patroni)* auctoritas -x fuerit accusandę . . . meę temeritati.

***favulus,** -i *m.* (favus) *favus parvus – kleine Honigwabe, -scheibe:* RHYTHM. 32,11,2 partem piscis obtulerunt *(sc. apostoli)* atque mellis -um (pabulum *var. l.*).

1. favus, -i *m.* *metr.* fā-: *l.67.* **1** *proprie vel in imag. i. q. cerae apium,* μελίκηρον *– (Bienen-)Wabe, Wachs-, Honigscheibe:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* WANDALB. mens. 131 -is . . . croceis emissa iuventus aere sub nudo ludit. VITA Willib. p. 18,46 cum . . . evangelii dulcedinem . . . percepit, -is iam glutino tenaci compositis . . . stillantia praedicationis mella diffudit. HILDEG. scivias 2,3 l. 560 ut . . . redimerem hominem per Filium meum mihi . . . ita adhaerentem, ut -us melli adhaeret. MART. VALER. buc. 3,113 quin revolatis, apes? examina reddite -is. ALBERT. M. animal. 7,119 generantur inter eas *(apes)* in casis et -is vermes nocentes apibus. *saepe.* *de vespis:* ALBERT. M. animal. 8,193 in sterilibus . . . alvearibus *(sc. vesparum)* inveniuntur aliquando duo vel tres -i ad plus . . .; dico autem -os parietem unum cerae, in quo sunt casae plures per ordinem foraminum altrinsecus dispositorum. **β** *spectat ad ipsum mel*

(fere in imag.): RHYTHM. 42,19,4 -um . . . m e l l i s convescens corporaliter verusque homo veram carnem protulit *(sc. Christus;* CARM. Bur. 164,3,6 -um m. eximium dulci propinat *Corinna* ore. *al.).* ALTFR. Liutg. 1,11 Liudgerus . . . cupiens saturare se praelibati dulcedine -i petiit . . . licentiam redeundi ad magistrum Alchuinum. LAMB. LEOD. Matth. I 2044 de apibus . . .: iam sacra signa -o manus ebria condiat atque ad nova mella sagax se pagina conferat. *al.* **b** *medic. de morbo cutis i. q.* κηρίον, *achora, tinea capitis – Waben-, Kopfgrind, 'Favus':* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,24 p. 39a^{v},14 huius *(mellicivae)* multe sunt species; est . . ., que vocatur -us et de phlegmate salso nascitur. 9,15 p. 43b^{v},54 -us est quasi formica, sed humori uveo magis vicina. GLOSS. Roger. II 378 solet hoc genus scabiei *(sc. ruma)* cum pruritu contingere, a Constantino appellatur -us. III 212 que *(superfluitas)* apparet in modum tinee et emittit a se liquorem ad modum mellis et dicitur -us. ALPHITA I p. 272,19 achora est morbus capitis circa cutem inimica habens foramina ad modum canistri, id est -i (II p. 1,24 fani); unde etiam -us (II p. 1,25 fanus) . . . dicitur. **2** *translate i. q. suavitas, iucunditas – Lieblichkeit, Annehmlichkeit, Gefälligkeit:* RADBERT. Adalh. 57 'guttur illius suavissimum' ob -um eloquentiae. REIN. ALEM. phagifac. 392 tibi precipue sit pura mente colendus verborum morumque -us. *al.*

2. favus *v.* fagus.

faux, -cis *f. script. et form.:* foc-: *p. 110,21. 23. 26. al.* fuc-: *p. 110,28. adde* ANNAL. Ianuens. II p. 133,13. *ibid. al. abl.: sg.* -ca: *p. 110,23. plur.:* -cebus: *l. 32.* -cis: EPIST. Wisig. 20 p. 690,2. *gen. plur.* -tium: *l. 42. saepe usu plur.*

gula, iugulum, gurgulio – Kehle, Rachen, Gurgel:

I *proprie vel in imag.:* **A** *strictius:* **1** *gener.:* **a** *univ.:* CHRON. Fred. 3,80 Gunthramnus . . . Dracoleno mactat in -ebus. RUOTG. Brun. 43 p. 46,18 anhelitus intercluso -ium meatu vitalium lassitudinem premonstravit. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,61 eripe me, . . . sinergia patris, irarum manibus ac . . . thoracem galeamque tui portende pavoris -bus invidiae. THIETM. chron. 2,9 qui *(Conradus)* captivos cum omni preda ex lupi raptoris -bus eripuit. *saepe. de verme:* THIOFR. Willibr. II 4,114 soma sacrum . . . non vermis -e minutum. **b** *spectat ad vocem edendam:* CARM. Paul. Diac. app. I 4,2,1 cecini de -e (fasce *a. corr. cod.*) libellos psalmorum. OTFR. ad Liutb. 73 ob stridorem . . . dentium . . . 'z' utuntur, 'k' autem ob -tium sonoritatem. EKKEH. IV. bened. I prol. 2,90 -e (gloss.: id est arteriis, quibus vox hilaratur) sit . . . melior, boesis cui gratia maior. *saepius.* **c** *spectat ad gustum, gustatum sim.:* ARBEO Corb. 8 manna . . . populo . . . secundum animi voluntatem diversis -bus diversum reddebat saporem. WALAHFR. hort. 178 candorque saporque oblectant -es. ALBERT. M. Iob 12,11 -es . . . saepe contritum cibum et undique tactum secundum saporem diiudicant. *al.* **2** *natur., medic., anat.:* RECEPT. Lauresh. 2,42 capit. p. 81 ad uvam distillantem et ad -es tumentes. ALFAN. premn. phys. 14,4 p. 91 thorax et pulmo et trachea arteria et -es (fames *var. l.*; *PG 40,668^{B}* λάρυγξ) . . . exspirationis sunt instrumenta. 28,16 p. 137 huic *(sc. gutturi coniungitur)* . . . -x (*PG 40,713^{A}* φάρυξ [φάρυγξ, λάρυγξ *var. l.*]), deinde os et nasus. TRACT. de aegr. cur. p. 110,20 branchos est prefocatio -ium. ALBERT. M. animal. 2,62 qui *(lucius)* -es superiores habet plenos dentibus. *saepe.* **B** *latius i. q. mandibula, maxilla – Kinnbacken, -lade:* HEINR. WIRZ. cur. 674 sternit millenos -x (gloss. S: maxilla) asinina viros *(cf. Vulg. iud. 15,15).*

II *per compar. de rebus:* **A** *in univ.:* TRACT. de fist. org. p. 16 quod *(instrumentum)* in ipso angusto aditu -ium . . . aperientem et claudentem habet uvam. **B** *vorago, abyssus – Schlund, Abgrund, Tiefe:* ALCUIN. rhythm. 2,4,3 (MGPoet. IV p. 908) eripe *(sc. Deus)* me . . . de laqueo delictorum et -bus inferorum. AGIUS epic. Hath. 284 tres pueros . . . avida . . . -e voravit humus. *de fumario:* EKKEH. IV. pict. Mog. 517 rapidus quos *(tres pueri)* hausit -e caminus.

III *meton. i. q. vox, interpres – Stimme, Sprachrohr, Sprecher:* COSMAS chron. 1,19 p. 39,6 nos *(sc. primates populi),* qui sumus . . . populi -es et tenemus dignitatum fasces.

IV *translate:* **A** *angustiae – Engpaß:* ANNAL. Altah. a. 1060 p. 57,5 quem *(regem)* frater . . . in ipsis -bus viarum, quas portam regni vocant, a tergo adgreditur. RAHEW. gest. 3,26 p. 199,11 augustus Alpium -es felici procinctu cepit urgere. HIST. peregr. p. 136,19 hostes inter quarundam -es rupium . . . viam precluserant. app. p. 174,21 eos *(Turcos)* vicimus . . . transeuntes . . . -es et angustissima moncium versus Susopolim. *al. pro nomine loci ('Füssen'):* VITA Magni Fauc. I 19 p. 154,17 directus sum ad locum, qui vocatur F-es, ubi prope sunt fontes Alpium Iuliarum. GERH. AUGUST. Udalr. 28,200 eas *(hubas)* servituti sancti Magni ad F-es decrevit *Etich. al.* **B** *aditus, ianua, porta – Eingang, Tor:* IOH. CANAP. Adalb. A 28 nobis et toto huic regno, cuius nos *(sc. vulgus)* -es (fautores *var. l.*) sumus, communis lex imperat (*inde* B 28 -es [-e *var. l.*]; C 28 partes). BRUNO QUERF. Adalb. A 9 quem *(episcopum)* obesę clusę artas vias egressum prima civitas Verona recepit, quę in -e regni pulcrę levat caput (*inde* B 9). WIBALD. epist. 138 p. 219,35 alius castellum in -bus monasterii edificat, alius pensiones, que coenobio solent inferri, usurpat. CHART. cell. Paulin. 24 cum . . . viculum . . . in -bus cellę . . . situm haberemus. **C** *os, ostium – (Fluss-)Mündung:* DIPL. Otton. II. 260 sub nostro mundburdio in terram omnem sancti Benedicti . . . recepimus, videlicet cellas et terras . . . et foce et aquam (*poestea:* foces). DIPL. Heinr. III. 185 p. 231,44 medietate portus, quae est in foca Sangri, medietatemque portus, qu<ae> est in -a de portu Arnaldi. DIPL. Heinr. IV. 336 p. 443,26 a -e Arni usque ad Ripaltam. 359 p. 479,1sq. a -bus veteris Sircli usque ad -es Arni. GREG. CAT. chron. I p. 193,35 ecclesia . . . in foce de fluvio Sangro. ANNAL. Ianuens. II p. 90,22 burgenses . . . armarunt galeam . . . et iverunt ad fucem Arni. *saepius.* *Staub*

fax, facis *f. taeda – Fackel, Kienspan:* **1** *proprie:* **a** *strictius:* LEX Frision. 5,1 qui domum alterius incendere volens -em manu tenet, ita ut ignis tectum . . . tangat *eqs.* ERMENR. Har. 4 p. 20,3 vidit . . . quidam suorum . . . quasi -em ardentem ex ore suo ad coelum usque protendi. ALBERT. M. animal. 12,44 taeda . . . sive fax (*p. 649^{a},23* ἄνθραξ), quae est subiectum ignis, de se non est calida. *al. in imag. vel proverb.:* EPIST. Meginh. 28 p. 225,18 ut totum episcopium . . . -bus illius furie *(i. imperatricis, cf. notam ed.),* quas illa non pice, sed pecunia illiverat, in flammas cineresque . . . evanesceret. FROUM. carm. 28,6 ignibus extinctis -e *(pro* -i, *cf. notam ed.)* desunt munera lucis. WIBALD. epist. 150 p. 251,6 superfluam . . . operam assumimus, videlicet . . . iuvare lumen solis accensis facibus (*sim.* CHART. Burgenl. II 172). *al.* **b** *latius:* **α** *sidus – Gestirn:* SYLL. Sangall. app. 5,54 haec *(Geometria)* iacet *(fort. pro* iactat, *cf. notam ed.)* . . . radium metita volubile cęlum septenasque -es per duodena loca. PASS. Ursulae 10 cum volubilis orbita Apolloniae -is tertii metam clauderet anni. EKKEH. IV. bened. I 7,14 querimus *(sc. magi)* infantem -e (gloss.: stella magna inter signa celi *eqs.*), rex, sub ęthra micantem. **β** *signum lucens, radius lucens – leuchtende Erscheinung, Lichtstrahl:* EINH. Karol. 32 p. 36,19 vidit repente delapsam caelitus cum ingenti lumine -em a dextra in sinistram . . . transcurrere (*sim.* POETA SAXO 5,621). **2** *meton.:* CARM. biblioth. 3,6,3 Carle, decus regni, fax cosmi, gloria cleri. METELL. peripar. 4,3 fons lacrimarum, crux miserorum, fax populorum *(sc. advocatus eiusque vicarius).* CARM. Bur. 156,1,4 salve, ver optatum, . . . gaudiorum fax. **3** *translate:* **a** *flamma, ardor – Flamme, Glut, Leidenschaft:* DIPL. Karoli M. 214 p. 286,23 divini amoris -e accensus *(sc. patriarcha).* RADBERT. Arsen. 1,21 p. 50,12 sopitis . . . inimicitiarum -bus. NARR. de lib. Fab. 4 nec Dei correptus timore, nec apostolico perterritus . . . terrore . . . mentis aciem a dira cupiditatis -e poterat *episcopus* revocare. *al.* **b** *lux, splendor – Licht, Glanz:* WALAHFR. Wett. 105 pange *(sc. Musa)* melos laudisque -em (gloss. R.O: lumen [id est lucem O] et ostensionem) generisque latebras. **c** *incensor, auctor – Entzünder, Verursacher:* CHRONOGR. Corb. p. 74,30 ipse *(abbas)* . . . ad respectum honorificentie regie fax et incentor et auctor omnium primus . . . existimatur. **d** *exitium – Verderben:* CARM. de Iuda 1,48 videas *(sc. mulier)* . . ., qui modo nascetur, a quo fax egredietur *eqs.*

faxina *v.* fascina. **faxiolus** *v.* phaseolus.

fax(i)us *v.* fascis. **fazzolum** *v.* fasciola.

***feadum** *v.* *feodum. **febrefugia** *v.* febrifug(i)a.

[Niederer]

febreo *v.* febrio.

***febreticus** *vel* ***febriticus,** -a, -um. **1** *adi.:* **a** *febriculosus – fiebrig:* PASS. Praeiecti I 35 in ipsa vicinia aeger quidam consistebat -itico labore confectus. **b** *qui febrem, concitationem efficit – einen fieberhaften, erregten Zustand verursachend:* PETR. DAM. epist. 57 p. 177,5 ille *(episcopus)* . . . -eticum animae piscem pauperi tradendum esse mandavit (*antea:* naupredae memoria illecebrosi gustus eum temptavit affectu). **2** *subst. masc. i. qui febri laborat – Fieberkranker:* LEO MARS. chron. 2,90 p. 344,20 (rec. II) ut, si ex aqua, qua post missarum sollemnia manus ablueret *vir Dei*, aliquis in potum -eticus . . . sumeret *eqs.*

febricans, -antis *m.* *febricitans, febricosus – Fieberkranker:* EKKEH. IV. bened. II 173 non pariat milium (gloss.: milium -bus venenum) febris ulli frigus et estum.

***febricitas,** -atis *f.* (*retrograde a* febricitare, *cf.* *febricitus) *febris, condicio febriculosa – Fieber, Fiebrigkeit:* PS. GALEN. puls. cod. Vr. 363 quod si . . . frequenter egeritur *urina* . . ., scias ex nimia -e corporis hoc fieri. urin. p. 33,4 hurina intemperata . . . in caput dolorem habentem significat non lonie (*i.* longe) ad -em. ARNOLD. SAXO flor. 3 p. 71,35 suspensus sinistro lacerto confert *ethytes lapis* pregnantibus et <contra> -em.

***febricitatio,** -onis *f.* **1** *febris, febricula – (leichtes) Fieber:* PAUL. AEGIN. cur. 177 p. 103,22 -o (*3,32,1* πυρέτια) . . . eis *(empyicis)* fit infirma et inordinata. **2** *inflammatio, ustio – Entzündung, das Brennen:* PAUL. AEGIN. cur. 202 si . . . flegmon renum aut vesice fuerit . . . cum gravedine, -e (*3,45,4* πυρώσει) et dolore et febri *eqs.* 227 facit *cerotum* . . . ad ragadas flegmonum habentes et cum -e et mordicatione in ano ulcerationes.

febricito, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* efe-: *l. 57.* fab-: *l.42.* fib-: *l.38.* -isc-: *l.41.* -izi-: *l.50.* *partic. praes: dat. sg.* -o: *l.52.* *usu adi.: l.39.p.112,36.* *depon.: l.36.40.46.* *adde* OTTO MOR. hist. p. 207,14.

1 *febri laborare, febrire – an Fieber leiden, Fieber haben, fiebern:* VITA Severin. 2 (MGMer. III p. 169,9) rex -atus obaudivit consilium hominis *eqs.* ANTIDOT. Glasg. p. 111,26 si . . . fi-at, cocliarium dimidium accipiat. THIETM. chron. 4,58 dux iam senex et -ans . . . ad patriam transit. THANGM. Bernw. 37 confessus est . . . leviter se -ari. MIRAC. Bernw. 25 cum diu -scitaret *rusticus.* NOTULAE Wilh. Cong. 223 si non multum fa-at *patiens. saepe.* *fort. huc spectat:* COMPUT. cod. Bern. 5 Febroarius *(sc. dicitur)*, eo quod -at mundus. **2** *tremere – schlottern, zittern:* COSMAS chron. 1,5 p. 14,16 huius *(ducis)* in conspectu vestra *(sc. virorum agrestium)* -abunt (febricita habet, -ata labentur *var. l.*) genua et muta sicco palato adherebit lingua.

subst. **febricitans,** -antis *m.* *qui febri laborat, febricosus – Fieberkranker:* PASS. Leod. 36 (MGMer. V p. 318,2) refrigerantur -zitantes (-zatantes *a. corr.*). ANTIDOT. Lond. p. 18,15 tibicis -bus omnibus curat *antidotum.* ANTIDOT. Glasg. p. 121,19 refrigerium -o: cera uncias II *eqs.* OTTO FRISING. chron. 5,36 p. 260,11sqq. nonne videtur tibi *(sc. lectori)* more . . . -is mundialis dignitas volvi ac revolvi? -es (-is *a. corr.*) enim . . . crebris revolutionibus . . . se iactant. ANON. coit. 1,4,35 hic . . . modus defeccionis *(sc. subtilitas)* contingit maxime . . . -bus (efe- *var. l.*). *saepius.*

***febricitus,** -a, -um. (*retrograde a* febricitare, *cf.* *febricitas) **1** *adi. i. q. tremulus – schlotternd, zitternd: l.45.* **2** *subst. masc. i. q. febricitans, febricosus – Fieberkranker:* ANTIDOT. Cantabr. p. 165,21 confectio diacalamentis . . . ad empticos et ad -os.

febricula, -ae *f.* *febris (levis) – (leichtes) Fieber:* AURELIUS 1 p. 486,10 unde -a dicta est? a fervore veluti -a (ferbi- *cod. Augiens. CXX*; fervi- *Gariopont. pass. 6,7 p. 124v*) nuncupatur. VITA Landel. 8 (MGMer. VI p. 443,29) senilia membra . . . modica coeperunt pulsari -a. THEOD. TREV. mirac. Celsi 13 quam *(sanctimonialem)* . . . acerrima satis -a invadens totum circiter annum . . . vexavit. *al.*

***febricus,** -a, -um. *febriculosus, ardens – fiebrig, glühend:* CARM. Bur. 76,17,4 sternens eam *(sc. puellam)* lectulo fere decem horis mitigavi rabiem -i doloris.

febrifug(i)a (-ref-), -ae *f.* *script.:* falli-: *l.17.* -rof-: RECEPT. Lauresh. 2,208 *(cod.).* **1** *artemisia – Beifuß:* ANTIDOT. Lond. p. 18,30 herba artemisia, qui -efugia dicitur. ANTIDOT. Glasg. p. 122,12 unguentum frigidum, qui facit ad febrem: -ia, absencio teris *eqs. al.* *?habrotonum – ?Eberraute:* ALPHITA I p. 278,26 arthemisia domestica, -ga idem. **2** *amaracus, parthenium – Römische Kamille, Mutterkraut:* CAPIT. reg. Franc. 32,70 volumus, quod in horto omnes herbas habeant, id est: . . . tanazitam, neptam, -efugiam *eqs. (cf. Fischer-Benzon, Gartenflora. p. 62).* HILDEG. (?) caus. 394 p. 231,3 mulier . . ., que obstrusa menstrua patitur . . ., accipiat anesum et -efugiam equali pondere *eqs.* ALPHITA II p. 63,23 -ga quasi fugans febres, anglice fetherfoye. *al.* **3** *centaurea (minor) – Tausendgüldenkraut:* DYASC. p. 64b centaurea minor (gloss.: dicitur et fel terre) . . . nominatur . . . elleberitis sive amaracoan vel -ia. GLOSS. Salern. p. 5a,39 centaurea minor, fel terre, -ga. ALPHITA I p. 283,25 centaurea, fal-uga, fel terrae idem. *al.* **4** *hyoscyamus – Bilsenkraut:* ALPHITA I p. 291,2 -ga, simphoniaca idem herba est.

***febrilis,** -e. **1** *febriculosus, qui febris est – fiebrig, zum Fieber gehörig, Fieber-:* CIRCA INSTANS p. 35bv contra -em discrasiam et sitim . . . fiat decoctio pulveris eorum (*sandalorum*; *sim.* THADD. FLORENT. cons. 46 p. 104,29 cessante distemperantia -i). MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 31,37 (ed. Müller) hic ponitur *splen pultri* propter capitis passiones . . . et ˻propter -es typos˼ (typos febrium *ed. Venet. p. 380A*). TRACT. de aegr. cur. p. 221,40 potest . . . febris dinosci ex calore . . . et etiam aliis -bus signis. *saepius.* **2** *febrem excitans – Fieber erregend:* ALBERT. M. somn. 1,2,5 p. 145b,44 contingit . . . humore infundi exterioribus *(organis)* calorem innaturalem aut ex cibo aut ex humore putrescente -i.

febrio, -ii, -ire. *script. et form.:* -reo: *l.37.* -iuns: *l.45.* *partic. praes. usu adi.: l.36.* *febricitare, febri laborare – fiebern, an Fieber leiden:* ANTIDOT. Lond. p. 17,17 qui ex perfrictione -unt. VITA Rigob. 25 (MGMer. VII p. 75,29) quaedam -ens (febricitans *var. l.*) femina . . . ad hoc monasterium venit. TRACT. de caus. mul. 6 si -eat, cum aqua calida das *(sc. sucum dictamni).* CONSTANT. AFRIC. coit. 16,58 tempera cum melle dispumato aut cum vino, si paciens (non *add. pars codd.*) -erit. *al.*

subst. **febriens,** -entis *m.* *febricitans, qui febre laborat – Fieberkranker:* ANTIDOT. Berolin. 2 -bus cotidianariis, tertianariis, quartanariis in vino vetere datur *antidotum.* ANTIDOT. Glasg. p. 113,17 facit *antidotum* tussientibus, tissici<s>, -untibus cum aqua mulsa. PAUL. AEGIN. cur. 196 p. 120,22 potus . . . non-febrientibus (*3,40,2* ἀπυρέτοις) cum vini austeri ciathis VI, -bus vero cum aqua pluviali (*sim.* 212 p. 153,6). PETR. MUSAND. summ. p. 261,28 quod faciendum sit, cum -s appetit cibum sibi contrarium. *saepius.*

febris, -is *f.* (*m.: l.56. adde* VITA Goar. 10). *script.:* fre-: IOTS. Odil. 2,12capit. (*var. l.*). frebis: CHRON. Salern. 92 p. 92,27 *(cf. Stotz, Handb. 3,VII § 294.1).* ferris: *l.64.* *?form.: nom. sg.* febre: *l.59.* *gen. sg.* -i: *l.57.*

πυρετός, *morbus febriculosus – Fieber, fiebrige Erkrankung:* **1** *proprie:* VITA Elig. 34 p. 719,28 levissimo (levissima *var. l.*) -e corpori infuso (infusa *var. l.*) coepit taediari. HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,18 magna -i fatigatio . . . advenas illic *(sc. Romam)* venientes . . . gravare solet. ANTIDOT. Lond. p. 18,34 si ipsa -e fortiter eum tenuerit. ANNAL. Fuld. II a. 877 p. 90,30 -is I t a l i c a dolorque oculorum Germanicum populum graviter vexavit (ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 889 p. 117,25. *sim.* ANNAL. Egm. a. 1167 p. 177,32 plerique Langobardica, ut dicitur, -e ceperunt febricitare). ARS med. 7 p. 430,7 ulceratio est circa mulieris ventrem . . . cum -bus (ferr- *G*) humorem sanguinolentum . . . emittens. *persaepe.* **2** *in imag. vel proverb. vel translate:* PASS. Petri et Pauli 190 urbs tanto viduata malo *(sc. Simone mago)* sub pace quiescit; nam redit apta salus, cum perit atra -is. OTLOH. prov. V 56 vehementior est animi quam corporis -is. RANGER. Anselm. 6639 curat languentes et cordis -e dolentes. EPIST. Ratisb. 9 p. 313,1 in memoriam . . . -e oblivionis sopita pristina redeunt tempora. *al.* *ardor, ignis – Glut, Feuer:* METELL. exp. Hieros. 6,4 -es extincte sunt secli

totius in te *(sc. Hierosolyma)*.

febriscito *v.* febricito. ***febriticus** *v.* *febreticus.

***febritio,** -onis *f.* *accessus febris – Fieber(anfall, -schub):* ALBERT. M. eth. II 9,2,3 p. 574b,12 a febre fingimus nomen -um significantes motum febris in febriente.

***febrizo,** -are. *febri laborare, febricitare – an Fieber leiden:* VITA Hugberti 12 (MGMer. VI p. 490,20) a prima feria usque ad sexta amplius -ans (febricitans *var. l.*).

Februarius (-roa-), -a, -um. *script.* fre-: *l.14. adde* CHART. Sangall. B 42. **1** *adi. i. qui secundi anni mensis est – Februar-:* TRAD. Frising. 2 (a. 748) actum est hoc XII. die m e n s i s -i (FRAGM. mul. I 56 mense -oario. *saepius*). CHART. Fuld. B 11 facta karta VIIII. K a l e n d a s -as (TRAD. Frising. 353 actum sub die, quod est XVI Kal. Fr-as. *al.*). *qui secundo anni mense evenit, consummatur – einer der im Februar stattfindet, seinen Höhepunkt hat:* REIN. LEOD. annal. a. 1206 p. 660, 29 hyemps tarda, sed aspera et -a. **2** *subst. masc. i. q. secundus anni mensis – Februar:* CHRON. Fred. cont. 51 p. 191,14 mediante -oario. EINH. Karol. 29 p. 33,21 -um hornung appellavit. ANNAL. Ianuens. I p. 13,16 proximis . . . Kalendis -oarii venientibus. ALBERT. M. veget. 7,106 alia cura non est, nisi post gelu in fine -i . . . incendatur pratum. *saepe. v. et p.111,43.*

februo, -are. *purgare, expiare – reinigen, sühnen:* MEGINFR. (?) carm. p. 644D postremae parti *(sc. anni)* nomen 'Februarius' indunt, nam -are quidem dicunt purgare Latini.

Februus, -a, -um. **1** *adi. i. q. Februarius – Februar-:* WANDALB. martyr. 111 hic finis -i concludit lumina mensis. **2** *subst.:* **a** *masc.:* **α** *Februarius – Februar:* WALAHFR. carm. 89,2,2 quattuor et ternas -i ver optinet Idus. EKKEH. IV. carm. var. II 8,7 in decimis nonis -i pater ille Kalendis . . . motibus exuitur. *al.* **β** *pro nomine Plutonis:* WANDALB. martyr. compr. 22 solus, quem -o mensem Numa addidit auctor, bis denis tantum patet octonisque diebus. mens. 29 inferni -i retinemus nomine dictum *(sc. mensem)*. THIETM. chron. 8,5 qui *(Februarius)* . . . ab infernali deo Plutone, qui -us dicitur, hoc nomen accepit. **b** *neutr. i. q. caerimonia lustrationis – Reinigungsfest:* POETA SAXO 5,600 quo *(mense)* Numa rex -a constituit. *Niederer*

***fecatella** *v.* *ficatella. **fecatinus** *v.* ficatum.

fecelentus *v.* faeculentus. **fecenninus** *v.* fescenninus.

[fecicubon *v.* bechicus.] **fecilentus** *v.* faeculentus.

fecla *v.* faecula. **feclus** *v.* vetulus. **feco** *v.* faeco.

fecond- *v.* fecund-. **fector** *v.* foetor.

[fectura *v.* praefectura: COD. Wang. Trident. 200 p. 395,30.]

feculent- *v.* faeculent-. **feculneus** *v.* ficulneus.

***fecundatio,** -onis *f.* *actio fecundandi – Befruchtung (alleg.: l. 49):* ALBERT. M. nat. bon. 37 p. 18,40 notantur hic *(Vulg. gen. 31,8sqq.)* octo, quae . . . pastor animarum debet . . . impendere ovibus; . . . secundum est -o innocentium et paenitentium semine verbi Dei. eth. I 759 p. 642,15 unus mas sufficit ad -em multarum *(sc. feminarum)*.

***fecundativus,** -a, -um. *pendet gen.: l.60.* **1** *fecundans, fertilis, fecundus – befruchtend, fruchtbar:* ALBERT. M. sacram. 253 p. 166,31 in muliere . . . est vis -a per modum receptionis et passionis. epist. Dion. 4 p. 491,1sqq. quod . . . habet *beata Virgo* virtutem -am, generat naturaliter; sed spiritus sanctus, ut dicit Damascenus, dedit Virgini virtutem -am et verbi generativam. **2** *genetivus – hervorbringend:* CONR. SAXO spec. 7 p. 288,3 videtis in Maria . . . plenitudinem prolis piae -am.

fecundator, -oris *m.* *qui fecundat, efficacem facit – einer der fruchtbar, wirksam macht:* HEINR. AUGUST. planct. 1037 -r *(i. spiritus sanctus)* aquae *(sc. baptismatis)*, fit qua reparatio vitae.

fecunditas (fae-, foe-), -atis *f.* *fertilitas – Fruchtbarkeit, Befruchtung:* **1** *proprie vel in imag.:* **a** *in univ.:* HRABAN. epist. 8 p. 394,17 per patrum historicam generationem sanctae ęcclesiae mysticam edisce *(sc. episcopus)* -em. TRANSL. Mod. 34 p. 305,21 ut herbis omnibus viriditas et seminibus foe-s . . . redderetur. CHART. Hall. 143 p. 141,8 ne gratitudinis nostre virtus graciam debite -is amittere comprobetur non respondentibus nobis *eqs*. ALBERT. M. animal. 6,16 ex corruptione secundinarum . . . fluit humor vitellinus in albuginem, . . . et impeditur ovi -s. *al.* **b** *virtus generativa, generatio, procreatio – Zeugung(sfähigkeit), Hervorbringung:* HILDEG. caus. 38 p. 41,16 tunc maturus est *vir* ad -em prolis. ALBERT. M. div. nom. 1,40 p. 22,52 'sicut trinitatem', scilicet videmus eam laudatam 'propter manifestationem', idest ut manifestetur, '-is' (*PG 3,592A* τῆς ὑπερουσίου γονιμότητος). 2,40 p. 70,26 secundum ⌞divinam -em⌟ (*PG 3,642D* τῆς . . . θεογονίας). epist. Dion. 9 p. 532,37. *al.* **c** *graviditas – Schwangerschaft:* RHYTHM. 7tit. (cod. B) de -e sanctae Mariae. **2** *meton.:* **a** *copia, multitudo – Fülle:* BOVO CORB. Boeth. 14 quod deus abundanti maiestatis -e de se mentem creaverit, quae νοῦς vocatur. GUIDO AUGENS. mus. 692 quando sterilitati illius *(neumatis)* finalis -s succederet. *al.* **b** *redditus (solvendus) – (abzuführender) Ertrag:* CHART. Argent. I 52 p. 43,41 (post 1007) vicus . . . ad fę-em XIV carradarum vini et omnia ad eandem marcam pertinentia . . . fratribus ad annonam tradita sunt.

fecundo (fae-, foe-), -avi, -atum, -are. *usu absol.: l.27.28; intrans.: l.28sqq.* *pendet* ex: *l.51.* **1** *proprie vel in imag. i. q. fecundum reddere – fruchtbar machen, befruchten:* **a** *in univ.:* FORM. Sangall. II 31 p. 417,4 ut . . . terram fę-et *(cod., -et var. l.; foe- ed.; sc. Conditor)*. THIETM. chron. 6,95 steriles . . . agros semine divino . . . -are. EKKEH. IV. bened. I 38,16 India miratur, sibi ⌞sol novus⌟ *(i. Gallus)* unde feratur, hanc terris trinam radio fę-at ut unam. CHART. Naumb. I 301 p. 289,18 ordinationem . . . filiis et filiabus in hac ęcclesia spiritu sancto fe-ante Domino nasciturís . . . commendari. EPIST. Teg. II 119 p. 150,4 (epist. papae) -ante Deo. *saepe. v. et p.117,63.* **b** *intrans.:* **α** *concipere – empfangen:* RHYTHM. 7,1,2 a superna caeli parte angelus dirigitur, ut Maria -ret de sancto espiritu. **β** *gignere – zeugen:* THEOD. TREV. phys. 508 hoc -at ad in se *(de Deo; cf. Ioh. Scottus periphyseon 1,995sqq. [CC Cont. Med. CLXI. 1996. p. 35]* illic *[sc. in habitudine inter Patrem et Filium]*, quod cogitatur, ex ineffabili divinae bonitatis foecunditate procedere cognoscitur; *de re v. et l.8).* **c** *pass. i. q. praegnantem fieri – trächtig werden:* EGBERT. fec. rat. 1,171 rarus . . . grex foe-atur in exule tecto. ALBERT. M. animal. 7,93 alia *(animalia)* sunt sana in eisdem temporibus et generant in eis melius et -antur *eqs. ibid. al.* **2** *translate:* **a** *implere, complere, ditare – (reich) bedenken, bereichern, beschenken (mit):* WALTH. SPIR. Christoph. II 4 crevit . . . sacra viri . . . industria omnium . . . bonorum -ta provectu. FRID. II. IMP. epist. C 3 quam si eiusdem *(Siciliae)* . . . gremium . . . alienigenis filiis, quos fidelium . . . loca peperint, -etur. ANON. princ. magistr. 39 linguas . . . infancium verbis -are. *al.* **b** *exornare – schmücken:* RUP. TUIT. off. 5,14 missa *(sc. de coena Domini)* . . . multiplicibus pietatis sacramentis . . . -atur. RAHEW. flosc. 4,206 sic *(sc. Mercurium stellam addens)* -vit orbem, sic multiplicavit numina rex celi. *al.* **c** *(copiose) alere – (reichlich) nähren, verwöhnen:* RADBERT. corp. Dom. 10,23 ut ex eius *(grani)* adipe . . . nos -remur. **d** *copiosiorem reddere – ergiebig machen:* EPIST. Teg. I 31 si Deus . . . foe-vit in manu vestra *(sc. comitis)* capturam husorum. **e** *parare, efficacem facere – bereiten, wirksam machen:* HERM. IUD. conv. 19 p. 118,13 quo *(fonte)* . . . consecrato ac regenerandis animabus per invocationem sancti spiritus -to.

fecundus (fae-, foe-, -con-), -a, -um. *script. et form.:* se-: ODILO CLUN. Adelh. 3 *(var. l.)*. fac-: *l.64.p.115,5.* *abl. pl.* -ibus: *l.65.* *metr.* fĕc-: *p.115,2.*

1 *ferax, fertilis – fruchtbar, (ertrag-)reich, ergiebig, reichlich:* **a** *proprie vel in imag.:* **α** *in univ.:* WALAHFR. hort. 419 o mater virgo, -o (fę- *var. l.*) germine mater. WANDALB. mens. 173 fae-ae . . . segetes. NOTKER. BALB. gest. 2,14 p. 78,14 de -issima (fa- *var. l.*) Hludowici radice. CARM. de evers. Glonn. 8,1 (MGPoet. II p. 147) terris datis foe-ibus (foe-ius *ci. Bollandiani*) auxit *rex* honorem *(sc. beati)* largius. CHRON. Andag. 16 -onda . . . messis. *persaepe. v. et p.117,69.* **β** *gravidus, praegnans, fetus – schwanger, trächtig:* HERIG. Ursm. 1,278 est, mulier -onda, tuum quę pregravat alvum, cara Deo soboles. CHART. Carinth. IV 2919,67 p. 654,26 (a. 1267/68) computatus est . . . ovis -us pro XII den., ovis coquine pro X den. **b** *translate:* **α** *affluens – überfließend:* GESTA Ern.

[Pörnbacher]

duc. I 2,151 pocula . . . -a falerni optimi. *al.* **β** *numerosus – zahlreich:* BONIF. carm. 5,6 domus Domini laetetur prole -a. CONST. imp. III 37 (a. 1274) ecclesiam . . . -is honoribus ampliare. *al.* **2** *per confusionem i. q. facundus – beredt:* LIBER hist. Franc. 15 p. 263,22 ait ore -o (fa- *var. l.;* AETHICUS p. 223,8).

adv. **fecunde** *vel* ***fecunditer.** **1** *large, liberaliter – großzügig, reichlich:* FRID. II. IMP. epist. A 7 devotionis vestre *(sc. fidelium)* constantiam tanto -ius prosequi provisione nostre liberalitatis proponimus, quanto *eqs.* **2** *numerose – in großer Zahl:* ARBEO Emm. 5 ut . . . abbas huius provintiae cenubiis normali studio -r proles cupare non recusaret. **3** *efficaciter – erfolgreich:* ACTA pacis Sangerm. 1,5 p. 8,14 -ondius in aqua turbata piscari.

1. feda *v.* 2. fetus. **[2. feda** *v.* faecula.]

***fedatio** *v.* *foedatio. **fedeiussor** *v.* fideiussor.

[fedelatus *v.* 2. *petulatus: CATAL. thes. Germ. 125,9.]

fedelis *v.* fidelis. ***fedeodalis** *v.* *feodalis.

feder- *v.* foeder-. **fedes** *v.* fides.

fe<d>iessor *v.* fideiussor. **fedilis, fediliter** *v.* fidelis.

fedis *v.* fides. **feditas** *v.* foeditas. **feditus** *v.* foetidus.

fedo *v.* foedo. ***fedotarius** *v.* *feodatarius.

[fedulatus *v.* 2. *petulatus: CATAL. thes. Germ. 77,12.]

***fedum** *v.* *feodum. **1. fedus** *v.* 1. foedus.

2. fedus *v.* 2. foedus. **fefello** *v.* fallo.

[fefesse *v.* seselis: CONSTANT. AFRIC. coit. 16,32. 38. 43.]

***fegum** *v.* *feodum. **fei** *v.* fides.

***feidosus** *v.* *faidosus. ***feigium** *v.* *feodum.

***feiodalis** *v.* *feodalis. **feira** *v.* feria.

fel, fellis *n. (f.: p.116,20). script. et form.:* vel: *l.53.* fal: *l. 66. gen. sg.:* felis: *l.46. adde* TRACT. de aegr. cur. p. 143,22. MAURUS (?) urin. II p. 4,20. *al.* felix: *l.44. abl. sg.* felli: *l.50. p.116,19. abl. pl.* -is: *p.116,14.*

1 *proprie vel in imag.:* **a** *iecoris vesica – Gallenblase:* ERMENR. ad Grim. 26 p. 564,2 qui hanc epistolam lecturi sunt, rogo, ne . . . -etenus irascantur. RATHER. epist. 29 p. 163,29 ut, quod suscipit iecur, fiat sanguis, quod suscipit fel, fiat bilis. HONOR. AUGUST. sacram. 50 habet *homo* . . . in -e iram. ALBERT. M. animal. 2,99 serpens habet fel (*p. 508a,35* χολήν) simile -i piscium. 25,2 parvi *(sc. serpentes)* -a sua habent super intestina. WILH. SALIC. chirurg. 4,4 p. 36,11 habet *hepar* in concavitate sua . . . fel (cystim -is *var. l.*) seu saculum colerae. *saepe.* **b** χολή, *bilis – Gallensaft:* **α** *natur. vel medic.:* Ps. GALEN. urin. p. 25,11 urina in febribus acutis felix (-is *ed. Keil, Die urognostische Praxis. 1970. p. 67,9*) colorem habens. ANTIDOT. Glasg. p. 158,23 felis taurinum — II. ALFAN. premn. phys. 23,13 p. 144 sanguis . . . purificatur a splene et a vesica, quae est -is domicilium *eqs.* (*cf. PG 40,696B* δία . . . τῆς χολη-δόχου κύστεως). ANON. coit. 2,5,24sq. unguentum: fel bovis et mel duplum -i *(abl. compar., ut vid.; cf. Leumann-Hofmann, Gramm. I. p. 110sq.).* CAES. HEIST. hom. exc. 204 ut fieret sanguis in ore eius *(sc. fratris iracundi)* fel commocionis. CARM. de Iuda 2,412 prebent cum -e (velle *var. l.*) lieum, qui querunt ore Dominum, non cordis amore. *persaepe. in lusu verborum vel proverb. (cf. H. Walther, Proverbia nr. 22196):* BRUNO QUERF. Adalb. A 21 p. 27,2 sapientem vocamus, cui fallere ingenium calet, cui in ore mel, in corde fel latet. CARM. pro schola Wirz. 263 expers est *(sc. potus de fonte nostro)* -is, nimia dulcedine mellis. CARM. Bur. 124,3,3 mel in fel convertitur. *saepe. per compar.:* EPIST. Hildesh. 134,24 laudis prosecutio: homo totus sanctus, . . . iustis meracissimum mel, iniustis amarissimum fel. **β** *alch. pro nomine ficticio (pro argento vivo: l.63):* TURBA phil. 18 p. 128,14 accipite . . . ex -e piscis <partem> unam *(v. notam ed. p. 202 n. 2).* ROSIN. ad Euth. 2 p. 289 nihil invenimus agere ut ignis excepto eo, quod sit ex aqua sulphuris et vocatur falla (*cf. M. Berthelot, Collection des anciens alchimistes grecs. vol. II. p. 192 n. 1. p. 196,8* χολαί), et nostrum est fortius omni igne. 2 p. 293 -a est fictum nomen aquae sulphuris *eqs.* 2 p. 297 inspice -a auro mixta. *al.* **c** *in nomine plantae:* fel terrae *i. q. centaureum (minus) – Tausendgüldenkraut, 'Erdgalle' (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 321sqq.):* RECEPT. Lauresh. 2,69 p. 158 centauriam, id est fel terrae, conteris lib. I. RECEPT. Sangall. I 72 felterre, agrimonia, sprecentilla. EGBERT. fec. rat. 1,196 fel terre pallet, furit hoc absintium. GLOSS. Salern. p. 5a,39 centaurea minor, fel terre, febrifuga. *al. v. et p.112,15.16.* **2** *meton.:* **a** *venenum – Gift:* ABBO SANGERM. bell. 1,299 ⌞pennivolas acies⌟ (gloss.: i. sagittas) vibrari (gloss.: i. ad vibrandas) -e madentes. CARM. Ratisb. 53 madidae nigro sunt -e sagittae. ANSELM. MOG. Adalb. 1086 ut partem, quam miscuit ipse per artem, phisicus hauriret, quod sumpto -e periret. *al.* **b** *aqua salsa – Salzwasser:* HROTSV. Gong. 290 qui *(Christus)* . . . iussisti . . . fel triste laci dulce satis fieri *(spectat ad Vulg. exod. 15,23).* **c** *squalor, illuvies – Unreinheit, Unflat:* WALAHFR. Wett. 581 quos . . . peccati -e fefellit. DHUODA lib. man. 10,6,28 diri vulneris antro defixa, septa -is vitam finivit coenosam. **d** *de homine i. q. pernicies – Verderben:* ANNAL. Xant. a. 873 p. 32,17 Ruorich, fel christianitatis (*cf.* a. 850 Rorik Nordmannus . . . multa mala christianis . . . intulit). **3** *translate:* **a** *ira, iracundia – (Jäh-)Zorn:* ALDH. virg. II 1810 sponsi fervent praecordia -e (-i *var. l.*). VITA Erasmi II 172 rex erat . . . magna de -e repletus precepitque viri carnes ferro lacerari. REGINO chron. a. 746 p. 42,28 fratres . . . -e commoti sunt, quod *eqs.* FROUM. carm. 2,6 fax -is. *al.* **b** *pravitas, malitia – Bosheit, Arg:* WALAHFR. Mamm. 15,25 -e carens. CAND. FULD. Eigil. II 15,5 sine -e. *al.* **c** *invidia, odium – Neid, Gehässigkeit:* EKKEH. IV. pict. Mog. 186 livor . . . -is (gloss.: invidię; *sim.* bened. prol. 2,84). MIRAC. Annon. 2,67 ipsi *(a morte resuscitati)* conscientiam suam iudicem habeant, utrum ex ratione iusticię an ex -is vulnere negent, quod Deo placuit operari. **d** *amaritudo – Bitternis:* ECBASIS capt. 61 mesti fel cordis. VITA Annon. I 4 p. 468b,20 laudantibus aliis, aliis non sine -e reclamantibus. *al.*

[felagon *v.* phalangium: ALBERT. M. top. 6,1,2 p. 433a,36sqq.]

felcarius *v.* falcarius.

feles, -is *f. catta, musio – Katze:* ALBERT. M. animal. 2,103 -es: bestiam Plinius dicit in antris habitantem quantitate parvam *eqs.*

feleus *v.* felleus. **feliceter** *v.* felix.

[felicha *v.* filicula.] **felicina** *v.* filicina.

felicitas (fae-, foe-, -iti-), -atis *f. script.* fil-: *l.43.56.* **1** *proprie:* **a** *beatitudo, salus – Glück(seligkeit), Wohlergehen:* **α** *in univ.:* DESID. CAD. epist. 1,10 de vestra -e certificari. LEX Sal. Pipp. prol. 4 -em (-is, fi-em, -cisitatem *var. l.*) tempora . . . Iesus Christus . . . concedat. DIPL. Merov. 97 p. 251,22 pro . . . foe-e (-e *var. l.*) patriae. CONSUET. Marb. 219f quatinus . . . perpetua -e a Domino remunerentur *praelati.* HILDEG. scivias 2,6 l. 999 cum qua *(refectione)* . . . gaudium omnium -um ac beatitudinum . . . satiati adipiscerentur *homines.* DIPL. Loth. III. 43a p. 71,17 terrena . . . -e cumulari (*inde* 98 p. 156,19 -titate). ALBERT. M. pol. 7,2a p. 632a,28 utrum -s (*p. 1324a,5* τὴν εὐδαιμονίαν) eadem sit uniuscuiusque hominis et civitatis. *persaepe. v. et p.117,23.39.45.46.119,7.* **β** *in nomine loci:* DIPL. Loth. I. 79 p. 198,24 in castro F-is. **γ** *in lusu verborum de lege Salica (cf. B. Hilliger, Alter u. Münzrechnung der Lex Salica. HistVjSchr. 12. 1909. p. 191):* FORM. Andec. 54 lex Fi-is . . . adsentit et lex Romana edocit et consuetudo pagi consentit . . ., ut *eqs.* **δ** *de indole felici:* HELM. chron. 16 p. 33,21 cuius *(ducis)* principatus heres factus est Bernardus filius eius, licet a paterna -e diverterit (*item* 22 p. 45,28). **ε** *de beatitudine aeterna:* TRAD. Ratisb. 157 p. 121,19 (c. 889/91) propter multorum fae-em. HROTSV. Abr. 2,6 quo merear *(sc. Maria)* ascribi gaudiis tantae -is. TRAD. Weihenst. 18b episcopus . . . pro -e animę suę tradidit *eqs.* CHART. Tirol. 1019 (epist. papae) si celi regem pro temporali devotionis obsequio tibi *(sc. comiti)* constituas ad dandum -is bravium obligatum. *saepe.* **b** *fortuna, successus – Erfolg, glücklicher Ausgang:* DIPL. Merov. 84 p. 214,48 (spur. s. IX.in.) prolixa -e . . . confitemur augmentare, quicquid *eqs.* EINH. Karol. 15 p. 17,20 quae *(bella)* rex . . . summa prudentia atque -e gessit. ADAM gest. 3,34 p. 176,20 cum ambo *(archiepiscopi)* essent viri prudentes . . ., tamen alter alterum -e aut industria sua . . . precurrisse videtur. UNIBOS 36,1 mercandi -s. CHRON. reg. cont. I a. 1199 p.

[Pörnbacher]

168,26 (rec. I cod. A2) res est inquieta -s. *saepe.* **2** *meton.:* **a** *fortunae – Glücksgüter (usu plur.):* BRUNO QUERF. Adalb. A 1 est ei *(patri)* mortalium -um copia. **b** *studium (faustum) – (beglückendes) Streben:* HRABAN. epist. 46 p. 500,25 quod ... mentem ... numquam ab aeternae beatitudinis -e vacuam fieri permittat *Deus.* **c** *in titulo vel allocutione i. q. sanctitas – 'Heiligkeit', 'Gnaden':* EPIST. Desid. Cad. 2,7 ut ... de vestrae -is gaudia litteris nos iubeatis letificari. DIPL. Karoli M. 294 p. 439,5 hortamur ... -is vestrę *(sc. principum)* sedulitatem, ut *eqs.* EPIST. Hildesh. 134,20 que ... ad eandem *(papae)* personam conveniant qualitativa nomina, hec sunt: ... -s, beatitudo. CHART. Aquens. 42 l. 5 -is nostrę tempore. DIPL. Constantiae 16 p. 56,1 ut -em suam *(sc. viri nostri)* Deus custodiat. *saepe.*

***felicitativus,** -a, -um. *felicem, beatum reddens – glücklich machend, beseligend:* ALBERT. M. eth. II 10,2,1 p. 622b,15 tales *(sc. ludorum)* operationes -ae (*p. 1176b,16* εὐδαιμονικά) sunt.

feliciter *v.* felix.

felicito, -atum, -are. **1** *felicem reddere, beatificare – glücklich machen, beglücken (pass. i. q. felicem esse – glücklich sein):* ALBERT. M. nat. anim. 2,13 p. 39,14 hanc *(sc. studii divinorum)* felicitatem ... Solon ... commendavit dicens animam post mortem in his -ari. pol. 2,2P p. 116b,5sqq. 'impossibile ... -are (felicitate *ed. per errorem; cf. p. 1264b,18* εὐδαιμονεῖν) totam', supple, civitatem, 'aut pluribus aut non omnibus partibus', supple, beatificatis et -tis, 'aut quibusdam habentibus felicitatem'. p. 116b,13 quia vel ex genitura vel ... ex conversatione habent, quod -ari non possunt. p. 116b,23 '-are (*cf. p. 1264b,21* τὸ δε εὐδαιμονεῖν) ... impossibile', supple, est multas partes civitatis. 7,11c optime ... politizabit *civitas* secundum -ari (*cf. p. 1332a,6* εὐδαιμονεῖν) *eqs.* **2** *felicem praedicare, magnificare – glücklich nennen, preisen:* CHART. episc. Spir. 162 p. 175,19 (dipl. Frid. II.) illustres actus nostros clarior fama -at, cum ad ecclesias Dei nostra pie refertur intencio (*item* CHART. Turic. 557 p. 61,29 [dipl. Frid. II.]). ALBERT. M. eth. I 57 p. 56,72 quod dicit: 'nullus -bit' (*p. 1100a,9* εὐδαιμονίζει; *sc. Priamum)*, obiciendo dicit vel quantum ad illorum opinionem, qui ponunt felicitatem in exterioribus bonis tantum. pol. 7,2b 'si ... aliquis unum', civem scilicet vel virum, 'propter virtutem recipit', supple, esse -andum.

subst. **felicitans,** -antis *m. qui felix, beatus est – einer der glücklich ist:* ALBERT. M. eth. I 827 p. 697,9 cum felix non sit indigens, oportet '-i (*p. 1170b,18* τῷ εὐδαιμονήσοντι)', idest ei, qui est in felicitate, existere 'amicos studiosos'. eth. II 9,3,3 p. 592a,43 -i ... secundum actum felicitatis ... opus erit amicis studiosis.

felicula *v.* filicula.

felio (ferio), -ire. *de pardo i. q. ad modum felis clamare, fremere – nach Katzenart schreien, dumpf brüllen:* ALDH. ad Acirc. 131 p. 180,13 pardi -unt. CARM. de philom. 50 pardus hiando -it (filit, pelit, belit, perit, tifellit, fedit *var. l.*). CARM Bur. 132,3a,6 leo rugit, pardus ferit.

feliter *v.* felix. **felititas** *v.* felicitas.

1. felix (foe-), -icis. *script. et form.:* filix: *l.65.p.119,32.36. al.* filex: *p.118,27.68.* -ll-: *p.118,25. abl. sg.:* -e: *p.118,69. adde* VITA Bonif. III 25. *al. fem.* -ia *(cf. Stotz, Handb. 4,VIII § 12.2): p. 118,70. adv.:* feliter: *p. 119,37.38. al.* -ceter: *p.119,36. compar.* -tius: *p.119,20. usu subst.: p.118, 53.55. al. metr.:* fĕl-: *l.66. al.* fēlĭcĭter: *p.119,18. graece scriptum: p.119,31.*

I *fecundus – fruchtbar:* SYLL. Sangall. 1,9,1 qui -es fertili glebas foecundat germine. **II** *fortunatus, prosper – glücklich, vom Glück begünstigt, gesegnet, beglückt:* **A** *in univ.:* FORM. Andec. 1c p. 5,7 ad diae fi-issimo nupciarum *(item* 40. 54. *al.).* ALCUIN. carm. 38,7 cuncti florete -es (fideles *var. l.*). WALAHFR. imag. Tetr. 91 -i numquam offuit ulli adversis firmare animum. POETA SAXO 5,159 nec in bellis quisquam -ior illo. VITA Willib. p. 16,6 Saxonica tellus ... tanta foecunda de prole -x feliciter exultavit. ALBERT. M. metaph. 3,2,10 p. 128,7 'accidit' ex syllogismo Empedoclis ... '-issimum (*p. 1000b,3* εὐδαιμονέστατον) deum', qui infelicitati corruptionis non subiacet. *persaepe. v. et p.117,43. in titulo honorifico:* TRAD. Frising. 170 (a. 794) actum ... regnante domno -issimo rege Karolo. 399a anno ... imperii Hlodouuuici -issimi augusti V. WALAHFR. carm. 63,4,1 iuste, -x et benigne *(sc. imperator)* ..., pande *eqs.* CONST. Constant. 5 imperator ... Constantinus ... p i u s , -x, victor ac triumphator (DIPL. Heinr. II. 405 p. 519,33. *al.*). CHART. Helv. arb. 7 p. 12,30 factum est hoc ... Frederico -i imperatore. *saepe.* **B** *in nominibus:* **1** *in cognomine personarum:* CHART. Rhen. med. I 569 (a. 1152) testes sunt ... laici Hermannus de palatio, Theodericus F-x. CHART. Lub. I 215 p. 197,5 testes ... sunt ... Bernardus Booz, Iohannes F-x. ACTA civ. Wism. A 645 Io. F-x obligavit aream suam Iohanni de Langgenramme. *al.* Felixpuer *('Saligezkint' sim.; cf. W. Störmer, DtArch. 33. 1977. p. 125. 143):* TRAD. Frising. 1562c (a. 1185) huius delegationis testes sunt ... Hainricus F-x puer, Altman. 1571b p. 408,13 Eberhardus minister F-is pueri. *al.* TRAD. Scheftl. 371 Cŏnradus F-x puer maior prepositus matricis ęcclesię. *al.* TRAD. Teg. 363 p. 278,21. *pro nom. propr. (in lusu verborum):* VITA Fel. Trev. 2 multos in ordine pontificali F-es, non hoc solum nomine, sed et vitae merito praeclaros ... veneratur ecclesia. **2** *in nomine loci:* CHART. Landeshut. 81 p. 45,27 (a. 1261) in ˻Valle -i˼ *('Seligenthal')* apud Landeshůt. **C** *c. colore quodam:* **1** *serenus – heiter, zuversichtlich:* ANNAL. Plac. a. 1268 p. 527,47 fideles nostri *(sc. regis)* assumentes spiritum felliciorem, cum ... dederit Deus nobis presagium manifestum ... nostre victorie secuture. **2** *dives – reich:* FORM. Bitur. 2 p. 167,25 sis filex meritis, aeterne lucis amator. WALAHFR. carm. 1,37 -a lucra. EGBERT. fec. rat. 1,417 dum fueris -x, duri reminiscere casus. *al. in nomine loci:* Augia -x *('Reichenau'):* WALAHFR. Mamm. 26,59 Augia quem *(poetam)* -x Strabonem nomine nutrit. carm. 75,8,3 cum daret -x mihimet ... Augia tectum. PURCH. Witig. tit. p. 30. *al.* **3** *efficax, qui eventum bonum habet, prospere agitur – glücklich vonstattengehend, glücklich (aus-)geführt, errungen:* HUGEB. Willib. 3 p. 92,5 germanii -em monasterialis disciplinae vitam ... ducebant. HRABAN. epist. 14 p. 403,24 -i successu. POETA SAXO 3,73 quo ... -x fieret certamen agendum. VITA Heinr. IV. 4 p. 19,8 -i victoria vicit. *saepe.* **4** *beatus, sanctus, benedictus – selig, heilig(mäßig):* **a** *de mortuo vel anima eius:* WALAHFR. imag. Tetr. 208 laetetur *imperatrix* ... poli -x in sede locata (*sim.* AGIUS epic. Hath. 509). EPIST. Teg. I 40 pro memoria -is animae. THIETM. chron. 6,84 transiit -x anima eius *(Liudgardis).* **b** *de morte christiana:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,34 usque ad -em vitae suae exitum. TRAD. Frising. 674 p. 568,5 -i migratione defunctis ... episcopo ... aliisque cognatis. GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l. 96 -i obitu ... migravit ad requiem. *persaepe.* **c** *locut.* -is memoriae, recordationis *sim. ('seligen Andenkens'):* DIPL. Otton. I. 30 ab antecessore nostro -is memoriae Arnolfo rege. CHART. Carinth. III 205 p. 86 quędam domna ... -is recordationis. CHART. Brixin. 43 p. 51,4 -is recordationis Hartmannus episcopus. *persaepe.* **d** *de sanctis:* WALAHFR. Mamm. 1,10 -x ... Mammes. HRABAN. carm. 34,15 hoc iusti, electi, -es poscite cuncti, ... ut *eqs.* ERMENR. Sval. 9 p. 160,40 quem *(Christum)* -x Solus feliciter sequebatur. PASS. Thiem. I 210 ipse flagellatur -x. *saepius.* **5** *securus, solidus, quietus – sicher, stark, ruhig:* DIPL. Karoli III. 148 p. 239,14 ad diuturnam -emque regni nostri ... stabilitatem pertinere. POETA SAXO 5,357 -i valitudine laetus. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,9 erige *(sc. sororcula)* confractos -i robore contos. *al.* **6** *magnificus, inclitus – berühmt:* HROTSV. prim. prol. 2 -is primordia Gandeshemensis pandere coenobii. **7** *pius, decorus – fromm, schicklich:* WALAHFR. Gall. 1,25 p. 303,7 lacrimis perfusum *(sc. Iohannem diaconum)* -bus, licet renitentem, in praesentiam pontificum pertraxerunt.

III *secundus, utilis, commodus, gratus, salutaris – glückbringend, -verheißend, segensvoll, zuträglich, nützlich, günstig, freundlich (fere de rebus):* FORM. Marculfi 2,15 quod bonum, faustum, filex (-x *var. l.*) prosperumvae eveniat (*sim.* FORM. Pith. B 53 foe-). HUGEB. Willib. praef. p. 87,37 -e (-i *var. l.*) temeritatis audacia. FORM. epist. V 1 quatenus ... -ia regia *(sc. via)*, qua Christus ibit ..., vadas. WALAHFR. imag. Tetr. 184 gaudia ... -ia mundi. DIPL. Otton. II. 225 cum ... sit

[Pörnbacher]

-x ... ecclesię statui ... succurrere. EPIST. Worm. I 67 p. 113,21 ut ... alium *(locum)* -iorem ... nobis *(sc. fratribus)* adire liceat. THANGM. Bernw. 1 p. 758,25 -i furto. CHART. Friburg. 109 ob ... parentum nostrorum *(sc. comitis)* -x compendium. *persaepe.* *in lusu verborum:* EMECHO Ekkeb. (NArch. 11. 1886. p. 453,40; c. 1200) nostra infelix calamitas eius ... -x felicitas fuit. *de homine:* HRABAN. carm. 10,1 -x dilectio, salve. WIDUK. gest. 1,6 quem paulo ante -em esse predicabant *Thuringi*, auctorem perditionis suae ... fatentur. *de ave Phoenice:* ECBASIS capt. 480 conrugor *(sc. vulpes)*, -x velud assolet Indica cornix.

subst. **felicia,** -orum *n.* *fortunae – Glücksgüter:* FORM. Bitur. 16 qui *(Dominus)* vobis -a mundi tribuat.

adv. **feliciter.** **1** *fortunate, eventu felici, bene – gesegnet, beglückt, glücklich, erfolgreich, mit gutem Ausgang:* **a** *in univ.:* HRABAN. epist. 17ᵃ p. 421,8 vestra *(sc. imperatricis)* ... prudentia ... adversarios suos -r superabit. (AGNELL.) lib. pont. prol. 20 p. 140 (carm.) scribere -r nostratum pontificale. GERH. AUGUST. Udalr. 1,14 l. 39 illuc *(sc. Romam)* -r pervenit. DIPL. Merov. I 183 (spur.) ad presentis vitae curricula -tius transigenda. WIPO gest. 23 foedera pacis ubique -r firmabant *caesar et rex. persaepe. v. et p.118,54.* **b** *spectat ad mortem christianam, vitam aeternam peragendam i. q. beate – (glück-)selig:* HRABAN. epist. 37 p. 474,39 laetaberis *(sc. rex)* ... -r usque in finem. RIMB. Anscar. 19 p. 44,8 -r in Christo obiit. THIETM. chron. 2,25 famule dominam suam post haec -r exspirantem sepelierunt. CONR. BRUNW. Wolfh. 35 p. 130,12 gaudium Domini sui felix -r introivit *(cf. Vulg. Matth. 25,23). saepe.* **c** *in subscriptione:* LEG. Wisig. 4,5,6 p. 205,17 confirmata lex ... anno -r quarto regni nostri. CHART. Sangall. A 287 ego ... Cozpreht ... subscripsi ΦΗΛΙΚΙΤΗΡ. FORM. Augiens. B 25 subscripsi fi-r amen. WANDALB. mens. 367 mensium XII descriptio explicit -r amen. TRAD. Frising. 733 p. 610,7 hanc cambionem ... recognovi -r in Domino amen. *al.* *in formula* actum, data -r *sim.:* DIPL. Merov. I 142 dat(um) ... in Dei nomine -eter. 147 p. 371,31 fi-r. TRAD. Ratisb. 17 p. 22,15 actum publice ... feliter *(cod.,* -r *ed.)* in eternum. CHART. Rhen. 71ᵃ p. 86,21 foe-r. ACTA reg. Burgund. 32 feliter (-r *var. l.*). *saepe.* **d** *laete, gaudenter – froh, freudig, fröhlich:* WALAHFR. Wett. 92 perfruitur *Heito* ... quiete silens -r exin. HRABAN. carm. 23,29 haec relegens valeas multis -r annis. THEGAN. Ludow. 2 diu vivebat pater *(i. Karolus imperator)* eorum *(filiorum)* cum eis -r. *al. v. et p.117,70.* **e** *quiete, tuto – ruhig, unangefochten:* CONST. Constant. 300 cuncta ... tradidimus perenniter atque -r possidenda. DIPL. Merov. I 48 (spur.) ad ... vitam ... futuram foe-ius obtinendam prodesse. TRAD. Frising. 1235 ut uterque, quod ab altero accepit, -r ac firmiter ... possideat. **f** *large, abundanter, eximie – reichlich, reich, in hohem Maße:* THANGM. Bernw. 1 p. 759,2 qui *(comes)* ... cum prole ... -issime habundaret. **2** *fortunatim, fauste, prospere – glück-, heilbringend, günstig, zum Glück, segensreich, mit glücklicher Hand:* DIPL. Merov. I 80 singulariter et per cuncta -r ad mercedis nostrae augmentum credimus pertinere, si *eqs.* EIGIL Sturm. 22 p. 158,4 (cod. W) regnante -r domino rege Karolo. WALAHFR. Blaithm. 73 omnibus existens -r omnia factus. RIMB. Anscar. 15 quorum *(magistrorum)* ... institutione -r nobiscum religionis divinae crevit opinio. THIETM. chron. 1,7 quae *(fortuna)* ... regem -r asspiravit. *saepe.* *benigne, pie – gnädig:* WALAHFR. carm. 64,8,4 te *(sc. Carolum)* Maria sancta virgo ... protegat -r. *Pörnbacher*

2. felix *v.* 1. filix. **[3. felix** *v.* fel.**]** **[4. felix** *v.* *ferlis.**]**

***fellera** (sile-), -ae *f.* (fel, *cf. frangoc. vet.* feliere; *v. Tobler-Lommatzsch, Afrz. Wb. III. p. 1693; G. Tilander, Cynegetica IX. 1963. p. 250sq. s. v.* filera) *de morbo accipitrum fere i. q. morbus superfluitate fellis effectus – etwa: durch einen Überfluß an Galle verursachte Krankheit:* ALBERT. M. animal. 23,80 est ... quedam gutta, quae si-a a nonnullis vocatur, quae ... quasi veneni naturam habet *eqs. (cf. K. F. Kitchell, Albertus Magnus on Animals. 1999. II. p. 1599 adn. 216).* 23,94 contra infirmitatem ... asturis, quae -a vocatur et est idem quod corrupti humoris repletio, accipe de ursae feminae felle *eqs.* (*sim.* 23,98). 23,105 si felle laborat *accipiter*, quam infirmitatem -am supra vocavimus *eqs.*

felletenus *v.* fel *et* tenus.

felleus (fele-), -a, -um. **1** *qui fellis est, fellis qualitate praeditus, felli similis – Gallen-, gallig, gallenartig:* **a** *proprie:* AESCULAPIUS 33 p. 50,29 urina -i coloris. RICHARD. ANGL. anat. I 407sq. poros ... habet epar manifestos plures, quorum unus dirigitur primo ad cistim et deportat -um humorem ... ad cistim -am. ALBERT. M. animal. 13,101 impossibile ... est, ut -a humiditas ... appropinquet cordi. THADD. FLORENT. cons. 63,2 ad exopilandum porum feleum vel epar apozima (*sim.* 150,3 epatis ... oppilatio et maxime pori -i). *al.* **b** *translate:* IOH. NEAP. Ian. 10 censor intumuit et -am vultu praetendens amaritudinem: 'ne confidas', inquit *eqs. (sim.* CONST. imp. III 204 sic ... sunt amaritudinis -e [felle, fellice *var. l.*] baiule detestande, quod *eqs.).* **2** *felle permixtus, plenus, amarus, acerbus – mit Galle versetzt, voller Galle, bitter, herb (neutr. plur. usu subst.: l.18):* **a** *proprie:* MILO carm. 3,4,1,137 pro temere acceptis ex ramis arboris escis -a gustavit *Christus.* PASS. Quint. 382 (MGPoet. IV p. 988) potio ... -a gustu. **b** *translate:* CONR. EBERB. exord. 3,1 l. 57 didicit *Gerardus*, ... -a dulcedo amoris huius saeculi quantis calamitatibus quantisve amaritudinibus repleatur. IUSTIN. Lippifl. 32 vis terrere minis, -a dicta seris. CARM. de nat. animal. 1338 mellea prosperitas -a dampna fovet. *al.*

[fellicula *v.* filicula.**]**

***felliculum,** -i *n. vel* ***felliculus,** -i *m.* *fel – Galle, Gallenblase* (*interdum convergente sensu c.* folliculus): PS. GALEN. anat. 16 p. 193ᴰ fecit ... natura duas cystes, id est vesicas, ... maiorem scilicet vesicam urinae, minorem autem, quae cystis fellis appellatur, scilicet folliculus (-um *var. l. cod. Vindob. p. 20,19*) continens choleram; et supponitur ille folliculus (-us *var. l. cod. Vindob. p. 20,20*) ... in concavitate hepatis. GLOSS. Roger. I A 6 p. 669,41 sumantur tria -a avium (*antea:* follicula). WILH. CONG. chirurg. 381 -a avium de raptura viventium cum succo fragarie ... distemperentur. *al.*

***felliculus** *v.* *fellitulus. **fellicus** *v.* fellitus.

***fellificatus,** -a, -um. *felle permixtus, amarus – mit Galle versetzt, bitter:* CARM. de Iuda 2,408 displicet id *(vinum)* ... datum, dum gustat *Christus* -um.

fellineus (feli-, -nius) *vel* ***fellinus,** -a, -um. **1** *fellis qualitate praeditus – gallig, von galliger Beschaffenheit (neutr. plur. usu subst.: l.44):* PS. HIPPOCR. sang. 3 si videris sanguinem colorem habere mixtum viridi et melaeno, scias sanguinem esse aegrum et -ium (felinio *codd.*) ...; contra -ia (felinia *codd.*) operare, quia *eqs.* *?subst. fem. i. q. excrementum fellis qualitate praeditum – gallige Ausscheidung:* AESCULAPIUS 33 p. 52,13 urinam reddunt *(sc. eruptione apostematis in hepate laborantes)* multa sedimina habentem ... cum gravi odore, cum nausea stomachi vel -ea (fellea emissione *Gariopont. pass. 2,63*) et per ventrem et per urinam. **2** *felli similis, luridus – gallenartig, gelblich:* AESCULAPIUS 35 p. 54,29 nominata est ... haec passio *(sc. icterus)*, quod ea affecti ex melino colore -num habent (*sim.* GLOSS. med. p. 92,1 efficiantur *[sc. ictericl]* ut miliu colorem -eum habentes). p. 54,32 totum corpus *(sc. apparet)* asperum et -eum.

***fellitulus** (fel(l)icu-), -a, -um. *fellitus, malignus – gallig, übel:* ARNULF. delic. 721 plus aloes quam mellis habes, -e *(corr. ex* fellicule *H*, felicule *cod. Turic.)* sodes *(i. libellus).*

fellitus (-icus), -a, -um. **1** *adi.:* **a** *felleus, fellis qualitate praeditus, felli similis – Gallen-, gallig, gallenartig:* **α** *proprie:* PS. GALEN. puls. cod. Vr 508 urina in febribus acutissimis habens in superfitiem quasi spumam -cam periculum significat (*sim.* urin. p. 19,23). ARS med. 5 p. 423,12 in his *(hepatis partibus)* ... apparet -a vessica. 7 p. 425,1 colerica passio dicitur reumatismum -um et acutum circa ventrem et intestinas ex nimia indigestione descendens. ALBERT. M. eth. II 3,2,8 p. 247ᵃ,6 furor calorem ... ad supera extendit et cor accendit evaporatione -ca. *al.* **β** *translate:* CHART. Aldh. 2 p. 509,17 fortuna fallentis saeculi procax non ... liliorum candore amabilis, sed -a eiulandae corruptionis amaritudine odibilis *eqs.* **b** *felle permixtus, plenus, amarus, acerbus – mit Galle versetzt, voller Galle, bitter, herb:* **α** *proprie:* ECBASIS capt. 904 pocula -i

vini mox dant sicienti *(sc. Christo).* **β** *in imag. vel translate:* CARM. de Bened. 340 haec con -o nequissimus ore tonaret *(sc. praeses)*, respondit virgo ...: *'eqs.'* FUND. Consecr. Petri p. 125,23 quod ... mellitus ... dulcissimi nectaris, qui consuevit infundi supernorum contemplacioni vacantibus, vicietur -o (fellato *var. l.*) calice Babylonis. ALBERT. M. pol. 3,9[g] p. 289[a],20 cives ... civitatis sine felle erant et -cum hominem praeferunt, ut refugas legum et patriae -cos repellerent. *al.* **c** *perversus, pravus, malignus – verdorben, schlecht, übel:* EPIST. var. III 26,3 p. 187,17 textus ... earum *(schedularum)* serie inmodice sum allectus, ... eotenus pertaesus, ut ... sales Horatianae facetiae in me meamque desidiam -a dicacitate contorserim: *'eqs.'* CLEM. IV. registr. 675 p. 700,39 adulationibus, promissionibus et -is versutiis fideles evertere nitebatur *(sc. Fridericus imperator).* **2** *subst. masc. i. qui superfluitate fellis laborat, cholericus – einer der an einem Übermaß an Galle leidet, Choleriker:* ODO MAGD. herb. 1090 -is non esse bonas *(sc. cepas)* inquit Galienus.

***fellivomus,** -a, -um. *fel, venenum evomens – Galle, Gift speiend (in imag.: l. 23. 25):* CARM. de conv. Saxon. 20 (NachrGött. 1985/I. p. 63; a. 777) -i praedam de fauce celydri abstulit *Christus.* PAUL. AQUIL. c. Fel. epist. 18 huius ... reiecta pestis -ae amaritudinis crapula capabilia mei stomachi refrigerasse receptacula ... rubor declarat. 1,30 l. 1 tu *(sc. Karolus)* ... non es confusus -o gutture explicare ... eum *(Christum)* non esse verum Deum.

fellix *v.* 1. felix.

***fello** *vel* ***fillo** (filo), -onis *m.* *(?franc. inf. vet.* *fillo, *v. A. de Sousa Costa, Studien zu volkssprachigen Wörtern in karolingischen Kapitularien. 1993. p. 334sqq.)* *metr.* fīlŏ: *l. 45.* **1** *servus ignobilis, verbero, homo scelestus – gemeiner, niedriger Knecht, Gauner, Bösewicht:* CONC. Karol. B I 41,15 p. 426,27 non tibi sit curę, rex, quae tibi referunt illi fe-es atque ignobiles *(sc. episcopi).* RATHER. conf. 40,1594 te patrem tuum ... 'fe-em' ..., matrem tuam 'putam' ... recolas vocitasse. coni. 2,28 nolit ministrum vel capellanum habere, quem fi-em non audet appellare. 11,352 cum nemo possit ferre, ut malum audiat aliquem dicere de suo seniore, nisi qui maximus fello convincitur esse. epist. 33 p. 184,21 quidam diaconus ... me fe-em, bausiatorem atque periurum appellavit. *al.* EKKEH. IV. cas. 65 p. 138,22 Ungri, fi-es illi fugitivi, nuntiis me *(sc. Conradum ducem)* fatigant, ut *eqs.* DONIZO Mathild. 1,85 damnant *(sc. duces)* fe-es cruciant furcisque latrones. **2** *nebulo, homo mendax – Heuchler, Lügner:* THEODULF. (?) carm. 52,1 ecce, nugax labiis filo quidam certa susurrans nunc ioca, nunc fletus, nunc quoque turpe canit.

***fellonia** *v.* *felonia.

fellosus, -a, -um. *felle plenus, invidus – voller Galle, mißgünstig:* PAUL. FULD. Erh. 1,11 virtus (virus *ed. Boll.*) invidiae corde -o hamum detractionis labio gestat mortifero.

felocitas *v.* velocitas.

***felonia** (fello-), -ae *f.* (*fello, *v. Stotz, Handb. 2,III § 34.6)* **1** *in iure feodali i. q. violatio fidei – Treubruch, Verletzung der Lehnspflicht (de re v. LexMA. IV. p. 344sq.; Dt. Rechtswb. III. p. 492sq.):* DIPL. Frid. I. 378 p. 245,12 si ... de tradicione et -a eum appellaverint *(sc. comes Provinciae et nepos eius)* et Hugo se defendere ... noluerit *eqs.* CONST. Melf. 3,19 si vassallus a domino suo publice requisitus pro eo fideiubere noluerit vel -am contra ipsum ... commiserit *eqs.* CHART. Tirol. notar. I 543 p. 264,28 promiserunt ..., quod inter se erunt fideles nec aliquam -am inter se nec in rebus seu bonis ipsorum facient. ANNAL. Ianuens. IV p. 18,19 cum comes Guillermus ... et filii eius extiterunt infideles et rebelles comuni Ianue ... et multas fel-as commiserint *eqs.* **2** *?violatio iuris – ?Rechtsbruch:* COD. Wang. Trident. 169 p. 361,18 (a. 1234) si aliquis dolum sive -am committere vellet in dicta domo *eqs.*

***felterra,** -ae *f.* *centaurea (minor) – Tausendgüldenkraut:* ANTIDOT. Glasg. p. 117,35 pulvis facis -a — I, eruca — I *eqs.* p. 139,29 ad apostima curandum: ... marrubio fassiculu I, -a similiter *eqs. ibid. al.*

felterr(a)e *v.* fel *et* terra. ***felt(r)um** *v.* *filtrum.

***felzarius,** -i *m.* (*theod. vet.* vilzer, *v. M. Lexer, Mittelhochdeutsches Handwb. III. 1878. p. 352; de re v. J. u. W. Grimm, Dt. Wörterb. III. 1862. p. 1635 s. v.* 'Filzer') *qui pilleum, res coactiles conficit – Filzhersteller, -bearbeiter:* CHART. Austr. sup. add. 16 p. 565,4 (c. 1260) testes sunt: ... Hainricus sartor, ... Rudegerus -us. *cf.* *filtrarius.

***femarium** *v.* *fimarius.

femella (foe-), -ae *f.* **1** *femina, puella – Frau, Mädchen:* RHYTHM. 150,176,3 quare vos non vindicatis *(sc. dei pagani)* de -is *(sc. Nicaea et Aquilina)* teneris? CHART. Rhen. med. III 1301 p. 943,5 monasterium ... mares *(sc. Winandi liberorum)* monachos faciet, -as vero moniales vel reclusas. CHART. episc. Vratisl. 36 p. 41,1 Henrico textori accepti sunt duo pueri, masculus et -a. TROTULA A praef. p. 46,18 naturam masculi calidam et siccam, foe-ae vero frigidam et humidam constituit *Deus. al.* **2** *animal femineum – Weibchen:* ALBERT. M. veget. 7,75 quando unum *(sc. animal)* coit cum femina (-a *var. l.*) alterius speciei. pol. 7,14[k] 'in omnibus ... animalibus imperfecti' supple sunt, 'iuvenum foetus' propter seminis immaturitatem, 'et foe-ae' (*sed cf. p. 1335[a],13* θηλυτόκα). Ps. ARIST. lap. I p. 202,36 ova ita indurantur in corpore -e *(sc. vulturis)*, ut *eqs.*

femen *v.* femur. **femena, femeninus** *v.* femin-.

***femidolus,** -i *m.* (*?contractum ex* femina *et* idolum) *de titulo poematis cuiusdam ignoti fort. i. q. femellarius – viell.: Schürzenjäger, Frauenheld:* HUGO TRIMB. registr. 719 sunt ... alii libelli ..., qui leguntur sepius in scolis: ... Rapularius, F-us, Iocalis. 721[n] incipit F-us: 'clericus igni novo succensus *eqs.*'

femina (fae-, foe-), -ae *f.* *script. et form:* fim-: *l.37. adde* DIPL. Merov. I 126. -mena: *l.35.37.47.* *gen. sg.* -ni: *l.39.* *dat. et abl. pl.* -abus: *p.123,27. adde* HERM. COL. conv. 12 (PL 170,826[A]). *gen. pl.* -um: MEGINH. FULD. Alex. 13 (ed. Pertz). *usu attrib. vel adi.: l.51.p.123,5.6.7. al.*

1 γυνή, *mulier – Frau, Weib:* **a** *gener.:* **α** *in univ. (per prosop.: l.40):* FORM. Andec. 12 p. 9,7 ipsa -ena nec ad placetum advenit, nec misso in persona sua direxit. DIPL. Merov. I 93 p. 241,3 qui *(i.* cui, *sc. agenti)* suprascripta fimena dedit in respunsis, quod *eqs.* TRAD. Frising. 481 testes: inprimis Frumolt, fideiussor ipsius -i (-ae *var. l.; sc. Reginae matronae*) *eqs.* SYLL. Sangall. app. 5,22 inter quas *(scientias)* prima -a *(sc. Grammatica)* lucet anus. *persaepe.* *de feminis fabularibus:* DECRET. Burch. 19,5 p. 971[C] credidisti *(sc. paenitens)* ..., quod sint agrestes -ae, quas sylvaticas vocant, ... et quando voluerint, ostendant se suis amatoribus? ADAM gest. 4,19 p. 246, 18 circa ... littora Baltici maris ferunt esse amazonas, quod nunc terra -arum dicitur. *ibid. al.* **β** *puella, filia – Mädchen, Tochter:* CHART. Sangall. A 19 (a. 754) si -ena mihi nata fuerit. NADDA Cyriac. I 1 quę *(mulier)* ... cum viro suo ... eo modo vixerat, quo neque masculum neque -am illi procrearat. CHART. Tirol. 946 p. 6,36 omnes supradictos cum omnibus suis liberis desendentibus *(sic)* masculis et -is. *al.* **γ** *coniunx – Ehefrau (de Eva: l.56):* FORM. Marculfi 2,7[tit.] carta interdonationes inter viro et fae-a de eorum res. TRAD. Corb. 66 tradidit Abbic ... de hereditate Grymoldi tertiam partem, quam habuit -a eius de opere salis. WANDALB. creat. mund. 170 moderator post formam facit, ut vir sit, nec -a desit *eqs. saepius.* **δ** *era, domina – Hausherrin, -frau:* AGIUS vita Hath. 27 virorum -a extraneorum mater officium implevit. **ε** *dominatrix – Herrscherin:* ANNAL. Magd. a. 1115 Mathildis, prepotens -a de Longabardia, obiit. **ζ** *monialis, soror – Nonne, Ordensschwester:* LEG. Wisig. 4,5,6 p. 205,1 tam in monasteriis virorum quam etiam -arum. CONC. Karol. A 37,52 monasteriis ... puellaribus tales praeferri debent fae-ae et abbatissae creari, quae *eqs.* CHART. Alsat. B 504 claustrum foe-arum seu dominarum. DIPL. Conr. III. 185 p. 334,21 duę abbatiolę -arum. *al.* **η** *serva, mulier propria, pertinens, censualis – Unfreie, Hörige, Eigenfrau, Zensuale:* LEX Ribv. 14 si quis -am regiam aut ecclesiasticam parientem interfecerit. CAPIT. reg. Franc. 77,19 ut -ae nostrae, quae ad opus nostrum sunt servientes, habeant ex partibus nostris lanam et linum *eqs.* TRAD. Frising. 399[b] dedit ... presbiter iam dictis viris pro territorium ... duos caballos obtimos et unam -am. COD. Lauresh. 3671,15 fiscalinę -ę

VIIII solvunt quelibet solidum I. CHART. Brixin. 107 Fridericus . . . habens iure feodali quandam -am . . . Arnoldo . . . cum omnibus pueris eius resignavit. *saepe.* **b** *spec.:* **α** *natur.:* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 346,9 agaricus duplex est, masculus . . . et foe-a *eqs.* ALBERT. M. veget. 1,41 quicquid generatur ex his *(plantis)*, quae dicuntur -ae, est mollius et lenius; et est magis fructifera -a *eqs.* **β** *alch. de elementis vel principio femineo (de re v. M. Berthelot, La chimie au moyen âge. I. 1893. p. 252; Lippmann, Alchem. p. 92):* TURBA phil. 16 p. 126,18sq. arcanum operis auri fit ex masculo et -a; masculum autem iam in plumbo vobis ostendi, -am vero in auripigmento vobis nuncupavi. 42 p. 149,9sq. masculum . . . -ae, quae vapore fit, et argento vivo coniungite, quousque masculus et -a fiant ethel. ROSIN. ad Euth. 1 p. 268 azoch *(i. mercurius)* . . . est foe-a. *ibid. al.* **γ** *in ludo scaccorum de regina q. d. (de re v. H. J. R. Murray, A History of Chess. 1913. p. 426sq. 503sq.):* CARM. Bur. 210,5,2 rex quartus renitet, -a quinta sedet. CARM. var. 9,8 (ed. H. Hagen. 1877. p. 141) vertit in obliquum regalis -a passum. **2** *animal femineum – Weibchen:* HRABAN. epist. 41 p. 480,4 tertia questio de eo fuit, qui cani -e . . . se commiscuit. ALFAN. premn. phys. 25,11 p. 142 per unumquodque . . . genus animalis tunc accedit -a (*PG 40,704*^{A} θήλεια) ad masculum, cum poterit concipere. DIPL. Heinr. II. 80 ut nemo . . . potestatem habeat . . . in eodem saltu . . . de genere cervorum . . . agitare . . . marem seu -am. ALBERT. M. animal. quaest. 2,9/12 p. 114,49 aliquibus . . . animalibus dantur cornua tam maribus quam -abus. *saepius.*

***feminaceus,** -a, -um. *feminae similis, effeminatus – frauenartig, verweiblicht:* ALBERT. M. animal. quaest. 1,13 p. 89,73 per castrationem recedit . . . complexio hominis a temperamento et per consequens . . . fit -us (effeminatus *var. l.*).

feminalia (foe-), -ium *n.* *braca, lumbare – (Knie-, Unter-)Hose, Bruch:* EINH. Karol. 23 p. 27,23 vestitu patrio . . . utebatur: ad corpus camisam lineam et -bus lineis induebatur *eqs.* WALAHFR. exord. 25 p. 504,21 numero . . . suo antiquis respondent *vestes*, quia, sicut ibi . . . -a, thyara et lamina, sic hic dalmatica, alba *eqs.* IVO CARN. ad Iosc. (MG Lib. Lit. II p. 652,11) quatinus -a sacerdotalia pudendis superponamus, ne verecunda nostra . . . exponamus. VITA Norb. II 54 p. 1294^{B} -bus semper uti fratribus suis praecepit. ABSAL. serm. 39 p. 228^{A} in foe-bus . . . significata est munditia carnis *eqs. saepius.* *cf.* femoralis.

feminalis, -is. *femineus, feminae proprius – weiblich, Frauen eigen:* HIST. Lang. Goth. 5 p. 10,3 ut per fimeneum primum exordium accidit mala suasio peccati, inde usque ad praesentem diem -is tenet consuetudo peccandi. GERHOH. aedif. 42 p. 1297^{c} eorum *(monachorum)* habitus proprie poenitentium esse agnoscetur, si tamen per fluxas et -es vestes non deturpetur.

adv. ***feminaliter.** *modo feminarum – nach Art der Frauen:* GERHOH. aedif. 32 p. 1278^{a} qua *(sc. districtione et discretione)* corpus feminarum sic tractetur viriliter, ne lascivire possit -r.

***feminativus,** -a, -um. *femineus – weiblich:* Ps. GERH. CREM. sal. II 39 dixerunt frigidum et siccum *(sc. ferrum)*; et est masculinum et -um (I 49 femininum).

***femineitas,** -atis *f.* *natura feminea, sexus femineus – weibliche Wesensart, weibliches Geschlecht:* ALBERT. M. animal. 1,138 quando fuerint *supercilia* recta quasi linea et longa, significatur in eis ⌊mollities et -s et flexibilitas⌋ (*cf. p. 491*^{b}*,15* μαλακοῦ ἤθους; *sim.* animal. quaest. 1,26 97,68 signa -is et flexibilitatis). animal. quaest. 4,4 p. 156,6 non . . . est mulier, quin ipsa vellet exuere rationem -is et induere masculinitatem. 15,3 p. 261,50 hoc *(sc. marem produci ex femina)* non contingeret, si res, quae subsunt masculinitati et -i, specie differrent.

***feminella,** -ae *f.* *femina – Frau:* BENZO ad Heinr. IV. 6,4 p. 546,6 adversus eum *(regem)* -as suscitant *monachi.*

femineus (fae-, foe-), -a, -um. *script.* fimen-: *l.44.* *muliebris, femininus, qui feminini sexus est – weiblich, weiblichen Geschlechts:* **1** *gener.:* **a** *sensu gen. subi.:* **α** *in univ. (de animalibus: p.124,3):* ANNAL. Lauresh. a. 801 cessabat a parte Graecorum nomen imperatoris, et -um imperium apud se abebant. WALAHFR. Mamm. 4,13 quasi carnalem doctoris ad usum -os (fae- *var. l.*) liquere *mares* choros. Wett. 743 quanta . . . -is nascantur damna catervis, . . . angelus exponens *eqs.* EKKEH. IV. carm. var. II 7,5 Iob sibi -um iuvenili floreque mactum expetit *(sc. diabolus).* **β** *qui feminae est, ad feminam pertinens, feminae proprius – einer Frau, Frauen zugehörig, eigen, Frauen-:* HUGEB. Willib. praef. p. 86,32 ego -a fragilique sexus inbecillitate corruptibilia (corruptibilis *var. l.*) . . . pauca decerpens *eqs.* CAPIT. reg. Franc. 149,4 ut temporale servitium in opere -o ab eis *(sanctimonialibus)* . . . nullatenus quaeratur. AGIUS epic. Hath. 297 ne -um s e x u m . . . taceamus *eqs.* (CHART. Heinr. Leon. 30 p. 44,9. *al. sim.* HILDEG. phys. 5,28 -i generis). GREG. CAT. chron. app. I p. 292,9 reliquit *abbas* . . . nuscam auream fę-am (*sim.* p. 309,22). *saepe.* *in malam partem i. q. effeminatus – weibisch:* HELM. chron. 67 p. 127,28 nunc . . . videri iam fas est, si -us . . . michi *(comiti)* insit animus. **γ** *a femina, feminis procedens, editus, effectus – von einer Frau, Frauen stammend, ausgehend, verursacht:* PURCH. Witig. 31 est mihi dicendum . . . numquam -is credi debere querelis. ODO MAGD. herb. 1105 -o l a c t i commixtus succus earum *(ceparum.* 2206 si solvitur *thus* . . . contritum . . . -o cum l. tepenti. *al.).* PASS. Kil. II 15 quem -a verba non emolliunt? *v. et p.123,44.* *a femina, feminis fabricatus – von einer Frau, Frauen hergestellt:* CHART. Sangall. A 390 p. 11,13 (a. 844?) ut . . . in censum prosolvam . . . in tribus rebus . . ., hoc est in argento et grano vel in textura -a. **b** *sensu gen. obi. i. qui cum femina patrari solet – normalerweise mit einer Frau vollzogen:* PETR. DAM. epist. 31 p. 290,6 quisquis vir cum viro -o coitu, hoc est inter femora, labitur *eqs. (cf. Vulg. lev. 20,13).* **2** *spec.:* **a** *natur. et philos.:* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 112,16 ipsa semina *(sc. substantiae)* eiusmodi dederat *artifex (i. Deus)*, ut partim mascula, partim essent -a *eqs.* *in nomine plantae:* ALBERT. M. veget. 6,251 quae *(uva alba)* . . . est de vite -a, quae apud vulgum vitis sclava vocatur *(cf.* 6,242). **b** *techn. et alch.:* MAPPAE CLAVIC. 126 tolles plumbum -um (COMPOS. Luc. T 13 femininum), facile et molle *eqs.* Ps. AVIC. tinct. 2 p. 628^{b},2 est *argentum* . . . promptum ad ipsam tincturam recipiendam in temperamento calidi et frigidi et vocatur sperma foe-um, frigidum et siccum.

***feminilis** (-illis), -e. **1** *femineus, ad feminam pertinens – weiblich, Frauen zugehörig:* COD. Lauresh. 3673 l. 23 (a. 830/50) huba dimidia solvit in censum . . . pro opere -i unciam I *(sim.* 3673 l. 25. add. p. 370. *ibid. al.).* CHRON. Noval. app. 15 que *(regina)* . . . plurimos ęphebes misit iuvenes -i abitu indutos *eqs.* **2** *feminis constitutus – aus Frauen bestehend:* CHART. Ticin. 40 p. 125,22 (a. 1276) domina Trifina . . ., abatissa monasterii scante *(sic)* Marie -illis de Cumis.

***femininitas** (foe-), -atis *f.* *sexus femineus, principium femineum – weibliches Geschlecht, Prinzip:* TRACT. Micrer. p. 99,4 in ipso *(sc. mari Indorum)* . . . sunt coeli et terrae . . . figurae, et masculinitas et foe-s *eqs.* ALBERT. M. animal. 4,2 dicemus communia eorum *(animalium)* . . . et masculinitatem et -em. 15,76 -s . . . et masculinitas non causantur ex hoc, quod sperma concipiatur *eqs.* 17,58 p. 1176,21 maritas et -s (*p. 759*^{b}*,30* τὸ θῆλυ). *ibid. al.*

femininus (foe-), -a, -um. *script.* femen-: *l.62.* *saepius neutr. sing. usu subst., e. g. l.70.p.125,8.12.27.* *femineus, qui feminei sexus est – weiblich, weiblichen Geschlechts:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* DIPL. Karlom. (II.) 24 p. 321,11 confirmamus . . . cortem regiam . . . cum . . . servis et ancillis masculini sexus et -enini. ADAM gest. 4,19 p. 247,6 cum . . . pervenerint *amazones* ad partum, si quid masculini generis est, fiunt cinocephali, si quid -i (feminei *var. l.*), speciosissimae mulieres. CHART. Westph. II 488 p. 202,21 ut, si . . . in masculino sexu linea generative successionis defecerit, -a successio . . . advocatiam obtinebit. *saepius. v. et p.125,3.* *usu subst. de prole:* TRAD. Ratisb. 880 p. 427,19 (a. 1159) ut omne posteritatis eorum *(sc. hominum redemptorum)* masculinum quindecim denarios, -um vero decem . . . persolvant. **b** *ad feminam pertinens, feminae proprius, similis – Frauen zugehörig, eigen, frauenartig:* CONSTANT. AFRIC. coit. 5,8 calor . . .

auget appetitum velut masculinum, frigiditas autem diminuit appetitum et ⌞-um (femineum, feminas *var. l.*) reddit⌟ (reddit fetum -um *var. l.*). HILDEG. div. op. 3,5,20 l. 4 in . . . tempore -ę debilitatis fructuositas terrę defecit, quoniam *eqs.* CHART. Westph. III 17 p. 11,32 quoniam -a fragilitas absque fortiori amminiculo non potest sustentari. **2** *spec.:* **a** *natur. et philos.:* ALBERT. M. veget. 1,11 dixit *Prothagoras* plantis inesse sexum masculinum et -um. 1,40 -um . . . est, quod ex alio suae speciei individuo suscepto semine generat in se ipso. animal. 3,153 sperma . . . dividitur in sperma viri et in sperma feminae, sive in sperma masculinum et in sperma -um. metaph. 7,1,11 p. 334,41 '-um' (*p. 1031a,4* τὸ θῆλυ), quod est accidens per se, 'sine animali' non diffinitur. *ibid. al.* *in nomine plantae:* GLOSS. Salern. p. 6b,34 flomus, tapsus -us. ALBERT. M. veget. 1,84 consideratur differentia in quibusdam plantis, sicut in pyonia masculina et -a, quoniam pyonia masculina habet folia multo strictiora, et grana seminis sunt minora satis quam in -a, valetque masculina masculis et -a feminis. **b** *techn. et alch.:* COMPOS. Luc. B 31 exalbinum *(sc. est plumbum)* propter virtutem floris terre metalli, et quod -um sit metallum (*sim.* T 6 plumbum -um. IOH. sacerd. 103). Ps. GERH. CREM. sept. 31 p. 341,29 elegerunt . . . -am *(sc. magnesiam)*, que est bona. Ps. ARIST. interpr. p. 383 narremus . . . , quid eorum *(specierum)* est calidum, quid frigidum, quid masculinum, quid foe-um *eqs. al. v. et p. 123,56. 124,37.* **c** *gramm.:* LUP. FERR. epist. 20 p. 26,27sqq. 'peccator' creat ex se -um 'peccatrix'. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 397,17 Hebraei atque Graeci loquuntur absolute per genus -um et Latini per neutrum *eqs.* IDUNG. PRUF. dial. 2,975 nomina. *saepius.*

***feminitas,** -atis *f.* (femina *an* femininus, *cf. Stotz, Handb. 2,VI § 50.2sq.; I. Opelt, MittellatJb. 21. 1986. p. 182*) *sexus femineus – weibliches Geschlecht:* CONSTANT. AFRIC. coit. 7,3 quod calor sit causa masculinitatis et frigus -is (feminacionis *var. l.; sc. fetus*).

femino, -avi, -are. *in lusu verborum i. q. femininum reddere – weiblich machen:* CARM. Bur. 220a,8,3 formam *(sc. vestis)* transformavit *(sc. dives parcus)*, immo mirus artifex hermaphroditavit: masculavit feminam *(i. cappam)*, marem *(i. pallium)* -vit.

***feminula,** -ae *f.* *puella – Mädchen:* ARNULF. delic. 395 pelle petulcarum triscurria -arum: casta libidinee subvertunt corda choree *(spectat ad Vet. Lat. Sirach 9,4).*

***femo** *v.* *fimo.

femoralis (-mur-), -e. *form. decl. I. vel II.:* *acc. pl. fem.* -ias: *l. 59.* *abl. pl.* -iis: *l. 57.* **1** *adi.:* **a** *femori aptatus – für das Bein gemacht, Bein-:* WOLFHER. Godeh. II 35 p. 217,20 remoto -i sustentaculo reiectoque baculo . . . ecclesiam intravit (*sc. operarius; antea:* debili crure ligno sustentato). **b** *e femore, lumbis natus, naturalis – aus den Lenden gezeugt, natürlich, leiblich:* CARM. de gener. Christi 367 tyara regalis durabit, dux -is, dum, qui mittetur, de styrpe sua generetur *(sc. Messias; cf. Vulg. gen. 49,10).* **2** *subst. neutr. (fem.: l. 59; saepe usu plur.) i. q. braca, lumbare – (Knie-, Unter-)Hose, Bruch (de re v. M. Müller, Die Kleidung nach Quellen des frühen MA. 2003. p. 66sqq. 128sqq.; G. Zimmermann, Ordensleben und Lebensstandard. 1972. p. 93sq.):* CONC. Karol. A app. 7 p. 833,1 monachis Gallicanis est indultum, ut -is laneis . . . uti possent. ARDO Bened. 38 p. 217,15 concessit . . . duas . . . stamineas et -as, pellicias *eqs.* NOTKER. BALB. gest. 2,5 lineum -e (-urale *var. l.*). RICHER. REM. hist. 3,41 quid -a iniqua referam? horum etenim tibiales quater sesquipede patent *eqs.* CAES. HEIST. mirac. I 2,33 p. 107,24 quod . . . per plateas civitatis nudus in suis -bus incesserit *usurarius. saepe.* *locut.* sine -bus *i. q. sine aliqua re – ohne Hab und Gut:* COSMAS chron. 2,23 p. 116,3 non vides *(sc. Otto dux)*, quia . . . proselitus atque advena, qui in hanc terram sine -bus *(corr. ex* femoribus *A1)* venit, in solium sublimatur? *cf.* feminalia.

femum *v.* fimum.

femur, -oris *vel* **femen,** -inis *n.* *script.* fę-: *p. 126,9.* *metr.* fēm-: *p. 126,7. adde* ALDH. ad Acirc. 95,5. virg. II 2854. **1** *superior pars cruris, perna, coxa – Oberschenkel, Hüfte:* **a** *in univ.:* THEGAN. Ludow. 44 p. 232,5 abstulerunt *(sc. Lotharius et alii)* ei *(Eboni)* gladium a -re suo. ALFAN. premn. phys. 4,16 p. 61 haec *(animalia)* . . . mammas habent in pectore, haec vero in ventre, illa autem sub -ribus (*PG 40,612B* μηρούς). WIPO gest. 33 p. 53,19 imperator . . . in paludibus usque -ra stabat. HONOR. AUGUST. cant. 7,1 p. 456D '-r, -ris' est virorum, '-n, -nis' est mulierum. METELL. Quir. 50,4 cui pedum pars ima retorta crevit aegro collita -ni. 64,23. *saepius.* *de osse:* MIRAC. Genes. Hieros. 2 p. 171,29 partem . . . corporis . . . martyris, id est dextrum fęmur a iunctura superiore usque ad geniculi iuncturam inferiorem . . . comiti tradidit *diaconus.* **b** *de nate:* HINCM. divort. 12 capit. p. 102,12 utrum de tali stupro, . . . quasi frater suus cum ea inter -ra, sicut solent masculi in masculos turpitudinem operari, potuerit *femina* concipere (*sim.* 1 p. 114,6 masculino concubitu inter -ra). *v. et p. 124,30.* **c** *de ossibus pelvis, coxae ('Hüftbein'; de re v. J. Hyrtl, D. Arab. u. Hebr. in d. Anatomie. 1879. p. 154; Andreas Vesalius, On the Fabric of the Human Body [ed. W. F. Richardson]. I. 1998. p. 395):* ALBERT. M. animal. 1,272 os . . . -ris . . . est perforatum et consistit ex tribus ossibus . . . coniunctis *(cf. K. F. Kitchell, Albertus Magnus on Animals. 1999. I. p. 146 adn. 438).* 1,416 sexta *(vena)* . . . ad musculos super os -ris positos vadit. WILH. SALIC. chirurg. 4,4 p. 33,13 continuatur *pellis ventris* . . . usque ad os -ris. p. 33,23 sub . . . syphac ponitur os -ris, quod os factum est quasi ad modum semicirculi. *ibid. al.* **2** *inguen, lumbus – Schamglied, Lende:* NOTKER. BALB. gest. 1,34 p. 47,8 vidi . . . duos . . . flores auricomos ex eius *(sc. imperatoris imaginis)* -ribus progressos *eqs. (cf. notam ed.).* PETR. DAM. epist. 61 p. 207,2 sanctis eorum *(episcoporum)* -ribus volui seras apponere, temptavi genitalibus sacerdotum . . . continentiae fibulas adhibere. TRAD. Nicol. Patav. 253 (UB d. Landes ob d. Enns I. 1852. p. 598,15) Beringerus . . . cum omni posteritate de -re suo exeunte. **3** *per confusionem i. q. fimus – Kot:* BOTAN. Sangall. 7,2 herba celerata tusa cum -re porcino et aucinum . . . teris.

femus *v.* fimum.

***fena,** -ae *f.* *(theod. vet.* fenni; *cf. Ahd. Wb. III. p. 736) pratum palustre – Moorweide, Fenn:* REGISTR. abb. Werd. 7,18 p. 241,32 de terra, que dicitur -a, XX agri (*de re v. Dt. Rechtswb. III. p. 497 s. v.* 'Fenne'). *Niederer*

***fenagium,** -i *n.* *(francog. vet.* fenage; *v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 1708) tributum feni parandi causa solutum – 'Heugeld', 'Heuzins' (de re cf. Dt. Rechts-Wb. V. p. 912. 918):* TRAD. Altaerip. 71 (a. 1143/73) Anselmus . . . dedit totam decimam -i de Bosc Vualtel pro annuo censu duorum nummorum . . . reddendorum. CHART. Laus. 268 Vuarnerus et socii sui XII denarios de -o in festo . . . Iohannis et terragium tenementi sui *(sc. dare debent).*

***fenarius** (fae-, foe-), -a, -um. (fenum) **1** *adi. i. q. ad fenum parandum pertinens, pratensis – das Heumachen betreffend, Heu-, Wiesen-:* **a** *in univ.:* COD. Lauresh. 658 (a. 838) donatum . . . esse volo . . . iurnales XXV de terra araturia . . ., de terra fę-a ad IIIor carradas (*sim.* 681). CHART. Engelb. 29 p. 5,10 ne foe-am vel manipulariam exactionem in eisdem villis fieri permittat *comes.* CHART. Carinth. IV 2118 p. 232,5 fuerat . . . Henricus . . . duobus pratis -is . . . infeodatus. CHART. Bern. II 609 p. 669,25 in Lacumba VII iugera, item in Planmont pratum duorum *(sc. iugerum)* -um . . . item in Remosa . . . unum *(iugerum)* -um. *al.* **b** *de animali fenum portante:* CHART. Scafhus. app. p. 129,18 (a. 1150) sagmarius I herbarius, alter -us. **c** *de pertica ad fenum tenendum apta, ut vid. ('Heustange'):* ANNAL. Xant. a. 868 p. 26,2 ignis in aerę . . . ferri visus est grossitudinis ligni foe-i (fę-i *cod.*). **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. famulus, mediastinus fenum curans – Heuknecht:* **α** *proprie:* MIRAC. Apri 19 (MGScript. IV p. 516a,54; c. s. X.ex.) cum molio *(i. molitor)* -um suum tempestivę neglegeret ab opere compescere *eqs.* **β** *meton. de servitio per -um perficiendo:* CHART. Lux. VIII 58 p. 65,11 (a. 1247) que *(domus)* abbati . . . solvit singulis annis duos messores et unum -um et duos denarios *eqs.* **b** *neutr. i. q. tectum, horreum feni – Heuschober:* GERH. AUGUST. Udalr. 2,27 ut hoc *(fenum)* in foe-um suum duceret *homo quidam.*

***fenatio,** -onis *f.* (fenum) *fenisicium – Heuernte:*

CHART. Sangall. A 95 (a. 782?) censum solvam, hoc est ... unum diem in -e operare (*item 96*). EPIST. Hild. 36 ego ... R. ... duos solidos ... persolvendos in eadem domo retinui ... et, cum tempus -um fuerit, unum fenatorem.

***fenator,** -oris *m.* (fenum) *famulus, mediastinus fenum curans – Heuknecht:* WILH. ANDR. chron. 35 p. 698,43 Manasses ... in manu ... abbatis ..., si aliquis suorum -um de feno ipsius ... donare voluisset, concessit. CHART. Helv. arb. 135 p. 209,22sqq. compellunt *dicti domini* bubulcos et habentes carrucas facere -em vel sectatorem, cum minime teneantur facere, sed ... illi, qui sciunt sectare, et alii -es. *v. et l.4. usu meton. de praestatione vel servitio i. q. opus famuli fenum curantis – Heudienst:* REGISTR. Eins. 1 p. 38,4 debentur mille quadringenta ova, duodecim gallinę, sedecim -es.

1. *?****fendo,** -ere. *refl. i. q. se defensare – sich verteidigen:* LEX Baiuv. 4,30 quia femina cum arma defendere (-ere *Alt, H;* ferre *Bb*) se nequiverit *eqs.*

2. fendo *v.* findo.

fenebris (foe-), -e. *feneratione effectus, feneraticus – durch Zinswucher erworben, Zins-:* VITA Eberh. Commed. 13 p. 68,9 erat mulier foeneratrix et oblatio eius de pecunia foe-i. EMO chron. 55 p. 138,8 usurarius ... non est dominus -is pecunie de equitate.

fenegregum *v.* fenum.

***feneralis,** -e. (fenum) *ad fenum parandum pertinens, pratensis – das Heumachen betreffend, Heu-, Wiesen-:* CAPIT. reg. Franc. 180,12 ut sacerdotes -ia aut rustica ministeria non exerceant.

feneratio, -onis *f. fenus, usura – Zins, Wucher, Ertrag:* **1** *proprie:* CONC. Karol. A 50^{D},51 p. 644,10 inaequalibus mensuris et diversis -bus adeo eos *(miseros)* obligantes coartant *clerici et laici*, ut *eqs.* **2** *in imag.:* CHRIST. STAB. Matth. p. 1434^{A} ficus a fecunditate dicitur, quia -em omnibus arboribus et in prole et in fructu exhibet. DIPL. Heinr. II. 102 -o dulcis, in qua multa paucis, eterna mercantur caducis. ACTA imp. Winkelm. I 438 p. 371,31 ibi dona reponimus, ubi felici commercio eadem commutata devotionis in nobis meritum eterna -e multiplicant.

fenerator (ph-, fae-, foe-), -oris *m.* **1** *tocullio, danista – Geldverleiher, Wucherer:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* CONC. Karol. A 50^{D},53 p. 645,39 cum ... pauper ... penuria adtenuatus ad aliquem -em venit *eqs.* EPIST. Worm. I 57 p. 97,15 exquirunt *(sc. Laureshamenses; cf. notam ed.)* ... a nobis pro eo *(praedio)* a -bus suis redimendo X libras. RUD. TRUD. gest. 6,6 fraus maligna ... foe-orum. ANNAL. Ianuens. I p. 38,4 peccuniam -bus civitatis ... solvere inceperunt *consules.* REIN. LEOD. annal. a. 1210 p. 663,46 -es soli ab hoc beneficio sunt exclusi, nisi omnia reddant, quae fenerando acceperant. *al.* **β** *in nom. propr.:* CHART. scrin. Col. A I p. 314 nr. 7 (a. 1197/1215) Cunradus phe-r et uxor eius ... comparaverunt sibi domum. REGISTR. Ringrav. 10,7 p. 32,18 item ... Cunradus -r *(in enumeratione nominum).* **b** *in imag. vel per compar.:* VITA Chrod. 27 p. 568,33 Deum ... sibi debitorem constituens foe-em se felicissimum eius ... facere decrevit. **c** *meton. i. q. potestas -es diiudicandi – Gerichtsbarkeit über Wucherer:* CHART. Laus. 556 p. 469,41 (a. 1144/1230) regalia ... sunt ... mercata, mensure, -es manifesti, banni veteres ..., fures, raptores. **2** *is qui fenerat (pro) – einer der wuchert (für; cf. p.128, 7):* VITA Audoini 11 (MGMer. V p. 561,5) pauperes exultabant clamantes, quod eis Deus remiserat -em eorum.

feneratorius, -a, -um. *feneratione, usuris effectus – durch Wucher, Zins bewirkt:* HERM. SANGALL. Wibor. 1,14 capit. p. 118 ei *(reclusae)* ostendit sua marsupia illius oboedientiam in horum -a augmentatione probatura.

feneratrix (foe-), -icis *f. quae fenerat – Wucherin: v. l.21.*

fenero (fę-, foe-), -avi, -atum, -are *vel rarius (p.128,16)* **feneror,** -atus sum, -ari. *script.:* ve-: *p.128,7.* -nor-: *p.128,3.13. pendet* in: *p.128,20.*

1 *pecuniam (usurae causa) locare, fenus exercere – Geld verleihen (gegen Zins), borgen, wuchern:* **a** *in univ.:* CHART. Sangall. A 208 (a. 784/812) cępimus ... tractare consilio, et hoc peracto -avimus ei *(Cunzoni)* solidos centum ad sublevationem obnoxii sui. **b** *in imag. i. q. mutuari – (sich aus)leihen:* ALBOIN. incont. 2 p. 11,19 Bernaldo contra legem superiorem molam absque inferiore foe-anti (fęno- *var. l.*) Alboinus *(in salutatione contumeliosa; v. notam ed.).* **2** *usuris efficere – (mit Zinsen) erwirtschaften, gewinnen:* **a** *proprie:* VITA Audoini 3 (MGMer. V p. 555,14 in elemosynis largus, pauperibus pro Christi nomine alacriter -ans (ve- *var. l.*). **b** *in imag.:* MIRAC. Trud. 7 beneficium ... meritis ipsius sancti foe-tum. DIPL. Heinr. IV. 89 divinam fę-antes mercedem *(sim.* DIPL. Frid. I. 70 p. 116,32 ad ea commertia, ubi temporalibus -antur ęterna, ... ęcclesias Dei sublimare ... intendimus. *al.).* CHRON. Merseb. 1 p. 166,34 hic *(Boso)* in negotiatione animarum talentum sibi commissum ... foenoravit *(sim.* OTTO FRISING. chron. 8,31 p. 447,17*; spectat ad Vulg. Matth. 25, 15sqq.).* CHART. Naumb. I 398 p. 359,39 omne opus bonum ... centuplicatam in posterum -atur gratiam. **3** *elocare, usufructuarie tradere – verpachten, als Lehen, zum Nießbrauch überlassen:* TRAD. Frising. 353 p. 303,8 (a. 816) ut nepotem in suum ... servitium ... susciperet *episcopus* et ... ipsum beneficium ... -are dignaretur. 373^{a} rêm ... filio ... -avit *(sc. episcopus)* in beneficium ... eo tenore, ut *eqs.*DIPL. Loth. I. 40 p. 126,23 ecclaesiarum predia -avimus, ex quibus milicię nostre cetum ad fidelitatis augmentum confortaremus. *al. v. et p.127, 48.* **4** *donare, afficere – beschenken, bedenken:* IOH. VEN. chron. p. 152,16 Otto ... diversis muneribus a rege foe-atus ad Veneciam reppedavit.

fenestella (phe-, -tre-, -til-), -ae *f. parvum foramen (parietis), lumen, parva fenestra – kleine (Fenster-)Öffnung, Fensterchen:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* VITA Goar. 6 p. 416,15 radius solis per -illa *(ed.;* per fenestras stilla *A1,* per -am *A2. B3)* veniens. VITA Liutb. 24 p. 27,27 per parvam -am, quae sola erat in pariete. THEOPH. sched. 3,48 p. 97,4 habent *gentiles* sub terra domum ... cum duabus -is (fenestellulis *var. l.*) tam brevibus, ut vix aliquid luminis appareat. DONIZO Mathild. 1,248 ut ei *(sc. nuntio)* de turre per artam ipse *(Atto)* -rellam loqueretur. *al. in imag.:* VITA Notkeri 7 p. 577^{b},49 oculum contemplationis per -am dirigens humilitatis <suspiciebat> ... Ierusalem. **β** *de fenestris navium ('Schießscharte'):* AETHICUS p. 221,4 breves naves cum ingeniosissimis obliquis -is. p. 221,9 de ipsis -is ... fundas ignem ac diversa tela. *adde de fenestris in propugnaculo navali (contra aquam influentem) pellibus exstructo:* AETHICUS p. 144,16 collones ... naves ... velocissimae sursum erectae ... pellibus ursorum et hircorum in altum quasi colla circumdata parvolis -is ... in ipsis pellibus consutae. **b** *techn.:* **α** *de foraminibus turibuli:* THEOPH. sched. 60 p. 111,21 super mediam columnam *(sc. turibuli)* fiat -a rotunda. 61 p. 116,10. *ibid. al.* **β** *de foraminibus conflatorii:* COMPOS. Luc. β 33 dimittis et aliam -rellam minorem, unde ex<h>alet flamma in circuitu. HERACLIUS II 7 p. 57,1 super fundamentum furni incipies facere tres mansiunculas ..., in quibus erunt -rellae. **2** *meton. (alluditur ad Fenestellam scriptorem optimum):* BENZO ad Heinr. IV. prol. p. 104,15 ipse *(vir [i. Benzo])* est ph-a, ipse monitor, ipse hystoriographus *(de fontibus et diffusione huius metaphorae v. notam ed.).* EPIST. Reinh. 35 p. 35,29 quem *(sc. matutinale)* velim, mi F-a, affabre perficias ordine, quo tibi disposui.

fenestellula (-tre-), -ae *f. fenestrella pusilla – winziges Fensterchen:* HINCM. Remig. 16 p. 303,11 facta ... mansiuncula cum lecto in modum sepulchri et parvissimis -rellulis *(1. 4b;* -is *cett.)* ... Genebaudum in ea reclusit. *v. et l.33.*

fenestra, -ae *f.* phe-: *l.71.* fi-: *l.67.* -nis-: *p.129,53. acc. pro nom: p.129,15. acc. sg.* -a: *p.129,6.*

I *proprie i. q. foramen, apertura,* θυρίς *– Öffnung, Fenster:* **A** *strictius:* **1** *de foramine (parietis) lucis et aeris immittendi causa:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* DONAT. Ermenl. 28 (MGMer. V p. 709,10) vidit *paralyticus* beatum Aermenlandum per -am ingredi. CHRON. Noval. 1,11 alii *(sc. monachi)* per fin-as et ostialia ... fuga evaserunt. ALFAN. premn. phys. 13,11 p. 90 ad -as (*PG 40,665^{A}* θυρίδας) accedens interrogare coepit *phreneticus* transeuntes *eqs.* CONR. MUR. lib. ord. 1466 p. 425,1 crux stetit prope mediam phe-am cripte. *persaepe. in imag.:* BENZO ad Heinr. IV. 7,3 p. 610,3 (vs.) Simplicitas

innoxia cum Puritate socia ad -as invigilat, ne lux intus defitiat. **β** *spectat ad solarium:* CHRON. Ratisb. (MGScript. XXX p. 1491,13; s. XII.) puerulus de -a solarii cadens . . . mox exspiravit. *?de ipso solario i. q. proiectus, tablinum – Erker, Söller:* CHART. Tirol. notar. II 180 p. 121,33 (a. 1242) quod . . . Hainricus bene et iuste -a illam ante domum suam muraverat. **γ** *spectat ad aditum ad antrum i. q. faux – Zugang, Einlass:* YSENGRIMUS 5,783 munia panduntur geminis adeunda -is, sed maior gravida vulpe subire nequit. **b** *publ. de venditione mercium per -am (cf. l.68):* CHART. Brand. A XXIII 3 p. 4,13 (a. 1253) in domibus . . . suis sub tegumento -arum panem suum vendere debent *pistores.* CHART. Hall. 353 p. 326,5 carnifices et calcifices singuli de -a, qua suas exponunt merces, quatuor nummos solvent. **c** *eccl. et theol. (fere in alleg. et in imag.):* ALLEG. cam. 9 -as eius *(camerae Christi)* sunt dicta sanctorum. HONOR. AUGUST. gemm. 1,130 perspicuae -ae, quae . . . lumen introducunt, sunt doctores, qui . . . lumen doctrinae . . . infundunt. spec. p. 909[D] sacerdotes -ae ecclesiae appellantur, quia *eqs.* SIGEB. GEMBL. adv. Pasch. 13 (MG Lib. Lit. II p. 464,28) quantam -am maliciae per hoc *(sc. praeteritorum peccatorum inpunitatem et futurorum libertatem)* patefecisti *(sc. Romana ecclesia)* hominibus! Ps. PLATO quart. 3 p. 133,5 aperuit *Deus* ei *(animae)* -as, sensus videlicet. **2** *de foraminis obstructione i. q. foricula, specular, vitrea quadratura – Fensterflügel, -laden, -scheibe:* EPITAPH. var. I 6,9 bis septenas lustraverat Ari -as, dum tumulo corpus, celo tibi spiritus itur. THIETM. chron. 5,6 fractis -is maiorem nocendi . . . hostibus aditum patefecit *comes.* WOLFHER. Godeh. II 35 p. 217,2 pictoribus et eis, qui vitro -as componebant, se admiscuit *pauper.* BERTH. ZWIF. chron. 10 p. 199,3 dedicatum *(sc. monasterium)* . . . pictor . . . honeste depinxit, depictum -is pulcherrimis illuminavit et decoravit. BERTH. RATISB. serm. exc. p. 75,2 quia et splendor solis non obscuratur, si per sordidam -am transfundatur *eqs. al.* *in imag. (usu plur.) i. q. valvae laterales (scrinii imaginem continentis) – Seitenflügel (einer Schreinfigur):* WILH. RUBRUQU. itin. 3,30,13 fecit *magister* fieri . . . ymaginem beate Virginis sculptam et in -is claudentibus eam sculpsit ystoriam Evangelii.

B *latius de variis aperturis:* **1** *gener.:* **a** *de rima metallo inserta decoris causa i. q. hiatus, scissum, crepatura – Aussparung, Schlitz, Spalte:* LIUTPR. antap. 4,25 p. 118,19 erat *lancea* . . . elaborata figura habens iuxta lumbum medium utrobique -as. METELL. Quir. 70,41 sarcofagi basis . . . visa patere michi passim -is semicircularibus *(ibid. iterum).* **b** *de corporis foraminibus*: **α** *in univ.:* OTLOH. prov. P 35 per quinque corporis sensus, quasi per quasdam -as, vitiis datur ad animam introitus (*sim.* Ps. PLATO quart. 4 p. 165,39 corpus rotundum est membrum capitis, et res conservans ipsum est testa, et per -as volunt sensus quinque). BENZO ad Heinr. IV. 7,6 p. 634,9 laboremus, dum spiramus per -as narium. **β** *expressius de oculis:* ALDH. ad Acirc. 83,4 pergere nec plantis, oculis nec cernere possum; quamquam nunc patulae constent sub fronte -ae (fenis- *var. l.; de colosso*). RHYTHM. 149,212 poscenti privato cuidam duo capitis lumina ad crucis signum diu clausas reseravit sub fronte -as. *al.* *huc spectare vid.:* IDUNG. PRUF. dial. 3,483 mors, quae per -as corporis intrat usque ad animam *eqs.* **c** *de foraminosa pelle i. q. scissura, lacuna – Riss, Loch:* YSENGRIMUS 2,421 hanc *(pellem)* michi prestabis, tu *(sc. Ioseph)* satis usus ea es, hac utriusque michi lateris reparabo -as. **2** *anat.:* ALBERT. M. animal. 1,202 haec . . . tela non concluditur in anteriori oculi . . . et . . . dimittit in anteriori parte eius -am et foramen simile foramini uvae.

II *meton.:* **A** *lux, sol – Lichtglanz, 'Sonnenschein' (de puella):* CARM. Bur. 77,12,4 te in tripudio quadam die festa vidi: cunctis speculum eras et -a. **B** *vitrum (fenestrae parandae) – (Fenster-)Glas:* THEOPH. sched. 2,15 in furno -arum (fenestrario *var. l.*).

***fenestragium,** -i *n.* *(francog. vet.* fenestrage; *v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 1713)* *tributum pro mercibus e fenestra vendendis solutum – Abgabe für den Verkauf von Waren aus dem Fenster:* CHART. select. Waitz 9 p. 22,18 (ante 1070) quia super fenestras solent panem vendere, de -o solvunt ei *(comiti)* suam iusticiam *(cf. p.129,11).*

fenestralis, -e. **1** *adi.:* **a** *de corpore i. q. foramina exhibens – Öffnungen aufweisend:* HILDEG. caus. 2 p. 145,3 omnes . . . femine sanguinem magis cum livore permixtum habent quam viri, quod ipse aperte sunt, . . . et quia etiam -es et ventose. 146,21 a quinquagesimo . . . anno . . . femina circa -ia loca sua implicatur et arescit, ita quod et rivulus menstrui sanguinis in domum suam, scilicet in menbra, revertitur. *fort. huc spectat (in imag. sensu obscuro; an de terra matre?):* HILDEG. Rup. epil. 3 ipsa *(terra?)* habet in hoc tempore -ia loca per illusionem antiqui serpentis, sed tamen venit scissura veli templi. **b** *?per fenestram iactus – ?durch die Schießscharte geschossen (in imag.):* HILDEG. epist. 27[R],43 tu *(sc. archiepiscopus)* . . . eburneus mons esto, de quo -ia iacula in recto iudicio iustitie contra adversarios tuos volitant. **2** *subst. neutr. i. q. fenestra clatrata sellae audiendis confessionibus peccatorum destinatae – Beichtstuhlfenster, -gitter, 'Sprechgitter':* HERM. MIND. epist. 3 (RömQuartSchr. 33. 1925. p. 167,21; s. XIII.[2]) -e confessionum unum pedem habeat non distantibus cancellis plurimum propter surdas *(sc. sanctimoniales)*; verumtamen foramina possunt esse ceteris strictiora.

adv. **fenestraliter.** *per fenestram, per specular – durchs Fenster, durch eine Glasscheibe:* HILDEG. vit. mer. 6,873 quandiu rectam fidem habet *homo*, Deus illi miracula sua quasi -r et quasi per speculum manifestat.

***fenestrarius,** -a, -um. **1** *adi. i. qui fenestrae vitreae est – Fensterglas-:* THEOPH. sched. 2,15 vitreas . . . tabulas faciunt *Graeci* opere -o ex albo vitro lucido, spissas ad mensuram unius digiti. *v. et p.129,66.* **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. faber fenestrarum – Fenstermacher, Glaser:* DIPL. Frid. I. 1212 decernimus, ut ministri . . . ecclesie, videlicet campanarii, pistor, cocus, brassator, claustrarius, -us ab omni exactione publica liberi sint. CHART. Stab. 266 p. 504,16 Alardus, qui a servitio, quod monasterio inferebat, -us dicebatur. CHART. Lub. II 31 p. 28,20 Conradus sutor tenetur . . . II sol. . . ., Iohannes -us tenetur III sol. *accedente notione custodis fenestrae parlatoriae q. d.:* CHART. Friberg. 605 p. 400,28 (epist. papae a. 1232) tres . . . de . . . sororibus fenestre parlatorii preponantur, quibus audientibus . . . loquatur illa, cui indultum fuerit, teste nichilominus semper -o et presente. p. 401,6sq. cum -o . . . de licentia priorisse loqui poterunt . . . moniales; porro -e non consueverunt petere licentiam loquendi cum -o, cum opus fuerit. **b** *fem. i. q. custos fenestrae parlatoriae q. d. – Wärterin des sog. Sprechfensters:* CHART. Rhen. inf. II 235 (a. 1238) testes: . . . Aleidis priorissa ecclesie, Gertrudis infirmaria . . ., Elisabeth celleraria, Blithildis -a. *v. et l.41.*

***fenestratim** *adv.* **1** *per fenestram – durch ein Fenster:* AMALAR. off. praef. 2 videbatur mihi quasi in crypta posito -m lucis scintillas radiare usque ad nostram parvitatem. **2** *carptim, contracte, angustato obtutu – ausschnittweise, mit beschränktem Blickwinkel:* THEOD. TREV. transl. Celsi 4 dimittamus Augustinum philosophiae pennis ad sidera volare; nos . . . per trapinosin praecelsa gesta -m propalantes humilibus oportet consentire.

***fenestrator,** -oris *m.* *?faber fenestrarum (vitrearum) – ?Fenstermacher, Glaser:* CHART. scrin. Col. A II 2 p. 69,18 (c. 1135/75) Otto -r *(ex catalogo civium; de re v. S. Hagström, Kölner Beinamen. 1949. p. 390).*

fenestrellula *v.* fenestellula.

fenestro, -atum, -are. **1** *apertura, foramine, fenestra exornare – mit einer Öffnung, einem Loch, einem Fenster versehen:* **a** *gener.:* CHART. Ypolit. 30 p. 46,10 (a. 1229) ut paries, qui dividat lectos ab atrio, in modum cratis fiat sic in omnibus -tus, ut sic possit, intus quicquid ibi sit, . . . videri. **b** *anat.:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 76,24 sub . . . gracili est alius os crossius, unum in suis extremitatibus, divisum autem in duo et -tum in sui medio. **2** *aperire, receptabilem facere – öffnen, zugänglich machen:* RATHER. prael. 6,21 l. 733 adesto . . . totus et haec, quae dicuntur, -tis animi percipe sensibus!

fenestrula (-tul-), -ae *f.* **1** *parva apertura, fenestra – kleine Öffnung, Fensterchen:* LIBER tram. 142 p. 204,13 per unamquamque sellam *(sc. latrinae;* sella *ed.)* aptata est -a in muro al-

titudinis pedes duo. COSMAS chron. 2,34 in subterraneo carcere, in quo una -a (fens- *a. corr. A1*) desuper erat. **2** *aedicula – (Mauer-)Nische:* LIBER tram. 191,7 in ... cellulis ... sunt posita luminaria in -t<r>ulis parietis. RUD. TRUD. gest. 6,4 in refectorio ... post se in muro -as diligenter seratas habebant *fratres* recondentes in eis mappulas suas, cultellos, ciphos *eqs.* CHRON. Sigeb. auct. a. 1153 (MGScript. VI p. 474,21) in ecclesiola monachi supervenientes in -a negligenter positum calicem ... deprehendentes a presbytero culpam confitente didicerunt *eqs.*

1.*fenetivus, -a, um. (*fenetum) *ad pascua fenaria pertinens – zu den Weiden gehörig:* CHART. Carinth. 683 p. 127,9 (a. 1267) petebant *(sc. partes supradictae)* de nobis *(sc. comitibus)*, quod campum et erbas campestres ... in illa terra, quam ... pactualiter pro pascendis pecoribus obtinuerunt, eisdem concederemus ..., quod concessimus salvis tamen frugibus -is et silvis remanentibus.

2. fenetivus *v.* finitivus.

***fenetum** (-nene-), -i *n.* (fenum) *pratum ad fenum parandum aptum, terra pascua – Heuwiese, Weide:* CHART. Burgenl. I 236 (dipl. a. 1237) terram Faad ... tam cum terra arabili quam cum pascuis et -o usui triginta aratrorum competentem ... contulimus. 280 quod ... Heymo ..., Petrus ... confessi sunt ... tertiam partem ... terre ... arabilis et mediam partem de -is ... vendidisse. 378 (dipl.) quam *(partem)* habuit *Stephanus* in terra et -o (feneneto *A*). 451 p. 303,33 pratum seu -um ad usum triginta falcastrorum sufficiens. *saepe.* CHART. Port. 177 p. 193,2 cum ... pleno participio communium omnium ville dicte: aquis, pascuis, -is, virgultis ... et omnibus, que ... rusticorum utilitatibus ... deservire ... dinoscuntur (*sim.* 187 p. 200,30).

feneus (foe-, fi-, -ni-), -a, -um. **1** *adi.:* **a** *proprie i. q. feno paratus, culmeus – aus Heu, Stroh (gemacht), Stroh-:* BEDA hist. eccl. 3,16 p. 159,6 advexit *dux (sc. hostilis)* ... plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum, virgeorum et tecti -i et ... inlato igne urbem comburere nisus est. **b** *translate i. q. inanis – nichtig, leer, hohl:* EPIST. Worm. I 39 p. 75,8 qua consolatione? non ista foenea, non ista caduca, non ista transitoria *eqs.* **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. bardus, stultus – 'Strohkopf', Dummkopf:* RHYTHM. 149,75 colligens *(sc. Eligius)* pauperes ..., praebens obsequia -iis lavansque capita singulis *eqs.* **b** *neutr. i. q. fenum – Heu:* CHART. Eberb. 183 p. 308,22 (a. 1237) cum ... villanos de Isenheim excommunicassemus pro eo, quod ... iuraverant se deinceps nullam elemosinam daturos ... nec finium vel stramina.

***fenibilis,** -e. (fenum) *ad fenum parandum aptus – zur Heuernte geeignet:* CHART. Austr. sup. I 51 p. 69,35 (a. 993) abnuit *(comes)* se novellarum, quę in nemus factę fuissent et quę illo die arabiles et -es essent. *Konstanciak*

[fenica *v.* tunica: ALBERT. M. animal. 19,20.**]**

fenicius, -um *v.* phoeniceus, -um.

[fenicula *v.* *feniculata.**]**

***fenicularis,** -is *m. vel f.? peucedanum, agriophyllon – Haarstrang, Saufenchel (cf. W. Daems, Nomina simplicium medicinarum. 1993. nr. 364):* ALPHITA II p. 63,28 feniculus porcinus, -is, poucedanum idem (*sim.* p. 140,6 peusedanum, cauda porcina, -is vel feniculus porcinus vel feniculus agrestis).

***feniculastrum** (-uc-), -i *n. ?peucedanum – ?Haarstrang:* CONSTANT. AFRIC. coit. 16,74 pillule, que augent libidinem et semen experte: recipe fenu-ti (fenu-i, -i, fenucl-i, fenugreci vel femi-i *sim. var. l.*; gloss. C: feniculi agresti), seminis eruce ana drachmas II *eqs.*

***feniculata** (-cula), -ae *f. peucedanum – Haarstrang (de re v. l.54):* ALPHITA I p. 291,5 -a (II p. 63,31 -la, *cf. notam ed.*) est herba longa et gracilis, quae nascitur in aquis.

feniculum (fę-, foe-, -nuc-), -i *n. vel rarius* **feniculus,** -i *m. script.:* re-: *p.132,5.* ve-: HILDEG. phys. 1,66 capit. p. 1127. fin-: *p.132,7. adde* ANTIDOT. Berolin. 18 p. 71,34. *al.* -nul-: *p.132,8. adde* ANTIDOT. Bamb. app. p. 35,35. 38,12. -noc-: *p. 132,8.* -cl-: *p.132,4.* -col-: *p.132,3. adde* RECEPT. Lauresh. 3,28 *(var. l.).*

marathrum – Fenchel: **1** *strictius (cf. André, Noms des plantes. p. 103):* AESCULAPIUS 11 p. 16,20 foe-i succum. CAPIT. reg. Franc. 32,70 volumus, quod in horto omnes herbas habeant, id est ... savinam, anetum, -olum. FORMA mon. Sangall. 7,9 herbularius: ... pulegium, -uclum *eqs.* FRAGM. mul. IV p. 47,17 calefacere ... calefaccione de r-o et postea de timeamata (*item* VI p. 604,25; *cf. Hippocr. mul. 1,11 [ed. Littré VIII. p. 44,25]* μαράθρων). TRACT. de caus. mul. 95 p. 54,25 fi-i semen (ANTIDOT. Bamb. 31 feno-i s. RECEPT. Bamb. 73 fenuli s.). EKKEH. I. (?) Wibor. 37 Hitto viridis fę-i germen circa tumulum eius fixit. ALBERT. M. veget. 6,346 -um ... est multorum generum, silvestre videlicet et hortulanum *eqs. persaepe.* **2** *latius:* **a** *de aniso (Pimpinella anisum L.; cf. J. Stannard, Pristina Medicamenta. 1999. p. 296):* ALBERT. M. veget. 6,272 anisum alio nomine -um Romanum vocatur. **b** *de anthemidi (Anthemis nobilis L.; cf. Tschirch, Hb. d. Pharmakogn. II. p. 992):* ALPHITA II p. 63,25 -us sancte Marie similis est amarusce *(cf. notam ed.).* **c** *de peucedano (Peucedanum officinale L.; cf. André, l. c. [p.131,72]:* CIRCA INSTANS p. 31b[r] paucedanum ... herba est, que alio nomine -us porcinus dicitur. GLOSS. Salern. p. 8[b],32 peucidanum, -us porcinus vel agrestis, cauda porcina, masmaratrum, sister. GLOSS. Roger. I B 1,10 (1,12) p. 530,10 -us porci. ALPHITA II p. 110,21. *al. v. et p.131,55.57.61. adde:* BERNH. PROV. comm. 8,2 p. 300,12 menta (*leg.* meum), id est -us porcinus *(cf. Tabulae Salerni 8,2 [ed. S. de Renzi, Collect. Salern. V. 1859. p. 245[a]]* maratrum, meu, i. -us porcinus; *sed cf.* ALPHITA I p. 300,45 meu est herba similis -o [*sim.* II p. 116,29]; *de re v. Daems, op. cit. [p.131,54] nr. 314).* **d** *de hippomarathro (?Prangos ferulacea L.; cf. André, op. cit. [p.131,72]. p. 124 s. v.* hippomarathrum; *spectat ad Diosc. gr. 3,71):* DYASC. p. 204[b] ypomaratrum, sive, ut alii, maratron agrion, ⌞vel, ut⌟ (velut *ed.*) Latini, -um rusticum radicem habet moderatam *eqs.* (*sim.* ALPHITA II p. 197,49). ALPHITA II p. 64,29 -us rusticus: respice in ypomaratrum.

[fenicus *v.* *spheniscus.**]** **fenidus** *v.* finio.

***fenifer** (fę-, foe-), -era, -erum. **1** *feno onustus, plenus – mit Heu beladen, voller Heu:* YSENGRIMUS 5,1058 fę-um gestans fictile frater adit et fęnum excutiens stolpato verberat orbe pontificis frontem. **2** *fenum, pabulum ferens – Heu, Futter bringend:* WOLFHARD. Waldb. 3,18 p. 290,13 surgentes ... boum foe-i provisores furatos invenere iugales.

fenigr(a)ecum *v.* fenum.

fenilis (fę-, foe-, fin-, -llis), -e. *form.: gen. sg.* -e: *l.62. acc. sg. n.* -em: *l.48.50.56 (pro nom.).* **1** *adi. i. q. ad fenum condendum aptus – zur Heuaufbewahrung geeignet, Heu-:* FORM. Sangall. II 12 p. 404,28 horreum -e. **2** *subst. neutr.:* **a** *horreum, tugurium (ad fenum condendum aptum) – (Heu-)Stadel, Hütte, Scheune:* LEX Baiuv. 1,13 p. 288,5 ad casas ... stabilire, -e (-em, fi-, fenire *var. l.*), granicam vel tuninum recuperando pedituras rationabiles accipiant *coloni.* LEX Sal. Merov. 16,4 si quis ... scuriam cum animalibus vel -em (-e, foe-e *var. l.*; LEX Sal. Karol. -e [-lle *var. l.*]) incenderit. CHART. Sangall. A 709 haec sunt ..., quę ... trado: curtile cum domo et foe-i *eqs.* ANSELM. GEMBL. chron. a. 1124 anguillae ... propter glaciem a paludibus exeuntes ... in foe-bus fugientes latuerunt. CHART. Bund. 769 p. 227,31 in quo sedimine sunt plures domos et -em et stabulum et curia. *al.* **b** *pratum (ad fenum secandum aptum) – (Heu-)Wiese, Heuland:* CHART. Burgenl. I 120[b] (a. 1221) alii ... traxerunt in causam Obulganum ... pro -i. II 61 p. 41,30 dedimus ... villam ... cum ... vineis, silvis, -bus, aquis *eqs.* CHART. Tirol. notar. II 106 ut ipse *(Albertinus)* esset ... responsuri *(sic)* et racionem facturi *(sic)* domino Alberto ... de ficto unius -e. *al.* **c** *acervus feni – Heuhaufen:* EGBERT. fec. rat. 1,465 promptus ero, ut celeres sunt ad -ia furcę. YSENGRIMUS 4,773 asinus ⌞fę-e per altum⌟ (*cf.* 4,770 ad cumulum fęni) tendit, ubi socios suspicit esse suos.

***feninus** (fę-, foe-), -a, -um. *feneus, culmeus – aus (Heu-, Stroh-)Halmen geflochten, Stroh-:* WIDUK. gest. 3,2 p. 105,4sqq. (rec. AB) rex famosum satis reddit responsum: sibi ... fore tantam multitudinem pilleorum foe-orum (fę- *var. l.*, ex culmis contextorum *rec.* C), quos ei *(Hugoni)* presentari oporteret; ... non est inventus *(sc. in exercitu)*, qui foe-o non

uteretur pilleo.

fenio *v.* finio. **1. fenis** *v.* finis. **2. fenis** *v.* phoenix.

feniseca (fę-), -ae *m. fenisector – Heumäher:* YSENGRIMUS 2,406 falces ad quid tibi? prata recusas *(sc. pater)* radere; fę-ę . . . emant! CONST. imp. II 427,74 calciatoribus, carnificibus, -is . . . precium condignum inponant *(sc. seniores).*

***fenisecatio,** -onis *f. fenisicium (uno die perpetratum) – (Heu-, Tages-)Mahd (meton. de mensura agri):* CHART. Wirt. 1922 (a. 1267) pratorum . . . VII virorum -es, quod vulgaliter *(sic)* dicitur mannismat, vendidit *advocatus.*

fenistra *v.* fenestra. **fenius** *v.* feneus.

fenix *v.* phoenix.

***feno,** -are. **1** *fenum secare – heuen, Heu machen:* CHART. Sangall. A 120 (a. 789) II dies ad messes collegere et alios II ad -are. CHART. Helv. arb. 135 p. 212,39 (a. 1273) quod . . . dominae . . . possint percipere . . . sectatorem . . . illum, qui scit secare, vel illum fenatorem, qui scit -are. DIPL. Heinr. II. 517 p. 665,39 (spur.) de focis singulis . . . diem unum manualem in anno, et hunc non in temporibus -andi, metendi et totius agricolationis vel sationis. **2** *metere, secare – (ab)mähen:* CHART. Helv. arb. 86 p. 139,11 (a. 1263) quod a nemine secari poterit vel -ari *(sc. pratum).* **3** *feno pasci – Heu fressen:* CHART. Salem. 112 p. 224,34 (a. 1238) Ruggerus . . . nullam exercebit exactionem . . ., nec ad pabulandum vel -andum equos suos . . . in sepedictum predium transmittet.

fenoculum *v.* feniculum. **fenogr(a)ecum** *sim. v.* fenum.

***fenoreus** (-rius), -a, -um. (fenum, *per contam. c.* fenus) *fenilis, ad fenum secandum aptus – zum Heuen geeignet, Heu-:* MIRAC. Bav. 2,13 (36) falcem -am (-iam *var. l.*) collo excutiens et dextra porrectam humo infigere volens, siquidem iam florulenta prata secabat, . . . manu sua sibi caput amputavit *Freso.*

[fenta *v.* *ferta.] **[fenuculastum** *v.* *feniculastrum.]

fenuc(u)lum *v.* feniculum. **fenugr(a)ecum** *v.* fenum.

[fenulum *v.* feniculum.]

fenum (fę-, foe-), -i *n. form.: ?nom. sg. f.* fene(greca): *p. 134,7. acc. pl.* -us: *l. 41.* **1** *gramen (siccatum),* χόρτον – *Heu, Gras (usu plur.: l. 41; saepius de gramine viridi, e. g. l. 46.55):* **a** *spectat ad tributa, servitia sim.:* **α** *proprie:* DIPL. Merov. I 149 p. 376,8 ut . . . illa fructa, hoc est vinus vel annonas aut -us . . . ei *(Mangoaldo)* indulgire debirit *Drogo.* DIPL. Arnulfi 172 de fęno secundo ad carradas XX . . . contulimus. REGISTR. Maxim. p. 80,31sqq. unus *(sc. mansionariorum)* -um vertet, donec siccetur . . .; quando -um siccatum fuerit, ambo venient et -um cum ceteris cumulabunt *eqs.* CHART. Wetzlar. I 149 p. 57,4 postquam -um succreverit in eisdem *(pratis) eqs.* CHART. ord. Teut. (Hass.) 258 p. 196,35 promittimus bona Gerlaci . . . a decima -i eximere. *persaepe.* **β** *meton. i. q. fenisicium, fenisecatio – Heuernte, Mahd (pro determinatione certae diei: l. 54):* REGISTR. Prum. 6 p. 171,17 ad -um et ad messem mancipia II. *al.* GREG. CAT. chron. I p. 227,29 per vindemiam operas tres nobis dandum et per fęna operas tres. CHART. Tirol. 594 p. 72,3 duo placita in anno habere debet *advocatus,* . . . unum cum herba et unum cum -o. **b** *usu vario:* **α** *proprie:* WOLFHARD. Waldb. 3,9 p. 284,4 sese in foenum viride prostraverunt *(sc. commeantes).* RECEPT. Sangall. I 76 flos -i in aqua coquis. MIRAC. Firm. 2,15 p. 810,55 ut stipula vel -o . . . ecclesiolae cooperiretur fastigium. THEOPH. sched. 2,22 miscebis ei *(argillae)* foenum siccum faciens inde pastillos longos. CHRON. Erf. min. p. 572,12 Ieronimus . . . ad sanctam Mariam Maiorem sepultus est ante -um, in quo Dominus iacuit in presepio. *saepius. in nomine plateae:* CHART. Worm. 245 p. 163,35 (a. 1254) in foro -i dantur de quatuor areis contiguis XIIII uncie. **β** *alleg. (fere spectat ad Vulg. Is. 40,6sqq.):* GODESC. SAXO theol. 23 p. 328,19 granum . . . non aliis . . . dat edere quam vincentibus electis suis, quos repperit quidem -um, sed ipse Deus . . . foenum nostrum vertit in frumentum *(cf. notam ed.).* BENZO ad Heinr. IV. 2,5 surge, veni, ceciderunt germina -i *eqs.* RUP. TUIT. vict. 6,27 p. 211,18 quantumcumque affligatis *(sc. Nabuchodonosor et pater eius)* aut devoretis fęnum vel flores fęni, id est carnales homines vel carnalium hominum gloriam *eqs. al.* **2** *in nomine plantae:* fenum Graecum (fenegrecum, fenig-, fenog-, -gregum) *i. q. aegoceras, telis – Griechisch Heu, Bockshornklee (Trigonella foenum-graecum L.):* FRAGM. mul. III 46 semen apii et -ogrego teris. CAPIT. reg. Franc. 32,70 volumus, quod in horto omnes herbas habeant, id est lilium, rosas, -igrecum (gloss. K: bockshorn; A: steinklee) *eqs.* FORMA mon. Sangall. 7,13 herbularius: . . . -egreca. RECEPT. Bamb. 15 -i greci farina in aqua cocta (PS. ODO MAGD. herb. 161 foeni graeci . . . f. *al.*). IOH. S. PAUL. diaet. 197 (add. LD) foenugraecum est calidum in tertio gradu et siccum in primo. ALBERT. M. veget. 6,342 -ugraecum est herba nota et est multa ramosa, parvis foliis *eqs. persaepe.*

1. fenus (fę-, foe-), -oris *n. abl. pl.* -nibus: *l. 55.* **1** *usura, lucrum, proventus – Zins(zahlung), Gewinn, Einkunft, Profit, Ertrag:* **a** *proprie:* **α** *strictius de lucro pro pecunia mutuata recepto:* CONC. Karol. A 56A,5 ut statuerit *apostolica sententia* nullum clericorum de qualibet re -us accipere *(cf. notam ed.).* REGISTR. abb. Werd. 3,24 p. 109,23 Oddo comes . . . pro foe-e mutuandi sancto Liudgero suum predium posuit . . . cum censu III librarum pro quinquagenta libris argenti *eqs.* PETR. DAM. epist. 165 p. 221,12 quis exactor egeno debitori praefixum cyrographo -us indulsit? CHART. Salisb. II 550 p. 21,11 eis *(fratribus)* ex bursa sua ad LXXtavque marcas quasi magno lucri -e compensandus commodavit *plebanus. saepius.* **β** *latius de aliquo proventu:* MILO carm. 3,4,2,561 felix ille . . ., qui vastum navigat aequor fertque redundantes cumulato -e gazas. NOTAE Bened. (MGScript. XVII p. 320,31) augebant *comites* . . . locum cum fundo largiter istum et suo tradendo foe-e pro supero. AMARC. serm. 1,35 qui vendit opellas discissas senio . . ., multo si scrinia fę-e farta exspolians nitidam portabit ad atria massam, ille tribunus erit. *saepius.* **γ** *sensu contrario i. q. pensio – Zahlung, Zuwendung:* HELM. chron. 69 p. 132,30 hunc honorem *(sc. dignitatem imperatoriam, i. ius investiturae)* non sine -e multiplici conquisierunt *imperatores. elemosina, stips – Almosen, Spende:* PASS. Praeiecti I 6 orat *armiger* Dominum . . ., ut ei, quod ceteris *(pauperibus)* -e tribuat, largiatur. **b** *in imag., alleg., translate:* **α** *in univ. (saepius spectat ad Vulg. Matth. 25,14sqq., e. g. l. 41. 44):* ANSCAR. mirac. Willeh. 11 (12) multiplici sunt *(sc. caeci)* fę-e ditati: nam et ipse *(pauper)* amborum visionem percepit oculorum *eqs.* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,44 te nullarum dispendia . . . morarum . . . prius hinc avellant, quam foe-a simplicis auri . . . duplicata reportes arrisura tibi redeuntis voce patroni. SYRUS Maiol. 2,18 l. 22 Christo tribuente refusos viginti caperes *(sc. dispensator)* hodierno -e soldos. EPIST. Meginh. 30 p. 228,7 intellego . . . animum . . . tuum expectatione quadam litterarii -is pendere. *saepe.* **β** *frux, fructus – Frucht:* WALAHFR. hort. 315 quaedam, quae spreta videntur forte tibi, magno mercantur ditia regna, altera ut alterius potiatur foe-e tellus. LUP. FERR. epist. 21,3 in villulis . . . nec tantum . . . nobis relictum est, unde familia viveret agrique -us acciperent. MIRAC. Bav. 1,2 p. 591,48 ad instar bonae terrae fructuosiori -e ea *(semina divini verbi)* multiplicavit *(spectat ad Vulg. Matth. 13,23).* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 228,24 nature circuitus seminis sui -us requirens partem toto reducat. ANNAL. Plac. a. 1270 p. 544,42 devastatis omnibus . . . segitibus, leguminibus et omnibus -nibus terre. *al.* **γ** *sensu contrario i. q. debitum, obligatio – Schuld(enlast):* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,93 quia . . . prisci delęta est cautio scripti, forte novella . . . rediment concambia fęnus. RUP. TUIT. vict. 5,15 p. 170,15 qui *(sancti)* grandi . . . debito et gravi sunt -e liberati. **2** *feneratio – Leihgeschäft, Wucher:* CAPIT. reg. Franc. 46,16 foenus est, qui aliquid prestat; iustum foenus est, qui amplius non requirit, nisi quantum prestitit. CARM. de nat. animal. 2285 stercoris est nidus quevis possessio prava, quam -us, furtum sive rapina dedit. **3** *mutuum, creditum – Kredit, 'Leihgabe' (in imag.):* HRABAN. epist. 13 p. 400,39 quia illum *(librum accommodatum)* necdum recipere potui, . . . presens opus transmisi, ut saltim hoc beneficio ammonitus remittas foenus (fę- *var. l.*), quod acceperas *(sc. Traiectensis episcopus).* 24 p. 430,34 accipite *(sc. Wormatiensis episcopus)* . . . foenus vobis commissum et per scriptores strenuos iubete illud citius in membrana excipere. *Niederer*

2. fenus *v.* fenum. **3. fenus** *v.* venus.

[Niederer]

***feodalis** (phe-, feud-), -e. (*feodum) *script.:* pf-: *l.57.* fedeo-: *l.11.* feio-: *l.17.* feuo-: *l.10.* fio-: *l.9. adde* HIST. Walc. 15 p. 511,9. *pendet* ab: *l.34.*

1 *adi. i. q. beneficiarius, ad beneficium, ius -e q. d. pertinens, spectans – das Lehen, Lehensrecht betreffend, dem Lehensrecht entsprechend, Lehns-:* **a** *in univ.:* HUGO METELL. carm. 122 (MG Lib. Lit. III p. 718) perdere pontifices nulla possunt ratione, quae data sunt illis -i (sinodali *B*) conditione. GESTA Trud. cont. I 12,15 p. 311,51 fi-i et hereditario i u r e possidere (CHART. Argent. I 180 p. 143,16 feuo-i. CHART. ord. Teut. [Hass.] 251 fede-i. *persaepe. sim.* TRAD. Scheftl. 271 p. 274,5 iusticia. CHART. Babenb. 178 p. 239,36 titulo. *persaepe*). CONST. imp. I 367 in -i causa testimonium ferre. CHART. Westph. IV 35 p. 26,12 figura iudicii ph-is consistente. CHART. ord. Teut. (Hass.) 68 quatenus . . . in libris -bus veritatem . . . inquiratis. CHART. Brem. 234 p. 271,13 que *(querelae)* ius fei-e non contingunt. CONST. imp. II 368 ius feu-e, quod wolge vulgariter appellatur *('Heerfolge'; cf. Dt. Rechtswb. III. p. 605). persaepe.* **b** *in beneficio consistens – in einem Lehen bestehend:* REGISTR. Pant. Col. 10 p. 94,6 (a. 1165/69) ut . . . ista libera et licita feu-is donatio . . . rata . . . permaneat. CHART. Pomm. 492 p. 589,13 hec . . . -is hereditas ad filios nostros . . . devolvatur (*sim.* 777 p. 131,34). **c** *in beneficium datus, iure -i q. d. possessus – zu Lehen gegeben, in Lehnsbesitz (befindlich):* INNOC. III. registr. 1,540 p. 781,30 quam *(consultationem)* nobis nuper fecisti *(sc. episcopus)* de duabus partibus decime frugum feu-ium. CHART. Babenb. 195 p. 272,34 advocatia. CONST. Melf. 1,64 ut . . . infiscatione b o n o r u m . . ., sive sint patrimonialia, sive sint feu-ia, puniantur *(sc. clerici vel laici;* CHART. Eberb. 316 [epist. papae]. *saepe).* CHART. Friburg. 66 p. 54,17 curiam . . . -em . . . titulo michi subiciet *Adelheidis* ypotece. CHART. Advoc. 123 -es homines meos . . . dedi . . . iure hereditario . . . possidendos. CHART. Turic. 1759 p. 98,2 curia Regenstorf est -is a monasterio Sancti Galli. *persaepe.* **d** *beneficii capax – lehnsberechtigt:* GESTA Trev. cont. IV 2 add. p. 394,28 si ipsi *(Gerlacus et eius filius)* morte preventi fuerint et -es heredes non reliquerint.

2 *subst.:* **a** *masc.:* **α** *homo beneficio instructus, vassallus – Lehnsnehmer, -träger, Vasall:* CHART. Traiect. 174 p. 161,1 (spur. c. s. XII.ex.) dux Brabantie est l i b e r -is ecclesie Traiectensis et tenet in feodum civitatem lapideam in Tyele (p. 161,7. *ibid. al.*). CHART. Gosl. II 116 p. 180,41 nos coram nostris ph-bus, ministerialibus et burgensibus hereditatem nostram resignabimus universam. CHART. Altenberg. 255 p. 179,29 presentibus Gerardo iudice de Brůge . . ., Arnoldo de Leinbegge ph-e nostro. **β** *de hominibus ad possessionem -em q. d. pertinentibus fere i. q. mancipium – etwa: Höriger:* GERH. STED. annal. p. 200,32 omnes . . ., quos iure haereditatis possederat, litones, -es, officiales . . . Domino subiugavit *virgo.* **b** *neutr.:* **α** *beneficium, feodum, bona beneficiaria – Lehen, Lehensgut:* LIGURINUS 8,638 feu-a . . . multis participanda patent, domino dum quisque fidele spondeat obsequium. CHART. Mulh. Thur. 93 p. 26,35 XII -ia, que ab incolis eiusdem ville numcupantur len. CHART. Burgenl. I 325 p. 226,36 renunciavit *domina* omni iuri, quod videbatur . . . habere . . . tam in iure dotali quam in pf-bus et in non-pfeodalibus. ALBERT. M. sent. 4,24,15 p. 49a,40 quaedam . . . feu-ia sunt ad pretium annuum cum homagio alicui exhibita, et quaedam sunt pro stipendiis militiae debitis. *al.* **β** *ius (beneficium possidendi) – Recht, Anspruch (auf Lehensbesitz):* ACTA civ. Wism. B 431 (a. 1276) ph-e . . . decime duobus annis stabit in Henrico . . . et Arnoldo fratri suo; si ph-ia dicte decime poterunt acquiri domui Sancti Spiritus *eqs.*

adv. ***feodaliter**. **1** *in beneficium, feodum – als Lehen, zu Lehen, zur Leihe:* DIPL. Frid. I. 300 p. 114,8 quos *(mansos)* . . . Adelbertus et Gozpoldus . . . -r tenuerunt. CHART. Mar. Magd. 95 omnes expensas, precarias, exactiones et iniunctas petitiones, quas ratione advocatie ter in anno habuimus a . . . comite . . . ph-r, vendidimus. CHART. Turic. 445 p. 325,7 possessio . . . -r transit ad fideles. CHART. Austr. sup. II 566 p. 524,11 Hainrico . . . dotem . . . precaliter, non -r commisimus taliter observandum, ut *eqs. persaepe. spectat ad locationem censualem:* CHART. episc. Hild. III 9 (c. 1260) fratribus . . . ph-r . . . mansum porreximus tali conditione interposita, quod nostre ecclesie persolvent decem solidos annis singulis de eodem. *fort. spectat ad pignerationem:* CONR. FAB. Gall. 23 ut partem advocacie . . . Hartmanno comiti de Kiburg pignori -r obligaret argenti marcis sexingentis. **2** *per cessionem iure feodali q. d. factam – durch Vergabung zu Lehen(srecht):* DECRET. Bern. 2 promittimus . . ., quod . . . eum *(sc. burgum)* nunquam nec vos -r, venditione, permutatione vel alio modo alienabimus. **3** *iure feodali q. d. – nach Lehensrecht:* CHART. episc. Hild. I 424 p. 413,2 (s. XIII.in.) in quibusdam benefitiis . . . ab Ottone preposito . . . -r fuit institutus *magister Alexander.* CHART. Lux. II 333 ego *(sc. miles)* iuspatronatus ecclesie de Betkyrche . . . eisdem sanctimonialibus, quia a me -r descendit, presentium tenore confirmo.

***feodalitas,** -atis *f.* (*feodalis) *?cessio iure feodali q. d. facta, status beneficiarius – ?Belehnung, Lehensstatus:* CHART. Lux. IV 297 (a. 1272) tres libras denariorum . . . comiti Luccenburgensi . . . pro XXXta libris denariorum . . . super -e nobis datis assignavimus.

***feodarius** (feud-), -a, -um. (*feodum) **1** *adi.:* **a** *beneficiarius, ad beneficium spectans – Lehn(s)-, dem Lehnsrecht entsprechend:* ACTA imp. Böhmer 281 (a. 1220) feuda . . . feu-o nomine detinere. **b** *in beneficio consistens – in einem Lehen bestehend:* CHART. civ. Spir. 75 (a. 1249) feodum . . . Peregrino . . . et suis heredibus . . . concessi hereditate -a perpetuo possidendum. **c** *in beneficium datus, iure feodali q. d. possessus – zu Lehen gegeben, in Lehnsbesitz (befindlich):* CHART. ord. Teut. (Hass.) 276 p. 207,34 (a. 1272) renunciaverunt *(sc. miles et uxor eius)* omni iuri, quod habebant in bonis . . . tam proprietariis quam -is. **2** *subst. masc. i. q. homo beneficio instructus, vassallus – Lehnsnehmer, -träger, Vasall:* CHART. Altenburg. 102 p. 81,34 (a. 1222) mansos . . . -is resignantibus ius feodii, quod habebant in eis, . . . ęcclesię . . . contulimus. CHART. Walkenr. 356 feu-i nostri omnes, cuiuscumque fuerunt condicionis. CHART. Turic. 1354 p. 68,3 nisi forte filii aut tales heredes superstites fuerint per mortem -orum, quibus *eqs.* (*postea:* feodatariorum).

***feodatalis** (feud-, -dot-), -e. (*feodatus) *beneficiarius, ad beneficium, ius feodale q. d. pertinens, spectans – das Lehen, Lehensrecht betreffend, Lehn(s)-:* CHART. Sangall. A 845 p. 60,40 (a. 1218) sciens patrimonium . . . dum propter distantiam, dum propter -em alienationem . . . ecclesie Constantiensi minus utile. CHART. Westph. VI 179 retento sibi in ipsis *(hominibus)* iure feu-i, quod in aliis habebat *Gisla.* CHART. Solod. I 395 iure -otali. II 58. CHART. scrin. Col. B 959 salvo . . . in omnibus iure domino -otali.

***feodatarius** (feud-, -dot-), -a, -um. (*feodatus) *script.:* fed-: *p.137,6.* -det-: *l.56.70.* -dit-: *p.137,4.*

1 *adi.:* **a** *beneficiarius, ad beneficium, ius feodale q. d. pertinens, spectans – das Lehen, Lehensrecht betreffend, Lehn(s)-:* CHART. Nuremb. 308 p. 185,1 (a. 1243) quod . . . proventus . . . omnes apud . . . predii dominos a rigore -otario penitus liberatos perpetuo resideant. CHART. Lux. IV 2 p. 3,7 iure -etario (CHART. ord. Teut. [Hass.] 291 p. 218,4 -otario. CHART. Sangall. A III app. 6 p. 844,4 -o). **b** *in ordine beneficiario constitutus – im Lehnsverhältnis (stehend):* CHART. Wirt. 422 p. 209,1 (a. 1180) omnia feoda . . . ad imperium ac principes -otarios devolvantur. ACTA imp. Winkelm. I 803 p. 625,19 quos *(milites)* equis et armis feu-orum baronum et militum preficiat inspectores. 924 p. 701,31 feudo-i possessores. *al. beneficii capax – lehnsberechtigt:* CHART. civ. August. 27 p. 24,21 (a. 1264) duo iungera *(sic)* agrorum . . . Hainrico . . . et omnibus feudo-is heredibus suis, qui vulgariter dicuntur lehenserben, contuli possidenda. **2** *subst.:* **a** *masc.:* **α** *homo beneficio instructus, vassallus – Lehnsnehmer, -träger, Vasall:* CHART. Turic. 368 (a. 1210) causa, que vertebatur inter abbatissam de Zurero ex parte una et Ulricem comitem . . . et Rudolfum nobilem . . . -etario eius ex altera. ACTA imp. Winkelm. I 850 quatenus . . . interdicas feudo-is omnibus supradictis *(sc. qui feuda quaternata tenent)* matrimonia contrahenda

('Kronvasallen'; de re cf. E. Mayer, Ital. Verfassungsgesch. I. 1968. p. 453sq.). CHART. Basil. B 60 p. 38,17 res non ut -otarius, sed ut usufructuarius possidebat *Rudolfus*. CHART. Lamb. Leod. 584 p. 137,13 omnibus ... militibus, -itariis ... comitatus Namucensis ... salutem. CHART. Salem. 491 p. 88,20 possessiones ... una cum dictis fedo-is ... monasterio ... tradidimus. *persaepe. fort. spectat ad locationem censualem, emphyteusim ('Zinsleihe', 'Erbpacht'):* CHART. Salem. 182 (a. 1235) memoratus Hugo a colonis seu feu-is predicte ville accepit in monte Dorffesperc silvam. CHART. Bern. II 578 nunquam ... possidebit bona ad nos pertinencia ..., sita tam in rusticis prediis quam urbanis, aut in mancipiis, -is, inquilinis, ascripticiis, agricolis et censitis. **β** *dominus beneficii, senior – Lehnsherr:* CONST. imp. II 69 (a. 1219) cuicumque ... bona sua in iudicio fuerint abiudicata, idem de cetero sine manu et voluntate -i nichil de feodo suo possit aud debeat facere. CHART. episc. Halb. 1099 p. 289,11 mansos Kunemannus miles ... iure feodali possidens ... partim resignavit eosdem feudo-is suis, videlicet comiti Cunrado *eqs. al.* **b** *neutr. i. q. beneficium, feodum – Lehen:* CHART. episc. August. 111 (a. 1271) ne idem comes tanto feu-o careret, ... duas curias ..., que omnia a nobis feudaliter obtinebat, ... resignavit, et nos ... eadem ... comiti ... feudaliter duximus conferenda, ut per ea posset suum feu-um rehabere.

***feodaticus** (phe-), -a, -um. (*feodatus) *beneficiarius, ad beneficium pertinens – das Lehen betreffend, Lehn(s)-:* CHART. eccl. Halb. II 33 (a. 1261) cum ... dimidium mansum ... cum advocatia i u r e -o detinerent *(sc. miles et frater eius)* a nobis (CHART. episc. Halb. 1128 p. 304,17 i. ph-o).

***feodatio** (pheud-, feud-, -cio), -onis *f.* (*feodare) **1** *beneficii collatio, cessio iure feodali q. d. facta – Vergabung zu Lehen(srecht), Belehnung:* HERBORD. Ott. 1,24 iniuriam maximam esse affirmabat aliqua largicione aut -cione ... tabulam minuere successorum. CHART. Turg. II 102 p. 351,3 in hac -e taliter ordinata. CHART. Austr. sup. I 378 p. 549,33 (dipl. Otton. IV.) neque per pheudac-em neque aliud quodcunque genus alienacionis ... privilegium infringi ... posse. II 151 dictorum feu-em sigillo nostro ... roboramus. CHART. Sangall. A 933 iure -cionis. *saepe. fort. spectat ad locationem:* CHART. Tirol. 1161 p. 205,38sqq. (a. 1243) non obstante aliqua charta vel instrumento a me notario ... de feu-e vel locatione alia aliqua facta de ipsa terra ...; omnia alia instrumenta preter istud de ipsa locatione vel feu-e sint cassa et vana *eqs.* **2** *beneficium, feodum – Lehen, Lehnsbesitz:* CHART. Carinth. IV 2694 (rec. II; a. 1258) decem mansos ex proprietate feu-is hospitalis superius memorati sibi ... ad vitam suam solummodo deputatos. CHART. ord. Teut. (Thur.) 246 ego ... et filius meus domui fratrum Theutonicorum -cionem bonorum in Trisenhoph, que ad nos pertinebat, et quam a nobis suscepit Bertoldus ... iure feodali, resignavimus.

***feodator,** -oris *m.* (*feodare) *dominus beneficii, senior – Lehnsherr:* CHART. Naumb. II 392 (a. 1271) tam ego *(sc. advocatus)*, qui -r fueram, quam feodotarii vel heredes ... recognovimus *eqs.*

***feodatus** *v.* *feodo. ***feodetarius** *v.* *feodatarius.

***feodiolum,** -i *n.* (*feodum) *praediolum – kleines Lehen, Lehnsgut:* TRAD. Ror. 123 (a. 1248/52) ego ... prepositus ad inportunitatem Hæinrici ... pro quodam -o in Lanzhæim sito ... dedi medium talentum ea condicione, ut *eqs.*

***feoditarius** *v.* *feodatarius.

***feoditas** (phe-, -dui-), -atis *f.* (*feodum) **1** *ius (beneficium possidendi), beneficium – Recht, Anspruch (auf Lehensbesitz), Lehen:* CHART. Wirt. 990 (a. 1242) -uitatem cum heredibus meis ... resignavi. **2** *servitium beneficiarium – Lehensdienst:* ACTA. civ. Wism. B 846 (a. 1280) dominus terre debet porrigere in iusto pheodo Friderico ... mansos, et Nanno procurabit Friderico ph-em.

***feodium** *v.* *feodum.

***feodo** (phe-, feud-), -avi, -atum, -are. (*feodum) *script.:* fę-: *p.138,14.* fiod(atus): *p.138,35.39.* foed(atus): *p.138,38.* foeud(atus): *p.138,29.*

1 *beneficio instruere, donare – mit einem Lehen ausstatten, belehnen:* GALB. Karol. 55,83 hominia fecerunt consuli ..., qui -ti fuerant prius a Karolo comite. GESTA Camer. cont. I D 18 Simonem de praedictis *(sc. castellania)* comes ... -vit. CHRON. Reinh. a. 1199 p. 562,22 innumeras imperii emunitates et predia -ante Philippo ... optinuit *princeps Thuringiae.* CHRON. rhythm. Austr. 65 nobiles rite -antur ducatu Bawarie. *saepe.* **2** *in beneficium dare, loco beneficii concedere – als Lehen verleihen, zu Lehen geben:* CHART. Lux. I 301,3 (a. 1083) ut, quod -tum est, deficientibus filiis fratres possideant. HUGO METELL. carm. 78 (MG Lib. Lit. III p. 717) regia, quae dantur, nequaquam sanctificantur; regia, quae dantur, non ecclesię -antur (fedatur *a. corr. A*). 139. CATAL. Eptern. (MG Script. XIII p. 740,34) immutavit omnia ab antecessoribus suis fratribus instituta, queque potuit, laicis fę-vit *Geraldus.*

adi. **feodatus,** -a, -um. **1** *in ordine beneficiario constitutus – im Lehnsverhältnis (stehend), Lehns-:* VITA Norb. II 72 p. 1305[A] contradicebant ... h o m i n e s sui *(sc. comitis)* -i, servi et ancillae et cuncti ministeriales sui (ACTA imp. Winkelm. I 927 p. 705,25. *al.* CHART. Ital. Ficker 435 hominibus pheu-is). 75 p. 1307[B] qui *(principes nobiles)* sub eodem principe principes -i erant. CHART. ord. Teut. 9 si ipse *(Ioscelinus)* invenerit tres milites -os in terra mea, qui *eqs.* GESTA Camer. cont. I D 15 impetravit *episcopus* privilegium, quod praepositus ... et servientes episcopi non-feodati invito episcopo ministeriis eius se ingerere non praesumant. *al.* **2** *in beneficium datus, iure feodali q. d. possessus – zu Lehen gegeben, in Lehnsbesitz (befindlich):* DIPL. Loth. III. 70 sententia de omnibus officiis non-feodatis in presentia nostra a ... principibus ... confirmata est. CHART. Alsat. B 462 p. 292,36 piscationibus foeu-is. CHART. Tirol. notar. I 590[a] mansos feu-os. 690 p. 343,2 decime. *saepe.*

subst. **feodatus,** -i *m. homo beneficio instructus, vassallus – Lehnsnehmer, -träger, Vasall:* CHART. Rhen. med. I 617 (c. 1160) illos, quos iure -os didicerit, in homines suscipiat *decanus.* CHART. Leod. (NArch. 13. 1888. p. 594,19) si quis fi-us obierit, ad misericordiam prepositi filius vel filia succedens fiodum suum recipiet. GESTA Bert. 1,4 accurrunt ... cum burgensibus foe-i (-i *var. l.*) ecclesie laici. HIST. Walc. 67 p. 532,1 more magnatorum fi-os faciens. *saepe.*

***feodominus,** -i *m.* (*feodum *et* dominus) *dominus beneficii, senior – Lehnsherr:* CHART. Gelr. 968 p. 937,35 (a. 1275) comes Lossensis, tanquam summus -us, erit eius *(sc. iudicis)* adiutor, iudex et executor. p. 938,14 rogamus ... comitem de Los ..., summum nostrum -um de limite et feodo praedicto.

***feodotalis** *v.* *feodatalis. ***feodotarius** *v.* *feodatarius.

***feoduitas** *v.* *feoditas.

***feodulum** (-dol-), -i *n.* (*feodum) *praediolum – kleines Lehen, Lehnsgut:* REGISTR. Baiuv. A p. 206,34 (c. 1280) excepto modico -olo, quod colebatur cum huba Sawerloch.

***feodum** (phe-) *vel* ***feudum** (phe-), -i *n.* (-us, -i *m.: p.139, 46.49.62.141,66) vel raro (in vetustissimis locis nostris)* ***feum,** -i *n. (an* -us, -i *m.; p.139,1.3.141,20) (franc.* fehu; *fortasse per analogiam ad* *alod(i)um *formatum; cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 444; sed aliter M. G. Arcamone, Germanico *fehu- „patrimonio", in: Il feudalesimo nell'alto medioevo. II. 1999. p. 915-43) script. et form.:* pfeud-: *p. 140,18.* phoed-: *p. 141,41.* vehod-: *p. 140,51.* fheod-: *p. 141,45.* fred-: *p.139,38.* fę(o)d-: *p.140,7. adde* HUGO FLAV. chron. 2 p. 476,28. SIMON SITH. gest. 2,80. fead-: CHRON. reg. a. 1210 p. 230,16. fiod-: *p.140,47. 141,13. 142,29. adde* DIPL. Conr. III. 30 p. 48,16. *al.* foed-: *p.139,38.140,34.45.52.* fŏd-: TRAD. Neocell. Brixin. 138. fed-: *p. 140, 31. 46. 142, 71.* feoud-: *p. 140,16.* feuod-: *p. 139,12. 141,43. 65. 142,6. adde* CHART. Osn. III 618. *al.* feg(um): *p.140,29.49.* feigi(um): *p. 140,17.* feodi(um): *p. 141,17. 29. adde* DIPL. Conr. III. 193 *(var. l.).* VISIO Godesc. A access. 2. *al. ?gen. sg.:* feodo: *p. 140,15.* feudus: *p.140,12. ?abl. sg.* feude: *p.141,27. struct.: pendet* super: *p.141,53.*

I *de bonis fortunisque:* **A** *res, bona – Sache, Gut, Habe:* CHART. Sangall. A 105 (a. 785/89) frater meus Hanno dibiat procensire pro ... tradi<ti>one, per singulos annos dibiat do-

nare duodicim dinarius, ut (aut *ci. ed.*) tale feo, qui illus valiat. 133 ut nos tibi ipsam tradicionem ad usum fructuarium prestare deberemus . . ., et censimus tibi denarios IIII, aut in alio feo annis singulis dare debeas. **B** *huba, area rustica – Gut, Hof:* **1** *strictius i. q. praedium, dominium, quod iure feodali q. d. tenetur – Lehnsgut, Lehnhof, Lehnsbesitz:* CHART. Ital. Ficker 97 p. 142,36 (a. 1120) feudum deserviant *ministeriales* absque omni impedimento . . . comitis. CHART. Stir. II 149 omne feudum tam cultum quam incultum, quo infeudatus eram, . . . obligavi. CHART. Bund. 607 p. 105,38sq. de feudis, que reperta fuerint, solvantur ipsum debitum de gaudimentis ipsorum feudorum. CHART. Rapp. 55 in summa centum marcarum de feuodo predicto ultra Kintzicham s i t o (ACTA imp. Winkelm. I 829 in terra plana s. *saepe*). CHART. Neocell. Brixin. 16 p. 56,36 assignavit . . . fratribus . . . aliud prediolum et feudum, quod vulgariter dicitur Muwerlehen (15 p. 55,16 predium, quod dicitur Murlehen). *saepe*. *in nom. propr.:* REGISTR. Patav. I p. 346,3sq. Otto Viriul I lehn tenet a domino Ottone de Possmunster in Feodo; item Fridericus de Altolfsheim I lehn tenet in Feodo ab eodem *(cf. notam ed.).* **2** *latius de quolibet praedio:* CHART. Gelr. 838 p. 821,35 (a. 1260) quod ramos, qui per impetum venti deiiciuntur . . ., tollere possunt, in feodo ipsorum comburere et non vendere (*antea:* deducere domum ad comburendum).

II *de possessionibus collatis et iure condicionibusque eas attingentibus (fere in re feodali q. d., alioquin de mutuo sim.; de re cf. H. Mitteis, Lehnrecht und Staatsgewalt. 1933; F. L. Ganshof, Was ist das Lehnswesen? 41975; S. Reynolds, Fiefs and Vassals. 1994):* **A** *beneficium, locatio, possessio commodata, conducticia – Leihe(gut), Pacht, Lehen (et de re ipsa et de statu possidendi e. g. in iuncturis* in -um, in -o *sim. ['zu Leihe, zu Lehen']):* **1** *de rebus immobilibus:* **a** *ex cessione summi principis ('Reichslehen'; cf. HRG IV. p. 703sqq.):* **α** *in possessione comitum, procerum:* CONST. imp. I 455,5 (a. 1156) nec pro conducendis feodis requirere seu accedere debet *dux Austriae* imperium extra metas Austrie, verum in terra Austrie sibi debent sua feoda conferri per imperium et locari. LAMB. WAT. annal. a. 1152 p. 523,32 feodis (foedis, fredis *var. l.*) suis *(sc. comitis)* cum Cameraca dignitate requisitis . . . hominioque regi iam completo. DIPL. Karoli M. 284 p. 425,48 (spur.) quia de camera et feodo imperiali erat *foresta*, nos confirmare rogavit *comes*. CHRON. Erf. mod. II a. 1252 p. 247,12 principes Alemanie . . . ab . . . imperatore pheoda sua receperunt. *saepe*. *spectat ad obligationem milites mittendi:* CHART. ord. Teut. 5 p. 6,25sqq. (a. 1169) primum feodum XX^ti^ militum sive eciam minorem feodum . . ., insuper eidem . . . concessit feodum C militum in Babilonia *(de re cf. LexMA. V. p. 1824).* **β** *in possessione praelatorum, ecclesiae:* DIPL. Frid. I. 77 p. 129,30 sanctimus feodos, predia seu mancipia a nostra familia illic *(sc. coenobio)* data. CHART. Lamb. Leod. 387 p. 478,21 Leodiensis ecclesia . . . de sacris imperatorum manibus . . . consuevit recipere in feodum dictam terram *(sc. Hanoniae).* ANNAL. Erf. Praed. a. 1252 p. 111,26 rex Willehelmus . . . Merseburc venit, ubi Megdeburgensis archiepiscopus et marchio Misnensis manus ei dantes sua ab ipso feuda receperunt. *al.* **γ** *in possessione vassallorum variorum:* ACTA reg. Burgund. 127 (a. 1030/32) si quis de feudo, quod ab eis *(rege et regina)* habere videtur, liberalitate sua elemosynam facere voluerit monachis. CHART. Aquens. 1/2 p. 101^b^,23 (dipl. Frid. I.) sedem nostram regalem *(i. Moguntiacum)* per feudum aliquod numquam velle inbeneficiare. CHART. Bern. III 70 (dipl. Rud. Habsb.) quod nos feodos, que tenent et tenere debeant ab imperio, eis de nostre maiestatis manibus concedere dignaremur. 90 quam *(terram)* habuerunt *Iohannes et Gerardus* a nobis *(sc. fratribus de Egerdon)*, et nos de imperio in feodo tenebamus *('Afterlehen', cf. HRG I. p. 60sq.). al.* **δ** *in possessione colonorum sim.:* ACTA imp. Winkelm. I 770 (a. 1231) ut de pauperibus feudis recipiat *curia* servicium, sicut melius ad comodum curie habere potest. **b** *ex cessione procerum, seniorum:* **α** *in possessione comitum, procerum:* PETR. CAS. (?) chron. 4,25 p. 491,17 Ryccardus . . . dedit huic loco oppidum Pontiscurvi cum pertinentiis suis . . . excepto feudo Ryccardi de Aquila. CHART. Ital. Ficker 116 p. 160,24 nec dicunt *testes* se vidisse predictum comitem Ubertum servire comitisse Matildi per feudum. **β** *in possessione vassallorum variorum:* CHART. Bern. I 4,144 p. 360,11 (a. 1107) quicumque de militibus meis *(sc. comitis)* . . . de feudis . . . meis aliquid . . . donaverit ad Cluniacum *eqs*. ANNAL. Rod. a. 1123 p. 704,36 quod *(sc. ministerialis)* feodum erat . . . proprium eiusdem ducis. CHART. Westph. VII 671 in feodo firmo *(sim.* CHART. Bern. III 29 in iustum feodum. 224 p. 213,33 rectum. *persaepe ['echtes, rechtes Lehen'; cf. E. Haberkern, J. F. Wallach, Hilfswb. für Historiker. ²1964. p. 386]).* CHART. Carinth. IV 2132 ego Willehalmus comes . . . Ortolfo . . . feudus quartum contulimus. CHART. Basil. A II 109 p. 148,25 feoda . . . vulgariter dicta manlein *('Mannlehen', cf. HRG III. p. 247sq.).* CHART. Lux. III 496 titulo hominialis feodo. CHART. civ. Erf. 275 p. 174,25 multa feouda, que nobis *(sc. comiti)* libere vacaverunt. CHART. Bern. III 214 ratione feigii. CHART. Carinth. V 312 titulo pfeudi. *persaepe*. *spectat ad actionem cessionis:* CHART. Tirol. 1237 p. 275,7 (a. 1248) ipse dominus Eiranus fecit manuitatem . . . domino Simone osculando eum pro ipso feudo. **γ** *in possessione colonorum sim.:* CHART. Tirol. notar. I 605 (a. 1237) Willibirga . . . et Leucarda soror sua . . . iure locacionis imperpetuum ad feudum fictandum investiverunt Conradum . . . ad fictum dandum et solvendum omni anno *eqs*. *('Erbpacht'; cf. HRG I. p. 968sqq.).* 606 ad feudum fictandivum (607. *ibid. al.*). **c** *ex cessione praelatorum, ecclesiae:* **α** *in possessione comitum, procerum:* GREG. CAT. chron. II p. 28,3 confessus est Teduinus comes . . . non se ea omnia *(sc. res monasterii)* . . . tenuisse ullo modo nisi per fegum ab . . . abbate. CHART. Heinr. Leon. 17 curiam, quam ab episcopo Brixinensi in fedo habebamus, . . . resignavimus. CHART. Solod. I 254 in militari feudo *('Ritterlehen'; cf. Ganshof, op. cit. [p.139,28] p. 118).* ALBERT. STAD. chron. a. 1236 duci quaedam pheoda (foeda *var. l.*) sunt porrecta. CHART. Brixin. 169 p. 181,3 dantes *(sc. episcopus)* sibi *(sc. comiti)* auctoritatem intrandi et assumendi prelibati feodi corporalem possessionem et tenutam. *saepe*. **β** *in possessione clericorum (spectat ad venditionem):* CHART. Turg. III 491 p. 293,29 (a. 1265) curtim . . . cum omnibus suis pertinentiis . . ., advocatia et feodis, que vulgariter dicuntur manlên, zinslên vel erbelên . . ., episcopo . . . vendidimus *(sc. abbas conventusque).* GESTA Mett. cont. II 3 p. 550, 19 adquisivit *episcopus* feodum de Albo-monte reddibile cum suis appendiciis omnibus ab episcopo Metensi. **γ** *in possessione vassallorum variorum:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 479,27 quia foedum nostrum habebat. p. 479,32 reddidit *Arnulfus* . . . mansum unum . . . de terra sancti Petri de fedo suo. CHART. Stab. 286 p. 532,1 Reinboldus . . . pro suo fiodo totum martium debet *(sc. custodiam)* cum VI viris. GREG. CAT. chron. I p. 250,8 Hugolinus . . . tenet in fegum . . . petiolas terre et pratum magnum. CHART. Stir. II 141 p. 212,27 de qua *(abbatissa)* illud *(pratum)* iure vehodi habui. TRAD. Ratisb. 1052 hec sunt de foedo, quod habet dominus Sifridus . . . ab abbate *eqs*. CHART. Bund. 879 p. 330,6 duo beneficia sive feuda primo vacantia. CONST. imp. III 49,3 quas *(terras)* iure feudi vel sub census aut alterius prestationis titulo . . . tenent *vassalli ecclesiae*. *persaepe*. *spectat ad ius -um recipiendi:* CHART. episc. August. 122 p. 135,26 (a. 1275) quas *(curias)* vacantes nobis per obitum Ulrici . . ., cum heredes capaces feudorum non relinqueret, . . . Rudolfo . . . contulimus tituli feodali *(de re cf. Mitteis, op. cit. [p.139,27] p. 464sqq.).* **δ** *in possessione colonorum, censualium, ministerialium sim.:* CHART. Alsat. B 461 p. 289,33 (spur. s. XII.) mancipiis ecclesiae servilia tantum feoda concedantur. ACTA imp. Winkelm. I 11 p. 9,1 ut servientes episcopi . . . de feodo suo, quod habent ab episcopo, libere permaneant. REGISTR. Maxim. p. 109,33 legatoria feoda *('Dienstlehen'; cf. Ganshof, op. cit. [p.139,28] p. 129sq.).* REGISTR. Eins. 1 p. 45,4 de plaustrali feodo duo quartalia. CHART. Turic. add. 487^b^ feoda claustralia. CHART. Tirol. notar. I 798 de . . . feudo nunciali. CONST. imp. II 461 feoda vel proprietates, que inwartes eigen dicuntur *('Inwärtseigen'; cf. Dt. Rechtswb. VI. p. 310sq.).* CHART. Anhalt. II 384 quos *(mansos)* a nobis *(sc. archiepiscopo)* feodo curiali tenuit *dapifer*, hovelen vulgariter ap-

pellato *('Hoflehen'; cf. Dt. Rechtswb. V. p. 1276). saepe. de beneficio censuali ('Zinslehen'; cf. P. Dollinger, Der bayer. Bauernstand. 1982. p. 275sqq.; Waitz, Verf.-Gesch. VI. p. 36):* ANNAL. Rod. a. 1106 p. 693,38 aput Lantershoven unum c e n s u a l e feodum (CHART. episc. August. 90 p. 96,12 quod cinslehen volgariter nuncupatur. *persaepe*). CHART. Laus. 301 p. 270,8 feodum Uldrici debet X solidos. REGISTR. Patav. I p. 38a,9 feodum, quod chastenlehen dicitur *('Kastenlehen'; cf. Dt. Rechtswb. VII. p. 530). persaepe.* **ε** *in possessione varia vel incerta:* CHART. Stir. I 96 p. 113,31 (epist. papae a. 1105) nec persone alicui facultas sit cenobii bona in feudum sive beneficium ... dare. GESTA Camer. cont. II A 245,2 de quo *(Manasse)* receptis prediis, terris suis et fiodis, dant ei pactum fidei quasi suo iam presuli. DIPL. Conr. III. 198 p. 358,25 possessiones ... ecclesiarum enormiter sub nomine feudi alienatas ... invenimus. CAES. HEIST. Engelb. 1,5 p. 243,11 predia plurima simul et feoda (feodia, feuda *var. l.*) ecclesie diu subtracta ... ipse per iudicium ... recuperavit. *saepe.* **d** *ex cessione varia vel incerta:* ACTA reg. Burgund. 154 (a. 1008) dedit Freoldus de suum feo ... canpo I ...; sicmiliter dedit Uuitgerius de suum proprio *eqs.* TRAD. Frising. 1482 sive pro feudo sive iure proprietatis. ACTA imp. Winkelm. I 803 p. 625,4 quod si aliquis teneat ... rem feudalem ..., partem puta quartam feudi *eqs. (sim.* 927 p. 704,7 minimas partes feudi ... a quarta usque ad duodecimam; *'Teillehen, -pacht'; cf. Dollinger, op. cit. [l.2] p. 131sqq.).* CAES. HEIST. Engelb. 2,5 p. 257,7 super feodo (feude *var. l.*) ... sententiam quesivit. CHART. Salisb. II 1086 p. 631,31 partem hereditatis ... cum suis atpernentiis, prediis scilicet et feodiis. *persaepe.* **2** *de honoribus, officiis (fere una cum bonis collatis; cf. Waitz, Verf.-Gesch. VI. p. 31sqq.):* **a** *de comitatu sim.:* CHRON. Reinh. a. 1034 p. 518,28 in Thuringia ... comicie pheudum contulit *episcopus.* ANNAL. Aquens. a. 1193 (MGScript. XXIV p. 39,38) Heinricus imperator totam Tusciam ... Philippo ... vexillari feodo concessit *(sim.* DIPL. Frid. II. 396 p. 446,44 feudum vexilli vulgo vanlehen appellatum; *'Fahnlehen'; cf. HRG II. p. 1732).* CHART. Rhen. med. II 124 p. 166,31 iure feudi ligii. CONST. imp. II 197 p. 264,36 ducatum ... in feodum imperii ... concessimus. ALBERT. STAD. chron. a. 1144 p. 325,34 Udonis tempore comitatus Stadensis donatus est Bremensi ecclesiae et susceptus ab isto in pheodo (phoedo *var. l.*). *saepe.* **b** *de castellania ('Burglehen'; cf. HRG I. p. 562sqq.):* DIPL. Frid. I. 43 p. 72,34 que *(sc. castellaniam sim.)* de feůdo episcopi esse consistit. CHART. Rhen. inf. add. 646 p. 793,3 castellani ... in fheodo habent, quod dicitur burglen. CHART. march. Misn. III 409 p. 287,20 castrum ... nobis *(sc. lantgravio)* in proprietatem dederunt et a nobis in feodo receperunt *comites ('Lehensauftrag'; cf. Ganshof, op. cit. [p.139,28] p. 130sqq.).* CHART. Eichsf. 296 cum a ... archiepiscopo ... VI marcarum c a s t r e n s e receperim feudum ..., ut *eqs.* (CHART. Westph. III 596. *persaepe*). CONST. imp. II 338 p. 447,9 de feudo castelli. CHART. Bern. II 482 castrale feodum. CHART. Wirt. 1981 p. 374,6 preter feoda super castris meis ..., que vulgo vocantur burcsez. *persaepe.* **c** *de advocatia, vicedominio sim.:* DIPL. Loth. III. 70 p. 108,37 quod *(sc. regimen et dispositionem)* prepositi nomine homines ... officium significant, ... sese *(Galterum)* ... ab ipso *(episcopo)* in pheudo accepisse. CHART. archiep. Magd. 399 p. 525,29 mansorum a d v o c a t i a m Gerbertus advocatus a nobis in feodo tenuit (GESTA Mett. cont. I 1 p. 544,37 iure feodi ... a. recepit. CHRON. Hild. 29 p. 862,8. *saepe*). CHART. march. Misn. III 180 cum ... vicedominatum curie nostre ... comiti ... contulissemus nomine officii non in feudo. CHART. Turg. II 156 p. 519,25 si ... in predictis advocatiis quicquam repertum fuerit ..., quod non proprium fuerit, sed fevodum. *al.* **d** *usu vario:* CHART. ord. Teut. 16 (a. 1183) feudos ..., scribaniam scilicet et drugumanagium, ... quietos clamaverunt. CHART. Xant. 105 officia ecclesie utpote magistrorum coquine et alia in feodo nemini concedet *praepositus.* CHART. select. Keutgen 190a qui *(iudex maior)* iudicium tenet feudo a maiestate sacri imperii. STATUT. Altah. (MGScript. XVII p. 357a,40) ille, qui dicitur chuntmeister, quod officium habet Alhardus Geumannus in feodo ab ecclesia, debet indicere parentibus pueri, ut *eqs.* **3** *de iuribus:* **a** *de iure tributa accipiendi:* CHART. Tirol. 13 p. 7,26 (c. 1022/55) ego Uoldelsalcus ... episcopus ... pheudum dedi cuidam Regnardo ... tres partes d e c i m e (*sim.* RUD. TRUD. [?] gest. 9,4 decimam lini. *persaepe. sim.* CHART. Const. 18 cum ... in feuodo tenuisset decimas). CHRON. Andag. 23 p. 65,1 que *(sc. bannalis camba)* nullius erant feodi. CHART. select. Keutgen 136,7 theloneum ... militibus nomine feodorum legatum est. CHART. civ. Spir. 75 feodum geleithe vulgariter nuncupatum super Rheni fluentum *('Geleitsgeld'; cf. Dt. Rechtswb. III. p. 1585sq.).* CHART. Eichst. 75 feudo mellis ... renunciamus. CONST. imp. III 26 feodum venalium. *persaepe.* **b** *usu vario:* CHART. Solod. I 218 (a. 1180/90) comes ... illud idem feodum *(sc. ius fundationis in ecclesia)* in manus nostras resignavit *(sim.* CHART. Turic. 375 p. 257,5 ius patronatus. CHART. ord. Teut. [Hass.] 68 ius presentandi; *'Patronatsrecht'; cf. Hinschius, Kirchenrecht. II. p. 628sqq.).* CHART. Aquens. 94 (dipl. Heinr. VII.) cum ... ministerialis noster ... feodum balneorum infra muros civitatis Aquensis constitutorum ... titulo venditionis de nostra permissione alienaret. CHART. Turic. 513 monetam seu ius cudendi denarios in feodum contulimus. *al.* **4** *de reditibus pecuniae sim.:* **a** *de pensionibus annuis a camera nobilium vel advocatiae sim. solutis ('Rentenlehen', 'Kammerlehen'; cf. Mitteis, op. cit. [p. 139,27] p. 477; Ganshof, op. cit. [p. 139,28] p. 122):* RUD. TRUD. (?) gest. 9,11 ea, quae videmur habere in villa Alost ..., III libras solvunt ... , de quibus viri iniqui ... X solidos suum feodum esse mentiebantur. REIN. LEOD. annal. a. 1203 p. 657,14 multam ... a duce accipiens pecuniam et annuum fiodum homo huius est effectus *Guillelmus.* CHART. Merseb. 283 p. 226,1 in hiis ... terminis feoda persolventur: in nativitate beate virginis camerario II talenta *eqs.* CHART. Gosl. I 606 p. 562,6 conscripsit Heinricus ..., scriptor burgensium in Goslaria, nomina illorum, qui recipiunt annuatim feodum de advocatia Goslariensi. *al.* *de alimentis, cibis:* CHART. Brixin. 101 (a. 1240) Brixinensis electus concessit mihi in feudo quatuor carradas de meliori vino ... et trecentos caseos meliores ..., et hec singulis annis assignanda sunt. CHART. Aquens. 134² l. 42 nos eis annuatim in feodo dabimus in festo Remigii XVI maldia siliginis. **b** *de salario, stipendio potestatis q. d. (cf. N. Kamp, Istituzioni comunali in Viterbo nel medioevo. I. 1963. p. 26sq.):* CHART. Ital. Ficker 297 (a. 1222) sententia ... data ... de feudo domini Mathei de Corigia eidem ab ipso communi solvendo et super solutione ipsius feudi fieri facienda *eqs.* ANNAL. Plac. a. 1250 p. 501,48 domno Matheo de Corrigio potestati pro comuni Placentie fecerunt sibi donari et ordinari ultra feodum suum CC libras Placentinorum *(cf. notam ed.).* p. 502,23 qui *(sc. electus in potestatem)* iuravit facere regimen civitatis ... cum feodo M librarum Placentinarum sibi ordinato. a. 1260 p. 513,19 qui venit ad regimen ... civitatis et habuit MM libras pro feodo. *al.* **5** *de mancipiis sim.:* TRAD. Patav. 628 (a. 1149/64) tradidit ... ex hominibus suis cum omni proprietate ... sibi de pheudo domini sui concessis Gerricum cum liberis suis. 859 ancillam Hermanni ..., que quondam data fuit in feodo Eberwino de Tiufenpach. CHART. Brixin. 116 p. 123, 34sq. ipse Wersso dictas hůbas et homines a nobis titulo feudi receptas ... debet ratione feudi possidere. CHART. select. Keutgen 147,52 tenet *cives Coloniensis* ... ipsos Iudeos in feodo ab imperio, et sicut sua interest eorum tributa recipere, ita et delicta corrigere et punire. *saepius.* **6** *usu vario:* **a** *in imag.:* YSENGRIMUS 4,1020 sic pater est a patre meo portatus, et iste *(sc. gallus)* nunc feodum patrię conditionis habet *(cf. notam ed.).* BERTH. RATISB. serm. 7 p. 40,37 dat Christus suis militibus salarium gratiae more regum, ... qui tunc, cum pugna surgit, salarium, immo feudum gratiae sibi prius datum bene deserviunt *eqs.* 13 p. 68,16 habuimus a Domino in feudo mundum, corpus et libertatem arbitrii seu voluntatis, et quia his quidam ... male usi sunt ..., ideo sibi feudum reddidimus. **b** *per compar. (praevalente notione subiectionis):* THEOD. PALID. annal. a. 924 p. 61,7 actum est, ut ... Romanum imperium conculcatum Ungari tributarium facerent et fedum (gloss.: Ungarorum).

[Leithe-Jasper]

B *cessio iure feodali q. d. facta – Vergabung zu Lehen(s-recht), Belehnung:* DONIZO Mathild. 2,293 multos cum feudo, multos munus tribuendo . . . regis ab obsequio iugiter disiungit iniquo. CONST. imp. I 168 p. 235,7 dicitur beneficium aput nos non feudum, sed bonum factum, in qua significatione . . . invenitur, ubi ex beneficio Dei non tamquam ex feudo, sed velut ex benedictione *eqs*. METELL. peripar. 2,38 quo predia publica donet, ipse ducis feudo (gloss.: vel dono) tenuit, que debita templo. CHART. Bund. 802 p. 261,4 promiserunt *fratres* . . . guarentare predictas res eis datas . . . per feudum et nomine feudi *eqs*. *in titulo chartarum:* CHART. Laus. 80tit. feodum. 92tit.. 160tit. carta; feodum. *ibid. saepe*.

C *usu plur. i. q. ratio, qua bona sim. a senioribus conferuntur et vassallium servitio rependuntur, res feodalis q. d. – Lehnswesen:* RAHEW. gest. 4,10 p. 241,4 de iure feudorum, quod aput Latinos scripto . . . sufficienter expressum fuerat . . ., leges promulgavit *Fridericus imperator.* LIGURINUS 8,590 de communi feudorum iure . . . has dedit et scripto iussit notescere leges. SICARD. chron. a. 1136 p. 164,29 imperator . . . terras . . . depopulatus invasit et legem de feudis condidit edictalem. CHART. Merseb. 231 p. 185,16 quod . . . insula concedatur tenenda secundum ius feodorum, quo nostrates . . . uti solent *eqs*. *al.*

1.*feodus, -i *m.* (*franc.* fehu; *cf.* *feodum; *cf. et* *feodarius) *qui beneficium, feodum tenet – Lehnsnehmer:* GALB. Karol. 88,7 vexabant . . . consulem milites sui, eo quod Brugensibus condonasset teloneum, quo ipsi hactenus -i exstiterant. CHART. Stab. 282 nuntium unum *(sc. solvit villa)*, qui cum plaustris singulis annis iturus est Mosellam, et per circulum anni unusquisque -us iturus est, quocumque indiguerit prepositus. *Leithe-Jasper*

2.*feodus *v.* *feodum. **feon** *v.* phaeon.

***feoudum** *v.* *feodum. **1. fera** *v.* ferus.

2. fera *v.* feria. **ferae** *v.* fere. **feragina** *v.* farrago.

1. feralis, -e. *abl. sg.* -e: *l.46.* **1** *strictius i. q. ad funus pertinens, exsequialis – die Totenfeier betreffend, Toten-:* SYLL. Elnon. 1,24 iustitium -e sonat, dolor omnibus unus *(cf. Lucan. 2,17)*. **2** *latius:* **a** *funebris, mortifer, letalis – tod-, verderbenbringend, tödlich:* PETR. DAM. epist. 86 p. 503,9 navem simul ac nautas vorat -e naufragium. FROWIN. explan. 6,2 l. 166 quot frementes cunei -bus telis instructi iter obsideant. METELL. exp. Hieros. 3,424 vindicte iura referre pro fratrum casu, pro -i nimis ausu. buc. 3,78 -es unde *(sc. diluvii)* siccantur ab ore columbe. *al.* *mortem, perniciem annuntians – Tod, Verderben ankündigend:* LAMB. LEOD. Matth. I 380 cum crine nitet -e cometes. **b** *exitialis, perniciosus, terribilis – unheilvoll, verderblich, schrecklich:* AGOB. epist. 2,7 quibus -bus certaminibus contingunt homicidia iniusta. HROTSV. Gong. 361 crimina . . . hostis scalpsit nudare -is *(de diabolo)*. PETR. DAM. epist. 86 p. 503,1 -e portentum. METELL. exp. Hieros. 1,359 dum . . . suos *(sc. Baldwini fratris)* illi *(hostes)* -i mente secuntur. *al.*

adv. **feraliter.** **1** *exitialiter, perniciose – auf unheilvolle, verderbliche Weise:* VITA Ludow. Pii 44 p. 456,18 imperator, ut . . . conspirationem contra se . . . conperit -r armatam *eqs.* PETR. DAM. epist. 140 p. 479,6 ne ad . . . animarum . . . periculum velut cancer -r serpat *haeresis*. FUND. Laub. 6 (MGScript. XIV p. 550,28) qui *(Normanni)* . . . -r devastabant Francorum regnum. *al.* **2** *atrociter, dire – auf scheußliche, grauenvolle Weise:* PETR. DAM. epist. 102 p. 136,8 suus ipse *(clericus)* tortor effectus se -r enecavit. VISIO Godesc. A 27 quod . . . ipse *(sc. tortor)* . . . puerum tam -r laniasset.

2. feralis, -e. **1** *proprie:* **a** *ferae proprius, ferinus – einem (wilden) Tier eigen:* VITA Mathild. I 10 quis dubitet supernum dominatorem . . . -em *(sc. cervulae)* in humanum vertisse sensum? **b** *ferus, indomitus – wildlebend, Wild-:* EKKEH. IV. bened. II 126 sit -is equi caro dulcis. **c** *a feris, bestiis inhabitatus – von (wilden) Tieren, Wild bewohnt, Tier-:* IOH. CANAP. Adalb. A 30 p. 158,2 nemora et -a lustra linquentes . . . campestria loca adierunt *fratres*. TRAD. Brixin. 175 ingenuus Ozi . . . in manus . . . episcopi . . . salinam -emque bannum . . . donavit. HIST. de exp. Frid. imp. p. 84,5 quę *(castra)* habere proposuit *imperator* in -i horto et viridario regali soldani. *al.* **2** *translate i. q. ferox – wild:* **a** *de bestia (per compar.):* METELL. exp. Hieros. 5,293 Ewardus . . . voce leo -is. **b** *de hominibus eorumque animis vel actionibus i. q. bestialis, brutalis, crudus – tierisch, tierhaft, roh:* **α** *in univ.:* MIRAC. Hucberti 1,8 illorum *(sc. vulgi)* ceu -es ferre occursus nequeo. THEOD. AMORB. Mart. 16 p. 432,16 accedebant . . . homines, quos propter -es mores dixerim lupaces (*ex* ANAST. BIBL. coll. [PL 129,592C]). EKKEH. IV. bened. I 33,59 sęvus Alexander, rabie -is et asper. *al.* *usu subst.:* ALBERT. M. nat. anim. 2,14 p. 40,53 attingens dignitatem intellectus . . . nullo modo deicitur *homo* ad brutalia sive -ia. pol. 8,2n non oportet pueros exercitare ad -ia, sed ad virtutes. **β** *incultus – unkultiviert, unzivilisiert:* VITA Deic. 24 fera -es fugiens homines spiritualium virorum confugit ad aedes. CARM. Otton. III. 5,12 terra manet -is (ceralis *var. l.*) opima. METELL. exp. Hieros. 6,453 libera -i de gente fit . . . urbs. *al.*

adv. **feraliter.** **1** *ferarum more, ut fera – nach Wildtierart, als Wild(tier):* TRANSL. Eug. Tolet. add. 3 de sylva . . ., qua merito -r degere debebat, ad monasterium . . . pervenit *cervula*. **2** *bestialiter – tierisch, wild:* PETR. DAM. serm. 13,1 l. 16 post carnificum -r saevientium immanitatem. 13,2 l. 55. FUND. Brunw. 4 p. 127,11 quos *(Ungarios)* cerneres non tam hostiliter saevire quam -r insanire.

***feramen,** -inis *n.* *nom. sg.* -mis (-mes, -mus): *l.27.* *fera (venaticia) – Wildtier, Stück (Jagd-)Wild (plur. i. q. ferae – [Jagd-]Wild):* PACTUS Alam. 23,4 si ruvius -mis (-mus, -mes, fera *var. l.*; -mus *rec. B* [fera, ferus *var. l.*]) . . . sagittatus est, III solidos solvat. DIPL. Karoli M. 28 p. 39,35 diversa -um genera. CAPIT. reg. Franc. 77,18 si rex alicui . . . -n unum aut magis dederit. EINH. epist. 47 furando -a in dominica foraste *(sic)*. *saepe*.

***ferancus,** -a, -um. (ferox *et* *francus) *ferus, pugnax, indomitus – wild, kämpferisch, unbezwingbar:* CHRON. Barth. app. (MGScript. XXXI p. 223,25; s. XIII.2) proprio eos *(Troianos)* nomine Francos quasi -os, id est feroces, appellavit *Valentinianus*.

ferarius *v.* ferrarius.

***feraticus,** -a, -um. (ferus) *ferinus – von (Jagd-)Wild stammend, Wild-:* CHART. Mog. A II 588 p. 974,6 (a. 1194) dotis . . . attitulatio hec est: . . . decima -arum carnium infra terminos parrochię captarum. *Wellhausen*

***feratura** *v.* *ferratura.

ferax, -acis. *compar.* -atioribus: *l.48.* *fecundus, uber, qui profert – fruchtbar, (ertrag)reich, ergiebig, einer der hervorbringt:* WANDALB. creat. mund. 117 maris . . . vis inmensa -is. TRAD. Salisb. I 1 p. 253,19 curtarum stipendia ruribus sita -tioribus . . . amplificare. CARM. var. III C 8,12 tetragonum . . . certaminis aequor . . . multiplicis tabulae per sua damna -x. VITA Serv. 33 p. 105,19 sanguinis -issima cernitur *(sc. tela)*. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 206,29 germinis . . . pars . . . elementorum coitu nascitur, ideoque nec fructus alterius preter seipsum -x nec ullius elementorum discordie ferens. OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 68,32 terra . . . clericorum . . . -x. *al.*

***ferbannio** *v.* *forbannio. ***ferbatudus** *v.* *forbatudus.

ferbeo *v.* ferveo. **[ferca** *v.* ferula.**]**

***fercella** (fir-), -ae *f.* *(theod. vet.* vier[n]zal; *cf. M. Lexer, Mittelhochdeutsches Handwb. III. 1878. p. 344)* *mensura frumenti quaedam – ein Getreidemaß ('Viernzel'):* CHART. Aquens. 47 l. 107 (ante s. XII.ex.) in Curtils datus est sancte Marie I mansus . . . solvens . . . IIII fi-as avene et duos denarios. 196 l. 8 persolvebat *decanus* nobis *(sc. capitulo)* annis singulis usque nunc frumenti duas fi-as (*sim.* l. 23 decanus . . . persolvet ecclesiae nostrae . . . fi-am frumenti). CHART. Lux. VIII 112 p. 126,3 quicunque . . . tenuerit officium de Bollendorff . . ., X -as tritici in solemnitate virginis Irmine ad refectionem fratribus *(sc. persolvet)*.

ferclum *v.* ferculum. **[ferco** *v.* *ferto.**]**

fercolum *v.* ferculum.

***fercularis,** -e. (ferculum) *gen. plur.* -iorum: *p. 145,7.* *qui ad ferculum attinet, ferculo destinatur, cibarius – zum Mahl gehörig, für das Mahl bestimmt, Speise-:* EKKEH. IV.

[Fiedler]

bened. I 20,38 pueri dabitis, si quod pulmentar (gloss.: -em piscem) habetis. REGISTR. Xant. p. 51,18 XXII mal. avene preter prebendales den. et panem -em et cervisiam. p. 54,27sq. summa tritici -is et eius divisio; et sic summa tritici -is preter scetewethe est CCLXII mal. et II mod. p. 55,9 tres . . . spisebrot equipollent duobus -bus panibus. p. 72,14 de summa denariorum -iorum et redemptionis tam prebende quam ferculi totius anni (*postea:* denarii iamdicti, qui dicuntur ferculares). *ibid. persaepe.*

***ferculatus,** -a, -um. (ferculum) *delicatis cibis apparatus, instructus – mit üppigen Speisen verbunden, ausgestattet:* GERHOH. psalm. 64,49 gratiam Domini transferens in luxuriam deliciatur *Babylon meretrix* in conviviis de substantia sanctorum copiose -is et poculatis, mixtis in medio convivantium feminis impudicis. REGISTR. Xant. p. 59,44 XXIX sunt prebende canonicorum -e (*opp.:* simplices), quarum cuilibet datur tina et XII hedelingi, summa huius facit XXXVIII tinas et VIII sext.

ferculum, -i *n. script.* -cl-: *l.41.59. adde* EKKEH. IV. bened. II 55. -col-: *l.66.68. adde* AETHICUS p. 224,2.

1 *strictius:* **a** *repositorium, feretrum – (Servier-)Tablett, Speisebrett, Trage* (*def.:* HONOR. AUGUST. cant. 3,9sq. p. 406D -um est aequivocum: -um est refectorium, est et lectus, et est mensa et discus et cibus, a ferendo dictum): EIGIL Sturm. 6 p. 138,4 -o . . . levato. *in imag.:* COD. Karol. 68 p. 597,30 non valet lingue nostre *(sc. papae)* -um . . . de vestro *(sc. Caroli regis)* precelso . . . amore explicare. ALBERT. STAD. Troil. 6,478 vix contigit illam *(aram Iovis)* rex ratus auxilii -a ferre Iovem. **b** *alveus, portatorium – Trog, Traggestell:* TRANSL. Mod. 20 p. 298,48 abbas cum suis hospitium repetit postulatisque sarculis et fossoriis necnon -is huic *(sc. effossionis)* operi necessariis . . . suos ad condictum locum remisit. **c** *sella gestatoria – Tragsessel:* PASS. Thiem. III p. 895C -um veri pacifici tanquam argentea columna suffulsit veritatis sonora confessione *(cf. Vulg. cant. 3,9sq.).* **d** *per confusionem c.* feretrum *i. q. lectus – Liege, Bahre: v. l.23.* **2** *latius i. q. pars singula cenae, diarium, cena, cibus – Gang, Gericht, Portion, Ration, Mahl, Speise:* **a** *proprie:* **α** *gener.:* EPIST. var. III 3 sic sedeas ad hanc mensulam paupertatis ac si ad -um S a l o m o n i s (4 p. 135,28. EPIST. Teg. I 104 p. 107,18; *cf. Vulg. II par. 9,1sqq.*). EKKEH. IV. bened. I 33,26 imposuit *lictor* mense -clum (gloss.: pulmentum [*sc. caput s. Iohannis*]). METELL. buc. 3,74 malo petit Eva virum dans -a seva. BERNH. PROV. comm. 10,2 p. 316,30 mulieres Salernitane . . . in primo -o comedunt lactucellam. REGIMEN san. Salern. 263 hos *(sanguineos)* Venus et Bacchus delectant, -a, risus. *persaepe. v. et l.7.* **β** *publ., eccl., iur., canon.* (*def.:* CHART. Xant. 45 p. 35,46 [a. 1176] prebendalis illa portio, quam -um vel mensam vocant): CHART. episc. Halb. 112 l. 23 (a. 1059/88) in dominica die quinquagesimę detur *(sc. sororibus)* . . . simila et sex -a: primum salsugo *eqs.* WILH. HIRS. const. 2,55 p. 1123A ad prandium . . . habent *infirmi* tria -a. CHART. Sangall. B 143 p. 141,37sq. in sabbato -um de ieiunio et -um de XII lectionibus. CHRON. Erf. mod. II a. 1274 p. 269,12 si . . . infra tres dies non eligunt *(sc. cardinales papam)*, in aliis quinque diebus . . . unum solum -um detur eis. *persaepe.* **b** *in imag.:* **α** *spectat ad cibum spiritalem (i. doctrinam):* EPIST. Mog. 21 p. 355,14 non moralia aut mystica archana condere statui, quibus spiritale illud aecclesiae -um et dulce sapit et suave redolet. EKKEH. IV. bened. I 4,3 -cla (gloss.: doctrinas) tuis *(sc. fidelibus)*, Christe, nova dat discophorus iste *(i. Iohannes evangelista). al.* **β** *in titulo libri:* FLOD. hist. 3,15 p. 241,15 scripsit *Hincmarus* . . . opus quoddam . . . de gratia et praedestinatione Dei . . ., quod opus appellavit '-um Salomonis'. **γ** *donum, munus – Gabe, Geschenk:* AETHICUS p. 209,2 super montem Olivarum induere *(sc. Macedonia)* murinas et mitras, . . . sint tibi -ola (-a *var. l.*) ex Babyllonia, Iudaea inclita sit tibi colimba. p. 214,13 Cyprus amica, multimoda dape vicina butrionum ophinum calaria -ola, falernum in visione amplecti tua currile sella. ERMENR. ad Grim. 34,18 Musae, queso, meae -a siste *(sc. Christus).*

***ferdo** *v.* *ferto.

1. fere *adv. (praep.: p.146,40). script.:* -ę: *p.146,15.* -i: *p. 146,5. confunditur c.:* ferme: *l.8.* fore: *l.19.33.* vere: *l.13.*

1 *adv.:* **a** *prope(modum), circiter, paene – ungefähr, in etwa, fast, (so) ziemlich, nahezu (abund. c. praep.* ad: *l.9.10;* circa: *l.6):* **α** *de numero vel tempore:* CHRON. Fred. 2,30 p. 53,24 XXXX -i milia Gallorum fuerunt a Romanis cesa. HUGEB. Willib. 5 p. 105,10 circa illam -e h o r a m (Wynneb. 13 p. 117,11). ARBEO Emm. 36 p. 81,26 ad locum . . . distante a beati martyris ecclesia in spatio passuum -e (ferme *var. l.*) CC. WIDUK. gest. 1,24 ad triginta -e legiones se producere posse (*sim.* 2,20). BERTH. chron. B a. 1078 p. 333,1 ad XII -e milia pugnacissimos *comprovinciales rusticos*. OTTO FRISING. 2,11 p. 112,14 -e per biennium. *saepe.* **β** *usu vario:* RIMB. Anscar. 41 p. 76,25 omnibus -e (vere *var. l.*), qui aderant, sacerdotibus. ADAM gest. 1,4 vastatis . . . indigenis et ad internicionem pene (-e *var. l.*) deletis. TRAD. Ratisb. 835 p. 401,25 a communi -ę ecclesia. ALBERT. M. animal. 11,25 sic . . . est -e semper aut valde -e, etsi aliquando per peccatum naturae et casu fiat sine ipsis *(membris). persaepe.* **b** *vix – kaum, gerade noch:* WETT. Gall. 20 nec dissimilis -e (fore *cod.*) effectus est evangelico scribae *(cf. Vulg. Matth. 8,19)*, cum *eqs.* DONIZO Mathild. 1,1013 cum duce rege simul vir iam scriptus *(sc. servus marchionis)* -e vivus intrans ad mensam, sed parvam suscipit escam. YSENGRIMUS 1,778 colligo nunc primum, captio cępta -e est. 3,972 peream, nisi legeris apte, hactenus et placide sustinet ille legi; legeris ulterius, iam sentiet; . . . pusillum, quod modo legisti, senserat ipse -e. **c** *ut solet – gewöhnlich, im Allgemeinen, in der Regel:* ADAM gest. 1,56 ut residui, qui ˻-e pauci˼ (pauci -e *var. l.*) remanserant, . . . tributum . . . ultro promitterent. BERTH. chron. B praef. p. 164,15 Herimannus . . . metrorum . . . subtilitates per semet ipsum suo sensu -e comprehendit. **d** *quasi – gewissermaßen, gleichsam:* WETT. Gall. 29 p. 273,35 quatenus, quanta gloria electus Dei ad locum suum veniret, -e *(ci. Krusch;* fore *cod.)* cunctis saeculis manifestaretur. AGIUS epic. Hath. 562 arsurumne putatis eum, cuius pia facta mundo labente stant sine fine -e? vita Hath. 5 haec sunt, quae ei communia -e cum ceteris fuere. 9 ut, cum esset clarissimo . . . genere orta, nulla . . . in habitu -e vilior appareret. **2** *praep. c. acc. i. q. inter – in(mitten):* CHRON. Noval. app. 3 p. 122,17 (epist.) in coenobio beatissimi Petri prisco tempore structo -e alpes Sigusiae civitatis *(cf. ind.).*

2. fere *v.* vere.

1. *ferea (faia, feia, -eua), -ae *f.* (*cf. theod. vet.* fereha) *robur, aesculus – (Winter-)Eiche:* LEG. Lang. p. 374b,13 (a. 1019/37) si quis . . . hisclo, quod est -a (faia, feia, glandiffera *var. l.*), infra agrum alienum . . . inciderit, componat *eqs.* gloss. cod. Cav. p. 654a,3 -a, id est esclum. gloss. cod. Vat. p. 654b,3 -ua: esculum.

2. ferea *v.* feria. **ferebundus** *v.* furibundus.

ferecratius, feregratius *v.* pherecratius.

ferentarius, -i *m. miles levis armaturae, veles, praecursor – Leichtbewaffneter, 'Plänkler':* GOZECH. epist. 37 l. 874 alium quam me tibi quere -um, quia hoc tempore in pugna me non habebis socium *(cf. Plaut. Trin. 456).* THIOPHR. flor. 2,7 l. 12 quomodo in exercitu sunt duces, . . . sunt centuriones, sunt -i ac levis armaturę et gregarius miles, . . . ita *eqs.*

***ferentia,** -ae *f. motus (localis) – (Fort-)Bewegung, Versetzung (an einen Ort):* ALBERT. M. metaph. 11,1,4 p. 464,7 qualitatem . . . in communi vocamus 'passionem', 'et' ea, quae est secundum ubi, vocatur '-a' (*p. 1069b,12* φορά) sive latio sive 'loci' mutatio. 11,2,11 p. 497,8sq. '-a' . . . circuli est 'prima mutationum' omnium, et inter -as prima mutatio est, 'quae est' in 'circulo' primo. 11,2,18 p. 505,68sqq. 'videmus' . . . illam '-am' (*p. 1073a,29* φοράν) circularem *eqs.* 11,2,22 p. 510,42 numerum . . . '-arum' sive circulationum . . . 'oportet' cognoscere 'ex' illa 'philosophia' de numero 'mathematicarum scientiarum'. *ibid. al.*

fereo *v.* ferio.

*?****feresius** (aferesius), -i *f. (orig. inc.) arbor pestifera ceterum ignota:* ALBERT. M. veget. 6,136 'quae *(arbor murrina)*' . . . 'adulteratur, commiscetur quodam lacte cuiusdam arboris pestiferae, quae vocatur af-us' *(cf. notam ed.).*

1. feretrum, -i *n. script.:* phe-: *p.147,13.20. adde* ANNAL.

[Fiedler]

Basil. a. 1276 p. 199,39. ferr-: *l. 10. rhythm.* ferét-: ERMENR. ad Grim. 10 p. 544,30.

1 *lectus, (in) quo mortui efferuntur, sarcophagus – (Toten-)Bahre, Sarg:* **a** *strictius:* HUGEB. Willib. 4 p. 98,2sq. qui *(homines)* porrigebant ad -a (-um *var. l.*) et eam *(sc. corpus s. Mariae)* tollere conabant, ... quasi glutinati inherebant in -o. RIMB. Anscar. 41 p. 77,1 cuius corpore ... curato -oque i m p o s i t o (VITA Emm. I 31 p. 73,18. THIETM. chron. 3,4. *al.*). VITA Corb. 35 elevatus ... de eodem *(sc. tumuli)* loco ... et -o (ferr-o *var. l.*) adpositus (superpositus, superposito *var. l.*) ... adducebatur. NOTAE Teg. (MGScript. XV p. 1067,54) has sanctorum reliquias acquisivit ... Aribo abbas ...: de corpore sancti Iohannes babtistae et de ph-o eius. CONO LAUS. gest. 1 parva bieri, quod latine dicitur -um. *persaepe.* **b** *latius i. q. portatorium reliquiarum, arca, acerra – Reliquientrage, -schrein, Reliquiar:* **α** *in univ.:* ORDO Rom. 41,28 vadunt *subdiaconi vel acolythi* ad locum, in quo reliquiae praeterita nocte ... fuerunt, et elevant eas cum -o. CONSUET. Eins. 45 p. 219,4 in palmis custodes preparent ... quoddam portatorium in modum ph-i, in quo reponantur parve capsae. TRANSL. Lando. 1,7 (MGScript. XV p. 609,40sq.) accidit, ut -i *(cod.,* -is *ed. prior;* accidit -is, ... ut -um *ci. Antony)* sanctorum, qui in navi ... erant a fratribus ... positi, -um, in quo sancta Landrada continebatur, saltum ... daret. HONOR. AUGUST. gemm. 1,69 scrinium vel -um cum reliquiis. *persaepe.* **β** *de quolibet portatorio liturgico:* CATAL. thes. Germ. 136,12 (a. 1105/1246) interim debet parare custos -um, super quod ponetur capella ..., infra quam ponetur scrinium apostolorum. *ibid. al.* **2** *lectus infirmorum – (Kranken-)Trage:* HIST. peregr. p. 136,8 accidit, ut ... unus ex militibus nostris graviter egrotans ... baiularetur in -o. ERMOLD. Ludow. 3,603 -um ... paratum ducere post ... iubet *Gundoldus* (*cf. antea:* ut, si quis socium gladio percusserit, ... mortis ab ore trahant). **3** *sella, ephippium – Sattel:* BEDA hist. eccl. 4,6 p. 218,20sqq. usque hodie -um eius *(sc. Earconvaldi episcopi)* caballarium ... servatum a discipulis eius multos febricitantes ... sanare non desistit; non solum ... subpositi eidem -o vel adpositi curantur egroti, sed *eqs.*

2. feretrum *v.* veretrum. ***fereua** *v.* 1. *ferea.

[ferfurata *v.* 1. *fersura.] **feri** *v.* fere.

feria, -ae *f. script.:* far-: *p.148,47.* faer-: *p.148,47.* fir-: *l.51.53. p.148,43.* fiera: *p.149,23.* feira, feyra: *p.149,21.* fera: *p.149,24.26.27.* ferea: *p.148,43. metr.* fĕr-: *l.65.p.148,7. 16. adde* HEIRIC. Germ. I 2,70. 4,108. WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 23. *al.*

I *usu originario:* **A** *cessatio – das Innehalten, 'Pause':* **1** *a labore ('Stillstand'):* TRIUMPH. Lamb. 7 (MGScript. XX p. 502,51; c. 1141) hortatus *comes* iuvenes ..., ut ... aquam suae libertati restituerent, ut ... officinae suae *(sc. hostium)* -as induceret, dum propter sui raritatem opus molentis impediretur. **2** *spectat ad negotia iudicialia ('Gerichtsferien'):* LEG. Burgund. Rom. 11,5 messivis ... -is (fi- *var. l.*) ... nulla prorsus sunt litigia commovenda *(cf. Cod. Theod. 2,8).* LEX Raet. Cur. 2,9,3 de firiis (-is *var. l.*); ... causas in annis spacio omnes dies secundum legem directum iudicare precipimus, nisi tantum quatuor menses ad fructus coligendus indulsimus, hoc est a die VIII kal. Iulias usque in kal. Aug. messive -e sunt. CONST. Melf. 1,75tit. de -is et salario iudicum *eqs.*

B *dies festus, sollemnitas – Feiertag, Fest:* VITA Elig. 2,20 p. 711,7 eius praedicationem praestantiores quique loci illius valde aegre ferebant, scilicet quod -as eorum everteret. RUD. FULD. mirac. 12 p. 338,33 contigit, ... ut unus eorum *(Slavorum christianorum)* parvipendens honorem sanctorum cum suis exiret in agrum ... ceteris solemnes -as celebrantibus. AGIUS comput. 1,15 per numerum solis varios lunęque meatus ... colligimus ... epactas, concurrentes, lunam -asque, totamque annalem ipse docet seriem. EPITAPH. var. II 1,7 phase sat celebre fecisse scribitur ... atque suas -as primus sub sole Iosias *(cf. Vulg. II par. 35,17).* TRANSL. Mod. 32 p. 304,24 quatenus debitum honorem ... in -is et in omni divino servitio exhibeatis illi. *al.*

C *dies (sc. hebdomadis; fere praeter dominicam, sed cf. p. 148,12sqq.) – (Wochen-, Werk-)Tag (de re v. LThK. ³X. p. 1266sqq.):* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* BEDA temp. rat. 8,63 -as ... habere clerum primus papa Silvester edocuit *(sim.* HRABAN. inst. cler. 2,46 l. 30. *al.).* CAPIT. reg. Franc. 249,9 si quis infantem ... suffocaverit, ... III annos in penitentia exigat per legitimas -as *(i. II, IV, VI).* CONSUET. Marb. 225 in his -is non ieiunabimus, quotiens opus manuum facimus aut *eqs. persaepe.* **b** *comput.:* AGIUS comput. 2,3 prima suis pagella *(sc. computi)* notellis assignat -as per totum ... annum. CARM. de conc. mens. 14,2 leve manus digitorum summitates quattuor ... -as ostendunt. REINHER. PADERB. comput. 1,3 quacumque -a fuerit quilibet dies anni, revoluto anno idem dies non in eadem -a erit, qua fuit anno praeterito. *al.* **2** *de certis hebdomadis diebus:* **a** *de -a prima i. q. dominica – Sonntag:* RATHER. epist. 25 p. 126,4 -a ... octava resurrexit *Christus* a mortuis. p. 126,7 hinc ipsa octava sive prima -a dies vocatur dominica. YSENGRIMUS 1,742 'salve, festa dies' cantabat *sacerdos*, ut usque solebat in primis -is. *al.* **b** *de -a secunda i. q. dies Lunae – Montag:* COD. Lauresh. 228 (a. 782) in illo die lunę, quem nos dicimus secundam -am (*sim.* CHART. Sangall. A 429). RATHER. quadrag. II 35 secunda, inquiunt, -a Michael archangelus Deo missam celebrat. CHART. Babenb. 389 ut omnia *(sic)* -a secunda in missa defunctorum nostri memoria solemniter habeatur. *persaepe. v. et l.25.38.* **c** *de -a tertia i. q. dies Martis – Dienstag:* TRAD. Frising. 211 (a. 804/7) hoc factum est ... in albas post pascha in -a III. CHART. Rhen. med. I 135,115 faciunt opera in vineis ... in ebdomada II dies, -a II et -a III. OTTO FRISING. gest. 2,1 tercia -a post 'oculi mei semper'. *persaepe. v. et l.37.* **d** *de -a quarta i. q. dies Mercurii – Mittwoch:* **α** *in univ.:* HUGEB. Willib. 4 p. 94,29 in quarta -a ... misit *negotiator* filium suum in carcerem. DIPL. Heinr. II. 79 licentiam dedimus ... qualibet quarta -a ... mercimonia stabilia ventilandi *(sim.* 386 p. 492,16. *al.).* LAMB. LEOD. Matth. I 1993 salutem -a quarta dabit. *persaepe.* **β** *de die, quo ieiunium servetur (de die cinerum: l.36; de -a quarta quattuor temporum: l.41):* EPIST. var. I 13 p. 511,25 quarta -a et sexta -a duo *(sc. pulmentaria cocta)* tantum ... praeparamus. AMALAR. off. 1,7,1 quarta -a inter quinquagesimam et quadragesimam ieiunium ... inchoamus. RATHER. epist. 25 p. 136,21 secunda, tertia, quarta et quinta -a ebdomadae maioris. WALTH. AGIL. med. 11 p. 109,31 si patiens habet patrem et matrem, ducant eum ad ecclesiam in die quattuor temporum prius sive quarta -a. *saepe.* **e** *de -a quinta i. q. dies Iovis – Donnerstag:* **α** *in univ.:* EPIST. Desid. Cad. 4 Flavianus ... denonciavit, ut quinta -ea *(an* firea? *cf. notam ed.)* aput ipsum iungamur. TRAD. Frising. 1093 p. 36,28 hęc ... commutatio facta est ... in die Iovis in V. -a. *persaepe.* **β** *de quinta -a in cena Domini ('Gründonnerstag'):* PIRMIN. (?) scar. 8 venit *Christus* ad cenam ⌞quinta -a⌟ (quinque faria [faeria *p. corr.*] *A*), qui vocatur die Ioves et cena Domini. EPIST. Bonif. 82 p. 197,3 (epist. papae) quinta -a paschę, cum sacrum crisma consecratur (*sim.* TRAD. Frising. 65 p. 92,43). PONTIF. Rom.-Germ. 99,212tit. -a quinta maioris ebdomadae. *saepius. v. et l.38.* **f** *de -a sexta i. q. dies Veneris – Freitag:* **α** *in univ.:* OTTO FRISING. 1,70 p. 98,16 proxima a capite ieiunii sexta -a (*sim.* 2,1). CHART. civ. Hild. 136 p. 70,21 advocatiam ... cum novem officiis, videlicet duobus officiis loture et IIII officiis braxatorum et lapicide et pistoris VIte -e et camere nostre, que thesauraria camera dicitur. *persaepe.* **β** *de -a sexta parasceues ante pascha ('Karfreitag'):* PIRMIN. (?) scar. 8 ⌞sexta -a⌟ (sex faria *A*), que dicitur dies Veneris, in crastino de cena Domini. PONTIF. Rom.-Germ. 99,304 -a sexta parasceves, quae et sexta sabbati dicitur. STATUT. ord. Teut. p. 123,35 in bona sexta -a debet fieri ad incepcionem horarum venia (*cf.* ACTA civ. Rost. C 909). *persaepe. v. et e. g. l.70.p.149,3.* **γ** *de quolibet die Veneris, quo ieiunium servetur (de -a sexta quattuor temporum: l. 65):* THIETM. chron. 6,18 p. 296,20 VI. -a ante natale Domini, quam in pane, sale et <aq>ua decernimus ieiunare. ANON. Has. 37 p. 64,1 ut capitalium criminum reis ... tres sextas -as ... pro penitentia iniungeret *papa. persaepe. v. et l.34.* **g** *de -a septima i. q. sabbatum – Samstag, Sonnabend:* **α** *in univ.:* RATHER. epist. 25 p. 126,3 quinta -a ... est traditus *Christus*, sexta crucifixus, septima quievit in sepulcro. THEOD. TUIT. Herib. p. 570,39 translatum est venerabile corpus ... -a sabbati. *al.* **β** *de*

die ieiunii: Bovo Sith. Bert. 3 p. 528,7 sequenti die, hoc est septima -a ieiunii *(sc. quattuor temporum pentecostes)*. Honor. August. sacram. 11 p. 747 missa non cantatur in sexta et in septima -a. Offic. Willig. p. 28,19 in ipso . . . diei exordio septimae -ae . . . eger ad sacrum locum iter arreptum agebat. *al.* **3** *de quolibet die ieiunii:* Consuet. Vird. 38 in ieiunio . . . quattuor temporum -a quarta et sexta fratres ad missam offerent, et quando legitimas -as observabunt, similiter *(cf. notam ed. et Hinschius, Kirchenrecht V. 1895. p. 100)*. Chart. eccl. Halb. II 6 p. 299,16 ut . . . fratres in eis *(piscinis)* piscari faciant, si . . . ipsorum servitia in -a piscium occurrant. **4** *de cognomine theod. 'Freitag':* Chart. Neocell. (Brixin.) 52 p. 96,31 testes: . . . Pusman, Perhtoldus -a sexta, Hagno, laici et alii quam plures (*sim.* 70 quod nos . . . Rudigero fideli nostro -a sexta cognominato . . . benefacere intendimus).

II *usu novato i. q. nundinae, mercatus – Wochen-, Jahrmarkt, Messe (de re cf. T. Endemann, Markturkunde und Markt in Frankreich und Burgund. 1964. p. 207sq.):* **A** *proprie:* Epist. Desid. Cad. 20 nullus de Cadurcino ad istas -as in Rutenico . . . non praesumat exire. Annal. Ianuens. I p. 182,2 quia nundine sancti Egidii erant, id est feira (feyra *var. l.*) sancti Egidii (*sim.* Bernh. Mar. annal. a. 1166 p. 253,23 usque ad Albarum sancti Egidii venere *Pisani*, . . . in quo est fiera magna). Dipl. Merov. I 4 p. 14,12 (spur.) feram . . . a n n u a l e m . . . concedo illi *(filiae)* in festivitate apostolorum (p. 14,15 in ipsa fera annuali). Albert. Mil. temp. 209 capit. p. 363 quod fera sancti Mauricii fuit ad pontem Platum. *al.* **B** *meton. de loco, quo mercatus habetur i. q. oppidum iure nundinarum habendarum praeditum – Marktflecken:* Chart. Hans. 269 (dipl. a. 1235) Henricus . . . rex Anglie . . . universis ballivis -e Hoyland<ensis> salutem.

[feriacus *v.* ferior.**]**

ferialis, -e. **1** *adi.:* **a** *spectat ad festum i. q. feriatus, sollemnis – Feier-, Ruhe-, feierlich:* Milo Amand. 8 (MGMer. V p. 481,25) cotidianis diebus consueto contenta officio nullo -i honorabilis erat *celebritas elevationis* obsequio. Wolfhard. Waldb. 1,17 p. 176,17 cum . . . omnes in hac eadem festivitate celebri venerantes ducerent d i e m -em (Chart. Babenb. 430 p. 286,23 volumus, ut nullus Iudeum super solucione pignorum in sua -i die *[i. sabbato]* audeat cohercere). **b** *spectat ad feriam i. qui (cuiusdam) diei hebdomadis est – zum (jeweiligen) Wochentag gehörig, Wochen-, Werktags-, Tages-, Ferial-:* **α** *gener.:* Consuet. Trev. 88 ut -es fratres ad mandatum conveniant. Wilh. Hirs. const. 1,78 p. 1006C in qua *(festivitate)* una antiphona canenda sit super -es p s a l m o s (Liber ord. Patav. 1,12 p. 942,20. 6,10). Bernold. Const. microl. 38 p. 1007B dominicarum officia dum recipiunt *dies privati*, ex festivis -ia efficiunt. 41 p. 1009A ut . . . unam antiphonam super -em nocturnam . . . dicamus. Const. imp. I 426,1 in omnibus vigiliis et -bus festis. Liber ordin. Patav. 1,14 p. 945,7 in -bus . . . diebus . . . dicimus orationem 'Domine *eqs.' al.* **β** *mus. vel liturg.:* Frutolf. ton. p. 145 cantus . . . principia tono . . . altius ordiuntur, in quibus et -ium antiphonarum quaedam inveniuntur. Chart. Brem. 181 in vesperis incipient duo custodes chori antiphonatim 'alleluia' -e. Hier. Mor. mus. 24 p. 179,19 in cantu -i vel etiam flebili. **c** *?festivus – ?ausgelassen, heiter:* Aethicus p. 200,13 Thesalia aurea nitit concordia, proflua muneribus, . . . perspicua aurea praefert dona, sigillatim ovans sola, prima -is. **2** *subst.:* **a** *masc.:* **α** *dies infra octavam – Tag innerhalb einer Oktav:* Annal. Ianuens. I p. 9,17 Ianuenses . . . in ebdomada -ium ad flumen Iordanis iverunt. p. 88,12 hoc factum fuit in mense decembris, in edomada -ium nativitatis Domini, in vigilia sancti Silvestri. **β** *liber, in quo festa martyrum conscripta sunt – Verzeichnis der Märtyrerfeste (cf. DuC. III. p. 437b):* Catal. thes. Germ. 26,23 (s. XII.in.) V lectionarii, II -es, VI missales. **b** *neutr. i. q. celebratio – Feier: v. p.150,29.*

adv. ***ferialiter.** **1** *more diei festi – nach Festtagsart:* Epist. pont. Rom. 599 p. 1129,28 (a. 1036) Symeonem . . . sanctum . . . esse nominandum eiusque natalem . . . passim sollempniter observandum et -r celebrandum (*sim.* Chart. Turic. 1480 p. 195,11 -r et sollempniter observari). Conr. Mur. lib. ord. 1132 nisi id *(festum s. Marci)* per aliud festum ipsi diei *(sc. quo festum transferatur)* -r occurrens et ascriptum contingat impediri. **2** *more diei ferialis, modo communi – nach Wochentagsart, auf einfache, gewöhnliche Art:* Bernold. Const. microl. 55 p. 1017B incongruum . . . esset, ut sola praefatio -r et omnia alia paschaliter observarentur.

[feriarius *v.* ferrarius.**]**

feriaticus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *sollemnis – Feier-, Ruhe-:* Leg. Burgund. Rom. 11,6 fiscalia . . . negotia dici etiam -is diebus licebit *(cf. Cod. Iust. 3,12)*. **b** *ferialis – Wochen-, Werk-:* Capit. reg. Franc. 79,3 qui solent incongruas commotiones facere tam in diebus dominicis quamque et aliis solemnitatibus sicuti et in -is diebus. **2** *subst. neutr. i. q. munus feriis missum – Wochentagsgabe:* Humb. Sim. 1,11 p. 118,10 quorum *(haereticorum)* . . . cymiteria orandi causa intrare vel eulogias aut -a accipere omnino vetantur catholici *(cf. DuC. et ThLL. s. v.)*.

***feriatim** *v.* ferior.

***feriatio** (-cio), -onis *f.* **1** *cessatio, abstinentia, otium – das Innehalten, Sich-Enthalten, Ausruhen, Muße:* Gerhoh. Antichr. 1,11 p. 319,24 septenarius *(sc. numerus)* . . . nobis . . . sabbati spiritualem -em *(sc. a vitiis)* indicit. p. 319,43 quam *(paenitentiam)* -o a viciis studiumque virtutum comitatur. Albert. M. sent. 4,16,26 p. 597a,32 non aggravat *(sc. peccatum)* nisi tempus orationi vel -i constitutum. **2** *celebratio – Feier, das Feiern:* Vita Liutg. II 2,9 p. 117,18 ⌞quid erga annualem depositionis eius -em actum sit⌟ (de celebrando diem sanctum beato Ludgero *var. l.*). 2,10 p. 118,22 cum . . . natalis eius caelebritas superveniret nec sine episcopi iussu . . . -o (feriale *p. corr. J*) precipi posset. Helm. chron. 84 p. 159,28 locus ille sanctimonium fuit universae terrae, cui flamen et -ciones et sacrificiorum varii ritus deputati fuerant.

1. feriatus *v.* 1. ferior. **2. feriatus** *v.* 1. ferio.

***feribilis,** -e. (*ferre*) *ferendus – einzubringen(d):* Albert. M. pol. 7,2m p. 636b,31 qualiter . . . erit hoc politicum aut lege -e (*p. 1324b,26* νομοθετικόν), quod neque legale est?

***fericula** (-igo-), -ae *f.* (*?*ferus, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 464sq.) epithymum – Quendelseide:* Bernh. Prov. comm. 8,3 p. 305,18 ephitimum dicitur ab epi, quod est supra, et thimum, quod provincialis dicitur -gola.

ferinus, -a, -um. fere-: *l.44.* **1** *proprie de feris:* **a** *adi. i. qui ad animal (ferox) pertinet, ferarum est, bestialis – einem (wilden) Tier eigen, entsprechend, gehörig, tierisch:* Aldh. virg. I 35 p. 280,3 -is (-enis *var. l.*) rictibus. Petr. Dam. epist. 57 p. 180,3 -um . . . cor pietas non emollit. p. 180,8 cum . . . -am . . . ingluviem satiaret *homo*. 86 p. 503,1 non iam . . . -um, sed ferale portentum *(sc. puer elinguis)*. p. 503,15 cum . . . mulier violata fide coniugii -is amplexibus *(sc. maimonis)* exponatur. Cosmas chron. 1,3 p. 8,9 sera prandia solvebant *homines* glande vel -a carne. *al.* **b** *subst. fem.:* **α** *fera – wildes Tier:* Egbert. fec. rat. 1,1568 multi sectantur lepores pinguesque -as, quos moneo ne me querant. **β** *vivarium – Wildgehege:* Bernh. Geist. palp. 1,110 certas piscinas, certas habet illa *(aula)* -as *(ed.,* sevinas *cod.)*. **γ** *caro ferae – Wild(bret, -fleisch):* Ekkeh. IV. bened. II 116 sub cruce divina benedicta sit ista -a. Herbord. Ott. 2,41 p. 141,10 -e (ferarum *var. l.*) cervorum, bubalorum et equulorum agrescium . . . omniumque ferarum copia redundat omnis provincia. Chart. Pommerell. 54 p. 47,1 nullum . . . ducant conductum propter captivum nostrum et falconem et -am recentem et pisces recentes. Chron. Hild. 28 p. 860,45 karitatem cum -a de decima in Giftene dari fratribus ordinavit *(sc. Conradus episcopus). al.* **2** *translate i. q. ferus, ferox – wild, ungestüm:* Walahfr. carm. 74,8 tribus . . . fulta membris digitisque firma septem tenebris adivit *syllaba* atris aditu domum -o. Gunzo epist. 17 p. 55,10 servat . . . adhuc anima eius *(sc. Achar)* -um morem, quo in heremo vixit. Metell. Quir. 36,47 mens hominum -a. Hist. peregr. p. 160,5 gens . . . -a et fetida. Chart. Livon. A I 365 p. 452,20 (epist. papae) pro te *(sc. marchione)* habendo in capitaneum exercitus christiani contra -am saevitatem Tartarorum. *al.*

1. ferio, -i(v)i, -itum, -ire. *script. et form.:* ferr-: *l.72. p. 151,27.61. al.* fereo: *p.152,2.* *partic.:* *praes.* fer(r)ens:

l.52.61. *perf.* ferutus: *p.152,50. al.* *c. praep.:* ad: *p.152,25. 26.* in: *l.62.* super: *l.53.* *partic. praes. usu subst.: l.45.48.* *metr.* ferĭtur: ALCUIN. carm. 64,2,2.

I *pulsare, verberare, caedere, icere – (zu)schlagen, (zu)stoßen, treffen:* **A** *strictius:* **1** *trans.:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* LEX Alam. 66 si quis . . . homo iecto -ierit (ficerit *var. l.*) prignum iumentum et ipsa abortivum fecerit, . . . unum solidum conponat. MAPPAE CLAVIC. 126 exiet adamas, cui ignis non dominatur nec -tus dissipatur. WALTHARIUS 70 pace . . . Huni malunt regnare, sed armis inviti -unt, quos cernunt esse rebelles. BRUNO QUERF. Adalb. A 5 -entia (fervencia B 5) flagella dolentem carnem frangunt. *persaepe.* **β** *mus.:* IOH. AEGID. mus. p. 114,21 symphonia est instrumentum musicum, quod fit ex ligno concavo pelle extenta in utraque parte sua, quam musici sui hinc et inde ˹virgulis -unt˺ (virgilius formant *var. l.*). *de signis:* CONSUET. Eins. 3 intervallo facto aliud -atur *signum* (*sim.* 14 cum tempestas imminet vel sedicio civium urget, omnia . . . -antur signa). **γ** *medic. i. q. incidere – öffnen, ritzen:* EUPOLEMIUS 2,228 quia sum medicus, nimio tibi sanguine pullas flebothemo venas temptabo -ire minutor. **b** *vulnerare – verwunden (in imag. l. 25):* THIETM. chron. 8 p. 282,24 unum . . . ex his *(Langobardis)* per galeam usque in iugulum -ens *miles.* PETR. DAM. Rom. 46 si talia verba ad Romualdi aures . . . pertingerent, gravissima cor eius indignatione -rent. CARM. Bur. 60a,9,2 Venus, que corda -it. GUIC. (?) bers. 8 si acciderit, quod brachettus videret aliquam bestiam . . ., cave tibi, ne <eum> ferrias (-as *var. l.*). 14 taliter sint ordinati arcatores, quod unus non possit ferrire alterum. *ibid. al. in eadem script.* *inficere – versehren, beflecken:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,16 gregem subita -ent contagia labe. **c** *in venatu i. q. captare, arripere – packen:* FRID. II. IMP. art. ven. 1,15a p. 27,21 persequuntur *rapaces* predam fugientem ab eis, ad quam postquam pervenerint, -endo ipsam cum unguibus suis vulnerant et dilacerant. **d** *necare, occidere – töten, erschlagen:* THANGM. Bernw. 23 p. 769,49 quos dignos iudicaverit *imperator*, ense -at. **e** *(caedendo) delere – zerschlagen, zerstören:* BENZO ad Heinr. IV. 3,1 p. 270,23 aureos cancellos Lateranensis palacii . . . ensibus -ierunt *Nullimanni.* 6,2a (vs.) non possum cum rege -ire colossum. *terere – dreschen:* EKKEH. IV. pict. Mog. 380 hic crucis ad signum transversum cernite lingnum, quo Iedeon ˹amplos datur excussisse maniplos˺ (mire memorant frumenta -ire *a. corr.; cf. Vulg. iudic. 6,11*). **2** *intrans. vel absol.:* **a** *in univ.:* HROTSV. Dion. 225 ictus lictoris susceperunt *discipuli* -entis. WALTHARIUS 834 iuvenis -entem cuspide adacta intercepit. 900 ille *(Patavrid)* -ire volens se pronior omnis ad ictum exposuit. 929 hic -it, ille cavet, petit ille, reflectitur iste (*sim.* EUPOLEMIUS 2,149). 1045 cursu advolitans dextram -entis ademit *heros.* BENZO ad Heinr. IV. 2,18 p. 260,5sq. repentino . . . motu Normanni perterriti . . . clamant ad invicem: '-ite, -ite'. *al.* **b** *iaculari, collineare – schießen, zielen:* VITA Lamb. Traiect. 17 (MGMer. VI p. 370,12) unus . . . ex ipsis *(carnificibus)* ferens (intrans, ascendens *var. l.*) super tectum cubile, ubi sanctus Dei orabat, in ictum teli iaculavit eum. **c** *appellere – landen, anlegen:* ANNAL. Ianuens. III p. 174,24 -vit illa galea ad terram in ripa Varaginis, et omnes descenderunt de ea. **d** *in venatu i. q. percutere – zuschlagen:* ALBERT. M. animal. 23,65 cum . . . in venatione ascenderit *falco albus*, non stat suspensus alis ut lanarius, sed -it statim ut falco. **e** *graviter prolabi – aufschlagen:* VITA Lamb. Traiect. 6 (MGMer. VI p. 358,13) areptis . . . scandalibus, de quibus unus elapsus . . . caecidet ferens (feres, -ens, -ensque, ferrensque *var. l.*) in pavimento (pavimentum *var. l.*).

B *latius:* **1** *punire – (be)strafen, belegen:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* SISEB. Desid. 15 immobilem se obtulit in persecutionibus iustitia -endum. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,201 quando irarum vultu summus -it omnia iudex. METELL. peripar. 5,35 rex nimium neglecta re motus -it acta digno verbere. EPIST. Hildesh. 134,12 pontifex mitissime, quia tui officii est gregem corrigere, -ire, mederi, fovere et parcere . . ., -i et parce, medere et fove *eqs.* **β** *publ., iur., canon.:* LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,2 ut . . ., quicumque praesumpserit facere raptum . . ., vitae periculum -atur. FORM. Marculfi 2,17 l. 95 si testamentum nostrum cuiuslibet calliditas conatus fuerit casu aliquo refragare, . . . per ignem -eatur. HINCM. divort. app. 3 p. 241,16 ut dignis invectionibus . . . -antur *rebelles* et comprimantur. CAPIT. episc. I p. 68,6 canonica sententia eum *(presbyterum)* -emus. DIPL. Frid. I. 821 p. 24,7 si quis . . . huic . . . mandato contraierit, centum librarum auri pena -atur imperiali camerę solvendarum. *persaepe.* **b** *castigare, vituperare – zurechtweisen, tadeln:* WALAHFR. carm. 61,22 mitto tibi *(sc. magistro)* Modoini carmina magni, in quibus invenies, quod -as, quod ames. OTTO FRISING. chron. 1 prol. p. 10,1 nec illo me satyrici versu poetae *(i. Hor. epist. 2,1,117)* . . . -endum credierim, dum . . . caritatis . . . causa tam arduum opus . . . aggredi ausus sim. **2** *vincere – schlagen, besiegen:* VITA Heinr. IV. 5 p. 21,21 versantes *fideles regis* inter se, quid agerent, . . . quid virtutis . . . inesset, si tam magnum hostem regis -rent. OTTO FRISING. chron. 6,34 p. 303,6 cum . . . diadema regni a sacerdotali gladio -endum foret, in se ipsum dividitur. **3** *contingere, pervenire (ad) – berühren, gelangen (zu):* ALDH. virg. II 582 vastus . . . vulgi clamor -it aethera nimbi (*sim.* UFFING. Ida 1,17). WALTH. SPIR. Christoph. II 2,117 fluctivagum longe -it undula portum. VITA Annon. I 1,13 p. 472,37 crebris singultuum et internorum gemituum vocibus divinae miserationis aures -bat *una ex consororibus.* *intrans. de terminis:* DIPL. Constantiae 11 p. 39,21sqq. venit *iter* a grutta de Musca . . . et -it ad viam crucem, que venit a matina et . . . -it ad viam, que venit ab ipsa matina . . .; et sic vadit ipsa Stratella . . . et -it ad viam, que *eqs.* (*sim.* 43 p. 136,12).

II *efficere – hervorbringen:* **A** *de foedere i. q. iungere – machen, schließen:* WALTHARIUS 73 pactum . . . -it *princeps.* 89 legatos mitto foedusque -ire (referre *var. l.*) iubebo. **B** *de nummis i. q. cudere – schlagen:* LEG. Wisig. 6,1,6 si quis principi contra quemlibet falsa suggesserit ita, ut dicat eum . . . scripturam falsam fecisse . . . falsamque monetam ferisse (fecisse *var. l.*) *eqs.* **C** *de cantilena i. q. cantare – vortragen, singen:* NOTKER. BALB. ad Lantb. p. 35,21 quid singulae litterae in superscriptione significent cantilenae, . . . explanare curavi: A . . ., ut altius elevetur, admonet; . . . F, ut cum fragore seu frendore -atur, efflagitat.

subst. **ferita,** -ae *f.* *ictus, plaga, vulnus – Schlag, Verwundung, Verletzung (ital.* ferita; *de re cf. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 821):* EDICT. Roth. 127 omnes . . . ˹plagas aut -as˺ (plagae aut -ae *var. l.*) . . . per hoc tinore, sicut supra scriptum est, finiatur (LEG. Lang. p. 158,9. *al.*). LIBER accip. 23,2 fungus fit conceptus sub ala ex -a. CHART. Ital. Ficker 472,4 quod debitum maleficii intelligatur pro assaltu cum armis facto, percussione, -a, scapillatura, vulnere *eqs.* CHART. Bund. 604 p. 96,8 pacem et perdonationem . . . fecit *Chunradus* . . . de omni captione, presa et iniuriis et -is et dampnis datis (*sim.* 605 p. 97,20). MOSES PANORM. infirm. 19capit. capitulum curandi inflationem, que advenit occaxione -ute vel cadute vel *eqs.* (*sim.* p. 118,25). *persaepe.*

2. ferio *v.* ferior. **3. ferio** *v.* felio.

1. ferior, -atus sum, -ari *et* **ferio,** -avi, -atum, -are. *script. et form.:* far-: *p.153,61.* -iebatur: *l.64.* *partic. perf. abl. pl.:* -acis: *p.153,32.* -tibus: *p.153,30.* *prosod.* fē-: *p.153,44. al.*

1 *intrans.:* **a** *celebrationi se dare – sich dem Feiern hingeben, feiern:* CAPIT. reg. Franc. 177,8 tempora -andi per annum. BRUNO QUERF. Adalb. A 15 pęnitentes vestri nec -antur hac *(sc. dominica)* die sacra. CONST. imp. I 424,2 omni die canonice ad ieiunandum vel -andum statuta . . . hoc pacis decretum teneatur (*inde* 425,2). *al.* **b** *vacare, se abstinere – frei sein, fern bleiben, sich fern halten, enthalten, ablassen (von):* VITA Ludow. Pii 48 p. 472,7 diabolus nequaquam ab imperatoris infestatione -batur (-ebatur *var. l.*). HINCM. divort. 2 p. 129,19 ab opere uxoreo. PETR. DAM. epist. 110 p. 235,26 si liceret aliis, illi *(apostoli)* potuissent . . . ab hac *(sc. gratiae)* sollicitudine -ari (-are *var. l.*). PASS. Thiem. II 3 p. 54,9 administratione officii. *al.* **c** *otiari, recreari – müßig sein, sich ausruhen:* GEBEH. AUGUST. Udalr. 3 p. 257,15 huc usque puerilis indolis florem . . . stilo quasi -ante praelibavimus. HIST. de exp. Frid. imp. p. 17,17 interim . . . domnus imperator non -batur, sed *eqs.* HIST. peregr. p. 145,7 castra metati sunt *(sc. imperator*

cum exercitu) apud Glismon, ubi bonorum omnium ubertatem ... repererunt et -ti septem diebus continuis ... ad urbem Constantiam pervenerunt. CHART. Westph. V 166 p. 73,36 (epist. papae) in illis diebus, in quibus vos *(sc. fratres)* laboratis et alii -antur. *al.* **d** *frui – genießen:* SERM. nat. virg. 10 p. 123,15 Britannia ... tam diuturnae pacis dudum otio -ta atrocissima christianorum persecutione iussu Maximiani concussa est. **2** *trans.:* **a** *celebrare – feierlich begehen, abhalten, feiern:* VITA Liutg. II 2,9 p. 117,20 quid de ea *(festivitate)* -anda divinitus sit ostensum, breviter evolvemus. CONST. imp. I 3,2 ut XIIII dies ante natalem Domini ... ieiunent et eaedem festivitates -entur. UFFING. Ida 2,8 diem translationis ... annuali ... recursu solemniter -andum et celebrandum. ANNAL. Hild. a. 1000 p. 28,12 pentecostes ... celebritatem digna devocione -vit *Otto imperator*. GALB. Karol. 16 l. 55 ubi *(sc. ad Ypram)* forum et nundinae universales -bantur. VITA Meinw. 26 p. 31,29 imperator ... Papiam rediens sanctum pascha ibidem -vit. *saepe.* **b** *liberare, exsolvere – entbinden, entheben:* EPIST. var. II 32 p. 354,32 ab eodem opere perficiendo stilum meum -andum statui. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 209,17 quatenus ... a cunctis in perpetuum seculi actibus -tus scandalizatam sua ambitione aecclesiam ... defleret *episcopus.* **c** *feriarum quiete beare – mit Feiertagsruhe beglücken:* LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 154,20 caeteris ... gentibus vacatione data et pene -tis omnibus nos solos *(sc. Saxones)* sibi ... elegerat *rex*, quos ... in plaustris ferreis trituraret.

adi. **feriatus,** -a, -um. **1** *sollemnis, festus – Feier-, Fest(tags)-, feierlich, festlich:* CAPIT. reg. Franc. 293,8 d i e s ... octo ... paschalis festivitatis ... -os esse decernimus *(sim.* 259,8. NOTKER. BALB. gest. 1,17 diebus -is [-ibus *var. l.*]. CHART. Tirol. notar. I 189 die -a et non-feriata. CHART. Brem. 346 p. 388,8 singulis diebus non-feriacis. *saepe)*. WANDALB. martyr. 112 Martius insigni -us tempore *(sc. quadragesimae)*. CARM. var. II 4,3,2 sit dies natalis huius *(regis)* -a gaudia. CHART. Solod. III 43 in dictum terminum, videlicet feriam secundam post Andree non-feriatam. *saepe.* **2** *vacuus, otiosus, iners – frei (von), unbeschäftigt, ohne Arbeit, untätig, müßig:* **a** *in univ.:* UFFING. Ida 1,12 p. 477,17 mulier ... pre huiusmodi *(sc. manus dexterae in volam plicatae)* incommodo multos annos -a. URSIO Marc. 2,8 puella quaedam ... ab ipsa nativitate muta et surditate -is auribus. SIGEBOTO Paulin. 11 nunquam -um habens *matrona* animum. METELL. exp. Hieros. 1,144 Longobardorum manus illuc *(sc. in Graeciam)* ... primitus advenit, sed ibi -a resedit, donec Teutonici venerunt. WIBERT. GEMBL. Hildeg. 162 ab inquietudine popularis concursus -us *(sc. locus monasterii)*. DAVID compos. 1,32 -us et vacans, cave tibi a vanis et pravis cogitationibus, ne *eqs. al.* **b** *de feriis iudicialibus ('Ferien-'):* LEG. Wisig. 2,1,12[tit.] de diebus festis et -is. p. 60,4 absque ulla -orum dierum obiectione. 2,1,12 p. 60,19 ut expleto t e m p o r e -o causa ... finem accipiat (CHART. Ital. Ficker 331 [a. 1229] ne de predicta causa ... deberet *Landolfus magister* sententiam ferre aliquam, quia tempus -um erat, et non poterat de iure ferri sententiam *[sic?]*). **3** *ferialis, communis – Wochentags-, gewöhnlich:* CONR. MUR. lib. ord. 693 ab ascensione Domini usque in vigiliam pentecostes excepta sola dominica et festis -is ... non canitur ad matutinum: '*eqs.*' CONSUET. Mell. 20 in -is ... diebus post nocturnam addatur ad familiares psalmos psalmus 'iudica me, Domine' (*opp.* 19 p. 393,19 <in festivitatibus>).

subst. **feriatus,** -i *m.* *dies festus – Feiertag:* EPIST. var. I 7 p. 504,14 adulteros, rapaces, falsidicos in publico vel, qui fa-os frangunt, vel, qui vendunt christianos in gentilitatem ...; haec et his similia corrigere vel damnare.

adv. **1. feriate.** *more diei festi – nach Festtagsart:* CONSUET. Vird. 27 p. 414,3sqq. festivitates ... -e et privatim *(sc. ecclesia custodit)*; sanctorum ... evangelistarum Lucae et Matthaei tantummodo monachi notamus -e, dedicationem ... ecclesiae non inferiori gloria quam sanctum pascha.

2. *feriatim. **1** *sollemniter – auf feierliche Art und Weise:* ROM. SALERN. annal. p. 75,1 Marcellinus ... rem omnem -m confessus est. CHART. Rotil. 14 p. 15,13 ut ... contractus iste ... ratus et inviolabilis perseveret, -m eum huic chirographo cum testium appositione diligenter inscribi fecimus. **2** *ordinatim (per ferias) – in der Reihenfolge (der Wochentage):* MEGINFR. (?) carm. p. 653[D] in prima feria tu primam ponito mundi atque dies ab ea cunctos numerabis ad ipsum usque locum -m, quo tibi terminus instat. CHART. epist. Hild. I 633 p. 605,30 nec alias ... eligantur ab aliquo indulgendum dies abstinentie durioris, sed -m sumantur, prout in ordine secundum modum suum veniunt observandi.

[2. ferior *v.* inferus: BENED. ANDR. chron. p. 113,3.]

feris *v.* fero.

feritas, -atis *f.* *script.* -ret-: *l.14.* *indoles fera, crudelitas – Wildheit, Ungezähmtheit, ungestümes Wesen, Grausamkeit:* **1** *de anim.:* **a** *de animalibus:* PS. VEN. FORT. Remig. 10 sic mansuescebat -etas avium *(sc. cibandarum)* in operatione virtutum. PASS. Kil. II 12 nulla ... -s bestiarum in hoc mundo similis est mulieris malae. EGBERT. fec. rat. 1,756 olim rebus adhuc rudibus noviterque creatis ad silvas -s, pietas ad tecta cucurrit. EUPOLEMIUS 1,596 cruentis dentibus exercet *lupus* rabiem laceratque ferina mansuetum -e gregem. *in imag.:* HROTSV. Agn. 356 alium ... reliquid iudicis officio functum -e l u p i n a (CHART. archiep. Magd. 240 p. 301,31). **b** *de hominibus eorumve moribus (meton. de hominibus ipsis: l.23):* EPIST. divort. Loth. 18 p. 239,36 paganorum -s ad limina sanctorum apostolorum invitatur. THANGM. Bernw. 7 p. 760,46 Saxonia ... barbarorum -e depopulata *(sim.* OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 116,2. *al.)*. MANEG. c. Wolfh. praef. p. 40,4 te *(sc. Wolfhelmum)* parum divinis litteris eruditum innata -e ..., quę nescires, velle defendere. CHART. Aquens. 29 l. 12 (epist. papae) si ... procellosa sevientium -s circa ea *(loca venerabilia)* licentius debachetur. *persaepe.* **2** *de rebus:* WALAHFR. Wett. 202 compellor ... -e doloris strata videre mea. HROTSV. Pel. 13 urbs augusta, nova Martis -e superba. EUPOLEMIUS 1,34 quod sub Amartigenis tanta -e prematur *vir iustus*. CARM. Bur. 135,1,3 frigor abit, rigor et glacies brumalis et -s *(sc. hiemis)*.

***ferities,** -ei *f.* *ferocia, feritas – Unerschrockenheit, Wildheit:* IORDAN. RUFF. equ. 3,4 p. 16,3 quia in ... exstirpatione equus vindicat sibi pinguedinem et grossitiem corporis, quoniam amittit exinde -em, superbiam vel furorem.

***ferito,** -are. *saevire – wüten:* DUDO hist. 3 p. 99,8 Karolus ... Heinricum ... regem expetiit ... et, ut contra Rotbertum regem super se ... constitutum -ret ..., Lothariense regnum se illi daturum spopondit. p. 101,25 cum ... nepos regis Othonis appropinquaret portam civitatis ... hostilique bellicosi certaminis congressione -ret in Northmannos aciebus adornatis. HEIRIC. Germ. I 1,345 cum barbarico -ret Gallia ritu. 3,247 edicto veterum vocitata *(sc. insula)* Britannia, brutis barbara quod -et gens ultro moribus omnis.

***feriuro** *v.* foriuro.

***ferlina,** -ae *f.* *(cf. DuC. III. p. 439sq.)* *de nummo i. q. quadrans – 'Ferling':* CHART. Ital. Ficker 468 p. 472,5 (a. 1273) satisfacere noluerunt *(sc. domini communis Mutinae)*; contra quod reformatum sit in consilio et massa populi ipso domino ... capitaneo populi Bononiae ad scrutinium cum -is datis *eqs.*

***ferlingus,** -i *m.* (*cf.* *ferlina) *modus agri, quadrans – ein Flächenmaß, 'Ferling':* INNOC. III. registr. 7,88 ius, quod habetis *(sc. fratres)* in cappellania castelli de Stokes, in territorio eiusdem castelli, unam hidam terre ..., unum -um terre, unam acram prati *eqs.*

*?*ferlis* *subst.* (*cf.* faecula) *faex vini – Weinstein:* ALPHITA I p. 291,10 -is (*ni leg.* feclis), fex vini veteris idem (ALPHITA II p. 64,16 felix, fex vini idem; *v. notam ed.*). *cf.* faecula.

***ferma** *v.* *firma. **fermamentum** *v.* firmamentum.

ferme *adv.* **1** *prope(modum), paene, fere – ungefähr, fast, so gut wie, nahezu (abund. c. praep.* ad: *p.155,5):* MEGINH. FULD. Alex. 13 p. 435,3 pes ... eius *(mulieris)* -e retrorsum usque ad nates retortus erat. VITA Emm. 23 p. 58,9 testes sunt tanti, quanti -e ... habitatores existunt. 36 p. 81,27 passibus -e ducentis ab urbe *(cf. p. 146,8)*. OTTO FRISING. gest. 1,33 p. 52,26 illas *(alas)* ... -e funditus delevit *dux*. ADAM gest. 2,69 p. 131,8 vinum dari fratribus contra naturam Saxoniae disposuit

Bescelinus, quod etiam in diebus suis -e peregit. BERTH. chron. a. 1069 p. 208,21 Gotifridus dux . . . thesauris suis in pauperes . . . dispensatis, ut -e n u d u s nude crucis baiulus resideret (*sim.* a. 1078 p. 334,15). a. 1077 p. 276,8 militiam . . . ad duodecim -e milia . . . collegit *rex. persaepe.* **2** *plane, omnino – überhaupt, ganz und gar:* BERTH. chron. B a. 1079 p. 357,14 ut . . . synodum . . . in tyrannidem regis compescendam specialiter -e destinatam . . . impediret *episcopus.* **3** *ut solet – gewöhnlich, in der Regel:* EGBERT. fec. rat. 1,413 munera, quę donat moriens, ea munera non sunt: nulli -e daret, si posset longius uti. 1,1295 imbribus urget hiemps, horrent incommoda muscę, nulli -e nocent, neque scitur, quę mala tractent.

fermentacius (-ceus), -a, -um. **1** *adi. i. q. fermentatus – gesäuert:* DYNAMID. Hippocr. 1,7 panis . . . eius *(tritici)* nutrit et egeritur; -us . . . levis est, quia austeritas fermenti consumit humorem. **2** *subst. masc. i. qui in eucharistia pane fermentato utitur – einer der bei der Eucharistiefeier gesäuertes Brot verwendet:* ANON. Mell. 86 Fridericus apocrisiarius Leonis noni pape, postmodum et ipse papa mutato in Stephanum nomine, scribit insignem tractatum contra heresim -eorum.

***fermentaneus,** -a, -um. *?fermentationem efficiens – ?(die) Gärung bewirkend:* ANON. tab. p. 196,15 additur *luna* soli cum duabus radiis et hoc usque ad terminum -um. p. 197,19 viva *(sc. avis)* attribuitur lunae semiplenae et mortua soli cum duobus radiis vel -o. p. 197,31 aurum nostrum, quod est verificatum omni solutivo, super omne passivum, et est regula et regulans, et tingens et tinctum, et hoc avis et avis, nec avis et avis est hoc, sed ex ave et ave consurgit illa forma -a fermentata.

***fermentarius,** -i *m. qui cervisiam fermento parat, grutarius – Brauer, 'Gruter', 'Bierhefner':* CHART. eccl. Werd. 66 p. 86,11 (a. 1279) presentibus . . . scabinis Werdensibus, Henrico advocato, Theoderico -o. *ibid. al. cf. et l.65. in cognomine (de re cf. S. Hagström, Kölner Beinamen. 1949. p. 390):* CHART. Altenberg. 178 (a. 1247) Heinricus -us et uxor eius . . . emerunt . . . duas mansiones. CHART. scrin. Col. B 638 Heinricus -us emit sex solidorum redditus. CHART. Duisb. 73 ut ad omnem cervisiam . . . conventui necessariam in oppido nostro Dusburg a quocumque eiusdem oppidi -o fermentum . . . recipiat. CHART. Gelr. 909 p. 884,25 acta sunt haec . . . presentibus . . . Gerardo dicto Scottone, Theoderico -o. CHART. Westph. VII 1665 Hinricus dictus -us.

fermentatio, -onis *f.* **1** *strictius i. q. actio fermentandi – Gärung:* **a** *natur.:* ALBERT. M. animal. 3,161 forte . . . in capite accipit *sperma* decoctionem et -em. 3,175 ruminantia spissius habent lac, quod magis conservat -em stomachi, quam nonruminantia. *alleg.:* ALBERT. M. sent. 3,4,4 p. 85^{a},40sqq. secundum hanc *(sc. s. Bernhardi)* auctoritatem oportet, quod beata virgo miscuit et fermentavit, id est ad mixtionem, hoc est ad unionem, et -em et congruitatem materiae operata est merito fidei, quia commixtio illa hic non est nisi unio trium satorum, id est corporis et animae et deitatis, et -o massae virginalis nihil aliud est quam maturitas congruitatis. **b** *alch. (de re v. H. Kopp, Geschichte der Chemie. IV. 1847. p. 286sq.):* PS. AVIC. anim. 8,1 p. 444 secunda -o: de secundo levamine, nullum levamen, quod fit alterius coloris, valet tantum, quantum illud, quod est eiusdem coloris, ut album ad album *eqs. persaepe.* MORIEN. ROM. alch. p. 517^{a},2 vas . . . fornaci suae semper immobiliter adhaereat, donec totum tempus -is auri compleatur. **2** *latius i. q. incrementum – Wachstum, Entwicklung:* ALBERT. M. animal. 21,47 a principio -is suae . . . quaedam *(araneae)* . . . contextam involuto filo circa se filant.

***fermentator,** -oris *m. ?script.* -ntor-: *l.64. fermentarius – Brauer, 'Gruter', 'Bierhefner':* CHART. Duisb. 73 (a. 1266) ne quisquam Dusburgensium villicorum seu -torum (*ni leg.* ferment<ari>orum) id, quod . . . iamdicto conventui concedimus, in posterum presumat . . . immutare. *?in cognomine:* CHART. Gelr. 511 p. 516,6 (a. 1228) Wernerus de Calbeke X d. et II servitia, . . . Henricus -r VIII. CHART. Lux. VIII 145 interfuerunt . . . pactionarii . . . videlicet Nicolaus -r, Arnoldus dictus Stamolare *eqs.*

fermento, -avi, -atum, -are. *script.* feym-: *p.156,26. usu intrans.: p.156,38.* **1** *proprie i. q. fermento adhibito mollire, turgidum reddere – (auf)gären lassen, in Gärung versetzen (pass. 'in Gärung geraten, [auf]gären'):* **a** *gener.:* **α** *de farina, pane sim.:* IOH. METT. Ioh. 77 farinam ad usus totius congregationis . . . solus ipse uno tantum puerulo aquam infundente commiscuit, -vit, in massam subegit. DYNAMID. Hippocr. 1,7 quo *(sc. spumae)* suco non solum -atur triticum, sed et adnectitur ei, quae digestio appellatur. TRACT. de aegr. cur. p. 112,34 panis sit bene coctus et bene -tus, triticeus. *al.* **β** *de lacte:* WILH. RUBRUQ. itin. 4,2 quam cito concutiunt illud *(sc. lac equinum)*, incipit bullire sicut vinum novum et acescere sive -ari, et excutiunt illud, donec extrahant butirum. **b** *natur. et medic.:* **α** *in univ.:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 392^{A} theriaca . . . sex mensibus permanet, antequam perfectissime commisceatur et -etur. ANON. secret. p. 79,40 conficiantur *(sc. hepar combustum aliaque)* cum succo malvae . . . et . . . dimittantur insimul -ari. **β** *de semine animantium:* ALBERT. M. animal. 5,7 quaedam generantium sibi simile et ovantium recipiunt semina marium suorum intra vulvas suas, et ibi -atur et fovetur materia conceptus. **γ** *alleg. de conceptione Verbi: v. p.155,48.* **c** *alch.:* TAB. smar. 4 p. 494,23 in ollam vitreatam mittes *(sc. lapidem, qui debesi vocatur)* ibique per diem et noctem -ari dimittes (*sim.* PS. ARIST. magist. p. 658^{a},11). PS. GERH. CREM. sal. I 32 p. 29,23 confice utraque *(sc. corpora et fermentum)* simul cum aqua duorum exir, donec -etur, et fiat sicut pasta -ta. ARNOLD. SAXO fin. 1,5,9 si incineraveris laminas argenti cum sulphure . . . et dimittes simul fey-ari, quousque color azuri compleatur. GEBER. clar. 2,85 p. 478,27 cum vis . . . istam aquam benedictam -are, pone *eqs.* forn. 19 p. 754 pastam . . . -andam extrahimus more solito ex imperfectis corporibus. *al. alleg.:* ANON. tab. p. 197,32 est ibi duplex fermentum, scilicet -ans, et illa est avis mortua, et -tum, et est avis viva. **2** *translate:* **a** *corrumpere, pessumdare – verderben, zugrunderichten:* ACTA imp. Winkelmann I 613 p. 493,15 (epist. papae a. 1229) draco predictus animas captivas abducit . . . et . . . hoc fermento veteri . . . tota Lombardia . . . poterit -ari. **b** *intrans. i. q. tumescere – (an)schwellen:* CARM. var. Walther 1,24,2 quod exertum in te *(sc. aestatem)* verbi detestaris gladium, cordis tui quam superbi -asse gaudium feci *(sc. hiems)* palam.

adi. **fermentatus,** -a, -um. *fermento paratus – gesäuert, gegoren, 'fermentiert':* **1** *proprie:* **a** *de farina, pane sim.:* AESCULAPIUS 29 p. 45,26 in infantibus . . . nutriuntur *lumbrici* . . . ex p a n e callido aut non-fermentato aut non satis cocto (ANTIDOT. Sangall. p. 93,12. DIAETA Theod. 20 [ex fermento *var. l.*]. *al.*). RECEPT. Sangall. II 64 farina lenticule cum aceto aut vino vetus -a sic ad renes et ventrem singulum malagma inponis frequenter mutandum. *v. et l.25. de eucharistia:* ANSELM. HAV. dial. 3,3 p. 1212^{A} volo intelligas, ut Graecus in sacramento altaris ita studeat habere -um p a n e m , ut si forte -um non habeat, nec ullatenus *eqs.* (OTTO FRISING. 7,32 p. 361,10). **b** *de cervisia:* DIPL. Otton. III. 312 p. 739,17 sedi Traiectensis aecclesiae . . . concessimus . . . theloneum . . . monetam et negocium generale -ae c e r v i s i a e , quod vulgo grut nuncupatur ([*inde* DIPL. Heinr. II. 15]. CHRON. Pol. 1,2 p. 10,12 vasculum c. -e). BERNOLD. WAT. chron. 2 succo granarum -o coctione. **c** *usu alch.:* TURBA phil. 52 p. 156,1 quas *(decem res)* ⌞urinas -as⌟ (*sic trad., sed cf. notam ed., qui corr. in* varia fermenta) [esse] nuncupaverunt. PS. CALID. lap. p. 398 fermentum -um ab omni elemento elementato, quod est aurum. **2** *translate de doctrina, vita sim. i. q. corruptus – verdorben:* EPIST. Ratisb. app. 5 p. 379,15 si . . . illorum *(sc. inimicorum Christi)* -a doctrina in ecclesia . . . fructificare cęperit. RUP. TUIT. off. 2,22 l. 768 tantis . . . haeresibus -a est Graecia, ut mirum videri non debeat hoc, quod de -o (fermento *var. l.*) immolat *(sim.* ANSELM. HAV. dial. 3,6 p. 1215^{B} innumeris haeresibus saepe -a *ecclesia Constantinopolitana).* CHART. Sil. D I 109 p. 77,4 (epist. papae) dum in eisdem *(ecclesiis)* -a patrum et filiorum, nepotum etiam et affinium parentela inordinate ministrat.

subst. **fermentatum,** -i *n. panis fermentatus – gesäuertes Brot:* **1** *in univ.:* EKKEH. IV. bened. II 15 hoc -um (gloss.: levatum fermento) faciat benedictio gratum. **2** *de eucharistia:*

[Fiedler]

GUNTH. PAR. hist. 8,58 quod *(sc. eucharistiam)* illi *(Graeci)* in -o (fem- *var. l.*) facere solent. ANNAL. Reichersb. a. 957 Michaelem patriarcam ... excommunicationis gladio percussit *Leo papa* propter immolationem de -o. ALBERT. M. sent. 4,12,8 p. 305b,30 quaeritur, an debeat fieri consecratio in azymo vel -o. CHRON. Erf. min. p. 629,30 de -o conficiunt *(sc. ecclesia orientalis)*, de pane azimo conficere nolunt. *persaepe. v. et p.156,64.*

***fermentor** *v.* *fermentator.

fermentum, -i *n. script.* for-: *l.15. confunditur c.* frumentum: *l.18. materia, quae aliquid acidum vel turgidum reddit sive statum rei mutat – Säuerungs-, Gärungs-, Treibmittel:* **I** *proprie et in imag.:* **A** *gener.:* **1** *de pane conficiendo:* **a** *in univ.:* FORM. Senon. II add. 1,6 fecimus inde comestum; si Dominus imbolat fo-um. CONSUET. Vird. 17 ante ... unumquemque fratrem erunt azymae collirides et inter duos lagana absque -o. ANON. tab. p. 181,19 aqua ... est, quae fit in tritico -um *(ci. Stapleton,* frumentum *codd.)*. ALBERT. M. animal. 17,30 p. 1160,20 causa ... incrementi *(sc. vermis)* est similis incremento -i: parvum ... -um crescit in magnum eo, quod *eqs.* PS. GALEN. anat. 19 p. 198A illud ... facit sperma viri in spermate mulieris ..., quod facit -um in pasta, scilicet ebullitionem. *persaepe.* **b** *spectat ad eucharistiam:* AMALAR. ad Hild. 91 de -o unde collocuti sumus, ... ita narratum est dare apostolicum in sabbato ante palmas oblatas populo, quibus non dabat aurum et argentum *(cf. J. A. Jungmann, Fermentum. Ein Symbol kirchlicher Einheit und sein Nachleben im Mittelalter. In: Colligere Fragmenta. Festschrift A. Dold. Beuron 1952. p. 185sqq.). ibid. iterum.* ANNAL. Ianuens. III p. 12,28 ipsum sacramentum cavilabat *Obertus* et aliquod -i addebat. *al. meton. de pane fermentato:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 75,17 in sacrificio suo non azyma, sed -um offerunt *Graeci.* **2** *de cervisia facienda:* CHART. Rhen. inf. I 274 (a. 1112) quod c e r v i s i a l e -um eiusdem loci *(sc. ecclesiae Ressensis)* ... in elemosinam ... fratrum contuli (*sc. archiepiscopus;* II 73). CHART. Gelr. 475 p. 480,6 unam marcam ad luminaria predicte ecclesie de -o cerevisie, quod vulgo grut nuncupatur, annuatim exolvendam ... ordinavimus (*sim.* CHART. Traiect. 1610 p. 359,14. CHART. Westph. III 760). CHART. Westph. VII 1521 p. 696,12 Rutgerus miles ... octo marcas, de quibus duas marcas in -o Durstene et sex marcas in officio Rickelinchusen, recipiet singulis annis. *saepius. de alia quadam potione fermentata:* WALAHFR. hort. 280 vires et odorati -a saporis praestat *sclarega.* **3** *de stercore:* WALAHFR. hort. 50 tota minutatim rastris contunditur *areola* uncis, et pinguis -a fimi super insinuantur. **B** *natur., pharm., medic. i. q. faex (sc. materiae cuiusdam) – Hefe, (Boden-)Satz (eines Stoffes), Gärstoff:* MAPPAE CLAVIC. 230 accipe sal cum farina et melle, de -o misce simul, et iaceat *pellis* ibi una nocte. RECEPT. Sangall. I 31 candidum -um cum mel maceratum super umbilicum pone (*sim.* II 53). PAUL. AEGIN. cur. 25 facit ... -um (*3,4,2* ζύμη) cum roseo aut yris sicca cum aceto. ROGER. SALERN. chirurg. 2,162 adde butirum, -um, lac mulieris ... et ... loco superimpone. HILDEG. (?) caus. 356 massam, scilicet quasi -um, faciat *qui hemicraniam patitur*, et cum hoc -o totum caput ... tegat. *al.* **C** *alch. i. q. anima (sc. materiae), lapis philosophorum, elixir – Seele (der Materie), 'Ferment', Stein der Weisen, Elixier (de re v. E. Darmstaedter, Die Alchemie des Geber, 1922. p. 170sq. LexMA. III. p. 1843sqq.):* **1** *in univ.:* TURBA phil. 18 p. 128,17 coquite ipsum mixtum <cum> lacte -i, quousque lac deficiat. ANON. tab. p. 159,1sqq. quod *(corpus)* vocant terram benedictam, sitientem et cinerem, qui est -um; auri aqua est -um et corpora sunt terra eorum, et -um huius aquae divinae est cinis, qui est - u m - i (GEBER. forn. 18 p. 751. *al.*). *saepe.* GEBER. forn. 27 p. 760 accipe -um lunae, quod est eius oleum. *al.* PS. CALID. lap. p. 398 hoc *(sc. tinctura, qua mortui vivificantur)* est -um primum elementatum. *persaepe. v. et p.156,58. in titulo libri:* PS. GERH. CREM. sept. p. 352,22 diximus ... res magnas de argento vivo et in libro -orum et ... multis aliis. **2** -um auri *i. q.* χρυσοζύμιον – *Goldhefe:* TURBA phil. 10 hoc ... est aes combustum, quod est auri -um <et> auri flos. ALLEG. sapient. 3 p. 470,15 in libris ..., ubi invenies rubeam animam fugientem vel igneae naturae vel sanguinem vel auri -um, scias *eqs.* GEBER. clar. 2,41 auri -um est elixir, sine quo nichil peragitur. *al.* **3** *corruptio – das Verderben, Zuschandenwerden:* ROSIN. interpr. 1 p. 294,21 -um ... idem est, quod corruptio latine, ut in 'Turba' dicitur: anima et corpus separatur *eqs.* **D** *philos. de elementis:* MANEG. c. Wolfh. 2 p. 48,11 cum de deo fabricante animam loqueretur *Macrobius* predictarum essentiarum commixtionem -um appellans: '*eqs.*'

II *translate:* **A** *de doctrina:* BONIF. epist. 59 p. 111,2 ne forte -o d o c t r i n a e illorum *(haereticorum)* f e r m e n t a t u s aliquis pereat (EPIST. Worm. I 36 p. 67,25 ne tua ... pietas fortasse gravetur me licet indignum, neutiquam doctrinę castigatioris -o fermentatum ... congaudere). WALAHFR. Wett. 7 -a (gloss. O: auxilia) tui placida insere *(sc. Christus)* dogmatis. VITA Eberh. Salisb. II 5 p. 100,23 gregem ... suum cismatico -o corrumpi grave ducens. **B** *de more vivendi i. q. macula, corruptio – Makel, Verderbtheit (fere pendet ex Vulg. I Cor. 5,7sq.):* RADBERT. corp. Dom. 22,130 'in azymis sinceritatis et veritatis' eas *(carnes agni)* comedamus absque -o corruptionis. DIPL. Otton. III. 390 p. 821,13 nostrę imperiali clementiae cordi homo *(sc. Bernwardus episcopus)* compunctione v e t e r i s -i tactus apostolorum limina supplex adiit (CHART. Solod. 269 p. 155,21). DIPL. Heinr. III. 263 quatinus ... expiati -o delictorum paschali sollempnitate mereamur perfrui azimis caelestis gloriae. HIST. peregr. p. 135,14 cavendum esse a -o Grecorum. *al.* **C** *de re elimanda:* EPIST. Worm. I 21 p. 43,15 adhuc ... unum, exemplo quidem habile, meminisse libet, tibi *(sc. Mannoni)* corollarium, stilo ... -um.

fermitas *v.* firmitas. **fermo** *v.* firmo.

***fermortuus** *v.* *formortuus. **fermus** *v.* firmus.

fero, tuli, latum, ferre. *script. et form.: stirp. praes.: imperf. coni.:* fereremus: *l.51.* ?faerrit, far(r)it: *p.161,15. fut.* -is: *p.159,53. stirp. perf.:* tull-: *p.162,5.9. al. v. et l.37.* toll-: *p.160,51.162,7. perf. indic.* tetulit: *p.162,29. perf. coni.* tolerit: LEG. Lang. p. 94,20 *(var. l.). plusq. coni.:* tullissit: *p. 162,1.6.* tullesitis, tullesetis, tullisetis: *p. 162,7. stirp. partic. perf.:* tult-: *l.60. p.162,2.8.* tolt-: *p.162,2.* tolut-: *p.162,2.* tollit-: *p.160,56. depon.: p.159,67. usu absol.: p.161,38; refl.: l.62.p.160,22.161,9. al.; medial. passim. partic. usu subst.: praes.: p.161,5.46. perf.: p.159,45. gerundivum usu subst.: p. 160,29. confunditur c.:* gerere: EIGIL Sturm. 8. vereri: AGIUS vita Hath. 11 *(var. l.).*

I *de actu tam sustinendi quam movendi:* **A** *corpor. vel local.:* **1** *portare, gerere, apportare – tragen, (bei, mit sich) bringen, führen, verschaffen (partic. praes. c. obi. acc. hic illic loco praep.* cum *ponitur ['mit']):* **a** *in univ. (spectat ad translationem reliquiarum: l.61):* IONAS BOB. Columb. 2,6 p. 239,4 quae *(crux)* v e x i l l a -es aeterna (ALCUIN. epist. 232 p. 377,18. HRABAN. carm. 37,78). ARDO Bened. 42 p. 219,24 ut eum ... ad monasterium fereremus *(sc. fratres).* WALAHFR. Wett. 889 commendans arcana Dei, si morte fuisset raptus, ut in lucem verbo scriptoque -issent *fratres.* WANDALB. mens. 4 quid connexa -at mensum discretio terris. RUOTG. Brun. 8 p. 9,10 bibliothecam suam ... -ens secum. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,54 -te pedem miseris (*sim.* EKKEH. IV. bened. prol. 2,94 fer ... pedem [gloss.: opem] dictis). ALFAN. premn. phys. 1,83 p. 21 iugalia ... ad -endas sarcinas (*PG 40,529C* πρὸς ... ἀχθοφορίαν). ISINGR. annal. I a. 1160 ut ... a paucissimis hominibus tulta *(sc. corpora trium magorum)* in ratem deponerentur. ANNAL. Zwif. I a. 754 sanctus Quirinus latus est ad Tegirnsee. *persaepe. refl. i. q. se conferre – sich begeben:* WALAHFR. Wett. 704 maior ... numerus mundanis rebus adhaeret, quam qui se stimulante Deo ... haec *(i. monasterii)* ad castra -ant. POETA SAXO 2,177 rex ... in pagum quendam ... celeri studuit se tramite ferre. **b** *vehere – transportieren, dahintragen:* CHART. Bund. 21 (a. 790/6) negociatorem Italiae mercimonia -entem. POETA SAXO 3,161 posset *alveus* puppes ut ferre natantes. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,222 cum ... per tumidos volitant commercia fluctus, ... fertur *navita* inops miserasque premens in pectore curas. THIETM. chron. 3,23 inextinguibilem ... ignem. VITA Heinr. IV. p. 28,16 qui ... spu-

[Fiedler]

meo -batur equo, contentus esse coepit vel rustico iumento. **c** *adducere – (hin)führen:* METELL. Quir. 32,6 ad boreale muri, quod latus in forum fert, . . . miles equum ligarat. **2** *tollere, elevare, erigere – emporheben, -holen, -tragen (medial. i. q. erigi – sich erheben):* **a** *gener.:* **α** *proprie vel in imag.:* HUGEB. Willib. 4 p. 97,2 XII lapides, quos -erunt filii Israel de Iordanne et portaverunt ad Galgala. WALAHFR. Blaithm. 2 si tantam meruere suo pro carmine famam, qui scelerosorum . . . facta -erunt laudibus in caelum . . ., cur *eqs.* Wett. 574 hos *(martyres)* . . . invictus tulit haec *(sc. caeli)* in regna triumphus. carm. 42,4 fama licet quosdam lato celebraverit orbe nominis atque auram ferret ad usque polos. 14,2,6 fertur *pluma* in aera. ORD. Rom. 5,41 turibula per altaria portantur et . . . ad nares hominum -untur (*sim.* PONTIF. Rom.-Germ. 92,41). **β** *translate i. q. fulcire, adiuvare – (unter)stützen:* LEG. Wisig. 12,2,14 p. 421,15 christianus . . . nullis si fuerit facultatibus latus (datus, dilatatus *var. l.*), in servitio, cui princeps voluerit, redigatur. OTFR. ad Liutb. 118 res mira tam magnos viros, prudentia deditos, cautela praecipuos, agilitate suffultos, sapientia latos . . . cuncta haec in alienae linguae gloriam transferre. FROUM. carm. 16,1 aecclesię Petrus fert fundamenta beatus. **b** *mus.:* AUREL. REOM. mus. 16,16 tertia est *varietas alternationum*, cuius versiculi finis fertur in altum. FRUTOLF. ton. p. 173 in hoc solo differunt *(sc. cantus)*, quod in inceptione sua non tantum morantur *differentiae*, sed mox . . . superius -untur. **3** *movere, rapere, trahere, iacere – bewegen, fort-, hin- und herreißen, werfen (medial. vel pass. i. q. currere, ruere, [a]volare, fugere, praeterire – [dahin-, davon]eilen, -stürzen, -treiben, -fliegen, -fliehen, -fließen, vergehen):* **a** *gener.:* WALAHFR. Wett. 667 digitum si ferre per ignem hunc facilem possis. WANDALB. martyr. compr. 16 ordine diverso menses numeroque -untur. POETA SAXO 4,366 dum tramite fertur *luna* eodem *(sc. ac sol)*. WALTHARIUS 202 versis scutis laxisque -untur *hostes* habenis. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 886 p. 114,33 fluctibus villae . . . circumdate . . . -untur. RUOTG. Brun. 11 inter spem metumque dubii -bantur (*sc. plebs; sim.* 44 p. 47,21). FROUM. carm. 11,8 missile . . . saxum . . . fertur in aethrem. THIETM. chron. 6,21 p. 300,3 omnia nutu suo pondera in terram ferri non nesscimus. *saepe.* **b** *philos.:* ALFAN. premn. phys. 5,32 p. 69 inferius a natura -untur (*PG 40,625*^{B} φέρονται) *terra et aqua*. 5,34 Aristoteles . . . quintum . . . inducit corpus, hoc est aethereum et ⌞quod fertur in circulo⌟ (*PG 40,625*^{C} κυκλοφορικόν). *al.* ALBERT. M. metaph. 11,1,13 p. 478,75 movens primum, quod est compositum ex motore et moto sive lato, est caelum primum. **c** *natur.:* CONSTANT. AFRIC. coit. 13,22 que . . . hec utraque *(sc. faventia seminis essentiae)* non habuerint, si quod horum habuerint, tamen auxiliantur, sive per calorem attrahant illud *(semen)* et de vasibus occultis extrahant et extrinsecus -ant (-atur, -untur, fert, fuerunt *var. l.*).

B *spirit.:* **1** *tolerare, pati, perpeti, sustinere – ertragen, dulden, hinnehmen, erleiden:* **a** *in univ.:* CHRON. Fred. 3,19 facilius unus -is *(sc. Gundobadus)* iurgium quam *eqs.* LIUTG. Greg. 9 p. 74,36 nec minimi verbi laesionem . . . ferre. WALAHFR. Wett. 78 longa . . . fastidia. CAND. FULD. Eigil. II 25,39 huius strenuitas Fuldensis coenobii res non tulit in partes rapere. POETA SAXO 5,369 ieiunia. THIETM. (?) chron. 5,23 pondus illati facinoris. THANGM. Bernw. 7 p. 761,29 animositatem patientissime. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 254,19 fastu nimio inflatus vix se ipse -bat *episcopus*. OTTO FRISING. gest. 2,33 p. 141,28 atrocitatem. AMARC. serm. 4,440 tormenta vel ignes. VITA Heinr. IV. 13 p. 40,28 an haec *(sc. ruinam regni sim.)* inpune -emus? *persaepe.* **b** *in locut.* aegre, graviter, indigne ferre *sim. i. q. molestari, irasci – verärgert, unwillig, empört sein, ergrimmen, zürnen (über), übelnehmen:* VITA Amand. 23 (MGMer. V p. 446,1) Mommolus . . . antistes valde -batur (-bat *var. l.;* ei *add. A*) moleste, quod *eqs.* RIMB. Anscar. 19 p. 42,14 Dani graviter . . . -entes conventionem. WALTHARIUS 1377 belliger ut frameae . . . fragmina vidit, indigne tulit. RUOTG. Brun. 18 p. 17,21 minus egre ferret *pater* totum sibi ab hostibus preripi regnum. WIDUK. gest. 2,11 p. 76,7 materna . . . se hereditate privatum aegre valde tulit *Thancmarus*. THANGM. Bernw. 19 p. 767,16 sollicite -ens quantulumcumque scisma in aecclesia grassari. BERTH. chron. B a. 1079 p. 370,15 non parum triste tulit, quod *eqs. persaepe.* **2** *subire, suscipere – auf sich nehmen (abund. c. pron. refl.: l. 7):* LEX Baiuv. 17,2 labores de isto campo semper ego tuli (tullit, tulli *sim. var. l.*). WALAHFR. Mamm. 6,12 temptamenta. carm. 21,16,2 gravibus notam querelis mecum vix -erim. POETA SAXO 5,228 cuncta pericula sua *(sc. Caroli imperatoris)*. WALTHARIUS 11 regnum. TRAD. Ror. 89 porcionem predii . . . de manu delegatoris sui. *al.*

II *de motu ad (in) aliquid, aliquem:* **A** *certo et finito fine -endi indicato:* **1** *dare, donare, offerre, immolare, dedere – geben, verleihen, darbringen, -reichen, opfern, weihen, widmen:* **a** *in univ.:* HRABAN. carm. 23,2 parvula haec liceat carmina ferre tibi *(sc. Gerhoho presbytero)*. WALAHFR. Blaithm. 170 nil negat his *(sc. martyribus)* Christus, cui maxima lucra -erunt. Wett. 14 cui *(Deo)* cordis in ara fertur adeps. carm. 6,4 suscipe *(sc. praesul)* . . ., quae simplex humili fert ratione animus. 11,8 quae *(xenia)* tibi *(sc. abbati)*, quando -o, centuplicata gero. 83,10,3 sospitas aegris, iatria lassis, . . . venia . . . nostris fertur omissis. THIETM. chron. 1,17 Deo patri hostiam fert (offert CHRON. Thietm.), qui *eqs. persaepe.* *refl. i. q. se exhibere, offerre – sich darbieten:* VITA Emm. 9 p. 40,27 se alieno crimini obvium tulit (*cf.* ARBEO Emm. 9 p. 40,27 se . . . reum fieri optulit). **b** *solvere – (be)zahlen, entrichten:* CHART. Sangall. A 56 (a. 770) qui . . . eam *(chartulam)* infrangere voluerit, . . . tantum, quantum cartula ista contenit, ad ipsum monasterium -at. CHART. Welt. 6^{a} p. 113,23 (a. 1220) super quibusdam decimis . . . et super -endis ad ecclesiam, que vulgo kirchtræchte dicuntur (*cf.* p. 113,40sqq. solvent . . . eorum, qui dicuntur kirchtræchte, duas partes). TRAD. Patav. 1304 Raehwinus quidam nomine . . . habet quatuor filias; . . . hii -erunt censum suum. **2** *praebere – liefern, bieten, gewähren:* WALAHFR. hort. 308 mira volenti quaeque -ens *poleium* mundo. carm. 76,43 mihi temporis huius fert aerumna fidem. 30,14 his *(sc. litterarum)* tibi *(sc. episcopo)* pro donis reddentur munera plura, quam tibi perfidiae lucra -isset amor. POETA SAXO 5,442 de tam longinqua potuit regione potestas illius *(Caroli imperatoris)* ornatum, Francia, ferre tibi. LAMB. HERSF. Lull. 19 p. 332,8 ut rebus invalidis . . . patrocinium ferret *Carolus*. CHART. Lux. II 178 eumdem Gerardum talem habebo *(sc. Walerannus dux)*, quod praenominatae ecclesiae garandiam -et et defensionem. **3** *ad-, inferre – (herbei-, bei)bringen, zufügen:* **a** *in univ.:* WETT. Gall. 39 iuxta votum adierunt electi Dei coenobium -entes munus de excidio servatum. imag. Tetr. 261 haec *(sc. materiem verbaque)* tibi si qua -at ratio, tum, Musa, nitebis. carm. 75,12,3 cuncta quae nobis *(sc. fratribus)* bona ferre gestis, insula felix *(i. Augia)*. WALTHARIUS 658 num pergens ego damna tuli vestrae *(sc. Guntharii Camalonisque)* regioni? DIPL. Karoli M. 312 p. 471,40 (spur.) hanc . . . paginam Artuino notario ascrivere tolli et . . . contestibus tradita complivi et absolvi. **b** *impingere – (hinein)stoßen:* WALTHARIUS 1330 ni Hagano . . . hosti nudam aciem saevi mucronis in ora -isset. **4** *adhibere – beiziehen, ver-, anwenden:* FORM. Marculfi 1,28 si . . . ante vos *(sc. comitem)* rectae non finitur *causa*, memorato illo *(pagensi)* tultis (tollitis *var. l.*) fideiussoribus . . . ad nostram *(sc. regis)* eum . . . diregire studeatis presenciam. WALAHFR. Wett. 755 accipit *femina* has *(opes)* sitiens labentia gaudia mundi inque voluptatem fert sobria dona nefandam. RHYTHM. 113,47,2 dum . . . quater dividendo annos Christi -eris, facile infestigabis, an bissextus fuerit (*sim.* 113,67,2). PS. HUCBALD. ton. 14 citharedae et tibicines et reliqui musicorum vasa -entes. **5** *locut.* accepto ferre *i. q. in solutum imputare – als Zahlung anrechnen:* CHART. march. Misn. III 310 p. 222,22 (a. 1223) in quorum *(mansorum)* permutationem . . . ecclesia dedit nobis quatuor mansos . . . accepto -ens nobis C marcas (*item* 415 p. 292,6).

B *certo fine -endi non indicato:* **1** *strictius:* **a** *dicere, narrare, referre, tradere, (an)nuntiare, contendere, proferre – sagen, erzählen, berichten, überliefern, melden, mitteilen, verkünden, behaupten, vorbringen (refl.: p. 161,9;* -unt *vel pass.* fertur, -untur *sim. i. q.* dicunt, dicitur, dicuntur *[aut c.*

nom. vel acc. c. inf. aut c. enunt.] – 'soll[en]'): **α** *gener.:* CHRON. Fred. 2,8 Aeneas et Frigas fertur germani fuissent. WETT. Gall. 8 adierunt, *qui praedicationes contempserunt*, Cunzonem ducem ... accusatorias fallacias -entes. WALAHFR. Wett. 428 cuncta ex ore -entis (-endis, clerici, dicentis, nuntiantis *var. l.*) audiit *antistes*. VITA Ludow. Pii 13 p. 316,6 latum (lutum, allatum, relatum, dictum *var. l.*) est eis *(qui missi fuerant)* de exercitu. ANNAL. Fuld. II a. 858 p. 50,15 longe aliter esse, quam se vulgi fert opinio, cuncti ... testantur. GESTA Bereng. 1,15 cuncta nequit mea ferre (gloss.: referre) Thalia. WIPO gest. 33 p. 53,22 fertur, ut ... effigiem ligneam crucifixi Domini ... ludibrio habuissent pagani. OTTO FRISING. gest. 14 p. 29,35 fertur pretaxatos oppidanos ... consilium inisse. *persaepe. fort. huc spectat:* FORM. Marculfi 2,43 trepudiantis *(sc. episcopus)* multum, de quod pagina faerrit (farit, farrit, parit *var. l.; v. notam ed.*), quod valitantis vobis *(sc. papam)* prescimus esse cum vestris. *appellare – nennen:* YSENGRIMUS 5,973 quę *(nola)* ... -batur quintę mediana diei *(cf. notam ed.)*. **β** *iur. et canon.:* CAPIT. reg. Franc. 1 praeceptionem latam noveritis *(sc. episcopi)* esse firmandam. FORM. Wisig. 39 p. 593,11 has conditiones nostra coram praesentia latas subscripsi. LEX Baiuv. 2,17 ferre s e n t e n t i a m contra legum nostrarum statuta (OTTO FRISING. gest. 2,9. CONST. imp. II 101a,8 excommunicationis. *al.*). OTTO FRISING. gest. 1,68 p. 96,15 Conradus rex ... examen laturus. 2,25 p. 130,21 iudicium de Italis. CONST. imp. I 367 in feodali causa t e s t i m o n i u m (CHART. ord. Teut. [Thur.] 44 [epist. papae]. CHART. episc. Misn. 105). *al.* **b** *manifestare – offenbaren, ans Licht bringen:* WALAHFR. Blaithm. 90 sanctus quod spiritus illi more prophetarum rerum secreta -bat. **c** *efferre, colere, celebrare – erheben, ehren, preisen, feiern, rühmen (per brachylogiam; usu absol.: l. 38):* WANDALB. martyr. 189 Diogenes septenis *(sc. Idibus Aprilis)* Eleususque -untur (*sim.* 164 felix ... Theodorus cum Iuliano eximia virtutum laude -endi). RUOTG. Brun. 16 innocenciam ... in cęlum. *absol. i. q. se iactare – prahlen, sich rühmen:* IONAS BOB. Columb. 2,16 p. 268,9 gloriam ... boni exitus ... Domma habuisset, si per elationis ac arrogantiae vitium -endo (serendo, se efferendo, se praeferendo *var. l.*) non perdidisset. **2** *latius:* **a** *gignere, procreare – erzeugen, (hervor)bringen:* WALAHFR. carm. 18,32 gramina fert tellus. GODESC. SAXO carm. 10,4,11 illam quod divisionem *(sc. diei noctisque)* disceremus ... principalem, quam -isti *(sc. Deus)* luce atque tenebris. DIPL. Heinr. III. 155 unum curtile cum omni integritate et vinetis tres karradas -entibus. ALFAN. premn. phys. 1,77 p. 19 ut cibis ... indeficiens permaneat natura -entium (*PG 40,529A* τῶν προσφερομένων) fructus. CHART. archiep. Magd. 405 p. 534,9 qui *(mansi)* ad -endum frumentum sint fertiles. *al. fort. huc spectat:* VERS. cod. Zwif. 2 (ed. H. Spilling, Das Zwiefaltener Passionale. 2004. p. 22; s. XI./XII.1) stella maris solem, fert virgo puerpera prolem. **b** *possidere, continere, circumferre – haben, aufweisen, besitzen:* **α** *in univ.:* WALAHFR. Wett. 37 quattuor ... tulit (gloss. R. O: i. e. habuit) Waldonis lustra potestas. carm. 54,33 dum fert Alemannia cautes. IOH. CANAP. Adalb. A 21 erat ... in capella regis quidam clericus ... ipse regio sanguine genus -ens (referens *var. l.; sim.* B 21 p. 62,26. C 21 p. 80,42). ALFAN. premn. phys. 1,90 p. 22 quis ... miretur nobilitatem huius animalis colligantis in se ipso mortalia immortalibus et rationabilia coniungentis irrationabilibus, -entis (*PG 40,532C* τοῦ φέροντος) in sua natura omnis creaturae imaginem? CHRON. Erf. min. p. 653,6 Franciscus ... in palmis, latere et pedibus effigiem plagarum Christi tulit. **β** *in locut.* prae se ferre *i. q. (aperte) ostendere – (offen) zeigen, an den Tag legen:* RUOTG. Brun. 12 in cęlestis regis tabernacula cum spiritualibus nequiciis pugnaturus intravit artes secum exercitationesque virtutum arma fidei ⌞prae se -ens⌟ (referens, preferens *var. l.*). LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 129,24 immobilis persistebat *archiepiscopus* in sententia illud pre se -ens, quam terribiliter ... a papa ... obiurgatus fuisset.

III *de motu ab (ex) aliqua re, aliquo:* **A** *auferre, eripere, abducere – (weg-, beiseite)nehmen, -führen, rauben, entwenden, entführen, hinwegraffen:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* DIPL. Merov. I 156 p. 390,14 quasi ... Gairinus ... ipsa medietate de ipso teleneu ... tullissit. LEX Alam. 34,1 quidquid ibi *(sc. rerum ducis)* tultum (toltum, tolutum *var. l.*) fuit. 78,5 qui *(canis pastoralis)* lupum mordit et pecus ex ore eius discutit (tulit, extollit, tollit *sim. var. l.*). FORM. Marculfi 1,27 quasi abba vester ... eidem *(regi)* servo suo per forcia tullisset ([-issit, -isset *var. l.*]. *sim.* 1,28). 1,29 quasi ... rauba ... eidem *(fideli)* tullesetis (tullesitis, tullisetis, tollissetis, -issetis *var. l.*). HINCM. annal. a. 868 p. 142,2 tultis paternis honoribus. EPIST. Teg. I 73 de decimatione ..., quam Tagininus tullit nobis *(sc. monasterio). persaepe. c. notione sumendi i. q. facere – machen:* ALCUIN. epist. 148 p. 237,38 (add. cod. Luc.) ego Iacobus diaconus de has epistolam scarapsum *(i. excerptum)* tuli. **b** *medic. (de phlebotomia):* AESCULAPIUS 2 p. 3,41 sanguinem de fronte oportet tollere usque ad libras II; ... si plus -erint *(sc. medici)*, malfiunt *scotomatici*. **2** *abolere – beseitigen, tilgen:* HRABAN. carm. 39,66,5 omne tulit *Christus* mirantium corde, quod erat dubium. HELM. chron. 84 p. 164,34 tulit *comes* genus illud *(sc. Slavorum crucifigendorum)* supplicii de terra.

B *(secum) ducere, accipere (et asportare), acquirere – (mit sich) nehmen (und wegbringen), erwerben, erhalten, bekommen, einnehmen:* **1** *gener.:* PASS. Afrae II 3 tulit *Hilaria mater* corpus eius et posuit secundo miliario a civitate Augusta. TRAD. Frising. 703a p. 589,22 tulit *presbyter* secum in locum secretum Fridaratum comitem. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,237 quicumque tuum vel nomine solo obsecrat auxilium, sospes -et omne rogatum. CHRON. Salern. 154 p. 161,17 Atenolfus (Atenolfum *p. corr.*) cum exiguis Capuanis ... secum -unt *exiliati*. EGBERT. fec. rat. 1,127 ipse suum tetulit, cuius porrigo, galerum *(cf. notam ed.). al. c. notione sorbendi:* WALAHFR. Wett. 190 quendam pro corporis haustum prosperitate tulit (accepit *var. l.*). **2** *publ. et iur.:* **a** *proprie in ipso actu symbolico:* TRAD. Frising. 328 p. 281,6 (a. 814) tulit *Sigipaldus* wadium in manu sua et tradidit omnia iura *(sim.* 330 p. 282,38 tulit pallium ipsius altaris in manu sua *eqs. al.)*. **b** *translate:* **α** *de matrimonio:* ORIGO Lang. 5 l. 6 tulit Albuin uxorem Rosemunda (*sim.* LEX Baiuv. 15,10 si ... mulier ... alium maritum tulit). **β** *in actu donationis, pignerationis sim. i. q. sumere, suscipere – an sich nehmen, übernehmen:* PACTUS Alam. 22,1 si quis gregem de porcus ... in pignus -erit (*sim.* LEX Alam. 67,1 ad pignus. *ibid.* qui pignus tulit [tollit, tullerit, tullit *var. l.*]). BREV. NOTIT. p. A 23,13 concambium fecit Arn episcopus cum Adalone viro nobili tulitque ab eo de Hadolvespach, quod suum ibi erat proprium. TRAD. Frising. 413 quicquid ... in propriae hereditatis partem tulit *Berno presbyter* (*sim.* 422 p. 362,12). 517 tradidit *Podalunc subdiaconus* ... locum ... totum ex integro, quod de patre et fratribus ad suam partem -erat. **γ** *in venditione i. q. lucrari – einnehmen:* LEX Alam. 37,2 pretium, quod tullit de proprio suo mancipio.

C *consequi, participare, recipere – ernten, davontragen, teilhaftig werden:* **1** *gener.:* WALAHFR. carm. 18,15 spes ardens a te me plurima velle lucrari lucisque tuae consortia ferre. 13,4 mercedis ... -as *(sc. magister)* praemia multa bonae. HRABAN. carm. 17,28 baptismum quando sorte tua -eras *(sc. Fridericus episcopus). in imag.:* WALAHFR. carm. 9,1,6 suscipe patricolam clementi corde libellum, emendata tuo *(sc. Hrabani abbatis)* viscera ut ore -at. *spectat ad generationem:* EINH. Karol. 18 p. 23,1 defuncta Fastrada Liutgardam Alamannam duxit, de qua nihil liberorum tulit *(pendet ex Suet. Aug. 63,1)*. **2** *publ. et iur. c. sensu vindicandi:* LEX Baiuv. 17,2 istius hominis priora opera fuerunt in isto agro quam tua *(sc. qui agrum vindicas)*, et labores fructuum ille tulit (tullit *var. l.*). TRAD. Frising. 1060 prenominatus ... vir tulit IIIIor mancipia ... et tradidit in manus ... presulis. DIPL. Heinr. III. 108 p. 137,35 ego *(sc. episcopus)* et mei antecessores per consuetudinem tulimus in episcopatu ... nominative porcos et multones.

D *capere, captivum ducere – ergreifen, verhaften:* LEX Baiuv. 16,11 dux illum *(sc. mancipium)* per debitam et iustam culpam tulit et mihi *(sc. venditori)* licenter tradidit. HUGEB. Willib. 4 p. 94,14 Sarracini repperientes, quod adveni et ignoti homines ... venti fuerunt, -erunt eos et captivos habebant.

[Fiedler]

CHRON. Salern. 109 p. 121,29 armis (arma *p. corr.*) -erunt *Beneventani (sim.* 126 p. 140,1. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 128,15 arma. *al.).* *Fiedler*

2. fero *v.* ferro.

ferocia, -ae *f.* *ferocitas, saevitia – Wildheit, Angriffslust:* NOTKER. BALB. gest. 2,9 p. 63,11 canes . . . agilitate et -a (ferocitate *var. l.*) singulares, quales ipse *(imperator Persarum)* . . . ad capiendos . . . leones et tigrides postulavit. RUOTG. Brun. 40 barbarorum immanitatem et intolerandam dudum -am mitigavit.

ferocio, -ire. *saevire, furere – wüten, rasen:* VITA Serv. 54 p. 126,13 quo *(milite)* in una dierum -ente in medio populi . . . repentina ruina occidit mortuus. *partic. praes. usu adi.:* LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 201,17 nisi . . . milites episcopi . . . -entis turbae impetum inhibuissent.

ferocitas, -atis *f.* *ferocia, saevitia, furor, crudelitas – Wildheit, Angriffslust, Raserei, Grausamkeit (c. gen. inhaerentiae: l.20):* **1** *de anim. eorumque animo sim.:* ALDH. virg. I 45 furibundae libidinis -s. WILLIB. Bonif. 5 p. 20,26 ut . . . militum . . . malitiosam superbiae -em . . . evaderent. EPIST. var. I 5 quondam fidelis mentem inpatiens furor cum -is (feracitatis *cod.*) obstinatione . . . conturbabat. DIPL. Ludow. Inf. 84 (spur.) paganorum. CHRON. Thietm. 4,34 nimie -is canes. *saepe. v. et l.6.* *de re personata:* ALDH. virg. I 26 p. 261,5 fortunae. **2** *de fluctibus sim. i. q. aestus, agitatio – Brandung, Aufregung:* ALDH. virg. I 34 p. 276,14 effera fluctuum -s. ANNAL. Plac. a. 1268 p. 526,38 licet mare esset in magna -e (*sim.* a. 1270 p. 542,38).

***ferocitans,** -antis. *furiose concupiscens – leidenschaftlich begierig, verrückt (nach):* BENED. ANDR. chron. p. 173,6 diligebat *(sc. papa Iohannes XII.)* collectio feminarum, odibiles ęcclesiarum, amabilis iuvenis -es.

feronymus *v.* pheronymus.

ferox, -ocis. *script.:* ve-: *l.72.* -rr-: *l.42.* *form.: abl. sg.:* -i: *l.64.65. adde* POETA SAXO 2,168 -i (-oti *var. l.*). -e: *l.57. adde* BEDA hist. eccl. 3,2 p. 129,8. *gen. pl.* -ium: *l.51. usu praed.: l.46. al.*

ferus, saevus, atrox, contumax, vehemens, torvus, rapax – wild, grausam, unbeugsam, heftig, grimmig, reißend (plerumque in malam partem): **1** *de anim. eorumque animo sim. (de diabolo: l.43):* **a** *in univ.:* IONAS BOB. Ved. 2 adversum Alamannus gentem ferrocem. HRABAN. epist. 6 ut scirent Christi oves, quomodo lupi -issimi et draconis saevissimi morsus evadere . . . possent. POETA SAXO 2,214 cumque novas Angli sedes sibi quęrere vellent Saxonesque simul, hanc *(insulam)* invasere -es. 3,547 corda domans belli terrore -ia. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 50,8 sunt . . . Ungari . . . moribus et lingua barbari et -es. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 168,34 que dicemus, sufficient agrestioribus et -ioribus, qui unquam possint esse inter falcones. *persaepe.* *usu subst.:* PASS. Quir. Teg. 12,40 (vs.) quid agam *(sc. caecus)*? mox praeda lupis, esca -ium (ferarum 2) rictibus. OTLOH. prov. F 55 -x atque inquietus linguam semper litigiis exercens cani comparatur. CATAL. cod. Schir. p. 628,69 Franci, id est -es. **b** *instructus, paratus ad omnia – beschlagen, sattelfest:* NICOL. BIBER. carm. 192 dominos in lege -es vincis *(sc. Henricus magister)*, versutos in iure facis quasi mutos. **2** *de rebus:* **a** *incorporeis:* RHYTHM. 47,2,3 -e ira repletus est *venator.* HROTSV. Dion. 157 christicolis edicta necis dictare -is. *al.* *usu subst.:* HUGEB. Willib. praef. p. 87,36 prava diregens ⌊in directa⌋ (indirecta *ed.*) asperaque -ia politer planitans *(cf. Vulg. Luc. 3,5).* **b** *corporeis:* ALDH. ad Acirc. 49,5 fluvios transire -es. virg. II 382 nexus . . . -es *(sc. vinculorum).* ALCUIN. epist. 120 omnia . . . tuae sanctitatis spectant iudicium, utrum digna memoriae an pumice radenda -i. POETA SAXO 3,264 agros villasque -i . . . ferro populari . . . et igni.

adv. **ferociter.** *atrociter, crudeliter, immaniter – schrecklich, in grausamer, furchtbarer Weise:* POETA SAXO 1,407 Francorum terras . . . nimis vastare -r ausi *(sc. Saxones).* 2,344. RUOTG. Brun. 10 p. 11,10 quod *(virus nequitiae)* . . . nusquam . . . -ius quam in occidentis partibus estuabat. ABBO SANGERM. serm. 14,17 alter *(sc. Iacobus)* . . . letifero ictu . . . lapidibusque Iudeorum -r (v- *var. l.*) obrutus *(sc. occubuit).*

***ferquidus** (-qued-), -a, -um. *(theod. vet.* farquedan; *v. Graff, Sprachsch. IV. p. 646)* *similis, aequalis – ähnlich, gleich(wertig), entsprechend (fere usu subst.; cf. F. van der Rhee, Die germ. Wörter in den langob. Gesetzen. 1970. p. 52-54):* EDICT. Roth. 147 damnum conponat -o (-um *var. l.*), id est similem (*sim.* 175 reddat ei -o [-edo, -um *var. l.*]. 330 -o [-um, firtido *var. l.*]. 337 -o [-um, fercoit *var. l.*]. 349). LEG. Lang. p. 175,1 reddat ille, qui occisit, ipsos ⌊porcûs -ûs⌋ [porcos -os *var. l.*]. p. 223,20 reddantur -i eorum *(servorum). ibid. al.*

[ferra *v.* 1. sera: CHART. Lux. III 48 p. 48,17.**]**

***ferragium,** -i *n.* *(?a* farrago; *cf. D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 467sq.)* *?praestatio farraginis – ?Abgabe an Mischfutter:* CHART. Laus. 301 p. 269,14 (c. 1200) columgia Turumberti debet . . . VIII denarios de -o *eqs.* p. 269,19 avena et -um est vicedomini. 692g de tallia L solidos, de porcis et -o XXX solidos.

***ferramentarium,** -i *n.* *officina ferraria – Schmiede:* RITUALE Biburg. 414 (Spicil. Friburg. XIV. 1970; c. 1170/1200) in -o.

ferramentum (fera-), -i *n.* *script.:* fęra-: *l.55.* fura-: *l.60.* fra-: *l.55.* -rem-: *l.37.* -rom-: RECEPT. Sangall. II 123 capit. p. 40.

instrumentum ferreum, ferrum – eisernes Gerät, (Werk-)-Zeug, (Stück) Eisen (de bulla aurea: p.165,13): **1** *de incertis vel quibuslibet instrumentis (fere usu plur.):* **a** *in univ. (in imag.: l.30. al.):* BONIF. epist. 50 p. 84,28 nullum de domo sua . . . -um . . . vicino suo prestare. CAPIT. reg. Franc. 32,42 -a, quod in hostem ducunt. EPIST. Teg. I 4 quantumlibet calibis -a sarcienda . . . petimus . . . nostro iubeatis transmittere Vulcano. MEGINFR. Emm. 7 p. 977B omnia -a christianae religionis robustus cultor succingitur. ARS med. 5 p. 424,4 anatomicae . . . doctrinae . . . universorum fera-orum nomina. BERTH. RATISB. serm. exc. p. 17,23 faber sine -is. ALBERT. M. veget. 7, 170 -a, quibus horti et campi coluntur. *persaepe.* **b** *in enumeratione possessionis integrae:* TRAD. Weiss. 72 (a. 787) alia causa mea *(sc. dono)* tam . . . mancipiis, -is, vestimentis *eqs.* FORM. Bitur. 15a p. 175,21 eramenaria . . ., ferre-um vel quicquid in domibus nubiliora necessaria sunt. FORM. Augiens. B 24 boves aut vaccas tantos, . . . callidarias vel -um *eqs.* **c** *in censu solvendo:* CHART. Sangall. A 297 (a. 826) ut . . . censum solvam, id est solidum unum in argento probato aut in -is aut vestibus novis. 486 precium VI denariorum in -is. **d** *in ordalio (cf. p.171,14):* TRAD. Ratisb. 773 (c. 1126/29) mulier . . . igniti -i experimento hoc . . . confirmavit *eqs.* **e** *de tormentis:* HRABAN. martyr. Ian. l. 84 quae *(s. Fausta virgo)* suspensa -is lacerabatur. **2** *de certis instrumentis:* **a** *latius (in imag.: l.51):* MIRAC. Quint. 11 (MGScript. XV p. 267,18; c. 827) quidam pauper claudus . . . quoddam -um habebat, quod vulgi raslum vocant, hocque vasa minuta cavans *eqs.* HINCM. divort. 5 p. 139,20 a cuius *(ecclesiae)* communione . . . peccantes . . . medicinali -o *(i. scalpello)* sacerdotes abscidunt. PS. HELIOD. chirurg. 45 de -o xýtere, hoc est rasurium *(v. notam ed.).* MIRAC. Columb. 27 (MGScript. XXX p. 1014,1) -um, quod vulgo manariam vocat *(sic). al.* **b** *strictius:* **α** *telum – Waffe:* LEX Sal. Merov. 17,9 si eum de -o (ferro *var. l.;* -o [fera-, fęra-, fra- *var. l.*] LEX Sal. Karol.) vulnerasset. CHRON. Pol. 3,25 p. 156,8 quod . . . Zbigneus quemlibet . . . constitutum haberet, qui Bolezlavum . . . vel cultello vel alio quolibet -o (fera- *S*) confoderet. *al.* **β** *subscus ferrea – Mühleisen, -stange:* LEX Sal. Merov. 22,2 si quis -o (-um [fera-, fura-, -o *var. l.*] LEX Sal. Karol.) de molino alieno furaverit. CHART. civ. Spir. 72 -a, quibus lapides subnixi sunt. CHART. episc. Spir. 334 p. 300,25 omnia, quę in molendino inventa fuerint, cedent heredibus eiusdem prętер duo -a, que dicuntur mühleissen. *al.* **γ** *vomer – (Pflug-)Schar, Pflugeisen:* WALAHFR. Gall. 2,30 dum . . . operarios . . . disiungentes -a in aratris per noctem dimisisse perspiceret *(sc. furtum moliens).* REGISTR. Mog. p. 54,19 habentur . . . XVI -a aratri, que dicuntur scar. *al.* **δ** *ferrea solea (in equi ungula figenda) – Hufeisen (fere de praestatione):* DIPL. Conr. II. 140 p. 191,2 (spur. c. 1100) ut in Italica expedicione singuli *(sc. clientes)* . . . accipiant X talenta et -a quinque equorum *eqs.* CHART. Engelb. 129 (Geschichtsfreund 1. 1844. p.

[Antony]

197) pro censu annuo, videlicet uno -o, quod vulgo dicitur rossisen. REGISTR. Baiuv. A p. 246,28 de ecclesia Babenbergensi . . . XXX -a equorum. *saepe. v. et p.168,30.* **ε** *forma – Präge-, Münzstempel, Prägeeisen:* CHART. Argent. I 616,76 (post 1129) -a, in quibus denarii formantur. DIPL. Frid. I. 49 p. 82,38 tertiam . . . partem Bisuntinae monetae cum custodia -orum, quibus ipsa cuditur. *al.* **ζ** *molle ferreum – Back-, Hostieneisen:* WILH. HIRS. const. 2,32 p. 1087[B] -um, in quo sunt coquendae *(sc. hostiae),* tenet conversus. p. 1087[C] -um (fermentum *ed.*) ad hostias imponendas. GALB. Karol. 75,44 obtinuit *castellanus* . . . -a . . . optima, quibus panes excoquerent. **η** *sigillum – Siegel:* WIBALD. epist. 377 p. 506,29 perfecta sunt -a ad bullandum de auro (*antea:* sigillum argenteum perfectum; *postea:* duas bullas aureas perfectas). **ϑ** *malleus – Hammer:* HERBORD. Ott. 1,30 p. 32,5 haesitantibus cunctis . . . ipse -um (*postea:* malleo) corripiens *eqs.* **ι** *forceps – Zange:* AESCULAPIUS 10 p. 13,32 -o dens sive mola evellatur. **κ** *manica – Handeisen, -fessel:* HIST. mart. Trev. 27 -um, quod brachium eius *(paenitentis)* dextrum diuturna sui positione iam debilitaverat, . . . discinditur. **λ** *hamus (ad lebetem suspendendum) – (Kessel-)Haken:* WILH. HIRS. const. 1,25 p. 957[A] pro signo -i, quo caldarius suspenditur, utrumque indicem in modum catenae invicem iunge. **μ** *aculeus ferreus – eiserne Spitze:* CHART. Babenb. 109 p. 144,38 (a. 1198?) apud quemcunque sagittae cum -is ⌞vel manibus gestare⌟ (237 p. 64,20 in manibus gestate) infra murum deprehensae fuerint, dabit iudici *eqs.* **ν** *plur. fort. i. q. cardines – viell.: Bänder:* RICHER. SENON. gest. 1,20 monachus . . . de fenestris vel hostiis -a evellebat et ex his equum suum ferrare non dubitabat.

***ferrandinus** *et* ***ferrandus,** -a, -um. *(francog. vet.* ferrant *et* Ferrandin *[pro nomine equi]; cf. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 1754sqq.) de colore quodam equorum i. q. ferrugineus – eisengrau (an i. q. cinereus, griseus – asch-, weißgrau?):* LAMB. ARD. hist. 141 equum -dum. CHRON. Albr. a. 1214 p. 902,23 accidit . . ., quod equi lecticam Fernandi trahentes essent coloris -ni, et Fernandus ab omni populo vocatur F-dus *(ex Wilh. Brett.).*

***ferraricius,** -a, -um. *de ferrifodina i. q. ferrarius – Eisen-:* CAPIT. reg. Franc. 32,62 quid . . . de ferrariis et scrobis, id est fossis -is vel aliis fossis plumbariciis, . . . habuerint *iudices.*

ferrarius (fera-), -a, -um. *script.:* farr-: *p.166,24.* feria-: *l. 47.* ferrer-: *l.70.*

I *adi.:* **A** *de hominibus ferrum arte tractantibus:* faber -us *i. q. faber ferri – (Eisen-, Grob-)Schmied:* LEG. Burgund. const. I 10,4 qui f a b r u m -um occiderit (MAPPAE CLAVIC. 92 misce omni colori ⌞aqua fabri feri-i⌟ *[cf. l. 59. p. 166, 26]. saepe*). **B** *de rebus:* **1** *ferrum ferens, continens – Eisen führend, eisenhaltig, Eisen-:* MARB. RED. lap. 1,39 quartum *(adamantem)* producit -a vena Philippis. CHART. Babenb. 743 Heinricus . . . tres montes -os in predio suo . . . sitos ad usum fratrum Zwetil . . . delegavit. *v. et p.166,26 (cf. l.47.59).* **2** *qui ad fabrum ferri pertinet – Schmiede-:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,5 p. 37a[r] ars eius *(sc. infirmi est)* -a aut fornacina: quae omnia corpus calefaciunt et desiccant.

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *faber ferri – (Eisen-, Grob-)-Schmied:* **a** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 128,29 ministeriales non invenimus aurifices neque argentarios, -os. MAURUS urin. II p. 50,44 utatur *(sc. spleneticus)* . . . aqua -orum *(i. ferrata; cf. l.47. p.166,26),* in qua extinguatur ferrum candens. VISIO Godesc. A 21,1 ut in conflatorio -i quandoque fit. WILH. CONG. chirurg. 1420 valet ad idem *(sc. inflationem testiculorum)* scoria -orum *(i. ferri)*: in igne calefiat *eqs. al. v. et p.166,50.170,9. 171,12.* **b** *usu attrib. post nom. propr. (interdum et ipsum pro nom. propr., e. g. l.68; saepius de testibus):* GREG. CAT. chron. I p. 207,6 casam Petri porcarii, casam Petri -i. CHART. Ticin. 90 p. 23,10 ibi fuerunt . . . Oliverius de Pratello et Trecallus F-us . . . testes. CHART. Tirol. 580 presentibus . . . domino Marquardo de Burgonovo, Walterio fer-o. CHART. Tirol. notar. I 95 d. Pellegrinus statuit terminum Villano -erio absenti, ut *eqs. persaepe.* -us equorum *i. q. faber qui equis soleas ferreas suppingit – Hufschmied:* CHART. Bund. 1031 p. 438,39 (a. 1272) filius . . . Alberti -i equorum de Cumis. **2** *qui ferrum vendit – Eisenhändler:* CHART. scrin. Col. A I p. 82 nr. 27 (a. 1159/67) in . . . domo sita inter -os (*cf.* p. 112 nr. 3 inter eos, qui ferrum vendunt). **B** *fem.:* **1** *ferrifodina – Eisengrube:* DIPL. Heinr. III. 70 p. 94,5 heremitarium sancti Ambrosii, quod dicitur Monsaltus, cum -a (fera- *var. l.*) . . ., cum molendinis, piscationibus *eqs.* DIPL. Frid. I. 88 p. 145,19 cum . . . placitis . . . castrorum de predictis singulis locis, tam de -is quam et forestariis. *v. et p.165,39.* **2** *officina fabri ferri – Schmiede(werkstatt):* ANON. secret. p. 46,16 haec omnia *(sc. vasa, in quibus dissolvuntur corpora)* inveniuntur in -is. **3** *ars fabri ferri – Schmiedehandwerk:* ALBERT. M. eth. II 6,2,16 p. 428[a],44 forma . . . artis ad lignariam aedificativam determinata applicabilis non est -ae vel lanificio. **4** *uxor vel vidua fabri ferri – Schmiedin (?pro nom. propr.):* REGISTR. Mog. p. 18,3 census de officio sculteti in brulo Erphordie: . . . Adelheidis F-a VI denarios. NECROL. V Mart. 27 p. 382 Geysla F-a. **5** *nomen plantarum:* **a** *sideritis, verbenaca – Eisenkraut:* RECEPT. Bamb. 9 herba sideritis, hoc est -a. DYASC. p. 96[a] secunda *(sc. species hierobotani),* quam erectam diximus, vocatur etiam trigonion bunion vel gerebotanum vel -a, hercularia, latine cristellinatia *(i. crista gallinacea).* **b** *eupatorium – Odermennig:* DYASC. p. 17[b] agrimone herba omnibus nota et fa-a minor dicitur. **C** *neutr. i. q. squama ferri – 'Hammerschlag', 'Glühspan':* ALPHITA F 74 -um est, quod invenitur in trunco, in quo faber refrigerat forcipes; unde ipsa aqua ferraria dicitur *(v. comm. ed. p. 425; cf. R. Creutz, QuellStudGeschNat. 7,4. 1940. p. 468).*

***ferrarum** *subst.* (*arab.* al farrâr) *fugitivum – das Flüchtige:* GEBER. clar. 2,11 argentum vivum vocatur . . . Mercurius et -um *(cf. notam ed.).*

***ferrata,** -ae *f.* *(orig. inc., cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 469[a] et D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 468sqq.) Coregonus Schinzii (L.) – Felchen:* CHART. Laus. 296 (c. 1200) quod *(tenementum Petri)* debet L -as. 323 heredes . . . debent . . . XXX -as vel XV denarios in anniversario Thome. 835[e] exceptis -is de Veteri Ripa.

***ferrator,** -oris *m.* (ferrare) *faber ferrarius, qui equis soleas ferreas suppingit – Hufschmied (?pro nom. propr.: l.40):* REGISTR. Patav. I p. 109,10 (s. XIII.) item de domo Ulrici F-is lectus *(sc. ministratur; cf. notam ed.).* CHART. Austr. sup. II 246 ego Heinricus filius Ruperti -is. CATAL. fam. pap. p. 197[a] mag. Ancelmus -r I *(sc. viandam recipit).*

***ferratrix,** -icis *f.* *uxor vel vidua ferratoris – Hufschmiedin (?pro nom. propr.):* REGISTR. Patav. I p. 110,9 (s. XIII.) de domo F-is circa Granarium lectus *(sc. ministratur).*

***ferratura** (fera-), -ae *f.* *script.* farr-: *l.53.* **1** *actio ferro affixo muniendi – das Beschlagen mit Eisen:* **a** *in univ.:* CONSTANT. AFRIC. theor. 5,12 p. 20a[v] est *(sc. motus vitalis)* . . . actio in homine studiosa, ut in ferrario -a, in agricola agricultura. **b** *actio soleas ferreas (equis) suppingendi – das Beschlagen (von Pferden):* BERTH. RATISB. serm. 17 p. 90,25 si nihil pati vellet *equus* . . ., nec sellaturam . . . nec fa-am . . ., parvi esset valoris. *fort. huc spectat:* CHART. Laus. 556 p. 470,29 (a. 1144/1230) debent ei *(episcopo)* burgenses in victualibus et -a credentiam usque ad XL. diem. **2** *ferramentum, ferrum – eisernes Gerät, 'Eisen':* **a** *in univ.:* CHART. Bund. 17 p. 21,4 (a. 765) donatio haec . . . firma permaneat tam agris quam . . . aeramentis, -is, loramentis, vasis *eqs.* **b** *armatus – (Aus-)Rüstung, Bewaffnung:* LEG. Lang. p. 185,5 (a. 745/46) de -a (ferra aura *8*; *antea:* scutum et lanceam) . . . et aliis armis vel caballis *(sc. arimanni)* ita fieri debeat, sicut iam antea . . . precepimus. **c** *operimentum ferreum – Eisenbeschlag:* FORM. Salisb. II 2,17,11 ad nostras ostias claves cum -is fieri. **d** *ferrea solea (in equi ungula figenda) – Hufeisen (usu sing. sensu collectivo: l. 66):* CARM. Bur. 92,56,3 -am pedibus *(sc. equi laboravit Mulciber).* ALBERT. MIL. temp. 122 quatuor fera-as equorum simul facile extendebat *Karolus rex.* **e** *subscus ferrea – Mühleisen:* GREG. CAT. chron. I p. 211,23 in quibus *(molinis)* dare debemus machinas et -as.

ferratus *v.* ferro. ***ferrebannio** *v.* *forbannio.

ferrementum *v.* ferramentum.

[Antony]

***ferreolum,** -i *n.* *?vasculum ferreum – ?kleines eisernes Gefäß:* CAPIT. reg. Franc. 128,36 utensilia: -um I, patellam plumbeam I.

ferreus, -a, -um. *script.* ferria: *l.53.* **I** *adi.:* **A** *strictius i. q. e ferro factus,* σιδήρεος *– eisern, aus Eisen gefertigt, geschaffen:* **1** *proprie:* FORM. Augiens. C 3 cuius generis esse deberent *vasa,* -a, testia an lapidea. TRAD. Frising. 654 campanas II, unam aeream et aliam -am. POETA SAXO 3,455 lectus *(spectat ad tormenta craticulae candentis).* WALTHARIUS 47 -a silva *(sc. hastarum)* micat. BENZO ad Heinr. IV. 1,8 crucicula. CHRON. reg. cont. III a. 1206 p. 224,7 quem *(episcopum)* manicis -is constrictum secum duci iubet *rex. persaepe. v. et l. 18. vol. I. p. 1591,14.* **2** *per compar., in imag. et translate:* **a** *spectat ad constantiam, stabilitatem, fortitudinem sim.:* **α** *in univ.:* RADBERT. Adalh. 38 quis ... vel saxeum pectus habens non fleret ... aut quis vel -is continere se poterat oculis, ne lugeret? NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 83,22sqq. -us Karolus, -a galea cristatus, -is manicis armillatus, -a torace -um pectus ... tutatus, hasta -a ... sinistram impletus. TRANSL. Libor. I 7 quibus *(Saxonibus)* ut ianuam fidei aperiret, -a quodammodo lingua praedicavit *Karolus imperator.* LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 216,22 nec -as vel adamantinas acies ... virtuti suae *(sc. militum regis)* inexpugnabiles fore. PS. AVIC. tinct. 5 p. 630^{b},15 antiqui ... philosophi ... vocaverunt ipsum *(lapidem)* -um propter impossibilem fusionem. *persaepe.* **β** *usu subst. pro cognomine:* TRANSL. Dion. Ratisb. 3 p. 357^{b},6 quam *(Galliam)* ... vix Caesar cognomento F-us ... perdomuit. TRANSL. Wandr. 20 (ed. N.-N. Huyghebaert. 1978) Balduinus, ob invincibile animi robur ... cognomento F-us. *al.* **γ** *in cognomine:* FLOR. WIG. chron. a. 1054 (MGScript. XIII p. 129,1; s. XII.[1]) Eadwardum, regis videlicet Eadmundi Ferrei-lateris filium. **δ** *in nomine loci:* OTTO FRISING. chron. 7,15 p. 331,3 succenso castro, quod F-um *(manu recentiore superscr.* eyserenstat *B2)* vocatur. **b** *spectat ad ferociam, crudelitatem, saevitiam sim.:* EPIST. Hann. 18 p. 42,2 speramus ... -um istud sęculum iusti quasi malleo regiminis in aureum reformari. METELL. exp. Hieros. 3,961 quę *(Dei dextra)* mortis -a claustra comminuit. CARM. Bur. 106,3,6 mores nunc aureos, nunc habet *Venus* -os. *al.* **B** *latius:* **1** *qui ferrum in se habet, ferrum continens – Eisen in sich bergend, eisenhaltig, Eisen-:* **a** *in nomine montis cuiusdam:* CHRON. Andag. 1 p. 4,5 ad aquilonem inter Campilonem et Haletum, F-um montem *eqs. (de terminis).* **b** *ferro temperatus – mit Eisen versetzt:* MAPPAE CLAVIC. 8 facis potionem -am. **2** *ferro vestitus, loricatus – gepanzert, geharnischt:* HIST. peregr. p. 139,28 Alemannorum gentem in equis -is advenire. **3** *ferrugineus, nigrans – eisenartig (von Farbe), eisenfarben, dunkel:* HILDEG. scivias 1,6 l. 37 ab humero et deorsum velut -a nube circumdati fuerunt (*sc. superni spiritus; item* l. 151). 3,3 l. 145 quae *(turris)* -i coloris est. *ibid. al. (cf. Ch. Meier, Frühmittelalterl. Stud. 6. 1972. p. 280).*

II *subst.:* **A** *fem. i. q. catena – Kette:* CHART. Ital. Ficker 472,9 (a. 1273) nisi idem forbannitus -ias ad pedes aut detemptus erit *eqs.* **B** *neutr.:* **1** *ferramentum – eisernes Werkzeug, Gerät:* THEOPH. sched. 2,3 lignea et -a, quae volueris. **2** *gladius, ensis – Schwert:* ADEMAR. hist. 3,31 l. 38 reperientes eum *(Adalbertum)* orationi incumbere ⌊missilibus quam⌋ *(cod.*, missilibusque *ci. ed., sed cf. Leumann-Hofmann, Gramm. p. 591)* -is confodientes Christi martirem fecerunt *(sc. Pincenati).*

***ferrifaber,** -bri *m.* *faber ferrarius – Eisen-, Grobschmied: v. p. 8,69.*

***ferrifer,** -era, -erum. *ferrum ferens – Eisen tragend:* **1** *adi. de facultate ferrum trahendi:* ALDH. ad Acirc. 36$^{tit.}$ magnes -r; ... frigida ... chalibis suspendo metalla per auras. **2** *subst. masc. i. q. loricatus, ferratus – geharnischter, gepanzerter Krieger:* ALDH. carm. eccl. 4,7,22 dum Titus caesar ... cum genitore simul ... urbem *(sc. Solimam)* -is vallarent milibus amplam.

ferrifodina, -ae *f.* *locus ubi ferrum foditur, ferraria – Eisengrube:* CHART. Solod. I 215 p. 113,35 (epist. papae a. 1179) quartam de -is. CHART. Pomm. 494 p. 592,13 si ... in eisdem possessionibus aurifodine, argentifodine, -e ... invente fuerint. CHART. Pommerell. 302 p. 258,9 cum ... -is, aurifodinis *eqs.*

ferrigo *v.* ferrugo.

***ferripedium** (-pęd-), -i *n.* *ferrea solea (in equi ungula figenda) – Hufeisen:* CHART. Sangall. B 256 (a. 1211) dare XII -ędia equorum pro casura cum adpertinentibus clavilis.

ferrium *v.* ferrum.

ferro (fero), -atum, -are. **1** *ferreis soleis (ungulis equorum affixis) instruere – (mit Hufeisen) beschlagen:* EPIST. Wibald. 254 ut ... equum ... servientis vestri -are non abnuatis. GUIC. (?) bers. 13 debent portare *bersatores* ... tascam, in qua sint martelli, ferri, clavi et alia necessaria ad -andum (fera- *A*) equos. IORDAN. RUFF. equ. 3,2 p. 9,2 -ari debet equus ferris sibi convenientibus rotundis ad modum ungulae. ALBERT. MIL. temp. 161 marchio ferari fecit pedes equorum suorum cum ferris de argento. *al. v. et p.165,29.172,11.* **2** *(mixtura ferrum continente illita) indurare – (mit einem eisenhaltigen Überzug) härten: v. p.169,62.*

adi. **ferratus,** -a, -um. **1** *strictius:* **a** *ferro instructus, munitus – mit Eisen beschlagen, mit Eisen(beschlag) versehen:* WALTHARIUS 771 -am cornum ... iacit *Ekivrid.* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 896 p. 128,8 alii *(sc. obsidentes)* securibus et spadis portam et vectes -os incidunt. UNIBOS 37,4 quos *(denarios)* non mensurat numero, sed -o sextario. CHART. Hans. III p. 397,36 (add. ad I 435) tantum *(sc. I d.)* debetur de biga -a, de non-ferrata nisi obolus debetur. *al.* *spectat ad ferreas soleas ungulis equorum clavis affixas:* WALTHARIUS 1203 ungula. PETR. DAM. Rom. 15 p. 38,14 Guarini equus ... Iohannis tybiam -a calce percutiens fregit. WILH. HIRS. const. 2,51 p. 1114^{B} quotquot iumenta non-ferrata habent *hospites*, ad omnes dat *sacrista* nova ferramenta. BRUNO MAGD. bell. 79 Godebaldus dum equo suo noviter -o pedem posteriorem levaret *eqs.* **b** *ferro vestitus, loricatus – in Eisen gekleidet, gepanzert, gerüstet:* WALTHARIUS 612 -us adest *(sc. Guntharius rex)*, ad proelia venit. CHRON. Pol. 1,8 -as acies. HUGO FLOR. act. 3 p. 380,49 Wantelinus ... egressus patentibus portis una cum -is militibus urgebat eos *(sc. urbem impugnantes).* METELL. exp. Hieros. 4,780 cum ... -a repleret contio prata. *al.* *in imag. (de obsidione):* SISEB. carm. 5 nos ... -ae (fera- *var. l.*) ... premunt milleno milite curae. ALDH. virg. II 106 quae *(scelera)* plerumque solent -as vincere mentes. **c** *qui ferrum in se habet, ferrum continens – Eisen in sich bergend, eisenhaltig, Eisen-:* **α** *in nomine loci* Mons -us *('Montferrat'):* OTTO FRISING. gest. 1,46 Willehelmum marchionem de Monte -o. *al.* ACTA imp. Winkelm. I 539 p. 438,23 preter homagia marchionum Montisferrati et Salutiarum. *al.* **β** *ferro temperatus – mit Eisen versetzt:* THADD. FLORENT. cons. 57,2 electuarium -um: *eqs.* **2** *latius i. q. ferreus – eisern:* **a** *proprie:* VITA Lamb. Traiect. 13 (MGMer. VI p. 367,8) armati precedebant ... Dodono -is (fera- *var. l.*) dentibus. METELL. exp. Hieros. 4,122 grandine -a *(sc. spiculorum)* resonabant omnia tecta. *al.* **b** *translate i. q. saevus, crudelis – grimmig, grausam:* ALDH. virg. II 1903 pectora -is riguerunt ... curis. THEOD. AMORB. Bened. I 5 omnis ... aetas ... maluit fugiendo substantiae dispendium pati quam -is hostium gladiis congredi.

subst. **ferrata,** -ae *f.* *situla ferreis vinculis cincta – mit Eisenbändern beschlagener Eimer (cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 474):* CHART. Laus. 296 (c. 1200) apud Rippam habet capitulum tenementum Petri ..., quod debet L -as in vigilia Natalis Domini.

***ferrobattudus** *v.* *forbatutus.

ferromentum *v.* ferramentum. **ferrox** *v.* ferox.

ferruca *v.* verruca.

ferrugineus, -a, -um. *script.* furr-: *l.71.* **1** *proprie:* **a** *robiginosus – rostig:* BENZO ad Heinr. IV. 4,2 p. 368,18 parvi curatis, limatus aut -us nos feriat culter. CONR. HIRS. mund. cont. 1078 sicut ... ferrum nitens et acutum, si neglegenter et incuriose tractetur, -is sordibus exasperatur et hebetatur *eqs.* **b** *ferri similis, nigrans, ater – eisenartig (von Farbe), eisen-, rostfarben, dunkel:* THEODULF. carm. 25,105 huic *(sc. filiae Caroli)* -a est, apta huic quoque lutea vestis. NOTKER. BALB. carm. p. 140 vos *(sc. Waldonem et Salomonem)* -um (fu- *codd.*) scio fastidire cucullum *(ci. Winterfeld,* capillum *codd.).*

[Antony]

HONOR. AUGUST. inev. A (SBWien 150/III. 1905. p. 28,16) prophete pro viridi colore, . . . coniugate pro -o . . . in pictura Dei accipiuntur. HILDEG. phys. 4,18 magnes -um colorem habet (*sim.* ARNOLD. SAXO flor. 3,52 magnetes lapis est -i coloris). *al.* **c** *ferro temperatus – mit Eisen versetzt, Eisen-:* BERNH. PROV. comm. 8,2 p. 300,2 humores, qui ab amore illicito . . . levigantur, aqua -a bibita gravidantur inferius. **2** *translate i. q. perniciosus, funestus – verderblich, unheilvoll:* CONC. Karol. A 21 p. 185,5 qui *(haeretici)* . . . infuso -o stilo in tinctorio falsitatis proprium . . . se dogma componere gloriantur. *mortifer – todbringend:* GESTA Ern. duc. II p. 249,9 burgenses per -os enses hospites invisos salutarunt et quam plurimorum sanguinem interemptorum terre propinaverunt.

ferruginosus, -a, -um. **1** *robiginosus – rostig:* GERHOH. epist. 27 p. 614C vince *(sc. Deus peccata mea)*, sicut vincit spissitudinem sordium, qui crebra tersione de materia -a facit speculum. **2** *ater – dunkel, düster:* EUGEN. VULG. syll. 14,4,2 hoc *(sc. crucis)* signo ruit umbra, mors et -a pallens aufugit acta. **3** *ferrum continens, ferro temperatus – eisenhaltig, mit Eisen versetzt:* DIAETA Theod. 427 alię *(sc. aquae sunt)* calacantidę, unde fit dragantum, alię -ę, unde fit ferrum, alie commixtę. 443 -ę aquę commixtam virtutem habent.

ferrugo, -inis *f.* *script.:* feru-: *l.32. adde* MAURUS urin. II p. 24,24. ferrig(o): *l.33.* *usu plur.:* ALDH. ad Acirc. 139 p. 192,29 -es *(inter exempla epitriti tertii).* *confunditur c.* farrago: *l.64.*

1 *proprie:* **a** *robigo – (Eisen-)Rost:* URSO element. 5 p. 156,23 per coniunctionem terre ad terram -em in eruginem vertit *virtus generativa.* ALBERT. M. veget. 6,207 resolvit *galla* scabrositatem ferri, et -o tunc commixta cum succo inducit nigredinem. *pharm.:* RECEPT. Lauresh. 4,91 capit. p. 94 potio ad omnes ficos et de feru-e (4,91). GLOSS. Roger. III add. p. 294,13 sal gemme 3 semis, -iginis bene temperate ana 3 II. ALBERT. M. animal. 23,93 tere -em in pulverem et asperge in alis et cauda accipitris. *al.* **b** *color ferrugineus, ater – rot-, rostbraune, dunkle Farbe:* CAND. FULD. Eigil. II 17,137 expressi varios -e vultus. FLOR. LUGD. carm. 28,95 sol nitidum tristi texit -e vultum *(sim.* POETA SAXO 4,363; *cf. Verg. georg. 1,467).* -o Hibera *i. q. purpura nigrior Hispanica – spanischer Purpur (cf. Verg. Aen. 9,582):* NOTKER. BALB. gest. 2,9 p. 63,1 venerunt . . . legatarii regis Afrorum deferentes leonem Marmaricum . . . cum -e Hibera Tyrioque murice *eqs.* **c** *pulvis niger de ferro detritus – schwarzer Eisenstaub:* HIST. peregr. p. 162,21 qui prius . . . prefomentari balneis . . . consueverant, . . . in squalore et armorum -e asperioris vite inconmoda sentiebant. IUSTIN. Lippifl. 91 corpora discingunt *equites* armis, -e squalens nuda patet facies *(cf. comm. ed. p. 89).* **d** *squama ferri, ferri ramenta, limatura – Eisenschlacke, -(feil)späne, 'Hammerschlag':* **α** *pharm.:* LIBER accip. 20,3 -em, quod ferro volat, debes tritare bene et in obsonium mittere, et dabis ei manducare. BERNH. PROV. comm. 1,5 p. 277,11 -o candens vel calebs ignitus valent ad idem *(sc. effectum medicaminum hydragogorum)*, si in vino . . . extingatur. 8,2 p. 299,40sqq. -o, id est fex ferri; si quis iuvenis aggravatus sit amore alicuius mulieris, quam non possit habere . . ., bibat de aqua, in qua -o vel ferrum candens extinctum sit. ALPHITA F 73 -o, limatura vel squama -i *(v. comm. ed. p. 425).* *distinguitur a squama ferri:* CIRCA INSTANS p. 19br ferrum et -o et squama ferri eiusdem virtutis sunt . . ., aliud est -o, aliud squama ferri; squama ferri est illud latum et tenue, quod evolat per contusionem a ferro; -o, quod per excoctionem liquidum fit a ferro. **β** *techn.:* ANON. secret. p. 49,2 debent ipsae canninae ferrari cum -e inpastata cum albumine ovi (*sim.* p. 79,34 luta ea *[vasa]* iterum cum farragine et luto mixto cum albumine ovi et fac ea decoqui. p. 80,1 -em et bolum trita et misce cum albuminibus ovorum. *cf.* p. 79,41 limaturae ferri. p. 80,7 de ferri squama). **2** *translate* -o zaccari *i. q. zuccarum rude rubrum – roter Rohzucker (cf. E. v. Lippmann, Geschichte des Zuckers. 1929. p. 278):* NOTULAE Wilh. Cong. 1192 de -e zaccari IV. partem ad pondus omnium *(sc. recipe).*

ferrum, -i *n.* *script. et form.:* ff-: *p.170,63. adde* COMPOS. Luc. K 17 *(cod.).* fer(um): *p.170,33.172,10.* *abl. sg.* -u: *l.58.* *?gen. pl.* -ium: *l.30.* *form. masc. (cf. p.171,69.172,26, sed nom. sg.* ferrus, *quem affert* THEOPH. sched. ind. [ed. Theobald], *nusquam occurrit):* *nom. pl.* -i: *p.168,11.171,10. 172,29. saepius.* *acc. pl.* -os: *p.171,9.12.172,9.10. saepius.*

σίδηρος – *Eisen (de re v. LexMA. III. p. 1749sqq.):* **I** *materia ferrea (rudis) – Eisen(erz):* **A** *spectat ad naturam:* **1** *de modo nascendi:* THEOPH. sched. 3,90 p. 162,17 -um nascitur in terra in modum lapidum, quod effossum . . . frangitur et in massas confunditur, deinde in fornace ferrarii liquatur. ARNOLD. SAXO flor. 1,5,8 p. 43,35 argentum . . . vivum si fuerit malum . . . et sulphur non mundum, fiet ex eo -um *(sim.* ALBERT. M. summ. creat. II 1,29,5 p. 266a,39. miner. 4,8 p. 94a,41. GEBER. summ. 59 p. 478). **2** *de generibus:* PS. AVIC. anim. 5,6 p. 123 -um efficitur in sex modis, -um de Landelum et -um de Aldeua et acerum (acetum *ed.*) et -um de India et -um grossum et primum. *v. et l.64.* **3** *de qualitate et virtute:* MEGINH. BLEID. Ferr. 10 -o non solum lapides et ligna, sed et caetera vincuntur metalla, ipsum vero non nisi solo vincitur igne. ARTEPH. clav. 1 p. 504b,41 -um . . . Martis *(sc. de parte est),* sua natura ut sua natura. PS. ARIST. magist. p. 641b,48 -um in altitudine sua est calidum et siccum *eqs. al. v. et p.169, 58.* *in imag. vel per compar.:* TRAD. Patav. 31 (a. 789) haec carta sit firmior -o conexa . . . ab evo in evum. MODOIN. carm. 15 (MGPoet. I p. 570) molli durum nunc cerae inducere -um cogor et insueto texere verba modo. WIDUK. gest. 2,28 p. 91,7 Ansfrid . . . durior -o est. *al.* **B** *spectat ad artem:* **1** *de fodina exercenda:* COD. Lauresh. 3701c (a. 780/81) dedit . . . Adelolt terciam partem de sua mina ad faciendum -um. VITA Magni Fauc. I 24 p. 176,29 nota facta sunt incolis . . . diversae venae -ium (-i *var. l.; ni corrupt. ex* -i imi, *cf. enim* p. 174,8. 20. 28). DIPL. Otton. I. 214 in foveis, in quibus solebant fodere operimentum -i. DIPL. Frid. I. 990 p. 279,24 que *(fodinae)* in posterum argenti, cupri -ive (ferive *B*) . . . reperientur. *saepius. v. et l.7.* **2** *de arte ferraria:* ANNAL. Xant. a. 868 p. 26,2 massa -i in conflatorio scintillas emittens. WIPO tetral. 254 -um cum limo massa candente liquescit. *al. v. et l.7. p.169,50.61.* *proverb.:* EGBERT. fec. rat. 1,385 dum calidum fuerit, debetur cudere -um. YSENGRIMUS 1,400 tundatur -um, dum novus ignis inest. **C** *spectat ad usum:* **1** *de rerum confectarum materia designanda:* EINH. Karol. 33 p. 39,23 (testam.) omnia ex aere et -o aliisque metallis vasa atque utensilia. WALTH. SPIR. Christoph. I 23 ⌞craticula -i⌟ *(i. tormentum)* . . . divina virtute resolvitur. CHART. Tirol. notar. I 805 II stifalos de -o. II 47 I pileum de -o. WILH. SALIC. chirurg. 5,1 p. 356D operari cum cauterio de -o. *saepe.* *locut.* munitus ad -um *i. q. ferratus, loricatus – gepanzert, geharnischt:* GREG. IX. registr. 791 p. 698,11 homines XXV muniti ad -um. **2** *de mercatura:* DIPL. Otton. II. 308 mercati teloneum . . ., quicquid videlicet ex . . . omni genere tam vestium quam -i et metallorum . . . possit provenire. DIPL. Heinr. III. 199 concessimus . . . hominibus in Monte Scalfi habitantibus facultatem negociandi et eorum -um . . . vendendi. REGISTR. Mog. p. 37,10 domus Uthe, que vendit -um, solvit annuatim VIII sol. CHART. Wetzlar. I 102 in foro -i. *al. v. et p.166,4.* **3** *de praestatione et solutione (cf. p.172,7):* COD. Lauresh. 3657 (c. 800) huba I, que solvit de -o IIII solidos valens. CHART. Sangall. A 194 ut . . . annis singulis . . . solvam dimedio solido de -o valente pretio ad . . . monasterium. 705 p. 306,33 de novem libras -u valentę. CHRON. Mont. Ser. a. 1174 duo iuga boum et carratam -i . . . de suis reditibus deputavit *advocatus.* CHART. Stir. II 246 de sale et -o, quod singulis annis . . . claustro dare consuevimus. *saepius.* **D** *iuncturae notabiliores (usu techn., medic., alch.):* COMPOS. Luc. A 22 lac -i (ff- *cod.*). ANON. secret. p. 37,17 dicitur *(sc. lapis)* aqua -i. IOH. sacerd. 55 stagnum . . . cum -i Indici limatura . . . conflabis. PS. ARIST. lap. I p. 188,24 sedimon, hoc est passio -i. GEBER. investig. 4 p. 483 crocus -i dissolvendus est in aceto distillato. summ. 40 p. 372 -i squame vel eris combusti. *persaepe. v. et p.169,54.57.59.60.66.* **E** *usu vario:* HRABAN. univ. 17,18 p. 480AB -um mystice significat tribulationem et angustiam . . .; item -um fortes quique in Ecclesia . . .; rursum -um acumen mentis significat . . .; iterum -um est sermo increpationis . . .; rursum -um insidiae sunt inimici. ALFAN. premn. phys. 1,14 p.

[Antony]

8 manifeste trahit *lapis magnetes* ad se atque continet -um (*PG 40,508*[C] τὸν σίδηρον). RAHEW. gest. 3,1 p. 167,30 talium nationum vicinia nonnichil atrocitatis tamquam de rubiginoso -o cariem sibi Polani affricuere. *saepe. v. et p.169,30.176,44.*

II *de rebus ex -o factis i. q. instrumentum ferreum, ferramentum – eisernes Gerät, Instrument, (Werk-)Zeug, (Stück) Eisen (in imag.: l.32.63. al.):* **A** *de incertis vel quibuslibet instrumentis:* **1** *in univ.:* LEX Saxon. 59 si -um manu elapsum hominem percusserit. THEOPH. sched. 2,24 fac tibi duos -os, qui habeant latitudinem duorum digitorum *eqs.* 3,10 fiunt -i graciles. COD. Wang. Trident. 238 p. 446,29 nullus tabernarius nec ferrarius . . . in pignore accipiat . . . -os, funes, segas nec aliquid aliud, quod pertineat ad puteam. *saepius.* **2** -um ignitum, candens *sim. in ordalio adhibitum (cf. l.70; aliter: p.172,14. al.):* ORD. iud. Dei A 9[a] benedictio -i iudicialis. 12[b] consecratio -i. TRANSL. Marci in Aug. 6 sub . . . iudicio . . . calidi -i. LEX fam. Worm. 32 non se expurget *(sc. fur)* iuramento, sed aut duello . . . aut ferventi -o. SCHOL. Adam gest. 20 qui *(Poppo)* -um candens et ignitum in modum cyrotecae formatum . . . sine lesione portavit. CHART. Mekl. 148 per ⌞-um manuale⌟ (*opp.* per novem vomeres ignitos) iudicetur. CHART. Burgenl. I 120[b] in die levationis -i *eqs. persaepe. v. et vol. III. p. 1474, 43. 1476,3.7.* **B** *de certis instrumentis:* **1** *latius:* PACTUS Alam. 20,1 si quis ⌞-o molinario⌟ (-um molinarium *var. l., rec. B; i. subscum*) involaverit. NOTKER. BALB. gest. 1,29 quod *(campanum)* ille *(caesar)* . . . inmisso ⌞-o pulsatorio⌟ *(i. batillo)* iussit in campanario suspendi. GERH. AUGUST. Udalr. 2,28 depone ⌞texile -um⌟ *(i. radium).* HEINR. LETT. chron. 19,5 p. 129,22 qui *(milites et servi)* tollentes secum ⌞-um recurvum⌟ *(i. harpaginem)* vel uncum ferreum, quod in aliquam pyraticarum proicerent. CHART. Sangall. B 459 p. 333,10 (epist. papae) per ⌞abscisionis -um⌟ *(i. gladium anathematis)* patet apertius plaga eius *(sc. haeretici).* CHART. Merseb. 283 p. 255,20 in die assumptionis ⌞-um habens inpressionem monetae⌟ *(i. forma)* . . . frangetur (*inde* 384 p. 319,17). CHART. Hans. 710 p. 249,26 de centen<o> -i, quod dicitur backiser, II den. Colon. *(sc. solvere tenentur). saepius.* **2** *strictius:* **a** *telum – Waffe (saepius i. q. [vis et] arma – Waffen[gewalt], e. g. l.39.41):* **α** *in univ.:* RIMB. Anscar. 12 p. 33,23 omnem Saxoniam -o perdomitam. WALTH. SPIR. Christoph. I 13 iuvat . . . nos fide potius armari quam -o. BRUNO MAGD. bell. 21 p. 26,16 obvia -i virtus eos *(sc. obsessos)* exire non sinebat. CHART. select. Keutgen 141,5 qui infra fossam vestram *(sc. oppidanorum)* hominem vulneraverit acuto -o *eqs. persaepe. v. et p.164,55.* **β** *gladius, ensis – Schwert:* POETA SAXO 1,60 ipsam *(sc. gentem Saxonum)* aggressus late -o vastavit et igni. HROTSV. Pelag. 59 caput exacto . . . subiungere -o. WIDUK. gest. 2,32 manus . . . -o amputata. HIST. de exp. Frid. imp. p. 83,22 iter erit aperiendum -o. *persaepe. v. et p.168,66.301,6.* **γ** *hasta, iaculum, venabulum – Lanze, Speer, (Wurf-, Jagd-)Spieß:* WANDALB. mens. 20 apri lato configere -o armos. WALTHARIUS 745 toto conixus corpore -um conicit; hasta volans *eqs.* MIRAC. Bav. 3,14 prosiliit *(sc. famulus)* ac -um constanter infixit *(sc. pisci). al.* **b** *aculeus ferreus, cuspis, acies – eiserne Spitze, Schneide:* ARBEO Corb. 18 p. 209,4 lantiae summis nisibus piscem tam viriliter percussit *(sc. Ansaricus)*, ut -o asta sequeretur. WALAHFR. carm. 47,5 per -um efficio *(sc. capulus cultelli)*, per me quod non facit ullus *eqs.* CHRON. Mont. Ser. a. 1219 p. 196,18 recurvato . . . sagitte -o eique *(sc. linguae abbatis)* infixo. *al.* **c** *culter, falx – Messer:* WANDALB. mens. 279 hi -o mites caedunt de palmite fructus *(i. uvas)*, . . . hi *eqs. scalpellum – Skalpell:* CONC. Karol. A app. 9 p. 849,19 ea, que leni . . . medicamine sanari non possunt, -o abscindi necesse est. TRACT. de chirurg. 658 inter cutem et ossa -um ducatur et -i acumine ad cutem conversa *eqs.* **d** *ascia, securis – Axt, Beil:* EIGIL Sturm. 7 cum -o, quod manu gestabat, sepem caedendo ligno . . . composuit. VITA Austrig. 13 (MGMer. IV p. 198,27sqq.) accepto ancipite -o, quod vulgo Scotam vocant . . .; tulit illum (illud *var. l.*) -um. *al.* **e** *vomer – Pflugschar:* DECRET. Frision. A p. 46, 17 servus calcet candentia -a. **f** *operimentum, vinculum ferreum – Eisenbeschlag, -band:* CAPIT. reg. Franc. 32,68 bonos barriclos -o ligatos. 128,7 tinas -o ligatas. REGISTR. Patav. I p. 162[a],14 (s. XIII.) de Foriaeh XXI mod. tritici cum metreta -o superducta *(sc. solvuntur).* **g** *ferrea solea (ungulae clavis affixa) – Hufeisen:* GERH. AUGUST. Udalr. 2,29 cavallum . . . ministris . . . commendavit, ut pedes eius . . . -o munirent. LAND. MEDIOL. hist. 2,18 p. 55,52 Arnulfus . . . equum . . . -is aureis et clavis argenteis . . . aptari fecit. *al. v. et p.168,11.12.15. de praestatione:* CHART. Tirol. 515 (c. 1200) quisque gastaldio debet ei *(episcopo)* . . . -a centum equorum. 671 p. 126,15 illi de Costa debent dare -os XXVIII equis. ORD. canc. pap. 3,5,9 omnes notarii debent habere quolibet mense a curia XVI -os (feros *E*) cum clavis ad ferrandum equos. *saepius.* **h** *subscus ferrea – Mühleisen:* ACTA civ. Kil. 148 (a. 1270) tam molares quam -um. *cf. et p.171,24.* **i** *cauterium – Brenneisen:* DIPL. Heinr. II. 501[a] p. 640,45 in utraque maxilla -o . . . candenti . . . comburatur *(sc. seditionis princeps).* TRACT. de chirurg. 1096 cauterizetur *polypus* -o rotundo et distenso. *saepius.* **k** *forma – Prägeeisen, Münzstempel:* CHART. civ. August. 55 (a. 1277) usumfructum monete . . . vendidimus . . ., ita ut sub eodem -o, figura seu forma, qua nunc sunt denarii monetati, stabiles debeant permanere. *cf. et p.171,34.* **l** *molle ferreum – Back-, Hostieneisen:* VITA Bard. 10 p. 327,28 sumpta ferula et -o mire caelato, in quo mensales oblatae coquebantur, . . . haec omnia . . . misit *abbas* episcopo. WILH. RUBRUQU. itin. 30,13 p. 341, 9 magister Willelmus fecit nobis fieri -um ad faciendum hostias. *cf. p.171,36.* **m** *catena – Kette:* IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 192,3 ministro Domoali . . . imperat, ut manu -um, quo conpedes inretiti erant *damnati* . . ., adprehendat ac trahat; quem (quod *var. l.*) ille adprehensum trahet. MIRAC. Gertr. I 9 ⌞confracti sunt -i⌟ (confracta sunt vincula *A 3*), unde erat strictus *vir. al.* **n** *cancelli (ferrei) – (Eisen-)Gitter:* CHART. Altenberg. 238 (a. 1261) septem mansiones . . ., quarum due iacent contiguate -o cymiterii. CHART. Worm. 321 domum apud -um cimiterii . . . situm. CHART. Francof. 439 p. 212,1 in domo sua apud -um porte cimiterii sita. *in nom. propr.:* CHART. Xant. 76 p. 63,4 (a. 1219) Rudolfus de Sub monte, Segestappus ante F-um, layci Xanctenses. **o** *usu vario:* MAPPAE CLAVIC. 6 commove . . . -o *(i. rude)* novo, quotiens commoveris. WALDR. carm. 3,64 -um *(i. stilum)* . . . per aequora *(sc. membranae)* ducens. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,96 rex . . . ymnologum Domini . . . graviter cesum per verbera -i *(i. ferrei flagelli)* . . . simul cum casside inuri precipit ignita. *saepius.*

ferruminatum, -i *n.* *?quod (ad totum quasi) ferrumine coniunctum est – ?das (mit dem Ganzen gewissermaßen) fest Verschweißte, integrierender Bestandteil:* CHART. Ital. Ficker 192[I] p. 234,28 (a. 1196) quod proponebat *(sc. syndicus)* utilem rei *(sc. usurpatae)* vindicationem ad instar -i *eqs.*

***ferrunca,** -ae *f.* (?ferrum *et* uncus *vel theod. vet.* ringa) *fibula ferrea – eiserne Schnalle, Rinke:* WOLFGER. itin. comput. 1,109 p. 82 pro corrigiis ad soumarios XVIII den., pro -is III den., pro cinculis equinis II den. *(sim.* 2,67 p. 87; *aliter interpr. nota ed. p. 123, sed cf. Latinitatis Medii Aevi lexicon Bohemorum II. 1993. p. 627[a] et Lexicon Mediae et Infimae Latinitatis Polonorum IV. 1975/77. p. 139[a]).*

***fersinga** *v.* *friscinga. ***ferstum** *v.* *firstum.

***fersura,** -ae *f.* (fersus *a* fervere, *cf.* arsura) **1** *coctura – das Schmelzen:* COMPOS. Luc. S 26 prima . . . coctura *eqs.*, alia ⌞ . . . -a *(ci. ed.*, persura *cod.)* vetrum mestalo⌟ (. . . fersurura vitrum mastallo MAPPAE CLAVIC. 124; ferfurata intrita metallo IOH. sacerd. 102), tertia . . . coctura *eqs. (v. notam ed. p. 168, cf. Svennung §74 [p. 131]).* **2** *inflammatio – Entzündung:* DYASC. p. 84[b] desiccativus . . . est cinis earum *(sc. dermatum, i. solearum)*, et ideo ab igne ulcera usta vel ea, que vocantur paratrunata, id est scorticature inter coxas vel nates, vel -as (gloss.: vulgare fersature; *cf. Oribas. eup. 2,1 D 3* fervuras) . . . sanant.

fersus *v.* ferveo.

***ferta** (fenta), -ae *f.* (*theod. vet.* fart) *locus, spatium – Abschnitt, Strecke, 'Fahrt':* COD. Wang. Trident. 7 p. 49,15 (ed. Hägermann; a. 1213) laborerium Gandi . . . non debet laborare fentam *(sic pro* -am *B)*, que venit versus actofum, ubi dorslagum est, dum *eqs. (v. glossarium ed. p. 80).*

fertilis, -e. *script. et form.:* *gen. sg. n.* -i: *p.173,8. abl.*

[Antony]

sg. for-e: *l.21.* *superl.* -illimus: *l.7.* *pendet* ad: *l.23.*

1 *proprie vel in imag. i. q. fecundus, ferax, fructuosus – fruchtbar, (ertrag)reich, ergiebig (c. gen. vel abl. i. q. uber, fortunatus – reich [an], gesegnet [mit]: l.12.13. al.):* **a** *strictius de fructibus, frugibus sim. ferendis:* ARBEO Emm. 6 prospiciens . . . humum -em et segetum habundantem. EINH. Karol. 15 p. 18,8 -issimos (-illimos *var. l.*) Hispaniae agros secans *amnis*. COD. Frid. 14 p. 179,19 ligni -i querceti iuiera XL. ALBERT. M. veget. 1,188 de sterili arbore aliquando fit -is. *saepe.* **b** *latius:* VITA Leb. 1 facta . . . est *Anglorum patria,* sicut animalibus fecunda extat et frugibus, ita eciam sanctorum virorum -is. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,216 implevit quondam sterilem Sara -is alvum. HELM. chron. 37 p. 73,7 gens . . . -is omnibus bonis. ALBERT. M. animal. 8,182 si multum -e sit examen *(sc. apium)*, relinquantur ei duo sextaria *(sc. mellis) eqs. al.* **2** *translate:* **a** *largus, opimus – reichlich:* ALDH. virg. I 4 p. 231,19 -em praedam *(i. nectar)* . . . advehunt *(sc. apes).* IOH. CANAP. Adalb. A 11 -i dono *(i. purpura)* manum pauperis accumulavit. *al.* **b** *salutaris, beatus – segensreich, heilbringend:* ALDH. virg. I 38 p. 291,1 sportulas crustulis refertas . . . -i (fo-e *R*[1]) benedictione fecundans *Apollonius.* WALAHFR. Mamm. 26,16 patientia -is Iob. CARM. Bur. 61,1[d],3 vita. **c** *utilis – förderlich:* VITA Pirmin. I 8 silva -is erat ad humana commoda.

fertilitas, -atis *f.* **1** *fecunditas, feracitas, ubertas – Fruchtbarkeit, Ergiebigkeit, Reichtum:* **a** *in univ.:* DIPL. Heinr. II. 437 veterem *(vineam)* atque iam assidua adultam -e (-titate *ed. ex A*) . . . stabilimus. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 49,19 haec . . . provincia *(sc. Pannonia)* . . . agrorum -e locuples esse cognoscitur. CHART. Carinth. V 332[a] p. 204,3 quod *(steuerchorn)* . . . secundum sterilitatem et -em temporis . . . debet inponi. *saepe.* **b** *c. gen. obi. i. q. (magnus) proventus, copia, abundantia – (reicher) Ertrag, Fülle, Überfluss:* CHART. Sangall. A 328 (a. 829) si -s vini fuerit. EPIST. Teg. I 26 fructuum -e agrorum sterilitate suffocata. CHRON. Noval. 5,23 piscium -s multa. *al.* **2** *effectus fecundans – befruchtende Wirkung:* WILLIB. Bonif. 5 p. 24,2 praedicatorum adveniente superni roris -e vox intonuit. **3** *?tributum de messe reddendum – ?von der Ernte abzuführender Tribut:* CHART. Argent. 10 (MIÖG 29. 1908. p. 589,35; a. 1198) tota -s in novem virtalibus consummavit.

***ferto,** -onis *m.* (*orig. germ.; cf. theod. vet.* vierdunc *[M. Lexer, Mittelhochdeutsches Handwb. III. 1858. p. 339]; cf.* *ferlina, *ferlingus) *script.:* vird(o): *p.174,38.* vert(o): *l.63.* fird(o): *p.174,30. al.* firt(o): *l.53.58.p.174,8. al.* fiert(o): *p. 174,1.* ferc(o): *p.174,14.* ferd(o): *l.69.p.174,13. al.* ferth(o): *l.54.*

pars quarta (mensurae cuiusdam), quadrans – vierter Teil (einer Maßeinheit), Viertel, 'Vierding' (de re v. J. u. W. Grimm, Dt. Wörterb. XII/2. 1951. s. v.): **I** *strictius de pondere quadrantis (aliter: p.174,16.21) marcae vel librae:* **A** *gener.:* RUD. TRUD. gest. 6,7 p. 257,7 vas argenteum . . . trium fi-um pondus habens. REGISTR. abb. Werd. 7,1 ad coquinam abbatis dabit *vilicus* . . . -em p i p e r i s (7,3 p. 193,18 -thonem. *ibid. al.*). CASUS Petrish. 4,21 a u r i . . . inventum est habere *(sc. tabulam)* unum talentum et quartam partem -is (CHART. Rhen. med. II 103 p. 140,18 duas imagines aureas . . . undecim marcas a. et dimidiam quarta parte fi-is minus, que loith dicitur, . . . ponderantes. *sim. al.*). CHART. Const. 11 candelam unam ex uno -e c e r e factam (CHART. Basil. C I 388 p. 291,16 maior . . . emenda, que pro excessibus dari debet, sunt tres libre c., minor vero solummodo -o unus. CHART. Turic. 1479 p. 194,6 pro annuo censu, videlicet uno v-e c. . . . nobis . . . persolvendo. *al.*). **B** *spec. de nummo vel quantitate rationis faciendae:* **1** *in univ.:* CHART. Stir. I 196 (c. 1140) que *(sex iugera)* ab . . . fratribus cenobii quatuor marcis uno -e minus empta cenobio delegaverunt *(sc. Sigehardus et mater eius).* GUNTH. PAR. hist. 8,70 quarum *(navium)* quelibet . . . persolvebat nummum aureum, qui perpera vocari solet, -doni, id est quarte parti marce unius, equivalens. GESTA Frid. I. imp. B p. 94,15 Theothonici ceperunt dare -em pro marcha, et ipsi *(Turchi)* bene accipiebant. LAMB. ARD. hist. 4 p. 565,18 de terra . . . censuali . . . singulis annis unum fie-em vel quinque solidos . . . reddidit *Sifridus* cenobitis. *persaepe.* *expressius de censu vel reditu unius -is:* TRAD. Salisb. I 480[b] (s. XII.[ex.]) V mansus, V -es. CHART. Hall. 335 domina Margaretha . . . comparavit unum -em in manso sito in Jodedorf . . ., quem vult dari . . . hospitali sancte Konigundis. *al. v. et l.11.* **2** *definitur per gen.:* **a** auri: CHART. march. Misn. II 181 p. 127,30 (a. 1145) ego Conradus . . . do . . . priori . . . fi-em auri. ARNOLD. LUB. chron. 7,2 p. 231,33 eum *(cancellarium)* . . . in eorum *(pauperum)* elemosina -em auri omni septimana expendisse. *al.* **b** argenti: TRAD. Werd. 98 p. 65,17 (c. 1150) tradidit Ro[v]bertus . . . -em argenti in Herdenesheim. CHART. Bund. 920 III marcas argenti et unum -donem. HEINR. MOESK. fund. (MGScript. XVII p. 301,15) praepositus quotannis episcopo dat unum -conem argenti. CHART. episc. Halb. 1087 l. 10 receptis . . . trecentis et septuaginta quinque marcis usualis argenti, cuius quinque -es faciunt puram marcam *(cf. l.21).* ACTA civ. Wism. B 392 Theodericus . . . impignoravit hereditatem suam . . . pro XXXVIII m. Lubecensis argenti et -e. *saepe.* *adde:* CHART. Westph. VI 831 (a. 1265) denarii, quos cudet *monetarius*, talis erunt ponderis et puritatis, ut quinque -es in pondere marcam examinati argenti efficiant, si conflentur *(cf. l.16).* **c** denariorum: CHART. Stir. III 131 p. 202,3 (a. 1253) quod, cum . . . voluerit argento denariorum compensare, pro denariorum VIIII -bus . . . dominus meus . . . dare argenti tenebitur marcam I *eqs.* REGISTR. Seccov. p. 61,25 alia euba solvit V -es denariorum *(cf. praef. ed. p. 46).* CHART. Altenberg. 305 p. 214,23 vendidimus . . . decem et novem iurnales . . . pro viginti novem marcis et -e Coloniensium legalium denariorum. **d** *varia:* CHART. Alsat. B 461 p. 289,11 (spur. s. XII.) si quis . . . convictus fuerit, sex firdones publici ponderis sive triginta siclos Argentinensis monetae persolvat *eqs.* (*inde* 462 p. 293,6 [spur.]). CHART. Eichsf. 372 Alexander . . . vendidit dimidium -em census annui ecclesie Buren, quem in Besekendorp hereditarie possidebat.

II *latius:* **A** *de mensura frumenti:* CHART. Bern. III 58 p. 57,21 (a. 1273) de duobus quartalibus bladi unam eminam accipere debet molendinarius, quarum quatuor et dimidia faciant unum virdonem seu -em. **B** *de nummo minimo quodam fere i. q. as – etwa: Heller:* BERNH. GEIST. palp. 1,551 cum vilibus omnia cudit *(sc. plebeius),* qui pro -e, qui pro minima datione terram confundunt totam.

fertor *v.* fartor. *adde ad p. 86,51:* *?pro nom. propr.:* ACTA civ. Kil. 232 (a. 1270/73) ego Petrus dictus fertor *eqs.*

fertus *v.* farcio.

fervefacio, -factum, -ere. *fervidum reddere – erhitzen:* RECEPT. Sangall. II 50 semen aneti -tum ad nares mittis. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 376,22 calefácis, -fácis *(de accentu).*

***ferventive** *adv.* *(per contam. ex* ferventer *et* intensive, *ut vid.)* *ardenter – innig:* ALBERT. M. div. nom 4,132 p. 223,36 'qui sunt fortes in divinis', . . . 'appellant ipsum', scilicet Deum, 'zeloten' . . . 'sicut multum' intensive, idest -e, et extensive, idest multipliciter, amantem.

ferveo, ferbui, -ere. *script.:* frev-: *p.176,16.* fev-: *p.176,1.* ferbe(o): *l.61.* -encior, -cius: *p.175,68.176,7.* *form.:* *coniug. III.: l.71.p.175,7.37.* *partic. perf.* fersus: *p.175,36.* *depon.: p.175,13.* *struct.:* *c. praep.:* ad: *p.175,19.66. al.* in *c. abl.: p.175,18.63.70. al.* in *c. acc.: p.175,13.* circa: *p.175, 21.68. al.* de: *p.175,17.* *c. dat.: p.175,14.65.* *trans.: p.175, 35.* *confunditur c.:* fovere: *p.175,8.* frui: *p.175,57.*

I *intrans.:* **A** *proprie:* **1** *strictius i. q. bullire – sieden, wallen:* COMPOS. Luc. F 12 deponis, quod vis, donec -beat. MAPPAE CLAVIC. 197 cum bene -buerit *(sc. mixtura).* HILDEG. phys. 1,45 vinum cum . . . melle . . . -ere fac, id est welle. *al.* **2** *latius:* **a** *de igne i. q. flagrare – lodern:* BEDA hist. eccl. 5,12 p. 305,1 flammis -entibus. WALAHFR. Mamm. 26,39 clauditur ignicremis flamma -ente caminis. **b** *de mari i. q. aestuare – branden:* CARM. Bur. 41,6,4 duplex mare *(i. Scylla et Charybdis)* -et. **c** *de opere i. q. raptim procedere – im vollen Gang sein:* CAND. FULD. Eigil. II 23,10 -et opus *(cf. Verg. Aen. 1,436).* **d** *de anim. i. q. denso agmine agitari – (herum)schwärmen:* MILO carm. 1,6,3,124 -ere ut miraris apes per prata *eqs.* EGBERT. fec. rat. 1,1297 -ent scynifes. **e** *de lo-*

cis i. q. redundare – wimmeln (von): WANDALB. mens. 278 -ent vineta colonis. **B** *translate:* **1** *de hominibus eorumve animo, affectibus sim. i. q. ardere, calere – (ent)brennen, (er)glühen:* **a** *absol. vel c. abl.:* HROTSV. Gong. 44 gravido -buit ingenio. RUOTG. Brun. 22 spiritu -ens Domino serviens estuabat. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,51 -bat sedula ... vernulitas iuvenum. 3,32 -it commotio regis. CONSUET. Marb. 344 foris -at (foveat *var. l.*) zelus rectitudinis *(sc. praelati). saepe. v. et p.176,48.* **b** *c. praep. (dat.: l.14) vel inf. i. q. ardere (ad), eniti (pro), desiderio flagrare – brennen (auf), Feuer und Flamme sein (für), bemüht sein (um), verlangen (nach):* ARBEO Corb. 8 illius non ignarus *(sc. papa)* sensus quibus zelis accensis in deificum -batur *(m. al. corr.* -bat *1)* opus. HROTSV. prim. 322 caelesti -ens *(sc. Gerberga)* sponso. WALTH. SPIR. Christoph. I 9 lucem ... cęcorum mentibus ... inspirare -bat. GEBEH. AUGUST. Udalr. 3 p. 257,36 de rudimentis puerorum sic operose -bat, velut *eqs.* VITA Burch. Worm. 17 p. 116,26 quomodo ... in servitio Dei -buisset. BERTH. chron. B a. 1077 p. 305,12 ad vigilias orationesque solitas nimis impigerrima -bat *Agnes.* VITA Heinr. IV. 1 p. 12,24 imperatoris votum et studium circa Spirense monasterium -ere. *saepe.* **2** *de locis vel institutionibus i. q. excitari, vexari – in Aufruhr sein, heimgesucht werden:* HRABAN. carm. 39,69,3 cum videritis -ere mundum bellis et errore. SALOM. III. carm. 1,2,161 si motus -at orbis. VITA Annon. I 3,16 p. 508a,10 novis semper miseriis aecclesia -ente. **3** *de rebus adversis i. q. saevire – wüten:* CONVERS. Afrae 1 tempore, quo persecutio Diocliciani -bat. CAND. FULD. Eigil. II 24,1 magis atque magis -et ... effera vis morbi. WIDUK. gest. 2,11 p. 77,11 -ente (-i *var. l.*) adhuc bello civili. *al.* **4** *?nitere – ?glänzen:* FORM. Wisig. 4 ut abstersa a vobis omne originali macula ac fece servili perfectu gradu -endo (pergendo *ed. Rozière*, fruendo *ci. Knust*), nullius reservato obsequio, in splendidissimo hominum coetu ... vos esse congaudete.

II *trans. i. q. coquere – kochen:* COMPOS. Luc. L 5 post tota fersa misce ibi gumma ceras<i> ÷ II *(v. notam ed.).* ANTIDOT. Glasg. p. 156,39 pollipodium – I, confrangis et -is in vino.

adi. **fervens,** -entis. **1** *proprie:* **a** *strictius i. q. bulliens – siedend:* LEX Frision. 3,8 ad examinationem -is aquę iudicio Dei probandus accedat. REGINO chron. a. 85 in -is (-ventilis *B2*) olei dolium. SCHOL. Adam gest. 158 iuxta Island est oceanus glaciatus et -s et caligans. *al.* *ad cocturam (salis) pertinens – Siede-:* COD. Thietm. 25 Enziman ... tradidit ... locum patellę ad Salinas cum -i patella (*sim.* COD. Bald. 7). **b** *latius:* **α** *ardens, praecalidus – brennend, glühend, heiß (in imag.: l.48):* WALAHFR. Mamm. 16,19 vincet ... -s tua dicta caminus. carm. 89,3 -s ... Iulius *(sc. mensis).* WIPO gest. 2 p. 15,2 quae *(res),* nisi -i pectore maximo studio coqueretur *eqs. al. v. et p.171,18.* *de effectu ustulandi:* WALAHFR. hort. 35 illita -i creverunt tela *(i. urticae)* veneno. **β** *de mari i. q. aestuans – brandend:* ALDH. virg. I 29 p. 267,3 -is oceani flustra. NITH. hist. 2,6 p. 20,1 naves ab hostio, quo Sequana mare influit, -i estu abductae. **2** *translate:* **a** *de hominibus eorumve animo, affectibus sim. i. q. flagrans, fervidus – leidenschaftlich (bewegt), hitzig, feurig:* **α** *absol. vel c. abl.:* RADBERT. corp. Dom. 22,61 -i animo paenitentiam agamus. RIMB. Anscar. 25 p. 54,24 -iori (fruentiori *var. l.*) incitabatur spiritu. WIDUK. gest. 2,12 Heinricus ... erat ... nimis adolescens, -s animo. HERM. IUD. conv. 6 p. 88,20 evangelice perfectionis -issimi emulatores. *persaepe.* **β** *c. praep. (dat.: l.65) i. q. acer, intentus, studiosus – einsatzfreudig (bei, für), eifrig (in), bemüht (um):* DIPL. Ludow. II. 23 p. 109,42 quatenus ... eos *(servos Dei)* in divinis cultibus -iores reddat *(sc. imperialis excellentia; sim.* DIPL. Loth. II. 31 p. 435,30 eos *[fideles]* ... nostro famulatui -iores reddere. DIPL. Zwent. 8 p. 31,30 eos *[fideles]* ... ad ... regni ... nostri utilitatem -iores efficimus. DIPL. Frid. I. 372 p. 234,34 civitatem Ravennam ... circa exaltacionem inperialis corone ... -ciorem ... claruisse persensimus. *saepe).* RIMB. Anscar. 10 Gislemarum ... in zelo Dei -issimum. CONSUET. Marb. 244 quidam in disciplina -iores. *al.* **b** *de rebus incorporeis modum quasi excedentibus i. q. magnus, vehemens – groß, stark, laut, heftig:* WALAHFR. carm. 5,42 ver ... pelagi -ia murmura sedat. hort. 185 -em (fev- *K*) domuisse sitim. GODESC. SAXO theol. 20 p. 281,25 ut illi soli *(sc. Christo)* ... detur ... frequens et -s gloria, cuius *eqs.* WALTHARIUS 315 ebrietas -s tota dominatur in aula.

adv. **ferventer.** **1** *ardenter – innig, inbrünstig:* CARM. Bur. 168,4,4 amo -r eam. CHART. Raitenh. 367 p. 295,19 ut ... Dominum nostrum ... -cius cum gaudio valeant *(sc. fratres)* exorare. *al.* **2** *acriter, intente, studiose, enixe – eifrig, geflissentlich, nachdrücklich:* LIBER diurn. 83 p. 92,14 -r ..., quae tradita comperio, conservare *(sc. profiteor).* HRABAN. inst. cler. 1,19 plebs ... ad meditationem legis Dei concurrere -ius admonetur. GERH. AUGUST. Udalr. 1,19 l. 1 Christi multimodis serviciis cum -issime insisteret et undique amplificare studuisset. *persaepe.*

fervesco, -ere. *script.* frev-: *l.16.* *def.:* ERCHANB. gramm. p. 39,22 '-o (frev- *F*) calesco', fervere (frevere *F*) calere incipio.

1 *proprie:* **a** *exaestuare, spumare – in Wallung geraten, schäumen:* WILLIR. cant. p. 235,23 quasi conditum ... -ere vinum. WALTH. AGIL. med. 135 p. 212,38 colera facit -ere sanguinem in ipso epate. **b** *calescere – heiß werden, sich erhitzen:* ALDH. virg. II 1771 -ens ignibus Aetna. CONSTANT. AFRIC. coit. 11,35 -it *(sc. animal)* in hoc *(sc. multum coeundo).* **2** *in imag. et translate i. q. (ex)ardescere, fervidum fieri – entbrennen, erglühen:* CONC. Karol. A 19D p. 130,37 zelo fidaei catholicae scintillatim sub pectore -ente. HROTSV. Bas. 35 -ere ... in ... amore puellae. PETR. DAM. serm. 10,6 caritas ... gemini debet amoris igne -ere. WIBERT. GEMBL. epist. ad Hildeg. 18,183 verba, que in visione audit *(sc. domina, i. Hildegardis),* dum his et -it et splendescit, geminum in illa ignis sortiuntur effectum. *al.* *c. inf. i. q. flagranter desiderare – brennen (auf):* VITA Burch. Worm. prol. p. 101,5 onera gravia et meo collo importabilia miser gerere -o.

ferugo *v.* ferrugo.

***ferviditas,** -atis *f.* *aestus, fervor – Hitze:* TRACT. de aegr. cur. p. 343,45 si ... -s ex nimio calore sit ..., dabis, que mediocriter ... infrigident.

***fervidulus** (-dol-), -a, -um. *de loquacitate i. q. nimis fervidus – allzu hitzig:* ARNULF. delic. 333 -um (-olum *cod. Turic.*) fando flamen cohibere memento *(cf. Vulg. prov. 25,28).*

fervidus, -a, -um. *usu praed. pro adv.: l.50. al.* **1** *proprie i. q. ardens, praecalidus – brennend, glühend, heiß:* ALDH. ad Acirc. 57,4 -a ... hominis turgescunt membra *(de urticae effectu).* WALTH. SPIR. Christoph. I 5 solis -ior ortus terris incubuit. TRACT. de chirurg. 711 colorem ferri -i habere. *al.* **2** *translate:* **a** *de hominibus eorumve animo, affectibus, sermone sim.:* **α** *flagrans, fervens, acer, promptus – leidenschaftlich (bewegt), hitzig, feurig, entschlossen, bereit(willig):* WALAHFR. Mamm. 11,23 fervet ... crudo virtus in pectore magna, -a sed languet bellis audacia coeptis. WALTHARIUS 832 Wormatiensis *(i. Hadawart)* sublato consurgit -us ense. IOH. CANAP. Adalb. A 21 magnę ... indolis, sed ... multum -e iuventutis *(sc. erat Bruno).* UNIBOS 119,4 calliditas Unibovis ... superavit iactantiam trium virorum -am. STATUT. ord. Teut. p. 26,2 sunt ..., qui ... in hospitalibus ... decumbentibus ... -o spiritu subministrant. *al.* *subst. masc. i. q. zelotes – Eiferer:* EBERW. Magner. 47 ut, quales ... in eius episcopio -i (servi Dei *var. l.*) fuerint ..., cognoscamus. **β** *cupidus – begierig:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,205 Dagnia propositi spes -a lactibus agni. BENZO ad Heinr. IV. 4,34 p. 392,11 qui sunt ... ad peccandum -i. **b** *de rebus:* **α** *vehemens – heftig:* DECRET. Frision. A p. 43,13 si ... -a esuries per terram transeat. **β** *agilis, vigens – gelenkig, von Lebenskraft strotzend:* WOLFHARD. Waldb. 1,11 a te *(sc. contracto)* illo ego, quo nunc premeris, algore deterso -am membrorum compaginem ministrabo.

adv. **fervide.** *acriter, intente, prompte – hitzig, eifrig, entschlossen:* VITA Greg. Porc. I 4 divinum opus -e quasi numquam inceptum incipiens. ANNAL. Adm. a. 1205 p. 591,17 ad obsidionem Coloniensium -e accingitur *Phylippus. al.* *in malam partem i. q. caeco impetu – blindwütig:* PETR. CRASS. def. praef. p. 434,16 (vs.) subisti *(sc. Hildebrandus)* sedem *(sc. apostolicam)* temere, mundum foedasti -e.

[Antony]

ferula, -ae *f. script.:* ferca, ferla: *l.32.* ferr-: *l.10.27. adde* ANON. herm. p. 102,24. RECEPT. Lauresh. 4,76. ferola: *l.14. adde* TRACT. de caus. mul. 26. ferila: *l.30.* -lla: *l.13.* -ura: *l.16.*

nomen herbae cuiusdam: **I** *de herba ipsa eiusque generibus et usu pharm. (techn.: l.15.18):* **A** *strictius i. q.* νάρθηξ, *Ferula communis (L.) – Gemeines Stecken- oder Rutenkraut (de re v. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 423sq. et André, Lex. bot. p. 135. 313):* ANON. herm. p. 98,25 cacrios, id <est> s e m e n ferrule (ALBERT. M. animal. 22,51 qui gustat de ea *[carne elephantis]* cum aqua et sale et seminibus -ae, curatur a tussi antiqua. MOSES PANORM. marisc. 24 p. 195,16 s. -lle tritate *[v. notam ed.]. al. v. et l.21).* RECEPT. Sangall. II 11 -ola accensa in igne naribus adpone. MAPPAE CLAVIC. 146 p. 217,27 ferrum purgatum cum -a vel alia qualibet molli hastula defricatur (*item* 292 -ra). PAUL. AEGIN. cur. 203 p. 136,19 dandum . . . -arum (*3,45,5* ναρθήκων) conbustarum cinerem. MARC. GRAEC. ign. 2 medullae cannae -ae l. se (*?pro* sex) *eqs.* ALPHITA F 16sqq. -a: huius multe sunt species, et diversarum specierum eius diverse sunt gumme . . ., et preter istas est usualis -a nullam faciens gummam, cuius semen est cancreos *(v. comm. ed.).* THEOD. CERV. chirurg. 2,20 p. 150G hastellae -ae vel palmae sunt optimae *eqs. al.* **B** *latius vel per confusionem:* **1** *asphodelus, albutium – Asphodill (Asphodelus ramosus L.):* GLOSS. med. p. 8,13 apodelon: grece, latine -a dicitur. **2** -a minor *i. q. thapsia – Thapsie (Thapsia garganica L.):* ANON. herm. p. 104,2 tapsia, id <est> -a (ferr- *m.*[2]) minor. **3** *silphium, laserpicium – Stinkasant (?Ferula tingitana L. vel Ferula asa foetida L.):* ALPHITA A 6 asa fetida . . ., silphium idem; et silphium est -a (-ila *L*), cuius gumma est asa fetida. **4** *?donax – ?Pfahlrohr (Arundo donax L.):* DYNAMID. Hippocr. 2,96 calamus agrestis, id est ferca (ferla *var. l.*), tunsus cum axungia mamillares tumores tollit.

II *de caule indurato i. q. baculus – Stab, Stock:* **A** *latius:* **1** *rudis – Rührstab:* ANTIDOT. Sangall. p. 90,25 de -a agitas *(sc. mixturam).* **2** *crocia – Krücke:* VITA Berth. Garst. I 20 hic *(sc. pauper claudus)* cum diu -is sustentantibus se . . . traxisset *eqs. ibid. al.* **3** *canalis – Schiene:* ROGER. SALERN. chirurg. 3,99 -e (fascie *Fl.*; gloss. M: -as vocat stellas factas in modum crucis, ut capita ossis firmiter conpescant) ad modum crucis superponantur *(sc. brachio)* et longa fascia superligetur ex omni parte. NOTULAE Wilh. Cong. 3,1042 conservant . . . ea *(sc. ossa fracta)*, ne iterum disiungantur, per -as, que ea regunt. *al. cf. l.22.* **B** *strictius de signo dignitatis, regiminis et correctionis:* **1** *pedum (episcopale) – (Bischofs-, Hirten-)Stab:* TRAD. Ratisb. 25 (a. 829) presul reddidit . . . abbati cum -a sua concambium . . . et abbas cum baculo suo eodem modo reddidit episcopo concambium. HADRIAN. II. epist. 36 p. 744,28 constituimus . . . archiepiscopum Turonicae provintiae per -am, pittacium et anulum. GERH. AUGUST. Udalr. 1,22 -am episcopalem . . . portare. ADAM gest. 1,35 pontificale palleum suscepit *Rimbertus* a papa Nicolao, -am pastoralem a cesare Ludvico. *saepe. de -a papae:* THANGM. Bernw. 22 p. 769,14sq. concilium respondit: '. . . apostolatus vestri *(sc. papae)* -a vestitura illi . . . roboretur'; . . . et tradidit *papa* illi apostolicam -am dicens: '*eqs.*' LIUTPR. hist. 22 p. 175,6sq. quod *(pallium)* simul cum pontificali -a . . . domno papae Leoni reddidit *(sc. papa Benedictus V.)*; quam -am isdem papa fregit (*sim.* ADALB. MAGD. chron. a. 964 p. 174,27). **2** *baculus (abbatis) – (Abts-)Stab:* CHRON. Ebersb. I p. 14,45 cum caesar -am abbatis Welfhardo porrigeret. EKKEH. IV. cas. 73 p. 152,17 quam *(abbatiam)* ipse *(rex)* . . . Enzilino -a tradidit. *al. v. et p.172, 21.* **3** *scipio, sceptrum – Zepter:* ARNOLD. LUB. chron. 6,8 p. 218,26 Boemus *(sc. rex)* relictis omnibus suis . . . excepta -a, qua Boemi *(sc. reges)* uti solent, . . . fugam iniit. **4** *virga (magistri) – (Schul-)Rute, Rohrstab:* **a** *proprie:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,33 ni -as formidet parva iuventas. THEOD. THEOL. Conr. 1 p. 214a,26 crepitantibus sub -is. YSENGRIMUS 3,535 Ysengrime, tene -am! ANNAL. Rod. p. 689,35 transacta aetate illa, quae sub magistri -a constat aeducanda. *saepe.* **b** *meton. i. q. ictus virgae – Rutenschlag:* TRANSL. Athan. Neap. 4,10 tres illi *(Bono presbytero)* -as blandiens dedit. **c** *in imag. vel translate i. q. severitas, disciplina, regula, castigatio – Strenge, Zucht, Regel, Maßregelung (fere usu plur.):* MILO carm. 3,4,2,1033 posthabui leges, -as et munia metri. RATHER. epist. 4 p. 28,17 sanctarum auctores scripturarum -as contemnere novimus grammaticorum. CONSTANT. METT. Adalb. 26 p. 668,20 Fingenio ex Hibernia . . . et domno Siriaudo ex Gorziae -is ad regendum *(sc. monasterium)* abducto. *al.* **5** *varia:* HINCM. annal. a. 869 p. 155,24sqq. obtinuit *(sc. Hlotharius II.)*, ut ei . . . pontifex *(i. papa)* leenam et palmam et -am daret . . .; quae munera ita ipse et sui interpretati sunt, videlicet ut . . . per -am episcopos suae voluntati resistentes . . . distringeret. LAND. MEDIOL. hist. 1,8 -as superius et inferius ornatas corio ad ostendendum, cuius offitii vel dignitatis essent, in manibus cotidie deportabant *decumani eqs.* 2,35 p. 71,5 in eadem . . . ecclesia -ae decem . . . a magistris studiose regebantur (*cf.* 1,7 p. 40,51). SALIMB. chron. p. 358,26 cui *(Ambrosio monacho)* alii duo *(germani fratres)* dixerunt: 'tu pugnabis cum -a tua', id est tuis orationibus nos iuvabis, 'nos vero duo cum armis pugnabimus'.

ferunculus *v.* furunculus. **fervo** *v.* ferveo.

fervor, -oris *m. (f.: l.55. p.179,7) form.: acc. sg.* -e: *l.39. acc. pl.* -is: *l.39. struct c. praep.:* in *c. abl.: l.68.* circa: *l. 71.*

I *strictius i. q. calor, aestus, ignis – Hitze, Glut, Feuer:* **A** *proprie:* **1** *de rebus:* WALAHFR. Gall. 1,11 p. 292,28 dies iam declinabat et solaris -r (fortior *3a*) propinquabat occasui. ANNAL. Xant. a. 837 stella cometes visa est nimium ex se mittens -em. POETA SAXO 5,323 naturali fontes -e calentes. PASS. Ursulae 2 terra aestivalibus perusta -bus (vaporibus *var. l.*). EPIST. ad Hildeg. 230 ignis sine -e ferrum ferro conglutinare non valet. *saepe.* **2** *de anim. corpore eiusque partibus calescentibus:* **a** *in univ.:* AESCULAPIUS 4 p. 7,15 fit *mania* in aetate iuvenili plus habentibus -em sanguinis. ALBERT. M. animal. 1,129 colericum . . . igneas formas videre propter sui sanguinis -em. 3,115 aliquando . . . colera vitellina . . . -e nimio aduritur. **b** *aestus febrisque – Fieberhitze:* AESCULAPIUS 1 p. 2,33 si . . . dentes doluerint et -r sit in facie. **c** *inflammatio – das Brennen, Entzündung:* ANTIDOT. Sangall. p. 92,31 cataplasma ad oculorum -e. BOTAN. Sangall. 40,4 ad oculorum -is. **d** *libido – Begierde, Wollust:* RADBERT. corp. Dom. 20,61 dum omnis -r carnis conquiescit. CONSTANT. AFRIC. coit. 6,5 cor *(sc. praestat virgae)* per arterias virtutem erigendi et -em. -r aetatis *per enallagen i. q. pubertas – Mannbarkeit:* AESCULAPIUS 4 p. 7,16 pueri . . . usque ad -em aetatis inmutantur *(i. magis magisque mania vexantur).* **3** *de arbore in sucos exeunte i. q. germinatio – das Ausschlagen:* CAND. FULD. Eigil. II 2,25 tiliam -e recenti . . . mellifluam satagit *apis* . . . condere. **B** *meton. i. q. liquor fervens – siedende Flüssigkeit:* HROTSV. Sap. 5,25 ebulliens -r confracto vase ministros combussit. EKKEH. IV. bened. II 150 gratia -es inflet calidosque liquores. **C** *translate i. q. ardor, studium ardens, (acris) concitatio, commotio – Hitzigkeit, glühender Eifer, (heftige) Leidenschaft, Erregung, Begeisterung:* **1** *in univ.:* VITA Sollemni 9 (MGMer. VII p. 318,10) dum Franci in ipsa *(m.*[1]*1a,* ipso *cett.)* -e ad proeliandum ire volebant. WALAHFR. Mamm. 12,1 inflammat magnis vehemens -bus ira pectus Alexandri. WALTHARIUS 1400 duo magnanimi heroes tam viribus aequi quam -e animi. CONSUET. Trev. 26 sub mora expectationis occupantur *pueri* in -e declinationis *(sc. nominum et verborum).* THIETM. chron. 1,9 mens regis . . . ob pulcritudinem . . . cuiusdam virginis . . . secreto flagravit; iam iamque latentis animi -r erupit. *saepe.* **2** *de zelo fidei christianae, instinctu divino, caritate Dei sim.:* WILLIB. Bonif. 7 p. 40,11 in . . . ducibus divinae caritatis . . . -r exarsit. DIPL. Loth. II. 9 p. 397,5 superno . . . -e succensi. 25 p. 426,4 divino ductus -e. RIMB. Anscar. 9 p. 31,1 coepit toto cordis -e in amore Dei exardescere. GERH. AUGUST. Udalr. prol. 21 divini ignis -e. CHART. Heinr. Leon. 23 eorum *(parentum)* in Dei servitio -em imitari. STATUT. ord. Teut. p. 64,17 -r religionis et zelus observancie regularis. CHART. Raitenh. 335 p. 268,20 (dipl.) circa ordinem . . . Cysterciensem . . . tanto specialiori -e ducitur *nostra maiestas,* quanto *eqs. persaepe.*

[Antony]

II *latius:* **A** *proprie i. q. motus fervens, aestuans – das Aufbrausen, Gären, Branden:* ARBEO Corb. 3 dum . . . mustus intumiscere coepisset, tante vim vini -em vas sufferre nequiverat. POETA SAXO 1,94 oceani -r pelagique procella. **B** *translate i. q. asperitas, duritia – Strenge, Rauheit, Härte:* IONAS BOB. Columb. 2,1 p. 231,9 qui *(aliqui subditi)* se aiebant nimiae *(m.¹ A1a*, nimii *cett.)* -is auctoritatem (austeritatem *A1a*) ferre non posse. HELM. chron. 38 p. 75,20 tractus . . . ille maris . . . stratus erat glacie firmissima propter -em (rigorem *edd. priores*) hiemis. *Antony*

[ferura *v.* ferula.]

1. ferus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *strictius i. q. agrestis, indomitus – wild, ungebildet, ungezähmt:* BEDA hist. eccl. 1,23 p. 42,27 redire domum potius quam barbaram, -am incredulamque gentem . . . adire cogitabant *monachi.* EINH. Karol. 15 p. 18,22 omnes barbaras ac -as nationes, quae . . . Germaniam incolunt, ita perdomuit *Karolus*, ut *eqs.* RUOTG. Brun. 39 quem *(Lothariorum populum)* ipse . . . ex inculto et -o (sero *var. l.*) pacatum reddidit et mansuetum. CARM. de Frid. I. imp. 1548 primatum concors sententia censet . . . gentes dignum esse domari Marte -as. *al.* **b** *latius:* **α** *de anim. i. q. saevus, crudelis – brutal, grausam:* WALAHFR. carm. 25ᵃ,7,1 martyrum flores ⌞-us interemptor⌟ *(i. Herodes)* . . . cruciat. Mamm. 14,5 iussit *iudex* . . . strui . . . caminum, ut, quem non flexit -us unguibus, igne perurat. *al.* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,182 dum tanta -um terrerent prelia Cacum. WIDUK. gest. 3,7 regnavit in Longobardia homo -us (fortis *var. l.*) et avarus. CARM. de Frid. I. imp. 2767 hoc -us auditu certe rex ipse pavebit. BERNH. GEIST. palp. 1,154 tempore tranquillo non est *adulandus homo* mansuetior illo *(comite)*, tempore Bellonae -ior fervente leone. **β** *de rebus i. q. atrox – schrecklich, furchtbar:* THEODULF. carm. 28,354 me medicante -o vulnere sanus eris. ANNAL. Laub. a. 846 (MG Script. I p. 15,13) VIII. Id. Iul. fuit tonitruum ingens -um. HRABAN. carm. 37,4 ver floret gemmis, has -a tollit hiems *(cf. Ov. trist. 1,1,42).* WALAHFR. hort. 256 caecum per vulnus ad intima mortem corda -am mittens *anguis.* Wett. 9 Deus . . ., pueriles dissice ludos . . ., ne dorsa -o lacerare flagello incipiat *pater.* carm. 38,40 fessa diu . . . malorum ponderibus regina -is educta tenebris. *saepius. iniustus – ungerecht:* THEODULF. carm. 28,333 qui -a iudicio pro recto praemia quaerit, ille tuum peragit, fraus inimica, nefas. **2** *subst. fem. i. q. animal agreste – wildes Tier, Wild:* PACTUS Alam. 24,3 si cum ipsam *(sc. cerva)* ruviam -a sagittata fuerit, III solidos solvat *sagittarius.* WALAHFR. Mamm. 4,20 verbum faciente magistro intentae stupuere -ae. DIPL. Zwent. 58 p. 187,3 iubemus, ut nulla persona audeat . . . sine consensu . . . pontificis . . . in silvis . . . -as . . . silvaticas venare. CHRON. Pol. 1,10 p. 28,11 existimans rex insulsus se quasi -am (predam *var. l.*) in retibus eum *(Bolezlavum)*. . . conclusisse. *persaepe.*

2. ferus *v.* ferrum. **3. ferus** *v.* verres.

***feruscula,** -ae *f.* (ferus) *animal agreste parvum – kleines Wildtier:* IONAS BOB. Columb. 1,17 p. 185,12 -am (ferusalam *var. l.*), quam vulgo homines exquirium vocant, sepe . . . manu . . . receptum suoque *(sc. Columbani)* collo inpositum . . . sepe vidisse . . . vir testabatur.

***feruta** *v.* 1. ferio.

fervura, -ae *f.* *inflammatio – Entzündung:* AGOB. 15,2 l. 3 quamvis exustiones istę . . . non multum distent a vesicis turgentibus vel . . . -is Egyptiis inlatis. *v. et p. p.172,64.*

***ferxenta** *v.* *friscinga. **fescalis** *v.* fiscalis.

fescenninus, -a, -um. *script.:* fas-: *p.180,6.* fec-: *p.180, 12.* -eni-: *p.180,6.*

1 *adi.:* **a** *strictius de ritu nuptiali i. q. genialis, sollemnis – festlich, feierlich:* DUDO hist. p. 193,8 (ed. Lair) quam *(sponsam)* Willelmus cum mirabilibus -is apparatibus . . . conduxit . . . Rotomagensis urbis arcibus. 3 p. 98,40 dedit . . . Hugo dux . . . Richardo . . . filiam suam firmamento sacramenti, non tamen statuta lege -ae coemptionis, verum denominato iuratoque termino conexionis conubialis. p. 264,22 (ed. Lair) praeparatis . . . omnibus, -o cultui quae erant necessaria . . ., eam *(sponsam)* . . . deduxit *Richardus* ad Rotomagensis urbis palatia. **b** *latius:* **α** *laetus – ausgelassen, fröhlich:* THIOFR. Willibr. I 2 p. 462ᴮ tota domus . . . -a quadam perstrepebat licentia *(sc. Willibrordo nato).* **β** *hymnicus – lobpreisend:* ODO MAGDEB. Ern. 1,19 vix . . . exierat cunis, dum -a . . . verba . . . orsus loqui . . . omni pro studio matrisque pio nutritur amore. **2** *subst.:* **a** *fem. i. q. carmen ad infantes sopiendos – Wiegenlied:* SALIMB. chron. p. 350,1 de -eninis. p. 350,22 fascenine, -arum dicuntur carmina, que mulier dicit movendo cunas, ut sopiat puerum, sine quibus puer male posset dormire. **b** *neutr. plur. i. q. hymnus – Lobgesang, Lobpreis:* RHYTHM. 96,6,3 laeti convivae, -a debita caelebrantes date trino summam Deo gloriam. NADDA Cyriac. I 22,3 Deum . . . pueros . . . in templo clamantes olim pro fec-is (-is *p. corr.*), dumtaxat preconiis, ab indignatione Phariseorum defendisse. ARNO REICHERSB. apol. p. 189,14 angeli . . . ministrabant ei *(Christo)* tanquam Deo suo et Domino; pro -is 'Gloria in excelsis Deo' canebant (*item* p. 231,33).

fescus *v.* 1. fiscus.

*?****fessio,** -onis *f.* (?fessus) *?fatigatio, labor – ?Ermüdung, Mühsal:* TRANSL. Iuven. 4 (MG Script. XXX p. 979,23; s. IX.ᵉˣ./X.ⁱⁿ.) sicut Christus pro omnibus, ita tu *(sc. episcopus)* pro tua sede commissa adhuc dura -o *(om. N; fort. perperam hoc loco additum)* expecta.

1. fessus, -a, -um. *struct. c. gen.: l.32.34.* **1** *de hominibus i. q. lassus, fatigatus, debilis, imbecillus – müde, erschöpft, geschwächt, schwach (usu subst.: l.30. al.):* WILLIB. Bonif. 7 p. 37,14 apud . . . Liodbrandum regem iam senio -is membris requiescebat. HUGEB. Willib. 3 p. 91,18 -a (festa *var. l.*) ac frigida illius *(Willibaldi)* iam ⌞tabuerunt membra corporis⌟ *(pars codd.,* tabescebant corporis artus *ed.).* WANDALB. mens. 288 requiem -is vix ipsa referre nox valet. VITA Gang. II prol. (MG Mer. VII p. 172,4) huius *(Thoraviae)* incolae . . . multa difficultate itineris . . . in ripa Rheni fluminis rerum substitere -i *(cf. Verg. Aen. 1,178).* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,217 implevit . . . sterilem Sara . . . alvum festinans partum, quamquam sit -a dierum. *persaepe. in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,196 ultima *(sc. auleda, i. intervallum)* quindemum tangens proslambanomenon -a resedit humi finem dans quadrupla ludi. **2** *de rebus:* **a** *lassans, debilitans – müde machend, schwächend:* ALDH. ad Acirc. 57,6 corpora dum senio corrumpit -a (fera *L*) vetustas (*item* virg. II 640). **b** res -ae *i. q. res adversae – üble Lage, Notlage:* WALAHFR. carm. 76,49 Spira, mihi ante alias quondam dispectior urbes . . ., meis nunc -is unica rebus adiutrix. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,183 his . . . committe tuas . . . curas ac -is rebus aptam hinc promitte medelam, qui . . . sine fine manebunt *(cf. Verg. Aen. 11,335).*

2. fessus *v.* findo. **festa** *v.* festus.

festalis, -e. **1** *adi. i. q. festivus – festlich, feierlich:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,26 insternat totas -is oliva plateas. **2** *subst. neutr. i. q. dies festus – Festtag, Feiertag:* RHYTHM. 149,374 concelebrant quoque grates cęlicolę -ia agentes.

[festatio *v.* infestatio.] **feste** *v.* festus.

festim *adv.* *confestim, celeriter – eilends, schnell:* VITA Liutg. I 29 p. 75,19 ipsum -m foras exeuntem subsecutus est *Thiadbald.*

festinanter *v.* festino.

festinantia (-cia), -ae *f.* *script.* -nat-: *l.64.* **1** *properatio, celeritas – Eile, Beeilung, Schnelligkeit:* PS. HUCBALD. ton. 335 ut . . . congruo celeritatis pronuntientur *psalmi* modo, ut nec nimiae protractionis taedeat nec eos inreverenti -a os ignobiliter canens ebulliat. DIPL. Frid. I. 209 p. 350,37 omnia eis *(ecclesiis)* adversantia sub omni -cia abolere. EPIST. Teg. II 193 p. 226,30 (epist. papae) nobis, quidquid apud eos *(Lombardos)* inveneritis . . ., sollicitudini nostre cum omni -atia (-a *ed. prior*) significetis *(sc. cardinales).* CONST. imp. III 118 p. 111,38 sub quadam -cia. *saepe.* **2** *acceleratio – Beschleunigung:* WANDALB. Goar. II 9 p. 54,18 cum . . . a suis, ut oraret, admonitus pro -a itineris distulisset *comes*, . . . de equo cecidit (*sim.* 11 p. 57,18).

festinatio (-cio), -onis *f.* *script.:* ve-: *p.181,1.* -tat(io): VITA Emm. 32 p. 75,7 *(var. l.).*

properatio, celeritas – Eile, Beeilung, Schnelligkeit: **1** *ge-*

ner.: ARBEO Emm. 42 p. 92,12 s u b -e *(corr. ex* v- *B2c)* . . . carpebat iter (Corb. 10 p. 199,6. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 887 p. 115,32 s. celeri -e. DIPL. Conr. II. 206a p. 280,13 s. omni -e). WETT. Gall. 7 c u m -e ad litus rediit (THEGAN. Ludow. 8 c. maxima -e. VITA Ludow. Pii 26 p. 364,14 summa ⌞c. -e⌟ [confestinatione *var. l.*]. CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 227,42. GERH. AUGUST. Udalr. 1,13 l. 59 c. magna -e [CHRON. Thietm. 7,4 p. 405,4 c. magna -cione]. *al. v. et p.182,52*). *saepius. v. et p.182, 33.* **2** *medic. de rapida palpitatione venarum sive cordis ('Herzrasen'):* ANTIDOT. Augiens. p. 46,27 non facit *antidotum* angustiam neque -es aliquas et sanum reddit corpus. HILDEG. (?) caus. 473 p. 272,28 si eadem vena *(sc. in bracchio dextro)* inter hanc -em unum ictum aut duos ictus ordinate dederit et iterum deinde festinat, ut prius festinavit, anima in -e illa angustias ad exitum se habere ostendit et idcirco illam festinanter movet.

festinato *v.* festino. **festine** *v.* festinus.

festino, -avi, -atum, -are. *script.* ve-: *l.64.* **1** *proprie i. q. properare, maturare, propere se conferre – eilen, sich beeilen, sich eilends begeben:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* HUGEB. Willib. 2 p. 89,6 ad sacre cenobialis vitae instrumenta preparare . . . -bant *parentes Willibaldi.* WETT. Gall. 17 qui *(nuntius)* illos *(fratres)* -are compulit. WANDALB. Goar. 2,27 p. 73,8 egressus *abbas* navim oratum -at (-ant *var. l.*). LIBELL. de conv. Baiuv. 4 p. 104,3 illi *(Baiuvarii)* . . . -ando (festini *var. l.*) venientes expugnaverunt Hunos. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,171 Christe pater . . ., in lucrum -a tuum. *persaepe.* **β** *medic. de rapida palpitatione venarum sive cordis: v. l. 14.* **b** *(cito) praeterire – (schnell) vergehen, vorübergehen:* WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 96 -at tempus, cinerem cinis exigit. **2** *translate:* **a** *intrans.:* **α** *praepropere agere – überstürzt handeln:* VISIO Arisl. p. 327,19 noli -are, rex, mala putare. **β** *(cito) transire – (schnell) übergehen (zu):* WETT. Gall. 39 p. 279,1 multa . . . audita praetermissa sunt, dum ad ea -atur, quae visu conprobata sunt (*sim.* VITA Gall. I 9). RUOTG. Brun. 23 p. 24,8 nos . . . ad alia -antes, quid quisque de pio hoc viro loquatur, suo ipsius iuditio relinquimus. OTTO FRISING. gest. 2,16 p. 119,5 neque . . . multum ad principis triumphi titulum . . . facere arbitramur *(sc. auctor)*, si de castellis, rupibus, oppidis . . . diceremus, ad maiora -antes. **γ** *tendere – drängen, streben (nach):* TRACT. de caus. mul. 47 extrinsecus -at matrix et lectum abet inferioris *(nonnulla deesse suspicatur ed.).* 75 p. 46,30 si matrix tumiscit et os durum est . . ., si foras -ant. ALBERT. AQUENS. hist. 9,51 p. 624C rex . . . tempore rogationum, quo . . . omnia sata -ant ad messem, occupavit terram Ascalonitarum. **b** *trans.:* **α** *accelerare – beschleunigen:* VITA Mathild. II 16 p. 175,12 qui *(dux)* cum sentiret morbi gravedinem . . . augeri, i t e r -vit (CONST. imp. III 66 p. 56,4 i. -atur). CHART. Heinr. Leon. 106 p. 162,12 prepositus . . . ad hospicium rediit et -to prandio ad ducem revertitur. ELIAS SAL. mus. praef. p. 17b vix dignantur *cantores* aliquotiens pedem suum facere de cantu plano anticipando, -ando, retardando et male copulando punctos. 5 p. 21a non . . . tu minor, qui cantabis, -es punctos. *fort. huc spectat:* ALFAN. premn. phys. 40,4 p. 128 haec sunt, quae . . . sunt utrumlibet contingentia, ut movere et non movere, ⌞-are et non -are⌟ (*PG 40,768B* ὁρμᾷν καὶ μὴ ὁρμᾷν), non appetere non necessaria et appetere. *celerius comparare – zu schnell beschaffen:* EGBERT. fec. rat. 1,963 -ta manu substantia diminuetur; paulatim collecta suum spectabit acervum. **β** *niti, moliri, studere – darauf hinarbeiten, zu erreichen suchen, betreiben:* HRABAN. epist. 34 p. 469,10 age ergo et -a *(sc. Ludowicus rex)*, ut in assidua meditatione legis Dei . . . temetipsum exercens ad coronam pervenias sempiternam. VITA Galli II 1540 cornipedes . . . propero cursu -ant (v- *var. l.*) visere cellam. HRABAN. carm. 11,39 huc *(sc. in paradisum)* tu properans -a pergere, pastor. TRAD. Lunaelac. 111 unicuique necesse est cum caducis . . . rebus -are, ut adquiret ea, que . . . sunt . . . eterna (*sim.* 113). VITA Heinr. IV. 7 p. 26,20 non solum te domo tua . . . spoliat *heres*, sed et vita spoliare -at. *saepe.*

adi. **1. festinans,** -antis. *celer, velox – schnell, rasch:* THIETM. chron. 6,81 p. 370,18 ab internuntiis -bus haec *(sc. urbem deletam esse)* regina . . . conperit (*item* 7,19 p. 420,2). BERTH. chron. B a. 1078 p. 324,12 rex . . . ex legatis suis, qui pre ceteris -iores ad eum precucurrerant, quosdam . . . Mogontiacum . . . promovebat. *ellipt. i. q. nota correpta – verkürzte Note (usu mus.; de re cf. F. Reckow, Der Musiktraktat des Anonymus 4, Teil 2: Interpretation der Organum - Purum-Lehre [Beihefte zum Archiv für Musikwissenschaft 5]. 1967. p. 24sq.):* ANON. IV mus. 7 p. 85,2sqq. quartus irregularis *(sc. modus)* sic: tres -es . . ., quamvis ultima nimia, et tres -es simili modo *eqs.*

2. festinatus, -a, -um. **1** *celer, velox – schnell, rasch, eilig:* MANEG. c. Wolfh. 5 p. 53,14 si quid de meditationibus nostris excesserit, ad normam illius *(doctrinae christianae)* -o iudicio resecare *(sc. debemus).* COD. Udalr. 229 p. 401,12 consulta et considerata dilatio . . . plus . . . utilitatis solet afferre quam -a et indiscreta rei praecipitatio. CAES. HEIST. mirac. I 3,1 p. 111,12 'vade', ut confessio tua sit cita vel -a (festina *ed. prior*). VITA Mariae rhythm. 2396 exurgens -us templum introivit *Aphrodisius. fort. add. (usu subst.):* IOCALIS 821 cattus testatur: fornace cremante nocemus, precipites saltus nec -a valemus. **2** *subitus, praematurus – plötzlich, unerwartet, vorzeitig:* EINH. Karol. 14 p. 17,15 nec dictis eius *(Godofridi)* . . . omnino fides abnuebatur, quin potius putaretur tale aliquid inchoaturus, nisi -a fuisset morte praeventus. 17 p. 20,20 nec refici potuit *pons deletus* propter -um illius *(imperatoris)* decessum. INNOC. III. registr. 1,432 p. 646,19 laudabile primi *(sc. Theobaldi archiepiscopi)* propositum obitus -us, secundi *(sc. Thomae archiepiscopi)* longum exilium impedivit.

adv. **1. festinanter** (-nen-). *compar.* -cius: *l.38. cito, celeriter – schnell, rasch:* HRABAN. epist. 29 p. 445,19 -r (-enter *a. corr.* C) tuae *(sc. episcopi)* voluntati obtemperare decrevi. THANGM. (?) vita Epiph. 7 -issime . . . Ravenna egrediens . . . convocata . . . discipulorum turba festinationis causam indicat *Epiphanius.* BERTH. chron. B a. 1077 p. 279,2 qui *(homo mendax)* . . . se domum -r proripiens . . . maniaco furore de repente factus est arrepticius. PETR. DAM. epist. 104 p. 153,1 Israeliticum . . . populum idcirco rex Aegypti . . . lacerare permittitur, ut ad repromissionis arva -cius provocetur. ANON. IV. mus. 4,2 p. 72,10 melius esset non nimis -r, sed mediocriter fiat . . . melodia. *saepe. v. et l.55.p.181,15.*

2. festinato. *cito, celeriter – schnell, rasch:* EINH. Karol. 5 p. 7,22 quod *(sc. perfugam reddere)* ni -o faciat *dux.* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 3 p. 153,30 nuntiis ad Aquasgrani palatii -o directis. CONSUET. Vird. 20 p. 404,3 duo fratres . . ., dum illi *(ceteri fratres)* persolvunt versum, -o chorum intrabunt cum thuribulis et cruce vacua. THEOPH. sched. 3,73 p. 132,2 quae *(fissurae in tabulis argenteis)* saepe contingunt ex incuria . . . vel ignorantia . . . fundentis, cum . . . nimis -o aut nimis productim effunditur. CHRON. Gozec. 1,28 p. 32,14 abbas . . . ab hoc loco discessit, . . . Hildenesheim rediit -o. *saepius.*

***festinosus,** -a, -um. **1** *de rebus i. q. celer – schnell:* CHRON. Ven. Alt. p. 95,20 ipsa *(mulier)* cum festinacione et -a navicula *(sc. navigans)* . . . ad imperatorem . . ., ut universi ad unum . . . venisset, dixit. p. 96,9 mulier vetusta cum parva et -a navicula festinanter . . . a longe ad ipsis *(sc. populos)* navigabat. **2** *de hominibus i. q. sollicitus – besorgt:* CHRON. Ven. Alt. p. 143,1 Burcallus . . . in viduis et in . . . orphanorum misericordia erat impendente, de ecclesia -us, in elemosinis . . . nimium perseverantem erat.

festinus, -a, -um. **1** *de tempore sim.:* **a** *celer, properans – schnell, eilend:* WILLIB. Bonif. 6 p. 27,27 -us . . . summum oboedientiae gradum implere temptavit *Bonifatius.* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,90 quę *(Iudith)* cartallum -a suum cervice *(sc. Holofernis)* recisa . . . domum victrix reditura gravavit. GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 133 -is . . . legatis missis tota remigia et vada fluminum observare praecepit *rex.* ALBERT. M. animal. 5,36 crementum . . . ovorum piscium, ex quibus generantur mares, est -um propter calorem . . . maiorem. *saepe. de spatio temporis i. q. brevis – kurz:* THEOD. CERV. chirurg. 2,27 p. 152H melius est, ut . . . adiuves eam *(naturam)* cum attractione eorum, quae attrahunt illa *(sc. frusta ossium fractorum)* spatio non -o. **b** *repentinus – unmittelbar, sofort erfol-*

gend: BEDA hist. eccl. 1,21 p. 40,30 salubrem . . . tactum sanitas -a subsequitur. MANEG. c. Wolfh. 17 p. 81,7 qui *(Petrus)* . . . puram de Salvatore confessionem . . . collegis hesitantibus -a responsione depromsit. **c** *subitus – plötzlich, unerwartet:* WILLIB. Bonif. 1 p. 6,16 ita ut . . . -a patrem egritudo, subitaneo iam inminente mortis articulo, subrepsit. THIETM. chron. 1,8 p. 12,28 -o eius *(regis)* obitu . . . ac exequiis . . . intererant *frater regis et populus.* **2** *de moribus i. q. promptus – bereitwillig:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,24 l. 43 in donando largum . . ., in adiutorio miserorum -um, multimoda benivolentia ornatum virum . . . omiserunt *fratres.*

adv. **festine** *vel* **festino.** *cito, celeriter – schnell, rasch:* WILLIB. Bonif. 4 p. 13,20 exerere curamus, quanta . . . perseverantia . . . ad alia quaeque -e properando animum incitaret. LIBELL. de conv. Baiuv. 8 p. 114,12 -e perrexit *archiepiscopus* ad imperatorem. GERH. AUGUST. Udalr. 2,11 l. 20 digitum *(sc. pistoris)* . . . adprehensum simul et cultrum -e dereliquit *Razo.* METELL. exp. Hieros. 4,820 septima christicolum legio cuneum petit illum -e directa. GESTA Ern. duc. I 1,239 Nemetum . . . -o adiit. *saepius.* *Mandrin*

festio *v.* vestio. **festitura** *v.* vestitura.

***festivalis,** -e. *ad diem festum pertinens, sollemnis – zum Festtag gehörig, Fest-, festlich:* **1** *in univ.:* ROB. TOR. chron. a. 1181 p. 530,18 transiit festus dies et ecclesia . . . ornamentum suum -em non habuit. **2** *de tributo:* REGISTR. Xant. p. 79,15 (s. XIII.[2]) sunt denarii, qui dicuntur -es, qui de oblationibus ecclesie in Dursten solvuntur *eqs.* CHART. Westph. VI 1119 preter -es redditus, quos nobis *(sc. abbati)* duximus reservandos.

festive *v.* festivus.

festivitas, -atis *f. script.:* ve-: *l.62.* fis-: *l.58.59.* -tev-: *l. 59.* -vet-: *l.58.59. metr.* -tĭv-: *l.52.*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *dies festus, festum – Fest(lichkeit), Festtag (fere usu eccl.; in cultu Iudaeorum: l.38):* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 69,3 si quis presbyter . . . celebrat divina mysteria, -is p r a e c i p u a s: *eqs.* (CONC. Karol. A 24[A],5. *persaepe*). LEG. Wisig. 12,3,5 ne Iudei sabbata ceterasque -es ritus sui celebrare presumant. HINCM. coll. p. 104,12 ut dies dominici et decretę -es ferientur. ADSO Frodob. 21 (MG Mer. V p. 79,14) quod eum *(pontificem)* . . . -is officiositas cumulatius occuparet. STATUT. ord. Teut. p. 76,14sq. de -bus: hec sunt -es, que in domibus hospitalis sancte Marie Theutonicorum Ierosolimitani coli solent et celebrari. *persaepe. v. et p. 94,34. 185,1.* *patrocinium – Kirchweihe:* WETT. Gall. 6 p. 260,27 conventio facta est populi ad solitam -em templi (*i. oratorii in honorem sanctae Aureliae constructi; cf.* WALAHFR. Gall. 1,6 p. 289,15 templi sollemnitas). **b** *spectat ad dies sanctis consecratos:* **α** *usu communi:* CONC. Merov. p. 179,22 non licet conpensus in domibus propriis nec pervigilius in -es sanctorum facere. AMALAR. off. 1,36,12 maior . . . -s est adventus spiritus sancti quam -s beati Iohannis baptistae. CARM. Cent. 16,51 dies lucet, . . . in quo Iohannis -s colitur. BALTH. Fridol. 1 p. 222,13 que *(responsoria)* per musicam artem in -e sancti Fridolini canenda composui. THIETM. chron. 6,81 p. 372,7 Thebeorum -s martyrum a rege ibi *(sc. Magdeburgi)* celebre ducitur. *persaepe.* **β** *in indicatione diei:* DIPL. Merov. I 156 p. 389,38 quicquid de omnes neguciantes . . . ad ipsa sancta fi-etate domni Dionisii ad illo marcado advenientes ad ipsa baseleca . . . concessissent (*item* p. 390,25). p. 390,31 ad ipsa fisteve-e. CHART. Alsat. B 271 p. 170,37 quod . . . censum annis singulis ad -em sanctae Marię . . . dare debeamus *(sc. episcopus).* FORM. Turon. 7 p. 139,15 me annis singulis ad -em (v-*var. l.*) ipsius sancti partibus vestris reddere argentum tantum. DIPL. Heinr. II. p. 536,37 data *(sc. charta est)* VIIII. kal. Mai. in -e sancti Georgii martiris. OTTO FRISING. gest. 2,6 p. 107,5 in -e apostolorum in monasterio sancti Emmerammi . . . coronatur *rex. persaepe.* **B** *latius:* **1** *nobilitas, decus, splendor – Ansehnlichkeit, Zierde, Glanz:* EPIST. Mog. 24 p. 361,19 pallii sui *(sc. archiepiscopi Coloniensis)* honor non solum est melioratus, sed . . . quodammodo deauratus, quasi sibi inde sit aucta dignitas sive duplicata -s. **2** *ratio, ritus – Verfahren, Zeremonie:* CONC. Rem. 43 (MGScript. III p. 682,33; a. 991) deferebatur . . . lex et consuetudo sive depositionis -s ex concilio Toletano capitulo XXVIII: *eqs.*

II *meton.:* **A** socialis -s *i. q. festiva societas, adunatio – feierlicher Zusammenschluss, feierliche Verbindung:* RUP. TUIT. vict. 8,25 p. 269,21 ut Christus . . . cum ecclesia sua principatum teneret presentis . . . seculi publica religione sociali secularis imperii et ecclesiastici sacerdotii -e. **B** *conventus (sollemnis), coetus (celeber) – (Fest-)Gesellschaft, (festliche) Versammlung:* FUND. Grat. Dei 3 p. 686,53 cleri ac populi magne exultacionis -e applaudente Magdeborch suscipitur *Norbertus archiepiscopus.*

festivo, -are. **1** *intrans. i. q. festum agere – feiern:* CHART. Sangall. A 847 (a. 1219) ut in festo sancti spiritus die secundo stoupum decanus daret et chorus -ret ut in die dominico sancti spiritus. FUND. Consecr. Petri p. 134,15 qui *(rex)* . . . celebratum volens peragere pasca, . . . cunctos . . . terre proceres secum ad -andum (festinandum *var. l.*) vocaverat. **2** *trans. i. q. ornare – schmücken, zieren:* CARM. Bur. 92,69[a],4 p. 118 quem *(regem)* -at purpura, decor et iuventus.

festivus *vel raro (l.27)* ***festivius,** -a, -um. *script.:* ve-: *p. 185,4. adv.* -vę: WALTH. SPIR. Christoph. II 3,47.

I *adi.:* **A** *strictius i. q. sollemnis, celeber, ad diem festum pertinens – festlich, feierlich, Festtags- (fere usu eccl.; in cultu Iudaeorum: l.25. al.):* **1** *in univ.:* LEG. Wisig. 12,3,21 p. 450, 14 in . . . omnibus -is d i e b u s, quos errore proprio abutuntur Iudaei (AMALAR. ord. antiph. 27,6. *persaepe. cf.* CHART. Carinth. V 130 p. 89,28 diebus dominicis et -iis). ADSO Frodob. 21 (MGMer. V p. 79,3) dies dominicae nativitatis caelo terraeque -issimus (-issime *var. l.*) . . . illuxerat. WOLFHER. Godeh. II 29 p. 212,27 si raro, -iori tempore, . . . aliquid lautioris cibi . . . perceperit. RAHEW. gest. 3,8 p. 173,9 -issimo apparatu et sollempni favore excipitur *imperator.* CATAL. thes. Germ. 111,51 due casule, una cottidiana et altera -a. *persaepe.* **2** *de tributo i. q. in die festo solvendus – am Festtag zu leisten(d), zu zahlen(d):* CHART. Gosl. I 301 p. 327,14 (a. 1174/95) novem servitia -a *(sc. dantur)*, primum in pascha, secundum in pentecosten *eqs. ibid. al.* **3** *venerandus, dignus, honorabilis – zu verehren(d), verehrungswürdig:* EUGEN. VULG. calend. 75 Ambrosius pridie nonis *(sc. Aprilis)* -us et instat. HILDEG. div. op. 2,48,14 omnis constitutio mea ita -a fuit, ut eam in nullo alio nisi in filio meo a me misso ostenderem *(sc. Deus). v. et vol. III. p. 959,61.* **B** *latius:* **1** *de rebus i. q. laetus, iucundus – dem Vergnügen geweiht, heiter, munter:* WALAHFR. Mamm. 21,20 per patulas -a fores spectacula luctum, non risum laturus adit *leo.* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,189 quas *(columbas)* . . . -o suscepit curia vultu. CARM. Cantabr. A 10,7,3 -a natis gliscit *vox philomelae* sibilare carmina. LAMB. HERSF. Lull. 1 p. 307,10 ab tenero . . . ungue totum se -ae spei tyro miliciae Christi devovit. ACTA imp. Winkelm. I 185 p. 161,18 prout temporis instantia et -a vestra *(sc. papae)* vocatio requirebat. *v. et vol. I. p. 239,35.* *locut.* -a chorea *i. q. saltatio laeta, amoenitas – Freude(ntanz), Wonne (de re cf. A. Salzer, Die Sinnbilder und Beiworte Mariens. 1967. p. 561,6.12):* METELL. exp. Hieros. 5,139 occidit interea populi -a chorea, spes inopum *(i. episcopus Podiensis).* **2** *de hominibus:* **a** *serenus, amabilis – froh, fröhlich:* WANDALB. martyr. 752 quindecima *(sc. die ante Kalendas Decembres)* antistes Ligeris per litora perque -os populos Anianus laude coruscat aeterna. WALTH. SPIR. Christoph. I 7 religionis inimicus rex . . . aris demonum culturam -us exhibuit. BERTH. chron. B a. 1079 p. 347,10 nativitatem Domini . . . cum non modico Saxonicorum principum collegio -issimus celebravit *rex. al.* **b** *facetus – gewitzt, geistreich:* EKKEH. IV. cas. 34 p. 78,18 concinnandi in utraque lingua potens *Tuotilo* et promtus natura, serio et ioco -us. BERTH. chron. B praef. p. 165,3 tota alacritate -us et in disputando promptissimus *Hermannus Contractus.* HERBORD. Ott. 1,27 Bruno quondam Argentinensis episcopus, eloquio et moribus adprime -us.

II *subst. fem. vel neutr. i. q. dies festus, festivitas – Feier-, Festtag:* FORM. Marculfi 2,45 qua alacritate -a (festina *var. l.*) nativitatis Dominice peraegistis. WALAHFR. exord. 21 p. 494,32 beatus Gregorius . . . in dispositione officiorum anni infra qua-

dragesimam V. feriam vacantem dimisit, ut, quia -a (festivitas *var. l.*) erat veluti dominica, etiam officio diei dominicae celebris haberetur. CHART. Livon. A 164 p. 212,36 pro quadam certa ... panis et aliarum victualium cottidiana et v-orum pensione.

adv. **festive.** **1** *strictius i. q. sollemniter – feierlich, festlich (fere usu eccl.):* **a** *in univ.:* CONC. Saxon. I 13,6 ut pascalis ebdomada tota -e celebretur. THANGM. Bernw. 13 p. 764,23 duo episcopi ... pontificalibus paramentis -e infulati. VITA Theod. 10 p. 42,43 a quo *(abbate)* -e exceptus triduo eius officiosa caritate usus est. LIBER ordin. Patav. 5,17 feria IV., V., VI. et sabbatho -e quidem omne officium, non tamen ita celebriter agitur. *persaepe. v. et p. 184,29.* **b** *ut diei festo convenit – dem Festtag entsprechend:* DIPL. Heinr. IV. 466 p. 630,13 ut servicium ... cunctis fratribus ... et elemosine pauperibus in aniversariis avi nostri Conradi et ave nostre Gisele et patris nostri Heinrici -e donentur. **2** *latius:* **a** *laete, laetanter, libenter – freudig, fröhlich, freundlich, gerne:* RATHER. conf. 22 l. 650 ut nuperrime unus illorum *(torpentium senum)* – vide, quam -e – diabolo servierit. WOLFHER. Godeh. II prol. p. 197,39 rarum ... et insolitum quiddam capiendo, unde non solum dominus cum suis domesticis -ius laetetur, sed *eqs.* ANNAL. Quedl. a. 1024 p. 575,12 quendam locum Grone dictum -e approperat imperator. *al.* **b** *large, opulenter – reichlich, üppig:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 9 unguenta sive pigmenta cum ceteris ... muneribus variis, quibus Augustus -e donatus est. HUGO RIPELIN. compend. 33,20 p. 113[a],19 quando nimis ardenter ac -e quis comedit. **c** *facete – gewitzt, geistreich:* SIGEW. Mein. 15 christianissimus pontifex ... -e allusit ad pastoris nomen dicens: *'eqs.'* ROLAND. PATAV. chron. 6,5 p. 91,4 vir quidam sapiens notabiliter et -e respondit dicens: *'eqs.'* **d** *feliciter – erfolgreich, glücklich:* BENZO ad Heinr. IV. 1,17 (35) ut, si quis aliquando fortiter seu -e aliquid fecisset, ... statuam in foro promeruisset.

festor, -ari. *festum agere – feiern:* THOM. TUSC. gest. p. 504,13 quodam ... magno festo comites omnes ... dum Papiam -ari (*ni leg.* -turi) venissent *eqs.*

***festregela** *v.* *facitergula.

festuca (fis-), -ae *f. vel* **festucum** (fis-), -i *n. script.:* ve-:*l. 52.* -tic-: *p.186,11.* -ug(a, -um): *l.65.p.186,10.11.*

1 *calamus, stipula, baculus, frustum ligni – Halm, Stäbchen, Stöckchen:* **a** *gener.:* **α** *in univ. (per compar.: l.48. 49):* RHYTHM. de Pipp. 11,2 (MGPoet. I p. 117) regnum meum tibi trado *(sc. Cacanus rex)* cum -is et foliis, silvas, montes atque colles cum omnibus nascentiis. ALTFR. Liutg. 1,8 cum ... invenisset sibi liquorem, cum fi-is (fistulis *var. l.*) imitabatur scribentes. ANON. med. falc. Verc. 51 tolle cera mundissima et fac inde sicut fi-um et intinge in oleo mundissimo. THEOPH. sched. 3,10 fiunt ... ferri graciles ut -a. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 80,15 palateum et -am aut aliquid aliud capiunt *grues* cum rostro de terra. *al.* **β** *in locut.:* WIDUK. gest. 3,18 p. 114,18 -am (v- *var. l.*) de terra sumens 'huius', inquit *Heinricus*, 'pretii a me meaque potestate rapere non poteris *(sc. Liudolfus).*' COSMAS chron. 3,45 cicius, quam tu -am frangeres, trabes inferiores et superiores cum ipsa domo impetus venti fregit in frusta. NICOL. BIBER. carm. 290 qui *(custos)*, si marcarum sex milia ... essent deposita, ... numquam diriperet, quantum -a valeret. *al.* **γ** *in nomine loci:* DIPL. Karoli III. 184 p. 308,24 munimentum rogaverunt *Anspaldus abbas et Nithardus* super quasdam villas ... villam Tres festucas *(?'Festieux')* nominatam et Hanagiam. **b** *iur. (de symbolo vel pignore; de re v. HRG I. p. 1111sqq.):* **α** *in renuntiatione, traditione, donatione (rerum) sim.:* DIPL. Merov. II 22 p. 113,1 Fulrado abbati ... per suo uuadio ... visus fuit *Legitemus advocatus* revestisse et per suo fi-go sibi exinde dixit esse exitum (*i.* exutum). CHART. Argent. I 16 p. 12,33 per -am sibi ... de monasteriolo exiti (*i.* exuti) fecerunt *Erlulfus et Cundbertus*. FORM. Ratisb. II 16 totum ... per hanc cartolam donationis, per fi-am atque per andelangum donamus. DIPL. Conr. II. 111 fecit abnegationem comes ... praedii ... primo incurvatis digitis secundum morem Saxonicum ..., deinde ... cum manu et -a more Francorum. *persaepe. v. et vol. I. p. 629,37sq. II. p. 2078,4.* **β** *in re feodali:* ADEMAR. hist. 3,22 l. 15 -as manibus proicientes reiecerunt *proceres Francorum* eum *(regem)*, ne esset eis ultra senior. GALB. Karol. 38,52 aderat ... multitudo ..., qui statim ... arreptis -is exfestucaverunt illorum obsessorum hominium, fidem et securitatem. **γ** *in promissione, fideiussione, commendatione, expurgatione sim.:* LEX Sal. Merov. 46,1 sic -um (fi- *var. l.*) in lesum suum iactet; et ipse, in cuius lesum -am (fi- *var. l.*) iactavit, dicat *eqs.* DIPL. Merov. I 141 p. 356,32 ut in exfaido ... quindece pro ac causa fidem facere debirit, quod ita et in praesenti per fi-ga visus est fecisse. LEX Ribv. 32 sic eius praesentia cum fi-a (-a, fistica[m], fi-ga, -icam *var. l.*) faciat *(cf. notam ed.).* CHART. Aquens. 3 l. 44 qui de calumpnia ... impetebatur, non poterat expurgationis suę satisdationem offerre nisi per -am, quam inclinatus de terra levasset. *persaepe. v. et vol. I. p. 244,6. 9. III. p. 1060,72.* **c** *canon.:* CAES. HEIST. hom. II p. 68[b],10 primum signum perfectionis in converso est proprietati propriaeque voluntati renunciare ...: manu per -am in capitulo untrunque proiiciens (*item* hom. exc. 140). **2** *ramentum – Splitter:* CONC. Merov. p. 123,9 qua fronte -am de alterius oculi velit eruere, qui suo trabem non respicit imminentem *(spectat ad Vulg. Matth. 7,4). al.* **3** *floccus - Faser:* VITA Udalr. Cell. II 38 caput lavit absinthio ...; contigit ... -am absinthii eius oculo infigi, quae *eqs.* **4** *tignum, trabes – Balken:* RICHER. REM. hist. 3,105 transposuerunt *pugnatores* ... bis per quatuor latera -as decem pedum ..., quę traductę sublicas sibi fortiter annecterent. *ibid. al.*

***festucatio,** -onis *f.* (*festucare) *t. t. iur. i. q. renuntiatio, resignatio (per festucam facta) – Verzicht(serklärung), Auflassung ('mit Mund und Halm'; de re v. H. Conrad, Deutsche Rechtsgesch. I. [2]1962. p. 166):* CHART. Rhen. inf. I 328 (a. 1138) Conradus ... et Theodricus ... curtem ... ad altare legitima -e tradiderunt. CHART. Argent. I 105 p. 86,3 canonici ... curiam publica cambitione et -e ... tradiderunt. CHART. Rhen. med. III 254 Warnerus abrenunciavit omni penitus questioni et coram nobis et multis aliis ... super hiis fecit publicam -em. *cf.* *effestucatio.

***festuco,** -avi, -are. (festuca) *t. t. iur. i. q. (per festucam) renuntiare, resignare – verzichten (auf), Verzicht leisten (de re v. p.185,62):* CHART. Lux. II 78 p. 93,30 (a. 1214) quicquid ... nomine advocacie se prius habere dixerat *Nicolaus miles*, coram nobis ... ecclesie ... reddidit et resignavit et eciam -vit (*sim.* 318). CHART. Mulh. (Thur.) 212 abrenunciavimus et -vimus *(sc. Burkardus eiusque uxor)* omni iuri et actioni, quam habuimus *eqs.* (*sim.* 271. 284). *cf.* *effestuco.

festus, -a, um. *form. plur.: acc.* -us: *l.49. abl.* -ibus: *p. 187,3.* **I** *adi.:* **A** *sollemnis, celeber – festlich, feierlich, Fest-, Feier-:* FORM. Wisig. 18 p. 582,24 nuptiarum solemnium -a petitio. FELIX CYR. praef. (ed. B. Krusch, Studien z. Chron. 1938. p. 87,21) d i e s -us (-issimos *var. l.*) paschales ... repperiet *lector* (LEG. Wisig. 2,1,12 p. 59,13 de diebus -is et feriatis, in quibus non sunt negotia exequenda. *persaepe*). WALTHARIUS 209 frontem -a cum fronde revinxit *ductor*. HROTSV. Mar. 86 contigit in templo Ioachim sub tempore -o inter sacratos altaris stare ministros. *persaepe.* **B** *facetus, subtilis, argutus – geistreich, spitzfindig:* EKKEH. IV. pict. Mog. 261 ore dabant -o (gloss.: id est acuto) reges solamina męsto *(spectat ad Vulg. Iob 4,1sqq. et passim).*

II *subst.:* **A** *fem. (l.72. p.187,6.7. saepius) vel neutr. i. q. festivitas – Fest(tag), Festlichkeit:* **1** *gener.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,136 invertas veterum moralia -a Sirorum? LAUR. LEOD. gest. 8 p. 495,19 archiepiscopo ... -um suae curialitatis recompensavit *Theodericus praesul*. CARM. de Frid. I. imp. 3152 -a duces celebrant, pariter convivia leti. WILH. RUBRUQU. itin. 2,10 cum alicui volunt *Tartari* facere magnum -um et gaudium, unus accipit ciphum plenum *eqs. al.* **2** *eccl. (in cultu Iudaeorum: l.67. al.):* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 12,2,5 non sabbata et omnia -a ritu observantie sue ... coleat *Iudaeus*. IOH. SCOT. carm. 4,2,6 summe pater, ... -a tui semper celebrantem protege plebem. POETA SAXO 1,19 rex ... celebravit in Attiniaco natalem Domini nec non p a s c h a l i a -a (2,275 pascalis celebravit gaudia -i. *persaepe*). LIBER tram. 76,5 p. 119,16 si aliqua -a occurrerit *eqs.* CHART. Argent. I 271 p. 208,

23 in summis -is ponantur IX candele . . ., in semifestis . . . VII candele *eqs*. CHART. Eberb. 449 p. 238,11 si quo anno quinque marce in quatuor -bus, diebus nativitatis Domini, . . . non fuerint persolute *eqs. persaepe*. **b** *spectat ad dies sanctis consecratos:* **α** *usu communi:* LEG. Wisig. 12,3,6 -um virginis sancte Marie, quo *eqs*. FORM. Sal. Bign. 21 p. 236,6 quod evenit -a ipsius sancti illi. ANNAL. Ved. a. 890 p. 68,12 imminente . . . -a (facta, festivitate *var. l.*) omnium sanctorum. THIETM. chron. 6,84 omnium -a sanctorum in Helmanstidi celebravit *rex. persaepe*. **β** *in indicatione diei:* CHART. Rhen. med. I 30 (a. 776/77) adcensimus nos ipsos annis in luminaribus ipsius basilicę ad -a sancti Salvatoris denarios IV. COD. Lauresh. 690 actum in monasterio Laur., in -o sancti Iohannis baptistę. DIPL. Otton. III. 166 data in -o sancti Nazarii anno dominicę incarnationis DCCCCXCV, indictione VIII. TRAD. Scheftl. 190 facta sunt . . . hec in -o sancti Dionisii. *persaepe*. **c** *spectat ad commemorationem obitus fundatorum (in indicatione diei):* CHART. episc. Halb. 662 l. 22 (a. 1237) Olricus dabit eis *(sc. decano et capitulo)* decem solidos in -o dominorum persolvendos. **B** *masc. i. q. sanctus (diei -i) – (Tages-)Heiliger:* EKKEH. IV. bened. I 39,18sqq. robore cęlesti solident nos sanguine -i (gloss.: martyres famosi); . . . ferte pedem -is, quibus est crucis horrida vestis.

adv. **feste.** *celebrando – feiernd:* ARCHIPOETA 2,80 dies omnes duxi -e, nunc insanus plus Oreste.

feteo *v*. foeteo. **[fetes** *sim. v*. faex.**]**

fethor *v*. foetor. **fetidas** *v*. foeditas.

***fetiditas** *v*. *foetiditas. **fetidus** *v*. foetidus.

***fetilus,** -a, -um. *(cf. germ.* fitil-uot, fizzil-ueh; *cf. Ahd. Wb. III. p. 924. 936) de equo i. q. talis candidis ornatus – mit weißen Fesseln:* PAUL. DIAC. Lang. 1,24 p. 61,25 -ae (fetiles, fetule, fertiles, felices *sim. var. l.*) sunt equae, quas similatis *(sc. Langobardi candidis fasceolis utentes)*.

fetius *v*. foetidus.

feto (fae-, foe-), -are. **1** *trans.:* **a** *fecundare, fructificare, inseminare – befruchten (in imag.: l. 41):* WANDALB. mens. 125 faetando (fecando *var. l.*) pecori lectum de more maritum emittunt *(sc. qui armentum habent)*. EKKEH. IV. pict. Mog. 188 pecudes fętentur et actu. HEINR. AUGUST. planct. 34 ex his principiis totus foetabitur orbis. GERHOH. Antichr. 2,71 p. 330,11 Iacob timore et amore suo sanctas novit foetare animas, ut *eqs. al.* **b** *proferre, parere – hervorbringen, gebären, 'werfen' (usu absol.: l. 44. 46):* ACTA imp. Winkelm. I 998 p. 754,40 (s. XIII.med.) quelibet scrofa, que -at (ferat *var. l.*), debet reddere porcellos quatuor. p. 757,2 quod de singulis centum iumentis debent -are per annum due partes (*item* p. 757,36). *ibid. al. in imag.:* EKKEH. IV. bened. I 33,43 crimina fructificant sibi deterioraque fętant. **2** *intrans. i. q. fecundum, fetum esse – fruchtbar sein (usu mediopass.: l. 50):* HEIRIC. Germ. I 6,425 cur . . . autumnus uvis faetetur, bruma pruinis. *in imag.:* EKKEH. IV. bened. I 30,5 ecclesiae caulę te fętent ariete, Paule.

1. fetor *v*. feto. **2. fetor** *v*. foetor.

fetosus (foe-), -a, -um. *fertilis – fruchtbar:* ALDH. virg. I p. 233,4 apis . . . dulcis natorum pignora nesciens coniugii illecebrosa consortia -a quadam suavissimi suci concretione producit. II 1147 quae *(serica)* moritura facit -o viscere bombix. AETHICUS p. 207,13 o celeberrima natorum faventia -a (foe- *var. l.*) . . . Macedonia. ECBASIS capt. 75 pastores ovium . . . cum grege -o satagunt exire gregatim *(spectat ad Vulg. psalm.* 143,13). *in imag.:* ALDH. virg. I p. 277,9 cum . . . regenerantis gratiae vulva conceptus et -is baptisterii partubus editus in venerandis ecclesiae cunabulis nutriretur *Chrysanthus*. ARIBO mus. p. 36,7 cogitemus aliquam *(matrem)* in tantum esse foetosam, ut quatuor vicibus sit gemellipara.

fetulentia *v*. faeculentia. **1. fetulentus** *v*. faeculentus.

2. fetulentus *v*. 1. foetulentus.

fetura (fae-, foe-), -ae *f*. **1** *proprie i. q. generatio – Fortpflanzung, Zeugung:* EKKEB. HERSF. Haimer. 20 cum . . . exponeret *(sc. habitator quidam)* . . ., quod non esset *gallus*, qui . . . sobolis -am suppleret. **2** *meton. i. q. suboles, partus – Jungvieh, Nachwuchs:* TRAD. Frising. 1209 (a. 957/72) ut . . . ad ecclesiam Frisingensem data omnia . . . et accepta cum foetu ac foe-a redeant. EPIST. Teg. I 10 si debita copia vivaria lata et sepius . . . dilatanda scaturriant habundanti et consuetudinaria piscium foe-a. EGBERT. fec. rat. 1,171 (schol.) raro crescet tibi fę-a gregis alienis fota in tectis. *al.*

1. fetus (fae-, foe-), -us *m*. *acc. pl.* -os: *l. 26. al.* **1** *generatio – Aufzucht:* ADAM gest. 4,21 p. 251,6 fertilissima regio est Sueonia, ager frugibus et melle opimus, extra quod pecorum -u omnibus antefertur. 4,36 p. 272,11 qui *(populi insulae Island)* solo pecorum -u vivunt. **2** *fructus – Frucht:* **a** *in univ.:* WALAHFR. hort. 6 seu pingui molita *(sc. sit ruris possessio)* graves uligine foetus (gloss.: id est fructus). ABBO SANGERM. bell. 1,306 dabant *hostes* . . . suo segetes . . . -u viduatas. CARM. Bur. 82,2,2 sol tellurem recreat, ne -us eius pereat. *al.* **b** *conceptus – Leibesfrucht, 'Foetus':* LEG. Wisig. 4,2,19 cum vir preventus sorte fatali -u gravidam . . . relinquid uxorem. RUD. FULD. Leob. 12 p. 127,9 cum . . . intumescente utero conceptum foetum celare non posset *quaedam paupercula*. TROTULA A 12 quinto *(sc. mense)* accipit foetus similitudinem patris vel matris. ALBERT. M. animal. quaest. 1,16 p. 91,16 quod -us in utero habet urinam et sudorem, sed non egestionem. *saepe. in imag.:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 234,2 que *(Lucina)* ipsa continuo tenerum -um suscipiens eo usque tuetur, quoad *eqs*. **c** *pullus – junges Tier, Jungtier, Junges (in imag.: l. 31):* HUGEB. Willib. 6 p. 106,7 ut gallina, que sub alis solet tegendo suos enutrire -os, ita . . . Willibaldus *eqs. (spectat ad Vulg. Matth. 23,37)*. FORMA mon. Sangall. 32,1 hic armenta tibi lac faetus atque ministrant. ERMENR. ad Grim. 24 p. 563,6 ut absque concubitu foetus parerent *apes*. CARM. de nat. animal. 2144 subsidiis gallina suis prodesse laborat, -us multiplicat, multiplicando fovet, subsidiumque tuum cuivis inpende petenti, -us virtutum multiplicando fove *(spectat ad Vulg. Matth. 23,37). al.* **d** *suboles, partus – Nachwuchs, Brut, Nachkommenschaft:* HROTSV. Sap. 1,3 quaedam advena mulier . . . Romam . . . intravit comitata proprii faetus pusiolis tribus. EKKEH. URAUG. chron. a. 1125 p. 264,32 apium . . . foetus . . . ex toto pene deperiit. *al. v. et l. 1.*

2. fetus (fae-, foe-), -a, -um. *script.* fed(us): *l. 65.* **1** *adi.:* **a** *strictius i. q. gravidus – schwanger, trächtig (in imag.: l. 46. al.):* WALAHFR. hort. 212 huius *(feniculi)* . . . semen foetae (fo&tę, -e *sim. var. l.*) cum lacte capellae absumptum ventris fertur mollire tumorem. FORMA mon. Sangall. 33,1 domus equaritiae: hic faetas servabis equas tenerosque caballos. EKKEH. IV. bened. I 1,125 fęta meis *(sc. angeli)* verbis infantem virgo creabis *(sc. Maria)*. CARM. Bur. 101,45,2 femina fatalis, femina -a malis *(sc. Helena). al. c. acc. (in imag.):* EPIST. Lang. add. p. 717,4 tu *(sc. abbatissa)* verbum Dei fęta, tu sermonem eius enixa, sic nobis scientiam Dei parturis. **b** *latius:* **α** *fertilis – fruchtbar:* CARUS Clem. 245 consitus arboribus fętis est . . . paradisus. CARM. Bur. 41,28,2 ⌞-us (fetens, fera *var. l.*) ager⌟ (f[o]etus agri, fotus agri *var. l.*), florens ortus. 140,3,3 tellus -a sui partus grande decus, flores gignit. *al.* **β** *plenus – voll (von), angefüllt (mit):* NOTKER. BALB. gest. 2,14 p. 77,9 non istę naves confertę mercimoniis, sed hostibus fetę (ferte *var. l.*) sunt accerrimis. ALBERT. AQUENS. hist. 12,13 rex tres naves . . . foetas viris egregiis et marino certamine peritissimis misit illi *(coniugi ducis Siciliae)* in occursum. ALBERT. M. animal. 6,81 visae sunt feminae ipsorum *(piscium)* ovis -ae et masculi inventi sunt pleni semine. **γ** *abundans, exornatus – (reich) versehen (mit), ausgestattet (usu subst.):* ARNULF. delic. 432 intumet ornatu -us precordia fastu. **2** *subst. fem. i. q. enixa – Muttertier:* **a** *proprie:* WALAHFR. Mamm. 5,2 ut . . . foetas mulgeret agrestes. EKKEH. IV. pict. Mog. 420 mugitus dantes -ę (gloss.: vaccę). REGISTR. Trident. I 116 p. 98,22 tenetur *Maurus* reddere . . . suam partem fede de prego *(de re v. ed. p. 155)*. app. p. 138,20 Wicco et Precono -am I *(sc. solvunt). ibid. saepius*. **b** *in imag.:* HILDEG. scivias 3,1 l. 304 ipse *(sc. filius Dei)* portabit . . . -as in corde suo *(spectat ad Vulg. Is. 40,11)*.

3. fetus *v*. 2. foedus. ***feudalis, -iter** *v*. *feodalis.

***feudatalis** *v*. *feodatalis. ***feudatarius** *v*. *feodatarius.

***feudatio** *v*. *feodatio. ***feudatus, *feudo** *v*. *feodo.

[Weber]

***feudotarius** *v.* *feodatarius. **1. *feudum** *v.* *feodum.
2. feudum *v.* foetidum. ***feum** *v.* *feodum.
***feuod-** *v.* *feod-. **fex** *v.* faex.
[feymentum *v.* fermentum.] ***fheodum** *v.* *feodum.
***fezdregla** *v.* *facitergula.

***fiaiuramentum,** -i *n.* *(cf. fris.* fiā-êth *'Gütereid'; v. G. Köbler, Altfriesisch-neuhochdt. Wb. 1983. p. 60) iuramentum ad bona spectans – auf bewegliche Güter bezogener Eid:* DECRET. Frision. A 4,14 tunc est horum singulorum emenda XV *(sc. unciae)* vel IV abiurare et unum -um. 8 p. 58,11 ille *(V marcae et duae unciae)* debent extorqueri cum uno iuramento vel abnegari cum quatuor et cum uno fia-iuramento (*cf.* p. 59,4 fia-eth).

1. fiala *v.* phiala. **2. fiala** *v.* *viella.
***fialator** *v.* *phialator. ***fialo** *v.* *viello.
fiamma *v.* flamma. ***fiancia** *v.* *fidantia.

1. fiber, -bri *m.* *nom. sg.* fibus: *l.24. castor, bever – Biber (Castor fiber L.):* **1** *proprie:* EPIST. Bonif. 87 p. 196,26 (epist. papae) -i (fri- *var. l.*) atque lepores et equi silvatici multo amplius vitandi. ECBASIS capt. 642 latices luter, deducat aquatica -r. DIPL. Heinr. II. 80 ut nemo . . . potestatem habeat . . . de genere . . . ursorum aut -orum agitare (*inde* DIPL. Heinr. III. 38 [si- *var. l.*]). EKKEH. IV. bened. II 70 sit benedicta -i caro. SALIMB. chron. p. 142,18 iste sanctus homo fecit, sicut facit -us sive castor, qui *eqs. v. et vol. I. p. 1459,56.* **2** *meton. de pelle:* RUODLIEB X (XIII) 126 crusinam ponendo profundam -o limbatam lato nimis atque nigello.

[2. fiber *v.* fibra.]

***fiberinus,** -a, -um. *e pellibus castorum confectus – aus Biberpelz angefertigt:* FROUM. epist. 37 ut mittatis *(sc. dominus Pabo)* mihi duos vuantos hispidos sullinos aut -os vel vulpinos. *cf.* *beverinus. *Weber*

fibex *v.* vibix. **fibla** *v.* fibula.

1. fibra, -ae *f.* *(de sensu verbi v. et H. Louette, Revue de philologie 53. 1979. p. 44sqq.) script.:* -bora: *l.70. gen. pl.* -orum: *p.190,2. in gen. inhaerentiae: p.190,4.6.20.*

1 *proprie (in imag. l.63.p.190,9):* **a** *de partibus plantarum:* **α** *radix, germen – Wurzel, Trieb:* WALAHFR. hort. 57 siti metuens graciles torpescere -as (gloss. L: radices) flumina pura . . . inferre . . . curavi. WALTHARIUS 1001 quae *(aesculus)* non plus petit astra comis quam tartara -is (gloss. J: wurzen). *?pro nomine plantae:* THADD. FLORENT. cons. 54 recipe . . . centauree, rute, -e, salvie *eqs.* **β** *?lignum, clava – ?Holz, Keule:* CARM. pro schola Wirz. 267 Herculea -a crescens siccabitur Ydra de nobisque mori tibi tunc continget honori. **b** *de partibus corporis:* **α** λοβός, *ala – Lappen, Falte, Flügel:* GLOSS. med. p. 67,24 pulmo . . . iacet in toracis spatio . . . duas -as habens more ungule bubule fissus *(cf. Cels. 4,1,4).* AUREL. REOM. mus. 1,15 habet *homo* . . . quamdam crtharam *(sic)* in pectore, pulmonis -is (flabris *var. l.*) quasi quibusdam distinctam chordis. **β** *viscera, exta – Eingeweide (fere usu plur., sing.: l.57; de organis vocalibus: l.55; ?de corde: l.57; ?de venis: l.59):* WALAHFR. Blaithm. 159 rimari in gelidis coepit *miles* per vulnera -is. CARM. de Lamb. 1,451 illud *(sc. quod fama auribus ingesserat)* . . . pangam pressis sub pectore -is. NOTAE Monast. (MGScript. XVI p. 441,11) in quo *(sc. capella)* continentur relliquiae sanctorum, de -a sancti Iacobi *eqs.* LAND. MEDIOL. hist. 3,34 quidam sacerdos . . . tamquam mortuus, vultu tamen coloratus pulsantibusque -is cadens occidit. METELL. Quir. 45,17 petram iecit *(sc. femina calculo liberata)* duram ovo prope comparem -isque concretam. *al. in imag.:* CARM. var. I 27,1,6 legens . . . satis valeas *(sc. lector)* mentis pinguescere -as *(cf. notam ed.).* **γ** *ligamenta vocalia q. d., faux – Stimmbänder, Kehle (usu plur.):* CARM. Paul. Diac. app. II 54,1,1 ut queant laxis resonare -is mira gestorum famuli tuorum *(sc. sancti Iohannis).* ALBERT. STAD. Troil. 2,761 dum loquor, ecce trahunt rigidas suspiria -as et bibit interior omnia verba dolor *(cf. notam ed.).* **δ** *musculus – Muskel:* UFFING. Ida 1,14 -arum connexio dissociatos conglutinat artus *(sc. paralyticae).* Ps. HELIOD. chirurg. 17 -as sarcire (*sim.* 87 -oras). CARM. Bur. 46,7,3 qui colunt cacodemones, non fiunt illis similes, ⌞qui -is⌟ *(ed.,* qui et -is *cod.)* non utuntur, dum illis insculpuntur? CHIRURG. Sudhoff. I p. 79,38 ad dolorem arthiculorum et -orum fiat cauterium unum retro in crure. **c** *de rebus i. q. chorda, fides – Saite:* ALDH. ad Acirc. 13,4 me *(sc. barbita, i. organo)* praesente stupet mox musica chorda -arum (*sim.* CARM. Salisb. I 14,4 parietibus politis concrepant corda *[sic]* -arum). CARM. Salisb. I 7,10 molli . . . dum pollice -as tangeret *Orpheus. in imag.:* ALCUIN. carm. 1,745 ni praevenisset nostras pius ipse *(Beda)* camoenas, inciperem lyricas omnes extendere -as. CARM. Cantabr. A 7,2a,1 -is (*corr. ex* fub-) cordis caute tentis melos concinnamus. **2** *translate:* **a** *origo – Ursprung:* WALTHARIUS 858 vortex mundi, fames insatiatus habendi, . . . cunctorum -a malorum *(cf. notam ed.).* METELL. Quir. 7,25 si -as animę, carnis originem scrutemur pariter, claret apertius nostri materies . . . septeno numero data *eqs.* **b** *intimum – das Innerste:* WOLFHARD. Waldb. 1,3 p. 154,13 erat . . . languor c o r d i s iam penetrans -as (4,10 flexis genibus in oratione -am . . . c. erexit *caecus.* CARM. Bur. 165,1,4 c. -as elicis et conteris [*sc. Amor*]). **c** *praecordia, cor – Brust, Herz (usu plur.):* EPIST. var. I 8 p. 505,16 ad referendas . . . gratias totis -arum praecordiis medullitus incitamur *(sc. patriarcha).* ALCUIN. carm. 1,109 pulsa procul fugiens . . . desperatio -as liquerat. GESTA Apoll. 164 qualiter ex imis proferret *genitor* enigmata -is *eqs.* 547 traxerat *iuvenis* ex imis suspiria plurima -is. **d** *mens – Geist:* EGBERT. fec. rat. 1,1269 didici *(sc. magister)* divę plus parcere venę semper et ingenuam parcendo attollere -am (*sc. discipuli*; *cf.* 1,771 divitis ingenii naturam).

2. *?****fibra,** -ae *f.* *(an adi.?)* (?vibrare) *?avis vibrata – ?schillernder, funkelnder Vogel:* AETHICUS p. 119,12 habet *Germania* aves Hircanias et -as, quarum pinnae nocte mirae magnitudinis luceant *(cf. notam ed.).*

[fibres *v.* frigidus.] **fibricito** *v.* febricito.

fibula, -ae *f.* *script.* -bla: *l.35.* περόνη, πόρπη, *clausura – Klammer, Spange, Brosche, Schnalle, Agraffe, Schließe:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* VITA Lamb. Traiect. 27 (MGMer. VI p. 382,11) tanta copia auri vel gemmarum in fiblas (-as, -is *var. l.*) ac diversis speciebus a potentibus eodem loco sunt conlatae, ut *eqs.* RUD. FULD. mirac. 6 quaedam matrona nobilis . . . -am . . . suam auream, quam lingua Francorum spangam vocant, . . . perdidit. EINH. Karol. 23 veste auro texta et calciamentis gemmatis et -a aurea sagum adstringente . . . incedebat. GESTA Camer. 3,12 quae *(monialis)* ei *(Lantperto comiti)* in -a suae camisiae reliquias preciosas innexuit *(cf. l.55). saepe.* **b** *spectat ad calceos:* STATUT. ord. Teut. p. 39,3 calceos habeant sine zonis, -is et rostris. p. 110,21 frater de minori fabrica debet reficere fratri frenum . . ., dabit eciam -as ad caligas et cingulas equorum *eqs.* **c** *spectat ad calcaria:* CHRON. Salern. 97 p. 98,22 calcaribus (*leg.* calcaria) . . . protinus in terra proiecti *(sic)* sunt, sic tamen, ut -is aptate *(sic)* essent, tanquam si in pedibus episcopi fuissent. **d** *spectat ad cappam ('Pluvialschließe'; de re v. J. Braun, Handb. d. Paramentik. 1912. p. 144):* CATAL. thes. Germ. 122,3 (a. 957/94) cappe cum aureis -is parate VI. RUP. TUIT. off. 2,24 quae cappae bene . . . patulae sunt et . . . praeter solam necessariam -am inconsutae. CHART. civ. Hild. 287 p. 139,26 testatoribus meis cappam et -am choralem *(sc. committo). de receptaculis reliquiarum (de re v. J. Braun, Die Reliquiare des christl. Kultes und ihre Entwicklung. 1940. p. 72):* CATAL. thes. Germ. 66,3 (s. IX.ex.) in -a aurea sunt reliquiae Domni salvatoris. 115,106 in -a aurea reliquię sancti Vincentii. **e** *spectat ad capsam:* CATAL. thes. Germ. 23,16 (s. X.1) in facie *(sc. capsarum)* inter -as et lunulas et befrolas et cruciculas aurea . . . hornamenta. **2** *in imag.:* **a** *praevalente notione colligendi:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,132 dans *(sc. famula tertia Dialecticae)* operam sane cyrros crispare secundae, quos quartę solido collegit -a nodo *(cf. p. 191,4).* METELL. Quir. 8a,15 -a quam *(gemmam, i. Quirinum)* clamidis quasi comptior imperialis fert locus imperii specialis *eqs.* CHRON. Albr. a. 817 ut . . . regnum et sacerdotium iungerentur -a pacis. *al.* **b** *praevalente notione claudendi:* PETR. DAM. epist. 61 p. 207,3 temptavi genitalibus sacerdotum, ut ita loquar, continentiae -as adhibere. **3** *translate i. q. coniunctio – Verbindung:* **a** *gener.:* EBERH. HEIST. Betel 113 in quo *(sc. lapide angulari)* fit -a firma duorum *(murorum; cf. comm.*

[Niederer]

p. 237). ?de sinu maris, freto: LIBER Theodolae 393 omnes *(sc. gentes)* hic *(sc. in Tigridis regione)* morantur . . . per divisiones fluminum, que potantur, quoniam ab aquilone multe dominantur -e maris. **b** *rhet.:* SMAR. carm. 1,13,7 -a verborum est nimium conpago venusta *eqs.*

***fibulator,** -oris *m.* *?qui fibulas facit – ?Spangen-, Beschlägemacher:* CHART. Tirol. 1149 p. 190,10 (a. 1242) in presentia . . . Haincii carpentarii sive -is *(cf. T. Erb, Philologus 130. 1986. p. 272).*

fibulatorium, -i *n.* *fibula – Spange, Brosche:* LEO MARS. chron. 1,19 p. 64,6 obtulit *vir nobilis* . . . tunicam unam cum lista aurea et . . . -um nihilominus aureum.

fibulo, -atum, -are. *partic. perf. usu adi.: l.15. fibulis ornare – mit Spangen, Agraffen schmücken (de hominibus: l. 15):* LIUTPR. leg. 37 manicati . . ., fasciati, -ti (al. vipolati *in marg. ed. princ.*), criniti . . . penes nos equitant *(sc. Graeci).* FUND. Hild. 4 ut . . . linguas . . . claustralium superpelliceorum non minus quam tunicarum equestrium -rent (-bant *var. l.; sc. clerus* [*inde* ANNALISTA SAXO a. 1044 p. 387,6]). *translate i. q. confibulare, coniungere – aneinander binden, verbinden:* CONST. imp. III 240 (a. 1280) fidei vestre puritas, constantis devocionis integritas . . ., quibus ad nostram . . . exaltacionem . . . vestra universitas -atur, . . . vos *(sc. civitatem)* . . . merito dignos facit.

fibus *v.* fiber. ***fica** *v.* ficus.

1. ficarius (fri-, -iga-), -a, -um. *script.* si-: *l.37.* **1** *adi.:* **a** *ficulneus – vom Feigenbaum stammend:* BOTAN. Sangall. 53,1 vitonica, centauria, cortice -o, . . . de istas totas collegis de unaquisque manipulos III. **b** herba -a *fort. i. q. Scrophularia nodosa L. – viell.: Knotige Braunwurz:* ANON. herm. p. 100,13 erba fr-a, id est maura et centemorbia ⌞sive ricinus⌟ *(add. m.²; de re v. ind. p. 431 et Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. IV. p. 188; sed cf. l.33sqq.).* **2** *subst.:* **a** *fem.:* **α** *?Ranunculus ficaria L. – ?Feigwurz, Scharbockskraut (de re v. Marzell, op. cit. [l.32] III. p. 1252; W. Daems, Nomina simplicium medicinarum. 1993. nr. 214):* HILDEG. phys. 1,205 capit. p. 1130 s-a (-a *G*). 1,207 -a frigida est et humida; homo . . ., qui ardentes febres patitur, -am coquat. **β** *ficetum – Feigenpflanzung (pro nomine loci):* CHART. Carniol. I 11 p. 17,32 (a. 1001) quod *(herbaticum)* . . . exactores a famulis . . . de montanis in herbam venientibus per F-am et Petramfictam . . . exigere solebant. **b** *neutr. i. q. ficetum – Feigenpflanzung, -garten (?pro nomine loci: l.45.46.47):* DIPL. Karoli M. 255 p. 369,6 (spur. s. XI.) que *(via)* vadit in lacuna supra sanctum Donatum, hinc in -um, inde in fossatum *eqs.* (*inde* LEO MARS. chron. 1,45 p. 117,15 [rec. II] in F-um; *sim.* 1,45 p. 116,9 inde descendit *finis* in F-a). BENZO ad Heinr. IV. 7,6 p. 640,15 ficum . . . cophinemus in viridiario, grossos semper habeamus in nostro -o *(cf. notam ed.).* REGISTR. Trident. III p. 229,22 I petiolum terrae arabilis . . . cum -gariis.

2. ficarius *v.* vicarius.

***ficatella** (fec-, figadela), -ae *f.* (ficatum, *cf. ital.* fegatella) *?Hepatica nobilis L. – ?Leberblümchen (cf. Battaglia, Dizionario V. p. 789):* BENVEN. GRAFF. ocul. A p. 32ᵇ,28 recipit . . . petroselini, apii, fe-e (B 18 p. 39,12 figadele) *eqs.*

ficatum (fec-, fia-, figa-, -adum), -i *n. vel* ***ficatus** (-adus), -i *m. abl. sg.* -u: *l.61. iecur – Leber (usu plur.: l.61):* GLOSS. med. p. 31,1 epar: Grecum, id est -um. IOH. DIAC. cen. 2,134 -um (sycotum *Ps. Cypr. cena 112*) servat Tobias. Ps. HIPPOCR. phleb. 20 epatica vena, hoc est ⌞de -do⌟ (deficado *ed.,* de -u *B*, de fe- *D*) *eqs.* 144 inter pulmones et -gados. DYASC. p. 96ᵇ -us caprinus . . . sudorem . . . emittit; -us yrci . . . morsibus venenatis occurrit. ALPHITA F 51 -um (fe-, fia- vel fe- *var. l.*, fecatinus *ed. de Renzi*), epar idem. *al.*

ficcosus *v.* ficosus.

1. ficcus *v.* ficus. **[2. ficcus** *v.* 1. *fictus.]

ficedula (visc-, fisc-, -etula), -ae *f.* *metr.* -cĕd-: *l.72. de avibus i. qui ficus edit – Feigenfresser:* **1** *?de Sylvia L., Muscicapa L. (cf. H. Suolahti, Die dt. Vogelnamen. 1909. p. 142sqq. et H. Leitner, Zoologische Terminologie beim älteren Plinius. 1972. p. 120sq.):* CARM. didasc. 600 non ficus dulcis est mora -is. DIAETA Theod. 81 -tula minus siccat. ALBERT. STAD. chron. a. 1152 p. 334,15 eme . . . aucas pro IV denariis, quamlibet anetam pro duobus, fis-am pro obulo *eqs. al.* **2** *de Scolopace rusticola L. (cf. H. Suolahti, op. cit. [p.191,69] p. 273sq. et K. F. Kitchell, Albertus Magnus on Animals. 1999. I. p. 615 adn. 162. II. p. 1624 adn. 343):* ALBERT. M. animal. 2,74 avis, quae snepen vocatur aput nos, latine autem dicitur vis-a. 7,67 fis-a . . . a quibusdam terris Germaniae numquam recedit. 23,111 a nobis . . . -a vocari consuevit avis, quam germanice sneppam vocamus, quae longum valde habet rostrum *eqs.* (*sim.* 23,130). CARM. Bur. 133,7 hic volucres celi referam . . .: corvus edax, cornix, upupe, -a, perdix. *fort. huc spectat (sed cf. ind. p. 245):* EGBERT. fec. rat. 1,738 sepe ea, quę posuit, fis-a (gloss.: avis quę vocatur sceppa [*leg.* sneppa]) perdidit ova *eqs.*

ficetum, -i *n.* *hortus ficarius – Feigenpflanzung, -garten:* CHART. Bund. 16 p. 11,43 (spur. s. XII.¹) praedium . . . cum . . . olivetis, -is, castanetis, vitetis *eqs.* (*inde* 331 p. 241,33). OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 114,29 ut arbores fructiferas, precipue castaneas, -a et oliveta instar nemorum educet *(sc. terra, i. Italia).* ANNAL. Mell. Sancr. II a. 1239 vineas et oliveta et -a succidens et vastans *(sc. imperator). al.*

[ficida *v.* cecis.]

*?****ficinus,** -a, -um. *ficulneus, qui ficus est – vom Feigenbaum stammend, Feigen-:* TRACT. de aegr. cur. p. 181,27 lac -um *(ni leg.* ficuum, *cf.* p. 185,46 *et infra p. 197,13. 39)* cum panno lineo picula in dentes ponamus *eqs.*

ficio *v.* facio.

[ficium *v.* maleficium: RECEPT. Sangall. I 151.]

***fico,** -are. *(ital.* ficcare *ex* *figicare; *cf. Battaglia, Dizionario V. p. 934 et Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 511) festucare – einrammen:* ANNAL. Plac. a. 1252 p. 506,10 quod fulche (*i.* furcae) -rentur per girum. a. 1260 p. 512,41 ipse *(marchio)* . . . fecit fulchas in introitu episcopatus Cremone undique -are.

ficosus (ficc-), -a, -um. **1** *adi. i. q. fici similis – feigenartig:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,24 p. 39aᵛ est . . . alia *(sc. species pustulae melicinae)*, que vocatur -a: sunt autem pustule dure et rotunde et habentes ruborem et in interioribus quasi ficuum sunt grana. **2** *subst. masc. i. qui fico laborat – einer der an Feigwarzen leidet:* BERNH. PROV. comm. 1,1 p. 272,11 succus ardilli bibitus mundificat sanguinem gravem . . ., ut in . . . ficcosis et emorroydicis. 12,2 p. 325,25 ciclamen valet ficcosis et ad quoslibet tumores spargendos.

***ficta,** -ae *f.* (figere, *cf. ital.* fitta; *v. Battaglia, Dizionario VI. p. 47sq.*) *pleuritis, punctio (laterum) – das (Seiten-)-Stechen:* VITA Elig. 2,24 capit. p. 667 ubi famulum a -a sanavit *(cf. notam ed.).* RECEPT. Sangall. I 22capit. ad -a: cerfolio inter duas virgas foras orto exit *eqs.* 91capit. ad -a: gutta manaci in aqua calida bibat.

***fictalicius,** -a, -um. (*fictalis) *locaticius – Pacht-:* ACTA imp. Stumpf 87 p. 98,13 (dipl. Heinr. V.) mobilia et immobilia in . . . decimis et terris -is et universis, que ad ius eiusdem ecclesię reddantur, . . . suscipientes *eqs.* DIPL. Loth. III. 102 si . . . ecclesia in curte de Monticello aliquid acquisivit . . . in terris -is vel livellariis (*sim.* 103 p. 166,30 terras -as).

***fictalis** *vel* ***fictualis,** -e. (*fictum, *fictus) **1** *adi. i. q. pro pensione solvendus – als Pachtzins zu leisten(d):* CHART. Ticin. 193 p. 21,13 (a. 1214) nec . . . possit ecclesia . . . vendere . . ., nisi solomodo suprascriptum oleum -uale seu censuale. 125 p. 102,3 sui iuris remisionem fecerunt *Lanfrancus et Gaius* . . . ad partem . . . monasterii, nominative de illis novem stariis et minam vini anualiter -ualibus, que *eqs.* **2** *subst.:* **a** *masc. i. qui locationem solvit, censualis – Pächter, Zinsmann:* REGISTR. Trident. III p. 222,32 solvunt filii II amiseros . . . pro una petia terrae aratae . . ., ab uno latere Marcius . . ., ab uno capite ipsi -tales. **b** *neutr. i. q. feudum censuale, praedium locaticium – Zinslehen, Pachtgut:* DIPL. Frid. I. 455 p. 358,30 bonas consuetudines, quas soliti erant habere in feudis, in -ualibus, in precariis, . . . eis *(Papiensibus)* illesas conservamus (*inde* ACTA imp. Winkelm. I 164 p. 142,25 [dipl. Frid. II.]).

adv. **fictualiter.** *modo pensionis – als Pachtzins:* CHART. Tirol. 672 p. 127,21 (a. 1215/18) unde *(sc. de praedio)* annuatim

[Niederer]

percipit *vilicus* -r IIIIor libras et pro staeura XX solidos *eqs.*

***fictandivus,** -a, -um. **1** *adi. i. q. locaticius, censualis – Pacht-, Zins-:* CHART. Tirol. notar. I 606 (a. 1237) iure locacionis imperpetuum ad f e u d u m -um investiverunt *locatrices* (608 confirmavit locacionem et f. -um. II 354 p. 229,11 iure feudi -i. *al. cf.* I 605 ad f. fictandum). CHART. Neocell. Brixin. 68 p. 111,1 cum ... terris -is ad fictum dandum et solvendum annuatim ... preposito *eqs.* **2** *subst. neutr. i. q. feudum censuale, praedium locaticium – Zinslehen, Pachtgut:* CHART. Tirol. 1204 p. 249,36 (a. 1247) diviserunt *fratres* bona sua inter se, omnia allodia et -a inter se in IIII partes.

ficte *v.* fingo. **ficter(is)** *v.* sphincter.

ficticius (fit-, -tius), -a, -um. **1** *sensu originario:* **a** *de rebus:* **α** *commenticius, non verus – erfunden, erlogen, unwahr:* OTTO FRISING. chron. 1,26 p. 59,16 hoc, quod de Francone traditur, -um (fictum *var. l.*) videtur. DIPL. Frid. I. 307 p. 124,3 quod hec *(sc. Rolandi)* conspiratio facta fuerit ..., non est -um, sed religiosis viris ... est declaratum. ARNOLD. LUB. Greg. 3,13,2 credo, quod sint -a hec verba, que proponitis, cum *eqs. al.* *subst. neutr. i. q. mendacium, fabula ficta – Lüge, Erfindung, 'Märchen':* EPIST. Ratisb. 6 p. 288,28 ut 'compressius' ... 'lepido festivo'que non audemus dicere 'mendatio', dicimus autem -o, occurramus *eqs. (cf. Macr. Sat. 1,6,21).* ALBERT. M. gener. 1,5,10 p. 161,3 'si' ... dicatur totum ens continuum secundum 'aliquid' esse 'divisibile' et secundum aliquid 'non, hoc utique videbitur esse -um' *(p. 325a,10* πεπλασμένῳ τινί), cum *eqs.* URSO anat. 16 Platearium ... praeceptorem ... sequens ..., nil inferens -i, nisi quae oculis propriis ipse vidi *eqs. al.* **β** *praetextus, fictus – vorgeschützt, fingiert, scheinbar:* INNOC. III. registr. 1,220 ne possint mortuorum corpora sepeliri ..., -tia eius impedimenta fraudulenter opponit *cappellanus.* **γ** *falsatus, imitatus – gefälscht, nachgemacht:* COD. Udalr. 248 p. 430,21 (a. 1130) cappam rubeam indecenter induit -aque pontificatus insignia arripuit *Petrus Leonis.* PAUL. BERNR. Greg. 67 p. 511,4 -tiis suis l i t e r i s archiepiscoporum episcoporum personas repraesentans advenit *Hugo* (CHRON. Gozec. 2,8 -tias litteras). **δ** *artificiosus, arte factus – künstlich:* IOH. PLAN. hist. 6,14 cum videant *adversarii* ... exercitus pueros et mulieres et equos et homines -os *(i. imagines hominum)* ..., quos credunt esse pugnatores, et per hoc terrentur et confunduntur. **b** *de anim.:* **α** *spurius, dictus – unecht, sogenannt:* CHART. Pruss. I 260 p. 199,38 (a. 1252) si miles fuerit functus aliqua dignitate ..., XXX marcas argenti persolvant *vicini*; si autem simplex miles fuerit, XV marcas persolvant; si autem miles -us, qui non est de genere militari ..., VI marcas *eqs.* **β** *usu subst. i. q. fallax, simulator – einer der etwas Falsches vorgibt, 'Täuscher':* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 108,31 -i (fit- *var. l.*) ... sunt *falcones*, qui possunt plura facere, quam faciant, sed fingunt se et faciunt minus. p. 112,29 de modo emendando -um: *eqs.* 5 p. 179,1 tam laynerius quam sacer fiunt facillime -i et vitiosi. *ibid. al.* **2** *fictilis – aus Ton hergestellt, tönern:* GALB. Karol. 37,8 stabat ... ecclesia ... contecta -tio opere, ollis et lateribus cacuminata.

adv. **ficticie.** *fallaciter, specie – zur Täuschung, dem Anschein nach:* GENEAL. Flandr. VI 9 p. 319,32 comes -tie canonicis graviter comminatus est precipiens baiulis, ut *eqs.* ANNAL. Ianuens. III p. 38,7 potestas ipsorum Alexandrinorum -e precipiebat eis ..., quod *eqs.*

fictilis (vi-), -e. **1** *adi.:* **a** *proprie:* **α** *creteus, testeus, argilla confectus – irden, tönern:* HRABAN. univ. 21,3 p. 561C -ium ... operum ratio ... ad creationem humanae conditionis potest referri, quia *eqs.* VITA Corb. 29 quod *(sc. sanguinem)* colligentes in vasculum -e (v- *var. l.*) *eqs.* THEOPH. sched. 2,16 scutellas ... -es ac naviculas faciunt aliaque vasa -ia. COMPOS. Matr. 74,8 tolle tipos alios -es et mittes in fornacem. *saepius.* **β** *lateribus, tegulis aedificatus – aus Ziegeln gefertigt, Ziegel- (in imag.: l.68):* TRAD. Frising. 39 p. 67,8 (a. 770) dum ... fragilis septam parietis ahimam (*leg.* animam) -i tecumine subpositam contueor *eqs.* MIRAC. Gorg. 26 p. 246b,59 muri ... -es absque coopertura insigniti sunt venustate et honore. **γ** *figlinus – Töpfer-:* MAPPAE CLAVIC. 3 que omnia *(sc. cuprum et argentum eqs.)* simul terens laminas substernis et superaspergis et -i creta oblinis, ne respiret *eqs.* **b** *translate i. q. caducus, fragilis, corruptibilis – hinfällig, schwach, vergänglich:* HROTSV. Gong. 478 astabat coetus ... angelicus voce ciens stabilem corpus deponere testem contextum venis -e languidolis. CAES. HEIST. mirac. I 12,54 ut corpora ista -ia et putrida lucere possint in futuro sicut sol (*inde* hom. exc. 300). ALBERT. M. euch. 3,1,8,4 p. 274a,11 'finis praecepti est charitas de corde puro ... et fide non ficta', hoc est fidelitate ad amatum non -i vel fragili, sed fortissima, quia *eqs. (cf. Vulg. I Tim. 1,5).* **2** *subst. neutr.:* **a** *vas creteum, testeum – irdenes Gefäß, Geschirr:* HUMB. Sim. 2,35 p. 184,19 ne qualecumque supersit psalteriolum aut -e Samiolum seu corporale linteolum. TRACT. de chirurg. 588 sigiam, acetum et oleum in -i pone et fac bullire. ALBERT. M. veget. 4,19 in -bus ... et vitro et mineris includitur aliquid de vapore. *al.* *de vasis pro ballistis adhibitis:* ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 551,38 (a. 1243) baliste ... deterrent adversarios ..., presertim cum saxorum crepitantium turbine quatiuntur, -ia quoque plena, que caligine obduxerunt lumina hostium et ardore, ita ut *eqs.* **b** *later – Ziegelstein:* LAUDES Mediol. 4,3 (CC Ser. Lat. CLXXV. 1965. p. 372; s. VIII.1) deorsum est *latitudo moenium* quadrata ex ruppibus perfectaque eliganter sursum ex -bus. **c** *simulacrum testeum – tönernes Abbild, Götze:* ALEX. MIN. apoc. 1 p. 14,3 impotentes resistere imperio eius *(sc. Christi)* ad similitudinem lapidum et -um 'omnes tribus terrae'.

fictio (finc-, finccio), -onis *f.* **1** *de confectione:* **a** *gener.:* **α** *compositio, conscriptio – Komposition, Abfassung:* REMIG. ALTISS. mus. 485,9 plasma: -o vel compositio carminis. **β** *exsecutio, consummatio – Durch-, Ausführung:* GEBER. summ. 83 p. 591 dicimus ... sermonem in cineritio *(i. examine cinericii)* cum omnibus suis causis manifestis et sue -is (perfictionis, fixionis *var. l.*) modo. **b** *gramm. i. q. fictura – (Wort-)Bildung:* ERCHANB. gramm. p. 15,21sq. tunc ... -o dicitur, quando simplex nomen est, tunc autem fin-o, quando nominis est composita positio. **c** *mus. i. q. formatio sonorum ad hexachordum non pertinentium, variatio sonorum ad hexachordum pertinentium – Bildung hexachordfremder Töne, Veränderung der Töne des Hexachordes (de re v. LexMusLat. vol. II. s. v. 'fingo' et B. Sydow-Saak, Handwb. d. musikal. Terminologie IV. s. v. 'Musica falsa/Musica ficta'):* IOH. GARL. mus. mens. add. 15,22 nobilitatio soni est augmentatio eiusdem vel diminutio per modum superbiae, in augmentatione, ut melius videatur, ... in -e, ut melius appetetur *eqs.* ELIAS SAL. mus. 22 p. 46a hic fingimus -e artis superius coeptum incipere in G. *eqs.* 31 p. 62b huius *(prosae)* -o licite est et quotidie usitamus, utpote *eqs.* **2** *inventio, commentum, figmentum – Erfindung, Erdichtung:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* FOLCUIN. Bert. 46 etiamsi aliquis cavallino (*?leg.* cavallinum) secundum poetricas fin-es ad plenum se iactet epotasse fontem. THANGM. (?) transl. Epiph. 2 librorum ... tam divinae lectionis quam philosophicae -is tantam convexit *Othwinus* copiam, ut *eqs.* THEOD. AMORB. Bened. I praef. p. 363,4 Lucanum novimus ob hoc poetae nomen non promeruisse, quod absque -e, quae convenit poetis, veritatem prosecutus est. *saepius.* **β** *carmen – Gedicht:* CARM. Cent. 22 epil. p. 305 oro in fine huius fin-is ..., ut mihi per praesens unam studeatis mittere cullam. ACCESS. ad auct. p. 51 opus unius poetae poema, id est -o, scripta omnium poetarum poesis *(sc. vocantur; cf. Isid. orig. 1,39,21).* **γ** *fabula – Märchen:* HERM. IUD. conv. 3 p. 78,18 quedam *(sc. sacrae scripturae)* ... suscipitis, cetera vero ... ut mistica et alio, quam dicta sunt, modo accipienda stultis et anilibus ... -bus depravatis. **δ** *mendacium, calumnia – Lüge, Verleumdung:* CHART. archiep. Magd. 184 (a. 1105) non suggerat industrie vestre *(sc. electi)* -o cavillosa, quoniam *eqs.* CONST. imp. II 215,1 innocentiam nostram in iudicii vestri *(sc. principum)* libra preponderare videbitis calumpniosis detrahencium labiis et venenossis inventionibus -um. *al.* **b** *rhet.* personarum -o *i. q. prosopopoeia – Prosopopöie:* ALBERT. M. summ. creat. I 3,16 p. 443a,35 novit ... Scriptura et prosopopaeia, id est personarum -e, uti. **c** *natur. i. q. vis imaginationis – Einbildungskraft:* ALBERT. M. somn. 1,2,6 p. 148a,6 sunt *phantasmata* phlegma et conficta ea -e, qua phantasia fingendo compo-

[Niederer]

nere solet imagines *eqs.* 2,2,3 p. 200a,18 totum de his somniis evenit, quae cassa -e fiunt phantasiae et ex qualitate cibi causantur: *eqs.* **d** *iur.* -o iuris *fort. i. q. propositio, constructio iuridica – viell.: juristische Annahme, Konstruktion:* CONST. imp. II 405,14 (a. 1263) regis Castelle procuratores ... electionem de ipso factam ... fore legittimam, utpote celebratam a maiori parte ipsorum principum ..., immo -e iuris ab omnibus, cum alii utpote inhabiles electioni non potuerint ... interesse, ... arguentes *eqs.* **3** *simulatio, deceptio, fraus, frustratio – Verstellung, (Vor-)Täuschung, Irreführung:* **a** *gener.:* LEG. Wisig. 2,1,33 (rec. Erv.) quicumque ingenuorum ... taliter se egisse probatur, quod sub calliditatis aliqua fin-e (fincc-e, -e, factione *sim. var. l.*) proponat et dicat *eqs.* NOTKER. BALB. carm. p. 139 -o tecta diu tandem deprenditur astu. FROUM. epist. 77 me ... tale *(sc. Romam eundi)* propositum falsa fin-e simulari. WILLIR. carm. 1,3 hic licet indignus pastor eram positus: nominis officium corrupit -o morum. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 110,32 falco per ... famem et per traynam ... libentius et sine -e capiet grues. *persaepe.* **b** *iur.:* CHART. civ. Erf. 298 p. 192,5 (a. 1278) renunciavit *Henricus* libere et expresse omni iuri, contradictioni, -i, deceptioni, simulationi, que sibi ... competere videbantur in area quadam. **c** *eccl. et theol. (de re v. F. J. Nocke, Beiträge zur Geschichte d. Philosophie u. Theologie d. MA. 41/4. 1967. p. 30. 170):* BERNOLD. CONST. libell. 14 p. 155,25 per quos *(baptizantes)* divina sacramenta cum nulla -e cordis ignoranter perceperunt *parvuli.* SIMON sacram. p. 4,16 rem ... sacramenti, cum egerint de -e sua penitentiam, assequuntur *(sc. qui ficto corde accesserant).* ALBERT. M. sacram. 156 p. 102,76 si ... dicatur, quod post -em incipit ei *(confessori)* valere confessio *eqs.* sent. 4,4,3capit. an -o possit impedire baptismum. *al.* **d** *philos.:* ALBERT. M. bon. 116 p. 76,53 medietas ..., quae est circa verum in verbis et operibus, dicitur veritas, -o (*p. 1108a,21* προσποίησις) vero, quae est ad maius, superbia, et quae ad minus, ironia vel iratio *(sim.* 118 p. 78,9. eth. II 2,2,7 p. 186a,35. 4,3,2 p. 318b,41sq. -o in plus vocatur iactantia *eqs.).*

fictitius *v.* ficticius.

***fictito,** -are. *partic. praes. usu subst.: l.42. fingere, comminisci – erfinden, erdichten:* LAMB. ARD. hist. 44 de cuius *(Arnoldi militis)* milicie preconio non necesse fore scribere vel aliquid -are arbitramur, cum *eqs.* 63 p. 592,33 excitati fama facti verumque a veridicis et nichil -antibus prosequentes dicimus, quod *eqs.*

***ficto** (fito), -avi, -atum, -are. (*fictum) *struct. c. acc. pro abl. pretii: l.54. partic. perf. usu adi.: l.48.53. locare (pro), pensioni subicere – verpachten, verleihen (für), mit einem Pachtzins belegen:* CHART. Tirol. 435 p. 232,27 (a. 1188) totum ferrum -tum, quod ex de Fleme exiebat, erat feudum officialium curie episcopi. COD. Wang. Trident. 50 p. 115,29 eciam si ipsa terra ... plus ... -ari possit seu amplius in quolibet tempore -retur, non debeant suprascripti germani plus habere. CHART. Tirol. 621 p. 95,7 tam de mansibus quam de terris -tis et non-fictatis. 796 p. 221,7sqq. prima quarum *(terrarum)* ... est fitata IIII sextaria trittici, secunda ... est fitata VI sextaria silliginis *eqs.* 877 -vit *episcopus* Enrico ... suam scariam. CHART. Tirol. notar. I 345a p. 162,7 que *(possessiones)* valeant -ari et que bene possent reddere fictum annuatim CCC librarum. *v. et p.193,6.*

fictor (vi-), -oris *m.* **1** *proprie:* **a** *figulus – Töpfer:* ENGELM. carm. 1,20 (MGPoet. III p. 55) limine fortassis si non exclusa iacebis *(sc. chartula)*, -is lotus limus ut e manibus *eqs.* CARM. de Iuda 2,326 -is (v- *var. l.; cf. Vulg. Matth. 27,7* figuli) in agrum mercede cruoris novimus hunc *(sc. agrum)* emptum. **b** *scalptor, fabricator – Schnitzer, Verfertiger:* FROUM. carm. 34,2 me *(sc. cochlearium)* primum fingens -r sibi luserat in me *(cf. notam ed.).* **2** *translate:* **a** *simulator, deceptor – Vortäuscher, Heuchler, Betrüger:* EKKEH. IV. pict. Mog. 36 -r (gloss.: simulator) veri prior appropriat *satanas* mulieri. YSENGRIMUS 2,215 -r ad hęc: 'meritum merces sua quodque coęquet!' (*item* 4,939). ALBERT. M. eth. I 205 p. 185, 13 'superbus et -r (*p. 1115b,30* προσποιητικός) fortitudinis', id est hypocrita, qui fingit se fortem, cum non sit, 'videtur esse audax'. **b** *commentator, conscriptor – Erfinder, Erdichter, Verfasser:* CONR. HIRS. dial. 139 poeta -r vel formator dicitur, eo quod pro veris falsa dicat. BURCH. Iud. 274 frontes primorum iungantur versiculorum, sic declaratus nomine -r (pictor *var. l.*) erit. **c** *inventor, auctor – Begründer, Urheber:* HRABAN. carm. euang. 2 Mattheus Laevi comitem tenet ordine Marcum, artis euangelicae -r.

***fictuabilis,** -e. (*fictus; *cf. Stotz, Handb. 2,VI § 85.6) pro pensione solvendus – als Pachtzins zu leisten(d):* CHART. Bund. 444 (a. 1187) episcopus investivit ... de fodro regali ... atque LX modiis annuatim -bus. *cf.* *fictalis.

***fictualis** *v.* *fictalis.

***fictum,** -i *n. vel* ***fictus,** -i *m.* (figere, *cf. ital.* fitto; *v. Battaglia, Dizionario VI. p. 50sq.*) **1** *locatio, conductio, pensio, merces – Pacht(zins), -einkunft:* **a** *in univ.:* **α** *de censu ipso:* CHART. Bund. 388 (a. 1174) ut servitores ... ecclesie ... teneant ... terram ... ad -um omni anno in sancto Martino solvendum. REGISTR. Trident. I p. 116,34 solvere ... tria -a de caseo. CHART. Argent. I 195 p. 157,21 quod conventus et ecclesia ... solvant ... elemosinam, scilicet ... octo denarios et obulum pro -o unius insule sive prati. *al. v. et p.195,57.* **β** *de iure vel possessione census:* DIPL. Heinr. III. 198a p. 254,17 omnia ... pertinentia una cum ... decimis, -is, redditibus *eqs.* CHART. Ital. Ficker 152 p. 193,10 habebat *Ottolinus* ... terram ad -um perpetualem. CHART. Tirol. 453 p. 248,17 habitatores ... viginti solidos ... solvere debeant nomine -i. *al.* **b** *vectigal, tributum – Steuer, Gebühr, Abgabe (de re v. P. S. Leicht, Corporazioni romane e arti medievali. 1937. p. 97 et LexMA. VIII. p. 146sq. s. v. 'Steuer'):* INSTIT. regal. 8 (MG Script. XXX p. 1454,7; s. XI.in.) debent illi novem magistri *(sc. monetarii)* donare -um de moneta omni anno ad cameram regis (*sim.* 9 p. 1454,16. 14 p. 1456,22 qui *[ministeriales saponarii]* dabant -um omni anno in camera regis). CONST. imp. I 221 p. 313,4 -um regalium centum librarum et ipsa regalia eis *(Mantuanis)* remittimus. 289,19 pactiones ... pro infectis habeantur ..., scilicet pactum pontis Padi et -um eiusdem pontis. DIPL. Loth. III. 43b p. 71,33 illa ... notamus, quę ... presules ... contulerunt ęcclesię: theloneum ... de omni mercato ... et -um de stallis, quę sunt in foro *eqs. al.* **2** *aes, praemium – Lohn, Bezahlung:* COD. Wang. Trident. 1 p. 35,5 (ed. Hägermann; a. 1208) quod ... omnes wercos, qui per -um voluerint laborare ad rotas aliorum wercorum, liberam habeant potestatem laborandi.

***fictuose** *adv.* (fingere) *ficticie, fallaciter – zum Schein, zur Täuschung:* CHRON. reg. cont. II a. 1203 p. 173,24 comes Flandrensis ... causa pacis et concordie se -e interposuit *(sc. principibus concertantibus)*, donec *eqs.*

1. fictura, -ae *f.* *fictio, simulatio – Vortäuschung, Heuchelei:* COLUMB. epist. 2 p. 164,6 quanta sit dissimilitudinis in actualibus studiis mensura, tanta erit pacis et caritatis inter imperfectos -a.

2. *fictura (fixu-), -ae *f.* (figere, *cf.* *fictum) -a palorum *i. q. tributum pro palo in portu figendo vel fixo utendo solvendum – Pflockgebühr:* DIPL. Otton. III. 255 p. 671,33 teloneum, ripas et ripaticum et -as palorum ripę Mantuanę civitatis ... concedimus (*ex* DIPL. Bereng. I. 12 *[ed. L. Schiaparelli. 1903. p. 44,4]; inde* DIPL. Conr. II. 235 p. 321,29. DIPL. Heinr. III. 132 p. 166,34. DIPL. Frid. I. 309 p. 127,32 fixuras palorum). *cf.* *palifictura.

1. *fictus (-ccus), -us *m.* (figere, *cf.* *fictum) *pensio, merces – Pacht(zins), -einkunft:* DIPL. Karoli III. 178 p. 294,40 (spur. s. XII.in.) res ... donavit ... cum ... piscationibus, -ubus, pastibus *eqs.* CHART. Tirol. 1177a p. 221,4 pro sequendis -ibus et redditibus suis exigendis. 1242b p. 279,36 cum iure locandi et dislocandi cum -ibus ex dono. REGISTR. Trident. III p. 254,20 rendit ... I plaustrum ligne dando portitori -us et laborantibus comedere pro -u infrascriptarum terrarum. CHART. Carinth. V 11 p. 8,20 quod de primis ficcibus, collectis et redditibus dicte castaldie ... quadraginta quinque marce ... capitulo ... persolvantur (*sed cf.* p. 8,5 fiscus, collectas et redditus. p. 8,7 factibus, collectis et redditibus).

2. *fictus *v.* *fictum. **3. fictus** *v.* figo.

[Niederer]

4. fictus *v.* fingo.

ficulneus (fec-, -nius), -a, -um. **1** *adi. i. q. ficulnus, qui ficus est – vom Feigenbaum stammend:* ARNOLD. SAXO flor. 4,4,7 p. 84,2 si accendatur coram ernioso ex viridibus lignis fe-is (*sed cf. Belbetus, De sensibus 7,10 [ed. E. Stange, Arnoldus Saxo. 1885. p. 60]* faeculentis), trepidant eius testiculi. **2** *subst. fem. (neutr. plur.: l.28) i. q. ficus – Feigenbaum:* **a** *in univ.:* MARIAN. chron. a. Chr. 1,2 (DtArch. 17. 1961. p. 219,23) revertens in civitatem maledixit *Christus* -am (-iam *var. l.*). HIST. de exp. Frid. imp. p. 75,5 transivimus . . . fluvium . . . transmeantes per vallem amęnissimam liquęricia, cardamomo, myrto, -is et aliis speciebus opimam *eqs.* BERNH. PROV. comm. 3,2 p. 282,6 lac -e (ficuum *Tabulae Salerni 3,2 [ed. S. de Renzi, Collect. Salern. V. 1859. p. 247b]*) cum sirupo violaceo . . . facit idem *(sc. vomere)*. ALBERT. M. veget. 1,138 humor . . . magnarum arborum . . . in quibusdam est sicut lac spissus et albus . . ., sicut in -is (*cf. Nicol. Damasc. 1,10* ficubus). *al.* *per compar. et alleg. (spectat ad Vulg. Matth. 21,17sqq.):* HINCM. epist. 169 p. 155,38 velud -am infructuosam terram rationalem diutius inutiliter occupantem *(sc. Rothadum episcopum)* . . . succidendum providimus (*inde* NICOL. I. epist. 38 p. 312,10 quam *[ecclesiam]* . . . ab infructuosa -a Rothado inutiliter occupatam . . . pastorali dicitis *[sc. reges]* vacasse sollicitudine. *sim.* p. 312,19). ABSAL. serm. 13 p. 86B isti *(sc. qui dicunt et non faciunt)* sunt -a illa sterilis, in qua cum Dominus fructum quaereret, non nisi folia invenit. *al.* **b** *de ficeto:* DIPL. Heinr. III. 198a p. 254,6 largimur . . . cortem . . . cum . . . casas, vineta, -a, oliveta, silvas *eqs.* (*inde* 198b p. 253,22). NARR. itin. nav. p. 194,28 muros destruxerunt, vineas et -as inciderunt *nostri.* SALIMB. chron. p. 516,19 destruebant *(sc. exercitus)* . . . oliveta, -as (F- *cod.*), amigdalas *eqs. al.*

ficus, -i *vel* -us *m. vel f. vel raro* ***fica** (figa), -ae *f.* *script.* ficus: *p. 198,2.7. al.* **1** συκέα, *ficulnea – Feigenbaum:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* SALOM. II. epist. 29 parva xeniola . . . curavi destinare: . . . piperis fasciculum, caricas -orum (-arum *var. l.*), malogranata *eqs.* RAHEW. gest. 4,38 p. 281,13 -us exterminat omnesque fructiferas arbores . . . succidi . . . precepit *Fridericus imperator.* ALBERT. M. animal. 3,174 coagulatur *lac* . . . ex ˹lacte -uum˺ (*p. 522b,2* ὀπός τε συκῆς). veget. 1,190 cum . . . expanduntur *ficus silvestres* in terram super radicem -uum hortensium *eqs. saepe.* *pro cognomine:* CHART. Wetzlar. I 229 p. 95,3 (a. 1279) Hermannus dictus Fica de Rockinberg. **β** -us agrestis, -us silvestris *i. q. caprificus – wilder Feigenbaum, Bocksfeige (Ficus carica L. var. silvestris):* HRABAN. univ. 19,6 p. 513D hanc *(sycomoram)* Latini celsam appellant ab altitudine, quia non est brevis ut morus; alii autem dicunt eam -um esse silvestrem. DYASC. p. 148b opofici, id est sucus agrestis -us, comune lac coagulat *(cf. l.39)*. ALBERT. M. veget. 6,100 operatur *ficus* glutinationem et incisionem et subtiliationem et has operationes magis operatur -us silvestris. **γ** -us fatua, -us Pharaonis *i. q. sycomorus – Sykomore (Ficus sycomorus L.):* GLOSS. med. cod. Trev. 243 sicomorus . . . dicitur -us fatua, moro similis *eqs.* ALBERT. M. veget. 6,102 sunt . . . quaedam -us in quarto climate, quae vocantur -us Pharaonis *eqs. (cf. notam ed.)*. ALPHITA S 83 sicomorus, id est -us (ficc- *var. l.*) fatua. *per confusionem i. q. caprificus – wilder Feigenbaum (cf. l.43):* ALBERT. M. veget. 6,103 est . . . in hoc genere arborum, quae -us fatua vocatur et celsa latine dicitur, quae *eqs. (cf. notam ed.)*. animal. 17,31 sicut est oleaster agrestis et oliva fructifera, et sicut ˹ortensis fructifera et -us fatua agrestis˺ (*sed cf. p. 755b,11* καὶ συκῆ καὶ ἐρινεός. *sim.* veget. 1,164 quaedam *[plantae]* faciunt fructum . . . et quaedam non, sicut salix et oleaster et -us fatua). 23,97 accipe lac arboris, quae celsa sive -us fatua dicitur *(cf. K. F. Kitchell, Albertus Magnus on Animals. 1999. II. p. 1613 adn. 293).* **b** *alleg.:* HRABAN. univ. 19,6 p. 513A -us mystice significat synagogam Iudaeorum *eqs.* p. 513B folia -us asperitas est legis vel prurigo vitiorum *eqs.* p. 516C -us, hoc est carnalis luxus, nocet omnibus, qui *eqs.* MILO carm. 3,4,2,490 -us inanis . . . gens est Iudaea rebellis. **2** σῦκον, *carica – Feige:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* ANON. herm. p. 103,26 sica, id est -as. TRACT. de caus. mul. 65 curabis *(sc. matricem duram)* ex cortice ciclamine, alius et figas pinguas cum mel. BERNH. PROV. comm. 11,1 p. 318,13 carice sicce, id est ficcus. CHART. Carniol. II 185 quod fratres in quadragesima et in adventu in piscibus, -ubus et aliis beneficiis consolationes habeant. *saepe.* **β** *de generibus, speciebus:* DYASC. p. 95a -i alia est agrestis, alia usualis, utreque ex omni parte recorporative sunt virtutis. BERNH. PROV. comm. 7,2 p. 295,12sqq. ficcus bifaria vel turtaria, ficcus sancti Petri, ficcus volubra *eqs. (sc. sunt fructus resumptivi)*. ALBERT. M. veget. 6,100 melior . . . est -us alba et post hanc melior est rubea et inferior est nigra. *al.* **b** *translate de ulceribus i. q.* σύκωσις, *condyloma – Feigwarze, (After-)Kondylom:* **α** *in univ.:* ANTIDOT. Glasg. p. 122,27 facit ad ragadas vel -o, quando incidimus superfluus carnis *eqs.* PAUL. AEGIN. cur. 88 trachoma . . . asperitas est eorum, que in palpebra; horum autem augmentatio, ut et quasi tunicas habeant, -us (*3,22,12* σύκωσις) appellatur. GLOSS. Roger. III 775 (adn.) -us habent fieri in quolibet membro corporis. WILH. SALIC. chirurg. 1,45 p. 317G de -is, condylomatibus et haemorrhoidibus *eqs.* THEOD. CERV. chirurg. 3,43 p. 171E -us nascuntur in ano et sunt quaedam carunculae superfluę. *al.* **β** *de haemorrhoidibus:* RECEPT. Lauresh. 2,196 potio ad -um sanguine fluentem *eqs.* TRACT. de aegr. cur. p. 285,18 emorroide sunt vene in ano, per quos solet sanguinis fluxus fieri; . . . iste fluxus a vulgo vocatur -us. *fort. huc spectat:* RECEPT. Lauresh. 2,253 ad -um coralem, qui dissenteriam facit. RECEPT. Sangall. I 62capit. remedium ad -um corale (*item.* 106). 62 p. 8,25 ad forastico -o. 150capit. ad -o, qui apparet. **γ** *? de fistula (ni spectat ad l. 20sqq.):* RECEPT. Sangall. II 47capit. ad siringuinem (*leg.* syringam) interiorem, quod alii -o corale dicunt. **δ** *de morbo equino* (*de re v. L. Klein, Studien zur 'medicina equorum' des Jordanus Ruffus [1250]. 1969. p. 283 s. v.* 'fi'): IORDAN. RUFF. equ. p. 100,14 de -u subtus. p. 101,2 unde . . . illa carnis superfluitas cogitur supra pedis superficiem permanere ad modum -us facta et ideo -us vulgariter nuncupatur.

fida, fidaes *v.* fides.

***fidantia** (-cia) *vel semel (l.44)* ***fiancia,** -ae *f.* (*fidare, *cf. ital.* fidanza, *francog. vet.* fiance; *v. D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 469*) **1** *proprie i. q. praestatio securitatis – Sicherheitsgarantie:* **a** *ius iurandum – Eid, Schwur:* ANNAL. Ianuens. III p. 34,30 (chart. a. 1227) quod ab hodie . . . nullo modo pro predictis sacramentis vel vinculis seu societate vel -a propterea conveniant *Wilhelmus et sua compagnia.* **b** *cautio, fideiussio – Bürgschaft:* CHART. Helv. arb. 27 p. 47,10 (a. 1225) iudicatum est, quod, si dominus Fucignie potest monstrare per testes, quod comes fecerit ei fia-am ex parte Rodulfi de Nangie, comes teneatur domino Fucignie tanquam fideiussor. **c** *fiducia, fides publica – freies Geleit, Schutz:* CHART. Ital. Ficker 309 p. 342,9 (a. 1224) ut omnibus nostre *(sc. potestatis Papiae)* iurisdictioni subiectis, qui ad vestram civitatem accedere voluerint, . . . -am tribuatis (*sc. potestas Cremonae; cf. antea:* accessum . . . liberum et securum). CHART. Bund. 840 p. 288,4 comunis . . . dedit firmam -ciam seu firmum affidamentum. ANNAL. Ianuens. III p. 21,13 Symon de Stella ad potestatem sub -a et securitate accessit. p. 121,15 ipsis de galeis, qui fugiebant, data erat -a (fiducia *var. l.*) per comune Ianue. *al.* **2** *meton. i. q. tributum, pensio – Abgabe, Pachtgeld:* HONOR. III. registr. 173 cives Beneventani . . . nobis conquerendo monstrarunt, quod balivi tui *(sc. imperatoris)* ab eis terratica, -as, pedagia, forestationes, plateatica et erbatica exigunt. ACTA imp. Winkelm. I 235 p. 217,12 ut condonaremus ei *(abbatissae)* omnes -as, quas annuatim curie nostre reddidit de quibusdam terris ipsius monasterii. INNOC. IV. registr. B 208,10 p. 179,20 -cias ab omnibus *(Beneventanis)* remitti faciet *(sc. comes) eqs.* (*sim.* URBAN. IV. registr. 539,5. CLEM. IV. registr. 646,14). *al.*

***fidatus,** -i *m.* (*fidare, *cf. ital.* fidato; *v. Battaglia, Dizionario V. p. 943*) *qui in tutelam receptus est, cliens – Schutzbefohlener:* GREG. CAT. chron. I p. 248,6 manualia, quę fecit Beraldus abbas in Scandrilia: . . . casalem Iohannis Alberti et omnes -os de ipsa terra.

fide *v.* fidus. **[fidecarius** *v.* emphyteuticarius.]

fidecommissarius *v.* fide(i)commissarius.

fidedatio *v.* datio *et* fides.

[Niederer]

fidedico, fidedictus *v.* dico *et* fides.

fidedictor, -oris *m.* *qui promissionem fecit – einer der ein Versprechen gegeben hat:* PETR. DAM. epist. 70 p. 314,3 hic *(sc. concivis aequivocus)* mecum -r instituit, ut, si ego, simul et ipse relinqueret saeculum.

fidedignus *v.* dignus *et* fides.

***fidefragium,** -i *n.* (fidefragus) *violatio fidei, perfidia – Treuebruch, Wortbrüchigkeit:* ANNAL. Mell. Lamb. a. 1278 ius iurandum, quod . . . regi iuraverat Romanorum, . . . infregit *rex Bohemiae* . . . habens secum in oppositionis et -i incentivo Hainricum, ducem Bawarie, complicem.

fidefragus *vel* **fidifragus,** -a, -um. *perfidus, periurus – wortbrüchig, meineidig:* ROM. SALERN. annal. p. 151,29 perfida . . . gens *(sc. Saxonum)* est ac fidi-a. HIST. Lang. cont. (MGLang. p. 212,8) Desiderius, rex Langobardorum fide-us, Faventiam urbem . . . abstulit.

fide(i)commissarius (fidei commissarius, -onm-), -i *m.* **1** *adi.:* **a** *qui ad fideicommissum pertinet – das 'Fideikommiss', die Treuhand betreffend:* CHART. Wirt. 374 p. 133,2 (a. 1160) idem homo . . . in manus prefati comitis fidei-a conditione interposita idem predium dedit. 1695 bona concessimus Crafftoni . . . et Alberchto . . . nomine feudi hac interposita pactione, quod ipsi eadem bona iam dicto cenobio fidei-o (fidec-e *cod.*) nomine fideliter conservabunt *eqs.* **b** *qui ad exsecutionem fideicommissi, testamenti ordinatus est, fiduciarius – mit der Vollstreckung des 'Fideikommiss', des Testaments beauftragt, fiduziarisch:* CHART. Brem. 102 p. 121,4 (a. 1206) fidei-i heredes. CATAL. Mediol. (MGScript. VIII p. 109,26) mobilia . . . omnia pro faciendo hospitale . . . in sua ultima voluntate legavit *pater*; cuius legati fidec-i . . . hospitale comodum confecerunt. **2** *subst. masc. i. q. (heres) fiduciarius, mediator, exsecutor (testamenti) – Treuhänder, Mittelsperson, (Testaments-)Vollstrecker, Salmann (de re v. HRG V. p. 163 s. v. 'Testament'. p. 341sqq. s. v. 'Treuhand' et Dt. Rechtswb. XI. p. 1440sqq. s. v. 'Salmann'):* CONST. imp. I 240,2 (a. 1173) asserebant *(sc. clerus)* . . . canonicum . . . donationem in ultima voluntate fecisse et quosdam fratres suos fidec-os constituisse. CHART. Onold. 33 is *(Arno)* . . . predia . . . beato Gumberto donationis titulo subiecit per manus . . . fidei-orum, quos fideles manus vulgus appellare consuevit. TRAD. Neocell. Brixin. 148 Burchardus de Sebene, cum esset fidei commissarius, quod vulgo dicitur salman, duorum fratrum . . . tradidit ecclesie . . . predia *eqs.* CHART. Steph. Wirz. 226 p. 238,12 curiam . . . ad peticionem Lůgardis, que dicte curie nobis heres fuerit assignata, et suorum super eadem curia fidei-con-orum instanciam . . . concessimus Helenwico. *spectat ad rem Iudaeis obligatam:* CHART. episc. Wirz. I 159 p. 157, 18sqq. (a. 1200) quod, si prefatus Gerungus . . . ipsam domum non solveret, extincta esset eius obligatio, Vivus quoque et Natan per fidei-os suos predictam domum quiete possiderent; . . . hii sunt eiusdem domus fidec-i: *eqs.*

?adv. **fide(i)commissarie.** *iure fideicommissi – treuhänderisch: v. l.24.*

fideicommissum *v.* committo *et* fides.

fideidatio *v.* datio *et* fides. **fideidictio** *v.* dictio *et* fides.

fideimanus *v.* fides *et* manus. **fideiubeo** *v.* fides *et* iubeo.

fideiussio (fideii-, fidei iussio), -onis *f.* *acc. sg.* -emiussionem: *l.70.* *cautio, satisdatio, sponsio – Bürgschaft, Sicherheit, Garantie (de re v. Hoops, RGA ²IV. p. 103sqq. s. v. 'Bürgschaft'):* **1** *de cautione pro reo data:* CAPIT. reg. Franc. 192,6 quicumque comprobatus fuerit de eo, quod scienter testes in periurium induxisset, sub -e ad palatium nostrum venire compellantur. CHART. select. Keutgen 139,52 quicumque aliquem in iudicio convenit . . ., plenam ei warandiam et -em ad annum et diem legitimum prestabit, antequam *eqs.* CHART. Babenb. 237 p. 58,11 ut, si aliquis civium habens infra murum civitatis . . . ad L talenta quemquam occidat, talis non indigeat ulla pro se -e, sed *eqs. al.* **2** *de promissione condicionis, possessionis servandae sim.:* CAPIT. reg. Franc. 139,6 ipse *(heres)* . . . fidem-em faciat eiusdem vestiturae, ne *eqs.* CHART. Eichst. 5ᵃ p. 20,32 (a. 1119) predia . . . per manus liberi viri Adalonis . . ., quem fidei iussio eadem predia michi servare et defendere conpellebat, . . . tradidi. CHART. Basil. C I 191 p. 137,15 hii *(fideiussores)* -em et obstagium suum adimplere tenentur secundum formam . . . prenotatam *eqs.* CHART. Francof. 366 p. 178, 24 promisi . . . -e obligatoria omnem inpulsationem . . . propriis expensis resarcire. *al.* *de promissione securitatis:* HINCM. annal. a. 864 p. 106,29 cuius *(sc. imperatricis)* fideii-e apostolicus ad imperatorem venit et habita . . . sermocinatione . . . Romam . . . rediit. **3** *de promissione debiti alterius solvendi:* LEG. Burgund. const. I 19,9 quicumque fideiussor res debitoris dederit illi, cui fideiussor accessit, usque ad domum ipsius . . . perducat; si autem non fecerit, non sit a -e penitus absolutus (*sim.* 19,10). EPIST. Hildesh. 125 pro debito tuo onus -is suscepi, a quo ut me liberares, et tua promissio et mea necessitas . . . cogere deberet. CHART. Bern. I 131 p. 522,4 non tenetur vir solvere uxoris debita . . . nec de -e tenetur ultra quatuor denarios, nisi *eqs. al.*

fideiussor (fide iussor, fideii-, fidei iussor), -oris *m.* *script.:* fedeiu-: *l.48.* fedies-: *l.36. adde* LEG. Burgund. const. I 17,4 *(var. l.).* fidiiu-: *l.54. adde* LEX Raet. Cur. 8,9,1. *al.* fidiu-: EDICT. Roth. 190 *(var. l.).* fidiuxsor: CHART. Ital. Ficker 11 p. 16,44. fidiushor: CHART. Ital. Ficker 42 p. 63,33. -uxor: *l.46.* -usor: *l.38. adde* FORM. Marculfi 1,4 l. 15. -sur: *l.54.* *form. acc.:* *sing.* fidemiussorem (-uxo-): *l.41.46.54. adde* LEX Raet. Cur. 17,4. *al.* *plur.:* -aes: *l.38.* -is: *l.34.36. adde* FORM. Senon. I 18. fidesiussores: *l.39. adde* LEX Raet. Cur. 17,4 *(a. corr.).* *in tmesi: p.201,7.* *metr.* fidē-: *p.201,9.*

vas, praes, satisdator, sponsor, mediator – Bürge, Gewährsmann, Mittelsperson (de re v. p.199,59 et W. Ogris, ZRG-Germ. 82. 1965. p. 140sqq.): **1** *strictius:* **a** *publ., iur., canon.:* **α** *de eo qui cautionem pro reo dat ('Gestellungsbürge'):* EPIST. Desid. Cad. 2,5 memorato diacono vestro per -es una cum indicolo vestro ante parvitatem nostram faciatis *(sc. episcopus)* dirigerę. LEX Ribv. 36,4 si . . . strudem contradicere voluerit . . ., iudex -es (-is *var. l.*) ei exigat, ut se ante regem repraesentet. DIPL. Merov. I 144 p. 364,10 nullus iudex publicus ibidem ad causas audiendas, freda exegendum, fediessoris t o l l e n d u m . . . ingredire non presumat (FORM. Marculfi 1,3 l. 22 -usores [-aes, -es *var. l.*] tollere. DIPL. Karlom. [II.] 26 p. 324,18 fides-es tollendos. *persaepe*). *persaepe.* **β** *de eo qui condicionem, possessionem servandam sim. praestat:* EDICT. Roth. 360 si quis alii wadia et -em (-e, fidem-em *var. l.*) de sacramentum dederit *eqs.* COD. Odalb. 25 p. 90,1 inde sunt fide iussores ex utraque parte: *eqs.* CHART. Rhen. med. I 245 p. 302,10 acta est hec traditio . . . sub -bus, quos vulgo saleburgiones vocamus. CHART. Ital. Ficker 75 p. 102,29 guadiam nobis dedit et -miuxorem nobis posuit se ipsum *eqs.* CHART. Solod. I 216 huius rei fidei iussores sunt, quos vulgo vocamus salmanna. CHART. Brixin. 64 Wernherum . . . fe-em . . . constituerunt. *persaepe.* *spectat ad promissionem securitatis:* ANNAL. Altah. a. 1070 p. 79,23 mandans *(sc. Otto)* regi se non posse curtem venire, nisi rex sibi venienti et abeunti concederet -es pacis firmae. **γ** *de eo qui solutionem debiti alterius praestat:* EDICT. Roth. 366 si aliqua inter creditorem et debiturem atque -urem (fidii-em, -e, fidem-em, -em *var. l.*) surrexerit intentio *eqs.* CHART. Burgenl. I 142 p. 102,9 (a. 1225) super duobus milibus marcarum solvendis . . . constituit *episcopus* fideii-em Tekanum Iudeum. CHART. Westph. VI 597 p. 172,24 comes . . . obligavit ecclesie comeciam predictam pro sexcentis marcis . . . sine obligatione -um, quod vulgariter incomen vel leger dicitur, persolvendis. CHART. Merseb. 283 p. 225,25 super solutione pecunie pretaxate -es recepimus *(sc. episcopus).* *al. v. et l.9.10. p.201,22.* **δ** *de fideicommissario:* LEX Baiuv. 16,17 p. 444,30 ille alter suscipiat wadium et donet illud vicessoribus (incessoribus, successoribus, -bus *sim. var. l.*) istius ad legem faciendam. CHART. Sangall. A 343 p. 317,15 trado . . . ad monasterium . . ., quicquid visus sum habere, . . . et in manus -um constituo, ut illi hoc perficiant, sicut ego condixi. TRAD. Frising. 1504ᵃ quidam . . . per manum -is sui Isanrici tradidit et delegavit ad altare . . . sex mancipia. *al.* **ε** *de iuramenti praestandi adiutore:* FORM. Augiens. B 40 homo . . . interpellavit . . . hominem . . ., quod ei . . . res suas tulisset; et nos *(sc. comes)* hanc causam per vicinos eorum diligenter adquisivimus

[Niederer]

per -es positos et sacramentum iurata. **b** *eccl. de sponsore baptismatis:* CONC. Karol. A 34,19 pro eis *(sc. quos de fonte suscepissent)* -es exsistunt *patrini*. SIMON sacram. p. 13,12 patrini, qui parvulis adhibentur, sponsores et -es eorum facti pro fide eorum spondent. HONOR. AUGUST. gemm. 3,115 sacerdos omnes infantes de baptismo levat et ideo omnium pater et debitor fideique iussor manet. *al.* **2** *latius:* **a** *de hominibus:* DONIZO Mathild. 2,90 in qua *(capella)* pastorem . . . oravit rex Hugonem, ut pro pace sua -r sibi fiat. ORTL. chron. praef. p. 6,9 omnia paene, quae scripsimus, patre nostro Oudalrico abbate -e cognovimus. CARM. Bur. 101,19,2 femina victa mero quod inhereat ebria vero, nec fieri spero nec -r (fide iussor, fidii-r *var. l.*) ero. *al.* **b** *de rebus:* ALBERT. M. pol. 1,7 p. 55[b],8 est *numisma* mensura valoris omnium et -r futurae necessitatis (*sim.* summ. theol. II 18,120,1,1 p. 380[a],1 nummus diligitur, quia -r [*p. 1133[b],12* ἐγγυητής] est futurae necessitatis).

fideiussorius, -a, -um. **1** *adi. i. qui ad fideiussionem pertinet, qui fideiussoris est – Bürgschafts-, Bürgen-:* CHART. Babenb. 158 p. 204,25 (a. 1207) utraque parte per c a u t i o n e m -am se alteri ad penam centum marcarum obligante, si *eqs.* (CHART. Turic. 566 p. 70,2. CHART. Carniol. II 192 p. 149,36. *saepe*). CONST. imp. II 132 nos fideiussores constituimus obligantes -o n o m i n e pro restitutione predicta (CHART. Friburg. 203). CHART. eccl. Erf. 283 p. 155,8 quicunque nostrum . . . transgressor fuerit, publice nunciabitur fidei violator et racione -e obligacionis convenietur coram prepositis *eqs.* **2** *subst. fem. i. q. cautio, fideiussio – Bürgschaft, Sicherheit:* CHART. Eichsf. 267 p. 153,36 (a. 1236) super solucione pecunie . . . fide data -e nomine se nobiscum quisque in solidum obligaverunt. CHART. Tirol. notar. I 66 petit Bellebonus . . . C libras pro -a et debitoria, quam ipse Zanuclus fecit *eqs.* 815 Ůlricus . . . promisit . . . Egenonem et Fridericum . . . conservare indempnis a dicta -a et promissione . . . debiti. 874 cum . . . securitate et -a. *ibid. al.*

adv. ***fideiussorie** (fide iussorie). *iure fideiussoris, per fideiussionem – als Bürge, durch eine Bürgschaft:* CHART. ord. Teut. (Hass.) 112 p. 93,16 (a. 1252) Hermannus obligavit pro se -e Bertoldum *eqs.* CONST. imp. II 378 p. 481,8 ad predicta observanda per fidem datam nos -e obligavimus. CHART. Otterb. 157 in civitate Wormatiensi omnes tres tamdiu erimus fide iussorie comedentes, donec *eqs.* CHART. Francof. 319 Richwinus pro sorore sua . . . -e se astrinxit, ut *eqs. saepius.*

***fideiutrix,** -icis *f.* (fideiubere, *fort. per contam. c.* (ad)iutrix *sim.*) *ea quae fideiussionem praestat, sponstrix – Bürgin:* CHART. Tirol. notar. I 629 (a. 1236) -x inde *(sc. de solutione debiti)* fuit domina Specia, uxor Friderici, cum verbo ipsius Friderici super omnia bona sua. 910 -x se constituit *uxor Heinrici.* II 367 Agnesa, uxor Hainrici sartoris, presente ipsi Hainrico . . . et eius verbo constituit se . . . -x et solutrix de quodam debito *eqs.* *Niederer*

fideiuxor *v.* fideiussor. **fidelicet** *v.* videlicet.

fidelis (fed-, -dil-), -e. *script. et form.: sing.: nom. f.* -ia: *p.202,4. dat.:* -e: *p.202,61. adde* FORM. Senon. I 36. -y: CHART. Bund. 615. *abl.* -e: *p. 202,26. 204,25. al. plur.: nom.* -i: *p.203,66. gen.* -iorum: *p.203,5. acc.* -is: *p.202,19. abl.:* -ebus: *p.202,60.* -is: *p.203,4. coniunctim scribitur* manusfidelis: *p.204,37. metr.* -dĕl-: *l.62.*

I *de eo qui fidem praestat i. q. fidus, deditus, devotus – (ge)treu, ergeben, loyal:* **A** *adi.:* **1** *de hominibus eorumve animo, mente sim.:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* WALAHFR. carm. 30,27 animos perpende *(sc. episcopus)* -es. HEIRIC. Germ. I 2,44 uxor . . . -issima . . . sortem est in versa sororis. HROTSV. asc. 68 cordis . . . -is . . . secretum. WIDUK. gest. 2,36 p. 96,11 amicis nichil negans *(sc. rex)* et supra hominem -is. IOH. CANAP. Adalb. B 16 qui *(Gaudentius)* . . . sibi . . . ab infantia semper -issimus (fidissimus *var. l.*) comes adhesit. *persaepe. iron.:* WALAHFR. Gall. 2,22 ille *(vir)* . . . -em (infidelem *var. l.*) socium nudato gladio cernens capiti imminere exilit. **β** *credulus – vertrauensselig, gutgläubig:* HELM. chron. 1,50 p. 99,13 dissuadet . . . uxor exitum timens insidias . . .; nec tamen vir -is retineri potuit. **b** *publ., eccl., iur., canon.:* **α** *de fidelitate inferioris erga superiorem (usu subst.: p.202,3):* DIPL. Merov. I 32,2 peticionebus fedilium personarum . . . eas . . . volumus obaudire. *ibid.:* vir inluster et fe-is. PS. HIPPOCR. progn. B praef. qui *(caesar)* . . . amico suo et sibi fe-i tradidit *(sc. capsam).* FORM. Salisb. II 4,8 dilectissima adque -ia mea illa. HROTSV. gest. 636 si . . . illi *(regi)* servirent *proceres* mente -i. RUOTG. Brun. 46 Folcmarus . . . diaconus ac . . . -is . . . ecclesię . . . iconomus. CHART. Rhen. med. III 1159 tanquam homo -is, qui dicitur vulgari 'ledig mane'. CHART. Tirol. 1171 p. 215,42 iurare volunt *domini* . . . permanere -es et legales . . . imperatori. *persaepe. erga Deum, Christum:* WILLIB. Bonif. 8 p. 52,30 relegiosi et -es in Domino fratres. HUGEB. Wynneb. 4 p. 108,47 -is ille . . . Christi famulus, sanctus Bonefatius. CONC. Karol. A 61 p. 802,24 conscientiam meam viris Dei -bus pando. THIETM. chron. 7,25 p. 428,5 antistes . . . -em Christo animam . . . reddidit. ADAM gest. 1,59 quem *(Haroldum)* ita -em Christo perfecit *confessor Dei*, ut *eqs. saepe. spectat ad populos, gentes sim.:* CHRON. Fred. 4,78 p. 161,5 Wascones firmantes . . . se omni tempore Dagoberto . . . esse fedilis. CAPIT. Saxon. 9 una cum consensu Francorum et -ium Saxonum. OTTO FRISING. gest. 2,45 p. 153,2 populus tuus *(sc. principis)* Veronensis . . . est . . . tibi . . . fideliter devotissimus et devote -issimus. CARM. de Frid. I. imp. 103 nec fuit urbs regi . . . -ior unquam. *saepius.* **β** *de fidelitate superioris (Dei: l. 30) erga inferiorem i. q. benevolus, propitius – wohlwollend, gewogen:* TRAD. Frising. 477 (a. 822) quam *(fraternitatem)* cum Attone -e episcopo semper habuerunt *(sc. presbyteri).* CAPIT. reg. Franc. 269 -is rex suos -es . . . honorare . . . debet (*item* 220 p. 100,18). THIETM. chron. 6,71 hic *(dux)* . . . archiepiscopum cunctis laborantibus nimis -em esse sciebat. VITA Liutw. 14 vere -is fideliterque verus Dominus. EPIST. Hann. 36 p. 77,19 ego . . . tibi *(sc. scholari)*, domno meo . . . -i, ex simpliciter magistris servissimos pręparavi. **γ** *de fidelitate parium invicem exhibita:* NOTKER. BALB. gest. 1,26 p. 37,6 quia -is ipsi *(Karolo)* amicus esse voluisset *rex Byzantinus.* THIETM. chron. 8,33 qui *(sc. nuntii Bolizlavi)* eiusdem *(Graeciae)* imperatori bona, si vellet -is amicus haberi, promitterent. CHART. Tirol. notar. I 543 p. 264,28 promiserunt *Henricus et fratres* . . ., quod inter se erunt -es. **2** *de animalibus:* CARM. Cantabr. 20,1,3 pascebat asinam Alfrad viribus fortem atque -em. **3** *de rebus incorporeis:* **a** *in univ.:* TRAD. Frising. 532 (a. 826) Erchanperht se ipsum dedit . . . ad -e s e r v i t i o (WALAHFR. carm. 21,31,1. *saepius*). DIPL. Arnulfi 136 p. 204,31 per eius *(episcopi)* assiduam -is o b s e q u i i benivolentiam (CHART. Babenb. 457. *al.*). WIDUK. gest. 3,63 in tantum -i devotione elaborasse sufficiat. THIETM. chron. 2,45 -i mentis custodia. CHART. Brixin. 55 obsequia maiestati nostre *(sc. regis)* -i studio . . . exhibita. *al. v. et p.203,7.* **b** *benignus, comis – gütig, freundlich:* WIDUK. gest. 1,22 p. 33,19 (rec. A) imperat *dux* . . . suis *(sc. legati)* dominis gratias agere pro -i invitatione.

B *subst. i. q. comes, satelles, assecla, familiaris – Getreuer, (treuer) Anhänger, Vertrauter:* **1** *gener.:* TRAD. Frising. 674 (a. 845) advenit Heilrat cum filiabus et aliis -bus suis. VITA Mathild. I 12 (15) p. 135,3 Ricburga -i sua coram praesentata . . . ait ad illam: '*eqs.*' BERTH. chron. B a. 1077 p. 307,22 convocatis . . . cunctis -ium suorum *(sc. imperatricis)* et amicorum personis carissimis, quibus *eqs. al.* **2** *publ., eccl., iur., canon.:* **a** *in univ.:* **α** *regis, ducis sim.:* DIPL. Merov. I 141 p. 356,13 una cum . . . optematis, . . . comitebus, . . . grafionibus . . . vel reliquis . . . nostris *(sc. regis)* fedilebus. FORM. Sal. Merk. 51 dilecto -e nostro ego ille comis. CAPIT. reg. Franc. 124 p. 245,4 nos *(sc. Karolus)* cum -bus nostris tam spiritalibus quam saecularibus tractantes *eqs.* WALAHFR. carm. 63,2,2 gaudeat totum tuorum *(sc. imperatoris)* agmen . . . -ium. DIPL. Karoli III. 2 quaedam -issima nostra nomine Beretheida. CHART. Babenb. 35 ex consilio -ium et officialium nostrorum *(sc. ducis). persaepe. v. et l.27.p.205,10. latius de universis subiectis:* DIPL. Ludow. Germ. 6 p. 7,29 conperiat industria . . . omnium -ium nostrorum, praesentium scilicet et futurorum, quia *eqs.* FORM. Patav. 5 ea, quae -es r e g n i nostri . . . inter se commutaverint, nostris confirmamus edictis (CONC. Karol. B I 38,7. *al.*). DIPL. Loth. I. 99 ut hęc . . . auctoritas . . . a cunctis -bus i m -

[Wellhausen]

p e r i i nostri diligentius conservetur (DIPL. Frid. I. 501 p. 429,34. *saepe*). *persaepe*. **β** *episcopi, abbatis sim.:* FORM. Salisb. II 2,11 illa casa Dei . . . glorietur una cum servientibus suis, -is vestris *(sc. amici)*. TRAD. Frising. 1379 cum . . . consensu . . . -orum suorum *(sc. episcopi)*, tam clericorum quam laicorum. WILH. APUL. gest. 2,403 hic *(Robertus)* comitum solus . . . est papae factus iurando iure -is *(edd., -i codd.)*. CHART. Bund. 514 con *(sic)* consilio suorum *(sc. abbatis)* monachorum et nonnullorum aliorum militum seu -ium suorum. *persaepe*. *v. et p.205,10*. *monasterii:* PURCH. Witig. 278 quam felix est . . . tuus *(sc. Augiae)* ille -is *(i. Witigowo)*, . . . qui *eqs.* **γ** *Dei, Christi, ecclesiae:* DIPL. Merov. I 37 sicut est iste -issimus Dei . . . Desiderius. VITA Rup. 9 multa beneficia salvator mundi . . . praestare solet -bus suis. THANGM. Bernw. 55 corpus . . . praesulis . . . maxima cum -ium C h r i s t i devotione sepelitur (THIETM. chron. 4,55. *saepe*). CHART. Carniol. II 92 p. 65,21 per quam *(viam consilii)* . . . -es ecclesie . . . non perirent. *saepe*. *latius de universis subiectis christianae religionis:* DIPL. Karoli M. 113 p. 160,6 ut . . . nullus quislibet de -bus sanctae Dei e c c l e s i a e . . . Anselmo . . . inquietare . . . non praesumat (TRAD. Scheftl. 251. *persaepe*). TRAD. Brixin. 3 notum sit omnibus Dei -bus *eqs.* TRAD. Welt. 105 agnitum esse volumus *(sc. Aribo)* cunctis christianę religionis -bus . . ., qualiter *eqs.* CHART. Welt. 5 omnium C h r i s t i -ium universitati notum facimus *(sc. episcopus)*, qualiter *eqs.* (CHART. Eichsf. 137 p. 82,8 christi-bus. *persaepe*). *persaepe*. **δ** *patriae:* BRUNO MAGD. bell. 50 quibus *(litteris)* eum *(archiepiscopum)* ut -is terrae, de qua natus erat, commonuit *praesul*, ut *eqs.* **b** *beneficiarius, vassallus – Lehnsmann, Vasall:* CONC. Merov. p. 285,90 (ed. de Clercq) unus de -bus ac leodebus. DIPL. Loth. I. 138 -i nostro Ebroino ex beneficio suo . . . res . . . ad proprium conferimus. CHART. Tirol. 659 p. 116,21 dominus debet warentare feodum suis -bus. CHART. Gelr. 924 nos *(sc. comes)* . . . Swedero . . . militi dedimus C marcas . . ., pro quibus denariis idem -is noster est effectus. *persaepe*. **c** *ministerialis, servus, famulus – Bediensteter, Diener:* FORM. Morb. 24 p. 335,30 ego indignus peccator monachus, proprius fe-is et minister. EPIST. var. II 2 per -es vestros idipsum investigare dignemini *(sc. imperator)*, utrum *eqs.* VITA Gang. I 7 (MGMer. VII p. 162,3) -bus suis diversis obsequiorum functionibus implicitis. *al.*

II *de eo qui fidem Deo praestat i. q. credens, pius, religiosus – gläubig, fromm:* **A** *adi.:* **1** *in univ.:* **a** *de hominibus:* **α** *spectat ad christianos:* HINCM. coll. 1 p. 81,12 conventus populi -is, qui vere est Dei ecclesia. RIMB. Anscar. 19 p. 40,7 -issimus vir Herigarius . . . multa ab infidelibus sustinuit obprobria. THIETM. chron. 4,66 custos ecclesiae . . . spiritum -em exalavit. EGBERT. fec. rat. 2,542 Abraham pater est primus credendo -is. *persaepe*. *expressius i. q. orthodoxus, christianus – rechtgläubig, christlich:* POETA SAXO 5,42 Saxonia . . . idola proiciens facta -is erat. HERM. IUD. conv. epist. p. 69,15 ut, quos heri perfidos dolebamus, hodie -es . . . factos . . . gaudeamus. *al.* **β** *spectat ad diversas religiones: v. p.208,14*. **b** *de rebus incorporeis:* CONC. Merov. p. 46,17 quam *(basilicam)* . . . praefectus . . . -ilissima devotione construxit. WALAHFR. carm. 26,9 conscia corda . . . fidei votique -is. DIPL. Ludow. Germ. 150 p. 211,42 ad testimonium huius *(sc. fundationis monasterii)* -issimae actionis. METELL. Quir. 9,43 pia menbra mulcent *Marius et Martha* officio -i. *al.* **2** *sanctus, venerabilis – heilig:* ARBEO Corb. 12 cui *(Scolasticae)* vir poscendi (*i.* poscenti) -issimus (*cf.* VITA Corb. 7 p. 606,8 a sanctissimo fratre) Benedictus petenda praebere noluit. METELL. Quir. 69,16 illa *(sc. femina caeca)* . . . deducitur ad -e *(sc. martyris)* bustum. **B** *subst.:* **1** *spectat ad christianos:* DIPL. Merov. I 142 p. 358,34 Deus delectatur oblacione fedilium. VITA Lamb. Traiect. 23 (MGMer. VI p. 376,3) -i (-es *var. l.*) et devoti Dei (Deum, Deo *var. l.*) timentes conposuerunt lectum. CONC. Karol. A 33 p. 237,6 haec omnibus ortodoxis et -bus de ratione catholicae fidei . . . credenda sunt . . ., quae *eqs.* HEINR. LETT. chron. 7,6 parrochiani . . . pastore suo -ium more sepulto Deum benedicunt. *persaepe*. *latius de universis subiectis:* COD. Lauresh. 21 l. 7 (a. 819) advertat . . . -ium tam sequentium quam presentium memoria, qualiter *eqs.* TRAD. Scheftl. 30 notum sit omnibus -bus, qualiter *eqs.* CHART. Carinth. III 205 p. 87,38 archiepiscopus . . . in sinode omnibus -bus tam praesentibus quam et futuris illud ius intimavit. *persaepe*. **2** *spectat ad Mahometanos:* CONST. imp. II 153,3 (a. 1231) quod . . . predicti populi pacem inierint cum domino nostro Califa, sacerdote, imperatore -ium *(v. notam ed.)*.

III *de eo cui confidi potest i. q. constans, certus, firmus – zuverlässig, fest, sicher:* **A** *in univ.:* **1** *de hominibus:* WILLIB. Bonif. 6 p. 27,9 idoneum . . . nuntium ac -em suarum litterarum portitorem . . . Rome direxit. CAPIT. reg. Franc. 32,5 iudex . . . praevideat, ut -em hominem transmittat ad hanc causam providendam. ADAM gest. 2,14 in quo ministerio -issimus extitit Libentius. TRAD. Patav. 483 p. 191,35 ut . . . frater super iuncta sibi . . . administratione -ior et sollicitior existat. *persaepe*. **2** *de rebus incorporeis:* **a** *gener.:* FORM. Marculfi 1,9 desideratus eventus -issima (-issimam, fidissimam *var. l.*) nobis obtulit facultatem, qua *eqs.* CONC. Karol. B I 47^{E},10 divinae scripturae verax et -is intellegentia . . . dilabitur. THIETM. chron. 3,3 ancilla Christi . . . -i se silentio haec promisit omnibus occultare. CHART. Aschaff. 46 p. 169,48 -is est literarum custodia. *al.* **b** *iur.* manus -is *i. q. custodia fideicommissaria, fiduciaria – Treuhand (de re v. HRG V. p. 341sqq.):* LEX Alam. 81 ille *(comes)* involvat *(sc. terram)* in fanone . . . et comendet in manu -e (-i, -em, fidei *var. l.*) usque ad constituto placito. CHART. Mog. A I 275 p. 172,29 omne predium meum . . . istis hominibus . . . in populari placito . . . in -em manum commendavi. CHART. Port. 252 cuius *(militis)* proprietatem vice domini R. . . . suscepimus ad -es manus, quod vulgariter salmons hant vocatur. *meton. de ipsa persona i. q. fideicommissarius, fiduciarius – Treuhänder:* CHART. Mog. A I 275 p. 172,37 (a. 1028) si . . . aliqua negligencia in . . . elemosinarum donatione eveniret, -is manus secundum . . . constitutionem ad se recoepisset. 526 p. 433,7 elegit *praepositus* IIII^{or} viros . . . eosque . . . huius rei -es manus constituit. CHART. Rhen. med. III 1103 p. 817,13 super . . . ordinatione statuo *(sc. canonicus)* manus-es, fidei commissarios sive executores *eqs. al. v. et p. 199,40.213,25*. *cf.* *manufidelis. **B** *c. colore quodam:* **1** *fide dignus, verax – glaubwürdig, wahrhaftig (usu subst.: l. 45.48):* **a** *de hominibus:* WILLIB. Bonif. 2 p. 8,9 sicut -es . . . viri pro certo testati sunt. HUGEB. Wynneb. 10 p. 114,36 qui *(homo)* . . . testis et adsertor fuisset -is de illa causa. VITA Heinr. IV. 7 p. 24,27 quod . . . relatio -ium personarum . . . diffamavit. CHART. Raitenh. 305 p. 246,30 ut scripturarum serie necnon -ium testimonio debeant *gesta hominum* solidari. *al.* **b** *de rebus incorporeis:* BEDA hist. eccl. 4,17 p. 243,21 quod aevo praecedente aliquoties factum -es historiae narrant. EKKEH. IV. bened. I 21,107 nemo fidem lędit, qui tanta -ia credit. LAMB. TUIT. Herib. 2,16 p. 238,4 -e sit, quod ob hoc Dominus eum *(regem)* direxerat, ut *eqs. al.* **2** *sincerus, integer, honestus – aufrichtig, anständig (usu subst.: l.54):* **a** *de hominibus:* FORM. Salisb. II 2,13 raro inveniuntur missi -es, qui aperto fronte veritatem . . . proferre amicis faciant. RIMB. Anscar. 20 p. 45,14 quaere *(sc. filia)*, qui rite doceant, -es, quomodo ea *(sc. argentum)* dispenses. HELM. chron. 1,32 p. 60,21 illis *(sc. archiepiscopis)* fatentibus nil pecuniae . . . acceptum rex ait: 'gloria Deo, quia vel in hac parte -es inventi sumus'. *iustus – gerecht:* CHART. Babenb. 94 p. 128,28 (a. 1196) quos *(christianos)* Deus principes populorum esse voluit et iudices -es. **b** *de rebus incorporeis:* CONC. Karol. B I 41,14 dispensent *iudices* laborata cum -i discretione. WIDUK. gest. 3,61 quibus *(sapientioribus)* . . . nos -em assensum prebemus. THIETM. chron. 4,8 -is . . . promissio ducis completur. GREG. VII. registr. 2,5 p. 132,12 ut . . . illum *(regem)* -i correptione . . . a . . . malefaciendi libidine possetis *(sc. episcopi)* avertere. *al.* **3** *conveniens – angemessen:* ALBERT. M. serm. II 3,61 paritas debet esse in communicatione rerum, . . . verbi gratia, si ego fodi in horto tuo fideliter a mane usque ad vesperam et tu des mihi -e pretium. **4** *accuratus, diligens – sorgfältig, gewissenhaft:* ERMENR. ad Grim. 2 -em inquisitionem tangendam censeo, quid sit inter animam et spiritum. DIPL. Loth. II. 15 -i indagine . . . cuncta perspecta atque rimata.

[Wellhausen]

adv. **fideliter.** **1** *in fide, devote – (ge)treu(lich), ergeben, loyal:* **a** *in univ.:* FORM. Salisb. II 3,9 amabiliter et -r sorori . . . ego Liutprandus . . . salutem. DIPL. Zwent. 3 p. 21,19 quatinus pro nobis libentius et -ius . . . preces effundant *monachi*. THIETM. chron. 2,16 is *(clericus)*, cum imperatori diu -r s e r v i r e t *eqs.* (WIPO gest. 29 p. 49,4. DIPL. Merov. I 37 deservivit. *saepe*). BERTH. chron. B a. 1079 p. 353,17 non cum eo *(papa)* deinceps usquequaque -r egit *clericus*. CHART. Babenb. 18 presentibus multis utriusque nostrum *(sc. ducis et episcopi)* fidelibus . . . ad hęc -r collaborantibus. *persaepe. v. et p. 202, 21. 30.* **b** *benevole, benigne – wohlwollend, gütig:* TRAD. Frising. 12 p. 40,4 (a. 758/63) ipse *(episcopus)* me *(sc. donatorem)* in . . . venerabiles manus suas -r accepit. **c** *familiariter, secreto – vertraulich, im Vertrauen:* TRAD. Frising. 362 (a. 816) episcopus . . . in silentium . . . Kerhohun -r vocavit et ammonuit, ut ipse inde se legitime emendasset. **d** *confidenter, fiducialiter – vertrauensvoll, zuversichtlich:* WALAHFR. Mamm. prol. 23 sanctorum precibus . . . donari veniam credo -r . . . cladibus. WIDUK. gest. 3,58 de caetero . . . Deo -r commisit *imperator*. DIPL. Heinr. II. 402 p. 516,34 -r et veraciter speramus (DIPL. Conr. II. 176 p. 235,7 credimus). BERTH. chron. B a. 1067 p. 205,23 medium flamme . . . ingrediens absque omni lesione . . . in nomine Domini -r (feliciter *var. l.*) perambulavit *monachus. persaepe. v. et p.215,4.* *de moriente c. notione felicitatis ('selig'):* THIETM. chron. 3,11 is *(antistes)* . . . -r migravit ad Christum. 7,56 Pragensis antistes . . . viam universae carnis -r adiit. *al.* **e** *pie, religiose – gläubig, fromm:* RHYTHM. 94[B],3 pontifex . . . hoc templum . . . construxsit fidi-r. CAPIT. reg. Franc. 33,14 ut episcopi . . . -r vivant secundum voluntate Dei. RADBERT. corp. Dom. 8,91 qui cum Petro . . . -r ac devote participatur, cum Petro quoque . . . in corpore consecratur. METELL. Quir. 20,10 ille *(caecus)* . . . ieiunus lucis perquirere munus -r devoverat. *saepius*. *secundum fidem, orthodoxe – glaubensgemäß, orthodox:* CONC. Karol. B I 47[E], 10 ubicumque . . . Deus idoneos ad docendum, id est -r et veraciter intellegentes, donare dignatur. OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 69,24 quas *(sc. tres personas trinitatis)* sancta aecclesia non vacua nomina . . . hactenus et pie credidit et -r docuit. **f** *spiritualiter – geistlich:* WALAHFR. Wett. 704 maior . . . numerus *(sc. hominum)* mundanis rebus adhaeret, quam qui . . . stimulante Deo . . . vitam . . . -r ornent. **2** *constanter, certe, firmiter – zuverlässig, fest, sicher:* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 6,10 de his . . ., quae in altario accesserint, tertia fedi-r (-r *var. l.*) episcopis deferatur. HINCM. ord. pal. 274 erant . . . illi *(cancellario)* subiecti prudentes . . . viri, qui . . . secreta illius *(regis)* -r custodirent. BRUNO MAGD. bell. 46 p. 45,9 nisi nasus galeae dependens -r defenderet *(sc. partem capitis)*. CHART. Brixin. 66 p. 73,1 si . . . comes . . . compositionem -r adimplerit. SUMMA dict. Saxon. 11,34 p. 290,30 promisit *praepositus* -r et constanter, quod *eqs. persaepe. v. et p. 204,68. 253,63. 64.* **b** *rate – verbindlich, gültig:* DIPL. Merov. II 24 (spur. s. IX.; ed. Pertz) hanc chartam manu propria subter firmamus et anulo nostro -r sigillamus. CHART. ord. Teut. (Thur.) 147 p. 111,13 transscripta sigillis nostris -r sigillata. CHART. Friburg. 197 p. 170,7 confecta est pagina et sigillorum nostrorum . . . munimine -r communita. **c** *sincere – aufrichtig:* LIBER diurn. 104 omnia puriter -rque cum omni integritate manifestum est vos praesentasse. OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 34,18 te *(sc. Heinricum)* tamquam amicum -r ammoneo *(sc. Fridericus)*, ne *eqs.* **d** *accurate, diligenter – sorgfältig, gewissenhaft:* CHART. Rhen. inf. IV 602 (a. 802) missum eius *(abbatis)* circumduxi et omnia . . . -r ostendi. DIPL. Loth. I. 119 p. 273,30 qui *(missi)* -r magnaque diligentia ea investigarent. ANON. IV mus. 2 p. 50,20sqq. magister Robertus . . . optime ea cognoscebat et -r docebat; post ipsum . . . magister Petrus . . . nimis -r libros suos . . . notabat. *al.*

fidelitas, -atis *f.* *script.* -elli-: CHART. Tirol. 763 p. 195,5. 962. *struct.: c. gen.: obi.: p.206,17.207,9. saepe. explicativo: p.207,11. c. dat.: p.206,19.*

fides, devotio – Treue, Ergebenheit, Loyalität: **I** *proprie:* **A** *in univ.:* **1** *gener.:* **a** *spectat ad homines:* VITA Filib. 40 (MGMer. V p. 603,10) cum reddidissent *(sc. ad monasterium)* direpta, accepta indulgentia, -e promissa . . . reversi sunt *nautici* . . . ad propria. FORM. Salisb. II 3,23 cognosco . . . -em tuam et sinceram caritatem tuam ostensa in me. DIPL. Loth. I. 37 qui se tota -e suis obsequiis submittunt. VITA Heinr. IV. 5 p. 21,20 qui *(scutati)* . . . versantes inter se, . . . quid laudis, quid -is inesset, si tam magnum hostem regis ferirent. EPIST. Hildesh. 81 ad eos recurrere cogimur, in quibus constantem -em invenimus. *in salutatione:* EPIST. Reinh. 77 gloriosissimo regi dux Saxonum servitium suum cum omni -e. EPIST. Hildesh. 84 venerabili episcopo . . . Saxonum dux debitę -is devotum obsequium. *al.* **b** *spectat ad falcones:* ALBERT. M. animal. 23,50 p. 1457,9 per se ipsum domum redibit *falco*: hoc enim -is habent falcones. **2** *publ., iur., canon. (saepe ad statum beneficiarium pertinens ['Lehnstreue'], e. g. l.23.35):* **a** *usu communi:* FORM. Marculfi 1,40 quatinus . . . -em . . . nobis et leudesamio . . . dibeant *pagenses* promitere. COD. Karol. 45 p. 562,22 firmiter . . . permanere erga sanctae ecclesiae -em. DIPL. Arnulfi 103[a] p. 151,15 cognita eorum *(fratrum)* humilitate . . . atque nobis -e. LEO MARS. chron. 2,57 p. 277,2 Pandulfus universos monasterii homines in suam -em iurare faciens. EPIST. Hildesh. 44 sub eo . . . -is debito, quo vobis *(sc. imperatori)* tenemur *(sc. archiepiscopus)*. CHART. Tirol. 1150 p. 191,41 Engelmarius . . . iuravit -em . . . domino suo . . . pro ipsa decima feudata. CHART. Burgenl. II 94 p. 70,10 multa grata et diversa -is obsequia. *persaepe. v. et p.216,38.* **b** *in iuncturis ad obligationem vassallorum spectantibus:* **α** sacramentum -is: OTTO FRISING. gest. 1,21 p. 35,31 dux . . . hominium . . . sibi *(sc. imperatori)* cum sacramento -is exhibens ducatum ab eo suscepit. CONST. Melf. 2,36 -is et homagii . . . sacramentum. CHART. Tirol. 1163 p. 209,4 absolvendo . . . dominos . . . a sacramento et vinculo -is, quo . . . tenebantur. *persaepe.* **β** iuramentum -is: HELM. chron. 34 p. 67,9 fecit *Heinricus* . . . ei *(duci)* iuramentum -is ac subiectionis. CHART. Lux. VIII 87 p. 94,18 noster *(sc. abbatis)* . . . homo est effectus *Hugo* prestans nobis publice -is iuramentum. CHART. Carinth. V 304 p. 188,21 in omnibus . . . salvo corporali -is iuramento recepto ab ipso comite. *persaepe.* **γ** iusiurandum -is: CAPIT. reg. Franc. 34,1 de -is iusiurandum, ut omnes repromittant. GREG. VII. registr. 1,21[a(tit.)] iusiurandum -is, quod fecit Richardus princeps . . . Gregorio papae. *adde:* BERTH. chron. B a. 1077 p. 268,16 solita iurisiurandi -e sese illi *(Ruodolfo)* omnes . . . legitime subicientes. **δ** -s iuratoria: GESTA Halb. p. 112,37 principes . . . filium . . . imperatoris . . . elegerunt -em ei iuratoriam facientes. CHART. Rhen. med. III 1435 p. 1040,17 -e iuratoria eis *(dominis)* omnibus facta. **ε** homagium -is: CHART. Carniol. II 294 (a. 1261) procuratoribus recipientibus . . . -is omagium. CONST. imp. III 126 de regno Boemie . . . se petivit *Ottokar* . . . prestito -is homagio investiri. 141,2 qui *(terrigeni)* nobis -is homagio sunt astricti. *al.* **B** *benevolentia, providentia, cura – Wohlwollen, Fürsorge:* CAPIT. reg. Franc. 165,1 de mediocribus . . . liberis . . . comitum -i committimus, ut *eqs.* DIPL. Karoli III. 7 p. 11,20 dilectissimae nostrae Rihgardae paterna -e nobis commissae duo monasteria . . . concessimus. CHART. Babenb. 287 p. 123,39 promiserunt *ministeriales* . . . ad ipsum *(coenobium)* -em et amiciciam conservaturos. ALBERT. M. Is. 59,21 p. 565,22 Domini sensimus -em, quod semper misit servos post servos, ut veritatem nobis ostenderet. **C** *tutela – Obhut:* CAPIT. reg. Franc. 264,6 si aliqua pars ex vobis *(sc. Francis)* ad eius *(Karoli)* senioratum et ad eius -em reverti voluerit. GERH. AUGUST. Udalr. 1,26 l. 65 sue *(sc. abbatis)* -i commendavit *(sc. vicedominum et camerarium). al.* *de fideicommisso (usu iur.):* TRAD. Neocell. Frising. 1[b] (a. 1123) Geroldus . . . predium, quod -i suę commissum . . . fuerat, ad altare beati Leonhardi . . . delegavit.

II *meton.:* **A** *de rebus incorporeis:* **1** *status beneficiarius – Treue-, Lehnsverhältnis:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 885 Wito . . . ad -em regiam susceptus est. CHART. Bund. 270 (epist. papae) barones et capitaneos terrę in hominium et -em nostram recepimus. CHART. Brixin. 145 p. 155,10 domini de Aychah . . . cadent ab omni iure sue -is et sue munitionis, scilicet Aychah, quam nunc tenent. *al.* **2** *obsequium fidei – Treuedienst:* WIPO gest. 2 p. 18,28 se . . . illi *(maiori Chuononi)* . . .,

[Wellhausen]

si eum res summa vocaret, omnem regiam -em facturum certissime promisit *iunior Chuono*. **3** *sacramentum fidei, vassallicum, beneficiarium – Treueid, Vasallen-, Lehnseid (de re v. HRG V. p. 330sqq. et Dt. Rechtswb. VIII. p. 910sqq.):* PAUL. DIAC. Lang. 5,39 p. 159,19 cum ... Foroiulani in eius *(Alahis)* auxilium iuxta -em suam vellent proficisci. OTTO FRISING. gest. 2,3 p. 104,11 astrictis ... omnibus ... -e et h o m i n i o principibus (ACTA imp. Winkelm. I 313 p. 281,18. *al.*). OTTO MOR. hist. p. 37,7 s a l v a tantummodo -e ... imperatoris (CHART. Tirol. 961a p. 23,22. *saepius*). GISLEB. MONT. chron. 136 p. 201,10 licet nemini ... hominii -e obligatus esset *comes*. CHART. Lux. III 43 feci *(sc. dominus)* ei *(comiti)* h o m a g i u m lig<ium et> -em (DIPL. Karoli M. 316 p. 477,37 [spur.] -es et omaggia. *al.*). CHART. Bund. 1221 p. 19,7 -em et vassalaticum. SALIMB. chron. p. 28,23 a principibus de die in diem -es accipiens *rex eqs. persaepe.* **B** *de hominibus:* **1** *de universis subiectis i. q. comitatus (fidelis) – (treue) Gefolgschaft:* DIPL. Otton. II. 191 p. 218,7 noverit omnis nostrae -is tam presentis quam et futurae studela *(AC pro* cautela *coni. ed.)*, qualiter *eqs.* DIPL. Heinr. II. 34 p. 38,4 noverit ... in omni populo nostrae -is integritas, praesentium scilicet et futurorum, qualiter *eqs.* **2** *in allocutione vel pro titulo:* CAPIT. reg. Franc. 284A precatur ... sacerdotalis et laicalis -s, quod *eqs.* TRAD. Ratisb. 211b noverit -s piorum, quomodo *eqs.* DIPL. Constantiae 33 -i vestre *(sc. iustitiariorum)* notum facimus, quod *eqs. persaepe.* *de persona ipsa, quae loquitur:* CHART. Bund. 107 p. 87,38 (a. 950) omnibus regni nostri principibus ... diiudicantibus atque nostrę *(sc. Ottonis)* -i consiliantibus *eqs. al.*

***fidemanualis,** -is *m.* (fides *et* manualis) *fideiussor, fidepromissor – Bürge:* CHART. Aschaff. 26 p. 116,19 (a. 1181) cautum duximus nomina -ium ac testium in presenti cartula annotare. p. 116,22 nomina -ium ac testium, qui veritatem prescriptę paginę attestantur, sunt hec: *eqs.* *cf.* manualis.

fidens, fidenter *v.* fido.

fidentia, -ae *f.* *fiducia, confidentia – Zuversicht, (Selbst-)-Vertrauen:* **1** *def.:* ALBERT. M. bon. 160 p. 102,46 -a est virtus partialis et est pars fortitudinis. p. 102,72 confidentia ... idem est cum -a. *ibid. al.* **2** *exempla:* HRABAN. inst. cler. 3,27 p. 488,37 debet *catholicus* fortitudini studium impendere, ut magnificentiam et -am, patientiam et perseverantiam habeat. FROWIN. explan. 1,1 l. 38 id ... non parvae -ae fomes est, quod hanc orationem non ex nostra praesumptione, sed ex obedientia sui *(sc. Patris)* praecepti proferimus.

***fidepromissio,** -onis *f.* (fidepromittere) *fideiussio, sponsio – Bürgschaft, Garantie:* CHART. Osn. III 642 p. 455,6sqq. (a. 1279) recognoscimus nos ministerialibus ... civitatis ... pactis et -bus taliter obligasse, quod eis contra quoscunque eorum iniuriatores ... assistemus; ... recipientes eadem pacta et -es ab eisdem, quod *eqs.* *Wellhausen*

fidero *v.* foedero.

1. fides, -ei *f.* *script. et form.:* yd- *(in abecedario; cf. D. Norberg, Introduction à l'étude de la versification latine médiévale. 1958. p. 57 et Stotz, Handb. 3,VII § 66):* CARM. Cantabr. A 18,22,1 *(var. l.).* fed-: *p.208,9.* -dae- (-dę-): *p. 208,17. adde* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,14. *al. sing.: nom.* -is: *p.208,18.209,7 (in struct. contam.). 209,8. adde* PIRMIN. (?) scar. 27 p. 64,12. *al.* *gen.* fei: *p.210,43.* *dat.* -e *(cf. Stotz, Handb. 4,VIII § 46.3): p.209,39.* *abl.* -a: FORM. Bitur. app. 5 p. 179,33. *coniunctim scribitur* fidedata: *p.211,47.* *c. gen. inhaerentiae: p.208,19. al.* *metr. (cf. Stotz, Handb. 3,VII § 98.2; 102.1):* fidēi: ALCUIN. carm. 1,1052. HRABAN. carm. 13,56. VITA Bav. II 1,47. *saepe.* fidei *bisyllabum:* ALCUIN. carm. 90,21,4. *usu plur.: p.208,13.*

I *actio, facultas credendi, confidendi, confidentia, fiducia – Vertrauen, Zutrauen, Zuversicht, Überzeugung, Glaube:* **A** *in univ.:* ARBEO Corb. 4 p. 191,27 nihil dubitationis animo inherens, sed accepta -e ... praecepit *eqs.* WALAHFR. Gall. prol. p. 281,18 in cuius *(Pauli Orosii)* dictis -es omnium concordat. DIPL. Conr. II. 124 cuius *(abbatis)* suggestioni -em accomodantes *eqs.* DIPL. Heinr. IV. 242 p. 306,14 si ecclesiis Dei deferamus honorem ..., certam habemus -em ex hiis rebus stabilitatem regno ... provenire (*sim.* 243 p. 307,23 certam habemus et spem et -em [*item* 247 p. 313,22]). CARM. de Frid. I. imp. 2685 exuit illa *(Allecto)* trucem faciem ... -e dignam sumens cultuque figuram. CHART. Basil. B 70 p. 44,28 ut ... hiis -es plenius adhibeatur, presentes litteras ipsis *(sc. conventui)* contulimus *(sim.* CHART. Raitenh. 337 p. 271,1. *al.). persaepe.* **B** *credulitas, religio – (Gottes-)Glauben, (religiöses) Bekenntnis, Religion:* **1** *latius:* CONC. Merov. p. 83,10 iudex ... si ... non ... ad regis fedem ... distringendus *(sc. haereticos)* adduxerit. VITA Bonif. I 5 in ea *(Francia)* -em exstirpavit erroneam. WALTH. SPIR. Christoph. I 5 necdum -ei ducem, sub quo militaret, habebat (*sim.* II 2,33). HUGO HONAUG. hom. 2,27,3 -es ... singulae non conformantur, sed conformant eos, qui secundum eas fideles sunt. ALBERT. M. sent. 4,39,1 p. 427b,17 disparitas -ei matrimonium in nullo debet impedire. *al.* **2** *strictius de -e christiana:* **a** *proprie:* **α** *usu communi:* CONC. Merov. p. 46,27 ea, quae -aei catholicae conveniunt. p. 50,19 quam *(gratiam)* ... percipit -is Christi. RIMB. Anscar. 19 p. 39,34 christianae religionis. *al.* HEINR. LETT. chron. 2,8 -em susceptam exfestucantes *Lyvones*. ALBERT. M. bon. 121 p. 80,84 -es, spes et caritas ... sunt virtutes ... dirigentes in finem. summ. theol. I 1,1 p. 7,54 Dionysius ... dicit, quod -es (*PG 3,872C* ἡ θεία πίστις) est lumen locans credentes in primam veritatem. *persaepe. v. et p.209,2.8. vol. III. p. 359,1.* *per immutationem:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,65 germana -es *(de Nicea et Aquilina sororibus ad -em conversis)* ... sic principis excitat iram: '*eqs.*' *pro nom. propr. (in cognomento l. 33):* RADBERT. carm. 2,10 (MGPoet. III p. 51) laude Fides digna virtutum summa. HROTSV. Sap.tit. passio sanctarum virginum Fidei, Spei et Karitatis (*passim; cf.* 5,13 orans *[sc. mater]*, ut sub ictu percussoris inviolatum serves *[sc. Fides]* misterium tui nominis). THEOD. TUIT. abb. (MGScript. XIV p. 565,40) decimam cuiusdam Thioderici cognomento Parvae-ei *(cf. Vulg. Matth. 6,30)* ... redemit *Gerlachus. al.* **β** *publ. et iur. in ritu iurandi:* CHART. archiep. Magd. 324 p. 422,22 (a. 1167) comes ... et dominus ... secundum formam promissi et iuramenti ... in -e promittentes super sacras reliquias iuraverunt, quod *eqs.* p. 422,30 sub stabili -e promissum est et iuratum, quod *eqs.* p. 422,40 archiepiscopus in -e promisit et ... principes in -e promiserunt et in reliquiis iuraverunt, ut *eqs.* **γ** *eccl. de baptismate:* BEDA hist. eccl. 3,21 p. 170,26 multi ... abrenuntiata sorde idolatriae -ei sunt fonte abluti. POETA SAXO 3,72 tot populis ... munitis signo -ei. *al.* **b** *translate de conversione i. q. institutio – (Glaubens-)Unterweisung, Bekehrung (zum Glauben):* RIMB. Anscar. 7 p. 29,5 ut eius *(Herioldi)* -ei maximam impenderent *Anscarius et Autbertus* sollicitudinem. BALTH. Fridol. 1 p. 220,30 qualiter ... Suevorum -ei se commendans ... monasterium ... construxisset. CONST. imp. II 158,9 fratres ordinis predicatorum de Wirzeburc pro -ei negotio in partibus Theotonie contra hereticos deputatos. *al.* **c** *meton.:* **α** *de doctrina (catholica) i. q. dogma – (Glaubens-)Lehre, 'Dogma':* HRABAN. carm. 8,3 non tres deos ..., sed unum Deum praedico salva -e in personis tribus. LIBELL. de conv. Baiuv. 10 p. 120,15 suo *(sc. regis)* iussu -e instructus baptizatus est *Priwina*. OTTO FRISING. gest. 1,50 dum de -e sua *(sc. Petri Abailardi)* discuteretur. *saepe.* **β** *professio -ei, symbolum – Glaubensbekenntnis, 'Credo':* LULL. prof. fid. (ed. W. Levison, England and the Continent. 1946. p. 238) -em meam catholicam, quam in ecclesia Christi didici, exponere cupiens ... papae ... nunc edissero. ANGILB. inst. 9 p. 297,14 canere ... orationem dominicam et -em. ALBERT. M. miss. 2,8,3 p. 58b,12 dicitur ... hoc *(sc. apostolorum)* symbolum ... -es. *saepe.* *de symbolo Athanasiano (cf. LThK. 3VIII. p. 614sq.):* ANGILB. inst. 9 p. 298,7 cantare ... -em sancti Athanasii. RIMB. Anscar. 41 p. 76,23 ut ... canerent *fratres* -em ... catholicam a beato Athanasio compositam. CAPIT. episc. III p. 325,2 ipsam *(sancti Athanasii)* ... catholicam -em omni die dominico ... sacerdotes decantent. HERM. TORN. rest. 77 ut ... -em catholicam, id est 'Quicumque vult', legerem. *al.* **γ** *confessio – Bekenntnis, Glaubensbezeugung:* AMARC. serm. orat.tit. -es de resurrectione carnis *(cf.* l. 20 credo, quod *eqs.; v. et notam ed.).* CONSUET. Marb. 312 oc-

[Pörnbacher]

currentes *(sc. ad fratrem morientem)* ... cantent *fratres* ... symbolum -ei, ut fraterna -es suffragium conferat migraturo. **δ** *de scriptura sacra i. q. sententia – Schrift(stelle):* NADDA Cyriac. I 26 sicut pie -es docet: *'eqs.' (Vet. Lat. Sirach 19,1).* **ε** *communitas fidelium, ecclesia (christiana) – Gemeinschaft (der Gläubigen), Kirche (in loco corrupto):* ORD. Rom. 19,48 -is ... Romane sedis ecclesie tormenta et tribulationis temporales adfligere vel mori quidem possunt, sed superare -is atque credulitas eorum nullatenus nec frangere potest. *v. et vol. II. p. 375,54.* *remissius i. q. universitas – Gesamtheit:* DIPL. Heinr. III. 238 p. 317,9 omnium fidelium nostrorum ... noverit -es, quia *eqs.* **ζ** *communio, conversatio – (Glaubens-)Zugehörigkeit, Umgang:* SERMO de sacril. 2 quicumque ... ad arbores ... vadet vel de animalibus ... ibi offert ..., sciat se -em et baptismum perdedisse (*item* 3).

II *fidelitas, probitas, honestas, benignitas, amicitia – Treue, Redlichkeit, Vertrauenswürdigkeit, Ehrenhaftigkeit, Ergebenheit, Gunst, Freundschaft:* **A** *proprie (alleg. vel per prosop.: l.32sqq.):* **1** *de hominibus:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* BONIF. epist. 27 p. 49,6 -em antiquam inter nos numquam deficere scias *(sc. abbatissa)*. HRABAN. epist. 17[b] plena -e (GERB. epist. math. I 1 praef. p. 6. CHART. Raitenh. 305 p. 247,5. *al.*). GUNTH. COL. diab. cap. A 7 suo viro ... -e ... ac dilectione coniugali sociata est *virgo*. THANGM. (?) transl. Epiph. 7 secretum ... in -ei pignus praesul confitetur. CARM. Bur. 153,4,5 -em, quam iuravi, numquam violavi. *persaepe.* **β** *locut.:* in -e *i. q. secreto – vertraulich:* SALOM. II. epist. 30 p. 416,3 ego in -e omnia vobis *(sc. archiepiscopo)* vera narrabo. (in) mea (tua) -e *pro affirmatione (cf. 'meiner Treu'):* CHART. Tirol. notar. I 706 (a. 1237) hoc dixit *Chůanus*, quod verum esset in sua -e, ut dixisset. HERACLIUS II 41 tua ... -e verum dixi. **γ** *alleg. (in lusu verborum: l.35):* SIGEB. GEMBL. Theod. 17 p. 479 vs. 86 ruricolas pascit tam grata voluptas, dumque -es ruris votis respondet avaris, exosi requiem solantur amore laborem. OTTO FRISING. gest. 1,18 p. 31,30 infidae fortunae -ei se incaute committere. *per prosop.: v. vol. II. p. 1201,31.* **δ** *cura, tutela, diligentia – Obhut, (Für-)Sorge, Sorgfalt, Umsicht:* ALCUIN. epist. 254 p. 410,31 non est pontifex in hoc regno, cuius me magis *(sc. quam Arnonis)* -ei (-e *var. l.*) crediderim. EPIST. Teg. I 66 ut circa eum *(fratrem)* ita fideliter peragatis, sicut illum in -em vestram suscepistis *(sc. H. domina)*. THIETM. chron. 4,10 nati suimet commisit *Theophanu* -ei, ... patris sui animam ... renovaret. *saepe.* **b** *publ. et iur.:* **α** *de testibus sim. ('Glaubwürdigkeit', 'Leumund'):* LEG. Burgund. const. I 8,4 loco suo tales personas dirigant *consacramentales*, quorum -e possint in loco sacramenta praestare. DIPL. Otton. I. 263 p. 376,24 ut ... a ministris ... per circamanentes ... bone -ei homines ... sub sacramento inquisitio fiat. CONST. Melf. 1,18 p. 170,2 testes ... erunt probate -ei et opinionis electe (*sim.* 1,82). **β** *locut.* bona -e *i. q. sincere, integre, probe, bona voluntate, honesta intentione – ehrlich, aufrichtig, 'auf Treu und Glauben' (cf.* *bonefideus *et ital.* con, di buona fede *[Battaglia, Dizionario V. p. 777]; v. ThLL. VI/1. p. 680,21sqq.):* CHART. Rhen. med. I 58 p. 65,6 (a. 826) quicquid bona -e contractum est. CHART. Ypolit. 25 p. 38,26 (a. 1223) bona -e et penitus sine fraude. CHART. Brixin. 103 p. 109,1 bona -e et omni fraude remota. *persaepe. v. et vol. III. p. 909,61sqq.* *adde:* OTTO FRISING. gest. 2,45 p. 153,15 sub bonae -ei pallio. CHART. Heinr. Leon. 77 p. 112,27 donationem ... bone -ei argumento ratam haberi fecimus (87 p. 130,1). *cf. et l.48.* **γ** *de -e collegae, imperatori, (populo) superiori sim. debita vel promissa ('Loyalität'):* TRAD. Frising. 351 p. 300,33 (a. 815) ut ipse Huuezzi promissam -em erga domum sanctae Mariae ... custodisset. DIPL. Otton. I. 355 quam saepe -em fregerint *Redares*. DIPL. Conr. II. 253 latrones ... per rectam -em ante presentiam eius *(episcopi)* conducatis *(sc. cives)*. LAMB. HERSF. annal. a. 1052 p. 63,16 filio suo ... principes regni sub iuramento -em promittere fecit *imperator*. CONST. imp. I 318,17 de -e violata ... inculpari. *persaepe. v. et vol. I. p. 1292,38.* **δ** *obsequium, subiectio – Untertänigkeit, Unterwerfung:* CAPIT. reg. Franc. 69,8 excepto illis, qui ⌊ad -em⌋ *(om. 3.4)* avi et genitoris nostri vel ad nos venerint. ANNAL. Fuld. II a. 839 Hluthario filio suo de Italia in -em eius venienti reconciliatur *imperator. saepe.* **ε** *patrocinium, potestas – Schutz, Hilfe, Gewalt:* EINH. Karol. 28 p. 32,19 -em regis implorare (POETA SAXO 3,498. CHART. Burgenl. II 161 p. 111,33. *al.*). WALAHFR. Gall. 2,22 ille *(rusticus)* pacem simulans -em spopondit *(sc. viro; sim.* POETA SAXO 4,195 servare -em nec spernere pacem. BERTH. chron. B a. 1077 p. 266, 14 accepta ... pacis et -ei securitate. *saepe)*. TRAD. Ratisb. 836 p. 402,34 patrem adeuntes et eius -ei se commendantes liberis manibus in manus eius se tradiderunt *(sc. liberi). persaepe.* **2** *de rebus, dictis, scriptis, factis i. q. veritas, gravitas, certitudo, traditio, constantia – Wahrheit, Richtigkeit, Beständigkeit, Gewißheit:* **a** *in univ.:* WALTH. SPIR. Christoph. II epist. ad coll. p. 10 quatinus opera -em prębeant dictis. RAHEW. gest. prol. 3 p. 162,27 aput quos *(sc. cancellarium et notarium)* exacta -es hystoriae reperitur. HELM. chron. 96 p. 188,15 inter descriptores hystoriarum rari inveniuntur, qui rebus gestis descriptionis -em integram solvant. *saepe.* **b** *locut.* oculata -es: EINH. Karol. prol. p. 1,21 quae ... praesens oculata, ut dicunt, -e cognovi. AGIUS comput. 1,42 edocet ... plures ... oculata -es. CONST. imp. I 216,2 cum eius *(comitis)* amorem ... circa personam ... regine oculata -e perspexerimus. CHART. ord. Teut. (Hass.) 163 quemadmodum -e oculata vidimus *(sc. episcopus)* et videtur. *saepe.* **c** *probabilitas – Wahrscheinlichkeit:* LAMB. HERSF. annal. a. 1057 p. 71,5 nec ... ab -e aberat filium in mores vitamque patris pedibus ... iturum esse.

B *meton.:* **1** *de personis:* **a** *in allocutione vel titulo honorifico:* BALTH. Fridol. 1 p. 222,10 me tue *(sc. Notkeri)* commendans invicte -ei precor, quatinus *eqs.* EKKEH. IV. cas. 41 p. 94,30 silentio -ei tuę *(sc. aeditui)*, quod factum est, committo *(sc. Notkerus)*. EPIST. Heinr. IV. 21 per ipsum *(nuntium)* ... plurima vestrę *(sc. civium Marchiae)* -ei significamus, quę *eqs.* CHART. Heinr. Leon. 135 ut regi -es vestra *(sc. ducis)* pro me loquatur. *al.* *?spectat ad papam:* LEX Baiuv. 1,9 quem *(sacerdotem)* ecclesiastica sedes (-es *var. l.*) probatum habet. **b** *de persona ipsa, quae loquitur:* CHART. Carniol. II 367 (a. 1267) feuda nostra omnia relinquit frater noster fraterne -ei nostre *(sc. ducis) eqs. al.* **2** *de pollicitationibus hominum:* **a** *pactio, foedus, promissio (vice iuramenti) – Übereinkunft, (feierliches) Versprechen, Zusicherung, (Ehren-)Wort, Erklärung (an Eides statt):* **α** *in univ.:* FORM. Senon. II add. 4,4 falsator ... fei date. WIPO gest. 7 p. 29,22 -em ... sibi *(sc. regi)* fecit *archiepiscopus* per sacramentorum et obsidum pignus, ut *eqs.* VITA Bonif. II 7 da *(sc. Lullus)* -em, ut ... meum corpus ad destinata transferas. LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 294,22 abbas ..., quoniam iurare monasticae religionis optentu detractabat, -em suam coram oculis ... Dei interposuit. INNOC. III. registr. 1,67 p. 97,18 quosdam monachorum iuramento, quosdam ... -e sibi astrincxit *abbas*, ut *eqs.* ANNAL. Erf. praed. a. 1233 p. 85,10 -e iuratoria. CHART. Salem. 461 p. 47,18 -e data nomine iuramenti. *persaepe.* **β** *in interrogatione testium:* CHART. Bund. 35 p. 35,7 (a. 807) comis, convocatis illa testimonia, qui de ipso pago erant, interrogavit eos per ipsam -e et sacramento, qua nostro domno data haberent, quicquid ... scirent. DIPL. Ludow. Germ. 66 p. 91,29 illi *(seniores)* ... post datam -em et interrogatione facta dixerunt *eqs.* **γ** *in iuncturis* -es corporalis, manualis *(cf. 'mit Hand und Mund')*, militaris *sim.*, -em dare manu in manum *sim. (de ritu cf.* METELL. exp. Hieros. 1,575 ut primates sibi dextras dando -em firment, quod ei *[regi Graeco]* sua iura reservent. *ibid. al. v. et p. 211,26):* TRAD. Wessof. 57[b] (a. 1170) data sacramenti loco -e manu in manum. CONST. imp. II 41,1 imperator marchioni data -e manu in manum ... promisit *eqs.* CHART. Argent. I 180 p. 143,29 -e ... corporali interposita (*sim.* CHART. Port. 136 p. 158,27sq. -e corporaliter ... prestita). CHART. Westph. IV 169 data est -es militaris et manualis ad manum domini Bertoldi. CHART. episc. Hild. II 601 sub -e militari promiserunt in manus domini Conradi ..., quod *eqs.* CHART. civ. Erf. 156 p. 89,22 quam *(advocatiam)* ... conservare ... manuali -e ad manus nostras *(sc. comitis)* et abbatis ... promiserunt *milites. saepe.* **δ** *praesidium, conductus, comitatus – Schutzverspre-*

[Pörnbacher]

chen, Zusicherung freien Geleites, Geleit (de re v. HRG I. p. 1481sqq. s. v. 'Geleit'): THEGAN. Ludow. cont. p. 254,14 venerunt legati Hlutharii ... nunciantes eum libenter venire ad patrem ...; tunc aliqui episcopi ... promiserunt ei -em cum iuramento. BERTH. chron. B a. 1078 p. 329,13 qui *(Lotharingi)* ... ad regem ... ductu -ei venerant. LAMB. HERSF. annal. a. 1072 p. 138,14 cum interposita -e ... archiepiscoporum coram venisset *dux*. RAHEW. gest. 3,43 p. 217,20 ut sibi parceretur, rogabant *Ligures* acceptaque -e publica munitionem tradunt. *saepe.* **ε** *sponsalia – Ehe(versprechen), Verlobung:* HROTSV. prim. 341 -ei foedus servandum solvere. THIETM. chron. 1,5 eam *(matronam)* -e promissa petivit *Heinricus.* **ζ** *de testimonio:* CONST. Melf. 2,32 p. 338,22sq. quod nullus angarius ... in testem possit induci aut inductus contra predictos *(sc. comites capitis accusatos)* -em aliquam in iudiciis ... vel quasi contractibus -em aliquam faciat. *ibid. al.* **b** *expressius i. q. ius iurandum – Eid:* **α** *in univ.:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,25 l. 90 illis *(nepotibus)* cum -e ei iuvantibus. **β** *de iuramento regis:* IULIAN. TOLET. Wamb. 4 regio ... cultu conspicuus ante altare divinum consistens ex more -em populis reddidit. **γ** *de promissione -ei i. q. fidelitas subiectorum – Huldigung, Lehns-, Treueid (de re v. LexMA. V. p. 183sq. s. v. 'Huld', 'Huldigung'):* EKKEH. IV. cas. 133 p. 258,29 ille *(abbas)* evangelio allato -em iuravit *(sc. regi).* TRAD. Welt. 120 p. 88,34 data uterque *(miles eiusque filius)* dextera sua in manus ... abbatis ... -em se servaturos esse iuramento confirmaverunt; hoc quoque data -e et iuramento ratum fecerunt, ut *eqs.* CHART. Rhen. inf. add. 646 p. 792,8 quod ... uxoribus suis *(sc. comitum)* non debet dari -es, que vulgo dicitur hůlda. CHART. episc. Hild. II 685 p. 345,9 receperunt ... -em nostram comes Widekinnus *eqs.* CHART. Westph. III 1047 p. 544,17 comes et sui successores ipsos *(ministeriales)* infeodabunt, et ipsi eidem comiti ... -em facient. *al. v. et vol. III. p. 1678,70.* **c** *cautio, cautela, sponsio, securitas verbis, pignore, fideiussoribus sim. data – Bürgschaft, Gewähr(leistung), Garantie, Sicherheit, Sicherstellung:* **α** *in univ.:* LEG. Lang. p. 202,6 quorum *(hominum)* -es ammittitur (admittitur *var. l.; sc. in commutatione*). TRAD. Patav. 1 emptor -em querit, vinditoris -e spondiderunt et sic dixerunt: *eqs.* RUOTG. Brun. 18 p. 16,26 accepta -e per obsides. TRAD. Teg. 240 sub testimonio -ei suę *(sc. cognati)* delegare predium suum *(sc. famuli)* ad aram sancti Quirini. CHART. Rhen. med. I 619 p. 681,19 sub ligatione -ei. TRAD. Scheftl. 353[c] dedit ... Marquuardus ... -em pro infantulo nondum loquente. CHART. Rhen. inf. II 222 hec omnia -e tali, que vulgo sikirheit dicitur, manuali porrectione firmata promisi *(sc. vir nobilis). persaepe. v. et p.213,9. adde:* CHART. Francof. 399 (a. 1278) huic sponsioni f i d e d a t a subiecimus, quod *eqs.* (CHART. Hersw. 301 [VeröffHistKommWestf. XXXVII 9. 2002. p. 243]). **β** *locut.* -em facere, -es facta *(de re ['Urteilserfüllungsgelöbnis'] v. Hoops, RGA ²IX. p. 3sq.):* LEX Ribv. 32 sic eius *(servi)* praesentia cum fistuca -em faciat *dominus.* CHART. Rhen. med. I 21 p. 26,6 si de isto censu tardus ... apparuero, -em exinde faciam et ipsum censum solvam et ipsas res ... non perdam (*sim.* 30). CAPIT. part. Saxon. 32 si iurare contempserit, -em faciat et solidos XV conponat, qui iactivus apparuit. FORM. Ratisb. I 3 ut ... per wadio suo una cum lege et -e facta ipso advocato sancti illius ... redidisset *homo (sc. mancipia). saepe in documentis usque ad s. IX. (aliter: e. g. l.16. p. 212, 14. 19).* **d** *curatio, tutela, fideicommissum, bonorum (minoris) administratio – Vormundschaft, 'Kuratel', Treuhand, 'Fideikommiß':* CHART. Mog. A I 418 (a. 1104) molendinum unum nostri iuris ... in ˹-em et manus˺ *(cf. p. 213, 17sqq.)* commisimus *(sc. coniuges)* fidelium amicorum nostrorum. FUND. Sangeorg. 57 a quibus *(sc. possessoribus)* id *(praediolum)* ipse *(Hermannus)* in -e acceperat. TRAD. Scheftl. 250 quod *(praedium)* duo fratres ... -ei ipsius *(ministerialis)* commendaverant ęcclesię sancti Dionisii tradendum. *adde:* TRIUMPH. Remacli 1,16 p. 445,39 fideiussores deliberationem -ei manus suae fieri dant operam. **e** *opera (fidelis) – (treuer) Dienst:* CONST. imp. II 213,6 (a. 1239) pro -e delationis sue centum libras ... sibi *(sc. accusatori)* decrevimus tribuendas. **f** *obligatio – Bindung:* CHART. Babenb. 28 p. 41,14 (a. 1159) qui singularis iuris -e nobis *(sc. duci)* connexi estis. **3** *de scriptis, dictis, documentis:* **a** *gener.:* **α** *auctoritas – Gewähr, Zeugnis:* MANEG. c. Wolfh. 4 p. 51,7 de quattuor ... habitabilibus maculis ... secundum -em tui Macrobii constitutis. **β** *textus – Wortlaut:* CARM. libr. II A 5,4 rettulit *(sc. scriptor opus)* ad priscam multa legendo -em. **b** *publ., iur., canon.:* **α** *confirmatio, probatio, argumentum, documentum – Beweis(kraft), Bestätigung, Bekräftigung (c. gen. obi.: l.9. al.):* DIPL. Heinr. IV. 116[a] p. 155,28 ad maiorem successorum -em regali ... auctoritate confirmari *(sc. hanc paginam)* postulavimus. CHART. Tirol. 886 p. 295,29 cum scriptura contineat -em rei geste. CONST. Melf. 1,82[tit.] de -e instrumentorum. CHART. ord. Teut. (Thur.) 147 p. 111,11 de iure suo *(sc. fratrum)* facere nobis -em per transscripta privilegiorum suorum. *saepe.* **β** *attestatio, corroboratio, astipulatio – Beglaubigung, Gültigkeit:* DIPL. Loth. I. 61 p. 169,51 hanc cartam cum omni -ei affectione completam ... conscribi iussimus. DIPL. Loth. II. 15 p. 407,19 huic ... rei cum liberalitas nostra ... -em imposuisset legalem. CHART. Babenb. 20 p. 28,43 ad maiorem -em faciendam nobilium ... nomina, qui presentes fuerunt, subter annotari fecimus *(sc. dux).* 164 p. 215,33 ad -em actorum semper valituram. CHART. Ticin. 309 p. 13,34 in -em: ... notarius apostolicus subscripsit. *al. de consignatione ('Unterfertigung'):* CHART. Anhalt. II 515 (a. 1280) ut ... hec nostra donatio -e subnixa intueri volentibus liqueat in futurum. **4** *de nectare i. q. promissum – Verheißung:* WALAHFR. hort. 409 si quis ... germina fructus *(sc. lilii)* triverit, aspersi mirabitur ilicet omnem nectaris ille -em celeri periisse meatu.

compos. **1. fidedico,** -dictum, -ere. *(cf. ThLL. VI/1. p. 668,79sqq.) spondere, praestare – bürgen, einstehen (für):* COD. Karol. 45 p. 562,19 quomodo vos *(sc. Carolum et Carlomannum)* -ere visus est ... vester ... genitor promittens ... firmiter debere vos permanere erga sanctae ecclesiae fidelitatem.

adi. **fidedictus,** -a, -um. *commissus – anvertraut:* VITAE patr. Iur. 96 hic *(Lupicinus)* ... absolutionem -o amico ... vincto in ergastulis praestitit Romae. *usu subst. i. q. subditus, cliens – Schutzbefohlener:* VITAE patr. Iur. 105 -us ... per visionem blando solatur adloquio.

2. fidedignus (fide dignus [dingnus]), -a, -um. *(de formatione cf. Stotz, Handb. 2,VI § 163.1) certus, verus, fidus – vertrauens-, glaubwürdig, glaubhaft:* **1** *gener.:* **a** *de hominibus:* CONR. EBERB. exord. 6,10 l. 20 quae *(capitula)* a religiosis et fide dignis personis ... didicimus. HUGO TRIMB. sols. 1,36 referentibus veraciter ... laicis ... -is ... miraculum scribere dignum duxi. *saepe.* **b** *de rebus:* ADAM gest. 4,19 p. 247,5 hoc credimus ... fide dignius. *al. cf. p.208,3.* **2** *publ. et iur. de testibus (saepe usu subst., e. g. l. 50):* LEG. Lang. p. 220,46 illi *(sc. testes)* tres, si fuerint fide dignae personae, praebeant sacramenta *eqs.* CHART. Bern. II 278 p. 295,30 prefatus C. coram ... multis ... -is recognovit, quod *eqs.* CHART. select. Keutgen 147 a communitate debere eligi de honestioribus et -ioribus aliquot de scabinis. CHART. Livon. B 37 testes sunt ... alii fide dingni. *persaepe.*

3. fideicommissum (fidei commissum, fidec-), -i *n.* *(cf. ThLL. VI/1. p. 678,61sqq.) hereditas fiduciaria, legatum, mandatum in tutelam curae alicuius – Legat, 'Fideikommiß':* FORM. Wisig. 22 quod si iure civili ... valere distulerit *testamentum*, ad vicem codicillorum vel -um ab intestato eum decerno valere. CONC. Merov. p. 200,11 quicquid per -um ... ecclesiae ... dimittitur. CHART. episc. Wirz. I 107 p. 86,16 ita quod ipse prefatus Rudolfus in -o cum aliis predictis remaneret *eqs.* CONST. Melf. 2,45 contractus ... transactionum ... per ˹legati (legatarii *var. l.*) vel -i (fidec- *var. l.*)˺ (legatorum vel fideicommissariorum, legatis vel -is *var. l.*) causam factarum excipimus. CHART. Basil. C II 217 p. 123,40 dono per formam legati sive fidei commissi vel ultime voluntatis ... bona mea. *saepe.*

4. fideidatio (fidei datio, fided-, -cio), -onis *f.* *sponsio – Bürgschaft, Sicherheit:* IUSTIN. Lippifl. 225 spondet *dux* fidei datione, quod *eqs.* CHART. Westph. III 658 episcopum ab omni -e, que vulgariter sekerheyt dicitur, quam ipse nobis ... occasione pecunie nobis ... debite prestiterat, liberum ... di-

[Pörnbacher]

mittimus *(sc. coniuges)*. CHART. Rhen. inf. II 652 profitemur *(sc. burggravius)* nos recepisse a capitulo Coloniensi . . . viginti marcas . . . tali . . . -e interposita, quod *eqs*. ACTA imp. Böhmer 428 p. 335,45 sub fided-e et corporali prestito iuramento. p. 336,10 prout iuramento et -e promisimus *(sc. lantgravius)*. *al. v. et vol. III. p. 27,20. adde: vol. III. p. 27,22.*

5. fideidator, -oris *m. sponsor – Bürge (usu attrib.):* CHART. episc. Hild. I 754 p. 706,28 (c. 1220) ad quod . . . observandum dederunt fidem . . . milites hoc modo, ut . . . prefati milites -es se in civitatem Hildensemensem reciperent numquam, quoadusque satisfactum esset ecclesie . . ., egressuri.

6. fideidictio, -onis *f. sponsio – Bürgschaft:* CHART. Gelr. 903 p. 878,24 (a. 1267) obligantes nos . . . eisdem *(ducissae et duci)* sub -e predicta, quod ad recuperationem opidi sui . . . omnem . . . diligenciam adhibebimus *(sc. dominus de Valkenborch)*.

7. *fideimanus (fidei manus), -us *f.* **1** *manus fidelis – Treuhand:* DIPL. Heinr. III. 408 p. 571,38 (spur.) Herbrando . . . et Arnulpho . . . misit *(sc. dux ecclesiam)* in fidei manus ad usus monasterii. CHART. Lux. I 294 p. 436,13 statuit *dux*, ut allodium . . . in fidei manus ęcclesię traderet. *cf. p.211,62.* **2** *de fideicommissario i. q. exsecutor testamenti, manufidelis – Salmann, (Sal-)Bürge, Treuhänder, Testamentsvollstrecker (cf. DuC. III. p. 486; de re v. p.199,33):* LEX Alam. 84 p. 146, 7 (rec. B) commendet *(sc. comes fanonem)* fideli (fidei *cod. s. IX.*) manu usque ad . . . placitum. p. 436,15 de qua re -us hi sunt: *eqs.*; fideiussores hi sunt: *eqs.*; testes . . . hii sunt: *eqs.* CHART. Lux. I 294 p. 437,2 (a. 1067) ut allodium . . . fidei manus . . . traderent . . . ecclesię, quod et fecerunt in manus . . . advocati. *al.*

8. fideiubeo, -iussi, -ere. *(cf. ThLL. VI/1. p. 668,67sqq.) form. perf.:* -iusit: CHART. Brixin. 144 p. 152,36. -buit: CHART. Carinth. II 563 p. 29,38. CHART. Stir. IV 311 p. 186,12. *al. struct. notabiliores: c. acc.: l.40. al. c. praep.:* apud: CHART. Babenb. 262 p. 92,23. circa: CHART. Carniol. II 128 p. 96,25. in *c. acc.: l. 45. 48. al.* super: *c. abl.:* CHART. Turic. 786. *c. acc.: l.49. partic. praes. usu subst.: l. 43.*

spondere, praestare – Sicherheit leisten, bürgen (für): AGNELL. lib. pont. 169 p. 349 l. 45 -erunt eum *(Ravennatem)* viri per solidos aureos. CHART. Salem. 54 p. 83,4 (epist. papae a. 1194) ne aliquis monachus . . . pro aliquo -eat. CONST. Melf. 3,14 si . . . in civili causa pro ipso -entem (-ente *var. l.*) liberare non curaverit *dominus*. CHART. march. Misn. III 442 p. 308,6 episcopus, . . . burgravius -erunt in centum marcas. ACTA imp. Winkelm. I 661 p. 528,16 de mandato ipsius marchionis ea, que superius declarantur, iuraverunt isti, videlicet *eqs.*; et in hanc cartam prefatus marchio -ssit. CHART. Eichsf. 346 p. 198,6 nomine warandie. CONST. imp. II 439,18 nullus caupo -bit, quod vulgo dicitur weren, super ebrios concives suos. *persaepe.*

cf. fidedictor, *fidefragium, fidefragus, fide(i)commissarius, fideiussio, fideiussor, fideiussorius, *fideiutrix, *fidemanualis, *fidepromissio, *fidesponsor, *fidimodo.

2. fides, -is *f.* **1** *proprie i. q. chorda, nervus – Saite:* TIT. metr. III 3,1,7 bis -bus (fidilibus *cod.*) lyram . . . nituntur *chori* tendere quinis. ARIBO mus. p. 7,13 tribus diapason protensum esse monochordum non patitur altissime -is sonus. HONOR. AUGUST. anim. 6 organa fistulis, citharae -bus concrepant. MIRAC. Adalb. Wirz. 9 p. 56,17 pelle desuper ossibus ad instar -is extensa. ALBERT. M. Iob. 1,3 p. 21,16 intestinis -ium sono deservit *ovis* ad auditum. *al.* **2** *meton.:* **a** *vox, clavis – Ton(stufe):* RUD. TRUD. (?) mus. 1,19 p. 45 principia eius *(authentici moduli)* usitata in quatuor consistunt -bus CDFa. **b** *instrumentum musicum chordis instructum (usu plur.):* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,197 iam -ium siluit genus omnigenarum. EKKEH. IV. cas. 34 erat *Tuotilo* . . . musicus . . . in omnium genere -ium et fistularum prae omnibus. LAMB. LEOD. Matth. I 17 indicit . . . mihi finem seu signa Mathię Pieria resonare lira -busque sacratis. CARM. Bur. 60a,8,1 amores . . . -bus canendi sunt his rudibus. *al.*

[3. fides *v.* finis.]

***fidesponsor** (fideis-, fidei sponsor), -oris *m.* (fides *et* sponsor) *fideicommissarius, vicarius – Treuhänder, Bürge, Beauftragter:* FUND. Sangeorg. 3 per manum -is constituere. 9 uterque . . . -r *(sc. dedidit)* . . . proprietates Hessonis et Cůnradi in servitium monachorum. 59 miles . . . dedit . . . sancto Georgio . . . duos mansos . . . rogante patruele eius . . ., cuius id proprium fuit, cuius et ipse -r extiterat (*sim.* 60). DIPL. Frid. I. 835 p. 46,34 fidei-es (fideiu- *a. corr. A1*) sunt: *eqs. per compar. de sponsoribus baptismatis:* SIMON sacram. p. 16,10 de patrinis, quos tanquam fidei sponsores . . . adhiberi . . . statuit ecclesia.

***fideus** *v.* *bonefideus.

fidicen (-dec-), -inis *m. musicus – Saitenspieler, Spielmann:* CARM. didasc. 826 horrida regna querens Euridicen doctus adit -n (*i. Orpheus; sim.* 1013 -n generosus). ADAM gest. 3,39 p. 183,2 raro -es (fide- *var. l.*) admittebat *archiepiscopus*. HONOR. AUGUST. eluc. 3,10 est *corpus* et animae instrumentum, non quale est -i tibia . . ., sed *eqs*. ODO MAGDEB. 7,134 succinit ista . . . -n . . .: '*eqs.*' CONR. MUR. summ. p. 37,26 ad curias principum confluunt . . . -es, tibicines. *al.*

fidicula, -ae *f. fides, chorda, nervus – Saite:* **1** *proprie:* SCHOL. enchir. 2,256 si fistula maior aut -a parte octava minoris supergreditur, ad invicem resonant tonum. 3,314 -ae sive fistulae si aequalis grossitudinis fuerint. *funiculus – (dünner) Strick, Seil:* AMARC. serm. 4,417 nisi firma -a frenet bracchia cum pedibus. **2** *meton.:* **a** *de sidere i. q. Lyra – Leier:* ARNOLD. SAXO flor. 1,2,2 p. 16,39 de motibus astrorum: . . . <in> vicesimo secundo gradu Delfini oriuntur et stella F-a oritur. p. 17,2 <in> vicesimo primo gradu F-a occidit. **b** *pro nom. melodiae:* HYMN. Sangall. p. 114 de sancta Margareta: '-a'.

***fidifragus** *v.* *fidefragus. **fidiiussor** *v.* fideiussor.

fidilis, fidiliter *v.* fidelis.

***fidimodo** *adv.* (fides *et* modus; *de formatione cf. Stotz, Handb. 2,VI § 157.9*) *secundum fidem factam – vertragsgemäß:* HIST. de exp. Frid. I. imp. p. 68,18 Constantinopolitanus imperator . . . post . . . stragem inexecrabilem suorum . . . -o . . . transitus apparatum . . . cum cęteris pactis supradictis . . . imperatori ultro offerebat. *Pörnbacher*

fidis *v.* 1. fides. **fidius** *v.* psidius.

fidiushor, fidiuxsor *v.* fideiussor.

fido, fisus sum *vel* fidi, -ere. *pendent praep.:* in *c. acc.: l. 47.* per: *l.50. inf. pro subst.: l.49.*

1 *intrans.:* **a** *confidere, credere, fiduciam collocare (in) – vertrauen, bauen (auf):* ANDR. TUSC. Walfr. 9 (BiblDtHistInstRom. LXXIII. 1991. p. 52,6; c. 800) quod in vita latuit, ad mortem aperuit, ut de morte magistri fisi esse in Domino deberent discipuli. FORM. Augiens. C 12 -ens de vestra caritate. CHRON. Salern. 112 p. 126,31 Petrus . . . fisus in redemptoris clemenciam. EGBERT. fec. rat. 1,1017 non bona perpetuo; dum speras, -ere ludit *fortuna*. 2,513 hic *(sc. in decollatione Samsonis)* datur exemplum per vires -ere nullum *eqs*. GESTA Camer. 3,49 p. 483,25 multorum fidelium Dei orationibus, quibus -erat *episcopus*, roboratus *eqs. persaepe*. **b** *fide iubere – Bürgschaft ablegen, sich verbürgen:* ACTA civ. Wism. A 844 (ante a. 1258) hereditas Thitmari habetur Iacobo Tessiken in pignorem . . ., Herwicus doliator -it (*cf.* 863 fideiussit). B 534 Tidemannus solvet . . . de . . . hereditate; Wernerus . . . -et pro eo. **2** *trans. i. q. exspectare, suspicari – erwarten, (jemandem) zutrauen:* OTTO FRISING. chron. 2,19 p. 90,16 nulli fidus, a nullo quoque boni quippiam -ens *Dionysius*.

adi. **fidens,** -entis. **1** *fiduciae plenus, bene sperans – zuversichtlich, getrost:* WALAHFR. Wett. 901 -es . . . animo vitae compendia spondent praesentis mortemque procul discedere dicunt *fratres*. CAND. FULD. Eigil. II 18,3 ut scelerum veniam, -s, mereatur ab illo, qui *eqs*. **2** *confidens, securus – entschlossen, mutig, furchtlos:* VITA Liutb. 29 p. 33,25 -iori (-ciore *Br1*) mente callidi hostis resistebam versutiis. PETR. DAM. epist. 110 p. 240,18 ille *(marchio)* de sui muneris oblatione -ior et alacrior factus possessionem suam cuidam aecclesiae tradidit. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 223,3 ut exercitus regis promptior deinceps -iorque adversum eos *(principes Turingiae)* bellum gereret. THEOD. PALID. annal. a. 1146 p. 82,5 Hugone quodam -issimo et preliis exercitatissimo. **3** *fidelis – gläubig, glau-*

bensstark: GERHOH. psalm. 37,11 p. 647,24 ut . . . Petro ceteris -iori acciderit negatio.

adv. **fidenter.** **1** *fiduciae plene – voll Vertrauen, Zuversicht:* VITA Goar. 7 p. 419,12 noli esse disperatus, sed -r (fideliter *var. l.*) adtende Dominica praecepta. SERMO de Marso 15 ad prędicandum gentilibus evangelium -r accessit. GODESC. SAXO fragm. p. 41,10 quod fidelissime credo, -issime loquor et certissime . . . confiteor. AGIUS vita Hath. 24 sanctam, ut -r credimus, animam coelo reddens ultimum spiritum exhalavit. *al.* **2** *confidenter, secure – entschlossen, furchtlos:* WALTHARIUS 604 Waltharius contra -r protulit ista: '*eqs.*' BRUNO MAGD. bell. 44 nuntius ipse litterarum sensum cuncto populo brevi sermone -r exposuit.

fiducia (-tia), -ae *f.* *script.:* vi-: *p.216,24.* fed-: *p.216,36.* -doc-: *p.216,30.* *c. gen. inhaerentiae: l.18.*

1 *confisio, spes (certa) – Vertrauen, Zuversicht, Erwartung:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* EPIST. Bonif. 29 in nullo hominum generis mei tanta -a s p e i posita est mihi quanta in te (CARM. Paul. Diac. app. I 1,19. *al.*). FORM. Senon. I 27 nos per vos bona habemus -tia. WALAHFR. Gall. 1,8 certa est -a de auxilio protectoris. GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 p. 190,17 episcopus in Deum tota -tia confidens. IOH. CANAP. Adalb. A 23 p. 35, 15 in rebus temporalibus et transitoriis -am non habere. LIBER spec. 46 auxiliante Deo in quinque vocalium litteris neumare antiphonaria cum omni -a poteris. *persaepe.* *meton. de personis ('Hoffnung[sträger]'; de Dei genetrice: l. 30):* CHRON. Pol. 2,18 in illo puero *(i. Bolezlavo)* successionis -tiam expectabat *Wladizlavus.* EUPOLEMIUS 2,682 ante omnes Caci -a tota, cruentus sevit Amartigenes. CONR. SAXO spec. 3 p. 181, 10 'o beata -a, o tutum refugium, mater Dei est mater nostra' *(ex Anselm. Cant. orat. II 52 p. 957A).* **β** *certitudo, certa fides – Gewissheit:* EKKEB. SCHON. opusc. 2 p. 258,39 dum . . . hesitas, o virgo *(i. Maria)*, inter spem promissi partus et metum amittendi celibatus . . ., accipe letam -am ex verbis angeli dicentis tibi: '*eqs.*' **γ** *(con)fidentia, animus (fidens) – Selbstvertrauen, Entschlossenheit, Beherztheit, Mut:* RUOTG. Brun. prol. p. 2,13 feci . . ., quod potui, . . . non prę̨sumens de scientia, sed -am qualemcumque retinens in obędientia. WIDUK. gest. 1,38 p. 57,12 milites . . . a c c e p e r u n t -am magnamque constantiam (GERH. AUGUST. Udalr. 1,10 l. 120 -tiam. *al.*). DIPL. Otton. II. 281 p. 327,34 genetrix nostra . . . materna -a confisa adiit nostram imperialem audacter maiestatem et filiationem. WIPO tetral. 133 -a belli. EUPOLEMIUS 2,150 nec cessant *(sc. leo taurusque pugnantes)*, donec abire alterutrum sua deficiens -a cogit. *saepe.* **δ** *audacia, superbia – Vermessenheit, (Selbst-)Überschätzung, Übermut:* CARM. de Frid. I. imp. 2079 stultam fallit -a mentem. HILDEG. div. op. 1,2,30 ex labore homo timorem habet, ex vanitate autem oblivionem et ex prevaricatione legis stultam -am. FRAGM. de exp. Frid. I. imp. p. 20,33 superba tyranni -a, quam ad resistendum conceperat, . . . ipsius *(epistulae)* tenore clarescit. *al.* *intentio superba – dreiste, vermessene Absicht:* FRAGM. de exp. Frid. I. imp. p. 15,17 patrem Marchisi, quem in bello superiori ceperat, sub hac -a presentat *Salahadinus* captivum, ut filius . . . permotus patris concambio civitatem contradat. **b** *philos. (loci spectant ad Cic. inv. 2,163):* ERMENR. ad Grim. 8 p. 542,17 fortitudinem . . . obpugnat audacia et timiditas, cui accidunt -a, magnificentia, patientia, perseverantia. ALBERT. M. bon. 160 p. 102,47 fidentia . . . est pars fortitudinis invadens arduum ex -a pertingendi ad finem fortitudinis, qui est bonum honestum. Is. 12,2 p. 186,22 -a . . . certitudo mentis est ad obtinendum illud, quod speratur, ut dicit Tullius. *al.* **c** *alch. in nomine libri:* Ps. GERH. CREM. sept. tit. p. 321,10 liber -e, qui est quartus. **2** *securitas, tutela, protectio – Sicherheit, Sicherung, Schutz:* **a** *gener.:* VITA Sev. Col. 15 quorum *(factorum)* non admittebant scribendorum -am (*antea:* descriptionis certitudinem), saepius repetendorum in suis conventiculis dulcem non amittebant *custodes cineris sanctissimi* memoriam. **b** *publ. et iur.:* **α** *promissio (protectionis), fides publica – (Schutz-)Zusicherung, Garantie, freies Geleit:* PAUL. DIAC. Lang. 6,51 p. 182, 31 accepta . . . Pemmo -a, quod nihil mali pateretur, ad regem . . . perrexit. ANNAL. Ianuens. I p. 12,20 'da *(sc. patriarcha)* nobis *(sc. mercatoribus inclusis)* -tiam, ne moriamur.' GESTA Frid. I. imp. A p. 17,17 data . . . -a civibus et extraneis exeundi . . . alii egressi sunt, alii *eqs.* p. 49,14. EPIST. Hildesh. 88 quidam homines nostri sub -a pacis vestre ad civitatem vestram negociandi causa transeuntes. 119 cum -am auxilii vestri nobis dederitis certissimam ad repellenda . . . cuiuslibet inoportunitatis gravamina. *saepius.* *subsidium – Unterstützung, Hilfe:* COD. Udalr. 44 p. 95,15 (a. 1075) noster *(sc. episcopus Herimannus)* cum -a cuiusdam intercessoris sui, quem ingenti pecunia redemerat . . ., dum illius, inquam, -a proprius Romam accessisset. **β** *meton. i. q. foedus securitatis – Schutzbündnis, -verhältnis:* CAPIT. reg. Franc. 76 p. 169,30 qui *(Hispani)* ad nostram -am de Ispania venientes per nostram datam licentiam erema loca sibi ad laboricandum propriserant (*sim.* II 213 p. 86,11). ANNAL. Ianuens. I p. 176,10 volo, Trepedecine, ut maneas nobiscum . . ., quod si non feceris, a nostra -tia te expello. p. 178,32 die sancti Iohannis Pisanus consul Simonem Aurie a -tia Pisane civitatis expulit. p. 180,11 data fuit Arelatensibus -a (-am *var. l.*), quam postulaverant. *al.* *foedus (amicitiae) – (Freundschafts-)Bündnis, Verhältnis:* ANNAL. Ianuens. I p. 185,4 cum in -tia (-a *var. l.*) amoris constitutus sim *(sc. comes)* cum R<aimundo> comite sancti Egidii, non conveniret, ut super terram suam irem offensurus. BERTH. chron. B a. 1077 p. 274,18 nulla propinquitatum natura, non amicitiarum -a (v-*var. l.*) . . . nec fere quicquid fas et ius divinum semper in suis statutis continuit. **γ** *meton. t. t. iur. i. q. mancipatio, cessio in iure certis condicionibus alligata, pigneratio, pignus – Pfand(schaft), 'Sicherungsübereignung' (de re v. M. Kaser, Das Röm. Privatrecht. I. ²1971. § 109):* EDICT. Roth. 174 quod in -ae (-ocia, -a *var. l.*) nexum positum est, reddat *ille, qui garethinx susceperit,* debitum et requirat rem ⌊in -ae⌋ (infiducia *var. l.*) nexu posita. LEX Raet. Cur. 28,10 capit. p. 447 de pignora *(sic)* vel fiducia. **3** *de qualitate hominum, qua fit, ut iis confidere liceat:* **a** *fides – Vertrauenswürdigkeit, Zuverlässigkeit:* LEX Ribv. 32 quod si servus talis non fuerit, unde dominus eius de -a (fedutia, fidutico *var. l.*) securus esse possit. CHART. Burgenl. II 61 p. 40,20 (a. 1273) regalis benignitatis sublimitas . . . multorum animos ad fidelitatis fervorem excitat et obsequendi prebet exemplum et prestat indubitatam -am s e r v i e n d i (94 p. 70,6 operosam -am s.). *pro titulo honorifico:* EPIST. Meginh. 9 p. 203,1 comitis Gozwini causam ętiam atque etiam vestrę *(sc. archipraesulis)* -tie commendatam esse volo, ne *eqs.* **b** *fidelitas – Treue:* **α** *proprie:* GREG. CAT. chron. II p. 43,22 de compositione culpę perdonet abbas noster ad abbatem Domini Salvatoris medietatem; qui omni tempore faciat suas homines Domini Salvatoris ad -am stare abbatum huius monasterii Sanctę Marię. RUP. TUIT. vict. 8,28 quam sit instabilis status seculi, quam infida -a mundi. GESTA Camer. cont. II F 35,4 cives . . . per sanctos Dei stabilem iurant ei *(episcopo)* -tiam. **β** *meton. i. q. sponsio, ius iurandum (fidelitatis) – Gelöbnis, (Treu-)Eid:* GESTA Camer. cont. II F 443,3 legati civium . . . abiurant . . . comitem . . . faciuntque -am relocandi pontificem in propria eius sede. CHART. civ. Erf. 156 p. 89,17 nos . . . eam *(advocatiam)* cum omni integritate . . . ecclesie contulimus memorate sub -a maioris cautele eam domino Alberto . . . et Heinrico . . . militibus in feodo nomine ecclesie porrigentes. **γ** *meton. i. q. servitium, ministerium fidelitatis – Treue-, Vasallendienst (usu plur.):* ACTA imp. Stumpf 497 p. 697,12 (a. 1185) inhibemus, ne in . . . bonis Farvensis abbatiae Romanis tributum sive fodrum liceat . . . exigere nec in hominibus ipsius abbatiae -as habere vel requirere nec vocationes facere. **4** *praestatio, officium (iure iurando factum) – (durch Eid besiegelte) Gewährleistung, Aufgabe, Pflicht (usu iur.):* LEG. Wisig. 3,4,13 p. 154,3 propinquos mariti adultere sub hac discretione accusandi adulteram lex ista constituit, ut, si accusationis huius -am adsumentes adulterium mulieris eorum inquisitione manifeste patuerit *eqs.* 6,1,2 p. 247,13 si in causa . . . homicidii vel adulterii equalem sibi . . . quicumque accusandum crediderit, habeat prius -am conprobandi, quod obicit, et sic alienum sanguinem temtet inpetere.

fiducialis (-tialis), -e. *struct.:* *c. gen.: p.217,5.* *c.* in *c. acc.: p.217,10.*

[Leithe-Jasper]

1 *sensu act.:* **a** *plenus fiduciae, (con)fidens – vertrauensvoll, zuversichtlich, vertrauend (auf):* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 11 quicquid ... vobis placuerit, -i animo postulate (DIPL. Heinr. IV. 453 p. 612,11). WOLFHER. Godeh. I 21 p. 182,40 qui *(primores)* ceptis archiepiscopi -i multimodarum auctoritatum obiectione fortiter restiterunt. EPIST. ad Wrat. 2 p. 391,2 omnis ... religio ... attrita fuisset, nisi eius *(regis)* fideli ac -i constantia in omnibus ... viriliter restitisset. SIGEBOTO Paulin. 36 p. 927,31 novus agricola Domini, Gerungus abbas, qui venerat a Suevia in Thuringiam ... missus, -bus in Deum novellae agriculturae instat conatibus. *audax – entschlossen, dreist:* WOLFHER. Godeh. II 27 p. 211,19 considerans *praesul* ... -em cordis eius *(Hildewini)* temeritatem. **b** *fidelis, pius – dem Glauben entsprechend, gläubig:* HILDEG. epist. 156R,42 nunc ... initium boni studii tui considera, ut cum -i fine finiaris. CHART. Raitenb. 10 (Mon. Boica VIII p. 18,5) quam sit -e quamque meritorium locis religiosis subvenire ..., nemo ... poterit ignorare. **2** *sensu pass.:* **a** *fidus – treu, verbunden:* FORM. Sal. Merk. 62 sanctis ac venerabilis fratres et, ut confidimus, -es amicos de monasterio illo sanctam vitam degentibus. **b** *dignus fide, constans, firmus – vertrauenswürdig, zuverlässig, sicher:* DIPL. Westph. 13 (dipl. Ludow. Pii) ut -i perpetuitate haec omnia nostrae auctoritatis dona sibi potiatur et teneat *monasterium*. CONSTANT. AFRIC. theor. 10,8 p. 53bv diversitas diei cretice in bono et in malo est, quia quedam crisis est bona et -is et certa (*ed. Basil. p. 320* quia quaedam crisis bona est certa et -is; *ex Galen. ed. Kühn IX. p. 776* πιστήν).

adv. **fiducialiter.** **1** *confidenter, animo fidenti – zuversichtlich, voll Vertrauen:* **a** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,58 p. 150,17 citeras ... gentium nationes usque manum publicam suae *(sc. regis Dagoberti)* dicione subiciendum -r spondebant. ALCUIN. Willibr. 1,32 (MGMer. VII p. 140,4) quia, quanto -ius depraecamur, tanto citius exaudiemur. REGINO chron. a. 869 p. 97,17 si innoxium te recognoscis ..., -r accede et sacramentum ... percipe (*sim.* BERTH. chron. B a. 1077 p. 283,4). CHART. Turic. 1189 peticionem -ius ... exhibere. CONST. imp. III 64 honorabilem virum ... ad beatitudinis vestre *(sc. papae)* pedes -issime destinamus (*sim.* 95. 106). *persaepe*. **b** *animose, impavide – beherzt, voll Selbstvertrauen:* AMALAR. off. 3,11,19 in repetitione responsorii exaltat, *qui versum cantat*, vocem -r iam non timens versum. ALBERT. M. div. nom. 4,170 p. 255,47 sermo ... veritati innixus -r dicitur *eqs*. CHART. ord. Teut. (Thur.) 184 p. 139,11 abbas ... et conventus ... terminos parrochie sue ... -r defendentes. *al.* **c** *secure, sine cura – sicher, ohne Sorge, ungestört:* TRANSL. Libor. I 3 ut proprii *(sc. praesules)* ... in singulis parrochiis digne et -r possent manere pontifices. THIETM. chron. 7,36 ut ... maximam regni suimet partem ... hosti -r inhabitandam inviti relinquerent *Angli*. **2** *fideliter – getreu(lich), treu:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 4 ego *(sc. Einhardus)* iussum tuum -r adimplebo (BALTH. Fridol. 6 p. 228,17). TRANSL. Patrocli p. 281b,17 -r agens *archiepiscopus* in illo *(sc. translatione)* et credens, quod *eqs*. VITA Bonif. I 6 verbum Dei per Thuringiam et Hessorum regionem -r predicavit. *cum fide – mit dem Glauben, im Glauben:* BERTH. chron. B a. 1078 p. 319,23 apostolica auctoritate -r linguatus et armatus ... universaliter omnes condemnavit *dominus apostolicus*, sive *eqs*. **3** *credibiliter, firmiter – vertrauenswürdig, glaubhaft, zuverlässig:* **a** *in univ.:* EINH. Marc. et Petr. I 3,20 p. 256,21 ideo -r scribimus, quod nos contingit oculata, ut dicunt, fide cognoscere. TRANSL. Godeh. 2 p. 646,8 hoc *(sc. sanationem)* plures religiosi illius civitatis viri omnibus -r affirmabant, qui per multa tempora eum claudum agnoscebant. **b** *spectat ad cautionem (usu iur.):* CHART. Brixin. 219 p. 209,34 (a. 1278) captivi ... vice sacramenti iuramento prestito -r promiserunt se *eqs*. p. 210,3 iuramento -ius roborando. **c** *diligenter, accurate – gewissenhaft, genau:* CONSTANT. AFRIC. theor. 10,9 p. 54bv naturam invenerunt *philosophi* rerum altissimarum motum sequentem; quod cum ⌞-r explevissent⌟ (*ed. Basil. p. 327* -r explorassent), ad lunam redierunt terre viciniorem. **4** *familiariter, intime – vertraut, innig:* HRABAN. hom. I 49 p. 90C immundi ... spiritus ibi se -ius immittent, ubi videbunt frequentes comessationes, ebrietates exerceri. **5** *certe, sine dubio – sicherlich, mit Gewissheit:* HILDEG. scivias 3,10 l. 321 si idem donum a me fideliter petieris, illud a me -r (fideliter *var. l.*) impetrabis.

***fiducialitas,** -atis *f.* *fiducia – Vertrauen:* CONST. imp. III 47 (a. 1274) Heinricum comitem ... ad vos *(sc. cives Lubecenses)* cum -e (fiducia *var. l.*) transmittimus vos attencius requirentes, quatenus ... eidem nomine nostro prestetis ... fidelitatis nobis debite iuramentum.

fiduciarius, -a, -um. *qui ad exsecutionem fideicommissi, testamenti ordinatus est – mit der Vollstreckung des Fideikommisses, des Testaments beauftragt:* CHART. episc. Wirz. III 2 p. 9,7 (a. 1159) idem beneficium ... suscepimus *(sc. episcopus)* et per manum comitis Berholdi, urbis prefecti, sub -a manu Cunrado ... Heinricho ... Berngero. I 132 p. 120,19 (a. 1182) ammonitis primum ... fideicommissariis rerum suarum ... per -am manum cognatorum suorum ... super ... Kyliani reliquias ... eandem Richeidam ... contradidit *Eckehardus*.

***fiduciatio,** -onis *f.* *mancipatio, cessio in iure certis condicionibus alligata, pigneratio – 'Sicherungsübereignung', Pfandschaft (de re v. M. Kaser, Das Röm. Privatrecht. I. ²1971. § 109):* DIPL. Karoli III. 17 p. 30,8 ut si quis ... aliqua pignora posuerit ..., ipsi, qui scriptum -is aut pignus habuerit, ipse faciat iuramentum.

fiducio, -avi, -atum, -are. *partic. perf. usu depon.: l. 37. 38. 40. 41. al.* *pendet* de: *l. 40.* **1** *spondere, promittere – (an)geloben, versprechen:* CONST. imp. I 237 (a. 1171) nos pro nobis fecimus Matheum ducem Lotharingiae hoc -are et rex ipse comitem Trecensem Henricum; set archiepiscopi ... et ceteri barones ... quisque pro se hoc -verunt. II 1,6 nos ... in manu ... Suessionensis episcopi -vimus, quod omnia predicta bona fide observabimus. *spectat ad sponsalia:* LAMB. ARD. hist. 66 Stephanus ... ad eiusdem *(Arnoldi)* filie coniugium aspiravit; unde ... eam ... in uxorem sibi -vit et spopondit. **2** *confidere, fiduciam collocare (in) – vertrauen, bauen (auf):* WOLFHER. Godeh. I 27 p. 187,29 metropolitanus ... primo confisus copia rerum, dein -tus multitudine militum. GERH. STED. annal. p. 214,43 -ti ... in Domino exteros ad misericordiam inflectere potuimus. CHRON. Ebersh. 35 p. 449,1 gaudet ille *(Oddo)* et de fautoris ope -tus iter aggreditur. SUMMA dict. Saxon. 11,104 p. 343,1 nos solacio -ti firmiter et inducti ... sublimitati vestre ... supplicamus. CHART. Basil. A I 433 firmam spem -amus tenentes, quoniam, qui parte seminat, parte et metet vitam eternam. *al.*

***fiduciter** *adv.* *confidenter, audacter – zuversichtlich, kühn:* ANNAL. Nazar. a. 786 p. 159,30 qui *(satellites)* sagaciter atque -r contra eos *(Thuringos)* perrexerunt predia possessionesque eorum devastantes.

***fidula,** -ae *f.* (*theod. vet.* fidula) *instrumentum musicum chordis instructum – 'Fiedel', Saiteninstrument:* Ps. ODO CLUN. mus. p. 271b <de> diapason ... symphonia illud ... et vulgaris musica, fistula videlicet et cithara sive -a, probant: quod satis commodus cantus est. *cf.* *viella.

fidus, -a, -um. *c. dat.: p. 219, 26. 29.* **I** *adi.:* **A** *sensu pass.:* **1** *fidelis, deditus, dignus fide, modestus – treu, ergeben, vertrauenswürdig, loyal:* **a** *spectat ad fidem amico, socio sim. debitam:* WETT. Gall. 10 Hiltibodus quidam diaconus, ... sacerdotis -us socius (31). HRABAN. carm. 17,3 qui *(episcopus)* ... -us mihi adhesit amicus ... bonitate sua (WALTHARIUS 1240. *saepe*). RIMB. Anscar. 40 p. 74,36 quem ... maerorem cum suo -issimo discipulo ... conquaerendo revelaret. GODESC. SAXO epist. p. 49,5 Gottescalc, licet infimus omnium degentium sub caelo, -issimus tamen corpori et spiritui vestro praesentis vitae ad emolimentum ... opto. *persaepe*. *de cane:* HILDEG. phys. 7,20 canis ... -us est, et ideo dyabolus canem odit et abhorret prepter *(sic)* fidem, quam ad hominem habet. **b** *spectat ad fidem imperatori, (populo) superiori sim. debitam vel promissam (usu subst.: l. 70):* POETA SAXO 3,317 per sacramenta spopondit *Tudun* se fore subiectum Francis -umque per aevum. THANGM. Bernw. 25 -issimos meos, de quorum innocentia triumpho, sceleratorum admixtione commaculari ... arbitror. WIPO gest. 21 p. 41,20 dux Chuono -us

[Leithe-Jasper]

et bene militans imperatori . . . permansit. VITA Heinr. IV. 4 p. 18,16 equites . . . quasi -i clientes. OTTO FRISING. gest. 1,14 p. 30,12 dux . . . tam -us principi miles . . . extitit. *saepe.* **2** *certus, firmus, rectus – zuverlässig, sicher, fest, unzweifelhaft:* POETA SAXO 2,164 -o firmoque relicto presidio. BRUNO QUERF. Adalb. A 34 caput a reliquo corpore dividunt et sub -a custodia utramque partem custodiunt (COD. Wang. Trident. 246 p. 1079,17. *al.*). THIETM. chron. 5,34 rex . . . eos *(sc. hostes)* vitam solum reddita urbe et preda -is intercessoribus postulare compulit (6,2. *ibid. al.*). ACTA imp. Winkelm. I 350 p. 311,45 ut de finibus . . ., in quibus semper consuevit existere -a fides, heretice labis genimina . . . deleantur. *saepe. accuratus, verus – genau, wahrheitsgetreu:* RAHEW. gest. 3,10 p. 176,24 litteris . . . per Reinaldum cancellarium -a satis interpretatione diligenter expositis. **3** *facilis – leicht, einfach:* YSENGRIMUS 1,327 -us erat prensu, sed perfidus ille retentu et vix effugiens effugit *Reinardus* usque tamen. **4** *benevolus, amicus – wohlwollend, gut gemeint:* WIPO gest. 39 p. 59,19 imperatrici et filio regi Heinrico post -a monita valedicens ex hac vita migravit *imperator.* **5** *familiaris, secretus – vertraulich, geheim:* EGBERT. fec. rat. 1,408 consilia est celare bonum -issima regum *(cf.* 909 secreta; *loci spectant ad Vulg. Tob. 12,7).* **B** *sensu act.:* **1** *(con)fidens, fretus – vertrauend, bauend (auf):* IONAS BOB. Columb. 1,17 p. 184,3 -us de caelesti munere, quem longo famulato quaesierat. ARBEO Corb. 37 confidenter atque sanitati -us se subtermisit. TRAD. Frising. 63 p. 90,16 licet indignus, tamen illius misericordie -us, qui peccatori non vult mortem. OTTO FRISING. chron. 2,19 p. 90,15 ob nimiam crudelitatem in suos nulli -us, a nullo quoque boni quippiam fidens *Dionysius. al. animosus, impavidus – beherzt, furchtlos:* RHYTHM. 76,6,4 fortis acceptor, firmior pavo: ferocem sive -us despexit. **2** *religiosus, pius, devotus – gläubig, fromm (usu subst.: l. 34):* CAND. FULD. Eigil. II 10,23 Deus rex . . . -is . . . miserans in rebus egenis consulit omnipotens (17,75). 10,34 nos, o -a manus, . . . sub adverso partim sudasse labore contigit. TRAD. Frising. 1245 quedam -issima monialis femina.

II *subst. masc. i. q. fideiussor – Bürge:* ACTA civ. Wism. A 892 (a. 1269) Lodewicus et Everhardus concordaverunt taliter coram nobis de debitis, quod Lodewicus mansit debitus Everhardo III marcas . . .; Iohannes est -us cum patre. 1131[c] p. 88,33 Timmo et Vorerat VI marcas I solidos minus, Mauricius et Scrabbek sunt -i pro eo, in nativitate domine nostre solvet (*antea:* fideiussit).

adv. **fide.** *fideliter – getreu:* AMARC. serm. 3,198 nec . . . Domino -e sociasti *(sc. libido)* non modica Sodomas opera tua vota sequentes.

***fiedicus,** -i *m.* (fides *et* -dicus *per analogiam ad* veridicus *formatum*) *propheta – Prophet:* RATHER. (?) Donat. 4,1 audite non me permodicum, sed Ysaiam -um. VITA Ger. Bron. 20 p. 670,34 caveamus nos monachi philargiriam, immo lepram Giezi, qui postponens praesagia vaticinantis -i leprosus possessor extitit pecuniae Naaman Syri.

fiella *v.* phiala. ***fiellator** *v.* *viellator. **fiera** *v.* feria.
***fierduncus** *v.* *firdungus. ***fierto** *v.* *ferto.
***figa** *v.* ficus. ***figadela** *v.* *ficatella.
figadum, figadus *v.* ficatum. **figalinus** *v.* fiscalinus.
figarium *v.* 1. ficarius. ***figellator** *v.* *viellator.
***figelta** *v.* *phygethla.

***figidus,** -a, -um. (figere) *qui figit, percutiens – treffend, durchbohrend:* SMAR. carm. 2,18 haec *(via regia, i. vita monastica)* est vita bonis necnon et norma salutis, arcus et arma piis, -a (frigida *var. l.*) tela malis.

figmen, -inis *n.* **1** *creatio – Schöpfung:* THEODULF. carm. 28,555 corporis haec lex est terrestri -e creti, altera vis animae est, aether origo cui. *creatura – Geschöpf:* AMARC. serm. orat. 16 hoc -n, tua *(sc. Dei)* quod manus effigiavit. **2** *figmentum, fictio – Erdichtung, Erfindung:* SEDUL. SCOT. carm. II 55,4 omnis mendosus . . . per . . . caput iurat, quod sint mendacia vera, veraque testatur -a falsa fore. 57,14 tu, celse pater, iusti speculator et aequi vibratis oculis -a falsa nota. *al. ludibrium, fallacia, praestigiae – Trug, Täuschung, Blendwerk:* GESTA Bereng. 1,5 Roma suos vario vexit si -e (gloss.: figmento, mendacio) post haec augustos ad tecta poli radiata perenni vibratu, simul hos Stigio sorbente baratro. THIOFR. Willibr. II 1,459 cornea porta patet, verum sine -e claret.

***figmentor,** -oris *m.* (figmentum; *cf. Antony, MittellatJb. 16. 1981. p. 293*) *creator – Schöpfer:* DHUODA lib. man. 3, 10,9 bonorum est Deus in coelo terraeque -r (formator *var. l.*).

figmentum, -i *n. script.:* fincm-: *l. 26.* fing-: *l. 47.* ficm-: *l.69.* fim-: *l.45.*

1 *formatio, forma, factio, creatio – Form(ung), Gestalt(ung), Bild(ung), Schöpfung:* **a** *in univ.:* VITA Pirmin. I 7 l. 55 qui ab eodem loco *(sc. ab insula)* tanta monstra diabolici -i *(sc. serpentes)* subito evanescere fecit. ALFAN. premn. phys. 2,106 p. 48 si . . . quis dixerit moveri secundum dispositionem rationa<bi>liter animalia, sed -um (*PG 40,585*[A] διάπλασιν) eorum non esse susceptibile operationis artificiosae. 2,107 p. 49 unaquaeque . . . species animalium secundum proprium placitum movetur in usum et actum . . . et secundum haec -um habuere congruum. *creatura – Geschöpf:* MANEG. c. Wolfh. 11 p. 67,18 licet pius Dominus -o suo preter libertatem arbitrii . . . cautelam contulisset mandati. **b** *simulacrum – Bildnis:* WALAHFR. imag. Tetr. 134 cedant magna tui . . . -a colossi, Roma. *de statuis deorum paganorum ('Götzenbild'):* ALDH. virg. II 1052 ut supplex veterum oraret *christicola* -a deorum, dilubri statuis libans holocausta litaret. VITA Leod. 1,695 (MGPoet. III p. 24) error abit vanus, cedunt finc-a deorum. **c** *constitutio, natura – Beschaffenheit, Wesensart:* MILO carm. 3,4,1,420 naturale suis -um terrea quaerit, ast homo subrectos ad caelum gestat ocellos *(antea:* porcorum vivere more; *spectat ad Vet. Lat. II Macc. [rec. VJ 6,18).* OTTO FRISING. chron. 3 prol. p. 131,20 tanto . . . de Deo loquendo humanis utimur verbis confidentius, quo ipsum -um nostrum cognoscere non dubitamus *(spectat ad Vulg. psalm. 102,14).* **d** *exsecutio, prolatio – Ausführung, Vortrag:* ANON. mus. Sowa praef. p. 82,18 copula, quae est membrum ipsius discantus nec ab eo differt nisi solummodo in -o. p. 278,8 copula -um vocum gerit, idque retentum. **2** *inventio, fictio, commentum – Erfindung, Erdichtung, das Erdichtete:* **a** *in univ.:* ALCUIN. epist. 175 p. 290,23 vereor, ne Homerus irascatur contra cartam prohibentem spectacula et diabolica -a. ERMENR. Sval. prol. p. 156,40 in paganorum . . . panagericis dum multos scenico more viventes ita poeticis -is conperimus . . . laudatos (HERM. CARINTH. essent. 2 p. 164,19. IDUNG. PRUF. dial. 1,102. *al.*). ANON. geom. I 3,26 p. 334,17 mens philosophicis . . . austeritatibus coniecturali poetarum relevatur -o (fim- *var. l.*). HROTSV. lib. 2 praef. 1,2 sunt . . . alii sacris inhaerentes paginis, qui . . . Terrentii . . . fing-a frequentius lectitant. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 195,26 falsam omnino ac scenicis -is similem esse fabulam (a. 1076 p. 253,24). *saepe. adde:* ALBERT. M. Is. 40,20 p. 417,2 -a . . . cordis propter facilem formationem dicuntur ligna et propter obstinationem dicuntur lapides. **b** *mendacium – Lüge:* BERTH. chron. B a. 1079 p. 369,6 quidam frater . . . in faciem testis veritatis confidentissimus restitit, quousque illum *(mendosissimum quendam)* cum suis -is omnibus . . . evictum, confessum . . . ostentavit. VITA Heinr. IV. 6 p. 23, 2 utrum haec *(sc. quae de papa referuntur)* vera sint an falsa, parum comperi; alii asserebant, alii -um esse dicebant. HIST. de exp. Frid. imp. p. 47,14 post multas ambages et dolosa -a litterarum et nuntiorum. *al.* **c** *doctrina, ratio – Lehre, Anschauung, Theorie:* MANEG. c. Wolfh. 1 p. 44,8 temeritatem tuam velle compescere, qui sic eorum *(philosophorum)* subtilitates commendas, ut multifarios errores -is illis implicitos non attendas. **3** *simulatio, deceptio, fallacia, species – (Vor-)Täuschung, Trug, (An-)Schein:* **a** *in univ. (c. gen.: l.70):* ALTFR. Liutg. 2,6 donum quod omnino caret -o. HINCM. divort. 6 p. 151,31 mendax et pater mendacii a veritate naturae secernitur, quae . . . ab omni -o mendacii totius malitiae innocens comprobatur (p. 156,28. ORD. iud. Dei B VIII 2[d] p. 657,40 -a [fic- *var. l.*] m.). ACTA imp. Winkelm. II 1025 p. 686,39 ut acerbius vulnerent, sub concordie -o corrumpunt et sub pacis spe bella parant *(sc. ministri). al. v. et p. 288,65.* **b** *fraus – Betrügerei, Machenschaft:* EKKEH. IV. pict. Mog. 519 emonet

in cinere Danihel -a (gloss.: versutias sacerdotum) probare, quę fecere senes, pueri Bahal et mulieres. **c** *imitatio (depravata) – Nachbildung, Zerrbild:* ALBERT. M. summ. theol. I 6,25,4,4 p. 168,37sqq. mendacium dicitur idolum, quia, sicut mendacium -um veritatis est, cum tamen a veritate deficiat, sic idolum -um numinis est, cum tamen de veritate numinis nihil habeat. **d** *imago, umbra – Abbild, Schatten:* GESTA Trud. cont. I 12, 10 p. 309,27 dolori . . . paterna manus corripientis eum Domini tantum languorem adiecit, ut a medicis desperaretur et vix -um hominis pretendere videretur *abbas*.

1. figo, fixi, fixum, -ere. *script. et form.: stirpis praes.:* fiemus, fieri: *p.222,36.224,35 (cf. Stotz, Handb. 3,VII § 173).* figire: *p.223,15. inf. pass.* -eri: *p.222,60. stirpis perf.* fiss(i): *l.66. partic. perf.:* vix(us): *p.225,20.* yixus *(in abecedario): l.22.* ficx(us): *p.222,39.* fict(us): *l.65. p.222,20. usu absol.: l.30; refl.: l.72. p.223,46.47; al. medial.: saepe. pendent praep.:* de: *p.224,24.* ex: *p.222,3.* per: *l.27. p.222,64. confunditur c.* fingere: *l.65.*

I *proprie vel in imag.:* **A** *affigere, adiungere, applicare, appendere, alligare – anheften, -hängen, -binden, -schlagen, befestigen (medial. i. q. adhaerere – [an]haften, sich anklammern):* **1** *in univ.:* RHYTHM. 40,24,1 yixus in cruce perpenetrat *Christus* ad inferos. SERMO de sacril. 22 claves ferreos sub lecto demoniaci -ent *(sc. pagani).* WANDALB. mens. 354 ad litora -ere fasces. WALTHARIUS 815 sinistra . . . ebori digitos circumfer glutine -xos. THEOPH. sched. 3,74 p. 136,27 fiunt imagines . . . bestiarum, quae -untur per reliquum scyphi campum. ODO MAGDEB. Ern. 2,231 -xum . . . avellunt *Bauri* postibus ignem. *saepe. absol. i. q. crucifigere – kreuzigen:* WALAHFR. Wett. 737 qui mundum -isse (crucifixi esse *R*) sibi, mundoque refixi famantur *(spectat ad Vulg. Gal. 6,14).* **2** *c. colore quodam:* **a** *appellere, applicare – anlegen, landen (lassen):* DIPL. Heinr. III. 317 p. 434,31 ubicumque necesse fuerit -ere naves ac consistere, absque redditu . . . omni tempore liceat. **b** *pandere – aufziehen, setzen:* DIPL. Loth. I. 1 p. 52,10 stationem . . . navis vel areas ad velum -endum . . . teneant *(sc. congregatio).* **c** *de signo crucis i. q. apponere, signare – zeichnen, schlagen:* VITA Liutg. III 1,693 signum crucis -erat *Gregorius*, caracterem Dei, in fronte Liudgeri. HERM. SANGALL. Wibor. 1,19 illa . . . vexillum crucis fronte -ens (signans *var. l.*) omnem phantasiam inimici effugavit. **d** *apprimere – aufdrücken:* FORM. Salisb. I 60 ad sanctissimum Petri sepulchrum calidis buccis oscula in pavimento -ere. RUODLIEB VII 97 insertos stringunt digitos, sibi basia -unt. *saepius.* **e** *flectere, curvare – (hin)beugen:* LIBER diurn. 85 p. 110,5 -xis (flexis *var. l.*) genibus Dominum . . . exorare (*sim.* CONC. Karol. A 38,37 -xis in terram genibus). *saepe.* **f** *suffigere – aufspießen:* IOH. CANAP. Adalb. A 30 p. 47,3 corpus . . . loco dimittentes c a p u t palo -erunt *(sc. barbari;* CHRON. Thietm. 4,28 sude. BENZO ad Heinr. IV. 6,4 p. 540,20 stipite. *al.).* ALBERT. M. animal. 23,42 si deplumata in veru parvo -atur *avis. cf. p. 222,16.* **B** *configere, firmiter coniungere, (con)figendo efficere, construere, fabricare, aedificare – (zusammen)fügen, festigen, auf-, errichten, (er-, auf)bauen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* WALAHFR. carm. 5,57 ubi *(sc. in petra sacra, i. Christo)* templa bonorum sunt -enda operum. CAND. FULD. Eigil. II 15,27 ternis prospiciens -xis post terga fenestris. DHUODA lib. man. 3,11,71 ipsi *(sc. sacerdotes)* -unt atque componunt altare sacrum in ordine adstari suo. DIPL. Loth. III. 20 p. 30,3 tabernaculi Dei status firmius -itur, cum regno tamquam principali et fortiori paxillo innititur *(spectat ad Vulg. Is. 22,23). saepius.* **b** *de tentoriis, domicilio sim. i. q. collocare – aufschlagen:* HUGEB. Willib. 3 p. 91,11 t e n t o r i a -erunt *pater et frater* in ripa fluminis (EIGIL Sturm. 24. *persaepe. sim.* CHRON. Salern. 76 p. 74,5 t. ficta. 161 p. 168,11 t. fingere iussit. RYCCARD. chron. a. 1212 p. 40a,13 fisseramus). ANNAL. Ved. a. 886 p. 62,10 c a s t r a -erant *Nortmanni* (ALBERT. AQUENS. hist. 12,11. *saepe*). CARM. in Sim. 6,119 (MG Lib. Lit. III p. 707) hic *(Romae)* erit mea requies, . . . hic -am sedem stabilem inter plebem amabilem. *al.* **c** *refl. i. q. solidescere – sich verfestigen:* CARUS Clem. 226 quis mare navifragum virtutis iure gubernat, nonne Deus Dominus, cui se calcabile -xit (*cf.* 746 stravit)? **2** *natur. de fabrica corporis eiusve partium:* ALBERT. M. animal. 1,107 homo magis est compositus ex diversis quam aliquod aliorum animalium, non enim -itur et componitur esse suum nisi ex diversitate magna organorum. 2,65 latera eius *(chamaeleontis)* plus elevantur a terra quam lacertae . . ., quod magis dirigit crura et -itur super ea. 17,5 'aves . . . curvorum unguium' rapaces 'habent crura fortia et pedes ⌊fortiter -xos⌋ (*p. 750a,5* πάχος ἔχοντα)' ad tenendum fortiter, quod capiunt. *al.* **3** *alch. i. q. stabilire – 'stabilisieren', beständig machen:* GEBER. summ. 1,51 p. 420 causa . . . inventionis calcionationis spirituum est, ut ipsi . . . melius -antur et facilius solvantur in aqua. 1,54 p. 449 -untur . . . sulphur et arsenicum duobus modis *eqs.* invent. 2 p. 712 sexta est terra -ens, temperata, tenuis, subtilis, -xa *eqs.* ROSIN. interpr. 1 p. 291,22 sciendum quatuor esse modos principales elementorum adinvicem convertendi: solvere, abluere, reducere et -ere *eqs. saepius.* **C** *infigere, impellere, immittere, imponere – (hin)einstoßen, -schlagen, -bohren, -setzen, -legen:* **1** *in univ. de rebus acutis:* VITA Hugberti 8 (MGMer. VI p. 488,1) pars tonice meae inligata adhesit in ⌊stipitis, qui ficti tenebantur⌋ (stipite qui fictus tenebatur, stipitibus, qui -xit *var. l.*). LEX Frision. add. 3,25 ut ferrum in osse -atur. ANON. geom. I 4,54 in extremitate eius *(lineae)* circinum -as et circulum facias. EGBERT. fec. rat. 1,72 corticis et ligni medium ne -xeris unguem. *persaepe.* **2** *c. colore quodam:* **a** *statuere – aufstellen:* PAUL. DIAC. Lang. 5,34 consanguinei eius *(mortui)* intra sepulchra sua perticam -bant *eqs.* CAPIT. Bened. 1,382 nemo aecclesiam edificet, antequam civitatis episcopus . . . ibidem crucem -at publice. ANON. geom. I 3,14 quae *(harundo)* . . . diversis in locis planitiei directa -atur (figuratur *var. l.*). VITA Serv. 44 p. 117,10 fideles . . . ad discretionem terminorum -erunt palum. BURCH. URSB. chron. p. 28,17 ubi imperator Mavortius . . . -xit vexillum suum ante portas castri. *saepe.* **b** *de ancoris i. q. iacere – (ver)senken, werfen:* WILLIB. Bonif. 8 p. 50,9 gaudete in Domino et spei vestrae ancoram in Deum -ite. AETHICUS p. 128,1 ut . . . colimphas, ubicumque voluerint anchoram fieri (-ere *var. l.*), statim . . . stationem faciunt *(cf. notam ed.).* NARR. itin. nav. p. 195,12 anchoras -entes impugnare opidum proposuimus. ANNAL. Ianuens. IV p. 131,18 ficxis anchoris. *persaepe.* **c** *pangere – einsenken, -setzen:* **α** *de radicibus ('Wurzeln schlagen'):* OTTO FRISING. gest. 1,4 p. 15,28 quod dictum . . . tam efficaciter in mentibus plurium radicem -ens germinavit, ut *eqs.* ALBERT. M. veget. 5,20 sic edera unitur . . . omni plantae . . ., undique enim in ipsam -it radices, per quas sugit eam sicut nutricem. *al. medial. i. q. (in)crescere – sich verwurzeln, (ein)wachsen:* EGBERT. fec. rat. 1,1376 'non possunt', paliurus ait, 'divellere trimum me fortes . . . boves radicitus umquam, postquam aliquot vel binis -or euntibus annis'. ANNAL. Ianuens. I p. 168,17 civile bellum, quod . . . videbatur sopitum, adeo graviter -xum et ortum est inter cives, quod *eqs.* **β** *de plantis, seminibus sim. i. q. serere, plantare – säen, pflanzen:* WALAHFR. hort. 152 campi quo *(sc. in spatio)* -itur (datur *var. l.*) imis haec *(sc. peponis)* tam laeta seges. LUP. FERR. epist. 5,6 ut semina in me vestri -entes ingenii frugem illius ad plurimos transmittatis *(sc. Einhardus).* **d** *imprimere – (hin)eindrücken:* COMPOS. Matr. 19tit. aurum nimium mollire, ut in illum sigillum -as. **e** *insculpere, -cidere – einmeißeln:* INSCR. Germ. XXIII 1 o<biit> Wernhard<us>, q<ui> <con>tulit huic op<er>i iuger<a> <quinque>, q<uo>d op<er>ario h<ic> i<u>r<e> -eri adiudicavim<us>. **f** *inserere – hineinstecken, untermengen:* THADD. FLORENT. cons. 151,8 recipe ellebori albi incisi in frustris et -atur in rafano *(spectat ad Plin. nat. 25,59).* **g** *transmittere – hindurchschicken:* CARM. Bur. 92,33,4 'frustra', dixit, . . . 'per acum niteris -ere camelum *(spectat ad Vulg. Matth. 19,24)'.* **h** *de gressu sim. i. q. ponere – (auf-)setzen:* **α** *in univ.:* WANDALB. Goar. 35 p. 82,7 quos *(pedes)* usque ad id temporis numquam terrae -erat *infantulus.* UFFING. Ida 2,4 qui *(adulescentulus)* . . . adeo convaluit, ut licet claudicante adhuc pede per se gressum -ere potuisset. VISIO Godesc. A 10,1 erat *fluvius* . . . ferreis aciebus . . . ita ubique repletus, ut nemini pedem in se -endi locum daret. *persaepe. de equo:* ALBERT. M. animal. 22,54 suavius illa *(ambulatio)* perficitur, si . . . ali-

quantulum citius anteriorem quam posteriorem -it *equus* pedem. **β** *iur. in iunctura* pedem -ere *i. q. intrare, introire – be-, eintreten:* CHART. episc. Halb. 511 l. 84 (a. 1219) ne propter ... vocationis frequentiam pedem in advocatiam -ere valeant et in ipsa sibi iuris aliquid vendicare. CHART. Ioh. Halb. 39 p. 45,4 in ius advocacie. *al.* **D** *transfigere, perforare – durchbohren, -schlagen, -stechen:* **1** *in univ.:* ECBASIS capt. 246 binos crabrones ambos cognosce parentes, qui ... fauces tibi stipite -ent. YSENGRIMUS 6,104 -erunt superum cornua bina labrum. HUGO TRIMB. sols. 1,5 p. 111,18 illa *(sc. mortua)* mox prosiliens suis digitis in oculos me (meos *var. l.*) -ebat (fingebat *var. l.*). **2** *c. colore quodam:* **a** *vulnerare, lacerare, ferire – verwunden, töten, erlegen:* DIPL. Heinr. III. 209 ut nullus ... presumat cervos aut apros capreolos canibus venari, arcu sagittaque -ire. FUND. Brunw. 16 p. 135,17 (vs.) arcitenens *(i. sagittarius)* ipsam *(Machtildam)* quarto sub lumine -xam transtulit ad vitam lucis in arce sitam. OTTO FRISING. gest. 2,35 p. 143,36 illi *(Spoletani)* ... extra muros cum fundibulariis et sagittariis egressi ..., quos poterant, -bant. *saepius.* **b** *stimulare – anspornen:* ERMOLD. Ludow. 3,609 Bero -it equum, giros dare cornipedes mox incipit. ROLAND. PATAV. chron. 11,4 p. 147,14 Paduani -entes calcaribus sonipedes. **c** *pungere – (an)stechen* (*de re cf. E. Bender, Weinhandel u. Wirtsgewerbe im mittelalt. Straßburg. 1914. p. 33sqq.; cf. et theod. vet.* winsticher, *cf. M. Lexer. Mittelhochdeutsches Handwb. III. 1878. p. 912sq.; cf. et* CHART. Argent. III 955 [a. 1321] winsticher): CHART. Argent. I 717,37 (c. 1200) interdictum est, ne vinea venalia in Bruscha in navibus vel ante monasterium in plaustris ante primam -antur (*cf.* IV,2 p. 9,12 stechen) vel vendantur. **E** *sistere, retinere – festhalten, zum Stehen bringen, anhalten, hemmen (medial. i. q. sisti – verharren):* **1** *in univ.:* VITA Arnulfi 25 -itur (fingetur *var. l.*) comportatio *(sc. reliquiarum)*, ita ut ulterius vectandi sacra membra facultatem non haberent. WALAHFR. imag. Tetr. 262 calamum. TRANSL. Viti praef. p. 30,28 mirentur, qui volunt, ... Iosue solem -entem. 17 -it *anus* pedem ac immobilis ... stans non quivit ad propria repedare. ALBERT. M. animal. 13, 123 observandum est in animali -xo in loco suo, quod non habet motum processivum. 20,81 facit *siccum* inspissationem humidi, -it virtutem, quae fluxibilis esset in humido. *al.* **2** *refl. vel medial. i. q. considere, morari – sich niederlassen, verweilen, sich festsetzen, festsitzen:* VITA Ludow. Pii 14 p. 322, 8 ut ..., dum hostes ad sedem -rentur (frigerentur *a. corr. L¹*, fugerent *P4*), ab istis insidiis ex inproviso adgrederentur *(sc. copiae regis)*. ANTIDOT. Glasg. p. 158,31 ad omnes dolores, ubi se -erint, recipit cantaridas. PETR. DAM. Rom. 15 p. 38,11 cum ... in campestria declinassent *fratres*, -entes (fingentes *var. l.*) se loco necessarium aliquid inter se tractare ceperunt. WALTH. AGIL. med. 66 p. 168,11 quia colycus dolor movetur ad plures partes, renalis -itur in loco, in quo est.

II *translate:* **A** *adicere, addere – hinzufügen, -geben:* **1** *in univ.:* VITA Beth. 16 (MGMer. III p. 619,8) sufficiat dixisse pauca de plurimis, sed iam nunc ad istud stilum heu lacrimabiliter -amus, quomodo saeculo decessit pastor noster. **2** *prodere, tradere – übertragen, -geben, anvertrauen:* **a** *spectat ad memoriam:* WETT. Gall. prol. 28 quicumque cupis haec -ere menti acta. CARM. var. III 41,16 ista probat mente circans species diapente gnarus, quas cordi -it, tactor monochordi. HROTSV. Gall. I 1,3 si opus est monitu, nam memoriae -xum teneo. **b** *spectat ad litteras:* TRAD. Gottwic. 374 (c. 1173) ne memorię excidat, ... benefacta iustorum scriptis -imus. *ellipt. i. q. perscribere – nieder-, aufschreiben:* STEPH. COL. Maurin. 10 pontifex ... testis sui sententiam -xit. HRABAN. epist. 15 p. 404,19 (vs.) hos ... bissenos -xi tibi, Caesar amate, in scripto titulos, quos relegens teneas. **B** *dirigere, intendere, vertere – richten, (hin)wenden (auf):* **1** *in univ.:* LIUTG. Greg. 13 p. 77,44 -xit ... spem suam totam magis in tremendi examinatione iudicii quam *eqs.* WANDALB. martyr. alloc. 2 animum -ere caelo. OTLOH. Wolfk. 9 p. 569D (vs.) haec *(sc. honorem pontificatus)* sanctus renuit, quia semet in ardua -xit. *persaepe.* **2** *de oculis sim.:* **a** *in univ.:* WALAHFR. Mamm. 13,7 Mammes sidereo -ens sua lumina caelo. HROTSV. asc. 116 sursum -xis ... ocellis. CONSUET. Rod. 84,5 gravis culpa est ..., si quis procedens, ubi feminę sunt, oculum -erit. *saepe.* **b** *demittere – senken:* ARBEO Corb. 10 p. 198,13 -xo in terra capite. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,22 -ens silicernia terrae. **C** *(oculis) percutere, spectare – betrachten, beobachten, 'fixieren':* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,239 obstipo ... -ens lumine terram. YSENGRIMUS 4,165 is *(hircus)* precipua -bat fronte loquentem. **D** *constituere, sancire, definire, circumscribere – festsetzen, -legen, bestimmen, beschreiben, umreißen, begrenzen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* RHYTHM. 90,3,4 maris terreque speciem tertio -isti *(sc. Deus)* diem *(sic)*. CAND. FULD. Eigil. II 13,10 quod condita norma communis doceat, intento corde teneto; ecce ibi reperies -xum, quid *eqs. al.* **b** *spectat ad tempus:* CONC. Merov. p. 169,27 ut pariter sedentes communi deliberatione causis ... terminus -ant. WALAHFR. carm. 89,1,8 Ianus ... dinoscitur ... quaternis cursibus et denis -ere solstitium. **2** *publ., iur., canon.:* **a** *spectat ad terminos:* DIPL. Otton. I. 375 p. 516,11 percurrunt ... fines ... usque in prato Barati, deinde in Petra ficta ..., deinde ad termine, qui est fictus super basilicam sancti Iohanis. GREG. CAT. chron. I p. 360,12 usque ... terminum, quem ... abbas cum eis *(filiis Adelolfi et Godeladi)* -erat. **b** *spectat ad iudicium i. q. pronuntiare – (aus)sprechen, fällen:* HERBORD. Ott. 2,35 p. 128, 17 fides catholica de incredulis omnibus generalem ante me -xit sententiam. **3** *geom.:* WANDALB. hor. 8 linea ... pedes concidens tertia binos umbris ipsa decem -it simul atque novenos. 24. 32. ANON. ad Ragimb. p. 536,23 punctum ... ibi -atur, in quo angulus terminabitur. **4** *mus.:* ELIAS SAL. mus. 19 p. 40a cantus quartae vocis, tertiae et secundae sunt eiusdem toni, cuius est vox prima, et sic necesse est -ere secundam vocem, tertiam et quartam in eisdem litteris et punctis in palma, in quibus discurrit vox prima. **E** *-endo firmare, confirmare, fundare – bekräftigen, bestätigen, sichern:* **1** *gener.:* AGNELL. lib. pont. prol. p. 143,24 (vs.) sic nimium cupidi faciemus *(i. successum orabimus)*, cumque precantem sic fiemus (faciemus *var. l.*), opus verbis respondeat usque. THANGM. Bernw. 20 p. 768, 22 archiepiscopus tamen, acsi veritate cuncta -xa constarent, banno ... munivit *eqs.* CARM. de Iuda 1,125 qui metuit mortem, variam querit sibi sortem, qua vitam -at. **2** *iur. c. sensu roborandi i. q. probare, testificare – gültig machen, beglaubigen:* CHART. Fuld. B 192 p. 290,8 (a. 792) ego <A>sger scripsi et testibus -xi. ACTA reg. Burgund. 23 sanctorum oboedientes pontificum <statutis>, suis que -ere studuerunt dictis. **F** *-endo componere, inire – erstellen, eingehen, abschließen:* TRAD. Frising. 346 (a. 815) renovavit *Uvaninc* illam traditionem, quam temporibus Arpionis episcopi ad prefatam domum -xit. GESTA Camer. 1,77 p. 429,39 Otto imperator auctoritatem immunitatis, quam antecessor suus ... super sedem Cameracensium -xit, inrefigendam etiam confirmavit.

adi. **fixus,** -a, -um. **I** *proprie vel in imag.:* **A** *immobilis, immotus, permanens – unbeweglich, unbewegt, verharrend:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* WALAHFR. carm. 21,14,1 stant inflexibiles manentque -i *(sc. martyres)*. CHART. select. Keutgen 135,1 ut, quicunque ... eandem *(villam)* inhabitare decreverit, domino ... respondeat de persona propria et de rebus suis -is; de mobilibus autem *eqs.* CHART. Argent. I 116 possessiones ... tam -as quam motatorias ... commutare. ALBERT. M. animal. 1,594 sanguis ... non est -us et retentus in eo *(pulmone). al.* **b** *obstupidus – starr:* AGIUS vita Hath. 23 in hoc, quod videre videbatur luminibus -is, formidare et trepidare coepit. **c** *compressus, clausus – zusammengepresst, geschlossen:* ERMENR. ad Grim. 6 p. 540,37 os meum in id ... non aperui, sed -is labris, qualis ... sis ..., breviter dixi. **2** *astron.:* **a** *de stellis -is q. d. ('Fixstern'):* ABBO FLOR. calc. 3,38 notabatur de -is stellis quaelibet clarior una. ALBERT. M. meteor. 1,3,8 p. 31,44 stellae cometae sunt praeter stellas tam -as quam erraticas, quas dixerunt. *saepe.* **b** *de luna:* BEDA temp. rat. 25,7 numquid credibile est lunae statum, qui -us in aethere permanet, ... posse aliorsum, quam fuerat, converti. **B** *solidus, firmus – solide, fest (gefügt, verbunden), straff:* **1** *gener.:* ECBASIS capt. 462 dum prope perveni pontatica -a Ticini. WALAHFR. carm. 59,9 si de parte tua fidei stat -a catena. ALBERT. M. ani-

mal. 1,122 tres sunt modi ligationis -ae ossis cum osse in corporibus animalium. *al.* **2** *alch. i. q. stabilis, qui volubilis non est – fest, verfestigt, fixiert, nicht flüchtig:* TURBA phil. 21 p. 131,1 terite . . . ipsum *(lapidem)* cum suis confectionibus, quae sunt haec: . . . ex croco una et ex alumine -o una. PS. ARIST. magist. p. 651ᵃ,29 si posueris ipsum *(sc. aquam ferri)* in aceto, fiet aqua rubea sicut sanguis et est color -us. PS. AVIC. epist. 5 quaesivimus substantiam -am . . .; invenimus eam esse omne, quod non fugit ab igne *eqs.* GEBER. forn. 18 p. 753 mercurius purificatus et -us. summ. 1,51 p. 420 omne calcinati genus -ius est quam non calcinati et facilioris solutionis. *saepius. v. et l.69.*

II *translate:* **A** *immutabilis, immutatus, perpetuus – beständig, nicht wankend, unverändert, dauerhaft, bleibend:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* **α** *de rebus:* HRABAN. carm. 37,2 nil -um quomodo tessera laeta dabit. WALTH. SPIR. Christoph. I 3 abiectum reprobi lapidis nomen in ęcclesiastici parietis angulo -a soliditate fundatur. ARNO REICHERSB. apol. p. 214,13 quod . . . aeternitate -ius? **β** *de hominibus eorumve animis i. q. assiduus, constans – standhaft, fest, unbeirrt:* BEDA hist. eccl. 4,3 p. 210,27 -a (v- *var. l.*) mente. CHART. Rhen. inf. I 6 p. 5,4 -a et deliberata intentione. CAND. FULD. Eigil. II 17,89 corde . . . -o. VITA Rimb. 19 constans ac -us in sua sententia mansit (*sim.* ALBERT. M. animal. 1,166 non -us, sed inconstans). VITA Heinr. IV. 9 p. 31,11 -a . . . fide. 11 p. 37,9 -um animi statum. *persaepe.* **b** *in iunctura* -um habere, tenere *sim. i. q. constituere – beschließen, entschlossen sein:* LULL. epist. 98 p. 220,12 vobis *(sc. abbatissae)* dirigere versiculos . . . diu -um mente tenui. WETT. Gall. 29 p. 273,20 vir . . . Dei -um habens iam nullo modo egredi in popularem conventum. LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 123,21 id se *(sc. Balduwinum)* animo -um habere nec ab sententia ulla vi . . . abduci posse, ut *eqs. al.* -um esse *i. q. consentaneum, par esse – selbstverständlich sein:* EBO BAMB. Ott. 3,16 p. 124,7 deos patrum nostrorum colere -um est nobis. **c** *determinatus, circumscriptus – vorgegeben, festen Regeln folgend:* BEDA temp. rat. 14,9 Graeci . . . -um in duodecim mensibus anni vertentis ordinavere circulum. 25,54 non . . . lunae conversio, quae naturalis est et -a, potest futuri mensis portendere statum. 47,56 ut computandi -a series procurrere posset. HEIMO BAMB. chron. p. 338,9 -a et incommutabili ciclorum ratione. *al.* **d** *c. sensu negat. i. q. persistens, pertinax – hartnäckig, festgefahren:* CARM. pro schola Wirz. 135 sunt qui cum rixis nobis in pignore -is *(cf. notam ed.).* **2** *gramm. in iunctura* nomen -um *i. q. substantivum – Substantiv:* DICUIL epist. cens. 227 (cod. Paris. N. A. 1645 f. 12ʳ; c. 818) nomina -a loquor, non propria nomina dico. ERMENR. ad Grim. 18 p. 555,28 sciendum, quod adiectiva nomina ideo dicuntur, quia propriis vel -is nominibus adiciuntur. *saepe.* **3** *mus.:* REMIG. ALTISS. mus. 504,18 alii *(soni)* βαρύπυκνοι nominantur, id est graviter -i, . . . alii ξύπυκνοι, id est acute -i (*cf. Mart. Cap. 9,945* stantes . . ., perseverantes). **4** *iur.:* **a** *ratus, confirmatus – gültig, rechtskräftig, geltend, unverbrüchlich:* TRAD. Frising. 724 (a. 851) ista traditio ad sanctam Mariam . . . -a evis temporibus et inconvulsa permaneat (*sim.* 806 -a et incommutabilis). 841 iugera VIIII . . . -a ratione ęternaliter possidere. DIPL. Otton. I. 168 ut hoc presens preceptum -um stabileque permaneat. THANGM. Bernw. 12 p. 763,51 quod . . . antistitum concordia roboratum, omni canonica auctoritate -um atque ratum duravit. DIPL. Heinr. IV. 281 p. 365,5 (spur.) hoc . . . -um statuimus, ut *eqs. persaepe.* **b** *certus – zuverlässig, sicher:* DIPL. Heinr. II. 235 forestem . . . ecclesiae suoque rectori -a auctoritate concessimus. **B** *attentus – konzentriert, intensiv:* DHUODA lib. man. 2,3,22 pete eum *(Deum)* et ora in brevi et -o puroque sermone. **C** *perfectus – vollkommen, perfekt:* HROTSV. Gong. 10 qui *(sc. Deus)* . . . protoplasto . . . sensus vitalem sufflasti . . . liquorem, ut -um digiti esset opus proprii.

subst. **fixum,** -i *n.* **1** *substantia stabilis – feste, nicht flüchtige Substanz:* ANON. tab. p. 174,11 dixerunt sapientes, quod -um facit res -xas. **2** *substantivum – Substantiv:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 394,15 quemadmodum superius adiectivum -o adiectum est: *'eqs.'* p. 395,1 neutri generis sunt omnia huiusmodi adiectiva vice -orum fungentia. CONR. HIRS. dial. 305 -is, mobilibus, comparativis. *al.*

adv. **fixe** (-ę: *l.13;* -ae: *l.18*). **1** *proprie i. q. firme, immobiliter – fest (verbunden), straff:* GESTA Trud. cont. I 8,7 capitia a singulis vestibus -e dependentia. ALBERT. M. animal. 1,124 ligamentum . . . ossium est, per quod colligantur ossa laxe vel -e colligata. **2** *translate:* **a** *immutabiliter – starr, unverrückbar:* HRABAN. carm. 97,7 licet incaute hanc *(regulam)* nec -e semper haberem, cella tamen mihimet mansio grata fuit. HEIMO BAMB. chron. p. 395,8 tres opiniones proposuimus, quarum tamen nullam -e asserimus. **b** *fideliter – beständig, treu:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,23,27 qui . . . fidei soliditatem supra firmam . . . petram posuisse se -ius recognoscit. EPIST. var. I 36 p. 555,28 haec . . . scribere curavi, ut eis -e (-ę *var. l.*) inmobiliterque haerentes nulla falsa opinione inlecti a veritatis tramite declinare possitis *(sc. fideles Karoli). al.* **c** *rato modo, certe – gültig, rechtskräftig, sicher:* CONC. Karol. A 15ᴬ,11 quod . . . potestatem accipiat *accusatus* cum accusatore suo pacificare . . ., antequam pugnam . . . -ae promittat. NORB. IBURG. Benn. 16 p. 882,22 rex Henricus decimationem . . . ecclesiae . . . immobiliter semper et -e possidere donavit. CHART. Eichsf. 91 p. 54,41 -e decernimus. TRAD. Ror. 123 pro quodam feodiolo . . . pro XL denariis -e *(ed.,* fix *cod.)* estimato dedi medium talentum. **d** *semper, perpetuo – endgültig:* HUGO HONAUG. hom. 1,4,3 quod . . . subsistere . . . sit 'ex' natura et 'in' natura substantiali sistere, id est -e, non transitorie, et perseveranter, quod est semper manere. **e** *vere, sine simulatione – wahrhaftig, echt:* THEODULF. carm. 6,1 nil horum -e geris, haec tamen omnia ficte fers, simulator, habes qui simulacra boni.

2. figo *v.* facio. ***figuaida, *figvaida** *v.* *fiwaida.

figularius, -a, -um. **1** *qui figuli est, ad figulum pertinet – Töpfer-:* ALBERT. M. epist. Dion. 9 p. 532,85 'et apponentis . . . -am artem' *(spectat ad Vulg. Ier. 18,3).* **2** *fictilis – irden, tönern:* GISLEB. MONT. chron. app. p. 340,3 Walterus figulus . . . ministerium habet ministrandi ad curiam ollas -as tam ad cameram quam ad coquinam.

figulinus, -a, -um. *script.* flig(l)ina: *l.44.* **1** *adi. i. qui figuli est, ad figulum pertinet – Töpfer-:* IOH. sacerd. 22 accipe lapidem recentem, eius aquam et oleum distilla et residuum cum aqua salis calcina in -o furno. **2** *subst. fem.:* **a** *ars figularis – Töpferkunst:* GLOSS. med. cod. Trev. p. 147,23 -a, ars figuli. **b** *civitas figulorum – 'Töpferstadt' (de civitate figlina q. d. v. W. Gell, The Topography of Rome and Its Vicinity. 1846. p. 245sq.):* PASS. Quir. Teg. 2 quos *(christianos)* iussit *Claudius* in fligina (fligl- *var. l.*) foris muros porta Salaria includi. **c** *vas fictile – irdenes Gefäß (in imag.):* URSIO Marc. 2,9 (4) o didascalicum doctorem ita -am *(i. puellam surdam et mutam)* ad gloriam sui imperfectam reformantem, ut utriusque officii . . . reciperet plenitudinem *(spectat ad Vulg. sap. 15,7. Rom. 9,21 al.).*

? ***figulma** *subst. (fort. vox composita, orig. et signif. incert.) in geom.:* THEOD. TREV. phys. 199 privatione quodque non est esse nec esse velut una vera forma, sic est unica norma per sęcla multiplex res, ex qua spera conoydes consurgit de -a perlustrans οριζωντα *(cf. notam ed.).*

figulus, -i *m. metr.* fī-: *l.67.* **1** *strictius i. qui opus ex argilla facit, testarius – Töpfer:* **a** *in univ.:* COMPOS. Luc. Y 11 tritus increditur *lapis pumice* in cappo novo et mittitur in fornace -i et coquitur bene (*sim.* PS. GERH. CREM. sal. I 35. GEBER. test. p. 562ᵃ,45). WANDALB. Goar. 2,21 p. 66,5 cum per Rhenum flumen quidam -i ollas praetio distrahendas in navicula veherent. ARNULF. SAG. invect. 3 p. 94,24 docebatur . . . -us amphoras figmento plasmare mirabili. TRAD. Patav. 1346 Heinricus -us cognominatus reiter. CONR. MUR. summ. p. 37,20 -i, fullones, fartores, sartores *eqs. persaepe. v. et l. 33. de Deo creatore (loci spectant ad Vulg. eccl. 27,6. Rom. 9,21 al.):* HRABAN. univ. 21,3 p. 561ᶜ -us . . . noster Deus est. HEINR. AUGUST. planct. 2179 novit . . . teste figmentum -us iste. *al.* **b** *in nominibus:* **α** *personarum:* CHART. Turg. II 65 p. 238,18 (a. 1193) Hugo laicus prenomine -us civis Constantiensis (*sim.* 75 p. 258,7). **β** *locorum:* CHART. scrin. Col. A II 1 p. 252 (a. 1175/91) Berta emit sibi . . . domum et aream in platea -orum. CHART. Quedl. 26 p. 20,4sqq. macellum unum

[Leithe-Jasper]

iuxta cimiterium . . ., insuper curiam unam iuxta -os . . ., insuper septem areas iuxta -os *('Gröpern'; de re v. J. F. Fritsch, Geschichte d. vormaligen Reichsstifts u. d. Stadt Quedlinburg. 1828. 243sqq.).* **c** *in iuncturis:* **α** terra -i *i. q. creta (figularis), lutum – (Töpfer-)Ton, Lehm:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 380[B] chimolea, testa argentea, terra saracenica, terra sigillata et terra -i idem est. p. 385[C] terra -i, id est sigillata. **β** lapis -i *fere i. q. testa – etwa: Ziegel(stein):* GEBER. summ. 84 p. 605,3 sunt huius generis *(sc. inflammabiles)* res omnes denigrantes et fugientes et penetrantes et comburentes sicut est vitriolum . . . et lapis -i (singuli *var. l.*) antiquus contritus. **2** *latius:* **a** *vitrearius – Glasbläser, -hersteller:* CAES. HEIST. mirac. II 2,3 p. 79,10 si de cinere manu -i vas fit vitreum. **b** *fictor, creator – Erzeuger, Schöpfer:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,156 scrutatus . . ., quanam facti ratione puellam -us irarum *(i. rex)* compesceret *eqs.* 6,8 quanta meis invexit bestius ille -us errorum vicii plantaria regnis! *cf.* *lutifigulus.

figura, -ae *f.* σχῆμα – *Figur:* **I** *proprie:* **A** *forma, facies – Gestalt, (Erscheinungs-)Form, (äußere) Erscheinung, Umriss:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* **α** *def.:* ALBERT. M. resurr. 7,2 p. 266,1 -a est terminatio quantitatis. metaph. 5,1,3 p. 216,15 -a dicitur forma extra circa consistens *eqs. ibid. al.* **β** *exempla:* WALAHFR. Wett. 273 in . . . crucis distendens membra -am. HINCM. divort. 15 p. 205,17 consilio Ionadabh -am tenentis diaboli. GERH. AUGUST. Udalr. 2,24 cui *(elemosinariae)* . . . manus . . . ita conglutinate erant, ut -ae digitorum vix cognosci potuissent. BERTH. chron. B a. 1076 p. 246,18 in -a angelorum Sodomam pergens *Deus.* ALBERT. M. veget. 2,76 quod . . . -a plantarum -am formantis suae virtutis sequatur. animal. 1,236 -a . . . linguae. 20,4 humidum vaporans . . . continue mutatur de -a in -am. CHART. Basil. C II 201 p. 112,34 abbatissa . . . superfitiem domus . . . tenebitur . . . secundum pristinam -am reparare. *persaepe. per confusionem in nomine vermis:* ALBERT. M. animal. 26,29 stellae -a vermis est, ut dicit Plinius, qui nocte ut stella lucet (*cf. Plin. nat. 10,188* animal *[sc. salamandra]* lacertae -a stellatum). **b** *in iunctura* elementorum -a *i. q. phaenomenon – Naturerscheinung:* ADAM gest. 3,39 p. 182,12 episcopus . . . tractans . . . praesagia rerum . . . hominibus data vel in somniis . . . vel in non solitis elementorum -is. **c** *habitus – Haltung:* ALFAN. premn. phys. 1,78 p. 20 inconveniens est . . . scientia expertia *(i. animalia)* . . . et ad terram deorsum incurvata servitiumque -a (*PG 40,529*[A] διὰ τοῦ σχήματος) demonstrantia dicere propter se facta esse. **d** *collocatio – Position, Positionierung, Stellung:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106[G] Galenus . . . sanavit magnum vulnus . . . solum cum aptatione -ę, quod est *eqs. (cf. E. Gurlt, Geschichte d. Chirurgie. I. 1964. p. 727).* 1,4 p. 107[C] patiens supinus iacens taliter collocetur, ut dorsum sit gibbosum et venter existat concavus: et huiusmodi quidem -a praeparationis est . . . utilis omnibus vulneribus, ex quibus exeunt intestina. 1,15 p. 113[E] -am membri. *ibid. al.* **2** *geom. et math.:* GERB. geom. 4,1 -a, quae Graece scema vocatur, est spatium certis terminis inclusum; huius species duae sunt, aut enim planae aut solidae sunt *('Fläche', 'Körper').* 5,1 in angulatis -is. FRANCO LEOD. circ. 1,67 alius *(angulus)* exterior, alius interior appellatur, videlicet quod hic intra -ae terminos comprehensus sit, ille vero extra appositus. 2,131 an negat quisquam -as geometricas visibiles esse, cum omnes circino aut regulae ad dimensionem subiaceant. ALBERT. M. metaph. 5,3,5 p. 263,90 ipse *(circulus)* radix est et principium omnium -arum *eqs. persaepe. de -a geometrica, quae multiplicationem numerorum reddit ('Flächen-, Würfelzahlen'; de re v. P. Vossen, Der Libellus Scolasticus des Walther von Speyer. 1962. p. 131sq.):* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,160 postquam planas limabant *famulae (sc. Arithmeticae)* rite -as intervallorum mensuris et spaciorum ordine compositis, cybicas effingere formas nituntur. MATHEM. var. Bubnov p. 249,31 ter . . . tres, id est VIIII, si ter duxeris, XXVII cubi -a producitur. **3** *natur. i. q. corpusculum – Körper:* ALFAN. premn. phys. 2,2 p. 24 secundum eum *(Democritum)* rotundae -ae (*PG 40,535*[B] σχήματα) ex atomis compositae, ignis et aer, animam perficiunt.

B *figmentum, compages, simulacrum – Gebilde, Bild, Darstellung:* **1** *factura, creatura – Schöpfung, Geschöpf:* WALAHFR. carm. 47,1,3 si tam multa unam fabre finxere -am *(i. pallam).* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,68 qualiter omnigenas firment elementa -as. 3,220 cunctas animę carnisque -as . . . verbo reparante creavit *Deus.* EKKEH. IV. pict. Mog. 9 tertia telluris dies et maris aucta -is. *al.* **2** *effigies, pictura, statua – Bildnis, Abbild, Skulptur:* **a** *in univ.:* AGIUS vita Hath. 11 cuius *(rotae)* palae diversas animalium -as insertas haberent. TIT. metr. III 8,2,1 pictor Apelleas cupiens aequare -as . . . cervum . . . finxit. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,22 interius variis eadem *(aula)* depicta -is. CATAL. thes. Germ. 57,29 lignee . . . cruces et -e sanctorum. LAMB. LEOD. Matth. I 1825 vota Mathię vovit *mulier muta* et implevit subito, lingueque -am detulit ad tumbam sancti linguamque recepit. *saepe.* **b** *de carminibus figuratis q. d.:* HRABAN. epist. 1 p. 382,2sq. ut, si cui commissum tibi *(sc. fratri)* opus *(i. librum in honorem sanctae crucis)* ad rescribendum tradideris, illum admoneas, ut -as in eo factas et conscriptionis ordinem servare non negligat, ne forte, si formas -arum variaverit . . ., operis precium perdat. **c** *de sigillis, monetis i. q. impressio – (Siegel-, Münz-)Bild, 'Gepräge' (de re v. A. Luschin v. Ebengreuth, Allg. Münzkunde u. Geldgeschichte. 1926. p. 539sqq.):* DIPL. Otton. II. 244 p. 276,46 manu propria roborantes presentem paginam -a nostre imaginis supter signari iussimus. DIPL. Conr. II. 58 p. 70,6 sigilli nostri impressione nostre <im>aginis -am continentis. DIPL. Conr. III. 132 p. 240,2 potestatem tradimus . . . cudendi proprie -e denarios. CONST. Melf. add. p. 457,27 si quis campsor inventus fuerit . . . falsam cuiuslibet monete -am integram retinere. CHART. Merseb. 283 p. 225,14 ferro monete -am habentis (*leg.* habenti) non utetur *monetarius* nisi solo (*postea:* ferrum habens impressionem monete). *al. meton. de nummo:* SIGEB. GEMBL. chron. a. 712 Constantinus papa populusque Romanus nomen, litteras et -am Philippici heretici imperatoris suscipere respuit (*sed cf.* PAUL. DIAC. Lang. 6,34 -am solidi). **3** *fallacia – Trugbild, Täuschung:* **a** *in univ.:* WALTHARIUS 762 an corpus vegetet tractabile temet sive per aerias fallas . . . -as. **b** *usu plur. i. q. praestigiae – Gaukelei:* IUSTIN. Lippifl. 129 hic *(sc. vagans)* profert varias magica velut arte -as ac oculos fallit mobilitate manus. **c** *visio, illecebra – Vision, Verlockung:* PAUL. DIAC. carm. 6,137 arce *(sc. Benedictus)* piis meritis varias a corde -as, desidiam et somnos arce piis meritis. **d** *usu plur. i. q. fraus, deceptio – Betrug, Schwindel:* RATHER. epist. 9 p. 45,27 idem miser, infelicissimus et deceptissimus, promissiloquorum -is et aenigmatibus affatim satiatus. **4** *signum – Zeichen:* **a** *littera – Buchstabe:* **α** *in univ.:* PAUL. DIAC. carm. 26,1 aurea quae fulvis rutilant elementa -is, quam clara extiterint membra sepulta, docent. GODESC. SAXO theol. 18 p. 251,22 quod propter epysimon -am Graecam Γ, quae pro hora sexta ponitur, erraverit Latinus interpres putans *eqs. al.* **β** *in iunctura* nominis -a *i. q. subscriptio – Unterschrift:* DIPL. Heinr. II. 301 p. 375,25 nostri nominis -am propria manu signantes inferius sigillo nostro muniri iussimus. **γ** *usu plur. i. q. verba, oratio – Worte, Rede:* WALAHFR. carm. 39,28 nec desidero complacere falsis, sed veris . . . viam loquendi verbis institui parare . . .; et si cunctipotens hoc annuendo . . . dederit, legetis exin nostri pectoris indices -as. **δ** *usu plur. i. q. scientia – Wissenschaft:* DONIZO Mathild. 2,1371 libros ex cunctis habet artibus atque -is. **b** *math. i. q. nota (numeri) – Ziffer, (Zahl-)Zeichen:* BEDA temp. rat. 1,92 toto alphabeti sui *(sc. Graecorum)* charactere in numerorum -as expenso. REINHER. PADERB. comput. praef. p. 10,18 in designatione numerorum -is plerumque utimur aliis quam Latinis. DIXIT ALGORIZMI 33 fecerunt *Indi* . . . IX litteras, quarum -e sunt he: 9 *eqs.* ANON. algor. Salem. p. 2,27 omne . . . scribi et legi potest his IX -is addita ista 0, quae cifra vocatur nichil habens significare. *saepius. de signo mensurae:* RADOLF. epist. 3 p. 521,8 satis siquidem inconveniens esset . . . nomen partis -e annotare, quam habere non possem. RAGIMB. epist. 4 p. 524,17 nec oboli -am vel nomen partium protendere *eqs.* **c** *mus. i. q. nota (soni) – Note, (Noten-)Zeichen:* **α** *in univ.:* SCHOL. enchir. 1,341 illas voculas, quas finales vocamus, eis notulis designamus . . . ita ; graves autem eisdem fere, sed retro

spectantibus -is ita ﾞ ﾉ ﾊ ﾞ. Ioh. Garl. mus. mens. 2,2 -a est repraesentatio soni secundum suum modum; et sciendum, quod huiusmodi -ae aliquando ponuntur sine littera, aliquando cum littera. 2,7 -arum quaedam ligantur ad invicem, quaedam non; -a ligata est, ubicumque fit multitudo punctorum simul iunctorum per suos tractus. 2,12 -a simplex. *saepe*. *de signo pausationis:* Ioh. Garl. mus. mens. 8,2 -a pausationis est signum vel tractus significans dimissionem soni factam in debita quantitate. **β** *ligatura – Ligatur:* Ioh. Garl. mus. mens. 2,22 -a descendendo dicitur esse illa, quando secundus punctus ligaturae inferior est primo. 2,26 omnis -ae descendendo proprietas est, ut primus punctus habeat tractum a latere sinistro. Anon. mus. Sowa 1,1 p. 112,7 binariae -ae differentias videamus. p. 112,25 ternaria -a. 1,2 p. 152,27 -a perfecta. *al.* **d** *de signo crucis (in aere signato):* Rup. Tuit. off. 2,269 quae illatio vel traditio *(sc. Christi)* trina crucis -a signatur dicendo: '*eqs.*' (*postea:* tribus crucibus insignitur). **5** *tabula, schema, diagramma, lineamenta – Tabelle, Schema, Diagramm, Skizze, Zeichnung:* Alcuin. epist. 155 p. 251,5 quod *(sc. cursum lunae)* unius -ae divisione magis quam verborum multiplicatione . . . ostendendum esse non ignobile putavi. Mappae Clavic. 288 p. 243,2 per -am arragab *(cf. notam ed.)*. Anon. geom. I 3,5 subiiciamus . . . -am putei certis litteris insignatam. 4 p. 336,12 cuique theoremati sua -a subiungatur. Albert. M. meteor. 3,1,20capit. de locis, in quibus oriuntur duodecim venti, et de -a, in qua est imaginatio eorum *eqs. saepe*. **6** *signum (caeli), sidus – (Stern-)Bild:* Gesta Bereng. 1,124 nox subit interea variis distincta -is (gloss.: i. e. varietate siderum). Anon. geom. II p. 227,1 XII signabis -as et nomina XII habebunt signorum. *adde:* Richer. Rem. hist. 3,53 fecit *Gerbertus* . . . speram . . ., desuper ferreis atque aereis filis signorum -as complicavit.

II *translate:* **A** *genus, species, modus, ordo, ratio – Form, Art, Verlauf, (An-)Ordnung, Muster, System:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* Ademar. hist. 3,32 sicut voto promiserat *Basileus imperator*, habitum monasticum Greca -a subterindutus. Albert. M. animal. 1,226 aerem, qui in palato et dentibus plectro linguae frangitur ad vocis -am et sonum musicum. *al.* **b** *frons – Anschein:* Lamb. Leod. Matth. I 631 pars durata malis fidei mentita -am discedit, pars fida manet. Alphita T 31sqq. tipus interpretatur -a (-a vel forma *var. l.*); unde illa quatuor sinthomata febrium interpolatarum . . . dicuntur tipi, quia sub -a, id est sub specie, frigoris celant calorem. **c** *exemplum – Beispiel:* Hrotsv. Theoph. 270 talibus ac tantis *(sc. Davide Petroque)* aliis multisque -is admonitus. Conr. Hirs. mund. cont. 698 hec sit de superbo pictura; que licet suis propriis notis ad humilitatem quemque inflectat, non ab re tamen est, si, quod humili cordi proprium est, suis -is eluceat. **d** *persona – Rolle:* Capit. episc. III p. 311,10 ne nos -am mercennariorum tenere videamur, hac de nobis dicatur: '*eqs.*' Alex. Min. apoc. 10,8 p. 211,7 'audivi vocem de caelo . . . loquentem mecum': hic Iohannes -am tenet alicuius fidelis, quem gratia praeveniens vocat ad statum religionis. **2** *spec.:* **a** *metr. de versibus:* Walahfr. (?) metr. p. 168,27 prima -a quinque continui dactili. Godesc. Saxo gramm. 2 p. 421,13 -a heroici versus habet V dactilos et unum spondeum; est prima -a. *al.* **b** *gramm.:* **α** *spectat ad inflexionem verbi:* Smar. carm. 1,10,11 plura *(verba)* carent numeris, variis et plura -is, plurima personis, plurima namque modis. Conr. Hirs. dial. 306 ut his *(sc. grammaticae)* partibus . . ., accidentiis videlicet et . . . generibus et speciebus, numeris et -is . . . assuescerent *discipuli*. Wibert. Gembl. epist. ad Hildeg. 18,216 nec cognoscens . . . consonantias casuum, -arum, generum, numerorum, graduum. **β** *spectat ad fictionem verbi:* Erchanb. gramm. p. 15,20 -a dicitur vel a figendo sive a fingendo; tunc enim fictio dicitur, quando simplex nomen est, tunc autem finctio, quando nominis est composita positio. p. 79,1 -ae dictionis . . . aut simplices sunt, ut magnus, aut compositae, ut magnanimus. *al.* **c** *rhet.:* **α** *in univ.:* Chart. Fuld. B 166 p. 253,11 (rec. a; a. 780/800) cum . . . in sacris paginibus scemata, -e, tropi . . . inveniantur. Rather. epist. 26 p. 150,21 quod . . . ea -a prolatum intellegatur, qua per id, quod continet, hoc, quod continetur, monstratur. Conr. Mur. summ. p. 61,7 subscripte -e ad bonitatem epistolaris dictaminis parum vel nichil operantur, immo potius obsunt. p. 112,4 primus modus *(sc. abbreviandi)* fit per -am, que dicitur emphasis. *saepe*. **β** *de accusativo Graeco q. d.:* Gunzo epist. 4 p. 25,11 Virgilius accusativum pro genitivo aut ablativo miranter posuit . . ., quę -a apud Latinos rarissima, apud Homerum frequens invenitur *(cf. Serv. Aen. 10,698)*. **d** *mus.:* Aurel. Reom. mus. 19,8 en -a melodie, sicut subiectum notarum demonstrat formula: *eqs.* 19,49 adest litteratura plagis deuteri cum sonoritatis -a: 'Noeane'. **e** *philos. i. q. principium – Prinzip:* Albert. M. veget. 2,8 terra . . . magis accedit ad rationem matris *(sc. plantarum)*, quoniam ministrat materiam et fomentum . . ., sed deficit in hoc, quod -am instrumentalem, quemadmodum feminae animalium, non habet. **f** *log. spectat ad syllogismum (de re v. R. Eisler, Wb. d. philos. Begriffe. II. 41929. p. 769sq.):* Albert. M. anal. pr. 1,2,2 p. 487a,21 sciendum . . ., quod -a syllogismi non est nisi possibilis ad syllogismi complexionem trium terminorum dispositio et ordo. Iob 38,2 argui non potest nisi in secunda -a sic: fur est errabundus de nocte, et iste est errabundus de nocte, ergo iste est fur; qui sermo licet -am habeat, tamen . . . inutilis coniugatio est. *saepius*. **g** *publ. i. q. formula – Fassung, Version (in iunctura* prima -a *i. q. archetypus – Original):* Chart. ord. Teut. (Thur.) 117 (a. 1251) nos . . . pape litteras . . . fratribus hospitalis . . . indultas in prima sui -a . . . vidimus. Const. imp. III 51 p. 47,42 prefate . . . littere erant non cancellate, non abolite . . ., sed per omnia in prima sua -a. **h** *iur. in iunctura* -a iudicii *i. q. iudicium rationem praescriptam observans – ordentliches Gerichtsverfahren (de re v. H. v. Voltelini, Die Südtiroler Notariats-Imbreviaturen. I. 1899. p. CLXXVI):* Chart. Sil. D I 83 p. 55, 38 (a. 1202/03) particulam dicte ville . . . licet in -a iudicii eam adipisci non valuisset *presbyter*. Chart. Altenburg. 180,11 quicumque fecerit emendam extra -am iudicii ita, quod digitum non levat infra quatuor scampna. Acta imp. Winkelm. I 500 ut . . . summarie et de plano, sine libelli oblatione, contestatione litis atque strepitu et -a iudicii . . . ad restitutionem predicti casalis . . . <procedatis> *(sc. magister iustitiarius)*. Chart. Burgenl. I 461 super terra Kazmer vocata contencio ventilatur et decretum est per -am iudicii, ut *eqs. saepe*.

B *imago, figuratio – (Vorab-)Bild, Verbildlichung:* **1** *in univ.:* Anon. secret. p. 48 quia scias, quod instrumentum proprium est pro dissolutione, et hoc dicitur balneum in -a. Ps. Arist. lap. I p. 186,20 loquimur post de duobus eorum *(lapidum)* aperte et de duobus occulte et in -a. Annal. Ianuens. II p. 173,15 vere fuit ei *(Federico)* Ianua porta, que per -am porta vocatur, quia per Ianuam habuit accessum ad id, quod sperabat. Albert. M. sacram. 71 p. 50,59 -a necesse est in aliquo deficere a figurato. *al.* *adde:* Hildeg. epist. 41R,19 vix vivit anima tua *(sc. hominis)* propter opera tua, nisi quod tantum aspicis quasi per -am ad aliam vitam (*spectat ad Vulg. I Cor. 13,12* per speculum in enigmate). **2** *allegoria, metaphora, similitudo – Allegorie, Metapher, Gleichnis:* Rimb. Anscar. 37 p. 71,37 quod beatus Gregorius in -a pastorum . . . de pastoribus ecclesiae dixit. Rather. epist. 13 p. 69,3 de limo est factus *homo*; quae igitur haec -a limi? Rup. Tuit. vict. 3,4 p. 88,19 dicta vel decreta sua sic temperavit *Deus*, ita similitudinibus vel -is obumbravit mysticis. Carm. cod. Vindob. (806) 6,4 te rosa, porta . . ., florida tellus signant obscuris, pia virgo Maria, -is. Lamb. Leod. Matth. I 1787 ut . . . -am nominis exigui parvo . . . reponeret *Matthias* evo. *saepe*. **3** σύμβολον – *Symbol:* Radbert. corp. Dom. 4,1 utrum sub -a an veritate hoc mysticum calicis fiat sacramentum. 4,39 -a *(sc. est)* . . ., dum sacerdos quasi aliud exterius gerens ob recordationem sacrae passionis *eqs.* Dipl. Karoli M. 254 p. 366,17 (spur.) in -a sancte trinitatis. Berth. Ratisb. serm. exc. p. 7,4 illi *(homines)* dicunt, videlicet . . . corpus Christi non esse verum et vivum corpus Christi, sed signum sive -am, 'bezeichenunge', tantum corporis Christi. *al.* **4** *praefiguratio, typus – Vorabbild, Präfiguration, Typus (usu theol.):* Hraban. carm. 16,3 signent quid prisca -is, quid reseret Christus. Ermenr. ad Grim. 5 p. 539,35 portat . . . arca Noe sub -a ecclesiae et mitia et venenata animalia. Albert. M. sent. 4,8,2 p. 176a,14 tangit magister quadruplicem -am huius

[Leithe-Jasper]

(eucharistiae) sacramenti, scilicet manna ... et oblationem Melchisedech *eqs. persaepe*. *in oppositione veritatis (i. novi testamenti):* RADBERT. corp. Dom. 7,37 scire convenit, quod veritas hinc conpletur, quam prius -a praemisit. MANEG. c. Wolfh. 16 p. 79,2 removit *rex Iudaeorum* -am, aperuit veritatem. ALBERT. M. sent. 4,37,1 p. 382a,27 quod perfectior est veritas quam typus et -a. *saepius*.

***figurabilis,** -e. **1** *qui formari, figurari potest – formbar, gestaltbar:* ALBERT. M. cael. hier. 15,1 p. 222,59sq. id, quod delet omnem figuram, non est -e; sed ignis delet omnem figuram consumendo, ergo non est -e. p. 222,84 quod assumunt *angeli* aliquod corpus subtile non-figurabile, ut ignis vel aeris. meteor. 4,3,8 formabilia ... sive -ia sunt, quaecumque sunt impulsui cedentia et manentia. animal. 12,204 animal ... quadrupes ... non habet vocem divisibilem et -em in formas literarum. *ibid. al.* *qui scalpi potest – schnitzbar:* ALBERT. M. veget. 6,9 est ... hoc lignum non -e in figuras parvulorum angulorum. **2** *qui describi potest, comprehensibilis, perspicuus – darstellbar, erfassbar:* ALBERT. M. summ. theol. I 1,5,2 p. 18,66 ut ex proprietatibus pluribus clarius manifestet *theologia* id, quod secundum se nec formabile nec -e est.

***figurabilitas,** -atis *f.* *possibilitas figuram, formam suscipiendi – Formbarkeit, Gestaltbarkeit:* ALBERT. M. metaph. 3,3,11 p. 150,67 cum ... in his sicut in moventibus et instrumentis sui esse est substantia, mensurabilitatem accipit et -em. p. 150,80 omnes formas substantiae membrorum ... in imaginativis ... virtutibus dimensibilitatem et -em accipere.

figuralis, -e. **1** *spectat ad figuram, speciem:* **a** *figuram, formam habens – Gestalt, Form habend:* ALBERT. M. sent. 4,6,3 p. 121b,16 quantitas virtutis non potest habere rationem figurae et sic non est character -is vel forma circa hoc aliquid constans. **b** *superficialis, generalis – umreißend, schematisch, äußerlich, allgemein:* ALBERT. M. top. 1,1,5 p. 249a,12 quia ex communibus est, omnis syllogismus dialecticus -is est, quia figura extrinsece est ultimum, ad quod terminatur essentia figurati. eth. II 1,4,1capit. quod in hac scientia *(sc. ethica)* non debet exquiri certitudo, sed sufficit -is ostensio. *al.* **c** *math. de numero i. qui spectat ad dimensiones figurarum geometricarum – 'figuriert' (de re v. E. Hellgardt, Zum Problem symbolbestimmter u. formalästhetischer Zahlenkomposition in mittelalt. Lit. 1973. p. 32sqq.):* ALBERT. M. cael. 3,2,2 p. 224, 23 unus -is numerus ex altero generatur et ad alterum resolvitur. **2** *spectat ad imaginem, translationem:* **a** *allegoricus – allegorisch, sinnbildhaft:* VITA Mariae rhythm. 1858 hic de Iacob oriens est -is stella, qui pro mundo natus est de virgine puella. **b** *symbolicus – symbolisch:* BENZO ad Heinr. IV. 1,17 p. 152,16 basileus ... misit tibi signa similia, videlicet de sudario Domini, de cruce ...; his itaque -bus signis potes ... certam sperare victoriam de omnibus inimicis. **c** *praefigurans, typicus – vorabbildend, vorausdeutend:* CHRIST. STAB. Matth. 26,294 Dominus ostendit -e testamentum a se praeceptum, donec veniret verum. GERHOH. aedif. 18 p. 150,9 si episcopus speciem Iacob in se ipso exprimens in hoc -em Iacob velit imitari. CHART. Mog. A II 94 p. 182,23 iuxta -em diei septimę requiem. *al.*

adv. **figuraliter.** **1** *spectat ad figuram, speciem:* **a** *figura, diagrammate adiuvante – mittels einer Zeichnung, Skizze:* ANON. geom. I 3,16 quod ut apertius intelligatur, orthogonium cum altitudine metienda -r visui supponatur. **b** *mus. i. q. exornate – verziert:* ELIAS SAL. mus. 30 p. 58b,17 nimis -r ponis punctos (*antea:* si quisquam ... posuerit vanos punctos). **c** *adumbratim, summatim, generaliter – schematisch, umrisshaft, im Allgemeinen:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 7,17 de hiis eisdem non dicemus nisi -r et quantum sufficit ad nostrum propositum. ALBERT. M. eth. I 13 p. 11,11 '-r' (*p. 1094a,25* τύπῳ) ... dicit, quia huiusmodi artes, quae non sunt demonstrativae, utuntur argumentationibus imperfectis. anim. 2,1,4 p. 70,63 -r ..., hoc est superficialiter et universaliter *eqs.* eth. II 1,4,3 p. 53a,18 -r ... dicimus, quando ex exterioribus rei, quae exterius rem terminant et essentialiter non sunt, aliquid ostenditur. *saepius*. **2** *spectat ad imaginem, translationem:* **a** *in imagine, allegorice – bildlich, allegorisch:* BEDA temp. rat. 5,15 septuaginta duorum discipulorum summam -r explanans *Augustinus*. LIBRI Karol. II 3 p. 241,17 civitas Dei -r in sacris litteris interdum anima hominis, quę a Deo inhabitatur, ... accipitur. ALEX. MIN. apoc. 21 p. 470,18 beatus Franciscus interrogatus, si vellet uxorem ducere, -r respondit: '*eqs.*' *saepius*. **b** *modo praefigurationis, typice – auf vorabbildende, vorausdeutende Weise:* LIBRI Karol. IV 18 p. 534,3 futuras circa finem mundi angustias -r sensit *Abraham*. HRABAN. epist. 9 p. 395,3 in quo *(libro exodi)* pene omnia sacramenta ... -r exprimuntur. GERHOH. aedif. 20 p. 152,2 rarus quilibet invenitur episcopus, in quo species Iacob ... appareat ..., quae ille *(Iacob)* -r gessit, specialiter exequendo. *al.*

figurate *v.* figuro.

figuratio, -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *formatio, forma, figura – Bildung, Gestaltung, Gestalt, Figur:* **α** *gener.:* ALBERT. M. cael. hier. 15,1 p. 219,6 determinat *Dionysius* de -bus angelorum sensibilibus. phys. 1,3,8 p. 52,38 cuprum ... infiguratum est ad statuam secundum se, sed per artem accipit -em. veget. 7,68 substantia farinalis *(sc. seminis)*, quae ... suscipit formationem et -em in plantam et plantae organa. *de figura lunae:* CONSTANT. AFRIC. theor. 10,9 p. 54av hoc est in XVII. die completis lune -bus. **β** *geom.:* ALBERT. M. anim. 2,1,11 p. 81,19 simplicior figurarum est triangulus secundum formam -is, quia et in lineis est unicae formae et in superficie. **b** *effigies, simulacrum, signum – Darstellung, Bild, Zeichen:* **α** *in univ.:* EINH. Karol. 33 p. 40,25 quae *(mensa)* ... totius mundi descriptionem subtili ac minuta -e (operatione *var. l.*) conplectitur. **β** *de sidere:* ANON. astrolab. p. 374,9 in qua Wazzalcora *(i. astrolabio)* ... omnia ritu coelestium -um architectonica ratione notantur. **γ** *notatio, nota – Notierung, Notierweise, Note(nzeichen):* FRANCO COL. cant. mens. 4,9 cuius *(sc. longae)* -o quadrangularis est caudam habens in parte dextra descendentem. ANON. IV mus. 2 p. 56,13 quidam posuerunt quatuor ligatas in principio sine tractu et postmodum tres ligatas ... et per istam -em intelligebant sextum modum. 7 p. 85,26 est -o consimilis sicut in aliis regularibus, quamvis in aliquibus sit differentia. **2** *translate:* **a** *log. i. q. species – Form, Art:* ALBERT. M. elench. 1,3,21 p. 599b,18 similis ... est talis *(sc. fallaciae)* -o in singulari et in plurali *eqs.* **b** *imago, translatio – Bildhaftigkeit, Verbildlichung:* **α** *in univ.:* RUP. TUIT. Ioh. 6,1233 non nobis adversatur, quia ... ista -o locutionis veritatem rei non perimit. 6,1240sq. **β** *theol. i. q. praefiguratio, typus – Vorabbild, Typus:* HILDEG. scivias 2,1 l. 264 quod ... tres magnae stellae ... in ... tenebris apparuerunt ...: haec sunt in -e supernae trinitatis magna luminaria, videlicet Abraham, Isaac et Iacob.

figurativus, -a, -um. *c. gen. obi.: p.233,6.8.* **1** *spectat ad figuram i. qui figuram dat, formans – gestalt-, formgebend, schöpferisch:* ALBERT. M. veget. 4,128 in quo *(sc. quantitate virtutis seminum)* est virtus -a et formativa ad speciem hanc vel illam. mot. proc. 2,13 p. 74,33 a virtutibus ... caelestibus virtutem habet *anima* -am. animal. 16,33 virtutes -as spermatis esse extrinsecas et caelestes secundum originem. **2** *spectat ad imaginem:* **a** *imaginatus, fictus, ficticius – (ein)gebildet, erfunden:* CAES. HEIST. mirac. I 11,4 p. 273,21 vere pulsata est tabula, et cessavit visio -a. ALBERT. M. cael. hier. 15,14 p. 251,30 'manifestatione ... perfecta ... ad non remanendum nos humiliter ... in phantasiis -is' (*PG 3,340B* τυπωτικαῖς). **b** *fallax, falsus – (vor)täuschend, Trug-:* HERBORD. Ott. praef. p. 7,19 hos ego non laudatores veros, sed -os criminatores arguerim. CHRONOGR. Corb. p. 90,3 adversarius noster circuiens nocendi locum ... nec inveniens ... -a inductione illudit. **c** *translatus, metaphoricus – bildlich, übertragen, metaphorisch:* **α** *in univ.:* RUP. TUIT. trin. prol. 4 facies Moysi cum ... -is cum vocibus sensum suum ... velare oportuerit. IDUNG. PRUF. dial. 3,371 potest ... tunica accipi pro veste, scilicet species pro genere, et ita erit illa l o c u t i o accidentalis, id est -a (GERHOH. epist. [Scholastik 13. p. 47,26sq.]. ALBERT. M. summ. theol. I 10,43,1 p. 334,93. *al.*). *al.* **β** *symbolicus – symbolisch:* RATHER. epist. 13 p. 68,19sq. sicut in Cana Gallileae vinum Dei imperio verum et non -um fuit ex aqua factum, ita istud Dei benedictione vinum verus et non -us efficitur sanguis

[Leithe-Jasper]

et caro panis. VITA Serv. 5 p. 18,4 ille . . . vere a Deo consecratus . . ., qui -orum nitorem ornatuum non ad aucupationem plebeiorum gestabat oculorum, sed figuratarum expressit in se veritatem virtutum. *al.* **γ** *praefigurans, typicus – vorabbildend, vorausdeutend:* LAMB. TUIT. Herib. 2,1 p. 203,12 pater Helyas modicum soporatur et speculatione futurorum -a honoratur. HIST. de exp. Frid. imp. p. 59,3 ad illam dominicam Ierusalem, celestis Ierusalem -am, suspirabamus. *al.*

adv. **figurative.** **1** *translate, metaphorice – bildlich, übertragen, metaphorisch:* BERENG. TREV. myst. (PL 160,988[C]) haec est illa lux, per quam idem Noe illustratus est -e, quando columba sibi ramum deferebat olivae *(spectat ad Vulg. Ioh. 8,12)*. CAES. HEIST. mirac. I 4,92 p. 258,33 quid est, quod Dominus in evangelio aperte prohibet gulam et -e luxuriam? Ps. AVIC. anim. 9,1 p. 457 quicquid fui locutus usque modo de levamine solis, non fui locutus unum pro alio, -e, sed unum pro eodem. *al.* **2** *symbolice – symbolisch:* ALBERT. MIL. temp. 149 p. 427,3 per Berengarium turbata fuit ecclesia, qui asserebat corpus et sanguinem Christi non vere, sed -e esse in altari.

figurator, -oris *m.* *qui (aes) format, faber – einer der (Erz) formt, Schmied:* ALBERT. M. pol. 1,1[h] p. 9[b],43 'quod natura nihil tale facit, quale aeris -es (*p. 1252[b],2* χαλκοτύποι)', qui faciunt Delphicum gladium.

figuro, -avi, -atum, -are. *script.* vi-: PAUL. ALBAR. carm. 10,31. *partic. perf. usu adi.: l.63.*

I *proprie:* **A** *spectat ad figuram, formam i. q. formare, fingere, fabricare, plasmare – formen, gestalten, bilden, in Gestalt bringen (pass. i. q. fingi, apparere – Gestalt annehmen, erscheinen):* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* DYNAMID. Hippocr. 1,21 semen apii tritum et aliud tantum semen anethi . . . trita et cribrata . . . pillulae -entur. ALFAN. premn. phys. 14,5 p. 91 in hoc *(ore)* . . . plasmatur et -atur (*PG 40,668[B]* σχηματίζεται) et quasi specificatur dictio. ALBERT. M. veget. 4,113 -atur omnis planta aut arbor pyramidaliter, quae figuram habet pyramidis. WILH. SALIC. chirurg. 3,16 p. 347[D] hastella lignea -ta ad modum solae subtelaris, quae extendatur subtus pedem. *saepe.* *de digitorum locutione:* BEDA temp. rat. 1,77 potest . . . de ipso, quem praenotavi, computo quaedam manualis loquela . . . -ari. **b** *transformare, mutare (in) – umformen, abändern (zu):* MARIAN. chron. a. m. 2509 a feritate eorum *(hominum)* et nimia imperitia ad humanitatem et scientiam -bat *Prometheus.* **c** *(col)locare, in positionem redigere – lagern, in Position bringen:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106[G] membrum . . . taliter -etur, ut vulnus sit inferius, ita quod ab ipso virus effluere possit. **d** *construere, figere – errichten:* ALBERT. STAD. Troil. 2,549 tendunt *Graeci* tentoria, castra -ant et facta cingunt obsidione Friges. **2** *geom.:* GERB. geom. 2,6 qui *(solidus)* in planitiei . . . aequalitate non potest aperte -ari. ALBERT. M. gener. 1,1,8 p. 117,57 infra vel extra disponunt *atomi* trigona cum quadratis vel aliter -tis. **B** *spectat ad effigiem, signum i. q. effingere, describere, pingere, sculpere, ornare – darstellen, zeichnen, malen, (aus)schmücken:* **1** *de artificiis sim.:* VITA Laur. Sip. 4 (MGLang. p. 545,11) ecclesias . . . depingi . . . procuravit et Sipontinam una cum Garganensi in earum medio -vit. EINH. Karol. 33 p. 40,12 (testam.) quae *(mensa)* forma rotunda Romanae urbis effigie -ta (decorata *var. l.*) est. ADEMAR. hist. 3,16 l. 45 luctuosa mors Ludovici -ta est in aere. VITA Walar. 22 (MGMer. IV p. 168,36) stips erat magnus diversis imaginibus -tus. *saepius.* **2** *cudere – prägen, mit einem Münzbild versehen:* CHRON. Fred. 2,30 p. 53,20 Aracus argenteis nummus primus in Urbe -are fecit *(spectat ad Hier. chron. a. Abr. 271)*. LEO MARS. chron. 1,26 p. 75,4 tredecim milia solidos aureos -tos. *al.* *adde:* ERCHEMB. Cas. hist. 4 in suos aureos eiusque *(regis)* nomine aliquamdiu -ari placuit *Grimoaldus.* **3** *insignire, notare – bezeichnen, (mit einem Zeichen) darstellen, kennzeichnen:* **a** *in univ.:* SALOM. III. carm. II 23 ex quibus *(sc. editione psalterii communi)* Hebraicae interpres linguae venerandus et reprobanda notat nec non retinenda -at. ABBO FLOR. calc. 3,51 quod assis sicut unum soleat -ari per litteram I. **b** *de notis (sonorum), notificatione:* Ps. ODO CLUN. dial. 15 p. 261[b] acutissima eius *(quinti modi)* decima tertia f. eadem littera -atur. GUIDO ARET. microl. 5,19 omnes sonos secundum . . . antiquos musicos septem litteris -vimus. ANON. pos. disc. p. 190,7 semibreves, quae sic -antur. *saepe.* **c** *signare – besiegeln:* DIPL. Otton. III. 326 hanc *(paginam)* subtus manu propria corroborantes cum huius plumbi bulla -ari et insigniri precepimus. DIPL. Conr. II. 66 sigilli nostri . . . imagine. CHART. Traiect. 1507 p. 265,36 presentem litteram sigillo nostro episcopali necnon . . . Ghiselberti . . . militis premissa omnia ratificari et -ari a nobis . . . postulantis . . . tradidimus communitam. *al.* **4** *de signo crucis i. q. facere – 'schlagen':* VITA Austrig. 6 (MGMer. IV p. 195,22) signum crucis -vit.

II *translate:* **A** *usu vario:* **1** *animo concipere, imaginari – ausdenken, sich vorstellen:* FRID. II. IMP. epist. C 1 (DtArch. 45. 1989. p. 99,24) gaudemus . . . merito, quod illa, que cupimus, illa, que in te *(sc. comite)* prematurius -amus, ad nostre serenitatis auditum de tue strenuitatis actibus letifica nova perveniunt. **2** *efficere, conficere – verwirklichen, realisieren:* CHRON. Mont. Ser. a. 1212 p. 182,10 quod monstrum numquam prius in ecclesia visum est; ad quod tamen -andum istos *(fratres laicos)* fortassis antiquum Romanorum induxit exemplum *eqs.* **3** *refl. i. q. se gerere, manifestare – sich geben, zeigen:* ALBERT. STAD. Troil. 5,377 haut secus in Frigibus Pirri se dextra -at, dum nece multiplici sanguinolentat agros. **4** *designare, nominare – designieren, einsetzen (als):* RUD. TRUD. gest. 3,15 imperator . . . supra eum *(episcopum Herimannum)* Mettensibus alium -vit episcopum. **5** *adumbrare, delineare – andeuten, skizzieren, umreißen:* SALOM. III. carm. I prol. 29 dicere iam . . . decet, quid prologus iste -et. **6** *supplere – ersetzen, vertreten: v. l.65.* **B** *spectat ad translationem i. q. (per imaginem, allegorice) describere – (bildlich, übertragen) darstellen:* **1** *in univ.:* FROWIN. (?) ver. 1098 (CC Cont. Med. CXXXIV. 1998. p. 512) 'beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt', non per aliquam corporaliter vel spiritualiter -tam significationem tamquam per speculum in aenigmate, sed *eqs.* CAES. HEIST. hom. exc. 211 credo, quod de benedicto fructu -te arboris, id est filio virginis, reficiatur et sacietur *laicus mortuus* in vita eterna. **2** *symbolo describere – symbolisieren:* AMALAR. off. 4,29,1 quinquaginta dies post pascha Domini . . . -ant illam laetitiam, quae *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 180 qui *(chalcedon)* flammam internae caritatis -at. IDUNG. PRUF. argum. 257 si negat *clericus* . . . habere in capite signum eius *(i. tonsuram)*, per quod illi mancipatur et regis sui regnum et sacerdotium -atur. *saepius.* **3** *praesignare, praefigurare – vorabbilden, präfigurieren:* HRABAN. epist. 9 p. 395,6 per transitum maris rubri et . . . Aegyptiorum submersionem baptismi mysterium et spiritualium hostium interitus -atur. RADBERT. corp. Dom. 5,25 quae *(eucharistia)* prius per agnum vel per eandem e caelis escam -batur credentibus adfutura. *al.*

adi. **figuratus,** -a, -um. **1** *natur. i. q. perfectus, plene formatus – voll ausgebildet, -formt:* ALBERT. M. veget. 2,18 omnia animalia generantia receptaculum habent, in quo formant partum -um (figurarum *var. l.*). animal. 16,6 quaedam *(animalia)* . . . non statim enituntur -um partum et formatum, sed ovant. **2** *rhet. i. q. metaphoricus, translatus – bildlich, übertragen:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 354,18 -a . . . locutio (RUP. TUIT. Ioh. 6,1238. *saepius*). EKKEH. IV. bened. I 56,50 verba. *al.* **3** *iur. i. q. rationem praescriptam observans – ordentlich:* CHART. Port. 129 p. 152,12 (a. 1250) -o iudicio et sententialiter instaurato.

adv. **figurate** (-ę: *l.69*). **1** *gramm. i. q. regulam quandam sequendo – eine Regel, Gesetzmäßigkeit befolgend:* ERCHANB. gramm. p. 82,10 'alia *(sc. nomina trahunt)* accusativum, sed -e', id est proprie, nam huiusmodi compositio verborum aliam constructionem figurat; 'exosus bella' pro odio habens bella, 'praescius futura' pro futurorum praescius. **2** *rhet. et theol. i. q. in imagine, translate, metaphorice – auf bildliche Weise, in übertragenem Sinn:* **a** *in univ.:* ANNAL. Magd. a. 974 p. 153,48 per quendam -ę dicitur: 'decolor argento mundi successit imago'. ALFAN. premn. phys. 2,99 p. 47 alii quidem proprie intellexerunt lupos et leones et asinos, alii vero -e eum *(Platonem)* dixisse intellexerunt. *saepe.* **b** *symbolice –*

auf symbolische Weise: BERNOLD. CONST. chron. a. 1079 p. 421,13 corporales res in altari positas non vere, sed -e tantum in corpus et sanguinem Domini transire. **c** *modo praefigurationis, typi – auf vorabbildende, vorausdeutende Weise:* CAPIT. episc. II p. 84,11 hoc est, quod a Domino per Moysem in Levitico -e praecipitur, ut *eqs.* *Leithe-Jasper*

figus *v.* vicus. **[fiisticum** *v.* pistacium.]

1. fila *v.* filum. **2. fila** *v.* 1. filia.

***filabilis,** -e. (filare) **1** *qui filari, neri, texi potest – zu Fäden machbar, spinnbar, webbar:* ALBERT. M. miner. 2,8 p. 39a,40 est . . . lapis *(sc. schistus)* -is propter viscositatem in eo arefactam; et si de ipso vestis fiat, non comburitur. veget. 6,462 interior pars *(sc. urticae)* est terrestris et illa comminuibilis est et non -is in pannum.

***filacanon** *subst. n.* (filum) *in originatione fere i. q. textura, textum – etwa: Gewebe, Flechtwerk:* ALBERT. M. animal. 8,129 habet *(sc. multipes)* . . . in medio sui id, quod flaytanon, quasi -n, vocant, hoc est telarem quamdam inter digitos pedum coniunctionem.

***filaceus** (-atius), -a, -um. *textilis – gewebt, gewirkt:* CONR. MEND. Attal. p. 135,29 quae *(femina)*, cum . . . arti suae textoriae . . . insisteret, contigit, ut quoddam opus -tium mirae subtilitatis et tenuitatis prae manibus texendum haberet.

filacterium *v.* phylacterium. **[filageon** *v.* phalangio.]

***filamen,** -inis *n.* *filum – Faden:* AEG. AUR. gest. 2,3 p. 37,50 dum puero ad vinciendum martyris caput instite non sufficerent . . ., ratum duxit villam . . . petere, ut inde quippiam -is (*infra:* filum) asportando huic necessitati supplementum posset accommodare (*ex* SIGEB. GEMBL. Theodard. 10). *v. et l.60.*

?filamentum, -i *n.* *filum, tela – Faden(werk), Gewebe:* GLOSS. Roger. II 78 (in nota) accipe albumen ovi . . ., commisce cum eo pulverem olibani . . . et intinge pilos leporum vel -um *(sic?)* et superpone vulneri.

filantropos, filantropus *v.* philanthropus.

***filarchosmus** *v.* *philarchosmus. **filargiria** *v.* philargyria.

***filaris,** -e. *fili similis, tenuis, subtilis (ut filum) – fadenartig, -förmig, dünn (wie ein Faden), (haar)fein (usu subst.: l. 41):* ALBERT. M. animal. 1,424 est *epiglottis* alligata ad mery -bus nervis. 3,22 per venas -es subtiles valde. 6,88 in anguillis . . . inveniuntur vermes longi parvi -es. 12,107 zirbus congelatur sicut sanguis, in quo sunt multa -ia subtilia. 26,17 dura est *locusta* . . . habens quasi cornua -ia pro cauda. 26,30 quaedam harum *(sanguisugarum)* invisibiles sunt et -es. *ibid. al.*

adv. ***filariter.** *modo filorum, subtiliter (ut filum) – wie Fäden, fein (wie ein Faden):* ALBERT. M. veget. 5,12 quae *(sc. planta)* -r et ut lana quaedam egreditur de truncis plantarum. 5,22 per poros evolans exsiccatur *calor putrefaciens* et -r extenditur. animal. 1,621 quae *(cutis)* est, quasi sit contextio nervorum et venarum -r reflexarum ad invicem. *ibid. al.*

***filas** *v.* *phylax. ***filasso** *v.* *phylasso.

filaster *v.* filiaster.

***filateria,** -ae *f.* (φυλακτήριον; *cf. ital.* filatera; *v. Battaglia, Dizionario. V. 1968. p. 987c*). *oratio longa – lange Rede:* ROLAND. PATAV. chron. 12,2 p. 160,40 hec obmittamus ad presens, ne videamur in hiis aliquas -as (fallacias *var. l.*) dilatare, in quibus numquam confisi sumus.

filaterium *v.* phylacterium.

filatim *adv.* *per (singula) fila – fadenweise, Faden für Faden:* CARM. Aldh. 2,147 lana, latratibus fusi valde volantibus ⌞-m quae⌟ (filā inq; *cod.;* filamenque *edd. priores*) revolvitur, veluti setis torquitur.

***filatio** (-cio), -onis *f.* *sutura, margo – Naht, Saum:* GESTA Ern. duc. I 2,254sqq. calige . . . purpuree, auro et gemmis a summo usque ad ymum per omnes -ciones laqueate . . .; a collo ad pedes optimis aurifrigiis -ciones omnes tegebantur.

[filatrum *v.* philanthropus.]

filatura, -ae *f.* *actio fila ducendi, nendi – das Fadenziehen, Spinnen:* REGISTR. Elnon. 3 donant singuli de frumento modium dimidium et pro -a denarium I.

[filcicula *v.* filicula.] **[filcolum** *v.* filicula.]

filcrum *v.* aetites.

***fileria,** -ae *f.* *(cf. francog. vet.* filiere; *v. F. Godefroy, Lexique de l'ancien français. 1928. p. 232a)* *funiculus, credentia q. d. – Schnur, (Sicherheits-)Leine:* FRID. II. Imp. art. ven. 2 p. 125,22 quedam *(sc. instrumenta sunt)* in instruendo ipsas *(aves)* exire de manu et ad manum redire, ut id, quod -a seu credentia dicitur, loyrum . . . et alia. p. 152,16 cum hac *(longa)* ligatur . . . falco ad sedem suam, et huic longe alligatur -a, quando primo loyratur. 3 p. 7,22 proicietur *(sc. columba)* tantum a remotis, quantum longa est -a. *ibid. al.*

***file(t)tum,** -i *n.* *(cf. francog. vet.* filet; *v. Tobler- Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 185osq.)* *funiculus, filum – Schnur, Faden, Garn:* GUIC. (?) bers. 13 in qua *(tasca)* sint corda una, -tta (filata *var. l.*), petra focalis *eqs.* CHART. Hans. 432 p. 146,4sq. si ligna . . . vendantur, de marca debentur 2 ȣ . . .; centenum subtilis -eti 4 ȣ; pisa dicti -eti, si vendatur, pro ponderacione 1 ȣ. p. 146,44 pisa -eti cordarum, scilicet cables, debet 1 ȣ.

1. filex *v.* 1. filix. **2. filex** *v.* 1. felix.

1. filia, -ae *f.* *script. et form.:* *fillia: l.28.* ?fila: TRAD. Patav. 61a. *?sg. indecl.* -a: *l.26.* *dat. vel abl. plur. in schedulis nostris fere* -abus; -is: *p.242,58*; *?*-ibus: *l.29.* *?c. dat. possessivo (cf. p.242,51): l.24.*

ϑυγάτηρ, *nata – Tochter:* **I** *proprie (in imag.: l.38.42):* **A** *strictius de cognatione:* **1** *spectat ad homines:* **a** *in univ.:* ORIGO Lang. 5 quae *(Flutsuinda)* fuit -a Flothario (Flothari, Lotharii *sim. var. l.*) regis Francorum. CHART. Rhen. med. I 14 p. 17,28 Asuarius . . . filio . . . Cario sive -a in Christo Uuetane. CHART. Brixin. 46 add. ego Levkardis . . . dedi . . . Mariam filliam Pernardi de Scela. TRAD. Salem. p. 137,18 Cunradus . . . contulit . . . Willebirgim . . . cum duabus -ibus *(sic?)*, videlicet Adilhaidi et Maehtildi. ALBERT. M. animal. 3,90 producit *vir* -am propter seminis sui frigiditatem. *persaepe.* *pro cognomine:* CHART. march. Misn. III 254 p. 187,4 (a. 1218) qui *(testes)* supter sunt asscripti: . . . Heiko de Ripchowe, Theodericus F-a, Iohannes de Vthusen et alii quam plures *eqs.* **b** *de -a adoptiva (in imag.):* CHRON. Sigeb. auct. a. 1142 (MG Script. VI p. 472,51; s. XII.2) obit pater Walerannus, abbas Ursicampi, fundator duarum abbatiarum, excepta tercia, quam sibi adoptavit in -am. **2** *spectat ad animalia:* CARM. didasc. 10 vulpes . . . -a suxit equam. *v. et p.244,49.* **3** *spectat ad diabolum (in imag.):* VOLQUIN. serm. 317 (StudMediev. III/3. 1962. p. 331; s. XII.1) tribus . . . generibus sacerdotum diabolus tres -as, quas habet, desponsavit, superbiam videlicet, avaritiam et luxuriam. **B** *latius de relatione spirituali:* **1** *de infante de fonte baptismatis levata ('Patentochter'):* DIPL. Ludow. Germ. 171 dilecta ac spiritalis -a nostra Engilpirga missos suos ad nostram direxit celsitudinem. CAPIT. episc. III p. 299,7 'ut nullus praesummat' . . . -am 'spiritalem vel de propria cognatione' vel, quam cognatus habuit, sibi 'in coniugio copulare'. **2** *in allocutione personae dilectae vel etiam aetate, ordine, auctoritate sim. minoris:* EPIST. Col. 8 Hludowicus . . . rex gloriosissimae -ae et inperatrici Engilbergae . . . optat . . . gloriam. WALTH. SPIR. Christoph. I 16 eas *(sorores)* ita . . . compellavit *rex*: 'numquid, -ę meę, *eqs.*' *al.* *adde:* VITA Rimb. 15 ut unicam dilectionis suae -am vir sanctus eam *(Dei famulam)* nominare solitus sit. **3** *discipula, (con)sectatrix, amica – Schülerin, Anhängerin, Getreue, Freundin:* WETT. Gall. 3 ut praedicta -a diaboli *(i. Brunnihilda)* a rege inpetrasset, ne amplius sub dicione regiminis eius vir Dei habitasset. PASS. Ursulae 13 legio . . . letum in manibus gestans uti mortis -a de suae amaritudinis bile virgines sacras bibere bicipite compulit mucrone. INNOC. III. registr. 1,386 p. 583,28 Casinensis ecclesia in observantiis regularibus adeo inferior predicatur, ut, que mater religionis extiterat et magistra, vix -a sive discipula iam meruerit appellari. **4** *membrum, socia – (Mit-)Glied, Angehörige:* HRABAN. carm. 19,19 sum nigra, sed pulchra, caelestis -a regni. CHART. Garz. 21 (a. 1249) Chv̊nrado, qui est filius ecclesie Rothensis, et Alheidi uxori sue, que est -a ecclesie nostre, concessimus *eqs.*

II *translate:* **A** *fere i. q. creatura – etwa: Geschöpf:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,14 p. 38bv variole sunt multe pustule in toto corpore . . .; antiqui vocant has ignis carbones seu -as ignis. HILDEG. epist. 338 tu *(sc. Sibilla)* es -a silvarum in turbine

morborum. RAPULARIUS 75 non est fortassis hec rapula -a terre, de celo potius hanc cecidisse reor. **B** *genus – Art, Ausprägung:* BRUNO QUERF. Adalb. A 10 p. 10,7 rex puer . . . in maximam -am criminum desperationem impegit. ALBERT. M. sent. 4,33,21capit. an -ae gulae sint bene assignatae. 4,33,21 p. 313a,15 quaeritur de -abus gulae. **C** *de ecclesia, abbatia, urbe sim. i. q. sedes subordinata, fundatio – (untergeordnete[s]) Tochter(kirche, -kloster, -stadt), Gründung:* DIPL. Otton. III. add. 2 sua *(sc. abbatis)* ecclesia de marchia sanctę videlicet Victorię cum sua pertinentia, -a suę abbatię, erat separata a matre *eqs.* EPIST. pont. Rom. 590 p. 1113,33 (spur.) Fuldensem ęcclesiam specialem sanctę Romanę ęcclesię esse -am. RAHEW. gest. 4,47 p. 287,32 Crema, cum esset de comitatu et diocesi Cremonensium . . ., -a matri rebellare coeperat. CONR. Eberb. exord. 2,24 p. 123,21 quae *(domus Grandissilvae)* est una de -abus Claraevallis. *al.*

[2. filia *v.* phiala.] **filiaetas** *v.* filietas.

filialis, -e. **I** *adi.:* **A** *gener.:* **1** *filii (filiae) proprius, filium (filiam) decens – einem Sohn (einer Tochter), Kind eigen, gebührend, Sohnes- (Tochter-), Kindes-:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* HONOR. AUGUST. spec. p. 872C duo sunt timores, unus servilis, alter -is; . . . per servilem timorem declinemus peccata . . ., per -em defleamus transacta, ne gratia Patris . . . careamus. TRAD. Teg. 318a filiis suis, eiusdem monasterii cenobitis, fide -i hoc *(sc. servitium)* procurandum commendavit *matrona*. SALIMB. chron. p. 5,24 o felix impietas, que pro christianorum salute patrem telis barbarorum expositum -i omissa reverentia se iactitat transfixurum! *al.* **β** *de Iesu filio Dei:* ARNO REICHERSB. apol. p. 87,4 quod . . . apud semet ipsum patrem clarificari se postulat *Iesus*, non nisi -is est privilegii. ALBERT. M. div. nom. 2,13 p. 53,8sqq. quod . . . dicitur 'deigena deitate aut -i (*PG 3,637B* υἱικῆς)', non proprie dictum est, quia deitas neque generat neque generatur, sed exponendum est: 'deigena', idest eius, qui est Deum generans, scilicet patris, '-i', idest, quae est filii. **γ** *de hominibus filiis Dei:* ALEX. MIN. apoc. 10 p. 191,2 tonitruum timoris Domini in Benedicti pectore . . . perstrepere non cessavit, qui cum continuos ictus ibidem indesinenter redderet, non terrorem servilem, sed fervorem illi attulit -em. *v. et l.23.* **b** *latius de alumnis, sectatoribus sim.:* DIPL. Loth. III. 7 pape Honorio Lotharius . . . rex devotum cum -i d i l e c t i o n e obsequium (EPIST. Wibald. 116 p. 190,26. *al.*). CHART. cell. Paulin. 34 p. 44,13 quanta -is ac promptissimę obsequia devotionis exhibuerit *praepositus*. CHART. civ. Halb. 123 eorum utilitatibus fore tenemur . . . debitores, quos nobis subiectio -is copulat. *al.* *adde:* WILH. ANDR. chron. 150 p. 734,48 matrem nostram, Karrofensem ecclesiam, non servili timore, sed potius -i amore venerari cupientes . . . accessimus. **2** *qui ad filium (filiam) pertinet, in filium (filiam) intentus – den Sohn (die Tochter) betreffend, auf den Sohn (die Tochter) gerichtet (de hominibus filiis Dei: l.52):* OTTO SANBLAS. chron. 42 p. 67,31 nec sine vindicta, sed utinam quantum ad flagellum -e, divina districtio hoc inpune dimisit. ALBERT. M. summ. theol. I 17,67,1 p. 676a,40 paterfamilias gubernat domum quatuor facultatibus . . ., hoc est, 'uxoria' . . . et '-i', quae est scientia sciens provide uti filiis ad utilitatem domus *eqs.* SABA MALASP. chron. 4,19 p. 209,8 ut -bus penis aspectis paterna viscera . . . crucientur angustia. *al.* **B** *canon. i. qui ad condicionem subiectam pertinet – die Abhängigkeit, Unterstellung, Filiation betreffend, Abhängigkeits-, Unterstellungs-, Filiations-:* CHART. march. Misn. III 101 p. 83,13 (a. 1206) plebanus . . . ecclesiam Ranstede . . . ęcclesię sue . . . -i obligatione obligatam constanter astruxit. VITA Ludow. Arnst. 14 (ASBoll. Oct. XI p. 757A) habebat comes ius patronatus in LXXII ecclesiis, quae omnes ad ecclesiam beatae Margaretae -i iure spectabant. CHART. Turg. II 154 p. 514,1 capella cum omni iure parochiali ecclesie in Wigoltingen -i nomine pertinebat. CHRON. Reinh. a. 1213 p. 582,43 in quo *(loco)* sibi *(praeposito)* degenti de ecclesia nostra . . . pro debito -is incorporacionis . . . transvecta sunt necessaria. *al.* **C** *publ. et iur.* quarta -is *i. q. quarta pars bonorum hereditariorum filiabus debita, quarta puellaris, quartalitium q. d. – Tochtersviertel (de re v. M. Rady, Festschr. J. Bak. 1999. p. 422sqq.):* CHART. Burgenl. I 228 (a. 1236) ratione dotis quam etiam quarte -is ratione seu possessionis. *ibid. iterum.*

II *subst. fem.:* **A** *filia – Tochter:* HUGO FLAV. chron. 1 p. 359,37 f i l i i s e t -bus suis bona aecclesiarum . . . dedit *Romundus* (CHART. Osn. II 223 p. 169,29). FUND. Mur. 24 p. 74,20 que *(matrona)* ad istum locum ad conversionem secessit cum tribus -bus suis, id est Berkta, Gepa, Ita. TRAD. Patav. 1299 Hildigardis de Velden et filius suus et -is sunt censuales V denar. **B** *monasterium subordinatum, ecclesia subordinata – (untergeordnete[s]) Tochterkloster, -kirche:* GERLAC. annal. a. 1184 p. 701,17 Iarossensi et Bernicensi ęcclesiis, -bus suis, gratiam suae visitationis . . . impendit *abbas*.

adv. ***filialiter.** **1** *gener. i. q. more filii, ut filium decet, pie – wie ein Sohn:* **a** *spectat ad pietatem erga patrem exhibitam:* **α** *strictius:* CHART. Lux. IV 338 p. 435,28 (a. 1274) ut . . . scriptum suo sigillo pariter et consensu fideliter et -r firmo patrocinio tueatur *(sc. filius).* HUGO TRIMB. sols. 1,9 p. 118,3 matrem -r consolabatur *filius adoptivus*. CHART. Sil. D I 331 p. 251,16 (spur.) contra me, patrem suum, non -r egit *filius* in multis. *al.* *de hominibus filiis Dei:* GERHOH. psalm. 64,100 qui ex eis *(gentibus)* credent, -r et caste timebunt nomen tuum *(sc. Dei).* **β** *latius de alumnis, sectatoribus sim.:* GESTA Trud. cont. II 3,8 p. 348,42 benevolentia . . . apostolici . . . humane admodum et -r usus . . . incolumis est *abbas* reversus. CHART. episc. Hild. I 704 vestre iussioni, domine, et sue *(sc. magistri)* volo per omnia -r stare. CONST. imp. II 182 p. 225,4 qui pro firmo disponimus in omnibus viis nostris vestris *(sc. papae)* et fratrum vestrorum dispositionibus -r h o b e d i r e (III 34 p. 32,32 sedis apostolice placitis et mandatis -r obedire). **b** *spectat ad pietatem erga filium exhibitam:* VITA Mariani 9 tamquam veri exspectabilesque peregrini a reverenda matre peregrinorum, abbatissa superioris monasterii, . . . -r sunt *fratres* recepti. CONR. SAXO spec. 3 p. 202,7 Maria, adiuva nos, ut sub tua dominatione -r (fideliter, finaliter *var. l.*) gubernemur. **2** *canon. i. q. iure filiationis q. d. – nach Filiationsrecht:* CHART. episc. Halb. 464,10 (a. 1211) ut capellam . . . a matrici ecclesia, cui -r a t t i n e b a t, exemptione sufficienti eximerent *decanus et fratres* (CHART. civ. Halb. 23 p. 31,44 cum . . . hec *[sc. hospitalis]* domus . . . -r attineret eidem *[sc. ecclesiae].* CHART. episc. Halb. 657). 501,4 cum nos ad dedicandam capellam in Hunoldesburch, que ecclesie nostre in Northusen -r obligata est, . . . vocaremur.

filialitas, -atis *f.* *form.* -ael-: *p.241,4.* **1** *condicio, amor (quasi) filii – Sohnschaft, Sohnesliebe:* CHART. Burgenl. II 154 (epist. Rud. Habsb. a. 1277/8) iuxta felicis unionis federa, quibus -is ac societatis vinculis unum sumus *(sc. reges),* a vestris desideriis nostra nunquam discrepabit intentio. *per prosop.: p.241,4.* **2** *condicio subiecta, condicio (ecclesiae) filialis q. d. – Abhängigkeit, Unterstellung, Filiation:* CHART. Westph. II 254 (epist. papae a. 1146) ipsi *(ecclesiae Praemonstratensi)* utpote matri in omnibus . . . debetis *(sc. fratres)* obaudire et i u r e -is ab ea nullatenus declinare (CHART. Mog. A II 280 p. 494,35 -is loco et i.). CHART. Carinth. I 480 p. 369,9 cum . . . capella plebesanę ęcclesię Witensfelt nomine -is nec non omni iure barrochiali subtitulata sit. CHART. Rhen. inf. II 255 ut sicut Stouphemberg ita et ipsa *(sc. ecclesia Capellensis)* suum . . . habeat prepositum, non minus tamen respectu -is habito ad Stouphenbergensem ecclesiam.

***filiarchia,** -ae *f.* (filius *et* -αρχία) *imperium filii, principium filiationis – Herrschaft des Sohnes, Sohnschaftsprinzip:* ALBERT. M. summ. creat. I 1,59,2 p. 626b,11 dicit Dionysius in libro de Divinis nominibus: '. . . omnis divina paternitas et filiatio data est et nobis et supercoelestibus virtutibus ex patriarchia ab omnibus segregata et -a (*PG 3,645C* υἱαρχίας), ex qua dii et deorum filii et deorum patres deiformes fiunt' *(sim.* sent. 1,4,4 p. 161a,35). div. nom. 2,62 p. 84,40 'ex qua', scilicet 'patriarchia' 'et -a', exemplariter et effective 'mentes' angelicae et humanae 'deiformes' . . . 'fiunt' realiter. summ. theol. I 7,30,1 p. 227,66 'omnis paternitas et omnis filiatio' . . . est ex 'patriarchia' 'et -a' omnibus supposita.

filiaster, -i *m.* *script.* fila-: *p. 239, 5.* **1** *strictius i. q. privignus – Stiefsohn (per compar.: p.239,6):* COD. Lauresh.

[Staub]

296 (a. 767) ego Gisilbalt . . . pro anima Guntuuini -i mei . . . dono *eqs.* TRAD. Ratisb. 255 Hadamar . . . et privignus eius . . . offerendo alium -um suum ad regulam sancti Benedicti . . . tradiderunt *eqs.* CHART. Turic. 1635 testes sunt: . . . Chůnzo fila-r Wiprechti. SALIMB. chron. p. 118,24 aliquos *(sc. subditos)* reputant *prelati* filios, aliquos vero privignos sive -os. *persaepe. v. et l. 26.* *in cognomine militis Cameracensis:* CHRON. Camer. 3,39 p. 550,2 G e r a r d u s Malus-r cognominatus . . . villam invadit (DIPL. Conr. III. 29. GESTA Camer. cont. II E 49,1. *al.*). **2** *latius i. qui baptismo ut filius factus est, filius spiritualis – (Tauf-)Patensohn, -kind:* CHRON. Epternac. (MGScript. XV p. 1305,25; c. 1035) Pippinus, frater Karlomanni . . ., -r sancti Wyllibrordi, . . . unctus est in regem.

***filiastinus,** -a, -um. (filiaster) *filialis – töchterlich, Tochter-:* OTTO FRISING. gest. 1,25 p. 38,7 (epist. Conr. III.) non est . . . populus, qui non noverit nostrae Romanae rei publicae vestram *(sc. Constantinopolitani imperatoris)* novam Romam . . . fore filiam . . .; propter quod hereditatem, quae a matre debetur filiae, constituimus aeternamque volumus, et eo amplius, quod, quae matri debetur, filiam velle cernimus, scilicet ut auctoritas materna precinat consilio, auxilio respondeat autem gloria et honore -a dilectio.

filiastra, -ae *f.* *abl. sg.* -e: *l. 27.* *privigna – Stieftochter:* EDICT. Roth. 185 nulli leciat . . . privignam, quod est -a (-am *var. l.*), . . . uxorem ducere. CAPIT. reg. Franc. 15,15 si quis -am aut filiastrum ante episcopum ad confirmationem tenuerit. 248,29 si quis viduam uxorem duxerit et postea cum -a (-e *var. l.*) sua fornicatus fuerit. ANNALISTA SAXO a. 1110 p. 543,23 Oda marchionissa, -a ducis Ottonis, . . . obiit. *saepe.*

filiatio (-cio), -onis *f.* *filii (filiae) condicio, ratio quae inter filium (filiam) et patrem intercedit – Sohn- (Tochter-), Kindschaft (spectat ad filium adoptivum: l. 34; infantem de fonte baptismatis levatum: l. 36):* **1** *strictius:* **a** *gener.:* ALBERT. AQUENS. hist. 3,21 utrisque firmatis paternitate et -e dux Baldewinum . . . filii loco ammonuit, ut *eqs.* ALBERT. M. sent. 4,6,14 p. 145[a],17 spiritualis -o nobilior est quam carnalis. anim. 3,1,2 p. 167,44 numquam contigit cognoscere, quod iste est filius Dionis, nisi notitia habeatur -is, secundum quod est in isto. *per prosop.:* LIUTPR. antap. 5,23 caritas . . ., quae me de palacio expulit, -cionem vestram non ibi diu esse permisit. DIPL. Otton. II. 281 p. 327,34 genitrix nostra Adeleith . . . adiit nostram . . . maiestatem et -em. CHART. Gosl. I 465 (dipl. Frid. II.) quod . . . nos specialiter -em tuam *(sc. Heinrici filii)* debeamus commendare *eqs. al.* **b** *publ. et iur.:* CONST. Melf. 2,23 exceptiones -is (filiales *var. l.*), generis sive gentis . . . contestationem litis continuo faciendam non volumus retardare. **c** *theol.:* **α** *de Christo filio Dei i. q. filietas – (Gottes-)Sohnschaft:* ANSELM. HAV. dial. 2,13 p. 1182[C] Nechites . . . dixit: '. . . nos credimus adorandum . . . spiritum Domini, per se Dominum, spiritum -is, hoc est filii Dei vel adoptivae nostrae -is *eqs.*' GERHOH. (?) tract. I 16 paternitas Patris nequaquam pertinet ad Filium ita, . . . ut Filius Pater sit, itemque nec ad Patrem -o Filii, ut Pater Filius sit. ARNO REICHERSB. apol. p. 11,30 verbum Dei in suae personalitatis unitatem in naturalis -is Dei honorem hominem sibi univit. ALBERT. M. myst. theol. 3,1 p. 469,51 dicit . . ., 'quae' est 'paternitas secundum seipsam dicta et' quae '-o (*PG 3,1033*[A] υἱότης)'. *saepius. v. et p. 238,62. 69.* **β** υἱοθεσία, *adoptio (filiorum Dei), condicio filii (Dei) – Annahme als (Gottes-)Kind, (Gottes-)Kindschaft:* RATHER. prael. 5,27 l. 875 cum dimittens et de tuorum relaxatione quandoque gavisurus et de -e Dei perenniter sis letaturus. VITA Cunib. C 3 p. 365,9 ut . . . per omnem conversacionem suam mereretur in Christi sanguinis nobilitate ac Dei -cione gloriari. MEGINH. BLEID. Ferr. 5 dum pro divini cultus obsequio -is illis *(iustis et timoratis)* proveniret adoptio. *v. et l. 50.* **2** *latius:* **a** *gener. de alumnis, sectatoribus (monachis quasi abbatis filiis: p. 240, 5) sim.:* **α** *in univ.:* VITA Liutb. 35 p. 44,2 Ansgerus, Bremensis archiepiscopus, eam sanctae -is amore . . . colebat. WOLFHER. Godeh. I 21 p. 182,31 Ekkihardum, Sliewicensis ecclesiae episcopum, sed sub nostrae religionis -cione enutritum et imbutum . . . invenit. GISLEB. ELNON. Amand. 1 (MGScript. XV p. 849,50) quae *(mater ecclesia)* filios suos orthodoxos -emque suam . . . conservantes laetatur functos honore polorum. CONST. imp. II 183 ut ei *(ecclesiae)* debite -is affectu teneamur in omni reverentia tamquam matri. *al.* *meton. i. q. coetus discipulorum, sequacium – Schüler-, Anhängerschaft:* EPIST. Teg. I 51 abbati Gotahardo . . . vestre -is caterva . . . debita famulamina. FUND. Schild. 1 sterilis . . . fuit *mulier* in utero, ut uberius de matrice cordis nasceretur indeficiens -o. **β** *c. notione vel sensu patrocinii et obsequii:* EPIST. divort. Loth. 14 p. 230,19 papae . . . rex et devotus filius ac semel praelibatae -is . . . fidelissimus prosecutor . . . pacem. COSMAS chron. 2,30 p. 125, 9 cui *(duci)* offerens *(sc. missus apostolici)* . . . universalis patris adoptivam -em. PAUL. Bernr. epist. p. 473,7 ambo in tutelam et specialem -em Romane ecclesie assumpti et asscripti sumus. GERHOH. Antichr. 1,62 p. 378,6 spiritalis -is et paternitatis inter se et patriarcham suum contractum . . . ipsi *(Hospitalenses)* . . . dissolverunt. HUGO FLAV. chron. 2 p. 485,47 fratres et filii nostri sanctae obedientiae libellum repudii conscripserunt domno episcopo -em per legatos eius offerentes. *al.* **b** *canon. i. q. subordinatio – Unterordnung, -stellung:* CHART. Austr. sup. I 102 p. 154,10 (a. 1122) quod *(praedium)* . . . nobilis homo . . . contulit . . . et duas ecclesias parrochiales in ipso predio sitas . . . cum capellis ratione -is ad eas spectantibus. CHART. Wirt. 431 p. 220,20 alter . . . ecclesiam -is i u r e sue parrochie attinere asserebat (CHART. Rhen. med. II 200 p. 237,14 ius -is. *al.*). GESTA Camer. cont. II D 37,4 ille *(archiepiscopus)* . . . electo *(sc. episcopo)* denegat consecrationem suamque deicit -em. CHART. Turic. 1759 p. 104,23 de -e ecclesie in Regendorf nil scit *testis. ibid. al.*

filiceter *v.* 1. felix.

***filicetum,** -i *n.* (filix) *locus filicibus consitus – Farndickicht:* RICHER. REM. hist. 4,83 erat campus . . . vastus -um in se maximum habens. *cf.* filictum.

filicicula *v.* filicula.

***filicida,** -ae *f.* (filius *et* caedere; *cf.* parricida) *quae filium occidit, infanticida – Sohnes-, Kindsmörderin:* IOH. LAUD. Petr. Dam. 1 (MGStud. XIII. 1995. p. 207,11; a. 1076/84) cavendum . . ., ne cuius mater esse contemnis, -a (paricida *a. corr. A2*) merito iudiceris.

***filicidium,** -i *n.* *occisio filii, infanticidium – Kindsmord, -tötung:* ANSELM. BIS. rhet. 5 p. 173,12 excantatur . . . mater pro -o, ut patrari quidem possit facinus occulcius. IOH. LAUD. Petr. Dam. 1 (MGStud. XIII. 1995. p. 208,10) desperatus *(sc. filius)* de mortis faucibus retrahitur et mater de -o (paricidio *a. corr. A2*) liberatur.

filicina (fel-), -ae *f.* *Polypodiacea quaedam – ein Tüpfelfarngewächs:* GLOSS. med. p. 69,12 radiolum: -a. DYNAMID. Hippocr. 2,85 radiolum, id est fe-a, cum punctis aureis contusum . . . curiose depurgatur.

filicitas *v.* felicitas.

filictum (filec-), -i *n.* *locus filicibus consitus – Farndickicht:* YSENGRIMUS 1,942 ostiolo impendent densa -ecta (silecta *var. l.*) super. *cf.* *filicetum.

filicula (fel-), -ae *f.* (-us, -i *m.: l. 60*) *script.:* f(l)oliacla: GLOSS. med. p. 62,11 *(c. var. l.).* felicha: MOSES PANORM. marisc. 12 p. 175,2. filcolus: *l. 60.* filcic-: RECEPT. Sangall. I 72. filicic-: *l. 61.*

polypodium (quercinum q. d.), Polypodion vulgare L. – Engelsüß, gewöhnlicher Tüpfelfarn: RECEPT. Lauresh. 5,12 p. 360 polipodii, id est fe-ae, radices purgatas lib. I conteris *eqs.* RECEPT. Sangall. I praef. p. 10 filcoli, qui in petra nascitur, radicem (*sim.* ANTIDOT. Glasg. p. 157,26 -cicula, qui in petra nassitur). BOTAN. Sangall. 56[capit.] nomen herba fe-a; nascitur in mareticis locis; habet suavissimum odorem. *al.*

filietas (-iae-), -atis *f.* *filiatio – Sohnschaft:* **1** *theol.:* CONC. Karol. A 19[E] p. 154,7 ut Iesus Christus non sit proprius filius Dei nec ex virgine ei in filium genitus, sed, nescio ex quo servo, adoptatus in -aetatem. ALCUIN. epist. 205 p. 340,23 ut . . . idem esset homo, qui et Deus, et idem Deus, qui et homo; et non esset ulla separatio persone vel -is, ne essent duo filii, unus proprius et alter adoptivus. *meton. de ipso Christo:* EKKEH. IV. bened. I 19,92 in cruce confregit postquam victorque subegit Leviathan hamo, similis cui robore nemo, -s (gloss.:

Deus cum anima) anima stigis spoliaverat ima. **2** *usu communi (per prosop.):* VITA Ger. Bron. 10 p. 660,37 quoniam super hoc martire talia mihi innotuerunt oracula, annuat eum -aetati (filiaelitati *p. corr. 1;* fidelitati *2*) meae, suppliciter precor, vestrae paternitatis munificentia.

filima *v.* philema.

1. *filio, -atum, -are. *filium (spiritualem), discipulum facere – zum (geistigen) Sohn, Schüler machen:* URSIO Marc. 1,8 felices ministri tanti patris doctrina bene -ti et ipsum ad coronam quandoque praecessuri.

[2. filio *v.* folium.]

filiola, -ae *f.* *abl. plur.* -abus: *l.25.* *filia (parva) – (kleine) Tochter:* **1** *proprie:* **a** *strictius de cognatione:* WIPO gest. 37 p. 57,30 regina . . . occubuit relinquens tantummodo solam -am de rege. HROTSV. Sap. 4,1 Sapientia: 'o dulces -ae, o carae pusiolae, nolite . . . contristari'. AGIUS epic. Hath. 448 non poterit *Dominus* . . . etiam de cautibus istis propitius facere -as Abrahae? *pro appellatione campanae:* GESTA Trud. cont. I 10,18 tertia *(sc. campana facta est)* de duobus centenariis, quam appellavit *abbas* -am. **b** *latius de relatione spirituali:* **α** *quae (baptismo, sacramento chrismatis) ut filia facta est, filia spiritualis – (Tauf-, Firm-)Patentochter:* VITA Balth. A 14 erat aliqua . . . infantula, sua -a (*cf.* B). CAPIT. episc. III p. 346,11 ut neque viri neque femine de sacro fonte filiolos vel -as suscipiant, si non *eqs.* I p. 31,13 de -as (-abus *p. corr. M*), quisquis eas de fonte suscepit et cum ea adulteravit. p. 217,11 filiolus aut -a s p i r i t a l e s de fonte aut de confirmatione . . . nulla ratione in matrimonium licitum est coniungi (DECRET. Burch. 19,5 p. 966^{D}). VITA Odil. 4 (MGMer. VI p. 40,16) Dei famulus . . . osculum pacis -ae porrexit suae. *al.* **β** *in allocutione personae dilectae vel etiam aetate, ordine, auctoritate sim. minoris:* CONVERS. Afrae 1 cui . . . episcopus: . . . tu, filia (-a *var. l.*), suscipe in te lumen fidei. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,124 pavidas . . . videns . . . sorores sic placidis animum dictis . . . serenat: 'quęnam, -ę, corrugat ineptia frontem?' **2** *per compar.:* **a** *de monialibus, quibus abbatissa ut mater praeest:* AGIUS epic. Hath. 438 alma soror velut optima mater -as precibus proteget assiduis. **b** *de ecclesia, coetu fidelium, cui episcopus ut pater praeest:* EPIST. Worm. I 27$^{tit.}$ dignissimo dilectę -ę Wormatię patri . . . G. infirmus . . . summi patrisfamilias vespertinum denarium. **c** *de intervallis ut trium modulationis generum filiis:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,188 -ę resonare melodima doctę . . . pulsant discrimina vocum.

***filiolagium,** -i *n.* (filiolus *et* agere) *donum sponsoris – Taufgabe, -geschenk:* LAMB. ARD. hist. 12$^{capit.}$ quomodo ei *(sc. filio amitae)* totam Bredenardam in -um contulit *Arnoldus.*

***filiolatus,** -us *m.* (filiolus) *donum sponsoris – Taufgabe, -geschenk:* ADEMAR. hist. 3,11 dedit ei *(Eroldo)* imperator in -u unum comitatum.

***filiolitas,** -atis *f.* **1** *theol. i. q.* υἱοθεσία, *adoptio (filiorum Dei), condicio filii (Dei) – Annahme als Gotteskind, (Gottes-)Kindschaft:* IOH. SCOT. praedest. 13,2 debemus accipere . . . per eius *(Iudae)* . . ., qua ad tempus vocatus, -em iustam eius meritoque aeternam abdicationem. 13,3 si hi tres termini aequales non essent, id est -s, electio, praedestinatio; quantum enim comprehendit -s, tantum electio *eqs.* GERHOH. novit. 16,5 quod in -em Verbi eternaliter geniti sit homo assumptus, qui predestinatus est filius Dei. ALBERT. M. eccl. hier. 2 p. 36,54 episcopus *(sc. baptizaturus)* 'venit ad matrem -is (*PG 3,396*^{C} υἱοθεσίας)', id est aquam, in qua fit spiritualis generatio. 4 p. 100,6 'ad viviferam -em (filio, filia *var. l.*)'. **2** *usu communi i. q. filiatio – Sohnschaft (per prosop.):* VITA Serv. 13 p. 56,13 consilium meum vestre *(sc. gregis)* -i (pietati *var. l.*) si placet agnoscere, ne, queso, fessi patris faciem velitis obpugnando confundere.

filiolus, -i *m.* *acc. plur.* -us: PIRMIN. (?) scar. 32. *(parvus) filius – (kleiner) Sohn, Kind:* **1** *strictius de cognatione (in imag.: l.72):* **a** *in univ.:* AGIUS epic. Hath. 555 -um *(sc. patris sui ipsius, i. fratrem)* . . . coenobio iunxit monachorum. RUOTG. Brun. 13 ecclesia . . . prolem suam . . . ablactavit et spiritualiter matrem esse constituit, quę sibi postmodum -os, in quibus Christus formaretur, affectu dulcissimo parturiret. DIPL. Constantiae 32 p. 102,30 teste . . . et hoc confirmante Symone -o meo. *al.* *in cognomine:* CHART. Burgenl. II 37 p. 26,1 (a. 1272) capita servorum . . . filius Thome carpentarii, Thomas -us Petri et filius coci Michaelis vocatorum. **2** *latius de relatione spirituali:* **a** *qui (baptismo, sacramento chrismatis) ut filius factus est, filius spiritualis – (Tauf-, Firm-)Patensohn, -kind:* VITA Elig. 2,32 p. 717,15 regina filium protulit et Eligius eum -um (filium *a. corr. 4*) habuit ac nomen Hlotharius . . . vocitavit. CONC. Karol. A 36 p. 272,7sq. ut unusquisque compater vel proximi s p i r i t a l e s -os suos catholice instruant (CAPIT. episc. I p. 250,14 de spiritalibus patribus ac -is. *al. v. et p.241,26*). HILDEGAR. Far. 102 (MGMer. V p. 194,20) missa est suggestio de eo regem ad Chlotharium, eius -um sacri fonte baptismatis *(sim. p.243,63)*. ANON. Has. 6 sancto Willibaldo Geroch -us in baptismo successit. *saepius. v. et p.241,24.* **b** *in allocutione personae dilectae vel etiam aetate, ordine, auctoritate sim. minoris:* COLUMB. epist. 11,61 ⌞caveto, -e⌟ (cavete -i *var. l.*), feminarum species. VITA Goar. 10 qui dixit ad legatarios . . . regis: '-i mei, dicite regi *eqs.*' HUGEB. Wynneb. 9 p. 113,40 dum ille prope mortem instare viderat, dixit: '-i mei et fratres *eqs.*' HRABAN. hom. I 4 p. 14^{D} promitto vobis, -i, et certus sum, quia *eqs.* FROUM. carm. 32,55 caris -is Froumundus quicquid amoris. *al.* **c** *alumnus, discipulus, sectator, amicus – Zögling, Schüler, Anhänger, Getreuer, Freund:* BONIF. epist. 93 p. 213,21 ut -um meum et corepiscopum Lullum . . . constituere faciatis *(sc. presbyter)* predicatorem. BREV. NOTIT. p. A 9,23sqq. quidam . . . discipuli sancti Růdberti episcopi fuerunt et iuniorum eius quidam -i, ex quibus erat Isinhardus, vir nobilis et -us beati senis Chunialdi presbiteri, et Maternus, Dignolus quoque discipulus et -us beati Gisilarii. ALCUIN. epist. 216 p. 360,13 -os nostros remansisse cum Pippino dixit *Candidus. al.*

***filipendula** (phi-), -ae *f.* (filum *et* pendulus). *script.* filup-: *l.42.* *Filipendula (ulmaria, vulgaris) – (echtes, kleines) Mädesüß:* CIRCA INSTANS p. 19b^{v} -a calida est . . ., que fisalidos alio nomine appellatur, . . . in montuosis locis reperitur. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 383^{H} philantropos dicitur a philiasidos, quod est ph-a. BERNH. PROV. comm. 3,8 p. 305,32 -a in unguentis ponitur precipue, tamen sumpta per os confortat stomacum. ALPHITA F 1 -a, fisalidos, pater Syon, viscago idem. V 40 viscago, id est -a (filu- *var. l.*). *saepius.*

[filirus *v.* *sclerus: BENVEN. GRAFF. ocul. B 2 p. 9,2.]

filium *v.* folium.

filius, -i *m.* *script.:* phi-: TRACT. Ebor. f. 68. fillius: *l.63. p.244,4. saepius.* *form.: sing.: nom.* -os: *l.63.* *voc.* -us: *p. 243,34.* *indecl.* -o: *l.59.65. adde* DIPL. Karoli III. 25 p. 42,4. *ibid. al.* *plur.: nom.* -ae: *p.244,45.* *dat. vel abl.* -ies: *l.56. adde* LEG. Burgund. const. I 74 capit. p. 39 *(var. l.). al.* *abl.* -ibus: *p.244,11.* *indecl.* -os, -us: *l.58.60.62.* *c. dat. possessivo (cf. Stotz, Handb. 4,IX § 17,3): l.57.p.243,4.6. al.*

I *proprie (per compar.: p.243,49sqq. 54sqq.):* **A** υἱός, *natus – Sohn:* **1** *strictius de cognatione (fere de hominibus, de animalibus: p.244,49; de -o deae: l.69; de Iesu -o Dei: p.243, 30sqq.):* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 1,3 capit. p. 18 divisio terrae tribus -es Noe. LEX Alam. 35,2 cui vult, donet *(sc. rex hereditatem)*, aut ad . . . -um duci (duce, ducis *var. l.*) . . . aut *eqs.* 54,1 uxorem sine -os (-us, -is *var. l.*) aut filias (filiis *var. l.*). VITA Goar. 1 in diebus Childiberti . . ., ⌞-o Chlodoveo⌟ (-i Chlodovei *var. l.*). PIRMIN. (?) scar. 4 per tres -os (-us *A*) Noe. PAUL. DIAC. Lang. 4,36 Focas . . . extincto Mauricio eiusque -us (-os, -o, -is *var. l.*) . . . principatus est. LEX Raet. Cur. 3,10 fillii legitimi. FORM. Sal. Merk. 24 genitor vester, -os meos (*antea:* genitor vester, -us meus). DIPL. Karoli III. 25 p. 41,35 mallaverunt nos . . . Maurinus et Anseuertus -o suo. DIPL. Heinr. II. 387^{c} p. 496,28 (interp.) naturalium . . . -orum extirpatio. ACTA civ. Wism. A 112 putativo -o . . . episcopi de hereditate . . . deputati sunt XII m. *persaepe.* *de filio deae:* CARM. Bur. 29,2,14 post casum fortior surget Terre -us *(i. Antaeus).* **β** *de -o adoptivo:* PAUL. DIAC. Lang. 4,38 ut ei *(Tasoni)* barbam, sicut moris est, incideret eumque sibi -um faceret *Gregorius.* TRAD. Frising. 607^{a} carissimus -us meus . . ., quem

mihi in -um adoptavi. ANNAL. Fuld. II a. 873 p. 79,8 ut rex dominos *(i. reges Danorum)* . . . in loco -orum habere dignaretur. *al. cf. l.36.* **γ** *c. gen. (dat. possessivo) pro cognomine, patronymico:* BONIF. epist. 48 Bonifatius . . . Griponi -o Carlo (Caroli *p. corr. 2)* . . . salutem. TRAD. Frising. 184[b] advocatus . . . homine Lantfrido nomine -o Irminfrido interpellabat (*cf.* 184[a] Lantfridum -um Irminfridi). HRABAN. epist. 20 p. 426,23 explanationem libri Ecclesiastici, quem Iesu -i Sirach nuncupant. TRAD. Ratisb. 160 testes: . . . Adalpreht, Helfrih, . . ., item Adalpreht -us Engilscalhi. 652 quidam homo nomine Gozrat, -us Luduuici, unus de familia Isningensi. 699 testes sunt . . . Ozi cocus, Azili -us Iudei. 847 Wernherus -us domicellę. *saepe.* **δ** *locut.:* -us familias (-usfamilias, -usfamiliax) *i. q. -us, qui (adhuc) sub patris dicione atque imperio est – Sohn der (noch) der väterlichen Gewalt untersteht:* LEG. Burgund. Rom. 14,4 -is familias, servis vel colonis nihil iuris in contractibus esse permissum, hoc est nec -um familias in damnum parentum . . . posse pacisci. CAPIT. Bened. 3,304 de his, qui -isfamilias (-ofamilias *var. l.*) aliquid commodaverint, quid agendum sit. CHART. Bund. 848 p. 296,2 (a. 1248) ne dicere possint *(sc. fideiussores)* se fore obligati pro minore nec pro -ofamiliax nec pro alieno facto. CHART. Friburg. 192 p. 164,3 cum sigillis careant -*i nostri* et -ifamilias sint constituti adhuc sub patria potestate. *al.* -us meretricis *i. q. spurius – unehelicher Sohn, 'Hurensohn' (in contumelia):* ANON. Has. 22,18 exclamavit *episcopus* . . . voce magna et dixit: '-us meretricis, dominus tuus itane aperte ausus est michi illudere?' STATUT. ord. Teut. p. 59,8 nullus frater aliquem christianum audeat clamare . . . ore fetentem aut -um meretricis. **b** *theol.:* **α** *de Iesu -o Dei:* DIPL. Merov. I 85 p. 218,4 Pater . . . per incarnacionis mistirium unigeniti Fili sui . . . inluxit in corda. ARBEO Emm. 1 Gotia, Septemania . . . unicum Dei -um colere coeperunt. WALAHFR. (?) carm. 55,2,2 cuncticreans genitor, mihimet succurre misello, -us atque pius, qui saecula cuncta gubernas, spiritus alme, veni. POETA SAXO 3,104 quod adoptivus sit *Christus* -us omnipotentis. *persaepe.* **β** *de Iesu homine facto:* ELIS. SCHON. vis. 1,38 vidi tres reges coronatos . . . et accedentes adoraverunt flexis genibus ante -um h o m i n i s (AMADEUS LAUS. hom. 1,76 panem se esse perhibet -us h. in evangelio. *al. v. et p.244,65*). **γ** *de hominibus -is (adoptivis) Dei:* LIUTG. Greg. 7 p. 73,17 ad humilitatem apostolicam et -orum Dei recurrit. 14 flagellavit Deus -um suum in hac peregrinatione. THIETM. chron. 5,1 quicumque . . . omnia . . . satagit inplere, ille est, qui a patre Deo in -um optatus denario . . . remuneratur diurno. 6,94 fuit quidam Brun nomine . . ., pre caeteris parentibus inter -os Dei electus. *al. in originatione nominis:* VITA Bard. 1 qui *(Bardo)* et Bardeo, id est -us Dei, interpretari potest. **c** *mus. de specie plagali tonorum:* ELIAS SAL. mus. 9 primus tonus, -us toni, frater tertii, pater secundi; secundus tonus, nepos toni, -us primi *eqs.* 10 p. 27[a] tonus in genere in octo species tonorum dividitur; in quatuor ut in -os, scilicet in primum, tertium, quintum, et septimum; in reliquos quatuor ut in nepotes *eqs. ibid. al.* **d** *alch.:* TURBA phil. 29 p. 137,32 coniungite . . . masculum, servi rubei -um, suae odoriferae uxori *(v. notam ed. p. 215). per pravam interpr.:* ANON. tab. p. 150,9 pater eius *(solis perfecti)* ignis est et in igne crevit nec timet terminum ignis, sed fixus est et non fugitivus; pingitur in corpore usque ad cor, hoc est vilis -us, inter -os charior *(v. notam ed.).* **2** *latius de relatione spirituali:* **a** *de infante de fonte baptismatis levato ('Patensohn'):* VITA Elig. 2,32 p. 717,10 partum eius *(reginae)* masculum praenuntiavit suumque -um ex mysterio regenerationis fore praedixit (*sim.* THEGAN. Ludow. 36 ex sacro fonte baptismatis -us [filiolus *var. l.*]. HILDEGAR. Far. capit. 23 [MGMer. V p. 185,30] ex fonte -us). VITA Amand. 17 (MGMer. V p. 441,9) ut eum *(-um)* sacro digneris abluere baptismate atque, ut tibi sit -us s p i r i t a l i s, in manibus accipere ne dedigneris (ALMANN. Niv. 7 [MGMer. V p. 165,2]. MIRAC. GENES. Hieros. 20). *v. et p.242,9.* **b** *in allocutione personae dilectae vel etiam aetate, ordine, auctoritate sim. minoris:* VITA Goar. 5 p. 415,25 dixit vir Dei . . . ad illos *(sc. legatarios episcopi)*: 'fili (-i *var. l.*), quid est?' ALCUIN. epist. 78 p. 120,1 nunc, carissime fili *(sc. archiepiscopus)*, frater, pater et amice, Deo gratias agamus. BONIF. epist. 107 nunc . . ., gloriose fili *(sc. rex) eqs.* FORMA mon. Sangall. 1 haec tibi, dulcissime fili Cozberte, . . . exemplata direxi *(v. notam ed.).* CHART. Bund. 597 (epist. papae) Honorius . . . dilectis filliis . . ., abbati et conventui de Monte sancte Marie, salutem. *saepe.* **c** *alumnus – Zögling:* **α** *discipulus, sectator, amicus – Schüler, Anhänger, Getreuer, Freund:* BONIF. epist. 78 p. 162,3 litteras vestras *(sc. archiepiscopi)* . . . -o vestro diacono Cyneberhto offerente suscepimus. ALCUIN. epist. 168 p. 277,17 -orum eruditio laus est magistrorum. TRAD. Patav. 71 manentibus . . . episcopo una cum -ibus suis in loco. THIETM. chron. 7,36 qui *(sc. Angli)* . . . erant . . . sancti patris eorum Gregorii spirituales -i. CHRON. Pol. 1,16 p. 35,21 quicumque probus hospes . . . in militia probabatur, . . . regis -us vocabatur. INNOC. III. registr. 1,43 p. 67,9 quem *(ducem)* sicut catholicum principem et ecclesie Romane -um specialem . . . complectimur. *saepe. adde de eo, qui aliqua proprietate praeditus est, aliquid sustentat:* RUOTG. Brun. 15 postquam illam *(Coloniam)* hic '-us pacis', custos aecclesiarum pervigil introivit. BRUNO QUERF. fratr. 3 p. 38,24 respondi ego -us negligentię. DIPL. Conr. II. 212 ne quisquam . . . illud *(institutum)* prę̨sumat . . . evellendo violare, verum -i iusticię perpetim hoc inconvulsum tueantur. **β** *membrum, socius – (Mit-)Glied, Angehöriger:* RUOTG. Brun. 32 suę e c c l e s i ę -is oblectamenta contulit (ANSELM. LEOD. gest. 49 p. 218,49 hunc *[Wazonem]* . . . maxima pars -orum aecclesiae sibi episcopum fieri praeoptabant. CHART. Eichsf. 495 p. 303,25 [epist. papae] de universis sancte matris ecclesie -is curam . . . gerere. *al. v. et p.236,66*). ACTA reg. Burgund. 161 notum sit omnibus abbacie sancti Mauricii -is *eqs.* ANNAL. Quedl. a. 1004 monasterium . . . spoliatur bonis, orbatur -is suis et, quos congregarat atque educaverat . . ., perdidit. *al.* **γ** *qui natus, ortus est – einer der (ent)stammt:* ANNAL. Xant. a. 871 p. 29,20 rex . . . Liudbertum . . . direxit ordinare quendam Willibertum, . . . Colonie -um, episcopum. p. 30,9 beatus episcopus Liudbertus Saxoniae et -us Ripuariae. *in cognomine:* CHART. civ. Halb. 86 (a. 1252) Iohannes dictus -us Magdeburgis . . . mansum . . . contulit. **B** παῖς, *parvulus – Kind:* **1** *de hominibus:* RUD. FULD. Leob. 12 p. 127,16 quae *(virgines)* sub velo positae -os pariunt. DIPL. Conr. II. 143 nisi forte de coniuge sua Ita nomine -um habuerit *comes* masculinum. OTTO FRISING. chron. 5,16 p. 246,32 qui *(Sarraceni)* cum uxoribus ac -is (liberis *var. l.;* parvulis PAUL. DIAC. Lang. 6,46) Aquitaniae fines ingressi fuerant. *al.* **2** *de animalibus i. q. pullus, fetus – Junges:* CHRON. Fred. 4,38 p. 139,15 cum ⌞-ae suae *(sc. lupi)*⌟ (-i sui *var. l.*) . . . venare coepissent. FRID. II. Imp. art. ven. 1 p. 56,23 alie maiores *(sc. quadrupedes)* . . . paucos -os generant uno partu. ACTA imp. Winkelm. I 998 p. 757,24sqq. quod . . . teneantur *massarii* . . ., si contigerit, quod aliqua *(sc. ovis)* moriatur, ex -is renovare illam et alii -i vel filie sint ad opus curie. ALBERT. M. animal. 18,55 quare quaedam *(sc. animalia)* habent unum tantum -um sicut elefas . . . et quaedam habent -os multos. *saepe.* **C** *progenies – Nachkommen(schaft) (in locut.):* **1** -i Israel *i. q. progenies Israel, populus Israel, Israelitae – Nachkommen(schaft) Israels, Volk Israel, Israeliten:* HUGEB. Willib. 4 p. 97,2 quos *(lapides)* tulerunt -i Israel de Iordanne. WIPO gest. prol. p. 5,13 -os Israel hostes diversos superasse comperimus. *saepius. adde* -us Israel *i. q. homo (christianus) – Christ, Mensch:* TRAD. Teg. 210 (a. 1127/47) -is Israel et universo populo adpropinquanti Deo notificamus *eqs.* 230 notum sit -is Israhel universis *eqs. ibid. al.* **2** -i Adae (Adam), -i hominis, -i hominum *i. q. terrigenae, homines, genus humanum (peccato affectum) – Menschen-, Erdenkinder, (sündige[s]) Menschen(geschlecht):* AETHICUS p. 237,16 ubi *(sc. Babyloniae)* concionantes operam dederunt -i hominum. COD. Udalr. 113 p. 212,3 -us hominis nonne -os hominis, id est Adae, in sua exprimit persona? RUP. TUIT. Ioh. 1,507 non omnes homines, non omnes omnino -i Adam . . . lucis consequuntur gratiam. ARNOLD. LUB. chron. 5,25 p. 202,33 quique t e r r i g e n e e t -i hominum, simul in unum dives et pauper, placate Dominum (CONR. EBERB. exord. 5,17 p. 325, 17). MORIEN. ROM. alch. p. 512[a],46 ex -is Adae unus existo *(sc. Morienus). saepius. adde* -us mulieris: BRUNO QUERF.

[Staub]

Adalb. B 29 respondit ⌞-us mulieris⌟ (beatus Adelbertus rec. A) passioni propinquus: '*eqs.*

II *in imag. vel. translate:* **A** *qui (proprius) est – einer der gehört, verfallen ist:* THIETM. chron. 7,38 rex, servus peccati, -us mortis, . . . cotidiano pondere aggravatur. **B** *fere i. q. creatura – etwa: Sprössling, Geschöpf:* TRAD. Weihenst. 345[a] (a. 1208/9) sciant . . . universi tam future quam presentis etatis -i *eqs.* **C** *fere i. q. dilectus, homo carus – etwa: Günstling, Liebling:* EPIST. Hann. 38 p. 81,25 R°. . . ., fortunae -us, cuius superbiae non est modus, . . . ad placitum suum me multavit. **D** *fere i. q. puer, homo sceleratus – etwa: Bursche, Kerl, Geselle:* THEOD. THEOL. Conr. 4 p. 216[b],19 a custodia eductum quatuor '-is nequam' *(cf. Vulg. Matth. 13,38)*, qui suae rabiei satisfacerent, tradidit *praeses* illudendum. **E** *fere i. q. editum – etwa: Erzeugnis, Frucht:* REIN. ALEM. phagifac. 183 sorbile si dabitur, galline -us, ovum.

1. filix (felix, filex), -icis *f.* *form. nom. sg.* -icis: *l. 20. adde* ANTIDOT. Glasg. p. 120,33.

1 *Dryopteris (filix-mas) – (Echter) Wurmfarn:* ANON. herm. p. 104,10 terius, id est fe-is. LIBER accip. 21,1 radices herbarum, que fe-es dicuntur. THEOPH. sched. 3,21 da ei *(hirco)* -em comedere. VITA Norb. I 14 p. 687,23 qui *(lectus)* cunctis idem erat de -e (fe- *var. l.*). GLOSS. Salern. p. 6[b],22 -ex, fugero. ALPHITA F 27 -x (fe-, -ex *var. l.*) ptireos sive . . . epitheos idem. *saepius.* **2** *polypodium (quercinum q. d.), Polypodion vulgare L. – Engelsüß:* CIRCA INSTANS p. 31b[v] polipodium . . . herba est similis -i, quae supra quercus crescit et super muros et lapides. ALPHITA F 27 -ex (-x *var. l.*) quercina, polipodium idem. **3** *herba inutilis frugibus inimica, zizania – Unkraut (fere in imag.):* SYLL. Bern. 3,25 spinę sunto procul, cum lolio -ex. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,47 quapropter veterum spinas -esque (silicesque *edd. priores*) Sirorum impiger apposita radicitus erue marra. THIETM. chron. 1,7 sicut cum tritico lolium, sic ex eo *(iuvene)* latentis odii -ex excrevit (*sim.* 1,24 -ex iniquitatis. VITA Bard. 4 -em [silicem *var. l.*] carnalis cogitationis). ARNULF. delic. 352 strenuus excultos occator demetit agros: lentulus inculti -em (silicem *cod. Turic.*) deplangit agelli. *al.*

2. filix *v.* 1. felix. **fillia** *v.* filia. **fillis** *v.* phyllis.

fillius *v.* filius. ***fi(l)lo** *v.* *fello.

filo, -avi, -atum, -are. *fila, stamina ducere, contorquere, nere – (zu) Fäden ziehen, drehen, spinnen (fere de hominibus; de animalibus: l. 48):* **1** *gener.:* CHRIST. STAB. Matth. 13 p. 1318[B] 'nent' dicitur '-ant'. THEOPH. sched. 3,77 inde *(sc. ex lamina)* . . . inciduntur subtiles corrigiae et in serico -ando circumtorquentur. CAES. HEIST. Elis. I 10 p. 359,5 lanam -bat. ALBERT. M. animal. 21,47 quaedam eorum *(sc. anulosorum)* . . . spisse contextam *(sc. materiam)* involuto filo circa se -ant. CONR. MEND. Attal. p. 131,31 quo *(fuso)* -bat *mulier.* NICOL. BIBER. carm. 1624 lanea stamina -ant *beginae. al.* *in imag. c. sensu fallacias faciendi:* CHRON. Fred. 3,65 Narsis . . . perterritus, eo quod agusta ei adparatum . . ., cum quo -ret, direxit . . .; at ille respondens: 'filo -bo, de quem Iustinus imperator nec agusta ad caput venire non possit'. **2** *publ.:* CHART. Rhen. inf. I 344 p. 233,9 (a. 1141) melius quod . . . elaboraverit *femina,* hoc est -verit et texuerit, villico . . . consignet. ACTA imp. Winkelm. I 790[II] p. 617,12 accipient *custodes* . . . de bombice -ta subtili de centum decem. CHART. civ. Spir. 199 p. 157,11 fila, que -antur in rota, nullo modo in aliquo panno apponi debent zetil. *al.*

subst. **filatum,** -i *n.* *funiculus, filum – Schnur, Faden, Garn: v. p. 236,12*

filoantropus *v.* philanthropus.

***filobalsamum** *v.* *phyllobalsamum.

[filocadele *v.* phylacterium: ANTIDOT. Glasg. p. 145,21.]

filomela *v.* philomela. **filomelinus** *v.* philomelinus.

filomena *v.* philomela.

filoneus, filonius *sim. v.* philonius.

filontropos *v.* philanthropus. ***filorcius** *v.* *philorgius.

***filositas,** -atis *f.* (*filosus) *natura eius qui ex filis constat, natura staminea – das Bestehen aus Fäden, Faserigkeit:* ALBERT. M. animal. 3,70 modus -is aquosae non invenitur in sanguine cervi. 3,143 sanguis tauri cicius aliis congelatur propter multam -em ipsius. 9,95 in muscillagine . . . cerebri . . . invenitur . . . viscositas extensibilis . . . et invenitur -s. *ibid. al.*

filosof-, filosop(h)- *v.* philosoph-.

***filosus,** -a, -um. (filum) *(velut) ex filis constans, stamineus – (wie) aus Fäden bestehend, fädig, faserig (usu subst.: l. 13):* ALBERT. M. animal. 3,48 maior . . . est assimilatio substantiae cordis, quae -a est, cum venarum substantia quam epatis. 4,16 corpora . . . feminarum sunt lenia -a et maxime inter coxas. 9,20 sperma subtile non multum -um est principium generationis feminarum. 9,67 simile est *sperma* humiditati ovi in tela contentae et contextae ex filis, et cum tela exterior aufertur, apparet -um, ac si sit plenum venis quibusdam. *ibid. al.*

filoxenus, filoxinus *v.* philoxenos. ***filteratus** *v.* *filtro.

***filtortus** (fel-, fill-, -troctus, -oatus), -i *m.* *(orig. et sensu inc.; cf. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 663 n. 88)* LEX Sal. Merov. 47 capit. p. 10 de -us (-is, fe-is, fe-o *var. l.*). 47[capit.] de -us (fe-, -is, fe-is, fel tortis *var. l.*), qui lege Salica vivunt. 66 si quis super alterum de rebus in alode patris inventas intertiaverit, debet ille, super quem intertiavit, . . . testimonia mittere, quod in alode patris hoc invenisset, et altera . . ., qualiter pater suus res ipsas invenisset; . . . si istum non fecerit, mittat . . . iuratores, quod in alode patris hoc invenisset . . .; si nec istud fecerit, ille, qui eas intertiavit, suo fel troctum (feltroctum, -o *var. l.*) *eqs.* LEX Sal. Pipp. 82[capit.] de -o (fil torto, filtoato *var. l.*). LEX Sal. Karol. 49 capit. p. 11 de interciatis rebus (-is *var. l.*). 49[capit.] de -is (fill-, intertiatis rebus, intertiaturebus *var. l.*), hoc est, qualiter homo furatas res intertiare debeat.

***filtrabile,** -is *n.* (*filtrare) *quod molle est velut coactilia, quod comprimi potest sed pressione cedente in formam priorem redit – das Druckelastische, druckelastischer Stoff:* ALBERT. M. meteor. 4,3,15 ipsa *(viscositas)* est causa quaedam -is, praecipue in eo, quod -e est apprehensibile. 4,3,16[capit.] de -bus (filtralibus *var. l.*) et non-filtrabilibus (filtralibus *var. l.*). 4,3,16 '-ia' *(p. 387[a],15* πιλητά) . . . sunt, 'quaecumque' de numero 'apprehensibilium' sic apprehenduntur, ut statim redeant ad situm priorem et 'non habent manentem apprehensionem' sicut spongia . . .; dicuntur . . . -ia a filtro, quia talia corpora sunt sicut filtrum molle et quasi villosa sunt inter poros. 4,3,22 p. 289,63 causam . . . privationis in se habent viscosa et -ia. *ibid. al.*

***filtrabilitas,** -atis *f.* *mollities velut coactilium, natura eius qui comprimi potest sed pressione cedente in formam priorem redit – Druckelastizität:* ALBERT. M. meteor. 4,3,15 oppositam ad ipsam divisibilitatem habent causam, quae sunt duae, scilicet viscositas et -s.

***filtramentum,** -i *n.* *stratum, corium coactilibus factum – Filzeinlage, -futter, -überzug:* CHART. Westph. IV 898 (a. 1262) ut . . . provisor camere priori . . . duos calceos cum -o et duo paria calceorum estivalium . . . ministret.

***filtrarius,** -i *m.* *coactiliarius – Filzmacher:* ACTA civ. Rost. C 581 p. 153 (a. 1261) Iohannes, filius Tiderici -i, posuit Meineconi retori hereditatem suam.

***filtratio,** -onis *f.* *colatio (coactilibus, filtro q. d. sim. facta) – das Durchseihen (durch Filz), Filtern:* GEBER. invent. 4 p. 714 congeletur *(sc. sal gemmae dissolutus)* in terreo vase vitreato post eius -em.

***filtrator** (vi-), -oris *m.* *coactiliarius – Filzmacher:* CHART. eccl. Erf. 294 p. 168,42 (a. 1248/9) Gerlacus v-r IIII den., Hermannus, filius Rudegeri . . ., II den.

***filtratorium** (vi-), -i *n.* *(a* *filtrare *per errorem formatum) aulaeum, sagum sim. coactilibus facta – Filzwerk, -decke, -überwurf:* VITA Karoli M. 3,15 p. 86,23 adiungi voluit . . . utensilia cum armis et vestibus alioque . . . supellectili, ut sunt cortine, stragula, tapetia, v-a (filtra, coria EINH. Karol. 33 p. 39,26), sagmata *eqs.*

***filtrinus** (phi-), -a, -um. (*filtrum) **1** *adi. i. q. coactilibus factus, coactilibus insutis confectus – aus Filz gefertigt, mit Filz gefüttert, Filz-:* ADALH. brev. Corb. 9 p. 371,9 haec sunt, quae clericis . . . dari debent: . . . caligas quattuor, femoralia duo, soccos -os duos, calciarios quattuor. ARNOLD. LUB. chron. 1,9 p. 122,18 dedit *soldanus* ei *(duci)* . . . sex domos -as

secundum morem terre illius et sex camelos, qui eas ferrent. **2** *subst. masc. i. q. indumentum pedis coactilibus factum, coactilibus insutis confectum, udo – Filzpantoffel, -schuh:* CONSUET. Eins. 64 in pisulo sedeant *fratres,* ph-os nocturnales habeant.

1. *filtro (vi-), -atum, -are. (*filtrum) *partic. perf.* -teratus: *l.13. colare, saccare (coactilibus, filtro q. d. sim.) – (durch Filz) seihen, filtern:* GEBER. invent. 4 p. 716 alumen plumosum dissolvitur, -atur et congelatur.

adi. **filtratus,** -a, -um. **1** *gener. i. q. coactilibus factus, coactilibus insutis confectus – aus Filz gefertigt, mit Filz gefüttert, Filz-:* AETHICUS p. 115,14 aedificia nulla condigna travis cum tentoriis -eratis utentes *gentiles*. CHART. Carinth. 1770 ad testimonium . . . fraternitatis duos . . . c a l c e o s -os de camera nostra annuatim dari decrevimus (TRAD. Altah. inf. 26 [Mon. Boica XI p. 37,15]. CHART. Raitenh. 303 p. 245,11). **2** *alch. i. q. ([colandi causa] coactilibus) coopertus – (mit einem Filz [als Filter]) bedeckt:* Ps. GERH. CREM. sept. 12 p. 325,25 distilla aquam citrinam sicque recipiens cohopertum filtro madefacto et congelabitur, quod distillatur in salem; et melius est, ut ponas istud recipiens -um hora, qua separatur a lapide. 13 p. 327,18 pones in receptaculum duplum -um cum filtro, cuius superior pars sit madefacta, donec tota aqua rubea distilletur.

2. *filtro (vi-), -onis *m. indumentum pedis coactilibus factum, coactilibus insutis confectum, udo – Filzpantoffel, -schuh:* UDALR. CELL. consuet. 3,11 p. 752B duo paria calceorum cum corrigiis, unum par v-um ad hiemem in nocte et alterum sine viltrono *(sic?)* ad aestivas noctes (*cf. Bernard. Clun. ordo Clun. 1,5 p. 146,13* unum par calceorum nocturnalium cum -bus ad hyemem et aliud par sine filtro ad aestivales noctes).

***filtronium,** -i *n. indumentum pedis coactilibus factum, coactilibus insutis confectum, udo – Filzpantoffel, -schuh:* WILH. HIRS. const. 1,16 p. 947B pro signo -i nihilominus signum calceorum facies hoc addens, ut cum duobus digitis manum sinistram, ubi magis est spissa, contingas.

***filt(r)or** (vi-), -oris *m. coactiliarius – Filzmacher (in nomine loci: l.41.42):* CHART. scrin. Col. B 262 (s. XIII.1) Herimannus . . . et uxor eius Iliana emerunt sibi domum . . . erga Sifridum viltorem. 263 Herimannus . . . dedit . . . uxori sue . . . domum cum area sitam i n p l a t e a F-rorum (825 in p. V-rorum. *ibid. al.*). *cf.* *filtrator.

***filtrum** (vi-, fel-), -i *n.* (*theod. vet.* vilz) *script. et form.:* phi-: *l.51.* pi-: *l.49.* ?-tum: *l.71.* ?veletrum: *p.248,35.* ?v-ronum: *l.28. acc. plur.* -os: *p.248,5.10. adde* FUND. Mur. 27 p. 81,4.

coactilia – Filzwerk, -stoff, (Stück) Filz: **1** *proprie de materia:* **a** *gener.:* GLOSS. med. cod. Trev. p. 147,3 cento i. opertorium -i. EKKEH. IV. cas. 51 p-is lorice fiunt. CARM. de bello Saxon. 3,106 pars ferro galeas imitatur . . ., pars triplici ph-o. HILDEG. (?) caus. 355 p. 208,2 deich . . . super totum caput . . . pone et desuper cum pilleo de v-o facto constringe. BERTH. RATISB. serm. exc. p. 36,22 faciunt *Tartari* sibi deos de -o. IOH. PLAN. hist. 9,36 tentoria habebant . . . uxores de -o albo. TRAD. Weiss. app. 7 p. 329,11 -um *(sc. calceorum)* subtus et superius sit equale. REGISTR. Geisenf. 25 ex velleribus . . . debent fieri v-a ad calceos hyemales. *saepe. v. et l.30.p.246,38.39.* **b** *publ. de confectione, commercio:* CHART. civ. Halb. 26 (a. 1230) ut hi, qui -a facere consueverunt, in fraternitate et communitate eorum *(calcificum)* esse debeant. CHART. Mulh. Thur. 77 ego Swikerus . . . civibus opus -i exercentibus relaxavi, ut *eqs.* REGISTR. Mog. p. 37 tuguria, ubi venditur v-um, . . . solvunt *eqs.* **c** *medic.:* ROGER. SALERN. chirurg. 2,64 (add. cod. M) pulvis . . . corrosivus fit de -o *(sic?)* vitreolo, pennis galline . . . conbustis omnibus *eqs.* WILH. CONG. chirurg. 747 apponatur pulvis -i viridis c o m b u s t i (GLOSS. Roger. I A 1,15 p. 544,46. *al. sim.* BERNH. PROV. comm. 5,3 p. 287,14 -um ustum). WALTH. AGIL. med. 3 p. 91,18 accipiantur duo frusta -i blavi. *al.* **2** *meton.:* **a** *stragulum, tegumentum (coactilibus factum) – (grobe) (Filz-)Decke:* **α** *in univ.:* FUND. Werd. app. p. 168 diripuerunt *carnifices* . . . duos sagos, feltum *(sic?)* et capitale. VITA Meginr. 10 nudo subposuerunt *peremptores* -um, superponentes etiam ei quaedam stramenta. WILH. APUL. gest. 3,232 carinis pro . . . repellendis . . . iaculorum ictibus obtectis rubicundis undique -is. *al.* **β** *de ephippio, sella sim.:* CHART. Sangall. A 10 p. 12,10 (a. 744) accipimus . . . cavallos V cum saumas et rufias et -os. LEX Baiuv. 2,6 si quis in exercitu aliquid furaverit, pastoriam, capistrum, frenum, fe-um (-um, v-um, fe-i, -o, fe-o, selquum *var. l.;* gloss. Ch.: vilz) *eqs. al. inter tributa nominatur:* REGISTR. abb. Werd. 4,22 (c. 1050) debet *Hildichin* . . . dare . . . XV pannos lineos, II laneos, I corium bovinum . . ., I somarium, II v-os. 3,1 p. 90,30 dabit *sculptetus* . . . somarium bonum cum v-o et sella. *ibid. al.* **γ** *de tentorio:* TAGENO descr. (MGScript. XVII p. 513,27; c. 1190) qui *(Turci)* . . . relictis tentoriis et v-is montana profugi ascenderant. **b** *fulcrum lanceae armis equestribus affixum – Halterung der Lanze am Pferd des Lanzenreiters (cf. francogall. vet.* fautre; *anglosax.* fewter; *de re v. C. Gaier, in: Femmes, mariages et lignages, XIIe-XIVe siècles. 1992. p. 177sqq.):* GISLEB. MONT. chron. 57 p. 98,1 miles . . . comiti . . . in forti lancea occurrens ictu quodam, quod vulgariter de fe-o dicitur, in medio pectoris illum percussit. ROLAND. PATAV. chron. 10,5 p. 136,12 milites . . . sedentes . . . stabiles in bellicosis destrariis . . . hastis ad fe-um positis portam spaldi rumpere iam parabant. **c** *colum coactilibus factum – Filter (aus Filz):* ANON. secret. p. 83 vasa distillationis: . . . vas distillationis in vase, distillatio per -um *eqs.* Ps. ARIST. magist. p. 642b,55 in quatuor partes aquae pluvialis clarae ipsum *(sal)* dissolve et destilla per -um. ROSIN. ad Sarr. 2 p. 287 quaedam res purificantur . . . per divisionem . . ., quaedam per collationem, ut per pannum vel -um. *al. v. et p.247,19.22. ad aera purgandum:* ALBERT. M. miner. 3,2,4 p. 80a,11 operarii . . . obstruunt os et nares duplici vel triplici -o, ne vapore nimis laedantur in spiritualibus. **d** *?per confusionem c.* velatura *sim. i. q. involucrum coactilibus factum – Hülle, Futteral aus Filz:* MIRAC. Otton. Bamb. I 8 p. 912b,46 haec *(sc. litterae abbatum, narratio vitae)* omnia simul congreganda sunt et in unum veletrum reponenda . . ., et sic ad domnum papam eundum est.

***filulum,** -i *n.* (filum) *filum parvum – kleiner Faden, Fädchen:* HINCM. divort. 15 p. 206,13 longum est sacrilegia computare, quae . . . de ossibus mortuorum . . . et de capillis atque pilis locorum genitalium . . . cum -is (filiilis *cod. a. corr.*) colorum multiplicium et herbis variis . . . composita cum carminibus incantata deprehendentes comperimus.

filum, -i *n.* (-us, -i *m.: l.53.p.249,55.250,38.39*; -a, -ae *f.: l.55. p.250,25.30.35. al.*) *script. et form.:* vi-: *p.249,15. sg. indecl.* -o: *p.245,53. confunditur c.* filius: *v. vol. I. p. 1636,38.*

stamen, funiculus – Faden, Schnur: **I** *proprie vel per compar. (in imag. de dolo sim.: l.55.p.245,53; de rebus fingendis: l.56):* **A** *strictius:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* WALAHFR. hort. 121 puellae . . . omnem -orum seriem pulchros metantur in orbes. Wett. 478 lini obsequitur candentia -a (gloss. R: fbdbmb) caballus plurimus. NOTKER. BALB. gest. 1,26 p. 37,18 cicatrix in modum -i tenuissimi. HROTSV. Mar. 519 residebat . . . purpureos digitis -os operans. *saepe. in imag.:* ERCHEMB. CAS. hist. 53 Athanasius . . . Landoni . . . neptem suam adhuc lactantem in coniugium cessit ob hoc, ut -a (filia *cod.*) feminarum illaquearet eum. YSENGRIMUS 3,593 -a trahis *(sc. Reinardus)* libito. **b** *de -o Parcarum:* WALTHARIUS 851 ultima Parcae -a legunt. CHRON. Pol. 1,29 p. 55,4 ni Parcarum invidia puero vitale -um (filium *var. l.*) interrumperet. METELL. exp. Hieros. 4,352 nec te . . . modo fata necabunt, quem tamen hoc anno Parcarum -a ligabunt. *adde:* VITA Annon. III 7,4,4 praemonet incolas laboris imminere finem et -a suae resecanda vitae. **c** *de -o araneae, erucae:* NOTKER. BALB. gest. 1,32 aranea de laqueari per -a . . . descendens. ALBERT. M. animal. 5,24 modi . . . aranearum, quando coire volunt, femina adtrahit ad se marem per -a sua. 21,46 ad loca . . . remota -o, quod de viscosa sui oris humiditate extrahunt, perveniunt *(sc. eruca et similia)* tracta . . . per -um illud, in quo differunt ab aranea, quae ad hoc trahit -um de ano. *ibid. al. v. et p.245,48.* **2** *medic. et chirurg. (fere in vulnerum sutura):* TRACT. de chirurg. 161 (add. cod. Bamb. I) -um suture putrefit et cum sanie expellitur. GLOSS. ROGER. III 697 contra ficus in virili virga primo ligen-

tur cum -o serico vel setis equi. 771 extremitates cum acu et -o suantur cerato. THEOD. CERV. chirurg. 2,19 p. 150[C] suatur . . . intestinum cum subtilissima acu et -o subtilissimo de intestinis animalium facto vel de serico subtili. *saepe. de -o metallico ('Draht'):* BRUNUS LONG. chirurg. 1,19,1 p. 117[A] liga unum eorum *(dentium)* cum altero cum -o aureo vel argenteo aut -o serico forti. **3** *techn.:* **a** *in univ.:* THEOPH. sched. 2,26 accipiens . . . -um lineum retortum et gracile madefac illud in rubeo colore. 3,19 ligabis *(sc. corrigiolas)* . . . -o lineo. *ibid. al.* **b** *de -is metallicis ('Draht'):* MAPPAE Clavic. 191 cum cupero -o . . . colorabis *(sc. lapidem)*. THEOPH. sched. 3,8 de ferris, per quae -a trahuntur. 3,10 ferris limantur -a aurea et argentea. 3,39 tolle -a ex auricalco gracilia. MARC. GRAEC. ign. 13 tunica . . . debet esse . . . -o ferreo bene ligata. *saepius. huc spectare vid.:* AETHICUS p. 131,12 torvus ex vilis (-is *var. l.*) factos sicut in fabrorum inmanissima fornace. **c** *de rebus liquidis, viscosis, quae -i similia formant:* THEOPH. sched. 1,21 cum gummi penitus liquidum fuerit, ita ut extracto ferro quasi -um trahatur. 2,10 aufer . . . modicum vitri a furno, ita ut -um post se trahat. HERACLIUS II 31 donec glarea quasi aquae fit et tenuis sine -o destillet. *al.* **4** *publ. et iur.:* **a** *in univ.:* CHART. Laus. 686 (a. 1223) loci antiquiores dixerunt . . ., quod grossa petra . . . erat buena et alia petra similiter . . . et debebat ibi -um extendi et ita terre dividi. CHART. Hall. 224,27 (interp.?) ista spectant ad hereditatem: . . . omnis lineus pannus forfice non incisus, omnia -a cruda *eqs.* **b** *spectat ad sigillum sim.:* EINH. Marc. et Petr. I 2,1 p. 245,56 -is sigillorum admota . . . flamma crematis scrinia . . . aperui. LEX minist. Col. I 7 p. 7,4 sic . . . recludetur *occisor*: -um stamineum de poste ad postem per medium hostii tendetur et in utroque fine sigillum cereum appendetur. CHART. Wirt. 1591 p. 350,16 litteras . . . stilo, -o et bulla sanas . . . legi fecimus sub hac forma: *eqs.* CONR. MUR. summ. p. 174,4 sigilla . . . per -a de serico appendi consueverunt. *saepius.* **c** *spectat ad actum symbolicum:* EIGIL Sturm. 19 tollens . . . de pallio suo -um proiecit in terram et dixit: 'ecce in testimonium perfectae remissionis -um de pallio meo proicio in terram'. **5** *natur.:* HILDEG. caus. capit. 24 p. 3 de aeris -is. 24 quedam coagulatio ut quedam albedo -orum in aere volat, ubi aer se purgat. div. op. 1,4,26 l. 8 qui *(aer)* sicut -a se prolongando volat. ALBERT. M. animal. 4,104 quod . . . quidam dicunt -a quaedam in limo extensa esse filios . . . anguillarum aut etiam, quando haec -a extensa sunt in aqua et vivunt, error est. **6** *bot. de foliis -i speciem exhibentibus:* WALAHFR. hort. 98 tot habet *abrotanum* vires quot -a (gloss. L: folia) comarum. ALBERT. M. veget. 6,273 quae *(herba)* . . . divaricata habet folia sicut -a quaedam. 6,294 -a . . . foliorum suorum *(sc. camomillae),* quae costae vocantur, minus lata sunt costis cotulae. **B** *latius:* **1** *gener.:* **a** *vitta – (Stirn-)Band:* CARM. Bur. 89,2[a],4 circumligata frons -o rubeo. **b** *chorda, fides – Saite:* FLOR. LUGD. carm. 22,30 texerat *lyra* . . . furvo -a canora situ. CARM. de Rob. 16 dicam nec Febo mea -a movente silebo. **2** *natur. et anat. i. q. fibra, nervus, vena – (Muskel-)Faser, (Gefäß-)-Strang, Gewebe:* STEPH. COL. Maurin. 14 si avaritia venarum -a contrahit in manibus. GLOSS. ROGER. III 766 add. ne scindat *medicus* -um, qui est inter anum et testiculos. PS. GALEN. anat. 1 p. 167[B] quorum *(panniculorum)* textura est de -is nervosis. ALBERT. M. veget. 1,114 apparent . . . -a quaedam, quae sunt viae, in quibus nutrimentum decurrit, . . . extensa per plantas. animal. 1,311 qui *(musculus)* applicans -a sua mento aperit mandibulam. *saepius. adde:* ALBERT. M. animal. 3,132 in sanguine multorum animalium extenduntur quaedam -a, quae sunt quasi media inter naturam substantiae venarum et nervorum. *eqs.* **3** *bot. i. q. stamen (floris) – Staub-, Stempelfaden:* ODO MAGD. herb. 1081 admisce croci redolentia -a.

II *meton.:* **A** *de mensura longitudinis:* CHART. Livon. A add. 299 p. 56,16 (a. 1257) ad mensuram unius cubiti, quod vulgo -um vocatur, quod . . . -um . . . in arbore excisum habetur. **B** *de minima parte vestis:* EPIST. Worm. I 60 p. 102,34 ut sciatis me . . . nec ita stultum . . . esse, quin alicuius scientię -o me vestiente sapiam, ubi quis me pungit. COSMAS chron. 3,62 p. 241,5 omne suum usque ad unum -um abiecit vestimentum. **C** *de materia vestis sim.:* CATAL. thes. Germ. 45,20 (a. 1253) casule de samito albo et eiusdem -i dalmatice. *expressius i. q. ?linum netum – ?Garn:* CHIRURG. Sudhoff I p. 79 (s. XIII.[ex.]) imponitur nodus de cera vel de hedera arborea vel de -o vel de sago.

III *translate:* **A** *vinculum, adhaesus – Hemmnis, das Anhangen:* IOH. IAMAT. chirurg. 4,22 cum in lingue carni supposite alicui magis debito alligatur, -um lingue dicitur *(de ankyloglosso q. d.).* **B** *nexus – Band, Verknüpfung:* ABBO FLOR. calc. 3,23 si solutionem mediteris, -o rationis quo contextae sunt *species*. EPIST. Worm. I 2 p. 17,22 si quisque possit . . . vel uno -o generis mihi adhęrere. **C** *series, ordo – Kette, Folge, Reihe:* **1** *in univ.:* BURCH. WORM. ad Alpert. (MGScript. IV p. 701,45) in dictaminis tui -o haud segniter tornato magnas . . . causas . . . cautissime conservasti. OTTO FRISING. gest. prol. p. 12,7 ut . . . quasi quodam -o narrationis descendens per clara clariora, quae de tua persona dicenda fuerint, appareant. *locut.* in -o *sensu adv. i. q. subsequenter – nachfolgend:* ORD. Rom. 1,64 recipit *subdiaconus* evangelium et porrigit eum subdiacono sequenti, qui in -o (filio, ordine *var. l.*) stat. 1,118 pontifex . . . communicat regionarios per ordinem <et eos>, qui in -o steterant. *ibid. al.* **2** *spectat ad salinas:* EPIST. pont. Rom. 148 p. 270,5 (a. 958) concedimus . . . -a saline duabus, unum in pedica, que vocatur Burdunaria, et alium in Campo Maiore. 308 p. 598,34 quatinus concedamus . . . monasterium . . . cum casis, vineis . . . atque salinarum -as (fialas *a. corr. cod.*). 420 salinarum -a noviter construuntur *al. expressius i. q. salinae, salinarum series – Salzgarten, Folge von Salzpfannen (in nomine loci: l.35):* BENED. ANDR. chron. p. 170,9 in saline in Artheula -a duabus. DIPL. Karoli M. 254 p. 366,1sqq. (spur. ante s. XI.[in.]) concedimus . . . novem -as ad salem faciendum. EPIST. pont. Rom. 419 p. 797,26 -a (filia, latera *var. l.*) quatuor salinarie cum andita et gurga et fossata sua et terra vacante ˹ad -a˺ (a filia *var. l.*) faciendum in Bordunaria . . . necnon et -um unum in integrum, qui vocatur de Campanino. 552 p. 992,12 -um saline in integrum situm in Septem Filas. *al.* **D** *tractus, linea, segmentum – Strich, Linie, Streifen:* TRACT. de cruc. effig. 18 per medium -um crucis venit summitas nasi. 20 cilium fac et -um super oculum. 21 cilium et -us ad finem oculi contra auriculam iungant. 37 -us dividit medium pectus usque in brachium subter scapulas. 60 de -o pectoris. *ibid. al.* **E** *cursus, fluxus – Lauf, Strom:* IONAS BOB. Columb. 1,22 p. 201,14 medio e fluvii -o (filios, chilos, fluviolo, fluvio *var. l.*) ad portum pennigero ceu volatu pervenit *scapha*. **F** *culmen – First:* DIPL. Frid. I. 919 p. 187,2sq. ipsi *(homines)* . . . dant nobis duas domos, unam quinquaginta pedum in -o et decem in fronte, alteram vero XXX pedum in -o et decem pedum in fronte. *Staub*

***fimarius** (fem-), -a, -um. (fimum) **1** *adi. i. q. ad fimum pertinens – zum Mist gehörig, Mist-, Dünger-:* LAMB. ARD. hist. 152 p. 640,40 rustici cum . . . carris -is calculos trahentes ad sternendum in via . . . se ipsos ad laborem invicem animabant. **2** *subst. neutr. i. q. stercilinium, fimetum – Misthaufen:* IOH. sacerd. 26 videtur, quod fe-um singulis ebdomadis innovandum. PS. ARIST. tract. p. 793,33 sit . . . -um inter parietes fortes factum.

***fimatio,** -onis *f. confunditur c.* firmatio: *l.59. stercoratio – das Düngen, Düngung:* ALBERT. M. veget. 3,54 quod -o terrae . . . ad fecunditatem seminis . . . fructus cooperetur. 7,122 de earum *(arborum)* fossura et -e. eth. II 10,3,1 p. 636[a],20 oportet terram praeparatam esse aratione et -e (firmatione *ed. vix recte*).

fimbria, -ae *f. script. et form.:* fri-: TRAD. Frising. 703[b] *(var. l.).* fym-: *p.251,4. al.* finb-: *p.251,16.* fib-: *p.251,8.* -re(a): *p. 251,2. 4. adde* AETHICUS p. 208,5. *acc. sg.* -um: URSIN. Leod. 25 (MGMer. V p. 349,8 *[var. l.]*). *?nom. pl.* -reis: *p.251,2.*

filum, cirrus, floccus – Faden, Faser, Franse, Troddel: **1** *in univ.:* PASS. Kil. I 11 ut nec unum folium de libris vel -a de vestimentis eorum *(virorum Dei)* putredine consumptum est. SIGEW. Mein. 24 allatae sunt ei *(Meinulfo)* consumpti velaminis -ae, videlicet ignis inutiles reliquiae. VITA Annon. III 7,10,1 contacta vestis -a lumine caecum beavit. *persaepe. per compar.:* GUTOLF. hist. p. 651,23 ut malorum eius *(Belae)* quedam

tamquam minutam -am tangam. **2** *de ornamento:* AMALAR. off. 2,21,3 -ae (-eis *var. l.*), quae procedunt de dalmatica (*inde* HONOR. AUGUST. gemm. 1,212). LIBRI Karol. 1,17 p. 183,26 huius indumenti *(i. pallii)* extremitas -is *(corr. ex* -eis *V,* fy-as *A)* iacinctinis sit ornata *(spectat ad Vulg. num. 15,38). al. in locut.* -as dilatare *(in imag.; loci spectant ad Vulg. Matth. 23,5):* CHRON. Pol. epist. p. 4,5 ne ... videamur vanitatis -as (fib- *var. l.*) dilatare (*sim.* 3 epist. p. 120,7 pusillanimitatis). GREG. IX. registr. 384 p. 302,20 imperator sue intendens dilatare -as falsitatis. ACTA imp. Winkelm. I 434 (dipl. Frid. II.) prior et fratres domus milicie templi dilatant -as suas. *al.* **3** *de margine i. q. limbus – Saum:* CAES. HEIST. Engelb. 2,7 p. 261,17 episcopus ... fugit ... Herenberto per -am cappe illi inherente. **4** *de panno i. q. fascia, clavus – (Stoff-)Streifen, Band, Borte:* BERNH. PROV. comm. 9,3 p. 313,45 instrigatur ibi *(sc. in medicina)* licinium in modum fin-e, id est zone. *de vittis mitrae (de re v. LThK.* [3]*VII. p. 337):* VITA Norb. I 19 p. 699,19 -as ... mitrae pontificalis sanguine ... respersit *aggressor.*

fimbrio, -avi, -atum, -are. *fimbriis ornare – mit Fransen schmücken, versehen:* ITIN. Willib. 9 p. 290,17 statua ere ... fusa, vultu et habitu Domini veste -ta circumdati *(sim.* ALBERT. M. Matth. 9,22 p. 312,66; *loci pendent ex Rufin. hist. 7,18,2).* CATAL. thes. Germ. 44,11 tria manutergia altaris -ta. CARM. Bur. 92,57,4 quam *(sellam)* Minerva ... per tenas margine ⌊-vit scisso⌋ (finberavit scisso, fimbarum scisso, fimbria incisso, fabricavit scisso *var. l.*).

fimen- *v.* femin-.

***fimo,** -atum, -are. (fimum; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 545*) *script.:* fem-: *l.32.* fum-: *l.38. partic. perf. usu adi.: l.37. stercorare – düngen:* CAPIT. reg. Franc. 77,19 terram aratoriam studeant *vilici* femare. CONST. imp. I 438,2 quia suum mansum bene excultum et -tum (formatum *var. l.*) habet *heres.* CHART. Argent. I 206 p. 165,30 ut de stramine ... agri -entur. CHART. Rhen. med. III 633 quod ... vineam totaliter -bunt *vilici.* CHART. Burgenl. I 374 progrediens per medium terre -te procedit *meta* per quoddam virgultum. ALBERT. M. veget. 7,132 si ager -andus (fumandus *V*) est. *saepius.*

***fimoro,** -avi, -are. (fimus *n. [v. l.60.61; cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 546sqq.])* *excernere – ausscheiden, absondern:* DYASC. p. 194[b] viscus in ramulis arborum nascens a quodam volatili, id est turdula, vescitur, nam illud, quod -verit (gloss.: stercorizaverit), in ramis arborum conglutinatur.

***fimosus,** -a, -um. (fimum) *script.:* fem-: *l.47.* fum-: *l. 47. metr.* fim-: *l.47. lutosus, lutulentus, stercorosus – voll Kot, kotig, schmutzig:* ALDH. virg. II 2319 carcer ... passuras *(sc. virgines)* claudit -o (fe- *a. corr. P1,* fu-, famoso, fetoso *var. l.*) stercore poenam. CAES. HEIST. mirac. I 4,34 ipso -o stramine in faciem eum *(monachum)* cecidit *vir.* 4,76 p. 243,19 erat ... aqua putens et -a (*sim.* hom. exc. 130). MENKO chron. 22 p. 336,23 quibus *(sc. lignis)* ... superiecta est terra, primo pinguis et -a ..., postmodum sicca.

fimum, -i *n. vel* **fimus,** -i *m. (n.: l.60.61 [cf. ThLL. VI/1. p. 766,9sq.; Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 546sqq.])* *script.:* fem-: *l.60.61.* fum-: ALDH. virg. II 2322 *(var. l.). metr.* fim-: *l.64. adde* HERACLIUS I 11.

stercus – Mist, Dünger: **1** *in univ.:* WANDALB. mens. 62 ortos ... inmundo ... -o et rastris componere tempus. ANTIDOT. Sangall. p. 85,38 emplastrum ...: salis ammoniaci lib. I, ... femus columbino – III *(item* ANTIDOT. Glasg. p. 120,36. *sim.* ANTIDOT. Berol. 33 p. 74,2 femus bubulinum. ANTIDOT. Cantabr. p. 165,28 -um caballinum. *al.).* PAUL. AEGIN. cur. 211 p. 148,11 -um (*3,48,2 p. 256,4* βόλβιτον) vacce ... coque in oxicrato. Ps. ODO MAGD. herb. 336 qui non credunt -os conferre medelam. *persaepe. v. et p.252,2.322,38. in imag.:* GERHOH. tract. p. 54,18 scientes *(sc. nos)* ... -um ... peccatorum nostrorum illius *(Christi)* passione consumptum. **2** *in cognomento:* CHART. Wetzlar. 100 (a. 1261) testes ... sunt ... Henricus super -um, Henricus dictus Schinebein. **3** *iron. de pasta vili i. q. lutum – 'Dreckszeug':* CAES. HEIST. mirac. I 10,17 pistrix ... panes ad coquendum formaverat, et quia tempore abundantiae pistores modicum lucrantur, illa ... clamavit ...: 'mittamus hunc -um in clibanum', ... et pasta pulcherrima ... conversa est in -um.

fina *v.* finis.

***finagium,** -i *n. (cf. francog. vet.* finage; *Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 561[b]) script.:* -ai-: *l.10.* -go: *l.11. regio, districtus – Gebiet, Bezirk:* CHART. Altaerip. 27 (a. 1208) de terris ... -orum factum est concambium. CHART. Lux. III 135 p. 138,18 in omni eiusdem ville *(sc. Hoppenseii)* -o. CHART. Basil. B 77 p. 48,35 quod *(patrimonium)* habui *(sc. Bernerus)* in -aiis seu territoriis in Phafena. CHART. Lux. III 342 p. 371,23 in toto -go parochie. *al.*

***finaita** (-ayt-), -ae *f.* (finis *et langob.* snaida, *cf. ital.* finaita; *v. Battaglia, Dizionario. V. p. 1018*) *terminus, finis – Grenze, Grenzpunkt:* DIPL. Constantiae 29 p. 91,9 quod ipsi *(baiuli)* intus in -ytam montium ecclesie ... herbaticum capiunt *(cf. notam ed.). al.* ACTA imp. Winkelm. I 210 p. 188,7 cum ... silvis ... sibi *(praedio)* pertinentibus infra mare et -as Amantee.

finalis, -e *vel raro (l.46.49.50)* ***finialis,** -e. *superl.: p.253,9. usu subst. vel ellipt.: passim, e. g. l.32.p.253,22.*

extremus, ultimus – äußerste(r), letzte(r): **I** *spectat ad ordinem, seriem:* **A** *gener.:* HEINR. AUGUST. planct. 972 debent -es medios includere testes. CHART. Turic. 343 p. 220,14 quę *(elemosinae)* in -i articulo *(sc. vitae)* ... pro salute anime conferuntur. *saepius. in nom. propr.:* SICARD. chron. p. 82,35sqq. F-es Indi ...; F-es diximus, quia tres sunt Indiae: ... tercia F-is iuxta Occeanum. **B** *gramm. de syllabis, litteris sim.:* **1** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 113 p. 154,18 quoties -is sillaba corripitur. HRABAN. epist. 2[a] p. 383,27 syllaba 'us' -is dictionis. MILO carm. 1,6,4,393 -is clausula. *al. ellipt. i. q. syllaba ultima – letzte Silbe:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 384,3 'sis' et 'velis' ... producuntur in -i secundarum numeri singularis personarum. **2** *in syllaba ultima positus – auf der letzten Silbe liegend:* VITA Serv. 6 p. 22,8 Hebreus -i accentu dicit Meriám.

II *spectat ad terminos:* **A** *limitem designans, terminalis – eine Grenze bezeichnend, Grenz-, Schluss-, End-:* **1** *proprie de locis sim.:* DIPL. Karoli III. 32 p. 55,13 inter gaium et c o s t a m -em (DIPL. Heinr. II. 251 p. 289,30). DIPL. Heinr. II. 478 p. 609,1 termini -es ... Regiensis episcopatus. CHART. Eberb. 100 p. 192,13 ager protenditur ... ad lapides -es. CHART. Livon. A 318 p. 406[b],28 ipse murus civitatis est -is murus domus. *subst. neutr. i. q. limes – Grenze:* DIPL. Conr. II. 46 p. 52,37 terminus vadit ... a ... flumine ... et -bus descendente per canale. **2** *translate:* **a** *gener.:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,31 l. 23 non est plane alterius periculi -ialis mensurae transcendere terminos, ut est exordii non bene iniecta saxorum machina fundamenti. 3,28 l. 22 tertii huius libri series ... conclusa persistat titulo -iali. CONC. Karol. A 19[C] p. 129,22 libelli ... terminus -ialis (-is *p. corr. P*). **b** *math. et geom.:* ALBERT. M. sent. 2,6,9 p. 139[b],8 denarius est -is limes digitalium numerorum. top. 6,6,1 p. 468[a],28 haec ... est diffinitio lineae -is, quod sit finis plani habens fines. **c** *rhet. i. q. definitivus – beschreibend, definierend (de re v. Lausberg, Rhetorik § 89[a]):* ANSELM. BIS. rhet. 1,17 p. 135,6 quattuor nominavit *Tullius* constitutiones: coniecturalem, -em (*cf. Cic. inv. 1,10* definitiva), exceptivam, qualitativam. **B** *ad finem, in confinio situs – an der Grenze, im Grenzgebiet gelegen:* GERLAC. annal. a. 1176 p. 688,28 Zobezlaus ... questionem movet de terris super magnam et -em silvam cultis. CHART. Sil. B 2 p. 117,1 unum de castris Lubus, inferius videlicet et -e ..., cessimus *(sc. dux).* **C** *finitimus – benachbart (usu subst. de hominibus: l.66):* BREV. NOTIT. p. A 3,9 dedit *dux* ... episcopo eundem locum ... cum -bus locis ibidem adiacentibus. CHART. Sigeb. 50 p. 107,10 quam *(cellam)* ... prece ... civium omniumque -ium ... ordinavit *archiepiscopus.*

III *spectat ad vim, momentum:* **A** *firmus, validus, plenus, irrevocabilis – fest, (end)gültig, voll(ständig), abschließend, unwiderruflich (fere usu publ. et iur.):* DIPL. Conr. III. 89 p. 159,1 quatenus litem, quę inter ipsum *(abbatem)* et Othelricum ... agitabatur, -i iudicio ... decideremus. CHART. Merseb. 161 p. 135,3 eis *(Lipsiensibus)* conquerentibus -em faciet *marchio*

iusticiam. ACTA civ. Wism. B 385 -is causa est de hereditate ... Gerardi. *al.* **B** *efficax – wirksam:* CONST. imp. II 194 efficax consilium -e et auxilium. WILH. SALIC. chirurg. 4,3 p. 33,4 quod *(sc. incisionem secundum costam facere)* est valde ... utile pro infirmis et -bus curationibus (operationibus -bus *ed. Iuntina*). *al.* **C** *substantialis – wesentlich, eigentlich:* **1** *in univ.:* WOLBERO cant. epil. p. 1273[D] isti *(modi)* sunt -es: cogitatio, locutio, actio, consuetudo. ALBERT. M. eth. II 7,2,2 p. 501[b],45 dicebant *antiqui* eam *(delectationem)* esse -issimum bonum. **2** *ad finem, propositum pertinens – auf das Ziel, den Zweck bezogen (usu philos., fere in iunctura* causa -is): CONR. HIRS. dial. 219 moderni quatuor requirenda censuerunt: operis materiam, scribentis intentionem, -em causam et, cui parti philosophiae subponatur, quod scribitur. ALBERT. M. gener. 1,5,8 p. 159,30 causa ..., quae dicitur 'cuius gratia' (*p. 324[b],14* τὸ δ' οὗ ἕνεκα [*sc.* αἴτιον]), quae dicitur 'causa -is, non est factiva'. metaph. 3,1,2 p. 108,66sq. 'utrum -ia' (*p. 995[b],30* τελευταῖα) genera ... sint principia, 'aut' sint principia genera priora -bus ...; -ia ... dico, in quibus stat generis communitas. *persaepe.* *subst. neutr. i. q. destinatio – Bestimmung:* ALBERT. M. metaph. 11,2,14 p. 501,42 'primum non est sperma', sed potius '-e' (*p. 1073[a],1* τὸ τέλειον) spermatis. **D** *principalis – Grund-, Haupt- (usu mus., cf. LexMusLat. II. p. 72sqq.):* **1** *strictius de notis:* HUCBALD. mus. 49 eaedem *(quattuor notae)* -es appellatae, quod finem in ipsis cuncta, quae canuntur, accipiant. Ps. HUCBALD. ton. 283 sunt *cantus*, qui non in -em sonum terminantur. ANON. IV mus. 6 p. 82,14 in quibus *(libris)* continentur puncta -ia organi. *saepius.* *ellipt. i. q. nota principalis – Grundton:* HUCBALD. mus. 51 tonus ... a -i suo nec supra quintum superiorem nec infra quintum inferiorem ... ordiendi facultatem habebit. MUS. ENCHIR. 1,54 huic *(tetrachordo gravium)* proximum tetracordum -ium. *v. et l. 39.* **2** *latius de tetrachordo i. q. notas principales continens – die Grundtöne enthaltend:* SCHOL. enchir. 1,338 secundum *(tetrachordum)* -e. HERM. AUGIENS. mus. p. 22,26 grave *(sc. tetrachordum)* ... et superius, item -e et excellens unius naturae sunt. *al.* RUD. TRUD. (?) mus. 2,26 p. 95 vs. 15 omnibus *(vocibus)* hospitium ⌞-e dedit⌟ (-ium dat *var. l.*) tetracordum. **E** *maximus, exitialis–größte(r), verderblich:* CHART. Austr. sup. I 473 p. 678,38 (a. 1229) quam *(contumaciam)* faciebant *praelati Austriae* in periculum -e Pataviensis ecclesie.

adv. **finaliter.** **1** *ad ultimum, postremo – zuletzt, schließlich:* CHART. march. Misn. II 2 p. 4,27 (epist. papae a. 1104) confirmamus ... omnes confessiones factas inprimis a ... Henrico ... duce ..., -r a Thimone marchione. CONST. imp. III 40 quid ... -r tue voluntatis ... extiterit, ... nobis *(sc. regi)* pandere non omittas *(sc. cui mandatum est)*. WILH. SALIC. chirurg. 2,6 p. 331[B] quod *(sc. agitatio infirmi)* est signum ... mortis -r. SALIMB. chron. p. 202,12 omnes suos amicos -r ... occidebat *Fridericus. saepe.* **2** *omni modo, penitus – auf jede Weise, ganz und gar, völlig:* EPIST. Wisig. 4 p. 665,31 hic ... lator *(sc. epistulae)* ita est in cunctis instructus et sic -r ordinatus, quatenus, quidquid vestra *(sc. Caesarii)* clementia ab illo quesierit, opinor, plenissimum vobis dare responsum. GERHOH. Antichr. 1,16 p. 323,20 id, quod dictum est ..., ego in hoc homine -r completum existimem, cui in sordibus parem ... inveniri posse non putaverim. ARNO REICHERSB. apol. p. 82,34 ne stultitiam tuam *(sc. Follis)* -r persequens tibi similis efficiar. *al.* **3** *firmiter, constanter – fest, ausdauernd:* **a** *gener.:* CHART. Sil. D I 97 p. 70,29 (epist. papae a. 1205) nisi perseveretis -r in eodem *(i. in vita monastica)*. CHART. Eberb. 213 p. 354,1 quod perficiam *(sc. miles)* fideliter et -r, quod promisi. CHART. Turg. III 538 p. 356,9 testimonium ... fideliter acceptare et ... -r observare. *al.* **b** *publ. et iur. i. q. valide, irrevocabiliter – (end)gültig, abschließend, unwiderruflich:* DIPL. Loth. III. 119 p. 192,16 quod *(sc. locum a monasterio alienare)* ... temptatum est, sed iudicio principum ... cassatum et imperatoriis privilegiis -r est decisum. CHART. Bern. II 278 p. 295,21 est -r decisa *lis*. CHART. Lux. III 288 petunt *abbas et conventus* ... heredes compelli et -r condempnari ad solucionem. CHART. Carinth. V 109 p. 75,35 pacis compositores ... ordinaverunt et -r statuerunt, quod *eqs. persaepe.* **4** *secundum finem, propositum – in Hinblick auf das Ziel, den Zweck:* VITA Otton. Bamb. prol. (ASBoll. [3]Iul. I p. 335[E]; c. 1189) duo haec -r intendens *auctor*, ut ... Deus ... glorificetur et ... lucem fideles accipiant. GUNTH. PAR. orat. 9,7 p. 177[B] est ... aliquid in aliquo -r, ut beatitudo in bona vita, victoria in bello.

finalitas, -atis *f.* *finis, pars ultima – Ende, Schluss:* **1** *gramm.:* **a** *de syllaba ultima verbi:* ALDH. ad Acirc. 133 p. 185,9 haec nomina *(e. g. Geta)* ... protulimus ... ad ostendendam primae declinationis in ablativo -em, ubi semper 'a' producitur. **b** *de parte ultima sententiae, versus sim.:* HINCM. epist. 141 p. 108,17 de -e hymni ..., in qua dicitur: '*eqs.*' CONR. MUR. summ. p. 50,9sqq. de -e clausularum seu distinctionum: ... si ultra IIII fuerint distinctiones, prosator -es ordinet, secundum quod sue placuerit rationi. **2** *mus. i. q. ultimus sonus (cantus) – Schlusston (des Gesangsstückes):* MUS. ENCHIR. 17,27 quomodo ... in -e positionum a voce principali occupetur *vox organalis*. 18,7sqq. vox organalis ⌞positionum -em⌟ (positionem -e *var. l.*) eo iure subsequitur, ut subtus tetrardum sonum, in quam vel -s particulae devenerit vel qui proximus ipsi -i suberit, nec ... valeat ... rite ⌞-em deponere⌟ (-e deponeret *var. l.; sim.* app. B I 27sq. GUIDO ARET. microl. 18,23). CONR. MUR. lib. ord. 133 chorus singulis versibus -e debita respondebit. HIER. MOR. mus. 21 p. 157,17 licet ... toni conveniant in -bus. *al.*

[**finalius** *v.* alius. *adde ad vol. I. p. 464,22sqq.:* RUD. TRUD. (?) mus. 2,26 p. 95 vs. 13 (c. 1100) seu ... comes *(i. vox organalis)* ..., quas non liceat voces attingere, querat, ⌞sin alias⌟ *(codd.,* finalias *ci. ed.)*.]

***finantia** (-cia), -ae *f.* *(francog. vet.* finance; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 558[b]) tributum (semel solvendum) – (einmalige) Steuer(leistung), Abgabe:* CHART. Lux. III 33 (a. 1248) recognovimus *(sc. creditores)* ... nec ab Arnoldo ... nec ab Widrico ... nullam solucionem, nullam -ciam in vadiis, in pecunia seu aliquo alio modo recepisse. CHART. Zoll. II 67 si ... comes ... de mille et quingentis marchis argenti ... nobis Feirico et Conrardo -ciam fecerit.

***finatio,** -onis *f.* (*finare) *traditio – Übereignung:* CHART. Bern. II 355 p. 380,21 (a. 1254) quam donationem et -em ... Henricus et heredes sui ... tenentur ... preposito et conventui ... contra omnes in perpetuum garentire.

finb- *v.* fimb-. **fincgo** *v.* fingo. **fincm-** *v.* figm-.

***finco** (vi-, vyn-), -onis *m.* *(theod. vet.* finko; *cf. Ahd. Wb. III. p. 881sq.) fringilla – Fink (v. J. André, Les noms d'oiseaux. 1967. p. 72):* HILDEG. phys. 6,51 vynco calidus est et de viriditate terrae herbarum pascua querit. ALBERT. M. animal. 7,35 sunt aput nos genera v-um ... sicut v-o cardui, quae avis distelvinche vocatur ..., et sicut v-o rubeus in pectore. 8,82 avem musicam, quam nos v-em vocamus, quam quidam grammatici latine scicendulam vocant.

fincte *v.* fingo. **1. finctio** *v.* fictio.

2. finctio *v.* functio. **finctus** *v.* fingo.

***findamen,** -inis *n.* (findere) *?lignum fissum – ?Holzscheit, gespaltenes Holz:* REGISTR. Eberb. 15[B],14 p. 265,5sq. M et L -a *(sc. dabimus [sc. conventus])*, que vulgo dicuntur zalboima, vel dabimus semper pro centum -bus II denarios leves. CHART. Eberb. 298 cum abbas ... certum numerum -um, que vulgo dicuntur zalewid ..., ecclesie ... persolveret.

***findibilis,** -e. (findere) *fissilis, qui (facile) scindi potest – (leicht) spaltbar:* ALBERT. M. animal. 8,79 est ... materia *(sc. nidi)* dura valde non de facili secabilis aut -is. veget. 6,199 lignum ... eius *(Persicae arboris)* ... non est multum scissibile aut -e lignum, sed magis frangibile.

findo, fidi, fissum, -ere. *script.:* fe(n)-: *p. 255,10. 12. 38. partic. perf.* fisc(us): *p. 255, 41.* *periphrastice* fiss(um) hab(ere): *p. 255,3.* *usu intrans.: p. 255,12; medial.: p. 255,8.* *confunditur c.* fundere: *p. 255,35. adde* WALTHARIUS 1018 *(var. l.). al.*

1 *proprie i. q. (in-, ex)secare, scindere, rumpere – (ein-, ab)schneiden, spalten, brechen (medial. vel intrans. i. q. dissilire, rumpi – zerbersten; c. acc. obi. interioris i. q. inferre –*

zufügen: l.7): **a** *strictius:* **α** *in univ.:* LEX Frision. add. 11,1 qui fanum effregerit . . ., -untur aures eius. CHART. Sangall. A 680 p. 282,1 quas *(tegulas)* fissas habuimus ad tegendum sancti Galli basilicam. WALTHARIUS 1034 a summo clipeum fidit *heros* usque deorsum. TRACT. de aegr. cur. p. 104,9 -atur catulus per medium et . . . capiti *(sc. aegrotantis)* superponatur. ALBERT. STAD. Troil. 4,39 concurrunt, vulnera -unt *pugnantes*. ALBERT. M. animal. 6,17 in aestate citius -untur ova ad exitum pullorum quam in hyeme. MOSES PANORM. marisc. 13 p. 177,11 fende corium et custodias, ne incidas venas. *persaepe. in imag. vel per compar.:* ANTIDOT. Glasg. p. 141,27 caput si dolore ceperit, ut in medium quasi fendere debiat. TIT. metr. IV 40,7 rex Ardoinus sceptri moderamine fissus regnat in Hesperia, tendit in Ausoniam. YSENGRIMUS 5,867 viscera fissuro non imperat ille *(monachus)* cachinno. EBERH. HEIST. Betel 208 cor populi scindit et regni robora -it inmiti verbo Roboam sermone superbo. *al.* **β** ungulam -ere *i. q. ungulas separatas habere – gespaltene Klauen haben, Paarhufer sein:* ALBERT. M. elench. 2,1,4 p. 663b,1 omne animal -ens ungulam . . . habet cornua. animal. 2,27 numquam . . . est inventum animal habens duo cornua ˹non -ens ungulam˺ (*p. 499b,17* μώνυχα). 2,28 animal . . ., quod honycha (*i.* ἡ λύγξ) graece dicitur, est in multa -ens pedem. *in imag.* ungulam discretionis -ere *i. q. acutissime distinguere – aufs genaueste, schärfste unterscheiden:* ARNO REICHERSB. apol. p. 80,10 quamvis . . . b. Gregorius . . . ungulam discretionis -ens distinctionem paternitatis Dei ad Christum et ad nos aliter sibi atque aliter nobis esse distinguat. **b** *latius i. q. pertransire, persulcare – gehen (durch), sich ziehen (durch), durchfurchen:* ALBERT. M. animal. 1,493 cum illae lineae duae sunt vel tres totam palmam *(sc. manus)* -entes, dicunt physonomi *(sic)*, quod significatur vitae longitudo. **2** *translate i. q. dividere – (ein)teilen:* BEDA temp. rat. 3,25 quem *(circulum zodiacum)* tricenis diebus per menses singulos -ant (-unt *var. l.*). 24,38. AMALAR. off. 4,7,1 per quatuor vigilias -bant (fundebant *var. l.*) *milites* noctem in castris.

adi. **fissus,** -a, -um. *scissus, divisus, bisulcus, fissilis – gespalten, geteilt, (leicht) spaltbar:* **1** *in univ.:* COMPOS. Luc. α 22 tolle . . . auripigmenti boni, fessi – II (MAPPAE CLAVIC. 208 pigmenti optimi, -i). **2** *de ungulis animalium:* BEBO ad Heinr. II. 1 p. 490,7 animalia quaeque ruminantia ungulasque -as habentia. ARNOLD. SAXO fin. 2,3 p. 56,11 animalia fiscorum pedum multe fissure sunt multorum filiorum. ALBERT. M. animal. 2,4 quodcumque illorum *(animalium)* est -i pedis anterius. **3** *de ligno apto ad aves capiendas ('Kloben', v. LexMA. V. p. 1217):* WALTHARIUS 422 capit . . . volucres, nunc fallens visco, nunc -o . . . ligno. **4** lapis -us *fort. i. q. lapis specularis – viell.: Spat, 'Spiegelstein' (de re v. H. Lüschen, Die Namen der Steine. 1968. p. 281sq. s. v. 'Muskovit'. p. 324b):* COMPOS. Luc. ε 28 lapis -us (*Diosc. 5,127* σχιστὸς . . . λίθος) nascitur in Cappadocia (*item* MAPPAE CLAVIC. 136). *Mandrin*

finestra *v.* fenestra. **finetenus** *v.* finis *et* tenus.

finga *v.* sphinx. **fingmentum** *v.* figmentum.

fingo, finxi, fictum, -ere. *script.:* fincg-: *p.256,49. partic. perf.:* finct-: *p.257,12. al. (cf. Stotz, Handb. 4,VIII § 119.3) form. perf.:* fix(i): *p.256,53.* fing(i): *p.256,49. struct. notabiliores: c. coni.: p.256,16. pendet* ut: *p.256,18. partic. perf. usu subst.: p.256,47.257,1. saepe. partic. perf. usu adi.: p.256,28.63.*

I *proprie i. q. formare, fabricare, conficere – bilden, gestalten, machen, herstellen:* **A** *strictius (de artificibus vel fabris):* CONC. Karol. A 44B p. 526,1 ut nullus . . . cuicumque imaginem volenti pingere aut -ere prohiberet. WALAHFR. imag. Tetr. 105 heremo ille *(Moyses)* remota arte tabernaclum et serpentes -xit aenos *(spectat ad Vulg. num. 21,9)*. HRABAN. hom. II 6 p. 144D -ere . . . componere dicimus, unde et compositores luti figulos vocamus. FROUM. carm. 34 me *(sc. cochlearium)* primum -ens fictor sibi luserat in me. ANNAL. Rod. a. 1153 p. 722,49 ceperunt hic -ere lateres et coquere ad tegumentum aecclesiae. *persaepe.* **B** *latius:* **1** *aedificare, construere – bauen, errichten:* HEINR. LETT. chron. 30,4 p. 218,14 porcum *(i. machinam oppugnatoriam)* -unt *Teutonici*, sub quo castrum fodiunt. **2** *creare – (er)schaffen:* CONST. Constant. 47 ad imaginem et similitudinem suam primum de limo terrae -ens *Deus* hominem. WANDALB. creat. mund. 81 solis conditor ignem lunae et lampada -xit. HROTSV. Cal. 9,9 Deus . . ., qui diversa duo socians ex hoc et hoc hominem -is. *al.* **3** *componere, scribere – verfassen, dichten, aufschreiben:* IOH. SCOT. carm. 2,1,2 Hellinas Troasque suos cantarat Homerus, Romuleam prolem -xerat ipse Maro. DONIZO Mathild. 2,387 iusticiae cultrix ea *(miracula Anselmi)* partim -ere iussit. *al.* **4** *generare, proferre – erzeugen, hervorbringen:* CARM. Cantabr. A 23,7,2 (in adn.) illa *(Maria)* de celo concepit Salvatorem, ista *(apis)* de campis -it natos plures. **5** *facere, operari – tun, bewerkstelligen:* VITA Landel. Lamb. 200 facit assiduus, rogitat quod -ere missus. 313 discipuli faciunt, sanctum quod -ere cernunt. *ibid. al.* **6** *efficere – bewirken:* CHART. Fuld. B 29 p. 54,5 (a. 756) -it mos legum, ut iura sunt inter emptorem et venditorem, sollemni scriptura firmetur, ut *eqs. (item* 40 p. 70,1. *sim.* 41 p. 71,30 -it mos legum . . ., ut sollempni scriptura firmetur, ut *eqs.).* **7** *instituere, disponere – einrichten, ordnen:* HEIRIC. Germ. I 1,125 cum . . . forent *(sc. patres conscripti)* clausi resides in parte sacelli, divinis quadrum -bant legibus orbem.

II *translate:* **A** *excogitare, invenire – ausdenken, erfinden:* **1** *in univ.:* WALAHFR. hort. 218 cui *(gladiolae)* libera linguae nomine de gladii nomen facundia -xit. HEINR. AUGUST. planct. 2054 summa regebat Adam sapientia dando prophetam, rebus in Hebraica qui -xit nomina lingua. OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 78,29 persona . . . a suo esse, quod -to nomine personalitas dici potest, vocabulum trahit. ALBERT. M. metaph. 11,2,10 p. 495,79 philosophi . . . non est aliquid -ere et non dicere, nisi quod per rationem potest ostendi. *al.* **2** *imaginari, habere – annehmen, (sich) vorstellen, halten für:* CAPIT. reg. Franc. 108,25 quod sibi sanctos -unt *(sc. superstitiosi vel pagani)* quoslibet mortuos. HERM. AUGIENS. vit. 292 cur dulciculas *(i. Musas)* a nimis asperas, ut -o et vereor, reddideras *(sc. Melpomene)*? ELIAS SAL. mus. 22 p. 46a hic -imus fictione artis superius coeptum incipere in G, 'cum sancto spiritu' -imus incipere in E primum. *al.* **3** *comminisci, commentiri – erdichten, erlügen:* WILLIB. Bonif. 7 p. 38,1 alii *(populi perversores)* . . . alia innumerabilia -entes magna ex parte populum seduxerunt. WALAHFR. Mamm. 21,39 -ere falsa libet. CAPIT. episc. II p. 128,3 de mulieribus venedicis et que diversa -unt portenta, ut prohibeantur. WIDUK. gest. 1,22 p. 35,6 quod quia non probamus, numquam adfirmamus, sed vulgi rumore magis -tum credimus. EKKEH. IV. bened. I 26,109 sol premit ima poli: iam pransos -ere (gloss.: mentiri) noli. METELL. exp. Hieros. 6,45 non -tis laudetur, ubi laus vera tenetur. *persaepe.* **B** *simulare – vortäuschen, heucheln, fälschen, fingieren:* **1** *gener.:* CHRON. Fred. 3,7 -cgens (fin:gens, -ens se, fingesse *var. l.*) Avitus ob infirmitatem corporis lectum depraemere. EINH. Karol. 12 p. 15,5 Saxones velut auxiliares . . . quamquam -ta et minus devota oboedientia militabant. HROTSV. Gong. 231 dux paulisper siluit, somnum quoque -xit. CHRON. Noval. 5,10 fixit *clericus* se capi ab eius *(reginae)* amore. VITA Wern. Merseb. 2 p. 246,27 fixa non -ta pace. ALBERT. M. animal. 8,29 vulpes . . . habet astutiam . . . in capiendo aves, quando iacendo -it se mortuam. *persaepe.* **2** *iur.:* Leg. Wisig. 9,2,9 p. 376,28 vitium, si sub egritudine -itur, resecemus. DIPL. Otton. III. 389 p. 820,15 Iohannes diaconus . . . sub titulo magni Constantini longi mendacii tempora -xit *(cf. H. Fuhrmann, DtArch. 22. 1966. p. 63sqq.).* PETR. CAS. chron. 4,113 p. 586,37 electio ipsa *(sc. Raynaldi abbatis Casinensis)* -ta et reproba fuit.

adi. **fictus,** -a, -um. **1** *gener. i. q. falsus, fallax, fraudulentus – verstellt, falsch, heuchelnd, trügerisch (usu subst.: p.257, 1. ibid. al.):* GODESC. SAXO theol. 22 p. 297,17 quia . . . perversos haereticos et -os catholicos triumphavit *(sc. Deus).* CARM. var. III B 2,13 nobilis ac mitis, verax nec -us amicis . . . estitit *Cunibertus*. LAND. MEDIOL. hist. cont. 23 Grosanulistas . . . -os et dolosos murmurare de reditu nostro valde persensimus. TRACT. cod. Mon. (ed. M. Grabmann, Gesch. d. schol. Meth. II. p. 43,42) logica rationalis . . . subdividitur in tres, in dyalecticam . . ., in apodicticam . . ., in sophisticam, i. fraudu-

[Weber]

lentam et -am. ALBERT. M. sacram. 18 p. 13,51 -us . . . non recipit gratiam in sacramentis. *al. v. et vol. III. p. 933,52.* **2** *t. t. mus. i. q. commutatus, transpositus – verfälscht, abgewandelt (de re cf. LexMusLat. II. p. 81sqq. v. et p. 194,39):* ANON. mus. 5[a] p. 124,26sqq. si queratur, quid sit falsa musica sive -a, dicimus, quod falsa musica est variatio vocum necessaria de tono in semitonium vel e converso per falsam mutationem sive -am. *ibid. al.*

adv. **ficte.** *fallaciter, fraudulenter, simulate – heuchlerisch, auf täuschende Weise, zum Schein:* LIBRI Karol. 4,6 p. 507,2 Samaritani . . . cum sint gentiles et -e Iudaismum tenere videantur. ERCHEMB. CAS. hist. 68 tunc, licet fincte, pacis osculum sibi mutuo fratres optulerunt, quod in arca cordis minime retinebant. WIDUK. gest. 1,24 Thiatmarus . . . -e loquebatur. CAES. HEIST. mirac. II 1,14 p. 35,10 palpebras, quas -e clauserat *rusticus*, ad videndum aperire non valebat. *saepius.* *Weber*

***finibilis,** -e. *terminabilis, finitus – begrenzbar, endlich:* ALBERT. M. sacram. 191 p. 123,82 in hac divisione poenarum peccati: 'alia aeterna, alia purgatoria, alia arbitraria', poena purgatoria dicit peccati poenam -em, non diminutam effectu clavium *(sim.* sent. 4,20,7 p. 837,27sqq. ignis purgatorius -is est secundum rationem purgatoriam, sed non est -is secundum substantiam. *ibid. al.).* sent. 1,2,13 p. 69[b],33 neque simpliciter neque secundum aliquod attributum -is est *Deus* a nostro vel ab aliquo intellectu creato. metaph. 1,4,2 p. 49,18. *ibid. al.*

finices *v.* spheniscus. **finicius** *v.* phoeniceus.

finicmus *v.* phoenigmus.

finicobalanus *v.* phoenicobalanus. **finicon** *v.* 2. phoenix.

finiculum *v.* feniculum. **finigmus** *v.* phoenigmus.

finio (fen-), -i(v)i, -itum, -ire. *script. et form.: imperf.: indic.* -ibat: *p.259,27. coni.:* -eretur: *p.258,21.* -irit: *p.259,41. perf.: indic.* -ibi: *l.71. coni.* -ieret: *p.258,9. partic.:* -id(us): *p.259,4.* -iti(us): *p.259,9. plusq. coni.* -issit: *p.259,37. gerund.* finendum: *p.258,38. depon.: p.258,7.8.23. metr.* fĭn-: *l.64. confunditur c.:* fieri: OTTO FRISING. chron. 1,5 p. 43,12. fungi: *p.258,11.* ?inire: *p.258,3.*

I *trans.:* **A** *finem imponere, limitare, terminare, circumscribere – eine Grenze, ein Ende setzen, begrenzen, beenden:* **1** *de loco:* **a** *publ. et iur.:* TRAD. Westph. p. 19,5sq. (s. XI.[ex.]/XII.[in.]) curia Holthusen incipiet sepem, ubi curia Nethe -vit, et -et in fine granarii . . .; ubi . . . curia Holthusen -vit sepem, ibi incipiet eam Gimethe. *ibid. al.* **b** *philos. et theol. (interdum c. notione definiendi, e. g. l.47):* **α** *de Deo:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 144,3 unigenitus non -itur neque finem circumdatur eius substantia. RATHER. quadrag. II 33,590 ne in infinitum ducamus, quem -ire (infinire *var. l.*) omnium, qui fuerunt, sunt aut erunt, non valuerunt, valent, valebunt loquendo sermonem illud ineffabile, illud inexcogitabile omnibus esse (*cf. postea:* ille . . . incircumscriptus). ALBERT. M. div. nom. 1,25 p. 12,56sqq. nec . . . dicitur *Deus* finitus, cum sit finis; et finis . . . neque finitus neque infinitus est (*cf. p. 185[b],18sq.* τὸ . . . πέρας ἀδιαίρετον, οὐ τὸ πεπερασμένον); . . . dicitur infinitus, eo quod non -itur comprehensione intellectus vel loco vel tempore vel diffinitione. *al.* **β** *de rebus incorporeis:* ALBERT. M. mot. proc. 2,2 p. 60,3sq. operatio essentialis -itur ad aliquid, et ideo operatio haec -ta ad id, ad quod essentialiter est, est bonum naturae illius . . .; essentialis actus hominis est intelligere -tum ad intellegibile necessarium et aeternum. metaph. 7,1,1 p. 317,46 nec umquam potest pleno intellectu intelligi accidens, nisi -tum intelligatur per esse substantiae, cuius ipsum est modus. **2** *de tempore, statu, condicione sim.:* **a** *strictius:* **α** *in univ. (ellipt.: l.71.72):* CARM. libr. II A 18,7 ostendit *lex sacra* . . . Tartareos ignes et tristia non -enda. HRABAN. epist. 28 p. 443,28 expositionem . . . beatus papa Gregorius . . . morali sensu atque allegorico -vit. RIMB. Anscar. 41 p. 76,13 donec publica -retur missa *(sim.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l. 14. ORDO coron. imp. 13,3. *saepe).* HROTSV. Sap. 5,22 verbositas tua *(sc. Spei)* nunc est -enda. WALTHARIUS 833 ictu . . . -ire duellum. CARM. libr. III A 7,2,13 alius incepit *(sc. opus)*, ego -bi. CHART. episc. Hild. I 704 p. 671,10 dicunt *(sc. pueri)* . . . se infra pascha non posse -ire *(sc. librum).* CHART. Bund. 202 p. 162,19 stadio laboris -to *(cf. Vulg. I Cor. 9,24). persaepe. vix huc spectat:* EPIST. Heinr. IV. 6 quam *(expeditionem)* . . . VIII id. Iun. -ire (inire *ci. Giesebrecht; cf. K. Langosch, Die Briefe Kaiser Heinrichs IV. 1954. p. 137*) decrevimus. **β** *spectat ad mortem vel interitum:* LEX Ribv. 82 si quis homo . . . in . . . patibulum v i t a m -ierit (-verit *var. l.;* ARBEO Corb. Emm. 4 p. 33,13 v. -iri. TRAD. Patav. 28[b] p. 24,15 matrona . . . coepit . . . v. -iri. CHART. Sangall. A 342 p. 316,22 ut . . . filius meus . . . v. suam -ieret. *persaepe*). WALAHFR. carm. 21,26,4 gravem senectam. 933 metam -ire supremam carnis in exilio. WIDUK. gest. 3,74 p. 151,15 Bernhardus . . . diem funxit (-vit *var. l.*) extremum (*sim.* CAPIT. episc. III p. 315,11 dies suos in penitentia). *persaepe.* **γ** *spectat ad litem sim. i. q. componere, iudicare – beilegen, schlichten, (richterlich) entscheiden (ellipt.: l.27sqq.; de re cf. e. g. H. Glitsch, Der alamannische Zentenar und sein Gericht, Ber. Sächs. Ges. d. Wiss. Phil.-hist. Kl. 69,2. 1917. p. 27sq.):* LEG. Lang. p. 393[a],4 ut . . . sit c a u s a -ta (sopita *var. l.*; LEX Raet. Cur. 1,9,1 fenire [-ire *var. l.*]. 11,9 fenitas [-tas *var. l.*]. DIPL. Otton. I. 259 p. 370,21. CAPIT. episc. III p. 102,2. *persaepe*). CHRON. Fred. 2,58 p. 83,1 ut iudicium Theuderici -eretur. LEX Alam. 36,3 quod in uno placito -ire (-iri, fenire, venire *var. l.*) non potuerint, in alio -atur (-antur, perfiniunt *var. l.*). LEX Baiuv. 12,9 priusquam -ta (infinita *var. l.*) fuerit c o n t e n t i o (TRAD. Frising. 186 p. 179,18. THIETM. chron. 4,20. *al.*). 20,2 si . . . seucem ductum . . . furaverit, cum III solidis conponat aut cum sacramentale iuret (-atur, -antur *var. l.*). *persaepe. ellipt.:* TRAD. Ratisb. 20 p. 26,39 (a. 822) Nidhart et Erchanpertus . . . fidei iussores effecti sunt, et hoc modo -tum est. DIPL. Otton. III. 337 p. 766,4 ut legitime -retur de casis seu de omnibus finibus et territoriis monasterii. 411 p. 845,12 paratus sum cum eo *(sc. quolibet homine)* . . . in racione standum et legitime -endum (*sim.* DIPL. Heinr. III. 318 p. 436,23 fe-). CHART. Tirol. notar. I 151 in diem Veneris veniant *Osmundus et Iohannes* coram eo *(Iordano)*, et ipse -et inter ipsos (*sim.* 177). 189 quod possint -ire lite contestata et non-contestata . . . -endo . . . arbitri. *al.* *ius dicere – Recht sprechen:* CHART. Brixin. 149 p. 161,3 (a. 1265) quem *(Hugonem)* . . . episcopus ad finendum comitibus . . . ad dictum terminum sub pena ducentarum marcarum obligavit. **δ** *spectat ad finem clausulae (usu mus.):* ANON. IV mus. 3,7 p. 88,18sq. finis in nomine sanctissimi omega multiplici modo -itur; quidam -unt cum puncto solo aut in diapason vel *eqs.* **b** *latius i. q. perficere, impetrare, conficere – zu Ende führen, fertigstellen, durchführen, -setzen, aufreiben:* **α** *gener.:* VITA Pirmin. I 9 l. 57 unus . . . ex eis *(carnificibus)* . . . morte -tus est miserabili. CHRON. Fred. 2,53 p. 75,5 aliquantis civitatibus inruptis divinetus parte fame, parte morbo quadam plagis caelestibus -untur *Chuni*. THIETM. chron. 6,29 necessaria regni suimet tractavit *rex* atque potenter -vit. THIOFR. flor. 1,2 l. 32 ille *(spiritus)* infelicius victus *(sc. a carne)* . . . essentialiter vivendo non vivit, sed non moriendo moritur, non deficiendo, non subsistendo deficit, subsistit, -itur semper et sine fine est. OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 142,8 -to tam magnifico triumpho imperator ad castra rediit. *al.* *absol. de oratione i. q. perorare – schließen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,238 -ierat; contra nullum vox regia fecit antithetum. **β** *publ. et iur.:* CHART. Tirol. notar. I 184[a] (a. 1236) ut . . . veniat *Zanuclus beccarius* . . . ad audiendum dictum preceptum, alioquim *(sic)* nichilominus illud -et *Zordanus iudex. de concambio sim. i. q. facere – abschließen:* TRAD. Frising. 1455 (a. 1047/53) consentientibus aecclesię famulis eodem episcopali iussione destinatis et idem concambium legitime consiliantibus et fenientibus. *in formula completionis q. d. chartarum i. q. in publicam formam redigere, (per subscriptionem) ratum facere – ausfertigen, (formell) gültig machen:* CHART. Ital. Ficker 26 (a. 969) ego Guido notarius c o m p l e v i e t -vi (DIPL. Otton. I. 459 p. 626,9 [spur.]). ACTA imp. Böhmer 998 p. 699,22 ego Nicolaus . . . notarius predictum instrumentum imbreviavi et Iohanni cartario ad ponendum et -endum dedi et comisi. **γ** *math. (ellipt.):* RAGIMB. epist. 2 p. 518,23 quocunque divisore et proportione minuere quicquam *(sc. dividendum)* incipimus, eo, quamdiu dividentibus patietur *(sc. divi-*

dendus), -emus. **B** *definire, sancire, constituere – festsetzen, bestimmen, vereinbaren:* **1** *publ. et iur.:* EDICT. Roth. 281 de furta et pena fenita (-ta, -it *var. l.*). CHART. Sangall. B 12 p r e c i u m placedum adque fenidum in auro soledus XXX (COD. Wang. Trident. 61 p. 660,23. ACTA imp. Winkelm. I 33 p. 25,10. *saepe*). DIPL. Heinr. II. 530 p. 686,3sq. (spur.) omnes terras . . . infra hos fines: de prima parte fine -ta de Cominu, de secunda parte fine -ta de Campania *eqs.* (*sim.* DIPL. Otton. I. 459 p. 625,10 que *[terrae]* continentur infra hos -tios . . . fines). CHART. Pruss. II 375 duo milia marcarum fusi et -ti argenti. *persaepe.* **2** *geom.:* Ps. BOETH. geom. 556 mensura . . . est complurium et inter se aequalium intervallorum longitudo -ta.

II *intrans. (medial.: l.17.25. al.) i. q. cessare, finem reperire, habere – enden, aufhören, zu Ende gehen, sein Ziel, seine Grenze finden, haben:* **A** *de loco:* WANDALB. hor. 42 quarta *(sc. linea)* patet pedibus caelo tepefacta novenis, septem quinta tenet propriis -ta sub umbris. DIPL. Heinr. IV. 96 p. 125,29 in superiori rivvo, qui dicitur Gurca, sicut predium Rŏdperti usque in rivum Bitsa vocatum -it, ubi . . . Anzonis predium . . . adiacet. CHART. Oelsn. 18 p. 42,3 Vischava *(sc. rivulus)* est in signum usque ad ortum suum, et ibi -it circuitio. CHART. Rhen. med. III 517 piscariam . . . iuxta . . . villam . . . iacentem usque ad bona b. Stephani -entem prope villam, que *eqs.* ALBERT. M. animal. 1,414 p. 148,25 venae plurimum in virga et collo matricis -itur. *al. v. et p.258,42.* **B** *de tempore, statu, condicione sim.:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* RHYTHM. 40,7,4 intravit Noe in arca Domini, . . . et sic -ibat (-vit *var. l.*) prima ętas seculi. EINH. Karol. 1 p. 3,3 quae *(gens Meroingorum)* licet in illo *(Hildrico rege)* -ta possit videri, tamen *eqs.* WOLFHARD. Waldb. 3,1 p. 260,3 die . . . palmarum ad vesperam -ente. ANNAL. Ved. a. 883 p. 54,7 octobrio mense -ente. THIETM. chron. 5,4 odium diu celatum, sed cito . . . -turum. CONSUET. Marb. 313 si necdum -verit *litania*. ALBERT. STAD. quadr. 33 hec nunquam gloria -it. *al.* **b** *mus.:* FRUTOLF. ton. p. 174 differentia tertia 'saeculorum; amen' in finali per gutturalem vel pressam -it. **2** *de vita:* CHRON. Fred. 4 praef. p. 123,27 cum Chilperici vitam -isse (-isset, -issit *var. l.*) scripsit. LIBER hist. Franc. 43 ipsius *(Grimoaldi)* mors valido cruciatu -vit. THIETM. chron. 1,14 tres . . . sunt animae non aequaliter incipientes nec simul -entes. **3** *de lite sim.:* CHRON. Fred. 4,53 ut eorum *(Francorum)* disceptacione haec -irit intentio. **4** *de libro, charta sim.:* LEX Baiuv. 10,5 capit. p. 233 (codd. Mg, Mt) de incendio -it; incipit de dissipatione. WETT. Gall. 29 -it liber primus. TRAD. Frising. 721b -it feliciter; amen. REGISTR. abb. Werd. 2,4 p. 25,13 -it de ministerio Hroduuerki. *al.*

adi. **finitus,** -a, -um. *superl.: l.63.64. adde* ALBERT. M. phys. 4,4,1 p. 294,71. **1** *gener. i. q. definitus – bestimmt, 'finit' (usu gramm.):* EPIST. var. I 36 p. 553,8 omne . . . nomen -um aliquid significat ut 'homo', 'lapis', 'lignum' (*sim.* p. 553,12 'nihil', si modo nomen est, . . . -um nomen est). ERCHANB. gramm. p. 23,11 -a dicuntur *pronomina* eo, quod diffiniunt certam personam, ut 'ego', 'tu', 'ille'. *al.* CAES. HEIST. hom. I p. 79a,2 vaf *(sc. in nomine Iesu)* interpretatur haec vel ipsa, ille vel ipse; pronomina ista -a sunt vel relativa recipiuntque personam. **2** *spec. i. q. terminatus – endlich, begrenzt:* **a** *math.:* ALCUIN. epist. 133 p. 201,5 progressionem numerorum articulis quasi quibusdam unitatibus ad infinita crescere per quasdam -as formas videmus. **b** *philos.:* EPIST. var. I 36 p. 553,13sq. ipsum . . . aliquid -um ut non sit aliquid, inpossibile est, ut -um aliquid non sit, inpossibile est, ut nihil, quod -um est, non sit aliquid. ALBERT. M. sent. 1,19A,1 p. 512a,40 intelligitur *virtus Patris* infinita, eo quod non finitur extrinseco aliquo; . . . hoc modo infinitum, quod sibi -issimum est, habet aequale, licet non habeat aequale extra suam essentiam. 1,43C,2 p. 379a,32 -issimus omnium Deus. anal. pr. 1,9,1 p. 680a,8 termini syllogismorum, in quos resolvuntur, aliquando -i et aliquando sunt infiniti. *ibid. al. v. et p.257,51.52.260,17.*

subst. **1. finita,** -ae *f.* **1** *finis, terminus, limes – Grenze, Grenzlinie:* DIPL. Otton. III. 436 p. 872,27sqq. (spur. ante 1137?) terras intra hos fines: a prima -a de Cominu cum episcopatu suo . . .; a secunda -a de Campania ad castaldatum Aquinensem (*sim.* DIPL. Heinr. II. 530 p. 686,3sqq. [spur.]. DIPL. Loth. III. 120 p. 200,27sq.). **2** *marca, provincia – (umgrenztes) Gebiet, Mark, Provinz:* DIPL. Frid. I. 904 p. 164,20 investivit Benzonum et Alexium . . . in -a et territorio . . . castri de Crema et eius -a nomine beneficii. *al.* CHART. Ticin. 105 p. 49,7 quas *(res)* . . . Adraxettus . . . solitus erat tenere ab ipso monasterio . . . tam in villa quam in -a.

2. finitum, -i *n.* **1** *finis – Abschluss:* WIPO gest. prol. p. 8,17 ne invideat *(sc. post Wiponem scribens)* meis coeptis, sicut nolit aliquem invidere suis -is. **2** *res quaedam determinata – etwas Begrenztes (fere usu philos.):* GUNZO epist. 13 p. 46,13 difficile est infinitum -o limitari. ALBERT. M. sacram. 195 p. 126,16sqq. quando segregatur -um a -o, aut stabit segregatio aut non . . .; si . . . non stabit, ⌊aequalia -a secundum magnitudinem, idest aequaliter -a⌋ (*p. 187b,33* ἐν πεπερασμένῳ μεγέθει ἴσα πεπερασμένα ἐνέσται ἄπειρα τὸ πλῆθος) . . ., event infinita per numerum in ipso -o, a quo segregantur. phys. 8,4,1capit. nullum -um movet mobile -um secundum tempus infinitum. metaph. 1,4,11 p. 62,41 'ipsum infinitum' vel -um et 'ipsum unum', quae sunt finitas et infinitas et unitas, dixerunt *Pythagorici* 'horum esse substantiam, de quibus *eqs.*' *al.*

adv. **1. finite.** *modo definito – auf (genau) bestimmte Weise:* HELW. denar. p. 88,14 que summa tua *(sc. Dei)* bonitas et infinita se in effectu -e distendens bona fecit. ALBERT. M. herm. 1,1,1 p. 374a,15 quae *(interpretatio)* dicit expositionem rei per omnem modum . . . sive -e sive infinite. *ibid. iterum.*

2. *?* ***finitim.** *denique, postremo – schließlich, endlich:* VITA Theog. 1,19 p. 457,32 ubi -m omnes super his *(sc. difficultatibus)* protulere sententiam, abbatem invitant *eqs. (ni subest vox* finitivam; *cf. notam ed.).*

***finipolis,** -is *f.* (finis *et* πόλις) *urbs in fine sita – Grenzstadt:* RUODLIEB III 28 regis . . . fideles -im subeunt ibi captivosque reservant.

1. finis, -is *m. vel f. script.:* fen(is): *p. 263, 21. 264, 8.* p(p)hi-: *p.263,25sqq. form.: sing.: nom.:* -es: *p.261,66. 263,13.* -em: *p.262,28. acc.* -e: *p.262,17. abl.:* -em: *p.263, 8.16. al.* -i: *p.263,14. plur.: acc.:* -as: *l.55.* -is: *p.263,3. 264,66. al. c. gen. inhaerentiae: l.44. p.261,54.55. metr.* fĭn-: *p.263,9. confunditur c.* fides: *p.261,27. adde* ANNAL. Xant. a. 868 p. 25,16.

extremitas, pars, linea extrema – Ende, Grenze, Ziel: **I** *proprie et in imag.:* **A** *de loco:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* LEG. Wisig. 10,3,4 per antiqua signa evidentibus inspectoribus -es loci . . . cognoscuntur (*sim.* LEX Baiuv. 12,4). WILLIB. Bonif. 6 p. 27,31 limitum -es militumque terminos transmigravit. RIMB. Anscar. 3 p. 23,5 ut nec initium eius *(splendoris)* nec -em contemplari valerem. THANGM. Bernw. 25 ut . . . gloriam ad -es *(sc. orbis terrarum)* usque dilatarem *(sc. imperator)*. MANEG. c. Wolfh. 1 p. 44,17 -es veritatis excedere. ANON. IV mus. 3 p. 60,17 in -e lineae quatuor linearum ponebant *antiqui quidam* unum *(sc. punctum). persaepe. de margine abaci:* MATHEM. var. Bubnov p. 278,23 hanc denominationem *(sc. novem)* in -e abaci constitue *(cf. ibid. p. 279 notam 23).* **b** *publ. et iur. i. q. terminus, limes – Grenzlinie, -marke, Gemarkung (persaepe in pertinentiis):* TRAD. Frising. 39 p. 67,33 (a. 770) tradedi . . . territorium, -as, silvas, saltores *eqs.* DIPL. Karlom. (II.) 16 p. 307,39 (interp.) per mensuram et -es atque coherencias habente *terra* tabulas quadringenta. DIPL. Ludow. Iun. 4 p. 338,30 villa . . . cum . . . accessibus et adiacentiis, -bus, exitibus et regressibus *eqs.* (*sim.* DIPL. Karoli III. 94 p. 154,23 cum . . . adiacentibus -bus ac exterminationibus legitimis. *al.*). DIPL. Loth. I. 140 p. 314,13 ad ipse -es, quę sunt inter montes. DIPL. Constantiae 30 p. 94,41 lapides sunt fixi pro -bus. *persaepe.* **c** *geom.:* **α** *usu communi i. q. determinatio, punctum finiens – Begrenzung, Endpunkt:* ANON. geom. I 3,2 sume horoscopum stans in -e D et per utrumque foramen . . . summitatem A inspice. GERB. geom. 2,2 lineae . . . principium et extremitatem punctum determinat, quod ita se . . . coarctat, ut lineae . . . -is existens nullam . . . omnino magnitudinis quantitatem obtineat. Ps. BOETH. geom. 10 lineae . . . -es puncta sunt. 13 superficiei . . . -es lineae sunt. 26 figura est, quae sub . . . aliquibus terminis continetur; terminus . . ., quod cuiusque est -is. *al. de capite anguli:* Ps. BOETH. geom. 159 si in uno quolibet trianguli la-

tere a -bus lateris duae rectae lineae interius constituantur *eqs.* **β** *de puncto duarum linearum coeuntium et invicem se secantium:* Ysengrimus 2,483 -is tetragoni medius lupus ipse sit agri, equale ut spatium portio quęque trahat *eqs.* **d** *anat.:* Alfan. premn. phys. 11,1 p. 86 odoratus . . . fit per nares pertingens ad -es (*PG 40,657*^{B} πέρατα) anteriorum cerebri ventrium. Albert. M. animal. 1,398 portae *(i. venae cuiusdam)* ille -is, qui in epatis submergitur ventriculis, . . . in quinque dividitur partes. 1,476 ex -bus dyafracmatis oritur syfac (*sim.* 1,479). **e** *mus. i. q. intervallum – Intervall:* Wilh. Hirs. mus. 41,2 mensurare novum qui vis theorema troporum, primo magdales in latum divide -es, scilicet ABC *eqs.* **2** *spectat ad aedificium:* Ermenr. Har. 193 dum oraret in -e basilice. **3** *margo, ripa – Saum, Rand(bereich), Ufer:* Trad. Ratisb. 69 (c. 863/85) pratum . . . situm in dextro litoris -e illius aquae, quę dicitur Filisa. Alfan. premn. phys. 7,9 p. 76 splendor . . . solis attingens superiores -es (*PG 40,641*^{A} πέρατος) aeris diffundit per totum virtutem. **4** *?ostium – ?Mündung:* Dipl. Heinr. IV. 129 p. 169,41 (spur. c. 1130) IIII^{or} mansi, de -e fluminis Alblas usque Merewede, inde *eqs.* **5** *radix – Fuß:* Dipl. Constantiae 23 p. 77,12 attingit *via* ad -em montis et ascendit versus meridiem -is montis usque ad . . . fossata.

B *de tempore, actione, statu sim. i. q. exitus, eventus – Ende, Ausgang, Ergebnis:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* Leg. Wisig. 12,2,3 vetustis erroribus ponere -em. Arbeo Emm. 12 p. 43,6 inconscius . . . non fuerat -em (-is *var. l.*) rei. Amalar. ord. antiph. 5,17 qui *(sc. psalmi CXLVIII-CL)* -em *(ed. Hittorp,* fidem *falso ed. Hanssens)* faciunt psalterii. Mirac. Pirmin. 2 in quos -es s e c u l o r u m devenerunt (*sc. genus humanum;* Wolfher. Godeh. I 11 p. 176,25). Thietm. chron. 4,75 p. 218,37 omnis laus in -e canitur. Otto Frising. gest. 1,47 quem -em . . . expeditio sortita fuerit. Bernh. Geist. palp. 1,52 nondum doctrinis eius *(militis)* fuit ultima -is, cum *eqs. persaepe.* **b** *philos.:* Alfan. premn. phys. 18,18 p. 100 nulla generatio cum propriis -bus (*PG 40,681*^{C} ἀποτελέσμασιν) unius est generis . . ., sed quiddam aliud a delectatione. 18,24 p. 101 delectationem esse -em (*PG 40,685*^{A} τέλος) operum animalis. Albert. M. resurr. 5 p. 240,10 -is . . . citra -em ultimum est perpetuitas esse in generabilibus et corruptibilibus. summ. creat. II 1,17,5 p. 162^{b},32 generativa -is est, a quo denominatur et diffinitur vegetabilis anima. *saepe.* **c** *medic. de crisi sive declinatione:* Brunus Long. chirurg. 2,5,2 p. 123^{C} apud statum . . . et -em *(sc. apostematis)*, idest declinationem, pura resolutiva lenificantia ponantur absque repercussivis. **2** *perfectio – Vollendung, Verwirklichung:* Nith. hist. 3 praef. p. 27,36 ut -is optatus libri secundi affuit (*sim.* Walahfr. [?] carm. 58,3 scriptor optato -e libelli exultat viso). **3** *spectat ad interitum:* **a** *de morte:* **α** *usu communi:* Willib. Bonif. praef. p. 3,2 ut . . . prochemium mediumque aut -em v i t a e eius . . . litteris inseram (8 p. 49,1. Hraban. epist. 40 p. 478,33. *persaepe*). Liutg. Greg. 7 p. 73,2 bono -e . . . concludere dies. Walahfr. carm. 14,13 omnia -is edax devastat gaudia mundi. Einh. Karol. 32 p. 36,3 adpropinquantis -is . . . prodigia. Hincm. divort. 13 p. 197,23 in -e mortis (*cf.* Dipl. Loth. II. 23 p. 421,7 circa -em obitus sui). Agius epic. Hath. 243sq. Melchisedech, cuius -is reticetur et ortus. Ioh. Canap. Adalb. A 6 p. 9,14 detestabili -e (sine *var. l.*) clausura vitam venit ei *(episcopo)* ultima dies. *persaepe.* **β** *de supplicio:* Arbeo Corb. 10 p. 198,2 futura . . . damnatorum mos est huius *(sc. suspensionis)* paene consequentium -em. **γ** *de damnatione:* Walahfr. Wett. 233 destructor *(sc. urbis Hierosolymitanae)* . . . daemon erit, destructio -is *(sc. animae; spectat ad Vulg. Luc. 19,43sq.).* **δ** *de martyrio:* Alfan. premn. phys. 30,10 p. 112 qui *(sc. martyres)* in principio fuerunt robusti et circa -em (*PG 40,724*^{A} τέλος) . . . et in temptatione cruciatuum sunt emolliti. **b** *de exitio mundi:* Elig. praed. 15 (MGMer. IV p. 758,32) -es m u n d i in prumptu est (Trad. Ratisb. 7 p. 6,9. *saepe*). Willib. Bonif. 8 p. 43,11 mundus . . . ad praedistinatum anhelando -em festinat. Radbert. corp. Dom. 11,111 post -em s a e c u l i (Hraban. epist. 33 p. 467,6. *persaepe*). Hraban. epist. 11 p. 398,34 Deus . . . te . . . in -e sanctorum coetui insertum aeternae gloriae faciat esse consortem. Otto chron. praef. p. 6,5 usque in -em temporum (*sim.* 1 prol. p. 7,16. 3 prol. p. 130,31). *persaepe. spectat ad promissa veteris testamenti expleta:* Alex. Min. apoc. 22 p. 505,7 ex me *(sc. Deo)* David sumpsit initium per creationem, et ego sum genus David, quia ex illo ⌞in -e temporum⌟ (*cf. Vulg. Gal. 4,4* ubi venit plenitudo temporis) carnis materiam sumpsi. **c** *locut.* -is est *i. q. actum est – es ist geschehen (um):* Thietm. chron. 4,12 p. 144,31 si . . . victus fueris *(sc. Bolizlavus)*, -is est de temet ipso et de omni regno ad te pertinenti. **4** *spectat ad litem sim.:* **a** *in univ. (interdum i. q. iudicium, diiudicatio – Entscheidung, Urteil, Schlichtung, e. g. l.19):* Leg. Wisig. 2,1,1 -em ferre calumniis. Leg. Burgund. I 45 hac ratione litigio . . . -em oportebit inponi: *eqs. (sim.* Agnell. lib. pont. 131 p. 364,2. Dipl. Ludow. II. 56 p. 178,3. Poeta Saxo 5,242. *saepe).* Dipl. Ludow. Germ. 149 p. 210,3 ut . . . ad -em rite usque deducatur *(sc. querimonia).* Dipl. Conr. II. 258 p. 357,6 paratu *(sic)* sum . . . cum eo *(sc. quolibet homine)* . . . in rationem standum et legitime -e percipiendum. Dipl. Heinr. IV. 335 p. 439,37 quę ab antecessoribus nostris prudenti consilio iustoque -e sunt determinata. *persaepe. de impletione mandati:* Leg. Wisig. 2,3,8 quod si, antequam moreretur, causam dixisse dinoscitur *(sc. qui mandatum suscepit)* adque per suam instantiam ad -es usque legitimos perduxisse *eqs.* **5** *spectat ad ultimam partem:* **a** *anni, diei sim.:* Wandalb. horol. 3 ianua . . . anni est Ianus -isque December. Walahfr. carm. 88,18 properat -is . . . inrevocabilis orae. Poeta Saxo 1,474 hic . . . statui primę cum -e decadis annorum Caroli . . . primum finire libellum. Chron. Salern. 79 p. 76,23 dum -em diei data fuisset. *al.* **b** *libri, epistulae, orationis sim.:* **α** *gener.:* Aldh. ad Acirc. 10 p. 89,13 numquamne dactilus in -e ponitur (*sim.* virg. II 48)? Conc. Karol. 44^{B} p. 482,3 in -e . . . apologiae. Radbert. corp. Dom. 12,81 -is orationis cunctorum vocibus confirmatur. Hraban. carm. 29,12 hic -is verbi est, . . . vale. Froum. carm. 21,32 me precibus vestris commendo, contio sancta; -is (*sc. carminis est; sim.* Epist. Hann. 69. 83 p. 140,33. Anon. IV mus. 5 p. 81,29 -is quinti capituli). Epist. Hildesh. 1 p. 54,15 signum suum *(sc. papae)* in -e *(sc. privilegii)* subscribetur. *persaepe.* **β** *gramm.:* Godesc. Saxo gramm. 2 p. 467,13 'paschae': sufficit sibilus in 's' praecedente . . .; propter accentum, qui est [in] -e, e contrario pronuntiatur spiratio in nomine 'Iesch', non autem in 'parasceue'. Abbo Flor. calc. 3,47 p. 102,7 advertendi . . . sunt -es vocabulorum in '-as' vel in '-unx' desinentium, quoniam, quae in '-as', assem demonstrant *eqs. alleg. de Christo verbo:* Albert. Stad. quadr. 30 omnis in hoc verbo modus indicat, imperat, optat, coniungit; -is ab eo fit nescio; -is indicat egregie, que norma sit et via vite. **γ** *rhet.:* Epist. Hildesh. 134,6 p. 198,8 (a. 1126/39) tria in se continet *epistula* accidentia: blandicionem in principio, causam blandiciei in medio, petitionem in -e. 134,53 ponetur . . . verbum in medio versus vel in -e versus *(sim.* Conr. Mur. summ. p. 68,9 verba . . . possunt habere in clausula nunc principium, nunc medium, nunc -em *eqs.).* **δ** *mus. de exitu clausulae, figurae sim.:* Aurel. Reom. mus. 10,2 ad cuius *(introitus)* initium directe -is versiculi redundat *eqs.* Anon. IV mus. 1 p. 26,8 quanto plus appropinquatur -i, tanto debent *breves* longius proferri. 2 p. 43,4 perfectio figurae in -e dinoscitur. 2 p. 71,17sqq. -is . . . non est in semiditono vel ditono . . .; sed omnis -is in diapason vel diapente vel diatesseron et unisono. 5 p. 80,3 cum elongatione -is G vel sine. *persaepe. locut.* -is punctorum (puncti) *i. q. linea, quae clausulam quandam sim. finit – Pause(nzeichen):* Ioh. Garl. mus. mens. 8,6 -is punctorum dicitur esse, ubi tractus respicit latitudinem omnium linearum et spatiorum (*sim.* Franco Col. cant. mens. 9,14). Franco Col. cant. mens. 9,3 pausationum sex sunt species: longa perfecta, . . . semibrevis minor et -is punctorum. Anon. IV mus. 3 p. 61,2 tractus -is clausulae vel puncti dicitur (*sim.* 7 p. 86,20). *al.* **6** *spectat ad Deum:* Albert. M. div. nom. 4,166 p. 251,17 Deus improprie dicitur finitus . . ., quia est -is finiens et mensura mensurans omnia; -is . . . proprie neque finitus neque infinitus est.

II *meton.:* **A** *de loco (usu sing. et plur.):* **1** *territorium, regio, provincia, marca, pagus, centena – Gebiet, Gegend, Provinz, Bezirk, Mark, Gau, 'Hundertschaft' (de re cf.*

[Fiedler]

Waitz, Verf.-Gesch. II. p. 390. 397): **a** *gener.:* WILLIB. Bonif. 5 p. 22,8 Italiae -es (-is *2a*) adiit. ARBEO Corb. 21 p. 212,28 ˻Trientinis -is˼ (Trientinos -es *1 m.*[2]) ingressus *pontifex* (*sim.* 23 -em [-es *var. l.*] . . . Baiuvariorum ingressus). PASS. Sigism. 2 (MGMer. II p. 334,8) Galliarum ˻-es invadendas˼ (-bus invadendis, finitimis invadendis *sim. var. l.*) audacter expetierunt *(sc. gens Sigambrorum)*. CHART. Rhen. med. I 42 p. 48,2 qui *(sc. casa)* est in -em Hardinna . . . ędificata (*item* p. 49,9). EPITAPH. var. I 4,8 rediens nostris obiit *Karolus* in -bus. IOH. ROM. Od. 2,8 (MGScript. XV p. 587,36) ut per maritimas reverteremur -es. *persaepe.* **b** *publ. et iur. (persaepe in pertinentiis):* TRAD. Frising. 5 p. 31,20 (a. 750) ut . . . ipsa huius loci, id est Erichiga, -es . . . in perpetuum firma permaneat. CHART. Sangall. A 15 in -i Augustinse vel in -e Prisegauginsi. TRAD. Frising. 7 p. 33,24 quod post obitum illius *(genitoris mei)* in eadem -em iuste adquesivi. 44 p. 72,10 cum omnia utensilia, cum -es, confinium vel *eqs.* COD. Lauresh. 8 l. 9 infra -e (rinem *a. corr.*) Hohstat. 12 l. 10 in -e v e l m a r c h a Raodora (CHART. Sangall. A 142 p. 133,23 quidquid in ipsas -es vel marcas visi sumus habere. *al.*). TRAD. Weiss. 200 l. 50 dono . . . inter ipsas fenes sortes IIII. *persaepe. pro nomine loci:* CAPIT. reg. Franc. 233 p. 131,2 cum habitatoribus Rivo alto, castro Olivoli, . . . Fines (*inde* DIPL. Karoli III. 17 p. 27,31 Finis). DIPL. Otton. I. 359[b] p. 494,5 sancta Maria iuxta fluvium Fine (*item* p. 494,10). CHART. Turic. 381 de Pphine plebani. 404 testes sunt: . . . Ulricus custos de Tegirvelt, Albertus de Phine (*sim.* 416). CHART. advoc. 187 Bertholdus de Fine bona . . . resignavit. REGISTR. Patav. I p. 107,1 Hermannus in Fine *(sc. paeninsulae urbis)* de horto VIII den. *(cf. notam ed.).* **2** *fundus, ager, praedium – Land, Länderei, Grundstück:* LEG. Burgund. const. I 49,3 eos *(caballos)* . . . extra -es suos expellat *(sc. aliquis, cui damnum infertur)*. TRAD. Frising. 72[a] p. 97,32 silvas cum universo -e tam culto quam non culto. DIPL. Otton. I. 62 iubemus, ut in eodem pago ac in silva . . . ac universis -bus eius ac prefati pagi adusque adiacentes ceteras regiones predictę Traiectensi ęcclesię ius servetur forestense. CHART. scrin. Col. A I p. 31 nr. 4 -em domus, quasuper edificavi, thesauro meo adquisivi. ACTA civ. Wism. A 933 Iohannes de Brema habet quartam partem in -e Bernardi gladiatoris. *al.* **B** *de tempore, actione, statu sim.:* **1** *compositio, restitutio, transactio – Wiedergutmachung, Entschädigung, Vergleich, Sühne (de re cf. H. v. Voltelini, Die Südtiroler Notariats-Imbreviaturen des 13. Jahrhunderts. 1899. p. CXXIV):* LEG. Lang. p. 307[a],37sq. ipse *(Petrus)* fecit michi *(sc. Martino)* -em de ipsa plaga; de plaga potuit tibi facere -em, sed non de morte (*sim.* p. 313[b],37. DIPL. Otton. III. 338). CHART. Hall. 136 quatenus . . . eam *(causam)* -e c a n o n i c o decidatis (137. CHART. Eichsf. 246. CHART. Raitenh. 371 quatenus partibus convocatis et meritis cause visis ipsam -e c. terminetis *[sc. decanus]. al.*). *persaepe.* **2** *renuntiatio – Verzicht(serklärung; de re cf. H. v. Voltelini, op. cit. p. LXsq.):* CHART. Bund. 339 (a. 1158) cartam -is fieri *(sim.* 838 p. 286,5 per hoc breve incisum vel aliud -is confessionis factum. *ibid. al.).* CHART. Tirol. 398 p. 199,4 fecerunt *(sc. comes eiusque filii)* -em et refutacionem etiam et datum *eqs. (sim.* CHART. Argent. I 194 p. 156,18. CHART. Brixin. 121 refutationem et -em irrevocabilem de omni dispendio. *persaepe).* ACTA imp. Böhmer 912 p. 622,38 -em et pacem et pactum de non petendo de omnibus iniuriis (*sim.* p. 622,44. p. 623,8). COD. Wang. Trident. 62 p. 662,38 -em et remissionem in . . . episcopo . . . de iamdicta quantitate (*sim.* 225 p. 1003,35). *persaepe.* **3** *pactio (finalis) belli, pax – Friede(nsschluss):* DIPL. Frid. I. 356 p. 200,46 imperator . . . nec per se nec per alium faciet -em vel pacem vel treugam vel guerram recredutam *eqs.* (*sim.* p. 200,31. 201,28. 202,25). CHART. Naumb. I 264 p. 247, 30 piam voluntatem approbantes et optimo -e claudentes . . . fontem . . . cenobio tradimus. **4** *pecunia (solvenda) – (zu zahlendes) Entgelt* (*cf. anglosax.* fine): CHART. Mog. A II 562 (a. 1191) quicumque scolares gratis essent in pane dominorum, nichil deberent in scolis nisi iustitiam scolasticam, id est minutiones, -em librorum et pennas.

III *translate:* **A** *extremus gradus – höchster Grad, Endstufe:* BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 47,24 hic est Otto . . . dives bonę voluntatis et pauper cum -e virtutis. ALBERT. M. metaph. 10,2,4 p. 445,19 'finalis . . . differentia habet' et tenet '-em' distantiae, 'sicut' et omnia 'alia finalia -em habere dicuntur' (*p. 1055[a],12sq.* τέλος . . . ἔχει ἡ τέλεια διαφορά· ὥσπερ καὶ τἆλλα τῷ τέλος ἔχειν λέγεται τέλεια). *ibid. iterum.* **B** τέλος, *quod petitur, destinatum, propositum – Zweck, Ziel(setzung), Absicht:* **1** *gener.:* FORM. Marculfi 1,36 l. 17 complentae -e (fene *a. corr. A2*, -em *B2*) nature . . . de hac luce discesserunt. HRABAN. epist. 1 p. 382,8 amoris ille sit perfectus -is, qui in presenti est rectus trames *(sc. Christus)*. WALAHFR. Wett. 739 scimus . . . documenta patrum -esque (-isque *var. l.*) viasque. TRAD. Frising. 1420 p. 276,43 totus huius commutationis tenor hoc -e ac ratione conclusus . . . est, ut *eqs. al.* **2** *philos. et theol.:* ALFAN. premn. phys. 33,8 p. 118sq. consilium . . . eorum est, quae versus -em (*PG 40,733[A]* τέλος) secundum eandem similitudinem, quam habet consultum ad hoc, quod est in consilio; consultum . . . est -is, quae vero sunt in consilio, sunt versus -em. ALBERT. M. sacram. 224 p. 147,2 unumquodque determinatur a -e et optimo, ad quod est. pol. 8,1[a] p. 756[a],36 totius civitatis et omnium civium est -is unus, felicitas scilicet *eqs.* (*sim.* bon. 96 p. 63,42. eth. I 3 p. 2,55). metaph. 5,1,3 p. 213,21 oportet, quod -is prior sit intentione agentis. *persaepe.*

IV *locut.:* **A** usque ad, in -em, -e tenus (-etenus) *i. q. usque ad extremum – bis zum Ende, bis zuletzt:* CONST. Constant. 184 illic usque in -em quaerant *gentes* doctorem, ubi sanctum doctoris quiescit corpus. HRABAN. epist. 10 p. 397,20 quatenus divina gratia in via veritatis me ducere et usque ad -em in ea conservare dignetur. AMARC. serm. 4,323 qui -etenus non servit, premia perdit. CONSUET. Marb. 24 similiter facient *(sc. fratres inclinationem)* in omnibus extremis versibus ymnorum usque penes (in *var. l.*) -em. *persaepe.* **B** (usque) in -em, -e tenus (-etenus), sine -e *i. q. usque ad ultimum, in perpetuum – bis ans Ende (der Zeiten), auf ewig, gänzlich:* HRABAN. epist. 1 p. 381,23 qui *(Deus)* pacem suam servis suis reliquit quique . . . in -em dabit. 34 p. 468,44 ut . . . in dextera eius *(Domini)* perfruar usque in -em. DIPL. Karoli III. 36 p. 62,27 proemia sine -e mansura. HROTSV. gest. 405 requiem sine -e perennem . . . praestari. DIPL. Zwent. 26 ut hęc nostrae largitionis auctoritas firmiorem in Dei nomine finetenus obtineat stabilitatis vigorem. *persaepe.* **C** in -em, -e tenus (-etenus) *i. q. usque ad exitum (vitae) – bis ans (Lebens-)Ende:* EPIST. Col. 10 p. 254,39 dupliciter . . . est *archiepiscopus* -etenus a sacerdotali ministerio exauctoratus. WIDUK. gest. 1,9 p. 11,7 propinquitatis . . . iura inviolabiliter . . . -etenus . . . servare. TRAD. Ratisb. 212[a] p. 193,4 accepit *Adalhart* . . . locum unum . . . -etenus tantummodo deserviendum. GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l. 15 missam iniit et . . . in -em stando gloriosae peregit. THIETM. chron. 2,14 in -em . . . preceptis obtemperavit *rex* divinis. *persaepe.* **D** in -e *i. q. denique, postremo – am Ende, schließlich:* RADBERT. corp. Dom. 8,130 sacerdos est . . ., 'qui potestatem habet corpus et animam perdere in gehennam'; ex quo in -e concluditur: '*eqs.*' WALAHFR. carm. 24,39 evigilans . . . vix versus in -e duos . . . mente recordabar. VITA Rimb. 11 p. 89,27 ne suum . . . conscium hac gratia in -e defraudaret. DIPL. Loth. III. 4 p. 6,8 in -e addimus, ut *eqs.* COMPOS. Matr. 73,6 sit tibi premanu spiclarum tritum diligenter et cribellatum partes III; et in -e adice in predicta specie. *al.*

V *abl. pro praep.* **fine.** (*cf. ital.* fino) **A** *c. abl. (acc. l.61) i. q. usque (ad) – bis (zu):* DIPL. Loth. I. 24 p. 97,33sq. de alio latere usque in flumen de casa Carini et -e viam, quae pergit in descensu ad portum, et revertente per flumen desuper casa Walderamni et -e casa Willeradi. DIPL. Otton. II. 262 p. 303,40 monasterium sancte Palumbe . . . ab una parte -e Acerno, ab alia parte -e Fossato, alio capite -e sancta Iusta. p. 304,4sqq. DIPL. Heinr. II. 465 p. 591,39sq. est ipsa res infra finis: capo -e Rigo plano, pede -e mare cum ipso litore maris . . ., de uno latere -e fluvio Trinio, de alio lato -e Biferno (*inde* 466 p. 593,22sq.). *al.* **B** *c. gen. i. q. intra – innerhalb:* AMALAR. off. 4,23,22 universitas temporis, quae -e septem dierum volvitur, significatur per septem dies. *Fiedler*

2. finis *v.* funis.

[Fiedler]

***finisco** (fen-), -ere. (finire) **1** *trans.:* **a** *finire – beenden, beilegen:* CHART. Tirol. notar. I 768[a] p. 389,18 (a. 1237) quod hoc *(discordium)* -ant *Hainricus eiusque uxor* in iure vel in concordio. **b** *refl. i. q. finitum esse – aufhören, zu Ende sein:* CHART. Tirol. notar. I 827 (a. 1237) solvere . . . LXVII libras et X solidos . . . in proximo foro Mairani, antequam se -at. **2** *intrans. i. q. deficere – (ver)schwinden, nachlassen:* EPIST. Desid. Cad. 2,6 l. 11 quod nequaquam credo, ut nostra *(sc. memoria)* in oblivio ullatenus apud vos cadat, ut nec vestra apud nos umquam fe-ere novit.

finita *v.* finio.

1. *finitas, -atis *f.* (finis) *qualitas (de)terminationis – Endlichkeit, Begrenztheit:* TRACT. Micrer. p. 93,21 ad quid tendit eius *(diadematis)* regimen, postquam comburitur et carbo fit, et quid est terminus -is eius? ALBERT. M. cael. 1,2,2 p. 36,90 ex parte potentiae . . . est aliqua infinitas, sed -s omnimoda ex parte actus. 1,2,8 p. 54,54 quod per temporis -em probatur finita esse quantitas. div. nom. 1,28 p. 14,27 infinitatem, idest non-finitatem. *ibid. al. v. et vol. II. p. 1963,6.*

2. *finitas, -atis *f.* (*finus) *puritas – Reinheit, Lauterkeit:* CHART. Merseb. 283 p. 224,40 (a. 1255) volumus, ut marca suorum *(sc. Mersburgensium)* denariorum in -e, puritate, legalitate a denariis Vribergensis monete non differat, nisi in estimatione VI denariorum. *ibid. al.*

finite *v.* finio.

***finities,** -ei *f.* (finis) *qualitas (de)terminationis – Endlichkeit, Begrenztheit:* ALBERT. M. anal. post. 1,2,8 p. 39[b],11 dicunt *quidam*, quod punctum substantialiter constituens lineam, aut sumitur infinities in linea . . ., aut sumitur -es et ad aliquem numerum determinatum; si sumitur -es, dicunt, quod non constituit lineam.

***finitim** *v.* finio.

finitimus, -a, -um. *script.* -tin(us): *l. 57. form. gen. pl.* -um: *l. 61.* **1** *adi.:* **a** *vicinus, confinis – angrenzend, benachbart:* **α** *proprie:* WILLIB. Bonif. 2 p. 8,31 ut ad -a . . . monasteria . . . perveniret. POETA SAXO 1,30 -os . . . per agros utrimque *(sc. Saxonum et Francorum)* solebant assidue fieri cedes, incendia, praede. WIDUK. gest. 1,15 considerabat *Karolus Magnus* -am gentem nobilemque vano errore retineri non oportere. CHRON. Pol. 1,19 p. 44,13 totam Poloniam a Pomoranis et Bohemicis aliisque -is (finitivis *var. l.*) gentibus occupatam liberavit *Kazimirus. al.* **β** *translate i. q. expositus – naheliegend:* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,243 ne -is ultro rationibus absim. **b** *ultimus – letzte(r):* WALAHFR. Wett. 63 -um expectare diem. INVENT. Gisl. 3 (MGScript. XV p. 577,22) quae *(villa Tiedeias)* regionis -a videtur. BENZO ad Heinr. IV. prol. p. 104,21 accede . . . ad legendum, non desinas usque ad -um complementum. CHART. Hall. 247 vineam quandam inter vineas Bennenstede -am orientem versus sitam. **c** *terminans, terminalis – begrenzend, Grenz-:* PS. BOETH. geom. 1,38 -a . . . linea mensuralis est, quae *eqs.* 1,394 hebes angulus est . . . recti anguli positionem excedens, quia et si triangulus secundum hanc positionem constitutus fuerit, perpendicularem extra -as lineas habebit. **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. vicinus, propinquus, necessarius – Nachbar, Nächster, Verwandter:* TRAD. Frising. 39 p. 67,17 (a. 770) in conspectu Arbionis . . . atque nobilium virorum seu nostrorum -norum. ARBEO Emm. 3 p. 31,9 ut suum *(sc. Abrahae)* . . . tellum, propagines -orum pro condiscensione Aegypti . . . oblivione traderetur. TRAD. Frising. 72[b] adstantibus cunctis -is. HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,23 ut sacra missarum sollempnia fidelis -um falangis canendo celebraret. RUOTG. Brun. 3 cum ipse *(rex)* omnia regni sui spacia . . . continuis -orum incursionibus . . . concussa . . . reppererit. **b** *neutr.:* **α** *terminus, finis – Ende, Rand (usu plur.: l. 67. 69):* RUP. MEDIOL. Adalb. 17 ubi fundus vix credibilis habetur, summotenus pendentem *(sc. comitem Theodericum)* limpha sorbere non valuit, cinguli tantum usque -a lambere presumpsit. VITA Paulin. Trev. 14 adeuntes *(sc. Treverici)* . . . Phrygiam Asiae -is sitam. **β** *quae circumiacent – Umgebung:* HUGEB. Wynneb. 11 fundamenta cum -is firmando fabricaverunt *(sc. aedificatores coenobii).*

finitio, -onis *f.* *finis, terminus – Ende:* **1** *in univ.:* CHART. Bund. 17 p. 22,11 (a. 765) septima *(sc. damnatio)*: omnium poenarum non erit -o. HILDEG. div. op. 2,1,25 l. 41 facta est illa -o infidelium cordium cum ortu firmamenti illius *(sc. secundi creationis)* diei, scilicet rectę fidei. CHART. Altenburg. 184 ante summum altare ardens candela post -em vesperarum usque ad ortum diei . . . habeatur. **2** *de morte:* ALBERT. M. bon. 174 p. 108,60 perseverantia est finire vitam in bono et in Christo . . .; cum . . . talis -o sit secundum omne bonum datum homini in vita, videtur, quod *eqs.* (*sim.* 175 p. 109,50sqq.). EPIST. anon. (DtArch. 18. 1962. p. 203,10) quantum horribilis est et odibilis illa vite -o, si *eqs.*

finitius *v.* finio.

finitivus, -a, -um. *script.* fenet-: *l. 31. usu subst.: l. 34.* **1** *terminans, ad finem pertinens – (ab-, be)schließend, Schluss-:* **a** *gener.:* ARIBO mus. p. 23 discordant tetrachorda, quoniam quoddam est specierum diatesseron et diapente inceptivum non -um, ut gravium, quoddam diffinitivum non inceptivum, ut excellentium. CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 31b[r] minoratur *pulsus*, donec ex toto finiatur, et iste -a vocatur cauda soricina. **b** *gramm.:* CONR. MUR. summ. p. 74,4 facit ad ornatum, si tetrasillaba fuerit -a et eius penultima sit acuta, tunc suam penultimam corripit antecedens. p. 107,7 tres distinctiones seu pausationes . . ., tertia dicitur -a vel plena distinctio (*sim.* LUDOLF. summ. 3 p. 369,19). **2** *definitivus, ultimus, decisionem faciens – definitiv, endgültig, entscheidend:* **a** *gener.:* OTTO FRISING. chron. 8,35 p. 457,9 nonnulla . . . non sub assertione, sed opinione et investigatione posita sunt, -aeque sententiae examen prudentioribus relictum. **b** *publ. et iur.:* DIPL. Pipp. 14 p. 20,29 -am s e n t e n t i a m per legem et iusticiam accipiant *abbates* (CHART. Sangall. A 65. *al.* FORM. Senon. I 28 fene-am). WIBALD. epist. 101 p. 176,23 -am et toti terrae salutarem concordiam reformavimus. 263 p. 391,9 quoniam . . . litterae vestrae *(sc. episcopi Mindensis)* nichil certi, nichil -i super causa nostra continebant. **3** *(de)terminatus, angustus – begrenzt, beschränkt, endlich:* ODILO SUESS. Seb. 29 neminem nostrum pigeat laboriosae servitutis in modico -i temporis, quem nulla dubietas frangere debet de praemio aeternae retributionis.

***finito,** -are. (finire) *limitare – begrenzen:* ALBERT. M. animal. quaest. 11,9 p. 224,9 aliud est infinitum ex parte formae et dicitur infinitum, quia per formam non -atur.

finitor, -oris *m.* *qui finit, terminat – einer der beendet, begrenzt:* **1** *theol. de spiritu sancto:* ABSAL. serm. 34 p. 201[C] finis . . . tuae peregrinationis debet esse Christus, finiens vero tu vel quilibet alius iustus -r, spiritus sanctus; putasne -r iste parum est necessarius? p. 201[D] sunt nonnulli, qui ad finem debitum non tendunt, quia non habent -em, qui eos conducat, spiritum sanctum. **2** *iur. i. q. mediator, compositor – Schlichter, einer der beilegt:* CHART. Bern. II 457 p. 479,1 (a. 1258) si . . . predicti inter se discideant, habeant potestatem medium cause -em de iure, quem voluerint, eligendi.

finitum, finitus *v.* finio. **[finium** *v.* fenum.]

finix *v.* 2. phoenix.

***fino,** -are. *(fort.* finis, finire; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 558sqq.) perf. act.* -afi: *l. 61. tradere – übergeben, übereignen:* CHART. Bern. II 355 p. 380,16 (a. 1254) remisit *Henricus miles*, dedit et -vit in perpetuum proposito et conventui Interlacensi . . ., quicquid iuris et actionis ipse et . . . frater suus . . . habebant. 356 p. 381,11 donavi *(sc. domicellus)* et dono, -vi et -o pleniori modo, quo possum, . . . quicquid habebam. 539 dedi *(sc. dominus Muntaniacus)*, contuli et -fi . . . duas scoposas. CHART. Helv. arb. 123 p. 191,31 residuas . . . novies centum et quinquaginta libras Vienensium debemus *(sc. comitissa)* et promittimus -are et solvere.

***finso,** -are. *fintinnire – zwitschern (de hirundine):* CARM. Bur. 145,3,1 hirundo iam -at, cygnus dulce trinxat.

***finus,** -a, -um. *(francog. vet.* fin; *cf. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 1868sq.) purus – rein, lauter:* CHART. Langel. 6 (GeschQuellProvSachs. XV. 1882 p. 6,39; a. 1219) redditus . . . vendiderunt *(sc. ecclesia)* pro quadringentis et quinquaginta marcis -i argenti. CHART. march. Misn. III 469 p. 326,16 duos mansos . . . pro nonaginta marcis et octo -i, legalis

et puri argenti conparavit *Albertus canonicus* a nobili viro. ACTA imp. Winkelm. I 1002 p. 763,28 tenuta de argento -o unciarum III. ARTEPH. secret. p. 28 sulfur album non urens et lapis paradisi, hoc est convertens metalla imperfecta in argentum album -um. *saepe in chartis*.

1. *fio, fire. (suffire) *suffumigare – räuchern:* LIOS MON. 50 altaris pantes sacri livore ministri servitii tetro mercedem fire supernam mente sui debent sperantes absque perennem *(cf. notam ed.)*.

2. fio *v.* 1. facio. **3. fio** (fiemus) *v.* 1. figo.

fiod- *v.* feod-. **fiola** *v.* phiala.

[fiotec(h)arius *v.* emphyteuticarius.] ***fircella** *v.* *fercella.

***firdencella** (vier-, ver-, -ren-, -r(i)n-, -ete-, -e(n)ze- *sim.*), -ae *f.* *(theod. vet.* vier-zal, viern-zal*; cf. M. Lexer, Mittelhochdt. Handwb. III. 1878. p. 344) mensura (quaedam annonae) – (Getreide-)Maß, 'Firnzel' (tantummodo in chartis Basiliensibus):* CHART. Basil. B 38 p. 20,29 (a. 1227) possessiones ... recepi *(sc. Petrus miles)* pro duabus ve-is siliginis, duabus ve-is spelte ... singulis annis census nomine persolvendis. A I 378 p. 557,34 quinquaginta duas vierdet-as spelte bone ... donabimus *(sc. episcopus)*. B 81 p. 52,9 quinque verin-as spelte et dimidiam. A II 104 unam vie-am siliginis. C II 5 p. 4,3 redditus ... IIII^{or} vere-arum spelte. 43 p. 27,4sqq. unam vierenz-am puri tritici et unam vern-am de communi depaleata annona. 148 p. 82,12 sub censu trium vierdez-arum spelte. 153 p. 85,40 pro censu annuo duarum vie-arum spelte. *ibid. saepius*.

***firdo** *v.* *ferto.

***firdungus** (vi-, fier-, -ncus), -i *m.* *(theod. vet.* fiordung, *cf. Ahd. Wb. III p. 894) quartum (marcae) – Viertel(mark):* TRAD. Hirsaug. 26 p. 44,16sqq. (ZWürttembLandesgesch. 9. 1949/50; paulo post 1156) de prato in Attenhofen IIIes marce *(sc. dantur)* Svicgeri de Dudlingen, de quo quatuor v-os habebimus; ... Goteboldi de Maguntia *(sc. dabit)* tres v-os de molendino in Blanda. CHART. Tirol. notar. I 962 p. 492,12 quod ipse *Hainricus* dedisset fratri suo ... II marcas et I fie-cum minus dimidium loatum argenti.

***firlingus** (vi-, vier-), -i *m.* *(theod. vet.* fiorling, *cf. Ahd. Wb. III p. 896) mensura quaedam – eine Maßeinheit ('Vierling'):* **1** *de mensura annonae:* REGISTR. Austr. II p. 165 nr. 519 (a. 1265/67) hec ... sunt mensure: v-us, scaffium, parva mutta, magna mutta et metreta. CHART. Stir. IV 274 sunt ... curie attinentes agri decem et octo, que eciam solvit sedecim vie-os brazii et quatuor vie-os tritici *eqs*. REGISTR. Seccov. p. 55,11sq. pheudum Iohannis solvit medium v-um tritici, unum v-um siliginis, III v-os avenae. *al.* **2** *de moneta:* REGISTR. Maxim. p. 120,38 (a. 1220) quae *(frusta)* solvunt tres -os et integram decimam.

1. *firma (fer-), -ae *f.* (firmare; *cf. Stotz, Handb. 2,VI § 177.6)* **1** *census – Pacht(zins) (de re v. LexMA. IV. p. 356 s. v. 'Feorm'):* **a** *proprie:* CHART. Westph. IV 20 (a. 1205/16) dum abbas et conventus de Bredelare decimam ... recepissent ad -am, quam vulgo 'path' appellant. WILH. ANDR. chron. 59 abbas quasdam curtes ... abbatie de Bello-loco ... sub -a perpetua dedit. CHART. Osn. II 339 p. 264,20 decimam ... agri ... concessimus ad -am (adfirmam *ed.*) sub hac forma, ut *eqs*. CHART. Traiect. 1309 p. 96,14 abbas et conventus ... debent annuatim solvere ... duas marchas ... nomine -e sive census sive canonis annui. CHART. Wirt. 1295 p. 60,32 in -am, que vulgariter 'lipgedinge' appellatur. *saepius. v. et p. 269,50.* **b** *meton. i. q. praedium censuale – Pachtgut:* CONST. imp. II 315 (a. 1233) volentes *(sc. Heinricus rex)* ... res ditioni nostre attinentes tam in possessionibus quam in fermis illesas ... imperio conservari necnon fermam nostram banni custodie subiacere. **2** *iusiurandum – Eid:* THIETM. chron. 7,12 ut memores Christi et -ae Dei nullum cesari incommodum amplius inferrent *Bolizlavus eiusque filius*. *cf.* *manufirma.

[2. firma *v.* forma: DHUODA lib. man. 1,6,5.]

***firmaculum,** -i *n.* (firmare) **1** *gener. i. q. claustrum, clausura – Verschluss, Schloss:* **a** *in univ.:* STATUT. ord. Teut. p. 46,5 ut fratres ... clausuris et seris et -is in malliis et bisaciis et scrineis careant. CAES. HEIST. mirac. I 9,35 p. 192,3 cuncta ... -a tam scrinii quam pixidis salva invenerat *sacerdos*. ALBERT. M. sent. 4,18,3 p. 770^{a},46 de purgatorio ... et limbo dicendum, quod non habent -a perpetua, sed continue sunt aperta ad evolandum determinato tempore. **b** *fibula – (Gewand-)Fibel, Spange:* CHART. Hans. I 85 (a. 1209/16) in anulis et -is. **2** *milit. i. q. munimentum, propugnaculum – Schutz(wehr):* ALBERT. M. pol. 7,4 p. 658^{b},43 'optime muris' et clausura murorum 'et talibus aliis -is (*p. 1237^{a},35* ἐρύμασι) circumdari' *(sc. civitas oportet)*. CHART. Rhen. inf. II 588 p. 344,7 quod munitionem nostram ... cum suis fossatis et omnibus suis -is funditus destruemus *(sc. Theodericus de Heinisberg)*.

firmamen, -inis *n.* *fulcimen – Stütze (translate):* CHART. Sangall. A app. B 6 p. 843,50 (a. 1277) ea, que geruntur in tempore, ne simul recedant cum tempore, literarum solent -e perhennari.

firmamentum, -i *n.* *script.* fer-: *l. 31.* **I** *munimen(tum), munitio, adiutorium – Befestigungsmittel, Stütze, 'Feste':* **A** *proprie et in imag.:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* ALDH. epist. 4 p. 486,17 fundamentum ... ecclesiae et -um fidei principaliter in Christo ... collocatum. LEX Sal. Merov. 74 si ... quicumque domum violenter distruerit, quae domus si pro -o ebrius *(i. trabem; cf. ind.)* habuisse probatur *eqs*. RADBOD. Bonif. 6 p. 66,10 Angli ... ab angulo, id est -o regni, derivari ... dicuntur. HILDEG. scivias 3,10 l. 703 virtus haec *(i. constantia)* -um interiorum virtutum in hominibus exsistens. TRACT. de schism. (MG Lib. Lit. III p. 116,16) due persone ... spiritali et invisibili glutine, hoc est animorum coniunctione, conglutinate sunt et confederate, cuius conglutinacionis et confederationis aperta et invisibilia signa atque indicia necnon et -um sunt hominium et obedientia. *al.* **b** *de caelo ('Firmament'):* CHRON. Fred. 1,26 p. 37,4 in primo diae condedit *(sc. Deus)* lucem, secundo fe-o caeli. AGOB. 12,10 l. 19 quorum *(caelorum)* unum, quod ipsi *(Iudaei)* vocant 'racha', id est -um, molas Dei sustentare asserunt. HONOR. AUGUST. imag. 1,93 superius celum dicitur -um, eo quod sit inter medias aquas firmatum *eqs*. ALBERT. M. cael. 1,3,5 p. 66,72 cuius *(primi mobilis)* motum sequuntur stellae, quae sunt in -o, quod est caelum octavum. *persaepe*. **2** *medic. i. q. ligatura solida – fester Verband:* RECEPT. Sangall. I 56 herba sigillata radices teris in aqua, da ei bibere, sed in ipsa ruptura intus ponitur, sub -um sit, dum ipsa sanat. RECEPT. Bamb. 75 ipsa nutura *(i. ruptura)* sub -o sit, dum sanat *(v. P. Wirth, ALMA 24. 1954. p. 220; sed cf. notam ed. p. 96)*. **B** *translate:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* **α** *de hominibus:* LAMB. HERSF. annal. p. 266,12 tantus ac talis vir *(sc. episcopus)*, ingens columna et -um rei publicae. HERBORD. Ott. 1,38 p. 46, 12 abbas ... Admuntensis, vir digne auctoritatis ..., meritis ac religione decus et -um monastici ordinis. *al.* **β** *de Deo:* OTLOH. prov. F 2 -um est Dominus timentibus eum. **b** *origo, causa – Ursprung, Grund(lage):* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,10 p. 7r^{a} quorumlibet nervorum fundamentum est cerebrum, cum voluntarii motus atque sensus sit -um. **2** *t. t. rhet. i. q.* συνέχον, *pars orationis argumentationem accusatoris vel defensoris continens – Redeteil der Beweisführung:* ANSELM. BIS. rhet. 194,1 ubi summa, ubi causa, ubi constitutio, ubi ratio, -um, nusquam iudicacio.

II *confirmatio, affirmatio – Bekräftigung, Versicherung:* **A** *in univ.:* **1** *proprie:* BREV. NOTIT. p. A 13,3 qui *(rex)* concessit ei *(comiti)* tribuales viros ... XIIII ad -um. CAPIT. reg. Franc. 270^{A},3 ab omnibus ..., qui alodes in regno nostro habere volunt, ... -um recipiant *missi*, ita ..., ut *eqs*. TRAD. Frising. 1441^{e} p. 298^{b},26 monialis ... ad -um prioris delegationis ad predictum altare easdem *(famulas)* ... tradidit. CHRON. Noval. app. 9 p. 126,9 oblitus sacramentum et omne -um ad priorem recursit *Oddo monachus* delictum. CHART. Raitenh. 196 p. 165,25 pro maiori ... huius rei -o testium ydoneorum numerus infra adnotatus invenitur. *persaepe*. **2** *meton. de charta:* DIPL. Karoli M. 234 p. 323,23 si aliquis ... contra hoc donationis vel emunitatis nostre -um obire contenderit *eqs*. (*sim.* DIPL. Otton. III. 267 p. 685,9 [*inde* Dipl. Heinr. II. 311 p. 392,4]). CHART. Ital. Ficker 69 p. 95,49 ostendit *praepositus* aliud -um propria manu Leonis s. m. papae subscriptum. **B** *approbatio – Anerkennung, Bestätigung:* UDALR. epist. 42

[Weber]

dedit *papa* . . . ei *(abbati)* privilegium ad -um ordinis nostri *(sc. Praemonstratensium).*

III *subsidium, tutamen – Schutz, Sicherheit:* **A** *proprie:* LAMB. HERSF. Lull. 19 p. 332,12 nec . . . satis -i se rebus contulisse arbitrabatur. RUP. TUIT. vict. 3,6 p. 91,1 quia vocaturus erat *Deus* famem super terram et omne -um panis conterere habebat. ANNALISTA SAXO a. 1096 p. 490,24 expugnato atrio episcopi, in quo erant *Iudaei* ad -um sui, . . . omnes interfecti sunt. CHART. Basil. B 85 abbatisse et conventui presens scriptum sigilli nostri *(sc. comitis)* munimine tradidi roboratum, ut sit ipsis contra malorum eventus evidens -um. *saepius.* **B** *meton. i. q. refugium, receptus – Zuflucht(sort), Rückzugsort:* CHART. Mog. A I 544 p. 451,36 (a. 1127) ut . . ., ubi erat spelunca et -um latronum, esset postmodum refugium fidelium Christi et pauperum.

IV *firmitas, soliditas, stabilitas – Festigkeit, Stärke, Beständigkeit:* **A** *de rebus:* HUMB. Sim. 2,2 p. 141,10 quae . . . tria omnium hereseon existunt: genimina, incrementa pariter et -a. ABSAL. serm. 36 p. 210A fomentum . . . est ex humore, incrementum ex calore, -um . . . habent *(sc. quae procreata sunt)* ex temperie. PS. AVIC. tinct. 7 p. 632,53 firmatur et perficitur opus in uno colore, scilicet albedine . . .; dealbatio enim est operis initium et totius corporis -um. *al.* **B** *de hominibus i. q. constantia – Standhaftigkeit:* ALBERT. M. sent. 1,18,10 p. 509b,7 patientia, spes, salus, fortitudo, -um, omnia dicunt effectum causatum in creatura et a Deo.

***firmantia,** -ae *f.* (firmare) *cautio – Sicherheitsleistung, Bürgschaft (de fideiussoribus):* HUGO FLAV. chron. 2 p. 478,5 de casatis ecclesiae salvam -am ei *(episcopo)* optuli quattuor milia solidorum, Walonem de Sarmatia, Gislebertum de Luciniaco *eqs.* p. 478,12 -am . . . hanc ita fuisse oblatam affirmare voluerunt nostrates. *Weber*

***firmaria** (-mer-), -ae *f. vel semel (l.42)* ***firmarium,** -i *n.* (infirmus; *de formatione v. Stotz, Handb. 3,VII § 92.5; cf. francog. vet.* fermerie, *theod. vet.* firmarîe) *nosocomium, valetudinarium – Krankenhaus, -zimmer, Hospital:* CHART. Traiect. 337 p. 310,1 (a. 1131) marcam *(sc. unam)* -erie beati Laurencii in Palude canonici . . . persolvant. RITUALE Flor. p. 101,1 in -a (<in> infirmaria *ed.; infra:* in scriptorio; in coquina *eqs. [sc. oretur]*): 'omnipotens . . . Deus *eqs.*' CHART. Lux. VIII 14 p. 14,2 decimam annone totaliter -e assignavimus. CHART. Solod. I 350 eorum, qui erant in -o decumbentes, condolens *(sc. canonicus)* paupertati. CHART. Xant. 126 p. 95, 18sqq. cum nobis *(sc. electo)* innotuisset reditus -e conventus . . . ad modum esse tenues . . ., predicte -e reditus . . . cupientes ampliare *eqs. al.*

1. *firmarius, -i *m.* (*firma; *cf. DuC. s. v.* 3. firma; *francog.* fermier) *is qui (ad tempus) terram (vel praedium) conducit, tenet – Pächter (auf Zeit):* INNOC. III. registr. 1,243 que *(terrae)* voluntate prioris et capituli dantur ad firmam et de -is frequenter ad alios -os transferantur.

2. *firmarius, -i *m.* (*firma; *cf. DuC. s. v.* firmarius) *administrator, procurator – Amtswalter, Beauftragter:* CHART. Lamb. Leod. 471 p. 570,17 (a. 1250) cellerarius, -us seu procurator . . ., qui . . . ad colligendum thelonea . . . fuerit institutus, . . . iuramentum fidelitatis prestabit.

[firmate *v.* syrma: FRUTOLF. brev. 13 p. 99 (vs.).**]**

***firmatim** *v.* firmo.

1. firmatio (-cio), -onis *f. script.* -rna-: *l.64.* **1** *consolidatio, confortatio, actio firmandi – Festigung, (Ver-)Stärkung:* **a** *gener.:* **α** *proprie:* DIPL. Heinr. II. 517 p. 665,38 (spur. s. XII./ XIII.) ad castri -em . . . diem unum manualem in anno *(sc. homines servire debent).* CHART. Salisb. III 98 p. 106,2 quatenus . . . tercia pars *(sc. mutae)* ad opus reparationis et -is (firn-*A*) civitatis . . . debeat . . . pertinere. **β** *translate i. q. corroboratio – das Erstarken:* AMALAR. off. 4,17,7 duo continet memoratus psalmus . . .: Christi regnum . . . et -em sanctae ecclesiae non commovendam a statu suo. **b** *medic. i. q. sanatio – Heilung:* WILH. SALIC. chirurg. 3,8 p. 344C procedatur *infirmus* cum emplastro . . . usque ad perfectam loci -em. **c** *alch. i. q. coagulatio – Verfestigung:* GEBER. clar. 1,29 -o mercurii rubei: . . . permitte istam confectionem per se desiccari. **2** *testificatio, confirmatio – Bestätigung, Bekräftigung (usu publ., iur., canon.):* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 16,11tit. de -e (firmitate *var. l.*). TRAD. Lunaelac. 7 p. 106,38 inter se duo cartas commutationis ad -em . . . fieri rogaverunt *archiepiscopus et abbas.* CHART. Turic. 188 p. 80,2 hanc epistolam predictorum locorum -is . . . scribere iussimus *(sc. dux).* CHART. episc. Hild. I 223 p. 202,35 in testimonium . . . -cionis cartam hanc conscribi facientes *eqs.* CHART. Ital. Ficker 68 p. 95,7 sub -e ecclesiastici et mundani banni. CHART. Mog. A II 436 ut . . . sit firma et inconscissa *actio,* auctoritate Dei . . . bannique nostri -e stabilimus *(sc. archiepiscopus). al.* **b** *spectat ad argumentum instrumenti, actionis iuridicialis:* DIPL. Merov. II 1 si . . . aliquis . . . contra hanc -em de parva munuscula . . . venire temptaverit *eqs. (sim.* TRAD. Ratisb. 5 hanc -em rumpere. *al.).* DIPL. Otton. II. 15 p. 23,4 (interp. s. X.ex.) quam *(marcam)* Pippinus . . . sub emunitatis -e contradidit (*inde* DIPL. Heinr. II. 35 p. 40,3. DIPL. Heinr. III. 58 p. 76,12). DIPL. Heinr. IV. 267 p. 343,8 -em super praefati zol remissione factam . . . infirmare. CHART. Eichsf. 414 quibus *(personis)* promisimus . . . omnia impedimenta per nos disponenda, scilicet a -cione loci a domino archiepiscopo *eqs. al.* **c** *spectat ad instrumentum roboratum (e. g. per manus attactum; de re cf. H. Fichtenau, Das Urkundenwesen. 1971. p. 60sqq.):* **α** *proprie:* TRAD. Frising. 228 (a. 806) haec omnia iam ante affata cum testium -e subnexa sunt. 745 ut hęc commutatio firmior habeatur, manu -e regis adprobabitur. *al.* **β** *meton. i. q. instrumentum confirmationis – (Bestätigungs-)Urkunde:* TRAD. Frising. 458 (a. 822) presbiter tulit pallium altaris et reddidit anteriorem -em in manu Hittoni episcopi. DIPL. Merov. I 103 p. 268,1 (spur. post 1031) professi sunt *homines* . . ., quod aliud instrumentum nullum vel -em magis exinde *(sc. de cessione)* non haberent. *al. fort. huc spectat (ni spectat ad l.2sqq.):* HINCM. divort. 12 p. 190,1 principes . . . forte non provident, quia post illos infirma -o illorum manet, et ipsi decedunt. *cf.* *manufirmatio.

[2. firmatio *v.* *fimatio.**]**

firmator, -oris *m.* **1** *gener. i. qui firmat – einer der Festigkeit, Bestand verleiht (in lusu verborum c. voce 'firmamentum'):* WARN. synod. 12 factor celorum Deus et -r eorum. **2** *publ., iur., canon.:* **a** *qui confirmat – einer bestätigt (de papa):* GERHOH. tract. p. 80,25 ut . . . Romanus pontifex non ipse sit imperator . . ., sed imperatorum . . . -r vel infirmator *(cf. vol. II. p. 1331,42sqq.).* **b** *testis, obsignator – Zeuge, Unterzeichner (de re v. O. Redlich, Die Privaturkunden des Mittelalters. 1911. p. 35):* LEG. Wisig. 2,1,6 p. 50,15 testes, qui in eadem *(sic)* scripturam suscriptores (-es *var. l.*) accesserint *eqs.* CHART. Mog. A I 299 p. 191,5 primus auctor et -r et testator huius pactionis et testamenti: ego Luitboldus *eqs.*

***firmatura,** -ae *f.* (firmare) **1** *munitio, caulae – Befestigung, Umfriedung:* PAX Valenc. 20 si aliquis dampnificet alium destruendo aut dissipando muros, fossata, sepes . . . aut alias -as villae *eqs.* **2** *pessulus, clausura – Riegel, Schloss:* CONR. EBERB. exord. 3,22 p. 202,3 veniens . . . ad ostium armarii . . . machinamentis suis moliebatur *falsus novicius* -am effringere ac secum tollere libros.

firme *v.* firmus. ***firmeria** *v.* *firmaria.

firmitas, -atis *f. script. et form.:* fer-: *p.271,4.* -met(as): *p.271,50. acc.* -im: *p.271,4. c. gen. inhaerentiae: p.271,20. 68. al.*

soliditas, firmitudo, robur, vigor – Festigkeit, Stärke, Kraft: **I** *strictius:* **A** *corpor.:* **1** *firma conexio, compages – feste Verbindung, Gefüge:* IONAS BOB. Columb. 2,3 p. 234,27 cum . . . unus monachorum . . . vomere tellus excoleret, subito stiphae -em durae glebae asperitas perimit atque confringit. LEX Baiuv. 10,17 superiorem . . . virgam, quam etortcartea vocamus, qui sepis continet -em, si eam iniuste reciderit *eqs.* NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 84,14 ferro contremuit -s murorum. ALBERT. M. animal. 1,316 iuncturae . . . capitis . . . duo fuerunt necessaria: unum quorum est -s iuncturae. 1,384 lenitas et tenuitas ei *(arteriae)* magis est necessaria quam spissitudo et -s. *ibid. al. accedente notione valetudinis:* HILDEG. (?) caus. 19 capit. p. 13 de dentium -e. CHART. Argent. I 341 p. 255,19 omnibus robur habentibus et -em exceptis infirmis et

minutis, quibus omnia predicta debent ut presentibus ministrari. **2** *actus solidescendi, consolidatio – Verfestigung:* TRACT. de caus. mul. 10 pissarium ... durum sit in modum pasta, et de lana caprina involvis ..., ad fe-im intingis, in quod volueris, et inicies. **3** *cohaerentia – (Zusammen-)Halt:* HILDEG. caus. 1,27 capit. p. 3 de firmamenti -e. *durabilitas – Haltbarkeit:* THEOPH. sched. 1,17 p. 16,7 omnes colores, qui aliis supponuntur in muro, calce misceantur propter -em (fortitudinem *var. l.*). **B** *incorpor.:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* LIUTG. Greg. 10 eadem ... caritate sicut et fidei -e, qua praedecessores sui, ... eruditione populum ... irradiavit. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 195 haec positio XII lapidum figurat -em apostolorum, qui in fundamento aecclesiae positi sunt. ODILO CLUN. Adelh. 21 p. 44,26 erat ... ei in fide secura -s, in spe firma securitas *eqs.* BEBO ad Heinr. II. 1 p. 491,2sq. ex -e tua *(sc. caesaris)* constabit -s nostra et status rei publicae ex tuae -is debet statu constare. *al. v. et p. 273,17. confortatio – Stärkung, Festigung:* RADBERT. corp. Dom. 10,79 fit *Christus* panis ... ad vitam et -em animi. CHART. Babenb. 225 p. 28,20 ad maioris ... roboris -em presentem cartam ... sigillo rogavimus insigniri. **b** *diuturnitas, perennitas, fortitudo – Beständigkeit, Dauer(haftigkeit):* CHART. Sangall. A 712 p. 313,33 (a. 897) omne, quod ... geritur, necessarium est ... conscriptionis -e posterorum auribus designare. BERTH. chron. B a. 1078 p. 328,25 quod ... gratiae illius *(regis)* indubitanter -em promeruerint *Saxones*. OTLOH. prov. F 37 -is indicium est, cum una eademque sententia in sacris litteris iteratur. CHART. Steph. Wirz. 8 -i litteratorię ob futurorum noticiam ... mandari sategi, qualiter *eqs.* CHART. Brixin. 156 de gestis hominum grandis consuevit calumpnia suboriri, nisi a literis et testibus recipiant -em. *integritas – Unverbrüchlichkeit:* DIPL. Otton. II. 136[b] p. 154,7 ut hęc predictae fidei et -is remuneratio ... veriorem ... habeat vigorem. **2** *theol. et philos.:* **a** *in univ.:* GODESC. SAXO theol. 1 p. 89,15 patet ..., quod est *(sc. Deus)* trina et una pulchritudo et requies et -s. ALBERT. M. bon. 192 p. 118,33sqq. -s est continentia sui in difficili actus virtutis; et hoc causatur ... ab arduitate difficilis, et sic -s est fortitudinis. **b** *fixa positio – feste Lage, Position:* ALBERT. M. mot. proc. 2,7 p. 66,80 movens ... necesse est habere aliquam fortitudinem ..., qua vincat ... mobile, et non extrudatur ab ipso extra locum et naturam suae -is et immobilitatis.

II *latius:* **A** *perseverantia, constantia, auctoritas – Bestand, Gültigkeit, Geltung:* **1** *in univ.:* LIBER diurn. 37 pro ... -e presentem preceptionem ... intervenire censuimus. LEX Baiuv. 2,18 si ... per errorem iniuste iudicavit *iudex*, iudicium ipsius ... non habet -em (potestatem *var. l.*). FORM. Augiens. B 13 cartam venditionis propter -is s t u d i u m fieri decrevimus (FORM. Senon. II 4. *al.*). DIPL. Ludow. Germ. 16 pro integra -e peciit *abbas* ..., ut *eqs.* (*ex [mutilato]* DIPL. Merov. I 89 p. 231,15 pro integra -etatem). CHART. Babenb. 33 p. 48,31 i m m o b i l i -e statuimus (86 p. 117,14. *al.*). CHART. Raitenh. 96 p. 94,11 ut omnes donationes ... -em perpetuo habeant. *saepius. accedente notione dicionis, iuris ('Rechtskraft'):* CHART. Raitenh. 75 p. 77,27 (epist. papae a. 1214) ipsam *(sententiam)* ... duximus irritandam, nec littere ille -em habeant *eqs.* SUMMA dict. Saxon. 7,1 p. 215,37 temporalia privilegia sunt, quorum valor vel -s certo temporis conprehendatur intervallo. **2** *cautio, securitas, cautela – Gewähr, Sicherheit, Absicherung:* LEG. Wisig. 4,5,6 p. 205,13 sacerdotes ... autenticorum ... exemplaria ... pro o m n i -e a pontifice suo accipiant (CHART. Sangall. A 48). ANNAL. Einh. a. 755 ante obsidionem non solvit *Pippinus*, quam -is causa obsides XL recepisset. NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 81,20 -is gratia, ne unquam a regno Francorum discederent *Longobardi*. CHART. Alsat. B 660 -e cartarum et auctoritate praeceptorum. CHART. Babenb. 24 p. 34,7 ut ... ea, quę gesta sunt auctoritate nostra, debita sint -e subnixa *eqs. al. potentia – Macht:* DIPL. Karoli III. 3 qualiter ... monachis privilegium ... illorum auctoritatis -e concessissent *antecessores*. ALEX. MIN. apoc. 11,13 p. 241,18 capti sunt *cives* et a propria -e cum patria sua ceciderunt sub dominium alienorum.

B *attestatio, confirmatio, ratihabitio – Bezeugung, Bekräftigung, Bestätigung:* **1** *praevalente respectu testificationis i. q. approbamentum, testamen – Beweis(mittel), Beleg:* **a** *proprie:* TRAD. Frising. 240 p. 220,8 (a. 806/10) dicebant ... advocati ..., quod ... pater Einharti ... colonias tradidisset ..., sed non habebant -em nec in litteris nec in testibus. DIPL. Karoli III. 25 p. 42,31 nec testes nec ullam -em de sua libertate non abuisset *Maurinus. al.* TRAD. Frising. 1047 ut, quidquid de ... negotiis agatur, serie literarum et -e veracium testium ita ligetur et firmetur, ne *eqs.* DIPL. Otton. I. 260 p. 371,25 concedimus ..., ut sacramento firmet *persona*, quod ipsas -es non habuisset *eqs.* CHART. Tirol. 622 p. 95,30 dignum est, ut ea, que fiunt, scripto vel voce testium recipiant -em. *al. v. et p. 270, 2.* **b** *meton.:* **α** *subnotatio – Unterschrift:* FORM. Augiens. B 3 ut firmior per tempora conservetur *precaria*, manu nostra fratrumque nostrorum subtus -em (-e *var. l.*) inseruimus. **β** *instrumentum (confirmationis), charta – (Bestätigungs-)Urkunde, 'Feste' (cf. E. Brinckmeier, Glossarium diplomaticum. 1856/63. s. v. 'Feste' et J. u. W. Grimm, Dt. Wörterb. IV/II. 1877. s. v. 'Handfeste'):* FORM. Augiens. B 41 eam talem epistolam et -em pro hanc copulacionem emitto, ut *eqs.* FORM. Sangall. 20 inter illum et illum, ut simillimas -es parique tenore conscriptas cambii sui emitterent. *ibid. iterum.* TRAD. Frising. 585[a] p. 501,13 praecepit ... comes, ut traditionis epistulam demonstrarent; ibi in praesentia demonstraverunt traditionis -em et testes videntes adstabant. DIPL. Karoli III. 26 neglegentia quadam aliquantae -es de illa emptione disperditae sunt. DIPL. Heinr. III. 16 p. 22,18 tamquam si ipsas cartulas aut -es propriis retineat *patriarcha* manibus. *saepe. adde:* COD Lauresh. 13 l. 47 (a. 788) quę *(abbatissa)* hanc donationem sive precariam -is fieri et firmari rogavit (*cf. infra:* ego ... Samuel ... hanc donationem sive precariam scripsi). **2** *praevalente respectu promissionis i. q. pollicitatio, sponsio – Versprechen, Zusicherung:* **a** *in univ.:* ANNAL. Einh. a. 754 Stephanus papa, postquam a rege Pippino ecclesiae Romanae defensionis -em accepit *eqs.* TRAD. Ratisb. 210[a] ea ... -e, ut nulli deinceps licitum sit ... eandem traditionem infringere. CONST. imp. III 242,3 quod in promissionibus et -bus faciendis ... sit tabellio publicus, qui de ipsis promissionibus et -bus conficiat publica instrumenta. 243,10. *al. accedente notione attestationis:* LULL. epist. 98 p. 219,26 non adolationis causa, sed veritatis -e contestans ... benigna caritatis humanitate memini susceptum *(sc. me esse).* **b** *affirmatio (per ius iurandum) – (eidliche) Versicherung:* ANNAL. Werth. a. 760 (MGScript. XX p. 2,40; s. VIII.) hac -e suscepta pius princeps Pippinus ad propria revertitur (*sim.* ANNAL. Mett. a. 760 p. 51,2). CAPIT. reg. Franc. 242 p. 154,9 haec sunt nomina episcoporum, qui ... consideraverunt cum ... fidelibus laicis -em, quam gloriosi reges nostri ... inter se fecerunt. 242 p. 158,24 quod de donatione nostri senioris habuerunt *(sc. homines)* ..., illis concedo, si mihi -em fecerint, quod in regno meo pacifici sint. GERH. AUGUST. Udalr. 1,14 l. 51 sacramento -em fecit *clericus* super reliquias. *al.* **c** *fides, pactio – feste Abmachung, Vertrag:* LEG. Burgund. Rom. 3,1 tabulis ... subscriptis a sacerdotibus ... -is robor accipiat *manumissio.* 35,2 vinditionem ... ex hoc maxime ius -is accipere, si *eqs.* LEX Alam. A 2,1 si quis liber, qui res suas ad ecclesiam dederit et per cartam -em fecerit *eqs. al.* ANNAL. regni Franc. a. 787 p. 76,7 quia non ausi fuissent *missi* de eorum parte ullam -em facere. FORM. Augiens. B 37 ipsas res, quod per cartam -is (-e *a. corr.*) ad ecclesiam illam dedi, in omnibus admelioratas ibidem revertantur. *al. v. et p. 273,32. accedente notione condicionis, tenoris:* TRAD. Frising. 1089 (a. 937/57) Diotpolt ... II mancipia ... t r a d i d i t, ea scilicet -e, ut *eqs.* TRAD. Salisb. I 25 ea -e, ut, si tres continuos annos prefatum censum neglexerit *servus eqs.* DIPL. Heinr. II. 33 post eius *(archiepiscopi)* ... discessum in usus fratrum ... revertatur *praedium* ea -e, quatinus *eqs.* **3** *praevalente respectu approbationis i. q. permissio, libertas – Genehmigung, Erlaubnis:* CAPIT. reg. Franc. 140,2 is, qui eam *(terram)* susciperit, tributum ... ad partem nostram persolvat, nisi forte talem -em de parte dominica habeat, per quam *eqs.*

C *custodia, tutela – Schutz:* **1** *proprie:* CHART. Alsat. B 71 (s. VII./VIII.) qui *(locus Hoenburc)* ... olim propter -em atque

defensionem ingruentium bellorum constructus . . . fertur esse. HINCM. divort. 22 p. 231,24 auctoritas . . . de aequitate atque iustitia conservanda confugientibus ad ecclesiam postulat -em. **2** *meton.:* **a** *munitio (fines firmans), vallatio, castellum – (Grenz-)Befestigung, Verschanzung, 'Feste':* **α** *in univ.:* ANNAL. Werth. a. 785 (MGScript. XX p. 6,31; s. VIII.) -es eorum *(Saxonum)* ac castella destruxit *Karolus.* ANNAL. Mett. a. 755 p. 48,21 Pippinus . . . ipsum vallum vel -em, quam Langobardi firmaverant, destruxit. CAPIT. reg. Franc. 273C,1 quicumque . . . castella et -es et haias . . . fecerint. DIPL. Conr. I. 36 p. 33,21 -es contra paganorum incursus. GISLEB. MONT. chron. 21 que *(turris)* quidem -s . . . in detrimentum . . . comitum . . . fuit. LAMB. ARD. hist. 78 capit. p. 561 -em edificiis et capella decoravit *Balduinus comes. saepe.* **β** *in nomine loci ('La Ferté'):* CONR. EBERB. exord. 1,29 p. 86,17 ab illo tempore, quo fundata est F-s, quae est primogenita filia domus Cisterciensis et pulchre significatione nominis sui -em et stabilitatem ordinis . . . praefigurabat *eqs. huc spectare vid.:* CHART. Lux. II 156 p. 174,8 (a. 1223) debent *burgenses* . . . habere mensuras vini et bladi ad mensuras F-is et ulnam similiter. 348 p. 377,20 ad mensuram de F-e. **b** *tributum pro munitione solvendum – Befestigungsabgabe:* CHART. Lamb. Leod. 462 p. 599,12 (a. 1249) quedam exactio, que vocatur vulgariter -s. 671 p. 251,9 super -e in civitate Leodiensi imposterum non recipienda, exigenda *eqs.* p. 251,20 levant . . . cives . . . quandam pecunie quantitatem, que -s appellatur. 672 p. 252,29. *adde:* CHART. Rhen. med. III 932 p. 700,10 (a. 1248) pro necessitate civitatis . . . statutum est, ut subscripta persolvantur ad -em civitatis; sextarius vini . . . cedet -i.

***firmito,** -atum, -are. (*cf.* firmitas) *firmare, consignare – bekräftigen, besiegeln:* FORM. Augiens. B 23 cartam securitatis habeo accep<tam et> pactum habeo firmitatis -tum.

firmitudo, -inis *f. script.* -utud-: *l. 65. robur, firmitas, validitas – Kraft, Stärke, Festigkeit:* **1** *gener.:* **a** *corpor.:* PASS. Ger. Col. 20 marmoreae soliditatis . . . tanta copia fuit, ut opus totum columnarum illius generis -e . . . fulciretur. HILDEG. phys. 6,7 p. 1292D cor eius *(vulturis)* . . . exsiccetur . . . ad solem, ut -o eius de calore solis roboretur, et ita in cervinam corrigiam positum *eqs. (de confectione medicaminis contra venenum). al.* **b** *incorpor.:* ANON. ad Ragimb. p. 536,20 proponitur regula . . ., cuius si caruerit materia, nulla veritatis nititur -i<tu>dine. GERHOH. tract. p. 20,3 -o . . . accessit apostolorum adhuc tenerae fidei, quando audierunt *eqs.* ALEX. MIN. apoc. 10 p. 197,15 hic . . . intellegimus Benedicti patris constantiae -em. p. 201,14 angelus iste . . . virtutum -em et . . . spei celsitudinem innuit. *al. severitas, antiquitas – (Sitten-)Strenge:* EPIST. Teg. I 5tit. abbati G<ozperto> monastica -e priscorum vice sanctorum patrissanti. **2** *publ. et iur.:* **a** *in re diplomatica i. q. constantia, auctoritas, vis iuris – Bestand, Geltung, Gültigkeit, Rechtskraft (saepe in formula corroborationis q. d.):* **α** *in univ.:* DIPL. Arnulfi 159 ut haec . . . a u c t o r i t a s robustiorem atque credibiliorem . . . obtineat -em *eqs.* (DIPL. Ludow. Inf. 30 p. 143,19. *al.*). TRAD. Frising. 1159b ut commutationes . . . factae -em habeant. TRAD. Scheftl. 249 ut . . . hęc actio perpetuo robore et non mutanda -e in posterum maneat inconcussa. CONST. imp. II 62 p. 75,21 ea, quę ad libertatem ecclesiarum . . . terminantur, perpetuam a nobis merentur recipere -em. CHART. Tirol. 886 p. 296,16 ut . . . hec omnia debitam recipiant -em, hanc cartam sigillis nostris . . . fecimus roborari. *saepe.* **β** *testificatio, confirmatio, astipulatio – Bestätigung, Sicherung, Beglaubigung:* DIPL. Conr. I. 5 p. 6,28 ut hoc nostrę -is pręceptum . . . inviolabilem obtineat stabilitatem *eqs.* DIPL. Otton. I. 85 p. 167,34 curtem . . . illo *(coenobio)* traditam et a . . . Heinrico rege -is causa . . . iterato tributam *eqs.* (*inde* DIPL. Otton. II. 49 p. 59,15 -utudinis). CHART. Aschaff. 39 p. 157,26 quod factum . . . ratum habentes *(sc. praenominati)* paribus votis et consensibus quodam -is modo, qui vulgo 'samnethant' dicitur. CHART. Babenb. 223 p. 26,5 presentem paginam sigilli mei -e feci *(sc. dux)* communiri. *adde:* DIPL. Frid. I. 202 p. 339,12 fratres . . . manuscriptam a nostro inperio ob -em et robur cause anteacte commendandum optinuerunt. **b** *usu vario:* **α** *promissio, sponsio – Versprechen, Zusicherung:* VITA Deic. 34 (12 p. 678,29) iterum iterumque iuramento terribili -em super sanctum patrem fecerunt *fratres*, ne *eqs.* BERTH. chron. B a. 1079 p. 363,3 si pacis et securitatis -e fieri posset, se . . . obedientes futuros . . . subdiderant *Saxones.* **β** *dispositio, lex, limitatio – Festsetzung, Bestimmung:* TRAD. Ratisb. 226 (a. 975/90) tradidit *Erpheri* tali . . . r a t i o n i s -e, ut singulis annorum curriculis . . . X nummos . . . persolvere curassent *famuli* (795 p. 375,19 firmavit *Pertholdus* ea . . . r. -e, ut *eqs.*).

***firmitus** *v.* firmus.

firmo, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* fer-: *p. 277,8. imper. pass.* -are: *p.276,29. plusq. coni.* -assit: *p.277,8. depon.: p.277,12. usu absol.: p.275,36.277,32.34; intrans.: p.277, 51sqq.; medial.: l.34.47.p.277,54.56; refl.: p.275,32.33.276,34. impers.: p.276,19. struct. notabiliores: c. acc. c. inf.: p.276, 46.47.50. al. c. dat. passim, e. g. l.42. p.276,62.277,9.13. al. c. praep.:* ad: *p.276,37.* cum: *p.276,3.11. al.* de: *p.277,39.* in *c. abl.: l.47.p.275,8.68.70.277,59.63.64. al. pendet:* ut: *p. 276,19.* quod: *p.276,62. partic. perf. usu subst.: l.72. confunditur c.* formare: *p.276,37.*

I *stabilire, roborare, solidare – (ver)stärken, festigen:* **A** *corpor.:* **1** *strictius:* **a** *spectat ad soliditatem:* **α** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 2,5 p. 237,8 tegumenta renovat, omnia roborat . . ., libros ligaminibus -at. HUGEB. Wynneb. 11 illi *(cives)* . . . fodentes fundaverunt, lapides locaverunt, fundamenta cum finitimis -ando fabricaverunt. THIETM. chron. 8,21 cum . . . opus laqueis et retibus magnis -tum viderem, obstipui. **β** *rigorare – versteifen:* ALBERT. M. animal. 25,24 dum incedit *serpens*, quattit caudam suam et -at eam. **γ** *solidum efficere – fest werden lassen:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,17 l. 38 qui *(Christus)* beato Petro apostolo undas maris ad superambulandum . . . -vit *(cf. Vulg. Matth. 14,28sq.). medial. i. q. consolidari – sich verfestigen, fest werden:* ALBERT. M. animal. 1,111 induratur *prora capitis*, postquam fuerint indurata et -ta omnia ossa corporis. **b** *spectat ad iunctionem:* **α** *affigere, illigare, constringere – anbringen, festmachen:* HUGEB. Willib. 4 p. 96,20 unus funiculus extensus supra Iordannem hinc et inde -tus. THEOPH. sched. 3,36 p. 87,12 ut possit in lignum figi et -ari *lapis.* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 152,26 clavellus intrans per foramen . . . sic -atur (-tus *var. l.*), quod non possit exire. DONIZO Mathild. 1,344 indue loricam, capiti galeam quoque -a. *al.* **β** *continere – (fest)halten:* HERACLIUS I 12,4 huic *(laminae plumbi)* . . . binae claves iungantur utrinque ex ferro, medium que -ant undique plumbum. **γ** *medial. i. q. infigi, increscere – eindringen, einwachsen:* CONO LAUS. notae p. 788,51 qui *(homo)* habebat manum debilem et clausam, ita quod ungule digitorum -te erant in palma. **δ** *coniungere – knüpfen (in imag.):* LEG. Wisig. 2,1,28 omnimodis habeantur invalida *(sc. vincula definitionum)* nec sint adinventionis alicuius conexione -ta. **2** *latius:* **a** *spectat ad corporis vim, vigorem, valetudinem:* **α** *in univ.:* OTTO FRISING. chron. 2,45 p. 122,2 ut veneno se necare vellet *Archelaus*, sed medicinis antea -ta natura non posset. NOTULAE Wilh. Cong. 1425 venarum incisio . . . ymaginationem et rationem sincerat, memoriam -at. **β** *medial. i. q. corroborari – erstarken:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,27 multi, qui . . . contracti atque curbati . . . illic portabantur, statim erecti ad statuque *(sic)* -ti suis plantis pregradiebantur foras. TRANSL. Chrys. et Dar. 7 ita salva surrexit *femina contracta*, ut propriis -ta gressibus incederet. **b** *spectat ad constructionem, formationem, creationem:* **α** *munire, consolidare – befestigen, sichern:* LEX Baiuv. 12,9 si quis . . . perficerit domum et cetera aedificia sepis conclusione -verit: *eqs.* POETA SAXO 1,62 castellum naturali munimine forte valde, manu quoque -tum . . . cepit. THIETM. chron. 3,24 quam *(urbem)* imperator contra Danos opere ac presidio -vit. 6,53 muris. CHART. Argent. I 489 promittimus, quod . . . domum . . . non -bimus nec municionem ibidem aliquam faciemus. *saepe. in imag.:* ALFAN. premn. phys. 1,3 p. 5 hoc *(sc. hominem constare corpore, anima, intellectu)* . . . -ans (*sc. Apolinarius; PG 40,504B* πηξάμενος) fundamentum propriae sententiae et reliqua superaedificavit secundum doctrinam propriam. *partic. perf. usu subst.* fabricatum atque -tum *i. q.*

constructio solida – festes Bauwerk: v. p. 8,65. **β** *ponere, construere, constituere – einrichten, aufschlagen, errichten:* ANNAL. Ved. a. 881 p. 51,10 Nortmanni . . . in Haslao sibi sedem -ant ad hiemandum *(sim.* a. 882 p. 52,18. *al.).* *in imag.:* RUD. TRUD. (?) mus. 2,26 p. 96 (vs.) primus *(sc. tonus)* ab 'A' plagalis in 'a' -at sua castra; . . . extendit de 'C' tentoria tertius in 'c'. *collocare – aufstellen:* AGNELL. lib. pont. 94 p. 260 l. 61 fecit *Karolus* . . . in suo eam *(imaginem Theodorici)* -are palatio. **γ** *creare, fingere, formare – (er)schaffen, bilden, formen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,68 qualiter omnigenas -ent elementa figuras *(cf. notam ed.).* *de Deo:* WANDALB. creat. mund. 56 Deus auctor -vit nebulosam speram nubiferamque *(sim.* HILDEG. epist. 15[R],19 quattuor . . . angulos orbis igne, nube et aqua -vi. *al.).* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,219 -ans *(sc. Deus)* solidam diviso gurgite terram. *al.* **c** *spectat ad actionem claudendi:* **α** *concludere, obsaepire – (fest) verschließen, versperren:* CAPIT. reg. Franc. 23,19 earum *(sc. nonnarum)* claustra sint bene -ta. FROUM. carm. 11,39 claudamus portas, -emus vectibus aulas, ne *eqs.* WILH. HIRS. const. 2,51 p. 1114[B] ostium auditorii . . . -at *famulus.* CARM. in Sim. 6,21 (MG Lib. Lit. III p. 706) illi -atur ianua, qui venit manu vacua. VITA Norb. I 14 p. 686,37sq. clamare coepit *daemon:* . . . -ate ostium, -ate quam celerrime, ne accedat *magister* ad me. *al.* *de repagulo i. q. claudere – zumachen:* CHRON. Andag. 16 p. 40,5 quando idem radius *(i. saeptum)* -batur a villico nostro *(sc. monasterii) eqs.* **β** *asservare – sicher verwahren:* FORM. Marculfi 2,38 p. 290,18 recitetur *cessio* et . . . gestis publicis -etur (*postea:* epistula . . . gestis publicis inseratur). **d** *spectat ad statum firmum, positionem:* **α** *refl. i. q. se sustentare – sich stützen (auf), ruhen (auf):* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 161,1 tenet *falco* pedes equaliter distantes et non -at se plus super unum pedem quam super alium (*sim.* 2 p. 232,23). p. 221,18 -at se *(sc. falconarius)* super stapham selle et elevat. **β** *absol. i. q. manere, commorari – bleiben, sich aufhalten:* CONST. imp. II 206 p. 277,34 non deficit nostra instantia contra eos *(sc. Mediolanenses rebelles)*, set -antes in Ytalia moram nostram indiximus apud Veronam. **γ** *retinere, cohibere – anhalten, hemmen:* WIPO gest. 5 p. 26,26 si . . . ad consecrationem . . . festinandum est, . . . gressus meos convenit mihi -are.

B *incorpor. vel spirit.:* **1** *gener.:* **a** *de hominibus:* RADBERT. corp. Dom. 20,85 qui tantis instruimur disciplinis et fruimur (-amur *var. l.*) exemplis. **b** *de rebus:* **α** *in univ.:* WALAHFR. hort. 441 dum relegis *(sc. pater)*, quae dedo volens . . ., ut vitiosa seces, deposco, placentia -es. THIETM. chron. 3,26 nutat ancxia . . . populi sentencia, quam cito -vit divinae maiestatis miseracio. RUOTG. Brun. 25 p. 26,20 ut nominis . . . eius fama . . . pacem formaret, studium in omnibus bonis artibus -ret *eqs.* WIPO gest. 3 p. 23,9 cum his . . . bonis -bitur thronus tuus *(sc. regis).* CHART. Aquens. 1 l. 51 ut eorum *(sc. sanctorum)* suffragiis regnum -etur. NICOL. BIBER. carm. 772 infirmam partem tu *(sc. magister Henricus)* scis -are per artem. *saepe.* **β** *suffulcire – stützen, 'untermauern':* ALFAN. premn. phys. 2,106 p. 49 ⌞rationem . . . -are⌟ (*PG 40,585[A]* πιστούμενος τὸν λόγον) temptant *(sc. qui dicunt 'eqs.')* ex ignotis et non manifestis. 5,43 p. 71 propriam . . . ⌞-are doctrinam⌟ (*PG 40, 629[B]* κατασκευάζειν δόγμα). BERTH. chron. B a. 1076 p. 245,16 domni . . . apostolici est suas sententias ratione -are. *al. cf. p. 274, 69.* *sustentare – mit festem Halt versehen:* FROUM. carm. 2,22 oramine fultus fluctibus evulsam -bo in littore vitam. **γ** *renovare – erneuern:* LEO MARS. chron. 3,15 p. 379,1 aureis . . . susceptis obsidionem solvit *Richardus;* . . . mox . . . accedens obsidionem -vit. **δ** *commeditari, percipere – einprägen, (geistig) vertiefen:* WILH. HIRS. const. 1,95 p. 1026[C] ipse *(lector)* ad -andam lectionem in alba sedet, non in cappa. **2** *publ. et iur.:* **a** *de hominibus:* **α** *spectat ad potentiam stabiliendam:* VITA Heinr. IV. p. 17,7 quem Dei manus in regno -vit, vestra *(sc. adversariorum)* deicere non poterit. HELM. chron. 54 p. 106,11 rex . . . Adelbertum in ducatu -are nisus est. **β** *spectat ad obligationem i. q. obligare, obstringere – fest binden (an):* FLOD. annal. a. 942 p. 83,8 Ludowicus rex -tis sibi Aquitanis Laudunum revertitur. RUOTG. Brun. 18 p. 17,17 quis omnes . . . principes tibi *(sc. Liudulfo)* sacramentorum fide -verit. THIETM. chron. 4,12 p. 146,8 omnibus *(sc. militibus)* arma sumuntur et mox cum iuramento -tis redduntur. **b** *de rebus:* **α** *tutum reddere, servare – absichern, erhalten:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 46 ex quorum *(militum)* agilitate et audatia civitas fortiter -ta . . . consistebat. THIETM. chron. 3,6 urbem . . . in hiis finibus cesar edificans presidio -at. CHRON. Thietm. 5,24 Hartwigus . . . omnes introitus Longobardie . . . vigilanti custodia -bat. OTTO FRISING. chron. 5,1 capit. p. 24 quomodo Theodericus . . . regnum . . . cum vicinis regibus -vit. **β** *ordinare, constituere – ordnen, konsolidieren:* ANNAL. regni Franc. a. 787 p. 74,8 ut partibus Beneventanis causas -ando advenisset *Karolus.* THIETM. chron. 2,19 -tis his omnibus felici hos *(sc. abbatissam et episcopum)* obitu precessit *Gero.* DIPL. Conr. III. 262 ad res urbis *(sc. Romae)* et Ythalię pacandas et -andas sic transeamus, ut *eqs.* **γ** *decernere, convenire – festsetzen, beschließen, vereinbaren (impers.: l. 19):* WIDUK. gest. 2,10 vicit . . . pars, qui filios filiorum computabant inter filios, et -tum est, ut *eqs.* CHART. Lamb. Leod. 36 p. 59,17 si . . . inter duos duellum -tum fuerit, et postea se reconciliaverint *eqs.* CONST. imp. I 323 p. 462,8 -veramus in animo nostro ita disponere, ut *eqs.* (*item* 324 p. 462,40). *al.* **3** *eccl. et theol.:* **a** *de hominibus in fide, gratia roborandis:* **α** *in univ.:* EKKEH. IV. bened. I 16,56 -a (*sc. rex;* gloss.: stabilito) non tactos (gloss.: insuperatos) septeno numine (gloss.: sancti spiritus) tectos. AMALAR. off. 3,5,32 qui post eum *(Christum)* stant, -ti sunt, ut eum sequantur usque ad mortem. WALAHFR. carm. 9,1,9 cresce valens, augere vigens, -are beate in Domino semper, . . . quaeso, pater *(i. Hrabanus).* WALAHFR. imag. Tetr. prol. 10 p. 378 vos *(sc. imperatricem)* vestrosque Dei semper . . . potestas protegat, exaltet, -et . . ., armet. DIPL. Heinr. II. 41 p. 48,36 quatinus -tus in fide alacriter deserviret *episcopus* nobis. *refl.:* WIPO gest. 5 p. 27,12 -vit *rex* se per gratiae bonum, priusquam conscenderet iudicialem thronum. **β** *spectat ad eucharistiam:* RADBERT. corp. Dom. 8,240 si quis ex eo *(ligno vitae)* manducaret, sanitate corporis ad inmortalitatem -retur (formaretur *var. l.*). **b** *de fide, gratia roboranda:* POETA SAXO 4,336 catholicam -are fidem damnareque sectas perversas. **4** *mus. i. q. (com)ponere – (fest)setzen:* WILH. HIRS. mus. 28,4 secundum melodiae modum . . . quatuor tetrachorda in monochordo -antur.

II *affirmare – bekräftigen:* **A** *gener.:* **1** *asserere, obtestari – behaupten, beteuern:* **a** *in univ.:* TRANSL. Fel. et Agap. fragm. (NArch. 13. 1888. p. 235; c. s. IX.) hoc . . . ille sibi valde placere -vit atque libenter se facturum promisit. HROTSV. prim. 225 omnes esse locum -bant sanctificandum. DIPL. Heinr. II. 115 p. 142,6 si . . . ecclesiasticas facultates . . . tuendas esse -verimus *eqs.* THIETM. chron. 6,83 habitatores . . . id *(sc. inundationem)* numquam accidisse -bant. CONST. imp. II 52 p. 64,12 inquisitus . . . fidelis noster . . . sentencialiter protulit et -vit: *eqs. al.* *huc spectare vid.:* LEX Alam. 67,2 quantum *(sc. damnum)* aestimaverint arbitrii, aut tu -are (adfirmare *var. l.*) ausus fueris, quod tantum damnum fecissent *iumenta,* tantum dominus iumentorum restituat. **b** *approbare, convincere – erhärten, beweisen:* GLOSS. Psalt. Lunaelac. 107,5 praedicationem profetarum veram esse -bit *misericordia Christi.* **2** *promittere, despondere – (fest) zusichern, versprechen:* THIETM. chron. 7,66 p. 480,24 Heinricum . . . pristinis imperator restituit honoribus . . ., sicut ei -tum est prius a Poppone . . . archiepiscopo. DIPL. Conr. III. 229 p. 405,43 dominus . . . Welpho . . . per sacramenta et per obsides ei *(tyranno Siciliae)* -vit, quod *eqs.* WIBALD. epist. 375 p. 504,21 multorum vox erat, ut in ipsa impositione diadematis expeditionem Ytalicam . . . ipse -ret *Fridericus rex* ac perficeret. *al.* **B** *publ., iur., canon.:* **1** *comprobare, attestari – bestätigen:* RIMB. Anscar. 23 p. 48,37 ut . . . pontifex Guntharius hoc ipsum *(sc. ut sedes suffraganea in archiepiscopalem verteretur)* sua auctoritate -ret, cuncti rogaverunt. THIETM. chron. 7,40 regina . . . se sic facturam spospondit et id cum prenominatis militibus -at. CHART. Brixin. 103 p. 109,7 si . . . inter nos *(sc. episcopum)* et comitem Tyrolensem . . . bona compositio et concordia -retur *eqs. al.* *de ac-*

clamatione: ANNAL. Mett. a. 690 p. 9,2 universus populus . . . vocibus . . . simul et armorum plausu sententiam ducis -verunt. **2** *consignare, ratum habere, sancire – (urkundlich) bescheinigen, für gültig erklären, besiegeln (cf. Dt. Rechtswb. III. p. 514 s. v. 'festen'; fere de rebus; de homine: l.16):* **a** *in univ.:* EPIST. Desid. Cad. 2,13 l. 22 ut exemplaria . . . -are debeat *domina.* DIPL. Merov. I 135 quem *(sc. loca)* antecessur . . . per vindicionis titolum fe-verat *(infra* fermassit). LEX Baiuv. 16,11 si . . . -verit *(sc. venditor)*, non potest ab eo, cui -vit . . ., retrahere *eqs.* CHRON. Salern. 11 p. 17,32 prostrati episcopi . . . eum *(imperatorem)* . . . adoraverunt adiacentes, ut pacem inibi -rentur. DIPL. Constantiae 65 fidelitatem observabo successoribus eius *(papae)* . . ., qui michi et heredibus meis . . . -verint, quod michi concessum est . . . in privilegio. *al.* *designare – bestimmen, designieren:* THIETM. chron. 2,4 ut hunc *(filium)* . . . successorem . . . -ret *rex.* **b** *praevalente respectu testium ('bezeugen'):* LEX Raet. Cur. 4,5 si V aut VII testes eum -verint, valet testamentus. LEG. Wisig. 2,1,25 qui *(testes)* ceptum negotium -ent. 2,3,4 ut mandator . . . per mandatum . . . trium testium adnotatione -tum . . . conmittat agendum. TRAD. Patav. 13 voluit iurare Into . . . cum ceteris, ut edem *(sic)* causa fuissent videntes et audientes et -antes ubique. CHART. Sangall. B 24 p. 28,16 ipsos terminos -verunt *(sc. testes)*, qui inter illa dua mansa cernebant. *al.* **c** *praevalente respectu instrumentorum:* **α** *instrumento fateri, subsignare – beurkunden, urkundlich niederlegen, verbriefen:* FORM. Andec. 39 hec epistola mano mea -ta firma permaneat. *al.* CHART. Alsat. B 127 p. 70,7 que *(acta)* ego . . . pro eterna retribucione feci et -are rogavi. EPIST. var. II 16 Graecis hanc *(permissionem)* litteris iuxta patrum constitutionem -are curavimus *(sc. episcopus). saepe.* **β** *subscribere – unterzeichnen:* FORM. Turon. 2 ut pleniorem obtineat *mandatum* vigorem, manu propria subter -vi. TRAD. Frising. 1 p. 28,5 signum Moatberti . . . et coniux eius Totana simul cum illo consentiens et -ans. CAPIT. reg. Franc. 136 p. 271,14 quae capitula . . . cum omnibus fidelibus nostris considerare placuit et . . . conscripta propriis manibus -are. **3** *statuere, compacisci – (fest) vereinbaren, festlegen:* LEX Raet. Cur. 9,19 si quicumque homo cum parentibus puelle de eius coniugio nihil -verit *eqs.* THIETM. chron. 3,10 partem . . . hereditatis tradidere *Tetta et Aethela* Deo . . . privilegio et imperiali precepto ea racione -antes, ut *eqs.* CHART. Verd. 559 p. 602,1 tactis sacro sanctis ewangeliis iuravimus sive iurando -vimus, quod *eqs.* **4** *(ad)iurare – schwören, (eidlich) zusichern:* LEX Baiuv. 16,12 si -are promiserit *(sc. venditor)* emptori, id est suuiron, et non potuerit *eqs. (sim.* 16,17 dicat ille, qui wadium suscepit: 'iniuste territorium meum alteri -asti, id est farsuuirotos, ipsum mihi debes reddere *eqs.').* LEG. Lang. p. 156,11 ut, si . . . quis ille mortem parentis sui querere per pugnam voluerit . . ., ut per evangelia -it (-et, affirmet, firmus *var. l.*) *eqs.* *cf.* *subterfirmo.

III *desinere – endigen, aufhören* (*intrans. [medial.: l.54.56]; cf. ital.* fermare): **A** *in univ.:* IOH. CODAGN. annal. a. 1180 fere per totum illum annum cottidie pluit excepto . . . in capite anni; et in festo sancte Marie de Februario -tum est tempus. **B** *spectat ad terminos:* CHART. Bund. 354 p. 263,30 (a. 1164) hec curticula -atur ab occidente in sancto Magno, ab oriente in ecclesia sancte Marie. *locut.* (capite) -ante (in) *i. q. usque (in, ad) – bis:* DIPL. Loth. I. 39 p. 120,40 cum . . . lateribus: hoc est a primo latere canale . . . et a latere argerem *(i. aggerem)* capite -ante in flumine, quod dicitur Une (*sim.* DIPL. Karoli III. 183 p. 307,1 [spur.]. REGISTR. Frising. 1[b] p. 7,13sqq.). DIPL. Otton. I. 259 p. 369,41sqq. concedimus . . . duas massaricias regales de Saxora -ante in Plavi . . . cum duabus massariciis . . . de monte Cavallo -ante in Cavulano seu vero de Paterno -ante in flumine Liquentia *eqs.* (*inde* DIPL. Heinr. II. add. 354 p. 427, 32 -ante in Plaue et sicut currit Plauesella intro Liguencia et defirmante [de firmante, deffirmante *var. l.*] in Fossado). *al.*

adi. **firmatus,** -a, -um. **1** *firmus – fest, unanfechtbar:* DIPL. Heinr. IV. 85 ut -a (-e *a. corr.*) auctoritate in posterum habeatur *charta*, sigilli nostri inpressione iussimus insigniri. **2** *ordinatus, comptus – geordnet, gekämmt:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,34 omnibus ad videndum seu ad palpandum paratus *(sc. sanctus mortuus)*, corpore integro, crine -o.

firmus, -a, um. *script. et form.:* fer-: *p. 279,49. 50. al.* for-: *l.23.p.279,70.280,30.* fim-: *l.49.p.279,37.* *superl.* -isse-: DIPL. Karoli M. 102 p. 147,21. *nom. sg.* -is: *p.279,66.280,9.* *?indecl.* -a: *p.279,17.* *struct. c. ?gen.: l.19.* firmiter *confunditur c.* fortiter: *p.281,24.*

validus, pollens, solidus, stabilis – stark, kräftig, fest: **I** *gener.:* **A** *spectat ad homines (aves: l.17):* **1** *corpor.:* POETA SAXO 5,334 corpore robusto fuit ipse *(Karolus)*, . . . incessu -us, vividus atque agilis. HROTSV. Dion. 231 caput brachiis portans proprium bene -is. ALFAN. premn. phys. 4,7 p. 60 ut ex his, quae magis sunt terrestria . . ., -iora (*PG 40,609[A]* στερεώτερα) fierent membra. *saepe.* *de avibus i. q. robustus, valens (ad volandum) – widerstandsfähig, (flug)tüchtig:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 42,25 si . . . iste *(aves)*, que transierunt, nidificarent illic, prius instaret tempus reditus, quam filii essent -i. p. 59,15. *ibid. al.* **2** *incorpor. vel spirit. de indole, moribus, natura:* **a** *in univ.:* TIT. metr. I 1,5,23 alloquio clarus, vita sed clarior alma, -us amicitiae (*?pro* amicitiā), cunctis caritate fidelis *(de homine sepulto).* RIMB. Anscar. 11 p. 32,35 Herigarius . . . in fide catholica -issimus extitit. HRABAN. carm. 13,8 iustitiae cultor . . ., -us in officiis *(de episcopo).* NADDA Cyriac. I 11,3 presbiter ille, qui postmodum -us (fo- *var. l.*) socius fiebat. *saepe.* *adde:* AGIUS vita Hath. 22 corpus paulatim deficere coepit, et tamen mens coelo intenta -a durabat. **b** *constans, animosus – standhaft, mutig:* WALAHFR. Blaithm. 127 quidam *(sc. sociorum)* sub pectore -o sacrilegas spectare manus . . . gaudebant mente serena *(cf. Verg. Aen. 6,261).* EUPOLEMIUS 2,378 regis pubes armata videri . . . poterat . . ., unius verique Dei -issima cultrix. CARM. de Frid. I. imp. 2183 rex . . . viros bello . . . evincere certat; illi autem . . . -a se m e n t e tueri . . . sperantes *eqs.* (2411. 2738. *al.*). *al.* *atrox, pervicax – unbeugsam, hartnäckig:* CARM. Cantabr. A 19,7 tunc stetit al thiu sprakha sub -o Heinriche *(de re cf. ZDtAlt. 84. 1952/53. p. 276).* THIETM. chron. 8,33 qui *(nuntii)* . . . hostem -issimum ac invincibilem fieri *(sc. Bolezlavum)* intimarent *(sc. imperatori).* **B** *spectat ad res:* **1** *corpor. (praevalente respectu stabilitatis, soliditatis):* **a** *proprie:* BEDA hist. eccl. 1,12 p. 27,20 murum a mari ad mare recto tramite . . . -o de lapide conlocarunt *Romani.* HROTSV. gest. 520 ut . . . peteret *domina* muris urbem structam bene -is. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,39 pone *(sc. gladiator)* tuis -issima cingula lumbis *(cf. Vulg. Iob 38,3; v. et notam ed.).* THEOPH. sched. 3,31 p. 83,24 eductum . . . vas ab igne . . . lavabis, et si -i sunt clavi *eqs.* CHART. Wirt. II app. 1 p. 407,31 circa domum -am. ALBERT. M. animal. 1,316 hoc *(par musculorum)* . . . non movet, quando ipsa iunctura est in se -a. *al.* **b** *in imag., per compar., alleg.:* ALDH. virg. I 60 p. 321,10 constructis prosae parietibus cum tegulis trochaicis . . . metrorum imbricibus -issimum (fim- *var. l.*) culmen . . . imponam. LIUTG. Greg. 7 p. 73,14 non potuerunt *venti diabolicae temptationis* eam *(domum)* movere, quia . . . fundata erat supra -am petram, quae petra erat Christus. TRAD. Patav. 31 (a. 789) haec carta sit -ior ferro conexa et veris vinculis ligata omni tempore. HRABAN. carm. 11,24 mundi lux accensaque lucerna es *(sc. pontifex)*, urbs -a *eqs.* IDUNG. PRUF. dial. 1,133 abbas ille *(sc. s. Bernhardus)* . . . ordinis magnum decus et -issima columpna fuit *(spectat ad Vulg. Gal. 2,9). al.* **2** *incorpor. vel spirit.:* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 1,6 quantum durius solverit *(sc. fur rerum ecclesiae)*, tantum -ior erit p a x ecclesiae (ANNAL. Xant. a. 842 in pace, tamen non -a. *saepe*). CAND. FULD. Eigil. II 13,20 sub f o e d e r e -o (EINH. Karol. 16 p. 20,3 foedus -issimum statuit. POETA SAXO 4,84 se f. iungere -o. *al.*). WALAHFR. carm. 76,22 nec te -a f i d e s, nec te dilectio linquat (GERH. AUGUST. Udalr. 1,15 l. 59 -a fide confortatus. *al.*). AGIUS epic. Hath. 367 -a ratione. ANNAL. Xant. a. 834 f i d e facta . . . tamen non -a (GERH. AUGUST. Udalr. 1,10 capit. p. 76 quam -a f. cum imperatore permansit. *al.*). *persaepe.* **b** *potens, amplus, grandis – mächtig, bedeutend, wichtig:* CONST. Constant. 267 civitates . . . contradentes *(sc. imperator)* . . . pontificum potestati et ditioni -a imperiali censura. DIPL. Otton. I. 405 p. 552,5 abbas . . . dicebat se . . . infulas esse adeptum . . . consensu omnium

monachorum . . . et, quod erat -ius, summi benedictione pontificis. MANEG. c. Wolfh. p. 98,4 perit fides . . ., -issimum argumentum futurorum bonorum, et succedit perfidia. *al.* **c** *certus, exploratus, authenticus – zuverlässig, gewiss, glaubwürdig:* HRABAN. epist. 39 p. 477,37 doctores . . . inveniuntur . . . patrum dictis suas sententias roborare . . .; quo certiora ac -iora . . . ea *(opuscula)* esse considerant. Ps. ALCUIN. mus. p. 26b,21 libros antiquissimos atque -os authenticos vocamus. ALFAN. premn. phys. 3,29 p. 57 -a (*PG 40,604A* ἰσχυραί) . . . sunt nobis inimicorum testimonia. *al.* *locut.* -um tenere *i. q. pro certo habere – für gewiss, sicher halten:* GERB. epist. math. II 11 nisi . . . -um teneretis *(sc. lectores)* ac fixum vim numerorum . . . in se omnium rerum continere primordia *eqs.* HONOR. III. registr. 128 p. 94,19 tenere insuper -um debes, quod *eqs. (cf. l. 53sqq.)* **d** *inconcussus – unerschütterlich:* HUGEB. Wynneb. 8 p. 113,19 ut secundum scripturam 'in ore duorum vel trium' *(sc. testium)* -a *(sic)* staret consilium *(spectat ad Vulg. Matth. 18,16)*. WETT. Gall. 29 p. 273,22 tractans utilitatem plurimorum in semet ipso frangebat, quod diebus suis -um se habere posse sperabat. GODESC. SAXO theol. 21 p. 289,10 multo magis mihi placet sensus et sententia nostra quam sua *(sc. Hieronymi)*, quia profecto non est -a. *obligatorius – verbindlich:* HROTSV. gest. 222 se promisit *frater regis* fore promptum, votis ac -is hoc confirmaverat orsis. **e** *determinatus, definitivus – bestimmt:* ALBERT. M. animal. 16,137 id, quod generatum est, -am habet mixtionem ex utroque *(sc. animali coeunte)*. metaph. 4,2,6 p. 183,2 cum negatio dicat non esse, quod non est, et non sequatur ad eam affirmatio, tunc 'non-esse erit -um (*p. 1008a,17* βέβαιον)' et intransmutabile in esse. *ibid. al.*

II *publ., iur., canon.:* **A** *praevalente respectu securitatis i. q. integer, securus – unangefochten, unbeeinträchtigt:* TRAD. Scheftl. 2 (a. 776) totum . . . trado ad ecclesiam . . ., ubi sit -um nullo contradicente. TRAD. Frising. 95 p. 114,5 ut canonicae ad ipsum locum oboedientes permaneamus -i et stabiles. FORM. Sal. Merk. 66 p. 263,28 melius est per epistola quam per hominem mandatum, quia inde -ior *(sic)* sumus. FORM. Patav. 6 p. 459,36 ut idem locus *(i. coenobium)* deinceps -ior (fim- *cod.*) futuris temporibus habeatur. LEX fam. Worm. 2 cuicumque ex familia mansum illum dederit *minister loci*, hic postea -us haeres erit. CHART. Pomm. 589 omnibus ad civitatem nostram venire volentibus . . . -um ducatum et liberum prestamus *(sc. dux). al.* **B** *praevalente respectu auctoritatis, dicionis, legitimae potentiae i. q. ratus, confirmatus (iuridiciali modo), obligans – gültig, rechtskräftig, (rechtlich) gesichert, bindend:* **1** *spectat ad negotia agenda vel peracta:* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 16,2 per cartam aut per testes conprobetur -a emptio (16,3). TRAD. Patav. 5a p. 6,16 (a. 754) haec donatio a me facta omni tempore -a permaneat (15 p. 14,23 traditio. CHART. Sangall. A 40 seat donatio ferma . . .; presens ec gartola homni tempore ferma et inlisa permaniat. *saepe in formula corroborationis*). TRAD. Corb. 30 si filios habuerit *Tiadde*, irrita erit traditio; sin autem -a permaneat *eqs. saepe.* **b** *locut.:* **α** -um habere *i. q. observare, ratum habere – beachten, bestätigen, für gültig halten:* COD. Wang. Trident. 62 p. 663,32sqq. (a. 1210) episcopus noluit -um habere: dacionem seu cessionem vel societatem, quam . . . Odolricus fecit . . .; item . . . episcopus noluit -um habere, si *eqs. al.* CHART. Tirol. notar. I 22a p. 11,1 quicquid . . . Arnoldus in predictis omnibus fecerit . . ., -um habere promisit *episcopus.* **β** per -am manum, sub manu -a *i. q. astipulatione per manum facta – vertraglich:* TRAD. Weiss. 100 p. 304,26 (a. 788) quicquid conquirere potui *(sc. Hildolfus)* . . ., per -am manum . . . tradidi sub presentia testium, ut *eqs.* HARIULF. chron. 4,21 p. 233,28 quam *(terram)* tenebat *Agenardus* solummodo in vita sua sub manu -a cum redditione census. **2** *spectat ad iura, potestatem sim.:* **a** *in univ.:* LEG. Lang. p. 129,15 -is (-a, firmiter, -us *var. l.; cf. p. 280,9*) ei *(sc. manumisso)* sua permaneat libertas. CHART. Fuld. B 18 p. 36,12 ut . . . possidendi . . . liberam ac -issimam . . . habeant *(sc. emptores)* potestatem (CHART. Sangall. A 138 liperam ac formissimam abiant . . . p. *al.*). DIPL. Ludow. Germ. 16 p. 19,41 hoc *(i. commutationes)* in postmodum iure -issimo mansurum esse volumus. CHART. Westph. VII 671 Godescalco militi . . . curiam . . . in feodo -o, quod teutonice dicitur recht len, porrexi. *al.* *adde:* PASS. Kil. I 5 quoscumque sua convertere potuisset doctrina, libera adque -issima hoc faceret *Kilianus* potestate. **b** -a aetas *i. q. virilitas – Mannesalter, Volljährigkeit:* LEG. Burgund. Rom. 14,5 quod, si pater apud hostes est et filius ⌊-am etatem habuerit⌋ (firmitate fuerit *var. l.*), contractus eius legitimus iudicetur. **3** *usu vario:* **a** *in univ.:* LEG. Lang. p. 131,15 hoc . . . capitulum amodo statuimus, ut -is (-um, -us *var. l.; cf. p. 279,66*) sit. DIPL. Heinr. II. 210 p. 247,40 de forestis . . . tam -am . . . facimus roborationem, ut *eqs.* CHART. Ital. Ficker 165 p. 207,9 ut hec . . . dicta semper in omnibus -a habeantur. CHART. scrin. Col. A I 6 p. 283,41 hec -a erunt, si predictus Theodericus de partibus transmarinis non revertitur. *saepe.* **b** *de ipsis chartis:* CHART. Mog. A I 111 p. 57,20 (a. 810) ego . . . abbas . . . dono . . ., quantumcumque . . . per chartas -as inveni *eqs.* **c** *de finibus i. q. definitus, defixus – (verbindlich) festgelegt, unverrückbar:* DIPL. Karoli M. 245 p. 346,31 (spur. s. X.) hos terminos . . . -os et intransibiles circumscribi iussimus.

III *milit.:* **A** *in univ.:* POETA SAXO 2,164 fido -oque relicto presidio iuvenes . . . acres assumpsit *Karolus* secum. THIETM. chron. 7,65 suos . . . milites apud nos -a detentos custodia . . . relaxari peciit *Liudulfus. al.* *adde:* ADALB. MAGD. chron. a. 939 p. 160,26 castellum . . . -a undique obsidione circumdedit *rex.* **B** *de munitionibus sim. i. q. bene munitus, armatus – wohlbefestigt, -bewehrt:* RIMB. Anscar. 19 p. 42,8 quia civitas ipsa non multum -a erat *eqs.* POETA SAXO 2,257 -a se clausit *dux* in urbe Salerno. WIPO gest. 12 p. 33,21 castella et munitiones -issimas dissipavit *rex* (ANNAL. Plac. a. 1246 p. 492,52 formissimis munitionibus). *saepe.*

IV *t. t. mus.* cantus -us *i. q. cantus planus – einstimmiger Choralgesang (de re v. LexMusLat. I. p. 395sq. et H. Riemann, Musiklexikon, Sachteil. 121967. p. 145):* HIER. MOR. mus. 25 p. 179,27 quoniam . . . factus . . . -us sive planus . . . cantus potest considerari dupliciter *eqs.* ANON. pos. disc. p. 191,1 super quamlibet notam -i cantus ad minus duae notae . . . proferri debent. SALIMB. chron. a. 1247 p. 182,2 sciebat *frater Henricus* . . . cantus pulcherrimos . . . invenire, tam modulatos, id est fractos, quam -os. p. 183,14 in utroque cantu, scilicet -o et fracto. *al.*

subst. **firmum,** -i *n.* **1** *quod concretum est, solidum – etwas Festes:* ALFAN. premn. phys. 4,5 p. 59 omne . . . compositum ex elementis aut -um (*PG 40,608B* στερεόν) est aut humor aut spiritus. ALBERT. M. lin. 6 p. 480a,39 longitudo . . ., quae est superficies vel -um sive corpus *eqs.* **2** *loca difficilia accessu, regio secura – schwer zugängliches, sicheres Gebiet:* ANNALISTA SAXO a. 1102 p. 509,27 Rotberto in terre sue -iora se recipiente nec locum pugne dante *eqs.* **3** *locut.:* **a** ad -um *i. q. (iuridiciali modo) confirmate – rechtsverbindlich:* CHART. Lux. IV 198 p. 273,11 (a. 1269) nos ea *(sc. bona)* . . . obligamus perpetuo ad -um. p. 273,31 traditum perpetuo ad -um et munimen. **b** nihil -i habere *i. q. haud manere, haud perseverare – keinen Bestand haben:* OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,26 humanae iocunditatis nichil -i habens velox momentum.

adv. **1. firme.** **1** *solide, magnopere, certe, fideliter, constanter – fest, nachdrücklich, zuverlässig, getreulich, unerschütterlich:* **a** *in univ.:* RIMB. Anscar. 40 p. 75,18 -issime . . . crede . . . et nullatenus dubites, quia *eqs.* (*sim.* IDUNG. PRUF. argum. 438). RUOTG. Brun. 36 p. 37,26 ut filio . . . imperator . . . paternam -issime pietatem inpenderet. BERTH. chron. B a. 1077 p. 291,15 legatis suis precepit *dominus apostolicus*, ut utrumque regem -issime premonerent, quatinus *eqs. al.* **b** *de confirmatione iuridiciali:* NOTIT. Arnon. 6,2 quod . . . fuit beneficiatum, . . . ipsa traditione . . . dux ad ipso loco plenius et -ius fecit confirmare. CHART. Fuld. A 244 p. 126,27 ego Theotricus rogatus scripsi *(sc. hanc chartam)* . . . cuncte ac -e. DIPL. Karoli III. 5 ut . . ., quicquid huic comprehensum est nostro firmitatis precepto, . . . firmum . . . permaneat nostra -issime auctoritate roboratum *eqs.* TRAD. Brixin. 35 tradidit . . . episcopus . . . quinque mancipia, et in ipsa hora tria -e reddidit et duo . . . tradenda certius promisit. *al.* *de personis con-*

foederatis ('auf das Innigste'): BERTH. chron. B a. 1077 p. 280,9 hic *(episcopus Augustensis)* regi . . . fidei non fictae pactione -issime confoederatus *eqs.* **2** *applene, admodum, paene – gänzlich, völlig, ganz und gar:* DIPL. Ludow. Germ. 80 p. 117,14 quod . . . monasterium . . . ab inquietudine iudiciariae potestatis . . . munitum atque defensum -e fuisset. CHRON. Ved. p. 699,38 Pipinus de infirmitate non -e convalescens omnes filii interfectores peremit. *adde:* CARM. Salisb. I 9,10 nuper misisti *(sc. Baldo)* talia scripta; non potuit totum noster quod noscere sensus, est quia per totum contextum in aenigmate -e.

2. firmiter. *firme, robuste, solide, stabiliter – fest, stark, sicher, dauerhaft:* **1** *corpor.:* **a** *in univ.:* ERMENR. Har. 177 tam -r, quod neque huc neque illuc se movere valuit, ligant *(sc. viri Grimoldum).* GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l. 181 cum lapidibus coniunctis -r clauserunt *(sc. ministri sepulcrum).* THIETM. chron. 6,97 domus, in qua fuit *episcopus*, -r obseratur et . . . munitur. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 171,12 si . . . carnes non tenerentur -r, falco . . . posset carnes comedere. ALBERT. M. animal. 1,479 syfac . . . ligat omnia viscera simul et cum dorso ita, quod -r aggregantur. *al. in imag.:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,26 l. 4 cuius *(imperatoris)* amor pectori eius -r conglutinatus est. OTTO FRISING. gest. 1,38 doctrinae semen in multis . . . oppidis tam -r (fortiter *var. l.*) radicem figens germinavit, ut *eqs.* **b** *spectat ad vim adhibendam:* **α** *violenter – gewaltsam:* THEGAN. Ludow. 56 turpissimus rusticus venit, quem alii episcopi -r movere non ausi sunt. **β** *magna cum vi – mit großer Kraft:* GLOSS. Roger. I B 4,3 p. 710,25 sint aliqui, qui membrum teneant ex una parte -r, et medicus temptet digito, si *eqs.* **c** *spectat ad actionem solidescendi, immobilitatem (usu techn.):* HERACLIUS II 22 ad ignem calefacies *(sc. pulverem)*, et -r solidabitur *aurichalcum. immobiliter – unbeweglich:* THEOPH. sched. 2,23 p. 52,18 super quam *(tabulam)* cribrabis . . . cineres . . . et cum aequali ligno compones eos, ut -r iaceant (*sim.* 3,36 p. 87,23 ut lapis -r iaceat et vas -r stet). **2** *incorpor.:* **a** *spectat ad constantiam, fidem i. q. constanter, fideliter – beständig, getreulich:* **α** *in univ.:* LEX Sal. Pipp. prol. 1 gens Francorum . . . ad catholicam fidem -r conversa *eqs.* LIUTG. Greg. 12 p. 76,22 totam spem . . . -r et expedite collocavit in caelestibus. HRABAN. carm. 18,40 hanc *(sapientiam)* tu . . . semper amato, pater, -r atque tene. VITA Liutb. 21 in quem *(Deum)* -r credo. ANNAL. Fuld. II a. 816 amicitia vicissim -r roborata pontifex Romam petiit. POETA SAXO 5,295 -r . . . ex se servavit *(sc. amicitias)* foedere perpetuo. *al. abund.:* TIT. metr. I 1,2,30 expletis decim . . . lustris quattuor his iunctis vixisti *(sc. sacerdos)* -r annis. **β** *iugiter, deinde – fortwährend, weiterhin:* LIUTG. Greg. 2 p. 69,25 coeperunt *ministri Christi* . . . cum illo populo in temptationibus suis -r permanere. WALAHFR. Wett. 280 cantantur septem lacrimantum carmina, necnon plurima psalmorum modulamina -r addunt *fratres.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 7 laetania expleta aliis orationibus -r insistebat, usque dum *eqs.* BRUNO MAGD. bell. 54 p. 51,11 ut eam *(libertatem)* vel Dei auxilio -r retinerent *Saxones* vel cum vita simul amitterent. STATUT. ord. Teut. p. 33,8 volumus -r observari, ut *eqs.* **γ** *iuridiciali modo confirmate, sollemniter – rechtsverbindlich, rechtswirksam, förmlich (usu publ., iur., canon.):* TRAD. Frising. 11 p. 38, 26sqq. (a. 758) quicquic . . . habere videbar . . ., -r tradidi . . ., ut per ipsam -r traditionem factam -r tenetur ad domum sanctae Mariae. *al.* TRAD. Patav. 46 p. 40,14 ut . . . hoc *(sc. negotium)* . . . per scripturarum seriem -r roboretur. TRAD. Ratisb. 10 tradimus et -r firmamus ad sanctum Emmerammum *eqs.* (*sim.* TRAD. Brixin. 6 potestative -rque). COZROH. praef. p. 1,26 quae *(confirmationes)* . . . -r fuerunt peractae. EPIST. Teg. I 53 hoc -r definivit *(sc. pontifex): eqs.* THIETM. chron. 6,31 ad haec -r constituenda *eqs. saepe. remissius i. q. modo obligatorio – bindend:* THIETM. chron. 5,9 p. 230,25 -r . . . promitto *(sc. Thietmarus miles; cf. p.282,28).* BERTH. chron. B a. 1077 p. 296,11 ut . . . inter se pacem -r condixissent *partes.* **b** *spectat ad certitudinem i. q. certe, explorate, vere – gewiss, mit Gewissheit:* **α** *in univ.:* ANNAL. Bert. a. 834 p. 12,8 cum -r cognovisset *Hlotharius* Hludowicum . . . in easdem partes properare *eqs.* **β** *facile – gewisslich, sicherlich:* CHRON. Salern. 127 ut exigui ex eis *(Neapolitanis)* evaderent, qui fuerunt -r ducentos. BERTH. chron. B a. 1078 p. 331,8 pro mendacio -r computarent *omnes,* quidquid passim dictum sit. **c** *spectat ad magnitudinem, ambitum i. q. valde, magnopere – sehr, besonders:* **α** *in univ.:* ALBERT. M. eth. I 92 p. 84,2 '-r' (*p. 1102b,18* ἀτεχνῶς) in Graeco est quoddam adverbium, quo consuevit Aristoteles uti pro 'valde'. **β** *expresse, urgenter – deutlich, eindringlich, ausdrücklich:* EPIST. Teg. I 62 fideli nuntio vestro, -r poscimus, commendetis *(sc. monachorum pastor)* . . . hęc . . . dicendum. THIETM. chron. 1,14 certitudinem resurreccionis . . . -r indicens *(sc. Thietmarus)* . . . fidelibus. CHRON. Thietm. 5,27 rex . . ., ut numquam reedificaretur *castellum*, -r precepit. **γ** *efficaciter – nachhaltig, wirksam:* ANTIDOT. Augiens. p. 51,49 paraliticis medetur *antidotum sotyra* . . ., cyliacos -r curat. *de custodia i. q. diligenter – zuverlässig, gewissenhaft:* THIETM. chron. 6,54 rex . . . eundem *(Guncelinum)* . . . Arnulfo -r custodiendum tradidit. **d** *naturaliter, genuino modo – natürlicherweise, angeboren:* ALFAN. premn. phys. 13,5 p. 88 naturali . . . ingenio adinventa dicimus, quae -r (*PG 40,661C* ἀδιδάκτως) omnibus insunt, ut esse Deum.

3.*firmatim. *stabiliter – haltbar, dauerhaft:* DHUODA lib. man. 10,6,7 super . . . tecto sepulchri . . . hos versiculos iube transcribi -m.

4. *firmitus. *(iuridiciali modo) confirmate – (rechts)verbindlich:* CHART. Stir. IV 383 (a. 1270) promittens *(sc. Alrammus)* -s, ut super hiis *(sc. locis)* defensor esse velim *(cf. p. 281,67).* *Konstanciak*

***firstum,** -i *n. script.* fer-: *l.35. (theod. vet.* first, *cf. Ahd. Wb. III. p. 918) iugum, dorsum – First, Bergkamm (?in nomine loci: l.33):* CHART. Bund. 8* (a. 630/39) sunt termini foresti Arbonensis . . ., inde *(sc. ab alpe Sambatina)* per -um ad Rhenum (*inde* DIPL. Frid. I. 128 p. 214,16). DIPL. Karoli M. 84a p. 121,39 inde *(sc. ex Achinisgrani silva pergit)* in fe-a per ducias et confinia (*inde* DIPL. Loth. I. 133 p. 297,20).

***firtala** (vier-), -ae *vel* ***firtalis** (vi(e)r-), -is *f. (theod. vet.* fiorteil, *cf. Ahd. Wb. III. p. 898sq.) script.* -tel-: *l.45. form. nom. sg.* -e: *l.45.*

quartarius – Viertel (de mensura quadam frumenti sim.): CHART. Argent. 10 (MIÖG 29. 1908. p. 589,35; a. 1198) tota fertilitas *(sc. alodii)* in novem v-bus consummavit. CHART. Hans. 432 p. 145,35sqq. de quadraginta et quinque hodiis frumenti et supra debentur III vie-es (vie-las *var. l.*) . . ., de quindecim hodiis . . . una vie-e (vie-a, v-ele *var. l.*) . . .; ut dictum est superius de frumento, fit de pisis, fabis vichiis annona . . . et ceteris aliis, que mensurantur per vie-es (vie-as *var. l.*). *ibid. al.*

***firtella,** -ae *f. vel* ***firtellum,** -i *n. (theod. vet.* fiorteil, *cf. Ahd. Wb. III. p. 898sq.) quartarius – Viertel:* **1** *de mensura quadam frumenti sim.:* REGISTR. Maxim. p. 101,9 (c. 1220) census: quinque -ae siliginis et tantum avene. p. 134,20 solvit mansus in festo sancti Andreae tres -as siliginis. **2** *de mensura quadam terrae:* CHART. Traiect. 1998 p. 232,38 (a. 1279) tria -a *(sc. mansi)* sita sunt in superiori parte.

***firto** *v.* *ferto. **fisagria** *v.* staphis.

fisal(l)- *v.* physal-. ***fisca** *v.* 1. fiscus.

fiscalinus, -a, -um. *script.:* pi-: *p.283,14.* fic-: DIPL. Loth. I. 90 p. 221,18. figa-: CHART. Stab. 78 p. 178,2. -sgil-: *l.68.* -sgel-: CHART. Mog. A I 401. -cil-: *p.283,9.* -ari-: *p. 283,5.* -lici(us): *p.283,14. form. gen. pl.* -ium: *p.283,13.*

1 *adi.:* **a** *ad dominium pertinens, regius – zum Krongut gehörig, Fiskal-:* **α** *de hominibus:* LEX Baiuv. 22,11 (add. cod. Ch) s e r v u s -us (DIPL. Ludow. Germ. 149 p. 209,37. *al.*). CAPIT. reg. Franc. 41,2 homo regius, id est -us, et aeclesiasticus. 44,22 de liberis hominibus, qui uxores -as regias, et feminis liberis, quae homines . . . -os regios accipiunt, ut *eqs.* LEX fam. Worm. 9 ut de weregeldo -gilini (fisgelmi *var. l.*) hominis quinque libre ad cameram reddantur. *saepius.* **β** *de rebus:* BERNOLD. WAT. chron. 11 p. 167,37 nec ante desiit *comitissa (sc. persuadere filio),* quam . . . mansiones quatuor diurnales terrae -ae in remissionem peccatorum suorum . . . ecclesiae . . .

[Weber]

offerrent. CHART. Mog. A I 340 p. 235,40 ut de manso, qui -us dicitur, annuatim septem ame vini . . . solverentur. **b** *ad homines fiscales pertinens – die 'Fiskalinen' betreffend:* CHART. Mog. A I 545 p. 453,11 (a. 1127) quatenus . . . reliqua . . . familia in -rina iustitia permaneret. **2** *subst. masc. i. qui ad dominium pertinet – Höriger, 'Fiskaline':* DIPL. Karoli M. 109 p. 154,23 ut ipsi homines . . . in ipsa tenore et consuetudine, sicut et antea fuerint et ceteri -i sunt nostri, . . . debeant permanere. CAPIT. reg. Franc. 25,4 generalitas populi . . ., -ilini quoque et coloni. 98,6 aldiones . . . ea lege vivant in Italia servitute dominorum suorum, qua -i vel lites vivunt in Francia. CHART. Rhen. med. I 62 p. 70,34sq. assensu liberorum hominum et -ium; . . . hęc sunt nomina -ium: *eqs*. DIPL. Loth. I. 90 p. 222, 16 villa cum . . . servis et ancillis, colonis et -is (-ciis, p-is *var. l.*) tam de equestre quam pedestre ordine. CHART. Turic. 388 p. 273,11 legittimi fratres, ministeriales abbatie Turicensis, ex regalibus nati -is. *saepe*.

fiscalis, -e. *script.:* vi-: *l.28.* fes-: LEX Raet. Cur. 5,2. *al.* fic-: *p.284,19. nom. sg.* -es: LEX Raet. Cur. 2,5,4. *acc. pl.* -is: *l.51. al. form. abl. sg.* -e: *l.42. al. usu subst.:* DIPL. Karlom. (I) 45 p. 65,23. *al.*

I *adi.:* **A** *ad fiscum pertinens, regalis, regius, dominicus – zum Krongut gehörig, dem Fiskus (König) gehörig, zukommend, unterstehend, 'Fiskal-', Herren-:* **1** *de hominibus:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 12,1,3 p. 409,4 quod *(tributum)* in privatis sive in -bus populis reiacet. LEX Alam. 39 si minores personae sunt, qui se inlicita coniunctione polluerint, careant libertatem servis -bus (v- cod. B 9) adgregandi. DIPL. Otton. III. 48 p. 450,32 propter censualem terram liberorum et -ium hominum et colonorum ad . . . ecclesiam pertinentem. MIRAC. Hucberti 1,7 p. 821B vir quidam erat -is regio deditus municipatui de fisco Kavineiaco. *saepe*. **b** *de officialibus:* LEX Ribv. 54,1 si quis i u d i c e m -em, quem comitem vocant, interfecerit (VITA Elig. 2,15 p. 702,30. *al.*). DIPL. Karoli III. 149 p. 241,21 ut . . . monasterium . . . nulli personae episcopali seu -i subsit. TRAD. Teg. 1a quod patrimonium -is advocatus Patto manu sua cum accepisset *eqs*. CHRON. Ebersh. 2 p. 432,35 quod preter nationes ceteras Germani milites -es regni et ministeriales principum nuncupantur. *al.* **2** *de rebus:* CAPIT. reg. Franc. 6 p. 13,20 si quid de agris -bus . . . facere . . . voluerit. LEG. Wisig. 2,3,10 nullus . . . rerum -ium temerator debet existere. FORM. Marculfi 2,52 l. 9 ut . . . de unaquaque villa -e tres homines ex servientibus . . . a servitio relaxarentur. VITA Elig. 2,15 p. 702, 29 audit conplures nuper mortis sententia damnatos teneri in carcere -i vinctos. REGISTR. Prum. 37 mansa VIII, -es VI et servilia II. FLOD. hist. 4,46 quod *(monasterium)* regale vel -e vocatur, eo quod in regali potestate . . . fuerit habitum. DIPL. Heinr. II. 72 p. 91,33 exactor -is curie. *saepe. v. et p.284,71. locut.* res -es *i. q. fundus (regius), dominium – (Kron-, Fiskal-)Gut, Domäne:* DIPL. Karoli M. 109 p. 154,17 rex . . . res -is . . . ad . . . sanctum locum visus fuit delegasse. CHART. Rhen. med. I 62 p. 70,9 dedit . . . vir eximius Agauo ex rebus -bus . . . cum . . . licentia domni imperatoris . . . curtilem I. EKKEH. IV. cas. 12 ne unquam episcopum lederent, nunquam episcopum in rebus -bus sibi dono traditis se esse lesuros. *al.* **B** *ad exactorem pertinens, exactoris proprius – den (Steuer-)Eintreiber betreffend, dem (Steuer-)Eintreiber eigen:* PASS. Leod. 37 (MGMer. V p. 319,11) qui *(quidam optimatus)* tunc ⌊functionem -i⌋ (functione -i, functionem -em *var. l.*) administrabat. TRANSL. Athan. Neap. 11,5 numquid -i more vi opprimens aliquid a te *(sc. Anastasio monacho)* extorsi? *al. v. et p. 150,9.* **C** *ad censum pertinens – Steuer-:* LEG. Wisig. suppl. p. 478,19 quid . . . de tributorum -ium exactionibus referam *eqs*. VITA Elig. 1,3 qui *(aurifaber)* eo tempore in urbe Lemovecina publicam -is monetae officinam gerebat. CHART. Austr. sup. I 2 p. 3,12 tradimus . . . decaniam Sclavorum cum opere -i seu tributo iusto. TRAD. Ratisb. 393 p. 263,26 ut . . . mansi . . . expediti a sale -i . . . vini sauma . . . persolvant. CHART. Westph. VII 22 p. 10,38 domos . . . eximentes ab onere -i, quod dicitur grascult *(de re v. Dt. Rechtswb. IV. p. 1060 s. v. 'Grafenschuld')*. CATAL. cod. Conr. Schir. p. 625,32 isti *(Antonius et Commodus)* leges asperas temperaverunt et scripta -a omnia in foro publico incenderunt. *al.*

II *subst.:* **A** *masc. i. qui regius est – dem König Unterstehender, 'Fiskaline':* DIPL. Karlom. (I.) 45 p. 65,23 ut . . . nullus -is ad parte nostra ei *(abbati)* ex hoc non requiratur, nisi *eqs*. LEX Raet. Cur. 2,5,4 si privatus homo illum -em (-e *var. l.*) admallavertit, ille -es quator mensis ad respondendum . . . recipere potest. **B** *neutr. plur. i. q. possessio fisci, regis – Besitz des Fiskus, Königs:* **1** *in univ.:* EKKEH. URAUG. chron. a. 1119 p. 255,3 cuncta . . . regum antiquorum -ia suam in ditionem . . . recepit *Heinricus*. a. 1121 p. 257,45 ut . . . regalia vel -ia regno, aecclesiastica aecclesiis . . . omnique personae . . . propriam adiudicatam esse iusticiam. GODEFR. VIT. Frid. 365 totius imperii cesar -ia querit. CONST. Melf. 3,7 p. 373,9 prescriptionem . . . eis prodesse non volumus, qui fidei debito sacramento contempto, quo non usurpare -ia, sed defensare tenentur, homines . . . tenuerunt. **2** *fundus (regius), dominium – (Kron-, Fiskal-)Gut, Domäne:* LEX Sal. Pipp. decr. Child. 13 si servi ecclesiarum aut -ium furtum admiserint. DIPL. Loth. I. 90 p. 222,10 (spur.) cum . . . servis, ancellis, colonis, fic-bus (-bus *var. l.*), silvis, insulis. CHRON. Salern. 176 p. 179,25 Indolfi Sarnum, Guaimari Marsicum, pene omnia -ia eorum dicioni tradebat *princeps. al. v. et vol. II. p. 923,10.*

adv. ***fiscaliter**. *secundum pertinentiam ad dominium, modo dominii – entsprechend der Zugehörigkeit zum Krongut, als Krongut:* EKKEH. IV. cas. 73 p. 152,3 neminis est iustius Favariensis abbatia quam -r tua *(sc. regis)*.

***fiscalitas,** -atis *f. potestas, dicio, districtum, iudicium – Herrschaft, (Verfügungs-)Gewalt, (Jurisdiktions-)Recht:* VITA Reginsw. 4 nostra te volumus *(sc. princeps)* in posterum uti munificentia, ita . . . ut eundem locum nostrae -is subicem . . ., quoad vivas, . . . possideas.

fiscarinus *v.* fiscalinus.

***fiscarium,** -i *n. vectigal quoddam – eine Abgabe:* DIPL. Loth. I. 42 p. 129,4 cum omnibus, que ad id *(coenobium)* pertinent, . . . accessionibus, districtionibus, -is, campariciis aliisque universis reddibitionibus (*inde* DIPL. Heinr. II. 320 p. 401,44). DIPL. Otton. I. 244 concedimus . . . districta . . . loci seu redibiciones atque -a et quicquid pars publica in ipsis locis exigere debeet *(sic)*.

fiscedula *v.* ficedula.

fiscella, -ae *f. script.:* vi-: *l.45.* fic-: *l.45. corbis parva – Körbchen:* CONFL. ovis et lini 120 lactis . . . emerito replens sua dolia suco restans -is ius adhibet *(sc. ovis)* pateris. CATAL. thes. Germ. 26,11 II -e argenteę. CARM. Bur. 131,1,9 ubi nunc habitas *(sc. Christi veritas)* . . ., vel in -a (fic-, v- *var. l.*) scirpea cum Moyse plorante vel *eqs*.? ALBERT. M. Iob. prol. 2 p. 13,21 sicut . . . monachi plectendo scirpos faciebant -as. *al. v. et vol. II. p. 1165,39.*

***fiscellula,** -ae *f.* (fiscella) *corbis parva – Körbchen:* GUMP. Wenc. 8 p. 216,36 vinearum septa noctu transiliens, -as utriusque dorso dependentes gravidis implens racemis.

fiscellus (fic-, -cil(l)-), -i *m. corbis parva – Körbchen:* ALDH. virg. I 30 p. 269,11 quae *(lucra)* Dominicae . . . cultor vineae velut . . . rubicundos sarmentorum racemos evangelica falce succidens refertis -is (-ilis *var. l.*) onustisque corbibus ad praelum . . . advexit. 38 p. 291,5 in priori . . . miraculo corbes et -illos (-ilos, fic- *var. l.*) imitatur *Apollonius* evangelicos.

fischa *v.* 1. fiscus.

fiscina, -ae *f. corbis – Korb:* WALAHFR. Mamm. 5,5 caseus efficitur . . . pinguis et inmissis ditescit -a formis. ODO MAGDEB. Ern. 6,436 properat suffire salaces pastor oves sanctamque Palen Faunumque bicornem invocat, hinc tepidi datur illis -a lactis.

1. fisco, -atum, -are. *addicere – zuweisen:* **1** *gener.:* EPIST. Ratisb. 7 p. 300,13 nullum preiudicare, nullius innocentiam sinistram -are in partem. **2** *publ. et iur. i. q. confiscare, publicare, fisco addicere – einziehen, konfiszieren:* LEX Alam. 40 coram omnes parentes eius *(patricidae)* res eius infiscentur (-entur *var. l.*). DIPL. Arnulfi 154 p. 235,12 aliter . . . iudiciario iure ad nostrum dominicum -ta sunt *praedia*. DIPL. Otton. I. 196 p. 276,15 fiscalem nostrae dominationis terram, quam a rebellibus . . . legaliter -tam recepimus, . . . vendicavi-

mus. DIPL. Frid. I. 583 p. 61,16 pro commissis ipsius *(Ottonis)* ad regale ius iudiciario ordine -ta erat *terra. al.*

subst. **fiscatus,** -i *m.* *servus qui ad dominium pertinet – Höriger, 'Fiskaline':* GESTA Lob. 9 p. 313,36 auxit . . . abbas -is suis solidis fiscis fiscos superaddens et solidos.

2. *fisco, -onis *?m. vel f.* *(orig. inc.)* *saccus, culcita – Sack, Matratze:* CHART. Stir. III 142 p. 214,20 (a. 1254) utendi -bus feno vel polea plenis et cervicalibus cum feno vel polea seu plumis vobis *(sc. sanctimonialibus)* licentiam impertimur *(sc. episcopus).*

***fisculus,** -i *m.* *parvus fiscus, parvum dominium – kleines Krongut, kleine Domäne:* DIPL. Karoli III. 64 p. 108,14 ut concederemus eis *(fratribus)* quendam -um nostrum . . . cum capella et pertinentiis eius (*sim.* p. 108,21).

1. fiscus, -i *m. vel raro (p.286,4)* ***fisca,** -ae *f. vel (l.25.p.286, 7)* ***fiscum,** -i *n.* *script.:* phi-: *l.46. al.* phys-: *l.44.* vi-: CHART. Sangall. A 138. *al.* fes-: *l. 55. p. 286,17. al.* fys-: FORM. Dion. 9 p. 502,7. fic(us): LEX Baiuv. 15,10 *(var. l.).* fics(us): TRAD. Weiss. 241 l. 65. -sg(us): *l.56.* -ch(us): *l.55. adde* CHART. Bund. 16 p. 12,27. *al. form.: sing.: nom.* -os: *p.286,17. al. gen.* -e: *l.55. al. plur.: acc.* -us: *p.196,70. abl.* -ibus: DIPL. Merov. I 124 p. 316,7.

1 *proprie i. q. corbis – Korb:* **a** *in univ. de mensura quadam:* LAMB. Wat. annal. a. 1168 p. 547,5 Admiraius . . . ingens -um fulvi metalli regi Hierusalem ex propria confoederatione quotannis persolvebat. CHART. Helv. arb. 54 p. 88,2 pro receptis mansuarii solvant pro singulis Martii III panes . . ., III -os avene et spatulam porci. **b** *capistrum – Maulkorb:* ABBO SANGERM. bell. 3,23 cum -o (gloss.: -us saccus testiculorum, *cf. Isid. etym. 11,1,105*) teneas *(sc. clericus)* yppos, uxorius haud sis *(v. et A. Adams et A. G. Rigg, JournMedievLat. 14. 2004. p. 64 c. nota; sed cf. M. Arrullani, Atti dell' accademia degli arcadi e scritti dei soci anno 16 vol. IX.-X. N. S. 1932. p. 44).* **c** *arca, aerarium, camera – Geldkorb, Kasse, Schatzkammer, 'Fiskus':* **α** *in univ.:* LEG. Burgund. const. I praef. p. 31,11 ne -us noster aliquid amplius praesumat, quam *eqs.* LEX Ribv. 60,4 si . . . homo denariatus absque liberis discesserit, non alium quam ⌞-o nostro⌟ (-um nostrum *var. l.; sc. regis*) heredem relinquat. DIPL. Heinr. II. 1 p. 1,35 regio -o solvere (CHART. Basil. C I 12 p. 7,1 regio -o C librarum debitor. *al.*). CHART. Rhen. inf. I 268 p. 173,31 qui *(census)* ad -um nostrum episcopale . . . persolvi debet. YSENGRIMUS 6,494 nec -um papę Gallia trina replet. DIPL. Westph. 241 p. 338,4 quarum *(XX librarum)* medietas imperiali physco, reliquum . . . iniuriam passis persolvatur. *persaepe.* *in imag. de homine:* EPIST. Praed. 83 p. 106,26 irruet frater Mengozus, murmurans ph-us, quod rore calceos destruxeritis *(sc. sanctimoniales).* **β** *arca regia (imperialis), camera regia – königliche (kaiserliche) Kasse, Schatzkammer:* LEG. Burgund. Rom. 3,2 ut -o debita medietas reservetur. ELIG. chart. 3 (MGMer. IV p. 747,25) inferat -i iuribus auri libras X (DIPL. Ludow. II. 14 p. 92,37 quidquid de . . . ecclesiae rebus ius -i exigere poterat. *al.*). LEX Ribv. 91,2 tertiam partem coram testibus -o tribuat *transgressor.* CHART. Sangall. A 6 qui contra hanc donationem veneret . . ., solvat in fesco aurum libras II. 12 p. 15,16 partibus fische multa conponat. 145 sit culpabilis . . . in -go auri uncias III. CARM. de Frid. I. imp. 2540 ut cives . . . marcas milia quinque argenti -o tribuant. *persaepe usque ad s. IX., raro postea. v. et vol. II. p. 438,9. 808,18. III. p. 581,34. 854,20.* **2** *meton. i. q. opes, possessio (regis, imperatoris, episcopi, ducis) – (königlicher, kaiserlicher, bischöflicher, gräflicher) Besitz (de re v. HRG I. p. 1136sq. s. v. 'Fiskus'):* **a** *in univ.:* LEX Ribv. 72,1 si quis homo regi infidelis extiterit, de vita conponat et omnes res suas -o censeantur. LEX Raet. Cur. 8,1 ipsi coloni vel servi flagellati ad -um perveniant. MIRAC. Mart. Vert. 7 (MGMer. III p. 572,2) coepit *princeps aulicus* facultates sanctorum locorum inquirere et medias tabulis -orum regalium inscribere. LEX fam. Worm. 30 p. 644,4 si . . . occisor aufugerit et capi non potest, quicquid habet, ad -um (festum *var. l.*) redigatur. LUDUS de Antichr. 103 quicquid habet mundus, -us est Romanorum. *persaepe.* **b** *fundus (regius), dominium, praedium – (königliches, Kron-, Fiskal-)Gut, Domäne (de re v. W. Metz, Das karolingische Reichsgut. Berlin 1960):* DIPL. Merov. I 49 p. 127,32 dum super -um nostrum . . . videtur *monasterium* esse constructum. DIPL. Karoli M. 121 p. 169,33 cum illas decimas de -a nostra . . . nominata. EINH. epist. 44 presbiter . . . venit ad me dicens se esse de -o vestro *(sc. archiepiscopi Moguntini)* Manniaco. NITH. hist. 4,3 p. 44,6 ut . . . omnes . . . episopatus, abbatias, comitatus, -a cis Alpibus consistentia . . . offerrent. REGISTR. Prum 6 p. 171,8 solvit *(sc. coniunx Teduini)* . . . de lino libram I, si ex -o nata est, sin autem *eqs.* CHRON. Andag. 1 p. 1,6 castrum Ambra dicebatur, eo quod Amberlacensis -i caput haberetur. *persaepe. v. et vol. III. p. 956,34.* *in nomine loci:* ANNAL. Plac. a. 1268 p. 525,38 facto pacto cum Ysnardo Malaspina et comitibus de F-o. a. 1269 p. 533,45 domnus Iohannes de Gaytanis, Octobonus de F-o et alii fovebant partem Karoli. *ibid. al.* **c** *vectigal, census – Abgabe, Steuer:* LEX Raet. Cur. 13,2,2 si aliqui homo . . . non fuerit presente, quando fescos (-us, fescus *var. l.*) exigitur. DIPL. Otton. III. 235 p. 651,39 nec non -um et theoloneum de piscacione in pago Salon . . . contradimus (*inde* DIPL. Loth. III. 19 p. 26,27). DIPL. Frid. I. 869 p. 108,16 ut habitantes in ea *(villa)* . . . physcum dare non cogantur. *al. v. et p.196,70. vol. I. p. 788,56.* *Weber*

2. fiscus *v.* findo. **fiseter** *v.* physeter.

fisgelinus, fisgilinus *v.* fiscalinus. **fisgus** *v.* 1. fiscus.

1. fisica *v.* vesica. **2. fisica, fisicus** *v.* physicus.

[fisilis *v.* seselis: ANTIDOT. Glasg. p. 148,10.**]**

fisiologus *v.* physiologus. **[1. fisis** *v.* fumus.**]**

[2. fisis *v.* matrix: ANTIDOT. Augiens. p. 52,18.**]**

fisiter *v.* physeter.

***fissa** (fessa), -ae *f.* (findere, *cf. francog.* fesse; *v. Meyer-Lübke, REW³ nr. 3329*) *natis – Hinterbacke (pro opprobrio):* MIRAC. Bert. cont. II 46 p. 519,58 monachus pie ducentas missas, alter *(sc. tyrannus)* prave despectiveque protulit ducentas -as (fe- *ed. Mabillon*).

fissi *v.* 1. figo.

1. fissilis, -e. *script.* fisci-: *l.42.* *secabilis, qui (facile) scindi potest – (leicht) spaltbar:* **1** *proprie:* **a** *strictius:* WANDALB. mens. 25 -e lignum. THEOPH. sched. 3,89 potest . . . effusorium facile ita formari, ut incidatur -e lignum rotundum. ALBERT. M. animal. 12,137 non est -is sua *(sc. malakye animalis)* caro secundum longum sicut alia caro, sed *eqs.* **b** *latius i. q. tener – zart:* YSENGRIMUS 1,384 lenius in lardo penetrabiliusque momordi, et fuit utilior -iorque (fisc- *var. l.*) caro. **2** *translate i. q. delebilis – zerstörbar:* MILO carm. app. 2,1,3 (a. 1088) vas, ubi dormivit *Amandus,* . . . clauditur his lammis, quod templi -e flammis est ibi frustatum, quo celsius ante locatum.

[2. fissilis *v.* sessilis: DYNAMID. Hippocr. 1,25.**]**

fissio, -onis *f.* *actus findendi, scissio – das Spalten, Spaltung:* ALBERT. M. animal. 11,46 si sit *securis* dura sufficiens -i lignorum.

*?****fissor,** -i. (*orig. inc., ni cohaeret c.* fateri) *edicere, profiteri – äußern, kundtun:* GESTA Apoll. 137 -ere (*sc. puella;* gloss. G: aperi; gloss. Maih.: fisso: aperio) . . . nobis *(sc. nutrici),* cur *eqs.* 282 frater Apollonius, quod -ar (enissar *ci. Traube; sc. rex*), suscipe cautus.

*?****fissorcha** (-sar-, -ca) *subst.* *(orig. et signif. inc., ni subest* philosarca; *sed cf. notam ed.)* *helluo, homo libidinosus – Schwelger, Wüstling:* AETHICUS p. 152,16 anathema fui in enigmatibus hereticorum et mundi, -a (-archa, -ca *var. l.; cf.* p. 139,2 philosarchis) exteti, nisi *eqs.* *cf.* philosarca.

fissura, -ae *f.* *script.* fixu-: *l.66. p.287,5.6.22. adde* TROTULA B 184[capit.] *al.* *scissura, rima, divisio – Schnitt, Riss, Spalt, Sprung:* **1** *strictius:* **a** *gener.:* GESTA Camer. 1,114 p. 451,39 ipsa . . . celi -a dum . . . evanesceret (*antea:* fisso celo. *sim.* SIGEB. GEMBL. chron. a. 1000). ANSELM. BIS. rhet. 3,5 p. 172,17 haec *(sc. facta)* . . . per ipsas parietis videbam fixuras. ANON. secret. p. 79,25 vasa . . . expedit talis esse compositionis, quod nec -am nec fusionem . . . patiantur ab igne. CAES. HEIST. mirac. I 9,11 hostiae . . . a ministris propter -as (scissuras *var. l.*) . . . reprobatae. *saepius. v. et p.291,72.* *spectat ad vestes hiantes:* GERHOH. psalm. 64,36 ut tam episcopi quam clerici neque in . . . varietate colorum aut -a vestium . . . intuen-

tium . . . offendant aspectum. **b** *medic.:* RECEPT. Sangall. II 30 inunguis . . . -as labiorum. ODO MAGD. herb. 1362 ani -as (scissuras *var. l.*) . . . addita cerotis medicatur *viola*. CONSTANT. AFRIC. theor. 6,4 p. 26r[b] separatio . . . si nervis *(sc. accidat)*, fixura (-a *ed. Basil.*) vocanda erit. TRACT. de aegr. cur. p. 372,27 vulnera alia plaena, alia cava, alia . . . fixura tantum; in -a nil aliud convenit, nisi *eqs.* (*sim.* p. 196,24). THEOD. CERV. chirurg. 1,13 p. 140[B] si . . . vena scissa fuerit, . . . in loco -ę digitus superponatur *eqs. saepe.* **c** *anat.:* ALBERT. M. animal. 2,5 ex pondere corporis satis figitur *pes elephantis* et non indiguit ad hoc -a digitorum. 2,91 accidit ex -a pulmonis avium, quod propter -am duo esse putantur. 16,107 quodlibet animal quadrupes multarum -arum habens pedes . . . generant partus caecos. *al. v. et p.255,42.* **2** *latius i. q. foramen, os – Öffnung, Loch:* AETHICUS p. 243,6 sfungia *(i. spongia)* per -as et meatus consumit aquam. ALBERT. M. animal. 9,6 in feminis . . . vulva puellaris habet apertam -am. 9,7 circa quartum decimum . . . annum . . . nates incipiunt inspissari et -a vulvae incipit claudi. 12,214 multum aperitur -a oris. *al. fort. huc spectat (pro opprobrio in parodia):* CARM. Bur. 215,XI hic *(sc. avarus)* est frater pravitatis, filius iniquitatis, -a *(ci. Bischoff,* fictura *ci. Meyer,* fixura *codd.; in loco corrupto)* scamni.

fissus *v.* findo. **[fiste** *v.* iste: TRACT. de chirurg. 1128.]

fistevetas *v.* festivitas. **fistica** *v.* physica.

***fisticula,** -ae *f.* **1** *fistula (parva) – (kleine) Flöte:* ARNOLD. SAXO flor. 2,2 p. 52,27 sicut spiritus infusus <in> -a vel <in> tuba vel in tybia *(sc. speciem mutatur)*; nam cum uniformis sit spiritus, diversum tamen fistula sonat, tuba et tybia. **2** *tubus ad astra spectanda aptus – (astronomisches) Sehrohr (de re v. E. Zinner, Deutsche und niederländische astronomische Instrumente. 1972. p. 168. 214):* GESTA Halb. p. 89,43 constituit *Gerbertus* illud *(sc. horologium)* recte considerata per -am (*ex* THIETM. chron. 6,100 fistulam) quadam stella duce nautarum.

fisticum *v.* festuca. **fisticus** *v.* pistacium.

fistivetas *v.* festivitas. **fistola** *v.* fistula.

fistuca, fistucum *v.* festuca.

fistula (-tol-), -ae *f.* *script.* -til-: *p.288,53.289,12.*

I *tubus – Rohr, Röhre:* **A** *de -is artificiosis:* **1** *de parte aquae ductus:* HRABAN. hom. I 70 p. 132[B] per occultas -as aquae meatus adduxerat *rex*. EKKEH. IV. cas. 102 p. 208,6 ad aquaeductum . . . -as terebrare. EBO BAMB. Ott. 1,18 p. 32,16 venam aque . . . plumbeis -is . . . duci fecit *episcopus*. ALBERT. M. veget. 7,23 aquae metallorum, quae . . . per -as metallinas . . . fluxerunt. *saepius. usu sing. i. q. aquae ductus – Wasserleitung:* LEO MARS. chron. 2,65 p. 296,25 que *(porta)* est prope ipsam -am. **2** *de canna communionis ('Saugröhrchen'; de re v. LThK.* [3]*V. p. 1385 s. v. 'Kelchkommunion' et J. Braun, Das christliche Altargerät. 1932. p. 247sqq.):* DIPL. Loth. I. 122 p. 281,19 alium *(calicem)* . . . gemmatum una cum . . . -a . . . aurea cum gemmis. ORD. Rom. 10,57 diaconus tenens calicem et -am (*item* PONTIF. Rom.- Germ. 98,57). CATAL. thes. Germ. 26,30 index argenteus cum -is duabus. CAES. HEIST. mirac. I 9,55 habet *sacerdos* . . . manus tam tremulas, ut corpus Domini non nisi per -am possit sumere. *persaepe.* **3** *de tubo organorum:* EPIST. var. II suppl. 7 p. 627,15 concentu organi -ae aeris aliae longiores sunt, aliae breviores. NOTKER. BALB. gest. 2,7 quod *(instrumentum)*. . . per -as ęreas mire perflantibus rugitum . . . tonitrui boatu . . . coęquabat. SCHOL. enchir. 2,257 si -a (-ola *var. l.*) maior . . . parte octava minoris supergreditur, ad invicem resonant tonum. ALBERT. M. animal. 1,423 in -is organorum. *saepius. v. et l.70.* -a maxima *i. q. venti ductus – Windkanal:* TRACT. de fist. org. p. 16,7 -a maxima. **4** *de parte tubae:* HRABAN. univ. 18,4 p. 497[B] tuba . . . hoc modo intelligitur: tribus -is aereis in capite voluto per quatuor vociductas aereas . . . mugitum nimium . . . profert. **5** *de tubo ad astra spectanda apto ('Sehrohr'; de re v. l.30):* GERB. epist. math. I 3,2 VII erunt foramina, in quibus singulis singulas semipedales -as constituis *(sc. Constantinus)* . . .; quae hoc differunt a -is organicis, quod *eqs.* 3,3 nihil coeli . . . per utrasque -as intuenti occurrit. RICHER. REM. hist. 3,51 hanc *(sc. semicirculi)* diametrum -am constituit *Gerbertus*, in cuius cacuminibus duos polos boreum et austronothum notandos esse instituit. *v. et p.287,33.* **6** *de -is usui vario aptis:* RECEPT. Lauresh. 2,49 de ipso pulvere . . . insufflas per -am in fauces. TRACT. de caus. mul. 95 p. 54,2 ipsa pulvera . . . cum -ola ventu spargis. THEOPH. sched. 2,3 utensilia . . . ad hoc *(sc. dilatandi et aequandi)* opus sunt -a ferrea *eqs. saepius. receptaculum in forma tubi – röhrenförmiger Behälter:* CHART. Tirol. notar. II 486 (a. 1272) libros . . . et instrumenta . . . et cedulas . . . cum scrineos, -is et bursis et casetis.

B *de -is naturalibus:* **1** *anat.:* **a** *arteria (aspera) – Luftröhre:* ARIBO mus. p. 36,16 quae *(sc. vox humana)* ex una -a colli . . . iubilat omnia melorum genera. lingua -ae *i. q. epiglottis – Kehlkopfdeckel:* ALBERT. M. animal. 1,421 in supremo . . . sui est in ea *(sc. arteria)* corpus foramen arctans et amplians, quod vocatur lingua -ae. 422 ut . . . spiritus aeris melius teneatur ad vocis modulationem, habet trachea ante corpus, quod lingua -ae vocatur, dilatationem, et ubi est ipsa lingua -ae, habet constrictionem . . .; aliter . . . lingua -ae . . . non posset sufficienter artare et constringere cannam ad vocis fracturam debitam. **b** *bronchus – Bronchie:* GLOSS. med. p. 68,8 ibi *(sc. ad pulmonem)* . . . per -as, id est per arterias, repletas spiritus inflat fibras rursusque in se recipit. PS. COPHO anat. 30 quibus *(sc. arteriis)* mediantibus cor alligatur cum pulmone et aerem trahit a -a (scistula *var. l.*) pulmonis. MAURUS anat. I 54 qualiter tracea arteria . . . conficitur ex canalibus pulmonis vel -is. URSO anat. 112 artheria in septem dividitur -as . . . aerem attractum ministrantes. **c** *vena – Ader, Blutgefäß:* HILDEG. caus. 267 p. 166,24 -e ille, id est vene, . . . inscise non sunt. **2** *medic. i. q. ulcus cutem perforans, syringa – Geschwür, das die Haut durchbricht, 'Fistel':* FRAGM. mul. I 74 si . . . -ola nata fuerit. LEX Frision. add. 3[a],45 si . . . per -as sanies decurrat. CONSTANT. AFRIC. theor. 8,25 p. 39b[v] vulnus . . . si inveterescat . . ., -a appellatur. BENVEN. GRAFF. ocul. B 30 p. 50,25 docuimus . . . curam . . . de lacrimis occulorum corruptis, sed secundum alios -e dicuntur. *persaepe. v. et p.289,26.290,9.* **3** *bot.:* **a** *calamus – Halm, Stängel:* RECEPT. Sangall. I 140 radix eius *(sc. herbae)*, crispa et -olas, colligis eam mense septembris. **b** *herba ex calamo constans, canna – aus einem Halm, Stängel bestehende Pflanze, Gras, Schilf:* ALBERT. M. veget. 2,54 alias . . . experimur plantas in toto concavas, sicut -as quasdam et calamos. **c** *in nomine arboris Cassia -a q. d. ('Röhrenkassie'; cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 862):* ANTIDOT. Bamb. 6 cassia -a. ALBERT. M. veget. 1,115 quaedam plantae intus sunt molles . . ., sicut est cassia -a (et -a, pilula *var. l.*). *saepius. v. et vol. II. p. 327,22sqq.*

II *instrumentum musicum calamis confectum, arundo, tibia, syrinx – Blasinstrument, (Rohr-)Pfeife, Flöte (de re v. LexMA. VI. p. 956sqq.; cf. et LexMusLat. II. p. 85sqq.):* **A** *proprie:* EKKEH. IV. cas. 34 erat *Tuotilo* . . . musicus sicut et sotii eius, sed in omnium genere fidium et -arum prae omnibus. OTLOH. prov. S 73 sicut -a absque inspirante nullum reddit sonum, ita *eqs.* HEINR. LETT. chron. 22,3 percusserunt *Rutheni* tympanum et -as *(corr. ex* -ilas *Z)* suas. ALBERT. M. pol. 8,5[a] p. 791[a],35 quod -a ad disciplinam musicae non est adducenda neque aliud aliquod scenicum organum, id est, quo utuntur scenicae meretriculae. p. 791[b],23 -a . . . et huiusmodi non est ordinata ad disciplinam. p. 791[b],30 utebantur *antiqui* ad virtutem -is (*cf. p. 1341[a],32* τὴν αὐλητικήν). *persaepe. v. et p.218,52. 287,28.289,40.52.62.306,61.* **B** *in imag. vel alleg.:* **1** *de temptatione:* HILDEG. epist. 10 p. 349,3 moveamus -as varietatis squalidorum morum et deauratas chordas illusorum et schismata schismatum. ALBERT. M. Iob 40,13 per -am intelligit *liber* deceptionem, quam inducit animalis delectatio. CHART. Stir. IV 544 p. 326,35 quos *(sc. homines)* sagacitas venatoris dulci -a et figmento fallaci multotiens irretivit. **2** *de anim. i. q. instrumentum – Werkzeug, 'Instrument':* **a** *caeleste (cf. ThLL. VI/1. p. 830,6):* VOLQUIN. serm. 207 (StudMediev. III/3. 1962. p. 328; s. XII.[1]) cum illa -a caelesti, Bernardo Clarevallensi. 446 audi -am paradisi Bernardum *(ci.,* Bernardus *ed. vix recte)* personantem. VITA Godefr. Cap. III 8 hunc patrem Norbertum . . . Bernardus . . . celestem -am appellat *(pendet ex Bernh. Claraevall. epist. 56 [PL 182,162[A]]; v. J. Leclercq,*

Caelestis fistula [Verbum et signum I]. 1975. p. 65sqq.). **b** *diaboli:* HEINR. AUGUST. planct. 1111 anguis, -a demonii per sibila consona fraudi. HILDEG. scivias 3,3 p. 597D -ae diaboli, quae se flectunt ad initium omnis mali. **C** *meton.:* **1** *ars poetica, poesis – Dichtkunst:* ALCUIN. epist. 149 p. 242,25 si inmites animos aliquid Flaccina valeat -a mulcere. HRABAN. carm. 10,15 sic tua *(sc. poetae)* ... sobrio decoratur -a cantu. SEDUL. SCOT. carm. II 35,8 arte Maroneas vincit tua *(sc. Fergi)* pagina Musas, -ola Nasonis qua resonante silet. CARM. Sangall. II 3,1,8 ceu tecta merore -a nostra iacet et pigra lingua silet. EPIST. Hildesh. 134,15 p. 207,12 cui *(magistro)* tonat rhetorica Tulliana, cui canit Romana -a *(corr. ex* -ila *L; cf. notam ed.). saepius.* **2** *vox (tenuis) – (dünne) Stimme:* ALBERT. M. animal. 6,35 si moveatur ovum, quasi auditur interius -a et sibilus pulli. **D** *translate in locut.* -a famae, honoris *i. q. gloria (terrena) – (irdischer) Ruhm:* HUGO TRIMB. sols. epil. 5 non ... pro -a fame vel honoris ... huius ego studium laboris sum aggressus.

fistularis, -e. **1** musica -is *i. q. cantus fistularum – Musik auf Blasinstrumenten, Flöten-, Blasmusik:* ALBERT. M. pol. 1,3d p. 26b,34 orta est contentio, quae musicarum principaretur, Minerva dicente, quod -is, aliis dicentibus, quod musica fidium. **2** canna -is *i. q. arteria (aspera) – Luftröhre:* ALBERT. M. animal. 24,14 spirat *cetus* ... per cannam -em. **3** *ad ulcera purganda aptus – zur Reinigung von Geschwüren, Fisteln geeignet:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,15 p. 113A fistula ... mundificatur et abluitur ... ex aquis proprie -bus, idest, cum quibus abluitur fistula.

***fistulatio,** -onis *f.* (fistulare) **1** *ars fistula canendi – Kunst des Flötenspiels:* ALBERT. M. pol. 8,5a p. 791b,40sqq. sic devenit circa Athenas -o, et ita plurimi liberorum incoeperunt participare -e. **2** *fistulae cantus – Flötenspiel:* IOH. AEGID. mus. 17,35 dum unius venatoris -e (-em *var. l.*) cervus ad auditum allicitur, mox ab alio ... sagittatur.

***fistulativus,** -a, -um. **1** *adi. i. q. ad fistulam pertinens – zur Flöte gehörig:* ALBERT. M. pol. 3,8d si duo sint *(sc. fistulatores)* ... aequales ... in potentia artis -ae. *ibid. al. v. et l.59.* **2** *subst. fem. i. q. ars fistula canendi – Kunst des Flötenspiels:* ALBERT. M. eth. II 10,1,9 p. 616b,36sqq. si ... aliquis, qui amat fistulas ..., subito, dum in confabulationibus est, fistulas audiat, statim confabulari non potest sermonibus magis gaudens -a quam praesenti operatione confabulationis. *ibid. al.*

fistulator, -oris *m.* *qui fistula canit – Flötenspieler, Flötist, 'Pfeifer' (interdum pro cognomine, e. g. l.48):* REGISTR. Seccov. p. 89,32 area -is L denarios *(sc. dat).* ACTA civ. Wism. B 656 quas *(marcas)* requisivit idem Henricus a Conrado -e. TRAD. Neocell. Brixin. 269 testes: ... Hainricus et Chůnradus scolares, Chůnradus -r. ACTA civ. Wism. B 2494 Gereke F-r, qui teutunice dicitur Piper, emit parvam domum. TRAD. Neocell. Brixin. 284 actum ... in presencia ... Chůnradi -is et Heinrici pistoris. *al.* *de tibicinibus Graecis ('Aulosspieler'):* ALBERT. M. pol. 3,2h p. 222b,18 'sicut ... fistularum factor subiectus', supple: sequitur -em et supponit vera, quae fistulat, 'princeps ... -r (*p. 1277b,29* αὐλητής)' *(sc. est)* ..., ita *eqs.* metaph. 5,4,1 p. 272,28 'perfectus -r' sive tibicen (*sim.* summ. theol. II 11,66 p. 619a,30).

1. fistulo, -avi, -atum, -are. *partic. praes. usu subst.: l.60.62.* **1** *gener. i. q. fistula canere – Flöte spielen, flöten:* ALBERT. M. eth. I 880 p. 738,24 si ... ⌞aliquis delectetur in arte 'fistulativa'⌟ (*p. 1175b,3* οἱ ... φίλαυλοι) et 'audiat -antes (*p. 1175b,4* αὐλοῦντος), non attendet sermonibus', qui sibi dicuntur. pol. 3,8d p. 272a,44 ut melius -anti dentur meliores fistulae. 8,5d p. 793b,8sq. pastores invenisse eas *(fistulas)* et -asse *(sc. dicit fabula)*; pastoribus -antibus eamdem *(sc. an fistulis sive tibiis utendum esset)* fuisse ortam contentionem in terra. *al. v. et l. 53.* **2** *medic. i. q. fistulas, ulcera generare, habere – Fisteln, Geschwüre ausbilden, haben (mediopass. i. q. fistulis, ulceribus affici – von Geschwüren, Fisteln befallen werden):* ANTIDOT. Bamb. 10 qui inter nervum et musculus -ant. ROGER. SALERN. chirurg. 1,656 aliquando -atur locus iuxta oculum et nasum, et ex parvissimo foramine exit putredo. 1,818 -atur aliquando mandibula *(inde* GLOSS. Roger. I A 2,25 p. 649,15. *al.). al.*

adi. **fistulatus,** -a, -um. **1** *sono fistulae praeditus – mit dem Klang einer Flöte begabt:* RUD. TRUD. gest. 1,5 p. 232,20 Guntramnus ... mirabili tubeae suae vocis novitate atque organica -i gutturis dulcedine totum chorum ipsumque maxime abbatem permulsit. **2** *fistulis affectus – von Fisteln befallen:* TRACT. de aegr. cur. p. 378,1 pastillum ... superpone loco -o. ALBERT. M. veget. 6,334 p. 511,15 immittitur *licinium* in fistulas et post dies tres extractum eradicat -am carnem. *al.* **3** *de fructu i. q. forma tubi, fistulae praeditus – röhrenförmig, -artig, Röhren- (in nomine arboris Cassia -a q. d. [de re v. p.288,42]):* WILH. SALIC. chirurg. 1,59 p. 322D in qua *(colatura)* dissolvatur cassiae -ę ... ana unc. V.

[2. fistulo *v.* postulo: RECEPT. Dilling. (Sudhoffs Archiv. 40. 1956. p. 164,4).]

fistulosus, -a, -um. **1** *foraminosus, spongiosus – löchrig, porös:* MAPPAE CLAVIC. 254 quod *(sc. calx)* erit ex spisso et duro saxo, structuris convenit; ex -o vero aut molliori lapide tectoriis adhibetur utilius. **2** *ulcerosus, fistulis affectus, plenus – von Fisteln befallen, voller Geschwüre:* CIRCA INSTANS p. 11av surditati subvenit *cortex capparis* et auribus -is. THADD. FLORENT. cons. 46,5 fluxus emoroidarum cum ... vulnere -o extremitatis intestini. THEOD. CERV. chirurg. 2,27 p. 153A quod violenter extrahitur, plerunque facit accidere ulcera -a. WILH. SALIC. chirurg. 1,13 p. 307H in ulcere -o. *ibid. al.*

fita *v.* vita. **fiticus** *v.* pthisicus.

fitilla (-ilia), -ae *f.* *?libum – ?Opferfladen:* AETHICUS p. 198,10 munuscula bidentalia, truculenta -ilia (fitiria *var. l.*).

[*fitora *v.* *pthora: GLOSS. med. p. 35,11.]

fitricus *v.* vitricus.

***fittea** (vi-), -ae *f.* *(saxon. vet.* fit; *cf. The Oxford Dictionary of English Etymology. 1966. p. 358a) pars (operis legendi), articulus – (Lese-)Abschnitt, 'Fitte' (de re v. G. Ehrismann, Geschichte der deutschen Literatur. I. 1959. p. 159sq.):* ANON. praef. Heliand. p. 1,31 (Altdt. Textbibl. IV. 10 1996; post s. IX.1) omne opus per v-as distinxit *poeta*, quas nos lectiones vel sententias possumus appellare.

***fiuraerius** (vivr-, fivr-), -i *m.* *(theod. vet.* fiurâri; *cf. Ahd. Wb. III. p. 931) qui ignem in foco accendit – Feuermacher:* REGISTR. Geisenf. 13 tres panes ... ⌞viv-o coquine⌟ (chvchnvivraer *versio theod. eiusdem temporis; sc. dantur*). 15 fiv-o coquine II cunei *(sc. dantur).* 41 de iure fiv-i: ignifactori (vivraer *suprascr.*) coquine dantur ... VII panes.

***fiwaida** (figva-, figua-), -ae *f.* (*theod. vet.* fieh *et* weida) *ager compascuus – (gemeinschaftliche) Viehweide:* DIPL. Ludow. II. 27 p. 120,39 concedimus omnes communes pascuas, hoc est -as (figu- *var. l.*), ut ... nullo contradicente eas pars monasterii ... possideat (*inde* DIPL. Otton. I. 337 p. 459,37 figv-as. GREG. CAT. chron. I p. 218,16 figu-as).

fixae *v.* 1. figo.

***fixatio** (-cio), -onis *f.* (*fixare) *firmatio, actus immutabilem reddendi – Be-, Verfestigung, 'Fixierung' (de re v. E. Darmstädter, Die Alchemie des Geber. 1922. p. 156. adn. 89):* ANON. tab. p. 151,18 -o: et quicquid figitur de duobus, ex uno similiter potest figi. GEBER. forn. 20 p. 756 pone *(sc. mixturam)* in chemiam in furno -is per duodecim dies. ROSIN. interpr. 3 p. 312,11 omnia volatilia, scilicet corpus et spiritus, non fixa ab eo *(sc. lapide)* sumunt colorationem et -em. PS. ARIST. pract. p. 659b,55 lapidis dissolutio fit per contritionem, ... lapidis reductio per incerationem, desponsatio per -em. PS. AVIC. lap. p. 633b,31 stulti ... operantur ... super mercurium per ... -es. *v. et p.291,15.* *cf.* fixio.

***fixativus,** -a, -um. *firmans, immutabilem reddens – be-, verfestigend, 'fixierend':* ANON. secret. p. 74,12 est *sal talci* penetrativum, est -um. PS. ARIST. magist. p. 654a,50 oleum rubicundum -um. GEBER. investig. 12 p. 494,13 figatur *(sc. substantia facienda)* cum eo, quod est in ea de substantia -a. test. p. 562b,45 sales habent vim penetrativam et -am.

***fixatorius,** -a, -um. *ad firmationem, fixionem constructus – zum Zweck der Be-, Verfestigung, 'Fixierung' erstellt:* GEBER. forn. 8 p. 745,1 fiat furnus -us ad modum furni calci-

nationis.

fixe *v.* 1. figo. **1. fixi** *v.* 1. figo. **2. fixi** *v.* 1. fingo.

fixio, -onis *f.* *script.* fux-: GEBER. summ. 50 p. 449 *(var. l.).* *confunditur c.:* fictio: GEBER. summ. 35 p. 348 *(var. l.).* fusio: GEBER. summ. 35 p. 348 *(var. l.). al.*

actus, effectus (in)figendi, firmitas – das Befestigen, Befestigung, Festigkeit: **1** *proprie:* **a** *gener. i. q. adhaesio – das Anhaften, Haftung, Verbindung:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,13 p. 111[B] si ... sagitta ossi adhaeserit, ... parum conquatiatur manu tua torquendo, ut probetur quantitas -is. WILH. SALIC. chirurg. 3,17 p. 347[D] -o ossis in osse. **b** *alch. i. q. actus, effectus firmandi, immutabilem reddendi – Verfestigung, 'Fixierung' (de re v. p. 290,54):* Ps. ARIST. magist. p. 639[b],65 dedit *Hermes* intelligere ... spirituum cum sublimatione -em. GEBER. summ. 50 p. 448 -o (fixatio *var. l.*) est rei fugientis ad ignem conveniens adaptatio (*sim.* Ps. AVIC. lap. p. 632[a],28). 60 p. 486 cum ... sulphur fixum ⌊in -em⌋ (infectionem *var. l.*) devenerit. *ibid. saepius.* **c** *natur.:* ALBERT. M. div. nom. 4,36 p. 142,28 'planta tres habet vires', ut dicitur in II de plantis, scilicet -em ex natura terrae, coagulationem ex natura aquae et coadunationem ex natura ignis. veget. 4,3 virtutem ..., quam habet *herba* ex genere terrae, vocant -em; -o ... est -o in esse materiali et substantificatio ipsius. animal. quaest. 3,11 p. 130,37 in carne ... non est -o nec in osse flexio. **2** *meton.:* **a** *ligamentum – (Aufhängungs-)Band:* ALBERT. M. animal. 1,477 suspensiones ... nichil aliud voco nisi -es et adhaerentias zirbi. **b** *positio – Stellung, 'Position':* ALBERT. M. div. nom. 4,45 p. 151,18 quantitates ... stellarum reduxit Ptolemaeus in sex genera et ideo pluraliter dicit: 'et luminum', quantum ad radios, 'et collocationum', idest -um, unde et fixae dicuntur *eqs.* **c** *locus infixionis – Stelle des Einschlagens:* OLIV. hist. Dam. 9 p. 174,8 habens *(sc. apparitio)* crucis patibulum et figuram hominis in eo suspensam elevatis brachiis et extensis cum -e (infixione *var. l.*) clavorum in manibus et pedibus. **3** *translate:* **a** *status immutabilis, stabilitas – Unveränderlichkeit, Ruhezustand:* Ps. GALEN. anat. 2 p. 170[B] in quibus *(membris)* exigitur multa mora et -o longa. **b** *constitutio – Festsetzung:* GUMP. Wenc. prol. p. 213,13 quo ordine siderum motus ac -e non motabili disponantur. **c** *suffultura, sustentatio – Unterstützung, Halt:* ALBERT. M. animal. 1,294 pes datur homini propter firmitatem -is ...; qui carent pede, procedunt et non impediuntur nisi in -e processionis suae. *ibid. al.* **d** *diuturnitas, constantia – Dauer, Bestand:* Ps. PLATO quart. 4 p. 163,37 natura ... postquam defecit et pervenit per eam res ad hoc, quod vidimus, non augmentatur in longitudine -is, cum non sit ... tempus. ALBERT. M. bon. 7 p. 4,68 possumus dicere de bono creato, quod ipsius -o et permanentia non est nisi per bonitatem puram et creatam. caus. univ. 2,2,14 p. 107,66 permanentia ... est, quam quidam '-em' vocant.

***fixo,** -are. (fixus) *t. t. alch. i. q. firmare, immutabilem reddere – (be-, ver)festigen, unveränderlich machen, 'fixieren' (de re v. p. 290,54):* ANON. secret. p. 76,2 quando tingitur *sal Ammoniacum*, -atur et ingreditur. GEBER. clar. 2,77 p. 473,25 fortifica ignem ... per duos dies ..., quia tunc -bitur *confectio* in inferiori parte vasis. Ps. ARIST. magist. p. 654[a],62 dissolve mercurium ... super lentum ignem, et -bitur. Ps. AVIC. lap. p. 635[b],8 non possunt gravia nisi levium consortio superius elevari, nec levia nisi gravium virtute inferius detineri ac -ari.

fixor, -oris *m.* *qui firmat, immutabilem reddit – einer der be-, verfestigt, unveränderlich macht, 'fixiert':* Ps. GERH. CREM. sal. II 78 imposuerunt *alchimistae* ei *(sc. sali alkali)* hoc nomen, scilicet ⌊dominum lapidum et -em⌋ (lapidem fixum faciens I 7 p. 17,9sq.).

fixorius, -a, -um. **1** *adi. i. q. ad pungendum aptus – zum Stechen geeignet:* CHRON. Mont. Ser. a. 1224 p. 214,6 quos *(sc. aggressores)* ille *(frater)* cultello -o (futorio *var. l.*) ... a se submovit. ALBERT. M. eth. II 2,2,3 p. 173[b],41 quem *(truncum)* ... findere ... -is instrumentis. **2** *subst. neutr. i. q. clavus – Nagel:* ALBERT. M. eth. II 2,2,3 p. 173[b],43sqq. nec ipsa -a ... extrahere *(sc. ex trunco)* poterant *(sc. qui infixerant);* Milonem ... accessisse *(sc. dicit fabula)* et fissuram tractu manuum et impulsu pedum ampliasse, quod -a ceciderunt.

1. fixura, -ae *f.* *c. gen. obi.: l. 5.* *actus figendi, fixio – das Einschlagen, (An-)Heften, Befestigung:* **1** *proprie in locut.* -a crucis *i. q. crucifixio – Kreuzigung:* AGNELL. lib. pont. 37 p. 193 l. 203 pro nobis miseris in -a crucis ex corpore animam prodit *Christus.* **2** *meton.:* **a** *locus infixionis, vulnus – Stelle des Einschlagens, Wunde (loci spectant ad Vulg. Ioh. 20,25):* PIRMIN. (?) scar. 9 p. 40,18 ostendit *Christus* eis *(hominibus)* plagam lanciae in latus et -as (-a *var. l.*) claborum in manus suas. EKKEH. IV. bened. I 20,106 -as manuum tangam *(sc. Thomas)*, tunc vivere *(sc. Christum)* credam. RUP. TUIT. off. 6,3 l. 169 accipiens *Christus* ... spineam coronam clavorumque -am. *al.* **b** *morsus (araneae) – (Spinnen-)Biss:* HILDEG. phys. 1,101 si aranea ... figit hominem, mox succo plantaginis -ae *(sic)* illius ungatur. 4,15 ubi aranea hominem in corpore suo fixerit, ipsum lapidem *(i. amethystum)* super -am 'striche', et curabitur. **3** *translate:* **a** *suffultura – Unterstützung:* HILDEG. epist. 15[R],22 abyssos velut pedes, qui corpus *(sc. mundi)* sustinent in -a, extendi *(sc. Deus).* **b** *(dis)positio – das Anbringen, Anordnung:* HILDEG. epist. 176[R],1 que *(sc. mens Dei)* -am luminarium habet et que illa hac et illac distribuit *(cf. Vulg. gen. 1,17).*

2. fixura *v.* *fictura. **3. fixura** *v.* fissura.

1. fixus, -us *m.* *pressus, vis – Druck, Wucht:* ANNAL. Rup. Salisb. II a. 1278 p. 804,30 dextrarius regis Bohemie lassus factus et lectum se solo ponderis -u fecit. *Mandrin*

2. fixus *v.* 1. figo.

flabello, -are. *eventare, ventilare – (an)fächeln, (Kühlung) zufächeln, kühlen, mit Luft versorgen:* AURELIUS 13 p. 714,9 in ipso impetu accessionis caput eius *(cardiaci)* foveamus ... melle et -emus. RICHARD. ANGL. anat. I 244 cui *(cordi)* pulmo -ando ministrat et superflua eius expellendo. NICOL. anat. 487 ut frequenter -et *pulmo* cor mitigando eius calorem, unde ... dicitur flabellum cordis. WALTH. AGIL. med. 34 p. 135,34 -etur patiens cum flabello.

flabellum (-ave-), -i *n.* **1** *instrumentum ad ventilandum aptum, eventatorium – Fächer, Wedel:* **a** *proprie:* AESCULAPIUS 16 p. 21,34 adhibere debent *haemoptyici* ⌊-a et folia pampini⌋ (*cf. Gariopont. pass. 2,3 p. 13[v]* -a frondium pampini). TESTAM. Eberh. p. 94[a],5 de paramento ... capelle nostre ... flav-um argenteum I (HARIULF. chron. 3,3 p. 87,20 -um. *al.*). AGIUS vita Hath. 20 aestuantem -o refrigerare. WILH. HIRS. const. 1,64 p. 994[B] nec etiam -o, quo muscae abiguntur, ... utitur *frater*, dum *eqs.* 1,98 p. 1033[A] unum -um vimineum ad ventilandum *(sc. numquam in coquina desit).* HILDEG. scivias 1,4 l. 206 -a diversarum pennarum. *al. v. et l. 35.* **b** *in imag.:* CONC. Karol. A 19[D] p. 137,34 pro ... erroris nubilo stili flav-o ex aere mentis ventosas nubium umbras dispergere festinamus. PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,21,47 linguae flav-o. HILDEG. scivias 3,9 l. 136 -um inspirationis spiritus sancti. *al.* **c** *translate:* ALBERT. M. animal. 13,9 cum ... pulmo sit -um cordis. WILH. SALIC. chirurg. 4 p. 36,6 tenet diafragma locum corii (aut *add. B*) -i. *al. v. et l. 34.* **2** *fasciculus, scopulae – Büschel, Besen:* **a** *gener.:* UDALR. CELL. consuet. 2,23 p. 711[C] ut ... cum ⌊-o gramineo⌋ (flebello *[sic?]* ad hoc aptato WILH. HIRS. const. 1,64 p. 994[C]) in scutellam colligantur *micae* (*sim.* WILH. HIRS. const. 2,52 p. 1117[A] scutellas et -a ad abstergendas micas). **b** *publ. de censu:* REGISTR. Udalr. August. 17 in pentecoste LX[ta] vasa ministrorum ... et XII -a et L coclearia ... dabit *curtis.* CHART. Argent. add. 35 p. 45,15 servus dormitorii ... dabit ad minus VI coclearia et VI -a ad refectorium singulis annis. **c** *liturg. de aspergillo:* WILH. HIRS. const. 2,50 p. 1110[C] si est papa vel episcopus *(sc. qui suscipitur)*, -um ei datur, quo seipsum aspergat. **3** *umbella – Schirm:* CARM. cod. Vindob. (806) 70[tit.] in flav-o versus: ardorem solis placida compesco sub umbra, imbribus ... accessum ... negabo.

flabesco *v.* flavesco.

flabilis, -e. **1** *de rebus spirabilibus, aeriis:* **a** *levis – leicht, behände:* CARM. var. III A 7,10 p. 626 quinto sub lumine ... aligerum ... genus -e corpus adit *(spectat ad Vulg. gen. 1,20sq.).* **b** *fugax – flüchtig:* ENGELM. carm. 2,101 (MGPoet.

[Pörnbacher]

III p. 61) vitae dum -is haustus sufficiet. **c** *futtilis – nichtig:* HERM. AUGIENS. vit. 780 curę, voluptates, opes evanuerunt -es. **d** *petulans – leichtfertig:* HERM. AUGIENS. vit. 106 mentem femineam mobile quoddam, anceps, fluctivagum, -e monstrum. **2** *iron. de ira velut personata i. q. spirans, flans, anhelans – blasend, Wind erzeugend, schnaubend:* YSENGRIMUS 2,86 nimium memor ira Iohannis eandem *(virginem Pharaildem)* per vacuum cęli -is urget iter *(de legenda v. comm. edd.)*.

flabrum, -i *n.* (? -a, -ae *f.: l.23) script.* fra-: *l.14. flatus, flamen, spiritus, ventus – das Blasen, Wehen, Atem, Hauch, Wind:* **1** *de vi naturae:* COLUMB. epist. 5 p. 170,37 mare procellosum est et -is exasperatur feralibus. ARBEO Corb. 12 -a (fr- *a. corr. 2*) ventorum. WALAHFR. hort. 46 nothi coquitur -is ... areola. HILDEG. scivias 1,3 l. 575 -a (-i *ed. perperam*) venti et pluviae in aere currunt. 3,10 l. 447 a -o venti commoveri. *saepe. v. et p.299,19.* **2** *de spiritu anim.:* **a** *in univ.:* ALDH. virg. II 552 morbida pestiferi ... -a draconis. PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,1 l. 12 ab ipsis ... scaturientibus internorum viscerum secretalibus -is redundantia oris colloquia. *al. adde de verbis:* PETR. DAM. serm. 28,4 l. 134 ut ex ore servulorum probrosae contumeliae -a profluerent. **b** *in arte mus.:* PAUL. ALBAR. carm. 2,16 cedat ˹omne -am˺ (omnia -a *ed. princ., fort. recte*) tivi *(sc. philomelae)*. SEDUL. SCOT. carm. II 75,10 doctior is *(Guntharus praesul)* Phebo musica -a sonat. **3** *de spiritu sancto (in lusu verborum):* HILDEG. carm. 19,1,2 o viridissima virga *(sc. Maria)*, ave, quae in ventoso -o sciscitationis sanctorum prodisti.

flabus *v.* flavus. **[flacaminas** *v.* facio *et* lamina.**]**

flacceo (-ace-), -ere. *languere, marcere, arescere – welk sein, erschlaffen, ermatten, nachlassen:* FLOR. LUGD. carm. 28,124 -et sine fontibus ortus. BALTH. Fridol. 30 manuum digitalis connexio per naturam marcida -ens vitiatam corpori debitum non prebebat servitium. PETR. DAM. epist. 80 p. 416,7 velut sine pabulo flamma -at ac prorsus intereat. *al.*

adi. **flaccens,** -entis. **1** *languidus, marcidus – matt, welk (in imag.: l.38.40):* COLUMB. epist. 1 p. 156,17 domino sancto ..., totius Europae -is quasi cuidam flori ... mitto salutem. ALCUIN. epist. 86 p. 129,15 auctumnali frigore -ia (flace- *var. l.*) ... folia. WALAHFR. carm. 8,27 haud -s ... flos *(de Floro diacono)*. MILO carm. 1,6,4,347 herbis -bus. *usu subst.:* MIRAC. Adalb. Wirz. 7 p. 50,34 fluviolus ... ad irriganda -ia diversas in partes derivatur. **2** *flaccidus – schlaff:* UNIBOS 19,3 in -i sacculo. **3** *exanimis – leblos:* CARM. Cent. 34,1 sub hoc arvo -a membra quiescunt Ermenrici.

flaccesco (-sso), -ere. *languescere, marcescere – welken:* MEGINFR. Emm. 16 p. 984D neque nive candescit nec autumno -ssit *(sc. locus martyrii)*.

***flaccidicum,** -i *n.* (Flaccus *et* dicere) *quaestio, aenigma Flacci (i. Alcuini) – Rätsel des Flaccus (d. h. Alkuins):* THEODULF. carm. 25,140 modo sit facilis, modo scrupea quaestio Flacci, ... solvere de multis rex ipse volentibus unus sit, bene qui possit solvere -a.

***flacciditas,** -atis *f. lassitudo, laxitas – Mattigkeit, Schwäche:* THEOD. AMORB. Mart. 24 cum ... Martinus ... effoeti corporis -em ... praesentisceret.

flaccidus, -a, -um. *metr.* -ĕ: *l.67.* **1** *marcidus – welk, schlaff:* HRABAN. carm. 4,3,18 -a (faccida *cod.*, flacida *ed.*) ... gramina. OLBERT. Veron. 17 cutis -a. *al.* **2** *infirmus, languidus – schwach, matt:* ISO Otm. 1,11 p. 51b,3 cum pede -o. CARM. de Lamb. 1,304 adduces *(sc. musa)* -a fletus. *al. translate:* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,155 ut nullo tenebrentur -a fumo sidera terrarum. PETR. DAM. serm. 19,6 quorundam ... fides est vana, -a.

adv. ***flaccide.** *languide – hinfällig, müde:* PAUL. ALBAR. carm. 11,29 quicquid Iheronimi non sunt respersa sapore, improbata manent, nutant et -e marcent.

***flacteria** (pl-, -ate-, -ra), -ae *f.* (flaccus, *cf. francog.* flache, flaque; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 592b*) *stagnum, lacuna – Tümpel, Lache:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 17,19 que *(loca ima collectiva aquarum)* dicuntur a quibusdam p-e. 5 p. 161,7 locus collectus aquarum pluvialium modicarum, id est platera. 6 p. 214,5 que *(aquae parvae stantes)* dicuntur piscine vel lacune et ... p-re *eqs.* p. 246,33 per riveras et p-ras (plateras *B*). *ibid. al.*

flado (flato), -onis *m. placenta – Fladen:* HARIULF. chron. app. 7 p. 307,7 (registr. s. XIII.med.) que *(clibana)* reddunt unumquodque per annum ... -tones in Litaniis ... XXX.

flagella *v.* plagella.

flagellatio (-cio), -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *gener. i. q. verberatio – Geißelung, Züchtigung (mit einer Geißel):* CHRON. Saxon. (MGScript. XXX p. 34,7; a. 1281/82) hic homo *(i. Otto marchio)* devotissimus ... -cionibus ... cogebat corpus spiritui famulari. **b** *natur. i. q. motus alarum – das Flügelschlagen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 184,35sqq. in ... -e falco preparat alas suas ad volandum, unde sepe accidet, quod post -em diverberent se; -o ... non erit periculosa, nisi *eqs.* **c** *medic. i. q. convulsio, spasmus – Zuckung:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,6 p. 42br precedunt ... epilepsiam abominatio et oblivio et ... omnium specierum habet significationes: sputa *(i. spuma)* in ore, -es ex sui parte; ... -um causa virtutis expulsive est motus ad repellendos humores (*cf.* ed. Basil. 9,7 p. 248,20sq.). **2** *meton. i. q. vibix, vulnus – Strieme, (Geißel-)Wunde:* WILH. SALIC. chirurg. 2,25 p. 340B cura ... verberationis et -is.

[flagellatius *v.* flagello.**]**

flagellator, -oris *m. qui flagellat, verberat – einer der geißelt, schlägt, züchtigt:* **1** *in univ.:* LEX Baiuv. 9,7 servus ..., quod tulit, reddat et insuper CC ictus flagellorum (-um *var. l.*) ... accipiat. RATHER. coni. 15,561 'mihi' ..., ait Dominus, 'vindictam' ... reservo, dum reum flagellari permitto; ... de -bus ..., quid per alium Dominus dicat, ... depromam. CHRON. Ven. Alt. p. 49,4 -r et persecutor omnium christianorum *(sim.* p. 60,9 Atila ... -r *[cf. p. 295,49]). translate de Deo:* LULL. epist. 98 p. 219,22 gratia et laus pio -i. HARIULF. chron. 4,33 p. 267,13 gratias suo rependebat *(sc. Gervinus lepra perculsus)* -i. **2** *qui seipsum flagello verberat – 'Flagellant', Geißler (de re v. LexMA. IV. p. 509sqq.):* HERM. ALTAH. annal. a. 1260 p. 402,12 surrexerunt quidam penitentes, qui -es dicebantur. CHRON. Erf. min. p. 666,4 anno Domini MCCLXI. plura milia -um prodierunt in mundum. *saepe.* **3** *qui grana terit – Drescher:* REGISTR. Maxim. p. 59,15 dat mansus quatuor messores ad pratum, IV -es.

***flagellatorium** (-gal-), -i *n.* **1** *flagellum – Geißel, Rute:* OTLOH. vis. 5 p. 62,22 sumpsit *angelus* quoddam -um et cum eo diutius caedens clericum dixit: '*eqs.*' **2** *palus, columna flagellationis – Marterpfahl, Geißelsäule:* LEX Raet. Cur. 23,15, 2 si iudex ei *(sc. reo)* aliquas penas fecerit aut in trabalium *(i. trepalium [v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XIII/2. p. 292a]*; flaga-um *var. l.)* miserit.

***flagellatrix,** -icis *f. quae flagellat – eine die geißelt, schlägt, Geißlerin:* BONIF. epist. 73 p. 150,20 occurrunt semper novę -es zelo pudicitiae adductae, usque dum eam *(sc. adulteram)* ... vix vivam derelinquunt.

***flagellatura,** -ae *f. flagellatio, verberatio – Auspeitschung, Geißelung:* WILH. SALIC. chirurg. 2,25capit. p. 340A de -is cum scutica. *cf. l.22.*

flagello, -avi, -atum, -are. **1** *trans.:* **a** *obi. homines (Christus: l.65) vel eorum corpora i. q. (flagello) caedere, battuere, verberare, castigare – (aus)peitschen, (mit der Geißel) schlagen, geißeln, züchtigen (interdum de poena iudiciali vel tormento, e. g. l.63.64.65):* **α** *proprie:* LEX Alam. capit. 94 (cod. 4) de eo, qui ... pastores -verant (-verunt *4**; -verit cod. 11). CONC. Karol. A 50D,52 acribus verberibus. ALTFR. Liutg. 2,20 p. 51,5 pro hac *(sc. fratricidii)* causa iudicante ... episcopo -tus atque in carcerem trusus est *iuvenis*. ANNAL. Frising. a. 1090 -antes eas *(mulieres)* crudeliter voluerunt *cives* eis aliquid ... extorquere. CHART. Aquens. 124 l. 27 in quo *(lapide)* -tus est Dominus. *saepe.* **β** *in imag. vel translate de castigatione Dei:* LEX Baiuv. 7,4 quae *(causa)* Deum ad iracundiam provocat et exinde -amur (-antur homines *var. l.*) in frugibus. CHART. civ. Magd. 86 (a. 1226) qua *(fame)* ecclesia ... sterilitate frugum ... -atur. CONR. MEND. Attal. p. 149,23 ut ... conventus multis verberibus -tus (flagellatiis *ed., vix recte*) ... exspectaret, quid *eqs. al. v. et l.28.* **b** *obi. res:* **α** *flagello ex-*

terere – (aus)dreschen: REGISTR. Prum. 114 p. 252,20 -at *(sc. unusquisque mansus)* ... de annona modios XII. REGISTR. Maxim. p. 55,28 mansionarius -at n o b i s m a l d r u m dominicalem *eqs.* (p. 56,23 mansus -at n. m.). *ibid. al. v. et l.66.* **β** *(con)tundere, cudendo extenuare, cudere – (flach)klopfen, hämmern:* COMPOS. Ivr. fragm. p. 29,34 si aurum ad scribendum teritur, tam diu a malleatoribus incude -etur, quo usque ... contexi possit. **γ** *percutere, ferire – treffen:* LIGURINUS 3,53 lapidum ... rotatu templa -antur. **2** *intrans. i. q. (alas) quatere, volitare – (mit den Flügeln) schlagen, flattern:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 183,10 inquietat ... falco ciliatus se multipliciter ... aliquando -ando. p. 184,27 -at alis. 4 p. 91,5 quod ostensis gruibus falconi falco distringet pennas ad se ... aut -bit. *ibid. al.*

subst. **flagellans,** -antis *m.* *qui seipsum flagello verberat, flagellator – 'Flagellant', Geißler (de re v. p.294,35):* ANNAL. Mell. praed. a. 1261 ordo -ium oritur.

***flagellosus,** -a, -um. (flagellare; *cf. et ital.* flagelloso *[Battaglia, Dizionario VI. p. 59])* *(facile) flagellans, plagosus, molestus, perniciosus – gern zuschlagend, lästig, gefährlich:* HILDEG. epist. 296R,14 quarta pars *(sc. spirituum)* ... non multum maledica nec multum -a est in horrore.

flagellum, -i *n.* *(?* -us, -i *vel* -us *m.: l.29.57;* -a, -ae *f.: l.24.25) form.: sing.: ?gen.* -us: *l. 58. abl.* -a: LEG. Burgund. const. I 102,1 *(var. l. A4). plur.: gen.* -arum: LEX Sal. Pipp. 68,8 *(var. l. D9). acc.* -us: *l.57. c. gen. inhaerentiae: l.52.*

1 *proprie i. q. flagrum, scutica – Peitsche, Geißel:* **a** *in univ.:* ARBEO Corb. 19 -is a viri Dei imperio caesi *(sc. raptores).* VITA Corb. 10 tolle -um istum (istud, istut *var. l.*) ... et ... illum *(ursum)* verbera. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,150 aurati ... auriga -i. CONSUET. Trev. 14 p. 278,1 -o ... consuto, quod in latitudine digitos quatuor habebit, unam percussionem accipit *transgressor.* ALBERT. AQUENS. hist. 6,46 -a ferrata. CHART. Turic. 488 p. 361,27 suscipere -um. ANNAL. Mell. a. 1260 se ipsos -is cruentantes *(sc. flagellatores). saepe. v. et l.58. p.294,26.* **b** *instrumentum, quo fruges quaedam teruntur – Dreschflegel:* WALAHFR. carm. 47,4tit. versus in -o: ... ferre minas Cereri fructumque refundere coepi. OLIV. hist. Dam. 13 p. 184,17 -um, quo granum excuti solet. *al.* **c** *ramulus, pampinus, caulis – (dünner) Zweig, Ranke, Stiel:* WALAHFR. hort. 130 illa *(sc. poma cucurbitae)* ... gracili ... demissa -o. ALBERT. M. veget. 6,244 virtus germinandi in vite est in radice et stipite et -is eius ..., sed maxime in ramis -orum. **2** *in imag. vel translate i. q. castigatio, poena, calamitas – Züchtigung, Strafe, Plage, 'Geißel' (Gottes):* LULL. epist. 113 quatenus ab inminenti pluviarum -o liberemur *(sim.* CHART. Argent. I 184 p. 148,38 [a. 1220] grandinis). HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,18 febri fatigatio et -um purificatio advenas ... gravare solet. VITA Serv. 18 p. 72,1 'ego sum', ait, 'Attila, -um Dei' *(cf. p.294,31).* CONSUET. Marb. 191 qui ... perdidit ... patientiam in -is. EPIST. Hildesh. 53 quin ... occasionem dederimus ... d i v i n ę indignationis -o (76 p. 129,21 d. castigationis -a). ALBERT. M. Iob 10,14 p. 150,40 -a, quae non debentur emendato secundum ordinem iustitiae humanae. *saepe.* **3** *meton.:* **a** *ictus flagelli, verber, flagellatio – Peitschen-, Geißelstreich, -hieb, Geißelung (fere de poena; de paenitentia: l.62):* LEX. Sal. Merov. 12,1 si quis servus ... furaverit, ... ⌊CXX -us (-is *var. l.*)⌋ (aut -us CXX ictus LEX Sal. Pipp. 13,1; ⌊aut -is⌋ *[om. K18]* CXX ictus LEX Sal. Karol.) ... accipiat. HRABAN. carm. 39,61,3 traditur ... Christus ... sputis, -is, alapis. EKKEH. IV. carm. var. II 5,31 ephębis nulla hodie sint, oro, -a. CHART. episc. Misn. 140 p. 124,31 in -is, elemosynis ... et ieiuniis. *persaepe. v. et p.299,1.* **b** *societas hominum debitum opus terendi communiter exsequentium – (Fron-)Dreschgenossenschaft (cf. p.294,40. vol. I. p. 858,25):* REGISTR. Maxim. p. 49,30 flagellat *mansionarius* nobis quatuor dies estivales ..., recipit -um panem.

***flagiale,** -is *n.* *(cf. francog.* flaïau, flaïel *sim.; v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 595bsqq.)* *flagellum – Geißel:* DEDIC. Mett. (MGScript. XXIV p. 547,19; s. XI.-XIII.) pars de -e sancti Pauli.

flagilis *v.* fragilis.

***flagitamen,** -inis *n.* (flagitare) *flagitatio – das Bitten, Drängen:* GUMP. Wenc. 4 paternum ... crebro -e deflectens animum eius transmissu in civitate Bunsza litteris addiscendis est positus.

flagitatio (-cio), -onis *f.* *precatio, rogatio, expostulatio, exoratio, instantia – das (inständige) Bitten, Flehen, Drängen:* CHART. Sangall. A 446 (a. 856) ille *(sc. servus)* ... sagacibus ... -bus a nobis ... petivit, ut *eqs.* NOTKER. BALB. gest. 2,12 p. 74,1 hoc solum ... responsi magnis -bus extorquere. DIPL. Otton. I. 40 nos -bus ... marchionis ... eiusdem ... filio ... concessimus *eqs.* CHART. Brixin. 166 p. 178,9 ad subnixam -cionem ... prepositi. *saepe. v. et l.14.*

***flagitatus,** -us *m.* *rogatus – das Bitten, Drängen:* DIPL. Otton. I. 307 nos ... archiepiscopi -bus *(cod.,* flagitationibus *ed.)* annuentes *(inde* DIPL. Frid. I. 213 p. 356,41 constat ... archiepiscopum ... -bus suis obtinuisse a rege Ottone licentiam *eqs.).*

flagitiosus (-ici-), -a, -um. **1** *adi. i. q. turpis, vitiosus, impurus, facinorosus – schändlich, lasterhaft, unsittlich, sündig, verbrecherisch:* **a** *de hominibus:* MILO carm. 3,4,2,603 -us Achab dum paenitet, ultio tardat. PETR. DAM. epist. 162 p. 152,22 quae *(sacra lex)* -is pudicitiae contemptoribus ... Christi iudicium comminatur. HILDEG. scivias 1,4 l. 525 -os homines in actibus suis interimo *(sc. Deus).* CONR. MUR. summ. p. 160,8 mulier deridenda ... sic poterit nominari: ... fatua, -a, fastidiosa. *persaepe. v. et p. 19,5.* **b** *de rebus incorporeis:* **α** *in univ.:* WIPO gest. prol. p. 7,13 si ... cupiditate ... -a fiant res, in quibus cunctis scriptorem oportet versari. BERTH. chron. B a. 1077 p. 300,4 vita. IDUNG. PRUF. argum. 530 monachus fedo et -o crimine lapsus. *al.* **β** *perniciosus – unheilvoll, verderblich:* COD. Udalr. 232 (epist. papae a. 1127) quantum ... -ciosam istam pestem symoniacae hereseos ... ecclesia abhorreat. ALBERT. STAD. Troil. 5,312 ars tua ... mundo tulit, Heccuba, ... illustrem -a virum *(i. Achillem). al.* **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. peccator, maleficus – Sünder, Missetäter:* WALAHFR. imag. Tetr. 56 -orum ... praeconia ... accelebrant omnis virtutis egentes. CHART. Laus. 334 p. 296,22 Reginoldus nimis peccator et -ciosus. CAPIT. reg. Franc. 252,24 -um coercere et ad poenitendum emollire. VITA Heinr. IV. 3 p. 16,6 non decere tam -um, plus notum crimine quam nomine, regnare. CONR. EBERB. exord. 2,31 l. 38 ego omnium -issimus confiteor *eqs. persaepe.* **b** *fem. i. q. mulier impudica – liederliche Person:* RADBERT. Matth. 9,346 'sicut ... est iniquus, qui castam dimittit' ... uxorem, 'sic ... iniustus, qui retinet meretricem' aut -am. **c** *neutr. i. q. flagitium – Schandtat, Skandal:* RADBERT. Arsen. 2,8 p. 68,29 coepit audire undique -a et obscenissima, turpia et inhonesta, ... qualia numquam in isto nostro audita sunt saeculo. CASUS Petrish. 3,30 multa -a perpetrarunt *(sc. Heinricus et homines eius). al.*

adv. **flagitiose.** *turpiter, impure, facinorose – auf schändliche, verwerfliche Weise, unrecht:* HINCM. divort. 12 p. 180,30 qui ... contra naturam -e peccat. LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 127,28 quod nefarie concupiverat, -issime optinuisset *abbas,* nisi *eqs.* DIPL. Frid. I. 289 p. 102,26 quod ..., que domus Dei ... predicatur, ... 'speluncam latronum' ... vobis illicite et -ciose 'feceritis' *(sc. cives Maguntini). saepe.*

flagitium (-cium), -i *n.* *c. gen. inhaerentiae: l. 61. adde* RADBERT. corp. Dom. 3,63. *al.*

1 *scelus, facinus, vitium, peccatum – Vergehen, Schandtat, Fehltritt, Laster, Sünde:* LEG. Burgund. const. I 44,1 illa *(sc. ingenua)* ... facinoris sui dehonestata -o (-a, -um *var. l.*) amissi pudoris sustinebit infamiam. LEG. Wisig. 3,5,7 tanti ... se -i quoinquinationibus polluunt *sodomitae,* quanto *eqs.* HINCM. divort. app. 1 p. 236,5 idolatrię. HROTSV. Abr. 6,5 ne ad tanta devenirem *(sc. Maria)* -a. RICHER. SENON. gest. 1,18 sui obliti propositi ... se -ciis submittebant *monachi. persaepe.* -um vetus *i. q. peccatum originale – Erbsünde:* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,239 -i veteris maculas in flumine purgans *turma.* **2** *per confusionem c.* flagellum *i. q. increpatio, poena, calamitas – Tadel, Strafe, Plage:* DIPL. Otton. III. 304 p. 731,7 aecclesiastica area ... atrocibus vexatur -is. DIPL. Heinr. II. 111 p. 137,12 ne inutilis servi -um subeamus *(spectat*

[Pörnbacher]

ad Vulg. Matth. 25,26).

flagito, -avi, -atum, -are. *script.:* fra-: HRABAN. epist. 30 p. 448,27 *(var. l.).* -ido: FORM. Salisb. II 4,13,4. -itt(o): *l.12. 40. 57. struct. notabiliores: c. dat. pro acc. (cf. Stotz, Handb. 4,IX § 15.3): l.21.41.42. al. pendent praep.:* ad *(cf. Stotz, Handb. 4,IX § 28.1sq.): l. 57.* pro: *l. 16. 35. 57. depon.: l. 57. metr.* flă-: *l. 52. adde* HROTSV. Theoph. 86. prim. 146. *al.*

I *(de-, ex)poscere, petere, (impense) exigere – (eindringlich) fordern, (inständig) erbitten, erflehen, flehen (um):* **A** *-ant homines:* **1** *spectat ad res:* **a** *in univ.:* LULL. epist. 98 p. 221,7 illud . . . subnixa prece -tto, ut *eqs.* WETT. Gall. 9 hospitii sustentationes ac infirmitatis sublevationes . . . -antur. TRANSL. Pus. 5 multis . . . precibus -tum sanctae Pusinnae . . . meruit *abbatissa* venerabile corpus. PASS. Quir. Teg. 5 de (pro suis 3) negotiis, ad que venerant, -are coeperunt *fratres.* HERM. AUGIENS. chron. a. 1052 p. 131,21 (vs.) pro qua *(matre)* . . . postulo, -o, lector, pulses . . . ut Dominum precibus. CHART. Carniol. II 36 p. 27,11 (epist. papae) nostre providentie remedium -astis *(sc. fratres). persaepe. accedente dat. personae pro acc.:* WETT. Gall. 14 ei *(levitae)* . . . induciae . . . -bantur. *absol. i. q. urgere – insistieren, drängen:* HRABAN. epist. 47 p. 502,7 -antibus amicis. OTFR. ad Liutb. 12 matronae verbis nimium -antis. DIPL. Otton. II. 278 p. 324,2 -ante abbate eius *(monasterii).* EPIST. Hann. 69 cum legatus . . . tanta instantia . . . non iam rogandi, sed -andi me coartasset. *al.* **b** *optare, contendere, pacisci – wünschen, verlangen, (danach) streben (zu), sich ausbedingen:* DIPL. Otton. II. 278 p. 323,31 ut divina maiestas tanto nostram augeat potestatem . . ., quanto studiosius eius ęcclesias sublimare -amus. RUOTG. Brun. 20 p. 20,27 ut mens mea semper -at. CHART. Naumb. I 277 p. 261,5 que *(bona)* . . . sorores ob vicinitatis commoditatem habere -bant. **c** *orare – (darum) beten (dass):* CARM. Salisb. II 3,11 donet ut omne bonum Clemens, -are memento. DHUODA lib. man. epigr. 67 -ans (flagatans *B*) pro illum fragili labore. WALAHFR. carm. 69,6 hunc quicumque . . . perpendat . . . laborem, propitium Einmuato -et esse Deum. *al.* **2** *spectat ad homines (Deum, sanctos: l.46sqq.) i. q. rogare, implorare, supplicare – bitten, ersuchen, anflehen:* **a** *in univ.:* BONIF. epist. 31 clementiam fraternitatis vestrae . . . -amus (-ttamus 3) precibus, ut *eqs.* TRAD. Ratisb. 8 episcopo ego Posso supplicans -o, ut *eqs.* FORM. Salisb. II 3,10,4 tibi . . . -o, ut *eqs.* CONC. Karol. A 50^{D},50 p. 643,38 a sacerdotibus imperialis celsitudo -anda est, ut *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 2,30 omnes . . . -vit *iuvenis,* ut *eqs.* **b** *invocare – anrufen:* HUGEB. Willib. 1 p. 88,37 Deum . . . sospem . . . suum servare natum . . . -bant *(sc. parentes).* GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 56 Dominum -bat *Wiberat,* ut *eqs.* 1,12 l. 73 ut . . . altera pars *(sc. mulierum religiosarum)* clementiam sanctae Dei genitricis Mariae pro defensione populi . . . -ret. *saepe.* **c** *vindicare – in Anspruch nehmen (als):* CARM. libr. II 9,22 hoc humilis Bertoldus opus compegit et ausus est facti auctorem te *(sc. Ionam episcopum)* -are sui. **B** *-ant res incorporeae:* **1** *postulare, requirere – erfordern, erheischen:* DIPL. Arnulfi 3 p. 7,16 (interp.) prout necessitas -at. CHART. Heinr. Leon. 111 racio -at iusticie, ut *eqs. al.* **2** *de oratione i. q. clamare – rufen, flehen (zu):* FORM. Salisb. I 20 p. 445,6 vestra pro nobis ad Deum -ttatur oratio.

II *(cum flagitatione) proferre, recitare – (inständig) vorbringen, hersagen, 'beten':* EPIST. var. II 17 p. 324,5 qui *(psalmi)* licet in suis sunt congrui sensibus, tamen in his non pertinent -ari anxietatibus.

***flagor,** -oris *m.* (flagrare; *per analogiam ad* fragor *formatum, ut vid.) fervor – Glut:* PASS. Brun. Querf. 5 (MG Script. XXX p. 1365,10; non ante s. XII.²) cum . . . omni -e flamma ignis . . . undique prorumperet.

1. flagrantia (-cia), -ae *f. script.* fragla-: *p.298,3.6. ardor – das Flammen, Glühen, Glut:* **1** *proprie de ignis ardore, aestu:* HUGEB. Willib. 4 p. 102,8 post . . . terribilis ignis -ae vaporibus. *al.* **2** *meton. in allocutione:* EPIST. var. II 14 p. 319,22 ut . . . munusculum . . . vestrae *(sc. imperatricis)* offerrem *(sc. Freculfus)* almitatis -ae. *al.* **3** *translate:* **a** *fervor, vehementia – glühende Liebe, Feuer, Heftigkeit:* RADBERT. corp. Dom. 11,51 dum se intellegunt *fideles* . . . ad tantam -am caritatis provectos. GERH. AUGUST. Udalr. 1,21 l. 23 divini amoris. CHART. Salem. 531 p. 135,25 ob religionis sancte fraglanciam. **b** *nitor – Glanz:* CHRIST. STAB. Matth. 14,397 modica fides dicitur, . . . dum non videtur, sed magnam habet -am (fragl- *var. l.*) et remunerationem post triumphatum mundum.

2. flagrantia *v.* fragrantia.

1. flagro, -avi, -are. *script.:* fragl(o): *l.16.24. al.* frag(o): *l. 56. struct. notabiliores: c. praep.:* circa: *l.31.* pro: *l.26. c. gen. gerundii: l.28. metr. (cf. ThLL. VI/1. p. 846,31sqq.):* flă-: *l.20. adde* WALAHFR. carm. 72,2,4. HROTSV. prim. 526. *al.* flā-: *l.19.48. adde* WALAHFR. Mamm. 10,24. *al.*

1 *intrans.:* **a** *proprie i. q. ardere – flackern, lodern, (ent)brennen, glühen:* **α** *in univ.:* BONIF. epist. 10 p. 15,6 igne fraglante (-ante *p. corr. pars codd.*). THIETM. chron. 7,29 incendio late -anti (*sim.* 7,58 ignis late -ans). *al. de homine:* METELL. Quir. 53,14 qui *(demens)* labens . . . mergitur ignibus partimque -ans leditur. **β** *nitere – leuchten, funkeln:* HRABAN. carm. 39,45,3 stella -s . . . lumine magos duxit. *al. v. et p. 303,67.* **b** *in imag. vel translate:* **α** *exardescere, vehementer cupere – brennen (auf), verlangen (nach), darauf brennen zu:* FORM. Wisig. 10 quod humanus animus in Dei amore -etur *(ed.,* fragl- *cod.; sim.* WALTH. SPIR. Christoph. I 9 in Domini amore. *al.).* ARBEO Emm. 1 longe lateque -ando (fragl- *var. l.*) in partibus mundi fama. RIMB. Anscar. 34 p. 65,16 pro vocatione gentium. RUOTG. Brun. 44 p. 47,16 ut mens . . . spe ad superna -et. THANGM. Bernw. 19 magistrum videndi -ans *imperator.* CHRON. Thietm. 9 in amorem . . . virginis . . . -vit *rex.* HERM. IUD. conv. 10 p. 100,21 quo *(desiderio)* . . . circa veritatis indaginem -veram. *saepe. in lusu verborum:* CHART. Wirt. 1999 p. 394,33 (a. 1268) qui *(affectus)* . . . bono odore . . . flagrando (*i.* fragrando) fraglavit. **β** *vigere – kräftig sein, blühen:* EPIST. Bonif. 29 p. 53,24 (vs.) qua *(sc. in regno Patris)* . . . -ans . . . regnet gloria Christi. LIBER diurn. 68 preceptum de prepositatu: . . . Dei ecclesia digne commissa meliori . . . -vit statu. RADBERT. corp. Dom. 20,61 dum sobrietas -at in corpore, dum omnis fervor carnis conquiescit. **2** *trans.:* **a** *offerre – opfern, darbringen:* WETT. Gall. 1 sacrificium Christo -bat. **b** *desiderare – ersehnen:* VITA Lonogh. prol. (MGMer. VII p. 432,34) dum virtutem boni operis -at *homo,* non suis meritis hoc deputet.

adi. **flagrans,** -antis. **1** *ardens – brennend, heiß, glühend:* **a** *proprie:* SALOM. II. epist. 26 p. 411,32 cum . . . dominus . . . per -issimum aestum ad nocturnam mansionem . . . festinaret. **b** *in imag. vel translate:* GODESC. SAXO theol. 22 p. 321,11 me faciat *Dominus* sibi . . . fidelissimum, . . . amantissimum, -issimum, flammantissimum. POETA SAXO 4,140 -i . . . amore. 5,23. DIPL. Heinr. II. 261 p. 309,11 cenobium . . . ut sub nostri tuicionem . . . recipiamus, -es inhiant *Hildesuit et Walburgis. al.* **2** *vi crescendi, se diffundendi praeditus – fähig zu wachsen, sich auszubreiten:* CHRIST. STAB. Matth. 17,203 non ideo fides grano sinapis comparatur, quod parva sit, sed quia -s est. **3** *de deprehensione i. qui manifesto scelere evenit – beim Begehen der Tat erfolgt (cf. 'in flagranti'):* CONST. Melf. 2,10 p. 309,30 nisi crimen . . . vel confessione sua vel ipsa -i (fraganti *V2. Va*) deprehensione sit evidens.

adv. **flagranter.** *ardenter, vehementer – feurig, heiß, heftig, innig:* GODESC. SAXO theol. 19 p. 272,3 quisquis haec legerit et . . . ceteris depromere -r incanduerit. FROWIN. explan. prol. 274 -r . . . concupiscendo.

2. flagro *v.* 1. fragro.

flagrum, -i *n. script.* fra-: *p.299,14.17. al.* **1** *flagellum, scutica – Geißel, Peitsche, Knute:* **a** *proprie:* HYMN. Hraban. 21,6,1 qui *(Petrus et Marcellinus)* torquentur caesi -is, exarantur unguibus. EKKEH. IV. bened. I 42,1 grammatica scalpris parcens terat otia -is (gloss.: lege Martianum *[3,224]*). ALBERT. M. sent. 3,15,2 p. 267ᵃ,37 cum . . . -o . . . incutiente dolorem. animal. 8,30 percutit *(sc. rector)* eum *(elephantem)* . . . -o (*cf. p. 610ᵃ,28* τῷ δρεπάνῳ) duro, quod est sicut peltae quaedam compositio. *al.* **b** *meton. i. q. ictus flagelli, verber, flagellatio – Geißelstreich, -hieb, Geißelung:* PAUL. DIAC.

[Pörnbacher]

carm. 6,31 lenia -a (gloss.: flagella) vagam sistunt moderamine mentem. WALAHFR. carm. 5,34 qui *(Deus)* Christum post -a, crucem, maledicta . . . surgere . . . fecit. HROTSV. Sap. 5,21 si -a parvipendis *(sc. Spes). al.* **c** *translate:* **α** *incitamentum – Ansporn:* ABBO SANGERM. bell. praef. p. 77,7 fraterni . . . non inmemor -i (gloss.: amoris). **β** *castigatio, calamitas – Züchtigung, Plage:* HRABAN. carm. 37,58 qui *(sc. Deus)* totam stravit Aegyptum -is. 37,88 quatenus a nobis transferat ille -a. WALAHFR. carm. 5,11 quo vasa interitus -is et pace sinuntur tendere calle suo, per quod pietatis aguntur vasa . . . lucis amare viam. **2** *pampinus, caulis, virga – (dünner) Zweig, Ranke, Trieb:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. veget. 1,106 producendo *generatio plantarum* . . . virgas et -a et folia. 1,153 nascuntur . . . in virgis ea, quae vocantur -a (fr- *var. l.*). 7,176 cum putatur vitis, nec in summo servanda sunt -a neque *eqs. ibid. al. surculus – Pfropfreis:* ALBERT. M. veget. 5,63 cum . . . inseruntur -a (fr- *var. l.*) prunorum. 7,82 parva -a recentia. *ibid. al.* **b** *usu plur. i. q. virgultum – Gebüsch:* ABBO SANGERM. bell. 3,48 agitent (gloss.: moveant) flabra (gloss.: venti) -a (gloss.: virgas viridiarii). **3** *per confusionem i. q. flabrum – Hauch:* EPIST. Parax. 5 (Sudhoffs Arch. 46. 1962. p. 298; s. VIII./IX.) ventorum . . . -a.

***flaiolum,** -i *n.* *(francog. vet.* flajol, *cf. Meyer-Lübke, REW*[3] *nr. 3339; v. et LexMusLat. II. p. 90)* *tibia – Blasinstrument, Flöte:* IOH. GARL. mus. mens. 15,25 altera *copula* est, quae fit in abscisione sonorum . . ., et iste modus sumitur -is.

flama *v.* flamma.

1. flamen, -inis *m.* *sacerdos – Priester:* **1** *spectat ad paganos ('Götzen-, Eigenpriester', 'Flamen'):* AMARC. serm. 2,355 quot virtutes gessit *(sc. Hercules)*, tot energia cepit -bus curę . . . tapetas sternere. DIPL. Frid. I. 192 p. 322,11 quę *(sedis Lugdunensis)* . . . ritu gentilium primis -bus vel primis legis doctoribus ceteris civitatibus preminebat. HELM. chron. 6 p. 17,11 -em suum non minus quam regem venerantur *Rani.* 52 p. 102,20 his *(diis)* dicati erant -es et sacrificiorum libamenta. HIST. Patav. a. 1251 (MGScript. XXV p. 618,43) per has *(sc. patriae)* civitates -es et tempore Iesu Christi episcopi successerunt. *al. v. et vol. I. p. 889,67.* **2** *spectat ad christianos:* **a** *ecclesiasticus, clericus, presbyter – Geistlicher, Kleriker:* PAUL. DIAC. carm. 25,16 -bus . . . ipsis famina sancta dabat *Arichis. al.* **b** *episcopus – Bischof:* EKKEH. IV. carm. var. I 7,2 Vualtherus -n . . . requiescat. *al.* *cf.* *archiflamen, *protoflamen.

2. flamen, -inis *n.* *script. et form.:* fulim-: *l.58.* -mm-: *p. 300,7.* *abl. sg.* -i: *l.69.* *flatus, flatura, flabrum – das Blasen, Wehen, Säuseln, Atem, Hauch:* **1** *de vi naturae (in imag.: l.51):* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* EPIST. Teg. I 4 accensę candelę -e ventorum turbatę. FROUM. carm. 35,10 hic *(folliculus)* retrahit flatum, quotiens efflaverit illum, tu *(sc. Meginhalmus)* ventus penitus -bus vacuus. *saepe.* **β** *ventus, aura – Wind, Luft(hauch):* WANDALB. mens. 177 triticeam praebent bona -a messem. PASS. Petri et Pauli 325 vi -is actus occidit *Petrus.* VITA Willib. p. 17,38 -a navigii praestolantes *(sc. fratres).* p. 19,27 qui domum supra petram aedificans fluminum -umque formidines non expavit (*spectat ad Vulg. Matth. 7,24sq.; sim.* VITA Godefr. Capp. II 186 -a non metuens, flumina despiciens). ANON. Mell. 29 p. 62,26 validi fuliminis (*ex* BEDA hist. eccl. 5,17 p. 319,11 -is) procella. *saepe.* *adde:* TIT. metr. III 16,1 -is *(sc. flabelli)* hoc donum . . . sume *(sc. Deus)* libens. **b** *meton. de rebus -e motis:* **α** *vexillum – Fahne:* MIRAC. Richar. 1,11 (MGScript. XV p. 917,28; s. IX.) cum -bus et crucibus et omni decore compositi gaudioque . . . repleti . . . intulerunt *fratres* . . . corpus, ubi *eqs.* WOLFHARD. Waldb. 3,6 p. 278,10 ut ipsa *(mulier)* . . . praevia atque signifera -a sequeretur. 4,10 p. 322,27 cum agmine clericorum et pauperum commixto -a devehentium et Kyrie eleison . . . canentium. **β** *velum – Kopftuch, Schleier:* VITA Pus. 5 p. 217,34 quod simul tot filiarum sacro velaret *pater* -i. *cf. p.300,57.* **2** *de virtute, emanatione solis:* CARM. cod. Vat. (5330) 3,8 quem *(solem)* Salomon vitę -n testatur habere *(v. notam ed.).* **3** *de flatu anim. (Dei: p.300,15.26sqq.):* **a** *proprie vel in imag.:* **α** *in univ.:* CARM. Cantabr. A 5,8[a],2 quem *(iuvenem)* reliquit vite -n. *al. v. et p.302,64.* **β** *halitus – das (Aus-)Hauchen, Ausatmen:* YSENGRIMUS 5,875 crustas mollisset -e terno atque saginasset *(sc. abbas pinguissimus).* **γ** *sonus, vox, cantus – Ton, Stimme, Gesang:* PAUL. ALBAR. carm. 1,2 vox, filomela, tua metrorum carmina vincit et superat miris -a magna modis. 12,16 ut dulcis revoet musica -mmine. EGBERT. fec. rat. 1,1435 credidit *lupus* ingentem magno sub -e *(sc. philomelae)* questum. **δ** *(con)fabulatio, vaniloquium – das Reden, Gerede:* PAUL. DIAC. carm. 4,1,6 fragilis captantur -a laudis. FROUM. carm. 10,12 hoc *(i. fateri; v. notam ed.)* faciunt stulti ventoso -e pasti. *v. et p.176,39.* **ε** *prophetia – Prophetie:* NADDA Cyriac. II 28 lux orta fuit residenti mortis in umbra . . . populo -e (*cf.* ALCUIN. carm. 34,16 famine) veridico *(spectat ad Vulg. Is. 9,2).* **ζ** *de inspiratione Dei i. q. spiritus, donum – das Hauchen, (Geistes-)Gabe:* EKKEH. IV. pict. Mog. 452 orat *rex David* robore divino reparari -e trino (gloss.: id est recto, sancto, principali *[ex Vulg. psalm. 50,12sqq.]*). CARM. de gener. Christi 276 virtutis (gloss.: fortitudinis) -n (gloss.: spiritus) dictaverat hoc moderamen. **b** *meton.:* **α** *anima – Seele:* CAND. FULD. Eigil. II 24,6 prex . . . refertur . . . Deo cari pro -e patris. ABBO SANGERM. bell. 2,462 -a (gloss.: animas) quot tulerat *Tetbertus* telis. EPITAPH. var. II 55,12 -n conscendit Olympum. VITA Verenae II 128 (MGPoet. V p. 99) reddidit ętherio sanctum . . . -n Olimpo et mortale suum subiit sic ipsa sepulchrum. *al.* **β** *de persona trinitatis i. q. spiritus sanctus – der Heilige Geist:* CARM. libr. III 29,3 divino -e plenus *Augustinus.* MIRAC. Winn. 11 (MGMer. V p. 786,41) qui *(sc. Christus)* cum Patre et sancto -e vivit et regnat. EKKEH. IV. bened. I 2,93 laus cum Prole Patri, cum F-e, gratia matri. 26,74 effusos amnes superat vox Pneumatis *(corr. ex* F-is *cod.)* omnes. VITA Anton. Senon. 2 (MGScript. XXV p. 345) o Deus eterne, lucis splendorque paterne, -e cum sancto mihi, queso, famina danto. *persaepe.* *in indicatione Pentecostes:* ECBASIS capt. 837 usque sacrum -n quo certum est adfore missum.

flamesco *v.* flammesco. **flamiger** *v.* flammiger.

***flamingicalis** (flem-), -e. mansus -is *i. q. hoba parva – flämische, 'kleine' Hufe (de re v. l.46):* CHART. Samb. 77[a] p. 43,13sqq. (a. 1263) inter nos *(sc. episcopum)* et fratres . . . triginta mansi fle-es limitantur et alia triginta mansi . . . fle-es in loco, ubi *eqs.*

***flamingicus** *vel* ***flamingus** (-mm-) *vel* ***flaminicus** (-igus), -a, -um. *(cf. francog.* flaming; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 598sq.)* mansus -us *i. q. hoba parva – flämische, 'kleine' Hufe (de mensura agrorum in Silesia adhibita; de re v. Hoops, RGA* [2]*XVIII. p. 21):* CHART. Sil. D II 128 (a. 1237) dedimus *(sc. episcopus)* . . . ducentos mansos -nigos. 155 de quolibet manso -gico. 427 cum trecentis mansis -nicis. 195 de manso quolibet -ngo. CHART. Brand. A XX 10 p. 183,32 de unoquoque manso -mmingo. CHART. Oelsn. 71 de . . . mansis -gicis.

1. flaminium (-neum), -i *n.* *sacerdotium – Priestertum:* ALDH. virg. I 23 p. 255,19 pontificum -a (-ea, flammea, flamina *var. l.*) . . . evacuavit *Didymus.* 54 p. 312,14 per Melchisedech . . . caelestis infulae -um praesignabatur.

2. *flaminium, -i. (2. flamen) *velamen – Schleier:* THEOD. TREV. Liutr. 40,2 quo . . . virginali velate -o divino consignarentur *puellae* . . . ministerio. *cf. p.299,69.*

flamma, -ae *f.* *(m.: p.301,26.27)* *script.:* fia-: *p.301,2.* flama: IOH. VEN. chron. p. 139,16. *form. decl. II.: p.301,45.* *struct. c. gen.:* *inhaerentiae: passim, e. g. l.65.p.297,65.301, 30.* *explicativo: p.302,1.* *confunditur c.* flamen: *l.68. fort. add.: p.301,21.*

ardor, ignis – (lodernde) Flamme, (helles) Feuer: **1** *proprie:* **a** *in univ.:* LEG. Burgund. const. I 41,2 si . . . -am (-a *var. l.*) i g n i s ad . . . messem alterius vis venti transtulerit (*p. 297,65.301,30.38.50. saepe. sim.* DIPL. Karoli III. 47 p. 78,5 ignium). ARBEO Emm. 33 quietissimam in altum -e (flaminis, flamine *var. l.*) direxerunt *lumina* atiem. WETT. Gall. 33 per XXX dies -a in eis *(candelis)* rutilans experiebatur. ALFAN. premn. phys. 28,5 p. 136 si -am (*PG 40,709*[B] φλόγα) quis operuit. OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 126,1 faculae . . . piceas -as feren-

[Pörnbacher]

tes. ACTA imp. Winkelm. I 612,2 p. 492,21 vidi *(sc. notarius)* eam Muram comburere et fumum et ignem atque fi-am. *persaepe. v. et p.293,35.303,41.50.* *distinguitur ab igni:* HILDEG. fragm. 819 -a ignem iuvat et ignis -am. **b** *c. colore quodam:* **α** *de incendio ('Brand', 'Feuersbrunst'):* POETA SAXO 1,135 -is ... simul populantur *Saxones* et armis. 2,403 ferro -aque (OTTO FRISING. gest. 1 p. 13,3. *saepe. sim.* DIPL. Pipp. 42 p. 59,39 [spur. s. XII.] gladio et -a). WALTH. SPIR. Christoph. II 1,71 mundum -a Phoetontis adustum ... finxit Gręcia mendax. 6,230 -ę sive famis et acredine libera *(sc. terra)* pestis. THIETM. chron. 6,17 monasterium ... -a nostrae iniquitatis ultrix consumens. OTTO FRISING. gest. 1,13 p. 29,3 loca direptioni et -ae exponi. *saepe.* **β** *de foco inferni:* COD. Lauresh. 1 p. 267,10 (a. 764) ut non inveniat in nobis ultrix -a, quod devoret *(sim.* DIPL. Zwent. 16 p. 47,9 ultrices eterni incendii -as minime evadat *[sc. transgressor]*. WALAHFR. Mamm. 23,9 vindice -a. *al.)*. CARM. libr. II 5,1,8 vasta ... fumigere vincant *boni* incendia -ae. WALAHFR. Wett. 800 propriam quaerit quicumque salutem, haec agat et sese poterit subducere -is. OTLOH. prov. F 52 -ae inextinguibili ... tradetur, qui *eqs*. (*sim.* CHART. Carinth. III 1439 p. 558,38 gehennalibus -is [flaminis *ed. c. cod. unico*]). *saepe. v. et p.303,42.* **γ** ultima -a *i. q. dies iudicii – der Tag des Gerichts (cf. ThLL. VI/1. p. 867,21sqq.):* NADDA Cyriac. II 54 ultima -a bibat laxet et hos apices. **δ** *de foco vulcanio:* HUGEB. Willib. 4 p. 102,3sqq. tetrum ... eructuantem de puteo -am erumpere videbat ad instar tonitrui tonantis, sic -am magnum (magnam *pars codd.*) et fumi vaporem ... in altum ascendentem ... intuebat *eqs*. WIDUK. gest. 2,32 quia multis in locis -as evomeret *mons.* **ε** *de phaenomeno, portento:* ANNAL. Xant. a. 839 -a ignis supra totum mare visa est. YSENGRIMUS 7,652 cernitur arctoum -a cremare polum. *al.* **ζ** *pro cognomento:* CHART. scrin. Col. B 1015 (a. 1273) Iacobus dictus F-a emit sibi ... usumfructum ... domus. **c** *usu iur. et canon.:* **α** *de iudicio ignis (de re v. HRG I. p. 1769sqq. et Hoops, RGA ²XXII. p. 150sq.):* EPIST. Mog. 22 p. 356,23 (a. 1007) ut ... in -am manum mittens ineptiam meam proditurus exordiar *(sc. monachus)*. BERTH. chron. B a. 1067 p. 205,1 iudice -a ignis. *saepe. v. et p.205,22.* **β** *de poena, supplicio, martyrio (de re v. HRG I. p. 1125sqq.; interdum de rogo, e. g. l.44.45):* WALAHFR. Mamm. 18,9 columba ... de caelo venit, -as secrevit. AGIUS epic. Hath. 283 quos *(tres pueros)* -a vorax non attigit olim. WALTH. SPIR. Christoph. I 19 eam *(Niceam)* ligatis manibus et pedibus in medio precepit *rex* iactare -arum. CONST. Melf. 1,1 p. 151,10 ut vivi in conspectu populi comburantur *Patareni* -arum (-orum O) commissi iudicio. *saepe.* **2** *per compar., in imag., alleg., translate:* **a** *in univ.:* WALAHFR. Mamm. 14,6 qui *(iudex)* magnam in pectore -am sanctorum ignorans ignes adhibere caducos non timuit. RIMB. Anscar. 4 ex cuius *(sc. Christi)* oculis splendor divinitatis velut -a ignis radiabat *(cf. Vulg. apoc. 1,14)*. POETA SAXO 2,349 gerens *Leutberga* odii sub pectore -as *(sim.* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,132 -arum ... globos ... sub pectore volvens *rex [spectat ad Verg. georg. 1,473])*. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 179 internae caritatis. HILDEG. scivias 2,2 l. 136 sicut -a in uno ardore tres vires habet, sic et unus Deus in tribus personis est. ABSAL. serm. 36 p. 210C in aliis ... spiritus sanctus est -a, in aliis lux *eqs. saepe. v. et p.305,68.* **b** *de vi i. q. vehementia – Heftigkeit, Leidenschaft:* HRABAN. carm. 15,5 pectus amor nostrum penetravit perpete -a *(ex* ALCUIN. carm. 1,1; *v. notam ed.)*. MART. VALER. buc. 4,57 Leandreis narrat *(sc. Apollo)* freta pervia -is *(v. notam ed.). saepe.* **3** *meton.:* **a** *stella, sidus – Stern, Gestirn:* WANDALB. mens. 52 sidera Piscis ... tricenis senisque micantia -is. LIGURINUS 4,184 utraque *(sc. Canis maioris et minoris)* -a nocens, sed longe tristior illa, cuius *eqs. al.* **b** *aestus – Hitze, Glut:* HROTSV. Gong. 410 in madidis audax ardebat *coniux lasciva* harenis uritur et -is ... aequoreis *(de iudicio aquae; de re v. l.34).* **c** *usu plur. i. q. lumen, nitor – das Leuchten, Licht, Glanz, Schein:* THEOD. TREV. mirac. Celsi 12 p. 409B protentis miraculorum -is *(spectat ad Vulg. Matth. 5,15)*. ALBERT. M. metaph. 1,3,7 p. 37,38 dixit *Empedocles* ... ignem caelestem ... per limpidas -as siderum entibus principiari. *v. et p.302,57.* *de radiis oculorum:* WALTH. SPIR. Christoph. I 14 cum ... -as oculorum in terga reflecteret. **d** *cauterium – Brenneisen:* YSENGRIMUS 2,247 nunc ferrum, nunc -a adimit, nunc potio morbum pinguibus. **e** *flammula, manus – 'Fähnlein', Haufe:* ALBERT. STAD. Troil. 5,530 pugnans stabat adhuc fervida -a virum.

***flammabilis,** -e. *qui facile inflammatur – entzündlich:* ALBERT. M. meteor. 4,3,19 p. 287,9 dico ... illa esse 'flammantia (-ia *var. l.; p. 387b,19* φλογιστά)' sive inflammabilia, 'quaecumque valent' ex se 'flammam praebere'. 4,3,21 p. 288,25 '-ia' quaedam 'sunt vaporativa', ita quod illa vaporativa per se inflammantur. p. 288,28 per se ... -ia sunt illa vaporativa, 'quae *eqs*.'

flammasco *v*. flammesco.

***flammaticus,** -a, -um. *igneus, ignitus – brennend (heiß), glühend, Feuer(s)-, Flammen-:* HRABAN. carm. 39,90,3 ubi *(sc. in flammis gehennae)* gehennae gemitus, ... ubi ardor -us.

***flammatilis,** -e. *flammeus – Flammen-:* RADBERT. Matth. 2,3254 restincta est ... aquis baptismi rumphea illa -is, quae versabatur ante ianuas paradysi.

flammatio, -onis *f.* *inflammatio – Erhitzung:* GEBER. summ. 40 p. 365 sublimatum ... directe non inflammatur, sed volat et extenuat sine -e *(A,* inflammatione *rell.)* precedente, tamen fusione.

flammen *v*. 2. flamen.

flammeolus (flame-), -a, -um. **1** *flammeus, igneus – feuer-, glutrot:* PS. GALEN. anat. 41 p. 213A quaedam *(sc. caro est)* -a (flame- *cod. Vindob. p. 29,33*), ut caro pulmonis. **2** *ardens – brennend, flammend, entflammt:* EPIST. Hildesh. 134,23 laus persone: erat ille ... caritate -us.

flammesco (flame-) *vel* **flammasco,** -ere. *pendet* in *c. acc.: l.48.* **1** *strictius i. q. ardescere – entflammen, (ent)brennen, (er)glühen:* **a** *proprie:* CONR. EBERB. exord. 4,5 qui in camino ignito oleum inicit, totum -escere (-ascere *var. l.*) facit. ALBERT. M. meteor. 4,3,20 p. 288,13 siccum non adeo bene continuatur ei *(humido)*, quod per ipsum '-escere (*p. 387b,29* φλόγα ποιῆσαι)' possit. **b** *in imag. vel per compar.:* BERTHA Adelh. 3 p. 756,48 ut fomite sancti spiritus flamescant in nobis naturalis ingenii scintillae. GESTA Lob. 23 p. 326,29 qui non conversionis fervore novicio stipulae instar in brevi -escentes, sed *eqs*. ABSAL. serm. 28 p. 165B aurum in sole positum lucet, -ascit et scintillat; sic pastor ecclesiasticus -ascere debet intus igne charitatis. GERHOH. psalm. 38 p. 433,14 ignis ... in eloquio -escens. *al.* **c** *translate:* **α** *in univ.:* MEGINFR. Emm. 9 p. 979B indignatione -escit *dux*. RAPULARIUS 409 discendi ... -escis (-ascis *var. l.*) amore. CONR. EBERB. exord. 2,5 spiritu fraternae caritatis -escens (-ascens, inflammescens *var. l.*) *Bernardus*. 3,28 l. 9 devotas mentes in amorem Christi -escere (-ascere *var. l.*) speramus. *al.* **β** *rubescere – 'glühen':* PETR. DAM. epist. 28 p. 272,15 ibi *(sc. in paradiso)* ... rosae karitatis igneo rubore -ascunt (-escunt *var. l.*). **2** *latius i. q. lucere – leuchten:* **a** *in univ.:* CARM. var. III 13,13 cum tua tam late lampas -ascat (gloss.: se fundat) in orbe. **b** *splendescere, rutilare – glänzen, funkeln, schimmern:* AEDILV. carm. 22,34 aurea cum gemmis flavescit (-escit [flame- *var. l.*] *ed. Campbell 725*) lamina. 22,76 rutilans auro -escit gratia mira. CARM. de gener. Christi 1604 ad violę morem gestas, ametiste, decorem, auro -escens (-ascens *codd.*; gloss.: id est habens flammas similes auro). ALBERT. STAD. Troil. 5,205 casside -escit *Penthesilea*, phalera micat, ense choruscat *(cf. p.305,52). al. v. et l.41.*

flammeus (flame-), -a, -um. *flammans, igneus, rutilus, fulgidus – flammend, feurig, glänzend, feuerrot, Flammen-, Feuer(s)-:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* ALDH. virg. II 1344 -a ... flamina Caci. 2369 nuntius e caelo ... -us aspectu. PS. GALEN. puls. (cod. Vr.) 190 urina -a si apparet sicut sol (*sim.* puls. 9 [laminea *ed. vix recte*]). MILO Amand. 8 (MGMer. V p. 482,18) solvebat Sol ... a curru -o ignivomos quadrupedes. HRABAN. carm. 37,71 -us ardor. HROTSV. Cal. 9,13 ex cuius *(iuvenis)* -a facie candentes ... scintillae transiliebant. CARM. Bur. 103,3, 1,7 face -a me peruris *(sc. Venus)*. ALBERT. STAD. Troil. 5,529 rota solis -a. *saepe.* **b** *fervidus, calidus – glühend, heiß:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,143 tibi tortas, demonis o fili,

[Pörnbacher]

per -a texa (texta *corr. Pez, Harster*) catenas ... conflavit amussis. ANON. coit. 1,5,9 aliquibus ... caput -o (flameo *var. l.*) fumo corrumpitur. *v. et p.304,16.* **2** *per compar., in imag., translate:* **a** *adurens – 'brennend':* ALBERT. M. animal. 25,39 p. 1573,10 carnem ... consumit *venenum*, ac si -a edacitate corriperetur *homo*. **b** *ardens, vehemens – leidenschaftlich, entbrannt (in), 'glühend' (vor):* LULL. epist. 92 p. 211,11 mollia ... cervicalia a viris potius exibeantur quam a -is puellis. RADBOD. carm. 4,46 -us (gloss.: plenus dilectione Christi) intus erat *Switbertus*. BRUNO MAGD. bell. 76 eius *(regis)* -o furori suae consensionis oleum ministrat *archiepiscopus*. EPIST. Hildesh. 134,24 homo ... erat ... caritate ... -us. **c** *de oculis i. q. fulgens – leuchtend:* CHART. Mog. A II 246 p. 447,4 (epist. papae a. 1159) ad quendam capellanum suum ... -os (flameos ANNAL. Ianuens. I p. 56,19) oculos ... inflexit *(sc. antipapa)*. ALBERT. M. animal. 23,60 p. 1463,23 habet *falco gibbosus* ... oculos -os, ardentes. **d** *lucidus – klar, eindringlich:* PASS. Ursulae I 17 -is visionibus ... admonitus ... Clematius ... hanc basilicam ... restituit *(ex inscriptione)*.

flammicomus, -a, -um. *flammeis radiis praeditus, flammeus – mit Lichtstrahlen versehen, flammend, leuchtend:* MILO carm. 1,6,4,372 cumque ... sol -us puro rutilaverit ortu.

***flammicula,** -ae *f.* *flammula, igniculus – Flämmchen, Feuerchen:* COSMAS chron. 3,11 p. 171,23 presul iniecit pannum super flammivomos carbones; mira res, fumiculus et -a circa pannum emicuit, sed minime nocuit. *v. et l.42.*

***flammifacio,** -ere. *exardescere – sich entzünden, aufflammen:* ALCUIN. epist. 191 num ignis in silice, nisi excutiatur, -it?

flammifer, -era, -erum. **1** *ardens, flagrans – brennend, lodernd, Flammen-, Feuer(s)-:* HARIULF. chron. 3,28 p. 164,11 acsi -is esset *archa* suppleta incendiis. ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 550,9 quatenus coacervatis ... tot fomentis ignium et tot -is vaporibus aggregatis nulli esset dubium, quin palos tantus ardor exureret. *al.* *in imag.:* PAUL. ALBAR. carm. 11,31 pendent oracula, que non sunt igne recocta -i sancti *(i. Hieronymi)*, rutila[n]t qui luce fidei. **2** *rutilans, splendens – strahlend:* THEODULF. carm. 23,13 -r ut sol *(de Deo)*. *v. et l.66.*

***flammiferatus,** -a, -um. *ardens, flagrans – brennend, lodernd:* DONIZO Mathild. 1,480 videt *praesul* ignem -um; approprians iuxta dum flammas sensit, ... clamat: '... si modo raram flammiculam vilem nequeo sufferre, ... baratri flammam ... quomodo suffere potero?'

flammiger (flami-), -era, -erum. *form.* -erus: *l.54.* *flammifer, flagrans, flammeus – Flammen tragend, brennend, Flammen-:* **1** *proprie:* CARM. Paul. Diac. app. I 8,12 -as stipulas Vulcani mergis *(sc. sacerdos)* ad ollas. FLOR. LUGD. carm. 4,197 -o curru ... propheta tollitur in caelum (*sim.* MILO carm. 3,4,1,14,306 -is bigis). IOH. NEAP. Ian. 7 verticem eius vidit *antistes* ... fundere flammam; ... -um illud caput spiritalibus detinebat osculis. RATHER. Metr. 13,626 sol ... cum -is invectus equis altum petit. GISLEB. ELNON. inc. 2,317 -is septenus *(i. spiritus sanctus)* heris tua castra tueris. BERTH. annal. B a. 1067 p. 205,8 ignis -us. CHRON. Camer. 2,32 p. 537, 19 crinitos radios velut -as hastas emittens *cometa*. *al.* *proverb.:* CAND. FULD. Eigil. II 10,10sq. quod quis -o ... contactus ab igne ignem -um *(ed. Becht)* ... veretur. **2** *in imag. vel translate:* **a** *rutilus, fulgidus – feurig, flammend, glänzend, leuchtend:* BONIF. carm. 1,167 aurea -is tranent *sancti* ut ad astra coronis. ALCUIN. carm. 1,631 -o praedixit *(sc. Michael archangelus)* talia vultu: *'eqs.'* GISLEM. Droct. 13 (MGMer. III p. 541,13) tectum ... basilicae coopertum ... deaurato cipro aere repercussum solis iubare sic -o rutilabat fulgore, quatinus *eqs.* ALBERT. STAD. Troil. 5,200 calcat *Penthesilea* -as ... strepas. *al.* *spectat ad sidera:* WANDALB. mens. 203 remittit *mensis Augustus* ... -am (flammiferam *var. l.*) volventem lampada solem. CARM. de temp. rat. 694 flagrat -r ductor dierum Lucifer. GERHOH. Antichr. 1,5 p. 316,12 sidus -um *(i. cometa)*. *al.* **b** *aestuosus – Hitze bringend, glühend, heiß (per compar.: l.72):* ALCUIN. carm. 1,590 arida -is tabescit terra sub astris *(sim. p.304,16)*. BENZO ad Heinr. IV. 6 praef. p. 518,21 cuius *(sc. episcopi)* fides est flami-a ut ardens caminus. ODO MAGDEB. Ern. 2,227 favillam. *al.* **c** *ardens, calidus, vehemens – leidenschaftlich, innig:* EPIST. Bonif. 8 p. 3,14 -is oraculis ... nos *(sc. abbatissam)* apud ... Dominum defendere. DAVID compos. 3,41,1 ne lingua prosiliat in verba -a.

flammigerans, -antis. *ardens – brennend:* VITA Adalb. Prag. 17 (MGScript. XV p. 1183,41; s. XII.) de illius *(pisciculi)* ventriculo digitum sancti pontificis in modum rutilantis candele -em extrahunt *nautae*. *in imag. vel per compar. (loci spectant ad Vulg. Ier. 20,9):* AMADEUS LAUS. hom. 1,152 nec ferens ... vim Verbi -is 'in ossibus' precabatur *Simeon* sui corporis resolutionem. 6,290 'factu'm est verbum eius *(Nati)* 'quasi ignis' -s (exaestuans *Vulg. Ier. 20,9*) 'in ossibus' tuis *(sc. Mariae)*. CAES. HEIST. Elis. I 24 p. 372,19. *al.*

***flammineus,** -a, -um. *aestuosus, flagrans – Hitze bringend, glühend, heiß:* VITA Salomae 184 quedam eorum *(astrorum)* sunt -a *(cod.*, flammigera *ci. Knapp*, flammea *ci. Gamans)*, quedam frigida.

flammipes, -pedis. *pedibus, ungulis flammeis praeditus – feuerfüßig:* HEIRIC. Germ. I 3,225 -um cursu provectus *Phoebus* equorum.

***flammivolus,** -a, -um. *ignivomus, ardens – feurig, glühend:* ALCUIN. carm. 44,43 sol -us. *in imag.: l.56.*

***flammivomans,** -antis. *vehementer ardens, ignivomus – lichterloh brennend, funkensprühend:* RUD. TRUD. gest. 2,13 globus ... ardentis straminis ... se attollens ab incendio -is domunculae.

flammivomus (flami-), -a, -um. *flammas emittens, ignivomus, flammeus, ardens, ignitus – feuerspeiend, funkensprühend, feurig, glühend, Feuer(s)- (per enallagen: l.40.43):* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* RHYTHM. 68,4,3 serpentibus -is (flami- *var. l.*) rodenda *anima (sim.* CHRON. Pol. 2,39 p. 109,14 draco -us [flami- *var. l.*]. *ibid. al.)*. PAULIN. AQUIL. carm. 6,16,1 de manu Cociti -i (flami- *var. l.; v. notam ed. p. 55*). HROTSV. Sap. 6,2 inter -os vapores vagabat *Caritas*. EKKEH. IV. bened. I 26,44 -is linguis super omne caput micat ignis. BENZO ad Heinr. IV. 7,4 p. 620,23 (vs.) vindicatum est in eis *(Gomorra et Sodoma)* ex nube flami-a *(cf. Vulg. gen. 19,24)*. GESTA Halb. p. 100,26 ignis -us. *saepe. v. et p.303,25.* **b** *de foco inferni:* VITA Sigir. 23 (MGMer. IV p. 620,3) in baratrum -um (EPIST. divort. Loth. 2 p. 211,21 -o barathro. VITA Willib. p. 17,32 -a baratri tormenta). MILO carm. 1,6,2,175 -i ... ardore camini. *al. v. et p.305,36.* **c** *de tribunali:* PETR. DAM. epist. 106 p. 176,12 ante sublime solium -i (-um *G1*) tribunalis. **d** *de eruptione vulcani:* HUGEB. Willib. 4 p. 102,8 istis ... -is ... spectaculis exploratis. **e** *de sole, cometa:* WIDR. (?) Gerh. I 1,16 -o sole caeli axem mediante. EMO chron. 59 p. 148,2 stella. *adde:* SEDUL. SCOT. carm. II 63,18 ardens -is emicat *Titan* ... rotis. **f** *de phaenomeno, portento:* ANNAL. Quedl. a. 1020 p. 559,14 Wesara et Albis ... -is contra naturam ... visi sunt arsisse vaporibus. PETR. DAM. epist. 102 p. 123,9 qui *(lacus)* -is vaporabat incendiis. ARNULF. MEDIOL. gest. 4,8 p. 213,6 quem *(fumum)* sequebatur vapor flami-us ... universa consumens. **2** *in imag.:* CAND. FULD. Eigil. II 25,29 -a mentis incendia. LAND. MEDIOL. hist. 3,31 p. 98,47 -os oculos nimia ira habens *imperator*. HONOR. AUGUST. imag. epist. p. 48 quatenus aliquam scintillulam tuae -ę (flammivole *var. l.*) scientię ... nobis impertias. *al. v. et vol. III. p. 490,60.* **3** *translate:* **a** *rutilus, fulgidus – leuchtend, glänzend, funkelnd:* MIRAC. Firm. 2,1 p. 807,41 pretiosorum lapidum congeries -o auro polita. **b** *fervidus, vehemens – hitzig, leidenschaftlich, heftig:* VITA Ansb. 13 (MGMer. V p. 627,23) ita ex affluentia eloquiorum illius nimio caritatis ardore reddita sunt audientium corda -a, ut *eqs.* PETR. DAM. epist. 86 p. 488,4 humilitas patientiae reprimit flami-um (flammivocuum *P1*) hominem a fervore vindictae.

flammo (flamo), -avi, -atum, -are. *pendent praep.:* in *c. acc.: p.305,6.* super *c. acc.: p.305,20.*

1 *trans.:* **a** *inflammare, incendere, comburere – an-, entzünden, entflammen, in Brand setzen, verbrennen:* **α** *proprie:* CARM. de Frid. I. imp. 446 tamquam tecta ... -verit (flama- *cod.*) ignis. METELL. Quir. 69,19 -ans ... lumen luminis orat *(sc. femina caeca)* opem reddi sibi. *al.* **β** *in imag. vel*

translate: ALDH. virg. II 2234 -tus *Dulcitius* amore. MILO carm. 1,6,4,5,169 invidiae facibus. EKKEH. URAUG. Burch. 2,10 p. 176,10 nec poterat abscondi super candelabrum pontificalis honoris posita lampas salvatoris igne -ta. WIBALD. epist. 150 p. 234,26 qui superbia inflantur et ambitione -antur. *al. c. sensu incitandi:* GESTA Bereng. 2,137 -antur (gloss.: accenduntur) in hostem cornipedes. **b** *illuminare – be-, erleuchten, bescheinen:* EPITAPH. var. II 40,8 sidus ut auricomi fulgebat in aethere Phębi luna vel ut flamat omnia, cum radiat. **2** *intrans.:* **a** *ardere – flammen, brennen, in Flammen stehen:* MAPPAE CLAVIC. 212 quae *(aqua)* accensa -ans incombustam servat materiam. ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 553,16 videns . . . dux . . . castella -antia . . . tristis abiit. ALBERT. M. meteor. 4,3,20 p. 288,12 humidum per se non -at. *al.* **b** *lucere, splendere, rutilare – leuchten, scheinen, glänzen:* ANNAL. regni Franc. a. 776 p. 46,1 dicunt *pagani* vidisse instar duorum scutorum colore rubeo -antes *(pro* -antium *in struct. contam., ut vid.)*. EUGEN. VULG. calend. 141 rubeum si -at . . . aurum. HILDEG. div. op. 1,1,2 l. 6 ego *(sc. imago)* ignea vita substantie divinitatis super pulcritudinem agrorum -o et in aquis luceo (*item* l. 45).

adi. **1. flammans,** -antis. *superl.: p.298,48. struct. c. dat.: p.298,48.* **1** *ardens – brennend, glühend:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* RUP. TUIT. off. 1,28 l. 630 praecedunt -es cereoli videlicet in signum gaudii. **β** *de inferno i. q. flammarum plenus – von Feuer, Flammen erfüllt:* VISIO Alber. 12 capit. p. 162 de loco horrido, tenebroso, -i, . . . draconibus et stridoribus pleno, in quo cruciabantur, qui *eqs.* **γ** *flammeus – Feuer(s)-, Flammen-:* POETA SAXO 5,92 cui *(ori apostolico)* dedit aetherea caeli demissus ab arce -es linguas spiritus omnipotens. **δ** *lucens, splendens, rutilans – leuchtend, strahlend:* THIETM. chron. 3,5 quod sol . . . radiis -bus repleret terram. **b** *in imag. vel translate:* HONOR. AUGUST. spec. add. p. 15,15 qui sunt sapientia -es. ELIS. SCHON. vis. 3,24 qui *(kathari)* sunt abhominabiliores omni creatura et in sulphureis linguis proferunt -ia verba. *ibid. iterum. de fervore, caritate: v. p.298,48. de oculis, intuitu sim.:* ALCUIN. carm. 1,946 flammivomo e puteo quidam . . . maligni daemones ascendunt oculis -bus. RADBERT. Adalh. 74 nil . . . -ius aut horribilius aliquid me vidisse quam in tuis oculis. AGNELL. lib. pont. 54 p. 220 l. 70 coram -bus (-iis *cod.*) luminibus. NOTKER. BALB. gest. 1,3 p. 4,14 -ante (inflammante *var. l.*) intuitu conscientias . . . concutiens *Karolus*. PETR. CAS. (?) chron. 3,40 p. 418,40 -i rusticum vultu respiciens ait *diabolus: 'eqs.' al.* **2** *rubeus, flammeus – (feuer)rot:* PETR. DAM. epist. 48 p. 58,1 constat episcopatus . . . non in -bus martorum submentalibus rosis. **3** *qui facile inflammatur – entzündlich: v. p.302,7.*

2. flammatus, -a, -um. *ardens – brennend:* **1** *proprie:* ODO MAGDEB. Ern. 2,238 -as proicit alter . . . tedas. **2** *in imag.:* CARM. de bello Saxon. 3,46 zęlo iusticiae -o pectore fervet *rex*. CHRON. Clus. 4 (MGScript. XXX p. 961,27) solitariae vitae ardore. *al.* **3** *translate:* **a** *rutilus – funkelnd:* ALBERT. STAD. Troil. 5,194 casside -a munit . . . illa *(Penthesilea)* caput *(cf. p.302,58).* **b** *fervidus, vehemens – hitzig, leidenschaftlich:* HROTSV. Pel. 99 volvebat *rex* . . . -o dedecus astu, quid *eqs*. PETR. DAM. serm. 5,329 ad illud ineffabile supernae beatitudinis gaudium -o mentis desiderio . . . suspirate *(sc. auditores)*. RUP. TUIT. Ioh. 5,1868 in corde -o. *al.*

adv. ***flammanter.** **1** *ardenter – heiß, mit großer Hitze (in imag.):* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,15 qui *(invidiae fomes)* licium . . . -ius prunas conburit. **2** *specie flammae – wie eine Flamme (in alleg.):* HILDEG. vit. mer. 6,714 -r veni *(sc. vis divinitatis)* ac in utero Virginis eo accenso incarnatus sum.

flammosus, -a, -um. *ardens – glühend:* ANDR. STRUM. Ioh. 75 p. 1099,9 (epist.) inter -os carbones.

flammula (flamu-, -mol-), -ae *f.* **1** *flamma parva – Flämmchen:* **a** *in univ. (in imag.: l.67.72):* ALCUIN. epist. 39 p. 82,19 gratius lucescit *dilectio litterarum*, ubi vel aliqua eius -a (flammivola, flamma *var. l.*) ardescit. AETHICUS p. 212,11 ea, qua percusserit *serpens,* hora si -ola *(sc. asbesti)* carnem . . . palpaverit, statim *eqs.* RHYTHM. 150,285,3 Deo . . . inter ipsas ymnum dicens *martyr* -as. LAMB. LEOD. Matth. I 44 tepet arida . . . ignibus areola, bibulis ubi -a lichnis ebria porrigitur. *al.* **b** *pro nomine plantae fort. i. q. Ranunculus flammula L. – viell.: Brennender Hahnenfuß (cf. Hegi, Flora III. p. 550sqq. et W. Daems, Nomina simplicium medicinarum. 1993. nr. 208):* CIRCA INSTANS p. 19b[r] dicitur -a, quia incensivam habet virtutem *eqs*. URSO element. 4 p. 111,3 virtus uritiva -e urit per caliditatem potentialem sui subiecti. *al.* IOH. IAMAT. chirurg. 8,26 p. 67,39 recipe flamulam, calamentum. ALBERT. M. animal. 22,78 unam *(sc. partem)* radicis -ae . . . accipe. *saepe.* **2** *vexillum – Fahne:* ANGILB. inst. 7 p. 297,9 de rogationibus: . . . sequatur scola laicorum puerorum cum -is septem. ORD. Cas. II 19 p. 121,11 (cod. C) fiat processio cum signis et flamulis, cereis. *Pörnbacher*

***flancus** (-chus), -i *m.* *(ital.* fianco *ex francog.* flanc; *cf. Battaglia, Dizionario V. p. 917 et Wartburg, Frz. etym. Wb. XVI. p. 211[a])* *latus – Flanke, Seite:* MOSES PANORM. marisc. 2 p. 149,11 cui *(equo)* patent in pilis pellis sue duo circula similantia circulis, que sunt in -chis equi *eqs.* 9 p. 168,15 cura . . . infirmitatis: . . . ungere -os equi cum luto. *ibid. al.*

[flantia *v.* *phlegmatia: MAURUS urin. II p. 46,9.]

flasca (-cha), -ae *f.* *lagoena, urceus – Flasche, Krug:* ALCUIN. Willibr. 1,17 (MGMer. VII p. 130,3) flasco (-a *var. l.*) . . . inventa est plena. CATAL. thes. Germ. 80,13 -cha argentea. CHART. Basil. A I 112 p. 173,11 parvum sibi usurparunt *archipresbyteri* servitium *(sc. ab ecclesia)*, sex scutellas cum -a. CATAL. thes. Germ. 84,12 -a una argentea deaurata.

flasco, -onis *m. vel f. vel raro* ***flascona** (-cun-), -ae *f. script.:* -ssco: *l.34.* -cho: *l.34. acc. pl.* -is: *l.38.*

lagoena, urceus, uter, cupella – Flasche, Krug, Schlauch, Fässchen: **1** *in univ.:* ALCUIN. Willibr. 1,17 capit. (MGMer. VII p. 115,1) qualiter duodecim pauperes de -a (-e, flascola *var. l.*) sua (suo *var. l.*) pasceret. carm. 3,17 capit. p. 207 quomodo . . . una -a (-una *var. l.*) vini in XII pauperes sufficeret. HINCM. Remig. 19 p. 311,4 quod *(vas)* vulgaris consuetudo -em (-chonem *var. l.*) appellat. CATAL. thes. Germ. 43,14 -ssco argentea una. SALIMB. chron. p. 113,21 quod *(vasculum vini)* illi de Tuscia -em dicunt, Lombardi vero botacium. *saepius. v. et l. 21. alleg.:* ALLEG. dom. 20 considera et numera eius *(domus Domini)* -is: invenis septem, hoc est septem dona spiritus sancti. **2** *in nomine loci* Mons F-is *sim. ('Montefiascone' ['Monte Falcone di Valfortore': l.45]):* ACTA imp. Böhmer 112 p. 104,20 (a. 1162) cum omni iurisdictione dictae civitatis, Montis F-is in Tuscia positi *eqs.* INNOC. III. registr. 1,361 hominibus de Monte-e *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 1005 p. 777,21 castrum Ariani potest reparari per homines eiusdem terre, Montis F-is, Genestre *eqs. (cf. ind. p. 836).* SABA MALASP. chron. 8,11 p. 298,6 dum summus pontifex . . . dies letos apud Montem F-is in otio ageret *eqs. al.* ?Mons Falconis *pro* Mons -is: BURCH. URSB. chron. p. 75,25 ut . . . processerat *Philippus* . . . usque ad Montem Falconis, castrum quoddam aput Viterbium *(cf. notam ed.).*

***flascula** (-cola), -ae *f.* *lagoena (parva) – (kleine) Flasche:* THIOFR. Willibr. I 28 p. 477[B] cum bis omnibus inde bibentibus -a iam crederetur exinanita, inventa est affluentius quam ante referta. *v. et l.30.*

flatilis, -e. *qui spirandi facultatem dat – zum Atmen befähigend:* ALFAN. premn. phys. 1,8 p. 7 communicat *anima* . . . irrationabilibus . . . per sensibilem atque ⌞-em virtutem⌟ (*PG 40,508[A]* ἀναπνευστικὴν δύναμιν).

1. *flatio, -onis *f.* *flatus – das Blasen:* ARIBO mus. p. 36,20 duas musas possumus conicere . . . aut in pulsationis aut in -is duplicitate: quarum altera cymbalis et chordis, altera fistulis servit et tibiis. SCHOL. Boeth. mus. 1,2,9[a] instrumentalis *(sc. musica est)* in intensione nervorum, in -e tibiarum, percussione cimbalorum.

[2. flatio *v.* inflatio: BOTAN. Sangall. 29,4.]

[flatito *v.* flo.] **flato** *v.* flado.

***flatrix,** -icis *f.* *annuntiatrix – Verkünderin:* YSENGRIMUS 7,433 elicuit guttur cardine Cono cavum: 'glutierat . . . -em pacis et ipsam . . . iste tubam *eqs.*

flatus, -us *m.* (-um, -i *n.: p.307,33)* *form.: ?gen. sg.* -ui: *p. 307,50. decl. II.: gen. sg.* -i: *p.307,27.28. dat. et abl. sg.* -o: *p.307,4.7.21.*

[Niederer]

actio flandi, motus venti, ventus, spiritus, (re)spiratio – das Blasen, Wehen, Wind, (Luft-)Hauch, Atem(zug): **I** *spectat ad ventum:* **A** *de motu:* AETHICUS p. 131,15 exsurgente magno -o (-u *var. l.*) ventorum. WILLIB. Bonif. 4 p. 16,9 prospero ventorum -u pervenit ad Dorstet. CARM. cod. Vat. (5330) 18,1 -bus eurorum glaciosis nimpha rigescens vertitur in niveum specimen. HILDEG. epist. 65 mens tua similis est -o venti *eqs. al.* *de vento a Deo excitato:* WILLIB. Bonif. 6 p. 31,19 inmensa roboris moles divino desuper -u exagitata . . . corruit. RAHEW. flosc. 1,9,4 -u sacri pneumatis velum dirigatur. ALBERT. M. sent. 1,15,14[capit.] quare Pater non apparuit nisi in voce et Filius in carne, Spiritus in columba, linguis igneis et in -u. **B** *de vento ipso:* WALAHFR. carm. 26,3 multa veniunt meritis non debita nostris . . ., pauca sinisterius torquent tamen obvia -um. ERINH. Heimer. 642 qui *(Deus)* -us . . . efficit angelicos psalmista teste ministros *(cf. Vulg. psalm. 103,4).* ALBERT. M. animal. 18,27 'cum . . .' austrini sive 'meridionales' sunt -us, frequentius concipiuntur 'feminae'. *al.*

II *spectat ad homines vel animalia:* **A** *de -u oris:* **1** *de actione:* **a** *spectat ad spirationem:* **α** *in univ.:* CONVERS. Afrae 7 draco ibi *(sc. in fonte)* habitat et de -u (-o *var. l.*) eius omnes . . . moriuntur. RECEPT. Lauresh. 2,228 ad eos, quibus -us male olet ex indigestione, potio. CONSTANT. AFRIC. theor. 4,6 p. 16b[r] anhelitus sive -us est necessarius, ut calor naturalis per eum temperetur *eqs.* MOSES PANORM. marisc. 2 p. 158,5 malum, quod vocatur in lingua arabica 'sabestia', idest mancamentum -i de equis (*sim.* 6 p. 164,1 capitulum curandi mancamentum -i). *saepius.* *de spiritu singulo ('Atemzug'):* GERHOH. aedif. 33 (14) p. 158,25 quas *(lectiunculas)* . . . in prandiis sub uno -u incipiunt ac terminant *convivae (i. fratres).* **β** *de spiritu vitali:* TRAD. Frising. 41 (a. 771) si genetrix mea ante finem meum v i t a l e m emitterit -um (ANSELM. LEOD. gest. 31 p. 207,13 vitale [vitalem *var. l.*] -um exhalavit. *al. sim.* ERMENR. ad Grim. 23 p. 560,14 -us vitę). HUGEB. Willib. 1 p. 88,20 vix in eo permanens -us vicinum minabat vitae exitum. *al.* *expressius i. q. anima – Seele:* FROUM. carm. 33,3 hominis -us perdurat semper in aevum. NECROL. I Iun. 26 Wicharii -um Christus perduxit in altum. EKKEH. IV. bened. I 14,48 strata . . . scandit patris *(sc. Benedicti)* aurea -us *(cf. notam ed.). al.* **b** *spectat ad tibicinium sim.:* ALIA MUSICA 157 ad sonum eliciendum aut plectrum aut -um necessarium esse constat. HEINR. AUGUST. mus. 5 quae *(sc. species musicae)* est artificiosa? quae arte hominum composita aut tactu . . . aut -u . . . aut percussione . . . perficitur. SYLL. Sangall. app. 5,100 musica . . . constat triplicis moderamine legis: percussu, -u, voce sonora boat. *al.* **2** *de aere vel sono emisso:* **a** *sibilus, fremitus – das Zischen, Schnauben, Fauchen:* YSENGRIMUS 5,827sq. cur fletis, fratres, intelligo; parcite -u!:: accimur pransum, -us id iste notat (*sim.* 841). **b** *sonus – Ton, Klang:* AETHICUS p. 198,2 ut accedant ad epulas, monet vox -ui magni. CARM. Cantabr. A 6,1[b],1 aut tibiarum canorus redditur -us . . ., aut *eqs.* **c** *de ceto i. q. nubes aeris emissi – Dampfwolke:* HILDEG. phys. 5,1 p. 1271[A] piscis iste *(sc. cete)* nequitias dyabuli interdum sentit et ideo etiam -us suos contra eum emittit. **B** *de -u ventris:* NICOL. BIBER. carm. 1086 turpe nefas egit *(sc. tyrannus)*, cum -um ventris abegit more ribaldorum reddens se retro sonorum.

III *spectat ad inspirationem divinam:* **A** *aspiratio, inspiratio – Eingebung, Inspiration:* POETA SAXO 4,327 qui *(rex)* . . . caelestia doctus carmina divino completus pangere -u . . . solebat. THANGM. Bernw. 33 quaecumque sacer conventus divino -u illustratus deliberet, statuat vel imperet *eqs.* **B** *Spiritus (sanctus) – (Heiliger) Geist:* WALAHFR. Blaithm. 171 qui *(Christus)* cum Patre pio s a n c t o que in saecula -u regnat (CAND. FULD. Eigil. II 17,69. *al. sim.* HRABAN. carm. 4,1,7 -us . . . sacer. GODESC. SAXO carm. 6,12,4 Pater sancte, -us alme). EKKEH. IV. pict. Mog. 20 quem *(hominem)* Pater et Natus creat et vi compare F-us. carm. var. II 6,4 hic *(Notker)* . . . septenum F-um vociferat . . . datum *(cf. notam ed.). al.*

IV *spectat ad instrumenta fabrilia:* **A** *proprie:* HERACLIUS I 5,17 desuper ipsas *(sc. petulas)* armavi vitrum docto -u tenuatum ignis. THEOPH. sched. 3,31 p. 83,22 leniter . . . sufflabis longo -u, donec solidatura liquefiat. **B** *meton. fort. i. q. fornax (vi venti magis accensus) – viell.: (Wind-)Ofen:* COD. Odalb. 13 p. 80,14 (a. 931) tradidit . . . Albrih in manus . . . archiepiscopi . . . -um ferri, quod aruzi dicitur.

***flavedo,** -inis *f.* *color flavus, flavidus – gelbe, gelbliche Farbe:* WALTH. AGIL. med. 31 p. 129,31 urina . . . livens livore vergente in albedinem sive -em minorem emitriteum significat.

flavellum *v.* flabellum.

flaveo, -ere. *flavum, aureum esse – gelb, golden sein:* HEIRIC. Germ. I 1,162 pendentum -bat *pirus* honore pyrorum. GESTA Apoll. 121 croceo cum cromate -ens *(sc. puella).* *partic. praes. usu adi.:* EPIST. var. I 15 p. 519,39 -entia pocula. PAUL. DIAC. carm. 13,7,1 nulla mihi aut -entis est metalli copia aut argenti. GESTA Apoll. 242 ex auro puram gestans -ente coronam . . . fulsit *puer. al.*

flavesco (flabe-), -ere. *flavum fieri, flavum, aureum esse, fulgere – gelb werden, gelb, blond, golden sein, strahlen (in imag.: l. 19):* IONAS BOB. Columb. 1,2 p. 155,1 aetherea . . . axis siderum distinctione -ens *eqs.* EPIST. var. I 15 p. 518,3 aureis novum sanae -at doctrinae Fallernum in pateris. PAUL. ALBAR. carm. 6,12 decora rosa -bescit more topazon. UFFING. Liutg. 39 ex saxigenis -unt farrea sulcis semina. CONSTANT. AFRIC. theor. 1,17 p. 3a[v] in frigido et sicco *(sc. corpore)* minus -unt *pili.* THEOD. CERV. chirurg. 3,47 p. 173[G] si de phlegmate falso *(sc. fit scabies)*, -it locus. *al.* *partic. praes. usu adi.:* ALDH. virg. II 166 ut flos -ens scandit de cortice corni tempore vernali . . .: sic *eqs.* ad Acirc. 89,2 vinitor expressit quae *(sc. pocula Bacchi)* -entibus uvis. *ibid. al.*

flaveus *v.* flavus.

flavicomans, -antis. *lana flava, filis flavis contextus – aus gelber Wolle, gelbem Garn gewoben:* HROTSV. prim. 44 aspexit *Aeda* iuvenem . . . indutum vestis velamine -is, ceu foret e pilis . . . contexta cameli.

flavicomus, -a, -um. *flavus – blond, gelb:* SEDUL. SCOT. carm. II 9,8 -ae Cereris gratia dulcis abest. 9,17 -um Cereris mentitur *(sc. bestia)* habere colorem.

***flaviger,** -era, -erum. (flavus *et* gerere; *cf. Stotz, Handb. 2,VI § 143.2)* *flavus, aureus – gelb, golden:* EPIST. var. I 17 p. 523,18 offeram *(sc. Paulinus)* . . . ei *(Felici)* caritatis studio exhibito calicem aureum -o radiante fulgore.

*?****flavites,** -is *m.* *(?orig. graec.)* *lapis quidam – ein Stein:* MAPPAE CLAVIC. 164[capit.] de lapide -e. 164 lapis -es nascitur in terra nigra *eqs.*

***flaura,** -ae *f.* *(orig. inc.)* *?Alchemilla vulgaris L. – ?Frauenmantel (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 174):* ROGER. SALERN. chirurg. 1,457 de -a (gloss.: id est parve galle), abrotano . . . manipulum I pista *eqs.* TRACT. de aegr. cur. p. 329,25 ad tumorem mentule succum -e, feniculi distempera cum pulvere aloe. WALTH. AGIL. med. 105 p. 196,36 inungantur loca scabiosa cum hoc unguento: recipe succi fumi terre, succi -e *eqs.* ALPHITA F 7 -a, pantaleonis idem *(cf. comm. p. 429). al.*

flavus (fa-, flabus, -veus), -a, -um. **1** ξανθός, *croceus, aureus, flavicomus – gelb(lich), golden, ockerfarben, blond:* **a** *proprie:* AESCULAPIUS 39 p. 61,19 quę *(maculae)* in initio impetigini similes nascuntur et -ae (fava RECEPT. Lauresh. 1,46 p. 128,3). DUNGAL. (?) carm. 2,6 spumantes . . . equos -o stringente capistro ardua barbarico gestantes colla sub auro. ANTIDOT. Sangall. p. 90,34 catarticum diacridia purgans colera -ba. STEPH. COL. Maurin. 11 (7) squalebant arva pulvere et -i sulci ad aquas hiabant. BRUNO QUERF. Adalb. A 10 p. 9,11 occidit . . . purpureus decor -e Germanie. *saepe.* *subst. neutr. i. q. aurum – Gold:* METELL. peripar. 5,42 quas *(coronas)* solidas -o necnon ars fecerat albo. **b** *translate fort. i. q. ardens, fervidus – viell.: glühend:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,4 cum 'efflagitare' non pertineat ad simplicis orationis effectum, sed potius aut curiosae ab alio extorquere, quod petitur, aut, quod nescitur, -o interrogationis studio investigare. **2** γλαυκός, *caeruleus – blau:* ARNOLD. SAXO flor. 3 p. 75,23 turcoys lapis est, color -us in album vergens. 3 p. 75,35 zimech vel celestis: color est -us corpusculis aureis et fit inde azurium. add. 1 incipit liber de coloribus gemmarum: de albeo colore . . ., de -eo, de nigro -o *eqs.* 8 lapis -us translucens: iacinctus non aquaticus *eqs.*

[Niederer]

flebilis, -e. *script.:* fe-: *l.21.* fre-: *l.37.* -evi-: *l.19. adde* ARBEO Corb. 20. *struct. c. dat.: l.25.*

1 *flens, ad flendum pronus, lacrimosus, lugubris, tristis – weinend, klagend, jammernd, traurig:* **a** *in univ. (ellipt.: l. 6):* ARBEO Emm. 19 presbyter . . . ex magistri cruciatibus dolore redactus ⌊-i *(sc. voce)* dicens⌋ (flebiliter dixit *var. l.*, -i voce ait VITA Emm.): *'eqs.'* HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,20 -is et supplex Dominum deprecabat *miser.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,14 l. 71 cum -bus (flentibus *corr. ex* fletibus *E*) oculis aiebat *Eberhardus*: *'eqs.'* ANON. ton. Schneider p. 109 secundus *(sc. tonus dicitur)* gravis et -is, quia modulatio eius convenientior videtur tristibus miseriis. *saepius. per enallagen:* METELL. exp. Hieros. 4,150 -is infantum palpat manus ubera matrum. *adde:* BALTH. Fridol. 3 postquam . . . a cunabulis -bus . . . seiunctus est. **b** *acc. sing. neutr. pro adv. i. q. cum fletibus – weinend:* MART. VALER. buc. 2,105 legat hec pallenti carmina vultu pastor et ad nostrum suspiret -e nomen. **2** *fletu dignus, miser, miserandus – beweinens-, beklagenswert, kläglich, jämmerlich:* **a** *in univ.:* FORM. extrav. II 35 anc -vilem finivit *frater* vitam. WALTH. SPIR. Christoph. I 17 pro me Dominum tuum implora, pro cuius amore -i (fe- *var. l.*) iam passione deficio *(sc. Aquilina).* BERTH. chron. B a. 1078 p. 314,16 ut tyrannicam tamque -em sancte ecclesie desolationem . . . respicere dignaretur *dominus apostolicus.* THIETM. chron. 2 prol. 19 disceserat *(sic)* Otto, -is heu patriae. *saepius.* **b** *acc. sing. neutr. pro adv. i. q. miserabiliter – beklagenswerterweise:* CARM. de Godeh. 32 (MGScript. XI p. 221; cod. s. XIII.) erige *(sc. Deus)*, corrige, labile, -e ne moriatur *(sc. plebs tua).* **3** *debilis, imbecillis – schwach, geschwächt:* WETT. Gall. 22 p. 268,10 ancilla tua *(sc. regis)* est adhuc -is propter egritudinem corporis. CONSUET. Vird. 3 mox . . ., ut aliquis sanguinem dempserit, in refectorium properabit . . .; verumtamen fratres sanguine -es maturius refectorium frequentabunt.

adv. **flebiliter.** **1** *cum fletibus, lacrimose, lamentabiliter – weinend, unter Tränen, mit Klagen:* DIPL. Otton. II. 206 p. 234,20 ecclesiam . . . direptione . . . eiusdem ecclesie clero ac populo -r (fr- *cod.; cf. notam ed. p. 234,8*) intimante audivimus laceratam. THIETM. chron. 3,2 nomen Domini -r invocavit *Gero.* CHART. Brixin. 98 p. 103,28 Willehelmus . . . pro . . . malis, que fecerat nec emendavit, -r ingemescens *eqs. al. v. et l. 6.* **2** *misere, miserabiliter – beklagenswerterweise, jämmerlich:* WANDALB. martyr. invoc. 27 sit satis ad tartara per scelus . . . casu -r tendere pessimo oblectetque tuis *(sc. Dei)* vivere legibus. DIPL. Heinr. II. 64 p. 79,31 honorabile illud episcopii caput et nomen *(i. Merseburg)* in abbatiam -r commutatum *eqs.* THIETM. chron. 5,36 igne, gladio et habitatoris eductione -r desolatur *pagus. al.* **3** *leniter – schwach, leicht:* HERACLIUS II 3 p. 51,25 in furno mitte *(sc. vas)*, ut sit plus splendidum et pulcrum, lento tamen igni, ut non nimis fortiter nec nimis -r (flebis *var. l.*).

flebilitas, -atis *f.* *miseria, imbecillitas – kläglicher Zustand, Schwäche:* ALCUIN. epist. 238 p. 383,24 ingravescente infirmi corporis -e (-i *var. l.*) . . . hoc idem *(sc. imperatorem videre)* fieri non posse probatum habeo.

flebot- *v.* phlebot-. **flecm-** *v.* phlegm-.

***flecta,** -ae *f.* *(retrograde a* flectere, *per contam. c.* plecta *formatum, ut vid.)* *plecta, rete – Flechtwerk, Netz (in loco corrupto):* ARS med. 5 p. 422,10 dentes caput quoque habet, sarturas V, ossa VI ex scemate velut corona per media labdo, ⌊id est -a⌋ (id est plectas *G*, idem plectus RECEPT. Lauresh. p. 66).

flectana *v.* phlyctaena.

***flectarius,** -i *m.* (flectere, *fort. per contam. c. theod. vet.* flehtâri; *cf. Ahd. Wb. III. p. 953sq.)* *?qui res plectiles conficit, vitor – ?Hersteller von Flechtwerk, Korbflechter:* CHART. Rhen. med. I 41 p. 46,26 (a. 804) dono in ipsas villas tam mansis, terris . . . excepto illa terra, quem -us tenet.

[**flectio** *v.* dilectio. *adde ad vol. III. p. 651,31sqq.:* EPIST. anon. 12 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 137; s. IX.[2]) paternitatis . . . vestri devotissima -e *(ci.*, flectione *ed.)* confisi hortamur *eqs.*]

flecto, flexi, flexum, -ere. *script. et form.:* flet-: *p.310,40.* -tuo: *p.310,6.* *partic. perf. abl. sg.* -u: *p.310,8.* *coniug. I.: p.310,7.28. adde* STEPH. WILFR. 37 p. 230,30. 65 p. 261,15. *depon.: p.311,18.* *usu medial.: l.21.56.59. al.; mediopass.: l. 37.p.311,9; refl.: l.55.* *struct. impers. et ellipt.: l.9.*

I *trans.:* **A** *curvare, inclinare – biegen, beugen, krümmen:* **1** *gener.:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* CONVERS. Afrae 6 p. 60,4 omnes . . . Deo nostro -ent (-ant *corr. ex* -uant *B*, -unt *var. l.*) g e n u a (STEPH. Wilfr. 18 p. 213,23 genu -ans [-ens *var. l.*]. *saepe. sim.* DHUODA lib. man. epigr. 22 poplito -xu. *al.*). ORD. Rom. 22,13 institutum est, ut -retur (fieretur, fieret <oratio> *var. l.*) pro Carolo rege *(cf. notam ed. et comm. p. 255; cf. et A. Angenendt, Monachi peregrini. 1972. p. 246 adn. 39).* WALAHFR. Wett. 720 quidam -xa placidi cervice videntur, erecto sed corde tument. WALTHARIUS 101 sub tegmine -xus delituit corpusque suum contraxit. *al.* *medial. i. q. curvum esse – gebogen sein: v. p.311,43.* *in imag.:* VITA Liutg. II 2,26 ad ea potius evolvenda articulum -amus, quae *eqs. (sim. vol. I. p. 993,21).* CARM. Bur. 15,5,9 alpha principia et o novissimum -ens fit *constantia* media, dat finem optimum. **β** *de monte:* WALAHFR. carm. 77,5,1 alta Penninus ⌊iuga -it⌋ *(ex Verg. Aen. 6,804)* horror. **γ** *medial. c. sensu se subiciendi:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,206 merito cui *(Deo)* -itur omnis imago. **δ** *de-, submittere – herunterbeugen:* HROTSV. Mar. 775 arbor, -e tuos summo de vertice ramos. **ε** *?recurvare, erigere – ?zurückbiegen, recken:* AGNELL. lib. pont. prol. p. 140,42 (vs.) cum gutture -xo vociferans caelum complet *philomela* clamoribus. **ζ** *re-, distorquere – verkrümmen, verkrüppeln:* VITA Corb. 28 cui *(puellae)* statim divine virtutis est vindicta secuta, nam femur eius dextrum ita -abatur (-batur, flexum est *var. l.*, ARBEO Corb. 36 flexebatur), ut *eqs.* **η** *subruere, sternere, caedere – zu Fall bringen, fällen:* CHRON. Ebersb. I p. 10,33 locus eruncatur, lignis oppidum construitur . . . et -xa silva munitur. METELL. exp. Hieros. 6,354 nos dum bellare paramus menia tormentis meditantes -ere lentis *eqs.* **ϑ** *in nexus redigere, nectere – zu Schlaufen, Schlingen binden, knüpfen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,60 invidiae laqueos, quantum vis, -e *(sc. mundus)* malignos *eqs.* **b** *latius:* **α** *mediopass.* ad opus -i *i. q. ad actum intendere, effici posse – der Realisierung zuneigen, ausführbar sein:* DHUODA lib. man. 3,6,9 sunt plerique, qui dant malum *(sc. consilium)*, et non -itur (flet- *var. l.*) ad opus. **β** *coercere – gefügig machen, disziplinieren:* STATUT. ord. Teut. p. 75,7 fratres . . . debent . . . per . . . districtas emendaciones -ere contumaces. **γ** *deprimere, superare – niederdrücken, überwältigen:* ALFAN. premn. phys. 40,14 p. 130 quando . . . anima temperantia corporis devicta desideriis . . . se subdiderit, a contingentibus eventu -itur (*PG 40,772[B]* καταπιεσθῇ) et emollitur. **δ** *mutare – ver-, abändern:* CONR. HIRS. dial. 110 greca vocabula paulo -untur sepissime in declinationem Latinam, sicut 'proson' prosa, 'prologos' prologus *(cf. l.49).* **2** *gramm. i. q. declinare, per paradigma ducere – deklinieren, durch das Paradigma führen:* ERCHANB. gramm. p. 28,13 sicut articulis . . . membra, ita nomina et participia per 'hic, haec, hoc' pronomina -untur. **B** *dirigere, vertere – richten, wenden:* **1** *gener.:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* CAND. FULD. Eigil. II 9,4 nonne via simplex fratrum se -it in ambas? GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 154 quare sic oculis in me inflecteris (-eris *var. l.*)? DIPL. Heinr. III. 192 p. 243,2 pietate commotus ad abbatem ⌊-xit animum⌋ *(ci.*, -xit animus *ed.*, flex ānūs *cod.)* solitae rectitudinis. CARM. Bur. 56,1,4 calcat Phebus ungula, cum in Taurum -itur. **β** *adhibere – zuwenden:* DIPL. Ludow. II. 82 p. 228,30 (spur. s. X.[ex.]) placuit nobis aures nostras paternas suis *(sc. fidelium)* -ere peticionibus. **γ** *avertere, deflectere – um-, abwenden, umdrehen:* WANDALB. mens. 238 virgo cui *(Septembri)* . . . -entem praefert iam lumina Phoebum. POETA SAXO 2,56 iter coeptum -unt *Saxones.* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,176 merent *puellae* tarde -entem plaustra Booten. METELL. exp. Hieros. 6,143 cornipedem -ens socios petit *Achardus. al.* **δ** *gubernare, ducere – lenken, steuern, führen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,2 fragilem dum nota per oppida lintrem -ere . . . iuvat. VITA Heinr. IV. 5 p. 21,8 ut . . . equi frenis non -xi liberam viam carperent. *al.* *in imag.:* HEIRIC. Germ. I 6,32 Romula sceptra gerens rerum -bat *Valentinianus* habenas. **b** *translate:* **α** *re-*

gere – regieren: WALTH. SPIR. Christoph. II 3,129 qui *(Deus)* . . . -it inocciduum . . . regnum. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 117,3 quamvis civis lege -endus, adversarius armis cogendus . . . sit. **β** *medial. i. q. dirigi, parere – sich richten (nach):* WALAHFR. Mamm. 10,8 cuius *(Christi)* ad imperium substantia -itur orbis. **γ** *commovere, impellere, convertere – bewegen (zu), hinführen (zu), bringen (zu), umstimmen:* LIBER diurn. 101 p. 134,7 -xi precibus tuis . . . decernimus, ut *eqs.* WALAHFR. Mamm. 11,24 -ere, frange fidem! 14,5 ut, quem non -xit ferus unguibus, igne perurat *iudex*. WIDUK. gest. 1,10 p. 17,25 his dictis . . . -itur . . . Thiadricus promisitque *eqs.* ADAM gest. 3,56 p. 202,11 nec, ut sacerdotibus . . . ullam reverentiam haberent, -i moverique potuere *(sc. populus). saepe.* **δ** *abducere, revocare – abbringen (von), abhalten (von):* WALTHARIUS 849 quem *(Patavrid)* dum procedere vidit, vocibus et precibus conatur avunculus inde *(sc. a pugna)* -ere proclamans: '*eqs.*' **ε** *seducere – verführen:* ERMOLD. Ludow. 2,175 munera quos *(missos)* nequeant -i nec saeva potentum blandities. **η** *mitigare, exorare – besänftigen, gnädig stimmen:* HRABAN. carm. 40,11,3 inmitem *(sc. Deum)* ut precibus -ere certent *fratres*. CARM. Salisb. I 4,13 -e *(sc. viator)* . . . precibus pro me . . . tonantem atque animae veniam . . . precare meae. FROUM. carm. 36,25 rectorem mundi precibus, rogo, -ite *(sc. sancti)* semper. *al.* **2** *mus. i. q. in caesuram, flexam q. d. ducere – in die Zäsur, die sogenannte Flexa führen (de re v. LexMusLat. II. p. 91 et infra l.52):* HIER. MOR. mus. 22 p. 160,30 primus tonus sic . . . -itur: *eqs.*

II *intrans.:* **A** *inclinari, curvari – sich beugen (per compar.):* FORM. Sal. Merk. app. 2 p. 264,17 ut . . . aecclesia sicut filia matri et membrum corpori, ita sub capite -at, quo *eqs.* **B** *cedere, se accomodare – nachgeben, sich anpassen:* DHUODA lib. man. 3,10,1[tit.] ut cum maioribus et minoribus -as. 10,2,29 superbis et inprobis cave ne -as. **C** *intendere, adire – sich wenden (zu), angehen:* AETHICUS p. 211,6 ad ea, quae retenenda videntur . . ., quae noscenda sunt ex multis, aliqua idcirco, quae vera sunt, stilo -amus sequente. **D** *proficisci – aufbrechen:* BRUNO QUERF. ad Heinr. II. p. 100,16 ego . . . nunc -o ad Pruzos.

adi. **flexus,** -a, -um. **1** *gener. i. q. curvus – krumm, gebogen:* ALBERT. M. princ. 6,1 p. 56,40 vel aeque vel non aeque poni, vel -a (-e *var. l.*) vel recte poni. animal. 1,89 cum sit *ala piscis* in una parte -a, oportuit, quod in alteram partem similiter alia -retur (*sim.* 2,79). **2** *mus. i. qui flexa q. d. terminatur, flexa auctus, descendens – mit einer sogenannten Flexa endend, um eine Flexa erweitert, absteigend (de re v. l. 52):* ODO inton. p. 117[b] punctus -us in primo tono . . . descendit unam vocem. FRUTOLF. (?) brev. 14 p. 102,9sqq. de nominibus neumarum: . . . pes -us resupinus, pes -us strophicus, . . . pes quassus -us. p. 102,16 quilisma -um. ton. p. 172 differentia prima ultimum 'saeculorum amen' per pedem -um, quod quidam per pedem connexum faciunt, a mese in finalem deponit.

subst. ***flexa,** -ae *f. t. t. mus. ('Flexa', de re v. LexMusLat. II. p. 92sqq.):* **1** *neuma descendens duobus sonis consistens, clivis – absteigende, zweitönige Neume:* FRUTOLF. (?) brev. 14 p. 102,6sq. de nominibus neumarum: . . . -a, -a strophica, -a resupina, -a sinuosa. ton. p. 150 ultima 'saeculorum amen' syllaba . . . in a incipit, sed per -am sinuosam tono inferius reflectitur. EMO chron. 15 p. 38,5 modum . . . in notandis libris servavi excepta cline cornuta, pro qua ipsi *(Praemonstratenses)* utuntur -a rotunda. **2** *caesura in medio primae partis versus posita (quae flexa constituitur) – (durch eine Flexa markierte) Binnenzäsur im ersten Halbvers des Psalmverses:* HIER. MOR. mus. 22 p. 168,1 ad 'Magnificat' . . . et ad 'Benedictus' -ae et mediationes octavi toni sicut de tono secundo.

adv. ***flexe.** *curve – krumm: v. l.41.*

***flectura,** -ae *f. flexura – Beugung:* WILH. SALIC. chirurg. 4,5 p. 39,32 in unoquoque digito pedis sunt tria ossa praeterquam in pollice, in quo non sunt nisi duo, eo quod non indiget motu magno, neque est necessarium propter figuram digitorum, cum plicantur, quia digiti talem -am non requirunt.

***flederinus,** -a, -um. *(theod. vet.* vlederîn *a* vlader; *cf. M. Lexer, Mittelhochdt. Handwb. III. 1878. p. 384. 391) ligno maculoso, venoso confectus – aus gemasertem, geädertem Holz hergestellt:* CATAL. biblioth. A III 89 (a. 1227/37) post mortem meam ordino . . . A. de Sunneberc cifum -um.

[**flegbama** *v.* phlegma.] **flegimone** *v.* phlegmone.

flegm- *v.* phlegm- *praeter:*

***flegmantia** *v.* *phlegmatia. [**flegmon** *v.* phlomus.]

flegmos *v.* phlegmone. **fleima, flema** *v.* phlegma.

flemen (pl-), -inis *n. de tumore quodam fort. i. q. callum, cornu – viell.: Schwiele, Hühnerauge:* ALDH. ad Acirc. 116 p. 159,23 numen, p-n, limen. EGBERT. fec. rat. 1,1530 horret *rusticus* in ungue fero digitis et p-e fultis *(cf. ind. p. 250).*

fleo, flevi, flere. *script. et form.:* fluens: *l.18.* fluerunt: *l. 33. partic. praes. gen. pl.* -tum: *l.28. pendet: acc. c. inf.: l. 35.* super: *l. 21. 22. usu medial.: l. 24. partic. praes. usu subst.: l.25sqq. gerund. usu adi.: l.40.*

1 *intrans. i. q. lacrimare, plorare – weinen, klagen, Tränen vergießen:* **a** *in univ.:* ARBEO Corb. 14 conquassata quasi fluctibus . . . navicula inde fluens (flens *1*; *cf.* VITA Corb. 8 conquassatam . . . naviculam deflens) ad pristinum se contulit auxilium, ut Romam veniret. WETT. Gall. 12 p. 263,41 voces quasi duarum mulierum flentium super mortuos suos . . . audiebant *(sc. fratres).* FROWIN. explan. 7,2 l. 11 flesse . . . super Lazarum et civitatem Ierusalem dicitur *Dominus. persaepe. usu medial.:* ALBERT. MIL. temp. 3 p. 378,20 ut quid flemini *(sc. familia)*? **b** *partic. praes. usu subst.:* HYMN. Hraban. 1,5 respice *(sc. Deus)* me miserum flenti et miseratus adesto! WALAHFR. carm. 52,5 exhilara *(sc. Deus)* tristes, solare piissime flentes! EKKEH. IV. bened. I 16,120 altera . . . flentum (gloss.: penitentum) lex est ab ore fatentum, qua pare vi petitur cęlum *eqs. al. ?pro nom. propr.:* CHART. Wetzlar. I 219 (a. 1277) Heinricus institor dictus Flens *(sed cf. p.316,30).* **2** *trans. i. q. deflere, deplorare, miserari – beweinen, beklagen:* HIST. Daret. p. 197,9 fecerunt *(sc. Graeci)* planctum magnum et fluerunt *(4[a]*, -verunt *rell.)* Aiacem principem (*item* p. 198,4.23). WALAHFR. Wett. epil. 2,14 flemus agrum subito tanto cultore carere. POETA SAXO 5,291 Romani mortem sibi -vit *Carolus* amici pontificis. FROUM. carm. 29,9 mulier, puerum sine flere *(spectat ad Vulg. Luc. 7,13). saepe.* flendae recordationis *i. q. piae memoriae – 'seligen Angedenkens':* DIPL. Karoli III. 35 p. 59,23 precepta . . . flende recordationis domni Hlotharii patrui nostri (*item* p. 60,7).

fleo- *v.* phlebo- *praeter:*

fleobotomia *v.* phlebotomia. **fleogo-** *v.* phlebo-.

fleomaticus *v.* phlegmaticus.

[**fleomon, fleonus** *v.* phlomus.] **flesma** *v.* phlegma.

fletus, -us *m.* (-um, -i *n.: l. 51) script.* flęt-: *l.49. actus flendi, conquestio, ploratus, lamentatio – das Weinen, Heulen, Schluchzen, Wehklagen, Klage:* **1** *proprie:* ARBEO Corb. 5 p. 194,12 coepit . . . vir Dei exterioras occupationes flętibus (-bus *var. l.*) atque lamentis tergere. RHYTHM. 148,1,1 audi, Christe, triste -um amarumque canticum. THIETM. chron. 6,61 p. 350,18 fit oratio a confratribus cum intermixtis -bus. *persaepe.* **2** *meton. i. q. lacrima – Träne (sing. sensu plur.: l.58):* HRABAN. carm. 37,55 quantos pro sobole -us effudit Iacob? FROUM. carm. 24,3 -bus ora rigamus. NADDA Cyriac. I 11,7 in -uum imbrem se cum magna cordis contricione prostravit *Sestius*. THIETM. chron. 7,25 p. 428,31 oculi . . . ob assiduam -us nimii effusionem . . . caligabant. *al.*

fleubo- *v.* phlebo-. **fleugma** *v.* phlegma.

fleugo- *v.* phlebo-. **flevilis** *v.* flebilis.

fleuma(-) *v.* phlegma(-). **fleumma** *v.* phlegma.

flevothomum, flevotomus *v.* phlebotomus.

[**fleusis** *v.* *phlysis: ANTIDOT. Glasg. p. 143,29 *(cf. P. Wirth, ALMA 24. 1954. p. 224).*]

fleutumus *v.* phlebotomus. ***flexe** *v.* flecto.

flexibilis, -e. *pendet:* ad: *p.313,17.19.20.* in *c. acc.: p.313, 3.21. dat.: p.313,11.*

qui (facile) curvatur, inclinatur, lentus, mobilis, mollis – biegsam, gelenkig, beweglich, geschmeidig, elastisch, weich: **1** *proprie:* **a** *in univ.:* **α** *corpor.:* THEOPH. sched. 2,22 accipe virgas -es infigens eas terrae *eqs.* MAURUS progn. 4 p. 26[a], 45 cum dicit '. . . totum corpus in sua positione fluxibile (-e

cod. Vat.; cf. Hippocr. progn. 3 [ed. Littré II. p. 118,10] ὑγρόν),' facilitas motus tocius corporis insinuatur. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 85,24 cum . . . non essent *digiti pedum* -es in circulum, eo quod iuncturas non haberent *eqs.* ALBERT. M. animal. 1,275 ut esset *pectus* -ius dilatationi et constrictioni, quae exiguntur in exspirando et inspirando. *al.* **β** *incorpor.:* AUREL. REOM. mus. 13,1 versiculi huius *(sc. antiphonae)* ultima syllaba -em altamque promit vocem *(sim.* 13,8.39. 17,18). 13,25 -is est modulatio duplicata, quae inflexione tremula emittitur vox. CARM. de mus. 234 vocem . . . nosce, cantor, omnibus -em. IOH. AFFLIG. mus. 21,28 qui *(homines)* . . . -es (flebiles *var. l.*) habent voces, semitoniis plurimum gaudent. **b** *lambens – züngelnd:* IOH. VEN. chron. p. 139,16 quatinus flamarum -ia culmina vicinum palatium attingere et concremare possent. **2** *translate:* **a** *inclinabilis, pronus – neigend (zu), geneigt:* NOTKER. BALB. gest. 1,26 p. 36,29 (add. Z, W) ipsi *(sc. callidi)* . . . sanctum Petrum ad veniam sciunt maxime -em. VITA Liutb. 6 permanebat . . . ad omnium necessitudinum proventibus . . . -is in tantum, ut *eqs.* ALBERT. M. summ. theol. II 4,18,1 p. 223^{b},9sqq. liberum arbitrium . . . est indeterminatum, -e ad bonum et ad malum . . .; fuit liberum arbitrium -e in utramque partem *eqs. al.* **b** *facilis, obsequens – nachgiebig, fügsam:* THIETM. chron. 1,9 quia -is est mulieris animus . . ., consensit *filia Vidicinni (sc. regi) eqs.* CAES. HEIST. comm. 91 Maria gracilis fuit in corporis sui maceracione, -is in morum conformacione.

adv. **flexibiliter.** *molliter – geschmeidig:* PETR. WILH. Aegid. (MGScript. XII p. 317^{a},39; a. 1121/4) statim manibus -r directis . . . sanitati . . . restituta est *(sc. mulier manibus contracta).*

flexibilitas, -atis *f.* *natura flexibilis, lentitia, mobilitas, agilitas, mollities – Biegsamkeit, Elastizität, Beweglichkeit, Wendigkeit, Geschmeidigkeit, Weichheit:* **1** *proprie:* **a** *corpor.:* ABSAL. serm. 20 p. 120^{C} in virgae . . . -e virtus obedientiae accipitur. Ps. GALEN. anat. 22 p. 201^{D} qui *(iuncus)* ex sua mollicie et -e sequitur motum aquae. ALBERT. M. eth. II 5,4,1 p. 386^{b},12 plumbea . . . regula propter sui -em ad omnem figuram lapidis transmutatur. animal. quaest. 14,24 p. 259,54 pedibus non indiget *serpens* . . . propter eius -em. *al.* **b** *incorpor.:* ANON. mus. La Fage 15,11 organum . . . non aequalitate punctorum, sed infinita multiplicitate ac mira quadam -e cantui suo concordat. ANON. inst. patr. 34 tales . . ., qui eiusmodi *(sc. histrionicas etc.)* voces habent . . ., aptam -em vocis non valent habere ad neumas. CONR. EBERB. exord. 5,20 l. 29 ut versum responsorii sui non plane in gravibus, sed in acutis . . . vocem quatiendo modulosque tinnulos -e vocis formando solita lascivia decantaret *(sc. monachus).* **2** *meton. i. q. pars mollis, flexibilis – weiche, elastische Stelle:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 91,5 circa . . . sui medium per transversum habet *lingua* quandam -em, sub quo loco interius . . . est os quoddam. **3** *translate:* **a** *nutatio, mutabilitas – Schwankung, Veränderlichkeit, Wankelmütigkeit:* ALBERT. M. sent. 2,3,7 p. 72^{b},23 liberum arbitrium convenit angelis per naturam, sed libertas eius non est -s in bonum et in malum, quia *eqs. al.* summ. theol. II 4,18,1 p. 227^{a},16 per -em liberi arbitrii ad malum potest *homo* cadere et a bono gratiae *eqs.* **b** *obsequentia, docilitas – Nachgiebigkeit, Fügsamkeit: v. p. 123,60.62.*

***flexigenus,** -us *m.* (genu *et* flexus) *genuflexio – Kniefall:* CHART. Carinth. V 111 (a. 1272) notarius . . . peciit feudum . . . -bus a domino electo abbate Ossiacensi. *cf.* genuflexio, *genuflexus.

flexilis, -e. *abl. sg.* -e: *l.72.* **1** *qui (facile) curvatur, mobilis, lentus – biegsam, gelenkig, geschmeidig (in proverbio: l. 67):* **a** *proprie:* ALCUIN. carm. 1,309 nervus. RADBOD. carm. 4,37 quo *(igne)* velud ambusti testę nil -is instar duruerant (gloss.: sicut testa dura facti fuerant) hostes. ECBASIS capt. 166 congrus. EGBERT. fec. rat. 1,202 quanto nobilius, tanto mage -e collum *(cf. notam ed.).* **b** *translate i. q. mutabilis – wankelmütig:* HERM. AUGIENS. vit. 1283 cedant honori -es eclesię nunc principes. **2** *de versu cancrino q. d. ('Palindrom')* retro -is *i. qui inverti potest – umkehrbar, anazyklisch:* METELL. peripar. 1,51 retro -e causas versu dicimus ipsas, ut latebras cancri vestiget formula cancri.

flexio, -onis *f.* *script.* flectio: *l.20.* *actus flectendi, curvandi, inflexio – das Beugen, Beugung:* **1** *proprie:* WALAHFR. exord. 26 p. 505,1 quibus . . . horis . . . sine genuum -e orandum sit (BRUNO QUERF. Adalb. A 11 p. 11,28 g. -bus [genuflexionibus *var. l.*]. *saepius*). ALFAN. premn. phys. 27,6 p. 108 solus *(sc. homo)* . . . ad duos rectos angulos flectit crura . . ., unam quidem -em faciens introrsus et aliam extrorsus. ALBERT. M. animal. 2,17 -o . . . cubiti est ad posterius et similiter -o coxae, quae *eqs. saepe.* **2** *meton. i. q. flexura, iunctura – Beuge, Gelenk:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 2,4 ale gruum incidi debent non in prima -e alarum, cum qua continentur cum humeris, sed *eqs.* ALBERT. M. animal. 3,21 quarum *(venarum)* una . . . coniungitur venae, quae findebatur a vena maiori in -em (*p. 514^{a},14* καμπήν) cubiti, quae est -o focilium. 3,66 nervi . . . sparguntur . . . aput iuncturas et -es ossium. 13,48 p. 914,11 totum pedem posteriorem a media -e cruris trahunt *mures* in terra. *ibid. al.* **3** *translate:* **a** *gramm. i. q.* κλίσις, *declinatio – Flexion, Deklination:* ERCHANB. gramm. p. 17,13 casus est -o (-ctio *var. l.*) vocis per varias qualitates nominandi corporis sive rei. **b** *mus. i. q. melos, cantus – Melodie, Gesang:* MUS. ENCHIR. app. A I 462 primam descriptionem, quae . . . primo . . . deputatur modo, id est dorio, si per totos -is ductus epogdoo vel tono feceris acutiorem, moxque in modum mutatur frigium (*cf.* SCHOL. enchir. 1,194 ad meli ductum).

flexo, -atum, -are. *imperf.* -eba(tur): *p. 310,29.* *flectere, curvare – beugen, krümmen:* ERMOLD. Ludow. 1,138 poplite -to lambitat *dux* ore pedes *(sc. regis). v. et p.310,29.*

flexuositas, -atis *f.* **1** *ambitus, volumen – Windung, gewundener (Ver-)Lauf, Wirbel:* ALBERT. M. meteor. 2,1,13 p. 53,50 cum humor fuerit causa flexuosi flatus sui, amittit *(sc. auster siccatus)* -em et efficitur recti flatus. p. 53,58 per humidum auget *aquilo* humorem in ipsis *(sc. vaporibus)* et per -em spissat partes eorum. animal. 2,95 diversantur *(sc. intestina)* in quantitate et ˻-e et involutione˼ (*cf. p. 507^{b},30* ἐπαναδιπλώσεσιν). **2** *flexura – Beuge, (Knie-)Kehle:* ALBERT. M. animal. 1,349 in iunctura . . . poplitis est musculus sicut in -e poplitis sepultus *(ex Avic. canon. 1,1,5,2,28 p. 18b^{r}).*

flexuosus (flux(u)o-), -a, -um. **1** *curvus, contortus – gekrümmt, gebogen, gewunden, sich windend, verschlungen:* **a** *proprie:* WALAHFR. Gall. 1,10 haec *(sc. eremi)* . . . solitudo . . . est . . . montibus plena praecelsis, angustis vallibus -a (flu- *var. l.*). PASS. Ursulae prol. p. 143,13 ipse *(sc. Deus)* . . . per spatiosam viam huc perduxit -us (flu- *var. l.*) aquarum decursus. THIETM. chron. 4,55 qui *(iterans)* rectae semitis ductum . . . -a callium varietate mutat. EMO chron. 29 p. 62,8 quod *(Phare)* est oppidum Galiciae . . . portum habens -um *eqs. al. v. et l.31.* **b** *in imag. vel translate:* **α** *in univ.:* LIBRI Karol. 2,28 p. 297,9 quo *(munimine)* illius *(diaboli)* -ae fraudis meandros et callida machinamenta devincimus *(sc. christiani).* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,38 l. 14 quatenus nulla ex parte -is elucubratim senibus eliciens vivus evadere possis. 2,18 l. 37 clanculae perfidiae tuae -is obvolutae sinibus manifestius insidiae propalantur. ADALBOLD. Heinr. 43 cognoscens *rex* Bulizlavi -as versutias *eqs.* **β** *tortuosus, implicatus – verwickelt, kompliziert:* FUND. Brunw. 6 p. 128,40 adeo peritus effulsit *filius imperatoris* in construendo sive dissolvendo -o (fluxoso *var. l.*) alearum scemate *(i. ludo scaccorum, cf. notam ed.),* ut *eqs.* **2** *flexibilis, mollis – elastisch, weich:* Ps. GALEN. anat. 25 p. 205^{B} leves sunt nervi, rari et -i; . . . -i, ut deserviant membris ad regendum se faciliter versus quamlibet partem. ALBERT. M. animal. 1,520 nervi debent esse -i et duri aliquantulum.

flexura, -ae *f.* *acc. pro nom.: p.315,16.* **1** *flexio – das Beugen, Beugung:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* SIGEB. GEMBL. chron. a. 1028 his *(sc. quas musica regulariter recipit)* . . . vocibus per -as digitorum levae manus distinctis (*sim.* catal. 941. ANNAL. Egm. a. 1028). HILDEG. scivias 3,6 l. 740sqq. quod . . . a collo suo gestat *imago* velut serpentem . . . in torta -a virgulae ad pectus etiam ipsius dependentem: hoc est, quod . . . Filius meus prudentissimus in pallore angustiatae carnis sustinuit -am poenarum cum exaltatione crucis *eqs.* ALBERT. M. animal. 2,17 -as (*p. 498^{a},18* κάμψιν) poplitum suorum ad silvestre late-

ris convertunt *multipedes. al.* **β** *de tormento i. q. distortio – Verdrehung, Verrenkung: v. p.314,71.* **b** *meton.:* **α** *pars curva, iunctura – Beuge, Gelenk:* PASS. Thiem. I 240 omnis menbrorum -a vel articulorum est incisa sibi. HILDEG. fragm. 296 planeta primus ... virgulam ad -am dextri brachii *(sc. mittit).* ALBERT. M. animal. 1,520 ut id, quod oritur ex ipso *(sc. pingue)*, nervi videlicet motivi et sensitivi, sit viscosum et extensibile per diversas corporis -as. 22,51 -as post genua in cruribus dicuntur *elephantes* non habere. *al.* **β** *baculi pars superior curva – Krümme:* HONOR. AUGUST. gemm. 1,238 huius *(sc. abbatis)* baculi -a non ex albo, sed ex nigro debet esse, quia *eqs.* sacram. 101 p. 806[B] in -a *(sc. baculi episcopalis)* sit scriptum: '*eqs.*'; quae -a fiat de osse. **2** *ambitus, volumen, curvatura – Windung, gewundener (Ver-)Lauf, Krümmung:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 886 inter Alpes ... talis rapacitas aquarum et collisio lapidum fuit, ut -as et vestigia viarum nullo modo prospici poterint. GISLEB. ELNON. inc. 4,212 quarum *(fornicum templi)* -as typice si noscere curas *eqs.* HILDEG. caus. 81 elementa ... in homine sunt et viribus suis in illo operantur ac in operibus illius sicut rota cum -is suis velociter circueunt.

1. flexus, -us *m.* **1** *actus flectendi, curvandi, flexio – das Beugen, Krümmen, Drehung:* **a** *proprie:* BEDA temp. rat. 1,2 necessarium duximus ... -us (gloss.: id est inclinationes, scilicet adnumerandum) digitorum paucis praemonstrare solertiam. METELL. exp. Hieros. 6,286 parvus equus pugnantis -bus equus cerata faleras deluserat aure sonoras. CARM. Bur. 103,1, 2[b],17 -us dedo poplitum. *al.* *expressius i. q. genuflexio – Kniefall:* PAUL. DIAC. carm. 19,43 cum pietate doce -um *(ci. Dümmler,* flexim *codd.; cf. notam ed.).* **b** *meton. i. q. flexura, iunctura – Beuge, Gelenk:* PS. HIPPOCR. phleb. 127 in -u brachii. ALBERT. M. animal. 1,411 secunda *(pars venae)* ... ad cubiti tendit -um (*cf. Avic. canon. 1,1,5,5,4* flexionem). *al.* **c** *translate i. q. declinatio – Deklination (usu gramm.):* CARM. var. III 16,21 cuncti plurales longi *(sc. sunt)* preter genitivum, qui -u cuncto brevis est (*item* 16,27). **2** *ambitus, curvatura, nexus – Windung, Krümmung, Wölbung:* **a** *proprie:* MILO carm. 1,6,4,274 ducit *mulier* eum *(sc. sanctum)*, rigidis ramorum -bus arbor quo caput extulerat *eqs.* METELL. exp. Hieros. 2,18 -us earum *(viarum)* crebrior affixis crucibus signatur *eqs.* CONR. HIRS. mund. cont. 969 ubi *(sc. in paradiso)* vitis fructu gravide palmites, alternis -bus et tacitis occursibus arundines fulcientes oberrant. *al.* **b** *meton.:* **α** *de ramis arboris:* MILO carm. 1,6,4,327 arboris ... docuit *sanctus* -us succidere ferro *(cf. l.39).* **β** *de iugo:* HRABAN. univ. 20,9 p. 541[C] arcum ... scripturam novi et veteris testamenti congruenter accipimus, quia duobus quodammodo curvatis -bus devotorum colla complectitur *eqs.* **c** *translate:* **α** *variatio (meli), modulatus – (melodische) Wendung, Modulation:* ECBASIS capt. 21 consuescunt multi, quam qui sint carmine docti, longos accentus per miros vertere -us *eqs.* IOH. AEGID. mus. 2,24 sonus *(sc. philomelae)*, qui non continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur in -um, nunc *eqs.* **β** *?figura – ?(Rede-)Wendung:* CONR. HIRS. mund. cont. 841 sillogistico ... -u ... procedis, sed sermo tuus nondum capit in nobis.

2. flexus *v.* flecto.

[**fligax** *v.* sphinx: ALBERT. M. sent. 1,46,13 p. 447[b],18. anim. 3,1,4 p. 169,70.]

fligina *v.* figulinus.

fligo, flixi, -ere. *effligere, caedere – niederschlagen, töten (usu refl.):* CHRON. Ven. Alt. p. 50,24 alii unus ab alter cum pedibus se -xerunt *(ci.,* fluxerunt *cod.)*; alii in igne erunt sallentes; toti autem turpissima morituri morte fuerunt. *Niederer*

flivolus *v.* frivolus. **flius** *v.* phlius.

flo, flavi, flatum, flare. *partic. praes. usu subst.: p.316,30.*

1 *intrans.:* **a** *spirare, halare – blasen, wehen, hauchen:* **α** *gener. (in imag.: l.68.70.p.316,3. al.):* LIUTG. Greg. 7 p. 73,12 -verunt (-rent *var. l.*) ... venti diabolicae temptationis. WANDALB. mens. 309 in pluvias Zephiro nunc flante soluta *(sc. frigora).* FROUM. carm. 20,51 non flat ventorum, sed mala vis hominum. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 66,5 numquam nec tenuem auram de flante spiritu invenit *carnifex.* VITA Norb. I 15 p. 690,7 recenter percepto sanguine dominico -vit in oculos eius *(caecae mulieris)* moxque illa lumen recepit. CAES. HEIST. hom. exc. 30 p. 26,17 flante vento gracie. 105 p. 106,23 flante aquilone, id est diabolo. *saepe. v. et p. 104,63. vol. II. p. 267, 29. p. 592,57.* **β** *techn.:* THEOPH. sched. 3,54 p. 106,31sqq. cum qua *(ala anseris)* ventilabis et -bis ..., donec perspicias inter carbones, ut foramina ferri interius ... candeant, sicque flare cessabis. 3,83 p. 147,4 per quas *(fossas)* viam possit habere ventus flantibus follibus. **b** *respirare – atmen:* ALBERT. M. Iob 4,9 p. 73,29 cum flamus, exteriorem aerem intra nos trahimus et impetu pulmonis et diaphragmatis expellimus. **c** *anhelare, fremere – schnauben, fauchen:* YSENGRIMUS 4,321 Gerardus ... refertur ... efflasse pilos auresque rotasseque flando huc caput. 4,328 dabat *anser* ingentem gutture flante sonum. 5,840 undique ... naso flatur et ore simul. *ibid. al.* **d** *canere, tonare – erschallen, ertönen:* CARM. Bur. 102,8,2 infremit urbs Hecube, flant resonantque tube. **2** *trans.:* **a** *gener.:* **α** *flando pellere – (hindurch)blasen:* AESCULAPIUS 11 p. 16,1 cribratum pulverem per fistulam flato. **β** *emittere – von sich geben:* ABBO SANGERM. bell. 2,12 inmodicas voces -vere Dani morientes. **γ** *sufflare – anfachen, entfachen (in imag.: l.25):* COLUMB. epist. 5 p. 173,31 non ... ignem flare potest os farina ... plenum. CARM. var. III A 6,1,35 (MGPoet. V p. 613) auster ... violas ut conflat flamine pulchras ..., sic egomet placidis -vi tua corcula dictis. **b** *techn. i. q. conflare, (igne liquando) fundere – in Gussarbeit (durch Schmelzen) herstellen, gießen:* CYMBALA III 8 metallum, de quo flari debet cimbala, debet fieri ex cupro. *partic. praes. pro cognomine ('Gießer'):* CHART. Port. app. 1 vol. II p. 624,34 (a. 1269) presentibus ... Theoderico cognomento Flans et fratre eius Hermanno.

***floccatus** (vl-), -a, -um. (floccus) *ex coactilibus factus – aus Filz hergestellt:* CHART. Hans. 694 p. 245,14 (a. 1248) quicunque v-tos pannos fieri fecerit et a tribus mercatoribus convictus fuerit, tres libras emendabit.

***floccellus** (fluc-), -i *m.* (floccus) **1** *parva macula – kleiner Fleck:* CHART. Xant. 52 (a. 1184/90) corpus incliti martiris ... inventum in ecclesia Xanctensi ... amputata summitate capitis et flu-is sanguinis eius adhuc in monumento apparentibus. **2** *parva fibra – kleine Faser:* RECEPT. Lauresh. 1,10 oleum et ius de pruno lada ana cum -is calefactis ... super ventrem et renes ponis (*item* 4,80).

floccipendo *v.* floccus *et* pendo.

***floccipendulus,** -a, -um. (flocci pendere) *parvus – gering:* EPIST. Worm. I 34 p. 64,22 alioquin spem venię sibi querere prorsus -um iudicarem.

flocculus (floscu-), -i *m.* *floccus parvus – kleine Fussel:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,4 p. 41a[v] accipit *phreneticus* de vestimentis flosculos (-os *ed. Basil.*) propter imaginationis corruptionem.

floccus, -i *m.* *fibra, pars lanae, pars pannuli – Fussel, (Woll-)Faser, Flocke:* **1** *in univ. (in imag.: l.54; per compar.: l.56):* TRACT. de caus. mul. 3 celedonia teris, sucum eius mittis in lana succida -a I ad ventrem, alio ad renis. HROTSV. lib. 2 praef. 2,9 fila vel etiam -os de panniculis a veste philosophiae abruptis evellere. BENVEN. GRAFF. ocul. B 7 p. 25,20 III[us] panniculus apparet ab una parte oculi, ac si esset unus -us de nive, quando nigit. *al. v. et vol. II. p. 2024,29.* *plur. i. q. coactilia – Filz:* CHART. Hans. 357 p. 118,23 (a. 1248) de talento lane duo denarii, de talento -orum duo denarii. **2** *locut.* -i pendere, -i facere, -i putare *sim. i. q. parvi aestimare – gering schätzen, gering achten (saepe coniunctim scribitur):* LIUTOLF. Sever. I 4 p. 290,49 verba uxoris -ipendens. CARM. de Cass. 124 aecclesias statuit *Iovianus*, -i figmenta redegit. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,16 quę *(sorores)* ... cultum -i fecere deorum. RATHER. epist. 16 p. 77,23 lege penitus canonica -ipensa. EKKEH. IV. pict. Mog. 64 respicit ad viva, -i putat ille (gloss.: creator) sativa. AMARC. serm. 4,211 an ignoras *(sc. minister)*, quod pendo *(sc. dominus gulosus)* domestica *(sc. escam)* -i? *persaepe.*

[**flomantia** *v.* phlebotomia: TRACT. de chirurg. 1149 (nota in marg.).]

***flomaria** *v.* *flumaria. **flomus** *v.* phlomus.

[Weber]

floralia, -ium *n.* **1** *dies sollemnes Florae – Fest der Flora, Blumenfest:* ERCHANB. gramm. p. 78,18 -ia, id est festa Florae, meretricis . . . cuiusdam, sub cuius nomine deo, qui praeesse floribus, ut putabatur, festa celebrabant antiqui. **2** *fructus – Ertrag:* CATAL. Bland. (MGScript. XV p. 645,20; s. XII.) haec sunt, que Arnulfus . . . ecclesiae restituit . . .; naulum . . ., quod a pretereuntibus exigitur, et -ia prati, quod adiacet ipsi portui.

***florarius,** -a, -um. (flos) *ornatus – geschmückt, verziert (gramm. et rhet.):* URSIO Marc. 1,3 non attendas *(sc. episcopus)* . . . Maeandrico sermone firmatam -am orationem, quia doctrina Christi non constringitur regulis Donati.

***floratura,** -ae *f.* (2. floratus) *ornamentum – Verzierung (de re v. LexMusLat. II. p. 95):* FRANCO COL. cant. mens. 14,7 sola prima *(sc. figura)* debet percuti, relique . . . omnes in -a teneantur, ut hic: *eqs.*

1. floratus, -us *m.* *excerptum, epitome – Exzerpt, Auszug:* CATAL. biblioth. A I 16 p. 75,26 (s. IX.med.) eiusdem *(Isidori)* de Deo liber I . . ., de -bus diversis et alia multa de sanctorum patrum opusculis excerpta in volumine I vetustissimo.

2. floratus, -a, -um. **1** *florens, floridus – in Blüte stehend, blühend (translate):* FORM. extrav. II 24 p. 566,6 sophistica facundia glorioso spiritalique docmate admode -o venerandissimorum praesulum illo episcopo. **2** *ornatus – verziert, ausgeziert (t. t. mus., de re v. LexMusLat. II. p. 95sq.):* ANON. IV mus. 7 p. 87,11 duo puncta in eodem sono . . . pro longa -a *(sc. nota)* ponuntur. p. 88,6 quaedam *(sc. nota)* est duplex longa -a.

***florenus** (-rin-), -i *m.* (flos) *nummus aureus Florentinus – Florentiner (Gold-)Gulden (de re v. B. Kluge, Numismatik des Mittelalters. I. 2007. p. 125):* GLOSS. Roger. I B 1,6 p. 519,44 foramen satis magnum, scilicet ad quantitatem denarii vel sterligni vel -i minoris. CHART. Ital. Ficker 455 p. 463,35 recepit *Conradus* . . . triginta septem centenaria bonorum -inorum grossorum boni et puri auri *eqs.* BERNH. GEIST. (?) dial. 233 si intercedet -us vel de auro saccus plenus, dicit *papa*: 'fiat subito'. ANNAL. Plac. a. 1284 p. 577,31 Placentini donaverunt eis *(ambasciatoribus regis)* MM -inos auri in verbis, tamen nundum illos -inos ei *(regi)* dederunt. *al.*

floreo, florui, -iturum, -ere. *script.* -encia: *p. 318, 19. form.: partic. praes.:* -iens: *l.69. neutr. plur.* -enta: *p.318, 20. indic. plusq.* -ierant: *l.43.*

1 *intrans. i. q. floridum esse,* ἀνθεῖν, θάλλειν *– blühen, in Blüte stehen:* **a** *proprie:* COMPOS. Luc. Y 1 alie *(flores)* . . . -ierant et induraverant. PAUL. DIAC. carm. 19,4 o nimium felix . . ., perfundit radiis cuius -entia (rorantia *var. l.*) rura Cynthius. HRABAN. carm. 4,1,3 caelum et ramis -entibus arva ornans *(sc. Deus)*. THIETM. chron. 7,76 ipsa . . . arbor -uit et hunc *(Colomannum)* Christi martirem esse monstravit. CHRON. reg. cont. I a. 1194 in Maio vinee -uisse vise sunt. *al. v. et vol. I. p. 1593,38.* **b** *in imag. et alleg.:* WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 84 qui *(patronus)* me disposito -enti rure scolarum hoc tantum numero dociles instruxerat annos. AMADEUS LAUS. hom. 3,260 ut attactu eius *(spiritus sancti)* venter tuus *(sc. Mariae)* contremiscat, uterus intumescat . . ., -at alvus. *v. et p.318, 70.319,12.* **c** *translate:* **α** *(pulchritudine) enitescere, splendescere – (in Schönheit) erstrahlen, prangen: p.318,41.* **β** *pollere, vigere – stark, mächtig sein:* ARBEO Emm. 1 p. 27,3 ut Europae non modica pars insegniter sacris christianitatis indagine -ere dinosceretur. WETT. epist. (MGPoet. II p. 332,27) scripsi vobis *(sc. patri)* in mortis periculo et quia iuventus adhuc -uit (usque in voluptatibus carnis *gloss. R*). AMALAR. off. 1,29,10 de talibus *(sc. in baptismate)* filiis -ent affatim scripturae apostolorum. HEIRIC. Germ. II 2,5 potestatis . . . patriae . . . heres existat . . . ad sanctae decus ecclesiae et diutissime et feliciter -iturus. THIETM. chron. 2,4 quod virtus filii in omnibus -uit. OTTO FRISING. chron. 1,29 p. 64,1 inter quos *(sc. regni Christi cives)* in regno Israel Helyas et Helyseus -uere. *persaepe. v. et p.318,32.* **γ** *spectat ad pulvera vel substantias ('ausblühen'):* COMPOS. Luc. G 24 alumen . . . metallum est terra -iens. GEBER. summ. 87 p. 615 dicimus . . . acrium . . . ponticorum et acetosorum . . . omnino aut nihil -ere. *ibid. al.* **2** *trans. i. q. flores gignere, generare – erblühen lassen, zur Blüte bringen (in imag.):* ABBO SANGERM. bell. prol. 16 -uit (gloss.: genuit) has *(uvas)* mihi Parisius.

adi. **florens,** -entis. **1** *splendescens – prangend:* **a** *gener.:* BONIF. epist. 91 p. 207,7 ut vobis *(sc. archiepiscopo)* in superna angelorum curia -ia mercedis premia restituat *supernus rex.* **b** *gramm. et rhet. i. q. ornatus – geschmückt, verziert:* HRABAN. epist. 18 p. 423,27 non . . . longos -esque tractatus . . ., sed commentarios in divinas historias scribere decrevi. CHRON. Thietm. prol. 32 vincit mortales -s dictatus . . . omnes. **2** *vigens, potens – stark, mächtig:* NOTA de unct. Pipp. (MG Script. XV p. 1,21; a. 767) domnus -issimus Pippinus rex per auctoritatem . . . Zachariae papae . . . in regni solio sublimatus est. DIPL. Loth. I. 120 p. 276,40 sancta Lugdunensis ecclesia aliquando ditissima et rebus late -issima (*inde* 123 p. 282,25). DIPL. Frid. I. 59 p. 100,38 Coloniensis . . . ęcclesia opibus et dignitatibus olim -issima. *al.*

subst. **florens,** -entis *n.* *flos – Blume, Blüte:* TRAD. Lunaelac. 102 p. 206,16 (a. 823) cogitavi ego Deotricus comis, quomodo ista transeuncia atque labentia istius seculi evanescunt et quasi -cia hiemali marcescunt et arescent. CARM. Bur. 59,4,1 per -ta nemorum me fortuna vexit.

adv. **florenter.** **1** *fertiliter, ubertim – fruchtbar, reichlich:* VITA Landel. Laub. 427 adiacet . . . saltus . . . lignorum genere pollens -r ubique. **2** *feliciter, fortunate – glücklich, erfolgreich:* VITA Hildulfi I 3 Pipinus . . . rempublicam Galliarum -issime gubernabat.

flores *v.* flos.

floresco, -ere. *script.* -ris-: *l. 46. efflorescere – (auf-, er)blühen:* **1** *proprie:* SEDUL. SCOT. carm. II 6,50 nunc vitis florida gemmat palmaque -it, nunc et oliva micat. 17,22 palma -ens. RUP. TUIT. Ioh. 2,1626 frondescit palmes, -it botrus. SALUTARIS POETA 225 dum redolet nardus, donec -at (-it, floresca *var. l.*) achantus, floreat huius honor carminis atque decor. *al.* **2** *in imag. et alleg.:* RUP. TUIT. trin. 9,930 cum illa *(Rahel)* post hiemem sterilitatis optatu partu -ret et frugifera . . . esse inciperet. CONR. HIRS. mund. cont. 987 inter quos *(monachos)* vitis illa *(i. Christus)* -it et ait: '*eqs.*' *(Vulg. Matth. 18,20).* **3** *translate:* **a** *(pulchritudine) enitescere, splendescere – (in Schönheit) erstrahlen, prangen:* NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 86,19 ęceri *(Franci)* . . . Phenicum pellibus avium serico circumdatis et pavonum collis cum tergo et clunis mox -ere (florere *var. l.*) incipientibus . . . procedebant. VITA Mathild. I 9 p. 129,18 virginalem propemodum . . . adquisierat palmam, nisi tantum secularibus vestium -ret ornamentis. **b** *augescere, vigescere – erstarken, stärker, mächtiger werden, 'zur Blüte gelangen':* DESID. CAD. epist. 1,1 p. 9,20 ut caritas . . . aucta magis in dies -iscat. WALAHFR. carm. 88,14 est fumo similis -ens gloria terrae. WIDUK. gest. 1,22 p. 34,18 Hattho . . . videns . . . Saxonum . . . res -ere. ANNAL. Altah. a. 1062 p. 60,2 res publica -ere incipiebat. RUP. TUIT. Ioh. 10,2267 ut -ente fide converterentur *gentes* in altaria Christi. CARM. Bur. 173,1,2 revirescit et -it cor meum a gaudio. *al.* **c** *spectat ad pulvera vel substantias ('ausblühen'):* TURBA phil. 63 p. 164,27 medicinis . . . naturam significant *invidi*, eo quod germinat *magnesia* et -it. *per compar.:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 95,27 airones bisi, quibus tempore coitus -unt sue penne et plume quodam flore pulveroso et biso.

floretum, -i *n.* *pratum floribus vestitum – Blumenwiese:* EKKEH. IV. bened. I 20,160 aurea gramineis vernent -a viretis. carm. var. II 1,33 flos splendide matris, tecum in -is liceat mihi ludere ległis, quę cruce reclusus vernans fundit paradysus. 1,43 nullus . . . auditus fuerit visusque potitus, qualia dux apibus -a sit ipsa daturus. HERM. IOS. hymn. 1,6,5 (AnalHymn. 50. 1907. p. 538) haec *(Maria virgo)* vos *(sc. Ursulam eiusque socias)* praeit . . ., modulatur vobis clare per -a, per roseta promit vobis carmen laeta.

floreus, -a, -um. **1** *floribus plenus, floribus abundans, floridus – blumig, blumenreich, blühend:* **a** *proprie:* CARM. Bur. 59,2,2 in hac valle florida -us, flagratus, inter septa lilia locus purpuratus. 153,1,12 iam -a, iam frondea silva comis densatur. **b** *in imag. et alleg.:* WALAHFR. carm. 8,27 floreat haud flaccens hic flos et -a fraglans spiramenta ferat semper ubique Deo. PAUL. ALBAR. carm. 11,3 hic *(Hieronymus)* paradisigena

[Weber]

Domini sic -a pinxit, ut rutilo celebri toto per cardine vibret. **c** *translate i. q. pollens, vigens – stark, kräftig:* CARM. Sangall. I 5,5 -a spes pacis defers *(sc. Gallus)* huc vota salutis. 5,12 requiem caeli da scandere, terrea quali -us in templo tu *(sc. Gallus)* carpis pacta superno. CARM. var. III A 2,2,33 (MG Poet. V p. 599) unguine pneumatico -is nutrita *(sc. Scholastica)* verendis. CARM. Bur. 106,4,4 amor mutabilis . . . verax et habilis, -us maneat. **2** *floribus confectus – aus Blumen gefertigt:* EKKEH. IV. bened. I 31,56 hi tibi *(sc. Laurentio)* sint sceptra, redimicla, -a serta. *v. et vol. III. p. 558,3.*

***floribundus,** -a, -um. (flos) *floridus – blühend:* **1** *in imag. et alleg.:* SPEC. virg. 1,101 ut cum floribus floreant *adulescentulae* et fructum ęternitatis in castimonia -a conquirant (*sim.* 3,98). **2** *translate:* **a** *gener. i. q. vigens, pollens – kräftig, stark, 'in (der) Blüte stehend':* VITA Wern. Merseb. 4 erat . . . locus . . ., Aldenburg, . . . per multa tempora regularis vitae norma -us. SIGEBOTO Paulin. 31 Christi ancilla . . . felicibus -a meritis diem leta clausit extremum. ELIS. SCHON. viar. 18 p. 121,1 filii, adducite vobis in consuetudinem mores sanctitatis in -a etate vestra. **b** *gramm. et rhet. i. q. ornatus – geschmückt, verziert:* SPEC. virg. 1,184 verum, quod sequitur in cantico, in -o . . . invitatorio.

floride *v.* floridus.

***floriditas,** -atis *f.* (floridus) *status florendi, flos – Blüte, Blume:* **1** *proprie:* HILDEG. scivias 3,8 l. 824 Filius virginis exiens de virginali pudore sicut pomum de fructuosa -e. 3,10 l. 924 cum Adam de terra -is proiectus est. epist. 279 estas illi *(arbori in visione)* -em infigere volebat, sed illa taedio affecta -i aliquantum se subtraxit *eqs.* **2** *in imag. et alleg.:* BERENG. TREV. serm 5 (PL 160,1033^{C}; s. XII.$^{in.}$) ecclesia nostra -e apostolicae viriditatis seu smaragdinis redimita lucescit gemmis. HILDEG. scivias 2,5 l. 120 haec *(puella in visione)* est -s in superna Sion; . . . o -s, filio potentissimi regis desponsaberis. 3,8 l. 789 nisi quod -s virgae istius *(sc. Iesse)* scienter illud *(genus humanum)* elevavit per pietatem in sanctitate salvationis. *ibid. al.* **3** *translate:* **a** *vis, vigor – Kraft, Stärke:* CONST. imp. III 45 (a. 1274) ut nostro felici tempore reipublice reformata -s salutari pacate quietis proficiat incremento. HILDEG. evang. 16 l. 57 'omnis homo', id est 'cunctae nationes', 'primum', scilicet in iuventute sua, 'bonum vinum', -em suam et preclaras virtutes 'ponit', videlicet ostendunt *(spectat ad Vulg. Ioh. 2,10).* **b** *splendor, pulchritudo – Prunk, Schönheit:* HILDEG. epist. 194 l. 64 carnali amplexioni vos subiecistis *(sc. sanctimoniales)*, ubi non in vanam et mox cadentem -em putredinis mundi vos coaptavi, sed *eqs.* **c** *fecunditas – Fruchtbarkeit:* HILDEG. epist. 31^{R} l. 21 ipsa . . . vivens eternitas *(i. Deus)* non est sine -e. 389 l. 318 in -e . . . sua novus mundus processit in similitudine. **d** *integritas – Unversehrtheit:* HILDEG. scivias 2,6 l. 2026 castissima sponsa, quae nulla corruptione laedi potest, velut mulier illa corrumpitur, quae -em et innocentiam suam perdit, quam in initio desponsationis suae habet.

floridulus, -a, -um. *florens, floridus – in (der) Blüte stehend, blühend (in imag.):* HERIG. Ursm. 1,666 os per -um manans dulcedo favorum verborum dulces fructus gratabat in omnes. BERENG. TREV. serm. 5 (PL 160,1033^{C}) virgineis -a albescit *(sc. ecclesia)* liliis.

floridus, -a, -um. *script.* -red-: *l.61.p.320,5. usu subst.: l. 61.p.320,34sqq.*

I *adi.:* **A** *florens, plenus floribus – in Blüte stehend, blühend:* **1** *proprie:* AETHICUS p. 106,2 ut nullo . . . tempore in eas *(insulas)* nihil virede aut -edum (-um *var. l.*) . . . valeant. UFFING. Liutg. 4 -a vallis. CHRON. Erf. min. p. 533,28sq. (cod. C2) Christus . . . incepit . . . predicare Kal. Maii, scilicet in -o tempore; nam Iesus Nazarenus, id est -us, dicitur. *al. v. et p. 318,29.* **2** *in imag. et alleg.:* CARM. Bur. 103,1,2^{b},3 rosa *(i. puella)* prati -i, nil repugnes Cypridi. *de Maria virgine (usu theol.):* NOTKER. BALB. hymn. p. 24 te virga arida Aaron flore speciosa, te figurat, Maria, sine viri semine nato -am. EKKEH. IV. carm. var. I 2,5 -a prole pia nos protege, virgo Maria. 2,13 -a virgo micat. EKKEB. SCHON. opusc. 10 p. 321,28 -a virguncula. **3** *translate:* **a** *(pulchritudine) splendescens – (in Schönheit) prangend, strahlend:* **α** *gener.:* WALAHFR. carm. 77,13,1 -am speciem, beate martyr, ut luti maculas putasti. CONR. MUR. summ. p. 159,18 domina . . . nominetur . . . -a, fulgida, fecunda. **β** *gramm. et rhet. i. q. ornatus – geschmückt, verziert:* COLUMB. epist. 10,145 -iora dactilicorum carmina linquens fribula nostra suscipe *(sc. frater)* lętus. AETHICUS p. 210,16 -edo (-o *var. l.*) stilo et laudem et magnifico honorem . . . scriptor posuit ubertatem regioni huius. SALUTARIS POETA 43 purpura quid celet, quid -a lingua, videto: *eqs.* **b** *vigens, pollens – kräftig, mächtig:* SEDUL. SCOT. carm. II 3,17 Hartgari -e praesul, sophos Scottigenas suscipe corde pio. EPIST. Teg. I 25 p. 26,18 gloriam et nomen dignitatis vestrę *(sc. ducis Heinrici)* fecit Deus cum -a crescere i u v e n t u t e (SIGEBOTO Paulin. 45 p. 932,44. *al.*). DONIZO Mathild. 2,928 eius *(Urbani)* habet corpus Florentia -a. ACTA imp. Boehmer 962 p. 668,34 nullum invenimus *(sc. Cremonenses)* adeo tutum locum . . ., ut est umbra vestre *(sc. regis)* -e maiestatis. CHART. Turic. 1654 p. 9,12 (dipl. Rud. Habsb.) cupientes . . . ecclesiam, sicut est in spiritualibus -a, sic et in temporalibus fieri opulentam. *saepius.* **c** *efflorescens – (hervor)sprießend:* ANDR. BERG. hist. 1 p. 221,26 erant ipsi Winoli iuvenili etate, barba -a. **B** *floribus ornatus – mit Blumen geschmückt (in imag. et alleg.):* **1** *in univ.:* EKKEB. SCHON. opusc. 1 p. 233,16 tu *(sc. Maria)* illi *(Habacuc)* omnium prophetarum proxima iam recumbenti in -o lectulo virginitatis tue quomodo non applauderes. 6 p. 286,12 ave *(sc. Maria)* lampas lucis eterne, ave -e lectule casti coniugii Christi et ecclesie *(spectat ad Vulg. cant. 1,15).* **2** pascha -um *i. q. dominica in palmis – Palmsonntag (cf. francog. 'Pâques fleuries'):* HARIULF. chron. 4,9 p. 197,10 dominica palmarum, quam vulgus pascha –um vocitat. REIN. LEOD. annal. a. 1225 p. 679,16 domnus Leodiensis episcopus Hugo . . . castella Musau . . . sine aliqua contradictione ingreditur XIV. Kal. Aprilis feria IV. ante pasca -um (*inde* AEG. AUR. gest. 3,94 p. 119,39). *cf. p.322,42.*

II *subst. neutr.:* **A** *proprie:* **1** *flos – Blüte:* HUGEB. Willib. 6 p. 105,27 per fulvas frondosorum flosculos et per olida holerum -a loetalem liquantes *(sc. apes)* toxicam et suavissimum sorbentes sucum nectaris. **2** *pratum – Wiese, 'Wunn':* CHART. Basil. C I 13 (a. 1120) comes Ödelricus . . . dedit . . . monachis . . . medietatem . . . aecclesię . . . cum molendinis et banno, cum conpascuo et -o (*cf.* 315 p. 228,16 wnne unde weida). **B** *translate i. q. pompa – Pomp, Gepränge (usu plur.):* PAUL. DIAC. carm. 6,9 flos, paradise, tuus *(i. Benedictus)* despexit -a mundi. 7,3,4 despexit *Benedictus* aevi -a. WIGAND. Waldg. 2 multi nobiles . . . viri beatum Winfridum imitati . . . se mundi -is abdicaverunt.

adv. **floride.** *feliciter, fortunate – glücklich, erfolgreich:* ANNAL. Mell. Claustr. III a. 1177 p. 631,24 hic *(dux Austrie Heinricus)* . . . palatium Reni et ducatum Wabarie et Austrie -e (*ni leg.* -ae) rexit. CONST. imp. III 211 quo magis accensa vestra *(sc. civitatis)* devocio continuacione laudabili -e perseveret. CARM. Bur. 61,6^{c},3 miranda de Priamide rememorantur gesta, qui militavit -e.

[florietus *v.* chlorion.**]**

florifer, -a, -um. **1** *flores gerens, floribus plenus – Blüten tragend, blumenreich, blühend:* **a** *proprie:* PETR. PIS. carm. 41,53 (MGPoet. I p. 75) India -is pascit quas inclyta campis, . . . vobis *(sc. regi)* dona ferunt . . . gentes. HRABAN. cruc. D 5,28 tu *(sc. crux)* pulchrior es -a specie omnium germinum. RUP. TUIT. trin. 17,8 l. 362 quis est iste Edom, qui post virgam -am atque fructiferam, post aquam de petra productam . . . nuntiis 'non transibitis' inquit *(spectat ad Vulg. num. 20,17). al.* **b** *translate i. q. vigens, pollens – stark, 'in Blüte stehend':* EPIST. Mog. 223 p. 359,6 multae virtutes in sancta ecclesia, quasi in iuventute sua, fertiles et -ae fuerant, quae nunc *eqs.* **2** *floribus confectus – aus Blumen gefertigt:* ARNULF. delic. 90 hinc fieri -as quis ambigat coronulas? **3** *flores generans – Blumen hervortreibend:* WALAHFR. imag. Tetr. 2 ver -is laetum se subrigit austris. RADBOD. carm. 6,21 -as auras . . . capto *(sc. hirundo).*

***florificatio,** -onis *f.* (*florificare) *actio ornandi – Auszierung (t. t. mus., de re v. LexMusLat. II. p. 96sq.):* IOH. GARL. mus. mens. app. 15,11 fit *color* multis modis, aut sono

[Weber]

ordinato aut in -e soni aut *eqs.* 15,14 in -e vocis fit color ut commixtio in conductis simplicibus. ANON. IV mus. 5 p. 80,2 bcaa tangendo disiunctim sine -e cum elongatione finis G vel sine.

***florifico,** -are. (flos *et* facere) **1** *gener. i. q. florere, flores emittere – blühen, Blüten hervorbringen:* SALUTARIS POETA 6 qui *(animus)* nisi -et (florescit, florescet, plurificet *var. l.*), fructificare nequit. **2** *t. t. mus. i. q. ornare – auszieren (de re v. LexMusLat. II. p. 97):* ANON. IV mus. 5 p. 79,13 gg pro longa -ta *(sc. nota)*, prout utitur in organo puro. 6 p. 84,8 ea *(puncta)* ponunt *quidam* ante longam pausationem -ando. p. 88,12 tertius punctus habet elongationem . . . -tam.

florigenus, -a, -um. *flores generans – Blumen (hervor)bringend (in imag.):* WALAHFR. imag. Tetr. 173 de cuius *(Pippini regis)* meritis . . . haurio -a laetae dulcedine famae.

floriger, -a, -um. **1** *flores ferens, plenus floribus, floridus – Blüten tragend, blühend, blumen-, blütenreich (in imag.: l. 23.38.44. al.):* LIBRI Karol. I 3 p. 120,18 quod protoplasti perpetravere -a in sede virosa serpentis promissione inlecti, hoc *eqs.* AUREL. REOM. mus. 18,23 hi . . . octo toni . . . quasi -a gestantes virgulta campum illustrant totius antiphonarii. VITA Udalr. Cell. II 57 invenit . . . locum . . . -is amoenum pratis. IUSTIN. Lippifl. 970 vis *(sc. praesul)*, de -o cortice spiret odor. *saepe. in titulo libri:* IUSTIN. Lippifl. 1018 flore metri florem quia Lippensem gerit in se, Lippif-r hic dicitur inde liber. **2** *floribus confectus – aus Blumen gefertigt:* THIETM. chron. 8,8 p. 504,7 pro -a caelestis bravii c o r o n a (GESTA Vill. 1 [MG Script. XXV p. 224,37]. *al.*). **3** *floribus ornatus – mit Blumen geschmückt:* **a** *proprie et in imag.:* HRABAN. cruc. C 16,97 descripsi . . . -am crucem quatuor coloribus praecipuis, id est hyacinthino, purpureo, byssino et coccineo. CARM. var. III 27,1,7 florens -am cepit Florentius aram. CARM. Bur. 58,2,11 Narcissus -r. **b** *translate:* **α** *gener. i. q. vigens, pollens – stark, 'in (der) Blüte stehend':* COD. Karol. 17 p. 517,30 gaudeatis *(sc. rex)* de eorum *(filiorum)* -o germine. VITA Sigir. 15 (MGMer. IV p. 615,28) sanctorum patrum monita perlegens eorumque iussa -a iugiter carpens. VITA Filib. 4 (MGMer. V p. 586,17) coepit . . . prudentiae lampada radiare, -a caritate vernare. *al.* **β** *gramm. et rhet. i. q. ornatus – geschmückt, verziert:* COD. Karol. 24 p. 528,4 Langbard . . . detulit nobis *(sc. papae)* nectaream atque -am . . . excellentiae vestrae *(sc. regis)* syllabarum relationem. CAND. FULD. Eigil. II 20,6 cuius *(Hrabani)* nunc hic ex ordine dicta -a huic operi dignum infigenda putavi. METELL. Quir. 7,7 dum tibi nectimus cantu -o serta nitentia.

florilegus, -a, -um. *pulverem florum legens – Blütenstaub sammelnd:* VITA Ger. Bron. 9 p. 659,48 (vs.) apes -a pratorum pervolat ampla. CONSUET. Rod. 143 tamquam -e apes de prato scripturarum favos sibi dulcedinis colligere.

***florinus** *v.* *florenus.

***floripotens,** -entis. (flos *et* potens) *plenus floribus – blumenreich:* SEDUL. SCOT. carm. II 81,32 -s . . . caput *(sc. veris iuvenis)* sertis renitebat honoris.

[floriretur *v.* *florizo.] **florisco** *v.* floresco.

floritio, -onis *f.* *actus florescendi – das Auf-, Erblühen:* HONOR. AUGUST. cant. 1,13 p. 378A cyprus . . . dicitur conversio vel -o et significat resurrectionem Christi. ALBERT. M. sent. 1,22,1 p. 569b,25 pratum ridet, eo quod quaedam dilatatio generatur in -e pratorum. eth. II 1,7,6 p. 115b,5 -o arborum in ascensione solis et accessu *(sc. interrumpitur). ibid. al. in imag.:* ALBERT. M. eth. I 667 p. 571,29 delectatio . . . est -o quaedam animae vel diffusio in bono proprio.

***florius** *v.* *florus.

***florizo,** -are. (flos) *t. t. mus. i. q. (tremore vocis) ornare – (durch Vibration der Stimme) verzieren (de re v. LexMusLat. II. p. 97):* HIER. MOR. mus. 25 p. 184,1 quod nulla nota brevis -etur (floriretur *ed. et cod.*). p. 184,17 si aliquam notam eiusdem cantus -are volumus.

[flormus *v.* phlomus: TRACT. de aegr. cur. p. 330,40.]

florula, -ae *f.* **1** *parvus flos – kleine Blume, Blümchen:* CARM. Bur. 103,1,2a,9 cur, livens invidia, . . . michi . . . uni unam negans brunam -am. *pro nom. propr.:* CARM. Bur. 108,2b,8 que mea michi F-a det oscula. **2** *carduelis chloris – Grünfink (cf. Meyer-Lübke, REW3 nr. 3382):* CARM. didasc. 565 -a bitriscus celsique monedula fastus.

florulentus, -a, -um. *florens – blühend, in Blüte stehend:* ARNULF. delic. 411 qualis sopor sub arbore -o cum gramine longo lassis itinere . . .: talis *eqs. v. et p. 133,31.*

***florus** *vel raro (l. 11)* ***florius,** -i *m.* *(theod. vet.* fluor, *v. Althochdt. Wb. III. p. 1008) regio, confinium, bannus – Gebiet, Gemarkung, Gewann, 'Flur' (de re cf. Lamprecht, Wirtschaftsleben. I. p. 406):* CHART. Rhen. med. I 378 p. 436, 21 (a. 1083) in -io Albe Porte vinea una cum suo appendice. II 118 p. 161,10 que *(vinea)* sita est in -o, quod dicitur Daleheim. III 425 p. 334,15 legavit *Engelbertus miles* unum iurnalem vinee in Confluentia in -o, qui dicitur Drupenstrich. CHART. Altenberg. 306 p. 216,7 quarum *(vinearum)* una sita est in -o, qui Hoijcyn nuncupatur *eqs. al.* *Weber*

1. flos, floris *m. (f.: l. 59. p. 323,53. adde* COMPOS. Luc. L 3; *n.: l. 38. p. 324,38) ?script.* folo-: ANTIDOT. Glasg. p. 136,7. *form.: gen. sg.* -es: ORAC. Sibyll. 254 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 75). *abl. sg.* -ae: FORM. Bitur. 18 p. 178,22. *struct. c. gen.: explicativo: l. 70. 71. p. 323,1. inhaerentiae: p. 323,8. 25. 27. 31. confunditur c.: ?*fimum: *l. 38.* foris: *l. 62.*

ἄνθος – *Blume, Blüte:* **I** *proprie de herbis vel arboribus florentibus:* **A** *in univ. (fere usu plur.; sing. collectivo: l. 26. 27):* WALAHFR. hort. 251 quorum *(sc. liliorum)* . . . dulcis odor silvas imitatur -e (gloss.: in -e) Sabeas. WANDALB. mens. 163 glandifera . . . -em per silvas induit arbos. AGIUS epic. Hath. 492 tumulo . . . tuo . . . -es spargentes *sorores*. HONOR. AUGUST. cant. 2,1 p. 382B -s dicitur a fluere (fluore CAES. HEIST. hom. I p. 5b), quia cito fluit. ALBERT. M. veget. 1,124 habent . . . perfectiores plantae . . . -es tanquam purgamenta menstruorum. *persaepe.* **B** *in titulo libri:* THIOFR. flor. prooem. l. 32 cuius *(libelli)* est inscriptio tytuli -es epytaphii sanctorum. **C** *in nominibus:* **1** *plantae:* -s vaccinus *fort. i. q. Taraxacum officinale – viell.: Löwenzahn, 'Kuhblume' (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. IV. p. 625sq.):* ANTIDOT. Glasg. p. 143,9 dabis . . . pocionem, qui recipit: aprotano L, . . . piper album L, -s (*ni leg.* femos [*i.* fimum *vel* fimus]) vacinu L. **2** *festi:* dies -um *i. q. dominica in palmis – Palmsonntag (usu eccl.):* PONTIF. Rom.-Germ. 99,162 dominica indulgentiae, quae diversis vocabulis distinguitur, id est dies palmarum sive -um atque ramorum. **3** *personarum (pro cognomento):* CHART. Turic. 329 (a. 1177) testes sunt: . . . Hugo Molendinarius, Chŏnradus Flos. 400 testes: . . . ministeriales . . . tres fratres cognomine F-es. 857 p. 317,20 C. bone memorie . . . dictus Flos. CHART. Eichsf. 551 testes: . . . Hermannus Flos *eqs.* **4** *loci:* INNOC. III. registr. 1,343 p. 513,6 abbati de F-bus *('Fiore')*. WALTH. MARCHT. hist. 46 qui *(sc. milites)* cum haberent quandam curiam in Marhtel, que dicitur F-is. **5** *pro nomine ficticio (per pravam interpr.; usu alch.):* ANON. tab. p. 161,19 haec sunt folia (*pro* argentum) et -es *(pro* soror; *v. notam ed.)* eius. **D** *de -bus arte factis:* THEOPH. sched. 3,59 p. 112,22 in quo *(sc. opere ductili)* formentur -es aut aviculae sive bestiolae. CATAL. thes. Germ. 31 p. 41,10 unum subtile bonum nigrum cum -bus cum aurifrigio.

II *in imag. et per compar.:* BONIF. epist. 106 suavissimis operum et verborum -bus odorantem *(sc. abbatem)* . . . salvator mundi custodiat. VITA Elig. 1,12 p. 679,13 quasi apis . . . diversas (diversos *var. l.*) ex diversis -es legens. WALTHARIUS 1274 carpsisti *(sc. Waltharius)* -em *(i. Haganonis nepotem)* mucronis falce tenellum. ALBERT. M. animal. 1,142 dixit . . . Palemon occulos esse tamquam -es (fores [fontes *var. l.*; gloss.: vel -es] *Physiogn. 10*) animae. CHART. Lux. IV 515 p. 611,9 (epist.) si qui in vobis *(sc. rege)* florent . . . -es petitionum. *persaepe.*

III *translate:* **A** ἀκμή, *vigor, salus – blühender Zustand, Höhepunkt, '(Hoch-)Blüte' (fere usu sing.; plur.: l. 69):* CARM. var. I 20,12 perpete -e vale *(sc. episcopus)*. CARM. Cantabr. A 18,2 perdes *(sc. iuvenis iam senex factus)* ⌞-es optimos⌟ (-em optimum *var. l.*). PURCH. Witig. 118 sub pacis -e prioris. 485 -e quietis. **B** *praestantia – Trefflichkeit, Tugend, Kraft:* HROTSV. Mar. 10 sordidolam tempta *(sc. Gerbirg)* purgare

Camenam *(i. carmina Hrotsvithae)* ac fulcire tui -e magisterii. **C** *honor – Ehre, Verehrung:* METELL. exp. Hieros. 2,322 martirii -em tribuerunt *christiani* his *(sc. corporibus sociorum)*.

IV *meton.:* **A** *tempus florendi – Blütezeit, 'Blüte':* **1** *in univ.:* WANDALB. mens. 195 -e novo certos postquam vineta racemos gignunt. METELL. exp. Hieros. 2,25 Maii -e . . . estivo. **2** *spectat ad homines:* WILLIB. Bonif. 2 p. 8,14 quae *(persecutiones diabolicae)* tenerum . . . iuventutis -em . . . obtegere solent *(sim.* HUGEB. Wynneb. 8 p. 112,44[a] primo iuventutis -e. AGIUS epic. Hath. 31 iuvenili -e. *al.)*. WETT. Gall. 1 primaevum -em in insula Hybernia ducens *Gallus (sim.* WALTHARIUS 79 primaevo -e). DIPL. Heinr. II. 474 primo aetatis -e. *al.* **B** *iuventus – Jugend(alter):* ALCUIN. epist. 137 p. 214 vs. 11 tres sunt aetates: -s et robur, aegra senectus. *de aetate mundi:* RHYTHM. 4,1,1 tertio in -e mundus adhuc dum pubesceret *(cf. Beda chron. 66)*. **C** *stirps – Spross:* WALAHFR. carm. 8,23 Florus -em sequitur de germine Iesse *(de Christo; spectat ad Vulg. Is. 11,1)*. RUOTG. Brun. 36 p. 37,27 repente -s ille integerrimus *(i. filius imperatoris)* . . . e medio excessit. *in allocutione:* HROTSV. gest. prol. 2,2 Oddo . . ., Oddonis -s. **D** *decus, ornamentum – Zier(de), Schmuck, Schönheit:* **1** *gener.:* **a** *spectat ad res:* **α** *in univ.:* WIDUK. gest. 1 praef. -e virginali cum maiestate imperiali . . . fulgenti dominae Mahthildae . . . Widukindus . . . salutem. DIPL. Otton. I. 374 p. 513,27 si preclaro r e t r i b u t i o n i s -e ditatur, qui sanctis locis Deo dicatis sua concesserit (DIPL. Conr. II 292 p. 414,12 [spur.]). WALTH. SPIR. Christoph. II 4,57 -e decoris. GLOSS. Sangall. 91 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 47) -em contemnere mundi *(sim.* BERTH. ZWIF. chron. 11 p. 182,4. CHART. Mog. A II 217 p. 393,4. *ibid. al.)*. CARM. Cantabr. A 41 p. 97,3 tu *(sc. regina)* . . . virtutum -e compta. *al.* **β** *fulgor, nitor – Glanz, schöne Farbe (in alleg.: l.34):* AGIUS comput. 8,7 embolismi *(sc. anni)* miniato -e rubescunt. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,138 Rethoricam duplicis vestitam -e coloris. *al.* **γ** *sententia (egregia), excerptum – (erlesener) Spruch, Auszug:* CONR. HIRS. dial. 632 Prosper . . . librum suum de -bus, id est de sententiis, Augustini . . . ordinavit. MOSES PANORM. infirm. 1 p. 103,26 condidi *(sc. medicus)* . . . hunc librum breviter ex -bus librorum meorum antecessorum. CAES. HEIST. hom. exc. 179 habebat *praelatus* librum mire moralitatis -bus depictum, de quo plura excerpere solebat. *al.* *in titulo libri:* CATAL. biblioth. A I 46 p. 218,13 (a. 1086/1116) -es Augustini. ANON. Mell. 8 p. 48,8 quem *(sc. librum Gregorii)* '-es' appellari complacuit. CATAL. biblioth. A I 76 p. 416,16 -es beati Bernardi. ALBERT. M. caus. univ. 2,1,1 p. 60,51 tractatum Algazel '-em divinorum' vocavit. *al.* **b** *spectat ad homines (per immutationem: l.48):* **α** *in univ.:* EKKEH. IV. bened. I 45,56 ⌊virgineos -es⌋ (gloss.: sanctimoniales) pudor est plorare. CARM. Bur. 53,3,2 -s Saxonie, noster felix pontifex Wichmannus. *al.* *in allocutione:* EPIST. var. II 3 (vs.) salve, -s i u v e n u m (CARM. Salisb. I 15,2,1. *al.*). CARM. libr. III 40,2 pie rex Heinrice, . . . totius -s microcosmi. *al.* **β** *expressius de hominibus eximiis ('Elite'; usu sing.):* CHRON. Pol. p. 152,12 -e milicie prostrata iacente. **c** *spectat ad piscem quendam in lacu Potamico repertum:* CHART. Wirt. 108 p. 125,34 (spur. s. XII.[med.]) ad capiendos pisces, qui dicuntur -es piscium. **2** *rhet. de figuris vel tropis:* PETR. DAM. epist. 75 p. 376,22 -es . . . eloquii. CONR. MUR. summ. p. 83 vs. 14 istorum -um complexio iungit utrumque equivocans clausis et finem principiumque. **3** *mus. de melismatibus:* HIER. MOR. mus. 25 p. 184,4sqq. est . . . -s harmonicus decora vocis . . . vibratio *eqs.* **E** *pars subtilissima, optima – der feinste, beste Teil:* GESTA Trud. cont. I 13,4 p. 313,28 panis . . . de excusso primae farinae -e effectus. ANON. secret. p. 80,12 ad . . . obturandum vitrorum labia sufficit panno lineo mediante -s tritici subtilissimi et clara ovorum. ALBERT. M. animal. 22,69 -s farinae triticeae. **F** *ligna (arboris fructiferae) dura, bona – Hartholz, 'Blumware' (de re v. J. Grimm, Deutsche Rechtsaltertümer. II. 1899. p. 23sq.):* CHART. Westph. III 389 (a. 1241) mansum . . . cum suis iuribus . . . cum una wara[ndia] dicta -um . . . perpetue possidendum *(v. notam ed.)*. **G** *de secretione muricis i. q. pigmentum – Farbstoff (der Purpurschnecke):* ALBERT. M. animal. 5,61 quae *(conchylia)* sunt intra mare, sunt magna pulcra, et ⌊-s tincturae⌋ (*p. 547[a],7* τὸ ἄνθος) eorum ut in pluribus est niger *eqs.* 63 murilegi . . . student, ut conterant eas *(murices)* vivas, quoniam, si praemoriantur ante contritionem, eiciunt -em. **H** *de rebus levibus, subtilibus, supernatantibus (usu natur. et alch.):* **1** *nebula – Ausflockung:* PS. GALEN. puls. 165 urina, que veluti -em vini supernatantem habuerit, frenesim . . . venturam dicit. 194 urina eruginosa -em (-es cod. Vr. 174) habens spasmon nuntiat. *v. et l.12.* **2** -s aquae *fort. i. q. species naphtae – viell.: eine Art Erdöl:* COMPOS. Luc. P 2sqq. iscyra: halii dicunt aque oleum, halii -e (-em MAPPAE CLAVIC. 276) aque . . .; est . . . aqua gravis et egrota pro terra, que -em generat. **3** *pulvis quidam in pennis avium repertus – eine Art Puder im Gefieder von Vögeln (de re v. Grzimeks Tierleben. VII. 1980. p. 180):* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 95,27 quibus *(sc. aironibus)* . . . florescunt sue penne et plume quodam -e pulveroso. 4 p. 67,16 penne ipse *(sc. falconum)* sordidantur . . . et perdunt -em suum, quo penne erant mundiores. **4** *de generatione crystallorum sim. i. q. sublimatio, calcinatio – 'Ausblühung':* **a** *usu communi:* COMPOS. Luc. O 17 colliges ipsum -em et labas bene (*inde* MAPPAE CLAVIC. 107). X 31 excaliscente terra ⌊habundanter -es⌋ (habundanter -e *Muratori*; abundantes -es MAPPAE CLAVIC. 215). 33 invenies -es veteres, duratos et adherentes terre, factos lapides. ANON. secret. p. 73,33 sal nitrum, quod ex -e murorum antiquorum elicitur. p. 74,29 sal armoniacus fit ex -e vaporum balneorum et urina dissolvendo et congelando. *al. v. et l. 64.* **b** *iuncturae (usu alch.):* **α** -s aeris (-s cupri: *l.33*) *i. q.* χαλκοῦ ἄνθος, *aerugo, viride aeris – Kupferoxid, Kupferacetat, 'Grünspan' (de re v. D. Goltz, Geschichte der Mineralnamen. 1972. p. 134sq.):* COMPOS. Luc. H 9 iarin *(i. viride aeris)*: heramen -s (*inde* MAPPAE CLAVIC. 192 p. 224,43). IOH. sacerd. 158 acimar, id est -s eris. GEBER. invent. 15 p. 726 facias viride ęs . . ., quod -s cupri nuncupatur. summ. 84 p. 605 vitriolum, sal armoniacus et eris -s. BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 112[D] ziniar, id est -is eris. *al.* *de additamento quodam ad aureum colorem faciendum ('Kupferblüte'; de re v. Goltz, op. cit. [l.30] p. 135):* COMPOS. Luc. N 7 adicies aeris -s (-em MAPPAE CLAVIC. 38) modicum. *per confusionem c.* χάλκανθον *i. q. vitriolum – Kupfersulfat, 'Kupfervitriol' (de re v. Goltz, op. cit. [l.30] p. 152. 200):* MAPPAE CLAVIC. 1 -is (COMPOS. Matr. 2,1 -es) eris, quod Greci calcantum vocant. *per confusionem c.* -s auri: TURBA phil. 21 p. 130,30 -s aeris *(v. notam ed.)* <vel> aurum indicum. **β** -s auri *i. q.* χρυσάνθιον, *color aureus, tinctura aurea – 'Goldblüte', Goldfärbung, -tinktur (i. substantia, qua argentum in aurum mutandum sive colorandum putant alchemistae; de re v. M. Mertens, Les alchimistes grecs. IV,1. 1995. p. 13 adn. 41):* TURBA phil. 10 hoc . . . est aes combustum, quod est auri fermentum <et> ⌊auri -s⌋ (χρυσάνθιον *Zosimus mem. auth. 2,5 [ed. M. Mertens]*). 46 philosophi iusserunt poni et auri -em et aurum aequaliter. 72 p. 169,17 cum . . . rubeum fit *corpus magnesiae*, auri -s dicitur et auri fermentum. ROSIN. ad Euth. 2 p. 288 fermentum auri, semen auri et -s auri est. **γ** -s nitri *i. q. aphronitrum, spuma nitri – Natrium-, Alkalikarbonat, 'Soda' (de re v. Goltz, op. cit. [l.30] p. 165sqq.):* RECEPT. Lauresh. 2,176 ad eos . . ., qui durioris sunt cutis: radices cameleontis – III, nitri -s – II. ALBERT. M. miner. 5,1,7 spuma . . . nitri omnis, quae aliquando -s nitri vocatur, subtilioris est substantiae et virtutis quam ipsum nitrum. **δ** -s salis *fort. i. q. aphronitrum, spuma nitri – viell.: Natrium-, Alkalikarbonat, 'Soda':* DYASC. p. 35[b] alosantos, Latini -s salis, invenitur super petram Nili fluminis . . . veluti pinguamen aquis supernatans *(cf. Diosc. 5,112)*. TURBA phil. 22 p. 132,32 coquite . . ., donec fiat -s candidus ut -s salis in suo splendore et coruscatione. ALPHITA A 45 alosantos, -s salis idem; alos enim est sal, antos -s. *in nomine ficticio pro substantia vel tinctura, qua aes cyprinum in argentum mutandum sive colorandum putant alchemistae:* TURBA phil. 10 coquite . . ., donec . . . nummi fiant variati, quod salis -em nuncupamus. 12 p. 121,7 album sulfureum et sole et rore dealbate vel albi salis -e *eqs*.

2. flos *v.* fluor. **3. flos** *v.* phlox.

[Mandrin]

floscellus (-osse-), -i *m.* *flos (parvus) – (kleine) Blume, Blüte, Blümlein:* DYASC. p. 72[b] folia ... veluti pilosa cum -ssello auroso. p. 183[b] sertula herba est ... -um habens subruffum. *per compar. de exemplo:* ERMENR. ad Grim. 28 p. 566,22 liceat ... virtutum eius *(Galli)* quosdam -os decerpere et ... ceu floreum diadema capiti tuo conponere. *ibid. al.*

1. flosculus, -i *m. vel raro (l.11.17)* **flosculum,** -i *n.* *c. gen. inhaerentiae: l.21.26.* *flos (parvus) – (kleine) Blume, Blüte, Blümlein:* **1** *proprie de herbis vel arboribus florentibus:* **a** *in univ.:* DYNAMID. Hippocr. 1,57 senecionis -us. FROUM. carm. 12,2 mille salutes et quot nunc terris emergunt -a cunctis. **b** *de -is arte factis:* CATAL. thes. Germ. 111,10 (a. 1233) alba linea purpurea *(sc. dalmatica)* distincta cum vitibus albis, rufis et viridibus -is (*item* 111,27). 111,15 plavum *(sc. subtile)* distinctum cum croceis -is. THEOPH. sched. 2,14 pingunt *artifices Graeci* -os et nodos aliaque minuta. *al.* **2** *in imag. et per compar.:* CARM. Aldh. 2,97 bini viri ... virentes acsi -a paradisi perflorea. COZROH. praef. p. 1,9 quicquid defuisse sacrorum voluminum repperit *Hitto*, ... -os de pratis amplis decerpens ... adgregari studuit. EKKEH. IV. cas. 72 cum elegos eius *(Enzelini)* rex legisset, -is verborum delectatus querelis compassus est. CONR. HIRS. mund. cont. 1038 -os sentenciarum moralium suave olentes ... amministrabo. *al.* **3** *translate i. q. fructus, emolumentum – Frucht, Gewinn:* TRAD. Salisb. I 1 (a. 987) religiositas monachicę augmentationis ... tepescere coepit et tam diu coenobialium profectuum -is caruit. **4** *meton.:* **a** *de aetate i. q. tempus florendi – Blütezeit, 'Blüte':* ERMENR. ad Grim. 1 p. 536,15 a primo aetatis -o. **b** *de hominibus:* **α** *stirps, infans – Spross, Kind:* WALAHFR. Mamm. 2,1 puerilis -us. HROTSV. Sap. 9,1 -os uteri mei *(sc. Sapientiae)* tibi, terra, servandos committo. *in allocutione iuvenum:* EPIST. Hann. 59 vindictam tibi, -e (-ae *H*) dulcis, commendo. BERNH. CONST. damn. 45 valeas et tu, ... Bernalde, -e vernans. **β** *decor, cacumen – Zierde, Krönung:* REIN. ALEM. phagifac. 16 sanctius his animal homo, rerum -us, heres celi, forma Dei.

2. flosculus *v.* flocculus. **flosmus** *v.* phlomus.

flossellus *v.* floscellus.

***flota,** -ae *f.* *(francog. [vet.]* flotte; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 638sqq. XV. p. 147sqq.)* *cortex – (Kork-)-Stöpsel, 'Schwimmer':* CHART. Hans. 432 p. 146,17 (a. 1252) de -is – de korken, quibus communiter piscatur – tam emptor quam venditor debet *(sc. pro teloneo)* de marcha II denarios.

***flotta,** -ae *f.* *(anglosax. vet.* flota, *normann. vet.* floti; *de formatione v. Stotz, Handb. 1,IV. § 67.2; cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 640sq. XV. p. 150sqq.)* *classis, cohors piratarum – Gruppe, 'Flotte' von Seeräubern:* ROD. GLAB. hist. 1,19 p. 34,7 qui *(piratae)* assiduo raptui servientes victum ceteris ministrabant; quos etiam illi *(Normanni)* communiter -am vocant *(v. notam ed.).* *Mandrin*

flox *v.* phlox. **floxus** *v.* 1. fluxus. ***flua** *v.* *frua.

***fluccellus** *v.* *floccellus.

***fluctifluus,** -a, -um. *fluctuosus – von Wellen bewegt, wogend:* CARM. biblioth. 5,12 tu *(sc. sapientia Domini)* mare -um divisa parte locasti.

fluctifragus, -a, -um. *qui fluctus frangit, secat – wellenbrechend, die Wellen durchschneidend (in imag.):* RATHER. prael. 5,1 dum gauderet pelago se iam exemptam nostri carina sermonis, brachia rursum -is concedere remis proxima monebat Caribdis.

***fluctivagor,** -ari. *(circum)navigare, transfretare – auf dem Meer herumschweifen, fahren:* CHART. civ. Spir. 4 p. 4,22 (a. 946) qui *(negotiatores)* aliunde ... -ando advenerint navesque suas ... onerare voluerint. EPIST. Worm. I 52 p. 92,7 erea olla velut navi -ans *Hercules (cf. Serv. Aen. 7,662).*

fluctivagus, -a, -um. *script.* -ifa-: *p.326,10.* **1** *proprie (in imag. et per compar.: l.70. p.326,2):* **a** *qui fluctibus agitur, fluctus pervagatur, natat – in den Wellen treibend, durch die Fluten schweifend, schwimmend:* ALCUIN. epist. 97[tit.] dulcissimo filio vir -us salutem. CARM. Paul. Diac. app. I 10,16 tantas ... fero *(sc. Deus)* ... salutes, ... -as ... vomit quantas ... pontus harenas. PETR. DAM. epist. 57 p. 173,15 dum ... hoc *(negotium)* apicibus tradimus, ne vorago funditus oblivionis obsorbeat, quasi rem -am (fluentivagam *var. l.*) paxillulis alligamus (*sim.* 72 p. 347,11). ARNOLD. LUB. Greg. 2,12,23 dicens *(sc. nutrix)* -um *(corr. ex* -iya- *P²)* nec claro stemate natum nec curam patris habeam nec gaudia matris. *al.* *de piscibus:* CARM. de Quint. 48 pennatę coeant volucres terręque repentes, -ę gentes conveniant celeres (*sim.* ANNAL. Gradic. a. 1141 [MG Script. XVII p. 651,19] pisces). **b** *aestuosus, fluctuosus – wogend, stürmisch:* ALDH. virg. II 1102 compressa salis sacra virtute potestas turgida -is (-fagis *var. l.*) sopivit caerula campis. WOLFHARD. Waldb. 2,6[d] p. 230,26 -i marmoris *(i. Rheni)* fluxus. PETR. DAM. epist. 96 p. 54,4 cum furentibus ventis tempestas oboritur et procellarum turbo -us in cumulos elevatur. *saepius.* **2** *translate i. q. vagus, incertus, inconstans, ambiguus, mobilis – unstet, unsicher, unbeständig, schwankend, wankelmütig:* **a** *de rebus:* WETT. Gall. 3 p. 258,35 cum -um mundum *(in ras.)* linquebat nobilium multitudo. CAND. FULD. Eigil. II 25,2 quam nihil est ... saecli -i vana et peritura potestas. COSMAS chron. app. I 1 p. 246,18 post discessum meum *(sc. abbatis)* -arum (-orum *var. l.*) detractionum varietate impetuosa quassabimini *(sc. filioli).* CONST. imp. III 45 -i ... status imperii gravem lapsum ... miserantes *eqs.* (*sim.* 85,2). *saepius.* *per enallagen:* ROD. GLAB. Wilh. 6 qualiter suum genitorem a -a istius seculi cura subtraheret. **b** *de hominibus eorumque affectibus:* WOLFHARD. Waldb. 1,12 dubios in tremulo pectore animos gestans et -a mente consistens *(sc. filia).* THIETM. chron. 6,59 rex occidentales invisit regiones et -os habitatorum animos sapientiae freno edomans natale Domini ... celebravit. *al. v. et p.293,4.*

***fluctivomus,** -a, -um. *aquam, fluctus evomens – Wasser, Fluten speiend:* VITA Leon. Nobil. 10 (ASBoll. Nov. III p. 154; s. XI.) qui *(sc. Deus)* ... per Moysem ... rupem -am esse fecisti.

***fluctivus,** -a, -um. *inconstans, caducus – unbeständig, vergänglich:* VITA Deic. prol. p. 675,4 remota -ae funditus morula impedicionis, utpote in carne non ambulans, sed in spiritu, in omnibus spiritus fructibus impertaesus opellam dare *(sc. oportet).*

fluctuabundus, -a, -um. **1** *fluctuosus – wogend, stürmisch:* AGOB. 17,17,28 quę *(navis)* pertransit -am (*cf. Vulg. sap. 5,10* fluctuantem) aquam. **2** *incertus, ambiguus – unsicher, schwankend:* PAUL. DIAC. carm. 35,48 hae *(filiae)* ne praeda fiant, -a pavet *(sc. mater).*

fluctuatio (-cio), -onis *f.* *(?m.: p.327,8)* **1** *proprie (in imag. et per compar.: l.51.61):* **a** *de mari, aqua:* **α** *aestus, unda, fluctus – Flut, Woge, Welle, Strömung:* AETHICUS p. 109,1 ait ... se ... multas -es atque tempestates maris incurrisse. ALBERT. AQUENS. hist. 9,12 alii *(sc. Saracenorum)* ... mari se credentes intolerabili procellarum -e absorpti sunt. HILDEG. div. op. 2,1,23 l. 19 homo, qui in moribus suis numquam stabilis esse potest, ... quasi -o maris semper inundat. -o crescens *i. q. accessus aestuum – auflaufend Wasser, 'Flut':* ADAM gest. 4,40 p. 277,18 in quo *(chao)* fama est omnes recursus maris ... absorberi et denuo revomi, quod -o crescens dici solet. **β** *de stagno molendinario i. q. immissio, altitudo aquae – Flutung, Wasserstand:* CHART. Mekl. 768 p. 77,28 (a. 1256) quod molendinum secundo statu constructum debito modo et utili increscente -cione ... in perpetuum persistat. **b** *de navi i. q. erratus – das Umhertreiben, Umherirren:* HERM. IUD. conv. epist. p. 70,2 mea conversio gravissimis ... crebrescentibus temptationum procellis ... et longa -e protelata et maximis ... laboribus est mancipata. **2** *translate i. q. vacillatio, inconstantia, mutabilitas, perturbatio – Schwankung, Unsicherheit, Veränderlichkeit, Ungewissheit, Unruhe:* **a** *spectat ad res:* DIPL. Otton. I. 118 p. 200,28 *(ex dipl. Ludow. Pii)* magis diligens *(sc. pater)* quiete Domino servire quam tumultuosa seculi -e perpeti. DIPL. Heinr. III. 52 p. 67,28 abbacia ... quantis -cionibus sit quassata, quantis calamitatibus attrita, est dolendum fidelibus. PETR. CAS. (?) chron. 3,66 p. 448,16 iam fere annus in tali -e transierat, quo in apostolica sede nullus pastor erat. *al.* *spectat ad naturam:* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 96,19 illa *(i. partes superiores)* ... perfecto ... pro-

pinquiora constantis nature essentia demonstrat, quippe cum hec *(i. partes inferiores)* in variis semper inter augmentum et detrimentum -bus multaque id genus diversitate. **b** *spectat ad homines:* UDALSC. Conr. 21 ab ... claustri seris pia spe trahuntur *(sc. virgines aegrae)*, sed ... pudore a publico repelluntur; nox ... huic -i satisfactura praestolatur *eqs.* PETR. TREV. David 11 venit ad eum quidam frater ... instabilitatem mentis et cordis -em ... exponens ei. 12 nullum *(sic)* se testatus est -em pertulisse.

fluctuo, -avi, -are. *script.* -to: *l.62. partic. praes. usu adi.: l.27; subst.: l.55. adde* VISIO Godesc. A 37,2.

I *intrans.:* **A** *proprie (in imag. et per compar.: l.15.29.31. 32.40. al.):* **1** *aestuare – wogen, wallen, aufgewühlt sein:* **a** *strictius:* WALTHARIUS 385 velut Aeolicis turbatur arena procellis, sic intestinis rex -at (fluitat, -atur *var. l.*) undique curis *(cf. Verg. Aen. 8,19). v. et p.331,12.* **b** *latius:* **α** *de segete:* SIGEB. GEMBL. Theod. 17 p. 479 vs. 80 prata virent, silvae frondescunt, -at ager. **β** *fervere – brausen:* EKKEH. IV. pict. Mog. 849 Spiritus ut ventus, ita -at *(cod.*, personat vel flaverat *supra l.*; flaverat *ed.)* intus (*item* bened. I 26,41). **γ** *redundare – wimmeln, übervoll sein:* OTFR. ad Liutb. 19 quorum *(sc. vatum gentilium)* ... voluminum dictis -are cognoscimus mundum. **2** *(fluctibus) agitari, fluitare – (im Meer) umhergetrieben werden, treiben, schwimmen:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* NARR. itin. nav. p. 180,15 deficiente vento ... sex diebus in mari -vimus (*sim.* p. 181,1. 194,16). CHART. Livon. A 271 quaecunque r e s -antes in mari ad ... litora appulsa fuerint *eqs.* (CHART. Lub. I 213. 232. *ibid. al.*). *in imag.:* RUOTG. Brun. 38 p. 41,6 navis ecclesię laborante remige -vit. DIPL. Heinr. IV. 171ª p. 223,20 ut ... eam *(sc. ecclesiam)* inter tot tempestatum turbines -antem ad portum quietis ... reduceremus. CARM. Bur. 62,8,6 -at *ratis* inter spem metumque dubia. *al. v. et p.331,26.* **β** *ascendere – aufsteigen, nach oben treiben:* ALBERT. M. animal. 24,58 quae *(sc. pinguedo tregii piscis)* ... aurum ex aquis, quamvis in profundissimos puteos deciderit, extrahit et de fundo facit -are. **b** *latius:* **α** *nutare – schwanken:* EBERW. Symeon. 24 quasi manibus sustentaretur, -ando paulatim deponitur *(sc. trabs cadens). in imag.:* CARM. Bur. 108,1ª,3 vacillantis trutine libramine mens suspensa -at. **β** *huc illuc diripi – hin- und hergerissen werden:* BREVIAR. Erchanb. cont. (MGScript. II p. 329,15; c. 881) ea provincia *(sc. Provincia)* ... semper inter hos et illos *(sc. diversos Ludowici filios)* -asse dignoscitur. **B** *translate:* **1** *sollicitari, inquietum esse – aufgeregt, unruhig sein:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 128 nimia ... mentis anxietate -ans cogitabat, qualiter *eqs.* WIBERT. GEMBL. Hildeg. 188 parentes domne Hildegardis ingentis exultatione gaudii -verunt. HIST. peregr. p. 156,35 quanto ... gaudio -ret animus soldani, si *eqs.* **2** *incertum esse, dubitare – unsicher, unschlüssig sein, zweifeln:* PAUL. DIAC. Rom. 14,11 dum, utrum adiret Romam an desisteret, animo -ret *Attila.* ALCUIN. Willibr. 32 (MGMer. VII p. 140,3) nullus ... dubitet in fide ..., nec de piae petitionis -et (fluctu et, fructu et, fletu *var. l.*) effectu. OTTO FRISING. chron. 6 prol. p. 261,17 propheta ... mundi instabiles ac miserabiliter -antes ... contemplans ... inquit: *'eqs.'* PETR. TREV. David 24 cepit ... novitius -are. *al.* **3** *vacillare, instabilem esse – wanken, ungewiss sein:* DIPL. Frid. I. 327 p. 154,31 in quibus *(schismatibus)* sancta Dei ecclesia -ans laborabat. CHART. Raitenh. 379 p. 303,39 ne ... labilis fidelium memoria sub incerto -ans oblivionis sarculo acta corruere faciat.

II *trans. i. q. navigare – befahren (in imag.):* VITA Desid. Vienn. 12 dum ... huius saeculi mare ipse sacerdos -vit (-tavit *var. l.*) in corpore.

adi. **fluctuans,** -antis. **1** *aestuans, undosus – wogend, wellenförmig (usu medic. de pulsu; per compar.: l.67):* PS. GALEN. puls. cod. Vr 251 fit *pulsus pleureticus* velox et validus et veluti -s. 255 -s pulsus est, qui saltus suos fluit amplius et veluti liquorem inclusum significat *(cf. B. Castelli, Lexicon medicum Graeco-Latinum. 1713. p. 748 s. v. 'undosus').* **2** *nutans, inconstans – schwankend, unstet (per compar.):* FORTOLF. rhythmimach. 148 ad hanc *(sc. effrenati animi)* ... similitudinem 'omnis inaequalitas' quasi instabilis et -s 'ab aequalitate' componitur. ALBERT. M. eth. II 3,1,13 p. 211ª,35 principium ... operis ... secundum inchoationem est in brutis ..., in pueris autem est sicut fluitans et -s ex humiditate complexionis, in viris vero secundum naturalem est perfectionem. **3** *incertus, dubius – unsicher, unschlüssig, zweifelnd:* NADDA Cyriac. I 6 secum cogitans in simulacris multis lubricam et -em hominum errare stulticiam. CAES. HEIST. hom. exc. 247 qui *(abbas)* cum venisset ad monachum illum -em *eqs.*

subst. **fluctuans,** -antis *m. qui incertus est, dubitat – ein Unschlüssiger, Zweifelnder:* CARM. Bur. 110,1,5 cordis agente dolore -is more videor mutari Veneris ad nutum.

fluctuosus, -a, -um. **1** *proprie (in imag.: l.16):* **a** *aestuans – wogend, stürmisch:* CHRIST. STAB. Matth. 13,10 ostendebat *Dominus* relicturum se Iudaeam ... et ad gentes transiturum, quae significantur per mare tumidum atque -um. EPIST. Hildeg. 185 tempestas *(sc. irae)* cessabit et unda -e aque. *subst. neutr. i. q. fluctus – Flut, Woge:* ARBEO Emm. 33 inter ... ventorum flabra et ˻procellarum -a˼ (fluctus procellarum VITA Emm.). **b** *?nutans, tremulus – ?schwankend, zittrig:* VITA Eptad. 19 (MGMer. III p. 192,25) incredibile terrore correptus vix ad suarum abditis (abdita *var. l.*) latebrarum -issima (-isma *var. l.*) inglutinatione *(?i. compaginem corporis)* pertraxit *Sigifunsus.* **2** *translate:* **a** *incertus, inconstans – unsicher, unbeständig:* VULF. Marc. I 1,2 ut in huius saeculi hospitali peregrinatione semper est incerta felicitas, periculosa iucunditas, undosis vanitatibus -a varietas. CHART. Sil. D I 251 (a. 1224) nec ullum actum, quod in -o geritur tempore, robur firmitatis valet optinere. **b** *?lubricus – ?schlüpfrig:* VITA Wandr. 15 (MGMer. V p. 20,26) instruebat filios suos, qualiter poterint resistere satane insidias -as. DAVID (?) inquis. 42 p. 228,10 quod ... per suas vulpinas versucias et -as responsionum ambages callide elabuntur *(sc. haeretici).*

fluctus, -us *m.* **1** *aestus, unda, gurges, vertex – Welle, Woge, Flut, Strudel (sing. sensu plur.: l.38):* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 40 ut ... amnis suis intumescit -bus. HUGEB. Willib. 3 p. 91,8 transmeatis maritimis -uum formidinibus. BOTAN. Sangall. 49,4 si quis morato biberit et in mare intraverit, mares ei -us *(ci.*, fletus *cod.)* nocere non potest. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,63 petit ima puer -u tollente Leander. *saepe. in imag.:* LIBRI Karol. 3,11 p. 378,22 ecclesiam ... in huius saeculi horrisonis -bus natitantem Christus ... sustinet. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,146 irae. FROUM. carm. 2,22 forsitan ... -bus evulsam firmabo in littore vitam. CONST. imp. I 411 laborantibus nobis in hoc mari magno ... et diversis cogitationum -bus agitato. *saepius.* **β** *mare, lacus, aqua – Meer, See, Gewässer:* WALAHFR. Wett. 24 illius *(aequoris)* in medio suspenditur insula -u (-us *var. l.*) Augia nomen habens. HRABAN. carm. 6,13 sint ... licet montes inter cum -bus arva, mens tecum *(sc. cum amico)* est. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,47 quod medium succidat palmula -um. **γ** *inundatio – Überschwemmung:* POETA SAXO 4,49 quassatis -us quosdam generavit *(sc. procella)* in arvis. *fort. add.: p.332,13.* **δ** *imber – Regen(guss):* EKKEH. IV. carm. var. II 1,7 -us da *(sc. Deus)* segeti! **ε** *effusio, effluvium – Erguss:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,229 ut ... grandinis atque tuę *(sc. Dei)* -us non senciat *corpus sepultum* irę *(spectat ad Vulg. apoc. 16,1).* **b** *translate i. q. aestuatio, perturbatio – Wallung, Aufruhr, Unruhe:* WALAHFR. Gall. 1,8 inter hos *(sc. fratrum occisorum)* angustiarum et tristitiae -us *(fort. corr. ex* fructus *3ª*, luctus *2ᶜ)*. HROTSV. Dion. 68 quae *(visio)* -us animi compescuit eius. UNIBOS 118,1 mentis commoti -bus ad arma currunt *(sc. tres viri).* FROWIN. explan. 6,1 l. 600 ut ..., ubi angores molestiarum faciunt -us animae, fides illa, quae dormiebat, excitatur. **2** *?affluentia, copia – ?Überfluss, Reichtum (fort. per contam. c. ital.* frotta*; cf. Battaglia, Dizionario VI. p. 390):* CHRON. Ven. Alt. p. 93,26 ab integrorum panibus et cluces maris decocte eiecientes *(sc. Venetici obsidio inclusi)* eas valde iactabantur, Veneticorum -uum percuciebant pectora illorum *(sc. obsessorum).*

***fludermagister,** -i *m. (theod.* fludern *et* magister; *cf. J. u. W. Grimm, Deutsches Wörterbuch. III. 1862. p. 1837) qui lignum per rivum demittit, lignum demittentibus praeest –*

[Niederer]

(Holz-)Flößer, Floßmeister: TRAD. Salisb. I 470 p. 508,2 (a. 1242/59) testes sunt: ... Ditmarus -r et VII ... Ulrici filii (*sim.* 471b). II 371 p. 764,4 testes: ... Heinricus dictus patruus, Chunradus -r.

***fludro** (flůd-), -onis *m.* (*theod.* fludern) -o lignorum *i. q. mensura ligni per rivum, flumen demissi – Einheit von geflößtem Holz:* TRAD. Salisb. I 479a p. 512,29 (s. XII.ex.) dant *curiae* ... XII gallinas, duos anseres, duos flů-es lignorum et XXX denarios (*item* 479c p. 514,2 -es).

fluens *v.* fluo.

fluentia, -ae *f.* *fluor – Fluss:* AESCULAPIUS 21 p. 31,18 reumatismum stomachi apprehendimus ex ... sputi -a.

fluento, -are. *perfluere, alluere – durchfließen, bespülen:* PAUL. DIAC. Lang. 2,13 p. 80,6 quam *(Augustam civitatem)* Virdo et Lecha -ant *(cf. Ven. Fort. Mart. 4,642* qua Virdo et Licca -ant; *cf. L. J. Engels, Observations sur le vocabulaire de Paul Diacre. 1961. p. 152).*

fluentum, -i *n. vel rarius* **fluenta,** -ae *f. (?m.: l.47)* **1** *flumen, fluctus, aqua – Strom, Flut, Wasser, Nass:* **a** *in univ.:* **α** *proprie:* ARBEO Emm. 30 qui *(fons)* ... suam ... -am secus effundit ecclesiam. POETA SAXO 5,443 Rheni constravit *Karolus* ponte -a. EKKEH. IV. pict. Mog. 643 sanctificat cuncta Christus Iordane -a, quis animas mundat. CHART. Rhen. med. I 584 deputantes *(sc. archiepiscopus)* ... eorum *(monachorum)* usibus eiusdem stagni tam -a quam arida. *saepe.* **β** *in imag. et translate:* CAPIT. episc. I p. 130,7sq. qui doctrina spiritus sancti et scripturarum sanctarum -is caret, sitiens est; sed si se -is verbi Dei irriget *eqs.* HROTSV. Pel. 17 septenis sophiae repleta *(sc. erat Corduba)* -is. GERB. epist. 167 p. 195,19 -a Marci Tullii sicienti praebete *(sc. abbas). al.* **b** *de ipso aquae elemento:* LAMB. LEOD. Matth. I 627 nec ... natura -i caniciem *(sc. nivei)* patitur mentitam. **c** *de irrigatione:* WANDALB. mens. 97 prata ... emissis celerant *agricolae* potare -is. **d** *de baptismo:* HERM. IUD. conv. 19 p. 119,4 -a ... vivifici fontis ingressus et in eo semel ... immersus solam hanc immersionem suffecisse credebam. p. 119,19 clerus ... perstrepebat me ... salutaribus -is (sacramentis *var. l.*) humiliter debere submitti. **e** *de vino:* POETA SAXO 4,132 dulcis ... -a Liei. **f** *de sanguine:* ALDH. virg. II 2420 -a cruenta (*sim.* 2600). TRANSL. sang. Dom. in Aug. 7 (vs.) me ..., salvator, obaudi, per vexilla crucis, per sacra -a cruoris. **g** *de lacrimis:* IONAS BOB. Columb. 2,11 p. 258,6 ieiunio et oratione cum -a (-is, -i *var. l.*) lacrimarum vigiliarumque labore corpus adtriverat. NOTKER. BALB. gest. 1,22 p. 30,15 inestimabilibus ablutus est lacrimarum fluentis (fluminibus *var. l.*). **2** *rivus, fluvius – Bach, Fluss:* TRAD. Patav. 57b p. 49,22 (a. 803) donatum ... esse volo ... locellum, qui adiacet secus -a, qui vocatur Enchinaha. DIPL. Westph. 247 p. 344,17 damus ... abbati ... potestatem ... in auri fodinis vel auri -is ..., ut, ubicumque in tenimento monasterii ... inveniantur auri fodine vel auri -e, ... potestatem habeatis ... in fodiendo et exquirendo aurum *eqs.* CARM. Bur. 92,60,2 ad ingressum nemoris murmurat -um. *al.* **3** *cursus – Lauf:* ARBEO Emm. 4 cuius *(Danubii)* dum sequeret -is, ad Radasponam pervenit urbem (*sim.* 32). EIGIL Sturm. 8 coepit *(sc. homo peritus)* ei locorum nomina indicare et torrentum et fontium -a denuntiare. *cf.* fluo.

flueo, fluerunt *v.* fleo.

fluesco (fluaescaere), -ere. **1** *liquescere – flüssig werden:* RECEPT. Donauesch. 55 ceram et oleum super carbones solves, et cum refrigeraverit, rades et -aescaere *(cod.,* flores cerae *ed.)* facis *(cf. F. E. Kind, ArchGeschMed. 27. 1934. p. 35).* **2** *manare – nässen:* Ps. HELIOD. chirurg. 54 nervosa *(sc. loca post operationem)* tarde tumescunt et tarde resident; musculosa vero subito tumescunt, obdurantur et -unt.

***fluiditas,** -atis *f.* **1** *liquiditas – fließende Eigenschaft, flüssige Konsistenz:* ALBERT. M. sens. 1,13 p. 32b,12 non ... est dubium, quod omnis res ex eisdem componatur, in quae corrumpitur et resolvitur; similiter ... fit in ebriis -e vini superatis: cum *eqs.* animal. 8,233 haec *(organi [sc. cerebri] bonitas)* ... -e sua distraheret aut duritia immobilitaret intentiones formarum. Matth. 14,25 p. 433,80 non fuit ablata -s aquae *(sc. super quam Christus ambulabat). al.* Ps. AVIC. tinct. 1 p. 627a,24 ex aqua terrestri ponderositatem habens *(sc. argentum vivum)* et ... luciditatem et -am. **2** *mutabilitas – Veränderlichkeit:* ALBERT. M. sent. 2,23,1 p. 391b,41 quod infantes non nati fuissent ... imperfecti in habitu scientiae, sed potius in actu considerationis propter -am complexionis infantium in diversa, quae *eqs.*

fluidus *vel rarius* **fluvidus,** -a, -um. *script.* fluyd-: *l. 58. metr.:* flŭv-: *l.44.45.48.* flūv-: *l.29.*

I *fluens, liquidus – fließend, strömend, flüssig, nass:* **A** *proprie (in imag.: l.15.23.25):* **1** *strictius:* CARM. cod. Paris. (8812) 4,6,3 qui *(sc. Pater)* gelidas latices fluere et fluidas glaziare iubes. ANSELM. GEMBL. chron. a. 1117 p. 376,35 quaedam femina caput dum lavat puero, manus rubent sanguine fluido. CHART. Wirt. 703 p. 186,1 expedit ... contractus hominum scripturarum caractere figurari, ut sic fluide memorie rivulus restringatur. ALBERT. M. animal. 3,100 humor corporis animalis est corpus fluidum (*Avic. canon. 1,1,4,1 p. 4av* humidum) liquidum, in quod ... per digestionem secundam cibus nutriens convertitur. *al.* *subst. neutr.:* ALBERT. M. meteor. 4,2, 13capit. de diversitate eorum, quae sunt fluida aquea et coagulantur ... per frigidum. **2** *latius:* **a** *instabilis – instabil (spectat ad Vulg. Matth. 7,24sqq.):* LIUTG. Greg. 7 p. 73,9 non super fluidam harenam humani consilii ..., sed super tutissimam petram divini consilii ... aedificavit *Bonifatius pontifex* domum suam. EGBERT. fec. rat. 1,1077 ecclesię Christi fluida quatiuntur harena. **b** *subst. neutr. fort. i. q. vestis aestuans, laxa – viell.: wallendes, loses Gewand (fort. c. notione lasciviae):* CARM. Cent. 50,1 in cingulo: gratia celsithroni lumborum -vida stringat (*cf.* 52,1 vitiorum fluxa; *spectat ad Vulg. Luc. 12,35; v. et ThLL. VII/2. p. 1809,65sqq. s. v.* lumbus). **B** *translate:* **1** *fluctuans, undosus – wellenförmig (usu medic. de pulsu, cf. p.327,68):* MEDIC. var. (BullHistMed. 10. 1941. p. 31; s. IX./X.) si ... aliquid dolet, invenies ei pulsum ad tactum, quid dicitur fluidus atque citatus. **2** *labilis, caducus, inconstans – vergänglich, hinfällig, unbeständig:* ARNO REICHERSB. apol. p. 108,35 ex his *(sc. divinis)* efficientiis supersubstantialibus in nostri generis fluidam essentiam in Virgine ... operantibus Dominus Iesus natus in Deum vivum et verum est.

II *umidus, madens – benetzt (von), feucht, triefend, überströmend (in imag.: l.46):* NOTKER. BALB. gest. 1,21 p. 29,9 adversarius ... assumpta specie ... leprosi sanie -vidi ... ante limen ecclesię se illi *(Karolo)* obvium tulit. MILO carm. 3,4,1, 964 mella favi -vidi libavit *victor.* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,186 raucet ... -vido non cocta fidelia limo. FROUM. epist. 79capit. domno Reginbaldo imbriflua sapientia fluido (-vido *a. corr.*). *ellipt. i. q. sanguine fluens, sanguinolentus – bluttriefend:* CARM. Sangall. I 7,2,26 lictores -vidum linquunt in carcere truncum *(sc. Iohannis).*

III *manans, suppurans – nässend, schwärend:* CONSTANT. AFRIC. eleph. 3,10 quidam *(morbi)* et cutem crepant et eam reddant fluidam. 5,44 si ... in corpore alique habeantur pustule et fuerint fluide.

IV *lubricus, fugax – schlüpfrig, flüchtig, leicht entwischend:* MILO carm. 1,6,2,213 retibus ... iactis fluidam cepere *(sc. nautae)* rapinam *(i. piscem ingentem).*

adv. ***fluide** (fluvide). **1** *fluenter – fließend:* PAUL. ALBAR. carm. 11,40 dum fulgit ignis, fluyde dum limpha recurrit, dum *eqs.* **2** *mutabiliter, inconstanter – veränderlich, unbeständig:* VITA Alcuini prol. p. 184,13 quoniam mundo fluide (-vide *var. l.*) cum suis senescente vix ... pauci repperiri queant, priscorum ... ardua sequi vestigia qui possint *eqs.*

fluitatio, -onis *f.* *fluctuatio – das Schwanken:* CHART. Pomm. 979 p. 282,8 (a. 1273) vices temporum cum -e incessabili effluunt et emergunt.

[fluiter *v.* scilicet *et* ter: GESTA Camer. 1,89 p. 435,21.**]**

fluitio, -onis *f.* *fluctuatio, vacillatio – das Schwanken, Wanken:* CHART. Brand. A XX 46,17 p. 188,14 (a. 1276) quod dispersioni Lubucensis ecclesie canonicorum ac -i sedis eiusdem consulere cupientes ... concordavimus *eqs.* (*cf. antea:* fluitantes ... stabilire).

***fluitivus,** -a, -um. *mutabilis – wechselnd, veränderlich:*

CARM. Winr. 438 si speciem *(i. declinationem)* primam teneat vox vel -am *(cf. notam ed.)*.

fluito, -avi, -are. *partic. praes. usu adi.: l.12.42.49.* **I** *proprie (in imag., alleg., per compar.: l.10.11.22.26):* **A** *fluere, aestuare, undare – fließen, strömen, wogen, wallen:* **1** *strictius:* CAND. FULD. Eigil. II 14,5 in quem *(Rhenum)* -ans turgentibus undis ... prolabitur amnis Mogoin. WALTHARIUS 719 qui caput orantis ... recidens fecit cognatum ... -are cruorem. EKKEH. IV. bened. I 23,4 in cruce (gloss.: in modum crucis) divisi -ant amnes paradysi. CARM. anon. 1,107 (SBMünch. 1873. p. 698) condicio mundi -bat more profundi. ARNOLD. LUB. chron. 6,4 p. 215,23 videres ... -antes (fluctuantes *var. l.*) rivos cerevisie sive vini. *al.* **2** *latius:* **a** *de fumo:* GISLEB. ELNON. inc. 1,97 -at per omnia fumus. **b** *de segete:* NOTKER. BALB. Gall. 1[d] cum ... iam messis -ret *(ci. Winterfeld,* fructificaret *cod.)* arvis *eqs.* **c** *de vestibus:* CONSUET. Rod. 24 sedens ... non vestimentorum laxos sinus -are permittat *(sc. frater).* **d** *de turba:* VULF. Marc. II 164 coepit in ambiguum plebs -are modum. SALOM. III. carm. 1,2,166 regia si turmis esset prelata potestas, non adeo temere -ret mobilis ordo. **e** *de vulnere i. q. manare – nässen:* THEODULF. carm. 28,478 coeperit ut caecum sub pectore vivere vulnus aut ... iam -are foras, vis humilis statim exiliat. **B** *(fluctibus) agitari, fluctuare, natare – (im Meer) treiben, schwimmen:* GODESC. SAXO theol. 22 p. 315,20 quamvis inter huius maris magni et spaciosi fluctus fluctuemus, immo -emus *eqs.* LAMB. HERSF. Lull. 26 p. 339,36 subter aquam moribundus -bat *frater.* HIST. peregr. p. 172,10 alius *(eques)* ... imperatorem -antem in gurgite conprehendit. CARM. de Iuda 3,10 peragebat per ponti metas VII -ando dietas. *al.* **C** *scatere – voll sein:* ALBERT. STAD. Troil. 5,521 pulvere non -ant, mucronibus arva choruscant. **D** *effundi – sich ergießen (über):* GUTOLF. Agn. 53 labra rosas binas equabant, colla pruinas, puniceusque genis candor -bat amenis.

II *translate:* **A** *vacillare, nutare – schwanken, wanken:* GODESC. GEMBL. paneg. 3,2 (MGScript. VIII p. 560) anceps est mundus, praeceps -at sibi cursus. ALBERT. STAD. Troil. 5,630 frigere (gloss.: ab ardore pugnandi) vides spe -ante Friges. CHART. Hall. 350 p. 320,35 ut ... dilapsas *(sc. ecclesias)* erigere, -antes stabilire ... studeamus. **B** *suspensum esse – schweben:* PURCH. Witig. 543 sepius hunc tanto vidi -are periclo, ut *eqs.* **C** *incertum esse, dubitare – unschlüssig sein, zweifeln:* HRABAN. carm. 17,19 condat dogma bonum -antia corda reorum. EPITAPH. var. I 18,3 non -at populus generis sine prole relictus, sed *eqs.* VITA Bard. 26 causa ... humanae infirmitatis eum -are putabant *omnes.* GOZECH. epist. 8 acide ... redarguis, quod ... tanta -em animi inconstantia, ut *eqs.* **D** *cunctari, morari – zögern, zaudern:* NOTKER. BALB. gest. 2,12 p. 75,8 qui *(Eishere)* quotienscumque ad fluvium ... venisset, ... apprehensis habenis -antem *(sc. equum)* post se traxit. **E** *?ambiguum esse – ?unklar, zweideutig sein:* CARM. de Iuda 1,75 ad Scarioth fluxit, de qua *(sc. insula)* nomen sibi duxit Iudas Scariothis ..., atque rei nomen -at, quia mortis ad omen vite contemptor mala forma suique peremptor *(cf. M. Thiel, Grundlagen u. Gestalt d. Hebräischkenntnisse des frühen Mittelalters. 1973. p. 336. 411).* **F** *caducum esse – hinfällig sein:* VITA Hildeg. Bing. I 1,2 l. 16 (CC Cont. Med. CXXVI. 1993. p. 7; a. 1182/87) ut ..., cum tota carnis materia -ret, vita illius quedam esset pretiose mortis imago. **G** *effluere – verfließen, vergehen:* MEGINFR. (?) carm. p. 652[C] incipiens erat *Christus baptizatus* annorum triginta patenter, namque dies tredecim de triceno -bant. **H** *redundare – überströmen:* HROTSV. Mar. 562 populum ... vidit ... gentilem ... laetitia -antem, ... quia *eqs.*

adi. **fluitans,** -antis. **1** *laxus – locker, schlaff:* WALTHARIUS 332 lora ... virgineae mandat -ia dextrae. **2** *aestuans, fluidus – wallend, flatternd:* PETR. DAM. epist. 24 p. 233,4 ludicras et -es nitentis habitus lacinias despice. 99 p. 98,4 in expeditionis exercitio constituti digne non possumus eisdem manibus et stili currentis articulum texere et frenis equorum -bus ... deservire. **3** *nutans, mutabilis, inconstans – schwankend, veränderlich, unbeständig (per compar.: p.328,3):* WIPO gest. 3 p. 21,3 omnis potestas -is seculi de uno fonte purissimo derivatur. *usu rhet.:* CONR. MUR. summ. p. 102,2 mediocris stilus habet vitium -s et dissolutum, per quod sententie dissolute remanent et discisse *(de re v. F. Quadlbauer, Die antike Theorie der genera dicendi im lat. Mittelalter. 1962. p. 94sqq.).*

subst. **fluitans,** -antis. **1** *masc. i. qui vacillat, dubitat – ein Schwankender, Zweifelnder: p.330,71.* **2** *neutr. i. q. vacillatio, inconstantia – Schwankung, Unbeständigkeit:* GERB. epist. 15 magnam intelligentiam tuam, frater, ne turbent -ia *(sc. aliorum).*

*?****fluitus,** -us *m. fluctus, inundatio – Flut, Überschwemmung:* CHART. Rhen. med. III 532 (a. 1235) quod ... nunquam fluvius ibi *(sc. in prato)* minorasset ripam prati, nisi quod in illo anno repentinus et immensus -us (*ni leg.* fluctus) hoc fecerat.

***flumaria** (flom-), -ae *f. (ital.* fiumara; *cf. Battaglia, Dizionario VI. p. 51) cursus aquae, alveus fluvii – Wasserlauf, Flussbett:* DIPL. Constantiae 48 p. 155,24 fines sunt hii: ab oriente -a Trionte, ab occidente -a Honopigne *eqs.* 59 p. 187,10 cum omnibus iuribus et pertinentiis ..., molendina etiam in -a ... civitatis. DIPL. Frid. II. 132 p. 257,38 ut ... valeatis *(sc. abbas et fratres)* ... facere molendina et fullas per omnes -as terre eius (*sim.* ACTA imp. Winkelm. I 271 p. 246,41). ACTA imp. Winkelm. I 230 p. 212,2 quod iniuste teneret *Falco* quandam vineam ... monasterii in flo-a Mili. 307 p. 276,15 descendit *confinis* ad -am siccam. *Niederer*

flumen, -inis *n. (m.: l.35. al.; f.: l.32.36) vel raro* ***flumina,** -ae *f. (m.: l.38) vel semel (l.33)* ***fluminus,** -i *m. script. et form.:* fru-: *l.42. sing.: nom.* -menis: *l.32. gen.* -menis: *l. 40. abl.* -ę: *l.32.*

fluvius, amnis – Fluss, Strom: **I** *proprie:* **A** *strictius:* **1** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,18 in laco Duninse, quem Arola -enis influit. TRAD. Frising. 4 p. 30,18 infra -ę, que dicitur Isana. 43 p. 70,42 iuxta ripam -i, qui dicitur Isna. TRAD. Patav. 28[a] p. 23,37 ad Antesnam -am. URSIN. Leod. 28 (MGMer. V p. 352,4) ne navigantes pereclitarent in -em (-e *var. l.*). CHART. Sangall. A 655 p. 259,17 inter duabus -bus Dura et Thosa. WALTHARIUS 423 ubi pervenit, qua -a curva fluebant. CHRON. Ven. Alt. p. 50,2 omni ... -arum erunt transversi. DIPL. Otton. II. 163 p. 183,39 cum ... -bus, aquis aquarumque decursibus. MARIAN. chron. a. Chr. 614 alveum ... -enis ... draco ... descendit. CHART. Bund. 953 p. 384,7 quelibet pars ... a fr-e Turzio usque ad crucem de loco Magno. *persaepe. pro nom. propr.:* DIPL. Conr. II. 132 p. 178,33 ubi fluentum F-n nascitur. **2** *c. colore quodam:* **a** *fluviolus, rivus – Flüsschen, Bach:* VITA Euch. Val. Mat. 14 tanta ... fuit ... populi concursio, ut in -e (*postea:* rivulus) ... eos baptizarent. CHART. Heinr. Leon. 100 p. 151,14 contermina sunt bonis antecessorum nostrorum sita a -e, qui dicitur Horenbach. *al.* **b** *canalis – Kanal:* ACTA imp. Winkelm. I 164 p. 143,2 (DIPL. Frid. II.) ut liceat ... civitati ducere -a ... et de ipsis -bus aquam extrahere. **c** *stagnum – See:* VITA Bonif. I 9 transmensus est -n (stagnum WILLIB. Bonif. 8 p. 47,4), quod nuncupatur Almere. **B** *latius:* **1** *cursus – Lauf:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 160,3 illi ... falconum, qui ... timet aquam, conveniunt loca parvarum aquarum sicut -a rivorum et loca collectiva aquarum pluvialium. **2** *fluctus – Flut:* ARNOLD. LUB. Greg. 4,4,8 quod ... maris sis pressus -e.

II *meton. i. q. aqua, lympha – (klares) Wasser:* WALAHFR. hort. 58 -a pura cadis inferre capacibus. HERACLIUS I 9,4 vesicam ... serva cum -e coctam. *al.* *eccl. de aqua baptismatis:* HRABAN. carm. 39,68 eos, qui velint credere, lavate sacro -e Dei patris in nomine.

III *in imag., alleg., per compar. (interdum c. notione abundantiae, e. g. l.65.69):* LIUTG. Greg. 2 p. 68,19 praedicatio ... in modum -is aquae vivae fluxit de ventre doctoris. 7 p. 73,11 dum venirent -a humanae adversitatis ac perturbationis. HRABAN. univ. 11,10 p. 319[A] aliquando ... -a significant apostolorum et evangelistarum doctrinam cum bonis operibus. WALAHFR. (?) carm. 50,1,29 cum -n lactis adesset. 66,2,5 quidquid vitii est, lacrimarum -e purga. WALTHARIUS 999 sudoris -a. CARM. imag. 13,1,6 -a lege pari dat *Christus* mystica quatuor orbi. CONR. MUR. summ. p. 122,7 quando vir scribit uxori, ...

[Orth-Müller]

utatur adulatoriis et yperbolicis verbis et . . . promittat aureos montes, aurea -a. *al.*

IV *translate:* **A** *eloquentia, facundia – Beredsamkeit, Redefluss:* EKKEH. IV. bened. prol. II 60 Virgilii lumen Ciceronis ab oreque -n. HEINR. AUGUST. planct. 938 calamum linguae secreto -e tingue. *al.* **B** *spatium temporis in coctura salis – Zeitraum in der Salzproduktion, 'Flut':* CHART. Ramelsloh. 7 (ed. D. Brosius. 1981; a. 1263) dimidium chorum salis . . . comparavimus, qui ex parte nostri capituli quolibet -e semper dabitur domino Iohanni.

flumicellum, -i *n. vel* ***flumicellus,** -i *m. fluviolus – Flüsschen:* DIPL. Otton. II. 288b p. 338,4 decurrit . . . Melfa *(sc. fluvius)* usque, ubi coniungitur cum -o (fluvicello *var. l.*), qui dicitur Mellarino. CHART. Laus. 477 p. 412,16 iuxta -um, qui vocatur Osnona. ACTA imp. Stumpf 530 p. 742,27 flumen *(sc. concedimus)*, quod vocatur de Cannulo, cum alio -o, quod Turricella dicitur.

fluminalis, -e. *fluvialis – Fluss-:* TRACT. de caus. mul. 23 ad decursionem matricis albam cancrus -is conbustus bibat in pocione cum vino.

flumineus, -a, -um. *fluvialis – Fluss-, des Flusses:* **1** *flumini proprius – dem Fluss eigen:* FLOR. LUGD. carm. 9,32 -us . . . canat lapsus clamore sonoro. **2** *in flumine vivens – im, am Fluss lebend:* THADD. FLORENT. cons. 38,134 quod *(electuarium)* recipitur: . . . interiorum cocularum -arum adustarum. ALBERT. M. animal. 1,28 quaedam animalia sunt marina et quaedam -a. CARM. Bur. 58,4,4 cygnus -us.

1. fluo, fluxi, fluxum, fluere. *form.: perf.* -flu(i): *l. 48. partic. fut.* -iturus: *p.334,36. al. partic. perf. sensu act. (usu adi.): p.334,38.*

I *intrans.:* **A** *proprie (in imag.: l.45sqq.60.) i. q. manare – fließen, strömen:* **1** *strictius:* **a** *de fluviis, rivis sim.:* TRAD. Frising. 548 p. 470,3 (a. 827) ubi ipse *(rivulus)* -xit in Danubium. WALAHFR. carm. 18,29 -unt . . . volentes more suo fluvii. POETA SAXO 2,40 -it Albia latior inde. DIPL. Otton. III. 68 p. 475,24 in orientali parte fossę, ubi aqua antea -xit. THIETM. chron. 1,16 de rivo quodam, qui in septentrionali parte eiusdem *(montis)* -it. OTTO FRISING. gest. 1,8 p. 24,29 unde Lemannus fluvius -it. *saepe.* **b** *de liquoribus:* PRUD. TREC. annal. a. 846 p. 52,15 apud Altiodorum civitatem inundatio pluviarum -xit. RECEPT. Sangall. I 28 sanguis si nimis -et de nares. HROTSV. Gall. 12,11 omnibus . . . -unt lacrimae prae gaudio. ANNAL. Bonif. a. 786 (MGScript. III p. 117,29) sanguis e celo -xit. *al. v. et p.335,24.* **c** *in imag. de rebus incorporeis:* ALDH. carm. eccl. 4,10,13 doctrina Dei . . . -xit de fonte quaterno. WALAHFR. carm. 24,9 ingentes -xere in pectora curae. CARM. var. III A 7,50 p. 627 cui *(sc. Christo)* fontem lateris . . . lancea rupit, quo fluerant mundo ΦΩC, OΔOC atque salus. MART. VALER. buc. 3,35 nunc tibi *(sc. Mopso)* de pluvio -xerunt carmina celo. *al.* **2** *latius:* **a** *liquefieri – flüssig werden:* THEOPH. sched. 3,29 verte *(sc. vas)* ex omni parte, qua -ere *(sc. nigellum)* videris. CARM. anon. (SBMünch. 1873. p. 707) sicut cera -it subito percussa calore, sic *eqs.* **b** *liquidum esse – flüssig sein:* GEBER. summ. 49 p. 437 qui illud *(argentum vivum)* putantes coagulasse post remotionem eius ab igne invenerunt illud -ere sicut prius. **c** *humidum esse, madere – feucht sein, triefen:* WALAHFR. Wett. 416 videbam . . . suras . . . et crura cruore -entes. CARM. var. III A 6,2,26 p. 614 uda -it facies. *al. diffluere – zerfließen (in imag.):* BERTH. chron. B a. 1054 p. 172,17 ego totus -ens (flens *var. l.*) in lacrimis . . . meme . . . vix continui.

B *translate:* **1** *de anim.:* **a** *(con)venire, currere, ruere – zusammenkommen, eilen, stürzen:* ARBEO Corb. 5 coepit . . . fidelium ad eum -ere turba nobilium. WANDALB. creat. mund. 144 necnon belua quaeque inmitisque voraci -xit turba fremore. EKKEH. IV. bened. I 16,19 ille *(diabolus)* -it retro. YSENGRIMUS 1,237 clam . . . -ens in plana prеit *Reinardus vulpes.* CHART. Raitenh. 253 p. 206,30 ut . . . ad illam *(ecclesiam)* congregacio -at fidelium. *al.* **b** *vehere, navigare – fahren, segeln:* ARBEO Emm. 32 cuius *(Danubii)* contra ortum -entibus . . . iter . . . tot spatium navigio perrexerunt *fideles.* CARM. de Iuda 1,73 viminee puer inmissus . . . viscelle . . . ad Scarioth -xit. **c** *garrire, loqui – schwatzen, reden:* EUPOLEMIUS 1,304 iste *(magister)* die tota rixatur de nuce quassa, denique, quantum vult, rapidus -at. *al.* **d** *provenire – abstammen:* PURCH. Witig. 209 servivit . . . matronę tali regali stirpe -enti. **e** *languescere – erschlaffen:* CARM. de bello Saxon. 1,12 gens effera laxis dum -it imperiis. **f** *abundare, redundare – Überfluss haben (an), überquellen:* WALAHFR. hort. 307 quam *(herbam)* . . . emit ditissima . . . gens . . . hebenoque auroque -ens. imag. Tetr. 112 lacte -is *(sc. rex Francorum)* et melle. LIGURINUS 2,135 gens *(sc. Langobardorum)* . . . sermone -ens. *al.* **2** *de rebus:* **a** *corporeis:* **α** *defluere – herabwallen:* CONSUET. Rod. 18 veste convenienter astricta, ne laxa -at et ad terram usque pertingat. *al.* **β** *decidere – herabfallen:* CARM. Bur. 83,1,3 arborum come -unt . . . vi frigorum. **γ** folio -ere *i. q. nudari foliis – sich entlauben:* ALBERT. M. animal. 19,31 quaedam . . . arbores ⌊folio -unt⌋ *(p. 783b,10* φυλλοβολεῖ) et quaedam non. *ibid. iterum.* **δ** *transire – übergehen (an):* CHART. Brem. 342 p. 384,11 (a. 1269) si bona Bremensium ad terram Wurtzatie -xerint. **ε** *labefieri – ins Wanken geraten:* MIRAC. Ursm. 1,28 castrum illud -ere ac retro referri coepit. **ζ** *scatere – wimmeln (von):* WANDALB. creat. mund. 124 amnes pisce -bant. **b** *incorporeis:* **α** *praeterire – vergehen:* CAND. FULD. Eigil. II 14,80 non multi -xere dies. PASS. Thiem. II 9 p. 57,7 iam . . . multum temporis -xerat. CHART. Tirol. II 591 p. 67,12 quando . . . hec facta sunt, -xerat annus. *al.* **β** *protrahi – sich hinziehen:* WALTHARIUS 1343 in nonam conflictus -xerat horam. **γ** *emanare, exoriri – herrühren, seinen Ursprung haben:* HERM. AUGIENS. epist. comput. 108 (DtArch. 40. 1984. p. 477) bonum summum, quod constat, et unum, a quo cuncta -unt. ALBERT. M. caus. univ. 1,4,1 p. 42,36 qualiter causatum -at a causa. *al.* **δ** *interire, perire – untergehen, zugrunde gehen:* FROUM. carm. 10,36 quod prestet Deus . . . hoc tempore Christo crescere sub vestro, quod -xit tempore prisco. ALBERT. M. summ. theol. I 17,68,3 p. 705a,33 dicit *Boethius. . .*, quod providentia res mutabiles et alioquin temere -turas . . . fati incommutabilitate coercet.

II *trans. i. q. effundere, emittere – vergießen, abgeben:* RHYTHM. 48,12,1 mulier sanguinem -xa . . . salva facta est *(spectat ad Vulg. Luc. 8,43; cf. p.337,37).* PETR. DAM. epist. 92 p. 23,6 omnia ligna silvarum . . . sanguineum -ent rorem. VITA Serv. 36 p. 109,6 dux . . . dissinteriarum cruorem -ens decubabat.

adi. **fluens,** -entis. **1** *proprie:* **a** *fluidus, liquidus – fließend, flüssig:* WALAHFR. hort. 224 radicis ramenta tuae (*sc. gladiolae*) siccata -i diluimus contusa mero. ALBERT. M. veget. 7,17 aqua . . . -e non maturatur bene neque irrigatur planta. *al.* **b** *humidus, madidus – feucht, nässend (usu medic.):* CONSTANT. AFRIC. eleph. 3,11 alii *(morbi)* pustulas -es emittunt. ALBERT. M. animal. 1,481 quae *(venae)* omnes emorroyde graece vocantur, hoc est -es sanguine. **c** *de pergameno i. q. atramentum diffundi permittens – die Tinte zerfließen lassend: v. vol. III. p. 199,22.* **2** *translate:* **a** *inconstans, mobilis – unbeständig, beweglich:* CHART. Aquens. 93 l. 3 (a. 1227) tempus nunquam est stabile, sed -ens defluit. ALBERT. M. metaph. 1,5,16 p. 90,49 motus est actus imperfectus, et cum sit actus, est actus -s et non permanens. 4,3,5 p. 192,68 motus est forma post formam sive forma -s. *al.* **b** *laxus – schlaff:* THANGM. (?) transl. Epiph. 9 p. 250,35 -entes arteriae solidantur. INVENT. Matth. 15 -es paralysi nervos sola prece substrictos. *al.* **c** *affluens, abundans – reich (cf. l.8.10):* ACTA civ. Wism. B 19 (a. 1272) Dhetlevus de Nienburg assignavit duobus filiis suis de -bus bonis 20 md.

subst. **fluens,** -entis *m.* **1** *fluvius – Fluss:* TRAD. Frising. 19 p. 47,16 (a. 763) infra -e Isura. TRAD. Ratisb. 69 vir Dei et advocatus suus . . . tradiderunt . . . nobili in sinistro . . . -is margine . . . pratum. ACTA civ. Rost. C 247 p. 125 (c. 1269/72) Henricus obtinebit aream iuxta -em. *al.* **2** *cursus – Lauf (usu plur.):* TRAD. Frising. 70 (a. 775) amnis -bus silvam defensam *(sc. tradidi).*

2. *?* ***fluo,** -onis *m.* (fluere) *genus retis – eine Netzart:* CHART. Traiect. 598 p. 65,7 (a. 1210) ut . . . omnes in . . . piscatura proventus sive -um *(cod.,* fluorium *ed.)* sive aliorum re-

[Orth-Müller]

tium vel quorumlibet modorum piscandi in fratrum usus ... cedant (*item* 823 p. 249,5).

fluor, -oris *m.* *script.* flo- *(cf. Meyer-Lübke, REW*[3] *nr. 3390): l.20.34.* **I** *proprie:* **A** *fluctio, fluxus – das Fließen, (Aus-)Fluss:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* BERTH. chron. B a. 1077 p. 261,7 accessus ad papam regi magno lacrimarum -e ploranti ... patefiebat. CHRON. Albr. a. 802 p. 721,19 his ... cum multo -e fletuum in celebri ... concilio recitatis. *al.* *in imag.:* EPIST. Teg. I 104 p. 106,23 divini -is rore madenti ... Adalberto ... episcopo. HUGO FLAV. chron. 2 p. 492,37 in fluvio seculi, in torrente -is regii Leviathan antiquus, quem absorbeat, invenit. **b** *lippitudo – das Tränen, Triefen:* PETR. DAM. epist. 143 p. 522,5 ego ... anus ... faciem rugis exaratam ac lipientium oculorum -bus madidam ... intueor. **2** *medic.:* **a** *in univ.:* EGBERT. fec. rat. 1,205 non -r aut sanies manat de corpore sano. RUP. TUIT. trin. 3,22 l. 974 quae *(sc. mulier)* ... menstruis -bus laborat. Ps. ODO MAGD. herb. 179 nil plus stillantes iuvat in placando -es. TRACT. de aegr. cur. p. 110,25 reuma grece, latine eruptio sive -r. MOSES PANORM. marisc. 4 p. 163,8 accipe de pannis tinctis de floribus feminarum, quos sub se ponunt, quando pariunt. **b** *destillatio, catarrhus – Schnupfen, Katarrh:* AESCULAPIUS 13 p. 17,9 -em ... Graeci catarron vocaverunt. GLOSS. med. p. 16,7 catarrus est -r a naribus aut una aut ambas aut uno oculo aut in aure humor fluens capiti in diversas partes discurrens. HILDEG. caus. 4 p. 235,20 si nimius dolor pre multo -e in naribus hominis excreverit. *al.* **c** *profluvium, diarrhoea – Ergießung, Durchfall:* WALAHFR. Gall. 2,17 immoderato -e naturae consuetudine carens vasi, in quod egesta defluerent, supersedens. ODO MAGD. herb. 757 hausta potest *portulaca* ... ventris nimium cohibere -em. METELL. exp. Hieros. 1,268 ventris ... fruuntur *(sc. agmina sitientia)* olente -e. **d** -es *i. q. menses – Menstruation:* TROTULA A p. 48,13 natura ... eis *(sc. feminis)* praecipuam quandam purgationem destinat, scilicet menstrua, quae vulgus flores appellat. **e** *defluvium, alopecia – das Ausfallen, Ausfall:* GLOSS. med. p. 6,17 alopicia ... est ... capillorum -r circumscriptus, quam Greci psilosin vocant. URSO anat. 73 -r capillorum seu calvicies fit ex nimia apercione pororum. **B** *liquor – Flüssigkeit:* RHYTHM. I 146,31,2 nec ullum reddo *(sc. nympha)* ... -em. RUODLIEB epigr. 2,1 <quis levat> ardorem, vetat insudando -em <forti Die>tmaro.

II *translate i. q. eloquentia – Redefluss:* GODESC. SAXO epist. p. 50,26 locum et tempus mutuae conlocutionis nostrae -e suavi piissima paternitas vestra *(sc. antistitis)* profudit.

flustrum, -i *n.* **1** *fluctus – Flut:* ERMOLD. Ludow. 4,43 diluvii hos *(sc. homines simulacra colentes)* rapidis sepelivit *Deus* ... -is. *al.* *in imag. (fere abund.):* HUGO TRIMB. laur. 234 nos ope prelustri retrahas *(sc. papa)* de vortice -i (lustri *var. l.*). **2** *aqua (tranquilla) – (ruhiges) Wasser:* ALCUIN. carm. 4,21 castella petes currenti nave per undas, donec ad optatae pertingas -a Musellae. *al.*

fluvia, -ae *f.* *pluvia – Regen (cf. Isid. orig. 13,10,2):* VITA Theog. 1,37 p. 465,45 quod immensa de nubibus aqua penderet et ne una quidem super terram -ae gutta deflueret.

fluvialis, -e. *abl. pl.* -is: *l.68.* **1** *adi.:* **a** *ad fluvium pertinens, flumineus – zum Fluss gehörig, Fluss-:* **α** *in univ.:* THEOD. CERV. chirurg. 3,12 p. 163[H] inter duos lapides -es contrita *(sc. herba venti).* CHART. Pomm. 1044 p. 332,39 transtulimus ... libertatem ... viarum terrestrium et -ium. *al.* **β** *in flumine vivens – im, am Fluss lebend:* NOTKER. BALB. gest. 2,6 p. 54,6 allatus est ... piscis -is. ALBERT. M. veget. 6,309 est ... calamentum substantiae subtilis, sive sit montanum sive -e. animal. 1,228 cancer ... -is ... habet duos dentes in ore suo. *al.* **b** *fluens – fließend:* VITA Serv. 43 p. 115,4 credisne minus fuisse miraculum dedisse vinum ex nichilo quam ex -i fecisse rivo? **2** *subst. neutr. i. q. fluvius – Fluss:* RHYTHM. 39,2,3 Asia ... septentrione -e Tanie ... cingitur. DIPL. Heinr. II. 100 cum omnibus appendentiis ..., scilicet his tribus -is: Hambrina, Nisa, Vvermana.

adv. ***fluvialiter.** *fluenter – fließend:* CARM. de Lamb. 1,483 ruber -r exiit imber.

fluviatilis, -e. *fluvialis – Fluss-:* IOH. IAMAT. chirurg. 9,30 recipe ... brancarum cancri -is bifurcatarum ... unciam semis.

fluvidus *v.* fluidus.

fluviolus, -i *m. (f.: l.5;* -um, -i *n.: l.8.9)* *parvus fluvius, rivus – Flüsschen, Bach:* CHART. Rhen. inf. I 10 (a. 798) villa in ripa consistit -i, que dicitur Melanbach. WALAHFR. Gall. 1,11 p. 292,29 venerunt *(sc. Gallus et diaconus)* ... ad ... -um, qui Steinaha nominatur. MIRAC. Columb. 2 (MGScript. XXX p. 998,18) devenit ad -um, quod vocatur Coriasca. HIST. Torn. 3,6 p. 335,5 que *(terra)* iacet inter duo -a, Ries scilicet et Mairam. *persaepe.*

fluvius, -i *m. (f.: l.14; n.: l.16.19. al.)* *script.* fluius: *l.17. indecl.: l.17.18.*

flumen, amnis – Fluss, Strom: **1** *proprie:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* TRAD. Frising. 107 (a. 782) in ripa -i, quae dicitur Isura. THEGAN. Ludow. 37 quod *(castrum)* situm est super -um, quod dicitur Walum. CHRON. Salern. 81 p. 81,24 pervenerunt *(sc. gens Agarenorum)* ... pene fluius, qui Tuscianus dicitur. 98 p. 98,9 iuxta -us, qui Lirinus dicitur. DIPL. Otton. II. 255 p. 296,25 unde oritur -um Uulturnum. ADAM gest. 1,1 qua ... accedit *(sc. ager Saxoniae)* ... Salam vel Renum -os (-us *var. l.*). *persaepe.* **β** *parvus fluvius, rivus – Flüsschen, Bach:* DIPL. Karoli III. 3 super -um Morbach constructum *monasterium.* CHART. Pomm. 984 licenciavimus ... civibus ... educendi et deducendi ... -um, qui dicitur parvus Rodesse. *de canali:* CHART. Brand. A XI 1 p. 1 (a. 1232) civitati Spandowe ... licenciam concedimus aedificandi ... canale -um, quod vulgari nomine Fluttrenne appellatur. **b** *latius i. q. fluxus – Ausfluss (usu medic.):* ODILO SUESS. Seb. 49 matrona ... incessabili pro -o sanguine vacuata ... excesserat. **2** *in imag., alleg., per compar.:* HEITO Wett. 6 quos *(montes)* circumibat maximus -us igneus. HRABAN. univ. 11,10 p. 320[B] mystice ... quatuor -i *(sc. paradisi)* ... quatuor evangelia significant. LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 133,7 mirabatur mundus, unde tantus pecuniarum scateret -us. *al.* **3** *translate i. q. multitudo – Masse:* METELL. exp. Hieros. 1,35 Iris ... huc *(sc. in plateam)* procerum -os traxit populorum.

fluxe *v.* 1. fluxus.

***fluxereus,** -a, -um. *liquidus – flüssig:* URSO gloss. 60 p. 98,35 humiditas ... -ae humiditatis adductione relaxantis membra coniuncta sequestrat.

fluxibilis, -e. **I** *adi.:* **A** *proprie:* **1** *gener. i. q. fluitans – schwimmend, treibend:* CHART. Port. 164 p. 183,8 (a. 1258) ut ... -bus arboribus coniungendis ... plenum ius habeant *(sc. monasterium). v. et vol. I. p. 869,32.* **2** *natur.:* **a** *liquidus – flüssig:* URSO gloss. 5 spiritus ... pororum partes -es (flexibiles *var. l.*) ... a centro impellens pororum vacuitatem augmentat. ALBERT. M. animal. 16,137 'spermata omnia sunt mollia', -ia. *al. v. et. vol. III. p. 646,42.* **b** *fluens – fließend:* ALBERT. M. sent. 2,14,2 p. 259[a],14 habent *aquae* -e humidum permiscibile terrae. **3** *medic. i. q. profluvio affectus – an Durchfall leidend:* WALTH. AGIL. med. 135 p. 214,14 si ... habeat ventrem -em, utatur sanie ordei. **B** *translate:* **1** *mobilis – beweglich: p.312,72.* **2** *inconstans, mutabilis – unbeständig, wankelmütig:* ANSELM. HAV. dial. 2,15 p. 1187[A] nec ... potest ... cognosci stabilis natura immobilium ex -i natura mobilium. ALBERT. M. Iob. 13,26 p. 179,5 illa aetas *(sc. adulescentia)* -is et instabilis est. **3** *mollis, compatiens – weich, mitfühlend:* ALBERT. M. eth. II 9,2,1 p. 569[b],6 natura matrum -ior *(sc. quam patrum)* est, et magis ... sentiunt passionis immutationem. *cf.* *fusibilis.

II *subst. neutr. i. q. liquor, sorbitio – Flüssigkeit, Brühe:* PETR. HISP. chirurg. 86 comedat patiens -ia et sorbilia.

***fluxibilitas,** -atis *f.* (fluxibilis) **1** *proprie i. q. liquor, fluxus – flüssige Beschaffenheit, das Fließen:* TRACT. de aegr. cur. p. 108,36 -is et liquidatis *(sic)* humorum ... cognitio habetur per multitudinem superfluitatum. ALBERT. M. meteor. 4,2,17 p. 268,49 claudit *nigra ebenus* poros per -em suam et gravat per terrestreitatem. URSO element. 3 p. 74,29 nisi aqua *(sc. esset)*, unde -s in flegmate *(sc. transiret).* med. 398 datur aqua prunorum ..., cassia fistula, quae sui humiditate vel -e ... fluxum ventris inducunt. **2** *translate:* **a** *mobilitas, mollitudo – Beweglichkeit, Biegsamkeit:* URSO gloss. 6 p. 28,37 -e

[Orth-Müller]

membrorum ut serpens iuvetur ad motum. **b** *mutabilitas, varietas – Veränderlichkeit, Verschiedenheit:* ALBERT. M. cael. hier. 2 p. 37,5 potest accipi cognitio -is materiae. **c** *inconstantia – Vergänglichkeit:* ALBERT. M. div. nom. 10,17 p. 408,25 per hoc, quod additur 'aeternis' *(sc. temporibus)*, tollitur -s temporis. CHART. Mekl. 1020 hominum actus una cum -e temporis ... in oblivionem transeunt. CHART. Altenberg. 355 p. 256,30 nos rerum temporalium -em continuam considerantes *eqs. al.* **d** *infirmitas, levitas – Schwäche, Wankelmut:* ALBERT. M. eth. I 270 p. 235,16 utrumque *(sc. prodigalitatis et intemperantiae)* vitium procedit ex ... -e naturae. summ. theol. I 12,50,1 p. 513b,4 qui *(filius)* ... est insipiens propter -em aetatis.

fluxilis, -e. *script.* -llis: *l. 17.* *pendet* in *c. acc.: l. 25.* **1** *adi.:* **a** *proprie i. q. fluens, liquidus – fließend, flüssig:* MAURUS urin. II p. 39,4 aquose *(sc. partes urinae)* sunt ... -es. BRUNUS LONG. chirurg. 2,4 p. 122G est res -llis ut aqua. ALBERT. M. animal. 13,5 ut per ipsam *(sc. humiditatem potatam)* ... -is fiat cibus. animal. quaest. 4 app. 1 p. 148,34 -es ... partes aquae subingrediuntur salis substantiam. *al.* **b** *translate:* **α** *mobilis – beweglich:* MAURUS progn. 4 p. 26a,42 pedes <et> manus -es sunt. **β** *pronus – geneigt (zu):* GODESC. AQUENS. opusc. 1,8 p. 70,37 nullus lapis est ..., quem de aqua in lapidem non duraverit Christus in nostrae carnis substantia, unde lapis est non in lapsum carnis -is. **γ** *inconstans, mutabilis – unzuverlässig, wankelmütig:* CONR. MUR. summ. p. 160,9 mulier deridenda ... poterit nominari: ... -is, futilis, fraudulenta. **2** *subst. neutr. i. q. liquor, sorbitio – Flüssigkeit, Brühe:* PETR. HISP. chirurg. 26 comedat *(sc. patiens)* -ia temperata et bene cocta.

***fluxim** *v.* 1. fluxus.

***fluxor,** -oris *m.* (fluere) *qui ligna per aquas demittit – Flößer:* CHART. Basil. C I 100 p. 71,21 (a. 1220/21) dum ... requisiti fuerint *(sc. molitores)* per ducentes nemora sive -es lignorum per ipsam aquam.

fluxuosus, -a, -um. *medic. i. q. sanguine fluens – blutflüssig:* EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 18,40 pro miraculo -e mulieris patriarcha respondit. *Orth-Müller*

1. fluxus (floxus), -a, -um. **I** *adi.:* **A** *proprie i. q. fluvidus, fluidus – fließend, locker, nicht fest:* **1** *de partibus corporis:* **a** *de sanguine profluente i. q. cruentus – blutig, blutend:* ALBERT. M. veget. 6,398 *origanum* ⌞sanat -am gingivam⌟ (sedat fluxum gingivarum *A*) propter adustivam suam virtutem. **b** *mollis, flexibilis, enervatus – weich, biegsam, schlaff:* ELIS. SCHON. vis. 3,31 p. 85,16 sunt ... in ventre commixta infirma quedam et -a membra, ut sunt viscera *eqs.* ALBERT. M. animal. 1,435 si est *cervix* mobilis, signat stultitiam; ... videbis ... quosdam, qui ... roborant cervicem, et post modicum per fluxum cervicis ... detegunt stultitiam, quae -ae cervicis est propria. **c** *de vultu i. q. dissolutus – aufgelöst, 'entgleist':* PAUL. ALBAR. carm. 4,22 vos, cigni lautique ... pavones, ... ducite carmen et pedibus metricis rithmi contemnite monstra, que segnis Harrabs floxa[s] sic rancide sanna[s] devio mugitu pangit. **2** *de vestibus i. q. demissus – herabwallend:* ARNOLD. LUB. chron. 4,6 p. 170,3 hortatus est *papa* ... unumquemque ... temperare ... a vestibus -is et irreligiosis. **B** *translate:* **1** *infirmus, invalidus, caducus – schwach, kraftlos, hinfällig:* ABBO FLOR. calc. 3,82 antiquorum diffinitio de genere et specie videtur -a ac minus utilis. BERTH. chron. B a. 1075 p. 231,7 quod -a esset *aetas (sc. regis)* et fragilis *eqs.* DIPL. Karoli M. 86 p. 124,31 (interp.) ne forte ... bonis patrum exemplis ... et coadunata religiositas -a et dissoluta deficiat. CHART. Raitenh. 188 quoniam ... -a et labilis facta est humane memorie ... teneritas *eqs. al.* **2** *volubilis, fugax, terrenus – flüchtig, vergänglich, irdisch:* PAUL. ALBAR. carm. 9,162 deliciae (delicias *ed.*) -e liquideque caduce. PETR. DAM. serm. 66,11 cum non eam *(virginem)* regales thalami ad lenocinia -a resolvere ... poterant. HERM. IUD. conv. 21 p. 123,11 virtutem mihi -a carnis desideria restringendi contulit *Deus.*

II *subst. neutr. (tantum usu plur.):* **A** *proprie i. q. fluida – Flüssiges:* YSENGRIMUS 5,414 quamvis -a vorent *dentes*, usque vorare licet *(de pulte).* **B** *translate i. q. volubilia, fugacia, terrena – Flüchtiges, Vergängliches, Weltliches:* BRUNO QUERF. Adalb. A 9 migrans migravit Otto pius, Otto rigidus, -a gubernare doctus. CARM. de nat. animal. 2182 mergus signat eos, qui se mergunt in abyssum luxurie vel quos carnea -a premunt. CARM. Bur. 43,4,4 princeps tenebrarum se sentit gloriari orbis -a, miseri student quem sectari *(cf. comm. ed. et ThLL. VI/1. p. 984,61sqq.).* *spectat ad nugas:* VULF. Marc. II 18 sicut cupidineas vicit certamine flammas, aetatis -a strinxit ab ore rigor.

adv. **1. fluxe.** *volubiliter, vage – flüchtig, ohne Bestand:* VITA Agnet. 280 quae venient, -e remanent per tempora.

2. *fluxim. *lapsu, errore – durch Ausgleiten, irrtümlich:* PAULIN. AQUIL. carm. epil. p. 96 l. 22 superflua ... dulcedinis reseca *(sc. lector)* falce ...; cave ..., ne forte -m per incuriam ... violento directo obductu a sui rectitudinis statu incurvari ... conpellantur *(sc. vites; in imag. de scriptis elimandis).*

2. fluxus, -us *m.* *fluctus, flumen, decursus – das Strömen, Fließen, Wogen, Fluss(verlauf), Strom:* **I** *proprie de rebus liquidis vel umidis:* **A** *de aqua manante, fluente:* **1** *strictius de amne, rivo sim. (de aestu maris: l. 25):* **a** *in univ.:* WOLFHARD. Waldb. 2,6d p. 230,27 ubi fluctivagi marmoris *(i. Rheni)* -us nefandum ablambuit homicidam. METELL. buc. 7,63 stant ulmus, buxus vivi fontis prope -us. ALBERT. M. meteor. 2,2,12capit. de hoc, quod est elevans aquas ad ostia suorum -uum (fluminum vel fontium *var. l.*). 2,3,6capit. quare -us eius *(maris)* communiter est ab aquilone. 2,3,10 p. 92,68. animal. 7,29 est suus *(sc. Danubii)* -us ante Alpes ex parte aquilonari. *al.* **b** *in descriptione finium:* DIPL. Conr. II. 208a p. 284,31 cum ... ripaticis, aquis aquarumque -bus, molendinis et piscationibus (*inde* 208b). CHART. Babenb. 52 p. 70,6 territorium, quod incipit, ubi rivulus dictus Gavlentz primum -um incipit, usque in Anesum *eqs.* CHART. Mekl. 1035 p. 263,14 usque in medium aque -um, que Eldena dicitur, quod middenstrum vulgariter nuncupatur. *al.* *influxio – das (Hin-)Einfließen:* CHART. Naumb. I 124 p. 109,1 (a. 1122) usque Lomnizam -umque eius in Binin *(sc. terminus vadit).* **2** *latius i. q. latex – Flüssigkeit:* PURCH. Witig. 453 qua *(sc. in hydria)* fieri vinum -um precepit *Christus* aquosum.

B *de umoribus corporis (plantae: p. 339,4. 6) i. q. effluxio, (pro)fluxio – das (Aus-, Hervor-)Fließen, Ausfluss:* **1** *de (ef)fluvio sanguinis (cruoris: l. 42):* **a** *in univ.:* EINH. Marc. et Petr. I 2,1 p. 245,31 de miraculo, quod in -u cruoris ... ostensum est. ODO MAGD. herb. 756 mansa vel hausta potest *portulaca* nimium restringere -um sanguinis. 2161 grossa magis species *(sc. cinnami)* -us (-um *var. l.*) haemorrhoidarum stringit. HILDEG. caus. 218 capit. p. 10 de sanguinis -u a naribus *(item de haemorrhagia:* TRACT. de chirurg. 1228 si -us narium alicui supervenerit *eqs. al.). al. v. et p. 337,43.* *alleg.:* HRABAN. univ. 6,1 p. 174D iuxta allegoriam -us sanguinis potest intelligi idololatriae obscenitas. 18,5 p. 502C -us sanguinis est profusio peccatorum. **b** *spectat ad menstrua:* TRACT. de aegr. cur. p. 336,20 -us (fu- *ed.*) menstruorum immoderatus. TROTULA A 3capit. de nimio -u menstruorum. ALBERT. M. nat. bon. 348 p. 123,49 uterque coniugum ius habet in alterius corpore ..., nisi ... sit infirmitas ... ipsi actui contraria, sicut est -us menstruorum. *saepe.* *huc spectare vid.:* TRACT. de caus. mul. 19 p. 23,8 fomentacio in capitis *(sic)* ad -um mulieris. DYASC. p. 90a ad ... muliebrem -um, quem Greci vocant rigeon, facit succus foliorum *(sc. elilifagi, i. elelisphaci).* **c** *de liquiditate et facultate fluendi:* AESCULAPIUS 41 p. 67,5 pro sanguinis -u diligentia adhibenda, ne *eqs.* **2** *de profluvio seminis:* PAUL. AEGIN. cur. 220capit. ad -um seminis et nocturnam illusionem. 220 gonorria seminis est non-voluntarius -us (*3,55,1* ἀπόκρισις; *sim.* TRACT. de aegr. cur. p. 326,17 gonos ... gens dicitur, rois -us, inde gonorrea -us spermatis). ODO MAGD. herb. 2049 extinguit *cicuta* venerem, -um ... seminis omnem. ANON. coit. 2,2,8 non immensos appetitus modicus seminis comitaretur -us nec *eqs. al.* **3** *usu vario:* **a** *in univ.:* TRACT. de aegr. cur. p. 108,15 katarrhus est -us humorum capite *(sic).* p. 146,12 -us l a c r i m a r u m involuntarius (URSO anat. 91). *v. et vol. III. p. 1684,21.* **b** *de secretis:* TROTULA A 23 quae *(mulieres)* -um patiuntur matricis instar spermatis,

ut sunt quaedam vetulae -um saniosum emittentes. *huc spectare vid. (ni spectat ad p.338,51sqq.):* ODO MAGD. herb. 783 -um matricis cum vino stringit *rosa.* **c** *de diffusione nutrimenti in planta:* ALBERT. M. veget. 2,108 facilior est -us humoris ... per venam rectam quam *eqs.* 4,130 illae *(arbores)* erunt ... velocis -us. *al.*

C *de profluvio ventris i. q. fluor, diarrhoea – Durchfall, Diarrhö, 'Bauchfluss':* RECEPT. Lauresh. 2,73 cataplasma ad ... stringendum ventrem post -um. ANTIDOT. Augiens. p. 41,2 quod *(antidotum)* facit ... ad omnem -um ventris. ODO MAGD. herb. 772 lactucae semen ... -um ... reprimit alvi. ALBERT. M. animal. 15,114 accidit ⌞-us ventris⌟ *(p. 728a,22* διάρροια) propter debilitatem digestionis, qui lientericus -us vocatur. animal. quaest. 7,34 p. 187,17 triplex est -us: unus provenit ex humiditatibus et talis dicitur diarrhoea; alius ... lienteria *eqs. saepe.*

II *translate et in imag. de rebus non-liquidis:* **A** *corpor.:* **1** *casus, actus (d)elabendi – das Herabfallen, Ausfallen:* TRACT. de chirurg. 670 (in nota) ex -u radices capillorum corrumpuntur (*item de capillis:* ALBERT. M. animal. 3,89 -us ..., quo fluunt capilli a posteriori parte capitis). ALBERT. M. veget. 1,10 sumpsit ... Anaxagoras dicti sui rationem a -u f o l i o - r u m (4,134 haec ... de -u f. ... sufficiant. eth. 1,7,6 p. 115b,7 -us f. et casus fructuum. *al.*). *al.* **2** *flexibilitas, enervatio – Beweglichkeit, Schlaffheit: v. p.337,48.* **3** *facultas diffundendi – Fähigkeit zu diffundieren:* ALBERT. M. animal. 1,544 p. 195,7 aut est *aer* pars nutrimenti aut suo -u et subtilitate facit penetrare nutrimentum intra substantiam.

B *incorpor.:* **1** *gener.:* **a** *de motu temporis i. q. abitus, actus effluendi, evanescendi, mortalitas – das Vergehen, Verrinnen, Vergänglichkeit:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 22,8 decedentibus aliis *(sc. formis)* aliae semper sine intervallo succedunt; quem celerrimum -um formarum cum sequatur -us morarum *eqs.* CHART. episc. August. 116 p. 129,17 ne ... -u mortalium more fluentis aque hanc nostram collationem interimat oblivio (*item* 117). CHART. ord. Teut. (Hass.) 101 nulla res gesta pro tempore ob -um et mutabilitatem humani generis potest valere perpetuo. CARM. de nat. animal. 2052 sunt ..., qui -um carnis, terrea vota colunt. CHART. Salem. 579 p. 196,37 plebanus ... recognoscens ex parte suo fore -um humane miserie. *al.* **b** *?actio affluendi, advolandi – ?das (scharenweise) Hinströmen:* GESTA Halb. p. 109,16 (vs.) pax violatis nulla iugatis lege tenetur; ad mala luxus turpia -us liber *(i. expeditus)* habetur. **c** *de periculorum aestu i. q. gurges – Strudel:* DHUODA lib. man. 5,2,17 mihi porrigas *(sc. Deus)* manum et eleves iacentem in periculorum -u. **2** *philos. et theol. i. q. motus, mutatio – Bewegung, Veränderung:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. metaph. 5,3,2 p. 260,45 dicitur -us puncti facere lineam, sicut -us formae in materiam et diffusio facit esse. **b** *spectat ad motum exeundi, exsistendi, prodeundi i. q. progressus, processus – das Hervorgehen, -kommen, Entwicklung:* **α** *in univ.:* ALBERT. M. intellect. 1,1,6capit. utrum intellectualitas animae sit materia vel ex -u a c a u s a p r i m a (*postea:* processio; caus. univ. 1,4capit. de -u causatorum a c. p.). caus. univ. 1,4,1 p. 42,37sqq. oportet dicere, quid sit ipse -us ...; non enim fluit, nisi id, quod unius formae est, in fluente et in eo, a quo fit -us. p. 42,46 a fonte ..., a quo fit -us, non fluit nisi forma simplex. *locut.* -us gratiae *i. q. (e)manatio gratiae – Gnadenstrom:* ALBERT. M. Iob 2,2 'ego vestigio pedum meorum siccavi omnes rivos aggerum', hoc est omnem -um gratiae et pietatis, qui agrum cordis irrigare debuit. **β** *transitus, transitio (defluens) – das Übergehen, (fließender) Übergang:* ALBERT. M. phys. 3,1,3 p. 151,18sqq. dicentes *(sc. quidam)* motum esse -um alicuius entis in id, quod est terminus motus, sicut nigrescere -us est in nigredinem et albescere -us in albedinem *eqs.* metaph. 11,1,4 p. 463,65 'contraria non transmutantur' ad invicem ..., sed sunt transmutationis termini, et ipsa transmutatio -us quidam est contrariorum. *ibid. saepe. de substantia divina:* RUP. TUIT. off. 11,9 l. 510 argumentari licet, quod generatio filii Dei nullam paternae substantiae diminutionem -umve nos compellat recipere (*cf. antea* l. 488 passibilitas ... id est -us vel diminutio). *cf. vol. III. p. 201,50.* **3** *gramm. (in loco obscuro) de clausulis, ut vid., fere i. q. consecutio – etwa: Abfolge (cf. P. Dronke, Verse with Prose. 1994. p. 85):* DHUODA lib. man. inc. 40 p. 68 in arte et in sensu et metris melodiae et in ⌞articulatione atque motibus⌟ *(ci. Dronke;* articulatione motibus atque *ed.; cf. notam ed.)* -uum membrorum ... ad salutem animae ... cuncta tibi scriptitata cognosce *(sc. filius).* *Konstanciak*

[3. fluxus *v.* pulsus: AURELIUS 1 p. 486,15.**]**

***foalium,** -i *n. (?*-a, -ae *f.)* (*focalis; *cf. francog. vet.* fouaille; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 653asq.*)

lignum foco destinatum, sarmentum (aridum) – Brennholz, (dürres) Reisig: CHART. Rhen. med. III 520 (a. 1235/36) contulimus ... domui hospitalis ... totam decimam meam *(sc. Matthaei marchionis)* de Kyrs et de foresta mea Kaldenoe pro -iis et edificiis suis faciendis. *cf.* *focalis.

1. foca *v.* faux. **2. foca** *v.* phoca.

focacius (fuc-, fuga-, foga-, -açi-, -ati-, -aza), -a, -um. *(cf. ital.* focaccia; *v. Meyer-Lübke, REW*3 *nr. 3396 et Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 647bsqq.; theod. vet.* fohhenza *sim.; v. Ahd. Wb. III. p. 1023sq.)*

1 *adi. i. q. ad focum pertinens – Herd-:* CHART. Mog. A I 462 p. 370,38 (spur. s. XIII.in.) subcinericius ... locus vel -tius, qui vulgo dicitur hertstat vel vůrstat. **2** *subst. fem. i. q. panis subcinericius, placenta, laganum – in der Asche gebackenes (Weiß-)Brot, Kuchen, Fladen:* CHART. Ital. Ficker 244 p. 291,20 (a. 1210) quicumque facit ... amiscere ... suo domino ... de duabus -is *eqs.* REGISTR. Trident. I p. 75,31 solvere ... unam spalam et duas fugatias conductas ad Cuvrianam (*cf. notam ed. p. 148. sim.* III 19 p. 246,32 fugazam). CHART. Rhen. med. III 349 p. 281,11 tribus sacerdotibus ... metretam vini, -am et denarium ... dari constitui. CHART. Tirol. notar. II 476 de quo manso redditur ... ermiserium cum II fog-is *eqs.* CHART. Tirol. 1248a p. 369,39 fogaçias. MOSES PANORM. infirm. 4 p. 108,17 pone de fermento et facias unam fugatiam *(cf. notam ed.). persaepe. v. et p.343,11.*

***focalis,** -e. (focus) **1** *qui foco, igni faciendo destinatur – für den Herd, Ofen, das Feuermachen bestimmt, Brenn-:* DIPL. Conr. III. 7 contradidi ecclesie ... in cotidianos usus focorum duas per singulos dies carrucas lignorum -ium, non materialium, de silva quadam Ketele *(sim.* CHART. episc. Hild. I 343 p. 327,35 ut duos solidos -bus lignis in usus fratrum comparandis impendat *vidua).* **2** *qui scintillas edit – Funken erzeugend, Feuer-:* GUIC. (?) bers. 13 debent ... bersatores ... habere ad corrigiam tascam unam, in qua sint corda una, filetta, ⌞petra -is⌟ (petram -em *var. l.*) *eqs.* *cf.* *foalium.

focarius, -a, -um. *script.* fuc-: *l.69.* **I** *adi.:* **A** *qui foco, igni faciendo destinatur – für den Herd, Ofen, das Feuermachen bestimmt, Brenn-:* TRAD. Frising. 1251 (c. 977) tradidit *vir* ... porcorum saginationem ac -a ligna incidenda. ROD. GLAB. hist. 3,12 p. 114,25 quod unus de Hispanis fuscina -a arriperet desuper altare puerum. **B** *qui scintillas edit – Funken erzeugend, Feuer-:* COMPOS. Luc. ε 10tit. de l a p i s -a (URSO element. 3 p. 176,6 compositum ... ex forti collisione ignitur et cito extinguitur ut l. -us [focanus, fetanus *var. l.*]. 10 l., qu<a>e dicitur -a). MAPPAE CLAVIC. 10 piritis lapidis (gloss.: id est petre -e) tolle partes II (*sim.* 268 petra -a, que ignem emittit). **C** *ad culinam pertinens – Küchen-:* ALBERT. M. pol. 1,8e p. 67 b,21 'ignobilissimae ...', supple harum industriarum, 'ubi minimum requiritur virtutis' et honestatis, sicut est -a apud nos et banausica apud Graecos dicta *eqs.* (*antea:* coquinariae *[sc. artes]*, quae in caminis exercentur).

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *de hominibus:* **a** *qui lignum foco destinatum affert, ignem (culinae) curat, culinarius – einer der für die Feuerholzbeschaffung, das Heizen zuständig ist, 'Heizer', Küchendiener:* ALCUIN. carm. 8,5 est mihi servili scripulus dicione subactus, qui me cotidie statutam pascit ad horam; ... ille lavander adest etiamque -us ille. CHART. Heinr. Leon. 27 p. 39,3 (a. 1154) testium ... hęc sunt nomina: Thancmarus (aurifex), Ode (sellarius), ... Widekinus (fu-us) ... et alii quam plures. DIPL. Frid. I. 273 p. 82,14 aream cum ędificiis ..., ortolanum, -um cum omnibus territoriis ... monasterio concedimus. REGISTR. Salisb. 1,5 item beneficium -i *(cf. notas*

ed. p. 150. 165). al. de servis diaboli: CONR. EBERB. exord. 5,19 l. 52 frater vidit tartareos -os adipem diligentius collectum super eos, a quibus stillabat, in augmentum supplicii refundere. **b** *qui salem coquit – Salzsieder:* CHART. Stir. I 91 p. 106,3 (c. 1100) patellum unum et preconium illud in Hall totumque ius saline et eius -orum et augiam *(sc. tradidit archiepiscopus)*, que *eqs.* (*inde* 178 p. 182,16. CHART. Austr. sup. I 123 p. 184,5). **2** *de rebus i. q. furnus – Ofen:* COMPOS. Luc. L 25 tolle carbones minutos, adprehende illos in -o. 30 in -um scalda permodicos *(sc. petala)*. **B** *fem.:* **1** *de hominibus i. q. puella culinaria – Küchenmädchen, Haushälterin:* MIRAC. Otton. Bamb. II 8 p. 918,47 -a, quae praeparandis cibis sola domi remanserat, insultare servulo coepit. CHART. Verd. 510,2 si publicas eas tenere presumpserint *clerici* concubinas vel novas -as assumere. DAVID (?) inquis. 42 p. 228,11 una . . . vilis -a . . . literatos viros electos tam seculares quam religiosos diversorum ordinum . . . decepit. *c. notione concubinae:* RYCCARD. chron. a. 1228 p. 149,19 clericorum -e filii et filie iussu imperatoris capiuntur ubique per regnum. SALIMB. chron. p. 425,11 inveni aliquos . . . cum -a sua tota nocte in eodem lecto iacentes. *ibid. al.* **2** *de rebus:* **a** *cella foco praedita – mit einem Herd ausgestatteter Raum:* GESTA Trud. cont. I 10,13 p. 295,26 domus infirmorum habens fumariam sive -am, capellulam *eqs.* **b** *munus foci curandi – Heizeramt:* CHART. eccl. Werd. 66 p. 85,31 (a. 1279) solvet *Theodericus* duodecim denarios obedienciario -e Werdensis.

***focativus,** -a, -um. (*cf.* focare *et* focus) *subcinericius – in der Asche (des Ofens) gebacken:* DYNAMID. Hippocr. 1,7 -us *(sc. panis)* . . . valde siccus est, quia in cineribus amittit humorem.

[focidus *v.* foetidus.]

***focile,** -is *n.* *(per contam. ex* focus *et* foculare [focilare]; *cf. ital.* fucile; *cf. Battaglia, Dizionario VI. p. 416sq. et J. Hyrtl, D. Arab. u. Hebr. in d. Anatomie. 1879. p. 68sq.) abl. sg.* -e: *l.68.*

1 *ferrum ignem provocans – 'Feuereisen':* ALBERT. M. caus. element. 1,1,1 p. 51,24 'vident *philosophi* ignem generari' ex hoc, quod ferrum colliditur ad 'lapidem', ferrum inquam, quod est sicut -e formatum, est -e vocatum. **2** *os sive cubiti sive surae – Unterarm-, Unterschenkelknochen:* **a** *de ulna et radio:* **α** *animalium:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 76,10 ubi finiunt hec duo -ia, coniungitur eis reliqua pars ale. p. 76,13. p. 101,7 ossi . . . maiori de -bus . . . adherent duodecim penne seriatim per longum. ALBERT. M. animal. 3,74 ossa -ium sive brachiorum. *al. v. et l.39.* **β** *hominum:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,19,5 p. 117[H] brachium compositum est duobus ossibus, que duo -ia nominantur. ALBERT. M. animal. 1,284 p. 100,31sqq. haec *ossa sibi per longitudinem coniuncta* ab antiquis vocata sunt asseyd, a Latinis . . . dicuntur harundines sive -ia; . . . illa . . ., quae est superior, est minor . . . et haec vocatur harundo sive -e superius, alia . . . est harundo inferior et maius -e brachii *(sim.* WILH. SALIC. chirurg. 4,2 p. 26,17sqq. *al.)*. WILH. SALIC. chirurg. 3,9[capit.] p. 344[D] de fractura -ium brachii. *persaepe.* **b** *de tibia et sura:* **α** *animalium (de avibus: 'Tibiotarsus' et 'Wadenbein'):* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 83,3sqq. huic . . . ossi . . . colligantur duo -ia cruris, que duo referri possunt convenienter ad illa duo -ia, que sunt in alis habentia. p. 83,9 hec . . . duo -ia, que nos dicimus constituere crus, a quibusdam appellantur coxa. ALBERT. M. animal. 3,74 in cuius *(leonis)* ossibus non invenitur medulla nisi in ossibus coxarum et -ium. **β** *hominum:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,19,7 p. 118[B] in crure sunt duo ossa, quorum unum est magnum et nominatur crus; et alterum est parvum et -e nominatur *(sim.* WILH. SALIC. chirurg. 4,5 p. 39,17. *ibid. al.)*. THEOD. CERV. chirurg. 2,42 p. 155[D] plurimum eius *(dislocationis)* fit in capite anchae, deinde in capite adiutorii et duobus -bus duorum pedum apud calcaneum. WILH. SALIC. chirurg. 2,5 p. 330[G] in -bus genu. 2,20 p. 338[C] super -e minori cruris in parte anteriori et interiori reperiuntur lacerti notabiles *eqs.* 3,15 p. 347[D] de . . . -bus gambae. *saepe.* *cf.* *fucil(l)um.

1. *foco, -atum, -are. (focus) *calefacere – (be)heizen:* CHART. Stir. I 605 p. 573,19 (c. 1180) communio lignorum ad domos . . . -andas, quod vulgo dicitur chiswite. *vix huc spectat:* EKKEH. IV. bened. I 35,22 mortificatus (morte -tus *a. corr.*) homo cruce vivificatur et hamo *(cf. notam ed.)*.

[2. *foco *v.* *cottyphos.] **[*focoton** *v.* *cottyphos.]

[foctumus *v.* phlebotomus: MOSES PANORM. marisc. 11 p. 171,8.]

foculare (-col-), -is *n. vel* **focularis,** -is *m.* *script. et form.:* fucol-: FORM. Sangall. II 41 p. 424,6 *(var. l.)*. *abl. sg.* -e: *l. 15. adde* CHART. Ital. Ficker 396 p. 410,12. *ibid. al.*

focus – Herd, Feuerstelle (meton. i. q. lar – Heim, e. g. l.12. 14): GREG. CAT. chron. I p. 151,12sq. a . . . Guinelapo acquisivit *Fulcoaldus pater* in Pretoriolo -es .IX. p. 279,8 quidam Pando donavit . . . casalem Nempini cum . . . familiis et quatuor -bus. p. 296,28 duo -es absentes et unus -is cum una muliere vidua et uno filio. p. 297,3 Alerisius cum -e suo. GESTA Frid. I. imp. A p. 59,1 in quo *(libro)* scripta erant omnia mansa et -ia (-i *A*). CHART. Ital. Ficker 394 p. 407,18 fodrum XXVI den. pro foco-i *(sim.* 396 p. 410,38. *al.)*. *saepe.*

***focularium,** -i *n.* (foculare) *focus – Herd, Feuerstelle:* ACTA imp. Böhmer 236 p. 214,11 (a. 1209) ut non nisi XXVI denasrios pro fodro annuatim pro quolibet -o . . . persolvant *fideles*.

***foculo,** -atum, -are. (foculus) *foc(ul)o instruere, calefacere – mit einem (kleinen) Herd versehen, beheizen:* CHART. Rhen. med. III 1377 p. 992,33 (a. 1256?) prebendarii, qui habent cameras speciales et -tas, possunt in curia . . . ligna accipere.

foculus, -i *m.* *ignis parvus – Feuerchen:* WIPO prov. 74 cor incendit oculus ut stipulas -us.

1. focus, -i *m. et semel (l.71)* **focum,** -i *n.* *script. et form.:* fog-: *p.343,1.3.4.* focc-: ALDH. virg. II 1115 *(a. corr.)*. *acc. pl.* -us: *l.70.*

I *strictius:* **A** *proprie de loco, quo ignis incenditur vel exit:* **1** *fornax – Herd, Feuer(statt):* ANTIDOT. Lond. p. 18,47 mittis *(sc. mel dispumatum)* in caccavo et pones ad -o *(sim.* p. 19,4. *ibid. al.)*. STATUT. Murb. p. 446,20 carcer talis fieri iubetur, ut -us in eo fieri possit. FORMA mon. Sangall. 12,4 domus hospitum ad prandendum, ingressus, locus -i. MAPPAE CLAVIC. 21 calefacies modicum, ut -um tetigisse tantum videatur *(sc. folium auri cum misio)*. CHART. civ. Vratisl. 7 p. 7,10 dedimus . . . ad -um infirmorum opacinas, que *eqs. saepe. v. et p. 340,38.* *in imag. de origine fulminis:* ALDH. virg. I 20 p. 250,18 Helias . . . geminos . . . militum penticotharcos caelestis -i fulmine flagrantes . . . extorruit *(inde* II 255; *cf. Vulg. IV reg. 1,9sqq.)*. **2** *vulcanus – Vulkan:* ALDH. virg. I 41 horrendos -orum ardores obvia quaeque crematuros . . . cum virginis *(i. Agathae)* suffragio sopierunt *(sc. Siculi)*. II 1777 Siculus cultor . . . sopivit damna -orum. **3** *rogus – Scheiterhaufen:* ALDH. virg. II 1990 -us et flagrans accenditur ignis (*postea:* tormenta rogorum). UFFING. Ida 1,10 in altiora scandentes -os nonnullos in laquearibus construxerunt *Hungarii*. **B** *meton.:* **1** *ignis, flamma – Feuer, Flamme:* **a** *in univ.:* HINCM. epist. 187 p. 196,26 ligna ad -um faciendum *(sim.* WILH. HIRS. const. 2,57 p. 1125[A]. *saepe)*. LEX Alam. 76,1 si quis aliquem -o in nocte miserit, ut domus incendat. BEDA hist. eccl. 2,13 p. 112,9 accenso . . . -o *(sim.* FRUTOLF. chron. p. 74,6. *al.)*. MAPPAE CLAVIC. 98 si liquida apparuerit *guttula*, subtrahe -um. HROTSV. Pel. 386 cum . . . -us gremio fureret fornacis in amplo. SALIMB. chron. p. 649,11 cum . . . aliqui clamarent: 'ad -um, ad -um', evigilaverunt cives *eqs. persaepe.* **b** *de igni purgatorii, inferni:* WALAHFR. Wett. 440 fidere . . . noli, post vitae tempora solvi alterius per verba -os (ignes *var. l.*), quos colligis ipse actibus ex pravis. PASS. Petri et Pauli 318 paribus gestis persolvere poenas aequalis aequus nomine . . . iubet, ut similes simili poena plectenda, malignos urendos socio noveras esse -o. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,148 qua *(sc. in Tartaro)* recubat loeti complex cultura deorum aeternis arsura -is. **c** *de iudicio divino, ordalio:* CARM. de Tim. 76 si obstrusa queunt retegi prodentibus undis proditor aut dubiis actibus esse -us. **d** *de igni excubiarum sim.:* CHRON. Fred. 2,53 p. 74,19 ut unusquisque nocte . . . decim sparsim -us facerint. CAPIT. reg. Franc. 32,27 casae nostrae indesinenter -a et wactas habeant ita, ut salvae sint. **e** *de natura domorum astrol.:* TRACT. de as-

trol. 26 si est casa de fogo et se iunxerit Alaamar *(i. stella Martis)* ad istas . . . stellas, est super sanguinem aut grandem siccum. 29 si in fogo *(sc. est Almucatil, i. stella Saturni)*, frumentum; . . . si in fogo *(sc. est Almusteri)*, aurum argentum. **2** *domus – Haus(halt, -stand):* GESTA Trud. cont. II 1,5 tenebantur *ecclesiae* . . . ab unoquoque -o per singulos incolas obolum offerre. DIPL. Heinr. II. 517 p. 665,34sqq. (spur.) Godefridus ius advocationis . . . sic exposuit: de singulis -is mansuram de quartario tenentibus dimidium modium avenae, de aliis -is, qui *eqs.* CHART. Tirol. 671 p. 126,23 XXXIIII -i, qui sunt ibi *(sc. Mogenae)*, debent dare pro quolibet III fugacias *eqs. al.* **C** *translate:* **1** *ardor, studium – Glut, Begeisterung, Eifer:* BRUNO QUERF. Adalb. A 13 maiore flamma, quę nunc in te ardet, accensus excrescet cottidie in te Deus et Dei -us (*sim.* B). **2** *in nomine morborum ulcerosorum (sc. scabiei, ?gangraenae, ?variolae):* THEOD. CERV. chirurg. 3,47 p. 174[G] probatum *(sc. remedium)* contra omnem speciem scabiei de salso phlegmate, quae fit frequenter circa pedes et dicitur vulgo -us sylvester (*sim.* 3,50 p. 176[C]). MOSES PANORM. infirm. 38 p. 136,14 iuvant *cantharellae* bene malitiis equorum plantarum pedum; et iste vocantur -us frigidus.

II *latius i. q. ?calamistrum – ?Brenneisen:* LEX Alam. 57,33 si manum transpunxerit, ita ut -us non intret ad coquendum venas vel sanguinem stagnandum, conponat solidum unum et semis. VITA Elig. 67 post . . . liquoris infusionem . . . cancer . . . absque ulla -i appositione (*antea:* igniti . . . ferri operationem) . . . deletus est.

2. focus *v.* fotus. ***fodera** *v.* 1. *fodrum.

***fodero** *v.* *fodro. ***foderum** *v.* 1. *fodrum.

***fodesorium** (fodito-), -i *n.* (fodere *et* fossorium) *rastrum – Hacke, Karst:* TRANSL. Libor. II 30 subdiaconus . . . laborans in vinea sua una cum -o (fodit-o *var. l.*) suo fodiens eam.

***fodicina,** -ae *f.* (*per contam. ex* fodina *et* lapicidinae) *fodina, locus effodiendi – Grube, Förderstätte:* REGISTR. Baiuv. B p. 404,1 dominus dux habet de -a ferri decimam partem.

fodico, -are. *(vehementer) fodere – (eifrig) graben, wühlen:* GESTA Camer. 1,29 ille *(sc. discipulus)* arrepto sarculo coepit speluncam quasi insultans -ando pertemptare.

fodina, -ae *f.* *locus effodiendi, metalla – Grube, Förderstätte, Bergwerk:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* ANNAL. Adm. a. 1137 p. 579,17 abbas . . . ad vicinam f e r r i -am . . . accessit (DIPL. Frid. I. 704. *al.*). DIPL. Frid. I. 563 p. 31,9 cuiuscumque metalli *(inde* DIPL. Heinr. II. 347. DIPL. Loth. III. 29 p. 46,14 [spur.]; *sim. al.)*. CHART. Stir. II 55 magistri -e. CHART. Babenb. 271 p. 105,21 de -a argenti (CHART. Friberg. 866 argenti-e. *al. v. et vol. I. p. 931,20sqq.*). ALBERT. M. serm. II 6,125 si cor . . . per humilitatem . . . concavum fuit, multos fumos de igne devotionis emittet velut carboni-a (*sim.* CHART. Lamb. Leod. 706 p. 300,15). CHART. Traiect. 1943 p. 184,29 cespitum (*sim.* p. 184,31. 39). *persaepe. v. et vol. I. p. 840,51. 1253,68sqq.* **b** *alch. in nomine ficticio:* Ps. ARIST. interpr. p. 385 sulphur est ignis et terra Magnesię et aer -ae. **2** *locut.* -a lapidum *i. q. lapicidinae – Steinbruch:* TRAD. Salem. p. 83,6 decimam, quam . . . milites . . . apud -am lapidum habebant.

fodio, fodi, fossum, -ere. *form.: praes.:* -eat: *p. 344,37.* fodent: *p. 344,45.* fodete: *l. 69. partic. praes.* foden(s): *l. 66. 68. 70. adde* HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,9. *coniug. I.:* -iand(us): *p. 344,31. coniug. IV.:* -iit: *p. 344,26.43.* -ierunt: *p. 344,17.* -iri: *p. 344,28. adde* EKKEH. IV. bened. I 42,40. *gerund.* fodend(i): *p. 344,20. adde* DIPL. Otton. I. 214. *partic. perf.* fodit(um): *p. 344,25.30. adde* IOH. CODAGN. annal. a. 1213 p. 42,26. *partic. praes. usu subst.: l. 70. confunditur c.* furere: YSENGRIMUS 1,314 *(var. l.)*.

I *strictius:* **A** *intrans. i. q. arare, sollicitare terram – graben, hacken:* HUGEB. Wynneb. 11 illi *(iuniores subditi)* fodentes (-entes, confodientes *var. l.*) fundaverunt, lapides locaverunt *eqs.* VITA Germ. 6 (MGMer. VII p. 421,27) fodentes illico -ete (illic -entes confodite *var. l.; sc. vincti*). ARDO Bened. 21 p. 208,47 cum arantibus ipse arabat, cum fodentibus socius erat. DIPL. Otton. I. 214 in quibus *(foveis)* solebant *fratres* -ere. HROTSV. prim. 272[b] telluris . . . gravem -endo scindere molem. ARCHIPOETA 4,18,1 -ere non debeo, quia sum scolaris. *persaepe.* **B** *trans.:* **1** *c. obi. affecto q. d.:* **a** σκάπτειν, ὀρύττειν – *(um)graben:* LEX Baiuv. 1,13 vineas plantando cludere, -ere, propaginare *eqs. (sim.* CAES. HEIST. hom. II p. 31[a]. *al.)*. CAPIT. episc. III p. 241,1 hortos. POETA SAXO 3,159 si fieret tantus fossa tellure paratus alveus. CHART. Naumb. I 171 p. 150,42 terram (*sim.* CHART. Goslar. II 142). *v. et p. 343,32. de flumine derivando ('an-, abgraben'):* CHART. Gelr. 1022 p. 992,36 (a. 1280) ne . . . fratres . . . antiquam Hunepam nec -ant nec obstruant aut infringant. **b** *rimari – aufgraben, -wühlen:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,4 tegmen tegurii sancti . . . viri . . . -ere. *in imag. c. notione eruendo investigandi ('durchwühlen'):* CAES. HEIST. mirac. I 3,47 incaute coepit *sacerdos* conscientiam eius *(virginis)* -ere, id est de . . . peccatis . . . interrogare. **c** *defodere – ver-, eingraben, einlassen:* VITA Corb. 38 sanguinem eius . . . in vase fictili . . . suffodierunt (suffoderunt, -ierunt *var. l.*). VITA Bonif. II 10 Lul lotia in testaceum vas collocavit et sub terra -it in loco, ubi *eqs. infigere – hineinstoßen, -bohren:* SERMO de sacril. 22 virgas colorias in terra fodendo *(cf. notam ed.)*. **d** *sulcare – durchfurchen (c. notione excolendi ['urbar machen']):* CHART. Turg. II 167 p. 550,16 (a. 1244) ut valles . . . ad usus suos -ant *homines* vel colent vineas *(cf. notam ed.)*. **2** *c. obi. effecto q. d. i. q. effodere – (auf-, aus)graben:* **a** *in univ.:* FORM. Salisb. II 3,19,1 cave, ne incidis in antrum, qui tibi *(fratri)* foditum fuit (*sim.* PAUL. AQUIL. carm. 1,94 -iit quam *[foveam]* . . . ipse *[Arrius]*. HROTSV. gest. 539). PASS. Kil. I 11 duorum pedum spatium -iri (-i *var. l.*). ANNAL. Hild. a. 831 fundamentum aeclesiae (*inde* LAMB. HERSF. annal. a. 831). IOH. CODAGN. annal. a. 1201 p. 30,11 fossata nova . . . fodita fuerunt (*sim.* a. 1213 p. 42,26. CHART. Traiect. 1530 p. 284,5 ad fossata -anda). CHART. Bern. II 281 p. 302,11 cellarium. *persaepe.* **b** *de metallis vel materiis promendis ('stechen', 'fördern'):* COD. Odalb. 13 p. 80,15 tradidit . . . Albrih in manus . . . archiepiscopi . . . hobam unam . . . et flatum ferri . . ., -ere sine censu, quantumcumque *eqs.* CHART. Brixin. 54 ubicumque . . . argentum in visceribus terre valeat *episcopus* reperire, -eat (*inde* 55). CHART. Traiect. 1943 p. 183,32 pro cespitibus -endis. p. 185,14 venum. ACTA civ. Wism. A 888 Iohannes Niger . . . promisit pro duobus fossoribus, qui -ere debent torf. *saepe.*

II *latius:* **A** *ferire, pungere, transfigere, perfodere – verletzen, durchbohren, -brechen (in imag.: l. 43. 50. al.):* CARM. Paul. Diac. app. I 1,16 perlita in melle sagitta vulnifico -iit corda mucrone patris. WALDR. carm. 2,1,26 fraterna *(i. Cain)* sibi *(sc. Abel)* sarcula membra -ent. YSENGRIMUS 1,314 se cepisse *(sc. vulpem)* videns et non potuisse tenere rusticus indignans cor sibi pęne -it (furit *var. l.*). HILDEG. phys. 4,17 p. 1262[A] nulla duritia eum vincere potest, et ideo ipse *(adamas)* ferrum impetit et -it. CAES. HEIST. mirac. I 3,46 p. 165,26 novit *vir prudens* -ere parietem et ostendere idola in corde mulieris depicta (*cf. postea:* de peccatis . . . interrogare confitentem. *sim.* 3,47). *al. lacerare – zerfleischen:* ALBERT. STAD. chron. a. 1167 p. 346,15 Aldenburgenses bello se -unt intestino. **B** *excavare, scalpere, caelare – aushöhlen, einritzen, (ein)gravieren, ziselieren:* THEOPH. sched. 2,24 facies . . . duas lineas . . . et -es ferro fossorio, quo candelabra -untur ac cetera fusilia. 3,31 p. 84,4 sculpe et -e ipsas auriculas studiose cum limis et ferramentis. *al.* COMPOS. Matr. 51,3 affricabis de eo, quod conflasti, ea, quae scripta sunt, et quod fossum est, replebis *(cf. antea:* sumis vas et sculpis in eo *eqs.)*. CHRON. Erf. mod. II a. 1239 p. 236,4 magnus lapis ad lavatorium . . . apportatus, precisus et fossus . . . suo loco est aptatus in claustro.

adi. **fossus,** -a, -um. *cavus – hohl:* CHRON. Noval. 5,3 more scurrarum per calamos -os ad invicem loquentes *cuncti* sic insidias parabant ei *(Ugoni)*. THEOPH. sched. 3,10 tit. de limis inferius -is.

foditio, -onis *f.* *actio fodiendi – das Graben:* CHART. Wirt. 1574 p. 332,6 (a. 1260) quod iidem *(heredes)* ripam eandem *(sc. piscinae)* per -em a certo alveo non educant ac . . . quod ipsam non exhauriant pro piscibus capiendis. *Fiedler*

foditum *v.* fodio.

***fodoro** *v.* *fodro. ***fodorum, *fodorus** *v.* 1. *fodrum.

[Fiedler]

***fodragium** (fud-), -i *n.* (1. *fodrum, *cf. francog.* fourrage) *exactio tributi pro pabulo – Einforderung einer Futterabgabe:* CHART. Bern. II 656 p. 715,8 (a. 1268) quicquid habebamus *(sc. dominus de Strasperc)* . . . iuris iure advocatie seu patronatus vel etiam iure vicedominii seu -i (*sim.* III 34 p. 29,6 fu-i [-i *B*] seu avenarie).

***fodrarius,** -i *m.* (1. *fodrum, *cf. francog.* fourrier) *praedator – Beutemacher:* HINCM. epist. 126 p. 64,20 mittite *(sc. rex)* homines . . ., qui in longius pergant propter -os et curam de pace accipiant.

***fodratus** (fodor-), -a, -um. (2. *fodrum, *cf. ital.* foderato, *francog.* fourré) *ab interiore parte tectus – gefüttert:* NOTAE Mediol. (MGScript. XVIII p. 385,35; s. XIII.ex.) duo pluvialia, unum rubeum et aliud fodo-um de glauco.

***fodro** (fodero, fodoro), -avi, -are. (1. *fodrum) *ad servitium hospitii parandi cogere – zu einer gastungsrechtlichen Abgabe zwingen, mit 'Fodrum' belegen (cf. p. 346,12sqq.):* DIPL. Heinr. IV. 336 p. 442,28 neque supra scriptam civitatem *(sc. Pisae)* igne cremare nec -erare iubebimus. CHART. Ital. Ficker 172 abbatissa . . . conquesta fuit de Rogerio de Ripa, quod homines de Villanova iniuste -at. CONST. imp. I 337,4 ut a nulla persona -ari debeant *Ianuenses* vel hospitari. DIPL. Frid. I. 356 p. 200,2 Pisani . . . a nulla persona debeant -erari neque hospitari (*inde* CONST. imp. I 333,4 -erari. ACTA imp. Winkelm. I 232 p. 214,40 -orari). *de fodro regali q. d.:* ANNAL. Ceccan. a. 1194 (MGScript. XIX p. 292,40) ipse *(imperator)* cum magno exercitu . . . Campaniam applicuit et eam totam -eravit.

1. *fodrum (frodum, fotrum, forum, foderum), -i *n.* *(a franc.* *fodar; *cf. theod. vet.* fuotar, *francog. vet.* fuerre; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XV/2. p. 152sqq. et H. Tiefenbach, Studien zu Wörtern volkssprachiger Herkunft in karolingischen Königsurkunden. 1971. p. 38sq.) script. et form.:* froid-: *p. 346, 59.* fuderum: *p. 346, 45. cf. l. 38.* foud-: CHART. Tirol. 771. foid-: *p.346,59.* foyd-: *p.346,55.* fodorum: *l.68.p.346,39. cf. l.37.* fodium: *p.346,9. adde* DIPL. Frid. I. 94 p. 159,37 *(var. l.). nom. sg.* fodorus: *l.66. acc. pl.:* fodorus: *l.67.* foderas: *l.69. abl. pl.* fuderibus: *p.346,63. confunditur c.* fredum: DIPL. Ludow. II. 14 p. 92,27. *de re v. C. Brühl, Fodrum, gistum, servitium regis. 1968. HRG I. p. 1146sqq.; LexMA. IV. p. 601sq.*

I *strictius:* **A** *proprie i. q. pabulum (equorum) – (Pferde-)Futter:* **1** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 55,2 ut nullus audeat in nocte negotiare . . . excepto vivanda et -o, quod iter agentibus necessaria sunt. FOLCUIN. Bert. 1,60 p. 78,21 (dipl. Ludow. Pii) ut familia eiusdem monasterii *(sc. Sithiu)* nullis quibuslibet hominibus -erum daret (*item* 2,2 p. 83,12 [dipl. Ludow. Pii]). CAPIT. episc. II p. 86,22 vos *(sc. archidiacones)*, quando rusticanas parochias . . . circuitis . . ., non graves sitis presbyteris in paratis quaerendis neque ducatis superflue vobiscum homines . . ., per quos illos gravetis in cibo et potu et -o ad caballos (*sim.* p. 88,2). **2** *fenum – Heu:* CAPIT. reg. Franc. 260,13 ne homines nostri . . . vicinos suos . . . tempore aestatis, quando ad herbam suos caballos mittunt, vel tempore hiemis, quando marascalcos illorum ad -um dirigunt, . . . opprimant (*inde* 270E,4). **3** *avena – Hafer:* CHART. Mog. A I 306 (a. 1063) fotri cum palea garbas sexies LX, sine palea modios VI. RUODLIEB I 23 dextra lanceolam sub scuto fertque *scutifer* pharetra<m>, annonę (*corr. m. al. super* ad -um) saccum modicum sub se satis aptu<m>. **B** *meton.:* **1** *tributum pabuli vel pro pabulo comparando praestandum – Futterabgabe:* **a** *exercitui Francorum:* DIPL. Karoli M. 174 p. 234,24 ut super servientes iam fatae *(sc. Aquileiensis)* ecclesiae mansionaticos vel -erum nullus audeat prendere aut exactare (*sim.* DIPL. Loth. I. 9 p. 72,1sqq. quod a prefate ecclesiae hominibus mansionatici vel -orus nullatenus acciperetur vel exigeretur, nisi quando *eqs.*; . . . mansionaticus aut -orus . . . accipere vel exigere [*inde* DIPL. Karlom. (II.) 22 p. 317,17sqq. ut . . . -orum *eqs.*; . . . mansionaticos aut -eras]). CHART. Rhen. med. I 95 p. 99,32 nec scaras vel mansionaticos . . . exquirere nec parafredos tollere. VITA Ludow. Pii 7 inhibuit a plebeis ulterius annonas militares, quas vulgo -erum vocant, dari. **b** *domino terrae ('Marchfutter', de re v. Dt. Rechtswb. IX. p. 184sq.):* CHART. Babenb. 134 (a. 1203) -um, quod de bonis ipsorum *(sc. fratrum de Sitanstetin)* habere possemus *(sc. nos [i. dux] vel parentes nostri).* DIPL. Frid. II. 291 p. 246,39 dux in quibusdam bonis eiusdem *(sc. Pataviensis)* ecclesie -um, quod vulgo dicitur marchetfůter, ad se asserebat pertinere. CHART. Babenb. 353 qui *(proventus)* ad nos *(sc. ducem)* ratione -i spectare videntur. **2** *pabulatio – Futterbeschaffung, das Furagieren:* CHRON. Thietm. 5,26 hostes . . ., quamvis per -um (-ium 2) et ad custodiendas undique vias divisos, tamen ad resistendum paratos invenit *Hartwigus (sim.* ADALBOLD. Heinr. 17 p. 66,4).

II *latius (in Italia inde a dominio Ottonum; 'Fodrum'):* **A** *de servitio hospitii parandi dominis a subditis faciendo fere i. q. tractoria – etwa: Gastung(sleistung), (Leistung von) Beherbergung und Verpflegung:* **1** *regi in Italia moranti ('Königsgastung'):* **a** *in univ.:* DIPL. Conr. II. 244 p. 337,20 -um de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus. DIPL. Heinr. IV. 331 ut homines in loco Triuillio . . . habitantes . . . nullam deinceps . . . publicam functionem . . . seu ullum servitium . . . cuiquam hominum fatiant . . . preter nostrum regale -um, quando in regnum istud venerimus. GREG. VII. registr. 9,11 p. 588,22 quod fieri *(sc. Heinricum regem Romam venturum esse)* minime credimus, quoniam nec etiam fotrum <ab his>, per quos transitum habet, habere potest. *saepius.* **b** *de tributo praestando:* **α** *rerum:* DIPL. Otton. III. 349 p. 779,8 si . . . contigerit, ut nos in eas *(sc. episcopii Vicentini)* partes veniamus, . . . episcopus . . . vel sui successores per se vel eorum missos . . . -um colligant nobisque servitia . . . praeparent. *al.* **β** *pecuniae (inde a c. s. XII.med.):* OTTO FRISING. gest. 2,15 ut, quotienscumque reges Italiam ingredi destinaverint, gnaros quoslibet de familiaribus suis premittant, qui . . . ea, quae ad fiscum regalem spectant, quae ab accolis -um dicuntur, exquirant. RAHEW. gest. 4,13 capit. p. 230 quod imperator . . . nuncios pro colligendo -o undique direxit. DIPL. Frid. I. 369 p. 229,1 imperiale -um. 843,27 imperatori intranti in Lonbardiam causa suscipiende corone -um consuetum et regale, qui solent et debent, prestabunt. ACTA imp. Winkelm. I 275 p. 250,37 -um regis . . . exigere, colligere vel auferre. CONST. imp. II 252,18 de . . . -oro (foro *var. l.*) et procuracione *(sc. ius). persaepe.* **2** *episcopo, comiti sim. ('Privatfodrum'):* **a** *in univ.:* DIPL. Otton. II. 250a p. 284,33 concedimus . . . aecclesie, ut nullus homo . . . eius villas colentibus . . . -erum vel angariam aut aliquam publicam funccionem exigere . . . temptet *(sim.* DIPL. Otton. III. 237 p. 655,25 ut nullus . . . toloneum, ripaticum, fuderum, censum, mansionaticum sive cuiuslibet saltim parvuli servitii angariam . . . extorquer<e> compellat. CHART. Ital. Ficker 98 p. 143,21 ut nemo . . . neque per albergariam aut per -erum audeat eam *[abbatiam]* inquietare. *saepe).* **b** *de tributo praestando:* **α** *rerum:* DIPL. Conr. II. 92 p. 126,7 quod . . . fotrum et angaria seu publicum servitium, id est panem et vinum, carnes, annonam . . ., sibi *(sc. duci de Carinthia)* dare deberent *(sc. rectores Aquileiensis ecclesiae).* CHART. Ital. Ficker 97 p. 142,20 comes dicebat inde *(sc. de vico Ceretae)* habere fotrum et albelgariam, porcum et multonem *eqs.* CHART. Tirol. 1248a XII bestias de foydro vel X solidos pro bestia (*sc. solvunt homines de Tesedo comiti; item* p. 370,25). *al.* **β** *pecuniae:* COD. Wang. Trident. 100 p. 738,20 (a. 1215) quos *(quattuor solidos)* homines illarum villarum soliti erant dare et solvere pro foidro (froidro *var. l.*) feni episcopatui *eqs.* RYCCARD. chron. a. 1227 p. 146,9 papa . . . suos . . . ad imperatorem nuntios dirigit, ut sibi -um faciat ab hominibus regni deferri. CHART. Carinth. IV 2149 p. 250,2 XVIIII oves *(sc. solvunt homines)* . . . preter den., qui dantur pro fuderibus *(sc. monasterii) eqs.* CHART. Bund. 1031 p. 436,22 ipse *(Gasparrus)* et . . . eius filius . . . ipsius domini Alberti . . . honera, -a, talias . . . agnoscent, solvent et sustinebunt. *persaepe.* **B** *vectigal communi solvendum, collecta, datio – Stadtsteuer ('kommunales Fodrum'):* CONST. imp. I 339,2 (a. 1191) investivit . . . imperator . . . Cremonenses . . . de omnibus fructibus . . ., -is, bannis, collectis . . . Luzarie. ACTA imp. Winkelm. I 30 p. 20,44 ne aliqua persona vel aliquod comune sive potestas et nominatim, ne Lucana civitas aliquam datam vel exactionem seu

[Antony]

-um requirat ab eis *(sc. personis habitantibus in castro Moriano).* CHART. Bund. 838 p. 285,33 quos *(sc. centum decem)* denarios confessi fuerunt *credentiarii* se mutuo accepisse ... pro -o imposito ipsi comuni de Clauenne per ipsum comune de Cumis. *saepius.* **C** *cibaria, alimenta – Proviant, Mundvorrat:* RYCCARD. chron. a. 1242 p. 213,6 biscoctum fieri facit *imperator* per loca maritima ... pro -o CL galearum et XX navium, quas armari mandat super Pisanos.

2. *fodrum (fotrum), -i *n.* *(a germ.* *fodr; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XV/2. p. 156sqq.)* *receptaculum, theca, bursa – Behälter, Futteral, Tasche:* CATAL. thes. Germ. 144, 12 (s. XII.med.) octo corporalia cum fotris. *(sim.* CHART. Patav. 92 [Mon. Boica XXIX/2 p. 474,3)] CAES. HEIST. mirac. I 9,29 p. 186,33 fotrum, in quali scyphi a conviantibus portari solent argentei *eqs.* *vagina – Scheide:* WILH. SALIC. chirurg. 3,8 p. 343H lignum, quod ponitur in -is ensium.

foebus *v.* phoebus. **foeculentia** *v.* faeculentia.

foecund- *v.* fecund-.

***foedatio** (fe-, -cio), -onis *f.* (foedare) **1** *deformatio, decoloratio – Entstellung, Verfärbung:* TRACT. de aegr. cur. p. 293,39 yctericia est fe-o cutis absque ipsius inequalitate. **2** *coinquinatio – Befleckung:* CONST. imp. II 204 p. 275,30 (a. 1236) quod ab omnis omnino sanguinis fedac-e caveant *Iudaei.*

***foedator** (fęd-), -oris *m.* (foedare) *qui foedat, labes – Schandfleck:* EPIST. Hann. 3 p. 20,17 conquerentes de ... omnium bonorum hoste, loci tui fę-e non exaudis.

1. foedatus *v.* 1. foedo. **2. *foedatus** *v.* *feodo.

foede *v.* 1. foedus. **foedens** *v.* foeteo.

foederatio (fe-), -onis *f.* **1** *coniunctio, copulatio – Verbindung, Vereinigung:* IOH. VIII. epist. B 10 ut ... virum legitima fe-e suscipias *(sc. Sophonesta femina).* AMADEUS LAUS. hom. 2,33 secundus *(sc. gradus gloriae Virginis dici potest)* copulatio vel -o (*cf.* 2,19 secundo *[gradu]* spiritui sancto foedere maritali copulata est). ARNOLD. SAXO flor. 1,1,6 in fe-e ..., sic dicitur, ydee esse et fieri, cause et species sunt. **2** *pacis foedus – Friedensbündnis, -vertrag:* ANNAL. regni Franc. a. 773 p. 36,19 dimissa *(sc. est)* marca contra Saxones nulla omnino -e suscepta.

foedero (fe-, fę-), -avi, -atum, -are. *script.* fid-: *l.44.* *struct. c. gen.: l.44.* *pendet* ut: *p.348,3.*

1 *coniungere, copulare, consociare, unire – verbinden, verbünden, vereinigen (plerumque usu medial.):* **a** *spectat ad homines:* CHRON. Fred. 2,56 p. 77,3 Atrepennus ..., ut Gothorum fi-etur (mereretur auxilia *Hyd. chron. II p. 33,217*), Narbonam tradit Theuderico. ALDH. virg. I 7 p. 234,15 cum pace et reverentia sanctorum ... quondam iugalitatis nexibus -torum. EINH. Karol. 12 qui *(Abodriti)* cum Francis olim -ti erant. IOH. VIII. epist. B 53 a corpore Christi probantur extranei, qui eius hostibus fe-ti membra ipsius tanto perniciosius lacerant, quanto *eqs.* GESTA Camer. 3,39 qui *(pontifex)* eos *(sc. Walterum et Rotbertum)* -are quaerebat. *al.* **b** *spectat ad res:* **α** *in univ.:* BOVO CORB. Boeth. 9 elementa ... dum contraria concordant et repugnantia -antur, indissolubili sibimet nexu ligata iunguntur. HERM. AUGIENS. mus. p. 50,20 G quarta finalium cum c tercia superiorum ... non -atur. CHART. Burgenl. II 7 p. 7,26 (dipl.) duae metae ilicibus -tae. **β** *communicare – sich vernehmen (über), beratschlagen:* CHART. Gelr. 968 p. 936,9 (a. 1275) illi, qui cautelam nec fideiussores non habebant, cum quibus causas, queremonias, excessus et sua forefacta poterant fe-are seu certiorare. **γ** *locut.* ense latus -are *i. q. ense latus cingere – sich das Schwert umgürten:* GESTA Ern. duc. I 2,75 dux ... ense fe-at latus (*sim.* CARM. Bur. 101,7,2 federe *[sc. matrimonii]* nudatus fe-at [foderat *var. l.; sc. Menelaus*] ense latus). **2** *(foedere facto) con-, efficere, iungere, firmare – (vertraglich) abmachen, (ab)schließen, befestigen:* **a** *in univ.:* RIMB. Anscar. 30 p. 62,22 pace inter eos *(sc. Sueones et Coros)* -ta *eqs.* CHRON. Pol. 2,24 Zbigneus ... cum Pomoranis et Bohemis amicitias fe-vit. CHART. Stir. IV 24 p. 16,33 in evidenciam ... emptionis fe-andae. *al.* **b** *se obligare, affirmare – sich verpflichten, versichern:* TRANSL. Marci in Aug. 5 coeperunt *(sc. episcopus et vir quidam de Venetia veniens)* ... mutua serere verba utrimque -antes, ut ... illorum promissa essent firmissima. **3** *componere – beilegen, schlichten:* CHART. Mar. Magd. 81 p. 78,27 (a. 1199) lis ... tali remedio fe-ta est, ut *eqs.*

adi. **foederatus**, -a, -um. **1** *de hominibus:* **a** *proprie i. q. foedere iunctus – verbündet (fere usu subst.):* HROTSV. Gall. I 9,3 amplectamur -os, quos publicos insectabamur inimicos. RUOTG. Brun. 20 p. 21,11 cum dolore recolo eos mihi ... infidos fuisse ..., quos in multis necessetudinibus fę-issimos amavi, quos denique mihi coniunctissimos aestimavi. DIPL. Conr. III. 10 ut amicos et fe-os patris honorem et diligam. *al.* **b** *translate i. q. constans, stabilis – zuverlässig, beständig:* EPIST. Merov. 15 p. 458,22 si tu, domine, fueris ... firmus in dictis, -us in animo. **2** *de litteris i. qui ad foedus pertinet – Bündnis-:* ANNAL. Bar. a. 1042 (MGScript. V p. 56a,17) Argiro susceptis imperialibus litteris -is et patriciatus ... honoribus ... iussit argumenta incendi.

foedifragus (fe-), -a, -um. *qui foedera frangit, vulnerat – einer der Bündnisse bricht, missachtet (usu subst.: l.21):* ANNAL. Einh. a. 775 p. 41,10 rex ... consilium iniit, ut perfidam et -am Saxonum gentem bello adgrederetur *(item de Saxonibus:* a. 798 p. 103,28 in -os ac desertores arma corripuit. VITA Karoli M. 1,14 p. 37,8 Saxones prius sepe numero fe-i et rebelles ... victori Karolo magno se tradiderunt. *al.).*

foeditas (fe-, fae-), -atis *f.* *script.* -idas: *l.45. 51. 54.* *usu plur.: l.58.64.65.66.* **1** *proprie:* **a** *squalor, immunditas – Schmutzigkeit, Unreinheit:* NOTKER. BALB. gest. 17 p. 87,16 cum ... omnes non induviis resplenderent, sed pannis et decolori fę-e horrerent. HILDEG. phys. 7,9 eum *(Lazarum)* Christus de foetenti -e excitavit. ALBERT. M. sent. 4,9,11capit. an aliqua -s corporalis, ut menstruum vel huiusmodi, impediat a perceptione corporis Christi. *in imag. de vilitate (cf. l. 50):* CHART. episc. Hild. 38 p. 27,21 (a. 996) ex stercoris -e et paupertatis egestate ... me ad hoc culmen regiminis *(i. episcopatum)* pervenisse. **b** *deformitas – Entstellung, Verunstaltung:* WOLFHARD. Waldb. 1,17c orbes *(sc. mulieris)* ... locellis acognitis (a cognitis *ed. ASBoll., recte ut vid.*) caecigena -e urgente penitus exurgentes genarum receptaculo vicinarum tetri effecti sunt hospites. **2** *translate i. q. turpitudo, infamia, dedecus – Scheußlichkeit, Schändlichkeit, Schimpf(lichkeit), Schande:* LEG. Wisig. 3,5,5 neque pater adulteratam a filio stupri fe-e aliquatenus polluat. FORM. Marculfi 2,1 l. 10 reus ... sceleribus, prelascivis actibus ac nimia fae-e (fe-e, -e *var. l.*) pollutus. HERM. IUD. conv. 2 p. 73,21 ob erroris fe-em in edorum adhuc ... numero dignus eram computari. HONOR. AUGUST. cant. 4,11 p. 423B vestimento nuda fetidas *(sic?)* tegitur; vestimenta Ecclesiae sunt bona opera, quibus tegitur turpitudo praecedentium delictorum. ALBERT. M. summ. theol. II 14,84 p. 132b,14 -is *(sc. corruptio)*, quae est in pruritu concupiscentiae et libidinis, quae foedat et mentem et corpus. *saepe.* *c. sensu vilitatis, indignitatis (cf. l. 31):* OTLOH. Wolfk. 14 p. 572E ne sanctum locum sua -e (-date *A1*, vilitate *B5*) violaret, imploravit *(sc. Wolfkangus episcopus electus).* **3** *meton.:* **a** *sordes, faeculentia – Unrat, Schmutz, Verunreinigung:* HILDEG. phys. 1,185 p. 1201A tota fetidas *(sic?)*, quae in aneta est, in carne ipsius remanet et in ova plene non transit. 2,8 pisces eius *(Mosellae)* non sunt sani ..., quia de -e pascuntur. *al.* ANON. secret. p. 76,6 amovet *(sc. sal ammoniacus)* de profundo corporum -es inclusas. *fimus – Mist, Jauche:* ANNAL. Adm. Garst. a. 1184 edificium super caveam fe-is constructum decidit. **b** *sentina – Abschaum, Gesindel:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 1,8 terra Domini ... in servitutem barbaricę fe-is redacta est. **c** *flagitium, peccatum – Ausschweifung, Vergehen:* RADBERT. corp. Dom. 21,181 habes *(sc. Warinus)* pulchrum venustatis, quo tuas infantiae abluas -es. PAUL. FULD. Erh. 2,4 (3) p. 538b,7 carnalibus patent *moniales* -bus. p. 538b,18 pro tot luxuriantium -bus. **d** *formido – Schreckbild, Missgestalt:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1059C qui *(fratres)* ... viderant spiritum immundum de una femina exisse per nebulosam -em, de alia vero per scarabaei taetram deformitatem.

foeditus *v.* foetidus.

1. foedo (fe-, fę-), -avi, -atum, -are. *medial.: p.349,25.32. al.* **1** *proprie:* **a** *(com)maculare, (co)inquinare, inficere – befle-*

cken, verunreinigen: HROTSV. Pel. 275 sanguis . . . stillans de vulnere facto barbam *(sc. regis)* -vit. GESTA Trev. 29 p. 171,30 (codd. B. C) quod sibi *(sc. episcopo)* quodam die super altare sacra celebranti ex una earum *(hirundinum)* caput contigisset -ari. TRACT. de chirurg. 207 ˹si toxico sit fedatum˺ (si locus tosico sit fedatus *var. l.*). *al.* **b** *deformare – entstellen, verunstalten:* LEG. Wisig. 3,6,2 p. 168,19 maritus . . ., qui . . . aliam sibi uxorem adsumserit, . . . verberibus flagellatus ac turpiter decalvatione -tus aut perpetuo condemnetur exilio aut *eqs.* (*sim.* 9,2,9 p. 375,14). 6,4,3 p. 264,22 quicumque . . . ingenuus ingenuum . . . aliquem . . . turpibus maculis in faciem vel cetero corpore malitiose fedare vel maculare presumserit. WALAHFR. Wett. 898 non macies -at. *in imag.:* VITA Bonif. II 1 p. 92,15 ne veteris consuetudinis pannus totam fidei vestem fedaret. **c** *vastare, affligere – verwüsten, heimsuchen:* BEDA hist. eccl. 4,12 p. 228,10 cum Aedilred . . . Cantiam vastaret et ecclesias ac monasteria -ret. PAUL. DIAC. Lang. 6,48 Liutprand . . . audiens, quod Sarraceni depopulata Sardinia etiam loca illa . . . -rent. DIPL. Otton. I. 349 p. 477,11 ut . . . ecclesie tecta caderent . . ., turbines et nimbi altaria . . . fedarent. OTTO FRISING. gest. 1,1 p. 13,3 cum . . . tota pene regni latitudo ferro, flamma fedaretur. **2** *translate:* **a** *polluere, contaminare, dehonestare, turpare – besudeln, entehren, entweihen, schänden:* CONC. Merov. p. 126,12 infelix monachus tale *(sc. coniugii)* coniunctione -tus. LEG. Wisig. 3,5,1 nulli liceat sanguinis propinquitatem libidinose fedare vel coniugio adpetere. WALAHFR. Wett. 462 bona facta libidine turpi fedavit *(sc. Karolus rex).* CHRON. Salern. 14 p. 20,28 vir ille, cuius mulier fedata fuerat. CHART. episc. Hild. 38 p. 27,20 nihil Deo acceptum *(sc. esse)* arrogantię levitate -tum. *al. v. et l.61. p.348,49. medial. i. q. indecore se gerere – sich unanständig benehmen:* ALFAN. premn. phys. 27,8 p. 108 ne inviti -emur (*PG 40,708*^{A} ἀσχημονῶμεν), ubi non oportet . . ., ianitores quosdam statuit *creator* musculos. **b** *depravare, corrumpere – (dem Sinn nach) entstellen, verderben:* EKKEH. bened. I 42,33 interpres neque fędavit (gloss.: ea verba), quę pneuma sacravit.

2. foedo *v.* foeteo. **1. foedum** *v.* 1. foedus.

2. *foedum *v.* *feodum.

1. foedus (fe-, fae-), -a, -um. **1** *proprie:* **a** *squalidus, immundus – schmutzig, schmutzstarrend:* ALDH. virg. II 976 ventris dum viscera -a (feda, faeda *var. l.*) turpiter egessit *Arrius* ruptis extalibus ani. NOTKER. BALB. gest. 21 p. 29,8 assumpta specie fędissimi (sordidissimi *var. l.*) luridissimique leprosi. HROTSV. Pafn. 7,13 -o sordidoque in tugurio. Pel. 368 mundatis . . . -is putredine membris. **b** *taeter, deformis – garstig, hässlich:* GLOSS. med. p. 49,8 odores fedos et indelectabiles: id est fetentes. MANEG. c. Wolfh. 1 p. 45,14 ut, qui ante fuerat homo, ad vivificandum quodlibet fedissimum corpus tanquam horribili carcere truderetur. RAHEW. gest. 3,49 p. 226,12 miserantes *(sc. propinqui)* in eis *(captivis)* vultum pallidum, sordidum habitum, fedam macilentiam. **2** *translate i. q. turpis, ignominiosus, flagitiosus, inhonestus – scheußlich, schändlich, schimpflich, niederträchtig, verrucht:* **a** *de rebus:* CHRON. Fred. 2,50 p. 70,8 ˹in -a˺ (infida *Hyd. chron. II p.* 15,7) Romanis pace se tradunt *Goti.* WALAHFR. Mamm. 10,14 non . . . didici mysteria -a magorum. RUOTG. Brun. 24 p. 25,11 ut odio suo . . . fęda crudelitate satisfaceret *Cůno.* CARM. de Frid. I. imp. 2756 ne dubites *(sc. gens Brixiana)* sociam te iungere Mediolano fedaque Teutonici dirumpere pacta tiranni. *saepe. in lusu verborum:* ALBERT. STAD. Troil. 6,823 Menelaus federe fedo fede fedatus. *locut. impers.* -um est: CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 225,5 -um est . . . apud te, ut postmodum id facias, quod antea in odio habuisti. **b** *de hominibus:* BEDA hist. eccl. 4,20 p. 247,14 (vs.) carmina casta mihi, fedae non raptus Helenae. HROTSV. Abr. 9,4 nititur *Maria*, ut, quanto extitit -ior, tanto appareat nitidior. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,65 cinicę suboles -issima gentis. *al.*

adv. **foede.** *turpiter, flagitiose, nefarie – in schändlicher, schimpflicher, ruchloser Weise:* ACTA reg. Burgund. 119 (a. 1028) rebus antiquitus firmiter constitutis et noviter -e destructis. BRUNO MAGD. bell. 88 p. 82,15 ne . . . seditio . . . factum foedus -e corrumperet. GESTA Halb. p. 108,39 (vs.) fit fuga fede. GUTOLF. Agn. 345 hic *(praefecti natus)* . . . tractus vitio luxuque subactus se gessit fede subiens. *v. et p.349,61.*

2. foedus (fe-), -eris *n.* **1** *foeditas, turpitudo – Abscheulichkeit, Schändlichkeit:* MILO Amand. 2 (MGMer. V p. 453,9) redemtoris nostri contempnendo servitia vitiorum -bus ingravantur *(sc. sacerdotes Francorum). fort. huc spectat:* SISEB. Desid. 15 (ed. Krusch) cum . . . Theudericus pariter et Brunigildis . . . labem periurii reserati et -a sacramenti deserti . . . ad non esse pertenderent *(cf. ThLL. VI. p. 1008,5sqq.; aliter ed. Gil, sed cf. J. C. Martín, ALMA 56.1998. p. 156sq.).* **2** *dedecus, contumelia – Schande, Schmach:* CHRON. Salern. 50 utinam . . . non actenus in hac urbe mansissemus, ut tam fedus nostri honoris hodie cerneremus! 83 p. 83,30 Guido una cum . . . optimatibus . . . consilium iniunt, quatenus Guidoni fedus ulciscere valeant. p. 84,3 tuum . . . fedus nos pariter ulciscamur. *Antony*

3. foedus (faed-, fed-), -eris *n.* *script.* fet-: *l.27. p.351,50. form. sing: nom.* -um: *p.351,50. acc.* -um: *p.351,33. adde* CHRON. Salern. 102. 150 p. 158,8. *abl.* -i: CHART. Brixin. 130 p. 137,23. *struct. c. gen.: obi.: l.28.37.55.p.351,6. inhaerentiae: passim, e. g. l.66.*

I *pactio, pactum, conventum – Bündnis, Vertrag, Abmachung, Vereinbarung:* **A** *publ., iur., canon.:* **1** *proprie:* **a** *inter reges, principes, gentes sim. (spectans ad ius publ.):* **α** *in univ.:* STEPH. Wilfr. 41 p. 234,5 cui *(regi Slesiorum)* . . . rex sub -e p a c i s talem amicitiam promisit, ut *eqs.* (LEX Sal. Pipp. prol. 1 gens Francorum inclita, . . . firma ˹p a c e [pacte *var. l.*] fetera [freta *var. l.*]˺ [pacis -a *var. l.*]. *persaepe*). IOH. VIII. epist. A 39 ut christiani nominis viri paganorum fę-a fugiant *(spectat ad Vulg. II Cor. 6,14).* LIUTPR. leg. 40 p. 197,13 ante . . . Ararim Parthus bibet aut Germania Tygrim, quam Nicephoros et Otto amicitia coeant et -a iungant. WIDUK. gest. 1,6 p. 7,3sq. conquesti sunt *Thuringi* de rupto -e ac violato pacto ex parte Saxonum *eqs.* BERTH. chron. B a. 1075 p. 227,23 -us inviolabile. *persaepe.* **β** *spectat ad consensum ecclesiae et imperii (tempore litis imperatorum et pontificum ['Investiturstreit']):* BENNO OSN. ad Sigew. (MGScript. XXX p. 883, 28; a. 1079) rupto regni -e usque ad naufragium periclitatur navis ecclesiae. **γ** *spectat ad votum propagandae sive defendendae fidei christianae ('Kreuzzugsversprechen'):* EPIST. Heinr. (VI.) 1 qui *(pater noster)* . . . pro dilatanda ęcclesia se ipsum periculis omnibus usque ad effusionem sanguinis exponendo perpetuum fędus cum ęcclesia pepigit. **δ** *spectat ad votum professionis ('[Ordens-]Gelübde'):* FLOD. hist. 1,24 p. 122,24 fedus init *Theodericus* cum Deo. THANGM. Bernw. 14 p. 765,17 pactum -us in sua velatione inanibus verbis annullavit *Sophia abbatissa. adde:* CAND. FULD. Eigil. II 10,57 fraternum ante . . . nobiscum *(sc. confratribus)* -us inisse te meminisse decet. **ε** *spectat ad ius iurandum:* LEG. Wisig. 2,1,6 p. 51,16 ut non ante quispiam solium regale conscendat, quam iuramenti fe-e hanc legem se in omnibus implere promittat. CONC. Karol. A 14 p. 84,16 adfirmantes *(sc. iudices)* . . . in . . . sacramenti -e, ut neminem rusticorum . . . in . . . civitatem ingredi permitteremus. **b** *inter regem (principem) et personam privatam:* IONAS BOB. Columb. 1,22 p. 202,10 te *(sc. Chrodoaldum)* regis Theuderici -is iura servare velle *eqs.* CONC. Karol. A 15^{A},8 ut permaneret *(quod praestatum fuit)* . . . sub potestate uniuscuiusque *(nobilis)* relinquendum posteris, quamdiu stabiles fe-e servassent apud principem ad serviendum sibi. **c** *inter personas privatas (spectans ad ius civile):* **α** *in univ.:* RUOTG. Brun. 37 p. 38,15 ad communis bonorum utilitatis fędus fide plena consenserant *viri.* TRAD. Frising. 1323^{c} peracto . . . -e inter uxorem Perahardi clerici et inter fratrem eius de proprietate. CHART. eccl. Halb. I 4 p. 5,31 prepositus . . . dimidium mansum . . . ecclesię . . . contulit, eo fe-e condicionis interposito, ut *eqs.* CHART. Burgenl. I 208 p. 155,26 ne huiusmodi fe-is pactacio deduccione temporum possit deduci in irritum (*item* 209). *saepe.* **β** *de coniugio (de sponsione, amore: p.351,1.4. al.):* LEG. Wisig. 3,1,3 qui facte sponsionis inmemores nuptialium fe-um definitionem differant adinplere *eqs.* HRABAN. epist. 29 p. 447,7 -us coniugii non dissolvendum *(spectat ad Vulg. Matth. 5,32).* HROTSV. prim. 341 didici *(Bernradus)*, quod tu *(sc. Gerberg)* nitaris nostrum disrumpere

pactum et fidei -us servandum solvere. DIPL. Otton. II. 185A p. 210,34 Sala et Boda se miscendo vicissim stabili fe-e maritant. CHART. Lux. III 130,3 -us . . . maritale. CARM. Bur. 117,6,4sq. sine fraude, sine dolo fedus hoc servare volo, volo fedus observare. *persaepe*. *in imag.:* EPIST. Worm. I 21 p. 42,6 an tibi *(sc. Manno)* eius *(ecclesiae Wormatiensis)*, quam eligebas, fędus conveniat, adhuc vacillare videris. CARM. de nat. animal. 662 lana maritari consuevit cuilibet horum *(colorum)* et quasi perpetuo fe-e nubit ei. *al.* **2** *meton. i. q. actum, instrumentum – Niederschrift, Akte:* LEG. Wisig. 12,3,13 p. 440,28 in quo *(spatio sexaginta dierum)* possint, qui ex illis *(Iudaeis)* . . . christiane fidei adgregandi sunt, ad episcopos locorum concurrere et manus sue signis vel subscriptionibus roborata illis sue professionis fe-a publicare *(de re v. I. Pochoshajew, Die westgotischen Gesetze betreffs der Juden, in: Archa Verbi 2. 2005. p. 64)*. **B** *eccl. et theol. de -e Dei cum hominibus (de re v. LThK. [3]II. p. 781sqq.):* **1** *de vetere testamento:* **a** *in univ.:* ECBASIS capt. 274 hanc *(carnem)* tege *(sc. ericius)* pigmentis redolentibus et sale pauco, ne fallas -a disci *(pro* discum -is, *v. ind. p. 57)*, . . . hec fercula nostra negamus *(sc. lupus)*. RUP. TUIT. dial. 1,60 est . . . aliud -us et aliud signum -is, quia -us fidei meritum est . . .; signum -is circumcisio. *saepe*. ALEX. MIN. apoc. 4,3 p. 51,28 iris . . . est signum propitiationis, per quod Dominus -us pacis pepigit inter se et homines. **b** *locut.* arca -is *i. q. scrinium decalogum continens – 'Bundeslade' (symbolum -us Dei cum Iudaeis significans, de re v. LThK. [3]II. p. 794sq.):* HIST. peregr. p. 119,31 archa fe-is a Philisteis capta in prelio et deducta. *v. et vol. I. p. 872,57*. **2** *de novo testamento:* TRANSL. Pus. 1 p. 541,21 gens Saxonum . . . verbi divini -a et fidem in Deum . . . suscepit. IOH. VIII. epist. A 51 pactum Sarracenorum irrumpere et fę-e Christi, quod in regenerationis unda pepigit *dux*, . . . inhęrere. MARIAN. chron. a. Chr. 342 Arbonius rhetor . . . pietatis -um impetravit (*ex Hier. chron. a. Abr. 2343* -us). **C** *gener. i. q. coniunctio, vinculum, connexio, societas – Verbindung, 'Band', Bund, Verbundenheit:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 6 p. 34,22 ei *(papae)* . . . prioris a m i c i t i a e -a . . . manifestaverunt *nuntii* (IOH. VIII. epist. A 180 p. 144,33 pro nullius hominis lucro . . . a . . . vestrę *[sc. regis]* a. fe-e separabimus. *saepe*). CAND. FULD. Eigil. II 13,4 in . . . vicem pia -a sollers iungere ama. EGBERT. fec. rat. 1,1664 cum sotio gnarus venator -a sanxit, quicquid cepissent, dirimendum partibus ęquis. ANNAL. Sangall. IV a. 1035 -us validae coniurationis in Italia exoritur. ECBASIS capt. 519 indigni quodcumque sumus disrumpere fedus, hec res conservat iunctos et iungit amicos. RUODLIEB I 108 si libeat cum me *(sc. venatore)* te fidum -us inire. *saepe*. **b** *spectat ad -us naturale fere i. q. necessitas – Verwandtschaft(sband):* LEX Baiuv. 1,12 ut matres, filias atque sorores germanas inter domorum suarum septa contineant *sacerdotes*, in his enim nihil scevi criminis aestimare -us (fetus, -um, fedus *var. l.*) naturale permittit. HROTSV. prim. 477 abbatissa . . . Gerberg . . . reginae germano -e iunctae coenobium donis ornavit. LIGURINUS 3,96 homines . . . memento fe-e naturae fideique caractere iunctos. *saepe*. **c** *spectat ad -us spiritale i. q. caritas – Liebe(sband):* AMARC. serm. 3,576sq. fratres, scismaticos fugite et vinctos anathemate . . ., fidei sociis date fędus; fe-e nil melius, consistit fe-e mundus *eqs. (cf. notam ed.)*. 3,581 hoc fedus Deus est, sine quo factum nichil *(cf. Vulg. Io. 4,8)*. **2** *in imag. (de rebus):* **a** *in univ.:* WALAHFR. carm. 14,7,6 quae *(flumina)* si forte coegeris notos linquere tramites, ni consepseris, undique rumpunt -a protinus. HRABAN. carm. 17,25 -us (fae- *var. l.*) cum vitiis hominum tua *(sc. episcopi)* ut ultio scindat et Christi pactum firmet ubique pie. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 148,28 ille celestium choree virginum *(i. musarum; v. notam ed. p. 294)* in universi mundi fedus perpetuo concentu modulantur. *al.* CARM. Bur. 101,30,2 gladius . . . mecum fedus init, me superesse sinit. ALBERT. M. miner. 4,1,7 p. 92b,20 quam connexionem *(sc. humidi cum terrestri)* Plato -us vocat et Empedocles collam germanorum. **b** *spectat ad metra (usu gramm.):* RUD. TRUD. (?) mus. 2,26 p. 95 (vs.) suum comitem dux sede recepit eadem, commodus et paciens et ⌞amica fe-a iungens⌟ (*cf. Hor. ars 258sq.* socialiter). EBERH. ALEM. labor. 820 pentameter debet vinculum vitare sequentis hexametri; -us anterioris *(sc. hexametri)* habet.

II *praeceptum, lex – Vorschrift, Gesetz:* **A** *in univ.:* HRABAN. carm. 18,27 servare iubet rex terrae -a (fae- *var. l.*) certa legemque ac iussa vult retinere sua, sic rex caelestis mandat divina docere precepta. CAND. FULD. Eigil. II 13,20 percipe normam *(sc. regulam s. Benedicti)* atque in ea totum . . . sub -e firmo coenobium Fuldense, bona exhinc omnia circumquaque loca ipsius . . . decerno *(sc. rex)* . . . tuenda. EPITAPH. var. II 21,2 asspice, mortalis sumptus de pulvere pulvis, quo sibi principium revocet nos fe-e nostrum, hoc locus iste notat. LIGURINUS 1,83 cui *(Chunrado)* fe-e certo nominis et iuris succedens Francona rura Herbipolinque regis *(sc. Fridericus)*. **B** *ritus, caerimonia – Ritus, Zeremonie:* LIGURINUS 4,24 sacerdos summus . . . pressit . . . sacro dyademate crines *(sc. Friderici)* sacraque missarum peragens solemnia rite nobile celesti munivit -e factum. **C** *mandatum, iussum – Auftrag, Weisung:* VITA Elig. 1,10 p. 676,19 flagrabat eius ubique fama in tantum, ut, si qui ex Romana vel Italica . . . provintia legationis -e aut alia quacumque ex causa palatium regis Francorum adire pararent, non prius regi occurrerent, quam Eligium adgrederentur. *Weber*

foelix *v.* felix.

foemella *v.* femella. **foemin-** *v.* femin-.

foen- *v.* fen- *praeter* **foenix** *v.* 1. phoenix.

foeteo (fe-), -ere. *script. et form.:* fae-: *l.33.64*. fed(eo): *l. 37.38*. fetaebant: *l.34*. *coniug. I.: l.32.38. adde* ALCUIN. epist. 138 p. 219,27 *(var. l.)*.

1 *proprie i. q. male olere – stinken, übel riechen:* **a** *gener.:* PAUL. DIAC. Lang. 4,37 p. 130,30 cum . . . eas *(filias)* vellent Avares contingere, non sustinentes foetorem putabant eas naturaliter ita -ere (fe-, -are, facere *var. l.*) . . . dicentes omnes Langobardas foetidas esse. POETA SAXO 4,246 cadaveribus fętebant (fetę- *G a. corr.*) pascua stratis. ANSELM. BIS. rhet. 3,1 p. 165,5 hos fetet, barba mordet, spumant labra. HELM. chron. 64 p. 121,16 sane fetet eis *(Slavis)* odor noster *(sc. Fresorum). al.* **b** *natur. et medic.:* MAURUS phleb. p. 24b si ⌞est fedens⌟ (p. 24a fedat) sanguis, significat humores esse corruptos in corpore. TRACT. de aegr. cur. p. 303,8 hec sunt signa *(sc. hyposarcae)*: inflatio totius corporis . . ., caro . . . fetet, urina nimis cruda. BRUNUS LONG. chirurg. 1,16 p. 114D postquam ulceratus est cancer et -et. ALBERT. M. animal. 6,23 omne . . . animal fetet post coitum. *al.* **c** *alch. de sulphure:* GEBER. clar. 2,11 terra, que fetet, vocatur sulfur . . ., aqua, que fetet, vocatur sulfur. **2** *translate i. q. ingratum, odiosum esse – Ekel erregen, widerwärtig, verdrießlich sein:* EGBERT. fec. rat. 1,1153 qui *(carpiliones)* miseris vitam fatiunt fetere colonis. HERM. AUGIENS. vit. 662 videri vult bonus, qui -et intro pessimus? COD. Udalr. 56 p. 120,17 casta clericorum coniugia sibi dicunt *homines* fetere.

adi. **foetens** (fe-), -entis. *usu subst.: l.55.p.243,29. foetidus, male olens – stinkend, übelriechend:* **1** *gener.:* GLOSS. med. p. 49,8 odores fedos et indelectabiles, id est fe-es. VITA Heinr. IV. 1 p. 10,21 saniem et foetorem ulcerosi non abhorruit, cum minister mensae contra -em nares in rugam contraheret. VITA Norb. I 10 p. 681,11 spiritus immundus -issimae urinae foeda relinquens vestigia aufugit. *saepius. v. et p.243,29. p. 354,50*. *in imag.:* RUP. TUIT. Ioh. 14,268 cum esset *mulier* in civitate peccatrix -ior malae famae putoribus, quam fuerat frater suus Lazarus mortuus corpore quatriduanus. **2** *alch.* spiritus -s *i. q. sulphur – Schwefel (cf. E. Darmstädter, Die Alchemie des Geber. 1922. p. 142 n. 32):* GEBER. investig. 12 p. 495 concludimus lapidem nostrum nihil aliud esse quam spiritum fę-em et aquam vivam. summ. 24 p. 321 principia in opere nature sunt spiritus fe-s et aqua viva . . .; spiritum autem fe-em divisimus: est enim albus in occulto et rubeus et niger.

foetesco (fe-, -tisco), -ere. *foetere, male olere (incipere) – (anfangen zu) stinken, übel riechen:* AESCULAPIUS 39 p. 61,35 aurium et narium et labiorum partes marcescunt vel putrescunt et -unt. UDALR. CELL. consuet. 2,30 p. 717A manu interius missa bene . . . in fundo . . . calix confricetur, ne forte aliquantulum fe-at propter vini crebram infusionem (*item* WILH.

HIRS. const. 1,84 p. 1011B -at).

***foetiditas** (fe-, -dat-), -atis *f.* *confunditur c.* foeditas: *l.10. condicio eius qui foetidus est, foetor, putredo – Eigenschaft übel zu riechen, übler Geruch, Fäulnis:* HILDEG. phys. 3,4 ubi in homine ulcera aut fe-s est *eqs.* 3,4 (cod. G p. 502) succus millefolii fetida-em eorum *(sc. ulcerum)* . . . aufert, malva autem sanat. 4,5 in puritate solis nascitur *sardonix*, cum nulla -s in claritate solis apparet. URSO element. 7 p. 190,6 res . . . fedita est illa, cuius partes . . . suo toti in fetore assimilantur, cum ipsum et quelibet eius pars . . . fe-e (feditate *var. l.*) afficiatur ut asa fetida. gloss. 24 p. 53,19 vestium . . . horribilitatem et odoris -em . . . beate viventibus necessaria considerat *homo*. ALBERT. M. sens. 2,13 p. 72a,21 multa crescentium ex terra . . . foetida sunt valde; hanc . . . -em non curare videntur *animalia*.

foetidus (fe-), -a, -um. *script. et form.:* focidus: *l. 31.* f(o)editus: *l. 8. 20. 21. al.* ?fetius: *l.23 (cf. D. Norberg, Manuel pratique de latin médiéval. 1968. p. 117).* feudus: *l.27. usu subst.: l.25.27.29.33. al.*

1 *proprie i. q. foetens, male olens – stinkend, übelriechend:* **a** *gener.:* PIRMIN. (?) scar. 16 p. 47,18 si etate vetula, si fedita (foedita *var. l.*), si timulenta . . ., tenenda erit istiusmodi *(sc. uxor)*. FORM. Senon. II add. 1,7 aspera est *mica* . . ., amara et fetius odoratus. RUD. FULD. mirac. 12 p. 338,21 cum . . . pro ea *(muliere)* fuisset oratum, subito immundum nescio quid ac fe-um evomuit. MANEG. c. Wolfh. 22 p. 96,11 fe-um cadaver Lazari. SALIMB. chron. p. 362,15 non diu stolida florebit Florentia florum, corruet in feudum (*leg.* fe-um). *saepius. v. et p. 354,16.49.50.* **b** *natur. et medic.:* **α** *in univ.:* TRACT. de aegr. cur. p. 339,44 subfumigium ex fe-is fiat. MAURUS urin. I p. 5,18 si sit gravis odor *(sc. urinae)*, significatur materiei corruptio, si focidus, ostenditur humorum putrefactio. ALBERT. M. veget. 2,32 quod . . . convenienter digestum est, est aromaticum, quod autem corruptum est, est -um. animal. 8,142 fe-a insequitur *(sc. vespa). saepius.v. et l.8.13.53.69.* **β** asa -a *i. q. resina laserpicii, silphii (Ferulae asae foetidae L.) – (Harz des) (Stink-)Asant, Stinkharz:* CIRCA INSTANS p. 2av assa fe-a calida est . . .; gummi arboris est in ultramarinis partibus nascens. MOSES PANORM. marisc. 12 p. 174,13 accipe XV. gallas, asamfe-am (gloss.: id est halciti) *eqs. al. v. et l.11.* pil(l)ula -a *de pilulis ex asa -a factis:* TRACT. de aegr. cur. p. 114,27 purgari cum pillulis fe-is vel pillulis de euforbio (THADD. FLORENT. cons. 2,17 purgetur c. p. fe-is Almansoris. *ibid. al.*). WILH. SALIC. chirurg. 5,3 p. 357D pilulae . . . -ae maiores conferunt ad dolorem nodorum. *al.* **c** *bot.:* **α** asa -a *i. q. Ferula asa foetida L. – (Stink-)Asant, Teufelsdreck:* ALBERT. M. veget. 6,279 asa duarum est specierum, -a videlicet et odorifera *eqs.* **β** cotula foetida *i. q. amarusca q. d., Anthemis Cotula L. – Stinkende Hundskamille (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 317sq.):* TRACT. de aegr. cur. p. 228,20 ad idem *(asthma)* . . . valet quotula fe-a *eqs.* p. 356, 1 ad idem *(sc. podagram)* valet succus factus ex illo citrino, quod est in flore cotule fe-e. ALBERT. M. veget. 3,103 alia *(sc. vegetabilia)* . . . in toto -a sunt, sicut cotula -a. *adde:* TRACT. de aegr. cur. p. 284,15 herbam fe-am, i. e. cotilam, . . . coque. **γ** spatula -a *i. q. Iris foetidissima L. – Stinkende Schwertlilie:* ROGER. SALERN. chirurg. 1,841 (add. cod. M) succus spacule fe-e . . . mitigat dolorem. ALPHITA A 61 spatula fe-a, que discernitur malo odore et nullum fert florem. GLOSS. Roger. I B 2,2 p. 584,8 succus herbe fe-e, id est spatule fe-e, . . . multos liberat. *al.* **δ** rosa -a *per pravam interpr. i. q. anisum – Anis (cf. Ch. Joret, La rose dans l'antiquité et au moyen âge. 1892. p. 171):* ALBERT. M. veget. 6,216 quaedam *(sc. rosa)* . . . est, quae nominatur rosa -a, et radix eius est sicut piretrum adustiva. **d** *alch.* terra -a *i. q. sulphur – Schwefel (cf. H. Biedermann, Handlex. der magischen Künste. II. 3 1986. p. 411):* MORIEN. ROM. alch. p. 517a,59 terra . . . -a cito recipit albas scintillas. p. 517b,19 fumus rubeus . . . et eudica et terra -a sunt ea, in quibus . . . magisterii constat efficacia. p. 518b,41 terra -a est sulphur -um. ROSIN. def. p. 318,9 natura . . . intendit facere Solem vel Lunam, sed non potest propter Venerem, corruptum argentum vivum commistum vel propter terram -am. p. 318,16 quae *(metalla)* corrumpuntur ex Venere et terra -a. *adde* aqua -a *de aqua sulphurata sim.:* MORIEN. ROM. alch. p. 518a,64 riga . . . cum aqua -a. p. 518b,4 alteram -am aquam . . . reponas. *ibid. al.* **2** *translate i. q. ingratus, corruptus – widerlich, verdorben:* ANSCAR. pigm. pag. 40 ut, quos ablutos sancto baptismate renovasti, nunquam paciaris *(sc. Deus)* a fe-is (ALCUIN. off. [PL 101,516A] vetitis) simulachrorum ydolis maculari. CHART. Mog. A II 237 p. 429,24 ut famam vestram, quę dura satis est, ne dicam fe-a, non negligatis. *al.*

foetisco *v.* foetesco. **foeto** *v.* feto.

foetor (fe-), -oris *m.* *script. et form.:* fae-: *l.13.* fector: *l. 27.* fethor: *l.15.* *malus odor – übler Geruch, Gestank:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* EIGIL Sturm. 7 vir Dei eorum *(Slavorum)* -em exhorruit. WALAHFR. hort. 414 -r (faetor *var. l.*) mutabit odorem. MARIAN. chron. a. Chr. 300 Numerianus . . . occissus est vix fethore cadaveris post aliquot dies scelere comperto. VITA Norb. II 68 sonitum fetidissimi fe-is emittens exivit *daemon*. ARCHIPOETA 1,18,4 terreat nos ignis incendium, -r, fletus et stridor dentium. *persaepe. v. et l.50.p.352,31.54.* **b** *medic.:* AESCULAPIUS 41 p. 67,31 urinam reddunt *(sc. patientes)* . . . saniosam cum variis liquoribus et -bus. TRACT. de caus. mul. 70 si fetor (fetus *var. l.*) ex muliere procedit et os ipsius et gengibe nigre fiunt. CONSTANT. AFRIC. coit. 12,7 quibus . . . supervenit fetor in hora coitus, fit eis ex commixtione putrida. *al.* -r (-es) narium *i. q. ozaena, rhinitis atrophicans cum foetore, q. d. – Ozäna, 'Stinknase' (cf. M. Niederer, Der St. Galler Botanicus. 2005. p. 286sq.):* RECEPT. Lauresh. 2,24 p. 140 ad -em narium et polipum. RECEPT. Sangall. II 27 ad fectores narium. TRACT. de aegr. cur. p. 170,20 fetor narium habet fieri ex humoribus a capite descendentibus et carunculis narium inviscatis. *al.* **c** *techn. et alch.:* THEOPH. sched. 3,37 -r vivi argenti . . . infirmitates . . . generat. GEBER. summ. 61 p. 493 si stagnum calcinaveris, senties ex illo sulphuris fe-em, quod signum est sulphuris non fixi. **2** *in imag. vel translate:* BONIF. epist. 73 p. 151,4 si . . . putridine luxoriae inquinatus et -e adulterii involutus . . . fueras, iam tempus est, ut . . . a -e luxoriae sordidatam animam laves. HRABAN. carm. 5,8 virtutum redolet gratissimus ordo, sordidus et -r pellitur arte procul. WALAHFR. Gall. 1,29 cui . . . abiectionem asscribere possum, nisi peccatorum meorum -bus? THIETM. chron. 7,34 quamvis alicuius conversi plagam ob infatigabilem conscientiae meimet peccatricis fe-em libenter non inspiciam. HUMB. Sim. 2,46 p. 195,10 corpora . . . libidinis -es (-e *cod.*) possident.

***foetorifer,** -a, -um. *foetidus, male olens – stinkend, übelriechend:* UNIBOS 158,3 quę *(equa)* stercus -um horis concepit noctium.

foetosus *v.* fetosus.

1. foetulentus (fe-), -a, -um. *foetidus, male olens – stinkend, übelriechend:* CONR. MUR. summ. p. 160,8 mulier deridenda . . . sic poterit nominari: . . . antiquaria, anhelitu fetida, . . . feda, fetens, fetida, fe-a, . . . hircini fetoris *eqs.* *Staub*

2. foetulentus *v.* faeculentus. **foetura** *v.* fetura.

1. foetus *v.* 1. fetus. **2. foetus** *v.* 2. fetus.

fofeo *v.* foveo. **foga** *v.* fuga. **fogacia** *v.* focacius.

[fogatus *v.* 2. *vocatus: CHART. Fuld. B 229. 241 p. 348,2.]

fogolentus *v.* faeculentus. **fogus** *v.* focus.

***foidrum** *v.* *fodrum. **foinigmus** *v.* phoenigmus.

[fokokos *v.* *cepphos.] ***fola** *v.* *fulla.

1. *folia, -ae *f.* *(per metathesim ex* phiola *formatum, cf. ital.* foglietta; *v. Battaglia, Dizionario VI. p. 100) mensura vini parva – kleines Maß für Wein:* VITA Bertini 19 (MGMer. V p. 766,30) est . . . spatium mensis integrum . . ., quo nec in eo . . . vasculo una -a (fiola *corr. in* fiala 4ab) fuit vini (*sim.* p. 767,3).

2. folia *v.* folium. **[foliacla** *v.* filicula.]

***folialis,** -e. *foliatus – Blätter tragend:* ALBERT. M. veget. 6,108 folia multa producit *fraxinus* ex uno stipite . . . -i.

foliatus, -a, -um. **1** *foliaceus, laminosus – blätterig, Blatt-:* ROGER. SALERN. chirurg. 1,907 accipe . . . auripigmentum -um (folium *var. l.;* TRACT. de aegr. cur. p. 189,14. *al. sim.* ANON. secret. p. 21,5 arsenici VI sunt species, una viridis . . ., alia crocea clara -a *eqs.* PS. GERH. CREM. sal. II 1 arsenicum . . . pallidum et -um [I 11 laminosum]). THADD. FLO-

RENT. cons. 12,172 recipe . . . auri et argenti -i denariorum VI. ANON. secret. p. 22,2 talc IV sunt species, una gemeni, alia marina, alia montana, alia -a lucens. *al.* **2** *per pravam interpr. i. q. argenteus – silbern, Silber- (ex arab.* warq, *quod et* folium *et* argentum *significat; cf. J. Ruska, ISIS 24. 1936. p. 321):* **a** aqua -a *(de mercurio vel de substantia quadam mercurio vel sulphure confecta [cf. Lippmann, Alchem. p. 84]):* ANON. tab. p. 154,20 figuratur in eo *(sc. carmine)* aqua -a, puri coloris, et illa est, quam nominaverunt sapientes illis nominibus: . . . aquam divinam et terram stellatam *(cf. notam ed. et ind. p. 199).* p. 155,16 per haec omnia *(sc. nomina)* intelligunt aquam -am, quae est aurum philosophorum. p. 189,1 sulphur . . . et auripigmentum, omnia illa sunt nomina aquae divinae -ae mundae, cuius dealbatio est praeparatio eius per sublimationem *(item* ROSIN. interpr. 1 p. 292,17 nomina aquae divinae, id est mercurialis perfectorum corporum, -ae *eqs.). al.* **b** terra alba -a *(fort. de mercurio [cf. M. Berthelot, La chimie au moyen âge. II. 1893. p. 135]):* ANON. tab. p. 155,20 cinis combustus et anima sunt aurum sapientum, quod seminant in terra sua alba, stellata, -a, . . . quam nominavit terram foliorum. p. 162,10 terra alba -a est corona victoriae, quae est cinis extractus a cinere et corpus eorum secundum. PS. ARIST. pract. p. 661b,20 terra alba -a, in qua seminandum est aurum.

[folicium *v.* folium.] **foligina** *v.* fuligo.

***folio** *v.* *follio.

foliolum, -i *n. folium (parvum) – Blatt, Blättchen:* ALBERT. M. veget. 6,275 quae *(herba)* formam habet auriculae muris . . . et habet pilos in -is (foliis *var. l.*) suis, ac si sit auricula. 6,422 pulegium est herba parva, quae expanditur super terram -is (foliis *var. l.*) quasi folia maioranae.

folium, -i *n. vel rarius* **folia,** -ae *f. script.:* bo-: RECEPT. Sangall. I 55 *(cf. J. André, ALMA 23. 1953. p. 117).* fil-: *l.70. p.356,59.* -icium: *p.356,21. metr.* fōl-: *p.356,35. adde* HRABAN. carm. 4,3,17.

φύλλον – *Blatt (plur. interdum i. q. frons – Laub):* **I** *sensu originario:* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *in univ. (sing. sensu collectivo: l.39.41):* ARBEO Emm. 28 p. 68,6 ortica et platanus expansis -is propagantur. RECEPT. Bamb. 8 -am porri ieiunum manducet. CARM. Cantabr. A 27,6a,2 (add. cod. P) iam . . . -um et herba virescit. CHART. Ticin. 194 p. 26,9 et fenum . . . debent . . . portari per carralem ipsam et -um. ALBERT. M. veget. 6,5 -a eius *(pini)* non sunt adeo stricta sicut abietis. CHART. Brunsv. II 188 cutis de hyrco et de agno . . . preparatur in -is herterinis. *saepe. in imag. et per compar.:* WALTHARIUS 1351 o paliure *(sc. Hagano),* vires -is, ut pungere possis (*cf. notam ed. et* 1421 Hagano spinosus). BRUNO QUERF. fratr. 2 p. 33,26 -a virtutum et poma sanctitatis producere. LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 129,2 fratres . . . tamquam -a, quae vento raptantur, diffugerunt. *al.* **b** *de -o floris ('Blütenblatt'):* VITA Mathild. II 3 p. 151,22 in vivido . . . colore assimilabatur *vultus* rosarum -is. **c** *de -o semen tegente ('Samenmantel'):* ALBERT. M. veget. 6,130 macis est . . . -um floris muscatae. **d** *de calyce siccato: v. l.63.* **e** *locut.* in -is *i. q. in culmis – 'auf dem Halm' (de re v. J. u. W. Grimm, Dt. Wörterb. X. 1877. p. 238 et Dt. Rechtswb. IV. p. 1480):* ACTA civ. Wism. A 558a p. 37,6 (a. 1260/70) de illis, qui fruges emunt in -is. **2** *latius de figura, effigie -i:* THEOPH. sched. 3,27 p. 80,9 in illis *(costis),* quas denigrare volueris, pertrahe -a (fila *var. l.*) graeca. BERTH. ZWIF. chron. 10 p. 174,24 tria dorsalia, . . . unum rubeum albis -is plenum *(sc. Salome misit).* **B** *meton.:* **1** *in nominibus plantarum:* **a** *de caryophyllo (cf. W. Daems, Nomina simplicium medicinarum. 1993. nr. 118):* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 368D quando simpliciter -um invenitur, -a garyophyli sunt intelligenda (*sim.* GLOSS. Salern. p. 1b,12. ALPHITA F 25). **b** -um, -um album, -um Indicum, -um paradisi, -um Syriae *de malobathro, i. pigmento Indico fort. ex arbore generis cinnamomi confecto (de re v. André, Plantes. p. 151sq.):* GLOSS. med. p. 45,7 malabatron: siliae *(i.* Syriae; *cf. J. André, ALMA 23. 1953. p. 121)* . . . -um. ANTIDOT. Bamb. 6 confectio eius *(antidoti acharisti)* hec est: . . . castoreo < tres, filio (*cf.* ANTIDOT. Berolin. 43 -o) < quatuor. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 224,29 e quibus *(montibus)* Ganges erumpens . . . affert -um Indicum. DIAETA Theod. 114 -um frigidum et toneticum est. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 380C malobathrum -um album vel -um paradisi dicitur. ALPHITA M 26 malabatrum, ⌊-um paradisi⌋ *(add. b),* . . . invenitur in paludibus Indie *(cf. comm. p. 472). saepe. fort. add.:* RECEPT. Sangall. I 80 -o transmarino semen. **c** -a inversa *fort. i. q. dipsacos – viell.: Karde:* GLOSS. Salern. p. 6b,23 -a inversa, scolagria *(fort. ex* scolymus; *v. comm. p. 33).* **2** *in nomine loci fort. i. q. virgultum, silva – viell.: Gebüsch, Gehölz:* DIPL. Loth. I. 63 p. 173,11 conferimus . . . in Ovine cum F-o Roncale aliquantum ex rebus sancti Damiani cum vineis *eqs.* **3** *de colore rubro e planta quadam confecto ('Folium'; de re v. S. Waetzoldt, Systematisches Verzeichnis der Farbnamen. 1952. p. 8 et H. Roosen-Runge, Farbgebung u. Technik frühmittelalterl. Buchmalerei. 1967. I. p. 25. II. p. 34sqq.):* MAPPAE CLAVIC. praef. p. 188,22 colores in pargameno spissi et clari hii sunt: . . . minium, -um, auripigmentum *eqs.* THEOPH. sched. 1,33 p. 30,14 -i tria sunt genera, unum rubeum, aliud purpureum, tertium saphireum. HERACLIUS II 52 in temperamento -i utilitur (*leg.* utitur) calx ex duro saxa facta, ne minus pressus pereat; quippe aqua distemperato -cio cum perniciosa quantitate albuginis . . . utiliter miscetur *(cf. comm. p. 144). saepius. fort. huc spectat (per confusionem c. pigmento Indico, ut vid.; cf. p. 355, 66):* FROTH. epist. 24 ut nobis mittas *(sc. abbas)* ad decorandos parietes colores diversos, . . . videlicet auri pigmentum, -um Indicum, minium, lazur *eqs.* **4** *de iure frondibus utendi (de re v. Dt. Rechtswb. VIII. p. 748 s. v. 'Laub'):* CHART. Bund. 220 (a. 1105) antepono . . . omnia ex integro . . . in monte, in plano, in herbis et in -o. CHART. Sangall. B I 158 predium, quod ego habeo . . . in agris et in pratis, cum ervo et -o . . . dono tibi. ORTL. chron. 1,5 p. 28,4 (chart.) donatum . . . esse volo omne tale praedium, quod habeo . . . in silvis, in herba et in -o. *al.* **C** *translate:* **1** *de -is librorum sim.:* **a** *in univ:* LUP. FERR. epist. 8,4 quamquam librum, cuius mihi exemptum -um direxisti, praeoptarem videre. CARM. libr. II 5,1,4 -a conscripsi haec pauperum usibus apta. THEOD. PALID. annal. a. 924 p. 61,31 cuius vitam conscriptam, verte -um et invenies. *saepe. in imag.:* CHART. Eberb. 146 p. 258,13 (a. 1227) ne, quod pia fidelium sanxit devotio, . . . pertranseat et abradatur a memorie -o. CHART. Stir. IV 596 quod vos *(sc. episcopus)* conscientiae -is revolutis ad illius fermenti prioris purgamenta recurritis. **b** *?pagina – ?Seite:* MARIAN. chron. a. Chr. 410 (add. in margine) hoc ante sex -a debuit scribi. CHART. Laus. 757 p. 610,14 processus huius cause precedens hec continetur in quarto -o precedenti *(cf. notam ed.).* REGISTR. Xant. p. 75,32 que *(omnia)* hic non ponuntur, quia in sequenti -o inveniuntur. **c** *de charta, epistula:* WALDO Anscar. 104,6 regni pontifices passim mittenda per omnes sedis apostolicae fecit decreta notare pluribus in -is. CHART. Rhen. inf. I 317 ut quedam bona nostra . . . ei *(Heinrico)* . . . committeremus *(sc. epicopus)* . . . et inde . . . manuscriptum faceremus, quod bis scriptum in uno -o nobis et in altero sibi servandum daremus. **d** *de codice, libro:* EKKEH. IV. cas. 112 versum Ambrosii -o asscriptum . . . repetebant *fratres (cf. notam ed.).* **e** *meton. de textu in -o conscripto:* CONC. Karol. A 21 p. 181,16 scio . . . quibusdam in sinodalibus -is esse sancitum *eqs.* p. 189,25 sacris paternorum canonum recensitis -is. HEITO Wett. 4 principia . . . ultimi libri eiusdem *(sc. Gregorii)* dialogi . . . lecta sunt usque ad consummationem novem aut decem -orum (fi- *var. l.*). **2** *brattea, lamina – Folie, Blättchen:* PS. GERH. CREM. sal. II 2 ut sumas -um (laminam I 12) argenti calidi et pulverizes *(sc. arsenicum)* super eum. *v. et p.354,69.* **3** *discus, circulus – Scheibe:* PS. AVIC. anim. 5,16 p. 140 fac de eo *(cupro)* circulum rotundum sicuti -um de -is astrelabri. **4** *de parte polypi, fort. per errorem de 'osse' sepiae ('Schulp'):* GLOSS. Roger. I A 1,12 p. 534,15 -um polipi tritum vel spolium serpentis . . . valet ad idem *(sc. ad extractionem) eqs.* **5** *de carbunculo iuxta epiglottim nascente:* GLOSS. Roger. I B 3,15 p. 680,1 est . . . quedam passio, que nascitur in gula iuxta epiglotum, quod dicitur -um, que quandoque est una et quandoque sunt due caruncule tenues et late. BRUNUS LONG. chirurg. 2,3,6 p. 122C fit . . . in gutture quaedam alia passio, quae -um nominatur, eo quod -is

[Niederer]

assimilatur latis *(cf. Gurlt, Gesch. d. Chirurgie. I. p. 734).* **6** *?crusta, cooperimentum (argillae) – ?(Lehm-)Schicht:* ROGER. SALERN. chirurg. 3,294 (add. M) emplastrum supra disiuncturam: recipe de -o (*sic; fort. leg.* solo *vel* bolo) furni *eqs.* (*cf.* GLOSS. Roger. I B 1,13 p. 535,24 appone bolum armeniacum vel argillam de solo furni).

II *per pravam interpr. de argento (usu alch.; de re v. p.355, 5):* ANON. tab. p. 161,19 haec sunt -a et flores eius *(sc. cineris)*, scilicet anima et spiritus eius *(v. notam ed.).* p. 162,24 vertite aurum in -a, id est facite, ut habeant colorem -orum *eqs. v. et p. 355,20.* -a vulgi *i. q. sal – (Stein-)Salz (de re v. J. Ruska, QuellStudGeschNat. 5. 1936. p. 122):* ANON. tab. p. 183,22 erit *aqua* postea in proiectione super -a vulgi.

[folkynoz *v.* *cottyphos.] ***folla** *v.* *fulla.

***follarius** *v.* *fullarius. **follens** *v.* 1. fullo.

folleo, -ere. *flaccidum esse, fluitare – lose, schlaff sein, schlottern, flattern (in imag.: l.22):* RICHER. REM. hist. 3,39 ne -ant *calciamenta*, magno opere elaborant *(sc. fratres; spectat ad Hier. epist. 22,28,3).* GUNZO epist. 7 p. 33,13 pelles calciamentorum adherentes pedibus, ut -ere non possent. PETR. DAM. epist. 104 p. 149,11 quae tumidae cuiuslibet mentis inflacio praesto non -at, cum . . . principem nunc velut despicabile mancipium cernat? *ibid. al.*

follesco, -ere. **1** *flaccidum fieri, fluitare – zu flattern beginnen, erschlaffen, schlottern (per compar.: l. 30):* PETR. DAM. epist. 86 p. 489,13 pellis eius *(serpentis)* squamosa laxatur et, dum caro a sua corpulentia deficit, pellis effeta -it. 97 p. 83,16 quae per avariciam turserat, per misericordiam exhausta iam crumena -at. serm. 19,8 ne fides nostra . . . tamquam inanis spica vacantibus culmis absque dilectionis medulla -at. **2** *stultum, morum fieri – dumm, ein Dummkopf werden:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 452,6 quisquis his *(verbis)* auditis nequaquam emollescit, nequaquam inscitia -it: incipere siquidem follis fieri nequit, quod olim follis incurrit.

follica *v.* fulica.

follico, -avi, -atum, -are. *usu medial.: l.41. partic. usu adi.: l.40.41.* **1** *flaccidum esse, fluitare – lose sein, flattern:* THEODULF. carm. 17,25 -at ampla quibus *(pontificibus)* turgenti calcia panno. CONR. HIRS. mund. cont. 624 non . . . tunicis -antibus meta proponitur premiorum, cum *eqs.* SIGEBOTO Paulin. 4 p. 913,5 visa est camisia sua mira laxitudine -ta et seculari vanitate brisiata ad siccandum in sole expansa. **2** *de vultu tumoribus deformato i. q. distorqueri – sich verzerren, verformen:* MIRAC. Adalb. Wirz. 9 p. 56,18 vultus forma penitus humana amissa omni ex parte -verat.

1. *follicula *v.* folliculus. **2. follicula** *v.* fossicula.

***follicularius,** -i *m.* *?qui follem premit – ?Blasebalgtreter:* CHART. Heinr. Leon. 27 p. 38,38 testium . . . hęc sunt nomina: . . . Hizelo -us *(supra l.)*, Rocelinus *eqs.*

folliculosus, -a, -um. *qui siliquas fert – Schoten, Hülsen tragend:* BERNH. PROV. comm. 1,4 p. 276,30 sene -um, squinantum, . . . hec omnia . . . purgant melancoliam.

folliculus, -i *m. vel raro (p.358,13.60)* ***follicula,** -ae *f. vel (p. 358,3)* **folliculum,** -i *n. script.:* so-: *l.72.* fel-: *p.358,61.* foli- (soli-): *l.72.p.358,1.8. al.* -col-: TRACT. de caus. mul. 95 p. 53,33. *form.* -cillus: *p.358,46.*

1 *saccus, sacculus, utriculus, indumentum – Sack, Säckchen, Beutel, Schlauch, Hülle:* **a** *de rebus artificiose confectis:* **α** *proprie:* WOLFHARD. Waldb. 3,3 p. 264,20 vacuus . . . -us . . . id, quod non habuit, nec ostendit nec reddidit. THEOPH. sched. 1,45 p. 35,3 tolle -os ex pergameno diligenter consutos . . . et infundens purum incaustum suspende ad solem. **β** *translate i. q. onus – Last:* ERMENR. Sval. 1 p. 154,7 fert formica -um sibimet permaximum. **b** *de partibus corporis:* **α** *scrotum – Hodensack (locut.* -us testium *sim.: l.68.72):* AESCULAPIUS 41 p. 68,17 id *(sc. pityriasim)* cognoscimus . . . attestante dolore cum quadam suavitate pruritus in . . . -o. LEX Frision. 22,86 qui utramque coxam cum -o testium traiecerit. WILH. SALIC. chirurg. 4,4 p. 34,15 a syphac . . . duo canalia descendunt, ex quibus, dum dilatantur duo -i interiores, testiculorum tonicae generantur. TRACT. de chirurg. p. 145,20sqq. (cod. II) testiculus . . . in soli-o mentule constringatur; . . . facta incisione testiculus extra foli-um reprimatur *eqs.* **β** *vesica fellis – Gallenblase (locut.* -us cholerae: *l.6):* GLOSS. Roger. I A 3,6 p. 669,37 -a omnium avium viventium de rapina multum valent in curatione macule. WILH. SALIC. chirurg. 4,4 p. 36,12 habet *hepar* in concavitate sua . . . ⌞fel seu saculum colerae⌟ (cystim fellis seu saculum seu -um cholerae *ed. Venetiis 1546*). *v. et p. 120,30sq.* **γ** *de utero:* RICHER. SENON. gest. 4,37 p. 323,34 ferramentis -um (foli- *a. corr.*) illum, qui matrix appellatur, . . . de utero illius *(iuvenculae)* . . . extraxit *Iudaeus.* *de parte uteri i. q. camera – Kammer:* URSO anat. 347 septem distincta *(sc. est matrix)* cellulis, singulis singulos -os habentibus. RICHARD. ANGL. anat. I 561sq. sunt . . . in fundo eius *(matricis)* VII -i . . ., et in unoquoque -o (-a *var. l.*) vel fossula vel cellula dicunt medici inpressam formulam humane effigiei *eqs. fort. huc spectat: p.359,28.* **δ** *de gutture avis ('Kropf'):* ALBERT. M. animal. 23,131 -os magnos in gutture habet *onocrotalus*, in quibus cibum mollificandum . . . immittit *eqs.* **ε** *de intestino apium quodam ('Honigmagen'):* ALBERT. M. animal. 4,71 invenitur in posteriori corporis eius *(apis)* post succinctorium -us lucidus perspicuus et . . . habet saporem mellis *eqs.* **ζ** *oculus – Auge:* WOLFHARD. Waldb. 1,17[c] foli-os in capitis arce rotantes solis radios fecit esse videntes. **η** *usu vario:* ROGER. SALERN. chirurg. 2,246 con -o suo extrahantur *glandulae.* 2,339 quod -us botii radicitus evellatur. WILH. SALIC. chirurg. 1,19 p. 310[B] ne incidas -um, . . . et tunc exprime ipsum *(sc. nodum labiorum)* fortiter, ut exeat. *al.* **c** *de indumento ovorum, nympharum sim:* HILDEG. phys. 5,14 cum leychet *(sc. kolbo piscis)* grana sua et iterum in alio -o, dum geleyche suum totum emittit *eqs.* ALBERT. M. animal. 5,24 involvunt *araneae* ova sua in -is, in quibus iacent per hyemem (*sim.* 5,33. 8,138). 17,50 quod eiciunt *pulli vesparum*, est sicut pulvis quidam niger et invenitur in -is telae, in quibus tempore generationis involvuntur. *de nympha bombycina ('Kokon'):* BERNH. PROV. comm. 10,1 p. 316,17 vermes illi *(sc. qui faciunt sericum)* in foli-is faciunt ova sua. ALBERT. M. animal. 26, 18 intus . . . involutus in -o, circa quod est sericum, convertitur *bombyx* ad naturam ovalem et erumpit in volatile alatum *eqs.* **d** *de indumento fructuum, florum sim.:* **α** *putamen, theca, tunica – Hülse, Kapsel, Schote:* GLOSS. med. p. 83,13 stafisagria . . . semen in -is viride habens *eqs.* WANDALB. mens. 180 sata quae *(seges)* fuerit Martis sub mense, refertis -is reddit maturam Iulius. BURCH. SION. descr. 12,2 lana succida crescit in quibusdam frutectis . . ., et crescunt -i quidam, in quibus est lana. ALBERT. M. veget. 1,177 hoc *(sc. fructus)* . . . cooperculum in quibusdam est vocatum siliqua, sicut in pisa et faba; . . . et in quibusdam vocatur -us (-illus *var. l.*), sicut in viola *eqs. al.* **β** *membrana – Haut, Häutchen:* GLOSS. Salern. p. 21,23 -us cortex vi<ride> et aci<num> continens. **γ** *gemma, calyx – Knospe, Kelch (in imag.: l.50):* PAULIN. AQUIL. carm. 1 epil. l. 26 non tibi *(sc. fratri)* . . . vilescant vernales -i necdum erumpentes in flores, qui clusas celant botrionum gemmatas suo in tempore producendas uvas *(sim.* EPIST. var. I 15 p. 518,2 *[auctore Paulino]).* VITA Mariae rhythm. 2000sqq. crevit -us floris in supremo *(sc. surculo)* . . .; sed crescens hic -us mox dilatabatur et paulatim maturescens . . . rumpebatur. ALBERT. M. veget. 2,101 plantarum . . ., quae longe folium distans habent a radice, . . . in -o cooperta producunt folia *(cf. notam ed.).* 2,124 in -is . . . et siliquis flores formantur. **2** *follis fabrilis – Blasebalg (in imag. vel alleg.: l.60.66):* STEPH. Wilfr. 45 procella flante turbinis de invidiae -o (-a *var. l.*). AETHICUS p. 131,14 aperiunt *(sc. incolae Riffaricae insulae)* ora -orum (fe- *var. l.*) exsurgente magno flato ventorum *eqs.* WILH. HIRS. const. 1,92 p. 1024[A] -o ad hoc deputato succendit *(sc. servitor ecclesiae)* carbones. ABSAL. serm. 35 p. 205[A] huius . . . fabricae *(sc. Verbi incarnati)* artifex fuit persona Patris, officina uterus Virginis, -us angelus annuntians, flatus Spiritus sanctus operans *eqs. al.*

folligena, -ae *m.* *gen. pl.* -um: *l.71.* *res folle adhibito effecta – etwas durch einen Blasebalg Erzeugtes (in imag. de scoria):* EPIST. var. I 15 p. 517,42 vitiorum . . . sarmentis in camino vestrae . . . conbustis sapientiae in eo, ut ad favillas -um redigantur *eqs.* (*cf.* p. 517,15 nisi fuerit *sanctio* . . . argenti . . .

more a sui rubiginis scoria . . . probati expurgata combustione).

folligo *v.* fuligo.

***follio** (folio), -are. (follis) *excoriare – aus der Decke schlagen, häuten:* GUIC. (?) bers. 3 debet *bersator* bene scire foliare cervum *(cf. ed. Tilander, comm. p. 15).*

1. follis, -is *m. script.* fal-: *l.19.* **I** *saccus, sacculus, uter – Sack, Schlauch, Beutel:* **A** *proprie:* **1** *de rebus artificiose confectis:* **a** *de utre ad liquorem condendum apto:* COMPOS. Luc. E 5 mittis *(sc. pelles)* in II -es. 12 mittis . . . iottam in . . . -es et conficis *eqs.* (*item* MAPPAE CLAVIC. 230). EGBERT. fec. rat. 1,225 dulce, sed immundum mel est in -e canino. METELL. exp. Hieros. 6,124 quas *(saugmas vini)* . . . allatas per iter longum viciatas, dum de sole calerent, suco -is olerent, nullus abhorrebat. **b** *usu vario (proverb.: l.17.20):* COD. Karol. 8 p. 495,17 munera sancta, id est corpus . . . Christi, in suis contaminatis vasibus, quos -es vocant, miserunt *(sc. exercitus).* EGBERT. fec. rat. 1,53 dum durat -is, semper dominatur asellis *(cf. notam ed.).* YSENGRIMUS 3,323 Reinardi dorso durior alvus erat: aeris hunc pleno -i (fa- *var. l.*) . . . dixeris . . . parem. 6,317 non adhibere potes nisi pleno vincula -i *(i. ventri). al. fort. add.:* VITAE patr. Iur. 58 quid . . . -em insidiatoris prisci veremur *(cf. notam ed.)*? **2** *de partibus corporis:* **a** *de scroto:* THIETM. chron. 8,2 in pontem mercati is *(sc. fornicator)* ductus per -em testiculi clavo affigitur. *de -e virgam cooperiente:* ALBERT. M. animal. 2,39 quaedam *(animalia)* habent virgas per -em ad ventrem applicatas. **b** *de parte uteris:* ALBERT. M. animal. 9,127 est . . . in una venarum . . . ex umbilico procedentium quaedam involutio ad folliculum ibi praeparatum et per illam venam egreditur vena conceptus in -em illum *eqs.* **c** *de vesica piscis:* THEOPH. sched. 1,31 de omni genere glutinis . . .: si vesicam *(sc. husonis piscis, cf. notam ed.)* non habueris, . . . -em . . . anguillae diligentissime rasum, incisum et lotum . . . coque *eqs.* **d** *tumor, pustula – Geschwulst, Bläschen:* AMARC. serm. 1,285 aspirat . . . novo sanies exotica -i. **3** *de indumento fructuum i. q. putamen, tunica – Hülse, Schote:* EGBERT. fec. rat. 1,854 porcorum siliquas contempsimus utpote inanes, ventis inflatos sine fructu et semine -es *(cf. notam. ed.).* **B** *translate vel in imag.:* **1** *in univ.:* FROUM. carm. 19,5 flegmaticus -is sis, foetidus atque putredo. RHYTHM. Schir. 15,1 (ZDtAlt. 23. 1879. p. 178) peccatum sic habitat putri carnis -e (-e *cod.*), quod *eqs.* **2** *homo stultus, morus – Dummkopf, Narr:* RATHER. Metr. 10,445 merito . . . -is latiali rusticitate vocaris *(sc. hostis)*, quoniamquidem veritate vacuus, falsitate quamquam refertissimus indeque stultissimus te ipsum . . . decipis. *v. et p.360,17. pro cognomento (in lusu verborum: l.47.49.51.52):* BENZO ad Heinr. IV. 2,9 p. 218,9 volens occultare, quę in nos moliebatur F-eprand Manicheus *(i. Hildebrand; cf. notam ed.)*, . . . dixit *Leo Iudaeus: 'eqs.'* 6,4 p. 540,1 totum hoc F-eprandelli confecit astutia. *al.* ARNO REICHERSB. apol. p. 2,28 epistula . . . felle amaritudinis . . . infusa, utpote iuxta nomen auctoris *(sc. Folmari)* de -e amaro et amaritudinis missa. p. 82,11 cur tu, -is amarissime, non mavis ignorantiam tuam fateri? *al.* RYCCARD. chron. a. 1197 p. 18,23 quidam imperatoris ystrio Teutonicus cognomine F-is.

II *folliculus (fabrilis) – Blasebalg:* **A** *proprie:* **1** *de instrumento ad ignem flatu accendendum apto (per compar. de pulmone: l.58):* BERNO ton. prol. 2,1 qui *(pulmo)* in modum -is aerem recipit et remittit. WILH. HIRS. const. 1,98 p. 1033[A] unus -is ad sufflandum ignem. CHART. Gosl. I 401 p. 411,45 (dipl. Frid. II.) silvani . . . non debent pandari . . . nisi tantum pro redditibus imperii, quos de -bus (*cf.* 401[a] belghen) solvere tenentur. CHART. Friberg. 868 casa duos -es habens . . ., in qua metallum conburi solebat. *saepe. in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,118 Mulcifer . . . prebuit Ęolios regi cum forcipe -es. EPIST. Hann. 24 p. 59,4 habet *Chuno*, unde . . . inflet -es, quibus ferrum meas semper scintillaturum iniurias incandescat. VOLQUIN. serm. 451 (StudMediev. III/3. 1962. p. 335) comprime *(sc. ambitiosus)* et collide -em (collem *var. l.*) ambitionis quasi quodam saxo virtute humilitatis. *al.* **2** *de instrumentis musicis:* **a** *spectat ad organa:* EPIST. var. II suppl. 7 p. 627,15 uno flatu -bus amministrato . . . unam . . . armoniam . . . reddunt *fistulae.* TRACT. de fist. org. p. 16 que *(fistula maxima)* per quattuor partes recipiat geminos -es. THEOPH. sched. 3,85 p. 156,14 adpositis . . . tribus ordinibus -um fac flari viriliter *eqs. saepius.* **b** *spectat ad instrumentum tibiis utriculoque confectum et ore inflatum ('Sackpfeife'):* IOH. AFLIG. mus. 3,4 humano . . . inflatur *musa* spiritu ut tibia, manu temperatur ut phiala, -e excitatur ut organa. **B** *translate i. q. pulmo,* πλεύμων *– Lunge:* ALBERT. M. animal. 5,48 debilior est *vox feminarum* propter -is sive pulmonis debilitatem (*sim.* 9,9).

2. follis, -is *vel* **follus,** -a, -um. *usu subst.: l.19. stultus – dumm, närrisch:* ECBASIS capt. 1188 excors, -us, ebes, abnormis, garrulus idem est. WALO epist. 2 (MGStud. X. 1995. p. 58,17) stupendum fuit, ut, qui -is extiti ad te *(sc. archiepiscopum)* veniendo, non fierem -ior sub tua tyrannide remanendo. VITA Menel. 2,8 (MGMer. V p. 153,2) -is remanebat *missaticus* et hilaris. ARNO REICHERSB. apol. p. 82,13 disce *(sc. Folmare)* . . . te . . . tanto folle esse -iorem quanto falsae scientiae opinione grossiorem. ALBERT. MIL. temp. 304 p. 565,10 qui stultum seu -um amittit, se nichil extimat amisisse. *v. et p. 357,34.* *Niederer*

1. follo *v.* 1. fullo. **2. fol(l)o** *v.* 2. fullo.

folonicius *v.* fullonicus. **[foloreon** *v.* *coloeos.]

[foloris *v.* flos.] **[folsagradus** *v.* *phalz(e)grav(i)us.]

[folykyryon *v.* *collyrion.]

fomen, -inis *n. fomes – Glut:* ALDH. virg. II 79 quo *(calculo)* Seraphim quondam purgavit labra prophetae, ut merito deinceps caelesti -e (famine, fomite, flamine *var. l.*) flagrans egregius doctor verbi custella resolvat *(spectat ad Vulg. Is. 6,6).*

fomentatio (-cio), -onis *f.* **1** *strictius:* **a** *natur. i. q. calor – Wärme:* ALBERT. M. veget. 4,59 qui *(vapores in visceribus terrae generati)* . . . praestant eis *(plantis)* nutrimentum et -em et generationem materiae. **b** *medic. i. q. embrocha, epithema, (e)vaporatio, curatio (calore adhibendo) – Umschlag, Packung, 'Bähung', (Wärme-)Behandlung:* AESCULAPIUS 21 p. 29,28 -es stomachi adhibendae in hyeme calidae, in estate frigidae. TRACT. de caus. mul. 19 p. 23,7 -cio in capitis *(sic)* ad fluxum mulieris. PAUL. AEGIN. cur. 70 p. 48,2 dicit *Pelops* . . . hunc *(tetanum)* frigidum valde . . ., unde et siccas magis -es (*3,20,1 p. 168,2* πυρίας) his *(passionibus)*, sed non humidas convenire. THADD. FLORENT. cons. 171,104 de quo *(unguento)* ungatur splen post -em circa ignem. GLOSS. Roger. I A 1,12 p. 534,28 -o est ponere membrum patientis in aqua calida . . ., ubi herbe . . . sunt cocte. *al.* **2** *latius i. q. subsidium – Unterstützung:* WILH. SALIC. chirurg. 4,2 p. 26,12 tertium os humeri est adiectorii, quod . . . est . . . os medullosum, ut . . . a medulla -cionem *(cod.,* form- *ed.)*, si necessarium fuerit, recipiat.

***fomentativus,** -a, -um. *nutriens – nährend:* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 126,19 ex medio . . . alveo binos utrinque sinus educens in oppositis concurrere iussit *Deus*, quatinus digrediendi concurrendique motus inundans . . . -e substantie totum occupanti omni ex parte in nature necessitatem exagitande satisfaceret.

fomento, -atum, -are. *script.* fum-: *l.62.64. al.* **1** *calefacere – wärmen:* **a** *gener.:* HILDEG. vit. mer. 3,20 l. 419 ignis diversas creaturas calore suo -ans et lux suavitatis eas illuminans Deum honorant. **b** *t. t. medic. i. q. fovere, vaporare – (mit Wärme) behandeln, 'bähen':* **α** *c. acc.:* AESCULAPIUS 2 p. 3,35 -are faciem hyeme calidis, aetate . . . frigidis. RECEPT. Dilling. (Sudhoffs Arch. 40. 1956. p. 166,25; cod. s. VIII.) si . . . dolor stomachi erit, fu-bis . . . *(sc. stomachum oleo)* storacis optimi *eqs. (cf. Gariopont. pass. 28 p. 35[v]).* RECEPT. Sangall. II 16 de ipsa aqua *(sc. betonicae coctae)* oculos fu-bis. HARIULF. chron. 4,9 p. 197,26 sensit *(sc. monachus aegrotus)* . . . se quasi calida aqua -ari. BRUNUS LONG. chirurg. 1,8 p. 108[H] locus -andus est cum aqua calida, donec membrum infletur. ALBERT. M. animal. 22,60 de aqua tepida . . . collum et scapulae equi abluantur et -entur. *saepe.* **β** *absol.:* FRAGM. mul. VI p. 604,16 curare per calefactiones, quod dicitur -are. ANTIDOT. Cantabr. p. 165,42 plantaginis sucus tepefactus -ando ventris dolorem tollit. TRACT. de aegr. cur. p. 343,43 prius . . . -ans cum aqua

marina post fomentum apone medicamen cum bombice. *al.* **2** *accendere, inflammare – entzünden, anfeuern:* **a** *proprie:* WIDR. (?) Gerh. I 26 supersunt idonei, qui asserunt . . . se vidisse luminaria . . . nullo . . . -ante divino igne accendi. **b** *translate:* RADBERT. Arsen. 1,7 p. 30,38 vera virtus . . . est . . ., ubi nec cupiditas vel avaritia -ant animum, sed liberalitas honestat morum. **3** *ad cataplasmandum adhibere, imponere – als Umschlag verwenden, auflegen:* TRACT. de caus. mul. 53 mirra coquis et -bis. ANTIDOT. Glasg. p. 120,6 si de vinum -at (*sc. emplastrum, fort. leg.* -atur), facit ad omne percussum . . . et sanat. BERNH. PROV. comm. 6,1 p. 290,19 mandragora -ta vel fronti cathaplasmata . . . sudorem provocat et sopnum.

fomentum, -i *n.* *script.* fum-: *l. 16.* **1** *embrocha, epithema, (e)vaporatio, curatio (calore adhibendo) – Umschlag, Packung, 'Bähung', (Wärme-)Behandlung (usu medic.):* **a** *strictius:* Ps. GALEN. fragm. 3,17 fu-um capitis facis talem, quale *eqs.* WALAHFR. hort. 246 venter dum . . . dolore turbatur, -a super non irrita ducit *cerfolium.* EKKEH. I. (?) Wibor. 8 p. 44,17 eis *(aegrotis)* et alimenta praebuit et -a exhibuit, balnea ministravit. CONSUET. Marb. 55 ut peritus medicus austeriora -a gravioribus vulneribus imponit, ita *eqs.* CASUS Petrish. 1,6 Gebehardus ex defunctę matris . . . utero excisus et quibusdam -is obvolutus est usque ad tempus nativitatis. *saepius. v. et l. 1.* **b** *latius:* **α** *remedium – Heilmittel:* UFFING. Ida 1,1 ut . . . eius *(praefecti)* ulcera oppalparet et congrua doloribus exhiberet -a. *in imag.:* ALCUIN. epist. 145 p. 231,22 ut . . . ignorantiae -is (fovomentis *var. l.*) caput percussi medicari incipiam. WALAHFR. carm. 5,21 gignit . . . diuturna quies -a laborum. RUOTG. Brun. 17 dura temptavit corda rebellium, si . . . ullis salutiferę suasionis eius et doctrinę possent curari -is. GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 30 morbis vitiorum aptissima -a emendationum opposuit. *al.* **β** *auxilium, subsidium, cura – Hilfe, Unterstützung, Hege und Pflege:* ERMENR. Sval. 10 p. 161,28 abba . . . me . . . ad virilem usque aetatem cum -is fratrum perduxerat. ALBERT. M. animal. 16,30 -um . . . vocant *viri* et nutrimentum et continentiam. **2** *calor – Wärme:* **a** *strictius:* ALBERT. M. veget. 5,72 ex terra . . . habet *(sc. ignis)* motum deorsum . . . et ex humido aereo habet -um. 6,9 calor . . . alterativus et maturativus ovi est in ipso ovo et -um, quod praestat avis, extrinsecus est amminiculans. **b** *latius i. q. commoditas – Annehmlichkeit:* AMALAR. off. 3,2,7 necesse est vitare -a earum *(carnalium delectationum).* BERTH. chron. B a. 1077 p. 305,8 balnearum -a et plumarum mollitiem omnino devitabat *Agnes imperatrix.* BERTHA Adelh. 7 p. 761,53 quae *(Ida sanctimonialis)* sperans nichil esse periculi secura revisit -a lectuli. ALBERT. M. animal. 1,44 nec vita sua salvari poterit *(sc. homo),* si non habeat -a domestica et hominum qualemcumque societatem. *al.* **3** *fomes, esca ignis – Zunder, Zünd-, Brennstoff:* **a** *proprie:* **α** *strictius:* ALDH. virg. I 42 p. 294,16 ut atreae picis offulas et resinae -um cum scintillante oleo rogorum incendia cumularent. WANDALB. Goar. 1 p. 11,16 qui *(Albuinus et Adaluuinus)* dum corporei luminis -a requirunt. . ., quibus malivolentiae tenebris caecati essent, celare minime potuerunt. CHART. Raitenh. 152 p. 133,11 contulimus *(sc. archiepiscopus)* mansum unum . . . solventem annuatim libras tres ad materiam trium lampadarum in . . . monasterio . . . et -um. *oleum – Öl (per compar.):* WALAHFR. carm. 48,3 capitis ceu vertice quondam limpida -i fundunt *(sc. viri pii)* velamina pepli *(spectat ad Vulg. psalm. 132,2).* **β** *latius i. q. nutrimentum, esca – Nährstoff, Nahrung:* MANEG. c. Wolfh. 12 p. 71,1 quam *(virginalem creaturam)* virga Aaron contribulis eius sine terreno -o florens et fructificans . . . designarat. ABSAL. serm. 36 p. 210A -um . . . est ex humore, incrementum ex calore, firmamentum . . . habent *(sc. fructus)* ex temperie. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 200,23 omnia . . . tam germina . . . quam animalia . . . alimentorum egent -is, quibus influentibus et effluentibus crescunt et decrescunt. *ibid. al.* **b** *in imag.:* THEOD. TREV. Liutr. 104,3 virginem . . . ad misericordiam quodam -o verborum amplius incenderat. EPIST. Teg. I 33 calet apud te insopibilis circa me flamma caritatis, que fervida -a et inextinguibilis tui amoris fecerat accendi in precordiis meis. **c** *translate i. q. causa, incitamentum – Ursache, Anlass, Antrieb:* LIBER diurn. 84 p. 100,24 qui *(Honorius)* pravis eorum *(haereticorum)* adsertionibus -um impendit. ALLEG. dom. (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 88) per oleum -a caritatis intelleguntur. AGIUS epic. Hath. 211 -um quoddam liquet esse doloris hos vestros *(sc. sanctimonialium)* fletus. OTLOH. prov. D 45 deliciae et epularum varietas -a sunt luxuriae. DIPL. Constantiae 3 p. 10,15 inter alia -a discordie regnum . . . novis . . . institutionibus vestra *(sc. papae)* disponit beatitudo vexare. *al.*

fomer *v.* vomer.

fomes, -itis *m. (f.: l. 35. 62.)* *script. et form.:* vo-: *l. 26. 36.* *nom. sg.* -is: *l. 14.* *acc. sg.* -im: *l. 36.* *metr.* fŏm-: *l. 27.*

esca ignis, fomentum – Zünd-, Brennstoff, Zunder: **1** *proprie:* **a** *strictius:* ALDH. virg. II 917 -s pinguis olivi. PAULIN. AQUIL. carm. 1,91 caput omne mali, . . . Cerintus ultricibus -is flammis infertur obustus. LUP. FERR. Wigb. 21 Saxones adhibito igni et multiplici -e, amica sane igni materia, . . . domum . . . aecclesiae comburere conati sunt. ALBERT. M. cael. 2,3,6 p. 154,81 oporteret, quod aliquid in eis *(stellis)* esset -s luminis, cuius resolutione lumen aleretur, et tunc stellae essent corruptibiles, sed *eqs. al.* **b** *latius:* **α** *victus, esca – Speise, Nahrung:* EGBERT. fec. rat. 1,500 ve matri multis natis et -e pauco. 1,517 tollitur insolabiliter pullis pia mater destituens inplumes et sine -e nidos. EKKEH. IV. carm. var. II 1,26 sit -s vitę cibus hic nectarque cupitę. **β** *materia – Werkstoff:* ERMOLD. Ludow. 4,321 qui *(Deus)* geminos homines luti de -e primo fecerat. **2** *in imag.:* ALCUIN. epist. 114 p. 168,20 si cupiditatis . . . -s (v- *var. l.*) inardescet. CARM. var. I 22,9 -em . . . ardentem extinguere dirae invidiae. DIPL. Conr. II. 64 p. 78,25 huius *(beatitudinis)* . . . desiderii -e cordetenus accensi. *al.* **3** *meton. i. q. calor – Wärme:* EGBERT. fec. rat. 2,188 in nullo morum studio sic vincitur hostis, quam cum quis caleat miserentis -e cordis. **4** *translate:* **a** *causa, incitamentum – Ursache, Anlass, Antrieb:* **α** *de rebus incorporeis:* IONAS BOB. Columb. 2,10 p. 253,29 qui *(Plaureius)* ⌞ad hanc⌟ (ad hunc, adhuc *var. l.*) d i s c o r d i a e -em vehementer adspirabat (CHART. Bund. 363 p. 271,39 discordie v-im *al.*). HROSTV. Pafn. 4,3 ne ullus -s vobis relinquatur sperandi. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 130,7 maximum omnium mundi corporum *(i. solem)* in medio . . . locavit Deus generali -e virtutis agitative in eo . . . fundato. METELL. Quir. 13,15 quod . . . omiserint *proceres* rem, que -s sibi foret cruenta suscitare bella regi. HIST. peregr. p. 147,29 ocium, -s lascivie. *persaepe.* *expressius i. q. incitamentum peccandi – Antrieb zum Sündigen:* HRABAN. hom. I 62 p. 118B quam perniciose, quam noxie -s iste *(sc. avaritia),* nisi fuerit diligenter excisus . . ., fructificet. ALBERT. M. nat. bon. 113 p. 44,42 baptismus in nobis . . . -em debilitat et culpam originalem delet. incarn. 16 p. 186,79 in ipsa *(virgine Maria)* -s non incitavit etiam ad veniale peccatum. *ibid. saepe.* **β** *de hominibus (Christo: l. 54) i. q. auctor, incitator – Urheber, Anstifter, Betreiber:* WALAHFR. Wett. 322 contra quemque *(sacerdotem)* stetit mulier pro crimine stupri: -s adulterii est consors poenalis Averni. HROTSV. Cal. 9,12 Fortunatus, qui -s mali et incensor extitit. THIETM. chron. 7,67 Thietmarus . . . interiori oculo eo lucidius radiante -em tocius lucis Christum . . . contemplatur. THANGM. Bernw. 13 secundi imperatoris Ottonis filia, -s . . . huiusmodi dissensionis. EKKEH. IV. carm. var. II 12,4 Notker apertus doctrinę -s. BENZO ad Heinr. IV. 3,10 p. 296,20 qui *(comes)* in bellis seu in conciliis . . . extitit salutaris -s. *al.* **b** *semen, initium – Keim, Anfang:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 98,3 qui *(comes)* -em infirmitatis secum reportans ęgrotavit. **c** *vis (sanandi) – (Heil-)Kraft:* VITA Elig. 2,43 p. 725,35 divinitus predicti liquoris -em praestitam (praestitum *var. l.*) credimus esse.

fomicacio, fomicatio *v.* fumigatio. **fomico** *v.* 1. fumigo.

fomix *v.* pumex: HUGEB. Willib. 4 p. 102,5.

[fomula *v.* formula.]

***fonasgum** (-cum), -i *n.* *(orig. inc.; cf. DuC. s. v.)* *potus quidam mitigans, leniens – ein mildernder, beruhigender Trank:* AURELIUS 6 p. 691,24 accipiant *patientes* elixaturam aneti aut absinthii -cum.

fond- *v.* fund- *praeter:*

***fondella,** -ae *f.* *(orig. inc.)* *de specie herbae fort. i. q.*

[Weber]

polygala – viell.: Kreuzblume: MAPPAE CLAVIC. 277 apallis (gloss.: alii ramitan . . ., Egiptii -a, pagani tinctio, alii polligalla).

fondotenus *v.* fundus *et* tenus. **fongus** *v.* fungus.

***fonicon** *v.* *phonicon.

fons, fontis *m. (f.: l.10. al.) script.:* fun(s): *p.364,30. acc. pl.* -is: FORM. Senon. II add. 4,14. *usu plur. sensu sing.: p. 364,57.60.67.*

caput (amnis), πηγή, *puteus – Quelle, Brunnen:* **I** *proprie:* **A** *strictius:* **1** *in univ.:* **a** *usu communi:* IONAS BOB. Columb. 9 p. 168,19 -s coepit manare perennis, quae (qui *var. l.*) usque in hodiernum diem manat. LEX Baiuv. 10,22 de -e: si -em quacumque inmunditia coinquinaverit vel maculaverit. POETA SAXO 1,302 -es adiens *rex*, ubi Lyppia nascitur amnis. MAPPAE CLAVIC. 288 p. 243,2 ad libitum tuum manabit et stabit -s. TRAD. Frising. 1141 p. 70,36 cum . . . pratis, pascuis, -bus, aquis aquarumque decursibus *(saepius in formula pertinentiae q. d.).* OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 125,2 erat . . . puteus seu -s, quo solo poterant oppidani uti. ALBERT. M. animal. quaest. 5,8 p. 158,37 aquae quorundam -ium in aestate sunt frigidiores et in hieme calidiores. *persaepe. v. et vol. II. p. 644,57.* **b** *proverb.:* ADALBOLD. Heinr. praef. p. 46,6 raro . . . a sitiente rivus queritur, dum -s habetur. RAPULARIUS 247sq. an non delirat homo mittens in mare -em (-es *var. l.*)? -i (-is *var. l.*) tollit aquas, ut mare ditet aquis. **c** *per compar.:* RADBERT. corp. Dom. 11,11 unde *(sc. ex latere Christi)* quasi de vivo -e manavit sanguis et aqua. Arsen. 1,1 p. 22,14 si interrogaretur de quibuslibet rerum negotiis, quidquid melius dici . . . poterat, . . . sine ulla dilatione, quasi de -e manabat consilii. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,13 dum omnium regnorum . . . ad Romanae rei publicae statum tamquam ad -em recurrat narratio. *al.* **2** *in superstitione paganorum:* VITA Elig. 2 p. 706,7 nullus christianus . . . ad petras aut ad -es vel ad arbores luminaria faciat. WILLIB. Bonif. 6 p. 31,3 alii *(Hessi pagani)* . . . lignis et -bus clanculo, alii . . . aperte sacrificabant. CAPIT. reg. Franc. 108,11 de -bus sacrificiorum. PONTIF. Rom.-Germ. 136,13 p. 238,26 vota, que fiunt ad arbores vel ad -es, . . . fecisti? HELM. chron. 47 p. 93,9 lucorum et -ium ceterarumque supersticionum multiplex error apud eos *(Nordalbingos)* habetur. *al.* **3** *in nominibus:* **a** *locorum:* EPIST. Reinh. 13 p. 13,9 E. venerabili . . . ⌞F-is Rainaldi⌟ *('Reinhardsbrunn')* abbati . . . H. ANNAL. Rod. a. 1111 p. 696,28 in loco . . ., qui litteratorie Clarus -s est dictus, vulgari . . . nomine Clarefontanus *('Clairefontaine').* REGISTR. Wirz. p. 30,15 nomina villarum . . ., que solvunt decimam ecclesie Herbipolensi: . . . ad F-em et etiam ad F-em *('Ober-, Unterbrunn').* CHART. Turic. 1459 p. 164,24 priorissa et conventus in Fontisvico *('Brunngasse'). persaepe.* **b** *hominum:* CHART. Turic. 1024 (a. 1259) testes . . . Heinricus de Monte . . ., Arnoldus de F-e *('Brunner').* CHART. civ. Halb. 109 quem *(mansum)* . . . prepositus, decanus et capitulum . . . a Iohanne de F-e *('Born')* . . . emerunt. *al.* **c** *in titulo libri:* ALBERT. M. phys. 1,3,11 p. 57,26 ut dicit Avicebron in libro, quem fecit de materia et forma, quem F-em vitae vocavit, eo quod ex ipso sicut ex -e vita fluat intellectus et scientiae. *ibid. al.* **B** *latius de aliis liquoribus ac aqua pura:* **1** *in univ.:* **a** -s salis, salsus *sim. ('Salzquelle', de re v. O. Volk, Salzproduktion und Salzhandel mittelalterlicher Zisterzienserklöster. 1984. p. 200sqq.):* COD. Lauresh. 3335 (a. 773) ego Warinus dono . . . II -es salsos ad salem faciendum et mancipium I. DIPL. Otton. II. 205 p. 233,15 cum . . . pontibus, salinarum -bus, viis et inviis. ANNAL. Basil. a. 1276 p. 199,17 in Sulcz . . . -s salis oriebatur. *persaepe.* **b** -s olei: CHRON. Erf. min. p. 637,14 papa Innocentius II. construxit ecclesiam sancte Dei genitricis et virginis Marie Rome ad -em olei, qui erupit in nativitate Domini. **2** *fluctus, unda – Flut, Schwall, Woge:* WALAHFR. Mamm. 5,3 niveo sinum de -e *(sc. lactis)* replevit. HROTSV. Sap. 5,9 pro -e sanguinis unda erumpit lactis. IDUNG. PRUF. argum. 1062 ut . . . -em lacrimarum habentes possimus veraciter dicere: '*eqs.*' *(Vulg. psalm. 41,4).*

II *in imag. et alleg.:* **A** *in univ.:* IONAS BOB. Ved. 5 p. 313,12 cum . . . apostolica de -e auriens . . . diceret se nequaquam subplimento auri . . . honerari *(spectat ad Vulg. act. 3,6).* WETT. Gall. 25 p. 270,13 ob riganda corda -e divino cupidus. ALFAN. premn. phys. prol. 15 p. 3 ex huius -e doctrinae plurimi scientiae naturalium rivuli exuberabunt. OTTO FRISING. chron. 4,24 p. 215,35 (cod. C4) Romani et Franci de eodem -e Troiani sanguinis emerserunt. ALEX. MIN. apoc. 11,15 p. 247,22 quod in pueritia de sacrae scripturae -e biberat *papa,* . . . postea per totam ecclesiam ructabat. *persaepe.* **B** *de hominibus:* HRABAN. univ. 11,9 p. 318B -es: sancti praedicatores *(spectat ad Vulg. Is. 12,3);* . . . -es: haeretici *(spectat ad Vulg. II Petr. 2,17).* CARM. cod. Vindob. (806) 33,2 hi *(apostoli)* porte, montes, celi, sal et tuba, -es *(sc. sunt).* *de Maria virgine: p. 366,7.* **C** *de Christo, Deo:* HRABAN. univ. 11,9 p. 317D -s . . . aut Dominum Christum mystice significat aut gratiam spiritus sancti aut baptismi lavacrum aut originem virtutum *eqs.* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,198 -s salientis aque, quam si quis traxerit ore, vivet in ęterni tecum munimine regni. CARM. potat. 7,6,1 ipse -s sic clamaverat: 'qui sitit, ad me veniat' *(spectat ad Vulg. Ioh. 7,37). saepius.*

III *meton.:* **A** *aqua (viva) – (Quell-)Wasser:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* SALOM. II. epist. 40 p. 422,23 debetis eum *(cavallum)* puro amne vel liquido -e potare, non putentibus aquis. MIRAC. Annon. 1,32 pulvis *(sc. qui circa tumbam beati viri iacuit)* ei *(sc. languenti)* allatus est illeque -em pulvere miscens fide magna bibit. **b** *de aqua benedicta:* **α** *usu communi:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 26 salubri -e gustato . . . incolumitatem consecutus est *(sc. aegrotus).* METELL. buc. 5,50 hanc *(bovem)* meditans ego *(sc. Mopsus)* forte ligatam demonis arte protinus aspergi benedicto -e satagi. **β** *in baptismo:* VITA Gaug. 5 (MGMer. III p. 653,24) quem *(leprosum hominem)* manibus suis de lavacro -is excepit. CARM. de Bened. 443 advenit populus, quem funte perenni purgari iussit mandans Christum venerari. POETA SAXO 2,11 -e salutifero Pippinum nomine natum abluit ipsius *(Karoli)* praesul. HERM. IUD. conv. 19 p. 119,12 magno -is astrictus frigore. *persaepe.* **c** *de -e Musarum:* CARM. var. III A 6,1,43 (MGPoet. V p. 613) -e . . . teneram sacrato tinguite *(sc. Musae)* linguam. THIETM. chron. 1,23 quamvis de Pierio -e nil umquam biberim. *al.* **2** *latius de argento vivo (usu alch. in nomine fictitio; cf. J. Ruska, E. Wiedemann, Alchemistische Decknamen. Sitzungsb. d. physik.-mediz. Sozietät zu Erlangen 56/57. 1926. p. 32):* PS. GERH. CREM. sal. I 19 p. 23,20 est *(sc. Mercurius, i. argentum vivum)* . . . -s animalis, de quo qui bibit, non moritur. II 9 -s animalium. GEBER. clar. 2,49 p. 206,36sq. hec *(sc. argentum vivum)* est -s de omnibus bestiis et si quis biberit de isto -e, . . . id est omnia corpora mortua non morientur in eternum. **B** *de vase vel aedificio aquam (benedictam) continenti (usu eccl.):* **1** *ampulla, laguncula – Messkännchen (de re v. J. Braun, Das christl. Altargerät. 1932. p. 421):* DIPL. Loth. I. 122 p. 281,20 -em aureum cum gemmis (*inde* CATAL. thes. Germ. 74,35). **2** *de baptisterio:* **a** *puteus, lavacrum baptismi – Taufbrunnen, -becken, -stein:* **α** *in univ.:* CONC. Karol. A 20 p. 175,30 sanctificetur aqua in -e vel in tali vase, ubi . . . trina mersio fieri possit. 24A,32 ut per omnes dioceses legalia baptisteria constituantur et sacra -s ibidem honorifice aedificetur. FORMA mon. Sangall. 17,19 -s: ecce, renascentes susceptat Christus alumnos. REGINO syn. caus. 1,274 qui *(presbyter)* -es lapideos habere nequiverit, vas conveniens ad hoc solummodo baptizandi officium habeat. CHRON. rhythm. Leod. 311 -es fecit *abbas Hillinus* opere fusili. *al.* **β** *locut.* de -e suscipere, levare *sim. spectat ad actum sponsionis ('Patenschaft'):* CHRON. Fred. 4,42 p. 141,19 quem *(Merovechum)* ipse *(Chlotharius)* de -es excipit. REGINO chron. a. 882 p. 120,4 baptizatus est *Godefridus* et ex sacro -e ab imperatore susceptus. DIPL. Otton. I. 40 Sigifrido, quem sacri baptismatis -e levavimus, . . . concessimus *eqs.* EGBERT. fec. rat. 2,484 'hanc tunicam, mures, nolite', infantula dixit, 'scindere, quam dedit excipiens de -e patrinus.' *persaepe.* **b** *capella, ecclesia sim., ubi baptizatur – Taufkapelle, -kirche:* AGNELL. lib. pont. 28 -es Ursianae ecclesiae pulcherrime decoravit *Neon episcopus.* 50 aedificavit *Petrus episcopus* . . . -em in civitate Classis iuxta ecclesiam . . .; qui -s mirae magnitudinis *eqs.* 67 -em . . . tetragonum, quem . . . Petrus Chrisologus aedificavit in civitate Classis . . ., iste *(Victor episcopus)* ornavit.

IV *translate:* **A** *gener. i. q. origo, principium – Ursprung,*

[Weber]

Anfang: Ps. Boeth. geom. 469 unitas . . . numerus non est, sed -s et origo numerorum. Bruno Querf. fratr. 2 p. 32,11 unde -s et origo regularium monachorum surrexit, ad Cassinum . . . venit *Romualdus*. Otto Frising. chron. 3,14 p. 150,13 Paulus . . . tocius . . . philosophiae -em adiit Greciam. gest. 1,65 p. 92,9 cum . . . aliquid bonum dico . . ., utilitatem potius quam naturae -em intueor. Richard. Angl. anat. I 271 ⌞fistula . . ., que secando pulmonem intrat concavum cordis in sinistra parte⌟ *(i. arteria capitanea)*, ubi oritur adorti, mater scilicet arteriarum vel -s earum. *al.* **B** *eccl. i. q. baptismus – Taufe:* Radbert. corp. Dom. 11,18 ut, si quam peccati maculam post -em traxit *homo*, habeat in hoc *(sc. potu sanguinis et aquae)* undam veniae, qua diluatur. Walth. Spir. Christoph. II 2,113 emplastro -is obducens vulnera carnis et veteres maculas rudis ipse renascitur infans. Adalb. Samar. praec. dict. p. 49,6 genibus provoluta sacrum -em petiit *puella orbata. al.* **C** *medic. et anat.:* **1** *de corporis locis liquida emittentibus:* Ps. Galen. anat. 9 p. 187[C] sub radice linguae sunt duae concavitates, quae -es sive hauritoria appellantur, in quibus saliva digeritur. Albert. M. animal. 1,240 haec orificia vocantur duo -es salivales; . . . -es praedicti etiam nominantur duo salivae hauritoria. 1,365. *adde de vulnere Christi ('Seitenwunde'):* Tract. de cruc. effig. 46 venam desubtus ala usque in -em *(v. notam ed.)*. **2** *de corporis locis mollibus (inter duo musculos vel ossa sitis) ad cauterium apponendum vel ad phlebotomiam aptis:* Tract. de chirurg. 1166 sub humero, ubi -s esse dicitur. *al.* Urso anat. 324 sunt quaedam vacuitates in iuncturis membrorum -es vocatae humorum puritatis. Gloss. Roger. I A 3,21 p. 699,28 in brachiis fiunt cauteria in quatuor -bus brachiorum.

1. fontalis, -e. *script.* -nn-: *l.48. ex fonte veniens, fontanus – aus einer Quelle kommend, Quell-:* **1** *proprie:* Albert. M. animal. 23,36 mas *(sc. ciconiae)* . . . adulterium sentire in coniuge, nisi prius aquis lota sit -bus . . ., falsum est. veget. 7,18 aqua . . . haec *(sc. stans fixum)* neque stagnea neque -is neque fluvialis . . . sufficientem habet convenientiam. **2** *translate i. q. principalis, primordialis – ursprünglich, erste(r):* Ekkeb. Schon. opusc. 4 p. 283,34 Iesu vive, panis . . ., -e lumen sempiternorum luminum. David compos. 3,50,1 p. 287,4 hanc *(castitatem)* sancti angeli ab ipso Domino, omnium virtutum -i p r i n c i p i o, primitus didicerunt (Chart. Carinth. V 125 p. 85,18). Chron. Vill. 18 (MGScript. XXV p. 203,13) ut Pater -em (-is *var. l.*) divinitatis bonitatem in nos transfundat. Albert. M. cael. 2,1,7 p. 122,40 non est *(sc. esse divinum)* vacuum et otiosum, sed potius plenum et -e et effluens et largum. animal. 20,64 in -i universitatis c a u s a (eth. II 10,1,1 p. 600[b], 33. *ibid. al.*). *al. subst. neutr. i. q. origo, originale – Ursprung, das Ursprüngliche:* Albert. M. caus. univ. 1,1,10 p. 24,12 'primum', quod est necesse esse, '-e (*corr. ex* -nn-) erit' ad omnes. *v. et l.64.*

adv. ***fontaliter.** *ex fonte – aus einer Quelle:* **1** *proprie:* Albert. M. metaph. 1,3,4 p. 34,65 in stagnis . . . non paludosis renovatur aqua de fundo -r manans. **2** *in imag. (usu philos.):* Albert. M. intellect. 2,1,2 p. 506[a],2 soli ex lumine sibi substantiali -r convenit luces emittere in mundum. metaph. 5,1,3 p. 214,19 si esse est permanens in actu, oportet eum esse, semper agere et fluere -r esse omnis eius, quod est. *ibid. al.*

2. fontalis *v.* frontalis.

***fontalitas,** -atis *f.* (fontalis) **1** *origo – Ursprung:* Albert. M. intellect. 2,1,12 p. 520[b],13 quod illae formae, quae mundi dicuntur, largitatem suae -is *(i. luminum causae primae et intelligentiarum)* ostendant. **2** *qualitas principalitatis – Eigenschaft der Ursprünglichkeit:* Albert. M. Matth. 6,9 p. 181,84 in eo, quod dicit: 'qui es', quinque notantur, ens . . . primum, simplex, fontale, immutabile, perfectissimum; ex primitate est influentissimum, . . . ex -e causalissimum. metaph. 11,2, 2 p. 485,6 cum causa suae *(sc. primae substantiae)* -is communicet se motu suo et propter se, non est obligata alicui.

fontana *v.* fontanus.

fontanea, -ae *f. fons – Quelle:* **1** *proprie (in pertinentiis chartarum):* Dipl. Otton. I. 407 p. 554,19 in . . . aquis aquarumque cursibus, ductibus, -is, molendinis (*inde* Dipl. Otton. II. 154 p. 174,22). Dipl. Heinr. III. 317 p. 435,5 alterum *(vadum)* . . . cum ripariis, molendinis, aquis aquarumque ductibus, -is, putheis. *in nomine loci:* Cod. Wang. Trident. 33 p. 595, 14 (a. 1214) quem *(i. qui, sc. hospitalis)* et quam *(i. quae, sc. ecclesia)* iacent inter Marcum et Allam in capite Rode ad F-as iuxta rius versus Allam. **2** *alleg. de Maria virgine:* Conr. Saxo spec. 13,5 p. 430,10 ipsa *(Maria)* . . . tamquam ⌞vena fontana⌟ (vera -a, bonus fons *var. l.*) semper fuit effluens *(spectat ad Vulg. prov. 5,18)*.

***fontanella** (fro-, -ten-, -tin-, -nal-), -ae *f.* (fontana) *(parvus) fons, fonticulus – (kleine) Quelle, Quellchen:* **1** *proprie:* Chart. Ticin. 37 p. 107,20 (a. 1270) pecia una sillve . . . a Calle (*i.* Valle) de Inguinera usque ad -am de Carabia (*cf.* p. 101,9 fontanam). *pro nomine loci:* Vita Wandr. 14 (MGMer. V p. 19,22) adsedit iuxta fontem uberrimam, qui vocatur F-a. Gesta Font. p. 11,12 est . . . sacra aedicula haud procul a praefata F-a (-inellae *var. l.; 'Fontenelle'*) coenobio sita. Annal. Plac. a. 1232 p. 454,29 castramentati fuerunt *populares Placentie et Cremonenses* desubtus a loco Florenzole ad F-as. *persaepe*. **2** *translate (usu medic. et anat.):* **a** *de corporis locis mollibus (inter duo musculos vel ossa sitis) ad cauterium apponendum vel ad phlebotomiam aptis:* Roger. Salern. chirurg. 1,560 ad lacrimas oculorum constringendas mittatur seton in -a cartilaginis auris (*inde* Wilh. Cong. chirurg. 363 -inella). 3,665 ibi *(sc. in collo vesicae)* in -a (-inella *var. l.*) duobus digitis supra anum incidatur. Gloss. Roger. I A 3,1 p. 660, 35 cauterium factum in -inalla colli. Wilh. Rubruqu. itin. 6,1 radunt *viri Tartari* etiam tympora et collum usque ad summum concavitatis cervicis et frontem anterius usque ad fr-enellam. *al.* **b** *vena capitanea – Hauptvene:* Iordan. Ruff. equ. 6,34 p. 71,19 circa venam magistram, quae dicitur -a.

***fontanetum,** -i *n.* (fontanus) *fons – Quelle:* Frid. II. Imp. art. ven. 5 p. 130,33 qui *(airones)* remanent in regionibus frigidis circa -a calida, in quibus possunt piscari. *pro nomine loci:* Chart. Rhen. med. I 98 p. 102,15sqq. (a. 861/84) Adalbertus accepit in F-o vineam I . . ., Bernoino dedimus in F-o vinea unam *eqs*.

***fontaninus,** -a, -um. (fontanus; *cf. ital.* fontanino *[v. Battaglia, Dizionario IV. p. 143]*) *ex fonte veniens, fontanus – aus einer Quelle kommend, Quell-:* Antidot. Sangall. p. 99,11 oleo lib. IIII vetus et miscis aqua -a (-iua *ed. perperam, ut vid.*) ses. XXV.

fontanus (fun-), -a, -um. **1** *adi.:* **a** *ex fonte veniens – aus einer Quelle kommend, Quell-:* **α** *proprie:* Antidot. Bamb. app. p. 37,11 solvis *(sc. trociscos)* in aqua fu-a. Ekkeh. IV. bened. II 265 pluris quam vina -a valet medicina, vinum lętificat cor, fons in duplice salvat. Calend. Karol. A p. 1147,3 -as (-os *var. l.*) latices et lucida pocula vitro cerne, ut . . . bibat aeterno regni signatu nomine mensis *(i. Augustus). al.* *in nomine plantae* nasturtium -um *i. q. cardamine, sisymbrium – Brunnenkresse (de re v. Hegi, Flora IV,1. p. 319sqq.):* Tract. de aegr. cur. p. 384,29 ad salutem totius corporis sume . . . neptam, nasturtium -um. **β** *alleg. de Maria virgine: l.6.* **γ** *translate i. q. primordialis, principalis – ursprünglich:* Albert. M. sent. 1,6,1 p. 197[a],6 Pater . . . est -a deitas. div. nom. 4,22 p. 129,78 '-a (*PG 3,696[B]* πηγαίας)', id est primo fundente, scilicet divina *(sc. bonitas). ibid. al.* **b** *aqualis, ex aqua mutatus – Wasser-, aus Wasser verwandelt:* Ekkeh. IV. bened. I 8,7 virtus divina -a parat sibi vina. **2** *subst. fem. (neutr.: l.65) i. q. fons – Quelle:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* Dipl. Karlom. (I.) 51 p. 71,25 de illa -a, que in ipsa villa est. Antidot. Sangall. p. 96,41 alii non ponuntur *(sc. oleum)* ad solem, sed in puteum aut in -a mittunt diebus XL. Transl. Eug. Tolet. 1 in gyro ipsius rivuli multae -ae dulces emanantes aquas. Necrol. Fuld. (MGScript. XIII p. 206,16; cod. 2) siccitas nimia *(sc. erat)*, ita ut etiam siccarentur -a. Chart. Ital. Ficker 401 p. 416,12 si *(sc. quis)* abluerit cepollas . . . vel erbas in -is vel circa -is, emendet V soldos. *al.* **β** *in superstitione paganorum:* Leg. Lang. p. 142,4 qui ad arbore . . . atque ad -as (-am *var. l.*) adoraverit *eqs*. **γ** *in nominibus locorum:* Dipl. Merov. II 3 p. 60,3 a Luponis -a usque Domus -a. Chart. Lux. I 145 p. 169,1 ipsa strata sequitur usque ad Vrsof-am *('Aresborn')*. Annal. Plac. a. 1200 qui *(milites)* apud F-am Cremonenses ex-

pectabant. a. 1250 p. 501,25 Albertus de F-a. *persaepe*. **b** *translate de corporis locis mollibus (inter duo musculos vel ossa sitis) ad cauterium apponendum vel ad phlebotomiam aptis (usu anat.):* TRACT. de chirurg. 1171 manus alicui dolenti iuxta nodum manus, ubi -a dicitur, eum comburimus et . . . ei curam adhibemus. 1186 alicui crus vel pes . . . dolet, sub genu, ubi -a dicitur, ferro calido medetur. IOH. IAMAT. chirurg. 5,4 p. 27,40 pone *(sc. emplastrum)* in summo capitis, ubi dicitur -a capitis.

fonticulus, -i *m.* *(parvus) fons – (kleine) Quelle:* HROTSV. Gong. 93 -us vitreo candore serenus profluxit. GESTA Camer. 3,8 iuxta castrum Montem -us est per multos annos ab incolis sanctae Waldetrudis veneratione servatus. CHART. Eberb. 27 p. 56,2 habitabat *eremita* in silva . . . iuxta -um in valle, ubi decursus sunt rivulorum. ALBERT. M. veget. 6,34 nec rigatur lignum eius *(balsami)* nisi de -o Engaddi. *al.* *in imag.:* EBERH. ALEM. labor. 148 ex hoc -o *(i. grammatica)* rivus abundat aquae.

***fontifer,** -era, -erum. (fons *et* ferre) *aquam efferens, fundens – Wasser von sich gebend, Wasser spendend:* EKKEH. IV. bened. I 23,25 -r ille silex bis percitus est crucis index *(spectat ad Vulg. exod. 17,5sq.).*

1. for, fatus sum, fari. *script. et form.:* *partic. perf.* fact-: *p. 368,8. 13. 15. saepius.* *inf.* fare: *l. 69.* *partic. praes. usu subst.: l. 40. al.* *sensu pass.: l. 68. p. 368,2. al. (partic. perf. sensu pass. persaepe, e. g. p.368,32sqq.)*

dicere, loqui, narrare – reden, sprechen, sagen, erzählen:

I *absol.:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* CAND. FULD. Eigil. II 10,1 larga . . . concessa est c o p i a fandi fratribus (HROTSV. Pafn. 3,2 quo mihi daretur c. tecum *[sc. Thaide]* fandi. *al.*). HRABAN. epist. 57 p. 515,24 ut in initio fatus sum. MILO Amand. II 3,338 hic, aethimologia, tuus confunditur ordo: infans dum fatur, nomen tibi tollitur istud. INVENT. Quint. II 159 (MGPoet. IV p. 1000) cum quo *(Iesu)* nonnunquam fabatur more loquentum sic, velut in domibus loquitur famulus seniori. WALTH. SPIR. Christoph. I 3 p. 67,24 si fari licet. ARNULF. delic. 453 quisnam difficiles fatu res explicet omnes? OFFIC. Willig. p. 29,12 quiddam mirabile fatu factum est. RAHEW. flosc. 4,197 si loquar *(sc. Pan)* . . . de diva prole tonantis, deseret os hora, non rerum copia fantis. *saepius.* **2** non fari, nil fari *i. q. tacere – schweigen:* ALCUIN. epist. 122 p. 179,5 tempora tribulationis sunt ubique in terra nostra fide recedente, veritate non fante. MIRAC. Remacli 2,1 (MGScript. XV p. 439,28) voce in faucibus herente stabamus attoniti nil fantes (loquentes *var. l.*). **B** *rhet.:* EUGEN. VULG. syll. 21,2 est fandi vertex, cui forma subest quoque duplex. THANGM. Bernw. 17 p. 771,13 Leo . . . Vercellensis episcopus, vir litteris eruditus, fandi quoque copia exercitatus. TRANSL. Dion. Ratisb. epist. p. 351[b],28 floreat . . . Athene, fandi et eloquentiae nutrix, philosohorum genetrix. **C** *iur.:* CHART. Pomm. 991 p. 291,27 (a. 1274) ne ista composicio . . . possit inpugnari, eciam de filiis Iohannis . . . instantibus quasi per se fari, id est loqui, nisi valentibus precautum est.

II *pendet:* **A** *enunt.:* **1** *in univ.:* WALAHFR. Wett. 93 fare, precor, . . . quaesitor honoris, quod tibi munus erit. CAND. FULD. Eigil. II 10,9 vulgi sententia fatur, quod quis flammigero valide contactus ab igne ignem flammigero pavitanti mente veretur. SALOM. III. carm. 2,71 rethoris eximii . . . fabor voce Severi: '*eqs.*' WALTHARIUS 515 ubi Guntharius vestigia pulvere vidit, . . . exultans . . . animis frustra sic fatur ad auras: '*eqs.*' *saepe.* **2** *c. sensu praedicendi, vaticinandi:* CARM. cod. Vat. (5330) 17,1 a pelago pluvię sunt Amos fante propheta: '*eqs.*' *(Vulg. Amos 5,8; 9,6).* **B** *acc. c. inf.:* AMALAR. off. 1,3,5 si quis tacito vel verboso sermone voluerit fari non cetera, quae in memoratis officiis continentur, ita aptari meis gradibus quomodo excerpta. HROTSV. Mar. 640 se vidisse novam fantes *(sc. magi)* . . . stellam. **C** *acc. (nom.; ellipt.: l. 68. p. 368,2):* **1** *in univ.:* DESID. CAD. epist. 1,16 p. 39,25 ego . . ., acsi supra vires fari queat, iussioni non obsisto. HUGEB. Wynneb. 6 p. 111, 6 de vino et escarum dapibus multa fare non est opus. VITA Galli II 1256 ut mittant fratres haec talia nuntia fantes: '*eqs.*' HROTSV. prim. 357 quia plus iusto deliquit *Bernrad* inania fando, decidit in bello. EPITAPH. var. II 55,7 famine mellifluus *(sc. abbas Wolpertus)*, pietatis nectare plenus, qua plus enituit, quam fari carmine possit. THIETM. chron. 8,20 p. 518,3 tandem . . . comes . . . haec fatur: '*eqs.*' *persaepe.* *c. sensu confitendi:* ARNOLD. RATISB. Emm. praef. p. 991[B] ut verum fer, adhuc non sum indemnis. **2** *praedicare – predigen:* AMALAR. ad Hild. 38 p. 349,3 qui *(Gregorius)* fatus est omelias evangeliorum numero quadraginta. **3** *nominare – nennen, erwähnen:* **a** *usu communi:* ERCHEMB. CAS. hist. 46 fatus (factus *var. l.*) Dei electus *(sc. Landulfus)* metuens dicti viri *(sc. Pandonulfi)* versutias. DIPL. Loth. III. 61 p. 96,31 in fato loco, id est Quitelineburc. *al.* **b** *in iuncturis c. adv. tam divisim quam coniunctim scriptis:* IONAS BOB. Columb. 1,15 p. 178,13 cum ad cibum capiendum veniret . . . in sepefacto (sepe dicto, supra dicto *var. l.*) caenubio Luxovio. STEPH. Wilfr. 34 p. 229,9 regina . . . suprafacta (-ata *var. l.*). TRAD. Frising. 394 p. 334,35 iam fatus episcopus. VITA Gang. I 4 (MGMer. VII p. 160,21) quam *(summam)* pro superius fato (praefato, memorato *var. l.*) dederat. CHART. Friburg. 66 p. 54,10 ut ex eadem summa pecunie . . . sepefate puelle fundus dotalitius comparetur. CHART. ord. Teut. (Hass.) 359 p. 268,21 testes: arbitri suprafati et Walterus de Thine. *persaepe.* **c** *c. sensu enumerandi:* WALAHFR. Blaithm. 70 singula quid fari per singula verba necesse est? CHART. civ. Halb. 114 de usuris, rapinis et aliis male acquisitis, si hii, quibus ipsorum restitutio fieri debeat, omnino fari et inveniri non possint *eqs.* **4** *canere – singen:* CARM. libr. II 8,2, 16 congrua *(sc. responsoria)* promemus subter testudine templi psalterii melos fantes modulamine crebro. *versibus celebrare – besingen:* RAHEW. flosc. 4,191 inter opes cum te penuria tanta sequatur, Tantale, pulchre sic te Musa poetica fatur. **5** *alloqui – anreden:* EPITAPH. var. II 123,1 siste gradus, itor, paucis te fabor. **6** *appellare – (be)nennen:* TRAD. Frising. 400[b] p. 343,22 (a. 819) in loco fato Suuindkirha. 424 p. 364,8 in loco fato Lintahi. MILO Amand. II 1,136 quod sibi conveniunt genitor, genitrix genitusque nominibus dignis donorum munera fantes: *eqs.*

adi. **1. fans,** fantis. *t. t. iur. i. qui sui iuris est – mündig (de re v. HRG III. p. 738sqq.):* CHART. Pomm. 849 (a. 1267) quod nos *(sc. abbas)* . . . Wezelo civi Stetinensi suisque pueris -bus et non-fantibus, quod volgariter mundig et unmundig dicitur, . . . donavimus septem mansos.

2. fandus, -a, -um. *aequus, iustus – recht(mäßig) (usu subst.):* VITA Balder. 12 -i et nefandi confusio, bonorum proscriptio. *cf.* *fans, fatum, 1. fatus, infans.

[2. for *v.* *fordiro.] **fora** *v.* 1. foris. **2. fora** *v.* forma.

***foragino,** -are. *(cf. ital.* foraggiare, *cf. Battaglia, Dizionario VI. p. 146[c]sq.)* *diripere – plündern:* LAMB. ARD. hist. 153 p. 641,13 eandem *(villam)* nimis laxatis licentie frenis -ando, depredando . . . devastavit *regina.*

1. *foragium, -i *n.* *(cf. francog.* fourrage; *v. E. Gamillscheg, Etym. Wb. d. frz. Sprache. [2]1969. p. 446)* *pabulum – (Tier-)Futter:* NICOL. VICON. hist. 7 (MGScript. XXIV p. 302,33; s. XIII.[in.]) in agricultura periti non solo -o, sed et avena ea *(iumenta)* sustentari asserebant.

2. *foragium *v.* *foraticus.

1. forago *v.* vorago. **2. forago** *v.* 1. farrago.

[forakyno *v.* coracinus.]

foralis, -e. **1** *adi.:* **a** *ad forum spectans, pertinens – den Markt betreffend, Markt-:* DIPL. Otton. II. 308 p. 365,25 quicquid . . . ex omnium commercio vectigalium vel ex iure -i . . . possit provenire (*inde* DIPL. Loth. III. 34 p. 57,25). DIPL. Loth. III. 29 p. 46,12 episcopus forum suum cum omnibus -bus institutis . . . liberam transferendi habeat potestatem. ALBERT. M. pol. 4,3[c] tertia *(sc. pars civitatis)* . . ., quae circa forum, dico autem -em (*p. 1291[a],4* ἀγορᾶιον), quae circa venditiones et emptiones . . . demoratur. **b** *forum habens – einen Markt habend:* CHART. Zoll. II 132 p. 78,2 (a. 1274) in villa -i de Reitvelden (*cf.* 123 de foro Rietvelden). **c** *iudiciarius, iudicialis - das Gericht betreffend, Gerichts-:* CONC. Merov. p. 171, 18 cognovimus . . . quosdam clericorum infreniticus ad -es reorum sententias . . . accedere. CHART. Brand. A VIII 40 p. 126,27 litibus -bus adesse. **2** *subst. neutr. i. q. tributum quod ex foris percipitur – Marktsteuer:* CHRON. Andag. 5 p. 17,4

[Weber]

cuius *(mercati)* omnes iusticias, theloneum, bannum, . . . -ia . . . potestativo iure optinuit *abbas* tempore, quo advixit *(cf. notam ed.)*.

***foralitius** *v.* *pharolititus.

foramen, -inis *n.* *script.* vo-: *l. 48.* *form. nom. pl.:* -rmida: *p.370,17.* -nia: *p.370,20.*

apertura – Loch, Öffnung: **1** *spectat ad res:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* MAPPAE CLAVIC. 98 ut in medio operculo sit parvum -n et in ipso -e stilus ferreus. LIUTPR. antap. 6,8 p. 156,24 per -a laquearis tres sunt funes. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 381G -a domus sint obstructa, ne frigus potionatum attingat. HILDEG. caus. 2,274 caseus plurimis -bus perforatus. ALBERT. M. veget. 6,170 ibi *(in dorso nuclei palmae)* est -n strictum . . ., per quod germen suum egreditur. animal. 1,238 digiti fistulatoris, qui huc illucque ante -a fistulae moti frangendo voces faciunt modulas. CHART. Lux. VIII 120 p. 135,35 ad obstruenda -a venne, que vulgo vocantur grůntlocghyr. *persaepe. v. et p.370, 32. vol. I. p. 1250,44. c. notione latebrarum:* THIETM. chron. 4,21 comes . . . ex uno -e ab excecati amico sagitta valente vulneratus est. **β** *os, ostium – Mündung, Eingang:* ALBERT. M. animal. 8,134 in cuius *(texturae)* extremitate construit *aranea* -n (*cf. p. 623a,4* ἐπὶ τοῖς στομίοις), in quo stat insidiando praedae. **γ** *os dolii – Spund(loch):* EINH. Marc. et Petr. I 3,11 p. 251,49 is, qui et flasconem impleverat et id ipsum, quod illi datum fuit, de eodem -e traxerat. **δ** -n latrinae: CAES. HEIST. mirac. I 2,26 p. 98,30 'ego', inquit Iudaea, 'tribus vicibus te *(sc. filiam baptizatam)* sursum traham per -n latrinae sicque remanebit ibi virtus baptismi tui'. **ε** *fenestra obliqua – Luke:* CHART. scrin. Col. B 916 (a. 1254) domus Werneri . . . nullam fenestram seu -n, quod 'rochus' dicitur, per tectum suum versus curiam . . . Godescalci debet habere. **ζ** *scissura – Schlitz:* EBO BAMB. Ott. 2,13 p. 77,7sqq. -n . . ., ubi, quod voluisti, sacrificium inferas *(sc. Herimannus)*, attende; . . . qui *(Herimannus)* . . . dragmam argenti in -n iactavit. CONST. Melf. 1,74 p. 247,13 ut in scrineo uno tres claves diversas et -n (formem *var. l.*) obliquum ad immissionem auri habente . . . percepta pecunia reponatur. **η** *spatium – Zwischenraum:* VITA Boniti 16 (MG Mer. VI p. 128,11) infra biquadrum claustra gemina munitione crebrisque arcuum macheriae -bus (fominibus *var. l.*) manent *columnae*. VITA Adalb. Prag. A 11 inanem purpuram in rugas complicuit et per coeuntium ianuarum -a emittens hoc fertili dono manum pauperis accumulavit. **ϑ** *fauces – Schlucht:* IOH. PLAN. hist. 9,25 in litore . . . maris est quidam mons parvus, in quo est quoddam -n . . ., unde in hyeme exeunt tam magne tempestates ventorum, quod *eqs.* **ι** *de laesione i. q. rima, fissura – Spalt(e), Riss, Lücke:* WALAHFR. Wett. 470 talis *(criminosus)* aquas haurit pertuso vaso receptans, quodque diu inmisit, sorbente -e (v- *var. l.*) linquit. VITA Meginr. 9 p. 447,26 hoc *(sc. venerationem reliquiarum)*, qui advenerant maligni, per -n quoddam parietis eum agentem inspiciebant. CHART. Bern. II 281 p. 308,9 ianitores . . . custodiant, quod in ponte non fiat -n, per quod dampnum alicui possit oriri. *al.* **b** *latius:* **α** *loculamentum – Fach:* CHART. Rhen. inf. I 190 p. 122,16 (spur. s. XII.med.) in supremis -bus . . . scrinei inveniuntur, quę distribuenda prescripsimus. p. 122,20sq. qui *(solidi)* in ceteris . . . scrinei -bus reperiuntur . . .; centum pauperibus V, sicut in ultimo -e inveniuntur, divisi. VITA Norb. II 80 p. 1313A corpus Dominicum, quod in cistis vel in -bus per decem . . . annos reposuerant *viri et mulieres*, referebant. **β** *(con)cavum, parva cella – Höhle, Aushöhlung, kleine Nische:* NORBERT. IBURG. Benn. 18 p. 884,12sqq. quod *(altare)* retro concavum -n, quo quis intrare vix posset, panno praetendente obtexerat *eqs.* WIBERT. GEMBL. Hildeg. 134 illam . . . in -e petre atque in caverna maceriae ab estu, turbine et pluvia protegendam . . . abscondit *Deus*. CAES. HEIST. hom. exc. 177 p. 136,5 forficem ad usus meos sine licencia servavi *(sc. Lupertus)*, est enim in -e talis parietis. ALBERT. M. animal. 7,83 exeunte aliqua ape de -e (*antea:* caverna; *p. 599a,27* κοιλίᾳ), in quo habitat. *pro nomine loci:* CHART. Aschaff. 44 p. 167,27 (a. 1223) Otto Niger de F-e. CHART. Stir. IV 423 circa lapidem, qui F-n dicitur. **γ** *transitus, conexus – Durchgang, Verbindung:* TRANSL. Dion. Ratisb. 25 p. 365b,34 ostiola latent, ubi in modum testudinis aditus mergitur, ubi caecis -bus crypta adiri poterit. ALBERT. M. animal. 8,8 quae . . . femina *(sc. muris montani a fovea eiecta)* . . . alio -e fraudulenter facto usque ad thesauros ciborum habundantius per hyemem furto pascitur quam mas, qui eam eiecerat. *al.* **δ** *affluxus, effluxus – Zu-, Abfluss:* CHART. Worm. 44 (a. 1016?) excepimus duo -a . . ., quorum alterum nostrę piscinę, alterum abbatissę . . . concessimus. CHART. archiep. Magd. 339 p. 447,37 -n . . . curie eorum *(fratrum)* contiguum claudant, ubi aquam libere colligant. CHART. civ. Halb. 40a quatinus per fossam faciendi -n conveniens ad aqueductum nobis *(sc. capitulo ecclesiae)* licentia tribueretur *eqs.* **2** *spectat ad anim.:* **a** *de aperturis corporis:* FRAGM. Sacram. Arnon. add. p. 59,29 effuge *(sc. diabolus)* liquefactus . . . de vescia *(sic)*, de -e alvi, de urina. UNIBOS 121,3 caudam *(sc. equae)* levat plus solito, in naturae -e nummos certat inmergere. ARS med. 5 p. 423,6 cuius *(cordis)* dextra et leva -rmida duo aures appellantur. ALFAN. premn. phys. 8,1 p. 81 duo -a (*PG 40 p. 649A* πόρους) sensus in naso fecit *Deus*. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 89,24 solidiores sunt ipsorum *(spondilium)* iuncture et -ia eorum illic ampliora. *persaepe. v. et l.39.* **b** *de vulneribus:* LEX Frision. add. 3a,13 si . . . ex altera parte *(sc. nasi)* telum exierit, ita ut tria -a facta sint *eqs.* VITA Adalb. Prag. A 30 p. 158,17 profluit purpureus sanguis per -a utriusque lateris. MAURUS phleb. p. 7a clauso . . . -e (vulnere *B*) flebotomiae cum digito. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 24,29sq. cum intromittant *vultures* caput suum et collum per strictum -n corii intus in cadaver extrahendo, quicquid est intus, per id -n, caput et collum eorum est sine pluma. *saepe*.

foraminosus, -a, -um. **1** *perforatus, fistulosus, spongiosus – löchrig, porös, schwammig:* **a** *natur.:* ALBERT. M. meteor. 4,2,10 p. 260,14 lapides . . ., quos vulcanus eicit, sunt -i multum et natant super aquam propter multum aeris interceptum in foraminibus eorum. veget. 2,90 de foliis plantarum magnarum lata . . . folia habentium cito epotatur humidum et tunc folia fere omnia -a efficiuntur. **b** *anat. et medic.:* CHRON. Reinh. a. 1204 p. 568,18 carnis superficies quadam scaturigine pustulas et apostemata -a producens totum corpus tamquam sacer ignis occupavit. ALBERT. M. animal. 1,526 quod *(os nasi)* colatorium vocatur, quod totum . . . est -um in aequalibus foraminibus (*sim.* 12,140). **2** *cavus, cavatus – hohl, ausgehöhlt:* CHRON. Reinh. a. 1216 p. 590,52 Dominici thecam corporis mures de altari corripiunt et ad subterraneas et -as suorum habitaculorum latebras pertrahunt.

***foraminulum,** -i *n.* (foramen) *cella (favi) – Zelle (der Bienenwabe):* EKKEH. IV. bened. I 24,37 vult *dux apis* . . . in cameris (gloss.: -is) cerę stirpem generis refovere.

***foraneus,** -a, -um. (foras; *per analogiam ad* extraneus *formatum*) *usu subst.: l.52.55.62.* *extraneus, alienus – auswärtig, fremd:* **1** *in univ.:* CHART. Hans. add. 600,1 p. 382a,11 (s. XI.med./ex.?) mercator . . . -us, postquam civitatem introierit, quocumque placuerit ei, hospitetur. 600,2 p. 383b,41 provideat . . . sibi quisque -us, quod infra XL dies omnes merces suas . . . vendat. *al.* CHART. Rhen. inf. II 436 aliqui -i mercatores . . . nostram ingressi . . . civitatem. CHART. select. Keutgen. p. 170,30 si . . . aliquis -orum metum alleget, quod in Colonia agere non audeat *eqs.* **2** *qui alieni iuris, in aliena dicione est – unter anderer Herrschaft stehend, zu einem anderen Machtbereich gehörend:* CHART. Lamb. Leod. 448 p. 544,12 (a. 1255) canonici -i et alii residentes, qui tempore voti emissi Leodii minime morabantur *eqs.* (*sim.* CHART. Traiect. 1612 p. 360,40 de fratribus nostris et concanonicis, qui -i nuncupantur. *al.*). CONST. imp. III 187 ut, si civis alicui -o movere habeat questionem, illum non in civitate, sed extrinsecus coram suo iudice debeat convenire.

***foranus,** -a, -um. (foras) *extraneus, alienus – auswärtig, fremd, einem anderen zustehend:* CHART. Sangall. A 140 (a. 795) in talem censum . . ., ut per annis singulis . . . duas anzingas . . . illos *(infantes)* segare et intus trahere et in -o opere in dies tres (*cf.* 686 VI dies ad forinseca opera).

foras. *script.:* faras: *p.371,12.* fora: *p.371,41.42.*

I *adv.:* **A** θύραζε – *hinaus, heraus, nach draußen:* **1** *in univ.:* PACTUS Alam. 5,2 si oculus ille -s exierit *eqs.* CONC.

[Weber]

Karol. A 39A,123 p. 404,6 ut nullus *(sc. monachus)* -s, nisi per licentiam, egrediatur. VITA Ludow. Pii 64 p. 552,16 bis dixit 'huz! huz!', quod significat -s. TRACT. de caus mul. 69 capit. p. 11 si matrice -s paret. 68 si matrix -s (forcos *cod.*) parit. RICHER. REM. hist. 4,96 p. 297,9 ut Ottonem regem Galliis inducerent *Adalbero et Odo* et reges ingenio et viribus -s expungerent. ANNAL. Plac. a. 1189 p. 467,34 quidam . . . miles currens cum equo traxit eum *(imperatorem)* -s (*ex* GESTA Frid. I. imp. B p. 96,7 de flumine). *persaepe*. **2** *cum verbis mittendi, expellendi sim. i. q. de, a(b) – fort-, weg- (fere abund.):* LEG. Lang. p. 41,6 leprosus . . . expulsus foris (-s *var. l.*) a civitate. BOTAN. Sangall. 62,2 macula . . . in ipsa die de oculo faras extrahit *(sc. herbae pulvis)*. RATPERT. cas. 5 (12) p. 174,3 monachis nostris, qui secum *(sc. cum episcopo)* soliti erant commorari, . . . a se -s transmissis. LEG. Lang p. 465b,39 quod . . . expulsti *(sc. Petrus)* eum *(Martinum)* per virtutem -s de ipso prato. GREG. CAT. chron. II p. 234,21 Eulalius . . . -s in Campaniam mittitur. *al. v. et vol. III. p. 42,55*. **3** -s dimittere *sim. i. q. excipere – (her)ausnehmen:* CHART. Fuld. B 188 p. 284,8 (a. 791) quicquid . . . proprietatis habemus . . ., extra illum caeptum, id est bifang . . ., coeptum illum -s dimitto (*sim.* 190 p. 287,16). CHART. Sangall. A app. A 7 p. 386,30 quicquid . . . habere visi fuistis *(sc. fratres)* in . . . locis prefatis, nisi -s dimisistis mancipiis XII *eqs*. DIPL. Arnulfi 175 p. 265,26 tradidimus omnem . . . proprietatem . . . cum . . . mancipiis exceptis his, quae ipse Meginuuart cum consensu episcopi -s reliquit. **B** *extra, foris – draußen:* **1** *in univ.:* **a** *usu communi:* FORM. Senon. I 41 p. 203,30 res proprietates meas tam in civitate illa quam et -s in ipso pago *(sc. transfundo)*. HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,14 episcopus . . . -s manebat. RUOTG. Brun. 22 p. 23,5 erant ei foris (-s *var. l.*) pugne, intus timores. MARIAN. chron. a. Chr. 1087 p. 559,22 qui . . . -s erant, audientes ista irruerunt supra castellum. *al.* **b** *pendet ab* in: LEG. Lang. p. 375a,9 si ab infra in -s salierit *caballus*. COMPOS. Luc. I 15 cum . . . battis *(sc. metallum)*, . . . tornatur de intro in -s. MOSES PANORM. marisc. 15 inflatio de nervis in -s. in -a(s) *i. q. prorsus – weiter (cf. ital.* [all']infuori; *v. Battaglia, Dizionario VII. p. 1001):* GREG. CAT. chron. II p. 207,16 Gosbertus . . . concessit . . . monasterio . . . curtem de Colle Stacti a fossato de Raganello in -s. REGISTR. Trident. IV p. 282,25 a termino posito in novale Oti de Çunco in -a usque in fosato Burcii. p. 282,33 dicimus, unam viam debet ire a salgario in -a usque in Balaono. **c** *pendet a* de: *v. vol. III. p. 203,43*. **2** *extrinsecus – äußerlich:* GODESC. SAXO conf. p. 57,11 manifestum est . . ., quicquid -s futurum est in opere, iam factum esse a te *(sc. Deo)* in praedestinatione. theol. 22 p. 301,19 nos erimus reformati intus similes ei *(Deo)*, ille simile nobis -s dignatus est fieri (*item* p. 313,17). **3** *eo amplius – darüber hinaus, zusätzlich:* CHART. Alsat. B 353 (a. 792) quicquid in illis locis visus fui *(sc. Helphantus)* habere . . ., preter quod supra relaxavi, -s sive lucratus fueram ex isto die, de quo istud tradidi, . . . trado.

II *praep. c. gen. vel acc. (pendet* de *instar gen.: p.372,2. v. et vol. III. p. 43,40):* **A** *c. respectu loci:* **1** *foris a(b) – außerhalb von:* **a** *in univ.:* LULL. epist. 128 p. 266,13 illas . . . feminas intra cellam vestram non recipiatis *(sc. abbatissa)*, sed -s monasterium excommunicate ab ecclesia Christi sedeant. COD. Lauresh. 1968 ego . . . Gunbertus dono . . . unam aream -s murum civitatis Moguntie. WALTH. SPIR. Christoph. I 20 eam *(Niceam)* -s palatium decollare precepit *rex. saepius*. -s extra: HUGEB. Willib. 4 p. 100,7 non poterant *socii Willibaldi* regem invenire, qui . . . fugerat -s extra regionem illam . . . cladem, quae erat super regionem illam. *v. et l.64*. **b** *c. respectu directionis:* LEX Baiuv. 1,4 si quis servum ecclesiae vel ancillam ad fugiendum suaserit et eos -s (fores, extra, extra -s *var. l.*) terminum duxerit *eqs*. ALCUIN. epist. 246 p. 398,33 fratres nostri . . . populum . . . -s ecclesiae expulerunt. ROD. GLAB. hist. 5,7 p. 224,7 qui *(Gerardus monachus)* . . . gravi somno depressus . . . delatus est -s monasterii. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 76,15 quorum *(ossium)* unum exit longe -s alam. *al. locut.* -s bannum (-s de banno) mittere *i. q. extra bannum ponere – außerhalb des Bannes stellen, des Bannes entheben:* FORM. Ratisb. III 32 episcopus ad comitem, ut aliquas res -s bannum mittat. LEG. Lang. p. 531b,23 quod vos *(sc. comes)* . . . mittatis suas *(sc. Martini)* res -s de banno. p. 564,21 si . . . comes eius *(hominis)* proprietatem -s bannum miserit. **2** *trans, ultra – jenseits, hinter:* TRAD. Frising. 19 p. 47,8 (a. 763) transfundavi *(sc. Reginpertus)* . . . portionem meam . . . -s montes in villa Slehdorf nuncupante. 177 p. 170,26 -s montes in loco, qui nuncupatur Pettinpach. *v. et p.434,58*. **3** *supra – über . . . hinaus, weiter (als):* LEG. Lang. p. 34,26 si quis focum foris (-s *var. l.*) novem pedem a focularem portaverit. -s super: LEG. Lang. p. 315b,42 si quis focum -s super novem pedes a focolari portaverit. **B** *c. respectu temporis i. q. post – nach:* ACTA imp. Winkelm. I 630 p. 507,42 (a. 1233) iuravit . . . Ugo de Baucio et Insbernus -s captionem pura voluntate . . . omnia supradicta attendere. *cf.* deforas.

forast- *v.* forest- *praeter:*

1. forasticus, -a, -um. **1** *exter(us) – äußerlich:* **a** *corpor.:* RECEPT. Sangall. I 62 item ad -o fico. 80 remedium ad omnes tribulationes corporis -as. **b** *spirit. i. q. mundanus – weltlich:* ALDH. ad Acirc. p. 71,22 saeculares . . . et -ae philosophorum disciplinae. BONIF. epist. 63 p. 130,4 talibus *(falsis sacerdotibus et hypocritis)* et cum paganis . . . nostri labores et pugne -e videntur esse. EPIST. Bonif. 64 p. 133,8 quamvis . . . -e pugne pernicies seva sit. FORM. Augiens. C 22 ubique in vestro solacio confido, veluti daret *(sc. paternitas vestra)* hoc sedulo in actu, tam divinis quam -is rebus. **2** *extraneus – auswärtig:* LEX Raet. Cur. 2,13 si ipsi liticantes aut pro infirmitatem aut per -as ambascias ipsas causas agere non potuerint.

2. *forasticus *v.* *foresticus.

***foraticus,** -i *m. (usque ad s. X.) vel* ***foragium,** -i *n. (a s. XI.)* (forare, *francog. vet.* forage; *cf. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 2051 et D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 472) script.:* -atagium: *l. 59*. -thi-: *l. 38. acc. pl.* -us: *l.37. usu adi.: l.41.*

vectigal pro foratione vini exactum – Anstichsteuer: DIPL. Pipp. 6 p. 10,30 nec -co nec rotatico nec pontatico . . . exigere (*inde* 43 p. 63,4). FORM. Senon. I 36 p. 201,34 nec rodoticus nec -cus nec pulveraticus . . . exhactare. ACTA reg. Burgund. 6 in fredis, in theoloneis, in -thicis. HUGO FLAV. chron. 1 p. 363,32 (chart. Berengarii) dedimus *(sc. episcopus)* . . . decimam -ci nostrae civitatis de vino (*inde* DIPL. Otton. I. 140 p. 221,16 dedimus . . . decimam partem vini . . ., quod vinum -cum vocamus). ACTA imp. Stumpf 122 p. 152,15 mercatum, theloneum, -ium vini . . . abbati . . . concedimus. HIST. Torn. 3,6 p. 335,9 -ia . . . cambarum . . . et redditus vasorum vini inter utrosque equis partibus divisit *Eligius*. DIPL. Heinr. II. 517 p. 666,23 -ia atriorum et indominicatorum . . . sint ecclesiae. CHART. Helv. arb. 38 p. 65,39 quod, si canonici emerint vinum et postmodum vendiderint illud, solvant iuxta -ium. *al.*

***foratio,** -onis *f.* (forare) **1** *iur. i. q. vectigal pro foratione vini exactum – Anstichsteuer (de re v. l. 31):* CHART. Helv. arb. 5 p. 7,16 (a. 1184) hospitalitatem, placitum generale, -es vini et totum ripale . . . debet *comes* ut dominus possidere (*sim.* 19 p. 33,7). **2** *t. t. medic. i. q. perforatio,* ἀνάτρησις – *Durchbohrung, Trepanation:* ALBERT. M. animal. 22,86 corium superossis pilis abrasis in pluribus locis cum gracili subula perfodiatur, ita ut -o ad medietatem superossis perveniat.

***foraturium,** -i *n.* (forare) *vectigal pro foratione vini exactum – Anstichsteuer:* LAUR. LEOD. gest. 9 p. 496,21 sub eo *(abbate Fulcrado)* ista ecclesia amisit . . . -a (foratagia *2 p. corr.*) vini civitatis et pugillum.

foratus, -us *m.* *actio forandi – das Bohren:* WALAHFR. carm. 74,11 valido secat *(sc. mus)* -u peragens opus hoc *(sc. casei forandi)* ingens.

***forbannio** (fur-, -andio, -anio), -ivi, -itum, -ire. *(franc.* firbannjan; *v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 2054 et Stotz, Handb. 2,VI. § 119.1sq.) script.:* fer(re)b-: *l.71.72.* frob-: *p.373,13. form. coniug. I.: p.373,4. partic. perf. usu subst.: p.373,2.7.15. al.*

1 *exiliare, proscribere – (ver)bannen, mit Acht belegen:* **a** *in univ.:* LEX Sal. Merov. 49,3 si . . . in testimonium vocati . . . noluerint ea, quae noverint, iurati dicere et fer-ti fuerint. 113 p. 263,5 adducat VII rachymburgiis ferre-tus. LEX Ribv. 90 de ho-

mine -to; si quis hominem, qui fu-tus est, in domo recipere praesumpserit. CHART. Ital. Ficker 304 p. 339,3 -ditus expellatur de terra aut *eqs*. INNOC. IV. registr. A 242 qui *(clericus)* ... de Pisana civitate ac diocesi extitit -atus. ANNAL. Ianuens. III p. 181,31 eis *(sc. qui inventi fuerunt)* ... de omnibus ... civitatibus societatis ... perpetuo -tis. ANNAL. Plac. a. 1271 p. 552,7 quod quilibet -tus comunis Placentie posset reddire in civitatem Placentie usque ad unum mensem. SALIMB. chron. p. 199,24 statim imperator -vit eos *(milites nobiles de Parma)* et precepit palatia eorum destrui. *al. v. et l.26.38. vol. III. p. 422, 63sq.* **b** *ad tempus exiliare – vorverbannen, mit vorläufiger Acht belegen:* CONST. Melf. 1,53,2 p. 214,28 quod per manifestam fugam ex maleficio fuerit -tus (fro-, -ditus *var. l.; sc. contra quem inquisitio facta fuerit*). 2,20 p. 325,7 bannitos et -tos ... secure in exercitu ... volumus commorari (*sim.* CHART. Stir. II 457 p. 570,8 bannire et -ire). ACTA imp. Winkelm. I 825 quod propter crimen quoddam ... extiterit *fidelis noster* -tus nec foriudicacionem ... asserat subsequtam *eqs*. **2** *(ad tempus) retinere, confiscare – (vorläufig) beschlagnahmen:* CAPIT. reg. Franc. 20,17 de toloneis, qui iam antea -ti fuerunt, nemo tollat (*inde* LEG. Lang. p. 487[a],16).

***forbannitio** (-andi-, -cio), -onis *f*. (*forbannire) *bannum, exilium, proscriptio – Verbannung, Acht:* **1** *in univ.:* CHART. Steinf. 121 p. 95,39 (a. 1263) quos *(sc. qui monetam falsabant)* ... predecessor *(sc. archiepiscopi)* coram se in ius vocatos ... proscripsit et perpetuo forbannivit proscriptione et -e ... per sedem apostolicam confirmatis. **2** *exilium ad tempus statutum – Vorbann, vorläufige Acht (de re v. HRG V. p. 1035sq.):* ACTA imp. Winkelm. I 825 (a. 1238) cum solus lapsus temporis -cioni prestitutus, infra quod post suam contumaciam eo in iudicio comparente purgare <se debet> *fidelis noster*, foriudicacionem aliquam non inducat. 846 licet annus elapsus fuerit a tempore -dicionis ipsius *(Guillelmi) eqs*.

***forbanno** *v*. *forbannio.

***forbannus** (froda-), -i *m*. *(franc.* fir *et* bannus, *cf. francog. vet.* forban; *v. p.372,65)* **1** *exilium – Bann, Acht:* CAPIT. reg. Franc. 61,4 ut comes, qui latronem in -o miserit, vicinis suis comitibus notum faciat eundem latronem a se esse forbannitum, ut illi eum non recipiant (*inde* LEG. Lang. p. 497,48). 273,6 p. 314,2 ipse in -um mittatur, qui ad iustitiam reddendam venire noluerit. 278,3 p. 344,22 si ... tales, ut praediximus, ad mallum adduci non potuerint, in -um mittantur. *v. et l. 59.* **2** *proscriptio, confiscatio ad tempus – vorläufige Vermögenseinziehung, 'Fronung' (de re v. HRG I. p. 1312sqq. et V. p. 779sqq.):* CAPIT. part. Saxon. 27 si quis homo fideiussorem invenire non potuerit, res illius in -o mittantur, usque dum fideiussorem presentet.

***forbatutus** (fer(ro)b-, fur-, -bot-, -attu-, -atid(us), -atuos, -udus *sim.*), -a, -um. *(franc.* fir *et* *batatus; *cf. francog. vet.* forbatre; *v. Stotz, Handb. 2,VI. § 119.2) usu subst.: l.58.60. (occisus) cuius mors non persequendus est – (Erschlagener) für den kein Wergeld zu entrichten ist:* LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,2 iaceat *(sc. raptor occisus)* ... -atuos (-otuos *var. l.*; -dus [fer-tus *var. l.*] LEX Sal. Pipp. decr. Child. 4). LEX Ribv. 80[tit.] de homine fu-ttudo (-ttudo, fu-ido, furbamnudo *sim. var. l.*). 80 de homine fu-ttudo (forban, furbannito, -ttuto *sim. var. l.*). FORM. Turon. 30 p. 153,18 in sua culpa secundum legem ipsum ferrobattudo (ferro bat[t]udo *var. l.*) fecit. FORM. Senon. I 17[tit.] de homine -do. p. 192,6 hodie ipso facio in frodanno et fe-do (fi- *a. corr.*).

[forbeo *v*. sorbeo: CHART. Carinth. V 170 p. 116,29.]

***força** *v*. *fortia.

***forcapium** (fur-, fur camphi(o, -um), -phi-), -i *n*. *(franc.* fir *et* capere; *cf. Stotz, Handb. 2,VI. § 119.3) pretium redimendi – Rückkaufpreis:* CAPIT. reg. Franc. 102,19 ut nemo -um (fur capiant *var. l.*) de mancipiis ... recipere subiaceat (*inde* LEG. Lang. p. 501[a],41 ut nemo ⌊furem camphium de mancipiis⌋ [furem de mancipiis camphionem *var. l.*] ... recipere presumat). 140,1 de -is (fur capiis, -phiis *var. l.*).

***forceapum**, -i *n*. (*anglosax.* foreceap) *venditio ante tempus facta – vorzeitiger Verkauf:* CHART. Hans. add. 599 p. 381,4 (s. XI.[med./ex.]) non licebat eis *(hominibus imperatoris)* aliquod -um facere buruhmannis (*v. notam ed.; cf.* 600 p. 383,31 forcop).

***forcella** (fosc-), -ae *f*. (furcilla, *ital.* forcella) *clavicula – Schlüsselbein (de re v. J. Hyrtl, das Arabische und Hebräische in der Anatomie. 1966. p. 121sqq.):* PS. HIPPOCR. phleb. 127 vena capitanea legat crucem, iudicat *(an leg.* indicat?*)* cervella et fistulas ..., ubi invenire potest, primo loco in flexu brachii, in fos-a mediana. 147 fleotoma in cervice, in -a et in auricula. 150 vena splenetica iacet super -a, quorum -a premit nervus, nervus continet vena. 166 meson iacet in brachio in -a.

forceps, -ipis *vel* **forpex,** -icis *vel* **forfex,** -icis *f*. *script.:* -phex: *l.30.* -rvex: *l.38.47. form.: nom. sg.:* -ficus: *l.26.* pex: *l.45. plur. pro sing.: l.21.27.30.37.41. saepe.*

1 *instrumentum ad tenendum aptum,* τομεύς – *(Kneif-)-Zange:* MILO Amand. I 7 p. 479,13 fabrili instrumento, tenaci ... -cipe usus de gengivis ... duos dentes eduxit. EGBERT. fec. rat. 1,623 calibem faber ardentem cum -cipe versat, ne *eqs*. PASS. Colom. 3 candentem ... -cipem, qua malleator corpus eius ... vellendo cruciavit, ... nullificavit. VITA Karoli M. 2,20 p. 186,10 a latere ... adunca -cipe lanceam extrahere. BRUNUS LONG. chirurg. 1,13 p. 111[C] si -cipes vulnus intrare nequeunt. *saepius. v. et l.29.* **2** *instrumentum ad incidendum vel tondendum sim. aptum,* ψαλίς – *Schneidwerkzeug, Schere:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* VITA Elig. 2,52 adstitisse sanctum Eligium ... cultellum ... vel -ficem in specie medici manu gestans. ARS med. 65 (MittellatJb. 22. 1987. p. 33) -ficus *(cod. K)*, -fices *(cod. G)*. WILH. HIRS. const. 2,39 p. 1099[B] capillos cum -cipe tondere. CARM. cod. Vindob. (806) 53 -fice fila, pilos cape -pice, -cipe ferrum. EPIST. Teg. II 157 p. 187,36 nummos istos, cingulum et -phices ... recipiatis. CHART. Hans. 432 p. 146,35 magna -fex tonsorum pannorum vendita. BERTH. RATISB. serm. exc. 22 p. 17,23 ut ... sartor sine -fice et acu ..., ita fides sine operibus. *persaepe. v. et p.369,66. in nomine hominis:* CHART. scrin. Col. A II 2 p. 69,19 (a. 1135/75) Arnolt -fex et incisor (*item* p. 71,2). **β** *in actu symbolico (usu iur.; de re v. J. Grimm, Dt. Rechtsaltertümer I. 41899. p. 232. 236sq.):* LIBER hist. Franc. 24 p. 280,20 haec sunt -fices (-cipes, -vices *var. l.*) et, ecce, gladius; sic mandant filii tui *(sc. reginae)*, si vis tundere aut gladium peremere. COD. Karol. 83 p. 617,33 imperator emisit illi *(duci)* suos legatos ... ferentes secum vestes ... et spatam vel pectinae et -cipes patricium eum constituendi. THEOD. TRUD. Bav. 25 illud ... recogitans sanguine sanguinem lavari, -em et flagellum in manibus eius ponere. *v. et p. 90,58.* **b** *translate:* **α** *anat. de membris cancri:* CATAL. thes. Germ. 43,20 (a. 1025) pex cancri fabrefactus. 75,3 -pex canceris auri circumdata. ALBERT. M. animal. 2,96 quae *(manus cancri)* -vex a vulgo vocatur. *al.* IOCALIS 720 cancer currentis comprehendit -pice caudam. **β** *milit. de ordine exercituum (de re v. RE VI. 1909. p. 2855sq.):* TRANSL. Dion. Ratisb. 12 p. 361[a],9 si cuneis hostis fortiter incedat, tu -ficem pandens hunc excipito; si -ficem hostis obpandat, tu cuneis hostes confertissimos irrumpito. *Weber*

***forcia** *v*. *fortia. ***forcio** *v*. *fortio.

***forco** *v*. *furco.

***forconsilio** (forsc-), -are. (foras *vel* foris *vel theod. vet.* fir- *[v. Stotz, Handb. 2,VI. § 119] et* consiliare [*cf. theod. vet.* firrâtan]; *cf. francog. vet.* for(s)conseillier *[v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 2083]) male consulere, prodere, destituere – übel beraten, verraten, Verrat begehen (an):* CAPIT. reg. Franc. 205,2 ut nemo *(sc. regum)* suo pari suum regnum aut suos fideles vel, quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem regium pertinet, discupiat aut fors-et (*inde* 242 p. 155,16 -et. 246,1 fors-et). 242 p. 155,5 nec in vita nec in membris neque in regno illorum eos *(fratrem et nepotes)* -bo *(sc. Ludowicus rex)* in hoc, ut ipsi erga me similem promissionem faciant (*sim.* 270 p. 299,2. 250 p. 192,9.18).

[forcos *v*. foras.]

***fordiror** (for diror), -iri. *(theod. vet.* fordaron; *cf. Ahd. Wb. III. p. 1182sq.) poscere, (re)petere – fordern, herausverlangen, einklagen:* TRAD. Frising. 473 (a. 822) ob quam causam pacificandam venit ... Hitto episcopus et Orendil comis et alii multi nobiles homines cum eis, et for direbatur Adal-

ker *(i. defensor episcopi)* ipsam rem in Snelhardum et Kerhelmum, qui hoc ipsud predicto episcopo in proprietatem tradiderunt.

***fordro** (far-, -do), -onis *m.* (-onus, -i *m.: l.9)* *(theod. vet.* ford(a)ro; *cf. Ahd. Wb. III. p. 1179sqq.)* *form.* -rorem: *l.9. prior rei possessor, prae(de)cessor, auctor – Vordermann, Vorbesitzer, 'Gewähre':* LEX Ribv. 37,4 quod si . . ., quando res intertiatur, responderit *(sc. ille, super quem intertiatur)*, quod -em (-um, fa-, -donem, -rem, frondonem, furonem, furronem *var. l.*) suum nesciat, tunc . . . fidem faciat . . ., quod auctorem . . . nesciat.

fordus, -a, -um. *praegnans, plenus – schwanger, voll (in imag.):* HUGO TRIMB. laur. 346 (add. p. 309) votis sanctorum . . ., Christe, tuorum mundifica corda vitiorum germine -a.

1. fore *v.* sum. **2. *fore** *v.* *forepono.

***for(e)facio** *vel* ***fori(s)facio** (foris facio), -feci, -factum, -ere. (foras *vel* foris *vel theod. vet.* fir- *[v. p.374,56] et* facere; *cf. francog. vet.* for(s)faire *[v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 2090sqq.])* *script.:* fur-: *l.54.* forsis-: *p.376,1.* *usu absol.: l.43.47. al.* *struct. notabiliores:* *c. dat.: l.39.41.43. al.* *c. praep.:* ad: *l.49.* contra: *l.47. adde* CHART. Lamb. Leod. 255. de: *l.54.* in *c. abl.: l.43.* *pendet* quod: *l.34.* *partic. praes. usu subst.: l.47. adde* CHART. select. Keutgen 162,20.

1 *(pro delicto, crimine commisso) perdere, amittere – (aufgrund einer Missetat) verlieren, verwirken:* CAPIT. reg. Franc. 95,7 de rebus forfactis per . . . comites volumus, ut ad palatium pertineant. DIPL. Westph. 4 (Ludow. Pii) inventum est illos *(homines)* res eorum iniuste amisisse, eo quod illas forfactas non habuerunt nec infideles fuerunt. CHART. Hans. 421 p. 138,5 (a. 1252) quod nullus eorum *(mercatorum)* possit -efacere bona alterius, sed malefactor pro suo delicto . . . satisfaciat et puniatur. *al.* *(pro)merere – verdienen, sich zuziehen:* DIPL. Frid. I. 858 p. 94,42 qui -isfecerit, quod domus sua obruatur, per iudicium iuratorum iurati eam obruent. **2** *delinquere, (scelus, iniuriam) committere, peccare – (ein Verbrechen, Unrecht, einen Frevel) begehen, (an)tun, sich zuschulden kommen lassen:* CONC. Karol. A app. 10 p. 856,24 si quid -isfecerint *presbyteri* . . . episcopo. HELM. chron. 14 p. 29,24 si quid . . . -efactum (forte factum, autem factum *var. l.*) fuisset. VITA Norb. I 10 p. 680,47 quid tibi foris feci *(sc. daemon)*? CHART. Hans. 14 si quis eis *(Coloniensibus)* super hoc in aliquo -ifecerit. GENEAL. Flandr. VI 9 p. 319,24 (add. B) quod, quicumque de cetero -efaceret, . . . incurreret bannum. CHART. Rhen. inf. II 404 p. 218,33 que infra treugas -efacta sunt, . . . reformabuntur. CHART. Basil. A II 52 p. 72,28 si . . . contra regem . . . aliquid foris fecimus. CHART. Lamb. Leod. 295 quod si . . . -efaciens homo noster fuerit. CHART. Bern. II 597 p. 643,29 quam *(invasionem)* amici . . . Burcardi . . . -efecerunt ad domum . . . fratrum. *saepius.*

adi. **forfactus,** -a, -um. *qui (ius suum) amisit – einer der (seines Rechtes) verlustig gegangen ist, (sein Recht) verwirkt hat:* LEX Ribv. 80 si quis . . . ante iudice in haraho coniuret, quod eum *(sc. furem occisum)* de vita -um (fu-, -a, -o *var. l.*) interfecisset.

subst. **1. forefactus,** -i *m.* *qui ius suum amisit – einer der seines Rechtes verlustig gegangen ist, sein Recht verwirkt hat:* ANNAL. Ianuens. IV p. 40,28 fuit . . . a capitaneo . . . petitum, ut omnes exiliatos restitueret, et anuens petitioni . . . restituit in integrum omnes fore-os . . . ab omnibus forestationibus et bannis.

2. forefactum *vel* **fori(s)factum,** -i *n.* **1** *malefactum, commissum, delictum, offensa – Missetat, Vergehen, Frevel(tat), Ehr-, Rechtsverletzung:* CONST. imp. I 424,7 (a. 1083) si . . . cui imputabitur fore-um. PAX Valenc. 12 viri pacis poterunt ipsum *(sc. virum)* retinere s i n e q u o c u n q u e fore-o (27. 47. *sim.* CHART. Lux. II 348 p. 377,12 si . . . scabini super aliquibus casibus dubitaverint . . ., tunc possent ire s. foris-o [foris facta *cod.*] apud Bellimontem ratione consilii ibidem habendi). CHART. Helv. arb. 7 p. 11,19 pro aliquo delicto vel forif-o. DIPL. Constantiae 32 p. 104,31 si aliquis clericus . . . de aliquo foris-o, de quo persona sua iudicari . . . debeat, appellatus fuerit (*sim.* CONST. Melf. 1,45 foris-o [forsis-o, forisfacere *var. l.*]). CHART. Bern. I 5,131 p. 519,36 si aliquis . . . fore-um fecerit, quod vulgo dicitur fravalli. *saepe.* *?eccl. de peccato:* CHART. Lux. IV 87 (a. 1268) universa, que habeo . . ., fratribus hospitalis . . . confero . . . eo modo, quod dicti fratres debita mea et fore-a per bonam veritatem facta restituere et persolvere tenentur et animam meam deliberare. **2** *poena, multa, impendium – (Straf-)Geld, Gebühr, Strafgefälle (fere de iure multas sim. irrogandi, exigendi):* WILH. ANDR. chron. 139 p. 730,50 scabini de singulis retentis statutum exigebant foris-um. CHART. Wirt. 1282 venditionem . . . bonorum pertinentium ad . . . Liutfridum . . . iure proprietatis, feodali, hereditario, censuum, advocatie, fore-i, quod vulgariter dicitur diube et frevel, . . . ratam gerimus. CHART. Bern. II 481 p. 500,6 leges nostras . . . in fore-is capiemus. CHART. Traiect. 1767 p. 41,19 omne fore-um, quod vulgo verbuernisse sive boete dicitur, . . . ego pandabo. *al.*

***forefactio** (forisf-), -onis *f.* *malefactum, commissum, delictum, offensa – Missetat, Vergehen, Frevel(tat), Ehr-, Rechtsverletzung:* DIPL. Frid. I. 858 p. 94,46 per manum iusticiarii episcopi vel per nuntium eius satisfactiones foris-um colligentur.

***forefactor** *vel* ***fori(s)factor,** -oris *m.* *homo sceleratus, maleficus – Missetäter, Frevler:* DIPL. Frid. I. 858 p. 94,44 quicumque reus vel foris-r civitatem intraverit. ANNAL. Disib. a. 1125 si iuste forif-bus abiudicata fuerint *praedia.* CHART. Lamb. Leod. 365 p. 450,10 si dicat *extraneus* se esse de iurisdictione . . . episcopi . . ., villicus et scabini . . . episcopi de illo fore-e sententiant.

***for(e)factura** *vel* ***forisfactura,** -ae *f.* **1** *malefactum, commissum, delictum, offensa – Missetat, Vergehen, Frevel(tat), Ehr-, Rechtsverletzung:* SIMON SITH. gest. 2,59 bannos vel emendationes de foris-is vix aliquando suscepit *episcopus.* CHART. Lub. I 291 p. 279,29 (dipl.) quod . . . mercatores pro transgressione seu foris-a servientum suorum . . . bona sua . . . non amittant. **2** *poena, multa, impendium – (Straf-)Geld, Gebühr, Strafgefälle:* CHART. ord. Teut. 12 (dipl. Balduini) quod . . . de omnibus, que de terre foris-is . . . habueris, . . . Hugoni medietatem reddes. HONOR. III. registr. 282 pro afficto dabunt *homines* . . . pape . . . quadraginta libras Lucensium annatim . . . et placitum et bannum et forf-as. GREG. IX. registr. 402 p. 322,21 medietatem . . . placitorum et sanguinis, for-e et aliorum bannorum omnium balivo curie nostre dabitis *(sc. populi)* inminutam. *spectat ad ius multas sim. irrogandi, exigendi:* ACTA imp. Winkelm. II 5 p. 5,32 (a. 1211) confirmavimus . . . duci . . . omnia regalia nostra, scilicet homagea fidelitatis, forf-as omnes criminales et civiles, stratas publicas *eqs.* **3** *confiscatio – (Güter-)Einziehung, Verwirkung (de re v. vol. II. p. 977,48sq.):* CHART. Traiect. 1439 (dipl. a. 1258) prohibemus super foris-am nostram, ne quis eos *(cives)* . . . inquietare presumat. CHART. Lux. IV 81,4 (dipl.) quod res et feoda . . . sint extra omnem comissionem sive foris-am, ita quod ratione commissionis sive foris-e neutra partium quicquam possit ab altera petere.

***foremundus** (vorm-), -i *m.* *(theod. vet.* vormunde, vormunt; *cf. M. Lexer, Mittelhochdeutsches Handwb. III. 1878. p. 476sq.)* *tutor, (pro)curator, defensor – Beschützer, Fürsprecher, (Rechts-)Beistand, Vormund:* CHART. Westph. I 185 (a. 1119) tradidit . . . nobilis femina Hoburc ad altare sanctorum martirum . . . collaudantibus herede eius Reinhardo et vorm-o suo Ortomaro *eqs.* EPIST. Teg. II 3 p. 6,30 curtem . . . ei *(filiae comitis)* conventione promisimus per manum Friderici de Inchilingin -i sui. CHART. episc. Hild. II 188 archidiaconus decimam . . . per fratrem suum . . . kamerarium, qui suus vorm-us erat, sibi et ecclesie sue . . . obtinuit.

***forensecus** *v.* 1. *forinsecus.

***forensicus,** -i *m.* (2. forensis) *qui extra civitatem habitat – Landbewohner:* ANNAL. Ianuens. IV p. 153,3sqq. miles quidam, quem . . . rex . . . vicarium ordinaverat, cum quingentis . . . militibus per terras cuiusdam ex -is Nicolai de Flisco comitis Lauanie nomine . . . terram comunis Ianue . . . intravit incendendo vilas . . .; regi cum fratribus ceteris et aliis -is adherebat *Nicolaus.*

[Staub]

?***forensilia**, -ium *n.* (1. forensis) *?forum – ?Markt:* CHRONOGR. Corb. p. 60,4 (add.) mercimoniis insistentibus colebatur *Hermes* in -bus.

1. forensis, -e. *script.* pho-: *p.378,67.* **I** *adi.:* **A** *proprie:* **1** *qui in foro fit, ad mercatum pertinet, nundinarius – auf dem Markt stattfindend, zum Markt gehörig, Markt-:* **a** *in univ.:* DIPL. Heinr. IV. 26 ut omnes ... causa -is negotii confluentes ... pace fruantur. GESTA mon. Mans. (MGScript. XV p. 933,7) ut ad -es nundinas a populis exterarum nationum ... conveniatur. BERTH. WERD. narr. 3 -em lignorum illi *(Manegoldo)* interdici iussit *rex* emptionem. ALBERT. M. pol. 6,5[g] p. 598[a],34 quatuor sunt partes multitudinis civitatis, scilicet agricultura, nautica, -is (*p. 1231[a],6* ἀγοραῖον), circa forum scilicet occupata *eqs. saepius.* **b** *spectat ad ecclesiam (eius clericos: l. 22.25; coemeterium: l.24; 'Marktkirche'; de re v. LexMA. VI. p. 313sq.; W. Stich, Wirtschaft u. Kulturlandschaft. 2007. p. 359sqq.):* DIPL. Heinr. III. 243 p. 325,27 (interp. ante s. XII.[med.]) ut clericus in -i ęccl e s i a Fuldensis loci ... bannum ... accipiat et in suburbanis villulis ... placitum habeat (HELM. chron. 58 p. 113,9 -is e. in curam parrochiae ... posita est. *saepius*). CHART. episc. Halb. 501,30 testes sunt: ... Iohannes s. Marie canonicus, Lentfridus parrochianus -is *eqs.* (*sim.* 525,25. 579,25). CHART. Gosl. II 22 que *(aedificia)* ... Hermannus ... in cimiterio -i erexerat. CHART. Eichsf. 379 dominus Iohannes vicarius -is. **c** *spectat ad locum, oppidum, vicum sim. ('Markt', 'Marktdorf', 'Marktfleck[en]'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 248sq. 255. 257sq.):* TRAD. Ensd. 60 (c. 1144) que *(curia)* adiacet -i o p p i d o Amberch (CHART. Babenb. 162 p. 211,45). VITA Vicel. 125 Sigebergensis ... v i l l a -is (CHART. Port. 69 p. 94,23 licentiam dedimus ... fratribus ... villas -es ... ponendi. *al.*). CHART. Brand. A XX 10 p. 184,2 ut in ... c i v i t a t e -i Osna ... habeat *episcopus* omnimodam libertatem (CHART. Sil. D II 161 ut ipsi *[fratres]* ... tres locent -es civitates cum moneta speciali). **d** *spectat ad civem ('Marktbürger'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 255):* CHART. civ. Halb. 4 (a. 1105) incolę loci nostri, c i v e s videlicet -es, nos adierunt ... postulantes, ut *eqs.* (CHART. Stir. I 501 p. 465,23). **e** *spectat ad domum ('Markthaus'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 267):* CHART. Stir. I 501 p. 465,11 (a. 1167) qui *(sc. hospes ab abbate in domo fori constitutus)* omnia ... iura ... sicut alię -es domus ... persolvat. **f** *spectat ad scamnum ('Marktstand', 'Bank'; cf. Dt. Rechtswb. I. p. 1182sq. et IX. p. 286):* CHART. episc. Hild. I 313 p. 297,29 (a. 1158) contulerunt ... cives s c a m p n u m -e, quod octo solidos solvit annuatim (p. 297,32. 34). **g** *spectat ad campanam ('Marktglocke'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 266):* COD. Udalr. 260 p. 445,17 (a. 1132) -es campanae pulsantur, concurrunt cives. **h** *spectat ad signum ('Marktzeichen'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 292sq.):* CONST. imp. II 324 p. 434,17 (a. 1234) in qua *(villa Tutensteten)* -e s i g n u m est erectum contra nostra statuta (p. 434,30 signa -ia). **i** *spectat ad mensuram ('Marktmaß', 'Marktscheffel'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 270. 282):* CHART. Walkenr. 38 (a. 1193) fratres m o d i u m -em siliginis solventem tres fertones dederunt (176 p. 210,8 XXII modios -es. *al.*). CHART. Gosl. I 301 p. 323,4 molendinum ... solvens ... VI hemetones -es de tritico. REGISTR. abb. Werd. 9,6 p. 298,19 X maldera avene -is mensure *(sim.* p. 300,4. *ibid. al.).* **k** *spectat ad libertatem ('Marktfreiheit'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 258sq.):* DIPL. Conr. III. 246 ville et foro pacem et libertatem scancxtimus ... statuentes, ne aliquis ... abbati ... -em libertatem in ... villa auferre ... presumat. **l** *spectat ad ius ('Marktrecht'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 275sqq.; cf. l. 68):* DIPL. Heinr. IV. 26 sit ... mercatum liberum ... episcopo ... proprium cum banno ... theloneis omnibusque -is i u r i s utensilibus (DIPL. Frid. I. 478 p. 393,16sqq. si ... in mercato emerint *habitantes* vel in publico more -ium tabulam ... habere voluerint et merces suas in platea exposuerint, iure -i exinde respondeant. *al.*). **m** *spectat ad tributum sim. ('Marktrecht', 'Marktgeld', 'Marktpfennig'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 262sq. 274. 277sq.; cf. l.62):* VITA Otton. Bamb. I 26 quatuor *(sc. unciae)* ... manent eis *(fratribus)* pro ... annuo i u r e -i (CHART. Grimm. 2 exceptam *[sc. aream]* ab omni i. -i, quod ... marcrecht appellatur. CHART. Friberg. 16 parvum ius -e. *al.*). CHART. Argent. I 92 p. 73,15 -em pensionem ... evadere. CHART. episc. Wirz. I 273 p. 303,18 -es denarios, qui marchphenninge dicuntur (*sim.* p. 303,25). *al.* **n** *?spectat ad pensionem emphyteuticam (cf. HRG I. p. 564 s. v. 'Burgrecht'):* CHART. Stir. I 499 p. 462,25 (a. 1166) ut inde *(sc. de corte)* annuatim ius -e, quod vulgo purchreht appellatur, quadraginta denarios ... dando filio nostro persolvant *fratres.* **o** *spectat ad iurisdictionem ('Marktding', 'Marktgericht'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 255. 264sq.):* CHART. Heinr. Leon. 92 ab his ..., que iure ducatus nos contingunt, ista nominatim excludimus, vid<e>licet expeditiones et -e placitum, quod marktinc vulgo dicitur *eqs.* CHART. Babenb. 860 dux Austrię ... indulsit ęcclesię omnem sui iuris iusticiam, seculare videlicet et -e i u d i - c i u m, in tribus villis (CHART. Heinr. Leon. 64 p. 95,19 [interp.] omne i. civile ac -e). **p** *spectat ad iudicem ('Marktrichter'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 279sq.):* CHART. Babenb. 335 p. 176,18 (a. 1238) quod si homines ... monasterii ... tracti fuerint in causam, sindicus sive iconomus sedeat in latere iudicis terre sive -is. TRAD. Diess. 70 testes existunt: ... Heinricus iudex provincialis de Paul ..., Chůnradus iudex -is. **q** *spectat ad magistrum ('Marktmeister'; cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 271sq.):* CHART. Port. 173 p. 190,15 (a. 1263) secundum ordinacionem arbitrorum, videlicet domini Theoderici ..., domini Gisilheri ... militum ... et Iohannis de Sprech magistri -is in Wissense (*sim.* 190 p. 203,34. p. 204,20). **2** *ad iudicium (saeculare) pertinens, iudicialis – das (weltliche) Gericht(swesen), die (weltliche) Gerichtsbarkeit betreffend, gerichtlich, Gerichts-:* **a** *in univ.:* HRABAN. epist. 36 p. 472,9 non ... idem officium est evangelium ... praedicare et in placito ... lites -es ... decernere. VITA Ludow. Pii 49 p. 482,2 cum ... l e g e s -es non contra unam culpam ... bis inveniant (LAMB. HERSF. annal. a. 1059 p. 75,31 nec -es nec ecclesiasticae l. *al.*). CONSUET. Marb. 60 conventus ... sanctus ... parum a -bus (consensibus, forinsecus *var. l.*) placitis videtur distare. TRAD. Garz. 32[b] Eppo ... coram ... comite -i i u r e ... predium optinuit (HIST. Salem. 10 [MGScript. XXIV p. 645,53] donationes tam aecclesiastico quam -i i. ... factas. WILH. ANDR. chron. 78 p. 714,9 i. -i et seculari). CHART. Livon. B 28 p. 39,26 ipsam *(causam)* coram -i iudice prosequetur *persona ecclesiastica. saepius. v. et vol. II. p. 1822,32sqq. ?spectat ad ius multas sim. irrogandi, exigendi: v. p. 380,1.* **b** *spectat ad orationem, eloquentiam:* EPIST. Meginh. 30 p. 228,14 quid studeas, intermissa vel magis omissa hac -i iactatione nosse desiderem *(cf. Cic. orat. 13).* BERTH. ZWIF. chron. 34 p. 244,22 Otto de Stuzzilingin, noster monachus, vir magniloquus, -is eloquentiae declamator facundissimus. ARNO REICHERSB. apol. p. 82,17 doceri poteris non sibi in his verbis Hilarium esse contrarium, sed in pugna verborum -i sanae intelligentiae sensum ... lectori sublucere. **3** *circensis, gladiatorius – Schau-, Wett- (cf. p. 434,37):* NADDA Cyriac. I 6 in milicia detentus -bus ludis et scenicis et ab immolatione idolorum ... et bachanalibus ... pedem retrahit *(sc. filius).* **B** *translate i. q. saecularis – weltlich:* OTTO FRISING. chron. 7,14 p. 326,17 a ... papa cum clero et populo ... ante fores beati Petri cum crucibus ac thuribulis aliisque aecclesiasticis seu -bus ornamentis stante ... suscipitur *rex.*

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *spectat ad mercatum:* **a** *habitator, civis loci mercati – Marktbewohner, -bürger:* COD. Udalr. 260 p. 446,21 (a. 1132) extra portam civitatis inter -es et regis milites regnabat ... cedes. DIPL. Loth. III. 29 p. 46,4 (spur.) forum pro temerario ausu -ium sibi rebellium a ... episcopo ... destructum. GESTA Frid. I. imp. A p. 60,24 centum obsides de Mediolanensibus, videlicet L de burgensibus et L de -bus, comes ... Papiam misit. *al.* **b** *mercator, negotiator – Händler, Marktmann: p. 377,66.* **2** *spectat ad iudicium i. q. orator, causidicus – Redner, Anwalt:* AETHICUS p. 196,12 Hercolis conthorrus maiorque ph-is, cruentator ... ortus est. CONR. FAB. Gall. 22 p. 54,14 homo non in foro educatus -es naturali quadam philologie urbana sagacitate ... superabat. **B** *neutr. i. q. forum, populus (fori) – (Markt-)Platz, Volk (auf dem Platz):* EKKEH. IV. bened. I 54,77 ad thalamum sponsę cęli ruet omne -e *(v. notam ed.; cf. Hor. epist. 1,16,57).*

[Staub]

2. forensis, -e. *form. abl.: sg.* -e: *l.23. pl.* -is: *l.46. adde* DIPL. Heinr. II. 292 p. 358,5.

I *adi. (saepius usu subst., e. g. l.40.41.56.60):* **A** *de rebus:* **1** *exterior, externus, extra positus – äußere(r), außen, außerhalb gelegen (fere respectu claustri sim.):* **a** *in univ.:* HILDEGAR. Far. 116 capit. (MGMer. V p. 189,13) de daemoniaco . . . in porticu -i purgato. 130 capit. (p. 189,39) quod . . . Nortmanni -es monasterii officinas tradiderunt igni. HARIULF. chron. 3,3 p. 86,21 ut omnia, quaecumque haberi poterant tam in thesauro ecclesiae quam in bonis -bus, scriberentur. *al. de rebus extrinsecus gestis vel accidentibus:* CONC. Karol. A 50D,29 p. 631,27 si quid eis *(praelatis)* in -bus negotiis agendum, si quid etiam in diversis aliis partibus nuntiandum occasio necessitatis obponit. HILDEGAR. Far. 130 (MGMer. V p. 202, 18) habitacula . . ., quae -bus studiis patebant, ignis pabulo tradunt *vastatores. al.* **b** *in locut.* -e mandatum *i. q. ad extraneos, hospites spectans – die Auswärtigen, Gäste betreffend:* CONSUET. Vird. 11 p. 395,1 -e mandatum ministri peragent cum timore Dei. CHRON. Ebersh. 35 p. 449,30 fratres . . . se -i parant mandato. **2** *extra visibilis, manifestus – (rein) äußerlich sichtbar:* ARNO REICHERSB. scut. p. 1527D vanissimum est . . . quempiam, etsi super modum videatur esse monachus . . ., de -e professionis suae habitu vel pietatis specie gloriari. GERHOH. Antichr. 1,46 per -em . . . fidei professionem et quendam iusticie cultum . . . 'circumornati sunt *(sc. qui non secundum euangelicam perfectionem ordinati sunt)* 'ut similitudo templi'. **B** *de hominibus i. q. extrarius, extraneus – auswärtig, fremd:* **1** *in univ.:* CONC. Karol. A 14 p. 85,6 invasor apostolicae sedis diaconus -is in oratorio patriarchii Lateranensis consecratus est. PLAC. hon. eccl. 118 (MG Lib. Lit. II p. 625,10) si . . . aliquis -ium populorum, quod iuris sui est et legaliter sibi dimissum, sine omni investitura regum possidere dinoscitur. THEOD. PALID. annal. a. 1150 p. 84,45 mulier quedam -is de Aschersleve eucharistiam . . . ad . . . prestigia reservavit. *al.* **2** *de iis qui ad conventum monachorum, fratrum non pertinent, hospitibus monasterii:* GISLEB. ELNON. inc. 3, 169 grex Helnonensis claustri populique -is ut scit . . . remeare patronum. DIPL. Heinr. IV. 466 p. 631,41 si . . . aliquis fratrum aliquem -em volneraverit. RUD. TRUD. gest. 6,17 ad unam -ium domum . . . se proripuit *frater*. SALIMB. chron. p. 96,16 in qua *(domo)* hospites sive -es comedunt. p. 224,8 fratres hospites, quos nominamus -es. p. 398,31 dixit fratribus guardianus ille -is *eqs. al. v. et p.380,53. spectat ad clericos ('Diözesan-, Weltpriester', 'Säkularkleriker'):* CAPIT. reg. Franc. 69, 2 ut . . . episcopi . . . regant . . . ministeria tam in monasteriis virorum quamque et puellarum vel in -is presbiteris. RATPERT. cas. 5 p. 168,3 episcopus assumens quendam presbyterum -em . . . obtulit eum ad nostrum monasterium, ut abbatem illum constituisset. CONSUET. Vird. 42 p. 425,7 uni sacerdoti -i continuis triginta diebus victus dabitur fratris unius. *al.* **3** *de iis qui non attitulati sunt vel pertinent ad quandam ecclesiam Romanam, qui cardinales q. d. non sunt:* ORD. Rom. 35,36 -es . . . presbiteri vel diaconi nec ad sedem accedunt ad communionem percipiendum *(v. notam ed.).* **4** *de iis qui cives (perfecti) non sunt, extra civitatem habitant:* BRUNO QUERF. Adalb. A 21 p. 27,21 urbani diem sanctum venerari petunt, contra quos -es superbię verba iaculant: *'eqs.'* GISLEB. ELNON. inc. 2,271 agminibus densis cives populusque -is auctorem facti cingunt . . . conglomerati. GESTA Vird. cont. II 7 qui *(Albertus)* . . . oborta seditione inter c i v e s e t -es lancea . . . perforatus occubuit (ANNAL. Crem. a. 1198 [MGScript. XXXI p. 10,1] ad expensas civium et -ium Cremonensium). *al.*

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *qui quodam loco possessiones habet sed alibi habitat – einer der an einem Ort begütert ist, aber anderswo wohnt, 'Ausmärker', 'Forenser' (de re v. HRG I. p. 265sq.):* CHART. episc. Misn. 59 p. 60,20sqq. (a. 1185) ut de verbo, in quo cum -bus et colonis in Lvbaniz convenimus, controversia non oriatur, . . . notitiam conscribi fecimus; -bus itaque, quam Hallenses, colonis, quam illi de Burch habent, . . . iustitiam concessimus statuentes, ut tam -es quam coloni *eqs.* CHART. Basil. A III 4 p. 4,19sqq. comes . . . dedit . . . advocatiam de Bures cum omnibus appendiciis et medietatem -ium (CHART. Basil. A I 368 forensem) ad placitum de Corenot spectantium. *ibid. iterum.* **2** *?(qui ab adversa factione e civitate) expulsus, eiectus (est) – ?(von der Gegenpartei aus der Stadt) Verbannter:* ALBERT. MIL. temp. 256tit. de captione castri de Castellarano a -bus. 256 p. 522,13 captum fuit castrum Castellarani a -bus (*inde* SALIMB. chron. p. 445,18). 272 p. 529,27 ex . . . tregua magnam utilitatem habuerunt homines civitatis Reginensis tam intrinseci quam -es (*inde* SALIMB. chron. p. 470,25). **B** *neutr. plur. i. q. res exteriores, manifestae – Äußerlichkeiten, das Offenkundige:* ARNULF. MEDIOL. gest. praef. p. 116,4 spiritales *(sc. homines)* mysteria interpretantur spiritalibus spiritalia comparantes . . .; animales . . . -ia (-ie *var. l.*) multifarie perscrutantur carnalibus carnalia conferentes.

***forepono** (fore pono), -ere. (foras *vel* foris *vel theod. vet.* fir- *[v. p.374,56] et* ponere) *anteponere, monstrare – vorsetzen, -führen, zeigen:* CONR. MUR. clip. 5 dum . . . Bohemie tibi rubeum clipeum fore ponam. 19 gilvam zonam medio rubei fore pones. 34 Kiburg in nigro gilvam tabulam fore ponis. *ibid. al.*

***foresta** *v.* *forestis.

***forestagium,** -i *n.* (*forestis) *servitium, tributum pro usu fructu, transitu forestis q. d. exhibendum – Dienst, Abgabe für die Forstnutzung, -durchquerung:* CONST. Melf. 1,62,2 doanam . . ., plateatica, -a, passagia et alia . . . iura . . . curie nostre nostrorum fidelium fidei committere poterint *magistri camerarii.*

***forestagius,** -i *m.* (*forestis) *custos, praefectus forestis q. d., possessor iuris forestis q. d. – Förster, Inhaber des Forstrechtes:* CHART. Helv. arb. 102 p. 162,27 (a. 1268) -us non debet in viis publicis . . . nec extra nemus debet vadiare.

***forestalis,** -e. (*forestis) **1** *adi. i. q. ad forestem q. d. pertinens – zum Forst gehörig, Forst-:* DIPL. Heinr. IV. 378 curtem . . . dedimus excipientes de . . . donatione . . . silvam, quę dicitur Harz, cum -i i u r e (CHART. Rhen. inf. I 488 ius -e, quod Wiltban dicitur). *v. et p.381,18.* **2** *subst. neutr. plur. i. q. forestis q. d., ambitus iuris privati venationis, ius (usus fructus) forestis q. d. – Forst([nutzungs]recht), Wildbann(gebiet), Wildbahn:* DIPL. Heinr. II. 111 p. 137,16 civitatem . . . cum omnibus . . . pertinentiis . . ., hoc est areis . . ., campis, silvis, venationibus, -bus, terris cultis et incultis . . . tradimus.

*?***forestanus,** -a, -um. (*forestis) *ad forestem q. d. pertinens – zum Forst gehörig, Forst-:* DIPL. coll. 549 (Mon. Boica XXIX p. 459,15; dipl. Heinr. VI.) quicquid . . . intra terminos -os (*ni leg.* forestarios) Berhthersgadmensis cenobii inventum . . . est (*sed cf.* 231 [Mon. Boica XXXI p. 442,14; dipl. Heinr. VI.] foresti).

1. ***forestaria, -ae *f.* *(ital.* foresteria; *cf. Battaglia, Dizionario VI. 1970. p. 160sq.)* **1** *hospitium, hospitale (monasterii fratrum minorum) – (Fremden-)Herberge, Hospiz (eines Franziskanerklosters):* SALIMB. chron. p. 306,5 cum frater Iohannes . . . transiret per Bononiam et discumberet in -a . . . cum socio et forensibus aliis. p. 398,27 comedit *guardianus domus* cum eis *(sc. legato et sociis)* in -a . . . de talibus hospitibus plurimum consolatus. **2** *peregrinatio – Aufenthalt in der Fremde:* SALIMB. chron. p. 307,10 volebat . . . frater Iohannes . . ., quando noviter ibat ad aliquam domum fratrum minorum, quod pauperes fratres cum eo comederent . . ., ante quam -a sua esset completa, id est ante quam ad comedendum refectorium ingrederetur *eqs.*

2. ***forestaria *v.* *forestarius.

***forestaritura,** -ae *f.* (*forestis) *ius (usus fructus) forestis q. d. – Forst(nutzungs)recht (de re v. p.381,16):* DIPL. Heinr. V. (ed. A. Calmet, Hist. eccl. et civ. de Lorraine. I. 1728. Preuves p. 534,53) de medietate -ae, quae ad usus sanctimonialium pertinet, nec decima nec aliqua pars nec servitium ab aliquo subripiatur (*inde* DIPL. Conr. III. 58 p. 103,19 -e [forestature, forestarii cure *var. l.*]). *cf.* *forestatura.

***forestarius** (fors-, -ter-), -a, -um. (*forestis) *script. et form.:* vo-: *p. 381,45. adde* CHART. Rhen. inf. II 121. *al.* fur-: TRAD. Frising. 1788a. CONST. Melf. 3,55 p. 425,10 *(var. l.).* feraster-: CONST. Melf. 3,55 p. 425,10 *(var. l.).* foras-

ter-: DIPL. Constantiae 11 p. 38,24. RICHER. SENON. gest. 4,32 p. 318,49 *(cod.). al.* foris-: *l.11.* foros-: *l.59.68.* -tra-: *l.53. nom. pl. m.* -ae: DIPL. Merov. I 150 *(bis).*

I *adi. i. q. ad forestem q. d. pertinens – zum Forst gehörig, Forst-:* **A** magister -us *('Forstmeister'; cf. Dt. Rechtswb. III. p. 645):* CHART. Rhen. med. I 252 p. 309,2 (a. 979) ut ... ad usum venatorum ... pertineret *(sc. debitum persolvendum)* nec alterius arbitrio ... responderet, nisi illius solummodo, qui magister -us esset venatorum. 401 p. 457,36 ut nullus ... magister -us eam *(silvam)* invadere presumat. DIPL. Constantiae 18 p. 61,22 cum Philippo ... et Iohanne ..., magistris fori-is. **B** comes -us *('Forstgraf'; cf. Dt. Rechtswb. III. p. 641):* CHART. Rhen. med. I 252 p. 309,7 (a. 979) fratres ... se probaturos astruebant omnem silvam ... absolutam a ... venatorum et comitis -i exactione. **C** ius -um, potestas -a *('Forstrecht'; cf. Dt. Rechtswb. III. p. 646):* CHART. Rhen. med. I 401 p. 457,34 (a. 1101) silvam unam sancte Marie quidem propriam, sed nostro -o ... iuri obnoxiam ab hac forestali lege deinceps liberam facio. CHART. Rhen. inf. I 355 Godescalcus ... predium ... cum universis appenditiis ..., mansum videlicet ... cum pratis ... adherentibus et potestate -a in silvas circumstantes ... tradidit. **D** mansus -us *('Forsthufe'; cf. Dt. Rechtswb. III. p. 643):* CHART. Austr. sup. II 359 p. 339,34 (a. 1265) volumus ... monasterium ... in duobus mansis -is sitis apud fluvium Gavelentz venationum deductionibus et piscationibus libere congaudere. *huc spectare vid. (ni subst. masc.):* DIPL. Conr. II. 50 ut donationes ... confirmaremus, hoc est ... forestum in Forehehe cum -is mansis et banno regio. **E** *usu vario:* CHART. episc. Wirz. I 112 p. 94,35 (a. 1170) ut ... libertatem habeant *Richardus et Chuneca* in eo *(foresto)* capiendi apum examina et pecora habeant pascua absque mercede -a. CHART. Austr. sup. II 511 p. 472,27 cum ... abbas ... sibi proponat competere antiqua predia -a sita in ... provincia sui monasterii. *v. et p. 380,45.*

II *subst.:* **A** *masc. i. q. saltuarius, custos, praefectus forestis q. d. – Förster, Forstmann, Forsthüter, -aufseher:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* DIPL. Merov. I 108 p. 279,20 iussimus ... episcopo ... cum -is nostris ... loca mensurare. DIPL. Pipp. 28 p. 39,36 -os cum ipsorum mansibus in ... foreste ... conmanentes. VITA Filib. 16 (MGMer. V p. 593,20) regius -us. FORM. imp. 43 -os nostros ... immunes constituimus a ... publicis functionibus, id est liberos -os a bannis ...; servi vero -i, tam ecclesiastici quam fiscalini, ... censum ... persolvant ...; quidquid tam liberi -i quam servi ... nocuerint, m a g i s t r i -orum illorum iustitiam faciant (TRAD. Ransh. 85 vors-orum magister). TRAD. Pruf. 109 episcopi fors-i. CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 424,36 -us, qui dicitur wiltforstere. *persaepe. v. et l.28.57.p.382, 4.* **b** *de custode agrorum:* CHART. Pfedd. 4 (ed. D. Bonin, UB Pfeddersheim. 1911. p. 3,20; spur. ante 1175) eligant rustici duos -os ad custodiendos campos ..., ipsique -i omnibus annis persolvant *eqs.* **2** *per compar. de animali in fabula:* ECBASIS capt. 97 silve tutamina querit *vitulus*, huius in occursum forstr-us elicit ymnum ...: *'eqs.'* **B** *fem.:* **1** *ambitus (officii) saltuarii, custodis forestis q. d. – Amtsbereich eines Försters, Försterei:* DIPL. Otton. III. 46 p. 447,22sqq. quicquid ad nostrum ... dominium tam in -a quamque in aliis offitiis in castello Azago ..., ubicumque -i ibi pertinentes maneant, pertinere videtur (*inde* 199 p. 608,5sqq.). TRAD. Altaerip. 151 Uldricus ... et Amedeus ... dederunt, quicquid in -eria (-osteria *cod.*) de Coldreta per feodum de Cheboldo ... habebant. CHART. Laus. 531 Umbertus ... accepit feodum -erie de Savaberlin a capitulo. **2** *ius (usus fructus) forestis q. d. – Forst-(nutzungs)recht (cf. l.16):* TRAD. Altaerip. 157 (ante 1173) dedit *(sc. Cheboldus domui Altaeripae)* ... -eriam de la Coldra ..., per quam domus de Unens habet usimentum per totum nemus. 170 Enguicius ... in redditione sua dedit secum, quicquid iuris habebat in toto territorio de Daselei sive per -eriam (-osteriam *cod.*) sive alio aliquomodo (*ibid. iterum. sim.* 186). **3** *servitium, tributum pro usu fructu forestis q. d. exhibendum – Dienst, Abgabe für die Forstnutzung, Forstdienst (cf. Dt. Rechtswb. III. p. 636):* REGISTR. Prum. 46 p. 210,2 arat *Haistolfus* iornales III; in -a <de *ci.*> avena modium I; a kalendis Marcii ... arat ... in corvada *eqs. (sim.* p. 212,4 in -a de avena modios XVI; in angaria *eqs.).* CHART. Rhen. med. I 639 p. 698, 21sq. confirmo ... monialibus illud i u r i s -ę, quod predecessores nostri et -i in silva ... antiquitus habere videbantur (CHART. Carinth. 2441 p. 386,15. *ibid. al.). v. et vol. II. p. 1935,49.* **C** *neutr. i. q. forestis q. d., ambitus iuris privati venationis – Forst, Wildbann(gebiet), Wildbahn:* CHART. Stir. I 180 p. 188,26 (a. 1140) decem mansos et duos syntmannos cum suis mansis, nemus et fors-um cum uno manso nemori adiacenti *(sc. tradiderunt Dyebaldus et uxor eius).* p. 189, 3sqq. liceat ... monachis ... de nemore sive fors-o exstirpare *eqs.* CHART. Col. II 30 -um nostrum in nemore nostro Kalenburne, quod in vulgari wiltbannus appellatur, ... ad succidendum ... ecclesie ... contulimus. CHART. Stir. III 76 p. 141,6 officiales ... extirpationem nemorum sive fors-orum ... usurparunt. *al.*

1. *forestatio, -onis *f.* (1. *forestare) *proscriptio, expulsio, eiectio – Ächtung, (Ver-)Bannung:* ANNAL. Ianuens. III p. 35,4 (chart.) quod debeant *(sc. contrafacientes)* forestari et in perpetua -e teneri. IV p. 8,14sqq. fuerunt *Mascarati* ab omnibus bannis et -bus integrum restituti ...; summus pontifex ... pro emendatione dampnorum et guastorum eis tempore -is factorum dari fecit *eqs. v. et p.375,60.384,57.*

2. *forestatio, -onis *f.* (*forestis; *de formatione cf. Stotz, Handb. 2,VI. § 55.2)* *servitium, tributum pro usu fructu, transitu forestis q. d. exhibendum – Dienst, Abgabe für die Forstnutzung, -durchquerung:* HONOR. III. registr. 173 balivi tui *(sc. Friderici imperatoris)* ab eis *(civibus)* terratica, fidantias, pedagia, -es, plateatica et erbatica exigunt.

***forestatura** (foris-), -ae *f.* (*forestis) *ius (usus fructus) forestis q. d. – Forst(nutzungs)recht (de re cf. p. 381, 16):* DIPL. Heinr. IV. 237 p. 301,8 (interp. s. XIII.?) de vaccaturis sororum vacce *(sc. accipiuntur)*, de porcaturis porci, ... de -a (fori- *var. l.*) pulli et pisces et casei *eqs. v. et p.380,67.*

***foreste** *v.* *forestis.

***forestensis,** -e. (*forestis) **1** *adi. i. q. ad forestem q. d. spectans, pertinens, in foreste q. d. situs, vivens – den Forst betreffend, zum Forst gehörig, im Forst befindlich, lebend, Forst-:* **a** *in univ.:* DIPL. Conr. I. 22 super omnia animalia -ia foresti ... bannus distenditur. DIPL. Otton. I. 62 ut nullus comitum ... in pago -i, quod est in comitatu Everhardi, cervos ... venari absque ... cathedrę presulis permissu presumat; volumus ..., ut in eodem pago ... Traiectensi ęcclesię i u s servetur -e (*inde* DIPL. Heinr. II. 112. *al.*; 367 i. ... -e ei *[episcopo]* ... per bannum nostrum ... firmavimus). TRAD. Wessof. 52a ipsi *(sc. Otto et soror eius)* ... curtem unam -e<nsem>, que dicitur Lupi, ... susceperunt ...; testes: ... Geroldus, Sifridus -es et alii ... de familia *(v. notam ed. p. 81). v. et l.60.* **b** *in nomine loci:* **α** *'Forest-Montiers':* HARIULF. chron. 1,26 p. 44,25 sciat ... legens ... F-em cellulam ... fuisse decenter a fratribus excultam. 3,9 p. 115,14 hoc, quod quidam homo ... iure beneficiario quodam tenuit pro commutatione F-is cellulae. 4,12 p. 205,14 Fulco abbatis officio donatus est ... praelatusque monasterio F-i. **β** *'(Aachen-)Forst' (pro cognomine; cf. p.384,15):* CHART. Aquens. 55 l. 34 (a. 1211) quorum *(fratrum)* nomina sunt hec: Stephanus, Heinricus cantor ..., Heinricus -is et alii quamplures. **2** *subst. masc. i. q. custos forestis q. d., saltuarius – Förster:* DIPL. Conr. II. 104 quoddam forestum ... cum omnibus ad idem pertinentibus, cum areis, cum -bus, mansis (*ni leg.* -bus mansis), mancipiis, ędificiis ... tradidimus *(inde* DIPL. Heinr. III. 246 cum -bus, cum areis, edificiis *eqs.).*

***foresterius** *v.* *forestarius. ***forestia** *v.* *forestis.

***foresticula,** -ae *f.* (*forestis) *parva forestis q. d. – kleiner Forst (usu attrib.):* REGISTR. Prum. 46 p. 211,12 est ... silva -a I sine censu.

***foresticus** (foras-), -a, -um. (*forestis) **1** *adi. i. q. ad forestem q. d. (vel eius usum fructum) pertinens – den Forst (bzw. seine Nutzung) betreffend, Forst(nutzungs)-:* COD. Lauresh. 3671 l. 39 (a. 830/50) de fora-o c e n s u *(sc. donant mansi)* de vino carradas X *eqs.* (3673 l. 35. 3675). CHART. Austr. sup. I 80 p. 113,20 (spur. s. XIII.med.) ut in suo *(sc. co-*

mitis) foresto . . . recipere . . . debeant *fratres* omnia ligna . . . necessaria nulla ab eis utilitate -a requisita. **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. custos forestis q. d., saltuarius – Förster:* MIRAC. Adalb. Wirz. 11 p. 64,19 huic *(nemori)* . . . custos deputatus erat, quem vulgo nemorarium aut -um quasi foresti custodem nuncupamus. **b** *neutr. i. q. ius (usus fructus) forestis q. d. – Forst(nutzungs)recht (de re cf. p.381,16):* DIPL. Frid. I. 259 p. 65, 25 hec . . . regalia esse dicuntur: moneta, vie publice, aquatica . . ., furni, -a, mensure *eqs.*

***forestiforium,** -i *n.* (*forestis *et* -φόριον?) *ius (usus fructus) forestis q. d. – Forst(nutzungs)recht, Holzmark (de re cf. p.381,16 et Dt. Rechtswb. V. p. 1496sqq.):* CHART. Rhen. inf. I 430 p. 299,35sqq. (a. 1168) de . . . mansione tria -a, quę vulgus Holzmarchen nominat, possidemus . . .; mansionem vero . . . comparavi, ad quam tria sicut ad primam pertinebant -a; tertiam ibidem mansionem . . . redemi, quę duo habebat -a. *ibid. al.*

***forestis,** -is *f. (m.: l. 39. al.*; -e, -is *n.: p. 384,31. al.) vel* ***foresta,** -ae *f. vel* ***forestum,** -i *n.* (-us, -i *m.: p.384,14. al.) (?*foras *vel* foris; *cf. A. L. Lloyd et R. Lühr, Etymologisches Wb. des Althochdeutschen. III. 2007. p. 501sqq.; de aliis originationibus v. HRG I. p. 1170sq.) ThLL. hoc verbum perperam affert ex* DIPL. Merov. spur. s. XI. *(v. p. 384,39). script. et form.:* vo-: DIPL. Otton. II. 152b p. 172,22. fre-: DIPL. Merov. I 97 p. 251,5. fur-: *l.45.* -rs-: TRAD. Weiss. 1 l. 114. BREV. NOTIT. p. A5,4. p. A7,22. -rsetum: CHRONOGR. Corb. p. 78,2. -ras-: *l.39.57. al.* -tr(um): *p.385,10. adde* DIPL. Conr. II. 200 p. 268,33 *(var. l.). al. sing.: gen.* -iae: DIPL. Otton. I. 110 p. 193,32. CHART. Austr. sup. I 247 p. 357,30 (epist. papae). *acc.* -im: *l.44. adde* VITA Meinw. 9 p. 15,12. *abl.* -u: DIPL. Heinr. II. 1 p. 1,21. 32.

I *proprie:* **A** *strictius i. q. (regalis) saltus, silva, eremus, terra (culta vel inculta) cum iure ibidem venandi, ambitus iuris privati venationis – (königlicher) ([Wild-]Bann-)Forst, Wald, (königliches Nutz-, Öd-)Land mit zugehörigem Jagdrecht, Wildbanngebiet:* **1** *in univ.:* **a** *de -bus regum Francorum:* DIPL. Merov. I 81 in -e nostra nuncupante Arduinna in locis vastę solitudinis. EINH. epist. 47 furando feramina in dominica -aste. DIPL. Ludow. Germ. 67 p. 94,4 -em nostrum . . . tradimus. DIPL. Arnulfi 172 concessimus . . . in -o . . . de fęno *eqs.* DIPL. Otton. I. 302 nemus vel -um . . . donavimus ea . . . ratione, ut nullus . . . nemus . . . nostro . . . banno munitum . . . studio venandi . . . praesumat intrare. VITA Meinw. 169 regie proprietatis -im . . . optinuit *episcopus.* DIPL. Westph. 257 p. 359,19 (dipl. Otton. IV.) feodum fu-i. *persaepe. v. et p. 385, 2sqq. in regno Italiae:* DIPL. Karoli M. 80 donamus ad monasterium Ebobiense . . ., hoc est silva nostra una cum curte . . ., quorum vocabulum est Monte Longo, cum omnibus adiacentiis . . ., quicquid ad eandem -em vel curtem nostram aspicere videbatur . . .; similiter adiungimus . . . alpem . . ., qui vocatur Adra *eqs.* (*inde* DIPL. Ludow. II. 31 p. 130,1sq. confirmamus . . . -em . . ., quae dicitur Mons Longus, . . . et -em, quae vocatur Adra). *al.* **b** *de -bus aliorum nobilium, primorum sim. (de re v. W. Metz. Festschr. W. Schlesinger. 1974. p. 75sqq.):* TRAD. Weiss. 192 l. 49 (a. 713) donavi *(sc. Ueraldus)* . . ., hoc est . . ., quicquid . . . visus fuit *Audionus* tenuisse, totum . . . una cum mansis . . ., pascuis, silvis et -astis medietatem *eqs.* TRAD. Lunaelac. 39 -e nostra *(sc. Odilonis ducis).* CAPIT. reg. Franc. 140,7 de -bus noviter institutis; ut, quicumque illas habet, dimittat, nisi *eqs.* DIPL. Conr. II. 156 episcopo licentiam faciendi -i . . . concedimus. COD. Bald. app. p. 245,34 tradiderunt *comes et coniux* . . . curtim . . . cum -o . . . attingente. CHART. Carinth. III 1402 Sighardus . . . tradidit . . . -em apud Loschental, videlicet totam, quam privatam possederat. *persaepe. v. et l. 1. p. 385,10.* **2** *spectat ad institutionem, ius:* DIPL. Zwent. 13 primates . . . deprecati sunt . . ., ut . . . silvam . . . in bannum mitteremus et ex ea, sicut Franci dicunt, <-em *ci.* CHART. Rhen. med. I 140> faceremus; . . . omnem ergo silvam . . . omnibus prohibemus et ex ea -em facimus *eqs.* CHART. Rhen. med. I 252 p. 308,39 secundum universalem legem -i. DIPL. Conr. II. 107 p. 150,39 silvvam . . . consensu . . . omnium antea . . . communionem venationis habentium . . . episcopo . . . donamus atque abhinc sub -is nomine . . . permanendam banni nostri districtione . . . confirmamus. CHART. Carniol. II 399 p. 307,31 cum . . . super iure -e et <vena>cionis . . . orta esset materia questionis. **3** *spectat ad praefectum sim. -is:* DIPL. Loth. III. 17 coram duce Walrauano, m a g i s t r o -i eidem *(regiae)* ville adiacentis (CHART. Rhen. inf. II 225 p. 116,35sqq. *al.*). CHART. Tirol. 672 p. 133,36 servit *Lantmannus* hoc modo, quod est c u s t o s -i . . . et venatur. *v. et p.383, 5.* **4** *pro nomine silvae, loci:* DIPL. Karoli M. 182 p. 246,7 eo quod . . . Richarius . . . in ipsa silva, quae vocatur F-is, . . . sibi ad habitandum locum elegisset. DIPL. Conr. II. 254 p. 351,35 ut . . . abbas . . . predia . . . habeat . . . in locis et fund<i>s S<e>sana . . ., Matingo, F-o *eqs.* OTTO FSRISING. chron. 5,24 p. 251,29 silva non mediocris, quae F-us vulgo dicitur. *al. '(Aachen-)Forst' (fere pro cognomine; cf. p.382,54):* CHART. Aquens. 82 l. 24 (a. 1224) nomina sunt hec: Otto prepositus Aquensis . . ., Geruasius cantor, Henricus subdiaconus de F-o *eqs.* 93 l. 32 testes . . . sunt: . . . decanus et cantor, Heinricus de F-o, Fridericus de Seina *eqs.* 165 Heinricus miles de F-o. *ibid. al.* **5** *pro cognomine:* TRAD. Ratisb. 922 (a. 1178/9) testes hi sunt: . . . Zeizman de -o, Wiger, Goteschalc de -o, Fridericus ante urbem . . ., Gozeperht de -o. CHART. episc. Misn. 154 quae *(talenta)* magistro Gerhardo de -o . . . fuerant assignata. 184 magister Gerhardus dictus de -o. **B** *latius i. q. ?regio inculta, vasta solitudo, (vulgaris) silva – ?nicht urbares Gebiet, Wildnis, (gemeiner) Wald:* DIPL. Conr. III. 89 p. 159,19 fundum . . . et totam circumpositam silvam, sive eam -em seu heremum vel vastam solitudinem appellari placeat, . . . imperatores . . . tradiderant. CHART. Carniol. I 96 p. 98,17 domina . . . transmisit . . . predia . . ., videlicet culta et inculta . . ., villas, familias, novalia et -ia. CHART. Burgenl. I 430 p. 293,28 (dipl.) ascendit *meta* per -as iuxta terram ville. *al.*

II *meton.:* **A** *ius, summa iurum, bannus q. d. – Recht(sanspruch), Gerechtsame, Bann:* DIPL. Conr. II. 16 p. 19,6 -um . . . cervorum cervarumque per totum pagum . . . aecclesiae donamus ea ratione, ut absque . . . episcopi licentia nemo . . . feras capere audeat (*ex* DIPL. Otton. III. 23 venacionem). DIPL. Merov. I 13 p. 45,29 (spur.) piscationes, quę sunt . . . in utraque parte fluminis, sicut no<s t>enemus et nostra -is est, t<ra>dimus. **B** *delictum in ius -is commissum – Forstrechtsverletzung:* CHART. Alsat. A 5 p. 9,6sqq. (a. 1202/23?) quicunque . . . in . . . villa seu banno de Douchendorf . . . domicilium . . . habuerit . . ., vir VI denarios . . . tenebitur exhibere, et hoc ratione sive nomine -i, quod frevil vulgariter appellatur; si quis autem dictam poenam -i persolvere recusarit, . . . iurabit, quod . . . infra bannum de Douchendorf nullum prorsus comiserit -um. **C** *genus duelli, militiae – ein Ritterspiel (cf. theod. vet.* fôrëst *[v. M. Lexer, Mittelhochdeutsches Handwb. III. 1878. p. 466sq.]):* CHRON. Reinh. a. 1226 p. 608,15sq. invictus . . . pertransiit *miles* omnes et ad locum -i gloriose pervenit; ibique solempnitatem -i strennue consumavit.

1. *foresto, -avi, -atum, -are. (foras *vel* foris) *partic. perf. usu adi.: l. 60. proscribere, (ex)pellere, eicere – ächten, (ver)bannen:* ANNAL. Ianuens. II p. 86,13 Murruellus et Gualterius . . ., Saonenses, qui -ti de Saona erant pro morte Raimundi. IV p. 41,1 si aliquis esset -tus pro offensa. p. 66,4 Guillermum potestas bannivit et -vit; de quo banno et forestatione exire non posset, nisi *eqs. al.* ANNAL. Plac. a. 1247 p. 496,13 imperator . . . yemavit habens in sua comitiva . . . CD milites et MM pedites Cremone et CC milites -tos Parme. *v. et p.382,19.*

subst. **forestatus,** -i *m. proscriptus, expulsus, eiectus – Geächteter, Verbannter:* ACTA imp. Winkelm. I 633 p. 510,30 (a. 1233) Masilienses ville inferioris . . . ex una parte . . . et omnes -i . . . ville Masilie ex altera subposuerunt se arbitrio. ANNAL. Ianuens. III p. 93,16 Fulcho et Ianuenses, qui secum erant, . . . domos et receptacula -orum Vinctimilii . . . destruxerunt. ANNAL. Plac. a. 1256 p. 507,42 legatus cum Veneticis . . . intravit civitatem Padue eamque cepit introducens omnes -os illius civitatis in eam. *saepius.*

2. *foresto, -avi, -atum, -are. (*forestis) *form.* -sso: DIPL. Conr. II. 132 *(var. l.). partic. perf. usu adi.: p.385,3.6. al.*

iuri forestis q. d. subicere – dem Forstrecht unterstellen,

-ordnen, 'einforsten': DIPL. Otton. III. 358 p. 787,25sqq. ut . . . silva . . . sicut nostri iuris publicum forestum . . . munita ac . . . -ta habeatur, quatinus nullius hominis . . . persona in eodem foresto venationem . . . exercere . . . presumat; si quis . . . hoc facere . . . ausus erit, ita nostrum . . . bannum componat . . . ęclesię . . ., uti in nostris publicis forestis aliquam -tam caperet feram. DIPL. Conr. II. 137 episcopo . . . silvam . . . cum consensu . . . ducis . . . cęterorumque civium in eadem silva usque modo communionem venandi habentium . . . -ari concessimus. 193 quatenus nos . . . forestrum sui *(episcopi)* . . . iuris . . . -ari faceremus. DIPL. Heinr. III. 24 saltum -vimus. *saepius. v. et vol. I. p. 1473,11.*

***forestulum,** -i *n.* (*forestis) *parva forestis q. d., silva – kleiner Forst, Wald:* CHART. Salisb. III 80 p. 83,31 (a. 1273) Heinricus . . . tradidit . . . in Gailnpach curiam integram cum -o quercuum ibidem contiguo.

***forestum, *forestus** *v.* *forestis.

***foretaneus** *v.* *foritan(e)us.

***forewercum** *v.* *forwercum.

***forfacio, *forfactum** *v.* *for(e)facio.

***forfactura** *v.* *for(e)factura. **forfex** *v.* forceps.

***forficicula** (forsi-), -ae *f.* (forceps [forfex]) *de utensilibus liturgicis (?ad porrigendum communicantibus corpus Christi aptis; cf. J. Braun, Das christliche Altargerät. 1932. p. 265) fort. i. q. forceps parva – viell.: kleine Zange:* DIPL. Karoli M. 254 p. 365,37 (spur. s. XI.in.) feci . . . duas patenas . . ., calices . . . duo . . ., duo . . . coclearia . . . et duas fors-as, unam auream et unam argentea, habentem auream mediam unciam, argenteam unam.

forfico (forpico), -are. *forcipe scindere – mit der Schere (zer)schneiden:* MAPPAE CLAVIC. 34 aurum producis diligenter, quantum potes, forficabus (-bis *S, recte ut vid.*) et adicies argenti vivi partem I (COMPOS. Matr. 24,2 -bis). 39 sumis auream laminam productilem, -bis ad minutum. 55 (*item* COMPOS. Matr. 31,1). COMPOS. Ivr. fragm. p. 29,14 tunsa minutissimis -picetur *lamula* particulis.

forficula, -ae *f.* *forceps parva – kleine Schere (usu plur.):* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. add. p. 386F qui *(homines)* accipiunt foliorum rosarum recentium et comminuunt cum -is quantitatem, quam volunt. GUIC. (?) bers. 13 in qua *(tasca)* sint corda una . . ., -e, cultellum, lima acuta *eqs.*

forficus *v.* forceps. **forfur** *v.* furfur.

***forhura** (vo-, voreh-), -ae *f.* *(theod. inf. vet.* võrhûre; *cf. Mittelniederdt. Handwb. I. p. 838sq.) praestatio ab herede, emptore sim. solvenda, primus conductus q. d. – Handänderungsgebühr, Vorheuer (de re v. K. Fischer, Die Erbleihe im Köln des 12. bis 14. Jhs. 1939. p. 50sq.):* CHART. Rhen. inf. I 402 (a. 1160) post ipsius *(Heinrici)* . . . obitum proximus eius heres v-am non dabit, cęteri vero posteri II solidos pro v-a dabunt. DIPL. Frid. I. 799 p. 369,30 ut . . . archiepiscopo debitum censum et v-am de his *(aedificiis)* . . . persolvant *cives*. CHART. Col. II 29 p. 35,18 si vendi . . . contigerit aliqua . . . arearum, in vore-am dabitur *eqs.* CHART. scrin. Col. B 460 quantum . . . domus annuatim solvit, tantum emptor pro v-a dare tenebitur. *al.*

forica, -ae *f.* *secessus, latrina – Abtritt, Latrine (in imag.):* RATHER. iud. (QuellForschItArch. 29. 1938/39. p. 28,2) nefas est . . ., ut, quod superimponitur altariis, serviat -is. HUGO TRIMB. registr. 239 sed ne arti deroget Prisciani vita, renitens de -a levetur margarita.

***forifacio** *v.* *for(e)facio. ***forifactor** *v.* *forefactor.

***forimsitus,** -a, -um. (*forim *[per analogiam ad* altrim(secus) *formatum] et* situs) *in margine, ante lineam scriptus – am Rand, vor der Zeile stehend:* ANNAL. August. II a. 1137 MCXXXVII. Lotharius tercius imperator . . . obiit; Cunradus genere Suevus -o anno eligitur.

1. forinsecus *adv.* *script.* -ren-: *p.386,22.* **1** *proprie:* **a** *foris, extra, exterius – (dr)außen, außerhalb:* **α** *in univ.:* ANNAL. regni Franc. a. 773 p. 36,25 dum . . . Saxonum gens coepisset . . . domos -s (ANNAL. Mett. a. 773 p. 61,5 forinsecas) incendia cremare. WIDUK. gest. 2,32 ut solis splendor -s . . . nullus appareret, intrinsecus autem *eqs.* THIETM. chron. 6,25 si quis . . . in placito . . . contradicit, fustibus verberatur et, si -s palam resistit *eqs.* WIPO gest. 40,3 (vs.) dolet omnis homo -s et in domo. CHART. Mog. A I 296 p. 186,11 molendinum . . . rotis -s binis totidemque intus. SALIMB. chron. p. 267,18 -s extra ianuam. p. 648,35 quingenti . . . -s expectabant volentes civitatem intrare. *al.* *pendet e praep.: v. p.378,35.* **β** *de conversatione extra monasterium:* CHART. Sangall. A 393 (a. 845) ut . . . vobis *(sc. monasterio)* censum persolvam . . ., usque dum -s manere voluerim; et si mihi aliquando conplacuerit monasterium ingredi *eqs.* **γ** *de glossis marginalibus:* EPIST. var. I 12 -s ad aurem zetam, quod est vitii signum, apposui. HRABAN. epist. 23 p. 429,27 ubicumque conspexerit *(sc. lector)* auctorum nomina, quorum dicta . . . excerpsi, -s in pagina . . . praenotata. *al.* **δ** *in formulis chartarum:* CHART. Sangall. A 556 p. 170,12 (a. 872) tradidit *Reginger* . . . ecclesiam . . ., omnia videlicet ex integro, tam ipsa basilica quam cunctis rebus eiusdem basilicę intus vel -s positis. TRAD. Frising. 892 dedit . . . episcopus . . . hobam I de terra arabili cunctisque rebus -s ad eandem pertinentibus. 1038 hobas VIII . . . atque cuncta i n t r i n s e c u s et -s quęsita et adquirenda (DIPL. Otton. I. 203 cum . . . i. -s quesitis et inquirendis. DIPL. Otton. II. 206 p. 234,35 districtionem i. ac fore-s per unum miliarium). *al.* **b** *a, in parte exteriore – von (dr)außen, äußerlich:* ARBEO Emm. 36 dum . . . pervenissent *(sc. adultera cum aliis)* ad locum . . . distante a . . . ecclesia in spatio passuum fere CC, dum oculis intueretur -s templum. TRACT. de caus. mul. 19 quoquis omnia . . .; exinde fovebis -s. **2** *translate i. q. in rebus externis, extrinsecus – in den äußeren Dingen, nach außen (hin):* HRABAN. epist. 36 p. 472,13 credo . . . te magis velle interno conspectui conditoris tui salubriter placere quam favoribus humanis -s inaniter extolli.

2. *forinsecus, -a, -um. *script.* -si(c)c-: *l.35.* *usu subst.: l. 69.72.p.387,14.* **I** *de rebus:* **A** *exterior, externus, extra positus – äußere(r), außen, außerhalb gelegen:* **1** *notione rel.:* **a** *in univ.:* TRACT. de caus. mul. 47 capit. p. 10 si in matrice u l c e r a s -iccas (forinsecus *var. l.*) fiunt (47 u. -icas [forinsecus *var. l.*]). ANDR. STRUM. Ariald. 17 p. 1061,14 volebat . . . numquam . . . limitem -um transire. WILH. ANDR. chron. 251 p. 771,40 ne a prioratibus -is priores amoverentur. CHART. Salem. 420 abbatiam . . . cum . . . omnibus appendiciis tam -is quam intrinsecis . . . tradimus (*sim.* CATAL. Lamb. 3 [MG Script. XII p. 136,24] res monasterii tam intrinsecas quam -as). *al. v. et p.385,70.* *in imag.:* RATHER. epist. 26 p. 141,17 daemonibus . . . traditur, qui in -o (*Vulg. apoc. 11,2* quod est foris) atrio invenitur, quia, qui extra normam ecclesiasticę rectitudinis . . . conversatur . . ., animaliter in atrio exteriori stare probatur. **b** *de rebus extrinsecus (apud exteros: l. 50) gestis vel accidentibus:* FORM. Sangall. II 32 populo propter aestum atque o p e r a -a hoc non indixerunt (*sc. synodus;* CHART. Sangall. A 686). HELM. chron. 85 p. 165,28 Dani . . . semper bellis laborantes domesticis ad -a bella nullam habuere virtutem. *al.* **c** *c. sensu profani, saecularis:* DIPL. Heinr. I. 12 ut Dei servitoribus . . . pro nobis . . . sine aliqua -a inquietudine omnipotenti Deo liceat iugiter supplicare (*inde* DIPL. Otton. I. 25. *al.; item* DIPL. Otton. I. 418. DIPL. Otton. II. 45. *sim.* CHART. Scafhus. 7,5 p. 18,4). **2** *notione compar.:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 76,20 hoc *(os)* videtur esse loco pollicis habens in sui extremitate -a quoddam subtile, durum et acutum in modum unguis. p. 85,5 avis . . ., que habet tantum duos digitos in pedibus, medium et -um, intrinsecum non habet. p. 99,27 versus extremitatem ale sunt alie decem *(sc. pennae)*, que -e dici possunt. *ibid. al.* **B** *(extra) visibilis, manifestus, corporeus – (rein) äußerlich sichtbar, körperlich:* AMALAR. off. 2,25,6 ut opera -a cum his, quae intrinsecus nitent, coram Deo non disiungantur. UFFING. Ida 1,4 studebat . . . ex occasione copulae carnalis Deo, quae Dei erant, reddere, sic -um amorem temperare, ut nullius levitatis naevus rigorem animi eius potuisset obfuscare. *subst. neutr. plur. i. q. res externae, bona externa – Äußerlichkeiten, materielle Dinge:* CARM. de gener. Christi 664 'gracior', inquit (gloss.: ecclesia), 'ero, cum nulla -a (gloss.: exteriora) quero (gloss.: ad offerendum tibi).' HERM. CARINTH. essent. praef. p. 70,28 dum nos . . . multitudo . . . miraretur . . . ornatus spectans . . ., subiit me . . . pietas super his, qui hec -a tanti ha-

bebant: quanti pensarent, si interulas ipsas contueri liceret. **C** *?insolitus, novus – ?fremd(artig), seltsam:* Ps. Arist. lap. I p. 186,17 eos *(lapides)*, qui sunt errantes et -i, non nominavimus in principio huius libri, sed eos, qui plus habent dignitatis omnibus aliis.

II *de hominibus i. q. extrarius, extraneus – auswärtig, fremd:* Amalar. off. 4,37,10 ut ... missam caelebraret *ritus Romanae ecclesiae* ora nona, per quod -s populus congregaretur in unum, quando *eqs.* Registr. Prum. 29 si femina -um hominem acceperit. Acta imp. Böhmer 932 p. 640,37 ut non sit ei *(sc. diabolo)* opus ad exterminium vestrum ... -orum hostium cuneos advocare. Salimb. chron. p. 30,24 omnes ... Cremonenses ceterosque milites -os impetunt. p. 649,15 erat ... castrum ... vitualibus plenum ..., quia -i, qui ad capiendum civitatem venerant, omnia sua bona ibidem dimiserant.

1. foris, -is *f.* (-a, -ae *f.: l.20.21.29.31. al.*) *(in schedulis nostris tantum usu plur.)* *ianua, valvae, ostium, porta – Tür(flügel), Tor:* **1** *proprie vel in imag.:* **a** *strictius:* Conc. Karol. A 5 p. 42,27 praesto est *Dencardus* prae -bus. Arbeo Corb. 2 a n t e -as ... ecclesiae ... sibi construxit ergastulum (14 a. -is. Chart. Alsat. B 239 a. -as porte ... monasterii. *saepe*). 4 p. 191,28 in ... -bus ... ergastulum construxerat. Walahfr. Wett. 341 quid facit antistes? in ovile lupus ruit ullo non claudente -es. hort. 32 quod *(atriolum)* pro -bus mihi parva patenti area vestibulo solis convertit ad ortum. Vita Adalb. Prag. A 10 precator importunus cęlestes -es pulsat. Thietm. chron. 8,3 preputium in -bus suspenditur. *persaepe. de porta civitatis, castelli:* Gesta Trev. 31 p. 173,6 pergit *vir* ad portam castelli pulsansque -es (-as, -is *var. l.*) rogat *eqs.* Gerh. Sted. annal. p. 214,28 imperator ... archiepiscopum ... in obsidione civitatis ante -as nostras ... reliquit. Chart. Lips. I 10 quae *(iugera)* sita erant prae -bus civitatis ante valvam Grimmensem. *al.* **b** *latius:* **α** *fere i. q. aditus, exitus, accessus – etwa: Ein-, Aus-, Zugang:* Walahfr. hort. 268 qui *(carbunculus)* ructus nimium convolvit amaros oris adusque -es. Metell. Quir. 7,34 sensa -es sincipitis terunt. 7,62 virtute quadra preditus ardue mentis quinque -es ordine rexerat. **β** *confinium, extremi fines – Grenze, Grenzgebiet:* Chron. reg. cont. III a. 1217 p. 240,25 suas eis *(crucesignatis)* ... angustias ex nimia vicinia Sarracenorum ... exponebant *(sc. nobiles Portugaliae)* asserentes castrum quoddam esse in -bus ipsorum a Sarracenis inhabitatum. Ryccard. chron. a. 1241 p. 209,16 quod ... essent *Tartari* in -bus Alamannie. **2** *translate:* **a** *initium – Beginn, Anfang:* Meginfr. (?) carm. p. 644[A] anno quarto quadrantes quattuor unum complent constituuntque diem sub -bus anni. Epist. Hann. 19 p. 44,4 cum te in ipsis litterarum -bus peccatorem a te ipso vocari conspeximus. Carm. Bur. 161,1,1 ab estatis -bus (floribus *cod.*) nos amor salutat. **b** in -bus, ante -es *i. q. prope, praesto – (greifbar) nahe, bei der Hand, da:* Bruno Querf. Adalb. A 2 mors amara in -bus; ecce occurrit salus bene cogitantibus. 26 ecce in -bus ... felix et incomparabile martyrium. Const. imp. III 188 tanta nos circa fidam ... miliciam nunc angit ... neccessitas, quod neccessitatem huiusmodi existentem in -bus scripture non admittit officium. Nicol. Biber. carm. 815 si ... vis plura lucrari per tua iura, ante -es est res.

2. foris *adv. et praep.* *form.:* fores: Trad. Lunaelac. 29. fori: *p.389,22.* *metr.* -ĭs: *l.67.68.p.388,14.28.29.389,3. al.*

I *adv.:* **A** *extra, exterius, forinsecus – (dr)außen, außerhalb:* **1** *proprie (in imag.: l.67):* **a** *in univ.:* Hugeb. Willib. 4 p. 97,13 stant ... cruces ligneas -s in orientale plaga aecclesie secus pariete. Capit. reg. Franc. 91,8 iudex ... per civitatem faciat iurare ... homines ... seu -s per curtes ... ibi mansuros. Eigil Sturm. 21 ne ... -s vagandi fratribus opus fieret. Walahfr. carm. 75,5,3 nec -s lectove calens ... prendo quietem. Berth. chron. B a. 1077 p. 259,10 -s extra castellum ... hospitabatur *rex*. Metell. exp. Hieros. 1,9 succincte pergam, -s appendentia tergam et causas referam. Asinarius 153 -s ante fores (Rapularius 62). *persaepe.* *in formulis chartarum:* Trad. Frising. 198 (a. 804) tradidi ... curtem cum domo cum aliis edificiis i n t u s e t -s (Dipl. Conr. I. 32 ut ... Werinolf suusque suffraganeus ... omnia ... necessaria i. et -s illis profutura teneant. *al.* Dipl. Loth. I. 44 p. 134,9 [interp.] i. vel -s). **b** *peregre – außerhalb der Heimat, in der Fremde:* Capit. reg. Franc. 162,1 illi ..., qui beneficia nostra habent et -s manent, volumus, ut eant. Bruno Querf. fratr. 13 p. 63,28 -s querendum domi dedit *Deus* ... optatum martyrium. Helm. chron. 65 p. 122,20 hii *(Dani)* ... domi pugnaces, -s imbelles sunt. *al.* **c** *sub divo – in der freien Natur:* Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 174,7sq. difficilius recuperantur *(sc. falcones)* ..., et precipue, si pascunt se -s, et longe difficilius recuperantur, si contingat eos pernoctare -s. **d** *in parte exteriore, circa – äußerlich, außen herum:* Rhythm. 53,11,1 -s postulis marcescat *(sc. impius; v. notam ed.)*. Vita Rimb. 7 p. 86,1 in quibus *(malis punicis)* multa interius grana uno -s cortice teguntur. Egbert. fec. rat. 2,464 qui *(sc. creator)* fabricam -s et circa perlustrat et infra. **e** *pendet e praep.:* a -s: *v.* aforis. de -s: *v.* deforis. in -s: Edict. Roth. 304 si cavallus ... in clausura alterius intus saliendum se inpalaverit, non reddatur ab ipso, cuius sepem est; et si ab infra in -s (foras *var. l.*) salierit et se inpalaverit *eqs.* Ps. Hippocr. phleb. 4 cefalicon et epaticon anacarsim ambas facimus, id est allatus in (de *var. l.*) -s fleotomamus. Ps. Heliod. chirurg. 28 circa plagatos: diogmus est, qui ex sagitta vulnerantur et ibi remanet, ut in -s ad te illam partem eiciatur. **f** *pendet* ab: *v. vol. I. p. 2,44.* **2** *translate:* **a** *respectu ecclesiae, fidei fere i. q. in saeculo – etwa: in der laikalen Welt:* Hraban. epist. 40 p. 478,23 qualis debeat esse convocatio adhuc -s positorum (supra: extrapositos) ad percipiendam fidem Christi. Egbert. fec. rat. 2,350sqq. nos, fratres, lapides sumus et Domino pretiosi, si numquam -s in mundi actibus aspitiamur; desinit in templo Domini lapis esse ..., qui -s in populo terrena negotia tractat. Ranger. carm. 225 -s signet *(sc. rex)*, -s ordinet imperiumque in laicos habeat ...; intus in ecclesia minor est quam clericus omnis. **b** *extrinsecus, in rebus externis, in corpore – im Äußeren, in den äußeren Dingen, körperlich:* Liber diurn. 46 p. 37,8 cum sacerdotalis ordo intus cecidit, -s quoque diu stare non poterit. Hraban. hom. I 38 p. 72[C] quem perfecte absorbuerit, ad terrena -s desideria velut insensibilem reddit *caritas aeternae vitae*. epist. 17[a] p. 421,20 qui *(Iesus)* vos *(sc. imperatricem)* intus et -s ... custodire dignetur. Ermenr. Sval. 8 in ... debilibus non antea salus corporis -s tribuitur, quam mentis egritudo intus sanetur. Egbert. fec. rat. 1,1144 -s quam fraudem exercuit, intus habebat *nebulo. al.* *visibiliter, specie – (rein) äußerlich (sichtbar), nach außen (hin):* Liutg. Greg. 12 p. 76,28 ex ... linguae et vitae mundicia -s i n n o t u i t, quantae puritatis dilectione cor eius interius plenum erat (15 p. 79,6 ut ... -s innotescerent *membra* videntibus *eqs. sim.* Ado Vienn. Theud. 3 [MGMer. III p. 527,6] ut ..., quod vere servi Dei essent, ... -snescientibus [-s nescientibus *edd. priores et pars codd., recte ut vid.; sed cf. notam ed.*] manifestarent). Carm. Bur. 41,18,4 cardinales ... crucifixi vendunt patrimonium; Petrus -s, intus Nero, intus lupi, -s vero sicut agni ovium. Statut. ord. Teut. p. 50,6 speciem pietatis, quam in signum ordinis in figura crucis -s habent, exemplis operum ... demonstrent *fratres. al.* **c** *palam, in publico – öffentlich, im öffentlichen Wirken:* Einh. Karol. 1 p. 4,1 omnia, quae vel d o m i vel -s agenda ac disponenda erant, praefectus aulae procurabat (4 res gestas et d. et -s. 20 d. et -s). Poeta Saxo 5,214 qui solet esse domi constans ..., perficit is crebro facta decora -s. Egbert. fec. rat. 1,268 utimur inde -s, quod sepe domi recitamus (gloss.: sepius secretum, quod domi inter familiares loquimur, etiam -s incauti ... prorumpimus). Wipo gest. 1 p. 13,13 providentiae est interius praeparare, quo -s indiges. *al.* **B** *foras – nach (dr)außen, hinaus:* **1** *in univ.:* Lex Alam. 57,14 si ... visus -s (foras *var. l.*) exit. Tract. de caus. mul. 69 p. 45,4 si -s ex loca dilectabilia exeat os matricis. Vita Phil. Cell. 6 nec interius deglutire potuit *(sc. homo pomum)* nec -s (foras *var. l.*) reicere. Dipl. Karoli III. 25 p. 42,26 comes dedisset ei *(Maurino)* licenciam -s de ... placito exiendi. Thietm. chron. 4,25 nepotem meum cum caeteris obsidibus ... obtruncant *hostes* -s eos proicientes in portum. *saepius.* *translate* -s exponere *i. q. excipere, eximere – (her)ausnehmen: v. vol. III. p. 1663,24.* **2** *in terras externas – in die Fremde:* Gesta Trev. 1 p. 130,3 rex Assiriorum

[Staub]

. . . propagandae dominationis libidine arma -s extulit cruentamque vitam . . . per totam Asiam bellis egit. BERNH. GEIST. palp. 1,368 te . . . audivi cantari, qua -s ivi.

II *praep. c. gen., acc., abl.:* **A** *extra – außerhalb, draußen vor (in imag.: p.390,3):* LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,2 si -s ecclesia (eclesiae *var. l.*) capti fuerint *(sc. raptor et mulier consentiens).* CHART. Fuld. B 18 p. 64,15 dono vineam unam intus murum . . . civitatis . . . et aliam vineam -s murum . . . civitatis. DIPL. Ludow. II. 63 p. 191,22 actum -s civitate Ravenna ad sanctum Apollinarem. ANNAL. Xant. a. 846 christianos, quos -s Romam repperierunt *Mauri*, intus et -s . . . aecclesiae occiderunt. DIPL. Heinr. III. 198[a] p. 252,2sqq. acclesias . . . intra . . . civitatem . . . et . . . decimam tam intus quam -s eius civitatis . . ., insuper etiam omnes res . . . tam intus quam -s eandem urbem *(sc. concedimus). saepe.* de -s: *v. vol. III. p. 43,43sqq. in cognomine:* CHART. civ. Magd. 107 p. 57,20 (a. 1244) testes sunt . . .: Bertramus Buden . . ., Heino de Germerschlebe, Reinerus -s urbem. **B** *foras a(b), ex – hinaus aus:* PACTUS Alam. 11,3 si -s villam ambulare potuerit. 39,1 si quis alterum ligat et -s marcha eum vindit. LEX Alam. 37,1 ut mancipia -s (foras *var. l.*) p r o v i n t i a (provintiam *var. l.*) nemo vindatur (LEG. Lang. p. 111,14 si servus . . . fuga -s [fori *var. l.*] provincia [provinciam *var. l.*] exierit. LEX Baiuv. 16,5 -s provincia [provinciam, provinciae *var. l.*]). 19,10 si eam *(navem)* -s (foras *var. l.*) aqua (aquam *var. l.*) traxerit. THEGAN. Ludow. 28 ut . . . pedem -s sepe (sepem *4; deest 2*) ponere ausus non fuisset *comes*. TRANSL. Viti 16 eiecta plebe -s ecclesiam. *al. compos.* aforis, deforis, *introforis, *perforis.

3. foris *v.* forum. ***forisbannio** *v.* *forbannio.

***forisfacio, *forisfactum** *v.* *for(e)facio.

***forisfactio** *v.* *forefactio. ***forisfactor** *v.* *forefactor.

***forisfactura** *v.* *for(e)factura.

[forisnescio *v.* foris *et* nescio.**]**

***foritan(e)us,** -a, -um. (foras *vel* foris; *cf. ital.* foretan(e)o *[Vocabolario degli Accademici della Crusca. [5]VI. 1889. p. 317[a] et Battaglia, Dizionario VI. 1970. p. 163])* *script.* -ret-: *l.40. adde* ANNAL. Ianuens. II p. 113,10. 117,16.

1 *adi. i. qui lites habitantium extra civitatem tractat – für die Streitigkeiten der Landbewohner zuständig:* CHART. Ital. Ficker 414 p. 426,14 (a. 1249) super facto iudicis -etanei *(sc. consilium petiit Bernardinus)*, quem habere debemus pro anno futuro, si videtur *eqs.* **2** *subst. masc. i. qui extra civitatem habitat – Landbewohner:* ANNAL. Ianuens. II p. 69,11 nomina potestatum et consulum communis et placitorum et -norum. p. 71,9 fuerunt . . . consules placitorum pro iusticiis diffiniendis . . . Ugolinus Mallonus, Fredericus de Albericis . . . in IIII compagnis versus civitatem . . .; pro -nis Symon Lecanuptias et Vassallus de Laumello. p. 72,11 consules . . . placitorum et -norum . . . offitium suum optime tractaverunt. p. 170,6 quorum *(virorum)* unus rexit offitium consulatus civium et -norum. *saepe.* ACTA imp. Winkelm. II 1036 p. 707,26 Iohannes . . . dixit se nihil scire de decimis . . ., quia -nus est, preter *eqs.*

***foriudicatio** (-cio), -onis *f.* *script.* -act-: CONST. Melf. 2,3 p. 301,16 *(var. l.). proscriptio, expulsio, eiectio – Ächtung, (Ver-)Bannung:* CONST. Melf. 2,3 p. 300,21 si *(sc. quis)* occiderit . . . bannitum vel foriudicatum, si quidem ipse bannitus fuerit aut foriudicatus, qui foriudicatum predictis modis offenderit . . ., bannitionis vel -is penam . . . in premium sue fidei . . . evitet. p. 301,14 qui *(iustitiarius)* in ipsum *(foriudicatum)* bannitionis et -is sententiam promulgavit. ACTA imp. Winkelm. I 825 quod . . . ipso nolente in iudicio comparere . . . extiterit *Nicolaus* forbannitus nec -cionem, que factum expressum desiderat, asserat subsequtam, cum solus lapsus temporis . . . -cionem aliquam non inducat *eqs. al. v. et p.390,17.*

***foriudico,** -atum, -are. (foras *vel* foris *vel theod. vet.* fir- *[v. p.374,56] et* iudicare; *cf. francog. vet.* for(s)jugier *[v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 2101sq.])* *partic. perf. usu adi.: l.72.p.390,3.*

proscribere, (ex)pellere, eicere – ächten, (ver)bannen: CONST. Melf. 1,57,1 nisi . . . viris exulibus vel forsitan fugitivis aut -tis . . . alimoniam subministrent *(sc. coniuges).* 2,3 p. 300,7sqq. si quis infra annum a die banni editi numerandum coram magistro iustitiario . . . minime comparuerit . . ., bonis suis . . . infiscatis . . . -ari debebit . . .; sic -tus habebitur . . . quasi foris omnem aditum iudicii constitutus. ACTA imp. Winkelm. I 846 si contra ipsum *(Guillelmum)* non fuerit -andi sentencia subsecuta. CONST. imp. II 261 p. 360,7 ut, si quis comes . . . contra te . . . excesserit . . ., ipsum . . . bannire et forbannire (perbannire *1*, -are *2, 3*) valeas ipsumque exlegem facere. *al. v. et l.15.p.389,58.*

subst. **foriudicatus,** -i *m.* *proscriptus, expulsus, eiectus – Geächteter, Verbannter:* CONST. Melf. 2,3 p. 300,15 nulla sibi appellationis seu supplicationis remedia -us superesse cognoscat *eqs.* p. 301,9 quod si forte . . ., qui -um ceperit, offendere vel occidere noluerit eundem, . . . iustitiario, qui ipsum bannierat et foriudicaverat, assignet eundem. 2,6 -orum bona veluti dampnatorum . . . fisci nostri commodis volumus vendicari. 2,8 sancimus -orum uxores . . . occasione foriudicationis aut dampnationis . . . nullam omnino molestiam sustinere. RYCCARD. chron. a. 1242 p. 231,2 inquisitiones fiunt . . . contra forbannitos et -os. *saepius. v. et p.389,57.58.*

***foriuratio,** -onis *f.* *ab-, eiuratio – das Abschwören, Sich-Lossagen:* CONST. imp. II 425,4 (a. 1200) si quis cum homicida fugerit vel occasione illa . . . patriam exierit, quod homicidam abiurare noluerit, infra annum redire potest et -em facere. 425,6 de menbro ablato erit ad pacem eodem modo ad valentiam facti, videlicet de ablatione menbri et de -e et de assecuratione.

***foriuro,** -are. (foras *vel* foris *vel theod. vet.* fir- *[v. p.374, 56] et* iurare; *cf. francog. vet.* for(s)jurer *[v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 2102sq.])* *script.* fer-: *l.37.*

ab-, eiurare – abschwören: **1** *spectat ad res i. q. (ab)renuntiare, dimittere – entsagen, aufgeben, verzichten (auf):* CHART. Heinr. Leon. 35 Teutonicam terram, quam nobis Renus dividit, -vit *Widikinus* ad festum sancti Iacobi transiturus nec unquam . . . reversurus. COD. Wang. Trident. 140 p. 831,9 quod si aliquis se in alienis . . . laboreriis montis Arçenterie se intromiserit . . ., L libras . . . gastaldioni dare debeat et, si non habuerit, unde solvat, montem fe-are (abiurare *B p. corr.*) debeat. **2** *spectat ad homines i. q. desciscere (ab), deserere – sich lossagen, abfallen (von), verlassen:* CONST. imp. II 425,4 (a. 1200) si . . . homicida aufugerit, eius amici et proximi eum abiurare et -are debent et sic pacem habere debent; qui vero -are noluerit, talis erit qualis et homicida, qui aufugerit, quousque eum -verit. 425,5 cognati illius hominis, qui occisus fuerit, debent assecurare omnes homines illos, qui homicidam -verint.

***forlastus** (vo-), -i *m.* *(an* -um, -i *n.?)* *(?theod. inf. vet.* vāren *et* last; *cf. Mittelniederdt. Handwb. I. p. 653sqq. et II. p. 748sq.)* *res, merces a nautis secum latae – Effekten, Ladung, die die Schiffsmannschaft mit sich führt, Pakotille:* CHART. Hans. 432 p. 147,13sq. (a. 1252) licet ei *(nautae)* v-um suum extrahere de navi, ita quod mercandisie remanentes in navi per dictum v-um extractum nullum theoloneum dabunt. *Staub*

forma, -ae *f.* *script.* fur-: *l.58.p.395,50.396,52.* fora: *p.397, 42.* μορφή, εἶδος, σχῆμα – *Form:*

I *gener.:* **A** *de rerum qualitate:* **1** *figura, habitus – Gestalt, (äußere) Erscheinung(sform), Figur, Aussehen:* **a** *de hominibus (de diabolo: p.391,2; de angelis: p.391,6; de cadavere: l.68.69; de equo: l.71.72):* **α** *in univ. (fere de figurae pulchritudine nobilitateque):* CHRON. Fred. 4,51 furmam status meae *(sc. Adalulfi)* laudare dignasti *(sc. regina).* LEX Sal. Pipp. prol. 1 (rec. D; vs.) gens Francorum inclita . . ., nobilitasque eius incolumna vel -a mirabiliter a e g r e g i a (WIDUK. gest. 2,36 p. 95,10 egregiae -ae. *al. sim.* WALAHFR. carm. 88,2 egregius -a). ARBEO Emm. 2 erat . . . procerus statura, decorus -a. REGINO chron. a. 866 p. 91,22 tam -a quam animo ad regni gubernacula coaptatus. IOH. PLAN. hist. 5,2 hi populi *(sc. terrae Mongal)* omnes unam -am personarum et unam linguam habebant. *persaepe.* *de cadavere:* ARBEO Corb. 35 qui . . . ab humo deductus . . . tam vivi similis -a repertus est. 38 tante pulchritudinis -a et corporis color, quantum prius gestabatur vivus. *de equo (usu plur.: l.72):* ARBEO Corb. 21 p. 212,2 mulier . . . deducens Iberum . . . raptum -e et speciae decoris inmense. 22 p. 213,13 quomodo -is nobilitatis Iberi concupiverat *comes.* **β**

de figura assumpta, persona: WALTH. SPIR. Christoph. II 2,5 texerat occulte serpentem -a columbae. ANNAL. Altah. a. 1065 p. 67,7 ipsum *(Guntherium)* ... non episcopum, sed regem Romanorum esse credebant *Graeci* et ob hoc in -a episcopi se occultare, quoniam *eqs*. METELL. exp. Hieros. 3,762 complentes *angeli* mandata, polum repetentes sumptas aerio reddunt -as elemento. ARNOLD. LUB. chron. 3,5 p. 146,41 cum olim -am nautarum in vestitu habuissent *Dani. al.* **γ** *expressius i. q. pulchritudo – Schönheit:* VITA Leb. 6 p. 794,4 conticuerunt obstupescentes ad verba et ad insolitam -am (speciem *var. l.*) viri. WALTHARIUS 456 hunc incredibili -ae decorata nitore assequitur ... puella. COD. Udalr. 281,1 (vs.) -a iacet Paridis, tumor Hectorianus, Achillis robur, Alexandri fortuna subacta favillis. *al.* *in imag. de fide, virtutibus sim.:* WALTH. SPIR. Christoph. I 2 interioris hominis -am bonorum operum studuit adornare constantia. BERNO epist. 17 p. 50,14 praeclara christianae fidei -a in te *(sc. archipraesule)* splendens. **δ** *facies – Antlitz, Gesicht:* WALAHFR. Wett. 897 inspiciunt vultus, nec pallida -a videtur, non macies foedat, nec membra dolore rigescunt. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,133 pręco Dei roseam servans in imagine -am. **ε** *figura humana, esse humanum – menschliche Gestalt, das Menschsein:* RUP. TUIT. vict. 6,29 p. 212,29 solet quęri, utrum mentem solam et non etiam -am amiserit *Nabuchodonosor*. **b** *de animalibus, rebus naturalibus, corporis partibus:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 57,11 ova ... cuiuscumque speciei avis non sunt eiusdem -e. 6 p. 187,9 quidam *(falconum peregrinorum)* ... sunt bone -e membrorum et pulcri plumagii *eqs*. ALBERT. M. veget. 1,139 planta licet habeat partes sic terminatas, tamen nec sunt similes in -a nec aequales in quantitate. animal. 1,531 pars ... quaedam vermicularis -ae, quae est pars cerebri. *saepius. cf. et p.390,70sqq.* **c** *de rebus:* **α** *in univ.:* WALAHFR. (?) carm. 54,22 Bactrica non ebeni radiat sic -a nigelli. EINH. Karol. 33 p. 40,18 (testam.) quae *(mensa)* -a (formula *var. l.*) quadrangula descriptionem urbis Constantinopolitanae continet. ANNAL. Xant. a. 838 ignis -a draconis in aere visus est. CARM. Scot. II 1 sol. 5,5 mox assint terni *(lapilli)*, quos candida -a decorat. CATAL. Thes. Germ. 73,46 quorum *(vasorum)* unum est in -a leonis. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 51,17 una est ... -a generalis facta omnibus nidis, concavitas scilicet in medio. *saepe*. **β** *de vestibus:* IDUNG. PRUF. dial. 3,956 est et alia sublimior ... figura in cuculla nostra ...: habet enim rectissimam crucis Christi -am. STATUT. ord. Teut. p. 39,25 clerici in -a vestis eciam in seculo religionem pretendere debent. **γ** *spectat ad vanam simulacrorum figuram:* HRABAN. carm. 38,4 plus quia gramma valet quam vana in imagine -a. HROTSV. Agn. 170 quae *(simulacra)* conformata metallo membrorum falsam portant solummodo -am. **δ** *adventicia – äußerer Glanz, Äußerlichkeit:* CHART. Basil. A I 112 p. 173,4 (a. 1041) inardescente avaritia ecclesiae nostrae ministri ... plus aequo diligentes -am nummi. **ε** *splendor – Pracht:* CARM. Bur. 153,1,4 ver ... redit floridum, -a rebus datur. **ζ** *exsecutio – Ausgestaltung, Ausführung (usu plur.: l.53):* HRABAN. epist. 1 p. 382,3 ne forte, si -as figurarum variaverit et scripturae ordinem commutaverit *(sc. qui opus rescribit)*, operis precium perdat. IDUNG. PRUF. dial. 1,23 scriptorem non habens propria manu libellum hunc conscripsi, quod testatur litterarum informis -a. **η** *usu plur. fort. i. q. latitudo – viell.: Ausdehnung, Fülle:* ERMENR. ad Grim. 1 p. 536,23 habemus ... in eodem rivo *(in imag. de regibus)* maiores copias Scythico Tanay -asque ipsas Nylo pręferendas *(ni spectat ad l.32sqq.)*. **ϑ** *color – Farbe (c. gen. inhaerentiae: l.66):* HERACLIUS I 8,9 ederam talis probat ordo: nam subula rami ... forati emittunt viscum, quem qui sibi sumpserit illum, transferet in rubeam coctum prurigine -am. 21,7sqq. non pulcram capiet *testa* nisi frigida -am, nam dum fit vitrum nimis fervere, coloris huic auffert propriam flammae violentia -am. **d** *per malam interpr. Graeci verbi* φήμη: CHRON. Grad. p. 41,17 ipse *(patriarcha)* ... ecclesiam Sancte Eufimie iuxta nominis proprietatem fabricare precepit, nam quod grece Eufimia, latine 'bona -a' sonat. **2** *ratio, modus – Beschaffenheit, (Art und) Weise:* **a** *de rebus:* **α** *in univ.:* CHART. Heinr. Leon. 93 (a. 1172) fratribus pari -a, quantum iusticia dictaverit, in iudicio nostro sententiam ... dandam non negabimus. CHRON. reg. cont. I a. 1187 p. 136,40 stragem populi christiani factam; quod in hanc -am fertur accidisse *eqs*. ANNAL. Erf. Praed. a. 1234 p. 85,26 plerisque ... magistri Cunradi visitandi hereticos seu examinandi -a displicuerat. *al.* *expressius i. q. ratio vitae – Lebensform, -weise, -führung:* CONC. Karol. A 38,4 ipse episcopus vita, habitu, -a et conversatione sancta suis subiectis exemplum praebeat. **β** *status – Zustand:* DIPL. Loth. I. 120 p. 277,16 donec ad primam -am, si possibile sit, perducatur (*sc. ecclesia possessionesque eius; antea:* ad primum statum). *expressius i. q. status bonus – guter Zustand:* DIPL. Heinr. II. 440 ut ... tecta *(sc. ecclesiae)* reparentur, et, quicquid oportunum fuerit ad corporalem -am ipsius domus Domini, ibi inde administretur. **γ** *amplitudo – Größe, Ausmaß:* LEG. Burgund. const. I 70,2 redimat *(sc. fur)* se secundum -am pretii constituti ab eo, cui furtum fecit. CHART. Rhen. inf. I 7 tradidi ... hovam integram Alfgating Hova cum pascuis et perviis ... et scara in silva iuxta -am hovę plenę. CHART. Sangall. B 143 p. 141,25 -am ... panis triticei studiosissime preparati ... constituimus, eo videlicet pondere, ut modius non exorbitet a numero XXX panum. CHART. Tirol. notar. I 456 p. 219,2 quod dictum preceptum deberet reduci ad arbitrium boni viri secundum -am delicti (*inde* 461). **b** *de hominibus i. q. ingenium, indoles – Veranlagung, Disposition:* CATAL. Weing. (MGScript. XV p. 1313,30; c. s. XIII.[med.]) erat *Dietmarus abbas* ... clare morigeratus, -a spiritalis ..., omni ... virtute inbutus. **3** *genus – Art, Sorte:* MAPPAE CLAVIC. 272 de IIII -is specierum: compositio IIII -is specierum plus utilis ad incendendum. CHART. Brixin. 218 p. 209,10 (a. 1277) sine qualibet exceptionis -a. *al.*

B *de re formata:* **1** *creatio, creatura – Schöpfung, Geschöpf:* **a** *in univ.:* HRABAN. carm. 9,22 Deus ... verus amator humanae -ae. WANDALB. creat. mund. 129 quae *(sc. tellus)* iussa animatas posset gignere -as. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,113 divina suam respectans gratia -am. *al.* **b** *de actione creandi:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,186 ante tuam *(sc. regis)* fuerant ipsi *(sc. dei falsi)* sine nomine -am. **2** *corpus – Körper, Leib:* **a** *de terra (in imag.):* WANDALB. creat. mund. 71 tellus nuda repente -am laeta virentem frondis compsit honore. **b** *de toto homine:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,204 tuum precibus venerare *(sc. rex)* patronum, nulla cui proprię prępositur hostia -ę *(v. notam ed.)*. HILDEG. epist. 5,27 paupercula -a tremit, quod in sono verborum loquitur ad tam magnum magistrum. 11,17. *ibid. saepius.* **c** *de toto animali:* VITA Liutg. I 26 avis sive piscis -a e nube lapsa tam valide in fluvium cecidit, ut *eqs*. **d** *de constructione fallaci figuram animalem simulante ('Attrappe'):* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 40,1 super -am ... leporinam superius inter collum et dorsum colligabit carnes. **3** *fabrica – Gebilde, Bau, Erzeugnis:* **a** *in univ.:* AETHICUS p. 92,4 haec omnia *(sc. infernum)* subterius in ipsa massa deorsum a Deo iudicando (iudicandos *var. l.*) iudicio Dei habuisse sub -am (-a *var. l.*) Aethicus sofista scripsit. p. 93,5. p. 96,8 ut non fierit -a, quae inferius erat impiorum excidium, vacua sine habitatoribus. *de fornice caeli:* EKKEH. IV. pict. Mog. 7 septemplex mundo (gloss.: firmamento) solidatur -a secundo (gloss.: die sine sole) atque polum flexis complexibus alligat axis *(sed cf. notam ed.)*. **b** *aedificium – Gebäude:* CHART. Mar. Magd. 81 p. 78,9 (a. 1199) cum facta esset ... -a ecclesie, ceperunt habitatores ... ville ... bis in ebdomada ... parrochianos suos allicere. **c** *vas – Gefäß:* COMPOS. Matr. 73,7 omnia simul tere et mitte in -as lapideas et adhuc, cum sint humidae, perdunde. *cf. et p. 394, 18sqq.* **d** *de caseo ('Laib'):* TESTAM. Adalg. 30 (ed. W. Levison, Aus rhein. u. fränk. Frühzeit. 1948. p. 130; a. 634) C modios tritici, porcos X, -as casei XL dare studeas. WALAHFR. Mamm. 5,5 caseus efficitur paulatim lacte coacto pinguis et inmissis ditescit fiscina -is. *expressius i. q. caseus – Käselaib:* CHART. Tirol. 1248[a] p. 370,13 (c. 1250) pro portione Bardabii solvitur VIII -as de XXX libris ad staderam de monte et I -am Odarici ad I locationem et comedere et bibere illis, qui veniunt ad capiendam portionem. **e** *scabellum (ad genuflectendum), subsellium sim. – (Knie-, Kirchen-)Bank (de re v. L. Eisenhofer, Handb. der Liturgik. I. 1932. p. 379):* CONSUET. Eins.

[Leithe-Jasper]

47 in caena Domini, quamvis super -as iaceant, altare pallio ornetur. WILH. HIRS. const. 1,26 p. 958[C] si est iuvenis *(sc. frater)*, cum custode suo inter -as locat se post novitios. CONSUET. Marb. 22 dum ... conventus vel super -as prosternitur aut in misericordiis incurvatur, nullus chorum intrare vel exire presumat. LIBER ordin. Rhenaug. p. 48,8 agitur oratio super -as procidendo et tunc demum -ę complicantur, tapetibus operiuntur. CATAL. thes. Germ. 106,10 octavum *(dorsalium)* cum ymaginibus apostolorum, quod in sedili ponitur, et quatuor, cum quibus -as sternimus. *persaepe*. **f** *fistula, per quam aqua ducitur, aquaeductus – Wasserrinne, -leitung:* DIPL. Otton. I. 336 p. 452,40 offerimus ... casalem ... in integrum et -as terraneas tres. GREG. CAT. chron. I p. 154,14 a primo latere -a ad concurrendum aquam iuxta monumentum antiquum usque in cacumina montis Palumbi. p. 160,11 ad aquam per -am deducendam. *saepius*. *in nomine loci ('Sant' Angelo in Formis'):* LEO MARS. chron. 1,57 episcopus ... ecclesiam sancti Angeli in loco, qui ... nunc ... nuncupatur Ad F-am, ... cuidam diacono suo in beneficium tradidit. **4** *imago – Bild:* **a** *spectat ad imaginationem:* HUGO HONAUG. div. 26,6 dicitur ... aliter -a, scilicet vana superstitiosorum conformatio ..., dicitur -a ista confictio, quia *eqs*. ALBERT. M. animal. 8,231 ymaginationis ... bonitatem quatuor praecipue perficiunt ...: spiritus purus, mundus, solidus et sufficienter clarus adunatas et stantes ministrat -as. mot. proc. 2,10 p. 71,3 non est talis dispositionis, quod a -a apprehensa moveri possit, sicut diximus supra de frigidis, qui ad coitum non moventur, etiam quantumcumque -as venereas apprehendant. *al.* **b** *imago (speculo repercussa) – (Spiegel-)Bild:* ALBERT. M. metaph. 5, 6,14 p. 296,34 sciagraphia, hoc est umbrae, quae non sunt nisi lucis privatio ..., talium autem aliquid quidam dicunt esse -am, quae apparet in speculo. **c** *symbolum, figuratio – Sinnbild, Symbol, Gleichnis (usu plur.: l. 34):* EKKEH. IV. bened. I 35,55 vicerat his -is (gloss.: armis in crucem formatis) Eraclius acer in armis. ALEX. MIN. apoc. 16 p. 346,29 (add. C) quo monstrante Iohannes in -a ecclesiae 'vidit de ore draconis', id est omnis hominis truculentiam exercentis, ... 'tres spiritus immundos ... exire'. FUND. Consecr. Petri p. 216,12 in -a ecclesie asperserunt et dedicaverunt consecrantes ecclesiam ipse Petrus pontifex *(sc. et apostoli)*. **d** *praefiguratio, typus – Vorabbild, Typus:* RUP. TUIT. vict. 5,6 p. 158,3 'invenit eum *(prophetam)* leo in via et occidit ... *(Vulg. III reg. 13,24)*'; -a hęc mystica est et predicti sancti prophetę Iheu ... et omnium sanctorum et prophetarum, qui occisi sunt *eqs*. **e** *simulacrum, effigies – Bildnis, Darstellung:* ANAST. BIBL. epist. 7 p. 418, 11 similiter et -a sanctae crucis *(sc. opus manuum hominum est)*, quam se adorare omnes ... christiani fatentur. PURCH. Witig. 361 introitum claustri ... sub -a patrum iussit variare meorum, quos mihi *(sc. Augiae)* prelatos fecit prelatio dignos. *al.* **f** *impressio (sigilli, monetae), signum – (Siegel-, Münz-)-Bild, Gepräge, Abdruck:* DIPL. Heinr. II. 63 p. 78,25 hanc ... paginam manu propria roborantes imaginis nostrę -a inprimi decrevimus. COSMAS chron. 1,33 p. 59,1 res ... publica, licet sit nimis adaucta, per -am nummismatis falsam cito erit ad nihilum redacta *(cf. notam ed. p. 58)*. CONST. imp. I 156 nostram propriam monetam novam noviter cudi et fieri precepimus, que -am nostram pariter cum nomine nostro in se debeat continere. CHART. episc. Hild. II 751 aposuimus -am nostre bulle. *al.* *in imag.:* CHRON. rhythm. Col. 5,78 meritum pro culpis antea factis vir capit interitum; -am dedit exitus actis, sed cor contritum salvat. **g** *tabula, mappa – (Land-)Karte:* MAPPA Ebstorf. p. 8[b],17sq. mappa dicitur -a, inde mappa mundi, id est -a mundi. **5** *verbum, vox – Wort, Spruch, Rede, Text (cf. et p. 397,53sqq.):* **a** *in univ.:* CONC. Karol. A 56[A],16 convenit ... sacerdotali ministerio scire -am ewangelicam, documenta apostolica, canonum instituta, normam regulae pastoralis *eqs*. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,238 si forte velis sana resipiscere mente auriculasque tuas nostris inpendere -is, hac ope consilii *eqs*. *fort. de poemate (in loco corrupt.):* FROUM. carm. 5,5 tales prestes -e mihi cernere scripte rixas rectrices. **b** *tenor, dictio – Wortlaut, Formulierung:* CONC. Karol. A 61 p. 802, 40 si quem aliqua scandalizet dubitatio, ecce hic adposita est eadem immutata conscriptionis -a, expressa per singula verba, ut *eqs*. THEOD. EPTERN. chron. 2 (MGScript. XXIII p. 50,20) tempus est, ut testamentorum ipsius sanctae virginis -am describamus; cuius tenorem talem habemus: *eqs*. TRAD. Salisb. II 289[a] facta ... delegatione in manum Alberonis ipse *(Rudolfus)* ... ad altare ... delegavit *(sc. praedium suum)* iuxta predictum tenorem et -am verborum. *saepe*. **6** *?formatio, cultus – ?Bildung:* DHUODA lib. man. invoc. 8 p. 72 hoc opusculum ex nomine meo scriptum in tuam *(sc. filii)* specietenus -am legendi dirigo *(sim.* 10,3,3 finita sunt huius verba libelli, quae ... utiliter in tuam specietenus -am transcribere iussi; *ni loci spectant ad p.393,19sqq., c. sensu exemplaris textus)*.

C *de re formante:* **1** *corpor. i. q. exemplar – Modell, (Muster-)Form:* **a** *in univ.:* TRANSL. Chrys. et Dar. 26 haec *(femina caeca)*, si ille *(funis signorum)* non competeret, -am sibi a custode petiit dari, quo revertens domum aptum praeparare potuisset. **b** *de instrumento, vase ad res e molli quadam materia formandas apto:* **α** *in univ.:* MAPPAE CLAVIC. 52 contunde ..., donec fiat mellis pinguedo, et tunc dimitte in -am et patere triduo *eqs*. EPIST. Teg. I 23 fingere fecimus -am campanam fundendam. THEOPH. sched. 3,27 quam -am, cum siccata fuerit, calefacies et liquefactum argentum infunde. ALBERT. M. animal. 4,63 testa eorum *(sc. malakye)* ... interius est comminuibilis substantia sicut creta, propter quod ... in testis illis figuras et -as faciunt fusores auri et argenti, in quos fundunt metalla sigillanda. *saepius*. **β** *instrumentum ferreum ad pecuniam cudendam aptum, ferramentum – (Präge-, Münz-)Stempel, Prägeeisen:* DIPL. Frid. I. 112 p. 191,20 nos fidelibus nostris Lucensibus eam monetam cum cuneo et -a, qua hactenus cudebatur, ... confirmamus. CHART. civ. Magd. 126 p. 67,44 cum novos denarios cudi necesse est, canonicis ... -e, secundum quas cudi possunt, exhibebuntur et illa -a servabitur, que ... archiepiscopo placuerit. *saepius*. **2** *incorpor. i. q. exemplum – Vorbild, Beispiel, Muster:* **a** *de hominibus:* LIUTG. Greg. 3 crevit ... adolescens Gregorius cum sancto magistro in omni operum virtute ... secundum -am magistri, a quo didicerat. RUD. FULD. mirac. 1 p. 330,14 in oratione, vigiliis et abstinentia ... -am se sibi subditis praebebat *Hrabanus abbas*. EKKEH. IV. bened. I 16,77 -a *(sc. confessionis)* sit in Petro pectus quatienteque retro. VITA Norb. II add. 1,8 (vs.) vir fuit insignis, crux pravis, -a benignis. STATUT. ord. Teut. p. 66,18 ut omnibus hominibus ... vite bone exemplum prebere studeant -amque modestie et discipline. *persaepe*. **b** *de rebus:* ADAM gest. 2,82 p. 140,1 iactis ... fundamentis ad -am Coloniensis ecclesiae disposuit *archiepiscopus* huius nostrae *(sc. ecclesiae)* magnitudinem perducere. CHART. Argent. I 616,1 ad -am aliarum civitatum in eo honore condita est Argentina, ut *eqs*. YSENGRIMUS 1,401 res est -a rei, factis facienda notantur. *al.*

II *spec.:* **A** *zool. spectat ad metamorphosim q. d. amphibiorum:* ALBERT. M. animal. 1,31 quaedam *(animalia)* ... mobilia sunt a -a in -am sicut rana aquatica.

B *philos., natur., alch.:* **1** *in univ.:* ADALBOLD. Boeth. 82 omnis -a formati -a est. ALFAN. premn. phys. 2,60 p. 38 non potest actu esse corpus, antequam suscipiat -am (*PG 40,564[A]* εἶδος). OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 78,25sq. cum ... omne esse ex -a sit, quilibet subsistens rem et nomen a sua capit -a. ALBERT. M. veget. 1,22 -ae ..., quae sunt genera, dant nomina sua et rationes suis speciebus. 1,24 coelestia ... animata non erunt, eo quod sint impassibilia, non recipientia impressiones -arum extranearum. metaph. 4,3,5 p. 192,67sq. motus est -a post -am sive -a fluens. CONR. MUR. summ. p. 43,14 causa formalis est, secundum quam res fit et -am recipit, et dicitur -a quasi foris manens. *persaepe*. **2** *in oppositione materiae:* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 76,28sq. -a ... ornatus est materie; materia vero -e necessitas. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 20,29 omnem ... -am ad hoc, ut integre subsistentem informet, compositam esse necesse est. ALBERT. M. bon. 2 p. 2,32 materia desiderat -am. metaph. 1,4,2 p. 48,69 non sunt nisi duo principia entis, quae sunt -a et materia. GEBER. investig. 13 p. 496 corruptionem imperfectorum accidentaliter supervenisse, quae materiae novam et corruptam dedit -am. *persaepe*. **3** *de vi (principali) formante:* **a** *in univ.:* HERM. CARINTH. essent.

[Leithe-Jasper]

2 p. 232,2 nec . . . ullo pacto illud . . . immortale *(sc. anima)* in hoc corporeo . . . retineri posset nisi nodis armonicis in cognato celestis -e receptaculo. ALBERT. M. spirit. 1,1,10 p. 229^{b},15sq. una -a, qua ab anima informatur spiritus, quae -a vitae vocatur. caus. univ. 2,1,3 p. 63,77 -a . . . substantia est substantiae dans esse, influxa a substantia primae causae. *al.* **b** *de idea (sensu Platonico):* HUGO HONAUG. div. 26,1 exemplar non est una tantum -a, sed plures, quas Plato mundum archetypum et ideas, Latini principales figuras et -as et species vocant. 26,4 -ae . . . nomen ideo figuris et naturis corporum est indultum, quia ut imagines traductae sunt ab aeternis exemplaribus, quae vere sunt -ae, et eis assimilantur. ALBERT. M. resurr. 133 p. 327,72 -a idealis ponitur respectu creaturarum, non respectu Dei, quia creaturae tantum ideatae sunt. anim. 1,2,2 p. 21,64 hanc . . . -am, quia separatam posuit Plato, vocavit ideam, quod Latine sonat -a, eo quod omnia sequentia format. *saepe.* **c** *de causa causante ('Wirkursache'):* ALBERT. M. incarn. 42 p. 214,83 caritas est vita animae, item caritas est -a omnium aliorum virtutum. **4** *de entelechia ('Verwirklichung'):* ALFAN. premn. phys. 2,56 p. 37 ˹species . . . sive -a et explementum˺ (*PG 40,561^{B}* εἶδος δὲ καὶ ἐντελέχεια) primum oculi est ipse visus, qui dat ei posse videre, secundum autem explementum est actus oculi, secundum quem videt. MANEG. c. Wolfh. 3 p. 49,13 Plato . . . animam diffinivit essentiam se moventem, alius numerum se moventem, alius entelechiam, quod interpretatur corporis -am. **5** *de differentiis specificis speciem, materiam sim. definientibus:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 17,34 partes . . . voco eas -as, quae ad componendam speciem aut in capite ponuntur, ut generales, aut aggregantur, ut differentiales, aut eas comitantur, ut accidentales. ALBERT. M. incarn. 32 p. 202,90sq. inter -as accidentales nulla est unio in Christo, sed -ae substantiales uniuntur in eo in una persona. miner. 3,1,6 p. 66^{a},27 -a . . . essentialis in omnibus dat esse. meteor. 4,4,8$^{capit.}$ secundum -as specificas consideranda sunt naturalia in sequentibus libris et non secundum materiales -as. caus. univ. 2,2,22$^{capit.}$ intelligentiae superiores habent -as universales et inferiores -as particulares. *persaepe.*

C *theol.:* **1** *de vi (principali) formante (i. Deo):* GERHOH. epist. 28 p. 617^{B} potius id credam, quod tu *(sc. Deus)* sis -a informans omnia formosa. ALBERT. M. incarn. 22 p. 193,40 divina essentia perfectissima -a est, quae non est susceptibilis alicuius. metaph. 1,4,9 p. 60,32 Deus . . . est -a omnia formans. *saepius.* **2** *spectat ad singulas trinitatis personas:* CONST. Constant. 41 ut in trinitate perfecta et plenitudo sit divinitatis et unitas potestatis: Pater Deus, Filius Deus et spiritus sanctus Deus . . .; tres itaque -ae, sed una potestas. MANEG. c. Wolfh. 14 p. 75,7 ut . . . indicaret ex naturali et insito Patris et Filii simplicissimam unitatem, -am Patris Filium appellavit *Paulus eqs.* **3** *spectat ad Christi naturas:* PIRMIN. (?) scar. 27 p. 63,19 se in -a (furmam *var. l.*) servi humiliavit *Dominus.* AMALAR. cod. expos. I 2 ut ad tactum spiritus Dei . . . aliquando deprecarentur *prophetae* -am Dei . . . et aliquando de<precarentur> -am servi. MILO Amand. I 1 p. 451,18 operatur . . . utraque -a divina atque humana in una salvatoris persona. ARNO REICHERSB. apol. p. 160,38 -as . . . divinitatem et humanitatem dicimus. *saepe.* **4** *spectat ad transsubstantiationem q. d.:* ALBERT. M. euch. 3,3,1,1 p. 305^{a},10sq. qualiter totus Christus tam sub -a panis, quam sub -a vini contineatur. 3,3,1,4 p. 308^{b},42 dicunt, quod corpus Christi est sub eadem -a cum substantia panis *eqs. ibid. al.*

D *gramm.:* **1** *spectat ad fictionem verbi:* ERCHANB. gramm. p. 39,12 -ae *(sc. verbi)* . . . dictae sunt eo, quod non suis significationibus informent et quasi ad -am, hoc est ad regulam, nostram intellegentiam dirigunt . . .; sic enim . . . ordinantur: meditativa, inchoativa, perfecta, frequentativa. ANSELM. BIS. rhet. 1,17 p. 133,8 Prisscianus . . . in suo libro *(Prisc. gramm. II 68,15sqq.)* cum de -is scriberet possessivis, duas species interposuit: *eqs.* **2** *spectat ad flectionem verbi i. q. paradigma, species (coniugationis) – (Beugungs-)Muster, Schema, Paradigma:* PAUL. DIAC. carm. 15,2,2,2 addunt . . . <et> istas ad correptam tertiam 'io' terminatas quinque -as, nam est decima supra nonam 'o' 'vi' mutans, ut 'cupivi, cupii'. 15,2,5,3 'instruo, instruxi' datur -ae sextae decimae. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 423,19 ut . . . clareat et pateat -a conformis et norma regularis, consimile verbum competit quaeri, quo *eqs. v. et p.395,63.*

E *geom. et math.:* **1** *de figura geometrica:* **a** *in univ.:* PS. BOETH. geom. 284 quas unumquemque *(sc. angulorum)* suas intus in -a oportet accipere portiones. GERB. geom. 2,6 solidus *(pes)* . . . est longitudine, latitudine altitudineque aequaliter distensus et quadratus . . ., -am videlicet cubi vel tesserae retinens. ANON. geom. I 3,19 p. 330,13 orthogonii. ADALBOLD. sphaer. 5 modii. *al.* **b** *de figura geometrica, quae multiplicationem numerorum reddit ('Würfel-, Körperzahlen'; de re v. p. 227, 62sq.):* SYLL. Sangall. app. 5,73sqq. hinc planę -ę vel linea longa iaceb<i>t, additur et numerus crassus ad alta volans; inde cibus, crib<r>um seu -a triangula surgit *(cf. notam ed.).* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,162 cybicas effingere -as nituntur *famulae (sc. Arithmeticae).* **2** *de differentia numeri ('[Ziffern-]-Stelle'):* GERB. epist. math. I 1,1 p. 11,26 (gloss. Vat. C) quemcunque . . . centenus *(sc. numerus multiplicat)*, propriae quantitatis iuxta denominationem a multiplicato ponit digitum in positione articulorum -am denariae quantitatis non refutans. **3** *schema, diagramma – Schema, Tabelle:* PS. BOETH. geom. 461 quidam . . . apicum notas sibi conscripserant, ut haec notula responderet unitati: '1' . . .; quidam vero in huius -ae *(sc. figurae abaci)* depictione litteras alfabeti sibi assumebant.

F *mus.:* **1** *in univ.:* CARM. Cantabr. A 12,2^{b},9 tonorum quamlibet informem vim latere noscens -a addita artem pulchram primus edidit *(sc. Pythagoras).* **2** *spectat ad structuram intervalli:* FRUTOLF. brev. 10 p. 66 (vs.) intervalla novem dabit haec lex agnitionem: . . . mox diapentinam sonat emmele septima -am. ton. p. 153 possidens inter 'C' et 'c' totam diapason -am. GUIDO ARET. reg. rhythm. 226 spatiosis . . . -is maximeque vacuis raro utimur in cantu: *eqs. al.* **3** *spectat ad modulationem cantus:* PS. HUCBALD. ton. 118 per omnes pene octo tonorum melodias finis versuum variatur, quarum diversitatum in primo tono hae -ae sunt: *eqs.* ALIA MUSICA 41 p. 183 concluditur . . . huius tropi -a intra integrum diapente. GUIDO AUGENS. mus. 432 ad habendam . . . de quolibet cantu . . . scientiam, cuius sit toni, scire necessarium est, cuius sit manerie et cuius -e, plagalis videlicet vel autentice. *al.*

G *publ., iur., eccl., canon.:* **1** *in univ. ('gültige, rechtskräftige Form, Rechtsform'):* CONST. imp. I 321 (a. 1188) ego Albertus notarius . . . imperatoris interfui et . . . suprascriptum laudum i n hanc p u b l i c a m -am r e d e g i (ACTA imp. Böhmer 911 p. 622,20. *persaepe. sim.* CHART. Tirol. notar. I 69 p. 33,13 i. p. -am reduxi. *saepe*). CHART. Ror. 40 p. 194,37 sub -a concambii (CHART. Monast. 25. *al.*). CHART. Eichst. 471 curiam meam . . . vendidi . . . conventui in Riphenstein . . . proprietatis -a iure perpetuo possidendam. *persaepe.* **2** *norma, regula, praeceptum, lex, institutum, ius – Norm, Regel, Ordnung, Vorschrift, Gesetz(gebung), Recht:* **a** *in univ.:* LEG. Burgund. const. I 7 inter Burgundionem et Romanum haec -a s e r v a b i t u r (CONC. Merov. p. 81,6 furma servetur. LEG. Wisig. 3,4,12 -a servetur. *persaepe*). LUDOW. II. ad Basil. (MGEpist. VII p. 386,32) indicat . . . dilectio tua . . . veterum imperatorum -as commutare. ACTA imp. Winkelm. I 786,1 quibus *(sc. salis venditoribus)* talem -am constituatis vendendi, videlicet ut *eqs.* 797 p. 621,34 -a statuta per curiam de bucheriis demanii (*antea:* iura statuta). 626 secundum -am in litteris pape et imperatoris evidencius expressam. CHART. civ. Spir. 199 p. 158,2 ne panni fiant contra -am littere de hoc facte. *persaepe. principium – Grundsatz:* LIBER diurn. 93 ut ea, quae legaliter geruntur et equitatis -a conveniunt, nulla valeant refragatione perturbari. **b** *de regula monastica sim.:* WILLIB. Bonif. 2 p. 10,12 secundum praefinitam beati patris Benedicti r e c t a e c o n s t i t u t i o n i s -am (HUGEB. Willib. 5 p. 102, 23 r. c. -am et cenobialis vitae normam. *al.*). ARNOLD. LUB. chron. 5,30 p. 212,25 multi . . . soli Deo militare cupientes -a quadam Templariorum omnibus renunciantes. DAVID expos. reg. 2,39 propter transgressionem -ae, quam hic regula tradit expresse. *saepe. de constitutione capituli:* EMO chron. 26 -am capituli, quod per triduum celebratur, in scriptum redegit hoc modo: '*eqs.*' **c** *de iure canonico:* CHART. Aquens. 252,12

[Leithe-Jasper]

(a. 1217) sententia secundum -am e c c l e s i e relaxata (EMO chron. 68 p. 186,22. *saepe*). **d** *de iure civitatis:* CHART. Heinr. Leon. 46a quod *(oppidum Suerinum)* . . . a Saxonibus in potestatem redactum ius et -am civitatis acceperat *(ex Saxo Gramm. 14,30)*. ACTA imp. Winkelm. I 59 p. 54,41 (dipl. Otton. IV.) confirmamus . . . Alexandrinis . . . omnes honores, consuetudines et mores, statum, -am et usancias nobilis civitatis. *al.* **e** *spectat ad morem beneficium pauperibus clericis conferendi fere i. q. consuetudo – etwa: Gepflogenheit, Usance:* CHART. eccl. Werd. 70 p. 91,12 (a. 1280) cum . . . intencionis . . . pape non sit, cum cuiquam mandatur in -a pauperum provideri, privilegiatis ecclesiis circa ipsarum privilegia derogari. **f** *condicio, clausula – Bedingung, Auflage:* CHART. Stir. II 236 (c. 1225) nos . . . querimonie contra fratres . . . plenariter cessimus t a l i -a, ut *eqs*. (CHART. Eichsf. 290 sub t. -a. *persaepe*). CHART. Brixin. 105 p. 113,2 donavimus . . . sub hoc modo seu -a, ut *eqs*. CHART. cell. Paulin. 89 p. 101,9 huic . . . venditioni hec -a fuit adiecta, quod *eqs. saepe*. *c. gen. inhaerentiae:* CHART. Tirol. 701 p. 149,7 (a. 1217) sub hac condicionis -a, ut *eqs*. **3** *sanctio formalis – formaler Abschluss:* **a** *in univ.:* ANNAL. Magd. a. 1187 p. 195,17 imperator pro pace formanda . . . legatos . . . misit, qui bene prosperati pace in -am acta legationem imperatori retulerunt in Lutra. **b** *conventum, compositio – Abkommen, Übereinkunft:* CHART. Aquens. 39,21 (a. 1180) pro . . . satisfactione et p a c i s -a reliquam possessionem . . . fratres Aquenses ecclesię de Loneke tradiderunt (CONST. imp. II 107,4 p. 138,1. *persaepe*). EMO chron. 64 p. 166,19 -am c o m p o s i t i o n i s inter prefatos enunciavit *magister Oliverus* (CHART. Tirol. 782 p. 214,11. *persaepe*). HEINR. LETT. chron. 24,4 p. 174,5 si . . . Rigenses . . . cum Lyvonibus . . . in hanc *(sc. de potestate tranferenda)* -am consensum suum preberent. CHART. Eichsf. 320 p. 184,6 omnem ordinationem et -am super predictis bonis . . . factam . . . servabimus. CHART. Friburg. 169 si quis . . . c o n t r a -am predictam . . . inquietare presumpserit (CHART. Pomm. 1109 p. 383, 36. *al.*). *persaepe*. *spectat ad conscriptionem compositionis:* ACTA imp. Winkelm. I 565 p. 453,36 (a. 1259) nos visa et diligenter inspecta et perlecta -a pacis . . . eandem pacem gratam et ratam habemus. **4** -a iudicii, iuris *sim.:* **a** *iudicium, actio, causa – (Gerichts-)Verfahren, Prozess:* CHART. Brixin. 130 p. 137,26 (a. 1255) quod . . . episcopus . . ., si componere non potest secundum iusticiam utriusque *(litigantis)*, inter eos fora *(sic in cod.)* iudicii procedat. CHART. scrin. Col. B 965 domina Hoda . . . obtinuit in -a iudicii per sententiam scabinorum . . . tria iugera terre. CHART. Hall. 353 p. 325,40 si quis equum, domum . . . in -a iudicii impecierit et in causa defecerit. *persaepe*. **b** *sententia, arbitrium – Urteil, (Urteils-)Spruch, Gutachten:* CHART. Stab. 139 p. 284,6 (dipl. spur. Heinr. V. s. XII.) iuxta -am iuditii a patre nostro promulgati. CHART. Raitenh. 102 p. 97,7 ut . . . hec -a a r b i t r i i rata in futurum habeatur (CHART. eccl. Erf. 215. 247 p. 134,26. *persaepe*). CHART. Burgenl. II 66 quod vidimus in litteris -am iudicii continentibus comprehendi. **5** *formula – Formel, Formular:* **a** *spectat ad votum sim. certis verbis conceptum:* HINCM. divort. 6 p. 155, 37 secundum quendam modum -ae baptismatis Dominus invocatur. CHART. Solod. I 294 p. 166,24 (a. 1213) comes . . . feodum in manu nostra resignavit sub tali fidelitatis -a: '*eqs*.' ALBERT. M. sacram. 6 p. 5,2 sanctificatio ex invocatione est, quae est -a sacramenti. STATUT. ord. Teut. p. 87,17 prior . . . secundum -am penitencie clericis diffinitam puniat confitentem. ALBERT. M. euch. 6,2,2,1 dicemus . . . primo de -a, quae dicitur super panem, et postea de -a, quae dicitur super vinum. *cf. et p. 393,63.* **b** *spectat ad exemplar, ad cuius similitudinem litterae formantur:* DIPL. Constantiae 13 p. 44,11 nos . . . -am i m p e r i a l i s p r i v i l e g i i prosequentes ecclesiam . . . Sancte Marie de Iosaphat in protectione nostra recepimus (13 p. 47,42. 14 p. 50,25). INNOC. III. registr. 1,456 p. 681,32 si . . . littere, in quibus fuit falsitas deprehensa, -am de simplici iusticia habuerunt. CHART. episc. Halb. 888 p. 150,22 (epist. papae) aliqui super hiis litteras confirmationis in -a c o m m u n i a sede apostolica impetrarunt (CHART. Stir. IV 285 p. 170,18. *persaepe*). *al.* **6** *processus, caerimonia – formaler Ablauf, Ritual:* MANEG. c. Wolfh. 21 p. 92,3 per apostolicam impositionem manuum sacrorum ordinum institutum est sacramentum et venerandi concilii pia collatio; quam -am sequentes patres imitarentur *eqs*. **7** *exemplar (chartae, instrumenti), charta, instrumentum – Urkunde(nfassung):* **a** *in univ.:* CHART. episc. Halb. 929 p. 174,10 (a. 1257) presens -a . . . archiepiscopi . . . sigillorum appensionibus . . . est munita. CHART. Burgenl. II 52 p. 34,9 conceptum in -a breviori petentes. *saepius*. **b** *adumbratio (chartae, instrumenti) – (Urkunden-)Skizze:* VITA Annon. I praef. p. 466a,6 qui *(administrator coenobii)* -am scribendorum tradens ita me . . . huic operi subiugavit, ut *eqs*. HEINR. WIRZ. cur. 218 sunt ibi, qui norunt formare negocia quevis, et sunt, qui -as abreviare sciunt. **8** *status (legitimus, iudicialis) – (rechtliche) Stellung:* LEG. Wisig. 4,57 p. 206,32 ut, quicumque . . . de talibus parentibus repperti fuerint . . . condicione . . . ingenuitatis adsumpta, . . . in ingenuitatis -a vel decore absoluti persistant. FORM. Arvern. 5 nullam habeo substantia, unde me redimere debeam, nisi tantum -am et statum meum, quem libero et inienuo videor habere *eqs*. CHART. Hans. 745 p. 261,5 (a. 1274) qui . . . artem mechanicam qualemcunque sub -a famuli vel servi exercere voluerit, solvet quolibet anno XII den. de exercitione sua.

H *medic. de infirmitate ungulae equorum ('Mauke'; cf. francog.* forme; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 715b):* IORDAN. RUFF. equ. p. 87,5 fit . . . infirmitas, quae dicitur -a vulgariter, inter iuncturam pedis et ungulam. *cf.* formata.

formabilis, -e. **1** *qui formari, formam accipere potest – formbar, -fähig, Form annehmend:* ALBERT. M. sent. 3,23,9 p. 421a,22 omne informe -e est. phys. 1,1,3 p. 5,43 cum cera comprimitur inter manus vel aliud corpus -e, quod mutaretur secundum corporeitatem. animal. 6,12 haec . . . ova *(sc. venti)* coagulabilia sunt epsesi et optesi, sed non -ia. summ. theol. II 13,80,2 p. 116b,38 formans . . . virtus . . . confortatur calido sicco, -is vero frigido humido. *ibid. saepius. v. et l.49.51.* *usu subst.:* ALBERT. M. meteor. 4,2,18 p. 270,17sq. sunt . . . XIX oppositiones: . . . et haec sunt . . . ⌞-e non-formabile⌟ *(p. 385a, 15* πλαστὸν ἄπλαστον), comprehensibile non-comprehensibile. 4,3,7 p. 277,36 dicemus . . . de . . . passionibus continui homyomeri . . .: haec enim sunt pulsui cedentia et -ia et apprehensibilia. 4,3,8 p. 278,23sq. ⌞quaedam sunt -ia, quaedam autem non-formabilia⌟ *(p. 386a,27* ταῦτα μὲν πλαστά, τὰ δὲ ἢ μὴ εὔθλαστα), -ia autem sive figurabilia sunt, quaecumque sunt impulsui cedentia. **2** *qui duci potest – herleitbar:* WALAHFR. hort. 274 de . . . sono mandentis habet *papaver* -e (gloss. L: formatum) nomen.

formabilitas, -atis *f.* *pendet* ad: *l.55.* *facultas formam suscipiendi – Formbarkeit, -fähigkeit:* ALBERT. M. praedicab. 5,5 p. 95,38 forma . . . subiective et -e non est quid, sed quale vel qualitas formans, nullo modo formabilis, quia actus est et ideo formari non potest. div. 3,10 p. 114,14 est simplex natura formabilis in speciem per differentiam constituentem, et hoc modo est pars essentialis in diffinitione, quae est ut materia propter similitudinem -is. summ. theol. II 1,4,2,4 p. 90b,19 informitas materiae nonnulla forma est, non secundum quod informitas est, sed secundum quod relinquit -em ad formam.

***formadeus, *formadionum, *formadium, *formagium** *v.* *formaticus.

formalis, -e. *script.* fornaris: *p.399,35.* **1** *adi. i. qui ad rei formam, figuram, structuram pertinet, formans – die Form, Gestalt, Struktur betreffend, Form, Gestalt, Struktur habend, gebend, formal:* **a** *gener.:* MILO carm. 3,4,2,734 ut . . . humanos auditus tangere possit *(sc. secretum in arculis cordis)*, -es adhibere modos huic iure necesse est; verba aliter non esse queunt, nisi *eqs*. **b** *philos. et natur.:* **α** *in univ.:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 190,11 hec *(duo principia)* . . . c a u s a s materiales et -es appellari meminimus (ALBERT. M. animal. 3,126. *persaepe*). ALBERT. M. incarn. 32 p. 203,28 species . . . non dicit -e q u i d (praedicab. 3,2 p. 60,56). summ. creat. II 1,54,1 p. 449a,8 tres sunt intellectus, scilicet potentialis sive materialis et i n t e l l e c t u s in habitu sive -is et tertius, qui *eqs*. (metaph. 11,1,9 p. 472,83. *al.*). sent. 2,13capit. principium (veget. 1,60. *saepe*). veget. 1,20 natura. *persaepe*. causa -is

exemplaris *i. q. causa exemplaris – vorbildliche Ursache, Exemplarursache (de re v. Hist. Wb. Philos. I. 1971. p. 974):* ALBERT. M. div. nom. 5,10 p. 309,52 ens primum est causa omnis entis effectiva et -is exemplaris. summ. theol. II 1,3,1,2 p. 15a,14 ex seipso habet *(sc. primum principium)* et in seipso et propter seipsum esse principium: ex se efficienter, in se formaliter, secundum quod causa exemplaris -is dicitur. **β** *(tantum) forma existens, formae (purae) propior, purus – (nur) als Form existierend, der (reinen) Form nahe, rein:* ALBERT. M. div. nom. 1,36 p. 20,6 quanto aliquid -ius est, tanto simplicius est. cael. 1,1,5 p. 16,29 est ... terra quasi faex in corporibus simplicibus et ignis nobilior et -ior in elementis. metaph. 4,1,8 p. 172,29 in eo ..., quod immediate coniungitur concavae superficiei lunae, ... generabitur corpus rarum et calidum et -ssimum inter corpora. *al.* **c** *mus.:* **α** *spectat ad structuram intervalli:* ARIBO mus. p. 13,10 -es sunt dicendae species, quae formam habent, non naturam ...; forma est primae speciei diatesseron habens semitonium in medio. COMM. microl. 95 species diatessaron alia naturalis, alia -is ...; -is ... est, quando *eqs.* **β** *spectat ad modum rhythmicum (de re v. W. Frobenius, Handwb. d. musikal. Terminologie IV. s. v. 'Modus [Rhythmuslehre]'):* ANON. IV mus. 2 p. 41,2 puncta ... dicuntur apud quosdam notae ..., apud aliquos figurae vocantur ..., apud aliquos simplices soni dicuntur, et sic materiali signo pro -i intelligitur. p. 51,16 primus modus -is ... sic per puncta materialia ... figuratur: *eqs.* **γ** *per errorem pro* ὑλικός *positum:* REMIG. ALTISS. mus. 499,9sq. ΕΙΔΙΚΟΝ (ΥΔΙΚΟΝ *var. l.; Mart. Capell. 9,936* ΥΛΙΚΟΝ [ΥΔΙΚΟΝ *var. l.*]), id est -e, ΕΙΔΟΣ forma vel species ...; ΕΙΔΙΚΟΝ est, quod ex perseverantibus, id est immutabilibus et similibus, scilicet sonis, consonabat. **d** *medic.:* **α** *in univ.:* GLOSS. Roger. I A 3,23 p. 704,32 lepra completa sive -is non curatur. *ibid. iterum.* **β** *de febri i. q. formam aequalem observans, typicus, periodicus – einem Muster folgend, gleichmäßig wiederkehrend, periodisch:* AURELIUS 1 p. 489,14 tipica *(sc. febris)* est -naris (-is *cod. Augiens. CXX,* GLOSS. med. p. 86,8), si tamen hoc bene translatum est; ita vocatur, quod cottidie laxatur, vel alternis diebus, vel quartis diebus *eqs.* **2** *subst.:* **a** *fem. vel masc. i. q. aquaeductum – Wasserleitung:* GREG. IX. registr. 619 p. 507, 39 descendit *finis* ... per vallem in pratum ... ac reflectitur in pratalina de -i de Ulmis. p. 508,1 ascendit *finis* ad -es de Stuti et exinde tenditur in fossatum Sancti Angeli. **b** *neutr.:* **α** *principium formans – formgebendes, formales Prinzip:* ALBERT. M. metaph. 1,1,6 p. 10,12 haec ... animalia quaecumque ex talibus regimen vitae accipiunt, parum experimenti participant, quia, cum duo sint in experimento, unum quasi -e, quod est acceptio similis de multis, alterum materiale, quod est memoria conferentis *eqs.* **β** *de polline floris i. q. forma – Form:* ALBERT. M. veget. 2,122 videtur ... huiusmodi -e croceum maxime in floribus papaveris et tiliae et miricae; ... adhaeret posterioribus cruribus apum, quando mella colligunt.

adv. **formaliter.** **1** *philos. et natur. i. q. secundum formam, modo formanti – der Form, Art nach, die Form, Art betreffend, Form gebend:* HONOR. AUGUST. scal. I 6 (PL 172, 1233B) omnia, quae -r subsistunt, in hoc mundo sunt. URSO qual. 112 caliditas quandoque causaliter, quandoque -r, quandoque alio medio ... subiectum reddit calidum. RICHAR. ANGL. (?) anat. II p. 88,27 humores ... generantur in epate materialiter et -r. ALBERT. M. phys. 1,3,12 p. 61,41 femina ad partum indiget masculo movente effective et -r. cael. 3,1,2 p. 205,49 similiter est in reliquis rebus naturalibus, quae -r dividuntur. metaph. 7,1,12 p. 337,24 accidens dupliciter potest diffiniri, materialiter videlicet et -r. *persaepe.* **2** *iur. i. q. legaliter, forma iudicii – rechtmäßig, mittels Gerichtsverfahren:* CHART. Basil. A II 140 (a. 1268) quia Petrus ... ipsum molendinum detinet seu fullam, ipsum ad refectionem ... pontis -r condempnamus.

***formalitas,** -atis *f.* (formalis) **1** *formalis distinctio, natura (rei) – Formhaftigkeit, 'Förmlichkeit':* ALBERT. M. sent. 4,49,11 p. 684b,29 corpus sequitur animam ad -em et spiritualitatem et ideo non retardebit eam. gener. 2,2,18 p. 200,59 'solus ... ignis maxime est speciei' et -is et ideo 'innatus est' sursum ferri ad 'terminum' orbis, qui maxime formalis est inter corpora. metaph. 11,2,19 p. 507,66 -s ... artis convertitur ad instrumentum, quando movet ipsum et, secundum quod movet, sic producitur in materiam. *ibid. al.* **2** *forma – Form, Gestalt:* ALBERT. M. meteor. 1,3,10 p. 32,47 per calidum intraneum et extraneum induit talis materia *(sc. cometis)* talem -em. veget. 4,25 in quibusdam ... corporibus terrestre per calorem ad -em digestum non est.

***formarius, *formasius** *v.* *formaticus.

formata *v.* formo. **[*formatem** *v.* *formaticus.]

***formaticus,** -i *m.* (-um, -i *n.;* -a, -ae *f.: l. 22) vel rarius* ***formagium** (-adium), -i *n.* (-us, -i *m.: l.25.29;* -a, -ae *f.: l.39) script. et form.:* from-: *l.26. adde* CHART. Stir. III 194 p. 279,12. *al.* furna-: *l.27.* fordi(us): *l.30.* -ari(us): *l.23.* -asi(us): *l.29.30.* -ade(us): *l.25. gen. pl.* -adionum: *l.28.*

1 *caseus – Käse, Käselaib (saepius de tributo):* CAPIT. reg. Franc. 32,34 vinum coctum ..., -ticum, butirum, bracios. 128,30 -ticos p e n s a s XXIV (FOLCUIN. Bert. 1,52 p. 71,6 [chart.] p. duas de -ticis). EINH. epist. 5 ea, quę nobis ... necessaria sunt ad habendum, id est farinam, bracem, vinum, -ticum (-mā tc̄ *cod.*, -tem *ed.*) *eqs.* COSMAS chron. 2,27 p. 121,20 vidit Iaromir -ticam semesam. TRAD. Altaerip. 40 habuerunt ... pro guerpicione sex solidos et unum -rium *(cod.,* -gium *ed.).* CHART. Carinth. III 1439 p. 558,27 constituit *clericus* fratribus ... tres modios tritici, centum -deos *(sc. exhibendos) eqs.* CHART. Carniol. II 229 p. 183,4 quarta parte fromagii (274 furnagii). CHART. Carinth. V 111 Romanus notarius ... peciit feudum centum -dionum *(sic?)* theotonicorum. BERNH. GEIST. palp. 1,381 -sius. NICOL. BIBER. carm. 1070 maldrum magnorum petit alter -diorum (fordiorum, -siorum *var. l.*; gloss.: caseorum). *persaepe.* **2** *usus fructuarius casei – Käsenutzen, -ertrag (de re v. E. Schafhauser, Churrätische Pfalzen. 1984. p. 58):* CHART. Sangall. A 173 (a. 883) vendit tibi Otolhfo ... una tercia de -tico, de herbario in alpes, que cognominatur inter Suniu et Caviu (*item* 174). **3** *praedium, quo caseus producitur – (Käse-)Schwaige (de re v. O. Wonisch, Zeitschrift d. hist. Vereins für Steierm. 22. 1926. p. 104sqq.):* CHART. Stir. I 592 p. 557,12 (spur. a. 1277/1306) ut ... tres -dias, quas vulgo swaigas appellat, ... instituere sibi possint *(sc. fratres).*

formatio, -onis *f.* **1** *actio formandi, factura, creatio – das Bilden, Formen, Erschaffen, Erzeugen:* **a** *gener.:* **α** *de hominibus:* ALEX. MIN. apoc. 10 p. 222,25 in primi parentis -e nobili. ALBERT. M. animal. 1,109 comparatione accepta secundum complementum hominis et perfectionem creaturae sive -is et bonitatem operationum eius. *al.* **β** *de rebus:* Ps. ODO CLUN. mus. p. 273b satis ... de monochordi -e dictum est. NADDA Cyriac. I prol. 3,9 ut -o cogitationis, quod in abdito mentis ocultat, in medium procedat. CAES. HEIST. mirac. II 1,33 p. 60,21 que *(sc. vestis)* cum esset in -e superflua nimis. ALBERT. M. animal. 12,201 labia hominis sunt mollia et carnosa, ut apte aperiri possint et moveri et claudi ... propter -em et exitum sermonis. *ibid.:* literarum -o. **b** *natur.:* TROTULA A 12capit. de -e seminis concepti (*sim.* ALBERT. M. animal. 9, 120 modus ... -is spermatis in concepto). CONSTANT. AFRIC. theor. 3,34 p. 14br hec est -o infantium membrorumque suorum. ALBERT. M. veget. 1,100 cum ... naturae materia sit formativa ... in talibus generatis, oportet ipsam habere instrumenta artificiosae -i a c t i v a e congruentia (animal. 3,153). 2,124 multum nutrimentum trahitur ad f r u c t u u m -em (2,128 fructus. *al.*). animal. 1,583 cum cor sit principium -is totius corporis. *saepe.* **c** *philos.:* ALBERT. M. cael. hier. 2 p. 20, 46 'sanctissimam sapientiam eloquiorum ... providisse ... in -bus (*PG 3,140A* μορφώσεσιν)', id est figurationibus 'caelestium animorum', id est intellectuum, scilicet angelorum. **d** *geom.:* GERB. geom. 4,12 quod totum posterius in earum *(sc. figurarum)* ... liquebit -bus. **2** *res formata, fabrica, compago – Schöpfung, Gebilde, Gefüge:* **a** *gener.:* WOLFHER. Godeh. II 25 p. 209,43 distortis ... menbrorum nervis a tota corporea -is utilitate dissolvebatur *puerulus.* **b** *philos.:* ALBERT. M. cael. hier. 2 p. 24,67sqq. 'beatitudinem divinitatis ... eam subsistentiam vere existentem ... vitam vocant ... tantis

. . . mirabilibus -bus (*PG 3,140*[C] ἀναπλασμάτων) . . . probatis' per rationis iudicium 'excellere ˹materiales -es˺ (*ibid.* προσύλων μορφώσεων)', id est, quae fiunt per corpora materialia *eqs.* **3** *compositio, dispositio – Gestaltung, Anordnung:* **a** *gener.:* MAPPAE CLAVIC. 288 p. 243,11 quatuor circulis imis inter alios exposita diametrorum -e volventibus vaseque interius suspenso, quocunque modo volvantur, nil effundetur. **b** *astron.:* GERB. (?) astrolab. 6,2 hoc in loco admonet ratio aliquid, quae sint, quotae sint, ubi sint, et de -e seu vocabulis earundem *(stellarum)* interserere. *Leithe-Jasper*

***formativus,** -a, -um. **1** *adi. i. q. formans, (con)fingens – formend, gestaltend (usu natur. et philos.):* CONSTANT. AFRIC. theor. 1,10 p. 56,17 caput parvum intemperatum significat esse cerebrum, cuius causa parva fuit materia et -e v i r t u t i s debilitas (ALBERT. M. sent. 3,3,26 p. 65[b],11 ratio sumitur a duobus: a quantitate humidi radicalis . . . et a vigore v. -ae. *ibid. persaepe*). ALBERT. M. animal. 6,125 non facile excitabilis calor vitalis et -us in ovis. metaph. 1,3,5 p. 35,42 vehiculum omnis virtutis spiritus est et est -us omnium. *ibid. persaepe.* **2** *subst. neutr. i. quod format, confingit – das Formende, Gestaltende:* ALBERT. M. animal. 1,439 sanguinis epar est -um ad nutrimentum interiorum. 2,53 est sperma -um corporis. *ibid. al.*

adv. ***formative.** **1** *in figurando, (con)fingendo – beim Bilden, Gestalten:* ALBERT. M. animal. 15,127 natura . . . -e utitur illo spermate quasi instrumento, per quod agit in materiam conceptam. **2** *figuraliter – bildlich:* ALBERT. M. cael. hier. 7 p. 109,54 aestimandum est primas essentias *(sc. angelorum)* esse 'factas digne . . . communicatione Iesu' . . ., ita quod 'non figurant similitudinem deificam' ipsius, scilicet '-e (*PG 3, 208*[C] μορφωτικῶς)', idest symbolice, 'imaginibus sacre fictis'.

formator, -oris *m.* *qui formam dat, (con)fingit, conficit – Formgeber, Bildner, Gestalter, Hersteller:* **1** *de hominibus:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* CARM. Salisb. 16,4 praesulis Annonis domus haec fundata labore est, istius aedis erat -r atque sacrator. ADALBOLD. Boeth. 89 omne . . . formatum minus est -e. ACCESS. ad auct. p. 51,3 poeta, id est fictor vel -r. ALBERT. M. veget. 2,71 dator formalis formae et speciei est etiam -r figurae. *al.* **β** *de variis fabris: pistor – Bäcker:* WILH. HIRS. const. 2,32 p. 1087[A]sq. in ea die -es hostiarum neque capitulo neque horis regularibus intersint; . . . inter conversum et -es hostiarum ponitur una tabula (*cf.* p. 1087[D] hostiarum operarii). *sutor – Schneider:* CHART. Francof. 42 p. 20,29 (a. 1215) Wortwinus -r vestium. *inclusor gemmarum – Edelsteinfasser, Juwelier:* COMPOS. Matr. 75,1 accipies christallos a -bus, id est a clusoribus. **b** *iur. i. q. magister, praefectus sodalitatis – 'Altermann', Vorsteher einer Gemeinschaft (de re v. Dt. Rechtswb. I. p. 528):* CHART. Hans. 694 p. 245,18sqq. (a. 1271) huius *(sc. transgressionis)* emende terciam partem confraternitati dabit, aliam terciam -es, ultimam terciam accusatores habebunt *eqs.* **2** *de Deo i. q. factor, creator – Erschaffer, Schöpfer:* RHYTHM. 149,464 -r Deus rerum et auctor. HRABAN. carm. 39,1,1 clarus mundi -r Deus. CARM. Cantabr. A 12,1[a],2 vite dator, omnifactor, Deus, nature -r. CONST. imp. III 80 p. 69,2 rex regum, omnis creature -r. *saepe.* **3** *de rebus (per compar.: l. 57):* ODO ARET. ton. B p. 102,1 tritus, qui vocum aliorumque modorum est quasi -r et ostensor, coloribus tinguitur croceis et rubris. *de caelo:* ALBERT. M. veget. 2,69 solus coelestis circulus est ˹effector et -r˺ (efficatior et formatio, effectior in formatione, effectior et fortior, effectior et formatior *var. l.*) earum *(plantarum).*

formatrix, -icis *f.* *quae formam dat, (con)fingit – Formgeberin, Bildnerin, Gestalterin (fere usu attrib.):* FLOR. LUGD. carm. 29,34 vestibus innumeris tereti circumflua giro aequoream cohibet -x cera papyrum. ALBERT. M. spirit. 1,1,5 p. 221[b],37 informatus a v i r t u t e divina, quae -x est, incipit *spiritus* operari organa vitae (veget. 2,66 virtus . . . coelestis . . . operatrix est et -x in plantis. *ibid. saepius*). animal. 9,105 haec operatio *(sc. coitus)* est verissimae naturae creatricis et -is. caus. univ. 2,1,15 p. 78,73 dico . . . intellectualem *(i. operationem)* . . . luminis intellectualis ad speciem intellectus -em. *de Deo, trinitate:* FROWIN. explan. 1,2 l. 1113 eius *(Dei)* aeternitas est sola creatrix et -x et causa omnium, quae sunt. *v. et vol. II. p. 1548,67.*

***formeda** *v.* 1. *formida.

formella, -ae *f.* **1** *torta – Laib:* WALAHFR. Gall. 2,6 involvit *mulier* ea *(pallula)* -am cerae (*cf.* VITA Galli I 9 modicam tortam ceram), quam . . . oblatum ire cogitabat *(v. notam ed.).* CHRON. Ebersh. 3 p. 433,4 totam insulam pervagantes panes et -as casei vel, quidquid ad cibum invenire poterant *venatores regis*, diripuerunt. CHART. Welt. 21 p. 130,38 Heinricus . . . una cum filio suo . . . x . . . caseorum -as centenam quoque ovorum . . . nobis conferant. **2** *globulus – Kügelchen:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 392[F] -as ex eo *(bolo Armeno)* faciunt ipsas sigillantes et in umbra siccantes. *Weber*

[formentatio *v.* fomentatio.**]**

[formenti *v.* *ser: CHART. Bund. 743 p. 208,27.**]**

formentum *v.* frumentum.

formica, -ae *f.* *script.* fur-: *l. 41.* μύρμηξ – *Ameise:* **1** *proprie et in imag.:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* EPIST. Alcuin. app. 2 p. 485,22 si . . . segnitiem dormitantium excitans futurae vitae ad -am ire iusserit *(sc. Salomon; cf. Vulg. prov. 6,6).* EGBERT. fec. rat. 1,580 numquam crescet in enormem -a camelum. ALFAN. premn. phys. 2,21 p. 28 multa . . . sunt viventia, sed aerem non anhelantia velut . . . -ae (*PG 40,544*[B] μύρμηκες). ARCHIPOETA 9,2,3 tibi *(sc. caesari Friderico)* colla subdimus tygres et -e. ALBERT. M. veget. 7,153 in nido -arum *(sim. p. 403,24).* animal. 7,123 in terra . . . Siciliae non inveniuntur -ae magnae (*p. 660*[a],*5* ἱππομύρμηκες), quod Arabes anachkyz, quod milites interpretatur, vocant. *persaepe. v. et l. 57. alleg.:* HRABAN. univ. 8,2 p. 227[D] iuxta allegoriam -a providum hominem vel operarium utilem significat. CHART. Diess. 39 p. 167,31 (a. 1261) ut cum -a mistica, quod estate . . . collegimus, in usum future . . . quietis . . . reservemus. *per compar. de morbo cutis* κηρίον, *achora, tinea capitis q. d. (Waben-, Kopfgrind, 'Favus'): v. p. 109,12.* **β** *natur. et medic.:* RECEPT. Sangall. II 69 apii semen cum oleo et aqua calida et ova -arum in balneo bibat. CONSTANT. AFRIC. coit. 17,18 unguentum, quod fit de -is (-as *var. l.*). BRUNUS LONG. chirurg. 1,4 p. 107[F] pone -am unam ex eis, quae habent os apertum, super duo labia vulneris (*sim.* THEOD. CERV. chirurg. 2,19 p. 150[E]). *al.* **b** *de animali fabuloso:* AETHICUS p. 136,2 locusta, brucus et tinea et -a Arabica . . . eradicaverunt intemerata saxa. p. 234,8 fu-as (-as *var. l.*) more canum rapacissimas . . . reliqui cum sociis meis. **c** *in cognomine:* TRAD. Scheftl. 432 (c. 1245/7) huius rei testes astipulantur: . . . Heinricus F-a dictus. **2** *translate (usu medic.):* **a** *de genere verrucae prurientis:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,10 p. 38a[v] si . . . cholera sit . . . acuta, generatur apostema . . .: que -a vocatur manducativa. BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 112[B] Galenus . . . ulcera corrosiva . . . -am ambulativam nominavit. 2,5,3 p. 123[G] -a est pustula parva ex cholerica materia nascens (*sim.* THEOD. CERV. chirurg. 3,16 p. 164[E]. TRACT. de chirurg. 749). WILH. SALIC. chirurg. 1,63 p. 323[C] miliaris . . . -a; . . . signa . . . -ae . . . sunt pruritus grandis et calor *eqs. persaepe.* **b** *de fissura:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,15 p. 43b[v],52 -a est scissura nascens in extrema palpebra, unde *eqs.*

formicalis, -e. *formicae formam exhibens – ameisenartig, -förmig:* ALBERT. M. animal. 26,26 quaedam *(aranea)* . . . est dicta -is, formicae similis.

formicarius, -a, -um. **1** *adi. i. qui ad formicam pertinet – Ameisen-:* RECEPT. Sangall. I 157 ova -a perquire et per linteum torquis. **2** *subst. fem. et neutr. pro nomine urbis vel loci fere i. q. formicarum nidus – Ameisennest:* LIUTPR. antap. 5,26 Berengarius . . . Italiam petit applicuitque castra secus munitionem vocabulo F-a (-am *var. l.*). DIPL. Frid. I. 321 p. 145,30 ascenditur ad coemetum de Glomisco per F-um *eqs.* CHART. Tirol. 398 p. 198,41 apud flumen Athesis subtus F-um, ubi dicitur ad vadum de Cuualo. BENZO ad Heinr. IV. 1,13 p. 140,1 cepit *Heinricus III.* Gislerum reclusitque in F-a *(cf. notam ed.).*

formicatio (-cio), -onis *f.* *prurigo formicarum inambulantium similis – das 'Ameisenlaufen', Jucken, Kribbeln:* AURELIUS 13 p. 710,31 ubi coeperit crescere passio *(sc. cardiaca)*, vivax neque clarus *(sc. venae pulsus est)*, sed cum . . . -e ([formi-

datione *codd.*]; *sim.* Ps. Galen. puls. 244). Trotula B 207 ad -ciones ... frumentum distemperamus cum uino. Theod. Cerv. chirurg. 4,1 p. 180A quandoque cum rheumate *(sc. dolor capitis fit)* et sentitur titillatio et quasi -o inferius descendens. Gloss. Roger. II 573sq. facit *(sc. apostema, quod 'noli me tangere' vocatur)* ... -em, ... et si apposito competenti medicamine cesset -o, signum est, quod illud apostema curabile est. *al. cf. et p.404,15.*

formico, -atum, -are. *partic. praes. usu adi.: l.18. confunditur c.* formidare: *l.12.* **1** *intrans.:* **a** *prurire, verminare (sc. ut formicis inambulantibus) – jucken, kribbeln (als ob Ameisen liefen):* Elis. Schon. vis. 1,20 p. 11,20 -are (formidare *var. l.*) ceperunt ... summitates manuum et pedum. **b** *de pulsu i. q. celeriter atque leniter palpitare – schnell und schwach schlagen:* Aurelius 11 p. 706,2 veluti -ant *pulsus venae*, in postremo autem periculo rogmon ... patiuntur *peripleumonici (sim.* Ps. Galen. puls. cod. Vr. 266 fit ... pulsus incertus ... et veluti -ans; -ans pulsus est, qui ex inbecillitate parvos ... habet motus, nominatus a motu formicarum *[cf.* puls. 289 *et notam ed. p. 207]).* **2** *trans. i. q. formicarum sapore condire – mit dem Geschmack von Ameisen würzen:* Albert. M. animal. 8,132 super quem *(nidum)* si novi asseres lagenarum ... ponantur, contrahit vinum in langunculas illas infusum odorem et saporem nidi formicarum, propter quod ... vinum tale -tum appellatur.

formicoleon (-cal-, -lion), -is *m.* (formica *et* λέων) *myrmecoleo – Ameisenlöwe (loci pendent ex Greg. M. moral. 5,40. 43 et Isid. orig. 12,3,10):* Arnold. Saxo flor. 2,4 p. 57, 37 -aleon animal formicis insidiatur *eqs.* Carm. de nat. animal. 5,10tit. de -aleone (-alion *var. l.*). 1613 est -aleon (-alion *var. l.*) formicarum leo, qui *eqs.* 1617 est -aleon sathanas. Albert. M. animal. 26,16 p. 1586,32 -n dicitur leo formicarum, qui alio nomine murmycaleon vocatur. *ibid. iterum.*

formicula, -ae *f.* *formica parva – kleine Ameise:* Albert. M. animal. 8,131 quae *(ova)* fota ab ipsis *(formicis)* in casis in -as convertuntur.

formiculosus, -a, -um. *qui formicat – einer der wie Ameisen kribbelt, Ameisen-:* Constant. Afric. theor. 7,3 p. 31av,28sqq. -us *(pulsus)* sicut et vermiculosus movetur, minor tamen et defectior et spissior; ... -us vocatur, quod sicut motus formice sub digitis sentitur.

1. *formida (-meda), -ae *f.* *(cf. theod. vet. inf.* vōrmêde; *v. Mittelniederdt. Handwb. I. p. 878) de tributo quodam i. q. conductio – Abgabe, Pacht, 'Vormiete' (de re v. Waitz, Verf.-Gesch. V. p. 307. adn. 5):* Registr. abb. Werd. 3,6 p. 96,3 (s. X.ex./XI.in.) post quintum ... annum in sexto terre tocius erit redemptio, sicut inveniri potest in placito nuntii abbatis et monasterii; quod vocatur -a (*item* 7,18 p. 241,18 -eda). *ibid. al.*

[**2. formida** *v.* foramen.]

formidabilis, -e. **1** *terribilis, horribilis – furchtbar, schrecklich, grausig:* Notker. Balb. gest. 2,12 p. 73,15 timentes *legati*, ne sine ... responso ad -em reverterentur imperatorem. Poeta Saxo 4,136 tam dulcis pietas quam -is ira. Ruotg. Brun. 3 tantus timor ... invasit extraneos, ut nihil umquam eis esset -ius. 17 p. 16,1 in ... Bauwariorum ducem ... barbaris ... -em. Benzo ad Heinr. IV. 2,2 p. 196,4 vultus. 7,6 p. 636,12 (vs.) non se comparet iumentis *homo (cf. Vulg. psalm. 48,21)*, quibus est mirabilis, que substernit eius virtus multum -is. 7,7 p. 644,7 (vs.) que flammis deputantur *(sc. arbores)*, quod est -e *(cf. Vulg. Luc. 3,9). saepius. vix recte trad.:* Aesculapius 44 p. 74,21 ex quibus sciaticum apprehendis? primum ex ipso dolore ossium, eo quod de costis descendat vertebra ex vesicae compagine attestante ⌞-i corpore⌟ cum gravedine difficultateque motus (*cf. Gariopont. pass. 4,1* -i torpore *et Cael. Aurel. chron. 5,1,2* cum levi torpore ac formicatione). **2** *trepidus – ängstlich:* Benzo ad Heinr. IV. 6 praef. p. 520,9 abiecta -i suspitione cunctarum urbium proceres ... humiliant se ante vestigia domini ... regis.

adv. **formidabiliter.** *terribiliter – auf schreckliche Weise:* Chron. Gladb. 5 (MGScript. IV p. 75b,25; s. XI.2) si homo rationalis apertos ... teneret oculos mentis, ... nequaquam ita -r incideret in subitanee foveam mortis. Petr. Dam. epist. 165 p. 227,4 iam se in examine positum ad reddendam rationem duris quaestionibus perurgeri -r penset *vir electus.*

formidatio, -onis *f.* **1** *horror, metus, pavor – Schrecken, Angst, Furcht:* Walth. Spir. Christoph. I prol. p. 65,16 quas *(aristas stipularum, i. fructus educationis)* ... tue ... laudis inclusas ... manipulo tibi *(sc. Baldericho episcopo)* ... primiciarum vice velut in auream dominici altaris craticulam deferendas non ... cassa -e proposui, ... sed hac quasi palearum vanitate pretrepidus. Hist. peregr. p. 126,9 ex rumore tanti apparatus bellorum ... et christianis accrescit leticia et -is terror incutitur Sarracenis. Albert. M. mot. animal. 1,2,6 p. 278b,26 timiditas ..., quae est cordis debilitas, diffinitur per res formidatas, etiam quando non sunt sufficiens causa timoris sive -is. **2** *per confusionem i. q. formicatio – das Kribbeln:* Innoc. III. registr. 158 (157) p. 280,7 arripiuntur *fratres et sorores* corporaliter a demonibus et vexantur ... sentientes ... quandam -em in membris, tamquam mures discurrerent inter carnem et cutim.

1. formido, -avi, -atum, -are. *partic. perf. usu adi.: l.13. metuere, pavere, timere, vereri – (sich) fürchten, Angst haben (vor), sich entsetzen, befürchten, sich scheuen:* **1** *intrans. (medial.: l.34):* **a** *in univ.:* Epist. Alcuin. app. 2 p. 485,37 pigros non amamus, quia languentibus -amus. Cand. Fuld. Eigil. I 5 p. 224,43 omnia tuta timentes -amus et nescimus, quo nos vertamus. Agius vita Hath. 23 -are et trepidare coepit (*sim.* Hrotsv. Gall. I 9,3). Chron. Thietm. 5,29 ob hoc *(sc. facinus)* residuus populus multum -ans ad Bolizlaum ... nuncios ... misit. Ioh. Afflig. mus. 19,5 si quintam ... contigerint *(sc. cantus discipulorum)*, raptim et ... -ando eam contingentes properanter recurrant, ut in hac antiphona: '*eqs.*' *al.* **b** *periclitari – in Gefahr sein, gefährdet sein, Gefahr laufen (etwas zu tun):* Chart. Brixin. 131 p. 138,27 (a. 1256?) gesta hominum ... ad malum dilabi -antur. **2** *trans.:* **a** *in univ.:* Liber hist. Franc. 41 p. 312,27 ⌞delerare -atis⌟ (-antes deliratis *var. l.*), cum Chlothario vobiscum habere dicitis *(sc. populus)*, cum *eqs.* Willib. Bonif. 5 p. 20,1 metuebat ..., ne grex magistro commissus ... luporum mursibus pateret et ut peregre proficiscendi autumnale sibi deficeret tempus, -ret (-bat *var. l.*). Hrotsv. gest. prol. 1,18 -o, quod gesta tui modulando ... sim falsa sequens. Arnulf. Halb. ad Heinr. p. 475,16 non nimis -andum est, ut *eqs.* Chart. Argent. II 14 civibus super isto *(sc. litem)* -andum non est aliquid. *persaepe. v. et l.13.* **b** *c. inf. accedente notione cunctandi:* Radbert. corp. Dom. app. l. 723 nemo -et hoc mysterium carnem Christi naturalem dicere. Dipl. Arnulf. 125 p. 186,33 si quis ... nostram auctoritatem inrumpere non -verit. Vita Corb. 10. Hrotsv. Sap. 2,1 minacem imperatoris vultum ... aspicere non -o. Dipl. Heinr. III. 29 p. 39,16 multo maiora *(sc. praedia)* invadere non -vit *Girardus.* **c** *suspectare – verdächtigen, beargwöhnen:* Lamb. Hersf. annal. a. 1073 p. 140,8 dux ... tumultum ... rei publicae machinari -batur.

2. formido, -inis *f.* *script.* -dene: *l.59.* *usu plur.: l.70. metus, pavor, terror, horror – Angst, Furcht, Befürchtung, Schrecken, Grausen, Entsetzen:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* Chart. Fuld. B 29 p. 54,7 (a. 756) ut nec detrahendi nec repetitio conparandi alicui esse videatur -o (*inde* 40 p. 70,3. 41 p. 71,32). Eupolemius 2,180 densa inter milia ... non pudet ignava circum -e (-ene *var. l.*) pelli? Albert. M. metaph. 7,5,4 p. 379,54 'nec ... scientia' ... 'quandoque' est 'scientia' et 'quandoque ignorantia, sed' potius de sic contingentibus 'est opinio', quae est tremens unius partis contradictionis habitus propter -em alterius. Chart. civ. Erf. 220 p. 138,5 ego ... Henricus ... petivi presentem litteram contra inpetitionis -em ... a filia mea ... inminentem sigillo ... communiri. *al.* **b** *de re (anim.: p.405,1.5) terrorem aspectu sim. afferente:* Aldh. virg. II 618 pallidus evigilat *Augustus* somni -e captus. Bonif. epist. 10 p. 11,29 igneum piceumque flumen bulliens et ardens mirae -is et teterrime visionis. Hugeb. Willib. 3 p. 91,8 transmeatis maritimis fluctuum -bus. Regino chron. a. 873 p. 106,34 res ⌞tantum -is⌟ (tantam -em) metum Nortmannis ingessit, ut *eqs.* Hrotsv. Pafn. 12,3 -o gehennae. Egbert. fec. rat.

[Fiedler]

1,1340 porcellum sequitur vehemens -o ferarum. CARM. de Frid. I. imp. 1824 gens . . . Mediolanensis venturum . . . regem . . . trepidat -e fame. *meton. de homine:* STATUT. ord. Teut. p. 130,13 quatinus . . . fidei repugnantibus sit *famulus tuus (sc. Dei)* te operante terror et -o. *al.* **2** *latius i. q. verecundia, religio, veneratio – (heilige) Scheu, Verehrung:* HROTSV. Theoph. 427 populus nimia -e tactus Altithrono grates coepit resonare tonantes. WALTH. SPIR. Christoph. II epist. ad coll. p. 10,8 quem *(libellum)* . . . nulla scientiae nostrae pręsumptio vobis *(sc. Liutfredo cum consortibus)* dirigendum nostro excussit armario, sed . . . inviolatę caritatis vobiscum secura -o.

***formidolositas,** -atis *f.* *timiditas, timor – Furcht(samkeit), Ängstlichkeit, Scheu, Angst:* RATHER. conf. 23,735 -em et circa caritatem . . . cordis teporem deplangere. ROD. GLAB. hist. 1,26 p. 44,20 prolata sunt . . . sagacissimorum virorum tam spem quam -em inculcatura divinitus oracula. EPIST. Hann. 87 p. 150,2 pusillitate mentis atque -e causam innocentis minime suscepisse *(sc. Hildebrandum)* tuendam. p. 150,19 audio eos, qui manifeste . . . Christi sermones erubescant, ita palliasse -em suam, cum *eqs.*

formidolosus, -a, -um. *script.* -dul-: *l.67.* *metr.* -dōl-: *l. 28.* **1** *qui formidatur, terribilis – einer der gefürchtet wird, Furcht, Schrecken einflößt, furchtbar, schrecklich:* **a** *in univ.:* RIMB. Anscar. 1 p. 19,21 inter . . . -a pericula. RATHER. prael. 3,3 l. 108. coni. 14,508 descendi *(sc. de palatio)* domumque *(sc. episcopi)*, -am licet, repetii non ausus in ea diu morari. EGBERT. fec. rat. 1,492 felix, Leviathan poterit qui rumpere fauces et tam -os evadere dentes. ADAM gest. 3,78 p. 225,26 -a est . . . malis regia potestas *(cf. Sall. Catil. 7,2)*. RAHEW. gest. 3,19 quibus *(viris praeclaris)* nullus labor insolitus, non locus ullus asper, non armatus hostis -us. *al. v. et l.63.* **b** *periculosus – gefährlich:* HELM. chron. 97 p. 190,5 prevaluit . . . voluntas ducis, cui refragari -um erat. **2** *qui formidat, timidus – einer der fürchtet, ängstlich (usu subst.: l.35):* VITA Liutb. 19 aliquos . . . -orum animos diversis terroribus fatigat *diabolus*. PETR. DAM. serm. 66,7 l. 180 Iudaicus populus . . . Deum credere quasi -us expavit. CHRON. Pol. 3,5 p. 134,4 Bolezlavus non sicut lepus -us evanuit, sed suos sicut miles animosus ammonuit. ALBERT. M. mot. animal. 1,2,6 p. 278[b],28 -us . . . est, qui ea, quae timenda et non timenda sunt, tolerare non potest. *v. et l.63.*

adv. **formidolose.** **1** *terribiliter, horribiliter – auf furchtbare, schreckliche Weise:* LIBRI Karol. 1,5 p. 130,15 Nadab . . . et Abiu ignem alienum Domino offerre nitentes -issime <at>rocissimo mortis genere multati sunt. EPIST. var. II suppl. 6 p. 623,11 ad aliqua *(sc. scripturae sacrae)* . . . temere et -e (-ę *var. l.*) digerenda sum aggressus. CHART. Eichsf. 269 cum veteres molestie futuras docent calumpnias precavere et evulso priori periculo gravius . . . et -ius soleat pullulare, ita *eqs.* **2** *cum horrore – mit Entsetzen:* REGINO chron. a. 876 p. 111,32 ut . . . humanum fundere sanguinem . . . -ius exhorresceret *Carolus*. **3** *timide – ängstlich, scheu:* GONZO Geng. 3 qui *(Arnulfus comitis filius)* tam prae militari severitate quam pro sibi dilecta religione ab omnibus reverenter formidabatur et -e reverebatur. PETR. DAM. epist. 137 p. 468,1 eo -ius divinum cogimur expectare iudicium, quo *eqs. ibid. iterum.* serm. 37,243 fratres mei, quanto magis de vitae vestrae fine estis incerti, tanto -ius . . . estote suspecti.

formidosus, -a, -um. **1** *terribilis – furchtbar, furchteinflößend:* OLIV. epist. 4 humilitatem magnam ostenderunt *(sc. Frisii)*, largitatem, obedientiam et audaciam, Sarracenis -i, christianis chari. **2** *timidus – ängstlich, angsterfüllt:* ALDH. virg. I 52 p. 309,11 nequaquam -is (formidolosis *var. l.*) gestibus tremibunda *virgo sacra* nec meticulosis palloribus nutabunda.

***formidulus,** -a, -um. *timidus – ängstlich, angsterfüllt:* VITA Liutb. 29 p. 33,13 interrogata est aliquando a quodam fratre de . . . discretione spirituum; . . . illa . . . -a (formidulosa *B1*) voce subsecuta est: '*eqs.*' GESTA Apoll. 740 -am pulicem puduitne timere fugacem?

***formifer,** -a, -um. (forma *et* ferre) *qui formam, exemplum praebet – einer der ein Beispiel gibt, beispielhaft:* PASS. Praeiecti I 10 qualem . . . se inibi *(sc. in monasterio)* sub Christi mandata constrinxerit et reddidisset -um, incole loci illius laudes depromunt.

***formifico,** -are. (forma *et* facere) **1** *formam dare – Form geben, verleihen:* HEIRIC. Germ. I 2 praef. 22 olim formifluos (gloss.: quae *[materia]* formiflua dicitur, quod ex ea rerum omnium formae fluxerunt) qui *(spiritus artifex, i. spiritus sanctus)* latices super portabare fovens, -ans quoque, cuncta informia namque extant te sine, conditor. **2** *decorare – schmücken:* ALBERT. M. eccl. hier. 2,12 p. 52,17 qui prius non erat ornatus *(i. baptizatus)*, 'ornatur et informe' prius '-atur' (*PG 3,403*[C] εἰδοποιεῖται), idest decoratur, virili . . . et deiformi impassibilitate contrariorum.

***formificus,** -a, -um. *qui formam dat, se format – formgebend, sich ausbildend:* ALBERT. M. cael. hier. 2,11 p. 35,2 desiderium tendens 'ad illam claritatem', scilicet divinitatis, 'puram . . . et' ducens ad '⌞pulchritudinem -am⌟ ([formativam, formationis *var. l.*]; *PG 3,144*[A] καλλοποιὸν εὐπρέπειαν)', idest formantem se in nobis, 'et invisibilem' corporali visu, pulchritudinem . . . 'societatis', idest unionis ad Deum.

***formifluus,** -a, -um. (forma *et* fluere) *qui formam dat – formgebend: v. l.4.5.*

formitas, -atis *f.* **1** *forma (musica) – (musikalische) Form, Struktur, (melodische) Gestalt, Ausformung:* ODO inton. p. 117[a] quicumque . . . vult in ecclesia . . . absque cantore existere, studeat antiphonarum -es ac tonorum varietates . . . cordialiter retinere. **2** *exsistentia, praesentia formae – das Vorhandensein einer Form, Gestalt:* ALBERT. M. praedicam. 7,10 p. 292[b], 6 cum . . . sit *privatio* in aliquo . . . est in eo sicut habitus privatio: et hoc est idem sicut -s et deformitas inesse dicitur in eo, qui mutilatus sive denasatus est.

***formix,** -icis *subst.* (*cf.* formica *et* formicatio) *genus cancri – eine Krebsart (de re v. B. Castelli, Lexicon medicum Graeco-Latinum. 1713. p. 345 et P. Diepgen, Frau u. Frauenheilkunde in d. Kultur d. Mittelalters. 1963. p. 94):* THEOD. CERV. chirurg. 3,6 p. 160[A] prima . . . die fistulam, . . . noli me tangere seu -em et omnes similes morbos occidit *arsenicum sublimatum*. 3,8 p. 160[G] -x vulgari sermone 'noli me tangere' dicitur. *ibid. iterum.*

formo, -avi, -atum, -are. *script.* fur-: *p.408,61.63.* *form.: inf. praes. pass.* -arier: *p.407,14.* *coni. perf. act.* -aris: THEOPH. sched. 3,90 p. 343,16. *partic. praes.* -as: *l.52 (var. l.).* *struct. c. praep.:* ad: *p.409,5.* in: *p.407,45.47sqq.* inter: *p. 408,28.29.46.48.* secundum: *p.407,27.* *partic. praes. usu subst.: p.408,71.* *perf. usu adi.: p.407,7.9.408,5. al.* *confunditur c.:* informare: *p.408,14 (var. l.).* reformare: LEX Baiuv. 15,4 *(var. l.). al.*

in formam redigere – in eine Form bringen, (aus)formen, (aus)bilden, gestalten (hic illic vergit in notionem q. e. facere – machen [pass. i. q. fieri – werden; mediopass.: 'sich bilden']): **I** *de rebus:* **A** *corpor.:* **1** *de rebus naturalibus:* **a** *a Deo creatis (fere de universi creatione sim.):* ALDH. virg. II 3 telluris -ans (-as *var. l.; sc. Deus*) fundamina verbo. WANDALB. creat. mund. 159 stabilem . . . arcem. martyr. 151 hanc . . . diem primam -ando praetulit *(sc. Deus)* orbi (*cf.* martyr. compr. 28 conditor omnipotens mundum -vit. CARM. Salisb. I 10,12). HRABAN. carm. 39,13,3 concludens *Deus* cuncta tempora, quibus -vit aethera. ALBERT. M. metaph. 1,4,9 Deus . . . est forma omnia -ans. *al.* **b** *natura crescentibus sim.:* WALAHFR. hort. 128 quae *(poma, i. cucurbitae)* non minus undique certis sunt ⌞-ta viis⌟ (gloss.: kescaffota redon; ut in putericis videmus), quam si tornatile lignum inspicias medio rasum. HROTSV. Sap. 9,5 omne . . ., quod ex elementorum -atur materia. ALBERT. M. veget. 1,148 in ipsa *(medulla arboris)* videtur . . . -ari semen conceptum. 2,100 -ans . . . folium est formativa virtus plantae. *saepe.* **2** *de rebus arte manuve hominum factis (hic illic vergit in notionem q. e. effingere, efficere – an-, verfertigen, herstellen, bewirken):* **a** *in univ.:* MAPPAE CLAVIC. 14 -bis collirium (*sim.* COMPOS. Matr. 8,5). ANNAL. Fuld. II a. 870 p. 72,4 nitidos fecerat *mulier* panes, postea -tos misisset in fornacem, . . . eosdem atramento repperit nigriores (*sim.* CONSUET. Trev. 94. CHART. Mog. A I 256 p. 161,24). WALTH. SPIR. Christoph. II 6,120 calibem. CARM. var. III

42,1 hasce *(sc. Augiae)* fenestellas iussit -are rotundas abbas. SCHOL. Adam gest. 77 ut . . . ex cupro -ret *Paulus ex iudaismo conversus* aurum obrizum. *saepius.* **b** *de vestibus sim.:* EINH. Karol. 23 calceis (gloss.: id est sandaliis) . . . Romano more -tis (*sim.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,22). CHART. Biel. 4,13 de herwede *(i. hereditate)* datur optimus equus; . . . omnes vestes -te dantur *(ni spectat ad p.409,37)*. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 247,3 assuefiat falco a principio cum capello usitato et bene -to. *ibid. al.* CHRON. Bened. II 19 -antur casule, cappe . . ., albe; laborantur stole, fanones *eqs.* **c** *de vasibus:* ALDH. ad Acirc. 54,7 malleus . . . memet *(sc. cucuma duplex)* -bat (-vit, -vis *var. l.*) et incus. WALAHFR. hort. 145 si . . . sinitur . . . matura falce recidi, . . . foetus *(sc. cucurbitae)* in assiduos -arier usus vasorum poterit. ANON. geom. I 4,60 p. 362,11 dispositis . . . per intervalla locorum . . . horoscopicis vasis simili dimensione et gnomonum aequa longitudine -tis. THEOPH. sched. 3,64 vasculum. 3,89 effusorium. **d** *de instrumentis musicis:* THEOPH. sched. 3,85 p. 333,28 cymbala (*sim.* CYMBALA III 1. RUD. TRUD. [?] mus. 1,26 p. 70,6). HIER. MOR. mus. 18 p. 149,17 ars -andi campanulas sonos musicos exprimentes. **e** *de simulacris sim.:* MAPPAE CLAVIC. 54 si . . . feminae imaginem -are volueris. THIETM. chron. 3,25 imago Dominica honorabiliter -ta venientes quosque stans benedicit. THEOPH. sched. 2,13 effigies hominum. *al.* **f** *de operibus caelatis:* THIETM. chron. 3,1 p. 96,30 in quo *(libro)* . . . inperatricis . . . imago auro splendet -ta. FUND. Mur. 15 p. 47,30 in cristallo . . . secundum columbe speciem -to. *al.* **g** *de monetis i. q. excudere – schlagen, prägen:* LEG. Wisig. 7,6,2 qui . . . falsam m o n e t a m sculpserit sive -verit . . ., simili pene sententie subiacebit (CONST. imp. I 194. DIPL. Otton. III. 256 p. 674,10. *al.*). GUNTH. PAR. hist. 15,24 nummi aurei, qui in illa urbe *(sc. Byzantio)* -ari consueverant, a nomine ipsius urbis bisancii appellantur. *v. et p.409,48.* **h** *de picturis sim. i. q. (de)pingere – malen, abbilden, darstellen:* ALDH. virg. II 503 quadripedis vituli Lucas -atur (formator, -tus *var. l.*) adinstar. CAND. FULD. Eigil. II 17,137 ingenio tenui parvaque Minerva -ans expressi varios ferrugine vultus. HRABAN. carm. 38,21 primitus Aegyptus umbrarum lumina pinxit, lumina tincturis varians -vit et umbris. THIETM. chron. 7,64 haec *(dea)* in vexillis -ta . . . lapide uno traiecta est. CARM. Bur. 154,4 nudus -atur *Amor*, quia nil est, quo teneatur. **3** *transformare, mutare – verwandeln, umbilden, -gestalten, verändern:* **a** *gener.:* LAND. MEDIOL. hist. cont. 61 abas . . . civitatem . . ., prout voluit, -vit. DIPL. Constantiae 52 p. 166,33 quas *(ecclesias)* avitus labor construxit et -vit in melius. **b** *natur.:* CONSTANT. AFRIC. coit. 3,13 quod *(semen)* cum ceciderit in locum proprium plenum vitali spiritu, -atur in hominem. ALBERT. M. veget. 1,91 semen *(sc. femininum)* operatum et -tum in organa . . . animae. 2,120 hoc *(sc. vapore subtilius aliquid)* . . . primo calore . . . erumpit et -atur in florem (*sim.* 2,126). animal. 1,462 neque est improbabile, quin . . . aliquid in testiculos descendat, quod in sperma -atur. *ibid. al.* **c** *alch.:* TURBA phil. 61 notandum est, quod invidi plumbum aeris '-andi instrumenta' nominaverunt simulando posteros seducentes *(cf. notam ed. 2 p. 190). ibid. iterum.*

B *incorpor.:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* ALDH. virg. II 515 donec quadrati . . . conditor orbis florida sub nimbis -asset saecla supernis (*sim.* ad Acirc. praef. 24). RIMB. Anscar. 3 p. 23,33 speciem, a qua haec vox -ta esset, . . . non vidi *(sim.* ALBERT. M. animal. 1,45. *al.)*. Ps. BOETH. geom. 286 est eminens forma recta . . . non ab hominibus, sed ab aeterno creatore -ta. *al. elaborare, componere – ausarbeiten, abfassen:* CONC. Karol. A 61 p. 803,43 quodsi quem supradicta conscriptio sine certo crimine -ta adhuc aliquid scandalizat. FUND. Brunw. 34 p. 140,33 ex industria abbatis et fratrum -ta in persona sancti Nicolai epistola. **b** *publ., iur., canon. i. q. conficere, conscribere – an-, ausfertigen:* LEG. Wisig. 2,1,5 quas *(leges)* nostri culminis fastigium . . . edidit et -vit ac sue glorie titulis adnotabit. DIPL. Constantiae 59 p. 186,41 confirmamus dicte ecclesie . . . privilegium . . . patris nostri Grecis -tum litteris (*sim.* SUMMA dict. Saxon. 7,4 p. 226,24 littere procuratorie). CHART. civ. Spir. 534 p. 470,16 placuit nobis *(sc. episcopo)* . . . presens scriptum -ari. ORD. canc. pap. 3,4,10 peticionarii . . . ultra X s(olidos) nichil exigant pro aliqua peticione -anda. *al. fort. huc spectat:* HEINR. WIRZ. cur. 217 sunt . . ., qui norunt -are negotia quevis *(cf. notam ed. de gloss. in marg.:* petitiō *[i.* petitionem*?])*, et sunt, qui formas abreviare sciunt. *locut.* epistola -ta *sim. i. q. epistola commendaticia – Geleit-, Begleit-, Empfehlungsschreiben:* FORM. extrav. 17 continet hec -ta epistola summam numeri MCCCXXV (*sim.* CHRON. Andag. 25 p. 75,2). 19 p. 562,14 litteras, quas ecclesiastica consuetudo -tas appellat (*cf.* 23 litterulas, quas mos Latinus -tas nominat). *saepe. cf. p. 409,50sqq.* **c** *geom.:* GERB. geom. 2,6 qui *(sc. solidus pes)* . . . vel cera vel ligno . . . facile valet -ari. 2,8 linearis pes, si latitudine eiusdem quantitatis addita in quadrum aequaliter describatur, constratus huiusmodi -atur (informatur *var. l.*). 4,8 si rectae iacenti lineae duae adversis partibus inclinatae ita superstent, ut illam et se invicem ad unum punctum tangant, tres . . . interiores angulos -ant (*sim.* RAGIMB. epist. 4 p. 526,20). 6,6 -antur . . . alii ex ipsis pythagoricis . . . orthogonii tripleuri, si *eqs.* **d** *mus.:* HERM. AUGIENS. mus. p. 33,3 subiugalis . . . tribus -atur literis A, D, a (*sim.* p. 33,34). LAMB. mus. quadr. p. 254[a] artifex . . . est ille, qui practice -at neumata et armonias. **e** *gramm.:* ALDH. ad Acirc. 115 p. 158,16 a tertia . . . coniugatione . . . tam verbi passivi quam deponentis iambum -ari . . . ut geri, teri, seri *eqs. ibid. al.* **2** *creare – hervorbringen, schaffen, stiften:* WALAHFR. imag. Tetr. 186 gratia . . . maturos . . . -at honesto in pectore sensus. RUOTG. Brun. 25 p. 26,19 ut nominis . . . eius fama . . . bella sedaret, p a c e m -ret (ADAM gest. 3,54 p. 198,13 inter reges. CONST. imp. II 53 p. 64,40 cum vicinis . . . regibus. CHRON. Basil. a. 1190 inter eos *[sc. imperatores]*). *al.* **3** *condere, instituere – gründen, einrichten:* **a** *gener.:* RADBERT. corp. Dom. 11,28 ut, unde mulier . . . creata est, inde . . . ecclesia -etur (*sim.* HRABAN. carm. 16,8). RANGER. carm. 289 cura fuit -are gradus *(sc. ordinationis varios)*, ornare ministros, et data levitae sella secunda fuit. *accedente notione dirigendi:* DIPL. Heinr. II. 44 p. 52,44 ut . . . monasterium per caput -etur sicuti alia monasteria Quidilingaburga et Ganderesheim (*sim.* EPIST. pont. Rom. 256 p. 504,23 [spur. post a. 1024]). FUND. Mur. 5 p. 23,11 fundavit *Reginboldus* monasterium -vitque illud de Heremitis; quidquid sibi . . . in illo displicuit, in hoc emendavit. **b** *publ. et iur. i. q. constituere – festsetzen, vereinbaren:* CHART. Argent. I 616,40 (post a. 1129) quamcunque summam in accipienda compositione . . . -verit *advocatus* . . ., illam causidicus . . . ratam habebit. CHART. Rhen. med. III 1 p. 1,30 de prudentum virorum consilio sententiam -vimus. CHART. Burgenl. 278 p. 198,23 dixerunt *magister et capitulum* talem inter se -asse composicionem, ut *eqs.* (*sim.* CHART. Rhen. med. III 941). ANNAL. Plac. a. 1270 p. 541,4 pacta inter se. **4** *dicere, edere – (aus)sprechen, formulieren (de oratione sim. i. q. habere – halten):* WALAHFR. Wett. 276 intentas -ate *(sc. fratres;* facite *R)* preces. HROTSV. Gong. 106 -vit *dux* lingua talia verba sua: '*eqs.*' (*sim.* 577. Mar. 139 verbula. 757). BERTH. chron. B praef. p. 164,27 quamvis . . . labiis . . . dissolutis . . . vix intelligibiles verborum sonos . . . -verit *Herimannus*. BENZO ad Heinr. IV. 5,6 p. 470,3 miser ille *(Balaam)* cum asella -vit dialogum *(cf. Vulg. num. 22,28sqq.). de canticis i. q. exsequi – aus-, aufführen:* MILO carm. 1,6 prol. 10 -bat . . . chorus cantica mellifluus.

II *de anim. (spectat ad Deum creatorem: l.60.71; Christum: l.63.69.p.409,1):* **A** *in univ.:* **1** *corpor.:* **a** *proprie:* ALDH. virg. II 2494 protoplaustus, quem rex -vit Olimpi. LEX Alam. A 88,2 si . . . iam non fuit *(sc. abortus)* -tus (fu- *var. l.*) in liniamenta corporis (*sim.* FRAGM. mul. V p. 49,13 quarto mense . . . fu-tus est infans). RADBERT. corp. Dom. 4,65 sic . . . -atur Verbum caro, ut *eqs.* WANDALB. creat. mund. 208 aeternus . . . repertor . . . artus -tos *(sc. hominis)* animando erexit. BERTH. chron. B a. 1077 p. 313,7 matrona . . . caput . . . hominis absque . . . humanis membris solitarium, sed vivens et . . . sensibus humanitus bene -tum generavit. ALBERT. M. sent. 3,2,14[capit.] an Christus simul sibi corpus -vit, consolidavit et univit. *saepius. fort. huc spectat:* DHUODA lib. man. 3,10,157 mensuram sensu -antis in speciem tu *(sc. filius)* ipse . . . scis. **b** *in imag.:* RADBERT. corp. Dom. app. l. 86 per hoc *(sc. sanguinem et*

aquam) ... -atur Christus et ecclesia unum corpus (*sim.* RUOTG. Brun. 13). *locut.* -ari ad mortem *i. q. reformari ad mortem, animam agere – sich dem Tode nähern, im Sterben liegen:* ENGELH. LANGH. Mathild. 24 p. 477b,5 auditur ... abbatissam infirmam -ari iam ad mortem. **2** *incorpor. de mentibus moribusve sim.:* DIPL. Heinr. II. 139 p. 165,32 secundum ... consensum nostrorum fidelium animum nostrum ... -are nutu divino cooperante disponimus. *erudire – (aus)-bilden, unterweisen:* EUGEN. VULG. calend. 70 quartanus idus varias dum Marcius aurat, Gregorius titulat mores et pectora -at.

B *instruere – ausstatten (mit):* EPIST. Wisig. 11 p. 678,3 ut ... nos *(sc. comitem)* ... una cum beatitudini vestrae sospitatem reciprocatis -are iubeatis *(sc. episcopus)* affectibus *(sed cf. notam ed.)*. EPIST. Worm. I 21 p. 40,21 tribus his *(sc. docilitate, intentione, benevolentia)*, quibus oportuit, me *(sc. Ebonem)* tibi *(sc. Mannoni)* satis -tum esse videtur.

adi. **1. formans,** -antis. *qui formam dat – einer der Form verleiht, formgebend:* **1** *gener.:* HYMN. Hraban. 16,6,2 -em rogita Tonantem, quatenus sanctis sociemur astris arce polorum. **2** *natur.:* ALBERT. M. veget. 1,41 p. 23,25 masculinum ..., eo quod est -s et quasi sigillans in generatione, est durius et siccius; ... femininum autem *eqs.* (*sim.* 1,92). 1,101 semen maris -s et sigillans. 2,130 natura -s ... incipit separare humores. **3** *philos. et theol.:* ALBERT. M. veget. 1,98 ad materiam illarum *(formarum)* oportet fieri assimilationem ... v i r t u t i s specialis -is *(sim.* metaph. 7,2,9 p. 351,63. summ. theol. II 13,80,2 p. 116b,35. *al.)*. animal. 3,47 nisi ... daretur, quod principium -s ... esset natura unum solum operans *eqs.* metaph. 3,3,11 p. 151,73 dicuntur divinae ideae et caelestes formae -es et imprimentes et agentes ..., et materiales formae dicuntur resultationes et umbrae et imagines et formata quaedam. 7,2,9 p. 351,70 'non oportet' nos 'probare' ... id, quod 'quasi exemplar' ponitur -s ... quod ad conveniens sibi formet generata.

2. formatus, -a, -um. *compar.* -ior: *l. 40. forma (bona) praeditus, informatus – in (die rechte) Form gebracht, geformt:* **1** *in univ.:* **a** *gener. i. q. teres – wohlgeformt:* RADBERT. Arsen. 1,9 p. 35,29 iste ... noster cotidie ... de esse ad maius esse tendebat, et sicut ad maius et melius, ita, licet iam virtutibus teres, ut -ior atque rotundior esset, ... Christi manu formabatur. CHRON. Camer. 1,11 causam ... tanti ... laboris in una grandi lapide ... -is litteris insculpi precepit *episcopus. fort. huc spectat: p.407,7.* **b** *philos. et theol.:* ALBERT. M. sent. 3,36,3 p. 669a,39 intelligitur de virtutibus -is, non informibus *(sim.* p. 670a,27. *al.)*. p. 669a,41 fides ... et spes, quae sine charitate habentur, sunt informes et non -ae. *ibid. al.* **2** *de nummis i. q. excusus – geschlagen, geprägt:* DIPL. Conr. III. 232 venas metalli ... et omnem pecuniam sive rudem sive -am tibi *(sc. abbati)* concedimus.

subst. **1. formata,** -ae *f.* **1** *epistola commendaticia, dimissoria – Begleit-, Send-, Empfehlungsschreiben (fere usu publ., iur., canon.; cf. Hinschius, Kirchenrecht. I. p. 93sq.):* **a** *def.:* LIBELL. dict. et privil. 2,5 (WissZUnivHalle. 13. 1964. p. 548; a. 1193/94) -am vocamus litteras testimoniales de susceptis ordinibus, quas quilibet habere tenetur, qui *eqs.* 2,14 soli episcopi, reges et papa privilegia scribere possunt, sed papa et episcopi -as ... dare possunt. *al.* **b** *exempla:* CONC. Karol. A 46B,25 pia loca destructa reiacentia promissae atque susceptae -ae (eromata et *F*) constitutione ... restaurentur. CAPIT. reg. Franc. 293,50 ut presbiteri ... in alterius parrochiam sine -a non recipiantur *(sim.* 293,51. *al.)*. EPIST. Worm. I 47 -am sigillo solidatam pro inpetranda pace ... transcribi. PETR. DAM. epist. 40 p. 481,5 sacri canones ... sine -a pontificis parrochiarum limitem transcendentes *(sc. sacerdotes)* a communione repellunt. GREG. CAT. chron. II p. 249,29 bulla vel -a privilegiorum non auri ... insignita habetur, sed ... plumbi. *persaepe.* **2** *perperam pro* forma *de pane consecrato i. q. eucharistia – Eucharistie (de re v. A. Dold, 'Forma' und 'Formata'. In: Scriptorium 5. 1952. p. 214sqq.):* PONTIF. Rom.-Germ. 63,58 pontifex porrigit ei *(sc. episcopo ordinando)* -am atque sacratam oblationem integram. **3** *forma – Form:* NICOL. anat. 688 in -a est *hepar* penulatum.

2. formatum, -i *n.* *quod formatum est – das Geformte, Gebilde:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 236,24 est ... capellum quoddam -um de corio secundum formam capitis falconum. *v. et p.409,32.*

3. formans, -antis *m.* *qui creat, formam dat – Schöpfer, 'Formgeber':* **1** *in univ.:* CARM. satir. 14 (Festgabe W. Bulst. 1981. p. 181) non aliter circi -s (gloss.: nomen, id est formator) hinc inde rotundi centro productum tendit conducere motum, hęc *(virtus)* quam *eqs.* **2** *de Deo:* DHUODA lib. man. 6,4,43 in has septemplices -is (-ium *codd.; cf. notam ed.*) dona ... te ... ortor, meditanter paulatim ascenderis, fili.

formonsus *v.* formosus.

***formortura,** -ae *f.* *(cf. francog. vet.* formort; *v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 2121sq. s. v.)* *de iure quodam hereditario fere i. q. hereditas – Erbe, 'Heimfall':* DIPL. Wilh. Holl. 332 omnia bona, quę nobis ex -is ab illis, qui petitiones et precarias solvunt, possunt devolvi, concessimus possidenda.

***formortuus** (fer-), -a, -um. *(cf.* *formortura; *francog. vet.* formourut; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. VI/3. p. 136b)*

fere i. q. iuri (hereditario) formortura q. d. addictus – etwa: dem Recht des Heimfalles unterworfen, unfrei: FORM. Senon. II 2 p. 212,8 fuit iudicatum, ut ac causa apud proximiores parentes suos, octo de parte genitore suo et quattuor de parte genitricae suae, si fe-i non sunt et si fe-i sunt, apud duodecim Francos tales, qualem se esse dixit, ... in XL noctes in proximo mallo post banno resiso hoc *(sc. talem patrem fuisse)* debeat coniurare *(item* p. 213,37. 214,1; *de re cf. Brunner, Rechtsgesch. ²II. p. 516sq.)*.

formositas, -atis *f.* **1** *forma pulchra, pulchritudo – schöne Form, Gestalt, Schönheit:* **a** *de anim.:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 31 talem ⌞-em corporis⌟ (corpus eius -em, corporis -em *var. l.*) accepit, ut ipsi sui parentes gratanter eum intuerentur. 1,9 l. 152 Dei genitrix ... inestimabili claritate et -e. WIPO gest. 32 p. 51,25 filia imperatoris ..., nimiae -is puella, ... obiit. EPIST. Hann. 36 p. 77,27 tu ..., cui ... est ... spectabilis compositionis -s. *al.* **b** *de rebus:* WALAHFR. exord. 14 p. 489,6 terrena ornamenta, quantalibet -e fingantur, sine virtutibus Deo vilescunt. **2** *speciositas – das Geformtsein (usu philos.):* ALBERT. M. praedicab. 4,2 p. 60,17 secundum vulgarem in physicis et politicis usum ... dicitur, quae est 'uniuscuiusque forma' sive -s, secundum quam intentionem speciei vulgariter dictum est, quod 'species' sive speciositas 'Priami digna est imperio'.

formosulus, -a, -um. *formosus, pulchellus – (gar) hübsch, wohlgestaltet:* FORM. Sangall. II 43 p. 426,32 si brachia uxoris fratris vestri *(sc. discipulorum)* vos conplexa fuerint, scitote, ut estis -i, aliquid vobis dulce de illa et illi de vobis orietur. NOTKER. BALB. gest. 1,3 p. 4,17 vos nobiles, vos primorum filii, vos delicati et -i ... inanibus exercitiis indulsistis.

formosus (-onsus), -a, -um. *script.:* fer-: *l. 57. p. 411,6.* -mansus: *l. 57. form. compar.* formior: *l. 64. confunditur c.* famosus: *l. 60. adde* BEDA hist. eccl. 1,12 p. 27,21 *(var. l.)*.

pulcher – schön, wohlgestaltet (usu subst.: l. 59.62. p. 411,10): **1** *de anim.:* VITA Gaug. 3 (MGMer. III p. 653,3) cum ... in ipso vultu ilari, facie -nsa (-a *var. l.*), decoro aspectu ... cognovisset *(sc. pontifex Gaugericum)*. RHYTHM. 87,16,1 -nsus (fermansus *cod.*) erat iuvenis *(sc. Ioseph)*, decoratus et humilis *(sim.* HROTSV. Pel. 206. *al.)*. WALTHARIUS 877 -e *(sc. nepos;* famose, -e se *var. l.)*, vale. GERH. AUGUST. Udalr. 1,11 l. 6 -um cavallum habere. EKKEH. IV. cas. 95 p. 196,20 neque ... tantae apud -issimam meam unquam fui fiducię, ut *eqs.* EKKEB. SCHON. opusc. 4 p. 286,16 ave *(sc. Maria)*, cunctis supermundanis spiritibus Dei formior (*ni leg.* -ior). *saepius. adde de castitate i. qui exemplo est, forma excellit – beispielhaft, der Erscheinung nach herausragend:* ALDH. virg. I 36 p. 281,16 -a (-nsa *var. l.*) frontis effigie, sed -ior cordis castitate *(sc. regina)*. 60 p. 321,21 -ae virginitatis speciem et venustum pudicitiae vultum ... depinxi. **2** *de rebus:* **a** *in univ.:* ALDH. virg. I 9 p. 236,15 -ior rubentis gemmae pulchritudo. WANDALB. creat. mund. 62 -i sator orbis. VITA Rup. 8 -am ... ecclesiam (*inde* LIBELL. de conv. Baiuv. 1 p. 96,3). 10 pueri in -o habitu deco-

[Fiedler]

rati. VITA Magni Fauc. I 17 p. 144,2 oppidum valde -um (amoenum *var. l.*). GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 147 -issima processione binis et binis secundum ordinem . . . ambulantibus. 1,20 psalmos . . . cum antiphona et tono -a modulatione perpsallere. *al.* *per prosop. (in lusu verborum: l. 8):* PLANCTUS de obitu Karoli 12,1 (MGPoet. I p. 436) vae tibi, sola -nsa (fe-a, -a, formans ad *var. l.*) Italia. HONOR. AUGUST. cant. 1,4 p. 368B -a dicitur *Ierusalem caelestis* quasi forma osa, id est propter formam odiosa. **b** *de nomine coloris cuiusdam (usu subst.):* HERACLIUS II 55 cum in -am seu angulariam vitro miscentes inficiunt ex ea colores *(cf. Plin. nat. 35,48)*.

adv. **formose.** *pulchre – (auf) schön(e Weise):* HRABAN. cruc. A 5,33 quae *(sc. saecula)* -e iura tenebunt. GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 80 cum versibus ad hoc ministerium compositis -issime decantatis. 1,26 capit. quam -e episcopus obitum suum in Augusta exspectaret (*sim.* 1,26 l. 56 taliter . . . conversando -issime expectabat diem obitus sui).

formula, -ae *f.* *script.:* fur-: *l.39.68.p.412,25.* fom-: *l.29.* -mala: *p.412,62.* -mola: *l.68.p.412,26.* *c. gen. inhaerentiae: p.412,50sqq. al.*

forma – Form, Gestalt: **I** *corpor.:* **A** *de rebus:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* ALCUIN. epist. 170 p. 280,4 nos . . . diminutionem lunaris -ae . . . intuentes *eqs.* CONC. Karol. app. 7 p. 833,3 fercula cum panis -is (*sim.* IOH. METT. Ioh. 77). EUGEN. VULG. syll. 37,2,11 instar organici psalterii -a haec versuum paret, quod in modum deltę litterę est. *al.* *huc spectare vid.:* OFFIC. Willig. p. 36,25 quod, si cecus *(sc. sanabitur)*? per confessoris Domini merita cecitatis pelletur nebula et oculorum fo<r>-a gaudebit novae salutis percepisse gaudia *(ci. Weber secundum ed. Volusii s. XVII. nunc deperditam; cf. et C. Will, Der Katholik 53/2. 1873. p. 721).* **b** *alleg.:* RUP. TUIT. trin. 37,6 l. 281 dispertitarum -ae linguarum divisiones significabant gratiarum. SPEC. virg. add. 84a,2 constat çelestis specula harum *(sc. vivarum)* petrarum -a, beatos quę significat, sanctos Dei quę tipicat. **2** *meton.:* **a** *sella (in ecclesia posita), scabellum ad genuflectendum – (Kirchen-)Bank, (Chor-)Gestühl, Kniebank (de re v. p. 392,70):* EPIST. var. I 33,5 inclinatorium, quod nos -am dicimus; . . . nec decrepitus sine -a genua flectere *(sc. potest)*. CATAL. thes. Germ. 81,11 tapetia . . . ad fu-as XIIII. CONSUET. Trev. 2 abbas . . . vadit ad locum suum surgens a -a *eqs.* 15 dum fratres s u p e r -as incurvantur (21 p. 282,5). WILH. HIRS. const. 1,21 p. 953A pro signo -ae praemisso ligni signo manum inanem extende ac sic procumbendi in terram facias signum. CHRON. Lippold. 12 p. 554,19 letanias . . . ad -as celebrare. CHART. eccl. Erf. 424 p. 250,28sq. vicariis chori . . . in maiori -a stantibus tres solidi, ministris vero in minori -a duo solidi . . . dari debent. *saepe.* **b** *simulacrum parvum, imago – kleine Statue, Figur, (Ab-)Bild:* HONOR. AUGUST. eluc. 2,75 daemones . . . -as (*antea:* imaginem . . . idola) intrabant et populum per responsa seducentes ludificabant. spec. p. 1003A in quadam civitate quidam christianus -am sanctae crucis habebat. CATAL. thes. Germ. 6,23 X -e angelorum argentee. *de deo pagano:* THIOFR. Willibr. II 2,153 non formavit *deus* te *(sc. regem)*, sed formatum colis a te; vivis, non vivit; sentis, non -a sentit. **c** *sigillum – Siegel:* CHART. Lub. I 14 (dipl. a. 1213) presentem paginam -e nostre impressione relinquimus *(sc. Waldemarus rex)* communitam. *c. gen. inhaerentiae:* DIPL. Otton. II. 130 p. 147, 28 manu propria roborantes de -a s i g i l l i nostri subter assignavimus (CHART. Carniol. II 363 p. 281,30 presentes *[sc. litteras]* duxi s. mei -a communiri). **d** *caseus – Käse(laib):* FUND. Mur. 28 p. 84,3 quicunque . . . pecus suum in alius alpem minat, conswuetudo est, ut omne lac, quod sibi de peccoribus in duabus vicibus provenerit, vel ipsum lac vel -as, quae inde fiunt, . . . illi det. GESTA Lob. 18 p. 320,45 quatuor reliquis diebus XXV -as casei *(sc. villici fratribus praebeant).* **e** *massa, placenta – Kuchen (usu medic.):* PS. HIPPOCR. sang. 13 si sanguis est sicut sucus morae arboris . . . et -a (fu-, furmola *codd.*) sanguinis pusilla remanserit.

B *de anim.:* **1** *in univ.:* RHYTHM. I 81,18,4 murra mors Christi, gutta servilis -a *(fort. spectat ad Vulg. Phil. 2,7)*, casia quoque sacramentum baptismi. HERM. AUGIENS. hymn. 2,6a,16 o flos virgineae virgae . . . absque peccati naevo gestans -am peccati (*sim.* GODESC. AQUENS. seq. 5,3b,3). WILLIR. cant. 7,4 p. 207,28 ˻-a cervicis˼ (*cf. Vulg. cant. 7,4* collum) tibi sicut eburnea turris. CHRON. reg. a. 1153 p. 90,36 (rec. II) sacerdos . . . fossam aperuit et ˻-am infantuli˼ (formam infantis *rec. I*) inveniens . . . asportare voluit. *al.* *per compar.:* METELL. peripar. 1,52 retro flexile causas versu dicimus ipsas, ut latebras cancri vestiget -a cancri. **2** *creatura – Schöpfung, Geschöpf:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,102 gloria, Christe, tibi . . ., qui facis, ut per te tua -a cursitet ad te.

II *incorpor.:* **A** *strictius de verbis, sonis, numeris conceptis ('Form[el]', 'Schema'):* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* ALDH. ad Acirc. 6 p. 76,1 Symfosius poeta . . . legitur . . . singulas quasque propositionum -as tribus versiculis terminasse. MANEG. ad Gebeh. 11 p. 333,27 quod raro de eius *(sc. Gregorii papae)* ore verbum ceciderit, in quo -a edificationis vel gratia christiane religionis defuerit. GERHOH. in psalm. 37,8 p. 629,5 vocum, quas audivi, hausi -as, quas etiam silens audio, cum vanas cantilenas recommemoro. *al.* *fort. i. q. epitome (vitae) – viell.: '(biographische) Skizze':* CAES. HEIST. Elis. I praef. p. 344,14 quatinus eandem *(sc. in quaternulo traditam)* conversationis -am redigere vellem in hystoriam. **b** *philos.:* SYLL. Bern. 5,180 idem *(sc. enneas)* vocatur . . . perfectior, quod fit suis triade ducta -is *(cf. Mart. Cap. 7,741).* **2** *exemplum – Formular, (Prozess-)Formel:* **a** *usu communi:* FORM. Marculfi 1,1 l. 3 qualiter <preceptiones> regales vel cartas paginsis, cui hinc furmola (-ola *var. l.*) haberae placuerit . . ., scribantur. TRAD. Weiss. 158 l. 52 ut . . ., si de rebus meis *(sc. Heimonis)* quodlibet rebus ipsorum *(monachorum)* commodius haberetur, per literarum -am commutare deberemus. FORM. extrav. I 7tit. -a citationis. CHART. Bund. 439 p. 338,5 post attestationes . . . non sunt amplius testes recipiendi et in medio litis sacre -e non debent impetrari (*cf. antea:* litteras illas impetratas). *al.* **b** *dictio, argumentum – Formulierung, Inhalt:* COSMAS chron. 1,22 p. 43,9 que vidit *soror Bolezlavi* . . ., fratri suo refert, . . . literas ex parte apostolici sibi directas obtulit, quarum -a huiusmodi fuit: *'eqs.'* HONOR. AUGUST. spec. praef. p. 815/16 brevem . . . depinxi tabellam, ut, quibus non vacat immensitati . . . egregii operis considerando diutius insistere, eos non pigeat . . . huius tabellae aliquam -am prospicere. *fort. huc spectat:* CARM. in Sim. 6,80 (MG Lib. Lit. III p. 707) ante me silet regula et scripturarum -a; ante me silent canones *eqs.* **c** *condicio – Bedingung:* CHART. Raitenh. 247 (a. 1260) hec . . . cessio et renuntiatio facta est sub tali -a pactionis, quod . . . fratres . . . dederunt VI talenta denariorum. **d** *meton. i. q. charta, fides, confirmatio – Urkunde, (bestätigendes) Dokument:* LEG. Wisig. 2,1,30 p. 78b,1 episcopo . . . licitum erit iudicium . . . emittere ita, ut, quid a iudice ipso perverse iudicatum . . . extiterit, in speciali -a iudicii sui debeat adnotari. DIPL. Loth. III. 126 p. 215,41 -am . . . conscribi et sigillo nostro . . . iussimus insigniri. *c. gen. epexegetico vel inhaerentiae:* LEG. Wisig. 12,3,1 p. 430,17 si quis . . . cuiuslibet erroris sectam . . . corde tenuerit . . ., ad episcopum . . . se instruendum remittat, qualiter ab eo . . . -am recte institutionis accipiat. DIPL. Karoli III. 22 p. 38,3 genitor noster per sui praecepti -am . . . decrevisse dinoscitur (*antea:* per suorum praeceptorum paginas. *inde* 56 p. 97,20). CHART. Rhen. med. I 581 ut . . . huius nostrę *(sc. praepositi)* veritatis -a melius constet. CHART. episc. Halb. 267 l. 31 si quis . . . hanc nostre constitutionis -am . . . infringere temptaverit. CHART. Eichsf. 427 presentis scripti -am inspecturis . . . salutem. **3** *praeceptum, regula – Vorschrift, Regel, Norm, Maßstab, 'Schlüssel':* **a** *gener.:* CAPIT. episc. I p. 219,1 non solum novi testamenti documenta sunt eandem -am (-alam *var. l.*) observandi, sed *eqs.* CAPIT. reg. Franc. 169 p. 339a,11 destinare decrevimus . . . -am canonicae institutionis. HEITO Wett. 23 v i t a e apostolicae -a (CATAL. biblioth. A IV 41 l. 177 libellus, qui dicitur -a v. honestę. I 75 p. 411,29). DAVID. compos. 3,46,4 sicut in priori -a novitiorum tractatum fuit. EBERH. ALEM. labor. 194 sit tibi *(sc. famulo)* mandati -a grata mei *(sc. artis grammaticae in prosop.). al.* *fort. huc spectat:* SEDUL. SCOT. carm. II 57,20 sint perturbati, qui turbavere serenos, nec sileat silice -a iustitiae. **b** *publ., iur., canon. i. q. edictum, pactio, conventum – Verordnung, Vereinbarung, Abma-*

chung, Bestimmung: CONC. Karol. A 20 p. 173,28 iuxta ... apostolicam regulam et canonicae -ae celeberrimas sanctiones. DIPL. Karoli III. 83 p. 135,3 petitionem ... ad effectum perducere iussimus presentis paginę -am inscribi precipientes. WIBALD. epist. 126 p. 200,33 propter institutae fraternitatis -am inter Stabulense et Corbeiense monasterium. CHART. episc. Halb. 307 l. 24 nostre actionis -a scripto commendata. CHART. Burgenl. 265 p. 189,1 redditionis -a. *al.* **c** *math. et geom. i. q. ratio (computandi sim.) – (Rechen-)'Formel':* PS. BOETH. geom. 367 ut animus lectoris ad enodatioris intelligentiae accessum ... perducatur, huius descriptionem -ae subiecimus. CATAL. biblioth. Becker 13,21 de -is arithmeticae artis. ANON. ad Ragimb. p. 535,24 huius ... designationem -ae paululum libet intueri omnesque partes eius sub numeri quantitate in unum colligere. *de abaco:* PS. BOETH. geom. 449 Pythagorici ... descripserunt sibi quandam -am, quam ob honorem sui praeceptoris mensam Pythagoream nominabant (*sim.* 455). **d** *gramm. et rhet.:* **α** *usu communi:* ALDH. ad Acirc. 116 p. 160,26 arsis et thesis qua divisionum -a dirimuntur (*sim.* 119 p. 163,29. 120 p. 168,28). 120 p. 166,1 da tertiae coniugationis -as (*antea:* da secundae coniugationis exempla). 130 p. 178,14 quae ... quintae fuerint *(sc. declinationis)*, ad tetraptotam -am rediguntur. *huc spectare vid.:* PAULIN. AQUIL. carm. 1 epil. l. 23 cave *(sc. frater)* ..., ne ... per incuriam extensa linea violento directo obductu a sui rectitudinis statu incurvari deformata -a conpellantur (*sc. superflua quaedam carminis; cf. antea:* normula). **β** *de genere versus ('Versform', '-muster'):* COLUMB. epist. 10,117 nova forsan esse videtur ista legenti -a versus. ALDH. ad Acirc. 10 p. 85,25 versibus istis, quas ... protulisse visus es, nequaquam omnes ... regulae liquido patuerunt, sed tantum tres -ae, id est *eqs.* 133 p. 183,3 -as peonis primi ... nullatenus comperendinabo. *ibid. iterum.* EPIST. Aldh. 2 p. 496,30 quorum *(carminum)* primum ... pedestri ... regula enucleate trutinatum et in LXX coaequantium vorsuum -as ... divisum. **γ** *de parte rhetorices q. e. pronuntiatio (cf. Lausberg, Rhetorik § 255):* WALAHFR. carm. 10,5 pars est rhetoricae sollers inventio prima; ... explet ... ornatum dicentis -a quintum. **e** *mus. i. q. modus et modulatio cantus,* μέλος *– (Melodie-)Formel, (Muster-)Melodie:* **α** *usu communi:* AUREL. REOM. mus. 19,8 en figura melodie, sicut subiectarum notarum demonstrat -a: NONAN NOEANE. ODO ARET. ton. A praef. p. 248ª -as, quas vobis ad cantandum scribere procuravi. PS. ODO CLUN. dial. prol. 9 (ArchMusWiss. 18. 1971. p. 139) quatenus ... antiphonarium cum tonorum -is describeretur. IOH. AFFLIG. mus. 11,26 cantiunculas quasdam ..., quas ... aptitudines sive -as modorum appellare possumus. *al.* **β** *de differentiis:* ODO ARET. ton. B p. 57,3 protus decem habet regulares -as, id est sex praepositivas et tres appositivas unamque subpositivam. *ibid. al.* **γ** *?in imag.:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 230,29 in altum elevans erectum *(sc. hominem)* stare iussit *(sc. creator)*, origini sue continua observatione reminiscende - nichilominus in qualibet exigua -a consonantibus Musarum choreis ordinatum *eqs.* **4** *descriptio, figura – Zeichnung, Abbildung, Darstellung, Skizze:* **a** *gener.:* ALCUIN. epist. 155 p. 251,7 figurae -am post huius epistolae textum ponere melius aestimavi quam *eqs.* (*sim.* p. 253,2). HONOR. AUGUST. imag. prol. p. 48 poscis a me ..., ut ... totius orbis tibi depingi *(sic)* -am, in qua *eqs.* **b** *geom.:* GERB. geom. 4,6 quod *(sc. angulum acutum interiorem includere)* in subiecta -a rectilinea ... liquido ... ostenditur hoc modo: *eqs.* (*sim.* 5,9). **5** *tabula – Liste, Tabelle:* GERB. (?) astrolab. 3 haec sunt illarum *(horarum)* nomina arabica, quae subtus vides -ae inscripta: *eqs.* FORTOLF. rhythmimach. 183 eodem modo fac de reliquis speciebus multiplicis, et unaquaeque tibi alteram repraesentabit; quarum omnium -as annotavimus hoc modo: *eqs.*

B *latius:* **1** *exemplar,* τύπος *– Ur-, Vorbild, Muster, Art:* COLUMB. epist. 11,44 absit tibi amare huius -am vitae *(sim.* ALCUIN. epist. 67 p. 111,27. *al.)*. ALDH. ad Acirc. 2 p. 65,10 ne priscae legis ... -a uter (*postea:* praeterita saeculorum exemplaria). PAULIN. AQUIL. Laz. 54,4 (MGPoet. VI p. 217) Martha fidei ostentat typum, ... spei -am Maria certo tenet pectore. EMBR. Mahum. 526 (Coll. Latomus 52. 1962. p. 69) medius procerum stabat *Magus*, confusio rerum, hostis iusticie, ⌞-a nequitie⌟ (confuscio patrie *var. l.*). CHRON. Merseb. 2 p. 169,36 (vs.) hii *(sc. qui sedem, i. ecclesiam, reparaverant)* pietatis erant -a *(cf.* 5 p. 178,26 quod Hagono frater ... puer istius coenobii datus sit -ae [fo'mle' *1*], qui *eqs.)*. **2** *effigies – Abbild:* ALCUIN. carm. 1,1087 vir pietate, fide, meritis et mente Iohannes, pontificalis apex, priscorum -a patrum. OTLOH. carm. 12 p. 273ᴬ studium carnis nihil est nisi -a mortis. HEINR. AUGUST. planct. 1882 ingluvie *(sc. ciborum)* vomitus ructus venit atque screatus; talibus efficitur latrinae -a guttur. ARNO REICHERSB. scut. p. 1504ᴰ haec *(sc. tonsurae)* coelestis numismatis -a semel in nobis *(sc. monachis)* bene coepta, ne *eqs. ibid. iterum.*

formularius, -i *m.* *liber qui formulas continet – Formularbuch:* CATAL. biblioth. 8ª,25 (s. XIII.) in eadem bulga libellus de plantis et -us penitentiariorum (*sim.* 8ª,38 hunc libellum de plantis et -um penitentiariorum concessi fratribus de Linza minoribus).

***formulo,** -are. *formare – formen:* IOH. SCOT. carm. 9,34 Dominus noster, quem tempus -at omne, octavis natus, conceptus, morte reversus, octavis veteris subiit signacula legis, mundus in octava finem dabit omnibus unum.

[1. formus *v.* firmus.] **[2. formus** *v.* formosus.]

***fornacerius** (-axe-), -i *m.* (fornax) *qui testas coquit – Ziegelbrenner:* CHART. Tirol. notar. I 45 (a. 1236) Michaelus -xerius ... iuravit dare et solvere Gislerio de sancto Benedicto viginti et septem libras. 458 in presentia Iohannis staionerii, Michaelis -xerii ... et aliorum testium rogatorum (*sim.* 769 Petri magistri -i. II 144 p. 97,1).

***fornacinus,** -a, -um. *qui ad fornacem pertinet – (Schmelz-, Brenn-, Siede-)Ofen-:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,5 p. 37aʳ ars eius *(sc. infirmi est)* ferraria aut -a, que omnia corpus calefaciunt et desiccant.

fornacula, -ae *f. et semel (l.48)* **fornaculus,** -i *m. vel* **fornaculum,** -i *n.* *fornax (exigua) – (kleiner) Ofen, Öfchen:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* EKKEH. IV. cas. 67 p. 142,25 titionem de -a quadam ... rapiens *unus vapulatorum*. ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1085ᴮ apparuit Aethiops ad -am stans, qui lignis ... appositis ignem afflando succendit. REIN. LEOD. inept. 2 p. 603,22 inertis ... est artificis alienos ... folles appetere et inglorii apud alienam ... mendicare -am. VITA Eberh. Commed. 6 l. 42 depositus est circa -am, quia frigus erat. *al.* *per compar. de vulcano:* CHRON. Albr. a. 1130 p. 830,1 olla Vulcani de Sicilia ... respectu inmensi barathri huius ... quasi -a reputatur. **b** *techn.:* HERACLIUS II 53 -a sic componatur, ut nares, id est spiracula, habeantur in vasculo, quibus fumus possit intrare. PS. GERH. CREM. sal. II 40 pone in -o *(sc. ferrum dissolvendum)* et ignem accende. **2** *in imag. de mente velut fabrica cogitationum:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,131 talibus exarsit dictis -a regis flammarumque globos calido sub pectore volvens aestuat, et tumidis tandem singultibus infit: '*eqs.*'

***fornagium** *v.* *furnagium. **fornaria** *v.* furnaria.

[fornaris *v.* formalis.] **[fornarius** *v.* furnarius.]

fornata *v.* furnata.

fornax, -acis *f. et semel (p.415,65) m.* *form. sing.: nom.* -e: *p.415,21.22.* *acc.* -e: *p.415,21. adde* COMPOS. Luc. R 34. *confunditur c.* fornix: THEOPH. sched. 2,1 p. 38,21 *(var. l.)*.

furnus, caminus – Ofen, Esse: **I** *strictius:* **A** *in univ.:* **1** *proprie (ad calefaciendum vel ad cibos parandos sim.; de re v. LexMA. IV. p. 2113sqq.):* FORMA mon. Sangall. 13,3 -x, pistrinum, interendae pastae locus (*sim.* 27,12). 24,16 -x super arcus. REGISTR. abb. Werd. 7,4 p. 197,21 dabit *(sc. villicus abbati)* ... -em ferream, sagum I, pedules IV. CHART. Mekl. add. 13770 Heinricus pistor dabit ... panem -is perpetuo. *al.* **2** *per compar. et in imag.:* HRABAN. carm. 39,75,6 erit ... mundi terminum ut -is incendium. VITA Willib. p. 17,34 volvente temporum climate et vergente annorum curriculo, cum aestatis -x iam exordium posceret. ANNAL. Mell. a. 1265 stella ... ad instar -is magne tanquam vaporem fumi vomere visa est. **3** *meton. de aedificio:* ABBO SANGERM. bell. 1,127 unde venis *(sc. maritus miles)*? -e (gloss.: turrim vocabant furnum) fugis?

[Fiedler]

scio, nate diabli, hanc nullus poterit vestri superare triumphus? *fort. huc spectat (de domo parva?):* VITA Bard. 22 p. 338,50 erat ... proverbium populo, quoniam Bardonis aedificium -x esset, quem ... tribus lapidibus reaedificasset. **B** *spectat ad supplicium sim. (haud raro pendet ex historia trium puerorum in camino ignis [Vulg. Dan. 3]):* BONIF. (?) paen. p. 435,14 si ... filium suum per tectum aut in -e pro aliqua sanitate miserit, ann. V (*sim.* PONTIF. Rom.-Germ. 136,13 p. 240,1). WALAHFR. Mamm. 5,33 alto -is gremio rorem pro caumate sparsit *(cf. Vulg. Dan. 3,50)*. 17,21 nos ... non aliter dignatus visere salvas *(sc. Deus)*, quam ... pueros Babylonia sacra ... temnentes medio -is honorem concelebrare tuum ... dedisti. HROTSV. Sap. 5,35 iube *(sc. Antiochus)* ... -em incendi et illam inter ... flammas proici. *al.* **C** *spectat ad metalla, terram, vitra sim. ('Schmelz-, Brenn-, Siedeofen' sim.; de re v. LexMA. VI. p. 1366sq.):* **1** *proprie:* **a** *gener.:* GESTA Trev. 31 p. 173,35 qua *(sc. chirotheca ferrea ignita)* manu sua vestita nec laesa ... -em candentem intravit *archiepiscopus* (*inde* VITA Meinw. 142 p. 75,6). ANNAL. Adm. a. 1137 p. 579,17 in -e massa ferri coquebatur. *al.* **b** *techn. et alch.:* COMPOS. Luc. I 31 ipsa -e fiere debet pedes II alta a terra. R 34 de post -e lazurin primum ÷ <I> comisce. T 1 -e ... <sicut> superius prime cathmie. MAPPAE CLAVIC. 11 in superiore dispositione -is ...; in inferiorem dispositionem -is (*sim.* COMPOS. Matr. 7,4). 20 in -e aurificis (*sim.* 98. ANON. secret. p. 46,14). THEOPH. sched. 3,3 hoc modo compone omnes -es fabriles. 3,66 ante -em ferrarii *(sim.* 3,90 p. 162,19). MORIEN. ROM. alch. p. 518[a],20 -em philosophorum construas, in qua *eqs.* (p. 40,22). Ps. PLATO quart. 3 p. 150,8 cum operator dubitaverit de opere ..., capiat sibi athanor, id est -em, sicut est -x balneorum. *persaepe.* **c** *publ. et iur.:* NOTIT. Arnon. 7,6 tradidit ... dux ... in loco, qui vocatur Hal, ad sal coquendum -es IX (*sim.* BREV. NOTIT. p. A 6,12 loca -ium IX). CHART. Livon. B 7 p. 7,40 marchia omnibus tam clericis quam laicis ... sit communis, in ... lateribus <et> calce coquenda, -e habenda *eqs.* (*sim.* CHART. Aquens. 222 l. 45). CHART. select. Schwind 55 p. 115,24 (dipl. Rud. Habsb.) si alter aliquis quam, quem magister monete instituerit, argentum examinaverit, illi -x, id est ess, ... destruatur. *al.* **2** *per compar. et in imag.:* HRABAN. carm. 37,40 -is flamma ut aurea vasa probat *([cf. Vet. Lat. Sirach 27,6]; sim.* OTLOH. prov. T 42 tamquam -is rutilans aurum probat ignis, sic *eqs.)*. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 90,14 tamquam metalla diversa confusa simul ex una -e in diversas fistulas discurrentia *(sc. semina)*. SIGEBOTO Paulin. 29 p. 924,8 erat ... Hirsaugia ... cenobialis disciplinae speculum ... et materia et rubiginis peccatorum -x, examinatrix ignita *(sim.* HEINR. WIRZ. cur. 353 plus aliis candoris habens hic *[sc. coram summo pontifice]* ultima -x [gloss. W: idest examinacio] fervet et ad purum quodque reducit opus *[i. litteras; cf. gloss. W ad 1004])*. *al.* **D** *spectat ad vulcanum:* WALAHFR. hort. 299 altum quot in aera Mulcifer ire scintillas vastis videat -bus Aetnae. *in imag.:* ALFAN. premn. phys. prol. 8 p. 2 aliquantulam cogor ordiri doctrinam; quam dum philosophiae -x evomuerit *eqs.*

II *latius:* **A** *de loco tribulationis sive de ipsa tribulatione sim.:* **1** *in univ.:* EPIST. Meginh. 5 p. 197,21 lacrimis pre gaudio manantibus -em ferream *(pendet ex Vulg. deut. 4,20. al.; cf. ThLL. VI/1. p. 1119,79sqq.)*, in qua eos *(sc. familiam Forcheimensem)* orcus ille Othnandus dudum coxerat, ... execrabant (CHART. Babenb. 188 p. 258,33 cum domus beati Floriani ... martiris per intolerabiles ... exactiones ... quasi sub -e f. ... nostram *[sc. ducis]* ... inploraret subventionem). EBERH. ALEM. labor. 947 tibi -x fuit Aurilianis, alumna auctorum, Musae fons, Heliconis apex. **2** *spectat ad inferos:* BEDA hist. eccl. 5,12 p. 307,18 ut omnem fetorem tenebrosi (tenebrosae H_1) -is, qui me *(sc. quendam a mortuis resurgentem)* pervaserat, effugaret ... suavitas odoris *(sc. flosculorum)*. RHYTHM. 18,8,2 hora omni in inferno ululantur animae, putas, ero remissurus de -e ignea? DIPL. Ludow. II. 6 p. 197,5 divinarum temerator sanctionum ... partem ... habeat cum principe tenebrarum in -e ignis aeterni. WALTHARIUS 867 externis modo vi, modo furtive potiuntur *(sc. homines avari)* et ... caeligenas animas Erebi -e retrudunt. **B** *in imag. de loco originis ('Brutstätte'):* **1** *in bonam partem de mente loco deliberationem fovente:* GESTA Altiss. (MGScript. X p. 521,53; s. XIII.) hunc ab ipsis discretionis suae primordiis morem contraxerat *episcopus*, ut agenda sua tanta deliberationis -e decoqueret. **2** *in malam partem:* EPIST. Ratisb. 6 p. 292,35 si forte ... detractionis retunderentur spicula, -x subsannationis fumum deponeret crudelitatis. GESTA Ern. duc. II p. 230,10 Henricus comes ... -e (-em *codd.*) invidie in ducem sine conflictis ambagibus dum mentitur laborans.

***fornellus** *v.* *furnellus. **fornerius** *v.* furnarius.

fornicarius, -a, -um. *script.* fornec-: *l.33. qui spectat ad fornicationem, fornicationi deditus, qui fornicatur, impudicus – zur Hurerei, Unzucht gehörig, der Hurerei, Unzucht ergeben, unzüchtig, Unzucht(s)-:* **1** *adi.:* CONC. Karol. A 5 p. 39,7 multas iniurias ... passus sum ... ab adulteratis presbiteris ... et -is clericis. AETHICUS p. 120,5 gens *(sc. Turcorum)* ignominiosa, ... -a in cunctis stupris et lupanariis truculenta. WILLIB. Bonif. 5 p. 23,10 alii *(sc. sacerdotes)* ... -a contaminati pollutione. BERTH. chron. B a. 1077 p. 300,11 -a coitione (*sim.* ALBERT. M. sent. 4,33,23 p. 317[a],2 -o concubitu). VITA Meinw. 49 p. 41,10 comes Dŏdica ... pelicem duxerat, non quam de mala bonam, de -a castam faceret. *v. et p.417,32.* **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. fornicator – einer der Unzucht treibt, Hurer:* LIBER hist. Franc. 44 fuit ... Chlodoveus ... -us et inlusor feminarum. BONIF. epist. 50 p. 83,5 licet dicant *episcopi* se -os vel adulteros non esse, sed sunt ebriosi *eqs.* CAPIT. reg. Franc. 33,22 sub omni custodia vibant *canonici*, ... non -i, non fures *eqs. (cf. Vulg. I Cor. 6,9sq.).* HRABAN. hom. II 142 p. 419[A] -us ... in carnem suam peccat *(spectat ad Vulg. I Cor. 6,18)*. CAPIT. reg. Franc. 243,4 cur -os in regno nostro immorari permitteremus. **b** *fem. i. q. fornicatrix, meretrix – Hure:* **α** *proprie:* EDICT. Roth. 198 si quis ... mulierem liberam ... -ecariam (-a, -am *var. l.*) clamaverit. SIGEB. GEMBL. Lamb. 18 (MGMer. VI p. 401,9) testor ... Iesum ... me nunquam -ae communicaturum (*sim.* NICOL. LEOD. Lamb. 15 [MGMer. VI p. 421,37]). CHART. Brem. 323,4 qui subdiaconatu ... insigniti -am aliquam sub uxoris specie ... sibi presumpserint ... matrimonialiter copulare. *al.* **β** *alleg.:* HRABAN. univ. 7,1 p. 184[A] -a carnalis propagatio, plebs Iudaea sive anima peccatrix (*spectat ad Vulg. Is. 57,3* semen adulteri et -ae).

adv. ***fornicarie.** *modo impudico, fornicatione – auf unzüchtige Weise, durch, in Unzucht:* HUGEB. Wynneb. 5 p. 110,5 alios ... mediocres iniuste copulationis coniugio nuptos et nihilominus -e pullutos variosque paganorum prestigia ... a pravitate prohibuit morum. EKKEB. SCHON. opusc. 2 p. 249,31 quem *(Ioseph)* ... coniugii lege ei *(Mariae)* sociatum esse voluit *Deus*, ut in hoc ... honori eius aliquatenus esset consultum, dum non -e, sed legitime partum suscepisse putaretur. CHART. Const. 44 p. 53,41 quod eandem *(domum)* non locent *nepotes* tabernario vel generali hospitum receptori vel alicui -e cohabitanti.

***fornicatialis,** -e. *abl. sg.* -e: *l.55. qui spectat ad fornicationem – zur Unzucht gehörig:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,41 qui iniuste copulationis coniugio coniuncti contra legem Domini vitialiter victitabant -e pulluti spurcitia.

fornicatio (-cio), -onis *f.* *script.* fornati(o): *l.63. usu plur.: l. 67. al. actio fornicandi – Hurerei, Unzucht:* **1** *def.:* RATHER. epist. 26 p. 154,16 liquet ..., quod omnis coitus inlegalis aut -o aut adulterium sit. ALBERT. M. sent. 4,41[D] -o, licet sit genus omnis illiciti coitus, qui fit extra uxorem, tamen *eqs.* summ. theol. II 18,122,1,4 p. 400[a],40 '-o' est, quando solutus cognoscit solutam abusu naturali. *v. et p.417,28.* **2** *exempla:* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 1,10 de -e (-em *var. l.,* fornatione *a. corr. Ep, P3*) ..., si *eqs.* NOTKER. BALB. gest. 1,25 p. 33,24 sacerdoti ... -is crimen imponebatur (EPIST. Teg. II 260 p. 290,7 qui in crimine -is iacent. *persaepe*). CAPIT. episc. I p. 148,17 de adulteriis et incestis et -bus. III p. 223,21 luxurias, -es, homicidium ... eradicare *(cf. Vulg. Gal. 5,19sqq.)*. ALFAN. premn. phys. 5,49 p. 72 actio *(sc. circa mulierem)* ... est adulterium sive -o (*PG 632[B]* πορνεία) sive coniugium. CAES. HEIST. hom. exc. 22 sathanas quendam monachum ... per peccatum -cionis precipitavit in baratrum desperacionis. *persaepe.*

[Fiedler]

b *de perfidia in Deum:* OTTO FRISING. chron. 8,20 p. 422,16 est ... s p i r i t u a l i s -o, qua unaquaeque anima ab amore creatoris sui recedens et diversas demonum ludificationes amplectens a Deo suo fornicatur iuxta illud: *'eqs.' ([Vulg. psalm. 72,27];* ALBERT. M. sent. 3,37,10 p. 703a,39 glossa illa intelligitur ... moraliter in -e spirituali. *ibid.* 4,39C capit. de -e spirituali).

fornicator, -oris *m.* *script.* fortitator: *l.15.* *form. acc. pl.* -is: *l.10.* *qui fornicatur – einer der Unzucht treibt, Hurer:* **1** *in univ.:* FORM. Senon. II add. 3,22 -is Deus iudicabit (*sim.* WILLIB. Bonif. 6 p. 33,8). BRUNO QUERF. fratr. 2 p. 37,9 cum ... multi non baptizati, -es et idolatre perceperint gratiam hanc *(sc. martyrii).* DECRET. Burch. 17,33tit. de quadrupedum -bus. THIETM. chron. 7,72 p. 486,20 erat *rex* ... -r immensus. 8,32 p. 530,18 antiquus -r (-titator *H a. corr.*) Bolizlavus. BERTH. RATISB. serm. 20 p. 101,31 notorii -es. *saepe.* **2** *usu attrib.:* CONC. Karol. A 1,1 falsos presbiteros et adulteros vel -es diaconos ... de pecuniis ecclesiarum abstulimus. 2,1 -es et adulteros clericos ... praecipimus ... ad poenitentiam redigere.

***fornicatorius,** -a, -um. *qui ad fornicationem pertinet – zur Hurerei, Unzucht gehörig:* HILDEG. scivias 3,11 l. 314 varietatem ... in obiectione multorum vitiorum tam in -is quam in mortiferis et rapacibus malis ... sustinebit *mulier.*

fornicatrix, -icis *f.* *quae fornicatur – eine die Unzucht treibt, Hure:* CAPIT. reg. Franc. 252,6 cum -e ... agendum gravius. LAND. MEDIOL. hist. 3,26 p. 92,62 vetando unam et propriam uxorem centum -es ac adulteria multa concedis. ALBERT. M. sent. 4,16,23 p. 592b,3 fornicatio est delectatio secundum actum in -e (*sim.* p. 593a,16). summ. theol. II 18,122,1,4 p. 400b,7 meretrix melior est quam -x, quia -x nihil boni habet, nec in ratione nec in corde. CONR. MUR. summ. p. 160,9 mulier deridenda ... poterit nominari: ... fellita, -x, fornicaria *eqs.*

1. fornico, -atus, -are. *modo fornicis construere, arcuare – bogenartig bauen:* ALBERT. AQUENS. hist. 6,22 in cisternam ... regiam ... testudinem -ti (fornacei, fornicei, forinseci *var. l.*) operis desuper habens ... plures Sarracenorum ... confugerunt.

2. fornico, -avi, -are *vel* **fornicor,** -atus sum, -ari. *script.* fur-: *l.53.* *form.:* *inf.* fornier: WILLETR. Sus. 99. -verent: *l.57.* *pass. impers.: l.47.* *partic. perf. usu adi.: l.64.*

1 *scortari – (herum)huren, Unzucht treiben:* **a** *absol.:* CONVERS. Afr. 5 Venus coli non potest, nisi ab his feminis, quae ⌊fuerint -tae⌋ (meretricatae fuerint *var. l.*). HRABAN. epist. 41 p. 480,16 qui -antur inrationabiliter, id est commiscentur pecoribus aut *eqs.* HINCM. divort. 12 p. 179,15 quando intra corpus, id est in membro obscene partis corporeae ... -atur. CONC. Karol. B II 2,18 -ari contra naturam in proprio genere. VOLQUIN. serm. 250 si ... sacerdos -atur, non solum in suum, sed etiam in corpus Christi peccat *(cf. Vulg. I Cor. 6,18).* *saepius.* **b** *c. praep.:* LEG. Wisig. 3,4,12 nulla sit ... ulterius ... -andi cum ea *(uxore adultera)* ... licentia. LEX Alam. 56,1 si ... ab ea *(femina libera)* -verit (fu-verit) contra voluntate eius. LEX Baiuv. 8,8 si quis cum libera per consensum ipsius -verit *eqs.* (*sim.* 8,9tit.. 8,10tit.). CAPIT. reg. Franc. 16,11 si quis cum filiastra sua dormierit (-verit *var. l.*). HRABAN. epist. 30,4 p. 450,15 si pater et filius ... cum una muliere -verint (-verent, -rent, -rentur *var. l.*). 41 p. 480,5 qui cum vaccis sepius -tus est. *saepius.* **2** *fidem dimovere, deficere – (vom Glauben) abfallen (loci pendent ex Vulg. psalm. 72,27. al.):* RADBERT. corp. Dom. 12,133 etsi sunt, qui ... -antur (-entur *var. l.*) a Deo (*sim.* ALEX. MIN. apoc. 14 p. 302,4 imperator -tus est a Deo adhaerens diabolo. 17 p. 369,8). EKKEH. IV. bened. I 38,91 in Satan exemplum (gloss.: contra -tum demonem) dederatis uterque *(sc. Benedictus et Gallus)* sat amplum. *v. et l.4.* *fort. huc spectat (in opprobrio):* ANNAL. Quedl. a. 997 p. 497,11 ut ipsam Romae beati Petri apostoli sedem ... -ando potius caccaret *(sc. Iohannes archiepiscopus)* quam *eqs.* *Fiedler*

fornis *v.* vernix.

?***fornisco,** -ere. (*cf. theod. vet.* firniozan) *consumere – auf-, verbrauchen:* TRAD. Patav. 4 (a. 748/88) quod ego *(sc. Ortuuic)* tradam ad aecclesiam ... omnia, quod possedeam, nisi quod -am in vita mea.

fornix, -icis *m. vel raro (l.11.24.39) f.* *arcus – Bogen:* **1** *proprie:* **a** *de aedificio vel eius parte:* **α** *in univ.:* LEO MARS. chron. 3,26 p. 396,4 ante ingressum ... basilice ... quinque ... -es, quos vulgo spiculos *(v. notam ed.)* dicimus, volvit *abbas.* THEOPH. sched. 2,1 fac partem interiorem *(sc. fornacis)* cum muro exteriori in similitudinem -is (fornacis *var. l.*) arcuari interius. *per compar.:* ANNAL. Disib. a. 1117 p. 22,41 fluvius Padus de alveo suo se erigens in modum -is in altum se extulit. **β** *spectat ad portam triumphalem:* GESTA Trev. 3 p. 132,10sqq. fecerunt *Treverenses* ... -em infinitae altitudinis, in qua *eqs.* RAHEW. gest. 3,43 p. 217,1 Arcus Romanus appellata est *turris* sive ... ob decorem et memoriam in -em triumphalem erecta sive *eqs.* CARM. de Frid. I. imp. 2386 -x sublimis ... marmoreis miro constructus schemate saxis. LAMB. LEOD. Matth. IV 16 iuxta -em Attile triumphalem. *al. v. et l.37sq.* **γ** *spectat ad atrium ecclesiae sim. ('Vorhalle', 'Paradies'):* BERTH. ZWIF. chron. 27 p. 226,25 Adilbertus ... immatura morte praeventus in -e monasterii sepultus ... dedit IV mansus. **b** *de loco sub terra saxo consaepto i. q. concameratio – Gewölbe:* **α** *in univ.:* HROTSV. Pel. 193 Corduba ... locum servat sub -e tetrum (*cf. Prud. perist. 5,243* saxa mersi -is). TRAD. Salisb. II 87 p. 627,12 aque ductum ... fecimus ... et ... montem facta -e firmavimus *(sc. canonici; de re v. notam ed.).* **β** *de loculo:* HIST. Mart. Trev. 18 p. 378B ut factis -bus singulis ... nullus ... locus daretur eis *(sarcophagis)* movendis, nisi *eqs.* **2** *in imag. et translate:* **a** *de instrumento apto ad sagittas mittendas:* ABBO SANGERM. bell. 1,233 populus contendit ad arcem pressis -bus (gloss.: arcubus) humeris. **b** -es mandibulae *i. q. maxilla – Kiefer (usu anat.):* ALBERT. M. animal. 1,311 ad -es sive arcus mandibulae. **c** *de forma cancri (in nomine venti collateralis):* HILDEG. fragm. 317 primus planeta sub pedibus virgulam ad -em cancri mittit *(sim.* 341; *cf. delineationem p. 44).* **3** *meton. de meretrice i. q. fornicaria – Hure (cf. ThLL. VI/1. p. 1126,83sqq.):* ALBERT. M. pol. 2,7e p. 163a,40 praecepit Plato Athenis, quod militibus redeuntibus mulieres solutae non occurrerent ad -es, id est arcus triumphales ..., et quia arcus tales -es vocabantur, dictae sunt etiam ipsae mulieres -es.

1. foro, -avi, -atum, -are. *script.* fur(o): *l.50.* *terebrare, perforare, transfigere – durchbohren, -stechen, -stoßen:* **1** *in univ.:* LEX Frision. 22,47 si quis alium pectus -verit, XII solidos componat. BRUNO QUERF. Adalb. A 32 p. 37,23 ubi *(sc. in monte)* ... lanceis ... viscera -ant (-arunt *var. l.*) *tortores.* THEOPH. sched. 1,30 p. 26,6 ferri tertia pars infigatur ligno ... tornato ... et rectissime -to. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 237,5 quod foramen *(sc. capelli)* ... debet esse largum et -tum pro crossitie rostri. *saepius.* *fort. huc spectat (in loco dubio; v. notam ed.):* THEOD. TREV. phys. 306 quod menica[m] resudat, quod moechanica furat. *infligere, inferre – beibringen, zufügen:* ALBERT. STAD. Troil. 4,45 -antur vulnera, sternuntur corpora cede nova. **2** *effringere – durchbrechen:* CARM. Bur. 102,12,2 urbem flamma vorat, machina claustra -at (florat *var. l.*). **3** *ef-, transfodere – aus-, durchgraben (de actione superstitiosa; de re v. H. Bächtold-Stäubli, Handwb. d. dt. Aberglaubens. II. 1929/30. p. 484):* VITA Elig. 2,16 p. 706,12 nullus praesumat ... pecora per cavam arborem vel per terram -tam (foram *var. l.*) transire.

2. foro *v.* voro.

foronomus *v.* pheronymus. **foror** *v.* 1. furor.

forp(h)ex *v.* forceps. ***forpico** *v.* *forfico.

***forratura** (fur-), -ae *f.* (*forrare) *pellis, pannus (sericus sim.) ad vestimenta farcienda aptus – Futterstoff, 'Futter' (sing. usu collectivo: l.65):* CHART. Osn. III 230 p. 165,19 (a. 1260) pelles varias et fu-am variam do *(sc. canonicus)* ad ornatum ... altaris. CHART. Patav. 92 (Mon. Boica XXIX/2 p. 474,2sqq.) subtile de sameto viridi cum aurifrigiis et -is de cendato croceo *eqs.* CHART. Hans. 745 p. 260,18 de -is ... variis aut agninis palliorum aut vestium.

***forro** (fur-), -avi, -atum, -are. *(theod. vet.* fuotar, *cf.* 2. *fodrum; *v. Meyer-Lübke, REW3 nr. 3405a)* *script.:* far-: *p.419,16.* for(o): *p.419,3.* *form. coniug. III.: p.419,6.*

[Mandrin]

(pellibus sim.) farcire – (mit Fellen o. ä.) unterlegen, 'füttern': **1** *proprie:* CAES. HEIST. mirac. I 8,59 p. 131,28 Gerardus cappam suam fu-tam (foratam *var. l.*) ... transmisit. CATAL. thes. Germ. 111,19 cappe: ... due violet, ex his una fu-ta. WOLFGER. itin. comput. 1,68 p. 81 dedit *Andreas* ... pro variis pelliculis ad fu-endam cucullam dimidium talentum. CHART. Rhen. med. III 1103 p. 816,17 lego *(sc. canonicus)* fratri Ambrosio ... tunicam meam -tam. WILH. RUBRUQU. itin. 5,6 divites *(sc. Tartari)* ... -ant (fu- *var. l.*) vestes suas de stupa sete *eqs. al.* **2** *translate de muris aedificii marmore ornatis:* THIETM. peregr. 18,12 ecclesia ... extrinsecus polito marmore -ta.

subst. ***forratum,** -i *n. pannus ad vestimenta farcienda aptus – Futterstoff, 'Futter':* ANNAL. Prag. III a. 1283 p. 208,37 contulit *Tobias* ... pallam altaris de albo balkyno, fa-um de ruffo cendato.

1. fors, fortis *f. casus, fortuna, sors – Zufall, Glück, Schicksal:* WALTHARIUS 928 ille studet ..., si -s dederit, palmam retinere triumphi. GESTA Vird. cont. I 9 p. 48,38 -e ultima urgente Fingenius abbas defunctus est. LAMB. HERSF. annal. a. 1070 p. 115,12 ministros ..., si quos -s obtulisset, ... iugulant *inimici*. YSENGRIMUS 1,147 -s secus, ac velles, nostra *(sc. Ysengrimi)* est. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 127,30 utinam ... numquam eis *(sc. oppidanis)* -s (sors *var. l.*) iunxisset, quorum nobis sors tam futura fuerat obnoxia. *al. per prosop. (in allocutione):* METELL. exp. Hieros. 3,801 heu -s inmitis, sors impia, cur ita sevis?

adv. **1. forte.** **1** *casu, fortuito – durch Zufall, zufällig:* **a** *in univ.:* CAND. FULD. Eigil. II 5,2 qui *(sc. abbas)* -e gregem sibi commissum ... stimulis agitabat ineptis. ALBERT. M. metaph. 5,6,15 p. 299,10 'quod' accidit -e sive fortuitu. *al. expressius fere i. q. feliciter, fortunate – etwa: zum Glück, glücklicherweise:* WALTHARIUS 972 Francus ... binos Aquitani vertice crines abrasit, sed -e cutem praestringere summam non licuit. **b** *remissius i. q. maxime, modo – eben, gerade, nun (saepe in iuncturis* tunc, tum primum, dum -e): EINH. Karol. 32 p. 36,26 iaculum ..., quod tunc -e manu tenebat, ita elapsum est, ut *eqs*. WALAHFR. Wett. 264 qui *(monachi)* ... -e domum intrabant. hort. 245 infesto venter dum -e dolore turbatur. WALTHARIUS 941 tum primum Franci coeperunt -e morari et magnis precibus dominum decedere pugna deposcunt. 1381 qui dum -e manum ... exeruisset, abstulit hanc Hagano. *persaepe.* **2** *fortasse, nescio an – vielleicht, womöglich:* **a** *in univ.:* WETT. Gall. 12 p. 263,25 -e Dominus ... misericordiam suam nobis ostendet, ut *eqs.* AGIUS epic. Hath. 7 quia -e recens ... dolor ista *(sc. sermonem)* ... has *(sc. sorores)* audire ... prohibuit ..., haec ... versibus edo. RUOTG. Brun. 23 p. 23,23 causantur -e aliqui ..., quare *eqs*. CHART. Carinth. V 236 moneo *(sc. decanus)* ..., ut litteras vestras ... episcopo ... dignemini transmittere, quia ab abbacia erit -e breviter recessurus. *saepe. v. et p.420,8. certe – bestimmt, sicher:* ALBERT. M. eth. I 20 p. 18,23 '-e' (*p. 1095b,3* ἴσως) ... in Graeco non sonat dubitationem, sed certitudinem. **b** *remissius in iuncturis* (quod-, ni)si, ne -e *('etwa'):* LEX Baiuv. 12,6 nemo novum terminum ... sine inspectore constituat; quodsi -e liber hoc fecerit *eqs*. LIUTG. Greg. 12 p. 76,18 metuit vir ille, ne -e ... perderet caelestia. EINH. Karol. prol. p. 2,14 in quo *(libro)* ... non est, quod admireris, nisi -e *eqs*. TRAD. Frising. 1317 si -e f o r t u i t u aliqua necessitate prepediente tributum ... reddere supersederit *Peransuint* (BALDER. Alber. 19). CHART. civ. Magd. 100 p. 52,5sq. si ... -e ad deprimendam aliquorum -e predonum audaciam aut pro defensione patrie vestram -e indixeritis *(sc. Heinricus)* expeditionem. *persaepe. v. et p.420,30. 421,42.* **c** *in enunt. interrogativis i. q. (-)nam – denn:* HRABAN. carm. 21,13 sunt, fuerant, mundo venient quae -e futura, grammata haec monstrant famine cuncta suo. AGIUS epic. Hath. 93 cur luctu -e meopte vos *(sc. sorores)* etiam flere ... facio? WALTHARIUS 549 quo -e modo gladius potis est inimicos sternere, tam fidae si nunc non parcit amicae? WALTH. SPIR. Christoph. II 6,247 videamus *(sc. rex)* ..., quo -e locorum credderint terre celestis scenoma vernae. *saepius.* **3** *omnino – ganz und gar:* WALTHARIUS 1369 immemor ... proprii Hagano vir -e doloris ... caput ... obiecit ad ictum.

2. fors. *fortasse, nescio an – vielleicht, womöglich:* **1** *in univ.:* ALTFR. Liutg. 19 p. 24,1 (vs.) in precibus ... tuis commendes ... Tonanti his brevibus vatem, qui te laudavit in odis ...; -s haec mercedula vati concordat modico. WALTHARIUS 270 -s ad summum complentur scrinia labrum. 607 memoras *(sc. Camalo)*, quod princeps ... promittat, quod non retinet nec -s retinebit. 1095 qui *(honor)* -s (forte *var. l.*) vilesceret inde, si *eqs. ibid. al.* **2** *in iuncturis* si, ne -s *('etwa'):* WALTHARIUS 129 vereor *(sc. regina)*, ne -s fugiens Haganonem imitetur *Waltharius*. 1234 in propatulo ... confligito campo experiens, finis si -s queat aequiperari principio. SALOM. III. carm. I 1,103 mandere delectat vel si mordere vicissim alterutrum, vobis ne -s consumptio sitis, corporis intuitu tunc mentis cernite visu *(spectat ad Vulg. Gal. 5,15)*. EKKEH. IV. bened. I 16,41 qui certavere, si lapsi -s cecidere, da *(sc. Christus)*, celeres surgant. *al.*

[2. fors *v.* sors: CHART. Heist. 129 p. 216,12.]

forsan (-am) *adv. script.* -sien: *l.35.* **1** *maxime – gerade:* IULIAN. TOLET. insult. 8 illi *(sc. Hispani)* salutem tuam *(sc. Galliae)*, et ubi -m armis non currebant, pretiis emebant. Wamb. 14 non ... pro eo *(principe)* vobis hic expedit tam immaniter decertare, quem -m (-n *var. l.*) iam constat nostrorum *(sc. seditiosorum)* insidiis interisse. AGIUS epic. Hath. 434 nec deerit regina soror vobis, ubicumque -n regali est opus auxilio. **2** *fortasse, nescio an – vielleicht, womöglich:* HRABAN. epist. 8 p. 394,11 ut ea, quae ... -n (forsitan *var. l.*) incaute protuli, ... corrigere studeam. VITA Heinr. IV. 1 p. 9,11 -n impatientiam doloris mei redarguis *(sc. amicus)* et, ut fletum meum reprimam, ne forte his, qui de morte imperatoris gaudent, innotescat, instruis. *saepe. in iuncturis* (quod)si, ni -n *('etwa'):* IULIAN. TOLET. iudic. 7 quodsi -m (-n, forsitan *var. l.*) eis *(sc. proditoribus)* a principe condonata fuerit vita *eqs*. ALDH. ad Acirc. 70,7 (vs.) vix artus *(sc. hominum)* animaeque carerent tramite mortis, ni -n (-ien *var. l.*) validis refrager *(sc. spelta)* viribus Orco. DIPL. Arnulfi 32 p. 48,24 si -n (forsitan *var. l.*) de Maravorum regno aliquis causa iustitiae supervenerit. *al.* **3** *item – ebenso:* AGIUS epic. Hath. 713 Christo vos *(sc. sorores)* agitis, quicquid ei *(Hathumodae)* facitis; Christo facta sibi -n iniuria fiet. **4** *olim – einst, einmal:* EGBERT. fec. rat. 1,1311 lupus, vulpes et tertia -n alauda conseruere, quod *eqs*.

***forsconsilio** *v.* *forconsilio. **forsetam** *v.* forsitan.

***forsetum** *v.* *forestis. **[forsex** *v.* forceps.]

[*forsicicula *v.* *forficicula.]

forsit *adv. fortasse – vielleicht:* CARM. libr. III A 8,8 -t ... auctorem queris *(sc. lector)*. ARNULF. delic. 640 cultor pigritie non vult ob frigus arare; vis, piger, et non vis; nil demum -t habebis.

forsitan (-am) *adv. script.:* fur-: LEX Sal. Merov. 53,1 (rec. A²). -set-: DIPL. Merov. I 166 p. 414,19. -at: *l. 58.* -ns: CHART. Ital. Ficker 35 p. 53,9. -nt: *l.62. adde* PAUL. BERNR. epist. 11 p. 501,20 (ed. Magistretti). CHART. Stir. IV 333 *(a. corr.)*.

1 *fortasse – vielleicht:* CHRON. Fred. 2,57 p. 81,11 Theudericus dirigens ... puerum ad Tholomeum inquirens, que suae utilitate proficerit: aut venirit, aut -m oportebat rennuere. HRABAN. epist. 5 p. 389,16 qui *(detrectatores)* magis praesumptioni quam pietati nostrum -n *(corr. ex* -at *M)* deputabunt laborem. *persaepe. v. et l.27. remissius in iuncturis* (quod-, ni)si, ne -n *('etwa'):* LEX Baiuv. 15,2 si cui aurum vel ... quaecumque species fuerint commendatae ... et in domo ipsius ... -n (-nt *var. l.*) fuerint incendio concremate. THIETM. chron. 8,13 p. 510,5 ne te *(sc. lectorem)* -n laterent *reliquiae*, martirologio inscripsi meo. DIPL. Heinr. II. 436 p. 559,3 iubemus, ut nullus episcopus vel canonicus libellum ... alicui homini faciant nisi -n laboratoribus, qui fructum terre ... canonicis ... reddant. *saepius. v. et l.32.36.p.422,5.429,28.* **2** *in correspondione* -n ... -n *i. q. ex hac parte ... illinc – einerseits ... andererseits:* CHART. Rhen. med. I 378 p. 435,34sq. (a. 1083) custos s. Marie ... cepit quedam -n sua constanter expetere et eadem ipsa -n nostra elemosinarius omnino dempnare.

***forstarius** *v.* *forestarius. ***forstis** *v.* *forestis.

***forstmagister,** -i *m.* (*theod.* forst *et* magister) *saltuarius – Förster, 'Forstmeister':* CHART. Babenb. II 253 p. 83,38 (a. 1224) Rudolfus -r de Styra. CHART. Austr. sup. II 177 Wichardus de Arenstein et -r ministerialis Austrie.

?***forta** (fosta) *subst.* (*orig. et signif. inc., ni subest* costa *vel* porta) *pars quaedam corporis – ein Körperteil:* Ps. HIPPOCR. phleb. 154 nigra colera intrat in fosta, de -a exit in nervo, de nervo (nerno *cod.*) circat corpus.

***fortalicium** (-tium), -i *n. vel saepius* ***fortalicia** (-tia), -ae *f.* *(cf. prov.* fortalicia *sim.*, *francog. vet.* forterece *sim.; v. D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 474sq.; sed cf. E. Gamillscheg, Etym. Wb. d. frz. Sprache. [2]1969. p. 441[B])* *script.:* -tel-: *l.21. adde* CHART. Basil. A I 337 p. 508,5. -til-: *l.24.28. adde* ANNAL. Plac. a. 1270 p. 546,27. *al.* -telli-: CHART. Ital. Ficker 400 p. 413,38. -teri-: *l. 22. 29. adde* CHART. Lamb. Leod. 277. -ari-: *l.26.*

1 *munimentum, munitio, moenia – Befestigung(smauer, -sanlage):* OTTO BAMB. epist. 22 p. 1332[B] (chart.) quae ... curtis *(sc. Uraugia)* ... aedificiis etiam et -is sic est constructa, quod *eqs.* CONST. imp. II 418,8 imperator debet dare comiti ... comitatum ... preter -elitias castrorum, quas ipse dirui voluerit. CHRON. Albr. a. 1236 p. 940,3 -eritias civitatis obsedit *rex. al.* **2** *castellum, arx – Festung, Burg:* ANNAL. Ianuens. III p. 186,17 Sarraceni ... fecerunt ... -iliciam ..., quam Mansurram appellabant. IV p. 9,8 cum predicti *(sc. milites)* ascenderent montem Cagne causa debellandi quandam -ritiam. THOM. TUSC. gest. p. 518,4 mortuo ... patre ipse *(sc. Manfredus)* tamquam baiulus regni -ilitia (fortiliter *var. l.*) cuncta munivit. CHRON. Albr. a. 1203 p. 882,4 ipse *(rex)* ... cepit -eritiam, que Barbacana dicitur. *al.*

fortasse (-sis) *adv.* *script.:* ?fura-: *l. 49.* -ase: FORM. Flav. 42 p. 479,32. **1** *maxime – gerade:* AGIUS epic. Hath. 1 cum praesens ego supremis -e fuissem ... Hathumodae. VITA Bav. II 1,286 fratres ... dum ... irent ad manuum ... -e laborem. OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 142,24 tradunt Romanorum ... pontificem ... cunctos, qui -e in conflictu cum Romanis habito sanguinem fuderant, absolvisse. **2** *nescio an, forsitan – vielleicht, womöglich:* **a** *in univ.:* AGIUS epic. Hath. 205 sic ... -e dolor cordis levigatur, dum quasi pus quoddam eicimus lacrimam. DIPL. Karoli III. 125 p. 201,35 ipse *(sc. metropolitanus)* ... corrigere nullatenus, quod male actum esse constat, differat ..., ne forte ... sententiam dampnationis ... -is incurrat. OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 139,5 experta est hoc *(sc. propositum)* Dania nuper subacta ..., et -e (-is *var. l.*) ... plura ... sensissent regna, si presens negotium non impedisset. *persaepe.* **b** *remissius (fere in iuncturis* [ni]si, ne, ut -e, -is *['etwa']):* LEX Ribv. 51,1 si ... -e testes noluerint ad placitum venire. LEX Sal. Pipp. 82,1 quanti fuerint, qui rem ... camiaverunt aut ⌞furasse hominis⌟ *(corrupt. pro* -e *[sc. in solutionem dederit]* omnis *ed.;* furaverunt *rec. E)* cummoneantur. FORM. Flav. 44 p. 482,14 nisi -e per comuni consensu abbas ... eum *(episcopum)* ... credederit evocandum *eqs.* CAND. FULD. Eigil. I 22 ne cui -e haec celebratio superstitiosa ... esse videatur *eqs.* Ps. ODO MAGD. herb. 15 herbae ... est proiectoria virtus, non tamen, ut tantus -is sit calor illi. *saepius.* **c** *in enunt. interrogativis i. q. (-)nam – denn:* WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 90 puer, opto videre, quem -e tibi ... effectio fructum ediderit. **3** *circiter – ungefähr:* METELL. exp. Hieros. 3,1031 post in se iactis -is mille sagittis ... ut aspexit *miles Francus*, quia vite non sibi spes sit, ... sortem necis acceleravit.

forte *v.* 1. fors. ***fortecia** *v.* *forticia.

***fortel(l)itia, *forteritia** *v.* *fortalicium.

***fortencia** *v.* *forticia.

***fortia** (-cia), -ae *f. (n.: p.422,1.)* (fortis; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 726sqq.*) *script.:* -rçia: *p.422,10.* -rça: CHART. Tirol. 544[B1] p. 23,14. 544[B2] p. 23,24. -rza: *p.422,8. 34. c. gen. inhaerentiae: p.422,31. confunditur c.* furtum: CAPIT. Saxon. 1 *(var. l.; item* CAPIT. reg. Franc. 27,1 *[var. l.]).*

vis – Kraft: **1** *proprie:* **a** *vigor – Stärke:* FRAGM. med. falc. 88 dona illi *(falconi)* carnes callidas bonas, quousque -am in se recipiat. *v. et p.423,67.* **b** *violentia – Gewalt:* LEX Ribv. 11,3 si quis regio ... homine ... -am (-um *var. l.*) fecerit. LEX Baiuv. 2,9 ut patrem suum dehonestare voluerit *filius* ... per -am (-a, fortitudinem *var. l.*). LEX Raet. Cur. 3,6 quod si -cia *(Ab,* -a *corr. ex* forsitia *Ac*, foria *Bb)* hoc *(sc. nuptiae)* factum fuerit. 3,11 aliquis iudex ... si forsitam per suam potenciam aut per -a (-am *var. l.*) ... viduas ... per suarum necessitatem eas traxerint. COD. Wang. Trident. 54* nec debent *comites* ... molestare ... nec per placitum neque per virtutem seu -zam (formam *var. l.*) ... episcopum. CHART. Bund. 827 nec aliqua persona faciant -çiam nec violentiam confratribus. *persaepe.* **2** *meton.:* **a** *dominium – Herrschaftsgebiet:* CHART. Ital. Ficker 244 p. 292,37 (a. 1210) per totam nostram *(sc. Assisii)* -am. 304 p. 339,9 per totam -am Geminiani. CONST. imp. II 328 p. 437,26 in omni suo *(sc. civitatum)* ... statu et possessione et -a. CHART. Ital. Ficker 376 per Colle et curiam et districtum sive -ciam. CHART. Bern. II 236 p. 251,5 quicquid nos *(sc. comes)* habemus ... in -cia de Locens. *al.* **b** *caterva, exercitus, copiae – (bewaffneter) Haufen, Miliz, Heer, Streitmacht:* DIPL. Otton. I. 340 p. 465,27 venit ... diaconus cum sua -cia et introivit in ipso meo *(sc. archiepiscopi)* episcopio. GESTA Frid. I. imp. A p. 18,13 Papienses ... cum omni sua -cia equitaverunt. ANNAL. Ianuens. II p. 64,2 retraxit *marchio* se cum militia sua et -a (-cia *var. l.*). IOH. CODAGN. annal. a. 1201 p. 29,21 Parmenses ... cum omni -cia eorum et militia Mantue ... Florenziolam ... obsiderunt. *saepius. v. et l.63.* **c** *munitio – Befestigungsanlage:* CONST. imp. I 212,9 (a. 1162) nec fossatum nec -am neque burgum novum in toto episcopatu Cremonensium facient *Cremenses*. ACTA imp. Winkelm. I 33 p. 26,19 de -ciis vel municionibus sive castellis non faciendis. ANNAL. Plac. a. 1246 p. 493,2 rex Encius ... intravit civitatem Parme accipiendo -as turrium. *al. v. et l.64.* **d** *tributum pro munitionibus construendis solvendum – Abgabe für den Festungsbau:* CHART. select. Schwind 3 p. 5,6 (a. 1111/12) eos *(homines)* ... absolvit *episcopus* ... de omni -za et de omni muta per totum episcopatum. **3** *translate:* **a** *potestas, dicio – (Staats-)Macht, Verfügungsgewalt:* ACTA imp. Winkelm. I 227 (a. 1221) de restituendo comitatu ... in potestate et -cia Bertholdi de Nono. ANNAL. Plac. a. 1250 p. 502,39 qui *(sc. milites)* si non ivissent, Parma erat in -a eorum inimicorum redacta. a. 1257 p. 508,14 qui *(marchio)* ... castrum ... cepit et in -ciam comunis Placentie dedit. CHART. Ital. Ficker 427 p. 437, 39 qui *(carcerati)* ... sunt ... in -a communis Mantue. *al.* **b** *auxilium (militare) – (bewaffnete) Hilfe:* CHART. Ital. Ficker 131 p. 174,3 (a. 1163) quatenus Anglarensibus ... -ciam, adiutorium et consilium ad defendendum se tribuant *(sc. civitas Aretina)*. ACTA imp. Böhmer 898 p. 611,30 unusquisque eorum *(marchionum)* iuravit ... -am ... suprascriptis marchionibus dare *(sim.* CHART. Ital. Ficker 196[A] p. 243,12 adiutorium et -am. 197 p. 249,39 -am et virtutem. *al.). al.*

***forticia** (-tia), -ae *f. vel (l.60.61)* ***forticium,** -i *n.* (fortis, *ital.* fortezza; *cf. Stotz, Handb. 2,VI. § 48.1*) *script.:* -tec-: *l.63. adde* COD. Wang. Trident. 123 p. 793,27. -tenc-: ANNAL. Ianuens. IV p. 114,20. -titic-: COD. Wang. Trident. 144 p. 839,16 *(var. l.). c. gen. inhaerentiae: l.60.*

munimentum, munitio, moenia, castellum, arx – Befestigung(smauer, -sanlage), Festung, Burg: DIPL. Frid. I. 353 p. 194,26 ut nulla ... civitas ... licentiam ... habeat ... munitionem seu -am ... facere. ACTA imp. Winkelm. I 687 p. 542,13 cum Pergamenses ... locum nostrum ... malo ordine detinerent, ubi ... -a plurima turium *(sic)* et murorum fieri fecerant. ANNAL. Ianuens. III p. 25,21 turres atque -as (-a *var. l.*) civitatis ... muniens *Laçarius*. p. 36,10 cum ... turribus et omnibus -eciis meis *(sc. Laçarii)* et cum tota mea fortia. p. 47,22 suas turres et -tias (forcias *var. l.*) statim eis *(invasoribus)* dederunt *proditores*. ANNAL. Plac. a. 1251 p. 505,19 reclusit *marchio* se in -am. *al.*

fortificatio, -onis *f.* **1** *corroboratio, auctio, incrementum – Kräftigung, Stärkung:* ALBERT. M. sent. 1,17,10 p. 483[a],21 sicut natura non tantum dat speciem materiae, sed etiam speciei -em propter alterationes sequentes, ita *eqs.* eth. I 425 p. 361,4 in aliis virtutibus nihil distinxit *Aristoteles* inter huiusmodi, sicut inter forte et -em (fortitudinem *var. l.*). eth. II 1,5,7 p. 67[a],36 ad

-em regni tres fundavit *Sardanapalus* civitates. *ibid. al. status vigens – das Starksein, Stärke:* ALBERT. M. animal. quaest. 19,10/11 p. 307,34 utrum differentiae vocum consequantur dispositionem tracheae arteriae aut -em vel debilitatem virtutis. **2** *munitio – Befestigung:* SABA MALASP. chron. 5,6 p. 237,1 quas *(turres)* Petrus Romani in capite poncium Iudeorum et trans Tyberim pro -e Insule Licaonie fecerat. **3** *probatio – Beweis(führung):* THEOD. CERV. chirurg. 2,6 p. 146F dominus Hugo fortificatus experimento non vult illud *(sc. praeceptum)* . . .; -o . . . protestationis suae tota pendet ab experimento.

fortifico, -avi, -atum, -are. *usu medial.: l. 23. 26. 38. 42. particip. perf. usu adi.: l.28.31. corroborare, fortiorem, robustiorem reddere – kräftigen, (ver)stärken, widerstandsfähiger machen:* **1** *corpor. (in imag.: l.18):* **a** *in univ.:* ARTEPH. secret. p. 51,24 -a i g n e m, ut totum spirituale penitus ascendat (Ps. AVIC. tinct. 7 p. 632a,43). ALBERT. M. nat. bon. 244 p. 94,8 calceamentum est aes et ferrum: aes in sonora laude Dei . . . et ferrum, ut -entur et armentur pedes ad conterendum Satanam *(spectat ad Vulg. deut. 33,24sq.).* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 105,15 ille *(sc. pennae)* . . ., que suprastant duodecim pennis caude, . . . sunt illic . . . ad -andum pennas *(sc. caudae).* ALBERT. M. animal. 12,127 nervi venientes ab ipso *(cerebro)* . . . gradatim ab ipso procedentes indurantur et -antur. *al. de vino:* ALBERT. M. veget. 7,182 si . . . de debili vinum forte facere volueris, alteae folia . . . decocta immitte . . ., et . . . vinum -bitur. *de morbis inveteratis (usu medial.):* AESCULAPIUS 38 p. 60,38 apparescent *(sc. morbus diabetes)* . . . ex hydropisi -ta. ALBERT. M. animal. 10,15 si . . . per naturam inesset -ta passio *(sc. uteri),* aut sperma recipi non permitteret aut *eqs.* THEOD. CERV. chirurg. 3,1 p. 158F exprimatur succus . . . herbarum et infundantur in fistulam -tam. ALBERT. M. euch. 3,2,2,1 p. 288b,6 aliquando stipticus *(sc. sapor in vino)* quaeritur contra easdem infirmitates, si -atur infirmitas. **b** *munire – befestigen:* SALIMB. chron. p. 527,28 -verunt *Mutinenses* Saxolum includendo omnes domos terre illius et faciendo foveas circum circa (*inde* ALBERT. MIL. temp. 305 p. 566,15). p. 589, 21 ceperunt illi de Saxolo castrum suum -are. **2** *spirit.:* ARTEPH. clav. 1 p. 503a,25 quanto . . . magis -antur ipsius corporis vires, tanto animae virtutes necesse *(sc. est)* debilitari. HEINR. LETT. chron. 29,3 p. 209,10 ut eos *(Livones)* in fide catholica -ret *episcopus.* ALBERT. M. animal. quaest. 4,9 p. 144,45 quando duae virtutes sunt in aliquo, si una cessat, alia -atur. SALIMB. chron. p. 46,3 necdum eram bene -tus in Christo. *al. v. et l.9.*

***fortilicia** *v.* *fortalicium.

***fortio** (-cio, forço, forzo), -avi, -atum, -are. (*fortia) **1** *(invitum) cogere – (gegen seinen Willen) zwingen:* **a** *in univ.:* ANNAL. Plac. a. 1250 p. 499,45 -zando bubulcos . . . blavam conducere *(sc. Parmam)* sine mercedibus. *absol. i. q. vim adhibere – Gewalt anwenden:* COD. Wang. Trident. 13 p. 555,8 (a. 1210) episcopus et . . . Odolricus . . . promisserunt, quod de cetero inter se non -çabunt. **b** *stuprare – vergewaltigen:* CHART. Ital. Ficker 193 p. 240,29 (a. 1196) de mulieribus raptis vel -tis viginti solidos *(sc. componat raptor).* 401 p. 416,2 si quis . . . -zaverit aliquam mulierem. **2** *munire, moeniis saepire – befestigen, mit Schutzmauern umgeben:* ANNAL. Ianuens. III p. 125,19 Guilielmus . . . castrum . . . muniri et -ciare studuit.

fortis (forci-), -e. *form.: superl.* -ississimos: RUOTG. Brun. 25 p. 26,5 *(var. l.). compar.: ?nom. sg. n.* -iore: *p.425, 5. abl. sg.* -iore: *p. 425,30. adde* RUP. TUIT. vict. 8,25 p. 269,13.

vigens, firmus, robustus, stabilis – stark, kräftig, fest: **I** *adi.:* **A** *proprie vel in imag.:* **1** *de anim. (fere de hominibus; de animalibus: p.424,2. al.) eorumque partibus corporis sim.:* LEX Baiuv. 9,2 II campiones . . . sortiant de illi, cui Deus -iorem (fortiam, pugnam -iorem, victoriam, fortiter *var. l.*) dederit *(de re v. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 583).* ALFAN. premn. phys. 8,18 p. 84 manuum . . . duriores ad capiendum sunt -iores (*PG 40,656A* ἰσχυρότεραι). 40,9 p. 129 sanum esse vel -em (*PG 40,769A* ῥωμαλέους) esse. CONSTANT. AFRIC. coit. 5,1sq. ˹qui sint -es˺ (-ciores, potentes, potentiores *var. l.*) ad emittendum semen. REGISTR. abb. Werd. 7,1 dabit . . . familia . . . IV -es caballos. *persaepe. v. et p.427,57.* **2** *de rebus:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* PAUL. DIAC. carm. 19,28 perplexos -i religamine nodos *(sc. aenigmatis)* pandere . . . nitar. MAPPAE CLAVIC. 280 spisso et -i colatorio. WALAHFR. hort. 208 quod *(sc. feniculum)* stipite -i tollitur. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 149,10 accipe corium molle et -e. *al.* **β** *de castris, aedificiis sim.:* ANNAL. Fuld. II a. 871 p. 75,3 adversarii . . . quendam locum vallo -issimo (firmissimo, firmissimum *var. l.*) circumdederunt. OTTO FRISING. gest. p. 2,30 (epist. Frid. I.) tria castra . . . -issima (-issime *var. l.*). CHART. Bern. II 361 significo *(sc. Aymo)* universis . . . me fecisse homagium ligium . . . pro domo mea -i de Pelpa. *al.* **b** *latius:* **α** *de cibis (loci spectant ad Vulg. I Cor. 3,2):* CAND. FULD. Eigil. II 18,18 lectio . . ., cibus -is solidusque virorum. EUPOLEMIUS 2,780 lac teneris et -is -bus esca. **β** *de pulsu i. q. tactu fortiter sentiendus – deutlich, gut fühlbar:* Ps. GALEN. puls. (cod. Vr) 309 spleneticorum pulsus est -is et impetuosus. CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 31br in hac . . . eadem ratione -em et debilem intellige *(sc. pulsum).* **B** *translate:* **1** *de hominibus (Deo: l.30):* **a** *de affectibus, actionibus, moribus, statu hominum eorumque societatum i. q. animosus, strenuus, acer, audax, validus – mutig, tapfer, tatkräftig, tüchtig:* **α** *in univ.:* WETT. Gall. 25 p. 270,18 regum fortitudo -issimis athletis tyrocinii christiani conparabatur, qui *eqs.* THIETM. chron. 6,75 aeclesiae suimet -is (-issimus CHRON. Thietm.) propugnator erat *Walterdus.* ADAM gest. 4,26 Wodan, id est furor (-ior *var. l.*). OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 11,33 temperans *Fridericus* in prosperis, -is in adversis. *persaepe. v. et p.426,68.* **β** *in allocutione honorifica:* HRABAN. carm. 4,1,15 tu *(sc. Deus)* ut facias, -is iudex, regnare quietam istic. WALTH. SPIR. Christoph. I 17 athleta Dei -issime (-issimę *var. l.*). FROUM. carm. 36,15 -issime David. *al.* **γ** *pro cognomine:* ANNAL. Altah. a. 1037 p. 21,18 Adalbertus cognomento F-is. ANNALISTA SAXO a. 1036 p. 372,7 peperit *Iudhita* . . . ei *(marito)* . . . Iuditam, que F-is est dicta. ANNAL. Adm. a. 1122 Liupoldus . . . F-is marchio dictus est. CHART. Hamb. 503 mercatores de Marchia presentes erant: Lambertus F-is, Bernardus de Herynge. **δ** *potens, dives – mächtig, reich:* CONC. Karol. A 18 ˹c o m i t e s . . . -iores˺ (comes -ior *var. l.*) libram unam . . . *(sc. donent),* mediocres mediam libram *eqs.* (CAPIT. reg. Franc. 21 p. 52,16sqq. *sim. al.*). *al. adde:* EINH. Karol. 15 p. 17,22 quod *(regnum Francorum)* . . . magnum . . . et -e susceperat *Karolus.* OTTO FRISING. gest. 1,13 p. 28,22 civitas magna et -is. **ε** *severus – streng:* ANAM. carm. 5 (MGPoet. IV p. 1066) est *praesul* humilis, mitis, reprobo fit denique -is. **b** *compar. i. q. grandior, maior natu – erwachsener, älter:* ALTFR. Liutg. 1,10 Gregorius . . . direxit . . . alium . . . fratrem -iorem aetate . . . ad episcopum. **2** *de rebus:* **a** *tutus – sicher:* ALCUIN. carm. 4,2 cartula, . . . ostia piscosi flabris pete -ia Rheni. DONIZO Mathild. 2,145 hoc *(sc. consilium capiendi papae)* ubi cognovit . . . hera, . . . -es peciit cum presule montes. WILH. RUBRUQU. itin. 38,9 cuius *(urbis)* situs est -issimus. **b** *pinguis, lutosus – schwer, lehmig, 'fett':* GESTA Font. p. 105,2 cuius *(dormitorii)* muri de calce -issimo (-issima *var. l.*) ac viscoso . . . constructi sunt. HERACLIUS II 3 p. 49,21 accipe terram figulorum, quantum -em poteris invenire. **c** *de potu, vino sim. i. q. inebrians – berauschend, 'stark':* EIGIL Sturm. 13 p. 145,8sqq. ut apud illos *(monachos)* nulla potio -is, qua inebriari possit, sed tenuis cerevisia biberetur *eqs.* WOLFHER. Godeh. II 29 p. 212,28 si . . . aliquid lautioris cibi vel -ioris potus . . . perceperit. *v. et p.423,24.* **d** *de sapore, odore:* **α** *odorifer – (stark) riechend:* WALAHFR. hort. 230 inter odoratam memorare lybistica silvam -ia suadet amor parvi diffusior horti. **β** *acidus – sauer:* ANTIDOT. Lond. p. 18,32 mittis a c e t o -issimo et oleo roseo (HERACLIUS II 36). **γ** *amarus – bitter:* herba -is *i. q. Artemisia absinthium L. – Wermutkraut:* ALPHITA H 17 herba -is, absintium idem. **e** *de colore i. q. niger – dunkel(farbig):* COMPOS. Matr. 56,3 fit *(sc. atramentum ad scribendum)* . . . plus -ior, si cornu arietis comburis igni et miscueris in eum cum alumine. **f** *de motu sim. i. q. vehemens – heftig:* ALFAN. premn. phys. 16,5 p. 93 cor, durum membrum

motumque naturaliter suscipiens ad durum servitium et -em (*PG 40,672*^{B} σύντονον) motum ordinatum. ALBERT. M. animal. 1,561 indiget *stomachus* attractione -i et -iori quam *eqs.* **g** *de efficientia i. q. efficax – wirkungsvoll:* ANTIDOT. Lond. p. 19,27 bulvo narcisso, quod est semile lampagione, plus -iore est. MAPPAE CLAVIC. 280 ut -is lexiva fiat. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 391^{G} potest dici theriaca a thiros graece, latine -is, est nanque -is et validissima medicina. *v. et vol. III. p. 57,38.* aqua -is *i. q. liquor dissolutivus – Säure (fort. i. q. Acidum nitri – viell.: Salpetersäure; de re v. C. Priesner, Alchemie. 1998. p. 159. 312sq.):* GEBER. clar. 2,49 p. 207,15 vocaverunt eum *(sc. mercurium)* argentum vivum, aquam -em, que colligit omnes causas (*cf.* Ps. GERH. CREM. sal. II 9 p. 59,6 aqua perennis). Ps. AVIC. lap. p. 635^{b},55 ubi . . . philosophi . . . de . . . argento vivo, aqua mercuriali, . . . aqua -i, aqua viva, aqua acuta et aliis humiditatibus corpora solventibus fecerunt mentionem *eqs.* *fort. add.:* Ps. GERH. CREM. sal. I 19 p. 24,7 est *mercurius* acetum attrahens . . ., urina -is (*cf.* sal. II 9 p. 59,27 urina humida). **h** *immanis, dirus, saevus, inexorabilis – ungeheuer, schlimm, schrecklich, grimmig, unerbittlich:* LIUTG. Greg. 2 p. 69,40 in tam -i . . . et periculosa . . . decertatione. WALAHFR. Mamm. 10,12 tormentis -bus actus nudabis, quae tecta tenes. ANNAL. Iuv. II a. 763 hiemps -issimus. OTTO FRISING. chron. 3,41 Probus . . . barbaros . . . per multa et ⌞-ia bella⌟ (gravia proelia *Oros. hist. 7,24,2*) devicit. CARM. Teg. 24,14 (DtArch. 18. 1962 p. 496) vulnere -i. ACTA imp. Winkelm. I 398 p. 346,23 qui *(nautae)* -em ignem . . . effugere confidebant. *saepius.* **i** *magnus, multus, longus, gravis – groß, viel, schwer, lang, bedeutend:* LIBER diurn. 69 merito . . . -iori (-iore *ed. princ.*) . . . ditatur *(sc. homo bene meritus)* honore. CAPIT. Saxon. 9 quandoquidem voluit . . . rex . . . propter maiores causas bannum -iorem statuere. Ps. BOETH. geom. 166 omnium triangulorum duo latera ceteris maiora *(ed. secundum* p_2, -iora *rell. et edd. praecedentes)* sunt in omnem partem suscepta. CHRON. Thietm. 4,37 -cior pars delusa est militum. OTTO FRISING. gest. 2,16 p. 119,1 respectu aliorum ipsius *(Friderici)* gestorum -ium. *saepius. v. et l.45. p.428,66.* *de verborum ubertate, doctrina:* HILDEG. scivias 3,11 l. 383 -issima . . . volumina, quae probatissimi doctores enucleaverant. *de dictione:* CONR. MUR. summ. p. 59,6 sextum decimum *(sc. vitium dictaminis)* est, cum una *(sc. dictio)* levis et altera -is et inusitata ponitur *(cf. Quint. inst. 9,4,23).* aetas -is *i. q. aetas (con)firmata, corroborata – Erwachsenen-, Mannesalter:* HRABAN. carm. 13,58 ut tenera in lacte gaudet infantilis aetas, -ia sic -is dicta tenere valet. **k** *constans – ausdauernd, standhaft:* WALAHFR. Mamm. 26,8 quem non sanctorum Mammes . . . certamine -i aequiperat? GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 181 qui *(smaragdus)* . . . fidei -em inter adversa confessionem figurat. AMARC. serm. 4,365 nos *(sc. monachos)* alma fides tegat et tolerantia -is. *ibid. al.* **l** *felix – glücklich: v. p.423,67.* **m** *integer, certus – unangefochten, gültig (usu publ. et iur.):* TRAD. Ratisb. 74 p. 69,23 (a. 871) totum *(sc. locum)* . . . -issimo tenore transfudit *Immo.* ACTA imp. Stumpf 472 p. 665,22 quod *(sc. consilium)* ut -ius esse credatur *eqs.* CHART. Lub. I 215 p. 196,31 milites . . . promiserunt . . . hec omnia rata et -cia conservari.

II *subst. (form. compar., superl. saepe sensu positivi gradus; aliter e. g. l.63):* **A** *masc.:* **1** *de hominibus (Christo: p.426, 5.9; diabolo: p.426,9):* **a** *homo vigens, validus – starker, kräftiger Mensch, der Starke:* **α** *in univ.:* CONSUET. Marb. 231 in . . . vestimentis modus aliquis infirmis et -bus congruens . . . constituendus esse videtur. MIRAC. Adalb. Wirz. 4 p. 46,36 -bus -iores, -ioribus -issimi, ut colum ab ea *(femina)* evellerent, succedunt. **β** *spectat ad aetatem (cf. p.424,48):* HRABAN. epist. 57 p. 515,11 de quantitate . . . ipsius *(animae)*, utrum in parvulis minor, in -ioribus maior. *v. et p.424,16.* **γ** *spectat ad dignitatem, nobilitatem, probitatem:* GALB. Karol. 51 Hugo *(sc. iuravit)* . . . cum illius loci -ioribus *eqs.* HELM. chron. 67 p. 125,21 qui *(Ethelerus)* . . . omnem -em de Holzatia sibi sociaverat. ALBERT. M. bon. 125 p. 83,76 nullus . . . magis terribilia sustinet quam -is (*1115*^{a}*,25* ὁ ἀνδρεῖος). *saepius. v. et p. 428,24.* *in allocutione honorifica:* FROUM. carm. 14,27 salveris, dux et -issime gentis. FORM. Senon. II add. 4,13 nolite domne, nolite -is, nolite credere tantas sortes *(i. sordes). al.* **b** *qui potens est, dominus – Machthaber, Herrscher, Herr:* CARM. imag. 21,3^{i} (ed. U. Kuder, Thurn und Taxis-Studien. 18. 1992. p. 175) -cior hic *(sc. in cruce)* caesus vicit haec -cia Christus. BERTH. chron. B a. 1077 p. 285,10 cur non magis proprie tyranni in huiusmodi *(i. suppressione et nece)* -issimi quam abusive . . . reges sint nuncupandi. CARM. cod. Vindob. (806) -is *(i. Christus)* premit in cruce -em *(i. diabolum).* **2** *de rebus:* **a** *nummus iustum pondus excedens, moneta certi valoris – übergewichtige Münze, Währung von dauerhaftem Wert (cf. francog. vet.* fort; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 734*^{b} *nr. 8):* GESTA Vird. cont. II 11 quod . . . abbas cum capitulo teneretur eis *(civibus)* in duobus milibus libris -ium obligatus. CHART. Lux. II 54bis ecclesie . . . contuli *(sc. comes)* quinquaginta solidos -ium. 238 p. 254,5 facere valere septingentas libras Proveniensium -ium (239 p. 256,21. IV 80 p. 123,20 [dipl.]). **b** *virtus – Vorzug, gute Eigenschaft:* RUP. TUIT. vict. 4,12 p. 131,32 in tribus -issimis David, scilicet sapientia, humilitate atque fortitudine eius. p. 132,6 quis . . . alius in David et per eiusmodi -issimos David operatus est nisi . . . Deus filius? **B** *neutr.:* **1** *locus munitus – Festung, 'Fort':* COD. Wang. Trident. 2 p. 526,22 (a. 1172) Henricus -ciora castri . . . in eius *(episcopi)* concedat potestate. OLIV. hist. Dam. 39 p. 239,17 omne genus armature -ium . . . conservatur (41. 74 p. 271,30). CHRON. Albr. a. 1229 p. 923,10 debet *comes* restituere ecclesiis villas et -ia. **2** *vis, robur (maius) – Kraft, das Starke, Stärkere:* WALAHFR. imag. Tetr. 224 sic . . . summus ipse legens infirma Deus, sic -ia temnit *(sim.* FROUM. carm. 1,9; *loci spectant ad I Cor. 1,27).* GISLEB. ELNON. inc. 2,156 -ia condensans . . . virtutibus utere summis. ALBERT. M. summ. creat. II 1,43,5,3 p. 398^{b},12sqq. id, quod est a debiliori, non potest impedire id, quod est a -iori *eqs. al. v. et l. 5. p.422,72.* *locut. adv.* a -iori *i. q. maiore ratione, eo magis, potius – (noch) viel mehr:* DAVID compos. 1,24,1 p. 33,19 bonus homo, etiam saecularis, a -iori religiosus non debet ista *(sc. aemulationes)* . . . admittere. **3** *factum illustre – Großtat:* VITA Rimb. 10 p. 88,42 solent . . . sancti viri, cum -ia agunt, de semet ipsis vilia sentire. OTTO FRISING. gest. 1,11 p. 26,31 quot . . . et quanta . . . -ia gesserit *Heinricus. al.* **4** *consilium grave – bedeutender Ratschlag:* DHUODA lib. man. 10,1,2,3 (vs.) -iora tibi *(sc. filio)* in verbis copularem prolixis. **5** *praecipuum, principale – das Wesentliche, Wichtige:* WILH. RUBRUQU. itin. 33,14 ab illis . . . questionibus *(sc. qualiter mundus factus esset vel quid accidat animis post mortem)* volebant *Tartari* incipere, quia illas habent pro -ioribus.

adv. **fortiter.** *script.* furteter: *p.427,25.* *vi (magna) – mit (großer) Kraft:* **1** *proprie et in imag.:* **a** *strictius:* ANTIDOT. Lond. p. 19,2 agita -r, ut se misceat omnia. RADBERT. corp. Dom. 10,41 Christus uva dicitur, quam viri exploratores . . . suis ad nos humeris -r gestantes detulerunt. THIETM. chron. 5,6 cui *(sc. hosti)* Sifridus hasta -r (-citer CHRON. Thietm. *[cod.]*) emissa nodum cervicis infregit. *al.* **b** *latius:* **α** *violenter – gewaltsam:* OTTO FRISING. gest. 1,26 p. 44,5 sicut -r captum, sic eum *(comitem)* liberaliter dimissum ad propria redire . . . permisit *iuvenis.* 2,30 p. 137,13 supervenit Francus . . . eamque, quae adhuc in te *(sc. Roma)* residua fuit, ingenuitatem -r eripuit. **β** *potenter – mit Macht: v. p.423,67.* **γ** *firmiter – fest:* OTTO FRISING. gest. 1,38 p. 58,25 quod doctrinae *(sc. Iudaeos religionis christianae hostes esse)* semen . . . tam firmiter (-r *var. l.*) radicem figens germinavit *Radolfus*, ut *eqs.* **δ** *stricte, solide – eng, dicht:* ALTFR. Liutg. 2,20 p. 51,7 circumdatis brachiis -r ferro et corpore medio . . . in exsilium missus est *(sc. homicida).* p. 51,20. **2** *translate:* **a** *animose, constanter – mutig, tapfer, standhaft:* FORM. Andec. 29 p. 13,29 qui *(reus)* . . . ad presens adherat et hoc totum *(sc. crimen)* -r denegabat. LIBELL. de conv. Baiuv. 1 p. 96,15 in fide -r permanere. WIDUK. gest. 3,47 dux -r (fortis *var. l.*) pugnans *eqs.* BERTH. chron. B a. 1077 p. 313,1 quemlibet summi regis militem . . . -r et exultanter in Christo insistere non pigeat. *persaepe.* **b** *severe – streng:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 101,10 Ihesus . . . -r abstinuit et vigilabat et orabat. **c** *valde, vehemen-*

ter, magnopere – sehr, heftig, in hohem Maß: **α** *in univ.:* LIUTG. Greg. 2 p. 69,12 quis ardor caritatis ad oboediendum ... tam -r inflammavit iuvenis mentem, ut *eqs.* TRAD. Frising. 343 Helmperht iam -r in infirmitate vexatus tradidit unam coloniam. FROUM. carm. 20,42 in nos iratum vos *(sc. principem)* dixit *nuntius* -r esse. ALFAN. premn. phys. 16,12 p. 94 quando ab ira -r (*PG 40,673*^{B} βιαίως) agitur *corpus* ad operationes. 24,5 p. 146 levatur ... -r (*PG 40,697*^{B} σφοδρῶς) et deponitur arteria. *al. v. et p.429,32.* *abund.:* TRAD. Patav. 28^{b} p. 24,14 (a. 805) matrona ... coepit valde -r egrotare, pene vitam finiri. **β** *compar.* -ius *i. q. potius, magis – eher, mehr, in größerem Umfang:* RADBERT. corp. Dom. 20,63 dum ... fervor carnis conquiescit et ... animi sensus ad ... discernendi rationem -ius vigent. VITA Emm. 18 p. 52,8 quanto citius obitum adesse credidit, tanto -ius pure orationi incumbebat. THIETM. chron. 4,73 p. 216,28 redeant ad unanimitatem, qui fideliter credant in unitatem, ut eo -ius (-cius CHRON. Thietm.) confundant ... perversorum conspirationem. CHART. Pomm. 940 ferrum rubigine consumitur et lapides vetustate deficiunt, multo -ius institutiones hominum a memoria penitus laberentur, nisi *eqs. al.* **d** *voce magna – laut, mit lauter Stimme:* HRABAN. carm. 39,29,6 quem *(Adam)* voce ita duriter increpavit *Deus* et -r: '*eqs.*' FROUM. carm. 32,54 -r ... clamo, cum modulamen ago: '*eqs.*' **e** *largiter – reichlich:* CHRON. Fred. 4,71 Aubedo ... a Gundeberga regina furteter muneratur. **f** *bene – gut, glücklich:* FROUM. carm. 21,20 Wigo, Perngerus ... seu carus Otherus -r et valeant et vitam, tempora longant. **g** *celeriter – schnell:* HEINR. LETT. chron. 14,8 p. 79,14 nunciaverunt *exploratores* Estones trans Ymeram -issime fugientes. **h** *efficaciter, rate – (rechts)wirksam, verbindlich (usu publ. et iur.):* TRAD. Frising. 455 (a. 821) presbiter ... traditionem ... -r et inmutabiliter factam ... restauravit. CHART. ord. Teut. (Hass.) 314 p. 235,32 (a. 1275) milites ... fideiussorio nomine se ... litteris -r obligarunt ... ad debitam et consuetam <warandiam>.

fortitudo, -inis *f.* *script.* fur-: *p.428,29.30.* *?decl. I.* -da: *l. 54.* *struct. c. gen.:* *subi.: p.428,54sqq. al.* *inhaerentiae: l. 69.p.428,13.42.*

vis, robur, validitas, firmitas – Kraft, Stärke, Widerstandsfähigkeit, Festigkeit: **1** *proprie vel in imag.:* **a** *de anim.:* **α** *in univ.:* BALTH. Fridol. 23 nonne miranda res, quod vir sanctus nulla carnis -e fultus tam diu id *(sc. capsellam)* gestaverat, quod ipsius arboris ... robur nullomodo sustinere valebat? FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 86,18 rem inclusam firmius retinent *digiti pedum in avibus*, et similiter -o respondet -i trium *(sc. digitorum). al.* ALBERT. M. animal. 18,34 -o (*cf. p. 767*^{b}*, 29* ἰσχύει) totius generationis est sperma. *alleg.:* ORD. coron. imp. 11,9 p. 29,2 -o nostra Christus vincit *(cf. Vulg. exod. 15,2).* **β** *de valetudine:* ANTIDOT. Bamb. 14 antidotum, quod facit ad -em: *eqs.;* hec his antidotum facit: -em corporis prevet et dolore stomachi tollet. 45$^{capit.}$ que potio dat -em. ALFAN. premn. phys. 2,49 p. 35 corporis et spiritus ... bona temperantia est -o (*PG 40,557*^{B} ἰσχύς) *eqs.* **γ** *violentia – Gewalt(tätigkeit): v. p.422,3.* **b** *de rebus:* CONST. Constant. 199 ex electro, cui nulla -o (-a, formido *var. l.*) praevalet elementorum. ACTA imp. Winkelm. I 660 propter ipsorum *(lignorum)* tenacitatem et -em. ALBERT. M. animal. 1,203 illa *(sc. pars telae corneae oculi)* est durior et fortior eo, quod locus ille magis indiget -e et tutela. mot. proc. 2,7 p. 66,78 movens ... omne necesse est habere aliquam ˹-em et virtutem˺ (*p. 703*^{a}*,9* δύναμιν καὶ ἰσχύν), qua vincat et excellat mobile. *al.* *in imag.:* EPIST. Hildesh. 136 de nostrę *(sc. imperatoris)* prosperitatis cursu et -e successus. *de impetu ventorum sim.:* ARBEO Emm. 32 p. 74,15 qui *(aer)* commotus a parte occidentali plage flante fabunio inpetu -is suae, ita ut *eqs.* WIPO gest. 36 p. 56,18 fulmina cum tonitruis eruperunt tantae -is, ut *eqs.* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 226,32 ex incessu falconarii contra huiusmodi *(sc. adversos)* ventos fit eorum -o maior. **2** *meton.:* **a** *exercitus, copiae – Heeresmacht:* ALCUIN. epist. 107 p. 153,32 -o ... exercitus, qui tecum *(sc. cum episcopo)* vadit, ad cautelam et defensionem vestri directa est. BRUNO MAGD. bell. 36 p. 38,26 ille *(dux)* tantas ... virtutes inter se et illum *(Philippum)* esse respondit, ut nullo ingenio per tantam -em ... transire potuisset. ALBERT. AQUENS. hist. 4,52 p. 330,16 cum omni acie et -e ... per medias Turcorum acies infertur *Boemundus. saepius.* **b** *munitio, moenia, castrum, arx – Befestigung(sanlage), Schutzmauer, Festung, Burg:* EPIST. Wibald. 214 p. 333,6 -es, id est turres et domos potentum urbis (*sc. Romae*) ... cępimus *(sc. populus Romanus).* ANNAL. Plac. a. 1245 p. 492,5 intravit *imperator* Parmam capiendo -es civitatis. SALIMB. chron. p. 527,32 quod acciperent *homines de Saxolo* claves castrorum suorum et omnium -um, quas habebant (*inde* ALBERT. MIL. temp. 306 p. 566,18). *al.* *in imag.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 43,16 si quae ... ad communem ... profectum ab spiritalibus ... sunt conperta auctoribus ..., magna sunt munitionis -e a catholicis conservanda. *in nomine loci:* ARNOLD. LUB. chron. 5,28 p. 208,38 quorum *(castrorum)* unum Baufort gallice, latine vero Bella F-o *(sc. vocatur).* **c** *molestia, onus – Belästigung, Last:* DIPL. Heinr. II. 290 p. 354,3 omnium malorum sublata -e *(in loco dubio; v. notam ed.).* **3** *translate:* **a** *animositas, animus fortis, constantia – Tüchtigkeit, Tapferkeit, Beständigkeit:* **α** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 1 p. 6,8 quanto est a patre plus prohibitus, tanto mentis arrepta -e caeleste adquirere sibi thesaurum ... anhelabat. AGIUS vita Hath. 27 haec ... femina, tantae -is in publico, sola et secreta ultra modum ... filiae mortem dolebat. EPIST. Hildesh. 134,46 militum fortissimo ... populus salutem ... vel -em Hectoream. STATUT. ord. Teut. p. 98,13 ne ... copia *(sc. thesauri monasterii)* cognita ledat eorum *(monachorum)* temperanciam vel inopia gravis -em debilitet animorum. *saepius. v. et l.29.* **β** *de virtute cardinali q. d. ('Starkmut'; de re v. LThK.* ^{3}*IX. p. 1264sq. s. v. 'Tapferkeit'):* CONC. Merov. p. 50,4sq. fu-em (-e, -o *var. l.*) gentilium mundana cupiditas, fu-em autem christianorum Dei caritas facit. HRABAN. anim. 8 -o ... est longanimitas et perseverantia in bonis tolerantiaque et victoria contra omnia tentamenta vitiorum. ALBERT. M. eth. II 2,2,7 p. 182^{b},8 'circa timores ... et audacias -o (*p. 1107*^{a}*,33* ἀνδρεία) medietas est' duarum passionum, quarum *eqs. saepius. v. et p.422,72. 424,24. 426,20.* **b** *capacitas – Aufnahmefähigkeit:* ALEX. MIN. apoc. 5 p. 73,25 qui *(sacerdotes et ministri Domini)* obscuritatem istius libri ultra -em intellectus eorum viderunt clausum. **c** *potentia – Macht:* **α** *gener.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 53,18 Omnipotentis magis quam hominum convalescit -o. MANEG. c. Wolfh. 11 p. 65,14 qui *(Deus)* ... circa miserabile genus humanum misericordi ... caritate temperavit -em potestatis. ALBERT. M. Iob 12,16 p. 168,1 'apud ipsum *(Deum)* est -o', faciendi scilicet, quod vult. *in doxologia q. d.:* HROTSV. Cal. 9,33 ipsi *(Deo)* soli honor, virtus, -o et victoria *(item* ORD. coron. imp. 11,9 p. 29,11; *cf. Vulg. apoc. 7,12). ibid. al.* **β** *publ. et iur. i. q. dicio, potestas – Verfügungs-, Befehlsgewalt:* FORM. Flav. 43 p. 481,22 ut presentem paginam ... sua *(sc. regis)* -o contra omne adversitate ... iubeat defensare. DIPL. Loth. III. 99^{b} p. 159,23 mandamus, ut nec massarius noster ... nec aliquis alius sua -e preditus placitari ... nec ... fodrum inde assumere ... contendat. CHART. Carniol. II 324 ista ita bona, iura et -em habere debent *Herbordus et heredes eius* sicut *eqs.* **d** *refectio – Stärkung (c. gen. subi.):* ARBEO Emm. 43 p. 94,5 panem ..., cuius -e (adiutorio VITA Emm.) tot spatia conplevit itineris. LIBRI Karol. 4,15 p. 526,9 quis ... spreta solidi cibi -e ad infantię denuo cibos cupiat esse redactus *(cf. Vulg. Hebr. 5,12)*? BRUNO QUERF. Adalb. A 30 p. 35,18 parum obsonii ... accipiunt *viri*, ut in -e cibi positum vigorem fessa membra resumerent. *al.*

fortiusculus, -a, -um. *validior – ziemlich stark:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 62,20 quando pulli in nido iam sunt facti maiusculi et -i.

1. *fortivus, -a, -um. (fors) *casualis, fatalis – zufällig, schicksalsbedingt:* EPIST. var. I 21 p. 530,4 cum omnia inconsulte gesta -a potius quam fortia soleant nominari.

2. fortivus *v.* furtivus.

fortuitus, -a, -um. **1** *casualis, nulli rationi subiectus, enormis – zufällig, regellos, unregelmäßig:* ALDH. virg. I 38 p. 289,5 -o (fortuitu *codd.*) casu contigit, ut *eqs. al.* OTTO FRISING. chron. 4 prol. p. 180,21 ut cognoscas *(sc. lector)* non -is casibus, sed Dei ... iudiciis id factum (*sim.* MIRAC. Annon.

1,14 -o casu). REGISTR. Xant. p. 66,30 que *(hereditates)* sub certa summa comprehendi non possunt, quia -e et casuales sunt. **2** *inopinatus, improvisus – unvermutet, überraschend:* WOLFHARD. Waldb. 3,6 p. 272,6 insipidae multorum rusticanorum . . . mentes, dum dona a Domino . . . consequuntur indebita, . . . ita in bono deficiunt opere, ut nequaquam habiles inveniantur in fide; quod huius *(sc. mirabiliter sanatae)* mulierculae -us probat eventus.

adv. **1. fortuito.** *casu – zufällig:* ALDH. virg. I 32 p. 271,5 -o (fortuitu *var. l.*) contigit, ut *eqs.* CHRON. Ebersb. I p. 14,2 alia die -o accidit eam *(Ribcart)* solam sedere in ceta. *v. et l.13.*

2. fortuitu. **1** *casu, inopinate – zufällig, unvermutet (abund.: p.428,70):* EINH. Karol. 32 p. 36,13 tribus horis -u (fortuito *var. l.*) incendio conflagravit *pons*, ut *eqs.* RIMB. Anscar. 33 p. 64,24 diabolica machinatione -u . . . latrocinantium insidiis circumactus . . . est *presbyter*. WIPO gest. 1 p. 10,1 ne ea, quae dicturus sum, quasi -u videantur fieri. *al. v. et l.10. p. 419, 59. 428, 70. remissius i. q. maxime – eben, gerade:* HELM. chron. 55 p. 107,22 cum . . . Pribizlaus adhuc ˻-u abesset˼ *(ci. Holder-Egger*, fortunatus esset, forinsecus esset *codd.)*. **2** *fortasse, nescio an – vielleicht, womöglich:* WALTH. SPIR. Christoph. I 17 quoniam . . . malefici illius *(sc. Christophori)* seductę consilio deos meos *(sc. regis)* collisistis *(sc. sorores)*, vestrae -u mortis exemplo ipsum ad imperatoria praecepta reducam. *remissius in iunctura* ut, ne -u *('etwa'):* WALTH. SPIR. Christoph. I 5 genas lacrimarum gratia tinxit, non ut ad mundi delicias . . . -u quasi tardus athleta recurreret, sed *eqs.* OTLOH. Bonif. prol. p. 112,15 ne quis me -u *(1; forsitan rell.)* tantum opus ultro arripuisse per arrogantiam arbitratus diceret *eqs.*

3. *fortuiter. *?fataliter – ?schicksalsbedingt:* EPIST. Wisig. 16 p. 685,4 -r (*ni leg.* fortiter) tanti muneris *(i. reginae)* praepediebar *(sc. comes)* amissione. *Mandrin*

fortum *v.* furtum.

fortuna, -ae *f.* *script.* fur-: *l.60.61.64.65. al. c. gen. explicativo: p.430,29.* **1** *sors, casus – (zufälliges) Schicksal, Zufall:* **a** *in univ.:* VITA Elig. 2,16 p. 707,9 nullus sibi proponat fatum vel -am aut genesim . . ., ut dicat: '*eqs.*' EINH. Karol. 19 p. 25,9 adversae -ae malignitatem expertus est. REGISTR. Salisb. 1,19 curtis solvit . . . oves, quantum obtulerit -a *eqs.* ALBERT. M. metaph. 7,2,5 p. 345,17 quae fiunt a casu 'et' a '-a' (*p. 1032ᵃ, 29* τύχης). summ. theol. I 17,68,4 p. 706ᵃ,5 quaeritur, in quo fatum differt a -a et eupraxia. *persaepe. per prosop.:* WALAHFR. carm. 76,80 si laeto F-a mihi subriserit ore. EKKEH. IV. pict. Mog. 551 F-ę ludus. CHRON. Merseb. 14 F-a torvo vultu averso omnem nebulam prioris adversitatis fronte detergens serenior solito nobis applaudebat. LAMB. LEOD. Matth. I 1091 ceca . . . F-a. CARM. Bur. 16,1,1 F-e plango vulnera. *persaepe.* **b** *fatum, condicio, status – Los, Geschick, Lage, Verhältnisse (usu plur.: l. 51):* EPIST. Col. 8 p. 251,21 ex nostris diversis -is praesentem nuntium . . . vos *(sc. imperatricem)* plenius alloqui iussimus *(sc. rex)*. VITA Norb. I 2 p. 672,12 a quodam humilis -ae viro facie tenus sputis illitus est. CHART. Landeshut. 60 p. 33,26 tenentur *sanctimoniales*, . . . sive in p i n g u i sive in tenui (tentui *cod.*) -a seu forte fuerint, . . . solvere octo libras (CHART. Eichsf. 388 p. 229,16 cum ad pinguiorem -am . . . devenero. *al.*). *persaepe. meton. i. q. res familiaris, pecunia – Vermögen, Hab und Gut:* LEX Sal. Merov. 46,1 ipse, in cuius lesum festucam iactavit *(sc. qui affatimire voluerit)*, dicat verbum, de fu-a (fu-am, -am, -a *var. l.*) sua quantum ei voluerit dare, aut si totam aut mediam fu-am (-am, fu-a *var. l.*) suam *(de re v. A. I. Njeussychin, Die Entstehung der abhängigen Bauernschaft. 1961. p. 161sqq.)*. 50,3 ego super me et super fu-am (fu-a, -a, -am *var. l.*) meam pono, quod tu *(sc. grafio)* securus mitte ˻in fu-am˼ (in -a, in fu-a, super -am *var. l.*) suam manum. *al.* FUND. Hild. 4 -am adnullando nec altiora, quam de claustro administrabantur, affectando (*inde* ANNALISTA SAXO a. 1044 p. 387,6). **c** *ordo, dignitas – Stand, Würde:* LIBER diurn. 39 ab omni servili -a et conditione liberum te esse censemus. CONST. Melf. 1,31 ut ab eodem, qui commisso sibi C e s a r e e -e suffragio . . . populis imperabat, prodiret origo iustitie (CONST. imp. II 200,1 C. -e fastigium. 263,2 in -e C. fulcimentum. *al.*). ACTA imp. Winkelm. I 338 p. 299,17 fastigio regie -e deposito hospitalis obsequio langraviam *(sc. Elisabeth)* revocavit *Deus. in titulo imperatoris (de re v. O. H. Becker, Kaisertum, deutsche Königswahl und Legitimitätsprinzip. 1975. p. 18 adn. 176):* ACTA imp. Winkelm. I 919 p. 693,36 (a. 1247/48) -e nostre felicitas . . . in Ligurie partibus aliquamdiu morari instituit. **2** *felicitas, res secundae, eventus (bonus) – (Kriegs-)Glück, Glücksfall, Erfolg:* **a** *proprie:* WIDUK. gest. 1,25 sunt nobis *(sc. Conrado et Heinrico)*, frater, copiae . . . et omne, quod decus regium deposcit, preter -am atque mores. 1,36 p. 54,1 unusquisque . . . militum predicat alium, ignavum quoque, ut in tali -a *(i. victoria)* solet fieri. EPIST. Worm. I 38 p. 74,1 nulli . . . deest invidia, nisi quem omnino deserit -a. VITA Heinr. IV. 4 p. 19,1 quid . . . tibi *(sc. Rŏdolfo)* profuit . . . -a captae urbis, cum nec urbe diu, numquam autem regno potiaris? *persaepe. c. notione beatitudinis:* GERB. epist. 8 -am nostram sola vestra *(sc. Adalberonis)* conturbat absentia. **b** *meton.:* **α** *de homine:* WALAHFR. Blaithm. 22 spes patriae, -a patris. **β** *ius rem casu (prospero) inventam retinendi – Recht auf Besitz von (glücklichen) Zufallsfunden:* ACTA imp. Böhmer 206 p. 188,40 (dipl. Heinr. VI.) -am, incendium, raptum et quandam exactionem . . . remittimus fratribus. **3** *infortunium, res adversae – Unglück, Missgeschick:* VITA Heinr. IV. 11 p. 37,18 cum non esset, qui vel beneficiorum nostrorum recordaretur vel -ae compateretur. OTTO FRISING. gest. 2,26 p. 131,18 subridebat *princeps* superbi populi -ae, quem . . . quasi desperatum . . . animadvertebat. CONST. imp. I 275,4 si quis . . . miserabili personae -a naufragiorum aliquid abstulerit, poenae antiquae legum subiaceat. *locut.* -a maris, temporis *sim. i. q. procella – Sturm:* ANNAL. Ianuens. III p. 135,13 facta maris et ventus -a stetit Ianuensis exercitus ad ancoras *eqs.* p. 139,3 quam cito . . . maris cessavit -a, ivit *Ansaldus* cum galeis suis in Provintiam. p. 165,10 validissima -a maris et temporis fuit in portu Ianue, ita quod multe naves iverunt ad terram. *ibid. al.*

***fortunalis,** -e. **1** *sorte determinatus, fortuitus – vom Schicksal bestimmt, zufällig:* ALBERT. M. pol. 4,9ᵃ p. 376ᵃ,26 'quae . . . sit optima politia, . . . neque ad virtutem comparandum esse . . . neque ad disciplinam . . ., quae', scilicet politia, 'natura . . . indiget et . . . successu -i' (*p. 1295ᵃ,28* τυχηρᾶς). **2** *fortunatus, felix – glücklich:* SABA MALASP. chron. 1,7 p. 109,15 sine pugna prevalentibus hostibus sola -i presumptionis audacia . . . cardinalis . . . sponte vertit terga Manfredo *eqs.* **3** *ad fatum pertinens – das Schicksal betreffend:* WOLFHARD. Waldb. 2,4 p. 214,15 fuit . . . quaedam femina . . ., cui bis binos mater natura contulit natos; ipsa *(sc. natura)* eosdem -ia iura non deserens in ipsis crepundiis receptura.

adv. ***fortunaliter.** *fortunate – glücklich, durch glückliche Fügung:* GUTOLF. hist. p. 653,39 cui *(regi Otacharo)* omnia presentis seculi suo regno in se florente -r arridebant.

***fortunator,** -oris *m.* (*retrograde a* *defortunator) *praedo – Räuber:* ALBERT. MIL. chron. 86 Lodoico successit Conradus, nequissimus -r (temp. 135 defortunator; *cf.* CHRON. Ven. Alt. p. 101,15 depredator) et ecclesiarum devastator.

fortunium, -i *n.* *gen. sg.* -ni: *l.58.* **1** *sors, casus – (zufälliges) Schicksal, Zufall:* **a** *in univ.:* EUGEN. VULG. syll. 24,22 ibi *(sc. in circulo anni)* . . . per medium diademetrum . . . captari -ni favum asserentes *(sc. mathematici)*, orbem rotare utpote molam et in medio esse cespitem et in cespite favum mellis *(cf. Petron. 39,15)*. 24,25 iuxta varias qualitates boni malique -i. CHART. Old. II 133 p. 48,34 ad quos *(Christi fideles)* presentium volubili sorte sive -o pervenit pagina litterarum. **b** *fatum, condicio, status – Los, Geschick, Lage, Verhältnisse:* EKKEH. IV. cas. 19 p. 50,27 ut, si fidei memor sit *(sc. episcopus)*, in laetiori experiretur *Pertha* -o. 91 p. 186,31 ut ceteros relinquamus et nostra -a tangamus. ALBERT. M. eth. I 834 p. 701,64 'in ˻bonis -is˼ (*p. 1171ᵃ,21* εὐτυχίαις) vel infortuniis'. p. 701,72 in quibus -is maxime sit opus amicis. *al.* **2** *felicitas, res secundae, eventus (bonus) – (Kriegs-)Glück, Glücksfall, Erfolg:* EKKEH. IV. cas. prol. p. 16,5 moniti a . . . fratribus . . . quędam cenobii . . . cum infortuniis tradere -a rem arduam aggressi sumus. GERH. STED. annal. p. 226,50 eodem *(sc. ut*

Wulferebutle) -o Dalem inopinate circumdederunt *(sc. dux eiusque exercitus)*. ALBERT. M. eth. II 3,2,2 p. 238b,14 -a et infortunia vivorum mortuos non transmutant. CHART. episc. Hild. III 81 p. 39,2 quorum *(praelatorum)* nec -um aut infortunium assequi desiderans *eqs. al.*

fortuno, -avi, -atum, -are. *script.* fur-: ALDH. ad Acirc. 58,6 *(var. l.)*. *felicem, prosperum reddere – glücklich, erfolgreich machen, segnen:* GESTA Ern. duc. I 2,106 qui *(Deus)*, sicut eis *(sc. duci suisque)* hanc horam -vit, sic et in reliquum posset salvare *(sim.* ODO MAGDEB. Ern. 4,312 solvemus carbasa, nobis si Deus optatam cras -verit auram; *spectat ad Hor. epist. 1,11,22)*. CARM. de Cunone 90 stat Iovis inque casa Martis, quia bellica vasa pulcre -at *heros*.

adi. **fortunatus,** -a, -um. **1** *felix, beatus – vom Glück begünstigt, glücklich, gesegnet (usu subst.: l. 19. 22. al.):* **a** *in univ.:* HUGEB. Willib. praef. p. 87,16 fide robustus, fata *(corr. ex* facta *pars codd.*, fato *var. l.)* -us procaciter peragrans omnia visitando repperiebat *(sc. paedagogus)*. HRABAN. cruc. C 21,45 tu ... es ... quietorum serenitas et -orum felicitas. HROTSV. Abr. 6,2 -a Maria, laetare, quia *eqs.* WIDUK. gest. 1,5 -um ... eum *(Thuringum)* inter omnes mortales fuisse. EUPOLEMIUS 2,238 Amartigenes, -us armis. METELL. Quir. 4a,1 o regum -e *(sc. Philippus)*, ter quaterque fauste, ... iam septies beate *eqs. saepius. pro nom. propr.:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 161 F-us et ego *(sc. Adalbero)* ... cum illo chrisma sanctificavimus. **b** *de insulis beatorum:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 214,23 VI insulas -as girographi tradunt. p. 222,34 cuius *(paradisi)* indicio sunt signa tam ab oriente quam ab occidente: ... ab occidente ... insule -e. **2** *faustus – Glück verheißend, bringend:* CARM. de Cunone 60 de quadrato Sol spirat lumine grato, -us et is aspectibus undique letis. DIPL. Constantiae 54 ut remaneas *(sc. archiepiscopus)* omine -o, quia hanc absentiam quasi presentiam reputamus.

***forvea** *v.* *phorbea. **forvex** *v.* forceps.

***forulum,** -i *n.* (forare) *foramen – Loch:* IOH. METT. Ioh. 63 ad vas illud, ex quo aqua quibusdam -is fratribus ministrabatur, precurrens et obicem illum, quo -um illud obstruitur, dum frater lavaret, tenens.

1. forum, -i *n. vel rarius (l.63.65.68.p.432,26.29)* **forus,** -i *m.* pho-: CONC. Karol. B II 15,1 p. 143,46 *(var. l.)*. *form.: ?gen. sg.* -is: LEG. Wisig. 2,2,10 *(var. l.)*. *acc. pl.* -us: *p.432, 26. abl. pl.* -ibus (*?per confusionem c.* fores): *l.49*.

I *emporium, mercatus, nundinae – Markt(platz) (cf. Dt. Rechtswb. IX. p. 242sqq. s. v. 'Markt'):* **A** *de loco:* **1** *in univ.:* HROTSV. Pafn. 2,1 ecce, iuvenes in -o; illos primum adibo *eqs.* CHART. Heinr. Leon. 70b ut ... pannum licite possint *(sc. qui pannum praeparare solent)* ... vendere vel in -o aut ubicunque eis melius placet (*cf.* CHART. Tirol. 1100 p. 142,19 quod nullus ... pannum vendat ... nisi in -ibus Boçani). TRAD. Patav. 855 quam *(domum)* in novo -o dominus Ulricus habuisse dinoscitur. CHART. Altenberg. 179 tres partes ... domus cum area site in -o butiri. CHART. Turg. III 598 p. 451,10 piscium. *persaepe. in nom. propr.:* TRAD. Ror. 21 (a. 1140/43) testes sunt: Leutuuinus Niger, Otto in -o *eqs.* CHART. Turg. II 52 p. 199,12 Chŏnradus de -o. CHART. Wetzlar. I 63 Sifrido in -o frumenti ... concessimus *(sc. bona). saepe.* **2** *de Foro Romano:* EKKEH. IV. bened. I 13,75 Tullius (gloss.: si) audiret hominem, ... ore tonante -um numquam daret atque sonorum. CHRON. reg. a. 1154 p. 91,21 (rec. I) milites imperatoris ... trans Tiberim in -um remittunt *(sc. Romanos). in imag. vel per compar.:* NOTKER. BALB. (?) epist. (ed. Pez, Thes. anecd. VI 1 p. 108; s. IX.2/X.in.) per quem *(statum rationalem)* maxime -us personat, surgunt accerrima bella, animositates partium criminante Catone, defensante Quintiliano. EKKEH. IV. bened. I prol. 2,103 personat ille -us nova testamenta sonorus (gloss.: cęlestis, quia ibi 'ecce nova facta sunt omnia'). 39,35 gaudeat augusti pariter res publica Christi ecclesięque -us sit in eius laude sonorus *eqs.* **3** *de tabernis, aedificiis -i:* ANNAL. Lugd. a. 840 (MGScript. I p. 110,18) opus, quod -um vetus vocabatur, Lugduni corruit. DIPL. Loth. I. 104 p. 245,17 quod in pago Lugdunensi ... quoddam -um publicumque construere et convocare vellet *archiepiscopus* mercatum. p. 245,20 in -i expletione. ANNALISTA SAXO a. 1137 p. 607,27 qui *(sc. factio Leonis papae)* ... -um inperatoris destruxerant. *fort. huc spectat:* CHRON. Ven. Alt. p. 78,13 in eo litus, propter quod item -um fusteum erat stantem, ... Anforis litus appellatur *(sed cf. notam ed. Simonsfeld p. 15)*. **4** *de vico iure mercatus praedito, in quo ius mercatus valet:* CHART. Sil. D I 16 p. 12,16 (epist. papae a. 1148) montem *(sc. Silencii)* ... cum appendiciis suis, -um sub monte *eqs. (sc. Zobten, cf. ind. p. 377)*. CHRON. Gurc. 2 (MGScript. XXIII p. 9,3) dedit *episcopus* ... Friesacense ... -um cum X mansis. CHART. Stir. III 83 redditus meos, quos apud sanctum Oswaldum circa -um Niwenkirichen habui, domui sancte Marie ... contuli. CHART. Carinth. V 127 domum in -o nostro *(sc. archiepiscopi)* Gemunde consitam ... retinere. REGISTR. Patav. I p. 268b,2 -um dictum Plintenmarct. *al. in nomine loci:* POETA SAXO 2,375 qua ... Foro nomen dederas, clarissime Iuli, urbis ad eiusdem confinia venerat hostis. BERNOLD. CONST. chron. a. 1083 p. 433,3 in via apud Forum Cassii *('Forcassi')*. ANNAL. Erf. Praed. a. 1248 p. 105,22 villa Novum Forum *('Neumark')* dicta. *al.* **5** *de regione ad ius mercatus cuiusdam pertinente:* CHART. archiep. Magd. 343 p. 453,31 (a. 1174) si que ville -i in terra Iuterbogk construantur, ad ius -i in Iutterbogk respiciant *(de re v. J. J. Menzel, Die schlesischen Lokationsurkunden des 13. Jh.s. 1977. p. 95)*. **B** *de eventu, institutione:* **1** *in univ.:* **a** *proprie:* CAPIT. reg. Franc. 12,6 p. 30,3 per omnes civitates legitimus -us et mensuras faciat *episcopus*. CAPIT. episc. III p. 44,23 ut nullus sacerdotum ad tabernas aut ad -um publicum accedere presumat. CHRON. Noval. 2,10 p. 93,15 per -os Italiae annuales ... nullus audebat negotia exercere, donec *eqs.* CHART. civ. Erf. 25 p. 12,25 Diemo magister -i. CHART. Oelsn. 59 p. 92,20 -a ebdomadalia. CHART. Burgenl. II 73 p. 51,48 villam ... cum -o libero sibi *(sc. Iohanni magistro)* in eadem villa per nos celebrare die Martis concesso ... dedimus *(sc. rex). persaepe. v. et l. 22. proverb.:* IOCALIS 215 quot -a terga boum, tot habent pelles vitulorum. **b** *in imag. vel per compar.:* EPIST. Ratisb. 21 p. 347,8 cum ... in -o contumelię quasi venale aliquod portasti *(sc. infirmitatem proximi)*. HERBORD. Ott. 1,41 p. 50,10 quid ... nisi -um sacrum aut nundinas sacras dixerim, ubi terrenis celestia, temporalibus eterna bona comparantur? EPIST. Praed. 28 eterni Patris ... Filius ... in mundi -o vacantes otio conducere voluit ex denarii convencione diurni, ut *eqs. (spectat ad Vulg. Matth. 20,1sqq.) al.* **2** *gen. sg. notione adi. fere i. qui in -o emi potest, promercalis – etwa: käuflich, handelsüblich:* ANON. miseric. 633sq. omne opus, in quo non sit argentum vivum, argentum vivum -i; et post sulfur, sulfur -i; et auripigmentum, auripigmentum -i; et post nexatir, nexatir -i elevatum *(cf. notam ed.)*. **3** *spectat ad tempus ad pecuniam solvendam constitutum:* CHART. Hall. 344 (a. 1272) ut ... reliquam *(partem census)* in annuali -o persolvere non omittat *civis*. **4** *dies mercatus (singularis) – (einzelner) Markttag:* CHART. Sil. D I 132 (a. 1212) ut monetarius ... nil ... iuris habeat nisi tribus -is immutationem monetę *eqs.* (*sim.* CHART. Oelsn. 27 p. 52,37 monetarius in renovatione monetae ... habeat ius sal vendendi tribus -is *[cf. notam ed.]*. 35 p. 62,17 per tria -a). **C** *de iuribus, privilegiis:* **1** *pax mercatus, ius in mercatu valens – Marktfriede, das auf dem Markt geltende Recht:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 25,13 nonnulli ... accusati de -o infracto iussi sunt decollari. **2** *ius mercatum habendi – das Recht einen Markt abzuhalten, Marktrecht:* DIPL. Loth. II. 16 (tit. add. C; s. X.) prĕceptum ... Hlotharii regis super monetam et -um. CHRON. Ebersb. I p. 10,15 qui *(praeses)* fiscale -um habuit secus emporia fluvii Semnaha. CHART. march. Misn. II 372 p. 259,25 ut ..., si quod beneficium ... quisquam civium *(sc. Lipsiae)* ... emeret, secundum -i conventionem possideret. DIPL. Frid. I. 817 p. 19,11 ut in villa Ouerenkerken -um sit, quod in vulgari wicbelte dicitur, concessimus *(cf. HRG V. p. 1209sq. s. v. 'Weichbild')*. CONST. imp. II 61 si forte alicui ... contulerimus -um annuale vel septimanale in aliquo loco. **3** *venalicium, vectigal mercatus – Marktzoll, -einkunft:* DIPL. Loth. I. 50 p. 145,28 abba et fratres aequaliter dividant -um venalium rerum, quod est in Alesia. CHART. Pomm. 79 p. 103,18 hec propriis duximus ex-

primenda vocabulis: ... totum -um, tertiam tabernam *eqs.* CHART. civ. Vratisl. 2 quod de omnibus -is ad castrum nostrum ... pertinentibus nonum -um singulis annis percipiant *abbas et conventus*. REGISTR. Mog. p. 8,21 habet ... Wikenandus in pignore denarios, qui solvuntur de -o vini in Haterheim, pro libris L. REGISTR. Baiuv. A p. 279,8 de -o, quod vulgo dicitur margtreht, dantur II libre denariorum *(de re v. Dt. Rechtswb. IX. p. 277sq. s. v. 'Marktrecht'). saepe.* **4** *aditus ad mercatum, ius necessaria providendi – (freier) Zugang zum Markt, das Recht zur Versorgung mit dem Notwendigen:* CONST. imp. II 447 p. 617,18 (a. 1198) quod ... nobis *(sc. duci Sueviae)* subvenirent et in victualibus -um nobis ... exhiberent *(sc. cives Spirenses)*. HIST. de exp. Frid. imp. p. 16,10 iuravit *cancellarius Graecus* ... bonę vię conductum et optimi -i apparatum. SICARD. chron. a. 1190 p. 170,6 pactum inierunt et -um tolerabile concesserunt *Graeci eqs.* p. 171,7 imperator remisit *(sc. soldano)* querens, si -um tribueret an non. *saepius.* **D** *de negotiis:* **1** *emptio, venditio, commercium – (Ver-)Kauf, Geschäft, Handel:* CHART. Naumb. I 234 (a. 1159) quatenus ... ille *(sc. magister balneorum)* ... suis artibus, -o ceterisque negociis suis ... sub hac libertate fruatur, videlicet ut *eqs.* CHART. civ. Erf. 98 si Sclavi vel -o vel quacunque commutatione sibi contraxerint aliquos mansos Teutonicorum. CHART. Tirol. 1018 homines eosdem *(sc. Tridentinos)* a communi -o et hactenus consueto *(sc. cum hominibus canonici)* ... excludendo. CHART. Sil. C 71 p. 395,32 ut ... peracti -i celebracio graciosa robur habeat perpetue firmitatis *eqs. al. fort. huc spectat:* ALBERT. BEH. epist. 99 p. 406,5 (vs.) illud *(sc. carrocium Cremonensium captum)* Parma civibus de Mediolano concessit; ... ad Cremone dedecus pependit <in> -um in platea publica Mediolanorum. **2** *?pactum, conventum – ?Vereinbarung, Vertrag:* CHART. eccl. Erf. 247 p. 134,5 (a. 1236) dederunt *(sc. fratres)* cuidam Friderico ... V fertones ... et sic -o inito mansum illum libere possederunt (*cf.* 246 p. 132, 38 formam nobiscum inierunt). CHART. Pomm. 1026 p. 319,3 nos ... proprietatem molendini ... -o irretractabili vendidisse. **E** *merx, commeatus (exercitui destinatus) – Ware, (für die Truppen bestimmter) Proviant:* CONST. imp. I 173,17 (a. 1158) si mercator ... carius vendiderit *(sc. mercatum)* in exercitu, camerarius auferet ei omne -um suum. VINC. PRAG. annal. a. 1158 p. 670,41 qui *(sc. Papienses)* -um exercitibus imperatoris adducebant. ANNAL. Ianuens. I p. 38,27 Fredericus ... rex ... Lombardiam venit ibique virorum omnium civitatum ... fidelitatem et -um accepit. **F** *pretium (currens) – (Markt-)Preis, Marktwert:* GESTA Frid. I. imp. B p. 86,2 Greci pernimium dicebant eis *(sc. exercitui imperatoris)* carum -um. CHART. Turic. 939 ecclesie ... b o n o -o in primis offerent *(sc. ambo feudum)* conparandum (CHART. Rhen. med. III 1377 p. 992,23 quando vinum est in b. -o. *al.* RYCCARD. chron. a. 1222 p. 103[a],34 melius -um). CHART. Traiect. 1314 p. 100,33 ad -um, quod Theutonice dicitur lantcoep *(de re v. Dt. Rechtswb. VIII. p. 476 s. v. 'Land(es)kauf')*. TRAD. Weiss. app. 7 p. 329,25 quod ... quodlibet *(sal)* ... vendatur, prout tunc -um edocebit. CHART. Friburg. 207 p. 178,14 -o congruo. *saepius.* **G** *de hominibus, turba:* COSMAS chron. 3,32 p. 203,15 omni -o ... spectante. *cf. p.431,63.65.68.*

II *iudicium, iudicatio, iurisdictio – Gericht(sverfahren, -sbarkeit; de re v. B. Fries, Forum in der Rechtssprache. 1963. p. 79sqq.):* **A** *in univ.:* **1** *proprie:* DIPL. Loth. I. 2 p. 54,13 ut pro eis *(rebus)* legaliter in -o disceptare necesse sit. CHART. Brand. C I 2 p. 3,1 promisimus ... traditionem ... in iurisdictione -i secularis ... stabilire. CHART. Osn. II 121 bona ... resignavit in -o civili, quod in Teutonico dicitur vriethinc. CHART. Bund. 1229 p. 28,34 quod ... commendator ... ipsum *(electum)* ... ad complendum, que dicta sunt, possit per -um ecclesiasticum cohercere. *persaepe. ?meton. de vita doctrinae rhetoricae dedicata:* CONC. Karol. B II 15,1 p. 142,3 qui *(Photius)* ... ex sęculari administratione atque militia et ex -o subito tonsuratus ... episcopus ordinatus est. **2** *translate:* **a** *de iudicio conscientiae:* THIOFR. Liutw. 2 p. 9,4 causam suam et proximi ... in -o cordis examinavit. CONR. MUR. summ. p. 44,25 de -o anime non est istius *(sc. excusationis)* articuli documentum. *spectat ad confessionem:* CHART. Brem. 155 p. 180,4 (a. 1230) ad quos *(confessores capituli)* sacerdotes diocesis super dubio, si quod ipsis occurrerit in -o p e n i t e n c i a l i, habeant recursum (ALBERT. M. sent. 4,18[capit.]. *al. sim.* sacram. 6,2,2,4 p. 97,60 in -o iudicii paenitentiae accusatio est sui ipsius. CHART. Raitenh. 352 peccata sua in -o penitentie cappellano ... est confessus. *al.*). WILH. ANDR. chron. 210 super quibusdam secretis in -o c o n f e s s i o n i s eo *(abbate)* consulto (CHART. Basil. C I 237 p. 174,3. *al.*). **b** *de iudicio extremo:* CHART. Hall. 205 p. 190,39 (a. 1231) ut emeremus celestia pro terrenis in -o misericordie presidentis. **c** *de pugna:* GUNTH. PAR. hist. 14 p. 147,4 (vs.) malunt *(sc. exercitus imperatoris)* morte mori ... quam terga dedisse pavori; ... exiciale -um reputant magis esse decorum. **B** *iudicium saeculare, iurisdictio, lex saecularis – weltliches Gericht, Gesetz, weltliche Gerichtsbarkeit:* CONC. Merov. p. 92,1 si causam habentibus *(sc. clerico et saeculari)* placuerit ire ad iudicium -i, ... clerico licentia tribuatur. WARN. paracl. 428 hoc *(sc. imperium legis)* ... scitque refertque -um. DIPL. Heinr. IV. 466 p. 631,27 si quis illorum *(canonicorum)* ... iniusticiam fecerit, non in -um neque in ius publicum ... vocentur. *al.* **C** *iudicium terrenum, temporale – irdisches, zeitliches Gericht:* RATHER. epist. 15 p. 71,7 homo ... iudicandus nec ista lege, quę in -is et ... in mallis modo est, sed alia, longe contraria iudicandus *eqs.* **D** *iudicium competens – Gerichtsstand:* WIBALD. epist. 261 p. 388,18 ad -um rei pocius quam ad petitoris agi oportuisse. CHART. Ital. Ficker 146 p. 187,20 liceat eis *(sc. capellano eiusque fratri)* ... habere -i nostri exceptionem, ita videlicet, quod in talibus causis nusquam alicui respondere ... cogantur. CHART. Sangall. A 831 ius -i et omnem iusticiam liberorum negotiatorum habere eos *(servos)* sanctivi *(sic)*. CHART. Babenb. 188 p. 259,36 si homo extraneus de -o alieno de homine ecclesie conqueri habeat. CHART. Ital. Ficker 324 p. 355,40 renuntiando exceptioni ... -i privilegiati. *saepius.* **E** *aula, sedes – Hof, Sitz:* VITA Adalb. Prag. A 19 p. 146,15 impia manus ... armato milite episcopale -um irruperunt.

III *ludi publici – Schaukampf, Spiel (cf. ThLL. VI/1. p. 1198,14sq.):* AMALAR. off. 1,7,1 usque ad istum diem in ⌊-o lusimus⌋ (expeditione fuimus *var. l.*), hodie pugnam committimus; hoc ostendit prima collecta missae dicens: '*eqs.*' *(cf. comm. ed. vol. I. p. 138).*

IV *?vestibulum – ?Vorhof (ni spectat ad p. 431,45sqq.):* METELL. Quir. 32,6 ad boreale muri, quod latus in -um fert ęcclesię Quirini exterius cymitron, miles equum ligarat *(cf. ind. p. 404)*. 66,5 plena tecta *(sc. ecclesiae)* concrepant, fremunt vię, strepit -um.

V *saeculum – Welt:* LAMB. Hersf. Lull. 11 p. 321,20 sibi *(populo Moguntiae)* ... hereditatem defuncti patris tam iure c a e l i quam iure -i deberi (EPIST. Reinh. 73 contra ius cęli, contra ius -i. *saepius. sim.* OTTO FRISING. gest. 1,8 p. 24,8 tam iure poli quam iure -i. *al.*). VOLQUIN. serm. 172 (StudMediev. III/3. 1962. p. 327) viri claustrales ... quasi in utramque partem claudicant, cum servire volunt ... polo simul et -o. *cf.* 1. forus.

2. *?****forum,** -i *n. vel* ***forus,** -i *m.* (foris, foras) *ripa ulterior – jenseitiges Ufer:* ANGILB. carm. 9,3 (MGPoet. II p. 138) ima vallis retrospexi ..., ubi suos inimicos rex fortis Hlotharius expugnabat fugientes usque ⌊-um rivuli⌋ (foras rivulum *var. l.*).

forunculus *v.* **furunculus**.

1. forus (forrus), -i *m.* *def.:* DICUIL. epist. cens. app. (Cod. Paris. N. A. 1645 f. 14[r]; c. 818) -i pluraliter nomen varias significationes habens, hoc est locum mercandi et locum exprimendi vini ac transtra navium et plana spatia, id est concava latera atque tabulata earum omonymum; ... -i transtraque sinonyma, sic -us et mercatum, ita -us et calcatorium *eqs. (cf. Isid. orig. 15,6,8. 19,2,2).* **1** *tabulatum, latus navis, transtrum – Schiffsgang, Deck, Ruderbank:* GESTA Apoll. 442 praecepit ... -os lembi pretiosa veste repleri. GESTA Ern. duc. II p. 270,1 forri sive latera navis, tabulata concava, id est hutevaz, ex parte navis utraque disponuntur *(ex Summ. Heinr. A 10,270, cf. notam ed. et comm. 169sqq.)*. LAMB. LEOD. Matth. I 8 qui dare vela ... cupit, ... transtra, -os celer invehitur summosque che-

[Niederer]

ruscos *eqs. p.434,61.64.* **2** *calcatorium – Kelter: v. p.434,61.65.* **3** *mercatus – Markt: v. p.434,61.65.* *cf.* 1. forum.

2. *forus *v.* 2. ?*forum.

***forwercum** (vo-, wo-, -rew-, -war-), -i *n.* *(theod. vet.* forauuerc, *cf. Ahd. Wb. III. p. 1174)* *acc. pl. m.* -os: *l.13.* *praedium, villa (ad praedium dominicum pertinens) – (zu einem Herrenhof gehöriges) Nebengut, Vorwerk, Meierhof (de re v. LexMA. VIII. 1997. p. 1869 et J. u. W. Grimm, Dt. Wörterb. 1951. 26. p. 1927sqq.):* CHART. eccl. Halb. II 2 p. 292,36 (a. 1136) non dantur decime ... pro aliquo animali, quod in vore-o nutritur. DIPL. Frid. I. 299 p. 112,31 ecclesia cum dote et X mansi ac unum -um. CHART. Heinr. Leon. 81 p. 119,37 X v-os emancipavimus (*item* 103 p. 156,31 decem w-os). CHART. Osn. I 189 in Farnezeche unum fore-um *eqs.* CHART. Mog. A I 615 p. 534,20 optulit *comes* ... novem mansos cum suis litonibus et v-um suum de tribus mansis *eqs.* (*sim.* CHART. Heinr. Leon. 78 p. 114,22 [spur. s. XIII.] v-arcum). *al.*

***forza** *v.* *fortia. ***forzo** *v.* *fortio.

fosatum, fosatus *v.* fossatum.

1. *foscella, -ae *f.* *(orig. inc.)* *de morbo equorum fere i. q. inflammatio, ulcera in labiis, gingivis nata – etwa: Entzündung, Geschwüre an den Lippen, dem Zahnfleisch (cf. L. Moulé, Archives internationales pour l' Histoire de la Médecine et la Géographie Médicale. 18. 1913. p. 447):* ALBERT. M. animal. 22,58 -ae sunt inflationes intra os equi in labiis natae ...; cum illo *(ferro)* in medio cutis -a percutiatur et extrahatur *eqs.* *Niederer*

2. *foscella *v.* *forcella. ***fosferarius** *v.* *phosferarius.

fosforus *v.* phosphorus. **fosio** *v.* fossio.

fosorius *v.* fossorius. **fosphorus** *v.* phosphorus.

fossa, -ae *f.* (-us, -i *m.: l.39.61*) **I** *proprie i. q. locus ubi terra effossa est – Graben:* **A** *strictius:* **1** *in univ. (interdum de munimento, e. g. l.38):* WANDALB. mens. 96 agricolae ... fruges ... -is properant munire cavatis. POETA SAXO 3,172 in longum passus duo milia ducta -a fuit. LIUTPR. antap. 3,15 in -am, quae muros circuit civitatis, equus decidens eum *(Bruchardum)* proiecit. CARM. de Frid. I. imp. 2356 pudeat vallo -aque teneri effrenem populum. ACTA imp. Winkelm. I 617 p. 496,11 ferro et igne domos, -os et cetera munimina destruentes *(sc. Bononienses). persaepe.* *in imag.:* RATHER. prael. 2,32 haec *(sc. est)* fossa humilitatis, qua fructum referre valeas piae operationis. **2** *c. colore quodam:* **a** *canalis – Kanal:* ANNAL. Einh. a. 793 p. 93,19 si ... -a duceretur, quae esset navium capax. DIPL. Karlom. (II.) 16 p. 307,32 (spur.) molendinum unum ... cum solo et decursu aquae a Nura fluentis usque in -am Augustam. *al.* **b** *sulcus, caverna – Furche, (Pflanz-)Loch:* CHRON. reg. a. 1153 sacerdos -am aperiens formam infantis *(sc. loco hostiae abditae)* invenit. CHART. Rhen. med. III 1291 promiserunt ... Anselmus ac sui heredes ... facere *(sc. in vinea)* XX -as cum plantulis. **c** *fovea, puteus – (Fall-)Grube:* LEX Saxon. 56 qui ... -am ... ad feras capiendas fecerit. WALAHFR. Gall. 2,1 p. 313,15 facta ... fovea absconderunt *Arbonenses* ibi, quicquid habebant, et -am terra cooperientes *eqs.* HELM. Chron. 109 p. 216,29 omnem annonam paleis excussam ... -is abdunt *(sc. Slavi). al.* **d** *sepulcrum – Grab:* EPITAPH. var. II 67,1 hac est Willerus -a ... abba sepultus. EKKEH. IV. bened. I 33,36 discipuli -a (gloss.: sepulcro) tumularunt martyris ossa. *al.* **3** *in nominibus:* **a** *hominum (pro cognomine):* CHART. Lub. I 103 (a. 1244) testes sunt ... Luderus, ... Hermannus de F-a. CHART. Rhen. med. III 1340 p. 966,12 testes sunt ... Henricus Bauwarus, Petrus de F-o. *al.* **b** *locorum:* DIPL. Otton. II. 283 p. 330,24 confirmacionis preceptum conscribi iussimus ... de insula, que dicitur Panario, usque in F-a munda. REGISTR. Patav. I p. 103,5 aput Ekkehardum in F-a *('Grabenhäuseln')* unum *(sc. beneficium). al.* **B** *latius i. q. fodina – Bergwerk, 'Grube':* **1** *in univ.:* ANNALISTA SAXO a. 996 p. 264,12 in molendinis, in areis ..., in -is salinariis quantum adquisierit *(sc. episcopus)*, explicare nequimus. GESTA Trev. cont. III 4 p. 382,27 archiepiscopus ... repressit comitem ... iura ... sibi usurpantem in argentaria -a. *al.* **2** *spectat ad lapicidinas:* CHART. march. Misn. II 372 (a. 1156/70) trans -am, qua lapides fodiuntur. CHART. Naumb. I 382 p. 343,36 lapicidinam ... sive -am lapidum ... tradidimus *(sc. episcopus). al.*

II *translate i. q. cavitas, cavum – Höhlung, Vertiefung:* **A** *gener.:* AGNELL. lib. pont. 1 p. 148 l. 13 apparent -ae in illo lapide, ubi caput vel terga ... tenuerunt *Petrus et Apollinaris.* HILDEG. phys. 4,8 p. 1255^{D} si aliquis homo febres ... habet, cum topazio inque molli pane tres modicas -as faciat. **B** *anat.:* MAURUS (?) anat. II p. 32,11 sunt in ea *(matrice)* quasi quaedam -ae, unde menstrua solent venire et in quibus spermate concepto fit fetus generatio *(cf. et p.438,63).* CAES. HEIST. Engelb. 2,8 p. 265,17 ut rivuli sanguinis ... -as oculorum, aurium ... influerent. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 128,29 -am inter pectus et collum habet *(sc. gentilis peregrinus). al.*

***fossado,** -avi, -are. (fossa) *(fossam) facere, fodere – (einen Graben) ziehen, graben:* FORM. Andec. 28 veniens illi ... interpellabat aliquo homine ..., quasi fossado per terra sua ... ei -assit *eqs.* COD. Wang. Trident. 97 p. 728,4 (a. 1235) ut ... fratres ... possint hedificare castrum, ... ad eorum voluntatem -are. *al.*

***fossadum** *v.* fossatum.

***fossarium,** -i *n.* *script.:* fas-: *l.28.* fus-: *l.27.* fosa-: *l.29.* **1** *fossa – Graben:* THIETM. peregr. p. 53,12 (ed. Saint-Genois) civitas hec vili muro et absque -is munita est. CHART. Westph. VII 223 quod *(oppidum)* ... -is (fossatis *var. l.*) et edificiis muniri fecimus *(sc. archiepiscopus).* **2** *canalis – Wassergraben, Kanal:* LEO MARS. chron. 1,23 Sichardus ... gualdum ... sancto Benedicto concessit ... cum ripis et aquis, fu-is (-is, fa-is *var. l.* rec. II) et piscationibus. ACTA imp. Winkelm. I 156 monasterio ... concedimus fosarium nostrum et cursum aque pro uno molino.

fossarius, -i *m.* **1** *fossor – Gräber:* LAMB. ARD. hist. 152 p. 640,41 -i cum fossoriis ... operantur. *ibid. al.* **2** *qui metallum fodit – Erzgräber (cf. L. Kuchenbuch, Bäuerliche Gesellschaft und Klosterherrschaft im 9. Jh. 1978. p. 290):* REGISTR. Prum. 45 p. 206,18 Teodinus -us ... et Gerhardus ... mansum unum solvunt.

***fossatago,** -inis *f.* *fossa – Graben:* BENED. ANDR. chron. p. 151,11 Loduicus rex veniente a -e non longe ab arco.

***fossatellum,** -i *n.* (*cf. ital.* fossatello) *parva fossa, fossula – kleiner Graben:* GREG. CAT. chron. II p. 57,15 pergentes *(sc. fines)* ... in -um ab aquilonis latere. ACTA imp. Winkelm. I 61 p. 57,13 confirmamus ... totum territorium, quod est inter stratam et flumen Righi ... descendendo per -um de Aiano.

***fossaticus,** -i *m.* *fossa – Graben:* DIPL. Otton. II. 176 p. 201,28 ut habeat *episcopus* licenciam ... -os (fossatos *var. l.*) faciendi (*ex* DIPL. Bereng. I. 112 *[ed. L. Schiaparelli. 1903. p. 288,22]* fossatos).

***fossatio,** -onis *f.* *fossio, pastinatio – das Umgraben des Bodens:* REGISTR. Patav. I p. 194^{b},20 pro -bus ... in vineis debent laborare.

***fossator,** -oris *m.* *fossor – Gräber:* EIGIL Sturm. 21 congregatis ... -bus ... amnis fluenta a proprio abduxit cursu.

fossatum, -i *n. vel raro* **fossatus,** -i *m. vel raro* **fossata,** -ae *f.* *script.:* foxa-: *l.67.* fosa-: *l.63. adde* CHART. Sangall. A 248. -set(um): *l.70.* -ad(um): *l.16.61.* *form.: sing.: acc.:* -im: *l.68.* -o: *l.16.61.* -u: *l.62.* *abl.* -u: *l.64.* *acc. pl.* -us: *p.437,2.*

fossa – Graben: **1** *in univ. (interdum de munimento, e. g. l.71):* FORM. Andec. 28 homo dedit respunso, quod terra sua -do fecisset. DIPL. Otton. II. 254^{b} p. 291,38 descendit *finis* in -u iusta sanctum Damasu. DIPL. Heinr. IV. 340 p. 449,22 abemus ... cortem unam ... cum castro muro et fosato circumdato. GREG. CAT. chron. II p. 57,14 a -u pergentes *fines* in viam euntem ad Montem Maiorem. ANNAL. Parm. a. 1287 (MGScript. XVIII p. 702,27) commune Parme fecit cavari foveas ... et ... fecit fieri quoddam foxatum. CHART. Tirol. notar. II 125 p. 78,21 vinetum iacente apud Bozanum iuxta -im ..., sicut vadit -us de ripa usque ad fenile. ANNAL. Mosom. a. 1226 (MGScript. III p. 163,32) rex -eta iussit impleri. CHART. Burgenl. II 18 p. 14,33 nos eandem *(sc. terram)* metis et -is invenimus circumdatam. *persaepe. v. et l.16.24.46.* **2** *c. colore*

quodam: **a** *fovea, puteus – (Fall-)Grube:* LIBER hist. Franc. 22 p. 277,15 -os (-us, -is, fossas *var. l.*) fecerunt *Thuringi* sub dolo, desuper cooperuerunt cispitibus. CHART. Burgenl. I 265 p. 189,14 (a. 1229/38) quod ... pateat via ... ad unam -am lapidum. CHART. Eichst. 535 unum -um lapidum ... vendidit *miles. al.* **b** *canalis – Kanal, Wassergraben:* EIGIL Sturm. 21 per non modica -a monasterium influere fecit. ANNAL. Lauresh. a. 793 rex cum ... aliquem -um iussisset facere inter duo flumina. NARR. itin. nav. p. 185,11 ultra -um reptans nec profunditatem aquarum declinans ad murum venit *populus*. CHART. civ. Hild. 208 p. 101,34 tractatum habuimus ... de molendino eorum *(sc. fratrum)* et de aqua eorum transferendis in -um civitatis nostre. *al.* **c** *alveus – Flussbett:* ANNAL. Iuv. III a. 793 Karolus rex per -um Alhmone fluminis perrexit. **3** *in nominibus locorum:* CHART. Rhen. med. I 98 p. 102,16 (a. 861/84) Odulfo dedimus in F-o vineam I. CHART. Babenb. 73 p. 100,8 cui *(loco)* nomen datum est F-um Monachorum. *in cognomine:* CHART. Rhen. med. III 957 (a. 1248) testes sunt Hermannus de Littore ..., Sibodo de F-o. *Orth-Müller*

***fossetta** (fusce-), -ae *f.* (fossa; *cf. francog. vet.* fossette, *ital.* fossetta; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 738sqq.*) *de ludo nucum sim. i. q. fossa parva – kleine Grube, kleines Loch (cf. francog. 'jeu de fossette', ital. 'giocare alla fossetta'; de re v. R. Caillois, Jeux et Sports. 1967. p. 244; Hoops, RGA ²XVI. p. 544 s. v. 'Kinderspiele'):* ACTA imp. Winkelm. I 1001 p. 763,12 (s. XIII.med.) de ludo murelle et fusc-e recipit magister mercati ... postam unam a lucratore *(cf. J. v. Ficker, Urk. z. Gesch. d. Römerzuges Kaiser Ludwig d. Baiern. 1865. nr. 48 p. 29 [a. 1327]* de ludo marelle et -e recipit marescallus *eqs.)*. *Leithe-Jasper*

***fossicella,** -ae *f.* *cavum, fossula – Vertiefung, kleine Grube:* MOSES PANORM. marisc. 2 p. 149,20sqq. cui *(equo)* videtur in pelle sua quasi una -a, que accidit occasione unius infirmitatis *eqs*. p. 149,23 quando liberabitur *(sc. equus)*, remanebit in loco ossis una -a *eqs*.

***fossicius** (-cus), -a, -um. *effossus, fossilis – ausgegraben:* MAPPAE CLAVIC. 254 arenae ... -cae (-ę *S; ex Pallad. 1,10,1*) sunt tria grana (*pro* genera), nigra, rufa, cana.

***fossicula,** -ae *f.* *anat. i. q. cavum, fossula – Vertiefung, kleine Grube:* GLOSS. Roger. I A 3,21 p. 697,38 a -a colli a IV digitis superius fit cauterium rotundum. *ibid. al. v. et p.438,56.*

fossilis (fasi-, fusi-), -e. *effossus – ausgegraben, durch Bergbau, Graben gewonnen:* MAPPAE CLAVIC. 254 si fasilis (-is *S; ex Pallad. 1,10,2*) arena non fuerit, de fluminibus ... colligetur. *ibid.* -es *(sc. arenae)* tectoriis ... utiles sunt. GESTA Font. p. 105,3 muri de ... arena ... rufa et -i lapideque tofoso ... constructi sunt. DYASC. p. 127b invenitur *melanteria* ... fusilis (*cf. Diosc. 5,101* ὀρυκτή) in Cilicia.

fossio, -onis *f.* *script.* fosi(o): *l.55.* **1** *proprie i. q. actus fodiendi – das Graben:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. veget. 7,2 circa hoc *(sc. cultum plantarum)* consideranda sunt: cibus ... et aratio sive -o. animal. 22,139 signa generosi tauri sunt ... fixio fortis pedum anteriorum et -o terrae. CHART. Sil. D IV 128 eam *(villam)* absolvimus *(sc. dux)* a vectura plancarum ... et a fosione fossatorum. 180 ut fratres ... sint ab exactionibus, vigiliis, -bus ... absoluti. *al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *suffossio, perfossio – das Untergraben, Eindringen:* GREG. IX. registr. 636,2 p. 522,12 nec ad secularem *(sc. iudicem)* trahuntur *clerici* nec ad hoc cogantur per -es domorum aut alio compulsionis genere. **β** *in vitium cultura i. q. oblaqueatio – das Grabenziehen um die Wurzeln:* CHART. Sangall. A 203 (a. 809) ut ... proservire debeam ... in -e vinearum unum *(sc. diem in anno)*. *in imag.:* LAUR. LEOD. gest. 32 p. 510,30 episcopus ut fidelis agricola ecclesiasticae vineae hanc plantationem degenerem ... post multiplices -es correctionum ... ferro abscisionis extirpavit. **2** *meton. i. q. fodina, fossa – Grube:* DIPL. Conr. II. 133 nos ... quasdam venas et -es argenti ... ecclesie ... contulimus. CHART. Basil. A I 356 cum lis ... verteretur ... super argenti fodinis et -bus montium. *al.*

fossor, -oris *m.* **1** *proprie i. qui fodit – Gräber:* PETR. DAM. epist. 143 p. 523,29 -es accedunt, terrae viscera perscrutantur. MIRAC. Annon. 3,57 quidam ... cum aliis -bus metalli laboriosam agebat vitam. CHART. Eichst. 25 p. 56,19 ut duo -es mortuorum ... eligantur. CHRON. reg. cont. a. 1215 p. 236,7 comes ... per -es maximas cavationes ... faciens. *saepius.* **2** *translate i. q. lacerator – Zerreißer, Zerfleischer:* CONR. EBERB. exord. 2,28 l. 84 verus imitator ... Christi coram terribili laniatore et -e viscerum suorum ... vix aliquam vocem doloris emisit.

***fossorarius,** -i *m.* (*fossorare; *francog. vet.* fossorier; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 742b et D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 476*) *mensura vineae, quae ab uno viro uno die fodi potest, iugum, iugerum – 'Tagwerk', 'Joch', 'Juchart':* CHART. Laus. 402 (a. 1217) de predicta terra erant ... vinea ad quatuor -os et pratum unius carate. 560 capitulum ... dedit Umbelino ... vineam ad quatuor -os.

fossorius, -a, -um. *script.:* fus-: *l.26.28.* foso-: *l.23.* **1** *adi.:* **a** *aptus ad fodiendum – geeignet zum Graben, Grab-:* THEOPH. sched. 2,24 fodies ... ferro -o. CHRON. Albr. a. 1191 p. 867,3 evisceratis ... murorum arte -a fundamentis. **b** *spectans ad sepulcrum, sepulcralis – das Grab betreffend:* AGNELL. lib. pont. 25 p. 172 l. 58 adprehendentes *(sc. populus)* terram -am ... sepelierunt eum *(sc. eremitam)*. **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. pala, rastrum, sarculum – Grabscheit, Spaten, Hacke:* CAPIT. reg. Franc. 75 ut *(sc. habeatis)* ... fosorios, palas ferreas et cetera utensilia, que in hostem sunt necessaria. ADALH. brev. Corb. 4 p. 381,13 habeat *frater* ad ortum excolendum ... fu-os sex. **b** *neutr.:* **α** *proprie i. q. pala, rastrum, sarculum – Grabscheit, Spaten, Hacke:* CAPIT. reg. Franc. 128,30 repperimus ... utensilia: ... runcinam I, ... fu-a II. WOLFHER. Godeh. II 11 secures et -a arripiunt eamque *(sc. olivam)* ... exstirpare contendunt *(sc. quaedam personae)*. SIGEBOTO Paulin. 40 alii pro aqua viva terram eviscerant et -is evertunt. ALBERT. M. veget. 7,26 proscindi terram oportet aut aratro aut -o. *saepe. v. et p.436,32.* *in imag.:* ALEX. MIN. apoc. 10 p. 181,20 subiungit *psalmista*: ... 'et revelata sunt fundamenta orbis terrarum' *(Vulg. psalm. 17,16)* per confessionis intimae -um. ROLAND PATAV. chron. prol. p. 7,30 relinquo sapientibus, quod ... dictum fuerit, corrigendum; ... exposco, ut aliquis ... culture sue aratro debeat adequare, quod movi meo crosso -o et abrupi. **β** *meton. i. q. fossa – Graben:* OLIV. hist. Dam. 59 p. 261,29 solitudo deserti, in qua ... reperitur aqua ... sufficiens, si ... amplietur -is. CHART. scrin. Col. B 814 pistrinum situm ... ex opposito -o.

***fossoro,** -are. (fossorius; *francog. vet.* fossorer; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 742b et D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 475*) *(con)fodere, pastinare – (um)graben, hacken:* CHART. Laus. 241 p. 233,11 (a. 1227) Vvaldra et filii sui partim -are et partim putare *(sc. debent)*.

fossula, -ae *f.* **1** *proprie:* **a** *parva fossa – kleiner Graben:* ANNAL. Egm. a. 1137 p. 150,21 pater excogitavit, ut -a facta circa crura et pedes pueri plumbum ... funderetur. CAES. HEIST. hom. exc. 174 qui *(infantulus)* fossam modicam, quam fecerat, digitulo flumini crebrius intincto eandem -am ... intus circumlinivit. **b** *asperitas – Unebenheit:* HERACLIUS II 25 columnam ... sine aliqua -a planam et politam ... superlinies. **2** *translate:* **a** *alveolus, parva lacuna – Mulde, kleine Vertiefung:* CHIRURG. Sudhoff I p. 84 una coctura in -a (fossicula *var. l.*) gutturis ... cum cauterio rotundo. p. 89 est *(sc. vena)* sub collo in ipsa -a sub cathenam *(cf. et p.437,40)*. THEOPH. sched. 1,3 ex quo *(sc. colore)* designabis ... mentum et -as circa nares. HILDEG. phys. 8,17 (cod. G) pannum ... ita paret, ut -e umbilici sui infigat. *al.* **b** *cavum, foramen – Höhlung, Gang:* CONSTANT. AFRIC. theor. 3,34 p. 14av vulva quattuor habet -as, quas diximus venarum ora, per quae ad vulvam ascendunt menstrua *(cf. et p.436,9)*. RICHARD. ANGL. anat. I 562 sunt ... in fundo eius *(matricis)* VII folliculi ... et in unoquoque folliculo vel -a vel cellula dicunt medici inpressam formulam humane effigiei. *al.*

fossura, -ae *f.* **1** *proprie i. q. actus fodiendi, fossio – das (Um-)Graben:* TRANSL. Mod. 22 p. 299,31 in ... -a sex sunt virorum, mulierum et infantum aperta sarcophaga. ALBERT. M. veget. 7,27 multae aliae adaequationes virtutum terrae fiunt per -am et arationem. metaph. 5,6,15 p. 298,63 ex -a foveae

[Orth-Müller]

inventio thesauri. **2** *meton.:* **a** *fossa – Graben:* CHART. Sigeb. 50 p. 107,31 (a. 1140) dedit *archiepiscopus* . . . omnes domistationes, que sunt infra -am vallis muri. **b** *fossula, rima – Rille, Ritze:* THEOPH. sched. 3,38 p. 90,2 frica illas *(sc. auriculas argenteas)* . . ., donec omnes -ae vivo argento fiant albae. *Orth-Müller*

***fosta** *v.* *forta.

?***fostumuna** *subst. plur.* (*orig. inc., ni corrupt. ex* φυσώμενα) *tubera, tumores – Geschwülste, Schwellungen:* RECEPT. Lauresh. 4,55 p. 288 ad mamellarum . . . tumores sive ad cancrum . . . sive ad -a vel ad panuculas vel ad omnes frequentes apostumas.

***fotamen,** -inis *n.* (*fotare *a* fovere) *iuvamen, favor – Unterstützung, Gunst:* CONST. imp. III 183 (a. 1278) prudentes viros . . . ad beatitudinis vestre *(sc. papae)* pedes . . . destinamus, ut super principali negocio . . . nutus vestri -e dirigantur.

***fotio,** -onis *f.* (fovere) *incubatio – das (Be-, Aus-)Brüten:* ALBERT. M. animal. 23,8 cum ponere ova in nido alieno non sit nisi avium vilissimarum . . ., quae non sufficiunt ad suorum ovorum -em. 23,72 propter impraegnationis ovorum et -is idem temporis spatium.

fotor, -oris *m.* *adiutor, tutor – Förderer, Beschützer, Hüter:* CARM. biblioth. 3,10,17 eclesiae -r, cleris populisque levamen *(ad Karolum Calvum).* AMARC. serm. 1,161 fit, ut . . . egroti *(i. avari)* . . . errent ut oves, quas perdidit altor, et pereant, fido dum non -e iuvantur.

fotrix, -icis *f.* **1** *adiutrix, tutrix – Förderin, Beschützerin:* CARM. libr. III 40,46 haec *(Pabunpergensis sedes)* inopum -x ut magnorum dominatrix, haec caput est orbis. **2** *ministra, complex – Helfershelferin, Komplizin:* CONST. imp. III 93 (a. 1275) cum mora nocivi sit -x amara periculi.

1. *fotrum *v.* 1. *fodrum. **2. *fotrum** *v.* 2. *fodrum.

foturus *v.* sum.

fotus, -us *m.* **1** *proprie:* **a** *gener. i. q. actus fovendi, nutriendi – das Wärmen, Nähren:* **α** *in univ.:* BEDA temp. rat. 5,95 c a l o r i s -u carebat *lux primitiva* (CARM. de temp. rat. 66. NOTKER. BALB. Gall. 1[1] p. 113 luminis -um *[ex* votum *corr. S]* c. *[ci. ed.*, vel oris *S]* cana non fert Tuscia). SYLL. Sangall. app. 3,12 calor pyralis non nimius, sed caumate aque mixtus illum *(angulum)* attigit et -u tali parere *(sc. fungum)* precoquam terram fecit. VITA Gebeh. Const. 1,1 paene sine -u muliebris uteri columnam suae procreavit *Dominus* ecclesiae. **β** *incubatio – das Brüten:* GODESC. AQUENS. seq. 18,2[a],2 ut ovum volucris -u et calore animatum circumdare cognoscitur intra se fotum (fetum *var. l.*), sic *eqs.* **b** *medic. i. q. fomentum – Bähung, warmer Umschlag:* ALDH. virg. II 517 hic medicus *(sc. Lucas evangelista)* dudum sanabat vulnera carnis . . . procurans ulcera -u (*sim.* 769). WALAHFR. hort. 318 puleium . . . decoctum curabit . . . et potu et -u (gloss. L: suedi) stomachum . . . morantem. Ps. ODO MAGD. herb. 453 si detur *(sc. acetum)* succida -u. **2** *translate i. q. cultus, sustentatio – Pflege, Erhaltung:* RIMB. epist. p. 93,8 interioris . . . -u ac pabulo puritatis subministrari necesse est etiam exterioris hominis castitatem.

foturus *v.* sum. ***foudrum** *v.* 1. *fodrum.

fovea, -ae *f.* **I** *proprie:* **A** *strictius:* **1** *scrobis, specus, puteus – Grube, Loch:* **a** *de incertis vel quibuslibet -is:* LEX Sal. Merov. 78 si quis ingenuus alium hominem ingenuum in puteum iactaverit aut in -am (-a, vopida *var. l.*) *eqs.* WALAHFR. Gall. 2,1 p. 313,15 facta in agro -a absconderunt *Arbonenses* ibi, quicquid habebant. THEOPH. sched. 3,85 p. 152,20 fac -am in loco, ubi volueris ipsam formam *(sc. campanae)* subterrare ad recoquendum. CHART. Tirol. notar. II 398[a] p. 258,38 -a erat, ubi modo edificata est ecclesia hospitalis. CHART. Turic. 1387 p. 101,10 -e fetorem facientes. *al.* *in nomine loci:* TRAD. Ratisb. 944 p. 474,36 (a. 1180) Ödalricus in F-a (*cf.* 973 p. 492,34 Ödalric in der Gröbe). ACTA civ. Wism. A 397 dominus Alkyl emit hereditatem quandam in Recenti -a. *al.* **b** *de certis -is:* **α** *fossula (ad feras capiendas facta) – (Fall-)-Grube:* RUP. TUIT. vict. 8,18 p. 262,22 ne prius videat *(sc. fera)* -am quam incidat in eam. ALBERT. M. animal. 8,31 Indi faciunt -as, in quas decepti propter escam aliquam cadunt elefantes. CHART. Burgenl. I 485 p. 325,28 (dipl.) ad -am vulpinam, ubi est una meta. *al.* *in imag. et alleg. (cf. Vulg. prov. 26,27 et al.):* ARBEO Corb. 30 quod . . . ipsa *(ducissa)* in -am, quam viro paraverat, cum suis rueret. HRABAN. univ. 14,28 p. 409[C] -a dolus vel laqueus in mortem, ut in psalmo . . .; -a haeretica deceptio, ut in Salomone. ODO CAMER. (?) rhythmimach. 38 -am arithmeticam incidentes auferantur *primi et incompositi. al.* **β** *fossula (ad penum reservandum facta) – (Vorrats-)Grube:* NORB. IBURG. Benn. 6 demoliti sunt *hostes* totius alimenta terrae aut -is occultando . . . aut ignibus immergendo. HEINR. LETT. chron. 4,3 terram fodientes in diversis -is annonam plurimam et cibaria invenerunt *obsessi.* ALBERT. M. animal. 1,42 quaedam *(animalia)* . . . faciunt sibi -as . . . thesauris ciborum suorum convenientes. *al.* **γ** *fossula (ad carbones de ligno coquendos facta) – Grube (zum Brennen von Holzkohle):* CHART. Stir. I 605 p. 573,30 (c. 1180) usque ad verticem ˹carbonarie -e˺ (gloss. in marg.: cholgrube). CHART. Rhen med. II 213 p. 251,24 ad -am carbonum. app. 15 p. 425,34 si aliquis sine licentia carbones combusserit, ille componet de qualibet -a I solidum. **δ** *fossula (ad calcem cremandam facta) – (Kalk-)Grube:* CHART. Burgenl. I 124 p. 89,19 (dipl. a. 1222) vadit *meta* ad -am, que vocatur Mezwerum. p. 89,31. **ε** *lacus (leonum) – (Löwen-)Grube:* ALDH. virg. II 364 quamvis inclusus saevis tortoribus esset egregius vates *(i. Daniel)* -am retrusus in atram. **ζ** *gurgustium, latebra – (Schlupf-)Loch:* WALAHFR. carm. 76,31 patris . . . munere vestri *(sc. imperatoris)* paupere de -a protractus ad impia veni iurgia . . . mundi. VITA Burch. Worm. 20 p. 844,12 omnes civitatis plateas . . . circuivit omnesque angulos et -as perlustravit. DAVID (?) inquis. 9 solent *(sc. haeretici)* . . . mansiones habere in locis . . ., que . . . aliis sunt inaccessibiles, ne prodantur, ut in -is subterraneis vel aliter sequestratis. **η** *stagnum, lacuna – (Wasser-)-Loch, Weiher:* ALBERT. M. veget. 4,65 nec terra tantum est locus plantarum . . ., sed etiam aqua stans . . ., sicut est aqua -arum et fossatorum. CHART. Wirt. 1964 p. 356,27 contendentes et mutuo discrepantes *(sc. fratres et cives)* super -a, que wiger nuncupatur. *al.* **2** *fossa – Graben:* **a** *in univ.:* REGINO chron. a. 887 p. 126,4 Nortmanni . . . foderant -as latitudinis unius pedis et profunditatis trium. ACTA imp. Winkelm. I 660 nostra civitas . . . est munita et circumdata undique potentissimis -is atque altis. CHART. ord. Teut. (Thur.) 148 centum iugera lignorum . . . per -as a vicinis lignis distincta . . . fratribus . . . dedimus. *al.* **b** *fossa concamerata, cuniculus – Tunnel, (unterirdischer) Gang:* HROTSV. gest. 539 si . . . sub terra -am facerent *(sc. captivi)* fodiendo secretam. 543. NARR. itin. nav. p. 189,10 stabant *(sc. pagani)* extra muros et tundebant terram, si concavitas audiretur, quia timebant ad murum iam pervenisse -am. *ibid. saepe.* **3** *fodina, metallum –Schürfstätte, Bergwerk, 'Grube':* DIPL. Otton. I. 214 in -is, in quibus solebant fodere operimentum ferri. CHART. Gosl. I 301 p. 324,21 que *(Reinburh)* contulit ecclesie quartam partem -e in monte corvorum *eqs.* *lapicidinae – (Stein-)Bruch:* CHART. archiep. Magd. 337 (a. 1172) -am . . . lapidum . . . molendino eorum *(fratrum)* . . . necessariam eis superaddimus. CHART. Rhen. inf. II 570 viam quandam, que habet . . . transitum directe in Renum ex -a capituli Coloniensis, ad educendum celtes seu fracmina lapidum per viam eandem . . . tradidimus. *al.* **4** *salinae – (Salz-)Grube, Saline:* CHART. Salem. 61 p. 91,16 (a. 1201) ˹-am unam saline˺ (patellam unam ad perpetuam salis decoctionem *B*) . . . ecclesie vestre . . . donamus. CHART. Bern. II 16 p. 25,8 a -a salsa usque ad viam, que ducit Crissiacum. *al.* **B** *latius:* **1** *alch. i. q. recessus cavus, cavatio – Vertiefung, Höhlung:* GEBER. summ. 83 p. 598 in medio stratus fiat -a rotunda et solida, et super -e illius fundum spargatur vitri triti quantitas aliqua. Ps. AVIC. epist. 8 p. 872,40 ut ponas ipsum *(sc. argentum vivum)* in -a scilicet plumbi et pulverises super ipsum ad album cinerem aut marcasitum argenteum. **2** *anat.:* **a** *cavea, caverna, camera – Höhle, Hohlraum, Kammer:* Ps. GALEN. anat. 4 p. 176[C] in ipso *(corde)* sunt II ventres et -a, quae est quasi meatus quidam inter ventres et non est venter *eqs.* (*sim.* 22 p. 201[B]. 42 p. 214[D]; *aliter* ALBERT. M. animal. 13,33 in corde magni animalis sunt tres ventriculi sive tres -ae

[Antony]

[*p. 666b,21* κοιλίας]). ALBERT. M. animal. 1,164 profundatio ex umbra -ae circa oculum existentis adunat . . . visum. 1,616 a profundo renum ex loco -arum exeunt duae viae fortes durae. **b** *concavitas – Einbuchtung, Delle:* WILH. SALIC. chirurg. 3,21 p. 348G in superiori parte *(sc. umeri dislocati)* apparet vacuitas quędam aut -a. **3** *iur. i. q. cavea clatrata (ad pistores fraudulentos puniendos) – (vergitterter) Käfig (zur Bestrafung betrügerischer Bäcker), 'Schupfe' (de re v. J. und W. Grimm, Dt. Wörterbuch IX. 1899. p. 2005):* CHART. episc. Wirz. III 17 p. 30,23 (a. 1250) sint *(sc. servi civitatis)* . . . exempti a purgacione -e pistorum, que schůpphe vulgariter appellatur.

II *translate i. q. abyssus, fauces, profundum – Abgrund, Rachen, Tiefe:* LIUTG. Greg. 12 p. 76,16 inferni (p. 76,38). MILO carm. 3,4,2,777 perditionis (HROTSV. Abr. 6,3). HROTSV. Mar. 858 mortis (Bas. 158). Abr. 3,6 desperationis. IDUNG. PRUF. dial. 1,100 dampnationis.

***fovealis,** -e. *cavatus, (con)cavus – ausgehöhlt, vertieft:* ALBERT. M. veget. 6,53 flos eius *(citri)* disponitur super fructum eius, in acumine videlicet fructus, in quo tamen acumine non est bucca -is (fontalis *var. l.*).

foveo, fovi, fotum, -ere. *script. et form. stirp. praes.: inf.: act.* vobere: *p.442,15. pass.* -ere: *l.45. partic.* fobens: *p.442, 38. adde* PAUL. ALBAR. carm. 1,8. *indic.:* fobimus: *l.69.71.* -is, -it: *l.36.p.442,40. coni.* fofeat: *p.442,5. usu intrans.: p. 442,72sqq. struct.: fere c. acc. (raro absol., e. g. l.52.55.57. 69). c. dat. (per confusionem c.* favere, *cf. p. 103,27sqq.): p. 442,40.71. ?c. gen.: p.442,51. pendet* ab: *p.442,41. metr.* fōvēt(que), fōvētŏ: *p.442,40.63. confunditur c.:* favere: *p. 442,9.46.63.* vovere: *p.442,53.* fervere: *p.175,8.*

I *trans.:* **A** *corpor.:* **1** *strictius:* **a** *calefacere – (er)wärmen:* WANDALB. mens. 78 terras brumali frigore clausas in varios aperit *Aprilis* faetus cogitque -endo. CARM. Salisb. I 10,42 veste simulque foco membra -ere. CARM. Bur. 83,3,6 nudam -et Floram lectus. *al.* **b** *calida lavare – warm waschen:* PS. GALEN. fragm. 5,6 stomachum -is (*item* 5,9). WALAHFR. hort. 194 mollis fotos (gloss. L: kesuedita) constringat fascia crines. ANTIDOT. Glasg. p. 151,14 fenuculi radices in tribus sextariis aque decocta . . . oculos -e. **c** *amplecti, (per)mulcere – umarmen, liebkosen:* HROTSV. Dulc. 4,3 nunc ollas molli -et gremio, nunc . . . caccabos amplectitur. CARM. Bur. 120,3,12 munera dantes -es in cubili. **d** *alere, nutrire, recreare, roborare – (er)nähren, unterhalten, erquicken, laben, stärken (in imag.: l.49.51. al.):* FORM. Augiens. A 12 ut de fructu indeficiente paradisi mereatur *(sc. homo)* -ere (-eri FORM. Marculfi 2,2). CONC. Karol. A 39B,28 de rebus ecclesiae . . . deputetur hospitali, unde pauperes ibidem recreentur et -antur. WALAHFR. carm. 1,14 si . . . ecclesiae pia membra sua in compage . . . confortata . . . -atis *(sc. praesul)* dogmate sacro. CARM. Bur. 56,5,4 fave, Venus, tenero *(sc. mihi)* ignem movens, ignem -ens. ALBERT. M. veget. 5,114 quae sunt *(sc. plantarum operationes)*: -ere ad vitam et ad complexionem. animal. 1,556 -etur et vegetatur *(sc. stomachus)* subtiliori cibo adhuc in eo existente. *saepius.* **e** *incubare, excudere – (be-, aus)brüten:* ALBERT. M. sent. 4,33,2 p. 293a, 10sqq. in -endo et nutriendo unum *(animal)* non sufficit . . ., sicut videre est in avibus -entibus successive alternatis vicibus. animal. 5,33 inveniuntur araneae iuxta ea *(ova)*, quasi -at ea, cum tamen *eqs.* ANNAL. Basil. a. 1270 fotus fuit pulliculus quatuor pedes habens ex ovo gallinę. *al. subst. masc. i. q. fetus – Brut: v. p.439,45.* **f** *maturare – zur Reife bringen:* WANDALB. mens. 144 aestas segetes -et arvaque . . . culmis undare refertis efficit. ALBERT. M. animal. 5,7 ibi *(sc. intra vulvam)* fermentatur et -etur materia conceptus. **g** *?vivificare – ?lebendig machen:* CONR. BRUNW. Wolfh. 21 qui *(hypocritae)* verba quidem sanctorum habent, sed vitam non habent et, quos sermonibus generant, non -ent exemplis. **2** *latius:* **a** *lavare – waschen, baden:* PS. HIPPOCR. phleb. p. 72a,3 (cod. Brux.) pro oculis . . . hyeme calida, estate frigida fobimus. *v. et l.72.* **b** *tinguere – tränken:* PS. HIPPOCR. phleb. p. 72a,8 (cod. Brux.) si epatica intumuerit, ⌞fobimus ex calda, ubi coxerit altea, emplastrum rubeum⌟ (-bis ex aqua calida, ubi coquitur altea; et emplastrum rubeum impone p. 72b,7 [cod. Dresd.]). **c** *tractare, sanare – behandeln, heilen:* MEGINH. FULD. Alex. 14 cum . . . viderunt *(sc. amici)* illum *(sc. quasi mortuum)* adhuc vivum, medicos inquirebant, qui -rent eum et sanarent. GUNDECH. lib. pont. p. 243,28 (vs.) ulcera peccati fofeat medicina Kadoldi. **d** *mollire, lenire – erweichen, nachgiebig machen:* WIPO tetral. 250 dura -entur aquis, durescunt lenia flammis. **e** *habere, obtinere – (inne)haben, einnehmen:* ALDH. ad Acirc. 46,4 astriferas ego *(sc. nycticorax)* -bo (favebo *var. l.*) l a t e b r a s (CONST. Constant. 100 Silvester . . . in cavernis petrarum . . . latebram -et. CARM. var. III 46,23). CHART. Neocell. Frising. 52 (a. 1276) quod *(pratum)* longo tempore iure proprietatis fovi. larem -ere *i. q. habitare – wohnen:* FORM. Wisig. 2 ut . . ., ubi ubi manendi, vivendi laremque -endi volueris, liberam . . . habeas potestatem (*sim.* 5 ut . . ., ubi ubi larem vobere volueritis, liberam habeatis potestatem). **f** *conservare, circumplecti – (auf)bewahren, bergen, umfangen:* CARM. de Tim. 118 arca eius *(patris, i. Corbiniani)* . . . ossa -ens. ERMENR. Har. 225 presulis haec magni loca membra -ent Hariolfi. DIPL. Heinr. II. 474 locum, in quo . . . sanctissimi Benedicti corpus -etur, pollere . . . cupimus. VITA Wirnt. 4 ut, quos *(sc. natos)* unice amabat *mulier*, unicus tumulus -ret. *al. in imag.:* WALAHFR. carm. 32,4 certus . . . sum . . . -eri corde tuo me, corde meo te. **B** *et corpor. et spirit. i. q. curare – sich kümmern (um), ver-, umsorgen:* WALAHFR. Gall. 1,28 p. 306,35 detinuit . . . eos *(fratres)* . . . secum . . . et caritatis intuitu omni humanitatis fovit obsequio. DIPL. Otton. I. 241b p. 341,30 abbatem . . . omnem congregationem sibi commissam assiduis alimentis spiritalibus et corporalibus pascere et -ere (nutrire 241a). CHART. Heist. 146 p. 230,17 apud abbatem et conventum de Heisterbag ius patronatus . . . ecclesie de Durdricht residere ac eorum presentatum et ab archidiacono investitum *(sc. plebanum)* debere in ipsa ecclesia -eri et manuteneri et defendi. *al.* **C** *spirit.:* **1** *favore prosequi, adiuvare, servare, tueri, protegere – begünstigen, unterstützen, bewahren, beschützen:* HRABAN. carm. 4,1,14 ne linquas *(sc. Deus)* laedere quemquam reginam fraude -asque benignus amatam. PAUL. ALBAR. carm. 2,20 qui *(Deus)* . . . regnat perpetue nos pie, iuste fobens. TIT. metr. III 12,25 ipse *(sc. Summus Pater)* suis semper populis regitque -etque (-itque *cod.*). METELL. peripar. 5,3 miseros hic *(Arbo abbas)* fovit ab ausu . . ., censor ubi sua, vult sua questor. DIPL. Constantiae 11 p. 37,43 secura tranquillitas et pax sancta -etur in populis. CHART. Raitenh. 171 quos *(fratres)* specialiter diligimus et -emus. *persaepe.* **2** *delectare, beare – erfreuen, beglücken:* TIT. metr. III 3,14 nostra bea -eque (faveque *cod.*) precantum corda, George. WANDALB. mens. 53 hunc mensem *(sc. Martium)* iucunda -ent exordia veris. DIPL. Otton. III. 237 p. 654,8 hinc leticia foti *(sc. nos)*, hinde vero terrore commoti. *saepe. ?c. gen. (ni deest acc. subst.):* DIPL. Otton. I. 415 imperiali congruit excelentiae, ut aecclesiarum Dei benignitatis suae munere -at. **3** *promovere, augere – fördern, verstärken:* ALDH. virg. II 2667 otia quae *(Acedia)* -et (vovet *A*) et somnos captabit inertes. RADBOD. carm. 4,35 horum *(sc. Christi Patrisque)* is *(Swidbertus)* perpetuo mentes accenderat igni noxia quęque cremans, seria cuncta -ens. AGIUS epic. Hath. 215 lamenta. **4** *defendere, curae sibi habere – verfechten, sich angelegen sein lassen:* TRAD. Werd. 144 (a. 1240) Gyso . . . statuit Iohannem . . . procuratorem causae suae, ita ut . . . loco suo . . . per omnia c a u s a m integraliter et finaliter -ret (CHART. civ. Erf. 293 p. 189,27 consules . . . illam c. -bunt totis suis conatibus et defendent). **5** *salvare – erlösen:* TIT. metr. III 1,19 o clemens custos . . ., fletibus enixis plebem -eto (faveto *P*) gementem, ut scelerum Dominus <dignetur> solvere facta. **6** *consolari – trösten:* IONAS BOB. Ved. 4 opem miseris ferre mestosque verbis -ere. **7** *seducere – verführen:* ARBEO Emm. 11 quamvis crimine innoxius absistat *(sc. aliquis)*, tamen exemplis sectantium atque detrahentium in peccato animas -et, cum se a pravorum exemplis minime abscondit. **8** *per confusionem (cf. p.443,5) i. q. favere – Partei nehmen (für):* VITA Lamb. Nov. Op. 3 (MGScript. XXX p. 949,20; a. 1166/88) comprovinciales . . . episcopi . . . -bant imperatori.

II *intrans.:* **A** *corroborari – erstarken:* HUGEB. Wynneb. 2

[Antony]

p. 108,25 quando vegetata illius -ere ceperunt membra et virtus in eo valescebat. **B** *ardere – glühen: v. p. 175,8.* **C** -ere (pro) *i. q. facere, stare (cum) – Partei nehmen (für), es halten (mit):* ANNAL. Plac. a. 1241 p. 484,37 qui *(nobiles Ianuenses)* pro imperatore -bant.

***foveola,** -ae *f.* (fovea) *scrobiculus – kleine Grube:* AETHICUS p. 133,10 habitatores illius *(insulae)* . . . per angustos calles -as in cavernas petrarum faciunt.

fox *v.* faux. **[fra** *v.* infra: CARM. libr. II 17,2,8.**]**

frabica *v.* fabrica. **frace** *v.* fragum.

***fracia** *v.* *euphrasia.

***fracido** (fragi-), -avi, -are. (fracidus) *putrescere, tabescere – verrotten, sich zersetzen:* MAPPAE CLAVIC. 167 p. 220,7sq. flores neulacis . . . infunde in urina spumata et vase cooperto pone in letamen, ut -gidet; similiter folia guatti infunde in urina spumata, et reposita in letamen cum -gidaverit, eice de ipsis in mortario. p. 220,14sq. ut -gident *(sc. flores neulacis)*; . . . donec -gident ipsa *(sc. guatti)* folia.

fracidus (-ced-), -a, -um. *puter, fragilis – morsch, brüchig (in nomine loci):* DIPL. Otton. III. 291 p. 716,14 curtem de P e t r a -a (DIPL. Heinr. II. 465 p. 592,2 castello de P. -eda. LEO MARS. chron. 2,52. *ibid. al.*).

fracilis *v.* fragilis.

*?****fracinus** (fragi-), -a, -um. (fracere, fraces *[cf. ThLL. VI/1. p. 1224,63sqq.]*) *putidus, stercoreus – stinkend, Scheiß-:* FROUM. carm. 19,24 porrigat . . . stultus sua -gina carmina servus talis adhlatia *(?pro* adhalantia; *fort. respicitur habitus cossim cacantis).*

fracis *v.* fragum. **fracmentum** *v.* fragmentum.

1. fracta *v.* frango. **2. *fracta** *v.* *frecta.

fractio (-ccio), -onis *f.* **I** *proprie:* **A** *strictius de actione vel effectu frangendi i. q. fractura – das Brechen:* **1** *liturg. de eucharistia (spectat ad Vulg. Matth. 26,26; Marc. 14,22; Luc. 22,19. al.):* AMALAR. off. 3,31,1 usque dum pax caelebrata sit et -o panis. PONTIF. Rom.-Germ. 94,66 -o (-ccio *T*) oblatarum -em (-ccionem *T*) significat illam, quam Dominus in Emmaus duobus fecit. PETR. TREV. David 5 ante -em hostie salutaris. ALBERT. M. miss. 3,21,1 hic aliqua breviter dicemus de -e . . . corporis Christi. *saepe. v. et p.445,5.* **2** *anat. i. q. ruptura – Bruch:* BERTH. RATISB. serm. exc. p. 51,27 non omnis casus quantumcunque levis est ad -em colli. **B** *latius:* **1** *gener.:* **a** *divisio, distributio – Zer-, Verteilung (spectare vid. ad Vulg. Matth. 14,17; Marc. 6,41; Luc. 9,13; Ioh. 6,11):* WOLFHARD. Waldb. 3,9 p. 284,12 ante . . . inopinati pisciculi -em. **b** *diruptio – das Zerbrechen, Bersten:* Ps. PLATO quart. 3 p. 147,22 vas . . . vitreum, si non esset facilis -is, esset melius. p. 147,29. GEBER. summ. 1,33 p. 345 qui sciverit eius *(sc. Iovis)* vitium -is (corporum *add. pars codd.*) auferre, subito ex eius proficuo perfrui laetabitur. -o navis *i. q. naufragium – Schiffbruch (pro nomine loci):* ACTA civ. Rost. A I 1,130 p. 47 (s. XIII.$^{med.}$) Albertus de F-e Navis. **c** *demolitio, destructio – das Niederreißen, Abbruch:* DIPL. Otton. II. 209 viam fluminis -e gurgustii pandere. CHART. Lamb. Leod. 682 pro -e vennarum existentium in flumine de Vesdre. **d** *laesio – Beschädigung:* CHART. Raitenh. 294 p. 236,10 (a. 1268) nostri structuram operis dictam vulgo Wer nah dem tage . . . nullis pandere . . . -bus. **2** *spec.:* **a** *iur. i. q. effractura, invasio – das Einbrechen, Eindringen (in):* CHART. Laus. 195 p. 195,29 (a. 1230) quod maior lex et maior emenda statueretur pro -e castri quam ville. INNOC. IV. registr. B 122,1 cum . . . nonnulli . . . pro incendiis et ecclesiarum -bus vinculo sint excommunicationis astricti (*item* 122,3. 5). *v. et p.444,58.* **b** *natur. i. q. repercussio, refractio – Brechung:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,24,1 p. 233^{a},39 sonus est qualitas sensibilis proveniens ex -e motus aeris. herm. 1,2,1 p. 382^{a},2 sonus non est nisi -o et ictus aeris a percutiente solido plano percussus tympanum auris immutans. animal. 21,29 quasdam *(musicas aves)* videmus facere valde diversos sonos et vocum -es sicut . . . phylomena. **c** *comput. de diebus intercalaribus frangendis i. q. divisio, distributio – 'Aufbrechung', Aufteilung:* COMPUT. Borst 12,2,3 de -e dierum superfluorum . . .; si franguntur superflui dies quinque, et caveatur, ne crescat materia byssexti; sic haec -o est: *eqs.* **d** *mus. i. q. diminutio (in notas breviores) – Zerlegung (in kürzere Notenwerte):* ANON. IV mus. 1 p. 23,1 de quibus *(sc. dictis)* -bus colligimus plures diversitates modorum, ut in posteris plenius patebit. 2 p. 37,5sq. de minutione vel -e eorundem *(sonorum)*, sive fuerit per modum -is vel collectionis cuiusque brevis vel longae. *ibid. saepe.*

II *meton.:* **A** *eccl. de eulogia i. q. frustum, fragmentum – Brocken, (Bruch-)Stück:* CHART. episc. Hild. I 49 (a. 1013) ut . . . presbyteri . . . synodali conventione facta missam . . . facientes nostra *(sc. episcopi)* ex parte -em panis accipiant, ne lassati fratres redeundo deficient in via. **B** *math. i. q. numerus fractus – Bruch(zahl):* DIXIT ALGORIZMI 865 incipiemus narrare multiplicationem -um et divisionem earum. *ibid. saepe (v. ind.).* **C** *comput. i. q. particula, minutia – Bruchteil:* BERTH. RATISB. serm. 2 p. 18,21 qui *(sol)* . . . tertia . . . parte unius horae procedit fere septuagesimam et secundam partem unius gradus exceptis minutis -bus.

III *translate:* **A** *afflictio – Niedergeschlagenheit:* ALBERT. M. bon. 182 p. 113,79 longanimitas . . . est exspectatio exitus periculi sine -e animi. **B** *violatio – Verletzung:* PAX Valenc. p. 606^{a},37 quicumque contrarium fecerit, inculpabitur de -e p a c i s (CLEM. IV. registr. 662,1 p. 678,11; *sim.* CHART. Ital. Ficker 175 p. 217,10 tregue). BERTH. RATISB. serm. 14 p. 73,34 voti. CHART. Lub. I 280 emunitatis. **C** *abolitio, sublatio – Tilgung, Aufhebung:* HONOR. AUGUST. gemm. 1,63 oblata frangitur, quia panis angelorum nobis in cruce frangitur, ut -o peccatorum nostrorum per comestionem ipsius reintegretur. **D** *diversitas – Verschiedenheit:* ALBERT. M. animal. 20,42 tertium *(sc. quod oportet esse in materia corporum animalium)* . . . est uniusque *(sic?)* mixtorum ab altero alteratio et -o et non perfecta transmutatio.

***fractivus,** -a, -um. **1** *adi. i. qui frangitur – (sich) brechend:* ALBERT. M. animal. 6,6 quaedam *(ova)* sunt mollia, facile -a sicut ova gallinarum. *c. respectu soni i. q. fragosus – krachend, berstend:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,24,1 p. 233^{b},24 per hoc . . ., quod dicitur *(sc. sonus)* 'proveniens ex motu -o aeris', tangitur efficiens et materia. meteor. 3,2,10 p. 627^{a},12 quando . . . magna est *(sc. ventositas)* et sicca, confricat corpora et frangit ipsa et excitat sonum -um. *ibid. al.* **2** *subst. fem. i. q. dispositio ad fractionem facilis – natürliche Anlage zur Brechung:* ALBERT. M. eth. II 10,1,11 p. 618^{b},15 auditus . . . est soni, qui non pertingit nisi -am aeris absque aliis dispositionibus materiae elementaris.

fractor, -oris *m.* **1** *proprie:* **a** *qui frangit, infringit – einer der auf-, erbricht:* Ps. GALEN. anat. 10 p. 188^{B} in quibus *(piscibus)* est multiplex ordo dentium, sed una maneries tantum, scilicet dentes -es (frangitivi *cod. Vindob.*) sive canini: non enim est eis necesse nisi, ut frangant cibos *(usu attrib.).* THOM. TUSC. gest. p. 516,15 a papa confessus est *frater Petrus* se litteras habuisse . . . et se paratum esse simpliciter prius mori quam sacerdotalis -r esse sigilli *(per compar. de proditore mandati secreti).* **b** *effractor, invasor – einer der einbricht, eindringt (in):* CHART. Helv. arb. 26 p. 43,8 (ante 1225) quod, si nos *(sc. episcopus)* possemus monstrare, quod ipsi cives contra prohibitionem nostram bastimenta in civitate nostra fecissent, ipsi cives tanquam -es civitatis debent puniri. INNOC. IV. registr. B 189 quod . . . raptores, -es ecclesiarum et incendarii memorati de . . . satisfaciendo illis, quibus dampna per fractionem huiusmodi et incendia intulerunt, . . . prestent . . . cautionem. **2** *translate i. q. ruptor, violator – einer der bricht, verletzt:* CONST. imp. I 420,1 (c. 1040/50) constitutum est de his, qui eas *(sc. treugas Dei)* fregerint et de his, qui -es voluerint retinere, ut *eqs.* (*sim.* 420,5). CHART. civ. August. 15 p. 16,9 voti. CHART. Lux. IV 477 p. 580,3 assecurationis.

fractum *v.* frango.

fractura, -ae *f.* *script.:* franc-: *p.445,11.* frat-: *p.445,13. acc. sg.* -a: *p.445,11. adde* LEX Baiuv. 6,4 *(var. l.).* BOTAN. Sangall. 1,1. *al.*

I *proprie:* **A** *strictius de actione vel effectu frangendi i. q. fractio – das Brechen, Bruch:* **1** *gener.:* SIGEH. Maxim. 29 tantae . . . coepit *(sc. qui lapidem delapsum gestaverat)* disquirere causam -ae *(sc. pavimenti).* CHART. Mekl. 114 p. 112,26

[Antony]

fractus *(sc. lapis)* -am et fragmen adhuc ibi iacens ostendit (*item* 247 p. 233,1). ALBERT. M. meteor. 2,1,30 p. 542b,24 descendit illa *(sc. aquae)* effusio cum violentia maxima et a vulgo vocatur -a nubium. *al.* **2** *liturg. de eucharistia:* RUP. TUIT. off. 2,16 tenens corpus Domini, qui cognitus est in fractione panis, tripartita -a suam sanctae Trinitati assignat *sacerdos* hostiam *eqs.* ALBERT. M. miss. 3,21,1 p. 157b,32 de -a . . . illa *(sc. corporis Christi)* et masticatione et contritione multa in sequentibus dicemus. **3** *anat. i. q. ruptura (ossis) – (Knochen-)Bruch:* ANTIDOT. Lond. p. 20,34 facit *emplastrum* et ad luxum et ad -a. LEX Baiuv. 4,10 si talis plaga vel -a (franc- *P3*) fuerit, ut exinde mancus sit. ANTIDOT. Glasg. p. 159,29 ad -as crurium vel brahiorum. p. 159,41 ad coxarum et tibiarum fraturas consolidare. CONSTANT. AFRIC. theor. 6,4 p. 26 br si . . . ossibus accidat *separatio,* dicitur -a. ROGER. SALERN. chirurg. 1,116 cranei. THEOD. CERV. chirurg. 2,21 p. 151G multoties vulnus carnis accidit cum -a. *persaepe.* **B** *latius:* **1** *gener.:* **a** *diruptio – das Zerbrechen:* OTLOH. admon. 8 (PL 146, 259A) Deo . . . non . . . ignaro tantae -ae *(sc. angelorum lapsorum et quasi vas in terram cadens fractorum).* **b** *demolitio, destructio – das Niederreißen, Abbruch:* CHART. select. Waitz 17 p. 45,3 (dipl. Heinr. V.) -as et combustiones domorum. CHART. civ. August. 36 ut cum -a muri . . . capelle ianuam ipsis construerent *sorores* competentem. CHRON. Worm. p. 196,31 qui *(amici Eberhardi)* . . . edificia . . . -is et incendiis devastarunt. **c** *laesio – Beschädigung:* HERBORD. Ott. 3,18 p. 181,7 -as basilice . . . emendari fecit. CHART. Anhalt. II 249 p. 187,4 si -a pontis gravis accideret. CHART. Burgenl. II 149 p. 103,15 (dipl.) consideratis . . . antiquis operum consumpcionibus et -is in . . . castro nostro *eqs. al.* **2** *spec.:* **a** *iur. i. q. effractura, invasio – das Einbrechen, Eindringen (in):* BONIF. epist. 73 p. 152,26 in istis peccatis . . ., id est in stupratione . . . nonnarum et -a monasteriorum. CONST. Melf. 1,44 latrocinia, magna furta, -e (fractores, fractiores *var. l.*) domorum. *al.* **b** *natur. i. q. repercussio, refractio – Brechung:* ALBERT. M. animal. 1,422 lingua . . . non posset sufficienter artare et constringere cannam ad vocis -am (*antea:* modulationem) debitam.

II *meton.:* **A** *fragmen, fragmentum – (Bruch-)Stück, Splitter:* PAUL. DIAC. Mett. p. 263,45 beatus Auctor . . . praecepit easdem *(sc. tabulae marmoreae)* -as sibi invicem copulari. CHRON. Ved. p. 679,9 murorum -ae terra deiectae. ALBERT. M. veget. 6,40 'aperit *balsamum* oppilationes, ulcera mundificat et extrahit ossium -as.' *al.* **B** *tenor, linea fractionis – Bruchlinie:* BALTH. Fridol. 13 p. 238,27 recepit easdem *(sc. vasis)* quatuor partiunculas et, sicut ipsa docuit -a, coniunxit in priorem statum fragmenta. THEOPH. sched. 2,30 cum pincello linies super -am *(sc. vasis)* subtilem tractum. **C** *rima, fissura – Spalte, Riss, Sprung:* WALAHFR. Gall. 2,24 aqua per eandem -am (*antea:* rimam) non defluxit. THEOPH. sched. 2,18 quod *(ferrum divisorium)* cum canduerit . . ., appone vitro . . ., et mox apparebit initium -ae. *al. v. et p.449,30. quassatum – Bresche:* ANNAL. Magd. a. 1147 p. 190,7 exercitus nostrae partis ad -am muri . . . Sarracenos . . . appetebant. *al.* **D** *ulcus – wunde Stelle:* RECEPT. Lauresh. 2,152 ad -am sive rupturam pellis. VITA Anselmi Luc. 80 non modicae scabiei -ae . . . domnae manus et corpus totum . . . repleverant *eqs.* ALBERT. M. animal. 23,43 avis . . . haec *(sc. aegithus)* . . . sedet in -is asini in dorso . . . et pungit ulcera eius. **E** *exsartum, novale – Rodung, Neubruch (pro nomine loci):* CHART. Rhen. med. I 301 p. 352,36 (a. 1026) in his locis . . .: Apula . . ., F-is, Riuenacha. 333 p. 387,18 in Curmiringun et F-a. *al.* CHART. Turic. 939 nos . . . concedimus . . . quandam possessionem nostram Nova F-a appellata *(sic).*

III *translate:* **A** *violatio – Verletzung:* ACTA imp. Winkelm. I 633 p. 512,5 (a. 1233) de -is treugarum emendandis. *expressius i. q. poena pacis, freda – Friedensgeld, 'Brüche':* DIPL. Otton. I. 348 p. 475,26 immunitatis -am illi *(episcopo),* nobis vero bannum cogatur *comes* exsolvere. **B** *detrimentum, iactura, damnum – Einbuße, Verlust, Schaden:* ABBO FLOR. calc. 3,31 solemus . . . integritatem ei rei tribuere, quam nec -am nec scissuram nec diminutionem novimus habere. CONST. imp. II 444,19 qui *(exsecutores pacis)* secundum statum personarum, dampnorum et -arum . . . ulcionem . . . contra pacis violatores . . . instaurabunt. CHART. Francof. 277 ne . . . fratres in huiusmodi aliqualiter -am patiantur, dedimus ipsis presentem cedulam.

1. fractus, -us *m.* *fractio – das Brechen, Bruch:* **1** *diruptio – das Zerbrechen, Bersten:* ABBO SANGERM. bell. 1,369 immunis clipeus -u nullus fuit, ictus quem talis tetigit. **2** *violatio – Verletzung:* CHART. Helv. arb. 7 p. 11,37 (a. 1188) nisi . . . comes -um pacis emendaverit.

2. fractus *v.* frango. **3. fractus** *v.* fructus.

[**fradaisca** *v.* Aphrodisia. *adde ad vol. I. p. 743,20:* RECEPT. Sangall. I 62 remedium ad ficum corale . . .; herba fradaisca et herba piperis ipsius commiscis, cum vino bibat.]

fradulencia *v.* fraudulentia. **fradulenter** *v.* fraudulentus.

fraedum *v.* fredum.

***fraellus** (frage-), -i *m.* *(francog. vet.* fraiel *[v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 1889]; cf. angl.* frail *[v. The Oxford Dictionary of English Etymology. 1966. p. 374]; cf. et DuC. s. v.)* *fiscina – Korb:* CHART. Hans. 432 p. 145,21 (a. 1252) -us ficuum sive racemorum *(sc. debet pro teloneo)* II den. (*sim.* 434 de -gello parvo ficorum. 435 p. 151,14 -gellus ficuum magnus).

fraen- *v.* fren-. **fraequens** *v.* frequens.

Frafagitum *(pro nomine loci) v.* infra *et* *fagetum.

frafolium *v.* fragifolium. **fraga** *v.* 1. fragum.

***fraganarius,** -i *m.* (*orig. inc., ni ponitur pro* *braganarius *[v. ALMA IV. 1928. p. 83] vel cohaeret c.* frangere) *prodigus, ganeo – Verschwender, Prasser:* LEX Raet. Cur. 25,4,7 prodicus, hoc est -us, . . . testamentum facere potest.

***fraganum** (-gna-), -i *n.* *(orig. et sensu inc.)* *?vepres – ?Dornengestrüpp:* ALBERT. BEH. epist. 98 p. 395,5sq. demon . . . ipsum *(Fridericum imperatorem)* puniendum dedit, dum inter Pancracium et F-um (-nanum *var. l.*) sedit: flagellat pancracium et -um (-nanum *var. l.*) ledit *(cf. notam ed.).* *pro nomine loci: l.33.*

***fragaria, -ae** *f. vel* ***frasarium,** -i *n.* (*cf. francog.* fraisier; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 748sq. s. v.* fragum) *herba fragi – Erdbeerkraut, Walderdbeere (Fragaria vesca L.):* TRACT. de aegr. cur. p. 317,39 accipe . . . magnetam de campis, -sarium. WILH. CONG. chirurg. 382 cum succo -e. 1337 cime rubi, -e et vitis.

***fragator,** -oris *m.* (*contam. ex* refragator *et* frangere) *fractor, violator – einer der bricht, verletzt:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 46 cum de -bus (refragatoribus *var. l.*) iustitiae tanta contentio excrevisset, ut *eqs.*

***fragela** (freg-), -ae *f.* (frangere) *proscissio, exstirpatio – Umbrechung, Rodung:* CHART. Argent. I 96 (a. 1144) duodecim agros . . . addito agro uno per fre-am . . . concessimus. 108 abbas . . . et fratres eius terram quandam incultam . . . a canonicis ecclesie beate Marie . . . comparaverunt redditis illis pro fre-a tribus agris in Wickersheim marcha.

***fragelites** *subst. masc. plur.* (ὁ φραγελλίτης, *v. G. W. H. Lampe, A Patristic Greek Lexicon. 1961. p. 1489)* *qui flagellum portat – Geißelträger:* COMMEM. de casis Dei (ed. T. Tobler, Itin. Hieros. I. 1879. p. 301,9; s. IX.in.) in sancto sepulcro Domini presbyteri IX, . . . custodes, quos -es vocant, XIII.

***fragellus** *v.* *fraellus.

***fragenarius** (vr-), -i *m.* *(theod. vet.* phragener; *v. M. Lexer, Mittelhochdeutsches Handwb. II. 1876. p. 262)* *agoranomus, institor – (Klein-)Krämer, Höker (de re v. Dt. Rechtswb. X. p. 1013sq. s. v. Pfragner):* CONST. imp. II 439,9 (a. 1256) institores fungentes preciorum commercio necnon v-i sedentes in platea eadem lege fruantur. 439,10 nullus v-orum . . . quicquam conparet infra civitatem. REGISTR. Baiuv. B p. 363,27 -i *(sc. persolvunt)* bise dimid. scapfam, haberchern IV vierlinge (*sim.* p. 365,13). p. 364,12 Chunradus -us *(sc. persolvit)* de duobus fragenstet et dim. VI sol. X den. p. 420,2 quilibet -us *(sc. dabit)* V den.

fragenus *v.* fraxinus.

***fragido** *v.* *fracido. **fragidos** *v.* sphragis.

fragifolium (fraf-, fraxo-, -gef-) -i *n. vel* ***frassofolia,** -ae *f. acc. sg.:* -o: *p.447,3.4.* -a: *p.447,6.* *herba fragi – Erdbeer-*

kraut, Walderdbeere (Fragaria vesca L.): RECEPT. Lauresh. 4,75 frage-um. PRAECEPT. diaet. IV[a] 43 Iovis barba, pipinella, -xolio . . ., anetum manipulum I. RECEPT. Sangall. I 181 rodenapo radice manipulo I, . . . fraf-o similiter. 187 fraf-o, milfolio, de unaquaeque fasciculos II. PULVIS contra febr. p. 23,17 ˹frasso folia˺ (gloss.: erdbrama) m. I, origano m. I. TRACT. de aegr. cur. p. 154,7 herbas istas collige: . . . gamandriam, -um, eufrasiam.

fragilis, -e. *script.:* fla-: *l. 17. 39. 46.* freg-: ALDH. ad Acirc. 73,5 *(var. l.).* frig-: *l. 42.* fraci-: *l. 16.* -ll-: *l. 54. form.: abl. sg.* -e: *l. 40. 41. 42. dat. pl.* -is: *l. 52. superl.* -illimus: *l. 47.*

1 *proprie i. qui facile frangitur, rarus, tenuis – leicht brechend, zerbrechlich, brüchig, spröde, locker, dünn (subst. neutr.: l. 17):* COMPOS. Luc. T 17 est *(sc. adamas dicto modo tractatus)* . . . -cilis plus quam <vitrum>. GLOSS. psalt. Lunaelac. 89,10 sicut aranea fl-ia texuit, ita *eqs.* WALAHFR. hort. 112 -i de stirpe cucurbita surgens. HILDEG. phys. 2,2 p. 1211[C] calida aqua eos *(dentes)* -iores facit. 3,54 quia terra ante diluvium -is aut melmechte fuit, vinum non protulit. ALBERT. M. anim. 2,3,19 p. 127,41 'propter id, quod -is (frangibilis *edd. priores; p. 419b,35* ψαθυρός)' est aer subtilis et divisibilis multum, 'non sonat, nisi *eqs.*' IOH. AEGID. mus. 17,44 sambuca est genus ligni -is. *saepius. in imag.:* TRAD. Frising. 39 (a. 770) -is septam parietis ahimam *(sic)* fictili tecumine subpositam contueor. WALTH. SPIR. Christoph. I 29 hanc tibi Waltherus, prẹsul Baldrice, pusillus texuit exiguam -i subtemine telam. *al.* **2** *translate:* **a** *caducus, transitorius, temporalis – hinfällig, vergänglich, zeitlich:* PAUL. DIAC. carm. 4,1,6 -is captantur flamina laudis. WALAHFR. carm. 88,13 mille modis -em vexat sors aspera mundum. TRAD. Ratisb. 32 caduca et -is hominum generatio. POETA SAXO 3,530 qui *(Geroldus)* . . . finivit vitam -em sumpsitque perennem. DIPL. Loth. III. 54 p. 86,11 iuxta -em rerum temporalium conditionem. *saepe. subst. masc. i. q. mortalis – Sterblicher:* WALAHFR. Mamm. 19,24 fraudes . . . videntur . . ., te tantus -em quicquam ne laederet ignis. **b** *imbecillus, debilis, infirmus, enervis, labilis, insufficiens – schwach, schwächlich, gebrechlich, kraftlos, unzulänglich:* COLUMB. epist. 10,161 corpore quos *(morbos)* -i (fl- *var. l.)* patior tristique senecta. ARBEO Corb. 12 p. 200,5 in tam -e (-i *corr. m. al. 1 et sic 2*) sexu *(item de feminis:* p. 200,13 in tam -e [fri-e 2] sexu. EKKEH. IV. pict. Mog. 36 satanas . . . prior appropiat mulieri [gloss.: -iori visẹ]. DIPL. Loth. I. 146 p. 331,4 [spur.] -iori sexui, id est abbatisse et sanctimonialibus. IDUNG. PRUF. dial. 3,390 -es feminae. *saepius).* ALCUIN. epist. 111 p. 160,31 lac -i (fl- *var. l.)* congruit aetati. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 485,19 nihil de -illima, carnea, lutea, vitrea praesumentes inbecillitate. ORDO Illyr. (PL 138,1315[A]) me miserum -emque peccatorem. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,2 -es presso vix pulvere gressus signare. CHART. Aquens. 87 ex -i hominum memoria. *persaepe. subst. masc.:* HUGEB. Wynneb. 6 p. 110,31 -is et carnalibus lac et leniora ciborum *(sc. pandebat)*, id est *eqs.* RATHER. (?) Donat. 1,2 in -ioribus gloriosiora sepissime operatur *(sc. Deus).* IOCALIS 852 nemo procul iacere -llis saxum valet ingens. *al.*

fragilitas, -atis *f. script.:* frang-: *p. 448, 16. 18.* -ilti-: *p. 448, 18.* -ll-: *p. 448, 8. adde* BEDA hist. eccl. 4,27 p. 275,3 *(var. l.).* ANSELM. BIS. rhet. 1,16 p. 131,3. *usu plur: p. 448, 15. adde* CHART. Sangall. A 114. 195. CHART. Alsat. B 367 p. 232,9. TRAD. Frising. 522 p. 447,10. *confunditur c.* frugalitas: *p. 448, 34. 36. cf. p. 448, 30.*

1 *proprie (in imag.: l. 64) i. q. qualitas, natura fragilis – brüchige Beschaffenheit, Zerbrechlichkeit, Sprödigkeit:* THIETM. chron. 4,61 in baculi -e harundinei nil . . . confidens iustis suffragatoribus me peccatorem . . . committo. GESTA Camer. cont. II A 394,3 transisset rex inantea, nisi equis contraria esset terrae -s et hyemis asperitas. HILDEG. scivias 3,12 l. 94 ita quod . . . nec aqua furorem nec terra -em amplius ullam haberent (*sim.* l. 296). **2** *translate:* **a** *natura caduca, transitoria, temporalitas – Hinfälligkeit, Vergänglichkeit:* TRAD. Frising. 400[a] p. 341,35 (a. 818) ego . . . Andreas . . . episcopus consideravi huius vanis et -is seculi, ut *eqs.* MEDIC. var. (BullHistMed. 10. 1941. p. 35) frustra mortalium genus moritur, eger non occiditur, et mihi -s inputatur. CHART. Tirol. 1278 p. 315,20 quamdiu in hoc -is corpore sumus positi. CHART. Brixin. 150 p. 162,12 humane conditionis -s, que velut umbra transiens numquam in eodem statu permanet. *saepius.* **b** *imbecillitas, debilitas, infirmitas, insufficientia, vitium – Schwäche, Gebrechlichkeit, Unzulänglichkeit, Unvollkommenheit:* **α** *in univ.:* CONC. Merov. p. 56,14 pro carnis -e (-llitate, -em *var. l.)* uxorem habere. TRAD. Frising. 101 propter desidiam et -em nostram. CONC. Karol. A 39[B],24 praepediente ignorantia -is humanae. 56[A],39 secundum id, quod earundem *(sanctimonialium)* sexus -i congruit *(item de feminis:* OTTO FRISING. chron. 1,23 uxores . . . femineae . . . -is oblitae . . . arma sumpsere. *saepius).* AUREL. REOM. mus. 20,47 ut pro meis et corporis et anime -bus apud Iudicem pium intercedere digneris. CARM. Cantabr. A 18,13,2 non te frangat cupiditas nec te flectet -s (fran-, cupiditas *var. l.*). CHART. Stir. IV 561 ne pia facta hominum per humane -ngiltitatis memorie pereant. *persaepe. meton. de personis (de diabolo: l. 20):* EPIST. Wisig. 8 p. 670,19 clamitosa -s. LIBER diurn. 85 p. 104,12 ut pro meae -is inopia Christum . . . deprecemini. LULL. epist. 126 ut scires, quae circa -em meam . . . geruntur. HINCM. divort. praef. p. 113,24 quas *(turpitudines infirmitatum)* . . . diabolicẹ malignitatis calliditas humanae infligit -i. DIPL. Otton. II. 288[a] p. 337,10 Dei misericordia humanitatem nostre -is in tantam culminis excellentiam promovere dignatus *(sic)* est. *saepe.* **β** *in lusu verborum:* WOLFHER. Godeh. I 9 p. 174,26 quanto me talibus *(sc. honore)* condigniorem sinceritatis vestrae *(sc. ducis)* faciem intendendo consonat frugalitas, tanto reprobaciorem propria memet cordetenus intuendo resonat -s. **γ** *expressius i. q. aegritudo – Krankheit:* VITA Boniti 7 (MGMer. VI p. 122,19; s. VIII.) monens, ut . . . omnes ad ecclesiam convenirent et . . . aut tridui biduique ieiunium peragentes Domini misericordiam . . . exorarent; qui vero neutrum ˹(causa *add. 1.2*) -is (-e 3, frugalitatis *6a.b.7a.b.c*)˺ (infirmitatis causa *5b*) valebant explere decretum *eqs.* 31 p. 134,19 huius *(Boniti)* mortificationis vel -is (frugalitatis *var. l.*) mansuetudinem omnes, etsi forsitan imitari non possumus, saltim lacrimabiliter recordemur. DIPL. Conr. III. 222 p. 395,1 postquam Deo propicio nostram -em moderante ab expeditione Hierosolimitana reversi fuimus. **δ** *per euphemiam i. q. coinquinatio, pollutio – Befleckung, Pollution:* UDALR. CELL. consuet. 2,12 si tale quid ei *(sc. fratri)* contigit in nocte, quod nos verecunde -em appellamus, ante confessionem septem poenitentiales psalmos dixerit (*inde* WILH. HIRS. const. 1,43 p. 975[A]. CONSUET. Marb. 40). CONSUET. Marb. 41 propter sompniorum illusionem, que -s dicitur.

fragineus *v.* fraxineus. ***fraginus** *v.* *fracinus.

***fragio** (fraio, frago, fragro), -avi, -atum, -are. (fragium; *v. B. Löfstedt, Studien über die Sprache der langob. Gesetze. 1961. p. 313sqq.) laedere, rumpere, occidere – verletzen, töten:* EDICT. Roth. 315 si quis cervum domesticum, qui tempore suo rugire solit, -verit (frai-, placaverint, instringaverit *var. l.*), conponat domino eius solidus duodicem (*inde* LEG. Lang. p. 376,12 -verit [gloss.: id est occiderit 7; id est plagaverit *1.4*]. *cf.* gloss. cod. Cav. p. 654[a],18 -gaverit, id est leserit). LEG. Lang. p. 377,35 ut simile *(sc. animal),* quale in illa die fuit, quando -tum est, recipiat *dominus* ab ipso, cuius animal hoc fecit. gloss. cod. Cav. p. 653[a],21 aborsum *(sc. si vacca fecerit)*, id. si se -graverit.

fragitis *v.* sphragitis.

1. *fragium, -i *n. et* ***frago,** -inis *f.* (*cf. ThLL. s. v.* fragus) *plicatura cubiti – Ellenbeuge:* TRACT. de chirurg. 875 sub -e ˹vel -um˺ *(om. II*; sub fragare *I in marg.)*, id est sub plicatura cubiti, fasciam impone.

2. *?***fragium,** -i *n. (orig. et sensu inc.) ?de titulo libri:* Ps. HIPPOCR. progn. A praef. p. 86 Democritus morem exposuit in cubiculum diptitia eburnea conligata abentia (*sic pro* abentis), haecque in -a iscripta sunt.

***fraglamen** *v.* *fragramen. **1. fraglantia** *v.* 1. flagrantia.

2. fraglantia *v.* fragrantia. **1. fraglo** *v.* 1. flagro.

2. fraglo *v.* fragro.

fragmen, -inis *n. script.:* framen: *p. 449, 9.* fracm(en):

[Antony]

l.4.33. **I** *proprie:* **A** *strictius i. q. fragmentum – (Bruch-)Stück, Brocken, Splitter (sing. sensu collectivo: l.6.28):* **1** *in univ.:* EINH. (?) Marc. et Petr. II 62,3 fecit *(sc. iudex)* . . . adsertorem veri . . . vinctum volutari illis *(sc. vitri)* in -bus (frac- *var. l.*). FLOR. LUGD. carm. 28,76 pro rege est regulus, pro regno -a regni. SIGEH. Maxim. 31 submoto . . . pavimenti -e cryptam . . . repererunt *(sc. fratres).* CATAL. thes. Germ. 84,8 -a aurea et argentea. PETR. DAM. epist. 114 p. 300,10 mulier in Thebes -n (framen *var. l.*) molae de propugnaculo turris inmersit *(cf. Vulg. iud. 9,53). saepe.* **2** *de frusto panis:* **a** *gener.:* MILO carm. 1,6,4,370 monacho fer haec mandata iacenti, hauriat ut calicem cum missi -e panis. EKKEH. IV. bened. II 29 nil leve, nil vanum violet tot -a panum; fratrum fragmentis prope sit manus omnipotentis. *al. mica – Krümel:* VITA Annon. I 2,14 p. 489b,10 omnis impuritatis amica *(i. musca)* . . . illud . . ., quod raptu nefandissimo -n (fragmentum *2*; *sc. hostiae*) sustulerat, . . . patenae restituit. **b** *liturg. de eucharistia:* RADBERT. corp. Dom. 19 capit. p. 11 ut quid in sanguine Christi -n (fracmentum *var. l.*) corporis admiscetur (*item* 19,1 -n [fragmentum *var. l.*]). WALDO Anscar. 108,3 corporis ut -n sumpsit sacrique liquorem sanguinis. **3** *plur. i. q. reliquiae – Überreste:* **a** *ciborum:* ECBASIS capt. 161 multa . . . de magna creverunt -a cena (*sim.* 256). **b** *corporis fragilis:* HROTSV. Pel. 361 glebae sub cumulo conduntur -a sacra. 409 qui *(Christus)* . . . fecit splendescere signis -a constantis pro sese mortua testis (*sim.* Gong. 552). **B** *latius i. q. rima, fissura – Spalte, Riss (c. gen. inhaerentiae: l.28):* ALDH. virg. II 864 capisterium rimarum -e ruptum innovat *Benedictus*. CARM. Salisb. I 16,10 cumque diu populo spectanti -n apertum tempore nocturno veniens athleta virilis *(i. Anno episcopus)* fracturam compressit ovans, fuit integer ille *(murus).*

II *translate i. q. fractio – das (Zer-, Ab-)Brechen:* **A** *in univ.:* PAUL. ALBAR. carm. 12,18 gipsam . . . frac-e perdere. HERACLIUS I 12,10 nisi quaedam iunxeris illi *(plumbo)* tanquam pulverulas fornacis -e micas (*cf.* 12,13 lateris fragmenta). *ruina – Einsturz:* GESTA Bereng. 3,100 cadit hic cum -e muri, ille ruit fossus iaculo. **B** *de pane:* CARM. imag. 22a,9,16 cognitus est *(sc. Christus)* illis *(discipulis binis)* in primo -e panis (*sim.* HEINR. AUGUST. planct. 1342 visus discipulis aperitur -e panis).

***fragmentatim** *adv. minutatim, in fragmenta – in Stücke:* PAUL. FULD. Erh. 2,8 quis . . . vel -m non potius collisum quam totum inventurum se crederet *(sc. ministrum, qui in fontem ceciderat).*

fragmentum, -i *n. script.:* fracm-: *l. 19. 57. 69. p. 450,2. ?*fragum: *l.54. fragmen – (Bruch-)Stück, Brocken, Splitter:* **1** *in univ.:* ANNAL. regni Franc. a. 824 p. 167,1 ingens -um ex glacie simul cum grandine decidisse narratur (*inde* ANNAL. Quedl. a. 824). THEOPH. sched. 3,95 p. 170,31 pulvis de -is christalli. RUP. TUIT. inc. 8 p. 450,10 ruinosi . . . -a oppidi. CHART. Argent. I 616,76 forme delebuntur et frangentur -aque monetario reddantur. *al. v. et l.35. fort. huc spectat:* TRACT. de caus. mul. 78 digito cognoscis . . ., aut si est febris et frigus . . . aut sicut fragum in ipsa *(matrice)* remanet. **2** *de frusto panis:* **a** *gener.:* IONAS BOB. Columb. 1,11 p. 171,4 cumque iam duodecimus transisset dies nec quicquam panis -is (-i, frac-i, -um *var. l.*) remansisset. *v. et l.13. mica – Krümel: v. l.16.* **b** *liturg. de eucharistia: v. l.19.* **3** *plur. i. q. reliquiae – Überreste:* **a** *ciborum:* ALDH. epist. 4 p. 484,11 -a ferculorum et reliquias epularum . . . porcis proiciunt *Demetarum sacerdotes.* WETT. Gall. 11 p. 263,12 ursus de monte adiit ac -a *(sc. piscium)* decerpsit (*inde* WALAHFR. Gall. 1,11 p. 293,15 descendens ursus de monte micas et -a, quae convivantibus deciderunt, caute legebat). STATUT. ord. Teut. p. 42,11 -a . . . mensarum distribuantur pauperibus (*sim.* CHART. Argent. I 391 omnia -a pauperibus . . . post prandium petentibus erogentur). *al. in imag. et alleg. (in titulo libri: l.69):* OTTO SANBLAS. chron. 40 p. 65,10 Humbertus Mediolanensis librum, qui sic intitulatur: 'frac-a (-a *2*) celestis mense' . . . conscripsit. CAES. HEIST. hom. exc. 141 -a sunt memoria digna virtutum exempla . . .; cophini sunt libri vel cartule, in quibus illa colliguntur; ego . . . duodecim sportellas implevi ex -is huiusmodi Dialogum ex eis conficiendo duodecim distinccionum. SUMMA dict. Saxon. 1 p. 210,11 si quid scirem collectum ex frac-is et exemplaribus litterarum eius *(episcopi)*, que ex ipsius mense habundancia ad reficiendam famem mee inopie ceciderunt. **b** *corporis fragilis:* HROTSV. Cal. 9,11 quae insania te decepit, ut castis praesumeres -is *(sc. Drusianae)* alicuius iniuriam conferre dehonestatis?

1. *?****frago,** -onis *subst.* (*sensu et orig. inc. ni i. q.* fragum) *herba quaedam – eine Pflanze:* TRACT. de aegr. cur. p. 331, 30 ad idem *(sc. rupturam)* accipe radicem buxi et radicem -is et pistilabis.

2. frago *v.* frango. **3. *frago** *v.* 1.*fragium.

4.*frago *v.* *fragio.

1. fragor, -oris *m. (f.: l.23.25.26) gen. sg.* -es: *l.25.* **1** *praevalente notione frangendi i. q. furor, violentia (ventorum) – das Wüten, Toben (der Winde), Sturmesgewalt:* WALTHARIUS 1002 contempnens *(sc. aesculus)* omnes ventorum immota -es (gloss. cod. I: chrademe). THIETM. chron. 7,57 inmensus . . . -r silvas concutiens vias omnes nimis occupabat. *al.* **2** *crepitus, strepitus, sonitus, tumultus – das Krachen, (lautes) Geräusch, Lärm, Getöse:* VITA Arnulfi 15 remociora a -bus (frigoribus *B2a* [app. MGMer. VII p. 787]) vulgi expetiit loca. IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 188,9 -r exorta (exortus *var. l.*). 2,2 p. 233,9 quo *(sc. fluvii)* -e auditu custos molini . . . ad molinum pergit, ut videret, si tantae (tanti *var. l.*) -es moles . . . damna generaret. AETHICUS p. 97,7 eam -em conmixtim cum rumore tonitrui secerpta (secerptam *L2*). WIDUK. gest. 1,9 p. 17,3 armorum. PAUL. FULD. Erh. 2,7 (5) cum sanabatur mulier, tanto cum -e manus resiluit, ut *eqs.* WILLIR. cant. 2,11 p. 77,12 imbris. RUP. TUIT. trin. epist. dedic. 99 multiplicante cantilenam turba vocalis -r invalescebat. *saepe.*

2. fragor, -ari. *(cf. ThLL. et Lexicon Latinitatis Nederlandicae Medii Aevi s. v.) refragari, resistere – sich entgegenstellen:* DIPL. Loth. I. 114 p. 264,24 quatenus donatio . . . firma nulloque -ante aut contradicente permaneret.

3. fragor, -ari *v.* suffragor.

fragosus, -a, -um. **1** *asper – rau:* UFFING. Ida 1,6 -a seculi obstacula fidei thorace quasi tuta carina tranavit. **2** *tumultuosus – geräuschvoll, lärmig:* ALCUIN. epist. 159 p. 257,26 quasi de -is tempestatum locis in portum placidae quietis revolavit *animus.*

*?****fragra** (fla-), -ae *f. (cf. francog. vet.* flair, flaire *[v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 746a])* *fragrantia, integritas, moralitas – 'Geruch', Untadeligkeit, Sittsamkeit:* DHUODA lib. man. 4,8,113 ama, iuvenis, castitatem: fl-am *(?an corrupt. ex* flagrans; nam gratia *P)* nitens magnam tenebis odorem.

***fragramen** (-gla-), -inis *n.* (fragrare) *halitus fragrantiae – Duft:* COD. Udalr. 282,24 (carm.) nardus odorifera spirans fragl-a vera, virgo Dei.

fragrantia (fla-, -gla-, -cia), -ae *f. suavis odor (fortis) – (starker) Wohlgeruch, Duft:* **1** *proprie:* RADBERT. corp. Dom. 21,122 patriarcha *(i. Iacob)* sensit in filio fl-am (fragl-am, flagl-am, -am *var. l.; cf. Vulg. gen. 27,27* vestimentorum illius fl-am) huius mysterii. GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l. 99 sanctum corpus, cum ad lavandum . . . denudatum fuisset, suavi odoris -a (fl-, fragl-, fl-cia, -lancia *var. l.*) nares omnium . . . replevit *(item de corpore sacro:* CAES. HEIST. Elis. II 4 p. 386,26 tanta fragl-a . . . de sacro corpore efferbuit, ut *eqs. al.).* FROWIN. explan. 4,4 l. 502 quod *(lilium)* . . . et caelum et terram virtute potentis flagl-ae replevit. ALBERT. M. veget. 6,77 calamus aromaticus . . . aromaticus . . . dicitur propter odoris eius nimiam -am. *persaepe.* **2** *in imag. et translate i. q. celebritas, bona fama, praestantia – 'Geruch', guter Ruf, Vortrefflichkeit:* VITA Cunib. C 4 p. 366,6 tota eius vita morum -lancia . . . efferbuit. WALO epist. 2 (MGStud. X. 1995. p. 59,9) te *(sc. archiepiscopum)* quadam opinionis meae fragl-a (-a *var. l.*) . . . inductum, ut *eqs.* EPIST. Reinh. 11tit. areole aromatum virtutum fragl-a suave redolenti sancto sororum conventui. CHART. Pruss. I 98 (epist. papae) fidelium venusta plantatio . . . odorum -a, que ad sedem apostolicam inde pervenit . . ., nos . . . sollicitat, ut ipsam . . . foveamus. CHART. Bern. III 100 (dipl. Rud. Habsb.) nos floridum ordinem fratrum predicatorum pro celi-

bis vite sue -cia . . . amplectantes *eqs. al.*

1. fragro (fla-, -glo), -avi, -atum, -are. *script.* franglans: *l.14. depon.: l.15. usu trans.: l.22.32.*

1 *intrans. i. q. (red)olere – riechen, duften (fere de odore suavi, de foetore: l.7; saepius accedente abl. vel rarius acc., e. g. l.12.14.17):* **a** *proprie:* RECEPT. Lauresh. 228 capit. p. 85 ad eos, quibus flatus male fl-at. BREV. NOTIT. p. A 4,19 presbiter . . . magnum odorem mirifice suavitatis . . . sensit fl-are (flaglare *var. l.*). ALTFR. Liutg. 1,32 defunctus est . . . et . . . mirifice fl-ans . . . sepultus est. MILO carm. 3,4,2,1088 pistice -lavit nardus detecto alabaustro. CARM. Bur. 165,2,1 odor eius *(puellae)* oris -lans lilium. *saepe.* **b** *in imag. et translate de morum famaeque excellentia:* ALDH. virg. II 1927 inclita haec *(Agna)* fuerat fl-ans (-lans, -nglans *var. l.*) virtute pudoris. DHUODA lib. man. 5,1,123 dinoscitur *(sc. vir eruditus)* -ari (fl-ari *P*) suave. HELM. chron. 66 p. 123,31 pectus sacerdotis misericordia refertum suavissimo -labat (fl-bat *var. l.*) odore. CHART. Altenberg. 52 p. 39,25 virtutum eorum *(fratrum Bergensis coenobii)* bene -lans opinio. *saepe. v. et p. 298,33. cf. p.450,46.* **2** *trans. i. q. odorari, olfacere – riechen(d wahrnehmen):* HUGEB. Wynneb. 10 illi *(homines)* intrantes *(sc. in ecclesiam)* non potuerant cognoscere neque fl-are (-lare *var. l.; sc. suavissimi odoris nectar*).

adi. **1. fragrans,** -antis. *bene olens – wohlriechend:* ERMENR. Sval. 10 p. 162,11 refocilati . . . ex odore -lanti (fl-i, -i *var. l.*) . . . resumpsimus spiritum. CARM. Cantabr. A 27,2,4 herbe . . . fl-es *(ex* flagl-es *corr. V).* ODO MAGD. herb. 1343 superare . . . -es violas . . . odore. SALOM. II. epist. 24 p. 409,27 opinio . . . virtutum in vobis redolentium more fl-issimorum aromatum. REIN. ALEM. phagifac. 248 musto -ior (fl- *var. l.; sc. Bacchus*). *saepius.*

2. fragratus, -a, -um. *fragrantia repletus – von Duft erfüllt: v. p. 318,68.*

adv. **fragranter.** *fere i. q. suaviter, fortiter – etwa: süß, intensiv:* VITA Leod. 2,128 focis cum tura calent . . ., depromunt nitidum fl-r odorem. 2,212 sidera pulsant laudes turiferae nitido fl-r odore. EPIST. Teg. II 95 p. 126,13 virtutum vestrarum -lantissime redolens odor nostram copiosius respersit audientiam.

2. *fragro *v.* *fragio.

***fragula** (frang-), -ae *f.* (fragum; *ital.* fragola) *herba fragi – Erdbeerkraut, Walderdbeere (Fragaria vesca L.):* TRACT. de aegr. cur. p. 153,48 collige succum herbarum, api . . ., -e, pimpinelle *eqs.* TRACT. de chirurg. 221 -ngula (-a *var. l.*), pentafilon.

***fragulus,** -a, -um. (frangere, *ital.* fraolo *[v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. III. p. 1707b])* *putridus, putrefactus – faulig, verfault:* WILH. SALIC. chirurg. 1,31 p. 314B corrumpit *(sc. apostema)* quandoque ultimum os digiti et quandoque interficit illud, et vocatur os laicis os -um.

1. fragum, -i *n. vel raro (l.56.58)* **fraga,** -ae *f.* *?nom. sg.* fracis: *l.55. adde* BOTAN. Sangall. 22,1. *ibid. al.* *gen. sg.* frace: *l.56.*

1 *Fragaria vesca (L.) – Erdbeerkraut, Walderdbeere:* **a** *de herba:* BOTAN. Sangall. 22capit. nomen herba -cis *(v. comm. ed. p. 305).* 53 herba vimentilla, herba -ce *(v. comm. ed. p. 420)* . . ., de istas totas collegis de unaquisque manipulos III. *al.* RECEPT. Sangall. II 62 ad splenis dolorem; herbe -e sucum ex melle et vino ieiunus bibat. **b** *de fructu:* VITA Liutb. 22 epularum eius deliciae in -is ac pomis agrestibus maxime fuere. ECBASIS capt. 1025 ponantur . . . persica cum cerasis quectonia mixtaque -is. CHRON. Pol. 2,49 duae mulieres -a per devia legentes. *al.* **2** *latius i. q. baca silvestris, Rubus (Idaeus) L. – Wald-, Brom-, Himbeere:* WILH. HIRS. const. 1,10 pro signo -orum . . . vellicantem moros simula, sciendumque est omnia nigri rubeique coloris -a unumque idemque signum habere, excepto quod *eqs.* ANNAL. Basil. a. 1276 p. 200,22 -a, quae hymper vocantur, et botros commedi in assumptione Virginis beatae.

[2. fragum *v.* fragmentum.]

***fragumen,** -inis *n.* (frangere) *dat.* -e: *p.452,1. fragor, strepitus – Lärm, Getöse:* TRAD. Ratisb. 278 (c. 1006) quidam . . . nomine Vuarmun<t> suum . . . filium tempestuoso -e sęculi renuntiantem . . . ad servitium s. Emmerammi obtulit.

***fraida** (faida, fradia), -ae *f.* (*cf. theod. vet.* freidi) *fuga – Flucht:* EDICT. Roth. 275 si mancipium alienum refugium post alium fecerit, id est ˹in -a˺ (infraida *3.10*, infradia *8*, in faida *6.12*, in casa alterius fecerit *add. 11*) *eqs.* (*inde* LEG. Lang. p. 371,16 in -a [fa- *1.2.3.5*; gloss. codd. 4.7.8: hoc est propter aliquam offensionem]. *cf.* gloss. cod. Matr. p. 652a,22 infraida, id est refugium. gloss. cod. Cav. p. 654a,54 infaida, id est apud alienum refugium. gloss. cod. Vat. p. 654b,54 infraida, refugium apud alium).

1. framea, -ae *f.* *metr.* frā-: *l. 17.* **1** *gladius, ensis – Schwert:* **a** *proprie:* DICUIL epist. cens. (Cod. Paris. N. A. 1645 f. 14v; c. 818) mucro -a rumphea sinonyma. WALTHARIUS 1016 in -a (gloss. cod. I: gladio) . . . confisus . . . invasit Eleuthrin. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,224 antea suppositum quam -a sanguine collum imbueret *eqs.* ADEMAR. hist. 3,22 l. 70 satrape Grecorum monumentum eius *(Nikefori imperatoris)* egerentes ˹diverberatum cadaver -is reperiunt˺ (confossum gladiis corpus reppererunt *rec. β*). *al. v. et l.26.* **b** *in imag. et alleg.:* EPIST. Lang. 20 p. 714,25 ut . . . prava et inaudita temeritas canonicae correptionis -a abscidatur. HRABAN. univ. 20,6 p. 537C -a significat vindictam in insontem prolata. SPEC. virg. 2,331 ut quoquomodo -am divinę ultionis in clericum strictam mitigaret *(sc. virgo Christi). al.* **2** *lancea – Lanze:* HRABAN. univ. 20,6 p. 537B -a . . . synonymum nomen est significans sive hastam sive gladium sive quaelibet arma. *fort. huc spectat:* EGBERT. fec. rat. 1,1750 gens *(sc. Francigenorum)* inimica Deo . . . iurat per -am atque crucem, per viscera Christi *(?refertur ad Vulg. Ioh. 19,34).* **3** *telum – Waffe: v. l.26.*

2. *framea, -ae *f.* (*cf. angl.* frame) *trabes – Balken (plur. i. q. structura – Gerüst):* TRACT. Micrer. p. 92,42 in -is altaris.

***frameatus,** -a, -um. *frameis instructus, telis horrens – wohlgerüstet, waffenstarrend:* GERHOH. psalm. 34,3 p. 335,7 ita ut civitatem contrariam . . . undique circumfuso et effuso exercitu -o concludas. *Antony*

[frameria *v.* *fraveria.]

***francharium** (-her-), -i *n.* (2. *francus, *cf. francog. vet.* franchar[t]; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 759a, sed cf. adn. 17; cf. DuC. s. v.* francarium) *mensura capax XXXVIII librarum – Hohlmaß von 38 Pfund:* REGISTR. Maxim. p. 142, 18 solvit quartarium duo -eria frumenti et IV avene. CHART. Lux. II 156 p. 174,19 quilibet burgensium debet . . . de viginti -is bladi unum.

***franchisia** (-nkytia, -nquesa, -ci- *sim.*), -ae *f.* *(cf. francog.* franchise; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 757a et Stotz, Handb. 2,VI. § 48.2 et D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 476sq.)* **1** *de bono viri franci q. d. i. q. praedium hominis liberi, alodis libera, propria – freies Gut, Eigengut:* DIPL. Karoli M. 309 (spur. s. X.) dono . . . curticellam . . . et illas -quesas et castrum. ACTA reg. Burgund. 34 p. 146,16 ut omnia, quae ad monasterium . . . videntur pertinere, aut sint de fisco regali . . . vel de potestate comitali sive de -a (-cia *var. l.*), . . . regali defendantur potestate. *al.* **2** *de statu libertatis, immunitatis:* **a** *districtus immunitatis – Bannbezirk, 'Freiheit', 'Freiung':* CHART. Lamb. Leod. 622 p. 188,17 (a. 1268) infra libertatem seu -cisiam . . . oppidi et extra. **b** *ius libere eundi et redeundi – 'Freizügigkeit' (de re v. LexMA. IV. p. 907sq.):* DIPL. Karoli M. 278 p. 414,8 (spur. post 1154) ut queant *(sc. servitores religiosorum)* ire et venire in omni -a et libertate in omni nostro regno. CHART. ord. Teut. 8 p. 9,21 (dipl. spur.) dono *(sc. rex)* . . . -am . . . intrandi et exeundi, vendendi et emendi per totum regnum Ierosolimitanum. 34 (dipl.; spur.?) dono *(sc. rex)* . . . ista: elemosinam et veterem -am per totum regnum Cipri, quomodo *eqs.* INNOC. IV. registr. A 612 p. 434,39 hominibus dare -kytiam. **3** *exemptio, liberatio, privilegium – Herausnahme, Befreiung, Privileg (de re v. LexMA. II. p. 1741sqq. et IV. p. 896sqq.):* **a** *spectat ad institutiones:* ACTA imp. Stumpf 530 p. 745,17 (a. 1195) confirmamus . . . omnes libertates atque -tias et universa beneficia, quę in eisdem continentur privilegiis. ACTA imp. Winkelm. I 330 p. 294,7 monasterio super . . . iustis possessionibus, liberta-

tibus, -cisiis et aliis omnibus bonis suis . . . a nullo volumus . . . gravamen <inferri>. 429 p. 366,39 manutenebimus civitatem . . . cum possessionibus et tenutis . . ., in personis et rebus intus et extra, in -tia et libertate (*item* 430 p. 368,3). CHART. Ital. Ficker 433 p. 444,27 libertates et -kitias, quibus tam . . . comune et universitas, quam homines . . . civitatis usi sunt . . ., confirmantes. *al.* **b** *spectat ad personas privatas:* CHART. Ital. Ficker 200 p. 254,21 (a. 1198) -tiam tenebo *(sc. civis)*, sicut scripta est . . . in brevi consulum. ACTA imp. Winkelm. I 659 retento iure Arelatensis ecclesie . . . et libertate seu -cisia militum et proborum hominum. ACTA imp. Böhmer 307 p. 273,7 concedimus hominibus . . . castri . . . intus et extra libertates, consuetudines atque -as. *al.*

***franchisius** (-ces-), -a, -um. (*franchisia) *immunis – abgabenfrei:* CHART. ord. Teut. 31 (a. 1195) dono *(sc. comes)* . . . eisdem *(fratribus)* duas carrucatas terre apud Sedinum -cesias (43).

***franchitas,** -atis *f.* *(prov.* franquetat; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 759a et Stotz, Handb. 2,VI. § 50.1) libertas, immunitas – Befreiung, 'Freiheit' (spectat ad servitia, vectigalia sim.):* CHART. Ital. Ficker 244 p. 291,47sq. (a. 1210) quod . . . consul . . . accipiat ab una persona . . . VI den. *(sc. pro tributo solvendo)* . . . et faciat fieri instrumentum -is; et si dominus accipere noluerit dictam partem, consul cogat eum ad dandam -em ipsi homini, ita quod det et ipse accipiat partem illam. p. 292,4 instrumenta . . . de -e et absolutione hominitium et servitiorum. *ibid. al.*

***franchus** *v.* 2. *francus.

***francidicus,** -i *m.* (Francus *et* dicere) *ales quaedam fabulosa 'France, dic' pronuntians – sagenhafter Vogel, der 'bete, Franke' sang:* CHRON. Albr. a. 802 p. 721,30 avem previam prius incognitam primus instituit *Karolus* ab eo, quod *(sc. 'France, dic')* fuerat elocuta, -um appellari *(cf. notam ed.).*

***Francigena,** -ae *m. vel* ***Francigenus,** -i *m.* (Francia *et* -γενής; *v. Stotz, Handb. 2,VI. § 154.7)* *script.:* -nsi-: *l.62.* -iena: *l.62.64.* -gin(a): *l.64.* **1** *subst. i. qui in regno Francorum, Francia, Gallia natus est, habitat, qui originem Francam habet, a Francorum genere oriundus est, Francus – einer der im Frankenreich, in Franzien, Gallien gebürtig, wohnhaft ist, einer der fränkischstämmig ist, Franke:* **a** *strictius de membris gentis vel regni Francorum (fere ante a. 843; aliter e. g. l. 45):* IOH. DIAC. cen. 3,3,2 letabatur imperator Karolus cum -is poetis, cum Gallis bibentibus. CARM. Scot. I 8,3,2 o vos -ae, sumite Scottigenam. DIPL. Otton. I. 82 p. 161,36 (spur.) rex Lothariensium et -um *(cf. U. Nonn, DtArch. 31. 1975. p. 550sq.).* GREG. VII. registr. 8,21 p. 554,7 omnes . . . -as a iuramento fidelitatis, quam illi *(sc. Childerico IV. regi)* fecerant, absolvit *(sc. papa).* VITA Serv. 24 p. 91,5 decus . . . nominis tanti *(i. imperatoris)* a -is in Theutonicos . . . transvexit *Otto I. saepe.* *de incolis ducatus Franconiae ('Herzogtum Franken'):* VITA Reginsw. 14 sanctae virgunculae parentes nativa habitatione Norici . . . revisa . . . -is dorsum dederunt (*cf.* 3 locus in Australis Franciae partibus, quae membrum Germaniae dicitur, in territorio . . . Herbipolitanae ecclesiae). **b** *latius de Francis Gallicis* (*def.:* FRUTOLF. chron. p. 116,12 hi *[Franci]* . . ., qui Teutonicis commixti sunt, proprio vocabulo Franci, qui . . . a Gallis sunt progeniti, -ae sunt appellati): BRUNO MAGD. bell. 36 p. 38,24 ille *(dux Pictavorum)* tantas -arum, Normannorum vel Aquitanorum virtutes inter se et illum *(regem)* esse respondit, ut *eqs.* HELM. chron. 59 p. 115,12 quid dicam de Teutonicorum exercitu, cum et . . . Parisiorum rex et omnis -arum (-sienarum *a. corr. 1*) virtus in id ipsum aspiraverint? OLIV. hist. Dam. 31 p. 223,5 composicionem acceptandam . . . rex et -e (-ine, -iene, Francie *var. l.*) et comes Cestrie cum capitaneis Teutonicorum censuerunt. *saepe.* *adde:* EKKEH. URAUG. chron. a. 1095 p. 140,4 (ed. Schmale) -is occidentalibus . . . persuaderi poterat sua rura relinquere (*cf. infra p. 140,19* orientalibus . . . Francis). *de Normannis:* LIGURINUS 1,698 viri *(i. Robertus Guiscardus et Rogerus)* . . . omnes -as, quos . . . novitatis amor . . . ad premia magna vocavit, adsciscunt. **2** *adi. (usu attrib.):* MUS. ENCHIR. app. A I[tit.] incipit Inchiriadon Uchubaldi -ae (francigenerae *var. l.*). GESTA Bereng. 1,16 -am fateor Karolum prenomine Magnum. EPITAPH. var. II 111,5 Gerbertus . . . -a. IOH. ELNON. Rictr. 1,359 diligitur . . . -a a quodam . . . viro. WIPO gest. 29 cuius *(regis Burgundiae)* regnum comes Uodo -a . . . invasit. HIST. de exp. Frid. imp. p. 10,27 qui *(abbas Clarevallensis)* . . . -a et Teutonicę linguę ignarus *eqs.* CHART. Bern. II 189 testes sunt . . . Petrus -a de Pont *eqs.* CHRON. reg. a. 1161 p. 108,39 reges Hispanus, . . . -a et Anglicus. *al.*

***Francigenus,** -a, -um. *script.* -gin(us): *l.25.* **1** *de hominibus, gentibus sim. i. q. a Francorum genere oriundus, Francus – fränkischstämmig, Franken-:* CARM. Cent. 92,28 germine . . . tuo *(sc. Karoli)* tali mereantur adesse reges -o, hoc petimus, populo. CARM. de Bened. 154 Christi docmata pandens -is turbis, quas audax Gallia gygnit. CHRON. Cosmae cont. II a. 1147 adhortatus est *Bernhardus* regem Franciae . . . omnesque -as gentes . . . ire Ierusalem. *al.* *de transalpinis i. q. Germanus – deutsch:* FROUM. carm. 20,26 cum senibus fit concursus populi . . ., qui gaudent patriam te *(sc. ducem)* remeare tuam; -i cives spectant te. **2** *de rebus i. q. Francicus – fränkisch, 'französisch' (de pago Franconia ['Franken'] q. d.: l.21):* **a** *in univ.:* WOLFHARD. Waldb. 1,18 p. 180,14 mulier quaedam -o tellure exposita *(v. notam ed.).* HIST. Walar. 4 (MGScript. XV p. 695,8) dux Hugo gubernabat . . . partem -ae patriae. CHART. Hans. 13 concedo *(sc. rex)*, ut homines Colonienses vendant vinum suum ad forum, quo venditur vinum -inum. *in lusu verborum:* FRUTOLF. chron. p. 176,61 (add. E1.4.5.10) hec *(sc. Saxonum)* stirps -am regni dum strinxit habenam, Romae sceptrigenos Karolos dedit. **b** via -a *sim. ('Frankenstraße'; de re v. LexMA. VIII. p. 1610sq.):* DONIZO Mathild. 2,227 per stratam . . . -am. **c** terra -a *('französische Erde'): de specie quadam pulveris fort. i. q. gummi tragacanthae, pulvis astragali – viell.: Tragant(gummi, -pulver):* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 383,27 est et alia *(sc. species tragacanthi)*, quod fertur a Gallia et dicitur terra -a. TRACT. de aegr. cur. p. 340,36 vetonicam, rosas, terram -am, armillos . . . pulveriza.

***franciloquus,** -a, -um. (Francus *et* loqui) *qui linguam Francam sonat, Gallicus – Französisch klingend, Gallisch:* RATHER. prael. 1,7 l. 156 quae *(herba)* . . . -o *(ex* franciloquio *corr. V)* dicitur 'radix' sermone. Ursm. 8 (PL 136,351B) quae *(infirmitas)* ⌞sermone -o⌟ *(codd. [MGMer. VI p. 459 adn. 3; v. et p. 451 adn. 4]; cf. et F. Dolbeau, Hagiologia 3. 2005. p. 193 adn. 43;* sermone Gallico *edd.;* vulgo ANSO Ursm. 6 [MGMer. VI p. 459,17]) dicitur guttreria.

francisca, -ae *f.* *securis (Francorum), bipennis – (fränkisches) Beil, Doppelaxt, 'Franziska' (de re v. Hoops, RGA 2IX. p. 470sqq.):* LIBER hist. Franc. 10 p. 252,28 elevata bipenne, quod est -a (*inde* HINCM. Remig. 11 p. 292,28). EBO BAMB. Ott. 3,18 post tergum . . . assistens *custos* eius *(Adalberti)* sanctum verticem -a . . . appeciit *eqs.* 3,19 p. 127,18 Adalbertus . . . -am barbari manibus eripit. CHART. Biel. 4,13 de herwede datur optimus equus, . . . -a vel lancea. *al.*

franciscus, -a, -um. *Francus – fränkisch:* TRAD. Frising. 338 (a. 815) pro censum omni anno decem argenti ⌞solidos -os⌟ *(cf. Hoops, RGA 2XX. p. 348b)* dari.

***francisia** *v.* *franchisia.

***francito** (-nki-), -are. (*francare) *privilegio, libertate, franchisia q. d. instruere – mit einem Privileg, einer Freiheit versehen:* COD. Wang. Trident. 33 (a. 1214) ipse *(episcopus)* vult -kitare . . . ospitalem.

***franco,** -avi, -atum, -are. *(ital.* francare, *cf. francog.* franchir; *v. Stotz, Handb. 2,VI. § 101.10)* *liberare – befreien:* SALIMB. chron. p. 516,21 hec *(Liviensis)* civitas totam -asset Romagnolam a Bononiensibus, qui occupaverant eam, nisi *eqs.*

subst. **francatus,** -i *m.* *libertus, manumissus – Freigelassener, Freier:* CHART. Frising. 206 p. 212,16sq. (a. 1261) cum omnibus servis, masnatis et famulis . . . et manumissis sive -is, siqui manumissi vel -i sint sive liberti supersunt.

***franconicus,** -a, -um. mansus -us *i. q. hoba magna – fränkische, 'große' Hufe, Waldhufe (de mensura agrorum in Silesia adhibita; de re v. Hoops, RGA 2XVIII. p. 21; ellipt.: p. 455, 2):* CHART. Sil. D II 87 (a. 1234) de tribus milibus mansorum -orum in territorio Velensi sitis *eqs.* III 48 de

[Pörnbacher]

quolibet manso -o. 60 p. 51,21sqq. donamus *(sc. duces)* centum mansos et quinquaginta -os sitos in hiis tribus villis . . .: *eqs.* 565 p. 355,27 addimus *(sc. dux)* . . . ad eandem civitatem quinquaginta mansos -os. *ibid. saepe.*

1. Francus, -i *m.* *de nummo (incerti valoris) i. q. moneta Francorum – 'Franken':* DIPL. Karoli M. 286 p. 420,2 (spur. c. 1127/29 *[cf. DtArch. 44. 1988. p. 573]*) quos *(nummos)* beati Dionysii -os proinde vocari volo.

2. *francus (-ch-), -a, -um. (Francus; *cf. Meyer-Lübke, REW*[3] *nr. 3483*) *gen. pl.* -cium: *l. 58.* **1** *adi. i. q. liber, ingenuus, immunis – frei, ungebunden (cf. LexMA. IV. p. 896sqq. s. v. 'Freiheit, Freie'):* **a** *de hominibus:* **α** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 15,6 si quis -am (-us *var. l.*) filiastram suam . . . dederit viro ingenuo. 58,8 qui *(servi)* -as feminas accipiunt. *saepe. fort. huc spectat: vol. III. p. 57,9.* **β** *spectat ad servitia, vectigalia sim. i. q. (a censu et praestatione) immunis – frei von Abgaben, Leistungen:* CHART. Lamb. Leod. 83 p. 131,5 (a. 1203) ab hac possessione excipitur -a . . . castri familia, que . . . ecclesie nostre . . . possidenda relinquitur. CHART. Ital. Ficker 244 p. 292,7 quicumque venerit ad hanc civitatem cum pace, veniat salvus et securus et sit -us . . ., si fuerit extra nostram iurisdictionem, et non faciat alia servitia communi . . ., nisi *eqs.* ANNAL. Ianuens. II p. 145,20 quod Ianuenses in toto regno Scicilie -hi essent. *saepe.* **γ** homo -us *i. q. homo liber – Freier:* CAPIT. reg. Franc. 15,7 si -us homo acceperit mulierem et sperat, quod ingenua sit. 273,34 p. 325,38 de illis -is hominibus, qui censum regium de suo capite . . . debebant, qui . . . seipsos ad servitium vendiderunt. DIPL. Karoli III. 148 p. 239,26 homines . . . ecclesie tam ingenuos quam servos vel -hos super terram ipsius *(episcopi)* conmanentes. CHART. Lux. II 223 p. 240,6 milites burgenses et -i homines de predicto castro . . . mihi *(sc. comiti)* . . . tenentur facere fidelitatem. *saepe. v. et vol. III. p. 1086,15. fort. huc spectat:* LEX Ribv. 20,3 si servus homini regio aut ecclesiastico vel -o hoc fecerit, . . . tres solid. conponat. 23 si servus homini -o aut Ribvario osso fregerit *eqs.*; si . . . regio aut ecclesiastico homini hoc fecerit *eqs. (cf. notam ed. p. 141sq.).* 61,1.8. *ibid. al.* **b** *de rebus:* **α** *spectat ad praedia sim. ('Frei-', 'Eigen-'):* CHART. Lamb. Leod. 273 p. 347,11sqq. (a. 1235) non liceat ibidem *(sc. in villa militis)* homines et burgenses meos . . . neque etiam homines de franches villes meis *(sc. comitis)* retineri ad commorandum, . . . nec etiam homines de -his villis suis *(sc. episcopi).* CHART. Bern. II 235 p. 248,26 concessimus *(sc. comes)* illustri viro . . . in merum ligium et -um allodium castrum nostrum. CHART. Lux. IV 78 p. 118,8 quibus *(libris)* solutis ego *(sc. miles)* ipsis *(sc. comitibus)* in puro et -o allodio resignare debeo decem libratas terre. 293 p. 399,37 in feodum -um et liberum. **β** *spectat ad scabinatum:* WILH. ANDR. chron. 78 p. 714,7 in -o scabinatu. **γ** *spectat ad civitatem ('freie Reichsstadt') i. q. privilegiis praeditus – mit Privilegien ausgestattet:* RICHER. SENON. gest. 4,6 p. 302,40 Scelestat . . ., que antea parvissima villa erat, -am fecit *praefectus.* **δ** *spectat ad institutiones ecclesiasticas:* CONST. imp. II 401,3 faciebat *imperator* easdem *(sc. regni Siciliae et Apuliae)* ecclesias liberas, -as et immunes omni prestatione. **ε** nota -a *fort. i. q. epistula manumissionis – viell.: Freilassungsbrief:* CHART. Mog. A I 488 p. 392,33 (a. 1120) testes . . . sunt: . . . Embrico, Werinher laici aliique notarum -ium sexus utriusque plurimi (*cf.* 490 alii quam plures, qui in hoc continentur chirographo; 519 alii nobiles, liberi et ministeriales). **2** *subst. masc. i. q. homo liber, ingenuus, nobilis, procer – Freier, Vornehmer (usu attrib.: l. 64):* CAPIT. reg. Franc. 32,4 -i . . ., qui in fiscis . . . nostris commanent, quicquid commiserint, secundum legem eorum emendare studeant. DIPL. Loth. I. 51 p. 151,33 quas *(res)* Salomon -us . . . contulit monasterio. DIPL. Heinr. IV. 56 p. 73,10 ut nullus . . . homines . . . aecclesiae, -os, liberos et aeclesiasticos, litones . . . vel servos cuiuslibet conditionis seu colonos . . . ingredi audeat. RYCCARD. chron. a. 1224 p. 119[a],16 (epist. imp.) quibus *(praelatis)* licet . . . omnes -os in locis suis recipere (*antea p. 119[a], 5:* homines demanii nostri). *al. v. et l. 13. incerte, utrum spectet huc an significetur vir Francus sive alienigena:* LEG. Lang. p. 139,21 si homenis non habuerit, in quorum presentia conparavit, nisi simpliciter dixerit, quod: 'conparavi de -o aut nescio de qualem hominem', conponat ipsum cavallum pro furtum.

adv. ***france.** *solute, libere – frei, befreit (von Abgaben), unbelastet, unbeschränkt:* ACTA imp. Stumpf. 510 p. 711,26 (a. 1196 [1195]) concedimus *(sc. rex)* . . . domui sacre militie Templi . . . lamam Ciprandi . . . in puram . . . elemosinam -e, libere et absque omni servitio . . . possidendam. 530 p. 744,4 securę, -he et libere sine affidatura.

***frangibilis,** -e. (frangere) *pendent praep.:* ab: *l. 32.* in *c. abl.: l. 24.* **1** *adi. i. qui frangi potest, facilis ad frangendum, fragilis, secabilis, fissilis – (leicht) aufzubrechen(d), teilbar, zerbrechlich, brüchig, porös:* **a** *natur. et alch.:* BERNH. PROV. comm. 7,2 p. 295,17 amigdale dulces, cum sola manu sive lapide franguntur . . ., pinee tenere, que sola manu sunt -es . . ., possunt dari in omnibus causis *eqs.* GEBER. clar. 2,85 p. 477,18 prohiciatur in ipso *(stagno)* libra una mercurii vivi . . ., et veniet . . . l a p i s -is (ROSIN. ad Euth. 2 p. 284). ALBERT. M. nutrim. 1,2 p. 327[a],15 omnia talia sic *(sc. per poros plantarum)* vias nutrimenti habentia sunt . . . magis scissibilia quam -ia. animal. 4,6 'ita quod illud durum sit -e (*p. 523[b],10* θραυστόν)', prout 'conteribile', quod una fractura in multa disperitur, -e improprie vocatur. 16,117 os . . . durum et -e. *saepe.* **b** *philos. et theol.:* ALBERT. M. sent. 4,12,1 p. 291[a],47 illud *(Christi)* corpus . . . non est divisibile vel -e in forma aliena. 4,13,1 p. 334[b],17sqq. cuiuscumque est accipere partes secundum se, illud secundum se est -e; . . . videtur, quo sit *sacramentum* -e secundum se. meteor. 4,3,6 p. 276,45sqq. corporum . . . quasi opposite se habentium ad lenta . . . quaedam sunt '-ia (*p. 386[a],9* θραυστά) atque comminuibilia', ita quod et fractionis et comminutionis . . . sunt susceptiva *eqs.* metaph. 1,5,3 p. 72,39 non . . . permiscentur ad invicem, nisi quorum est materia una et excellentiae qualitatum . . . -es et remissibiles ab invicem. *al.* **2** *subst. neutr. i. quod facile ad frangendum est, fragile – Zerbrechbares, Brüchiges:* ALBERT. M. meteor. 4,2,18 p. 270, 17 sunt . . . XXXVIII opposita, et haec sunt: . . . ⌞-e non-e⌟ (*p. 385[a],15* θλαστὸν ἄθλαστον) *eqs.* 4,3,6[capit.] de comminuibilibus et -bus. *ibid. al.*

***frangibilitas,** -atis *f.* *facultas fractionem patiendi – Teilbarkeit:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,26 p. 253[a],2 pars *(sc. aeris)* . . . fracta impellendo inundat super alteram . . ., et secundum naturam huius -is aer est medium soni et materia.

[frangiltitas *v.* fragilitas.**]**

***frangitivus,** -a, -um. *qui vim frangendi, tollendi habet – begabt mit der Kraft zu brechen, aufzuheben:* ALBERT. M. veget. 5,114 sunt *operationes plantarum* . . . -ae ventositatum (*sim.* 6,259). PS. CALID. verb. 2 tinctura viva . . . praeservativa atque perpetua, -a. dens -us *i. q. dens caninus – Eckzahn: v. p.444,47.*

frango, fregi, fractum, -ere. *script. et form.: stirp. praes.:* freg-: *p.459,64.* frag-: *p.457,49.50.458,35.459,65. al. stirp. perf.:* frang-: *l.70.* freg-: *p.458,21.* frig-: *l.70.p.457,59.458, 21. al.* fring-: ANNAL. Ianuens. IV p. 101,6. *coniug. II.: p. 457,49. usu intrans.: p.458,61. al. fort. add.: l.72; medial.: p. 457,46.60sqq.458,39.55. al.; refl.: p.460,33.35. al.; absol.: p.458, 8.35.460,5sqq. al. struct. c. praep.:* ab *pro dat.: p.460,27.* apud, coram *pro dat.: p. 460,19.* contra: *p. 459,61. 460,1.* cum: *p.457,36.* deintus: *p.458,6. partic. perf. confunditur c.* factus: *p.457,10.458,62.68. al.*

rumpere – brechen: **I** *proprie vel in imag.:* **A** *strictius:* **1** *diffringere, ab-, irrumpere – (zer-, auf-, ab)brechen, knicken, knacken (proverb.: l.62):* **a** *in univ.:* CAPIT. episc. I p. 175,32 sicut pondus fructuum -it ramum, sic *eqs. (Defensor, liber scintillarum 17,34).* ALBERT. M. animal. 23,104 p. 1490,25 accipe ova cruda et -e in lac caprinum. *v. et l.14. c. sensu aperiendi:* COMPOS. Matr. 65,3 sumis sulphuris vivi . . . et mittis in fiolam . . .; cum . . . refrixeris *(pro* refrixerit*?)*, fiolam -is et aperis, et in mortario mittis . . .; postea mittis in fiolam *eqs.* **b** *de fractura ossium (interdum de crimine, e. g. l.70.72; de tormento: p.457,1):* LEX Ribv. 3 si quis ingenuus ingenuum in quolibet membro osso frigerit (-erit, frangerit *var. l. p. 190*). PACTUS Alam. 1,5 si talis colpus fuerit, ut de capite ossus radatur et -it, solvat *(sc. qui laesit) eqs.* THIETM. chron. 4,66 miser

[Pörnbacher]

. . . est captus -tisque cruribus rotae superpositus. 4,75 p. 218,24 nasus in puericia -tus ridiculum de me facit. *persaepe. v. et p. 458,51.* **c** *carpere – pflücken, ernten:* REGISTR. Geisenf. 33 omni sabbato ancilla hortulani debet legere holera . . ., aliis diebus cocus metipse debet -ere. *in imag.:* WALAHFR. hort. 412 quam *(sc. florem virginitatis)* si . . . illiciti non -erit ardor amoris. **2** *evellere, caedere – herausbrechen, -hauen:* THEOPH. sched. 3,34 accipe ollam novam et -e in fundo unum foramen et circa latus quatuor. OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 124,29 ex collisione parietum tribus -tis (factis *A*) frustis. DIPL. Loth. III. 17 effodere seu -ere tantum de lapidibus, quantum *eqs.* (*sim.* REGISTR. abb. Werd. 6,6 p. 175,13 lapides -ere). **3** *dividere – (zer-, ver)teilen, auseinanderbrechen:* **a** *gener.:* CARM. var. III B 11,9 -ere vitro. *c. sensu peragrandi:* EKKEH. IV. pict. Sangall. 11 ter Nereo -to decedunt *Columbanus et Gallus* ab maris acto (gloss.: i. e. litore). **b** *liturg. (loci spectant ad Vulg. I Cor. 11,24):* ORD. Rom. 5,77 ut -ant *presbyteri* hostias. 5,78 deferentibus eam *(patenam)* duobus subdiaconibus ad diaconos, ut -ant. PONTIF. Rom.-Germ. 99,267 non -at *pontifex* oblatas, nisi *eqs.* CONSUET. Marb. 308 accepturus . . . corpus dominicum . . . -at *infirmus eqs. persaepe. adde:* SIMON sacram. p. 38,18 fregit *Dominus (sc. panem)* . . ., id est misteria sacramentorum eis *(discipulis)* revelavit *(spectat ad Vulg. Matth. 26,26).* **c** *eccl. (cf. p.444,7):* EPIST. var. II 5,7 ut in refectorio facta benedictione veniant duo presbiteri ad abbatem -entes panem, et dant ipsi eulogium. CAPIT. episc. I p. 199,28 quando sacerdos eulogias de . . . pane distribuere debet, antequam -at, hanc orationem dicat: *'eqs.' al.* **d** *publ. et iur. in actu symbolico:* LEX Sal. Merov. 60,1 quatuor fustes alninos super caput . . . -ere. **e** *mus. (cf. p.460,70sqq.):* **α** *in univ.:* LAMB. mus. quadr. p. 272[b] de duplicatione perfecte figure: . . . plana musica -atur, super quam omnes motelli et omne organum fundari tenentur *(cf. vol. III. p. 1051,26).* ANON. IV mus. 1 p. 22,25 iterato sunt et alii modi, prout modi supradicti -unt brevem vel breves in duas, tres. p. 37,30 quam *(ultimam)* longam cum duobus currentibus -ere poteris. *al.* **β** *de ornatu:* DAVID compos. 1,21,1 nec vocem curialiter -as in cantando. **4** *comminuere, conterere, friare – zerkleinern, zerreiben, zerbröckeln, zermalmen:* **a** *gener.:* ALBERT. M. animal. 7,18 suo ore . . . lapidem acceptum -it (*cf. p. 590[b],6* κατάγνυσιν) *tortuca. v. et p.444,47.* **b** *techn. et alch.:* MAPPAE CLAVIC. 281 post coctionem -e et cribella istam cocturam. THEOPH. sched. 3,28 sulphur croceum -e minutatim. GEBER. summ. 18 p. 311 corpora non -it *Saturnus. al. medial. i. q. dilabi – zerfallen:* MAPPAE CLAVIC. 71 confla aurum et ibi *(sc. in aqua)* dimitte; -itur . . . in minutissimas partes. **c** *medic. ('zertrümmern'; cf. p.461,37):* RECEPT. Bamb. 66 testas ovorum . . . cum vino potata -it lapides in vissica; . . . saxifraga et semen sisimbrii . . ., ista omnia petra in visica fragent. ANTIDOT. Cantabr. p. 165,49 ad petras fragendas, que in vesica sunt. ALBERT. M. animal. 5,56 habet sanguis eius *(hirci)* -ere calculum. *al.* **5** *concidere, diruere, perfringere – zer-, einschlagen, bersten lassen, kaputt machen:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* CONC. Karol. A 44[B] p. 531,33 in -endo *(sc. imagines)* vel dissipando. WALTHARIUS 772 quam *(cornum ferratam)* durus -erat umbo. CARM. de bello Saxon. 3,101 agricolae -tis agrestibus armis arma parant belli. CHART. Sil. D III 103 p. 75,47 a . . . -enda glacie circa castra. *persaepe. de laesione corporis:* PACTUS Alam. 1,1 si quis alteri caput frigerit sic, ut cervella pareat. *v. et vol. II. p. 248,25.* **β** *medial. i. q. dirumpi, dissilire, rimas agere – bersten, springen, kaputtgehen, zerbrechen:* COMPOS. Luc. O 8 cum . . . -itur *vas*, inutilis erit. REGISTR. Maxim. p. 56,6 si in ducendo plaustrum -itur. STATUT. ord. Teut. p. 110,14 quidquid -tum fuerit in rebus fratrum. *de nave:* ACTA imp. Winkelm. I 64 p. 61,33 (a. 1211) si . . . navis . . . -retur. *in imag.:* HROTSV. Gall. I 3,1 curiositate -ar, . . . antequam, quid mis senior . . . tam diu cum herili filia agat, experiar. Pafn. 1,22 pondere curiositatis. **γ** *de aedificiis i. q. destruere, demoliri, complanare – ab-, einreißen, zerstören, 'schleifen':* THIETM. chron. 5,38 p. 264,12 muros . . . urbis ac aedifitia solotenus -entes *seniores*. WIPO gest. 7 p. 30,5 moenia regis. DIPL. Heinr. IV. 360 dedimus . . . licentiam murum illum, ubi -tus est, restaurandi et amplius non -endi. VITA Heinr. IV. 4 p. 18,7 munitiones. CARM. de Frid. I. imp. 2954 parabatur -endis machina muris. CHART. Rhen. inf. II 220 in demoliendo sive -endo ea, que . . . sunt ante edificata. *saepe. devastare – verheeren (cf. p.461,28sq.):* LEX Sal. Merov. 11,3 (rec. B) si . . . ingenuus deintus casa furaverit aut -erit. THIETM. chron. 8,19 qui *(Aethelbert)* curtem meam invadere eamque -ere servili collectione presumpsit. DONIZO Mathild. 2,463 occidunt, -unt, coetum pellunt *athletae comitissae* Alemannum. CHART. Helv. arb. 26 p. 42,25 quod . . . civitatem nostram *(sc. episcopi)* -ant *cives. al.* **b** *publ., iur., canon. c. sensu adnullandi:* DIPL. Otton. I. 367 p. 504,24 -to s i g i l l o scissaque membrana (CONR. SCHIR. chron. 12 p. 618,39). CASUS Gall. cont. 21 turpiter pastorali baculo . . . -to. OTTO FRISING. chron. 6,28 p. 292,12 Misico regis impetum ferre non valens -tis quibusdam regni insignibus ad . . . Boemensium ducem . . . fugit. CHART. Merseb. 283 p. 225,21 in die assumptionis ferrum habens inpressionem monetae secabitur et -etur. p. 225,24 monetarius . . . -et veteres denarios. *al.* **6** *(violenter) effringere – (gewaltsam) erbrechen:* LEX Sal. Merov. 14,7 (rec. B) si quis villam alienam adsallierit et ibidem o s t i a -erit (frę- *C5*. FORM. Andec. 32 frigisset; *sim.* CAPIT. reg. Franc. 110,7 qui -it alterius sepem aut portam aut casam. *al.*). 27,30 (rec. B) ⌞et si⌟ (si . . . de screona clavem -erit et *ed. Herold*) exinde nihil tulerit. BONIF. epist. 78 p. 165,20 -ere et subfodere et vastare domum domini. HIST. mart. Trev. 17 sententia de -enda . . . sancti Paulini cripta. TRANSL. Godeh. 1 p. 643,2 in -endo sarcophago. VITA Norb. I 19 p. 698,13 quod archiepiscopus -isset altaria (*sim.* METELL. peripar. 10,38 aras). *saepe.* **7** *elidere – zerschmettern:* HROTSV. Pel. 282 rex . . . iussit Pelagium . . . trans muros proici . . ., nobilis ut testis . . . creperet -tusque periret.

B *latius:* **1** *de terra i. q. offringere, proscindere – umbrechen, wenden, pflügen (absol.: l.35):* CHART. Carinth. V 453 (a. 1280) que *(sc. pecias)* Martinus cepit de frontibus autorum atque virum de terra fragendo, evelendo semel, bis et ter et sic corporalem possessionem accepit. *in imag.:* ERMOLD. Pipp. 1,157 hic *(antistes)* noto ⌞scripturas -ere⌟ (scripturam clangere *ci. Traube, sed superfluum vid.*) verbo certat et assiduo vomere corda terit. **2** *medial. i. q. infringi, dependere – einknicken, herabhängen:* ALBERT. M. animal. 9,14 quousque perveniant *mammae* ad quantitatem dispositionis et longitudinis, in qua -untur (*p. 582[a],11* ἕως ἂν καταρραγῇ). **3** *comprimere – zerdrücken:* FROUM. carm. 19,34 ut . . . lendem -amus. **4** *rescindere, delere – zerreißen, vernichten (usu publ. et iur.):* CAPIT. reg. Franc. 88 p. 187,24 ut cartulas obligationis, quae factae sunt de singulis hominibus, . . . -antur, et sint liberi. 88,2 cartula ipsa -atur. DIPL. Otton. II. 239 p. 269,13 si quislibet possessiones . . . contra . . . legem detinere videtur et scripta ipsa seu aliquae carte . . . delatę fuerint, -antur et incidantur. *al.* **5** *laedere – verletzen:* LEX Baiuv. 4,4 si quis liberum percusserit per iram . . ., si os -erit et pellem non fregit. WALAHFR. hort. 355 caput . . . si vulnere -tum tabuerit. HILDEG. scivias 1,2 l. 525 mulier cum prolem pepererit, -tis occultis membris suis templum meum non nisi secundum legem . . . ingrediatur. *al.* **6** *medial. i. q. scindi – reißen:* ALBERT. M. animal. 3,67 ne facile per extensionem -atur *nervus.* **7** *intrans. i. q. debilem, claudum fieri – erlahmen, 'gichtbrüchig werden' (usu medic.; cf. J. u. W. Grimm, Dt. Wörterb. IV/1. 1949. p. 7290sq. s. v. 'Gichtbruch'):* HILDEG. phys. 1,109 qui *(homo)* fortissima gicht fatigatur, ita . . ., quod membra eius minantur -ere. **8** *conficere – schlagen:* HERACLIUS II 43 accipe glaream ovi optime -tam (factam *S*).

II *translate:* **A** *debilitare, vexare, cruciare – schwächen, schmälern, erschöpfen, quälen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* WALAHFR. carm. 22,8,5 brachia ne mea forte queant proelia cottidiana dolo -ere. DIPL. Loth. I. 40 p. 126,21 (spur.) exercitus noster . . . itineris asperitate -tus erat. HROTSV. lib. 1 praef. 9 vis -itur obiurgationis, ubi *eqs.* WIDUK. gest. 1,34 p. 47,18 -tis (factis *C2*) . . . membrorum motibus. 2,11 p. 78,3 Evurhardus . . . -tus animo (OTTO FRISING. gest. 1,13 p. 29,21 -ti animo Franci. *sim.* STATUT. ord. Teut. p. 54,17 animis . . . -tis tristicia. *al.*). ECBASIS capt. 477 -untur crura dolore (*item* CARM. var.

[Pörnbacher]

II 13,32). PETR. TREV. David 7 agitationibus furiosis lassum -bat *(sc. daemoniaca)* corpus. *al.* **b** *de voce i. q. murmurare, opprimere – murmeln, leise hersagen, raunen, ersticken, verschlucken:* PASS. Petri et Pauli 115 carmina dira diu tacito sub gutture -ens *Simon magus* (*cf. Heges. 3,2,1 p. 184,26sq.* incantare atque immurmurare dira carmina coepit). *fort. huc spectat:* ADEMAR. hist. 2,8 l. 51 tremulas vel . . . secabiles voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci naturali voce barbarica -entes in gutture voces pocius quam exprimentes. **2** *math. et comput. i. q. minuere – verringern:* COMPUT. Borst 3,4 multi de his *(sc. intercalaribus)* diebus volunt, ut suis temporibus -antur, ne crescat materia bissexti in eis. 12,3 p. 901,6. *al.* ALCUIN. epist. 133 p. 200,22 nec diminutione -itur nec multiplicatione partium superabundat *numerus perfectus*. **B** *urgere, deprimere – bedrängen, niederdrücken:* WALAHFR. carm. 5,16 ut casus . . . nec -ret umquam. HRABAN. epist. 34 p. 469,1 nec adversitatibus mundanis -i nec prosperitatibus . . . in superbiam erigi. FROUM. carm. 4,6 quę me stringunt atque u n d i q u e -unt (CONR. FAB. Gall. 24 p. 62,4). CONSUET. Marb. 343 eum *(praelatum)* . . . non adversa -ant. *al.* **C** *expugnare, subiugare, superare – einnehmen, unterwerfen, überwinden:* BEDA hist. eccl. 1,11 p. 25,5 -ta est . . . Roma a Gothis anno *eqs. al.* BENED. Frising. 22 Deus, qui tartara -isti resurgens, aperuisti caelos ascendens. WIPO tetral. 185 cum Deus . . . tibi *(sc. regi)* totum -erit orbem. VITA Heinr. IV. 6 p. 23,10 oppida. *al.* **D** *supprimere, coercere, restringere, mitigare – unterdrücken, zügeln, einschränken, mildern (fere spirit.; corpor.: l. 36. 39):* WILLIB. Bonif. 2tit. qualiter adolescentiae incentiva . . . -ret. WALAHFR. carm. 66,2,3 -e (pone *Sedul. prol.* 3) supercilium nigraeque libidinis aestum. PS. VEN. FORT. Remig. 15 velut quodam reatu -ta vel concisa . . . in se vastationem *(pro subi.,* vastatio *var. l.)* reducit incendii. EPIST. Bonif. 147 caritas numquam locorum limite -itur. EPIST. Eichst. B 2 (MGStud. XVIII. 1997. p. 132) in cuius *(auri)* adquisitione gula -etur. EKKEH. IV. cas. 76 p. 160,21 rancores caritas fregit. ALBERT. M. animal. 3,110 -itur amaritudo earum *(partium colericarum)* in ipsa fleumatis aquositate. *al. c. sensu medendi ('beheben', 'heilen'):* WALAHFR. hort. 331 torquentes urinae -ere tricas (gloss. L: moras) dicitur *apium*. **E** *(in)flectere, emollire, (com)movere – beugen, umstimmen, erweichen, erschüttern:* ALCUIN. carm. 9,145 non -at vestras temptatio mentes. LAMB. HERSF. annal. a. 1069 p. 110,17 oratione -tus magis quam inflexus . . . inquit *rex: 'eqs.'* OTTO FRISING. chron. 3,43 p. 178,26 ut . . . Maximianus . . . invitus, sed comparis amore -tus imperium deponeret. *al. medial. c. sensu a fide deficiendi i. q. labefieri – wankend, schwach werden:* HROTSV. Gall. 1,4 quo . . . sudore non -ar certaminis. Pafn. 7,15 ne -or *(sc. Thais)* in dubio certamine. **F** *dissolvere, irritum facere, abolere, violare – ablassen von, verraten, übertreten, aufheben, zunichte machen, 'verletzen', 'brechen':* **1** *gener.:* WETT. Gall. 29 p. 273,22 tractans utilitatem plurimorum in semet ipso -bat, quod diebus suis firmum se habere posse sperabat. WALAHFR. Mamm. 11,24 -e fidem. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 99 voluntatem propriam -ere (*sim.* STATUT. ord. Teut. p. 75,6 proprias -ere voluntates; *cf. Bened. reg. 4,60* odire). THIETM. chron. 4,56 propositum. *al. prohibere – vereiteln:* WALAHFR. Mamm. 21,42 multi non -ere partas, sed struere insidias . . . gaudent. **2** *publ., iur., canon.:* **a** *de normis, iuribus sim.:* CHART. Sangall. A 22 (a. 757/61) si illi *(filius)* servicium -it. CONC. Karol. A 15A,1 de die dominico ita constituit, ut *eqs.*, et si quis praesumpserit -ere contra legem *eqs.* HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,14 monachicalem . . . vitae disciplinam. IOH. VIII. epist. A 230 p. 205,11 ad . . . pactum . . . fregendum *(cod.,* -endum *ed.)*. DIPL. Otton. III. 399 merchatum -ere (*corr. ex* frag-) seu violare (*cf. 357* inquietare vel infringere). IDUNG. PRUF. dial. 1,723 de -to stabilitatis voto. CHART. Westph. VII 321 p. 136,15 quod nuncius . . . excesserit et -erit *(sc. placita)* in lignis non licite succidendis. *persaepe. v. et p. 153,62. 209,65. vol. III. p. 1363,69. 1393,6.* **b** *de chartis earumque affirmationibus sim. (sed cf. p. 458, 44sqq.):* BONIF. epist. 73 p. 152,2 quod multa privilegia . . . -isses *(sc. rex)*. TRAD. Frising. 2 contra hanc donationem venire aut eam -ere. 8 p. 35,21 contra haec donationem -ere vel venire *(sim.* CHART. Sangall. A 102 -ere aut rumpere. TRAD. Frising. 177 p. 170,42. *al.)*. TRAD. Frising. 113 cartulam traditionis -ere (215). CHART. Heinr. Leon. 2 p. 3,17 hanc constitutionem nostram . . . -ere vel destruere. *persaepe. absol. i. q. contravenire – zuwiderhandeln (in struct. contam., cf. e. g. l. 1; post s. VIII. in schedulis nostris non invenitur):* TRAD. Frising. 1 p. 27,28 (a. 744) si quis de heredibus . . . contra haec donationem venire vel -ere voluerit *(item* 12 p. 40,9. *sim.* TRAD. Patav. 5a p. 6,6. *al.)*. TRAD. Lunaelac. 95 contra . . . cartulam . . . temptare aut [eam *add. ed.*] -ere (*sim.* 107 facere aut -ere). *al. ?interpellare – ?Einspruch erheben:* CHART. Tirol. notar. I 854 (a. 1237) ut sit . . . responsurus *Witegus* . . . Irmengarde . . . de quoddam domo, quod ipsa inde -it. **G** *(pro violatione) solvere – als Buße (für eine Übertretung) leisten (cf. theod. inf. vet.* breken; *v. P. Heck, Übersetzungsprobleme im frühen Mittelalter. 1931. p. 46 adn. 1 et p. 461,44):* DECRET. Frision. A 4,2 p. 43,2 quisquis . . . puerum impugnaverit . . . super suis prediis, tunc perdet ille vel -it X marcas coram populo et tria talenta apud scultetum. **H** *spoliare – berauben, betrügen:* CHART. Wirt. 124 p. 145,29 (dipl. a. 856) quas *(abbatiolas)* . . . fratres . . . abbati a paganis erepto et in multis -to concesserant. CHART. select. Keutgen 125,7 si quis . . . aliquem infra monetam leserit vel temerarie extraxerit, fregit cameram episcopi. **I** *adimere – wegnehmen, entziehen, absprechen:* DIPL. Otton. III. 107 p. 519,8 ut a nulla . . . persona . . . donationem . . . ab ecclesia . . . -ere seu tollere valeat *(in struct. contam.)*. CHART. civ. Hild. 209,46 hec *(sc. bona)* . . . nullus potest ei *(sc. possessori)* -ere. **K** *refl.:* **1** *se recipere, evadere, elabi – ausbrechen, sich begeben (in):* CHART. Westph. III 207 (a. 1224) ut . . . se ad alios fines transferant homines ei *(ecclesiae)* pertinentes et domicilio sibi in oppidis procurato se -ant in libertatem. **2** *descendere, se abicere – sich herabwürdigen:* GERHOH. Antichr. 1,5 p. 316,15 in quibus *(spectaculis theatralibus)* viri totos se -unt in feminas *(cf. ThLL. VI/1. p. 1251,10)*.

adi. **1. frangens,** -entis. **1** *qui dividit – einer der teilt: in cognomine* F-s panem *('Frangipani', cf. LexMA. IV. p. 688sq.):* TRANSL. Annon. 3 p. 8,22 Otto illustris F-s panem Romanorum nobilissimus. BURCH. URSB. chron. p. 124,10 de familia eorum, qui dicuntur F-es panem. **2** *fuscus – dumpf tönend:* CYMBALA III 8 quod metallum, de quo flari debet cimbala, debet fieri ex cupro vel stagno, ut ita, quod quarta pars . . . sit stagnum et non amplius, ne multum sit *cymbala* -ens, neque nimis parvum, ne sit *cymbala* tinniens.

2. fractus, -a, -um. *usu subst.: p. 461,24.* **1** *(inter)ruptus, infractus, diffissus, destructus, in fragmenta ruptus – ge-, zerbrochen, zersplittert, zersprungen, zerrissen, zerstört, kaputt:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* HYMN. Hraban. 21,7,2 Marcellinus crustulis -i vitri decubando *eqs.* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 375,23 sicut remus ab ignaris . . . -us putatur, quando videtur in fluvio. CATAL. thes. Germ. 82,34 de argento -o libras IV *reperimus*. WALTHARIUS 1035 retinet -um (scissum *K*) pellis superaddita lignum. ERINH. Heimer. 361 mercedes . . . in saccum . . . non dimittere -um (pertusum EKKEB. HERSF. Heimer. 14). *al. in nomine loci:* DIPL. Karoli III. 148 p. 239,35 *(ex dipl. Karoli II.)* concedimus . . . Castellum -um *(de villa prope Domeny provinciae Gerundae; v. J. Bolòs et V. Hurtado, Atles del comtat de Girona. 2000. p. 23 et ind. et R. d'Abadal i de Vinyals, El domini carolingi a Catalunya. 1986. p. 244).* **β** *scissus, cavernosus – gespalten, zerklüftet (in descriptione termini):* DIPL. Karoli III. 148 p. 239,43 que *(semita)* pergit usque ad Ribam -am *(fort.: 'Sot de Penjacans'; v. Bolòs et Hurtado, op. cit. [l. 58] p. 27 et ind.)*. DIPL. Heinr. V. (ed. C. L. Hugo, Ord. Praem. Annales II/2. 1736. p. 539,47) in quibus *(bonis)* haec . . . duximus annotanda: . . . piscationem a -a petra usque ad Hillidvidis vadum. **γ** *comminutus, fresus, pulvereus – zerstoßen, gemahlen, geschrotet:* CONSUET. Vird. 8 p. 387,11 feria . . . sexta . . . duobus pulmentis coctis fratres erunt contenti, legumine scilicet et -a faba. *al.* **b** *mus. i. q. divisus – geteilt (cf. p. 457,30sqq.):* **α** *in univ.:* ANON. IV mus. 2 p. 47,27 quidam intelligebant loco paenultimae unam longam -am.

[Pörnbacher]

β *de ornatu:* ANON. ton. Schneider p. 109,8 tertius *(sc. tonus)* dicitur severus et incitabilis in cursu suo -os habens saltus. ANON. IV mus. 3 p. 58,16 si fuerit modus quintus -us. cantus -us *i. q. cantus mensurabilis – mensurierter Gesang (de re v. LexMusLat. I. p. 396 et H. Riemann, Musiklexikon, Sachteil. [12]1967. p. 146 et 599):* SALIMB. chron. p. 181,31 hic *(frater)* fecit ... cantilenas de cantu melodiato sive -o (*sim.* p. 552,25). *ibid. al. v. et p. 280,39sq.* **2** *fragilis, infirmus, mancus, saucius – gebrechlich, schwach, krank, versehrt (de sono, voce sim. i. q. lenis, exilis – leise: l. 11. 15. 17):* **a** *in univ.:* ABBO SANGERM. bell. 2,515 omnibus ... modis, solido -oque, ciebat *tuba (cf. Verg. georg. 4,72).* GERH. AUGUST. Udalr. 2,14 l. 22 genua eius *(fabri)* ... in contractione nervorum more -orum *(om. P, del. E; in hyperbato q. d., ut vid.)* malleorum sonitum fecerunt. GESTA Bereng. 3,180 monita -is promens memoranda loquelis. BERTH. chron. praef. p. 164,25 quamvis ... -os et vix intellegibiles verborum sonos ... formaverit *Herimannus.* PETR. DAM. epist. 145 p. 529,7 Gregorium ... et Ambrosium -um stomachum vocisque defectum conquerentes attendo. WIBERT. GEMBL. epist. ad Hildeg. 18,202 omnium sibi accidentium, scilicet ... -ioris ... etatis, ... obliviscitur. *al. v. et l.24. vol. I. p. 176,14. usu subst.:* EKKEH. IV. bened. I 35,43 leprosi, febre -i, dęmoniosi sub cruce salvantur. CARM. de nat. animal. 393 lex vetuit Domino -os (-o *var. l.*) pede sacra parare *(spectat ad Vulg. Lev. 21,19).* **b** *in lusu verborum (cf. p.460,46sqq.):* CARM. Cantabr. A 25,5 cum Maximini precibus se coniungit Agricius orans, ut felix venias *(sc. sponsus, i. Poppo archiepiscopus)* et me *(sc. sponsam, i. Treverim)* -am restituas. 25,8 qui *(Simeon)* ... me -am resolidat.

subst. **1. frangens,** -entis. **1** *masc.:* -s os *i. q. ossifragus – Seeadler, 'Beinbrecher':* ALBERT. M. animal. 23,14 quintum *sc. aquilarum genus)* ... a quibusdam vocatur -s os *(cf. K. F. Kitchell, Albertus Magnus on Animals. 1999. II. p. 1552 adn. 30). cf.* *ossafrangens. **2** *neutr.:* -s lapidem *i. q. medicamentum calculos rumpens – Mittel, das Steine zertrümmert:* PAUL. AEGIN. cur. 209 p. 146,11 qualia sunt diuretica et ˹lapidem -ia˺ (*3,46,7* τά ... λίθων θρυπτικά).

2. fracta, -ae *f.* **1** *flexus – Krümmung, Biegung, Knie:* GREG. CAT. chron. I p. 148,19 a fluvio Pharphae iuxta -am Arnonis anteriorem. **2** *?poena, multa, satisfactio – ?Entschädigung, Bußgeld, 'Brüche' (cf. francog. vet.* frait, fret *et p.460,19; v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 755sq. et Dt. Rechtswb. II. p. 525sq. s. v. 'Bruch'):* LEG. Lang. p. 217,13 de -a. **3** *saepes – Umhegung, Umfriedung (cf. ital.* fratta *et* φράχθη *[cf. Rohlfs, Lex. graec. p. 547]; v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. III. p. 1710sq. et Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 756[a]):* **a** *proprie:* ANNAL. Ianuens. II p. 105,21 invenerunt *consules* ... naves X Pisanorum et galeas octo bene guarnitas et omni -arum munitione defensas *(v. notam ed.).* **b** *meton. de area (saepta):* GREG. CAT. chron. I p. 279,4 de uno latere finis limitis -ę Fusuli porcarii, de alio latere confiniale cum Domitiano casale. II p. 47,15 octava *(sc. pecia est)* inter -as de prato. *pro nomine loci:* GREG. CAT. chron. II p. 58,2 in fundo F-a suptus via Flaminea.

3. fractum, -i *n.* *fractura, ruptura (ossis) – (Knochen-)Bruch:* RECEPT. Sangall. II 134 capit. p. 40,14 ad -um. ANTIDOT. Glasg. p. 126,8 de capitis -is. *al.*

***franius,** -a, -um. (*theod. vet.* frônô, frânô) *dominicalis, regalis – dem Herrn zustehend, herrschaftlich, königlich:* YSENGRIMUS 6,299 -a (gloss. A1 [p. 435]: i. e. curialis) putrescunt melius quam poma vorentur.

***frangula** *v.* *fragula. ***frankitia** *v.* *franchisia.

***frankito** *v.* *francito. ***franquesa** *v.* *franchisia.

***franquillinus,** -i *m.* (?Franca gallina; *cf. G. Alessio, Archivio Storico Pugliese 16. 1963. p. 91sq. adn. 26) de ave perdicali i. q. francolinus q. d. – Frankolinhuhn (fort. i. q. Francolinus francolinus L. – viell.: Halsbandfrankolin):* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 20,27 quedam *(aves)* sepius comedunt grana ..., ut pavones, -i, coturnices. *ibid. al.*

fraodolentus *v.* fraudulentus. **fraos** *v.* fraus.

[fraretin *v.* *crauros.]

***fraria** (?frega), -ae *f.* *(cf. francog. vet.* frarie; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 766 et Stotz, Handb. 2,VI. § 43.6) consociatio fraterna, conventus, sodalicium – brüderliche Gemeinschaft, Konvent, Bruderschaft:* ANNAL. Ianuens. IV p. 35,18 provinciales ˹omnesque -e˺ *(ci. Heyd;* omnes eufrarie *ed.)* de terra, templerii et hospitalarierii Alamanorum, ... omnes erant contra Ianuam *(cf. notam ed. et W. Heyd, Geschichte des Levantehandels im Mittelalter. I. 1879. p. 381 adn. 5). fort. huc spectat:* CHART. Carinth. V 327 p. 198,5 (a. 1278) post suae *(sc. uxoris)* vitae terminum praefatae vineae medietas ... ad dictam fregam et cenobium devolvetur.

frasarium *v.* *fragaria.

***frasca,** -ae *f.* *(cf. ital.* frasca; *v. Meyer-Lübke, REW[3] nr. 9360) rami (frondosi), sarmenta – (Laub-)Zweige, Reisig:* REGISTR. Trident. I 164 p. 135,36 (a. 1240) homines canonicorum ... debent pro quolibet ingne traere unum carrum -e ad arbeglam gastaldioni et unum carrum de vimenis.

***frascarium** (-cha-), -i *n.* *(ital.* frasca; *v. Stotz, Handb. 2,VI. § 68.9) arbustum – (Laub-)Gehölz (in pertinentiis chartarum):* DIPL. Otton. I. 374 p. 514,12 una cum ... silvis, insulis, -is, buscariis (*inde* DIPL. Heinr. III. 70 p. 94,27 [frasch-*B1*]). DIPL. Conr. II. 112 p. 156,35 cum ... cultis et incultis, -is aquarumque discursibus. DIPL. Frid. I. 258 p. 62,13 cum ... ingressibus et egressibus et -is. *al.*

***frascata,** -ae *f.* (*cf. ital.* frascata) *tectum frondeum, umbraculum – Laube:* ROLAND. PATAV. chron. 6,18 p. 100,6 sub -a sive laubia. *Pörnbacher*

[frascia *v.* 1. amphora.] ***frasi(c)a** *v.* *euphrasia.

***frassofolia** *v.* fragifolium.

frater, -is *m. (f.: l.45; genus commune: p.465,50.56) form.: sing.: nom.* -tra: *l.45. gen.* -i: *p.464,36. adde* TRAD. Frising. 24[b]. 38 p. 66,23. *dat.* -e: *p. 464, 3. 4. 5. acc.* -um: RHYTHM. 87,5,3 *(cod.). abl.:* -ę: THIETM. chron. 6,68. -i: TRAD. Frising. 86 p. 107,6. *plur.: nom.:* -ters: CHART. Sangall. B 470 p. 345,21. -i: *p.464,59. gen.* -orum: *p.464,32. abl.:* -rebus: *p.464,31.* -tibus: TRAD. Ratisb. 4. frabus: CHART. scrin. Col. A II 1 p. 214,11.

ἀδελφός – *Bruder:* **I** *spectat ad consanguinitatem, propinquitatem:* **A** *strictius de germanis, eorundem parentum filiis:* **1** *in univ.:* ARBEO Emm. 14 p. 46,16 cum ... puellae germanus -r ... adesse episcopum decernisset *eqs.* (TRAD. Corb. 98 inter ... abbatem ... et quosdam -es germanos. *al.*). CHART. Mulh. Thur. 108 testes ... sunt ... quatuor -es carnales *eqs. saepissime. adde (usu gramm.):* ERCHANB. gramm. p. 76,5 'fixa *(sc. nomina)* sunt, quae in alterum genus flecti non possunt: pater, -r'; patra vel fratra nemo dicit. **2** *de gradu propinquitatis, consanguinitatis:* **a** *proprie:* LEG. Lang. p. 115,1 si -r -em in peccatis occiderit *eqs.* CONC. Karol. B II 2 p. 10,26 naturalis inter -em et sororem concubitus veniam ... non meretur (*sim.* PONTIF. Rom.-Germ. 136,13 p. 238,4 fecisti fornicationem ... cum -e aut cum ... proximis consanguineis?). *al.* **b** *in imag. et per compar.:* **α** *de hominibus:* RIMB. Anscar. 37 p. 72,17 ut eum ... contumaces ... terribilem attenderent, mediocres vero quasi -em *(p. corr. 3)* complecterentur. COSMAS chron. 2,31 p. 127,3 cepit *Mahtildis* eum *(Gebehardum episcopum)* valde honorare ... ac quasi -em suum ... tractare. OTLOH. prov. Q 33 qui mollis et dissolutus est in opere suo, -r est sua opera dissipantis. ALBERT. M. Iob 30,29 p. 350,14sqq. '-r fui draconum'; dracones dicuntur venenati homines alios inficientes, quorum -r fuit, quia fraterno affectu dilexit. *al. adde:* CAPIT. reg. Franc. 136,14 hunc *(a populo electum [sc. filium defuncti regis])* senior *(sc. filiorum Ludowici Pii)* ... in loco -is et filii suscipiat. **β** *de rebus:* ERMOLD. Ludow. 1,616 laetitiae, libelle, ... habeas sub nomine finem, -bus ut ternis consociatus eas. EKKEH. IV. bened. I 20,150 spondet ... -i *(i. soli)* procul oscula luna. ELIAS SAL. mus. 9 rubrica de consistorio tonorum ...: primus tonus: filius toni, -r tertii, pater secundi ...; secundus tonus: nepos toni, filius primi *eqs.* 10 p. 27[a],31 positi sunt *filii* a parte dexterae arboris et tangunt arborem ... et seipsos ut -es.

B *latius:* **1** *de notho, filio vel novercae vel vitrici sim. ('Halbbruder'):* LIUTG. Greg. 9 p. 74,14 duo uterini -es ... Gregorii coeperunt ire *eqs.* THEGAN. Ludow. 6 p. 182,14 -bus,

qui erant natu iuniores *(sc. Ludowico)*, . . . misericordiam semper ostendere praecepit *Karolus (v. notam ed.)*. THIETM. chron. 6,47 p. 332,35 eidem *(ecclesiae)* Willigisum, -em meum ex patre, . . . preposui. CHART. Mog. A I 439 quę *(bona)* gener meus . . . et filia mea . . . cum quodam suo cliente . . ., -e ex concubina, . . . tradiderunt. *al.* *huc spectare vid. (ni spectat ad l.8sqq.):* BRUNO QUERF. Adalb. A 28 Gaudentius, ex parte patris caro et -r suus . . ., ait: *'eqs.'* **2** *de consobrino ('Vetter', 'Cousin'):* DIPL. Karoli III. 22 p. 37,40 de his, quae a suo viro, carissimo consobrino nostro atque -e, optinuit *Angiberga eqs.* p. 38,4. COSMAS chron. 3,15 p. 176,16 quo sibi *(Odalrico)* restituat *imperator* . . . preereptum a -e suo iuniore Borivoy Boemie ducatum *(v. notam ed.)*. ANSELM. BIS. rhet. 1,1 p. 108,1 ad te, -r Rotilande *eqs. (de re v. introd. p. 75)*. CHART. Heinrichow. 16 p. 163,29 que *(hereditas)* . . . Petrum inter -es suos patrueles in . . . Brukaliz iure patrimonii contingebat. *al.* **3** *de nepote ('Neffe'):* DIPL. Otton. II. 164 p. 184,21 peticione Ottonis ducis, nostri karissimi -is, tradidimus ad monasterium *eqs.* 192 p. 219,32 -r noster Otto, Alamannorum et Bauuariorum dux. *ibid. al. (de re v. A. Wolf, DtArch. 36. 1980. p. 60sqq.).* **4** *de affini, genero ('Schwager'):* CHRON. Thietm. 5,18 p. 241,21 Bolizlaus . . . vix impetrans, ut hec *(urbs)* -i suo Guncelino daretur *eqs. (v. notam ed.; sim.* 5,36. *al.).* **5** *de quoquo modo cognato ('Verwandter'):* ARBEO Corb. 33 suum carnalem . . . direxit -em ad . . . principem *(v. ed. Brunhölzl adn. 45)*. CONST. imp. I 436 p. 633,14 domnus Sicco imperatorius -r ducat XX *(sc. loricatos; de re v. M. Uhlirz, DtArch. 10. 1954. p. 166sq.).* COSMAS chron. 3,4 p. 165,21 perrexit *dux* in Poloniam et ibi invenit -em suum Mutinam *(v. notam ed.).* ALBERT. M. Iob 19,13 p. 230,28 hoc *(sc. iniquitates)* passus est *(sc. Iob)* ab inimicis et subdit de -bus: *'eqs.'* *de -e Iesu ('Herrenbruder'; cf. LThK. [3]II. p. 713sq.):* WALAHFR. carm. 43,1,2 cum Iacobo nostri -e . . . Domini *(sim.* DIPL. Loth. I. 122 p. 281,12 manum sancti Iacobi, -is Domini, cum parte brachii *[in enumeratione donorum])*.

II *spectat ad affinitatem spiritalem:* **A** *de hominibus imprimis fide christiana inter se coniunctis ('Glaubensbruder', 'Mitchrist'; cf. Vulg. I Cor. 6,6):* **1** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 6 p. 36,4sqq. ad -es sub suae dioceseon gubernationis constitutos . . . migravit iuxta illud apostoli: 'cupiditatem habens veniendi ad' -es *(cf. Vulg. Rom. 15,23). al.* HEINR. LETT. chron. 13,4 p. 70,35 episcopum patrem appellat *rex*, omnes Latinos, quasi -es conchristianos, . . . exorat, ut *eqs.* ALEX. MIN. 5 p. 86,9 sigillum quartum . . . de falsis -bus exponunt *(sc. quidam; spectat ad Vulg. apoc. 6,8. al.)*. ALBERT. M. Iob prol. Hier. p. 15,11sq. 'o -es carissimi', Chromati sc. et Pachmati; -es in professione religionis et studii *eqs. persaepe.* **2** *alleg. de fraternitate c. Christo:* HRABAN. carm. 19,28 vos fontes vivi . . ., doctores populi, . . . vos mater, -r ipsius *(Christi)* atque soror *(cf. Vulg. Matth. 12,50)*. univ. 7,4 p. 190[C] mystice Christus -r est. VITA Hildulfi 1 unicus Dei filius . . . homines sibi -es adoptavit. CONSUET. Marb. 87 pauperi, quem -em suum vocare dignatus est *Christus*, apponamus *(sc. cibos).*

B *de alio, proximo ('Mitmensch', 'Nächster'):* **1** *usu communi:* WALAHFR. carm. 49,9 summe pater, nobis . . . delicta remitte, ut veniam dantes laxemus debita -um. OTLOH. prov. Q 32 qui -i suo parat foveam, ipse incidet in illam. CHART. Bund. 242 Christus de superis ad ima descendit et providendi -bus nobis exemplum dedit. RAHEW. gest. 4,5 p. 238,4 qui *(princeps)* nos homines, immo proximos ac -es recognoscat. *al.* *in imag. (de animali personato):* CARM. Paul. Diac. app. I 6,2,3 dicit *(sc. avis ad vitellum):* 'io -r, cur tristis pectore mugis?' ECBASIS capt. 1197 'subveniat -r -i pro posse fideli' *(sc. loquitur vulpes)*. YSENGRIMUS 2,329 eminus exclamant *verveces:* '-r, benedicite!' *eqs.* **2** *de appellatione honorifica:* **a** *in univ.:* EINH. Karol. 28 p. 33,1 vicit . . . eorum *(indignantium)* contumaciam magnanimitate . . . in epistolis -es eos appellando. VITA Liutg. I 23 p. 68,14 dum introductus esset *caecus*, ait *episcopus* ei: 'quid, -r, habes?' BRUNO QUERF. fratr. 2 p. 36,17 ego . . ., quem pro privilegio amoris '-r meus' appellare solebat *Benedictus eqs.* CHART. Bund. 270 (epist. papae) -r in Christo karissime *(sc. episcopus). persaepe.* **b** *in salutatione (in dedicatione versuum: l. 1):* EPIST. Wisig. 9 p. 671,19 -i Adualualdo regi gentis Langobardorum . . . Sisebutus rex. FORM. Marculfi 1,9 domino glorioso atque precellentissimo -e illo rege in Dei nomen illi rex. 2,13 domino -e illo illi. Senon. II add. 2,1 beatificando domno et -e Frodeberto pape. CHART. Bund. 225 Pascalis *(sc. papa)* . . . venerabili -i W. Curiensi episcopo salutem *eqs. persaepe.* **3** *de appellatione incongrua:* EPIST. Agob. 17 (MGEpist. V p. 228,34; epist. papae a. 833) contrariis eum *(papam)* in prefacione nominibus appellastis *(sc. Agobardus)*, -em . . . et papam, dum congruencius esset solam ei paternam reverenciam exhibere. THEOD. AMORB. Bened. I 6 p. 365,51 pater Benedictus apparuit cuidam comiti . . ., qui eiusdem monasterii advocatus . . . exstitit, et dixit ad eum: 'eia, -r, quare tantae timiditatis te ignavia oppressit, ut *eqs.*'

C *de collega, consorte muneris ('Amtsbruder'):* CHART. Bund. 2 (a. 451) ego Abundantius episcopus . . . consensi et pro me et pro absente sancto -e Asinone . . . episcopo subscripsi. NOTKER. BALB. gest. 2,9 p. 64,7 nunc cognosco *(sc. rex Persarum)*, quam sint vera, quę audivi de -e meo Karolo. BRUNO MAGD. bell. 2 p. 14,26 quamvis apostolorum principis, -is sui Petri, nomen non haberet *Adelbertus praesul eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,64 p. 90,12 Conradus, Romanorum princeps, . . . -em et amicum suum Manuel, regiae urbis principem, . . . adiit *eqs. al.* *adde de adiutoribus:* INNOC. III. registr. 1,345 p. 515,23 nec possumus in persona propria gerere sollicitudines universas, interdum per -es nostros, qui sunt membra corporis nostri, ea cogimur exercere.

III *spectat ad sodales communitatum, congregationum eccl.:* **A** *de monachis tam clericis quam laicis (de animalibus personatis: p.463,63):* **1** *gener.:* **a** *usu communi:* DIPL. Merov. I 85 p. 218,17 abbati vel -ebus . . . confirmare *eqs.* 123 p. 314,7 pro necessetate -orum. EIGIL Sturm. 17 p. 151,9 hostis humani generis . . . discordias inter -es seminare coepit et trium f a l s o r u m -um mentes instigabat, ut *eqs.* (COZROH. praef. p. 1,31 a falsis -bus. *al.*). FORM. Laudun. 10 p. 517,41 innotescentes obitum cuiusdam -i nostri . . . Deo . . . satis amabili. DIPL. Heinr. II. 477 p. 607,30 ad . . . securitatem . . . -um monachorum. *persaepe.* **b** *de confratribus eiusdem monasterii ('Mitbruder'):* CAND. FULD. Eigil. I praef. p. 222,26 dilectissimo -i et conpresbytero suo Modesto Candidus . . . salutem. 9 p. 227,7 haec . . . omnia, -es mei dilectissimi, vobis . . . explicare curavi. *saepius*. RIMB. Anscar. 5 p. 25,21 puer *(sc. vulneratus)* . . . animam -is . . . diligens pro percussore suo . . . intercessit. 21 ut -es vestri, qui hic . . . cum eo *(Anscario)* aderant, ad vestram societatem redierint. *al.* *adde:* ECBASIS capt. 442 a grege cur -um certas *(sc. vulpes)* divellere gressum? **c** *in nomine monachorum:* FROUM. carm. 12,1 -r Froumundus Liutoldo mille salutes *eqs*. WILH. HIRS. const. 1,60 p. 989[B] proprium nomen dicturus '-r' praemittit *monachus*. CHART. ord. Teut. (Thur.) 98 testes sunt: -r Heinricus commendator de Nenewiz, -r Ulricus, -r Hermannus *eqs.* CHART. Traiect. 1331 p. 112,38 -r Frethericus, Dei gracia abbas sancte Iuliane. *saepe.* *adde:* DIPL. Merov. I 39 (spur. a. 1061/65) donamus . . . vallem . . . -bus monachis deservientibus ad basilicam domni Dionysii. **d** *usu plur. pro ipso conventu, coenobio (in nomine loci: l. 59):* WALAHFR. imag. Tetr. epil. 1 edidit haec Strabus, parvissima portio -um. CHRON. Thietm. 4,37 ex illa parte, qua -um fuerant officine *eqs.* DIPL. Heinr. II. 530 p. 686,17 (spur.) confirmamus . . . civitatem Suranam, castrum Surella . . ., Septem -i, castro Foroli *eqs.* ACTA civ. Wism. A 999 Volcquinus . . . impignoravit Martino . . . duas domunculas apud -es. **2** *spec.:* **a** *de comitibus, discipulis monachorum peregrinorum:* WILLIB. Bonif. 5 p. 23,16 Franciam . . . -bus secum comeantibus ingressus est *(sim.* 6 p. 27,29. *al.)*. WETT. Gall. 6 Gallus squamigero gregi insidias conponens -es . . . laetificabat. SYLL. Sangall. 23, 28 adveniunt . . . necnon comitantur euntem *(sc. Columbanum)* perspicui -es angelici proceres. *al.* **b** *de canonicis ('Dom-', 'Chorherr', 'Kanoniker'; de re v. LThK. [3]V. p. 1185sq.):* DIPL. Otton. I. 26 ecclesiam . . . ad annonam -um episcopii Curiensis . . . concessimus. BERTH. chron. B a. 1070 p. 209,12 -es Constantienses . . . cum venirent *eqs.* CHART. Ror. 2 p. 141,32 (epist. papae) Innocentius . . . preposito et -bus

in Rorensi ecclesia congregatis canonicam vitam professis *(sc. salutem). al.* TRAD. Patav. 639 ad censum V denariorum -bus in choro annuatim persolvendum. CHART. Westph. IV 205 p. 136,13 -bus capitularibus ex eadem curia VII solidi solvebantur annuatim. *saepe.* **c** *de monachis laicis ('Laienbruder'):* **α** *in univ.:* CARM. libr. III 40,6 suscipe *(sc. Heinricus II.)* perscriptum ... libellum, plenum legiferis patrum -umque statutis. TRAD. Weihenst. 193 ita, ut ... filius sub monachi, pater vero sub -is lege et nomine ... Deo militaret. CHART. Aquens. 174[b] p. 422,31 his presentibus: ... Heinrico custode, laicis -bus Elgero et Thoma et aliis omnibus -bus ipsius monasterii. *al.* **β** *iuncturae selectae -em laicum designantes:* exterior -r *(de re v. M. Heimbucher, Orden und Kongregationen I. 1907. p. 268):* IDUNG. PRUF. dial. 3,1099 quod *(colloquium)* abbates ... solent habere ... cum obedientiariis monachis et exterioribus -bus. -r barbatus *(de re v. H. E. Feine, Kirchl. Rechtsgeschichte I. ²1955. p. 312):* SIGEBOTO Paulin. 24 mutato ... seculari habitu extrinsecus inter -es barbatos ... immoratur *filius Paulinae.* -r conversus *(de re v. H. E. Feine, ibid.):* CHART. Heinr. Leon. 31 acta sunt hec ... rogatu Gelperadi -is conversi. **d** *iuncturae ordines vel congregationes designantes (exempla selecta):* **α** -es sancti templi *vel* templarii *('Templerorden'):* TRAD. Ratisb. 876 p. 423,32 (a. 1156) ut ... patriarche et ceteris -bus sancti templi eadem coemptio referretur. CHART. episc. Hild. I 669 p. 638,31 ad utilitatem -um templariorum. **β** -es sanctae trinitatis *('Trinitarierorden'):* INNOC. III. registr. 1, 481 p. 703,8 Iohanni ministro et -bus sancte trinitatis. **γ** -es praedicatores *('Dominikaner'):* CHART. Burgenl. I 336 (dipl. ante 1254) cum nos ... aream ... iuxta monasterium -um predicatorum existentem ... -bus predicatoribus pro orto parando contulissemus *eqs.* (*sim.* 339). **δ** -es minores *vel* s. Francisci *('Minderbrüder, Franziskaner'):* CHART. Ioh. Ratisb. 21 p. 40,21 (a. 1226) viros bonos, qui dicuntur -es minores, ... locavimus *(sc. episcopus)* apud capellam. ALEX. MIN. apoc. 21 p. 471,7 dicit historia de -bus sancti Francisci: *'eqs.'* ACTA civ. Wism. B chart. 2 p. 397 ego Alkerus ... do ... minoribus -bus II m, ... sancto Georgio I m *eqs. al.* **ε** -es militiae *('Deutsch-Orden'):* HEINR. LETT. chron. 10,8 p. 38,10 primus Arnoldus -r milicie, deinde servi episcopi ... hostibus appropinquant. **ζ** -es saccati: SALIMB. chron. p. 254,27 habebant *(sc. monachi)* ... mantellum de sacco; unde et -es saccati dicti sunt. *al. v. et l. 46.* **η** *usu vario:* GESTA crucig. Rhen. 2 p. 34,8 cum reddidissent *(sc. milites christiani)* castrum -bus de gladio *eqs.* MENKO chron. 52 p. 422,16 qui *(Herardus)* claustrum maiorum -um, id est Iacobitarum, in Norde fundavit. CHART. Worm. 373 p. 240,19 III libras -bus sancti Augustini et -bus saccitis tantundem *(sc. legaverunt Heinricus et Alheidis).*

B *de fidelibus in varias sodalitates ascitis (de conscriptis tam m. quam f.):* **1** *in communione precum (de re v. LexMA. IV. p. 1161):* LIBRI confrat. p. 320 nomina -um ...: *eqs. (inserta sunt etiam nomina feminarum [e. g. p. 320[c],11sqq.], ut* Himildrud, Kerhilt, Uota *eqs.).* CARM. var. I 25,18 prescripti ... gregis *(sc. monachorum)* voluit -r fore Cesar *(i. Lotharius I.).* EKKEH. IV. cas. 3 p. 20,20 ut -r conscriptus nobis fieri mereretur *Salomon.* 110 p. 218,24. *al.* GUNDECH. lib. pont. p. 249,46 nomina -um canonicorum ... defunctorum: ... Chounradus imperator, Gisila imperatrix *eqs.* CHART. Rhen. med. III 380 plenus -r dominus Theodericus ... cum ... uxore sua. **2** *de sedium -bus ('Stuhlbrüder'):* CHART. episc. Spir. 334 p. 299,39 (a. 1264) -es, qui dicuntur stuhlgebruder, communicato -um et sororum consilio ... concesserunt molendinum suum ... Rudegero. 368 sorores ... inter sedium -es ad comperacionem decime ... nobis viginti quatuor libras Hallencium contulerunt. **3** *de -bus calendariis ('Kalandsbrüder'; de re v. LexMA. V. p. 864sq.):* CHART. Westph. IV 234 p. 155,10 (a. 1239) nos *(sc. abbas)* et -es kalendarii ... decrevimus *eqs. al.*

IV *spectat ad sodales, membra fraternitatum saecularium (de re v. H. Jakobs, Bruderschaft und Gemeinde. Vortr. u. Forschungen XXIX. 1985. p. 281sqq.):* CHART. select. Keutgen 255 p. 352,24 (a. 1149) ut omnes textorici operis cultores ... huic fraternitati, quo iure a supra memoratis -bus constat disposita, sponte subiciantur. 256 p. 354,1 quod, quicunque -um predictorum, qui dicuntur dreislere, alicui ... civi operas suas locaverit *eqs.* 263 p. 356,35 iura -um gulde et illorum, qui incisores panni actenus nuncupantur *eqs.* (*item* CHART. civ. Magd. 94 p. 48,12). ALEX. IV. registr. 500 p. 462,7 cum ... officiales, qui appellantur s c a b i n o r u m -es, publica infamia laborarent (*item* URBAN. IV. registr. 532 p. 502,14). *al.*

fraterculus, -i *m. voc. sg.* -ę: *l. 19.* **1** *parvus frater – kleiner Bruder, Brüderchen:* **a** *in univ.:* FOLCUIN. Lob. 16 p. 62,14 memini me ... hominem ... vidisse, qui ... bruoderchin vocabatur, quem nos ... possumus nominare -um. VITA Wirnt. 10 p. 1133,50 eiulans 'o' inquit *daemon* ... 'cur illi *(s. Andreae)* grates pro depulsione -i mei non accumulatis *(sc. gens pessima)*?' *al. fort. huc spectat (ni spectat ad l. 16sqq.):* FORM. Augiens. C 22 domno ill. gratias referte *(sc. abbas)* pro -o meo ill., quia ... bene procurat eum ... docendo. **b** *spectat ad monachos (iuvenes):* FORM. Augiens. C 13 super -o ... nostro ill. ... deposcimus, ut liceat eum beato ill. commendari. IOH. FULD. carm. 1 (MGPoet. I p. 392) ad iuvenes converte tuam, -e (-ę *var. l.*), musam. EPIST. Teg. I 5 p. 7,12 Wigo cum -o secum in ministerium deputato *eqs.* 10 -i monasterii sancti Quirini. CHART. Sev. Col. 3 p. 5,9 -i ... monasterii cum illorum preposito ... querentes, ut *eqs.* **2** *accedente quodam affectu i. q. frater carus – lieber Bruder, Brüderlein:* GODESC. SAXO carm. 6,3,2 ut velles tu, -e, pio corde condolere. CARM. de Lamb. 1,190 'heu nunc, mi frater, quam heu, -e, nobis!' *(sc. dicunt fratres et abbas ad Landbertum).*

***fraternalis,** -e. (frater) **1** *fraternus – brüderlich:* FOLCUIN. Bert. 1,7 p. 23,16 (chart.) iuxta -em consensum et visceralis pietatis affectus *eqs.* RATHER. epist. 16 p. 84,17 sapientiorum te *(sc. praesule)* -em clementiam reprehendere desine! ERLUIN. epist. (MGScript. VIII p. 516,12) placuit ... pluribus ... ob suas animas redimendas -em i n t e r s e iungere s o c i e t a t e m (SIGEB. GEMBL. Wigb. 15). ACTA imp. Winkelm. I 680 p. 538,22 que *(universitas Brixiae)* cognoscit hoc ab amore procedere -i. *al.* **2** *ad fratres pertinens – die Brüder betreffend:* WETT. Gall. 8 Columbanus ... dolore -ium funerum perculsus dixit fratribus: *'eqs.'* **3** *ex fratribus compositus – von Brüdern gebildet, aus Brüdern bestehend, Bruder-:* WETT. Gall. 6 -is manus domicilia sibi ... praeparavit. 20 quem *(diaconum)* ... -is manus honorifice collegit *(i. suscepit). ibid. al.*

adv. ***fraternaliter.** *fraterne – brüderlich:* RATHER. concl. 17 ne, quod misericorditer, -r et caritative ... est canonice concessum, ... destruam. epist. 16 p. 83,11 illos *(praesules)* ... misericorditer me elegisse et ... -r inthronizasse ... praetenderam. ARNOLD. LUB. Greg. 2,19,44 ista tibi *(sc. Gregorio)* fideliter collegi *(sc. abbas)* -r, istis uti poteris et augere, si vixeris.

fraterne *v.* fraternus.

***fraternia,** -ae *f.* (frater) *dies festus fraternitatis, sodalitatis – Brüderschaftstag (de signif. cf. regestum):* CHART. Bern. II 638 p. 701,18 (a. 1267) nobis *(sc. decano)* ... et confratribus nostris in publica -a apud villam Langatun existentibus *eqs.*

fraternitas, -atis *f.* **I** *de qualitate i. q. necessitudo, dilectio fraterna, germana, caritas fratrum – brüderliches, geschwisterliches Verhältnis, Brüderlichkeit:* **A** *proprie de hominibus consanguinitate coniunctis, propinquis:* EPIST. Bonif. 147 tedet animam meam vitae meae *(sc. Berthgyth)* propter amorem -is nostrae *(sc. sui fratrisque).* CONC. Karol. A 50[D],92 p. 678,25 ut liberos vestros ... in timore Dei ... erudiatis ... et, ut in ... -is amore ... consistant, ... insistatis. PRUD. TREC. annal. a. 854 p. 69,8 Lotharius fratrem suum Lodoicum super Rhenum de -e erga Karolum alloquitur. COSMAS chron. 2,27 p. 121,27 oblitus *(sc. praesul Gebehardus)* -is, immemor humanitatis ... fratrem suum ... proiecit in pavimentum. ALBERT. M. metaph. 5,3,7 p. 267,14 de relatione ... -is ... inveniuntur quidam dubitasse, quia, qui iam est ..., efficitur frater nascente alio ex eisdem parentibus. *al. adde:* THIETM. chron. 4,75 p. 218,13 heu me misero, qui tot tantisque *(sc. proceribus)* immerito sum coniunctus in -e. **B** *translate de hominibus consanguinitate non coniunctis, e. g. de monachis sim. i. q. confraternitas, affinitas (fraterna) – brüderliche Verbundenheit,*

Bruderliebe ('φιλαδελφία'; *de re v. LThK.* [3]*II. p. 718*): CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 225,11 ut obliviscaris *(sc. abbas futurus)* -is et humanitatis tuae circa nos *(sc. confratres).* COD. Lauresh. 53 l. 25 quas *(res)* ... per precariam co<m>placitationis et causa familiaritatis et -is cartulam recipere videor. OTLOH. prov. O 25 omnes unanimes in oratione estote, compatientes, -is amatores, misericordes, modesti *eqs.* CONSUET. Marb. 219[e] (add. cod. B) ut vicissim in refectorio et ceteris communibus necessitatibus sibi -is officio serviant *(sc. monachi). al.* **C** *meton.:* **1** *in allocutione honorifica:* **a** *in univ.:* LIBER diurn. 43 scripta -is tuae, quae transmisisti *eqs. al.* EPIST. Alcuin. 100 p. 145,10 (epist. Karoli M.) relectis ... vestre *(sc. Offae regis)* -is epistolis *eqs.* VITA Liutb. 35 p. 42,19 quia -i tuae *(sc. fratris cuiusdam)* parvitatem meam interroganti ... obedierim *eqs. al.* **b** *episcoporum, abbatum sim. (papae: l. 18):* LIBER diurn. 63 portitores ... direximus *(sc. archipresbyter)*, cum quibus dilectissima -s vestra *(sc. apocrisiarii)* conveniat *eqs. al.* STEPH. Wilfr. 52 in praesentia -is nostrae *(sc. papae; an et synodi?)* in invicem certantibus *(sc. partibus)* ... kanonice censeamus. AMALAR. epist. 5,1 dignata est -s vestra *(sc. abbatis)* nobis mandare, ut *eqs.* VITA Rigob. 14 (MGMer. VII p. 71,1) tua *(sc. episcopi)* -s nobis *(sc. papae)* retulit, quia *eqs.* EPIST. Hildesh. 139 -em tuam *(sc. abbatem)* consulendo monemus *(sc. episcopus)*, ut *eqs. al.* **2** *rhet. i. q. frater – Bruder:* BALTH. Fridol. 10 quidam ... eiusdem loci fratres ... suam nimie dilectionis amore -em venerantes interrogaverunt eum *eqs.(v. notam ed. p. 46; ni spectat ad p.466, 71sqq.).*

II *de societate i. q. sodalitas (fratrum) – Gemeinschaft, Bruderschaft:* **A** *proprie:* **1** *gener.:* **a** *strictius de germanis ('Bruderpaar'):* COD. Karol. 45 p. 561,6 Desiderius ... vestram *(sc. regis)* persuadere dinoscitur excellentiam, suam filiam uni ex vestra -e in conuvio copulari. **b** *latius:* **α** *de hominibus se (omnes) invicem fratres arbitrantibus i. q. consociatio fraterna – brüderliche Gemeinschaft:* TRAD. Ratisb. 220 (c. 975/90) pia -s credentium agnoscat, qualiter *eqs.* BERTH. chron. B a. 1076 p. 247,6 apostolus fornicatorem ... precepit ... de cetu -is expelli *(ex Ambrosiast. in I Cor. 5,2). adde:* GODESC. SAXO theol. 19 p. 269,10 beati Augustini sententia ... omnium catholicorum 'in verbo veritatis' alloquor -em. **β** *de turba discipulorum ('Klasse'):* EPIST. Hild. 144 litteras vestre *(sc. discipulorum)* -is debita dilectione suscepi *(sc. magister)* et vestris precibus respondere desiderans *eqs.* **2** *eccl. et canon.:* **a** *strictius:* **α** *spectat ad conventum monachorum:* CHART. Fuld. B 12 p. 19,18 (a. 751) ut vestra *(sc. abbatis et conventus)* -s ... pro nostra *(sc. Bonifatii)* fragilitate exorare dignetur. DIPL. Otton. I. 34 post eius *(abbatis)* ... discessum, ut regularis -s postulat, liberam habeat potestatem inter se eligendi abbatem. EPIST. Mog. 21 p. 353,22 reverentissimo ... archiepiscopo infimus coenobitarum ... cum omni -is collegio *eqs.* CHART. Nuremb. 325 p. 198,3 quicumque ... fratribus subvenerint ... et in tam sancta -e *(sc. ordinis Teutonicorum)* statuerint se collegas eisque beneficia persolverint *eqs. saepe.* **β** *spectat ad capitulum canonicorum vel ecclesiae:* HRABAN. epist. 53 p. 507,11 ad nos litterę -is vestrae *(sc. ecclesiae Argentariae civitatis)* venerunt. TRAD. Frising. 1613 p. 457,33 consentiente ... cunctę ... -is collegio *eqs.* THIETM. chron. 6,88 p. 380,2 ut Oddonem, qui -is vestrae *(sc. capituli fratrum)* est particeps, ... ad rectorem nostrae eligatis aecclesiae. CHART. Ioh. Ratisb. 18 tria iugera agrorum ... donavit *Engelschalcus* -i ecclesie nostre. *huc spectare vid.:* CHART. scrin. Col. A II 1 p. 171,7 (c. 1188/1203) magistri -is s. Spiritus ... Elye et uxori sue ... concesserunt aream *eqs. al.* **b** *latius:* **α** *de synodo episcoporum:* STEPH. Wilfr. 29 p. 223,7 episcopus ... consedentibus dixit: 'non credo latere vestram sanctam -em, quam ob rem *eqs.*' CONC. Karol. A 34 p. 248,21 cuius *(Karoli)* iussu -is nostrae *(sc. episcoporum)* coetus est adunatus. **β** *de sanctis:* VITA Burch. Wirz. 1 quicquid ... de unoquoque profari non dubitamus, quando sic sanctorum -s iungitur, ut *eqs.* **3** *publ. et iur. spectat ad consortium, unionem fabrorum, mercatorum sim. (de re v. HRG V. p. 1792sqq. s. v. 'Zunft' et Hoops, RGA* [2]*XII. p. 102sqq. s. v. 'Gilde'):* **a** *in univ.:* GESTA Trud. cont. I 10,13 p. 295,49 oppidani nostri de suis -bus quatuor incęperunt pylaria. CHART. select. Keutgen 256 p. 353,19 ad honorem s. Iohannis ... et utilitatis causa -em concedere decreverunt *magistri civium.* CAES. HEIST. Engelb. 3,37 p. 305,16 fuerat ... inter scabinos et -es civitatis dissensio. CHART. Worm. 158 (dipl. Heinr. VII.) consilia et -es ... vobis *(sc. civibus)* potestate regia auferimus. GREG. IX. registr. 571 facta quadam -e, quam scolam vocabant *viri mulieresque.* ALBERT. M. pol. 2,1[k] p. 94[b],39 artifices ... praeponunt sibi principes, quos 'magistros -um' appellant. *al. v. et p. 465, 71.* **b** *exempla explanationem theod. exhibentia:* COD. Udalr. 168 p. 298,29 (c. 1115) faber ... -em quandam, quam g i l d a vulgo appellant, instituerat (CHART. Gosl. II 13 [dipl. Wilhelmi regis] -s ..., que theutonice gelde vocatur. 207 p. 245,32 [dipl. Rud. Habsb.] mercatores ... quandam -em habuerunt, que innige sive gelde appellatur. CHART. Westph. IV 1599 dedimus *[sc. consules]* fabris ... unam gheldam sive -em in hunc modum, ut *eqs.*). TRAD. Salisb. I 404 p. 473,21 ut ... XVI nummi ad -em civium Salzburgensium, que zecha vulgo dicitur, ... darentur. *saepe.*

B *meton. de societate, pacto:* **1** *communicatio, participatio, foedus – Teilhabe, Mitgliedschaft, Bündnis:* **a** *in univ.:* THIETM. chron. 6,33 p. 314,16 pagum ... populatur *Bolizlaus* et -em, quam ... prius coniunxerat, ... disrupit. TRAD. Ratisb. 329 eo pacto ut, si convaluisset *Chadalhoch*, monachicam ibi *(sc. in coenobio)* societatem ac -em obtineret. TRAD. Salisb. I 123 quidam servitor ... beneficium ... delegavit et ... archipresul pro eodem beneficio sibi *(sc. servitori)* -em et stipendium dari mandavit. CHART. Bund. 741 p. 206,27 -em et unitatem inter se fecerunt ex una parte dominus presbiter ... et ... confratres et conversi ecclesiae. CHART. Col. I p. 336,7 notandum, quod submercatores ... -em acquirent pro marca et non pro minori. *ibid. al.* **b** *in communione precum pacta ('Gebetsverbrüderung'; de re v. LThK.* [3]*IV. p. 323sq. et K. Schmid, Frühmittelalterl. Stud. 1. 1967. p. 369sqq.; v. et vol. II. p. 1373,43sqq.):* **α** *inter congregationes:* TRANSL. Libor. I 24 inter utriusque aecclesiae ... congregationes firmata karitate perpetuae -is *eqs.* WILH. HIRS. const. 2,78 p. 1145[C] nonnullae sunt congregationes non solum monachorum, sed etiam clericorum, quae habent societatem nostram et -em. CHRON. Vill. 5 (MGScript. XXV p. 196,31) contrahens *(sc. abbas)* -em cum ecclesia Haffligeniensi. CHART. Aschaff. 83 decrevimus ... -em inter nostram *(sc. Amorbacensem)* et ipsorum *(sc. Ascaphinbergensem)* ecclesias ... observari. *al. adde:* EPIST. Hildesh. 16 Aurelianenses canonici cum Magdunensi capitulo tale pactum -is firmavimus ..., ut *eqs.* **β** *inter singulos et monasteria vel ecclesias canonicorum:* TRANSL. Lando. 1,1 (MGScript. XV p. 607,33; a. 982/90) cum multa ... restituisset *imperator* ac proinde -em ... coenobii ... adeptus fuisset *eqs.* DIPL. Heinr. II 224 pro -e, qua in eorum *(fratrum)* ... perpetuam orationem suscepti sumus *eqs.* ANNAL. Sangall. IV a. 1027 Gisela imperatrix ... monasterium sancti Galli ingressa ... -em ibi est adepta. TRAD. Ratisb. 512 clericus Hartwic et coniux eius ... dederunt ... unam hovbam ..., ut ... habeant stabilitatem -is. CHART. Carniol. II 198 p. 157,4 abbas et conventus ... fratres et eorumdem heredes in suam -em seu sepulcrale consorcium receperunt. *persaepe. adde:* SCHOL. Adam gest. 37 scriptum est in libro -is nostrae: ... rex ... et Chnut filius ... se commendaverunt orationibus fratrum. *de plena -e:* TRAD. Scheftl. 118 (c. 1160) his ... presbiteris hac vita defunctis plenarię -is communionem nec non ... specialem ... debemus recorditationem. CHART. Heinr. Leon. 84 rogans *(sc. dux)*, ut plena -s ei daretur ... et memoria eius ... defuncti ... haberetur. *saepe.*

fraternus, -a, -um. *confunditur c.* futurus: VITA Goar. 1 p. 411,11. **1** *adi. i. qui fratris est – brüderlich, den Bruder betreffend, dem Bruder gehörig, Bruder-:* **a** *proprie (spectat ad fratres germanos, propinquos) et in imag.:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 3,5,5 de violantibus paternum adque -um (-orum *var. l.*) torum. VITA Ludow. Pii 19 p. 336,11 avi -um (-i, paterni *var. l.*) Karlomanni imitari gestiens memorabile exemplum. AGIUS epic. Hath. 230 primi patris Abel iustissima ...

[Konstanciak]

proles dire -o occubuit gladio. POETA SAXO 4,200 facerent *(sc. filii Karoli)* inter sese, quo firma maneret debita -as socians concordia mentes. WIPO gest. 1 p. 10,23 Bruno, frater Heinrici imperatoris, utilis et clarus ingenio, si -o odio, quo imperatori oberat, non obscuraretur. *al. adde:* OTTO SANBLAS. chron. 43 p. 69,19 bello intestino -aque discordia pro regno exhaustam Greciam considerans *(sc. imperator) eqs.* **β** *de affectionibus bonis inter fratres solitis:* GODESC. SAXO conf. p. 75,21 -a compassione ac germana simul dilectione *(sim.* GUNZO epist. 2 p. 21,14 -a dilectione. *al.).* HROTSV. gest. 377 fuerat discordia nulla inter eos *(regem et ducem)* animis -o foedere iunctis. CHRON. THIETM. prol. 1 coniunctum ... -i iuris amore ... rogo te Sigefridum. *al.* **b** *translate (fere usu eccl.):* **α** *inter fratres vigens – unter Brüdern waltend:* CONC. Karol. A 50,9 p. 616,7 cum ... in apostasiam aut infidelitatis ... aut -i schismatis prolabitur *fidelis eqs.* CAND. FULD. Eigil. II 10,19 supplicat obnixe ... -a voluntas *eqs.* THANGM. Bernw. 41 p. 776,5 ad sanctum Martinum tetendit non absque ... -a ... episcoporum munificentia. CONSUET. Marb. 143 ut -a compagine teneantur *(sc. renuntiantes saeculo)* caritate unanimes. **β** *a fratribus effectus – von Brüdern bewirkt:* EPIST. Col. 4 p. 246, 19 in hac ... -a e l e c t i o n e ... nullus fidelis ... extitit contradictor (DIPL. Karoli III. 6 p. 10,33 in e. -a). DIPL. Karoli III. 69 p. 116,13 ut ... -ae auctoritati nostram iungeremus auctoritatem. THIETM. chron. 4,75 p. 218,32 post correptionem -am congruit suppliciter orare. STATUT. ord. Teut. p. 78,37 is, qui ammonitus ... fuerit, ... c o r r e c t i o n e m -am ut osculum accipiat columbinum (ALBERT. M. sent. 4,19,17capit. an -a correctio *eqs.*). **γ** *fratribus destinatus – für die Brüder bestimmt:* CAND. FULD. Eigil. I 22 ad victum -um cultius quid solito iucundiusque fieri demandavit. CHART. Aquens. 32 l. 96 debet ... prepositus Aquensis eisdem *(fratribus de Steynvelde)* -am consolationem et defensionem exhibere. RUOTG. Brun. 36 p. 37,32 se *(sc. imperatorem)* non tam -is deliciis quam mutuis cum illo *(fratre)* ... affatibus ... oblectavit. **δ** *in fratribus consistens – aus Brüdern bestehend:* LIBER diurn. 42 ut et nostrae *(sc. papae)* particeps festivitatis existas *(sc. episcopus)* et -e congregationi presentiam tuae dilectionis accommodes. CAND. FULD. Eigil. II 9,1 -a cohors. IDUNG. PRUF. dial. 3,412 numquid suades me ... mutuae caritatis -am societatem deserere? **2** *subst. neutr. i. q. proprium fratris, quod fratris est – Besitz des Bruders, das dem Bruder Gehörige:* TRAD. Weiss. 60 l. 78 (a. 784) dono ..., quantumcumque mihi de paterno vel materno seu de -o mihi legibus obvenit (*sim.* TRAD. Frising. 360 p. 308,10 quod eum *[presbyterum]* de paterno vel materno necnon de -o proprie hereditatis obvenit).

adv. **fraterne.** *modo fratris, germane, benevole – auf brüderliche Weise, brüderlich, wohlwollend:* **1** *praevalente notione fraternitatis:* SALOM. II. epist. 40 p. 422,33 omnes simul et singuli per legatos suos eum *(Karlomannum)* -e (-ę *var. l.*) salutare ... consueverunt. PAUL. FULD. Erh. 3 p. 18,3 (ed. B. Krusch) frater, secretum doloris mei tibi denuntio, quod te -e (frater *var. l.*) advertere iubeo. STATUT. ord. Teut. p. 54,30 si frater fratrem ... peccasse cognoverit, pacifice ac -e eum ad penitenciam ... inducat. *al.* **2** *praevalente notione benevolentiae:* HRABAN. epist. 2b p. 384,32 ut, ... quicumque nostrum laborem -e accipiat, ... aeterni gaudii ... particeps exsistat. PRUD. TREC. annal. a. 852 p. 64,19 Karolus fratrem Hlotharium ... -e suscipit, honorifice afficit, germane tractat. HERBORD. Ott. 2,33 p. 126,8 ut ... -e ac socialiter se cum omnibus gererent *(sc. Sclavi). al. pacifice – versöhnlich, friedlich:* CHART. Aquens. 19 l. 142 (c. 1100) ut ... legitimis induciis canonice accusetur et -e finiatur *(sc. causa).*

fratricida (-rec-), -ae *m. occisor fratris – Brudermörder (usu attrib.: l. 67. 70):* AETHICUS p. 230,3 ipse *(Romulus)* ... post avum -ecida (-a *var. l.*) extetit, Remum negavit *eqs.* CARM. de Tim. 39 nonne Ioseph -is cum fratribus asper extitit? NICOL. I. epist. 156a p. 673,18 de patricidis et -is praecipimus, ut *eqs. al.* ARNOLD. QUEDL. fund. (ZVerThürGesch. 11 [N. F. 3]. 1883. p. 478,1) ut non cum Kayn -a eternaliter puniaris *(sc. vir nobilis). al. ?pro cognomine:* TRAD. Neocell. Brixin. 89 (a. 1164) episcopus tradidit ... predium Heidenrich -e de Zuhe per manum ipsius.

fratricidium, -i *n. form.: gen. sg.* -di: *l. 8. abl. pl.* -dis: *l. 4. occisio fratris – Brudermord:* LEX Alam. 40capit. de patricidiis, -is (-dis *var. l.; sim.* CAPIT. reg. Franc. 33,37 ut hii, qui patricidia vel -a fecerit *[sic]* ... vel aliquem ex propinquis occiderint *eqs. al.*). DECRET. Burch. ind. p. 540C sextus liber continet de ... parricidiis et de -is. COSMAS chron. 1,17 p. 36,7 qualiter ... dissimulaverit *Bolezlaus* -i (-di *var. l.*) reatum. p. 36,16 quod ... terribilius potest esse convivium, quam in quo perpetratur -um? HILDEG. scivias 1,3 l. 203 in primogenitis ... odium ebulliens -um perpetravit. *adde:* ARNOLD. QUEDL. fund. (ZVerThürGesch. 11 [N. F. 3]. 1883. p. 476,29; s. XIII.) de tuo *(sc. viri nobilis)* -o placabitur Deus.

fratruelis (-tu-, -uwe-, -llus), -is (-us, -i: *l. 19) m. filius fratris (vel sororis) – Brudersohn, Geschwisterkind, Neffe (de varia vel incerta signif. cf. ThLL. VI/1. p. 1260,76sqq.):* **1** *in univ.:* WIDUK. gest.1,16 ex Arnulfo, -e Karoli, ... natus erat *Hludowicus.* ETHELW. chron. (MGScript. XIII p. 123,33) obiit ... Karulus ...; Earnulfus ... successit, -llus eius, in regnum. OTTO SANBLAS. chron. 6 p. 7,7 Heinricus, -is Welfonis, ducatu Bawarie et Saxonie potitus hereditatem paternam consequitur. *de diclecto, amico (alleg.; spectat ad Vulg. Is. 5,1 [cf. ThLL. X/1 p. 792,12sqq.]):* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,1 l. 10 quae *(columba [i. ecclesia])* ... reminiscitur ... dierum adolescentiae suae, quando enixa super -em suum ... laetabatur. **2** *in chartis:* CHART. Fuld. B 265 (rec. a; a. 790) Altpraht ... tradidit et -es eius, id est Albuuin ... et Heimbraht, quicquid habuerunt. DIPL. Otton. I. 389 p. 530,22 precibus ... cari -is nostri Heinrici ... prebuimus assensum. TRAD. Ratisb. 691 p. 333,10 testes sunt ... Gotefrit de Musse et -tuelis eius Čhŏno. TRAD. Scheftl. 298 p. 300,7 testes sunt: ... Ulricus de Ŏwe, -welis fratris Volcwini. CHART. Eichsf. 267 p. 153,17 pro bonis ... nobis *(sc. landgravio)* et -tueli nostro Hermanno concessis *eqs. persaepe.*

***frauculus** *vel* ***fauculus** *subst. (orig. et signif. inc.; cf. LexMusLat. II. p. 109,15) neuma quoddam – eine Neume:* TABULA neum. (VeröffMusHistKommBAdW. XIII. p. 52) pentadicon et trigonicus et -us (fau- *var. l.*), orix.

[frauda *v.* fredum.]

fraudatio, -onis *f. deceptio, defraudatio, circumscriptio – Täuschung, Betrug, Übervorteilung:* TRAD. Frising. 389 p. 330,13 (a. 817) ut nulla depravatio aut -o exinde non evenisset. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 62 tertium *(sc. vitium)* est ... amor peccunie cum sua prole mendatio, -e, furtu, periurio *eqs. suppressio – Zurückhaltung, Unterschlagung:* OTTO FRISING. gest. 2,35 p. 143,31 imperator ... plus de captivitate proceris sui quam de -e pecuniae motus in Spoletanos transtulit arma.

***fraudativus,** -a, -um. (fraudare) *deceptivus, fraudulentus – auf Betrug, Täuschung angelegt, Betrugs-:* ALBERT. M. eth. II 1,3,1 p. 31b,1 sub ista *(scientia thesauritiva)* sunt lucrativa in mercimoniis, superfluorum repositiva: et has imitantes furativa et praedativa ... et -a.

fraudator, -oris *m. deceptor, defraudator, circumscriptor – Betrüger, Täuscher, Gauner:* **1** *absol.:* CHART. Rhen. med. I 110 p. 116,11 (a. 868) si quis rectorum diabolica presumptione huic devotioni nostrę ... contrarius aut -r exstiterit *eqs.* HARIULF. chron. 3,29 p. 169,12 quaedam ... terra per vim ... a quodam fortiori ecclesiae illius *(sancti)* tulta est ...; convento -e oraverunt fratres, ut sancto redderet. SERMO de Kil. (ed. F. Emmerich, Der hl. Kilian. 1896. p. 42,11) quotquot ... sunt inter nos fornicatores, adulteri, periuri, -es, ebriosi *eqs.* **2** *c. gen. rei fraudatae, raptae ('Betrüger, Räuber [an]'):* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 4,5,6 p. 203,2 non solum aliena vota disrumpunt *(sc. pontifices)*, sed et sacrilegium operantur in eo, quod ecclesie Dei -es existunt. DECRET. Burch. 1,89 p. 572A ut contemptor canonum et -r ecclesiasticarum rerum ... concilio manebit *(sc. episcopus)* obnoxius. **b** *proditor – Verräter (an):* CAPIT. reg. Franc. 28,3 veniam rogans *Tassilo* pro commissis culpis ..., in quibus -r fidei suae extiterat.

fraudelentus *v.* fraudulentus.

***fraudentia,** -ae *f.* (fraus; *ni corrupt. ex* fraudulentia) *de-*

ceptio, circumscriptio – Betrug, Gaunerei: TRAD. Fuld. I 46 p. 132,2 (s. XII.med.) quarum *(villarum)* decimationem Liupertus . . . surripere nisus est; sed . . . cassata et adnichilata est talis -a in vanum incepta.

***fraudifer,** -i *m.* (fraus *et* ferre; *cf.* fraudiger) *fraudator, deceptor – Betrüger:* UNIBOS 161,2 viri clamant . . .: 'exi, sceleste -r! occidende crudeliter, mactaberis carnaliter.'

***fraudius** *subst.* (fraus; *signif. inc.*) *de ave quadam ceterum ignota: v. p.476,7.*

fraudo, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* fa-: *l. 21.* frud(o): EKKEH. IV. bened. I 42,48. *perf.* -vet: *l.32. depon.: l.41.61.p.472,4 (dub.). usu intrans.: l.27. medial.: p.472,24. coniug. II. vel III.: p.472,1.24.32. struct. c. praep.:* a, de, ex: *l.38sqq.* contra: *l.27.*

1 *strictius (dolo malo vigente):* **a** *decipere, circumscribere – betrügen, täuschen, übervorteilen:* **α** *in univ.:* LEX Baiuv. 1,2tit. contra legem ecclesiam -are *(sim.* CONC. Karol. A 10,4 domum Dei . . . -are. *al.).* 8,17 si *(sc. quis)* promissione foeminam -verit (*de sponsione; de coniugio:* BERNOLD. CONST. chron. a. 1084 p. 439,3 nec illa nec ille coniugale fedus . . . servaverunt, immo . . . se ipsos 'invicem -are' [fa- *var. l.*] non timuerunt [*Vulg. I Cor. 7,5*]). BERTH. RATISB. serm. 20 p. 14,6 opera Iudeorum sunt . . . iniuste res conquirere, . . . christianis . . . nullam . . . fidem servare, sed pro posse -are. *al. intrans. i. q. fraudem committere – einen Betrug ins Werk setzen:* TRAD. Frising. 5 p. 31,25 (a. 750) ut, siquis contra haec firmitatis epistolam -are conaverit *eqs.* **β** *adulterare, corrumpere, irritum facere – verfälschen, entstellen, ungültig machen (usu publ. et iur.):* LEX Raet. Cur. 23,17 si quis qualecumque cartam alterius . . . aut raserit aut incendiderit aut per qualecumque modo -verit, . . . puniatur. 26,8,1 ille, qui eum *(sc. testamentum)* -vet aut delivet *eqs.* CAPIT. reg. Franc. 273,24 quicumque hanc commendationem nostram . . . infirmare vel -are seu aliter immutare inventus fuerit *eqs. al.* **γ** *capere, frustrare – überlisten, foppen:* THIETM. chron. 7,4 p. 402,22 domnam . . . Reinildam . . . -tis custodibus rapuit *Wirinharius* invitam. **b** *defraudare, excludere – bringen (um), ausschließen (von):* **α** *c. praep.:* ARBEO Emm. 38 ego *(sc. dominus servi cuiusdam)* ex tuo . . . pretio -tus frustra remaneam (de pretio . . . -tus VITA Emm.). CAPIT. episc. III p. 45,16 acrius a Deo iudicabitur *(sc. aliquis),* si aliquid d e omni decima -tus fuerit. (CHRON. Salern. 9 p. 13,12 non me -vit dominus de suis natis). DIPL. Conr. III. 182 p. 329,32 ut tam hi *(sc. de re publica bene merentes)* sui laboris emolumenta . . . percipiant, quam illi *(sc. ceteri)* a simili mercedis gratia sese non -andos intelligant (*item* DIPL. Conr. III. 245 p. 248,24). **β** *c. abl.:* WALAHFR. Mamm. 21,45 sentenia Christi . . . verbi iubet hos *(sc. qui struere insidias gaudent)* -are nitella. RIMB. Anscar. 40 p. 74,34 quod quasi spe certissima sua esset culpa defraudatus (-tus *var. l.*). HROTSV. Pel. 305 nec ferventis bravio -atur amoris. DIPL. Conr. III. 121 p. 216,35 quod prepositura quedam clericorum . . . ęcclesię a nobilibus . . . donata fuerat, sed heredibus ipsorum in tenore possessionis persistentibus ęcclesia proprietatis iure -ta erat. 145 p. 265,14 suo iure -ari. IDUNG. PRUF. dial. 3, 1106 si . . . aurora rutilante cantaremus, tunc illo dulci matutino somno -remur (-emur *var. l.*). CHART. episc. Misn. 79 cum Misnensis ecclesia iam longo tempore . . . suis decimis sit -ta. *al.* **γ** *c. dat.:* METELL. exp. Hieros. 5,159 cuius *(pontificis)* adhuc laudes ne, Musa brevis, michi -es, hoc saltem dicas *eqs.* **c** *subtrahere, alienare – entziehen, entfremden:* CAPIT. reg. Franc. 297,15 p. 439,31 qui ecclesiae aliquid -atur (-at *5*) aut tollit *eqs.* CHART. Rhen. med. I 235 p. 292,21 si . . . quispiam . . . predium . . . iniuste aufferre aut aliquo artis conamine -are molitus fuerit *eqs.* **d** *avertere, detinere – unterschlagen, vorenthalten:* **α** *c. sensu celandi ('verheimlichen'):* THANGM. Bernw. prol. p. 758,11 quia a puero mecum . . . convixit nec aliquid in omni studio eius vitae meam conscientiam -are potuit. **β** *c. sensu peculandi, detrahendi ('veruntreuen'):* LEX Raet. Cur. 24,27,2 si tutor de res orfanorum, quas gobernare debet, exinde aliqui -verit, in dublo eum restituat. CAPIT. episc. I p. 178,8 quidam dixerunt minora peccata esse . . . pecuniam ecclesiasticam furari vel -are . . ., alios . . . inebriare *eqs.* WALAHFR. subvers. Hieros. 10 dante populo dona -ebant sacerdotes et non, sicut praeceptum erat, Domino immolabant. RUD. FULD. mirac. 5 p. 334,26 unus ex clericis . . . partem quandam allatae pecuniae -ans (-tus *var. l.*) subito cecidit. *al.* **2** *latius:* **a** *rumpere – brechen:* ANNAL. regni Franc. a. 775 p. 42,21 audiens *(sc. Karolus rex),* quod Hrodgaudus Langobardus -vit fidem suam *eqs.* DIPL. Ludow. Germ. 96 p. 139,20 ipse *(Ratboto)* . . . iusiurandum omni infidelitate -vit. RUODLIEB IV 183 rex ait: 'hoc laudo promissorum neque -o.' **b** *prohibere – verhindern:* PETR. DAM. serm. 17II l. 133 quid ergo tu, Helia? tu enim es, qui verbo clauseras caelum et -veras imbres? *(spectat ad Vulg. III reg. 17,1).* **c** *privare – berauben:* **α** *in univ.:* WALTHARIUS 979 pro calvitio capitis te v e r t i c e -o (*sim.* EKKEH. IV. bened. I 33,24 hostia viva sacer -atur [gloss.: privatur] v. martyr [gloss.: Iohannes]). HROTSV. Theoph. 252 non timet *David* . . . insontem vita -are virum *(i. Uriam)* sine causa *(cf. Vulg. II reg. 11,15).* gest. 1497 eius nec monitis dignantem *(sc. papam)* cedere . . . sedis apostolicae -ari fecit *Otto* honore. *adde:* TRACT. de astrol. 22 prima casa est suum vivere; II suum avere; III suos germanos . . .; de avere -to vide casam, quae exit ab oriente. *medial. i. q. privari, renuntiare – sich nehmen lassen, verzichten (auf):* VITA Liutb. 8 erga venerandam Liutbirgam tanto fervebat *Reginhilda* amore, ut non facile ad tempus eius -ebatur (-ari pateretur *var. l.*) aspectibus. **β** *expressius i. q. spe orbare – der Hoffnung berauben:* CAPIT. reg. Franc. 291,12 p. 386,2 multi servi Dei penuriam cibi . . . patiuntur, pauperes . . . aelemosinam non accipiunt . . ., -antur captivi et fama omnium merito laceratur. *fallere – enttäuschen:* CHART. archiep. Magd. 288 (a. 1157) quantum in nobis erit, desiderium vestrum *(sc. abbatis)* non -bimus.

adv. ***fraudenter.** *fallaciter, dolose – (be)trügerisch:* BERTH. carm. 1,77 (MGPoet. III p. 395) veste comes splendens -r Riggo tyranni *(sc. Totilae)* 'non tua sunt', inquit *(sc. Benedictus),* 'quae tua dorsa gerunt' *(cf. Greg. M. dial. 2,14).*

fraudol- *v.* fraudul-.

***fraudosus,** -a, -um. *fallax, dolosus – voll von Trug:* CONR. MUR. summ. p. 160,10 mulier deridenda . . . poterit nominari: . . . futilis, fraudulenta, -a, frigida, furiosa *eqs.*

***fraudulator,** -oris *m. fraudator, aversor – Betrüger, 'Veruntreuer':* GERHOH. ad Innoc. p. 213,9 qui *(papa)* de raptoribus, -bus (*infra:* fraudatores), alienatoribus rerum aecclesiasticarum . . . sic intonat *eqs.*

fraudulentia (frad-, -dol-, -cia), -ae *f. deceptio, fraus, dolus (malus), astutia – Betrug, Täuschung, Übervorteilung, Hinterlist:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 12,2,14 p. 421,9 si calliditatis -a Hebreus infestus venditionem adque libertatem tali sub dolo confecerit, ut *eqs.* PS. METHOD. revel. B 225 erit *Antichristus* fallax et mendax et -cia seducit multos. WETT. Gall. 41 p. 280,4 rex regum . . . virtutem suam exhibuit nec non et -olentiam seducti hominis prodivit *(i. prodidit).* NOTKER. BALB. gest. 1,30 p. 41,2 quem *(pontem)* . . . -a (-am, fraudulenta *var. l.*) . . . quorundam malivolorum . . . consumpsit. *improbitas, malitia – Schlechtigkeit, Bosheit:* HERM. IUD. conv. 19 p. 119,3 de baptismi trina mersione . . . ex insidiantis mihi inimici -a edoctus non fueram. CHART. Turg. III 419 p. 198,3 ad occurrendum omni, que nostris . . . inolevit temporibus -e *eqs.* **b** *imago (vana) – Trugbild, -erscheinung:* CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 226,41 ut serviatis *(sc. fratres)* . . . non concupiscentiis variis oculorum vestrorum et tumentis scientiae -is carnisque vitiis. **2** *publ. et iur.:* **a** *in univ.:* DIPL. Ludow. Inf. 39 p. 157,11 ne per . . . malivolorum -olentiam (-am *var. l.*) id ipsum coenobium . . . iniuste privaretur *eqs.* CHART. Ioh. Halb. 14 ne quis . . . eos *(fratres)* aliquibus -ciis vel astuciis circumvenire . . . presumat. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 219,31 post frad-am percepit connatus Iohannes et duxet eum *(Arnoldum)* supra placium *(leg. placitum).* CHART. episc. Spir. 209 p. 210,2 ne res rite gestas ulla tollat oblivio vel rederogancium -cia corrodat sollicitudo. *al. abund.:* DIPL. Conr. III. 132 p. 240,9 fabricari facies *(sc. Raymundus monetam)* remota . . . tam in puritate quam in pondere totius falsitatis -a (*inde* DIPL. Frid. I. 316 p. 139,5). **b** *offensa, transgressio – Verstoß,*

Übertretung: LEG. Wisig. 3,5,6[tit.] de speciali viduarum -a conpescenda *(sc. in vestitu)*.

fraudulentus (fraod-, frăd-, -dol-, -del-), -a, -um *vel rarius* ***fraudulens** (-ans), -entis. *fallax, dolosus, insidiosus, perfidus – zum Betrug neigend, trügerisch, arg-, hinterlistig, tückisch, treulos:* **1** *adi. (usu subst.: l.10):* **a** *de hominibus (de diabolo: l.14):* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 2,15,13 si nullatenus antea -i fuisse patuerint *servi eqs.* CHRON. Fred. cont. 17 Bubonem . . . fraodo-um (-um, -olentum *var. l.*) consiliarium interfecit *Karolus.* ANNAL. Nazar. a. 787 -elentissimos eorum *(Langobardorum)* in Franciam exiliavit *rex*. ANNAL. regni Franc. a. 788 p. 80,9 -ens (-ans *var. l.*) apparuit *Tassilo.* NOTKER. BALB. gest. 1,21 p. 29,23 ante cuius *(Christi)* invocationem -us hostis . . . ceu fumus evanuit. RATHER. epist. 16 p. 93, 9 si discernendi subtilitate ita tenus pollet *sacerdos*, ut -elentus adeo sit, ut bausiator vulgo dicatur. *al. adde:* GREG. CAT. chron. app. p. 312,26 -is ingenii . . . ab initio extitit *Guido abbas.* **β** *de natura mulieris:* ALBERT. M. animal. 8,6 in rebus honestis et bonis . . . sunt *mulieres* magis stultae . . . et sunt -ae et fraudes recipientes ab aliis. *v. et p.472,39. al.* **b** *de rebus:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 5,4,17 qui se ministrum -e (fraudolenter *var. l.*) vinditionis ingessit, alium paris meriti servum domino . . . reformare cogatur. VITA Corb. 16 quem *(amissarium)* . . . -olenti (-o, fraudulenter *var. l.*) consilio ipsius principis . . . iuniores furto abstulerant *(sim.* VITA Heinr. IV. 10 p. 33,17 si -um non fuisset *consilium. al.)*. HROTSV. Cal. 9,11 (ed. Berschin) quę insania te decepit . . . :: propria stulticia huiusque Fortunati -olenta (frăd-a *var. l.*) deceptio. RUOTG. Brun. 20 p. 20,10 -a verborum iactantia . . . presul, vides, quantos seduxit. THIETM. chron. 7,72 p. 486,18 -a calliditate. *al.* **β** *adulterinus, fucosus, non sincerus – unecht, verfälscht, unlauter:* CAPIT. reg. Franc. 273[b],17 ne in aliquo loco occulta vel -a moneta fieri possit; et si inventus . . . quilibet fuerit -am monetam percutiens *eqs.* LIUTPR. antap. 4,7 p. 106,22 vides igitur: et tu veris quidem, sed -bus assertionibus uteris. *valde similis, assimulatus – täuschend ähnlich, Schein-:* THEOD. CERV. chirurg. 3,1 p. 158[B] ipsum *(arsenicum sublimatum)* . . . est mirabile in omni fistula et in omni cancro et herpete esthiomeno et in quolibet ulcere -o. **γ** *bilinguis, mendax – lügnerisch, verlogen:* MANEG. c. Wolfh. 24 p. 106,11 qui *(Wirrico)* sub persona . . . Virdunensis . . . episcopi -is verbis . . . augeret dolorem sancti Iob. *remissius i. q. astutus, argutus – gewitzt, schlau:* WILLIB. Bonif. 1 p. 5,22 -a humanae calliditatis usus versutia tenerum a cepti perfectione propositi animum declinare temptavit *pater*. TRACT. de divis. phil. p. 43,41 logica rationalis trifario modo subdividitur . . . in apodicticam *(sc. scientiam)*, id est demonstrativam, in sophisticam, id est -am et fictam. **δ** *absconditus, tectus – heimlich, versteckt (zu tragen[d]), Meuchel-:* CHART. Tirol. notar. I 346 (a. 1236) potestas Tridenti precepit . . . ferrario presenti, ne debeat facere falçonem nec cultellum -um *(de re cf. ed. p. CXXIX).* **2** *subst. masc. i. q. fraudator – Betrüger:* WETT. Gall. 41 p. 280,12 quatenus ex visione eius *(lapidis)* -is metus . . . et devotis aedificatio generetur. CHART. Babenb. 166 p. 218,24 possessiones in hac pagina scriptas . . . ab omni . . . -orum subreptione tutas . . . permanere censemus.

adv. **fraudulenter** (frad-, -dol-). *script.:* -ŏlenter: *p.474,3.* -anter: *l.62. metr.* -dūl-: *l.63. fallaciter, dolose – betrügerisch, arglistig:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,67 nimium exinde *(sc. e thesauro)* -olenter subtracsit *Barontus.* ORD. iud. Dei A 29[e] si hunc furtum mixtus es aut fecisti aut consentisti aut -olanter baiolasti *eqs.* METELL. exp. Hieros. 6, 724 dum -r veniebant unus et alter, nos explorabant ac vota precum simulabant. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 219,30 venit Arnoldus et voluit frad-r subripere hereditatem. *al.* **b** *astute, insidiose, maligne – hinterlistig, heimtückisch, böswillig:* ANNAL. Xant. a. 850 Rorik Nordmannus . . . multa mala christianis -r intulit. BERTH. chron. B a. 1077 p. 297,15 Alemanniam . . . devastabat *rex* principibus Alemannorum nuper . . . ex inproviso -r invasis. GERH. AUGUST. 2,29 l. 6 qui *(ministri)* -olenter (-r *var. l.*) pedes cavalli cum clavibus vulneraverunt. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 130,14 oppidanis . . . ad colloquium pacis dolo vocatis -rque captis *eqs. al.* **c** *furtim – insgeheim, verstohlen:* WALAHFR. Gall. 2,25 sileri non debet, qua virtute servitium suum dimittentes et -olenter (-ŏlenter *a. corr. 5[a]*) abscedentes beatus pater reprimat. CHART. eccl. Erf. 138 p. 74,24 Symon iudicium subterfugerat et latenter ac -r a curia recesserat. *al.* **d** *?falso – ? falsch:* THIETM. chron. 8,12 p. 506,34 sunt . . . nonnulli, quos leniter iniuste tractavi; cum . . . hii . . . a te *(sc. lectore)* corripiuntur, quid mirum, si ex mea parte aliquid -r sonant? **2** *publ., iur., canon.:* **a** *strictius:* **α** *animo doloso – in betrügerischer Absicht:* CONC. Karol. A 37,31 dictum . . . est . . . quasdam *(feminas)* . . . -r (-olenter *var. l.*), ut a viris suis separentur, . . . filios . . . ad confirmandum tenuisse. CHART. Heinr. Leon. 45 p. 65,21 nulli . . . fas sit infringere violenter aut immutare -r, quod . . . confirmatum est. CHART. Babenb. 109 p. 144,14 summam bonorum *(sc. mortui)* . . . coram civibus . . . manifestet *hospes*, et si -r quid . . . retinuerit *eqs.* CHART. Bund. 1202 p. 2,14 equas . . . dimiserunt *(sic; sc. fratres)* extra . . . stabulum cum . . . equis negligenter et eciam -r et dolose adheo, ut . . . eque impregnarentur. *al.* **β** *accedente sensu proditionis ('verräterischerweise'):* GERH. AUGUST. Udalr. 1,10 l. 21 Arnolfus cum multitudine populi -olenter *(p. corr. A3,* -r *var. l.)* Radesponam . . . Liutolfo in potestatem subiunxit. BERTH. chron. B a. 1080 p. 379,11 collectis omnibus, quos poterant, addere se -r ante inceptum bellum . . . tyranno pertemptabant *Magnus dux et Herimannus comes.* **b** *latius i. q. usurpatorie, iniuriose – widerrechtlich, zu Unrecht:* DIPL. Lothar. II. 15 p. 407,10 qualiter . . . Vvitgarius res quasdam . . . per inlicitam atque . . . inrationabilem commutationem . . . -r acceperit. DIPL. Heinr. II. 445 qui *(clerici)* . . ., si uxores et prolem habentes prędia non per se, sed per alios -r comparata . . . fecerint tradi *eqs.* DIPL. Conr. III. 18 p. 32,22 ne quis . . . aliquid inde *(sc. e patrimonio)* -r in usum suum contraheret *eqs*. CHART. Brixin. 169 p. 180,21 castrum . . . per Willehalmum de Aychach nobis *(sc. episcopo)* -r subreptum. *al. iniuste – ungerechterweise:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 42,1 Machabei . . . dolosum Anteochum et eius successores *(sc. dicunt)* . . ., qui -r praevaluerunt contra Iudaeos.

***fraveria** (-ame-), -ae *f. (theod. vet.* fravali, vrevele; *cf. Ahd. Wb. III. p. 1202sq. et Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 780 s. v.* frevel *nr. 3; de re v. D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 477sq.) offensa, scelus – Verstoß, Frevel (tam proprie quam meton. de iure puniendi, multandi vel ipsa poena, multa):* CHART. Laus. 91 p. 124,21 (a. 1228) negocia capituli et precipue clame, -e, placita et specialius duella debent tractari in presencia prepositi. 339 p. 302,35 quod . . . banni . . . antiqui et leges et -e spectarent ad prebendas. CHART. Helv. arb. 69 p. 110,21 -e et lex citra Lariez versus Ayent sint dominorum de Ayent. CHART. Bern. II 485 medietatem . . . iurisdictionis, quam habemus . . . tam in bannis, clamis, iusticiis, . . . -is quam eciam eschaetis . . . donamus. CHART. Helv. arb. 135 p. 211,36 quod . . . dominae habeant in delinquentes . . . clamas et banna sexaginta solidorum praeterquam in famulos . . ., quibus banna et -merias (*ni leg.* -ierias) . . . levare non possunt.

*?***frauplum,** -i *n. (orig. et signif. inc.) de re quadam in descriptione terminorum notabili:* CHART. Lamb. Leod. 10 p. 14,20 (a. 915) vadit *terminus* ad Merigis -um et inde ad Salceias usque ad Nordrees fontem.

fraus, fraudis *f. (m.: p.475,21) script. et form.:* fraos: *l.66. abl. sg.* -o: *p.476,5. gen. pl.* -ium: *p.475,7. c. gen. inhaerentiae: p.475,67.*

deceptio, dolus, fallacia, insidiae, calumnia – Täuschung, (Be-)Trug, (Hinter-)List, Tücke, Arg(list): **I** *proprie:* **A** *gener.:* **1** *strictius:* **a** *usu communi:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,5 -e patricius ordenatur *Syagrius;* ceptum quidem, sed ad perfectione haec fraos non peraccessit. RUOTG. Brun. 20 p. 19,22 ut . . . possis adversariorum sive terrori sive -i resistere. CARM. Cantabr. A 14,6 sic perfidam Suevus coniugem deluserat; sic -s -em vicerat. MANEG. c. Wolfh. 10 p. 64,16 sensuum -es. HIST. de exp. Frid. imp. p. 88,30 quantas . . . persecutiones, famem et sitim, perfidias et -es . . . exercitus . . . pertulerit *eqs. persaepe. de deceptione sui ('Selbstbetrug'):* THIETM.

chron. 8,5 p. 498,22 libertatem sibi . . . nota -e vendicabant, sed cervicem suam . . . oneroso diabolicae dominacionis ponderi . . . subdiderant *Abotriti et Wari.* **β** *astutia (diaboli) – Ränke, Bosheit (des Teufels):* HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,37 multos diabolice -e deceptos idolatria colentes *(sc. impugnavit).* ARNOLD. LUB. chron. 5,23 p. 201,1 tali machinatione . . . commentor -um (-ium *var. l.*) translationem . . . reliquiarum pene impedierat. *al. de malitia daemonum:* NOTKER. BALB. gest. 1,23 p. 31,23 cum . . . plurimę cubę fuissent exinanitę, animadvertens episcopus, quia dęmonum -e perissent *eqs. al.* **b** *de ipso vitio:* **α** *in univ. (fere per prosop.):* THIETM. chron. 6,99 caritas pura gemit exclusa, quia regnat . . . periurium cum -e socia. VITA Heinr. IV. p. 9,24 iusticia terras reliquit, pax abiit, -s in locum fidei subintravit. *al. v. et l. 26. accedente nomine gentis fraudulentis:* ANSELM. LEOD. gest 26 p. 204,18 illum *(episcopum)* perfidiae accusat *pervasor* et -is Alemannicae, qui *(sc. episcopus)* sententiam mutasset. **β** *proverb.:* YSENGRIMUS 1,376 -s inter socios crimine nulla caret. LAMB. LEOD. Matth. I 1649 obest dilatio -i. **2** *latius:* **a** *proditio insidiosa – (heimtückischer) Anschlag, Verrat:* HIST. Daret. p. 199,1 nocte media -e facto (facta *var. l.*) Olixe et Aeneae signum inauditum . . . apparuit. OTTO FRISING. gest. 2,48 p. 155,26 quo *(Gwilhelmo)* -e suorum rebus humanis exempto Reginaldo . . . dominium cessit. *al.* **b** *scelus, admissum, nefas – Verbrechen, Vergehen, Freveltat:* **α** *in univ.:* MIRAC. Mart. Vert. 1 (MG Mer. III p. 568,21; s. X.) -s non est in ambiguo, dum fraudator convincitur ore cruento. OTTO FRISING. chron. 4,9 p. 195,26 Iuliani -e comperta . . ., dum ad . . . bellum revertitur *Constantius*, in via moritur. CHART. Solod. I 269 p. 155,29 si quis . . . ex ipsis officialibus . . . -em intolerabilem in officio suo fecerit *eqs. al.* **β** *spectat ad adulterium:* CONC. Karol. A 44[A] p. 476,10 is *(Thomas)* . . . -em operatus est in dominum suum, scilicet concubuit cum uxore domini sui. **γ** *spectat ad rapinam:* ODILO SUESS. Seb. 15 (ed. Holder-Egger) nostrates pia -e laudabiles duplicato gaudio . . . sanctis . . . sublatis corporibus . . . ad monasterium . . . transtulerunt *(sc. corpora sanctorum).* **c** *amissio, detrimentum, iactura – Einbuße, Verlust, Schaden:* CONC. Karol. A 10,2 ut ecclesias a priscorum antecessorum . . . fundatas sine -e permanere inlesas debeant. CHART. Friburg. 180 p. 153,16 ut . . . rivus . . . in fossas a nullo . . . in -em ipsorum *(fratrum)* et dampnum dirivetur. *damnum – Beschädigung:* CARM. var. III B 7,6 (MGPoet. V p. 638) si quis libro -em molitur in isto, desinat ut cepto, . . . posco *(v. notam ed.).* **B** *publ., iur., canon.:* **1** *in univ.:* **a** *usu communi:* LEX Baiuv. 9,7 si quis alienum servum ad furtum suaderit aut aliquid damnosum in -em domini sui . . . et -s ipsa fuerit detecta *eqs.* EPIST. Froth. 30 p. 296,35 ut . . . servitutem coram vobis rewadiare faciatis *(sc. episcopus)* et deinceps per iusticiam subacti hanc -em perpetrare nequeant *servi.* HINCM. divort. 9 p. 167,5 sicut . . . privata vel -s publica semper est punienda, ita *eqs.* DIPL. Conr. III. 127 p. 230,28 si . . . aliquis . . . aliquid mutare sive -e vel violentia aliquid subtrahere voluerit *eqs. persaepe.* **b** *in formulis chartarum:* TRAD. Frising. 186 p. 178,40 (a. 802) ut . . . absque ulla -e vel i n g e n i o . . . de ipsa causa scirent *homines* (CHART. Heinr. Leon. 102 p. 154,16 sine -e et malo i. *al.*). CHART. Babenb. 249 p. 78,8 b o n a f i d e et sine -e (CHART. Brixin. 103 p. 109,1 b. f. et omni -e remota. *al.*). CHART. Aquens. 189 l. 29 o m n i . . . d o l o et -e exclusis (CHART. Brixin. 104 p. 112,3 o. remota -e et d. *al.*). *persaepe. adde:* CARM. de Frid. I. imp. 2543 decreta . . . servent *Mediolani* eius *(imperatoris)* et obsequium prestent sine -e. **2** *c. colore quodam:* **a** *animus dolosus – betrügerische Absicht:* LEG. Wisig. 7,5,7 ille, qui sub hac -e talem scripturam fecisse detegitur *eqs.* RIMB. Anscar. 38 p. 73,33 ne ulla -s in futurum pro eadem re obtenderetur, conventionem talem fecerunt *eqs.* STATUT. ord. Teut. p. 80,21 culpa est . . ., si mendacium in -em deceptionis alicuius ex industria dixerit *frater. al.* **b** *iniuria – Ungerechtigkeit, Rechtsbeugung:* LEG. Wisig. 2,1,20 si -em aut dilationem iudicis non poterit petitor adprobare *eqs.* CHART. Burgenl. II 131 p. 92,30 (a. 1276) ne in posterum aliquid -is vel calumpnie valeat suboriri *eqs.* **c** *interversio, suppressio – Unterschlagung:* LIBER diurn. 76 p. 81,16 qui *(Ananias et Saphira)* . . . Petro de rebus propriis -em facere . . . presumpserunt *(spectat ad Vulg. act. 5,1sqq.).* **d** *abl. vice adv. i. q. furtim – heimlich, verstohlen (c. praep.: l. 6):* FORM. Senon. I 9 ipse negotiens . . . visus est, tradidisset, non -o, sed in publico (*sim.* FORM. extrav. 23 non in -e, sed in publico). **C** *gramm. et philos.:* ALBERT. M. animal. 8,82 quae *(avis)* fraudius a -e nomen accepit, eo quod magnae est -is et agit vitam in astutiis. summ. theol. II 18,120,2 p. 384[b],15 aut est *avaritia* in machinatione cordis aut in machinatione oris . . .; si oris, est -s, quae est in mendacio et periurio.

II *meton.:* **A** *de diabolo i. q. deceptor – Betrüger:* HERM. IUD. conv. 19 p. 118,16 nec in ipso baptismi articulo ab impugnatione mea -s (-is, fraudolentus *var. l.*) destitit inimica (*infra:* antiquus hostis). **B** *res fraudata – Fälschung:* **1** *in univ.:* WILLETR. Sus. prol. 30 rithmis formare libellum . . ., si placet Aaltitonanti, qui me dactilicis . . . -bus observet *eqs.* **2** *res falsa(ta), deterior – Verfälschtes, Minderes:* ACTA imp. Winkelm. I 791[II] p. 618,37 (a. 1231) venditores candelarum eas fideliter facient nec in eis inmisceant ullam -em. *Konstanciak*

fraxanus *v.* fraxinus. ***fraxeninus** *v.* *fraxininus.

***fraxia** *v.* *euphrasia.

***fraxinetum,** -i *n.* (fraxinus) *silva, nemus fraxinorum – Eschenwald, -hain:* DIPL. Merov. I 186 p. 464,19 (spur. c. 1163/79) inde *(sc. de Gunsino rivo)* . . . ad montem Cuobergum per -um ad locum, qui vocatur Aschouua.

fraxineus (fragi-), -a, -um. freineus *(cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 771[b]sqq.): l. 37.* **1** *ad fraxinum pertinens – zur Esche gehörig, Eschen-:* EPIST. var. III 34 qui *(Graeci)* nobis verba quasi arcuaria folia cum spineo vel -o sapore volentes mellearia esse proferunt. **2** *ex ligno fraxini constans, fabrefactus – aus Eschenholz (bestehend, gefertigt), Eschen(holz)-:* WALTHARIUS 1295 -um hastile superbus iecit Guntharius. HUGO FLOR. hist. p. 386,39 parietem . . . tabulis -gineis compegit *abbas* porphiretico marmore a foris indutis. VITA Karoli M. 3,7 p. 73,29 erant . . . multe ex hastis -e (*inde* ANNAL. Marb. a. 759 p. 15,2 -ae). CHART. Tirol. 1132 p. 174,27 II vasa cuprina, VIII freinea, VI lectos *eqs. al.*

***fraxininus** (-xen-), -a, -um. (fraxinus) *a fraxino productus, fraxineus – von der Esche stammend, Eschen-:* TRACT. de caus. mul. 19 p. 22,23 si nimia impetus fluxus *(sc. sanguinis)* fit, folia -enina teris. IOH. IAMAT. chirurg. 8,19 p. 64,33 loco patienti o l e o -o inuncto *eqs.* (8,21).

fraxinus (fragenus, -xanus), -i *f. (m.: l. 55. 57)* μελία, *Fraxinus excelsior L. – Esche:* **1** *proprie:* **a** *in univ. (usu attrib.: l. 47):* ANTIDOT. Sangall. p. 88,46 ex -geni foliorum succus. RECEPT. Sangall. II 28 radices -ani uncias III in vino calices III. LIBELL. de cal. Trev. p. 740,42 arbor -us in atrio aecclesiae . . . steterat. METELL. buc. 7,84 tollitur infractis fortissima -us hastis. GLOSS. Roger. III 390 contra scabiem in tybiis equorum valet oleum de -o. ALBERT. M. veget. 6,108 -us est arbor magnae altitudinis *eqs. al.* **b** *lignum fraxini – Eschenholz:* ALBERT. M. animal. 22,82 p. 1393,11 accipiantur tres partes cineris de -o et duae de favilla straminis fabarum. TROTULA A 17 p. 86,7 fiat lixivium de cinere facto de -o. **c** *?ramus fraxini – ?Eschenzweig:* RECEPT. Sangall. I 14 colligis tres -anos, mittis eos in igne. *sing. sensu collectivo i. q. sarmenta fraxinea – Eschenreisig:* RECEPT. Lauresh. 5,36 p. 388 -um viridem concapulatum in foco mittes et sucum de ipsa currentem in vase suscipe cocliarium plenum. **2** *meton. i. q. hasta fraxinea – Eschen(holz)speer:* WALTHARIUS 186 hastae volitant hinc indeque densae; -us et cornus ludum miscebat in unum.

***fraxolium** *v.* fragifolium. ***frazia** *v.* *euphrasia.

frea, -ae *f.* (*cf. anglosax. vet.* freo, *theod. vet.* fri) *mulier libera (in tutela alterius posita) – (unter Vormundschaft stehende) freie Frau, Freie:* LEG. Lang. p. 145,21 si quis ⌞-am alienam⌟ (-a aliena *var. l.*) sine volontatem de mundoald eius movere de casa, ubi inhabitat, presumpserit. p. 157,19 contenit . . . edictus de ⌞-am suam⌟ (-a sua *var. l.*), qui eam male tractaverit, ut amittat mundium ipsius. *ibid. al.*

***freabilis** *v.* *phreabilis. **frebis** *v.* febris.

[Frebroarius, Frebruarius *v.* Februarius.**]**

freco *v.* 1. frico.

[Wellhausen]

***frecta** (vr-, fracta, fre(h)ta, -chta, -tena *sim.*), -ae *f.* (*theod. vet.* freht[a]) **1** *tributum, vectigal (frumenti) – (Getreide-)-Abgabe, 'Frechte' (cf. Dt. Rechtswb. III. p. 682):* FORM. Sangall. II 35 sume de servis ... duas -htas (fretas *var. l.*) de cervisa *(v. notam ed.).* CHART. Sangall. A 509 p. 122,33 Thioto, Luto, Bono ... censum ..., id est unius servi -htam ..., singulis annis persolvant. CHART. Turic. 409 p. 292,34 tenetur abbatissa ministrare ... sacerdoti prebendam sicut et alii canonico preter remedia animarum et -am *(v. notam ed.).* 1627 p. 334,4 mansum ... annuatim solventem ... ecclesie ... quinque pullos ad vrechtam, decem solidos de decima feni *(v. notam ed.).* **2** *mensura quaedam agri – ein Ackermaß:* TRAD. Weiss. 4 (a. 743) silva ... ad porcos crassare ... et fractas XXX ... trado *(sc. Grimhildis; v. notam ed.).* CHART. Mog. I A 526 p. 433,27sqq. Mathtildis ... XXIIII iurnales, ... Bezecha III et dimidiam fretam, ... Ruzelin unam fretam, ... Merbodo unam fretam *(sc. vendidit).* ANNAL. Rod. a. 1119 p. 699,46 aput Hillenhoven XV -htenas terrae dedit *Udo* ... aecclesiae cum quadam curte *(v. notam ed.).*

[frecum *v.* fredum.]

1. *freda, -ae *f.* *(theod. vet.* fridu; *cf. Ahd. Wb. III. p. 1259) ciborium, umbraculum – (Schutz-)Dach, Baldachin:* GESTA Altiss. 36 (MGScript. XIII p. 397,26; s. IX.²/X.²) martyrum ... pignora ... in ... aecclesia ... condidit *episcopus* -amque cum cancellis ... exornavit.

2. *freda *v.* fredum.

***fredebannus** (vr-, frethe-), -i *m.* (fredum *et* bannus) *iussum, praeceptum pacis – 'Fried(e)bann' (de re v. Dt. Rechtswb. III. p. 912sq. et HRG I. p. 1292sq.):* **1** *proclamatio, indictio pacis – Friedegebot:* CHART. Westph. III 225 p. 123,13 (a. 1226) manso ... -um facientes sub pena excommunicationis ... prohibemus *(sc. decanus)*, nequis dictum mansum ... molestare presumat. CHART. Traiect. 757 p. 196,45 nos *(sc. episcopus)* v-o sollemniter pronuntiato ... ecclesiam in perpetua suarum decimarum possessione confirmavimus. 806 p. 236,7 nos ... scultetus, schabini et consules ecclesiam ... in suo iure stabilivimus ... per nostrum freth-um per me ... scultetum pronuntiatum. **2** *multa pecuniaria, pecunia poenalis – Geldstrafe, Bußgeld, Bannbuße, Gerichtsgefälle (de re v. l. 55sq. et vol. I. p. 1346,1.21):* DECRET. Frision. B p. 136b,24 si quis violenter captus fuerit ..., quatuor marcas sterlingorum pro emenda recipiat, et iudices simplices freth-os accipiant. p. 137a,1 iudices pro freth-is duas marcas sterlingorum accipiant.

fredum (frae-, fradum, frid(d)um, frodium, fretum, frecum, freum), -i *n. vel* **fredus** (fidrus, fridus, fritus, freidus, fretus), -i *m. vel* ***freda** (frauda), -ae *f.* (*theod. vet.* fridu) *script. et form.: nom. sg.:* -os: LEX Sal. Pipp. 34 (rec. E). -o: LEX Ribv. 48,1. -es: DIPL. Zwent. 9 p. 34,21 *(var. l.). acc. sg.:* -o: *l. 63. p. 478,2. al.* -e: LEX Ribv. 91,2tit. (rec. B, *var. l.*). -em: LEX Sal. Karol. 53,8 *(var. l.). abl. sg.* -u: DIPL. Ludow. II. 37 p. 143,34. *acc. pl.:* -us: *l. 60. 63. al.* -es: *l. 63. confunditur c.:* feudum: DIPL. Otton. I. 435 p. 588,5. fodrum: DIPL. Karlom. (II.) 7 p. 295,23. frenum: *p. 478,8.*

multa pecuniaria, pecunia poenalis – Geldstrafe, Bußgeld, 'Friedensgeld' (de re v. Dt. Rechtswb. III. p. 927sq. et HRG I. p. 1296sq.): **1** *strictius:* **a** *proprie:* LEX Sal. Merov. 13,6 -us (fritus, -tus *var. l.*) ... exegatur. LEX Ribv. 91,2 (rec. A) nec ullus iudex fiscalis ... -ta (-a, frada, -tum, -um *var. l.*) non exigat. DIPL. Merov. I 147 p. 371,9 ad ... fridda exigendum. 166 p. 414,11 cum omnis fridus ... concessus. CHART. Alsat. B 114 p. 58,29 quicquid ... fisco de -a ... unde poterat sperare *(sim.* DIPL. Loth. I. 56 p. 160,17 fiscus aut -a *[v. notam ed.]. al.).* LEX Sal. Pipp. 89,4 -us (fidrus, -o, -es, -os *var. l.*) ... conponat *(sc. mallatus).* FORM. Senon. I 35 p. 201,4 frida exegendas. CAPIT. reg. Franc. 32,4 unde *(sc. de homicidio)* frauda exire potest. LEX Sal. Karol. 24,9 -us (frei- *var. l.*) ... non requiratur. DIPL. Merov. I 50 p. 130,29 (spur.) de -cis. DIPL. Otton. III. 201 p. 610,37 -a (frodia *var. l.*) deposcere. DIPL. Ludow. II. 71 p. 207,30 concedimus ... monasterio ... frea (-a *var. l.*) et iudiciaria. DIPL. Ludow. Germ. 182 p. 263,27 ad ... fraeda exigenda. *persaepe.* **b** *meton.:* **α** *de iure:* DIPL. Otton. II. 279 prędium ... ad ... ecclesiam ... cum banno et -o ... tradimus. **β** *de poena vapulandi:* CAPIT. reg. Franc. 34,13b si litus fuerit, ... -o dominico in dorso accipiat; si servus fuerit, ... -o dorsum. **2** *latius i. q. tributum – Abgabe:* TRAD. Patav. 114 (ante 1038) quo per unumquemque ... annum V denarios det *libertus* in -um (*postea:* censum) ad servitium fratrum. *fort. add. (in loco corrupto, ut vid.):* HUGO FLAV. chron. 2 p. 476, 21 Folcuinus ... calumpniam, quam habebat in manso ..., vurpivit ... consanguineo suo, qui frenum trium solidorum pro concessione habuit.

[frega *v.* *fraria.] ***fregela** *v.* *fragela.

fregidus *v.* frigidus. **frego** *v.* frico.

***freht(en)a** *v.* *frecta. **freineus** *v.* fraxineus.

fremebundus, -a, -um. **1** *proprie:* **a** *anhelans, fremens – schnaubend:* **α** *in univ.:* LIGURINUS 3,198 ut ... faleratus eques -a lupatis ora *(sc. equi)* terat. **β** *c. notione rabiei, indignationis:* EPIST. Adm. 41 p. 81,15 ipse *(Octavianus)* ... ad ... capellanum suum ... flammeos oculos -us inflexit clamans *eqs.* LIGURINUS 5,56 in solita permansit Noricus ira inque salutato -us rege recessit. CONR. MEND. Attal. p. 133,42 illa insana clamans et -a ante sepulcrum piae Athalae ... pertracta est. **γ** *c. notione iactantiae:* LIGURINUS 7,668 qui *(Ligur)* rapido -us equo ... nostris illudere castris ... gaudebat. **b** *(per)strepens, tumultuans, furens – lärmend, tosend, tobend:* LIGURINUS 2,309 plebes ... consulis aedem ... rabido -a tumultu diruit *(sim. 7,548. al.).* GESTA Ern. duc. II p. 254,10 huic peticioni -a ... vasallorum imperialium iuventus obstrepit. **2** *translate:* **a** *torvus, saevus – grimmig:* CARM. var. Walther 1,4,3 primus horum *(sc. hiemis et aestatis)* senior, iunior secundus, ... hic vultu clemencior, ille -us. **b** *indignatus, iratus – empört, zornig:* RUP. TUIT. trin. 30,24 l. 1373 Iudaei scelera sua ... luxuriis cumulaverunt, sicut testatur -o spiritu loquens illis Iacobus apostolus: '*eqs.*'

fremisco *vel* **fremesco,** -ere. **1** *proprie:* **a** *fremere – knurren (per compar.):* SABA MALASP. chron. 4,16 p. 203,3 tercia *(acies)* ... velud canis cathenatus ... -escens adversariorum zelabat aspectum. **b** *(per)strepere, aestuare, tumultuari – lärmen, brausen, tosen:* **α** *in univ.:* MART. VALER. buc. 4,64 -escit equor et in sevam conspirant flamina mortem. **β** *c. notione rabiei:* ODO MAGDEB. Ern. 7,323 rex vulgusque ruit tantumque -iscit, quantum *eqs.* **c** *sonare – ertönen:* GISLEB. ELNON. inc. 2,136 vox haec una doces ... melle -iscere voces. **2** *translate:* **a** *furere, saevire – toben, rasen, wüten:* AGNELL. lib. pont. 68 l. 71 elevabitur gens in gentem, et regnum -iscit contra regnum *(spectat ad Vulg. Matth. 24,7).* SABA MALASP. chron. 2,13 p. 144,22 Theutonicorum voluntatis impetus -escit effrenis. 10,6 militia Gallica per universas terras Gallie cepit tota -escere et arma sumere. *ibid. iterum.* **b** *sollicitari, indignari – in Unruhe versetzt werden, unruhig, unwillig sein:* SABA MALASP. chron. 2,19 rex ... Manfredus audito, quod Karolus Romam ... venerat, cepit mente -escere et animo conturbari. 7,8 cuius *(sc. papae)* solo nutu arcebantur effrenes omnisque potens -escat in orbe.

***fremito,** -are. (fremere) *partic. praes. usu adi.: l. 58.* **1** *(per)strepere, clangere – dröhnen, schmettern:* CARM. Aldh. 5,53 si centenis clamitet quisque linguis et vocitet ferrea voce -ans valde et ore crepitans *(cf. Verg. Aen. 6,625sq.).* **2** *stridere – tosen, heulen:* CARM. cod. Vat. (5330) 14,28 mons ... excedens nubem ... nescit ... inpulsum -antis celsior euri. **2** *crepitare – klappern: v. p. 480,11 (cf. l. 68).*

fremitus, -us *m.* **1** *fremor, stridor, rugitus – das Schnauben, Fauchen, Brüllen:* ALDH. virg. I 28 qui *(Paulus)* ... horrendos beluarum barritus et truculentos leonum -us ... contempserat. VITA Magni Fauc. I 18 p. 150,4 demones in aera volitantes, heiulantes et cum magno strepitu vel -u voces emittentes. **2** *murmuratio – das Murren:* WALAHFR. Mamm. 24,1 ista videns populus -u vultuque minaci murmura longa cient. **3** *crepitus – das Klappern:* CARM. Cantabr. A 12,4a,10 ubi *(sc. in infero)* -us dentium et perpetui fletus sunt merentium pro criminis facto *(cf. p. 480,11).*

fremo, -ui, -ere. *script.* frenn(it): *p. 479,9. form.: perf.* -merunt: *p. 479,7. gerund.* -bando: *p. 479,28. coniug. II.: p. 479,8. struct.: c. praep.:* ad: *p. 479,26.* in *c. acc.:*

[Wellhausen]

l.24.26. partic. praes. usu adi.: l.15. al.; subst.: l.21.

I *intrans.:* **A** *proprie:* **1** *(forte) tonare – (laut) tönen:* **a** *de hominibus:* ALDH. virg. II 293 sanctum qui *(pueri)* carpere vatem et laniare student bombosa voce -entes. **b** *de animalibus i. q. anhelare, stridere, rugire – schnauben, fauchen, brüllen (per compar.: l.8.10):* CHRON. Salern. 49 p. 51,17 equi inter se . . . -erunt et retinaculum . . . equi rumperunt. CARM. cod. Vindob. (806) 16,2 ut leo, Marce, -es, ut avis petis alta, Iohannes. CARM. Bur. 132,3a,9 linx . . . -nnit, aper frendit. *al. adde:* HRABAN. carm. euang. (in telesticho) Marcus voce -it, ast intonat ore Iohannes. *c. acc. directionis ('anknurren'):* HILDEG. phys. 7,20 canis odium . . . in homine cognoscit et ipsum saepe -it. **2** *(per)strepere, aestuare, tumultuari – lärmen, brausen, tosen:* **a** *in univ.:* ALDH. virg. I 29 p. 267,6 accolae Epidauritani . . . Dei famulum contra -entes fluctus et salsas gurgitum moles . . . opposuerunt. *strepitu resonare – von Lärm erfüllt sein:* METELL. Quir. 66,5 plena *(sc. plebe)* tecta concrepant, -unt vię, strepit forum. **b** *c. notione rabiei i. q. furere, saevire – toben, rasen, wüten:* EINH. (?) Marc. et Petr. II 95,1 frendentes ac -entes satanae satellites . . . trucidant Artemium. THIETM. chron. 7,43 inter tot -entium impetus potitus est *antistes* caelesti iucunditate. **B** *translate:* **1** *furenter tendere (ad) – rasend streben, gieren (nach):* HYMN. Hraban. 6 (3),3,1 ceu leo . . . -it in facinus, . . . vertit in innocuum arma gregem . . ., sic Herodes *eqs.* CARM. Bur. 102,9,1 miles ad (in *var. l.*) arma -it. **2** *submurmurare, suscensere – murren, grollen:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,5 alii . . . contra illum -bando *(pro* -endo; *cf. Stotz, Handb. 4,VIII. §133.8)* insidias illo tendebant.

II *trans. i. q. (magna voce) exposcere, efflagitare – (lautstark) fordern, verlangen:* **A** *c. acc.:* THANGM. Bernw. 28 p. 772,8 legatus . . . et . . . Bernwardus . . . non a r m a -unt, sed seditionem compescunt (EPIST. Hann. 70). CARM. Cantabr. A 11,4a,2 his incensi bella -unt *milites*, arma poscunt, hostes vocant. **B** *c. enunt.:* GISLEB. ELNON. inc. 2,250 -e (gloss.: vel pete; *sc. turtur*) ploratu, ne quis ruat absque volatu.

adi. **fremens,** -entis. **1** *saevus, ferox, vehemens – wütend, wild, stürmisch, heftig:* PETR. DAM. serm. 22,5 l. 103 quanto -ior eis *(Christi militibus)* ingruit inmanitas proelii, tanto praebetur uberior occasio triumphandi. epist. 94 p. 40,6 cum vobis *(sc. sororibus)* ex huius mundi turbinibus -ior tempestas ingruerit . . ., orationis . . . latibulum petite. **2** *ardens, fervidus – feurig, temperamentvoll:* VITA Adalb. Prag. A 8 equus . . ., cuius tergo insederat, non more -entium equorum . . . gradiebatur neque auro et argento portat fulgentia frena, sed *eqs.*

fremor, -oris *m. strepitus, tumultus, rugitus, stridor – das Lärmen, Tosen, Brüllen, Heulen:* WANDALB. creat. mund. 144 belua quaeque inmitisque voraci fluxit turba -e (femore *var. l.*). CARM. cod. Vat. (5330) 22,4 fit -r et murmur *(sc. zephyri)* per terrę viscera cęca. *ibid. iterum.* METELL. Quir. 3a,5 it celo populi -r.

fren *v.* phren.

***frenabilis** (frae-), -e. (frenare) *qui frenari, regi potest – zügelbar, lenkbar (usu subst.):* ALBERT. M. summ. creat. I 4,61,6 p. 660a,12 sequitur *(sc. Dionysii)*: 'equorum figuram significare aestimo obediens et frae-e (*PG 3,337A* εὐήνιον).' cael. hier. 15,11 p. 246,35 speciem 'equorum' censendum est significare 'oboediens' . . . 'et -e'.

***frenamen,** -inis *n. frenum, moderamen – Zügelungs-, Mäßigungsmittel:* HEIRIC. Germ. I 1,63 causarum . . . actor . . . creatus arcuit *iuvenis* urbanas iuris -e (schol.: moderamine) lites.

***frenarium,** -i *n. frenum, lorum – Zügel, (Leder-)Riemen:* TRACT. de aegr. cur. p. 384,37 hec . . . in mortario terantur . . ., et pondus III nummorum limature -orum, de limatura auri adde, quantum poteris.

frenarius, -i *m. fabricator frenorum – Zaumzeugmacher:* ACTA imp. Winkelm. I 791,2 p. 618,27 (a. 1231) sellarii, scutarii, -i et lormerii *eqs.* CONST. Melf. 3,49 p. 417,22 scutarios, -os atque lormerios . . . cum fide et studio . . . volumus operari.

***frenatura** (frae-), -ae *f. actio infrenandi, impositio frenorum – das Aufzäumen, Anlegen des Zaumzeugs:* BERTH. RATISB. serm. 17 p. 90,24 si nihil pati vellet *equus* . . ., nec sellaturam nec frae-am . . ., parvi esset valoris.

frendeo *v.* frendo.

frendesco, -ere. *(dentibus compressis) mussitare – (mit zusammengepressten Zähnen) knurren:* HROTSV. Agn. 127 pater . . . ut leo -ens rapidam conversus in iram incepit percontari rabie furienti, quis *eqs.* 276 corpore sub tenero -ens *(sc. sancta puella)* more ferino.

***frendido,** -are. (frendere, *per analogiam ad* trepidare *formatum, ut vid.*) *crepitare – klappern:* CARM. Cantabr. A 18,4,1 dentes tui *(sc. hominis)* -ant (fremidant, fremitant *var. l.*), . . . vita tua trepidat.

frendo, fresum, -ere *vel* **frendeo,** -ui, -ere. *struct.: c. dat.: l.65. pendent praep.:* in *c. acc.: l.44.* super: *l.25. partic. usu adi.: praes.: l.31.54.61. al. perf.: l. 68.69.*

I *intrans.:* **A** *proprie:* **1** *strictius spectat ad sonum actione atterendi vel collidendi dentes editum:* **a** *(dentibus) stridere – (mit den Zähnen) knirschen:* **α** *in univ.:* TRACT. de aegr. cur. p. 103,3 frenesis appellata . . ., quia dentibus -ent, nam -ere est dentes concutere. **β** *c. notione affectus cuiusdam ut rabiei, indignationis, timoris sim.:* WALAHFR. Wett. 523 vidit . . . hos gaudere hilares, illos -ere gementes. EUPOLEMIUS 2,690 sub equinam . . . alvum victor procubuit vultumque supinus atrocem -et adhuc. GERHOH. ad Innoc. p. 215,19 talium *(sc. clericorum incontinentium)* defensores . . . -uerunt super eum *(canonicum)* d e n t i b u s suis dicentes eum annumerandum ereticis (HILDEG. epist. 122 cum d. suis. *al.*). CARM. Bur. 130,5,3 dentes -entes video *(sc. cycnus)* - miser! miser! *al. v. et p.479,20.* **b** *crepitare – klappern: v. p.481,1. in imag. ('knattern', 'knarren'):* BALDW. VICT. dict. 12,8sqq. sunt . . . -entes enunciaciones vitande . . .; -entes enunciationes sunt, que ex asperis concurrentibus litteris fiunt. **2** *latius:* **a** *fremere, murmurare, mussitare, grundire, rugire – brummen, knurren, grunzen, brüllen:* **α** *in univ.:* HROTSV. Dion. 136 quae *(gentes rebelles)* restant vero -entes more ferino. WIDUK. gest. 3,54 p. 134,1 Sclavus barbarico more -ens et multa convicia evomens irrisit Geronem. CARM. imag. 1,2,10 formam -entis tenet iste sophista *(i. Marcus)* leonis. ADAM gest. 4,32 qui *(sc. homines in Ripheis montibus habitantes)* ad invicem -ere magis quam verba proferre dicuntur. *v. et p.479,9.* **β** *c. notione rabiei, indignationis:* HROTSV. Bas. 81 utitur *inventor sceleris* his verbis -ens velut ira leonis *eqs.* ALBERT. METT. div. temp. 2,17 cum . . . vocem eius *(Baldrici)*, ne causam suam diceret, interciperent *dux Godefridus et Bernardus* et in eum -rent. HILDEG. phys. 7,20 p. 1327D si in domo odium . . . esse novit *canis*, . . . in semetipso silenter submurmurat et -it, id est 'grimet'. *al.* **b** *?sibilare, susurrare – ?zischen, schwirren, surren:* CARM. libr. I 9,12 rerum poteris . . . cognoscere causas; quicquid humus gignit, . . . quae vescant rapido -entes aera saltu. HROTSV. Mar. 713 puer . . . Iesus . . . stabat . . . contra -entes . . . dracones. **B** *translate i. q. furere, saevire – rasen, wüten:* EKKEH. IV. bened. I 4,31 -uit insanus (gloss.: insanivit in illum *[Iohannem]*) dolii cruce *(i. cruciatu)* Domitianus. HILDEG. vit. mer. 1,1135 os eius *(Irae)* ut os scorpionis est, quia -ens homicidium ut percussio veneni mortis est.

II *trans.:* **A** *praevalente notione sonum edendi i. q. murmurans, mussitans, grundiens proferre – brummend, knurrend, grunzend hervorbringen:* BRUNO QUERF. Adalb. A 25 p. 31,6 barbarum nescio quid -unt (-ent *var. l.*), magna ira fumant *homines*. THIOFR. Willibr. I 31 p. 478B cum nobilitata sint *(sc. mirabilia)* ore omnium indigenarum barbarum -entis Fresię. *v. et p.481,6. c. dat. i. q. obmurmurare, obmussitare – hin-, zubrummen, -knurren:* GODESC. SAXO carm. 7,94 scientiole scintillula cum mihi inesse vix queat, extimeo hinc quid amico -ere summo, sensibus arguto. **B** *praevalente notione terendi i. q. conterere, contundere – zerreiben, zerstoßen, zerdrücken:* COMPOS. Luc. O 9 alumen Hegyptiu<m> -su<m> *(corr. ed.,* -sa *cod. et edd. priores)* solidus III, nitrus ÷ I. RECEPT. Sangall. II 20 f a v a -sa . . . fortiter excocta tepefacta in lentiolo inducta (37. 75. ANTIDOT. Glasg. p. 151,6).

frendor, -oris *m.* **1** *stridor – das Knirschen:* CHRON. Reinh. a. 1208 p. 575,18 pallor oris, dentium -r efferat animum.

[Wellhausen]

2 *crepitus – das Klappern:* MAURUS progn. 6 frendere dentibus in fe<bribus> et cetera: auctor intendit pronosticari circa -em dentium; -r dentium est ipsorum motus ex alterutra collisione eorumdem proveniens, sed -r dentium alius voluntarius, alius involuntarius. **3** *grunditus – das Grunzen:* YSENGRIMUS 7,137 concutit ira sues; undique 'proh' frendunt (frendent *var. l.*), 'proh! proh!'; -e iuvatur cursus. **4** *strepitus, fragor – Lärm, Getöse:* AETHICUS p. 204,5 arcu et funda urbium -e concussa *(?leaena). mus. de sono forti:* NOTKER. BALB. ad Lantb. p. 35,21 F, ut cum fragore seu -e feriatur, efflagitat.

frenes(is) *v.* phrenesis. **freneticus** *v.* phreneticus.

***frenifactivus** (frae-), -a, -um. (frenum *et* facere) *de arte sim. i. q. frena fabricans – Zaumzeug verfertigend (usu ellipt.):* ALBERT. M. eth. II 1,3,11 p. 44[a],45 quemadmodum sub equestri *(sc. facultate)* frae-a *(sc. ars est).* metaph. 11,2,21 p. 509,63 quae *(artificia)* accipiuntur sub uno, sicut est -a *(sc. intelligentia)* et gladiaria et scutaria . . . sub militari.

***frenifactrix** (frae-), -icis *f.* (frenum *et* factrix) *de arte sim. i. quae frena fabricat – eine die Zaumzeug verfertigt (usu attrib. et fere ellipt.):* ALBERT. M. phys. 2,1,11 p. 95,30 quae *(ars)* . . . principaliorem habet finem, illa ad principalius bonum utitur, sicut . . . se habet . . . equestris ad frae-em. pol. 1, 9[g] p. 79[b],4 militaris *(sc. ars)* . . . praecepta dat sellatrici, frae-i et equestri, qualiter scilicet operari debeant. metaph. 1,2,5 p. 22,28 ad idem . . . bonum respicit factrix armorum et gladiatoria et sagittatoria et -x artes. 11,2,21 p. 509,84 in materia determinantur -x et gladiatrix *(sc. potestas).*

frenis *v.* phrenesis. **[frenno** *v.* fremo.**]**

freno, -avi, -atum, -are. *c. dat.: l. 57. usu absol.: l. 53. 55. al. partic. usu adi.: praes.: l. 53. 54. perf.: l. 52. partic. praes usu subst.: l. 52.*

1 *frenis ornare – (auf)zäumen (in struct. contam.):* ALBERT. M. animal. 24,24 qua *(arte)* innatantes super dorsum beluarum *(i. crocodilorum)* insiliunt *homines* et eas lignis in os ligatis -ta ducunt ad ripam captiva. **2** *refrenare, coercere – zügeln, bremsen, eindämmen:* **a** *in univ.:* WANDALB. creat. mund. 255 tum discernere facta luci aptanda vel umbris, tum -are pudenda. ANNAL. Parch. a. 943 (MGScript. XVI p. 599,40) Saxones Ungarorum impetum -ant eosque graviter cedunt. **b** *in-, circumcludere, retinere, cohibere – ein-, umschließen, zurück-, zusammenhalten:* HROTSV. Gong. 129 haec ait et pressis -at sua verbula labris. MAURUS urin. II p. 32,1 in . . . panniculis cerebrum -antibus et obvolvantibus materia *(sc. phrenesis morbi)* colligitur. **c** *concludere, terminare – abschließen, beenden:* WANDALB. hor. 33 ternis ac denis *(pedibus [sc. umbrae])* cursum . . . tertia *(hora)* -at. **d** *domare, superare – bezähmen, bezwingen:* ALDH. virg. II 825 miles Christi -bat marmora ponti. CARM. de Frid. I. imp. 1777 veniat populos -are procaces . . . rex pius. *ibid. al. spectat ad voluptatem carnis:* ALDH. virg. II 103 certat carnem -are rebellem spiritus. 803 stricta corpus -bat *Hilarion* lege petulcum. CARM. var. III A 6,4,54 p. 618 -anti carnem caro dat -ta salutem. ALBERT. M. eth. I 237 p. 207,84sqq. eadem virtus non ˹est -ans˺ (-at *var. l.*) in toto et non-frenans in toto; sed temperantia in venereis quandoque -at in toto, in cibis autem non. **e** *c. dat. i. q. subicere – unterwerfen:* PURCH. Witig. 512 ad Latium regem . . . perduxerat orbem illius hunc iuri -ans terrore minaci. **3** *regere, gubernare – lenken, leiten:* ALDH. ad Acirc. 111,2 rector regnorum -ans (-as *var. l.*) et fulmina lege. PURCH. Witig. 496 commissas animas aequo moderamine -ans.

1. frenum (frae-, frę-), -i *n. form.: masc.: nom. sg.* -us: ERCHANB. gramm. p. 75,2. *acc. pl.* -os: *l. 67. p. 482,5. fem.: acc. pl.* -as: HROTSV. Abr. 3,17 *(var. l.). struct. c. gen.: explicativo: p. 482,21. 25. 26. obi.: p. 482,34.*

apparatus ad equum regendum aptus eiusque capiti appositus – Zaum(zeug): **I** *partibus non distinctis (fere usu plur., sing. e. g. l. 70. 71):* WETT. Gall. 32 tollite *(sc. plebs)* -a (-os WALAHFR. Gall. 1,33) de capitibus eorum *(equorum).* THEOPH. sched. 3,75 p. 138,23 cum . . . eos *(clavos)* configere volueris . . . circa capitium -i. STATUT. ord. Teut. p. 110,20 frater de minori fabrica debet reficere fratri -um. p. 112,31 in locis, in quibus presumitur esse timendum, non debent fratres bestiis aufferre -a. *saepe. v. et p. 479,45.*

II *de singulis partibus:* **A** *oreae – Gebiss, Trense (fere usu plur.):* **1** *proprie:* THEOPH. sched. 3,90 p. 164,3 hoc modo -a et caetera instrumenta equestria, vel quodcumque in ferro volueris, incide. 3,91 p. 166,6 cum feceris calcaria, -os et instrumenta sellae . . . et ea aequaliter limaveris. **2** *in imag. et alleg.:* SYLL. Sangall. 17,16 Ebrus, Thermoodon, Thrax . . . sumant maxillis . . . tua *(sc. regis)* -a suis. ALBERT. M. Iob 30,11 p. 344,20sqq. '-um posuit in os meum' . . ., et hoc -um fuit multitudo plagae . . . et fecit obmutescere contradicentem. **B** *lorum, habena – Zügel:* **1** *strictius:* **a** *proprie:* CONST. Constant. 257 tenentes -um equi ipsius *(papae)* . . . officium illi exhibuimus. WALTHARIUS 585 qui *(Camalo)* dans -a volat. VITA Heinr. IV. 5 p. 21,8 ut . . . equi -is non flexi liberam viam carperent. CARM. Bur. 1,5,7 quo vult, ducit -a, cuius bursa plena. *saepe.* **b** *per compar.:* OTLOH. prov. S 80 sensus corporum sunt quasi equi sine ratione currentes; anima vero in aurigae modum retinet -a currentium. **c** *alleg.:* ALEX. MIN. apoc. 14 p. 318,10 per -um . . ., quo equus ducitur, error, quo animus a recto 'intellectu' vacuus trahitur, . . . denotatur. **d** *in imag.:* OTFR. ad Liutb. 62 est *linguae barbaries* . . . insueta capi regulari -o grammaticae artis. CARM. de bello Saxon. 2,84 Saxones . . . excussisse sibi sperabant regia frena. VITA Heinr. IV. 10 p. 33,31 audaciam hominum nullis uti -is. HERM. IUD. conv. 11 p. 103,16 carnis concupiscentias continentie -o coartare. CARM. de Frid. I. imp. 45 nec timor hos *(populos)* nec legum -a coercent. *persaepe.* **e** *meton.:* **α** *equus – Pferd:* LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 220,23 versis -is omnes diversas in partes aufugerunt. **β** certamen -i *i. q. certamen equestre – Reiterkampf:* DONIZO Mathild. 2,608 mons Maurelli pugna capitur sine ferri ac mons Alfredi capitur certamine -i *(sed v. notam ed.).* **f** *translate:* **α** *frenatio, coercitio – Zügelung, Eindämmung:* ALBERT. M. nat. bon. 39 p. 19,77 Rebecca . . . significat animam pudicam, quia illa magnum munus accepit a Deo ad -um gaudiorum. *de terminatione:* PAUL. DIAC. carm. 6,62 -a (gloss.: terminos, quia novem annis regnas, decimo morieris) capis vitae, saeve tyranne, tuae. **β** *gubernatio, moderatio – Lenkung, Leitung (usu plur.: l. 40):* CARM. Hraban. app. 19,3 plangant cuncta, suo *(sc. Hattonis)* fuerant quae subdita fraeno. VITA Adalb. Prag. A 20 amore monasterii mutat ˹pastoralia -a˺ (cure pastoralis laborem C 20). **2** *latius:* **a** *corrigium, vinculum – Riemen, Band, Fessel:* WALAHFR. carm. 14,6,4 ni -is bene presseris, confisus petulantia te *(sc. hominem)* deponit *pullus* et avolat. CARM. pro schola Wirz. 251 ducaris *(sc. captivus)* -is constrictus sive catenis. **b** *gubernaculum – Steuer(ruder):* HIST. peregr. p. 120,33 hic *(marchisius)* -a navis vertere maturavit et . . . apud Tyrum appulit.

2. frenum *v.* phren. **[3. frenum** *v.* fredum.**]**

***frepatus,** -a, -um. *(cf. ital.* frappare; *cf. Battaglia, Dizionario. VI. p. 298sq.) (distinctionis causa) limbo ornatus – mit (unterscheidender) Borte, Bordüre versehen:* ANNAL. Ianuens. III p. 114,14 omnes, quicumque arma portare poterant, vestes induentes -as et arma per compagnas diversis coloribus designantes *(v. notam ed.).*

frequens (frae-), -entis. *form.: abl. sg.* -e: *l. 59. plur.: gen.* -tum: *p. 483,31. acc. n.* -ta: *p. 483,28.*

I *adi.:* **A** *spectat ad repetitionem i. q. creber, iteratus – häufig, wiederholt:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* LULL. epist. 70 ut . . . oraminum tuorum *(sc. abbatissae)* -e (-i *p. corr. 2*) iuvamine muniar. HRABAN. epist. 21 p. 427,34 huius *(sc. Ecclesiastici)* . . . libri lectio -s apud te sit, sancte pater. HROTSV. gest. 171 bellorum structura -s variorum. DIPL. Otton. II. 186 p. 212,16 pro recompensatione eius *(episcopi)* fidelissimi atque frae-issimi obsequii. PURCH. Witig. 158 sepius ad regem cursum tenet *sponsus* . . . -em. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 212,9 diverberat se *(sc. falco)* deforis -ioribus et acrioribus diverberationibus quam in domo. *persaepe. v. et p. 487, 68. adde:* CONR. MUR. summ. p. 95,255 (vs.) modus hic assit raro, non ore -i. *sensu adv.:* LEX Baiuv. 7,4 si -s (frequenter *var. l.*) hoc fecerit, superiori sententiae subiaceat. AGIUS vita Hath. 20 decana et custos ecclesiae . . . et -es (frequenter *ed. prior*) adveniebant et semper adesse volebant. RUOTG. Brun. 22 his similia

[Wellhausen]

cum venerandis patribus . . . -s egit. *al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *nimis creber – zu häufig:* NOTULAE Wilh. Cong. 785 ex -i appositione eiusdem rei quandoque etiam optima medicina vilescit in infirmo. **β** *assiduus, continuus – (be)ständig, fortwährend:* ALFAN. premn. phys. 41,2 p. 131 -s (*PG 40,773B* συνεχής) est horum *(sc. plantarum et animalium)* permutatio. CONSUET. Marb. 18 quod si -s tussis aut flegma supra modum habundaverit *eqs.* **γ** *sempiternus – seit jeher (aus)geübt:* WIPO gest. 4 p. 24,9 de fidelitate facta regi minus necessarium dicere puto -i usu teste, quod . . . ingenui omnes . . . regibus fidem faciant. **δ** *solitus – üblich:* CHART. Xant. 15 p. 9,42 (a. 1122) si . . . aliqua *(mulier)* sine legitimo thoro cuidam copulata fuerit, forisfactum suum, quod -s usus beddemundum vocat, . . . componat curie. **ε** *celer – schnell(gehend):* AURELIUS 13 p. 712,21 torax ei *(cardiaco)* gravatur et -i ([πυκνῷ] *add. ed.*) spiritu inspirante (inspirant *ci. ed.*) assidue. **2** *latius i. q. sedulus, studiosus, strenuus – fleißig, eifrig, tüchtig:* ARBEO Corb. 8 erat . . . vir . . . oratione studiosus, . . . vigiliis -s. ANNALISTA SAXO a. 1125 p. 585,3 comites . . . Lotharium in regem eligunt, virum . . . in victoriis -issimum (*inde* CHRON. reg. a. 1125 [rec. I]). EPIST. Hildesh. 24 erat *homo* . . . -s in lectione, -cior in oratione, -issimus in exortatione. CHART. Brixin. 132 ut sit *scholasticus* . . . in divinis officiis -s et officiatus. CHART. Duisb. 73 circa illos . . ., qui ferventiores et -iores in divinis obsequiis dinoscuntur. *al.* **B** *spectat ad numerum:* **1** *plur. de hominibus vel rebus singulis i. q. complures, multi – zahlreiche, viele:* LIBER hist. Franc. 1 capit. p. 238 de origine ac gesta Francorum vel eorum ⌊-ta (sequenta *var. l.*) certamina⌋ (-i certamine *var. l.*). RUOTG. Brun. 35 p. 36,30 expedire . . . trophea per totam regni . . . latitudinem . . . -issima. CHRON. Gozec. 1,29 p. 32,18 huius *(castri)* plurimorum et -tum militum potentia tota . . . contremuit provincia. *al.* *sensu adv. ('in großer Zahl'):* RUOTG. Brun. 13 qui *(episcopi)* -es aderant. *usu subst. de gentibus, populis:* GLOSS. Sangall. 2 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 44; s. XI.med.) argumentum epistolae ad Romanos presens textus habet, meritis ut gratia differt, reddens concordes Rebeccę ventre -es *(spectat ad Vulg. gen. 25, 23sqq.).* **2** *de multitudine i. q. numerosus, magnus – zahlreich versammelt, groß:* POETA SAXO 3,111 a . . . synodo . . . -i est auditus *praesul.* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,208 irruerat . . . turba -s monstrumque putando milia multa vehit. WIPO gest. 2 p. 18,33 consedere principes, populus -issimus astabat. *abund.:* VITA Mathild. I 4 p. 121,13 cuius *(regis)* ad exsequias infinitus populorum -s confluxit numerus.

II *subst. neutr. plur. i. q. (magnus) coetus, concursus – (große) Ansammlung, Auflauf (ni spectat ad* frequentia, -ae *f.):* TRANSL. Bav. 1 (MGScript. XV p. 597,25; c. 1010) inter quae multitudinis -ia erant summae reverentiae viri.

adv. **frequenter.** *crebro, saepe – häufig, oft:* **1** *in univ.:* LIUTG. Greg. 2 p. 70,4 quanto rabiem luporum -ius vidit *Bonifatius* imminere. RIMB. Anscar. 41 p. 76,29 versiculos istos coepit -ius repetere: *eqs.* POETA SAXO 5,603 defectus solis luneque -r . . . contigit. ALFAN. premn. phys. 28,8 p. 108 egestiones retinere possumus et -r (*PG 40,708B* πολλάκις) et in longum. 30,9 p. 112 oportet . . . -r (*PG 40,721B* ὡς ἐπὶ τὸ πολύ) prae turpibus eligere affligentia. ALBERT. M. metaph. 6,2,2 p. 307,63sq. principium . . . entis aut est secundum semper aut secundum -r, et quod nec semper neque -r est, raro est et per accidens. *persaepe.* *abund.:* RHYTHM. 9,10,2 kartarum lector paginis -r oret saepius. WOLFHARD. Waldb. 4,10 iuxta morem -ius consuetum. **2** *c. colore quodam:* **a** *compluriens, aliquoties – mehrmals:* EKKEH. IV. pict. Mog. 131 gentibus . . . pater *(i. Abraham)* Dominum flectendo -r (gloss.: septies) prętitulat natis vim supplicis improbitatis. **b** *semper – immer:* VITA Afrae 88 membra sequi . . . debent, quo vult caput ire: velle tuum nostrum *(sc. famularum)* velle -r erit *(cf.* 89 te semper, domina, sumus . . . secute; *sed cf. comm. p. 407).* **c** *assidue, continuo – ständig, fortwährend:* Ps. HIPPOCR. progn. A 7 si peripleumonicus fuerit . . . et si sternutaverit -r (*graece* συνεχῶς) . . ., in VII die morietur. **d** *multis locis, passim – an vielen Stellen, (weit)verbreitet:* ALDH. ad Acirc. 9 p. 81,2 per . . . corpus poeticorum librorum satis -r reperiuntur *metaplasmorum species* insertae. HRABAN. epist. 2a p. 383,25 nec hoc *(sc. punctos interserere)* . . . vulgo neque -r feci nec sine auctoritate maiorum. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 427,5 -r ponitur 'et' superflua. p. 464,8 cum -issime . . . regulariter sequatur genetivus comparativum. *ibid. saepe.* **e** *compar. i. q. de plurimis casibus, respectu maximae partis casuum – mehrheitlich, bezüglich der Mehrzahl der Fälle:* OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 129,13 qui ex . . . psalmigraphi testimonio . . . probare nititur, . . . non . . . de omni sic vel semper, sed ut -ius dictam *(sc. auctoritatem)* putet.

***frequentaneus,** -i *m.* (frequentare) *frequentator, visitator – Besucher:* VITA Deic. 38 (13) vermes . . . ita sibi *(sc. comiti)* a vertice usque ad talos ebulliebant, ut -i eius maximum inde putorem tolerarent.

frequentatio (-cio), -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *praevalente aspectu accessionis:* **α** *visitatio, (frequens) accessus – Besuch, (häufiger) Zutritt, 'Frequentation':* CHART. Mar. Magd. 81 p. 78,34 (a. 1199) ut . . . quinque vicibus in anno ad . . . ecclesiam concurrerent *coloni* et antique ibi subiectionis ius tali -e recognoscerent. CHART. Brixin. 191 ut filii sui *(ecclesiae)* . . . in -e templorum Dei . . . ad exibendum Deo obsequium . . . invitentur. CONST. imp. III 140 ut a -cione curie nostre *(sc. Rudolfi)* regalis . . . sit *rex Bohemiae* exemptus. *al.* *de animalibus:* ALBERT. M. veget. 1,163 quaedam *(planta)* . . . hortensis vult esse, quae defendi vult a communi -e animalium. **β** *commoratio – Aufenthalt (usu canon.):* CONC. Karol. B I 11,36 neque mulieres quamcumque -em (habitationem *var. l.*) habeant in locis, in quibus presbiteri aliquem recursum habuerint *(cf. p. 486,44).* CAPIT. Bened. 3,32 'ut nemini sit facultas . . . in re propria diutius, quam oportet, constitutum curam vel -em agere' *(v. notam ed.; cf. p.487,36sqq.).* **γ** *participatio – (An-)-Teilnahme:* LIBER diurn. 44 ut . . . Deo . . . gratiae sub cunctorum sacerdotum -e et presentia redderentur. ADAM gest. 3,68 corpus archiepiscopi . . . condigna populorum -e (frequentia *var. l.*) sepultum est. **δ** *usus, commercium, familiaritas – (vertrauter) Umgang:* CONC. Merov. p. 154,7 ut . . . non solum lecto, sed etiam -e quotidiana debeant *(sc. diaconi)* de uxoribus suis sequestrari. CAPIT. episc. II p. 52,8 de accessu . . . et -e ac cohabitatione clericorum cum feminis *(sim.* p. 56,19. *al.; cf. p. 486,44).* RATHER. prael. 6,9 l. 345 nexu adhuc inolitae consuetudinis et maculis retentus pernoxiae -is . . . confodior. ANSELM. BIS. rhet. 1,12 p. 124,3 non possum, quin dubitem, . . . quomodo mulierum -cione (-e *var. l.*) mulier corrumpatur. *al.* **b** *praevalente aspectu incitationis i. q. frequens, velox motus – häufige, schnelle Bewegung:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 108,3 si habuerint *aves* . . . pennas strictas et molles, . . . accedendo ad -em movebunt alas. **2** *meton. i. q. (magnus) coetus, multitudo – (große) Ansammlung, Menge:* CHART. Sangall. A 302 (a. 826) actum in villa, qui dicitur Deathereskiriha, coram -e populi. VITA Bern. Parm. I 9 (MGScript. XXX p. 1320,12) cum per diem pro populi -e id agere *(sc. reliquias Ambrosii inspicere)* non valeret. **3** *translate:* **a** *praevalente aspectu adversionis:* **α** *peractio, observatio, celebratio – Durch-, Ausführung, Beobachtung, Feier:* VITA Libor. 16 vidit *episcopus* . . . clericum . . . -e psalmodiae laudes Domini decantantem. VITA Burch. Wirz. 7 Burchardus . . . orationibus ac m i s s a r u m -bus . . . vacabat (SIMON SITH. gest. 1,39 m. -e). VITA Burch. Worm. 20 p. 844,6 -i (-e *var. l.*) ieiuniorum, elemosinarum, vigiliarum et orationum ita erat intentus, ut *eqs.* **β** *praedicatio – Preisung:* AMALAR. ord. antiph. 30,11 tu, laus sapientiae, 'revertere in thesauros tuos', id est in -em prolis nostrae *(i. Christi)* cum Ebrea lingua. **b** *praevalente aspectu iterationis:* **α** *frequens usus – häufiger Gebrauch:* AMALAR. ord. antiph. 12,2 congruit . . . itineri nostro . . . -o septenarii numeri, quatenus eo discamus necesse nobis esse precari dona septiformis spiritus. **β** *frequens praestatio – häufige Erbringung:* DIPL. Arnulfi 8 p. 15,35 nos . . . pro gratissimę suę servitutis -e . . . dedimus illi *(abbati) eqs.* **γ** *repetitio – Wiederholung:* AMALAR. ord. antiph. 21,13 in qua *(sc. tertia vigilia)* recolitur novum testamentum per -em alleluia. 30,15 cum gloriosa -e alleluia comitetur angelus Domini bonus. GODESC. SAXO theol. 6 p. 161,4 per inperfectum tempus . . . -em intellegimus

[Wellhausen]

actus. HROTSV. Gall. I 6 Deus det proventum, nos *(sc. Paulus)* adhibemus -es hortamentorum. **δ** *t. t. rhet. i. q. accumulatio – Häufung, Akkumulation (de re v. e. g. L. Arbusow, Colores rhetorici. ²1963. p. 65sq.):* CONR. MUR. summ. p. 97,296 (vs.) -o (in marg.): quando frequento, simul quasdam res colligo tota causa dispersas, ut abhinc oratio mota acrior . . . queat . . . esse.

frequentativus, -a, -um. **1** *gener.:* **a** *frequens, assiduus – häufig, ständig:* WOLFHARD. Waldb. prol. p. 144,12 '-a (frequens *Vulg.*) meditatio' mentis meae 'est afflictio' carnis *(spectat ad Vulg. eccles. 12,12).* **b** *creber, constans – wiederholt, regelmäßig:* DUDO hist. praef. p. 93,20 ut more -o fui apud . . . ducem Ricardum . . . volens ei reddere meae servitutis officium. **2** *t. t. gramm. i. q. repetitionem exprimens, iterativus – Wiederholung ausdrückend, iterativ, 'frequentativ':* ERCHANB. gramm. p. 93,11 ea *(sc. verba)* . . ., id est -a, quae a supinis dirivantur, fiunt mutatione extremae 'u' in 'o'. p. 93,23 quae *(sc. verba)* non esse -a coniugatio ostendit. *al.* CONR. MUR. summ. p. 30,12 dictamen . . . dicitur a verbo -o 'dicto, dictas'. *usu subst. i. q. verbum -um – 'frequentatives' Verb, 'Frequentativum':* ERCHANB. gramm. p. 39,16 sic . . . ordinantur *(sc. formae verbi)*: meditativa, inchoativa, perfecta, -a. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 432,17 a 'salo' . . . venit -um 'salto'.

frequentator, -oris *m.* **1** *proprie:* **a** *(frequens) visitator – (regelmäßiger) Besucher:* CONST. Melf. 1,53,2 p. 214,13 lusores publici taxillorum aut tabernarum -es. **b** *particeps – Teilnehmer:* CHRON. Mont. Ser. a. 1175 p. 155,43 archiepiscopus omnes eius *(sc. ludi militaris)* -es excommunicacionis vinculo innodavit. **2** *praedicator – Verkünder:* GERHOH. psalm. 33, 8 p. 263,15 qui *(Dominus)* . . . super muros eius *(Ierusalem)* constituit custodes, non solum angelos invisibiles, sed etiam vigiles, divinae laudis -es, religiosos viros.

***frequentatrix,** -icis *f.* (frequentare) *quae (studiose) visitat – (eifrige) Besucherin:* ARNOLD. LUB. chron. 1,1 p. 116,17 erat *Mechtildis* . . . elemosinarum larga erogatrix et orationibus dedita missarum, quas plurimas decantari fecit, devotissima -x.

frequentia (-cia), -ae *f.* **I** *spectat ad quantitatem:* **A** *proprie i. q. numerus – Zahl:* LIBER diurn. 97 p. 128,11 dum . . . necessitate victus artatur locus *(i. orphanotrophium)*, -a cessavit infantium. **B** *meton. i. q. (magnus) numerus, (magna) multitudo – (große) (An-)Zahl, Menge, Masse (von):* **1** *de numerabilibus:* **a** *in univ.:* VITA Maxim. Trev. I 7 populus . . . cum . . . luminaribus et -a multa ornamentorum obviam contra suum exierunt pontificem. CONC. Karol. B II 17,5 ubi -a hospitum et peregrinorum . . . fuerit. TRAD. Salisb. II 82 equorum -cia isti in testimonium sunt adducti: *eqs.* DIPL. Frid. I. 502 p. 433,9 cum magna -a principum et copiosa multitudine cleri et populi. CHART. Heinr. Leon. 106 p. 163,11 coram -a tantorum principum. *al.* **b** *grex, legio – Gruppe, Schar:* RADBERT. prol. ad Warinum 61 inter a n g e l o r u m -am et sanctorum omnium epulas . . . admisceris (THEOD. TREV. transl. Celsi 17 -is a. *al. sim.* VITA Annon. I 3,22 p. 509^{b},41 superorum -as). VITA Annon. I 3,24 p. 512^{b},25 comites . . . magnis vallati -is *(sc. aderant).* VITA Heinr. IV. 11 p. 35,26 cum in villa Ruvach . . . satellites eius *(regis)* superbe grassarentur, -a civium iniuriam prohibebat. DIPL. Loth. II. 38 religiosus vir . . . cum praelecta monachorum -a sub sancti patris degens regulari norma. *al.* **2** *de non-numerabilibus:* VITA Ludow. Pii 33 in . . . palatio . . . imperator coadunari p o p u l i fecit -am (GERH. AUGUST. Udalr. 1,10 l. 22 f. populorum. THANGM. Bernw. 5 p. 760,20. *saepe*). CHART. Sangall. A II app. 21 p. 397 actum . . . coram praefatis missis et -a populari. WIDUK. gest. 3,70 p. 147,15 coram principibus et -a plebis. CHART. Heinr. Leon. 12 p. 21,25 coram -a totius exercitus, qui nobiscum erat. *al. expressius i. q. turba, vulgus – Menschen-, Volksmenge (usu plur.: l.69):* LAMB. TUIT. Herib. 2,18 p. 240,11 quod ut in -a, 'in quos seculorum fines devenerunt' *(Vulg. I Cor. 10,11)*, legem Domini conservaret *metropolitanus*. METELL. Quir. 66,7 exeunt intrantque perpetes templum -e, vix fores . . . globos coanxiant. CHRON. reg. cont. I a. 1184 p. 133,26 tentoriis per campestria fixis propter nimiam -am, quae in civitate collecta erat. *al.*

II *spectat ad iterationem:* **A** *proprie i. q. crebritas – Häufigkeit:* **1** *in univ.:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 212,27 ut -e et vehementie suarum *(sc. falconis)* inquietationum et diverberationum . . . succurramus. STATUT. ord. Teut. p. 114,17 in horum *(contiguorum)* . . . visitacione modus servetur, ne per nimiam -ciam tedium generetur. *al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *(frequens) repetitio – (häufige) Wiederholung:* STATUT. ord. Teut. p. 80,1 ut transgressor per -cie corruptelam notabilis . . . condignam . . . penitenciam non evitet. **b** *frequens, constans praestatio, assiduitas – häufige, regelmäßige Darbringung, Beständigkeit:* DIPL. Arnulfi 90 p. 132,26 eos *(antistites)* ad nostrae orationis -am . . . efficatiores exercemus. **c** *frequens attactus, tractatio – häufige Berührung, Benutzung:* EBO BAMB. Ott. 1,6 p. 16,3 codex . . ., in quo psalmos decantabat *(sc. Heinricus imperator)*, manuali -a rugosus et admodum obfuscatus erat. **B** *meton. i. q. officium (regulare) – (liturgischer) Dienst, 'Offizium':* CONC. Merov. p. 25,3 qui *(clericus)* sacris cinerebus *(i. reliquiis)* psallendi -a famulentur (famoletur *P*). HELM. chron. 44 p. 88,5 discipulos . . . reddidit *Vicelinus* . . . in cultu Dei et -a chori officiosos.

III *spectat ad amplitudinem i. q. magnitudo, vis, vehementia, gravitas – Größe, Stärke, Heftigkeit, Intensität:* **A** *in univ.:* VITA Mathild. II 23 p. 194,5 cognoscimus *(sc. imperator)* -a infirmitatis nostre dissolutionis diem nobis appropinquare. ALBERT. STAD. Troil. 6,181 'o Anchisiades', ait *Anthenor*, 'ista -a belli omnibus est oneri.' CHART. Raitenh. 368 clamor infamie adversus . . . Perhtoldum plebanum . . . cum -a nos *(sc. episcopum)* impulsans compulit, ut *eqs. fort. huc spectat:* EPIST. Hildesh. 101 celebris fuit semper . . . ecclesie vestre *(sc. episcopi)* fama de litteralis disciplinę -a. **B** *obsequium – Eifer:* EPIST. Teg. I 110 munificentię vestre *(sc. Christi vicarii)* excellentia perdigna est interioris seu exterioris cuncta famulicii -a. **C** *?copia – ?Fülle, Reichtum:* HERBORD. Ott. 1,10 disertus et naturali pollens eloquio, usu et -cia in dicendo facilis erat.

IV *spectat ad accessionem, frequentationem:* **A** *visitatio – Besuch:* VITA Arnulfi 16 Chlotharius . . . ab omni se consilio destitutum quaeritans, si . . . Arnulfus episcopus a -cia palacii cessasset. GERH. AUGUST. Udalr. 2 epil. l. 18 quod frequens -a (frequentatia *var. l.*) adventantium undique populorum sepissime manifestat. DIPL. Heinr. IV. 280 p. 360,45 quod . . . loca monasterii suis -is . . . sine causa minime adeat *advocatus (inde* CHART. Mog. A II 98 p. 191,6. *al.).* **B** *commoratio – Aufenthalt (usu canon.):* CAPIT. episc. III p. 125,3 ut in domibus presbiterorum mulieres -am minime habeant *(cf. p.484,27.39).* **C** *praesentia – Anwesenheit, Gegenwart:* CHART. Sangall. A 451 (a. 849/57) actum . . . sub -a testium subscriptorum. 639 in publico placito sub -a populi . . . firmata est hęc . . . carta. *ibid. iterum.* CAPIT. episc. III p. 42,6 scimus angelorum esse -am, ubi Dominicum conficitur corpus. ALBERT. M. animal. 7,73 in profundo magnarum . . . silvarum, ubi rara est -a hominum. **D** *participatio – Teilnahme:* DIPL. Conr. III. 11 quae *(curia)* omnium pene principum -a nobiscum est celebrata. **E** *usus, commercium, familiaritas – (vertrauter) Umgang:* CONC. Karol. A 39^{B},8 nec -am virorum aut conlocutionem familiarem . . . habere debent *sanctimoniales*. 39^{B},10 p. 445,31 -as et familiaritates atque confabulationes virorum . . . caveant *sanctimoniales. al.* VITA Mahum. 88 sotios reddidit usus et -a, quos actuum compares fecit nequitia. **F** *commeatus, tumultus, inquietudo – Verkehr, das (unruhige) Treiben, Unruhe:* BONIF. epist. 78 p. 169,20 si prohiberet synodus . . . mulieribus . . . illud iter et -am, quam ad Romanam civitatem veniendo et redeundo faciunt. EINH. Karol. 2 p. 5,10 huiuscemodi *(sc. crebrae salutationis)* -am cum suo proposito officere vidisset *Karlomannus*, . . . ad monasterium sancti Benedicti . . . secessit. RIMB. Anscar. 42 p. 77,12 primaevum tempus a turbarum -a remotum ducens monasterii solitudinem expetivit.

frequento (frae-), -avi, -atum, -are. *partic. praes. gen. pl.* -antum: *p.488,64. depon.: p.487,6.488,54. al. usu intrans.: p.487,39.44.488,36; medial.: p.488,36. struct.: c. praep.:* ad: *pro acc.: p.487,15. pro* apud, in: *p.487,39.* ante: *p.487, 42. c. inf.: p.488,3. partic. praes. usu adi.: p.487,25.488,27. 56.64; subst.: p.487,11.*

[Wellhausen]

I *proprie:* **A** *(saepe, constanter, numerose) adire, visitare – (häufig, regelmäßig, zahlreich) auf-, besuchen, 'frequentieren':* **1** *in univ.:* **a** *in bonam vel neutram partem:* CONC. Merov. p. 25,14 ut ... ecclesiam studeant *(sc. qui in haeresim transierunt)* frae-are. CONC. Karol. A 38,29 hominibus ... monasteria importune -are (-ari *var. l.*) cupientibus ... aditus excludatur. DIPL. Ludow. II. 24 p. 112,6 nostram -are et pulsare ... praesentiam. HROTSV. Abr. 3,4 qui *(simulator)* ... simulata eam *(Mariam)* visitatione -bat. RUOTG. Brun. 48 p. 51, 24 -ant *boni et mali* locum sepulturę eius. HEINR. LETT. chron. 4,7 antistes omnibus Semigalliam mercationis causa -antibus ... portum ... prohibet. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 186, 10 hic *(sc. peregrinus)* falco -at sepius riveras quam alie species falconum. *persaepe. adde:* REGINO syn. caus. 1,101 nec ipse *(clericus)* -andi ad extraneam mulierem habeat potestatem *(ex conc. Agathensi a. 505). c. notione consultandi:* CHRON. Merseb. 2 p. 167,16 Giselherus ... in consiliis pollebat et ob hoc in palatio regis -batur. **b** *in malam partem i. q. aggredi, invadere – angreifen, einfallen (in):* CHART. Alsat. B 557 (c. 860) qui *(comes bellipotens)* regnum Burgundionum -are erat solitus. **2** *c. colore quodam:* **a** *(saepe, constanter) participare – (häufig, regelmäßig) teilnehmen (an):* CONC. Karol. B I 47[A],2 synodales conventus ... -are procurent *episcopi.* STATUT. ord. Teut. p. 50,28 nupcias et collectas militum ... non -ent *itinerantes.* REGISTR. Xant. p. 71,9 pueris -antibus chorum II den. *al.* **b** *pervenire (ad), assequi – hinkommen (zu), erreichen (usu mus.):* HERM. AUGIENS. mus. p. 42,1 per cola et commata finemque has suas proprias saepius -ans *protus* literas. *ibid. iterum.* GUIDO AUGENS. mus. 371 proprium est autentorum ... circa finem ... elevari et -are suum diapente. 402 si ... cantus inceperit vel pausaverit in quinta voce vel eam -verit. **c** *ingredi, ire – betreten, gehen:* WALAHFR. carm. 18 prol. 1 velox Calliope, viam -a, qua Fulgentius invenitur. **d** *concurrere, confluere – herbei-, zusammenströmen:* VITA Epiph. 8 p. 126,14 qui *(populus)* in occursum illius undique -bat. **B** *(com)morari, versari – sich aufhalten, verweilen (usu canon.):* CAPIT. reg. Franc. 22,41 ut non liceat episcopo principalem cathedram suae parrochiae neglegere et ad aliquam ecclesiam in sua diocese magis -are. 28,41 ut nullus episcopus propriam sedem amittat aliubi -ando *(cf. p.484,30).* **C** *(praesentem, praesto) esse – (anwesend, vorhanden) sein:* AMALAR. off. 2,16,2 nobis ... ante oculos bonum est -are, quod in mentem transeat *(ni subest usus trans. ['vor Augen haben']).* CAPIT. episc. III p. 42,7 ut -ent ministri, id est angeli, ubi dominus fuerit illorum. **D** *conferre, comprehendere – zusammenbringen, (in sich) versammeln:* WALAHFR. carm. 21,2,3 haec *(Gallia)* ... melius dicata Christi signis ... excellentius has togas *(i. cives)* -at, quas non impius inquietat hostis. **E** *condensare – verdichten, konzentrieren:* THADD. FLORENT. cons. 180,65 ydropisim ... in potu -ta curat *aqua vitae*, si ex ea sumatur cotidie ter.

II *translate:* **A** *spectat ad quantitatem i. q. (largiter) afficere, instruere, cumulare – (reichlich) versehen, ausstatten, überhäufen (mit):* FORM. Augiens. C 25 p. 376,18 nisi mihi excellentia vestra ... subveniat atque ... his, in quibus ... pauper videor, -ari ... et frui congratuler. ECBASIS capt. 538 collaudant *(sc. grex vulpem)*, venerantur, amant et laude -ant. CHART. Port. 197 ut ecclesia ... congruis honoribus -etur *(item 200. al.). al.* **B** *spectat ad iterationem, crebritatem:* **1** *repetere – wiederholen:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* ERMENR. Har. 212 antiphonam ... didicit, quam postea cantando sepe -vit. CAPIT. episc. I p. 119,10 nisi quis has duas sententias ... in oratione saepissime -verit. ALBERT. STAD. quadr. 38 dum lego, dum meditor, dum Verbi verba -o *eqs. expressius i. q. (saepe) dicere, canere – (häufig) (aus)sprechen, singen:* AMALAR. ad Hild. 55 per singulas dominicas XVIII psalmi -antur. antiph. prol. 13 quos *(versus)* ... multi cupiunt -are in nocturnali officio. RIMB. Anscar. 41 p. 76,34sq. cum ... frequenti anhelitu ... ea *(sc. versiculos)* -are non valeret, cuidam fratri praecepit, ut haec eadem vice illius -ando caneret. *al. iterato (ex)clamare – wiederholt (aus)rufen:* WIDUK. gest. 1,26 nomen novi regis cum clamore valido salutantes -bant *(sc. multitudo).* **β** *c. inf. i. q. solere – gewohnt sein:* VITA Liutb. 25 p. 28,13 homo ... munuscula de vasculis, ⌞quibus illa indigebat, -bat offerre⌟ (illi frequenter solitus offeret *var. l.*). **b** *gramm. de aspectu verbi:* ERCHANB. gramm. p. 39,18 omne ..., quod facimus, primum meditamur ..., deinde inchoamus, postea perficimus, tunc deinde -amus. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 434,13 bene fuit 'docebat' -ando, scilicet praesentia corporali, quod firmavit *Dominus* postmodum praesentia spiritali *(spectat ad Vulg. psalm. 118,66).* **c** *rhet. i. q. accumulare – häufen, akkumulieren (de re v. p.485,3): v. p.485,5.* **2** *(saepe) praestare – (häufig) erbringen, erweisen:* PAUL. DIAC. carm. 11,27 mens nostra ut Christo laudes in saecla -et. CONC. Karol. B I 47[A],14 p. 462,7 ut pro se invicem omnes, dum adviverent, preces ... -rent. DIPL. Arnulfi 172 p. 262,3 quatinus ... nostrę orationis instantia ... incessabiliter -etur illic *(sc. in capella).* CARM. Cantabr. A 10,9,3 que *(monochordi musica)* tuas *(sc. philomelae)* laudes -at voce diatonica. *al. adde:* VITA Liutb. 14 p. 20,10 in me misera ... opera misericordiae -are. **C** *spectat ad amplitudinem, magnitudinem, vim:* **1** *praedicare, honorare – preisen, rühmen, (ver)ehren:* VITA Burch. Wirz. 6 quae *(sanctorum corpora)* ... hymnis et orationibus -antur. METELL. exp. Hieros. 5,701 postremam *(urbem)* scripta -ant. LAMB. LEOD. Matth. IV 19 more Gallorum vigiliis ac ludis solemniter -atur *(sc. puer exstinctus). al. colere – pflegen:* CAND. Fuld. Eigil. I 15 quatenus ... memoria sanctae orationis apud homines -retur in mundo. NARR. de rel. Scafhus. 11 fratribus ... memoriam eorum *(sc. sanctorum)* -antibus, quo ... fruerentur honore, ... Christus non omisit ostendere. **2** *con-, affirmare – bekräftigen, bestätigen:* EBERW. Symeon. 11 naves obviant, ... piratas ... nuntiant ...; cumque aliae atque aliae naves eadem -rent *eqs.* **3** *testari, probare – bezeugen, beweisen:* PAUL. DIAC. carm. 19,41 rerum species diversa ... ex se nascenti tribuit, quod non habet ipsa; hoc mare, hoc tellus, concae quoque saepe -ant. **4** *vigere, florere – stark sein, gedeihen (medial.: l.36):* PASS. Trudp. 9 ubi tam multae virtutes ... clarescunt, ibi devotio universorum indubitanter -bit (-bitur *var. l.*). **D** *spectat ad accessionem, adversionem, occupationem:* **1** *affligere, corripere – heimsuchen, ergreifen, befallen:* AESCULAPIUS 3 p. 6,15 quos haec passio *(sc. epilepsia)* -verit, celerius moriuntur. ARBEO Corb. 6 coepit ... vir Dei ... in augmentum ducere dolorem ... suspiriis adflictus, gemitibus -tus. **2** *(saepe) adhibere, uti – (häufig) heranziehen, benutzen, ver-, anwenden:* AMALAR. off. 1,1,17 pauperem linguam in supradictis diebus -amus. BERNOLD. CONST. libell. X p. 128,3 hoc ... symbolum orientales primum, deinde occidentales -are coeperunt. TRACT. de chirurg. 1165 arenis utatur *hydropicus* calidis; ... sed quamdiu ignis est in loco, arenam non -et. CONST. imp. II 301 p. 416,19 in quibus *(locis)* moneta principis -atur et habetur. *al.* **3** *(saepe, constanter) peragere, exercere, observare – (häufig, regelmäßig) durchführen, ausüben, einhalten:* **a** *in bonam vel neutram partem:* WALAHFR. exord. 21 p. 494,30 pagani ... his diebus quasi ieiunia -bant. CAPIT. episc. III p. 225,1 qui hanc *(sc. tabernas ingrediendi)* consuetudinem -ant (-antur, habent *var. l.*). BERTH. chron. B a. 1077 p. 272,15 episcopalia iura ... -are. ALBERT. M. animal. 6,99 domestica ... animalia coitum -antia saepius quam silvestria non sunt adeo mala ... sicut *eqs. al. adde:* TRAD. Ratisb. 78 p. 72,7 (c. 875/882) inoleverat consuetudo et ... apud quosdam nobiles bene cauteque -atur *eqs. ibid. iterum. agere – verbringen:* DIPL. Ludow. Germ. 72 rex ... ad Eipilingun dies quadragesimales -bat. **b** *in malam partem i. q. (saepe, constanter) committere – (häufig, regelmäßig) begehen:* ARBEO Corb. 10 p. 197,29 propter nequitiam latrocinii ..., que -batur. CARM. var. III A 6,4,47 p. 618 furta -antum crux est conversio furum. **4** *(saepe, constanter) celebrare – (häufig, regelmäßig) feiern, abhalten:* CONC. Karol. A 50[D],48 quod nonnulli praesbyterorum sine ministris missarum sollempnia -ent (*antea:* missam caelebrare). AMALAR. ord. antiph. 15,7 quo *(tempore)* resurrectio Domini -atur a fidelibus. NARR. de rel. Scafhus. 7 p. 957,18 que *(Dei famula)* matutinales horas -ans *eqs.* STATUT. ord. Teut. p. 36,11 -ari id ipsum *(sacramentum)* in memoriam ipsius precepit *Christus. al.* **5**

[Wellhausen]

auscultare – (an)hören: CHRON. Thietm. 4,31 psalmos eius *(imperatoris)* oris dulcissimos hunc per devia <sequens> ... sine detractione -are occulcius potuit *Ansfridus*.

***frescenga** *v.* *friscinga. ***freschus** *v.* 1. *friscus.

***freskinga** *v.* *friscinga.

[**fressus** *v.* 1. fessus. *adde ad p. 180,23sqq. (de animalibus):* MOSES PANORM. marisc. 3 p. 159,7 si equus est multum sudatus et sit fressus.]

***fresum** *v.* *frisum. **fresus** *v.* frendo.

***freta** *v.* *frecta. **fretendo** *v.* fritinnio.

***frethebannus** *v.* *fredebannus. **fretinnio** *v.* fritinnio.

freto, -are. *transfretare, transvehi – überqueren, durchfahren (partic. praes. usu subst.):* ALDH. epist. 5 p. 490,11 tam creber meatus est istinc illincque istuc illucque navigero aequoreas -antium (frequentantium *M. Roger*) calle gurgites velut *eqs.*

***fretosus,** -a, -um. (fretum) *?stagnis vel aquarum cursibus interruptus, impeditus – ?durch Wasserflächen, -läufe unterbrochen, unwegsam:* IULIAN. TOLET. Wamb. prol. p. 500,4 si iam -a (fertosa, sertosa *var. l.*) silvarum nemora ut leo fortissimus pectore confregisti ..., indica nobis, ... silvarum et petrarum amice *(v. notam ed.)*.

1. fretum, -i *n. abl. sg.* -u: *l.27. metr.* frē-: *l.33.34. plur. sensu sing.: l.33.39.* **1** *strictius:* **a** *de mari:* **α** *angustiae maris, euripus – Meerenge, Sund:* AETHICUS p. 217,13 -um ... mare atque coartatum montibus. p. 225,10 in cuius *(maris Caspii)* vicinio -o (-u *var. l.*) Scilla et Karibdis sunt. **β** *sinus – Meeresarm, Bucht:* BEDA hist. eccl. 4,26 p. 267,21 in vicinia -i, quod Anglorum terras Pictorumque disterminat. *ibid. iterum.* ADAM gest. 4,5 a borea ... -um Nortmanniae, a meridie ... sinum Sclavanicum *(sc. Seland insula habet).* **γ** *mare, pelagus – Meer, die See:* MILO carm. 1,6,4,149 est neque, quod metuas ferventi in turbine -a hoc ductore tuo. CARM. libr. III 7,9 Eolidos flatus per -a labentia spirant. ADAM gest. 1,60 sinus quidam eius -i, quod Balticum ... dicitur, portum facit. *al.* **b** *de aliis aquis:* **α** *lacus – See:* WILLIB. Bonif. 8 p. 52,26 corpus ... pontificis ... trans -um, quod dicitur Aelmere, ... perductum est ad ... urbem, quae dicitur Trecht. FROUM. carm. 31,1 trans -a ... venit Dominus propriam ... in urbem *(spectat ad Vulg. Matth. 9,1).* METELL. Quir. 43,22 femina trans Tegriense -um manens. *alleg.:* HUCBALD. Cass. 10,1 ea tempestate, qua Dominus Iesus naviculam -i, id est arborem passionis, conscendit *eqs.* **β** *ramus (fluminis) – (Fluss-)Arm:* CHART. Fuld. B 5/6 p. 10,9 (spur. c. 822/24) ab ostio eius *(Scamunfuldę)* sursum *(sc. terminus vadit),* usque quo ipsum flumen dividitur in -a; inde transit inter media -a, quę nascuntur de flumine Fulda. **2** *latius i. q. aequor – Wasserfläche:* ALDH. epist. 4 p. 484,7 ultra Sabrinae fluminis -um Demetarum sacerdotes ... nostram communionem ... abominantur.

2. fretum *v.* fredum.

1. fretus, -a, -um. *script.* flet(us): *l.65. struct.: c. gen.: l. 58. c. praep.:* a(b): *l.69.70.* de: *l.61. adde* CHRON. Salern. 112 p. 125,12. e(x): *p.490,1.* per: *l.72.*

1 *confisus, fidens (in) – gestützt, vertrauend (auf):* **a** *in univ.:* WILLIB. Bonif. praef. p. 4,4 non propriae praesumptionis insolentia -us, sed adsertione catholicorum confisus adgrediar opus. DIPL. Zwent. 14 p. 44,3 nostro -i *monachi* munimine. ERCHEMB. CAS. hist. 28 -us ... filiorum trium ... eum *(germanum)* adversum ... principem suum misit *praesul.* WALTHARIUS 839 Alpharides -us pedibus (in pedibus *var. l.*) ... insequitur. EGBERT. fec. rat. prol. p. 1,10 -us de te *(sc. episcopo)* hoc ... opusculum emendandum audeo commendare. CARM. Bur. 43,7,7 vitia premantur, orbe ... iure -o pellantur. *persaepe.* -um esse *i. q. confidere – vertrauen, sich verlassen (auf):* CHRON. Salern. 158 p. 164,12 non in multitudine fleti fuerunt *patres* nec in paucis se desperarunt. **b** *(suf)fultus, confortatus, confirmatus – unterstützt, ge-, bestärkt:* GODESC. SAXO conf. p. 73,23 a te *(sc. Deo)* ... adiutus et tutus, -us et fultus ... tibi gratias credo. SYLL. Sangall. 19,3,4 ille *(sanctus)* ... lucis aeternae radios videre ... studuit ... -us ab altis. GERH. AUGUST. Udalr. 1 prol. l. 30 ut per servum suum *(sc. Dei)* sint *legentes* in isto saeculo -i. CARM. imag. 23^{h},2,1 Matheus e sacro totus spiramine -us ..., qualiter exierit, cecinit, generatio Christi. *sancitus – bestätigt, untermauert:* CARM. Bur. 37,4,9 decretum non legis patrocinio nec litteris est -um. **c** *praeditus, instructus, ornatus – versehen, ausgestattet (mit):* ALDH. virg. I 20 is *(Hieremias)* ... quantum profeticae dignitatis gratia enituerit ..., quis ... verborum facundia -us enarrare sufficiat? 43 p. 295,3 quis mediocri -us ingenio expedire se posse gloriatur, ni *eqs. al.* EPIST. Hildesh. 134,27 vituperii signa sunt hec ...: homo nulla -us scientia *eqs.* **2** *fere pro* fruitus, fructus *i. q. usus, gavisus – Gebrauch machend (von), genießend, sich erfreuend:* CARM. de Herm. 7,1 (MG Poet. II p. 136) gaudens ... -a luce tunc reversa *(sc. caeca sanata)* ... appetit antistitem. -um esse *i. q. fructum, usum esse – genießen, gebrauchen, nutzen:* ALDH. epist. 5 p. 490,8 quorum *(sc. Scotorum)* contubernio parumper -us es *(sc. Ebfridus).* RUOTG. Brun. 16 hęc ... illorum erat sententia, qui coniuratione impia fęderati eius *(archiepiscopi)* ... auxilio et consilio in omnibus se -os esse iactabant.

2. fretus *v.* fredum.

***frevela,** -ae *f.* *(theod. vet.* fravali, vrevele; *cf. Ahd. Wb. III. p. 1202sq. et M. Lexer, Mittelhochdt. Handwb. III. p. 503sq.)* **1** *crimen (minus), delictum – (leichteres) Verbrechen, Vergehen, 'Frevel' (de re v. Dt. Rechtswb. III. p. 881sqq. et HRG I. p. 1273):* CHART. Alsat. B 461 p. 289,7 (spur. s. XII.) de furtis ... vel latrociniis sive -is extra septa monasterii perpetratis. CHART. Argent. I 616,10 causidicus iudicabit pro furto, pro -a, pro geltschulda in omnes cives urbis. 617, 14 quandocunque ... pro -a facta fuerit compositio. *al.* CHART. Steph. Wirz. 254,5 alii, qui sunt in bonis dominorum suorum, ... de -a satisfacient advocato. **2** *multa pecuniaria, fredum – Geldstrafe, -buße:* CHART. Alsat. B 462 p. 293,15 (spur. s. XII.) si quis de familia ecclesiae ... inobediens renuerit, -am exolvat. *Wellhausen*

freum *v.* fredum. [**frex** *v.* faex.]

[**frialis** *v.* mercurialis: ROSIN. interpr. 2 p. 300,26.]

fribolus, fribulus *v.* frivolus.

fricabilis, -e. *friabilis – zerreibbar, bröckelig:* DYASC. p. 39^{b},45 rotundum alumen ... subalbidum et non lapidosum, -e.

fricarius *v.* 1. ficarius.

fricatio (-cio), -onis *f.* *actio terendi – das (Ab-)Reiben:* **1** *proprie:* AESCULAPIUS 20 p. 27,6 silentii habeant *anhelitu laborantes* observationem, -em pedum et corporis. THEOPH. sched. 1,23 p. 21,3 fricabis eam *(pergamenam)* ex utraque parte cum rubeo colore ... et polies eam ..., donec ... color ipsa -e adhaereat. BENVEN. GRAFF. ocul. B 31 p. 51,26 aliquando esultat aliquid ex -cione occuli et ita incarnatur supra pupillam. WILH. SALIC. chirurg. 4,4 p. 34,10 ut ex motu ante et retro illius pellis super caput virgae delectatio maior acquiratur in coitu et ex -e tali sperma melius emittatur. *persaepe.* **2** *meton. i. q. scobis, pulvis – Abrieb, Pulver:* PS. GERH. CREM. sal. I 61 funde *(sc. mixturam)* in urinam pueri antiquatam, donec fiat citrinum et egrediatur facies et eius -o citrina (*sim.* II 51 -o pallida). **3** *translate i. q. blanditio – Schmeichelei:* GESTA Trud. cont. I 11,16 p. 304,38 cum Iudeis frequenter lene habebat *abbas Rodulfus* colloquium ... duritiam cordis eorum palpatu et -e, qua opus erat, emolliendo.

***fricatorium,** -i *n.* **1** *vectis – Stößel:* PS. ARIST. magist. p. 644^{b},35 adde ei *(sulphuri)* limaturae ferri subtilis uncias octo et frica fortiter insimul cum -o in paropside vitreata. **2** *culter, falx, ferrum – Messer, Schaber, Schabeisen:* THEOD. CERV. chirurg. 2,6 p. 146^{F} sint apud te -a ex frigidis diversas habentia quantitates.

fricatura, -ae *f.* **1** *proprie i. q. actio fricandi, stringendi – das Abreiben, Striegeln:* BERTH. RATISB. serm. 17 p. 90,15 si nihil pati vellet *equus* aliquo modo, nec sellaturam nec fraenaturam nec -am. **2** *meton. i. q. scobis, pulvis – Abrieb, Pulver:* THEOPH. sched. 3,95 p. 169,5 super hyrcinum corium ... -am tegulae pone saliva humidam. p. 170,12 addita ... -a tegulae cum saliva.

fricdacio *v.* frigidatio. **fricdor** *v.* frigdor.

1. frico, -avi *vel* fricui, -atum *vel* frictum, -are. *script.:* frig(o): *p.491,4.14.29. al.* frec(o): *p.491,8. al.* freg(o): *p.491,23.*

[Weber]

usu refl.: l.13. metr. frīc-: *l.27. absol.: l.8.10.12. al. partic. praes. pro adi.: l.43.*

1 *proprie:* **a** *terere – (ab)reiben:* **α** *in univ.:* Ps. Galen. fragm. 3,16 frigans manum. Wandalb. mens. 320 antiqua . . . -ant *apri* solidandas arbore costas. Bertha Adelh. 4 pedes singularum *(puellarum)*, donec calori redderentur, piis manibus ipsa -vit. Liber accip. 20,5 pilulas de aloe III mollicabis cum digitis tuis frecando. Unibos 125,3 qui *(Unibos)* costas equae dum -at, partum nummorum provocat. Theoph. sched. 2,17 p. 47,23 asperge desuper aquam per omnia et -a cum panno per totum. Guic. (?) bers. 4 pone manum super capud suum *(sc. brachetti)* -ando dulciter. Albert. M. animal. 22,56 quando unus *(sc. equus)* -at se ad locum, ubi se -uit alius. *persaepe.* **β** *polire, levigare – polieren, glätten:* Compos. Luc. B 4 -gas faciem in tabulam plumbinam. Mappae Clavic. 70 cum siccaverit *aurum*, dente -a, ut delinitum splendidum appareat. Theoph. sched. 1,19 ex ea *(asperella herba)* -bis ipsam dealbaturam, donec omnino plana et lucida fiat. *al.* **γ** *fricando purgare – putzen:* Regimen san. Salern. 12 crines pectat, dentes -et *(sc. mane surgens).* **b** *inungere, infricare – einreiben, bestreichen:* Tract. de caus. mul. 70 cum mel gingibas et dentes frecabis. Botan. Sangall. 26,2 facis inplastro cum exungia vetera, corpus fregabis. Vita Norb. I 15 p. 690,30 gingivas . . . sale benedicto -ans et aqua benedicta lavans. *al. v. et p.490,43.* **c** *conterere, contundere – zerreiben, zerstoßen:* Compos. Luc. R 6 -as inter manus flores. Ysengrimus 3,462 confestim species . . . ego -o meas; eia, quisne dabit pilam? Albert. M. veget. 6,393 eiicit *nasturtium* foetum, sed tamen, si non teratur et cum -gatur (-atur *var. l.*), retinebit ipsum. *al. v. et p.498,29.* **d** *fricando permiscere – verrühren:* Compos. Luc. L 29 tolle tragantum . . . et sal . . . et -a cum aceto. Constant. Afric. coit. 16,45 tere et cerne et -a (confrica, confice *var. l.*) diucius cum oleo sisamino (*cf.* 16,63 confrica). eleph. 6,82 que ˹omnes -te˺ (omnia -ta *var. l.*) species cum felle vacce nigre siccentur. Mappae Clavic. 92 -bis argentum in mortario basanitis lapidis cum aqua modica. *al. v. et p.490,59. in imag.:* Gerhoh. glor. 15,1 p. 1125[B] ignosce, lector, acriter loquenti et quasi multo sale foetentis erroris putredinem -anti. **e** *radere – (ab)schaben, rasieren:* Theod. Cerv. chirurg. 2,6 p. 146[F] -a eam *(fissuram)* cum rasorio, donec nulla remaneant signa tincture. **2** *translate:* **a** *ellipt. i. q. blandiri, adulari – schmeicheln:* Bernh. Geist. palp. 1,132 incipe palpare dominos et disce -are (*item* [?] dial. 69). 1,179 rursus subiunge verbisque -antibus unge. **b** *frequentare, visitare – auf-, besuchen:* Chron. Noval. app. 5 (vs.) regnum circui et claustra multa -ui.

2. frico *v.* 1. frigo.

***frictel(l)a** (frit-) *vel* ***frigdola,** -ae *f.* (frictus, *cf. ital.* frittella, frittola) *genus placentae ex ovis cum farina mixtis et in sartagine frixis confectum, laganum – eine Art Mehlspeise, Eier-, Pfannkuchen:* Udalr. Cell. consuet. 2,4 p. 704[A] pro signo crispellarum vel -olarum cum pugno accipe crines (*item* Wilh. Hirs. const. 1,9 p. 943[A]). Thadd. Florent. cons. 43,5 omnes cibi de pasta, ut lagana, -ele, cruste tortarum et similia. 124,14 utatur ruta vel in olere vel in vino vel in fritella (*item* 125,14). 147,40 cum cerebro galline et ovo fiat fritella.

***frictio,** -onis *f.* (perfrictio) *perfrictio – Erkältung:* Botan. Sangall. 1,20 ad -is: *eqs.* 2,5 qui -es habet: *eqs.* Antidot. Berol. 37 p. 74,29 facit *antidotum* . . . ad nervorum contractionem vel -is (*cf.* Antidot. Sangall. p. 82,20 perfrictiones).

frictura *v.* frixura. **1. frictus** *v.* 1. frico.

2. frictus *v.* 1. frigo. **frid(d)um, fridus** *v.* fredum.

fridor *v.* frigdor. ***frigdola** *v.* *frictel(l)a.

frigdor *vel semel (p.492,6)* **frigidor,** -oris *m. script.:* fricd-: *p.492,4. adde* Antidot. Sangall. p. 95,16sqq. *al.* frid-: *l.69.*

1 *frigus – Kälte:* Aesculapius 4 p. 6,42 fit *mania* . . . ex nimio -e (frigore *Gariopont. pass. 1,9 p. 8[r]*) aut indigestione ciborum. 8 debilitatur vox aut per clamorem aut per -em (frigus *Gariopont. pass. 1,24*) aut *eqs.* 21 p. 32,43 singultus ex stomacho fit . . . ex -e (frid- Gloss. med. p. 79,7 *[pars codd.]*). Tract. de chirurg. 965 secundum tempus propter nimium -em vel calorem non flebobomamus *(sic)*, sed uti flebotomo vernali tempore oportet. *al. v. et p.497,33.* **2** *perfrictio, febris (frigida) – Erkältung, (kaltes) Fieber:* Antidot. Bamb. 45 nec aliquod spasmo patitur *homo* nec tussem nec -em (perfrictionem *Frg. Ps. Apul. herb. l. 8*). Antidot. Glasg. p. 119,9 unguentum ad omnes -cdores sthomaci vel -es. Ars med. 7 p. 424,30 stomachica est passio, cum . . . contingit stomacho ex diversis rebus, id est ex fervore, ex -e (add. p. 152,1 -gidorem) . . . vel varietate frigorum. *al. v. et p.497,63. de horrore ('Fieberschauer', 'Schüttelfrost'):* Paul. Aegin. cur. 177 in ruptura . . . apostematis vehementius febricitant *aegroti* ˹cum quodam -e˺ (*3,32,1* μετά τινος φρίκης).

frigefacio (*pass.* **-fio**), -factum, -ere. *script.* -gif-: *l.14. frigidiorem reddere – kühlen:* Gesta Lob. 18 p. 320,47 ut, si diebus, quibus debentur pisces, solvere non suffecerint *villici*, quinquaginta ova dentur pro eis et ipsa -ifaciant. Urso aphor. 64 dissolvendo vel aperiendo extenuans caliditas -it et constringendo subtilibus spiritibus exitum prohibens frigiditas calefacit. Hugo Ripelin. compend. 2,8 p. 46[a],5 ignis . . . -it per accidens, ut patet in aceto. *al. v. et l.20. medial. i. q. frigidiorem fieri – kälter werden, erkalten:* Albert. M. praedicam. 6,1 p. 271[b],37sq. sicut calefacere contrarium est ad -ere, ita calefieri contrarium est ad -fieri. animal. quaest. 16,20 p. 289,4 sperma calefit et menstruum -fit ultra propriam naturam. Theod. Cerv. chirurg. 1,26 p. 144[B] semper moveas, dum coquuntur *(sc. ingredientia)*, deinde modicum -fiant. 2,7 p. 147[H] cum aliquantulum fuerit -ta *stupa calida*, alia stupa calidior superponatur.

***frigefactio,** -onis *f. actio frigidiorem reddendi – das (Ab-)Kühlen:* Albert. M. gener. 2,1,5 p. 180,63 secundum Graecos, in quibus forte sunt nomina verbalia sicut calefactio et -o, umefactio et siccatio vel, ut meliora fingantur nomina, calidatio et frigidatio et umidatio et siccatio.

***frigefactivus,** -a, -um. *frigidiorem reddens – kühlend:* Albert. M. herm. 2,2,5 p. 449[b],8 quod calefactivus est *ignis* et non -us. Theod. Cerv. chirurg. 1,11 p. 139[H] considerari . . . oportet, si medicina -a vel calefactiva sit nimis.

***frigellus** *v.* fringillus.

frigeo, -ere. *form. coniug. I.: l.40.55. metr.* -ĕre: *l.42. pendet* a(b): *l.61.*

1 *frigidum esse – kalt sein, frieren:* **a** *proprie:* Hugeb. Willib. 3 p. 92,9 febricitando, totiens algore -ans et totiens calore estuans. Carm. de Nyn. 236 invenit . . . illum exanimem sopitis -ere membris, qui prius ad stabulum cleptantes ducere temptat. Wandalb. horol. 24 quae Boreae -entque iacentque sub axe. Rhythm. 146,1,5 nullum dare victum -enti (-ente *var. l.*) corpore possum *(sc. olla).* Theoph. sched. 3,61 p. 119,2 fossis extractas *(sc. formas)* repone in tuto loco, donec omnino -ant (frigescant *var. l.*). *al. v. et p.493,25.* **b** *in imag.:* Carm. Bur. 140,5,3 si -et, in qua ardeo, nec mihi vult calere. **2** *rigere – starr sein:* Albert. Stad. Troil. 5,630 non audent prodire suis aliquomodo portis, sed -ere vides spe fluitante Friges. Hist. Foss. (MGScript. IX p. 371,37) silet inops expersque sui quondam valida senectus *(sc. urbis obsessae)*, consilio -et animosa iuventus. **3** *frigidiorem fieri – abkühlen, erkalten:* **a** *proprie:* Moses Panorm. infirm. 4 p. 108,19 postea ponas *(sc. fugatiam)* in aquam in uno vase et facias -are in aqua. **b** *in imag. vel translate:* **α** *in univ.:* Vita Heinr. IV. 9 p. 31,32 qui ex parte imperatoris erant . . ., multis . . . pollicitationibus attracti erga imperatorem in fide -bant. **β** *(gradatim) desistere – (allmählich) ablassen (von):* Humb. Sim. 3,5 p. 204,20 utinam ab hoc *(sc. defensionis)* suo *(sc. vindicis)* officiosic -rent *reges et principes* aut inteperent, ut ad alienum praeripiendum non incalerent aut aestuarent.

frigero, -are. *script.* -gor-: *p.496,56.* **1** *trans. i. q. frigidiorem reddere – kühlen (usu absol.): v. p.496,56.* **2** *intrans. i. q. frigidiorem fieri – abkühlen, erkalten:* Ioh. sacerd. 201 misce *(sc. crassiterum liquefactum)* insimul et dimitte -are.

frigesco, -ui *vel* -esc(u)i, -ere. *script.* -gis-: Aethicus p. 206,10. *form. plusq.* -sser(am): *p.493,3. usu medial.: p.493, 11. struct.: pendet* a(b): *p.493,20.22. c. abl. limitationis: p.493,36.*

I *intrans.:* **A** *frigidiorem fieri – kälter werden, abkühlen, erkalten:* **1** *proprie:* Aurelius p. 497,22 has *(spongias)* in-

mutare assidue et dare operam, ne -ant. AGNELL. lib. pont. 45 p. 205 l. 546 Zacharias dubius se credidit habere filium, eo quod -cerat (-sserat *var. l.*) sanguis *(spectat ad Vulg. Luc. 1,18)*. MAPPAE CLAVIC. 195 extrahe *(sc. nigellum)* de fornace, ut -at. PETR. DAM. epist. 119 p. 370,2 cum ante sit *calx* frigida, inde *(sc. aqua)* fervescit, unde ferventia cuncta -unt. MANEG. ad Gebeh. 42 p. 383,43 quae *(Abisag Sunamitis)* patri eius *(Salomonis)* iam senio -enti (-e *var. l.*) ministrabat *(spectat ad Vulg. III reg. 1,15)*. THEOPH. sched. 1,33 p. 30,20 postquam . . . canduerint *tortulae* et postea -uerint. *persaepe. v. et p. 492,47. medial.:* MAPPAE CLAVIC. 195 dimitte *(sc. mixturam)* -i. **2** *in imag. vel translate:* **a** *in univ.:* LULL. epist. 92 p. 209,31 ut numquam semel in Christo ceptam caritatem desidia torporis . . . -ere sinamus. WALAHFR. Wett. 708 ne . . . pondere . . . scelerum -at pignus amoris aeterni. RATHER. serm. 3,4 p. 718B ipsa *(luxuria)* desiderium pii operis compellit -ere. HEINR. AUGUST. planct. 2193 cum -at dilectio, fac recalescat. CARM. Bur. 120,2,5 -ente . . . cupidine. *persaepe*. **b** *(gradatim) desistere – (allmählich) ablassen (von):* RIMB. Anscar. 3 p. 21,17 coepit a propositi prioris rigore -ere. RUP. TUIT. trin. 25,1836 in qua *(sanctitate)* positus iam ab omni appetitu terrenorum -am ad modum senis, qui *eqs*. (*inde* GERHOH. psalm. 91 p. 693,18). **B** *frigidum esse – kalt sein:* HILDEG. phys. 7,10 cervus repentinum calorem habet in se et minus -it, sed plus calidus est et mansuetus. ALBERT. M. veget. 7,15 friget (-it *var. l.*) . . . terra et ex frigiditate sterilis . . . aliquid caloris concipit, quo semina in ea iactata melius convalescant. **C** *algere – frieren:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1069A quo non solum illa die coram principibus et populo humiliatus -ret *Bruno*, sudaret, pallesceret, sed etiam *eqs*. GONZO Geng. 34 p. 651F finitis . . . laudibus Dei coepit *mulier caeca* -ere, unde necesse habuit ab ecclesia exire. PETR. DAM. serm. 54,166 quis non malit aestuare laboribus vel nuditate -ere quam flammarum furentium incendia sustinere? **D** *horrere – erstarren:* ALFAN. premn. phys. 8,8 p. 82 quia multotiens a spina plagati pedem capitis confestim ˹pilis -imus˺ (*PG 40,652A* τὰς τρίχας φρίττομεν).

II *trans. i. q. frigidiorem reddere – kalt machen, kühlen:* WOLFHARD. Waldb. 1,19 dum . . . gelida creberrime flamina corpus inane -rent.

***frigiatus** (-ixi-), -a, -um. (Phrygius; *cf.* phrygio, *v. ThLL. X/1. p. 2058,43sqq.*) *limbo pretioso ornatus – mit Zierbesatz versehen:* TRAD. Ensd. 117 p. 229,14sqq. (a. 1170) sacerdotem . . . festivo festivit (*i.* vestivit) *Heilica* vestimento, casula scilicet -a, . . . margaritis et auro intexta, atque proinde aliis casulis -is et aliquibus non-f-is, . . . cappis -is et absque frigio. NOTAE Mediol. (MGScript. XVIII p. 385,37) quas *(res)* . . . papa Urbanus donavit Mediolanensi ecclesie: . . . toaliam cum frixio et camisium -xiatum. *cf.* *brisiatus. *frisatus.

***frigibilis,** -e. *qui frigidum reddi potest – kalt zu machen(d), (ab)kühlbar:* ALBERT. M. sent. 3,16,3 p. 295b,7 omnis causa longioris vitae . . . reducitur ad humidum difficulter siccabile et calidum difficulter -e.

1. frigidatio (fricd-, cio), -onis *f.* **1** *actio frigidiorem reddendi – das (Ab-)Kühlen: v. p.492,31.* **2** *infrigidatio – Ab-, Unterkühlung:* AESCULAPIUS 10 p. 13,8 dentium vitia sunt multa, aut dolor unius partis . . . aut agitationes aut -es (*Gariopont. pass. 1,17 p. 15,21* infrigidationes). TRACT. de caus. mul. 42 qui *(sc. mala)* ex -cdacione (-e *var. l.*) . . . contingunt.

[2. frigidatio *v.* infrigidatio: IOH. sacerd. 54.]

***frigidatura,** -ae *f.* *perfrictio – Erkältung:* MOSES PANORM. marisc. 2 p. 157,23 malum infrigidature, quod accidit equis, est sicut -a, que accidit hominibus.

frigiditas, -atis *f.* **1** *strictius i. q. algor, frigus – das Kaltsein, Kälte:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* FRUTOLF. chron. p. 65,69 per -em *(sc. aquae)* apprehendit eum *(Alexandrum)* dolor capitis. MAURUS phleb. p. 12a laborans effimera *(sc. febre)* . . . ex -e aeris caveat sibi a minucione. CHART. Steph. Wirz. 233 p. 247,16 vineta . . . ubique in Teutunia propter -em iemis exaruerant. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 225,5 per noctem est nimia -s et per diem inquietabunt *falcones* se ad splendorem aeris et diei. *persaepe*. **β** *de qualitate elementis humoribusque inhaerente:* WOLFHER. Godeh. I praef. p. 168,1 ut principale elementorum quadruvium . . . aquam et terram -e . . . conectat in alterutrum. URSO qual. 9 harum *(qualitatum)* . . . duae . . ., caliditas et -s, sunt activae, aliae duae . . ., siccitas et humiditas, sunt passivae. HILDEG. phys. 6,7 p. 1292A caro . . . eius *(vulturis)* comedi non debet, quia -s, quae in eo est, homini in cibo mortifera esset. ALBERT. M. animal. 1,129 propter sanguinis melancolici gravitatem et -em. *persaepe. v. et l. 13.* **b** *in imag. vel translate:* **α** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 2,11 p. 105,34 (epist. papae) -em cordis ipsius *(regis Eduini)* sancti spiritus adnuntiatione succende *(sc. Aedilberga regina)*. ABSAL. serm. 21 p. 126A erant duae infirmitates in nostra natura . . ., quarum una procedebat ex superabundantia humoris, reliqua ex vehementia -is . . .; -s *(sc. est)* desperatio coelestium promissorum. **β** *de (deficiente) cupiditate carnis:* HILDEG. scivias 2,6 l. 2054 homines, qui de materno utero ita egressi sunt, quod prae -e vel imbecillitate corporis sui coniuges habere non possunt. ALBERT. M. sent. 4,34,4 p. 331b,16 nimia caliditas impedit *(sc. matrimonium)* sicut et nimia -s. THOM. TUSC. gest. p. 500,19 Gulfus uxorem cognoscere non poterat nec aliam mulierem -e naturali . . . prepeditus. *saepe*. **2** *latius:* **a** *infrigidatio, perfrictio – Ab-, Unterkühlung, Erkältung:* ANTIDOT. Augiens. p. 42,37 ad febrem, que de -e genita est. VITA Anselm. Luc. 39 tanta in vertice capitis fatigabatur *Berta* -e, ut quasi glaciem superpositam aestimare interdum posset. HILDEG. phys. 1,63 p. 1154D (ed. princ.) si quis urinam prae -e stomachi retinere non potest. IORDAN. RUFF. equ. p. 50,14 quae infirmitas -s capitis nuncupatur. *al.* **b** *actio algendi – das Frieren:* CHRON. Reinh. a. 1195 p. 554,13 ut insanabilis -is tremor universum corpus eius *(marchionis)* corriperet.

***frigiditatio,** -onis *f.* *infrigidatio – Ab-, Unterkühlung:* IORDAN. RUFF. equ. p. 50,11 quae *(aegritudo)* . . . accidit, quum equus in stabulo . . . calido ponitur et postmodum ad ventum subito demonstratur, quandoque ex aliis . . . -bus occasione aliqua iam retentis.

frigido, -atum, -are. **1** *trans. i. q. frigidiorem facere, refrigerare – (ab)kühlen:* WILBR. peregr. 1,5,15 draco . . . fontem . . . profundit, ita ut alte desiliens aerem . . . tempore caloris humectet et -et. IORDAN. RUFF. equ. p. 34,7 aqua aliquantulum -ta cum pauca farina frumenti misceatur. **2** *intrans. et medial.:* **a** *frigidiorem fieri, refrigescere – abkühlen, kälter werden:* ALBERT. M. animal. quaest. 4 app. 13 p. 151,45 aqua . . . erat frigida et magis -bat. *in imag. vel translate:* GERHOH. tract. p. 96,13 abundata iniquitate, -ta et pene penitus exstincta caritate *(spectat ad Vulg. Matth. 24,12)*. **b** *perfrigescere – sich erkälten:* IORDAN. RUFF. equ. p. 8,9 nisi bene coopertus fuerit, posset equus de facili -ari. *ibid. al.*

frigidor *v.* frigdor.

frigidus, -a, -um. *script.* freg-: *l. 54. form. gen. sg.* -is: *p. 495,34. struct.: seq.* in *c. abl.: p.495,20. c. abl. limitationis: p.495,22. usu subst.: l.53.54.p.495,28.*

I *adi.:* **A** *strictius i. q. algidus, gelidus – kalt, kühl, frostig:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 3,2 p. 130,29 medio noctis tempore . . . sensit *Bothelm* nescio quid -i suo lateri adiacere. RECEPT. Bamb. 22 omnia dulcia, omnia fre-a his *(nephriticis)* esse contraria. NOTKER. BALB. gest. 1,25 p. 34,13 -issimo fonte ęstuantia membra baptizans *sacerdos*. 2,17 p. 86,11 erat . . . ymbrifera dies et -a. THEOPH. sched. 3,34 inmitte carbones ardentes, deinde extinctos, sicque quotiens descenderint, superpone -os. *persaepe. v. et l. 42. p. 495,21. in nomine loci:* DIPL. Heinr. II. 286 p. 341,17 usque in ipsum F-um *('Freddano')*. INNOC. III. registr. 1,252 p. 354,24 domum sancte Trinitatis Cervifrigidi *('Cerfroid'; sc. suscipimus). al. in nomine hominis:* CHART. scrin. Col. A I p. 46,42 (a. 1149/59) Hermannus F-us-Clipeus (*cf.* p. 54,36 'Caltscilt'). **b** iudicium aquae -ae *('Kaltwasserprobe'; de re v. HRG I. p. 1770sq. s. v. 'Gottesurteil'):* CHRON. Ortl. add. 2 p. 132,26 per iudicium -ae aquae . . . virginea corpora sancta . . . esse comprobavimus. BERTH. ZWIF. chron. 3 p. 148,26 ad ultimum iudicio -ae aquae. CHART. Rhen. inf. I 347 p. 257,32 habito . . . omnium consensu -ę aquę iudicio. CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 401,42 aut III libras . . . componet *(sc. accusatus)* aut ipse iudicium aque -e subibit. **c** *de qualitate elementis humori-*

busque inhaerente: **α** *usu communi:* ALFAN. premn. phys. 5,4 p. 62 est . . . terra sicca et -a (*PG 40, 613*^{B} ψυχρά), aqua . . . -a et humida. CONSTANT. AFRIC. coit. 5,11 si . . . fuerit *natura testium* -a, effeminati erunt homines et appetitus deest. GLOSS. Salern. p. 13,36 anotropa est conversio stomachi, quando quis propter -os *(ci.,* fibres *ed.)* humidos in ipso exsistentes et cum (*i.* eum) aggravantes cogitur eos per inferiora emittere. HILDEG. phys. 7,14 bos -us est in temperamento et siccus est. ALBERT. M. animal. 1,497 hoc . . . est signum -i fleumatis habundantis supra formativam: *eqs. persaepe. v. et vol. II. p. 76, 28.* **β** *de morbis:* URSO med. 28 morbus -us ex calore sic fit: *eqs. al.* ALBERT. M. metaph. 7,2,6 p. 346,15 si convalescit aliquis ex infirmitate -a. THEOD. CERV. chirurg. 3,17 p. 164^{H} apostematis -i quatuor sunt species. *al.* **d** *acc. sing. neutr. pro adv. i. q. frigide – kalt:* PS. HIPPOCR. sang. 16 corpus habet malefactionem: -um sudatur. **2** *in imag. vel translate:* **a** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 2,10 p. 101,25 in extremitate terrae positarum gentium corda -a sancti spiritus fervore . . . est dignata *(sc. bonitas Dei)* succendere. THIETM. chron. 5,42 p. 268,28 in gemina caritate . . . -us *(sc. filius).* CHRON. Thietm. 7,37 pars terre illius tantum est -a, quantum a calore solis aliena, mentes eciam incolarum gemina caritate -iores sunt (THIETM. chron. 7,37 [27] caritatis geminae expertes). CARM. Bur. 140,2,4 saxo -ior, qui non est igne plenus. *al. fort. huc spectat:* HEINR. WIRZ. cur. 157 -a (turgida *var. l.*) mendacem confundat passio linguam, que ferit innocuos et sine labe viros. **b** *de (deficiente) cupiditate carnis:* ALBERT. M. mot. proc. 2,10 p. 71,4 sicut diximus supra de -is, qui ad coitum non moventur. CONR. MUR. summ. p. 160,10 mulier deridenda . . . poterit nominari . . . fraudosa, -a, furiosa. **c** *languidus, segnis – träge, schlaff:* CARM. de Quint. 76 dives *(sc. Diocletianus)* opum, lingua melior, sed -us armis (*cf. Verg. Aen. 11,338).* **B** *latius:* **1** *algens – frierend, unterkühlt:* RECEPT. Bamb. 17 ad singultum -is stomaci. WIPO prov. 62 qui torpescit, dum calet, -us nichil valet. **2** *rigidus – starr:* NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 84,11sq. -o (rigido *var. l.*) ferro honor a -iori (rigidiori *var. l.*) deferebatur populo.

II *subst.:* **A** *fem. (?m.: l.40) i. q. aqua -a – kaltes Wasser:* CHRON. Fred. 3,7 pulcras termas habes *(sc. Lucius senator)*, nam -o (*leg.* -a) labas. ALPHITA C 192 calda, id est calida, inde caldarium, quando simpliciter ponitur calida, de aqua calida intelligitur, similiter et -a. **B** *neutr.:* **1** *usu originario:* **a** *frigus – Kälte:* **α** *in univ.:* RHYTHM. 1,6,1 iam calcatis pronis saecli inbreae perfusus *(sc. Medardus episcopus)* -o. **β** *de qualitate elementis humoribusque inhaerente ('das Kalte'):* ERMENR. ad Grim. 23 p. 560,9 cum origo corporis sit limus assumptus e terra, in se continet -um, calidum, humidum et siccum. ALFAN. premn. phys. 2,49 p. 35 calidorum et -orum (*PG 40, 557*^{B} ψυχρῶν) et siccorum et humidorum bona temperantia salus est. CONSTANT. AFRIC. coit. 4,21 quatuor *(sc. iunctae qualitates)* . . . sunt: calidum et humidum, calidum et siccum, -um et humidum, -um et siccum *eqs. persaepe.* **b** *metallum quod tunditur frigide – Metall das kalt geschmiedet wird: p. 490,61.* **2** *per confusionem vel pravam interpr. inc. verbi francog. vet.* froith *(ni subest fredum) i. q. pecunia multaticia – Straf-, Bußgeld:* CHART. select. Waitz 7 p. 14,7 (a. 1063/76) quercum . . . neque det neque vendat *praepositus*, sed si aliquis occiderit et ante eum per legem reddiderit, nichil omnino habeat excepto tercio denario de -o (*cf. chart. francog. [ed. H. Platelle, La justice seigneurale de St. Amand. 1965. p. 429; a. 1116]* excepto III denariis de froith; *inde chart. francog. [ed. E.-M. Meijers, J.-J. Salverda de Grave, Des lois et coutumes de Saint-Amand. 1934. p. 225]* excepto III° denario de froith).

frigifacio *v.* frigefacio.

***frigitudo,** -inis *f. frigus – Kälte:* PRAECEPT. diaet. II^{a} 16 calidum bibat *(sc. homo)* . . ., quia in calore precordia ponit propter -em. CONSTANT. AFRIC. theor. 8,5 p. 37b^{r} rigorem habet *(sc. febris)* . . . cum . . . totius corporis forti -e; . . . febre declinante sentit infirmus -em. 9,37 p. 49a^{r} via, unde urina de renibus ad vesicam est transitura, est stricta propter -em in viis eorum; -o . . . semper stringit vias.

frigius (fryg-), -a, -um. (Phrygius) *script.* frixi(us): *p.493, 48.* **1** *adi.:* **a** *limbo pretioso ornatus – mit Zierbesatz versehen:* PETR. CAS. chron. 4,119 p. 593,25 Rychiza . . . augusta posuit super altare stolam -am cum manipulo suo et mitram auro decenter ornatam. **b** lapis -us *i. q. lapis in Phrygia usitatus – Phrygischer Stein:* PAUL. AEGIN. cur. 159 restringit . . . et sanguinarius lapis et -us (*3,26,16* ὁ Φρύγιος) conbustus . . . et ex lapide -o edicon. DYASC. p. 97^{a} -us lapis tres habet speties. **2** *subst. neutr.:* **a** *pileus -us – phrygische Mütze (de pileo papali vel episcopali; de re v. B. Sirch, Der Ursprung der bischöflichen Mitra. 1975. p. 114sqq.):* CONST. Constant. 221 contradimus . . . diademam . . . simulque frygium (-um *var. l.;* pilleum vel mitram *B*$^{vat.}$ *in marg.*) nec non et superhumerale (*inde* HUGO FLAV. chron. 1 p. 300,51 -um). *al.* GREG. CAT. defens. (MG Lib. Lit. II p. 537,31) Constantinus . . . super vertice pape . . . posuit imperiale -um. ORD. elect. pap. 2,21 archidiaconus recipit regnum, quod alio vocabulo -um dicitur. CHRON. Basil. a. 316 p. 275,18 Constantinus . . . donavit beato Silvestro -um, equos albos et omnia imperialia (*inde* ALBERT. MIL. temp. 35 p. 393,8). **b** *limbus pretiosus – Zierbesatz:* GREG. CAT. chron. app. I p. 292,20 -um non modicum vestis . . . imperatoris et aliud ex diversis vestibus *(sc. reliquit Beraldus abbas). v. et p.493,45.48. cf.* *frisum.

1. frigo, frixi, frictum *vel* frixum, -ere. *script.* fric(o): *l.29. 30. al. form. partic. perf.* frisc(us): *l.42. partic. perf. usu subst.: l.37.41. al.*

1 *torrere, torrefacere, siccare – rösten, dörren, trocknen:* **a** *proprie:* GLOSS. med. p. 70,22 resina pituina: non -xa. PAUL. AEGIN. cur. 4 leporum ventres siccans accurate -e (*3,1,4* φρῦγε) in vase fictili. COMPOS. Matr. 69,8 crocus -catur diebus tribus . . . et lidrium -catur in sole diebus V. WILH. RUBRUQU. itin. 29,23 dedit *filia Chan* sacerdotibus . . . comedere milium -xum (fixum *var. l.*). *saepe.* **b** *per compar. vel in imag.:* **α** *de victimam parando (loci spectant ad Vulg. lev. 2,5):* TIT. metr. IV 8,2,6 mugit adesse sacrum Lucas libaminis aesum, quod confixa cruci -xit resolucio mundi. EKKEH. IV. bened. I 17,45 in cruce laus fixo, decus hac sartagine -xo (gloss.: ossa eius sicut in -xo confringuntur). **β** *de poena, tormento (cf. Vulg. II Macc. 7,3):* EKKEH. IV. pict. Mog. 259 Iob Satan . . . velud in sartagine -xit. **2** *assare – braten:* ANTIDOT. Sangall. p. 95,9 semen plantaginis tere cum albumen ovi, -is in patella. EKKEH. IV. bened. II 12 mulceat hoc -xum benedictio cum sale mixtum. TRACT. de aegr. cur. p. 221,8 nasturtium -scum in butyro calidum pone super locum dolentem. IOH. S. PAUL. diaet. 509 ova -xa indigestibiliora sunt ceteris. ANON. secret. p. 49,2 debent ipsae canninae ferrari cum ferrugine inpastata cum albumine ovi -ta in patella. *persaepe.* **3** *coquere – kochen:* YSENGRIMUS 3,732 potio -xa (fixa *var. l.*) fere est *(sed cf. ed. p. XLII).* REGISTR. Pant. Col. 17,5 p. 107,31 dabuntur ova -xa. *ibid. al.* *Weber*

2. frigo *v.* frico. **3. frigo** *v.* frigeo.

frigola *v.* frigora. **frigor** *v.* frigus.

frigora (-gura, -ola), -ae *f. perfrictio, febris (frigida) – Erkältung, (kaltes) Fieber:* SERMO de sacril. 15 carmina vel incantationes . . . haec sunt: . . . ad febres, ad -uras, ad capitis dolorem *eqs.* PRAECEPT. diaet. II^{a} 6 solutionem non accipere, quia ipsa solutio ⌞-as (frigores, frigora *var. l.*) generat⌟ (frigorat *var. l.*). BOTAN. Sangall. 41,3 ad -las. ANTIDOT. Glasg. p. 133, 1 antidotum ad -as tollendum.

frigoreticus *v.* frigoriticus.

***frigoreus,** -a, -um. *frigidus, gelidus – kühl, kalt:* HROTSV. Gong. 97 -ae captus limphae paulisper amore substitit. 407 inter -as ardens . . . comperit *(sc. adultera)* undas, quid posset nostri dextera celsa Dei *(de iudicio aquae).* gest. 360 corpus -ae sociavit *Heinricus dux* nobile terrae.

***frigoriferus,** -a, -um. *refrigerans – kühlend (usu medic.):* BERNH. PROV. comm. 9,2 p. 312,12 nenufar habet stipitem perforatum, et cum tale stipite sirupus suptus (*leg.* sumptus) ab egro magis est -us.

frigorificus, -a, -um. *refrigerans – kühlend (usu medic.):* BERNH. PROV. comm. 9,3 p. 314,41 si puer . . . febriat . . ., tere . . . cristallum et distempera cum aqua et potet nutrix; lac inde creatum frigidius et -um et febrilem discrasiam pueri

multum reprimet.

frigoriticus (-ret-), -a, -um. *script.* frivoli-: *l. 8.* **1** *ad febrem (frigidam), perfrictionem pertinens – zum (kalten) Fieber, zur Erkältung gehörig, Erkältungs-:* HERM. SANGALL. Wibor. 1,27 quaedam . . . puella . . . -etico morbo . . . vexabatur. **2** *perfrictione laborans, frigore tactus – an einer Erkältung leidend, erkältet (saepe usu subst., e. g. l. 8. 10. 13):* RECEPT. Lauresh. 4,75 p. 302,14 febricitantibus proficit *confectio*, frivol-is similiter. VITA Rigob. 23 capit. (MGMer. VII p. 61,3) quia, si quis aliquando -us (23 [p. 75,9] ex -is) . . . ad tumulum eius . . . accesserit, mox remedium perceperit. MIRAC. Bonon. 6 (MGScript. XXX p. 1031,16) quae *(mater)* cum esset -etica. GESTA Lob. 2 p. 309,33 fuere, qui dixerint -eticos ad eius *(Herigeri)* tumulum sanatos. *al.*

frigorosus, -a, -um. *algore laborans – unter der Kälte leidend, frierend (usu subst.: l. 19):* BERTH. chron. B a. 1077 p. 259,9 nudis pedibus, -us . . . foris extra castellum . . . hospitabatur *rex.* a. 1080 p. 379,1 locum *(sc. belli)* . . . deserentes *(sc. victores)* in quandam iuxta villam, ubi -i calefierent . . ., ad horam divertebant.

frigura *v.* frigora.

frigus, -oris *n. (?f.: l.45) vel* **frigor,** -oris *m.* *script.* fricus: *l. 53.* **1** *status frigidus, frigiditas – kalter Zustand, Kälte, das Kalte (saepius plur. sensu collectivo, e. g. l.47.55.57):* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* AETHICUS p. 92,1 occidua parte *(sc. inferni)* . . . -us ac stridor dentium (*cf. Vulg. Matth. 8,12* fletus). VITA Desid. Cad. 16 p. 575,9 non ibi *(sc. in oraculo)* . . . ventus -em (fragorem *var. l.*), non gelus infert rigorem. CONC. Karol. A 24[A],20 propter -em religiosus sacerdos utatur *(sc. cuculla).* ALFAN. premn. phys. 5,6 p. 63 neque . . . albedo adiuncta corpori dealbat illud per totum, ut calor calefacit et -us (*PG 40,616[A]* τὸ ψυχρόν) infrigdat. CONSTANT. AFRIC. coit. 7,2 quod calor sit causa masculinitatis et -us (frigdor *var. l.*) feminitatis. *saepe. de morte:* ALDH. virg. II 1967 quae *(membra)* mulcata prius torpebant -e leti. **β** *algor – das Frieren:* WALAHFR. carm. 75,4,1 -us invadit grave nuditatem. RIMB. Anscar. 42 p. 78,17 in -e et nuditate. LIBER ordin. Rhenaug. p. 248,8 postquam fratres . . . simul exeunt, preter . . . quos -us tenet, se calefacere revertuntur in chorum. *al.* -us habere *i. q. algere – frieren, 'kalt haben' (sed cf. l.72.p.498,2):* WILH. HIRS. const. 1,70 p. 999[A] eam *(cucullam)* exutam . . . complicat *monachus* et ad caput ponit vel, si tale -us habet, super se extendit. CONSUET. Marb. 230 ubi se, qui -us habent, calefaciant. **γ** *de climate, tempestate (hiberna):* VITA Lamb. Traiect. 6 (MGMer. VI p. 359,4) erat . . . media hyeme ⌞nimia -e⌟ (nimio -e, nimius rigor *var. l.*) vehementissimusque algor. ALCUIN. epist. 186 p. 311,33 Alpina -a. ENGELM. carm. 1,68 (MGPoet. III p. 57) perpetuo -e Sarmatico. BERTH. chron. B a. 1076 p. 252,6 nimio . . . -is congelamento. COSMAS chron. 3,26 grande inhorruerat -us (*sim.* 3,61). CHRON. Reinh. a. 1210 tantam intemperanciam -is . . . non fuisse (*item* CHRON. Erf. mod. II a. 1210). *persaepe. significatur tempus anni:* ALCUIN. epist. 154 ante hibernale -us (-cus *var. l.*) regi obviam properare curabo. **b** *in imag. vel alleg. (fere c. gen. explicativo):* WALAHFR. (?) carm. 50,1,26 nostra Thalia . . . -bus . . . riget. GODESC. SAXO theol. 22 p. 307,2 peccavit *homo* et a sole iustitiae in -us est lapsus iniquitatis (*sim.* CARM. de nat. animal. 1570 scelerum . . . -a sive gelu). OTLOH. prov. A 21 ardentes diaboli sagittae . . . vigiliarum -e sunt restinguendae. ALBERT. M. nat. bon. 8 p. 4,76 quorum *(vitiorum)* unum mensuram propriam operis non permittit attingere, et est -us pigritiae. **2** *perfrictio, febris (frigida) – Erkältung, (kaltes) Fieber:* AURELIUS praef. p. 485,9 peripsyxis: -r (frigdor GLOSS. med. p. 55,16). RECEPT. Lauresh. 2,227 pulvis . . . ad tipicas febres, quas vulgo vocant -es. BOTAN. Sangall. 41,3 herba tutemelo . . . dabis ei *(aegroto)* bibere, -es discutit. EKKEH. IV. pict. Sangall. 44 Arbonę tectis . . . -bus (gloss.: febribus) pigrum (gloss.: infirmum) vetus hospes colligit egrum. NORB. IBURG. Benn. 25 -us ex pluvia . . . inter equitandum collegisse se credidit. *v. et p.492,7.496,56. de horrore febricitantium ('Fieberschauer', 'Schüttelfrost'; sed cf. l.42.43):* YSENGRIMUS 4,363 aut habet aut fingit *episcopus* quintanę -a febris. WALTH. AGIL. med. 111 p. 198,39 cuius *(febris cottidianae)* accidentia sunt hec: quia . . . nec rigorem nec tremorem nec -us habet *aegrotus* nisi a principio egritudinis.

friguttio (-utio), -ire. *suspirare, murmurari – ächzen, seufzen, murren:* RATHER. prael. 5,19 l. 599 cum vidisset *presbyter* episcopum suum . . . ad tabulas ludentem, subsannatus movit -utiens caput.

[fringa *v.* *friscinga.**]** **fring(i)** *v.* frango.

fringillio *v.* fringulio.

fringillus (frig-, -gel-, -gui-), -i *m.* *carduelis – Fink:* CARM. didasc. 575 cum laro ciris, cum -ello (frigello *var. l.*) garamantis. HILDEG. phys. 6,51 vynco (frigellus *ed. princ.*) calidus est et de viriditate terrae herbarum pascua quaerit. CARM. Bur. 133,8 volucres celi referam sermone fideli: . . . noctua, -ellus (frigellus *var. l.;* gloss.: vinch) seu nycticorax. THADD. FLORENT. cons. 49 p. 117,30 volatilium convenientia *(sc. esui)* sunt: . . . passeres, -uilli, cardelli (*sim.* REGIMEN san. Salern. 83 frigellus).

fringulio (frig-, -gillio, -gyllio, -gio, -uio), -ire. *coniug. I.: l. 23. de voce graculorum sim. i. q. garrire, crocire – plappern, krächzen (loci spectant ad Suet. frg. p. 252):* ALDH. ad Acirc. 131 p. 180,7 galvae -illiunt (-ylliunt *var. l.*). CARM. de philom. 28 -it (-at, -igulat, -uit, stringulat *sim. var. l.*) . . . graculus. CARM. Bur. 132,2[b],12 graculus fringit.

frio, -are. *(in frustula) frangere – zerbröckeln:* ALDH. carm. eccl. 4,3,11 illius *(Andreae)* eloquio quae *(oppida)* fana profana -bant credula pandentes regi praecordia Christo. virg. I 23 p. 254,17 quae *(gemmarum fragmina)* decepta germanorum simplicitas . . . in frusta -bat (fricabat *var. l.*). II 1541 sic sator arcitenens dissolvit competa clausa . . . idola fracta -ans (frigans, fricans *var. l.*).

***frisatus,** -a, -um. (*frisum, phrygius; *cf. francog. vet.* fresé; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. VIII. p. 402[a])* *acu pictus, (filis aureis) intextus – bestickt, (gold)durchwirkt:* LEO MARS. chron. 3,31 p. 403,14 (add. C) pannum diarodanum -um cum auro. ANNAL. Ceccan. a. 1196 (MGScript. XIX p. 294, 12sqq.) cardinalis obtulit . . . bonum amictum -um, bonum camisium -um, bonum cingulum -um . . . et planetam -am cum tali friso, quod . . . cardinalis emerat in Colonia. ACTA imp. Winkelm. I 670 casula de sammito rubro subtili auro -a. *cf.* *frigiatus.

***friscatula,** -ae *f.* (*cf. ital. merid. dial.* friscatula; *v. G. Rohlfs, Dizionario dialettale delle Tre Calabrie. I. 1932. p. 312[b] s. v.* frascatula) *puls – Brei:* BERNH. PROV. comm. 7,2 p. 295,22 frumentum coctum, -e de pasta fermentata residua . . ., hec possunt dari in omnibus causis.

***friscinga** (fersi-, fres-, frus-, -sgi-, -ski-, -si-, -issi-, -ixi-, -schi-, -scki-, -cenga, -gia, -gua), -ae *f. (?m.: l. 67) vel rarius* ***friscingus** (vers-, frussi-, fruschi-, -sgi- *sim.*), -i *m.* (*theod. vet.* frisking) *script.:* ferxente: REGISTR. Trident. I 132 *(de re v. ed. p. 148).* früschli- (früschi- *B*): EPIST. pont. Rom. 168 p. 328,16 (spur.). fruitschi-: FUND. Mur. 14 p. 43,6. *?*fringa: TRAD. Patav. 75. *?neutr.* -um, -i: *l.64.*

pullus (porcinus, ovinus) – Jungtier (vom Schwein, vom Schaf), 'Frischling': CAPIT. reg. Franc. 189 ut unusquisque *(missorum)* accipiat . . . -kingas (-kingias, -xingas, -singas *sim. var. l.*) duas. CHART. Sangall. A 336 duos -gingos. CAPIT. reg. Franc. 255,4 fresch-am (-hingam *var. l.*). REGISTR. Raet. Cur. p. 380,19 -gingas. DIPL. Karoli III. 125 p. 201,11 -a (fru- *cod.*). CHART. Turic. 160 p. 73,1 fruss-um. TRAD. Weiss. app. I 3 -xingum. CHART. Laus. 50 p. 95,27 frescengas berbicinas. DIPL. Otton. I. 105 p. 189,32 friss-os. CHART. Turic. 207 duos -hingos. DIPL. Heinr. IV. 280 p. 360,43 (spur.) -kingum. TRAD. Patav. 291 -ckinge. VITA Meinw. 43 victimas (id est -kinga *suprascr.*). CHART. Aquens. 47 l. 6 friss-ias ovinas. REGISTR. Trident. I app. p. 138,7 fersinge. CHART. Westph. VII 1315 versg-os. REGISTR. Baiuv. A p. 135,17 duo ovini -hinge. *persaepe.*

1. *friscus (fres-, -chus), -a, -um. (*theod. vet.* frisk) *usu subst.: p.499,2.3.* *novus, recens – neu, 'frisch':* MOSES PANORM. infirm. 15 da ei *(equo)* comedere de feno -ho. 18 p. 117, 18 accipe farinam de semine lini et de grascia -a sine sale. *al.*

[Mandrin]

REGIMEN san. Salern. 37 haec quinque probantur in illis *(vinis)*: fortia, . . . frigida, -a. ALBERT. MIL. temp. 220,5 p. 476,4 de pane recenti . . . et de carne frescha. de -o *i. q. nuper – neulich, vor kurzem:* GUIC. (?) bers. 4 ubi cervi perrexerint de veteri et non de -o, sed tracia eorum sit vetus.

2. friscus *v.* 1. frigo.

***friseus,** -a, -um. (*frisum, phrygius) *acu pictus, (filis aureis) intextus – bestickt, (gold)durchwirkt:* LEO MARS. chron. 3,31 optulit *imperatrix* . . . albam a scapulis et capite ac manibus friso decenter ornatam, a pedibus vero -a nichilominus lista mensuram ferme cubiti in latitudine habens circumdatam.

frisging- *v.* *friscinga. **[frisgone** *v.* briscone.]

frising-, frisking-, frissing- *v.* *friscinga.

***frisum** (fresum), -i *n.* (φρύξ, phrygius; *cf. francog. vet.* freis *et ital.* fregio; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. VIII. p. 401sqq.) de margine vestium i. q. clavus (acu pictus, [filis aureis] intextus) – (bestickte, [gold]durchwirkte) Borte, Gewandbesatz:* CATAL. thes. Germ. 82,29 (a. 870) pallium I cum -o et margaritis. LEO MARS. chron. 2,63 p. 291,1 coopertorium purpureum . . . aureo -o ad mensuram palmi in circuitu . . . adornatum. *al.* HERACLIUS II 51 si aurifex pannis tostilibus adustis ex -o in rudi vase fictili solidari pulverem voluerit. *v. et l. 10. p. 498,39. fort. add.:* LEX Frision. iud. Wul. 11 femine fresum facienti similiter *(sc. componatur, si vulnerata fuerit).*

***fritella** *v.* *frictel(l)a.

fritillus, -i *m. vel* **fritillum,** -i *n.* **1** *phimus – Würfelbecher:* ALDH. ad Acirc. 123 neutra *(sc. nomina)*, ut theatri, . . . tigilli, -i, sacelli. **2** *vox – Laut:* MILO Amand. II 3,325 quis docuit puerum . . . Hebraico sonitu ignotos proferre -os *(i. 'amen'; v. notam ed.)*?

fritinnio (fert-, fret-, -tendio, -inio), -ire. **1** *de sonitu cicadae i. q. canere – zirpen (loci spectant ad Suet. frg. p. 254):* ALDH. ad Acirc. 131 p. 180,3 cicadae fre-unt (fer- *var. l.*). CARM. de philom. 35 rauca cicada -init (stringit *var. l.*). CARM. Bur. 132,2[b],16 cicada fretendit. **2** *de bigis sim. i. q. stridere – quietschen, ächzen:* YSENGRIMUS 4,355 trans Alpes biga -it.

***fritsalum,** -i *n. (cf. theod. vet.* fritschâl; *v. Lexer, Mittelhochdt. Handwb. III. p. 524) script. et form.:* vritschaletum: *l. 46.* fri(s)cali(um): *l. 42. species operis textilis magni pretii – eine Art kostbarer Stoff:* HERBORD. Ott. 1,36 p. 40,1 quicquid . . . fustani et purpure, brunati, -i (friscalii, fricalii *var. l.*) . . . seu alterius cuiuslibet optimi generis vel coloris pannorum coemere poteris *(sc. adiutor).* ALBERT. BEH. epist. 53 nobis . . . flavi panni . . . XII ulnas transmittatis *(sc. vicarius)* et vritschaleti *(fort. per contam. c.* scarletum; *v. notam ed.)* . . . similiter apportetis.

***frivolitas,** -atis *f.* (frivolus) **1** *vanitas – nichtiges Treiben:* MIRAC. Bert. praef. p. 509 quorum *(sc. factorum relatu dignorum)* e numerositate pauca ac, ne forte -is vel mendae notemur noxa, solum ea, quae ipsi vidimus . . ., subinferre satagimus *(sc. auctor).* **2** *de doctrina prava i. q. error, superstitio – Irr-, Aberglaube:* ALBERT. M. epist. Dion. 11 p. 551,52 ex 'diutina pertinacia -is (*PG 3,1119/1120[D] [ex translatione antiqua]* in errore)', id est, quia diu frivolis idolorum . . . cultibus pertinaciter inhaesisti *(sc. Apollophanius).*

frivoliticus *v.* frigoriticus.

***frivolosus,** -a, -um. (frivolus) *vanus, inanis – nichtig, sinnlos:* AETHICUS p. 136,3 tinea et formica Arabica ungulis ferreis rabie -a contorta subdole eradicaverunt intemerata saxa.

frivolus (fribo-, fribulus, -vulus), -a, -um. *script.:* fli-: *p. 500,37. adde* ANNAL. Ianuens. IV p. 17,16. friobul(us): *p. 500, 42.* frifo-: *p. 500,1.* fribl(us): *p. 500,39.*

I *adi.:* **A** *de hominibus:* **1** *iocans, lasciviens, nugax – scherzend, tändelnd:* WALAHFR. carm. 80,2,2 hunc librum exposuit Hrabanus iure sophista Strabus et imposuit -us hos titulos. **2** *protervus, insolens – vermessen, frech:* CARM. imag. 2,2,7 aedibus ex istis ferat hoc *(sc. libellum)* si -us (temerarius 1,6,8) hostis, ulcio divinae quod crimen vindicet irae. **B** *de rebus:* **1** *debilis – schwach:* WILH. SALIC. chirurg. 2,9 p. 333[C] si . . . infirmus debilis fuerit aut complexionis -ae. **2** *vilis, vanus, inanis – wertlos, eitel, nichtig:* **a** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 100,82 quae *(famina)* . . . non retur -a (-bula, -fola *var. l.*) lector. CAND. FULD. Eigil. I 6 p. 225,37 accusatorum nugas et -a vaniloquia audire. CHART. Bund. 466 p. 358,32 -am excusationem. BURCH. URSB. chron. p. 122,8 pro causis -is et falsis. GEBER. summ. 8 p. 272 argumentum, quod ars *(sc. alchimica)* sit -a, probativum. *persaepe.* **b** *falsus, veritate carens – unwahr, unzutreffend, falsch:* CIRCA INSTANS p. 10b[r] dicunt . . . quidam camphoram esse gummi, quod -um est. ALBERT. M. mot. proc. 2,11 p. 72,78 patet -am esse distinctionem, quam quidam dederunt dicentes *eqs.* metaph. 1,3,3 p. 32,66 hoc *(sc. dicta)* -um est, ut patet per antedicta. **c** *paganus, erroneus – heidnisch, irrig: v. p. 499,55.* **d** *cassus, irritus – ungültig (usu publ. et iur.):* CONST. imp. II 156 p. 193,28 (a. 1231/32) omnia privilegia . . . in irritum revocamus ac -a penitus et inania iudicamus. CHART. Eichsf. 414 ne . . . ista *(sc. decretum)* -a reddantur, sed rata conserventur. CHART. Bern. III 221 si aliqua *(sc. chartae)* postmodum ostenderentur . . ., illa dicit *Burkardus* . . . -a et quasi sine omni efficatia et vigore. *al.* **e** *inconsultus, temerarius – leichtsinnig, unverantwortlich:* OTTO FRISING. gest. 1,35 p. 54,25 ille *(abbas)* de tam grandi negotio ex propriae auctoritatis arbitrio responsum dare -um iudicans *eqs.* **f** *inconstans, fluxus – unbeständig, unzuverlässig:* CARM. Bur. 47,3,10 longus Cedar incola, surge, vide, ne de fide reproberis -a. **g** *mendosus, imperfectus – mit Makeln behaftet, unvollkommen:* CARM. Cantabr. A 48,1,2 o admirabile Veneris idolum *(i. puer)*, cuius materie nihil est -um. **h** *iocosus, lepidus – lustig, scherzhaft, nett:* COLUMB. epist. 10,148 tu modo, frater, . . . dactilicorum carmina linquens -bula (-a *var. l.*) nostra suscipe lętus. RAPULARIUS 1 fama fuisse duos testatur -a fratres, quos *eqs.*

II *subst.:* **A** *masc. i. q. impius – Gottloser, Frevler (ex ore iudicis pagani):* WALAHFR. Mamm. 23,16 saevior ille *(leo)* tuas *(sc. Mammetis)* discindet, -e, carnes. **B** *neutr.:* **1** *plur. i. quae vilia, vana, inania sunt – Wertloses, Eitles, Nichtiges:* IONAS BOB. Columb. 2,10 p. 251,19 -bola (-a *var. l.*) garrulanti *(sc. Agrestio)* Eusthasius . . . respondit: '*eqs.*' ALDH. virg. II 1861 cum virgo Dei sprevisset -bula (-a, fl-a, -bola, fibula *var. l.*) carnis. FORM. Sangall. 48,1 antistes Domini, cur sunt tibi -bola (-bla *var. l.*) cordi? LAMB. LEOD. Matth. I 2089 non piget . . . viros sanctos dare -a quedam. *saepius.* **2** *sing. i. q. mendum, vitium – Fehler, Makel:* ALDH. epist. 5 p. 493,3 pellaci falsitatis -bulo (-ulo, -obulo *var. l.*) neglecto *eqs.* (*sim.* ad Acirc. 113 p. 155,3).

adv. **frivole.** **1** *inconsulte – unüberlegt, ohne (guten) Grund:* HINCM. divort. 12 p. 189,8 in sacris . . . dypticis non -e (*antea:* inaniter) nomina fidelium . . . scribuntur. *usu iur. i. q. iniuste – zu Unrecht:* CHART. Aquens. 19 l. 28 (c. 1110) si frater Hezelo in sua excommunicatione, quam -e pretenditis *(sc. fratres)*, rebellis fuit. CHART. Sil. D III 251 ne . . . ordinationem coram nobis stabilitam contingat in posterum -e revocari. *al.* **2** *proterve, insolenter – vermessen, frech:* CHART. Zoll. II 87 p. 49,10 (a. 1259) si . . . malefactores . . . recedent emendam facere de perpetratis -e negantes.

? ***frius,** -i *m. (orig. inc., ni subest* *frondius; *v. Latinitatis Medii Aevi lexicon Bohemorum II. 1993. p. 766[a] s. v.) species avis, fort. i. q. Falco subbuteo – eine Vogelart, viell.: Baumfalk (cf. Grzimeks Tierleben VII. 1980. p. 414):* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 245,9 ab omnibus *(sc. avibus)* cavendum est, que essent ei *(falconi)* impedimentum ad venandum ad riveram, precipue sicut sunt cornices, -i et similes.

frivulus *v.* frivolus. ***frixiatus** *v.* *frigiatus.

***frixinga, -us** *v.* *friscinga. **frixium** *v.* frigius.

frixo, -are. *frigere – rösten, braten:* HILDEG. phys. 1,68 p. 535,12 qui . . . de gutta . . . fatigatur, petrosilinum . . . in patella . . . -et. *in imag. de suppliciis gehennalibus:* BERTH. RATISB. serm. 17 p. 89,6 excoriati religiosi ut animalia coquuntur, . . . -antur.

frixorium, -i *n. vel* **frixoria** (-xuria), -ae *f. script.:* fuxar-: PETR. MUSAND. summ. p. 258,7. -xerio: *p. 501,3. confunditur c.* fixorius: *p. 501,13. patella (ad frigendum apta), sartago, craticula – (Brat-, Röst-)Pfanne, Rost:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* FRAGM. mul. II 52 facis cataplasma et calefacis ad

-uria. ANTIDOT. Glasg. p. 117,25 oleo, semen aneti . . . in -a mitte. CONSTANT. AFRIC. coit. 16,27 in -o stagnato. TRACT. de aegr. cur. p. 127,45 in patella, id est -erio. *al.* **b** *spectat ad salinas i. q. patella ad salsuginem in salem densandam – (Salz-)Pfanne:* TRAD. Frising. 682 (a. 846) Engilhart . . . curtem cum aedificiis cum loco et -a salis . . . tradidit. CHART. Carinth. III 1216 p. 456,35 (epist. papae) loca -orum. **2** *in imag. (c. gen. explicativo: l.15):* CHART. Mog. A II 573 p. 945, 19 (a. 1193) rex noster *(i. Richardus)* in -o est. ANNAL. Crem. a. 1185 (MGScript. XXXI p. 7,1) Crema . . ., non solum Cremonensium gremium *(i. cremium; v. notam ed.)*, sed alliorum etiam -um Longobardorum. SICARD. chron. a. 1098 cepit guerra de Crema, -um (fixorium *var. l.*) Cremonensium. CONR. EBERB. exord. 4,2 l. 38 qui *(monachus)* malorum suorum paenitudine in -o disciplinae . . . macerabatur. *al.* **3** *translate i. q. indignatio, ira – Ärger, Groll, Zorn:* PAUL. BERNR. Greg. 17 p. 480,10 zelotes Dei . . . -um cordis sui super illis, qui corrupti erant, dedignativo gestu significans ait . . .: *'eqs.'*

frixura (frictura), -ae *f.* *confunditur c.* fixura: *l.22.* *struct. c. gen. subi.: l.25.* *actio (con)frigendi – das Rösten, Braten:* **1** *proprie:* GESTA Lob. 18 p. 320,48 ovis ducentis quinquaginta, quae . . . debent *villici*, -am (fixuram *var. l.*) apponant. **2** *in imag. vel alleg.:* THIOFR. serm. Willibr. 8 (OrgVerChristlKunstLuxemb. 15. 1885. p. 88,15) oleo conspersam et in sartaginis -a confrixam similam in odorem suavissimum Domino optulit calidam *(cf. Vulg. lev. 6,15; 23,13). al.* **3** *meton.:* **a** *esca fricta – gebratene, geröstete Speise:* PETR. DAM. epist. 44 p. 15,10 quandam sibi -am quasi edulium praeparat *(sc. eremita). al.* IDUNG. PRUF. dial. 2,1091 tu *(sc. Cluniacensis)* ipse non ignoras . . . -as et cibos piperatos . . . nichil aliud esse quam gustus oblectamenta. GUIM. poss. (MGScript. XIII p. 711,38) ferculum piscium vel -arum. **b** *frixorium, craticula – Pfanne, Rost:* RECEPT. Sangall. I 125 stercus caprino . . . in -ctura cum oleo tepefacto super oculos imponis. HARIULF. Arnulf. 1,19 hora meridiana venit minister deferens piscem -a assatum. *al.*

frixus *v.* 1. frigo.

***froccus** (frocus, frochus), -i *m. vel semel (l.43)* ***frocca,** -ae *f.* *(francog. vet.* froc; *cf. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 2274sqq.)* *vestis suprema – Übergewand, 'Rock':* **a** *de vestimentis laicorum:* GERH. AUGUST. Udalr. 2,20 l. 34 praepositus . . . de froco (-cho *corr. E*) . . . matronae dalmaticam fieri fecit. TRAD. Brixin. 69 stipendii summa hec est: . . . in uno anno cappa, in altero -a. RITUALE Rhenaug. 121 exuendo -um dicit *abbas* ad singulos *(sc. novicios)*: *'eqs.'* CHRON. Sigeb. auct. a. 1107 (MGScript. VI p. 464,30) reicientes *fratres* a se, quicquid regule refragabatur, -os videlicet et pellicias. **b** *de vestimento monachorum ('Kutte'):* WILH. HIRS. const. 1,2 p. 933D cuculla et froco indutus *monachus*. IDUNG. PRUF. dial. 3,375 -os et staminia ex regula non habetis *(sc. Cluniacenses)*. WILH. ANDR. chron. 34 p. 698,19 conventus . . . viginti quatuor paria pelliciarum, -orum et cucullarum . . . monachis hic degentibus transmittere consueverant. *al.*

***frodannus** *v.* *forbannus.

? ***frodegius,** -a, -um. *(orig. inc., ni subest goth.* frôdei; *v. Graff, Sprachsch. III. p. 821)* *?prudens – ?klug:* VITA Desid. Cad. 5 rex -us *(deest 2. 3)*, pius et mansuetus Flotharius.

frodex *v.* frutex. ***frodum** *v.* 1. *fodrum.

***fromagium** *v.* *formaticus. **fromentus** *v.* frumentum.

***frona** *subst.* (*theod. vet.* frôno) *curtis dominica – Fronhof:* DIPL. Karoli M. 87 p. 126,32 tertia lemma . . . pervenit ad campum Dominicum, deinde . . . ad Putiolos . . ., deinde ad ⌞illa -a⌟ (illam -am *var. l.*), quae fuit Stephanone.

frondarium (frun-), -i *n.* (-us, -i *m.: l.70*) *(cf. ital.* frondaio; *v. Battaglia, Dizionario. VI. p. 380)* *locus arboribus herbisve consitus, virgultum – mit Gebüsch bewachsene Stelle, Buschwerk:* GREG. CAT. chron. I p. 220,19 terram modiorum XVII cum fru-o concessit *abbas* Sinderado. *pro nomine loci:* GREG. CAT. chron. I p. 310,3 recepit *abbas* in Fru-o modiorum trium *(sc. fundum)*. p. 319,28 pro rebus territorii Reatini, ubi dicitur F-us. *ibid. al.*

frondeo, -ere. *fronde, foliis pollere, virere – laubreich sein, (üppiges) Laub tragen, 'grünen':* ALBERT. M. epist. Dion. 7 p. 508,15 'in ipso *(vere)* . . . est principium -endi arbores' *(ex Avic. canon. 1,2,3 p. 28rb)*.

adi. **frondens,** -entis. *frondeus, virens, vigens – belaubt, grünend, in voller Kraft:* WALAHFR. hort. 189 coquens *(sc. patiens)* -is amaram absinthi silvam. WANDALB. creat. mund. 185 paradisum -em . . . creator . . . fructu impleverat. *al.*

frondesco, -ui, -ere. *folia producere, germinare – Blätter hervorbringen, sprießen:* **1** *proprie:* ALDH. ad Acirc. 14,4 madidis mundum faciam *(sc. nubes)* -ere guttis. RHYTHM. 150, 39,3 tu *(sc. Christus)* hanc virgam . . . praesta revirescere foliisque dilatatis floridam -ere. PASS. Colom. 3 torta, in qua pendebat, -uit (floruit *var. l.*). ALBERT. M. veget. 1,51 quando multo tempore -uerit et fructicaverit *planta eqs. al.* **2** *in imag. vel alleg.:* ALDH. virg. I 32 p. 272,16 ubi fides catholica fructiferis palmitibus -it. EPIST. divort. Loth. 2 p. 211,22 vitiorum germina . . . quasi redivivis radicibus . . . -unt in frutice. **3** *translate i. q. vigere – stark sein:* CAES. HEIST. comm. 110 que *(Maria)* . . . -uit in virtutum dilatacione.

frondeus, -a, -um. *script.* -dia: *l.30.32.* *superl.* -dissim(us): *l.22.24.* **1** *adi.:* **a** *fronde, foliis pollens – laubreich, üppig (belaubt):* RHYTHM. 149,243 stabat *arbor* . . . mediis sublimis -a in arvis. CHRON. Ven. Alt. p. 60,19 ego *(sc. puer)* vidi -dissimis vineis totum plenum. *al.* *in nomine loci:* DIPL. Otton. I. 318 p. 433,28 sub Quercu F-dissimo (fronissima *var. l.*) mansos quinque, in Hunsa mansum unum . . . donavimus. **b** *fronde, foliis factus, (con)sertus – aus Laub gemacht, geflochten:* RUD. TRUD. gest. 1,10 p. 234,13 in papilionibus tabernaculisque -is cortinatisque habitantes *peregrini*. **2** *subst. neutr. plur.:* **a** *frons, folia – Laub, Blätter:* RECEPT. Lauresh. 5,1, 36 p. 346 cytri -ia. RHYTHM. 81,41,1 cedrorum -ia. **b** *arbor (frondens) – (Laub-)Baum:* RHYTHM. 81,11,2 fons . . . inrigans . . . paradisi -ia.

frondicomus, -a, -um. *frondem habens, fronde abundans – belaubt, laubreich:* IOSEPH. SCOT. carm. 6,35 (MGPoet. I p. 158) -o tulerat primum te *(sc. crucem)* viscere sacro frugifero cispes *(i. caespes)*. MILO Amand. II 4,273 -ae . . . deae *(i. arbori)* se deservisse renarrans *mulier*.

frondifer, -era, -erum. *frondem habens, (fronde) abundans – belaubt, laubreich, üppig:* VITA Leod. prol. 22 (MG Poet. III p. 5) si magnarum cedrorum carpere poma tardus non valeo *(sc. auctor)* vortice -o . . ., est satis umbriferis me recubare locis. UNIBOS 17,2 intrat lucum -um. ARABS 117 (MittellatJb. 33,2. 1998. p. 76) -am . . . comam carmen simulare putares, dum sonat a zephiri flamine tacta levi. *fronde factus, (con)sertus – aus Laub gemacht, geflochten: v. l.53.*

frondifluus, -a, -um. *cuius folia cadunt, frondem mittens – dessen Laub abfällt, das Laub verlierend:* RUP. TUIT. trin. 1,40 cum ab hac regione habitabili paulo longius abest *sol*, nulli . . . herbarum semini tellus idonea est; pigrescunt arva, . . . -a moriuntur nemora.

***frondiger,** -era, -erum. (1. frons *et* gerere) *fronde factus, (con)sertus, tectus – aus Laub gemacht, mit Laub gedeckt, Laub-:* ALDH. ad Acirc. 102,6 -is (frondiferis *var. l.*) tegitur bellantum turma coronis *(sc. palmae arboris)*. ERMOLD. Ludow. 3,370 vos *(sc. famuli)* servate . . . vestras -as . . . casas.

frondissimus *v.* frondeus.

***frondivagus,** -a, -um. (1. frons *et* vagus; *per analogiam ad* fluctivagus *sim. formatum*) *frondem habens, fronde abundans – belaubt, laubreich:* ABBO SANGERM. bell. 1,376 corripiunt *Normanni* ternas . . . kimbas (gloss.: naves) satis altas -is equidem silvis gravidare flagrantes (gloss.: cupientes).

frondositas, -atis *f.* *copia frondis, foliorum – Laubfülle:* ALBERT. M. veget. 6,138 multa -e viret *myrtus*.

frondosus, -a, -um. *gen. pl.* -um: *l.66.* **1** *adi. i. q. fronde, foliis pollens – laubreich, üppig (belaubt):* HUGEB. Willib. praef. p. 86,35 ex multis ⌞-um frugiferumque arborum⌟ (-is frugiferisque arboribus *var. l.*). CARM. Cantabr. A 10,12,1 ad -a . . . umbracula. HIST. peregr. p. 134,4 in summitate arboris . . . inter -os ramos. *saepius.* **2** *subst. neutr. plur. i. q. virgultum – Gebüsch:* METELL. buc. 3,75 fugit *Eva* in -a.

fronesis *v.* phronesis. ***fronestarius** *v.* *phronestarius.

[**frongia** *v.* spongius: MAPPAE CLAVIC. 254 calcem . . . albo

saxo duro, . . . fluviali ⌞quoque remus⌟ (coquemus *Pallad. 1,10, 3*) aut rubro aut -a (spongea *Pallad.*).]

[**fronite** *v.* promptus: BENED. ANDR. chron. p. 67,6 Langobardi furore accensi . . . promte *(ci. Bluhme,* -e *cod.)* unoque animo Astulpho petierunt, ut *eqs.*]

1. frons (fruns), frondis *f. form. abl. pl.:* -is: *l.21.* ?-us: *l. 12. confunditur c.* 2. frons: *l.9.16. folia – Blätter, Laub:* **1** *usu sing. sensu collectivo:* **a** *proprie:* ALDH. ad Acirc. 105,1 sambucus, . . . dum -e (fronte *var. l.*) virescit, est mihi *(sc. ebulo)* par foliis. ANTIDOT. Lond. p. 19,15 -e de apii viride trita in mortareo. TRACT. de caus. mul. 21 oportit fomentare *(sc. matricem)* ex murta et frundus *(ni leg.* frundiis; -bus *var. l.)* vite. *al.* **b** *meton. i. q. coronae, serta – Laubkränze, -girlanden:* AEDILV. carm. 14,7 porticus in medio *(sc. aulae)*, sancti quam -e coronant. WANDALB. martyr. 309 Iunius . . . templa quibus *(martyribus)* festa velet de -e (fronte *var. l.*), canemus *(cf. Verg. Aen. 2,249).* **2** *usu plur.:* **a** *proprie:* WALAHFR. hort. 193 postquam ablueris . . . capillos, devinctas -es (gloss.: folia) super imposuisse memento. ANTIDOT. Sangall. p. 87,3 folia lauri . . ., frundes cupressi . . . libram I. CARM. Cantabr. A 23,3,1 hic leta sedit philomela -is. *al.* **b** *meton. i. q. arbores, virgulta – (Laub-)Bäume, Gebüsch:* AETHICUS p. 193,10 terra -bus aptissimis fecunda. GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 42 ramos palmarum diversarumque -ium benedicebat. CHART. Dortm. 126 p. 61,36 bona . . . cum . . . terris cultis et incultis tam in cespitibus quam in -bus . . . possidenda *(sim.* CHART. Westph. VII suppl. 1351[a]. *al.).* *Mandrin*

2. frons, frontis *f. vel rarius m. form.: acc. sg.* -um: BOTAN. Sangall. 36,6. *acc. pl.* -tus: *p.505,11. acc. pro abl.: p. 505,11.*

I *de anim. i. q. superior pars oris,* μέτωπον – *Stirn:* **A** *proprie:* **1** *gener. (de figura ludi scaccorum: l.37):* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 1,15[capit.] de . . . Winioci -e sanato (sanata *var. l.*). CONVERS. Afrae 3 signabant *christiani* -es suos (suas *var. l.*) signo crucis. THEGAN. Ludow. 19 p. 202, 3 flexis genibus -e tetigit pavimentum. CARM. Bur. 210,15,1 alficus trivius cornuta -e (*i.* mitra episcopi) timendus *eqs. (cf. notam ed.). persaepe. adde:* LAMB. HERSF. Lull. 14 p. 325, 11 qui *(abbas)* . . . eius *(archiepiscopi)* . . . tumidos spiritus . . . opposita, ut dici solet, -e refringeret. THEOD. THEOL. Conr. 8 p. 219[a],47 det certe -em, qui vult, in parietem, quia *eqs.* **β** *spectat ad oculorum sedem (lumen: l.44.46):* WALAHFR. Wett. 209 -is latuere fenestrae. OLBERT. Veron. 6 tumulum eius caecata feriunt *(sc. mulieres caecae)* -e. 12 ab exstincta -e largos lacrymarum emittit *mulier caeca* fontes. LAMB. TUIT. Herib. 2,14 p. 235,3 instaurata -e videt puer *(sc. caecus)* se videntes. 2,40 illustratam per Heribertum recepit *mulier caeca* -em et faciem. *al.* **b** *latius:* **α** *facies – Gesicht:* FORM. Senon. II add. 5,5 cauta (*i.* caudam) proferit *vulpes*, iam non -e *(cf. comm. p. 217).* UFFING. Ida 1,1 filia . . . venusta -e et egregia forma. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,153 quę *(puella)* ad sotiam conversa -e sequentem inquit: *'eqs.' al.* **β** *vultus – Miene:* WALTH. SPIR. Christoph. I 16 p. 74,13 turbata . . . -e. DIPL. Otton. III. 235 p. 651,25 grata et hilari -e. *al.* **γ** *habitus, persona – Erscheinung, Persönlichkeit:* GOZECH. Alban. p. 159, 53 plurimis magnificis notarum -ium viris. epist. 20,446 Augustinum, Ambrosium, Athanasium innumerosque notae -is patres. **δ** *caput – Kopf:* EGBERT. fec. rat. 1,311 commendo calvum, non tota -e glabellum (schol.: in toto capite depilatum). **2** *anat. (de osse: l.62.65.66):* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,3 p. 5b[v] in prora capitis est quoddam os solo coronato differens a craneo et hoc vocatur -s. URSO anat. 89 quos *(oculos)* defendit ab exterioribus palpebra, cilia, supercilia, os -is et os genae inferioris. ALBERT. M. animal. 1,117 pars . . . superior istius *(sc. testae)*, quae interiacet sinciputi et occulis, -s vocatur. WILH. SALIC. chirurg. 4,1 p. 16,18 primum . . . os capitis est -s sive os -is. **B** *in imag.:* **1** *in univ.:* CARM. var. II 13,38 noxia quos *(labores)* misit spinosa -e senectus. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,141 iam ⌞cornuta⌟ surgens ad sidera ⌞-e⌟ *(i. dilemmate)* causarum rivos patulo profudit *Rhetorica* ab ore. **2** *spectat ad signum pudoris:* GODESC. SAXO conf. p. 73,11 si attrita -e ac sine ullo permanentes pudore in falsitate malunt *(sc. procaces sim.)* persistere. MANEG. c. Wolfh. 23 p. 103,8 nullus vestrum *(sc. lectorum)* . . . adeo attritę -is erit, ut *eqs.* **C** *meton.:* **1** *visus – Blick:* DIPL. Otton. III. 222 p. 635,31 ut . . . hoc iniuste factum . . . preceptum deposita -e verecunde taceret *episcopus* silentio. CHART. Carinth. V 453 que *(sc. petias terrae)* Martinus cepit de -bus autorum atque virum de terra fragendo . . . et sic corporalem possessionem accepit. **2** *de animo, affectu fronte indicato:* **a** *pudor, verecundia – Scham(gefühl), Ehrgefühl:* EGBERT. fec. rat. 1,721 has epulas lupus inreverens sine -e petivit *(cf. notam ed.).* ARCHIPOETA 3,22 in tali veste *(sc. tegmine macro)* non sto sine -e penes te *(sc. electum sacrum).* ALBERT. M. eth. I 145 p. 130,11 'qui' nihil 'vel' parum 'verecundatur', dicitur 'inverecundus', quia abicit -em. **b** *impudentia, insolentia – Unverschämtheit, Frechheit, 'Stirn':* CAPIT. episc. III p. 29,4 qua . . . -e quave consciencia sacerdos nominari se fatetur, quem Dominus . . . nescire se dixit? IDUNG. PRUF. dial. 1,68 non possum *(sc. Cluniacensis)* satis mirari, qua -e tam impudenter . . . patrum traditiones . . . reprehendas *(sc. Cisterciensis).* OTTO FRISING. gest. 1,60 p. 86,4 qua -e, quo ausu cercivem contra Romanae sedis primatum . . . erexit *abbas*? *al.* **c** *audacia – Kühnheit, Wagemut:* DONIZO Mathild. 2,778 rex . . ., quid faciat, nescit nec nocte dieque quiescit -e carens. **D** *translate de sideribus:* WANDALB. mens. 110 inflexo . . . genu scandentis in aethera Tauri -em Maiades septenis ignibus aurant. GERB. (?) astrolab. 17 p. 137,16 in Leone duae *(sc. stellae sunt)*: Aldiraan, id est -s ::, illa scilicet est minor et inferior, et Calbalazeda, id est cor, superior et lucida. *al.*

II *de rebus:* **A** *de parte exteriore:* **1** *proprie i. q. margo, finis – Rand, Ende:* ALDH. ad Acirc. 63,3 lacrimae stillant de -bus *(sc. candelae)* udae. *in descriptione terminorum:* CHART. Bund. 501 p. 14,23sqq. (a. 1203) designaverunt *(sc. communes)* primum terminum in summa inferiori -e de aqua de Rebilitio, ubi cadit aqua de -e . . .; secundum terminum est ad lapidem culminatam, que est super -em in ima Valdona; tercium terminum est in sequenti -e, que sequitur per lapidem culminatam *eqs.* **2** *translate i. q. species – (äußerer) Schein, Anschein:* UFFING. Ida 2,5 p. 485,14 ab omni indagationis calculo in prima admirationis -e resiliunt *magnalia Dei.* THEOD. TREV. sermo de Celso 6 qua -e cadere potest, quem omnia continens continet Deus? OTTO FRISING. chron. 3 prol. p. 130,30 in prima -e non inconvenienter queri potest, cur *eqs.* RAHEW. gest. 4,18 p. 257,22 litteras in -e quidem leniores, diligentius vero consideratae acriori commonitione plenas . . . dirigit *(sc. papa).* **B** *de parte anteriore, ad spectantem versa:* **1** *pars antica, adversa, latus anterius – vorderer Rand, Teil, dem Betrachter zugewandte Seite, Stirn-, Breit-, Vorderseite:* **a** *gener.:* **α** *in univ. (abund.: l.51; alleg.: l.48):* ALLEG. cam. 7 latera eius *(camerae)* sunt concordia et pax; -es ipsius sunt iustitia et veritas. GERB. (?) astrolab. 2,5 -s eius *(sc. astrolabii)* parvo terebratur foramine. THEOPH. sched. 2,1 p. 38,4 fac foramen in utroque -e *(sc. furni)* latitudinis. GESTA Trud. cont. II 4,5 p. 353,31 -i . . . volae maiestatis effigiem ex albo lapide sculptam indidit *abbas. saepe. meton. de decore:* RUD. TRUD. gest. 1,12 p. 235,16 distraxit *abbas* . . . -em auream de feretro sancti Trudonis. **β** *de muro aedificii anteriore ('Fassade'):* BRUNO QUERF. Adalb. A 5 ad -em scolę hospes processit, ianuas timoris intrat. CHART. scrin. Col. A I 7 p. 36,23 murus dividens in -e (gloss.: givel) domum Udelrici . . . et domum Cunizę. CHART. Rhen. inf. I 474 p. 334,25 -es . . . domorum . . . et alia . . . ędificia forum respicientia. *al.* *in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,24 in -e octonas prętendit *aula Romana (i. grammatica)* lauta coronas *(i. octo partes orationis).* **γ** *acumen – Spitze:* CARM. cod. Vat. (5530) 14,4 lignum si ligni -e teratur, igniculus surgit medius. VITA Winn. 13 (MG Script. XV p. 776,24) a -e cambutae particula auri cum reliquiis cecidit. **δ** *margo silvae – Waldrand:* IOH. METT. Ioh. 107 ad silvam usque procedunt *(sc. Iohannes sociique)*; -e captato . . . ac . . . saltu transmisso . . . descendunt. **ε** *ripa – Ufer:* LAMB. LEOD. Matth. I 546 que *(sc. molendina)* plurima -e Mosella sustinet equorea. **ζ** *prora – Bug:* CARM. Cantabr. A 14,3[c],8 (add. C) maria rimabar *(sc. uxor)* mesta, si . . . -em navis conspicerem. **b** *geom.:* ANON. geom. I 4,31 campus fastigiosus,

qui habet in unoquoque latere perticas C, in quacunque -e L *eqs.* 4,33 in campo triangulo, qui habet in uno latere perticas XXX, in alio totidem, in -e vero XVIII *eqs. ibid. al.* **c** *publ. et iur. (in terminorum descriptione):* TRAD. Weiss. 44 (a. 702) constat me tibi vendidisse . . . pratam . . ., quae contingit ipsam pratam et fines et consortis de uno latere et duos -es fluvius Matra et de alio latere ratio ipsius emptoris. CHART. Alsat. B 236 p. 145,31sq. in uno latere et in una -e habet ipse Uuilliarius et in alio latere habet Theutarius . . . et in alia -e est forestis sancti Leodegarii. FORM. Senon. I 41 p. 203,31 subiungit de ambobus -us . . . terra illius (*sim.* p. 203,34 de . . . ambobus -es). DIPL. Loth. I. 88 p. 213,22 qui *(mansus)* terminatur ab utrisque lateribus a pervio publico et ⌞a -bus⌟ (afrintibus *H*) ex mansis sancti Apri. *saepe.* **2** *locus (primus, princeps) – (vorderster) Platz, (erste) Stelle:* **a** *in univ.:* WALAHFR. Wett. 254 prima sancti patriarchae -e statuti, inde prophetarum collectio sancta priorum *eqs.* WANDALB. martyr. 709 Caesarius prima designat -e Novembrem. HELM. chron. 3 p. 9,26 Karolus . . . in -e statuendus eorum, qui pro Deo in partibus aquilonis laboraverunt. *ibid. al.* **b** prima -s *i. q. acies prima, adversa, ordo primus – vorderste Linie, 'Front':* ANNAL. Fuld. II a. 876 p. 88,26 qui *(Saxones)* in prima -e contra hostes positi erant. WIDUK. gest. 1,36 p. 53,2 in prima . . . -e legatus in barbaros inpetum faciens *eqs.* THANGM. Bernw. 24 signifer ipse cum sancta hasta in prima -e aciei egredi parat. *al.* **3** *initium, principium – Anfang, Beginn:* **a** *de littera prima (in loco obscuro: l.27):* WALAHFR. (?) carm. 50,2,8 cuius *(nominis Walahfridi)* -s quinis (binis *ci. Grimm, fort. recte*) deciesque recognita quinis dat lateri triadem decadem ter denaque signa *eqs.* BURCH. Iud. 273 -es primorum iungantur versiculorum, sic declaratus nomine fictor erit. **b** *de initio textus:* HRABAN. epist. 10 p. 396,17 ad quod *(sc. ut libros Mosaicae legis exponerem)* in -e operis statim respondi. HUMB. WIRZ. epist. (MGEpist. V p. 439,21) legi litteras tuas . . ., quas . . . scripsisti in -e libri, quem . . . composuisti. REGINO chron. praef. p. 2,3 in prima -e libelli annotari *(sc. praefatiunculam).* RATHER. fragm. 1 (DtArch. 46. 1990. p. 58) prologi. *al.* *?de titulis capitulorum:* CARM. var. I 35,16 limina designant, resonat quid pagina quaeque, ac passim -es insinuant sibimet *(cf. B. Munk Olsen, L'étude des auteurs classiques latins aux XIe et XIIe siècles. I. 1982. p. 300sq.).* **c** *de parte prima regionis:* THIETM. chron. 6,57 p. 344,14 ad Luzici pagum, in cuius -e urbs quaedam Iarina stat. **d** *de tempore:* HROTSV. Agn. 372 precis. THANGM. Bernw. 22 p. 768,41 in -e . . . actionis post evangelia lecta . . . cum consedissent *(sc. synodus) eqs.* METELL. exp. Hieros. 5,478 discedunt cunei, redeunt in -e diei alterius. **C** *de aliqua parte i. q. latus – Seite:* ALBERT. AQUENS. 1,19 p. 38,27 Solimannus . . . silvam ex -e altera intraverat. **b** *clivus (arduus), (montis) fastigium, culmen – (Steil-)Hang, (Berg-)Flanke, Gipfel, Anhöhe:* EPIST. pont. Rom. 454 p. 864,18 (a. 1011) a meridiano -e montis Canigonis descsendit *(sc. terminus).* EKKEH. IV. pict. Mog. 146 cum puero montis -em petit *Abraham.* bened. I 37,29 -e tui *(sc. Michaelis)* montis populi cape vota precantis.

III *locut. sensu adv. et praep.:* **A** *de loco:* **1** in (prima) -e, *dat.* -i: **a** ἔμπροσθεν, *in primo loco – vorne, zuvorderst:* CAND. FULD. Eigil. II 17,95 feretrum loculi . . . in prima -e gerentes . . . Haistolfus et Aigil. WANDALB. horol. 10 quas horas sibi quae iungant in -e, videto. EPIST. Worm. I 30 p. 55,2 (vs.) virgo *(i. Philologia)* . . . -i suscepit Amorem *(cf. notam ed.).* **b** *c. gen. i. q. ante – vor:* AGIUS comput. 4,13 lunaris cyclus situs est in -e prioris. CHART. Naumb. I 271 p. 255,4 quod *(forestum)* in -e civitatis situm est. **2** summa in -e *i. q. in parte superiore, in summo – oben, zuoberst:* AGIUS comput. 6,3 eius *(paginae)* circuitus concurrentes feriasque summa coniunctim positas in -e retentat *eqs.* **3** a -e *i. q. ex adverso – von vorne:* WIDUK. gest. 2,17 p. 82,24 cum a -e pariter et a tergo urgerentur *hostes eqs.* **4** *?*directa -e *i. q. contra – (direkt) gegenüber:* ABBO FLOR. calc. 3,70 p. 116,1 semper . . . multiplicatus ante se directa -e respicit *(sc. numerus)* eum *(numerum),* qui ex se aliquatenus concrescit *(sc. in abaco).* **B** *de tempore* prima -e *i. q. primo, statim – als erstes, sogleich:* CHART. Sangall. A IV app. 44,6 (a. 1243) contra inhibitionem nostram *(sc. scholastici et abbatis)* intromittere presumpsistis *(sc. praepositi)* prima -e contra ipsas *(sc. abbatissam et conventum)* excommunicationis sententiam fulminantes. CHRON. Reinh. a. 1199 p. 562,4 qui *(vulgares et timidi)* . . . -e prima in dedicionem abissent, si . . . episcopi constancia non obstitisset. **C** *de modo* aperta, nuda, libera -e *i. q. aperte, palam – offen, unverhohlen (?indefense – ?ungeschützt: l.11):* ALCUIN. epist. 267 p. 426,8 raro . . . aperta (aperto *var. l.*) -e apud christianos pugnat antiquus hostis *(cf. Hier. vita Malchi 3,6).* WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,29 quicquid . . . clam inter manus vertendo brevi . . . continuatione involabam, nuda -e in tue *(sc. Balderichi)* fructificationis aream palam cribrandum infundam *eqs.* CONSUET. Marb. 57 quicquid . . . a quoquam contra . . . consuetudinem . . . factum fuerit, libera -e reprehendere. HIST. de exp. Frid. imp. p. 60,11 tam pius imperator quam alii . . . nuda -e vitiosos . . . reprehendebant. *al.*

frontalis (fo-), -e. **1** *adi. i. qui fronti illinatur – zum Auftragen auf die Stirn bestimmt, Stirn-:* ANTIDOT. Sangall. p. 96,17 oleum amigdalinum, quod alii metopium, alii fo-em *(sic)* vocant. **2** *subst. neutr.:* **a** *gener. i. q. pars, tabula anterior – Vorderseite, -platte:* GESTA Bert. 3,6 -e . . . feretri . . . Bertini de auro et argento . . . fecit *abbas* excudi. **b** *liturg. i. q. limbus mensam altaris ornans, aurifrigium q. d. – Zierborte, Überhang (ni latius i. q. pallium – Antependium; de re v. J. Braun, Der christl. Altar in seiner geschichtl. Entwickl. 1924. II. p. 15. 75sqq. et L. Eisenhofer, Handb. d. katholischen Liturgik. 1932. I. p. 360):* SIGEB. GEMBL. gest. 41 fecit *abbas* . . . -e . . . ad altare sancti Exuperii martyris.

***frontate** *adv.* *frontose, importune – dreist, aufdringlich:* RADOLF. epist. 7 p. 531,19 -e, quod aiunt, peto, ut aut ipsum *(librum geometriae)* . . . aut eiusmodi alium . . . transmittatis *(sc. Ragimboldus).*

***frontenella** *v.* *fontanella.

***fronteria** (-aria), -ae *f.* *(cf. francog. vet.* frontiere, *ital.* frontiera; *cf. D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 478)* *finis – Grenze:* CHART. Helv. arb. 1 p. 2,7 (a. 1158) de grangia et de -is Contaminarum diximus, quod in pace remanerent ecclesie. SABA MALASP. chron. 10,2 p. 343,8 ut . . . Petrus . . . Gallicos in -a (-aria *var. l.*) se palantes dolis . . . superet (*sim.* 10,28 p. 371,4).

frontex *v.* frutex.

***fronticipium,** -i *n.* (frons, *per analogiam ad* principium *formatum, ut vid.*) *initium – Anfang:* MIRAC. Bert. 7 p. 512,22 Fuscianus et Victoricus in -o christianitatis incolarum terrae primariam feruntur ibi *(sc. in colle)* construxisse aecclesiam.

***fronticula,** -ae *f.* *vultus – Miene:* HROTSV. Mar. 3 accipe *(sc. Gerbirg)* -a . . . serena, quae tibi . . . offero carminula.

frontispicium (-tium), -i *n.* -ns-: *l.65.67.* **1** *de anim.:* **a** *frons – Stirn:* FORM. Sangall. II 28 p. 414,6 licet quidam Petrum vel Paulum non attonsos . . ., sed naturaliter priorem recalvastrum asseverare soleant, sequentem in -o calvum. *latius i. q. species – äußere Erscheinung:* BEDA hist. eccl. 2,1 p. 80,10 tanta . . . gratia *(i. lucidus vultus)* -i mentem ab interna gratia vacuam gestat (*sim.* 5,21 p. 343,21). **b** *visus – Blick:* CONSUET. Trev. 16 p. 279,16 -o in terram verso ambulat (*sc. qui poena damnationis gravetur; sim.* 30 p. 289,12 inclinando -a). ACTA imp. Winkelm. I 617 p. 496,12 milicia in campo diffusa latissime in illorum *(sc. hostium)* -a sese deposuerat catervatim et insultum . . . expectabant. **2** *de rebus:* **a** *pars, tabula anterior – Vorderseite, -platte:* GESTA Font. p. 101,7 quod *(lignum crucis)* . . . de -o lecti protectoris nostri . . . fures sustulerunt. **b** *murus (anterior), frons (aedificii) – (Vorder-)Seite (eines Gebäudes), Fassade:* BRUNO QUERF. fratr. 3 p. 38,9 sedebat ad focum in -o cellę vir Dei. LIBER tram. 57,1 -is (-nspicii *var. l.*) extrinsecus super ianuas velamen ponant *fratres* (*sim.* 74,1 -n<ti>spitii). LEO MARS. chron. 3,33 p. 406,21 habet *aedes* . . . a -o aquilonali tres rotundas *(sc. fenestras),* ab australi vero duas. SALIMB. chron. p. 68,35 quod *(palatium episcopi)* est ante -tium maioris ecclesie. *al.* *de superiore parte muri anterioris fort. i. q. fastigium – viell.: Giebel:* EBO BAMB. Ott. 1,22 p. 42,23 ut lapis magnus in -o vel culmine sanctuarii

[Niederer]

. . . proruens totius monasterii ruinam minaretur.

fronto, -onis *m.* *de machina obsidionis quadam frontem duram imitante fere i. q. aries, equus – etwa: Sturmbock, -pferd:* AETHICUS p. 178,6 arietum et -um fabri (*cf. notam ed.; sim.* p. 203,2).

frontosus (-tuo-), -a, -um. *impudens, insolens, importunus – unverschämt, frech, dreist, aufdringlich:* SMAR. carm. 16,5 (MGPoet. IV p. 922) pacis amator homo . . . arguat . . . reprobos -a voce superbos. VITA Agnet. 183 -a peribunt ludicra. RUP. TUIT. trin. 18,38 l. 1696 merita poena -ae et impudenti mulierculae *(sc. est). al.*

adv. ***frontose.** **1** *impudenter, insolenter – in unverschämter Weise, dreist, frech:* CONR. EBERB. exord. 2,27 p. 131,36 merito . . . caves *(sc. frater)* -e requirere, quod scire desideras, quia *eqs.* CHART. Gosl. I 424 p. 429,24 quilibet clerici et laici inordinate subiugant eam *(ecclesiam)* iurisdicioni sue et . . . Romano imperio . . . -e presumant preiudicare. *al.* **2** *obstinate, pertinaciter – hartnäckig, beharrlich:* RATHER. prael. 1,13 l. 438 non dedignabitur *Christus* ad domum tuam divertere, immo -uose ingerit se ipse *eqs.*

[fronus *v.* 1. frons.]

***fronzator,** -oris *m.* *(?*fundator, *cf. ital.* fronda; *v. Battaglia, Dizionario. VI. p. 380 et Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 862).* *tormentum – Schleudermaschine:* HIST. Frid. imp. cont. p. 190,22 cum . . . balestreriis necnon et -bus seu petreriis et manganis . . . ad Laude obsedendum venerunt *(sc. Mediolanenses et alii).*

frotex *v.* frutex.

***frua** (flua), -ae *f.* (frui) *fructus, redditus – Ertrag:* CHART. Tirol. 822 (a. 1223) de -a *(sc. feudi)* . . . comes debet illud *(sc. V marcas)* solvere. CHART. Tirol. notar. I 408[a] Gerardus . . . vendidit . . . omnes redditus et fluas prebende. *ibid. al.* *Niederer*

fructeffer *v.* fructifer. **fructetum** *v.* frutectum.

fructex *v.* frutex. **fructico** *v.* frutico.

fructicosus *v.* fruticosus.

fructiculus, -i *m.* **1** *fructus parvus – kleine Frucht:* AENIGM. super turb. 7 p. 496[b],56 quin minimis unione -is deducatur *granum* primaeva. **2** *particula – Teilchen:* ARNOLD. SAXO flor. 4,7 p. 36,10 erat *masca* . . . composita ex minutis -is coherentibus. *cf.* fruticellus.

fructifer, -era, -erum. *script.:* frut-: *l. 46.* -teffer: *l. 54.* -iffer: *l. 53.* *qui fructum fert, fertilis, fructuosus – fruchtbar, fruchtbringend, ertragreich, Frucht-, Obst-:* **1** *proprie:* LEX. Baiuv. 22,1 si quis . . . excideret arbores -as. CHART. Rhen. med. I 158 concessit . . . archiepiscopus . . . inter frut-am et in infructuosam terram . . . iugera X. CHRON. Noval. 5,17 videntes *monachi* locum . . . -um omnibus, quae mandi possunt. HILDEG. phys. 3,3 p. 291,7 post . . . maturitatem fructuum omnium -arum arborum. ALBERT. M. veget. 6,128 est . . . haec arbor *(i. malus)* in genere suo -a. *saepe. v. et l. 53. p. 509,64.* *usu subst. (in pertinentiis chartarum):* CHART. Sangall. B 12 (a. 744) concedere . . . prada pomifferis in silvis, -fferis (*ni leg.* silvis -fferis; *sim.* A 9 prada, in pomifferis, in silvis, -efferis). BERTH. ZWIF. chron. 36 p. 254,12 (chart.) in rebus mobilibus et immobilibus, -is et infructuosis. **2** *in imag. et per compar.:* ALDH. virg. I 28 p. 264,18 Memphitica tellus . . . millenos animarum manipulos in -is ecclesiae novalibus pullulantes protulit. ERMENR. Sval. praef. 1 p. 154,13 qui *(sc. Christus)* . . . dignatus est cadere in terram ut summum granum, ut aeternum, ut -um. *al.* *fecundatus, seminatus – befruchtet:* WETT. Gall. 29 p. 273,29 ex divino semine -a corda . . . Christo . . . coniungebat. **3** *translate i. q. commodus, quaestuosus, utilis – vorteilhaft, nützlich:* HRABAN. carm. 27,5 vestrum *(sc. presbyteri)* -um custodiat *(sc. Deus)* . . . laborem. DIPL. Ludow. Germ. 92 p. 133,13 ut . . . ipsas res previderet *missus*, ubi . . . existerent vel qualiter -a essent. ANNAL. Hild. a. 1038 p. 42,40 sancta eius *(pontificis)* ammonitione -aque virtutum preostentatione . . . privamur *(sc. monachi). al.* *iur.* usus -r *i. q. usus fructuarius – Nießbrauch:* CHART. Rhen. inf. I 12 (a. 799) ad usum -um (*item* 13).

fructifero, -are. *fructus reddere – Früchte tragen:* TURBA phil. 58 p. 161,22 quousque -ret *arbor.* VISIO Arisl. p. 325,20 non -ant *arbores.*

***fructifex,** -icis. *fertilis, uber – fruchtbar, Ertrag bringend:* HUGO TRIMB. sols. 1,31 pomerium -x et amenum.

fructificatio (-cio), -onis *f.* *c. gen. explicativo: l. 27.* *actus fructificandi, fecunditas, fertilitas – Fruchtbarkeit, das Fruchtbringen:* **1** *proprie vel in imag.:* **a** *in univ.:* HILDEG. vit. mer. 3,474sq. cum . . . elementa ad officia sua prodeunt, -em faciunt, cum . . . recolliguntur, -em subtrahunt. ALBERT. M. veget. 1,190 cum . . . ficus silvestres . . . expanduntur in terram super radicem ficuum hortensium, conferunt multum -i earum. *in imag.:* RADBERT. corp. Dom. 18,36 si . . . hoc *(sc. ut multum fructum afferrent)* ille *(Christus)* concessit seminibus, multo magis id sibi prestitit, ut . . . multam alimoniam inmortalitatis praebeat ex sua -e credentibus. GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 46 ut . . . fratres in eo doctrinae -em nimis proficere sentirent. **b** *actio frumentum terendi, tritura – das (Aus-)Dreschen (in imag.):* WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,29 quicquid in utroque scribendi genere . . . involabam *(sc. auctor)*, nuda fronte in tuę *(sc. Balderici)* -is aream palam cribrandum infundam. **c** *propagatio – Fortpflanzung:* ALBERT. M. animal. 15,79 sperma huius *(sc. ex ramis abscisis)* -is a tota non exit arbore. *in imag.:* VITA Gebeh. Salisb. II praef. p. 35,13 copiosam . . . eorundem *(abbatum)* exemplo . . . in coetu spiritualium et religiosorum virorum ac feminarum -em superaddidimus. **2** *meton. i. q. fructus – Frucht, Ertrag:* HELM. chron. 40 p. 83,15 permanet . . . -cio divinae laudis illic *(sc. in Pomerana terra)* usque in hodiernum diem. ALBERT. M. animal. 17,42 p. 1167,24 'completur' per animam vegetabilem '-o (*p. 757[b],19* κύημα)' et generatio et incrementum . . . 'arborum'. **3** *translate i. q. bonum, commodum – Gedeihen, Nutzen, Vorteil:* ANSELM. LEOD. gest. 21 p. 200,32 (testam.) si aliquid utilitatis vel -is in aecclesiasticis rebus . . . ordinare valemus *(sc. episcopus).*

***fructificativus,** -a, -um. *fructuosus, uber – fruchtbar, (über)reich:* CONR. SAXO spec. 7 p. 288,1 videtis in Maria . . . plenitudinem vitae -am.

fructifico, -avi, -atum, -are. *depon.: l. 64.* *partic. perf. usu adi.: l. 70.*

I *intrans.:* **A** *proprie i. q. fructum reddere – Frucht tragen, Ertrag bringen:* **1** *in univ.:* EPIST. Teg. I 28 ceres non bene -vit nobis. ARNOLD. SAXO flor. 1,3,11 p. 30,29 quedam *(arbores)* plur<i>es in anno -ant. ALBERT. M. animal. 15,98 'quaedam arbores non -ant (*p. 726a,7* φέρει σπέρμα)'. *al.* *in imag.:* LIUTG. Greg. 1 Francorum regna per electa grana discipulorum suorum in exemplum Dominici seminis -are fecit. PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,20 l. 10 priusquam rapiatur bonum de agro pectoris tui semen, -are sanę fidei messem videris *(spectat ad Vulg. Matth. 13,24sqq.).* HELM. chron. 5 p. 15,7 iactum semen verbi Dei in populis . . . uberius -are cepit. IDUNG. PRUF. argum. 949 ut presbiteri . . . famam suam custodiant, sine qua predicatio eorum . . . nichil -at. *al.* **2** *fecundum esse, fetus procreare – fruchtbar sein, Nachwuchs bekommen:* MOSES PANORM. marisc. 2 p. 149,1 de asina et equo natus (gloss.: id est . . . bordonus) non -bit. **B** *translate:* **1** *prodesse, utilem esse – Nutzen bringen, nützlich sein:* CHART. eccl. Halb. II 40, p. 322,14 (a. 1268) ecclesie . . . -are cupiens *magister* bona quedam . . . comparavit. **2** *proficere, provenire – Fortschritte machen, gedeihen:* RIMB. Anscar. 12 p. 34,8 fides Christi in partibus Danorum . . . -are coeperat. THIETM. chron. 6,94 ocio negocium preposuit *Brun* et sic -ans ad maturitatem pervenit. DIPL. Loth. III. 20 p. 30,5 ut sub tutela nostra quiete conversentur ac -ent Christi pauperes. SPEC. virg. 1,148 non datum est omnibus florere vel -ari vita virginali. *al.*

II *trans.:* **A** *fecundare, colere – fruchtbar machen, bebauen:* **1** *proprie:* CHART. Rhen. inf. I 5 (a. 796) ista *(sc. bona)* omnia . . . colat et -et *presbyter.* CHART. Rhen. med. I 120 p. 125,27 qui *(homines)* ea *(sc. vineas)* possident et -ant. CHART. Eberb. 476 p. 276,23 (a. 1280) pecora . . . pasci debent in universis campis . . . iugeribus -tis exceptis. *al.* *in imag.:* WIGAND. Waldg. 2 saxea corda gentilium Dominice predicationis aratro mollificans -vit. **2** *translate:* **a** *augere – vermehren:*

[Orth-Müller]

OTLOH. doctr. 39 p. 298B -a *(sc. Deus)* . . . mihi, quaecunque talenta dedisti, quatenus usuram merear tibi reddere iussam *(spectat ad Vulg. Matth. 25,14sqq.).* **b** *exsequi – geltend machen:* CHART. Hohenloh. 289 p. 189,10 (a. 1264) quod . . . singulus utrorumque *(sc. advocati et praepositi)* utilitatem sibi debitam -et de penis et emendis pecuniariis. **B** *generare, producere – hervorbringen:* EKKEH. IV. bened. I 34,4 -at de se virgam (gloss: Mariam) stirps inclyta Iesse *(cf. Vulg. Is. 11,1).*

***fructificus,** -a, -um. *fructuosus, quaestuosus – ertragreich, einträglich:* CHART. Anhalt. II 91 (a. 1227) nos *(sc. collegium)* dimidietatem fontis eiusdem, quem ipse *(plebanus)* de suis -um fecit expensis, . . . concessimus.

adv. ***fructifice.** *fructuose, utiliter – fruchtbringend, nützlich:* HERM. AUGIENS. vit. 166 satagetis *(sc. sanctimoniales)* . . . dilutam ducere vitam pure, -e praenitideque.

***fructigenus,** -a, -um. *fructuosus, utilis – ertragreich, nützlich:* HARIULF. Arnulf. praef. p. 875,19 tibi *(sc. episcopo)* ceu fido pastori ingenioli mei -um committo vellusculum.

***fructiphagus,** -a, -um. *fructibus vescens – sich von Früchten ernährend:* ALBERT. M. pol. 1,6f p. 44b,10 quaedam *(animalia)* . . . sunt '-a (*p. 1256a,25* καρποφάγα)', id est fructus comedentia et semina.

fructix *v.* frutex.

***fructualis,** -e. *fructuosus, saluber – fruchtbringend, heilsam:* THEOD. TRUD. Bav. 26 quorum *(miserorum)* . . . peccatum ne una extinguit -is eleemosyna.

fructuarius, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *proprie i. q. fructifer, fertilis – fruchttragend, Frucht-:* **α** *in univ. (per enallagen):* WALAHFR. Gall. 1,5 terra pinguis et -is proventibus apta. **β** *abundans – ergiebig, (ertrag)reich:* VITA Serv. 10 p. 34,16 locus . . . habens . . . terram undique -is refertam copiis. **b** *translate i. q. ad usum fructum pertinens – zum Nießbrauch gehörig, Nießbrauchs-:* TRAD. Frising. 400a p. 342,7 (a. 818) ut -o nomine . . . de omnes res meas in mea reservo *(sc. episcopus)* potestatem usu fruendi. DIPL. Ludow. Germ. 34 ut res et possessiones . . . usu atque -o ordine excolere liceat. *in iunctura* usus -us: TRAD. Patav. 52 (a. 800/04) post obitum nostrum stet *(sc. traditio)* firmatum et ordinatum . . . ad usum -um. **2** *subst.:* **a** *masc. i. qui (usu)fructum habet – Nutznießer:* CHART. Friburg. 254 p. 227,35 (a. 1272) quod omnia bona . . . a quodam alio colono, usuario, -o seu usufructuario teneantur. **b** *fem. i. q. vectigal ex fructibus – Abgabe aus Feldfrüchten:* CHART. Rhen. med. I 252 p. 308,41 (a. 979) ut . . . de quocunque proventu sive -a sive conventico sive bannico aliquod debitum persolvendum accideret. *cf.* usufructuarius. **c** *neutr. i. q. locus consitus arboribus frugiferis, pomarium – Obstgarten, -wiese:* CHART. Austr. sup. I 453 p. 656,12 (a. 1225) possessiones . . . cum omnibus -is, cultis, incultis, quesitis et inquirendis . . . conferre.

adv. ***fructuarie.** *usufructuarie – zum Nießbrauch:* CHART. civ. Erf. 100 p. 55,5 (a. 1228) mansos . . . recepit *Reimboto* . . . in culturam ecclesie -e ac libere cessuros.

***fructuatio,** -onis *f. fertilitas, fructificatio – Fruchtbarkeit, das Fruchtbringen:* HILDEG. scivias 2,1 l. 150 in terra apparet viriditas, -o *eqs.*

fructuo, -are. *fecundare, colere – fruchtbar machen, bebauen:* CHART. Rhen. med. I 404 p. 461,20 (a. 1101) ecclesia . . . agros . . . cum omni prosperitatis securitate et rei utilitate -et et infructuet. *cf.* usufructuo.

fructuositas, -atis *f. c. gen. explicativo: l.69.71. fertilitas – Fruchtbarkeit, Ergiebigkeit:* **1** *proprie:* HILDEG. scivias 2, 3 l. 473 quae *(arida terra)* se non flectit ad ullum usum -is. epist. 61R,1 homo, qui agrum illum, qui plenitudinem -is habet, non fodit nec fructiferum facit, delinquit. *in imag.:* HILDEG. scivias 2,6 l. 458 quod ipsi *(filii Adae)* -em iustitiae meae *(sc. Dei)* hoc modo in oblivione habebant, ut *eqs.* 3,4 l. 594 quod homo habet circuitionem intellectus utilitatis, scilicet -is, atque imbecillitatis, inutilitatis. euang. 31,12 'et lupus', scilicet periculum animarum, 'rapit' -em virtutum *(cf. Vulg. Ioh. 10,12).* **2** *meton. i. q. fructus – Frucht:* HILDEG. scivias 3,7 l. 366 verbum suum . . . rediit ad Patrem in carnis -e. **3** *translate i. q. utilitas – Nützlichkeit, Tüchtigkeit:* BERTH. RATISB. serm. 1 p. 12,33 sol maior est omnibus sideribus . . . claritate, dignitate et -e.

fructuosus, -a, -um. *usu subst.: l. 22.* **1** *proprie i. qui fructum fert, fertilis – Ertrag bringend, fruchtbar:* **a** *in univ.:* LAUDES Mediol. 6 (ed. G. B. Pighi. 1960. p. 145; s. VIII.1) locus ita -us constat in planitie. REGISTER. abb. Werd. 3,24 silva -a . . . custodiatur, ne incidatur. HILDEG. scivias 3,7 l. 139 fenum . . . a -o frumenti grano separatum. 3,8 l. 824 filius virginis exiens de virginali pudore sicut pomum de -a floriditate. CHART. Livon. A add. 409a si piscina . . . post in agros -os fuerit redacta. *al.* **b** *quaestuosus – einträglich:* CHART. Argent. I 94 p. 76,12 (dipl. a. 1144) nisi . . . possessio . . . sub -ioris summa pensionis locari valeat. **2** *translate i. q. utilis, commodum ferens, efficax – nützlich, förderlich, Vorteil bringend, wirksam (expressius i. q. salutaris – heilbringend: l.25. al.):* **a** *de hominibus:* INNOC. III. registr. 1,120 p. 184,14 qui *(subdiaconus)* . . . tibi *(sc. archiepiscopo)* . . . esse poterit -us. CHART. Turic. 880 (chart. papae) quod . . . velit ecclesie generalis et imperii negocio existere -us *Walterus. al. v. et p.511,48.* **b** *de rebus:* TRAD. Ratisb. 33 (a. 847/63) -a . . . et . . . utilis consuetudo . . . apud homines inoleverat. CHART. SIL. D I 15 (epist. papae) ut . . . Deo grata et hominibus -a . . . operetur *diaconus.* DIPL. Heinr. IV. 457 (spur.) -um nostrae saluti non dubitamus, si *eqs.* CHART. Basil. C I 188 (epist. papae) nos *(sc. papa)* credentes animabus vestris *(sc. civium)* -um existere, si manum illis *(sc. conventui)* porrexeritis caritatis *eqs. al.*

adv. **fructuose.** **1** *proprie i. q. fertiliter, ubertim – fruchtbar, reichlich:* HILDEG. phys. 2,14 nec alios fructus -e gignit *terra. in imag.:* RIMB. Anscar. 24 p. 52,38 gratia Dei in eodem loco -ius crescere coepit. BEBO ad Heinr. II. 1 p. 494,22 tua iam -issime pollet novella plantatio *(i. ecclesia Bambergensis).* BRUNO MAGD. bell. 1 p. 14,14 vepres . . . libidinum . . . eo -ius in eo *(rege)* germinabant, quo *eqs.* **2** *translate i. q. utiliter, efficaciter – nützlich, mit Erfolg:* RUOTG. Brun. 32 qui nescit bonum amare, quod habet, . . . habebit illud, dum aberit, -ius in memoria, quod sibi inutiliter habuit in praesentia. DIPL. Frid. I. 555 p. 18,16 ut eos, qui ad honorem . . . imperii diu, fideliter et -e laboraverint, condignis beneficiis . . . honoremus. CHART. civ. Spir. 84 (dipl.) cum . . . cives Spirenses nobis et imperio servierint -e. CONST. imp. III 178 negociis -e et congrue dispositis. *al.*

fructus, -us *m. script.:* frac-: *l.49.* frut(us): *l.52. form.: gen. pl.* -um: *p.511,8. ?decl. I.: l.70. decl. II.: l.49.p.511,3. 40. abl. pl.* -iis: *p.511,4. neutr.* (-um, -i): *l.71. usu sing. sensu collectivo: l.62.64. al.*

quod procreatum est, proventus, – Frucht, Ertrag: **I** *proprie:* **A** *strictius:* **1** *frux, pomum – Feld-, Baumfrucht:* **a** *in univ.:* HUGEB. Willib. 4 p. 101,1 qui *(homines)* pergebant olivorum collegere -os. DYASC. p. 95b fractus, quos Greci olipicos appellant *eqs.* BERTH. chron. B a. 1077 p. 290,21 terra -um suum non dederat. CHART. Laus. 754 capitulum teneret vineam cum frutibus. ALBERT. M. veget. 2,128 situs . . . florum . . . est ante -um. REGISTR. Prum. 47 p. 213,1 cum -um collegerit *Rotardus*, dabitur illi panes II. *persaepe. in imag., per compar., alleg.:* HUGEB. Wynneb. 5 p. 110,22 ut . . . de -bus meteret et centuplum acciperet vitae premium. HROTSV. Cal. 9,29 Fortunatus diabolicae amaritudinis felle plenissimus comparatur malae arbori amaros -us facienti. EKKEH. IV. bened. I 32,13 levat gratus (gloss.: Iesus) matrem super ethera natus; . . . terra (gloss.: virgo Maria), suus -us (gloss.: filius), videt illic, quam benedictus. *saepe.* **b** *spectat ad segetem:* LEX Sal. Pipp. 10,6 si quis pecora de damno (-u *rec. E*) suo incluserit, aestimationem damni domino reddat. **c** *spectat ad germen:* CARM. Bur. 140,3,1 vernant omnia -u redivivo. **2** *partus, proles, propago – Leibesfrucht, Kind, Nachkommenschaft:* THIETM. chron. 4,10 de -u . . . ventris sui decimas Deo obtulit *Theophanu* filias suas. EPIST. Hildesh. 25 ita feci *(sc. dominus)* de servo liberum, quod personam suam et -um ipsius in perenni constitui libertate. *al.* **B** *latius de quibuslibet proventibus:* **1** *in univ.:* DIPL. Merov. I 141 p. 357,8 quicquid de -a aut paecunia . . . abstraxit *Amalbercthus.* 149 p. 376,7 illa -a, hoc est vinus vel annonas aut fenus, quod exinde *(sc. in loco monasterii)*

[Orth-Müller]

missi sui *(sc. Drogonis)* devastaverunt. CHART. Tirol. 520 p. 294,21 concessit *Bertoldus* . . . suo fratri . . . portionem in suo dominio cum universo eius -o habendam. CHART. Austr. sup. II 181 proventus in prediis et -iis. *al. in imag.:* THIETM. chron. 6,48 p. 334,27 cum unusquisque pro qualitate sui seminis . . . recipiat -um futurae messis. EKKEH. IV. bened. I 48,12 pande, levita, virum dantem ⌞-um labiorum⌟ (gloss.: doctrina). **2** *spectat ad tributum:* CHRON. Fred. 3,46 terciam partem -um fisco dissolverint *ecclesiae*. DIPL. Loth. II. 17 p. 412,22 decimas -uum . . . dare. CHART. Rhen. 298 l. 65 detur . . . usui monachorum tertia pars huius anni -uum. *al.* **3** *spectat ad messem:* CONC. Karol. A 50D p. 646,7 denarios tempore -us novi mihi *(sc. feneratori)* redde *(sc. pauper).* **4** *spectat ad alimentum:* ORD. Rom. 18,9 -um, quod eis Deus dederit, manducantur et bibent *fratres*.

II *meton.:* **A** *semen – Same:* RAHEW. flosc. 4,114 -us desecti ventris pelagoque recepti . . . Venerem generabunt. **B** *ager – Acker:* COD. Lauresh. 936 (a. 793) ut singulis annis duos -us arare debeat *servus* et seminare.

III *translate:* **A** *praemium, remuneratio – Lohn, Belohnung, Vergeltung:* LIUTG. Greg. 7 p. 73,24 ut . . . -um . . . afferre valeatis *(sc. praesules)* permansurum in vitam aeternam. THIETM. chron. 3,8 pastor aecclesiae Othelricus . . . excedens a seculo -um laboris devoti Christo remunerante percepit. VITA Meinw. 2 Glismod . . . tricesimum -um *(cf. Vulg. Matth. 13, 23)* pudicicię matronalis adeptura cuiusdam nobilis principis . . . matrimonio copulatur. *saepe.* **B** *emolumentum, utilitas, commodum – Erfolg, Nutzen, Vorteil (c. gen. inhaerentiae: l. 31):* LIUTG. Greg. 6 quid pauper ille . . . fecerit ad -um ecclesiae Dei. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 476,22 audi . . . confabulae -um. EPIST. Hildesh. 107 pro modico utilitatis suę -u magnam concitans *sacerdos* iniuriam contra ecclesiam. CONR. HIRS. dial. 311 quantus . . . -us finalis legentium in hoc opere sit. ALBERT. M. bon. 321 p. 179,19 quare potius huic virtuti *(i. fortitudini)* quam alii attribuatur -us. *saepe.* **C** *reditus, lucrum, usura – Einkunft, Gewinn, Zins (usu publ. et iur.):* CHART. select. Keutgen 42 (a. 965) omnes . . . telonei -us vel usuras . . . sancto . . . Mauricio in Magadaburg offerimus *(sc. Otto rex).* CHART. Bund. 607 p. 103,42 reddere . . . illas predas, que reperirentur factas fore, cum dampnis et -is ipsarum rerum in arbitrio potestatis.

frudo *v.* fraudo. ***fruenter** *v.* fruor.

***frueschli-** *v.* *friscinga. **frufatus** *v.* furfuraceus.

frugalis, -e. *usu subst.: l. 50.* **1** *ad fruges pertinens – die (Feld-)Früchte betreffend, an Früchten:* CHRON. Merseb. praef. p. 164,11 ex -i copia terrae. **2** *probus, utilis – tüchtig, nützlich:* **a** *in univ.:* CONR. MUR. summ. p. 158,11 quilibet de . . . amicis poterit appellari . . . fructuosus, -is, fulgidus. BERNOLD. WAT. chron. 6 quae *(lima sermonis)* mitem de crudeli, de inutili -em . . . exsculpserat. **b** *modestus, parcus – maßvoll, bescheiden:* NECROL. I Sept. 28 p. 27 quam *(reginam)* inter principes constat fuisse -issimam. **3** *inops, tristis – karg, entbehrungsreich:* HUGEB. Willib. 3 p. 92,3 dum ille gelidus -isque hiemps . . . preteriit.

adv. **frugaliter.** **1** *usufructuarie – zum Nießbrauch:* CHART. Col. I 97 p. 588,38 (a. 1184) postquam decesserint *homines*, cuncta prememorata in proprietatem nostre fraternitatis -r et plenarie cedent. **2** *modeste, parce – maßvoll, bescheiden, sparsam:* CONR. EBERB. exord. 1,32 l. 53 cum . . . -r vixerit *abbas (ex Herb. Clar.).*

frugalitas, -atis *f.* *c. gen. explicativo: p. 512,4.* **1** *fructus, copia frugum – Ertrag, Vorrat an (Feld-)Früchten:* **a** *proprie:* AGNELL. lib. pont. 102 in populo famis valida, quia -s omnis parva et rare inveniebatur. **b** *meton.:* **α** *usus – Nutzung:* TRAD. Nicol. Patav. 114 (UB d. Landes ob d. Enns I. 1852. p. 559,30; s. XIII.1) si . . . -i ipsius predii renuntiaverint *confratres.* **β** *ubertas, luxuria – Fülle, (übermäßiger) Genuss:* ALBERT. M. top. 1,2,5 p. 258b,34 utrum . . . eligenda vita, quae secundum virtutem . . . aut quae secundum -em sive fruitionem. **2** *probitas, honestas, bonitas – Anstand, Ehrbarkeit:* **a** *in univ. (meton. de hominibus in allocutione; cf. 'Euer Ehren'):* EPIST. Worm. I 8 p. 25,3 inmensę dilectionis vestrę *(sc. magistri)* -i . . . non dignas referre grates queo *(sc. discipulus).* **b** *modestia, moderatio, abstinentia – das Maßhalten, Bescheidenheit, Enthaltsamkeit:* WILLIB. Bonif. 3 p. 13,7 omni se ieunii -e subiugavit. RIMB. Anscar. 35 p. 66,23 qualis . . . in monasterio . . . in omni -e et devotionis studio effulserit. THANGM. Bernw. 5 p. 759,53 -em . . . in appetendis ciborum deliciis in eo laudare vix ullus sufficit. *de virtute cardinali q. d. ('Mäßigung'; de re v. LThK.* 3*VI. p. 1458sq. s. v. 'Maß', 'Mäßigung'):* ALBERT. M. nat. bon. 98 haec virtus *(i. temperantia)* dicitur proprie -s, quae . . . mediat in delectabili cibi et potus. **3** *inopia – Mangel, Not:* WILLIB. Bonif. 6 p. 33,18 magnam . . . mundi huius penuriam ac -em sustenuit.

frugi *v.* frux.

frugifer, -era, -erum. *script. et form. plur.:* *gen.* -um: *p. 502,66.* *?abl.* -gistris: *l. 19.* **1** *proprie i. q. fruges vel fructus ferens, fertilis – fruchtbringend, fruchtbar, ertragreich:* **a** *in univ.:* STEPH. Wilfr. 19 anni -i victoriaeque . . . subsecutae sunt. FORM. Augiens. C 1 p. 364,36 omissis . . . arboribus -istris adeo vos . . . adloquar *(sc. alumnus)* de ulmo et salice. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,218 qui -ę morientia semina terrę vivificas *(sc. Christus). al. in imag.: p. 502,66.* **b** *frumentarius – das Getreide betreffend, Getreide-:* CHART. Argent. I 63 p. 51,28 (a. 1100) mansos . . ., de quibus XII sunt viniferi, cęteri -i, et prata . . . tradidimus *(sc. canonicus).* ORTL. chron. 1,5 p. 22,16 dedit *comes* villam . . . XII houbas . . . in agris -is ac pratis occupantem. **2** *translate i. q. salutaris – heilbringend, segensreich:* ERMENR. ad Grim. 30 p. 569,9 (vs.) qui *(Christus)* cruce -a mundum . . . redemit.

***frugiferax** (-gef-), -acis. *fructuosus, uber – fruchtbar, ertragreich:* MILO Amand. II 127 bellipotens et -x (fruge- *a. corr. A*) populosaque tellus.

***frugile,** -is *n.* *frux – Feldfrucht, Getreide:* CHART. Burgenl. I 569 (dipl. a. 1270) cum totam vicesimam decimarum in -i . . . fratribus . . . contulerimus *(sc. rex).*

frugum, frugus *v.* frux.

***fruibilis,** -e. (frui) **1** *utilis, salutaris – nützlich, heilsam:* TRAD. Lunaelac. 87 (a. 748/88) sit *(sc. substantia)* -is pro redempcione animę meae. *ibid. al.* **2** *delectabilis, iucundus – angenehm, erfreulich:* ALBERT. M. eth. I 45 p. 45,46 Augustinus dividit bonum in bonum -e et utile. summ. theol. I 1,3,2 p. 12,24 res utiles et -es ad unum genus nullo modo possunt reduci. *ibid. al.* *usu subst.:* ALBERT. M. sent. 1,1,17 p. 39a,43 utile et -e sunt obiecta horum actuum uti et frui. summ. theol. I 1,3,2 p. 12,26 de -i et utili non potest esse una scientia. *ibid. al.*

fruitio, -onis *f.* **1** *usus fructus – Nutznießung:* CONST. imp. II 67 (a. 1219) ne quis . . . principem . . . in eorum *(possessionum)* -e . . . audeat perturbare. ALBERT. M. pol. 2,2c p. 109a, 48 in communibus inaequalibus existentibus laboribus et -bus generantur lites. CHART. Brem. 345 ut sacerdos . . . -em ipsorum *(bonorum)* habeat liberam et quietam. **2** *actus fruendi, delectatio – das Genießen, Genuss, Freude:* **a** *gener.:* ALBERT. M. veget. 4,157 in -e et gustu erit sapor acidus in fructu. **b** *philos. et theol.:* OLIV. epist. 5 p. 299,8 eorum *(corporum post resurrectionem)* . . . delicie . . . spirituales . . . in delectione ac -e Dei consistent. ALBERT. M. bon. 272 p. 157,53 est . . . difficile continere concupiscentiam, ne in -em delectabilis vel coitus dilabatur. euch. 3,4,5 p. 328a,11 sumendus est . . . cibus . . . in deliciis aeternae et beatae -is. *al. v. et p. 511,69.*

***fruitive** *adv.* *pro fruitione – für den Genuss:* ALBERT. M. pol. 5,7nn p. 520b,44 '-e (*p. 1312b,23* ἀπολαυστικῶς)' . . ., id est ad fruitionem delectationis in potestate propria, 'viventes'.

***fruito,** -are. *frui – Nießbrauch haben:* CHART. Sangall. A 804 (a. 957) donamus *(sc. Engilbertus)* . . . proprietatem nostram . . . cum omnibus, quae . . . -are debemus, ad monasterium.

***fruitor,** -oris *m.* *c. ?abl.: l. 72.* *qui fruitur, fructuarius – Nutznießer (in imag. et alleg.):* DHUODA lib. man. 3,3,59 'speciosus valde' *(cf. Vet. Lat. Sirach 43,12)* -rque saeculi *(cf. Vulg. eccles. 2,1),* 'Deo et hominibus' *(cf. Vet. Lat. Sirach 45, 1)* acceptabilis fuit *Ioseph.* 6,2,8 ut . . . possessor atque -r sit *vir beatus* regno, tabernaculo Dei.

[Orth-Müller]

?***fruitura,** -ae *f.* (*ni subest partic. fut. sensu pass. verbi q. e.* frui) *usus fructus – Nutznießung:* TRAD. Frising. 414 p. 355,25 (a. 819) ut Hammingus . . . ad suam . . . -am dominationem teneat.

***fruitschingus** *v.* *friscinga.

1. frumen, -inis *n.* *frumentum, triticum – Getreide, Weizen:* EGBERT. fec. rat. 1,56 debita longa trahens pro -e solvat avenam. REGISTR. abb. Werd. 4,6 p. 141,28 villicus det . . . II horrea -is.

2. frumen *v.* flumen.

frumentaceus, -a, -um. *ex tritico factus – aus Weizen hergestellt, Weizen-:* THADD. FLORENT. cons. 122,78 cibi et potus, sicut panis -us et vinum dulce.

frumentalis, -e. *ad frumentum pertinens, triticeus – zum Getreide, Weizen gehörig, Getreide-, Weizen-:* RECEPT. Sangall. I 91 herba -is, quae nascit supra petra. CHART. episc. Wirz. I 151 VII iugera agrorum -ium.

frumentarius, -a, -um. **1** *adi. i. q. ad frumentum pertinens, triticeus – das Getreide betreffend, Getreide-, Weizen-:* ROB. TOR. chron. a. 1125 vendebatur onus equi -um sex solidis. CHART. Friburg. 173 p. 146,5 cum possessionibus nostris . . ., agris . . . -is et viniferis pratis. CHART. Anhalt. II 395 de -a avena, quod vulgariter dicitur vogetkorn. **2** *subst. masc. i. q. custos granarii, annonarius – Kastner, Speicherarbeiter, Aufseher über den Getreidespeicher:* DIPL. Conr. II. 216 p. 296,7 de uxoratis . . . sint cellerarii, -i, thelonearii. TRAD. Bur. 90 (ArchZ. N. F. 20. 1914. p. 39,14) testes sunt ministeriales ęclesię . . ., Hericus -us de Hohstat. TRAD. Teg. 344c Rihherus -us in Gemunden.

frumentatio, -onis *f.* *copia frumenti – Getreidevorrat:* SABA MALASP. chron. 19,18 res grosse, supellectilia multa, -es (firmentationes *var. l.*) . . . relinquuntur.

frumenticius (-tius), -a, -um. *ad frumentum pertinens, triticeus – zum Getreide gehörig, Getreide-, Weizen-:* HUGO RIPELIN compend. 6,12 p. 210b,17 materia necessaria eucharistiae est panis -us.

frumentifer, -era, -erum. *qui frumentum profert, frugifer – Getreide tragend, Getreide-:* CHART. Argent. I 242 (a. 1235) triginta duos -os et quatuor pratorum agros . . . vendidit *miles*. 379 septem agros -os . . . comparavimus *(sc. curatores)*.

***frumentinus,** -a, -um. **1** *ex tritico factus – aus Weizen hergestellt, Weizen-:* TRAD. Brixin. 397 (c. 1085/97) quotannis . . . sexaginta -os et sigalinos panes . . . persolvat *villicus*. ALBERT. M. sacram. 77 p. 54,81 panis siligineus magis confortat quam panis -us. *al.* **2** *e granis tritici productus – aus Weizenkeimen gewonnen:* GLOSS. Roger. I B 2,13 p. 619,28 valet . . . istud oleum -um (ad) morpheam.

frumentor, -ari. *frumentum apportare – Getreide beschaffen:* HELM. chron. 88 p. 172,10 qui *(sc. quidam de castris)* exierunt ad -andum. 93 p. 183,10 Holzatorum quidam . . . egressi sunt ad -andum.

frumentum, -i *n. vel semel (l.55)* **frumentus,** -i *m.* *script.:* form-: *l.55.* furm-: *l.59.* from-: *l.55.* -metum: *l.62.*

fruges – Getreide: **1** *proprie:* **a** *in univ.:* FORM. Senon. II add. 1,6 si Dominus imbolat for-um. 2,3 quod noster fro-us vobis non fuit acceptus. CHART. Naumb. I 257 p. 241,5 ex eadem decima XLa scobrones utriusque -i, tritici vel siliginis et avene, . . . contradidi *(sc. episcopus)*. ANNAL. Parm. a. 1085 (MGScript. XVIII p. 662,23) sestarium fur-i vendebatur tribus solidis. HERBORD. Ott. 2,1 p. 61,4 omnigenum . . . -orum . . . fertilissima est *terra*. CHART. Carniol. II 372 ut . . . quatuor modios de -eto annis singulis habeant *fratres*. *persaepe.* *de annona, victualibus:* THIETM. chron. 6,51 edificia cum -o caeterisque utilitatibus lesit *rex*. **b** *c. colore quodam:* **α** *triticum – Weizen (cf. Meyer-Lübke, REW3 nr. 3540):* CONC. Karol. A 19g,4 de avena modius II pro denario, ordeo den(ario) I, sigalo den(ariis) II, -o modius denar(iis) III. EKKEH. IV. pict. Mog. 59 quęstio, cur reliquę -um (gloss.: triticum vel spelta) non sit ut erbę. CHART. Rhen. med. III 878 p. 657,2 sex octavas -i, quod teutonice weize dicitur, solvere debuerat *pistor*. ALBERT. M. veget. 2,26 siligo mutatur in -um in quibusdam terris. *al.* **β** *secale, siligo – Roggen:* REGISTR. Austr. I 242 p. 61b,4 que *(curia villicalis)* solvit III et ½ mod(ios) tritici et III et ½ mod(ios) -i (*cf.* p. 61a,14 siliginis) et IV mod(ios) avene. *ibid. al.* **2** *in imag. et alleg.:* HRABAN. univ. 19,2 p. 505C -um . . . ipsum redemtorem nostrum significat. VOLQUIN. serm. 328 (StudMediev. III/3. 1962. p. 332) quibus *(malis)* . . . compremitur -um, id est religio christiana. *al.* **3** *meton.:* **a** *fructus, messis – Frucht, Ertrag, Ernte:* EKKEH. IV. bened. I 13,19 verbi -a (gloss.: doctrinę fructus) sua *(sc. sancti Gregorii)* multiplicant documenta. **b** *granum – Korn:* PS. HIPPOCR. progn. B 15 quando fuerit post aurem sinistram dura pustula alba similis -o. *Orth-Müller*

***frundarium** *v.* *frondarium. **frundus** *v.* 1. frons.

[fruneo *v.* trunco: BONIF. (?) paen. p. 432,1.**]**

fruniscor, -itus sum, -i *vel* ***frunisco,** -ere. *script.* -ic(or): *l. 18.* **1** *uti, frui – sich bedienen, benutzen:* ALDH. virg. I 27 p. 264,3 consuetudo peritorum esse fertur contionatorum . . ., ut sic in diversae contionis cuneo et dispari sexu ceu propria ita interdum aliena -antur (-icantur *var. l.*) persona. **2** *valere, ratum esse – Geltung haben, gültig sein:* CHART. Sangall. A 9 (a. 744) cartola donacionis Audemari apatis -at con gracia Dei.

***frunitor** (frumi-), -oris *m.* (*frunire) *coriarius – Lohgerber (de re v. T. Erb, Philologus 130. 1986. p. 274):* HUGO TRIMB. registr. 151 cerdones squalidi sive -es (frum- *var. l.*).

***frunitus,** -a, -um. (infrunitus) *sapiens – weise, klug:* ALDH. epist. 7 (10) miror, quod me tantillum homunculum . . . vestrae *(sc. abbatis)* -ae fraternitatis industria interpellat Saxonicae prolis prosapia genitum *eqs. (cf. notam ed.)*.

fruns *v.* 1. frons.

fruor, fructus *vel* fruitus sum, -i *vel rarius* **fruo,** -ere. *struct. notabiliores:* *c. gen.: l.64.* *c. dat.: l.41.* *c. acc.: persaepe, e. g. l.36.38.44.* *seq.* ad: *p.515,21.* *coniunctim scribitur* usufrui: *p.515,15.*

I *delectari, oblectari, iuvari – sich laben, erfreuen (an), in den Genuss kommen (von), genießen, Nutzen haben (von):* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* **a** *de hominibus:* IONAS BOB. Columb. 2,5 p. 283,4 non diu genetrix optatum -itur donum *(i. praesentiam filii)*. VITA Audoini 8 (MGMer. V p. 558,24) sanctorum . . . -ens c o n l o q u i u m (con[l]loquio, con[l]loquiis *var. l.*) servus Iesu exultabat in Domino (WILLIB. Bonif. 7 p. 36,22 conloquio. *al.*). DIPL. Zwent. 6 p. 28,25 qui regię potestati -imur (*item* 7 p. 30,5). VITA Heinr. IV. 11 p. 38,16 pace -i. MIRAC. Mod. 13 p. 314b,50 per dies languore decrescente integra -itus est sospitate. *persaepe.* *de mortuis:* ARBEO Emm. 31 p. 73,16 dum . . . penetraret caelum, ut perennem -ret gaudium. RHYTHM. 149,428 corpus -itur somnum. UFFING. Ida 1,7 spiritum . . . Christo transmisit beata perennitate cum coelicis agminibus in aethere -turum. *saepius.* **b** *de rebus:* CARM. var. III A 6,7,21 p. 624 quę tellus colitur, fructu perculta -etur. **2** *(familiariter) uti, conversari – (vertrauten) Umgang haben, bei (jemandem) sein (subi. mortui: l.52.55. al.):* AGIUS vita Hath. 13 p. 171,8 quanto tempore ea -i et eam videre permitteremur. epic. Hath. 362 translata . . . nunc -itur Domino. RUOTG. Brun. 20 p. 20,27 te . . . sospite si iucunde et ex integro -itus fuero *(sc. Otto imperator)*. EPITAPH. var. II 41,10 raptus ab hoc nevo iam -itur *archiepiscopus Bruno* Domino. LAMB. HERSF. annal. a. 1072 p. 134,9 Adalbertus Premensis archiepiscopus . . . solus nunc rege -batur. *al.* **3** *(libenter, cum gaudio) adesse, interesse (in) – (gerne, mit Freude) dabei sein (bei), teilnehmen (an):* EPIST. Alcuin. 152 p. 247,36 necesse est, ut usque ad nos *(sc. Angilbertum abbatem)* vestra *(sc. Arnonis episcopi)* sanctitas declinetur, ut et orationem -atis (faciatis *ci. Jaffé*) in Domino in ecclesia sancti Richarii. HRABAN. hom. II 3 p. 140C abiicere debemus . . . omne fermentum peccati, ut -i tantae paschae solemnitatis mereamur. TRANSL. Conr. Const. 3 p. 444,41b nocens et innocens divino officio fervide -batur. **4** *florere – in hohem Maße haben:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,16 simplicitate columbe sic -batur, ut *eqs. (spectat ad Vulg. Matth. 10,16)*. **5** *remissius i. q. habere, experiri – haben, erfahren:* WALAHFR. Wett. 433 propriis -itur *abbas* sine munere poenis. ADALB. Magd. chron. a. 964 p. 174,32 imperator infeliciori, quam speraverat, omine -itur. DIPL. Loth. III. 121h noveritis nostram magestatem . . . eius

[Weber]

(sc. Petri diaconi) minime -i absentia velle. *al. v. et vol. I. p. 650,70.* **B** *philos. et theol.:* ALBERT. M. resurr. 163 p. 345, 70sq. de -i et uti; deinde quaeritur de -i et per oppositum debet quaeri de uti *eqs. ibid. persaepe.* **C** *t. t. iur. ('Nutznießung, Nießbrauch haben [von], Nutzen ziehen [aus]'):* **1** *in univ.:* CHART. Fuld. B 86[a] p. 159,29 (a. 779) hanc rem incontradictam tenere, -ere, possidere. TRAD. Corb. 198 ut ipse *(comes)* ac mater uxorque his rebus in vita sua -rentur. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 886 discordia inter Perangarium cognatum regis, qui Foro Iuliense -itur, et Liutwardum episcopum oritur. TRAD. Patav. 633 p. 235,7 molendinum ... Diethmarus ... tempore vitę suę -iturus ... possideat. *persaepe. locut.* usu (usibus) -i (usufrui): TRAD. Frising. 400[a] p. 342,8 (a. 818) ut ... de omnes res meas in mea reservo potestatem usu -endi nam non alienandi ipsis rebus. 522 p. 447,27 potestate usufruendi. CHART. Heinr. Leon. 65 predium quoddam ... fratribus ... perpetuis usibus -endum ... vendiderunt *ministeriales. al. cf.* usufruor. **2** *absol.:* CHART. Fuld. B 85 (a. 775) ut ... perenniter -endi in omnibus habeatis potestatem. TRAD. Frising. 427 p. 367,2 ut ille *(abbas)* ... et soror eius ... ad eorum usus et potestatem -rent. *al.*

II *uti, adhibere – gebrauchen, benutzen, anwenden:* **A** *gener.:* CARM. libr. I 5,29 tu *(sc. lector)*, qui -eris, valeas sine fine, libello. HROTSV. gest. 355 simplicis et tenuis -itur *rex* velamine vestis. TRACT. de chirurg. 340 si qui vulnus putrefactum purificare desiderat, hoc -atur medicamine: *eqs.* CHART. Lub. I 179 lignis infructibilibus tam ad siccanda retia sua quam ad edificandas casas ... competentibus ... -i debent *piscatores.* CHART. Altenburg. 218 p. 164,28 quia sigillum poprium nobis non est, sigillo domini Timonis ... -imur *(sc. Fridericus de Pollec). al.* **B** *publ. et iur.:* TRAD. Ratisb. 17 p. 21,34 (a. 820/1) libero -ar arbitrio. DIPL. Conr. I. 16 ut ... iustitia ab eis *(antecessoribus)* concessa -antur *monasteria.* DIPL. Heinr. III. 308 p. 419,33 ut in eligendis abbatissis inter se propria electione ... -antur *sorores.* TRAD. Ratisb. 680 ut ... tali lege utantur *mancipia*, qua omnes, qui in Nortcowi sunt, -untur. *al.*

III *fungi – ausüben:* RIMB. Anscar. 24 p. 52,7 ut ... praedicationis officio in regno eius *(regis)* -i valeret.

IV *fort. confunditur c.:* **A** fovere *i. q. pascere – hegen, pflegen:* COD. Karol. 99 p. 650,26 quanta mihi *(sc. papae)* inrepti pastoralis officii *(fort. add.* cura) debet insistere curandas -endasque *(an leg.* fovendasque?*)* rationales oves. **B** fieri *i. q. crescere – entstehen:* ANTIDOT. Glasg. p. 156,25 unguentum ... ad omnes dolores, qui ex reumatico humore -it (*ni leg.* fiunt).

adv. ***fruenter.** *large, opulenter – reichlich, üppig:* DHUODA lib. man. 9,5,2 frumentum vinumque et oleum -r cum cunctis tibi *(sc. filio Wilhelmo)* redundent.

[**frursus** *v.* prorsus: MAGING. epist. 3 p. 274,21.]

***fruschinga, -us** *sim. v.* *friscinga.

frustatim (-tra-) *adv.* **1** *in frusta divisim, minutatim – in Stück(ch)e(n) geteilt:* SISEB. Desid. 8 -ratim cadaver trucidatum passim cruentumque relinquitur. BRUNO QUERF. fratr. 10 p. 51,5 pedes et crura -m, ut canes solent, totum corpus *(sc. monachi)* dilaniaverunt *(sc. populus Armeniensis).* VISIO Godesc. A 58 que *(pelliculae)* non -m fracte, sed integre manentes paulatim sunt solute. ACTA imp. Winkelm. I 836 p. 645,3 extra domum eiectus inventus est *(sc. filius viduae mulieris)* ... inhumane -m incisus. *saepe.* **2** *membratim – von Glied zu Glied:* MAURUS urin. II p. 48,25 abluatur *caput arietis* ... et -m incidatur, ita ut partes non separentur. *in imag.:* LIBRI Karol. III praef. p. 329,3 ut sequentes *(sc. libri)* eius *(sc. synodi)* artus -ratim (-m *var. l.*) dirimant. **3** *partite, partialiter – in Abschnitte eingeteilt, abschnittsweise:* DHUODA lib. man. 5, 1,74 velut custodia, quae quasi in nocte -m (-ratim *var. l.*) abentur, ita erunt anni eorum *(hominum; cf. Vulg. psalm. 89,4).*

frustatorius *v.* frustratorius.

***frusticulum,** -i *n.* (frustum) *frustum parvum – kleines Stück, Stückchen:* **1** *gener.:* ALBERT. M. caus. element. 1,1,5 p. 57,36 'commiscetur' ei *(decocto semini viri)* 'sanguis' menstruus et coagulatur, ita quod 'fit' ad modum '-i' carnis. veget. 6,57 pomum ... eius *(cypressi)* ligneum est et ex fusticulis (-is, fusciculis *var. l.*) ligneis compositum. ANNAL. Crac. a. 1079 (MGScript. XIX p. 588,16) Deus ... claritate singulas minucias -orum corporis sui martiris ... superni luminis radiis irradiat. **2** *anat. i. q. lobulus – Läppchen:* MAURUS anat. I 83 videtur cistis in uno -o epatis (*cf.* 95 in minimo epatis frustulo). *cf.* fusticulus.

frustillum (-tel-), -i *n. form.* -us: *l.9. frustum parvum – kleines Stück, Stückchen:* ANTIDOT. Glasg. p. 119,32 de nuce -us. THEOD. PALID. annal. a. 1051 p. 69,44 si Deus celi verax et iustus est, hoc panis -um concedat, ne mihi guttur transeat. ANNAL. Prag. III a. 1282 p. 204,31 quae *(mulier pauper)* non habebat de substantia sua nisi quinque -ella panis in sacculo.

frustilum *v.* frustulum.

1. frusto, -atum, -are. *confunditur c.* frustro: *l.17. confringere, concidere – in Stücke (zer)schlagen:* **1** *in univ.:* RHYTHM. 97,5 vela templi dividuntur et -antur *(ci. Winterfeld,* frustrantur *cod.)* lapides. CARM. de Cass. 28 idola -rari, vexilla crucis venerari. EKKEH. IV. cas. 13 p. 38,32 quae *(vascula)* illi *(viri animosi)* in manus sumentes ... uterque suum decidere sinens -ta ridebant. **2** *delere – zerstören: v. p. 286,45.*

2. frusto *v.* 1. frustro. **3. frusto** *v.* fusto.

frustra *adv. metr.* -ă: NOTKER. BALB. Gall. 1[b],1. **1** *deceptorio modo, fraudulenter – auf täuschende Weise, betrügerisch:* HROTSV. Gong. 567 cur loqueris *(sc. quidam devotus)* -a simulans miracula tanta sedulo Gongolfi pro meritis fieri? **2** *decepto modo, illuso modo – auf getäuschte Weise, betrogen (usu abund.):* ARBEO Emm. 38 ut commorare minime debeas *(sc. famulus)*, sed fugire magis adoptas et ego ex tuoquae pretio fraudatus -a (vacuus *var l.*) remaneam. **3** *in cassum, nequiquam, inutiliter – vergeblich, vergebens, erfolglos:* HRABAN. epist. 42 p. 481,30 si quis ... bonis operibus certet, ut ad vitam aeternam ... veniat, -a et incassum laboret, si *eqs.* WALAHFR. imag. Tetr. 192 non -a nomine Iudith, at Iudith virtute refert et relligione. BERTH. chron. B a. 1077 p. 292, 7 id -a voluerat *Ruodolfus rex*, quod nequaquam ad effectum perducere poterat. ALBERT. M. Iob 2,3 p. 43,7 cum quis vadit ad forum, ut accipiat pecuniam, si non accipit pecuniam, quam intendit, -a ambulavit. *persaepe.* **4** *sine causa, sine consilio – grundlos, ohne Zweck:* WANDALB. Goar. 2,11 p. 57,15 non -a sibi *(sc. imperatori)* haec *(sc. errationem)* accidisse, sed beatum Goarem poenas ... repetisse. HROTSV. Abr. 4,3 qui *(leno)* tenello amore illam *(Mariam)* colit, nec -a, nam omni die non modica illi pecunia ab eius amatoribus adducitur. *al.*

frustramen, -inis *n. frustratio, destitutio – Vereitelung, das Zunichtemachen:* CARM. var. Walther 1,81,4 tua dies, flos diei, nox et noctis somnia fraus est et -n spei, tu *(sc. aestas)* pervertis omnia.

frustratim *v.* frustatim.

frustratio (-tactio, -to), -onis *f. frustramen, destitutio – Vereitelung, das Zunichtemachen:* **1** *gener.:* ANNAL. Prag. III a. 1281 p. 203,41 nobilium caterva Bohemorum, licet -e suae spei nimium turbata fuisset *eqs.* **2** *iur. (c. notione procrastinationis):* CONST. Melf. 1,96 ut omnis omnino -is (-tactionis, -tonis *var. l.*) occasio a iudiciis excludatur. 2,21 evidens ... accusati videtur esse nequitia et -o manifesta. ACTA imp. Böhmer 258 (dipl. Otton. IV.) sine aliqua -e faciatis *(sc. rectores et consules Mediolanenses)* observari, ita ut *eqs.*

frustratorius, -a, -um. *script.* -ta-: *l.70. p. 517,2. al.* **1** *inanis, vanus – eitel, vergeblich:* **a** *in univ.:* THIETM. chron. 6,29 Baldwinus ... -a s p e nititur (EPIST. Wibald. 258. *al.*). ABSAL. serm. 17 p. 105[D] poenitentia alia simulatoria, alia -a, alia fructuosa invenitur. p. 106[B] -a est illorum poenitentia, qui ... non deflent peccata sua. HELM. chron. 93 p. 182,19 -i sunt huiuscemodi *(sc. periculosi)* congressus atque ruinosi. **b** *irritus – ungültig:* CHART. Traiect. 1172 p. 505,19 (a. 1248) ne hoc arbitrium nostrum -um sive illusorium videretur. COD. Lauresh. 3833 qui contractus ne ... -us censeatur ..., presentem cartulam conscribi ... statuimus. **c** *inutilis, surdus – nutzlos, taub:* ORD. celebr. conc. 16,397 evangelicam vocem non -a (-ta- *var. l.*) aure capiens *populus.* **2** *dilatorius, moratorius – aufschiebend, hinhaltend, verzögernd (fere usu iur.; abund.: l.72.p.517,2):* EPIST. Wibald. 77 (epist. papae) -a d i l a t i o n e

[Weber]

remota (TAGENO descr. [MGScript. XVII p. 514,38] causa -tatoriae dilationis. *al.*). GISLEB. MONT. chron. 80 p. 119,11 Iacobus multas querens occasiones -as vanaque subterfugia castrum ... ei *(comiti)* reddere ... negavit. CHART. Rhen. med. III 124 (epist. papae) licet canonici ... se super hoc per -e appellationis obiectum opponere niterentur. *al.*

adv. **frustratorie** (-ae). **1** *nequiquam – vergeblich:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,11,45 licet -ae coneris, non tamen effectum consequeris efficiendi. AMULO epist. 2 p. 371,38 sacratissima aeclesię sacramenta ... -ae omnibus, qui post perceptionem eorum pereant, dari confirmas *(sc. Godescalcus)*. CHRON. Reinh. a. 1198 p. 559,30 hi, qui ... vitam periculis obiecerant, -e in cismarinis partibus desudantes ... nichil aliud quam paucitatem suam deflere poterant. **2** *dilatorio consilio – aufschiebend, verzögernd (fere usu iur.):* HONOR. III. registr. 6 appellatione, quam quidam fautores ... Iohannis -e interiecerant, frivola reputata. CHART. Stir. IV 115 cum certum sit -e appellantem ad examen illius debere remitti iudicis, a quo temere appellavit. *al.* **3** *fallaciter, false – auf täuschende Weise, falsch, fälschlich:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,1,37 non ... nudae harundinis mucrone nec -ae, sed veraciter scriptum legitur: '*eqs.*' *(Vulg. Ioh. 1,14)*. 3,5,59 de corpore unici ... nostri consolatoris gutta sanguinis ... non -ae (-e *var. l.*) ab evangelista refertur in terram usque distillasse.

1. frustro, -avi, -atum, -are *vel* **frustror,** -atus sum. *script.* fu-: THIETM. chron. 2,23 p. 66,30 *(var. l.)*. *confunditur c.* frustare: *l.41.42.46.51.53.57. al.* *struct. c. praep.:* a(b): *l.48. 57.* in *c. abl.: l.50.*

1 *trans.:* **a** *ad irritum, vanum redigere, irritum facere – vereiteln, zunichtemachen:* **α** *gener.:* PAUL. DIAC. carm. 4, 1,30 Christe, ... ne patiare umquam -ari cordis anheli vota precesque pias. POETA SAXO 2,386 spes -ta (THIETM. chron. 5,38 spe ... -ta. *al.*) WALTHARIUS 920 vir celer obiecit peltam -vit et ictum. ALBERT. M. animal. 5,10 in aliis *(avibus)*, in quibus non talis est symmetria, saepe -atur saltus et ascensio. *persaepe.* **β** *iur. i. q. rescindere – für ungültig erklären:* FORM. Augiens. C 7 ne ... electio domni imperatoris -etur. DIPL. Otton. III. 303 p. 729,37 ut ea, quae male ... acta sunt, ... nemo retineat ..., sed propria nostra auctoritate -entur. CHART. Rhen. med. III 213 quidam tractatus fuerunt habiti, ex certis autem causis ... recisi et -tati et processum finaliter non habuerunt. CONST. Melf. 2,19 causa differendi vel -andi (-tandi *var. l.*) iudicii. *al.* **γ** *rhet. i. q. refutare – widerlegen:* AMARC. serm. 1,191 argumentum ... -ta puerpera virgo est: *eqs.* **b** *impedire, reicere, respuere – hindern (an), aufhalten, zurückweisen:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 88,23 -tabitur, qui ei *(sc. David)* bellum inferre temptaverunt. ANNAL. Altah. a. 1037 p. 21,3 malitiae suae diffamatus a pessimo incoepto ... est -tus *archiepiscopus Mediolanensis*. OTTO FRISING. gest. 2,53 p. 160,1 in utroque *(sc. consilio)* -ti sunt *nuntii*. CHART. Heinr. Leon. 47 p. 67,8 multis placitis inaniter habitis -tabatur *abbas*. HEINR. TEG. Quir. II 20 excessus proprios confessa semel ... aditum expetit *femina quaedam*, sed repellitur; secundo confessa identidem -tatur. *al.* **c** *(de)fraudare, privare – betrügen (um), berauben:* EINH. Karol. 5 p. 7,12 licet eum frater promisso -asset auxilio *eqs.* DIPL. Karoli III. 133 monasterium ... propriis privilegiis -tum. CHRON. Salern. 72 p. 71,28 ne ... a propria -tarentur *Amalfitani* patrona. RUP. MEDIOL. Adalb. 20 que *(filia comitis)* ... est unius oculi usu -ta. GEBEH. AUGUST. Udalr. 5 p. 259,33 ensis capulatus regem significat ..., -tus vero capulo illum denotat, qui *eqs. saepe.* **d** *(frustrationibus) differre, tardare – hinhalten, aufschieben, verzögern:* **α** *obi. homines:* VITA Adalb. Prag. A 15 p. 141,1 -atur (id est non adquievit Deus *Ls in marg.*; -vit B 15 p. 58,17) eum Deus volens dilecti hominis desideria aliquantulum dilatare. BERTH. chron. B a. 1077 p. 287,16 diu -ti ac delusi, vacui et ferme nuduli ad ... cenobium divertebant *abbas et monachus*. OTTO FRISING. chron. 3,2 p. 138,15 qui *(legatus Romanorum)* ... -tus (-atur, -tatus *var. l.*) baculo ... terram in circuitu eius *(Antiochi)* girabat. **β** *obi. res:* VITA Adalb. Prag. A 26 p. 154,1 noluit -ari (-are [-ari *var. l.*] B 26 p. 64,2) adventum suum. **2** *medial.:* **a** *gener. i. q. irrito labore se fatigare – sich vergeblich abmühen:* ECBASIS capt. 320 -atur multum, piceat qui vas adaquatum *(cf. notam ed.)*. **b** *alch. i. q. decoqui, evanescere – sich verflüchtigen, verdampfen:* PS. AVIC. anim. 5,7 p. 129 dicam tibi de auro, quod statim -atur, quomodo mollificatur.

2. frustro *v.* 1. frusto. **3. frustro** *v.* fusto.

frustrum *v.* frustum.

***frustruosus,** -a, -um. (frustra) *frustratorius, inanis – nichtig, vergeblich:* IOH. SCOT. carm. 5,3,6 ΦΡΟΣΚΕΙΟΣ (gloss.: frustra vel -us; *item* CARM. Scot. I 12,1^{b},9 gloss.). *Weber*

***frustula,** -ae *f.* (frustulum) *frustum parvum, offa parva – kleines Stück, kleiner Bissen (fort. huc spectat l.33):* PETR. MUSAND. summ. p. 255,15 inscide *(sc. panem recentem et bene coctum)* in tres offellas, id est -as subtiles.

frustulum, -i *n.* *script.:* hu-: *l. 28.* fruct-: *l. 33.* -trul(um): *l.25.* -til(um): *l.40.* *form. ?fem.: l.33.* *confunditur c.* pustula: *l.34.*

pars (exigua), particula – (kleiner) Teil, Teilchen, (kleines) Stück, Stückchen, Scherbe, Splitter (interdum signif. deminutivi evanida, e. g. l.38): **1** *gener.:* ISO Otm. 1,10 p. 51,40 panem benedicit *presbyter* illique *(adolescenti)* parvum ... -um quasi pro benedictione manducandum porrigit. MIRAC. Mod. 2 p. 311^{b},32 quod *(sc. vasum vitreum decidens)* in mille -is poterat prosiluisse, mirabiliter ... integrum permansit. YSENGRIMUS 7,683 qui secat ex nummis ˹obolos, in -a˺ (obulos infrustula *i*, -rula *a. corr. E*) mille cotidie hunc satanas dividat ense suo. CATAL. thes. Germ. 58,21 magnum aurifrigidum magni altaris et duo -a aurifrigidi. *al.* **2** *natur., medic., alch.:* RECEPT. Sangall. II 25 herba origanum h-a et de fava permisce, teris *eqs.* CIRCA INSTANS p. 10b^{r} sophisticatur *camphora* ex admixtione cacabre, id est vernicis, inter -a camphore. TRACT. de aegr. cur. p. 355,35 tolle serpentes capitibus et caudis abscissis ... et coque ea, que remanent, cum -is cornu cervini. TRACT. de chirurg. 36 si fruc-a ossuum in craneo ... fueri<n>t *([ci. Weber]; sim.* 48 [pustula *a. corr.*]. IOH. IAMAT. chirurg. 7,13. BRUNUS LONG. chirurg. 1,8 p. 109^{C}. *al.). al.* **3** *anat.:* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,4 p. 6b^{r} dorsi spondilis superior habet -a duo, similiter inferior, quorum unumquodque subit sibi preparatam concavitatem. 3,12 p. 10b^{v} a cerebro duo -a longa exeunt nervis lateralia et nares hominum iunctas assimilantia *(sim.* 4,13 p. 17b^{r} huius *(odoratus)* instrumenta duo diximus esse -ila a cerebro prodeuntia mamillis assimilantia. *ibid. iterum).*

frustum (-trum), -i *n.* *vox generis fem. esse vid.: p.519,26. 35. vix addas: l.53.*

pars, particula, fragmentum – (Bruch-)Stück(chen), Brocken, Klumpen, Scherbe, Splitter, Fetzen: **I** *de rebus:* **A** *gener.:* **1** *usu communi:* IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 189,9 vascula omnia in -ra (-a *var. l.*) disrupta sunt (*sim.* 1,27 p. 213, 21). ALDH. ad Acirc. 2 p. 67,13 collectis buccellarum crustulis in -a confractis. VITA Liutw. 6 -um panis. BERTH. chron. B a. 1078 p. 337,8 carnibus prede in -a dilaniatis (*cf.* CHRON. Erf. mod. II a. 1238 p. 234,14 pluebat Dominus ... grossa carnium -a [-ra *var. l.*]). CHART. Rhen. inf. add. 617 p. 769,31 addita *(sic)* cereę candele -o. CATAL. thes. Germ. 91,41 ludum scacorum de cristallo cum LXXV -is. *saepe.* *in imag.:* ALDH. ad Acirc. 2 p. 66,3 nisi quis obstinata nefandae infidelitatis frena in -a (-ra *var. l.*) confregerit. **2** *de ruderibus:* OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 124,30 ex collisione parietum tribus fractis -is. **B** *publ. et iur.:* **1** *de fundis:* **a** *strictius i. q. modus agri, pecia – ein Flächenmaß, Parzelle, Grundstück (de re v. infra l.70):* FUND. Mur. 28 p. 83,7 in alpibus ... partem habemus, scilicet ... in Sinsgouwe pleniter ad duo -a. ACTA imp. Böhmer 206 p. 188,35 ecclesiam ... cum ... decem -ris vinee *(sim.* CHART. Rhen. med. II app. 11 p. 352,12. *al.).* CHART. ord. Teut. 49 superius est -rum terre, que dividit terram domus sepulcri *(sim.* CHART. Tirol. 864 p. 274,33. *al.).* CHART. Hamb. 494 cum quinque -is agrorum, quorum quatuor nominantur vertel et quintum acker. *al.* **b** *latius spectat ad tributa, quae pretio agri alicuius sim. aequiperantur i. q. modius, quadrans, pars quarta talenti – ein (Getreide-)Maß, 'Mütt', 'Viertel' (de re v. Dt. Rechtswb. IX. p. 1090sq. s. v. Mutt, Mütt):* CHART. Engelb. 77 (c. 1240) tria -a tritici. CHART. Turic. 851 p. 310,10 curtem superiorem ... et duas schůpůzas nobis solventes omni-

[Fiedler]

bus in unum computatis XXV -a et XVIIIto denarios . . . vendidimus (*sim.* 852 p. 311,28). 1355b de quo *(praedio)* annuatim sex -a in reditibus persolvuntur. CHART. Turg. III 606 -um vel duas marcas legalis argenti loco ipsius -i . . . expedituri *(sc. priorissa et conventus). al. fort. huc spectat:* CHART. Brand. A XV 34 p. 24,11 (a. 1279) burgenses dederunt nobis de choro duri frumenti tres fertones et de talento tres fertones sicut de quolibet -o duro. *ibid. iterum.* **2** *de rebus variis solvendis sim. i. q. massa – 'Batzen', Stück:* COD. Lauresh. 3678 l. 35 (a. 830/50) quę *(hubae)* solvunt ferri -a XXXII et unciam I (*sim.* TRAD. Fuld. I 43,39). REGISTR. Corb. II 31 in cena Domini dantur . . . quinquaginta -a (-ra *var. l.*) de cultellis, de rasoriis *eqs.* REGISTR. abb. Werd. 7,3 p. 193,15 C et XXV -a piscium reddet *villicus* cellerario fratrum. REGISTR. Maxim. p. 60,10 VII -a panni camisialis; -um est XII ulnarum Trevirensium. CHART. Hall. 344 quinquaginta -a salis maioris, que vocantur wagenstucke, . . . persolvere. *al.* **C** *natur., medic., alch.:* THADD. FLORENT. cons. 62,6 emittit *(sc. dux mingens)* -ra sanguinis coagulati. BRUNUS LONG. chirurg. 1,18 p. 116D si fuerint in vulnere -a ossium *(sim.* THEOD. CERV. chirurg. 2,27 p. 152H. *al.).* 1,19,1 p. 117A pone desuper *(sc. mandibulam fractam)* pannum duplicatum et pone . . . -um soleę (*sim.* MOSES PANORM. marisc. 23 p. 193,3). ALBERT. M. veget. 6,482 zedoaria est herba habens -a radicis, quae sunt similia aristologiae. GEBER. summ. 74 p. 555 arsenicum fundimus sublimatum, quousque fiat -a (-um *var. l.*); deinde . . . -um post -um super Venerem proiicimus *eqs. al.* **D** *anat.:* RICHARD. ANGL. (?) anat. II p. 89,3 in medio -o epatis (*sim.* p. 89,11 priusquam epar exeat *[sc. vena ramosa]*, dividitur in V venas per V -a epatis diversa). **E** *eccl. (de reliquiis):* DEDIC. Trev. (MGScript. XV p. 1277,5; c. 1148) de ossibus sancti Mathie apostoli XX -a *(i. reliquiae in altari reponuntur).* FUND. Mur. 18 p. 55,17 reliquie sancti Goaris, . . . de sancta cruce, de sepulcro Domini, de -is Domini, Aristei *eqs.* CATAL. thes. Germ. 91,44 duo -a catenarum b. Petri . . .; una -a de ligno Domini.

II *de hominibus laceratis sim.:* IONAS BOB. Columb. 2,3 p. 235,15 -ra pollicis *(sc. abscisi)* . . . manui iunxit. VITA Sigir. 25 (MGMer. IV p. 620,39) in -ra partim effecta *(sc. femina pedibus equi conculcata)* pene exanimis est reddita. WALAHFR. Mamm. 22,18 numerum quis scire cadentum milia vel valeat, passim cum -a per omnes sunt dispersa gradus? HROTSV. Sap. 5,23 -a mei *(sc. Spei)* lacerati corporis. ANNAL. Altah. a. 1041 p. 25,25 interfecerunt *principes* eum *(Budonem)* in -a concidentes (*sim.* VITA Heinr. IV. 4 p. 18,21. CHART. Traiect. 660 p. 123,17). *al.*

frutectum (fruct-, -etum), -i *n. script.:* fract-: *l. 54.* fruce-: *l.56. form.: abl. sg.* -u: *l.59.69. decl. I.: l.68. adde l.52 (ni subest acc. pl. n. pro abl.).*

I *virgultum, arbustum – Gesträuch, Gebüsch, Strauch, Busch(werk), Gewächs:* **A** *strictius:* **1** *proprie:* **a** *gener. (c. gen. inhaerentiae: l. 56):* CARM. de Bobol. 20,1 (MGMer. IV p. 155) serpens latens in fruc-a ipsum . . . momorserat. PAUL. DIAC. Lang. 6,5 ut . . . in foro . . . herbae et -a (fruc- *var. l.*, frac- *a. corr. F1*) nascerentur (*sim.* CHART. Aquens. 1 l. 41 [spur. a. 1158?]). WALAHFR. Gall. 1,11 p. 292,34 inter condensa veprium -a (fruce- *a. corr. 1a*[1], fruc- *var. l.*) ambulans. THIETM. chron. 2,37 vecordes hoc *(sc. kyrie eleison)* in malum irrisorie mutabant ukrivolsa, quod nostra lingua dicitur 'aeleri stat in -um' (CHRON. Thietm. -u). HILDEG. Disib. 20 propter -eta . . ., quae vulgari locutione 'studim' dicuntur, locus . . . 'Studenheim' . . . appellatus est. *saepius. fort. huc spectat:* AETHICUS p. 156,10 ea fru<te>cta (fructa, frucstra [frustra *a. corr.*] *codd.*) omne regnum illud parturit, qualia Sodomis post plagam excidii meruerunt. **b** *publ. et iur.:* **α** *in pertinentiis chartarum sim. (c. gen. inhaerentiae: p.520,2):* TRAD. Frising. 33 (a. 769) trado . . . silvas, -a vel quicquid in . . . confinio possideo *(sim.* 292 terram . . . cum pratis et silvis, omnem umectam seu -am partis eius. *al.).* 171 p. 166,34 tradidi *(sc. locum)* cum uno -u de genere arboris. DIPL. Frid. I. 73 p. 122,25 quatuor mansos terrę incultę -is . . . et arbustis occupatam . . . contradidimus (*sim.* CHART. Port. 111 p. 137,16). CHART. march. Misn. II 428 fratres . . . emerunt XVIII mansos . . . cum . . . LX iugeribus virgultorum seu -orum. CHART. Basil. C I 368 procurator . . . terram . . . plenam salicibus vepriumque -is concessit. CHART. Helv. arb. 86 p. 138,8 ordinamus, quod . . . usuamenta habeant *homines* . . . in . . . nemoribus, silvulis et -ctetis predicti territorii. *saepius.* **β** *in actu traditionis sollemni:* TRAD. Frising. 449 p. 384,32 (a. 821) tulit *presbyter* cespites . . . virides, similiter et -a virida ad plantanda in claustra *eqs.* p. 384,36 accessit ad altare . . . et desuper posuit cespites et -a ad memoria sempiterna *eqs.* **c** *bot.:* WALAHFR. hort. 290 est aliud praepingue genus huiusce -i (gloss.: mentae). ALBERT. M. veget. 1,48 arbores altissimae non generant pullos, quos vocavit *Protagoras* surculos, quos tamen plurimos parva -a (-cteta *var. l.*) producunt. **2** *in imag.:* ALDH. virg. I 13 p. 242,15 perniciosa facinorum -a velut spissa virgultorum vimina lentis frondibus succrescunt. 16 p. 245,16 ut . . . nequitiae gramina et elationis -a funditus evellantur. CONC. Karol. A 21 p. 179,34 pestifera de virgulto -eta gliscentia plurimorum nimirum venerabilium fratrum, qui agrum iuris caelestis patroni summa . . . cura excolere sunt deputati. **B** *latius spectat ad loca fruticibus vestita i. q. dumetum – Dickicht, Gehölz:* **1** *gener.:* ARBEO Corb. 7 ut praedia beati Petri . . . exigua -a mercare quivisset. Emm. 6 p. 36,10 regionis *(sc. Radasponae)* montana fructifera, pascuis dedita, . . . -a (-cteta, -ctecta *var. l.*) cervis, alcis . . . et omnium bestiarum . . . generibus ornata. 19 p. 53,20 ad . . . Dei martyrem ex latebris et -is et aedificiorum angulis clericorum coors illius cum vicinis mulieribus ad eum adunate sunt (*sim.* VITA Emm. 19 p. 53,20). CHRON. Pol. 3,10 p. 138,12 si silvula, si -um erat, 'cave tibi, ibi latitat *Bolezlavus*' clamabatur. *alleg.:* VOLQUIN. serm. 68 (StudMediev. III. 3. 1962. p. 325; ante 1154) venit *diabolus* . . . in paradisum, observavit hominem et . . . agrum zizaniis corrupit, et factus est vile -um . . ., qui ante tulerat fructum . . . honestatis. **2** *publ. et iur.:* **a** *in univ.:* DIPL. Conr. III. 140 p. 253,29 silvas, -a et dumos sub censu annuali prepositus . . . quibuslibet tradere poterit. CHART. episc. Halb. 147 l. 86 quicquid . . . ex eruncatis -is in novalia redegerint *(sc. monachi).* CHART. Babenb. 22 p. 30,28 Erkenbertus . . . donavit ecclesie . . . predium sex mansionum cum adiacentibus -is et molendino. CHART. Salem. 604 cum Hainricus . . . silvulam sive -um dictum Wintstudon, contiguum silvule sororum . . ., vendiderit. *al.* **b** *spectat ad saepes (de re v. M. Lexer, Mittelhochdt. Handwb. II. p. 241 s. v. pherrich):* CHART. Mog. A II 592 p. 978,17 (a. 1194) aream vicinam claustro et -a eius, que dicuntur perrich, . . . nobilis et frater eius . . . ecclesie . . . concesserat (*sim.* CHART. episc. Halb. 353 l. 28). **c** *spectat ad fines agri:* CHART. Burgenl. I 182 (a. 1231) procedens venit *(sc. meta terrae)* ad metam sitam in fine quorundam -orum, inde . . . procedendo paululum in quodam campo pervenit ad finem -orum, que vocantur *eqs.*

II *per confusionem fort. i. q. pometum – Obstgarten:* TRAD. Scheftl. 101 (c. 1158/59) minister ducis . . . delegavit super easdem reliquias partem -cteti. *ibid. iterum.*

frutesco, -ere. *germinare – austreiben:* ALDH. ad Acirc. 50,4 decies centenum nomen habebo *(sc. myriophyllon)*, cauliculis florens quoniam sic nulla -it (frutectit *var. l.*) herba per innumeros telluris limite sulcos.

frutex (fructex), -icis *m. vel raro (l. 62. 66. p. 521, 8. 9. 20) f. script. et form.:* frot(ex): *l. 67.* front(ex): *p. 521, 36.* frod(ex): *l.67.* -t(r)ix: *l.62.64. acc. pl.* -is: *l.67.*

frutectum, virgultum, dumetum – Gebüsch, Gesträuch, Strauch(werk), Staude, Hecke: **1** *in univ.:* **a** *gener.:* **α** *proprie:* IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 192,5 quem *(sc. ferrum)* ille *(minister)* adprehensum trahet et veluti -ctix putrefacta per partes comminuitur. COMPOS. Luc. H 14 nucis cortices e[s]t -rices (MAPPAE CLAVIC. 193 -es), . . . hulmi cortice . . .: hec omnia tinctioni sunt. AGIUS epic. Hath. 582 in nimium celsa . . . -e. BOTAN. Sangall. 1 p. 66 praef. nascitur *vitonica* in asperis locis iusta fro-is (*sim.* 57 frodicis). VITA Hildulfi 13 p. 213E vis . . . ventorum . . . inhorruerat adeo, ut . . . fruc-es . . . eradicaret. CARM. Bur. 141,1a,3 florent omnes arbores, dulce canunt volucres; revirescunt -es, congaudete, iuvenes! *saepe.* **β** *in imag.:* EPIST. divort. Loth. 2 p. 211,22 nefaria vitiorum germina olim divina animadversione subversa . . . quasi redivivis radi-

[Fiedler]

cibus . . . frondescunt in -e (fruc- *a. corr.*). VITA Liutb. 36 lassanti viatori huius legendae limitem requietionis imponere delectat, ut per -um spineta nimium labore gravi vexatus . . . laxata membra quiescant. OTLOH. Wolfk. 13 p. 572[A] veterum -es errorum exstirpare (*sim.* VITA Afrae 259 errorum -es . . . exstirpans). *al.* **b** *publ. et iur.:* **α** *usu communi:* TRAD. Ratisb. 89 (a. 878/85) tradidit . . . diaconus . . . terrę arabilis et pratorum iugera XXX et -es ad exstirpandas iugera XV *eqs.* (*sim.* 107 -es ad stirpandas. *ibid.* ad evellandas -es). REGISTR. abb. Werd. 2,3 p. 17,16 iuga . . . debet ita procurare, ut a -bus et malis oleribus ea expurget. CHART. Wirt. 1509 -es . . . monasterii septis contiguos, qui vulgariter gespraide sive gestrvbechach dicuntur, . . . vendidimus. CHART. Turg. III 506 p. 312,11 curiam . . . cum . . . agro . . . necnon -bus dictis Koterstůti *eqs. al.* **β** *spectat ad silvam -bus saeptam ('Hag', 'Schonung'; cf. M. Lexer, Mittelhochdt. Handwb. I. p. 1209 et Dt. Rechtswb. V. p. 562sq. s. v. '²Hei'):* COD. Frid. 24 dedit *Willa* talem proprietatem, qualem habuit in loco, qui dicitur Lûzpahc, . . . pro decimatione . . . et pro orientali silva, occidentali -e. TRAD. Monast. 2 ad Stadalun quarta pars et una -x, quę hei dicitur. **γ** *spectat ad circumscriptiones (in pertinentia: l. 26):* CHART. Burgenl. I 261 p. 187,21 (a. 1238) per -es venit *(sc. meta fundi)* ad priorem metam *(sim.* 384 p. 262,21. 424 p. 288,6. 425 p. 289,33. *ibid. al.).* II 84 quarum *(metarum)* altera -em salicis amplexatur. CHART. Wirt. 2564 bona nostra . . . cum . . . silvis, nemoribus et fruc-bus. **c** *bot.:* ALBERT. M. veget. 1,139 -x est, quando palmites multi egrediuntur de radice una (*sim.* 1,154. 2,23. 5,15). 5,14 in genere . . . plantae debilior videtur esse herba . . ., post hanc olus . . ., deinde -x et fortissima est arbor. 6,212 rosa . . . est arbor aut -x cum spinis multis. *ibid. al.* **2** *spectat ad vitem:* SYLL. Bern. 4,34 oleam simulque buxum cecinit propheta et ulmum, sterilem licet, Falerni -es tamen ferentem (*cf. Vulg. Is. 41,19 et 60,13, sed et Iuv. 6,150* ulmos . . . Falernos). **3** *spectat ad partes (ramos, caulem) plantae:* FRAGM. mul. I 6 alius pessus forcius ad . . . inpetus vulve . . .: papaver viride totum cum fron-e sumens . . . et tonsum inpila ligne exprime sucum. WALAHFR. hort. 92 abrotani promptum est mirarier alte pubentis -es (gloss.: selpoum).

***fruticellus,** -i *m. (?* -um, -i *n.)* (fructiculus) *fructus exiguus – kleine Frucht:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 praef. p. 555[b],42 qui . . . non adhuc faciunt, quae dicunt, assimilantur arboribus, etsi necdum fructum, tamen folia habentibus, in quibus spes est -i ex benedictione divina . . . futuri.

fruticetum, -i *n.* **1** *frutectum, virgultum – (kleiner) Strauch, Busch:* VITA Landel. Laub. 203 eximia liquit *Maurosus* silve -a, appetit urbana, templi penetravit agalma. 335 illic *(sc. Laubaci)* cum sociis permansit . . ., quo sentes pellunt, tribulos, -a revellunt *eqs.* 431 concidit nemora, runcat rubi -a. EGBERT. fec. rat. 1,1377 uberius surgunt cultis -a beatis. **2** *dumetum – Dickicht, Gehölz:* CARM. Cantabr. A 46,12 celer *(sc. eques)* arto latitantem -o (frugi.tectum *cod.*) excipere aprum. CHART. episc. Halb. 378 l. 18 quecunque eradicatis -is in novalia fideles . . . redegerint. CHART. Pomm. 544 p. 651,4 in quo *(loco)* quidam lacusculus, -a et prata sunt.

frutico (fruct-), -are. *fruticis modo crescere, ramos progignere, germinare – busch-, staudenartig wachsen, (Zweige) austreiben:* EPIST. Wisig. 9 p. 674,11 fruc-ando se porrigens *granum sinapis* ramorum incrementis densatum sublimem arbustam efficiet. EPIST. var. I 15 p. 517,40 -antibus foliis. *in imag.:* BERTH. chron. B a. 1075 p. 222,2 qui *(papa)* agrum Dominicum, quamvis . . . incuriosa predecessorum suorum pigritia dumosis . . . usurpationum abusionibus asperrime satis -antem, . . . apostolice animadversionis securibus rite attemptavit expurgare.

fruticosus (fruct-), -a, -um. **1** *fruticibus vestitus – strauchbedeckt, -bewachsen:* **a** *in univ.:* LIUTPR. leg. 37 p. 195,2 ductus . . . in perivolium satis magnum, montuosum, -um (fructuosum C), minime amoenum *eqs.* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 227,24 nemorosa et -a loca mala sunt *(sc. falconibus)* propter sonum, quem faciunt rami ex gressibus equorum (*sim.* 3 p. 15,30. p. 58,22. 6 p. 194,26. CHART. Turic. 1081 p. 174,15). *al.* CHART. Salem. 268 p. 300,18 dum . . . terram fruc-am . . . et pratum . . . pro terra paludosa et -a . . . commutassemus. **b** *qui fruticibus paratur – aus Sträuchern bestehend:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 22,5 exeunt *(sc. aves quaedam)* mane circa ortum solis et stant in pascuis suis usque circa tertiam et tunc redeunt ad mansiones suas -as et herbosas. **2** *fruticis similis – busch-, strauchähnlich:* LIGURINUS 1,42 ut . . . volucres celum modulamine mulcent, sic -a leves quaciunt arbusta cycadae.

frutifer *v.* fructifer.

frux, frugis *f. et raro (l.16.36)* **frugus,** -us *m. vel (l.65)* **frugum,** -i *n. script. et form.: nom. sg.* -es: *l.70. plur.: acc.* -ens: *l. 18. abl.:* -is: *l. 34.* -us: *l. 27.* -oribus: *l. 45. confunditur c.* fructus: *passim, e. g. l.30.*

fructus (agrorum), frumentum, legumen – (Feld-)Frucht, Getreide, Hülsenfrucht, Gemüse (plur. interdum c. notione messis): **I** *proprie:* **A** *in univ.:* **1** *plur.:* **a** *gener.:* EPIST. Wisig. 9 p. 672,17 indigentia -uum (-um *var. l.*) . . . gentem . . . praessit. CAPIT. Bened. add. I 17 p. 546,20 si necessitas fuerit eos *(sc. fratres)* occupari in -es (-ens *var. l.*) colligendo *(sim.* THIETM. chron. 6,27. *al.).* ANNAL. Xant. a. 872 infestatio . . . ymbrium atque gradinum humano generi nocuit in -bus *(sim.* a. 873 p. 32,9. BERTH. chron. B a. 1079 p. 372,8. *al.).* CHRON. Salern. 126 p. 140,22 ut Salernitani . . . adolescentuli . . . ex sua urbe exilirent, forsitan -es aliqua (aliquas *var. l., Pertz*) repperirent, sibimet refocilarent. **b** *publ. et iur.:* FORM. Wisig. 37 spondeo me . . . de -es aridas et liquidas . . . decimas vobis . . . persolvere *(sim.* CAPIT. reg. Franc. 140,5. DIPL. Karoli M. 313 p. 473,12 [spur. s. XII.] pro decimarum -us. *al.).* CONSUET. Marb. 292 canonici tam de -bus quam . . . de omnibus elemonsinarum oblationibus decimas . . . ad ipsum conferant hospitale. DIPL. Conr. III. 122 quod . . . villani de -bus (fructibus *var. l.*) suis persolvere debent (*sim.* 123 p. 220,39. CHART. Burgenl. II 149 p. 103,41 de . . . capecia -um). CONST. imp. I 277,13 si viator . . . necesse habuerit pascere equum . . ., cultro . . . de -bus resecet *eqs.* CHART. Tirol. 1061 p. 107,25 de omnibus -is et redditibus. *persaepe.* **c** *eccl. et liturg.:* PIRMIN. (?) scar. 29 primitias . . . -um (-uum *var. l.*) vestrarum (vestrorum *var. l.*) ad benedicendum ad sacerdotes adferte *(sim.* CAPIT. episc. III p. 350,5. *al.).* PONTIF. Rom.-Germ. 99,419 ex qualitate temporis colligimus eam *(litaniam)* necessariam esse ad -es conservandas. 216 benedictio -um in agro. *al.* RITUALE Rhenaug. 107[tit.] ad -es novas (*postea:* fructus terrę). **d** *natur.:* ALBERT. M. veget. 2,37 genera -um, ut triticum et siligo et ordeum et avena *eqs.* 2,40 in genere -um vix invenitur numerus nodorum quaternarium excedere. 7,39 pinguis . . . et densus -bus magis congruit *(sc. ager).* 7,40 solida . . . et macra . . . nec -bus (-oribus *var. l.*) competit *(sc. terra)* nec vineis. *ibid. al.* **2** *sing.:* COLUMB. epist. 9,49 pascere non pingui . . . -e cavallos. WETT. Gall. 35 p. 276,28 quam *(copiam rerum)* cupientes ab hostium incursione latere . . . superseminaverunt diversa -e. WALAHFR. Wett. 145 ferax quae *(tellus)* gaudet -e. AGIUS epic. Hath. 172 sata quaeque . . . terra recondit in alvo, ut valeant -em post dare multiplicem. CHART. Aquens. 24 l. 11 ministerialis . . . quintum manipulum seu garbam de quacumque -e . . . accipiet. TRAD. Ratisb. 857 p. 414,31 modium nuclearie -is (*cf.* 858 nucleatici frumenti). *al.* **B** *spectat ad fructus arborum, vitium sim.:* CAPIT. reg. Franc. 32,62 quid de -bus a r b o r u m . . . habuerint (*sc. rustici;* CONC. Karol. A 53 p. 691,12). CHART. Tirol. 1090 p. 134,20 uti . . . Prantochus . . . teneat . . . res pignoratas cum iure locandi et dislocandi, cum -bus omnibus *eqs.* (*sim.* 1253 p. 293,14. *ibid. al.). al.*

II *translate, in imag., meton.:* **A** *fructus (incorpor.), eventus, lucrum – 'Frucht', Ertrag, Gewinn:* **1** *in univ.:* ALDH. virg. I 13 p. 243,4 centenae -is copia (*cf. Vulg. Matth. 13,8; sim.* FLOR. LUGD. carm. 1,118. TRAD. Lunaelac. 62 Dominus inquid . . .: 'date et dabitur' et augetur -um vestrum in sanctificatione). PASS. Petri et Pauli 363 hic *(sc. Antiochiae)* sata sancta iacit *Petrus*, redeat quis -e fecundus. WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 18 quę *(farrago libelli)* vix ter duplicem retulit gravidissima -em *(cf. Vulg. Matth. 13,8).* CONSTANT. METT. Adalb. 31 quorum *(monachorum)* -es maxima in manipulos perplures . . . pastoris diutino . . . labore . . . exurrexerat. WIPO gest. prol. p. 5,10 novarum rerum -em in memoriae cellario re-

condi debere. *al.* **2** *locut.* in -e manere *i. q. florere (non deficere) – (weiterhin) in Blüte stehen:* RADBERT. psalm. 3,553 vita in -e maneat et, quod exterius decidit ab eo, quod intrinsecus est, vivat pulcherrime et reparetur. **B** *frugalitas, probitas, utilitas – Mäßigkeit, Rechtschaffenheit, Vorteil, Nutzen:* TRAD. Frising. 19 p. 47,10 (a. 763) omnem terminum nostrum . . . in augmentum iustitiae -i adduxi *(sc. Reginpert)* in villa Pasingas *eqs.* DIPL. Constantiae 4 p. 14,44 ˹ad melioris vite -em˺ ([*p. 15,36* εἰς κρείττονος ζωῆς ἐπικαρπίαν]. *sim.* CONST. Melf. 3,90). CARM. Bur. 33,1,4 non te lusisse pudeat, sed ludum non incidere et, que lusisti temere, ad vite -em vertere. *al.*

adi. **frugi** *indecl.* **1** *de rebus i. q. vilis – wohlfeil, billig:* HERBORD. Ott. 1,36 p. 39,18 nosti *(sc. Rudolphus oeconomus)* . . . nobiles, puros et preciosos pannos, in terra Pomeranorum caros, -i mercatu Halle inveniri. **2** *de hominibus i. q. probus – brav, rechtschaffen:* CHART. scrin. Col. A I p. 47 nr. 36 (c. 1165/72) Hupertus dedit filie sue . . . et marito eius . . . domum et aream . . . hac conditione, si -i prolem genuerint *eqs. ibid. al.*

frygius *v.* phrygius. **ftartus** *v.* pthartus.
fthisicus *v.* pthisicus. **fthisis** *v.* pthisis.
ftiriasis *v.* pthiriasis. **ftongus** *v.* pthongus. **fu** *v.* phu.

fucatio, -onis *f.* **1** *tinctura – das Färben:* CARM. Cent. 158 p. 361,1 de -e ermelai tuae sine loquor fuco. **2** *dissimulatio – Heuchelei, Verstellung: v. l.62.* *Fiedler*

***fucil(l)um** (fulc-), -i *n.* *(cf. francog. vet.* foisil; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 650a) ferrum ignem provocans – 'Feuereisen, -stahl':* GUIC. (?) bers. 13 in qua *(tasca)* sint . . . petra focalis et -llum *(B.C,* -ilum *D,* fulcillum *ed. sequens A)* et isca. *cf.* *focile. *Pörnbacher*

fuco, -atus, -are. *partic. perf. usu adi.: l.50sqq. (compar.: l. 62). confunditur: c.* fuscare: *l.38.53. c.* suffocare: *l.49. form. compar. c.* fucatio: *l.62.*

colorare, tingere – färben, schminken: **1** *proprie:* **a** *in univ.:* ALDH. epist. 3 p. 480,6 -to ostro . . . lacernae gracilis amictu (*sim.* virg. I 15 p. 244,14. ad Acirc. 2 p. 64,19 curtinae . . . tabernaculi purpureis ostri et cocci coloribus -tae [-te *var. l.,* fuscatae *P1, Giles; spectat ad Vulg. exod. 26,1*]. CARM. Aldh. 2,162). virg. I 17 p. 246,14 rubro coloris stibio genas ac mandibulas . . . -are. CARM. var. 82,17 (ed. H. Hagen. 1877. p. 138) sunt, quibus has *(sc. tabulas)* placuit duplici -are colore *(de ludo scaccorum).* PETR. DAM. epist. 97 p. 76,10 pallia . . . diversis -ta nitoribus. *al.* **b** *de vino i. q. temperare – versetzen, mischen:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 54,16 reperta est . . . olla . . . vino plena, quod veneno atrocissimo erat -tum. **2** *in imag. vel translate:* **a** *obscurare, falsare – verdunkeln, verhüllen, unkenntlich machen:* HEITO Wett. 21 in hoc . . . vita apostolici ordinis confunditur, quod virtutes vitiis -antur (suffocantur *var. l.*). VITA Liutb. 18 p. 23,19 simulatio variis -ta coloribus. *partic. perf. usu adi. i. q. obscurus, falsus, non sincerus – verheimlicht, verfälscht, falsch, unaufrichtig:* RADBERT. corp. Dom. 14,176 potior . . . virtus rerum est quam species et -tus (fuscatus *var. l.*) color. EPIST. divort. Loth. 7 p. 218,23 parvipendimus *(sc. rex)* eorum *(sc. aemulorum regni)* -tas simultates. GREG. CAT. defens. 6 (MG Lib. Lit. II p. 538, 39) postquam . . . regnum et sacerdocium . . . Christus . . . adiunxit, quis vel demens esse poterit, qui -ta ratione eos *(reges et imperatores)* dicat deberi separari. VITA Udalr. Cell. II 27 nihil in eo -tum cerneres, nihil religioni contrarium. OTTO FRISING. chron. praef. p. 5,15 tetrae -tum superducendo colorem faciei. *al.* *huc spectare vid.:* CHRONOGR. Corb. p. 78,1 destinatorum . . . quidam ˹nota -tioris˺ (note fucationis *cod.*) fidei . . . in negocio a nonnullis notabatur. **b** *ignominia afficere, dehonestare – entehren, beflecken:* HARTW. Emm. 89 id *(sc. filiam stupro gravidam fore)* cor commovit principis probro -tę sobolis.

***fucose** *adv.* *simulate, dolose – mit Verstellung, hinterlistig:* EPIST. ad Wrat. 8 p. 397,26 sim puer, ut ipsos *(sc. senes invidos)* -e susurrare audio, at Deo, qui linguas infantium facit disertas, eo magis grates refero, quod sui dono eruditus ego puer in pręsentia ipsorum senum Deo et vobis servire non erubesco.

1. fucus, -i *m.* *script.* ?fulc(us): *l.20. confunditur: c.* focus: *l.8. c.* sucus: *l.25. adde* ALDH. ad Acirc. 24,2 *(var. l.).* CARM. didasc. 1131 *(var. l.). abl. pl. c.* facis: ALDH. ad Acirc. 24,2 *(a. corr.).*

species lichenis, φῦκος *– eine Flechtenart, Orseille:* **1** *proprie (tantum per compar.):* ALDH. virg. I 60 p. 321,22 hactenus . . . virginitatis speciem et venustum pudicitiae vultum componens diversis virtutum coloribus quasi -orum (focorum *a. corr. C1*) floribus depinxi. **2** *meton.:* **a** *strictius i. q. color purpureus sive ruber – Purpur, rote Farbe:* RHYTHM. 115,2,1 quod depinxi de -o dissimili, ut, quod agis, o Selina, in sublimi aethere, in membrana foret palam *(cf. Wattenbach, Schriftwesen. p. 121. 132).* GERB. epist. 148 si nimia cura fatigaris *(sc. frater Remigius)* habendi, simplici -o interstinctam *(sc. sphaeram astrologicam)* circa marcias kl. eam expecta. CONFL. ovis et lini 172 lana placet simplex: peregrinos adde colores, -os Assyrios exhibet et Tyrios. REIN. LEOD. Laur. 54 -is stellatur *structura,* lapidum cameris decoratur, claret christallis. *fort. huc spectat (sed cf. DuC. s. v.* fulgus*):* CHART. Hans. add. 600,1 p. 382,15 (s. XI./XII.) si fulco tinctos *(sc. pannos)* attulerit *mercator,* non minus duodena simul vendat. **b** *latius i. q. color, tinctura – Farbe, Färbemittel, Färbung, Schminke:* ALDH. virg. I 15 p. 244,15 stragularum textura . . . uniformi coloris -o . . . confecta (*sim.* LEO MARS. chron. 3,32 p. 403,30). 56 p. 316,2 vervecum vellera . . . cruento bacciniorum -o (suco *var. l.*) inficere. CARM. Aldh. 5,36 genae gemellae collibus glomerantur cum mollibus . . . purpureo pictae -o et niveo. SYLL. Sangall. app. 2,13 depinxit *(sc. soror imperatoris)* laquear *(sc. templi)* . . . -is quadrato ex orbe petitis. GESTA Alber. 38 commentato facies superoblita -o hunc abscondebat (*sim.* BALDER. Alber. 5 p. 246,35). *al.* *fort. huc spectat:* VITA Norb. II add. 2,5 (vs.) hi sunt Cappadoces nec mente nec ore feroces; . . . progenies lucis, candentibus oblita -is. *per prosop.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,133 instabilem -um tulit ultima quinque sororum *(i. famularum Dialectices).* **3** *in imag. et translate i. q. dolus, fraus, species – (falscher) Aufputz, Täuschung, Betrug, Schein, Falschheit:* VITA Ludow. Pii praef. p. 280,15 absque -o adulationis dico, quia *eqs.* FROUM. epist. 77 p. 86,11 propositum falsa finctione simulari sub -o mendacissimi cordis. ALFAN. premn. phys. prol. 12 p. 3 sententiae . . . superficie tenus . . . dealbatae -o verisimilitudinis. LAMB. HERSF. annal. a. 1055 p. 66,36 sine -o nefariae cuiusquam machinationis. VITA Meinw. 3 variis hinc inde quesitis laudationum -is eum colorare non convenit, cum *eqs.* GUTOLF. sermo de Schol. p. 91,34 monstravit eius *(Christi)* in se ipsa rethoricam, non in -o verborum, sed in virtutum ornatu. *saepe.*

2. fucus, -i *m.* *de genere insectorum i. q. mas apis – Drohne:* HRABAN. univ. 8,7 p. 256C -i . . ., qui alienos labores edunt, ignavos et otio torpentes homines significant *(spectat ad Verg. georg. 4,168).* SYLL. Bern. 2,40 importuna volucrum instat musca favorum spargi nectare nitens, -us, brucus *eqs. in imag.:* CARM. libr. III 17,7sq. -us . . . vilis sumit mihi nectara mellis: quicquid apis confert, hoc -us inutilis aufert.

[fudis *v.* sudis: RICHER. SENON. gest. 1,18 p. 265,23.**]**

***fudragium** *v.* *fodragium. **fudurum** *v.* sum.

fuga, -ae *f.* *script.* fog(a): *l.65. form.: acc. sg.* -um: *p. 525,36. plur.: l.71.p.526,20.28.30. al. confunditur c.* pugna: LEG. Lang. p. 93,8 *(var. l.).*

φυγή, *actio vel actus, facultas, causa fugiendi, discessus – Flucht(möglichkeit), Grund zur Flucht, das Fliehen, Davon-, Entlaufen, Entkommen:* **I** *proprie et in imag. (proverb.: p. 525,34):* **A** *de anim.:* **1** *de militibus, civibus bello, vi oppressis, terrore commotis sim.:* **a** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,77 dux . . . eos *(sc. exercitum Winedorum)* victus *(i. victos)* vertit in fogam *(sim.* WILLIB. Bonif. 8 p. 52,14. *persaepe).* BEDA hist. eccl. 4,24 (26) p. 266,31 simulantibus -am hostibus *(sim.* BERTH. chron. B a. 1077 p. 295,21. *al.).* BERTH. chron. B a. 1080 p. 378,12 Heinricus . . . -e dedecorose . . . profligatus exacerbatione. OTTO FRISING. gest. 1,13 p. 29,21 fracti animo Franci . . . presidio . . . -ae se committunt (*sim.* 1,20 p. 33,29). HELM. chron. 34 p. 68,15 disiecti . . . per -as occisi sunt *Slavi* 'in ore gladii'. *persaepe. v. et p.527,24.* **b** *de arma, signa re-*

linquentibus ('Fahnenflucht'): THIETM. chron. 6,5 interdicta est omnibus per bannum regalem a palatino comite -a. *in imag.:* VITA Adalb. Prag. A 16 duo . . . ex fratribus . . . videntes, quia se monachum fecisset, non bene relicto clipeo -am dederunt (*sim.* IOH. CANAP. Adalb. B 16 p. 59,23. C 16 p. 78,31). **2** *de servis sim. potestatem domini fugientibus:* LEG. Burgund. const. I 20,1 si servus . . . ⌞per -am⌟ (-a *var. l.*) lapsus fuerit atque in -a (-am *var. l.*) positus (*sim.* LEG. Burgund. Rom. 15,1); . . . si eum ⌞de -a⌟ (de -am, ad -am *var. l.*) potuerit revocare *eqs. (sim.* LEX Ribv. 33. LEX Alam. 3,2 [rec. B]. TRAD. Ratisb. 86 p. 79,14. *al.).* CAPIT. reg. Franc. 93,6 multi . . . per -a a dominis . . . lapsi sunt. DIPL. Ludow. II. 31 p. 130,13 quod . . . pars aliqua *(sc. mancipiorum)* . . . per -am se debito servitio subtrahere conaretur. *saepe.* **3** *de captivis, obsidibus, exulibus sim.:* WALTHARIUS 120 nocte -am molitur *Hagano.* 253 -am cupio celerare latentem. THIETM. chron. 2,5 -a . . . aelapsam *(sc. dominam)* a custodia (*sim.* VITA Heinr. IV. 3 p. 15, 22). BERTH. chron. B a. 1077 p. 294,14 qui *(sc. lator litterarum)* post paululum -a dilapsus . . . se e custodia proripiebat. *al.* **4** *de quibuslibet hominibus (de daemonibus: l. 31; bestiis: l. 34):* **a** *poenam fugientibus:* LEX Sal. Karol. 17,11 si quis alius alterum in via adsallierit et . . . ei per -am evaserit *eqs.* WALAHFR. Mamm. 6,11 peregit in solo sermone -am. 11,24 flectere, frange fidem, facilis -a, forte furoris supplicium nostri (*sc. iudicis. sim.* 22,3). DIPL. Ludow. II. 63 p. 191,4 donamus res Teobberti, qui ob nostram infidelitatem Beneventum -am petiit. *al.* **b** *usu vario:* CAPIT. reg. Franc. 252,26[tit.] de monachis regularitur exeuntibus sive -a regularis disciplinae elapsis (*sim.* BERTH. chron. B a. 1073 p. 216,16). THIETM. chron. 4,72 p. 214,14 Christi martir Vitus ilico ingressus eisdem *(daemonibus)* -am manu indixit. BERTH. chron. B a. 1077 p. 257,6 principes -am regis . . . furtivam . . . compererant (*sim.* p. 264,23). VITA Heinr. IV. 4 p. 17,25 sepe iustior et victrix causa fortes in metum mittit et in -am. *persaepe. de bestiis:* LIBER accip. 13, 1 cum aquam viderit *acceptor* . . ., agnoscis eum in presenti -um citare. *in imag.:* WALAHFR. carm. 17,8 numquam me similis stravit . . . procella, . . . qua, miser ut timeo, nec -a nantis erit. *fort. add.:* CAND. FULD. Eigil. II 25,33 poenituit alte, si quem conspexit inertem vela dare, nimiamque -am tetrumque timorem ipse sui blando saepe compescuit ore. **B** *de rebus:* **1** *gener.:* BEDA hist. eccl. 5,3 p. 286,23 -a . . . tumoris horrendi secuta est. WALAHFR. carm. 14,2,4 qui plumam levibus manu . . . credit . . . nothis, . . . ni prenset manu, -am molitur vaga concitam res et fertur in aera. CARM. libr. III 19,3 -e rerum numeri, quos concipis *(sc. Boethius)*, aptum querunt ingenium, sed hebes non concipit istum (*librum; cf. Boeth. arithm. praef.* 2 an rerum subtilium fugas exercitatae mentis velocitas comprehendat). **2** *medic.:* ALBERT. M. animal. 12,103 timor propter -am sanguinis et caloris et spiritus ad cor infrigidat corpus. *spectat ad cor palpitans i. q. extensio – das Ausdehnen:* ALBERT. M. eth. II 3,2,2 p. 237[a],7 quod timor sit mali exspectatio et ex futuro melius exspectatio motus cordis secundum -am et systolem. **3** *alch. i. q. exhalatio – das Entweichen, Verflüchtigung, Flüchtigkeit:* ANON. miseric. 118 non rediet spiritus ad -am post coniunctionem corporis illi nec corpus ad grossitatem post subtilitatem illius cum spiritu. GEBER. summ. 1,15 p. 302 alii, quia profundius . . . viderunt, mundaverunt et eius *(arsenici)* -am (-a *var. l.*) et adustionem abstulerunt. 1,43 p. 397 ut fumi sublimationis refrigerii locum inveniant et adhereant et non inveniant viam -e et sue exterminationis.

II *meton.:* **A** *expulsio – Vertreibung, Ausstoßung:* **1** *in univ.:* FROUM. carm. 20,35 dulcigenam de te *(sc. principe)* cupimus . . . cernere prolem, spem nostris validam, barbare gente *(i.* genti, *v. notam ed.)* -am. ANNAL. Altah. a. 1044 p. 38,25 praesides regi fidos invasit *Gotefridus*, bona eorum caede, incendio et -a vastavit. ANNALISTA SAXO a. 1100 p. 501,24 Francorum gentis Syon loca sacra petentis mirificum sidus dux hic recubat Godefridus, Egipti terror, Arabum -a, Persidis error. *huc spectare vid.:* VITA Heinr. IV. 13 p. 43,4 certi, quod hostis a tergo premeret, exercitum suum -a spargendum metuebant. **2** *in nomine plantae* -a daemonis *i. q. Hypericum perforatum L. – Echtes Johanniskraut (cf. Hegi, Flora. V/1. p. 526sqq.):* ALPHITA H 1 hypericon (-a demonis *add. VL*), herba sancti Iohannis, herba perforata idem. **B** *?persecutio – ?Verfolgung:* CHART. Lamb. Leod. 253 p. 326,9 (a. 1234) si . . . Willericus contravenerit promissis, erit in -a . . . comitis, qui tenetur iuvare episcopum successorem suum.

III *translate:* **A** *spectat ad mortem:* ALDH. virg. II 968 vindicta reos plectebat trina Tonantis usque -am vitae, cum mors bacchatur acerba (*sim.* 2380). WALAHFR. Wett. 87 dolor dilectus erat *(sc. Heitoni)*, carissima febris, mors contempta, -ae haec occasio prima patebat. **B** *studium devitandi, cavendi sim., evitatio, abstinentia – das Vermeiden, Vermeidung, Enthaltung:* **1** *gener.:* CAND. FULD. Eigil. I 8 suscepit . . . regiminis *(sc. monasterii)* curam manifeste pronuntians, quia -am tanti laboris pro humana laude non fecerit, sed *eqs.* II 11, 16 non me velle -am mihimet pro laude pacisci huius profiteor operis. **2** *rhet.:* **a** *reiectio – Verwerfung, das Verwerfen:* OTTO FRISING. chron. praef. p. 4,13 omnis doctrina in duobus consistit, in -a et electione. **b** *plur. i. q. ambages – Ausflüchte:* LAMB. TUIT. Herib. 1,3 p. 143,12 nec latent eum *(sc. prolem)* -e et nodosi amfractus in Socrate et . . . quolibet alio sinuoso rethore. **3** *philos.:* ALBERT. M. sent. 2,24,8 p. 406[a],32 ea, de quibus est appetitus vel -a sensibilis animae *eqs.* p. 406[b],25 sequitur actus phantasiae practice componentis et dividentis acceptum a sensu secundum compositionem, ex qua elici possunt intentiones boni et mali . . .; et deinde aestimativa informata illis intentionibus et instigans ad motum vel -am. eth. II 2,1,8 p. 162[a],19 tribus . . . existentibus, quae circa electiones attenduntur, et tribus, quae attenduntur ⌞in -is⌟ (*p. 1104[b],31* εἰς τὰς φυγάς); in electionibus quidem conferente delectabili et tribus contrariis, quae attenduntur in -is, malo scilicet et nocivo et tristitia. metaph. 4,2,7 [capit.] probantur contradictoria non simul verificari per imitationem et -am de ipsis. *ibid. al.*

***fugabilis,** -e. (fugare) *fugax, volatilis – flüchtig, vergänglich (usu alch.):* PS. AVIC. tinct. 5 p. 630[b],8 spiritus . . . sunt -es, quousque commisceantur cum corpore.

fugacia *v.* focacius.

fugacitas, -atis *f.* **1** *proprie i. q. fuga – Flucht:* CHRON. Reinh. a. 1190 p. 546,7 id, quod minaciter et inconsulte aggressi fuerant, fedissima -e penderunt *Teutonici. de elementis:* PS. ARIST. magist. p. 642[a],55 spiritibus . . . sociatur *argentum vivum* rationabiliter propter -em ab igne, quam habet, antequam corrigatur. **2** *translate i. q. inconstantia – Unbeständigkeit:* VITA Liutg. I 32 docuit clericos, dum ad opus divinum assistitur, omnes occurrentes cogitatus amovendos, et quantum humani cordis -s patitur, nichil aliud cogitandum.

fugaciter *v.* fugax. **fugatia** *v.* focacius.

***fugatio,** -onis *f.* *actio fugandi – das Vertreiben, Vertreibung:* **1** *gener.:* HILDEGAR. Far. 131[capit.] (MGMer. V p. 186,31) de febrium -e. VITA Agric. 18 demonum de obsessis corporibus -o. ARNOLD. LUB. chron. 1,11 p. 124,18 inseruerat *filia principis* tintinnabula plurima *(sc. equo phalerato)* tum pro ostentatione, tum equi alterius -e. ALBERT. M. somn. 3,1, 11 p. 194[b],27 animalia . . . agunt statim, nisi forte insecutio vel -o ab homine facta impediat. *al.* **2** *alch. i. q. exhalatio – Verflüchtigung:* ANON. miseric. 696 quicquid erat in natura divisionis et -is, signat *ignis* ipsum super divisionem et -em eius.

fugatrix, -icis *f.* *quae fugat – eine die verjagt, Vertreiberin:* VITA Annon. I 3,12 p. 502[b],9 certa salus erit ex Deo dolorum -x horum *(sc. qui mortem afferunt).*

fugax, -acis. *form. nom. pl.* -is: *p.527,13. struct.: c. acc. (pro gen. obi.): l.66. c.* in *c. acc.: p.527,2.*

pronus ad fugiendum, fugitivus, timidus – zum Fliehen geneigt, fluchtbereit, -artig, flüchtig, furchtsam: **1** *usu adi.:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. suppl. p. 472,4 si quis serbum -em venientem ad se susceperit. VITA Arnulfi 26 civitas . . . obviam currit et pastorem suum, quem dudum iudicium -em amiserunt, caelum iam regnantem repereunt. WALAHFR. carm. 76,44 propriis . . . finibus exul ut vagus atque -x aliorum tecta peragro. THEOD. TREV. mirac. Celsi 11 p. 402[E] illud -cissimum animal, quod pulicem vocant. BERTH. chron. B a. 1079 p. 367,22 -i . . . reversione . . . confusi *(sc. milites).* VITA Heinr. IV. 12 p. 39,17 -x multitudo. METELL. buc. 4,76 bucula . . . -x. *al. accedente*

notione commutationis: EGBERT. fec. rat. 1,567 Protheus in diversa -x victus redit in se. **b** *qui velociter avolat, velox, caducus – (einer der) schnell (vergeht), vergänglich:* ALDH. virg. I 21 p. 250,22 usque supremam -is vitae clausulam (*sim.* ad Acirc. 2 p. 70,15. WALAHFR. Gall. 2,13). WOLFHELM. carm. 20,20 (ed. H. E. Stiene. 1991. p. 94) natos . . . vult pater esse paratos verberibus tangi penisque -bus angi. ALBERT. M. mot. proc. 2,9 p. 69,68 quia humidum . . . et spiritus continue pulsa fluunt in ipso *(corde)* et ab ipso et ad ipsum, ideo -x est et non supponitur ordini et praecepto voluntatis. **2** *usu subst. i. q. fugitivus – Flüchtiger, Ausreißer:* CONC. Merov. p. 7,7 qui *(monachi)* fuerint pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio episcopi tanquam -is sub custudia revocentur. CAPIT. reg. Franc. 91 p. 193,14 ut per omnia loca perquirantur superscriptos -es. LEG. Lang. p. 219,13 de -bus ita stetit, ut si liberi aut liberae fugierint *eqs.* METELL. Quir. 23,43 portas petebat *miles captivus* urbis; illę licet seratę receperant -em. *ibid. al.*

adv. **fugaciter** (fogaceter, -atiter). *modo fugae – fluchtartig:* CHRON. Fred. 3,66 ipsa *(mulier)* . . . cum aliquo Langobardo, apud quem Ravennam -r de civitatem Verona adgrediebat, . . . interfecti sunt. 4,68 p. 155,10 fo-eter . . . ad propries sedebus revertuntur *(sc. milites Dagoberti)*. PASS. Leod. 5 (MG Mer. V p. 288,1) consilium qui *(Childericus)* . . . noluit adquiescere, aut -r (fuga, -titer *var. l.*) evasit aut *eqs.* 21 (MGMer. V p. 302,8) non est passus, ut ultra -r tenderit gressum. URSIN. Leod. 8 (MGMer. V p. 331,8) -r nocte ab hac *(sc. Augustoduni)* abscessit *Ebroinus* civitatem.

fugella, -ae *f.* *fuga (furtiva) – (verstohlene) Flucht:* ABBO SANGERM. bell. 1,166 erubuere *(sc. Normanni)* . . . veluti lupus . . . nil rapiens predae . . . subtilemque nimis secum retulere -am. 2,22 sopor repetit cives miserosque -a.

***fugellus,** -a, -um. (fugere *et* fugella) *fugitivus, timidus – flüchtig, ängstlich:* CARM. Cent. 73,19 eximat . . . Dominus cito teque tuosque, quin ita suspensi haud maneatis atque -i tempore diffuso, velut hactenus . . . fuistis.

***fugero** *subst.* *(cf. francog.* fougère; *v. Meyer-Lübke, REW³ nr. 3298 et Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 514ᵃsqq.) filix – Farn:* GLOSS. Salern. p. 6ᵇ,22 filex: -o.

fugibilis, -e. *evitabilis, evitandus – vermeidbar, zu meiden(d) (usu philos.; usu subst.: l.43.45.47):* ALBERT. M. bon. 219 p. 132,65 universale dicit Aristoteles id, quod secundum suum nomen dicit eligibile vel -e. eth. I 682 p. 582,47sqq. quidquid opponitur -i, inquantum est -e, est bonum *eqs.* 825 p. 694, 75 talis *(sc. in delectabilibus corporis)* vita non est omnibus -is. 853 p. 716,15 per se -e opponitur per se eligibili. eth. II 2,1,1 p. 151ᵃ,16 mos . . . proprie in actibus exterioribus est in appetibilibus vel -bus vel communicativis determinatus. *ibid. al.*

***fugibundus,** -a, -um. *qui fugit, fugere cupit – einer der flieht, fliehen will:* ERMENR. Sval. 9 p. 160,23 intellexit . . . vir Deo plenus . . . asini sui formidinem et . . . ad -um aiebat: '*eqs.*' ERCHEMB. Cas. hist. 8 Dauferius una cum magistro militum . . . soli elapsi, -i moenia . . . urbis . . . ingressi nec ibi . . . requiem capiunt.

***fugiditas,** -atis *f.* (fugere) *actio fugiendi, neglegentia, praevaricatio – das Fliehen, Vernachlässigung, Pflichtverletzung:* ACTA imp. Winkelm. I 748 p. 591,3 (a. 1265) si . . . per superiorem eis *(devotis)* fervoris flamma subtrahitur, opportet necessario subdictos *(sc. Pisanos)* ad tepiditatis et per consequens -is venire materiam.

***fugimentum,** -i *n.* *?solutio – ?Auflösung:* PS. CALID. secret. 14 p. 188ᵇ,14 ipse *(lapis)* mundificat corpora ab additionibus accidentium aegritudinum . . ., ita quod non appareant neque videantur in eo turbationes contrariorum nec -um sui vinculi. *Fiedler*

fugio, fugi, -itum, -ere. *script. et form.:* fig-: *p.528,51. adde* ALDH. carm. eccl. 7,36 *(var. l.).* ANON. coit. 1,4,17 *(var. l.). al.* *gerundium* fuendo: *p.528,25.* *gerundivum* fugend(um): *p.530,11.14. al.* *partic. praes.:* fuien(s) *(cf. Stotz, Handb. 3,VII § 173.3): p.529,3.20.* fugen(s): *p.528,26. adde* LEX Sal. Merov. 11,6 *(var. l.).* ALDH. virg. II 780 *(var. l.). al.* *gen. pl.:* -ncium: *p.530,51.* -tum: *p.530,49.* *imperf.* fugeba(m): *p.528,24.529,32. al.* *fut.* fuget *(cf. Stotz, Handb. 4,VIII § 114.7): p.529,42.* *perf.: indic.: periphrast.* -ens fui: *p.529,70.* fuit: ALDH. virg. II 2542 *(var. l.).* LEX Alam. 44,1 *(var. l.). al.* fuerunt: ALDH. carm. eccl. 7,36 *(var. l.).* *coni.* fuerit: CAPIT. reg. Franc. 82,5 *(cod.).* *plusq.* fuerat: *p. 530,24.* *coniug. IV. (cf. Stotz, Handb. 4,VIII § 108.2): praes.: inf.* -ire: *l.20.34.51. saepe.* *imper.: sg.* -i: CHRON. Fred. 3,11 p. 95,18. *pl.* -ite: *p.530,10. al.* *coni. imperf.* -iret: *l.27.* *perf.:* -i(it): *l.22.54. saepe.* -iv(it): *l.54.60. adde* ANNAL. regni Franc. a. 747. *al.* *depon.: l.24.54. p.533,23.* *usu impers.: p.529,15.* *struct. notabiliores:* *c. dat. directionis: l. 60.* *pendent praep.:* apud: *l.66.* coram: *l.41.* foris: *l.20.* infra: CAPIT. reg. Franc. 39,2. *partic. praes. usu adi.: p.530, 53. al.; subst.: l.52. al.* *metr.* fūgere: *p.529,5.* *rhythm.* fugíte: *p.530,10. al.* *confunditur c.:* fulgere: PS. VEN. FORT. Remig. 10 *(var. l.).* fungi: *p.529,25.*

I *intrans. i. q. abire, amoveri, pedem referre, fugam inire, profugere – (fort)fliehen, die Flucht ergreifen, enteilen, sich davonmachen:* **A** *subi. homines (daemones: l.21. al.; animalia: l.30. al. v. et p.532,70):* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* **α** *usu communi:* EDICT. Roth. 3 si quis foris provincia -ire (-ere *pars codd.*) temptaverit. VISIO Baront. 12 p. 387,6 -ere coeperunt *daemones*. LIBER hist. Franc. 1 -iit . . . Aeneas *eqs.* VITA Richar. 13 (MGMer. VII p. 452,13) ut in loco, ubi apparebat *(sc. morbus)*, omnes per alia loca fugebantur. ANNAL. Einh. a. 778 p. 53,23 ut . . . pauci domum -endo (fuendo *1.2*) pervenisse dicantur. ANNAL. Fuld. II a. 791 Hunis . . . -entibus (fuge- *3*). RHYTHM. 45,9,2 ut in Egypto -iret *Ioseph* cum Domino. THIETM. chron. 3,7 Boemiam -it *dux.* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 31,6 si . . . unus *(falco)* vellet capere alium per iactos . . . et alius . . . -ret ante illum *eqs. persaepe. v. et p.532,2.69.* **β** *spectat ad servos:* LEX Sal. Merov. 90,2 si repetenti domino dati non fuerint *(sc. servi deserentes)*, sed -erint. LEX Baiuv. 1,4 si quis servum ecclesiae vel ancillam ad -endum suaserit. ARBEO Emm. 38 -ire (-ere *var. l.*) magis adoptas *(sc. servus)*. CAPIT. reg. Franc. 233,11 de quibus *(fugitivis)* constat, ad quos iudices vel loca ipsi fugitivi -erint (*inde* DIPL. Karoli III. 17 p. 28,33). *saepe.* **γ** *remissius i. q. se recipere – sich zurückziehen:* ARBEO Corb. 28 cum . . . ministri . . . in tam celsitudine se -isse montis conquererent. **b** *c. notione recedendi ('zurückweichen [vor]'):* WIDUK. gest. 3,69 p. 144,6 cumque . . . coram Wichmanno -rent *equites*. **c** *c. notione effugiendi, evadendi ('entkommen'):* CHRON. Salern. 80ᵇ vix ex eorum *(Salernitanorum)* manibus absque armis -ierunt *(sc. exercitus Beneventanus).* THIETM. chron. 8,27 p. 524,22 episcopus . . . in navicula quadam vix -it. **d** *c. notione confugiendi ('sich retten [bei, in]'):* WIDUK. gest. 1,36 p. 53,20 ad urbem vicinam. THIETM. chron. 6,22 inter lignorum condensitatem iacencium. *al.* *expressius i. q. perfugere – Zuflucht, Asyl suchen:* CONC. Merov. p. 168,15 ut, quicumque ad eorum *(principum)* statuas -iret (-erit *B*), inlesus habeatur. LIBER hist. Franc. 23 p. 279,8 ad ecclesiam christianorum -ire (figire, -ens *var. l.*) nitebatur *Amalricus*. LEX Baiuv. 1,8 (add. G) qui . . . -entem ad ecclesiam occiderit. ANNAL. regni Franc. a. 753 qui *(Grifo)* in Wasconiam ⌞-tus est⌟ (-it, -erat, -vit, -iit, fugatus est, fugitivus est *var. l.*). COSMAS chron. 3,32 p. 203,6 ad Zobezlaum . . . in Poloniam -ierunt *fautores Borivoy. saepe.* **e** *c. notione in exsilium proficiscendi ('außer Landes fliehen'):* CAPIT. reg. Franc. 15, 21 si qui propter faidam -unt in alias patrias. DIPL. Karoli M. 187 qui *(Aio Langobardus)* peccatis imminentibus partibus Avariae de regno . . . Italiae -vit *(cf. p.531,16)*. THIETM. chron. 4,42 auxiliatores . . . aut se reos ibi *(sc. in conventu)* presentare aut damnatos -ere. CHART. Babenb. 237,1 p. 58,16 si non probaverit *(sc. homicida notwer),* habeat licentiam -endi . . ., et iudex eum proscriptum pronunciet. **f** *c. notione transfugiendi ('überlaufen [zu]'):* CONC. Karol. A 23 p. 204,8 -ens apud paganos consentaneos periuratus effectus est *haereticus.* *usu milit. i. q. deserere – 'desertieren':* LEX Alam. 89,90 si quis in exercito pugna commissa fuerit, et dimittit pares suos pugnare et ille -it *eqs.* STATUT. ord. Teut. p. 86,15 gravissima culpa est, . . . si de vexillo . . . -erit *aliquis. saepe.* **2** *in imag. vel translate:* **a** *in univ.:* VITA Willib. p. 16,33 infirmitas quasi quadam hostili manu repulsa cessit -ens pristinae sanitati. BRUNO

[Pörnbacher]

QUERF. Adalb. A 11 p. 12,19 aborsum -ens, quo caro trahit, omni annisu festinans sursum, quo spiritus vocat. EPIST. Reinh. 11 p. 12,1 sorori . . . de Egipto -enti (fuienti *cod.*) ocuratis *(sic; sc. conventus).* *in ludo scaccorum:* CARM. var. III C 8,57 quilibet hic ruerit, non ultra -ere fas est; tollitur e medio. **b** *in iunctura* e saeculo -ere: CHART. Raitenh. 27 p. 29,16 (epist. papae a. 1180) laicos e seculo -entes . . . ad conversionem recipere (*item* 75 p. 75,41. 272 p. 220,7). **c** *se convertere (ad), adire – sich wenden (an), Zuflucht nehmen (zu):* HRABAN. carm. 39,92,4 o Deus . . ., miser ego quid faciam, tunc ubi atque -am, cum tremet mundi machina? WIDUK. gest. 1,8 p. 9,13 sub vestrae *(sc. Saxonum)* virtutis alas -ere quaerimus *(sc. Bretti).* ALEX. MIN. apoc. 10 p. 205,28 ut ad medicum -ant *infecti.* CARM. Bur. 41,27,6 ipse *(Petrus Papiensis)* solus mare mollit, et ad ipsum -itur. *al. v. et p.532,34.* **d** *non venire, non adire – wegbleiben, abwesend sein:* THIETM. chron. 6,31 hunc *(episcopum)* . . . ob dignitatis nullatenus adipiscendae dolorem -isse. **e** *demergi – hinabsinken (in) (in loco corrupto vel per pravam interpr.):* TRACT. de caus. mul. 35 inocca via animae fugius contingit (in arcana animę fuiens contigit *var. l.; cf. Hippocr. mul. 2,131 [ed. Littré VIII. p. 278,16]* ὀλιγοψυχίη λαμβάνει). **3** *per confusionem i. q. fungi – wirken, regieren:* EPIST. pont. Rom. 427 p. 819,31 (spur. 1058/ 1136) hoc nostri est officii, nostri, inquam, vice sanctissimi Petri -entis.

B *subi. res:* **1** *corpor.:* **a** *in univ.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,178 discussa -erunt sidera nocte. *in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,92 nebula -ente iocorum. **b** *de armis:* **α** *(celeriter) penetrare, transire – (rasch) durchdringen:* EUPOLEMIUS 2,156 -ente per ilia pilo. **β** *dimitti, relaxari – sich lösen (von), fallen (aus): v. p.530,24.* **c** *amanere, abesse – fernbleiben:* IONAS BOB. Columb. 1,13 p. 174,5 fugebat *(a. corr. A1a,* -bat *rell.)* imber a segete (segetem *B*), et undique pluvia diffundebantur. **2** *incorpor. vel spirit. i. q. effluere, praeterire, avolare – (ent-, dahin)schwinden, zerrinnen, vergehen:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* PAUL. DIAC. carm. 29,8 lumine de quarum *(gemmarum)* nox tibi *(sc. Galliae)* . . . -it. DICUIL. epist. cens. 2 (Cod. Paris. N. A. 1645 f. 7^{v}) annus bis nonus post . . . conceptum Domini -ens. WALAHFR. Blaithm. 92 vita -ente. Mamm. 12,17 -it ocius omne, quod tolerant *(sc. martyres).* POETA SAXO 5,414 Carolo moriente . . . honor -it et interiit. CARM. pro schola Wirz. 244 velox ut ventus fuget *(v. notam ed.)* omnis . . . iuventus. *saepe.* **β** *se vertere (in) – übergehen (in, nach):* WALAHFR. carm. 32,11 quaeque serena putas, magis haec in nubila tristes et tenebras -unt. ELIAS SAL. mus. 18 p. 37^{a} qui *(nonus 'saeculorum amen')*, quando sentit incipere cantum . . . inchoantem in C, -it de F in a. *per compar. de translatione imperii:* OTTO FRISING. chron. 5,36 p. 260,31 quod *(regnum)* ab oriente ad occidentem tanquam -ens statum et requiem invenisse putabatur. **b** *alch. i. q. evanescere, dispergi – entweichen, sich verflüchtigen:* TURBA phil. 13 p. 122,19 Ethelie dicitur *lapis* alba et aes album, et ab igne -ens, qui solus aes dealbat. ALBERT. M. miner. 4,8 p. 94^{b},46 argentum . . . vivum . . . -it ab ipso *(ferro)* sicut ex caeteris metallis. GEBER. summ. 17 p. 306 ipsos *(spiritus)* non fixos corporibus . . . adhaerere non est possibile, immo -unt. 49 p. 440 non . . . haec *(corpora)* cum fugitiva sint, possunt illud *(argentum vivum)* in ignis pugna tenere, quousque ad corporis naturam perveniat, sed -unt secum per ignis intensionem. *al.*

II *trans.:* **A** *aufugere, evitare, declinare – (ent)fliehen, umgehen, (zu) meiden (suchen), sich fernhalten (von):* **1** *subi. homines (anima: p.530,18; animalia: p.530,70):* **a** *obi. anim.:* **α** *praevalente respectu fugae:* LEX Raet. Cur. 18,8 si colonus dominum suum -erit (-ierit *B*). CONC. Karol. A app. 10 p. 856,37 (spur.) si quis ingenuus aut servus dominum -ens *eqs. saepe. v. et p.530,70.* **β** *praevalente respectu se segregandi, alios vitandi:* VITA Galli I 3 p. 252,20 ego fugebam omnes notos . . . meos in hanc solitudinem *(in struct. contam. vel in zeugmate).* ADAM gest. 3,38 p. 181,2 ut . . . ceu leo -retur *metropolitanus.* EPIST. Ratisb. 19 p. 339,31 ipse fui -ens, ipse fui persequens, ipse me -i, ipse me comprehendere volui. VITA Heinr. IV. 9 p. 31,19sq. cur -is non -endum, cur -is patrem tuum? IDUNG. PRUF. dial. 1,883 qui prohibet sequi preceptum, tamquam malus pater -endus est. *saepe.* **γ** *praevalente respectu relinquendi ('verlassen'; de daemone):* CARM. de Germ. 1,62,1 daemon -it aliam, quam invaserat. **b** *obi. res (incorpor. vel spirit.):* ALDH. virg. II 1178 ut . . . vitarent pectore naevum et maculam Veneris pullam cum corde -issent *(codd.;* -isset *S^{1}* [-N- *suprascr. m^{2}*]. *p;* fugarent *p. corr. S;* fugassent *ed.) Chrisantus et Daria.* ARBEO Corb. 9 honorem (WETT. Gall. 15. IDUNG. PRUF. argum. 46. *al.*). RHYTHM. 35,12,3 perpetuam mortem -ite *(sc. christiani).* WALAHFR. Wett. 226 nulla relinquentes *(sc. daemones)* -endi (fugendi *R*) dona pavorem. ALFAN. premn. phys. 1,28 p. 10 haec *(sc. terrena)* -ere (*PG 40, 513^{A}* φεύγειν). EPIST. Ratisb. 22 p. 349,1 omne . . . turpe -endum (fugendum *cod.*) est. *persaepe.* *pendet inf.:* WALAHFR. Mamm. 10,12 magicas si pandere fraudes . . . -is. EPIST. Hildesh. 134,17 alii sunt, qui honeste composita . . . velut spinas . . . calcare -unt. *al.* *usu philos.:* ALBERT. M. anim. 3,3,3 p. 212, 15 quae *(pars animae)* . . . praesens tristabile -it. *ibid. al. v. et p.531,28.* **2** *subi. res:* **a** *in univ. (in imag.):* ANNAL. Frising. a. 1085 qui *(sc. monachus crematus)* . . . pervenit ad aquam Mosaha, ut se refrigeraret, sed igne aque frigus usque ad cor -ente mortuus est. **b** *elabi – entgleiten, 'auskommen':* LEX Saxon. 59 si ferrum manu elapsum hominem percusserit, ab eo, cuius manum (manu *Sp*) -erat (fuerat *Sp*), conponatur. **c** *refugere – entgehen:* CHART. Brixin. 115 (a. 1246) res geste memoriam -unt, nisi litteris alligantur (*item* CHART. Raitenh. 195).

B *fugare – in die Flucht schlagen, vertreiben (cf. ThLL. VI/1. p. 1476,8sq.):* THIETM. chron. 7,45 p. 452,26 sui *(sc. regis Saraceni)* . . . omnes conveniunt et . . . irruunt hostes eosque mox -entes (fugantes CHRON. Thietm.) . . . prosternunt. *v. et p.532,65.*

C *in tuto collocare, conferre – in Sicherheit bringen, 'flüchten':* OTTO MOR. hist. p. 13,10 Laudensium . . . alii suas uxores et filios cum ipsorum mobilia timore Alamanorum ad Pizighitonem -erant (-ierunt *M*), alii *eqs.*

adi. **fugiens,** -entis. *qui fugit, fugitivus – fliehend, flüchtig:* **1** *proprie:* LEX Alam. 82 si quis fugitivum (-em *B18*) servum alterius susciperit. WETT. Gall. 35 p. 276,29 veniens hostis persequendo populi -is vestigia *(sim.* VITA Heinr. IV. 4 p. 19,1 -is vulgi. *al.).* WALTHARIUS 403 si quis mihi *(sc. regi)* Waltharium -em afferat evinctum. 419 Waltharius -s. HROTSV. gest. 287 Gislberhtus . . . -s . . . mergitur undis. THIETM. chron. 7,18 cum hostes solus -es insequeretur *Hodo. persaepe.* **2** *translate: v. p.531,26.*

subst. **fugiens,** -entis *m. (?f.: l.46)* *fugitivus – Flüchtling:* LEX Alam. 24 capit. p. 40 de his, qui ⌞-em straniam⌟ *(1;* gentem extraneam *4;* extraneos *6.7)* invitaverit *(in loco corrupto, ut vid.).* WETT. Gall. 37 p. 278,5 caterva -ium in Arbonensem pagum congregata est. POETA SAXO 1,260 rex . . . -tum terga secutus prostravit multos auctores criminis. THIETM. chron. 8,32 multitudo -cium. BERTH. chron. B a. 1078 p. 334,5 instantes *Saxones* . . . -bus. VITA Heinr. IV. 12 p. 39,5 filius ducis terga cum suis vertit, . . . nec tam ut -ens periculum vitaret, quam ut sequentes in periculum deduceret; hi . . . -entes persequebantur. ANNAL. Mell. Vind. I a. 1273 p. 705,10 rex Boemie . . . fugentes sequitur. *persaepe.*

***fugitio,** -onis *f.* (fugere) *fuga – Flucht:* GREG. CAT. chron. II p. 277,34 (epist.) causa -is eorum *(hominum monasterii)* cum facultatibus ecclesię.

fugitivus, -a, -um. *script.:* fig-: *p.531,37.57.66.* figut-: *p. 531,66.* futiv(us): *p.532,8.* fugiv(us): *p.531,12.72. adde* LEX Alam. 3,2 *(A8). al.* -tibus: LEG. Wisig. 9 tit. 12 p. 351. *ibid. al.* *confunditur c.* furtivus: *l.68.p.531,59.*

I *adi. i. q. profugus, discedens, vagabundus – fliehend, das Weite suchend, flüchtig:* **A** *spectat ad homines (animalia: l. 69. p.531,4. v. et p.531,60):* **1** *proprie vel in imag.:* **a** *in univ.:* CONC. Karol. A 16^{A},1 ut nullus a provincia sua mancipium limine venundare vel proprium vel -um (furtivum *var. l.*) presumpserit. LEX Frision. add. $7^{tit.}$ de rebus -is: si servus aut ancilla . . . aut bos aut quodlibet animal fugiens dominum suum ab alio fuerit receptum. WALAHFR. Gall. 2 capit. 25 p. 312 -us monachus. GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 131 -as barbarorum

[Pörnbacher]

acies sequendo *rex eqs.* ALBERT. METT. div. temp. 2,15 hic *(servus)* . . . domino suo multis diebus -us erat. CONST. Melf. 1,52,1 punientes *iustitiarii* . . . homicidas per nemora . . . -os. 3, 54 p. 424,6 neminem posse -a (-e *V2*) animalia sua perdere, si a nemine capta fuerint. *persaepe. v. et l.60. p. 528,54. 530,37. vol. II. p. 950,28 (cf. l.49sqq. [in imag.]).* **b** *in iunctura* -os pedes *(acc. absol. ['fliehenden Fußes']; cf. A. Uddholm, Formulae Marculfi. 1953. p. 105 et Dt. Rechtswb. III. 1106sq. s. v. 'Fuß 5. c'):* FORM. Marculfi 1,38 dum diceret *(sc. interpellator)*, quasi servo suo . . . -us (-os *var. l.*) pedes recipisset *(sc. accusatus)* . . ., ad haec prefatus illi omnia haec . . . visus est denegasse, quod nec ipso servo -us (-os, fugivos *var. l.*) pedes nec rauba sua . . . recipisset *eqs.* LEX Sal. Merov. caus. 7,3 si quis homo mancipia aliena pedes -os recolligerit. **c** *extra patriam degens, extorris – außer Landes lebend, landesflüchtig:* DIPL. Karoli M. 187 quando infidelis et -us apparuit *Aio (cf. p. 528,60). v. et p. 389,71.* **d** *absens, se subtrahens (iudicio; cf. ThLL. VI/1. p. 1495,27sq.) – abwesend, sich (dem Gericht) entziehend, säumig (usu publ. et iur.):* CONST. Melf. 1,38,2 p. 194,22 in presentes adversarios vel contumaciter -os, qui . . . ad requisitionem . . . citari debebunt. CHART. Tirol. notar. II 241 iusticiarius . . . dixit, quod ipse non cepisset Oliverium nec Morunchum apud dominam Ceciliam . . ., qui *(sic)* -a erat, nec quod ipsa domina Cecilia ibi non esset, dum eos capuit. **2** *translate:* ALBERT. M. eth. I 629 p. 538,50 ille, . . . 'qui' est . . . 'fugiens (*p. 1148a,7* φεύγων)', idest -us, 'tristium' et pravorum. *usu philos. de virtute animae:* ALBERT. M. anim. 3,3,3 p. 212,21 eiusdem *(potentiae)* 'est' fugere et persequi . . . 'et non alterum appetitivum et -um (*p. 431a,13* τὸ . . . φευκτικόν)'; . . . quod . . . idem est esse appetitivum et -um, dico . . ., utrumque appetitivae animae et utrumque est pars animae sensibilis.

B *spectat ad res:* **1** *proprie i. q. celer, currens – rasch (fließend, gleitend), munter:* PASS. Mauric. 57 -a . . . quem *(Lemannum lacum)* motibus unda permiscet Rodani vivacibus. CARM. Ratisb. 40,8 ut scribas penna te decipiens -a. **2** *translate:* **a** *fugax, caducus, inanis – vergänglich, hinfällig, 'flüchtig':* **α** *gener.:* FORM. Marculfi 2,2 de gaudia -a (fi- *var. l.*) lucrare. CHART. Sangall. A 90 nihil valet cuiquam lux -a, nisi quantum poterit de presentia mercari aeterna. CAND. FULD. Eigil. II 14,31 -a potestas saecli. WIPO gest. prol. p. 4,17 rerum labentium -am memoriam litterarum vinculis connectere. CHART. Stir. II 153 scriptis dignum duxi commemorandum, quod fluxu temporis pertimesco -um. CHART. Sil. D I 320 -e possessionis Christum . . . eligunt *fidei cultores* successorem. *al.* **β** *alch. i. q. evanescens – sich verflüchtigend:* ALLEG. sapient. 18 p. 475b,60 cum decoctione lenta accipitur anima -a et tinctoria. GEBER. summ. 17 p. 308 ex substantia . . . -a argenti vivi. 24 p. 323 spiritus -us. *saepe. v. et p. 529,57. in nomine ficticio* servus -us *de argento vivo:* GEBER. clar. 1,57 ut servus -us sit mortuus cum sale et cum venere. ALBERT. M. miner. 4,8 p. 95a,3 propter . . . fugacem humiditatem, quam habet *argentum vivum*, vocat ipsum Hermes servum -um. PS. GERH. CREM. Sal. I 19 p. 24,9 in successione et est *mercurius* acetum attrahens . . . et servus -us. *al.* **b** *occultus, secretus – verborgen, geheim:* WALAHFR. Blaithm. 82 -o calle . . . temptare viam. **c** *instabilis – schwankend, unsicher:* HILDEG. epist. 47 haec *(sc. visionis)* -a (fi- *edd. priores ex Hm*) scala in fatigatione est, quia interdum ad ardua scandit et interdum obtenebratur. **3** *per confusionem:* CONC. Karol. A 16A,2 ut nullus furtivam (-am *V1*) rem tam in equis et quadrupedibus quam in reliqua subpellectilia . . . venundare *(sc. praesumpserit).*

II *subst. (pendet* a[b] *[cf. ThLL. VI/1. p. 1497,43]: p. 532, 11):* **A** *masc. i. q. profugus, desertor – Flüchtling, Davongelaufener, Ausreißer:* **1** *in univ.:* LEX Alam. 3,1 si quis homo aliquem persequens -um, aut liberum aut servum *eqs.* SERMO de sacril. 20 quicumque propter -os (figu- *cod.*) petatia aliqua scribit. CAPIT. reg. Franc. 95,16 de -is, partibus Beneventi . . . vel Pentapoli qui confugium faciunt, ut reddantur. WALAHFR. Blaithm. 87 superveniens -is turba sequentum. BERTH. chron. B. a. 1078 p. 316,18 cum . . . ad aecclesiam, ubi -us latuit, perventum est. *saepe.* **2** *de servis, mancipiis sim.:* LEG. Burgund. Rom. 31,1 de repertis -is (fugivis *A2*). DIPL. Heinr. IV. 476 p. 649,32 qui censum . . . persolvit, hic si extra potestatem fugerit . . ., advocatus . . . -um atque rebellem ad curtim propriam constringat. ORTL. chron. 1,9 p. 46,3 quod aut -os sustineamus aut *eqs. saepe. v. et p. 528,36. 533,34.35. per compar.:* GODESC. SAXO theol. 22 p. 312,11 quare non . . . falcem metuis illam, quam habet *Deus* in manu sua, ne velut -i sui concidat . . . crura tua. **3** *de ecclesiasticis, religiosis sim.:* CONC. Karol. A 36,31 de -is (futivis, fugivis *var. l.*) clericis: ut unusquisque episcopus in sua paroechia . . . clericos inquirat, unde sint, et, si aliquem -um invenerit *eqs.* EPIST. Ratisb. 6 p. 293,23 a sua ecclesia, ubi ministrare debent, -i. HEINR. LETT. chron. 13, 2 p. 67,12 fratrem tanquam -um persequentes in Ydumea conprehendunt *fratres militiae. saepe. remissius:* CHART. Schoental. 3 (Mon. Boica XXVI p. 5,3; epist. papae a. 1253) quod quidam eorum *(eremitarum)* ordinis -i . . . heremitoria construunt contra dicti ordinis instituta. **4** *de absente (audientia, causa sim.; cf. p. 531,17sqq.):* CHART. Tirol. notar. II 66 (a. 1242) quod ipsi *(assessori)* mendet quilibet eorum *(sc. qui non venerunt)* V libras, et quod iusticiarii illo creditori iusticiam faciant de ipsis, qui sunt -i. **B** *neutr.:* **1** *philos. i. q. facultas fugiendi, declinandi – Fähigkeit zu meiden, abzulehnen: v. p. 531,29.* **2** *alch. i. quod effugit – Flüchtiges:* PS. ARIST. magist. p. 646a,55 sublima -um. ANON. secret. p. 65,10 proprietas . . . eorum *(atramentorum)* est . . . -a retinere.

adv. ***fugitive.** *fugiendo – fliehender Weise, auf der Flucht:* ARNULF. delic. 177 cur -e tuum vis evitare locellum *(spectat ad Vulg. prov. 27,8)*? LEG. Lang. p. 409b,4 quod ei *(Iohanni)* Petrus servus tuus *(sc. Martini)* in fuga positus res mobiles . . . -e abstulit. *v. et p. 531,4.*

fugito, -avi, -are. *struct. c. praep.:* ad: *l. 34.* ante: *l. 41.* per: *l. 39. adde* BERNOLD. CONST. chron. a. 1086 p. 459,16. *al.* **1** *intrans. i. q. (con)fugere – fliehen, flüchten, sich absetzen:* **a** *proprie et in imag.:* VITA Pard. 18 (MGMer. VII p. 36,13) unus ex ipsis *(carpentariis)* . . . ad virum Dei -ans (fugiens *1*) *eqs.* CAPIT. reg. Franc. 25,4 qui . . . -ando de comitatu ad aliud comitatu se . . . distulerit. PRUD. TREC. annal. a. 839 p. 35,13 his *(infidelibus)* in diversa vagantibus sparsimque . . . -antibus. HERM. AUGIENS. chron. a. 628 Godinus . . . Lothario persequente per diversa -ans. BERTH. chron. B a. 1078 p. 334,3 ipse *(exercitus)* in diversa -ando *eqs.* CHART. Lux. I 401 p. 570,37 lepusculus . . . ante faciem frigoris . . . -ans *(ex Herb. Clar.). saepe.* **b** *translate i. q. evanescere – sich verflüchtigen, entgleiten, schwinden:* WALAHFR. Mamm. 20,30 conlata prius coepit -are potestas. **2** *trans. i. q. vitare – meiden:* EKKEH. IV. cas. 58 p. 126,27 cum . . . sociorum -asset *Uodalricus* ludicra. ECBASIS capt. 812 somnus te *(sc. leonem)* -at. *al.*

adi. **fugitans,** -antis. **1** *aversus – abhold:* FOLCUIN. Lob. 25 p. 66,13 Hucbertus frater patiens laboris et -s quietis. CONR. EBERB. exord. 5,17 l. 190 frater . . . disciplinae -s. *al.* **2** *vagus – unstet:* CARM. Bur. 154,5 (cod. M) insipiens, -s . . . mittit *Amor* . . . sagittas.

subst. **fugitans,** -antis *m. qui fugit – der Fliehende, Flüchtling:* BERTH. chron. B a. 1080 p. 377,9 donec nox . . . -es et persequentes in hoc articulo belligerantes diremisset. GESTA Ern. duc. I 2,509 Grippienses . . . insequuntur -es. *saepe.*

fugium *v.* subterfugium. **[fugius** *v.* fugio: *p. 529,20.*]

fugo, -avi, -atum, -are. *usu medial.: p. 533,20.22. fort. add.: p. 528,54; mediopass.: p. 533,7. partic. usu subst.: praes.: l. 71. perf.: l. 68.*

1 *propellere, abigere, avertere – vertreiben, (fort)jagen, in die Flucht schlagen:* **a** *proprie (subi. Deus: l. 66. al.; res: l. 63. 67; in imag.: l. 64. al.):* **α** *in univ.:* ANTIDOT. Sangall. p. 95, 11 ad -andos serpentes. WANDALB. hor. 9 Geminis Sole excrescente -tis. POETA SAXO 1,146 quos *(Saxones)* non hostes, non arma -arunt (fugerunt *a. corr. G1*). 2,120 longe. THIETM. chron. 2,8 Deus . . . -vit turbam perfidorum. 4,59 tonitrus . . . caeteros *(milites)* . . . -ans. 8,31 ab amne. VITA Heinr. IV. 3 p. 15,10sq. licet . . . victos -ret, -tos persequeretur. 11 p. 36,7 ut fugeres, qui patrem -asti. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 115,25 avium rapacium persequentium illa, que fugit, porrigit pedes suos -anti. *persaepe. v. et p. 528,54 (ni subest usus medial.).* **β** *patria pellere, relegare, in exsilium mittere – aus der Heimat*

[Pörnbacher]

vertreiben, verbannen: ANNAL. Xant. a. 870 regem eorum *(Margorum)* -verunt *Karlomannus et Karlus*. POETA SAXO 1, 126 Desiderium ... -vit. THIETM. chron. 2,12 Stoingneum ... decollari precepit *rex*, confratres ... -vit. 7,37 rex Anglorum multo tempore ab eodem *(Danorum rege)* -tus ... patriam ... revisit. *saepe*. **b** *translate i. q. tollere, reprimere, discutere – zunichte machen, aufheben, austreiben (mediopass. i. q. desinere, evanescere – aufhören, nachlassen):* WETT. Gall. 33 dentium dolores ex ... caerae inpressione -ti sunt. CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 226,37 -to mendacio. PASS. Petri et Pauli 188 ipsius *(Simonis magi)* ... vitam mors fugienda -at. HROTSV. Mar. 702 Egipti tenebras ... quo ... per se ... -ret *Christus* (*sim.* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,221 tenebris fidei splendore -tis). GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 177 quem *(iaspidem)* dicunt omnia fantasmata -are. ACTA reg. Burgund. 77 si ... indigentiam nostrae opis ... -amus auxilio. *al.* **2** *fugere – fliehen (cf. ThLL. VI/1. p. 1498,35sqq.):* **a** *proprie i. q. confugere – flüchten (usu medial.; act.: l.20):* ANSEG. coll. 3 capit. 21 (MGCapit. N. S. I p. 566; s. IX.) de his, qui propter propriam iustitiam dilatandam -antur (-ant, fugiunt, fungantur, fatigantur, faguntur *var. l. item* 3,21 [p. 581,9]). WIDUK. gest. 1,34 p. 47,20 fulmine ... tortores tacti ... ab eo *(Vito)* -antur (fugiantur *C2*). *fort. huc spectat: p.528,54.* **b** *translate i. q. declinare – meiden:* VITA Burch. Worm. 17 quomodo ... humanas ... laudes vitando -asset (vitaret *var. l.*). *v. et p.530,7.* **3** *in tuto collocare, conferre – in Sicherheit bringen, 'flüchten':* ANNAL. Altah. a. 1041 p. 26,35 ut neque -ta essent pecora. HERM. SANGALL. Wibor. 1,34 p. 200,14 autumantes *Ungri* omnem thesaurum eo loci -tum esse. *obi. homines ('zur Flucht verhelfen'):* SALIMB. chron. p. 398,12 -bis *(sc. guardianus)* me *(sc. legatum)* et perduces ad locum securum, ne capiar a Conrado.

subst. **fugatus,** -i *m. fugitivus – Flüchtling:* DIPL. Otton. I. 350 p. 481,25 si ... iudex ipsos fugitivos susceperit et eos reddere neglexerit ..., pro unoquoque -o (fugitivo CAPIT. reg. Franc. 233,10) auri solidos septuaginta et duo componat.

***fulanus** (phu-), -i *m.* *(arab.* fulān; *cf. Stotz, Handb. 1,IV § 41.1) ille (nomine nominando), talis sine nomine, innominatus – ein Gewisser, ein Ungenannter:* BENZO ad Heinr. IV. 5,8 p. 476,20 (vs.) Taurinensi episcopo: o ph-e, presul magne *(v. notam ed.)*.

fulbus *v.* fulvus. ***fulca** *v.* 2. *furca.

***fulcfrea** (fluc-, fulf-), -ae *f. vel* ***fulcfrealis** (fulf-), -is *m. vel f.* *(cf. anglosax. vet.* folcfry, folcfrêo *sim.; cf. F. van der Rhee, Die germ. Wörter in den langob. Gesetzen. 1970. p. 59 sqq., spec. 60) ?abl. pl.* -lis: *l.57. liber(a), ingenuus, ingenua, libertus, liberta – Freie(r), Freigelassene(r):* EDICT. Roth. 216 si haldius cuiuscumque libera uxorem tulerit, id est -a (-am, fulfrea, fulfream, fluc- *var. l.; cf.* LEG. Lang. p. 349a,14 in hac lege 'fulfreal' pro libera nascendo ponitur et non liberta *eqs.*). 257 mulier libera (liberta *var. l.*) -a (fulfrea, -lis *var. l.*). LEG. Lang. p. 129,9 si quis servum suum fulfreal (fulf-e, fulf-is, fulf-em *var. l.*) thingaverit. p. 170,3 ut vadant liberi et absoluti fulf-is (fulf-es *var. l.*), tamquam si thingati fuissent (*inde* 468a,8 fulf-es). *ibid. al.* CHART. Ital. Ficker 79 p. 106,4 quatenus hab ac die inantea libero et obsoluto permaneas *(sc. Berta)*, sicut aliis liberis vel libertis fulf-is, qui ... tingati sunt.

fulcha *v.* 1. furca.

[fulcheria *v.* pulicaria: TRACT. de aegr. cur. p. 128,46.]

fulchrum *v.* fulcrum. **[fulciatorium** *v.* *fulcitorium.]

***fulciculum,** -i *n. vel* -us, -i *m.* (fulcire) *canalis, ferula – Schiene, Stütze (usu chirurg.):* GLOSS. Roger. I A 4,3 p. 711, 18 portet *(sc. patiens)* brachium cum ... aliquibus -is vel fasciculis vel ligaturis ad collum.

[fulcillum *v.* *fucil(l)um.]

fulcimen, -inis *n. interdum c. gen. explicativo, e. g. p.534, 9.19.28sq. fulcrum – Stütze:* **1** *proprie:* TRANSL. Heliani (MemIstorBenev. I. 1763. p. 205,12; s. VIII./IX.?) ad eius ecclesiam alienis humeris vehitur *(sc. aegrotus)* ... sanusque effectus nullo baiulo aut -e domum regreditur. CARM. de nat. animal. 1194 si quis *(elephas)* pausare vult ..., -n prebet arbor ... sibi. *v. et p.593,57.* **2** *in imag.:* EPIST. pont. Rom. 118 p. 207, 31 cum ... ecclesiarum status a beatorum apostolorum principis Petri doctrinis provehatur et, ab eius -e lapsa (lapse *B*, labse 338 p. 659,18) que sunt, resolidantur *(inde* 338 p. 659,18 [ad eius -n *pars codd.*]; *cf. Vulg. I Tim. 3,15)*. EPIST. Teg. I 25 p. 26,23 -n aecclesiae Dei *(i. ducem Heinricum)* ... succubuisse ... conquesti sumus. DIPL. Karoli M. 231 p. 316,18 (spur.) si ... coenobia ... nostrae tuitionis auctoritate et -e, in praecipitium ne labantur, roboramus. TRANSL. Auct. 1 (prol.) ecclesia ... -e reliquiarum sanctorum ... roborata. *al.* **3** *meton. de instrumento confirmationis:* CHART. Sanblas. 230 l. 87 (a. 1181) ut monasterium ... sue iusticie -n et monimentum haberet. CHART. Stir. IV 19 sigilli mei robore presentem paginam atque sigillis dominorum ... super hoc -e confirmavi *(sc. Hainricus).* **4** *translate:* **a** *adminiculum, iuvamen – Unterstützung, (Bei-)Hilfe:* **α** *gener.:* LIBRI Karol. 4,21 p. 541,31sq. cum nec illa *(arca Domini)*, ne rueret, eius *(Ozae)* -e indiguerit *(spectat ad Vulg. II reg. 6,6)*, nec ista *(religio)*, ut firmius stet, illarum *(imaginum)* -e indigeat. EPIST. Teg. I 97 quapropter vestri -is atque oraminis ... indigeo. *c. gen. explicativo:* EPIST. Teg. I 7 equorum. FROUM. epist. 8 consolationis. *al.* **β** *publ. et iur. in formulis chartarum:* DIPL. Otton. I. 417 p. 569,32 quam *(capellam)* ... locupletari nostro ... -e cupientes abbatiam ... condonare ... decrevimus. DIPL. Otton. II. 36 predium ... ad monasterium ... nostro -e restaurandum ... tradidimus. CHART. Rhen. med. I 249 p. 306,6 ad -n et supplementum prebendę monachorum. *al.* **b** *(con)firmatio – Bestätigung:* CHART. Ulm. 42 p. 56,30 (a. 1239) ea, que fiunt, ... consolidari debent -e scripturarum. CHART. Port. 257 p. 260,30 gesta ... litterarum et testium -e perhennari. *al.*

fulcimentum, -i *n. script.* fulti-: *l.49. c. gen. explicativo: l.50.58.p.535,8.13sqq. al. fulcrum – Stütze:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* RUP. TUIT. trin. 1,33 l. 1265 qui *(Deus)* firmavit terram nullum habentem -um nisi *eqs*. ALBERT. M. meteor. 3,2,7 p. 136,53 -a, quibus superior terra innititur. *al. v. et p.537,35.* **β** *de sustentaculo infirmorum:* TRANSL. Adelph. 5 (MGScript. XV p. 295,11; s. IX.med.) cum croceis seu brachiorum -is incedere. **γ** *de trabe:* CHART. Ioh. Ratisb. 15 (c. 1207/17) si ... ecclesie sartatecta dilabuntur penitus, quod simul ... eorum -a putrefacta novi tegminis nequaquam sustinere possunt gravedinem. **b** *anat. de pede sim.* (*cf.* ALBERT. M. animal. 14,49 quatuor ... pedes sunt sicut quatuor -a [*cf. p. 689b,19* ἐρεισμάτων]): ALBERT. M. animal. 2,11 eo, quod tota corporis gravitas esset in medio et non esset directe super suum -um. 14,40 divaricati ... pedes anteriores non bene portant corpus; ... propter quod coniunctim infixa oportet esse anteriora -a. 20,48 magis apta est *inferior pars materiae* -is corporum, sicut sunt crura. *ibid. al.* **2** *in imag., alleg., per compar.:* ANSELM. BIS. rhet. 1,5 p. 113,1 vestre declinacioni placuit nos ... quasi quoddam fult-um vestre substare ruine. VITA Agric. 36 quamdiu domus Dei harum *(columnarum caritatis)* -o sustentaretur. RUP. TUIT. trin. 9,36 l. 1534 ipse *(Ioseph)* 'lapis', id est -um, est 'Israel' *(sim.* GERHOH. Antichr. 1,2 p. 310,27; *loci spectant ad Vulg. gen. 49,24)*. CARM. Bur. 122,2a,3 plange regem, Anglia, nuda patrocinio, -o Gallia. CONR. EBERB. exord. 3,26 l. 30 qui *(Deus)* ... hanc columnam et -um inconcussum *(i. Balduinum episcopum)* sanctae ecclesiae ... concessisset *(cf. Vulg. Gal. 2,9)*. STATUT. ord. Teut. p. 54,20 compassionis ... -um. *saepe.* **3** *translate:* **a** *adminiculum, munimentum, auxilium – (Unter-)Stützung, (Bei-)Hilfe:* **α** *corpor.:* BEDA hist. eccl. 3,17 p. 161,2 destinam illam non ... deforis in -um domus adposuerunt, sed *eqs*. CONSTANT. AFRIC. theor. 3,21 p. 12br que *(sc. canalis pulmonis)* divisio fuit necessaria, ut esset -um ... venis vias pectoris adeuntibus. HUGO HONAUG. hom. 1,1,1 in rebus corporeis substantia nominari potest, quae alteri substat ... ad sui -um et sustentationem. ALBERT. M. animal. 4,51 'pes ... sinister est magnus, et ideo fulcit *brita* totum corpus suum super sinistrum pedem, cum ambulat (*cf. p. 530a,9sq.* ποιεῖται τὴν βάδισιν ... ἐπὶ τούτῳ)', et utitur pede dextro ... ad tractum et -um. *al.* **β** *incorpor. vel spirit.:* ALDH. virg. I 60 p. 322,9 mei ... laboris fiat -um vestrae *(sc. sanctimonialium)* intercessionis adiumentum. HUBERT. Gud. 2 (MGScript. XV p. 1201,10; c. 1100?) corroboratus horum *(sc.*

[Pörnbacher]

scripturae) -o testimoniorum ... arripui onus iniunctum. CONST. imp. II 263,2 in fortune cesaree -um terciam partem proventuum ... iussimus exigendam. *saepe.* **b** *sustentatio, victus – Unterhalt, Ernährung:* CHART. Salem. 585 p. 202,19 (a. 1278) cum ... domina ... pro sui corporis -o possessiones suas ... in nostrum monasterium transtulisset. **c** *regula – Maßgabe:* CHART. Argent. I 279 p. 214,13 (a. 1242) vallato ... arbitrio secundum iuris -um. **d** *argumentum, confirmatio – Argument, Bekräftigung:* ALBERT. M. sent. 3,2,6 p. 28a,25 erroris sui -um poterat *haeresis* habere ... huiusmodi: *eqs.* **e** *corroboratio – Bestätigung, Beglaubigung (usu iur.):* CHART. Pomm. 784 p. 137,20 (a. 1265) in cuius rei ... -um ... et testimonium ... scriptum ... dari iussimus. *c. gen. explicativo:* EPIST. pont. Rom. 427 p. 820,7 (a. 1006) si ... nostre astipulationis apponamus -um. CHART. Wirt. 805 litterarum (CHART. Westph. 1296. *sim.* CHART. Wirt. 1034 scripti. CHART. Austr. sup. add. 13 scriptorum. *al.*). 1363 sigillorum. *al. v. et p. 536, 29sq.* **f** *ornamentum, commoditas – Ausstattung, Annehmlichkeit:* SABA MALASP. chron. 7,12 p. 281,13 accelerat *rex* suorum ordinamenta vasorum et preter apparatus innumeros galearum, tritarum et lignorum grossorum pro equis, que per totam Syciliam ... et Terram Laboris dolata sunt et contexta et fere omnibus -is ornata.

fulcinula *v.* fuscinula.

fulcio, fulsi, fultum (*vel* -ivi, -itum), -ire. *script. et form.:* flu-: FORM. Marculfi 2,47 *(A1).* fil-: FORM. Morb. 27 p. 337, 1 *(cod.).* fulsc-: *p. 536,5.* ?fultuit *(pro* fulciat?*): p. 536,51. coniug. III. (cf. Stotz, Handb. 4,VIII § 111): indic. praes.* -cunt: LIBER Theodolae 156. *coni. imperf.* -ceretur: *l. 70. ?depon.: p. 536,2. usu medial.: passim; mediopass.: l. 40. 41. 48; refl.: l. 38; intrans.: p. 536,4.49. fort. add.: p. 536,51; absol.: p. 536,14. struct. notabiliores: c. gen.: p. 536,69sqq. c. acc. Graeco q. d.: p. 536,1. c. praep.:* de: *l. 56.* super: *l. 41. p. 534, 66. partic. perf. usu subst. f.: l. 51. confunditur c.:* farcire: *p. 536,64.* fulgere: *p. 536,47.49. fort. add.: p. 536,51.*

sustentare, firmare, stabilire, corroborare, adiuvare – (unter)stützen, stärken, festigen: **I** *proprie:* **A** *spectat ad anim.:* WALTHARIUS 1184 arrepta se -it ... hasta. *al. v. et p. 534,66. mediopass. i. q. (in)niti – (sich) stützen (auf):* WALTHARIUS 393 nunc latus in dextrum -tus *Attila* nunc inque sinistrum. ALBERT. M. animal. 2,15 -itur (*p. 498a,11* ἀνακλίνεται) *elephas* super latus dextrum. **B** *spectat ad res (partes corporis: l. 46):* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,39 cenacula -ta columnis. FROUM. epist. 55 est ... ecclesia ... furcis -ita, muris destructa. ALBERT. M. animal. 1,359 ut uterque *(nervus)* portet et -at et confortet alterum. *al. v. et p. 554,42. mediopass. expressius i. q. superpositum esse – stehen (auf):* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,51 columnis idola ... -ta.

II *in imag. vel alleg.:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* VITA Vulfr. 1 (MGMer. V p. 662,20) parentum hortatu ac suffragii amminiculo -tus. WALAHFR. carm. 74,5 tribus ... -ta *(i. fort. mus victrix)* membris *(in aenigmate).* EKKEH. IV. bened. I 33,77 'floribus' hec *(mulier)* Poenum (gloss.: Africanum) palpat (gloss.: concitat, si posset) '-tum' Cyprianum *(spectat ad Vulg. cant. 2,5; cf. notam ed.). al.* **2** *c. notione sublevandi:* PURCH. Witig. 459 huius de cura cum sis *(sc. Augia)* de stercore -ta *(spectat ad Vulg. psalm. 112,7).* **3** *c. notione regendi, gubernandi:* HYMN. Hraban. 2,8 omnia ... tua *(sc. Dei)* sapientia condita -it. **B** *publ. et iur.:* CHART. Babenb. 90 (a. 1195) ut, que natura sua tendunt ad interitum, l i t t e r a r u m a m m i n i c u l o -antur (CHART. Brixin. 90. *sim.* CHART. Raitenh. 172 scripture aminiculo). *al.* **C** *math. et geom. i. q. construere – aufbauen, errichten, 'konstruieren':* RADOLF. epist. 1 p. 515, 17 quia in Aritmethicis ... Boetius edocuit triangulos numeris -iri, nusquam tamen quadratos in triangulis resolvit *(spectat ad Boeth. arithm. 2,6sqq.).* p. 515,23 sumo octonarium, ex quo -ire debeo triangulum, quem ex diviso quadrato feci superius.

III *translate:* **A** *in univ.:* **1** *spectat ad anim.:* **a** *usu communi:* IONAS BOB. Ved. 2 p. 310,13 divino -tus auxilio. Ioh. 18 p. 340,12 quanto ... o n o r a e ... -eretur (WANDALB. martyr. 24 honore. *al.*). TRANSL. Heliani (MGLang. p. 582,2) quorum *(martyrum)* precibus scias te *(sc. calstaldeum)* ... munera larga -iri. VITA Agnet. 271 virgo ... -ita ... virtute. DIPL. Conr. I. 8 p. 9,14 si ... vitam ... subsidiis satagimus -iri (-ire *a. corr.*). VITA Burch. Wirz. 1 quatenus ... orationum emolumentis -amur (-amus *V*). CHART. Basil. A II 115 p. 155, 15 divino -sciti *(sc. episcopus)* adiutorio. *persaepe. v. et p. 489, 69.* **b** *de comitatu, sociis, militibus:* WETT. Gall. 3 p. 259,11 -tus *Columba* comitibus. AGIUS epic. Hath. 600 erat multis -tus hic *(pater)* asseculis. POETA SAXO 1,37 quibus *(populis)* undique -ti *Franci.* 2,311 Pippinus ... Italicis ... -tus legionibus. *ibid. al.* **c** *c. notione confirmandi, concitandi – ('ermutigen'):* TRAD. Frising. 386a (a. 817) -iti divina videlicet conpunctione instincti quidam laici ... ceperunt cogitare, quomodo *eqs.* ANNAL. Mett. a. 830 p. 97,7 emulis exhortantibus atque -entibus. **d** *c. notione nutriendi, alendi ('nähren', 'erquicken'):* TIT. metr. III 7,69 escis -sit *sanctus Petrus* caelestibus agnos. *fort. add. (ni corrupt.):* CHART. Naumb. I 168 p. 147, 22 (a. 1144) que *(ecclesia)* cum utcumque sub indigencia -atur. **2** *spectat ad res:* **a** *gener.:* WALAHFR. Gall. 1,16 p. 304,24 utrum visio mea veritatis -atur effectu (*inde* OTLOH. Magn. 11, 16). HERM. ALTAH. annal. a. 1260 p. 402,27 origo eiusdem *(sc. flagellatorum)* penitentie nec a sede Romana nec ab aliqua persona auctorabili -batur. *saepe.* **b** *publ. et iur. i. q. sancire, ratum facere – bekräftigen, bestätigen, anerkennen:* DIPL. Loth. I. 78 p. 196,22 ut per tempora labentia simili -atur *petitio* auctoritate (*sim.* DIPL. Otton. I. 382 preceptum nostri iuris auctoritate -itum). CHART. Wirt. 956 presentem scedulam nostrorum appensione sigillorum dignum duximus -endam. *al. in lusu verborum:* CHART. Pomerell. 123 (a. 1243/50) ut seria rerum actio litere et f u l c i m e n t o silgilli *(sic)* -atur (CHART. Naumb. II 324 p. 357,9 sigillorum). **B** *instruere, exornare – versehen (mit), schmücken, zieren, auszeichnen:* WANDALB. martyr. 286 cum dena ternam *(diem)* retinet -itque Basilla. WOLFHARD. Waldb. 1,6 (4) humilitate -ita *(sim.* ANNAL. Rod. a. 1137 p. 712,45 castitatis diligentia -itus *praelatus).* THANGM. (?) transl. Epiph. 5 p. 249b,50 sarcofagus ... desuper marmore -batur. VITA Burch. Wirz. 5 tribus -iris *(sc. Guirziburg)* martyribus. BERTHA Adelh. 2 p. 756,31 hoc ... opus nullo dictaminis -itum lepore. p. 756,37 stilus ... incultus, nullo dictaminis genere -tus. *al. signare – bezeichnen:* ANNAL. Mell. a. 1208 Liupoldus ... signaculo Dominice crucis -itur. **C** *augere – vermehren (usu math.):* MATHEM. var. Bubnov p. 286, 28 simplex divisor differentia -itus in denarium surgit. **D** *efferre – erheben, erhöhen:* IONAS BOB. Columb. 2,10 p. 255,9 de quo *(episcopo)*, quia superest, ⌞non meo iudicio⌟ *(om. pr. m. A1c,* non multum laude *m. al. in marg.)* -endus (aliquid dicendum *B1a*) est, ne adolationis noxa reprehendar. 2,12 p. 260,4 -iri (fulgere *var. l.*) magis saecularibus desiderabant *parentes* faleramentis. LEX Baiuv. 1,12 'qui gradu sacerdotali -untur (fulguntur, fulgiuntur, fulciunt *var. l.*)' *(ex Cod. Theod.).* DHUODA lib. man. 3,11,95 ut talis illorum *(sacerdotum)* in saeculo -atur (fultuit *P*) dignitas. **E** *sustinere, servare, habere, frui – bewahren, halten, haben, gebrauchen (usu medial.; intrans.: l. 4.49):* PS. ODO CLUN. dial. 18 p. 264a tertia *vox* ... quinti vel sexti *modi* proprietate -itur. CARM. de mus. 201 p. 112b -untur *voces* sic vicissim uno semet corpore. *v. et l. 4.49.* **F** *fovere – hegen, hüten:* TIT. metr. III 7,36 ille ... discipulus, quem -sit pectore Christus. CARM. Cantabr. A 41,6 vernarum turma ... sub tuis *(sc. reginae)* alis -ta. *subi. res:* BAUDON. Radeg. 8 (MGMer. II p. 383,7) non ... illam mollis pluma -vit. **G** *implere – vollfüllen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,175 nulla piacula regi sufficiunt avidam plene -tura Caribdim.

IV *per confusionem i. q. farcire – stopfen:* IOH. NEAP. Sever. 3 p. 454,44 (ed. Waitz) ut caesum cor eius in os illius ad edendum -ret *rex.*

adi. **fultus,** -a, -um. *instructus, praeditus, plenus – versehen (mit), gesegnet, erfüllt, übersät:* IONAS BOB. Columb. praef.tit. dominis eximiis ... religionisque copia -is (*inde* BOBOL. Germ. praef.tit. [MGMer. V p. 33,7]). BOBOL. Germ. 1 (MGMer. V p. 33,19) Opthomarus ... -us Deo (Domini *B*) ceteris proceribus sublimior fuit. WANDALB. martyr. alloc. 7 illi *(parentes)* ... corpore fortes ... ac subolis germine -i. CARM. Salisb. I 1,1a,4 qui *(antistes)* est -us honoris. 1,5,6 honore.

[Pörnbacher]

CARM. var. II A 4,32 sidera, clara prius, vestro *(sc. episcopi)* adventante decore splendidius multo -a nitore micant. AMARC. serm. 3,94 emblemata -a (fulsa *D*) lapillis *(v. notam ed.). al. in malam partem:* EGBERT. fec. rat. 1,1530 horret *rusticus* ... digitis et plemine -is *eqs*.

***fulcito**, -are. (fulcire, *fulcitor; *cf. Stotz, Handb. 4,VIII § 113.3)* *regere, gubernare – lenken, leiten:* TRAD. Frising. 414 p. 355,35 (a. 819) actum est hoc ... anno Hloduuuici ... augusti regnum -ante (*leg.* -antis) VI°.

***fulcitorium** (*?*-iat-), -i *n.* (fulcire; *de formatione v. Stotz, Handb. 2,VI § 80.5)* *baculum – Stock, Stütze:* VITA Deic. 14 cumque ... rerum Inventori supplicasset -o *(Vinc. Bellov. spec. hist. 23,2;* fulcia-o *edd. rell.)*, quo utebatur, terram ... egerens, ... famulo suo largam fonticuli undam donavit *(sc. Deus)*.

***fulco** *v.* 2. *furco.

[fulcosus *v.* *sulcosus: VITA Antonini Surr. 29.**]**

fulcrum (-chrum), -i *n.* *c. gen. explicativo: l.24.37.* *fultura – Stütze:* **1** *proprie:* **a** *strictius i. q. postis (lecti), pes – (Bett-)Pfosten, 'Fuß':* GESTA Ern. duc. I 2,147 cuius *(lecticae)* -is superpositi erant quattuor ametisti. *in imag.:* RADBERT. Arsen. 1,16 p. 46,22 quorum *(agri sulcorum)* latera hinc inde pulcris nos ambiendo fovebant -is. **b** *latius:* **α** *in univ.:* LAMB. LEOD. Matth. I 1471 -o superincubuit *paralyticus* baculorum. **β** *adminiculum, fustis, baculum – Strebe, Stab, Stock:* PASS. Petri et Pauli 181 pinnarum -a fatiscunt, decidit et fracto crure relapsus homo *(i. Simon magus)* est. **γ** *pila, columna – (Stütz-)Pfeiler, Säule:* VULF. Marc. I 4,2 quod *(tegmen)* iam -hra portare non poterant. CARM. var. I 16,5,1 vasta tholi firmo sistunt fundamine -hra. ODO MAGDEB. Ern. 5,29 bina ... compacto -is rutilantibus auro dolia conspiciunt *dux et comes (v. notam ed.).* OLIV. hist. reg. 42 p. 114,14 suffosso muro et -is igne combustis. ALBERT. STAD. Troil. 5,12 circumdant niveas Indica -hra domos. ALBERT. M. meteor. 3,2,10 p. 140,26 -um (fulcimentum *var. l.*) sustentans terram et ea, quae sunt super ipsam (ipsum *var. l.*) *eqs. al.* *in imag. vel per compar.:* WALDO Anscar. 108,59 inter -a sacerdotum radiantem tollit amictum iuris apostolici sortitus in ordine sedem. VITA Altm. 18 p. 235,15 Altmannus machinam domus Dei quatuor principalibus virtutibus quasi quatuor -hris sustentavit, quibus *eqs.* **δ** *fundamentum, basis – Fundament, Unterbau:* VITA Boniti 16 (MGMer. VI p. 128,4) celsior eminet turris pentacona, quadriangulo emergeret (emergens, emergit, emerget *var. l.*) -hro. 36 (p. 137,6) a summitate cacuminis usque ad -a (-hra *var. l.*). **ε** *clausura, funda (gemmarum) – (Edelstein-)Fassung, Halterung:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,229 -hra ... precipuis adhibens *Christus* lucentia gemmis. **2** *meton.:* **a** *lectum, torus – Ruhelager, Bett, Sofa:* **α** *in univ.:* THEODULF. carm. 25,235 rex sua -a petat, habeat sua mansio quemque. WALTHARIUS 396 subrectus -o consederat *Attila* amens. EGBERT. fec. rat. 1,1250 propter eos *(nummos)* multis indignis -hra parantur, nobiliumque thoros ascendere ... iubentur. RUODLIEB IV 195 rex poscens tabulam iubet opponi sibi sellam et me contra se iubet in -hro residere. YSENGRIMUS 5,792 frondea ... implexum -a (fulera *B*) cubile dabant. *al.* **β** *de craticula s. Laurentii:* EKKEH. IV. bened. I 31,88 tali de -o caro conditur usta sepulcro. **γ** *de feretro:* TRANSL. Corn. 1, 7,3 (MGPoet. IV p. 237) colla ... episcoporum atque regis ... dulce pondus deferebant aedis ad sacrarium, plebsque supplex confluebat -hra gaudens tangere. **δ** *de tumulo:* METELL. exp. Hieros. 6,432 ad divi -hrum (-hrū *A*) se corporis inde sepulchrum contulerant proni famulantes religioni numen adorantes tumulumque sacrum venerantes. **b** *cervical, culcita, tegimen – (Kopf-)Kissen, Pfühl, Polster, Bettzeug:* THEODULF. carm. 28,225 quis bene -a (-hra *var. l.*) nitent et pulchra toreumata. MILO Amand. I 5 p. 468,36 in m o l l i b u s -is celsisque recubat sedilibus (CONR. EBERB. exord. 3,25 l. 25). RAHEW. Theoph. 160 lumina clara micant, candelabra, -a decora. INNOC. III. registr. 1,481 p. 704,28 plumea -a. SABA MALASP. chron. 6, 8 p. 255,14 vidi ... matarazios, culcitras seu -a ... violenter extrahi. *al. v. et p. 36,37.* **c** *solium – Thron:* CARM. de gener. Christi 1314 qui *(sc. diabolus)* tanta superba profatur: 'Summo sum similis, ... sublimis -o (gloss.: solio) non cedam (gloss.: dixit Deo) lumine pulchro.' **d** *castrum – Lager:* METELL. exp. Hieros. 6,73 ambo Ruodberti *(i. princeps Flandrensis et dux Normannicus)* Phebo dant -a cadenti, qua *eqs. (cf. notam ed. p. 168).* *Pörnbacher*

1. fulcus *v.* 1. fucus. **2. fulcus** *v.* fungus.

***fulfrealis, fulfrealus** *v.* *fulcfrealis.

[fulgaliter *v.* vulgariter: CHART. Brixin. 223 p. 213,36.**]**

fulgeo, fulsi, -ere. *script. et form.:* *perf. indic.* fulxi: ANSELM. BIS. rhet. 3,6 p. 174,10sqq. *coniug. III. vel IV.: l.37. al.* *usu medial.: l.34.* *metr.* -ĕre: CARM. de Nyn. 7.

(modo fulminis) micare, splend(esc)ere, nitere, coruscare – (wie ein Blitz) glänzen, (er)strahlen, schimmern, funkeln: **1** *strictius:* **a** *proprie:* WALAHFR. imag. Tetr. 60 -et avaritia ornatis aurea membris. THEGAN. Ludow. 19 p. 202,16 praecinctus ... ense auro -ente. THIETM. chron. 3,5 p. 102,12 vidit *mater Willigisi* per somnium, quod sol e sinu suimet -ens totam radiis flammantibus repleret terram. THEOPH. sched. 3,55 polies ipsum electrum, donec omnino -at. VITA Otton. Bamb. III 3,7 p. 124,14 episcopi ac ministrorum eiusdem indumenta purpurea infuso desuper sole -erunt adeo, ut *eqs. persaepe. per compar.:* LIBER tram. 1 p. 4,14 ubi *(sc. in coenobio Cluniacensi)* venerabilis pater Ocdilo velut lucerna radians adhuc -et. *al.* **b** *translate i. q. (prae)clarum, magnificum esse, excellere – glanzvoll, herrlich, ausgezeichnet sein, herausragen:* **α** *in univ.:* WALAHFR. carm. 63,8,2 intus, extra, longe, iuxta -at concordia. POETA SAXO 5,669 quot nunc aecclesiae -ent, ubi fana colebant antiqui. WIDUK. gest. 3,65 p. 141,10 cuius *(patris Mathildae)* industria ... ecclesiae sacerdotumque ordines in tantum -sere. THIETM. chron. 2 prol. p. 37,21 (vs.) Otto ... -bat ubique choruscis actibus. *persaepe.* **β** *spectat ad sanctos et angelos eorumque miracula:* ARBEO Emm. 35 p. 80,3 ut ... his signis monstraretur in terris, quibus honoris eius anima -retur (-ret *var. l.*) in caelis (*item* 46). POETA SAXO 3,194 locus insignis Kiliani martyris almi nomine seu meritis -et. BERTH. carm. 1,187 (MGPoet. III p. 98) pater sancte, ⌊tanta qui gloria -is⌋ (tanto qui munere -es *var. l.*) sedibus in superis. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 135 ubi ymnidici angelorum chori inenarrabili claritate -bunt. *al.* *spectat ad Christum:* WETT. Gall. 28 p. 272,28 propter adventum vestrum *(sc. hospitum)* Christi miracula -erunt. HRABAN. carm. 39,84,5 ubi *(sc. in caelesti Ierusalem)* -et vera pacis lux, Christus, sol mirabilis. THIETM. chron. 6 prol. p. 272,9 (vs.) sol iusticiae -ens (-es *var. l.*) super omnia, Christe. *al.* **2** *latius i. q. apparere, prodire – erscheinen, hervorkommen:* CARM. Bur. 12,2,2 insultus talium *(sc. detrahentium)* prodesse sentio, tollendi tedium -sit (fluxit, fuxit *var. l.*) occasio *(cf. notam ed. vol. II. p. 22).*

adi. **fulgens,** -entis. **1** *proprie:* **a** *(al)levatus, expolitus – glatt, blank:* HERACLIUS I 14,12 cum fit *vitrum* penitus liquefactum, in fossam lato -i (fegenti *var. l.*) comprime ferro. **b** *albus, candens – weiß (glänzend):* CARM. Scot. II 1 sol. 1,5 -es bini, fuscato tegmine terni *(de ludo lapillorum).* RADBERT. carm. ad Karol. 3 (CC Cont. Med. XVI. 1969. p. 2) Sophia virgo, -is niveum quae servas culmen Olimpi. **2** *in imag. vel translate:* **a** *splendidus, dives – prächtig, reich:* AGIUS vita Hath. 3 -bus parentum tectis ancillarum Dei contubernium anteponens. **b** *(prae)clarus, magnificus, excellens – glanzvoll, herrlich, herausragend:* PAUL. DIAC. carm. 9,28 -s regina *(sc. Ansa).* VITA Meginr. 3 abba nomine Haito, vir valde in doctrina et operibus bonis morumque nobilitate -s. HILDEG. div. op. 2,1,40 l. 16 Deus nullorum -ium laborum obliviscitur. *al.*

adv. ***fulgenter.** *splendide, magnifice – prächtig, großartig:* PAUL. ALBAR. carm. 11,13 dum prepotens calamo diverso sole refulsit *Hieronymus* Attica, Hebrea -r orsu refundens adque latine dedit, quidquid hebrayce constat.

fulgesco, -ere. *micare, splendescere, nitescere, candescere – (auf)blitzen, (er-, hervor)strahlen, glänzen, schimmern:* **1** *proprie:* ARBEO Emm. 35 p. 80,20 ut in ea *(superposita sepulcri)* gemmarum cum margaretis conpositionis rutilent atque sculpturae varietates -unt (-ant *var. l.*) genera. WALAHFR. (?) carm. 59,1 cum splendor lunae -at ab aethere purae. VITA Landel. 407 terna -unt marmore templa. RANGER. carm. 131 sit rex

[Weber]

purpureus, gemmis -at et auro. *al.* **2** *translate i. q. (prae)clarum, magnificum esse, excellere – glanzvoll, herrlich, ausgezeichnet sein, herausragen:* **a** *in univ.:* MILO carm. 3,4,2,819 non secus humanis qui iustum visibus offert, -it rutilus castae simulamine vitae, sed *eqs.* CARM. libr. III 11,13 cuius *(Conradi)* sic studiis signis -o *(sc. liber)* novellis. CARM. var. III A 5, 147 p. 606 sic sancta almificis instans aecclesia factis se exercet studio mulieris more sueto inque operis specie -it. RUP. TUIT. trin. 13,5 l. 202 ut . . ., cum sermone aliis insonant, ipsi *(doctores)* etiam vitae splendore -ant. *al.* **b** *spectat ad sanctos eorumque miracula:* DIPL. Karoli M. 67 p. 98,19 ubi *(sc. in monasterio Laureshamensi)* . . . martyr Nazarius in corpore requiescit vel in virtute -it. NOTAE Emm. I (MGScript. XV p. 1095,33 [vs.]) signis clarescit pius hic Ramvoldus humatus, celo -it celestibus associatus. *al.*

fulgetrum, -i *n. vel* **fulgetra,** -ae *f.* *script.* -e(n)thra: *l. 18. fulmen, fulgur – Blitz(schlag), Wetterleuchten:* EUGEN. VULG. calend. 88 agne astat pridie sollers -hra (-nthra *var. l.*) Iohannes. YSENGRIMUS 1,640 monachus . . . irruit ut pluvio -a mota polo. 3,889 prosiliens . . . quasi -a mota ruebat *Bruno.* ODBERT. Frid. 21 p. 355,43 dum portabatur, extra corpus suum ignis exivit quasi per aera -um.

fulgidus, -a, -um. *script.* fuli-: *l. 32.* **1** *(modo fulminis) micans, splendidus, lucidus, coruscus – (wie ein Blitz) strahlend, glänzend, leuchtend, schimmernd:* **a** *proprie:* WALAHFR. Mamm. 3,3 -a . . . per caeli virga serenum . . . cecidit. METELL. exp. Hieros. 6,553 Phebus ut Aurore petit oscula -us ore. ALBERT. STAD. Troil. 4,773 -us obrizo carbunculus ardet in auro. *al.* **b** *in imag. vel translate i. q. (prae)clarus, magnificus, excellens – glanzvoll, herrlich, ausgezeichnet, herausragend:* **α** *in univ.:* SYLL. Sangall. 18,2,2 Franciae reges micuere patres -i regis Karoli per orbem. DIPL. Otton. III. 193 p. 602,6 fulida . . . nobilitatis, . . . bone hopinionis ac laudabilis fama. ADEMAR. hist. 3,61 duo monachi . . . sanctitate preclari, sapientia -i. CONR. MUR. summ. p. 156,10 imperator seu rex appelletur: . . . fortissimus, -issimus, favorabilissimus. p. 158,11. **β** *spectat ad sanctos, angelos:* WALAHFR. Mamm. 19,10 -a . . . sanctorum milia. METELL. Quir. 1,49 alto residens ethere -us laudis vota tue . . . iuva. *al.* *spectat ad crucem Christi:* PAUL. DIAC. (?) carm. 5,3,7 crux tua *(sc. Christi)*, lux lucis, has vallet -a caulas. **2** *albus, candens, clarus – weiß (glänzend), hell:* ALDH. ad Acirc. 11,51,2 sponte mea nascor *(sc. heliotropus)* fecundo cespite vernans, -a de croceo flavescunt culmina flore. CARM. Scot. II 1 sol. 3,9 impare sic numero gaudet vir -us unus *(de ludo lapillorum).*

adv. ***fulgide** (-ae). *clare – hell (leuchtend), klar:* PAUL. ALBAR. carm. 1,4 vox, filomela, tua dulcis super organa pergit, cantica nam suabe -e magna canit. 4,24 ut cantica turpet *sanna Arabs* eclesie plevis, que semper -e claret. 12,14 animus magna revolvere splendentes *(i. splendentis, sc. Eulogii)* anelat balsama -e. THEOPH. sched. 3,77 hoc opus videtur, quasi argentum in una parte deauratum sit, nec posset cum duobus aut tribus nummis auri tantae longitudinis lamina tam -e (-ae *var. l.*) deaurari.

fulgor, -oris *m.* *script.* vu-: *l. 59.* *c. gen. inhaerentiae: l. 68.* **1** *splendor, coruscamen, lumen – Glanz, (strahlende) Helligkeit, das Leuchten, Licht(schein):* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 39 tante claritatis lumine reperte sunt cereae ardentes, qui diei vincerent v-em (-em *var. l.*) et candoris superaret nivem. PAUL. DIAC. Lang. 6,9 quae *(stella)* cum magno -e in partes orientis declinavit. NOTKER. BALB. gest. 1,18 p. 24,14 floribus gemmarum vel auri -em in se trahentibus. THEOPH. sched. 3,39 p. 91,18 polies *(sc. auriculas deauratas)*, donec eximium -em accipiant. *saepius.* *per compar.:* CARM. Aldh. 5,32 ceu per culmina caeli candescunt calida clari -is sidera. VITA Serv. 5 p. 16,5 tamquam ubi nubilosa in caligine fulmen expressum -e subito mirantium oculos perstrinxit. *al.* *in proverbio:* ARBEO Corb. 8 ne tot luminis -em sub modium ponere deberetur *(cf. Vulg. Matth. 5,15).* **β** *de luce divina:* BEDA hist. eccl. 5,7 p. 293,14 (vs.) ex quo *(sc. fonte baptismali)* vivificus -r ubique fluit. IOH. SCOT. carm. 5,29 caelestis -r obumbrans. ODILO CLUN. Adelh. 21 p. 44,13 evolavit ad purum purissimi etheris -em. **b** *in imag. vel translate:* EPIST. Aldh. 1 p. 494,13 -r . . . sapientiae prae multis in te fulget lectoribus. WILLIB. Bonif. 8 p. 52,21 superstites gentilium accolae . . . fidei -e inluminati. DIPL. Otton. II. 293 p. 330,18 consecretalem meum . . . repperi . . . sanctitatis -e praeclarum. EPIST. Hildesh. 134,24 homo totus sanctus, litterali -e preclarus. *al.* **c** *meton. de hominibus:* WALTH. SPIR. Christoph. I 3 o inextinguibilis lucernae -em. CONR. MUR. summ. p. 155,26 hec addantur substantiva *(sc. adiectivis ad papam spectantibus):* . . . iubar et splendor et -r. **2** *fulmen, fulgur – Blitz(schlag), Wetterleuchten:* CHRON. Fred. 3,72 in eo anno -r per caelo discurrisse visus est (*item* 3,82). *cf.* fulgur.

fulgoreus *v.* fulgureus. **fulgoro** *v.* fulguro.

fulgorosus *v.* fulgurosus.

***fulgorus,** -a, -um. *micans, splendidus, lucidus – strahlend, glänzend, leuchtend:* CARM. de gener. Christi 1580 publico pallentes *(sc. caelestes)*, meritis quasi non rutilantes, intus -i (gloss.: id est fulgurosi), calcedonis igne decori.

*?***fulgreto,** -inis *subst.* (fulcrum) *fundamentum – Fundament:* VITA Boniti 16 (MGMer. VI p. 128,8) centra hinc indeque geminata conectunt columnae priscorum sculptae, a -e (fulgratin[a]e, -tidine, -editine, fulcreditine *var. l.*) emergere more elatae mire camerae (*cf.* p. 128,4 emergeret fulchro. 36 [p. 137,6] usque ad fulcra).

fulgur, -uris *vel* -oris *n. vel raro* (*l. 32. adde* ANSELM. GEMBL. chron. a. 1117 p. 376,45) ***fulgura,** -ae *f.* *fulmen, coruscatio – Blitz(schlag), Wetterleuchten:* **1** *proprie:* ARBEO Emm. 32 pluvia inundabat super terram cum discurrentia -ura (*sim.* VITA Emm. I 32 -ora [-ura *var. l.*]). ANNAL. Xant. a. 848 II. nonas Februarii ad vesperum -r emicuit. PONTIF. Rom.-Germ. 185$^{tit.}$ exorcismus salis et aquae contra -ura. ANNAL. Germ. Paris. a. 965 (MGScript. IV p. 4,4) secutae sunt -e . . ., quae interfecerunt duos fratres. EPIST. Worm. I 34 p. 61,1 -ura et tonitrua latius terrent quam feriant. *persaepe. v. et l. 55.* *per compar.:* CAPIT. episc. I p. 175,35 superbia deposuit archangelum et tamquam -r fecit cadere in lapsum. PASS. Quir. Teg. 8 p. 14,20 divina maiestas in modum ignis flammantis eructans, omnes . . . velud -oris (-uris *var. l.*) ictu perempti sunt. WIDUK. gest. 2,36 p. 97,4 oculi rutilantes et in modum -uris (-oris *a. corr. B1*) cita repercussione splendorem quendam emittentes. *al. v. et p. 544,46.* **2** *alleg.:* HRABAN. univ. 9,19 p. 277^{C} -ura . . . mystice divinos in scriptura exprimunt terrores, qui in miraculo coruscantibus fiunt. ALEX. MIN. apoc. 12 p. 258,8 per -ura miracula intelliguntur, quibus incredulorum mentes percussae . . . humiliati se subdiderunt veritati. 16 p. 356,33 per -ura veloces nuntii designantur, qui . . . terribili fama terram illustrabant. *cf.* fulgor.

***fulgurabilis,** -e. *modo fulminis percutiens – wie ein Blitz treffend:* THEOD. AMORB. comm. p. 10,20 Senecas *(sic)* . . . ita -i sermone apostoli *(sc. Pauli)* legitur sauciatus, ut *eqs.*

fulguratio, -onis *f.* *actio micandi, splendendi, lucendi – das Blitzen, Strahlen, Leuchten:* ADAM gest. 3,27 p. 170,22 dicitur *archiepiscopus* fumo delectatus aromatum et -e luminum et tonitruis alte boantium vocum. Ps. BEDA mund. const. 1,136 quod auditum offendit, tonitrus est; quod visum, fulgur vel -o; quod ferit, fulmen dicitur. ALBERT. M. meteor. 3,3,1 p. 151,41 diffinientes -em dixerunt *theologi*, quod '-o est late ignis explicitus'. *ibid. al.*

fulgureus (-gor-), -a, -um. *(modo fulminis) micans, splendidus, coruscus – (wie ein Blitz) strahlend, glänzend, leuchtend:* **1** *proprie:* METELL. exp. Hieros. 2,99 in occursum properantes *(sc. Turci)* -is hastis velut astris ethere lapsis. 4,296 qui *(sc. Deus)* limabo feram si -amque macheram, iudicium rapiam. Quir. 55,9 claras luce fenestras -o splendore domum plenam cernit *femina religiosa* ab intus. ANON. princ. magistr. 87 cuius *(Prudentiae)* . . . vultus . . . -orea luce venustatur. **2** *in imag.:* EPIST. divort. Loth. 14 p. 231,21 quod -o vestri *(sc. papae)* pontificii iubare nos non solum illustrari, verum etiam crebro terreri placuit.

fulguro, -are. *script.* -gor(o): *p. 541,18.* *partic. praes. usu adi.: p. 541,9.* **1** *intrans.:* **a** *fulmina iacere – Blitze schleudern (proprie vel in imag.):* BENZO ad Heinr. IV. 1,24 p.

166,21 si . . ., qui tonitrua audierint, in iniquitate sua permanserint, iusto iudicio super eos tonat, grandinat et -at *Deus*. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 188,15 conspicantur quam plurimi ipsum . . . demonem precurrere insanienti populo galeatum, loricatum, igneo mucrone terribiliter -antem. **b** *(modo fulminis) micare, fulgere, splendere, coruscare – (wie ein Blitz) leuchten, strahlen, glänzen, funkeln, blitzen:* WALAHFR. carm. 54,24 iaspis fulvo cum clausus -at auro. BRUNO QUERF. Adalb. A 30 p. 35,23 adest sonitus armorum, -ans hasta, sonans clipeus et gladius acutus. *in imag. vel translate:* RUP. MEDIOL. Adalb. 8 p. 50,13 qui cotidie miraculorum -bat insigniis. REGINH. Annon. 2 f. 1v,24 veluti divinum emblema mire -ans nomen sancti Benedicti . . . resplenduit. **2** *trans. i. q. (fulmine) percutere – (mit dem Blitz) zerschmettern (in imag.):* BENZO ad Heinr. IV. 4,4 p. 384,18 hostes illi *(Wido et Rainaldus episcopi)* -bant galaxei facula.

adi. **fulgurans,** -antis. *clarus – hell:* RATHER. prael. 3,5 l. 138 definiamus . . ., quae sint ipsae *(virtutes)*, et luce -orantius (-ius *var. l.*) parebit, quid non sint ipsae.

***fulgurosus,** -a, -um. *script.* -gor-: *l.25. (modo fulminis) micans, splendidus, lucidus – (wie ein Blitz) strahlend, glänzend, leuchtend:* HERIB. hymn. 6,4,3 vos *(sc. omnes sancti)* . . . tremendi nutibus et -i vultibus, Christi favete plebibus. CHRON. Ebersb. I p. 14,3 ubi pulcherrima virgo niveis induta -oroso vultu apparuit. EKKEH. IV. cas. 89 p. 128,25 statura procerus, . . . oculis -us *(sc. Ekkehardus II.). v. et p.540,18.*

fulica (foll-), -ae *f.* φαλαρίς – *Blässhuhn:* ECBASIS capt. 446 cum -a transvolitaret. DIAETA Theod. 82 anates, circicla, follica vel butiones humidę sunt et ventrem procurant. CARM. de nat. animal. 2157 stagnensis volucris est -a. *al.*

[fulicatio *v.* iudicatio: CHART. Pruss. II 355 p. 240,26.]

fulidus *v.* fulgidus.

fuligineus, -a, -um. *fumosus, (modo fuliginis) fuscus – rußig, dunkel (wie Ruß):* LIUTPR. antap. 5,32 p. 150,7 habuit ea *(Willa)* presbiterulum capellanum . . ., statura brevem, colore -um, rusticum. *v. et l.70.*

***fuligino,** -are. (fuligo) *(fuligine) fuscare, denigrare – verrußen, (mit Ruß) schwärzen, verschmutzen:* REIN. LEOD. fulm. (MGScript. XX p. 614,9) ipsam *(pyxidem)* gemebundus accepi firmiter quidem seratam, sed atramenti instar -tam. ALBERT. M. eth. II 1,7,4 p. 113b,40 in forma scabrosi non elimaret *(sc. generans limatum)*, sed -ret et inficeret.

fuliginosus, -a, -um. *fuscus, (fuligine) fuscatus, niger – rußig, (vom Ruß) geschwärzt, dunkel:* ALCUIN. epist. 4 p. 233,5 intremus . . . calculatorum pistrillas vel mathematicorum -as coquinas. MIRAC. Adalb. Wirz. 10 p. 62,9 signi . . . salutaris benedictione phalanges tetras, horridas et -as eliminavit *(sc. simulacrum episcopi)*. ALBERT. M. meteor. 4,1,22 p. 239,14 fumus olei est valde -us, eo quod terrestria combusta effumant cum humidis. pol. 2,2 p. 116b,35 banausi . . . toti sunt -i, vilibus operibus dediti. *al.*

fuligo (ul-, fol-, -ll-), -inis *f.* *acc. sg.* -inam: *l.61.*

1 *strictius i. q.* ἀσβόλη – *Ruß:* **a** *proprie:* HEITO Wett. 8 se . . . quoddam opus in modum castelli . . . inordinate coniectum et -e deforme vidisse se fatebatur. TRACT. de caus. mul. 16 p. 201,13 cera rufa . . ., foll-e ana unc. semis. IOH. IAMAT. chirurg. 9,30 recipe full-is unc. I . . .; -o pulverizetur. HERACLIUS II 53 -em *(ci.,* uliginem *ed.)* diligenter conteres. ALBERT. M. veget. 7,153 cura . . . hortorum est contra vermes, quod -o undique spargatur. MOSES PANORM. infirm. 20 p. 120,18 accipe fo-am temperatam cum aceto *(cf. notam ed.). saepe.* **b** *in imag.:* RADBERT. Matth. 1,37 ut, qui erant -e peccati . . . denigrati, formarentur . . . ad gratiam. THIOFR. Liutw. praef. p. 2,7 praeconia . . . silentii -e abdita. FUND. Consecr. Petri p. 117,3 terra corrupcionis -e obscurata. *al.* **2** *latius:* **a** *color fuscus, nigredo, nigritudo – schwarze, dunkle Farbe, Schwärze:* AETHICUS p. 121,17 habent *Turci* . . . statura -e teterrima, crines corvini similitudinis. p. 162,8 omnium facinorum spurcissimi *(sc. Malanchini, Dafri Alcesque)*, . . . mulieres -es (-e *var. l.;* fuligineas *ci. Herren, JournMedievLat. 3. 1993. p. 245*) ignominiosas ac lupanarias. WALTH. SPIR. Christoph. I 3 quicquid . . . sibi minus idoneum paterna -o contraxit, vere innocentię stola velatus operuit. **b** *pallor – Blässe, Bleichheit:* ARNO REICHERSB. apol. p. 58,28 'fulgebunt . . . iusti . . . sicut sol' *(Vulg. Matth. 13,43)*, videlicet . . . faeculentiam lunaris -is . . . supergressi.

[fulimen *v.* 2. flamen.]

***fulla** (fol(l)a), -ae *f.* (fullare; *cf. D. Vitali, Mit dem Latein am Ende? 2007. p. 471sq.) molendinum ad fullandum, cogendum aptum – Walkmühle, Walke:* ACTA imp. Stumpf 390 app. p. 553,36 (c. 1186) ut . . . ad . . . usum mollendinorum sive follarum seu pistarum convertant *(sc. aquas)*. ACTA imp. Winkelm. I 239 p. 221,19 grangiam de Camposacro cum molendinis et -is et pertinentiis suis. CHART. Laus. 710 dedit capitulum . . . molendinum et folam. CHART. Basil. A II 140 Petrus . . . molendinum detinet seu -am. *al.*

***fullarius** (vu-, fol-), -i *m.* (fullare) *qui pannos fullat, cogit – Walker, Tuchbereiter (fere pro cognomine):* REGISTR. Trident. I 68 confitetur Bertoldus filius q. Iohannis Fo-i, quod *eqs.* CHART. Turic. 6532 testes . . . Chůno de Asche, Cůnradus V-us. CHART. Basil. A II 76 testes . . . Waltherus V-us. *al.*

fulligo *v.* fuligo.

1. fullo (fol-), -are. *form. coniug. II. (vel III.): l.26. cogere – walken, verfilzen (usu absol.):* CHART. march. Misn. III 199 (c. 1214) quidam homines . . . pannos suos ad -andum in grangiis abbatie . . . deposuerunt; . . . quod mercedem pro -ando acceperunt *(sc. abbatia)*. CONST. imp. II 439,3 follones contra iusticiam follentes et textores contra iusticiam texentes dabunt LX denarios.

2. fullo, -onis *m.* *script.:* fuolo: *l.56.* fol(l)-: *l.25.60.61. 62.* **1** *qui pannos fullat, cogit – Walker, Tuchbereiter:* **a** *proprie:* STATUT. Murb. p. 444,8 instruendi sunt -es, sartores, sutores. DIPL. Heinr. IV. 153 exceptis . . . piscatoribus, pistoribus, cocis, -bus, vinearum cultoribus. YSENGRIMUS 1,1055 qualiter argillę sordes -e lavante icta sub incusso subtonat aura sago. CARM. de Frid. I. imp. 2996 gens . . . Cremensis . . . crebris feriebat . . . ictibus ut pannum -is machina. ANNAL. Prag. III a. 1282 p. 205,1 mos est deferri vestes venales iuxta consuetudinem -um. *persaepe. pro cognomine:* REGISTR. Teg. p. 230,32 F-o Ulricus. p. 231,2 mortarium Werinheri F-is situm Ostninne. CHART. Mulh. Thur. 137 quos *(agros)* redemerat *conventus* a domino Guntero F-e. **b** *in imag.:* CHART. episc. Lub. 141 p. 130,3 (a. 1259) humane conditionis infirmitas et gestarum rerum antiquitas suis egere videntur -bus, qui defluentis vetustatis calvitium per puplicum cuiusdam novitatis reficiant argumentum. **c** *in locut.* herba -um *sim. de plantis:* **α** *Saponaria officinalis L. – Seifenkraut (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. IV. p. 105):* GODESC. AQUENS. opusc. 4,17 p. 154,33 siccat *(sc. -o pannum)* ad ignem et herbam -um . . . adhibet. GLOSS. Salern. p. 10a,29 saponaria media, herba -um suaviter sanans. *al.* **β** *labrum Veneris – Karde:* ALPHITA B 48 borith, herba saponaria sive herba -is idem, sed cardus -is aliud est. T 20 tribulus, carduus -um idem. **γ** *Isatis tinctoria L. – Färberwaid:* CHART. Fridesl. 46 p. 240,20 (a. 1267) quod mediam partem totius . . . utilitatis, que in herba -um dicta weyt . . . ratione decimarum . . . poterit provenire, . . . debeatis *(sc. decanus et capitulum)* camere nostre. 50 p. 244,3. 53 p. 246,7 super solutione et receptione decime herbe fuolonum. **2** *molendinum ad fullandum, cogendum aptum – Walkmühle, Walke:* TRAD. Altaerip. 203 (post 1168) quarta pars -is de Corpastor debet octo numeros censuales . . . domui Alteripe. CHART. Tirol. 1059 de uno folone . . . cum omnibus pertinenciis . . . ad . . . folone pertinentibus . . ., tali . . . pacto, quod . . . comes Egino abeat et teneat . . . folonem.

[3. *fullo *v.* *fello. *adde ad p. 121,31:* LAMB. ARD. hist. 18 p. 570,43 veniens ad montem iniqui vel fu-is vel etiam Philonis, qui vulgo Monfelon dicitur, . . . invenit *[sc. Radulphus]* maximam pastorum multitudinem.]

fullonicus (folo-, -nicius, fulnonaticus), -i *m.* *labrum Veneris – Karde:* RECEPT. Sangall. I 35 cardo radice cum folia similis fulnonatico *(cod.*, fulno natico *ed.)*. 72 filcicula, qui nascitur in arbore cardone, qui similat folo-io. DYNAMID. Hippocr. 2,105 amiliae, hoc est cardui -i, sucus hepaticos curat.

***fullosus,** -a, -um. *(orig. inc.) fort. i. q. grossus, crassus –*

[Weber]

viell.: grob, unfein: Ps. Avic. anim. 5,6 p. 124 quando vis facere modulum, facias de ferro de Landelum et non habeas de ferro -o, quia ferrum -um (p. 123 grossum) est de Alchudaua *(i. Andena, cf. DuC. I. p. 246 s. v. 1. Andena).* 6,32 p. 391 vide, plumbum non sit -um nec nigrum, et, quando scindis, quod appareat album.

***fullum,** -i *n.* (fullo) *molendinum ad fullandum, cogendum aptum – Walkmühle, Walke:* Annal. Mant. a. 1230 et 1231 (MGScript. XIX p. 21,23) completus fuit *Landerengus* pontem molendinorum et -orum.

fulmen, -inis *n.* *abl. pl.* -is: *l.15.* *confunditur c.* flumen: *l. 15.* **I** *usu originario:* **A** *fulgur, coruscatio – Blitz(schlag), Wetterleuchten:* **1** *strictius:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* Pass. Praeiecti I 14 p. 234,3 tellus amoenum, nisi quod zeferorum flabris -isque (-busque, fluminibusque *var. l.*) incursantibus sepius fatigatur. Conc. Karol. A 50d p. 643,24 didicimus quosdam in hac *(sc. dominica)* die ruralia opera exercentes -e interemptos. Walahfr. Gall. 2,26 quidam violentia -is i c t u s ... membrorum officia perdidit (Einh. Karol. 32 p. 37,2 malum ... aureum ... ictu -is dissipatum ... est. *al.*). Annal. Erf. praed. a. 1231 turres et propugnacula uno -e pariter succensa succendebantur. *persaepe. v. et p.540,56.544,33.* *per compar.:* Waltharius 187 -is in ... modum cuspis vibrata micabat. Metell. exp. Hieros. 3,16 altior his *(tribus montibus)* quartus *(sc. mons)* molimina bellica spernens hostem subiectum quasi -e sternens. *al.* **β** *in nomine lapidis i. q. brontea – Donnerstein:* Heraclius II 1 viridis vitri et usti -is pulverem ... accipe. **b** *in imag.:* **α** *gener. de homine:* Adam gest. 3,17 p. 159,10 nunquam quietus fuit *Haraldus rex* a bellis, -n septentrionis, fatale malum omnibus Danorum insulis. **β** *rhet. de verbis percutientibus:* Carm. Paul. Diac. app. II 52,9,4 hos premunt, ... illos magis sauciant *mali sacerdotes* -e verbi. Ekkeh. IV. bened. I 40,33 doctor erit vanus rhetoresis Quintilianus rhetoricesque vel ipsa tonet, sua -a (gloss.: unde tonitrua Tullii) ponet. *v. et p.544,35.* *adde:* Chart. Tirol. 1265 p. 304,9 (a. 1251) si quis has ecclesias presumpserit attemptare ..., sciat se excommunicationis -e innodatum. *al.* **2** *latius:* **a** *tempestas – Unwetter (in imag.):* Waltharius 1400 duo magnanimi heroes tam viribus aequi quam fervore animi steterant in -e belli. **b** *incursus – Ansturm (usu plur.: l.41.42):* Waltharius 823 stupuit Vosegus haec -a et ictus. Metell. exp. Hieros. 5,291 -a telorum demittens *Guillelmus* omnigenorum. 6,192 itur in adversum, qua murum -e pressum aspera durorum rapuit vis Teutonicorum. **B** *fulgor, splendor – Glanz, das Strahlen:* Hraban. carm. 81,10 mittit ... Britannia mater ... pontificem summum signorum -e clarum *(i. Bonifatium).*

II *per confusionem i. q. dens – Hauer (de re v. W. Krogmann, W.-C. Kersting, ZRGGerm. 90. 1973. p. 375q.):* Decret. Frision. A 4,11 p. 46,29 sicubi vindicta iacitur super unum virum de equi ungula vel pecoris cornu, de canis dente et de porci -e vel de galli aculeo.

fulminatio (-cio), -onis *f.* *actio fulmina iactandi – das Blitzeschleudern (in imag.):* David compos. 3,43,2 sicut inobedienti magis nocet bona intentio praecipientis praelati ..., ita bono obedienti magis ad profectum provenit indiscreti praelati praeceps praecepti -o. Const. imp. II 424,10 processuum suis -cionibus contra nostre *(sc. Manfredi regis)* potencie apices ... insultavit *ecclesia Romana.*

fulmineus, -a, -um. **1** *proprie:* **a** *ad fulmen pertinens – zum Blitz gehörig, Blitz-:* Petr. Dam. serm. 2,4 l. 71 tamquam -o fragore perterrita vilis baculi metam ... transcendere non praesumpsit *serpentium venenata rabies.* Ars med. 1 p. 418,6 herbam quandam immortalem invenit *Asclepius* experimentatam hancque servans propter hoc ipsum -o percussus est ictu. **b** *(modo fulminis) micans, splendens, lucens – (wie ein Blitz) strahlend, glänzend, leuchtend:* **α** *in univ.:* Waltharius 192 -os promunt *(sc. exercitus)* e n s e s (Metell. exp. Hieros. 1,477). Lamb. Leod. Matth. I 377 -um solem non copia tanta coronat luminis. **β** *de oculis:* Notker. Balb. gest. 1,3 p. 4,37 lumina ... -a in eos *(filios nobilium)* intorquens dixit: '*eqs.*' 1,19 p. 25,16 -as in eum *(episcopum)* acies imperator intorquens. *per enallagen:* Chron. Basil. app. a. 2 p. 296,13 fuit *Octavianus* ... oculis -us. **c** *albus, candens, – weiß (glänzend):* Arnulf. delic. 708 Dedalus Icareum despectat lugubris altum, flesti -am (subniveam *var. l.*) Phaetontis, Phebe, favillam. **d** *fulmina iactans – Blitze schleudernd:* Cand. Fuld. Eigil. II 10,38 celsi -a subito ni dextera patris desuper adveniens nostri miseresceret ultro. **2** *translate i. q. (modo fulminis) percutiens, fulmini similis – (wie ein Blitz) zerschmetternd, vernichtend:* Amarc. serm. 1,139 hic -us cupit esse decanus, alter egenorum provisor flagitat esse *(cf. notam ed.).*

fulmino, -are. *usu medial.: l.17.* **1** *intrans.:* **a** *proprie vel in imag.:* **α** *fulmina iactare – Blitze schleudern:* Metell. Quir. 16a,25 cadunt *(sc. qui velum sarcophagi levare nituntur)* ab igne vindici, ex intimis arce sacre qui -ans eos repente perculit. **β** *micare, splendere, fulgere – (er)strahlen, glänzen, funkeln:* Arbeo Emm. 47 -antur tot insignes virtutes ..., ut *eqs.* Thangm. Bernw. 24 cum sancta hasta ... terribiliter -ante. Hildeg. epist. 52R l. 4 forma mulieris -vit et radiavit in prima radice. Carm. Bur. 131,1,12 dic, Christi veritas, ubi nunc habitas, ... in domo Romulea cum bulla -ante? *al.* *per compar.:* Hildeg. epist. 84R l. 322 quod ipsi *(sc. qui in timore Dei vivunt)* velut luna -ant, cum ad ipsum ex intimo corde suspirant. 167R cum bona operatur *homo*, sicut sol -at. **γ** *gliscere – glimmen:* Hraban. hom. II 161 p. 455D iste ..., qui arundinem quassatam non contrivit et linum -ans non extinxit *eqs.* (*antea et Vulg. Matth. 12,2:* fumigans). **b** *translate i. q. furere – wüten:* Salom. III. carm. 1,2,158 stirps pungit vulnere Iudam: -at hinc Iudas Beniamin fortiter instans. Albert. Aquens. hist. 4,52 caede cum suis inter hostium agmina -bat *Godefridus.* **2** *trans.:* **a** *proprie:* **α** *(fulmine) percutere – (mit dem Blitz) treffen, zerschmettern:* Rup. Tuit. vict. 1,17 p. 27,19 iam habet penam incendium fulminis, quo -tus de celo cecidit *(sc. satanas)*, et nihil sic timet quam fulmen verbi Dei. Annal. Georg. a. 1250 (MGScript. XVII p. 297,36) IV. Non. Martias homines -ti sunt. Albert. M. animal. 25,28 dracones dicunt timere tonitrua et hoc animal saepius -ari, sicut e contrario aquilam inter aves et laurum inter plantas dicunt non -ari. *al.* *in exsecratione:* Leo Mars. chron. 1,35 p. 96,10 incensum ... a -andis illis *(Saracenis)* ... sancti Vincentii monasterium ... desolatum permansit. **β** *(il)luminare – erstrahlen lassen, erhellen:* Arbeo Emm. 24 p. 62,16 ut ingressiones sue splendor faciem praesentium -ret. Eugen. Vulg. syll. 4,1,2 -as *(sc. papa)* mundum reserasque celum. Metell. peripar. 9,7 clavis celica Petri dum trans cornua sceptri altos -at hostes tanquam fulgura montes. **b** *translate:* **α** *(ut fulmen obvium) iactare – (wie einen Blitz entgegen)schleudern:* Notker. Balb. gest. 1,3 p. 4,23 his praemissis solitum iuramentum ... -vit: '*eqs.*' Chron. Albr. a. 1233 p. 931,38 (epist.) magistro Conrardo iudicium -ante. Const. imp. II 224,8 quod ... contra nos *(sc. Fridericum)* ... e x c o m m u n i c a t i o n i s s e n t e n i a m -ret *papa* (Chart. Gosl. I 633. *al.*). *al.* **β** *delere – vernichten:* Eugen. Vulg. calend. 49 idibus Hylarius pravorum -at ausus. Metell. Quir. 5,2 primores odiis -at *princeps* igneis. *Weber*

fulnus naticus *v.* fullonicus. **[fulsa** *v.* *farsa.]

fulscio *v.* fulcio.

***fulsio,** -onis *f.* (fulgere) *compressio, suffocatio – Druck, das Würgen:* Arbeo Corb. 12 ut ne pondere corporis *(sc. viri laqueo suspensi)* collus desolveret *(i. frangeretur)* vel tortarum *(i. laquei)* -e (obpressio Vita Corb.) alena *(i. respiratio)* suffugaret *(i. suffocaretur; v. notam ed.).*

[*fulta *v.* *sulta: Chart. march. Misn. II 55 p. 47,17.]

fultio, -onis *f.* *adminiculum, sustentatio – Hilfsmittel, Stütze (translate):* Salom. III. carm. I 1,328 plebi tote sit prex tua *(sc. Dadonis)* -o vite. *de salsura:* Hildeg. caus. 292 homo ... carnes ... comedat ... non ... nimis deliciose diversis -bus *(ni subest vox theod. vet.* sulza *sim.)* et condimentis paratas.

fultor, -oris *m.* *adiutor – Helfer:* Dhuoda lib. man. 4,8,226 mitis corpus conteret suum, manus illustris animis (animi Rhythm. 130,4) -r. Ioh. Scot. carm. 10 app. 7 olli Chris-

tus amor fit, virtus, gloria, -r, quisquis contulerit faciem hac sindone mundam corporis osque manusque.

[***fultrum** *v.* *filtrum. *adde ad vol. IV. p. 247,47sqq.:* CONSUET. Marb. 233 claustrali canonico sufficere credimus duo paria subtularium, e quibus alii dentur in festivitate omnium sanctorum de -o (fu-o *var. l.*) hiemales . . ., alii *eqs.* CHART. Hans. I 432 p. 145,28 centenum fu-i IV denarios.]

fultura, -ae *f.* **1** *proprie i. q. sustentaculum, fulcimen – Stütze:* SEDUL. SCOT. carm. I 12,2 fabrica nulla tenet stabilem . . . formam, si non -is nixa sit . . . suis. LAMB. TUIT. Herib. 2,9 p. 228,17 quae *(sc. paralytica)* relictis -is *(antea:* crociculis) in testimonium . . . diu inexperto gressu domum revertitur. *ibid. al. expressius de adminiculo ('Sprosse'):* WALAHFR. hort. 118 undique -am (gloss.: spruzzi) . . . prehendunt *(sc. retinacula cucurbitae).* **2** *translate i. q. cibus, esca – Speise, Nahrung (loci spectant ad Hor. sat. 2,3,154):* EGBERT. fec. rat. 1,644 quem *(Billardum)* facile exanimem ventris -a abolebit. 1,1059 predocet insanum stomachum -a reiecta.

fulvidus, -a, -um. *fulgens, nitidus – glänzend, schimmernd:* RHYTHM. 81,19,1 kaput *(sc. iudicis)* . . . auro nimis -um. ARNOLD. LUB. Greg. 1,14,4 inter hec *(sc. munera pretiosa)* eburnee representantur tabule decoris quam mirifici gemmarum et auri -i.

fulvus (fulbus), -a, -um. *script.:* vu-: *l.43. adde* ALDH. virg. II 1341 *(var. l.).* fulf(us): VITA Eucher. prol. (MGMer. VII p. 46,29; *var. l.*). *confunditur c.* furvus: ALDH. ad Acirc. 19,4 *(var. l.). adde l.58.63 (dub.).*

1 *fulgens, nitidus, clarus – glänzend, schimmernd, strahlend, hell:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 1,17 p. 184,5 vidit *frater moriens* ad se virum -a luce amictum accedere. WANDALB. martyr. compr. 11 curru lux incita -o ad summos axes solarem provehit orbem. PAUL. ALBAR. carm. 4,8 qui *(pavo)* pennis rutilat -is *(sed cf. l. 43).* EUPOLEMIUS 1,501 Aplesti conflatum -o . . . auro dat *Cacus* vitulum. *al.* **β** *aureus – goldfarben, golden:* ALDH. ad Acirc. 17,2 e geminis nascor *(sc. pina)* . . . concis vellera . . . producens . . . -a *(de re v. RE XVI. p. 788,5sqq.).* PAUL. DIAC. carm. 6,87 -a metalla *(i. nummos)* pius *(i. Benedictus)* non habens promittit egenti. *al. in cognomine (de Iohanne Chrysostomo):* THEODULF. carm. 45,5 Augustinum perlego saepe . . ., -o ore Iohannem. **b** *translate i. q. eximius, insignis – herausragend, ausgezeichnet:* ALDH. virg. II 229 cuius *(sc. pennae pavonis)* formosa species et -a (v-, falva *var. l.*) venustas *eqs. (sed cf. l. 33).* THEODULF. carm. 41,1,246 plura referre mora est, in paucis collige multa, lector, cui -um mentis acumen inest. **2** *de coloribus:* **a** *flavus, ravus, croceus, roseus – rot-, rötlich-, grau-, ockergelb, rosen-, hautfarben:* ALDH. virg. II 1363 aurora in -is (falvis *var. l.;* roseis *Verg. Aen. 7,26*) dum luxit lutea bigis. PAUL. ALBAR. carm. 6,2 -be rose. THEOPH. sched. 2,8 si . . . perspexeris, quod se . . . vas aliquod *(i. vitrum in vase coquendum)* in -um colorem convertat . . ., hoc vitrum pro membrana habeto. *al.* **b** *rubeus, fuscus – rot, (rost)braun:* HILDEG. scivias 3,11 l. 77 una *(sc. bestia)* ut leo -i coloris. ALBERT. M. animal. 6,109 si illae *(sc. sub lingua exsistentes)* venae in parentibus sint albae, albos facient fetus, . . . si fuerint rubeae, facient ˹-os et rubeos˺ (*p. 574a,8* πυρρά). *al.* **c** *?cinereus – ?(asch)grau:* ALDH. epist. 4 p. 484,13 vascula *(sc. a christianis in officiis adhibita)* . . . -is (*ni leg.* furvis) f a v i l l a r u m c i n e r i b u s expianda purgandaque praecipiunt *sacerdotes occidentales* (virg. I 60 p. 321,13). LULL. epist. 92 p. 210,1 ut numquam . . . in Christo ceptam caritatem . . . in nostro pectore frigescere sinamus velut parvam scintillam tenuis ignis -a (*ni leg.* furva) cinerum favilla suffocatam.

fuma, -ae *f.* *terra, humus – Erde, Erdboden, -reich:* CARM. Aldh. 1,34 horum *(ventorum)* archon atrociter -am *(ed.,* famam *cod.,* fumum *Jaffé)* verrens *eqs.* 4,23 ˹-am furvam˺ *(cod.,* fumum furvum *edd.)* frigoribus foci conplent *astra* caloribus.

***fumacinus,** -a, -um. (fumus) *fumo similis, fumosus – rauchähnlich, rauchig:* BENZO ad Heinr. IV. 4,39 p. 420,10 (vs.) fidem servanti nil nocebit fascinus, ibit in vanum ut vapor -us.

***fumalis,** -e. (fumus) *script.* fim-: *l.7. fumo similis, fumosus – rauchähnlich, rauchig:* ALBERT. M. nat. loc. 2,4 p. 28,16 quae *(sc. calor et umor)* . . . faciunt ventositatem -em (feminalem *V, edd. priores*). anim. 2,3,25 p. 135,13 falsum est . . ., quod . . . odor sit -is (*p. 438b,24* καπνώδης) e v a p o r a t i o rei odorabilis (sens. 2,10 p. 64b,9sqq. veget. 3,67. *saepius. v. et l. 12*). veget. 7,94 ad -em (fi- *var. l., edd. priores*) . . . et vaporalem aquae et humoris spiritum . . . germinant *arbores.*

adv. ***fumaliter.** *modo fumi – nach Art des Rauches, wie Rauch:* THEOD. TREV. transl. Celsi 4 si ea, quae . . . ostendere censuit *(sc. Deus),* silentii torpore -r in auras evanescant. ALBERT. M. sens. 2,10 p. 64b,18 dicunt *quidam,* quod odor est fumalis evaporatio et non qualitas generata in aere ab eo, quod -r evaporat.

fumans *v.* fumo.

fumaria, -ae *f.* *?confunditur c.* fumans: *p. 549,26.* **1** *Fumaria officinalis L. – Gewöhnlicher Erdrauch (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 505sqq.):* DYASC. p. 56b capnos, que latine -a dicitur. **2** *caminus – Feuerstelle, Heizung:* GESTA Trud. cont. II 4,12 p. 355,19 totam *(sc. domum)* . . . -a atque aqueductu . . . nobilitavit *abbas. v. et p. 341,23.*

***fumarius,** -a, -um. (fumus) *ad tributum fumaticum q. d. pertinens – 'Rauch-' (de re v. HRG IV. p. 193sq.):* CHART. Burgenl. 143 p. 107,1 (a. 1225) dedimus *(sc. rex)* . . . ipsis *(monachis)* libertinos denarios, qui vulgo -i vocantur *(inde* 172 p. 126,39 [spur.]. *al.).*

fumarium, -i *n.* *caminus – Rauchabzug, Rauchfang, Feuerstelle:* FRAGM. med. falc. 29 mitte eas *(sc. pennas)* super -um et ibi sint, usque dum sugia *(i. fuligo)* super ipsas pennas crescat. VITA Berth. Garst. I 14 per -um, id est caminum, hostis humani generis . . . deorsum se precipitavit. ALBERT. M. pol. 1,1m ὁμοκάπνους *(p. 1252b,15* ὁμοκάπους [ὁμοκάπνους *var. l.*]; *sc. vocat Epimenides homines)* . . . eo, quod in eodem -o sibi communicant. *al.*

***fumaticus,** -a, -um. (fumus) **1** *adi. i. q. vanus, inanis – flüchtig, nichtig, eitel:* HERM. AUGIENS. vit. 683 nec hanc -am, solam quam querit *(sc. homo saecularis),* gloriam veram nec in caelestibus acquirit. 1379. **2** *subst. neutr. i. q. tributum pro singulo camino (i. pro singula domo) solvendum – 'Rauchgeld' (de re v. l.23):* ACTA reg. Burgund. 46 p. 172,4 (a. 972) ut nullus iudex publicus . . . nec ullas redibitiones . . . exigere audeat . . . nec silvaticum nec -um nec pulveraticum.

fumecacio *v.* fumigatio. **fumento** *v.* fomento.

fumesco, fumui, -ere. *fumare – rauchen, dampfen (in imag.: l.48):* PAUL. DIAC. carm. 20,13 tange *(sc. Petrus)* solum, -at, ut hoc sit limpha nivalis *(v. notam ed.).* WOLBERO cant. 3 p. 1132B 'virgula' . . . 'fumi' fuit *(sc. ecclesia),* quia ipsa rectitudo et fortitudo ex divini amoris igne -uit *(spectat ad Vulg. cant. 3,6).*

fumeus, -a, -um. *metr.* fŭ-: *l.59.* **1** *proprie i. q. fumo similis – rauchähnlich, -artig:* CONSTANT. AFRIC. theor. 4,14 cuius *(odoratus)* sensus est quasi fumus quidam; . . . sensus . . . odoratus est -us. FROWIN. explan. 4,4 l. 598 velut pulveris mirrae et thuris -um odorem de thuribulo aureo cordis sui ad Deum emittebat *(sc. virga, i. Maria; spectat ad Vulg. cant. 3,6). al.* **2** *translate i. q. vanus, inanis – flüchtig, nichtig, eitel:* SISEB. Desid. 9 cuius *(sc. Brunichildis)* persuasio me ad interitum -a (fune *var. l.*) traxit. EPIST. Mog. 15 p. 343,22 (vs.) memor esse velis *(sc. lector)* . . . tempore non longo -um subsistere saeclum. *al.*

fumex *v.* pumex. **fumicatio** *v.* fumigatio.

fumico *v.* 1. fumigo.

***fumiculus,** -i *m.* (fumus) *paulum fumi – ein wenig Rauch:* COSMAS chron. 3,11 p. 171,23 -us et flammicula circa pannum emicuit, sed minime nocuit.

[**fumicus** *v.* fumificus.]

fumidus, -a, -um. **1** *adi. i. q. fumans – rauchend (in imag.: l.68):* FROUM. carm. 2,6 -a fax fellis succendit vulnera pellis. HERRAT hort. exc. p. 144 ipse poenas ordinat Orcus sedens solio ignis pice -o. *al. de odore i. q. fumosus – rauchig:* ALCUIN. carm. 64,1,4 vertice sub quadro *(i. fumario)* -us exit odor. **2** *subst. neutr. plur. i. q. fumus – Rauch:* EGBERT. fec.

rat. 1,415 -a comparent interdiu et ignea noctu.

fumifer, -era, -erum. *fumans – rauchend:* GISLEB. ELNON. inc. 1,27 scintillas fert *ignis* -asque favillas. HUGO FLAV. chron. 2 p. 382,16 hiatus inferioris inferni . . . -as eructuante camino revomebat flammas. PASS. Thiem. I 188 querit *rex* -a vicini demonis ara consulta, quid agat. *al.*

fumificus, -a, -um. *fumosus – rauchig, verraucht (in imag.: l. 8. 11):* ENGELM. carm. 3,174 (MGPoet. III p. 66) -os poenae . . . compesce *(sc. Ratbertus)* vapores. HEIRIC. Germ. I 6,439 ridet *(sc. anima post mortem a corpore liberata)* mentis gaudia spesque novas iras atrosque timores -asque faces, solitus quas spargere livor. SIGEH. Maxim. 14 p. 233,4 (ed. Waitz) servavit *rusticus* . . . vivam *(sc. accipitrem)* sine esu in domo fumica (-a *p. corr. 1*) cito morituram.

***fumifluus** (flu-), -a, -um. (fumus *et* fluere; *per analogiam ad* mellifluus *sim. formatum*) **1** *adi. i. q. fumum evomens – Rauch speiend:* THEODULF. carm. 28,188 -um (fl- *P*) clava *(sc. Herculis)* guttur *(sc. Caci)* . . . quatit. **2** *?subst. neutr. i. q. fumus – Rauch (in imag.):* FLOR. LUGD. carm. 27,150 si pater es *(sc. Modoinus)* cleri, noli contemnere clerum . . ., haec quoniam non sanctus amor, sed turgidus atro -um spirans ructat ab ore furor.

fumigabundus, -a, -um. *fumans – rauchend:* ALDH. virg. I 36 p. 284,4 anthletas Dei . . . sine -is flammarum globis immunes divina tutela protexit. 51 p. 307,18. *al.*

fumigatio (fom-, fumeca-, -ica-, -cio), -onis *f.* **1** *emissio fumi – Rauchentwicklung:* Ps. ARIST. magist. p. 640ᵃ,25 fusionem faciunt *(sc. corpora solida)* sine -e. **2** *evaporatio – Ausdünstung:* ALBERT. M. veget. 7,9 fomentum . . . laetaminis a -e sua (*antea:* quod iam sudat) aliquid carnibus eorum *(sc. plantarum)* praebet humectationis. **3** *fumus – Rauch (in imag.):* HONOR. AUGUST. phys. 171 l. 15 quod *(sc. natura divina mundi)* . . . vix a sapientibus animis . . . potest dinosci -bus terrenarum fantasiarum . . . impedientibus. **4** *suffitus – (Be-)Räucherung, Räucherdunst:* TRACT. de caus. mul. 45 fomic-o et subpositio, qui purgant matricem. 85 -ecacio. PAUL. AEGIN. cur. 249 p. 190,8 ipse . . . matricum pirie . . . -es (*3,74,3* ἀτμοί) sint. TROTULA A 2 p. 56,24 valet . . . ad praedicta *(sc. menstrua deficientia)* -o (fumigium TROTULA B 26 *[var. l.]*) de cimino. *al.*

***fumigatorium,** -i *n.* (1. fumigo) **1** *fumarium – Rauchfang:* WILH. RUBRUQU. itin. 2,2 conveniunt *virgae* in unam parvulam rotam superius, de qua ascendit collum sursum tanquam -um. **2** *turibulum – Räuchergefäß:* PETR. CAS. (?) chron. 3,74 p. 457,14 ista . . . ornamenta . . . papa . . . in hoc monasterio dereliquid: . . . -um Grecum.

***fumigenus,** -a, -um. (fumus *et* gignere) *inanis – nichtig, eitel:* HERM. AUGIENS. vit. 138 amatis *(sc. sorores)* . . . gaudia mundi foeda voluptatum -arum.

fumiger, -era, -erum. *fumosus – rauchig (in imag.):* SEDUL. SCOT. carm. II 55,12 piceus rivus per cannam gutturis *(sc. mendosi)* exit eructans mendas -osque (-oque *B*) globos. CARM. libr. II 5,1,8 ut . . . vasta . . . -e vincant *pauperes* incendia flammae.

fumigium, -i *n.* **1** *suffitus – (Be-)Räucherung, Räucherdunst:* Ps. ODO MAGD. herb. 229 imposita *(sc. iuniperus)* in prunas serpentes pellit odore -i. TRACT. de aegr. cur. p. 95,19 naribus -um facias. *al. v. et l. 39. p. 548,37.* **2** *fumarium – Rauchfang:* CHART. scrin. Col. A I p. 138 nr. 31 (a. 1178/83) sic edificet *(sc. David murum)*, ne . . . caminum vel -um eius *(sc. Herimanni)* . . . ledat.

1. fumigo (fom-, -ico), -avi, -atum, -are. **1** *intrans.:* **a** *fumum emittere, vaporare – Rauch, Dunst erzeugen, rauchen, dampfen (in imag.: l. 66):* THIETM. chron. 4,38 ut urbem vidit *comes* incendio -antem. WIPO gest. 4 p. 25,17 quae *(hominum invidia)* . . . ab inferioribus -at ad superiores. HILDEG. phys. 1,66 p. 533,32 feniculum . . . super . . . laterem igne calefactum ponat *aegrotus* . . ., ut -et. ALBERT. M. animal. 4,87 intrat *animal multipes* in vas, in quo -tum fuit. *al.* **b** *in fumum abire, (penitus) evaporari – sich in Rauch auflösen, (vollends) verdampfen:* TURBA phil. 18 p. 128,31 observate . . . vas, ne compositum fugiat et -et. **2** *trans.:* **a** *suffire – (be)räuchern:* TRACT. de caus. mul. 7 lana cumbusta -cabis naris. Ps. AVIC. anim. 4ᶜᵃᵖᵢᵗ. p. 104 -etur *(sc. vas)* exterius fumo Saturni et similiter -etur interius ipso fumo. *al.* *absol.:* TRACT. de caus. mul. 31 p. 28,17 species male odore naribus infunde et inferius fomicare species bene olentis. *al.* ANTIDOT. Glasg. p. 146,14 in carbonis mitis stercus cavallinum . . . et super -bis diutissime. **b** *(vaporando) implere – (unter Erzeugung von Dunst) erfüllen (mit):* ALFAN. premn. phys. 3,15 p. 54 anima . . . separata a corpore in somno velut mortuum illud iacere relinquit solummodo . . . -ans (*PG 40,596ᴮ* ἐξατμίζουσαν) illud vita, ne omnino pereat. **c** *mediopass. i. q. obscurari – sich verdunkeln:* Ps. HIPPOCR. sang. 16 urina in custodia -atur umbris inferius.

adi. **1. fumigans,** -antis. **1** *fumans, vaporans – rauchend, dampfend (in imag.: l. 15):* **a** *gener.:* AMALAR. off. 1,12,43 amisso . . . igne fidei non ardens, sed -s fuit *(sc. populus Iudaicus)*. HILDEG. caus. 66 humiditas . . . -is flecmatis in pectore facit frigidam humiditatem in stomacho. *al.* **b** *medic. de substantiis ad suffiendum adhibitis:* PAUL. AEGIN. cur. 53 p. 29,21 arguunt . . . epilepticos -ia (*3,13,1* θυμιώμενα) aspaltus aut gagates lapis. **2** *fervidus – (siedend) heiß:* HILDEG. phys. 4,3 p. 1252ᴬ onychinum super -ans vinum . . . teneat, ut sudor de eo egrediens vino illi commisceatur. **3** *obscurus, furvus – dunkel, finster:* HILDEG. div. op. 3,4,1 l. 36 per totam . . . occidentalem plagam velut teterrimas tenebras -es aspiciebam. *ibid. al.*

2. fumigatus, -a, -um. **1** *fumo siccatus, duratus – geräuchert:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 15 p. 36,13 custodiat se *aegrotus* a cibariis contrariis, sicut sunt agwille -e, carnes bovine. **2** *fumans (effectus) – dampfend, zum Dampfen gebracht:* HILDEG. phys. 4,3 p. 1252ᴮ aquam ad ignem in vase calefac et . . . onychinum super eamdem -am aquam tene, ut sudor de eo exiens illi commisceatur.

subst. plur. **fumigantia,** -ium *n.* *vapor – Dampf:* VISIO Baront. 17 p. 390,25 non vidimus, quid intus *(sc. inferni)* ageretur propter tenebrarum caliginem et -ium multitudinem.

2. *fumigo, -inis *subst.* *suffitus – (Be-)Räucherung:* SALERN. comp. 67 de -e: fumigium laxativum . . . fit de speciebus laxativis.

***fumigosus,** -a, -um. (1. fumigare) **1** *adi. i. q. fumo similis – rauchähnlich, -artig:* ALBERT. M. summ. theol. II 1,4,2,3 p. 86ᵇ,39 ignis ex se generans ignem in lignis primo in materia impura -a non statim generat sibi similem formam, sed aliquam . . . impuriorem ut fumum. **2** *subst. neutr. i. q. fumus, foetor – Rauch, übler Geruch:* RECEPT. Lauresh. 5,1,6 eos, qui . . . accidum vel -um ructuant . . ., sanat *antidotum* (*sim.* ANTIDOT. Bamb. 5. ANTIDOT. Berolin. app. p. 77,15). *cf.* fumosus.

***fumivomus,** -a, -um. (fumus *et* vomere) *fumum, ignem evomens, fumosus – Rauch, Feuer (aus)speiend, rauchig, raucherfüllt:* **1** *proprie:* CARM. didasc. 296 non tantum crassi vomit aspis surda veneni, . . . non prester rictu -us (fumivolus *var. l.*) patulo, . . . quantum, Livor, fauce vomis Stigia. HONOR. AUGUST. inev. A (SBWien 150/III. 1905. p. 16,20) finge *(sc. discipulus)* . . . montem excelsum habentem ex una parte campum amenissimum, ex altera parte vallem -am. **2** *alleg.:* METELL. Quir. 11,13 novit *Deus* . . . tempora glorię, auri vasa quibus pura suis stent in honoribus multis igne prius -o cocta laboribus.

[**fummetum** *v.* viminetum: CHART. Neocell. 26 (MonBoica 9 p. 585,6); *cf.* CHART. Neocell. Frising. 40 p. 115,23 *et* 41 p. 117,21 fiminetum.] **fummus** *v.* fumus.

fumo, -avi, -atum, -are. *struct. c. praep.* in *c. acc.: p. 549,8. confunditur c.* fi[r]mare: *p. 549,8.* **1** *intrans.:* **a** *strictius i. q. fumum emittere, (e)vaporare – rauchen, (ver)dampfen:* **α** *proprie:* MIRAC. Firm. 2,4 quia iam summa villarum culmina -bant, coenaturus diversorium petit *comes*. BERTH. chron. B a. 1077 p. 297,21 cum . . . undique incendiis ardere et -are regionem depopulatam contemplaretur *rex*. THEOPH. sched. 3,70 p. 129,15 mitte *(sc. vas cupreum oleo illinitum)* super carbones . . . et tamdiu iaceat, donec omnino cesset -are. *al.* *de vino i. q. evanescere – verdunsten:* ALBERT. M. veget. 6,252 humectatur *(sc. vinum)* . . . ex mixtura, et tunc magis vaporat et -at.

β *in imag.:* BRUNO QUERF. Adalb. A 25 p. 31,6 magna ira -ant *homines*. **b** *latius:* **α** *emanare, diffundi – ausströmen, sich verbreiten:* VITA Galli II 590 talis pestifero fetor -vit ab ore *(sc. puellae aegrotae)*, qualem *eqs*. ABBO SANGERM. bell. 1, 609 fremitus . . . -at (gloss.: exit) ab illis *(sc. Danis)*. ALBERT. M. veget. 7,20 imbibita *(sc. aqua paludis)* laetamini . . . nutrit plantam cum pluvia descendente, quia pluvia . . . calore terrae -at (firmat *var. l.*) in radices plantarum. **β** *ascendere – aufsteigen (alleg.):* WALAHFR. Wett. 308 talis . . . ad Dominum . . . devotio -at. **2** *trans. (usu absol.: l.15):* **a** *suffire – beräuchern (usu eccl.):* ORD. iud. Dei A 5[m] fumo myrrae odoretur et -etur (infumetur *var. l.*) caldaria sive urceolus (*sim.* B IX 2[d]. PONTIF. Rom.-Germ. 247,25 [recc. BG]). B V 1[l] -etur (sumetur *var. l.*) odore mirre . . . caldarium sive urceolus. TRANSL. Adelph. 10 (MGScript. XV p. 295,48) turibulum . . . ad -andum . . . allatum est. **b** *denigrare – schwärzen, beschmutzen:* CARM. Winr. 360 cui *(sc. calvo)* placet . . . dignos *(i. albos)* nostros -are capillos *(v. notam ed.)*.

adi. **1. fumans,** -antis. *fumum, vaporem emittens – rauchend, dampfend:* AETHICUS p. 155,5 Acheron fluvium . . . adserit *(sc. Aethicus esse)* -em et nebulosum. VITA Find. p. 504,37 ascendens . . . altissima montium cacumina, sicubi villas vel tecta -ia cernere posset *eqs*. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,10 ut portes *(sc. conviva Christi)* plenas oleo -e laternas. TRACT. de aegr. cur. p. 145,5 calcem vivam . . . ˹in aqua -e *(ci.,* fumariae *ed.)* pone˺ (facias bullire in aqua ROGER. SALERN. chirurg. 447). *al.* *de corpore sudanti:* WALTHARIUS 1173 procinctum solvit *Waltharius* et . . . ingenti -s leviabat pondere corpus.

2. fumatus, -a, -um. *fumo siccatus, duratus – geräuchert, Räucher-:* PRAECEPT. diaet. VIII 58 mense Octobris . . . carnem -am non comedes.

***fumositas,** -atis *f.* **1** *proprie:* **a** *natura, proprietas fumi sive vaporis – rauch-, dampfähnliche Beschaffenheit, Gasförmigkeit:* ANON. tab. p. 157,21 omnis spiritus subsistit subtilitate -is aeris. **b** *de vino i. q. facultas evaporandi – Fähigkeit Dämpfe auszudünsten:* PETR. MUSAND. summ. p. 263,5 quanto spissius *(sc. est vinum)*, tanto maiorem -em *(sc. habet)*. **2** *meton. i. q. fumus, vapor – Rauch, Dampf, Dunst:* **a** *gener.:* GEBER. summ. 41 p. 377 si bene . . . se expediverit ˹de -bus˺ (a fumo *var. l.*) et flamma libere per totum furnum transierit *eqs. v. et p.551,39.* **b** *natur. et medic.:* **α** *de vaporibus corporis:* PAUL. AEGIN. cur. 38 his . . ., qui a calida -e (*3,5,6,* ἀτμῶν) caput dolent *eqs*. ALFAN. premn. phys. 11,1 p. 86 vaporem . . . dico humidam -em. BENVEN. GRAFF. ocul. A p. 32[a],35 prima *(sc. infirmitas in oculis)* accidit ex -e colere superhabundantis in stomacho. *persaepe.* *adde:* GEBER. summ. 5 p. 257 eorum *(hominum)* cerebrum in multis repletum -bus non recipere potest veram rerum naturalium intentionem. **β** *de aere per halitum consumpto ('Atem') sim.:* ALFAN. premn. phys. 24,5 p. 146 deposita *(sc. arteria)* . . . -es (*PG 40,697/98[C]* τὸ αἰθαλῶδες), quae sunt in ipsa, movet . . . per poros invisibiles, quemadmodum cor per os et per nares in exspirationibus eicit suas -es (*PG 40,699/700[A]* τὸ λιγνυῶδες).

fumosus, -a, -um. *confunditur c.:* famosus: *l.63.* pannosus: SALUTARIS POETA 49 *(var. l.)*. **1** *proprie:* **a** *fumo similis – rauchähnlich, -artig:* **α** *in univ.:* ALFAN. premn. phys. 28,31 p. 140 ex -issimis (*PG 40,717[A]* καπνωδεστάτων) . . . vaporibus a corpore surgentibus . . . consistunt *pili*. ALBERT. M. veget. 2,81 rubeus *(sc. color)* . . . causatur ex albedine lucente superducto humido -o et incenso *eqs.* 2,143 croceus *(sc. color)* . . . causatur ex humido terminato lucido, cui supernatat fumus sive terrestris substantia -a (famosa *var. l.*). *al.* **β** *de oculis i. q. fuliginosa substantia infectus – durch eine rußähnliche Substanz getrübt:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 6 p. 24, 12 occasione optalamie multi . . . non clare vident, sed habent -os occulos. **γ** *de halitu i. q. consumptus – verbraucht:* ALFAN. premn. phys. 23,4 p. 143 per exspirationem *(sc. egeritur)* . . . ˹-us vapor˺ (*PG 40,693[B]* τὸ λιγνυῶδες) caloris cordis. ALBERT. M. animal. 1,544 p. 195,10 principalis . . . utilitas attractionis aeris est, ut recens aer frigidus habeatur intus et expellatur ille, qui iam incensus et -us factus est. *al.* **δ** *de ructibus i. q. foetidus – übelriechend:* AESCULAPIUS 5 p. 8,20 cognoscitur *(sc. melancholia)* . . . ex crebra inmutatione sensus . . . cum . . . corruptionibus -is ac spumosis (*cf. Gariopont. pass. 1,12 p. 10[r]* corruptionum ructationibus foetidis molestantur). **b** *fumum emittens – rauchend:* LAMB. LEOD. Matth. I 2075 cum procul effugat illam *(apem)* tela manus -a gerens. HIST. peregr. p. 166, 26 equorum subselliis fovendo ignem -um carnem equinam . . . studebant *peregrini* . . . decoquere. *al.* **c** *fumo repletus, denigratus – von Rauch erfüllt, geschwärzt:* ALCUIN. epist. 178 p. 295,27 Turonis . . . -is tectis contenta . . . in pace permanet. UNIBOS 24,4 massam videt *praepositus* argenteam, -am dum lustrat domam *(sic)*. *al.* *adde:* OTLOH. vis. 4 p. 55,27 magis ac magis horrore visionis -e repletus (*antea:* videbam . . . quasi fumo repletam esse totam domum) ad lectum meum redii. *ibid. al.* **d** *fumi colorem habens – rauchfarben:* ALBERT. M. animal. 26,28 nigra . . . -a *(sc. rutela)* est maligna, et accidunt ex morsu eius dolor stomachi *eqs*. *de specie vitis:* ALBERT. M. animal. 18,52 genus . . . vitis, quod -um *(ci.,* summosum *ed.; p. 770[b],20* κάπνεον *[ed.,* κνάπεον, σκνάπεον *codd.]; cf. K. F. Kitchell, Albertus Magnus on Animals. 1999. II. p. 1306 adn. 44)* vocatur . . ., multotiens fert racemos nigros. **2** *translate i. q. inanis – nichtig (per enallagen):* THEODULF. carm. 27,65 -o . . . distichon ore hoc cecinit *Scottus* . . . suo.

adv. **fumose.** *foetide – übelriechend (usu medic.):* RECEPT. Lauresh. 1,30 p. 116 acide et -e ructantes suavitate<m> facit *antidotum*. *cf.* *fumigosus.

***fumulus,** -i *m.* *Fumaria officinalis L. – Gemeiner Erdrauch (de re v. p.546,17):* TRACT. de aegr. cur. p. 295,35 da siropum de -o cum triasandalis. *ibid. al.*

fumus, -i *m.* *(?n.: p.551,21)* *script.* fumm(us): *l.57. adde* PETR. HISP. chirurg. 124. *form.* ?fisin: *p.551,1.* *usu praed.: l.44.* *confunditur c.:* fuma: *p.545,66.67.* funus: *p.551,53.*

vapor, καπνός, ἀτμός – *Dampf, Rauch, Dunst:* **I** *proprie:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* WIDUK. gest. 1,36 p. 53,8 sole cadente in humida vestimenta barbarorum -um ascendere fecit usque in caelum. ALFAN. premn. phys. 7,26 p. 80 decipitur *(sc. spectator)*, cum viderit per nebulam sive -um (*PG 40,648[B]* καπνοῦ). BENVEN. GRAFF. ocul. B 5 p. 22,20 apparet sibi *(sc. aegroto)* sentire, quod occuli sunt pleni arena et spinis et samerio (-o A p. 24[a],16). *persaepe. v. et l.14.p.546,52.548,43.549,41.63.* **2** *de signis ignibus, -is datis:* WIDUK. gest. 1,38 p. 57,2 more suo igne -oque ingenti agmina diffusa collegerunt *hostes*. **3** *de daemone sub specie -i apparente:* LAMB. LEOD. Matth. I 2113 -us teterrimus eius *(sc. a daemone correpti)* ab ore progrediens hominem sanum . . . reliquit *(sc. daemon)*. **4** *de ardore -i ex fornace ascendentis ('Abhitze'):* THEOPH. sched. 2,4 accipe ligna faginea omnino in -o exsiccata (*v. notam ed. Theobaldi p. 214sq.; sim.* 2,13. 2,23 p. 52,26). GEBER. summ. 72 p. 547 huiuscemodi est omne additamentum coloris Solis et Lune aut Veneris commixtorum super -um (furnum *ed. prior*) cementi positum *(v. notam ed.)*. **5** mel sine -o *i. q. mel sine fumigatione expromptum,* μέλι ἀκάπνιστον – *ohne Ausräuchern entnommener Honig:* ANTIDOT. Bamb. 14 hec omnia *(sc. ingredientia)* tundis . . . et cum melle attico aut quod sine -o fuerit, quod misces, quantum sufficit. **6** *de vino i. q. offuscatio – Trübung:* BOTAN. Sangall. 24,1 herba equissipium sucum ex vino austrio ieiunus bibat *aegrotus* sine fummo *(v. notam ed.)*. **B** *spec.:* **1** *natur. et medic.:* **a** *de vaporibus in corpore exsistentibus:* CONSTANT. AFRIC. coit. 9,5 cui *(homini)* habundat exalans -us acutus, qui sua natura infestat temperanciam corporis. HILDEG. caus. 66 quod *(sc. phlegma)* malum -um in pectus . . . eorum *(hominum)* emittit. ALBERT. M. animal. 1, 586 paucitas pilorum *(sc. in pectore)* dicunt cordis frigiditatem . . . ex privatione caliditatis facientis -um, ex quo generantur pili. WILH. SALIC. chirurg. 1,67[capit.] de sectione super ventositatem et -um deambulantem de membro in membrum. *al. v. et p.551,3.* *de aere per halitum consumpto ('Atem'):* WILH. SALIC. chirurg. 2,7 p. 331[F] canna pulmonis laesa consequitur . . . impedimentum in expulsione -orum capinosorum et superfluitatum aeris attracti. **b** *fumigatio, suffitus – (Be-)Räucherung, Räucherdunst:* FRAGM. mul. I 42 beta nigra . . ., si super carbones eas pones et cum ceperent ardere, mulier super-

sedeat, ut fisin eius femora tangat. HILDEG. fragm. 79sq. -um de myrra . . . factum naribus excipiant *(sc. homines umiditate laborantes)*, quatinus -us melancolie compescatur. NOTULAE Wilh. Cong. 186 accipiat paciens -um per os. *v. et p.549,11.* **2** *alch.:* **a** *in univ.:* ANON. tab. p. 159,27 ex illa *(luna [i. argento])* egrediuntur duo -i. Ps. CALID. verb. 1 p. 352 illud, quod est *(sc. in lapide philosophico)* in manifesto frigidum et humidum, est -us aquosus corrumpens. GEBER. summ. 24 p. 325 ex his . . . terreis naturis *(sc. sulphuris et argenti vivi)* resolvitur -us tenuissimus. *al. v. et p.548,2.3.* **b** *de substantiis variis:* **α** -us albus, blancus *i. q. argentum vivum – Quecksilber:* ARTEPH. secret. p. 51 illud, quod est clarum . . ., ascendit in altum in aera in modum -i albi, quod lac virginis appellatur. GEBER. clar. 2,12 prepara -um blancum, ut non fugiat ab igne. *al.* **β** -us rubeus, citrinus, argenti *sim. i. q. auripigmentum, arsenicum rubeum, citrinum – rotes, gelbes Arsen, Auripigment, Sandarach, Realgar (de re v. D. Goltz, Studien zur Gesch. d. Mineralnamen. 1972. p. 239sqq.):* ANON. secret. p. 21,30 suk . . . duae sunt species, una crocea, alia alba, et . . . sunt -us argenti. GEBER. clar. 2,11 -us rubeus vocatur arsenicum; . . . -us iallinum, id est sulfur iallinum. MORIEN. ROM. alch. p. 518b,44sqq. -us . . . rubeus est auripigmentum rubeum; . . . -us citrinus est sulphur citrinum. **γ** -us cupri *i. q. chalcanthum, χάλκανθον – Kupfervitriol, -sulfat, '-rauch' (cf. vol. II. p. 2120,11sqq.):* CHART. Hans. 807 p. 278,12 (a. 1278) de lapide vini, de cupri -o, de amigdalis . . . duo dabuntur denarii cum dimidio.

II *in imag. vel alleg.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,155 ut nullo tenebrentur flaccida -o sidera terrarum, quę . . . tecum *(sc. Christo)* . . . religantur amore. RUP. TUIT. inc. 11 p. 454,5 pęnitentium luctus lacrimosus quidam est -us veram pariturus lucem. *al.* *de colore fumi simili:* HILDEG. epist. 72R,5 in anima tua *(sc. abbatis)* tres colores video: . . . secundum in -o gustus inutilitatis.

III *meton.:* **A** -us terrae *i. q. Fumaria officinalis L. – Gemeiner Erdrauch (de re v. p. 546,17):* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 351,12 -us terrę calidus in primo gradu, siccus in secundo. CIRCA INSTANS p. 19av -usterre . . . est . . . quaedam herba; dicitur . . . -usterre, quod generatur a quadam fumositate grossa a terra resoluta. ALBERT. M. veget. 6,347 -us terrae est herba viridis. *al.* *huc spectare vid.:* ANTIDOT. Glasg. p. 108,7 -um, assarum, piper *eqs.* **B** *caminus – Feuerstelle (spectat ad tributum solvendum; de re v. p.546,23):* CHART. Ital. Ficker 161 p. 203,39 (a. 1185) ut . . . nihil amplius exigatur ab hominibus . . . nisi tantum duodecim denarii . . . de quolibet -o omni tertio anno. CHART. Burgenl. I 576 p. 381,25 ut ad collectam regalem . . . dicentur *(sc. subiecti)* ad portas et non ad -os.

IV *translate i. q. catarrhus – Schnupfen (de re v. M.-D. Glessgen, Die Falkenheilkunde d. 'Moamin'. II. 1996. p. 547 c. adn. 10):* FRAGM. med. falc. 135 ad -um tollendum: accipe lardum vetus et mel . . ., insimul da, et sanabitur *(sc. falco)*.

V *per confusionem c.* funus *i. q. pernicies, interitus – Verderben, Untergang:* OTLOH. prov. F 42 faenus pecuniae -us (funus *Leo M. serm. 17,3*) est animae. *Mandrin*

funale, -is *n.* **1** *linamentum, stuppa – Docht, Werg:* VITA Liutb. 30 p. 35,1 -ia sive lichinos . . . ad cereos et ad luminaria perpetraverat. **2** *cereus – (Wachs-)Fackel, Kerze:* AEDILV. carm. 20,31 tremulas vibrant . . . -ia pendula flammas. FLOR. LUGD. carm. 29,39 ut . . . aemula sidereis vigilent -ia flammis. WIBERT. GEMBL. Hildeg. 203 pluribus . . . personis astantibus . . . accensis -bus, ut per hoc fulgentibus sponso media nocte venturo lampadibus se occurrere debere moneretur.

***funalis,** -e. (funus, *per contam. c.* funale *formatum, ut vid.*) *funeralis, funebris – zum Leichenbegängnis gehörig, Begräbnis-:* CHART. Wirt. 2770 p. 95,21 (a. 1278) nos *(sc. defunctos)* . . . in ipsorum monasterio collocabunt *fratres* -es obsequias . . . celebrantes.

funambulus, -i *m.* **1** *schoenobates – Seiltänzer:* GERHOH. psalm. 39 p. 438,2 qui delectatus in spectaculis miratur insignes hominum fabricas et aurigas et -os, miretur potius celi ac terrae mirabilem fabricam. **2** *?helciarius – ?Treidler:* HERBORD. Ott. 3,24 p. 187,10 ubi ad insidias ventum est, hostes arma corripiunt, -os tenent, navigantes invadunt *eqs.*

funarius, -i *m.* *venditor funium – Seilverkäufer, -händler (cf. ThLL. VI/1. p. 1546,58 et I. Opelt, Die lat. Schimpfwörter u. verwandte sprachl. Erscheinungen. 1965. p. 172):* SICARD. chron. a. 368 p. 124,37 Gratianus . . . officio -us (*inde* ALBERT. MIL. chron. 48).

1. functio (funcio, -ccio), -onis *f.* *script.* finctio: DIPL. Ludow. Germ. 91 p. 131,28. *exercitium, actio, operatio – Verrichtung, Tätigkeit, Handlung:* **I** *gener.:* **A** *in univ.:* VITA Gang. I 7 (MGMer. VII p. 162,3) fidelibus suis diversis obsequiorum -bus implicitis. **B** *opus – Aufgabe, Werk:* AMALAR. ord. antiph. 21,7 tria munera eorum *(magorum)* . . . praefigurabant . . . tres -es membrorum Christi, id est sapientiam, virtutem orationis et mortificationem carnis *eqs.* (*sim.* HONOR. AUGUST. sacram. 68 p. 781C). **C** *dominatio – das Walten:* HRABAN. cruc. B 17,2 crux veneranda Dei, tu, prospera -o saecli. carm. 3,7 hic *(sc. in lege divina)* . . . venturi signatur -o regis. **D** *defunctio, mors – Tod:* IONAS BOB. Columb. 1,17 p. 184,23 corpus Christi abeunti *(sc. fratri)* de hac vita viaticum praebet hac . . . -is (funationis *var. l.*) cantus implevit. HUCBALD. Rictr. 31 -e liber debita . . . ad coeli subvectus palatia . . . iugi cum eo *(Christo)* laetatur gloria.

II *liturg.:* **A** *in univ.:* ADSO Frodob. 33 (MGMer. V p. 87, 14) nocturnalis officii -e completa sacrum corpus . . . in vicinam . . . basilicam detulerunt *fratres*. **B** *?missa – ?Messe (ni spectat ad p.553,9):* DIPL. Otton. III. 224 p. 638,20 quo habeant *(sc. canonici)* potestatem . . . de elemosinis vel aliis rebus rite pertinentibus, de oblationibus scilicet atque mortuorum -e, ordinandi, disponendi *eqs.* (*inde* DIPL. Heinr. II. 291 p. 356,32. 292 p. 358,33).

III *publ., iur., canon.:* **A** *munus, officium – Amt(sausübung), Obliegenheit, Verpflichtung, Pflicht:* **1** *in univ.:* ERMENR. ad Grim. 26 p. 564,3 si . . . prudentiam tuam tam in dominicis quam etiam in p u b l i c i s -bus pensare voluissent *lectores* (GERHOH. aedif. 25. *al.*). HRABAN. epist. 13 p. 400,27 a quo *(Bonifatio)* ordinis tui *(sc. episcopi Traiectensis)* ac sedis primam accepisti -em. EPIST. Teg. I 12 E. -e comitali . . . gloriosum stemma nobilitanti Wigo salutamen. GESTA Camer. 2,38 in -e *(sc. abbatis)* . . . vicaria subrogatus *Erminus*. LAMB. HERSF. annal. a. 1072 p. 138,9 nec a proposito . . . suo nimium abhorrere nec ab ecclesiastica -e alienum fore iudicavit *imperatrix*, si *eqs.* **2** -o regni *fort. i. q. initium regiminis – viell.: Regierungsantritt:* ETHELW. chron. (MGScript. XIII p. 123, 36; s. X.2) habitavit *Earnulfus* . . . post -em regni in parte orientali fluvii Hreni. **B** *praestatio – (Dienst-)Leistung:* **1** *strictius:* **a** *de tributo rei publicae Romanae debito:* DIPL. Frid. I. 240 pro agro dabatur aut annona aut aurum . . . aut navicularia -o. **b** *de tributo episcopo, papae debito:* LIBER diurn. 96 p. 127,5 ut . . . fundos . . . monasterium tuum . . . absque qualibet annuali possideat -e suoque iuri defendat propriisque usibus vindicet. IOH. VIII. epist. A 81 unde *(sc. a corte sancti Petri)* censum ac -em annuam ecclesia pro luminariis habere solita erat. **c** *de tributo regi suisve exactoribus debito (de re v. F. Dannenbauer, in: Grundlagen der ma. Welt. 1954. p. 244 et S. Esders, Römische Rechtstradition u. merow. Königtum. 1997. p. 241):* **α** *servitium (regis) – (Landes-)Fron, Dienst:* CHART. Sangall. A 228 p. 220,29 (a. 817) ut servi . . . tributa et vehenda et opera vel texturas seu -es quaslibet dimidia faciant. CAPIT. reg. Franc. 143,4 nolumus, ut liber homo ad nostros brolios operari cogatur, attamen de aliis publicis -bus . . . nemo se . . . excuset (*sim.* 165,2 ut . . . hostem et reliquas publicas -es faciant *liberi homines)*. **β** *tributum (regale), census (regalis) – (Königs-)Steuer, Abgabe:* DIPL. Merov. I 111 quantumcumque ipsi *(sc. homines)* ad parti fisco nostro retebant (*i.* reddebant), tam freda quam reliquas funciones *eqs.* 127 nullo redditu terrae nec nullas -es p u b l i c a s eisdem *(sc. monasterio)* . . . exigere nec requirere non debeatur (DIPL. Ludow. Germ. 128. *saepe. sim.* DIPL. Frid. I. 398 p. 275,21 publicę -is exactor. *saepius*). FLOD. hist. 2,2 p. 133,6 ut ab omni fiscali -e vel mutilatione . . . haberetur *ecclesia* . . . immunis. *saepe.* *meton. de iure tributum regale exigendi fere i. q. ius regale – etwa: königliches Recht, Regal (de re v. J. Fried,*

DtArch. 29. 1973. p. 495sqq.): DIPL. Otton. I. 100 concedimus . . . abbatiam . . . cum omnibus rebus . . . pertinentibus, . . . concessa pariter omni p u b l i c a -e vel exactione ad . . . monasterii locum pertinente (DIPL. Otton. III. 311 p. 738,11 merkatum fore legitimum cum omni p. -e . . . decrevimus. *sim.* 357. 364). DIPL. Conr. II. 102 p. 145,27 comitatum Venustensem . . . cum districtis, placitis, -bus et redibicionibus a nostro iure et dominio in suum *(sc. episcopi Tridentini)* ius et dominium transfundendo damus. *al.* **2** *latius i. q. reditus – Einkunft:* CHART. Turic. 644 (a. 1247) ego quasdam -es sive perceptiones, quas . . . quasi ratione villicationis percepi, . . . vendo. **C** *actio ratum faciendi – das Rechtsgültigmachen, Ratifizierung:* TRAD. Frising. 71 p. 96,40 (a. 776) traditio haec . . . firma permaneat stipulatione subnexa iure -is peracta. **D** *vis, auctoritas – (Rechts-)Kraft, Gültigkeit:* CHART. Aquens. 203 l. 18 (a. 1179) quatuor mansus cum omni -e iuris, quo ipsi *(filii Wilhelmi)* possidebant, . . . comparavi *(sc. abbas).*

[**2. functio** *v.* factio: *adde ad p. 34,38sqq.:* CHART. Ital. Ficker 290 p. 325,38 (a. 1221) cum -bus *(cod.*, functionibus *ed.)* atque usantiis . . . castro attinentibus.]

functorius, -a, -um. *?(pro munere) exercitus, exercendus – ?(als Amt) ausgeübt, auszuüben(d):* GESTA Camer. 2,37 secessurus . . . eo loci *(sc. coenobio Laubiensi)* praefecit *pontifex* beatum virum Dei Ursmarum . . . ˹in -a tantum praedicatione˺ (*per enallagen pro* in functione tantum praedicatoria) sacratum episcopum (*cf.* FOLCUIN. Lob. 3 quod praedicandi gratia . . . ad compescendos superfluos ritus gentis barbaricae episcopus fuerit ordinatus).

1. functus *v.* fungor. **2. functus** *v.* funestus.

1. funda, -ae *f.* *abl. sg.* -o: *l. 52.* **1** σφενδόνη – *(Stein-)Schleuder:* **a** *in univ.:* WANDALB. mens. 244 tunc *(sc. Septembri)* -a horrisono et crepitu terrere volucres. ECBASIS capt. 678 unius *(sc. David)* in -a pelluntur milia dena *(spectat ad Vulg. I reg. 18,7).* YSENGRIMUS 5,776 quantum it spatii -a parva rotante silex *(cf. notam ed.).* ALBERT. M. animal. 24, 19 lapidibus magnae -ae proiciens caput piscis excitat *(sc. piscator)* eum *(cetum). al.* **b** *in re milit.:* **α** *de armis a militibus gestis:* LEG. Wisig. 9,2,9 p. 377,14 (rec. Erv.) plerosque *(sc. milites)* . . . scutis, . . . lanceis sagittisque instructos, quosdam etiam -arum instrumentis vel ceteris armis, . . . principi . . . presentare. CHRON. Pol. 3,8 p. 136,15 Theutonici -as cum lapidibus rotabant. *al.* *fort. meton. i. q. telum missile, lapis iactatus – viell.: Wurfgeschoss, geschleuderter Stein:* TRANSL. Dion. Ratisb. 11 p. 360b,55 primus ordo -is iaculisque bella gerat. HIST. peregr. app. p. 175,7 tanta fuit Turcorum instantia cum sagittis et -is et lapidibus, quod *eqs.* (*sim.* HIST. de exp. Frid. imp. p. 79,8 castra nostra -is, iaculis, lanceis potenter invaserunt). **β** -a (machinalis) *i. q. ballista, tormentum – Schleudermaschine, Steinwerfer:* HROTSV. Pel. 278 rex . . . iussit Pelagium . . . trans muros proici iactum -a machinali (*sim.* 285 -a). **2** *ligamentum, fascia (ventralis) – Binde, (Bruch-)Band (usu medic.):* TRACT. de caus. mul. 47 ventrem legare cum aliqua -o lata *(sc. debes)*, ut non lubricit *(ed.*, ludibricit *cod.)* matrix foras. TRACT. de chirurg. 1217 condatur *(sc. forma plumbea)* . . . inter duas bendas ad modum -e (*sim.* p. 145,12sqq. [cod. II] ponantur folia quinquenervie et pannus quadruplicatus desuper et ligetur cum -a, id est cinctorio . . .; cum elevare se voluerit a lecto, habeat -am, id est cinctorium, in quo sit lamina plumbea). **3** *follis, crumina – Beutel, Börse:* SALIMB. chron. p. 612,26 fecit *frater* se per civitatem verberari cum -a denariorum ligata ad collum. **4** *rete, iaculum – (Fischer-)Netz, Wurfnetz:* RUODLIEB II 14 quos *(pisces)* duo *(sc. Ruodlieb cum remige)* cum -a circumcinxere sub unda, cum terram peterent, ad aquam resalire nequirent.

2. *funda (fonda), -ae *f.* *(?retrograde a* *fundicus *[fort. per contam. c.* 1. funda *sensu cruminae formatum], ex arab.* funduq; *cf. W. Heyd, SBMünch. 1880. p. 617sqq.)* *horreum, officina, hospitium mercatorum – Warenlager, Lagerhaus, Handelsniederlassung, Herberge der Kaufleute (de re v. H. C. Peyer, Von der Gastfreundschaft zum Gasthaus. 1987. p. 139):* CHART. ord. Teut. 5 p. 6,33 (a. 1160) ego rex Amalricus dono . . . tibi Pagano de Caypha . . . DC bisantios annuatim in -a Acconensi per IIII^or^ terminos recipiendos. 6 confirmo pro pannis infirmorum . . . quadringentos bisantios sarracenatos in assisiam in -a Neapolitana per IIII^or^ anni terminos. 7 octingentos . . . bisancios, quos in -a Accon recipiendos tibi dedi. 13 quam *(assisiam)* Philippus . . . ad fondam Accon annuatim in vita sua possidet. *al.* CHART. Hohenloh. 71 p. 48,22sqq. (dipl. Frid. II.) concedimus . . . sex milia bisancios . . . recipiendos annuatim in redditibus cathene civitatis nostre Acconis vel in redditibus -e *eqs.* *cf.* *fundicus.

3. funda *v.* fundus.

fundabilis, -e. *stabilis – fest, beständig:* RADBERT. Adalh. 32 erant . . . quinque unius viri semine propagati; quorum trium imperator augustus familiari usus consilio una secum -i quadratura (*antea:* quadriga) Francorum imperium . . . regebat.

***fundacula,** -ae *f.* (1. funda) *ligamentum, fascia (ventralis) – Binde, (Bruch-)Band (usu medic.):* TRACT. de caus. mul. 69 modice ambulant *mulieres* ˹con -is˺ (con-is *ed.*), ut non lubricet *(sc. matrix).*

***fundacus** *v.* *fundicus.

1. *fundalis, -e. (1. funda) *funda peractus – mit der Schleuder ausgeführt, Schleuder-:* WILH. APUL. gest. 3,274 gens . . . diversis sauciat hostem vulneribus, quosdam gladiis, . . . multos -i iactu plerosque sagittis.

2. *fundalis, -e. (1. fundus) *fundo consistens – aus einem Grundstück bestehend:* CHART. select. Keutgen 139,27 (s. XII.1/XIII.1) si intersunt mancipia vel predium -e, quod vulgo dicitur 'torfhaht egen', sine procuratore agere non potest *mulier (cf. J. Grimm, Dt. Rechtsaltertümer.* [2]*1854. p. 494 et J. u. W. Grimm, Dt. Wörterb. XI/1. 1935. p. 884 s. v. 'Torf').*

fundamen, -inis *n.* **1** *ima pars, substructio, fundamentum – Grund(lage, -stein), Unterbau, Fundament:* **a** *de aedificiis:* **α** *in univ.:* CHART. Epternac. 24 p. 59,19 (a. 714) ut oratorium ac cellulam . . . a n o v o -e ędificare deberemus (DIPL. Karoli M. 106 p. 151,3. *sim.* GESTA Dagob. 17 quam *[ecclesiam]* ipse a -e construxerat). CAND. FULD. Eigil. II 23,9 effosso . . . solo -a ponunt *(sc. viri).* CHART. Rhen. 205 l. 94 ecclesiam lapideo -e renovasse. THEOD. TREV. transl. Celsi 9 iactato . . . -e. *al.* *in imag., alleg., per compar.:* THEODULF. carm. 2,13 -n fidei, fabricae incrementa salubris hi *(libri)* bene componunt. WALAHFR. carm. 5,55 hunc *(sc. qui verba Dei complere studet)* aeterna viro similem sapientia dicit, qui mansura domus fulcit -a sacrae mole petrae, quae Christus adest, ubi templa bonorum sunt figenda operum *eqs. (spectat ad Vulg. Luc. 6,48sq. Rom. 15,20. I Cor. 3,11. Eph. 2,20).* THANGM. Bernw. 38 more . . . sapientissimi architecti . . . praesul -a novi regni precum iniciis inchoavit *(spectat ad Vulg. I Cor. 3,10).* EKKEH. IV. bened. I 28,28 -n, Paule, Christum (gloss.: fundamentum aliud nemo potest [ponere *eqs.*; *spectat ad l.46*]) superę iacis aulę. *al.* **β** *proverb.:* EGBERT. fec. rat. 1,765 fabrica concusso -e tota vacillat *(cf. S. Singer, Thesaurus proverbiorum medii aevi. II. 1995. p. 107sqq.).* **γ** *de lapide sepulcri:* EPITAPH. var. II 64,3 sub istius *(sc. sepulcri)* lapidis -e trusus perpetior *(sc. comes)* casum omnibus ingenitum. **b** *de rebus naturalibus (usu plur.):* **α** *fundus, solum – Grund, Boden:* ALDH. virg. II 3 telluris formans *(sc. Deus)* -a verbo. **β** *ripa, alveus – (Fluss-)-Ufer, Bett:* HIST. Mosom. 1,7 p. 153,28 fortissimo murorum ambitu praeter ipsa fluviorum -a . . . robur habet *locus* inexpugnabile. **2** *fundatio, origo – Gründung, Ursprung:* EIGIL Sturm. prol. 1 quemadmodum a viris satis fidelibus . . . illius viri principia . . . et -a praedicti monasterii agnovi. DIPL. Conr. II. 59 quas *(res)* a primo loci -e habuit *monasterium.* WOLFHER. Godeh. I 27 p. 187,53 scio *(sc. senior)* Gandesheimense monasterium a meis antecessoribus ab ipso -is inicio pontificali iure canonice possessum.

fundamentalis, -e. **1** *elementarius – grundlegend (usu philos.):* ALBERT. M. top. 4,1,2 p. 359b,20 elementum . . . vel -e principium ad omnia ista, quae dicta sunt, est, quod de pluribus praedicatur . . . genus quam species et quam differentia *eqs.* **2** *qui fundamentum est – den Grund bildend (usu anat.):* RICHARD. ANGL. anat. I 454 sunt . . . principales *(sc. venae)* cephalica . . . et cardiaca . . . et basilica, id est hepatica, que . . . interpretatur -is (*sim.* NICOL. anat. 749 epatica sive basilica

sive -is . . . dicitur, quia oritur a fundamento omnium venarum, scilicet ab epate; *cf. Galen. ed. Kühn II. p. 780* πρέμνον ἁπασῶν . . . φλεβῶν).

fundamentum, -i *n. script.* fon-: *l.15.56. al. coniunctim scribitur* aff-o: *l.25. c. gen. inhaerentiae: p.556,23.* **I** *ima pars, substructio, basis, crepido – Grund(lage, -mauer), Unterbau, Fundament (saepe usu plur.):* **A** *proprie:* **1** *de aedificiis, civitatibus sim.:* **a** *in univ. (de civitate Dei: l.13):* Donat. Trud. 3 (MGMer. VI p. 277,6) quoddam -um ad modum ecclesiae ex . . . lapidibus puerili arte construens *eqs.* Einh. Karol. 32 p. 36,10 porticus . . . usque ad -a conlapsa. Chart. Rhen. 205 l. 83 ecclesiam ligneo constructam -o *eqs.* Gerh. August. Udalr. 1,9 l. 176 ubi iaspidem in primo -o positum dicit *Iohannes*, quem *eqs. (spectat ad Vulg. apoc. 21, 19).* Chart. Laus. 877 quod *(sc. murus)* erat in fo-o campanilis, . . . fuit combustum et peioratum *eqs. persaepe. locut. adv.* a -o, -is *i. q. funditus, ex nihilo – von Grund auf, aus dem Nichts (latius de episcopatu: l.20):* Liutg. Greg. 5 p. 72, 5 Willibaldus . . . episcopatum, quod nuncupatur in Hehstedi, . . . a -is illud erigens melioravit. Odilo Clun. Adelh. 10 p. 37,4 monasterium a -is miro opere condidit. Thietm. chron. 1,18 in Quidilingaburch, quam ipse a -o construxit, sepultus . . . defletur *(sc. Heinricus rex).* Annal. Gradic. a. 1138 (MG Script. XVII p. 651,4) cepit *abbas* originalem partem *(sc. monasterii)* laciorem aff-o construere. *persaepe.* **b** *pavimentum – Fußboden:* Paul. Fuld. Erh. 2,3 (2) p. 17,3 dum ecclesiae pavimentum (-um *var. l.*) tergendo verrerent *(sc. custodes ecclesiae) eqs. v. et p.558,24.* **c** *aedificium, structura – Gebäude, Bau:* Carm. libr. III 40,30 in -is redimitur *(sc. civitas Bambergensis)* nunc . . . tantis, matribus ut priscis sit filia maior opellis ornatus cuncti, quibus utitur area mundi. **2** *de aliis rebus exstructis:* Poeta Saxo 5,449 supposuit *(sc. Karolus)* basibus haec *(sc. pontis)* -a locandis et supra celsam struxerat inde viam. Mappae Clavic. 101 si in altitudinem IIII staturis fuerit fabrica, unius staturae altitudine oportet esse -um. Theoph. sched. 2,1 p. 37,25 primum pone -a (-um *var. l.; sc. furni; sim.* Heraclius II 7 p. 55,29 -um eius *[furni]* altitudine dimidii cubiti totum planum facies). Berth. Ratisb. serm. exc. p. 16,18 qui unum asserem -i in dolio frangit vel aufert, totum effunditur. **3** *de partibus corporis (plantae: l.45):* **a** *in univ. (de parte intima: l.43):* Constant. Afric. theor. 3,34 p. 14a[r] quod *(sperma)* cum virga exeat, . . . vadit rectum per vulve collum usque in ipsius -um. Albert. M. veget. 6,177 sunt ramuli interiores capsis illis *(sc. fructuum)* quam dactili, quoniam sunt -a dactilorum. animal. 1,123 musculorum. 1,187 os, . . . quod secat caput ad modum superficiei planae, vocatur a quibusdam -um capitis et a quibusdam paxillare *(cf. Avic. canon. I 1,5,3).* 23,89 mittatur . . . de eo *(antidoto)* in -um pennarum, ubi carni infiguntur. *ibid. al. v. et l.1.* **b** *nates, anus – Gesäß, After:* Roger. Salern. chirurg. 3,703 ⌊in -o⌋ (iuxta -um *var. l.*) nascitur quandoque apostema quasi carbunculus *eqs.* Moses Panorm. infirm. 2 p. 106,4 venient infirmitates, quas dicemus, scilicet: . . . pissare sanguinem, substentatio purgationis, exire os -i extra. 18 p. 118,11 pone istam medicinam in -um equi per tres dies. marisc. 3 p. 159,4 si non poterit stallare *equus*, . . . balnea corpus et testiculos, cropas et fo-um (gloss.: scilicet os culi). **c** *?stomachus – ?Magen (fort. ex arab.):* Ps. Arist. lap. I p. 193,4 si tritus et fricatus alicui detur *(sc. nehas lapis)* in potu, fit ei pessimum venenum, quia extinguit (extendit *in marg.*) ei -um et procreat ibi vesicas *(cf. comm. p. 146 adn. 3).* **B** *in imag., alleg., per compar.:* **1** *in univ.:* Dipl. Karoli M. 68 p. 99,21 tunc regalis celsitudo -a sui culminis corroborat, quando *eqs.* Dipl. Conr. III. 225 p. 399,3 dextera vestra *(sc. papae)*, que . . . gratie et honoris bona -a iecit, edificare ad perfectum non abnuat. Chart. Argent. I 275 ea, que fiunt in tempore, recedunt cum tempore, nisi literarum testimonio et voce testium inmobile trahant -um (*item* Chart. Raitenh. 203. *sim.* Chart. Wirt. 1622 p. 14,27 nisi a scriptura memorie accipiant -um). *al. v. et p.557,54. locut.* sine -o *pro adi. i. q. fundo carens, infinitus – bodenlos, unendlich:* Albert. M. Iob 36,16 p. 421,11 sine -o . . . dicitur tribulatio, in qua homo continue et cotidie profundius mergitur. **2** *spectat ad narrationem:* Wilib. Bonif. 2 p. 7,22 ut fabricae a nobis -o confecto structurae paulatim sublimitas ad summa altius erigeretur. Wipo gest. prol. p. 8,14 obsecro post me scribentem, ne pudeat illum meis -is parietes suos superponere. Anon. ad Ragimb. p. 533,8 in primis . . . Platonicam rationem . . . edicam, ut -o (-um *cod.*) meae narrationis posito caetera convenientius accumulare valeam. **3** *spectat ad fidem christianam, ecclesiam sim.:* Cand. Fuld. Eigil. I 17 p. 231,8 cuius *(templi Dei)* tecturae princeps . . . conditor est Christus Iesus, -um scilicet columnaque manens semper inmobilis *(spectat ad Vulg. Rom. 15,20. I Cor. 3, 11).* Walahfr. carm. 5,63 stat structor, stat structa domus, quia firma beatae -a petrae super imposuisse probatur *(spectat ad Vulg. Matth. 7,24. 16,18).* Gerh. August. Udalr. 1,9 l. 206 ut doctoribus nostris in -um positis . . . superedificari mereamur *(spectat ad Vulg. Eph. 2,20. I Petr. 2,5).* Thietm. chron. 1,28 p. 36,1 qui *(rex)* . . . in nostra urbe -um subsequentis culturae primus posuit. Epist. Hildesh. 76 fidei. *saepe. metaph. de Christo:* Meginh. Bleid. Ferr. 7 p. 540[F] spinis botrus coronatur, -um suspenditur, virtus infirmatur. **C** *translate:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* Otloh. prov. I 34 ieiunium non est perfecta virtus, sed virtutum multarum -um. Anon. mus. Sowa 2 p. 184,11 praecedens capitulum ordinari debuit ante istud, nam praeambulae partes sussequentibus -um originis administrant. *ibid. al.* **b** *sustentatio, subsidium victus – Lebensunterhalt, -grundlage:* Dipl. Otton. I. 140 p. 220,42 quas *(res)* ad aucmentandum eiusdem monasterii -um . . . delegaverat (*item* p. 221,12). **c** *elementa – Grundbegriffe:* Tract. Micrer. p. 97,18 iam narravi tibi radicem huius rei *(sc. artis philosophi, i. alchemiae)* et -um et regimen *eqs. in titulo libri:* Gesta Font. 13 p. 104,6 eiusdem *(Augustini)* adversus epistolam -i volumen unum *(i. Aug. c. epist. fund.).* Capit. episc. III p. 303,39 liber, qui appellatur -um, apocriphus. Anon. miseric. prol.[tit.] est *liber misericordiae* cognitus per librum -i, de quibus compilavit Zebir. **2** *philos. et natur. (geom.: l.45) i. q. principium, origo – Ursprung:* Constant. Afric. coit. 6,7 sunt testiculi -um (-a *var. l.*) et radix virtutis, que ministrat magnum calorem toto corpori. Albert. M. div. nom. 4,57 p. 165,6 divina bonitas non est materia rerum; ergo non debet dici -um *(de re v. J. Schneider, Das Gute und die Liebe nach der Lehre Alberts des Großen. 1967. p. 67 adn. 223). al.* animal. 9,120 in . . . his . . . operationibus *(sc. in concepto effectis)* supponitur res una prima principium et -um aliarum, quae est cor. metaph. 1,1,6 p. 8,56 hic *(sc. tactus)* est -um aliorum sensuum. *al. v. et p.562,13. de centro circuli:* Herm. Carinth. essent. 1 p. 102,4 est . . . centrum . . . radix et -um circuli. **3** *math. i. q. numerus (multiplicans) inferior – 'Grundzahl', Faktor (de re v. M. Cantor, Vorlesungen über Gesch. d. Mathematik. I. [1]1880. p. 772):* Ps. Odo Clun. abac. p. 297[a] quicquid multiplicare volueris, sine summa et -o facere non poteris; . . . summa vocatur, quod in summitate arcuum, -um autem, quidquid inferius disponitur. **4** *mus.:* **a** *in univ.:* Anon. VII mus. 7,8 tenor est -um motelli et dignior pars (*sim.* Anon. mus. Sowa 2 p. 216,20. 2 p. 224,7). Hier. Mor. mus. 25 p. 188,25 quin ad minus unam notam ceteris bassiorem pro -o suae vocis statuant *(sc. cantores)* in pectore. **b** *sonus principalis – Ausgangs-, Grundton:* Ioh. Garl. introd. mus. 72 unaquaeque illarum trium proprietatum incipiet sub hac voce 'ut', ubi -um suum facit.

II *fundatio, exstructio – Gründung, Errichtung (usu plur.: l. 65):* **A** *proprie:* Chron. Thietm. 1,2 huius *(urbis)* a primo -um . . . Romulea ex gente . . . incepisse, lector . . ., accipe. Chron. Ebersh. 25 p. 444,7 omnia inmunitatis ac -i et decimarum privilegia in Muorbacensi armario conservata fuerant. Chart. Rotil. 12 p. 11,22 cum . . . ecclesia Rutilensis a primis -is exterioribus copiis habundaverit *eqs.* **B** *translate i. q. constitutio – Einsetzung:* Albert. M. eccl. hier. 7 p. 147,63 resurgent *corpora* . . . 'incommutabili -o (*PG 3,553[A]* ἱδρύσει) animarum secundum divinam vitam', id est, quando animae fundabuntur incommutabiliter in divina et incorruptibili vita.

fundate *v.* 1. fundo. **fundatenus** *v.* fundus *et* tenus.

1. fundatio (-cio), -onis *f. script.* fon-: *p.557,33.* **I** *actus condendi, exstructio, institutio – Gründung, Errichtung, Stif-*

tung: **A** *publ., eccl., iur.:* **1** *proprie:* **a** *spectat ad institutionem novae ecclesiae sim.:* **α** *in univ.:* DIPL. Loth. III. 74 p. 115,7 quae *(bona)* a prima -e sua possederat *ecclesia*. DIPL. Frid. I. 502 p. 433,14 privilegium sancti Karoli de -e et dedicatione ... ęcclesię ... protulerunt *fratres*. CHART. Babenb. 267 p. 99,7 cum terminis, quos ei *(sc. coenobio)* in privilegio -is assignavimus. FUND. Consecr. Petr. tit. p. 122 incipit libellus de -cione ecclesie *eqs. al. spectat ad civitatem:* CHART. Brunsv. I 1,1 (ante 1166?) quas *(libertates)* burgenses a prima -e ipsius *(Indaginis)* civitatis ... obtinuerunt. **β** *in titulo libri:* FUND. Baumb. tit. (MGScript. XV p. 1061,13; cod. s. XIII.) -o claustri in Bŏmburch. **b** *spectat ad dotationem ecclesiae sim. iam exsistentis i. q. donatio – Schenkung:* CHART. Carniol. II 170 p. 133,26 (a. 1250) instrumentum confirmationis ... variorum -um, permutationum, emptionum ... ad abbatem Conradum directum. TRAD. Reichersb. inc. p. 275 incipit liber -um, prediorum et capite censum ecclesie S. Michaelis in Reichersberg. **2** *meton.:* **a** *de ecclesia sim. instituta:* LIBER diurn. 23 si in tue diocesis iure consistit antedicta -o. CHART. Raitenh. 4 p. 7,24 ut ... hęc *(sc. monasterii)* -o et plantatio notificetur. CHART. Solod. I 218 Lutoldus et Henricus ... i u s -is in ecclesia de Lovilier, quod tenebant a comite Heremanni, in manus ipsius comitis ... resignaverunt (CHART. Basil. C I 43. *al. sim.* CHART. Babenb. 113 p. 149,13 in predio suo liberę -is iure eos *[Scotos]* collocavit *dux Heinricus*. CHART. archiep. Magd. 433 p. 570,4 lege -is). *al.* **b** *bona, praedia, reditus institutionis fundatae – Stiftungsgut, -vermögen, -einkünfte:* DIPL. Conr. III. 73 -em dicte domus, eleemosynas et largitiones ... donatas, ... priori et fratribus confirmamus. CHART. Mog. A II 658 p. 1074,37 cum inter ... prepositos ... et ... fratres ... lis verteretur super parrochia ..., eo quod ... parrochie -em prepositi suo iuri pertinere assererent. **B** *usu communi:* CONST. imp. I 211,2 (a. 1162) Ianuensem civitatem a prima sui fo-e caput suum inter alias civitates maritimas altius extulisse ... audivimus. CHART. Solod. I 357 castri.

II *fundamentum, basis – Fundament, Grund(lage):* **A** *de aedificio:* PS. MARB. RED. lap. 6 in cuius *(sc. civitatis Dei)* edificio talis extat -o: iaspis *eqs. (spectat ad Vulg. apoc. 21, 18sqq.). translate (usu philos.):* ALBERT. M. metaph. 3,1,1 p. 107,37 fides *(sc. est)* ..., quando fortificatur in alteram *(sc. partem disputationis)* sine -e in eadem; scientia autem, quando fundatur per demonstrationem. **B** *de parte corporis:* CONSTANT. AFRIC. theor. 3,14 p. 11b[r] hic *(sc. oculi)* humor grece vocatur crystalloidos, cuius in medio tunicarum est -o.

2. *fundatio, -onis *f.* (fundere) *actio fundendi – das (Aus-)Gießen:* PS. AVIC. tinct. 5[tit.] de -e seu etiam fusione aquae super terram suam: *eqs.*

***fundativum,** -i *n.* (fundare) *philos. i. quod fundamentum iacit, actio fundamentum iaciendi – das Grundlegende, Grundlegung:* ALBERT. M. summ. creat. I 4,61,5 p. 658[a],11 'geometrica ... et tectonica vasa ... significare aestimo -um et aedificativum et perfectivum'. cael. hier. 15,8 p. 242,20 'tectonica' ... aestimo significare '-um' (*cf. PG 3,333[B]* θεμελιωτικόν), idest actionem, qua in spirituali aedificio fundamentum locatur.

fundator, -oris *m. script.* fon-: DIPL. Conr. III. 200 p. 362, 44 *(cod.).* **1** *conditor, institutor, patronus – Gründer, Errichter, Stifter, Patron:* **a** *gener.:* **α** *proprie:* OTTO FRISING. chron. 2,2 p. 70,26 Remus et Romulus, urbis orbis futurae caput -es et auctores. ALBERT. STAD. chron. p. 292,41 hic *(Iohannes)* erat -r hospitalis in Iherusalem; nam ... xenodochia instituit. *al.* **β** *translate i. q. auctor, creator – Urheber, Schöpfer:* RATHER. quadrag. II 1 cum ... ipsi *(sc. quadraginta dies)* a Moyse et Helia, legis ... ministris ipsiusque Domini, ... legis conditoris, ... evangelii -is continuo sunt ieiunio adimpleti. **b** *publ., eccl., iur. (de re v. Ch. Sauer, Fundatio und Memoria. 1993. p. 28sqq.):* **α** *de conditore ecclesiae sim.:* LEG. Wisig. 4,5,6 p. 203,26 ut, si heredes -is ecclesie adsunt, ipsi talia prosequantur *eqs.* DIPL. Otton. III. 256 p. 673,43 quecunque ... in ... ecclesiastice rei utensilibus ab ipso ... -e ... condonata fuerint. DIPL. Loth. III. 55 p. 87,40 huius ... domus -r ... canonicam ibidem vitam ... instituit. CHART. Babenb. 27 p. 39,14 ut in abbatis electione nostra ... non intersit ceu sub iure -is vel patroni presencia. 53 p. 72,30 in privilegio ... -is. CHART. Eichsf. 137 ut ... Bruno -r hanc ecclesiam sufficienter dotaret. *persaepe. latius i. q. impulsor fundationis – Veranlasser einer Gründung, Stiftung:* HAIMO (?) Wilh. 22 p. 218, 42 erat ... studiosissimus cenobiorum novorum -r ac veterum instaurator *eqs.* **β** *de instauratore, renovatore civitatis:* DIPL. Frid. I. 981 p. 265,28 que *(iura)* primus loci -r Heinricus quondam dux Saxonie eis *(sc. civibus Lubiensibus)* concessit. **2** *donator, benefactor – Schenker, Wohltäter, Gönner:* CAPIT. episc. III p. 379,11 ne missarum solemnia praeter -um mentem alio modo convertantur.

***fundatorius,** -a, -um. *ad fundationem pertinens – eine Stiftung betreffend, Stiftungs-:* CHART. Basil. C I 43 (a. 1169) quas *(tres ecclesias)* tenore antiquitatis ... abbatiam ditioni suę cum dominio -o subegisse asseruimus *(sc. comes).*

fundatrix, -icis *f.* **1** *proprie (usu publ., eccl., iur.):* **a** *conditrix, quae instituit – Gründerin, Stifterin:* DIPL. Otton. I. 180 p. 263,28 quę *(Ota)* -x extitit monasterii *(sc. Gandershemensis).* DIPL. Loth. III. 60 Adelheida -x ęcclesię, quę est in Walchinrith. ANNAL. Blas. a. 1117 (MGScript. XXIV p. 824, 12) obiit Gertrudis marchionissa, ... -x Sancti Egidi in Brunswik. NOTAE Xant. (MGScript. XIII p. 45,23) quod a beata Helena, prima eiusdem basilice -e, ... martirum corpora ... sub ... pavimentum et fundamentum ... sint locata. *saepius.* **b** *donatrix, femina benefica – Schenkerin, Wohltäterin:* ACTA imp. Winkelm. I 233 p. 216,12 (a. 1222) concedimus ... Iohannicio *(sc. abbati)* ... privilegium ..., quod ei fecit ... Emma -x. CHART. Carniol. II 57 ego Sophia, ... Ystriae marchionissa, Sitticensis coenibii -x, pro salute animae meae ... fratribus ... avenam ... relaxavi. **2** *translate i. quae fundamentum iacit, auctrix – Begründerin, Urheberin:* THEODULF. carm. 2,215 quae *(ecclesia)* ... -x eius *(populi)* et altrix nomina magnorum post duodena virum *(spectat ad Vulg. Eph. 2,20. apoc. 21,14).* DIPL. Heinr. IV. 298 honorare studemus ... Dei genetricem ..., quam ... in regni et honoris nostri stabilitate -em habemus.

1. *fundatus, -a, -um. (1. funda; *cf. A. E. Sophocles, Greek Lexicon of Roman and Byzantine Periods. II. [3]1887. p. 1150 s. v.* φουνδᾶτος) *funda, brattea (aurata) ornatus – mit einem (goldenen) Band, Besatz verziert (de re v. E. Sabbe, Revue Belge de philologie et d'histoire. 14. 1935. p. 821):* GESTA Font. p. 100,12 de vestimentis: ... dalmaticas III, pallia -a V, tapetia optima VIII *(cf. notam ed.).* CHRON. Cas. 7 vatias duos pensantes libras triginta et -os duplices septem *(sc. abstulit Siconolfus princeps; inde* LEO MARS. chron. 1,26 p. 75,5 *[cf. notam ed.]).*

2. fundatus *v.* 1. fundo.

[funde *v.* profundus: DAVID novic. p. 341,17.**]**

fundeadus *v.* 1. fundo.

fundibalus, -i *m. (vel* -um, -i *n.) vel* **fundibulum,** -i *n. vel* ***fundibula** (fon-), -ae *f. gen. pl.* -ilaborum: *l.55.* **1** *funda – (Stein-)Schleuder:* ALDH. virg. I 11 p. 239,13 quam *(sc. terram)* teres vertigo caeli in modum rotantis -ali (-uli *var. l.*) circumgirat. ad Acirc. 85[tit.] -alum (-alus, -ula, de -alo, de -ula *var. l.*). 138 funditores, hoc est qui -ularum *(KP[1]S*, -ilaborum *F[3]N*, -ulorum *ed.)* exercitationibus duellum committunt. CAPIT. reg. Franc. 77,10 ut regis spensa in carra ducatur: ... secures, taretros, -ulas (fo- *var. l.*) et illos homines, qui exinde bene sciant iactare. *al.* EKKEH. IV. cas. 51 p. 114,16 fabricantur spicula, piltris lorice fiunt, -ula plectuntur *eqs. meton. i. q. telum missile, lapis iactatus – Wurfgeschoss, geschleuderter Stein:* ERMOLD. Ludow. 1,376 non aliter bello poterant accedere Franci, sed nunc missilibus, nunc quoque -ulis. ALBERT. AQUENS. hist. 6,1 christiani ... muros et menia sunt aggressi, viros Sarracenos bello fortiter lacescentes in iaculis saxorum, -ulis et sagittis trans muros volantibus *(sim. 6,46. ibid. al.).* **2** *ballista, tormentum – Schleudermaschine, Steinwerfer (de re v. P. E. Chevedden, On the Social Origins of Medieval Institutions. 1998. p. 193 adn. 37 et K. Huuri, Zur Geschichte des ma. Geschützwesens. 1941. p. 52 adn. 2):* VITA Sadalb. 14 (MGMer. V p. 57,25) cum eam *(urbem)* Wandali ... frustra vallassent, nulla aggerum arte imminente non -alorum iaculis

... nec arietum inpulsionibus obtinere valuerunt. ALBERT. AQUENS. hist. 6,17 viros pugnatores in ea *(turri)* constituentes *(sc. Sarraceni)*, qui assidue moles lapidum -is aut parvis mangenellis in machinam iacerent *eqs.*

fundibularius, -i *m.* *funditor – Schleuderer:* ADALB. MAGD. chron. a. 962 p. 171,38 Willa ... cotidianis -orum et sagittariorum ... impugnationibus fatigatur. RAHEW. gest. 3,40 p. 214,1 per paucos sive sagittarios sive -os, interdum etiam per gladiatores adversum se militiam commoverunt *populares Mediolanenses*. CHRON. reg. a. 1190 p. 150,5 imperatoris filius Fridericus ... a -o duobus dentibus mutilatus est. CASUS Gall. cont. 28 sagittarii et -i abbatis ediciora loca sibi defendentes hostes ... recedere compulerunt. *saepius.* *in imag.:* ACTA imp. Winkelm. I 723 p. 569,15 (a. 1245) ut saxa, quibus lapidetur sacrilegus, inveniant -i ecclesie preparata.

***fundibulo,** -are. *fundam agere, funda iaculari – die Schleuder schwingen, schleudern:* EKKEH. IV. bened. I 55,11 -ando per has *(petras)* sternendus (gloss.: est) ubique Golias.

***fundicagium,** -i *n.* (*fundicus) *vectigal publicum pro mercibus in fundicum q. d. invehendis solvendum – staatliche Speicher-, Lagergebühr:* ACTA imp. Winkelm. I 999 p. 759,31 (s. XIII.med.) est ... ius, quod dicitur imbarcatura, videlicet ut, si aliquis habeat merces suas, que constent in pondere fundicatas et de quibus solverit iam -um et ius statere et velit iterum ponderare *eqs.*

***fundicarius** (-dac-), -a, -um. (*fundicus) **1** *adi. i. q. ad horreum publicum pertinens – Staatsspeicher-, Lager-:* CONST. Melf. 1,86 ut ... unus magister procurator rerum nostrarum et unus m a g i s t e r -us debeant ordinari (1,89 p. 265, 7 magistros -os curiae nostrae ... puritatem ... volumus observare. *ibid. al. v. et l.34.41*). **2** *subst. masc. i. q. administrator, magister horrei (publici), fundici q. d. – (Staats-)Speicherverwalter, -vorsteher:* CONST. Melf. 1,89tit. de -is (de officio magistrorum -orum *var. l.*). p. 266,1 dum -i (-ac- *var. l.*) caveant, quod *eqs. al.* ACTA imp. Winkelm. I 818 p. 635,38 de dandis expensis officialibus et -is *eqs. al.*

***fundico,** -atum, -are. (*fundicus) *(in horrea publica, fundicum q. d.) invehere, fundicagium q. d. solvere (pro) – (in staatliche Speicher) einlagern, staatliche Speichergebühr zahlen (für):* CONST. Melf. 1,89 p. 265,12 procurabunt ... magistri fundicarii fundicos salis, ferri et azari et mercium exituras, quae -ande (-ante *var. l.*) per nostram curiam sunt statute. p. 265,26 depositis mercibus, que -ari debent in fundicis. ACTA imp. Winkelm. I 999 p. 759,38 nemo invitus cogitur -are merces suas. *ibid. al. v. et l.24.*

***fundicola,** -ae *m. (an f.?)* (fundus *et* colere) *qui fundo vivit – einer der auf dem Grund lebt (usu attrib.):* RUODLIEB X 43 sunt expositi *(sc. pisces)*, quotquot fuerant capti: ... rubeta -a, truta digena *eqs.*

***fundiculus,** -i *m.* (1. fundus) *fundus parvus – kleines Grundstück:* ALBERT. M. pol. 6,4p quod ex hoc emant *(sc. divites)* -i (*p. 1320a,30* γηδίου) acquisitionem, id est sortem aliquam vel possessionem, ut dent pauperibus, unde vivant.

***fundicus** (fon-, -dacus), -i *m.* *(arab.* funduq, *cf. ital.* fondaco; *v. p.553,67)* *form.* -um, -i *n.:* ACTA imp. Winkelm. I 781 (a. 1231). *horreum, officina, hospitium mercatorum – Warenlager, Lagerhaus, Handelsniederlassung, Herberge der Kaufleute (de re v. p.553,70):* PETR. CAS. (?) chron. 3,58 p. 439,25 -um in Amalfi cum pertinentiis suis *(sc. obtulerunt).* DIPL. Frid. I. 367 p. 222,18 damus eis *(Ianuensibus)* ... rugam unam eorum negotiatoribus convenientem cum ecclesia, balneo, -o et furno. SALIMB. chron. p. 45,37 mercatores Parmenses domum habebant ad hospitandum, quam Pisani -um appellabant. CONST. imp. II 394,4 cum -acis et apothecis eisdem *(Pisanis)* ab ipso ... rege ... concedendis. ANNAL. Ianuens. III p. 74,7 cucurrerunt Sarraceni ad fo-os et posuerunt ignem in ipsis -is (fo- *var. l.*) et domibus. *al.* *de horreo publico ab imperatore instituto, ubi vectigal exigatur (de re v. E. Kantorowicz, Kaiser Friedrich II. 1927 [Nachdruck 1963]. p. 260sq.):* ACTA imp. Winkelm. I 505 (a. 1264) nullum ... occasione pedagii, -i et doane vel exaccionis alterius ius ... solvere teneantur *cives mercatores.* 999 p. 759,20 de ... statutis super iure -i hec sunt: *eqs. v. et p.559,41.* *cf.* 2. *funda.

1. funditor, -oris *m.* *fundibularius – Schleuderer: p.558, 55.*

2. *funditor, -oris *m.* (fundere) *fusor – Gießer:* CHART. scrin. Col. A II 2 p. 22,30 (a. 1135/80) Diderich -r. B 506 in domo Theoderici, -is plumbi *(cf. S. Hagström, Kölner Beinamen. 1949. p. 394sq.).*

funditus *adv.* *script.:* fon-: *l.16.18. al.* fod-: *l.16.* **1** *a fundamentis, usque ad fundamenta, fundum – von Grund auf, bis auf die Grundmauern, bis zum Boden:* **a** *proprie:* **α** *spectat ad aedificia (altare: l.13):* RIMB. Anscar. 19 p. 42,16 coeperunt *Dani* velle ... locum ... -s depraedari atque incendere. PURCH. Witig. 457 pulchrę quę *(altaria)* cocto vestivit -s auro. OTTO FRISING. gest. 4 p. 15,18 castrum ... -s delevit *gens Saxonum.* ANNAL. Plac. a. 1252 p. 505,48 erat *(castrum)* ... fo-s (fod- *cod.*) muratum excepto ab uno latere *eqs.* ANNAL. Ianuens. IV p. 35,9 turrim et omnes domos Ianuensium fo-s diruerunt *inimici. al.* **β** *spectat ad vasa:* THEOPH. sched. 2,25 p. 54,26 si ... non possit plumbum ferro -s influere, calefacto melius ferro iterum funde *eqs.* CHRON. Thietm. 4,33 vinum ... in vase -s pridie exhaustum crescere cepit. **b** *in imag.:* **α** *in univ.:* ALDH. virg. I 36 p. 282,10 cum ... persecutorum rabies ... catholicae fidei propugnaculum ... -s evertere moliretur (*sim.* 43 p. 295,17). **β** *radicitus, usque ad radices – mit den Wurzeln, bis zu den Wurzeln:* WILLIB. Bonif. 8 p. 42,18 omni -s eradicata hereticorum perfidia et exstirpata iniquorum coniuratione. ARBEO Emm. 7 idolatria -s eradicare decreverat *pontifex eqs.* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,10 quę *(plantaria)* nisi iusticię citius cum falce recidam *(sc. potestas regis)* -s, ... inter florigeras speciosi germinis herbas carduus et ... paliurus ... exurgent *(spectat ad Vulg. Is. 34,13). al.* **c** *translate i. q. omnino, prorsus – ganz und gar, gänzlich, vollends:* TRAD. Frising. 41 (a. 771) post dies meos -s substantia mea omnes res inquisitas ad ... Mariae eclesiae ... pertinere debuisset. DIPL. Loth. I. 132 p. 296,3 ut ... nullus iudex publicus ... repetere presumat ... leudem et ... debitum ... scientes a nobis esse -s dimissum. DIPL. Heinr. IV. 213 regios mansos ... ex nostro iure in suum *(sc. militis)* ius -s reliquimus. BERTH. chron. B a. 1077 p. 256,21 quomodo se totum regnum a tam sacrilego homine -s liberaret. ERINH. Heimer. 254 montis conscensum ... attemptaverunt nec -s obtinuerunt *(sc. homines maligni). v. et p.568,5.* **2** *penitus, medullitus – im Innersten, bis zuinnerst:* AETHICUS p. 192,8 vallata atque iugis montium bitumine et sulphorea terra -s receptacula conmixta. WALAHFR. Mamm. 13,6 -s ... interiora viri manibus pulsentur obuncis. THIETM. chron. 3 prol. 19 (vs.) felices, qui ... tranquillae pacis retinent optata timoris -s ignari pulsantis corda maligni *eqs.*

1. fundo, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* fon-: *l.67. p. 561,39.* *partic. perf.* -deada: DIPL. Karoli M. 313 p. 473,3 (spur. s. XII.). *?depon.: p.561,17.* *usu intrans.: l.55.57. p. 561,64.*

I *fundum praeparare, fundamenta iacere – den Boden vorbereiten, den Grundstein legen (usu intrans.):* HUGEB. Wynneb. 11 illi *(Willibaldus et iuniorum agmina)* fodentes -verunt, lapides locaverunt, fundamenta ... fabricaverunt. ERMENR. Har. 3 locum monasterii signabat ac -are coepit.

II *aedificare, exstruere, condere, instituere, creare – (auf)bauen, errichten, gründen, schaffen:* **A** *gener.:* **1** *proprie:* **a** *strictius:* EIGIL Sturm. 1 quod *(monasterium)* ab eo -tum atque constitutum est. DIPL. Karoli III. 56 p. 96,42 donavit *Ludowicus* ... abbatiam ... non longe a Placentina urbe -tam. DIPL. Otton. I. 405 p. 551,38 quam *(aulam regiam)* ipse imperator ... claris ędificiis -are (-ari *var. l.*) prędęperat. DIPL. Heinr. II. 306 p. 384,25 ut ... piscarias tres -tas in fluvio Ticino ... teneat *praesul.* CHART. Laus. 705 p. 573,5 cantor Lausannensis voluit fondare domum in casali capituli. *al. v. et p.566, 52.* *per compar. de loco naturali:* HEITO Wett. 15 duxit *angelus* eum ad loca pulcherrima naturali constructione -ta. **b** *latius de creatione mundi:* ALDH. virg. II 3 telluris formans (-ans *var. l.; sc. Deus*) fundamina verbo. HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,45 cuius *(Dei)* ... imperio nutata -antur tota etheria, ter-

restrea, aequorea *eqs. al.* **2** *in imag. et alleg.:* LIUTG. Greg. 7 p. 73,13 -ta erat *domus* supra firmam petram, quae petra erat Christus *(sim.* HRABAN. epist. 21 p. 427,12; *spectat ad Vulg. Luc. 6,48. I Cor. 3,10sqq.).* GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 172 quae *(civitas Dei)* dicitur XII lapidibus preciosis esse ornata atque -ta *eqs. (spectat ad Vulg. apoc. 21,14.19).* **3** *translate:* BONIF. epist. 50 p. 82,12 nec aecclesiae canonica iura alicubi -bant vel renovabant *Franci.* EPIST. var. III 16 apud Danos et apud Sueones Christi -ta est ecclesia. RIMB. Anscar. 27 p. 58,3 quod . . . christiana religio ibi *(sc. in Byrca)* -retur. ACTA imp. Winkelm. I 492 p. 411,38 ubi studium -are predictum *(sc. artium et scientiarum)* et eius sedem statuere deberemus. *al.* **B** *spec.:* **1** *publ., eccl., iur. i. q. aedificari efficere, actu fundationis instituere – stiften, (durch eine Gründung) einrichten:* **a** *spectat ad ecclesias, monasteria sim.:* **α** *in univ.:* CHART. Alsat. B 74 (s. VII./VIII.) qui *(dux)* -vit . . . locum in parte sue hereditatis. TRAD. Frising. 50 ut . . . -rer (*ni leg.* -rem) ecclesiam. DIPL. Karlom. II. 5 Angilbergam . . . quoddam noviter coenobium . . . in solo proprio pia devotione -asse. CHART. Rhen. 298 l. 75 huic *(oratorio)* -ando C libre legentur. WIPO gest. 1 p. 9,4 ubi *(sc. in civitate Bambergensi)* ipse *(Heinricus II.)* . . . -vit episcopatum. CHART. Mog. A II 658 p. 1074,36 cum . . . lis verteretur super parrochia in Altavilla . . . -ta. *persaepe.* **β** *dotare, bonis instruere – dotieren, ausstatten:* CHART. Solod. 24 p. 27,5 (a. 1101/03) predictis curiis et ecclesiis prenominatis cenobium beati Albani martyris -tum est. CHART. Raitenh. 31 cum . . . universis, quibus -ta et dotata esse dinoscitur *capella.* CHART. Babenb. 179 p. 241,28 de propria nostra substantia . . . edificare inchoavimus, -vimus et dotavimus de novo, plantavimus atque perpetue ordinavimus domum *eqs.* CHART. Monast. 27 ecclesia . . . magnis et largis -ta regum possessionibus. *al.* **γ** *donare, tradere – schenken:* TRAD. Fuld. I 72 p. 150,23 (s. XII.med.) vineam unam extra muros urbis -vit et ad usum ecclesie et fratrum eam deputavit *(sc. Tuto cellerarius).* GESTA Magd. 24 p. 409,48 que *(bona)* dominus Bernhardus sancto Mauricio -verat ac donaverat. **b** *spectat ad civitates, villas sim.:* CHART. select. Keutgen 135 p. 134,5 (a. 1164) in . . . villa, que dicitur Hagenowe, a . . . duce Friderico . . . -ta. ANNAL. Plac. a. 1247 p. 495,46 fo-vit *imperator* civitatem, quam Victoriam appellavit. CHART. Heinr. Leon. 76 p. 111,15sq. (spur.) ut in omnibus . . . villis tam -tis quam de novo -andis duo tantum mansi . . . liberi semper erunt *eqs.* **2** *geom.:* GERB. geom. 5,10 linea, quae in una parte figurae directim et non oblique iacet, basis nomen accepit eo, quod super ipsam figura -ta sit. **3** *philos. et natur. i. q. fundamentum esse (pro), subesse – die Grundlage sein (für), zugrunde liegen:* ALBERT. M. animal. 16,27 ex hiis *(virtutibus)* habet *anima* -are et substantificare id, in quod agit. metaph. 3,2,10 p. 129,21 in qua *(prima materia)* primae inveniuntur materialis principii proprietates, quae sunt sustinere, recipere, substare, fundamentum esse sive -are et huiusmodi. 11,2,20 p. 507,87 causalitas causae primae est substantiare secunda et -are, quia *eqs.* **4** *anat. i. q. formare – bilden, formen:* PS. GALEN. anat. 19 p. 196B instrumentum *(sc. generationis)* foeminae habet figuram inversam et protensam, id est -tam intus.

III *in fundamento ponere, constituere – auf eine feste Grundlage stellen, festmachen (an), gründen (auf), begründen (medial. fere i. q. niti, constare, pendere [ex] – sich stützen, beruhen [auf], bestehen [aus], abhängen [von]):* **A** *proprie:* **1** *in univ.:* ALBERT. M. animal. 13,107 totum corpus huius animalis *(sc. sepiae)* -atur (*cf. p. 678b,32* συνεστάναι) in carne molli. **2** *adhaerere, situm esse – an-, festgewachsen sein, sich befinden (usu medial. et intrans.):* TRACT. de chirurg. 493 eum *(sc. cancrum)* in inferioribus -are dicimus, sicut pede, crure, intestinis. ALBERT. M. veget. 4,114 sunt spinae sicut unci, -ti super corticem plantae *(cf. notam ed.).* 6,239 super quod *(sc. racemum)* -antur omnes uvae, quae sunt in botro uno. **B** *in imag. et alleg. de fidelibus:* CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 226,16 -ti erant *martyres* super Christum, firmissimam petram *(cf. l. 3).* WALTH. SPIR. Christoph. I 3 illut . . . velut abiectum reprobi lapidis nomen in ecclesiastici parietis angulo fixa soliditate -atur *(spectat ad Vulg. psalm. 117,22. Matth. 21,42).* **C** *translate:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* CONVERS. Afr. 5 quae ipsam veritatem . . . in tua mente -asti. CHART. archiep. Magd. 28 p. 42,1 qualiter Sclavos . . . in catholica fide noviter -verat *Otto imperator.* CHART. Duisb. 5 p. 27,36 in Christo . . . -tus et in caritate perfectus *(sc. abbas).* ALBERT. M. animal. 1,263 motus capitis a dextris et a sinistris -atur super iuncturam spondilis primae *eqs.* 3,56 opinio . . . nostra -ta est supra propositiones *eqs. saepius.* **b** *philos.:* ALBERT. M. veget. 5,51 super compositum ex contrariis est esse suum *(sc. eius, quod corrumpitur)* -tum. metaph. 1,1,1 p. 2, 25sqq. sicut . . . causa tertia in ordine -atur in secundaria et secundaria -atur in primaria et primaria non -atur in aliquo, sed est fundamentum omnium consequentium, ita *eqs.* 11,2,20 p. 508,2 est . . . intelligentia id, quod in esse -atur a luce primae causae. *ibid. al.* **2** *firmare, stabilire – festigen, sichern:* RUOTG. Brun. 5 p. 6,11 -to et . . . pacato imperio. DIPL. Ludow. Germ. 175 p. 248,31 (spur.) Karolus . . . ultimam . . . regni ipsius partem . . . proprio episcopali vigore -are decreverat. **3** *confirmare, (argumentis) probare – bekräftigen, beweisen, 'untermauern':* CHART. Const. 8 p. 12,4 (a. 1220) prepositus suam -ans intencionem pretaxatam domum nomine prepositure sibi pertinere . . . asseruit. CHART. episc. Halb. 999 p. 228,104 Ludolfus episcopus asserens intentionem suam super suo libello sufficienter esse -tam petiit *eqs.*

IV *dimetiri, attribuere – ab-, ver-, zumessen, zuteilen:* CHART. Sangall. A 248 (a. 820) si eum *(pratum)* mundiare (*i.* mundare) non poterit *(sc. emptor),* -at *(sc. venditrix)* ei dublum in altero tale loco.

V *fundum tribuere – als Grundbesitz verleihen:* LEG. Lang. p. 213,10 omnia fundora, -ta sive exfundata sint, . . . dividimus per medium (*cf. notam ed.; sim.* p. 213,26). *aspectu inverso de hominibus i. q. fundo instruere – mit Grundbesitz versehen:* LEG. Lang. p. 214,37sqq. si . . . pars de Neapolim cum parte Langobardorum potuerit revocare ipsum tertiatorem in ipsum fundum et -are illum ibi *eqs.* *cf.* exfundare.

VI *sepelire – begraben, beisetzen:* VITA Desid. Vienn. 19 cuius sunt Viennae reliquiae foris murum civitatis -tae.

adi. **fundatus,** -a, -um. **1** *firmus, stabilis – fest, stark, beständig:* COD. Udalr. 8 p. 31,13 quod per regem nostrum Heinricum . . . -issimam pacem omnibus ecclesiis praestet *Deus.* ACTA imp. Winkelm. II 1035 p. 697,44 eternum Christi pontificium in -issima Petri sede sub gratia ordinatum. *al.* **2** *?profundus – ?tief (in nomine loci 'Acquafondata'; cf. G. B. Pellegrini et al., Dizionario di toponomastica. ²1997. p. 6):* DIPL. Otton. II. 254b p. 291,17 pergit *finis* ad lacum Vitecusu et vadit directum ad Aqua -a (*inde* DIPL. Loth. I. 140 p. 314,7 [spur.] Aquam -am).

adv. **fundate.** *firme, stabiliter – fest, sicher:* BERTH. chron. B a. 1077 p. 299,2 ipse *(archiepiscopus)* ut . . . sancte ecclesie immobilis columna basi veritatis pondere superni amoris -issime superposita . . . fugiebat *(spectat ad Vulg. I Tim. 3,15. apoc. 3,12).*

2. fundo, fudi, fusum, -ere. *script.: stirp. praes.* fon-: *l.72. stirp. perf.* fod-: *p.563,18. form.: praes. stirp. perf.: p.564, 68. adde:* VISIO Baront. 2. *perf. stirp. praes.: p. 564,48. stirp. perf.* funded-, fundid-: *p.564,47.48.65. coni. I.: p.564, 27.42. coni. IV.: p.563,42. struct.: c. abl. (pro acc.): p.563, 12.564,47. al. c. dat. (pro acc.): p.564,21. pendet* ad: *p.564, 33. depon.: p.563,14.564,65. usu intrans.: p.563,72.564,25. partic. usu adi.: p.563,67.564,26; subst.: l.68.p.563,44 (dub.).*

I *proprie vel in imag.:* **A** *spectat ad effusionem:* **1** *strictius:* **a** *effundere, profundere – (aus-, ab)gießen, (aus)schütten:* **α** *in univ. (in imag.: l.66):* COMPOS. Luc. α 31 -is *(sc. lardum cum sulfure coctum)* <super> latere. CAND. Fuld. Eigil. II 14,66 manibus data lympha -itur *(cf. Verg. Aen. 1,701).* HROTSV. gest. 491 fudit *rex* in insontem concretum . . . furorem *(spectat ad Vulg. apoc. 16,1sqq.).* EPITAPH. var. II 24,7 septima lux urnam -entis *(i. Aquarius, cf. notam ed.)* in orbe fluebat, cum *eqs. al.* **β** *ministrare – einschenken:* ANNAL. Plac. a. 1278 p. 571,18 quibus *(vasibus)* utebatur *rex* in ministerio ad edendum et ad vina fondenda. **b** *(ef)fluere, manare facere – vergießen, verströmen, fließen lassen (medial. i. q.*

fluere, manare – fließen, strömen [aus]): **α** *de imbre, fluvio sim.:* ARBEO Emm. 30 p. 72,11 ut prolixius -endi cursus *(sc. fluenti)* spatium non siniret *humus*. REGINO chron. a. 517/37 p. 26,31 ut . . . alveus cadaveribus hominum repletus magis cruorem quam aquam -ere videretur. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 11,20 'Eurus -it aquas', sic et causam dicti considerantes spiritum peregrini Dei dicimus *eqs. (cf. notam ed.).* HILDEG. Disib. 4 iuxta quoddam flumen, quod de mari -itur (*cf.* phys. 2,3.5). *refl. i. q. exire – sich ergießen, münden:* MAPPA Ebstorf. p. 34[b] Sicaton fluvius nascitur in montibus [in] Ceraunis et -it se in mare. **β** *de lacrimis:* VITA Goar. 7 p. 418,16 lacrimis *(A1;* lacrimas *rell. codd.)* sine cessatione -bat. AGIUS vita Hath. 21 quantum ante sanctorum tumbam fudit lacrimarum *eqs.* PASS. Quir. Teg. 6 fusi sunt *christiani* lacrimas. VITA Heinr. IV. 13 p. 43,17 -unt in corpus lacrimas. *saepius.* **γ** *de sanguine (spectat ad sanguinis detractionem: l.25; in imag.: l. 22):* LEX. Alam. 57,2 si . . . sanguinem -erit (effuderit, fo- *var. l.*) sic, ut terra tangat *eqs.* ARBEO Emm. 43 qui *(martyr)* summi imitatione capitis et amore cruorem fuderat. WETT. Gall. 22 p. 268,18 qui *(Stephanus)* sanguinem tuum propter Christum -isti. WALTHARIUS 667 aut quaesita dabis, aut vitam sanguine -es. THIETM. chron. 7,76 caro eius *(Colomanni mortui)* a quodam postea paululum incisa sanguinem fudit. *saepe. de venis i. q. sanguine fluere facere – zum Bluten bringen, bluten machen:* ALCUIN. carm. 26,13 hic *(medicus)* venas -it, herbas hic miscet in olla. **c** *exprimere – auspressen, keltern:* WANDALB. mens. 249 plenum -at *vinitor* praelo torquente lieum. **d** *egerere – ausscheiden:* ALDH. carm. eccl. 5,7 fibras olidas tetro cum viscere fudit (-it *var. l.; sc. Iudas Scarioth*). **2** *latius:* **a** *eicere – ab-, herauswerfen:* WALAHFR. Wett. 73 scopulis . . . illisa carina fudit (gloss. RO: eiecit vel emisit) onus cunctumque virum *eqs.* **b** *proferre, procreare, gignere – hervorbringen, erzeugen:* **α** *in univ.:* ALCUIN. carm. 4,10 non oleum nec vinum Fresia -it. WALAHFR. carm. 35,3 Hellas magnum -bat Homerum. WANDALB. mens. 189 cum necdum plenam -unt sua tempora messem. EKKEH. IV. bened. I 2,37 tabo . . . Nestorium fudit (gloss.: genuit) saniesque Fotinum. *al.* **β** *de anim. i. q. parere, generare – gebären, zeugen:* WALAHFR. carm. 41,10 gallinae -ant haedos atque ova capellae. RHYTHM. 146,8,6 moriens viventem sic possum *(sc. ovum)* -ere (-ire *var. l.*) foetum. VITA Pus. 4 p. 216,17 ut septem mater Luittrudis sęculo -ret filiarum proles. YSENGRIMUS 5,700 septimus a magno dicor quater esse Lovone, viscera cui fudit sus sua, fusus ei *(cf. notam ed.).* CARM. de Iuda 1,58 fuso nato gaudet *mater* merore fugato. *al.* *in imag.:* RHYTHM. 146,23,2 verbere . . . multo huius *(sc. patris, i. silicis)* de viscere -or *(sc. ignis).* **B** *spectat ad dispersionem:* **1** *spargere, dissipare – aus-, verstreuen:* **a** *gener.:* CAPIT. episc. III p. 185,7 ut . . . comburantur *(sc. res vetustiores)* et cinis infra ecclesiam . . . -atur. RUD. TRUD. epist. p. 331,40 totus cinis carnis et ossuum quasi calx noviter fusa candebat per totum sarcophagum (*item* p. 332,10). **b** *spec.:* **α** *milit. i. q. expellere, fugare – vertreiben, in die Flucht schlagen:* WIDUK. gest. 1,30 Heinricus rex movit castra contra Karolum eiusque saepius fudit exercitum. OTTO FRISING. gest. 2,49 p. 175,31 ex quo cognovit *princeps* Gwilhelmum fusis Grecis Apuliam . . . recepisse *eqs.* **β** *philos. et natur. i. q. diffundere – verbreiten, verteilen (refl. i. q. diffundi – sich verbreiten):* CARM. var. II 3,3,2,4 quaecumque volubili motum continuant statu seu quaecumque localibus se -unt spaciis, idem dum non sunt, solido vacant. MEDIC. var. 12 (BullHistMed. 10. 1941. p. 35; s. X./XI.) omnis virtus de cerebro -itur, quia habitaculum anime in cerebro est. ALBERT. M. animal. 1,390 non pulsantia *(sc. orificia venarum)* sunt rigantia et -entia sanguinem *(ex Avic. canon. 1,1,5,2,4).* **2** *extendere – ausdehnen:* **a** *gener.:* ALBERT. STAD. Troil. 4,712 non se distendit, nec enim se contrahit alvus *(sc. Penthesileae)*, mollicie tumida sed bene fusa sedet. **b** *milit. i. q. promovere – (vorwärts) verschieben, vorschieben:* WIDUK. gest. 3,18 crebrae ante portas pugnae, raro forinsecus stationes fusae. **C** *spectat ad demissionem:* **1** *strictius i. q. defluere – herunterfließen (usu intrans.):* WALAHFR. carm. 19,28 evigilans, quicquid *(i. sordes)* supero sibi visus ab axe -ere, per lectum reppe-rit ire suum. **2** *latius:* **a** *prosternere, caedere – zu Boden schlagen, niederstrecken:* REGINO chron. a. 890 p. 136,1 tanta strage hostes fudit (effudit *var. l.*) *Alanus*, ut vix quadringenti viri . . . ad classem repedarent. WIDUK. gest. 2,3 p. 69,16 in hostes ruit maximamque partem ex eis armis fudit, caeteros fugere compulit *Asic.* WALTHARIUS 977 Alpharides . . . se . . . excutiens Francum valida vi fudit ad arvum. *al.* **b** *medial. i. q. considere, decumbere – sich lagern, sich hin-, niederlegen:* HROTSV. Gong. 217 accumbunt . . . Franci per moenia fusi. WALTHARIUS 504 dixit virginis in gremium fusus: *'eqs.'* CARM. Bur. 138,2,1 Flore fusus gremio Phebus . . . risum dat. **c** *mediopass. i. q. corruere – zerfallen, einstürzen:* GESTA Camer. 2,2 quo *(altari)* fuso pignera sanctorum . . . illesa repperiuntur. 3,19 p. 471,18 fuso altari totum illud opus diruitur. **D** *perfundere, tinguere – übergießen, benetzen:* ARBEO Corb. 20 lacrimis fusus flevili voce deplorans *eqs.* WALAHFR. carm. 48,3 capitis ceu vertice quondam limpida fomenti -unt velamina pepli *(spectat ad Vulg. psalm. 132,2). fort. add.:* CHRON. Salern. 48 p. 50,4 'quis ille est, qui meum dorsum aqua perfundit'? ipse statim dorsum linquens aqua capiti eius *(sc. Rofrit)* scilicet -ere cepit. **E** *liquefacere, conflare – flüssig machen, (ein)schmelzen (medial. vel intrans. i. q. liquescere, tabescere – flüssig werden, 'schmelzen'):* **1** *gener. de nive (usu intrans.):* VITA Lamb. Traiect. 6 (MGMer. VI p. 359,5) ut glacies congelaverat et nix raro -bat. **2** *techn.:* **a** *in univ.:* COMPOS. Luc. S 19 corallum lib. II, amoniacos -atum, caucumarum lib. II *(cf. comm. p. 167).* MAPPAE CLAVIC. 56 argenti, eris rubri et plumbi partes equales confla et asperges sulfur vivum et, cum -eris, patere, ut refrigerent. THEOPH. sched. 2,25 p. 54, 7 fac tibi larem, ubi plumbum -as. CHART. Argent. I 616,70 p. 472,6 si episcopus voluerit argentum de camera sua -ere (fundi *var. l.*) et inde denarios percuti *eqs.* CHART. Rhen. inf. II 383 numquam ad monetam -et *emptor* argentum. GEBER. summ. 16 p. 307 cum terra facti sint *spiritus*, que non -itur. *al.* **b** *conflando formare, conficere – gießend herstellen, 'gießen':* NOTKER. BALB. gest. 1,29 -o tibi tale campanum, ut *eqs.* WIDUK. gest. 3,68 simulacro Saturni ex aere fuso . . . spectaculum populo prebuit *dux.* TIT. metr. IV. 1,2 abbas . . . -i praecepit sex . . . ex aere columnas. THEOPH. sched. 1,28[capit.] de molendo auro in libris et de -endo molendino. *al.* RUD. TRUD. (?) mus. 1,26 p. 70 qui *(artifex)* cimbala formare et -are debet. *saepe. in periphrasi nominis:* ACTA civ. Wism. A 872 Hildebrandus humularius emit casam a Henrico, qui -it ollam *(cf.* 1021 Henricus gropengetere *['Kannengießer']).* **F** *de arenato sim. i. q. confundere, miscere – (zusammen)gießen, mischen:* LEG. Lang. p. 178[a],23 si massa (massam, maxas *var. l.*) fundederit (fundiderit, funderit, fundiderint *var. l.; sc. operarius*).

II *translate:* **A** *emittere, offundere – ergießen, entströmen lassen, ausbreiten (medial. i. q. offundi, elabi – sich ausbreiten, entströmen):* **1** *in univ.:* SALOM. III. carm. I 1,231 ut . . . proprium fiat mihi nomen oboltum et mens fusa foras ipsum me deserat intus. WALTHARIUS 989 dux totas -ens in brachia vires *eqs.* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,141 novit . . . in ventum sese -isse laborem *(cf. Ov. am. 1,6,42).* GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 47 ut decedente die tenebrae noctis -rentur (-retur *var. l.*). *al.* **2** *de sonis, verbis sim. i. q. edere, promere – von sich geben, ausstoßen, aussprechen:* WALAHFR. Wett. 908 gemitus . . . imo de pectore -ens. carm. 64,4,2 Sarra risum non fudit libentius, quam *eqs.* DIPL. Otton. II. 280 p. 326,1 si petitiones fidelium nostrorum, quas . . . in conspectu imperii nostri -unt, . . . compleverimus. WALTHARIUS 316 balbutit madido facundia fusa palato. FROUM. carm. 9,9 murmura. *al.* *de precibus sim.:* VITA Lamb. Traiect. 12 (MGMer. VI p. 366,12) fundidit (fudit, -it, -ens *var. l.*) p r e c e s (ARBEO Emm. 42 p. 92,15 praeces. COD. Karol. 82 p. 616,33 valeamus . . . -i p. *persaepe*). ARBEO Emm. 13 orationem. WILLIB. Bonif. 4 p. 15,30 ut . . . supplicationes fuderent (-rent *var. l.*). *al.* **B** *perdere – verwirken, verlieren:* CONC. Merov. p. 70,31 (ed. de Clercq) fidem . . ., quam Adam peccando -erat, Christus miserando refudit. WALAHFR. Wett. 468 ne quodam crimine cuncta perdat et omne probum (gloss. RO: ne omnem bonitatem) -at *homo* vastante ruina. **C** *refl. i. q. evanescere – sich verflüch-*

tigen: UFFING. Ida 1,17 nec ante ab incepto cessatum est opere, quam spurcissimus praedo *(i. daemon)* . . . se . . . garriendo vacuas fudit in umbras. **D** *disturbare – durcheinanderbringen, verwirren:* EKKEH. IV. pict. Mog. 108 turrim tollentes . . . linguis sunt fusi virtute potenter abusi *(spectat ad Vulg. gen. 11,7).*

adi. **fusus,** -a, -um. **1** *extensus, diffusus – ausgedehnt, zerstreut (liegend):* CHART. com. Mansf. VI 15 p. 340,22 (a. 1254) ex nomine describentes *castellani* . . . ecclesiam . . . cum adiacente curia et -is edificiis in villa Scrapelowe. **2** *fluidus, defluus – (hernieder)wallend:* EPIST. Wisig. 17 p. 686,10 ut *(add. ed. Gil)* -a pendens humeris atque vestigia caelans tellum infolis verrat *(sc. planeta, i. casula).* **3** *?mundatus, purus – ?geläutert, rein:* CHART. Pruss. II 375 (a. 1279) duo milia marcarum -i et finiti argenti.

adv. **1. fuse.** *nimis, abundanter – allzu sehr, übermäßig:* CARM. var. II 10,4,19 qui *(Christus)* gelidas guttas partim sub nube ligatas suspendis pariter, ne -e rura redundent.

2. fusim. *passim, ubique – weit und breit, überall:* CHRON. rhythm. Austr. 625 -im singuli proclamant, Deo grates dantur.

fundotenus *v.* fundus *et* tenus.

***fundula,** -ae *f.* (1. fundus) *gobius – Grundel:* ALBERT. M. animal. 2,79 qui *(piscis)* est in colore sicut piscis, qui vocatur -a. 7,85 quos *(pisciculos parvos)* loscas vel loxas sive -as vocant *(cf. ind. p. 1653).*

***fundulus,** -i *m.* (1. fundus) *fundus (parvus) – (kleines) Stück Land, Gut:* CHART. Steph. Wirz. 37[b] p. 51,37 (post 1108) ut nec ipse -us nec quisquam ex eadem familia cuiusquam ditioni . . . nisi ipsius . . . abbatis . . . concedatur. *fort. add. in nom. propr.* ('Fondulo'; *cf. A. Mazzetti, Delle antiche relazioni fra Cremona e Trento. 1831. p. 146*): ANNAL. Plac. a. 1282 p. 575,39 habito tractatu cum Rubeo de Fo-is de Sunzino *(cf.* SALIMB. chron. a. 1282 p. 511,13 quidam homo de Sulcino, qui vocatur Rubeus de Infunditis *[cf. notam ed.]).*

fundus, -i *m. script.:* fon-: *p.566,14.30.567,57. al.* fŏn-: *l.46. form.: decl. I.: acc. pl. f.:* -as: *p.567,59.* -oras: EPIST. pont. Rom. 72 p. 122,20. *abl. pl.* -oris: *p.567,63. adde* EPIST. pont. Rom. 50 p. 84,29sqq. (spur.). *decl. III. nom. et acc. pl. n.* -ora: *p.562,30.566,72.567,2. adde* LEG. Lang. p. 213, 25. EPIST. pont. Rom. 72 p. 122,1. *al.*

I *solum, fundamentum, basis, pars inferior, profundum – Grund, Boden, Fundament, Unterbau, unterer Teil, Tiefe:* **A** *de parte inferiore, ima:* **1** *de vasibus:* **a** *proprie (metaph.: l.47):* WALAHFR. Gall. 2,24 oleum per rimam in -o (-e, fŏ- *var. l.; sc. lampadis*) repertam . . . ad terram defluxit. METELL. exp. Hieros. 4,838 -us . . . et ansa rei, Boimundus, nobile vas belli, pugnat de parte rebelli. CHART. Hans. I 435 p. 151,33 de melle, quod affertur kacabis, cupis, tynis vel in quolibet vase cum uno -o II den. GEBER. summ. 43 p. 393 fiat -us ei *(vasi)*, qui separari et coniungi possit. 45 p. 405 ut . . . -o superiori approximet *res. persaepe. per compar. de cellulis favi:* ALBERT. M. animal. 8,150 p. 634,36 replent *apes* totum alvear . . . domibus, et quaelibet domus habet duo ostia . . . ita, quod domus una est sicut duo vasa exagona coniunctos -os sive bases habentia *eqs.* **b** *meton.:* **α** *sedimen – Bodensatz:* MAURUS urin. II p. 41,20 prima regio *(sc. urinae vasi infusae)* dicitur circulus; secunda superficies seu corpus aereum; tertia perforatio seu substantia; quarta -us. **β** *de tributo cerae (picis: l.62) i. q. tabula, orbis – Platte, Scheibe (de re v. Dt. Rechtswb. II. p. 395 s. v. 'Boden'):* REGISTR. abb. Werd. 8,1 p. 249,13 (s. XII.[med.]) villicus . . . dabit . . . picis XXX -os. CHART. episc. Hild. I 271 p. 250,7 villicus . . . II -os cerę, V oves (*sc. dabit; iterum* p. 251,1). CHART. Osn. II 3 ut vel cere -um vel duos graves nummos annuatim persolvat. CHART. Biel. 24 p. 16,4 quod . . . daret . . . -um cere vel duos denarios. **2** *de navibus:* AETHICUS p. 127,2 faciunt . . . naves, . . . adstrictam tantomodo -us lignis levigatis. BURCH. URSB. chron. p. 118,5sq. ad -um navis se demisit et eundem -um perforavit *quidam christianus.* **3** *de aedificiis (spectat ad carcerem: l.71):* DONIZO Mathild. 1,150 in turris -o iacuerunt *(sc. captivi). ?de tota structura:* CHART. Basil. C I 351 (a. 1259) si domus . . . per ignem devastabitur, abbatissa et conventus . . . trabes ad -um domus necessarias dare tenebuntur. **4** *de locis naturalibus (de inferno: l. 4):* **a** *in univ.:* WALAHFR. Wett. 219 ille ferox . . . finibus insidians -o (gloss. RO: dativus) te *(sc. mentem hominum)* tinguit Averni. carm. 6,13 oceani. HROTSV. Gong. 405 quae *(coniunx)* . . . -o *(sc. fonticuli)* nudatam committit . . . palmam. ALBERT. M. veget. 4,70 in . . . locis sulphureis . . . apparent herbae quaedam . . .; cum enim ventus flaverit super auripigmentum, quod est in -o terrae illius . . ., repercutitur ventus; . . . et excitatur ignis . . ., et ˹ad -um auripigmenti˺ (*cf. Nicol. Damasc. 2,6* in profundo auripigmenti) incensi descendit aliquid, quod est quasi faex eius *eqs. in descriptione terminorum:* CHART. Ticin. 110 p. 61,32 (a. 1221) a predictis terminis . . . inferius et versus sero et fondum vallis. **b** *terra, humus – Erdboden, Erde:* ALDH. virg. II 1331 aurea sternuntur -o simulacra Minervae. HROTSV. Gong. 185 cum . . . lacum peteret -umque siti reprobaret, qui quondam validis luxuriavit aquis *eqs.* CHART. Nuremb. 178 p. 113,12 (dipl. Frid. II.) cum locus ille *(sc. Nůremburch)* nec habeat vineta neque navigia, immo in durissimo situs sit -o. ALBERT. M. veget. 4,67 plantae . . . compactas habentes partes supra aliquam terram nascuntur, cuius -us est compactarum partium et solidarum. 5,67 circa naturam -i (loci *J*). **c** *alveus, fossa (fluminis, stagni), lacus – (Fluss-, Bach-)Bett, (Teich-)Becken:* DIPL. Otton. I. 8 piscationem . . . cum -o et alveo ipsius fluminis . . . donavimus. CHART. Bund. 119 p. 99,36 cum . . . aquis aquarumque decursibus, molendinis et -is *eqs.* CHART. Eberb. 29 p. 60,13 -us . . ., in quo emanabat aqua, nec civium proprius erat nec monachorum. ACTA imp. Böhmer 954 ut concedatis *(sc. imperator)* . . . eis *(sc. Cremonensibus)* fondum et aquam et usum aque Padi. CHART. Eichsf. 579 militem . . . ecclesie . . . -um piscine . . . contulisse. *al. in descriptione terminorum:* DIPL. Ludow. Germ. 90 p. 129,37 ab illo fonte usque ad Rotinbah, inde, sicut Rotinbah decurrit usque ad medium -um Hreni. TRAD. Frising. 1007 ex ipsa columna per medium -um Treismae ipsius fluminis usque ad *eqs.* CHART. Brixin. 29 usque in medium -um Sovvę fluminis. DIPL. Ludow. Germ. 179 (spur.) in medium -um Nekaris. **5** *de partibus corporis:* PS. COPHO anat. 43 sub -o s t o m a - c h i est epar positum (ALBERT. M. animal. 1,554. WILH. SALIC. chirurg. 4,4 p. 36,24. *al.*). MAURUS (?) anat. II p. 29,2 vesicae. TRACT. de chirurg. 97 si tenaculis in superficie cutis teneri non potest *(sc. telum)*, item si in -o *(sc. vulneris)*, . . . carnem iubemus incidere. RICHARD. ANGL. anat. I 559 est matrix membrum . . . folliculos habens in -o, qui tendit prope diafragma. BRUNUS LONG. chirurg. 1,19,2 p. 117[D] extremitas furculae, quae est in -o (infundo *ed.*), sublevetur. THEOD. CERV. chirurg. 3,35 p. 169[G] bursę. *al.* **6** *de bulla:* WALAHFR. hort. 171 distendit *vis Nothi* . . . cavum . . . pondus *(sc. bullae lomenti)* et centrum medio confingit labile -o. **7** *locut. adv.:* **a** a -o *i. q. funditus – von Grund auf:* VITA Heinr. IV. 1 p. 10,7 quod *(monasterium)* ille a -o fundatum usque mira mole et sculptili opere complevit. **b** usque ad -um *i. q. penitus – gründlich, aufs Gründlichste:* NOTKER. BALB. gest. 1,14 iustum est, domine, ut, quocumque vos veneritis, omnia expurgentur usque ad -um. **c** -o tenus, -otenus (-atenus, -etenus): **α** *funditus – von Grund auf, bis auf die Grundmauern:* ANSO Ermin. 5 (MGMer. VI p. 464,22 [add. vita II]) quod *(monasterium)* . . . extructum tempore Hludovei iunioris -otenus *(ed.*, -etenus *cod.)* tanto ad eadem usque tempora florebat augustius, quanto *eqs.* DIPL. Heinr. III. 130 monasterium . . . a parentibus suis et a se -otenus (-etenus *var. l.*) constructum. *v. et p. 5, 51.* **β** *penitus, omnino – gründlich, ganz und gar:* DIPL. Otton. II. 283 p. 330,7 pene . . . annulatum atque fondotenus depopulatum *(sc. coenobium).* TRANSL. Eug. Tolet. add. 1 p. 280,22 cuius *(prolis)* . . . membra . . . contracta extiterant, ut officium incedendi -atenus caruisset.

B *de agro sim. certis finibus conscripto:* **1** *praedium, possessio (agri) – Grundstück, -besitz, Gut, 'Grund und Boden' (de re v. LexMA. IV. p. 1741. s. v. 'Grundherrschaft' et Dt. Rechtswb. IV. p. 1159sqq. s. v. 'Grund' et E. Schrader, Das Befestigungsrecht in Deutschl. 1909. p. 96sq.):* **a** *de quolibet praedio:* **α** *in univ.:* LEG. Lang. p. 213,20 -ora vel terras, qui

in partes Langobardorum venerint in sortem, nullo modo ipsi homines, qui habitant in ipsa -ora, possint infiduciare *eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,9 p. 25,32 in monasterio . . . in proprio -o constructo humatus est. CHART. Tirol. 543 p. 20,28 ut . . . confratres . . . omnes -os vel predia seu bona . . . tenere debeant. DECRET. Bern. 3 in -o et allodio imperii. CHART. Friburg. 66 p. 54,10 -us dotalitius. CHART. Mekl. 799 abbas et conventus ius suum . . . ostenderunt publicis instrumentis . . . domini -i, qui ius patronatus donavit eisdem *(cf. l. 24). persaepe. per compar.:* METELL. exp. Hieros. 3,804 tamquam -um proprium subdis *(sc. sors impia)* tibi mundum. **β** *in descriptione terminorum:* LEX Baiuv. 12,4 signa *(sc. terminorum)* . . . opportet inquirere, id est agerem terrę, quem propter fines -orum antiquitus apparuerint fuisse ingestum. CHART. Wirt. 1019 p. 70, 23 (a. 1244) emerunt *(sc. milites)* . . . curiam villici . . . et illum agrum, qui adiacet -o sive gibraitun villici regalis. CHART. Burgenl. I 409 p. 279,3 ex parte septemtrionali iuxta -um sue *(sc. Petri)* sessionis prima meta incipit *eqs. ibid. al.* **γ** *in nomine loci:* ARBEO Emm. 37 p. 84,41 quae *(solitudo)* mutata vulgarica locutione Feronifaidus (Feroius -us *var. l.*) appellatur *(cf. notam ed.). fort. huc spectat:* CHART. Rhen. med. I 158 p. 221,39 (a. 915/23) dedit *vasallus* . . . de sua proprietate in loco, qui vocatur -us rivus, iuxta ripam fluminis . . . iugera II. **δ** *locut.* ius, titulus, ratio -i *i. q. ius patronatus, ius domini praedium possidentis – Patronatsrecht, Recht des Grundherrn (de re v. E. E. Stengel, Abhandlungen u. Untersuchungen zur ma. Geschichte. 1960. p. 26):* CHART. Raitenh. 9 p. 14,40 (a. 1152) adicimus . . . de capellis, quas iure -i . . . possidetis . . ., ut *eqs.* (EPIST. Teg. II 82 p. 112,2 ius -i et patronatus in ecclesiis vestris confirmari vobis expetitis. *saepius*). 163 cum ecclesia de Raitenhaslach ratione -i seu donatione fundatoris nostre *(sc. Salzburgensi)* attineat ecclesie *eqs.* CHART. Ror. 16 p. 162,31 cum . . . omni iure, quod in ea *(capella)* titulo proprietatis, temporalium et -i noscimur habuisse. 46 que *(iura)* in predicta cappella . . . iusto hereditatis et -i titulo dinoscimur habuisse. *al.* **b** *de massa, curia dominica:* LIBER diurn. 53tit. colonis et familię massarum sive -orum in provincia ill<a> constitute. 89. *al.* REGISTR. abb. Werd. 2,3 p. 15,24 ad -um, qui est ad Frimareshem, pertinent dominales mansi hi: *eqs. (cf. W. Metz, Das karoling. Reichsgut. 1960. p. 91).* **c** *de manso q. d.:* CHART. Carniol. II 126 (a. 1243) abbas . . . vendit unum mansum . . . sorori Bernhardi . . ., qui huiusmodi -um olim monasterio . . . donaverat. CHART. Burgenl. I 413 in cuius concambium . . . decem -i leuhyn vulgariter nuncupati . . . cesserunt comiti Franconi. **d** *de area (de re v. Heyne, Hausalt. I. p. 159 adn. 6):* DIPL. Loth. III. 110 p. 177,25 confirmamus . . . -um . . . ecclesie cum circuitu inibi pertinente usque ad murum civitatis. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 64 nr. 10 domum unam . . . cum statione vel -o . . . comparavimus. *al.* CHART. Babenb. 458 p. 325,32 -um sive aream cum domo et curia, quod vulgo hofstat dicitur, . . . resignavit *carnifex*. CHART. Burgenl. II 174 p. 122, 16 tres domos sub uno tecto . . . cum -o suo cesserunt *fratres* comiti. CHART. Xant. 216 p. 169,1 domus, -i, aree et orti proprietas. *saepius.* **e** *?de pago, vico (de re v. A. A. Settia, in: Medioevo rurale. 1980. p. 159 et J. Durliat, in: Aux sources de la gestion publique. 1993. I. p. 27sqq.):* CHART. Sangall. B 12 (a. 744) in fondo Ghiperativilare casa, sola, orta *eqs.* DIPL. Karoli III. 23 quicquid . . . in ipsis duobus l o c i s e t -is pertinere videtur (DIPL. Otton. I. 342 p. 469,3 in locas et -as numcupante Montione *eqs.* [*item* DIPL. Heinr. II. 299 p. 369,43]. CHART. Bund. 201 p. 161,16 in loco et -o Trexivi. *saepius*). DIPL. Karoli M. 255 p. 369,41 (spur.) cum omnibus pertinentiis . . . in quibuscumque locis positis seu casalibus aut -oris tam dominicatum, villis cum rusticis et colonis. *al. fort. huc spectat:* FORM. Andec. 4 residit *vineola* in terraturium sancti illius, in -o illa villa. *al.* CHART. Stab. 19 p. 54,6 ad monasterium Stabulaus in Ardenne -o situm. p. 54,9 in loco nuncupante Linarias, que est sita intra -um Ardenne. **2** *arvum – Acker-(land):* CHART. civ. Erf. 157 p. 90,24sq. (a. 1255) quod ecclesia . . . retineat unum mansum . . . per -um yemalem decem agros habentem, per estivalem decem, per -um quiescentem decem. CHART. episc. Halb. 1276 cum -o, qui in dictis locis agricultura seu aratro laboratur.

II *fundatio – Gründung:* **A** *de actione fundandi:* DIPL. Otton. III. 2 p. 395,40 episcopus reposcens reddi . . . abbatiam . . . debitam funditus a primo -o et ex antiquitate ipsius constructionis suae sedi. **B** *de ecclesia, civitate fundata:* TIT. metr. IV 7,3 fratribus a septem . . . relligio -o Benedicti coepit in isto. ANNAL. Altah. a. 1050 p. 46,4 in Nuorenberg suo -o principes convocat *imperator (cf. W. Schultheiss, Das Bürgerrecht d. Königs- u. Reichsstadt Nürnberg. 1972. II. p. 164).* VITA Heinr. II. B 12 p. 284,3 rex . . . Babenbergensem -um cum omnibus pertinentiis suis beato Petro contradidit. *al.*

2. fundus *v.* 1. funda. *Niederer*

funebris, -e *vel raro* ***funebrius,** -a, -um. *acc. n. pl.* -ra: *l. 33.* **1** *adi.:* **a** *qui ad funus pertinet, exsequialis – Bestattungs-, Leichen-, Toten-:* ALDH. virg. I 13 p. 242,8 carmen -e et canticum lamentabile, quod epicedion et epitaphion vocatur. FOLCUIN. vita Folcuin. 10 cum omni honestate, ut r e s -ia postulat (HUBERT. Gud. 18 [MGScript. XV p. 1201,46]). CONSUET. Trev. 10 post peractum ministerium -e. CARM. var. 2,3,4 (NArch. 37. 1912. p. 802) aut . . . meritę nobis da *(sc. fortuna)* munera vitę aut simul exequiis indue -iis. MIRAC. Annon. 1,86 -io ritu peracto. *cadaverosus – leichenblass:* OTTO FRISING. gest. 2,26 p. 132,8 videres . . . oppidanos . . . -i facie tamquam de bustis egredientes imitari. **b** *obitum promulgans – das Ableben verkündend:* EPIST. var. I 2tit. epistola -is. **c** *lamentabilis, luctuosus – kläglich, jammervoll:* CONR. MUR. summ. p. 162,28 sunt verba . . . flebilia, -ia. **d** *funestus – unheilvoll, verderblich:* CARM. Bur. 120,2,8 sordes *(sc. puella)* . . . -i crimine. **e** *mortuus – tot:* AMARC. serm. 3,79 -is equi sumpta osse medulla. **2** *subst. neutr.:* **a** *plur. i. q. exsequiae – Bestattung, Leichenbegängnis:* MIRAC. Pirm. 3 plebis conventio . . . parabat -ia mortis. *per enallagen:* DHUODA lib. man. 5,1,39 nichil aliud per -ra (*?per errorem pro* funera) carminum *(sc. insipientium et neglegentium)* restat nisi 'quasi'. **b** *sing. i. q. mors – Tod:* DHUODA lib. man. 4,8,177 modicum tempus fuerunt *(sc. iniqui),* longaevo -i (*?per errorem pro* funeri) Tartari post mancipantur.

***funebritas,** -atis *f. exsequiae, funebria – Bestattung, Leichenbegängnis:* GESTA Camer. 1,28 incertum est . . ., quae personae eius *(pontificis Vindiciani)* -i interfuerant (*sim.* 1,87).

funeratio, -onis *f. (ius) sepultura(e) – Begräbnis(recht):* CHART. Scheftl. 14 (a. 1219) hec tria ecclesiastica insignia, videlicet baptismus, -o et decimatio, ad parrochiales ecclesias . . . pertine<n>t.

funereus, -a -um. **1** *qui ad funus pertinet, exsequialis – Bestattungs-, Leichen-, Toten-:* THANGM. Bernw. 37 -a . . . Theutonum legio . . . corpus piissimi domini Aquis portabant. 55 ut moris est in talis personae -o obsequio. **2** *qui mortis est – Todes-:* BENZO ad Heinr. IV. 5,3 p. 460,15 imple legem, non videbis phalanges -as (*cf. Vulg. Ioh. 8,51* mortem non videbit). **3** *de extrema voce i. qui morientis est – Sterbe-:* CARM. imag. 10,1,9 inter -as veluti semiviva loquelas postulat *(sc. Iuditta) eqs.* **4** *lamentabilis, luctuosus – kläglich, jammervoll:* LIBRI Karol. I 12 p. 161,30 consolatione postposita -is vocibus lugubriter mala sua exaggerans *(sc. Iacob).* AGIUS epic. Hath. 118 hoc erit, quod nos solabitur unum in tam -o praelugubrique malo, quod *eqs.* **5** *funestus, exitialis – unheilvoll, verderblich:* SISEB. Desid. 17 claustra . . . inferni obserare -i (funeri *var. l.*). CASUS Petrish. 5,43 sedato . . . incendio irruerunt tam viri quam mulieres . . . et . . . -as predas agebant. ALBERT. M. fat. 4 p. 76,32 ad hoc, quod obicitur de nato in capite Gorgonis, dicendum, quod illae stellae -ae sunt et monstruosam indicant vitae terminationem. *mortifer – todbringend, tödlich:* EUPOLEMIUS 2,155 Iebuseus . . . hastam *(sc. Sotheris)* truncare parabat adacto -am ferro. METELL. Quir. 17a,32 qui *(dux)* detrahens cenobiis fundos suos -is manibus dedit necem ducatui.

funero, -atum, -are. *sepelire, sepultura afficere – begraben, bestatten (usu absol.: l.72):* VITA Arnulfi 12 forte fuit, ut quidam . . . parentem suum . . . supremis -ret fletibus. BALDER. Alber. 28 non . . . comuni hominum fortuna -tus est. CHART. episc. Hild. I 442 p. 432,8 hoc . . . ei *(ecclesiae)* indulsimus, ut i u s -andi habeat (470 p. 446,31. CHART. Sangall. B 599).

[Antony]

funerosus, -a, -um. *exsequialis, lugubris – Bestattungs-, Trauer-:* RUOTG. Brun. 28 -us eiusdem loci *(sc. Coloniae)* occursus.

funestalis, -e. -e (ius) *i. q. ius capitale – 'Sterbfall' (cf. vol. II. p. 2138,32sqq.):* CHART. Ger. Col. 66 p. 64,4 (a. 1216) persolvet Riquinsteinensis ecclesia s. Gereonis ecclesie pro -i, quod curmeda appellatur, et pro alio iure omnimodo duodecim solidos.

funesto, -are. **1** *morti committere, morte auferre – dem Tod überantworten, dahinraffen:* GODEFR. VIT. Frid. 830 o mala tempestas, quam Romula protulit estas, agmina -ans, que regia planxit honestas. **2** *polluere, maculare – entweihen, beflecken:* GUNTH. PAR. hist. 19 p. 160,2 si seculares viri fortassis cruentis manibus -rent *(sc. sacras reliquias).*

funestus, -a, -um. *script.* functus: *l.25. metr.* fŭ-: *l.21.22.* **1** *exitialis, perniciosus – unheilvoll, verderblich:* POETA SAXO 2,171 lugubris hiems illi *(regi)* -aque genti cum . . . finita foret. WERR. (?) Albert. 5 (MGScript. XXV p. 142,39) comes . . . pro fratre suo . . . non cessat -am fabricam fabricare. *al. usu subst.:* CARM. var. III 1,13 poenitet atque pudet me sic fecisse -a (-o *cod.*). *mortifer – todbringend, tödlich:* WILLETR. Sus. 337 hęc veluti casta luctans cum sorte -a maluit ipsa mori quam . . . quid obesse pudori. **2** *caedis cupidus, cruentus, dirus – mordgierig, blutdürstig, grausam:* RHYTHM. 41,8,1 Herodes -us (functus *cod., sed cf. Sacr. Leon. 1286*) querebat Christum occidere. VITA Emm. 16 militum . . . turba . . . -as manus in . . . episcopum . . . iniecerunt. BRUNO QUERF. fratr. 11 p. 54,24 quem *(Wentizlavum regem)* . . . ut insontem ovem . . . -us frater occidit. ALBERT. M. sent. 4,21,9 p. 874b,29 non -us tortor *(i. diabolus)* debet in eos *(sc. qui sunt in purgatorio)* accipere potestatem. *al.* **3** *sepultus – begraben, bestattet:* RUD. FULD. Leob. 4 p. 123,35 ascendentes *(sc. iuvenes sorores)* tumulum *(sc. odiosae sanctimonialis mortuae)* et quasi -um cadaver conculcantes.

adv. ***funeste.** **1** *mortifere – tödlich:* ROB. TOR. chron. a. 1118 Balduinus . . . seditione militari -e vulneratus ad sua recessit. **2** *misere – elend:* CYPR. CORD. carm. app. 1,11 (MG Poet. III p. 147; c. s. X.1) inmensum malum infectus, nequiter, -e vibens <sum> lacrimans eiulanter.

fungia *v.* spongia.

funginus, -a, -um. *fungi proprius – einem Pilz eigen, Pilz-:* GOZECH. epist. 23 ut nodosus es, frater, ut -o capite es et totum te tegis! *(cf. Plaut. Trin. 851).*

1. fungo *v.* fungor.

[2. fungo *v.* 1. figo. *adde ad p. 221,66:* CHART. Traiect. 633 p. 98,5 (a. 1216/30) qui *(institores)* carrucas ducunt et tentoria fungunt.**]**

fungor, functus sum, -i. *form. act. (occurrunt fere usque ad s. IX.med., inde usque ad s. X.ex. tantum bis): praes.: indic.* -it: *p.570,1.10. adde* CHART. Fuld. B 52 p. 87,20. 64 p. 112,16. 66 p. 114,29. SMAR. carm. 1,6,5. *inf.* -ere (-ire: DIPL. Merov. I 147 p. 371,21): *l.67.p.570,5.11. adde* MILO Amand. I 2 p. 456,10 (epist. papae). VITA Elig. 1,13. FORM. Senon. II 12. *imperf.* -bat: *p.570,9. adde* URSIN. Leod. 21 (MGMer. V p. 343,9). *perf.* fun(c)xit: *l.70.72.p.570,55.57. adde* VITA Audoini 1 (MGMer. V p. 555,2) -cxit. *partic. perf. sensu pass.: p. 570,10. gerundivum pro partic. fut.: p.570,7. struct.: fere c. abl. c. acc.: l.67.72. p. 570,5. saepe usque ad s. IX.med. (postea praeter p.570,28 tantum occurrit* diem: *v. p.570,52. 57). c. gen.: p.570,3. c. nom. praed.: p.570,14. pendet* in *c. abl.: l.70. confunditur c.:* fingere: *l.67.70. p. 570,1.22.* fugere: *p.570,3.*

1 *gerere, peragere, exsequi, administrare, adimplere – innehaben, durchführen, ausüben, wahrnehmen, erfüllen, verrichten:* **a** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 222,24 ut sibi *(sc. Chlothario)* . . . l e g a t i o n e m (legatione *var. l.*) -ere (-i, fingi *var. l.*) curet *Eusthasius* (OTTO FRISING. gest. 2,36 p. 145,7 Gwibaldum . . . legatione ipsius ad regiae urbis principem -turum destinavit imperator. *saepe*). RHYTHM. 39,1, 2 cuius *(reginae)* nomen *(i. persona)* -xit (-cxit, fincxit *var. l.*) in *(om. S1. W)* imperio. VITA Audoini 4 (MGMer. V p. 556,8) sacerdos egregius -cxit o f f i c i u m (LEX Alam. 13 qui *[diaconus]* ante altare ⌞o. -it [fingit *var. l.*]⌟ [officio -itur *var. l.*]. VITA Filib. 28 [MGMer. V p. 599,15] quidam . . . diaconatus o. [officio, officii *var. l.*] -ens [fugiens *var. l.*]. *persaepe*). VITA Lamb. Traiect. 4 (MGMer. VI p. 357,2) s a c e r d o t i u m (sacerdotio, sacerdocia *var. l.*) -ere (-i *var. l.*) et onus pontificale accipere (GESTA Magd. 16 p. 395,25 quod . . . eiusdem *[sc. Magdeburgensis]* sedis -endus esset *Giselharius* . . . sacerdotio. *al. sim.* VITA Richar. 1 [MGMer. VII p. 444,31] sacerdotale decus -bat). CHART. Sangall. A 397 presbiter Lantpertus pastoralem curam . . . -it. VITA Pus. 7 p. 220,5 digne Deo -tis orationibus sume . . . reliquias. FROUM. carm. 10,29 ordine . . . -ere summo. EPIST. Teg. I 88 v i c e regis . . . -imini (OTTO FRISING. gest. 2,42 mediatorum . . . v. -bamur. *saepe*). *persaepe.* **β** *c. nom. praed. (ellipt., sc. officio [cf. p.569,72]) i. q. servire – dienen:* CAND. FULD. Eigil. II 3,15 ⌞-i promeruit⌟ (*cf. I* 2 ordinatur) . . . presbyter. 7,32 fratres Odilhoh, Reccheo et senior, iam -tus uterque presbyter et monachus. **2** *uti, compotem esse (fieri), frui, habere, potiri, consequi – (in Gebrauch, in Besitz) haben, teilhaftig sein (werden), benutzen, gebrauchen, verfügen (über), gewinnen:* **a** *in univ.:* DONAT. Trud. 15 (MGMer. VI p. 287,16) candor . . . luminariorum, quae (quibus *var. l.*) ad effugandas nocturnas tenebras -imur (fingimus *var. l.*). TIT. metr. III 11,7 illius *(Heimrammi)* auxilio ut semper -atur *Irinc* in aevo. PASS. Mauric. 2 quisquis nauta . . . cupit ire per equor ignotę meditans regionis littore -i *eqs.* HROTSV. Dion. 31 hunc *(caecum)* -tum cernens . . . lumine princeps *eqs.* ETHELW. chron. (MGScript. XIII p. 123,12) agmina Francorum . . . victoriae . . . -untur (*cf.* p. 123,43 obtinent) numen. CARM. var. III A 6,6,69 p. 621 unguentum Christi cognomine -tum *(i. chrisma).* EGBERT. fec. rat. 1,589 paucis -or amicis. EKKEH. IV. bened. II 48 crux faciat gravidam -i dulcedine triscam. YSENGRIMUS 1,846 parte *(sc. galli)* mea *(sc. Reinardi)* primum -ere *(sc. Ysengrimus),* deinde tua. 4,943 tuus *(sc. Sprotini)* . . . parens uno pede -tus . . . carmen . . . dabat. CHART. Austr. sup. I 442 p. 640,34 cum nullius successionis -remur herede *eqs.* CHRON. Erf. mod. II a. 1241 p. 237,5 qui *(sc. papa electus)* statim tercio die . . . nec pallio nec infula vel bulla -tus . . . diem clausit extremum. *persaepe.* **b** *sequi, servare – sich richten (nach), bewahren:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 91,40 cum praeter ultimum pedem *(sc. versus)* ceteri omnes dactilica -antur scansione. EPIST. Worm. I 52 p. 90,23 hac . . . proportionum habitudine et maiores -i numeros non negamus. **c** *in malam partem i. q. pati, tolerare – erleiden, erdulden:* EKKEH. IV. bened. I 44,14 subpeditante *(sc. Wiboradae)* . . . Rachilda carcere coniuncta varia cruce corpore -ta (gloss.: afflicta). **3** *explere, consummare, finire, claudere – vollenden, hinter sich bringen, beschließen:* **a** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 2,6 p. 238,23 qui cum iam suppremas vitae presentis horas -retur *eqs.* WANDALB. martyr. 354 caesar Hludowice, cruento tempore -te, . . . sceptra relinquis. AGIUS epic. Hath. 345 non . . . hanc brevi vita -tam doleatis. CHART. Raitenh. 189 p. 160,21 (a. 1251) cum communem humano generi diem fuero -tus extremum. **b** *locut.* diem (extremum), vita -i *i. q. defungi, mori – sterben:* VITA Lupi Senon. 4 (MGMer. IV p. 180,1) mox ut papa Artemius . . . ⌞d i e m -tus est (-xit, -cxit *var. l.*)⌟ (defunctus est, diem clausit ultimum *var. l.*) *eqs.* (WIDUK. gest. 3,74 p. 151,15 Bernhardus . . . d. -xit [finivit *var. l.*] extremum). CONST. imp. I 338,3 (a. 1191) si contigerit . . . imperatorem v i t a . . . -i (STATUT. ord. Teut. p. 33,5 si . . . post vesperas v. -untur *[sc. decedentes in hospitalibus] eqs.*).

adi. **functus,** -a, -um. *mortuus, exanimis – tot, entseelt:* ALDH. virg. II 858 cadaveribus reddebat *Benedictus* lumina -is. WALAHFR. Wett. 749 delitiis viduata *(sc. mulier)* marito sufficiens -a (gloss. R: mortua) est. *al.*

subst. **1. functus,** -i *m. defunctus – Toter:* AUDRAD. carm. 3,4,235 qui *(Deus)* facit ad vitam -os de morte redire. VITA Landel. Laub. 115 fies *(sc. in numero cleri)* ceu -us ima tellure repostus. *al. plur. remissius i. q. generationes praeteritae – frühere Generationen: v. l.71.*

2. functa, -orum *n. praeterita – Vergangenes:* MILO Amand. II 3,27 functi -a canant: vivens vitalia pange.

fungosus, -a, -um. *fungi naturae similis – schwammig:*

ALBERT. M. veget. 7,140 sata . . . radix *(sc. rapae)* . . . operienda est sine laetamine, sed si paleae misceantur terrae, -ae fiunt *(sc. radices).*

fungus, -i *m. script.:* fon-: *l.13.* fin-: *l.28.* fulc(us): *vol. III. p. 42,6. acc. pl.* -us: *l.11. usu sing. pro plur.: l.8.*

1 *de -is in silvis et pratis nascentibus i. q.* μύκης, βωλίτης – *Pilz, Schwamm:* COMPOS. Luc. G 7 memoriam universarum herbarum, lignorum . . ., -i, salis. WALAHFR. hort. 40 ungula cornipedum si quando humore nocetur collecto et putres imitatur marcida -os (gloss. L: suamma). ANTIDOT. Bamb. app. p. 36,47 abstinere . . . ad . . . -us et brassicas. ANTIDOT. Glasg. p. 113,7 facit . . . ad boletus mortales, id est contra -os venenatos. HILDEG. phys. var. l. cod. G 1,169 capit. p. 491 fongi. ALBERT. M. veget. 6,343 -i sunt multorum modorum, tam ex diversitate locorum . . . quam etiam in colore et sapore et odore. 6,345 ille *(-us)* mortalis est . . . et vocatur -us muscarum. animal. quaest. 8,2 p. 171,19 inter non-viventia et plantas est aliquid medium, ut tuberes et -i. *persaepe. v. et vol. III. p. 42, 6sq. expressius de -is venenatis:* ODO MAGD. herb. 539 -is, si manditur *porrus,* obstat. **2** *de -is in lignis, arboribus nascentibus i. q. pannus,* ἀγαρικόν – *(Baum-, Holz-)Schwamm:* RECEPT. Sangall. II 47 de -o, qui in prunariis nascitur. ANTIDOT. Glasg. p. 141,21 -os de vite in vino vetere quoques. p. 150,21 -us de larice. HILDEG. phys. 1,172 p. 1194^{C} -us, qui in nuce crescit *eqs.* ALPHITA A 13 abietis. ALBERT. M. animal. 23,96 mirti. *saepe.* **3** *de -is in corporibus anim. nascentibus i. q. caro excrescens, tuber – Auswuchs, Gewächs, Geschwulst:* AURELIUS 16 p. 717,26 -i (fi- *A*^{2}) intestinei (*sed cf. Gariopont. pass. 3,27* sive malos -os accepissent). LIBER accip. 8,1 -um vel anelitum habet. 23,2 cornum fit ex -o; -us fit conceptus sub ala ex ferita, . . . ex ardore solis. CHIRURG. Sudhoff I p. 16,25 -us *(i. polypus)* de nare. BENVEN. GRAFF. ocul. B 26 de . . . humoribus melancolicis generatur . . . quedam infirmitas inter nasum et occulum; et est quasi quedam carnositas . . .; et in multis locis vocatur -us. **4** *de -is in aqua dulci vel marina nascentibus i. q. spongia – (Süßwasser-, Meeres-)Schwamm:* FRUTOLF. chron. p. 75,1 dederunt *(sc. homines vestiti pellibus ballaenarum)* et -os rubicundos et murenas *(ex Hist. Alex.).* **5** *de -is in adusto lucernae ellychnio nascentibus i. q. concrementum fuliginis (in ellychnio) – (Ruß-)Schnuppe, 'Lampenruß' (am Docht):* MIRAC. Bert. cont. I 44 p. 517,18 contigit . . . magnam domum . . . ex inmortuo cerei -o succensam ardere.

***funicularius,** -i *m. restiarius – Seiler (pro nom. propr.):* CHART. Turic. 1127 (a. 1260) testes . . . sunt isti . . .: C. Kloterius una cum suo filio, . . . F. Vesli, H. F-us.

***funiculator,** -oris *m. restiarius, funitortor – Seiler:* REGISTR. Baiuv. B p. 364,19 -es XXX den. *(sc. persolverunt).*

***funiculosus,** -a, -um. *e multis funiculis confectus, arte nexus – aus vielen Seilen gefertigt, engmaschig:* WILH. APUL. gest. 3,173 qui *(piscis)* cum delabens in retia -a *eqs.*

funiculus, -i *m. (?f.: l. 59;* -um, -i *n.: l. 60. 69) script.* -col(us): *p. 572,18.* **1** *gener. i. q. funis (parvus), resticula, linea – (kleines) Seil, Strick, Schnur:* **a** *proprie:* VITA Elig. 1,12 p. 679,2 videres plerumque ire -o cinctum, vilibus vestibus tectum. TRAD. Frising. 547^{f} Piligrim per -um signi ecclesiae . . . Rubonem archipresbiterum vestivit. WILH. HIRS. const. 2,37 p. 1097^{A} qui . . . quid de vestimentis suis laverit et . . . super -um suspendit. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 7,11 ⌞ligato aliquo -o⌟ (ligatam aliquem -um *BNPV*) cum longa falconis. p. 46,13 illa duo extrema -i (-a *N*). ALBERT. M. animal. 8,135 tenduntur -i tentorii per palos. *saepe. proverb. (cf. Vulg. eccles. 4,12):* GODESC. SAXO theol. 1 p. 82,20sq. maior et fortior est -us triplex quam simplex, ut a Salomone verissime dicitur: '-us triplex difficile rumpitur'. *al. cf. l.69.* **b** *in imag.:* IOH. NEAP. Ian. 1 (praef.) non est passus *(sc. abbas)* ultra dissimulationis -um prolongari. VITA Eberh. Salisb. II 5 p. 100,32 suae mansuetudinis -o omnium scismaticorum feritas constringitur. SALUTARIS POETA 56 luxus, avaricia, fastus mundum quasi triplex -us (-os, -um, fanuculum *var. l.*) capiunt et capiendo ligant (CONR. MUR. summ. p. 26,18 t. . . . -us rumpitur difficiulter, scilicet ingenium, studium, exercitium. *al. cf. l.63). al.* **c** *translate i. q. series – Reihe:* **α** *de hominibus i. q. agmen – Zug:* MIRAC. Ursm. 2,12 tribus diebus non cessavit -us populi euntium et redeuntium. **β** *de argumentis i. q. continuatio – Kette:* PETR. DAM. epist. 89 p. 552,26 quid a te portenti, quid praestigii sub hoc -o inductionis alatur, ignoro. **2** *spec. de mensuratione:* **a** *proprie i. q. funis mensuralis – Messschnur:* VITA Leon. Nobil. 10 (MGMer. III p. 399,3; s. XI.) partitus est inter eos *(sc. advenas)* septem portiones suae silvae in -o distributionis (CHART. Berg. Magd. 72 p. 51,25 perspectis et consideratis terminis et limitibus in -o d. CHART. Pomm. 616 cum . . . villarum mansi et agri . . . cum -o d. mensurarentur. *al. [cf. Vulg. psalm. 77,54]).* CHART. select. Keutgen 139,36 si quis inventus fuerit habere pondera iniusta vel -os iniustos *eqs.* CHART. Stir. I 605 p. 573,15 agri . . . -o mensoris dimensi et certis terminis distincti. ALBERT. M. pol. 6,6^{f} per -os et decem petras et perticas et alias duodecim mensuras geometricas describunt *(sc. praediorum distinctores)* . . . areas. *al.* **b** *translate i. q. divisio – Teilung:* RAHEW. gest. 3,2 terram -olo hereditatis tenere (CHART. Gosl. II 33 p. 131,32 accedente consensu . . . heredum nostrorum, qui iusto h. -o proprietatem predictam erunt possessuri). EPIST. Hildesh. 7 hereditatem nostram hoc modo divisimus et, sicut vere credimus, equo -o, quod ego totam terram obtineam citra flumen et frater meus ultra flumen . . . possidebit. **c** *meton.:* **α** *portio, pars, sors – (An-)Teil, Los:* REGINO chron. a. 876 p. 111,33 ut . . . foret *Carolus* sua sorte contentus et -o hereditatis divinitus sibi collato pacifice frueretur (CHART. Basil. C I 444 h. sue -o defraudari. *al. [cf. Vulg. deut. 32,9 et al.]).* HELM. chron. 110 p. 218,18 Pribizlavus . . . sedit quietus et contentus -o portionis sibi permissae. GESTA Bert. 2,15 Robertus . . . mansiones et -os possessionum colonis distribuit. CARM. Bur. 21,5,2 cecidit in preclaris hominum -us *(cf. Vulg. psalm. 15,6). al.* **β** *de certa quadam mensura i. q. funis – 'Seil', 'Reep':* CHART. Samb. 58 p. 25,9sqq. (a. 1258) triginta -i in silva Wogrin . . . et in Nergia septem -i proximi septem -is pertinentibus ad Velowe *eqs.* p. 27,10 unus -us, cuius tres virgule proxime quinquaginta duobus -is ad Velowe pertinentibus attinent ad istam partem. *persaepe.* CHART. Pommerell. 185 p. 157,21 longitudo quorum *(pratorum)* . . . protenditur penes Wizlam inferius mensurando, donec octoginta duorum funium numerus impleatur, a Wizla deinde . . . viginti septem -is extenditur latitudo. *ibid. al.*

***funifex** (funix), -icis *m. restiarius, funitortor – Seiler:* TRAD. Ratisb. 956 p. 483,6 (a. 1181) testes: . . . Marquart funix, Chŏno preco. ACTA civ. Wism. B 332 relicta Ekkeberti -is . . . dimisit solutum Iohannem de Prensberge de hereditate puerorum suorum, quam ab ipso exigebat.

funis, -is *m. (f.: p. 573,10) c. gen. inhaerentiae: p. 573,1. confunditur c.:* finis: *p. 573,1.5.31.44. adde* CAPIT. episc. I p. 130,12 *(var. l.).* funus: *p. 573,31. adde* GESTA Trev. 31 p. 173, 11 *(var. l.).*

1 *gener. i. q. restis (longa et crassa), funiculus – (langes, dickes) Seil, Strick, Strang:* **a** *proprie:* **α** *de diversis -bus, quibus in re navali opus est:* WANDALB. Goar. 2,29 p. 74,12 negotiator . . . navem per Rhenum flumen agebat et . . ., quia adverso flumine navigabat, -e a suis navem circa litus trahendam curaverat. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,270 litoreum . . . solvere -em. HEINR. LETT. chron. 1,6 Semigalli . . . cum magnis -bus navium venientes putabant *eqs. saepius.* **β** *de vinculis, laqueis:* LEX Baiuv. 4,7 si quis eum *(liberum)* -bus ligaverit contra legem. TRANSL. Godeh. 2 p. 644,33 factum est . . ., ut uno -e colligarentur *(sc. duo viri)* et uno ramo suspenderentur. HELM. chron. 39 p. 79,5 videres . . . cardinales -bus in colla missis nudos trahi. *saepius.* **γ** *de -e campanae:* TRAD. Frising. 591 p. 506,35 (a. 830) pro *(i. per)* -e signi de omnibus rebus suis vestivit *(sc. archipresbyter domum sanctae Mariae).* INNOC. III. registr. 1,299 p. 425,27 episcopus in sede abbatis illum *(sc. electum)* constituens per -em campane, sicut moris est, investivit. NOTKER. BALB. gest. 1,29 auctor operis . . . apprehenso -e traxit eramentum. *al. per enallagen:* TRAD. Scheftl. 1^{a} (a. 760/64) pro -is signo tradidi *(sc. presbyter)* eam *(ecclesiam)* in manus . . . episcopi *(cf. l. 64. p. 571,55).* **δ** *usu vario:* CHRON. Fred. cont. 20 p. 177,21 cum machinis et resti-

um -bus (finibus *var. l.*) super muros . . . inruunt *(sc. obsessores).* WALTHARIUS 983 ipse *(Helmnod)* insertum triplici gestabat -e tridentem. CHRON. Pol. 2,6 accidit . . . in quoddam castrum Polonorum quosdam traditores eiusdem castri Pomoranos sursum -bus (finibus *var. l.*) recepisse. TRAD. Westph. IV p. 57,14 villicatio . . . solvet annuatim . . . CD -es. CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 402,14 unum canem . . . in -e ducat *magister forestariorum.* CHART. Tirol. notar. I 470 p. 225,21 Albertinus de Archo conquestus est de domino Buchino de Archo petens ab eo pro se unam -em et unam zundam *eqs. persaepe. in nomine loci:* CHART. eccl. Erf. 387 p. 229,33 (a. 1265) de domo sita Erfordie prope Facientes Funes. **b** *in imag.:* CAPIT. episc. I p. 266,10 ne desperationis -e ligatus ad aeternum pertrahatur *paenitens* interitum. LIUTOLF. Sever. I 1 ut . . . -es p e c c a t o r u m meorum . . . disrumpere procurarem (HINCM. divort. 6 p. 157,23 non tenebitur *[sc. paenitens]* -e p. suorum *[cf. Vulg. prov. 5,22]*). VITA Adalb. Prag. A 26 pastoralis curę -em (-es *var. l.*) et vincula de meo *(sc. episcopi)* collo ipsorum refutatio liberavit. WIGAND. Waldg. 2 ut . . . -es predicationis extenderentur in preclaris convertendis, Saxoniam adivit *(sc. Bonifacius).* ALBERT. M. meteor. 3,4,27 p. 697b,37 apparent . . . circa solem aliquando lineae, quae vulgo -es tentorii solis dicuntur. *al.* **c** *alleg.:* AMALAR. off. 3,1,5 per -em *(sc. signi)* intellegimus mensuram nostrae vitae. 3,1,6 -is *(sc. signi)*, qui habet initium a ligno, scripturam sacram significat novi testamenti. HRABAN. univ. 20,42 p. 556CD -es . . . retinacula exprimere possunt voluptatum . . .; -is fides trinitatis . . .; -es populi fideles in trinitatis fide contexti . . .; -es prolongatio peccatorum. *al.* **d** *meton.:* **α** *in nomine plantae cuiusdam (?de hedera):* ALBERT. M. veget. 6,465 quaedam . . . est species eius *(volubilis)*, 'quae vocatur -is (funus *vel* finis *V*) pauperum' *(v. notam ed.).* **β** *de pampinis cucurbitae:* WALAHFR. hort. 117 quoniam duplicem producunt singula *(retinacula, sc. cucurbitae)* -em, undique fulturam dextra levaque prehendunt. **γ** *de fibris, nervis diaphragmatis:* ALBERT. M. animal. 1,472 hic *(panniculus)* extenditur superius ad dyafracma, ac si sit contextus ex -bus dyafracmatis reflexis et dependentibus inferius ex loco, in quo *eqs.* **δ** *de certa vena brachii:* CONSTANT. AFRIC. theor. 2, 12 p. 8ar quod remanet de spatulosa *(vena)*, partim in brachii tendit exteriora b r a c h i i -is vocanda (ALBERT. M. animal. 1,411 quarum *[sc. partium venae]* una, quae vocatur -is b., supra manifestum superioris focilis extenditur. WILH. SALIC. chirurg. 4,2 p. 28,15 vocatur *[sc. vena]* finis [-is *B. J recte, cf. comm. ed. p. 52 adn. 2*] b. IOH. IAMAT. chirurg. 8,4 p. 55,44 duas *[venas]*, que brachiorum -es dicuntur. *sim.* URSO anat. 404 -es sunt venae in brachiis intricatae). **2** *spec. de mensuratione:* **a** *proprie i. q. funiculus mensuralis – Messschnur:* CHRON. Noval. 3,1 horum *(sc. Liutprandi regis)* pedum mensura . . . inter Langobardos tenetur in metiendis arvis usque in presentem diem, ita ut pedes eius in pertica vel -e XII fiat tabulam. CHART. civ. Magd. 115 divise fuerunt . . . due aree cum -e. *ibid. iterum.* CHART. Hans. 663 p. 232,44 per -em sancti Petri debet hospes mensurare bona sua. CHART. Burgenl. II 65 p. 45,17 *(in textu lacunoso)* mensurabunt cum -e cum mensura domini regis. **b** *translate i. q. collatio, concessio – Zuteilung, Gewährung:* VITA Vicel. 129 quas *(incultas villas)* pariter -is amplectitur imperialis (*cf.* DIPL. Loth. III. 114). **c** *meton.:* **α** *portio, pars, sors – (An-)Teil, Los:* SIGEB. GEMBL. Theod. 15 hic . . ., cui erat in votis, ut -es interminabilis hereditatis caderent sibi in praeclaris, in nullo volebat defraudari partes dominicae hereditatis *(cf. Vulg. psalm. 15,6).* **β** *de certa quadam mensura i. q. funiculus – 'Seil', 'Reep':* CHART. Pommerell. 159 p. 133,24 (a. 1254) centum et triginta quinque -es usuales, quibus mansi in Pruscia metiri dinoscuntur. *saepius.* CHART. Burgenl. I 354 cuius *(sc. Bolosey)* terre latitudo est ex parte Rabe mensurata tali -e, qui continet triginta tres amplexus, decem et octo -es et viginti amplexus . . .; longitudo vero eius quinquaginta tres -es continet. *v. et p.572,39.*

***funix** *v.* *funifex. **funs** *v.* fons.

funtana, funtanus *v.* fontanus.

funus, -eris *n. (?f.: p.574,5) metr.* fŭ-: *p.574,35. usu plur. pro sing.: l.8.17.27. saepius; sing. pro plur.: l.22. saepius c. gen. inhaerentiae, e. g. l.26.31.39.*

1 *proprie i. q. sepultura, exsequiae – Begräbnis, Bestattung, Leichenbegängnis:* VITA Audoini 16 (MGMer. V p. 564,11) cum digne (*?pro* digni) -is ornamento. AGIUS vita Hath. 28 ut tempore dormitionis eius neque -i saltem necessaria ex suo adessent. VITA Epiph. 8 p. 127,6 ruunt undique de agris ad tanti -a patris. WIDUK. gest. 3,57 -s . . . eius *(Liudulfi)* a militibus debito honore curatum . . . est. FROUM. carm. 24,4 solvimus *(sc. Rihkero)* officium -is atque precum. CHART. Tirol. notar. I 138 p. 69,7 quas *(expensas)* fecerat *Trentinus* in -e . . . Hermengarde. *saepe.* **2** *meton.:* **a** *corpus mortuum, cadaver, (homo) defunctus, interfectus – Leiche, Leichnam, Toter, Getöteter:* LEX Baiuv. 19,2 -s (fumus, fuimus, finus *var. l.*) ad dignas obsequias reddere. PAUL. DIAC. carm. 7,12,4 vitam receptant -a. VITA Maxim. Trev. II 22 eximii patris *(sc. Agricii)* portat plebs -a tristis. EPITAPH. var. II 20,3 qui *(tumulus)* claudit flebile -s . . . Bernhardi. OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 134,29 rogo in pulverem redacto -e. HEINR. LETT. chron. 12,6 p. 65,7 Estones . . . tristia -a . . . colligentes et igne cremantes. *persaepe. expressius de strage corporum:* METELL. exp. Hieros. 6,412 flammis tantum dare -s. 6,450 hec examina, . . . -e que pridem purgantia diximus urbem. **b** *mors, letum – Tod (per prosop.: l.28):* **α** *de obitu, decessu:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 88, 28 epigramma, quod epitafium vocatur, ad suprema exequiarum -a composuisse. 78,5 -e leti. PAUL. DIAC. carm. 35,43 viderat unius haec *(coniux, sc. ducis Arichis)* nuper -a nati. WOLFHARD. Waldb. 2,6 p. 226,15 cuius *(conviatoris)* iam latens -s intraverat ianuas. WIDUK. gest. 3,74 p. 150,10sq. dum . . . eius *(Mahthildae)* expectat *Wilhelmus* -s, proprio -e ipsius -s precedit. EKKEH. IV. bened. I 21,34 Iacob ut de -e (gloss.: gravi somno) mortis evigilat *(cf. Vulg. gen. 45,26). persaepe.* **β** *nex, caedes, occisio, interfectio – gewaltsamer Tod, Mord, Ermordung, Tötung:* HYMN. Hraban. 6 (3),8,1 hic *(Dominus)* -is quia causa fuit, praemia his *(sc. pueris innocentibus)* super astra dabit. HROTSV. Sap. 5,3 fac, ut illae *(puellulae)* necentur, quo rebellis mater -bus natarum acrius torqueatur. THIETM. chron. 3 prol. 14 quis valet effari, seviret ut iste *(hostis)* crudeli -e. GESTA Alber. 31 mandatum multis eius de -e mortis. METELL. exp. Hieros. 5,183 deferbuit ultio Christi -a cultorum miserantis clara suorum. *al.* **c** *sepulcrum, bustum – Grab:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,18 qui *(Dominus)* . . . Lazarum quadriduanum -e (funire *2*) fetidum resurgere . . . fecit. **3** *translate:* **a** *maeror, luctus – Trauer:* ARBEO Emm. 10 egressionis illius . . . civitas in -e *(A1*; luctum *cett.)* conversa est (*inde* ANTIPH. de Emm. [MGMer. IV p. 526,31]). METELL. peripar. 8,15 morbida partu fudit *comitissa Adeleida* -a planctu. **b** *exitium – Untergang:* RUOTG. Brun. 46 quasi discessus tanti pastoris et obitus eiusdem esset ecclesię -s. **c** *clades, detrimentum – Niederlage, Verlust:* METELL. exp. Hieros. 3, 476 non tulit hoc -s reliquis audacior unus atque peremptorum vindex venit. 5,308 -a, quę nostris numerosior intulit hostis.

fuo *v.* sum. **fuolo** *v.* 2. fullo.

fur, furis *vel raro* **furo,** -onis *m. et (p.575,48.52) f. script. et form.: acc. sg.:* fure: LEX Ribv. 81 capit. cod. B 14 p. 69,43. -one: *p.575,24. adde* LEG. Lang. p. 140,6 *(var. l.). acc. pl.:* furis: *p.575,31 (dub., cf. l.60). adde* LEG. Burgund. const. II 19,1 *(var. l.).* forones: LEX Raet. Cur. 9,22. *decl. II.: acc. sg.* furo: *p.575,28. abl. sg.* furo: *p.575,25. nom. pl.* furi *p.575,26. abl. pl.* furis: *p.575,31 (dub., cf. l.57). adde* LEG. Lang. p. 139,23 *(var. l.). struct. c. gen. furtum patientis:* LEX Sal. Merov. 47,2. *usu attrib.: p.575,48. confunditur c.* furor: *p. 575,30. adde* LEG. Burgund. const. I 71,1 *(var. l.).* LEX Raet. Cur. 24,28,1. *de etymologia (cf. Isid. orig. 10,106):* WOLFHARD. Waldb. 2,11 p. 238,22 fures, qui a furvo, id est nigro, traxere ethimologiam priscam. ALBERT. M. eth. II 4,1,8 fur . . . est, qui in furvo (furno *ed.*) . . . rem contrectat alienam. Iob 24,14 p. 282,34.

qui clam aliena aufert, cleptes – Dieb: **I** *proprie:* **A** *gener.:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* ARBEO Corb. 4 p. 191,7 fur quidam . . . mulam . . . furare ausus est. WALTHARIUS 1154 evasisse fuga furis de more per umbras. HERM. AUGIENS.

[Antony]

chron. a. 1054 furibus infestus nonnulla eorum conventicula exuri iubens *(sc. imperator).* AMARC. serm. 1,95 quid memorem ... scelestas raptorum furumque manus. CHART. civ. Magd. 139 p. 75,25 ex angulo vici procedentis ante cimiterium ..., ubi concursus est furum. *persaepe.* **b** *de animalibus:* ALDH. ad Acirc. 76,4 furibus invisis, vastant qui farris acervos, ... dispono scandala mortis *(sc. muriceps, i. feles).* **c** *de Iuda:* CAPIT. episc. II 2,19 crimen ... Iudę furis, qui sacras oblationes ... asportabat et furabatur. EKKEH. IV. bened. I 47,6 non fuit electus (gloss.: Iudas) fur mercatorque reiectus. *al.* **d** *de diabolo:* VITA Burch. Wirz. 7 ne fraus antiqui furis a thesauris divino igne probatis ... se removere valeret. DIPL. Otton. III. 304 p. 730, 33 quatinus homines primi furis persuasione illectos perpetuae haereditatis caelestibus instauraret *Dominus* consortiis. *al. v. et l. 51.* **2** *latius:* **a** *pro convicio:* CHART. Babenb. 86,11 (a. 1192) quodsi filium caniculę vel furem nominaverit *(sc. quispiam aliquem).* **b** *in oxymoro in bonam partem:* VITA Adalb. Prag. A 23 serviminis auctor diu incognitus latuit, donec quidam Uolpharius ... sanctum prodidit furem *(sc. caligarum ad purgandum furtim ablatarum).* HEINR. TEG. Quir. I 7 p. 254, 7 parent *(sc. mandatis papae)* pii fures *(sc. qui reliquias martyris furtim Roma in Bavariam transtulerunt)* in omnibus et ... in maritima longius divertunt. **B** *iur.:* **a** *strictius:* LEX Ribv. 76,1 si quis ingenuus Ribvarius -onem (-one, furem *var. l.*) ligaverit. 81 capit. cod. A 10 p. 69,43 de furo in domo receptum. FORM. Senon. II add. 5,2 furi atque muronis similis *(sc. sunt falsatorum; v. notam ed.).* FORM. Marculfi 2,22 vindedi servo iuris mei ..., non furo, non fugitivo (*inde* FORM. Turon. 9 [furem *var. l.*]; *sim.* FORM. Sal. Bign. 3. 5). LEX Raet. Cur. 27,4,3 ⌞-ones vel raptores⌟ (furores vel latrones *var. l.*) in carcere ... damnentur. LEX Sal. Pipp. decr. Child. 2,5 de furis (furibus, fures *var. l.*) et maleficiis et malefactoris *eqs.* CHART. Carniol. II 103 p. 78,16 si fur convictus fuerit et morti addictus *eqs. persaepe.* **b** *latius i. qui clam aliena abstulisse perhibetur – angeblicher, mutmaßlicher Dieb:* CONC. Karol. A 16A, 11 qui furtivam rem ... super furem (finem *var. l.*) conprobare non quiverit, furtivo componat more.

II *in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,44 insidias furum *(i. discipulorum ab aliis quaestionum solutiones furantium)* meditatus adesse latenter prestrinxit *(sc. toparcha, i. magister)* teneras commoto verbere costas. ELIAS SAL. mus. 20 p. 43a notandum, quod, qui de una clave intrat in aliam sine duplicatione punctorum, falsus musicus falsa mugiens posset appellari et fur cantus. *fort. huc spectat:* MART. VALER. buc. 1,71 timeo, ne tedia sumat amoris aut michi sint fures (plures *codd., v. notam ed.*), fateor: nam iam ... surripuere michi domnam, que ludere vellet. *usu attrib.:* ALDH. virg. II 2577 haec *(Philargiria)* comites pravos, id est mendacia mille, fraudes et fures ... et periuria inepta ... conglobat in cuneum.

III *alleg.:* HRABAN. univ. 8,4 p. 237A fures ... daemones atque haeretici sunt. 20,15 p. 547D fur diabolus ...; fures et latrones haeretici sive Iudaeorum doctores ...; fur mors ex improviso adveniens ...; fur dies iudicii *eqs.*

\furativa, -ae *f.* (furari) *ars necessariorum furtive et callide comparandorum – Fähigkeit zur heimlichen und listigen Beschaffung des Nötigen:* ALBERT. M. eth. II 1,3,1 p. 31a, 49 -a et praedativa ... et caetera huiusmodi, quae, licet contemnantur a civili, tamen cum procurativa habent similitudinem. pol. 1,6h p. 45b,2sq. '-a' (*p. 1256b,1* λῃστρικός, *sc.* βίος): et intelligit -am quamcumque industriam, quae occulte et in abscondito lucratur, non eam, quae in furto, id est in latrocinio, ... contrectat rem alienam. p. 45b,30.

furator, -oris *m.* *qui furtim sibi vindicat – einer der heimlich an sich bringt:* ANNAL. Plac. a. 1252 p. 505,40 qui *(Bernardus Libererius)* optimus -r erat castrorum Papie.

furax, -acis. *?metr.* fŭ-: *l.68.* *furto inserviens – diebisch:* HEIRIC. Germ. I prol. 1,15 haec ego tum notulas doctus tractare -es (fugaces *ci. P. Mitzschke, v. notam ed. p. 756*) stringebam digitis arte favente citis. *subst. masc. i. q. fur – Dieb:* MILO carm. 3,4,1,782 -x ille miser *(de Iuda).*

\furbannio *v.* *forbannio. **\furbattudus** *v.* *forbatutus.

\furbitor, -oris *m.* *(a germ.* furbjan; *cf. francog. vet.* forbëor *[Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 2055])* *purgator, expolitor (gladiorum) – (Schwert-)Feger, Polierer:* WALA brev. memor. (Corp. Consuet. Monast. I. 1963. p. 422, 25; a. 834/36) camararius abbatis provideat omnes fabros ..., pergamentarios, -es.

furbus *v.* furvus.

1. furca, -ae *f.* *script. et form.:* su-: YSENGRIMUS 3,1129 *(B).* fulcha: *l.50. v. et p. 192,32sq.* *acc. pl.* -us: *l.64.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. furcilla – Gabel:* **1** *de instrumento ad fenum levandum ('Heugabel'):* EINH. Marc. et Petr. I 4,8 p. 258,44 unus de habitatoribus loci ... -am ferratam in collo ferens ... pratum ... intravit. EGBERT. fec. rat. 1,465 promptus ero, ut celeres sunt ad fenilia -ę. REGISTR. Maxim. p. 62,23 recipit *(sc. in feno colligendo)* -am ferens quartalem panem. p. 63,3 bedellus ... habet de cumulo feni, quantum dens -e longus est. **2** *de creagra pro insigni coqui ('Fleischgabel'):* CARM. Winr. 453sq. his *(sc. magnatibus)* ... arridet nunquam censura culine, sed studiis nostris est pluris -a bicornis, -a magistrorum deponens culmen honorum *(v. notam ed.).* **3** *de instrumento in tormentis adhibito:* COSMAS chron. 1,37 p. 67, 15 vidi ... malignos spiritus teterrimos ..., qui imperatorem *Heinricum* ... ad iudicium trahebant; alii collum eius -is ferreis inpingentes leti clamabant: 'noster est'. PETR. CAS. chron. 4, 129 p. 606,13 innumerabilis multitudo demonum -is igneisque uncinis armata. GERHOH. psalm. 31,4 p. 35,6 'dum configitur spina', id est dorsum meum per -as ferreas in craticula tribulationum. **4** *de tridente (i. symbolo potestatis diaboli, ut vid.) pro signo ignominiae portato (cf. et Isid. etym. 10,108):* ADREV. Bened. 35 ille *(sc. pro periurio manus obnoxiae rigore divinitus punitus)* ... ecclesiam petit deferens altera in manu ... voti gratia -am ferream tridentem. **B** *latius:* **1** *fultura, pertica, sustentaculum (ad modum -ae formatum) – Gabel-(stange), Stütze:* **a** *in univ.:* WALAHFR. hort. 113 fragili de stirpe cucurbita surgens diligit appositas, sua sustentacula, -as (gloss. L: furcun zvvisilun). WANDALB. mens. 98 vitibus ... vallos addunt *agricolae* -asque bicornes *(cf. Verg. georg. 1,264).* FROUM. epist. 55 aecclesia ... undique -is fulcita ..., cui nisi citius subvenitur, penitus cadet. CARM. de Iuda 3,13 eminus ante datur pannus -isque rotatur apensus ferri *(cf. p. 577, 66).* **b** *ames, ancon – Stellgabel (zum Aufspannen von Netzen):* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 485,8 'furcifer' est retis quasi -as ferens, in quibus appendatur. **c** *baculus – Krückstock, Krücke:* RUODLIEB VI 93 presens sta *(sc. senior)*, nitere -a. **2** *patibulum – Galgen:* LEX Sal. Merov. 75,1 si quis hominem vivum de -a tollere praesumpserit. GREG. CAT. chron. II p. 82,1 cum ad -am duceretur *(sc. filius comitis)* ligatis post tergum manibus. COD. Wang. Trident. 62 p. 663,7 -as latronum sitas apud Arcum debet *Odolricus de Arcu* destruere nec alias edificare. ANNAL. Plac. a. 1269 p. 536,24 Karolus ... Conradinum ... fulchis suspendit. SABA MALASP. chron. 2,6 p. 133,21 -arum patibulo suspensus interiit *(sc. Iohannes de Choclearia). persaepe.* **3** *palus putei – Brunnenpfahl:* CHART. Rhen. med. II app. 10 p. 341,42sqq. (s. X./XII.) quando opus fuerit, deportabitur -a et desuper dependens lignum, quod vocatur sveingel, ad puteum salis in Wich ...; de predicta -a solvuntur suo tempore V solidi. TRAD. Weiss. app. I 310 curia Gaboldeis debet pretaxate ecclesie ... -am ad puteum haurientem et canalem capitalem. **4** *iugum – Joch (in imag.):* HEINR. AUGUST. planct. 127 freno naturae parent nascentia quaeque, legibus ipsius contrarius est homo solus; illius usque iugum -a removens viciorum (viciorem *ed.*) ultra se tendit exlex, dum vivere gestit.

II *per compar. et translate:* **A** *divisio (ad modum -ae exsistens) – Gabelung:* **1** *gener.:* BOTAN. Sangall. 32,2 ad ipeforas oculorum: herba gramen, qui tres -us habet *eqs. (cf. comm. ed. p. 352).* DIPL. Constantiae 43 p. 136,18 usque ad -am vie publice, que dicitur Sallole. **2** *anat.:* **a** -a pectoris *de compage ab osse pectorali et claviculis avium formata ('Brustgabel', cf. p. 579,4):* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 74,2 quantitas ... colli in omnibus avibus universaliter posterius protenditur a capite usque ad principium dorsi, anterius usque inter -am p e c t o r i s (p. 80,30. 4 p. 93,9). **b** *de loco compaginationis corporis trunci et amborum femurum ('Schritt'):*

MAPPAE CLAVIC. 101 si duorum *(sc. cubitorum statura fuerit)*, usque ad -am *(sc. erit fundamentum fabricae)*. **c** *rima – Spalte:* ALBERT. M. animal. 1,278 versus collum ... habet *(sc. os umeri)* -am, per quam venae et nervi et arteriae colli et capitis extenduntur. 5,23 femina *(sc. muscarum)* ad coitum levat posterius suum contra marem et extrahit bifurcatum membrum et aperit -am eius late, et tunc mas ... immittit suum posterius in vulvam. **B** *fauces, angustiae, iugum (montis) – Engpass, (Berg-)Joch, Sattel, Schlucht, Klamm (interdum pro nom. propr., e. g. l.19):* DIPL. Otton. II. 254[b] p. 291,24 pergit *(sc. finis)* per ipsas cristas montium et pervenit ad terra Alba, inde venit a -a sancti Valentini (*inde* DIPL. Loth. I. 140 p. 314, 10 [spur.]). LEO MARS. chron. 1,5 p. 25,13sqq. sicut ascendit *(sc. terminus)* per ipsum rivum usque in -am sancti Martini; ... et qualiter vadit per ipsas serras ad -am, que dicitur Popplu. PETR. CAS. chron. 4,108 p. 571,7 per -as Caudinas. GREG. CAT. chron. II p. 60,34 ab uno latere fossatus inter Mianam et Carbonianum, quomodo assumptus est in -am ipsius Faldi et descendit in fossatum Cancelli. p. 100,22 in castello de F-a. *al.*

2. *?***furca** (fulca), -ae *f.* *(?theod. vet.* furh, *v. Ahd. Wb. III. p. 1377sq.)* *sulcus – Furche (pro agri mensura, cf. Dt. Rechtswb. III. p. 1081):* CHART. Tirol. 752 (a. 1220/26) quidam Bozanus nomine Heinricus Plancko tradidit ... predium suum ..., scilicet VII fulcas.

[**furcaria** *v.* *surtaria: CHRON. Albr. a. 754 p. 709,29.]

***furcatio** (fulc-), -onis *f.* (*furcare) *divisio (ad modum furcae exsistens), bifurcum – Gabelung:* ALBERT. M. veget. 6,160 iuxta quamlibet -em (ful- *V*) radicum habet *oliva* duo additamenta alba ad similitudinem foliorum.

***furcatura,** -ae *f.* (*furcare) *divisio (ad modum furcae exsistens), bifurcum – Gabelung:* RICHER. SENON. gest. 2,21 p. 281,29 dux Godefridus ... Turcum peremit ab humero ad pectus gladio labente per ventrem medium ... secans, ... -am crurium cum altero humero in equo civibus Antiochenis ... miserat.

***furcatus** *v.* 1. *furco. ***furcella** *sim. v.* furcilla.

furcifer, -era, -erum. *script.* furti-: *l.53.* **1** *adi. i. q. furca armatus, instructus – gabelbewehrt:* FROUM. carm. 32,36 si larvas *(i. daemones)* facerem (*antea:* vellem fingere) -is manibus. HERM. AUGIENS. vit. 125 auceps ille ferox, -r, atrox, persuasor sceleris, pessimus hostis *(de diabolo).* **2** *subst. masc.:* **a** *proprie de homine furca quadam instructo:* **α** *?famulus fenum curans – ?Heuknecht:* NOTAE Bened. (MGScript. XVII p. 320,44; s. XI.) isti iuvenes de Puron et Puhila *(sc. fugerant tempore famis ex monasterio Puronensi):* Diotrih ..., Eciman ..., Reginhart -r. **β** *qui ignem excitat – Feuerschürer:* VITA Wilh. II (DtArch. 58. 2002. p. 514,23; s. XII.[med.]) nec ... ei rubor obstabat esse clibani -r *(cf. notam ed. 18).* **γ** *tortor – Peiniger:* GERHOH. psalm. 31,4 p. 35,7 carnifices et -i spinam, id est dorsum meum, confixerunt. **δ** *portator amitis – Träger der Stellgabel: v. p.576,41.* **b** *translate i. q. homo perditus, levis, scelestus – Lump, Schurke, 'Galgenstrick':* GODESC. SAXO theol. 22 p. 299,18 -tifer *(i. Faustus manichaeus)* ... convictus erubuit atque mox siluit. GERB. epist. 12 ipse cęsar omnium hominum excellentissimus a -is asino coęquatur. FROUM. carm. 23,3 omnes inproperant me solum -orum. GESTA Vird. cont. II 5 iste -r *(sc. miles)* ... ire cepit episcopatum Virdunensem ... infestare. *al. fort. huc spectat: l.46. in allocutione:* TRANSL. Dion. Ratisb. 18 p. 363[b],3 non impune tantas te nexuisse strophas, -r *(sc. Gisilbertus),* senties. METELL. exp. Hieros. 4,795 ad vesanum ducis ira refert Aquitanum: '-r atque fugax, scelerate, per omnia mendax'. *al.*

furcilla *vel plerumque* ***furcella,** -ae *f.* *script. et form.:* -cte-: *p.578,2. acc. sg.* -ellum: *p.578,13.* **1** *gener. i. q. fultura, pertica (ad modum furcae formata) – Gabel(stange), Stütze:* CARM. de Iuda 3,100 -ellas ferri, solet hec quis mapula ferri, dedi sacre ... edi, ut fulti cacabi nequeant sub pondere labi *(cf. p.576,39).* **2** *anat.* -a pectoris: **a** *epigastrion – Magengrube:* PRACT. puer. 50 si febricitet *puer,* accipe ordeum ... et fac emplastrum et pone super -ellam p e c t o r i s (ROGER. SALERN. chirurg. 3,773 ad dolorem stomachi mittatur ⌞seton sub furuncula⌟ [seto sub -ella, furculis *var. l.*] p. WILH. CONG. chirurg. 1658 ad querelas stomachi et dolorem thoracis trahitur seto sub -ctella [-ella *B*] p.). **b** *clavicula – Schlüsselbein:* RICHARD. ANGL. (?) anat. II p. 90,20 in illis locis, in quibus solent fieri omnia cauteria; hoc est prope humeros ... et prope sinistram -illam pectoris. **3** *in descriptione regionum montanarum i. q. fauces, angustiae, iugum (montis) – Engpass, (Berg-)Joch, Sattel, Schlucht, Klamm (fere pro nom. propr.):* GREG. CAT. chron. I p. 355,4 rigus Scalatus veniens in F-ellam. II p. 40,1 a primo latere *(sc. fines sunt)* F-ella ... descendens in rigaginem et petrę fixę. p. 45,18 in fundo F-ella ad Murella. p. 56,8 Iohannes filius Luponis dedit res suas modii I, ubi dicitur Acutus et F-illa. p. 89,2 iuxta -ellum Melleti. p. 152,10 portionem de rocca F-elle. *ibid. al.*

furcillo, -are. *de cruciatibus infernis a daemonibus furciferis paratis i. q. vexare – peinigen:* HUGO TRIMB. laur. 240 obtineat precibus martir Domini Cyriacus, ne sine fine lacus miseros -et opacus.

1. ***furco,** -atum, -are. (furca) *script.* for-: *l.21.* **1** *intrans. i. q. se ad modum furcae dividere – sich gabeln:* PS. HIPPOCR. phleb. 182 vena pantoson ... vadit per medium caput, forcat in fronte, venit in superciliis. **2** *trans. i. q. (in furca) suspendere – (an den Galgen) hängen:* ALBERT. BEH. epist. 136 si ... homicidium perpetrarit *maximus, nobilissimus vel potentissimus,* vivus suffoditur vel -atur.

adi. **furcatus,** -a, -um. **1** *ad modum furcae divisus – gegabelt:* CHART. ord. Teut. 46 p. 38,11 (a. 1212) usque ad arborem morarium -am. RICHARD. ANGL. (?) anat. II p. 83,34 est ... commissura pars cranei in parte posteriori -a velut lamda litera Greca. ALBERT. M. animal. 23,120 haec avis *(sc. garrulus)* ex ira aliquando tantum furit, quod seipsam perimit in -is lignis suspendendo. CHART. Pommerell. 316 p. 271,34 ad quandam quercum -am. *bifurcus – zweizackig:* TRACT. de chirurg. 101 aliquando ⌞etiam trifurcatum⌟ (ibi -um *I*) telum in profundo carnis adherens videmus a nescientibus minime posse extrahi. **2** *radicibus praeditus, radicatus – mit Wurzeln versehen:* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,3 p. 6a[r] hi *(sc. dentes)* omnes -i sunt, sed in eis quidam sunt diversi *(cf. p.579,21).*

subst. **furcata,** -ae *f.* *?bivium – ?(Weg-)Gabelung (pro nomine loci):* GREG. CAT. chron. II p. 182,32 in Tribiliano ... et Petrolano et F-a modia CLIIII *(sc. concessit abbas).*

2. ***furco** (fulco), -onis *m.* *(ital.* forcone; *v. Battaglia, Dizionario. VI. p. 158[c])* *furca (magna) – (große) Gabel:* ANNAL. Plac. a. 1246 p. 493,42 ante quam ad pontem accederent *(sc. naves ardentes)*, Placentini cum ful-bus ferreis per vim illas tenuerunt a longe.

furcosus, -a, -um. *cornua (ramosa) gerens – ein (verzweigtes) Geweih tragend:* FROUM. carm. 14,21 -i veniant ... undique cervi.

***furctella** *v.* furcilla.

furcula, -ae *f.* (-um, -i *n.: p.579,12.16.17*; *?-us, -i *m.: l.63. p. 579,21.22*) *script. et form.:* furuncula: *p.577,72.* -ura: *l.62. acc. pl.* fusculos: *l.63.*

1 *gener.:* **a** *furca, fultura – Gabel(stange), Stütze:* LEO MARS. chron. 3,10 quae *(domus)* ... vilissimis lignorum -is ab inferioribus sustentata ... videbatur *(cf. Eugipp. Sev. 15,1).* **b** *dens, uncus – Zinke, Haken:* TRACT. de chirurg. 105 ut telum carni adherens illis -is *(cf. l.33)* non impediatur et tenaculis acceptis leniter extrahatur. **c** *cornu (bifurcum) – (zweizackiges) Horn:* YSENGRIMUS 4,612 caper oblongum variumque trifurculat amen, concinnat bifidum -a quęque melos *(v. notam et ind. ed.).* **d** *divisio (ad modum furcae exsistens), bifurcum – Gabelung:* CHART. Bund. 747 (a. 1237) usque ad -ram de Sumurono. **e** *sulcus – Furche:* TROTULA B 248 fus-os (findulos, fudulos *var. l.*) per capillos faciat *mulier* et predictum pulverem aspergat. **2** *anat.:* **a** os -ae, -a (gutturis, colli, pectoris) *i. q. clavicula – Schlüsselbein:* CONSTANT. AFRIC. theor. 3,35 p. 14a[v] concava ... vena ... de corde ad pectus exiens ascendit usque in gutturis -as et in duas dividitur maiores -as *(i. ramos)*, et simile faciunt arterie, que ambe furculatim descendunt et ambe dividuntur in ambas. BRUNUS LONG. chirurg. 1,19,2 p. 117[C] contingit aliquando, ut -a pectoris frangatur. ALBERT. M. animal. 1,407 in loco, ubi sibi obviant ambae -ae colli in loco

[Antony]

profundo. WILH. SALIC. chirurg. 3,20capit. de separatione -ae et ossis spatulae. 4,3 p. 30,8 sub gula in parte anteriori ordinata sunt duo ossa -ae, quae exterius sunt gibbosa, interius concava *eqs. saepe.* *in avibus ('Brustgabel'; cf. p.576,68):* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 75,7 os -e . . . ab isto loco bifurcatur, et unum protenditur collateraliter a collo usque ad humerum, alterum ad alterum humerum. p. 92,3 canna . . . gruum in longum et rectum descendit inter -am pectoris. p. 92,24. **b** -a (pectoris) *i. q. praecordia, epigastrion – Brust(höhle), Magengrube, Oberbauch:* CIRCA INSTANS p. 9a^v contra vomitum cholericum fiat emplastrum . . . et -e pectoris superponatur. URSO anat. 381 supermemoratus ramus *(sc. venae)* in thorace in -o pectoris dividitur. ALBERT. M. veget. 6,305 'inflat *(sc. caulis)'* inflatione pertingente 'usque ad partes -ae et lateris et facit dolorosum corpus.' *al.* **c** *meatus, ductus – Gang:* MAURUS (?) anat. II p. 23,17 descendens colerica superfluitas per inferius -um cistis fellis *(de ductu cystico q. d.).* p. 25,5 quomodo et ubi -um praedictum *(sc. superior meatus cystis fellis)* . . . stomacho continuaretur. **d** *ramus – Ast: v. p.578,68.* **e** *radix (dentis) – (Zahn-)Wurzel:* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,3 p. 6a^r alii *(sc. dentes)* . . . quattuor, alii tres, alii duos habent -os, alii unum habent -um: quadrupli atque pares i. molares tres, ulteriores quattuor, primi molares infra positi duas habent -as, ultimi III. **f** *processus – Fortsatz:* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,3 p. 6a^r quorum *(ossium menti)* altera extremitas duas habet -as; una est acuta . . .; altera -a est grossa rotunda *(de processu condylari et processu coronoideo q. d.).* **3** *?bot. de ligneis partibus plantae i. q. surculus – Zweiglein, Reis:* ANTIDOT. Augiens. p. 63,30sq. recipit . . . frondes cypressi sine -is lib. I . . ., herbe savine -is lib. I (*sim.* ANTIDOT. Sangall. p. 87,4 frundes cupressi sine -is . . ., herba savina cum -is suis; *ni corrupt. pro* surculis, *cf. Cels. 5,18,28* galbani sine surculis sescunciam).

***furculo,** -atum, -are. (furcula) *medial. (intrans.: l.37) i. q. se ad modum furculae dividere – sich gabeln:* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,10 p. 7a^r horum *(nervorum)* primus -tus in exterioribus oculorum angulis dilatatur. p. 7a^v alii *(nervi)* vadunt super penem, alii -antes descenduntque ad summos pedes. 2,12 p. 7b^v hec eadem *(vena)* parvula -atur. *ibid. al.*

adv. ***furculatim.** *ad modum furculae – gegabelt: v. p. 578,69.*

furcum *v.* furtum. **furcura** *v.* furcula.

furcus *v.* 1. furca. ***furectus** *v.* *furettus.

***furentia,** -ae *f.* (furens) *furor, dementia – Tollheit, Wahnsinn:* EPIST. var. I 5 p. 499,14 ammiror multum cuiusdam nimiam mentis -am.

***furesco,** -ere. (*cf.* furere) *saevire – wüten:* ALBERT. AQUENS. hist. 8,31 Turci . . . crudeli cede -unt in populo et toto christianorum comitatu.

***furestarius** *v.* *forestarius. ***furestum** *v.* forestis.

***furettus** (-e(c)tus), -i *m.* (furo; *cf. ital.* furetto, *francog.* furet) *viverra – Frettchen (Mustela furo L.):* FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 4,29 cetere venationes habent instrumenta artificialia . . . aut habent animalia quadrupedia domestica et agrestia, scilicet modos canum, . . . lutrias, -ctos (-etos *P*) et alia plura. ALBERT. M. animal. 22,101 furonem vel furunculum Gallici -um vocant, et est animal parvum maius mustela inter album et buxeum habens colorem.

furfactus *v.* *forefacio. ***furfarius** *v.* furfurio.

furfur, -uris *m. (e. g. p.580,1.3.6) et rarius f. (e. g. p.580,16. 18.31) vel n. (e. g. l.72.p.580,22.35) script. et form.:* pu-: *p. 580,14.* su-: *p.580,21.* for-: *p.580,19.* -for(as, -is, -um): *l. 68.p.580,14.17. al.* *acc. sg.* -um: *l.68.* *nom. et acc. pl.* -a: *p. 580,34.40.* *nom. et acc. pl.* -is: *p.580,14.18. adde* RECEPT. Sangall. II 35. *acc. pl.* -as: *p.580,15.17.31. al.* *in schedulis nostris occurrit tantum sensu collectivo (usu et plur. et sing.). confunditur c.* sulfur: *p.580,28.*

1 *proprie i. q. cantabrum, canicae, palea – Kleie:* **a** *gener.:* IONAS BOB. Columb. 2,22 p. 278,14 ⌞-es (-orum *A1e*) frondesque⌟ (-um frondiumque *A1c.d. B1a*) et herbarum agrestium mixturam edere. EGBERT. fec. rat. 1,350 lomentum, -r sunt purgamenta farinae. RUODLIEB VI 80 tuus est panis . . . -bus plenus. IOCALIS 823 nemo flat et pleno concludit -r in ore. REGISTR. Geisenf. 41 -es, qui solventur in coquina, sibi *(sc. ignifactori)* cedent. ALBERT. M. veget. 6,350 melius est, quod fiat ex eo *(frumento)* panis cum -e suo, quia *eqs.* animal. 7,53 hoc . . . animal *(sc. porcus)* impinguatur cum ordeo, milio et palea -is sive siliquis. *persaepe. v. et l.59.p.581,16.23.* *in imag.:* ODILO SUESS. Seb. epil. (46) hunc nostrum -em postponens . . . Ambrosii opus . . . inquirens in eo repperies ferculum ditissime refertum. EPIST. Teg. I 104 dummodo refocilatum me fateor -e Platonis et te patrem cognoscam saciatum super ferculum Salomonis. RUP. TUIT. trin. 14,8 l. 304 ut . . ., cum dicit *(sc. psalmista)*: 'panem angelorum manducavit homo', non tam -em litterae sequendo quam similam spiritus illum intelligat panem. **b** *medic. et pharm.:* ANON. herm. p. 99,10 cantabrum, id est -is (p-oris *m.*[1]) tritici. RECEPT. Lauresh. 1,4 p. 110 centauriae manipulum maioris . . ., -as de frumento emina I. 1,37 p. 122 addes -es . . . et super ipsas colabis. FRAGM. mul. III 43 -oras mollissimas tritici excaldatas mittis ad stomacho. RECEPT. Sangall. II 36 -is tritici calidas superligas *(sc. cervici).* RECEPT. Bamb. 73 rafano cum fo-es coquis et ex ea decoctione in vino da bibere. PAUL. AEGIN. cur. 158 p. 86,15 gargarismata conveniunt ex decoctione -um (s- *var. l.; 3,26,14* πιτύρων). GLOSS. Roger. III 639 -r frixum cum vino et melle . . . cathaplasmatur. CHIRURG. Sudhoff II 79 -r triticeum in vino coctum. *persaepe.* **c** *techn.:* THEOPH. sched. 3,92 p. 166,2 quicquid superstagnare volueris in ferro, . . . in patellam stagni liquefacti . . . proice . . . eductumque . . . cum -e et lineo panno purga. HERACLIUS II 11 lica *(sc. crystallum)* cum lamina plumbea et farina vel -e (sulfure *P*). **2** *translate:* **a** *spectat ad cutem (imprimis capitis) i. q. scabritia, porrigo, psoriasis – 'Kleiegrind', Krätze, Schuppen:* RECEPT. Lauresh. 5,31 p. 382 facit ad -as, capillos custodit *(sc. oleum myrtinum).* RECEPT. Sangall. II 6 ad -oras in capite. ODO MAGD. herb. 838 lichenas purgat, faciem quoque -e mundat *(sc. lilium).* PS. ODO MAGD. herb. 325 optime leprosos curat et -a purgat *(sc. fel).* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,24 p. 39a^v -r est subtile ac album sicut -r cadens a capite sine vulneratione, quod *eqs.* WILH. SALIC. chirurg. 1,4 p. 305^B -es sunt superfluitates genite in capitis cute. *persaepe.* **b** *spectat ad urinam fere i. q. nubeculae, enaeorema – etwa: schwebende Flocken:* AESCULAPIUS 41 p. 68,14 ptiriasis . . ., hoc est -a (*Gariopont. pass. 3,56* -es) in urinis. PS. GALEN. puls. (cod. Vr) 99 urina in colerico colore cum nebulis albis et -bus supranatantibus aut longam egritudinem aut mortem dicit esse venturam.

furfuraceus, -a, -um. *furfuribus admixtis confectus – mit Kleie untermischt, Kleie-:* THADD. FLORENT. cons. 4,7 cibi . . . sibi *(sc. aegro)* convenientes sunt p a n i s -us *eqs.* (168,3 utatur pane -o, quem dicimus panem de tota farina. *ibid. al.*). *huc spectare vid.:* THADD. FLORENT. cons. 49,142 cibaria frufata mala sunt.

***furfuratio,** -onis *f.* *actus furfurum in cute nascendorum – Bildung von Schuppen auf der Haut:* RECEPT. Lauresh. 5, 31 p. 384 facit *(sc. oleum melinum)* . . . ad -em vel verrucas et ad vulnera scabiosa.

furfureus, -a -um. **1** *furfures continens – kleiehaltig, mit Kleie untermischt:* **a** *in univ.:* TRACT. de aegr. cur. p. 204,1 gargarizentur *(sc. qui squinantia laborant)* ptisano cum aqua -a, in qua *eqs.* THEOD. CERV. chirurg. 3,11 p. 162^G utaris cataplasmate de farina hordei; . . . farina non sit nimis -a nec sit penitus sine furfure. **b** *de pane:* CONSTANT. AFRIC. theor. 5,15 p. 21a^v panis secundus minus est nutritivus et cito digeritur, quod fit, quia multum est -us. CHRON. Albr. a. 1135 p. 832,4 accepto fragmine panis ordeacei vel -i *(ex Herb. Clar.).* *in imag.:* SIMON SITH. gest. praef. p. 635,43 ne lectori sit tediosum post dubias deliciarum copias etiam -i panis attingere micas. HUGO TRIMB. sols. epil. 283 doctrine . . . pane triticio carui . . .; nunc . . . panem -um suscipe queso meum. **2** *furfuribus similis – kleieartig:* **a** *in univ.:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 368^G quae *(styrax calamita)* in colore rufo eligenda est, in substantia glutinosa . . ., non -a vel sulphurea. **b** *spectat ad cutem:* PAUL. AEGIN. cur. 16 pitiriasis subtilium et -orum (*3,3,1* πιτυροειδῶν) corporum ex superficie capitis et reliqui corporis est generatio sine putredine. **c** *spectat ad uri-*

nam: CONSTANT. AFRIC. theor. 7,15 p. 35a[r] hypostasis *(sc. urinae)* -a peior est scintillata. MAURUS progn. 25 p. 39a,23 ypostasis -a aut est alba aut rubea *eqs.* urin. I p. 9,4 si habeat *(sc. urina)* -as resolutiones. WALTH. AGIL. med. 30 p. 127,22 ethice tres sunt species: . . . secunda significatur per resolutiones -as apparentes in toto *(sc. corpore urinae).* 69 p. 175,5 in vesica . . . quandoque est cum harenositate fex -a.

***furfuricae,** -arum *f.* *scabritia, porrigo – 'Kleiegrind', Schuppen:* CIRCA INSTANS p. 13b[r] ad -as capitis vel barbe farina lupinorum amarorum decoquatur *eqs.* p. 28b[v] contra -as capitis et pediculos *eqs.*

furfurio, -onis *vel* ***furfarius** -i *m.* *Lanius senator (L.) – Dorndreher, Rotkopfwürger:* CARM. Bur. 133,14 hic volucres celi referam sermone fideli: . . . graculus haut deerit, -us (gloss.: dorndrael *[cf. Ahd. Wb. II. p. 608sq.]*; fusarius *var. l.*) hic residebit. CARM. de nat. animal. 2340 furfure -o nutritur sive farina *(cf. Isid. orig. 12,7,72).*

***furfurisca** (-resca), -ae *f.* **1** *proprie i. q. furfur – Kleie:* ALBERT. M. animal. 22,33 -esca cum lardo recenti trita et apposita spinam et aculeum extrahit. **2** *translate i. q. scabritia, porrigo – 'Kleiegrind', Schuppen:* ALPHITA C 189 cantabries sive -a est, cum a capite vel aliunde resolvuntur squamae similes furfuribus.

***furfuro,** -are. *furfure purgare, expolire – mit Kleie blank reiben, polieren:* ALBERT. STAD. Troil. 1,524 totus ad arma volat exercitus; arma vetusta -at, ut niteant.

furia, -ae *f.* **1** *proprie i. q. monstrum immane furens – 'Furie':* **a** *strictius de deabus ultricibus, Diris q. d.:* IOH. SCOT. carm. 2,6,3 prosiliunt F-ae, concurrunt undique Parcae. MILO carm. 3,4,1,833 F-ae Allecto, Thisiphone, Megera. *al.* **b** *latius (per compar.):* **α** *in univ.:* RADBERT. Arsen. 2,9 p. 71,15 qui -a et auctor sceleris *(i. Bernhardus).* EKKEH. IV. bened. I 16, 15 gloria vana, fames, sitis auri stant -ę tres. EPIST. Meginh. 28 p. 225,18 fore, ut totum episcopium vestrum . . . facibus illius -e *(i. Agnetis imperatricis)* . . . in flammas . . . evanesceret. *al.* **β** *spiritus malus, daemon – böser Geist, Dämon:* WANDALB. martyr. 597 quem *(Cyprianum)* Iustina Dei fecit cognoscere regnum artibus insanis tandem -isque relictis. BENZO ad Heinr. IV. 2,15 p. 236,15 exeunt quinque -ę de inferiori inferno. CONR. MEND. Attal. p. 153,9 quidam . . . homo . . . plus solito attenuatus et . . . saganarum vel -arum incantatione fascinatus, ut non . . . posset amplius crescere. *al.* **2** *meton.:* **a** *strictius i. q. furor, rabies, vecordia – das Wüten, Raserei, Tollheit:* **α** *in univ.:* PURCH. Witig. 98 talibus in -is impune furentibus illis *(sc. hominibus iniquis).* VITA Annon. I 3,24 p. 510b,35 ipse *(sc. Volcbertus)* . . . maiori praecipitatus -a . . . invocare diabolum ausus est. SALUTARIS POETA 70 ira vel invidia mentes et corpora ledit, quas animi -as dira venena putes. *saepe.* **β** *libido, concupiscentia, cupido – Begierde, Begehrlichkeit, Gelüste:* WALAHFR. Blaithm. 100 pagana caterva Danorum . . . -is armata malignis. CARM. Cantabr. A 30a,2b expositis amoris -is. HELM. chron. 67 p. 124,26 fuit . . . vir ille *(sc. Hericus Spac)* pacificus . . ., nisi quod Slavorum -is minus obstitit (*sim.* 70 p. 136,19). *al.* **γ** *insania, dementia – Wahnsinn, Verrücktheit:* METELL. peripar. 3,37 -a captus non equos senserat *(sc. Isanricus)* actus. ALBERT. M. sent. 4,34,11capit. an -a impediat matrimonium? *al.* **δ** *fervor nimius, tumultus – Überhitzung, Aufruhr:* WILH. SALIC. chirurg. 1,7 p. 306A secundum materiei abundantiam et -am. **b** *latius i. q. minae furiosae – wütende Drohungen:* CARM. de Iuda 3,133 noster plectendo magister nos nimis affecit, -as in nos quoque iecit.

furialis, -e. *script.* fura-: *p. 582,2.* **1** *strictius i. qui Furiarum est, ad Furias pertinens, Furiarum proprius – (zu) den Furien gehörig, den Furien (zu) eigen:* AMARC. serm. 2,541 subsidium diro -bus armis murmure . . . ferre. EPIST. Reinh. 71 nisi -is Allecto per vos suscitata flagellum levaverit. CARM. de Frid. I. imp. 2685 illa *(Allecto)* . . . -ia ponit membra *(cf. Verg. Aen. 7,415). Furiis destinatus – den Furien bestimmt, geweiht:* MILO carm. 3,4,1,790 ille *(sc. Iudas Iscarioth)* . . . aptavit in arbore vinclum adstringens tereti -ia guttura nodo. GUMP. Wenc. 7 p. 215,40 per nefandas aditorum atque ararum -ium aedes. **2** *latius:* **a** *furiosus, rabidus, vecors – wütend, rasend, toll(wütig):* VITA Gang. I 13 (MGMer. VII p. 166,20; s. IX.ex./X.in.) illa *(femina impudens)* -i (furali *var. l.*) amentia debachata sic ait: *'eqs.'* METELL. exp. Hieros. 4,649 externis causis iuncti -bus ausis in nos arma ferunt *(sc. Franci). al.* **b** *insaniam, furorem efficiens – Wahnsinn bewirkend:* DYASC. p. 168b strignus manicon, quem alii parison dixerunt . . . sive, ut Latini, -em eo, quod furorem fatiat, folia habet euzomo . . . similia.

adv. **furialiter.** *tamquam Furia, furore aestuante, atrociter – wie eine Furie, in Raserei, blindwütig:* GONZO Geng. 16 -r in se ipso bachabatur *comes Lantbertus.* LAND. MEDIOL. hist. 3,27 quasi ex ira Dei Landulfus . . . -r consurgens . . . prosiluit *eqs. al.*

furibundus, -a, -um. *script.* fereb-: *l. 26.* *?compar.* -ius: *l. 28.* **1** *furiosus, rabidus, vecors – wütend, rasend, toll(wütig), tobend:* **a** *de anim. eorumve natura, affectibus sim.:* **α** *in univ.:* ALDH. virg. I 36 p. 284,8 -a ferarum rabies. BONIF. epist. 73 p. 153,5 -us et amens et cum diabolis sermocinans . . . de hac luce . . . migravit *Ceolredus.* CARM. Sangall. I 7,5,2 plebs -a pium certat lapidare magistrum *(i. Christum).* BALTH. Fridol. 24 -a nimium mente eum increpando sic alloquitur *(sc. uxor praedicti hominis): 'eqs.'* VITA Reginsw. 9 sacram arripuit *(sc. nutrix)* furens ac -a puellam . . . ac deinde toto vesaniae furore conducta mediis iniecit fluctibus. *persaepe.* **β** *iracundus – zornmütig, jähzornig:* ANDR. BERG. hist. 3 habebat Carolus suus germanus maior se . . ., fere-us (-um *2*) et pessimus. **γ** *indomitus, effrenus – unbändig, wild:* CONSTANT. AFRIC. coit. 10,12 genus animalium agrestium -um (-us, -ius *var. l.*) est, antequam coeat, postquam vero coierit, fit magis domesticum (*sim.* 11,32 invenimus animalia ante coitum -a [furencia *var. l.*], post coitum vero domestica). **b** *de rebus:* HRABAN. carm. 39,88,1 zelus ignis -us consumet adversarios. WALAHFR. carm. 5,40,8 effugi patulas -i gurgitis iras. *al.* **2** *insanus, delirus – wahnsinnig, verrückt:* CARM. Bur. 24,1 iste mundus -us falsa prestat gaudia. **3** *crudelis, dirus – grausam, grässlich:* ALDH. virg. II 381 dum -a pios nodarent vincla lacertos. 445 -a necis tormenta.

adv. **furibunde.** *furiose, rabide – wütend, rasend:* GESTA Dagob. 7 rex . . . filio . . . multa -e interminans. GONZO Geng. 15 repente in eius *(comitis)* sano corpore omnigena febris -e grassatur. VITA Eberh. Commed. 11 l. 21 ira et furore commotus elevata tabula proiecit *(sc. Alphantinus)* eam a se tam -e et acriter, ut unum ex quatuor cornibus eius frangeretur. *al.*

1. furio, -atum, -are. *in furorem instigare, incitare – in Wut versetzen:* CARM. Sangall. I 7,2,16 spiritibus diris hominum de corpore pulsis das pecorum -are greges, iustissime iudex *(i. Christus).* *refl. i. q. irasci – in Wut geraten:* EGBERT. fec. rat. 1,786 nemo tam ferus est, qui non mitescere possit, tam sanę mentis, qui se nequeat -are.

adi. **furiatus,** -a, -um. *ira inflammatus – wutentbrannt:* ERMOLD. Ludow. 3,239 olli *(Wicchario)* respondit -o pectore Murman.

2. furio *v.* 1. furo.

***furiositas,** -atis *f.* **1** *gener. i. q. furor, rabies, vecordia – Raserei, Tollheit, Wahnsinn (de morbo: l. 59):* EPIST. var. II suppl. 9 p. 632,11 repperi in eis *(capitulis)* . . . Origenis amentiam Colyrianorumque aereticorum -em. ACTA imp. Winkelm. I 847 p. 653,10 (a. 1240/41) quatenus diligentem inquisicionem facias . . ., si dictus Codinus tanta -e laboret, quod bonis suis nequeat comode superesse. ALBERT. M. animal. 1,587 ira naturalis et audacia impraemeditata et -s cordis significant calidi-tatem. **2** *natur. et medic. i. q. fervor nimius, aestus, tumultus – Überhitzung, Aufruhr:* TRACT. de aegr. cur. p. 168,9 fluxus sanguinis ex -e et acumine factus cognoscitur ex colore ipsius croceo. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 367C remissio vel -s qualitatis. MAURUS progn. 16 p. 34a,51 non . . . viriditas prorumpens ab epate proveniet ex tanta -e materie sicut lividitas prorumpens a corde. NOTULAE Wilh. Cong. 1220 istius apostematis *(sc. herpetis cinguli)* materia valde furiosa est . . .; postquam -s repressa est, non restat nisi locum mundificare et deperditum reparare. *al.*

furiosus, -a -um. *confunditur c.* curiosus: *p. 583,12.* **1** *fu-*

ribundus, rabidus, vecors – blindwütig, rasend, toll: ALFAN. premn. phys. 28,23 p. 139 quanto . . . testiculorum caro mollior est cute, tanto plus ab acredine demorsi -am (*PG 40,716A* ἐμμανῆ) concupiscentiam excitant proiectionis seminis. BERTH. chron. B a. 1076 p. 235,15 quidam nomine Quincius . . . cum manu armatorum vesana aecclesiam irrupit -us. *al.* *intemperans, ardens – leidenschaftlich, hitzig:* ALFAN. premn. phys. 2,99 p. 47 dicente Platone -as (*PG 40,581B* θυμικάς) et irascibiles et rapaces animas luporum et leonum corpora induere. **2** *insanus, delirus, demens – wahnsinnig, verrückt:* **a** *adi.:* LEG. Burgund. Rom. 36,6 tutores . . . taliter excusantur: hoc est . . ., si morbo perpeti et insanabili teneatur, ac si -us (curiosus *var. l.*) aut mente insanus agnuscitur. CARM. Bur. 100,4b,10 gravis conditio, -a ratio, si mala perferam pro beneficio! *al.* **b** *subst.:* **α** *masc.:* LEX Raet. Cur. 22,9 hoc est -us, qui sanam mentem non habet. ALBERT. M. sacram. 205 p. 133,35 quaeritur de -is, pueris et morionibus, an debeant inungi *(sc. extrema unctione). al.* *homo desipiens senectute – altersschwachsinniger Mensch:* LEX Raet. Cur. 24,15 hoc est -us, qui multum senex est, qui (*pro* quia) ille, qui in nimiam etatem est, iam nec emere nec vendere non potest. **β** *neutr.:* EPIST. Hann. 24 p. 58,26 post hęc et alia longe -iora. **3** *fervidus, aestuosus, tumultuosus – überhitzt, in Aufruhr befindlich:* MAURUS phleb. p. 7a si m a t e r i a fuerit -a . . ., debet fieri flebotomia . . ., ne *eqs.* (WALTH. AGIL. med. 119/20 p. 202,28. *v. et p.582,69*).

adv. **furiose.** *furialiter, insane – blindwütig, unsinnig:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,15 l. 17 non est ipse *(Christus)* templum, ipse et habitator templi, ut senex iste *(i. Felix)* exinanita -ius delerare canitiae non ambigetur. ALBERT. M. summ. theol. II 15,92,1 p. 194b,7 pectore et ventre repit *(sc. appetitus improbus)* ad . . . persequendum contrarium -e et non secundum rationem.

***furitas,** -atis *f.* *furor, vesania – Raserei:* CHRON. Noval. 5,37 Guntramni -s ideo narratur, ut discant potentes, quanto magis sevierint, tanto magis cruciabuntur. *Antony*

furlanga, -ae *f. vel* ***furlangus,** -i *m.* *(theod. vet.* furh *et* lang; *v. Ahd. Wb. III. p. 1377sq.)* *de mensura agri i. q. longitudo sulci – 'Furchenlänge' (de re v. K. Th. v. Inama-Sternegg, Dt. Wirtschaftsgesch. I. 21909. p. 153):* CHART. Rhen. inf. I 48 (a. 834) contra pascua et silvas . . . dedit . . . episcopus XX -as. TRAD. Corb. 128 tradidit Liudsuit -um I.

furma *v.* forma. **furmentum** *v.* frumentum.

furmo *v.* firmo. **furmola, furmula** *v.* formula.

***furnagium** (for-), -i *n.* (furnus; *cf. francog. vet.* fornage) *tributum pro usu furni solvendum – Backzins:* EPIST. Wibald. 124 p. 198,6 fo-a . . . in manibus aecclesiae . . . contulit *coniunx*. CHART. Bern. II 602 p. 651,6 ius fo-i ita taxatum est, quod de duodecim cupis . . . unus panis debetur ad mensuram quinque de cupa. *al.*

furnale, -is *n.* *furnus, fornax (salis) – (Salzsiede-)Ofen:* HONOR. III. registr. 279 p. 201,31 in Halle septem -ia cum viginti octo urnis salsuginis et duobus curtilibus.

***furnalis,** -e. *fuscus, adustus – schwarz, verbrannt:* GUTOLF. hist. p. 652,33 ipsius *(civitatis)* . . . structure ac edificiorum decentia ignis violentia in -em faciem convertuntur.

furnaria (for-), -ae *f.* **1** *pistrix – Bäckerin:* CHART. Laus. 801 (a. 1231) si in furno ponitur fornarius vel fo-a. SALIMB. chron. p. 67,38 erat *abbatissa* . . . filia cuiusdam fo-e Ianuensis. p. 84,9 ex quibus *(panibus)* fo-a unum furata fuit. **2** *coctura – das Backen, Backgang:* CHART. Bern. II 281 p. 307,3 (a. 1249) de unaquaque -a II panes . . . furnarius accipere debet.

furnarius (for-), -i *m.* *script.* -ner(us): *l.65.* *qui panem furno coquit, pistor – Bäcker:* CHART. Rhen. med. I 629 p. 690,22 (a. 1161) sub testibus istis: Achardo . . ., Simone fo-o. CHART. Tirol. 1271 in presentia . . . Odolrici forneri. *al. v. et l. 57.61.*

furnarium, -i *n.* *furnus, casa furnaria – Backofen, -haus:* CHART. Col. I 35 p. 494,35 (a. 1106) tradidi *(sc. canonicus)* . . . domum . . . cum -o et umbraculo, quod vulgo halla dicitur.

***furnata** (for-), -ae *f.* *(cf. ital.* fornata; *v. Battaglia, Dizionario. VI. p. 195)* *quod simul in furno coctum est – Backofenfüllung, Backgang, 'Schub':* SALIMB. chron. p. 339,8 ponit *sacrista* hostias ex eadem fo-a cum prima, quam removet, quod est dicere: non fecit hostias novas.

***furnellus** (for-), -i *m.* (*cf. ital.* fornello) *furnus (parvus) – (kleiner) Ofen, Herd:* ACTA imp. Winkelm. I 740 p. 584,45 (a. 1257) in qua *(camera)* est fo-us. *usu techn.:* PS. ARIST. magist. p. 644b,65 implendo athanor, id est -um, carbonibus vivis. PS. GERH. CREM. sept. p. 336,29 pone ollam super -um. *al.*

***furniamentum,** -i *n.* *coctura – das Backen, Backgang:* LAMB. ARD. hist. 128 p. 624,51 compromisit *populus* de quolibet opidi furno ad quodlibet -um . . . panem unum . . . se daturum.

***furnio,** -itum, -ire. (*prov. et francog. vet.* fornir; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XV/2. p. 182bsqq.; cf. ital.* fornire) **1** *comparare, providere – beschaffen, aufbringen:* ANNAL. Ianuens. III p. 73,28 venditi fuerunt denarii XII . . ., causa -endi expensas . . . navium. **2** *ornare – ausstatten:* ANNAL. Ianuens. III p. 188,14 duo lignea . . . bene -ta et fabricata.

furnus (for-), -i *m.* *caminus, focus, fornax – Feuerstätte, Ofen, Herd:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* COMPOS. Luc. M 16 mitte *(sc. gabatam)* in forno calido. CONSUET. Vird. 28 in scola . . . puerorum manebit semper -us candens. PS. ARIST. magist. p. 642b,62 mitte ipsum *(salem)* in -o panis. p. 649a,4 assa *(sc. tutiam)* in -o calcinationis. GEBER. test. p. 562a,45 combures *(sc. salem)* in -o vitriariorum vel figulorum. *persaepe. v. et vol. I. p. 1337,64sq. II. p. 62,68.* **b** *proverb.:* RATHER. epist. 29 p. 161,34 qui fuit in -o, pares suos inibi quęrit *(cf. notam ed.).* **c** *in nomine loci:* DIPL. Loth. I. 127 ut cuidam vasallo . . . aliam *(viniolam)* ad calidum -um coniacentem . . . concederemus *(sc. imperator).* **2** *latius i. q. casa furnaria – Backhaus, Bäckerei:* CHART. Rhen. med. II 264 (a. 1210) ego Gerhardus . . . -os meos bannales . . . reędificavi. CHART. Salem. 370 p. 411,12 ius vendendi sive in taberna seu -o.

1. furo *vel* **furio,** furui, -ere. *imperf. coni.* -irent: *l. 52. perf. indic.* -i(it): *l.46.* *partic. praes. usu subst.: l.50.*

1 *strictius i. q. furore corripi, insanire, dementem esse – toll(wütig), besessen, von Sinnen sein, rasen:* ALCUIN. carm. 1,404 coeperat *(sc. hospes daemone vexatus)* . . . morsibus . . . -iens semet lacerare. ALBERT. M. animal. 7,109 omnia animalia morsa a cane rabido -iunt (*p. 604a,6* λυττῶσιν). **2** *latius i. q. saevire, (affectibus) nimis concitari, permoveri – wüten, toben, getrieben werden:* **a** *de anim.:* POETA SAXO 3,386 sevus ubique furebat miles. WALTHARIUS 677 dum vulnus sentit sonipes, -it atque excutiens dorsum sessorem sternere temptat. 1377 nimia -it efferus ira. CARM. de bello Saxon. 1,63 aeque maiores, aeque -uere minores. CHRON. Thietm. 3 prol. 13 -iit *hostis* quam funere tristi. INNOC. IV. registr. A 199 p. 151,16 quod . . . seviori . . . -iat *Fridericus* rabie contra eos *(viros ecclesiasticos). al.* *in alleg.:* FROUM. carm. 11,18 ne custos pecudis mala sentiat acta furentis *(i. lupi; spectat ad Vulg. Ioh. 10,12). al.* **b** *de rebus:* **α** *in univ.:* CARM. Aldh. 1,40 cum . . . flatus victoriae non furerent (-irent *var. l.*). HROTSV. gest. 358 hiemis saevum frigus -ientis. BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 43,16 -it gladius sanguine nobilium. *al.* **β** *aestuare – schäumend wogen, tosen:* CARM. Aldh. 2,49 neque furentes vortices . . . turgentis Tithis tellurem debellantis . . . Christi militum refrenarunt propositum. WALAHFR. carm. 6,38 ne fluctus mergat *(sc. navem)*, qui -it. **γ** *sonare, strepere – ertönen, schmettern:* ERMOLD. Ludow. 4,502 hinc hominum voces, hinc tuba crebra -it.

adi. **furens,** -entis *vel raro* **furiens,** -entis. **1** *strictius i. q. furore captus, insanus, demens – besessen, wahnsinnig, toll:* **a** *de hominibus (usu subst.):* BEDA hist. eccl. 3,11 p. 150,4 cum . . . nil salutis furenti superesse videretur. **b** *de canibus i. q. rabidus – tollwütig:* HRABAN. epist. 41 p. 479,37 quem *(sc. personam)* canis furens morsu in pede laceravit. HILDEG. phys. 6,45 caput *(sc. ludulae)* furenti cani ad comedendum da, et furorem dimittit et mansuetus fiet. *al.* **2** *latius:* **a** *indignatus, saevus, iratus – aufgebracht, wütend, erzürnt:* ARBEO Emm. 16 p. 49,15 ut furentis temporalis domini animum mitigare potuissent *(sc. turma militum)*. HROTSV. Agn. 128 incepit *pater* percontari rabie -ienti, quis *eqs.* WALTHARIUS 896

[Orth-Müller]

ille *(Patavrid)* furens gladium nudavit. OTTO FRISING. gest. 2,33 p. 141,16 timebat *imperator* furentem plebem in Romanum pontificem . . . irruisse. CARM. de Frid. I. imp. 2483 quanta furentis Teutonici regis mala nos patiamur ob iram. *saepe. v. et p. 582,23.* **b** *acer, vividus – energisch, lebhaft:* ALBERT. M. metaph. 11,2,25 p. 515,86 illud . . ., quod est motivum totius materiae, est fervens et furens (fruens, vincens *var. l.*) calidum, quod movet sphaera Martis.

2. furo, -onis *m.* ἴκτις, *viverra – eine Wieselart, Frettchen:* ALBERT. M. animal. 22,101 -em vel furunculum Gallici furettum vocant. MARC. GRAEC. ign. 17 assumas . . . ad medietatem fel -is. *al.*

3. furo *v.* 1. foro. **4. furo** *v.* 2. furor.

1. furor, -oris *m.* (*f.: l.25. adde* CHRON. Fred. 4,54) *script.* for-: *l.23. al.* **1** *proprie:* **a** *strictius i. q. animi alienatio, insania, dementia – Wahnsinn, Besessenheit, Vernunftlosigkeit:* BERTH. chron. B a. 1077 p. 279,4 maniaco -e de repente factus est *patriarcha* arrepticius. HECEL. Clem. 2,3 (MGScript. XXX p. 904,28) plures *(cives)* compassi miseria limphatici -is assunt. CARM. Bur. 110,1,1 quis -r est in amore. *al.* **b** *latius i. q. animi concitatio, ira, rabies, saevitia – Erregtheit, Wut, Zorn, Raserei (c. gen. inhaerentiae: l.23):* CHRON. Fred. 3,11 p. 96,28 fo-em (et *add. 2a*) indignationis tuae super Eiegio ulciscor *(sc. Childericus).* URSIN. Leod. 13 (MGMer. V p. 334, 12) -e magna (magno *var. l.*) repletus *Ebroinus.* DIPL. Zwent. 16 si quis . . . hec omnia . . . destruere conatus fuerit, Dei omnipotentis -em . . . minime evadat. VITA Heinr. IV. 3 p. 17,10 utimini *(sc. episcopi)* . . . sano consilio, non -e. CARM. de Frid. I. imp. 2086 -is Teutonici ductor *(cf. l.4).* ALBERT. M. Is. 13,9 p. 194,1 -r . . . fervor irae est. *persaepe. v. et p. 424,27.* **2** *meton. i. q. ultor, furia – Rachegeist:* WALAHFR. subvers. Hieros. 4 esto *(sc. filius)* praedonum -r. **3** *translate i. q. fel, venenum – Galle, Gift:* BONIF. epist. 75 p. 158,1 ne . . . sit -r draconum vinum eorum *(Mercionum)* et -r aspidum insanabile *(cf. Vulg. deut. 32,33).*

2. furor, -atus sum, -ari *vel* **furo,** -avi, -atum, -are. *usu refl.: l.56.57. partic. praes. usu subst.: l.44.*

clam auferre, furto surripere – heimlich entwenden, sich widerrechtlich aneignen, stehlen: **1** *proprie:* **a** *in univ.:* IONAS. BOB. Columb. 1,22 p. 203,7 qui *(sc. fur)* sacellum cum aureis -verat. LEX Alam. 6 si quis res ecclesiae -verit (-tus fuerat, -tum fuerat *var. l.*). FORM. Patav. 2 quod homines vestri . . . boves furto nocturno -rent. PONTIF. Rom.-Germ. 99,307 duo diaconi nudant altare sindone . . . in modum -antis *eqs.* (*item* CONSUET. Eins. 57 p. 231,3). ALBERT. M. animal. 23,37 -atur *corvus* multum. *persaepe. v. et p. 144,31. 586,28. in imag.:* CARM. Bur. 169,3,3 qui *(corr. t. II. p. 211)* -bar vi . . . oris basia. **b** *obi. homines i. q. furto abducere, subducere – heimlich wegführen, entführen:* CONC. Karol. A 3A ut virginem aut viduam . . . nullus audeat -ari in uxorem. AGOB. 11, 150 supervenit quidam homo fugiens ab Hyspaniis de Cordoba, qui se dicebat -tum fuisse. TRACT. de loc. terr. sanct. (SB Münch. 1865/II. p. 160,11) -antes *Beduini* christianos vendunt Sarracenis. *al.* **2** *translate:* **a** *refl. i. q. clam discedere – sich wegstehlen, sich heimlich entfernen:* YSENGRIMUS 3,502 dum se -atur *lupus* limen adusque fere. WERR. (?) Albert. 29 (MG Script. XXV p. 156,29) abbas ei *(episcopo)* sese -batur et redibat domum. **b** *sibi vindicare, sumere – sich aneignen, erschleichen:* IULIAN. TOLET. Wamb. 3 ne . . . usurpasse potius vel -asse (-tus esse *var. l.*) quam percepisse a Domino signum tantae gloriae putaretur. **c** *capere, pellicere – für sich einnehmen, betören:* CARM. Bur. 113,4,5 cum hanc *(sc. puellam)* respicio, me -atur inscium.

***furratura** *v.* forratura. ***furro** *v.* forro.

furrugineus *v.* ferrugineus. **furteter** *v.* fortis.

furtifer *v.* furcifer.

furtim *adv.* **1** *proprie i. q. clam, occulte, latenter – heimlich, unbemerkt, im Verborgenen:* LEG. Burgund. const. I 61 quaecumque mulier . . . ad viri coitum . . . -m convenerit. CONC. Karol. A 21,8 p. 192,1 ut nemini liceat -m raptimque nuptias contrahere. WALAHFR. Blaithm. 35 coenobium -m quoddam sine teste petebat. WALTHARIUS 1307 ut . . . -m sustolleret *Guntharius* hastam. *al. v. et p. 587,8.* **2** *translate i. q. cursim, interim – einstweilen, vorübergehend:* ANON. mus. La Fage 13,9 ubi . . . cantus asperius sonat, b rotundum in loco ♮ quadrati ad temperandum tritonum -m interponitur, sed ubi cantus ad suam naturam recurrerit, statim debet auferri. 13,11.

***furtis** *v.* furtum.

***furtivo,** -avi, -are. *furari, surripere – heimlich entwenden, stehlen (sed cf. ThLL. VI/1. p. 1643,25sq.):* LEX Sal. Merov. 128 si quis res alienas -verit . . . et non poterit adprobare, cui -verit, solidos XV culpabilis iudicetur.

furtivus, -a, -um. *script.* for-: *l.43.* **1** *adi.:* **a** *proprie:* **α** *clam ablatus, furto surreptus – entwendet, gestohlen:* CONC. Karol. A 16A,7 ut nullus -am rem suscipere . . . presumat. DIPL. Heinr. IV. 411 p. 546,36 si . . . res -a apud eos *(Iudaeos)* inventa fuerit. BURCH. URSB. chron. p. 87,31 an -e sint *reliquiae*, iudicet, qui legit. *saepe.* **β** *ad furtum pertinens – Diebstahl betreffend:* LEX Baiuv. 19,4 si alter *(sc. abstulerit)* . . ., omnia -o more conponat. **γ** *per fraudem, dolum inflictus – durch Hinterlist beigebracht:* HROTSV. Gong. 473 martir sanctus -o vulnere laesus. **b** *translate i. q. clandestinus, occultus – heimlich, verstohlen, abgeschieden (per enallagen: l.22):* VITA Bertuini 1 (MGMer. VII p. 178,14) quaerebat horas -as, in quibus solus orasset. OTLOH. Dion. 2 p. 826,12 pro orationis -ae gratia. BERTH. chron. B a. 1077 p. 257,7 postquam Theutonici principes fugam regis . . . -am . . . compererant. CHRON. Camer. 3,16 -is litteris . . . missis. *saepe. in lusu verborum:* VITA Adalb. Prag. A 4 quando illi *(collegae)* . . . dulcia obsonia magistro furabantur (furantur *var. l.*), ille -as orationes Dominę suę mittens angelicam sibi dapem mercabatur. **2** *subst. neutr.:* **a** *furtum – Diebstahl:* LEX Baiuv. 20,9 si . . . canem . . . occiderit post occasum solis in nocte, cum III sold. componat, quia -um est. **b** *res furto ablata – Diebesgut:* LEX Baiuv. 9,13 quicquid ibi *(sc. in horto)* tulit, secundum legem -um componat *(sc. fur).* 9,15 -um . . . emere. TRANSL. Phil. Cell. 3 quatinus cum honusto vehiculo -um (congeriem *add.* 4, furtum *ed. Boll.*) lignorum reportaret *raptor* domum. *al.*

adv. **furtive.** *clam, occulte, latenter – heimlich, verstohlen, im Verborgenen:* **1** *in univ.:* BERTH. chron. B a. 1078 p. 316,12 ipse *(episcopus)* solus ab eis *(sociis)* -e se subtrahebat. NARR. itin. nav. p. 192,9 nostri . . . -e vendebant . . . frumenta Portugalensibus. STATUT. ord. Teut. p. 82,9 si . . . clanculo vel -e comederit vel biberit *frater.* ACTA civ. Rost. C 890 p. 179 cum bonis aliorum fo-e recessit *filius. saepius. de etymologia:* ALBERT. M. Iob. 28,18 p. 322,41 -e fit, quod in furvo fit, hoc est in nigro sive in abscondito. **2** *furandi causa – in diebischer Absicht:* LEG. Wisig. 8,4,31 si quis -e . . . aquam decursibus subtraxerit alienis. LEX Baiuv. 9,13 si quis in ortum -e alicuius intraverit. *al. v. et vol. III. p. 644,20.*

(furto), -atum, -are. *(cf. ThLL. VI/1. p. 1645,7sqq.) furari, surripere – heimlich entwenden, stehlen:* LEX Alam. capit. 71 p. 49,1 (cod. 8) de alio caballo -to.

furtum, -i *n. (f.: l.66. adde* ORD. iud. Dei A 14 p. 617,37. *al.*; -us, -i *m.: l.63) vel raro* ***furtis,** -is *m.* *script. et form.:* for-: *p.587,8.* furc(um): *p.587,13. abl. sing.:* ?-i: *p.587,8.* -u: *l.64.68.p.587,10. al. plur.: gen.* -uorum: *l.63. acc.* -is: *l.59. metr.* -ŭ: *l.68.*

1 *proprie i. q. amotio furtiva et illicita rerum alienarum – heimliche und unerlaubte Wegnahme fremden Eigentums, Diebstahl:* **a** *in univ.:* FORM. Andec. 33 per talas et -is . . . conmovere . . . gravis damnos; . . . omne solemnitas . . . per ipso -e . . . fuit deportata. LEG. Burgund. const. I 103,1 quicumque in vinea aliena intrare praesumpserit . . . in -is causa. LEX Raet. Cur. 22,13 -uorum genera sunt IIII, id est: . . . manifestus -us *eqs.* LEX Thuring. 36 homo in -u (-o *ed. Herold*) occisus non solvatur. ORD. iud. Dei B II 2i p. 642,16 si est innocens iste de hac -o culpabilis. OTLOH. Dion. 2 p. 826,11 quam *(noctem)* -o sacratissimo . . . oportunam esse credebat *clericus.* CARM. de Iuda 2,31 sibi soli questum querebat loculos et -u gerebat *(spectat ad Vulg. Ioh. 12,6). persaepe. v. et vol. II. p. 1753,43. in imag.:* THANGM. Bernw. 1 p. 758,25 quas *(lectiones)* . . . pueris . . . felici -o . . . docebat. p. 758,27 gratanti . . . affectu amplectebar *(sc. Thangmarus)* felici -o lectionis puerum insudare. AL-

BERT. M. Iob 4,12 p. 76,3 -um vocat subductionem puri et simplicis intellectus a strepitu sensuum et ludificatione phantasiae, quod est bonum -um. **b** *rapina, direptio – Raub, Plünderung:* THIETM. chron. 4,73 p. 216,1 comitis subditi quoddam -um in oppido . . . fecere. HELM. chron. 14 p. 29,31 -is . . . villarum incendia copulaverunt *latrones*. **2** *meton. i. q. res furto ablata, praeda – Diebesgut, Beute:* CHRON. Fred. 2,57 p. 81,25 vulpes illa forto (furtim, -i *var. l.*) ablato (ablatum *var. l.*) cor eius *(cervi)* comedit. LEX Franc. Cham. 31 si quis latronem viderit cum -u (-o *var. l.*) ambulantem. SEDUL. SCOT. carm. II 41,55 furem -umque requirunt *(sc. cohors)*. CONST. imp. I 74 -um reddat *fur*. TRAD. Neocell. Brixin. 253 homines nostri . . . non tenentur . . . de aliquo respondere nisi de -co et de preda. *al. per compar.:* EPIST. Hann. 29 p. 65,34 quę *(filia)* quasi -um absconditum latet. **3** *translate:* **a** *actio clandestina – geheime Handlung, Heimlichkeit: abl. sensu adv. vel locut.* in -um *i. q. clam, furtim – heimlich:* LEX Sal. Pipp. 47,1 si quis aliquid in -um hominem locaverit, ut alium interficiet. 56 si quis in curte vel in casa . . . in -um aut per malo ingenio aliquid miserit. HROTSV. Bas. 241 -o raptam . . . desere *(sc. fur)* praedam. *al.* **b** *res per insidias gesta, dolus – (Hand-)Streich:* WALTHARIUS 1315 expediens *rex* dextram -o actutum faciendo. **c** *amor clandestinus, adulterium – heimliche Liebschaft, Ehebruch:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,69 reparavit multa Silenus: . . . Martis -a, dolos Vulcani.

furtuna *v.* fortuna.

[**furvere** *v.* sulphur: COMPOS. Luc. P 31.]

furvesco, -ere. *furvi coloris fieri – sich verdunkeln:* GUNZO epist. 15 p. 48,23 ut . . . numquam nubium contractu -at *Astrea*.

[**furuncula** *v.* furcula.]

1. furunculus, -i *m. fur (parvus) – (kleiner) Dieb, Gauner:* SEDUL. SCOT. carm. II 41,67 non sum *(sc. famulus)* latro malus, non sum -us ille. VISIO Godesc. A 20,6 dicit *interpres* . . . manus exustum -um extitisse. *de bestia i. q. furo – Frettchen: v. p.585,10.*

2. furunculus (pu-, fer-, for-), -i *m. (sed cf. ThLL. V/1. p. 1650,61sq.) abscessus, vomica, ulcus – Eiterbeule, Geschwür:* RECEPT. Lauresh. 2,163 ad -os (p- *var. l.*). BOTAN. Sangall. 7,2 infra paucas oras fe-os vel apostimas discutit *herba celerata.* DYNAMID. Hippocr. 1,28 folia trita *(sc. atriplicis)* -os curant. THEOD. CERV. chirurg. 3,13 (ed. a. 1499) fo-us genus est apostematis calidi. *al.*

furvus, -a, -um. *niger, ater – schwarz, dunkel:* PAUL. DIAC. carm. 9,23 frigora vel nimbos -a sub nocte timebis *(sc. Ansa regina)*. ERMENR. ad Grim. 24 p. 562,4 facie -a solos dentes candidos ostendit *phantasma*. *subst. neutr. i. q. caligo – das Dunkel (usu plur.):* PAUL. ALBAR. carm. 9,84 mundi qui *(sc. libri divini)* . . . tenebras vibranti radio vincunt et fulba (-a *var. l.*) serenant. *al.* *cf.* fulvus. *Orth-Müller*

1. fusa *v.* 2. fundo. **2. *fusa** *v.* 1. fusus.

1. fusarius, -i *m. vel f. Euonymus europaeus L. – Spindelbaum, Pfaffenhütchen (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 337sqq.):* WOLFHER. Godeh. II 26 p. 210,29 flores quosdam rubicundos de arbore, quae lingua Teutonica (Belgica *var. l.*) -us spinnelpoum dicitur, . . . puerulo dedit. HILDEG. caus. 269 p. 168,28 cum . . . coctura facienda est, aut isca aut medulla -i aut nodo de lineo panno facto intendatur *eqs.* phys. capit. 3,31 (cod. B) -us . . . spilbaum.

2. *fusarius, -i *m.* (1. fusus; *ni subest* fundere, *cf.* fusorius) *is qui fusos fabricat, tornator – Spindelmacher, Dreher, Drechsler (de re v. F. W. E. Keutgen, Ämter u. Zünfte. 1903. p. 32):* ADALH. brev. Corb. 3 p. 367,5 item de laicis: . . . ad secundam camaram decem et septem: . . . scutarii duo, pargaminarius unus, saminator unus, -i tres (*cf.* WALA brev. memor. [Corp. Consuet. Monast. I. 1963. p. 422,24] camararius abbatis provideat . . . scutarios, . . . tornatores, pergamentarios, furbitores).

fusca *v.* posca.

fuscatio, -onis *f.* **1** *caligo, obscuritas – Finsternis, Dunkelheit:* HILDEG. epist. 193,2 filie mee, . . . verba a vivente luce percipite nullam partem . . . -is habente. **2** *obscuratio – Verdunkelung, -fälschung:* VITA Bonif. III 15 falsorum pravitas fratrum, id est hereticorum emergebat -o, qui sub nomine christianitatis velati eos *(sc. homines)* . . . deviare fecerunt a vero.

fuscator, -oris *m. offuscator, simulator, infamator – Verdunkler, Heuchler, Verleumder:* RATHER. epist. 30 p. 171,11 quis valeat credere, ut pecunia ab illo credita, cui est tam sancte iuratum, alio debuerit expendi, quam precepisse placuit illi; 'pauperibus', inquid -r, ut ille quondam Christi censuit proditor *(spectat ad Vulg. Matth. 26,9)*. ORDO Mind. p. 1307[C] oratio ad albam *(sc. induendam)*: '. . . ut fraude omnium -um exutus, alba veste indutus te sequi merear.'

fuscedo, -inis *f. coloratio fusca, nigredo – dunkle (Ver-)Färbung, dunkler Fleck, Schwärze:* **1** *gener.:* LIBER tram. 157 panum librarum ipse *(sc. refectorarius)* purget ab omni -e. **2** *medic.:* WILH. SALIC. chirurg. 1,7 p. 306[A] quando . . . est *ophthalmia* cum -e et non cum multa inflammatione . . ., tunc fit ex melancholia. 1,18 p. 309[B] signa . . . illarum *(pustularum)*, quae fiunt ex sanguine, sunt magnitudo earum, . . . rubedo notabilis cum pauca -e super facie. GEBER. summ. 62 p. 507.

***fuscellum,** -i *n.* (1. fusus; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 920sqq. et Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. III. p. 1739[a] s. v.* fuscello[1]; *cf. Stotz, Handb. 2,VI § 94*) *script.:* subc-: *l.27.* fas-: *l.30.* *fustis (parvus), bacillum – (kleiner) Stab, Stöckchen:* COMPOS. Luc. M 23 in caliclo in fundum <eramen album>, in summum vitrum mitte et sic confla eum; et quomodo eum fondis, cum sub-um (-o MAPPAE CLAVIC. 252) aperi eum. MAPPAE CLAVIC. 201 mitte in ignem, ut calescat *(sc. mixtura)*, et cum -o frica, ut bene conectet. HARIULF. chron. 3,3 p. 95,8 ventaculum deauratum I, -um (fa- *var. l.*) deauratum I, scyphus de argento I.

***fuscetta** *v.* *fossetta. [**fusciculus** *v.* fasciculus.]

***fuscidus,** -a, -um. (fuscus) *obscurus – dunkel, düster:* SEDUL. SCOT. carm. II 4,25 nostra domus . . . horret palliolo -a nigro.

fuscina, -ae *f. furca, veru – Gabel, Spieß:* ROD. GLAB. hist. 3,12 p. 114,25 visum est nocte . . . duobus senioribus loci, quod unus de Hispanis -a focaria arriperet desuper altare puerum mitteretque illum in sartaginem prunis plenam. METELL. peripar. 4,24 populos carpens vir tanquam -a carnes.

fuscinula (-nola), -ae *f. script.:* fulc-: *l.50.* -ilina: WILH. RUBRUQU. itin. 3,2 *(var. l.)*. *fuscina, furca (parva), furcilla, veru (parvum) – (kleine) Gabel, Gäbelchen, Spieß(chen):* **1** *in univ.:* AETHICUS p. 176,2 lances ferreos mirae magnitudinis in modum tridentium vel -olarum (-arum *var. l.*). REMIG. ALTISS. mus. p. 93[a],26 creager duobus modis intelligitur: . . . ab eo, quod est creagra, id est -a vel harpago. PETR. DAM. epist. 66 p. 270,10 quae *(sc. alimenta concisa)* . . . illa *(sc. ducissa)* quibusdam -is aureis atque bidentibus ori suo ligurriens adhibebat. WILH. HIRS. const. 1,25 p. 957[A] pro signo ful-ae: praemisso generali signo metalli cum indice sibique proximo curvatis simula carnes trahentem cum ea. CAES. HEIST. mirac. I 10, 29 p. 238,33 stivalia . . ., quae nova erant, ita sunt dilacerata, ac si -is dissipata essent. *saepius*. *pro cognomine:* CHART. Col. II 309 p. 323,26 (a. 1252) contulit nobis . . . Remboldus . . . domum suam sitam in parrochia sancti Lupi . . ., et vocatur domus illa ad -am. **2** *de fuscina diaboli sim.:* AMARC. serm. 1, 333 quę *(sc. Luxuries)* blandiciis diversicoloribus omne evum hominum . . . triunca -a rapiens patulo detrudis Averno. YSENGRIMUS 5,1156 -as Satanę porto. VISIO Godesc. B 11,1 quem *(quendam vase inclusum)* . . . adunca -a apprehensum in tenebras horrificas . . . eiecerunt *daemones*. **3** *per compar. de unguibus:* ALDH. virg. I 58 p. 318,7 ungues *(sc. ecclesiasticorum)* . . . adinstar cavanorum acuuntur, quos naturaliter ingenita edendi necessitas instigat obunca pedum -a et rapaci ungularum arpagine alites . . . insectando grassari.

fuscitas, -atis *f. color fuscus, nigror – dunkle Farbe, Färbung, Schwärze:* ALBERT. M. veget. 6,26 est folium eius *(alni)* in figura et quantitate sicut folium piri . . . et in colore magis est ad -em declinans. animal. 8,184 'est *tertia species vespae* . . . aliquantulum magis habens' citrinitatem declinantem ad '-em (*p. 627[b],26* μελαγχρῶτες)' quam alia duo genera vesparum.

[Leithe-Jasper]

WILH. SALIC. chirurg. 2,6 p. 331B quum incurrit *infirmus* rubedinem oculorum cum quadam -e et concavitate circa oculos, est signum *(sc. mortis)* certius. *al.*

fusco, -avi, -atum, -are. *script.:* ?su-: *l.58.* fuss-: *l.33.* -chetur: *l.13.* *usu medial.: l.11.63.64.* *partic. usu subst.: praes.: l.36.* *perf.: l.15.*

obscurare, offuscare, nigrare – verdunkeln, schwärzen: **1** *proprie vel in imag.:* **a** *de luce sim. (medial. i. q. tenebris circumfusum manere – im Dunkeln [ver]weilen: l.11):* SEDUL. SCOT. carm. II 6,4 filia, quaeso, Sion, nostram ne lampada tardes; ne nos -emur, filia, quaeso, Sion. EPIST. var. II 12 p. 316,42 ne . . . ecclesia usque hactenus illuminata suo decore maledicorum insultatione -chetur. WOLFHARD. Waldb. 1,17 p. 176,26 ubi . . . rutilantis munus diei noctis densa caligo -vit. VITA Erasmi 65 -ta sinit, de luce repleta reprendit. *saepius.* *de visu:* CARM. de Nyn. 342 venerat . . . mulier tetris cecata tenebris haut quicquam cernens patulis -ta cavernis. WOLFHARD. Waldb. 2,9 uno . . . oculo *(sc. caeci)* manente, ut prius fuerat, ab ortu genitricis -to. **b** *in imag. de memoria, auctoritate sim. (cf. et l.55):* CHART. Westph. IV 10 p. 7,39 (a. 1203) ne constitutio nostra *(sc. episcopi)* post diem vocationis nostre o b l i v i o n i s contingat n u b e -ari (CHART. Brand. A XXIV 5). CHART. ord. Teut. 328 p. 296,26 (epist. papae) quatenus ea, que dicta sunt, n u l l a valeant o b u m b r a t i o n e -ari (393 p. 330,12. CHART. Traiect. 734 p. 176,13. *al.*). **c** *colore fusco tingere, nigrificare – dunkel, schwarz färben, schmutzig machen:* WALAHFR. hort. 13 si modo non tua cura . . . callosas . . . aere duro detrectat -are manus. ANNAL. Xant. a. 868 sponsa . . . Guntharii . . . quasi vidua destituta viro scissa veste, -ta pelle, deiectis crinibus . . . sedit in cinere. AMARC. serm. 3,744 velat eum *(monachum)* vestis pullo -ta colore. *al.* **d** *contaminare, maculare – verunreinigen:* CARM. de vita past. 5,9 -atur (fusscantur *V*) aurum in porcis, sic vates ruent in portis *(cf. notam ed.).* ALBERT. M. sent. 2,4,1 p. 104b,19 sequuntur tres dispositiones per remotionem ab accidentaliter -antibus, scilicet contaminatio, coinquinatio et maculatio. **2** *translate:* **a** *velare – verschleiern:* OTTO FRISING. chron. 8, 15 p. 413,1 aspectus . . . eius *(sc. Dei iudicantis)* et fortitudo, quae in priori adventu non perdita -bantur, sed non visa abscondebantur *eqs.* **b** *de-, imminuere – trüben, schmälern:* LUP. FERR. epist. 21 p. 29,17 nihil . . . apparere, quod sanctitatis vestrae *(sc. episcopi)* opinionem -are praevaleat. VITA Annon. I 1,29 p. 478a,40 quod . . . laeticiae pulchritudinem magna poterat ex parte -are, vehemens febrium ignis invasit episcopum. UDALR. epist. 21 p. 615,10 quatinus eius *(sc. Domini)* gratia inter mundi huius turbines sic prudentiam vestram *(sc. praesulis)* dirigat, ut nec -etur prosperis nec deficiat in adversis. **c** *deformare, depravare – entstellen, verzerren, verfälschen:* GEBEH. AUGUST. Udalr. praef. p. 256,1 hanc *(sc. vitam Udalrici)* . . . reperi . . . non inconvenienter quidem compositam, sed ita nominum virorum ac mulierum, villarum etiam confusione -tam, ut *eqs.* MIRAC. Annon. 2,1 apologia pro Annone parum illis proderit, quorum priores . . . ad hoc omnipotenti Deo adherebant, ut aut illius miranda facta negarent aut sinistra interpretatione -rent. **d** *submovere, abolere – verdrängen, ungültig machen (cf. et l.19):* CHART. Stir. IV 472 (a. 1272) ne . . . in posterum . . . factio salutaris successorum meorum valeat seu debeat oblivione -ari (s- *vix recte* CHART. Carinth. V 91). **e** *polluere, inquinare, oblinere – beschmutzen, besudeln, verunglimpfen (medial.: l.63.64):* IONAS BOB. Columb. 2,16 p. 267,12 ne vanitatis noxa . . . corda (cor *var. l.*) -ret. CAPIT. reg. Franc. 196,4 dignitatem sacerdotalem -are. ALTFR. Liutg. 1,14 qui *(Saxones)* eo tempore paganis -bantur ritibus. ORDO Mind. p. 1313B innumeris quotidie -or peccatis. WILLIR. carm. 13,4 non sabbata crimine -a. *saepe.*

adi. **fuscatus,** -a, -um. *ater, malignus, depravans – dunkel, anschwärzend, verfälschend:* GESTA Vird. cont. II 6 p. 519,26 abbas . . . fraudis expers artisque -e nescius, simultatum et seditionum impatiens, cura pastorali cessit.

fusculus *v.* furcula.

fuscus, -a, -um. *script.:* yu- *(in abecedario): p.590,19.* fos-: *p.590,4.* *usu subst.: p.590,25.35.36.37.* *obscurus, pullus, ater, (sub)niger – dunkel(braun), schwarz, schwärzlich:* **1** *in univ.:* PS. GALEN. puls. (cod. Vr) 206 urina . . . diverso colore mixta apparet, maxime pallido et -o. COMPOS. Luc. B 18 terra fosca et petra. LIBELL. de conv. Baiuv. 7 -a vasa cum vino. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 395F u n g u e n t u m -um, id est nigrum, confert omnibus vulneribus (PS. OTHO med. 374). ALBERT. M. veget. 3,35 farina -a ad nigredinem declinans. CHIRURG. Sudhoff I p. 132,28 -e et basilice vene. *persaepe.* *in nomine loci:* DIPL. Frid. I. 463 p. 372,36 confirmamus . . . Montem totum cum curia, Trixianum cum tota curia et ⌞Groppum -um⌟ *('Groppo Fosco').* **2** *de vestibus:* COD. Karol. 93 p. 631,33 Deo se voventes et veste -a monachico habitu induentes. PONTIF. Rom.-Germ. 99,304 praeparant se presbiteri . . . vestibus quadragesimalibus indutis, scilicet planetis -is. VITA Cuneg. A 5 p. 823a,1 regalem purpuram exuens, tunicam -iorem, . . . vestem religionis induit. *saepius.* **3** *de cute, pelle sim.:* **a** *spectat ad homines:* **α** *in bonam vel neutram partem (interdum spectat ad Vulg. cant. 1,5, e. g. l.19.22):* RHYTHM. 81,44,1 y-a sum . . ., corvorum simillima. PS. HIPPOCR. phleb. 63 qui . . . grandes habet venas et . . . media est natura et -us est corpore, securus auferis sanguinem. CARM. Cantabr. A 25,3,1 veni, karissime! quod -a sum, non despice. ANON. coit. 1,2,6 que *(corpora)* . . . sunt tenuia, -a, subrubea *eqs. al.* *de Mauris:* CHRON. Noval. 5,18 quo *(tempore)* -i morabantur in castro Frascenedello et undique diffluentes . . . predantur omnia. **β** *in malam partem:* THEOD. PALID. annal. a. 1046 p. 69,17 quia -us erat *Hildebrandus (i. Gregorius VII. papa)*, etiam presagio quodam actum est, ut filius regis . . . eum persequeretur (*sim.* ANNALISTA SAXO a. 1074 p. 426,21 erat . . . valde -us et deformis aspectu). CARM. satir. prol. 9 (Festgabe W. Bulst 1981. p. 180) esse velim talis Wichardi -a probago iudice Liebgero terrarum liber ubique. *spectat ad mores pravos (alleg. pro cognomine):* EUPOLEMIUS 1,557 multos . . . coactos esse duces Caci socios et nominat illos: . . . Aplestem et F-um (gloss.: libidinem). 2,420. CARM. var. 3,6 (RomForsch. 6. 1891. p. 4) F-us predictam partem, Dicheophilus istam instituit; F-us Balaac de sanguine cretus *eqs.* **b** *spectat ad animalia (fort. in malam partem: l.40):* EKKEH. IV. bened. I 55,24 Belzebub (gloss.: deus muscarum) in -as regem, crux, protere muscas. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 127,16 grisei *(girofalci)*, antequam sint mutati, sunt diversi plumagii; nam alii sunt -i seu subnigri, alii sunt subrubei. 2 p. 130, 9. **4** *de floribus i. q. decoloratus, flaccus – verfärbt, welk:* HRABAN. carm. 37,10 seges alta viret, maturiet, aret, canescunt violae, lilia -a cadunt. **5** *obscuratus, opacus – verdunkelt, finster:* IONAS BOB. Columb. 2,19 p. 272,3 cum . . . per opacas umbras silentiaque -ae noctis ad inanemque perficiendo consilium aspirarent *(sc. sanctimoniales quaedam).* CARM. de temp. rat. 335 -am aciem fundit *(sc. luna nova)* ab imo. FROUM. carm. 11,13 miramur solem -um de pulvere factum.

fuse *v.* 2. fundo.

***fusibilis** (fuxi-), -e. (fundere) **1** *t. t. alch. i. qui fundi, liquidum reddi potest, aptus ad fundendum – schmelzbar, verflüssigbar (usu subst.: l.59):* ALLEG. sapient. 28 p. 478b,18 homines quaerunt a servis meis *(sc. filii solis)* -bus id, quod quaeritur a me *eqs.* GEBER. clar. 2,61 tere eum *(crystallum)* cum sale alkaly preparato, donec videatur mollis et fux-is. summ. 29 p. 335 metallum est corpus minerale, -e (fluxibile *var. l.*), sub malleo . . . extendibile. 45 p. 405 unumquodque -ium. *persaepe.* **2** *qui effundi potest, liquidus – ausgießbar, flüssig:* ALBERT. M. euch. 6,2,3,7 p. 404b,21 calix apponitur, eo quod -e est vinum. *cf.* fluxibilis.

1. fusilis, -e. *script.* fusul(is): *l.70.* *confunditur c.* fossilis: *l.71.* **1** *adi.:* **a** *fusus – gegossen, Guss- (interdum i. q. metallicus, aeneus – metallen, ehern):* VITA Pirmin. I 9,36 in qua *(capella)* pendebat vas -e unum, quod nostra lingua skellam vocamus, iocundum habens sonum. ADEL. Bened. 40 (MG Script. XV p. 498,28) sonitu -is tabulae. CHART. Rhen. med. I app. 3 p. 719,5 candelabra argentea XIII et unum magnum ex -uli o p e r e cum imaginibus leonum compositum (THEOPH. sched. 3,57 o. -i [fosili *var. l.*]. THEOD. PALID. annal. a. 983. *saepius*). ARNOLD. LUB. chron. 7,16 p. 247,1 Bernardus dux

intuitus leonem -em, qui a duce Heinrico . . . sublimatus est. *saepe.* **b** *liquidus – flüssig:* MAPPAE CLAVIC. 33capit. aurum durum -e facere, quod melius ab igne exeat. argentum -e *i. q. argentum vivum – Quecksilber:* ALBERT. M. anim. 1,2,7 p. 32,69 argentum '-e (*p. 406b,19* χυτόν)' sive vivum. **c** *qui fundi potest – schmelzbar:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 196,26 trahit . . . forma metalli commixtionem terre et aque ideoque partim teribile, partim -e (-es *var. l.*). **2** *subst. neutr. i. q. campana – Glocke:* VITA Pirmin. II 15 p. 45A praedictum -e (tintinnabulum *add. 5; antea:* campanum), postquam . . . est suspensum, nullum omnino valuit edere sonum. *abund.:* MIRAC. Pirmin. 8 a iunioribus fratribus agitatis -bus campanorum.

2. fusilis *v.* fossilis. **fusim** *v.* 2. fundo.

fusio, -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *natur. et medic. i. q. actio effundendi, effusio – das Vergießen, Ausschütten:* GLOSS. med. p. 52,20 fit . . . paralisis . . . ex flegmarum infusione aut . . . ex -e (infusione AESCULAPIUS 22 p. 34,8) sanguinis. p. 72,21 evenit . . . haec passio *(sc. samsucium)* et ex multis humoribus grassis et ex -e (plenitudine AESCULAPIUS 20 p. 26,21) sanguinis. ALBERT. M. animal. 15,9 in mare . . . testiculi et ea, quae consecuntur hos, quae sunt sicut canalis ad rectam -em sperma dirigens, sicut est virga. **b** *alch. i. q. actio fundendi – das Schmelzen, Gießen:* Ps. ARIST. magist. p. 657a,39 facias primo die subtus parvum ignem, et secunda die fac fortiorem, et tertia die fac fortissimum, quasi esset ignis -is cupri. GEBER. summ. 1,16 p. 305 in -e corporum spiritus illa dimittunt nec eis adherent. Ps. GERH. CREM. sal. I 51 pone *(sc. limaturam ferri)* in furno -is. *persaepe. dispositio fusoria – Schmelzbarkeit, Schmelzverhalten:* GEBER. summ. 1,45 p. 406 si res fuerit difficilis -is. 1,48 p. 431 fuit . . . causa inventionis eius *(sc. solutionis)* subtiliatio eorum, que non -em nec ingressionem habent. *al.* **2** *translate i. q. dispersio, caedes – das Zerstreuen, Niederwerfen:* RICHER. REM. hist. 2,19 Gislebertus dux suorum -e exercitum defecisse advertens fuga periculum evadere nitebatur (*cf.* FRUTOLF. chron. a. 937 p. 186,35 cum duae tertiae . . . fusae iacerent).

***fusivus,** -a, -um. **1** *effundens – vergießend:* ALBERT. M. probl. det. 23 ex puritate . . . substantiae <sunt> luminis receptiva . . . et ex calcatione multi luminis . . . sunt luminis -a *(sc. lucem a sole recipientia, i. stellae).* **2** *fundens, fusionem efficiens – schmelzend, zum Schmelzen bringend:* GEBER. summ. 2,75 p. 557 -a illius *(sc. Martis)* specialis *(sc. medicina)* est arsenicum . . ., et -a illius similiter est plumbum et litargirum solutum. test. p. 562a,57 habebis sal animalis, quod superat alios in virtute -a.

***fuso,** -are. (1. fusus) *nere – spinnen:* CAES. HEIST. Elis. I 23 p. 371,1 quandoque . . . infirma iacens in lecto -bat lanam, nam linum -are nesciebat.

fusor, -oris *m.* **1** *qui effundit – Vergießer:* VITA Agric. 20 p. 197,29 extenso coram omnibus sanguinulento panno ipsoque -e huius sanguinis sacratissimo clavo. ARNOLD. LUB. chron. 2,13 p. 134,30 quod Saxones . . . viri sunt absque misericordia et humani sanguinis avidissimi -es (*sim.* 4,16 p. 179,5). **2** -r vini *i. q. pincerna – Mundschenk:* EKKEH. IV. bened. I 4,4 is *(Iohannes evangelista)* -r vini (gloss.: pincerna, scéncho) trino pincernat et uni. **3** *qui fundit, liquefacit, faber (aeris) – Gießer, Schmelzer (de re v. T. Erb, Philologus. 130. 1986. p. 275sq.):* **a** *in univ.:* VITA Altm. 41 pictores, sculptores, -es et aliis artibus praeclari. CHART. Quedl. 18 p. 16,16 septimam dimidiam marcam dedit *vir* pro septimo dimidio centenario eris, -i tres marcas fertone minus. GEBER. forn. 5 p. 742 furnus . . . descensorius . . . est apud nos inter -es cinericiorum et cementorum . . . usitatus. *saepius. sculptor – Skulpteur, Bildhauer:* HILDEG. epist. 109R,9 Deus veterem legem constituit in similitudine forme, quam -r arte sua de limo . . . facit, ut per eam postea de metallo opus . . . convenienter componat. **b** *in cognomine:* CHART. scrin. Col. A II 1 p. 15,44 (c. 1170/83) Godefridus -r c a m p a n a r u m et uxor sua domum et aream . . . in proprietatem suam sic acquisiverunt, ut *eqs.* (ACTA civ. Wism. B 578. *al.; 'Glockengießer'*). CHART. Dortm. 103 p. 46, 34 testes sunt . . . Albertus et Albertus -es o l l a r u m (ACTA civ. Rost. A I 1,108 p. 46. *saepius; 'Kannengießer'*). ACTA civ. Kil. 146 Helerus -r c a n d e l a r u m (496; *'Kerzengießer'*). *al. cf.* *plumbifusor.

fusorius, -a, -um. **1** *ad fundendum (metallum) pertinens, aptus – das Schmelzen, Gießen (von Metall) betreffend, zum Schmelzen, Gießen geeignet, Schmelz-, Gieß-, Guss-:* EPIST. Teg. I 23 nullum hominem a r t e -a instructum habemus (GESTA Bert. 2,23. *al.*). THEOPH. sched. 3,49 quod *(vivum argentum)* . . . remanserit, ponitur in vas -um et funditur. GEBER. forn. 6 p. 743 furnus. Ps. GERH. CREM. sept. 36 p. 352, 29 modus . . . fundendi cum -o spico. *al.* **2** *ad effundendum (liquorem) aptus – zum Ausgießen geeignet:* CATAL. thes. Germ. 106,27 (s. XII.?) duo pelves, tria vasa -ia, tria turribula cuprea.

fusoter *v.* physeter. **fuss-** *v.* foss-.

***fustaneus,** -a, -um. (fustis, *cf. francog. vet.* futaine; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 919sq., sed cf. LexMA. I. p. 1454sq.*) *script.:* -aynis: *l.20.* -ni: *l.25.* -nicum: *l.28.*

1 *adi. i. q. ex barrachano q. d. confectus – aus Barchent gefertigt, Barchent-:* ACTA imp. Winkelm. I 796 (a. 1231) ut de pannis sericis, lineis, -ynis et omnibus aliis pannis ius recipi faciant *tintores*, sicut recipitur in tintoria Neapolis. **2** *subst. neutr. i. q. pannus de lino et lino xylino confectus, barrachanus q. d. – (Baumwoll-)Leinengewebe, -stoff, Barchent (de re v. l. 16; de veste: l. 28):* HERBORD. Ott. 1,36 p. 39,19 quicquid ex . . . pecunia -ni et purpure . . . seu alterius cuiuslibet optimi generis . . . pannorum coemere poteris *(sc. oeconomus).* CHART. Mog. A II 517 p. 852,27 quod . . . teneretur *scolasticus* eis *(parvis)* dare vestes . . . in estate -icum album cum vestibus lineis. ANNAL. Ianuens. II p. 99,8 CC ballis bonorum pannorum, scarlatarum videlicet et aliorum pannorum et -orum. CONR. EBERB. exord. 1,21 l. 43 ne retinerent *fratres* . . . casulas nisi de -o vel lino. CHART. Hans. add. 600,2 p. 382b,14 si -um vel cordewanum *(sc. attulerit mercator)*, non minus quam duodenam simul vendat.

***fusteus,** -a, -um. (fustis) *ligneus – hölzern:* **1** *proprie: v. p. 432,4.* **2** *in imag. vel translate:* EGBERT. fec. rat. 1,359 -us aut raro canis aut numquam bene ridet *(cf. notam ed.).*

***fustex,** -icis *m.* *(arab.* fustuq; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XIX. p. 49a) color flavus – gelbe Farbe, Gelb:* TROTULA B 268 stipites caulium et radices pulverizentur . . ., et sit purus -x, et ex istis pulveribus fiat lexivia, que facit capillos aureos *(cf. notam ed. p. 280 s. v.).*

fustiarius *vel* **fustuarius,** -a, -um. -um supplicium *i. q. flagellatio – Prügelstrafe:* LEG. Burgund. Rom. 12,2 si aut colonus aut servus taliter querentem *(sc. animalia aut sua res)* prohibuerit, -uario (-iaroi *[sic?] var. l.*) supplicio a iudicibus eius praesumptio vindicetur. 19,3 si forte servus hoc fecerit *(sc. mulierem ingenuam aut ancillam corruperit)*, . . . pro ancilla . . . vindicante iudice -uario supplicio subiacebit. *ibid. iterum.* const. I 70,1 si ingenuus aut servus furtum simul fecerint, . . . servus . . . -uario (-iario, -uarium *var. l.*) supplicio deputetur.

fusticellus, -i *m.* *fustis parvus, fusticulus – kleiner Stab, Stäbchen:* **1** *spectat ad investituram:* CONC. Saxon. I 19 p. 200,29 apreendens . . . episcopus -um de pino et posuit in manum . . . domni Pe<tri> . . . et dixit ei: 'investio tibi *eqs.*' **2** *in nomine plantae (de caryophyllo, cf. ital.* fosticello; *de re v. E. Pifferi, Commento alle Tavole di Salerno. 1962. p. 143):* BERNH. PROV. comm. 5,4 p. 288,1 garriofili antofili folium, id est folium garriofili -i . . . antibolomenice, id est unum pro altero, potest poni.

fusticulus, -i *m.* *(?*-um, -i *n.: l.69) fustis, ramulus, lignum parvum – kleiner Stab, Zweig, kleines Holz(stück):* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 26,8 (ed. Müller) cum ponitur *anthos (i. flos roris marini)* in medicinis, folia sunt ponenda et -i sunt abiciendi (*ed. Venet. p. 375E* folia et fustes abiiciantur). *v. et p. 515,72. in loco corrupt. (ni spectat ad* frusticulum; *cf. p. 515, 72):* SALERN. comp. 71 levia sunt *suppositoria* ut frusta sanguinis intromissa, . . . mel cum pauco sale et stercore muris frixum . . .; idem facit -um olei licii (*cf. ed. de Renzi, Collect. Salernitana. V. 1857. p. 220,5sq.* fullum [?] oculi lucii).

***fustifer,** -i *m.* *qui fuste utitur, se fusti imponit – einer der einen Stock benützt, sich auf einen Stock stützt:* WOLF-

HARD. Waldb. 4,6 p. 316,22 -r claudus coepit exilire gaudens.

***fustifico,** -are. *fustigare – (mit einem Stock) prügeln:* ACTA imp. Winkelm. I 791,2 p. 618,19 (a. 1231) qui deprehensus fuerit falsa opera faciens, componet libram auri purissimi, quam si dare non poterit, -bitur.

***fustigatio** (-cio), -onis *f.* *supplicium fustuarium – Prügelstrafe, Verprügelung:* ACTA imp. Winkelm. I 1001 p. 763, 11 (s. XIII.med.) magistri mercati, qui ordinantur per marescallum, . . . corrigant excessus, qui fiunt in mercato, usque ad -cionem.

fustigo (-ico), -avi, -atum, -are. *form.* -gitur: *l.16. partic. perf. usu subst.: l.20.* **1** *proprie i. q. (fustibus) verberare, castigare, flagellare – (mit Stöcken) schlagen, (ver)prügeln, (aus)peitschen:* LEG. Burgund. const. I 4,5 qui tintinno caballi furto abstulerit . . ., si servus tulerit, -etur (-atur *var. l.*). 83,3 si servus male agnovit, pro qualitate rei agnitae -etur (-itur, fustietur *var. l.*). CHRON. Cas. 23 p. 483,50 Adrianus . . . Mariam superistanam nudam per totam Romam -cavit. VITA Athan. Neap. 7,22 sacerdotes Dei contempti erant in tantum, ut . . . ex ipsis -catis et tonsoratis nudis per plateas traherentur. CAES. HEIST. mirac. I 8,29 p. 104,1 quando camerarius ducis tam immisericorditer sine causa -vit (-cavit *B*) me. *persaepe.* **2** *translate i. q. vastare – verheeren, verwüsten:* ROLAND. PATAV. chron. 11,16 p. 156,10 nec Paduani ipsi nec expulsi Vicentini vel alii sibi sufficere putaverunt Vicentinum disctrictum ex illo solum latere -asse.

fustis, -is *m.* *form. decl. II.: l.62. p.594,11.12.53. adde* SISEB. Desid. 18.

I *proprie:* **A** *baculum, stipes – Stock, Stab:* **1** *usu vario:* **a** *in univ.:* ANON. geom. I 3,25 si quaeris . . . scire *(sc. latitudinem fluvii)*, pone hastam minorem te quasi ad pectus et pone in ripa fluvii et accipe aliud lignum . . . et pone ipsum -em *eqs.* METELL. exp. Hieros. 2,381 rigens cuspis vilescit . . . quasi -is. CHART. Turic. 1121 p. 218,9 -es et perticas ad faciendum sepes circa vineas . . . resecare. REGISTR. Patav. I p. 191,13 de . . . areis tenetur dare M -es et X karr. fimi. *saepius.* **b** *postis, trabs, tignum, planca – Pfosten, Balken, Brett:* VITA Goar. 6 videbat in angulo domi quasi -em (WANDALB. Goar. 1 p. 21,16 vectem ligneum). LIBER tram. 184 p. 255,5 versos conscriptos habeat camerarius in -e lectorum . . . in dormitorium fratrum. ANTIDOT. Cantabr. p. 163,7 farinam, quam vermes de -bus vel parietibus proiciunt, molitam tere bene. *al.* **c** *fragmentum ligni, assula – Splitter, Span (interdum contam. c.* frustum, *e. g. l.45.49):* MAPPAE CLAVIC. 253 primitus tere laccam et inde elige -es et spurcedinem. CIRCA INSTANS p. 34b^r accipe -em eius *(sc. rutae)* et exure in igne aliquantulum et in concavitate dentis pone. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 14,37 (ed. Müller) de sarapino; . . . debet eligi in colore subrufa, clara, et cui lapilli, palee vel -es non sunt admixti. THADD. FLORENT. cons. 5,121 quod de cipresso accipiatur quedam -is subtilissima, et cum illa cecentur *pulli hirundinis.* **2** *de sustentaculo infirmorum ('Krücke'):* MEGINH. FULD. Alex. 6 p. 430,31 qui *(Weringer)* iam X annis curvus et claudicans -bus se sustentabat. TRANSL. Eug. Tolet. 32 p. 277,34 qui *(pauperculus)* a clunibus erat debilis . . . ac trahebatur pandis -bus, quos rustice crocias vocamus. THEOD. TREV. mirac. Celsi 2 -ium fulcimine per ascellas subportatus *contractus.* **3** *de instrumento ad verberandum apto i. q. baculum nodosum, clava – Knüppel, Prügel, Keule, Streitkolben:* **a** *in univ.:* PACTUS Alam. 9 si quis alteri . . . coxa . . . cum spata aut cum -e frigerit. LEX Alam. A 38 vapuletur *(sc. servus reus)* -bus. LEX Sal. Pipp. 23,1 si quis hominem ingenuum de -e (-o *rec. E*) percusserit. ALCUIN. epist. 249 p. 403,20 vulgus indoctum . . . ad -es cucurrerunt. WILH. CONG. chirurg. 434 ex percussione cum -e vel aliquo simili livor ex sanguine circa oculum consurgit. *persaepe.* **b** *spectat ad pugnam:* CARM. de bello Saxon. 1,110 ferratos -es alii mittunt super hostes, tormentis alii lapides. 3,106 -es ad praelia quernos . . . plumbo ferroque gravabant *agricolae.* ALBERT. AQUENS. hist. 9,4 cum -bus in modum malleorum ferro et plumbo compositis. *spectat ad duellum:* CAPIT. reg. Franc. 41,4 aut cruce aut scuto et -e contra eum *(sc. qui causam quaerit)* decertet *(sc. accusatus).* DIPL. Frid. I. 222 p. 4,23 ad litem non portet *(sc. accusatus)* nisi -em, quo dirimat litem. CHART. civ. Magd. 100 p. 52,46 in duello si ille, qui -em pugnantis tulerit, aliquem in ipso circulo -e ledere presumpserit. **c** *spectat ad ludum:* CHART. Hans. 663 p. 231,21 (a. 1268) inter curias Theuthonicorum in platea non debet esse pugna vel percussio cum -bus, qui dicuntur velen, quia de huiusmodi ludo insolito . . . posset oriri discordia *(cf. notam ed.).* **4** *de signo, insigni:* **a** *spectat ad investituram, manumissionem sim. (usu publ. et iur.):* LEG. Lang. p. 214,35 si censiles homo . . . voluerit exfundare se de ipso fundo, ponit post regiam domus suae ipsum -em . . . et vadit, ubi voluerit. LEX Sal. Merov. 60,1 (rec. A²) IIII ⌞-us alninus⌟ (os salicinos *rec. A4.* -es alninos *rec. K*) frangere super caput suo debit. DIPL. Otton. I. 398 p. 542,28 imperator . . . dignatus est per -em, quem in manu sua tenebat, investire . . . abbas . . . ad pars . . . monasterii *(sim.* DIPL. Heinr. II. 299 p. 371, 29. *saepe).* IOH. VEN. chron. p. 128,19 dux . . . spatam -emque ac sellam ei *(Petro Candiano)* contradidit eumque sibi successorem constituens *eqs.* CHART. Ticin. 86 p. 13,18 per -em et pergamenum. *persaepe.* **b** *baculum (episcopi, abbatis), pedum – (Bischofs-, Abts-)Stab:* CATAL. thes. Germ. 135 (a. 1092/1104) II -es seu peda abbatis argento ornatos, tertium inauratum. *adde:* CARM. de anulo 2,28 (MG Lib. Lit. III p. 725) attrahit uncinus, cuspis stimulat remorantes, directus -is rectum sustentat amantes. **c** *baculum peregrinantium – Pilgerstab:* PONTIF. Rom.-Germ. 212^tit. benedictio super capsellas et -es. 212,2 quando dabuntur capsellae et -es, dicat *presbyter* hanc orationem: 'accipite has capsellas et hos -es et pergite ad limina apostolorum.' EKKEH. URAUG. Hieros. 10,7 novo ritu gladios cum -bus et capsellis sacerdotalis benedictio dispertivit. **B** *de arbore vel eiusve partibus:* **1** *ramus, ramulus, termes – Ast, Zweig:* HINCM. Remig. 17 p. 307,12 ut nec folia umquam de ipsa silva intra terminos suos . . . evolarent, nec -is inde versus illos terminos caderet. ANTIDOT. Cantabr. p. 167, 11 -es fraxini in foco mittis. OTTO BAMB. relat. (Bibl. rer. Germ. V p. 636,3) ne -es ad sepulchra . . . ponant, omnem ritum et pravitatem paganam abiciant *(sc. Pomerani).* *sing. usu collectivo:* TRAD. Lunaelac. 102 (a. 823) quod nullus homo licenciam habuisset in illa silva aut -em cedere aut virgam tollere. **2** *brachium, gemma, nodus – Seitenast, Verzweigung, Knospe, Knoten:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 19,37 (ed. Müller) de turbit: . . . quando -es (frondes *ed. Venet. p. 374*^C) inveniuntur interius, abiciantur et sic in medicina ponuntur. **3** *arbor, truncus – Baum, Stamm:* MIRAC. Richar. 1,1 (MGScript. XV p. 916,37; s. IX.) super . . . fagum venit, quam . . . iussit incidi . . .; sui servi professi sunt se minime hoc audere perpeti, eo quod paterna traditione didicissent illum esse sacratum -em.

II *meton.:* **A** *usu plur. i. q. verbera, plagae – Schläge, Prügel:* LEG. Burgund. const. I 73,2 si servus hoc facere *(sc. caballum vulnerare)* praesumpserit, CC -es (-is, -ium ictus *var. l.*) accipiat. EGBERT. fec. rat. 1,105 formidat passer crebris in -bus actus. **B** *de mensura i. q. virga, pertica – Messrute, -latte:* TRAD. Lunaelac. 57 (a. 824) trado desuper de ipsa terra virga I et -um unum.

fusto, -avi, -atum, -are. *script.* fru-: *l.60.* *form.* -ti(o): *l.58. p.593,16.* *fustigare, verberare – schlagen, verprügeln:* PACTUS Alam. 22,2 si porcarius legatus de via ostatus (-tus *codd. B*) vel battutus fuerit. LEX Alam. A 11 si quis episcopum aliquam iniuriam fecerit vel placaverit vel -verit (-iaverit *var. l.*; gloss. B³⁰: fustibus percussit). LEG. Lang. p. 171,1 publicus . . . conprehendat ipsas mulieres et faciat eas decalvare et fr-are (infustari, -ari *var. l.*). *al.*

fustuarius *v.* fustiarius.

***fusulus,** -i *m.* (1. fusus) *fusus (parvus) – (kleine) Spindel:* CARM. var. III 47,1 hanc nevit -o vestem . . . quędam matrona Perachtsvind.

fusura, -ae *f.* **1** *proprie:* **a** *actio fundendi – das Schmelzen, Gießen:* ACTA imp. Winkelm. I 996 p. 751,2 (s. XIII.med.) quaternus . . . laboris facti per eos *(officiales)* in sicla continens allegaturas, -as, op<er>aturam, . . . et cunderuram nove monete. 1003 p. 766,3 quodlibet centenarium eris novi dati ad fundendum in -a debet diminuere rotulum unum. *ibid. al.* **b** *actio effundendi – das Vergießen:* GESTA Lob. 11 p. 315,29 (chart.

a. 1101) in loetis, in sanguinis -a, in manumissuris . . . nihil debet habere advocatus nisi minister *eqs*. **2** *translate i. q. ruina – das Zusammenstürzen:* GESTA Camer. 2,2 suspenso paululum casu in erectione reducitur *campanarium*, tectumque reliquum cessante -a solidatur *(cf. notam ed.)*. **3** *meton. i. q. res fusa – das Gegossene, Gussstück:* MIRAC. Hucberti 1,2 pro munere . . . duas ferri -as secum deferri fecit *(sc. faber caecus)*.

1. fusus, -i *m. vel* **fusum,** -i *n. vel* ***fusa,** -ae *f.* κλωστήρ, *instrumentum nendi – Spindel:* **1** *proprie:* WALAHFR. hort. 119 in -um (gloss.: spinnila) nentes cum pensa puellae mollia traiciunt. EINH. Karol. 19 p. 23,24 filias . . . lanificio adsuescere coloque ac -o (fusio *var. l.*). THIETM. chron. 2,39 cuius *(uxoris Conradi)* -um argenteum . . . ibidem *(sc. in ecclesia)* est suspensum. VITA Wirnt. 11 qui *(vermes)* . . . aure ab utraque scaturientes profluebant et -os grossitudine, non longitudine parificare visi sunt. CHART. civ. Spir. 199 p. 157,12 zetil totaliter filari debet cum manu et -a. *saepe.* **2** *meton.:* **a** *de mensura lini neti (de re v. M. Müller, Die Kleidung nach Quellen des früh. MA. 2003. p. 201sq.):* DIPL. Ludow. Germ. 132 sunt ibi *(sc. in villa)* XXX feminae, quae dant censum, unaquaque sex siclas vini et de lino XII -as. REGISTR. Prum. 40 solvit *mansus* denarios XX et de lino -a XX. 45 p. 201,17 solvunt . . . linum -a (gloss: spille) LX (*in marg.:* LX -i lini libram I habebant in pondere). p. 202,14 solvunt . . . linum -as LX. CHART. Stab. 49 p. 120,11 quod . . . ipse *(Herefridus)* et nepos eius . . . persolverent . . . III porcos et LX -as lini ad . . . monasterium. **b** *de cognatione feminea vel feminae in rebus hereditariis (de re v. HRG IV. p. 1771sq. s. v. 'Spindelmagen'):* LEX Thuring. 30 post quintam *(generationem)* . . . filia ex toto sive de patris sive de matris parte in hereditatem succedat, et tunc demum hereditas ad -um a lancea transeat.

2. fusus *v.* 2. fundo. **fusuter** *v.* physeter.

futrus *v.* futurus.

fut(t)ilis, -e. *script.* -tulis: *p. 596,9.* **1** *proprie vel in imag. i. nihil in se retinere potest, male continens – nichts bei sich behaltend, undicht, leck:* YSENGRIMUS 7,349 futile sit multrum, sit futilis obba, putrescant lacte sinus. EBERH. ALEM. la-bor. 923 est cerebrum fluidum, vas futile, vas sine fundo, vas, in quo fusi nil remanere potest. *v. et l. 14.* **2** *translate i. q. inutilis, infidus, inanis, vacuus – unnütz, unzuverlässig, eitel, zwecklos:* **a** *de hominibus:* LIGURINUS 1,689 vulgus stolidum, pravum, rude, futile, vanum. CONR. MUR. summ. p. 160, 9 mulier deridenda . . . poterit nominari: . . . fluxilis, futilis, *qui* fraudulenta *eqs*. *v. et l. 13.* **b** *de rebus:* CARM. de Tim. 74 ignis, aqua occultos rimantur frustra reatus, quod ratio prorsus futtile vera probat. CAND. FULD. Eigil. II 10,24 discors et futtilis (futtu- *var. l.*) amens . . . heresis refugit. LAMB. LEOD. Matth. I 1219 futilia . . . ocia. *al.*

futtio, -i(v)i, -ire. *effluere, exspuere – ausfließen lassen, ausspucken:* ERMENR. ad Grim. 11 p. 546,7 -o, -is, quod est respuo, unde et futtilis (futilis *var. l.*) homo, qui nil celare potest, et vasa futtilia ab effundendo dicuntur, in preterito faciunt . . . sine sibilo . . . -vi vel -ii.

***futuraliter** *adv.* (futurus) *in futuro – in Zukunft, zukünftig:* CHART. Port. 263 (a. 1278) nec ipsam villam alicuius officialis, qui nunc vel -r nomine nostro fuerit in Botenstete, . . . aliquo servicio mediante volumus parere mandatis.

***futuritio,** -onis *f.* (futurus) *existentia in tempore futuro, tempus futurum, condicio essendi in futuro – das Zukünftigsein, zukünftiges Sein, Zukünftigkeit:* ALBERT. M. summ. creat. I 2,3,11 p. 387^{b},10 futurum in extremitate suae -is non est futurum. sent. 1,40,16 p. 327^{b},43 licet aeternitas in se nullam ponat antecessionem et -em, tamen *eqs*. herm. 1,5,7 p. 422^{b},38 cum dicitur, futura contingentia sunt futura, haec non est per se, nisi futura contingentia formaliter accipiantur, scilicet prout sunt sub forma -is. Matth. 2,13 p. 58,88 ut . . . notet *Herodes* et praesentiam et -em, dicit futurum esse, ut quaerat puerum. *ibid. saepe.* *Leithe-Jasper*

futurum, futurus *v.* sum.

[**futuus** *v.* sum: ANNAL. Ianuens. I p. 38,9.] **fux** *v.* faux.

[**fuxarium** *v.* frixorium.] ***fuxibilis** *v.* *fusibilis.

[**fuxus** *v.* 2. fluxus.] **fybex** *v.* vibix.

fylacterium *v.* phylacterium. **fyrmitas** *v.* firmitas.

fyscus *v.* 1. fiscus. **fysicus** *v.* physicus.

fysodes *v.* physodes